Index omnium Sententiarum.

Index omnium Sententiarum.

O

Operis

Pane

Sacerdos,

Superioris

virgi-

DECISIONES AVREÆ CASVVM CONSCIENTIÆ.

D. IACOBI DE GRAFFIIS A CAPVA, MONACHO CASSINEN.

Monasterij Sancti Seuerini de Neapoli professo, Authore.

LIBE[...]

SVM[...]

1 *Pœniten[...]*
quand[...]
seq.&[...]
3 *Pœnite[...]*
sed m[...]
4 *Pœnitentia[...]*
rum refug[...]
6 *Pęnitentiæ Sacramen[...]*
quæ eius forma. nu. 7.
8 *Pęnitenti absoluto, quæ [...]*

De Sacramento Pœnite[...] Cap. I.

QVONIAM [...]
uacrum [...]
tionis, q[...]
ni labe [...]
prop[...]
ran[...]
tu[...]
stinum innocentię statu[...]
denique à filijs iræ, fil[...]

Oceanum.c.2.de pœn.distin.j. [Et est metaphorica locutio. hanc exponit Medi. C. de pœn.q.1. Sed aptius metaphoram exponit S. Tho. vt mare solum censeatur mundus post peccatum Adæ, quem omnes intrantes nauim baptismi ascendunt, quæ ob id integra dicitur, quòd per ipsum omnia peccata, quo ad culpam, & pœnam, simpliciter condonantur. c.non ex quo. de consec. distin. 4. atque adeo homines per ipsum in summa innocentia nauigant: Qua vtique naui per peccatum mortale, quod naufragiũ est, effracta, restat pęnitentia: quare pœnitentia non dicitur secunda tabula respectu primæ tabulę, sed respectu saluæ nauis.
4 † vbi meditate pensandum est pęnitentium periculum, eorum præsertim, qui cum passionibus colluctantur. Vt enim homini nauiganti si oborta tempestate, & concutientibus fluctibus nauis frangitur, hoc vnicum remedium superest, scilicet tabulas nauis fractæ arripere, & eisdem rimari, & inniti, vt saluari ... Vnd... atem prospectantes ... insania tabulis ... vndarum ...

plenam, perfectamq; peccatorum remissionem ex Dei omnipotentis institutione copulatiuè requiruntur, ob id maximè pęnitentiæ partes dicuntur, iuxta illud Triden. Sino. sess. 14. c. 3. Harum autem partium cõcursus tunc demum interuenit, cum quis iusto dolore primum concepto de admissis sceleribus, firmoque proposito, deinde nedum cauendi in pòsterum, verum etiam pro illis per ieiunia, eleemosynas, orationes, aliaque piæ deuotionis opera satisfaciendi, sacerdoti, Dei ministro, ritè confitetur. Quę quidem confessio his partibus exornata, signum est visibile sacræ rei, id est inuisibilis gratiæ, qua sic confesso peccata dimittuntur.
7 † Forma autem sunt verba ipsa, quæ Confessarius profert, inquiens: Ego te absoluo, ex verbis Christi collecta, Math. 18. Quodcunque solueris super terram, erit solutum, & in cœlis.

8 In † pœnitentem sic itaque absolutum hæc spiritualia conferuntur bona, q; Dei, à quo se auerterat, in gratiam redit, quodque conscientiæ serenitatem, & pacem cum ... terno gaudio, interdum quam pri... nec non & alia multa, quæ ... sunt, & huius ... nitentiæ sa... t. Cæte... iffusius, ... um om... pars ip...

... m.

... nti tres integrales par...
... eccatis, culpisque opponan...

... genera quatuor : quadruplex
... eis conuersio per pęnitentiam.
... ere, & atterere, quid significent, dif...
... ntque inter se.
... ni tria insunt necessariò.
... is attritionisque significatio, &

... setæ sutoris comparatur.
... um Dei, & impulsus spiri...
... duo requirit, vt veniam
... q.
... nis, an attritionis do...
... facile intelligunt.

Ad-

Admonitio Confessariorum ad plebeios, dolorem ex amore nasci.
10 *Attritio, an, & quando fiat contritio, & num. 18.*
11 *Contritio tria exigit, & quæ.*
12 *Displicentiæ peccati effectus, qui.*
13 *Confessarij officium ad inducendum in confitente dolorem contritionis, & an descendat ad speciales pœnas, vel ipse, vel pœnitens.*
14 *Attritio impœnitentium, quæ an habilitet ad absolutionem, & an cum ea impleatur præceptum annalis confessionis. nu. seq.*
16 *Caiet. sententia à communi reprobata, de pœnitentia detestante peccatum cum proposito.*
17 *Confessio, quibus casibus reiteranda, & attritio, quando transeat in contritionem.*
18 *Attritionis septem sunt species, quatuor perfectæ, tres imperfectæ.*

De contritione, & attritione, earumq; speciebus, & differentijs. Cap. II.

1 C[...]
reum, d[...]
contriti[...]
militas[...]
sicut tribus[...]
ctatione cog[...]
nis, & superbia operis, vt[...]
rijs curentur, delectationi[...]
ponitur contritio: Impude[...]
confessio: Superbiæ operis satis[...]
de reg. iur. cap. 1. extra, de baptis.[...]
§. hic verò dicimus, ita glo. in d. c. pe[...]
Hi sunt tres mortui, quos Dominus [...]
suscitasse, scilicet filia archisinag[...]
suscitauit infra domum, quia [...]
inuenit. Ecce peccatum cogita[...]
c. quem pœnitet. in fin. de pœn[...]
filius viduæ, quem Domin[...]
ciuitatis suscitauit. Ecce p[...]
nis, de hoc de pœnit. d. 1. [...]
suscitauit in sepulcro ia[...]
peccatum operationi[...]

tuslibet. Vel per filium viduæ, intelligere possumus peccatum operationis, in quo includitur peccatum locutionis, quia vix perpetratur malum opus, quin & malum verbum præcedat. Per Lazarum verò, pecca-
2 tum consuetudinis. † Hæc sunt quatuor genera peccatorum, de quibus Salom. Cant. 6. Reuertere, reuertere Sunamitis reuertere, reuertere vt intueamur te. Sunamitis interpretatur anima captiua, quam diabolus propter delitias huius mundi, & peccata, quæ commisit, trahit ad inferos captiuatã. Vnde inquit: Attende tibi, & reuertere à peccato immundæ cogitationis, reuertere à peccato prauæ operationis, & reuertere à peccato turpis locutionis, & reuertere à peccato peruersæ consuetudinis. Iterum quatuor modis dicit reuertere, scilicet per cordis contritionem, oris cõfessionem, operis satisfactionem, & bonæ vitæ continuationem, quia qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, vt intueamur te. E[...]
vox Trinitatis, scilic[...]
gratiam, vt secu[...]
mus per g[...]

nes faciunt, sed Deus de meretricibus virgines reddit. De tribus diebus videtur fuisse locutus Moyses dicens: Deus Hebræorū vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudine, & sacrificemus Deo nostro, ne forte accidat nobis pestis, aut gladius, idest culpa in præsenti, & pœna in futuro. In hoc triduo quæsiuit Virgo gloriosa filium suū, & inuenit. In hac tertia die copulatur anima Deo, & nuptiæ fiunt. Hæc est scala, quā vidit Iacob erecta à terra vsque ad cœlum, & Dominum innixum scalæ. Est autem innixus propter tria. Primum est, vt gigas geminæ substantiæ pœnitentem, & scalam, idest pœnitentiam fortiter sustineret. Secundum est, vt ascendens cum forte laborauerit, & fatigatus fuerit, in ipsum respiciat, iuxta illud, Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet. & Aug. Proijce te in Deum, nō enim ita crudelis est, vt se eripiat, & te cadere permittat. Tertium est, vt vsque ad cacumen scalæ ascendenti manum ...igat, & i... suscipiat, & cum tripudio ...ut. Prima igitur ...ius videndū est

testatur peccatum, non tanquam Dei offensam, sed propter pœnas inferni; illa detestatio, quia non sufficit eradicare peccatum, dicitur attritio. D. Tho. in 4. senten. distin. 17. quæst. 2. artic. 1. ad primam quæstio. & ibi Sotus.

4. [Hinc † D. Bonauen. in 4. distin. 16. part. 1. art. 1. cap. vlt. inquit, quòd in contritione sunt tria. Primum illud, quod conteritur, & hoc est cor, quod quasi ad literam scinditur præ nimia angustia, & indignatione, quam concepit contra peccata. Vnde de pœn. dist. 1. Scindite, inquit, corda vestra Deo. Vel etiam illud, quod conteritur, sunt peccata, quæ dolore illo conteruntur in corde, idest simul, & totaliter teruntur. Secundum est, quo conteritur. Et hoc est duplex mola: vna superius sursum eleuans, scilicet spes veniæ, veniens ex consideratione materiæ: altera est deorsum deprimens, scilicet timor pœnæ, veniens ex consideratione diuinę iustitiæ. Tertium, ad quod conteritur est, vt peccati delectatio totaliter teratur: ideo dicitur contritio, non fractio, quia fractio, sicut supra dictum est, dicitur in magnas ...anet sapor, sed contritio ...remanet nec sa-
...d hoc conte-
...struantur.]
...nis signi-
...or perfe-
...m, quòd
... propter
... attritio
..., vel ex ge-
...Concil. Trid.
....senten. dist. 17. q. 2. art.
...æ, & Antiochi. c. Iudas. cap.
...œn. distin. 3. vel ob timorem
...commodorum temporalium. v. g.
...quietis, temporalis vtilitatis. Et
...equitur alia differentia, quòd attri-
...itur ex timore seruili pęnarum: con-
...rò ex timore filiali. Plus enim do-
... de peccato; prout est offensa Dei,
... incommodum afferat sibi, vt in-
...n 4. senten. distin. 17. quæst. 2.
...d quartum. Hæc tamen at-
...la, sed potius laudanda.
... seruilis comparatur setæ
... introducit, vt refertur,
...cut seta. Etenim sicut
seta

ſeta non eſt ſatis firma; vt poſſit fruſta corij
conſuere; ſed eſt accommoda ad inducen-
dum filum, quod intrans foras excludit ſe-
tam: ſic timor ſeruilis non ſufficit per ſe cō-
glutinare amicitiam inter Deum, & nos; de-
ſeruit tamen inducendæ. ita Sotus in 4. ſen.
diſtin. 14. quæſt. 2. art. 5. Hinc Concil. Trid.
7 vbi ſupra, inquit, † hanc attritionem donū
Dei eſſe, & impulſum ſpiritus ſancti, nō ad-
huc inhabitantis, ſed tantum mouentis, quo
pęnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiam pa-
rat: modò duo cōcurrant. Primum, quòd hic
timor excludat voluntatem peccandi. Secū-
dum, vt ſit cum ſpe veniæ: nam tunc adiun-
cto ſacramento pœnitentię ſufficit ad veniā
peccati, & ad validè recipiendam abſolu-
tionem. Hoc enim timore vtiliter concuſſi
Niniuitæ ad Ionæ prædicationem plenam
terroribus pœnitentiam egerunt, & miſeri-
cordiam à Domino impetrauerunt. Igitur
requiritur primo, vt timor excludat volun-
tatem peccandi, ideſt non eo animo conci-
piatur, quòd à peccando non ceſſaret, niſi
eiuſmodi metus intercederet, quoniam tūc
eſſet nouum peccatum adiungere. c. ſi pro-
pterea. c. ſi cui, de pœn. d. 1. Se[illegible]
doleat quidem, ſed [illegible]
do putet pœni[illegible]
eſſe ſufficien[illegible]
tur ei non [illegible]
nem, & v[illegible]
ſub ſpe v[illegible]
Non eni[illegible]
8 non habe[illegible]
attritio, m[illegible]
ſacramento, [illegible]
validandam co[illegible]
& fortaſſe ita intelligere [illegible]
Manuali. c. 9. nu. 10. vbi inq[illegible]
randam confeſſionem ab eo, qu[illegible]
dem, & proponit abſtinere, ſed no[illegible]
fectè, vt perueniat ad ſufficientem co[illegible]
9 tionem. † Sot. in 4. ſenten. diſtin. 18. qu[illegible]
art. 3. col. mihi 8. vbi etiam inquit [illegible]
per quàm difficile pęnitentem co[illegible]
quando vnum dolorem habeat, [illegible]
alium, & dat conſilium, quò[illegible]
non debent multum incumbe[illegible]
beis pœnitentibus diſcutian[illegible]
eorum dolor naſcatur, ſe[illegible]
monere, quod naſci debeat[illegible]
10 Alia † attritionis ſp[illegible]

tem cōcipitur ob amorem Dei, & quia pec-
catum eſt eius offenſa, cum credulitate, ꝙ
habeat ſufficientem dolorem, licèt re vera
illum non habeat, & hæc attritio poteſt fie-
ri contritio, & nec obſtat, quòd attritio fieri
nequeat contritio, ſecundum Tho. diſt. 17. q.
2. art. 2. Nam reſpondetur, quòd duplex eſt
attritio; altera ex obiecto, quæ eſt dolor nō
reſpectū offenſæ Dei, ſed timore gehenna-
rum, vel ex conſideratione iudicij Dei, &
hæc dicitur attritio intrinſeca: altera ex-
trinſeca, quæ habet obiectum Deum, ſed nō
habet dolorem perfectum, & hæc, acceden-
te gratia, vel propoſito abſtinendi à pecca-
to, poteſt fieri contritio: non autem prima,
quamuis ad illam diſponat, vt per Concil.
Trid. & ita intelligitur Scot. in 4. ſenten. di-
ſtin. 14. quæſt. 2. art. 1. Sot. diſtin. 17. quęſt. 2.
art. 5. col. 7. Nau. cap. 1. nu. 41. Deinde attri-
tio eſt illa, quę etiam tranſit in contritio-
nem virtute ſacramenti, quando homo pu-
tans ſe dolere propter Deum, non dolet niſi
propter pœnas inferni; hæc enim attriti[illegible]
cum ſacramento ſuffici[illegible] gratiam, [illegible]
qui ſupra, col. 5. [illegible]
[illegible] ſuper [illegible]

induéat eum ad concipiendum tum ex Dei iudicijs in luciferum, & in primos parétes, tum ex punitione, q̃ cuilibet peccato mortali debetur. Eius namq; generis est peccatum, vt hominẽ, & gratia Dei, & regno ętern̨ę beatitudinis spoliet, & ex filio Dei faciat seruum diaboli. Ostendat grauitatem peccati ex diluuio, & ciuitatum inundatione, & tanta strage filiorum Israel in deserto, & maximè ex consideratione diuini iudicij, & damnationis ęternę in ijs, qui sine pœnitentia decedunt. Deinde, quod supremum est, ostẽdatur vulneris grauitas ex remedij grauitate, & tormentis innumeris, ex quibus medicina confici debuit. Quod si fortè ad hoc non possit induci, saltem doleat se non sufficientem dolorem habere, & sibi hoc displiceat, nam tunc sufficiens hic dolor est ad acquirendam absolutionem, secundum Pet. de Palu. vt refert, & sequitur Syl. in verbo, contritio. q. 1. Nau. c. 1. nu. 21. & 23. imò secũdum Sylu. contritus est, qui vellet potius
[...]ori, quã Deum offendere. Rursum, † alia
[...]ritio i[...]ntium, vt illorum, qui
[...] peccandi, vel ha-
[...]
confessionẽ, vel quando nulla illi fuisset, vel esset detestatio criminis, etiam quod fictionem illam homo confiteatur, vel quando nullum esset propositum mutãdi vitam, vel haberet quãdam velleietatem, Sot. dist. 18. q. 3. art. 3. Naua. c. 9. nu. 10. Verùm si dolet, & proponit se vitare, licèt non perfectè, si credit se habere sufficientem dolorem, tunc si dolor est principaliter propter Deum, quinimò etiam si ob timorem, illa attritio transit in contritionẽ adiuncto sacramento.

[Rursum collige, attritionem dici displi
18 centiam imperfectam. † Huius verò attritionis septem sunt species: Nam quatuor sunt attritiones perfectæ, & dicuntur perfectæ, quia sufficiunt cum sacramento ad remissionem peccatorum: huiusmodi sunt hæ. prima dicitur illa, qua tantum dolemus de peccatis, sed nõ ita feruidè, & super omnia, vt par erat, Vict. nu. 121. Secunda, quando concipitur dolor propter Deum, credens se habere sufficientem dolorem, sed in veritate non habet. Nauar. c. 1. nu. 37. Tertia, quando putat se dolere propter Deum, sed non dolet nisi propter metum gehennæ, de
[...] Sot. in 4. senten. d. 17. q. 2. art. 5.
[...]ando concipitur dolor
[...]ini iudicij consi-
[...]currant, de
[...] Attritiones
[...]ento non
[...]es. Prima,
[...]lum pro-
[...] tempora-
[...]ac loquitur
[...]e etiam quã-
[...] am[...] virtutis, aut
[...] amissam: ratio est, quia or-
[...]ore proprio, qui teste Aug.
[...] Dei, c. 24. Babylonis ciuitatem ędi
[...]cunda est eorum, qui dolent peccas-
[...] non omnino statuunt animum à pec-
[...]is abstinere, & hæc est attritio impęni-
[...], de qua loquitur text. in cap. quod
[...] extra de pœnit. & remiss. Tertia,
[...]lor præcipuè concipitur propter
[...] tamen voluntate, quòd non ces-
[...]o, si penas non timeret, Conc.
[...] in ijs casibus sic attriti non
[...]equuntur gratiam cum sa-
[...]ccant sic petendo, vel reci-
[...]em, Nau. d. c. 1. num. 37.]

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Contritio pluribus nominibus appellatur, iuxta multiplices eius virtutes.*
2 *Contritio quid, & dolor quotupliciter accipiatur.*
3 *Contritio, causa est doloris, & dolor comes penitentiæ.*
4 *Contritionis alia diffinitio. & de habitu penitentiæ.*
5 *Doloris assumpti examinatio.*
6 *Dolor voluntatis de necessitate in contritione requiritur maximus, quod qualiter intelligatur, nu. seq.*
7 *Dolor sensitiuus de congruitate, quantus esse debeat.*

De quiditate contritionis. Cap. III.

1 PRiusquam ad contritionis definitionem accedamus, sciendum est, † quòd in sacra scriptura pluribus nominibus vocatur. Dicitur enim afflictio cordis qua cor miserum maceratur, & resoluitur, vnde per Hiere. c. 6 [...] Dominus sacerdotes [...] sacerdotes cont[...] tes: Pax, pa[...] afflictio p[...] calamitat[...] & infœlici[...] contritio n[...] doque oritur [...] est superbiæ, pe[...] ta, de qua in pr[...] hac inquit Dauid, Ps. 50. C[...] humiliatum Deus non desp[...] ptabis. Et Esa. Ad annuncia[...] tis, misit me Dominus, vt medere[...] tis corde. Dicitur etiam cõtritio a[...] ne, cordis compunctio, iuxta illud Ps[...] Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubic[...] vestris compungimini. Nam vt vlcu[...] pungitur, vt virus exeat: sic & cor, [...] tum emittat. Vel dicitur compu[...] vt arbores thuris, & myrræ sud[...] vulnerantur, & ipsa lacrima[...] crimatę aromata myrrę, & th[...] thus enim & myrra lacrim[...] arborum, sed coagulatæ [...] sanctus corda peccato[...]

suæ viuificauerit, atque sanctificauerit, statim emittũt thus deuotæ orationis, & myrram internæ amaritudinis. De hac compunctione loquitur Greg. lib. Mor. ita inquiens: Alia est compunctio, quæ per amorem nascitur: Alia, quæ per timorem. & Chrisostomus libros edidit de compunctione cordis. Vocatur etiam contritio, Reuersio. Vnde in Esa. 30. legitur: Si reuertamini, & quiescatis, salui eritis. Et meritò, quia est reuersio quasi de hostibus ad pacem, siue de regione longinqua, de regione dissimilitudinis, quasi de Aegipto ignorantiæ, de Babylone luxuriæ, de Chaldea superbiæ ad Hierusalem ecclesiæ, ad terrã promissionis, & patriam. Nominatur etiam Scissio, quia cor ferè scinditur, & teritur præ nimia angustia, & dolore, ira, & indignatione, quæ concepit cõtra ipsa peccata. Vnde Dominus per Iohel. Scindite, inquit, corda vestra. Et habetur in c. scindite. de pœniten. distin. 1. Dicitur etiã conuersio, quia peccator, dum in peccatis est, habet sub, quod debet esse supra, & e[...] uerso, idest spiritum ha[...] esse supra: sic eti[...] habe[...]

victoria gratiæ, scilicet contra culpam dimicantis, & naturam ab oppressione vitiorum, & tyrannide liberantis, ipsaque cateruatim trucidantis. Nominatur etiam nominibus quatuor festiuitatum. Dicitur enim Natale, quia ea nascitur pœnitens, ac filius Dei per gratiam adoptionis efficitur. Dicitur & Pascha, propter resurrectionem primam, quæ est à morte vitiorum ad vitam gratiæ. Dies enim Paschæ, dies est Resurrectionis. Dicitur Pentecoste, propter descensum, & receptionem Spiritus sancti, ex qua est ipsa contritio. Dicitur & Ascensio, quia ea ascendit pœnitens de profundo vitiorum in sublime gratiæ, & quasi de inferis in ipsum cœlum ecclesiæ, hoc est luminositatem, & puritatem conuersationis sanctæ. Hæ sunt quatuor præclaræ festiuitates, quarum gaudio velut epulis cœlum totum reficitur, & quarum iubilatione totum cœlum resonat, sicut legitur de filio prodigo, Luc. 15.) Hæc ergo contritio, † vt commu-
diffiniunt Docto. D. Tho. & Sotus in 4.
& per Concil. Triden.
tus de peccatis

Betsaida, quia si in Tyro, & Sydone facta fuissent signa, quæ facta sunt in te, in cinere, & cilicio pœnitentiam egissent. quod Hieronymus in c. mensuram, de pœnit. distin. 1. Apud Deum, (inquit,) non tãtum valet temporis mensura, quàm cordis. Dicitur etiam
5 † dolor, ad differentiam pœnitentiæ dolore carentis, qualis est beatorum, qui sine vllo dolore meminerunt peccatorum commissorum, & nollent ea admisisse, qualis etiam reperitur in viatore, qui nollet peccasse sine consideratione actuali, quod ipse id perpetrauit, sine quo non nascitur dolor. Nauar. c. 1. num. 5. & 6. Dicitur etiam assumptus, id est voluntarius, ad differentiam doloris, qui extrinsecus incutitur; item ob dolorem rerum amissarum aut filiorum. Dicitur preterea assumptus, quia à gratia processit, & à Domino est datus; item ad differentiam pœnitentiæ damnatorum, quæ est
6 violenta. Nauar. in cap. 1. num. 4. † Præterea dicitur dolor, qui dolor essentialis contritionis requirit de necessitate; & est sufficiens ad delédam culpam cum gratia Dei; & ratio est, quia vnumquodque per quascun
trahitur, per easdem dissol-
ur. cap. maiores. §. hic
tis.], sed pecca-
ctum volun
etiam de-
e illo per

tellectu, de-
nus, non quo ad
timationem, &
eaturas, ad hunc
uod quandò homo dolet,
tius eligat quoduis corpo-
ue honoris malum, quàm
endisse, ita, vt odio habeat ma-
æ, plusquàm cætera mala odio di-
ratio est, quia actus perfectus charita-
est diligere Deum super omnia appre-
, idest vt præ eius amore, & manda-
bseruantia, postponat omnia. † &
itio sit perfectus actus charita-
e maximus tantum appreciati-
daretur peccatori optio, po-
igere mortem quantumcun-
m, quàm velle peccasse, In-
extra de pœnit. & remiss.
comparationes, Alex.

S.Tho.

S.Thor & Bonauent.dist.17.minime esse hominibus parum in virtute exercitatis proponendas notant,quoniam esset illis certissima ruinæ occasio. Non tamen dolor iste debet esse maximus intẽsiuè,vt erat Adriani opinio q.2.de pœnit.ar.2. & quoli.5.art.3. dicentis: Ad veram pœnitentiam requiri, vt homo doleat, secundum omnem suum conatum. Hinc sequitur non esse culpabile,si homines filios, aut honores, aut alias res charas amittant, intẽsius eis illa displiceat, quàm peccatum, quia sensibilia sunt propinquiora obiecta,quàm spiritualia,& quo obiecta sunt propinquiora, eo vehementius mouẽt, & ideo amor sensibilium potest esse interior,quàm spiritualium,atque adeò displicentia amissionis eorum, quàm displicentia amissionis spiritualium, Sotus in 4. senten.distin.17.q.2.art.4. secunda conclusio. Nec etiam dolor, qui necessarius est in contritione, debet æquari morti Christi, cuius dolor excessit omnem alium dolorem præsentis vitæ, D.Thom.3.part.q.46.art.6. Nec doloribus damnatorũ, vel eorum, qui sunt in purgatorio,qui excedunt omnem dolorem huius seculi, c.nullus. d...
7.Nec æquari debet dolo...
lis est desperatorum ...
Chain,& Antioch...
pœnit.distin.1.S...
paratiuè, vt sup...

8 Secundus † ve...
ritur non de nece...
te: ratio est,quia ...
mine,nisi possibile. ...
rem nõ est in potesta...
supposita gratia.ergo: & ita ...
lud Augustini: Non sunt in t...
ritatis Christianæ, si plangis cor...
recessit anima,& non plangis anima...
recessit Deus.Atque huius exempla...
niuitis habemus, & in Dauide, & Petro...
marissimè lacrimantibus. Vnde inquit, A...
flictus sum, & humiliatus sum nimis...
Nec etiam obstat, quod inquit Aug...
quem pœnitet,de pœnit.dist.1. Sci...
pabiliter reum,qui deflet damna...
temporalia,& non peccata. Na...
D.Tho.hoc intelligitur, qua...
tingeret ex insufficientia, vel...
loris de peccatis; secus si ho...
duritia complexionis, ve...

doloris, vel quia non vult ab alijs videri, cum flet: tunc enim non est reus, ita Arch. Flor.3.part.titu.14.cap.18. Sot. in 4. senten. distin.17.q.2.art.4.

Dolor autem in cõtritione sensibilis debet esse moderatus,secundum S.Tho.3.par. q.84.art.9.ad 3.& ornatus prudentia: Posset autem homo se tanto dolore, & merore affligere, vt mortẽ sibi, aut morbum asciscere t,q esset homicidij genus. Vnde ad Rom. inquit Pau.c.12.Rationabile sit obsequium. Atque adeo dum assidua peccatorum meditatio, atque execratio noxium dolorem gignit, cessandum est ab illa, non quod ipsa per se sit mala, sed ea ratione qua causa est detrimenti,Sot.distin.17.q.2.art.4.concl. 4. Igitur dolor iste debet esse moderatus in ieiunijs, & alijs afflictiuis, cap. non mediocriter,de consecr.distin.5...

S V M M A R I V M.

1 *Contritionis materia,quæ peccata,& an ...*
...ginalia.nu.seq.
3 *Propositum non...*
...trito,qu...

illa tolluntur per baptismum; neque propria: nam cum illa non propria voluntate commiserimus, [c. maiores. §. verum. extra de baptis.] nec potest nos eorum pœnitere, sed bene tędere, & displicere, vt hoc, aut illo simus genere, aut ingenio, aut corporis habitu nati. Igitur peccatum mortale propriũ præteritum, & nõ futurum, est materia propria, & principalis cõtritionis; propria quidem, quia illorum nos pœnitere debet, quæ propria voluntate commisimus: est principalis, quia propter mortale tantum conterere debemus principaliter, cũ tantum per illa auertamur à Deo. D. Tho. distin. 17. art. 2. ad secundam. Sot. distin. 14. q. 1. art. 2. præteritum, quia propriè cõtritio respicit peccatum præteritum, ex consequenti futurũ. S. Tho. eo. art. q. 4. quatenus debet habere propositum non amplius peccandi. Nau. c.
3 1. num. 11. Nam † etsi contritio non se extẽdat ad peccata futura, sed tãtum perpetrata, non tamen fiet contritio, nisi se extendat
ad propositum non amplius peccandi. cap.
... de pœnit. distin. 3. [Vnde
... vt alia tamẽ cõ-
... ponat, ad-

tamen peccata quædam, quæ non committuntur ex fragilitate carnis, vel ignorantia, sed ex malitia, & ideo in his difficilius agitur pœnitentia, & ita intelligitur illud Matt. 12. Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, &c. i. vix remittetur. nam ad literam, dictum Euangelistæ tantum intelligitur de finali impęnitentia, quando nullo modo pęnitet, iuxta glo. in c. si sacerdos. de pę. d. 1.

5 Sed † an de maiori peccato maior requiratur dolor. Resp. quod sic de honestate, vel consilio, non autem de necessitate: alias sequeretur, q̃ peccator teneretur scire qualitates, & grauitates omnium peccatorum, quod est falsum, vt latè Nauar. in Manu. c. 1. num. 31. Vel potest responderi, quòd remissio peccati attendi potest quo ad culpam, & quo ad pœnam. Et quidem quo ad primum, quæcunque detestatio sufficit quantumcũque remissa; modo sit de offensa Dei propter ipsum. Sed quo ad secundum, grauiora peccata grauioribus lamentis sunt abluenda, vt plenaria fiat satisfactio, iuxta glo. in c. mensuram. de pœn. dist. 1. D. Tho. lib. con-
... Sot. in 4. distin. 17. quæst. 2. ar-

... libet peccato † debeat
... vt etiam post re-
... se contritio. Re-
... : quædam exte-
... esse continuam.
... ex. vel secundum
... esse perpetua, idest
... enerit, debet habe-
... uam, quòd nunquã
... ceant: ratio est, quia si ali-
... rent, nouum peccatum mor-
... mitterent: gloriarentur enim tunc
... lè facerent, & exultarent in rebus
... s, & ita intelligitur text. in c. pœni-
... tia. si Apostolus, productior. de pœniten-
... distin. 3. Vel secundum actum, & hæc nõ
... esse perpetua, quia obligaretur ho-
... impossibile, ita Summa Confes. lib.
... & remiss. q. 3. & 25.] De peccato
... alieno debet, quis dolere, non ta-
... or est contritio, nisi quatenus
... m efficeretur propriũ, † quod
... odis, secundum D. Tho. Ps. 18.
... ationem, Eccl. 13. Qui teti-
... abitur ab ea. vel per sua-
sionem,

ſionem, vel conſenſum. Prouer. 1. Fili mi, ſi te lactauerint peccatores, non acquiſcas eis, quod ſit ſecundum Bedam ibi, vel ad faciẽda mala blanditijs illiciendo, aut facta iam fauoribus, quaſi laudabiliter acta, extollẽdo, vel ſit alienum proprium per diſſimulationem. Rom. 1. Non ſolum, qui faciunt ea, digni ſunt morte, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, & hoc maximè procedit in his, qui non reprehendunt ſuos ſubditos, cum debeant ex officio, vt ſunt prælati, de quibus loquitur text. in c. ſit rector. diſtin. 43. vel patres, ſicut peccata filiorum fuerunt imputata Heli, ſicut patet j. Reg. c. 4. vel alij, de quibus per Nau. c. 17. nu. 136. Poteſt etiã procedere in alijs, qui non debent ex officio, ſed poſſunt corrigere pro loco, & tempore, & non faciunt, vt inquit Hugo. in d. c. 2. & nos inf. c. 31. in 7. præcepto.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum in dubio, an ſit mortale, materia contritionis.*

2 *Contritio an eſſe debeat de ſingulis peccatis, variè ſentiunt tum antiqui, tum ... & quibus generalis, ... placeat, nu. ſeq. & 4.*

4 *Expoſitio, verſ. ... noctes lectum ...*

5 *Contritio genera... ſione.*

6 *Contritio, ſeu det... duplex diſplicen...*

7 *Diſplicentia perfect... ſionem, & gratiam ...*

8 *Diſplicentia actualis vniue... fuit in latrone.*

9 *Diſplicentia formalis imperfecta, ... an ſufficiat ad remiſſionem mortali...*

10 *Diſplicentia virtualis, qualis ſit.*

11 *Concluſiones, tres: quarum prima, contri... nem requiri per ſe ſingulorum mortaliu... ſingularem.*

12 *Sententia expreſſa Diui Thomæ in ... concluſionem.*

13 *Concluſio præcedens, quomodo ... genda.*

14 *Concluſio ſecunda. Contritio ge... fuſo ſufficit, ſi non ſuppetat t... moditas detur, quæ contriti... citur.*

15 *Deus ſitibundus ſalutis tantum exigit, quantum poſſumus.*

16 *Contritio generalis momentanea propoſitum ſingulorum pœnitendi pro tempore, & loco includit. & an habeat locum in martyre. num. 19.*

17 *Contritio formalis vniuerſalis perfecta in latrone fuit, & ſæpe in conuertentibus poſt multa peccata.*

18 *Pœnitudines ſingulæ pro ſingulæ mortiferis, quando, & quare non requirantur.*

20 *Contritio ſingularis peccatorum, qualis eſſe debeat.*

21 *Pœnitentia duplici modo, & actu, de peccatis agenda.*

22 *Concluſio tertia, quæ naturam ſingularis contritionis explicat.*

23 *Diui Thomæ ſententia de contritione à Soto non approbata.*

24 *Peccata recolendi ratio, vſuſque pœnitẽtium in recolendo, & quæ ſit opinio Soti.*

25 *Conteri in genere de peccatis oblitis, an neceſſarium ſit: an ſatis ſit de ijs tantum ... nitere, quæ memo... r.*

26 *Peccatorum obl... tione ob...*

3 num obſcuritatem. † Eſt enim inter antiquos, & modernos maxima diſcrepantia. Richardus,& Dur.D.Thom.in 4.ſenten.diſt. 17.q.2.art.2.ad 6.q.& 3.par.q.87. art.1. quē ſequitur Palu.& Syl.in ver.contritio.q.3.dicunt, quòd requiritur contritio ſpecialis ſingulorũ, tum authoritate Pſal.6. Lauabo
4 † per ſingulas noctes lectum meum. Vbi gloſſ. per ſingula peccata lectum, ideſt conſcientiam; ergo requiritur ſpecialis contritio de ſingulis. Rurſum requiritur ſingularis confeſſio de ſingulis. ergo & contritio. [Conſequentia patet: quia ſi confeſſio oris pœnitentiam cordis præſupponit tanquam cauſam, ex qua procedit, ſi vera ſit, & non ficta cõfeſſio.] Præterea diuerſorum membrorum diuerſæ ſunt medicinæ. Non enim, inquit Hierony. ſanat oculum, quod ſanat calcaneum,ſuper Matth.c.9.circa medium; ſed contritio eſt medicina ſingularis contra vnum tantum mortale, ergo non ſufficit vna de omnibus.Hæc ſunt inter cætera,quæ
…cludunt contritionem requiri de ſingu-
…cõtrar… …ionem ſequitur Card.
…Thom. & in ſum.in
…ſt.2.artic.…

tia videtur fuiſſe in latrone, & in his, qui poſt multa crimina verè conuertuntur ad
9 Deum. † Alia eſt diſplicentia formalis imperfecta, v.g. quando diſplicent homini omnia,& ſingula ſua peccata,& nollet peccaſſe, & vellet amplius in ea non incidere,non tamen comitatur firmum propoſitum abſtinendi. Et hæc non ſufficit ad remiſſionem peccatorum mortalium. Sot.diſtin.15.q.1. articu.2.concluſ.3.verſic.ſed ecce.Virtualis
10 † autem diſplicentia eſt, quando quis fertur in dilectionem Dei, itaque virtus illius dilectionis eſt tantæ vis, quòd ſit nata ſequi ex ea diſplicentia peccati, ita quòd ſi tunc occurreret memoria peccati, ex vi illius actus ſequeretur formalis diſplicẽtia ipſius.
11 His † ſic prælibatis reſpondeo tribus concluſionibus, quarum prima eſt.

Contritio per ſe, & ſuapte natura requiritur ſingulorum mortalium ſingularis, & ſpecialis, non ſolum in ordine ad confeſſionem, ſed etiam per ſeipſam in iure naturæ, quatenus per ſe ipſam ſolam ex gratia præcedente remittuntur peccata.In primis hęc
12 eſt expreſſa † ſententia D.Thomæ, 3. part.
…artic.… Cuius verba ſunt.Exigitur
…eccati mortalis,perfectior
…et homo peccatũ actua-
…antum in ipſo eſt,
…d memoranda ſin
…ſingula deteſte-
…e ſecundũ ſeipſam
…onfeſſionem, & ita
…, ſic Sotus intelligit
…to diſtin.17.quæſt.2.

…em concluſio intelligi debet,
…io requiritur de ſingulis ſcili-
…,& ex natura pœnitentię,dum tem-
…icit.
…unda † concluſio. Quando tempus nõ
…ppetit, nec commoditas datur, & oppor-
…unitas, ſufficit contritio generalis in con-
…o,quatenus ſunt offenſa Dei.Et hæc con-
…eſt illa deteſtatio formalis vniuerſa-
…a, in ſe cõtinens deteſtationẽ pecca
…opoſitũ in poſterum cauendi.Et rõ
…am † Deus ſalutis noſtræ ſitibun-
…llud Ezech.18.& 33.In quacunq;
…hil à nobis pro quocunque mo-
…niſi quod tunc eſt nobis poſſi-
… nobis tã ſubito peccatorum
recor-

recordatio non sit possibilis, quocunq; momento peccator digito Dei tactus dixerit, Peccaui, sufficit ei. Sed quare illud est? quia
16 illa momentanea, † & generalis contritio propositum includit pro tempore, & loco singulorum pœnitendi. Non enim eximit pœnitentem ab obligatione reuocandi in memoriam, & detestandi tempore debito omnia genera, & species illorum, quæ patrauit, enumerando illa numero certo, vel verisimili Confessario, Nauar.c.1.num.25.
17 Et talis † displicentia, vt supra diximus, videtur fuisse in Latrone, & crebrò accidere solet ijs, qui post multa peccata conuertuntur ad Dominum. Ita est conclusio Soti, Caiet.in 3.part.Nauar.d.c.1. num. 25. Vbi
18 † inquit, quòd si eo casu de singulis mortiferis singulæ pœnitudines concipiendæ essent, contingeret casus, in quo quis adhuc viuens priuaretur potentia consequendi vitam æternam, contra text. in c. 1. de pœnit. distin.7.& c. ponderet.distin. 50. & Ezec. In quacunque hora.&c. Nam qui mille peccata mortalia admisisset, & solam quartam horæ ægrotaret, aut ad suspendium ducere-tur, non posset viuens cócipere de illi[...] le peccatis mille pœnitudines ad[...] sarias, quo saluaretur.[...]
19 [Sed † an id quo[...] do tempus non dat[...] generalis in confuso[...] in martyre, vt si est a[...] actu peniteat eo mod[...] Secundum commu. & t[...] quam sequitur Scot.& Sot.[...] artic.2. quod si martyrio expe[...] habet, vt possit peccata recoler[...] in carcere, ad id tenetur. Imò si[...] petit sacerdotis, & temporis, confite[...] tur, si singulare est confessionis præce[...] in articulo mortis. Quòd si tantum te[...] ris non habet, possit tamen habere dolore[...] in genere, ad id etiam obligatur. At si atro citas mortis martyris mentem sic occupa ret, vt nullo modo ad peccatorum c[...] tionem cogitaret, & tunc arbitror, q[...] la perpessione martyrij obtinebi[...] apud Deum, dummodo nó sit ali[...] cati mor. actualis complacentia, [...] situm. Hinc sequitur, concubina[...] rium, meretrices, & alios d[...] vel hæreticum, cũ sunt in ma[...]

beant suorum peccatorum complacentiam, quamuis in contumelia Christi occidantur, non consequi gratiam, neque veniam, antequam eos suorum scelerum pœniteat. Confirmatur ex D. Paulo: Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem nó habuero, nihil mihi prodest. Ita Ioseph. in Flor. Theolog. de Sacram. pœn. q. 1. art. 4. Sot. in lib. 1. de nat. & gratia. c. 18.]
20 Subsequitur † modo, vt exploremus, illa singularis contritio peccatorum, qualis esse debeat. Quod enim non debeant singulis peccatis singulæ correspondere contritiones, inde apparet, quia non est in potestate hominis, maximè vbi ingens est delictorum aceruus, tot numero habere dolores. Quinimo de rebus lætis neq; possibile apparet, vt homo tot possit intercisas habere lætitias. Quare Caiet. inquit, quòd sensus illorum verborum est, quòd sicut in confessione dum peccator dicit, Peccaui millies in fornicatione, iste vnicus confitendi actus terminatur actualiter ad singulas mille fornicationes; ita quòd ad actus interiores[...] pœnitenti displice[...] actualiter de[...]

tum ad principium contritionis, dum quis cogitat de peccatis, sufficit dolere eo ordine, quo occurrunt, vt dolores iuxta numerum peccatorum numerentur. Et licet dolores illi non sint prorsus contritiones, sufficit esse attritiones, sed tamen in termino, idest peracta indagine, quando contritio est iam formata per gratiam, sufficit vt sit vna contritio pro omnibus. Sotus verò inquit, hoc non bene posse intelligere: nam inquit ipse, aut qui mente inchoat indaginem suorum peccatorum, in principio veram habuit contritionem in genere de offensis Dei, aut non: si habuit, profectò omnes detestationes sigillatim factæ sunt veræ contritiones: si vero neque à principio, neque per aliquã illarum specialem verè detestatur peccatũ, tanquam offensam Dei, certe illæ detestationes, quas appellat attritiones, non sunt
24 necessariæ; † cum sufficiat, quòd homo mente recolat peccata omnia absque vllius displicentia, modò non habeat complacentiã: & peracta indagine hæc omnia vnica contri[...]ne detestetur. Hic enim est pœnitentium [...] debere contritionem [...]atiam, & dein-

esset illi pœnitentia necessaria, igitur ita in præsenti. Si autem ita oblita sunt aliqua peccata, quod etsi memoriæ non occurrant, putat tamen homo, vel saltem in dubium vertit, aut vertere debet se alia, præter ea, quæ occurrunt commisisse, & tunc necessaria est illi pœnitentia in genere de huiusinodi oblitis: Attamen, quia vt plurimum in hac re possunt homines decipi, tutius omnino est, vt cum peccator de occurrentibus dolet, simul de alijs in genere doleat, si forte alia commiserit, iuxta dictum Pauli: Nil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. 1. Cor. 4. & Grego. distin. 5. ad eius. Bonarum mentium est ibi agnoscere culpam, vbi culpa non est. ita monet expresse S. Tho. 3. par. q. 80. art. 4. ad 5. & 1. 2. q. 113. art. 1. ad 3. Sotus, dist. 17. q. 2. art. 6. & dist. 15. q. 1. art. 2. ibi, Secunda conclusio.]

26 Quæ † quidem detestatio post diligentem peccatorum inquisitionem dicitur virtualis, & sufficit ad remissionem peccatorũ eorum, quorum homo citra culpam oblitus est, vt non possit ad memoriam reuocare, D. Thom. 1. 2. q. 113. articu. 5. ad 3. Sotus [...] q. 2. art. 1. sexta conclus. & dist. 17. q. [...] fin. Sylu. in ver. Contritio. q. 3. Ve[...]ata oblita in memoriam [...] de illis conteri, si[...]pere, qui non po[...], excusatur, & tamen [...]otuerit. D. Thom. in [...]t. 2. articu. 3. ad secun[...]ndum. Necessaria † ta[...]ngularis contritio sub præce[...]angelica, quando præscriptum [...]onfessionis, idest semel in anno, [...]ct. 17. quæst. 2. arti. 3. & 6. Nisi in [...] mortis naturalis, vel violentæ, vel [...]nistrandi, aut suscipiendi sacramẽtum [...]od, secundum omnes. Imò etiam in[...]ante aliqua populi necessitate grandi, cui [...]bsque orationis feruore reparari non pos[...] Alijs vero temporibus ad eam cõcipien[...]on tenemur, licet optimum esset, quò [...] tam graui morte resurgere, pericu[...]ortis subitæ, æternæque euadere, [...] Eccle. cap. 5. Ne tardes, &c. Ita [...]num. 31.

[...]o † ex parte finis, vt Deo recon[...]cessaria esset statim post pecca[...] cum pœnitẽtia sit necessaria

ad

ad peccatorum remissioné, vt apud D. Lucam constat: sic etiam pœnitentiæ præceptũ statim à peccato commisso quo ad actũ contrarium de nõ complacendo in peccato obligat, ita vt si aliquando placuerit, mortaliter peccetur, si statim actus de quo complacentia habetur, non prohibeatur. ratio est, quia omne præceptum affirmatiuum includit negatium de actu contrario obligans pro semper. v. g. præceptum honorandi parentes, includit hoc negatium, scilicet nunquam verbo, aut facto parentes inhonorandos.]

29 Nec etiam † diebus festis, Sylu. in verb. Dominica.quæst.6. versi. quartum. Sot. qui supra artic.6.Nauar.c.13.num.17.[Patet ex Exod. vbi dicitur: Memento, vt diem sabbati sanctifices. Et statim modus sanctificandi subiungitur, scilicet: Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Vbi solum præcipitur quies ab operibus corporalibus seruilibus, nõ autem à seruilibus spiritualibus, qualia sunt peccata.]

SVMMARIVM.

1 *Peccata venialia, a[...] & num.3.*

2 *Venialia multis mod[...] mero 13.*

4 *Peccatum veniale mu[...] quibus.*

5 *Peccati detestatio triplex, & [...] requiratur ad dimissionem ve[...] me.seq.*

7 *Venialium ad remissionem, duo [...] tur, & ea, quæ sint.*

8 *Augustini authoritas in cap. 8. de vera [...] falsa pęnitentia. quomodo intelligenda. Detestatio venialis implicita, est in feruenti motu charitatis.*

9 *Propositum in mortalibus, & voluntas ab[...] stinendi sufficit in venialibus.*

10 *Aqua benedicta, & id genus cętera, [...] do intelligantur remittere peccat[...]*

11 *Aquam non benedictam, credens b[...] accipiens non obtinet veniam.*

12 *Charitatis excitatiua tria, que [...] remissoria causa esse possunt, [...]*

13 *Aqua benedicta virtutem [...] mit, si aspersus à mortali sit alienus.*

14 *Confessio generalis, quare in Prima, in completorio, & à sacerdote ante altare præmittatur.*

15 *Aqua lustralis, an asperso morienti, statim paret aditum in cęlum.*

16. *Peccati venialis triplex genus.*

17. *Peccatum veniale pluribus modis mortale efficitur. & nu.19.*

18 *Pollutio nocturna, quando mortale.*

Contritio, an de venialibus requiratur. Cap. VI.

1 CIrca hanc † pręsentem quæstionem triplici modo potest impugnari, quòd ad remissionem venialium non sit necessaria contritio. Et primo quòd veniale remitti possit absque contritione, patet, quia inquit Aug. Quod facit gutta aquę in camino ignis, hoc veniale facit in viro iusto. Ergo videtur, quòd remitti possit sole feruore charitatis absque contritione [...] qua. Præterea ad[...] nis requiritur[...]

do, quia non habet in se, vnde veniam non consequatur, vel in toto, vel in parte. In parte quidem, sicut cum habet in se aliquid diminuens culpam, vt cum sit ex infirmitate, vel ignorantia, & hoc dicitur veniale ex causa. Vnde Apostol. ignorans feci, & veniam merui. modo ignorantia non sit supina. dist. 16. quod dicitis. 1. q. 4. item peccatum. 11. q. 3. excellentissimus. de cler. exc. mini. Apostolicæ. In toto autem ex eo, quod non tollit ordinem ad vltimum finem, vnde non meretur pœnam æternam, sed temporalem, & de hoc veniali ad præsens intendimus. Quæ autem sint venialia, enumerat Aug. in cap. vnum. dist. 25.

5 † Secundo noto, quòd triplex reperitur detestatio peccati, actualis, & expressa, habitualis, & virtualis. Contritio actualis est illa, vt homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur, quantum in ipso est, videlicet, vt diligentiam adhibeat ad memorandum singula, vt singula detestetur, & ista necessaria est ad remissionem mortalium, vt in præcedenti capitulo diximus.
[illegible] hab[illegible] [illegible]plicentia, quæ habe-
[illegible] & talis non re-

cundum, vt præter absentiam complacentię sit actus contrarius peccato veniali. hoc est, q ita feratur in Deum, vt si illius peccati cogitatio menti occurreret, displiceret ei, & doleret se commisisse. ita Sot. distin. 15. q. 2.
8 art. 1. vers. igitur. & ita † intelligitur authoritas Augustini de vera, & falsa pœnitentia, c. 8. vbi inquit pœnitentiam assiduè peccanti necessariam esse; In multis enim offendimus omnes. Intelligitur de contritione virtuali, vel si de formali, intelligitur non esse necessariam, sed salubrem, & vtilem, vt inquit D. Tho. dub. 397. Pręterea sic etiam intelligitur illud de gutta aquę: nam dicimus quod in illo feruenti motu charitatis, est culpæ venialis detestatio implicita; quia si cogitaret de eo, detestaretur illud, & ideo per talem motum remittitur veniale. D. Tho. distin. 17. lib. 4. q. vni. c. 5. ad primum in opusc. Rursum, nec illud obstat, quod cum
9 hæc † venialium detestatio non sit perfecta, quia non includit propositum cauendi in futurum, ergo non requiritur: quia respõdetur, q homo in gratia Dei cõstitutus potest quidem vitare omnia, & singula peccata [illegible]rtalia, sed non omnia, & singula venia-
[illegible] ad remissionem mortaliũ requiri-
[illegible]ndi omnia, & singula pec-
[illegible]nen ad pœnitentiam
[illegible]itas abstinendi à sin-
[illegible]ibus collectiuè, quia
[illegible]itæ non patitur. Ni-
[illegible]ere propositum se pre-
[illegible]a venialia minuẽda, alio-
[illegible]ret periculum deficiendi, cum
[illegible]positum proficiendi, seu tollẽ-
[illegible]enta spiritualis profectus, quæ
[illegible]ta venialia. D. Tho. 3. part. q. 87.
[illegible] ad primum. Nec obstat, † q cum ve-
[illegible]ia remitti possint cum aqua benedicta,
[illegible] non requiritur contritio. Nam respondetur, q ideo ista specialiter dicuntur remittere, non quia remittunt per se, sed quia sunt excitatiua feruoris, per quẽ fit remis-
[illegible] D. Tho. in 4. artic. fin. ad secundum. Sed
[illegible]e, q responsio D. Tho. q ideo ista di-
[illegible] venialia, quia excitant feruorẽ, in-
[illegible]a est, non q semper requiratur illa
[illegible] sed q de se hæc sacramentalia ad
[illegible]stituta. Quare illa suscipere, tan-
[illegible]llum effectũ ab Ecclesia accom-
[illegible]tur actus pęnitentiæ, & acqui-
rit

rit remissionem venialium, etiam si nullatenus excitetur ad deuotioné, nec memoriam habeat venialium, vel displicentiam: nam si illa requireretur, profectò sacramẽtalia non essent, cum sola displicentia sufficeret, Sot.dist.15.q.2. art. 1. modo tunc non habeat complacentiam. Exemplũ de eo, qui se aqua lustrali aspergit: nam & si nullatenus excitetur ad feruoré, nec memoriã habeat venialium, tamen obtinebit per illam aspersionem eorum veniam. cuius ratio est, quia hæc sacramentalia de se ad excitandũ feruorem charitatis fuerunt instituta, sed
11 † e conuerso nõ obtinebit illorum veniam, qui aquam non benedictam accipit, quam putat esse benedictam, quamuis de venialiũ cogitet remissione. ita Sot.dist.15.q.2.art.3. Igitur vt concludamus cum D.Thom. lib.q. disp.de peccato veniali. q. 7. artic. 12. illa,
12 quę sunt nata excitare † feruorem charitatis, possunt causare remissionem venialium; huiusmodi auté sunt tria; primum sacramẽta nouę legis, & præcipuè sacramentum Eucharistię.c.cum omne crimen. de conse.dist. 2.& extremæ vnctionis.c. vni. de sacra vnct. cum diuina virtus interius per illa [...] exteriora operetur salutem. Na[...] tionem corporalé, quam ex[...] lud sacramentum, signific[...] tualem, quę consistit in [...] lium: cum mortalia sint [...] confessionem.D.Tho.in [...] Dimittuntur etiam ven[...] impedimenta feruoris, [...] & sunt causę ad excitandam [...] feruorem charitatis, Vt sunt [...]
13 idest aqua † benedicta, quę vir[...] ci reprimit.c.aquam.de consec.d[...] aspergatur ille, qui nõ sit in mortali. [...] in c.perfecta.de pœn.dist.1.& in proœ[...] in verbo benedictionem. in fin. Episcopa[...] benedictio, eleemosyna.c.medicinã.de pœ[...] dist.1. item tolluntur per exercitiũ humilitatis ex parte nostra, & in quantũ sunt [...] aliquo motu detestationis peccatorum [...] iusmodi est oratio Dominica, dimi[...] &c.c.de quotidianis.de pœn.dist.[...]
14 Confessio † generalis, sicut [...] clesiastica consuetudo; hac en[...] dicitur in Prima, & in complet[...] cerdote sacrũ facturo pręmitt[...] dum altaris. D. Tho. dist.16.q[...]

q.qui ad secundum inquit, quòd omnia ista, quia causant contritionem, ideo dimittunt venialia.

15 Sed † an ita dimittant venialia, vt sit quo ad culpam, & pœnã, ita vt qui aqua lustrali signatus, si statim moreretur, euolaret ad cœlum? Respondet Sot.dist.15. q. 2. art. 3. quòd per quodcunque istorum sacramentalium, remittitur veniale quantũ ad culpã virtute alicuius satisfactionis, aut motus charitatis, aut affectionis erga diuina: non autem per quodcunq; remittitur quo ad pœnam, quæ illi debetur, iuxta illud Pauli 1. Cor. 3. Qui super ędificat fœnum, & stipulam, idest venialia, saluus erit, sic tamen quasi per igné: quia hac ratione, qui esset prorsus immunis à mortalibus, per solam aspersionem aquę benedictę, aut per tunsionem pectoris euolaret in cœlũ sine transitu per purgatoriũ. Remittitur ergo reatus pœnę secundum quantitaté, & proportioné feruoris charitatis, ita etiã inquit D. Tho. lib.qq.disput.7.
16 artic.12.ad 4. [Quæritur etiam, † an pecca[...] tum veniale fieri possit mortale. Re[...] intelligentia hu[...] per 4.sent.di[...]

collegimus duplicem ſubreptionem reperiri in blaſphemia.prima,quãdo non aduertit,& eſt peccatum veniale. Altera, quando aduertit, & eſt mortale. Secundo modo, & tertio poteſt fieri peccatum veniale mortale
18 le in ſua origine, & accidenti. † Sicut in ſimili patet de pollutione nocturna, nam licet nulla pollutio in ſomnis inchoata, & perfecta ex ſui natura ſit peccatum. Gabr. de Cano. miſſ. lect. 10. tamen ſi perueniret, & originem haberet ex præcedentibus cogitationibus cum concupiſcentia, & delectatione,atque conſenſu,erit peccatum mortale.c.teſtamentum. diſt. 6. Sic etiam peccatũ eſſet in accidente, ſi pollutionem in ſomnis cęptam expergiſcens conſumaret, vel conſumata in ſomnis delectaretur.vt diximus lib. 2.de pollutio.noct.c.86.Igitur peccatum veniale fit mortale per ſubreptionem in ſua origine,& accidente,ideſt ante,& poſt.v.g.Si quis per mentis ſubreptionem committeret quicquam de ſpecie peccati mortalis,vt eſt,
maledicere Deum, licet hoc in ſe nõ videa-
... mortale, põt tamen in ſua origine mor-
... procederet ex notabili
... do ſi vellet, poſ-

curet de neceſſarijs ad ſalutem, vt de miſſa in feſtis.Caiet. in ver.ornatus. Secundus, ſi fiat ad finem, qui eſt peccatum mortale, vt quæ eo animo ſe ornat, vt viſa eius forma ab aliquo carnaliter ametur. D. Tho. 2.2.q. 169.art.2.Vel ſi quis libidinis cauſa explẽdæ verba ocioſa profert. D. Tho. 1.2. q.88. art. 2. & 4. Tertius, quando quis de ſalute proximi non curat: exemplum de muliere ſuperfluè ſe ornante.S. Tho. 2.2.q.169.art. 2.Quartus ratione conſcientiæ erroneę. c. per tuas.el 2. de ſimo.c. literas. de reſt. ſpol. Rom.c.14.vbi omne,ꝙ non eſt ex fide. peccatum eſt.i.omne, quod fit contra conſcientiã, ædificat ad gehennam. Poteſt tamen deponere conſcientiam, vel per ſe, vel alterius conſilium. S.Tho.1.2.q.19.art.5.& 6. Quintus,ſi contemptus interueniat:Contemptus enim conſtituit peccatum veniale mortale. c.vnum.§.hinc.diſt.25.c.notandum.24. q. 3. in fin.c.1.de ſenten.excom.lib.6.& legẽ conſilij tranſgrediens per contemptum peccat mortaliter.c.quis autem. diſt. 10. Qui quidem contemptus præſumitur ex aſſiduitate actus, ideſt peccati venialis in foro exteriori,non autem in interiori, vbi ſola veritas
...tur. c. tua nos. de ſponſ.c.humanæ.
...quis in foro interiori diſponat
... venialis ad contemptum,
...us cum in profundum ve-
..., contemnet. Diſponat in-
...one neceſſitatis, ſed cõ-
...per 4.ſent.diſt. 16. & ita
...ng.in c.tres ſunt. de pęn.
...cata parua tam crebra oppri-
...m grande peccatum, ſcilicet
...congruitatis ad contemptum,
...dicatur contemptus, vide infra
lib.4.c.4.nu.19.]

S V M M A R I V M.

Peccatum duo complectitur, quibus & duplex pœna debetur, & quæ.
...catis venialibus, quare non debeatur ni-
...poralis pœna.
...nſus reſtat pluribus modis perſol-
...ſt conuerſionem ad Deum.
...e poſt gratiam Dei adempta, qua-
...inconueniens.
...effectus eſt remiſſio peccati, &
...vehementis contritionis.

6 *Contritio vera non est, nisi cum proposito cõfitendi, & quare.*
7 *Contritionis encomium.*

De effectu contritionis. Cap. VII.

CIrca effectum cõtritionis adnotandum est, quòd cum in
1 peccato † sint duo, secundum D.Tho.1.2.q.87.art.4. videlicet, auersio ab incommutabili bono, & peruersa conuersio ad bonum cõmutabile.c.productior.c.sicut primi. de pœn. dist.1. Hinc duplex debetur pœna, pœna dãni, idest carentiæ visionis Dei, ex parte auersionis, & hæc est æterna, vt qui contra æternum bonum peccauit, in æternum puniatur: & pœna sensus, ex parte conuersionis ad creaturam, quæ cum non sit infinita ex genere suo, talis pœna non est æterna. Ex quo fit, vt si huiusmodi conuersio nõ esset auersio à Deo, non deberetur ei pœna infinita:
2 quare peccatis † venialibus non debetur nisi temporalis. Hinc colligitur, quòd cum per contritionem homo conuertatur ad Deum, & tollatur auersio, & recuperet amici[illegible] Dei, tollitur etiam illa æterna [illegible] ni.c.dixi.c.magna.de pœn.di[illegible]
3 men pœna † sensus in hoc [illegible] da, vel per pœnas sponte [illegible] cando peccato susceptas. [illegible] bitrio pro mensura del[illegible] etiam per temporalia [illegible] cta, & à nobis patienter to[illegible]
4 Trid.sess. 14.c.9. Et nec † est in[illegible] vt quis per contritionẽ amicit[illegible] tñ pœnas soluat, vel hic spontan[illegible] purgatorio inflictas: nã etiã hoc in [illegible] vsu cõprobatur, qui enim alteri iniu[illegible] tulit, licet de iniuria veniã petat, am[illegible] reconciliet, tñ remanet damni debitor [illegible] tione iustitiæ. Et de hoc in veteri testamento apertissimũ testimoniũ est.2.Reg.12. Vbi cum Dauid pœnitentia ductus dixisse[illegible] Nathan, peccaui domino: Respondit [illegible] ta, Dominus quoq; transtulit pecca[illegible] verumtamen filius, qui natus est ti[illegible] morietur, idest in pœnã flagitij. [illegible] oranti Moysi, vt dimitteret po[illegible] triæ scelus, respondit dñs, Dimi[illegible] bum tuum: attamen omnes, qu[illegible] me, non videbunt terrã, pro quã [illegible]

bus eorũ. Igitur concludendũ ex his, q̃ effe-
5 ctus † contritionis est remissio peccati quò ad totam culpã. quinimo potest esse conuersio mentis in Deũ, & in detestationẽ peccati tam vehemens, q̃ perfectè remissionem peccati homo consequatur, non solũ quantum ad purgationem culpæ, sed etiam quantum ad remissionem totius pœnę. ita D.Tho.lib. 4.contra Gent.c.72.& in 4.sent.dist. 17.q.2. art.3.ad secundam q.glo.in c. mensuram. de pœn.distin.1.in c. Deus qui.de pœn.& remis. in extrau.1. de pœn. Verũ & si habuerit ho-
6 mo tam perfectam contritionem, † tenetur tñ confiteri, tum quia contritio vera non est, nisi propositum confitendi habeat annexũ; tum pp incertitudinem, [tum vt humilitas exerceatur, & vt satisfaciat Ecclesiæ, quæ scandalizata est.de pœn.dist.1.iudicet.& ad cautelam.dist.50.presbyteros.34.q.2. in lectum.glo.in c.sicut primi.de pœn.dist. 1.& in summa ead.d.vers.sunt enim] tum etiam, vt adimpleat præceptum de confessione datũ. D.Tho.in 4.vbi suprà, ad primum. Si tñ n[illegible] confitetur, non redeu[illegible] peccata cõmiss[illegible] Tho.in 4.sent.lib[illegible] [illegible]o sit tã vtili[illegible]

parat muros Hierusalem, quos destruxerat Nabuzadar. vnde Psal. 50. Benigne fac in bona voluntate tua, idest contritione à te solo gratis data, vel danda Syon, idest animæ, vt sequatur, & sic ædificentur muri Hierusalem, idest per ipsam contritionem. Hæc est, quę parit prolem boni operis. Vnde Gen. dictum est, in dolore paries. & breuiter mundat animam à reatu culpæ, liberat à pœna gehennæ, ab horrenda dęmonum societate, & à vilissima peccati seruitute, restituit bona spiritualia, quæ homo amiserat p peccatum, Societatem, idest spiritualem communionem bonorum Ecclesiæ, quæ dicit, Particeps ego sum omnium timentium te. de filio irę filium gratiæ reddit, de filio diaboli filium Regis altissimi, & per consequēs efficit hæredem Dei, cohæredem autem Christi.]

S V M M A R I V M.

1 *Confessio qualis in lege naturæ, tum in lege scripta, & tandem in lege noua.*

Confessio sacramentalis, vbi, quando, & à quo instituta.

…essio … Christi institutione.

…itionem habe…

20 *Ad confessionem semel in anno faciendam, an teneatur Papa, qui quemcunque confessorem eligit. nu. seq.*

22 *Princeps leges obseruare, qua ratione teneatur, & cur dicatur legibus solutus. nu. 24.*

23 *Papa, quomodo, & quare possit in confessione cum causa dispensare.*

25 *Papa in commutandis, vel corrigendis legibus sui prædecessoris cur excusatione vtat.*

26 *Princeps nec de plenitudine potestatis contra initum contractum cum subdito venire potest.*

27 *Hermaphroditus, quare confiteri teneatur.*

28 *Constitutio pœnalis, quo casu extendenda.*

29 *Aetas eadem in confessione requiritur, quæ in confirmatione, & extrema vnctione. num. 30.*

31 *Vnctio extrema pueris rationis vsum non habentibus, cur non danda.*

32 *Fidelis vnusquisque confiteri tenetur.*

De necessitate confessionis. Cap. VIII.

IVxta Aristotelis doctrinam 2.
Poster. 20. prius quærendum
est, an res sit, quam quid sit.
Et quia in mortalibus idem
…t rem esse necessariam, vel
…uin superflua esset. Ideo pri
…necessitate confessionis, q̃
… Et quia quæstio hæc, an
… confessioné, pendet ex
…t iure introducta sit: ideo
… eius intelligentia notanda sunt
…, q confessio † aliter erat ne-
…lege naturæ, aliter in lege Moy-
… in lege noua. In lege enim naturæ
…io erat tm̃ necessaria mentalis apud
… & hæc consistebat in peccati cognitio-
… sufficiebat enim apud Deũ interior co-
gnitio peccati. Vnde de hoc Adã vituperat,
qa peccatũ suum corã Domino nõ recogno-
… In lege vero scripta, quæ vmbra erat, &
… legis noue, cæpit exterior confessio
… modo esse, non quidé vocalis, & di-
… tunc non tenebantur homines ad
… specialé, & distinctã: [nam lege
… datę sunt claues regni cœlorũ
… , qbus sacramẽtaliter peccata
… sed tm̃ ad generalé, & indistin-
… diuersis peccatis diuersa offere-

bantur

bantur sacrificia, propter quæ significabatur, illa peccata quotidie committi à populo, pro quorum expiatione preces à sacerdote effundebantur. [Et hęc confessio fiebat de peccatis tantum publicis, non autem occultis, quoniam esset contra legem naturaliter seipsum diffamare: erat etiam alia cõfessio generalis omnium peccatorum, quæ fiebat per sacerdotem nomine totius populi dicentem, peccauimus cum patribus nostris, iniustè egimus, iniquitatem fecimus. Leuit. cap. 6.] Sed in noua lege explicitè facienda est singulorum confessio specialis, & distincta, ita tradit D. Tho. in 4. sent. distin. 17. q. 3. artic. 1. q. 2. ad j. & 2. Sotus, distin. 18. q. 1. artic. 2. ad 1.

Secundo noto, [quòd dixerunt aliqui, vt
2 refert Glossator, de pœn. dist. 5. † quòd fuerit instituta in Paradiso, statim póst peccatum, dicente domino ad Adam: Vbi es? Ideo enim quęsiuit, vt ipso confitente peccatum, daretur forma alijs in posterum confitendi. Verum qui sic dicunt, falluntur: nam in illa interrogatione à Deo facta, esto Deus ab Adam confessionem suorum peccatorum exigeret, non tamen confessionem hanc sacramentalem, quæ ad aurem sacerdoti[...] exigebat, cum nec tunc sacrame[...] fessio instituta esset, nec sacra[...] tentiæ, nec exigebat Deus [...] res sua peccata alicui sace[...] tur, nec secretam exigebat [...] publicam, & ipsi Deo, & n[...] dam, nec vt omnia sua pec[...] git, sed illa particularia, quæ [...] punire intendebat, & ideo non d[...] ne sacramentali locus ille acci[...] sed de iudiciali, quam reus in iudic[...] re tenetur, à iudice requisitus, & inter[...] tus, maximè cum præcessit infamia [...] mine, super quo interrogatur, aut factum [...] sum contra patratorem clamat. Deus erg[...] volens iudicibus formam condemnãdi reos tradere, vt neminem nisi conuictum, vel in iudicio confessum condemnaret, volensq[...] Adam pro suo delicto condẽnare, pri[...] confessionem exegit. Alij vero dix[...] Iacobus Apostolus primus institui[...] xit: Confitemini alterutrum pecc[...] Sed isti salua pace falluntur, tum[...] ta Ecclesia sacramentum aliqu[...] re non potest, multò minus vnus [...]

tumulis sanctus. Quare ita intelligendus est locus ille, secundum Bedam, vt Iacobus infirmos admonuerit, vt accersitis presbyteris confiteantur, vt subinde ipsi orent pro ipsis. Dicens ergo, confitemini, nõ se insinuat authorem legis, sed id admonet, quod Christus instituerat: Ac si dixisset, Non satis est hominem Deo confiteri: vt Dauid, inquiẽs, Dixi confitebor iniustitiam meam Domino, sed homini etiam propter Deum. Itaq; alterutrum non id sonat, quòd vnusquisque promiscuè vnicuique, puta laicus laico, sed alterutrum, idem est quòd inter vos, idest homines hominibus, oues pastoribus, subiecti prælatis, præterquam quòd etiam sacerdotes sacerdotibus inuicem confiteantur, Sot. distin. 18. q. 1. artic. 1. Alij vero dixerunt confessionem sacramentalem fuisse institutam à quadam vniuersalis Ecclesiæ traditione in Concilio Lateranensi: Hæc fuit opinio glossæ in summa distin. 5. de pœn. & Abbatis in c. omnis. de pęn. & remiss. sed nec hæc opinio vera est. Nam Ecclesia non potest materiam, aut formam sacramenti ali[...] cuius mutare, aut variare: multo erg[...] nus potest sacramen[...] stituere. Et [...] [...]ne[...]

Ita hanc conclusionem probat D.Dhom.lib.
contra Gent. cap.72. Sotus in 4.sent. distin.
18.quæst.1.arti.1. Concil. Triden.sessio.14.
cap. 5. præterea conclusio hæc probatur per
tex.in cap.omnis.extra de pœn.& remis. vbi
verbum illud, confiteri teneatur, quemad-
modũ notat Sotus, præceptoriũ est. Etenim
in illo ecclesiastico statuto duo sunt consi-
deranda, præceptum confitendi, & hoc est
de iure diuino,& determinatio temporis se
mel in anno,& hoc est de iure humano. Qđ
5 † si quis arguat nullum esse discrimen inter
diuinum,& ecclesiasticum preceptum:Nam
cum ecclesia nulla præcepta faciat, nisi
per potestatem sibi diuinitus concessam,sua
etiam præcepta diuina sunt,iuxta illud Lu-
cę 10. Qui vos audit,me audit: Nam nega-
tur consequentia. Deus enim pariter & re-
gibus dedit potestatem condendi leges:Pro-
uer. 8. per me reges regnant, & legum con-
ditores iusta decernunt: & nihilominus re-
giæ leges humanæ sunt. Lex autem diuina
est,quam Deus per se immediate condidit.
...tus, qui supra, quarta concl.
...inc † in...rtur ...od ecclesia, Papa, aut
... præcepti con-
... confiteri
...

confessione saluetur, ita Fely. in cap.1.num.
33.de constitu. Sotus dist.18.q.1.art.5. Imo
tenere contrarium, esset hæresis, vt notat
Caieta. super D. Thom. lib. contra Genti.
9 cap. 72. versi. aduertendum. Potest † tamen
dispensare dispensatione impropriè sumpta
pro interpretatione: cum solus ipse possit
circa articulos fidei interpretari, & sacra-
menta.24.q.1.c.quoties.extra de baptis.cap.
maiores. cap. per venerabilem. qui filij sint
legit. & ita intelligitur dictum Canonista-
rum, dum dicunt, posse Papam dispensare
cum causa in iure diuino. Abb. in cap. non
10 est, extra de voto. Habet † enim potesta-
tem declarandi ius diuinum, dispensandi ve
ro nulla ei cõpetit facultas, nec aliqua cau-
sa id pati potest. D. Thom. in quodli. 4. art.
13. Couar.de pact.2.cap.9.num.4.Sed modo
non est præsentis temporis hoc disputare,
suus proprius locus est in materia voti.
11 Tertio noto, quòd necessarium, † secundũ
D. Thom.3. par.q.84.art.5. dicitur dupliciter.
ter. Primo modo absolutè, secundo modò
ex suppositione. Absolutè quidem necessa-
rium est ad salutem illud, sine quo nullus
salutem consequi potest, sicut sacramẽtum
...ismi, per quod aliquis in Christo rena-
...bus, sine quo vita humana susten-
... D.Thom. 3.par.q.65. art.4.
... autem de iure diuino est
...ramentum pœnitentiæ non
...eccato mortali subiacenti-
...ex.in c. omnis, de pœniten.
...a. quod de venialibus in-
...potest: qa nullus venialia omnia
...test; ergo necessario decretalis
...ligenda de mortalibus, quam-
...n si mortalia quis non haberet, tene
... men ad præceptum ecclesiæ implen-
..., vt se sacerdoti repræsentet, & se osten-
...at absque conscientia peccati mortalis es-
...e, & hoc ei pro confessione æstimatur, ita
D.Thom.in 4.senten.dist.17.q.3 art.1 ad 3.
q. ad 3.

Quarto, † cum necessitas confessionis sit
...qñ quis ad annos discretionis perue-
...ta tex.in d.c.omnis. ideo videndum
...s, siue ætas discretionis, secundũ
...bet tres gradus. Primus quo ad
...m, & dicitur, quando est doli ca-
...ca. omnis. quod quidem cõiter
...in septimo anno, not.glo.in c.1.de

delic.

delic.puer.Sed aduerte, quòd respectu confessionis bene obseruatur hæc opinio;sed nõ respectu communionis, vt notat ibi Panor. in d.cap.omnis.num.9.& bene dicit, quia nõ quælibet discretio,quæ sufficiens est ad confitendum, est sufficiens ad communicãdum, sed exigitur discretio deuota, & reuerentialis, quæ terminari debet ex parentum iudicio, quòd si dubitarent, debent consulere cõfessorem pueri, ita Caietan. in sum. in ver. communio. Non tamen est expectanda ætas quatuordecim annorum.ita Caieta. in sum. 3.par.q. 80.ar.9. vbi ait, id puellis vt plurimum contingere in decimo anno. Sicut etiã refert Ioseph in Flor. sent. tom.1.quæstio.secunda,de suscipien. Euchar.art.8. Imo ante decimum annum posset viuacissimus puer idoneus esse.Sotus in 4.s.dist. 12.q.7. arti.9. in fine.

14 Secundus † est quo ad votum, vel matrimonium impuberis, & tunc non solum debet habere vsum rationis, qui regulariter est in septimo anno,sed etiam debet habere ætatem, quæ est propè pubertatẽ, vt valeat votum personale simplex. Sylu.in ver. religio.2. q.15. quæ quidem ætas propè pubertatem in masculo est in anno decimo dimidio,& in fœmina in anno midio, secundum glo. not.i Francus in cap. si pater, nu lib.6. quamuis possit à pare ribus irritari vsque ad a Sotus de iureiuran.lib.7.q tem ad votum solẽne, de q in c.vnico.de voto .lib.6.quod sionem expressam, vel tacitã facta de religionibus per sedem Apostoli probatis requiritur ætas annorum 16. torum,sicut habetur per Conc. Triden

15 23. cap.15. Si vero † votum sit solemne sacri ordinis susceptionem, tunc nullus debet ordinari ante annum 22. ad subdiacona tum,ad Diaconatum ante annum 23. ad presbyteratum ante 25.ætatis suæ annum,vt habetur in Concil. Triden.sess. 23. cap.12.& promoti fuerint,sunt ipso iure suspe susceptum ordinem exercuerint,irr tatem contrahunt à solo Sum. Pon spensandi, iuxta Pij Secundi co vsu receptam, quæ incipit, Cum ita habetur in constit.Neapol.de di. cap. 19.si vero non exercuerin

in foro conscientiæ dispensari, si tamen interim legitimam ętatem attigerint;quamuis quo ad religiosos possunt prelati circa tales dispensare, & hoc vigore suorum priuilegiorum, & præcipuè Sixti Quarti, & aliorum Romanorum Pontificum: si tamen prius (vt dixi) legitimam ætatem attigerint. Ita Cate. Neapo. in lib.4.cap.11. 12. Quo vero ad

16 matrimonium† requiritur etiam pubertas, cap. tuæ, de sponsa. Tertius est gradus quo ad administranda bona,& tunc annus discretionis requiritur in anno 25.ita D. Anto.de Butr.nu.3.& Abb.nu.9.in cap.omnis. de pœnit.& remiss. [Multa alia possent notari circa gradus ætatis, sed breuitati studendo remitto me ad additiones Afflicti in procem. consuet. Neapo.in ver. per quod.vers. Quid importent.]

17 Quinto præmitto, † quod cum nemo sit particeps sacramẽtorum, nisi sit Christo incorporatus,quæ quidem incorporatio fit per baptismum, iux.text.in cap. veniens,ext.de presbyt.bapti.Hinc sequitur quod sacramentum pœnitentiæ non pertinet ad infideles.d. c.omnis.in prin. [nec iure diui nec h no:probatur, qu antequam

fictio recesserit: nam superueniente contritione gratiam baptismalem consequitur, quam propter obicé malæ voluntatis prius non fuerat consecutus, ita text. in cap. tunc valere. de consecr. dist. 4. Sotus distin. 18. q. 1. art. 3. Medin. c. de confess. q. 26. versi. Respon-
18 deo. † Infideles vero in duplici sunt differentia; nam aliqui dicuntur Saraceni, qui nec vetus, nec nouũ testamentum recipiunt, sed varios Deos, idest dœmones adorant, & colunt, sacrificando accenso igne, victimas interficiendo, & alia, quæ ponuntur per tex. in l. pen. C. de paga. quæ omnia eis nobis de gentibus interdicuntur. vt ibi. Et dicuntur Saraceni à Sara vxore Abrahæ, à qua ipsi voluerunt nominari, priusquã ab Agar ancilla Abrahæ, de qua eorum fuit origo, vt not. 22. q. 1. cap. cauere. Alij etiam dicuntur infideles, idest Iudæi, qui à paganis distinguuntur. dist. 50. cap. qui vero. Isti vetus testamentum sequuntur, & ad literam legem Mosaycam obseruant. vnde quia veteri testamento inhærent, dicuntur iudaizare, quod Christiani facere non debent. cap. 1. §. vngitur. de
...nct. ... Iudæi sunt magis odiosi, &
...putantur. c. non-
...clesia alicui

clusio probatur per D. Thom. lib. 4. sent. dist. 18. art. 1. in Opusc. & in 3. par. q. 84. art. 5. Nã qui omne dicit, nihil excludit. Hinc dicimus, sum. Pontificem teneri ad cõfessionem in omnibus illis casibus, in quibus ea iure diuino est instituta, & præcepta; [Imò grauius peccarent legem diuinam non seruando, quàm alij inferiores, quia quo gradus altior, eo casus grauior. de pœnit. dist. 2. principium. 40. dist. homo. facit text. in cap. nulli fas. 25. q. 1. vbi grauiora delicta facit sublimitas peccantium. Et Christus legem suam specialiter suo Vicario cõmisit, vt eam seruaret, & per alios seruari faceret, pro cuius obseruantia sibi vsque ad sanguinis effusionem pugnandum est, vt ait decretum Vrbani Papæ. Et quamuis videbatur dicendum oppositum, quia confessio, vt sit valida, oportet vt sacerdos super ipsum confitente habeat potestatem iurisdictionis, cum ergo hanc nullus habeat super Papam, quia ipse est caput omnium, & ipsum nulli cõstat nisi Deo esse subiectum. cap. aliorum. 9. q. 3. cap. si Papa. dist. 40. & omnes alij ipsi subijciuntur. ego tamen respõdeo, secundum S. Tho. in 4. sent. dist. 17. q. 3. art. 1. cap. 2. & Medin. c. de confess. q. 27. quòd nullus homo in terris
...statem iurisdictionis coactiuam
...pam, habet tamen absoluti-
...sita eius spontanea volunta-
...one, qua alicui sacerdoti se
...est enim sibi eligere confes-
...que voluerit: nam & in cõ-
...ione hoc receptum est. 11.
...is. 2. q. 7. nos si incompetenter.
...fortius in voluntaria potest se sub-
...cuilibet sacerdoti. glo. & Docto. in
...e. de offic. deleg. quia quo ad hoc vnus-
...que sacerdos catholicus tenet locũ Dei
...lentis, & loco Dei potest absoluere pœ-
...nitentem. 11. q. 3. absit. de pœnit. dist. 1. inter
hæc hircum. 1. vnde in foro pœnitentiali Papa factus est minor, & confessor maior. Hostien. in sum. de pœniten. & remiss. nume. 15.
...hom. in 4. sent. distin. 17. q. 3. cap. 2. Asten. de
...tit. 10. art. 2. in fin.] Rursus etsi mini-
...eatur semel in anno confiteri iuxta
...um humanæ cõstitutionis, in d. cap.
...vi inquam coactiua; quippe qui
...confiteri, sed bene tenetur tem-
...o in d. decretali, ex vi ipsius ca-
...ectiua. 25. q. 1. iustitiæ. vbi sic dici-
tur;

tur: Iustitiæ, ac rationis ordo suadet, vt qui à successoribus desiderat mandata sua seruari, prædecessoris sui mandata custodiat. probatur in l. digna vox. de legi. cap. iustum.
22 dist. 9. Ratio † enim naturalis dictat principem debere seruare legem, quam ipse tulerit. cap. cum omnes. de consti. & ita intelligitur quod dicitur, principem solutum esse legibus, quia nullus in ipsum potest iudicium condemnationis ferre, si contra legem agat, sed quo ad vim directiuam, & ex quadam æquitate princeps subijcitur legi propria voluntate, secundum dictum sapientis: Patere legem, quam ipse tuleris. Improperantur enim à Domino, qui dicunt, & non faciunt, & qui alijs imponunt onera importabilia, & ipsi nec digito volunt mouere. Matth. 23. Vnde quo ad Dei iudicium non est solutus Rom. Pontifex legibus confessionis quo ad vim directiuam, & peccat non confitendo.
23 Felyn. in cap. 1. num. 31. de constit. nisi † rationabilis subesset causa: tunc enim sicut dispensare posset in tempore cum aliqua singulari persona, ita etiam cum seipso. Ponit exemplum Sotus distin. 18. q. 1. artic. 5. Vt si eremita esset ab humano consortio longe remotus sanctitate clarus, posset dispensare summus Pontifex, vt non nisi in bienni[o] biennio, vel triennio semel [...] ratio est, quia temporis de[...] iure positiuo ecclesiastico [...] tant animarum curam hab[...] bus vtatur, quas subditis d[...] cundum Ambrosium acti[...] ni, & nomen actioni, ne sit no[...] crimen immane; honor sublimis, & [...] cliuis. Nam teste Bernardo, monst[...] est gradus summus, & infimus animus, [...] prima, & vita ima, lingua magniloqu[...] manus ociosa, sermo multus, & fructus [...]
24 lus. † Est etiam Princeps solutus legibus, quia potest ex causa legem commutare, ve[l] in ea dispensare pro loco, & tempore. ita D. Thom. 1. 2. q. 96. artic. 1. Dec. in c. sane. lo secondo, de offic. deleg. num. 30. Couar. in ca[p.] alma mater. par. 1. nu. 5. de sent. exco[...]
25 6 [Et ratio est, † quia in ijs, quæ su[nt de iu]re positiuo, Princeps, seu Papa dici[tur solu]tus legibus, cum ipse sit supra ius, [...] fuit. de preb. facit tex. in §. fin. Insti[...] natur. Hinc glo. in l. relegati. ff. de [...] quit quòd in Principe est pro ratio[ne ...]

tas, vnde potest non solum legem commutare, vel in ea dispensare, sed etiam corrigere, quamuis non conueniat vt illud de facili faciat, & sine causa, cum variatio maximè in personis ecclesiasticis reprobetur. clem. 1. de renunt. Inde fit, quod derogando iuri positiuo sine causa peccat, vt Abbas dicit in c. quæ in ecclesiarum. de constit. & idem in cap. de multa. de præben. Hinc est quòd Papa sæpe numero vtitur excusatione, & timet ne reprehendatur. cap. non debet. de consang. & affinit. c. nihil. de author. & vsu pall. Et quando vult reuocare constitutionem sui prædecessoris, semper allegat causam; quia licet reuocatio sine causa valeat, tamẽ peccaret.
26 glo. fi. in c. sententiam. 25. q. 9. † Sed iuri naturali Princeps subijcitur. Hinc ex contractu inito cum subdito obligatur. c. 1. de probat. vbi Abb. post Anto. de Butr. Bal. in l. pen. C. de donat. inter vir. & vxo. & ratio est, quia obligatio, qua Princeps astringitur est de iure naturali, quæ immutabilis est, & à Principe tolli non potest. §. sed naturalia. Instit. de iure natur. Quod adeò procedit, vt nec de plenitudine potestatis possit Princeps [co]uenire, secundum Paul. d[...] vox. de legi[...]

de pœn.& remiss. ita D.Anto.de Butr. in d.c. omnis.nu. 19.hinc Abbas singulariter notat in cap.ex tenore. qui filij sint legi. num.6.& inquit,non tradas obliuioni,quòd constitu-
28 tio † pœnalis, etsi debeat restringi.c.odia. de regul.iur.libr.6.tamen quando per illam euitantur animarum pericula,debet extendi, & largo modo interpretari, in simili no. gl.in c.sciāt cūcti.de elec.li.6.in verbo alios.

Tertio infertur, quòd omnis, qui est in ætate discreta,tenetur ad confessionem.[siue pauper,vel diues,laicus, vel mulier, nobilis,vel ignobilis,iuuenis, vel senex, in dignitate constitutus, vel priuatus.] Discre-
29 tionem † autem videtur habere puer ille, qui inter bonum, & malum discernit: scit enim malum esse, innocentem interficere, aliena inuadere: bonum verò esse esurienti panem porrigere, ecclesiam adire, ita Nauar.c.21.in Manua.nu.33. & hoc communiter videtur esse in anno 7.vt no. glo.in cap.1. de delict.puer. quia etiam & ante posset peccare, vt recte notat Sylu.in ver.confessio.2. q.5. & in verbo religio. 2. q.5. vt legitur de ...ero illo quinque annorum blasphemāte, ... Spec.exempl.dist.1. cap.55. ...nem cogit ec- ...

c.vt ieiunij. de consec.dist.5. sed satis est, vt annum septimum attingat: nam sat est, vt id intelligant pueri quod in illis fit, cuius postea sint memores.Haud tamen negligentia censenda est, si vsque ad 12.vel 14. annū res differatur. Est tamen culpabilis negligentia sacramentum hoc vltra illam ætaté procrastinare: Ordo enim legitimus est, ne Eucharistia ante cōfirmationem recipiatur. Sed post baptismum debet sequi confirmatio,deinde Eucharistia.Pœnitentia vero necessaria est propter peccatum. Si tamē pueris statim baptizatis daretur confirmatio, verum esset Sacramentum. Imo ante vsum rationis illud dandū est,si statim essent morituri: quia licet non prosint ad pugnā, iux. tex.in c.2.de consec.dist.5.prosunt tamen ad augmentum gloriæ.Sotus in 4.sent. dist.12.
31 q.1.arti.10. Extrema † quoque vnctio non est danda pueris non habentibus vsum rationis; quia non indigent remedio contra peccata,cum nondum peccauerint, neq; contra tentationes, quas tempore mortis nō patiuntur,bene tñ erit administrāda pueris, q annos discretionis attigerunt, quāuis non sint eucharistiæ capaces,vt inquit Ioseph in Flor. Theol.de extr. vnct. arti.4. ibi;pueri.] ...uarto quisquis fidelis † est, tenetur ... iuxta dictum Aposto.de his, ...nihil ad nos. Qui autem su...ta, fidelis præsumitur.Dom. ...d.c.omnis.

... ARIVM.

...sionis sacramentalis descriptio.
...ssio per interpretem, an fieri possit.
...fessio inter cætera requisita debet esse ...stina.
...onfessionis,& cōionis preceptum ex diuino, ...temporis determinatio est ex humano iure.
Confessio anni tempus habet. Communio arctata in Paschate.
6 *Confitendi mos in Quadragesima fructuosus,& salutaris.*
...ti eos, qui in Quadragesimis confessi, ...on fuerint, prelatis in matriculis cur...e debeant.
...ices præceptum confessionis, vel com...is in Quadragesimis non adimplen... excommunicationes synodales non ...hendant.

Index

9 *Iudex videns, aut suspicans excommunicationem non medicinalem, ab illa desistere, vel illam tollere etiam durante contumacia potest.*
10 *Confessionis tempus semel in anno est subsidiarium.*
11 *Confessio alia in voto, alia in re, & quando teneamur ad confessionem ex voto.*
12 *Contritionis maior necessitas quàm confessionis.*
13 *Baptismus quare in adulto differatur.*
14 *Religiosi præter vota, & confessionem, & communionem non obligantur nisi ad ea, quæ cæteri homines.*
15 *Religiosi simplices, quoties quaq; parte anni celebrare ex officio saltem debeant.*
16 *Monachis nigris ex regula diui Benedicti indicta est confessio semel in hebdomada, & quare, & an sub peccato. nu. 17. & 22.*
18 *Peccatum ad constituendum, duo requiruntur, & quę.*
19 *Pœnę graues quę, & comestio panis, & aquę non est grauis.*
20 *Pœnam tripliciter considerari, secundum Caiet.*
21 *Clausula, ipso facto, non excludit sententiam declaratoriam.*

De confessionis diffini[...] quando ad eam qui[...] tur. Cap. [...]

Confessio sacram[...] à varijs describitur, [...] muniter sic describi sole[...]
1 fessio † sacramentalis [...] creta delinquentis accusa[...] suorum commissorum delictorum corã [...] cerdote iurisdictionem in eum habente [...] veniæ consequendæ? & dicitur confessio sacramentalis ea, quæ fit in foro animę secreto, & dicitur secreta ad excludendam confessionem generalẽ, quæ fit in publico. Hæc enim non est sacramentalis, licet in ea [...] confitens consequi possit remissionẽ v[...] lium peccatorum. Dicitur accusatio [...] excusantes, vel laudantes se exemplo [...] sei. Dicitur suorum peccatorum, [...] debet esse accusatio alienorum. D[...] ram sacerdote, quia non per nunci[...] epistolam, sed in præsentia sacerd[...]

2 debet. Per interpretem † autem pôtest quis confiteri, quando habuerit confessorẽ ignorantem linguam suam. Dicitur iurisdictionem in eum habente, quia oportet confiteri sacerdoti, & non nisi proprio, qui duplex est, vel ex iurisdictione ordinaria, vt parochialis sacerdos, Episcopus, vel Papa, vel ex iurisdictione delegata ab aliquo istorum triũ. Dicitur spe veniæ, quia si alio fine fit ad consultandum, vel ad leuitatem, aut lasciuiam, non est illa confessio, nec illud peccatum dictum est in confessione, vt inquit Sylu. in ver. confessio. 1. num. 1. quia si fit causa consilij, dicitur consultatio: At si ex lasciuia, vel leuitate, est dissolutio, si vero ad aliquem malum finem, dicitur malignatio. Hæc autem confessio; quo tempore sit necessaria, sciendum est pro intelligentia huius quæst. primum quod [inter † cætera ad
3 confessionem requisita, requiritur vt sit festina. Vnde Eccl. 5. habetur: Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim venit ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te, & hoc propter horæ mortis incertitudinem [...]de ei[...] multa congregau[...] & [...] bat, dictu[...] mam à [...]

ère tali non est nisi determinatio temporis, & interpretatio diuini præcepti; nam cum in euangelio non sit determinatum expressum tempus confessionis; illa determinatio est commissa ecclesię. Igitur præceptum cõfessionis est de iure diuino; sed determinatio tpis est de iure humano: sacramẽtũ Eucharistię est de iure diuino, nisi manducaueritis, &c. sed tps cõicandi semel in paschate est de iure humano; sic Sabbata sanctifices, est de iure diuino, sed colere festũ sanctorũ Petri, & Pauli, est de iure humano. Sot. in 4. sent. dist. 17. q. 1. art. 1. in 4. concl.

Rursum notandum est, quòd etsi Innocentius III. in d.c. omnis, limitasse videatur
7 præceptum † communionis ad paschale tẽpus; non tamen præceptum confessionis ad id tempus restrinxit, sed tantum confiteri semel in anno. Quo circa quocunque die totius anni homo confiteatur, præceptum implet; vnde qui confitetur mense Iunij, vsque ad alterum annum eodem die amplius non tenetur confiteri: modo tempore sumendæ Eucharistiæ, si quod mortale crimen commiserit post confessionem, illud confiteatur. ... munionis omnino adim ... quod intel- ... d octa-

vt inquit Ioan. Medin. c. de confess. quæst. 14.
8 de confess. semel in anno agen. † Sed an tales excommunicationes synodales comprehendant meretrices, quæ nec præceptum confessionis, nec cõmunionis adimpleuerũt. Respondit Alfonsus, vir quidem peritissimus, atque expertissimus in confessionibus, in suo candelabro aureo de confess. nu. 60. has non concludi: tum quia nunquam publicantur pro excommunicatis, nec ab earum participatione aliqui fugiunt: tum quia non sunt dignæ laqueis legum. tex. in l. quæ adulterium. C. de adult. tum etiam & alia ratione corroborari potest, quia cum excommunicatio capiat vim ex intentione excommunicãtis, & illa debet esse medicinalis, iuxta
9 text. in c. 1. de sent. excommu. libr. 6. † quare quando iudex aduertit, vel probabiliter suspicatur excommunicationem non esse medicinalem; sed mortem animæ afferre, debet ab illa desistere, vt voluit Hosti. in cap. Romana. de sentent. excommunic. lib. 6. Imo amplius si prælatus sententiam excommunicationis prolatam videt non proficere, sed afficere, discrete eam tollere potest etiam durante contumacia: ex quo videt illius saluti non sic expedire, ad hoc 23. q. 5. prodest, & notat Francus in c. 1. de sent. excommũn. ... quare cum videt prælatus meretrices, ... hoc præceptum confessionis, ... is nõ adimplere, imò per plu- ... frangere, videtur non ha- ... em illas includendi.] Præ- ... endum est; quòd licet lauda- ... qui sępius cadit sæpius confiteat. ... es, & c. seq. de pœn. dist. 3. & periculo- ... cõfessionẽ differre, † quare Fabianus ... a, de cõsecra. dist. 2. c. & si nõ frequẽtius, ... tituit saltem confessionem ter in anno; ... tamen illam non facit, arbitrata est synodus Lateran. non peccare: & illam debere saltem facere semel in anno; & sic, vt notat D. Anto. de But. ibi illud tempus appositum à d.c. est subsidiarium. Nouissimè sciendum est, duplicem esse cõfessionem. † Alia est in ... id est, proposito confitendi, & alia in ... st, actualis, quã actualem potest quis ... epto ecclesiæ vsque ad annum per se ... o differre, licet per accidens illici- ... t per D. Tho. quodli. 1. art. 11. quod ... uando fit, infra patebit. His sic stan- ... o tempore quis confiteri teneatur

ita

ita reſpondetur, & primo circa votum confitendi.

Cum votum, & propoſitum confitendi ſit annexum contritioni, tunc aliquis tenetur ad hoc propoſitum, quando ad contritionem tenetur; ad contritionem verò tenetur ſemel in anno, id eſt, quando eſt præſcriptum tempus confeſſionis, niſi in articulo mortis naturalis, vel violentæ aut adminiſtrandi, vel ſuſcipiendi ſacramentum aliquod, ſecundum omnes. Sylu. in ver. cõfeſſio. 1. q. 2. verſi. primus. diſtin. 18. q. 1. art. 4. verſi. ergo quarta concluſio. Nauar. c. 1. num. 31. ſed circa confeſſionem actualem, nõ cum homo primum peccat, confiteri tenetur, niſi ſemel in anno, ita tex. in c. omnis. de pœnit. & remiſſ. D. Tho. diſtinct. 17. q. 3. art. 1. q. 4. Probatur hæc con-
12 cluſio, primo quia maior † eſt neceſſitas cõtritionis, quàm confeſſionis, magiſque periculũ ex eius negligentia imminet: Nam ſine confeſſione dum non eſt copia, poteſt quis per ſolam contritionẽ ſaluari, & tamen confeſſio ſine contritione vera, vel æſtimata nihil prodeſt: ad contritionem autem nemo tenetur, niſi quando eſt preſcriptum tempus confeſſionis, id eſt, ſemel in anno; niſi ſingularis neceſſitas vrgeat: ergo multo magis hoc procedit in confeſſione. Baptiſmus præ-
13 terea † maioris eſt neceſſitatis ...
ſacramentum, & tamen non ...
ſtatim baptizari, ſi adultus e...
eum oporcet, tum ad eccleſi...
vt Ioan. 14. legitur, non eſt o...
dendum: tum vt inſtruatur d...
profeſſus eſt: tum etiam differre ...
ad reuerentiam ſacramenti, vt ſtatuti...
poribus, nempe paſchatis, & pentecoſte...
uotius, & reuerentius ſacramẽtum ſuſcipi...
tur. Sotus in 4. ſenten. diſt. 5. q. vnic. art. 3. ſecunda concluſio. Quæ concluſio vt nullus ad confeſſionem teneatur, niſi ſemel in an-
14 no, ampliatur etiam in † ſacerdote, aut religioſo, contra D. Bonauen. diſt. 17. q. 2. art. 2. qui aſſerebat religioſos ſtatim teneri ad confitendum: quia totum tempus eis del... eſſe pœnitentiæ: ſed hoc nihil eſt: non ...
tenentur religioſi ad alia, quàm alij ...
nes, niſi ad ea, quæ ſe voto obligau...
D. Thom. in 4. ſent. diſtin. 17. q. 3. ar...
Sylu. in verbo cõfeſſio. 1. q. 2. & hoc ...
ſtando iuri diuino, vel communi ec...
co. Nam Clemens V. particulari iu...

xit monachos ſaltem ad confitendum ſingulis mẽſibus tam in monaſterio, quàm extra, vt habetur in cle. ne in agro. §. ſane. de ſtatu monach. quæ quidem clem. extenditur etiam ad alios religioſos, atque moniales, ita Zab. in d. clem. q. 2. & in §. ſanè. q. 3. cuius ratio eſt, quia tenẽtur religioſi propter religionis perfectionẽ aliquid ad penſum ſanctæ inſtitutionis adijcere. c. denique. diſt. 4. glo. in d. §. ſane. Quinimo tenentur religioſi non ſolum ſaltem ſemel in menſe confiteri, ſed etiam communicare. dict. §. ſane. Concil. Triden. ſeſſ. 25. c. 10. de regular. Nauar. c. 21.
15 nu. 59. † Non tamen tenentur celebrare, ſed ſatisfaciunt (modo nullam habeant curam & nec ex obedientia ad id teneantur) ſi celebrent ſaltem ter, aut quater in anno in diebus, in quibus laici communiter conſueuerunt, vt per D. Thom. 3. par. q. 82. arti. 10. qui quidem dies ſecundum Sotum. diſt. 13. q. 1. art. 10. intelliguntur de feſto Natiuitatis, paſchatis, & pentecoſtes. c. & ſi nõ frequentius. de conſecrat. diſtin. 2. etiam ſi non habeant curam animarum. Nam tunc tam crebro debent celebrare, vt muneri ſuo ſa...
tisfaciant. ſed de h... in...
pto decalo...
16 † mona...

17 An † teneantur nostri monachi confiteri singulis hebdomadis sub peccato mortali. Preterea, an contrafacientes teneantur pœnas impositas, & taxatas ab ipsis patribus sponte subire. Rursum, an teneantur sub peccato mortali confiteri de venialibus. Circa primum breuiter dicimus, q non: nam quamuis religiosi suis particularibus statutis authoritate Papæ confirmatis ad singulares ceremonias possint obligari etiam sub mortali, vt inquit Sot. dist. 18. q. 1. artic. 3. ver. de
18 monachis. tamen cum duo † requiruntur ad constituendum peccatum mortale, pœna grauis, & verba præceptiua, vt inquit Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 5. nu. 3. & 4. & colligitur ex verbis Sylu. in verbo, præceptum. circa fin. cum neutrum horum sit in præsenti quæstione; ergo non erit peccatũ mortale. Non primum: quia comestio pa-
19 nis, † & aquæ non numeratur inter pœnas graues: illæ enim sunt, pœna mortis, vel mutilationis, vel amissionis omnium bonorum, verberum, vel carceris. Sylu. in ver. præceptum. & in verb. religio. 7. q. 14. item sub [...]rtute sanctæ obedientiæ sub obtestatione [...] [...]communicationis, [...] præce-

[...] in

quam declaretur fuisse commissum id, propter quod veniebat imponenda illa pœna; alias pœna illa effectum, & executioné non habet, ita Alex. in l. si quis maior. C. de transac. per tex. in c. cum secundum. de hæret. lib. 6. c. 1. de homic. lib. 6. vbi Francus, nu. 6. & c.
22 felicis. §. nullus. de pœnis. eod. libr. † igitur cum in casu nostro ordinationes nostræ velint, q dicat suam culpam in capitulo, colligitur etiam dictam pœnam esse taxatã, sed imponendam, & per consequens ad illam non obligari nisi imponatur. Restat modo tertium dubium, propter quod explicãdum constituamus aliud capitulum.

SVMMARIVM.

1 *Religiosi neque etiam laici, quibus rationibus venialia confiteri non teneantur, amplia. 5. modis. nu. 4. 5. 6.*

2 *Canonem communem non mutat, sed tempus abbreuiat. §. sane de stat. monac.*

3 *Ecclesia sicut sacramentũ instituere nequit, ita nec formam, nec materiam mutare.*

5 *Venialibus tantum obnoxius, an in paschate Eucharistiam absque præuia confessione petere possit.*

Mentiendo in venialibus, an & quando pec[...] [...]u. seq.

[...]nialia confiteri singulis mensi[...] [...]enetur, sed sacerdoti se præ[...]

[...]ialium multa bona parit.

[...]confitendi casus necessarius qui.

[...]teri quomodo debeat dubitans, an ve[...]le sit, an mortale.

[...]nfiteri mortalia quę non fecit, an alicui liceat.

Sacerdotes, & alij in generali confessione omnia peccata se commisisse, confitentes, cum aliqua sint quæ non fecerint, an mentiantur.

Religiosi, an teneantur confiteri venialia. Cap. X.

COmmunis est opinio, q religiosi † non tenentur confiteri venialia, secundum gl. in cap. omnis. de pœnit. & remiss. tum quia sacramentum pœniten[...] secunda tabula post naufragium. de pœnit.

pœnit. dist. 1.c.2. peccatum veniale non est naufragium: non enim frangit innocentiæ nauim, & per cõsequens non separat à Deo. ergo ad illa fideles non tenentur. Rursum per d.c.omnis. non obligantur nisi illi, qui habẽt peccata mortalia, quod patet ex hoc, quia dicit quod confiteantur omnia peccata, quod de venialibus intelligi non potest: quia nullus omnia confiteri potest. D.Tho. in 4.sentent.distin.17.q.3. ad tertiam quæst. versic.ad 3. Præterea patet ex pœna subiuncta, quæ est ingressu ecclesiæ, & morientes ecclesiastica sepultura arcere: esset enim implicatissimum vinculũ explorãdi omnia venialia, idque sub tam acri censura. Item, cum ecclesia instituerit multa alia ad id remedia, vt aquam lustralem, episcopi benedictionem, &c. indicium est quod neminem voluerit ad venialium confessionem coerceri. Preterea neque obligantur particulari
2 iuri ipsius clementinæ. Nam decretum † illud. §.sane.de statu monac. nullatenus communem canonem mutat, sed solum tempus abbreuiat, vt quo modo omnes teneantur fideles singulis annis confiteri, si habent peccata mortalia, ita monachi teneantur singulis mensibus. Ita interpretatur tex. illum Sotus] in 4.sent.dist.18.q.1. art.3. sic etiam tenet Sylu.in verb. confessio.1.q.13. Nauar. in Manuali.c.21.nu.34. In summa ... tio est Augustini in c.de quoti... dist.3. quod pro venialib. suff... na oratio fidelium. Concludit ... nullatenus personas laicas, siue ... cas teneri ad confitendum venialia. [...
3 tio est, † quia ecclesia sicut sacramẽtum ... stituere non potest, ita neq; formam, ne... materiam mutare: cum potestatem exce... lentiæ, per quam Christus sacramenta instituit, licet communicare potuerit, tamen neque Apostolis, neque vlli creaturæ communicauit, sed administrationem eorum illis commisit, iux. verbum Apost. 1.Corin.4. Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispẽsatores, id est, ministratores mysteriorum Dei. ita Sotus in 4.sent.dist.1... 1.art.1.peccato autem mortalia sunt n... saria materia huius sacramẽti, dicẽt... ronymo, pœnitentiam esse secunda... lam post naufragium. quod de veni... non potest, quia nũ separat à Deo, ne... git innocentiæ nauim, & ideo nõ est n...

gium. ergo cum de iure diuino venialia non sint necessaria materia, non potest ecclesia vel Papa eadẽ facere necessariam: quia hoc esset mutare sacramentum pœnitentiæ, de venialibus faciendo materiam pœnitentiæ necessariam, sic Petr. de Palu. quem sequitur Sylu.in ver.confessio.1.q.13. Sotus in 4.dist. 18.q.1.arti.4.versic.pari ratione. qui inquit ꝙ quamuis suis particularibus statutis authoritate summi Pontificis cõfirmatis religiosi ad confessiones plures teneantur, arbitratur tamen illos ad frequentiores mortalium confessiones obligari etiã sub mortali, secus de venialibus.] Quæ conclusio
4 † ampliatur primo, [quòd nec vigore statuti, quod esset in aliqua religione confiteri: verbi gratia, bis in mense, tenentur in fine quindecim dierum confiteri venialia in genere, vt voluit Hosti.in sum.de pœnit. & remiss.nu.8. Supplem.in ver. confessio.2.versi. vtrum homo. Sylu.in ver. confessio.4.q.13. dicendo. Nos quidem immunes à peccato mortali secundum nostram conscientiã confitemur in multis alijs deliquisse, & petere absolutionẽ, sicut & de laicis inquit Sylu. ... net communis sch... Do... in fine anni ... talis, conf...

tus ...
pri...

terata,& in cõsuetudinem iam deducta quę ex ipsa frequentatione mortalia reputãtur, vt videtur tex. in cap. tres sunt actiones. in fi. de pœnit. distin. 1. & Aug. in c. vnum. dist. 25. vbi nullum peccatum est adeo veniale, quin non fiat mortale. nam respon. secundum veriorem opinionem, quòd cum frequentatio venialium nõ faciat peccatum mortale, sed disponat ad illud, non dispositione necessitatis, sed pronitatis, & ita proprie intelligitur text. in d. c. tres sunt. ideo dico quòd non sit necessarium confiteri venialia, quamuis illa confiteri tutius sit.] Tertiò ampliatur etiam si peccata venialia mixta essent mortalibus, iuxta glossam receptam in cap. omnis. extra de pœniten. & remiss. Potest enim vel illa tacere, vel quędam confiteri, & quędam tacere. Quartò ampliatur etiam si sacerdos interroget venialia: nam cum non teneatur respondere; si mentiatur; tamen non peccat mortaliter, & per consequens illa confiteri non tenetur. ita Sotus de ratione tegen. membro. 2. q. 7. siue proposuisset illa confiteri, siue non. Nauar. c. 21. num. 37. [illegible]icquid dicat Caiet. 22. q. 69. art. 1. vbi di-
[illegible] venialia † facit, ma-
[illegible]ando homo
[illegible]
mor-
[illegible]

est peccatum falsum, sed peccatum verum, sic Nauar. c. 21. num. 37. Concludendum est
8 igitur † religiosum non habentem mortalia non teneri sub peccato singulis mensibus ad confitendum venialia, sed bene tenetur ad præceptum ecclesiæ obseruandum, vt se sacerdoti repræsentet, seque ostendat absque peccati mortalis macula, & illud pro confessione ei æstimabitur. D. Thom. dist. 17. q. 3. art. 1. ad 3. quæst. Vtile tamen esset carenti mortalibus sæpe venialia confiteri, & pręcipuè si essent inueterata, & in cõsuetudinem redacta; ad hoc, de pœnit. distinct. 1. cap. tres sunt autem. hinc dicitur, vitasti grandia, caue ne obruaris arena. nec interest an nauis vno cõflictu cooperiatur aqua, an paulatim ea subintrante submergatur. Nam (vt dicit Augustinus) quod facit fluctus irruens, hoc
9 facit sentina neglecta. Rursum † per confessionem illorum augetur gratia, pœna purgatorij minuitur, propositum non peccandi mortaliter renouatur, & habitus minuitur peccandi mortaliter, ita Sylu. in ver. confessio. 1. q. 13. Nauar. c. 21. num. 34. Sotus in 4. sent. dist. 18. quæst. 1. art. 3. hinc est (inquit ibi Sotus) quòd viri religiosi vidẽtes, quàm sit salutare confiteri venialia, hæc sunt quæ quotidie confiteri solent.

[illegible]st tamen † casus præter illum, de quo [illegible]do quis confitetur solummodo [illegible], vbi illa non cõfiteri esset pec[illegible]le, videlicet † quando dubita[illegible]te, an venialia sint, an morta[illegible]ctas deponi non posset. arg. tex. in [illegible]quis. de pœnit. dist. 7. facit tex. in c. per [illegible]el secundo. de simo. [& tunc debet con[illegible]eri illud, sicut iacet in conscientia, & iudicio sacerdotis relinquat, vtrum sit mortale, vel veniale; sicut enim dubitat, ita dubitando, confiteri debet. Debet tamen confiteri, & pœnitentiam substinere, ac si esset mortale, & tunc mens assecuratur, & nullo modo veritati præiudicat. Bonauent. in 4. sent. distin. 17. par. 3. q. 2. art. 1. Quod autem Grego. dixit in cap. ad eius. dist. 5. Bonarum mentium [illegible]bi agnoscere culpam, vbi culpa non est. [illegible]ligitur secundum D. Thom. 4. dist. 21. q. [illegible]c. 3. cap. 1. quo ad substantiam actus: [illegible]nim ad bonam pertinet mentem, sed [illegible]ntem, vt actum aliquem se commi[illegible]gnoscat, quem non commisit, non au[illegible]uo ad qualitatem, & conditionẽ actus,

quia

quia verum est, quod dicit Grego. nā iustus in actu, qui de se bonus videtur, timet ne defectus aliquis fuerit ex parte sua, id est, non sit commaculatus superbia, aut vanagloria, vnde Ioann. 9. verebar omnia opera mea. Sum. confess. titu. de confess. q. 79. Supplemē-
12 tum in ver. conf. ssio. 1. §. 8. Sed † an quis licite possit confiteri peccata mortalia, quæ non fecit. Resp. peccata, quæ non fecit secundum rem, fecit tamen secundum suam voluntatem tenetur confiteri. facit tex. in cap. si cui. & seq. de pœnit. dist. 1. Quæ vero neutro modo fecit, non tenetur: quia secundum Aug. Qui humilitatis causa mentitur, mentiendo efficitur quod vitarat. scilicet pecca-
13 tor. c. cum humilitatis. 22. q. 2. † Sed objicitur de sacerdotibus, qui in confessione generali omnia peccata confitentur se commisisse, & tamen sunt aliqua, quæ non commiserunt. Respondet glo. in d. cap. cum humilitatis. cum qua concordant omnes Doctores, q illud faciunt in persona ecclesiæ: nullum enim vitium est, quod non reperiatur in aliquo membro ecclesiæ. Sed quid de alijs, qui non sunt sacerdotes, & tamen confitentur se commisisse omnia peccata. Resp. ibi gl. quòd isti neque mentiuntur, nam cum in vno peccato multa peccata possint notari: Cū enim quis peccat mortaliter, committit homi[cidium], occidendo animam suam. co[...] furtum, quia se subtrahit Deo. [...] quia recedit à Deo, & fornic[...] lo: periurium, quia fidem p[...] ptismo non seruat. d. cap. cum [...] glo. Ideo quando qui confitetur, [...] tantum mortali est obnoxius, illam [...] sionem generalem faciendo non me[...] At si nullum peccatum mortale haberet [...] test intelligi confessio illa generalis de pe[c]catis venialibus. Tenetur etiam confiteri peccata venialia, quando quisque se voto obligaret ad illa confitenda. Sed eiusmodi vota neutiquàm consulerem, vt inquit Sotus in 4. sent. dist. 18. quæst. 1. art. 3. Laberentur enim scrupulosi omnes penè in desperationem: cum illa omnia confiteri sit im[pos]sibile. Sylu. in ver. confes. 1. q. 13. ver. [...]

S V M M A R I V M [...]

1 *Communicaturo si succurrat pecc[...] proponat confiteri, statim id de[...] munionem: non idem in confess[...] anno. num. seq.*

[...]

3 *Peccatum mortale obliuisci, non est peccatum, sed sufficit velle recordari.*

4 *Confessio per annum omissa quamprimum implenda, & quare duret obligatio, cum anni terminus transierit.*

5 *Confessionis omissionem, si secuta est excommunicatio, non absoluitur confitens ab excommunicatione.*

6 *Confessio in articulo mortis est necessaria, & partes medici curantis ægrotum quæ.*

7 *Mortis articulus quando dicatur ratione confessionis.*

8 *Confessio, cui defuturus est confessor, necessaria, & quare.*

9 *Confessio, dictante conscientia, voto impellente, & in susceptione Eucharistiæ necessaria, & quando deponere teneatur conscientiam.*

10 *Caiet. & Pan. opinio de semel cōfessione facienda, periculosa.*

De casibus, in quibus quis non expectato anno confiteri tenetur. Cap. XI.

D[...]

p[...]

peri ad confitendum,& quòd nec possit expectare futuram Quadragesimam,quia exponeret se periculo obliuiscendi denuo: sed
3 hoc nihil est;quia † obliuisci peccatum mortale,non est peccatum mortale,vnde iste nõ se exponit periculo peccati mortalis,[nec tenetur laborare ne obliuiscatur,alioquin secundum Syluest. semper tenetur deferre instrumenta scribendi peccata, quod est stolidũ dicere.Sed sufficit,ꝙ velit recordari,& ꝙ proponat confiteri, qñ alia vice tenebitur. Sylu.in ver.confessio.1.q.2.in fin.Sotus,dist. 18.q.1.arti 4.6.conclu.versi.ex his.
4 Secundus casus est de eo,qui † omisit confessionem toto vno anno contra præceptum Ecclesiæ; nam tenetur confiteri,& sic supplere omissam confessionem transacto anno, quàmprimum commodè potest,& non expectare ad finẽ alterius anni: & ratio est, quia annus ab Ecclesia præfixus fuit,non ad finiẽdam obligationem,quemadmodum dicitur præfixus ab Ecclesia in ieiunijs, vel singulis diebus ad recitandas horas Canonicas:nam qui non ieiunauit in Quadragesima,vel singulis diebus non recitauit horas Canonicas,non tenetur iterum ieiunare;vel recita- ... rat ... omnia,& horas,Ec ... illis diebus ... n-

fiteatur absolui. & ita vniuersalis habet Ecclesiæ vsus.Sot.in 4.senten.dist. 18.q.1.arti. 4.circa finem.Nauar.cap.21.nu.45.Fra.Bar. Theolo.à Medina,lib.de instruct. Confessarij, in declaratione tertij præcepti Ecclesiæ. Franc.à Victor.q.147.
6 Tertius casus est in articulo † mortis: nã tenetur iure diuino ad mortalium confessionem in tali articulo, hæc est communis omnium Theologorum sententia in dist. 17. q.3.art.1.q.4.vbi D.Thom. Sylu. in ver.confessio.1.q.2.optimus text.in ca.cum infirmitas.extra de pœnit.& remis.vbi præcipit medicis,vt vocati ab infirmis efficaciter faciãt, vt prius aduocentur medici spirituales.Qui text. ita communiter receptus est, quando constat morbum esse mortiferum,& periculosum. Imo si tunc medicus moneret parochum, vel eos, qui de infirmo curam habẽt, vt infirmo sacramenta præbeãt, & ipse omitteret dicere, non quia non vult dicere, sed quia putat infirmo nociturum, non peccat. Caiet.in verbo, medicus.[Et quamuis infirmus nolit confiteri, non propterea à medico est relinquendus.Nauar.c.25.nu.61.versi.3.
7 Verum † oportet considerare, quando dicatur articulus mortis ad hunc effectum, & ideo dicendum est, tunc vere dici, quoties frequenter solet mors contingere, & proba- ... spicione timetur, quod arbitrio viri ... committendum est, Couar.in ca. ... par.1.§.primo, nume.7. Huius ... esse tempus præsentaneum,& ... dum mortis,vt probabile nau- ... imminens periculum,grauis,& acu ... oris, tempus item pariendi quo ad mu- ... quæ nũquam peperit, vel experta est ... tus difficiles,Sotus di.18.q.1.art.4. quin ... a conclu. Nauar.c.2.nu. 8. Quod intellige, modo sit copia confessarij.D.Thom.dist.9.4. distin.17.q.3.art.1.[Huic casui potest addi alius,scilicet si quis cibum aliquem,aut medicinam ob causam aliquam sumere cõpellitur, vnde verisimiliter timet, ꝙ in perpetuam, seu diuturnam incidet dementiam, ... nc tenetur confiteri, idque iure diuino, ... quin omittens pro tunc confiteri, expo- ... periculo decedendi sine confessione,& ... eficio absolutionis, cui periculo te- ... are.Medi.c.de confes. q.14.in prin.] ... tus casus † est de illo, qui proba- ... videt illo anno copiam idonei confessoris

fessoris habere non posse, Sylu. in verbo confessio. 1. q. 2. Nam tunc iure diuino tenetur ad confessionem mortalium ratione periculi carendi confessore, quem nunc habet, non habiturus tpe necessario. Hæc itidē est omnium recepta sententia consensu in 4. sent. dist. 17. vt refert Couar. in d.c. alma mater. 1. par. §. 1. quinta concl. [Ratio clara est, qa qui pro tpe futuro ad aliquid tenetur, si verisimiliter timet se non habiturum tempore illo oportunitatem, & ad præsens habet, tenetur præuenire: huius exemplum sumitur in c. licet. de ferijs. vbi conceditur vt die feriato, puta Dominico, aut festo homines capiant haleces, tunc aduenientes (quæ genus quoddam piscium est) quia incertum est, an similis oportunitas se offerat postea.

9 Quintus casus † est, quando conscientia dictat ad id se teneri: arg. cap. fi. de præscrip. nisi illam deponat, si fuerit erronea. argum. cap. inquisitioni. de sent. excommu. [vbi nota in casu illum non absolute teneri ad confitendum tunc, sed ad vnum de duobus, vel ad deponendam conscientiam, vel ea stante ad confitendum. Intellige tamen, tunc licite posse conscientiam deponi, quando causam habet rationabilem illā deponendi. Si quæras quando potest eam deponere. dic quòd si cum causa aliqua concepit, cum aliqua causa fortiore potest eam deponere. A[...] quin si causas habet æquales ad[...] conscientiam prædictam, & ad [...] dam, satius est dubitare, quà[...] minus tutam declinare. Si vere[...] scientiam dictantem ad statim co[...] & habet causam rationabilem illam h[...] di, tunc non est licitum illam deponer[...] ponendo temere peccat. nam ipsa teme[...] depositio nō releuat illum, quo minus se [...] riculo opus debitum remittendi exponat. Medin. c. de confess. q. 14.]

Sextus est de illo, qui pluries vouit confiteri. argum. cap. magnæ. extra de voto. vel iurauit, aut acceptauit in pœnitentiam in remedium suorū peccatorum singulis quindecim diebus, vel mensibus confiteri; nam si non confitetur, cum possit, peccat mortaliter.

Septimus est de illo, qui suscepturus esset Eucharistiam, vel esset sacrum facturus, hęc est omnium Theologorum sententi[a], & D. Thom. dist. 17. q. 3. arti. 1. q. 4. Gabr. de cano. missæ. lect. 7. gl. in c. de homine. extra de celebr. miss. Sylu. in ver. confessio. 1. q. 2. & in ver. Eucharistia. 3. par. 14. Et si Caietanus in sum. in verbo communio. & in 3. par. q. 80. art. 4. & ad Cor. 1. c. 11. asseueret non obligari quemquam ad confessionem sacramentalem, nisi semel in anno, & non eo tpe, quo vult sumere Eucharistiæ sacramentum, modo contritus accedat. Idemque vult Panor.
10 in c. de homine. de celebr. mis. quorum † opinio periculosa est valde, maximè post Cōc. Trid. cuius extat de hac re. c. 7. sess. 13. & ea. ses. can. 11. de sacr. Euchar. in hoc verbo, si qs dixerit solam fidem esse sufficientem pręparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ sacramentum, anathema sit. & ne tm̄ sacramentum indignè, atque ideo in morte sumatur, statuit, & declarat sancta Synodus illos, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam si se contritos existiment, habita copia confessoris necessario præmittendam esse sacramentalem confessionem; si quis autem contrarium docere, vel pertinaciter perseuerare, seu publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat. Couar. in ca[p.] alma mater. 1. par. §. [...] nten[...] communic[...]

7

8 *S[...] ttanti de mortali in introitu missæ, quid agendum; Quid de eo, qui non celebrasset, si antea meminisset.*

9 *Sacerdotem, recolentem se excōicatum post vel ante consecrationem, quid deceat.*

10 *Necessitate tem[...] [...]gente, Confess[...] non habenti contrito licet cōicare cum pro-*

posito: Quid de sacerdote iter faciente.

11 *Pœnitenti in casibus reseruatis confessorem non habenti, an communicare liceat.*

12 *Pœnitenti & casum reseruatum habenti, sine copia prælati, quæ seruanda, vt communicet.*

13 *Casus reseruatus cum excommunicatione, an sacramenta facere impediat absque absolutione. & nu. seq. & 15.*

16 *Excommunicatis communionem dari, prohibitum de iure naturali, & diuino.*

17 *Iusta causa existente non confitendi proprio sacerdoti, nolenti requisitu facultatem alteri dare, an possit pœnitens sine confessione communicare.*

18 *Pœnitens habens peccata aliqua ex pluribus non committenda proprio sacerdoti, recusanti licentiam, quid agat.*

19 *Contritio in cæteris sacramentis satis est, etiam in administrante, & quid de Diacono, & Subdiacono.*

20 *Mortali in culpa existens, an absq; contritione possit exercere actus, qui potestatem iurisdictionis ecclesiasticam presupponunt.*

[illegible] casibus, in quibus ante cõfessio[illegible]m Euc[illegible]istia sumi potest.

[illegible] semper [illegible]

[illegible] ions, & amor[illegible] gratiæ suscip[illegible] [illegible]ius. Probatur præterea per text. in c. omnis. de pœn. & remiss. Ait quippe. Confiteatur proprio sacerdoti, suscipiens reuerenter ad minus in Paschate Eucharistiç sacramẽtũ. Vbi insinuatur ad Eucharistiæ reuerentiã confessionem pertinere. Sed quia hæc est communis omnium opinio, & contrariũ velle asserere post Syn. Trid. esset heresis: Ideo videamus, sint ne aliqui casus, in qbus ante confessionem sumi possit Eucharistia, & profecto quos reperio, ij sunt.

3 Et primus, quem † excipit Conc. Triden. sess. 13. cano. 11. & c. 7. est, ꝙ licet accedere ad sacramentum Eucharistiæ absq; confessione, modo haberi non possit legitimus Confessarius, & sit in vrgenti necessitate. igitur duo copulatiuè requiruntur secundũ Concil. Triden. ꝙ desit copia Confessarij, & sit vrgens necessitas. Copiam vero Confessarij dr̃ non habere, quo ad effectum, vt possit absq; confessione communicare, qui sine scandalo confiteri nequit, vt q in altari inchoata iã missa recordatur peccati non confessi, vel alias non potest decenter, & absque sui nota tunc communicando abstinere, qa sufficit, & debet conteri cum proposito quamprimum cõfitendi, facultatẽ habet iure nouo Cõcil. Trid. sess. 13. c. 11. Sot. dist. 12. q. 1. art. 4. in fi. Nauar. c. 21. nu. 49.

4 Necessitas † vero, quænam sit, quæ in absentia prelati, aut legitimi Confessarij licitam faciat communionem absque legitima confessione; vtrum sola deuotio volẽtis sacramentum sumere, aut celebrare sufficiat? Respondetur secundum Sotum. in 4. distin. [illegible] [q]uæst. 1. art. 4. nequaquam sufficere, sed [illegible] requiri necessitatem, vt expres[illegible] [Con]cilij admonetur. Loquitur vbi [illegible] mortalia: nam venialia nõ sunt [illegible] confessionis materia. Syluest. ve[rbo] [E]ucharistia, 2. q. 7. vers. ergo autẽ. [illegible] [co]lligit sub nomine vrgentis necessitatis [illegible] excusans ab irreuerentia sacramen[ti] [illegible] est obligatus ad celebrandum, vel si [illegible]n celebrando generaret sibi infamiam, [v]el admirationem, vel nuper decessit anima indigens sacrificio probabiliter. Aut si imminet solẽnitas magna, in qua sit valde vtile celebrare. Aut si tantus sit deuotionis feruor in eo, qui peccauit, quòd inde ex sacrificio speret magnum iuuamen cõtra peccatum. [Sed cum Concilium Tridentinum requirat necessariam, & vrgentem necessitatẽ celebrandi, vt qs possit ad celebrationẽ nõ præmissa cõfessione procedere: ideo illã tm̃ admitterẽ, si esset necessitas vitandi infamiã, vel scandalũ, vel si esset necessitas satisfaciendi officio sibi iniuncto, si curatus est.

eſt, vel etiam ſi neceſſitas eſſet ex præcepto ſuperioris, quando aliqua vrgens cauſa celebrandi occurrit, prout magis clarè ex ſequentibus liquebit.]

Secundus caſus eſt neceſſitas, quæ ex offi-
5 cio pendet, vt ruſticus † plebanus, qui non habet ſacerdotem, niſi longè diſtantem, nã non tenetur ire quotidie ad quærendum Confeſſarium. Poteſt ergo cum cõtritione, maximè ſi eſſet feſtum, idque vno, aut forte duobus diebus, ſacra facere abſque confeſſione, non tamen pluries: ſed tamen cauendum à conſuetudine, & fraude: Qui enim in concubinatu, aut alio peccato perſiſtit, potius debet ſaluti animæ conſulere, quam temporali vitæ, vel honori, & à ſacris abſtinere, quamdiu peccandi occaſiones non amouet.

Tertius caſus, quando licet communica-
6 re abſque confeſſione, eſt de † infirmo, qui nec voce, nec ſigno, nec nutu poteſt in articulo mortis, quodcunque peccatum, quantumcunque veniale, exprimere, hic abſolui ſacramentaliter non debet, licet antequam obmuteſceret, petierit confiteri, & ſigna cõ-
7 tritionis oſtenderit, quamuis † tex. in cap. is qui. 26. q. 6. contrarium videatur aſſerere, dũ inquit: accipiat pœnitentiam, quia intelligendus eſt non de abſolutione ſacramentali, ſed de abſolutione excommunicationi[illegible]
ſentit glo. quæ allegat tex. in c. à [illegible]
de ſentent. excommu. ita Sotu[illegible]
18. q. 2. art. 5. Nauar. cap. 26. nu[illegible]
tamen dari viaticum, ſi aliquod [illegible]
tritionis oſtenderit, niſi timeretur [illegible]
tu, & à fortiori ſacramentum Extrem[illegible]
ctionis, & abſolutio à quibuslibet cenſ[illegible]
vt colligitur ex Conc. Trident. ſeſſ. 14. [illegible]
7. in articulo mortis, ſi & quatenus illas [illegible]
currerit. dict. cap. à nobis. Nauar. qui ſupra. nu. 27. & cap. 27. nu. 270. verſi. 2.

8 Quartus caſus eſt de † ſacerdote, qui eſt in culpa mortali, nam etiam ſi eſt in introitu miſſæ, quando eſt in altari, ſi ſit memor illius culpæ, ſatis eſt, vt habeat contritionem, & propoſitum confitendi, vt poſſit incœptum perficere. D. Thom. 3. par. q. 83. art. 6. ad ſecundam. ſed ſi ſine ſcandalo poſſet, deberet illam ante ſecretam confiteri, quod videtur poſſe procedere in miſſa maiori, & ita vidi apud nos hoc exerceri. [Dixi propoſitũ confitendi, ſcilicet quàmprimum, i. antequã die ſequenti Euchariſtiam ſuſcipiat, vel ſublata omni cauſa ſuſpitionis, & infamiæ: nam ſi ſubito abſoluto ſacrificio teneretur, infamaret ſeipſum, quia circunſtantes ſuſpicari poſſent, vel ante miſſam, vel ĩ miſſa aliquod mortale commiſiſſe.] Sed quid ſi illa culpa adeò illi cordi inhæreat, vt pœnitere nequeat, cuius certe ſi memor fuiſſet antea, nõ celebraſſet? tunc omnino abſtinere debet, ẽt ſi ſummum afferret ſcandalum. Sotus diſt.
9 13. q. 2. art. 6. verſ. ſecundus effectus. † ſacerdos vero ſi poſt conſecrationẽ recolit ſe eſſe excõicatum, poteſt peragere diuina myſteria, cum propoſito tñ humiliter abſolutionem petendi: nam tunc per inuiſibilẽ Ieſum Chriſtum abſolutionem conſequitur quãtum ad hunc actum, quod peragat diuina myſteria: & hoc ea ratione, ne ſacrificiũ maneat imperfectum. 7. q. 1. c. nihil. vnde celebrando, cum ſit quo ad illum actum abſolutus, non efficitur irregularis. Sylueſt. in ver. Euchariſtia. 2. q. 7. Quod ſecus dicendũ ante conſecrationem, niſi graue ſcandalum timeret. D. Tho. qui ſupra. ad ſecundũ. & ratio eſt, quia qñ difficultas occurrit in celebrando, minus periculũ eſt ſubeundum, maximũ autem periculũ eſt, q[illegible] [illegible]entum
perfectum m[illegible]
conſecrati[illegible]
[illegible]
re[illegible]
ſcti [illegible] [illegible]tio videtur falſa: quia præceptum de præmittenda cõfeſſione ante Euchariſtiam eſt diuinum, præceptum vero de communione in die Paſchatis eſt duntaxat eccleſiaſticum: quare primum potius, quam ſecundum eſt ſeruandum.] Pariter ſacerdos iter faciens die feſto, quo eſt præceptum audiendi ſa-

crum, poterit ipse solus contritus celebrare. Sed neque hæc propositio est vera, quia hoc præceptum est ecclesiasticum, & illud de præmittenda confessione diuinum. Aut vero pę
11 nitens † habet casus reseruatos, in quibus non est annexa excommunicatio, & tunc si non habet copiam confessoris, aut non communicare, potest fieri citra scandalum, aut cum scandalo. In primo casu potest à communione cessare; satius enim est abstinere à communione, etiam occurrente tempore præcepti, quàm communicare. Nam tunc si non potest facile haberi copia prælati, vt qa est absens, vel faciliter haberi non potest, nullum erit peccatum non communicare, vel si potest haberi, forsan minus peccatum erit transgressio præcepti audiendi missam die festo, vel communicandi in Paschate, quàm ad sacramentum accedere cum tali peccato, maxime quia plerunque non est legitima contritio illa, quæ citra sacramentum habetur.

12 † Sed si communio fieret ad euitandum graue scandalum à religioso, vel illo, qui habet casum reseruatum Episcopo, vel prælato, & Episcopus, vel prælatus esset absens, [illegible] nõ ita [illegible] diri posset, regulariter [illegible] cum timore, & [illegible] imum festi- [illegible]

[illegible] fine absolut[illegible] aperie[illegible] concessa est, id iterum permitteretur, offerretur ei ansa nũquam absolutionem procurandi. Sotus dist. 12.q.1.art.4.pen.col.& dist.18.q.2.art.5.col. 17. Tertio intelligitur, vt certo sciat scandalum oriturum: Non enim potest aliquis pro libito scandali suspicionem fingere.

13 Verum si † casus haberet annexam excõmunicationem dubitatur, an quis possit sacramenta facere absque absolutione: v.g. est sacerdos, qui occultissimè occidit aliquem, & probabiliter est certum creditum, & infamatum iri, eum illud fecisse nisi celebret; vel est excõicatus occultissimè in eodẽ periculo infamiæ positus, se fecisse aliquod delictum sub tali censura vetitũ, si nõ celebraret, vel est monialis, quæ occultissimè incidit in aliquam censuram Papalem: an ante moram petendi absolutionẽ possit cõicare, qñ aliæ ad id tenentur, & interesse choro, & alijs, à quibus si abstineret, fama eius, & mo
14 nasterij periclitaretur. † Breuiter rñdeo taliter excõicatis nullo modo licere sacrum facere, aut cõicare anteq̃ absoluantur, etiã si confiterentur inferiori: quia inferior neque à tunc non reseruatis absoluere posset: cum excõicatus non sit particeps sacramentorũ, q̃uis faciant ad cauendum graue scandalũ, & proditionem ipsorum; vnde qui irretiti sunt culpa Pontifici reseruata: quia oẽs huiusmodi annexam habent excõicationem, caueant, antequam absoluãtur, cõicare, vel celebrare, ita Sotus dist. 12.q.1.art.4.col.pe. q̃uis sit sibi contrarius in dist. 18.q.2.arti.5. col. 17. Couar. in ca. alma mater, prima par. §.2.col.pen.& fi. de sentent. excom. lib. 6. Nec
15 obstat dictum † Nauar. cap. 27. nu. 239. asse[illegible]tis in huiusmodi casibus licere sacrum [illegible] in primo & secundo casu, vel cõica[illegible]io. Cuius ratio est: quia lex na[illegible]iuina de defendenda sua fama [illegible]i humanæ de abstinendo à sacro [illegible]gularitate, quæ quidem est de iure [illegible]iuo, vt cõcludit Couar. in clem. si furio[illegible] nu. 3. de homic. nam eius dictum proce[illegible]tm̃ in primo casu in eo, qui post debitam contritionem, & confessionem, sed ante dispensationem ab irregularitate contracta respectu homicidij, iux. tex. in ca. si quis viduam. 50. distin. sacrum fecit, ea ratione per eum supra allegata, quia lex naturalis, &c.
16 † Non tamen quo ad sumendam communionem, quæ excommunicatis est prohibita dari iure naturali, & diuino. Naturali inquã, quia de iure naturæ est vitare criminosos, & illos, qui ab Ecclesiæ catholicæ mystico corpore sunt separati. Diuino vero, iuxta illud Matth. 8. Nolite sanctum dare canibus, ita Couar. qui supra. sensit Adria. in 4. sent. in tractatu de clauibus. q. 3. quapropter neq; ad

ad euitandum quodcunque scandalum aude rem id cuique consulere: maxime cum posset potum sumere, vel excusando dicere se non bene habere, intelligendo intra se de infirmitate animæ, & sic se non posse cõicare.

17 Sextus casus est, quãdo aliqua iusta † causa existeret non confitendi proprio sacerdoti ea ratione, quia versatur periculum animæ, vitæ, aut famæ ipsius pœnitentis, vtpote si timeretur sigillum confessionis à Confessario fractum iri, vel animæ quia probabiliter timeret pœnitens confessionem in animæ præiudicium cessuram, vt si puella timeret nequam sacerdotẽ irritare, à quo postea de turpitudine sollicitaretur. [Vel si pœnitens Confessarij fratrem occidisset, & si confiteretur se aliquem occidisse statim sacerdos crederet suum fratrem ab illo occisum. Aut si cognatam suam, quæ filia esset Confessarij, carnaliter cognouisset, & circunstantiam cognationis exprimeret. Confessarius suam esse filiã suspicaretur, quibus casibus] si sacerdos ille curatus præsens sit, petenda est ab illo instanter facultas alteri confitendi per se, vel per interpositam personam, q̃ ipse iuxta tenorem canonis, omnis. de pœni. & remis. tenetur concedere. Neque in hoc debent esse difficiles ordinarij, [præcipuè si forte aduertit, ꝙ subditus aliquam latentem causam, vel odij contra ipsum habet, sicut plerunque accidit, vel quia est p[...] minis, vel aliam habeat iustã ca[...] eis bona fide constiterit parochia[...] ter talem facultatem petere, vt o[...] accipiant persistendi in delictis. [ve[...] temni verisimiliter præsumant, vel vt [...] fusionem erubescentiæ euitent, quæ magn[...] pars est satisfactionis. cap. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. Vnde Augu. caueas ne verecundia diuidas confessionem. cap. 1. de pœniten. dist. 1. sed tunc differenda quidem est, sed non deneganda.] Quod si eandem facultatem concedere renuerit, recurrẽdum est ad superiorem. vt ait D. Thom. dist. 17. quæst. 3. arti. 4. q. 4. ad quintum argum. & quando superior adiri non potest, in simili euentu subditus ille nemini debet confiteri, sed perinde censere, ac si nullam haberet copiam confessoris. Quare tali casu põt subditus absq; confessione, putans se esse contritum, Eucharistiam suscipere, quandoquidem non habet sacerdotem, cui possit confiteri: & ratio est, quia adeo est iurisdictio ad absoluendũ necessaria, vt si sacerdos absoluat eum, qui nõ est sibi subditus, absque licentia proprij Cõfessoris. iux. d. cap. omnis. nihil fiat. Caiet. in ver. absolutio. Sotus in 4. dist. 18. q. 4. artic. 2. col. antepen. qui tribus rationibus probat hanc conclusionem contra Host. Palud. Adr. & Sylu. in ver. confessor. 1. dicentes, posse alteri confiteri absque licentia proprij sacerdotis. Sed dubium est, vtrum dum pœnitens

18 † habet plura peccata, & solum aliqua sunt, quæ periculosum est confiteri prælato, qui facultatem concedere renuit confitendi alteri, nec accessus ad superiorem patet, quid debeat tunc facere pœnitens. R̃ndeo ꝙ tunc debet differre confessionem, quousque commodè fieri posset integra, Caiet. in verb. confessio. conclus. 10. At q̃n nulla expectatur commoditas commodè fieri posse integram, tunc potest illa confiteri, quæ sine periculo potest; quandoquidem per ipsum non stat, quo minus omnia confiteatur, vnde ita glossandus est D. Tho. dist. 17. q. 3. art. 3. ad quintum argu. ꝙ de illis peccatis, quæ confiteri non tenetur, iudicandum est, ac si non esset copia sacerdotis: quæ quidem peccata non confessa non potest in a[...]um di[...]re, sed statim [...] habita op[...] [...]q. 2. a[...]

[...]

Sc[...] Canta[...] in Ecclesia etia[...] publice [...] non est Su[...]iaconus, nullum est peccatum: mos enim est sacristarum. So-

20 tus ibi. [Sed † an possint exerceri actus, qui potestatem præsupponunt iurisdictionis Ecclesiasticã ab eo, qui est in culpa mortali absque contritione: v. g. corrigere iudicialiter delinquentem, excommunicare, suspendere, interdicere, & ab eisdẽ absolue-

 re, vel

re, vel dispensare. Respondet Medi. c. de Cōfess. tract. 1. q. 6. vers. esset etiam. ꝙ simpliciter non est necessariũ de culpa mortali pœnitere ad huiusmodi actus exercendum, quamuis ex suppositione necessarium sit, si velit eos digne, & meritoriè exercere.]

SVMMARIVM.

1 *Ordinis sacerdotalis potestas duplex, consecrationis, & administrationis.*

2 *Potestates ordinis sacerdotalis, non eædem, nec eodem tempore institutæ, neque idem respiciunt.*

3 *Potestas clauium metaphoricè dicitur, quæ triplex est, & ibi de vnaquaque.*

4 *Clauis ministerialis, quid differat à potestate iurisdictionis.*

5 *Papæ iurisdictio triplex secundum Doct.*

6 *Pallij vsus perpetuus in summo Pontifice, quid significet in solemnijs missarum.*

7 *Papa habet specialem iurisdictionem, quæ est multiplex, & etiam generalissimam.*

8 *Clauis ministerialis quatenus extendatur in sacerdote, & in Papa.*

9 *Clauis ministerialis duplex, potestatis, &* [illegible]

[illegible] *legataue, qui vtā-* [illegible]

[illegible] *di* [illegible] *c-* [illegible] *a co-gnoscitur, nec in eis* [illegible] *concess.* [illegible] *est. & nu. 19. & 20.*

18 *Episcopus examen sibi à Papa commissum cum clausula, in quo conscientiam tuam oneramus, & c. potest alteri committere.*

21 *Delegatus ab inferiore non potest subdelegare, nisi expressum sit. Et quid de Vicario Episcopi, & Pontificis pænitentiarijs. & num. 22. & 23.*

24 *Delegatus ab inferiore, quo casu possit subdelegare.*

25 *Principis delegatus, an subdelegando possit dare licentiam iterum subdelegandi.*

26 *Religiosus excommunicatos absoluens, an & quando incidat in excommunicationem. & quid si ignorans. nu. seq.*

28 *Religiosus absoluens ab excommunicationibus expressis in c. monachi. & in cap. cum illorum. an excommunicationem incurrat.*

29 *Presbyter secularis absoluens excommunicatos, an incidat in illam.*

30 *Episcopi autheritas in excommunicationibus, & quid de contentis in bulla cœnæ.*

31 *Bulla cœnæ pagina est excommunicationis, & extensionis, reuocationis, & innouationis.*

32 *Facultas concessa in foro conscientiæ tantum, quid operetur.*

33 *Iubilei generalis virtute concedentis licentiam absoluendi à casibus Papæ reseruatis, an hæresis occulta absolui possit.*

34 *Priuilegium regularium, quo possunt à suis superioribus absolui à contentis in bulla cœnæ, an duret.*

35 *Episcopus iusto impedimento detentum à reseruatis absoluit, & quid de percussoribus clericorum.*

36 *Episcopus cum homicida voluntario nec ad* [illegible]*rdines, nec ad beneficia dispensat.*

[illegible]*ndi facultas generalis excepto ho*[illegible] *voluntario, & bigamia non extē*[illegible] *ad irregularitatem prouenientem* [illegible]*micidio iusto, vel mutilatione.*

[illegible]*gularis, an sit alium generaliter ad vindictam hortans, si sequatur homicidium.*

[illegible] *Episcopus in quo irregularitatum genere dispensare possit.*

40 *Potestas absoluendi à casibus non extenditur ad censuras, & quid si casus essent Papales. num. seq.*

42 *Episcopi an absoluant ab excommunicatione lata à canone, si quis suadente.*

43 *Occultum quid dicatur, & quotuplex, & num veniat delictum ad forum contentiosum deductum, sed non probatum. numero seq.*

45 *Confessarij approbati à suo Episcopo, an egeāt licentia Parochi. Et quid de monachis approbatis à suo prælato.*

46 *Confessarius an absoluat non subditum peccato reseruato Episcopo confitentis, li-*

De potestate Confessarij. Cap. XIII.

DEinceps agendum nobis est de
potestate Confessarij, cum sit
illi maximè necessaria. Pro cu
1 ius † intelligentia sciendum
est primo, quòd duplex est po-
testas ordinis sacerdotalis, scilicet potestas
consecrationis, qua quilibet sacerdos rite
ordinatus potest corpus, & sanguinem Do-
mini nostri Iesu Christi conficere; quam pô
testatem contulit Dominus in vltima cęna,
cum dixit. Luc. 22. Hoc facite in meam cõ-
memorationem. Altera potestas administra
tionis sacramentorum, quæ est potestas spi-
ritualis iurisdictionis in foro pœnitentiæ,
diciturque potestas clauium, quibus sacer-
dotes possunt aperire dignis cœlum, & indi-
gnis claudere. Et hæc fuit collata in die Do
minicæ Resurrectionis Apostolis: dum eis
apparens in conclaui, insufflauit, & dixit:
3 Accipite Spiritum sanctum, quorum remi-
seritis peccata, remissa sunt, &c. Hæ duæ
2 † potestates consecrationis, & clauium di-
...tur ordini... ...rdotalis, neque eædem
...ollatæ Aposto-
...ioné Cor-
...

...ergo
...otestas clauium per metaphoram.
...ut illud, quo aufertur obstaculum
i... ...us in domum, dicitur esse clauis in
temporalibus, sic in spiritualibus potestas,
qua aufertur peccatum; quod est obstaculũ
introitus in regnum cœlorum, dicitur esse
clauis. Sotus in 4. sent. dist. 20. q. 1. art. 1. Hęc
autem potestas triplex est. Quædam autho
ritatis, quædam excellentiæ, quædam mini-
sterij, seu ministerialis. Prima est in solo
Deo. Ipse enim solus est, cui conuenit pec-
cata dimittere, iuxta illud. Esa. 43. Ego sum
ipse, qui deleo iniquitates propter me. Vn-
de Luc. c. 5. Quis potest dimittere peccata,
nisi solus Deus? Potestas vero excellentiæ
est in solo Christo, qui peccata remittit per
meritum passionis. Est & altera clauis in
omnibus sacerdotibus, tanquam in eius mi-
nistris, qui eius sacramenta ministrant, quæ
de eius latere pendentis in cruce promana-
runt. Et hæc dicitur clauis ministerialis.
4 Præterea † notandum est, quòd hæc cla-
uis ministerialis datur cum ordine, & ęqua-
liter est in omnibus sacerdotibus. Et quan-
tum est ex se, ad omnes, & ad omnia pecca-
ta absoluenda se extendit. glo. in extra. com.
1. de sepult. versi. à iure. Sed potestas, & vsus
iurisdictionis non est æqualiter in omnibus
sacerdotibus, sed in Petro, & successoribus
eius est in omnes fideles. Vnde quia hic lo-
quimur de potestate, & iurisdictione Sum-
5 mi Pontificis, sciendum † est quòd triplex,
secundum Doctores est iurisdictio Papæ.
Vna generalis, & alia specialis, & alia ma-
ximè generalis, siue (vt ita dicam) genera-
lissima. Generalis est, quam habet in omnes
prælatos mundi, & eorum subditos, de foro
compet. cap. fin. de priuil. cap. antiqua. & per
hanc potestatem cognoscit de causis prædi-
...orum, etiam per simplicem querelam. 9. q.
...iquis. c. aliorum. c. cuncta. etiam ex
...eccles. benefic. sine dimin. confer.
...rsic. & ideo. Et secundum hanc
... cæteris dignitate, officio, & po-
...e. d. c. antiquis. & cap. seq. Et secundum
...anc cæteri prælati vocati sunt in partem
...llicitudinis. cap. Ad honorem. de autho. &
...su pall. Et hinc † est, vt dicit ibi text. quòd
solus Rom. Pontifex in missarum solemnijs
pallio semper vtitur, & vbique. Alij vero
Pontifices non semper: quoniam illi vocati
sunt in sollicitudinis partem, & non in ple-
nitudinem potestatis, quæ per pallium signi
7 ficatur. Secunda iurisdictio, quę † est specia-
lis, est multiplex: vna, quam habet Papa in
exemptos. cap. si Papa. de priuileg. lib. 6. Alia
quam habet in eos, qui sequuntur curiam,
de foro compet. c. fin. de præb. in 6. c. præsen-
ti. Alia est, quam habent in eos, qui non re-
cognoscunt superiorem, quod etiam proce-
dit in laicis. cap. per venerabilem. qui filij
sint legit. Habet etiam secundum Ioan. de

Lign. potestatem generalissimam, quæ fuit transfusa in Petrum, & successores. 21. dist. in nouo. de transac. c. 1. At in alijs hæc potestas, & vsus iurisdictionis est secundum limitationem eis à Pôtifice mediatè, vel im-
8 mediatè data, & † hæc dicitur clauis ministerialis, vnde vsus talis potestatis extendi non potest nisi in eum, in quem sacerdos habet potestatem iurisdictionis, per quam is, in quem vsus iurisdictionis exercetur, efficitur subiectus absoluenti, extra de paroch. c. nullus. de iudic. c. at si clerici. extra de pœnit. & remiss. c. omnis. §. si quis. Et ideo Papa omnem pœnitentem à peccato potest absoluere, quia in omnem Christianum iurisdictionem habet. Alius autem sacerdos duntaxat illos potest absoluere, qui suæ iurisdictioni commissione Pontificis sunt subiecti. arg. 11. dist. quis nesciat. 12. dist. c. 1. & 2. dist. 19. ita Dominus. Rursum secundum S. Tho. & Sotum in 4. sent. distin. 20. q. 1. art. 1. sciendum est, quòd non vna tantum, sed duæ
9 † sunt huiusmodi claues, id est, potestatis, & scientiæ. Clauis vero potestatis est authoritas ligandi, & soluendi: Clauis vero scientiæ non dicitur habitus ille acquisitus, vel infusus, sed authoritas cognoscendi. Igitur facultas illa, & potestas, quam habet sacerdos cogendi pœnitentem, vt sua peccata referat, vt eius statum, & cognitionem agnoscat, dicitur clauis scientiæ. Et illa [illegible] pœnitentem vel absoluit, vel ad a[illegible] nitentiam obligat, vel prorsus [illegible] citur clauis potestatis; siue iur[illegible] Quæ quidem iurisdictio vel est or[illegible]
10 † vel delegata. Ordinaria est ea, quam habent Episcopus, religiosorum prælatus, curatus, & omnium maxime Summus Pontifex, qui quidem omnes dicuntur sacerdotes. Delegata vero, quam habent religiosi omnes ab episcopo approbati cum consensu prælati. text. & glo. in c. adijcimus. 16. q. 1. Hinc fit, vt non omnes sacerdotes, eo quòd sacerdotes sunt, ad id idonei reputantur: quoniã licet per sacerdotalem characterem potestatem, & habitualem iurisdictionem accipiant ad absoluendum, actualem tamen id est, ordinariam, vel delegatam ad id necessariam non recipiunt. Nauar. in Manua. c. 4.
11 nu. 1. Hanc † autem potestatem absoluendi quisquis in animarum regimine constitutus est, delegare potest: modo non sit à iure prohibitus, veluti Summus Pontifex, Episcopus, prælati religiosorum, & parochiarum
12 præfecti, verum † delegatus à Papa indistinctè potest alteri subdelegare: si ei iurisdictio commissa fuerit, & non certum ministerium. Nam quando committitur certum ministerium, vt prædicare crucem, excommunicare, vel absoluere aliquos, dispensare cũ irregularibus, vel iniungere pœnitentias, non licet (nisi salua legatorum Sedis Apostolicæ authoritate) alteri demãdare: quia hoc casu non sibi iurisdictio, sed certum ministerium potius committitur. c. fin. §. fi. de offic. deleg. notat Inno. in c. pastoralis. eo. tit.
13 Hinc † infertur, quòd prælati religiosorum habentes per priuilegium quòd in tali casu possint absoluere subditos, aut cum eis dispensare, non possunt hæc alij subdelegare, si ista concessa sint in numero circa determinatos subditos: puta, Absoluatur ille, vel iste. secus vbi hoc cõcederetur respectu subditorum in genere tam respectu culparum præteritarum, quàm futurarum, & prælatis præsentibus, atq; futuris, quia in primo casu commissum est nudum ministerium; & electa est industria personæ. Quod aliter dicendum est in secundo casu; cum industria personæ sit incogn[illegible]ndo, [illegible] legé interpreta[illegible] inuersi. d[illegible]

[illegible]

[illegible] concessæ in perpetuum priuilegium ratione dignitatis, aut officij, aut virtute alicuius ordinariæ potest[illegible], possunt alijs committere. Hinc notat Panorm. in d. c. fin. quòd Parochus potest committere confessionem
15 sui subditi alteri presbytero. An [illegible] pos- sint suas vices committere alicui [illegible] non approbatò ab ordinario. & videtur quòd non; tum, quia non videtur fuisse mentem

Summi

Summi Pontificis velle præiudicare episcopis. argum. c. super eo. de offic. deleg. l. 2. §. si quis à Principe. ff. ne quid in loco publi. Tũ quia priuilegia licet ita sint interpretãda, vt aliquid operentur vltra ius commune. c. in his. de priuil. non sunt tamen extendenda ad alios effectus dato aliquo, quem operentur, & ad quem sint vtilia. Panorm. in c. certificari. de sepul. Dec. in c. 1. nu. 16. de rescrip. Et cõsequenter sufficit vt possint prælati per tale priuilegium dare facultatem Confessario approbato ab episcopo à quibus non poterat. Tum etiam, quia non videtur Summum Pontificem velle contradicere decretis Conc. Trid. sess. 23. c. quamuis. vbi vult quòd Confessarij sint approbati, &
16 examinati. Sed vtrum possint † prælati pro vna, vel pluribus vicibus absoluendi alicui personæ sibi gratæ cõcedere facultatem vigore talis priuilegij ex legitima causa? Dico ꝙ non. ita videtur tex. in cap. fin. de offic. ordin. vbi habetur, eum, cui competit ordinaria potestas absoluendi aliquem in certis casibus ex priuilegio, non posse generaliter illam delegare alicui, ita vt potestatẽ habeat absoluendi pro suo arbitrio eos, qui videbuntur ei absoluendi. Sed tantum, ꝙ est ... delegare in illis casi- ... possint exerce- ... ndare ... i ... prohiberi, quominus possit subdelegare. & hanc opinionem sequitur Ioan. And. & dicit eam seruari in practica. ita refert Panorm. vbi supra. Secus vero si fuisset sibi delegata nuda duntaxat potestas absoluendi, & ita loquitur. c. fin. §. fin. de offic. deleg. quia tunc electa videtur industria personæ.

17 Industriam † vero electam ex his cognosci potest, & primo, quando aliquid ratione confidentiæ alteri committitur, vt per Butr. consi. 48. in fin. probat tex. in c. vlt. §. pen. de offi. deleg. Bal. consi. 128.

Secundo, qñ alicuius conscientia oneratur, & proprium nomen exprimitur. Alex. in l. à iudice. nu. 4. & ibi Ias. col. pen. versi. 5. limita. C. de iudi. Hinc Bal. in l. in epistola. C.
18 de fideic. inquit, † ꝙ si executori fuerit impositum, vt secũdum suam conscientiã exequatur, ꝙ alterius conscientiæ cõmittere nõ potest, per no. in l. sicut. ff. de arbit. Idem tenet Io. And. in c. 2. versi adimplere. de testam. adducens tex. in l. nulli. C. de episco. &
19 cleric. plenè per Rotam. decis. 441. Sed † an dicatur electa industria personæ per verba illa, In quo oneramus conscientiam tuam, sed proprium nomen non exprimitur: Dic, ꝙ non. Hinc potest episcopus examen sibi à Papa commissum cum clausula, in quo cõscientiam vestram oneramus, alteri cõmittere. Fely. in c. fin. §. is autem. de offic. deleg. Nam verba illa videntur potius posita in vim monitionis, quàm vt per alium dictum negotium expediri non possit, ita cõsuluit Nauar. lib. 2. de offi. deleg. consi. 2.

20 Tertio, † quando præstatio consilij requiritur in certo actu ad certum tempus, vnde tunc habens præstare consilium, non posset committere, quasi tunc videatur electa industria personæ, per no. in c. 2. de testam. in 6. Quod intelligit Lapus in c. 1. §. vbi ne se- ... lib. 6. quando statutum, priuilegium, ... tudo hoc disponit; secus vero si ... consilij esset perpetua, vel si esset ... episcopo sub nomine dignitatis. ... bi.

Quarto, tũc dicitur electa industria personæ, cum negotium non determinatum mandatur. Fely. in c. fin. §. vlt. secundo not. de offic. deleg.

Quinto, quando expressio proprij nominis esset facta à parte: etenim tunc dicta expressio operatur, vt videatur electa industria personæ, ita not. in c. religiosus. §. sane. de testa. lib. 6. quod etiam extenditur, quando expressio esset facta per circumlocutionem, vt no. in c. licet ex quadam. de testib. & in c. tua. de consang. & affinit.

Sexto, cum grauia, & ardua mandantur. Ias. in l. more. nu. 65. versi. quinto limita. de iurisdic. om. iudic. Dec. in l. 1. nu. 28. de offic. eius. vbi Alex. nu. 6.

Septimo, quando de controuersijs agitur diffinien-

diffiniendis, quę ingenium, ac hominis peritiam reſpiciunt. l. inter artifices. de ſoluti. In his igitur caſibus, in quibus electa dicitur induſtria perſonæ, non poteſt delegatus alteri ſubdelegare.

21 Sed quid dicendum † de delegato non à Papa, ſed ab inferiore, veluti ab Epiſcopo: An poſſit ſubdelegare, ſi forte infirmitate, vel alia cauſa eſſet impeditus? Reſpon. ꝙ non, argum. text. in l. prætor. §. ſi poſt. ff. de va. muner. Quod intellige, niſi id fuerit expreſſum in ſua delegatione. Io. And. per c. is cui. de offic. deleg. in 6. Archid. eod. titu. cap. quamuis. Cynus in l. à iudice. C. de iudic. Bar. in l. & quia. ff. de iuriſdic. om. iudic. Card. Zabar. in clem. 1. q. 12. de offic. deleg. Quare vicarij Epiſcoporum niſi habeant expreſſam facultatem ſubdelegandi, id nõ poſſunt: Quod intellige, modo ſint delegati, ad vnum articulum tãtum. Alias ſi ad vniuertatem cauſarum, tunc poſſent. Hinc con-

22 ſuluit † Nauar. de offic. ordin. lib. 1. part. 2. conſ. ſi. ꝙ Vicarius Epiſcopi generalis facultatem abſoluendi à reſeruatis, quam ipſe ab Epiſcopo habuit, alijs ſubdelegare poſſit: & ratio eſt, quia dicta facultas ſiue reducatur ad ſimilitudinem aliarum facultatum, quæ vicarijs conceduntur, cum eorum iuriſdictio ſit ordinaria. c. Romana. in prin. & ibi glo. in ver. generaliter. de ſent. excom. lib. 6. ſiue reducatur ad delegatum [illegible] facta ad vniuerſitatem cauſarum [illegible] dubium, quòd poſſit ſubdelegare [illegible] l. more. & ibi glo. ff. de iuriſd. omn. [illegible] in l. à Iudice. C. de iudic. & ita ſæpe ſen[illegible]tum fuit.

Sic Vicecurati, quando ſubſtituuntur curatorum loco per Epiſcopos, ſit eis poteſtas

23 ſubdelegandi. † Eandem facultatem pœnitentiarij Pontificis habent annexam, vt inquit Sotus in 4. ſent. diſt. 18. q. 4. art. 3. col. 9. Et ratio eſt, quia quamuis eorum iuriſdictio ſit delegata, quia tamen eſt ad vniuerſitatem cauſarum, comparatur ordinariæ, vt notat glo. in c. cũ cauſam. de appel. Hinc eorum officium non expirat per obitum Sum. Pontificis. ita glo. in clem. 2. §. eo tamen. de elect. Quorum autem officium in eo conſiſtit, vt poſſint abſoluere in caſibus pœnitentialibus etiam arduis, & reſeruatis Papæ. Sed pœnitentiarij minores poſſunt abſoluere à caſibus reſeruatis Epiſcopo, qui not. per gloſſ. in cap. 2. de pœnit. & remiſ. lib. 6. Quinimo etiam poſſunt abſoluere à ſententijs Ordinariorũ, ſi latæ ſunt per modum ſtatuti, ita Zabar. in d. clem. 2. §. eo tamen tempore. q. 5. & 6.

24 Subdelegare † etiã poteſt delegatus ab inferiore in vno articulo tantum, non autẽ quo ad totã cauſam ſibi cõmiſſam, cum tantum hoc ſolus delegatus Principis poſſit, vt in c. ſuper quæſtionum. §. ſi vero. de offic. delega. & in c. cum cauſam. de appel. & ratio quare delegatus in vno articulo, poſſit ſubdelegare, eſt, quia comparatur proconſuli, ita glo. in ver. proconſulibus. in c. Legatos. de offic. delega. ſed delegatus à proconſule hoc poteſt, vt not. in d. l. à iudice. ergo. Na-

25 uar. in Manua. c. 27. nu. 45. An † autem delegatus Principis, qualis eſt Inquiſitor hæreticæ prauitatis, poſſit ſubdelegando dare facultatem ſubdelegato ſuo, ſeu Vicario, vt iterum ſubdeleget: communis eſt opinio, ꝙ non. ita gl. ſing. in d. c. ſuper quæſtionum. §. porro. ver. transfert. glo. in c. cum cauſam. verbo, delegatus. de appel. Archid. in c. quãuis. & Io. And. in c. is cui. de offic. deleg. lib. 6. Alex. in l. à iudice. C. de iudi. Animaduertat igitur vnuſquiſq; Poteſtas ſibi cõmiſſa quouſque ſe exten[illegible] reſeruatos. Qu[illegible] à peccatis [illegible]

[illegible] tor[illegible] au[illegible] qui[illegible] hoc [illegible] exp[illegible] illud, argum. cap. ad audientiam. de dec. ita gloſſ. in clem. religioſi, de priuileg. Hinc infertur per Guliel. de Mon. Laud. in dict. clem. quòd ſi religioſus abſolueret excommunicatos per ſententiam Papæ, non eſſet excõmunicationis ſententia innodatus; & ratio eſt, quia ille, qui excommunicatum à canone, vel ſtatuto abſoluit, cõtemnit legé, & eius authorem: is autem, qui excõmunicatum ab homine abſoluit, contemnit tantum

ſum

tum hominem, hinc mitius agitur cum ministro legis, quàm cum lege. Card. in clem. religiosi. q. 27. de priuileg.

27 Item † nec excommunicatus esset, si hoc facit ignoranter; quia verbum præsumit, denotat dolum, & temeritatem absoluētis, facit tex. in c. 1. de vita, & honest. cleric. Nam licet ignorantia iuris non excuset: tamen, quando ex probabilibus coniecturis perpenditur, quòd quis ignorauit, excusatur, secundum not. in c. 2. de constit. Item sicut miles armatæ militiæ excusatur ab ignorantia iuris. C. de iur. & facti ignor. l. 1. ita & miles cœlestis militię in foro pœnitentiali, in quo credendum est asserēti se hoc ignorasse, quia non est verisimile, vt cum mendacio veniat ad confessionem. 1. q. 7. c. sancimus. glo. in c.
28 placuit. de pœnit. dist. 6. Item † nec excommunicationem, nec peccatū incurreret religiosus, qui ab illis excommunicationibus absolueret, quæ sunt à iure expressæ, vt possit absoluere, vt in c. monachi. & c. cum illorum. de sent. excom. vel fuerint concessæ ex gratia sedis Apostolicæ: Habent enim multi religiosi priuilegium ab Apostolica sede super absolutionibus diuersorum canonum.
29 Si autem secularis presbyter † à dictis ex-
[illegible] rijs, puta à cano-
[illegible] vel synoda-
[illegible] in bulla
[illegible] o-
[illegible] tio-
[illegible], atque ab omnibus casibus sedi Apostolicæ reseruatis occultis tantum, siue per se, siue per vicarium ad id specialiter deputandum absoluere potest in foro conscientiæ, imposita tamen pœnitentia salutari delinquentes tantum, quoscunque sibi subditos in sua diœcesi, vt patet ex Concil. Trid. sess. 24. c. 6 de reformat. A casibus autem in bulla Cœnæ Domini non potest absoluere, nisi tanquam principalis in officio sanctæ Religionis in sua diœcesi, & hoc propter magnas obstantias, & derogationes contentas in dicta bulla, vt Pius V. & Gregor. XIII. & Sixtus V. in excommunicatione 20. versi. cæterum. Ibi, cuiusuis Concilij decreta. Vnde quod in fine cap. 6. sess. 14. dicitur, quod Episcopi in hæresis crimine possint per seipsos, non autem per vicarios absoluere, non habet amplius locum propter dictam bullā.

31 Et ratio est, quia bulla † in Cœna Domini non solum est pagina excommunicationis, & extensionis, sed etiam reuocationis, & innouationis, prout ibi in calce dicit Papa. Ita notauit Cathe. Neap. lib. 1. c. 25. nu. 9. & lib. 4. c. 1. Et ita fuit decisum in quibusdam Illustrissimorum Cardinaliū decisionibus, quòd per prædictam bullā abrogata sit potestas Episcopis, non autem Inquisitoribus, vt non possint absoluere ab hæresi in foro conscientiæ tantum, quam eis Concil. Trid. sess. 24. c. fecerat. eamque conclusionem vulgo esse receptam testatur Nauar. lib. 5. de sent. excom. consi. 15. vbi etiam inquit, quòd
32 † verba illa, in foro conscientiæ tantum, significant non solum forum pœnitentiale, sed etiam forum secretum. vnde quando Episcopus habet potestatem absoluendi ab excommunicationibus, potest absoluere etiā extra confessionem sacramentalem: Tum, quia absolutio ab excommunicatione non est absolutio sacramentalis, secundum om[illegible]m, quia vicarius Episcopi minorum [illegible]potest excommunicare, & absolue[illegible]o. recepta in c. canonica. ver. pres[illegible]e sent. excom. licet non possit absol[illegible]e à culpa, propter quam illa incurritur, nisi fuerit sacerdos, & id faciat audita confessione sacramentali. Nauar. in Manu. c. 27. nu. 41. & seq. Hinc in eod. c. nu. 275. credit:
33 nec virtute † Iubilei, vel bullarum cruciatarum, in quibus non datur specialis facultas absoluendi ab hæresi, posse quem absoluere ab ea etiam occulta, licet expresse detur facultas à casibus bullæ Cœnæ: & ratio est, quia commissio illa generalis minimè comprehendit illam excommunicationem, cuius absolutio verisimili coniectura minimè in specie commisisset. c. in generali de reg. iur. lib. 6. c. fi. de offic. vica. lib. 6. arg. text. in c. frater noster. 16. q. 1. Couar. in cap. alma mater. §. 1. nu. 14. de sent. excom. lib. 6. Hinc eadem ratione infert Cath. Neap. lib.
34 3. cap. 2. quòd regulares, † qui per sua priuilegia,

legia, vt Sixti IIII. & Iulij II. obtinuerũt
se posse absolui à suis superioribus ab om-
nibus casibus contentis in bulla Cœnæ Do-
mini: Et hoc perpetuo, exceptis quatuor,
aut quinque casibus; & item quòd & per di-
ctam bullam nunquam intelligatur reuo-
catum tale priuilegium, q; hodie non pos-
sint absolui à casibus in bulla contentis. In-
quit enim ipse, si priuilegiũ concessum Epi-
scopis. sess. 24. c. liceat. quantum ad id, quod
concernit bullam, reuocatum est per eandẽ
bullam: ergo multo magis præfatum pri-
uilegium reuocatum dicitur. Quod dictum
licet rationibus inniti non possit, tum, quia
in priuilegio Episcopis concesso. sess. 24. non
est specificatum, quòd per dictam bullã nun
quam intelligatur reuocatum, sicut in illa
regularium: Tum etiam, quia dictum pri-
uilegium regularium est in fauorem reli-
gionis, vt religiosis materia subtrahatur va
gandi, facit tex. in c. cum illorum. de senten.
excom. quæ religiosis periculosa potissimè
existit. cap. vt periculosa. extra ne cleri. vel
mona. c. cum singula. de præb. lib. 6. c. quãto.
de offic. ord. 16. q. 1. ca. monachi. & c. quidã. l.
gñaliter. C. de episco. & cler. cum ex debito
teneant esse in claustro saltẽ administratio-
nẽ nõ habẽtes: [illegible] iurẽq; sine illo viuere
nõ posse, sicut pisces sine aqua. 16. q. 1. c. pla-
cuit. Tñ Gregor. XIII. viuæ vocis oraculo
(vt in scriptis vidimus) declarauit [illegible]
quòd præfati religiosi suos subdi[illegible]
bus in eadem bulla contentis po[illegible]
uere: quare cum expresse protul[illegible]
ad casus in dicta bulla Cœnæ Domini [illegible]
tum comprehensos, videtur assentire quo
ad alios casus dicta priuilegia esse valida.
35 Absoluere † etiam potest Episcopus à qua-
cunque excommunicatione reseruata Sum
mo Pontifici, quoscunque iusto impedimen
to detentos, de quibus loquitur tex. in cap.
quamuis. de sent. excom. Quod quidem im-
pedimentum determinabitur iudicio boni
viri, idest ipsius absoluẽtis, quo minus adeat
Papam, vel legatum à latere, qui etiam po-
test absoluere. c. ad eminentiam. de sent. ex-
commu. c. pen. de offi. leg. Fely. in c. mulieres.
de sent. excom. Sylu. in verbo, absolutio. 4.
nu. 4. versi. quarto. Prædicti enim Doctores
asserunt non solum Episcopos absoluere
posse percussores Clericorũ enormiter, qui
non possunt adire. Sum. Pontificem, vel le-
gatum à latere, sed etiam si alia ex causa
excommunicati essent, contra Inno. Anch.
& Panor. qui hoc tantum admittunt in ex-
communicatis ob percussionem; modo pro
viribus satisfaciant, & iurent se præsenta-
turos Sedi Apostolicę sub pœna reinciden-
tiæ, iux. tex. in c. eos. de senten. excom. lib. 6.
Prius tamen debet Episcopus Papam con-
sulere, & iuxta eius responsum exequi cu-
rare, facit tex. in c. mulieres. de sent. excom.
nisi fuerit probabile periculum mortis, qa
tunc absoluendi sunt. facit tex. in c. non du-
bium. eo. tit. cap. fi. de sepult. cum simil. Non
36 † potest autem Episcopus hodie post Conc.
Trid. sess. 14. c. 7. dispensare cum homicidia
voluntario ad aliquos ordines, nec ad be-
neficia etiam simplicia, quamuis cum alio
possit quo ad ordines minores, & beneficia
simplicia obtinẽda, ac etiam ad curata iam
obtenta retinenda, ita Dec. in c. at si clerici.
nu. 16. de iudic. concordat opiniones con-
trarias, vt refert Nauar. in Manua. c. 27. nu.
37 240. in fin. Vtrum vero † possit Episcopus
dispensare super irregularitate contracta
ex homicidio iusto cum armis, vel in pace,
condemnando aliquem ad mortem, vel con
demnationem iustam exequendo, vel pro-
ximum defendendo [illegible] bans
tum. Dic quò [illegible]
tudo toti[illegible]
[illegible]
vin[illegible] etiam, etiam si literæ ad eos non pe[illegible]
uenissent, secus esset, iux. gloss. singulariter
receptam in c. felicis. §. illud. de pœnis. lib. 6.
At quando est irregularis, debet petere di-
spensationem à Papa, vel sacra pœniten-
tiaria. An vero possit Episcopus dispensare
præter homicidium voluntarium cum irre-
gularitatibus occultis prouenientibus ex
delicto. Dic, q; sic, vt per dictum Conc. Trid.
39 Non † autem in irregularibus, quæ aliunde
contrahuntur; quia facilius deletur irregu-
laritas

laritas proueniens ex crimine : purgatur enim per pœnitentiam. Non sic in irregularitate proueniente ex defectu. 26. dist. c. deinde. vel maior est irregularitas proueniens ex origine, quàm ex crimine, quia prima ex natura, secunda ex accidenti, sed naturalia immutari non possunt. dist. 6. c. si. §. vlt. Ita glo. no. in cap. 1. versi. sedis. ext. de fili. presbyt. lib. 6.

40 Rursum † sciendum est, quòd si quis potestatem habet absoluendi à casibus, non potest à censuris absoluere ; quia censura non est casus, sed pœna eius : nisi hanc facultatẽ haberet à Sum. Pontifice, quia nullus est casus sibi reseruatus, quin habeat censuram annexam, cuius appellatione cõtinetur suspensio, interdictum, & excommu-
41 nicatio. c. quærenti. de verb. sig. Inde fit, † vt bulla, quæ facultatem absoluendi concesserit à casibus Papalibus, videtur etiam cõcedere facultatem à censuris Papæ reseruatis. Nauar. d. c. 27. num. 254. Hinc notandum est, quòd cum per Conc. Triden. sessio.
42 24. c. 6. detur facultas † Episcopis absoluendi à quibuscunque casibus occultis, etiam sedi Apostolicæ reseruatis, per consequens absoluere possunt ab excommunicatione [illegible] is suadente diabolo. [illegible] ormis ; modo [illegible] quod pro- [illegible] ius [illegible] sso [illegible] esset p[illegible] u-tiens, etiã delictum dicitur occultum. Sylu. in ver. correctio. q. 8. & episcopi absoluere possunt.

44 Sed † nunquid homicidium à reo cõmissum, deductum ad forum contentiosum, sed non probatum, vnde reus absoluitur, dicatur occultum, ita vt possit episcopus absoluere, atque etiam dispensare ? Resp. quòd sic : quia adhuc delinquens remanet occultus. Nam verba Conc. Trid. sess. 24. c. 6. dantis facultatem episopo dispensandi, dummodo delictum non sit deductum in foro contentioso, intelligitur & probatum, quia verba cum effectu sunt intelligenda. c. hæc autem verba. de pœnit. dist. 1. 17. q. 4. cap. si quis suadente. 23. dist. Psalmista. C. commu. de lega. l. 2. c. relatum. de cleric. non resid. & ita interrogatus respondi, quam quidem sententiam vidi approbatam à grauissimis viris Salmanticæ, vt refert Cande. Aure. de
45 excom. num. 42. Vtrum † vero Confessarij ad audiendas cõfessiones ab episcopo duntaxat per examen, sed aliàs quomodolibet approbati, siue seculares, siue regulares possint absque licentia parochi subditos suos audire ? Respõ. quòd sic : modo subditi sint episcopi. Imo illos possunt audire etiã extra diœcesim. Et ratio est, quia cùm pœnitentia sit iurisdictionis voluntariæ, quilibet sacerdos approbatus potest subditum suum vbique absoluere, facit text. in l. 2. ff. de offic. procons. Et ideo de loco nil exprimit concilium generale in c. omnis. extra de pœnit. & remiss. Hosti. in summa. eod. tit. nu. 14. Astens. eod. tit. 14. Quinimo hoc extenditur etiam ad monachos approbatos à suo prælato ad audiendas confessiones monachorum. Exemplum. Religiosus, qui facultatem habet à suo prælato audiendi cõfessiones religiosorum, quemcunque subditum sui conuentus potest vbicunque ter[illegible] absoluere, perinde ac prior ipse, pre[illegible] casibus reseruatis. Sotus in 4. sent. [illegible] 4. art. 3. col. 8. versi. aliud. per clem. [illegible] m. de sepult. vbi Clem. pares facit religiosos, & plebanos. Quare sicut plebanus suum parochianum, ita religiosus potest sibi subditum vbicunque absoluere, contra Sylu. in verbo, confessor. 1. §. 14. Quinimo prædicti sacerdotes seculares, siue regulares si voluerint, possunt audire cõfessiones omnium ad se venientium, etiam alterius diœcesis, non tamen extra loca, pro quibus sunt psentati, vel admissi. Nauar. in Manu.
46 c. 27. nu. 266. Sed quæritur, † An Confessarius possit absoluere non subditum in loco tamen vbi fuit præsentatus de aliquo peccato reseruato suo episcopo, quod tamẽ vbi confitetur, non est reseruatum (verbi gratia) Episcopus Nolanus reseruauit sibi adulterium, quod vbi confitetur adulter, id est, Neap. non est reseruatum, an Confessarius expositus ab Archiepiscopo Neapolitano

tano possit illum absoluere? Respon. ꝙ aut ille mutauit domicilium, aut non. In primo casu potest absolui, (exẽpli gratia:) Est vagabundus, qui vbi deliquit, casus erat reseruatus, vbi confitetur, non. Tunc cum nullibi habeat domicilium, non tenetur nisi legibus Episcopi loci, vbi est. Sot. in 4. senten. distin. 18. quæst. 4. artic. 2. col. 10. Si vero domicilium non mutauerit, vt sunt peregrini, & tunc non potest absolui, quia ex quo ratione domicilij, & habitationis, quis subditus dicitur. glo. celebr. in cle. vnica. de foro compet. verbo, subditos. Ideo non videtur exemptus à subiectione sui Episcopi, ꝙ peccatum reseruauit, & per consequens non est absoluendus; præsumitur enim illum facere fraudulenter in præiudicium animę proprię, puta fugiendo censuram proprij sacerdotis volentis amputare occasiones peccatorum. Sot. in 4. senten. distin. 18. q. 4. artic. 2. col. 9. in fin.

47 Hinc infertur quæstio† notabilis, An religiosus, qui crimen aliquod commisit reseruatum in suo monasterio, quod vbi confitetur, non est reseruatum, possit absolui à Cõfessario non habente potestatem super casus reseruatos? Respondetur, quòd si fuerit exẽptus à iurisdictione illius Abbatis, qui crimen reseruauit, quod dicitur, quãdo à monasterio est mutatus, potest absolui, ali[illegible] secus. ita Syluest. in verbo, confessor[illegible] 12. Sot. qui supra, Ioseph in flor[illegible] logiæ, de confessione. in vers. vag[illegible] inquit. Hinc quantum ad casus re[illegible] eidem Episcopo, vbi confitentur erunt [illegible] cti; nisi casus sit reseruatus proprio Episcopo. tunc enim quando à proprio Episcopatu discedit, specialem facultatẽ petere debet, alioquin absoluere non poterit. ita etiã videtur sentire Nauar. in Manua. c. 27. num. 261. vers. 10. ibi, Episcopi videntur tacite, & c. frater Bartholomæus Medi. in sua summa. c. 10. §. 3. quamuis asserat cõtrarium esse in mendicantibus vigore suorum priuilegiorum, vt à crimine reseruato, ꝙ commiserunt suo monasterio, ꝙ vbi confitentur, non est reseruatum, possit absolui à priore, vel eius loco, si est absens à superiore non tñ ab alijs religiosis illius monasterij, & si possint audire confessiones suorum religiosorum, ꝙ priuilegium extenditur etiam ad omnes, quibus eorum priuilegia communicantur, vnde verisimile est hoc esse in consuetudine. Quod si quis objiciat, quod nec quando mutauerit domicilium, possit absolui ab alio alterius diœcesis, per regulam illam, quòd ratione delicti, quis forum sortitur. l. 1. C. vbi de crimi. agi opor. c. 1. vbi gl. & omnes. extra de rapt. l. solent. ff. de custo. reor. cum similibus. Respondetur, regulam illam non procedere in animæ iudicio. gl. in c. placuit. el primo. 16. quæst. 1. Abb. in c. 1. de rapt. idem in c. fin. nu. 7. & c. cum contingat. num. 29. & in c. si quis contra. nu. 50. de foro compet. in repetitione.

48 Rursum,† quid de eo, qui facultatem habet à reseruatis à suo Episcopo: An possit absoluere subditos alterius Episcopi ab ei reseruatis in sua diœcesi? Respon. quòd sic. nam sicut Confessarius potest absoluere pœnitentem à peccatis vbicunque commissis, vt inquit Archi. Flor. c. 1. de Auth. confess. in summula: ita Episcopi videntur tacite debere, vt idem sit de peccatis ei reseruatis. ita etiam videtur se habere consuetudo, quæ est optima legum interpres. ff. de legib. l. si de interpretatione. quia videmus peccatorem peccata, quæ toto terrarum orbe cõmisit, vni sacerdoti confiteri, & eos nunq[illegible] remitti ad sacerdote[illegible] in qui[illegible] deliquerunt [illegible] excommu[illegible]

[illegible]

10[illegible] habe[illegible] Episcop[illegible] vel licentiam, vt non teneantur amplius [illegible] dem Episcopo, vel alteri præsentari. facit extrauag. Benedicti XI. inter cũctas. de priuileg. quæ in hac parte non est reuocata. Præterea facit text. in cap. si cui. de præben. lib. 6. & capit. si super gratia. de offic. deleg.

50 eod. lib. Vbi † gratia non expirat per mortem concedentis, quod intellige, modo simpliciter fuerit facta, secus si ad certum tempus concessa sit, pro hoc commod. capitulo vnico, vel si concessio fuerit facta ad beneplacitum,

ad placitum, vel voluntatem concedentis. vt per text. in c. si gratiosè. & ibi Franc. nu. 1. de
51 rescrip. lib. 6. Quid autem † sit licentia, dic quòd est gratia concessa alicui, per quam sibi licet, quod prius non licebat; & dicitur à Liceo, lices. pro hoc 14. quæst. 1. §. 1. in fi. Omnia mihi licent. vnde debet tanquam gratia ampliari. de reg. iur. odia. lib. 6. Sed an ad validitatem, & essentiam ipsius gratiæ, & concessionis scriptura sit necessaria? Dic quod non. gl. in cle. dudum. §. nos etenim. de sepul. c. institutionis. 25. q. 2. nisi tãtum in casibus, qui numerantur per glo. in c. 1. de censib. lib. 6. Sed bene necessaria est ad probationem. Bald. in cap. constitutus. col. pen. in fin. de rescrip. Abb. in c. nosti. in vlt. not. de elect. Vbi
52 †, inquit, quòd non sufficit probare per testes, quòd Papa pronunciauit aliquem Episcopum, ad hoc vt in Ecclesia recipiatur tãquam Episcopus, sed oportet, quod probetur per literas Papæ. idem Abb. in c. qualiter, in princ. de elect. sed tamen quod gratia probari possit per testes, affirmat Dec. in rub. de const. nu. 43. & 44. & ita tenendum. Hinc
53 † infertur, quòd si Papa fecit aliquam collationem beneficij, vel aliquam gratiam, & mandauit de hoc literas fieri, sed antequam hoc fieret [illegible] mortuus est Papa, [illegible] & nõdum scri[illegible] non bul- [illegible] i- [illegible] s- [illegible] pore [illegible] decessoris. facit etiam, quia imperialis donatio non eget scriptura. l. sancimus. §. ex-
54 ceptis. C. de don. Quod † autem diximus, gratiam probari posse per testes. adde Inn. in cap. cum olim. el primo. in fin. de priuileg. Bald. in l. 1. C. de manda. prin. Verum si in gratia principis esset clausula proprij motus, tunc illa non potest nisi per scripturam probari, vt est text. in cap. si motu proprio. de præben. lib. 6.

Rursum quæri potest, num religiosus vnius ordinis sine licentia petita, & obtenta suorum prælatorũ, possint sacerdotibus alterius ordinis confiteri, (verbi gratia) Franciscanus Augustiniano? Dic quod non: etiam si sit confessor secularium constitutus. ita Hostien. in sum. extra de pœn. & remiss. nu. 14. Asten. titu. 14. cui presbytero est confitendum. Definita est expresse in extrauag. inter cunctas. Sed nunquid dicenti se habere licẽtiam, credendum est sine litteris? Dic quod sic. in cap. placuit. de pœn. dist. 6. licet in foro contentioso nulli credendum sit sine probatione. argum. extra de foro compet. c.
55 significasti. Sed † an poterint monachi de licentia suorum prælatorum sacerdotibus alterius religionis etiam nondum institutis confessoribus secularium sua peccata in cõfessione reserare? Dic quod sic. Nam Concil. Triden. sess. 14. cap. 15. quando præcipit ne religiosus audiat confessiones sacerdotum, nisi prius ab Episcopis idoneus iudicetur; intelligendum esse videtur de sacerdotibus subditis Episcopo. Vnde cum religiosi non sint subditi Episcopo, ideo eorum approbatio nõ desideratur. Hinc Abbas poterit suo religioso facultatem concedere alteri confitendi, qui nondũ est confessor institutus, quia Abbas est mihi proprius sacerdos, de cuius facultate possum alieno confiteri, instituto tamen in suo ordine. Itẽ [illegible]ri potest, vtrum religiosus, qui pote[illegible]bet à Sede Apostolica impetrata [illegible]i à quibusuis casibus, & censuris, [illegible]opus ciuitatis illius particulari cõ[illegible]tione reseruat sibi vnum, vel plures casus Papales, imponitq; censuram absoluenti, an poterit religiosus prædictus ab illo, vel illis casibus absoluere? Respondeo quod non, vt est declaratũ per Grego. XIII. quẽadmodum refertur per Cath. Neap. lib. 4.
57 incip. Cum à sacra. c. 19. Sed iterum † quæritur, vtrum qui per priuilegium summi Pontificis habent vt possint audire confessiones omnium ad se venientiũ, & illos absoluere, etiam si à locorum ordinarijs ad id examinati, & approbati non fuerint, valeãt absoluere etiam ab omnibus casibus, Episcopo reseruatis? Syluest. in verb. confessor. 1. §. 5. & Gabr. dist. 17. q. 2. art. 3. atque alij affirmanter respondent, quia priuilegium Papæ non potest inferior, nempe Episcopus coarctare. At Sot. in 4. sent. dist. 18. q. 4. art.

3. negatiuè

g negatiuè respondet: nisi Episcopus vellet plures casus reseruare religiosis, quam plebanis. nam tunc censetur id facere in fraudem, & in odium ipsorum, & ideo tam aperta posset esse fraus, vt non esset illi parendum, quia pari sorte sunt tractandi, vt plebani. vide glossam. in cle. dudum. vers. concessa. de sepult. Nauar. in Manua. c. 27. num. 264. Sed quid si in priuilegio habet, vt absoluere possint à casibus reseruatis, & censuris, atque pœnis. insuper & vota commutare, an virtute Concil. Triden. videatur tale pri uilegium reuocatum. Cum c. quamuis. sess. 23. tãtummodo reuocet priuilegia quibus præfati religiosi poterant audire confessiones secularium, & nullam videatur facere mentionem de casuum reseruatione, cẽsuris, & votorum permutatione. Et per consequens videatur firmasse priuilegium in non exceptuatis.

58 Præterea † aliud oritur dubiũ, si in quodam iubileo concessa fuerit facultas omnibus Confessarijs absoluendi à quibuscunq; casibus, & censuris, licet sedi Apostolicę reseruatis, num possint absoluere à casibus, quos sibi Episcopus particulari cõstitutione reseruauit? Respond. secundum Nauar. in Manua. in noua editione. c. 27. nu. 263. quòd sic: qui inquit, q̃ cõfratres sanctissimę Trinitatis, & alij Christi fideles possunt absolui à casibus reseruatis Episcopo, eis in[illegible] sultis, authoritate cuiusdam bull[illegible] cessæ à S.D.N. Gregorio XIII. per [illegible] concedit facultatem eligẽdi certis [illegible] ribus, & diebus quoscunque idoneos [illegible] fessores ab Ordinarijs approbatos, à quibus absolui valeant toties, quoties, à quibuscũque peccatis, & criminibus etiam sedi Apostolicæ reseruatis etiam contentis in bulla Cęnę Domini, à quibus absolui nihilominus possint etiã semel in vita, & in mortis articulo, & hanc opinionem probat multis argumentis contra quendam virum, qui contra scripsit in tractatu de casibus sedi Apostolicæ reseruatis.

59 Sed an † peccans spe consequendæ absolutionis virtute, & ratione indulgẽtiarum, possit ex vi ipsarum absolui? Io. Lupinus in c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. nu. 14. inquit, quòd non, per text. in c. quando. lo 1. de consecr. distin. 4. & c. illud. de cler. excom. ministr. Ego autem cõtrariam opinionem esse arbitror veriorem: Nam & si iste grauius peccet, vt in dictis iuribus probat: non tamen ex hoc deneganda est absolutio, quando crimen illud & circunstantiam cõfitetur, atq; magno cordis dolore detestatur, & ita in specie tenet Syluest. in ver. Indulgentia. q. 10. vers. 5. Nauar. in cons. 10. de priuil. lib. 5. qui limitant hanc quæstionem, quando bulla exciperet hunc casum.

60 Quærere etiam quis potest, quid † si Cõfessarius, qui potestatem absoluendi à quibuscunque casibus, & censuris ex priuilegio habet, an possit absoluere ab excommunicatione lata ab Episcopo per modum sententiæ generalis, videlicet: Quicunque furtum fecerit, sit excommunicatus? Respondet Imo. in cap. graue. de præben. quòd sic. vbi inquit excommunicationem latam per viam sententiæ generalis non censeri reseruatam: ratio est, quia dicta sententia cum generalis sit, in pluribus æquipollet canoni, & videtur lata per canonem, à qua nulli dubium est, in eo casu Confessarium posse absoluere. Nauar. in c. ita quorundam. in gl. fin. num. 31. de Iudæis. Hæc nota pro Confessarijs habentibus excõmunicationes Papales. nam possunt absoluere ab excommunicationibus ab Epi[illegible] monitionibus tribus præm[illegible]

61 re, & satis[illegible]

[illegible]

n[illegible]

non m[illegible]

pœnis, debere [illegible] sess. 25. c. quamuis. hodie nihil aliud præcipere sciunt, nisi sub pęna exõicationis.

62 Postremo † adnotandum est, q̃ si Summus Pontifex super aliquo incidenti excõicationem ferat, & super eodem Episcopus alia excõicatione subsequatur: si Summus Pontifex suam absoluerit legitima causa superueniente, non censetur de iure Episcopalis sublatã, quia quando sunt duo impedimenta, vno sublato alterum non tollitur.

argu.cap.ex tuarum. de vſu, & auth. pall.l.ſi
domus.ff.de ſeruit.vrb.prædi. vnde non po-
terit de iure quilibet ſacerdos proprius ab-
ſoluere: licet contrarium ſit in conſuetudi-
ne. Nauar.in Manua.ca.27.nu.255. Quibus
abſolutis conſideret Confeſſarius, quantum
conducat animaduertere quouſque ſe ex-
63 tendat ſibi commiſſa poteſtas. Hinc † ſequi
tur quod ſi epiſcopus alicui conceſſerit ca-
ſus ſuos omnes reſeruatos, non cenſetur cō-
ceſſiſſe ſibi cenſuras reſeruatas, quoniam à
diuerſis non ſit illatio. l.Papinianus exuli.ff.
de minor. 25. anno. Nec etiam concedendo
etiam caſus omnes, & cenſuras ſibi reſerua-
tas, videtur conceſſiſſe diſpenſationem, ſeu
abſolutionem votorum, aut irregularitatū,
à quibus poterit epiſcopus; ideſt ex delicto
occulto prouenientibus, nō autem ab illis,
quæ ſunt in iudicium deductæ, neque ab ir-
regularitate, quæ aliunde contrahitur, quā
ex delicto. Nauar.c.27.nu.255.
64 Infertur etiam, † quòd ſi prælatus, ſeu
epiſcopus omnimodam poteſtatem in con-
feſſionibus audiendis conceſſerat, non cen-
ſeatur commiſiſſe caſus ſibi iure communi,
aut particulari, vel conſuetudine generali,
ſeu ſpeciali reſeruatos, quos ponit, & refert
[illegible]lo. in clem. [illegible] in ver. conceſſa. de ſepul.
[illegible] miſſ. lib. 6. & Na-
[illegible] caſus de iu-
[illegible] dium e[illegible]
[illegible]
[illegible]o,
[illegible] cap. li[illegible], cum
cap. ſeq. non autem mentalis, etiam ſi veniat
ad percuſſionem, falſitas admiſſa in ſcriptu-
ris, aut in dando teſtimonio, aut tacendo ve
ritatem coram iudice, iuxta notata per Pa-
normi.in cap.1. de crim. falſi. & oſtenſio ſcri-
pturarum facta ab aduocatis, procuratori-
bus, & notarijs parti aduerſæ, iuxta. l. 1. §.
depoſita. ff. de fal. Violatio libertatis, aut
immunitatis eccleſiæ, per quas iniuſtè per-
ſonis, aut rebus eccleſiaſticis infertur, licet
hodie ſæpè habeant annexam excommuni-
cationem. Sylu. in ver. caſus. quæſt. 4. Igitur
ab ijs, & ſimilibus caſibus non poſſunt Con-
feſſarij abſoluere eo prætextu, quia epiſco-
pus conceſſerit in confeſſionibus audiendis
omnimodam ſuam poteſtatem, argum. text.
in cap. quod translationem. de offic. delega.
vbi legatus Sedis Apoſtolicæ ex generali
commiſſione non poteſt manus extendere
ad ea, quæ ſibi ſpecialiter Sedes Apoſtolica
reſeruauit. Quæ autem ſint iſta, ponit glo.
ſingu. in d. cap. quod translationem. Sic licet
paterfamilias filio concedat liberam admi
niſtrationem, non poteſt alienare. ff. de his,
quæ in frau. credit. l. ſi pater. ff. de pact. l. con
tra iuris. §. fin. Item nec poteſt donare. ff. de
donat. l. filijfamilias. ratio autem, quare nō
poſſint confeſſores habentes liberam facul
tatem abſoluendi, abſoluere à caſibus epi-
66 ſcopo reſeruatis, ponitur † per Phil. Fran. in
cap. 2. num. 10. de pœnit. & remiſſ. lib. 6. quia
in reſeruatis epiſcopo ſacerdos non dicitur
habere ordinis executionem, arg. tex. in cap.
adijcimus. §. ecce. 16. quæſtio. 1. Quod qui-
dem adeo procedit, quod etiam ſi epiſcopus
concederet licentiam generalem adiecta
clauſula generali, vt omnia Confeſſarius fa
cere poſſit, quæ ſpecialem commiſſionem
requirerent. argu. tex. in c. qui ad agendum.
67 de procurat. lib. 6. Niſi, † quando Epiſcopus
concederet vnum caſum reſeruatum, adie-
[illegible] deinde generali licentia, vt habeat om-
[illegible] ſuam poteſtatem, nam tunc exten
[illegible]ſtas etiam ad ſimiles caſus reſer-
[illegible]n expreſſos. argum. text. in d. capit.
[illegible] agendum. §. 1. glo. fin. in cap. 2. de of-
[illegible]c. vicar. lib. 6. Pari ratione, qui concedit
omnem ſuam facultatem aliquo caſu reſer-
uato duntaxat excepto; nam tunc poterit
etiam à cæteris reſeruatis abſoluere, nam
exceptio debet eſſe de regula. vt not. in ru-
bric. de regu. iur. lib. 6. & ipſa exceptio ha-
bet firmare regulam in omnibus alijs caſi-
bus non exceptuatis. 32. quæſtio. 7. capitu. ſi
Dominus. Franc. in d. capitu. qui ad agen-
68 dum. §. 1. Sic etiam hoc † procederet, quan-
do in delegatione diceret epiſcopus: Con-
cedo omnes caſus meos: quia iuxta com-
munem vſum loquendi, per ſuos caſus pec-
cata illi reſeruata dicuntur. Eodem modo
hoc idem dicimus, quando in foro conſcien
tię appareret epiſcopi animum fuiſſe con-
cedere etiam ſibi caſus reſeruatos. c. huma-

næ

næ aures.22.q.5.Nauar.c.27.num.255. Vel quando Episcopus sibi aliquem in Confessarium eligeret, quo casu posset illum absoluere ab omni peccato, & excommunicationis vinculo, mutare vota, & dispensare, relaxare iuramenta,& omnia tandem, quæ posset Episcopus in ipsum. Archi. Flor. in summu.c.2.de author.confess. Rursum, quãdo concederet Episcopus presbytero parochiali licentiam generalem audiendi confessiones omnium suorum parochianorum: nam tunc vt talis licentia aliquid operetur, intelligitur & in casibus reseruatis, aliàs talis licentia nihil concederet, quod esse non debet.vt in c.si Papa.de priuil.lib.6. l. si aliquando.ff.de leg.1. Ita Franc.in c.2.de pœn.

69 & remiss.nu.11. Pari † ratione idem dicendum esset, quando prælati ob præcipuam festiuitatem darent monasterij superioribus ad audiendas confessiones expositis suam facultatem: nam vt talis licentia tunc aliquid operetur, illam extenderem ad casus reseruatos. Quinimo ad censuras, si huiusmodi essent omnes casus reseruati. An verò per dictã facultatem possint superiores promiscuè, & indifferenter nedum suorum, verum etiam aliorũ audire confessiones? Respondeo affirmatiuè, ex præsumpta mente prælati, ad quam potius recurrendum est, quàm ad verba. facit text. in clem. exiui.de verb. sign. Et secundum mentem legisla[...]ris lex extenditur & restringitur. l. c[...]ter.§.dulcissimis.ff.de leg.2. c. sugg[...] meminibus.vbi pulcre Pan. de appell[...] quia multi sunt, qui suas forte dimidiare[...] confessiones, vel quia suspicantur suos Confessarios esse sibi inimicos, vel ob verecundiam, ideo præsumendum est, vt infirmitatibus eorum prælati condescendant, in hoc, vt dando superioribus facultatem absoluendi, possint omnes absoluere: Tum etiam quia talis sit intentio prælati ex eo colligitur, quia solent ab hac facultate eximere discipulos Magistri Nouitiorum. vnde talis exceptio firmat regulam non exceptuatis.c.si Dominus.32.q.7. Præterea sic ad medelã animarum solent Summi Ponfices hoc facere in Iubileis. ergo ita prælati, vt membra correspondeant capiti.

70 Notandum † etiam est, quòd quando Cõfessarius beneficium absolutionis pœnitenti casibus reseruatis absoluto impẽdere nequit, audita prius omnium peccatorum etiã reseruatorum confessione, potest ipsum absoluere à non reseruatis. S.Tho.distin.17.q.3.artic.4.q.2.ad quartum, probatur per tex. in c.omnis.extr.de pœn.& remiss.& c.1.§.cautus.de pœn.distin.5. modo nõ sit excommunicatus, quia tũc sacrilegium committeret. S.Tho.distin.18.q.2. artic.5.q.1. Asten. titu. 18. Qualis debet esse confessio. vers. de recursu. & deinde mittere ad superiorem, vt eum absoluat à reseruatis, & vt dicat superiori peccata reseruata in confessione. Item vetera non confessa, oblita in priori confessione facta, & si quæ post illam alia admisisset, ita Nauar. lib. 3. de reg. cons. 75. nu. 61. ea ratione, quia confessio reseruatorum debet esse sacramentalis, & per consequens integra omnium peccatorum nondum confessorum, quorũ memoriam habet. Vel si simplex esset adeo pœnitens, vt nesciret exprimere casum suum, tali pacto Confessarius scribere poterit Episcopo: Latorem præsentium pro homicidio, vel incestu in tali gradu commisso absoluendum vestræ Paternitati transmitto, vt absolutionis beneficium impendendo, & eis salutaré pœnitentiã iniungendo, ipsum sanctæ Ecclesiæ sic cõcilietis. Archi. Flor. in sum. in 3. part. inter. d[...] sol. & pœnitent[...] scopus ren[...]

[...]

de pœ[...] qui opposit[...]nere, [...] cus, vt definitur per Concil. Trid. relatum à Nauar, c.27.num. 254. & ita extat Ecclesiæ mos vniuersalis. Fit autem reseruatio casuum, secundum Concil. Trid. sess. 14. cap. 7. tum, vt grauiora peccata grauiori iudicio subdantur: Tum, vt melius corrigi possint: Tum, vt si sint in rem publicam pestifera, commodius adhibeatur remedium: Tum præsertim, vt acriori metu corrupti homines ab huiusmodi sceleribus arceantur, Sotus in 4. senten. distin. 18. quæstio. 2. art.

art.5. Quæ quidem reſeruatio intelligitur de actibus exterioribus, nõ autem interioribus. v.g. Si quis concupiuit occidere, aut adulterare, nam dictum homicidium, ſeu adulterium non eſt de caſibus Epiſcopo reſeruatis. Sot. diſtin. 18. q. 2. art. 5. col. 10.

Rurſum, nec intelligit de actu exteriori, qui non habuit effectum. ex quo infertur ſecundum Pan. in c. cum in cunctis. §. clerici. de elect. quòd pœna impoſita à iure ob aliquod delictum, non procedit, niſi delictum fuerit conſumatum, vt notat Io. And. in reg. odia. de reg. iur. in 6. Item facit text. in cle. 1. verſ. contrahere. de ſponſal. quæ dicit, quod pœna impoſita contrahentibus matrimonium, non habet locum in ſponſalibus. Et conſtitutio Epiſcopalis de furtis, intelligitur de furtis perfectis, ſecundum Bald. in l. ſi quis ſeruo. C. de furt. Bald. in l. ſi quis non dicam. C. de epiſc. & cler.

Præterea intelligitur reſeruatio de mortalibus, non autem de venialibus. Rurſum,
72 † vt inquit Petr. de Palu. in 4. ſenten. diſtin. 34. quæſt. 2. art. 1. Inceſtus, qui committitur à pueris non habentibus vſum rationis, nõ eſt de reſeruatis Epiſcopo, quia nec per hoc tollitur virginitas, nec cauſat affinitas. Ar[illegible]d. Flor. de autho. confeſſ. in ſumm. cap. 2. [illegible] Confeſſarius fa[illegible]li ab aliquo [illegible] [illegible]ia [illegible]n qui[illegible] quotidie conu[illegible]ndoque vero, quia ſuſpicantur ſacerdotes ſibi eſſe inimicos, & propter multa alia. Hinc pie prælati eorũ infirmitati condeſcendentes, ne omnino in deſperationem labantur, debent de alijs confeſſoribus eis prouidere. Inde Conc. Trid. c. 10. ſeſſ. 25. loquendo de monialibus inquit, quod præter ordinarium confeſſorem alius extraordinarius ab Epiſcopo, vel alijs ſuperioribus bis, aut ter in anno debet offerri, qui omnium confeſſiones audire debet, qui quidem, ſi Epiſcopus ſuam facultatem conceſſerit, debet eſſe diſcretus, & prouidus, & qui nouerit circunſtantias peccatorum, & perſonarum, & maximè quo ad diſpenſationes, & abſolutiones, & reſtitutiones illicitè acquiſitorum faciendas. arg. de homi. c. ſicut dignum. cap. omnis. de pœn. & remiſſ. Hoſtien. in ſum. de pœn. & remiſſ. verſ. cui confitendum eſt.

Penſet etiam ſuperior peccatũ illud cõmiſſum ſub ſigillo reſeruare, ne quoquo modo per eius verba, aut nutus inurat aliquem infamiæ nota. Eodemque ſigillo tenetur, qui facultatem petijt, nec obtinuit, quia hæc omnia ad ſacramentum pertinent. Sot. in 4. ſent. diſtin. 18. q. 2. art. 5. ibi, ſecundum
74 arg. verſ. igitur. Sed † quid ſi pœnitens obtenta authoritate à ſuperiore fecerit confeſſionem irritam, vel ſi fictè confeſſis ſit, tenebitur ne iterum authoritatem petere? Dic, quòd non: Ratio eſt, quia authoritatem concedere eſt caſum reſeruatum non reſeruatum facere, & penitentem legitimam, vel non legitimam confeſſionem facere non reuocat authoritatem ſemel à ſuperiore conceſſam. ita Sylueſt. in verb. confeſſio. 1. §. 19. Adr. in materia caſuum reſeruat. idem tenet. Hinc conceſſa ſemel authoritate à prelato ſubditis, omnia peccata illucuſq; commiſſa deſinunt eſſe reſeruata, quamuis ſubditus ab illis non abſoluat.

Sed † quid ſi abſolutè prelatus authorita[illegible] concedit, intelligitur ne de reſeruatis [illegible]m ante commiſſis, vel committendis [illegible]n intra ſpatium à ſuperiore conceſſum? Reſpon. quod extenditur etiam ad committenda intra ſpatium conceſſum. ratio eſt à ſimili in conceſſione bullarum, vt explicabimus lib. 4. cap. 15. nume. 28. tenet Nauar. lib. 5. nu. 2. conſil. 43. de ſenten. excom.

76 An † autem ſuperior abſens poſſit dare facultatem inferiori, vt à caſibus ſibi reſeruatis abſoluat ſub eo modo, vt iterum illi confiteatur, quando præſens fuerit? Dic quod ſic, & ita inquit Nauar. eſſe ſtatutum in ordine Cartuſiano. debet tamen Confeſſarius id ſeruare, quod eſt infra. libr. primo capitulo 32. Sed quid ſi ſuperior dando facultatem alicui Confeſſario, (verbi gratia) prælatus regularis alicui ſacerdoti, poſſit ſcire peccatum, & dare illi abſolutionem nudam, ita vt ipſe informatus de peccato arbitretur modum, & pœnitentiam,

tentiam, & onus imponédum ei, qui absoluendus est, & committat nudam potestatem absoluendi, cum illo modo? Resp. quod sic, modò nullo modo colligi possit neque directè, neque indirectè persona, quæ peccatum commisit, & neque manifestari possit ex pœnitentia iniuncta persoluenda: aliàs sacrilegus esset Confessarius, facit tex. in c. omnis. §. caueat. extra de pœni. & remis. sigillum enim confessionis est arctissimũ, & ideo nulla causa quamuis grauissima id pati debet, vt confessio detegatur, vt infra videbimus. c. 23. nu. 1. 2. & 3.

77 Aduertendum † tamen est, quòd nõ licet prælato pro voto sibi casus reseruare, & maxime potestatem habentibus ordinariam, vt sunt curati quia sic esset ponere laqueum in viam salutis, sed tãtum cum rationabili causa, alias sine ea reseruatio fieret cum peccato. 6. quæst. 1. c. peruenit. de offi. ordi. ca. cum ab ecclesiarum. licet valida esset; & absolutio contra talem reseruationem facta non teneret, & multo magis si contra reseruationem factam ex causa, id est, quæ ad vtilitatem communem expediret, absolutio impé-
78 sa fuisset, nisi in ijs casibus. Primus, † quando sacerdos videret in aliquo particulari non expedire saluti illius pœnitentis, sed obesse si remitteretur, quod intellige, quando esset casus, quo ille ad superiorem remitti nõ potest, veluti, qa superior agit in remotis, & periculum esset in mora, alias non liceret inferiori iudicare, expediat ne remissio, necne. c. inferior. distin. 21. Non enim est inferioris hoc iudicare, sed remittere ouem ad suum pastorem; & ita intelligi debent dicta Panor. in ca. quod dilectio. de consangui. &
79 affin. cap. at si clerici. de iudi. In † remotis vero esse superiorem dicunt quidam tunc dici, quando esset citra, & vltra montes. per tex. in cap. nihil. de elect. Sed hoc est falsum secundum glos. in capit. 3. vers. remotis. de temp. ordin. lib. 6. quod solum talis locus dicatur remotus, quia aliud est dicere, valde remoti, vt ibi, & aliud remoti· sicut aliud est dicere cautio, quia tunc intelligitur nuda cautio, vt C. de verbo. signifi. l. sancimus. & aliud sufficiens cautio: nam tunc intelliguntur pignora, vel fideiussores. vt ff. mand. l. si mandato. §. fin. Vnde alij dicunt, quod remoti dicantur extra prouinciam. vt C. de præscrip. 10. vel 20. anno. l. vlt. vel vltra duas dietas. de rescript. capitu. nonnulli. vel vltra vnam, vt eod. titu. cap. statutum. Sed veritas est, vt sit in arbitrio iudicis, qui locus debeat dici remotus, vt per glo. in c. 3. de temp. ordi. lib. 6. vide etiam Rom. cons. 376. glo. in c. religiosus. §. sanè. de testa. lib. 6. gl. in cle. causam. vers. ex remotis. de elect.

Et hæc nota, quia primo faciunt, quando prior propter absentiam prælati potest dare licentiam alicui pro casibus reseruatis, scilicet quando esset in remotis, & facilis recursus ad prælatum haberi non posset.
80 Secundo † pro dispensationibus, quæ fiunt per Episcopum super incestu, quæ tunc debent fieri, quando ad Papam non potest de facili haberi recursus, vnde hoc casu arbitrarer esse in remotis superiorem, qui est citra, vel vltra montes. Sic etiam dicerem esse intelligendum id, quod dicitur posse Episcopum dispensare in eo, qui post votum simplex matrimonium consumauit, quando Romam non potest adire, quia non est verisimile, quod velit Papa tales animas manere in laqueo: scilicet vt non possit exigere debitum, iuxta dictum Sylu. in ver. dispensatio. quæst. 9. Eius tamen dictum infra lib. 2. præcepto 2. c. 4. de voto relig. & casti. num. 11. confutabimus. Pari ratione potest haberi decisio illius quæstionis, id est [illegible] tus ire Roma[illegible]
Pontifice [illegible]

[illegible]
q[illegible]
ca[illegible]
de p[illegible]
Confessarium [illegible] posse a [illegible]
quando non expediret saluti ipsius pœnitentis, sed obesset, si remitteretur, dummodo ad superiorem remitti non valeat, & periculum sit in mora, vt etiam vult Sylu. in verbo, confessor. 3. q. 1. tamen cum nullius momenti absolutio sit, quam sacerdos in eũ profert, in quem ordinariam, aut delegatam non habet iurisdictionem, ideo in illa sumus sententia, vt absolutio contra casuũ reseruationem nulla sit: cum Concil. Trid. tantum excipiat articulum mortis, extra

quem cum sacerdotes nihil possint in casibus reseruatis, id vnum pœnitentibus persuadere debent, vt ad superiores, & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant. verum quid agendum, quando esset facienda confessio ad euitandum graue scandalum ab illo, qui habet casum reseruatũ; diximus supra c.12.nu.2.

81 Secundus est, † quando euenit inopinatus casus, de quo probabiliter præsumitur de tali casu superiorem non cogitasse, ita Panor. in c. quod dilectio. de consang. & affin. in cap. at si clerici. de iud. Vt quia ob aliquã circunstantiam peccatum mortale efficitur veniale: etenim tunc non intelligitur reseruatum. Non ideo, quia non possit, cum id, quod non est peccatum, possit fieri per superiorem peccatum mortale. Sylu. in ver. scrupulus. q.4. versi. sexta. Sotus in 4. sent. dist. 22. q.1. art.2. Sed quia venialia reseruari haud solent: Exemplum, Blasphemia hæreticalis est reseruata. Rusticus dixit, Potta: Ignorat quid significet, magnopere detestatur blasphemiam, cum iste non peccauerit mortaliter, non intelligitur casus reseruatus.

Tertius, quando sit pœnitens in articulo mortis, quo casu si proprij sacerdotis copia haberi non potest, tunc ne discedat absque [illegible] fione ægrotus, confessio fieri potest [illegible] qui tali casu [illegible] quidem ca- [illegible] los [illegible] quan- [illegible] proxime inn[illegible] aulam, vel naturalem, vel violentam, puta cum in ægroto graui morbo laborante potius mortis, quam vitæ signa appareant: per violentam vero, cum quis iustitiæ ministerio plectendus est iam capite, qui si verè pœnitens sit, etiam si atrocissima perpetrauerit delicta, audiendus est, & absoluendus. c.2. de furt. c. super eo. de hæret. lib.6. clemen. cum secundum. & ibi not. Zabar. quæst. 11. de pœniten. & remiss. in quo etiam text. habetur, quod officiales ecclesiastica censura cogẽdi sunt, vt hoc permittant. Imo glo. in d. clem. cum secundum. & ibi not. Zabar. q. 11. de pœnit. & remiss. in quo etiam text. habetur, quod officiales ecclesiastica censura cogẽdi sunt, vt hoc permittant. Imo glo. in d. clem. cum secundum, idem esse censet de sacramento Eucharistiæ, quod probatur in d. c. super eo. de hæret. lib.6. c.2. de fur. c.2. de raptor: etiã tempore interdicti, secundum Card. in dict. clem. cum secundum. Vnde arbitratur Nauar. lib.5. de pœnit. & remiss. consi. 16. nu. 12. licere iure solo scripto attento, damnato adhuc ieiuno ministrare cõmunionem eodem mane quo occidendus est ante tres, vel quatuor horas, imo & ante horam. Vsu ta-

83 men communi † obtentum est, ne ijs, qui proxime sunt pœna mortis puniendi, Eucharistiæ sacramentum detur, sicut nec eis iure datur extrema vnctio, cum ea tantum sit exhibenda ijs, qui corporis ægritudine laborant, & ob eam in mortis articulo sunt constituti, vt docet D. Tho. in 4. sent. dist. 23. art. 2. q.2. Archid. dist. 95. c. presbyteros. §. oleo. Francus in c. super eo. num.1. de hæret. lib.6. Couar. lib.2. variar. resol. c.1. num. 11. Vnde autem consuetudo Eucharistiam denegandi statim morituro fuerit desumpta? Dic ex reuerentia, quæ tanto Sacramento debetur. Item, quia nonnulla species irreuerentiæ est ducere ad mortem eum, qui credi potest habere reuerendissimam Christi humanitatẽ eius Diuinitati vnitam, quæ omnium vita est, intra se latentem, contra glossam in cap. tribus gradibus. de consecr. dist.2. quatenus habet Corpus Christi desinere esse sub speciebus panis, & vini, simul atque ore sumitur. Manet enim secundum veram sententiã donec species digerantur, quæ non digeruntur citius, quam digererentur, si vera substantia panis eis subesset, vt probat illud met c. tribus. & D. Thom. 3. par. q. 80. art. 8. & communis in 4. dist. 9.

84 Verum †, periculum mortis (ne quis decipiatur) longe distat ab articulo. Si quidẽ in articulo mortis constitutis mors imminet vel nobis inuitis, secus autem si in periculo, cui sponte, & nullo cogente nos exponimus: puta cum mare, vel prælium ingredimur. Quia igitur periculum mortis nostro consilio, nostraque culpa accidit, inde

85 fit, vt in periculo mortis † cõstituti non gaudeant priuilegio, quo gaudẽt ij, qui in mor-

tis

tis articulo constituti sunt. Patet per canones, si diligenter discutiantur. Et priuilegiũ in re tam periculosa non est ampliandum; quia absolutio sine iurisdictione, vel iurisdictionis vsu est ipso iure nulla, & facultatẽ huiusmodi ecclesia non tribuit, nisi quando copia proprij confessoris haberi non potest, huius sententiæ est Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 4. versic. quæris autem. Quæ quidem differentia procedit quo ad periculũ à principio ingressus prælij, aut maris: secus autem si post ingressum, & sic ex post facto periculum immineret, nam tunc periculum mortis in articulum transiret. Vnde merito priuilegio gaudebit confitendi cuicunque sacerdoti. glo. in c. pastoralis. §. præterea de offi. deleg. Hic † autem quiuis sacerdos intelligitur, siue sit excommunicatus, & denuntiatus, siue suspensus, irregularis, & degradatus: modo non hæreticus, iuxta text. in c. ad hoc. versi. per manus. 32. dist. Neque schismaticus, qui ecclesiam suspicatur alibi esse, quam penes Petri successorem, ita Sotus dist. 18. q. 4. art. 4. & habetur in Concil. Trid. sess. 14. c. 7. Cuius quidem rei hæc est ratio, quia licet per eiusmodi censuras, nẽpe excommunicationis, suspensionis, & interdicti tollatur, vel certe suspendatur iurisdictio, sine qua absolutio consistere nequit. Probabiliter tamen credendum erit, piam matrem ecclesiam iurisdictionem illis non auferre in tam graui mortis articulo, ita Nauar. c. 27. nu. 271. versi. 7. Quamuis immemor prædicti Concilij contrariã opinionem secutus fuerit in cap. 1. §. laboret. de pœnit. dist. 6. & in Manu. c. 26. nu. 26.

86

87 Ampliatur etiam, † vt non solum procedat in quolibet seculari sacerdote hæc conclusio, sed in religioso, qui etiam sine sui superioris licentia validè, & licitè posset in huiusmodi articulo absolutionem impendere. Tunc enim ab ipso Papa potestatem saltem tacitam habet. Præter tamen hunc casum nec à peccatis mortalibus rite confessis, vel venialibus absoluere valet, licet bene valeat absolutio; nisi à suo prælato ad audiendas confessiones esset tanquam idoneus expositus; licet pœnitens alias ex priuilegio summi Pontificis valeat quemcunq; sacerdotem siue secularem, siue religiosum eligere, si quidem religiosus nec velle habet, nec nolle. c. si religiosus. c. quorundam. de elect. lib. 6. 12. q. 1. c. non dicatis. Et ideo, qui inconsulto prælato talem confessionem audiret, posset ab eo tanquam inobediens puniri, nihilominus tamen sacramentum, & absolutio teneret; quia per electionem pœnitentis religiosus à Papa iurisdictionem acquirit. Sotus in 4. senten. dist. 18. q. 4. art. 3. col. antepen. versi. ad glossam autem. Verum posset religiosus absque peccato inconsulto prælato id facere, quando Papa nominatim religiosum exprimeret, vt vult Sylu. in ver. confessor. 1. q. 5. quod secus est in alio quouis sacerdote seculari, qui peccata mortalia ritè confessa, aut venialia audire posset, quamuis à suo ordinario minime expositus esset, & approbatus. Caiet. in summa, in verbo, confessio. & Nauar. in c. placuit. nu. 32. de pœnit. dist. 5. [illegible]

88 Sed † quæritur, poterit ne religiosus inuito prælato per facultatem episcopi audire confessiones? Respon. quod sic: modo sint confessiones secularium, non autem fratrũ. Ratio est, quia habet potestatem ordinis indelebilem, per quam est capax iurisdictionis, quam illi episcopus contulit, & valebit absolutio etiã si prælatus præcipiat ne confessiones audiat, peccabit tamen cõtra obedientiam, & puniri poterit. Si vero fuerit excommunicatus, vel [illegible] non poterit co[illegible] communi[illegible]

89 [illegible] qui[illegible] ri? [illegible] siæ p[illegible] talem absol[illegible] apertissimum est: Licet possit dum [illegible] dire confessiones absque tamen absolutione, vt inquit August. in c. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. & pœnitens sit venia dignus, si tamen laicus sacramentaliter absolueret pœnitẽtem, non efficeretur irregularis; quia cum irregularitas sit pœna ecclesiastica, nisi in casibus à iure expressis minimè contrahitur. cap. is, qui. de sentent. excommun. libr. 6. grauissimè tamen peccaret, essetque maximo supplicio dignus, tanquam sacrilegus. Neque etiam potest laicus à vinculo excom-

excõmunicationis absoluere; Ita enim extat ritus Ecclesiæ; vt nec in illo mortis articulo vllus valeat ab excommunicatione absoluere, nisi sacerdos. Ita glo. in c. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. & ratio est, quia tunc potest excommuicato subueniri post mortem, cum constet de cõtritione per aliqua signa, de sentent. excom. cap. à nobis. Do. Anto. de Butr. in d. §. præterea. num. 16.

90 Qui tamen † in huiusmodi articulo constitutus absoluitur à casibus reseruatis, & demum ab illa infirmitate reconualescit, non est obnoxius superiorem adire, & iterum reconfiteri: nisi casus illi reseruati annexã haberent excommunicationem: Tunc enim si incolumis effectus se superiori non præsentet, in eandem incidit excommunicationem, optimus text. in c. eos, qui. de sent. excommu. lib. 6. Quod tamen intellige secundum Dom. Anto. de Butr. in c. de cætero. nu. 6. de sent. excom. modo cessauerit impedimentum, id est, quòd sanus effectus fuerit, & insuper habuerit aliquod modicũ tempus, quo valeat sibi de cætero prouideri, ad hoc. ff. ex quibus caus. maior. l. ab hostibus. §. fin. pro quo facit text. ibi. Oportunitate. Quod Ioan. Andr. remittit ad arbitrium iudicis, an fuerit morosus, vel non. Caiet. in ver. ex[illegible]nu[illegible]69. Nam quo ad forũ con[illegible] poterit esse iu[illegible]quo com[illegible] va[illegible]e ex[illegible]alios. [illegible]cuitus † ire Romam, non potest absolui à simplici sacerdote, nisi in articulo mortis; quia tunc simplex sacerdos fit, quo ad hoc, Summus Pontifex. argum. tex. in c. si quis suadente. 17. q. 4. cap. non dubium. de sent. excommu. Nam cessante articulo mortis, nec potest absolui ab Episcopo, qui licet Romam ire nequeat, põt adire legatũ à latere vel aliũ, qui põt absoluere ex priuilegio, & nec potest absoluere ex priuilegio, & nec potest absolui à simplici sacerdote, si episcopus, vel nuncius absoluere recuset. Igitur tantum simplex sacerdos absoluere potest in articulo mortis, ita Nauar. in Manua. c. 27. nu. 89. versi. ad primum. Sed notandum, ꝙ etsi tex. in d. cap. eos, qui. dicat ꝙ absolutus incolumis effectus si superiori se non præsentet, ꝙ in eandem incidit excommunicationem, tamen istiusmodi excommunicatio altera est, & nouo iure lata, propter ipsius contemptum: Non autem quòd antecedens à qua fuerat iam absolutus, reuixerit. Abb. in c. de cætero. de sent. excom.

93 Quapropter † cessante impedimenti causa, quanto citius oportunitatem habuerit absolutus, Romanum adeat Pontificẽ, mandatum Apostolicum suscepturus, & si non posset personaliter Apostolico aspectui se præsentare, id faciat per procuratorem idoneum. Caiet. in ver. excommunicatio. cõtra Abba. in d. cap. de cætero. Et hoc procedit in omnibus excommunicationibus Papalibus, tex. est in d. c. eos. Inno. & Ant. de Butr. in d. c. de cætero. Et multo magis in censuris bullę Cœnæ Domini, in quibus prȩter ea, quæ necessaria sunt in excõmunicationibus Papalibus, de quibus loquitur tex. in c. à nobis. el 2. de sent. excom. debet fieri absolutio cum moderamine, de stando S. R. E. mandato, si superuixerit, sicut colligitur ex ipsa bulla. Vbi sic ait Summus Pontifex Greg. XIII. A quibus sententijs, vsq; specialib. Alias, qui aduersus illius bullæ tenorẽ etiam in mortis articulo absolutionem impendere præsumpserit, excõmunicationis sententia innodaretur. Sed hæc infra in 4. lib. de censu. c. 15. in fine, magis dilucidabuntur. Vnde ex

94 verbo illo, † præsumpserit, non comprehenditur Cõfessarius, qui obliuione, atq; ignorantia, sed tantum, qui ex certa scientia, & temeritate aliquem absoluerit. Ita dicit se consuluisse. Card. in clem. 1. de priuil. q. 38. Quia verbum, præsumit. arguit dolum, & temeritatem contrafacientis, facit tex. in c. 1. c. monasteria. de vita & hone. cleri. Clem. in c. fin. ne præla. vices su. in cap. fi. de excess. prælat. auth. statuimus. C. de episc. audi. cum simil. Et in isto casu licet pœna excommunicationis euitetur per ignorantiam, facit gl.

95 in l. rem. §. 1. de rei vendica. actus † tamen non valet, vt inquit à simili. Dec in repetitione. c. decernimus. nu. 48. de iudic. Quod intellige, quãdo pœnitens fuerit de hoc certior factus, nam interim stante ignorantia

suo

suo merito non fraudaretur, secundũ Inno. Syluest. in verbo confessio.1.q.3. vers.quar-
96 to. Eo tamen casu † quo quis inciderit in excommunicationem Papalem ob id, quod præsumpserit absoluere à censuris in bulla Cœnæ Domini, potest absolui per ordinarium. Et ratio est, quia ex quo Papæ non est reseruata, ergo ordinarius absoluere poterit, ita glo.not.in cap.vbi periculum.§. nulli etiam.versi.incurrat. de elect.libr.6. Hodie autem per bullam Sixti V. anno 1587. circa finem, absolulio Papæ est reseruata, quamuis prius etiam reseruata erat per extrau. Sixti IIII. Et si Dominici.de pœni.& remis.
97 Tertia dicitur potestas quo † ad vsum, quo vtitur Confessarius, si excõicationis, suspensionis, vel irregularitatis sententia nõ esset irretitus. De quib. singulis censuris suus locus erit in nouissima parte huius tractatus.

SVMMARIVM.

1 *Potestas iudiciaria scientiam postulat.*
2 *Peccatum, delictum, & crimen, quomodo differant. vbi etiam quando delictum mentale puniatur in foro fori.*
3 *Peccata ex genere mortalia, & per accidẽs, quæ.num.seq.*
5 *Mortalia ex se dupliciter fiunt venialia.*
6 *Mortale peccatum non nisi integro iudicio perficitur. & minimum, an excuset à mor. num. seq.*
8 *Periurium nec finis optimus, neque rei leuitas excusat.*
9 *Legem consilij contemnens peccat mortaliter, & contemptus quando existat.*
10 *Dispensatio iusta, & legis transgressio rationabilis à mortali excusant.*
11 *Tolerantia superioris circa ius humanum, quando inducat dispensationem. distinctio.*
12 *Tolerantia principis duplex.*
13 *Legis transgressio exitio tum communi, tum priuato imminente permittitur. nu.seq.*
15 *Regula de pmissa, vel nõ trãsgressione legis.*
16 *Causa pro iusta falso habita, an excuset.*

De scientia Confessarij. Cap. XIIII.

SVperest vt explicato à nobis, quæ sit potestas Confessarij in præcedenti capitulo, subnectamus de altera claui, q̃ debet habere, quæ quidẽ est clauis scientiæ, & authoritas cognoscendi.
1 Nã cum Iudex ipse sit spiritualis, ideo † iũdiciaria potestas hoc postulat, vt qđ debet iudicare, discernat.c.1.§.caueat. de pœnit. dist.6.& ne peccata forte confundat, & mortalia in cõmuni, idest quæ ab omnibus communiter sciuntur esse mortalia, vel ex genere à venialibus minime se cernat, quod quidem ei vitio magno ascriberetur. Sed priusquã à venialib. mortale peccatum discernamus, sciẽdum est, ꝙ in iure habemus
2 tres terminos, vel quatuor, † peccatum, crimen, delictum, & iniquitatem. Et licet videantur synonima, & idem significantia hęc vocabula, tamen differunt inter se, & intelligendo vnũquodq; vocabulũ in suo significatu, hoc modo differunt: videlicet, peccatũ proprie est, qñ quis operaĩ malum in cõmittendo, & illud malũ est tale, qđ non est accusabile in foro exteriori. Exemplũ in glo.de pęnit.dist.1.in c.oĩs. & in c.si cui. cogitationis, vt qñ aliquis mente deliberata cogitat cõmittere adulteriũ, vel aliud crimen cum cõsensu deliberato, vt si haberet oportunitatẽ, cõmitteret illud in effectu: Istud delictum est consumatũ quo ad Deũ, & est punibile in foro poli, quia secundũ Aug. peccatũ in sola cogitatione pficitur. Sed nõ est accusabile in foro fori.l. cogitationis. ff. de pœnis. Bal. in l.si quis nõ dicã. C. de epis.& cler. Nisi crimẽ esset h[illegible]
mente incid[illegible]
puniri in [illegible]
[illegible]
c.[illegible]
tum[illegible]
ribu[illegible]
distin.25. p[illegible]
mala, quæ põt in hoc seculo accusari, [illegible] niri, prout est adulteriũ, furtum, & similia. tex.in c.Apostolus.dist.81. vbi tradiĩ hęc differentia. Et sic plus se habet crimen, q̃ peccatum, ita Fely. in c.testimoniũ.col.3.de testi. Verũ est aduertẽdum, ꝙ peccatum qñq; generice accipitur, & comprehendit sub se omnia ista tria, & ita cõiter accipitur apud Theologos. & tunc omne crimen, & delictũ potest appellari peccatum, sed non econtra. nam non omne peccatum est crimen, vel delictum.l. si quid earum.§. inter emptum.

ff. de legat. 3. & l. inter agnatos. ff. vnde vi. Hoc probatur ex verbis Archi. in c. si peccatum. de pœnit. dist. 1. Qui sic in genere definit illud. Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia præceptorum. D. Thom. 1. 2. q. 109. art. 1.

3 Sunt † autem peccata ex genere (ne id silentio prætereatur) illa, quæ ex sui natura maxime repugnant charitati, qua Deo vnimur, siue sint contra dilectionem Dei, sicuti blasphemia, periurium, & similia. D. Thom. 1. 2. q. 88. art. 2. versi. Respondeo. Siue contra dilectionem proximi, veluti homicidium, adulterium, & huiusmodi. Hæc autem peccata ex genere, idest ex sui natura quæ sint, facilè comprehendemus, si consideremus quæ admittuntur contra præcepta Dei, Ecclesiæ, legis naturalis, aut humanæ, iustæ, promulgatæ, receptæ, & non abrogatæ obligantis ad mortale, iux. text. in cap. 2. de maior. & obed. Vel contra votum. c. magnæ. ext. de voto: aut contra conscientiam particulariter dictantem, vel dubitanté esse mortale. c. per tuam. el 2. de simon. c. literas. de restit. spol. c. omnes. 28. q. 1. vel contra diuinum consilium ex contemptu. Abb. in c. 1. de constit. num. 4.

4 Sunt † autem alia rursum peccata, quæ haud [illegible] sed prauo tantum agentis [illegible] rpetranti, atque [illegible] ns appellan [illegible] ver- [illegible] & 4. [illegible] omnia peccata, quæ ex genere mortalia sunt, fieri venialia, quando suam perfectionem non conséquuntur, ideſt quando non consumantur in consensu rationis. D. Thom. 1. 2. q. 88. art. 5. ad 1. & artic. 6. versi. Respondeo. Idem 2. 2. q. 35. artic. 3. Quod dupliciter contingere potest, modo ex parte personæ, modo ex parte rei. Ex parte personæ, quando à solius sensualitatis motu ad quodcunque lethale crimen, vel adulteriū, vel homicidium se propensè intelligit irritari, reluctante tamen ratione. nam tunc veniale tantum erit peccatum. Sic etiam, quando semidormientes, vel semiebrij, quid vis patrauerint, cum par uitate iudicij apertè laborent, à lethali culpa redduntur immunes: quia ad constituen
6 dum † peccatum mortale, integrum iudiciū requiri debet. cap. 1. de delict. puer. Ex parte rei quantitas ipsius summopere æstimanda est, cū minima, seu parua in sui natura adeò esse possit, vt nihili facienda sit. D. Thom. 1. 2. q. 88. artic. 5. & 6. & 2. 2. q. 35. art. 3. & q. 59. art. 4. ad 2. & q. 66. artic. 6. Hinc alienam surripere rem, quamuis capitale sit crimen ex suo genere, tum quia est contra iustitiam, & omne tale est mortale, secundum D. Th. 2. 2. q. 59. art. 4. versi. Respondeo. Tum, quia est contra diuinum præceptū, vt habetur Exod. 20. & c. pœnale. 14. q. 5. 32. q. 4. c. meretrices.
7 tamen si minimi † erit pretij, vel momenti, vt racemus vuæ de vinea ablatus aliena, nemo, q mediocriter, vel iudicio valeat, mortalem esse culpam affirmabit, ex D. Thom. ex lib. q. disput. q. 12. de ira. artic. 3. versi. Respondeo. Et ratio est, quia præsumitur non esse omnino cōtra voluntatem eius, qui hoc patitur, facit etiam tex. in c. & si quæstiones. de simon. vbi non committitur simonia in modico. Sic licet valor beneficij sit exprimendus, qui vult aliud impetrare, non tamē procedit quando valor beneficij non ascendit ad summam 24. ducatorum: quia tunc non esset necessario exprimendus, vt testatur Gomenzius libr. 3. consi. 10. de præben. Pariter, licet lex generaliter loqués etiam minimum includat. iux. tex. in c. 3. de appel, c. si proponente. de rescrip. Si tamen ratio, quæ militat in magno, non militat in minimo, tunc minimum non includitur in lege. Vnde contraueniens legi in aliquo minimo bona fide, non peccat: (Exemplum) si in religione esset statutum, ne aliquis ad dignitates promoueatur nisi per tot annos fuerit in religione, & aliquis authoritate suorum superiorum ad dignitatem promotus fuerit nondum annis illis completis, sed forte deficiebant dies aliqui, tunc iste tali legi contraueniens bona fide authoritate superiorum, non peccat: Et ratio est, quia ratio, quę militat in magno, non militat in minimo, vt adnotauit Panor. d. c. 3. & c. si proponente. vt defectus aliquorum dierum respectu annorum sexdecim. Ita Nauar. in consi. 38. lib. 3. de præben. Sic licet mendacium mortale sit

crimen

crimen ex suo genere, ex D. Thom. 2. 2. q. 70. art. 4. nonnunquàm tamen veniale esse potest, maxime si in re leui contingat. In omni siquidem materia rei leuitas à mortali regulariter excusat, cap. vnum orarium. 25. distin. Qua ratione aduersus Caieta. 2. 2. q. 69. art. 1. circa finem, censeo etiam in iudicio mendacium circa rem ad id pertinenté, leuissimam tamen contingens non esse mortale crimé, quod nostra ætate Caietani sententiam improbantes ostendunt Domin. à Soto in 4. senten. distinct. 18. quæstio. secunda. articu. 4. 4. colum. & de ratione tegendi. quæstio. septima. secunda conclu. Couar. libro primo var. resolu. cap. primo, numero secundo. Nauar. in cap. vlti. de pœn. distinct. 5. §. vnico. vbi hoc dictum etiam ampliat Sotus, si contingeret mendacium de re leui in actu confessionis, sic etiam Sylueſt. in verbo. confessio. 1. quæstio. octaua. Verum id, quod de quãtitate rei tradidimus, & in per-
8 iurio † assertorio, atque contemptu coarctatur. Namque omne assertorium periurium, quod dicitur rei præsentis, vel præteritę, est peccatum mortale. Omne (inquam) in quacunque materia, quocunque fine: modo sit actio deliberata. Dixerim in quacunque materia, siue magna, siue parua: falso enim iurans (exempli gratia) non fricasse barbam, mortali crimine grauatur, id in causa est, quia præcelsæ Dei obsistit charitati, & veritati in testem falso inuocatæ maxima irrogatur iniuria: quinimo si quocunque fine, alias sanctissimo, eodem sacramento rem publicam, vniuersamque ciuitatem ab incẽdio, ac proditione liberaret, innoxij mortem caueret, ab æterna morte proximi animam erueret, & alia id genus, lethalis proculdubio sceleris reus erit, vt videre est apud Sotum. de iusti. & iu. lib. octauo. quæst. 2. colum. secunda. versicu. etiam, vt articulo septimo, innixus dictis D. Thomę. 2. 2. quęst. 98. artic. tertio. Imo si iocandi causa id dictum iureiurando fuerit, magis peccatum augebit. D. Thom. ibidem. ad 2. De hoc tamen iuramento latius in secunda parte secundi præcepti de iuramento.

Contemptus etiam contemptorem eo-
9 dem modo illaqueat, & ideo lex † consilij propter contemptum lex precepti efficitur. glo. in capitu. quis autem. distinct. 10. not. in cap. nam concupiscentiam. de constitu. [illegible] quod notat Ioan. Andr. in cap. sacris, quod met. cau. Bald. in l. nullus. C. de malef. & mathema. & peccatum veniale ex contemptu mortale efficitur, secundum glo. 25. distin. capit. vnum orarium. in verbo, plus accipit. Sed quando dicatur contemnere, nota distinctionem. Nam aut quis rem minimam transgreditur, vt præcipientis voluntatem eludat, aut certè irrideat, non obseruans rẽ esse minimam, nec ea ex causa ad id induxit proprium animum, & tunc æternæ se mortis laqueis sciat esse compeditum. Aut à superioris præcepto aberrat, sedulo intelligens rem esse leuem, & propterea quòd leuia iubet, & præcipit, hoc tamen respectu contemnit, veniale profectò peccatum committit, vt Caiet. docet in sum. in verbo, contemptus. & D. Thom. 2. 2. quæstio. 107. arti. 3. versi. respondeo. & quæst. 186. artic. 9. ad 3. & ibidem Caieta. vbi inquit, frangere silẽtium ob aliquam particularem causam peccatum est veniale. Verum si frangeret religiosus, quoniam non vult subijci legi, præcepto, vel regulæ, peccatum est ex contemptu, & ideo mortale sequitur. Couar. in cap. alma mater. 1. par. 2. vol. §. 9. nume. 3. ver. Est vero.

10 Dispensatio † etiam si iusta est, omnino à peccato excusat. capit. de [illegible] præb.
sed quia proprius [illegible]
ideo ibi me [illegible]
te [illegible] voto [illegible]
11 [illegible]
Pa [illegible]
ti ten [illegible]
affi. Tu [illegible]

Primu [illegible]
tionem, quæ a principio [illegible] recipitur ipso Papa sciente, & tolerante excusat à peccato. facit gl. in c. in istis. §. leges. dist. 4. & in c. 1. de treu. & pace. & in ca. cum multi. 15. q. vlt. Dixi ipso Papa sciente, & tolerante, & ita intelligitur id, quod ait Aug. tunc leges obligãt, cum vtentium moribus cõprobantur. quia verũ est si superiores, qui legem ferunt, sciunt eam per populũ nõ acceptari, nec obseruari, & tacent, nõ amplius insistentes. Cũ certum sit, superiores tam ecclesiasticos, q̃ seculares posse subditos inui [illegible] suis p̃ceptis, & iustis legib. obligare. Alio

quin

quin si in libera potestate subditorum esset legem illis datam acceptare, & non acceptare, in eorum ex consequenti libera potestate esset se à superiorum subiectione eximere, & eisdem resistere; cum tamen dicat Apost. ad Rom. c. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Vnde quamuis facultas detur populo appellandi, & supplicandi, vnde & audiendi veniunt, si forte causam sufficientem afferāt quo minus lex illa non imponatur, facit tex. in c. si quando. de rescrip. Attamen si nullam causam afferant, per superiores ad huiusmodi legis obseruantiam possunt compelli. ita doctissimus Medi. c. de restit. q. 37. ad quintam.

Secundus, Tolerantia Papæ circa constitutionem, quæ à multis communiter recipitur, & à quibusdam non, minime excusat à peccato non acceptantes, & ita procedit tex. in c. cum iam dudum. extra, de præb. vbi consuetudo non est communis, vbi maior pars seruat, & minor non. Tunc enim proprie est patientia superioris, scilicet, in non puniendo transgredientes, non autem causatur dispensatio, vel permissio. ita Panor. in d. c. cum iam dudum num. 10. & ratio est, quia in consuetudine inducenda attenditur maior pars populi, & non quod facit minor pars, vt not. Ioan. Andr. in cap. fin. in glo. fin.

[illegible] ca trāsgres- [illegible] principio [illegible] dum [illegible] multi- [illegible] ina ra- [illegible] is. 23. q. 4. non [illegible] multitudinis. 50. distin. vt constitueretur. ita glo. sing. in cap. denique. ver. venio. dist. 4. Quod intellige, vt non excuset à peccato, nisi Papa specifice scriberet, quòd vult certum actum tolerare, seu dissimulare, & tunc talis dissimulatio habet vim dispensationis, & iste est proprius casus in cap. quo circa de consang. & affinit. At si Papa non specifice scriberet, & tunc sua taciturnitas non inducit dispensationem, & sic loquitur d. c. cum iam dudum. habetis ergo duos intellectus ad illum text. ita Panor. in d. c. quo circa.]

13 Transgressio † etiam legis ex rationabili causa facta à mortali excusat, iuxta mentem D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 6. Verum illa videtur iusta causa, quam ipsemet legislator admitteret, si adesset. Exemplum ponit D. Thom. qui supra in ciuitatis obsidione: nā & si salutiferum sit lege caueri, ne portæ ciuitatis aperiātur, nihilominus si tunc ciues, quorum ita saluti Reipublicæ conducit, hostes fugientes, qui in vrbem se volunt recipere, contra legis verba potest ianitor absque peccato illis valuas aperire: cuius ratio est, quia quamuis lex in communi lata casibus pluribus vtilis sit, tamen si quo casu noscitur aduersari cōmuni saluti, non est obseruanda.

14 Quod † quidē procedit non tantū quando legis obseruatio in exitium vergeret cōmunis salutis, sed etiam quando vergeret in priuatam pernitiem. Etenim cui palam est obseruationem legis esse sibi lethalem, constaretque ex natura legis non esse eius mētem in tantum periculum adigere subditos, neutiquàm tenetur legem custodire, sed potest illam propria authoritate interpretari. Exempla sumito tam iuris naturalis, quàm positiui. Lex namque illa naturæ, Non occides, per humanas leges ita explicatur, vt constet per eam homicidium ad defensionem minime prohiberi. l. vt vim. ff. de iusti. & iure. Naturalis enim ratio dictat defensionem omnibus permissam esse.

Sic etiam lex illa, Furtum non facies; sic intelligenda est, vt furtum committere non dicatur, qui fame coactus victus gratia alienum assumit. c. si quis propter. de furt. c. discipulos. de consecra. dist. 5.

Circa vero ius positiuum, si mihi constaret hostes in via parasse insidias, non teneor die festo ire ad sacrum: imo etiam inconsulto prelato, si subditus est certus, quāuis nullum sit in mora periculū, potest agere contra legē. Cui enim in die ieiunij nullus alius suppetit cibus, quàm carniū, absq; vlla superioris consultatione potest, ne fame pereat, illas comedere, etiam si citra periculum posset ipsum adire, argum. text. in c. licet. de pœnitentijs, & remissio.

Sed quo hæc lucidiora fiant, hæc regula
15 † firmiter constituenda est.

Si subdito palam liquet occurrenti casu

non

non esse legis mentem; vt seruetur; & tunc siue subitum sit pericum, siue tempus suppetat adeundi legislatorem absque illius prorsus consilio licet facere contra legem sine peccato, vt in casibus proximis à nobis citatis patet. Aut huiusmodi subditus in dubio est, vtri patri assensum præbeat, licet ne facere contra legem, nec ne? Et tunc si vacat ad superiorem recurrere, recurrendum est: Si verò repentinum periculum id non permittit, ad literam seruanda est lex, & ratio est, quia subdito tali casu legem interpretari non licet. Si vero medio modo se habeat, ita vt nec certus omnino sit, neq; prorsus ambiguus, sed in illam partem pendeat, qua potest facere contra legem, tunc si mora datur, qua potest magistratum cõsulere, id facere tenetur. Si vero per subitaneum periculum id non licet, tunc tuto potest facere contra legem. Caiet. ad Diuum Thomam, prima secundæ. q. 96. arti. 6. Sotus lib. 1. de iustitia, & iure. q. 6. art. 8.

Sed si aliquis determinat facere contra
16 legem ex causa, † quæ est iniusta, quæ tamen bona fide ab ipso pro iusta habetur, & nisi talem is iudicaret, contra legem non faceret, à mortali excusatur, licet non à veniali, secundum Petrum de Palude (Exempli gratia) frangit quis ieiunium ex rationabili causa secundum suam æstimationẽ absque fraude: nam iudicio suo adeò sibi debilis videtur, vt non comprehẽdatur sub obligatis ad ieiunium, & si non sit in eo tanta debilitas ad eximendum se à vinculo ieiunij, excusatur tamen à lethali culpa, non autem à veniali: cum absque pastoris indulto negligenter vires suas examinãs violauerit ieiunium: Caietanus 2. 2. quæstio. 147. artic. tertio, versiculo, ad huius euidentiam. circa finem. Et hæc circa peccata mortalia, & venialia. Verũ qua scientia Confessarij prediti esse debeant, subsequens capitulum docebit.

S V M M A R I V M.

1 *Scientia triplex, & quę vnaquaque.*
2 *Confessarius modo maiore, modo minore sciẽtia excellat, tum ratione confitentium, tum gradus.*
3 *Papa scientia abundare & debet, & præsumitur.*
4 *Scientia, quæ nam in episcopo, presbytero, monacho, abbateque requiratur. nume. 5. & 6.*
7 *Obedientia illiteratum confessorem an excuset: cum peccet confessionem acceptans, ligat tamen & soluit.*
8 *Confessarius imperitus, quibus in casibus excusetur.*
9 *Superior indignum eligens ad confessionem, peccat.*
10 *Dignos quando liceat munus confessionis appetere, vel etiam petere.*
11 *Dignus recusans dignitatem, peccat tribus in casibus.*
12 *Religiosum quare recusare, nedum ambire, deceat prælationem.*
13 *Ambitio in spiritualibus quare execrabilis.*
14 *Ambitionis vitio aliqui potissimè laborant.*
15 *Prælationes non petentibus, non autem ambientibus, debentur.*
16 *Ars artium, animarum regimen.*
17 *Confessarius, qui sponte accedit, an peritior, quàm qui ex obedientia, esse debeat.*
18 *Confessarium qua scientia quave prudentia preditum oporteat esse.*
19 *Confessor in re difficili, vel differat, vel remittat: tempore, non permittente, pœnitentem ad omnia paratum absoluat. & sequen. & 21.*
22 *Confessor si a[illegible]*
pœnitens, [illegible]
[illegible]
2[illegible]
24 [illegible]
25 *C[illegible]*
[illegible]

Qualis scientia in [illegible] gatur. Cap. XV.

AD declarationem huius capituli prænotãdum est, quod
Doct. in c. cum in cunctis. de
1 elect. triplicem † sciẽtiam in effectu cõcludunt inueniri: nempe eminentem, mediocrem, & sufficientem. Eminẽs scientia dicitur illa, per quam quis subtiles quæstiones & difficillimas discutere, & diffinire nouit, & in promptu sine deliberatione respondet. 36. distin. cap. qui eccle-

ecclesiasticis.& ibi glo.in verbo,satisfactionem.Mediocris vero dicitur,per quam quis cum deliberatione, & reuolutione librorũ veritatem scit inuenire. Sufficiens autem scientia est legitima requisita secundũ qualitatem officij, vel beneficij. Vnde dicitur quis habere scientiam sufficientem, quando sufficienter potest explere ea,quæ necessario incumbunt officio suo. Hinc Confes-
2 sarius † tunc dicitur habere sufficientem scientiam,quãdo scit distinguere inter peccatum,& non peccatum,mortale, & veniale ex genere: quia alia pœnitentia est iniungenda pro veniali, & alia pro mortali, & pro mortalibus alia, & alia secundum grauitatem eorum. Præterea, vt in perplexis quæstionibus non procedat sine peritorum consilio, & vt sciat ad quæ sua potestas se extendat, vt inquit Cardina. à Turrecre.in c.qui autem.versi. Ad primum. de pœnit.distin.6.Tandem hæc sufficientia reducenda est ad arbitrium boni viri,secundum Inno.in d.c.cum in cunctis.qui potissimum qualitatem loci,vbi homo viuit, & cõuersatur, & qualitatem officij considerare debet.c.in causis.§.fi.de elect.hinc infertur, minorem requiri scientiã ab audiente confessionem in vico, quàm in ciuitate. Et rursum,m[illegible] scientia pollere debẽt,qui ope- [illegible] confessionibus eorum, [illegible] negotijs arduis [illegible] [illegible] rea [illegible] i in [illegible] gradu est [illegible] netur,vt

3 [illegible] apa † debet habere longe maiorem scientiam alij, cum sit præpositus Curiæ toti Christianæ Reipublicæ, secundum Abb.in d.c. cum in cunctis. de elect. Pro eo tamen sufficit præsumptio iuris,quod Papa præsumitur habere omnia iura in scrinio pectoris.c.1.de consti.in 6. & ibi glo.in verbo, habere.in fine. Quod verum est per interpretationem: quia omnia iura interpretari potest.glo.fin. in c.præterea.dist.23. licet de facto quandoque possit contingere contrarium: cum memoria hominis sit labilis. l. peregre.ff.de acquir.poss. Francus in c.1. de
4 constit.in 6. Episcopus † vero debet habere scientiam veteris, & noui testamenti.c.qui ecclesiasticis.36.dist. in prin. quia iudex est, & pastor animarum, & omni petenti tenetur reddere rationem.cap.qui episcopus.23. dist.bonus text.in cap.omnes psallentes. 38. distinct.Item secundum Hosti.debet habere scientiam iuris canonici,cum secundum illam debeat iudicare, & præsertim in causa matrimoniali.c.1, de consang.& affin.

5 Presbyter † vero debet habere scientiam canonum pœnitentialium,& eorũ,quæ continentur in c.quę ipsis.dist.38. Religiosi, & eremitæ magis indigent contemplatione, quàm scientia,& ideo potest monachus esse illiteratus, vt no.per gl.16.q.1.c.legi.versi. instructio. Et hoc intelligitur de monachis non clericis, iuxta not.in c.generaliter.16. q.1. Si enim essent clerici, dicendum esset sicut de clericis.Et omnes communiter monachi sunt clerici.Abb.in c.cum illorum.super glo.1.ver. promoueri.de sent.excom.

6 Abbas † vero cum debeat esse presbyter, debet illam habere scientiam, quam presbyteri habent, & cum habeat curam animarum respectu monachorum,debet habere scientiam pro officio,quod sibi incumbit: verum non tantum, sicut prælati seculares habentes iurisdictionem. Et hæc scientia, quæ requiritur, debet esse à principio, & nõ sufficit,quòd postea superueniat. argu.text. in c.si eo tempore. de rescrip.lib.6. de elect. dudum.el primo, notat Abbas in cap.qualiter.in sexto notab.nume.3. de elect. Decius in d.c.cum in cunctis.nume.40. Ex prædictis
7 igitur infertur quòd illiterati † admitti nõ debent ad audiendas confessiones, vt probatur in cap.1.§.caueat.de pœn.lib.6. si tamen admitterentur,possent quidem ligare,& soluere, verum peccarent confessionem acceptando; nam conclusio est. Innoc.quam sequuntur Dom.Anto. de But.in d.cap.cum in cunctis.num.12. & Dec.nu.43. quòd peccat ille,qui recipit officium,& non habet scientiam,quæ requiritur in eo, bonus text.in c. non est putanda.versic.quisquis.1.q.1. quod procedit etiam si ex obedientia id faceret, secus autem si dubitaret.argum. tex.in cap. quid culpatur.23 quest.1.& eorum quæ tradit D.Tho.2.2.q.104.art.5. Adde tu, modo virtute obedientię illam dubitationẽ prius ex animo pellat, & licitum sibi esse credat,

co

eo quòd pro sufficienti à superiore habetur. arg. eorum, quæ de exigente tributa, quæ dubitat esse illicita iussu superioris tradit.
8 Nauar. c. 17. nu. 201. Excusari † autem posset, huiusmodi imperitus Confessarius in pluribus casibus, & primus est, quando confitens est valde sibi ipsi sufficiens ad exponendam Confessario grauitatem, & reputatur habere bonam conscientiam.

Secundus, quando pœnitens est persona spiritualis crebro ad confessionem accedens, & subinde communiter non habet nisi venialia.

Tertius, quando est in articulo mortis, neque est alius, qui possit audire. Et eadem ratione idem dicendum est de Confessario existente apud infideles, apud quos non est fidelibus ibi existentibus copia confessoris eruditioris, arg. c. fin. §. fin. ne sede vac. lib. 6. Nauar. c. 4. num. 5.

9 Superior † autem peccat, qui munus hoc audiendi confessiones confert indigno. arg. text. in c. nihil. de elect. Card. in cle. 1. de ęta. & quali. cum contra conscientiam agat, & per consequens sibi ædificat ad gehennam. extra de restitutio. spol. literas. nisi illum iudicaret idoneum confessionibus, quibus eum præficit audiendis. arg. text. in c. Apostolicæ. de cler. excom. ministr. & cap. innotuit. de elect.

10 Si autem sit † dignus, necessitatis tempore potest hoc munus desiderare. arg. eorum, quæ dicuntur per Summist. & præcipuè per Syluest. in verbo dignitas. quæst. 2. & in verbo. Episcopus. q. 3. & in ver. electio. 1. q. 19. Vbi & si nunquam liceat prælaturam quærere, tamen necessitatis tempore, idest quãdo non videt quis, vnde competẽter de bono Pastore prouideatur, licitum est hãc appetere, non absolutè, sed secũdum quid velleitate quadam à Deo, non vt quis præsit, sed vt prosit, & licitum est hoc desiderium: vellem quod me Deus dignum iudicaret, & faceret, vt alijs prodesse possem, quia velle promoueri per Deum non est præsumptuosum, cum ipse non promoueat nisi dignos. imò si dignus est, non solum potest appetere, sed etiam petere. glo. in cle. 2. in ver. honorem. de magi. & ratio est, quia per hoc petit opportunitatem communicandi, quod habet, ꝙ & laudabile est, & ad charitatem pertinens. ibi gl. in d. cle. Quinimo ꝙ plus est, peccat mortaliter, qui dignitatem suscipere recusat. vt not. Dec. in d. c. cum in cunctis. num. 45. de elect.

11 Quod in trib. † casibus, secundũ Richar. potest procedere. Primus est, quando probabiliter credit se idoneum, vel saltem dubitat, & ad suscipiendum astringitur præcepto superioris. c. nisi cum pridem. de renun. & ibi Dom. Ant. de Butr. num. 4. quia in dubijs tenetur subditus obedire. d. c. quid culpatur. Secundus, quando nõ astringitur pręcepto, sed consilio, & probabiliter credat, quòd per alium æquè bonum prouideri nõ potest, & nisi assentiat, videt probabiliter Ecclesiæ notabile imminere periculum, & dispendium. c. in scripturis. 8. q. 1. c. olim. ea. cau. & quæst. Tertius, quando per viam illicitam refugit, puta abscondendo se. c. sicut is. 1. q. 6. nisi id faciat ex speciali instinctu spiritus sancti.

12 Si autem nec † per obedientiam cogitur, nec imminet probabile periculũ Ecclesiæ, & propter humilitatem refugit, reputans se indignum, meretur. D. Thom. quodl. 5. artic. 23. Sed quia religiosus debet se insufficientem cognoscere, ideo ex humilitate debet semper officium prælationis recusare; non tñ pertinaciter, cum superna voluntas cognoscitur. ita Turrecre. in c. in scripturis. [illegible] q. 1. nunquam tam[illegible] tate curam ani[illegible] cio cura[illegible] re de[illegible] [illegible] inqui[illegible] honor[illegible] itaque [illegible]

13 Quæ [illegible] care solet o[illegible] religiosorum, vt [illegible] in cap. quorundam. de elect. lib. 6. & [illegible] fin. eod. tit. Et est multum execrabilis, cum circa spiritualia versetur. l. si quanquam. C. de episco. & cler. Ex hac enim producuntur discordiæ, & schisma, & vagatio, & dissolutio, de rescript. lib. 6. quia per ambitionem. vnde dicit Lau. quòd hæc est illa, per quam titulus de simonia, & apostasia, & ne cler. vel mona. & de vsuris, & plures alij sunt sepulti, & ab hoc vitio tanquam à fonte alia procedunt. de constitut. nam concu-
14 piscentiam. Dicit etiam, quòd in † mendicantibus potissimum locum habet, qui

tamen magis cogitant de rebus temporali bus,quibus videntes se destitutos, magis sine maturitate appetunt,ad instar senum,in quibus licèt cætera consenescant,iuuenescit auaritia,vt notatur de præsumpt. cum in iuuentute.Zabar.in clem.cum iam dudum.de elect.Quare cum sit maxime perniciosa, fu
15 gienda est, & præcipuè in assequendis † prælationibus,& beneficijs,quæ dari debent nō petentibus. 40.distin. ante omnia.8.q.1.in scripturis. & hoc maximè in religiosis.d.ca. quorundam.de elect.lib.6. Potest tamen aliquis preces exhibere pro obtinendo beneficio simplici,vel in genere, si sit pauper. Syl. in verbo,simonia.q.16.versi.3.vbi latè.

Habes igitur mi lector, quòd cum Confessarius suscipiat regimē animarum, quod
16 est † ars artium, vt inquit Turrecre. in cap. primo.de pœni.dist.6.versi.ad primam.si probabiliter idoneus est,potest appetere,& petere,non tamen procurare.

Sed vtrum, qui dignus est, si sua sponte
17 † se offert ad audiendas confessiones,eminentiorem scientiam habere debeat, quàm qui ex obedientia, & charitate tale onus assumit,& videtur quòd sic: nam ille secundum communē opinionem tenetur, de omnibus sibi à pœnitente propositis iudicare, [illegible] illud sit mortale, nec ne: An habeat an[illegible] [illegible]onem, vel restitu[illegible] [illegible]citus, vel illici[illegible] [illegible] huius[illegible] [illegible], non [illegible] sciat [illegible] erudi[illegible] [illegible]nsulere [illegible]etur se[illegible] [illegible]uauar.cap.qua[illegible].3. valde iuri co[illegible]ona,vt ille,qui sua sponte ad id faciēdum sese offert,instructiorem scientiam habere debeat:quia si vera esset,pauci,aut nulli ex Confessarijs secularibus salui fierent, tum etiam quia Confessarij principalius, aut æquè principalius onus confessionis audiendæ sibi imponunt in gratiam pœnitentis,quàm propter se, & consequenter ad id, quod communiter nauantes eidem officio euitare solent.

18 Vnde communiter qua scientia † præditus esse debeat Confessarius, sic responderi potest.Et primo, q̄ non debet sacerdos, vbi pœnitēs dubius est de aliquo, asserere illud esse mortale:si certus non est,ne eum in futurum propter conscientiam illaqueet, sed potest dicere esse peccatum, & inducere illum ad pœnitentiam de tali. Secūdo nec tenetur semper audito quolibet peccato iudicare, vtrum sit mortale: quia vix reperiretur in toto terrarum orbe vnus Cōfessor idoneus;
19 sed sufficit iudicare de claris.De alijs † autem difficilibus,vt de ijs, de quibus sunt opiniones variæ,vel pœnitens nescit exprimere mentem suam circa assensum, vel morā peccati, potest suspendere iudicium: modo opportunum remedium apponat ne iterentur,si dubitat,an sint mortalia:sed si tempus hoc non patitur,absoluat pœnitentem,quātum sua se extendit authoritas, imponens ei,vt super re dubia consulat talem, vel talem peritū,vel viros in genere idonea sciētia, & conscientia præditos, & pareat eis: sicut medicus imperitus ægrum ad peritiorem remittere debet.arg. tex.in ca.qui vult, de pœnit.dist.6.

20 Quod si hoc † neque potest,exigat à pœnitente, num sit paratus facere omnia, quæ tenetur,& cōsulat ei quod tutius est,& quærat quantum potest veritatem, & in dubio nō deneget absolutionem,& hoc sufficit: qa si iste est paratus hoc facere, est contritus,& nihil habet absolutioni repugnans.

21 Sed si in actu † cōfessionis casus eueniat, qui diligentiorem indaginem requirat, & iurisperitos disertissimos altercari, variasque opiniones insignes, atque æquales videri, an peccatum mortale sit, necnē; tunc siue Confessarius ordinarius sit,siue delegatus, suadeat primo pœnitenti, quod tutius est.c.iuuenis.de sponsalib. & si nolit acquiescere, etiam absoluat, onerando tunc temporis conscientiam eius.

22 Quod idem † facere debet, quando pœnitens non vult ab aliquo desistere,quod sacerdos credit esse mortale, pœnitens vero non vult illud peccatum pro mortali agnoscere,& ita communiter æstimatur: & ratio est,quia Confessarius non suum,sed commune iudicium Ecclesiæ sequi debet: nisi eius conscientia sibi dictaret,q̄ peccaret mortaliter,sic absoluendo: quo casu procedere potest dictum Archi.Flor.3.part. 2.part. tract. 1.de scien.confess.c.3. & Sylu. in verbo. confessor.3.q.7.

Deberet

Deberet tamen omnino conscientiam deponere, & absoluere. Est namque fallacissi-
23 ma regula † hæc circa delegatum: Non tenetur confessionem audire, ergo postquàm confessionem audiuit, nec tenetur absoluere: nam eo ipso, q conditionem acceptauit, audiendo confessionem, perstrinxit se ad soluendum casu, quo pœnitens esset dispositus. Accedit etiam q postquàm pœnitens confessus est sua peccata, grauissimo onere præmeretur, si ob absolutionem, à sacerdote suspensam, iterum confiteri teneretur, ita Sotus. dist. 18. q. 2. art. 5. col. pen. Nauar. cap. 26. num. 4. versi. 6.

Considerandum quoque est, q si dubium
24 † vertitur, an aliquod sit mortale, nec ne, securiorem partem tam pœnitens, quàm Confessarius eligere debent, quod idem est dicendum si dubitatur, an inciderit in censuras, vel in irregularitatem. glo. sing. in ca. 1. de scruti. in ordi. faci. Panor. in c. ad audientiam. de homic. Sylu. in verbo, dubium. quæstio. 4. sed cum dubitatur, an pœnitens facere, aut dare, vel pati debeat, benigniorem partem Cófessarius eligere debet, facit textus. in l. 1. §. quod si Ephesi. ff. de eo quod cer. locó. ca. fi. de transact.

25 Nosse etiam debet † circunstantias mutantes speciem actus in infinitum, peccata quæ mortalia, quæ reseruata, vel excommunicatione innodata, quæque ex postulent restitutionem, ac etiam si auditurus est clericos, casus, in quibus suspensio, interdictum, vel irregularitas contrahatur. Debet etiam sollicite inquirere casus, qui sint Episcopales, & qui Papales, & si quid in Cœna Domini, vel in alio tempore de huiusmodi publicatur: debet etiam mediocriter scientiam habere sacrorum canonum, vel iurium, vt difficultatem sibi oblatam ad munus suum rectè obeũdum saltem sciat enodare, libros suæ professionis adeundo, teste Innocen. in c. cum in cunctis. de elect. Hæc vera scientia requirit studium, exercitium vero studij cõmuniter haberi non potest sine vsu librorũ, c. exijt. de verb. signi. lib. 6.

S V M M A R I V M.

1 *Confessionis iteratio, quibus casibus necessaria.*

2 *Dolor sine proposito relinquendi peccatum non sufficit.*

3 *Confessio, an, & quando iteranda ex defectu recogitationis peccatorum.*

4 *Confessio venialium facta sine proposito, an iteranda.*

5 *Dictum F. Bartholomæi à Medina procedit in venialibus confessis cum proposito illa itèrum committendi; non autem procedit, vt nu. 6. & 7.*

8 *Virtualis detestatio sufficit in venialibus.*

9 *Tenetur iterum confiteri, qui integrè illam facit absque pœnitentia cordis, euitat tamẽ pœnam cap. omnis vtriusque.*

10 *Sacramentum pœnitentiæ, an fictione recedente effectum operetur, vt baptismus.*

11 *Confessio integra duplicem habet sensum.*

12 *Confessio omnium, omnium veniã concedit.*

13 *Confessio dimidiata: vel per se, vel per accidens, quæ dicatur.*

14 *Confessio generalis pluribus diebus, diuersisq; sacerdotibus, fieri potest, & quando. num. seq.*

16 *Pœnitentibus admonitio pulchra, post confessiones generales, pro scrupulosis, vt acquiescant iudicio Confessariorum.*

17 *Confessio, per se dimidiata, quando fiat; & quomodo iteranda.*

18 *Confessarius tenetur ne absoluendo peccata omnia in mente retinere.*

19 *Ignorantia pecc*[illegible] *quando* [illegible]

20 *Confe*[illegible] *te*[illegible] *ab* [illegible]

21 *Conf*[illegible] *pœn*[illegible] *lutio* [illegible]

22 *Confess*[illegible] *to, an valeat.*

Excommunicatus denuntiatus, potestatis expers.

23 *Sacramenta, quando liceat, vel non à præcisis suscipere. & ministrum quotupliciter contingat esse malum. num. seq. 25. 26. 28. 29. 30. & 31.*

27 *Intellectus ad c. si qui sunt. dist. 81.*

32 *Excommunicato maiori excommunicatione tolerato confitens sciens, an, & quando peccet.*

33 *Confessio proprio sacerdoti nominatim excõmunicato non ignorato facta, an valeat. amplia, & limita, vt nu. seq.*

Confeſſio, quibus caſibus iteranda, & primo ex defectu contritionis. Cap. XVI.

QVoniam vero plerunque accidit, vt confeſſio manca, & inutilis ſit, modò culpa pœnitẽtis, modò Confeſſarij, vt eam iterari oporteat.

Ideo nunc ſequitur, vt doceamus, quibus in cauſis ſit iteranda, quos quidem caſus omnino ſcire debet Confeſſarius, præterquam ſi ſuum munus pigrè, & oſcitanter exercere ſtatuat.

Multifarie igitur contingere poteſt, vt
1 † neceſſaria ſit confeſſionis iteratio. Primo, ex parte contritionis imperfectæ, quando nullum dolorem habuit de mortalibus cõfeſſis, vel habuit quidem, ſed ſine propoſito vitandi ea in futurum, aut reſtituendi, aut relinquendi officium, vel concubinam: nam ſi hoc ipſe ſimul cum alijs peccatis confitetur, ſcilicet non habere animum, eo ipſo ſe inhabilem abſolutionis, & incapacem efficit, & declarat. Et ſi hoc non confitetur, redditur confeſſio inualida etiam ex parte cõfeſſionis non integræ. argum. tex. in capitu. peccati venia. de reg. iur. lib. 6. cap. illud. 95. diſtin. Idque verum eſt, tametſi quale † de- [illegible] vitandi: qualis eſt con- [illegible] ſe vſurpaſſe, vel [illegible] bet ani- [illegible] cubi- [illegible] eritis, [illegible] relin- [illegible] ant ita [illegible] irent ad [illegible] nem, ne- [illegible] attritionem, quæ adiuncto ſacramento in contritionem tranſeat: quia tunc non tenebitur confeſſionem iterare. Nauar. cap. 9. num. 10. & ca. 10. num. 4. Nam alioquin nemo ſciret ſe eſſe rectè confeſſum; ſi quidem nulli conſtare poteſt ſe eſſe in ſtatu gratiæ, iuxta illud Eccle. 9. Nemo ſcit, an dignus ſit odio, vel amore. & per conſequens nemo ſcit ſe eſſe contritum. Iteranda eſt etiam confeſſio, [ſi accedens ad con-
3 feſſionem nulla † prorſus facta peccatorum recogitatione ſua peccata confitetur; nam tunc peccat mortaliter; & illam reiterare tenebitur: ratio eſt; quia dimidiata eſt ex negligentia latiſſima, quæ dolo, & malitiæ æquiualet, quod idem procedit quando aliqualis fuerit, ſed adeo craſſa, & ſupina, vt nulla prorſus reputetur: ſunt enim homines adeo vecordes, & deſides, vt videntes ſe pluribus criminibus implicatos, ferè nullam faciant diligentiam, quod perinde eſt, ac ſi nollent facere. quod ſi pœnitens aliquam diligentiam adhibuit, licet non exactam, vnde aliquod peccatum mortale omiſerit, nõ erit reiteranda confeſſio, ſed ſufficit peccatum oblitum, & negligentiam confiteri. ratio eſt, quia aliqualis diligentia in recogitãdis peccatis, & ſacerdotis examinatio integram confeſſionem faciunt. Sotus in 4. diſtin. 18. q. 3. art. 3.]

4 Sic † etiam iteranda eſt confeſſio, quando quis confitetur venialia abſque propoſito emendandi: nam tunc peccat mortaliter, & confeſſio eſt inualida; quia regula eſt vniuerſalis, quod ſi forma ſacramenti applicetur vbi non eſt vera materia, eſt ſacrilegiũ, peccatumque mortale. Vnde cum ſubſtantialis materia pœnitentiæ ſit dolor de peccatis cum propoſito emendandi, vbi deficit hoc propoſitum, non eſt vera pœnitentia, & committitur peccatum mortale, ſic frater Barthol. à Medina. lib. 1. cap. 12. §. 2. Quod quidem dictum circa venialia (ſalua eius pace) non approbo. Solum enim dictum ſuũ procedit in peccatis mortalibus, in quibus requiritur perfecta deteſtatio cum propoſito euitandi omnia, & ſingula, vt habetur in Conci. Triden. capitu. 6. ſeſſ. 6. & ſeſſ. 14. & D. Thom. 3. par. quæſt. 87. art. 1. vel etiam in
5 † venialibus, quando quis ſolummodo confitetur venialia cum complacentia, & propoſito iterum illa committendi: Nam tunc fieret iniuria ſacramẽto, & eſſet ſacrilegiũ. ſecus quando quis cõfiteretur venialia, quãuis in futurum non haberet animum vitandi collectiuè: nam modo habeat animum abſtinendi à ſingulis, licet non ab omnibus collectiuè, illa voluntas ſufficit. quod ſecus eſt in mortalib. Nam cũ homo poſſit oĩa, & ſingula peccata mortalia vitare, ad remiſſionem illorũ requirit̃ propoſitũ vitandi oĩa, & ſingula. D. Tho. 3. par. q. 87. art. 1. ad 1.

6 Præterea † nec Medinæ dictum (meo quidem iudicio) procedit, quando cum peccatis venialibus abſque propoſito vitandi illa in ſpecie, verbi gratia verbum

ocioſum,

ociosum, confiteretur pœnitens alia peccata venialia cum proposito abstinendi ab illis: Nam tunc cum pœnitentiæ sacramentũ habeat materiam sufficientem, id est, venialia cum proposito cauendi ab illis, quamuis non ab omnibus, non fit tunc iniuria sacramento: quia tunc fieret, quando omnino materia ipsius pœnitentiæ esset insufficiens.

7 Sic † etiam nec illius dictum procedit, quãdo quis sine cogitatione, an habeat propositum cauendi, vel ne, accedit ad confessionem, & confitetur venialia; nam tũc cum simus in dubio, videtur illum accessisse cũ voluntate illa cauendi, sicut à simili, quis attentè tenetur persoluere diuinum pensum, tamen dictam attentionem dicitur quis habere, quando petit, aut accipit breuiarium, causa eundi ad ecclesiã, vt illud persoluat, Nauar. c. 25. nu. 106. Non enim in venialibus † requiritur actualis detestatio, sed virtualis, id est, dolor se illa cõmisisse, si recordaretur, etiam si de illis tunc non cogitet. Caiet. 3. par. quæst. 87. art. 1. & nos supra de contritione. cap. 5.

9 [Sed an satisfaciat quis † præcepto ecclesiæ de confitendo, si omnia sua peccata suo sacerdoti confiteatur sine pœnitentia cordis? Respondeo iuxta veriorem sentẽtiam, quod sine pœnitentia cordis non satisfaciat qui confitetur, etiam si integram faciat confessionem, nec confessio illi proderit vt absolutus sit à Deo, nec ab ecclesia, quamuis prosit vt pœnam ecclesiasticam contentam in c. omnis. extra de pœnit. & remiss. euitet. ita Medi. c. de confess. quæst. 16. & ratio est, quia aut confitetur sacerdoti non cum animo assequendi absolutionem, & tunc confessio, quam non subsequitur absolutio, licèt vtiliter fieri possit, scilicet ad postulandum consilium, & procurandum remedium. iuxt. tex. in cap. quod quidam. extra de pœnit. & remiss. neutiquàm tamen est valida ad complendum præceptum. Probatur ex tex. in ca. omnis. extra de pœnit. & remiss. ibi enim ecclesia in præfato statuto non obligat quenquam directè ad integrè confitendum: nam cum integra confessio se extendat ad occultissima cordis peccata, ad quæ tamen ecclesiæ potestas non se extendit, ex multorum probabili sententia, sequitur quòd ecclesia non obliget directè, ad confessionem integram, de qua procedit statutum, sed obliget tantum reflexè, sic quia Deus iussit confessionem, quatenus valet ad remissionem peccatorum, vt patet Ioan. 20. & tamen non præfixit tempus certum, in quo fieri deberet, relinquens ecclesiæ disponendum de tempore, quo expediret. Ideo ecclesia statuit, vt illam confessionem ad quam fideles iure diuino tenentur, certo tempore faciant, puta semel in anno. Itaque sub præcepto huiusmodi ecclesiæ cadit, adimplere confessionẽ à Deo iussam. Cum ergo Deus confessionẽ præcipiens obliget peccatorem ad vocalem confessionem sacramentalem ex cordis pœnitentia præcedentem, eo quod licite sine pœnitentia cordis fieri non posset, sequitur eum non satisfacere præcepto ecclesiæ de confitendo, qui non confitetur vt Deus instituit, & iussit. Aut qui confitetur, fictè accedit ad confessionem animo assequendi absolutionem, & tunc si suæ indispositionis est conscius, & illam confitetur, non erit absoluendus, & per consequens nullum est sacramentum, & si sacerdos cum absolueret esset sacrilegus, cum absolueret eum, qui à Deo noscitur non absolui, contra verbum Christi: quorũ remiseritis peccata, remissa sunt, & quorum solueritis soluta sunt. Si vero illam non confiteatur erit confessio dimidiata, & reiterata, & ipse erit sacrilegus, atque sacerdotis seductor, qui posset cum tan[illegible]
idoneum incassun[illegible]
casu iste ta[illegible]
dis absolu[illegible]
fessio[illegible]
in ab[illegible]
confe[illegible]
habet a[illegible]
quia fo[illegible]
porales, imu[illegible]
tum cauendi peccata, verbi gratia conditionale, vt vellem si aliquo bono modo possem, abstinere à peccato. Et confitetur, arbitrans illud propositum esse tale, vt possit cum absolutione consequi gratiam: nam tunc cum non sit suæ indispositionis conscius liberatur ab obligatione reiterandi confessionem, quamuis hæc attritio licet accedat absolutio, non sufficiat ad gratiam, cum Spiritus sanctus disciplinæ effugiat fictum. Si enim verè pœniteret, efficaciter peccata proponeret. Et in hoc sensu est vera opinio Bea-

ti Thomæ, ſcilicet confeſſionem informem eſſe validam poſſe, licet nō ſufficiat ad gratiam, & ita intelligendum eſt, quod ſupra diximus, talem confeſſionem eſſe validam, & non iterandam, quando aliquis non conſcius ſuæ indiſpoſitionis confitetur, quia ſi tunc eſſet iteranda, nemo ſciret ſe eſſe recte confeſſum.

10 Sed † an pœnitentiæ ſacramentū fictione per contritionem recedente ſuū, vt Baptiſmus ſortiatur effectum? Reſpondeo ꝙ pœnitentiæ ſacramentum ficte receptum, ſi tunc fuit validum, omnem ſuum effectum ſortitur, cum primum per generalem contritionem fictio deletur. ratio eſt, quia cum pœnitens non teneatur habere propoſitum confitendi iterum illa peccata, quæ confeſſus fuerat, quia ſacramentum fuit validū, vt ſupra diximus, profecto peccata illa habita ratione ad confeſſionem, aut ad abſolutionem præteritam per generalem contritionem remittentur, atque ita recedente fictione ſuum ſortitur effectum. ita Ioſeph in florib. Theol. de confeſſ. ſi vero ficte accedens ad confeſſionem, arbitrans ſuū propoſitum cauendi peccata non eſſe ſufficiens ad gratiam fuerit abſolutus, tūc dico, quod vere non abſoluitur: cum fuerit facta in obice peccati mortalis, & per conſequēs fictione remota abſolutionem gratiam nō cauſare, & ita [illegible] Medi. ca. de confeſſ. [illegible] ex capite [illegible] confeſſio [illegible] om- [illegible] m ſuis [illegible] e occul- [illegible] atur ei- [illegible] quæ partim fit vni ſacerdoti, partim alteri ſine legitima cauſa, dicitur dimidiata, ſed quæ priori modo fit, id eſt, non integra, dicitur ficta, & hæc eſt iteranda. arg. text. in c. omnis. extra de pœn. & remiſſ. verſ. omnia. nam qui omne dicit, nihil excludit. ita text. in c. non poteſt. de pœn. diſt. 1. non poteſt quis (inquit) iuſtificari à peccato, niſi cōfeſſus fuerit antea peccatum, vbi nulla fit exceptio publici, aut ſecreti, ſed generalis eſt ſententia. Præterea eſt tex. in c. ſunt plures. de pœn. diſtin. 3. vbi impium eſt à Deo dimidiam ſperare veniam. Omnium † autem peccatorū

12 virtute clauium, nemo veniā obtinere poteſt, niſi omnia confiteatur, ergo de neceſſitate confeſſionis eſt, vt confeſſio ſit integra: non integra autem tunc dicitur, quando eſt dimidiata per ſe, ſecus per accidens. Dimi-

13 diata † dicitur per ſe, quando confitens ex intentione eam diuidit: tunc enim confeſſio vitioſa eſt, & ſacrilega, ac proinde iterāda. Dimidiata vero dicitur per accidens, qn̄ id fit legitima cauſa, (verbi gratia) quando in confeſſione circunſtantia exprimi nō poſſet abſq; detectione, & infamia tertiæ perſonæ, vel quando probabile damnū animæ, corporis, vel famæ, talis detectio proximo afferret, vel quando pœnitens probabiliter crederet inde magnum ſcandalum, vel grādem occaſionem peccandi mortaliter Confeſſario accepturum, vel quando peccatum illud non poteſt abſque reuelatione confeſſionis ab alio ſibi factæ confiteri, ſicut infra de circunſtantijs peccatorum, c. 21. ma-

14 nifeſtabitur, † vel etiam quando quis vellet confeſſionem generalem omnium ſuorum peccatorum facere, quia tunc poſſet quędā hodie confiteri, & cras alia, & deinde alia, & ſic per hebdomadam, & nunquam dimidiat confeſſionem, qa fertur intentio ad vnā abſolutionē faciendam: pariter, qn̄ intendit generalem omniū peccatorum confeſſionē facere; poteſt hodie partē confiteri, & abſolui ab illis, & cras aliā partem, &

15 tunc abſolui, & ſic per hebdomadā. † Quin etiam ſi diuerſis ſacerdotibus confiteretur, non eſſet per ſe dimidiario: quis eſſe forſan poſſet genus hypocriſis non ſe tam peccatorem vni oſtendere, q̄ fuerit. ita Sot. diſt. 18. q. 2. art. 5. 4. concl. Adnotandum etiā eſt circa iſtas confeſſionū generalium repetitiones, ꝙ non ſunt prohibito repetendæ, ſed tunc tm̄, quando grauis cauſa interuenit, videlicet ſi forte ſe offerat grauis Confeſſarius, & doctus, cui homo vult detegere vitam ſuā, vel in mortis articulo, vel in aliquo magno feſto, & iubileo: idque non quotannis, ſed rariſſime, & debent poſtea peni-

16 tentes † facta prædicta confeſſione, & abſoluti quieſcere iuxta iudiciū docti Cōfeſſarij, & credere ſe confeſſos fuiſſe illa, quæ poſtea occurrunt, quæ neſciunt, an fuerint confeſſi, vel non, qa ob hoc nulli ſe periculo exponūnt, ſubmittendo ſe iudicio ſui ſacerdotis: [alias nō credēdo, & nō ſe eius tranquil-

quillando authoritate, peccaret: quia vbi, quando, & cur oportet non acquiescunt cōsilijs peritorum, non possunt esse immunes ab aliqua culpa veniali superbiæ: nolunt enim se humiliare ad credendum medico spirituali, præsertim tali, qui alia stipendia non accipit, quàm dirigere animam consulentis in viam salutis. Imò huiusmodi pœnitentes etsi verè irretiti essent peccatis, vel excommunicationibus, credendo, & parendo consilijs prædictorum confessorum, erunt immunes ab omni culpa, & pęna, etiã si illi errarent: quare non tenentur amplius adhibere pluš temporis, vel digentiæ in terendo tempus, in occupando mentem siliquijs, & peccatis: Sed quiescere consilio sui medici spiritualis, tanquam vicarij Dei: Et ipsius præcepta, & consilia seruare vti præcepta, & consilia Dei, tam in tranquillando suam conscientiam super peccata, quam in non adhibendo plus temporis, aut diligentiæ super explicatione futurorum peccatorum, quàm positũ est ipsis à Pio, & erudito Confessario.] & hoc contra quosdam, quibus non sufficit iterata confessio secundo, & tertio, atq; sępius, ex qua postea scrupuli cum periculo decipiendi ob nimiam de re tristi cogitationem, oriuntur, aut cum scandalo notabili Confessarij, aut notabili infamia tertij, vt dixit Nauar. in cap. inter verba. 11. quæst. 3. nu. 729. & in c. fin. de pęn. dist. 5. & in Manuali. c. 21. num. 42. vers. decimo. Et hæc breuiter sufficiant circa confessionem, quę dimidiatur per accidēs. Ita-
17 que (quod dudùm attigimus) confessio † per se dimidiata cum non sit integra, sed sacrilega, & vitiosa, est iteranda, & primo, cum ex proposito aliquod lethale, vel quod probabiliter creditur, vel dubitatur esse tale, vel circunstantia illa, quæ speciem mutat actus, & creditur, vel dubitatur esse talis, sunt omissa in confessione, quod quidem accidit ex malitia, ex verecundia, aut ex pusillanimitate. Verum si pœnitens confiteretur cui prius confessus fuerat, & Confessarius peccatorum suorum recordaretur, vel pœnitentiæ iniunctæ, vel ipsius saltem status in confuso, sufficeret pœnitenti solummodo peccatum confiteri occultatum, atque fictionem illam, reliqua vero prius non ritè confessa in generali ita inquiens: Dico meam culpã de ijs, quæ tibi prius fueram confessus. Sylu. in verbo. confessio. 1. q. 3. vers. 1. Nauar. cons. 9. de pœn. & remiss. lib. 5. & in c. 9. num. 16. [Et ratio est, quia non est de essentia conf ssionis, vt Confessarius tempore absolutionis omnium peccatorũ recordetur, præsertim, cum imposuerit iam peccatori pœnitentiam. Hæc tamen intel-
18 lige; † dummodo postea non fuerit alteri confessus: tunc enim illa peccata confiteri etiam tenebitur. Item intellige, dummodo Confessor tempore reiterationis sit legitimus, sicut fuit cõfessionis tempore. Sed pone, ꝙ post confessionem inualidam alteri integre confessus sit: An satisfaciat pœnitens si ad primum Confessorem adeat: Dicens, Confiteor me tibi illa omnia commisisse quæ tibi olim confessus fui; eademque etiam dicens ad secundum: Ita vt vterque illum absoluat. Respondeo cum præfatæ cõfessiones ab homine inualidæ sint, similiter & absolutiones, perinde est, ac si non esset confessus, ideo si vult ab omnibus peccatis absolui, non à diuersis Confessoribus, sed ab vno vnicam quærat absolutionem, & illi, à quo petit absoluti omnia commissa à quibus hactenus absolutus non est, confiteatur. Medi. c. de confess. q. 24. in fin.]
19 At † vero si pœnitens in confessione peccatum omiserit nesciens illud esse mortiferum, non tenetur confessionem iterare: hi[illegible] fit, vt pueri, & adolescen[illegible] diores [illegible] cti non teneantu[illegible] pterea quod[illegible] tes tunc [illegible] in c. fr[illegible] qui sup[illegible] quando [illegible] ta) contr[illegible] non excusat à pecca[illegible] te excuse[illegible] non peccet illud non confitendo, ne confessionem iterare teneatur, verbi gratia, si qspiam nesciret vsuram, vel fornicationem esse mortale crimen. Syluest. & Nauar. loco proximè citato.
20 [An † vero teneatur Confessarius pœnitenti, qui ex ignorantia fecit aliquod opus, ꝙ re vera alioquin erat mortale peccatum, putans non esse mortale, eidem veritatem dicere, antequam eũ absoluat: Respon. per has propositiones; quarũ prima sit. Quando pœnitens ignorantia iuris, aut facti laborans inquirit ratione scrupuli Cō-

fessoris iudicium, in tali casu tenetur sacerdos veritatem manifestare: nam si veritatem prætermittat, nil respondĕdo, erit causa, vt pœnitens in aliquo errore constituatur. Si vero mentiatur, peccat mortaliter. v.g. si mulier, quæ sciens nupsit consanguineo intra quartum gradum, ignorans hoc esse ab Ecclesia prohibitum, requirat Confessoris iudicium: tunc etiam si sciret scandalum, vel peccatum oriturum, tenebitur veritatem reuelare. Secunda, Pœnitens culpabiliter ignorans, quæ ad fidei articulos pertinent, vel aliquod decalogi præceptum, necessario est à Confessore etiam non rogato instruendus, vt si fornicationem simplicem peccatũ esse mortale credat. Et hoc est verum siue sacerdos possit prodesse, siue obesse. Vnde Gregor. vtilius scandalũ nasci permittitur, quàm veritas victa relinquatur. Et Ambr. Ego interdum parcens vobis tacere vellem, sed malo vos contumaciæ causas reddere, quàm me negligentiæ sustinere iudicium. Tertia, Quando pœnitẽs laborat ignorantia inuincibili iuris, vel facti, eorum, quæ non omnes scire tenentur, si sacerdos se nihil pro futurum arbitretur docendo, non tenebitur illũ edocere. v.g. Nupsit fœmina consanguineo intra quartũ gradum, vel quia ignorabat tale matrimonium esse prohibitum, quæ est ignorantia iuris, [illegible]ia con[illegible]initatem, vel affinitatem [illegible] se arbitret pro[illegible] est, quia ta[illegible]inabitur, [illegible]ispensa[illegible]cedet. [illegible] ante[illegible]us in ijs casibus. Primus, [illegible] peccatum fuerit momentaneum, in nullius tertij damnum commissum: nec timetur verisimiliter, quòd in simile peccatum talis confitens incidet etiam si in sua relinquatur conscientia, nam non tenetur pœnitentem de veritate informare. Pariter, quãdo nulla spes emendationis creditur: nam frustra niti, & non aliud laborando, quàm odium quærere, extremæ dementiæ est. Et August. si scirem tibi non prodesse, non te monerem, non te terrerem. cap. si quis. de pœn. dist. 7. quod si speratur fructus emẽdationis ex informatione veritatis, tũc tenetur Confessor veritatẽ aperire, ꝙ fieri

potest siue ante absolutionem à peccatis, siue post. ita Medi. cap. de Confess. quæst. 19. vers. similiter.]

21 Tenetur etiam pœnitens † ex eodem capite non integræ confessionis illam iterare, qui absq; vlla necessitate, vel debito, quo Cõfessarius ratione publici officij ad id obnoxius esset, inducit ipsum excõicatum ad eius confessionem audiendam, sciens illum tali vinculo irretitum, & se non posse absq; metu lethalis culpæ confiteri, idq; aduertẽs peccatum huiusmodi non confitetur; nõ ex eo, ꝙ cõfessio fieret excõicato, vel quia absolutio impenderetur à tali: quoniam post extrauagantẽ Martini V. omnes actus exerciti ab excõicato ratione publici officij in fauorem illius, qui eiusdem excõicationis operam exposcit, sunt validi: nisi sit denunciatus, vel notoriè clerici percussor, sed ex capite non integræ confessionis: quippe aduertens pœnitens illum non posse absoluere absq; peccato, confitendo, hoc peccatum non exprimit. Imò etiam si hoc exprimeret, inualida esset absolutio ex defectu contritionis, perseuerando in petitione absolutionis ab eo, quam de iure dare non potest. Na-
22 uar. c. 9. nu. 4. in fin. Absolutionem † vero illi impensam, qui ignoranter cõfessus est sacerdoti vinculo excõicationis, suspensionis, interdicti irretito, qui non est notoriè talis, sed solum ita innodatus est per sentẽtiam, vel à iure, vel ab homine latam, validã esse dicimus. per extrauag. Martini V. quæ incipit. Ad euitandam. Syluest. in verb. confessor. 1. q. 19. vers. ex his concluditur. ꝙ secus dicimus; si fuerit præstita ab excõicato per sententiam denunciato: nam erit confessio repetenda, cum huius excõicationis pœnitens sẽtentiam habuerit; cum iurisdictionis potestas, quæ ad absolutionẽ impendendam necessaria est, per Ecclesiam auferatur excõicato denunciato. c. ad probandum. de re iudic. Couar. in c. alma mater. 1. par. §. 6. de senten. excom. lib. 6. septima concl. Sed quia
23 quæstio † hæc, an qui à præcisis ab Ecclesia, vt sunt publici peccatores, excõicati, suspẽsi, & irregulares, & c. sacramentum absolutionis susceperint, peccent mortaliter, & ꝑ consequens teneantur iterare confessionẽ, ita difficilis est, vt multas perplexitates inter Doctores habeat, & vix inde certi quippiam venari possimus; tractatur enim hæc

quæstio

quæstio per Syluest.in ver.clericus.2.q.3. & in verb.confessor.1.q.20. latissimè per Sot. in 4.senten.distin.1.q.5.artic.5. Conar. in c. alma mater.j.par.§.6.quinta conclu. Nauar. c.9.nu.7.ideo per aliquas conclusiones bre-
24 uiter explicabimus. Sed antequam † ad illarum elucidationem accedamus, notandū est, ꝗ dupliciter contingit ministrum esse malum scilicet, aut dum toleratur ab Ecclesia.cap.vestra. de cohab.cleri.vel mulie. aut dum non toleratur; sed est ab Ecclesia præcisus, videlicet, quia degradatus est, vel suspensus, & excommunicatus. duæ igitur cōstituuntur propositiones, prior, si minister ille nequam toleratur ab Ecclesia, tunc licet ab illo sacramenta suscipere, neque vllum delictum est, & ratio est, quia cum permittente Ecclesia suo quisque iure vtatur, non censetur tunc homo communicare scelesto illi ministro, in quantum delinquens est, atque adeo neque eius sceleri, sed functioni Ecclesiæ, cuius minister existit.

25 Posterior vero † conclusio. Si autem ab Ecclesia non toleretur, sed sit, vel degradatus, vel suspensus, vel excommunicatus, non licet ab eo sacramētum suscipere, imò hoc est peccatum, quia tunc suscipiens ab eo facit contra obedientiam Ecclesiæ. Vtraque tamen istarum conclusionum non nihil affert difficultatis; prior, quia si iam generaliter intelligitur, sequeretur ꝗ liceret etiā peccatorem non præcisum inducere ad conferendum sacramentum, & pariter si secunda tam strictim esset intelligenda, sequeretur, quòd nec in extrema necessitate ius esset à præciso sacramenta expetere: quorum vtrunq; consequens videtur rationi dissonum, igitur vt ab argumentis abstineamus, per aliquas conclusiones breuiter explica-
26 bimus, quarum prior hæc est. Licet † vnicuique sine peccato confiteri ministro non præciso, sed tolerato ab Ecclesia; modo sacramentum ministrare paratus sit, id est, inter alios sedeat ad audiendas confessiones, vel ex officio, vt prælatus, vel ex priuilegio tanquam delegatus, siue ex necessitate, vel extra: cuius ratio est, quia qui sic suscipit sacramentum, nullo modo cooperatur peccato alterius: solum ille dicitur cooperari peccato alterius, qui eius causa existit. in hoc autem casu cum cōferens sit paratus, & pœnitens eum non moueat, fit vt nō sit eius cooperator, cum eius causa peccati nō existat; eo magis, quia nō postulat, vt alter peccet, sed vt sacramentum det, ꝗ potest resipiscendo facere. de hoc est text. expressus in c. sciscitantibus.15.q.8. vbi Nicolaus Papa decernit, vt à quocunque sacerdote adultero, siue sinistra fama resperso, cōmunio possit percipi, quousque ab Ecclesia toleretur,
27 & † nec obstat canon, si qui sunt. distin. 81. vbi Gregorius cohibet cunctos, ne intersint officijs presbyterorum, qui sunt in publico concubinatu: nam illud intelligitur de notoriè concubinarijs, qui olim suspensi erāt. c.nullus.c.præter.distin.32. verum est tamē,
28 quòd † non licèt ab eo, qui est paratus sacramentum suscipere sine causa rationabili, quando posset alteri confiteri. Syluest. in ver.clericus.2.q.3. nunquam tamē erit mortalis culpa; nisi forsan tā esset publicus peccator, vt illius confessio scandalum afferret populo. Sot. in 4.senten.dist.1.quest.5.vers. prima itaque.

29 Secunda, nemini licet eiusmodi † improbum ministrum non paratum, neque offerentem sacramentum ad id inducere: nisi vel petentem necessitas cogat, vel exhibentē officiū obliget; probatur; quia quempiā in peccatū inducere peccatū est, eo quod sit causam dare peccandi, q enim causam culpæ dat, culpam dedisse videtur, ꝗ si arguas qui sacramentum pœnitentiæ petit, non [illegible] ducit alium, vt pe[illegible] cramentum co[illegible] stè pōt exhi[illegible] inducit, [illegible] tendun[illegible] eius pec[illegible] illud opus; ꝗ [illegible] quis delectationi [illegible] non vt faciat malum, succenderet ignem, quo scit arsuras ædes, neutiquàm à culpa eximeretur: secus, quando ille est paratus, quia tunc petēs neque mouet ad crimen neque formaliter, neque materialiter.

30 Tertia, qui † inducit eiusmodi ministrū non præcisum, & quē scit indignè administratutū sacramentū, vel ex causa necessitatis, quamuis non sit suus prælatus, vel parochus, vel qa exhibentē officiū obliget etiā extra necessitatē, puta, quia est suus prælatus, non peccat, & ratio est, circa necessitatem, quia cum quis subest necessitati, vnus-

vnusquisque ei, si potest, tenetur opem ferre; atque adeò id petens habet ius quemlibet inducendi ad administrandum sacra-
3 mentum, & nec propterea † inducit ad malum, sed ad id, quod ius est petentis.

Quod si arguas. Inducere ad malum de se est malum: ergo nullo modo licet: Respondetur hoc non esse propriè inducere ad malum, sed inducere ad id, quod ius est petenti. Quod quidem alter facere tenetur, atque adeò benefacere, quare si non vult se in gratiam Dei recipere, quod id faciat, sua erit culpa. Eodem modo, quando induco meum prælatum, vtor iure meo: tenetur enim ipse sacramentum ministrare: qui autem vtitur iure suo, vt in cap. cum Ecclesia Vulterana. de elect. & l. iniuriarum. ff. de iniur. nemini facit iniuriam, ergo licitum est petere. Sotus ibi distinct. 1. quæst. 5. artic. 6. in 3. & 4. propositione. Nauar. in c. 9. nu. 7.

32 Quarta, qui † sacerdoti maiori excommunicatione ligato, eo casu, quo necessario vitandus non est, vt quia ab Ecclesia toleratur, scienter confitetur, mortaliter peccat, & confessionem iterare tenetur: quod intellige, modo sit extra casum necessitatis. Syluest. in ver. confessor. 1. quæst. 20. in fine, vel debiti, vt sit suus proprius sacerdos, quo etiam casu valida erit confessio, etiam si proprius sacerdos sit excommunicatus generali tamen excõmunicatione, cuius scien [illegible] modo non fuerit de- [illegible] da † erit confes- [illegible] fuerit à sa- [illegible] mmunica [illegible] nitens [illegible] .quinta [illegible] ua conclusio- [illegible] e videtur tenere cont. Syluest. & forte eius dictum procedit, quando absque vlla necessitate, vel debito confessio facta fuerit scienter sacerdoti etiam proprio excommunicato tamen, quem vitare tenemur, videlicet si sit excõmunicatus nominatus, & denunciatus, vel propter notoriam percussionem clerici, quod nulla possit tergiuersatione celari, inualida quidem est, & omnino iteranda, grauissimoque cum peccato fit: Hæc est omnium concors sententia, vt refert Couar. d. §. 6. conclusio. 6. Sotus ibidem, ver. 8. Nauar. c. 9. nu. 7.

34 Quæ conclusio ampliatur, † & si sacerdos proprius sit, etiam si sit paratus dare; & multo magis si pœnitens illum induxerit ad præstandum absolutionem: hoc patet, quia esset cõtra Ecclesiæ obedientiam. Vnde censendum est de illo, quantum ad hoc, ac si non esset sacramentorum minister. Sotus conclusio. 8. & Couar. in mortis tamen articulo secundum communem opinio. licitè quis posset ab excommunicato denunciato absolutionis beneficium suscipere: non enim Ecclesia catholica eo in casu extremæ necessitatis videtur abstulisse iurisdictionem excommunicato, quam quilibet sacerdos hodie nedum proprius curam exercens animarum habet, vt supra diximus: capit. 6. versic. hic autem quiuis sacerdos.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiæ sacramentum ordine, & iurisdictione concurrentibus perficitur: in cæteris ordo sufficit.*

2 *Iurisdictio duplex, ordinaria, & delegata.*

3 *Ratihabitione de futuro, quare non validetur absolutio, & an tacita probabili de præsenti, & in quibus habeat locum ratihabitio. nu. seq.*

5 *Episcopis coniecturare licet ex verbis canonis, de voluntate Pontificis.*

6 *Confessio non iteranda in venialibus ex defectu iurisdictionis, neque in articulo mortis: tunc enim quilibet à quocunque casu absoluit.*

7 *Absolutio de mortalibus ritè cõfessis à quocunque sacerdote facta, an valeat.*

8 *Religiosus etiã ex priuilegio confitentis confessionem audiens sine licentia, cur peccet, & de quo religioso.*

9 *Absoluens extra limitatam potestatem peccat; & quatenus valeat confessio: & quid agat pœnitens re intellecta.*

10 *Confessoris officium cum excommunicato illicitè absoluto, quale: & an incidat in irregularitatem absoluens.*

11 *Absolutio ex defectu intentionis Confessarij, an, & quando subsistat.*

Confessio, quæ Confessoris ignorantia fiat reiterabilis; idque duobus modis cognoscitur & Confessor.

De

De confessione iteranda ex defectu iurisdictionis. Cap. XVII.

ITeranda est etiam confessio ex defectu Confessarij: hoc auté contingere potest, quando liquido cõstat, Confessarium iurisdictione caruisse ordinaria, vel delegata: nam tunc confessio nulla est, cũ de necessitate huius sacra-
1 menti sit non solum, vt minister † habeat ordinem sacerdotalem, vt in cæteris sacramentis, verum & iurisdictionem, qua vt potest nos absoluere, ita & ligare. hac ergo ratione clarescit, cur ad reliqua sacramenta conficienda non sit necessaria iurisdictio: potest enim sacerdos quicunque sacramẽtum conficere: & quamuis sit excommunicatus, & degradatus, peccauit quidem, sacramentum tamen erit verum, & quamuis solemniter baptismum, aut extremam vnctionẽ contra iustitiam in aliena parochia alienã iurisdictionem vsurpando administret, nihilominus sacramenta erunt valida. At si quempiam sine iurisdictione absoluat, non solum peccabit mortaliter, imo sacramentum nullum erit, perinde ac si à laico fieret
2 absolutio. Est † etenim iurisdictio, vel ordinaria, vel delegata de essentia ad absoluendum, sicut character sacerdotalis, vnde in Concil. Florent. minister huius sacramenti declaratur esse sacerdos habens, vel ordinariam, vel delegatam potestatem. Sotus in 4. sent. distin. 18. quæst. 4 artic. 2. colum. 3. & 4. & quod idem testatur Concil. Triden. sess. 14 cap. 7. facit tex. in cap. 2. de constitut. lib. 6. l. fin. ff. de iurisd. omn. iud. Iurisdictionem vero ordinariam ille dicitur habere, cui ex proprio officio cura incumbit animarum, & iudex est in foro pœnitentiæ, vt est proprius sacerdos, idest Roman. Pontifex, qui est vniuersalis totius Ecclesiæ, & Episcopus in suo episcopatu, & parochus in sua parochia: delegatam vero habet is, qui ex commissione
3 proprij sacerdotis absoluit. Quærere † autẽ qspiã hic posset, vtrum sufficiat ratihabitio de futuro, vt absolutio sit valida. De hoc autem nulla est controuersia. si enim ratihabitio sit de futuro, vt si sacerdos absque iurisdictione absoluat alienum parochianũ, credens quòd cum Episcopus eius, vel plebanus sciuerit, ratum habebit, manifestum est nullum esse sacramentum: quoniam cũ sacramentum tunc conferat gratiam, quando applicatur absolutio, nequit vllo pacto ex futuro pendere; sed tunc debent concurrere omnia, quæ sunt de essentia sacramenti, atque adeò iurisdictio sacerdotis: quare si tunc illam non habet, nihil ratihabitio futura confert: non enim potest ratihabitio confirmare sacramentum, quod ab initio nõ fuit, iuxta dictum Palud. in 3. sent. distin. 17. quæst. 3. in fin. & absolutio non debet esse conditionata. [Et nec obstat, quòd ratihabitio retrotrahitur, & mãdato comparatur: quia illud verum est, quando solum mandatum sufficeret, vt teneret factum; seu vt res fieret. Veritas autem sacramentalis absolutionis non ex solo mandato alicuius pendet, sed materiam, & formam, & ministrum, & intentionem debitam ex Dei institutione requirit: quæ si non concurrunt, nec mandatum hominis, nec ratihabitio sufficit, vt verum sit, aut fuerit sacramentum, valet autem ratihabitio in contractibus, in gestis ad forum publicum pertinentibus, & in delictis perpetrantis, quæ ratihabenti solent imputari, & ex multis alijs, quæ ex humana dispositione pendent, vide glo. 19. quæst. secunda in prin. Medi. capitulo de confess. q.
4 31. versic. correlarie.] Si vero † confessi[illegible] fieret extraneo, acc[illegible] tihabitione ad [illegible] id proprio [illegible] ti, illa vide[illegible] ver. conf[illegible] Huius re[illegible] duo sacerdotes [illegible] rochus, alter vero parocho satis, vel fama, vel cõsuetudine cognitus, & ita illi affectus, vt tantum, vel plus ei placeat saltem tacitè, vt illi alieno confiteatur, quàm sibi: si igitur ego tali confessus fuero, valida erit confessio, non propter ratificationem futuram, sed præsentem, vel propter licentiam parochi mei non expressam, sed tacitam. Quæ licentia ex prædictis coniecturis rationabiliter
5 colligi potest. Sic etiam Doctores † concludũt Episcopos, vel alios in aliquo casu posse absoluere, vel ligare, secundum quod ex aliquibus verbis, vel coniecturis circa aliquem canonem coniectant de Summi Pontificis

tificis

tificis intẽtione, vel voluntate expressa, vel tacita, quod est notandum. Syluest. in ver. confessor. 1. q. 6. in fine. Quod autem diximus, quòd valida est confessio sacerdoti nullam habenti iurisdictionem de licentia parochi saltem tacita, locum obtinebat ante Conc. Trident. hodie tamen, & est nouum, atq; singulare, videns sancta Synodus sess. 23. c. 15. quod parochi plurimi suæ conscientiæ prodigi ad audientiam confessionum animarum, & ouium sibi commissarum multos ignaros admittebant, idcirco temperauit. c. omnis. extra de pœnit. & remiss. & decreuit neminem parochorum posse quempiam ad audientiam confessionum suarum animarum eligere: nisi talis sacerdos siue secularis, siue regularis fuerit ab ordinario approbatus, nempe aut per collationem Ecclesiæ parochialis, aut alias per examen idoneus iudicetur.

Illud autem, quod diximus ex defectu
6 † iurisdictionis iterum confiteri debere, nõ procedit in mortis articulo: imò quilibet sacerdos etiam religiosus absque alia licentia sui superioris potest licitè, & validè absoluere à quibusuis casibus, & censuris, etiã sedi Apostolicæ reseruatis: quoniam ab ipso Papa potestatem saltem tacitam habet, cũ admonitione tamen, vel cautione, & modo, de quibus per Nauar. c. 26. nu. 27. & cap. [illegible] num. 46. & seq. Rursum nec locum habet [illegible] nisi venialia pec[illegible] nulla habent [illegible] enim nulla [illegible] is, & ad [illegible] ogi po[illegible] etur, co[illegible] illam acceptare pœnitentiam: quare absolutio illa licèt sacramentalis sit, nõ tamen iurisdictione in-
7 diget. Dubium tamen est de † mortalibus ritè confessis, an absolutio à quocunque sacerdote fieri possit. & quamuis, Sotus in 4. senten. dist. 18. quæst. 4. art. 2. colum. 11. asserat iurisdictionem requiri, quare absolutionem non censet posse à simplici sacerdote fieri, tamen Nauar. c. quarto. nu. 1. arbitratur posse fieri absolutionem de mortalibus ritè confessis à quocunque sacerdote: nisi sit religiosus, qui absoluit quidem va-
8 lidè, sed non licitè. Sed quid si pœnitens aliàs ex priuilegio Summi Pontificis possit quemcunque sacerdotẽ siue secularẽ, siue regularem eligere, an tunc religiosus ab eo electus possit confessionem audire? Respon. quòd non: nisi à suo prælato fuerit ad hoc tãquam idoneus expositus: & ratio est, quia cum religiosus non habeat nec velle, nec nolle absque consensu prælati, non debet sine eius licentia eiusmodi priuilegiatorũ confessiones audire, & ideo qui inconsulto prælato talem confessionem audiret, posset ab eo tanquam inobediens puniri: quamuis absolutio, & sacramentum teneret, ita Sotus dist. 18. quæst. 4. art. 3. colum. penul. quod tamen secundum Nauar. sententiam de illo religioso debet intelligi, cui aliquo statuto suæ religionis, vel imperio superioris esset denegata facultas audiendi confessiones; non autem de alijs. Hæc Nauar. ex cap. 4. nu. 1. 2. & cap. nono. num. 5. & cap. 27. nu. 25. Præterea etiam fallit ex defectu iurisdictionis:
9 Absoluere † enim non potest licitè, nec validè absque peccato mortali ab omnibus peccatis; qui limitatam habet potestatẽ absoluendi à quibusdam: valet tamen absolutio pro illis peccatis, pro quibus poterat, & sic pœnitens, cum id ei constiterit, illa tantum peccata tenebitur iterum confiteri, pro quibus non valuit absolutio. Syluest. in ver. confessio. 1. quæst. 3. versi. 4. Nauar. cap. 9. nu. 6. versi. 4. vbi est commun. opinio. Quinimo
10 † Confessarius, qui absolutionem impenderit à casibus, vel censuris ei reseruatis, siue id fecerit sciens, siue ignarus per ignorãtiam crassam, tenetur monere sic absolutum, si commodè, & sine scandalo potest, nõ tamen propter hoc incurrit irregularitatẽ, aut censuram aliquam, nisi absolutionem impendere præsumpserit à censuris bullæ Cenæ Domini. Nauar. cap. 27. nume. 74. & nos supra de potestate Confessar. Reliquũ
11 † est tamen videre, quid dicendum de Cõfessario, qui licèt iurisdictione, ac potestate polleat, nihilominus tamen deficit in intentione, quãdo formam absolutionis profert, an absolutio suum sortiatur effectum? Respondetur, absolutionem nullius esse roboris: neminem tamen hæc sollicitudo moueat, ac perturbet: quoniam debet sibi certo pœnitens persuadere beneficium absolutionis percepisse; nisi liquido constaret Cõfessarium intentionem in verbis absolutionis minimè applicasse. Sotus. Rursum, ex

defectu

11 defectu † ignorantiæ ipsius Confessarij confessionis iteratio necessariò fieri debet, qđ est quando qua forma vsurus sit ad absoluendum, vel quousque potestas sibi attributa se extendat, non intelligit. quod quidem sequens prudens Confessarius duobus modis cognoscere valet, quo pęnitenti sibi oblato, eiusque animæ consulere possit, si iteranda sit, nec ne confessio. Primo, si Confessarium, eiusque omnimodam inscitiam pœnitens iam inde antea nouerat. Secundo, si ex discursu ipsius pœnitentis in confessione percipit ipsum grauiora peccata, quæ vtique omnes sciunt, paruipendere non tanquam peccata, veluti fornicationem simplicem, non communicare die Paschatis, non confiteri semel in anno, & id genus similia. Nauar. cap. 9. num. 9.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus passiuè, actiueque à sacramentis arcetur, accedensque graue cōmittit sacrilegium; & quare, & nume. sequen.*
2 *Sacramenta vel primam gratiam, vel eius augmentum afferunt.*
3 *Excommunicatus, verè conficit sacramenta, peccat tamen, ideoque incapax dicitur.*
4 *Absolutionem scienter exhibere, vel eandem recipere in casu excommunicationis sacrilegium est.*
5 *Absolutio collata excommunicato regulariter valet: fallit, si is nouit se talem, & id esse peccatum.*
6 *Excommunicationis, etiam maioris, ignorantia iusta excusat ab iteranda confessione: & accedente scientia ab excommunicatione tantum fit liberatio. Quod intellige, vt num. seq.*
8 *Confessio non iteratur, si pœnitens errore iusto putet absolutionem à peccatis fieri posse prius, quam ab excommunicatione.*
9 *Excommunicatus iniustè, iustè absoluitur: idem si sit nulla excommunicatio.*
10 *Confessio ob pœnitentiam, etiam ex quacunque causa non impletam, non iteranda, & quare: fallit, num. seq.*

De confessione iteranda ex defectu pœnitentis. Cap. XVIII.

SVperest postremo hic agere, quando inualida sit confessio, & per consequens iteranda ex defectu pœnitentis, vt pote quia est excommunicatus, quam quæstionem iam olim tractauerunt viri equidem doctissimi, & præ cæteris Nauar. cap. vlt. num. 38. & cap. 1. §. caueat. nu. 23. de pœnit. distin. 3. & Couar. in cap. alma mater. par. 1. §. 6. nu. 6. ver. superest. de sent. excommu. lib. 6. Cuius assertiones, vt propositæ materiæ subseruiant, breuiter admodum paucis additis exponā. Hoc in primis præsupposito, quod iura, quæ probant ex-
1 communicatum † priuatum esse actiua, & passiua sacramentorum participatione, ita ab omnibus cōmuniter recipiuntur in hanc sententiam, scilicet quòd male faciat, & illicite percipiat excommunicatus sacramenta ecclesię, ea percipiens in eo statu, quo iustè ab ecclesiæ communione est segregatus, idcirco qui ita hac censura affectus percipit sacramenta, graue sacrilegium committit in ipsum Deum, & ecclesiam. Quod probatur ea ratione, sacramenta non esse percipienda, nec danda ab eo, qui se existim
mortalis culpæ esse ... lebi
recipiente. in ca...
pœnitentibu...
nis fundi nō...
2 menti: tum ...
tuta sunt à C...
primam, vel ... consequi-
mur. Is ergo, qui credit se esse in eo statu, qui gratiæ consequendæ repugnat, scire debet se frustra sacramentum recipere. Igitur irreuerentiæ crimen contra sacramentum committit, & omne id, quod ad irreuerentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriā Dei pertinet, & sacrilegium est. D. Thom. 2. 2. q. 99. art. tertio. De dante, & percipiente sacramentum Eucharistiæ est text. 1. Corinth. 11. Probet autem seipsum homo, vsq; edat. subsequitur postea de recipiente. Et qui indignè sumpserit, iudicium sibi, &c. De sacramento baptismi probatur in c. firmissimè. 15. quæst. 1. De confirmatione. in cap.

vt

vt ieiuni.de consecra.dist.5. Quod si ita certum est, igitur quando dicitur, † quod excõmunicatus est incapax sacramentorum, intelligitur, quod excommunicatus grauissime peccat ministrando, vel suscipiendo sacramenta, sed ipsa sacramenta verè conferri, & adsumi, quod in baptismo manifestè probatur. Verè enim confertur ab eo, qui est extra charitatem. c.tunc valere. de consecrat. dist.4. sic qui excommunicatus vere fuerit confirmatus, verè confirmationis sacramentum suscipiet. Sic de sacramento Eucharistię excõmunicatus verè cònsecrat, arg. eorum, quæ notantur in c.de homine.de celebr.missar.cap.intra.1. quæst.1. quamuis celebrans sit irregularis. cap.1. de sent.excommu.libr.6. Sic de sacramento matrimonij, & ordinis, excommunicatus ordinatus verè recipit characterem, licèt non ordinis executionem.c.præter.§. verum.distinct.32. tex.in c.1.ver.irritas. & in cap.2. de schism. cap.cum illorum. de sentent. excommu.glo. not.in cap.si celebrent. versic. non curent.de cleri.excommu.minist. nisi subsequatur dispensatio. Igitur hoc præiacto fundamento

4 sit prima conclusio. Sacrilegium † est, vel sacramentalem absolutionem scienter exhibere excommunicato, vel ipsum excommunicatum eam recipere. Hoc probatur, qa excõicatus maiori excõicatione priuatus est [illegible]cramẽtorũ perceptione.text.optimus in c. [illegible] minist.c. Apostolicæ. [illegible] pinio, vt fatetur.

[illegible] tis data ex- [illegible] uatur ab ex- [illegible] valet, siue sit excommunicatio [illegible] or, siue minor, siue iusta, siue iniusta. Inualida tamen erit absolutio, & sacrilegium cõmittit pœnitens, quando non solum intelligit se esse excommunicatum, sed etiam nouit esse peccatum mortale eam recipere, vel procurare: non quia data est absolutio excommunicato scienti se esse excommunicatum, sed potius, quia confessio non est integra, dum hoc sacrilegium non confitetur. & quamuis integra esset confessio, esset nihilominus inualida ex defectu debitæ contritionis, vel attritionis: quia peccat mortaliter, dum facit, aut permittit se absolui. Nauar.cap.9.nu.3. & 4. & cap.26.num.7. contra Palu.& Sylu. qui simpliciter tenent absolutionem excommunicato impensam non valere, & per consequẽs iterandam.

6 Tertia, † excommunicatus maiori excõmunicatione affectus, eius tamẽ iustè ignarus, si à peccatis fuerit absolutus, non tenetur ad iterandam eam confessionem: huius conclusionis probatio deducitur à cap. Apostolicæ.de cler.excommu.ministr.& eam veram censet Caiet. in sum.in verbo, absolutionis impedimentum. versic.vtrum. & verbo, cõfessionis iteratio. Cuius ratio est, quia iam rite confessus est. Sacramentum enim gratiã confert omni adulto offerenti se non ponenti obicem: nam propter ignorantiam probabilẽ excusatur à sacrilegio, quod excommunicatus sacramentum suscipiens incurrit: & propterea quamuis teneatur iste quærere, & obtinere absolutionem, nec possit interim se miscere diuinis, non tenetur tamen ad hoc propter efficaciã suscepti sacramenti: nam iteratio sacramenti non nisi propter effectũ fieri debet. Caiet.in verbo,

7 absolutionis impedimenta. Igitur † solum à vinculo excõmunicationis per beneficium absolutionis se liberare debet, quando peruenerit ad eius scientiã, & ita in cõscientia tutus erit, quod quidem accidere potest ijs, qui ignorantes se propter percussionẽ clerici in minorib. constituti, vel prima tonsura initiati, excommunicationem incurrisse, vel non considerantes excõmunicationem latã contra surripiẽtes arborũ fructus, vel aliud huiusmodi beneficium absolutionis à peccatis tutè impetrant. Nauar.c.9.nu.3. in fin. [Quinimo cũ semper præmitti soleat ante absolutionem à peccatis absolutio generalis ab excõicatione quatenus se extẽdit potestas absoluentis, modo quando scientiam habuerit excommunicationis, faciat illud, ad quod tenebatur: verbi gratia satisfactionem, si est ex causa damni. iux. text.in cap. cum pro causa. de sent.excom. dico istum in foro poli non esse amplius absoluendum, cũ iam fuerit absolutus sed bene in foro fori si fuerit denuntiatus, & interim abstineat à diuinis, & ita procedit dictum Nauar.]

8 Quarta, † excommunicatus maiori excommunicatione, qui scit, aut fatetur se esse excommunicatum, putans iusto quodam iuris, vel facti errore, attenta eius qualitate se posse prius à peccatis, quã ab excõmunica-

municatione absolui, non tenebitur confessionem iterare, si fuerit à peccatis tantum absolutus. Eadem ferè hæc conclusio probatur ac præcedens: eamque Caiet. & Nauar. expressim tenent, quamuis Palu. in 4. sent. distin. 22. quæst. 3. & Sylu. in verbo, confessio. 1. q. 3. ver. 4. probare velint confessionem iterãdam esse, quorum quidem opinio falsa est, vt affirmat Couar. de sentent. excommu. lib. 6. in cap. alma mater. par. 1. §. 6. conclu. 3.

9 Quinta, † iuste à peccatis absoluitur, & per consequens confessionem iterare non tenetur is, qui est excommunicatus excommunicatione iniusta: quia in foro conscientiæ, & corã Deo, qui veritatem intuetur, non cẽsetur excommunicatus, bonus text. iuncta gl. in cap. manet. cum seq. 24. quæst. 1. Quod multo magis procederet, quando excommunicatio esset nulla, communi omnium consensu, argu. tex. in c. solet. de sent. excommu. lib. 6.

Tenetur tamen, quando est iniusta excõmunicatio, excommunicatus à diuinis sibi interdictis abstinere, aliaque vitare. Et si cõtra fecerit, diuinis se immiscendo, irregularitatem incurreret: nisi occultè, & absque vllo periculi scandalo fieret, vt inferius dicemus in materia excommunicationis.

10 Postremo † circa pœnitentiam non adimpletam, an sit iteranda confessio: hæc conclusio firmiter stabilienda est.

Ex parte satisfactionis non adimpletæ in statu gratiæ, aut nullatenus, neque in bono, neque in malo statu, siue per obliuionẽ, siue per negligentem, siue etiam per contẽptum non est confessio de necessitate iteranda, & hoc contra aliquos, & præcipuè Sylu. in ver. confessio. 1. q. 3. & quæst. 25. in fi. Cuius ratio est, quia nullus tenetur confiteri peccata, quæ rite confessus est, & à quibus est absolutus, sed solum pœnitentiam sibi iniunctam exoluere. Et si illius est oblitus absque eius culpa, liber erit à præcepto: si vero culpa sua, illam solam fateri necesse est. Sed damnum, quòd vtroque casu, hoc est, quando culpa sua, vel non sua culpa incurrit, est quòd pœnitentiam oblitam in purgatorio exoluere tenebitur. Sotus in 4. sent. dist. 20. q. 2. arti. 2. ibi, ad tertium. Sylu.

11 Verum † fallit, quod supra diximus, quando ante absolutionem iniungitur ei pœnitentia, & dum iniungitur, ipse contemnit, aut iustam curam non adhibet quo postea eius recordari possit: quia tunc confessio nõ valet etiam si postea pœnitentiam implet. Et hoc non propterea, quia eam nõ exequitur, sed quia quãdo iniungebatur peccauit, & de tali peccato non se accusauit. Nauar. ca. 9. nu. 14.

SVMMARIVM.

1 *Confessarium circumstantias peccatorum scire oportet, & de duplici earum consideratione.*

2 *Circumstantiæ nominis significatio, & quot numero sint.*

3 *Personæ nomen, cuius opera peccatur, tacendum in confessione.*

4 *Admonitio vtilis de circumstantia temporis.*

De circumstantijs peccatorum. Cap. XIX.

1 OPortet † etiam Confessarium, scire circumstãtias peccatorũ. vt sic considerando qualitatẽ criminis in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate personarum. iuxta tex. in cap. sicut dignum. el 1. de homic. & cap. conf[illegible] de pœniten. dist. 5. sciat præbere [illegible] remedium. De ci[illegible] est considerati[illegible] & numero: [illegible] sione. & quia [illegible] de priore disseru[illegible] licit, vt breuit[illegible] explicemus, quid hoc nomen † circunstantia, significet; & quot sunt numero. Circunstantia igitur, quam latini appendicem vocant, est accidens actioni adiacẽs, quod eius qualitatem in genere variat augendo, scilicet, aut diminuendo. Et sunt numero septẽ. Quis, Quid, Vbi, Quibus auxilijs, vel per quos, Cur, Quomodo, Quando. Dicitur ergo Quis, id est, quæ persona, vtrum Ecclesiastica, an sæcularis sit quæ peccauit, solutus, vel coniugatus, senex, vel iuuenis, Rex, miles, vel Imperator, secundum tex. in cap. homo. distin. 40. Quid, id est quod crimen, furtum ne, an sacrilegium, adulterium, an quãcunque aliam fornicationem, homicidium

nie, an rapinam, &c. Vbi, id est quo loco, sacro, vel profano. Quibus auxilijs, vel p quos traxit alios ad peccandum, aut quos posuit mediatores ad malum perpetrandum, vel cum quibus, pro quibus, vel contra quos.
3 Nunquam † tamen debet nominari persona, sed id, quod sufficit ad cognoscendã mutationem speciei, vel numerum tãtum peccatorum. Cur, id est qua intentione fecerit, an ex infirmitate, ex occasione, aut electione, vel quali vsus fuerit intentione, qa mortalia trahunt speciem ex fine: hinc qui furatur, vt mæchetur, potius est mæchus, quàm fur. Quãdo, in sacro tempore, vt diebus festis, vel ieiuniorum, an alio tẽpore, & quantum in tali perseuerauerit: hæc tamen circunstantia, secundum Thomistas, dicitur
4 aggrauans, & † propterea semper bonũ erit in fine confessionis sic dicere: Ex his peccatis meis mortalibus plura, aut aliqua commisi diebus festis. Quomodo, vtrum fraude, per insidias, an aperto Marte occiderit. Præterea crimen commisit naturali, vel innaturali modo, agendo, vel patiendo.

SVMMARIVM.

1 *Circunstantiarum confessio est de præcepto, & de eo iure, quo confessio.*
2 *Circunstantiæ necessario confitendæ, quæ, & de quadruplici earum differentia.*
3 *Cir[illegible]tes, quibus casibus cõ[illegible] nu. seq.*
[illegible]ircunstantia ne-[illegible]
[illegible], an & quan-[illegible]o confitendæ.
Gradum exprimere oportet in incestũ, & qua ratione.
8 *Circunstantia, ex qua peccatum fit reseruatum confitenda, vel quæ annexam habet excommunicationem. nu. seq.*
10 *Circunstantiarum cognitio in confessore, quàm sit necessaria, palam fit.*
11 *Circunstantia numeri, non circunstantia, sed multiplicatio est peccati.*
12 *Peccata interna auget diuturnitas temporis in eis consumpti, & est confitenda.*
13 *Circunstantiæ patentes aditum ad delictum, non confitendæ, & quæ sint.*
14 *Voluntas continuata per totum diem actibus medijs adhibitis ad alliciendum mulierem semel peccat: secut de interrupta.*
15 *Peierare multoties eodem tempore, unum, non plura sunt peccata, & de alijs similibus vide. nu. seq.*
17 *Peccata tot sunt, quot interruptiones, & reuersiones fuerunt ad malum.*
18 *Numerus peccatorum quomodo explicatur, si certus minimè dici potest.*
19 *Peccatorum vices subticere ex causa iniusta scelus est, & obliuio peccati ex lata culpa confessionem inualidat.*
20 *Sæpe sæpius peccaui: an hæc verba satis sint ad explicandum numerum.*
21 *Pænitens, adhibita diligentia, si non recolat numerum, quid agẽdum cõfessori, vt vtrique sit consultum.*
22 *Diuturnitas, propensio, & animus, explicatur in peccatis diuturnis loco numeri.*
23 *Peccatum speciale in memoriam reuocatum post confessionem, confessione an semper egeat.*
24 *Confessarij officium in absoluendis assuetis in diuturnis peccatis, quale sit.*
25 *Circunstantiæ, quæ aliam in speciem peccatum commutant, necessario confitendæ.*
26 *Sacrilegium, quibus in casibus committatur, vide.*
27 *Sacrilegium sola mẽte perficitur, perpetraturque.*
28 *Locus sacer in materia sacrilegij, quid dicatur.*
29 *Circunstantia personæ aliquando auget peccatum, & an, & quando confitẽda, & quibus casibus puniatur plus nobilis quam ignobilis, & econtra.*
30 *Circunstantia virginitatis confitenda, nisi persona sit cognita Confessario, item & voti. num. seq.*
32 *Circunstantiæ peccatorum carnalium mentalium confitendæ, quæ sint.*
33 *Peccatum religiosi grauius dicitur peccato laicorum tripliciter tantum.*
34 *Circunstantia, si sine explicatione personæ, compeccatricis explicari non potest, quid agendum pænitenti.*
35 *Legibus duabus contrarijs in eodem casu cõcurrenti bus, maior præfertur.*
36 *Sacerdoti proprio non confitens ex iusta causa, quid agere debeat, licentia non impetrata.*
37 *Confessor nequaquam pati debet pænitentẽ, criminis consortes manifestare.*

38 Socium

38 *Socium criminis, ex necessitate, quando liceat manifestare. & seq.*
40 *Confessor reuelata in confessione, ne pœnitente quidem permittente, reuelare potest: & quid de persona non socia delicti, num. seq.*
42 *Circunstantiæ finis quæ; & eius præteritio obligat ad iterandam confessionem.*
43 *Circunstantiam necessariam oblitam reminiscens, quomodo confiteri debeat.*

De circunstantijs necessario confitendis. Cap. XX.

1 HOc in loco animaduertendũ est de † circunstantiarũ confessione esse præceptũ. Quod si quis objiciat nullibi id esse expressum, scilicet nec diuino, nec humano iure. Respondetur esse iuris vtriusq;, illius, scilicet quo tenemur cõfiteri: nam quo iure tenemur confiteri, tenemur confiteri integrè; atque omnia cum suis circunstantijs. Accedit canon, consideret. de pœnit. dist. 5. vbi habetur, consideret pœnitens qualitatem criminis in loco, in tempore, &c. tex. in c. omnis. extra de pœnit. & remiss. versi. omnia. expresse habentur in Conc. Trid. sess. 14. c. 5. & can. 7. At vero quia non omnes circunstantiæ sunt in confessione necessariæ, inuestigandum est, quæ istarum
2 sint necessario † confitendæ, vbi adnotandum est quatuor esse earum differẽtias. Quædam enim sunt impertinentes, hoc est nullius ponderis; quippe quæ neque aggrauant, neque alleuiant, veluti dextera furari, vel sinistra, ante prandium, vel à prandio occidere, quas confiteri nedum est superfluum, sed est contra simplicitatem confessionis. Quædam vero sunt alleuiantes, (puta) malum committere bono fine, ignorantia, & metu. c. significauit. de pœnit. & remiss. c. sicut dignum. de homi. has confiteri, imperfectioni est ascribendũ. c. cõsideret. vers. tẽtatione. de pœn. dist. 5. locus enim ille accusationi, & non excusationi deputatus est.
3 Huiusmodi † ergo circunstantiæ aptius tacentur, præterquam si Confessarius de eis interroget, vel ob scandalum vitandum, vt quando ex earum occultatione occasionem alicuius mali idem Confessarius apprehenderet, vt quia pœnitens apud confessorem infametur. arg. tex. in c. nihil. de præscri. Vel nisi deformitatem valde minuerent (v. g.) Si mulier graui inopia pressa, vel metu mortis territa, vt suæ vitæ consuleret, sui copiã fecerit, poterit hæc omnia Confessario patefacere: quia eius famam aliquo modo defendunt, quamuis sint circunstantiæ alleuiantes: vel si quispiã existimet fas esse furari, vt pauperibus eroget, quod tamẽ fieri non debet. c. nõ est putanda. 1. q. 1. si vero pœnitenti placuerit propter humilitatem suæ famę, suoque iuri cedere, posset vtique tacere. At vero si huiusmodi circunstantiæ
4 † proximè consideratæ adeò peccatum leuarent, vt culpæ nomen prorsus tollerent, vel de lethali facerẽt veniale, essent necessario confitendæ: Puta si quis hominem ex ignorantia inuincibili in incertum iaculando transfigeret, vel cum tutamine inculpatę tutelæ sese tuendo occideret, vel si quis accedat ad alienam, quam inuincibiliter suã esse arbitrabatur, vel si quis magna infirmitate pressus nõ recitauerit diuinum officiũ, vel non ieiunauerit: hic si in confessione simpliciter diceret, homicidium perpetraui, confiteretur tanquam graue peccatum, quod non esset tale, atq; ideo peccaret mortaliter. Et similiter si quis extrema necessitate ductus panẽ alienum surriperet, iuxta tex. in c. discipulos. de consecra. dist. 5. & glo. in c. si quis propter. de furt. nõ dicat simpliciter, furatus sum, sed addat necessitatem, qua compulsus est: ne vid[illegible] esse culpa, vbi culpa non est: ve[illegible] cõpellente obolum d[illegible] cat simpliciter fu[illegible] illã exprimat[illegible] tale, quod est v[illegible] pliciter prolatũ gen[illegible]o notat mortale. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 4. versi. sit ergo. 4. concl. Nauar. c. 6. versi. 7. circa si.
5 [Sed an † peccare sub spe veniæ sit circũstantia necessaria ad confitendũ. Respon. D. Tho. 2. 2. q. 21. art. 2. ad tertium. q; peccare cum proposito perseuerandi in peccato sub spe veniæ ad præsumptionẽ pertinet, & hoc non diminuit, sed auget peccatũ, & ita intelligitur Abb. in c. ex transmissa, de eo qui cogn. cõsan. vxo. suæ. peccare autem sub spe veniæ, quandoq; percipiendæ, v. g. vigore alicuius iubilei, vel priuilegij, cũ proposito abstinendi à peccato, & pœnitendi de peccato: hoc non est præsumptionis, sed peccatũ minuit, qa per hoc vr̃ habere voluntatẽ minus

firmatam in peccatis. Habes ergo ex dictis S. Thom. prout ibi colligit Caiet. quod peccans sub prætextu, quòd post confitebitur, etiam faciet pœnitentiam, diminuat peccatum, & non aggrauat. Est enim voluntatis transitoriæ, & non pertinacis in malo.]

6 Rursum † pleræque dicuntur aggrauantes, veluti peccare diebus festis, quæ secundum communem, nec etiam sunt necessario confitendæ. [Non emim est necessario confitenda, & sacerdoti reuelanda circunstãtia festi ab eo, qui mortale crimen commisit in die festo, quasi sit nouum peccatum, q̃ eo tempore mortalem culpam contraxerit. Exemplum. Qui die Dominico fuit fornicatus, non tenetur hanc circunstantiam confiteri, quia præcepta diuina non secundũ sensum spiritualem, sed secundum literalẽ tantum obligãt. Sot. lib. 2. de iust. & iur. q. 4. art. 4.] nisi ratione contemptus, vt si intentione, & proposito violandi festum, lethale crimẽ admittitur, vt si eo fine peccatum committitur, vt fieret aliquod opus prohibitum illis sacris diebus. Sylu. in ver. circunstantia. q. 5. in fi. Nauar. c. 6. num. 9. vers. 9. asserimus. vel etiam nisi quadam notabili, ac omnibus euidenti grauitate peccatum augeret, vt in incestu cum matre, vel filia, quia & si ince-
7 stus † dicatur, non sufficit dicere, cognoui vnam de ascendentibus, vel descendẽtibus, nisi gra[illegible] Sot. dist. 18. q. 2. art. 4. [illegible] vers. 7. incestus. Na[illegible] ratione notabilis [illegible]n procedit in [illegible]get peccatum, vt [illegible]one ipsius na[illegible]atum saltem ex vi constitutionum synodalium, quæ solẽt aliquando furta aliqua, & damna certæ cuiusdam quantitatis Episcopo reseruare. Naua. qui supra. nu. 7. in fin. vers. videtur tamen.

9 Præterea nec locum communis† opinio habet in ea circunstantia, quæ habet annexã excommunicationem, vel efficit, vt ea sit Papalis, quemadmodum grauis percussio clerici. capitu. si quis suadente. 17. quæst. 4. vel Episcopalis, si leuis est. capitu. peruenit. de sententia excommun. has enim circunstantias in quarto, & quinto loco posi-
10 tas, quia eis ignoratis sacerdos † scire non posset, quid esset acturus, omnino scire debet. hinc si iniuria illata fuerit in clericum, quia hic res agitur de iurisdictione, debet interrogare pœnitentem, iniuria fuerit ne enormis, an leuis aliter enim iudicabit de vna, aliter de altera. sic si tractatur de damno dato ex causa furti, oportet interrogare de quantitate, vt videat sit ne ibi excommunicatio synodalis, vel vt sciat modum imponendæ restitutionis. Syluest. in verb. confessio. 1. quæstio. 9. & vt legitimum sumat indicium de pœnitente, an lethale peccatum admiserit, nec ne. Hinc ei, qui furatus est quantitatem notabilem, quæ facit peccatum mortale, non sufficit confiteri furtum simpliciter, sed oportet saltem exprimere illud, quod erat quantitatis iustæ ad efficiendum mortale. Nauar. prælud. 9. numero 6. versic. facit item. imò totam quantitatem exprimere necesse est pœnitentem: aliter enim de illo iudicabit Confessarius, qui mille furatus est, aliter de eo, qui decem millia, aliaque satisfactio iniungenda vni. alia alteri. Sotus distin. 18. quæstio. 2. artic. 4. colum. 9. in fine.

11 Numerus † autem peccatorum, id est Quoties, non est circunstantia, sed peccati ad peccatum additio, atque multiplicatio. Caiet. 1. 2. quæstio. 7. articu. primo qui quidem numerus toties augetur, quoties peccatum ipsum, vel voluntas peccandi, quæ fuerat intercisa renouatur, & hoc in peccatis internis, quæ solo animo consumantur, vt odium, hæresis: secus in ijs, quæ opere exteriori perficiuntur, vt homicidium, fornicatio, furtum: nam illa non multiplicantur, nisi per intercisionem, & interruptionem, aut consummationem operum exteriorum, & non per solam voluntatem, & cogitationem intercisam alijs cogitationibus durante tamen opere exteriori: imò neque per interruptionem actuum exteriorum, qui sunt velut quædam via ad vnicum actum perpetrandum, aut veluti quædam partes ipsius præambulè, & immediate, nisi accidat interruptio, & mutetur propositum illud consummandi, quod postea iterum resumatur.

12 Diuturnitas † tamen temporis in ijs consumpti auget peccatum, & explicanda esset, & ideo maior contritio est necessaria. Nauar. capitu. 6. nume. 16. cum duobus sequen. & capitu. 16. nume. 9. circa medium,

dium, ex quibus infertur, quòd peccator
non tenetur, vt asserit communis, confite-
13 ri † mala verba, signa, & gestus, quæ an-
tecedunt homicidium. Sufficit enim dice-
re, Interfeci: neque colloquia, oscula, &
amplexus, quæ præcedunt fornicationem,
sed tantum dicere, Fornicatus sum: neque
cogitationes, & voluntates apparatuum
ad furandum, sed satisfacit vltimum actum
confitendo. Nauar. qui supra. numero 7. vers.
octauo. & ratio est, quia hæc omnia sunt
via, & præambulum ad delictum. Exem-
pli gratia, ligna, lapides, & columnæ, & si
multa sint secundum se sumpta, tamen
omnia simul considerata tanquam partes
vnius domus non amplius, quàm vnam do-
mum constituunt. l. cum qui. de vsucap. l.
14 qui vniuersas. ff. de acquiren. poss. Sic † pa-
ri ratione, qui diem integrum, vel noctem
in sumeret musicis, & cantilenis, quo mu-
lierem alliceret, vel oportunitati captan-
dæ, qua ipsam alloqueretur, vel alijs of-
ficijs, quibus in illum finem pessimum in-
flecteret, quandiu talis voluntas, & ope-
ra exterior non interrumpitur, vnum tan-
tum peccatum erit, licèt tanto grauius,
15 quanto diuturnius. Sic † si eodem tem-
pore quis multoties peierauit, ratione
continuationis temporis vnum peccatum
dicitur, & si pluries committatur. ita text.
in capitu. cum haberet. de eo qui dux. in
matrimon. pro quo glossa notabilis. in l.
pen. ff. de actio. & obliga. Pariter si alicui
eodem tempore dicantur plura verba in-
iuriosa, non tot iniuriæ, quot sunt verba
iniuriosa, sed vna tantum erit. ita Barto. in
l. item apud. §. 1. ff. de iniur. Sic qui sæpius
rem contrectat, non plura, sed vnum fur-
tum committit. l. ei qui. ff. de furt. ita qui
pluries clericum verberat continuato ta-
men tempore, non incidit nisi in vnam sen-
tentiam excommunicationis, licèt verbe-
ra fuerint plura. text. not. in capit. cum pro
causa. de sententia excommunicatione. vi-
de in capitulo primo. & ibi per glossam. de
pœn. per Barto. in l. inficiendo. §. infans.
16 de furtis. Sic † in casu nostro, qui diem in-
tegrum insumeret musicis, vt mulierem
alliceret ad prauum opus, vnum peccatum
erit: nisi mala illa voluntas peccandi esset
interrupta, cessando ab impendenda illa
opera exteriore, & iterum postea illam
continuaret, vel si opera illa exteriore fi-
nita, puta fornicatione, iterum coiret: nam
tunc duo essent peccata, vel si illa expleta
vacaret alijs negocijs, quæ non essent via,
neque præludia ad prædictum opus, & ite-
rum postea rediret ad eandem malam vo-
17 luntatem: † nam tunc peccatum aliud cō-
mitteret, & tot subinde peccata teneretur
confiteri, quot interruptiones, aut renoua-
tiones. Veluti si pergens ad homicidium
perpetrandum, vel fornicationem, in via
furaretur, aut blasphemaret: nam tunc tot
peccata cōmitteret, quot essent in se actus
mali. Nauar. cap. 6. num. 17. in fin. Igitur ne-
18 cesse † est peccatorem exprimere certum
numerum si recolit: sin minus rationem se-
cum ponat quoties in die, vel hebdomada,
aut mense, plus, minusve peccatum illud
admiserit, & numerum confiteatur certio-
rem, vel verisimiliorem. [Sed quid de eo,
qui post vnam fornicationem cum amica
habitam, eam multoties osculatur, cum in-
tentione iterum non fornicādi, sed ad ma-
iorem delectationem, an vnum, vel plura
commiserit peccata? Respondeo, quod vnum:
quia illa omnia videntur consequentia
fornicationis iam habitæ. Nauar. in Manua.
in sua vltima editione. c. 6. nu. 18.]
19 Peccaret enim † mortaliter, qui ex cau-
sa iniusta, puta, erubescentia, vel hypocris
vices aliquas subticeret peccatorū, quorū
iam meminit, quia eti[illegible] culpa sua
fieret quo minus rec[illegible] scili-
cet sese colligend[illegible]
tuisset, confessi[illegible]
in ver. confessi[illegible]
[Et ratio est, quia [illegible] inte[illegible]
de iure diuino. Io. c. 20. probatur per Con.
Triden. sess. 14. c. 5. ita mediocris saltem in-
quisitio peccatorū ante confessioné de iure
diuino est præmittenda. Quo enim iure, quis
ad aliquod opus tenetur. Compellitur & ad
media, quæ illi sunt necessaria. Sot. in 4. sen
ten. dist. 18. q. 2. artic. 4.]
20 Nec etiam satisfacit dicens, † peccaui
sæpè sæpius in huiusmodi peccati gene-
re: cum verbum illud sæpè, ita verifice-
tur in binario, seu denario, sicut in cen-
tenario. iuxta glos. in capitu. monasteria.
versic. frequentare. de vita & honest. cler.
21 At si adhibita † omni diligentia, & præ-
paratione ad recolendum peccata, quæ

consueuit facere humana fragilitas, quę secundum Scotum est, quando quis tantam adhibuit ad memorandum, quantum quis apponeret in re ardua, & quæ sibi multum esset cordi, certum numerũ exprimere nequiuerit, tunc nisi ex circunstantijs verborum pœnitentis Confessarius æquè poterit noscere numerum, vt peccator, quia tunc numerus esset confessus implicitè, vt per Syluest. in ver. confessio. 1. q. 11. in fin. debet supplere pœnitentis conditionem, interrogando statum sufficienter, & quãdiu in illo permanserit, & ita in conscientia ambo tuti erunt. Veluti si meretrix publica, quæ per decennium parata esset ad sui copiã faciendam nedum vulgaribus hominibus, sed & in sacris constitutis cęlibem vitam agentibus, & matrimonio iunctis, conteratur: quoniã satis erit si Confessario panderit tempus, quo sic in prostibulo permanserit omnibus exposita: [dicendo. Quotidiè eram parata per biennium, vel decennium in loco publico, & sæpè cum varijs hominibus solutis, & coniugatis, &c. opere, & cogitatione peccaui. & hoc circa fornicationem. tenetur tamẽ Confessor descendere ad alia particularia peccata, quæ illæ perpetrare possunt. v. g. si vna cum altera fuerit turpissime coniuncta. Si ne sequatur cõceptio, foras semen emittunt, si procurent aborsum, si contra naturã miserabiliter cognosci permittant, si alios mulierum [illegible]es faciant interficere, & alia hu[illegible]cõcubinarius, qui per[illegible]nam in domo, ac in [illegible] consuetudine [illegible]emando, peie[illegible]atque [illegible] prauis cogitationibus [illegible]nsensum præbendo, non numerum, † sed diuturnitatem, frequẽntiam, propensionem, & animum peccandi manifestent, vt inquit Sotus, in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 4. col. 4. Nauar. c. 6. num. 15. hinc enim spiritualis iudex melius conijciet, quę adhibere debet remedia, quã ex importuna calculatione. Quod si rogas, vtrum dum quispiã sic tempus ex-

23 plicando † confessus est, quod postea in particulari cuiuspiã recordatur peccati, an teneatur illud confiteri. Respondetur, quòd non: quia satis illud confessus est, cum dixit quotidie similia perpetrasse. Sotus, qui supra versi. at qui.

24 Hos etiam ita † malo, seu peccato assuetos Confessarius nõ statim absoluat, sed in mense plus, vel minus secundũ ipsius prudẽtiã absolutionẽ differat, audita tamẽ singulis hebdomadis ipsorum confessione, & hoc modo per salutaria monita, & oportuna remedia ad ipsam absolutionem impetrandã disponat, secundum text. in c. quod quidam. de pœnit. & remissio.

25 Aliæ sunt præterea † circunstantiæ, quæ aggrauant, & mutant in aliam speciẽ, & in infinitum, videlicet quæ specialem habent repugnantiam ad aliquod præceptorũ diuinæ legis, vel Ecclesiasticæ. Eiusmodi sunt furtum, & fornicatio, quæ simpliciter repugnant præceptis legis. Non furtum facies. Non fornicaberis: nam vtrunque horũ factum in loco sacro dicitur sacrilegium. cap. quisquis. 17. q. 4. D. Tho. 2. 2. q. 99. art. 3. ad tertiũ, quæ circunstantia illa sola necessario confitenda est, iuxta Concil. Trid. sess. 14. c. 5. quæ ad sacrilegij speciem trahit, quod est quando opus ipsum peccati, sanctitati, vel immunitati eiusdem loci directe cõtraria-

26 tur, qđ contigere † potest in multis casibus. Et primus est, si inde extrahatur, qui illuc vitæ suæ tuendæ gratia confugerit. Caiet. 2. 2. q. 7. art. 1. & in ver. sacrilegium. Secundus casus est, si in eo loco furtum committatur, quinimo non solum est sacrilegium, sed etiã excommunicatio, si interuenit cum furto effractio Ecclesiæ. c. conquestus. de sentent. excommu. Tertius est, si in eodem loco fornicetur. procedit etiam si dicta circunstantia addatur actui bono, repugnante tamen ratione, vt si vir vxori debitum in Ecclesia reddat. Syluest. in verbo, circunstantia. q. 4. Nauar. c. 6. nu. 9. ver. 1. Quartus est, si ibi fundatur sanguis humanus. cap. proposuisti. extra de consecrat. eccle. vel alt. c. ecclesijs.

27 de consecrat. distinct. 1. Et † hæc intelligo non solum si perueniatur ad actum, sed etiã si mentaliter desideret aliquis in loco sacro aliquid horum perpetrare: nã tunc eandem per se grauitatem habent, & ad eandẽ speciem sacrilegij pertinent. Sylu. in verbo, confessor. 1. q. 10. Hæc enim id est fornicatio, & sanguis in ecclesia fusus impediunt exhibendum ibidem diuinum cultum, ad quem directe sanctificatur locus.

28 Locus † autem sacer quo ad hoc non dicitur monasterium, aut dormitorium, vel cameræ ecclesiæ adhærentes, aut cam-

panilia,

panilia, & multò minus prædia religiosorum, quia sunt quartæ speciei rerum sacrarum. D.Tho.2.2.quæst.99.artic.3. Nauar. in Manua.c.16.num.3.vers.interrogatus. Sed tantum dicitur Ecclesia consecrata, vel benedicta. Sot.in 4.senten.distin.32.q. 1. artic. 3.Nauar.qui supra contra Sotũ, & hæc quo ad circunstantiam loci.

29 Propriæ personæ † circunstantia aliquãdo peccatũ auget: [quia licet in pœna corporali plus puniatur ignobilis, quàm nobilis.35.distin.ante omnia.l.2.C.vt nemo priua.c. qui contra pacem. 24. quæst. 1. tamen in pœna pecuniaria plus punitur nobilis, quàm ignobilis, & in foro animæ plus peccat in dignitate constitutus, quàm priuatus, & prælatus, quàm subditus.c. homo. distin.40.25.quæst.1.c.nulli fas. Tum q̃a quo maioribus fungitur donis, eo maior notatur ingratitudo. Tum, quia in eo maius trahitur exemplum, atque maior datur alijs audacia delinquendi, & sic in se, & in alium deliquit. Tum, quia delicta sua magis nota sunt, quia pluribus patẽt. Tum quia vbi exigitur maior honestas, ibi est maior status, & prærogatiua, & ideo videtur maior contemptus. ita Ant.de Butr.in c. cum quidam. de iureiur. Zabar.in cle.2. quæst. 5. de vita. & honest.cleric.] Et propterea quamuis optimum sit hanc circunstantiam exprimi, cõmuniter tamen non est necessarium: nisi cũ mortale vnius speciei fieret mortale alterius. Hinc qui cum coniugata rem habuit, vel cum religiosa, aut consanguinea, non satisfit confitendo se cum fœmina cõcubuisse, sed debet exprimere eam fuisse coniugatã, religiosam, vel consanguineam: nam in primo casu est adulterium, in secundo sacrilegium, in tertio incestus, & per consequens, q̃ erat vnius speciei efficitur alterius. Nauar.c.6.nu.5.in 4. illatione. Vbi etiam inquit hoc esse necesse confiteri ex parte con-

30 fitentis, nempe virginitatis† circunstantiã, si ipse sit virgo, vel coniugatus, non solum quando opere consumauit, sed etiam si mẽte. Ibi numero septimo, contra Sotum, quod tamen intellige, nisi pœnitens notus esset Confessario; tunc enim non oportet dicere, Rem veneream habui cum coniugata, cum sim coniugatus, vel religiosus. Sot. distin. 18.q.2.artic.4.col.11.vers.accidit.

[Ad eundem etiam modum si mulier nõ habeat alia peccata confitenda præter ea, quæ cum suo confessore commisit, satisfacit, si dicat: Ego fateor me peccasse in illis, quæ nosti me tecum commisisse: quia in foro pœnitentiali non ad aliud videtur necessaria explicita peccatorum confessio, nisi vt sacerdos integram habeat notitiam de peccatis, super quibus sententiam absolutiuam debet proferre, ac proinde si sacerdos aliunde habeat peccatorum ipsius pœnitentis sufficientem notitiam, & peccatorum se omnium illorum, quæ sacerdos cognouit, reum esse fatetur, id pro sufficienti confessione habendum est, vt possit à tali sacerdote absolui. Medin.c. de confess. q. 8.in fin.]

31 Sic circunstantia voti † exprimi necesse est à pœnitente, cum agit contra votum, vel contra statum voto firmatum, vt cum religiosus, seu alius cultui diuino mancipatus fornicatur, quia fornicationis crimen transit in sacrilegium.

[Quinimo si in sacris esset, vtranque circũstantiam teneretur confiteri, quia illa circunstantia est necessariò confitenda, quando id, q̃ est mortale ob vnam causam, fit etiam mortale ob aliam causam: siue mutet opus illud ex vna in alteram speciẽ, siue secus, vt pulchre Nauar.in Manua.c.6.nu.3. & in c.consideret.nu.5.de pœn.dist.5.vnde cum committat sacrilegium ex duplici causa, quia venit contra votum [illegible] pro-missum in professione [illegible] dine sacro.dist.28.c. [illegible]

32 Quod † idem pr[illegible] libus mentalibus: n[illegible] stantias variarũ personarum variantur etiã species multornm desideriorum. Quare quę sunt erga coniugatas, sunt adulteria, quæ erga cognatas, incestus, quæ erga virgines, stuprum: & ideo sunt necessario confitendæ cum numero illarum concupiscentiarum. Nauar.c.16.nu.9.vers.5.qui habet. At si religiosus blasphemauerit, aut peierauerit, tunc solius blasphemiæ reus erit. Caie. 1.2. q.7.artic.1.Nauar.c.6.nu.10.& 11.

[Ex ijs ergo colligitur, quod licet religiosi sint digniores laicis, & per consequens eorum peccata, & delicta debent esse grauio-

33 ra, & grauiori pœna † plectenda, nihilominus peccatũ, q̃ à religiosis committitur potest esse grauius peccato seculariũ eiusdem

ſpeciei tripliciter. vno modo, ſi ſit peccatum contra votum religionis, puta ſi religioſus fornicetur, vel furetur: quia fornicando, & furando facit non ſolum contra pręceptum diuinæ legis. Non fornicaberis, aut furtum facies: Sed etiam contra votum continentiæ, vel paupertatis, furando. Hinc maior pœna imponi debet religioſo, vel clerico in ſacris, & multo magis epiſcopo, vel prælato, quàm laico. Vnde Aret. in c. cum non ab homine. de iudic. dicebat communẽ eſſe opinionem, quòd tales deberent deponi, tamẽ in contrarium eſt veritas per tres gloſſas in c. Maximianus. 81. diſt. & in cap. lator. 2. q. 7. & in c. presbyter. 82. diſtin. quare pœna arbitrio iudicis relinquitur, & hanc eſſe cõmunem aſſeuerat Dec. in c. at ſi clerici. de iudic. & Diaz. Hiſp. in ſua praxi crimi. c. 72. Sic furtum in clerico graue delictum dicitur. Hinc in furto captus, & conuictus deponitur. c. presbyter. 81. diſt. maximè, quando eſt admixtum ſacrilegio. Summè enim offendit clericus, vel religioſus, qui plus cæteris debet ſacra tueri, & reuereri, ſi illa violat, aut offendat in eis: quod quidẽ delictum eo magis inter grauiora annumerari ſolet, quando eſſet familiaris, vel in obſequio alicuius, vt inquit Ioan Fab. in §. alia denique. Inſti. de publ. iudi. Quis enim domeſticos fures valebit effugere, niſi eos ſeuerior pœna, quàm alios à tanto facinore retrahat [illegible] multo grauior illis eſſet im- [illegible] m aſſueti eſſent. nam vul [illegible] atur, graue eſt ad ſa- [illegible] a vide Diaz Hiſp. in [illegible]

Secundo magis peccant religioſi, ſi ex cõtemptu hoc faciant: quia videntur magis ingrati diuinis beneficijs, quibus ſunt ſublimati ad ſtatum perfectionis, ſicut Apoſt. dicit ad Hebr. 10. quod fidelis grauiora meretur ſupplicia, ex hoc, quod peccando filium Dei conculcat per contemptum.

Tertio modo peccatum religioſi poteſt eſſe maius propter ſcandalum: quia ad vitam eius plures reſpiciunt: At ſi religioſus non ex contemptu, ſed ex infirmitate, aut ignorantia aliquod peccatum, quod non eſt contra votũ ſuæ profeſſionis cõmittit abſq; ſcandalo, puta in occulto, leuius peccat eodem genere peccati, quàm ſecularis, quia peccatũ eius, & ſi ſit leue, abſorbetur quaſi ex multis bonis operibus, quæ facit, & ſi ſit graue, facilius reſurgit. Primo quidem propter intentionem erectam, quam habet ad Deum. Secũdo, quia iuuatur à ſocijs ad reſurgendum, ita D. Tho. 2. 2. q. 186. art. 10. Io. Andr. in c. accuſatus. de hæret. lib. 6. Abb. & Fely. in c. cum quidam. de iureiur.]

34 Quando autem in confeſſione † circunſtãtia exprimi nequit, niſi perſona cum qua peccauit, prodatur, tunc pœnitens diligenter quærere debet eum Confeſſarium, cui illa perſona ſit incognita, ne quo modo per confeſſionem eam prodat. Quod ſi neceſſario facienda ſit confeſſio ei, qui eam agnoſcat, & ex manifeſtatione perſonæ, ſibi, vel alteri immineat periculum notabilis infamiæ, ſeu perſonæ, tunc omiſſa circunſtantia confiteatur cum propoſito tamen illam confitendi, cum primum à prædicto impedimento illa tertia perſona, vel ipſe liber erit, iuxta ſententiam D. Tho. in 4. ſent. diſt. 17. q. 3. art. 4. ad quartam q. verſi. ad quintum. Et ita intelligendum illud Caiet. in verbo, cõfeſſio, conditione. 3. Exemplum, acceſſit pœnitens, & commiſit inceſtum cum propria matre, vel filia, vel extitit mediator, vt ab alio committeretur: ſed quia pœnitẽs, vel mater, vel filia Confeſſario ſunt noti, non poteſt cognationis gradũ exprimere abſq; mulieris infamia, tunc prætereundam eſſe circunſtantiam nemo eſt profecto qui non fateatur. Et hæc opinio eſt amplectenda, quamuis contraria ſit magis communis: ra-

35 tio autem eſt, † quia quando duæ leges cõtrariæ in aliquo caſu concurrunt, in quo alterius obſeruatio in aliquo caſu eſt omittenda, tunc illa, quæ maior eſt, debet anteferri, atque illi cedere, argu. tex. in c. ſi Dominus. & c. Iulianus. 11. q. 3. Atque iniuſtè aliquem nota infamiæ inurere, eiuſque peccata ea ignoranti patefacere peccatum eſt lege diuina naturali prohibitum. Nauar. in ca. inter verba, 1. q. 3. nam ius naturæ quod à Deo deriuatur, iubet honori alterius, & famæ, & vitæ, ſicuti honori proprio, & vitæ conſulere. Confeſſionem vero ſacramentalem non integram facere, peccatum eſt lege diuina poſitiua Chriſti Redemptoris noſtri prohibitum, vt in glo. ſum. de pœnit. diſt. 5. Igitur hæc tanquam inferior illi cedere debet. Inno. in c. omnis. & ibi Hoſti. nu. 4. de pœnit. & remiſſ. Nauar. c. 7. nu. 2. Quæ quidem

36 dem multo magis obtinent locum,† quando aliqua iusta causa existeret non cõfitendi proprio sacerdoti,ea ratione,quia versatur periculum animæ, aut vitæ, aut famæ ipsius pœnitentis: Nam tunc si causa illa manat ex culpa sacerdotis, puta, quia est valde imperitus, aut solitus reuelare confessioné, vel solicitator ad malum, aut alia causa, tunc oportet quidem, sed sufficit licentiam petere,quam si impetrare non valet,& accessus ad superiorem non patet, tũc si confessio non est de præcepto,quia nõ est celebraturus, vel cõmunicaturus,vel quia non esset scandalum non confiteri,debet cõfessionem differre,quousque commodè fieri posset integra. Caiet.in ver.confessio.con ditione 10.At quando nulla expectatur cõmoditas commodè posse fieri integram,vel confessio esset de præcepto, tunc debet peccato illo, vel circunstantia illa omissa,reliqua confiteri, & postea communicare, cum proposito illud, vel illam confitendi, quàm primum dictum impedimentum cessauerit, non differédo in alterum annum, quemadmodum posset differre ille, qui absque mala fide aliquorum obliuiscitur. Et ratio diuersitatis est, quia ille legitimè cõfessus est omnia,quorum memoriã habet. Hic vero non est omnia confessus, quare sublato impedimento tenetur,habita oportunitate,illa confiteri. Sotus dist.18.q.2.art.5. circa 3. argumentum. Si vero iusta causa manat aliunde, tunc oportet petere,& obtinere,& multo magis si non est iusta,q̃ est illa quando timeret à proprio sacerdote sollicitioré curam de se, aut minus bonam opinionem habendam in posterum, aut propter solum pudorem,aut erubescẽtiam, secundum Syl. in verbo, confessor.1.§.6. nisi adeo magna esset,vt pœnitentem constitueret in periculo tacendi aliquod peccatum,vel circunstantiam necessario cõfitendam.Nauar.in c.placuit.nu.146.cum quatuor seq.de pœnit.dist. 6.& c.7.in Manuali.nu.9.in fin.

Sed redeundo modo ad circunstantiam
37 personæ,cum qua peccauit † pœnitens, aduertendum erit quod si confessarius præcognouerit pœnitentem patefacturum delicti consortes, vel à quibus fuerit ad peccandũ inductus,occurrat quàmprimum,ipsumque admoneat ne reuelet,ne cõtrafaciendo, peccato illius videatur cõsentire, vt inquit D. Bonauent.in 4.sent.dist.11.quæst.3. Nauar. cap.7.num.2. Quod proculdubio verum est, quando poterat pœnitens suum peccatum, vel circunstãtiam mortalé exprimere absq; reuelatione tertiæ personæ,alias secus, secundum communem opinionem, quam tamen Nauar.c.7.nume.3. valde impugnat, & reprobat dicens potius alteri confitendum cum licentia,vel si impetrare non potest.potius debet circunstãtiam tacere,quàm proximum diffamare,quando alterum de duobus fieri oportet.

38 At quando † per manifestationem socij criminis in confessione nulla timetur famæ ipsius iactura; nempe quando creditur fore vt Confessarius prædictum socium omnino celet,tametsi deinceps non tanti æstimabit illum,sicut & prius,nihilominus tamen detegendus erit. [& ratio est plana, quòd cum confiteri omnia peccata mortalia fit de integritate confessionis,nullatenus pœnitenti licet ob id solum circunstantiam mortalem tacere,ne Confessarius sciat. Eodem enim confessionis sigillo tenet celare culpas aliarum personarum,quo ipsius pœnitentis. Ob idque illud non est alios infamare, præsertim cum complices sua culpa in illud se periculum immerserint.] Sotus in 4.sent.dist. 18.q.2.art.5. ad 4. argum. D.Thom. dist.16. q.3.artic.2.q.5. ad tertium.

39 Potest † etiam tuta conscientia pœnitens criminis socium in confessione manifestare, quotiescunque bono a[illegible]n ex curiositate Confessariu[illegible] [Syluest.in ver.conf[illegible] aia; In vtilitatem ip[illegible] melius consulat, vel vt p[illegible]eruet a[illegible] diuo: tunc enim expedit confitentem exprimere Confessori illam personã: potest enim contingere,quòd Confessor per cognitioné illius personæ talia monita dabit, per quæ à recidiuo melius præseruari poterit, vel etiam in vtilitatem personæ nominatæ, vt pro ea oret, vel secreto emendet. Sed nota quòd hac de causa non expedit eam in confessione nominare: quia tunc non posset ad correctionem ipsius procedere.] Nunquam tamen debet pœnitentem ad id compellere. ita Alens. de Confes.titu. 12.circa finem. Rursum, quãdo proprius Confessarius huiusmodi est, vt probabile sit eum profuturum,& nullatenus obfuturum, si circunstan

ria, qua alterius crimen reueletur ei confiteatur potest,& debet pœnitens illam ei cōfiteri.argum. text. in c.hoc videtur.22.q.5. Hoc enim non est infamare: quia nihil cōtra ius reuelatur, cum iure ei, quem credimus profuturum,possit alterius crimen deferri: modo prius eum per se corripiat, vel quando nulla ei spes sit emendationis per suam correctionem. Nauar.c.7.num.8.Imo addit Bonauent.dist.21.in 2.par.quæstionis.
40 art.1.quòd † non solum ad explicandam circunstantiam peccati proprij, verum etiam ad prouidendum sibi remedium potest pœnitens reuelare aliam personam.Vt si puella ab aliquo molestè in turpitudinem sollicitetur, detegere illam personam potest in confessione. Imo etiam extra confessionem non solum ei, qui prodesse potest, sed etiam ei, qui potest obesse, nam qui iniuriam alteri intentat, saltem quandiu in illa perdurat, ius perdidit suæ famæ, ac perinde alter habet ius defendendi se, postquam remedia alia adhibuerit, cum detrimento famæ alterius.

41 At vero, † quando reuelatio fit in confessione, cauere debet Confessarius omnino, ne etiam de licentia pœnitentis extra confessionem eius negotium tractet, aut reuelet: faceret enim confessionem exosam, qđ secus est, si extra confessionem. Sotus in 4. sent.dist.18.q.2.artic.5. col.21.

42 Quando vero alia persona † est explicanda, ne[illegible]it socia delicti, sed alia de [illegible]aior est adhibenda cau[illegible]ur se infamasse pa-[illegible] tali crimine, tamen [illegible]enim, vbi aperit crimen patris, aut matris, tunc inquā maxima circūspectione eundum, vt primum bene examinetur, an sit circunstantia necessaria cōfessionis, qualis fateor esse potest infamatio parentum de re grauissima,& ideo confitenda non solum, quando fuit mendacium: nam hoc notissimum est, verum etiam quando crimen parentum fuit verum, si fuit infamatio preter ordinem iuris.Ibidem Sotus. Est etiam alia circunstantia, quæ vocatur circunstantia finis, idest, cur, quæ sicut dupliciter superuenit veniali ex genere faciendo de veniali mortale: Ita dupliciter variat speciē proportionalitate seruata. Verbum namq; tocosum dupliciter ex fine fit mortale.

Primo ex parte agentis, puta, si cōstituatur in eo finis.

Secundo ex parte obiecti, vt si ordinetur ad adulterium.Caiet.1.2.q.88.art.5.in fi.Et in ijs casibus talis circunstātia adeò est necessario confitenda, q̀ si quis illam omitteret, iterare confessionem deberet. Hinc facile infertur, quàm sint in orbe terrarum fideles, vt inquit. Nauar.in c.consideret.de pœn dist.5. qui iterationis vinculo sunt adstricti: nam qui ieiunium frangit, quo ad libidinem potentior sit, qui furatur, vt mechetur. Qui missam non audit, quo muliterculæ placeat, cum confitetur hæc admisisse, debet addere, quo fine ea admiserit, alias iteranda est illi confessio. sed heu albo coruo rarior est, qui faciat.

43 Postremo † sciendum erit, quòd quando circunstantiam omnino in confessione necessariam est oblitus, potest illam, cum primum recordatur, cōfiteri. Exemplum. quidā iuramento firmauit nunquam percussurum clericum, demum in illum manum injicit violentas, confitetur, non tamen recordatur iusiurandi appositi, huic sufficit postquàm illud in memoriam reduxerit, dicere: Confiteor me iuramentum semel, aut pluries fuisse transgressum, absque eo, quòd reconfiteatur peccata. Nauar.in prælud.9.nu.4.& in cap.6. num.20.

SVMMARIVM.

1 *Confessarium alienissimum à peccatis oportet esse: & in peccato administrans peccat.*

2 *Probitas & charitas fraterna, pręcipua ornamenta in Confessario.*

3 *Confessarium exterius quanta morum grauitate esse oporteat, vt dignam personam gerat.*

4 *Confessarij interna ornamenta, quæ sint.*

De probitate Confessarij.

Cap. XXI.

Confessarius quippe, cuius pedibus peccator se humiliter prouoluit, exponens illi suos
1 languores, talem † se exhibere debet, vt in nullo eorum iudicandus sit, ne dum alios iudicare audet, seipsum condemnet. Omni itaque crimine careat oportet, qui alios iudicare paratus est.Cognoscat igitur se, & purget, & si quid damnan-

damnãdum in alijs reperierit, à se proijciat. Animaduertat, quod dr. Qui sine peccato est vestrum, prius in illam lapidẽ mittat, vt inquit Aug. in c. 1. §. sacerdos. de pœn. dist. 6. Nam qui peccato mortali tenetur, & cõfessiones audit, lethalis culpæ reatũ incurrit toties quoties huiusmodi actum facit. Etenim oĩs, qui sacrm̃ recipit, vel administrat in peccato mortali, mortaliter peccat. c. illud. dist. 95. Licet eius absolutio valeat, vt hr̃ in Conc. Trid. sess. 14. c. 10. Nõ tñ semper de necessitate requiritur confessio, nisi in Eucharistia, sed sufficit contritio. Sylu. in verbo, confessor. 3. nu. 4. vers. quantum vero.

2 Studeat igitur eam saltem † probitatẽ callere, vt sit, vel saltẽ credat se esse extra statum mortalis culpæ. At quo melius, & quo in omnibus virtutibus, & præcipuè in charitate fraterna, & zelo animarũ eminentior fuerit, eo aptius instrumentum erit diuinæ bonitatis, vt exageratius pœnitentẽ admonitum curare possit, quãti refert vitam secundum diuinam voluntatem emendare.

3 Præter hæc ad † probũ Confessariũ pertinet, vt exterius, interiusq́; sit compositus. Exterius quippe in incessu debet Cõfessarius esse ornatus, vt grauitate itineris mentis maturitatem ostendat. Incõpositio enim corporis inæqualitatem indicat mentis. Vnde historiographus ille cum eius mutabilitatẽ describeret, cuius cõscientia curis excitata mentem vastabat: inter cætera hoc etiã notabile indicauit, dicẽs: Incessus eius modo citus, modo tardus, ita tex. in c. fi. dist. 41. Igitur ad Confessarium spectat, vt exterius in eius vultu, & gestibus, & motib. corporis, aut etiã in eius habitu, vel voce nihil agnoscatur qđ nõ deceat virum probum, & maturum, & eum, qui Dei locum tenet.

4 Interius † vero, vt cuius gerat vicem secum reputans, cum reuerẽtia, & timore suũ munus obeat, atque humiliter de se sentiẽs pœnitentes sibi præferat. Ad eius etiã bonitatem pertinet, vt multis sanctis meditationib. imbutus sit: tum vero maximè ijs, quæ versantur in considerandis beneficijs à Deo, sibi collatis, & vt diuina charitate sit ignitus. Cum ad id peruenerit, ꝗ homines lucretur, Regnũ Dei per pœnitentiæ sacramẽtum augeat, ditet sanctam Ecclesiã, diaboli tyrannidem eradicet, Christi animas sanguine redemptas ducat ad vitã æternã.

S V M M A R I V M.

1 *Probitas sine prudentia potius est stoliditas dicenda.*
2 *Prudentiæ Confessoris est, constituere, vel habere pœnitentem à latere, & quare.*
3 *Prudentiæ item est, minus sæpe confitentes prius audire, quàm alios.*
4 *Audito in initio confessionis casu reseruato prudentia necessaria.*
5 *Confessoris imprudentia, confessio aliquãdo odiosa redditur, & damnosa pœnitenti.*
6 *Confessor summa humanitate accipiat infirmos, & idiotas, cauteque turpia interroget.*
7 *Pœnitens turpibus deditus, nisi in fine Quadragesimæ confitens non statim ad communionem admittendus.*
8 *Confessor dubia differat, nec in dubio statim ad pœnam obliget pœnitentem.*
9 *Animæ in foro pars tutior licet durior eligenda, in dubia irregularitate: idem in foro quasi pœnitentiali. num. seq. vide casum, num. 12.*
11 *Pœna ampliatur causa euitandi animæ periculum.*

De Confessarij prudentia. Cap. XXII.

SEd non satis est Cõfessarium esse probum, nisi sit prudens:
1 probitas † enim si prudentia careat tran[illegible]um, ve-riusque [illegible] quàm probitas. Inde [illegible] cum simplicitate, ho[illegible] iunxit, cum dixit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

2 Prudentia † vero Confessarij in hoc posita est, vt pœnitentem ita sibi à latere constituat, vt alter alterius vultum intueri nequeat: ne pœnitens pudore detentus erubescat. Et si nihil fuerit intermedium, quod aspectum prohibeat, aurem ei præbeat, vt manu ab eodem latere maxillæ apposita faciei aspectus excludi possit.

3 Prudentia † etiã vtatur, vt cum oẽs audiri nequeant, eos libentius, & prius audiat, qui rarius confitentur, vel quia sunt extranei, aut in maiori dignitate, vel quorũ confessione spiritualis profectus redundat ad maiorem Dei gloriam, & cõmune bonum.

4 Sciant etiam Confessarij,†quòd maxima prudentia vti debent, quando aliquem casum reseruatum initio sacramentalis confessionis audierint:nam tunc audire debent totam cōfessionem, & nullam mentionem de reseruatis facere,nisi in fine. Et postea more periti medici infundere vinum, & oleum vulneribus sauciati,pro vt Christus Luc.10. eos docuit,remittendo pœnitentem, aut seruando seruanda, prout supra late diximus. cap.6.

5 Quod est contra nonnullos † Confessarios, qui adeò à virtute prudentiæ alieni sunt, vt cum primum aliquem casum reseruatum in principio confessionis audierint, illico pœnitentes ad Pœnitentiarios destinant, aut transmittunt; qua de re fit subinde,ut eundem bis,aut tertio, & eo amplius necesse sit remitti. Sæpè namque contingit pœnitentes alijs reseruatis criminibus etiā atrocioribus reperiri inuolutos,& ita Confessariorum imprudentiæ duntaxat causa, sacra confessio aut redditur odiosa, aut saltem onerosa.

Ex eadem quoque imprudentia accidit, quod sæpè grauissimi etiam peccatores omnibus peccatis euomitis ante Deum ante pedes Confessarij,multum dispositionis, ac præuenientis gratiæ diuinæ acquirerent: nisi statim audito casu reseruato repelleren
6 tur. Est † etiam prudentiæ, vt non paruam diligentiam apponat cum infirmis, & ignorantibus [illegible]rum aperiant conscientias: [illegible]m Confessarium, te-[illegible] de pœn.& remis.tan[illegible]m, & cautum affabiliter, & [illegible] [illegible]irere, ne pœnitentes ex austeritate Confessarij impediantur in confessione sua, & diligenter, ne peccata celent ex verecundia, vel ignorantia. Vnde vulneribus sauciati super infundat vinum, & oleū, hoc faciet,si animabit diffidentes oleo mansuetudinis, & arrogantes vino iustitiæ, tæpidos calefaciet,cæcos illuminet,sibi,& pœnitenti prouideat,vt cautè interroget circa ea,quæ possint,vel sibi, vel pœnitentibus laqueos [illegible] deo in venereis vtatur verbis,[illegible] fieri potest honestis, ijsdem pœnitentem vti doceat. Satis enim est intelligi, quod dicitur. [Vnde de alijs peccatorum adinuentionibus,& de peccatis inconsuetis, & enormibus,& contra naturam non inquiratur,nisi in generali,& à longè, & per quasdam circumlocutiones,vt si commisit dicat, & si commisit, non dicat. De talibus enim dicitur prou.11.Qui inuestigator malorum est, opprimetur ab eis. ratio enim est, quia pœnitens sæpè per hoc discit, quod non nouit. In huiusmodi etiam contingit concuti confessorem.]

7 Et si quem † repererit turpibus vitijs deditum, vel eum, qui vsque ad Quadragesimæ finem confiteri differat, non statim ad communionem admittat,sed prohibeat per aliquas hebdomadas. Ille tamen interim confiteatur, vt magis purificatus accedat. Tanquam etiam medicus prudentia vtatur, vt cauēdis in posterum peccatis remedium adhibere sciat iuxta personarum, locorum, & temporum qualitates.

8 Prudentiæ † rursum est eorum resolutiones,de quibus dubitat Confessarius differre vt supra diximus, capitulo decimoquinto. Præterea ad prudentiā spectat non subito pœnitentem obligare ad restitutionem, vel vt pœnam patiatur aut aliquid agat, qū est in dubio:quia forte vult se ponere in tuto:nam in ijs benignior pars est eligenda pro pœnitente. facit text. in cap.in pœnis.& in cap.odia.de reg.iur.lib.6.Exempli gratia, si pœnitēs esset in dubio, an ex aliquo actu inciderit in pœnam excommunicationis, vel irregularitatis, tunc quamuis agitur de pœna excommunicationis, vt puta an valeat collatio beneficij medio tempore facta, vel an in pœnam incurrat, qui eam non seruauerit. Vel agitur an quis incurrerit in aliquam irregularitatem, tunc in dubio in foro exteriori mitior pars est tenenda,quòd non sit excommunicatus,vel irregularis. Ve
9 rum si agitur in foro † animæ de imponenda pœnitentia,& tunc in dubio debet potius reputari irregularis, & excommunicatus: quia in tali foro tutior pars est eligenda,licet videatur durior: quia hoc casu nullum periculum est in hac parte; cum possit petere absolutionem sine difficultate; & in alio posset periculum imminere, quia forte hac interpretatione tutus nunquam peteret absolutioné, ergo accipienda est pars tutior,vt fuerit excommunicatus, vt videtur de hoc casus in cap.illud.de cler.excom mu.mini. vide bonam glo. in cap. vnico.de scrut.in ordi.faci.

Idem

10 Idem † est, vbi agitur in foro quasi pœnitentiali, vt puta quia non agitur propriè ad pœnam, sed vt ab altaris ministerio abstineat, vel vt abstineat à contractu matrimonij, vel ab alio actu exercendo, in quo esset peccatum exercendo, tunc debet Confessarius interpretari in partem securiorē; licet illa sit durior. optimus tex. in c.ad audientiam.de homic.& ibi not.Abb.num.2.& in cap.cum tua.de testib. Hinc quamuis pœ-
11 næ † sint restringendæ, tamen illa est amplianda, quando emanat vt euitentur pericula animarum facit optimus tex.in cap. ex tenore.& ibi Abb. num.6 quæ fal. sint legit.
12 Hinc fuit † a nobis decisum quandam ciuitatem habentem facultatem imponendi gabellas incurrisse in excommunicationem bullæ vendendo scienter quandam exactionem extractam à pane, non nomine gabellæ, sed nomine panis. quia illa erat indirecta gabella. Domin.Ant.de But. in ca.super quibusdam.in fi.de verbo.signifi.& ideo hęc constitutio pœnalis est extendenda; cum per dilationem euitentur animarum pericula,& homines retrahantur à cōtractibus illicitis, facit etiam quod no.Anto.de Butr. in cap.omnis.de pœniten.& remiss. de hermaphrodito.

SVMMARIVM.

1 *Secretorum plures gradus, illud tamen confessioris arctissimum; vnde referans peccat, fit sacrilegus,& quæ pœna indicta.*

2 *Sacerdos nulla cuiusquam causa confessionem detegere debet, & se nescire affirmare potest,& iurare,& quare.nu.4.*

3 *Confessor etiam non finita confessione, vel non secuta absolutione, audita nō reuelat.*

5 *Mors certissima, etiam reuelatione euitanda, non reuelatur, neque hæresis, neque coniuratio: & quid agat confessor his in casibus.nu.seq.*

7 *Prælatus monasterij, imminente periculo ex grauitate peccatorum monasterij, quomodo admonendus.*

8 *Confessor ob peccata sibi confessa, an possit alicuius electioni contradicere. & quid in Abbate.*

9 *Crimen in Remp. committendum sub sigillo confessionis tenendum.*

10 *Confessionis sigillum ex licentia pœnitentis aperitur,& qua ratione: idque non passim, & quo casu.nu.seq.& 12.& 13.*

14 *Reuelatio vtilis pœnitenti sit etiam ex tacita ipsius licentia.*

15 *Peccatum vt possit à Confessario detegi, quæ necessaria.*

16 *Præsumptio licētiæ onus probandi transfert in agentem, & quid si pœnitens sit accusator sacerdotis.nu.seq.*

18 *Peccatum sine spe veniæ non accusatum, imo & confessio in malum finem, & ficta, non celatur.*

19 *Peccatum mentale de homicidio perpetrando; proposito etiam firmo non accedente, an celandum.*

20 *Confessarius cōsilij gratia, modo celetur persona, de peccato audito consulit etiam sine licentia: renuente tamen pœnitente non. nume.seq.*

22 *Admonitio Confessarijs necessaria, vt post absolutionem non reuocent peccatum in memoriam.*

23 *Absoluens quid faciet, absoluens quem absoluere non potest.*

24 *Peccata amico manifestata sub sigillo confessionis poterit amicus vt testis reuelare: secus de amico assumpto loco sacerdotis. & quid si quæ dixit, non sint peccata. nume. sequen.*

26 *Confessori communicata sub confessione non tamen confessa, etiam obstante iuramento, iudici reuelantur.*

27 *Confessoris interest, an planè reuelasse neget, & an dicet se per confessionem illud non habere.*

28 *Peccata nota sacerdoti, quæ non cadant sub sigillum confessionis, vide exempla.*

29 *Peccata, quæ licet reuelare, nunquam dicendum, ea in confessione audita.*

30 *Pœnitens quę dixit in confessione, se nemini dixisse, affirmare & iurare potest, & quare.*

31 *Confessionis sub sigillum cadunt mortalia, venialia, circunstantiæ, & quę vel detegunt, vel infamant pœnitentem.*

32 *Sigillum confessionis post mortem durat.*

33 *Circunstantia indicans omnino peccatorem, omittitur in confessione, cum proposito illā confitendi,& nu.seq.*

35 *Confessione aliquorū audita, an detegatur per hæc verba, hic mortale non habet; hæc est virgo;& id quando liceat, nu.seq.*

Peccatore

37 *Peccatore non absoluto, & interrogatus cõfessor, an absoluerit, quomodo cautè respondeat.*

38 *Communio, quando esse peccatum occultum, vel publicum denegetur.*

39 *Verba text. caueat ne quouis modo prodat peccatorem, quid importent.*

40 *Prædicatori an concionando liceat peccatum reuelare, & asserere se scire in confessione: prohibetur omnino paucos subditos habenti.*

41 *Confessionis reuelatio, an dicatur, interrogare complicem de crimine audito in confessione alterius complicis.*

42 *Ad inquisitionem possit ne prælatus procedere per ea, quæ in confessione sciuit, vel eius viam.*

43 *Et quid si inuenerit peccata scripta.*

44 *Sacerdos reuelans confessionem, an faciat fidem in foro fori.*

45 *Confessionis sigilli participatione qui teneantur præter Confessarios, audita celare, & qua pœna.*

46 *Confessoris facies erga pœnitentem semper eadem.*

De fidelitate seu sigillo Confessarij. Cap. XXIII.

1 ET si † secretorum plures sint gradus. Aliud enim est alienum, alind vero proprium, & ex alienis alind pertinet ad religionem sigilli confessionis, aliud vero est seculare. Et ex secularibus aliud pertinet ad bonum publicum, quod [illegible] quidem tenentur etiam sub discrimine [illegible] seruare qui tenent officium publicum, vt sunt senatores, consiliarij, scribæ, quibus tota Respublica secreta sua pãdit, & quibus stipẽdia pro huiusmodi officio pẽdit. Aliud ad priuatum, & ex priuatis, aliud extortum est per iniuriam, vt qui vi fraude ve extorquet, aut obsignatas literas alienas mala fide aperiunt, tenentur etiam in mortis discrimine contegere. Atque aliud citra iniuriam cognitum, vt cum quis data fide arcanum alienum suscipit custodiendũ, vel casu, vt proprio visu, vel ex relatione tertiæ personæ:] eum tamen, quod sacramentali confessioni debetur, summum esse omnium, nemo qui bene sentiat diffitebitur. Quamobrem Christi fidelibus exploratissimum esse debet secretum, quod in tribunali pœnitentiæ in Confessarij hoc est iudicis auriculas depositum fuerit, nulla ratione, neque verbo, neque signo ab eo reuelari posse. text. est in c. omnis. extra de pœnit. & remiss. vbi hæc sunt verba. Caueat igitur sacerdos, ne verbo, aut signo, vel quouis modo prodat aliquatenus peccatorem: quisquis enim cõfessionis signum reseruauerit, siue de peccatis mortalibus vel venialibus, præter pœnã mortalis culpæ secundum Sotum, de ratione tegen. memb. 3. q. 4. 3. conclu. sacrilegus, hoc est, sacræ rei violator reputabitur, huiusque criminis reus ad agendam pœnitentiam in arctum monasterium detrudi debet, vt videre est in d. c. omnis. daretur enim alijs occasio deterrendi à confessione. Est tamen adnotandum quod quamuis ista pœna ipso iure incurratur, nemo tñ eam subire tenetur, quousque fuerit iuridicè condẽnatus. Sotus lib. 1. de iust. & iure. q. 6. art. 6.

2. Ex quo fit, † quod neque si præciperetur sub quacũque anathematis comminatione, vel iuramento à quocunque prælato etiam summo Pontifice, tenetur sacerdos illud, quod in confessione sciuit detegere. gl. in c. sacerdos. de pœnit. dist. 6. quam commendat Felyn. in c. insinuauit. num. 6. de testib. Abb. & D. [illegible] in c. dilectus. num. 4. de excess. prælat. Nam vere respondere potest se nescire, & iurare, quia nescit tanquam homo vel homini subiectus. idem D. Thom. in 4. senten. distin. 21. q. 3. art. 1. [sed vt Deus, & Dei minister. d. cap. si sacerdos. Et si compulsus vt respondeat non per verbum scio, sed audio, poterit respondere se nihil in confessione audisse [illegible] tanquam purus homo. Et si compellit respondere, an audierit tanquam Deus: Poterit respondere, nequaquam vt Deus audiui. Est enim responsio amphibologica. Nam non audiuit vt Deus, vt causa principalis, sed vt causa ministerialis.]

3 Quinimo † idem dicendum, quando fit confessio, licet aliqua de causa nõ finiatur, vel ex defectu contritionis: quia licet confiteatur, non tamen firmiter statuit omnino à peccatis abstinere, sed confitetur secundũ tenorem cap. quidam. de pœn. vel quia casus sunt reseruati, & hinc suspẽditur absolutio, vel quia aliquis pro bono animę, vel pro bono corporis, quod non repugnat bono animæ,

mæ, peccatum ſuum ſacerdoti in confeſſio-
ne reuelat, etiam ſi ab eo nollet abſolui, ſed
ſibi conſulere. Sylu. in verbo. confeſſio. 3. q.
4 4. Hoc autem adeo verum eſt, † quòd etiã
ſi aliquod magnum malum non reuelando
immineret, vt occiſio hominis, vel etiã Re-
gis, ſeu Papæ, vel propria ipſius ſacerdotis:
vt ſi tyrannus gladio ad iugulum appoſito
conaretur extorquere à ſacerdote ſigillum
confeſſionis: aut ſi concerneret vtilitatem
animæ ipſius pœnitentis, vel ad ſeruandam
ſalutem totius Reipublicæ, non poteſt ſacer
dos ſigillum confeſſionis aperire. Nam quo
cunque caſu, aut cauſa rumperetur, confeſ-
ſio in ſuſpicionem veniret quod poſſet reue
lari, & inde homines ab illius religione ar-
cerentur, & ſic deficeret ſacramentum tan-
5 topere eccleſiæ neceſſarium. Hinc † fit, ꝙ ſi
Confeſſarius certiſſimus eſſet liberare ho-
minem nobilem à morte, detegendo quod
in cõfeſſione audiuit à vero malefactore,
nempe illum nobilem, vt pote inſontem fal
ſo eſſe inquiſitum, & iniuſtè affligi, non de-
bet etiam ſi is, qui rapitur eſſet ipſemet ſa-
cerdos, ſeu confeſſor, qui illa ſe poſſet via
protegere.

Et quamuis per confeſſionem, nefandiſſi-
mam quis intelligat hæreſim, vel coniura-
tionem aliquam inſerpere, neque illi malo
fas eſt per reuelationem confeſſionis occur-
rere; ita vt per confeſſionem perſona inno-
teſcat, ſiue fuerit pœnitens, vel alius ille,
qui prodatur. D. Thom. in 4. ſent. diſt. 21. q. 3.
6 art. 1. ad primum. In ijs † igitur caſibus pru-
dentis ſacerdotis eſt admonere penitentem
quam vrgentiſſime poteſt, vt reuelet: quod
ſi obtinere nequiuerit, non abſoluat, & gene
ralibus verbis eos admoneat, quibus pericu
lum imminet, vt ſibi proſpiciant, atque peri-
cula caueant quæ accidere ſolent.

7 Similiter ſciens Confeſſarius † in mona-
ſterio grandia eſſe peccata, ex quibus illi
grande periculum immineat, dicat prælato
illius monaſterij vt inuigilet ſuper gregem
ſuum. Caueat autem ne particularia quędã
explicet, puta, ne facultatem libenter præ-
beat ſuis monachis de monaſterio egrediẽ-
di, vel quidpiã aliud ſimile, vnde poſſit col-
ligi, quibus ita ſe facilem præbuit, & ita ad
illorum notitiam peruenire: quia tunc ſacri
legium eſſet, maximumque crimen: ex hoc
enim facile cognoſcit qbus ita ſe facilẽ præ
buit, & ad illorũ perueniret notitiã. Rich. 4.
diſt. 21. q. 4. art. 2. Sum. Aſtẽſ. de cõfeſ. ſigillo.

8 [An vero † poſſit Confeſſarius iuſte non
eligere aliquẽ in aliq̃ dignitatem, ꝑ ſcien
tiam probatam alicuius criminis vel defe-
ctus, q̃ haberet per ſolam ſacram confeſſio-
nem. Dic ꝙ ſic, Sanctus Thom. in 4. diſt. 21. q.
3. art. 1. q. 1. c. 4. ita Nauar. de regul. conſi. 75.
nu. 5. lib. 3. Et quid ſi Abbas, qui ex cõfeſſio-
ne monachi, cui aliquod officium cõmiſſum
eſt, ſcit quod eum in tali officio permanere,
vergat in pernitiem religionis, an poſſit il-
lum ab officio ſemouere. Dic, ꝙ ſic: ſine tñ
reuelatione confeſſionis. ꝙ intellige, modo
aliæ cauſæ poſſint dari, quare illũ ab officio
remoueat. at ſi nulla cauſa ſoleat monachus
amoueri, niſi propter cõmiſſam culpam, tũc
deſiſtat Abbas, quouſque occurrat alia cã
amouendi. Medi. c. de confeſſ. q. 45.]

9 Claudere ẽt debet † Confeſſarius ſub ſi-
gillo confeſſionis crimen committendum in
Reipublicæ damnũ, detectum tñ in confeſ-
ſione verè ſacramentali ab eo, qui illud cri
men cõmittere cogitauit, & adhuc cogitat;
& ſic incontritus cõfitetur. Nauar. in c. ſacer-
dos. num. 116. de pœnit. diſt. 6. Satis enim eſt
confeſſionem eſſe accuſationem ad effectũ
claudendi peccata ſub ſigillo confeſſionis,
quamuis incontritus accedat cum propoſito
non abſtinendi. Vnde tali caſu faciat Con-
feſſarius generalem admonitionẽ, vt ſupra
diximus. Quod ſi illa nõ ſufficit, nullatenus
licet ſacerdoti prodito confitentis nomine
cuique detegere, Sotus in relectione de ſe-
creto. membro 3. q. 4. 2. conclu. verſi. quod ſi:
Couar. lib. 4. decre. de ſponſal. 2. par. c. 8. n. 10.

In ſumma ob nullum, qui fingi poſſit euẽ-
tum, confeſſionis ſigillum licet aperire: niſi
10 in ijs caſib. Et primo, ſi pœnitẽs † ſuper hoc
licentiam tribuat, optimus tex. in ca. officij:
extra de pœni. & remiſ. vbi conſtat ſacerdo-
tem cõſuluiſſe Papam de quodam peccato,
ꝙ mulier ſibi confeſſa fuerat. ad idem text.
in c. ſignificaſti. vbi Abb. & Doct. frequenter
notant. de adult. glo. no. in c. 1. in ver. Inno-
centes. in fi. de exce. vbi Decius. nu. 26. intel-
ligit, ꝙ ſacerdos dixerit de conſenſu pœni-
tentis: nam tunc in qualibet re, & materia ſa-
cerdos ex licentia pœnitentis poteſt palam
promere quæ ei in ſacramentali confeſſio-
ne fuerunt dicta. & ratio eſt, quia ipſe pœ-
nitens ſigillum illud ſecreti ex proprio con

sensu dissoluit, atque remittit. Fely. not. in cap. Matthæus. de simon. dicens hanc opinionem esse communem. idem tenet Dec. in c. 1. nu. 30. de excep. D. Tho. in 4. sent. dist. 21. quæst. 3. art. 2.

11 Quod † quidem non est passim admittendum, sed tunc demum, quãdo hic expressus pœnitentis consensus ad suam, vel alterius nõ paruam vtilitatem temporalem, vel spiritualem præstatur.

Et sacerdos vult capere consilium in re, quam ipse ex se definire non valet, idque si fieri potest absque reuelatione personæ: quamquàm si aliter fieri nequeat, & ipse cõfitens de eiusdem licentia nominari potest, ita docet, & admonet Sotus in d. relect. de secreto. quæst. fin. conclu. 5. arti. 4. Nauar. in

12 d. cap. sacerdos. nu. 151. Verum † hęc opinio communis nequaquam probatur in d. cap. officij: quia illic generaliter consulitur Pontifex de quodam peccato, quod mulier sibi confessa fuerat absque confessionis reuelatione. Nec Rom. Pontifex in d. c. significasti, (quod præter alia capitula, quæ ad id citantur, magis vrget) approbat prædictam reuelationem huius secreti: nec ibi constat illud fuisse confessionis sacramentalis arcanum, vt ostendit Nauar. in d. c. sacerdos. nu. 217. & Couar. in tract. de sponsal. par. secunda. c. 8. num. 11. qui opinionem Thomæ, & sequacium frequenti calculo veriorem esse iudi

13 cat. Scilicet confessionis † secretum ex consensu expresso pœnitẽtis reuelandum esse, quando reuelatio vergat ad ipsius pœnitẽtis salutare consilium, & maximam vtilitatem, & in graui eius necessitate, & quando constat pœnitentem libera voluntate facultatem concedere. Secus, si in eius damnum reuelatio fieret, (verbi gratia) si tyrannus iudex cogat reum, vt licentiam concedat sacerdoti dicendi peccatum; tunc quantumcunque illi concedat, nefas est sacerdoti sigillum aperire, quia vergeret in caput pœnitentis.

Constat igitur tunc tantum confessionem reuelari posse de licentia pœnitentis, quando cedit in eius vtilitatem; imo hoc

14 † procedit etiam si non expressa, sed tacita fuerit concessa facultas reuelandi.

Hinc confessarius iustè reuelare potest hæredibus, cuius ipse confessionem audiuit, sibique mandauit, vt post eius obitum diceret eis, vt illud restituerent, quod ipse alijs debebat: cum per tale mandatum saltem tacita potestas reuelandi iusta de causa concedatur. arg. c. præterea. de offi. deleg.

15 Nauar. in Manua. cap. 12. num. 23. [Ex † ijs ergo quæ diximus, aduertant Confessarij, multa esse necessaria; vt possint peccatum dictum in confessione detegere. Primum, vt huiusmodi licentia vtantur propter magnum bonum pœnitentis, & in graui eius necessitate. Secundum, quando constat pœnitentem libera eam voluntate concedere, secus si coacte. Tertium, vt sit licentia expressa actualis, & non tacita: nisi in casu de quo supra. num. 13. Quartum, vt illa vtantur absque expressione personę: nisi de eius licentia. Quintum, præter ea, quæ diximus, vt sit licentia expressa, & non debita. Exemplum, vt si Petrus qui dolo stuprauit virginem cum promissione ducendi eam in vxorem, deberet illam accipere. sed quia non requiritur consensus debitus, sed expressus, vt matrimonia in bonos, & non in malos exitus vertantur, non est indiscreta admonitione, & per censuras cogendus, sed moderata admonitione, si tamen nolit, ad illud cogi non potest, vt infra in sexto præcepto videbimus. Sic in proposito licentia debita non sufficit, sed actualis expressa. Medi. c. de confess. tra. 2. quęst. 49. Sextum, vt constet sufficienter de licentia coram ijs, quibus huiusmodi confessio reuelatur. Medi. qui supra. Septimum, vt talis licentia non detur in confessione, sed post confessionem, & sufficit secundum communem, vt pœnitens extra confessionem, tantum dicat, Concedo tibi facultatem reuelandi, quæ confessus sum. ita S. Thom. Bonauentura, & Petr. de Palude.]

Sed quid dicendum, quando sumus in dubio? non enim constat sacerdotem dixisse de consensu pœnitentis. Respondetur secundum Dec. in cap. 1. num. 27. de except. quòd

16 † in dubio præsumitur, quòd licentia peccatoris reuelatum sit, vt notat Lapus alleg. 94. Quidam presbyter. Quæ quidem præsumptio in tantum operatur, quòd transferat onus probandi in agentem: quia is debet probare contra quem facit pręsumptio. vt eccle. benef. cap. vnico. præsertim cum non accuset peccator, sed tertius: tũc enim ipsi tertio incumbit probatio, quod facere

potuit

potuit probando, quòd sacerdos ipse coram pluribus confessus fuerit se reuelasse, & nõ adiecit de dicta licentia, vel coram pluribus simpliciter reuelauit, nihil addens de
17 licentia. Si autem ipse esset peccator, † qui accusaret sacerdotem de reuelatione suæ confessionis, tunc forte secus esset per ea, quæ scribit Hostien. in cap. omnis. de pœn. & remiss. Sed tunc puniendus esset aliqua pœna extraordinaria, facit de excess. præla. quam sit. quia quo ad pœnam capit. omnis. oportet probari per peccatorem, quod per confessionem sciuit, ita Hostien. vbi supra quem refert Lapus alleg. 94. & Dec. in di-
18 cto cap. 1. de except. Secundo peccatum, † q̃ non dicitur sub spe veniæ, & quò se accusent, sacerdos illud celare non tenetur. Sylu. in ver. confessio. 3. q. 3. vers. 4. & quæst. 5. Hinc sunt, qui simulant se accedere ad confessionẽ, & tamen non veniunt, quò se accusent, & remedium postulent animæ suæ, sed vt Confessarium forte peruertant: aut fauorem, & auxilium petant perpetrandis flagitijs, huiusmodi peccata non modo non celanda sunt, sed statim denuncianda Inquisitoribus, quod plurimum timendum est in crimine hæresis. Talis enim confessio non est sacramentalis, nec confessio dicenda, sed modus occulte dogmatizandi: Sotus de ratione tegen. memb. 3. quæst. 4. conclu. 2. versi. veruntamen.

Quod nota contra subditos ficte confitentes, qui non spe veniæ, sed vt metum incutiant suis superioribus, dicunt se velle confiteri, & postea confitentur, Si me multum molestes, ego te interficiam, & ita intelligitur dictum Panorm. in cap. omnis. & ibidem Dom. Anto. de But. num. 46. extra de pœniten. & remiss. quòd peccatum non commissum, sed committendum, non est dictum in pœnitentia, idest quando quis fictè confitetur.

19 Verum † quando quis confiteretur se velle committere aliquod homicidium, & in confessione pœniteret eum de voluntate præterita: quia tunc est commissum respectu voluntatis, illud esset celandum: vel quando non adesset firmum propositum nõ committendi (verbi gratia,) quia confitetur aliquando consentire, & aliquando dissentire, tunc in ijs duobus casibus creditur peccatum esse dictum in confessione ad effectum se accusandi. Sylue. in ver. confessio. 3. q. 5. D. Tho. in 4. dist. 21. q. 3. art. 1. ad 1.

[Verum re diligentius perpensa stabiliẽda est hæc conclusio. Nullo modo crimen committendum etiam in Reipublicæ damnum detectum in confessione vere sacramẽtali ab eo, qui illud crimen committere cogitauit, & ad huc cogitat licet ipsi sacerdoti prodito ipsius nomine etiam iureiurando præmisso, cuiquam detegere. Conclu. est D. Thom. Scoti, & Richardi. in 4. senten. dist. 21. Innoc. in cap. omnis. extr. de pœnit. & remis. Caiet. in opusc. 27. q. cap. 15. Soti in 4. sent. dist. 18. q. 4. art. 5. conclu. 1. & de rat. teg. memb. 3. q. 4. conclu. 2. Ioan. à Medi. in tract. 2. de confess. q 45. Nauar. in cap. sacerdos. de pœnit. dist. 6. probatur in cap. omnis. de pœnit. & remiss. in §. caueat. vbi vniuersaliter omne peccatum celari præcipitur nullo excepto. Rursum, vt accusatio pœnitentis sit verè confessio, non requiritur cõtritio, imo neque absolutio: & tamen talis confessio, clauditur sub sigillo. Confirmatur per text. in c. quod quidam. ext. de pœni. & remiss. vbi ab ecclesia precipitur, vt audiatur confessio incontriti, & salutaribus monitis adhibeantur ei consilia. ergo huiusmodi cõfessio vult ecclesia, vt claudatur sub sigillo. Quare dũ Alex. ibi vult, quòd claudatur sub secreto confessio impœnitentis de peccato præterito, ergo idem dicendum de futuro: quia dũ reuelatur peccatum perpetrandum, simul reuelatur præteritum, puta propositum deliberatum perpetrandi illud. Quare his, & alijs rationibus, de quibus per Sotum, qui supra in relectione de secreto, concludimus quòd omne peccatum detectum in cõfessione, dummodo sit cõfessio, claudit sub sigillo, siue præsens, siue futurum, siue qui confitetur verè pœniteat, siue nõ, nisi illud peccatum non dicatur sub spe veniæ, vt superius diximus.]

20 Tertio si sacerdos † indigens consilio circa peccatum auditum, consulit virum doctum: nam tunc absque licentia pœnitentis potest petere: modo persona in notitiam venire nequeat. tex. est in cap. officij. extra de pœnit. & remiss. vbi non reprehenditur legatus petens consilium de peccato, quod asserit se in confessione habuisse in vniuersali. Sylu. in ver. confessio. 3. quæst. 5. Hinc Naua. infert non posse Confessarium circa detectę

con-

confeſſionis crimen confeſſione pœnitentis audita ſtatim conſulere virum doctum, præſentem, à quo quid agendum ſit in aliquo caſu quærit, & accepto conſilio illico redit vt eum abſoluat; vnde tali caſu potius differat abſolutionem: cum fortior ſit tunc obligatio ſigilli, quàm confeſſionis faciendæ.

21 Neque † etiam poteſt ſacerdos cōſilium petere, quando pœnitens renuerit in genere illud capere; quia tunc non poteſt vltra procedere, ſed tali caſu abſque abſolutione dimittat pœnitentem. quamobrem quando pœnitens intelligit ſe in aliquibus negotijs impeditum, quæ ſine ſcientia, & ſapientia extricari nequeunt, tunc ſapientem debet quærere ſacerdotem, qui per ſe abſque huiuſmodi conſiliorum turbis de illis valeat iudicare. Sotus in 4. ſent. diſt. 18. quæſt. 4. ar. 6. 3. col. circa fin.

[Adnotét tamen ſacerdotes quod nunq̃

22 ipſi pœnitenti † poſt abſolutionem debent quo quo modo reuocare peccatum in memoriam, nec gratia fraternæ correctionis, nec conſolationis, nec aliquo modo: quia maxima inde verecundia ſuffunderetur pœnitens, atque adeo ſacramentum moleſtum redderetur. Et ideo quamquam ſacerdos videat pœnitentem contrarium agere, quàm iniunctum ſit in pœnitentia, omnino diſſimulet.

23 Sed quid ſi ſacerdos abſoluens † intolerabilem commiſit errorem, puta quia abſoluit non ſubditum, aut excommunicatum à caſu reſeruato, aut omiſit iubere reſtitutionem æris alieni in præiudicium tertij? Reſp. nullo modo abſoluat abſentem, cum confeſſio ſit actus perſonalis, vt patet, Abſoluo te. Nec conueniat pœnitentem de peccatis, memorando aliquod peccatum in generali, quia ſic exprobraret illi peccatum, vnde odioſa redderetur confeſſio. poſſet ét pœnitens negare peccatum, & obiurgare confeſſorem, vnde facile oriretur ſcandalū, ſed adeat pœnitentem, & dicat ſe cōmiſiſſe errorem grauem in confeſſione, & ideo ſi vult, aut iterum confiteatur, aut facultaté faciat loquendi de confeſſione: quod ſi pœnitens renuerit, culpa, quæ fuerat ſacerdotis, transfunditur in ipſum. Sotus de rati. teg. q. 4. membro 3. conclu. 5. dubio quarto.]

24 Quarto nec † ſub ſigillo confeſſionis cadunt peccata, quæ amicus dicit amico, dicés ſe illa dicere in pœnitentia: quia dicendo illa, non dicitur reuelare confeſſionem: tum quia ille non eſt ſacerdos: tum quia illa nō dicebat tanquàm miniſtro Dei, cum abſolutionem non petebat, ſed reuelabat tanquā amico, quare ſi talis amicus, cui reuelatum eſt ſecretum, cogatur teſtificari tenetur.

Si vero talis aſſumatur loco ſacerdotis in neceſſitate, & fiat ei vera confeſſio tanq̃ ſacerdoti. iuxta tex. in cap. quem pœnitet. de pœnit. diſt. 1. & cap. ſanctum. de conſecratio. diſt. 4. tunc eo caſu tenetur celare, ac ſi eſſet ſacerdos. Et ſi vt teſtis interrogetur, debet tacere, & dicere etiam cum iuramēto ſe nihil ſcire: quia quaſi eadem eſt ratio, quæ in ſacerdote, ſecundum Inno. & Dom. Anto. de Butr. num. 48. quem etiam ſequitur Panor. in c. omnis. extra de pœnit. & remiſſ.

25 [Sed quid ſi ea, † quæ amicus amico dicit, non ſint peccata: an debeat amicus recipere ſub ſigillo confeſſionis? Reſpondeo, q̃ non debet quicquam ſub tali ſigillo recipi. vnde licet qui illa ita audit, fidem frangat, tamen in pœnas canonicas non incidit, quia nulla fit ſacramento iniuria, neque eſt confeſſionis ſigillum. Tenetur nihilominus magis ad illud ſecretum ſeruandum, quàm ad alia; quia ex pacto nouum vinculum additur.]

26 Quinto quæ † in confeſſione dicuntur ſacerdoti, etiam ſi genibus flexis, ſignum Crucis, & Confiteor præmittatur, & tamen in nullo confitentur ſe peccaſſe, ſed communicant tantum quæ ſunt dicturi, tunc ſi acceptatio audientis ſine qua nihil fit, interuenit, non magis obligant, quam iuramentū de tenendo ſecretum. Caieta. 2. 2. quæſt. 70. art. 1. In reſponſione ad tertiū. Et propterea tenentur ea reuelare, ſi ſuper eis denunciandis fertur excommunicatio, & eſſent aliqua indicia, vel ſemiplena probatio, vt diximus in cap. 8. de ſen. excommu. vel vt teſtes corā iudice ſiſtant, vel vrgentur neceſſitate denūciandi tanquam Reipublicæ peſtifera, vel proximo pernicioſa circa animam, vel corpus, aut honorem, vel rem familiarem. Caiet. qui ſupra. Sotus lib. 5. de iuſti. & iure. q. 7. art. 2. ad primum. Nauar. cap. 8. nu. 2. Imo non obſtante iuramento de ijs ſeruandis poteſt iudici reuelari. Abb. in c. dilectus. de exceſ. præla. quamuis illa recipiendo ſub iuramento, mortale peccatum ſit. Archiep. Flor.

2. par.

2.par.Inter.c.2.de pecca.auari. extra tamen hos casus modo nominatos,in re dubia potius inclinandum est ad seruandum secretū proximi,quam ad prodendum: tum ad euitandum scandalum, tum etiam ad euitandum onus probandi,se illud extra confessio
27 nem audisse: Nam † si quis dicat sacerdotē reuelasse confessionem,& sacerdos dicat aliquid dixisse, sed negat quidem illud per cōfessionem habere, inquit Panor.in d.c omnis.in fi.quod præsumptio est contra eum,& ideo ipsi incumbit probatio: secus tamen si omninò negaret se nihil dixisse, quia tunc sacerdos esset absoluendus: cum non sit minus illi credēdum quam alteri.Sylu.in ver. confessio.3.versi.9.

28 Sexto,ea etiam, quæ † sacerdos in confessione detecta habet per aliam viam,siue ante,siue post,non cadunt sub sigillo.Alias lata aperiretur fraudibus via, vt si prædo coram sacerdote furtum faceret in ecclesia, posset statim in aures sacerdotis susurrare, vt os illi obstrueret. Diuus Thom.distin.21. q.3.art.3.versi.Respondeo.Sotus in 4.distin. 18.q.4.art.6.Nauar.in cap.sacerdos.nu.160. de pœnit. dist.6. Vnde secundum communé opinionem illa dicere potest: propter scandalum tamen illa dicere non debet, nisi pro necessitate,vel vtilitate,vel nisi iuridicè interrogatus fuisset,secundum Inno. in d.cap. omnis.& Panor.in d.c.dilectus.

[Quod si nulla vtilitate, vel necessitate reuelauerit,& si non incidat in pęnam d.cap. omnis. potest tamen dici quod teneatur parti ad interesse, atque actione iniuriarum, sicut tenetur quilibet reuelans secreta alterius,vt per tex. & ibi hoc notat Flor. in l. in lege Aquilia,si deletum. §. sed & si quis. ff. ad l.Aquil.]

29 Nunquàm † tamen secundum Sanctum Tho. debet dicere se illa in confessione habuisse:quia secundum Scotum peccaret mortaliter: quod idem dicendum esset, si sciat extra confessionem semiplene, & postea diceret plenè, vt in confessione nouit, vel si extra habet dubiè, & reuelat certè, quia tunc peccaret mortaliter. Sylu.in verbo.confessio.3.ver.5.Nauar.c.8.nu.15.

Consideratè hic etiam animaduertendū est, ꝙ qua ratione sacerdos quæ per confessionem audiuit,cœlare tenetur:quia neque scit, neq; audit vt homo, sed sicut Deus:Ita
30 nec † pœnitens ei quicquam dicit vt homini,sed vt Deo, & ideo dum pœnitens ipse interrogatur vtrum hoc,vel illud alicui dixerit, optimè iurare potest se nemini dixisse, si non dixerit,nisi in confessione: quia intelligitur nemini hominum dixisse tanquàm homini.Quo circa si sacerdos dicat,Mihi dixisti, respondere audaciter potest,& iurare, nihil tibi dixi. Sotus in 4. senten. q.18.art. 5.q.4.col.antepenul. Quod nota pro pœnitētibus contra suos superiores,qui aliquando bono zelo ducti quærunt scire extra confessionem, quæ subditi in confessione dixerūt: quia nullatenus licet sacerdoti de culpis extra confessionem cum pœnitente ipso sermonem vllum inire, nisi prius à pœnitente petita,& obtenta facultate, quod imprudentissimi quidam sacerdotes nō satis animaduertunt. Est enim hoc genus quoddam reuelationis sigilli, & exprobationis peccatorum, quia peccator pudefactus negare iure potest etiam cum iuramento quicquam ei dixisse.Sotus qui supra.art.6.col.4.

31 Aut sub confessionis † sigillo cadunt non solum peccata mortalia, verum etiam venialia,& eorum circunstantiæ,siue necessariò confitendæ,siue non; quin etiam omnia, quæ etsi peccata non sunt, tamen eis detectis directè, vel indirectè colligere posset auditor,eum, qui confessus erat certum aliquod peccatum admisisse,ibidem D.Tho.in 4.dist.21.q.3.art.1.ad secundam quæst.

Item omnia, quæ generare possent infamiam,vt si sacerdos per confessionem intelligeret pęnitentem esse sordidissimis parentibus natum, aut aliam eius labem infamē. Insuper oīa illa, quæ & si non sint peccata, tn̄ ex eorum notitia possent venire in notitiam peccati, vel peccatoris; quod quidem
32 sigillum † etiam post mortem durat.Syl.in verbo.confessio.3.q.2. Hinc fere est omniū communis sententia Scoti.Palud.& Adriani,quòd debet taceri circunstantia,quando
33 ex eius † confessione posset Confessarius venire in cognitionem peccatoris:ratio est, quia strictius est vinculum secreti confessionis, quàm integræ confessionis faciendæ: (Exempli gratia) sacerdos accessit ad sororē,vincibili ignorātia,& probabili, ignorās esse sororem,& postea ipsa confitetur fratri se esse illam, ad quā accesserat, & sacerdos non potest confiteri alteri,nisi illi, qui scit

vnicam esse sororem, tunc potest confiteri,
omissa circunstantia incestus,cum proposito
illam confitendi, quando nullum imminet
præiudicium effractionis sigilli cõfessionis.
34 Idem est † dicẽdum de sacerdote, qui inter
audiendam confessionem,claue errãte pec-
cauit absoluendo, verbi gratia, sacerdotem
alterum à peccato, cui erat annexa excom-
municatio,& irregularitas, ob cuius erroré
alter excommunicatus celebrat,tunc si non
est nisi tertius sacerdos, cui iste cõfiteatur,
& manifestum esset periculum, ꝙ audiens
intelligeret, quis nam sit ille sacerdos ma-
le absolutus,posset confiteri, omittendo cir
cunstantiam illam. Nauar.c. 7.nu.4. & cap.
8.nu.6.His autem,& similibus causis mani-
festum est quidem celanda esse omnia, ex
quorum notitia veniri posset in cognitioné
peccati, vel peccatoris, quod etiam proce-
dit in ijs, quæ in vna cõfessione audiuntur.
Nam nullatenus licet in alia explicare tali
ter vt venire queat sacerdos in notitiam
personę;& reuelatio si fieret,esset mortalis.
Sotus.dist.18.q.4.art.5.col.penul. Quamuis
35 † grauior sit illa reuelatio,quæ fit per Con
fessarios extra confessionem, siue directè,
siue indirectè,(verbi gratia:) Qui duorum,
aut trium confessionibus auditis de vno sic
dicat: Hic nullum peccatum mortale ha-
buit.vel si sint mulieres.Hæc est virgo:con-
fessionem detegit,quoniam directè videtur
significare alias duas mortalia fuisse con-
fessas. Nauar. cap.8. nu.9. Hic tamen casus
mea quidem sententia indiget distinctione.
Potest enim interdum fieri, vt vnus trium
dicatur carere mortali citra cõfessionis de
36 tectionem;Puta, † cum fit sermo singulari-
ter de vno, nulla habita ratione cæterorũ.
Exemplum.Iter facturus quæro mihi comi-
tem itineris, inclinat animus in Petrum
vnum ex tribus,adeo Confessarium, eique
aperio consilium meum de itinere facien-
do; & addo cupere me nancisci comitem
fidelem, & ita sermonem texo vt Confessa-
rius intelligat animum meum inclinare in
Petrum:Opinor in hoc casu absque pericu-
lo detectionis Confessarium posse testari
Petrum esse virum probum,fidelem, nulliusque mortalis criminis reum.Ad eundẽ mo-
dum, si modo confessæ sint alicui sacerdoti
Iulia,& Catherina, quarum Liuiam in vxo
rem ducere constituam,si de ea loquar cum
Confessario vel statim, vel post earum con-
fessionem, nihil scire cupiens de alijs dua-
bus, opinor Confessarium citra crimen con
fessionis detectæ posse eam mihi probare ac
testari eã esse virginẽ honestam, & cuiusuis
viri nobilis coniugio dignam.At si sermo rę
spectiuè & cõiter haberetur, nempe cũ ser-
mo ita texitur, vt mixtim de omnibus illis
fieri videatur, tunc non potest probari vnus
absque aliorum iniuria, & ita procedere po
test Nauar. cæterorumque opinio. secus tñ
si sermo fiat singulariter,& absolute de vno
tantum, potest enim ille vnus probari citra
detectionis periculum.
37 Sed † quid faciet sacerdos, qñ peccatore
non absoluto interrogetur, an eum absolue
rit? tunc magnam cautelam adhibere debet
in respondendo, ne quo modo suum pœnitẽ
tem prodat. Nam si rñdeat eum non esse ab
solutũ,continuo in mente interrogantis opi
nio vehemens orietur,ideo eum non esse ab
solutum, quia esset impęnitens, & sic fieret
absolutionis non impensæ, & peccati reuela
tio.Rñdeat igitur in tali casu,Ipse confessus
est mihi, & ego feci quod debui: nisi forsan
ipse pęnitens se proderet: Sotus. qui supra.
art.5.3.conclu.circa fin. potest etiam dicere
talem pęnitentem non absolui, quia non dũ
confessionem finiuit.
38 [Sed † quid faciet sacerdos, quando pęni
tens, qui propter peccatum mortale occul-
tum,quod in confessione audiuit absolutio-
nem nõ obtinuit,petierit ab eo communio-
nem siue secreto, siue publicè,an illi iure de
negare poterit? Dic quod non, tum quia es-
set detractio,& detectio peccati occulti: tũ,
quia est reuelatio peccati sibi confessi,vt di
xit Nauar.in c.sacerdos.de pęni.dist.6.tum,
quia exosa redderetur confessio. Dixi occul
tum, quia manifestis peccatoribus secundũ
tex.in c.vestra.de cohabit.cler.vel mul.& ca.
fi.de temp.ordi.& si vere contriti confitean-
tur, donec publice pęnitentiam agant, aut
Parochus ab ipsis facta sibi facultate publi-
ce denuntiet iam eos penitere, & confessos
esse, non esset eis publicè communio mini-
stranda:& ratio est,quia vt qui ipsorum pra
uis exemplis offensi fuere, eorundem emen
datione ædificentur.iuxta S.Bonauent.& Pa
lud.in 4.dist.9. quæst.4.col.3. & 4.& habetur
per Conc.Trid.sess.24.c.8.

Sed ne plus nimio rem exaggeremus, si

peccatum

peccatū ita in genere detegeretur vt nullatenus ad notitiam personæ referri posset, non esset confessionis reuelatio, ita contra Panor. in d. cap. omnis. tenet Sotus in 4. dist.
39 18. q. 4. ar. 6. 3. concl. quia p illa † verba tex. scilicet, caueat ne quouis modo prodat peccatorem. insinuatur catenus esse celandum peccatum, vt nullatenus prodatur peccator. Quare in publicis concionibus, quibus ratione iniuncti ministerij incumbit onus salutis publicæ, cuius rei gratia inuehi debét
40 in omnia crimina, licet † ipsis peccata reprehendere siue illa audierint, siue non audierint in confessionibus: etiam si illa dicāt scire in confessione: quamuis hoc sit periculosum, & plerunque scandalosum, vt recte contra Panor. inquit Sylu. in verbo. cōfessio. 3. q. 5. Sed in illis sacerdotibus, qui paucos habent subditos, & interdum apud illos sermonem habent exhortationis causa, vt consueuerūt Abbates, & magistri nouitiorum in cœnobijs. hi enim dum huiusmodi sermonem habent, cauere debent ne inuehantur in ea crimina, quibus ex confessione sibi facta cognouerint aliquos illorum esse fœdatos: posset enim fieri, quinimo facillime cōtingeret, vt illis suis criminibus auditis rubore, vel pallore vultum seipsos proderent: Difficile enim est (vt ait Sulmonensis poe-
41 ta) crimen non prodere vultu. Sic quis † ex Petri confessione intelligeret Ioanné fuisse illius complicem in delicto, si postea Ioannem de illo crimine interrogat non dicitur confessionem reuelare; dummodo nō exprimat, q rem à Petro acceperit, secundum Ang. in ver. confessio. 10. §. 9. Imo neque in particulari etiam interrogans sigillum aperit, qn Ioannes verisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in sua confessione: quia nimirum peccatum illud huiusmodi erat, vt circa illud Confessarij soleant interrogare. Nauar. d. c. 8. nu. 17. versi. 22. caueat tamen tunc de Petro sciscitari. Syluest. qui supra. §. 16.
42 [Sed an poterit † prælatus per notitiam aliquorum criminū q̄ ex sola confessione habet, eorundem de nouo inquisitionem facere? Dic q non. Ratio est, quia ius inquiréndi ex infamia, vel ex semiplena delicti probatione nascitur. c. inquisitionis. §. 1. & cap. qualiter. de accusat. Poterit nihilominus visitationis tempore diligentius ad illud intelligendum attendere, & diligentius vigilare super gregem suum, præsertim si crimen in damnum publicum resultat: nihil enim prohibet Confessorem ex auditis confessionibus prudentiorem fieri. Sed quid si
43 prelatus † inuenerit peccata subditi scripta ad confessionem faciendam, poterit ne inquisitionem facere? Dic q non: quia adeò sacrum, & diuinum est confessionis sigillū, vt illa ét, quæ ad confessionem ordinantur, perpetuo silentio inuoluenda censeantur. Hinc iudex secularis, si duo, vel tres pestilétissimi sacerdotes crimen per solā confessionem notum apud illum deposuerint, omnino à iudicio cessare tenetur. † Sed an dictū
44 sacerdotis confessionem reuelātis, aut per imprudentiam, vel malitiam, aut alia quauis causa faciat indicium, aut aliquam probationem, ita vt iudices virtute talis reuelationis, seu confessionis possint procedere ad torturam, seu alios actus iudiciales contra reum? Dic q non. ratio est, quia talis cōfessio fuit facta tanq̄ soli Deo, & non tanq̄ homini. arg. tex. c. si sacerdos. de offi. ordin. tradit Bald. in l. Archygerontes. C. de episc. audi. sequitur Anto. Gomez. tom. 3. var. rē sol. c. 13. nu. 9. asserens dictum huius nullam prorsus fidem facere. cap. 2. de offi. ordi. c. dilectus. de excess. prælat. Couar. de sponsa. 2. par. §. 12. num. 10. Et hoc est valde æquum; nā si tales reuelationes aliquid probarent, planè in manifestum sacramenti confessionis, & sigilli secreti detrimentum verteré tur. Quare si Confessor contrauenerit; præter depositiones, & alias pœnas de quibus per tex. in c. omnis. ext. de pœni. & remiss. credi ei non debet, quia reuelando deliquit, & delinquendo tanquam infamis à testimonio ferendo reijcitur. Ita Marian. Victorinus de sacram. confess. cap. 11.]

Sed quamuis Confessarius propriè obligetur seruare vinculum sigilli; cum ipse solus claue scientiæ polleat ad cognoscendū
45 peccatum, tñ sunt alij, qui eiusdem † sigilli aliquid participant, & ideo arctiori vinculo tenentur confessionem illam celare, quam si sub alia quacunque secreti fide extra cōfessionem illa noscent. Huiusmodi sunt omnes, qui confessionem sacramentalem audierunt licitè, vel illicitè, mediatè, siue immediatè, siue sint clerici, siue laici viri, vel fœminæ, siue sit interpres, qui pœnitentis

linguam ignorantis partes agit, siue is, cui causa consilij petendi ab eo, vel detrahendi reuelatur: quoniam res cum suo onere transeunt. c. ex literis. de pigno. cap. pastoralis. de decim. Nauar. c. 8. num. 7. Similiter qui casu, vel dolosè alicuius confessionem audit. Nauar. in c. sacerdos. de pœni. dist. 6. nu. 42. Qui si violatores sunt, pęnæ arbitrariæ subduntur, cum non sint sacerdotes: de offic. deleg. de causis. secundum Doctores. & tex. in d. c. omnis. loquitur de sacerdote: ergo pęna est restringenda. de regu. iur. lib. 6. in pęnis. Ca-
46 neat † postremo sacerdos, ne per vllum peccati genus minus benignam faciem quàm prius ostendat pęnitenti.

SVMMARIVM.

1 *Confessoris præparatio antequam ad audiendas confessiones accedat, qualis.*

2 *Pænitentem, quomodo constitutum esse oporteat ante Confessorem, & quę ei præmittenda.*

3 *Signi crucis declaratio, & mysteria quot, quantaque.*

4 *Confessorem mutandi causa quærenda à pœnitente in initio; & eius conditio intelligẽda. nu. seq.*

6 *Pœnitentis ars qualis, & tempus vltimæ cõfessionis sciscitandum, & quare.*

7 *Aetas admittenda ad communionem, quæ.*

8 *Pænitens interrogari debet initio, an aliqđ mortale tacuerit in confessionib. malitiosè, an ex ignorantia crassa, & an pænitentiam impleuerit.*

9 *Pænitentia non impleta mortale generat.*

10 *Pænitentia non impleta ob impotentiam pœnitentis, an & quando mutari possit.*

11 *Confessoris adhortatio erga pœnitentem in casu iterandæ confessionis.*

12 *Pænitens, an conscientiam discusserit interrogandus.*

13 *Conscientiæ discussione adhibita, peccata oblita non nocẽt, modò proponas confiteri, quę postea memineris.*

14 *Peccata scribendi cura, an laudanda: & ore confiteri, non legere oportet peccata.*

15 *Diligentia nõ eadem omnibus adhibenda in recolendis peccatis.*

16 *Peccatis in recolendis modus adhibendus.*

17 *Peccata non vt oportebat in mentem reuocata esse, verba hæc dupliciter intelligi.*

18 *Confessor si coniectet pænitentem non adhibita necessaria diligentia, vel nihil præmeditatum, quæ eius partes.*

19 *Pænitens, an excommunicationem incurrerit, an verè, & propter Deum doleat, interrogandus.*

20 *Contritionem ab attritione distinguit obiectum amoris, & timoris.*

21 *Attritio ex timore pœnæ, vel simili, an sufficiat.*

22 *Diligentia adhibita, propter oblita non peccatur, sed postea reuocata sunt confitenda.*

23 *Peccatum oblitum in confessionẽ, an teneatur Confessarius discussa debitè conscientia in memoriam reuocare.*

24 *Confessoris boni officium erga pænitentes aliquo peccato irretitos, quod.*

25 *Cautela in dimittendo pænitentem non absolutum, vt absolutus videatur.*

26 *Pænitens non satisfacit præcepto annalis confessionis, si adeat, & sua causa non absoluatur.*

27 *Pænitentiam quam intelligat text. in capitu. omnis.*

Bona facta in peccato, ad quid valeant.

28 *Symbolum, Pater noster, & Confiteor, ignorans illiteratus in graui veniali versatur.*

29 *Confessarius qualiter debet inducere pænitentem ad compunctionem.*

30 *Pænitens paratus omnia reserare, licet malit interrogari, admittendus; secus non existente proposito.*

31 *Confessio cur per interpretem valeat, per internuncium, & epistolam non item.*

32 *Peccator quid faciet, cum ore confiteri non potest, & neque per epistolam, vel nunciũ.*

De præparatorijs ad confessionem. Cap. XXIIII.

1 SAcerdos † [qui debet scrutari cõscientiam peccatoris in confessione, quasi medicus vulnus, & vt iudex causam, quia sæpè quod præ confusione, vel simplicitate confitens tacet, interrogandus reuelat. Vnde Aug. de pęni. distin. 6. cap. qui vult. inquit: Diligens Inquisitor, subtilis inuestigator sapienter, & quasi astute interrogat à peccatore quod forsan ignorat,

rat, vel præ verecundia velit occultare.] dũ se ad audiendas confessiones parat: non enim eas audire debet imparatus, primum se colligat, secumque statuat illud muneris saluandarum animarum zelo, & cupiditate diuini amoris obire. Deinde breui oratione postulet à Deo pœnitẽtibus quidem gratiam, vt ad eum per puram, ac veram confessionem redeuntes sacramenti finem consequantur. Sibi vero vt rectè, & dignè suo munere fungatur, ne culpa ministri impediat efficaciam sanguinis Christi, & influxũ diuinæ liberalitatis in pœnitentes; quin potius suppleat summa illius tum bonitas, tũ potentia, tam vilis instrumenti defectus.

His recte constitutis cum hilari grauitate in suum tribunal ascendat, [& toto sinu dulcedinis amplectatur pœnitentem, totis visceribus refoueat, & consoletur: tota hilaritate, & affabilitate alloquatur, & toto gaudio accipiat, & tandem vt à patre dulcissimo fuit filius recidiuus receptus, vt à pastore amantissimo ouis errabunda, vt à medico salutis studiosissimo ægrotus, vt ab amico familiarissimus, & vt sic ad vnum dicam, eo gaudio, & festiuitate, quà excipit illũ præclara illa curia cœlestis:] animad-

2 uertatque, an † pœnitens (quem sibi subditum agnoscat oportet) decenter se habeat, nempe an vtrunque genu flectat, an caput aperiat, an ita se componat, vt non sacerdoti faciem, sed crucifixi imaginem intueri velle videatur, maximè si fœmina est: quia vt dicitur Abac. 1. facies earum ventus vrẽs. quæ omnia si viderit eum sua sponte facere, laudet Deum, sinautem monere debet, vt faciat, vtque secum reputet se non coram homine peccatore, sed coram altissimo esse constitutum, à quo humiliter, & cum summa reuerentia suorum peccatorum veniã postulare debet. Tum si adeò rudis est, vt nesciat, doceat eum munire signo crucis, In nomine patris, & filij, & spiritussancti, Amẽ. Et confessionem generalem vsque ad illa verba, mea culpa, mea maxima culpa, cum illo dicat.

3 Doceatque signum crucis † tribus digitis exprimendum esse, ad significandum Sanctissimæ Trinitatis mysterium. Ducitur autem primus à vertice capitis, siue frontis vsque ad vmbilicum, vt indicet à summo cœlo egressum, in viscera matris descẽdisse Dei filium, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram assumpsisse. Deinde à sinistro brachio ad dexterum, vbi causa simul incarnationis exprimitur: nã propterea descendit de cœlo in terram, vt nos, qui eramus à sinistris inter hædos collocandi, transferret ad dexteram inter oues suas, vbi vocem illam desideratã audire liceret nobis, Venite benedicti. Ecce quanta nobis fidei nostræ mysteria vnica firmandæ crucis ratione mater Ecclesia docuit, vt si nihil præter ea sciret rudis homo, vel hoc solum ad salutem illi sufficere queat. Hic incarnatio: Hic Christi passio: Hic passionis causa: Hic simul extremum iudicium illud, & spes nostræ vocationis: Hic mysterium Trinitatis, per quã redempti sumus, vnica crucis signatione exprimitur.

4 Post hæc in primis † quærat, quare suum proprium Confessarium non adeat, & si erubescentia ductus dixerit se non posse, illum ad id admoneat: cum nõ sit vtile, sicut nec infirmo medicos mutare. Verum si viderit pœnitentem nullo pacto ad id induci posse forte ob erubescentiam, audiat suam confessionem: valida enim est, si totaliter, & integrè confiteatur. Attamen tenetur ratione recidiui non solum confiteri peccata commissa, sed etiã generaliter pręterita, vt sciatur, quæ satisfactio congruè possit iniungi. Vt si ex aliqua occasione frequẽter lapsum carnis passus est, illa per satisfactionem pręcidatur, & sic de cæteris peccatis.

5 Preterea si confitentis † statum, cõditionem, & officiũ nesciat, ab eo breuiter quęrat, vt communiter interrogare valeat. Refert enim intelligere, coniugatus ne, an in sacris. Cuius fuerit artis, vel officij, vt ex hoc cognoscat sit ne in tali statu, arte, vel officio, vt possit absolui; an non, quemadmodũ esset vsurarius, fur, proditor hominum. &c.

6 Interroget † etiam, habet ne artem mixtam, quæ exerceri potest ad bonum, vel malum, de qua per Sylu. in verbo, ars. qualis est taxillorum, fucorum, vel alearum, &c. vel tantum ad malum.

Sciscitetur etiam, quã pridem confessus sit: quia saltẽ semel in anno proprio sacerdoti cõfiteri debuit, iuxta tex. in c. omnis. de pœnit. & remis. qui tñ si confessus fuerit religiosis ex priuilegio illis indulto, vt hodie sunt oẽs, nullatenus cõfiteri tenetur eadem

peccata proprio sacerdoti, [probatur extra uag. Benedicti XI. Inter cunctas. vbi dicitur Absurdum est eos, qui semel absoluti sunt, rursus eodem debito teneri. Idem etiam patet ex extraua. Ioan. XXII. vas electionis.] Quod idipsum de communione dicendum, quæ semel in anno Paschæ tempore à catholicis sumenda est. tex. in d. c. omnis.

7 Sed † quando ad eam quis admittendus sit, nulla certior regula est, quam dum iudicio parentum, & maximè Confessarij apparet puer ita sensatus, vt possit secum discernere inter bonum, & malum, atque adeò inter hunc cibum, & alios seculares; quæ discernendi facultas accidit, vt plurimum, secundum D. Thom. à decimo vsque ad duodecimum annum, vel plus, vel minus, secundum quòd malitia supplet ætatem, sic Palud. Caiet. & cæteri.

8 Interroget etiam † (si hominem non nouit) an malitiosè tacuerit aliquod peccatũ mortale, vel quod probabiliter dubitabat, vel eius circunstantiam necessariam ex verecundia, vel alia iniusta causa. Videlicet ne prælatus diligentiorem curam de eo haberet, vel esset ei de cætero suspectus, vel nõ ita bonus censeretur; quia sic iteranda esset confessio. Si autem tacuisset ex iusta causa, ex qua sequi potuisset malũ animæ, famæ, aut corporis, vt quia sacerdos sollicitator esset ad malum, vel reuelator confessionis, secus esset. Sylu. in verbo. confessio. 1. q. 3. Sotus distin. 18. q. 2. art. 5. ibi, circa tertium argumentum.

Interrogetur etiam, tacuerit ne ex ignorantia crassa, vel ex propria culpa, vt puta quia noluit de peccatis suis cogitare, satis-
9 fecerit ne pœnitẽtiæ: nam † si eam adimplere potuit, & non adimpleuit, peccauit mortaliter; [& hoc contra Caietanum, & Ioan. Medi. tra. 2. de confes. q. 41. aliàs valde contemptibile esset iudicium, in quo non tenetur parere mandatis reus, & subire pœnam impositam. ita Sotus in 4. distin. 20. q. 2. art. 2. Petr. Sot. de satisfa. facti lect. 2.] non tamẽ tenetur iterare confessionem, sed faciat si recordetur, aliàs Confessarius consideret, quæ nam pœnitentia imposita, & illam imponat; sed
10 si † recordatur, & dicit eam adimplere non potuisse, neque modo posse, poterit mutari pœnitentia; facta tamen confessione peccatorum illorum, pro quibus saltem fuerit verisimiliter imposita, vt ex hoc videat Confessarius, an iniuncta fuerit pro crimine, à quo poterat ipse absoluere: nam si peccatũ esset superiori reseruatum, tunc non posset pęnitentiam mutare: nisi necessitas vrgeat, vel suadeat vtilitas. in quibus casibus pium est interpretari, quòd superior facultatem commutandi concesserat. vt per Sylu. in ver. confessio. 1. q. 27.

11 In † ijs tamen casibus, in quibus sacerdos viderit iterandam esse confessionem, hortetur eum, quàm diligentissime potest, vt se paret. Sibi tempus idoneum quidem, sed certum ad eam rem perficiẽdam sumat, si suis hortatibus obtemperauerit, det gloriam Deo, cuius benignitate factum est, vt errabunda ouicula pastoris officium non contemneret: sin minus, culpa non sapienti Confessario, sed peruiuaci, & impatienti peccatori dabitur. Quod si de morte timeatur, curet vt pœnitens replicet, quæ in alijs confessionibus dixerit: suppleat autem Confessarius suis interrogationibus si quid omissum ei videbitur.

12 Interroget † etiam, an suam conscientiã discusserit ad confessionem faciendam, discurrendo per tempora, & loca, & personas, & per negotia, cum quibus est versatus post vltimam confessionem, vt ea in memoriam reuocet quæ confiteri tenetur: qua diligentia facta, etiam si lubricitate, ac debilitate memorię laboret, non tenetur postea memoriæ scribere ne obliuioni tradantur. Enimuero facta diligentia secundum qualitatem personæ, & negotiorum pericula, cũ quibus
13 versatur, potest confiteri; & quæ † in memoriam non venerint, nullam causam afferũt, licet per obliuionem prætermittatur eorũ confessio: cum propositum habeat confitendi, si quorum oblitus est, postmodum in memoriam venerint: nam vt Sotus dist. 18. q. 2. arti. 4. col. fi. inquit, finis confessionis non est tantum diligentissima inquisitio ad memorandum omnia, quantum firmissimum propositum omnia relinquendi. Quapropter
14 † solers illorum cura, qui peccata scribunt ne obliuioni tradantur, sicut non est vituperanda, ita neque est consulenda: haud enim ad discretam, secretamq; confessionis rationem pertinere vr̃, maximè si peccata sint infamia, & quæ possent hominem in periculũ conijcere: multa enim inde mala succrescere solent:

re solent: qui tamen in memoriæ subsidium
scribit, non debet merum legendi officium
præstare; minueret enim verecundiam con-
fessioni germanam. Sed postquàm inspexit
papyrum, debet ore confiteri. Igitur si dicat
se discussisse, & adhibuisse illam diligentiã,
quam bona fide putat sufficientem esse, &
mediocrem pro sua fragilitate, etiã audiat,
sed correptum prius, & admonitum, vt dein
ceps diligentius curet salutem animæ suæ.
15 Nouerit autem sagax † Confessarius non
eandem diligentiam æquè ab omnibus exi-
gendam esse in discussione facienda. Differt
enim quis crebrò, an raro cõfiteatur, paruis
ne, an magnis, paucis, an multis negotijs sit
implicitus, literatus ne sit, an idiota. Do-
ceatque suos pœnitentes quandoque pecca
16 ri posse, si huius rei maior † cura adhibeat,
quàm oporteat; propterea diligenter eos
moneat, ne hac in re sint nimiũ scrupulosi,
& nimium anxij, sed vt omnia moderate fa-
ciant, memores præclaræ, atq; aureæ illius
sententiæ, Ne quid nimis. At si dicat se non
17 vt debebat † ad memoriã sua reduxisse pec
cata, quod à plurimis videmus fieri, si Con-
fessarius coniectat id à pœnitente dici, non
quod credat se non adhibuisse illam, quã inte-
gritas confessionis necessario exigit diligẽ-
tiam, sed quia bonarum mentium est ibi ti
mere culpam, vbi culpa non est. c. ad eius. di
stinct. 5. vel quod ideo ait insufficientem, quod per
eam omnia, vel maiora peccata venialia in
mentem non reduxit, quod non est necessa-
rium, in tali casu sine scrupulo audiat, & ab
soluat.
18 Si vero coniectat † illum vere non adhi-
buisse quam necessario adhibere tenebatur
diligentiam peccatis memorãdis, in hoc ca-
su habenda est ratio temporis: nam si neces-
sitas vrgeat, nempe morbus, aut naufragiũ,
vel si instet communio, quæ sine scandalo
differri nequeat, audiendus est, & absoluen
dus. verum circa communionem tunc demũ
audiendus, & absoluendus est, quando per-
pendit Confessarius, quòd ea, qualis, diligẽ-
tia cum interrogationibus à se factis tanta
sit, vt saltem mediocrem constituat diligẽ-
tiam, præmissis tamen quæ necessariæ vide-
buntur interrogationibus. Quod si forte eũ
viderit, vel instante communione, vel etiã
si nulla vrgeret vtilitas, nolle interrogari,
vel si velit, adeò tamen nihil præmeditatũ
venisse, vt etiam cum interrogationibus, &
suis responsionibus confessio nõ sit integra:
quia interrogatus nesciat respondere, fece
rit ita, vel ne, non audiatur, sed blandis ver-
bis eũ admoneat, horteturque, vt priusquã
confiteatur, pro sua fragilitate præmedite-
tur saltem tantum, quantum ad integram
confessionem cum interrogationibus opor
tunis sufficiat.
19 Quærat † insuper, an incurrerit in excõ-
municationem, quia prius ab illa (si potest)
absoluat, vel si non potest, remittat ad supe
riorem, vel ipse ab eo facultatem absoluen-
di obtinendam curet, vt supra diximus de
potestate Confess. cap. 13. Interroget etiam,
an vere doleat de peccatis, vel saltem, an
doleat non dolere, quia sic esset contritus:
qui etiam mallet mori, quàm Deum offen-
dere mortaliter, cõtritus est. Syluest. in ver.
contritio. nu. 3. Consideret præterea, an pec-
cata detestetur ratione offensæ Dei: quia
sic esset contritio, aliàs si doleret de pecca-
tis ob pœnas æternas, non esset nisi attritio.
20 Obiectum † enim amoris, vel timoris facit
differre contritionem ab attritione. Sed
pœnitenti, quã difficile est dignoscere hunc
ne, an illum dolorem habeat, & ideo Confes
sarij non debent ita multum incumbere, vt
cum plebeis pœnitentibus discutiãt, ex quo
fonte eorum dolor oriatur, sed satis est eos
admonere, quod oriri debet ex amore. Si quis
21 tamen haberet solam † attritionem, puta
dolorem de peccatis ex timore pœnarum
inferni, honoris, aut infamiæ, aut mortis,
aut iacturæ bonorũ, illa attritio modo æsti-
metur contritio adiuncto sacramento, pro-
babilius fortasse dici potest sufficere. Sotus
in 4. sentent. dist. 18. arti. 3. col. 8. & 9. q. 3. In-
terroget etiam pœnitẽtem, an doleat de ob
liuione peccatorum, quę ex negligẽtia pro-
22 uenerunt. Sed qui adhibuit debitam diligentiam
solertem ad arbitrium prudẽtis, si illa, quo-
rũ non recordatur minimè confitetur, haud
peccat: licet teneatur postea dum in memo-
riam venerint, eodem suo tempore confite-
ri etiam si nõ eidem, sed alteri confiteatur,
vt per Sotum. dist. 18. quæst. 2. arti. 5. colum.
23 4. [Sed quid si † confitens discussa debitè
conscientia vnius peccati in confessione
oblitus est, & sacerdos aduertit pœniten-
tem ex obliuione inculpabili, quòd desinit
confiteri, an teneatur Confessarius ad me-

 moriam

moriam ei illud peccatum reducere? Respõdetur distinguendum esse, quia vel peccatũ illud fuit solum in offensam Dei cõmissum, vel etiam in damnum proximi. si primum; non tenetur ei Confessor illud intimare. Exemplum de pœnitente violante votum, vel iuramentum absque alterius præiudicio, vel Deum blasphemante, aut Sanctos: si vero peccatum sic oblitum sit commissum in damnum proximi, ex quo orta fuit obligatio restituendi, vel proximo iniustè læso satisfaciendi, vt si Confessore vidente, ille iniustè proximum diffamauit, aut rem eius per vim, aut clam abstulit, tunc Confessor tenetur de peccato oblito eum admonere, ad finem satisfaciendi proximo per eum iniustè læso; alioquin Confessori imputabitur culpa non satisfaciendi: quoniam ei incumbit non solum confitenti, quæ necessaria sunt intimare, sed etiam alterius tertij damnum vitare, qñ commodè potest. ita habetur in cap. qui cum fure. de furt. Vbi non solum qui rem obtrectat, reus est furti; sed et is, qui non indicat. Et hoc procedit, quando Confessarius certus, aut dubius est, an eius intimatio peccati obliti profutura sit ad finem prædictum: alioquin si nulla de hoc spes habetur, non tenetur huiusmodi peccatum intimare. iux. illud, de pœniten. distin. 7. si quis. vbi dicitur: Si scirem tibi non prodesse, non te admonerem, non te terrerem.]

Quærat etiam, an irretitus sit aliquo peccato, quod non sit paratus relinquere, qualis est vsura, concubinatus, odium, vel alia huiusmodi; & à clericis, an habeant incompatibilia, & cum qua conscientia, & titulo, & si
24 adhibita† persuasione non sunt parati à peccato recedere: modo occupationes aliorum non vrgeant, pium esset hos audire, & salubribus monitis pœnitentiam indicere, vt ieiunent singulis diebus, missas audiant, in manibus pauperum eleemosinas concludant, crebro confiteantur, & sacerdotis discreti monitis, & consilijs acquiescant, vt per hæc paulatim ad contritionem inducantur per Dei, & sacerdotis auxilium, & sic ad veram pœnitentiam deueniant, atque denuncient, ꝙ non sunt absoluti. text. est, vbi D. Anto. de Butr. no. 4. & nu. 6. in c. quod quidam. extra de pœnit. & remiss. Sed ne hoc
25 † alijs innotescat, debet Confessarius eis dicere, ꝙ propter circunstantes cum eleuatione manus dicet super eos aliquam orationem sine absolutione, vt ita etiam pœnitentes non recedant confusi, sed consolati. ita per Chat. Neap. lib. 1. c. 25. num. 30. Quod idem obseruet Confessarius, quando absoluere nequit super casus reseruatos, ibidem lib. 5. cap. 36. versi. an autem subiaceat. Sciãt
26 quoque pœnitentes, ꝙ † per supradictam confessionem. iuxta tex. in d. c. quod quidã. non satisfaciunt præcepto annualis confessionis faciendæ, vt nonnulli existimãt. Quoties enim absolutio differtur, non satisfacit quis præcepto, quousque ex consilio sacerdotis peccandi occasiones non auferat, & tandem absoluatur. Sotus distin. 18. q. 3. art. 3. versi. Decretum vero canonis. per tex. in d. c. omnis. & c. quod quidam. Cuius verba hæc sunt: Eorum confessionem non valentium abstinere recipere debes, & eis de criminibus consilium adhibere: quia licet non sit vera huiusmodi pœnitentia, admittenda tamen est eorum confessio, & crebris, & salubribus monitis pœnitentia indicenda. In
27 telligit ergo † tex. illam non esse pœnitentiam, quæ fieri debet secundum præceptum Ecclesiæ, sed esse humilem, tum propter humilitatem, & verecundiam, & obediẽtiam, tum etiam vt homo inducatur ad legitimã faciendam confessionem, quam secundum ritum Ecclesiæ tenetur facere. Etenim bona illa, quæ in peccato mortali fiunt, & si ad vitam non prosint æternam. c. si quis autem. de pœnit. distin. 3. [Sunt ad plurimum tamen vtilia vi impetrationis ex congruo à liberalitate Dei. Primum ad impetrandum aliquod temporale bonum, & præmium. c. quid ergo. de pœnit. dist. 3. Item ad obtinendum facilius à Deo auxilium speciale, & gratiam conuersionis, qua citius peccator resipiscat. c. falsas. de pœnit. dist. 5. Exemplũ de Cornelio Centurione. c. denique. distin. 26. & ad acquirendos bonos mẽtis habitus, quibus facilius homo, etsi peccator, bona opera exercens vitijs resistat: quin & vtilia sint ad consequendam ex impetratione, & iure liberalitatis dilationem pœnæ, & remissionem pœnæ tẽporalis, quod de Achab refertur. 3. Reg. c. 21. c. talis. c. Achab. de pen. dist. 3. Item ad impetrandas intercessiones sanctorum. rursum ad mitiganda inferni supplicia. gl. in d. cap. quod quidam. Quæ quidẽ glossa in hoc sensu est recipienda, vt pœna inferni,

inferni,& æterna non debeatur tanta, quan
ta deberetur ſi peccator hæc bona opera nõ
feciſſet. nam vere tanta non debetur, ſi qui
dem per hæc bona opera peccator in hunc
conſtituitur ſtatum, vt minori contemptu
peccet. Eſſet autem falſa concluſio gloſæ in
hunc ſenſum accepta, vt per bona opera pec
catoris minuatur pœna æterna iã pro eius
peccatis debita. Hæc etenim non minuitur,
ſecundum Diuum Thom. in 4. ſenten. diſtin.
15. q. 1. arti. 3. ad 5. q. Sot. diſtin. 19. q. 1. arti.
5. Couar. in cap. alma mater. §. 4. num. 11.
& 12. de ſenten. excommu. lib. 6. Non enim
concubinatui, cui in inferno (verbi gratia)
ſunt conſtituti decem gradus cruciatus pro
pter illa bona opera remittuntur ad nouẽ,
ſed ideo cum illo mitius agetur, quia exer-
citatus in bonis operibus alia euitat noua
peccata, pro quibus acrius puniretur. ita So
tus. diſt. 16. q. 2. art. 6.]

Interroget etiam, an ſciat Symbolum,
28 † Pater noſter, Confiteor. Hæc enim tria te
nentur ſcire, qui literas neſciunt. cap. Deus
qui. de pœnit. & remiſſ. aliàs qui non addi-
ſcit, & memoriæ mandat Symbolum & Ora
tionem Dominicam latina, vel alia lingua,
ſaltem, facit graue veniale peccatum, per
cap. vos. de conſecra. diſt. 4.

29 [Deinde debet dulci, † & ſuaui eloquio
inducere eum ad compunctionem, & confeſ
ſionem, proponendo ei beneficia, quæ Deus
ſibi contulit, qui ipſum creauit, animã eius
ſua imagine inſigniuit, ipſum gubernat, &
paſcit, ſuo præcioſiſſimo ſanguine redemit,
vitam æternam ab initio mundi prępara-
uit, niſi pro ipſo remanſerit. Proponat ſibi
mundi defectibilitatem, diaboli tentatio-
nem, peccati momentaneam delectationẽ,
per quam conſequitur homo æternam cru
ciationem, vitæ breuitatem, animæ æterni-
tatem, extremi iudicij examinationem, pœ
narum inferni acerbitatem, Chriſti pieta-
tem, qui non venit propter iuſtos, ſed pro-
pter peccatores, ſicut patet in Petro, Paulo,
Latrone, ac Maria Magdalena. Hæc & ijs ſi-
milia, ſicut & quando viderit expedire pro-
ponat, vt eum ad confeſſionem, & contritio
nem alliciat. poſtea.] dicat pœnitenti, vt iã
tandem, quæ ſecum recogitauerit, prout me
moria ſuggeſſerit, ſuis verbis exprimat. Et
30 quamuis † ille malit interrogari, quam ſo-
lus eadem referre, modo propoſitum habeat
ad omnia peccata mortalia referanda, ta-
men ſi de illis non interrogetur, non eſſet ea
cauſa condemnandus, ſed potius adiuuan-
dus, ſi tamen deliberaret aliquod mortale
non confiteri, niſi de illo interrogetur, pecca
ret mortaliter, & tunc Confeſſarius hoc in-
telligens ad deteſtandum hoc peccatum, de
bet ipſum excitare, atque inſtigare, vt recti
ficet conſcientiam ſuam; & ore proprio con
fiteatur, quæ meminit. Sylu. in verbo, confeſ
ſio. 1. q. 7. Nauar. cap. 10. nu. 6. iuuat enim, li-
cèt inordinatè, & imperfectè faciat: nam
ex illius relatione diſcet Confeſſarius quas
partes debet interrogando attingere: ſi ve-
ro exprimere vocem non poterit, puta quia
mutus, tunc meliori modo, quo poteſt nuti-
bus confiteatur. Diuus Tho. in 4. diſt. 17. q.
31 3. arti. 4. ad tertiam quæſt. Quod ſi † pœni-
tens nactus ſit ſacerdotem ignarum ſuæ lin
guæ, confiteri poteſt per interpretem, facit
tex. in c. qualis. 30. q. 5. valida enim eſt hæc
confeſſio, licet ſecus ſit de confeſſione facta
per internuncium: cuius quidem diuerſita-
tis ratio eſt in promptu. Nam qui per inter
pretem confitetur, præſens eſt, & vere atque
coram agit cum ſacerdote. Qui vero per in
ternuncium, non ſacerdoti ſua peccata nar-
rat, ſed nuncio, qui referat ſacerdoti, & hic
non ſacerdoti confitetur, ſed nuncio. Vnde
cum confeſſio actus debeat eſſe perſonalis:
hic autem perſonalis actus non eſt; quia per
ſona agens non præſens eſt, ſed abſens. ergo
merito dicendum eſt inualidam eſſe con-
feſſionem. Tho. loco citato.

[De confeſſione vero facta per epiſtolã,
cum eadem ratio, quæ in nuntio militat, in
illa procedat, idem aſſeueramus. Quod ha-
bet locum, etiam ſi ideo per nuntium, vel
epiſtolam confitetur, quia voce confiteri nõ
poteſt. Exemplum, vt ſi peccator eſſet in car
cere vel inter infideles, vbi non poſſet Con-
feſſarium acceſſere. & ratio eſt, quam ſupra
tetigimus, videlicet quòd confeſſio eſt a-
ctus perſonalis, quo homo præſenti ſacer-
doti loquitur. Quapropter licet ab ex-
communicatione, & ab alijs cenſuris poſſit
homo per literas abſolutionem à Romano
Pontifice petere, & obtinere, tñ abſolutionẽ
ſacramentalem peccatorũ non niſi præſens
per confeſſionẽ. Accedit & alia ratio, ꝙ con-
feſſio debet eſſe talis, per quã ſacerdos certus
fiat talia peccata pœnitentem feciſſe quin

etiam, per quam possit eum conuincere. Confessio autem per epistolam non est huiusmodi, nam sacerdos non est certus an literæ illæ sint veræ, an vero fictæ, imo posset postea pœnitens negare suas esse. Rursum posset esse pœnitens tunc, cum per epistolam absoluitur, incapax absolutionis, vel indignus, vt quia vita esset defunctus, vel animo mutatus. Præterea sententia est canonis, de pœniten. distin. 1. quem pœnitet. Vbi præcepit Dominus mūdandis, vt se sacerdoti ostenderent, docens corporali præsentia confitenda peccata, non per epistolā, aut nuntiū manifestanda. Ex quo textu colligitur quod quis nō potest per alium, quod potest per se. Imo talis confessio potest fieri inualida, & si pœnitens ipse traderet scriptum suorum peccatorum sacerdoti, qui legat, nihil pœnitente voce, aut signo affirmante, quoniam per illas literas nihil pœnitens affirmat. Si vero cum singula peccata sacerdos legit, pœnitens dicat se illa fecisse, vel nutu capitis, si mutus est, annuat, tunc est vera cōfessio, quia locutioni æquiualet, & ita potest intelligi canon, quem pœnitet. de pœniten. dist. 1.

32 Restat † tamen dubium, quid faciet peccator, qui ore confiteri non potest, cum non valeat per epistolam, aut per nuncium. Respondeo, quod sufficit ei contritio. habetur enim ac si non haberet confessorem, ita est communior doctrina Doctorum, ac sanior. Tantum enim Christus obligat pœnitentē ad manifestandum se iudici, cui illi potestatem tradidit, non alicui alteri. Quinimo hoc procedit, vt si non possit nisi per interpretem confiteri: nam si quidem fecerit, recte facit, & est sacramentalis confessio, cum sit actus personalis, nam interpres agit vicem pœnitentis, si tamen non fecerit, sufficit ei contritio, sicuti non habenti confessorem, ita Sotus de ratio. tegen. membro 3. q. 4. conclu. 4. Et hæc est communior, & verior opinio, quamuis Palud. Adri. in 4. Nauar. c. 21. nu. 56. & cap. 27. num. 268. Sylu. in verbo, confessio 1. Couar. lib. 2. var. c. 13. num. 6. & Petrus Sotus, de confess. lect. 11. quos refert, & sequitur Candel. aureum, de confess. nu. 23. dicant, quod si confessio voce fieri nō potest, tunc si per epistolam, aut nūtium fit, valida sit confessio, & absolutio, licet non necessaria. eorum tamen rationes non concludunt, meo quidem iudicio, nec illā Petri Soti. An autem mutus teneatur cōfiteri per scripturam. Dic quod potest, licet non teneatur, cum possint fieri nota. Nam Christus, cuius iugum suaue est, & onus leue, noluit vt peccata nostra periculo infamiæ nostræ exponeremus, & nonnunquam mortis, si publicitus essent nota, confiteri enim debet per nutus. Couar. qui supra.]

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentem sua sponte dicentem, quando liceat interpellare.*

2 *Confessor quando debeat, vel non interrogare, audito pœnitente. & seq. nu.*

3 *Interrogatio quo casu imprudenter fiat.*

4 *Iudicis quare partes sint reum interrogare, & confessoris audire.*

5 *Confessionalia quædam referta interrogatiunculis, & circa eas studium quorundā non laudandum. & nu. 7.*

6 *Confessoris munus, quod sit; & finis confessionis qui.*

8 *Interrogatione vbi abstinendum confessori.*

9 *Pœnitentem quibus admoneri oporteat à cōfessore, si sit interrogandus.*

10 *Verba, paulo pluribus, vel paucioribus vicibus, quem habeant intellectum.*

11 *Confessori quid nam sequendum, & quæ ratio tenenda in interrogando.*

12 *Interrogatio, ne inepta, neue imprudens, neue eadem omnibus fiat, videndum confessori, & nu. seq.*

13 *Confessionis contaminatores non confessores, qui sint.*

14 *Pollutiones breuiter explicandæ, & quomodo, vide: & admonendus pœnitens de modo si opus sit. nu. seq.*

16 *Peccatorum numerus, quomodo inuestigandus, & quomodo pœnitentis conscientia adiuuanda.*

17 *Clausula confessionis generalis addenda in fine confessionis, quæ sit.*

18 *Confessio generalis valet ad remissionē mortalium oblitorum, & venialium in attritione.*

19 *Confessio generalis, quæ dicitur in missa, ad quid valeat.*

20 *Peccata omnia commisisse, qui dicit in confessione generali, quare falsum non dicat.*

De

De interrogatione, qua suppletur discussio insufficiens pœnitentis. Cap. XXV.

1 QVandiu † quisq; dixerit, quod
meminerit, & eo ordine, quo
meminerit, attētè, & sine in-
terruptione audiendus est:
nisi forte videretur admonē-
dus obiter, ne nominet personam aliquam,
ne superflua dicat, vel alia huiusmodi; vel
si aliqua non intellexit, præcipuè de mor-
talibus, replicanda curet, vt melius intelli-
2 gat. Postquam vero † dixit, si sibi non vide-
tur omnia dixisse, tenetur ipse interrogare
sub pœna peccati mortalis, quoties credit
pœnitentem taciturum, nisi interroget, qđ
necessario confitendum sit. arg. tex. in l. vbi-
cunque. ff. de interrog. actio. Quando vero
credit bona fide nihil de necessarijs à pœ-
nitente omissum, siue quod omnes peccato-
rum locos ordine suo attigerit, siue quod
paruo ante tempore confessus fuerit, siue
ꝙ cum sciat vita esse rectissima, parumq́ue,
aut raro à Dei vita deflectere, non tenetur
3 interrogare. Imo † nonnunquam id facien-
do imprudenter ageret. Nauar. c. 1. §. dili-
gens. de pœn. dist. 6. (v. g.) si virum se multo
eruditiorem, multoque meliorem magna
cum diligentia sua peccata confitentem in-
terrogaret, præsertim, quando qui confite-
tur eruditus esset, & versatus in sacris, qui
crebro celebraret, & crebro confiteretur: nā
vt inquit Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 4.
col. 14. officium per se Confessarij non est
interrogare, sed audire pœnitentem. In fo-
4 ro † namque criminali, quo proceditur ad
punitionem, debet iudex interrogationi-
bus reum examinare: sed in foro pœniten-
tiario, quo non proceditur per vim coacti-
uam ad extorquendam confessionem, sed
per spontaneam voluntatē confitentis, quan
tum est de se, satis est simplicem confessio-
nem audire, & secundū illam iudicare. Vn-
de in canone, consideret. de pœniten. dist. 5.
non admonetur Confessarius inquirere, sed
pœnitens sua peccata, & qualitates conside-
rare. Sola ergo pœnitentis ignorantia, vel
erubescentia, secundum Sylu. in ver. confes-
sio. 1. q. 17. est in causa, vt canon. omnis. ex-
tra de pœnit. & remis. discretum sacerdotem
admoneat, vt diligenter peccatoris circum-
stantias, & peccata inquirat, pœnitentisq́ue
adeo conscientiam aliquibus interrogatio-
bus perscrutetur. Hoc aduersus ista confes-
5 sionalia, † quæ vulgo circunferuntur, admo-
nuerim, in quibus tantus est interrogatio-
num aceruus, vt pœnitētibus salubrius esset
illarum multas ignorare: præsertim cum
nonnulli sacerdotes, vt earū se peritos osten
dant, nullam prætermittant. Cum tamen
6 Confessarij † munus sit potius totis neruis
incumbere, vt pœnitentem firmissimo pro-
posito confirmet, vt in futurum caueat. finis
enim confessionis est pœnitentis salus, quæ
præuia diuina ope in illo proposito, & cau-
tela consistit, vt summam det operam nun-
quam amplius recidendi. Et tamen videas,
7 quàmplurimos tam confitentes, quā † Con
fessarios, qui putant totum negotium con-
sistere in hoc, quod nihil inconfessum præ-
tereatur. Cæterum de terrore, & persuasio-
ne in futurum, nec verbum vllum. Qui qui-
dem mihi videntur, vt est in Euangelio.
Matth. 12. domum scopis mundare, vt spiri-
tus immundus cum suis septem satellitibus
reuersus illam mundatam inueniet. Igitur
8 prudentia † sacerdotis sit, vbi pœnitens pru
dens apparet, neque tanta sit sarcina pecca-
torum onustus, dicitq́ue se diligentiam fe-
cisse pro virili, & iudicio suo nullius esse ob-
litū delicti, nihil amplius interrogare. Vbi
autem pœnitens non apparet tanta pruden
tia esse præditus, nec tantam suæ conscien-
tiæ curam gerere, sed eius notæ esse, vt sit
9 † omnino interrogandus, tunc proposita be-
nignè spe misericordiæ Dei sacerdos eum
animare curet, vt verè, liberè, atq; integrè
ad interrogata respondeat (quod cum pue-
ris, ac puellis maximè est necessarium) ne
aliquod per verecundiam taceant, quod eo
maximè fiet, si se beneuolum exhibuerit,
affabilem, & humanum, ostendatq́ue eru-
bescentiam esse animæ hostem atrocissimū,
quæ instar latronum obstruentium ora eo-
rum, quorum domos spoliant, ita vt clama-
re non possint, obstruit os pœnitentis, ne vo
cem cōfessionis emittat. Ipsa etiam est, quæ
obstruit os virus euomere parato, & aquis
submerso, atque impleto, ne aquæ effluant,
& pleno serpentibus, & alijs reptilibus ve-
nenosis, ne de eo exeant. Ipsa est frenum
diabolicum, quod tenet os pœnitentis in
frenatum,

frenatum, ne loquatur contra eum. His, &
alijs exemplis admonendus est pœnitens,
vt illam abijciat, eamq́ue toto studio, atque
viribus prosequatur.] Curet etiam, vt cer-
ta pro certis, dubia pro dubijs dicant (ver-
10 bi gratia) toties hoc feci, paulo † pluribus,
aut paucioribus vicibus. Et si postea occur-
rit memoriæ se fecisse errorem notabilem
in numero, vt si dixit decies paulo pluries,
& postea memor sit, quòd cõmiserit vicies,
iterum confiteatur excessum. Si autem non
sit notabilis, vt si comperit se peccasse duo
decies, non est necessarium, quia iam sub du
bio dicens paulo pluries, vices illas confes-
sus est, Sotus dist. 18. quæst. 2. art. 4. colum. 3.
11 Discurrat † demum interrogando per præ-
cepta, prout infra in secũda parte in inter-
rogatorio patebit per septem vitia capita-
lia, & circunstantias eorum, & articulos fi-
dei, & Ecclesiæ sacramenta, atque pietatis
opera, & sensuum abusum, iuxta Syluest. in
ver. confessor. 3. q. 14. Diligenter igitur in-
quirat, & subtiliter inuestiget, & callidè ex-
torqueat de ore pœnitentis peccata, quæ for
sitan ignorat, vel verecundia videt velle
tacere. Sylu. in ver. confessio. 1. q. 17. Proce-
dat autem ordinatè: nisi mors, vel frenesis,
vel linguæ impedimentum timeatur, sicut
in cap. seq. examinabimus.
12 Interrogationes † autem formentur non
quidem in omnibus, ne molestetur pœnitẽs,
sed conuenientes sint statui, officio, & con-
ditioni pœnitentis: nempe de illis pecca-
tis, quæ in illo statu frequenter fieri con-
sueuerunt. Non enim interrogandi sunt mi
lites de peccatis clericorum, nec econuerso.
In venereis multiplex cautio adhibenda
est, ne pœnitens discat à Confessarijs quod
nescit. Primum igitur vtantur verbis ho-
nestis, & à longe sumãt interrogationis ini-
tium, gradatim à communioribus descen-
dant ad particularia, quæ si pœnitens non
agnoscit, non est de speciebus interrogan-
dus, vt qui de cõtactu aliquo inhonesto in-
terrogatus negat, non de hoc, vel illo modo,
vel specie contactus debet interrogari, sicut
quidam faciunt, quos Angelus in Summa,
13 non † Confessores, sed potius confessionis
contaminatores appellat, qui ait eosdem
sæpissimè peccare huiusmodi se interroga-
tionibus oblectantes, ob idquè eas facien-
tes. Demum in interrogationibus præstat
sobrium esse, quàm nimium, ne si sacerdos
rem minutius, quàm necesse est inuestiga-
re conetur, sibi, & pœnitenti tentationem
excitet. Habita ergo specie peccati in tali-
bus progredi non expedit ad alias circun-
stantias. Dicant ipsi, si volunt. Nec permit-
14 tat † Confessarius pœnitẽtem longius ex-
plicare illas pollutiones, sed moneat, vt se-
cum cogitet verisimilem numerum, vtputa,
non dicat, feci hanc fornicationem, postea
hanc secundam, &c. sed satis est eas vno ver-
bo comprehendere. Dicens: Decies, aut vi-
cies fornicatus sum, aut falso iuraui, nisi
aliquam horum circunstantiam habuerit
mortaliter aggrauantem. Sic qui cum fœ-
mina osculo, tactu, & pollutione extra vas
naturale peccauit, debet tacere illas par-
tes, in quibus tam fœdam turpitudinẽ com-
misit. Sufficit enim dicere, Peccaui extra
vas naturale, & si dicere incipiat, obuiet
illi Confessarius, & cum doceat non esse ne-
cessarium, neque vtile exprimere modum,
15 quo se fœdauit. Sed forte † dicat quis pœ-
nitentem putaturum se non satisfecisse, nisi
omnia singulariter, minutatimq́ue expres-
serit, & ideo mœstum, ac sine consolatione
vacuum rediturum: quoniam si Confessa-
rius eum docuerit sufficere, si peccatorum
species exprimatur, neque oportere modos
illos peccandi obscenos aperire, abibit ab
eo ignorantia, vnde nascebatur desolatio, &
pro ea suauissima succedet consolatio. De
16 numero † peccatorum oportet etiã inter-
rogare, sed nõ adeò subtiliter, vt fastidium
generet pœnitenti, sed satis est, vt plus, &
minus secundum æstimationem suam quis-
que dicat quoties peccauit. Et vt magis
iuuari possit pœnitentis conscientia, inter-
rogare oportet, num præueniat tentationes,
an resistat, iuxta tex. in c. consideret. de pœn.
distin. 5. tum de bonis inspirationibus num
resistat, an obediat, [dicat quòd dolet, &
confitetur de bonis omissis, scilicet de tem-
pore male expenso. Item quia animas pro-
ximorum à Deo eripuit, & ereptas à se, vel
ab alio in malo confirmauit, quòd multis
mali fuit exemplum, quòd bonis peccan-
do tristitiam intulit, quia iustissime Deum
offendit, hæc & alia habentur in d. c. consi-
deret. Non tamen hæc omnia ad vnguem
semper sunt seruanda, sed Cõfessor discre-
tus eliget, secundum ꝙ qualitas personæ, &
verbo-

verborum exiget, & quod expedire sibi videbitur. Hæc enim diximus ad eruditioné simplicium Confessorum. In fine postea cófessionis addere faciat] clausulam generalem, id est de cunctis meis peccatis mortalibus, & venialibus oblitis, confessis, occultis, & alienis, atque diebus festis commissis dico meam culpam, & precor, &c. vsque in finem confessionis. Quæ quidem confessio
18 † generalis, quia quis post specialem omnium occurrentium memoriæ dicit suam culpam de omnibus alijs commissis, cogitatione, locutione, &c. valet ad remissioné mortalium oblitorum, secúdum Doctores, etiam si non esset contritus, sed attritus solum, quia secundum S. Thomam, & alios Theologos, in confessione fit quis de attrito contritus virtute clauium, & multo magis valet ad remissionem venialium ex quatuor secundum S. Thomam, idest ex contritione confitentis, humilitate confessionis, oratione sacerdotis, vt est publica persona, & clauium potestate: sed intellige, modo quis sit de eis saltem virtualiter contritus, vel attritus, alioquin stante voluntate ad illa in hac vita remitti non possunt: quia esset causa sine effectu, id est voluntas peccandi sine peccato. Syluest. in verbo, confes-
19 sio. 1. nu. 1. Verum † reperitur alia confessio generalis, sed non sacramentalis facta contra peccatum in Missa, Prima, & in Completorio, & hæc secundum D. Thomam, efficax est ad remissionem venialium ex toto, vel in parte, & hoc ex contritione confitentis, & humilitate confessionis, & oratione sacerdotis. Imo & cuiuslibet dicentis, Misereatur. Non autem clauium potestate, & secundum Petr. ad remissionem pęnæ debitæ pro mortalibus, remissa prius culpa. Nunquam tamen per hanc remittitur culpa mortalis, & oblita sine contritione, secundum Archid. quia ibi virtus clauium nó facit de attrito contritum, imo nec venia-
20 lis eadem ratione. Qui † autem in hac dicit se omnia peccata commisisse, falsum nó dicit: quia loquitur in persona omnium fidelium; vel secundum August. in vno peccato possunt multa notari: cum enim quis peccat mortaliter, committit homicidium, occidendo animam suam; committit furtũ, quia se subtrahit Deo. Adulterium: quia recedit à Deo, & fornicatur cum diabolo. Periurium; quia fidem promissam in baptismo non seruat, ita gloss. in cap. cum humilitatis. 22. quæst. 2.

SVMMARIVM.

1 *Periculum mortis, quando dicatur in infirmo.*
2 *Presbytero cuicunque catholico sine iurisdictione potest infirmus confiteri in articulo mortis, non sic de preciso; & quid de excommunicato denunciato. nu. seq.*
4 *Confessionis ordo in articulo mortis cum pœnitente, qui.*
5 *Infirmo licet perficere confessionem nutu, in articulo mortis, & est absoluendus.*
6 *Infirmus in extremis, si cœpta confessione, & ictu doloris tactus, roget confessorem differre, debet omnino absolui. vide exemplum.*
7 *Infirmus, confitendo si fiat moribundus, absoluendus; & explicato peccato reseruato, quid agat Confessor; quidque admoneat infirmum.*
8 *Vsurarius publicus infirmus, quomodo admittatur ad confessionem.*
9 *Infirmo an iniungenda pænitentia, & qualis.*
10 *Pænitentiam, vt quis agat hic pro eo, curet infirmus, proderit enim ei in purgatorio.*
11 *Infirmum monere debet, vt restituat, si quid debet, doleatque non fecisse: si nolit, non absoluendus.*
12 *Aliena, certa certis, incerta pauperibus restituenda, relinquendaque.*
13 *Testamentorum executores si diu differunt exequi, peccant.*
14 *Executores differentes exequi, necatores animarum dicuntur.*
15 *In purgatorio an detinebitur defunctus, ob negligentiam hæredum in soluendis debitis.*
16 *Eleemosynæ dilatatæ, an cedant in detrimentum defuncti, & quando, distingue, vt ibi.*
17 *Exemplum pessimi executoris in re ei tradita, destinata in eleemosynam à defuncto.*
18 *Executor differendo ex voluntate defuncti, vt res hæreditariæ meliores fiant, an peccet. & nu. seq.*

Executor

20 *Executor datus ad distribuendum in pias causas, potest addere pro supplemento congruæ dotis.*

21 *Nobilis alimenta habens, & egens aliqua sustentatione, pauper habetur.*

22 *Relicta ad pias causas, vel vt distribuantur pauperibus, pro puellis maritandis, erogari possunt.*

23 *Bona restituenda, etiam filijs testatoris pauperibus, & spurijs dari possunt.*

24 *Confessionem audire potest laicus, quando periculum est in mora; non absolui tamen.*

25 *Contritionis signa, nullis expressis peccatis nutu, vel voce, non sunt absolutione digna.*

26 *Dicto vnius quando sit fides adhibenda.*

27 *Nullo peccato expresso infirmus à peccatis absolui nequit, licet bene à censuris.*

28 *Extrema vnctio, vi etiam adhibita, datur; & absolutio est deprecatiua in hoc sacramento.*

29 *Signis præmissis, infirmum ante phrenesim contritum demonstrantibus, non deneganda Eucharistia, secundum Nauar.*

30 *Infirmo amentia affecto, per annum non confesso, peccatori notorio, nullis signis præmissis, absolutio & sepultura deneganda.*

31 *Vnctionis sacramentum, neque infirmis desperatis, nec furiosis, nec pueris datur.*

32 *Peccatorum reliquiæ sunt habitudines.*

33 *Pueris extrema vnctio ministrari quando possit.*

34 *Sacerdos post vnctionem, & assistere, & monere debet ægrotum, quomodo resistat dæmoni.*

35 *Sacerdos à terrenis ad cælestia auocare debet infirmum.*

36 *Mors voluntate accepta, vel etiam vi, est pœna venialium, partimque mortalium.*

37 *Mortis naturalis tria sunt genera.*

38 *Infirmus extra articulum mortis non debet absolui a reseruatis, nec ab excommunicatione.*

39 *Pœnitenti indulgentiam habenti in articulo mortis, quomodo absolutio detur, remissiuè.*

Qualiter se gerere debeat Confessarius erga infirmos. Cap. XXVI.

SEd vt separatim aliquid de
infirmis dicamus, sciendum
est, quòd aliter Confessarius
se gerere debet circa infir-
mos, qui sunt in mortis peri-
culo, aliter circa eos, qui ab hoc periculo
1 longe absunt. † Periculum autem mortis di
cimus non solum, quando infirmus laborat
in extremis, & medici de illius obitu indu-
bitanter pronuntiant, sed etiam, quando cō-
tingit probabiliter mori ex illa infirmitate,
& medici dubitant. In primo igitur casu,
2 quādo infirmus† est in mortis articulo, &
periculum est in mora, veluti quādo mors,
vel linguæ impedimentum in pœnitente
timeretur, tunc confiteri potest cuicunque
presbytero catholico, quamuis presbyter
ille non haberet iurisdictionem actualem
ordinariam, vel delegatam, quæ ad peccata
sibi confessa extendatur. argum. c. quod de
his de senten. excom. cap. pastoralis. §. pręte-
rea. de offi. ordin. cap. si quis suadente. 14. q.
7. Si tamen esset præcisus ab Ecclesia, quia
hæreticus, vel schismaticus, non posset illi
confiteri, quamuis alius non reperiatur. ita
ita glo. communiter approbata in c. præter
hoc. §. porro. versic. per manus. distin. 32. Pa-
nor. in c. non est nobis. de sponsa. qui impro-
bat glo. in d. c. non est nobis. tenentem con-
trariam opinionem, & nos late supra. c. 13.
3 de potest. confess. probauimus. Verum † an
excōmunicatus publice denunciatus, quiq;
per Ecclesiæ constitutiones vitādus est, pos-
sit sacramētalem absolutionem etiam exi-
stenti in articulo mortis ministrare? Respō-
detur quod communis omnium sententia
est, quòd non: & ratio est ob defectum iu-
risdictionis, quæ cum sit necessaria; per ex-
communicationem, eiusque denunciationē
est omnino extincta: tamen Melchior exi-
stimat nō esse ambigendum posse licitè su-
scipi sacramentum pœnitentiæ in casu ne-
cessitatis ab excōmunicato nominatim de-
nunciato. Quasi Ecclesia catholica eo in ca
su non abstulerit excommunicato iurisdi-
ctionem, quam quilibet sacerdos iure diui-
no habet in articulo mortis, non tantum

proprius

proprius curam animarum habens, & hæc
opinio defendi poteſt, vt per Couar. in cap.
alma mater. de ſenten. excommu. 1. part. §. 6.
octaua concluſio. Igitur debet ſacerdos in
tali caſu, quando periculum eſt in mora in
interrogationibus illum ſeruare ordinem,
4 quem diſcretio dictauerit. Ordo † auté (ni
fallor) hic erit, vt reiectis, & prætermiſſis
culpis leuioribus de ijs primũ interroget,
quæ grauiores, & principaliores ſunt, tum
demum de minutioribus; videlicet ſi tem-
poris anguſtia, & morbi grauitas patietur;
5 & ſi forte infirmus perfecte † confiteri non
poteſt, ſufficit vt voce, vel nutu aliquod mor
tale explicet, ſiue ſaltem veniale in parti-
culari, vt poſſit ſacramentaliter abſolui,
quamuis non perficiat confeſſionem: & ra-
tio eſt, quia illa eſt confeſſio in particulari,
neque vitium habet dimidiationis: nam
ſi qua eſt cauſa diuidendæ confeſſionis, nul
la maior eſſe poteſt, quàm impoſſibilitas,
quæ à natura procedit, nec ſatis eſſet reſpõ
6 dere, quòd tunc contritio illi ſufficiet apud
Deum: nam euenire poſſet vt ille eſſet ſo-
lum attritus, qui per ſacramentum fieret
contritus, nec tamen illi in promptu ſubue-
niri poſſet per Euchariſtiam: & cum ille
ius habeat ad abſolutioné, iniurioſum ſa-
crilegium eſſet eam illi denegare, eo præ-
ſertim tempore, quo in re dubia in eam par
tem inclinandum eſt, vt eccleſiaſticis ſub-
ſidijs exeunti ab hac vita ſuccurratur. Hinc
duo inferuntur. Primum, quòd ſi laborans
6 † in extremis vocaret confeſſorem, & ali-
qua peccata confiteri inciperet, ſed dolore
tactus nõ poſſet terminare abſolutionem,
& precaretur ſacerdotem quod confeſſio-
nem differret, quod ipſe amplius loqui nõ
poſſet, tunc Confeſſarius debet illum ab-
ſoluere: ſufficit enim quod pœnités dicat,
Confiteor de ijs, quæ dixi, atq; multis alijs,
quæ confiteri nequeo, de quibus peto ve-
niam; etiam non obſtante quod confeſſio
non ſit integra, ea ratione, qua ſupra. caſus
iſte accidit cuidam Confeſſario perito, ſed
minus experto, qui differens abſolutioné,
poſtea rediens inuenit pœnitentem mor-
7 tuum. Secundum. Laborans † in extremis
confitetur, ſed eo imbecillitatis, ac debili-
tatis venit, vt iam iam ſpiraturus videatur,
tunc Confeſſarius id metuens ne inter cõ-
fitendum exhalet animam, poteſt eum ab-
ſoluere dum cõfitetur, etiam abſque vllius
pœnitentiæ impoſitione expreſſa. Nauar. c.
26. nu. 21. & 28. & ratio eſt, quia iam habet
materiam, de qua iudicare poteſt. Quando
tamen infirmus in particulari explicat ali-
quod peccatum, reſeruatum, vel annexam
habens excommunicationem ſacerdoti, qui
facultatem non haberet abſoluendi, tunc
debet talis ſacerdos in caſu, quo ſuperior
adiri non poteſt, abſolutionem impendere,
cum tali admonitione vt ſi à morte libere-
tur, non teneatur ſe præſentari ſuperiori
pro caſu reſeruato non habente annexam
excommunicationem, ſed pro habente ſic.
Adeo quòd ſi ſublata infirmitate quã cito
commodè poteſt, non ſe præſentet, recidet
in eandem excommunicationem. c. eos qui.
de ſenten. excommu. lib. 6. Debet etiam ab
aliquo caſu bullæ cœnæ Domini abſoluere
cum moderatione, de qua infra titulo de
excommunicatione. tit. 12. Alias abſoluens
eſſet excommunicatus excommunicatione
papali. Sylu. in ver. Abſolutio 1. nu. 8. & 9.
8 Sic etiam ſi infirmus † eſſet vſurarius pu
blicus, non poſſet talis admitti ad confeſ-
ſionem, & communionem: niſi facta prius
cautione de reſtitutione vſurarũ, vel pro-
miſſione ab hæredibus de huiuſmodi ſecũ-
dum formam iuris, quæ habetur in c. quan-
quam. de vſur. lib. 6.
9 His peractis non eſt † pœnitentia infir-
mo iniungenda, cum eam facere non poſ-
ſit, ſed tantum innoteſcenda, & hoc magis
per modum conſolationis, oſtendendo ei be
nignitatem Dei remittentis, quàm per mo
dum horroris, oſtendendo ſeueritatem iu-
ſtitiæ punientis, vt habetur in cap. ab infir-
mis. 26. q. 7. Declarando ſic, Talem tibi præ-
ciperem pœnitentiã, ſi eſſes ſanus: ſed quia
infirmus es, non tibi iniungo, ſi tamen de-
ceſſeris, facies talem eleemoſynam, vel in-
iungas tuis hæredibus pro te faciendam pro
hac pœnitentia: ſi autem conualueris, fa-
cies pœnitentiam, quæ tibi iniuncta fuerit,
vel talem, determinando ſibi, & tunc abſol-
uat ab omnibus peccatis, ſi eſt contritus.
10 Debet etiam ſacerdos conſulere † mo-
rienti, vt quærat ſi eſt aliquis amicus, vel
conſanguineus, qui voluntariè ſit paratus
pro eo facere pœnitentiam, quia ſi inuenit,
& ille acceptat pœnitentiam, & adimplet in
ſtatu gratiæ, valebit illi ad ſatisfactionem

in ſtatu

in statu gratiæ, valebit illi ad satisfactionē in purgatorio. D.Anto.3.par.sum.tit.10. de statu morien.& in summula.3. parte interrog.c.17.de infir.Sylu.in ver.satisfactio.q.4.

11 Super omnia autem monēdus † est infirmus diligēter, vt si alicui debet ratione delicti, vel contractus, aut depositi, vel testamenti, statim si commodè potest, restituat, & faciat Confessarius eum verè pœnitere, quoties in vita potuit restituere, & non restituerit. Sin autem commodè restituere nō potest, prouideat, vt quācitissime post mortem eius restituatur. arg.text.in c.peccatū. de regul.iur.lib.6. Ne discedens cum alieno ab hoc seculo in æternum damnetur. Quod si noluerit sufficienter disponere de restitutione facienda, non est absoluendus. De hac materia vide aliquos casus, de restitutione.par.2.c.36. de tempore restit.

12 Caueatque ne † aliena hæredibus, aut ecclesijs relinquat, sed certa pro certis, incerta pauperibus, qui sunt eorum hæredes. c.cum tu.de vsur. & de restitutione, & legatis ad pias causas pro anima sua ita dispo-

13 nat, quòd cito cogantur exequutores† expedire, & non differre, sicut quotidie faciūt, qui hæredes si differunt, & præcipuè per multum tempus, peccant mortaliter tam ipsi, quàm executores, & nec excusantur, qa sine magna incommoditate hęredes hoc facere non possunt. Nec executores, ne displiceant, vel damnum inferant hęredibus, & si ipsi non possunt, debent denunciare Episcopo, qui eos cogere possunt. extra de testam. c. ioann. & quod peccent mortaliter tales executores, & hæredes multum differentes. probatur per text.in c. qui oblationes.13.q. 2. vbi nullus debet excommunicari nisi pro peccato mortali.11. quæst.3. cap.nemo.cap. nullus. c. certum. sed illi per illum textum mandantur excommunicari: imò quandoq; hoc sit per constitutiones synodales. ergo. Præterea notabile nocumentū inferunt ani-

14 mabus proximorum, vnde † ibi dicuntur necatores animarum, nempe subtrahendo suffragium illud eis.

15 [Sed an † defunctus, qui testamento mādauit hæredibus, vt sua debita creditoribus soluerentur, detinebitur in purgatorio, si hæredes fuerunt negligentes, vt ea nō soluerent. Respondeo quod non. Ratio est, quia culpā hæredum non debet nocere defuncto: nam quāuis Deus soleat in hoc seculo quosdam pro peccatis aliorum punire, defunctos tamen tam in purgatorio, quam in inferno existentes non nisi pro suis proprijs peccatis punit. de quibus illa sententia Dei verissime accipitur: Filius non portabit iniquitatem patris; nec pater filij. Secus in hoc seculo. Nā constat filium Dauid fuisse mortuum propter peccatum patris, & pro peccato Sodomitarum paruulos eorum, qui beneficio ætatis paterna flagitia nesciebant, cœlesti igne fuisse consumptos. 24. quæst.3. in prin. In alio autem seculo nō sic. Ac proinde si defunctus sit illic sufficienter purgatus, non remorabitur amplius in purgatorio propter negligentiam hæredum. Nec obstat dictum Augustini dicentis, Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatū. Nam procedit contra eos, qui nec actu, nec voto restituunt, quod debent, quod in casu non contingit. Fateor tamen, quod debita defunctorum soluere prosit defunctis, qui in purgatorio sunt, vt citius purgentur, sicut ex sequenti quæstione patebit, si tamen sint sufficienter purgati, non illis oberit negligentia hæredum debita non soluentium. ita Medina. c.de confess. q.43. circa finem.]

Sed an mortuus aliquod detrimentū sentiat ex hoc, quòd eleemosynę, quas manda-

16 uit † dari, retardentur. Respondet D. Tho. quodlib.6. art. 13. quòd hic opus est distinctione. Considerandum enim est duplex detrimentum, vnum, quod pertinet ad totalitatem pœnæ, iuxta illud.1.Corin. 13. Si cuius opus arserit, detrimentū patietur. aliud quod pertinet ad subtractionem remedij. Rursum distinguendum est ex parte eleemosynæ, & effectus eius. Quantum enim ad meritum eleemosynæ nullum detrimentum patitur defunctus ex ipsa tarditate, maximè si quantum in ipso fuit, curam adhibuit, vt ipsæ eleemosynæ cito darentur, qa meritum principaliter ex intentione, & voluntate depēdet. Sed quo ad effectum eleemosynæ patitur detrimentum, non quidem vt pro huiusmodi tarditate puniatur, sed quia remedium ei non adhibetur, dum suffragia differuntur, ex quibus plurimū iuua-

17 retur. Hinc † infert B. Turpinus in sua historia expeditionis Hispaniæ.cap.7.de quodam milite, qui morti proximus cuidam suo consanguineo præcepit, vt equum, quē

infirmus

infirmus habebat venderet, preciumque cle
ricis egenis erogaret. Qui mortuo equum
100. solidis vendidit, preciumque cibis, po-
tibus, & vestibus velociter expendit. Tran-
sactis triginta diebus apparuit ei mortuus
in extasi dicens, quoniam res meas pro ani-
mæ meæ commendatione in eleemosynas
tibi commendaui ad dandum, scias omnia
mea crimina Deum mihi dimisisse: sed quia
iniustè eleemosynam meam retinuisti, per
triginta dies in tartareis pœnis moras me
intelligas fecisse: Te autem in eodem loco
infernali, vnde egressus sum, die crastina
scias ponendum, & me in Paradiso sessurũ.
sequenti die à dæmonibus captus fuit, vt
18 ibi late per eum. Sed an † peccet hæres, siue
executor si satisfacit defuncto præcipienti
vt distribuãtur eleemosynæ pauperibus: sed
tardat distributionem eleemosynarum, vt
res defuncti melius vendantur. Respon. D.
Thom. quodlib. 6. arti. 14. quod si executor
per modicum tempus eleemosynã dare dif-
ferat, vt rebus defuncti melius venditis,
ampliores eleemosynas dare possit, lauda-
biliter facit. at si per multum tempus diffe-
rat eleemosynas distribuere, non vt multo
ampliores faciat, non videtur esse absque
culpa: quia forte defunctus à purgatorio
liberaretur, in quo existẽti remedium suf-
fragiorum maximè necessarium erat. Hoc
autem requirit prudentis executoris exa-
men, vt consideratis dilatione temporis, &
conditione personæ, quæ creditur citius,
vel tardius liberanda, & etiam quantitate
augmenti eleemosynarum faciat, quod vi-
debitur expedire defuncto. Sequitur Ar-
chiep. Flor. in tertia parte sum. titu. 10. c. 3.
19 part. 12. Ex † ijs igitur patet, quòd si exe-
cutor distributionem eleemosynarum dif-
fert, vt hæredi prosit, vt res melius vendan-
tur, non vt ampliores faciat, vt animæ de-
functi proficiat, non est tutus quo ad Deum,
quod tene menti. Rursum quæritur, an pos-
20 sit tuta conscientia † executor alicuius te-
statoris datus ad distribuendum in pias cau
sas, erogare pro supplemento congruæ do-
tis, vt possit puella condecenter, secundum
suam conditionem maritari. Respondeo ꝙ
sic, quia tunc censetur pia causa, vt matri-
monia condigna contrahantur: nam non dr̃
posse nubere, quando honestè nubere nõ po
test secũdum suam conditionẽ. l. nepos Pro-
culo. ff. de verb. sig. facit text. in l. plenum. §.
equitij. ff. de vsu, & habit. ita Bal. not. in suo
tract. de dote. 4. col. in fi. Ad cuius etiã con-
firmationem facit, qđ notanter voluit Bal.
in l. si quis ad declinandũ. 3. col. versic. circa
tertium. C. de epis. & cler. vbi voluit, ꝙ si ali
21 quis est † nobilis, qui habet alimenta, sed
suam dignitatẽ conseruare non potest, pote-
rit episcopus, vel executor testamenti, qui
habet bona testatoris distribuere in paupe-
res, aliquid ipsi nobili erogare in subsidium
vitæ, vel dotiũ: quia licet non sit oĩno men-
dicans, tñ secundum statum natalium suorũ
aliqua sustentatione eget, & ideo inter pau
peres numeratur. Quare amplia dictũ Bal-
22 di non solum procedere, qñ † testator mañ
dauit bona sua distribui in pias causas, quia
tunc potest distribui pro puellis maritãdis,
vt etiã inquit Bal. in l. post mortem. col. pen.
C. de fideic. sed etiã si iussit illa distribui in
pauperes. Adde etiam tex. in c. consideran-
da. 86. dist. vbi dr̃, quod præcipuè subuenien
dum est nobilib. paupertatem incurrẽtibus,
qui mendicare erubescunt. Amplia etiã se-
23 cundo, ꝙ potest executor distribuere † bo-
na testatoris, vel etiam male ablata filijs
eius, si sint pauperes, siue partem, & fortè
etiã totum, ita Rayn. de Pena forti in secun-
do libro sui operis, sub titulo de forma resti
tutionum, quem refert, & sequitur Bald. de
pace tenen. inter subd. lib. feud. c. 1. §. iniuria.
Quinimo, vt voluit Bal. in consi. 95. potest
etiam distribuere filijs ipsius testatoris, e-
tiam si sint spurij: cuius ratio est, quia pa-
ter saltẽ de æquitate canonica tenetur eos
alere. cap. cum haberet. de eo, qui dux. in ma
trim. sed vt ad rem, à qua paulisper disgres-
24 si sumus, reuertamur: Si infirmus † est in
tali statu, & articulo mortis, vbi periculum
est in mora, & haberi non potest copia sacer
dotis, potest laico confiteri. c. quem pœni-
tet. de pœnit. distin. 1. Imo laude dignus est
aliquando ratione humilitatis, aut petendi
consilj, nõ tamen necessarium: qui quidem
non potest à peccatis absoluere: cum non
habeat claues Ecclesiæ, glossa singul. rece-
pta in c. pastoralis. §. præterea. de offic. ordi.
Imo hæreticum esset affirmare potestatem
absoluendi esse penes laicos, vt habetur per
Conc. Trid. sess. 14. c. 6. sed neque laicus ab-
soluere poterit ab excommunicatione, vt
inquit gloss. ibi, comprobata ab omnibus in

d.§.præterea.& Imola in l.1.col.3.ff. de publi.iudi.contra Panorm.in c.à nobis.de senten.excommu. & ideo si confessio fiat laico, tenetur si euadat, iterum de omnibus illis
25 peccatis confiteri. Qui vero † nec voce, nec nutu aliquod peccatum in genere exprimere posset, etiam si contritionis signa ostenderet, vel sacerdoti innueret, vt ipsum absoluat, vel in genere peccatorem se ostenderet, non debet illi Confessarius absolutionis sacramentum impendere. Igitur tali casu attentus sit sacerdos, vt semotis arbitris solus manens cum infirmo, satagat vt infirmus interrogatus de illis, quæ verisimile est commisisse, vel gestu, vel nutu aliquod exprimat peccatum, vt ei sacerdotalem absolutionem exhibeat, alioquin id certè neutiquam licet. Sotus in 4.sent.dist. 18.q.2.art.5.Nauar.c.26.num. 28. & subdit quòd sacerdos, sic absoluendo peccat mortaliter. Idem sentit D.Thom.in 4.sentent. distin.17.q.3.arti.4. & in resp.ad 3.q. & nec obstat. [26.q.6. is qui. vbi dicitur, quòd is, qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiã. quia tex.ille non de absolutione sacramentali, sed de absolutione excommunicationis intelligitur, vt sentit gloss. quæ allegat text.in c.à nobis. de sent.excommu.
26 Sed nunquid credatur simplici † verbo vnius testis dicentis moriturum inuitasse sacerdotem ad confitẽdum. & videtur quòd non: tum quia text. in d.c. is qui. pluraliter loquitur: Tum, quia vox vnius dicitur vox nullius.l.iurisiurandi.C.de testi.tum, quia iure diuino cauetur, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, vt habetur in cap. nouit.de iudic. Tamen contrarium determinat ibi gl.vt vni soli credatur: quia istud non cedit in præiudicium nullius. cap.cum itaque.de consecra.dist.4.& cap.placuit.Est etiam alius casus, vbi creditur dicto vnius, vt in sacerdote testificante super emendatione, & pœnitentia pœnitentis; quia creditur plenè sibi soli cum iuramento in eo, quòd deponit Titium fuisse emendatum, & confessum, & sumpsisse pœnitentiam salutarem, ex quo per alios probari non potest, ita tex.vbi etiam Archid.in c.in capite.dist. 50.glo.& Archid. in cap.ipsi Apostoli.2.q.7. Abb.in c.testimonium. colum. pen. de testi. Fely.in c.1.col.2.de except. Idem in cap.nemo.de simon.Et hoc multum prodest in foro contentioso, quando aliquis repellitur à testimonio, vt criminosus, vel excommunicatus: nam si probatur de crimine, oportet eum probare q. fuerit emendatus, vt dicit Fely.in d.c.testimonium.col.1. & ibi etiam Abb.quod probabit, probando per Confessarium se fuisse confessum, & fecisse pœnitentiam salutarem. Corroboratur hoc ex casu simili, & magis dubio, ac notabili. Quidam inquiritur quòd cognouerit puellam causa contrahendi matrimonium, & quòd per copulam subsecutam perfectum est matrimonium: Iste vult contrarium probare, quòd animus suus non fuit contrahendi cũ ea matrimonium, quomodo hoc probabit? Dic quòd potest super hoc examinari facere suum Confessarium, cui ipse confessus est animum suum, & veritatem, & dicto Confessario plenè credetur.glo.est sing.in c.tua nos.versic.qualiter. de sponsali. Iason in l. patre furioso.in 3.col.ff.de his, qui sunt sui, vel alie.iur.Ludo.Roma.in l.si non speciali. C.de testam. Igitur, vt ad rẽ deueniamus,]
27 manifestum est in articulo mortis † constitutum, quamuis signa contritionis ostenderit, si non est confessus saltem aliquod peccatum, non posse sacramentaliter à peccatis absolui, sed bene à censuris, vt colligitur ex Conc.Triden.sess.14.c.7.in articulo mortis. Nauar.c.26.num.27.sic etiam porrigi posse sacramentum Eucharistiæ, nisi timeretur de vomitu: & multo magis, quando infirmus confiteri non potest, & ostendit signa contritionis, potest dari sacramentum ex-
28 tremæ vnctionis. Imo potest † infirmus ligari, & sibi violenter dari, quando propter phrenesim non permitteret se vngi.Archid. Flor.in summula de infirmis.3.par.interrog. c. 17. vnde licet à sacerdote antequam vngatur infirmus, impendatur absolutio, illa tamen non est sacramentalis, sed deprecatiua, videlicet Dominus noster Iesus Christus, &c. Quæ quidem absolutio intelligitur fieri à censuris, insuper & ab omni pœnarum reatu, si culpæ fuerint, vel antea per confessionem, vel tunc per cõtritionem remissæ. Sot.in 4.sent.dist.18.q.2.arti.5.col.8. Nauar.c.26.nu.27.vers.19. vbi inquit quòd sacra-

29 sacramentum † Eucharistiæ ministrari potest infirmo à iudicio mētis per phrenesim, vel aliàs alienato, qui antea signa contritionis ostendit, tundendo pectus, dicendo Miserere mei: vel Deus propitius esto mihi peccatori, aut id genus similia; etiam si non petijsset sacramenta, & obstinatus multo tempore in peccatò mortali permāsisset, nec per multos annos confessus fuisset: quia censendus est contritus, & in sacramenta deuotus. cap. his qui.26. quæst.6. & à fortiori extremæ vnctionis sacramentum, & absolutio à quibuslibet censuris, si, & quatenus eas incurrerit. c. à nobis. el 2. de sent. excommu.
30 Sylu. in ver. vnctio. q.5. Si autem † non est diu confessus, vt per totum annum à confessione postrema, vel quia notorius peccator subito amentiam incurrendo absque signis contritionis nec antea, nec postea, morietur, huic etiam prędter denegationem sacramentorum deneganda esset ecclesiastica sepultura. c. quibus. 13. q. 2. Nauar. qui supra. num. 33. ver. 25. ex quibus quippe verbis, quando infirmus cōfiteri nō potest, & ostēdit signa contritionis circa extremam vnctionem obiter dicere existimaui, quòd ad
31 hoc sacramentum † exhibēdum non est expectādus articulus, quo infirmus sensu prorsus careat, aut ille, quo omnino eius sit desperata salus: secundo, quòd amentibus, & furiosis non est sacramentum hoc concedendum, nisi aliquibus peteretur lucidis interuallis, quib. possent deuotione erga ipsum adducti illud petere: tertio, q neque pueris hoc sacramentum administrari potest: tum quia deuotionem, & affectum erga ipsum administrare non possunt: tum quia non est institutum, nisi contra reliquias peccatorū actualiū, quæ ipsi ante vsum rationis cōmittere nequeunt, vel contra reliquias originalis, quatenus per actualia sunt confirma-
32 tæ. Peccatorū † vero reliquiæ sunt habitudines, puta pronitas, & procliuitas ad malū, & ineptitudo, torpor, langor, & debilitas ad operandū bonum. Quod si quæras, quando
33 † pueri possint hoc vti sacramento. Respondetur q ab illo tempore, quo illis viaticum porrigitur, nā hoc illi succedit. Sot. in 4. dist. 23. q. 2. art. 2. Consti. Neap. Syno. cap. 18. Sed post ministratum sacramentum tam Sacer-
34 dos, † quàm consanguinei ægroti infirmum salutaribus monitis, ac verbis consolatione plenis adiuuare laborent, quare assistere ægrotanti sacerdos debet, & monere, vt constan. sit in fide catholica, & vt tētatus à demone quid credit; respondeat, qd S. Mater Ecclesia, credit; & iterū tentatus quid illa credit, respondeat, qđ ego. Tentatus item, quomodo sit possibilis talis, ac talis articulus. Respōdeat, id ad gubernatorem Ecclesiæ spectare, & non ad me, hoc saltem tempore, quod satis est mihi simpliciter credere quod tot Apostoli, tot millia martyrū, confessorum, & virginum crediderūt. Tentatus, quo ausu tantus peccator, quantum ipse est, speret adire locum, quem tot Sancti habitant. Respōdeat, difficilius mihi ex meritis meis, quatenus mea sunt, confisus autē meritis Domini nostri Iesu Christi, & suæ gloriosissimæ Matris. Curet etiam Confessa-
35 rius, † vt erigat cogitationem infirmi non ad vxorem, filios, amicos, & temporalia, sed ad cœlestia, cum sit transiturus ad domum æternitatis. Quapropter colloquatur cum eo de morte, de Paradisi gaudijs, & inhibeat cognatis, vxori, & filijs, vt quam fieri potest, non circunstent ægrotum. Et vt voluntariè acceptet illam mortem: nam secundū Sco-
36 tum in 4. dist. 21. licet † mors sit necessaria, tamen si acceptetur voluntariè, est sufficiēs pœna pro peccatis venialibus, & forte pro magna parte mortaliū, & consequenter multo magis violenta, etiam si pro peccatis inferatur, quamuis D. Thom. in 4. dist. 20. q. 1. art. 3. ad tertiam, consentiat quo ad violentam, non autem quo ad naturalem, vide Sylueſt. in verbo, mors. q. 2.
37 [Ex ijs igitur collige † duplicem mortē, naturalem, & violentam. Naturalis vero mortis tria sunt genera. s. acerba, vt infantium; Immatura, vt iuuenum; Matura, vt senum. Archid. notat in c. præsenti. de præb. libr. 6. Et sic acerba, & immatura naturalis dicitur. Quoties enim non pena, sed natura subijcit, naturalis mors est. C. de donat. int. vir. & vx. l. res vxoris. Violenta vero est per gladium, vt habetur. 1. Reg. 15.] Et hæc de
38 existente in periculo mortis. Cæterum † si infirmus est in articulo non tali, quòd laboret in extremis, sed in eo, quod medici dubitant de eo, & frequenter contingit homines mori ex illa infirmitate, tūc si haberi potest copia proprij Confessoris, non debet Cōfessarius absoluere à reseruatis, & multo

minus ab excommunicatione. Nauar.c.26. nu.27. Quod eò magis intelligendum est, quando nullum esset periculum mortis: nã tunc si haberet peccata Episcopo reseruata, vel habẽtia excommunicationem, tunc debet Confessor ire, vel mittere ad superiorem, si potest pro auctoritate huiusmodi, eo modo, quo non prodat peccatorem; nisi prius ille dederit facultatem nominandi
39 eum. Si autem † infirmus habet indulgentiam in articulo mortis à Papa, tũc appropinquante morte qualiter Confessarius eã impendere debeat, vide Archiep. Floren. in summa. de infirmis. c, 17. Nauar. c. 26. nu. 30.

S V M M A R I V M.

1. *Confessorem facilem potius, quàm seuerum oportet esse. & admonitio ad pœnitentem.*
2. *Confessarius, an vere contritus sit pœnitens, animaduertere debet.*
3. *Pœnitens non contritus, quibus rationibus adducatur ad contritionem.*
4. *Pœnitens ex gratia amissa, ex scandalo, & tristitia oblata proximo dolere debet.*
5. *Reprehensio modò dura, modò blanda esse debet, & quare.*

De diligentia Confessarij in iuuando pœnitentem ad contritionem. Cap. XXVII.

CVm multa alia, tum illud in primis studere debet solers Confessarius, vt pœnitens nihil retineat, sed omnia, quæ admisit, sua sponte, seu inter-
1 rogatus liberè depromat. Propterea, † q̃ sunt nonnulla peccata, quæ aut timore, aut verecundia facile retinentur, præsertim si Confessarius nimiam seueritatem præseferat, ea aggrauando, vel pœnitentem nimijs reprehensionibus deterrendo. Propterea solers, ac dexter esse debet, vt potius benignitate alliciat, atque animet pœnitentem, vt cũ fiducia sincerè dicat omnia, quàm quadam austeritate deterreat. Et ne pœnitens errore ductus album dicat esse nigrum, & nigrum album, si viderit eum hic errasse, doceat ipsum multa putasse mortalia, cũ sint venialia, & cõtra; multaque etiam putasse peccata, quæ nõ sunt. Simulq; doceat quot, quibusq; modis incurratur in censuras Ecclesiasticas, si forte hic eum erranté viderit.
2 Post hæc diligenter † inspiciat, an pœnitens habeat contritionem, id est super omne odibile displicentiam de peccatis maximam, quo ad æstimationem, hoc est, quòd malit tolerasse, atque tolerare omnia mala mundi, quàm committere peccatum mortale, iuxta text. in c. ita ne. 32. quæst. 5. non metu pœnæ, aut infamiæ, sed zelo Dei. Et an peratus sit omnem potius substinere pœnam in generali, atque potius mori, quàm Deum offendere: alioquin qualiter habebit propositum vitandi, qui non est sollicitus quærere oportuna remedia? Qui cum nouerit facilè se lapsum, nõ cogitat quibus remedijs tanto periculo obuiãdum sit. Denique quo pacto curari poterit, quibus aggrauatus est morbis, qui non suscipit à medico remedia oportuna sibi imposita? Et
3 † qñ aduertit non verã cõtritionem in pœnitẽte, omnib. modis eum hortari debet ad eã habendam, docens alia ratione nõ posse absq; graui peccato eum absoluere. Habeat igitur præclara quædã dicta, & exempla recondita in memoriam, quibus possit efficaciter ad veram compunctionem peccatorũ mouere peccatorem. Habet Chrysostomus non paucas homilias de pœnitẽtia: Methodus etiam confessionis, ex quibus multa in hunc vsum sumi possunt. Quàm etiam graue sit peccatum mortale, ostendat tum ex Dei iudicijs in luciferum, & in primos parentes, tum ex punitione, quæ cuilibet peccato mortali debetur. Eius nãque generis est, vt hominem & gratia Dei, & regno æternæ beatitudinis spoliet, & ex filio Dei faciat filium diaboli. Ostendat etiam grauitatem peccati ex diluuio, & ciuitatum inundatione, & tanta strage filiorũ Israel in deserto, & maximè ex consideratione diuini iudicij, & damnationis æternæ in ijs, qui sine pœnitentia decedunt. Denique, quod supremum est, ostendatur vulneris grauitas ex remedij grauitate; nempe ex Christi sanguine, & tormentis, ex quibus medicina ad id sanandum confici de-
4 buit. Inde † colligat pœnitentem dolorem debere cõcipere non solum, quia peccauit, sed etiã quia se virtute, & gratia priuauit, & insuper aliorum vitã suo malo exemplo corrupit. Dolere etiam debet de tristitia,

quàm

quam intulit bonis peccando, & de lætitia, quàm eis non intulit abstinendo, iuxta tex. in capitulo, consideret. de pœnit. distin. 5. si qui sunt ad amorẽ faciliores, ex beneficijs, & Dei benignitate, & sua ingratitudine magis compungi poterunt. Deinde exaggeret aliqua grauiora ex ijs, quæ dicta sunt, & ad quæ magis videntur procliues. Et vt ea magis detestentur, incutiat etiam aliquando terrorem diuinæ vindictæ, nisi abstineant.

5 Reprehensio † cum ingenijs agrestioribus sit durior; cum mitioribus, & in dignitate constitutis blanda, & vrbana adhibeatur, & cum dexteritate. Sic etiam expedit habentes maximum dolorem, vel nimium deiectos ex grauitate peccatorum suorum consolari, & animare, inducendo exemplum Dauid, Magdalenæ, Petri, Pauli, & Latronis. Seipsos autem excusantes eorum aggrauare peccata, exemplo Adæ, Saulis, & Iudæ. Denique quotiescumque habebit Confessarius ante oculos zelum gloriæ Dei, atque animarum salutem, discretionem vnctio superna docebit.

SVMMARIVM.

1 *Confessor ante absolutionem omnino excitet in pœnitente propositum non peccandi. Peccandi occasiones studiosè euitandæ.*

2 *Occasiones propinquę, non remotæ, pœnitenti fugiendæ omnino.*

3 *Occasiones nisi proponat relinquere pœnitẽs, regulariter non absoluitur. fallit vt ibi.*

4 *Occasio propinqua, quæ sit.*

5 *Vtilia quæ ad nihil esse possunt præterquam ad peccandum, nisi abijciantur, impediunt absolutionem.*

6 *Cohabitationem rationabiliter suspectam, nisi relinquat clericus, non absoluitur.*

7 *Cohabitantes consanguineæ, quæ scandalum non pariunt, quę sint.*

8 *Laici nisi cohabitationem, quę causam dedit, datque peccato, relinquant, non absoluendi. limita, vt nu. seq.*

10 *Periculum recidiui non satis est, quod cesset, nisi tollatur, & scandalum per adolescentes.*

11 *Ancillis abutentes non absoluendi, nisi eas dimittant.*

12 *Adolescenti quo casu liceat cohabitare cum qua assueuit: & sic absoluendus.*

13 *Cohabitante muliere, qui bis terue abusus est, quare non cogendus ad eam expellendam nisi in casu, vt nu. seq.*

15 *Concubinam in agone mortis visitandi voluntatem habens, non absoluitur*

16 *Conuersatio, quę omnino pœnitentem proijcit in mortale, relinquenda.*

17 *Adolescens emendo, vendendo, conuersando etiam lasciuè cum mulieribus absoluendus.*

18 *Absoluendus, an sit, qui esu calidarum rerũ in polluiones sæpe incidit.*

19 *Vendere Iudęis ramos mirti volentibus celebrare Scenophegia, an liceat.*

20 *Meretricibus domos locantes, & lupanaria deputantes, qui non peccant.*

21 *Peccatrici inseruiens in officijs valde peccato coniunctis, an excusari possint à peccato vide plura exempla.*

22 *Hospita, quę cum aliquo, quoties eum hospitatur, rem habet, an absoluẽnda.*

23 *Cognatus, & ancillæ, quibus assueuerunt cõsanguinei, & hęri, an, & quare absoluẽdæ.*

24 *Absoluendus etiam ratione scandali rem habens cum muliere seorsum habitante.*

25 *Exercitium licitũ in quo multum peccatur, non relinquendum, modo adsit propositum.*

26 *Taxillos, chartas lusorias, fucos, vendentes an absoluendi.*

27 *Alchimistæ non sunt absoluendi, nisi artem proponant deserere.*

28 *Ludos facientes cum periculo vitæ, nisi desistant, non absoluendi.*

29 *Confessarius vltimo loco, quę sequenda, quæve fugienda proponat pœnitenti.*

De diligentia Confessarij in extirpandis occasionibus peccatorum. Cap. XXVIII.

1 COnfessarius † audita confessione, & omnibus examinatis, priusquam ad pœnitentiæ iniunctionem, & sacramentalem absolutionem perueniat, omnino studere debet, vt suus pęnitens firmiter proponat non recidere, ne sit sicut canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti, quod assequitur, si peccati occasiones fugerit, imitatus mulierem

 illam

illam Cananeam, quæ cupida salutis filiæ suæ egressa est à finibus Tyri, & Sydonis; per quos iuxta sensum moralem aptè intelliguntur occasiones peccati, e quibus omnino egredi debemus, si nostram filiam, nempe animam saluam fieri cupimus. Quisnam pœnitens adeò tardus est, vt non intelligat, modò suam salutem non oscitanter quærat, vnde peccatum, vnde scandalum, vnde periculum sibi oriri possit? Illas igitur personas, vnde viderit hæc mala posse accidere, vitet cane peius, & angne, sic peccati occasiones vitasse dicitur.

2 Sed aduertendum est, † pœnitentem non teneri statuere se abstenturum à peccati occasionibus remotis: cum quicquid fere in mundo est, possit esse occasio peccãdi, iuxta tex. in c. de occidẽdis. circa finem. 23. q. 5. sed tantum ab occasionibus propinquis. Quare
3 Confessarius regulariter absoluere † nõ potest pœnitentem, qui firmiter non proponit, & statuit peccati mortalis occasiones propinquas euitare. Dixi, quod regulariter absoluere non debet, quia bene poterit concurrentibus quatuor circunstantijs: prima, quod sit vera pœnitudo præteritorum. Secunda, verum propositum nũquam redeundi ad illa. Tertia, propositum semper cauendi adiuuante Deo nec peccet ob eam, cum in ea se inuenerit. Quarta, quod subsit aliqua notabilis causa non se abstinendi ab ea.

4 Sed quęnam sit † huiusmodi occasio propinqua, quæ euitari debet, rectè explicatur per Nauar. in c. 3. nu. 5. L. D. inquiens, quod est sola illa, quæ in se est peccatum mortale, aut talis occasio peculiaris, qua credit, vel credere debet Confessarius, vel pœnitens nunquam, aut raro se vsurum sine peccato mortali, bene perpensis eius circunstãtijs. ex qua diffinitione deciduntur quamplures quotidianæ, & grauissimæ quæstiones, quarum prima hæc est.

5 Confessarius † nõ debet absoluere illos, qui firmiter non proponunt se abstinere ab officio necromantiæ, aliarumque superstitionum, vsuris, cambijs vsurarijs, contractibus illicitis, odio mortali, cõcubina, & alijs similibus: quę ad nullum vsum sunt vtilia, nisi ad peccandum, facit optimus text. in l. quod sæpe. de contrahen. empt. Vbi ponitur talis regula, quod flagitiosæ rei, quæ nullo modo per additionem alterius potest esse vsui humano vtilis, nec emptio, nec mandatum, nec societas esse potest: quia conuenit prima pars definitionis, quod in se est peccatum mortale.

6 Secunda. Cohabitantes † cum concubinis, ancillis, vel masculis quibuscunque suspectis de incontinentia, si sunt clerici, non debent à Confessarijs absolui, nisi expellãt nedum concubinas suas, sed alias quascunque mulieres verisimiliter de incontinentia suspectas à cohabitatione, vt probatur in c. interdixit. 22. distin. & in ca. cum omnibus. cap. quidam. cap. seq. 81. distinct. & cap. 1. & cap. à nobis. de cohabit. cler. vel mulie. l. eum qui. C. de episcop. & cleri. & ratio est, quia tales clerici peccant mortaliter cohabitantes cum mulieribus, de quibus potest esse rationabilis suspitio, etiam si sint consanguineæ, vel affines. Ad quod facit text. in cap. 1. de cohab. cler. vel mul. & d. cap. inter-
7 dixit. Illi autem, † quibus nullum potest esse scandalum, quod nascitur ex suspicione, vel periculum perpetrandæ iniquitatis, licitè cohabitare possunt: Huiusmodi sunt consanguineæ (verbi gratia) mater clerici, soror, filia, amita, idest soror patris, & matertera, idest soror matris. c. à nobis. de cohab. cler. vel mulie. c. cum in iuuentute. de præsump. modo tales non sint suspectæ. vnde matri alias suspectæ licitè non cohabitat clericus. d. cap. 1. de cohab. cler. vel mulie. & modo consanguineæ non habeant pedissequas. Ant. de Butr. in d. c. 1.

8 Tertia † circa Laicos. Vbicunque iuuenis masculus, vel fœmina cuiuscunque nominis, & conditionis cohabitant cum alijs iuuenibus masculis, vel fœminis, scholaribus, dominis, ancillis, vel similibus, & ex cõmoditate cohabitationis copulantur sæpe, non possunt absolui, nisi separent cohabitationem propter periculum recidiui: nam semel malus semper pręsumitur malus in eodem genere mali, durante priori causa mali, idest cohabitationis commoditate, vt in reg. malus. de regul. iur. lib. 6. Et eadem ratione dicendum est in scholaribus contubernalibus, id est, eodem domicilio vtentibus, vel cum Doctoribus simul cohabitantibus, aut cum magistris puerorum. Etenim quãdiu adest periculum recidiui, absolui non possunt: quia non sunt contriti. 24. q. 2. legantur. vera enim pœnitentia non est sine

excisione

excisione causarum peccandi, de pœnit.dist. 3.satisfactio.quod nota.

[Hinc infertur, non esse absoluendũ adolescentem illum, qui inscijs suis ex concubina genuit filios, qui cũ teneræ adhuc sint ætatis, persistit adhuc in eadem inuisenda muliere: tum vt illa maiori studio filios nutriat, tum ne eadem cum alijs se immiscẽdo sit dedecori filijs, & patri; sibique det occasionem illam forte & alios occidendi: quamuis iam multi sint menses, à quibus cum dicta muliere non peccauit, & modo constanti est animo cum eadem rem nõ habere.& ratio est, tum ratione scandali quod dat suo ingressu vicinis hoc scientibus atq; etiam iudicij temerarij, vt colligitur ex D. Tho.2.2.quæst.43.tum etiam, quia & si ille nõ habeat animum accedendi denuo ad dictam concubinam præbet tamen eidem cõcubinæ ansam sua frequenti visitatione vt verbis, voluntate aut delectatione peccet. raro enim inter quos extitit diuturna illicitæ concupiscentiæ familiaritas, dissolui adeo potest vt non remaneant quædam effrenatæ libidinis scintillæ, quæ conspectu mutuo facile reuiuiscant. Et non obstat q̃ sit opus charitatis respectu fœminæ, & iustitiæ respectu filiorum, iuxta text.in c.cum haberet.de eo, qui dux. in matr. subuenire filijs, & matri: quia illud occultè, & per alios fieri recte potest. quare nullo modo iste est absoluendus si omnino non desistit à voluntate eundi. Nam, vt inquit Beatus Hiero.dantes occasionem scandalo, rei sunt eorum, qui pereunt scandalo.]

9 Limitanda † tamen videntur hæc prædicta. Primo, quando cessaret in futurum periculum recidiui, vt quia causa peccati veteris cessat, vel quia formosa iuuenis facta est deformis, vel ægrota ægritudine durabili, vel quia fornicator contraxit cum alia matrimonium: nam tunc quia verisimiliter cessat periculum recidiui, sola cohabitatio non arguit malum statum in pœnitentem, per text.in c.audite.ad fin.34.dist.cap. penul.de cohab.cler. & mulie.

10 Sed aduerte, † quòd in iuuenibus tenentibus concubinas, non solũ requiritur quod cesset periculum recidiui, quod sacerdotis arbitrio pensabitur vt possint absolui. sed etiam vt tollatur scãdalum: Hinc si factum est notorium, absolui non possunt, nisi abijciant eam, ad tollendum scandalum populi. Imo etiam si non esset notorium, sed occultum, vt qa sciretur ab aliquibus, puta vno, vel duobus, absolui non possent. Sylu.in verbo.Concubinarius.quæst.2.qualium numero sunt etiam † laici, qui propter cohabitationem abuterentur sæpe, & fere continuatis diebus ancillis: licet tempore contritionis viderentur contriti, quia in effectu tales ancillæ sunt concubinæ: Est enim idẽ periculum in talibus ancillis, sicut in concubinis. Canones enim non sunt impositi verbis, sed rebus.cap. commissa.§. porrò.de elect.in sexto. Nam non dicendi sunt verè pœnitere, qui non abscindunt talem occasionem propinquam, sicuti est hæc cohabitatio: tum quia non possunt sine grandi periculo cohabitare, quin saltem alteruter, vel vterque eorum opere, verbis, voluntate, aut delectatione peccet. Nauar.c.16.nũ.20.

11

12 Limito † secundo, quando pœnitens nequit expellere cohabitantem; quia sui iuris non est, vt quia est filiusfamilias, tunc non esset condecens quod in scandalum, & in graue damnum filius teneretur vel expellere ancillam, vel aliã de domo patris, vel ipse exire, maxime quando artem non haberet, cũ qua posset viuere seorsum. Præterea si filius probaret delictum, esset infamare mulierem, vel filios cohabitantes, & prodere seipsum: Vnde tali casu sufficit Cõfessario, vt pœnitens promittat se nunquam solum cum sola conuersaturum, & dicturũ constanti animo ancillæ, se peccati cõmissi pœnitere, & confessum esse, & rogare eam, vt idem faceret, vt infra nũ.6. & 8.in fine.

13 Limito tertio † notabiliter prædictam conclusionem, quando frequenter, & sæpe de præterito tales cohabitantes peccassent, sed si raro, bis, ter, vel quater in anno repentina libidine nõ continuata intentione cor rupta copulassent, & pòst pœnituissent, & tẽpore confessionis eos pœniteret, tunc essent absoluendi, licet ad expulsionem hortandi de consilio: ratio est, quia ex tam raro actu non videtur radicata hæc mala consuetudo libidinis, vt in futurum arguatur euidens periculum recidiui, per ea, quæ habentur in l.1.§.hoc interdicto. ff. de iti. actuque priu. nam si esset deneganda absolutio, rarissimi essent iuuenes, & scholares, qui aliquando peccantes cum iuuenibus ancillis, possent

absolui, & leges non ad ea, quæ raro accidunt, sed ad ea, quæ frequenter aptantur. l.
14 nam ad ea, ff. de legib. At † si tales etiam raro copulantes vno anno promisissent abstinere, & sequenti anno peccarent, & iterū promitterent, & tertio, & vltra perseuerarent: tunc si adhuc habitarent, præsumeretur bene periculum recidiui, & ex præteritis possent isti tales argui de incontinentia. arg. text. in c. in iuuentate. de presump. quare non essent absoluendi stante cohabitatione: nisi cessante causa peccati, vt supra diximus. in prima fallen.

15 Quarta conclusio. Absolui † non potest habens voluntatem visitandi concubinariū in agone mortis, si sciebatur esse concubina, quia est occasio, quæ in se est peccatum mortale, ob scandalum, quod datur. Imò neque si nesciebatur, nisi concurrant quatuor circunstantiæ prædictæ. Nauar. d. cap. 3. L. G. versi. 6.

16 Sic nec Confessarius † illum absoluere potest, qui conuersando cum aliqua, videtur ei, quòd non vitabit ob suam fragilitatem peccatum mortale. Exempli gratia. Est quidam, qui de more assistit mensæ alicuius Principis, in qua mensa est mulier, quam cum videt, vel cum ea loquitur, non solùm sermone delectatur, & cogitationibus fœtidis, sed etiam turpi se pollutione fœdat, iste non est absoluendus: nisi firmiter statuat nunquam se in posterum versaturum cum ea: etiam si hoc faciat animo ducendi eam in vxorem, quia illa occasio in se est peccatum mortale, & per consequens cuitāda ob primam partem definitionis. Quod idem dicendum de adolescentibus tangentibus puellas, dum choreæ fiunt, si credunt ob suam fragilitatem semper peccaturos mortaliter.

17 Quinta. Confessarius † rectè absoluere potest adolescentes, qui versantur inter mulieres, emendo, laborando, conuersando, absque tamen illarum cohabitatione in eadē domo: licet non statuant ab occasione peccati se abstinere, quam id ipsis præbent: quamuis sæpius peccent voluntate, verbis, aut tactibus impudicis, & etiā copula, quia ea occasio ex se non est peccatum mortale, neq; huiusmodi, vt ferè semper faciat peccare mortaliter, qui ea vtuntur: tenentur tamen ij proponere nunquam se ope diuina amplius peccaturos mortaliter.

18 Pari † ratione absolui pōt, qui ob esum calidarum rerum incidit in adeo graues tētationes, quæ impulerunt ad consentiendū pollutioni, vel fornicationi, sine proposito nunquam in posterum sic edēdi, & ratio est, quia hæc occasio non est propinqua, si quidem non est in se peccatum mortale, neque facit quasi semper peccare mortaliter eos, qui ea vtuntur: q; intelligendum est de eo, qui non comedit ad malum finem, quia si comederet in hunc finem, esset peccatum mortale, ratione huius circunstantię finis. vt inquit Caiet. 1. 2. q. 88. art. 5. in fi. & per consequens esset necesse statuere nunquam se vsurum.

19 [Pari † ratione, quando emptio, & venditio, aut locatio per se considerata nō est peccatum, nec habet illud admixtum inseparabiliter, sed effici potest mortale propter malam circunstantiam finis mortaliter mali. iuxta doctrinam S. Tho. 1. 2. q. 88. art. 5. vel si fieret ad bonū finem esset licita: tunc Cōfessarius nō debet illi denegare absolutionem, nisi ratione circunstantiæ finis mortalis, quia tunc necessarium esset statuere se nunquā vti illo contractu ad malum finē. Hinc infertur, q; venditiones, quæ fiunt à dñis prædiorum de plantis myrti hebræis, qui illas emunt ad ornanda sua festa Scenophegiæ venditoribus hoc scientibus possunt esse licitæ, si vendant ad finē bonū: puta ad quærendam sibi pecuniā, qua se substentent, vel alias ea honeste vtātur. Si vero fierent ad finem, vt ipsi vtātur eis ād celebranda Scenophegia, tunc essent illicitæ,
20 & malæ. Sic † licitum est dñis domorum locare eas meretricibus, vel alijs peccatoribus, non quidem ad meretricandū, aut alijs modis ad peccādū, sed ad alios fines bonos, id est, vt ipsæ suā vitam seruent, & dñi domorum lucrentur iustas pensiones, cum displicentia vera coram Deo peccati, & artis peccandi per meretricia, vel alium modū. ita, vt inquit Nauar. c. 17. num. 195. Reges, Principes, & Gubernatores Reipublicæ deputantes lupanaria, in quibus meretricentur meretrices in aliqua parte Ciuitatis, nō videntur peccare. ita etiam praxis Romana videtur seruare. Sic qui pro sua necessitate, vel vtilitate pecuniam ad vsuram accipit, non peccat, quamuis occasionem videatur

dare

dare accipiendo ab vsurario, qui dando ad
vsuram peccat. S. Tho. com. receptus. 2.2.q.
78. artic. 4. Nauar. de Iudæis. conf. 2. lib. 5.
num. 8. 9. & 11.

21 Similiter † peccatrici seruire in aperiē-
do ostium amasio, quem scit ideo venire vt
cum domina peccet. Mulierem comitari ad
domum amasii, sciens ꝙ ibidem soleat pec-
care, sternere lectū illi, quem scit ideo ster-
ni, vt in eodem cum amasio dormiat. Lite-
ras deferre, per quas domina amasium ro-
gat, vt ad se veniat, sciens ideo vocari, vt se-
cum dormiat. Dicere illi ex præcepto suæ
dominæ, ꝙ eum illa expectat, sciens ideo
expectare, vt secum coeat, non sunt ex se
peccata mortalia: ratio est, quia hæc obse-
quia dominæ debentur causa sui officij, vel
ob suam mercedem iustam, & quamuis sint
valde coniuncta peccato, quia tamen non
sunt in sese, & suapte natura peccata, & pos-
sunt seiungi à peccato propter finem diuer-
sum, & seiunctū, ideo non sunt peccata mor
talia. Vnde possunt tales absolui, quamuis
non habeant propositum abstinendi ab ijs
officijs: modo non placeat eis peccatum, &
displiceat, ꝙ peccent ii, quos iuuāt, & faciāt
obsequia prædicta ob aliquem bonum finē.
Puta eo, ꝙ debent illa causa officij sui, vel
ob iustam mercedem: Aperire enim ostium,
sternere lectū, deferre literas inuitatorias
ad cœnam, non est suapte natura peccatum:
Licet scribere illas, vt post cœnam peccet sit
peccatum ob circunstantiam mali finis. ita
Nauar. de pœn. & remis. conf. 6. lib. 5.]

22 Sexta. Absoluere † etiam potest Confes-
sarius hospitam, quę quoties certum quen-
dam excipit, occultè rem habet cū illo: mo-
do proponat nunq̄ se in posterum recepturū
cum in hospitio. Imò concurrentibus qua-
tuor circunstantijs, de quibus supra, potest
sine eiusmodi proposito eam absoluere, qn̄
absq; magno scandalo non posset eū ab ho-
spitio prohibere: modo promittat se solam
cū eo solo in aliquo cubiculo separato non
versaturam, quin dicturā se ex forti animo
pœnituisse, & confessam fuisse. Nauar. ibi. I.

23 H. c. 3. Hinc † eadem ratione existente, sci-
licet ꝙ sine magno scandalo fieri aliquid
non possit, absolui possunt sine separatione
cognatæ, ancillæ, famulæ, quę rem habuerūt
cum suis consanguineis, & hæris, etiā si ite-
rum sine separatione reciderint: dumtamen
aliqua emendatio, vel eius inchoatio exti-
tisset. Nauar. I. T.

24 Pari ratione absolui † posset ille, qui oc-
cultè rem, aut impudicos actus habet cum
aliqua consanguinea, aut alia sibi amica in
alia domo degente, & sine proposito nunq̄
in eam domum ingrediendi: modo propone
ret se nunquam solum cū sola sine maxima
causa versaturum, & admoneret eam se pę-
nituisse peccati commissi, & confessum esse.
& rogaret eam, vt idem faceret

25 Septima. Confessarius † non debet consu-
lere alicui pœnitenti, ꝙ deferat officiū ali-
quod licitum, in quo multum ipse peccat,
qn̄ est periculū incidendi in aliquem statū,
in quo plus peccet (verbi gratia:) si merca-
tori multum peccanti in decipiendo, consu-
leret relinquere mercaturā, ꝙ futura sit ei
magna occasio furandi, vel peiora faciendi:
sufficit enim firmum propositum se nunquā
decepturum, & aliena restituturum ita Na-
uar. in c. qualitas. de pœn. dist. 5. & ratio est,
qa nō est occasio, q̄ ex se sit peccatū mortale.

Octaua. Ex ea particula, quæ est in defini
tione, peculiaris, concluditur Cōfessarium
26 posse absoluere † artifices taxillorum, char-
tarum, latrunculorum, vel vt vulgò dicitur
scacchorū, & ratio est, qa frequenter homi-
nes emētes non vtunt̄ eis ad peccatū mor-
tale, sed ad subleuationē tædij, & laboris.

[Pari ratione, qn̄ incertū, aut dubium est
eos, qui cibos postulant causam excusantē
ad non ieiunandū habere, eo ꝙ causa nulla
talis appareat sufficienter, sed si qua appa-
reat, dubiū sit an sufficiant nec ne, tunc non
damnarē patres familias, dominos seruo-
rū, hospites, & rerum comestibilium vendi-
tores. si ad petitionē eorū, qui comedere vo
lunt, cibi eisdē exhibeantur, maximè cū de
proximis non sit præsumendum, ꝙ deterius
est, & ita de illis temere iudicare. c. 2. de reg.
iur. lib. 6. Nec præsumendum est hominē suę
salutis esse immemorem. c. sancimus. 1. q. 7.
Nec tenentur exactè discutere, an causam
habeant sufficientē, qua à ieiunio excusen-
tur, nec ne, quam quidem discussionem fa-
cere specialiter conuenit patrifamilias, &
dn̄o respectu seruorū, & filiorum, iuxta il-
lud Pauli. 1. Timo. 5. Qui suorum curā non
habet, & maxime domesticorum, fidem ne-
gauit, & est infideli deterior. Hinc Na-
uar. libr. 3. consi. 2. de obser. ieiu. inquit

quod

quod dominus qui seruos suos credit clã comedere, potentes ieiunare, debet diligentiã exhibere si possint ieiunare, quod si possint, debet eis denegare cœnam.] Quod idé dicendum de venditoribus fucorum, & ornamentorum; cum mulieres frequenter se possent ornare absque peccato mortali, vt conseruent suam decentiam, vel vt maritis placeant. Isti enim non peccant mortaliter vendentes: nisi ratione corruptę intentionis vt si venderent ijs, quos sciunt, vel probabiliter credunt se vsuros ad lasciuiam; tunc non essent absoluendi. Hoc tamen non debent de facili credere vendentes, nisi appareant signa manifesta, vt in meretricibus. Sylu. in verbo. ars. q. 3. 4. & 5.

17 [Nona. Et si Doctores † concludere videãtur Alchimiæ artem esse licitam, vt asserit Oldr. consi. 68. quem sequitur Panor. in cap. 2. de sortil. in fi. Summistæ in verbo. Alchimia. & D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 2. ad primum. & in dubio 94. Isern. Quæ sint regal. versi. ergo de Alchimia. Afflic. in constitu. Adulterium. Hieron. Zanneti. in repet. cap. 1. de accus. Alber. Brun. consi. 76. Mihi tamen nunquam placuit talis sententia. Est enim inutilis, & perniciosa. Et si tamen vtilis, tunc demum, quando cum Principibus tractatur, & opulentis, & pecuniosis viris. sic Caiet. ad D. Thom. qui supra. Rationes, quæ me mouent sunt hæ. Tum quia delictis obuiare, penitusque à Republica Christiana illa extirpare Christianorum Principum præcipuum munus est. Vnde cum ex operatione artis Alchimiæ hucusque nullus inuenitur, qui habet veram huiusmodi artem, & si dicatur de multis. Hinc D. Anton. 3. par. tit. 8. cap. 4. inquit quod de ijs, qui vacant huiusmodi exercitio Alchimiæ, communiter verificatur illud Apost. 2. Timo. 3. Semper addiscentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Tum, quia multa consumunt, & tempus, & pecuniam, & labores, & tandem cum inopes effecti fuerint, deueniunt vel ad falso cudendum monetam publicam, vel dæmonis auxilium quærunt, inuocant, & implorant, atque implorando obsecrant, & sacrificant tacitè, vel expresè, prout Cassaneus in Catalago gloriæ mundi par. 2. consid. 40. narrat de quodam magno medico magistro Arnaldo vocato, qui magnus hæreticus fuit. Hic Alchimiam profitebatur, in qua tantum se profecisse iactabat, vt laminas aureas ea arte confectas diceret omnibus se daturum explorandas. Cæterum ea omnia arte dæmonum, cũ quibus familiaritatem habuisse dicitur, constare credũtur: nam hoc est huic hominum generi valde familiare, vt ex chymica professione ad dæmonum inuocationes, & pactiones accedant, vt docuit Eymericus. 3. par. titu. de signis, quibus Necromantici hæretici cognoscantur. Et temporibus recẽtioribus in magna Curia Vicariæ Neapoli 1590. de mense Decembri fuit inquisitus Carolus Bergerius, maximus Alchimista, qui fuit repertus hæreticus Caluinista, & vt talis abiurauit. Et anno 1591. successit alius casus de Horatio de Rainaldi eodem modo pro falsa moneta Alchimista, quia Necromans & pactum cum dæmone habens pariter abiurauit. Tum etiam, quia experientias multas faciunt, & nunquã ad perfectum attingũt. Tum, quia neque id, quod operantur, habet veritatem cum auro, vel argento, sed solum apparentiam. Tum etiã, quia hoc exercitium est contra vtilitatem publicam, vt patet ex consumptione rerum. Et quia deueniunt ad cudendam falsam monetam; tum, quia ex auro alchimico impediuntur veræ operationes talis metalli, puta, quia lætificat, & adiuuat contra quasdam infirmitates, quod non facit aurum alchimicum, vt S. Thom. 2. 2. q. 72. art. 2. in respon. ad primum. Bal. in cap. 1. colum. penult. quæ sint rega. tum etiam, quia est extrauagan. Ioan. 22. de crim. fal. prohibens Alchimias, & punientes, facientes, & fieri procurantes in pœnam pecuniariam erogandam pauperibus, & in defectum in pœnam corporalem, atque infamiam. Et si clerici sunt, beneficijs habitis priuantur, & ad habenda inhabiles efficiuntur. Ideo prouisio esset ad hoc faciẽda, vt homines retraherentur à tali exercitio ob huiusmodi, & alia inconuenientia, q̃ in dies videntur: cum tales alchimistæ, exerceant artem, quæ communiter inutilis, & perniciosa Reipublicæ est, & leges adaptantur ad ea, quæ communiter fiunt, & non quæ raro. l. nam ad ea. ff. de legi. ideo non essent absoluendi, nisi talem artem desererent si tamen huius artis professores in me inuehũt, quod talem secutus fuerim de ipsis opinionem, & iudicium: respondebo, quia non ipse loquor, sed viri equidem doctissimi, &

peri-

peritissimi, de quibus supra.]

28 Decima. Confessarius † non debet absoluere facientes ex persona sua ludum cũ periculo vitæ: vt qui gradiuntur per cordas in sublimi, & huiusmodi: cum in pluribus tales artifices moriantur, & sic conuenit vltima pars definitionis huius; nisi firmiter proponant dictos ludos deserere. Syl. in verbo. ars. quæst. 8.

29 Quibus † sic absolutis, studeat omnino Confessarius, vt pęnitens deserat societaté, amicitiam, consuetudinem, qua constat experientia induci hominem ad peccandum, denique occasiones, colloquia, congressus, & reliqua omnia; quæ meritò is, qui salutis suæ curam gerit, timere potest, ac debet, vt sint causa recidiui. Consulat pęnitenti, vt se exerceat in pijs exercitijs, qbus animus vere ad pietatem excitari possit, atque proficere. Det Christus spiritum suum, vt doceat pęnitentes præteritorum peccatorum grauitatem; & remedia præbeat præseruatiua à recidiuo. Amen.

SVMMARIVM.

1 *Remedia sex contra recidiuum, secundum Ioan. Gers. & ea, quæ.*

2 *Peccato aliquo irretitum, vt inde exeat, quibus remedijs vti doceat confessor.*

De remedijs contra recidiuum. Cap. XXIX.

1 IOan. † Gerson ponit sex remedia contra recidiuum. Primum vt reiteráti peccatum mortale statim die sequenti iniungatur ieiunium in pane & aqua. Secundum, vt certum numerum Psalmorum dicat. Tertium, vt reiterans infra triduum confiteatur, & interim manu pectori admota doleat de lapsu, quod fieri potest assistentibus alijs, & non aduertentibus. Quartum, vt aliquid sibi peculiare, & gratum det. Quintum, vt faciat conscientię examen, & videat an ab externo examine ad hodiernum aliqua successerit emendatio, quòd si nulla pœniteat. Et mane meridie, atque vespere nouam vitam agere constituat. Hæc autem remedia studeat Confessarius persuadere pœnitentibus: cogere

2 enim nec potest, nec debet. Moneat † etiam si illaqueatum cum viderit aliquo vitio, vt firmiter, & interdum voueat se illam, aut illam pœnitentiam subiturum, si recidat in illud. Non autem vt voueat se nunquàm id admissurum. arg tex. in c. clericos. de cohabi. cleri. nec si reciderit, religionem ingressurum. Nauar. c. 26. nu. 25. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Documenta per confessorem proponenda pœnitenti ad augmentum gratiæ, quæ.*

2 *Confessor non temere debet pœnitentem excitare ad perfectiorem vitam; & qua ratione ad id vtatur, vide.*

Quomodo iuuetur pœnitens à Confessario ad gratiæ augmentum. Cap. XXX.

1 PRimo instruat † pœnitentem vt sollicitè tueatur omnimodam puritatem insistendo bonis operibus, in lectione, auditione verbi Dei, meditatione, oratione mentali, & vsu sacramẽtorum confessionis & communionis. Gratum etiã se exhibeat bonorum omnium authori, per memoriam beneficiorum, & gratiarũ actionem, & laudem. Habeat rectam intentioné, & in cunctis operibus suis semper gloriam Dei, & salutem animarum quærat. Sit humilis, semper quod sibi deest intuendo, sibi omnino diffidendo, & omnem propriũ amorem abnegando. Excitet suam deuotionem in Angelos, & præcipuè ad matrem misericordiæ Mariam. Frequentissimè intueatur, vt virtutum exemplar Crucifixũ, vt ipsum imitetur. Et tandem prudens Confessarius videat quæ alicui sunt proportionata ad gratiæ augmentum atque moneat.

2 Expedit † etiam non statim pœnitentes ad statum consiliorum, qui professionis dicitur, vocare, ideo cum dexteritate quadam de inspirationibus Dei interrogare debet circa perfectiorem statum vitæ assumendũ, & si sentiat in se aliquas, ne tardi sint, & surdi ad vocationem Dei. Si vero non admoneat, vt paratos se offerant Deo ad omnia, quæ ei gratissima sunt. Atque si commode

fieri

[illegible]ri posset, ad exercitia spiritualia essent in[illegible] cedat. Si tamen animaduertat pœnitentem sic dispositum, vt expedire iudicet ad consiliorum viam inducere, non sinat occasionem elabi de manibus suis, sed tunc vel ad colloquium extra confessionem inuitet.

SVMMARIVM.

1 *Confessor pœnitēti, vt sibi imposita perficiat, enunciabit, firmari ea iuramento, vel obligatione speciali, non exiget, nisi vt num. sequen.*

3 *Absolutionem quæ præcedere debeant, & qui ordo confessionis.*

4 *Confessori in iniungenda pænitentia, peccati, & contritionis quantitas, & personæ qualitas spectanda. nu. seq.*

6 *Pænitentia in præiudicium tertij non iniungenda, nec pro peccato occulto manifesta.*

7 *Pænitentiæ ineptæ impositio vitanda confessori: qui curet contraria contrarijs imponere. nu. seq. & nu. 28.*

9 *Pænitentia neque grauis omnino, neque leuis penitus esse debet; & quid si pænitens impositam posse facere neget, vide nu. seq.*

11 *Pænitentia iam iniuncta, ab eodem, & etiā ab alio inferiori, ex causa mutari potest. & num. 13.*

12 *Intellectus glo. fin. in cap. cum P. de accus. & gl. 2. in c. [illegible]. de sorti.*

14 *Pænitentiam iniunctam à superiori inferior non mutat: fallit duobus modis, vt ibi.*

15 *Inferior, quo casu superiori sit superior.*

16 *Pænitens recusans pænitentiam acceptare, an, & quando absoluendus.*

17 *Pænitentiæ hodie omnes arbitrariæ: & certa imposita à canone potest mitigari: quod limitatur, secundum glo. vt nu. seq.*

19 *Confessori sine causa recedere à canonibus pænitentialibus non licet.*

20 *Pænitentiæ sine causa à canonibus recedentes, quare falsæ vocentur à Gregorio in c. falsas.*

21 *Pænitentiæ statim peragendæ, & per modū declaratæ obligationis iniunctæ, quæ.*

22 *Pænitentiæ non satisfacit qui eam agit in re, ad quam iam erat obligatus.*

23 *Pænitentia facta extra charitatem non satisfactoria: nec etiam fit meritoria ea subinde accedente nu. seq. tamen vtilis est, vt num. 27.*

25 *Satisfactionem sacramentalem extra charitatem, eundem effectum acsi in charitate, ea accedente, censent habere Caiet. & Nauar. reprobantur, vt nu. seq.*

29 *Confessori duobus in casibus licet pecuniam pro pænitentia impositam recipere.*

30 *Exercitia spiritualia proponenda pænitentibus, quæ.*

Qualiter se Confessarius gerat in iniungenda pœnitentia. Cap. XXXI.

HIs diligenter exactis, si qua restitutione † damni, famæ, rei, vel bonorum animæ opus sit,
1 denunciet pęnitenti. Et si dixerit se velle restituere, vel facere, quod debet, & probabiliter timeret Confessarius non expleturum, absoluat primo prima vice, protestando tamen, quòd si non restituat, vel restitutionem nimis differat, in peccatum mortale recasurum, & gratiam, quam per confessionem, & absolutionem adeptus est, amissurum, vt inquit Na-
2 uar. cap. 26. num. 5. Promissio vero † specialis, vel iuramentum exigi non debet, nisi in casibus à iure notatis, verbi gratia, in excōmunicato notoriè absoluendo. cap. ex parte. lo 1. de verb. signifi. cap. solet. de senten. excomm. lib. 6. & in incendiario. ca. pessimā. 23. q. 8. & in mutilatore. cap. si quis membrorum. eadem causa, & quæst. & manifesto raptore, aut Ecclesiæ violatore. cap. super eo. de raptor. & in vsurario publico. cap. quanquàm. de vsur. lib. 6. ver. nullus, & in publicè iniuriante personas ecclesiasticas. cap. quisquis inuentus fuerit. 17. quæst. 4. Iniungatur postea ante absolutionem sacramentalis pęnitentia. iuxta glo. in clem. dudum. §. statuimus. versi. audite. de sepult. Vt primo audia-
3 tur † confessio, secundo imponatur pęnitentia, tertio sequatur absolutio, vt sic absolutionem præcedat cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio saltem in proposito. Vel etiam, vt est tex. in c. fi. de cens. lib. 6. & in margine. post absolutionem iniungi potest dicta pęnitentia.

Circa quam æstimandam prouidus Confessarius multa circumspicere, & considerare debet.

Et

4 Et primum † peccati, & contritionis quantitatem; nam tanta posset esse contritio, vt ea sola totam pęnam remitteret, iuxta glo. solemnem in c. mensuram. in verbo, doloris. de pęni. dist. 1. & in c. si is qui. 23. q. 4.

Hinc inquit glo. in extrau. Ioan. in cap. vnico. versi. vultus. de concess. præben. quòd episcopus confessionis tempore in confitentes sibi debet inspicere, vt discernat, quanto rubore, seu tremore, vel erubescentia, qs peccata confiteatur, vt secundum hoc pęnitentiam moderetur. arg. ad hec. ff. de quæst. l. de minore. §. tormenta. cautela est tamen adhibenda, ne ex aspectu, concupiscentia inhonesta possit subsequi, puta ex aspectu faciei mulieris, super quo vide quod plene notat Hostien. in sum. de pęniten. §. qualiter sacerdos.

5 Deinde † considerare debet sacerdos in iniungenda pęnitentia qualitatem personę: Alia enim penitentia iniungenda est robusto, alia debili, alia iuueni, alia seni, alia diuiti, alia pauperi, alia non assueto ad peccādum, alia assueto, & iteranti peccatum: quia huic grauior est imponenda: quemadmodū vulnus iteratum si incurratur, grauie est ad sanandum: alia demum disposito ad faciendam maiorem, alia infirmis, qui probabiliter non videntur expleturi; sicut plurimum sunt rei maiorum criminum, quos non debet Confessarius ieiunijs onerare, ac disciplinis, cum magnopere sint in bonis operibus debiles, & ita de facili caderent; si eis grauia imponerentur onera. Sed secundum Aug. consilium in principio cum mansuetudine suscipere debet, quousque trahātur ad Deū, & faciat eos sæpius confiteri, atque sic paulatim exercere in pęnitentias maiores.

6 Demum † pęnitentiam nō iniungat, quæ sit in præiudicium tertij, qualis, quæ imponitur vxori, filio, seruo in notabile impedimentum dominorum. Nec pro occulto peccato detur manifesta pęnitentia, ex qua in peccati suspicionem veniri possit, iuxta mētem Arch. Flor. 3. par. tit. 17. c. 20. §. 1. [Et si pro delicto publico, quo scandalizata est tota ciuitas, possit, & debeat imponere sacerdos publicam pęnitentiam. facit tex. in cap. 1. de pen. & remiss. cap. fi. 26. q. 6. vt quos suo exemplo ad malos mores prouocauit, suæ emendationis testimonio ad rectam reuocet vitam, vt habetur in Conc. Triden. sess. 24. cap. 8. Nec dicitur sacerdos reuelare confessionem, talem pęnitentiam imponendo, quia nescitur pro quo faciat illam pęnitēs. S. Tho. in 4. dist. 14.]

7 Illud tandem † curet Confessarius, ne pęnitētia imposita ineptè imposita videatur, quod esset; si imponeretur eleemosyna magna pauperi, ieiunium perpetuò laboranti, austeritas magna delicato, & nobili in altiori loco posito, peregrinatio mulieribus panis, & aquæ, ac solitudinis melancholico, ac scrupuloso, & aliæ similes, quæ imponuntur per Sotum dist. 20. q. 2. art. 3. col. 3. in fin. Nauar. c. 26. nu. 18. vers. 6.

8 Præterea † laborare plurimum debet Confessarius, vt pœnitentibus contrariam peccatis medicinam imponat: puta luxurioso cōtinentiam, & pro ea retinenda vetet transitus per aliqua loca inhonesta, [& aliquando loci mutationem: nam, vt inquit Isidorus, valet interdum conuersis pro animæ salute mutatio loci. Plerumque enim dum mutatur locus, mutatur mentis affectus. Congruum est enim inde etiā corporaliter auelli, vbi quisque illecebris deseruiuit. Nam locus vbi quisque praue vixit, hoc in aspectu mentis apponit, quod sæpè ibi vel cogitauit, vel gessit. Item ad hoc 15. q. 1. mulier. quæ.] Imponat etiam ieiunia, aut disciplinas, aut alias carnis macerationes. Auaris iniungat eleemosynas: Superbis opera humilitatis. tandem curet, vt satisfactio imponenda potius sit remedium præseruatiuum à recidiuo, quàm expiatio præteritorum delictorum, vt docet D. Tho. Petr. de Paludē. Ricar. & alij Theologi.

Rursum attendat Confessarius, vt semper eas pœnitētias imponat, quas verisimiliter credat pœnitens debere implere: ne ipsas violando deterius ei contingat. Quare cōmonendi sunt pœnitentes ne has, aut illas pęnitentias acceptent nisi eas firmiter pro viribus se impleturos proponant, & insinuēt eis, q. illa penitentia, quæ imponitur, non est sufficiens pro expiandis pœnis præcedentium delictorum, & q. grauissime in purgatorio soluent omnia, nisi in hac vita plenè per seipsos diuinæ iustitiæ satisfaciant.

9 Demum † secum sacerdos circumspiciat, secumque diligenter consideret in extimanda pœnitentiæ, ne adeò leuem imponat, vt eam contemnat, & pœnitentiæ leuitate

tate affectus relabatur; neque adeò graue,
vt eam pœnitens dimittat, sed ita grauitaté
cum leuitate temperet, vt neque nimis rigi
da, neque nimis dissoluta, aut facilis videa-
10 tur. Sed quando viderit † Confessarius, pœ
nitentem dicere se non posse facere pœnité
tiam, quã meretur iudicio Confessoris me-
diocrem, sed tantum velle facere paruam,
debet ei morem facere, & ea vti prudentia,
qua vti solet medicus, qui non semper rigo
re medicaminum vtitur, quæ morbus exi-
git, sed ad ægri debilitatem attendit: qui si
rigorem illum ferre nequit, remissius cum
eo agit. Ita sacerdos licet admonere debeat
pœnitentem, quantam peccata sua exigant
satisfactionem, eumque hortari, vt satisfa-
ciat: Nihilominus si pœnitens ei suam im-
becillitatem exponit, præsumiturque aut
propter debilitatem corporis, aut propter
animi, spiritusque languorem, & teporem
non esse condignam pœnitentiam completu
rum, debet illi morem gerere, & iniungere
ei illam, quam libenter suscipit, [vt inquit
Ray. & Hostien. nam presbyter qui pœniten
tiam denegat, reus est animarum. 26. quæst.
6. cap. presbyter. Concordat Inno. in cap. om
nis. de pœnit. & remis. Sotus dist. 20. quæst. 2.
art. 3 col. 3. & si gaudere] non potest de om
nimoda eius purgatione, saltem gaudeat, q
liberatum à gehẽna ad purgatorium trans-
mittat.

Quod quidem adeò verum est, vt proce-
11 dat etiam in pœnitentia † iniuncta, & acce
ptata à pœnitente: quæ quidem mutari po-
test, ac diminui à Confessore hac de causa,
quia bona fide existimat pœnitentem adim
plere nõ posse, aut nõ sine difficultate, aut
non sine periculo salutis animę, & corporis:
quia tunc non solum is, qui eam imposuit,
sed etiam alius (si is facile adiri nõ posset)
quamuis eo inferior mutare potest, id est
Episcopus impositam à Papa, secundum gl.
singulariter receptam in cap. tempora. 26. q.
7. quam pro singulari Romanus adducit sin
gul. 360. & ad idem est gl. 2. in cap. accedens.
dist. 50. & in c. latorem. 33. q. 2. in ver. con-
uersionem.

12 Et † quamuis glo. si. in c. cum P. de accu-
sa. & idem glo. 2. in cap. 2. de sortil. teneat
partem negatiuam: tamen illæ glossæ pro-
cedunt quando Episcopus vellet, vel paro-
chus minuere pœnitentiam iniunctã à Pa-
pa, vel Episcopo absque causa, secus si cum
causa, sic concordat Dec. in cap. at si clerici.
§. de adulteriijs. nume. 30. de iudic. Igitur
13 † & inferior mutare poterit pœnitentiam
cum causa: modo ab inferiore examinetur
causa, ob quam iniuncta fuerit. Ideo requi-
ri videtur confessio peccatorum, pro quibus
principaliter iniuncta est: etiam si peccata,
pro quibus imposita fuerit pœnitentia, sint
superiori reseruata: quia piũ est in casibus,
in quibus necessitas vrget, vel suadet vtili-
tas, interpretari, quòd superior licentiam
commutandi, vel relaxandi concessisset. Syl
uest. in ver. confessio. 1. §. 27. Quamuis stri-
cto iure consonantius ageret, qui eius im-
plementum differret, quousque posset, qui
illam imposuit adire, si spes breui adeundi
foret. Nauar. cap. 26. num. 22. Concluditur
14 igitur, † q licet pœnitentia iniuncta à supe
riore non possit mutari per inferiorem. ca.
cum inferior. de maio. & obe. inferior enim
non habet potestatem in superiorem. cap.
inferior. 21. dist. cap. veniens. de iureiur. te-
net Bald. in auth. sed nouo iure. C. de seruis
fugit. vbi dicit, q statuta inferiorum non li-
mitant iurisdictionem superioris: fallit ta-
men, quando ex causa. d. cap. tempora. & ar-
gum. tex. in l. hominem. ff. mand. Vbi procu
rator potest mandare contrarium eius, qđ
Dominus mandauit. Limitatur secundo,
nisi maior se minori subijciat. 21. quæst. 1.
peruenit. l. ille à quo. §. tẽpestiuum. ad Tre-
bell. l. est receptum. ff. de iurisdictio. omn.
15 iud. Vnde si † superior quãuis Papa se sub-
mittat simplici sacerdoti in confessione pec
catorum pœnitentiali, non potest de pœni-
tentia sibi iniuncta minuere sine consensu
sacerdotis, qui eo casu censetur superior:
cum Papa se ei subdiderit, secundum Spec.
de pœn. & remis. ver. pen. sed requiritur con
sensus ipsius sacerdotis. Vnde quando videt
16 sacerdos † pœnitentem nolle acceptare pœ
nitentiam, quia fortè videtur ei, quòd non
possit adimplere; non dimittat eum absque
absolutione, sed potius imponat illi vnum
Pater noster, vel aliud leue, exemplo Do-
mini nostri Iesu Christi, [qui nunquam le-
gitur grauem pœnitentem iniunxisse, nisi
Vade, & noli amplius peccare. Ioan. 8. &
Matth. 9. Nolite mittere vinum nouum in
vtres veteres. Vinum nouum vocat duram,
& laboriosam pęnitentiam: & vtres veteres
peccatores

peccatores peccato inueteratos. facit tex. in cap. alligant. 26. quæsti. 7.] & alia bona, quæ fecit, quàm permittere pœnitentem à se recedere desperatum. arg. tex. 26. quæst. 6. cap. si presbyter. Quod sanè intelligendum est, quando pœnitens dolet, & paratus est facere, quod tenetur, sed dicit onus pœnitentiæ ferre non posse: quia tunc nunquam est sine absolutione dimittendus, ne desperet: esset tamen (nisi nimia deiectio, aut diffidentia pœnitentis timeretur) indicanda ipsi pœnitentia, quanto grauiorem mereretur, nempe septennis pro quolibet mortali, sicut habetur in Canonibus pœnitentialibus. 22. q. 1. & in glo. cap. hoc ipsum. & cap. admonere. 33. q. 2. [ad imitationem pœnitentiæ, quã Deus Mariæ, sorori Moysi propter peccatũ murmurationis imposuit, quia voluit eam septem diebus extra castra manere, & sic dies accipitur pro anno: & q̃a peccator propter peccatum septiformem gratiam Spiritus sancti amisit, sic per septennem pœnitentiam recuperet. Hostien. in sum. de pœnitẽ. & remiss. versi. quæ pœna.] Et si Nauar. cap. 26. num. 17. dicat dictos canones pertinere quidem ad forum exterius, sed non debere latere Confessarios. cap. quæ ipsis. distin. 28. Proinde faciendum putauimus, vt eos in fine huius primæ partis subiecteremus. Sed
17 quomodocunque sint, hodie † secundum communem Doctorum opinionem in cap. Deus qui. extra de pœn. & remiss. omnes pœnitentiæ sunt arbitrariæ, secundum glo. in cap. tempora. 26. q. 7. in d. ca. Deus qui. & ibi Abbas. & glo. fi. in c. fi. 9. quæstio. 2. & in cap. sunt plures. in verbo, mille. de pœn. dist. 3. & in cap. hoc ipsum. ver. excellentia. 33. quæst. 1. Quod etiam procedit, si canon imponat certam pœnitentiam. Illam enim potest ẽt sacerdos mitigare. vide bonam glo. in d. cap. mensuram. & in cap. de his. dist. 50. optimus text. in cap. quem pœnitet. de pœniten. dist. 1. dum dicit, Ipsi enim sacerdotes plus possunt proficere, vel pœnitentibus parcere. Abb. in cap. at si clerici. §. de adulterijs. num.
18 1. de iudic. Sed aduertendum † est, q̃ glo. in d. cap. mensuram. & c. de his. videntur hoc limitare, quando fit ex causa: quia sunt complures canones pœnitentiales, à quibus non debet sacerdos sine causa recedere, vt ipse Abbas concludit in d. cap. Deus qui. extra. de pœnit. & remiss. & idem Abb. in c. fi. circa fin. eod. tit. & in c. accepisti. de sponsa duo. in vers. vlt. nota. & ita se habet consuetudo Ecclesiæ generalis. aliàs si sacerdos recederet
19 † à canonibus pœnitentialibus, & ad libitũ suum absque alia consideratione pœnitentias imponeret peccaret, vt inquit insignis ille Theologus Abulensis super Matth. cap. 18. q. 49. circa fin. colum. 3. pro hoc facit tex. in cap. si is. 23. q. 4. Vbi sic dicitur. Ea vero, quæ in Deum commissa sunt; cum magna discretione, nec sine pœnitentia possumus relaxare. Et si relaxentur absque causa, Gre-
20 gorius † in cap. falsas. de pœn. dist. 5. eas vocat falsas, dolosas, & temerarias, non quidẽ quòd confessio facta, & absolutio deinde secuta non fuerit rata, & valida, sed quia deceptionis occasio ipsi pœnitẽti esse possunt: vt putet se ad ampliorem satisfactionem in alia vita præter illam sibi impositam non teneri, prout optimè Nauar. c. 26. declarat: ac etiam, quia facilius recidunt ipsi peccatores in eadem crimina, quod quidem Confessarij ne id accidat, magnopere aduertere debent. Cha. Neap. lib. 1. de scientia cõfess. cap. 2. vers. Imo alias pœnitentias. [Sed q̃d si pœnitens nullo modo velit pœnitentiam à sacerdote iniunctam acceptare, ad cuius repulsam, seu non acceptationem nullam iustam causam ipse pœnitens habeat, Scotus distin. 18. & Sylu. in ver. Confessor. 1. §. 25. & 26. qui citat Hostien. & Panorm. in cap. significauit. de pœnit. & remiss. asserunt non teneri pœnitentem acceptare etiam minimam, & sacerdotem tũc debere absoluere. Huius etiam opinionis est Io. Medi. c. de Confess. tracta. 2. q. 41. Probant hoc: quia cum hæc satisfactio tantum sit pro pœna temporali, quæ remanet remissa culpa, potest (si velit) post hanc vitam exoluere, nec vllum videtur peccatum hoc velle. Nos verò nulla ratione putamus hoc asserendum. Est enim contra sensum patrum, & contra ius canonicum, vbi in cap. omnis vtriusque sexus. ponitur, vt omnis sua peccata confiteatur, & iniunctam sibi pœnitentiam proprijs viribus studeat adimplere, suscipiens reuerenter Eucharistiæ sacramentum. quare si de confessione, & Eucharistiæ susceptione præceptũ est, idem de pœnitentia implenda est sentiẽdum. Et ex rigore pœnæ, quæ imponitur in cap. statuimus. de maledi. quæ est ingressus Ecclesiæ, indicium est esse peccatum morta

le nolle acceptare pœnitentiã. Quod si dixeris, illud intelligi de pœnitentia publica, fateor si quidem. Cæterum nulla est causa, cur non sit eadem ratio de pęnitentia secreta. Idem refertur in c.multiplex. de pœnitẽtia. dist. 1. & in c.consideret. in ver. ponat. de pœn.dist.5. Præterea cum sit medicus, sacerdos, iuxta text. in c. omnis. de pœn. & remis. non solum secundum sententias Hiero. & Chrysost. debet agnoscere pęnitentium infirmitates, & vulnera, sed conuenientes agnoscere medicinas. Vnde falsissimum est satisfactionem imponi tantum propter tẽporalem pœnam reliquam: maximè enim imponitur in medicinam præseruatiuam, ꝙ proculdubio tam necessarium est, vt officio suo non satisfaciat sacerdos, si hoc omittat. Ita hanc opinionem tenet D.Tho. Magister sent.distin.16.& 18.Ricar.Palud.Sot. in 4.distin.20.q.2.art.2.Petr.Sot. de inst. sacerd. de sacram.satisfactione. lectione secunda. nisi manifestè appareret esse immoderatã, vel tam paruam, vt parui referret eam non acceptare, vel acceptatam nõ adimplere, quia esset veniale.Sot.qui supra.]

Hoc igitur modo se gerat Confessarius circa pœnitentiam, vel satisfactionẽ sacramẽtalem. Verum si esset aliqua satisfactio
21 † proximo exhibenda, vt illa, quæ concernit restitutionem damnorum datorum, aut male acquisitorum, vel iniuriarum irrogatarum, tunc hæc omnino est facienda læsis, si reperiantur, quia sacerdos de his restitutionibus gratiam facere non posset. ita glo. in c.cum tu.de vsur.Imò tales restitutiones deberent, si possibile esset, præcedere absolutionem. sic etiam satisfactio ad exeundũ à peccato necessaria, vel contra recidiuum, vt odij mortalis depositio, vel vt abijciat ancillam, sine qua esse nequit absque periculo recidiui, necessario imponenda est, quã si nolit pœnitens acceptare, absoluendus nõ est.Ita Dom.Ant.de Butr.in c.omnis.nu. 54. de pœn.& remis.Nauar.c.26.nu. 20. Syluest. in ver.confessio.1.q.25. qui hãc satisfactionem nominat illud, ꝙ iniungitur per modũ declaratæ obligationis, vt est illud, quod communicet in Pascha. Concedat etiam iniungendo pœnitentiam ieiuniorum, vt illa redimi possint eleemosynis, & si die pręscripta ieiunia non fiant obliuione, vel ignorãtia, vt possint fieri alio. Sed aduertat † Confessarius pœnitentem, quod quando ille imponit pęnitentiam ieiuniorum, aut aliquarum precum, non censetur in casu dubij ieiunia illorum dierum, aut aliquarum precum recitationem, ad quæ pœnitens tenebatur, imponere. Vnde sequitur, quod non satisfaceret pœnitentiæ, si is, cui dierũ quatuor ieiunium impositum fuerit, ieiunaret in diebus quatuor temporum, aut in vigilijs, ad quas tenebatur secundum omnes. Nauar.c.26.num.24.

Quædam etiam pœnitentis relinquat arbitrio, vt hoc, vel illud faciat.

23 Nouissimè † hortetur pœnitentem, vt in gratia Dei pœnitentiam agere curet, quia sic satisfacit Ecclesiæ, & Deo pro pœna, vel quo ad totum, si ęquiualens à sacerdote fuerit impositum, aut quo ad dimidium, vel aliam partem, si quod impositum fuerit, non est ęquiualens, si vero extra charitatem sacramentalem satisfactionem expleuerit, illud constitutissimum est illam de rigore iustitiæ minimè satisfacere pro temporali pęna debita.ita Nauar.hanc communem fatetur opinionem in c.1.num.45.de pœn.dist.6. quamuis omisso rigore iustitiæ possint valere, ea referendo ad liberalitatem diuinæ Maiestatis.vt refert Coua.in c. alma mater. prima part.§.4. de senten. excommun. lib.6.

24 Et hæc † adeò vera sunt, vt subinde censeamus etiam charitate accedente non effici meritoria, sicut receptum est apud Theologos, & tradit Thom.3.part.quæst.89.artic. 6. ergo nec satisfactoria, sicut extendit Sotus.in 4.senten.distin.19. quæst.1.artic. 5. & est communis Theologorum opinio, quod virtus satisfaciendi de rigore iustitiæ non aliunde tribuitur, quam ex virtute passionis Christi, à quã secludimur, si extra chari-
25 tatem sumus. Caiet. † tamen in quæst. 2. de satisfactione, quem sequitur Naua. in cap.1. num.49. extra de pœn.dist. 6. existimat opera facta extra charitatem, iniuncta tamen in sacramentalem satisfactionem accedẽte charitate eundem effectum habere, quem habuissent, si facta fuissent in charitate. Idque ob virtutem sacramenti, quæ operatur recedente fictione. cap. tunc valere. de consecr.distin.4.sicut in baptismo. Hanc tamen
26 Caietani, & Nauarri ooinionem Couar. doctissimis rationibus refutat, vt contrariam communi Theologorum consensui.

Primum,

Primum, quia licet satisfactio sit iniuncta in sacramento pœnitentiæ, [non tamen est sacramentum, quippe quod in absolutione consumatur. Vnde licet si illic imponatur pœnitentia, virtute clauium sit magis satisfactoria, tamen illa satisfactio non est de essentia sacramenti, sed pars integralis, sine qua esse posset sacramentum, vt homo absq; manu. Et ideo non operatur ad modum sacraméti ex opere operato, sed ex opere operantis, & per cósequens est opus hominis.] vnde cum sint extra charitatem, omnino mortua sunt, etiam accedente charitate: quamuis essent opera, ex quibus maneret effectus etiam post ipsius operis transitum, vt in ieiunio, vbi remanet debilitatio corporis; & eleemosyna, vbi remanet diminutio rei familiaris: quia cum opera facta extra charitatem sint mortua, dubio procul mortua sunt cum effectibus suis, vt tenet Ioan. à Medi. quem sequitur Couar. vbi supra. nu. 7. & Sotus, qui supra contra Palud. & Turrecre. in c. sceleratior. §. his auctoritatibus. artic. 3. de pœnit. distin. 3. Caietanus autem loquitur de sacramentis, quæ cum sint opera solius Dei, valorem habent à meritis Christi, non à meritis operantis. Et ideo si fiant extra charitatem, non amittunt valorem proprium, licet non prosint operanti, & cessante fictione sequentur effectum. Quod
27 si † forte pœnitens sacramentalem pœnitentiam à sacerdote sibi iniunctam executioni tràdiderit existens in peccato mortali, & contra charitatem, tametsi non omnino satisfaciat, cum adhuc maneat obligatus, vel ad illam pœnitentiam à sacerdote sibi iniunctam, vel ad aliam iustam & legitimam, puta eleemosynam, vel etiam ad patienter substinendum flagella Dei, vel in hoc seculo, vel in futuro, idest in purgatorio, tamen duplicem vtilitatem consequetur, quòd satisfaciet præcepto sacerdotis, & obligationi pœnitentiam implendi sub nouæ culpæ reatu. vt rectè concludit Io. Medi. c. de confess. tract. 2. q. 42. & Sotus, atque alter Petr. Sotus de sacra. satisfactione. lect. 2. Vnde colligitur non esse necessarium, vt iterum à Confessario satisfactio sacramentalis iniungatur, nec ea repetenda erit ad effectum implendi præceptum Ecclesiæ, vel Confessarij. glo. in c. fin. in ver. vtilis. de pęn. distin. 3. ratio est, quia licet teneatur facere pœnitentiam sub noui reatus pœna, non tamen tenetur exequi in gratia, & hæc quo ad pœnitentiam non in gratia expletã. Fe-
28 ratur etiam † intentio pœnitentiam imponentis (vt supra etiã diximus) ad extirpationem vitiorum, vt ieiunium contra luxuriam, contra negligentiã audire sacras conciones, & verbũ Dei; Orationes ad gratias agendas, septem Pater noster ad septẽ dona, & virtutes contra septẽ vitia, quinq; ad reformationem quinq; sensuum, tres ad reformationes trium potentiarum, vt custodiat cor, os, & opera; Eleemosynas contra aua-
29 ritiam, † vel pecuniam pro missis dicẽdis quã etiã ipse sacerdos recipere possit duobus concurrentibus. primo, si modo nullum inde scandalum, vel admiratio sequeretur; alias secus, quia species mali est, de vita, & honest. cler. c. cũ ab omni. [quãuis tutius est, & sanum consilium à talib. impositionibus abstinere, siue ipse celebret Missas, siue per alios dicat q; faciet celebrare: nam in hoc etiã posset esse scandalum, vt ad vicinũ sacerdotem mittat, qui sibi postea vicẽ redderet. ita Sum. Confess. lib. 3. de temp. orandi, q. 127. Astens. de mensu. satisf. c. 31.] Secundo si sponte à pœnitente dicta pecunia sacerdoti offerretur, ita Sylu. in ver. Decima. nu. 6. vers. quartum. aliàs, si Confessarius exigeret dictã pecuniam, vel peteret, præter peccatum absolui non posset Neapoli, nisi ab Episcopo, vt habetur in casib. sibi reserua-
30 tis, casu 14. Statuat etiã † pœnitenti quędam loca, ad quæ confugiat, quibus locis, & dieb. sese in pijs meditationib. exerceat, modò in consideratione suorũ peccatorum, modò in meditãdis pœnis inferni pro suis peccatis sibi debitis, modo in diuini iudicij animaduersione, modo in morte, modo in ingratitudine Deo exhibita, modo in passione, put has meditationes inferius Deo duce subijciemus. Minus verò exercitatis imponat, vt legant, aut audiant verbũ Dei. Denique qui peccato sunt assueti non per vnã, sed per plures etiã hebdomadas his teneantur exercitijs. Qui minus minorib. atq; breuiorib. Det ei Christus spiritum suum, qualiter ei iniungere valeat pœnitentiam.

SVMMARIVM.

1 *Absolutio sub conditione de futuro non valet; secus de preterito, vel presenti, & quare.*

2 *Absolutionis de præsenti, casus duo, in praxi à Barth. à Medina positi.*

3 *Absolutio data sub modo, etiam eo non seruato, valet.*

4 *Forma, in breui reconciliatione, quæ, & quę in pleniore confessione, & quatenus se extendat. nu. seq.*

6 *Absolutionis plenioris forma eius est efficaciæ, vt à peccatis reseruatis postea in memoriam reuocatis confessor etiam sine facultate absoluat.*

7 *Absolutionem ab omnibus excommunicationibus, & peccatis oblitis, impetrantium cōsilium optimum.*

8 *Peccata reseruata, oblita, dimissa absolutione pleniore, reseruatorum naturam exuunt.*

9 *Absolutionis verba essentialia quæ.*

10 *Verba, à peccatis de quibus contritus es, vel oblitus, sunt omnino reÿcienda.*

11 *Absolutio per multos dies differri potest.*

12 *Absolutio iterata super eadem confessione non iterata, an licita.*

13 *Absolutionis forma in casu irregularitatis certæ, vel dubitatæ.*

14 *Potestas absoluendi à censuris non extenditur ad irregularitates.*

15 *Pœnitens, iuramento sibi imposito non tenetur promittere se facturum, nisi sit aliquid prǫceptum à lege.*

16 *Pœnitens obligatus aliquid restituere: si minus potest, cauere debet, & quando dicatur non posse.*

17 *Iuramentum solet peti à pœnitente in magnis criminibus, de eis non committendis.*

De absolutione. Cap. XXXII.

1 ABsolutio † à peccatis, siue à censuris sub conditione de futuro, puta si illud, aut illud feceris, dari non debet, nec potest sine peccato: ratio, quia absolutio non debet esse in suspenso, licet adimpleta post modum conditione sortiatur effectum: sub conditione autem de præterito, vel præsenti dari potest, & valet, veluti dicendo, si fecisti, aut præstitisti talem rem ego te absoluo: & ratio est, quia conditio de præterito, vel de præsenti non est proprie conditio, nec suspendit actum, vt in l. cum ad præsens. ff. si cert. pet. sed conditio de futuro dicitur proprie conditio, & suspēdit actum, & irritat maxime in sacramentis, quæ simpliciter, & pure sunt conferenda. 1. q. 2. quam pio. Dom. Anto. de But. in cap. 2. de baptismo. His igitur sic stantibus

2 frater † Bartholomæus de Medina in sua summa. 2. par. c. 13. ponit duos casus in praxi, quando potest dari absolutio sub conditione de præsenti. Et primus, quando puer confitetur, dubitat Confessarius an vsum habeat rationis, vel phreneticus an in actu confessionis sit sanæ mentis, tunc potest dicere sic: Absoluo te, si vsum habes rationis. Secundus casus est, quādo is, qui confitetur, vir iustus esse creditur, & virtutibus ornatus, ita vt sacerdos nequeat internoscere quæ ille confitetur, sint peccata venialia, nec ne, tunc dicat: Ego te absoluo, si hæc, quæ confiteris peccata sint. At eo casu melius est ita dicere, vt pœnitens minime intelligat. Ego autem in hoc secundo casu, vt eum absoluere possem, aliqua dexteritate ab eo extorquerem aliquod peccatū antea in superioribus confessionibus detectum.

3 Absolutio † vero sub modo dari potest, [qui quidem obseruari debet eo modo, vel ijs limitationibus, quibus fuit concessa ab episcopo, vel alio, qui subdelegandi facultatem habet. Potest enim episcopus arbitrari modum, pœnitentiam, & onus imponendum ei, qui absoluendus est, & committere nudam potestatem absoluendi cum illo modo, qui ab absoluente obseruādus est, alias absoluens nihil ageret, cum limitata causa limitatū producat effectū. l. in agris. ff. de acquir. rerum domin. & fines mandati sint diligenter seruandi. l. diligenter. ff. manda. quæ quidem absolutio] valet tunc, etiā non seruato modo, licet pœnitens, qui illum non seruat, peccet mortaliter. veluti si superior absens inferiori facultatem dederit, vt à sibi reseruatis absoluat, sub eo modo, vt pœnitens iterum sibi illa confiteatur: nam acceptans modum, etiam si postea illū non impleat, peccat quidem mortaliter, veruntamen valet absolutio: Confessarius tamen debet pœnitenti modum declarare, & illum non acceptantem, non debet audire, vel absoluere. Nauar. c. 26. nu. 12.

4 In † reconciliationibus autem breuibus satis est dicere. Si teneris aliquo vinculo excommunicationis, suspensionis,

&

& interdicti, à quo possim te absoluere, ego te absoluo, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Dominus noster Iesus Christus te absoluat, & ego authoritate ipsius, qua fungor, absoluo te ab omnibus peccatis tuis. In nomine, &c. In confessionibus plenioribus dicat sacerdos, quando certus est pœnitentem incurrisse in aliquam excõmunicationem, & ipse facultatem absoluẽdi habet: Absoluo te à vinculo excommunicationis, quam incurristi propter talem causam. Deinde si teneris aliquo vinculo, &c. vt supra. Misereatur, Indulgentiam. Deinde manum super caput pœnitenti imponẽs dicat: Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita Beatæ Mariæ semper virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, aut mali substinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.

[Et nota, quod præmittitur deprecatio, scilicet, Misereatur tui, &c. vt effectus absolutionis non impediatur. Non tamen est de esse sacramenti, sed de bene esse. secundum D. Tho. 3. q. 84. artic. 3. cap. 1. sic neque manuum impositio est necessaria de cõgruitate, cum quia in Euangelio. vbi data est potestas clauium. Io. 19. Accipite, &c. & Matt. 16. Quodcunque solueris super terram, erit solutum, & in cœlo. nulla fit eius mẽtio, sed solum habetur. Quodcunque solueris, &c. Tum quia talis manuum impositio fit in sacramentis ad designandum aliquem copiosum gratiæ effectum. Hinc fit in sacramento confirmationis, quia confertur plenitudo Spiritus sancti. c. 2. de consecra. distin. 5. Et in sacramento ordinis, in quo confertur quædam excellentia potestatis in diuinis misterijs. vnde 2. ad Timot. 1. ait Paulus. Et resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. sacramẽtum autem pœnitentiæ non ordinatur ad consequendam aliquam excellentiam gratię, sed remissionem peccatorum, quare hic nõ requiritur. At vero quamuis non sit necessaria, nihilominus non est despicienda, cum ferè in toto terrarum orbe hoc sit in more. & ex veteri lege consuetudinem traxit, vt legitur Leuit. 16. ita Sot. dist. 14. q. 1. art. 4.]

5 Hæc† absolutio sic facta cũ reliquis clausulis suis pœnitentibus ignorantibus se esse excommunicatos per illa verba. Si teneris aliquo vinculo, &c. adeò valet, vt etiam intelligatur facta ab omnibus excommunicationibus maioribus, & minoribus, suspensionibus, & interdictis, quatenus potestas Confessarij se extendat: modo pœnitens eo animo sit, vt faciat illud, quod tenebatur, verbi gratia, satisfactionem, si meminit se esse excommunicatum ex causa damni, & faciat cum primum meminerit. Naua. c. 27. nu. 273. vers. eodem die. Præterea hæc absolutio ita impensa, si & quatenus potuit Confessarius, adeo efficax est, vt pęnitens intelligatur absolutus ab omni excommunicatione, vel peccato reseruato, quod ex obliuione confiteri prætermiserat: modo illa confessio facta sit habẽti facultatem absoluendi ab illa excommunicatione, vel peccato reseruato. Vnde quamuis postea fa-

6 ctus † memor confiteatur illa, vt tenetur, alteri, qui facultatem non habet, ab illis possit absolui, quia desierunt esse reseruata, & habere excommunicationem adiunctam, quippe quæ per superiorem absolutionem sublata fuerunt, & peccata remanserunt solubilia à quocunque sacerdote. ita Nauar. in cap. 1. §. cautus. de pœn. distin. 5. & in Manua. c. 26. num. 13. & hoc nota, quia

7 faciunt ad multa, & † primo quod bene facit is, qui absoluitur à Papa, vel legato, si faciat se absolui ab excommunicationibus, & peccatis oblitis, & dispensari secum super irregularitatibus, quia si deinde recordatur, non tenetur tales adire, licet confiteri teneatur. Secundo faciunt pro eligentibus sibi confessorem auctoritate apostolica, vt faciant se absolui, quantum extenditur eorum potestas. Faciunt tertio pro religiosis, qui in visitationibus, & capitulis à suis prælatis absoluuntur à censuris, quia cum prædicta venerint ad memoriam, vel notitiam, iam confiteri non tenentur, nisi quo ad peccata, si quæ interfuere, quæ tamen iam non

8 sunt reseruata. Faciunt tamen † pro eisdem quo ad casus reseruatos, quia si super ijs dant licentiam confitendi alteri, iam nunquam sunt eis reseruati si postea in memoriam venerint, nisi alia peccata reseruata cõmittantur, quia si cedit eorũ auctoritas alteri per absolutionẽ, ẽt quantum ad oblita, à fortiori per licentiã maximè quãtũ ad scita in gñali saltẽ. ita Sylu. in ver. cõfessio. 1. q. 4. Vnde cum sit tam salubris hæc

absolutio, semper Cōfessarij hac forma vti debent, si teneris, &c.

9 Alia autem † verba non sunt omnino necessaria: quia essentialia tantum, & necessaria sunt illa solum, Absoluo te, vt colligitur ex D. Thom. 3. part. sum. q. 84. arti. 3. Quæ autem præcedunt, sunt preces, & quæ sequuntur pertinent ad iniunctionem pœnitentiæ generalis, quæ imposita in sacramento pœnitētiæ efficacior est ad meritum ob virtutem clauium, quàm si voluntariè fiant. Diuus Thom. quodlib. 3. artic. 18. Huiusmodi sunt pœnæ sponte à nobis pro vindicando peccato susceptæ. aut temporalia flagella à Deo inflicta, & à nobis patienter tolerata. cap. sunt plures. in fine. de pœniten. distin. 3. habetur in Concil. Trid. sess. 14. cap. 9.

10 Alia † multa adiunguntur, quæ non sunt superflua solū, sed etiam periculosa, e quibus sunt illa, de quibus contritus es, &c. Tum quia absolutio non solum comprehendit peccata contrita, sed etiam quæ apparent contrita, ad effectum, ne iterum pœnitens confiteri teneatur: Tum quia multos scrupulos gignere posset: superflua autem sunt verba illa, à peccatis tuis mortalibus, & venialibus, & circunstantijs eorum, quia sub generalitate verborum illorum, ab omnibus peccatis, intelliguntur omnia. [Sic neque necessarium est addere, à peccatis, quorum es oblitus: tum, quia qui ex sua culpa non fecit sufficientem indaginem, & non est omnium memor, neque ab oblitis, neque à confessis absoluitur. Si tamen absq; sua culpa quorundam est oblitus, secundum omnium sententiam tenetur illa confiteri, quando illa ad memoriam venerint, quod si esset absolutus, sequeretur non amplius teneri ad illa confitendum. igitur non recte faciunt sacerdotes illa verba apponere: cum ab oblitis non absoluant. Nam vt inquit Medi. tract. 2. de confes. q. 39. stante obliuione illorum peccatorum suspenditur quidē obligatio illa confitendi, non tamen tollitur. & Sotus distin. 15. quæst. 1. art. 3. inquit, quod absoluitur ab oblitis non formaliter, quia non sunt confessa; sed extensiuè, & consecutiuè; quia cum absoluitur persona, absoluitur ab omnibus, licet si postmodum in memoriam venerint, sint necessario confitenda.]

11 Potest etiā differri † absolutio per multos dies, etiā si ipse Cōfessarius oblitus fuerit pęnitentiæ; duntamen ei prius pęnitētia innotuerit: quia si non taxasset pœnitentiā; tunc oporteret ad memoriam reducere vt moderaretur iustè: Potest etiam vna die fieri pars confessionis, & in altera die alia, vel in vna die confessio audiri, & in alia impendi absolutio, & iniungi pœnitentia peccatorum, quia pœnitentia non requirit tantam continuitatem agendorum, & dicendorum, sicut alia sacramenta. ita Arch. Flor. de scien. confess. c. 4.

12 [Sed dubium occurrit, † an quemadmodum ex communi omnium sententia potest quis sua peccata etiam prius confessa frequenter, & pluribus cum spe veniæ confiteri, vt patet ex cap. quem pœnitet. de pęniten. dist. 3. vt communiter obseruari hoc videmus apud religiosos, & alios viros deuotos, & Deum timentes, vel in sæculo manentes, vel religionē ingredientes, qui confessionem totius vitæ repetere, & ab omnibus simul absolutionem recipere solent: Ita etiam posset reiterati absolutio ab eisdem peccatis? Respon. absolutionem ab eisdem peccatis dupliciter reiterari posse: vno modo reiterata confessione, alio modo ea non reiterata. Si secundum, tunc probabile est talem absolutionem nil plus operari quàm primam, sicut si quis in eadem Missa plures hostias reciperet, nihil plus quam si vnam perciperet, obtinebit. Verum esto non sit fructuosa iterata absolutio super eadē confessione non iterata, est dubium, an saltem sit licita? Et videtur probabile quod non, nisi ob causam iustam reiteretur, puta si dubitat confessor an prius absoluerit, quia forte oblitus est an debita verba formauerit, an debitam adhibuerit intētionem. Eodem modo dici potest, quod non sit licita reiteratio verborum consecrationis super hostia cōsecrata, nisi ob aliquam similem causam. Et generaliter nulla forma alicuius sacramenti esset licite iterabilis, non iterata materia, nisi ob causam. Si tamen confessio iteretur simul & absolutio, tunc talis absolutio toties proderit, quoties confessio iterabitur, modo non ponat obicem ipse confessus, quod tunc dicitur fieri, quādo id faceret ex diffidentia præteritæ absolutionis, quasi illa prima absolutio ei ob grauitatem suorū peccatorū non suffecerit, & talis diffiden-

tia

tia mortale peccatum eſt, & ad infidelitatẽ, ſeu hęreſim pertinens: aut vero iteratur confeſſio ex humilitate, & deuotione quam ad huiuſmodi ſacramentum pœnitens habet, omni diffidentia ſecluſa, & tunc licitè, & fructuosè talis confeſſio cum abſolutione iteratur Medi.c.de confeſ.q.25.]

13 Quod † ſi quis in irregularitatem incidit, aut incidiſſe dubitat, & Confeſſarius authoritatem habet in ſpecie diſpenſandi, tunc dicat, Abſoluo te ab omni vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, in quantum ego poſſum, & tu indiges, & diſpenſo tecum ſuper irregularitate, ſi quã incurriſti propter hoc, vel illud: & habilito te ad legitimos actus. Deinde abſoluo te ab omnibus peccatis tuis, In nomine Patris, &c.

14 An † autem intelligatur conceſſa hæc facultas diſpenſandi Confeſſario, qui poteſtatem habuit abſoluendi à quibuſcunque cenſuris, etiam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis? Reſpon. quod non: cum irregularitas non ſit cenſura, ſed de hoc infra de ſenten. excommunicat.c.15.verſi.6.Quinta pars.Quis poteſt ab excommunicatione abſoluere.

15 Poſtremo † illud adnotandum eſt, quod abſoluendus aſtringi non debet voto, vel iuramento, vel alia promiſſione, quæ nouum vinculum adijciat, ad faciendum aliquid, vel non amplius committendum tale peccatum, antequam abſoluatur; ſufficit enim firmiter proponere, niſi cum ius aliquid pręcipit, veluti quod excommunicatus ob notoriam offenſam prius ſatisfaciat, quod incendiarius, vel eius fautores prius etiam ſatisfaciant, vt poterunt, & iurent amplius id non facere. Quod mutilator, manifeſtus raptor, aut eccleſiæ violator, vſurarius manifeſtus, publicè iniuriantes perſonis ec-

16 cleſiaſticis ſatisfaciant. & tunc † iſtis non debet abſolutio dari, niſi parti realiter ſatisfaciant, vel ſi nequeunt, dent cautionem ſufficiẽtem, id eſt, fideiuſſoriam, vel pignoratitiam, ſi præſtare illam poſſunt, vel ſaltem iurent ſe cum primum poterunt ſatiſfacturos. Et tunc intelligitur non poſſe ſatisfacere, quando commodè non poſſunt, vt puta ſi oporteret vilius vendere bona ſua: dummodo talis dilatio non ſit cum magno damno alieno. Nauar.cap.26.num.2. & cap.27.num.47.48.&73.

17 Peti † & in iſtis magnis criminibus ſolet iuramentum de non committendis ijs, per quæ incurrerunt excommunicationem, & de ſtando mandatis eccleſiæ. Sed ab excommunicatione lata à iudice quis in foro animæ, & quis in foro exteriori poſſit abſoluere, infra de ſenten.excommu.part.5.dicemus. cap.15.

Canones pœnitentiales, quorum notitia Confessarijs est valde necessaria: sunt enim quædam regulæ directiuæ ad pœnitentias iniungendas, & quamuis non semper imitandi, sæpe tamen pœnitentibus insinuandi. Cap. XXXIII.

1 *Sacerdos fornicarius.*

SAcerdos, qui fornicatur, pœnitentiam agat annis decem. cap. presbyter. dist. 82. quo in capitulo præscribitur pœnitentiæ modus.

2 *Cum sponsa aliena de præsenti contrahens.*

Qui sponsam alienam de præsenti accipit, in pœnitentia sit annis septem, & in diebus quadraginta in pane, & aqua. c. 2. de sponsa duo.

3 *Monialis fornicans.*

Monialis, quæ fornicatur, matrimoniumve contrahit, & qui eā cognoscit, vel contrahit cum ea, pœnitens sit annis 10. c. deuotam. 27. quęst. 1.

4 *Sacerdos celebrans non communicans.*

Sacerdos celebrans absque sumptione sacramenti per annum pœnitentiam agat, & interim à communione abstineat. c. relatum. de consecr. dist. 2.

5 *Sacerdos, vel Diaconus pallis altaris mortuum inuoluens.*

Sacerdos, qui pannis altaris mortuum inuoluit, pœnitens sit annis 10. & mensibus 5. Diaconus autem tribus annis, & mensibus sex. c. nemo. de consecr. dist. 1.

6 *Incestus duarum sororum, vel coitus cum matre, patre, & filio.*

Qui scienter contrahit, vel coierit cum duabus sororibus, vel commatribus, aut sorore, vel cum matre, & filia, vel coierit cum patre, & filio, vel duobus fratribus, pœnitentia eis constituatur annis octo. 30. quæst. 4. c. si pater. 32. q. 7. c. si quis viduam.

7 *Mulier supponens partum.*

Mulieri, quæ partum supponit, quæ de alio viro concepit, pœnitentiæ, & satisfactionis modus præscribitur arbitrio Confessarij. c. officij. de pœnit. & remiss.

8 *Sacrilegus chrysma, vel sacrum polluens, vel calicem.*

Sacrilegus chrysma, calicem, vel sacrum polluens, pœnitens sit annis 7. & in singulas hebdomadas ieiunet, tribus mensibus à carne, & vino abstineat. c. de viro. 12. q. 2. quo in c. quædam alia ita peccanti constituuntur.

9 *Occultans coitum cum muliere contrahente cum eius fratre.*

Cœlans se cognouisse mulierem, quæ contraxit cum fratre eius, pœnitens sit annis septem. capitu. si homo fornicatus. 35. quęst. 3.

10 *Solemniter pœnitens recidiuans.*

Solemniter pęnitens recidiuans, sit in pęnitentia annis 10. c. si quis vero. de pęnit. dist. 5.

[Et nota q; hæc solemnis pęnitentia tantum ab Episcopis imponi debet, vel alijs, de eorum commissione, nec nisi pro crimine graui totius vrbis scandalizatiuo. 26. q. vlt. cap. si. Puta pro homicidio. dist. 50. placuit. sacrilegio, incestu, & consimilibus, quæ grauia sunt, horrenda, & publica. Nec sacerdotibus debet imponi, sed secularibus tam mulieribus, quàm viris, si eorum exigunt delicta. Modus autem seruandus in huiusmodi pęnitentia imponenda ponitur in cap. in capite. dist. 50. Quæ quidem pęnitentia non est ipsius pęnitentis infamatiua, sed potius commendatiua, nam per eam innotescit illum peccatorem ad Deum esse conuersum, & eius peccatum esse detestatum. Estque irreiterabilis. ca. reperiuntur. de pęnit. dist. 1. cap. quamuis. dist. 50. cum sacramentum non sit, nec sacramentalis, & hoc ne in contemptum veniret, qualiter veniret si frequentaretur, ita vt homines timore illius parum à perpetrandis criminibus grauibus reuocarentur. Item in significationem eiectionis, qua Adam fuit de Paradiso eiectus, cuius eiectio vnica fuit. Rursum, quia est quædā professio perpetuò pęnitentiam seruandi, & ideo iteratio solemnitati obsistit. D. Thom. in 4. dist. 14. glo. in cap. quamuis. dist. 50. Non imponitur clericis propter dignitatem ordinis sacerdo-

talis,

talis. Hodie vero hæc ab vsu recessit. Ita Hostiea. in sum. de pęniten. & remis. vers. his prælibatis. Sum. Conf. eod. tit. q. 10. Medi. eod. tit. q. 40. Remansit tamen in vsu in partem in die prima Quadragesimæ. Nam vt olim pęnitentibus super capita eorum imponebatur cinis: sic fit hodie illo die omnibus hominibus ad significandum nos omnes peccatores esse, filiosque illius primi publici peccatoris. Remansit etiam in tribunali ecclesiastico ceremonia, quæ solet seruari maximè in crimine maleficarum, & strigarum, quæ solet ad fores Ecclesiæ in scala quadam cum dedecore magno coram omni populo plenæ melle, & plumis poni cum mitra dedecoris, vbi à pueris haud bene tractantur. Seruatur etiam in sacro Inquisitionis prætorio, vbi hæretici loco sacci, quo pęnitentes induebantur, induuntur habitello crucem habente in pęnitentiæ signum, & ducuntur ad Ecclesiam in publico loco, vbi Domini Inquisitores illos leuiter verberando virgis, atque aqua benedicta aspergendo, dicto Miserere, absoluunt. Ita Cādel. aur. de pęnit. solem. Est alia pęnitentia publica, & hanc possunt sacerdotes minores pro peccatis occultis imponere ad petitionem pęnitentis, & nec est confessionis manifestatiua, vel pęnitentis infamatiua, cum illam pęnitens sponte suscipere possit ob deuotionem, vel vt alium similiter publicè pęnitentem comitetur, vel vt eam non pro se, sed pro alio faciat. ca. omnis. extra de pęnit. & remis. Est & alia pęnitentia priuata, & hanc non dubiū est, posse per sacerdotes iniungi, & per pęnitentem reiterari. Med. qui sup. & q. 41.]

11 *Contrahens cū adultera.*

Contrahens cum adultera, pęnitens sit annis quinque. cap. si qua. el 2. 3. q. 1.

12 *Cognoscens vxorē adulteram ante pænitentiam.*

Cognoscens vxorem adulteram ante pęnitentiam peractam, pęnitens sit annis duobus. c. si quis. 32. q. 1.

13 *Sponsalia filiorum dirimentes.*

Sponsalia filiorum parentes dirimentes, & filij si consenserint, at post rursum dissenserint, communione priuantur annis tribus. c. vnico. 31. q. 3.

14 *Sacerdos qui interest clādestinis despōsationibus.*

Sacerdos, qui interest clandestinis desponsationibus, per triennium ab officij sui administratione amouetur. c. fi. §. fi. de clandestina desponsatione.

15 *Latro confessus, in cæmiterio sepeliatur.*

Latro confessus in cæmeterio sepeliatur, oretur pro eo, & detur communio. c. quæsitum. 13. q. 2.

16 *Clericus ab vsu Metropolitanæ ecclesię discrepans.*

Clericus in præstandis horarum officijs à Metropolitano ecclesiæ more, & ritu discrepans, idque præ contemptu faciens per mēses sex à communione priuatur. c. de his. dist. 50.

17 *Vxorem vel dominum interficiens.*

Qui dominum, vel vxorem interfecerit, nūquàm equitet, aut vehatur, non matrimonium contrahat. 10. annis carne non vescatur, vinum non bibat. c. admonere. c. quicunque. 33. q. 2. quibus in locis quædam alia delicta committentibus præscribuntur.

18 *Matrem interficiens.*

Matrem occidens annis 10. pęnitens sit, armis depositis. c. latorem. 33. q. 2.

19 *Votum simplex violans.*

Simplex votum violanti trium annorum pęnitentia constituatur. c. si vir. dist. 27.

20 *Blasphemās publice Deū, vel matrem, aut Sanctos.*

Blasphemans publice Deum, vel Beatam Virginem, aut Sanctos, pęnitens sit annis 7. secundum formam præscriptam in c. fi. extra de maled.

21 *Ecclesiam incendens.*

Qui ecclesiam incenderit, eam sedulo restituat, precium det pauperibus, & pęnitens sit annis 15. c. si quis ecclesiam. 17. q. 4.

22 *Comburens domum, vel aream.*

Qui domum, areamque combusserit, pœnitentiam agat tribus annis. c. si quis domum. de iniu. & dam. dato.

23 *Sacerdos excommunicatus celebrans.*

Sacerdos excommunicatus si celebrat, annis tribus in pęnitentia sit, hebdomadis singulis. feria. 2. 6. & 4. ieiunet. c. de illis. 2. q. 3. & est irregularis. c. 1. de sent. excom. lib. 6.

24 *Sacerdos degradatus.*

Sacerdos sacerdotij sui gradu remotus, atque ab ordine, quem degradatum dicimus, eiectus, si scienter celebrauerit, priuatur

Eucharistia vsque ad vltimum diem,& in excommunicatione est, viaticum tamen in fine sumens.c.accedens.distin.50.

25 *Dissimulantes corrigere veditiones ministeriorum.*

Episcopus dissimulans corrigere venditiones ministeriorum, mensibus duobus,sacerdos hoc agens, quatuor, Diaconus annis tribus pœniteat, Subdiaconus, alijque inferiores debita excommunicatione afficiuntur sui iudicis arbitrio. capitu. quicquid. 1. quæstio.1.

26 *Iniustè excommunicans*

Iniustè excommunicanti, per mensem vnum ingressus Ecclesiæ interdicitur.c.sacro.de senten.excom.

27 *Sacerdos, siue Episcopus fornicans cum sua filia spirituali.*

Sacerdos si fornicatus sit cum filia spirituali, aut cum sua pœnitente,pęnitentiam agat annis 12.& in monasterio seruiat Deo, dum viuit. Si Episcopus hoc admiserit. annis 15. mulier autem monasterio detrudatur,vbi perpetuò viuat.c.si quis c. non debet. 30.q.1.30.q.3.non oportet.

28 *Scienter rebaptizatus, vel ignoranter.*

Scienter rebaptizatus si per hæresim hoc scelus admiserit, afficiatur pœna annis 7. feria 4. & 6.ieiunans ,& tribus annis, itidem quadragesimis pane,& aqua. Si vero hoc fecerit pro munditia,annis tribus.Si ignoranter,non peccat.c.qui bis. de consecrat. dist.4.c.2.de apost.

29 *Episcopus, presbyter, Diaconus, sponte rebaptizati.*

Si Episcopus, presbyter. Diaconus, sponte sunt rebaptizati, quandiu viuunt,pœnitentes sint.Alij vero clerici, & moniales volentes rebaptizari,pęnitentiam agant annis 10.c.eos.de consecr. dist.4.vbi pœnitentiæ modus præscribitur.

30 *Falsum testificans sponte, vel coactè.*

Qui coactus falsum testimonium dixit, nec mors secuta est, pœnitens sit annis duobus,si sponte,annis quinque.c.1.de falsis.

31 *Adulter fornicans.*

Adultero fornicanti pœnitentia constituta est annorum septé. c.fin.22.q.7.

32 *Iniustè accusans aliquẽ ad mortem.*

Qui iniustè aliquem accusat ad mortem. 40. diebus in pane, & aqua continenter ieiunabit, & per annos septem pœnitentiam agat non in pane,& aqua tantum,sed arbitrio sacerdotis. Si vero ob eam accusationem membrum quis perdiderit, accusator ieiunabit quadragesimis tribus in pane,& aqua.22.q.5.

33 *Patronus res Ecclesiæ absumens.*

Patronus,qui res Ecclesiæ absumit, per annum excommunicatur.c.filijs.16.q.7.

34 *Iurans ad pacem non redire.*

Iurans ad pacem non redire, per annum pœnitens sit. c. qui sacramento.22.q.4.

35 *Ducens in coniugem filiam, vel sororẽ spiritualem, vel consentiens.*

Qui filiam suam spiritualem,vel sororem spiritualem ducit in matrimonium,vel qui consentit,pœnitens sit annis septem.c. non oportet.30.q.2.

36 *De gutta sanguinis Christi cadentis in terram.*

Si gutta sanguinis Christi in terram cadit, sacerdos sit pœnitens diebus 40.si super altare,& ad vnum pannum transit, diebus duobus, si vsque ad duos,diebus quatuor, si vsque ad tres diebus 9.si vsque ad quatuor.diebus 20. cap. si quis per negligentiam. de consecr.distin.4.

37 *Incautè dimittens Eucharistiam.*

Si incautè dimiserit Eucharistiam, quamuis nil nefandi acciderit,tribus diebus à sui muneris administratione amouetur. c.j. de custo.Euchar.

38 *Episcopus, presbyter, diaconus homicida.*

Episcopus homicida, sit pœnitens annis 15. & deponatur, ac perpetuò peregrinetur,presbyter annis 12. Diaconus 10. & mensibus tribus,in pane,& aqua.c.si quis homicidium.distin.50.

39 *Homicida sponte, vel casu.*

Homicida pœnitens sit annis duobus. c. de his clericis. distin. 50.qui casu,annis quinque,qui sponte,septem.c.miror.distin. 50.

Occidens

40 *Occidens perſonam eccleſiaſticam.*

Occidens clericum,vel monachum,diaconum,vel ſubdiaconũ, perpetuò in monaſterio detrudatur, & publicam pœnitentiam agat annis 7.c.qui occiderit.17.q.4.

41 *Sodomita laicus,vel clericus,vel qui cum beſtijs, aut inceſtuoſus.*

Qui coierit contra naturam, vel cum beſtia, vel qui inceſtum fecit, pœnitens ſit amplius, quàm annis 7. Qui clericus deponatur,laicus excommunicetur.c.hoc ipſum.33.q.2.

42 *Matrimonium contra interdictum Eccleſię contrahens.*

Qui matrimonium contrahit contra interdictum Eccleſiæ,per menſem pœnitens ſit,aut arbitrio ſacerdotis.c.1.de matri. cõtrac. cont.interd.Eccleſiæ.

43 *Confeſſarius reuelans peccatum pœnitentis.*

Confeſſarius manifeſtans peccatum pœnitentis,detruſus in monaſterio pœnitentiam agat.c.omnis.de pœn.& remiſſ.

44 *Euomens Euchariſtiã.*

Qui per ebrietatem Euchariſtiam euomit, ſi laicus eſt.diebus 40.ſi infirmus 7.pœnitentiam agat,ſi clericus 40.ſi Epiſcopus 9.c. ſi quis per ebrietatem.de conſecr.diſtin.4.

45 *Periurans ſcienter.*

Qui ſcienter periurat,ſi liber eſt.40.diebus, & annis ſequentibus 7.ſi ſeruus per quadrageſimas tres, & legitimas ferias pœnitens ſit.c qui compulſus.22.q.5.6.q.1.quicunque.

46 *Compellens iurare falſo.*

Qui alium cõpellit,vt falſum iuret.40.diebus in pane,& aqua, & annis 7.in pęnitentia ſit.c.ſi quis conuictus.22.q.5.

47 *Periurans in manu Epiſcopi.*

Periurans in manu epiſcopi,aut in cruce conſecrata,annis tribus.At ſi in cruce non conſecrata,anno vno pęnitens ſit. Qui autẽ coactus,vel ignorans,tribus quadrageſimis.c.2.22.q.5.

48 *Menſuras adulterans.*

Menſuras adulterans.30.diebus ieiunet in pane, & aqua.c.2.de empt.& vendit.

49 *Communionem dans hæretico,vel recipiens.*

Ignoranter Communionem dans hæretico, vel ab eo accipiẽs, per annum ſit pęnitens.Si ſcienter,annis quinq;. Quod ſi neſciẽs permittit eum in Eccleſia celebrare.diebus 40.quod ſi reuerentię cauſa,anno vno,ſi ad euertẽdam fidem,annis 10.pęniteat.c.ſi quis dederit.24.q.1.

50 *Rapiens, vel furans clericus,vel laicus.*

Qui rapuerit,vel furatus fuerit aliquid,quadruplũ reddat,Eccleſię duplũ,& annis 7.pęniteat in pane,& aqua.c.ſi qs furtũ.17.q.4.

51 *Clerici furantis,& laici pœnitentia.*

Clerico furi annorum 7. laico quinque pęnitentia conſtituatur.ſin autem res vilis eſt, in pane,& aqua pęnitentia detur.cap.ſi quis clericus.17.q.4.

52 *Manum inijciens in Epiſcopum,vel presbyterum.*

Qui in presbyterum,vel Epiſcopum manum inijcit, vel Eccleſiam vaſtat,vel impugnat,in monaſterio incluſus perpetuò pęnitens ſit.c.quiſquis.

Notanda circa prędictos Canones.

CVm omnes pęnitẽtię ſint arbitrariæ, nihil erat cur nos pęnitentias à Canonibus p̃ſcriptas recenſeremus: recenſuimus tamen,nõ vt Confeſſarius eas imponat pœnitenti, ſed vt inſinuet: ſunt enim ei ſaltem inſinuandæ, præterquàm ſi omnino deiectus videatur,vt intelligatur quàm graui pęnitentia dignus ſit vtque id intelligens,liberiori animo amplectatur pęnitentiam ſibi impoſitam,eamque diligenter impleat, detque operam, ne in eadem peccata recidat, quando intelligit abolenda eſſe tam graui pęnitentia. Vbi vero ſecundum canones imponebatur pęnitentia aliquot annorum, puta ſeptem, aut trium quadrageſimarum, nec additur quomodo debeat pęnitere, relinquitur arbitrio presbyteri,perſpecta pęnitentis qualitate,ac diſpoſitione. Ieiunia vero triũ quadrageſimarum ea ſignificant, quę ante Natale Domini,& Paſcha reſurrectionis,& quę per dies tredecim ante feſtum Sancti Ioan. Baptiſtæ olim celebrabantur.

DECISIONES AVREÆ CASVVM CONSCIENTIÆ,

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA, MONACHO CASSINEN.

Monasterij Sancti Seuerini de Neapoli professo, Auctore.

LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

1 *Mala prius eruenda, & bona deinde inducenda, exemplo agricolæ, qui prius terram spinis & tribulis enudat.*

2 *Præceptum: Non habebis Deos alienos coram me; forma negatiuum, virtute affirmatiuum: sub illa idolatria prohibetur, sub hac latria iubetur.*

3 *Fides in decalogo potius supponitur, quàm pręcipiatur; & credentes monendi sunt, quo pacto Deum colant.*

Latria, quid sit.

4 *Religionis actus vnus, eius violatio tamen pluribus modis fit; & quibus; & de diuersis hominum religionibus in colendis Deis.*

5 *Pręceptum: Non habebis Deos alienos, &c. quare sub trinæ negationis forma propositum: & peccantes in hoc pręceptum, qui & num. seq.*

De primo Pręcepto Decalogi. Cap. I.

1 INNDVSTRII,† peritique agricolæ cũ terram nouam colere incipiũt, priusquàm semina mittant, euulsis tribulis, & spinis, quæ impedimento esse possunt, eam fœtui aptam reddere consueuerunt: quam colendæ terræ rationem respicere videtur Propheta regius, cũ prius præcipit, vt declinemus à malo; tum etiam, vt faciamus bonum. ea enim est natura boni, vt vna cum malo stare nequeat, sicut lux cum tenebris esse non potest. Haud aliter summus ille agricola facere dignatus est: cum enim vineam suam dilectam de Aegypto, hoc est de loco horroris, & vastæ solitudinis

dinis eduxisset, & si ab initio sæpiuit eam angelorum præsidio, tamen non prius torcular,& turrim in medio eius erexit,quàm elegerit ex ea lapides,nempe idola, omnia, quę verum Dei cultum poterant impedire.
2 Primũ † ergo præcepit. Non habebis Deos alienos coram me. Quibus quidem verbis duplex continetur præceptum: quorum alterum vim iubendi habet, alterum prohibendi.Nam quod dicitur.Nõ habebis Deos alienos coram me, eam habet sententiam secum coniunctam. Me verum Deum coles; alienis dijs cultum non adhibebis. Itaque hoc præceptum,vt forma negatiuum, ita & virtute affirmatiuum est, teste Bonauent. lib.3. sent. distin. 37. Si affirmatiuus sensus his verbis inclusus attenditur, latria iubetur: Si negatiua verborum forma considera-
3 ratur, idolatria prohibetur. fides enim † in Decalogo præsupponitur,potius quàm præcipitur,vt docet D.Thom.2.2.quæst.16.art. 1. Præcepta enim non nisi subditis dantur. At qui in Deum non credunt, qui ei subesse nolunt,ipsumq́ue præcipientem audire recusant,idolatræ sunt: qui vero & credunt,& præcipientem auscultant ei parere parati, monẽdi sunt primum quo pacto Deum ipsum colere debeãt,hæc latria vocatur. Por-
4 rò † licet vnus sit religionis actus: eius tamen violatio non vno, sed pluribus fiebat modis, illis præcipuè temporibus, quibus erat hoc pręceptum in orbe frequentissimũ. Quidam enim creaturas deorum loco sola mente colebant, horum error euellitur: cũ præcipitur. Non habebis Deos alienos corã me. Quidam vero suis dijs imagines ponebant, & quasi in ipsis idolis diuinitas aliqua, vel virtus inesset, & thura ferebant,& adorabant,& spem suam in ipsis collocabãt. Istorum insania exulare à sancto Dei populo iubetur: cum subiungitur: Non facies tibi sculptile,neque adorabis ea: ex quibus
5 elicitur aliqua causa.Præceptũ hoc † quare sub trinæ negationis forma fuerit propositum. D.Thom.2.2.q.122.artic.2. ad secun-
6 dum. Peccant ergo † in hoc præceptum,qui verè Deo latriæ cultum non exhibent: Qui idola venerantur, qui dãnatis diuinationib. ac superstitionibus fidem adhibent: Qui sortes detestatas in dubijs contingentibus consulunt: Qui cum dœmonibus consortium ineunt: Qui in hæresim labuntur,De quibus omnibus deinceps suo ordine disseremus.

SVMMARIVM.

1 *Latrię definitio; & quomodo ea attribuatur tum Deo, tum creaturis; & cui dulia, hiperduliaque conueniat.*
2 *Humanitas Christi duplici modo adoratur, ibi vide.*
3 *Imaginibus, quę reuerentia habeatur, & qualis.*
4 *Theoremata 15. spectantia ad præceptum latriæ: quæ extenduntur ad finẽ capituli.*

De latria. Cap. II.

1 LAtria † (prout virtutem theologicam significat) est cultus soli Deo rationi summæ potentiæ, & bonitatis debitus in confessione veræ fidei, in munere laudis,& oblatione consistens. Hæc soli Deo quidem propter eius excellentiã, creaturis autem secundum participationẽ aliquam tantummodo communicatam attribuenda est. D.Thom.2.2.quæst.84. art.1. ad primum.Sanctis vero,& electis Dei,quibus partem aliquam suæ excellẽtiæ dignatus est communicare, dulia præstanda est. Illis autem qui specialem habẽt huius excellentiæ aliquam communicationem, atq; cum Deo sunt particulari quadam affinitate coniuncti, vti est sacra Virgo Maria, hiperdulia conuenit. D.Thom.2.2.q. 103.art.
2 3.in secundo argumento. At † Christi humanitas dupliciter intelligi potest,vno modo, vt res adorata, idest vt adoretur caro Christi non propter seipsam, sed propter vnitum ei secundum Hypostasim verbum Dei, & secundum hoc adoratio humanitatis Christi,est adoratio latriæ: sicut à simili,adorare vestem regis, est adorare regem vestitum, Alio modo humanitas Christi,vt ratio adorandi,est adoranda ratione duliæ. Hoc est persona Christi honoranda est dulia,ratione humanitatis perfectæ omni munere gratiarum.D.Thom.& Caiet.in 3.part.
3 quæst.25.art.2.Porro † imagines sacræ, si vt res quædam considerantur, nulla illis tribuenda est reuerentia, sed in illis imago ipsius, cuius sunt, attenditur, non materia, ex qua formatæ fuerunt. Vnde quæ reuerentia

rentia illi, cuius est imago debetur, eadem & imagini iure impartitur. c. perlatum.c. venerabiles.de consecr.dist.3. D.Tho.3.par. q.25.artic.3. Hæc omnia in latriæ præcepto
4 noscere debemus.† Huc ergo spectat primò.

1 Vt in Deo solo dominium, potestatis plenitudo, gubernatio creaturarum omniũ, & quidem immediatè quantum ad rationẽ, licet non immediatè quãtum ad omnium executionem, firmiter credatur.

2 Vt Deus solus verum, ac summum bonum, ac per essentiam, cætera vero non nisi per participationem bona existimentur. D. Thom. in opusc.63. de beatitudine.c.3. versi. tertium principale.

3 Vt ita in Deum spes nostras figentes in die tribulationis ad ipsum confugiamus, supplices numen eius poscentes.

4 Vt in Dei misericordia confisi bonis nostris operibus diuinæ ipsius gratiæ auxilio factis intercedentibus, beatitudinẽ æternam nos consecuturos speremus.

5 Vt in istius interioris latriæ protestatione exteriora signa, quandoque sumamus, ac illa præcipuè, quæ maioris sunt reuerentiæ inditia, inter quæ adoratio locum obtinet præcipuum. D.Thom.& Caiet.2.2.q.84. artic.1. ad secundum.

6 Vt omnes superstitiones expellantur. Quicquid autem ab hominibus ad idola colenda pertinens, vel ad venerandam, sicut Deum, creaturam, institutum nouimus, superstitionem appellamus. c.illud.26.q.2.

7 Vt superfluus Dei cultus omittatur, cuiusmodi sunt omnes ceremoniæ, quæ neque ad Dei gloriam, neque ad subigendam carnem spiritui quicquam cõferunt. c.quisquis.dist.41. ceremoniæ namque exteriores ad hoc præcipuè sunt institutæ, vt homines Deum in reuerentia habeant. D.Thom.1.2. q.102.art.4. versi. Respondeo.

8 Vt pernitiosus Dei cultus penitus effugetur, pernitiosus vero cultus dicitur, qui ceremonijs falsis falsitatemque aliam præseferentibus Deo redditur. Tales sunt Hebionitæ, qui hoc tempore gratiæ iudaicis ceremonijs Deo seruitutis pensum reddere non verentur. D.Tho.2.2.q.93. art.1.

9 Vt Sanctos vnà cum Christo regnantes orationes suas Deo pro nobis offerre compertum habentes, ad illorum opem, auxiliumque ob beneficia à Deo per filiũ eius impetranda confugere bonum esse credamus. Conc.Trid.sess.25. in principio.

10 Vt Sanctorum reliquias, per quas multa nobis à Deo præstãtur beneficia, veneratione dignas non ambigamus, nouasq; vero reliquias non esse venerandas absque authoritate Papæ asseueramus, vt notatur in cap.2. de reliq. & venerat. Sanct. ibidem Concil. Trident. at nouas dicimus, omnino nouas: nã antiquas de nouo venientes venerari licet, ita Dom. Ant. de Butr. in d.cap. 2. num.5.

11 Vt reliquias Sanctorum cum decenti veneratione secum ad collum deferre, absque aliarum vanitatum superstitione, puta quòd vas esset quadrangulum, sed si portetur ex deuotione religiosum esse asseueramus. D.Tho.2.2.q.96.art.fin. ad tertiũ. Syluest. in ver. Reliquiæ.q.5.

12 Vt Sanctorum reliquiæ passim omnibus ostendi non debeant, sed raro: tum quia ex reliquiarũ ostensione datur detractoribus occasio eas vilipendendi, videntes enim ossa nuda, dicunt fraudem, siue dolum esse, quasi consumptus non esset, si sanctus esset: cum tamen de omnibus scriptum sit. Genes.3. Cinis es, & in cinerem reuerteris. Excipiuntur tamen aliqui, sicut Christus, & gloriosa Domina, & Beatus Ioan. Euangelista, & alij quidam hoc speciali priuilegio decorati, de quibus Psal.15. Non dabis sanctum tuũ videre corruptionem. Tum quia detractores redarguunt auaritiam clericorum: quia quandoq; extra sinum reliquias trahunt, vt plures oblationes recipiant. D. Ant. de Butr. & Abb. in c.2. de reliq. & vener. sanct. num.4.

13 Vt Sanctorum reliquiæ nullo pacto furtim subtrahantur etiam si ex deuotione fiat, vt honorabilius collocentur: esset enim sacrilegium, quia aufertur sacrum de sacro. 17.quæst.4.quisquis. Archid. Floren.3.part. titu.12. de reliq.cap.8. Syluest. in verbo reliquiæ.quæst.2.

14 Vt sacris imaginibus debitum honorem, venerationem, ac reuerentiam tribuamus; non quasi credentes in ipsis imaginibus aliquid inesse diuinitatis, sed quasi ipsos venerantes, quorum sunt imagines: honor enim, qui eis exhibetur, ad protypa refert. Conc.Trid.sess.25.c.2.incip.mandat.

15 Vt vnamquamque imaginem eodẽ

cultu,

cultu, quo ille, cuius imago est veneremur, idest, vt imagini Dei, vel Christi, vel etiam crucis signo, pro vt Dominicam passionem ad mentem reuocat, latriam impartiamur: Ac sacræ Virginis imaginem hyperduliæ, aliorum vero Sanctorum duliæ adoratione adoremus. D.Tho. in opusc. lib. 3. de erudit. princ. c. 5. Gabr. de Cano. miss. lect. 49.

16 Vt signum crucis in silice, aut marmore humi positum sculpere non liceat. l. vnica. C. nemi. licere signum Saluatoris. & videtur esse præceptum, quia vult hoc puniri pœna grauissima, vbi glossa, forte mortis. ex quo patet quantum reprehensibiles sint, qui sepulturis in humo positis imprimunt cruces, vt inquit Sylu. in ver. imagines. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Audacissimum hominum genus illud est, qui malis artibus, diaboli imitatione cognitionem futurorum aucupantur.*

2 *Superstitio quid sit, cuius quatuor annumerantur species.*

3 *Diuinatio tertia superstitionis species quid, & futura duplici modo cognoscuntur, & quibus.*

4 *Astrologi potius ex causis effectus aperire, quam diuinare dicuntur.*

5 *Diuinatio quæ propriè dicatur, & quid sit.*

6 *Diuinatio propriè dicta tres in partes diuiditur: quarum prima inuocatione diaboli fit.*

7 *Dæmones, & Nicromantici, vt facilius decipiant, bona fieri iubent, vt illicitis admixtis fides adhibeatur, & quæ personæ præcipuè decipiantur.*

8 *Inquisitores hæreticæ prauitatis in sacrilegos, an procedant.*

9 *Diuinationis secunda species, quæ sit, & quando prohibita, quando verò minimè sit. num. seq.*

11 *Augurium, omen, chyromantia, spatulamantia prohibita.*

12 *Astrologi scientia ab Ecclesia permissa ad quæ se extendat, ad quæ non.*

13 *Sidera cœlestia quatenus consideranda sunt astrologis.*

14 *Astrologia iudiciaria à Sisto V. omnino prohibita.*

15 *Furta ex astrolabij inspectione inuenire velle, ad iudiciariam Astrologiam attinet.*

16 *Diuinare, an liceat ex somnijs.*

17 *Dæmones superstitionibus vanis, & illicitis se immiscent.*

18 *Vanum est ex impressione corporum cœlestium, mysteria fidei, vel pendentia ex libero arbitrio aucupari.*

De superstitionibus, diuinationibus, ac sortibus. Cap. III.

1 INter cætera, †quæ sacri Theologi soli Deo tribuunt, est cognitio futurorum. Scriptum est enim, Annunciate quæ futura sunt in futurum, & sciemus, quia dij estis vos. Esa. 41. Nunc tamen eo creuit audacissima superbia hominum, vt imitata diabolum, qui Dei sublimitatem affectauit, futuram notitiam assequi laboret modo superstitionibus ac Magis, modo sortilegijs, alijsq; diuinationum modis ab Ecclesia damnatis, de quibus omnibus simul differendum duxi. Tanta enim affinitate connectuntur, vt de ipsis separatim differenti, eadem terque, quaterque repetere sit

2 necessarium. †Horum omnium genus est superstitio, quæ vitium est veræ religioni oppositum. Huius quatuor sunt species præcipuæ, vt docet August. lib. 2. cap. 20. de Doctr. Christi. Harum prima est superfluus, perniciosusque Dei cultus. Secunda est idolatria. Tertia huic proxima, est diuinatio, qua cultus diuinus creaturæ ad aliquid indagandũ impartitur. Quarta vero, & vltima est ligaturarum, præcantationum, aliorumq; medicamentorum, ad effectus, quos nequeunt naturaliter producere, vana quædam obseruatio, atque traditio. De ijs superiori capitulo aliqua, loco illi necessaria, libauimus. De duobus reliquis erit in præsenti differen-

3 dum, ac primo† de tertia superstitionis specie, quæ diuinatio dicitur. Hæc in genere sumpta definitur, quòd est futurorum prænunciatio. Sed cum ea, quæ futura sint, dupliciter cognosci possint. Primo modo in suis causis: alio autẽ modo in se ipsis. Quæ causas habent necessarias, omnino futuras, cognoscere possumus, ac etiam prænunciare. Sic astrologi prænunciant eclipses futuras. Item quę contingentes tãtummodo causas sortita sunt, futura esse, potius conijcere ex talib. causis possumus, q̃ affirmare. Hæc

qui

4 qui † faciunt, diuinare propriè non dicuntur, sed potius ex causis effectus cognoscere,& annunciare: quemadmodum Astrologi ex stellarum aspectibus quædam prænoscere,& prænunciare possunt de pluuijs,atq; siccitatibus; sic medici de sanitate, & morte. At si de illis loquimur effectibus, † qui
5 nullam habent necessariam causam, qualia sunt ea,quæ ex nostro pendent arbitrio, de illis inquam, qui prænunciare audeant sint nec ne,cum ex causis eorum nil certi possit colligi: oportet vt futura hæc prout in ipsis sunt consideret, quod vbi assecutus, & alijs notum fecerit vere diuinasse dicitur.Et hęc diuinatio proprie dicitur,& definitur,quòd sit superstitiosa præscientiæ inuestigatio: horum peccatum inde cognoscitur, quòd vsurpat sibi quod proprium est Dei, qui solus futura in seipsis quasi præsentia intuetur. Vnde hi diuinos se esse,appellari desiderant, quasi diuinitate plenos.c.igitur.26. quæst.3. D.Tho.2.2.q.95.art.1.versi.Respon
6 deo. Porro hæc † quæ propriè diuinatio dicitur,in tres partes diuiditur, quarum prima est, cum dæmones manifestè inuocātur ad hoc, vt futura reuelent, quod facere solent siue in vigilia præstigiosis quibusdam apparitionibus, siue per aliquorum ex mortuis fictam apparitionem,siue per ipsos homines viuos,vt in arreptitijs patet, siue etiā per aliquot signa in rebus inanimatis,puta terra, vel igne, vel aqua, vel etiam in ipsis
7 animalium visceribus impressa, [siue † per honorem latriæ exhibendo dæmonibus, vt pote eis sacrificando, adorando; orationes execrabiles effundendo, se dæmonibus deuouendo,obedientiam promittēdo, aliquid se facturos pro dæmonibus asserendo,per talem dæmonem iurando, laudes dæmonum, vel cantus in eius reuerentiam promendo, genua flectendo,prostrationes faciendo,castitatem pro dæmonis reuerentia, vel monito obseruando,ieiunando, vel carnem macerando.Sæpè enim dęmones; Item Necromantici,& cæteri huius vetitæ artis professores,vt facilius decipiant, bona fieri iubēt, vt malis,& illicitis admixtis fides adhibeatur: quoniam si omnia mala essent, facile fraus detegeretur.his autem bonorum operum vmbris in primis capiuntur fœminæ, quibus & ob fragilitatem sexus, & curiositatem multum illudunt dæmones,per characteres,& signa, atque ignota nomina inuocando. Hæc enim omnia, vt ait Origenes, libr.3.in Iob, sunt seductiones; dæmonum sunt irrisiones, Idolatriæ sunt sex,animarū infatuatio,& cordium scandalum. Item luminaria accēdendo,thurificando,de ambra, ligno aloes, & similibus aromatibus subfumigando,aues,vel alia animalia imolando, vel comburendo, sanguinem proprium ex se emittere procurādo, in quibus omnibus honor latriæ exibetur.] Hic diuinandi modus est semper prohibitus, nec vnquam potest absque lethali crimine exerceri. Imo quandoque hæresim sapit, non quidem eo tantum, quòd isti tales dæmonibus thura ferre,hostias sacrificare,in terram prostrati adorare, aliaque huiusmodi scelera perpetrare soleant, sed eo præcipuè quòd ipsum dæmonem, à quo hæc percontantur futura, prout in seipsis sunt,cognoscere existimant, quod est à catholica fide alienum.D.Thom. 1.par.quæst.57.arti.3. [& quia si bene antiquæ, & nouæ legis sacrificia Deo exhibita contemplentur,ilico inuenietur quòd supra dicta non dæmonibus, sed Deo sunt solummodo tanquam vera sacrificia exhibenda.
8 Et ideo † Sylu. in ver.hæresis.2.q.3. versi.4. & num.5.inquit,quòd contra tales, inquisitores hæreticæ prauitatis se intromittere possunt, & si sunt conuicti iudicialiter, vel confessi,tales non vt sortilegi, & diuini,sed vt hæretici iudicio ecclesiæ sunt habendi,& per consequens ipso facto excommunicati, vt per extrauag.Ioan.22.quæ incipit.Super illius specula, quæ valde fulminat contra magos, magicasque superstitiones.]

9 Secunda † diuinationis species est, cum dęmones quidem expreßè non inuocantur, sed alicuius rei dispositio, vel motus attenditur, vt ex ipso futura colligantur. Et quidem si tale quid sit, quod causari ex illa re, quæ attendi possit, aut soleat, prohibitum non reputatur. Imo nec etiam diuinatio propriè dicitur, vt supra tetigimus. Sic solent astrologi Lunæ, Solisque labores, aut defectus certo certius futuros prædicere. Considerant enim cœlorum motum, qui tāto temporis spacio hoc necessario causabitur: sic etiam medici salutem,aut mortem infirmo prænunciānt,licet non tanta cum certitudine. Morborum enim causas, ac naturas speculantur, quæ

solent

ſolent tales effectus, vt plurimum producere. Naturaliter namque ſcientiæ, opiniones, & coniecturæ adeò non ſunt prohibitæ, vt à Deo nobis in perfectionem, adminiculumq; noſtri intellectus largitæ ſint.

10 At ſi, † tales effectus futuri ſint per taliũ rerum inquiſitionem, ad noſtram peruenire notitiam nõ ſit poſſibile, vt ſi quis ex aſtrorum motu ea, quæ à libero pẽdent arbitrio velit prædicere, talis inquiſitio vana, falſa, ac temeraria reputatur. Ideoque ex ſua temeritate meretur vt demum quandoque vera, quandoque falſa, prout à Deo iuſte permittitur, ipſi prænuncient, vt probat D.Tho.
11 & Caiet.2.2.q.95.art.5. Ideoque † eſt ſemper damnata hæc ſpecies diuinationis, ſiue ex auium volatu talis quæratur cognitio, quod qui faciunt, dicuntur augures, ſeu auſpices ſiue ex inconſiderata hominis alicuius verborum prolatione, quod omen appellatur: [Cuius exemplum ex Valerio Maximo accipere poſſumus, qui narrat quòd cum L.Paulus cõſul bellum cum Rege Perſarum eſſet facturus, à curia regreſſus filiam ſuam triſtem inueniens, triſtitiæ cauſam quæſiuit, quę reſpondit Perſam perijſſe. Deceſſerat enim catulus nomine Perſa. arripuit igitur omen Paulus, & ſpem clariſſimi triumphi accepit.] ſiue ex lineamentis in manu, aut in ſpatula apparentibus, quod chiromantia, ſeu ſpatulamantia vocatur, ſiue etiam ex aſtrorum motu hoc accipere teneretur, quod qui faciunt, aſtrologi ſolent
12 † appellari, quorum quidem ſcientiam ad futuras eclipſes, imo etiam ſiccitates, & pluuias, cęteraque, quæ ex ipſis corporib. fiunt, indaganda, eccleſia amplectitur: Dum vero ad futura quoque caſualia, & quæ à libero pendent arbitrio præcognoſcenda aſſurgere tentat, & damnat, & à Chriſtianorum fini-
13 bus pellendam cenſet, ſi tamen ipſa † cœleſtia ſydera quantum in corpora, ac ſenſitiuas vires imprimunt, conſideret aſtrologus, ex quo naturales tantummodo inclinationes deducat ad noſtras electiones, quæ naturæ facultatem non excedant, non damnatum reputabitur, nec malum: dummodo certitudo omnis expellatur: nulla enim ex ijs inclinationibus libero arbitrio imponitur neceſſitas, vtpote qui ratione præditus contra illas poteſt operari, ſed ſolent hæc nonnunquam mentem turbare, & ad ſui nimiam credulitatem adducere, ideoque in
14 deſuetudinem abierunt. Et poſt hæc † Sixtus Papa V. contra exercentes aſtrologiæ iudiciariæ artem id omnino prohibuit.

15 [Velle etiam ex † inſpectione aſtrolabij furtum aliquod inuenire ad aſtrologiæ iudiciarię partem pertinet, quæ interrogatoria vocatur. quæ cum nulla nitatur ratione naturali, tota ſuperſtitioſa eſt, & illicita, quæ tunc etiam ſapiet hæreſim, quando certo aliquid prænuntiare audebit ex his, quæ naturaliter ſciri non poſſunt, vt inquit Cõment. ad Eymeri. in 3. part. directo.q.42.] His adde humanam ignorantiam, adde etiã quod nec ipſi negant aſtrologi, impoſſibile eſſe inſtrumenta habere, quibus ortus, & occaſus ſyderum poſſit adamuſſim percipi, & dubio procul cognoſcens vanum eſſe his ſuperfluitatibus implicari. Sic temperanda videntur multa, quæ ſatis intricatè in hac materia proferuntur à Decio, & Nauarro in c. nouit.num. 13. & 19. de iudic. Turrecre.in cap. illos.26. q.2. D.Thom. & Caiet.2. 2. q. 95.art.3.& 5.

Quod vero de aſtrorum conſideratione
16 diximus, idem de ſomniorum † obſeruatione dicendum erit. Licet enim ex ſomniorũ qualitate deducere, quæ nam ſit corporalis interior diſpoſitio. (Exemplum) qui aquã, aut niuem in ſomnis mente reuoluit, ſolet ex medicorum iudicio frigidis humoribus abundare. Hæc non eſt inſipiens coniectura. At ex ſomnijs futura caſualia velle præcognoſcere, hoc eſt abſq; dubio illicitum. Cũ enim natura ſomniorum cauſari iſta non valeant, aut dicendum erit fieri expreſſa dæmonum inuocatione, aut ſaltem non negandam tacitam interuenire. Ipſi enim dæmones huic inquiſitioni, eo quòd vana ſuperſtitio ſit, & illicita, ſe immiſcent. D.Thom. 2.2.q.95.art.6. Idem pari ratione dicimus de obſeruantibus auium volatus, vel aliarũ rerum ſitum, vel motum. Cum enim hoc futurorum cõtingentium cauſæ eſſe non poſſunt, fatuum eſt, & vanum ex ijs talia velle
17 præcognoſcere. Ideoque vt diximus, † tali vanæ, ac ſuperſtitioſæ inquiſitioni immiſcent ſe dæmones. Si vero pluuias, vel grandines futuras ex quorundam auium volatu, vel cantu, quis pronunciet, vanum non
18 erit: ex impreſſione † enim cœleſtium corporum cognitionem quandam, atque na-

turalem instinctum ad aliqua eorum vitæ necessaria consequuntur. Vnde futuras pluuias, aut ventos cito cognoscunt, & annunciant. Sed ex illis velle mysteria fidei, aut ea, quæ ex libero causantur arbitrio deducere, est omnino vanum, & superstitiosum, ideoque damnatum. Hæc de secunda diuinationis specie, cuius prolixiorem discursum breuitate sequenti compensabimus.

SVMMARIVM.

1 *Diuinatio, quæ sortibus vtitur, an penitus damnata ab Ecclesia, & nu. seq.*
3 *Sortium directio à syderibus si absolutè effectum expectat, superstitiosa est, & quid si à fortuna. num. seq.*
5 *Sortes diuinatoriæ prohibitæ; diuisoriæ minimè, & quid de consultorijs. nu. seq.*
7 *Sors quid sit, & quibus in rebus, quiq; modus sit adhibendus.*
8 *Sortes, ad quas verba Scripturæ adhibentur, reijciendæ.*
9 *Sorte adhibita in Ecclesię rectoribus eligendis, iniuria fit spiritui sancto.*
10 *Signa & sortes ab Apostolis, quando finem habuerint.*

De sortilegijs. Cap. IIII.

1 TErtia demum † diuinationis species est, quæ sortibus vtitur, siue quibuscunque rebus ad cognitionem occultorum assequendam serio factis. Hęc etiam damnata ab Ecclesia dicitur, quod cum quodam temperamento accipiendum est. Nam quãuis semper sortes ad hoc assumantur, vt ipsis mediãtibus occulta innotescãt: non tamẽ semper ab eodem expectatur ista reuelatio. Sed quandoque à dæmone, quandoque à stellis, quandoque à fortuna, seu casu, quandoque ab ipso Deo. (Exemplum) si plumbum, aut cera liquefacta proijcitur, vt per considerationem figurarum ex ipsis prouenientium occulti cognitio colligatur, vel etiam si festucæ inæquales, aut puncta, aut scriptæ, vel non scriptæ schedulæ loco occulto commendentur inde à puero extrahende, siue aliud quid huius generis fiat, ex quo occulti expectetur reuelatio; cum sit meridiana luce clarius plumbum, seu ceram, aut festucas, vel puncta, imò etiam & puerum ipsum, res, quas noscere cupimus, abditas penitus ignorare, & per consequens nobis, quæ nesciunt declarare non
2 posse, non sit ambiguum, † reliquum erit, vt qui talia agunt, credant, & expectent ab aliquo plumbum, aut ceram dirigendam, & quidem si à dæmone, nõ est dubium, quod
3 hoc attentare sit prohibitum. Si vero † à syderibus cœli potius expectatur sortium directio, quasi actus humani ad sortium consultationem, & exercitium necessarij, secundum stellarum dispositionem absolutè effectum sortiantur, superstitiosa erit hæc, & falsa inquisitio iudicanda. Imò quæ etiam, suæ temeritatis ratione, mereatur, vt dæmones seipsos immisceant, vnde omnino prohibita, omnino fugienda. Quod
4 si à fortuna, † aut casu ista desideratur sortium directio, vanum potius hoc credimus, quàm superstitiosum, aut damnatum. At vbi à Deo vero, & viuo hoc petitur, & expectatur, licitum quidem erit, si debitus adhi-
5 beatur ordo, & modus. Quod vt † intelligatur, sciendum, quandoque nos sortibus futurum, quid nam sit inquirere, quæ sortes diuinatoriæ semper solent appellari, & hæ sunt ab Ecclesia detestatę. c. sortes. 26. quęst. 5. Quandoque vero quæritur, quid cuilibet sit præbendum, vbi transitoriæ res aliquæ inter plures sunt diuidendæ, & hæ diuisorię dicuntur, & licitè quidem, si à Deo ipsarum speratur directio: scriptum est enim, cõtradictiones comprimit sors. Prouer. 18. Si vero à fortuna dirigendæ sperantur, vanum quidem reputabitur, sed non superstitiosum, ideoq; nec mortale peccatum. D. Tho. & Caiet. probant. 2. 2. quæstio. 95. articu. 8.
6 Quod † si vbi tanta in rebus agendis occurrerit ambiguitas, vt quid agendum sit, penitus ignoretur, si ad sortes recurratur, illæ sortes consultoriæ, nuncupabuntur, & quidem si à dæmone, aut stellis, vel etiam à fortuna ipsarum speratur directio, absque dubio erit illicitum. Huc spectat illa D. Augustini definitio sortis. dum inquit Psalm.
7 30. Concil. 2. Sors † est res in humana dubitatione diuinam indicans voluntatem. sed vt diximus, debitus est adhibendus modus, qui erit, vt debitis ad Deum præmissis

precι-

precibus cum debita erga illum reuerentia in illis tantũmodo ambiguitatibus, in quibus humana ratio quid eligere debeat, penitus ignoret, ſortes accipiantur; & illæ quidem ſortes, in quibus exercendis nil indeuotum, nil indecorum intermiſcetur, nil occultum, & characteribus ſignatum. [Nec ſolum in rerum diuiſione neceſſitas diuiſoriæ ſortis, vel conſultoriæ poteſt præuenire, ſed etiam in diuiſione eorum, quæ ſunt à diuerſis agenda. Vnde Auguſt. in epiſtola ad Honoratum. Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum in perſecutionis tẽpore maneant, ne fuga omnium, & qui eorum fugiẽt, ne morte omnium deſeratur Eccleſia, ſi hęc diſceptatio aliter non poterit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant ſorte eligendi ſunt. Pariter etiam ſortis neceſſitas imminet, ſi aliquod ſcandalum occurrat pluribus, quod non niſi vni eorum dari poſſit. Vnde Aug. de Doctrina Chriſtiana. in libr. 1. Si tibi abundaret aliquid, quod oporteret dari ei, qui non haberet, nec duobus dari potuiſſet, ſi tibi duo occurrerent quorũ neuter alium vel indigentia, vel egeſtate aliqua, vel neceſſitate ſuperaret, nihil iuſtius faceres, quam vt ſorte eligeres cui dandum eſſet, quod dari vtriq; non poſſet, ita docet D. Tho. in opuſc. 25. de ſortibus. cap. 5. vbi etiam inquit, quando in terrenis dignitatibus ad ſortes recurſus ha
8 beri poſſit.] Sic etiã illæ reijci debent † ſortes, in quibus ſacra verba Scripturæ ad deciſionem temporalium negotiorũ aſſumuntur. Sic denique in eccleſiaſticis electionibus prorſus cuiuſcunq; generis ſortes reijci debent: ſunt enim hæ Spiritus ſancti inſpiratione celebrãdæ. c. fi. de ſortil. & nec illud obſtat de Matthia, qui à ſacratiſſimo Apoſtolorum collegio ad tãtum miniſterij gradum ſortibus eſt electus. Eſt enim notũ omnibus hoc feciſſe Apoſtolos, priuſquam Spiritu ſancto repleti eſſent, at vbi imbuti die Pentecoſtes virtute ex alto, neceſſitas ordinandi Diaconos ſe obtulit, non amplius ad ſortium remedium confugiendum duxe-
9 runt, † ſuo nos exemplo docentes iniuriam Spiritui ſancto facere, qui ſortibus in ordinandis Eccleſiæ rectorib. vtatur: ipſe enim eſt, qui Eccleſiæ ſuæ de idoneis prouidet paſtoribus, vt docet D. Tho. ad Epheſ. c. 1. lect. 4. His adde ſortes iſtas, vt ex Patris Auguſtini definitione ſupra relata colligitur, ſignum quoddam eſſe diuinã indicans voluntatem. Signa vero debent durare, quandiu lex Moſayca, quę vmbra futurorum erat, ligandi vim obtinuiſſet: inde antiquis illis temporibus, in quibus omnia in figuram cõtigebant, tam frequens ſortium vſus erat. [Hinc legitur. Luc. 1. quòd Zacharias ſorte exijt, vt incenſum poneret. Saul etiam ſorte fuit electus in Regem. 1. Reg. 10. Sic etiam legibus Ionam fuiſſe in mare proiectũ, ſicut & Ioſue Achã de anathemate ſurripientem ſorte puniuit, vt legitur Ioſue. 7.] At qui
10 † veritate iam manifeſtata, palamq́ue facta in ipſius publicatione ab Apoſtolis Spiritu ſancto in die Pentecoſtes repletis ſimul ceremoniæ, ſigna, ac ſortes finẽ habuerunt, vt docet Alex. de Ales, in §. his itaque. 26. q. 2.

SVMMARIVM.

1 *Diuinationis quarta ſpecies, quæ tota conſiſtit in rebus vanis, quæ ſit, & an licita.*

2 *Exempla quartæ ſpeciei diuinationis, tùm licitè, tùm illicitæ. nume. ſequen. & nume. 5. 6.*

4 *Characteres imaginibus inſcripti pactionem tacitè initam cum diabolo indicant.*

7 *Circunſtantiæ 4. quæ res id genus illicitas licitas efficiunt.*

8 *Inuocatio dæmonum ad futura præſcienda, quo caſu ſapiat, vel non, hæreſim.*

9 *Dæmones inuocantium exploranda intentio, vt an ſint hæretici iudicari poſſint.*

10 *Dæmonum inuocatio, quando expreſsè fiat, & quando tacitè.*

11 *Confeſſarius in tacitis dæmonum inuocationibus pænitẽtis intentionem cognoſcere debet, & quare.*

12 *Baptizantes imagines, vel pueros rebaptizantes, quare hæretici iudicandi.*

13 *Sortilegiorum, quæ cum aliquo dicto, vel facto hæreticali exercentur, ad Inquiſitores ſpectat cognitio.*

14 *Diuinatores, qui hæretici habeantur; contra quos inquiſitores cognoſcunt. & qualiter contra illos ſit procedendum. nume. ſequen.*

16 *Fabricantes imagines, annulum, & huiuſmodi magicè ad ibi dæmones illigandos, & id docentes, excommunicati.*

De superstitiosis obseruationibus. Cap. V.

Hucusque de tertia superstitionis specie, quæ diuinatio dicitur, dixisse sufficiat. Nunc
1 ad quartam, † quàm breuissimè expediendam accedamus. Hæc in vanis obseruationibus (vt supra tetigimus) tota consistit: an autem licita sit, hac non minus breui, quàm certa regula dignosci poterit. Si talis res assumatur, quæ possit naturaliter effectum, quem desideramus producere, seu causari, erit absque dubio licita: si vero non possit, reliquũ erit, vt non tanquam causa adhibeatur, sed potius tanquam signum pactionum, quasi si nõ ipsi, qui seruant, saltem ij, qui seruandas tradiderunt, cum dæmonibus iniere. Ideoque erit illicita, exemplis hoc melius declarabitur ex qualibet obseruationũ specie de-
2 scriptis. Ecce † quis febribus æstuat, vel capitis, aut stomachi dolore torquetur, si ad morbum expellendum succis rosarum, reobarbaro mixtis, aut non mixtis vti velit, vel alia aromatariorum arte composita medicina, est absque scrupulo licitum: aptæ sunt res istæ tales effectus producere. Si vero potius ligaturas quasdam pro sua curatione faciat, aut characteres in lino, aut alibi signatos, vel aliqua verba, seu etiam herbas superstitione aliqua collectas, quæ ad hoc naturaliter non proficiunt, erit omnino illi-
3 cita c. non liceat. 26. quæst. 5. Sic † vti imaginibus astronomicis est lethale crimen, cũ in illis imagines ex conceptione artificis procedant, vnde nihil aliud in ipsis reperitur, quàm compositio, ordo, & figura, quæ natura sua efficaciam non habent causandi sanitatem, aut scientiam: aut occultorum cognitionem aliquam: vnde sequitur, q̃ ex dæmonum operatione sortiantur effectum, vt probat Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 9. &
4 11. Quod ex eo † colligi poterit, quòd necessariò dicunt illis inscribere characteres aliquos, qui cum naturaliter nihil operentur, signum sunt euidentissimum pactionis, saltem tacitè, cum dæmonibus initæ. Item, qui inspectione aliquarum imaginum, aut prolatione aliquorum ignotorum quærit scientiam aliquam adducere, quę ad artem notoriam pertinet; manifestissimè errare ex supradicta regula conuincitur. Non enim sunt ista ad scientiam causandam in sui natura idonea: erunt ergo signa tantummodo ad pacta quædam inita cum dæmonibus
5 pertinentia. Pari † quoque passu, qui, an aliquid prosperè processurũ sit, ex aliquo oculorum, aut aurium spontaneo motu, aut etiam ex sternutamento, aut ex fortuito canum latratu, aut transitu, aut ex aliqua

re,

re, quæ eis fiat obuia, velint præcognoſce-
re, ab eadem regula condemnabuntur. Non
enim quaſi cauſas iſta attendunt, cùm non
ſit ambiguum, non poſſe hæc talia cauſare;
vnde reliquum erit, vt ſolummodo quaſi
ſigna conſiderentur ex vanitate humana,
cooperante dæmonum malitia introducta;
vnde ſit manifeſtum eſſe ſuperſtitioſum, &
illicitum. vt probat Auguſt. libr. 2. de Do-
6 ctrina Chriſt. capit. ſecundo. Sic † denique,
qui verba aliqua collo appenſa ſecum fe-
runt ſpem ſuam in illis figentes, quaſi dum
illa ſecum habeant, ſint ab hoſtium inſidijs
ſecuri, peccato ſuperſtitionis, aut vanæ ob-
ſeruantiæ ex eadem regula peccare conuin
cuntur. Ratio eſt in promptu; iſta enim
non habent ex ſe iſtos producere effectus.
7 Porro † ſi cum debitis hoc fieret circunſtan
tijs, non iudicaretur illicitum. Harum pri-
ma eſt, ſi in illa pagina, quæ collo, aut ma-
nibus ligata circumfertur, non niſi ſacra, &
cognita nomina ſint deſcripta. Secunda ve-
ro, ſi character nullus ibi depingatur, niſi
forte crucis venerabile ſignum. Tertia, ſi
ſpes in modo ſcribendi, aut ligandi, aut in
charta, in qua ſcribuntur, nulla collocetur.
Quarta & vltima, ſi nullum ibi vanum, aut
ſuperſtitioſum, aut ad tacitam, vel expreſ-
ſam dæmonum inuocationem ſpectans, vel
etiam quod ad laudem Dei, aut naturalem
effectum non pertineat, contineant. 26. q.
5. capitu. non liceat. cap. illud. 26. quæſtio. 2.
Turrecrem. in capit. quia fine. 26. quæſt. 2.
Sed ex his nonnullorum dubiorum ſolutio-
nes deducamus.

Prima. Qui dæmones quouis modo in-
uocant tacitè, vel expreſsè, vt ſibi occul-
ta reuelent, aut futura prædicent, morta-
liter peccant. Probat hoc pulchrè Turrecre.
8 in ſum. 26. quæſt. quinta. imo talis † inuo-
catio dæmonum cum manifeſtè fiat ad exer
cendum opera eius naturaliter impoſſibi-
lia, puta ad ſciendum futura, vel occulta
cordis, quod eſt ſolius Dei, ſapit manifeſtè
hæreſim, & contra tales poſſet hæreticæ
prauitatis Inquiſitor procedere. Secus au-
tem ſi talis inuocatio fieret ad id; quod eſt
dæmonis naturæ, puta vt tentaret mulie-
rem ad concupiſcendum cum aliquo: nam
tunc licet ſit malum hoc facere, non tamen
eſt hæreticus. & ratio eſt, quia inuocatur
dæmon ad id, quod eſt proprium ipſius, ſci-
licet tentare, & hoc non ſapit hereſim. At in
primo caſu, quia talis inuocatio dæmonum
fit ad ſciẽdum occulta, & credunt eos poſſe
facere id, ad quod inuocant ex eorum pote-
ſtate actiua, ideo meritò Inquiſitores pro-
cedere poſſunt; quia hoc ſapit hæreſim, ſci-
licet creaturæ attribuere, quod eſt Dei. fa-
cit 26. quæſt. 5. epiſcopi. ita Oldra. conſ. 208
Gemin. in cap. accuſatus. §. ſane. de hæret. in
9 6. vbi Franc. nu. primo, & ſecundo. & † ideo
quando confitentur ij, debet per Confeſſa-
rium explorari illorum intentio, quare dæ-
monem inuocauerint; & ita iudicari, nec
ne poſſint hæretici. Sed reſtat modo, vt in-
quiramus, quando expreſsè dæmonum in-
10 uocatio fiat. Quapropter ſciendum † eſt,
quòd tunc expreſsè dæmonem dicimus in-
uocari, quando apertè inuocatur dæmon,
vel aliquid fit, quod creditur opere ipſius
dæmonis fore perficiendum, ſecundum men
tem D. Thomæ, quam Caiet. 2. 2. quæſt. 95.
artic. 3. in principio, expreſſit. Nam priori
modo verbo, poſteriori autem modo opere
auxilium dæmonis imploratur. At tacitá
dæmonis inuocatio toties fit, quoties ali-
quis enititur efficere aliquid per cauſas,
quæ nec virtute ſua naturali, neque ex di-
uina, aut eccleſiaſtica diſpoſitione poſſunt
illud efficere. exempla poſuit Caiet. in ver.
incantatio. (v.g.) vti verbis ſacris hac con-
ditione, vt ſint ſcripta in illa, vel illa mate-
ria, vel tali tempore, & hora; vel ſi quis ad-
iungeret cauſis naturalib. aliquos characte-
res vim habentes ſignificandi, & eſſent no-
mina ignota, vel vteretur cauſis naturalib.
ad effectum ſupernaturalem ad cognoſcen
das hominũ arcanas cogitationes, vel vte-
retur verbis ſacris ad inanem effectum, pu-
ta ad mouendum annulum, quem quidem
non verba ſacra, ſed diabolus mouet, vt il-
lis verbis honorem ſibi faciat exhiberi. Ex
11 † quibus verbis colligitur, quod in caſibus in
quibus tacitè inuocatur dæmon, Confeſſa-
rius debet explorare à pœnitente, an puta-
bat opera ipſius dæmonis illud maleficium
fore perficiendum: quia tunc eſt expreſſa
dæmonum inuocatio opere; & regulariter
caſus iſte ſolet ab epiſcopis reſeruari. Aut
hoc non cogitabat, ſed tantum ſuum opta-
bat adimplere votum, & eo caſu dicitur ta-
cita dæmonum inuocatio.

12 Secunda. Qui baptizant imagines, † vel

puerum rebaptizant, vel tactum oleo sancto inungunt, vel caput defuncti subfumigant, sunt iudicandi hæretici: cum manifestè sapiant hæresim: quoniam ex sui natura præseferunt aliquid, quod manifestè est hæresis. Sicut baptizare imaginẽ præsefert, quòd illa sit capax huius sacramenti, & rebaptizare puerum, præsefert, quòd bis conferri possit baptismus. Syluest. in ver. hæresis. 2. q. 3. versi. quod quantum.

13 [His adde, dæmonibus † sacrificare, idolis genua flectere, præseferunt idolatriam, & per consequens manifestam sapiunt hæresim. Omnia etiam sortilegia illa manifestã sapiunt hæresim, quæ cum aliquo dicto, vel facto hæreticali exercentur, vt si quis in sortilegio amatorio Deum abnegaret, & ecclesiæ sacramenta: aut in eodem sortilegio ecclesiæ sacramenta, vel sacramentalia admisceret, ita Alfon. de Castro, li. 1. c. 15. de iusta hæret. puni. & propterea hæc reddũt operantem de hæresi suspectum; quoniam nisi is crederet talia sacramenta, aut sacramentalia habere virtutem ad maleficiorũ operationem, non adhibuisset illa, vnde inquisitores de credulitate curabunt hos diligenter interrogandos. Manifestè etiã hæresim sapiunt, quando sortilegi, & diuinatores rebus, vel verbis sacris abutuntur pro dæmonum inuocatione. hinc Barbat. consi. 55. incip. Casus est talis. vol. 1. concludit, eam diuinationem, quæ fit cum candela, vel aqua benedicta, ad sciendum furta, vel aliqua occulta, vel vbi verba sacra admiscẽtur, vt Euangelium, Symbolum fidei, Pater noster, Aue Maria, aut Psalmus aliquis Dauid, aut verba sacræ Scripturæ, sapere hæresim manifestam, & ob id ad inquisitores spectat eius cognitio, quorum quæ praxis sit in interrogando eos, & puniendo, subsequens decisio manifestabit.]

14 Tertia. Diuinatores, † qui circa aras idolorum nefarias preces emittunt, sacrificia offerunt, dæmones cõsulunt, eorumque responsa suscipiunt, vel si associãt sibi propter sordes exercendas hæreticos, vel prædicta faciunt cum corpore, & sanguine Christi, vel in frontibus, vt possint à dæmonibus habere responsa, iudicandi sunt hæretici: nam hæc manifestã sapiunt hæresim, & propterea possunt de his cognoscere inquisitores. c. accusatus. §. sane. vbi gl. de hæret. lib. 6. [velut

15 † hæreticis, quamuis de intentione eorum formaliter non constaret: quoniã interpretatione, seu iuris præsumptione intentio infidelitatis in illis actibus concurrit: nã cum factum suapte natura est damnatum, & malum, præsumitur mala intentione factum. l. si non conuicij. C. de iniur. c. 1. de præsump. Panor. optimè in c. cum te. nu. 29. de re iudi. quamuis cum ea sit præsumptio iuris, aduersum eam probatio in contrarium admitti poterit. iuxta doctrina Bart. & Ias. in l. licet. ff. de leg. 1. Nam qui dæmones adorauit, idolis genua flectit, aut ob amorem, aut cupiditatem habendi thesauros, se fecisse dicere poterit, & qui cæteros ritus infidelitatis patrauit, ob cõmoda temporalia id fecisse dicere poterit absq; vllo mẽtis errore, quamuis cum exquisitissima cõsideratione huiusmodi excusationes iudices admittere deberent. Hinc in vsu sacri, & supremi tribunalis hæc praxis recepta summo iudicio esse videtur, vt dilucidè tradit Cõmen. in 2. par. Direct. Inquisitorum. q. 34. Vt si cõmittentes talia facta sponte compareant, & dicant se non credidisse ita faciendum esse, sed fidẽ in corde retinuisse, tunc abiurant vt vehementer suspecti, & aliæ pœnitentiæ salutares ipsis imponuntur. Quod si dicant & fecisse, & ita faciendum credidisse, abiurant vt formaliter hæretici, vel apostatæ, & grauius puniuntur, maximè si sponte, aut nullo metu, aut leui incusso hæreticalia, vel apostatica facta cõmiserunt. Quod si nõ cõpareant sponte, & confitentur facta hæreticalia, vel apostatica, prauã autem intentionẽ negant, tunc super intentione torquentur, vt intelligatur an re vera ita crediderint, nec ne: & si post torturam legitime adhibitam in negatiua persistunt, dicentes se non habuisse prauã intentionem, tunc similiter abiurant vt vehementer suspecti: si vero intentionẽ prauã confitentur, seu mentis errorem, tunc tanquã formales hæretici, vel apostatæ abiurare cõpelluntur, si reuerti velint ad ecclesiæ catholicæ veritatem, & graues itẽ pœnitentiæ imponuntur, & de iure ad perpetuũ carcerem sunt damnandi. c. excommunicamus, el 2. §. si qui autem. de hæret. Verum vt grauius vel mitius puniatur, consideranda est grauitas metus illati, & personæ delinquentis, an iuuenis, vel vir; an doctus, vel imperitus; an laicus, vel clericus, aut

religio-

religiosus, & similes circunstantiæ, quæ solent minuere, vel aggrauare.]

16 Quarta. Fabricantes, † vel fabricari facientes, vel procurantes imagines, annulum, speculum, phialam, ampullam, vel rem quamcunque aliam magicè ad dæmones inibi alligandos. Docentes, vel addiscentes huiusmodi artem, & demum habentes, tenentes, studentes, & non cõburentes libros huiusmodi, sunt excommunicati, vt habetur per extrauag. Ioan. 22. super illius specula. Estque Episcopalis absolutio, nisi respectu eius, quod aliquando continetur in Bulla Cœnæ Domini. Chat. Neap. lib. 3. de excõ. reser. Papæ. c. 12. nu. 11.

17 [An † vero dæmones compellantur ad inhabitandum vascula corporea, vt in annulis, phialis pixidibus ad reddenda respõsa, non est modica difficultas. de qua elegan ter Augustinus de Ciuit. Dei. lib. 21. cap. 6. Sed tamen breuiter dicendum nullo pacto posse illos compelli, sed si quandoque verbis, aut signis, aut characteribus ingredi videantur compelli, hoc fit vel à summo Deo, vel à bonis Angelis, vel fortassis à dæmonibus potẽtioribus, ac superioribus, vel quod verius puto dæmones ipsi sponte veniunt, fingunt tamen se compelli, vt credẽtes decipiant, se vinctos, vt illos vinciant, se illorum imperio subditos, vt illos sibi subdant ab ipsis inclusos, vt ipsos finaliter concludant. Fingunt se illorum arti, vel annullo alligatos, vt illos funibus peccatorum alligatos ad inferna perducant. Hæc Henricus de Asia super Genes. Quare concludendum est, quòd ars concludendi dæmones in vasis, ac in rebus corporeis non est ars, sed quędam pactio tacita, vel expressa inter dęmones, & homines perditissimos inita, qua pepigerunt, vt quoties homines hæc signa, & characteres faciant, dæmones accederent ad eas imagines, aut res, quibus responsa deceptis reddant, quod eleganter docuit Augu. loco præcitato.]

18 Quinta. Strigæ, † quæ vulgò Ianaræ dicuntur, quia diabolum scienter inuocant: credunt enim spiritum apparentem eis esse diabolum inimicum Dei, licet ex desperatione se illi subijciant, vel ex voluptate: credunt enim se verè noctu versari cum diabolo voluptuosè, & quia fidem negantes conculcant sacra, puta crucem, & sacramenta, hæreticæ præsumuntur, quia ei, quẽ diabolum credunt, exhibent diuinum honorem, & quia fidem negant, dicuntur apostatare à fide, & ideo meritò de ijs Inquisitores cognoscunt. Sylu. in ver. hæresis, 3. q. 8. iuncta quęst. 1. & 4.

19 Sexta. Astrologi, † eclypses futuras certo certius confirmantes minimè peccant, salua tamen diuina omnipotentia, quæ non est dubium, quòd impedire posset. Item si pluuias, aut ventos futuros prædicunt, non sunt damnandi, si hoc tanta cum certitudine non prædicunt. Sed si ea, quæ à libero pẽdent arbitrio exactius velint cognoscere, sunt omnino damnandi. D. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 95. artic. 5. Nisi inclinationes tantummodo corporales ex ipsis cœli syderibus velint deducere, quibus solet, licèt non cogatur voluntas libera quandoque assentiri, sed hodie etiam si protestentur, & asseuerẽt id se non certo affirmare, tamen omnia genera diuinationum sunt prohibita per Papam Sixtum V. Anno primo sui Pontificatus. 1585. præterquam circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam.

20 Septima. Augures, † qui ex auium volatu cognitionem futurorum quærunt; Mathematici, qui euentus nascentium prædicere conantur, quem effectum habeat vitæ, qui nascit, & quali fuerit signo natus; Magi, id est, stellarum interpretes; Astrologi, qui in astris augurantur; Incantatores, qui artem verbis peragunt; Onomantici, qui ex lineamentis in manu, aut in spatula apparentibus futura prædicere conantur; Hydromantici, qui aqua vtuntur, & in aquarum inspectione vmbras dæmonum euocant, & ibi imagineas ludificationes eorum videre, & verba audire perhibentur; Negromantici, quorum præcantationibus videntur mortui resuscitari, diuinare, & ad interrogata respondere; Diuini, qui diuinitate pleni se esse simulantes astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant, & omnes alijs huius generis, qui solum ex diuersitate rei, q̃ ad diuinandũ adhibent, inter se distinguũtur, & nomen sortiuntur. de quibus. 26. q. 2. c. illud. & ea. cau. q. 3. c. igit. & 26. q. 5. §. nec mirũ. sunt prohibiti per dictã constitutionẽ Papæ Sixti V. q̃ incipit, Cœli, & Terre. Etiã si id se nõ affirmasse asserãt, aut protestentur, & cõtrauenientes possunt puniri

per dictam constitutionem ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis.

21 Octaua. Interrogantes † aliquem chiromantem, vel astrologum, aut alium huiusmodi de futuris contingentibus, & à libero arbitrio pendentibus, si ei parati sunt fidē adhibere, mortaliter peccant: secus vero si iocandi causa: nisi persona talis esset conditionis, vt ex illa interrogatione alij grauiter offenderentur: tunc enim ratione scandali grauius esset peccatum. cap. 2. de nou. oper. nuncia.

22 [Item † procurantes pocula amatoria, id est, ea, quæ dantur ad edendum, vel bibendum eo animo, vt mentes eorum ad amorē inflamment, pudicumque interdum animū flectant, si in ijs miscentur sacramenta, vt hostia consecrata, vel sanguis Christi, vel sacramentalia, aut aliter sacra, vt reliquiæ Martyrum, Agnus Dei, operantem reddunt de hæresi suspectum. Alfon. lib. 1. de iusta hæret. punit. c. 15. circa finem. ideo interrogandi diligenter ab Inquisitoribus sunt, si quid de ijs sentiant: nam si hæc crediderint liberum arbitrium cogere posse, non modo vehementer de hæresi suspecti, sed vere hæretici putandi erunt, nisi per ignorantiam, aut aliter ab hæresi excusentur: cum talia pocula nullam virtutem habeant flectendi propriam voluntatem, vt ibi inquit Castr. Apta enim sunt potius ad inducendum furorem, quàm amorem.]

23 Nona. † Qui propter cognitionem nanciscendam prohibita exercet, puta diuinationes, aut prohibita exercet, puta tactus impudicos, vel scientiam quærit à dæmonibus, vel ab alijs, à quib. prohibetur sub precepto, sunt in statu damnationis. 26. q. 2. c. illud. Sylu. in ver. curiositas. q. 3. versi. 3. & 6.

24 Decima Sortibus † vti ad requirēda furta siue in codicibus; sicut faciunt plerique dicentes versus aliquos psalterij, & faciunt illud voluere, siue in tabulis: quia ibi faciūt pūcta, sicut faciūt Negromātici, peccatū est mortale, text. est in c. 1. de sortil. quo in capitulo taxatur penitētia dāda à sacerdote penitenti, scilicet quadraginta dierū. In qbus diebus debet sortilegus secūdū quosdam ieiunare, & à communione cessare, vt refert Sylu. in ver. pœnitentia. q. 5.

25 Quamuis † in foro exteriori si clericus est, potest episcopus cum officio, & beneficio priuare, ita glo. fin. in d. c. 1. quod intellige, quando ex proposito sortib. vsus fuerit, vel sortilegos consuluit, vtrū si ex bono zelo, & ex simplicitate pro furto facto ecclesiæ consuluit sortilegos, & diuinatores ad requirendum dictum furtum: tunc & si peccet mortaliter, cū omnia occulta noscat solus Deus. 23. dist. erubescant. tamē eo in casu tantum debet suspendi ad tempus ab altaris ministerio, ita text. in c. 2. de sortil. ex

26 † quo tex. iuncta glo. colligitur vnum valde notandum, ꝙ in pœna imponenda istis sortilegis, vel eos consulētibus, debet animaduerti ad qualitatem, & quātitatem delicti, & ad animum delinquentis, & secundū hoc pœnam imponere, quandoque acerrimam, quandoq; grauem, qn̄q; leuem, facit quod notatur in l. hodie. & in l. aut facta. ff. de penis. & l. qd ergo. §. pena grauior. ff. de his, qui not. infa. facit tex. in c. nō afferamus. 23. q. 1.

27 Si vero laicus est, † potest episcopus illū dehonestare (v. g.) ponendo mitram in capite, vt fit in quibusdam locis, vide Ludo. Rom. sing. 260. vel ponendo ad locum eminentiorem cū vituperio, & eijcere eos extra diœcesim. vide bonum tex. 26. q. 5. c. episcopi. & quod no. 32. q. 1. de benedicto.

28 Vndecima. Sortibus † vtendo clerici in electione peccant mortaliter, & electio est ipso iure nulla. D. Tho. ad Eph. c. 1 lect. 4. & 2. 2. q. 95. art. 8. latissimè Turrecrem. 26. q. 2. in sum. Canonistæ in c. fin. de sortileg. tum quia posset indignus præfici, cum sors possit super eum cadere: tum & diabolus in talibus posset se immiscere: tum quia per sortē tentatur Deus. ad hoc de purg. vulga. c. fin. quia volunt faciendo sortem, quòd Deus inuisibiliter reuelet meliorem: nam debēt ipsi ex quo possunt, eligere meliorem, & non tentare Deum, eligendo, & promouendo. Quinimo dicunt Doctores hoc verum, etiam si duo essent discorditer electi in quibus vtrobique parilitas: quia nō valet electio per sortem alterius, ita Dom. Anto. de

29 But. in d. c. fin. Verum intelligo † hoc procedere circa electionem quo ad officia ecclesiastica; secus autem inter laicos, quando se submittunt fortunæ (verbi gratia) habentes rem communem indiuisibilem, volunt ponere sortem super illam, cuius debeat esse, certe ista de sui natura non est mala, ita Abb. in cap. 1. nu. 1. de sortil. item

nec

nec prohibita est sors in electione dignitatum laicarum: sic in multis locis faciunt laici eligentes officiales per ballotas, seu taxillos, vel breuia ad fortunam. Admitti
30 etiã potest † sors in iudicijs, ad vitandas cõtentiones. ff. de iudic. l. si ambo. C. famil. erci. l. si quæ sunt. Inter clericos etiam licita est sors quo ad temporalia. argu. 21. dist. cleros, de præb. c. cum secundũ. Concluditur ergo electionem per sortem esse illicitã in spiritualib. quia per illã posset indignus præfici, & est quodammodo Deum tentare. Verum quia hæ rationes etiã militant in electione officialiũ seculariũ, ideo melius puto abstinẽdũ, vt ẽt inquit Panor. in d. c. si. de sortil.

31 Duodecima. Qui in † quibusdam nominibus descriptis (quod ad quartam superstitionis speciem spectat, quæ vana obseruatio dicitur) in characteribus, aut similibus rebus collo alligatis spem suam ponunt, credentes se illis mediantibus ab omni periculo liberandos, mortaliter peccant, nec absoluendi sunt nisi illa reijciant.

32 Tertiadecima. Qui † ad fugandam ægritudinem præcantationes adhibuit, mortaliter peccauit, nisi simplicitas excusationẽ adhibuisset: sed nõ est absoluendus, si nollet desistere. Arch. Flor. in sum. Defecerunt. §. de incantationib. De primo mandato.

33 Decimaquarta. Qui † diem S. Io. Baptistæ, aut alium in herbis colligẽdis, vel alijs huiusmodi seruauerit, credens eas maiori virtute pollere, quam si in alio die colligerentur, mortaliter peccauit, iuxta Martinũ de Aries in tract. de superstitionibus. nu. 8. fallit tamen si simplicitas, vel ignorantia causam aliquam excusationis præbuisset. Nauar. c. 11. nu. 36.

34 Decimaquinta. † Qui cum vestis à muribus roditur, vel etiam vbi puer, vel canis simul deambulantes diuiserint, superstitiosè aliquid timent, vel coniectantur, mortaliter peccant, nec absoluendi, si ab illis nolunt discedere superstitionibus. c. illud. 26. q. 2. c. non obseruetis. 26. q. 7.

SVMMARIVM.

1 *Magus, quis propriè sit, & quid differat à malefico.*
Magia tres amplectitur artes; & apex est naturalis philosophiæ.
2 *Magi nomen in scripturis sacris interdum in malum sonat; & pro maleficio accipitur.*
3 *Magia in duas partes diuiditur, prima laudabilis, secunda execrabilis.*
4 *Magiæ pars versans in inquisitione futurorum, & occultorum damnata ab ecclesia.*
5 *Hydromantici, an, & quando vt hæretici sint iudicandi, & quare: & de eorum superstitionibus.*
6 *Magicam artem docentes, vel exercentes non absoluendi.*
7 *Baptismatis aquam, vel oleum sanctum ad magias adhibentes grauissime peccant: & quid de obseruatoribus somniorum. num. seq.*
9 *Constellationem pertinaciter credens cogere ad bona, vel ad mala, hæreticè peccat.*
10 *Maleficium maleficio dissoluere per maleficos, vel per dæmones, peccatum est: & quo casu id liceat per maleficum. nu. seq.*

De Magijs. Cap. VI.

1 MAgus † si propriam, ac genuinam vocis significationẽ inspiciamus, nõ dicitur maleficus, sed is, qui naturalis philosophiæ culmen attigerit. Magia enim, teste Plinio, tres complectitur artes, nempe Phisicam, Methaphisicam, & Astrologiam. Inde fit vt Magia propriè Philosophiæ sit naturalis apex. Quod autem Magus differat à malefico, colligitur ex scripturis: nam apud Danielem, apud quem frequenter Magorum nomen legitur. Magi distinguuntur à maleficis. Ait enim. c. 2. Præcepit Rex, vt conuocarentur Arioli, Magi & malefici, & in Euangelio. Magi ab Oriente profecti adorant Christũ in præsepio, quos Ecclesia non pro maleficis, sed pro sapienti-
2 bus habet. Verum † quoniam interdum in scripturis hoc nomen in malum sonat, vt in Leuit. c. 49. Non declinetis ad magos, neque ab Ariolis aliquid sciscitemini. & rursum ibidem. cap. 20. Anima, quæ declinauerit ad Magos, vel Ariolos, ponam faciem meam cõtra eam. & in Actis Apostolorum, Simon quidam & Elimas appellantur Magi, vbi proculdubio Magus pro malefico accipitur.
3 Factum † est vt Magia diuideretur in duas

 partes,

partes, quarum altera cum sit totius Philosophiæ naturalis apex, tantum abest, vt in se habeat crimen, vt maximam mereatur laudem. Altera vero, quæ incantationibus, atque carminibus nefariæ curiositatis arte compositis, immundorumque spirituum cõmercijs delectatur, immunda, & infamis est, omnium bonorum calculis explosa. Vt priorem igitur illam Magiæ artem (cum nihil ad nos attineat) relinquamus intactam, de posteriori nobis tantum erit sermo.

4 Si quis igitur † exerceat hanc Magiæ partem, quæ versatur in inquisitione futurorum, & in cognitione occultorum, & in perpetratione rerum mirabilium, idque inuocato auxilio dæmonum, quibus quandoque sacrificare, & alios religionis actus exhibere iubet; vnde ab ipsis dæmonibus inuenta dicitur. Turrecre. per illum text. in cap. qui sine. artic. 6. 26. quæst. 2. ideoque quasi deceptoria, & dæmonum vtens contubernio, dãnata est ab Ecclesia. Turrecre. in c. Petrus. 1. quæst. 2. sunt autem huius artis exercendæ, quamplures ministri, qui diuersa habẽt nomina, quæ ab illa re deducuntur, quam ipsi ad suam nequitiam explendam solent

5 assumere. Hinc qui aqua † vtuntur. Hydromantici sic appellantur in cap. præcedenti. nu. 7. de quibus nominibus habetur in cap. igitur. 26. q. 3. & in cap. nec mirum. ead. q. 5. Sed hi hæretici non iudicãtur, nisi prauum aliquod de fide sentiant, vbi dæmones consulunt, & adorant. vt supra etiam diximus. cap. præcedenti. Ideo censuris contra hæreticos promulgatis non ligantur, nec etiam illis in processu curiæ hodie contentis, licet olim secus esset, vt asserit Nauar. cap. 27. num. 55. versi. Declaratio prima. Quamuis hi sæpe sæpius in hæresim labantur. Ideoq; illis censuris ligantur, ex eo quod vere credunt se noctis tempore per aera volare, ac ad quædam amænissima loca deuenire, vbi cum Diana, aut Herodiade corporaliter choreas ducere, atque confabulari se existimant. Cum Diana de apaganorum neque in hoc mũdo, neque in alio reperiatur. Herodias autem est in inferno, neque ei exire permittitur, neque est mulier, sed sola anima. Item etiam posse dæmones Dei creaturas verè in aliam speciem transformare, toto (vt aiunt) cœlo errantes, cùm ista in spiritu potius, quàm in corpore patiantur, ideoque opiniones illas quasi hæreticas. in cap. episcopi. 26. quæst. 5. damnatas legimus: Non quidem eo quod non sit possibile dæmoni Dei permissu, de loco ad locum transferre, sicut multis positis exemplis Alfonsus à Castro de iusta hæret. punit. c. 16. probat lamias, & strigas aliquando etiam à dęmonibus transportari, sed eo quod cũ Diana loqui, aut ludere se dicunt, quem deam ipsorum esse affirmant, cui sicut Dominæ obediunt, hoc autem est à catholica fide alienum, quæ vnum iubet Deum & credere, & adorare. probat hęc Turrecre. in d. cap. episcopi. & latissimè in cap. nec mirum. 26. q. 5. Si vero nil tale crediderint, sed solum lasciuia quadam operati fuerint, hæretici nunquã iudicabuntur, licet mortaliter peccauerint. Turrecre. in d. cap. nec mirum. Sed modo ad dubiorum decisiones, quæ ex ijs solent euenire, descendamus.

6 Prima. Qui magicas † artes discere cupiunt, aut docere, aut libros de ipsa tractantes secum retinere ausi fuerint, sunt in statu damnationis: cum tales artes non sint scientiæ, sed potius superstitiones. l. culpa. C. de Malef. & Mat. Quod si libros huiusce facultatis habent, & nolunt eos comburere, non sunt absoluendi, secundum Ang. in ver. curiositas. §. 10.

7 Secunda. Vti † aqua baptismatis, vel oleo sancto in his magijs perficiendis, grauissimum peccatum est. Archiep. Floren. in Sum. Defecerunt. in primo mandato. §. 2. de superstit.

8 Tertia. † Qui somnia obseruant, dicentes somnium quod habui, denotat mihi hoc malum, quapropter omittunt aliquid facere, quod de præcepto facere debebant, vel aliquid faciunt, quod inclinat ad malum. D. Thom. ad Roma. c. 13. lect. 3. circa finem. Caiet. in sum. in ver. somniorũ obseruatio.

9 Quarta. Qui credunt, † ꝙ ex constellatione quis cogatur ad bonum, vel malum, (verbi gratia) Petrus natus est sub tali planeta, ergo impossibile est, quin sit fur, mortaliter peccat, & hæreticus est, si adest pertinacia. vide D. Tho. q. 95. ar. 5.

10 Quinta. Qui maleficiũ † maleficio dissoluere tentant, siue maleficos adeundo, siue cum dæmonibus ipsis tractantes, mortaliter peccant: nõ enim nostris peccatis aliorum sceleribus est obuiandum, vt probat

B. Aug.

B.August.lib.1.contra mendacium, [& nec sunt facienda mala, vt inquit Paul.Rom.3. vt inde veniant bona. Et cum pessimum sit dæmonem inuocare,& pactum cum dæmone expressum, siue tacitum facere, pessimũ etiam erit maleficium iam adhibitum per inuocationem,& auxilium dæmonis soluere. Quod enim ex se malum est, nulla adhibita bona intentione, vel quacunque alia bona circunstãtia poterit bonum esse. Hinc licet sit bonum esse proximorum incommodis obuiare, non tamen ad proximorum nocumenta tollenda bonum erit, maleficia facere.] Imo nec erit licitum magum aliquẽ ad dissoluendum maleficium, etiam si ad id paratus esset, inducere: namque ea quæ sine peccato fieri nequeunt, neque à paratis scelus illud committere sunt expetenda: licet exploratum sit illum, à quo petuntur iustæ petitiones, aliquod, ꝙ peccatum sit additurum, quod petens maius malum euitare cupiens patiatur, potius quàm desideret. probat hæc pulchrè D. Thom. & Caiet. 2.2.q. 78.art.4.& quæst.100.art.4. At in proposito cum maleficium hoc, quo aliud dissoluetur, non posset sine peccato exerceri: reliquum erit, vt nec peti possit, nec etiam ad hoc paratum inducere. Sotus in 4.dist.34.quæst.1. artic.3.secunda concl. Couar.lib.2. de pact. §.1.num.10.Nauar.cap.11.nu.29. [Et non obstat ad hoc authoritas D.August.dicentis licitum esse mihi ad commodum meum vti iuramento hominis infidelis, quamuis sciã illum iuraturum per Deos falsos, quos colit. quod potest cõfirmari à simili de illo, qui mutuum petit ab illo, quem scit nõ nisi ad vsuram daturum; & de illo, qui petit à suo Curato existente in mortali sacramentum. Nam respondetur, quòd ista exempla sunt dissimilia, propterea, quòd quę in exẽplis dictis petuntur, non sunt ex se mala, cum possint bene fieri ab eis, qui illas facturi sunt si velint. Et si malè fiant, non est ex malitia ipsius rei, sed operãtis, qui rem, quam poterat bene, noluit, nisi malefacere. Non enim qui petit ab infideli iuramentũ, vult vt per falsos Deos iuret. nam tunc peccaret, sed solummodo petit, vt iuret; Et si daretur petẽti optio, eligeret, vt per Deum verum, trinum, & vnum iuraret. Similiter petens ab vsurario, non petit, vt det ad vsuram, quoniam tunc peccaret, cum peteret ab illo, quod sine peccato fieri non posset, sed petit duntaxat, vt mutuum sibi det, quod nõ solum sine peccato, sed etiam cum merito fieri posset. Et similiter respondet de Curato. Potest namque sine peccato ministrare, si prius pœnituerit.] Si vero rumpen-
11 do † aliquod signum fœderis, quod quis habet cum diabolo, verbi gratia, imaginem aliquam magicam, dissolueretur maleficiũ, posset absque scrupulo magus ad istud induci: cum hoc facere non sit peccatum. Syl. in ver.maleficium. quæst.8.ver. his præmissis. [Exempli gratia: Si imago illa, cui est acus infixa, aut aliud simile instrumentum, per quod faciendum est maleficium, inueniretur, & confringeretur, tunc enim dæmon non amplius illum fatigaret; quia ex pacto, quod cum malefico fecit, non assistit, nisi quandiu signum aliquod ab eo datum permanet.]

SVMMARIVM.

1 *Colloquium cum dæmonibus ineuntes semper peccant mortaliter. fallit.nu.seq.*

3 *Agere cum dæmone, vel etiam quò ab humano corpore discedat, quando vel liceat, vel non.*

4 *Exorcizantes longa colloquia habere, & leuia inquirere, non possunt sine peccato, à dæmonibus.*

5 *Sortilegis, & diuinatoribus, quæ pœnæ sint statutæ, tum clericis, tum laicis.*

6 *Somniorum obseruatio prohibita, & qua pœna Manasses ob id fuerit affectus.*

7 *Constellationibus credentibus obstat Ptolomei dictum, & id est de libero arbitrio pessime sentire.*

De ijs, qui cum dæmonibus ineũt consortium. Cap.VII.

SVperest, vt explicemus vltimũ ex ijs, quæ supra ad istius vltimi præcepti dilucidationẽ proposuimus; multa alia, quæ dici possunt, breuitatis
1 studio prætermittentes. Hoc † autem est illorum peccatum discutere, qui cum dæmonibus ineunt detestabile consortiũ; hi enim semper peccãt mortaliter: est enim dæmon ille ab ecclesia præcisus, est Christi domini inimi-

ni inimicus, est mendax, est pater menda-
cij, omni dolo, ac fallacia plenus, neminem
nisi in ipsius malum diligens. Ideoque, qui
ab eo consilium, aut auxilium, siue in rebus
naturalibus, siue in supernaturalibus, siue
in quibuscunque petierit, grave crimen
2 contrahit: nisi talis, † ac tantus sit, qui non
pacto aliquo eum ijs inito, aut obsequio
præstito, sed diuina virtute dæmonibus im-
perat, sibiq; eos obedire compelleret, quod
sanctos fecisse legimus: probat hæc latissi-
mè Turrecrem. in sum. & in cap. nec mirum.
præcipuè artic. 3. 26. q. 5. Sed modo reliquũ
est, vt ex ijs, quæ deduci possint ostenda-
mus. & Primo.

3 Qui dęmonem † deprecantur, vt aliquid
faciat, vel ipsum obsequio, aut sacrificio pla
care tentant, vt consilium, vel auxiliũ præ-
beat, vel etiam vt ab humano corpore disce
dat, mortaliter peccant. At qui virtute diui-
ni nominis confisi dęmonem adiurãdo pro-
hibent, vt fit per exorcismos, ne cui corpo-
raliter, aut spiritualiter noceat, vel qui eũ-
dem cogunt, vt ab aliquo corpore, aut loco
discedat, nihil peccant, modo debitis, & cõ-
gruentibus vtantur exorcismis secundum
potestatem illis traditam à Christo domi-
no. Luc. 10. Dedi vobis potestatem super ser
pentes, & scorpiones, & super omnem virtu-
tem, &c. D. Tho. 2. 2. quæst. 90. artic. 2. Sot. de
iu. & iure. lib. 8. quæst. 3. art. 2. [Exorcismus
vero vox gręca est, & latinè idem sonat, quod
adiuratio, & propriè significat inuocationẽ
nominis diuini, quæ fit super energumenos,
idest habentes spiritum immundum, adiu-
rando eum per virtutem diuinam, vt ab eis
egrediatur. ita D. August. lib. 1. de Vita bea-
ta. Quod si aliquando dęmones nec cruci,
nec aquæ lustrali, nec alijs remedijs cedunt,
id est in causa, minima inuocãtis fides. Luc.
17. Si habueritis fidem, &c. Vel permittit
Deus eos operari ad exercendos bonos, vt
in fide solidentur, & virtute patientię robo-
rentur. Et vt D. Chrys. homil. 41. in acta
Apost. docet, vt pœnas peccatorum suorum
hic dantes, puri migrent ad Dei conspectũ.
Est quoque in causa lethale peccatum, quia
quandiu illud in interioribus alicuius la-
tuerit, nullius exterius sacramenti perce-
ptio prodesse poterit. ita Petr. Clun. lib. 1. de
mirac. c. 6. & c. 14. & 16. & 17.]

4 Secundo. Exorcizantibus † longa inire
colloquia cum energumenis à dęmonibus
obsessis, illicitum est, & graui se periculo
subijciunt. Sępe enim dęmones ipsos de-
cipiunt, vera falsis miscendo, vt interim
omittamus, hoc ad familiaritatem quandã
dęmoniacam pertinere. Verum si exorci-
zatores imperant dęmonibus, vt curiosa di-
cant, & nil ad expulsionem facientia, non quod
illi credant, sed quadam leuitate, & curiosi-
tate ducti, grauiter peccant, licet non mor-
taliter. Sot. qui supra q. 3. artic. 2.

Ad detestandam superstitionem hortatio.

5 Quam † detestabiles sint, & horrendæ
superstitiones hæ, facilè conspici potest ex
pœna, quæ talibus sortilegis, & diuinatori-
bus debebatur: nam primo hi secundum le-
gem diuinam debebant lapidari. Vnde Le-
uit. 20. habetur; Anima, quę declinauerit ad
magos, & ariolos, & fornicata fuerit in eis,
ponam faciem meam contra eam, & inter-
ficiam eam de medio populi mei. Item ibi-
dem; Vir, seu mulier, in quibus phytonicus
spiritus fuerit, moriatur, lapidibus obruent
eos, sanguis eorum sit super eos. Rursum se-
cundum canones Eucharistia denegatur, de
de consecra. distin. 2. pro dilectione. Si cleri-
cus, est deponendus, atque beneficio priuan
dus. c. nõ oportet. 26. quæst. 5. c. 1. & 2. extra
de sortileg. vna cum glo. Si laicus, est infa-
6 mis, & ad accusationem non est admitten
dus. 2. quæst. 8. c. quisquis. Sed contra † som-
nia obseruantes, præcipuè scribitur Leuit.
19. Non augurabimini, neque obseruabitis
somnia. Rursum Manasses Rex Israel deie-
ctus est à regno suo, & captus ab exercitu
Regis Assiriorum, & vinctus cathenis, atque
compedibus, ductus est in Babilonem, quia
obseruabat somnia, sectabatur auguria, &
maleficis artibus inseruiebat. 2. Paral. 33.
Vnde Aug. de confli. vitiorum & super. Dia
bolus in somnis frequenter vera prænũciat,
vt ad falsitatem protrahat. Hoc idem inquit
Bernar. ad sororem in sermone incipiente.
7 Honestissima soror. Sed † contra credentes
constellationibus, inquit sapiẽtissimus astro
logus Ptolomęus: Vir sapiens dominabitur
astris. Sequeretur præterea, quòd nostrum
liberum arbitrium flecti posset ad bonum,
vel malum, quod est erroneum dicere: nam
si sic esset, non esset liberum, sed ligatum, &
coactum.

SVM-

SVMMARIVM.

De hæreticis. Cap. VIII.

FAcillimè quæ dicenda sunt percipientur, si methodum breuem præmiserimus, qua quis verè sit hæreticus censendus, dignosci possit.

Primum ergo vt quis sit hæreticus, ne-
1 cessarium est, † vt fidem catholicam quandoque professus sit, alias infidelis potius appellabitur, qui impropriè etiam dicitur hęreticus, ex eo, quia non tenet articulos fidei, vt not. D. Ant. de Butr. in cap. firmissime, de hæret.

Deinde exigitur, vt post fidem susceptam in ijs, quę sunt fidei errauerit, vel etiam determinationem Ecclesiæ falsam putauerit. cap. hæc est. 24. quæst. 1. D. Tho. 2. 2. quæst. 11. artic. 2. in corp. & ad tertium. At non sufficit hoc ore protulisse, si non ex intimo cordis processerit. Denique oportet, vt habeat errorem fidei contrarium in mente, vel intentione, quia error in intentione, vel ratione facit quem hæreticum, idest vt in animo, & corde suo credat esse verum, quod est falsum, &
2 esse falsum, quod est verum. Nam † factum sine

sine errore nunquam facit hominem hære-
ticum, vt puta, si quis fornicatur, aut Mæ-
chatur, licet agat contra veritatem, quæ di-
cit: Non mæchaberis, ex hoc non est hæreti-
cus, nisi credat, vel opinetur mæchari esse
licitum. Hinc baptizare imagines, adorare
dæmones, puerum rebaptizare, dæmonibus
thurificare, dæmones consulere, & eorum
responsa suscipere, conculcare corpus Chri
sti in luto, & omnia huiusmodi, quæ sunt
valde horrenda peccata, nisi sit error in in-
tellectu, non faciunt hominem hęreticum.
ita Archi. Flor. 3. par. sum. tit. 12. c. 4. in prin.
& latius c. 5. post Pet. de Palu. 4. senten. dist.
13. D. Tho. 1. sent. distin. 33. artic. 5. in cor-
3 po. Infertur † etiam, quòd paruuli baptiza-
ti, & capti ab infidelibus, & inter eos sine vl-
la Christianæ fidei notitia educati, redem-
pti postea à Christianis, & inter eos redu-
cti, nec hæretici, nec excommunicati sunt,
cum nunquam habuerint errorem in intel-
lectu. ita Alphon. de Cast. lib. 1. de iusta hæ-
ret. punit. c. 8. secunda dubitatio. Vbi idem
censet de Iudæis, & Saracenis, alijsque infi-
delibus, q adulta ętate baptisma suscipiūt,
nam isti non sunt statim dicendi hæretici,
si post baptisma susceptum, & antequam
fuerint de fide plenè edocti, in hæresim ali-
quam lapsi fuerint, quia non ex animo, sed
ex ignorantia errauerunt.

4 [An vero † possint infideles, siue Iudæi
ad fidem compelli. Dic quod non, siue adul-
ti sint, siue pueri inuitis parentibus. ita gl.
in c. Iudæorum. 28. q. 1. D. Tho. 2. 2. q. 10. art.
12. Archi. in c. qui sincera. distin. 45. Abb. &
Felin. in c. sicut. extra de Iud. Nomine autē
parentum intelliguntur etiam orphanorū
tutores, quibus iure eorum incumbit cura.
Et ratio est, quia cum voluntas patris exi-
stimetur filij, sicut non potest adultus con-
tra suam voluntatem baptizari. cap. sicut.
de Iudæ. ita neque filius contra voluntatē
patris. ita Card. in cle. 1. in fi. de Iudæ. Sot. in
4. sent. distin. 5. q. vnica. art. 10. Secus de apo-
5 statarum prolibus, † nam cum sint de iuris-
dictione Ecclesiæ, quantumuis patres relu-
ctentur, possunt baptizari. Imò ipsi reniten-
tes patres tanquam Apostatæ puniri. Sotus,
qui supra. Idem etiam affirmauimus, dum à
Reuerendo Inquisitore Venetijs fuissemus
interrogati de quodam puero nato, & cir-
cunciso, postquam eius pater à fide Catho-
lica apostatauit, & Iudæus factus fuit, scili-
cet patre mortuo inuitis ijs, qui pueri curā
habent posse illum eripi, & à parentum con-
sortio separari. arg. tex. in c. plerique. de cō-
secrat. distin. 4. atque baptizari. arg. text in
c. si baptizata. eod. titu. vbi inquit ibi gl. Fi-
lium apostatę baptizandum esse, dum puer
est, inuito patre; atque postea debere tradi
viro religioso, aut mulieri Deum timenti,
vt sub eorum conuersatione cultum fidei
discat, atque in melius institutus tā in mo-
ribus, quam in fide proficiat. iuxta text. in c.
Iudæorum. 28. q. 1. Sed vt ad nostrum insti-
6 tutum reuertamur, nec etiam † hęreticus
dicendus est, qui verba hæreticalia profert
iocosè; cum & pœnis hęreticorum subiectus
non sit: Non enim adest error in intellectu,
& pertinacia in voluntate, quę faciunt hę-
reticum: cum factum iocosum pœnam non
mereatur. l. 1. §. diuus. ff. de sicar. l. obligatio-
num substantia. §. fin. ff. de actio. & obliga. l.
sicut semel. C. de liber. causa. c. 1. de sent. ex-
com. In crimine tamen hęresis puniri debet
Episcopi, aut Inquisitoris arbitrio. Card. in
cle. 1. §. nos igitur. in fi. de sum. Trin. ad quos
etiam spectat, an per iocum, vel serio sint
asserta.] determinare.

7 Sed † non solum sufficit, vt sit error in in-
tellectu, sed oportet, vt sit pertinax: igitur
non omnis error est hæresis, sed ille solus,
qui est fidei orthodoxę contrarius, adiuncta
pertinacia, idest obstinatione, q velit persi-
stere in errore, taliter illi adhęrendo, q nul
lo modo velit desistere ab eo. ita text. in c.
dixit. & c. qui in Ecclesia. 24. q. 3. Vbi Augu-
stinus inquit: Qui in Ecclesia Dei morbidū
aliquid, prauumq́; sapiunt, si correpti, vt sa-
num, rectumq́; sapiant, resistunt contuma-
citer, suaq́; pestifera, & mortifera dogmata
emendare nolunt, sed defendere persistunt,
hęretici sunt. D. Tho. 2. 2. q. 11. artic. 2. ad idē
est etiā cle. vnic. §. porrò. de sum. Trin. gl. in
extrauag. Io. 22. incip. cum inter nonnullos.
vers. pertinaciter. quę tradit septē modos,
8 qn̄ quis dr̄ pertinax. vbi inquit, † qd̄ pertinax
dr̄ durus, indocibilis, irreuocabilis, obstina-
tus, q nō est paratus corrigi ad mandatū su-
perioris, vel Inqsitoris, vel iurisperiti. text.
valde sing. cū glo. in l. tutor. §. tutores. de su-
spec. tut. Zabar. in cle. 1. de sum. Trin. in prin.
9 & in c. 2. eo. tit. Quinimo ēt † hr̄ticus est is, q
dubius est in fide cum pertinacia, idest si ea,

quę

quę proponit Ecclesia credenda, an vera sint ambigit. text. est in c. 1. de hęret. ex quo tex. videtur posse colligi, quòd quilibet homo sit hęreticus, quia nullus est, quin aliquando ex carnis stimulo, & scrupulo conscientię non dubitet in fide, & de resurrectione mortuorum, & de creatione mundi, & similibus. Ideo respondendum videtur ad illum text. quòd duplex est dubitatio.

10 Quędam † enim est dubitatio, quę habet animi pertinaciam, & deliberationem, & firmitatem, vt quia perseuerat dubitando in ijs, quę sunt de fide scienter, & aduertenter, sciens catholicam esse veritatem, & ita Ecclesiam tenere, verbi gratia, an sit vita ęterna contra articulum illum, Credo vitã ęternam. An in hostia consecrata adsit realiter corpus Christi, & tunc hęc dubitatio inducit hęresim, quia est contra articulos fidei. [Et ratio est, quia ad hęresim constituendã necessaria est scientia, vel notitia contrarię veritatis; non enim sufficit, quod Christianus erret in fide, ad hoc, vt sit hęreticus, nisi etiam sciat id, quod approbat contrarium esse catholicę veritati. Nam sicut pręsentato concubitu cum aliena vxore consentiẽs in illum, adulterij crimen committit: Ita presentato errore in fide cum notitia, quòd est error in fide consensus in illum, hęreticum constituit. Caiet. 2. 2. q. 11. artic. 2. Igi-

11 tur cum huiusmodi † dubij in fide in sacro Inquisitionis tribunali iudicantur, si intellexerint tales cum scirent catholicas veritates prędicto modo dubitasse, inde vero omissa dubitatione partem catholicam velle firmiter amplecti, recipiendi sunt ad Ecclesię gremium; abiurare tamen prius debent tanquã hęretici formales, & veri. Si tñ tales erant, vt probabiliter pręsumantur, qđ non verè, & perfectè sciebãt catholicas veritates, de quibus dubitabant, vt quia simplices erant, vt multi laici, & rustici homines, tunc arbitrio iudicis, vt suspecti de hæresi, non vt formaliter hęretici poterũt abiurare. Nec obstat, si dicatur huiusmodi dubitantem nõ debere iudicari hęreticum, ex eo, ꝙ non videtur pertinax, cum tenaciter non adhęreat doctrinę catholicę veritatis: quoniam respondetur satis eum posse dici pertinacem, quia cum sciat catholicam veritatem, deliberate de ea dubitat. Nec doctrinam Ecclesię firmiter pręsupponit esse infallibilé, & certam, nec potest [illegible] illum, quo tẽpore voluntarię huiusmodi dubitat [illegible] hęreticę [illegible], pertinacem fore iudicandum: Cum pertinax [illegible] dicat[illegible], qui persistit in errore, quem sub re[illegible] culpæ deserere tenetur, cum nec is solum dicatur pertinax, qui falsum asserit, vt scr[illegible] Cast. lib. 1. de iusta hęret. punit. c. 9. sed [illegible]iã, qui de certa veritate dubitat, tametsi paruo tẽpore in tali voluntaria dubitatione permanserit: nam si constaret aliquem vna solum hora, aut minus tenuisse Deum non esse trinum, is plane hęreticus ab Ecclesia iudicaretur, vt doctè, & prudenter scribit Melchior Canus lib. 12. c. 9. de locis theologicis & Bursat. cons. 38. incip. Súper facto. lib. 1. probatur etiam ex clem. 1. §. porrò. de Sum. Trin. & fid. cath. qđ qui in dubium vertit catholicas veritates, hęreticus dicatur.] Alia dubitatio est, quæ procedit à scrupulo conscientię, & ex primis motibus, quibus non assistit, sed resistit confirmando se fidei Ecclesię, & hęc dubitatio nõ inducit hęresim, sed potiùs est pęna, quàm culpa, cum contra

12 voluntatem † accidat. Imò ille, qui se bene firmat in fide, & talibus motibus resistit, meretur, sicut is, qui inuitus polluitur prauis cogitationibus. distin. 6. c. sed pensandum. & c. testamentũ. Ad hoc 18. dist. dictis. Ita Io. And. & Doct. in d. c. 1.

13 [De hoc tentationis † genere dicebat S. Paulus. 1. Cor. 10. Tentatio vos non apprehẽdat nisi humana. Humana qppe tentatio est, qua plerunq; in tentatione tangimur ẽt nolentes, qa nonnunquam ẽt illicita ad animũ veniunt: hoc vtiq; in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Iã vero dęmoniaca est, & non humana tẽtatio, cum ad hoc, qđ carnis corruptibilitas fuggerit, ꝑ consensum se animus astringit, ac de huiusmodi subitis tẽtationibus, q̃ animũ interdum pulsant, verè dicitur illud vulgatum, de quo Doctores, primos motus non esse in potestate hominum.

14 Cęterũ † tametsi in superãdis huiusmodi tẽtationibus interdũ meritũ acquiratur, non tñ propterea locus dandus est, vt adueniãt, & animũ conquutiãt; quoniã securius fugiẽdo, q̃ resistẽdo superãtur, sicut contingere solet in carnis illecebris, q́ fugiendo potius, q̃ resistendo superantur. vt S. Tho. 2. 2. q. 35. ar. j. ad quartũ arg. Verũ remediũ ad

superandas

superandas tentationes subreptitias circa credibilia est statim concurrere ad diuinã omnipotétiam, & dicere cum Angelo. Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Item statim captiuare intellectum ad obsequium Christi, proponentes firmiter credere, quod credit, & tenet Sancta Romana Ecclesia, atque ita Deo fauente cessabit feliciter tentatio. Est & alia dubitatio de credibilibus per imperfectam adhesionem, & ita videntur dubitare peccatores. Omnes enim peccatores imperfectè credunt, eo q̃ non viuunt secundum ea, quæ credunt: nam si perfectè adhærerent ijs, quæ credunt, sic viuerent, quasi post modicum transituri de hoc mundo, non quasi in ęternum mansuri, & hic modus dubitandi non facit hæreticum, sed malum Christianum. Quamobrem optimè Zanchinus sentit in tractatu de hęret. & Nauar. eod. titu. lib. 5. cons. 1. dum dicunt Inquisitorẽ non debere procedere contra aliquem, ex eo, quòd publicè adulteretur, aut fœneretur, nisi orta esset aliundè suspicio contra eum: Cum Inquisitori solum sint commissa ea, quæ tangunt hæresim, siue fidem. c. accusatus. §. sanè. & §. de quæstionibus. de hæret. lib. 6. Verum si peccatores nũquam pœnitentiam agerent, nunquam audirent diuina officia, nunquam ecclesiastica reciperent sacramenta, asque legitimo impedimento nõ ieiunarent, debito tempore non abstinerẽt ab esu carnium, sicut Ecclesia præcipit, cum ex his indicijs suspitio hæresis oriatur maior, vel minor pro qualitate peccantis, & aliarum circũstantiarum, tunc Inquisitor posset procedere contra tales. c. excommunicatus. j. §. adijcimus. de hęret. c. inter sollicitudines. de purg. canon. illud præterea admonendum est ex peccatis oriri hæreses, & præcipuè quædam sunt peculiaria, ex quibus speciali quadam ratione oriri solent. Hęc sunt Amor sui, Inanis gloria, Auaritia, Concupiscentia carnis, Superbia, Ambitio, & Inuidia, vt inquit Commẽ. super c. 1. in 2. part. Direct. Inquisi. ibi, Quãquam autem.]

Ex his igitur dictis à nu. 7. & 8. breuiter videtur esse colligendum hoc necessariò
15 requiri, vt dubius † in fide, sit hęreticus. Primum, vt scienter, & pertinaciter dubitet de decisis à fide catholica. Secus si ignoranter, vel ex primis motibus paratus sit corrigi, vel si esset dubitatio circa non decisa, sed tolerata, & vtrinque extant opiniones. Exẽplum, si dubitaret qs, An Beata Virgo fuisset concepta in peccato originali, non esset hæreticus. D. Thom. 2. 2. q. 1. artic. 3. Sed dubium vertitur, cum hæreticus dicatur is, qui animo pertinaci aliquid affirmat con-
16 tra articulos fidei, an omnes † Christiani teneantur illos scire explicitè, vt sciant, quid credere debeant. Respon. negatiuè. Nõ enim omnes tenentur Christiani scire explicitè articulos fidei, sed tantum implicitè. Explicitè scire est explicare, distinguere, & defendere: Implicitè vero est credere secundum quod Ecclesia credit. Vnde non omnis Christianus tenetur illos scire explicitè, sed tantum clerici.

17 [Clericos † dicimus superiores homines, ad quos pertinet alios erudire: huiusmodi sunt prælati, & curati, qui tenentur habere fidem, & notitiam explicitam de omnibus articulis fidei. Item Inquisitores hæreticæ prauitatis, qui errores eorum refellere debent, ideoq; oportet eos in catholicis dogmatibus eruditos esse, vt habetur in 1. part. Direct. q. 4. & in Comment. de fide expl. hab. Non tamen, vt inquit Inn. in c. firmiter. de sum. Trin. & fid. cath. nu. 2 ita tenentur scire articulos fidei explicitè, & distinctè, vt incontinenti teneantur de omnibus responde re, sed possunt accipere tempus deliberãdi, & etiam si oportuerit cum cõsilio aliorum.] Laici vero implicitè. ita glo. in rub. de sum. Trin. & fid. cath. Quare inquit D. Tho. 3. sen. distin. 25. in sol. 1. argum. ad 3. q. art. 1. quòd
18 non † condemnantur simplices pro hæreticis, quia nesciunt articulos, sed quia pertinaciter defendunt ea, quæ sunt cõtraria articulis, quod non facerent, nisi pro hæresi fidem corruptam haberent, quia licet necessariũ sit alicui credere articulos fidei, quan tum sufficit ad dirigendum in vltimum finẽ, secundum eundem Tho. vbi supra. quæst. 1. artic. 1. Satis tamẽ erit layco maximè idiotæ credere articulos fidei implicitè, idest secundum quod Ecclesia credit, vt tradit Inno. quem omnes sequuntur in c. firmiter. de Sum. Trin. Abb. & alij in rub. eod. tit. [Et
19 illos, † idest Credo, vna cum oratione, quã Dominus noster Iesus Christus discipulos suos orare docuit: Omnis. n. ætas, omnis sexus, omnisque conditio, masculi, fœmine,

iuuenes,

iuuenes, senes, liberi, serui, pueri, coniugati, innuptæque puellæ verbis discere, & memoriter retinere debent, vt habetur in Côc. Iuliensi sub Carolo, & Pipino, & in Synodo Rhemensi sub Carolo Magno. anno Domini 813.c.7.& in 1.par. Direct. Inquisit. q.3. Commen.de fide expl.hab.]

20 Sunt † autem aliqua in fide, ad quæ explicitè cognoscenda omnis homo tenetur, vtpotè articulos fidei, secundum D. Tho. 2.2. q.1.artic.5.idest saltem eos, qui communiter in Ecclesia docentur, & prædicantur, secundum Scot.3.senten.distin.25.de quo plenius disserit Episcopus Malacensis in suo eleganti opere de Religione Christiana. par. 2. c. 2. Vbi secundum magis, & minus, Christianos ad hanc explicitam fidem teneri dicit, secundum personarum qualitatem.

21 [Huiusmodi † sunt humanitatis misteria, quæ sunt via pertingendi ad beatitudinem, & salutem, quia vt dicitur Act.4. Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri sub cœlo, nisi Christi, per quod tenetur quilibet explicitè credere Christi misteria, præsertim illa, de quibus solennizat Ecclesia; vt pote Trinitatis misteria. Hoc est, quòd sunt tres personæ diuinæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Vnde Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et quòd Dei filius sit conceptus de Spiritu sancto, quòd fuit de Virgine natus, quòd fuit passus, & sepultus, quòd descendit ad inferos, quòd resurrexit tertia die, quòd ascendit ad cœlum, & quòd ad iudicium est venturus. Inter laicos etiam simplices est gradus assignare secundum Episcopum Malacensem, quia ad amplius credendum tenentur laici literati, quam illiterati, & inter illiteratos ad ampliora credenda tenentur illi, quorum auribus Dei verbum quotidie in Ecclesia prędicatur, quàm rustici, qui rarius audiunt verbum Dei. Vnde clerici, & curati, ad quos spectat verbo, & facto de credendis, & agendis simplices erudire, ad plus tenentur habere explicitam fidem, quàm non curati. Et ad plus religiosi, quibus incumbit ex officio, verbo & opere verbum Dei prædicare, & cõfessiones audire, quàm religiosi, quibus hoc non incumbit. Maiores autem vt prælati Ecclesiæ, & Rectores, Magistri sacræ Theologiæ, & Doctores, quorum est mediocres per se, & eis mediantibus minores, & simplices erudire, magis expressam fidem & cognitionem tenentur de omnibus habere, & singulis fidei articulis, & Ecclesiæ Sacramentis, & eorum declarationibus, & expositionibus, ac fidei subtilitatibus. Vnde 1. Pet.3. Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem reddere. Non æqualiter tamen. Nam ad plus tenentur Pontifices, quàm Abbates, cũ sint superiores, & ad plus Inquisitores hæreticæ prauitatis, quàm magistri, & Doctores, cum sint fidei iudices, & plusquam omnes Summus Pontifex, ad quem pertinet ea, quę sunt fidei sententialiter determinare inconcussa fide, & ad quem sunt maiores, & difficiliores quæstiones fidei, & Ecclesiæ deducendæ, vt habetur in c. quoties. 24.q.1. c. maiores. extra de bapt. ita Eymericus. in 1. part. Direct. inquisit. q.12.]

Sed aduertendum, quod licet ad incurrēdum peccatum fiat distinctio personarum, & quod plus vnus scire teneatur, quàm al-

22 ter, tamen si † actu detur ignorantia, dummodo tamen asserens determinet se ad credulitatem Ecclesiæ redire, cum fuerit instructus, non censetur hæreticus. 27. quæst. 3. si quis sententiam. & 24. quæst. 3. qui in Ecclesia. & neque est damnandus, vt hæreticus, si vult reuerti. secundum glo. c. nunc autem. distin. 21. quam intelligo modo errans quærat se certificari, & certificatus statim reuertatur, non præuentus à iudice, nam tunc non est hæreticus, nec aliquam pœnam meretur: si autem patitur se præueniri, & delictum est occultum, & statim absque alia resistentia paratus est redire, adhuc non est puniendus, vt hæreticus. Si autem notorium, & patitur se damnari, & postea vult redire, adhuc recipitur, sed patitur pœnam. de hære. c. per quie ad perpetuam pœnitentiam detruditur ad carcerem. ita D. Ant. de Butr. in rub. de sum. Trin. num. 11.

23 Rursum, vt † hæreticus, quis dicatur, requiritur, secundum quorundam opinionem, & pręcipuè Syluest. in ver. Hęresis. 1.nu.4. vt non totam fidem catholicam deserat, sed solum aliquam ipsius partem. Sed ex aduerso stat ille, non minus doctrina, quàm religione insignis, Alfonsus de Cast. in c.9.lib.1. aduers. hęres. & de iusta punit. hęret. lib.1.c. 7. vers. Tertium. cuius sententiam libenter sequor.

sequor. Mouet me exemplum de fure. Nam si fur dicitur, qui vnam rem alterius inuito domino contrectauerit: quanto verius fur appellabitur, qui non vnam, aut duas eius res furatus fuerit, sed omnes. Si quidem inter hos duos fures ea differentia est, quæ est inter paruum, & magnum: itaque alter horum paruus, alter autem magnus, quin potius maximus fur censendus est. Ad hunc modum, si hæreticum appellamus eum, qui ex articulis fidei, quos iam receperat, & cõfessus fuerat, negat vnum, quanto iustius, ac verius appellabimus hæreticum eum, qui negat omnes. hunc non modo hæreticum, sed (si per latinitatem liceat) hæreticissimũ appellabimus. Huic sententiæ fauet Diuus
24 Tho. in 2.2.q.9.artic.5. qui † dicit solas tres esse species infidelitatis, videlicet paganos, Iudæos & hæreticos, & sub nomine hæreticorum contineri censet quotquot à fide catholica, quam semel susceperunt, quomodolibet recedunt. Eidẽ etiam sententię subscribit Gulielmus Ocham prima parte Dialogorum. lib.4.c.12. Ex his igitur omnibus, quæ diximus esse necessariò requisita, vt quis hæreticus sit censendus, talem colligo
25 hæretici definitionem. Hæreticus est, † qui postquam verum baptismum suscepit, & fuit in fide catholica sufficienter instructus, pertinaciter errat contra id, quod scit ab Ecclesia catholica pro fide teneri, siue oppositum veritatis asserens, siue de ipsa veritate dubitans. Et dicitur hæresis ab electione erroris, quòd scilicet eam vnusquisque sibi eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. c. heresis. 24.q.5. vel ab erro erras, vel hæreo hæres, quia nimium adhæret suæ opinioni, vel ab ercisco, quod idem est, quod diuido: sicut dicimus familiæ erciscundæ, idest diuidendæ. [Vnde ex prædictis omnibus liquet, quod hæresis nomen importat electionem prauæ doctrinæ omissa vera, & catholica; adhæsionem, seu pertinacem applicationem ad falsum, seu falsa dogmata relictis orthodoxis, & diuisionem à Catholicorum fide. Dicitur ergo hæreticus, quasi electiuus, quasi adhęsiuus, & quasi diuisiuus, quia doctrinam falsam, & peruersam primo eligit, post illi electæ pertinaciter adhæret, per quæ ab illis sanè sapientibus diuiditur, & elongatur. Quàm vero ingens malum, & quæ incommoda consequantur ex hæresi, veterum testantur historiæ, & præsentia, quæ demonstrant tempora, in quibus videmus florentissima regna, & prouincias ob hæreses in maximas calamitates, & miserrima pericula incidisse, præterquam quod ab ipsis oriũtur contra Deum blasphemiæ, sortilegia, subuersio piarum in Ecclesia fundationum, sacrarum legum violatio, contra fideles iniuriæ, & tumultus mouentur, & pax publica perturbatur.] Sed modo ex ijs nonnullorum casuum, qui vtinam sæpe sæpius non euenirent, resolutio deducitur, videlicet.

26 Qui infidelis † est, (cum hæreticus verè nõ sit) & si extra vterum Ecclesiæ sit, nõ est tamen à fidelium consortio ita segregatus, vt cum ipso, & loqui, & cibum sumere non liceat. 11.q.3.c. ad mensam. 23.quæst.4. c. infideles. Dec. in c. nouit. quarto not. de iudic. Quod intellige, vbi nullum fidei sit periculum, quod cum hæretico omnino est interdictum. Abb. in d.c. nouit. D. Tho. 2.2. quęst. 10. artic. 9. in corp. Turrecre. in d. c. ad mensam.

27 Fidelis † si fidem mente teneat, & aliquẽ actum infidelitatis faciat, puta, si reuerentiam idolis exhibeat propter amorem mulierum, sicut fecit Salomon dijs suarũ vxorum, vt habetur. 3. Reg. 11. & 22.q.3. c. Salomon. non est propter hoc apostata, aut hereticus iudicandus. Sicut si aliquis ob alicuius commodi temporalis consecutionem, vel periculi euitationem resistat præceptis Papæ, & non obediat: talis & si grauiter peccet, non tamẽ dicitur schismaticus. ita Arch. Flor. 3. part. tit. 23. c. 4. §. 11.

28 Qui † in ijs, quæ ad fidem, vel ad bonos mores non spectant, errauerit, (vt ad secundum requisitum accedamus) aut etiam in non decisis quæstionibus opinionem aliquã falsam quasi veram amplexus fuerit, hæreticus non iudicabitur. D. Tho. 2.2. quæst. 11. artic. 2. in corp. & ad 3. At si error sit in ijs, quæ quandoque ab Ecclesia decisa fuerint, quamuis se paratum corrigi asserat, non tamen hæresis crimen, & nomen effugiet, si determinationem illam Ecclesiæ nõ igno-
29 rat: quando enim † verum erit, vt illam corrigentem sit auditurus, quam sponte sciens, & prudens oppugnat? Hoc in effectu idem est, ac verbis se correctioni paratum ostendere, & factis negare: quapropter qui Ecclesiam definisse audit, obtemperare debet, quod si repugnat, pertinax meritò censetur,

tur,atq; ideo hæreticus. ita Alfon. de Cast. lib.1.aduer.hæret.c.9.Caiet. 2.2.q.11.art.4.

30 Qui catholicam † fidem ore negant, (qd ad tertium spectat requisitum) timore, aut cupiditate victi, si mente veram credunt, non sunt inter hæreticos connumerandi. c. sicut satius.32.quæst. 4. c. potest. & ibi Turrecre.de pœn.distin.1.gl.in c. non solum, 11. quęst.3.Caie.2.2.q.13.artic.1. Hinc beatissimum Papam Marcellinum, cum idolis timore victus sacrificasset, peccasse quidem, sed non peccato hęresis fortissimis argumẽtis sustinet Turrecre.in d.c. potest. & c.nunc autem.21.distin.peccat igitur tantum mortaliter,quamuis sit metus cadens in constan tem virum.&ratio est,quia potius, quis debet conseruare vitam animæ, quàm corporis, sed committendo peccatum mortale, moritur anima; sustinendo vero gladium,
31 moritur corpus. Quinimo † vir perfectus potius debet pati mortem corporalẽ, quàm peccatum veniale committere,quia peccatum veniale opponitur feruori charitatis. vt traditur per glo.in proœ.lib.6.Vir autem perfectus magis debet eligere corporis interitum caduci, & mortalis,quàm feruorem charitatis perdere, quam habet in Deum. bene facit,quod not. per glo. in c. quæritur. & c.ne quis. 22. quæst. 2. ita Abb. per illum text.in c.sacris.de his,quę vi.Hinc infertur,
32 † quod si habens vxorem de adulterio suspectam, præciperet seruo, vel familiari, vt eam interficiat, alias minatur mortem,seruus non debet parere,& si paret,peccat mor taliter.ita Abb. in d. c. sacris.col.2.glo. in c non solum.11.quęst.3.Hinc est etiam,quod.
33 si accusatus, † vel inquisitus de delicto,positus in tormentis metu tormentorum confitetur delictum,quod non commisit,& ex dicta causa decapitatur, nisi hoc in extremo saltem vitæ reuocauerit,videtur in peccato mortali decedere. ita mirabiliter decidit Abb.in c.ex parte.secundo.de sepult. & in c. 1.post princ.de testi.cogen.cuius dictum, an verum sit, remitto me ad præceptum octauum.cap.6.

34 Ita ergo † concludendum est in casu nostro, quod si quis timore victus fidem ore negat, peccat quidem mortaliter, non tamen est hæreticus. Sicut à simili fideles facientes id,quod alij infideles, vt adorantes idola, vel sepulchrum Machometi, si non faciunt sponte à reipsa delectati, sed timore, vel alia iusta causa, non sunt hæretici, nec excommunicati, sed tantum peccant mortaliter. ita Sylu. in ver. apostasia. quæst. 1. & in ver. hæresis. prima. q. 6. Imò nec erunt his dissimiles iudicandi, vbi infideles à fidelibus signo aliquo exteriori discernuntur, ij, qui fortassis timore victi tali signo se signauerunt, quod est quasi factis se infideles asserere, si fidem saltem corde retineant.Caiet.in vers.habitus omissio. At si nec infidelium signum assumpserint, sed tantummodo solitam fidelium vestem deposuerint, vt infidelium furorẽ declinarẽt, nec lethaliter quidem peccauerint. idem Caiet.2.2.q.3.artic.2.

35 [An vero sit de † necessitate salutis confiteri fidem. Dic quod confessio est necessaria de salute ex vi præcepti affirmatiui obligantis pro loco, & tempore, ita probatur ad Rom.c.10.dum inquit Apost. Corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem.& Matt.cap.10.Omnis,qui confitetur me coram hominibus, confitebor & ego coram patre meo, qui in cœlis est. & Luc. 9. Qui me erubuerit, & meos sermones,hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua.Hinc colligitur, hæreticos iudicari posse Helceseitas, qui affirmabãt aliquem in tormentis,seu in necessitate Christum negari posse sine peccato, dũ modo corde crederetur. vt refert Eusebius. lib.6.Historiæ ecclesiasticæ.c.31.& Niceph. lib.5.c.24.Verum sciendum est, q; cum præceptum confitendi fidem per actum exteriorem sit affirmatiuum, obligat quidem semper,sed non ad semper,sed iux. mentem. D.Tho.2.2.q.3.artic.2.pro loco,& tempore, quando scilicet per omissionem huius confessionis subtraheretur debitus honor Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda:Puta si aliquis interrogatus de fide,taceret, & ex hoc crederetur,quod non haberet fidem, vel q; fides nõ esset vera, vel alij ob eius taciturnitatem auerterentur à fide, nam in huiusmodi casibus confessio fidei est de necessitate salutis, vt habetur in prima part. Directorij Inquisit. q. 9. Exemplum est illud,& omni imitatione,& recordatione dignissimum Eleazari. lib. 2. Macha. c. 6. qui cũ duceret ad suppliciũ, propterea q; nollet contra legis pręceptũ carnẽ porcinam man-

L ducare,

ducare,& illi,qui aſtabant, iniqua commiſe ratione commoti,tollentes eum ſecreto rogarent afferri carnes, quibus veſci eum licebat,vt ſimularetur manducaſſe,ſicut tyrannus impetrauerat de ſacrificij carnibus, vt hoc facto à morte liberaretur. At ille ſanctus,& grauis ſenex conſtanter reſpondit in hæc verba: Non enim ætati noſtræ dignum eſt fingere, vt multi adoleſcentes arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum tranſiſſe ad vitam alienigenarum, & ipſi propter meam ſimulationem,& ipſi propter modicũ vitæ corruptibilis tempus decipiantur, & per hoc maculam,atque execrationem meæ ſenectuti conquiram: Nam etſi præſenti tempore ſupplicijs hominum eripiar, ſed manus omnipotentis nec viuus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vitã excedendo ſenectute quidem viuus dignus apparebo,adoleſcentibus autem exemplum forte relinquam, ſi prompto animo, ac forti pro grauiſſimis, atque ſanctiſſimis legibus honeſta morte perfungar. Hactenus ibi. Itaque ad ſupplicium ductus glorioſa morte occubuit. Alias his ceſſantibus non erit neceſſarium confiteri, ſed verbis, & factis poterit omitti fidei confeſſio exterior, (verbi gratia) quoties fides noſtra deluderetur, & nulla vtilitas ſperaretur. Non enim projiciendæ ſunt margaritæ ante porcos,ideſt, Euangelicę veritatis theſauri ijs,qui aſpernantur ſunt eius valorem.

36 Rurſum † quæritur, an catholicus inter infideles habitare valeat cum periculo ſi ſe catholicum confiteatur, amittendi vitam, vel peccandi,fidem non confitendo,ſeu negãdo? Reſp. quod ſi quis degens in terra hæreticorum haberet propoſitum ſeruandi totã conſtantiam, vt ope diuina nunquam negaret confiteri ſe talem, quoties id fuerit neceſſe ad gloriam Dei, & vtilitatẽ proximi, non teneretur inde exire. ita colligitur ex dict. S. Thomæ.2.2.q.3.art.2. imo nec teneretur ad credendũ firmiter quod nunquam negabit,& ſemper confitebitur, cum neceſſe fuerit, ſicut qui confitetur peccata ſua, non [illegible] quod nunquam amplius [illegible], ſed ſufficit quod habeat [illegible] amplius ope diuina [illegible] Innocen. commentis [illegible] in cap. omnis. de pœniten. & remiſſ.]

37 Qui † pertinaci animo (vt tandem ad vltimum,& potiſſimum, requiſitum accedamus) ſeu obdurata mente damnatam ab eccleſia ſententiam amplectitur,ita vt & monitus recedere recuſet, nulli dubium, quin verè ſit hæreticus.c. qui in eccleſia.24. q.3. Imo etiam in non deciſis adhuc ab Eccleſia quæſtionibus,ſi ſententiam aliquam elegerit, eamque adeo enixè tueatur, ac foueat, vt eccleſiam contrarium docentem non audire paratus ſit, hæreticus appellãdus erit. Tanti enim eſt pertinacia, vt vel ipſa ſola hæreticum faciat. Caſtr. aduerſ. hære. cap.9.

38 At contra, † qui verè eccleſiaſticam cenſuram parati ſunt ſemper amplecti, quicquid illa determinauerit ſaltem implicitè credentes,mortem potius ſubire non dubitantes,quàm ab ipſa tranſuerſum (quod aiunt) digitum deuiare: hi inquam licet hæreticã, licet damnatam ab Eccleſia opinionem audientes,quaſi veram ſuſceperint, non tamẽ ſunt hæretici.c.dixit.24.q.3.

39 Hinc † illi excuſantur, qui naturali forſitan ratione moti, relegata tamen omni pertinacia patrem filio maiorem autumãt, aut etiam ſeniorem. Vel etiam animas,aut Angelos cogitant infantibus ſimiles, ſi alæ addantur,aliave huius generis credunt.

Qui ſi ruſtici ſint, aut ex illis, quibus fidei articulos implicitè credere ſufficit,ideſt in confuſo quicquid eccleſia credit, nec in addiſcendis animæ ſaluti neceſſarijs adeò ſegnes fuerint, nec mortaliter quidem peccare exiſtimantur. Innoc. quem ſequuntur omnes in rubr.de Summa Trinita.& fide catho. quod quidem multum rationi conſonũ eſt,cum ſimplicibus,& ignorantibus parcendum ſit.c.ſuper literis. de reſcript.cap.inter corporalia.de tranſlat.prælat. prope finem. c.tanta.86.diſt.in fi.c.ſcriptura. de conſecra. diſt.2.cum ſimil.

40 [Et ratio † eſt, quia ruſticus, aut idiota, qui ita falſo opinatur,opinionem ſuam,credit eſſe opinionem, aut verius Eccleſiæ veritatem,nec ea opinio eſt fides ſua, cum ipſe fidem Eccleſiæ teneat, & talis ſimplicitas opponitur veritati. Eſt enim multiplex ſimplicitas, ideſt columbina, quam Chriſtus apud Matth.c. 10. docet Apoſtolos, dicens: Eſtote prudentes,ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. ſic fuit Iob,ſimplex,& rectus,ſic Iacob, vir ſimplex habitabat in taberna-

bernaculis. Gen. 25. Et in hac ſimplicitate quærendus eſt Dominus. Dicitur enim Sap. 1. In ſimplicitate cordis quærite illum. Itē eſt alia ſimplicitas, quæ opponitur duplicitati, de qua Eccl. 2. væ duplici corde, & hæc auget vitam, vnde in Prou. cap. 2. Qui recti ſunt, habitabunt in terra, & ſimplices permanebunt in ea. Item inducit fortitudinē. vnde ibi. Fortitudo ſimplicis via Domini. Item eſt ſimplicitas iuris, quæ ſegnities, ruſticitas, ſeu inertia appellatur. l. 3. §. fin. ff. de ſuſp. tuto. Item eſt ſimplicitas ſexus, vt in mulieribus. Item ſimplicitas erroris, ſeu hęretica, vt in ruſticis, & talibus ſimplicibus, modo abſit pertinacia, parcendum eſt ita, vt nec mortaliter peccent. Quemadmodum etiam excuſatur ab hæreſi, & hæreticorum pęnis, & à peccato, qui in his errat, quę ſunt fidei, quæ tamen ipſe explicitè credere non tenetur, deceptus ab aliquo viro docto, quē pium, & catholicum eſſe credit, & talis communiter ab omnibus habetur. Ita S. Bonau. qui ſequitur Magiſtrum ſent. lib. 4. diſt. 30. cap. 1. verſi. Si quis hæreticus. Idem prorſus ſentiendum eſt, cum filij errant in fide à parentibus ſi ducti, & in errore nutriti; Item diſcipuli à præceptoribus, & magiſtris, ſubditi ab Epiſcopis, & parochis, præſertim ſi nondum iudicij compotes erant; aut ſi erant, in his tamen decepti erant, quæ explicitè ſcire non tenentur. ita tex. ſing. in c. dixit Apoſtolus. 24. q. 3. ibi. Sed qui ſententiam. Franciſcus Pegna ad Eymericum, prima par. Direct. q. 7. qui colligit regulas ſeptem, an, & quando homines in fide errantes ob ignorātiam ab hæreſi excuſentur.]

41 At ſi ex ‡ illorū ſunt numero, quos ignorantia non excuſat, vt ſunt prælati, & prædicatores, qui explicitè ſcire debent, ideſt explicare, diſtinguere, & defendere; ſicut ipſos peccare concedimus, ita ob hoc hæreticos eſſe, ſi pertinacia non acceſſerit, negamus. Exemplum patet de Abbate Ioachino, qui etiam fuit clericus, & literatus, qui non iudicatur hæreticus, licet errando aliqua dixerit, ex quo illa ſubmiſit eccleſię. c. damnamus. de ſumma Trinit. Dom. Anto. de Butr. nu. 2. in rubrica. Caſt. qui ſupra. nu. 9.

42 Explorare ‡ igitur Confeſſarij debent intentionem pœnitentium, an ita damnatam ab eccleſia ſententiam amplexi fuerint, vel de ea dubitauerint, quòd fuerint parati ab ea recedere, ſi contrarium ſenſerint, quod determinauerit eccleſia, & tunc poſſent abſolui, quia cum pertinacia defecerit, non cenſentur hæretici, & conſequenter nec excommunicati. alias ſecus. quod nota, quia ſæpe vſu venit. Sylu. in ver. hæreticus. 1. nu. 1. verſi. ſimiliter.

SVMMARIVM.

1 *Hæreticus damnatus reuertens ad Eccleſiam, qua pœna puniatur, & qui pertinax.*

2 *Excommunicatio papalis, & communium publicatis hæreticis indicantur.*

3 *Hæreticus mentalis non incidit in cenſurā: ſecus ſi verbo, ſcripto, aliove ſigno expreſſerit. nu. ſeq.*

5 *Hæreticus, qui hæreſim mente conceptam ſigno expreſſit, ſecretò poteſt abſolui ab excommunicatione, ſecus de manifeſto. num. ſequen.*

7 *Abiuratio duplex, propria, & impropria.*

8 *Hæretici manifeſti pluribus modis dicūtur.*

9 *Hæreticorum receptatores & fautores, quādo pari pœna puniantur.*

10 *Hæreticis cibum præſtantes, in cenſuram an incidant.*

Receptatores hæreticorum, qui dicantur, & quare puniantur. nu. 12.

11 *Hæreticos dimittentes, accepta pecunia, vel eos laudantes, aut excuſantes, bulla Cœnæ Domini alligantur.*

De pœnis hæreticorum, & fautorum. Cap. IX.

EX his, quę hactenus dicta ſunt, facile colligi poteſt, qui verè ſint hæretici; conſequens nūc eſt vt de hæreticorum, atque fautorum pœnis aliqua ſubnectamus.

Et licet pœnæ hæreticorum ſint plures.

1 Nam ‡ ſi aliquis [ſponte venit, aut intra tempus gratiæ non citatus, aut vocatus nominatim, nec ſpecialiter inquiſitus, tunc mitiſſime eſt tractandus, & ſi peccatum fuerit occultum, occulta eſt pœnitentia iniungenda, abiurare tamen debet errores extollentes ſe aduerſus ſanctam, & Romanam Eccleſiam, & fidem catholicā ſeruare, prædicare,

& pariter defendere, & hæreticos pro viribus persequi, inuestigare, capere, vel Inquisitoribus manifestare, vt colligitur ex concil. Biterense.c.5. Si vero non sponte venit, sed post deprehensionem, citationem, & inquisitionem, vel multas admonitiones venerit ad fidem, & conuersus fuerit, vel resipuerit, & reconciliatus fuerit, tunc acrius puniri debet ad arbitrium Inquisitorum. iuxta Conc.Narbon.c.5. considerando culpas, personas, loca, tempora, & aliarum circunstantiarum qualitates. argu.text.in cap. Deus qui.extra de pœnit.& remiss. ca.sicut. de homic.] Si vero patitur se damnari ob crimen hæresis, & postea vult redire, si ecclesia recipit, tamen debet detrudi in carcerẽ ad perpetuam pœnitentiam. cap. penul. de hæret. si vero non vult redire, tunc pœna est ignis concrematio. Ioan.15. si quis in me nõ manserit mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittẽt, & ardet. [Sed cum viui cremantur, hoc est omnino præcipiendum, vt lingua eorum alligetur, & impium os obstruatur, ne si libere loqui possint, audientes impijs blasphemijs offendentur. Quando tamen veniunt ad pœnitentiam, semper post sententiam latam ab Inquisitoribus debent eadẽ crimina proprio sacerdoti confiteri. Adri. lib.4. senten. de confes.q.4.]

Lex etiam humana imponit vltimũ supplicium. vt l.Arriani.C.de hæret. & alia lex vltimum supplicium interpretatur pœnam capitis. ff. de pœn.l.capitalium. Tamen duę
2 † sunt aliæ præcipuè pœnæ hæreticorũ, quarum altera est excommunicatio Papalis latæ sententiæ in antiquis canonibus olim contenta. in ca.Achatius.cap.audiuimus. 24. q.1. ac tandem in Bulla Cœnæ Domini redacta, vt in eius principio patet. Altera autem est bonorum omnium, officiorum, dignitatum ipso iure confiscatio.cap.vergentis.de hæret.cap.cum secundum.eo.tit.lib.6. At non
3 omnes † hęretici has dant pęnas. Qui enim sola mente hæreticæ opinioni assentit, licet verus sit, & perfectus hæreticus, etiam si nũquam ullo pacto sui cordis arcanum reserauerit. Caiet.2.2.q.11.art.3. cum hæresis in intellectu consistat. Turrecre. in cap. dixit. 24.q.1. non tamen iste, qui mentalis hæreticus solet dicitur, in aliquam censuram incidit. Hoc autem est in causa, quia pœnæ istæ à lege humana inflictæ sunt; quæ licet de sui natura de occultis non iudicat. cap. à nobis. lo secondo. de sent.excomm. facit tex. in c.erubescant.32.dist.c.sicut tuis. de simo. Archiep.Flor. 3.par.tit.25. cap. 4. Alfon.de Cast.lib.2.de iusta hæret. punit.c. 18. Sotus in 4.sent.dist.22. q.2.artic.3. Couar. in reg. peccatum. in primo.num.7. secunda par. Ita nec etiam punit, cum pœna non infligatur nisi pro illis, de quibus habet Legislator iudicare. D.Tho.1.2.q.100.art.9. Sylu. in ver.
4 Hæresis.1.nu.5. Porro, qui hæresim † mente conceptam verbo, seu scripto, aliove quouis signo expresserit, quamuis nullus forte adsit, qui legat, vel intelligat, excommunicatione Papali, etiã illa, quæ est in Bulla Cœnæ Domini, illico ligatur: Est enim istius peccatum iam non sui natura, sed solum per accidens occultum, de quo lex humana & iudicandi & pœnas infligendi vim habet. ca. cogitationis. cum ibidem not. de pœnit. dist. 1. gl. in clem.1. versi. eo ipso. de hæret. Caiet. 2.2.q.11.art.3. Couar. qui supra. nu.8. Non solum autem excommunicationis sententia ipso iure innodatur, sed etiam bonis omnibus ipso iure priuatur, quantumuis occultus sit, vt probat Abb. in cap.fin.de hæret. Caieta.2.2.q.62.art.3. Sed cum hæc sit propriè pœna, an ante sententiam iudicis sit cogendus bona sua fisco tradere, explicabimus, tit.seq.11.
5 Sed ab excommunicatione † iste, qui hæresim mente conceptam aliquo signo expresserit, absolui poterit, si Inquisitori crimen suum secreto confessus fuerit, ac corã eo secretam suæ hæresis abiurationem fecerit. ita Ioan.Lupi in tract.de hæret.q.2. Concessit etenim Papa Inquisitoribus potestatem impendendi istis beneficium absolutionis. testatur Francus in c.vt officiũ.de hær.li.6.
6 Si † vero manifestus hæreticus esset, multosq; scandalizasset, publicè hæresim profitendo, tunc oĩno cogendus esset publicè hæresim abiurare: qm̃ pro manifestis criminib. publica iniungenda esset pœni. c. veritas. de pœnit.dist.1. Hinc Theodosius postq̃ per furorem iussit multos interfici, publicè coram populo pœniten. egit. c. cum apud. 11.q.3.
7 [Verum quid † in hac re sit abiuratio, dico quod est recessio ab hæresi cum iuramento de non redeundo ad eam: per quam qui abiurat, confitetur se verum

faisse

fuisse hæreticum, & hæc dicitur abiuratio propria, de qua iura omnia loquuntur in Decreto,& Decretalibus.Est & alia abiuratio impropria, qua negat, quis se fuisse hæreticum, sed purgat se præsumptione, qua laborauit.de qua in c. accusatus. in prin. de hæret.lib.6.

8 Qui vero † dicantur hæretici manifesti, Romanus Pontifex id aperte definiuit. in c. super quibusdam.vbi Ant.de Butr. de verb. sign.scilicet,illos esse, qui contra fidem catholicam publicè prædicant, vel qui hæreticales profitentur errores fidei contrarios, vel qui suum proprium tuetur errorem,vel qui aliorum,qui etiam Hęresiarcha dicendus est.c.qui aliorum.24.q.3.vel qui coram iudicibus fidei,vel prelatis de heretica prauitate iudicialiter conuictus est,per legitimam probationem.c.cum olim. de verb. signifi. vel iudicialiter confitetur, vel condẽnatus per sententiã fuit.sentẽtia enim iudicis notorium facit.c. vestra. c. fin. de cohab. cler.vel mulie.l.emptoré.ff.[de actio. emp.] His ergo pœnis hæretici puniuntur, sed cũ agentes, & consentientes par pœna soleat

9 constringere;Receptatores † eorum,& fautores, seu defensores eadem ligari censura nemo poterit ambigere, si vnquam Bullæ legerit Cœnæ Domini caput primum. Quod verum erit, si semel etiã secreto auxilium ferre præsumpserit.Sylu. in ver.hæresis. 1. ver. fautores. & ver. receptatores. Porrò si solas personas fraterna fortasse victi charitate tueantur, eorum sententias, & errores detestantes,nec eis quasi hæreticis, sed quasi proximis auxilium prębentes,cẽsura aliqua non ligantur,licet possint in foro fori puniri.Alfon.de Cast.lib.j.aduer. hęret.c.9.Nauar.in Manua.c.27.nu.56.Quinimo nec in censuram incidunt, qui hæreti-

10 cis cibum darent,& potum.Cum † receptatores dicantur, qui hæreticos abscondunt, scientes eos esse tales,& eos occultãt, & cęlant,vt non inueniantur ab Inquisitoribus, & e manibus iustitiæ euadant.l.1. & 2.ff.de recep.l.congruit.§.j.ff.de offic.pręsi.c.excõicamus.de hæret.Alfon.de Cast. de iusta hæret.punit.lib.2.c.16.Non autem alimoniam præstantes.l.1.§.quod autẽ.[ff. de seruo cor. & ibi Bart.l.qui vas.§.qui furem. ff. de furt.

11 Inciderent † etiam in pœnas, qui recepta mercede hæreticos dimitterent, quos capere potuissent.facit l.1. in fin. & ibi Doct. ff. de recep. At si in conuenticulis, nec ioco quidem, sed serio hæreticos laudare, aut excusare, aut eorum sententias commendare ausi fuerint, quasi fautores, bullæ Cenæ Domini absque dubio ligantur. Sylu. in vers. hæresis. 1. versicu. fautores.

12 Verum † quare puniantur isti hæreticorum receptatores, & fautores: respondeo, quia sine eis diu non possunt manere hæretici.ff.de offi.præsi.l.congruit. & ideo sunt puniendi, quia etiam grauius delinquunt, qui aliorum errores defendunt.24.q.3.quæmo. 3.qui aliorum.Ideo simili pœna cum hæreticis puniuntur.argum.27.q. 1. de filia. Sed qui sint receptatores, defensores, fautores hæreticorum, quia proprius locus non est hic, ideo me remitto infra ad explicationem bullæ Cœnæ Domini c.1.

SVMMARIVM.

22 *Rescripto Principis an sit parendum, quando duriorem pœnam contulit, quàm delictũ expostulat.*

26 *Intellectus glossæ in cap. denique. dist. 4.*

27 *Lex à certo genere personarum recepta, & ab alio non, quando obliget.*

29 *Ieiunium frangere, an liceat Christiano mortem interminante tyranno.*

32 *Forum conscientiæ veritati, & cõtentiosum præsumptioni innititur.*

33 *Filius famil. agens contra Senatusconsultũ, quandoque restituendo non peccat.*

34 *Lex, quæ post biennium obligat debitorẽ creditori etiam pecunia nõ numerata, an procedat in foro animæ. vide.*

35 *Mater expensas filio diuiti factas animo non repetendi, repetere non potest.*

36 *Hæres sciens vires hæreditarias, Inuentarium non conficiens tenetur, etiam in foro conscientiæ. alias secus, quod intellige. num. 38.*

37 *Pœna in foro conscientiæ debetur post condemnationem.*

Vtrum lex liget in foro conscientiæ. Cap. X.

SVperest vt pro complemento huius præcedentis capituli agamus de lege humana, an illa in foro conscientiæ liget; ita vt contrauenientes peccent mortaliter. Secundo, an pœna in foro conscientiæ debeatur ante iudicis condemnationem. Circa primam quæstionem stabilienda est hæc conclusio. Lex humana,
1 † siue ecclesiastica, siue secularis, si iusta sit, non nutriens peccatum, promulgata, & vsu recepta obligat in conscientia subditorum animas, ita vt contrauenientes peccent mortaliter: & ratio est, quia edita videtur authoritate Dei per suos ministros, secundum illud Prouer. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Hæc est vera, & communis omnium opinio, in c. 1. de const. ... Fely. num. 47. idem in c. nam concupiscentiam. eod. titu. num. 1. Abb. in proœ. ... Rex pacificus. num. 4. tex. est in cap. ... de maior. & obed. cap. qui resistit. 11. quæst. 3. gloss. in cap. quæ in ecclesiarum. de constit. D. Thom. 1. 2. q. 96. artic. 8. Arch. Flor. in 1. par. titu. 18. cap. vnic. Sylu. in ver. lex. q. 9. Alfon. de Castr. de pœnit. lib. 1. cap. 5. Sotus lib. 1. de iustitia & iure. quæst. 6. artic. 4.
2 conclus. 1. Quæ † conclusio primo ampliatur etiam si sit statutum municipale, constitutio, vel pragmatica, vel edicta, seu banna, nam sunt leges, & obligant in conscientia. Isern. & Afflict. in proœ. consti. Regni, in princ. sentit glo. 3. in cap. 2. de constit. libr. 6. Felyn. in d. cap. nam concupiscentia. num. 1.
3 Vnde † præter restitutionem peccant mortaliter vẽdentes vltra pretium à magistratibus taxatum, idest vltra assisiam. Sot. in 4. dist. 25. q. 2. art. 4. conclu. Nauar. cap. 23. nu. 88. versi. 32. qui addit verbum, quando venditur res notabiliter iusto pretio. Sotus de iusti. & iur. lib. 6. q. 2. art. 3. Sed obiter adnotandum esse duxi, An † peccet mortaliter,
4 qui vendit rem plus iusto pretio, sed superexiguo diuersis, an multiplicatio illius superexigui, quod exigitur à diuersis, faciat peccatum mortale. Veritas est contra Sotum, quòd peccet venialiter. Nauar. cap. 17. num. 140. licet teneatur ad restitutionem.
5 Ampliatur † secundo in cõsuetudine rationabili, quæ habet vim legis, quod est, quando communi hominum iudicio, vt arbitratur, peccatũ esset facere contra illam. Vtrũ
6 autem † quicunque vsus in consuetudinem versus obligatoriam legem constituat, ambigere quisque posset. Solet enim vsu venire, vt homines, vel diem festum colere, vel ieiunium seruare non quidem tanquam de præcepto, sed ex deuotione incipiant. Vt si in aliqua prouincia inciperent feria 4. à carnibus abstinere, vtrum postea præceptum esset. Respondetur perpẽdendum esse, quomodo talis religio fuerit seruata. Si enim tantum ex deuotione libera, nunquam illud vertitur in præceptum: nisi postea religio crebescere incipit, tanquam præceptũ.
7 Hinc † opinor, quòd cum apud clericos non sacerdotes congregationis Cassinensis sit consuetudo, vt dicatur officium mortuorũ, q; talis consuetudo obliget ad mortale: cũ religio adeò inualuit, vt vix iam sit, qui audeat negare præceptum. Sotus lib. 1. q. 7. art. 2. Syluest. in ver. hora ... in fi.

8 Ampliatur tertio, etiam si lex † ponat pœnam temporalem. Franc. in cap. perpetuo. cap. commissa. §. porro. de elect. lib. 6. Felyn. in d. cap. nam concupiscentiam. num. 7. Et licet Ang. in versic. pedagium. Matthei. in not. 77. & Decius in d. c. Nam concupiscen-

tiam,

tiam, in secũda lectura, quem sequitur etiã Nauar. cap. 23. nume. 53. dixerint contrarium: tamen verior opinio est, & communis contra eos, scilicet, quòd nulla est lex pœnalis, quæ non obliget ad culpam, conclusio est D. Thomæ. 2.2. quæst. 108. art. 4. Syluest. in ver. inobedientia. in fin. vbi dicit, quòd indistinctè quando lex est iusta, siue pœnalis sit, vel nõ, obligat ad culpam, idem latè approbat Sotus. lib. 1. q. 6. artic. 5. de iustit. & iure. Alfons. à Cast. lib. 1. de lege pœn. cap. 5. 8. & 10. Quod intellige, modo materia sit grauis, secus si leuis: tum, quia modicum regulariter excusat à mortali. Diuus Tho. 2.2. quæst. 59. art. 4. ad 2. & q. 66. art. 6. tum, quia modicum non habetur in consideratione in matria, & statuto pœnali. Hinc
9 † statutum, quod imponit pœnam pro vulnere, non habet locum in leui vulnusculo, vt not. Bart. in l. si prædium. C. de ædil. edic. gloss. in Authen. minoris debitor. C. qui da. tuto. vel cura. poss. Alexan. consi. 103. incip. quod statutum. in fin. lib. 1. vbi inquit, quòd statutum in falsificante monetam, non habet locum in minima moneta. Quando autem minimum in consideratione habeatur, materia brocardica est, ideo me remitto ad Decium in c. de appellationibus. nu. 5. vsque 36. de appel. & in cap. maioribus. de præb. & nos infra in 7. præcep. c. 2. nu. 15.

10 Limitatur † primo prædicta conclusio, vt intelligatur procedere in lege præceptiua, vel prohibitiua. c. secundo. de maior. & obedien. cap. fin. §. quod præcipitur. 14. quæst. 1. cap. in his. de verbor. significa. distin. 19. cap. nulli fas. cap. violatores. 25. quæst. 1. Secus autem si lex esset consultoria. glo. in cap. 1. de consti. Abb. in d. c. nam concupiscentiam: nisi quis se astrinxerit consilijs, vt sunt profitentes castitatem, paupertatem, & obedientiam, quia post professionem, obligantur nõ ex vi canonis consulentis, sed ex vi voti, vel obligationis, extra de voto. c. scripturæ. At quando lex dicatur præceptiua vel nõ, habetur per Abb. in d. c. nam concupiscentiam. de const. & ibi Docto. & latè reassumit Sylu. in versi. præceptum. & nos infra. cap. 4. de quarto præcepto.

11 Limitatur † secundo, vt prædicta conclusio intelligatur de lege præceptiua. & quòd materia sit grauis: tunc enim obligat ad mortale. secus vero si leuis, & non tanti momenti, quia tunc tantum ad veniale obligaret: nisi esset contemptus, vt docet D. Tho. 2.2. q. 107. art. 3. Caiet. in versi contemptus. Vnde dicit Fely. in d. c. nam concupiscentiã. nu. 2. quòd cognoscitur lex præcepti, tam ex verbis. ex quo, quicquid dicat Nauar. c. 23. num. 55. in Manuali. volens leges seculares etiam præceptiuas non obligare ad morta-
12 le, dicendum est cum † Soto, qui in dicto lib. 1. q. 6. art. 4. in ver. omnis. optimè concludit, quòd omnis lex, quæ absolutè fertur, hoc est, quæ contrarium non explicat, obligat ad culpam venialem, vel mortalem secundum preciũ operis. Et sic inquit, quòd, an transgressori impingat, ex rerum natura, & operis grauitate examinandum est. Ponit exemplum in statuto, tempore famis, vel belli edito, ne exportetur frumentum, vel arma, vtique ad mortale obligat: quia magni refert contrauenire. Si vero præcipit nõ indui sericis, vel non ferre talia arma, quia parui referunt, eius inobedientia erit tantum venialis. [Et hæc circa leges seculares. Verum quando leges ecclesiasticæ obligent ad peccatum mortale, videbimus infra in 4. præcep. cap. 56. Sic etiam possumus
13 † dicere, quòd lex de nõ extrahendis equis obliget in foro conscientię laicos, ita vt extrahentes peccent mortaliter, tum quia lex est præceptiua; tum, quia materia est grauis. Affert enim non modicum detrimentũ Regi, ac regno nostro equis expoliari, præcipuè tempore belli. Ita Sotus de iust. & iu.
14 lib. 4. quęst. 6. ar. 4. † Sed quid dicendum de clericis: Vtrum lex principis secularis, quæ prohibet equos extra regnum suum asportari, obliget in foro conscientiæ clericos extrahentes equos suos in suis equitijs genitos? & breuiter dicendum est, quòd nõ: & ratio est, tum quia talis lex est clericis præiudicialis, quia odiosa, & in odium delicti inducta, & ideo restringenda. cap. pœnę. de pœniten. distin. 1. l. interpretatione. ff. de pœnis. tum quia est pręceptiua, quo casu etiam si lex Principis generaliter loquatur, & rationabilis sit, & fauorabilis, cui Canones non contradicerent, non habet locum in clericis; quia præcipiendo superioritas notatur, quã in clericos exercere nequeunt, & sic ex defectu potestatis talis lex prohibitiua, quamuis generalis sit, & fauorabilis, non ligat clericos, ita testatur Decius

post Panor. & Felyn. in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ.num.10. de constit. Nauar. lib.1.de constit. consi.4,

15 Rursum † lex pœnalis obligat ad culpã, etiam si sit purè pœnalis, quæ nihil præcipiat, aut prohibeat, sed tantum pęnam statuat hoc, vel illud facieti: Vt est illa Exod. 22. Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem &c. quinque boues pro vno boue, & quatuor oues pro vna oue restituet. Et 2.q.3. Qui non probauerit quod obiecerit, pœnam, quam ipse intulerit, patiatur. Et l.capitalium. ff. de pœnis. sic habetur: Incendiarij capite puniuntur. nam tales leges mere pœnales obligant ad culpam, vt tenet Sotus in lib.1.de iust. & iur.q.6. artic.5. & Couar.in Reg.peccatum.in 2.par.§.5. nume.4.qui in-
16 quit, quòd & si † non necessario, tamen plerumque potest colligi mens legislatoris, quod transgressorem velit obligare ad culpam, ex eo, quod pœnam infert pro eo, quod alia lege, nec prohibitum est, nec præceptum. Quid enim si id, quod fiat, vel omittatur, non tantum est simpliciter vtile communitati, cuius legis conditor curam gerit, sed & maxime interest id fieri ad bonum commune: tunc enim non alienum à ratione videtur in hac specie coniecturæ intendisse Legislatorem ad mortalem culpam obligare transgressorem eius, quod in hanc legem mere pœnalem pro eius materia deduxit, & ita in hunc sensum potest admitti, quod Henr.Gandauensis quodli.3.q.22. dicebat, scilicet legem purè pœnalem nõ obligare ad culpam: Sed tantum illam, quæ culpam præmittit, idest quæ pœnam infert pro eo, quod alia lege diuina, vel humana prohibitum, vel præceptũ.erat. Vt est illa. c. omnis vtriusque sexus. de pœnit.& remis. Qua præcipitur, vt omnis semel in anno peccata sua confiteatur, & saltem in die Paschæ Eucharistiæ sacramentum suscipiat. Alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens ecclesiastica careat sepultura.

17 Ex his ergo † colligitur, quòd quædã est lex pœnalis pura, vt illa Henrici: Quædã mixta, vt in c.omnis. Quædam, quæ ab ipso Legislatore induit formam præcepti: quæ (vt supra diximus) vt obliget ad culpam mortalem, vel venialem, oportet vt præcepto addatur materia grauis, vel leuis.]

18 Limitatur tertio, † quãdo seculares principes siue ecclesiastici, qui legem ferũt, explicarent, quòd non intendunt obligare ad culpam, sicut explicatum est in constitutionibus Dominicanis, sed tantum ad pœnam, nisi propter præceptũ, vel contemptum. Sotus de iusti.& iur. lib.1.q.6.art.4.

19 Limitatur † quarto, quando esset iniustum præceptum legis, nam tunc non ligat in foro conscientiæ. hinc Panor. in procem. Decret. Rex pacificus.infert, quòd gabella iniusta licitè fraudari potest. Hæc autem iniustitia cognosci potest, & primo vel ratione finis, vt quia non ad communem vtilitatem, sed ad propriam, princeps legem edidit, vel etiam si semel instituta sit ad bonum commune, sed iam ad illud non militat: puta, quia instituta est gabella ad securitatem viarum, & postea viæ non custodiuntur. Secũdo redditur iniusta lex ratione formæ, vt quia non ęquè distribuit onera subditis. Tertio ratione causæ efficientis, vt si excederet facultatem statuentis, vt patet in statuto episcopi, qđ non ligat delinquentes extra suam diœcesim etiam suos subditos.c.2. de constitut.libr.6. Quarto ratione materiæ, vt quia præceptum est contra legem Dei, vel naturæ, vel iuris canonici: nã tunc magis obediendum est Deo, quàm hominibus. dist.8.cap.quæ contra. in fi.11.q.3.
20 cap.si dominus. Et † ideo non semper prælato obediendum est, vt dicitur in cap. non semper, & c.si is, qui præest.11.quæst.3. Vnde si prælatus præcipiat sacerdoti existenti in peccato mortali, quòd celebret, non tenetur obedire: secus si esset in peccato veniali, quia illud purgatur per generalé confessionem sacerdotis, vt inquit Sylu. in ver. confessio, in fin.& confessio.1.q.1. Imo nec præcepto Papæ est obediendum, quando illud esset iniustum, vt quia contineret peccatum, vt per Inno.in c.inquisitioni.de sent. excommun. quem sequitur Abb. qui infert ad quæstionem, an parendum sit Papæ, qui scribit pro notoriè indigno, vt illi certum beneficium conferatur.

21 Quinimo hoc † ampliatur, etiam si præceptum superioris prima facie deuiaret ab honestate, & iustitia, nam tunc non tenetur officialis immediatè parere, sed supersedere potest, & rescribere, vt probatur in c.si quando.de rescrip.& per glo.fin.in cap.2.de

filijs

filijs presbyt.facit glo.notab. quam Bald. & Imo.in d.c.si quando. adducunt in Auth.de mand.princ.§.deinde competens. in ver.nunciās.quæ arguit prælatos, qui non audent contra literas Papæ reclamare, quod face-
22 re non debent.His † etiam adde tex. not.in l.si vendicari. de pœnis. vbi Angelus dicit non esse parendum rescripto Principis,quādo duriorem pœnam contulit, quàm delictum videatur postulare, sed debet 30.diebus supersedere; quare fuit facta lex illa à Theodosio ad instantiam D. Ambrosij. ita probatur in tex.in c. cum apud Thessalonicam.11.quæst.3. Verum in his qualitas negotij debet considerari diligenter; quia licet prima facie videatur mandatum iniucet prima facie videatur mandatum iniustum, tamen interius bene cogitando forte apparebit iustum, & tunc mandatum debet impleri, ita probatur in tex.in cap. si quando.de rescrip. Vbi ponitur alternatiua illa, quòd adimpleat, vel rescribat. Aut finaliter diligenter considerando mandatum: si videtur iniustum, & tunc debet rescribere. Et hæc quidem conclusio firmata in d. cap.
23 si quando, † videtur procedere in iudice qui causæ cognitionem adhibere debet,secus videtur in executore,qui sentētiam iniustam exequi debet.c.pastoralis.§.quia vero.de offic.deleg.cap. si quando.eod.tit. nisi causa esset criminalis corporis afflictiua,vt not. Abbas post Innoc.in d.§.quia vero. Et
24 maximè hoc † procedit, quando constat de innocentia, quo casu omnino supersedendum esset.l.1.§.fi.vbi Bar.ff.de quęst. Aliàs si dubitaret,obedire debet; quia excusatur propter obedientiæ bonum.23.q.1.quid culpatur. ipse enim discutere non debet superioris sententiam.Sylu.in ver.iudex.11.q.6.
25 Limitatur † quinto, quando legi præceptiuæ esset derogatum à consuetudine:quia tunc contrafaciens prohibitioni excusatur à peccato ratione consuetudinis, facit glo. in cap.venerabilis.in glo.1.in fin.& ibi Abb. de consuetu.& quod not. Barto.in l.quid sit fugitiuus.§.apud Labeonem.ff.de ędil.edic.
26 Sylu.in ver.lex.quęst.6.in fi. Et † nec obstat glo.in cap. denique.distin.4. quę vult quod licet consuetudo excuset à temporali pœna,non tamen à gehennali, & sic à peccato: quia glo. illa videtur procedere in consuetudine illa, quę esset contra pręceptum iuris diuini, vel naturalis, facit text.in c.non satis.de simon. & cap. inter dilectos. de excess.pręlat. nam contrauenientes non videtur excusari ratione consuetudinis à peccato, & ita illam glossam declarat Dom. Abbas in cap.venerabilibus.de consuet.secus videtur in alio pręcepto, de quo loquitur Ioan. Andreas in cap.fi. de cognat.spiri.lib.6. qui in tali pręcepto cōtrauenientes excusantur à peccato ratione consuetudinis:nisi à principio consensissent, nam tunc ratio consuetudinis cessaret,vt not.Abb.in c.1. de treug. & pace.Et intelligitur theorica illa generalis,quam facit Syluest.in ver.Lex.q.6.in fin.
27 scilicet quod vbicunque † lex generalis accipitur in vsu à certo genere personarum, ab alio verò non: Non recipientes non peccant saltem post longa tempora. dist.4.cap. leges. ergo à principio sic; secus si in codē genere personarum maior pars reciperet; quia minor non excusatur,ibi Sylu.
28 Sexto limitatur, † quando quis ex iusta causa pręcepto superioris non obtemperauit,vt not. Abb.in cap. licet ex quadam.col. 2.num.4. de testi. in cap.cum te.in 3. not.de rescript. Hinc infert Abb. in rubric.de obseruat. ieiuni, quod transgrediens solenne ieiunium non solum peccat mortaliter, si transgrediatur ex cōtemptu,vel inobedientia, quod est, si nolit se subijcere pręcepto superioris, qui contemptus clare apparere non potest,nisi post monitionem: sed etiam si quis transgreditur ex ira, concupiscentia,vel negligentia; secus esset, si ex licita causa pręcepto superioris non obtemperauerit, vt quia fortè erat debilis, nec curauit ire ad superiorem. Sic autem si † ty-
29 rannus mortem alicui minaretur, nisi ieiunium frangeret, tunc nulla culpa esset ieiunium frangere,nisi dum tyrannus in contemptum legis ad id cogeret: tunc enim teneretur Christianus potius mori. & ratio est, quia qui metu mortis contra legem facit, videturhabere iustam causam credendi, quòd lex illum obligare nolit cum tanta cogendi vehementia; nisi quando vel contemptus legis interueniret, vel iniuria fidei. Caietan.prima secunda quęstio. 96. artic.quarto. Sotus lib.primo.quęst.6.artic. quarto.circa fi. qui interpretatur tex.in cap. sacris. de his, quę vi. qui videtur contrarius, & nos latè infra de sentent. excommunicatio. cap. 12.

Septimo

30 Septimo fallit † in præcepto iudicis secularis: non enim videtur habere potestatē ligandi animam ad peccatum: cum anima tanquam spiritualis subijciatur ecclesiastico. Imo. in c.2. de maio. & obedien. quinimo idem videtur dicendum in iudice Ecclesiastico: nisi præceptum esset secundum ius diuinum, vel canonicum, quia tunc contrauenins incurrit peccatum virtute legis diuinæ, vel canonicæ, & non propter præceptū, quod factum videtur. Nam si præceptum emanauit in tali materia, in qua alias contrauenins non incideret in peccatum, & tūc contrauenins non peccat, sed alia extraordinaria pœna puniendus est. vt not. Ioan. de Imo. in c. cum contingat. in 10. car. de iurei-
31 uran. Solū † ergo conclusio procedit, quando quis ex contemptu faceret contra præceptum superioris, vel quādo à iudice Ecclesiastico pœna peccati expressè coniungeretur. vt not. Dec. in c. nam concupiscentiam. in 1. lect. de constit. Quod secus est de principibus secularibus: nam qui ipsis non obedit, incurrit peccatum propter constitutionem Ecclesiæ, quę asserit obediendum esse principibus secularibus. c.2. c. solitæ. in prin. ibi, siue regi. de maior. & obedien. 11. quęst. 3. qui resistit. & c. Iulianus.

32 Octauo fallit, † quando lex positiua fundat se super prçsumptione, & non super veritate, quia in foro conscientiæ attendimus ad veritatem, vt credamus confitenti de omnibus. c. significasti. de homic. Vnde si veritas sit contra præsumptionem, non seruabitur. not. Inn. & Doct. in c. quia plerisq;. de immu. eccl. Dec. in c.1. num. 68. de constit. Sylu. in ver. lex q.9. vers.2.

33 Hinc † licet Senatusconsultum Macedonianum prohibeat, vt mutuum acceptum à filiofamilias non restituatur; fuit enim facta lex illa propter bonum publicum, vt vitentur mortes, & expectationes mortis parentum. l.1. ff. ad Senatusconsul. Macedon. tamen si constaret, quod quis filio mutuasset [illegible] eius necessitatem, & charitatē, [illegible] facinus legem illam positiuā, [illegible] filius [illegible] contra legem, idest [illegible] peccaret. Quare in tali casu [illegible] explorare conscientiam filij, qui mutuo recepit, an constet, quod in veritate dedit in necem paternam, & filius ita accepit, & tunc cum turpitudo sit ex parte vtriusque deberet illud dari pauperibus. Sed si constat, quòd non in necē, sed in charitatem, & necessitatem filij, tunc restituere debet, quia ęquitas fouens legem positiuā, obuia legi naturę cessat. Imò hoc procederet etiam si dubium esset, an mutuum fuerit in necem, vel in charitatem, quia lex conscientię tutius eliget, quòd in charitatem, & sic, quòd restituet. ita Dom. Ant. de Butr. in d.c. quia plerique. nu. 7. & 8.

34 Prætereà † licet lex positiua arctet ad restituendum eū, qui confessus est se dare centum sub spe numerationis elapso biennio, si tamen in veritate non habuerit, licet iste arctari possit ad soluendum in foro contētioso, quia non potest se tueri exceptione. l. ex contractu. C. de non num. pec. tamē in foro conscientiæ, quod innititur veritati, cap. à nobis. el 2. de sentent. excommun. licitè tenet, nec reddere tenetur, quia lex illa fundata est in prçsumptione.

35 [Rursum, † licet mater, vel pater fecerit impensas filiæ, vel filio, quem non tenetur alere, quique alia bona habet, vel cuius negotia gerit, videatur facere illas impensas de bonis filiæ, & non de suis bonis. arg. text. in l. Nesennius. ff. de neg. gest. tamen si verè coram Deo, cui omnia patent, fecerit eas de bonis suis animo non repetendi, non potest in foro Dei illas repetere, quia in illo foro non statur prçsumptioni, sed tantum veritati. c. humanę. 22. quęst. 5. c. is qui. cap. tua. de sponsal.]

36 Ex his etiam patet, † quid dicendum de hęrede non conficiente inuentarium, qui obligatur vltra vires hæreditarias secundū legem positiuam, & tamen in conscientia non tenebitur, nisi in quantum hęreditas se extendit. vt not. per Doct. & pręcipuè Francum. in c quanquam. de vsur. lib.6. Couar. in c.1. de testam. nu.15. secunda par. Et hoc est verum, quia in quantū plus tenetur, est pœ-
37 na: ad pœnam † autem in foro conscientię, quis non tenetur, nisi post condemnationem iudicis. 12. quęst.2. c. fraternitatis. Quod intellige, secundum Francum. in d. c. quanquam. num.9. nisi hęres adeat sciens vires hæreditarias non sufficere ad hęreditatem, cum tunc videatur quasi contrahere cum creditoribus, & velle se illis obligare. vt l. apud Labęonem. § fin. ff. ex quibus caus. in poss. Vnde etiam in foro conscientię tenebitur,

quia

quia sic presumeretur fuisse eius voluntas, ex quo scienter adiuit.

38 [Item secundum † Couar. intellige, quo ad legatarios, vt heres etiam non confecto inuentario non teneatur vltra vires hæreditarias. Secus autem quo ad creditores, quia tunc locus est opinioni Frederici cons. 21. dicentis teneri vltra vires hereditarias. His proximum est, quod notat Pau. Aret. & Alex. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. Dec. cons. 418. col. 3. Guid. Pap. cons 63. col. pen. vnanimi consensu dicentes, testatorem non posse remittere heredi confectionem inuentarij in preiudicium creditorum, quibus ipse testator precisè satisfacere tenetur, nec potest eis preiudicium inferre; poterit tamē prædictam remissionem facere in preiudicium legatorum, quod expressim notant predicti Doct. quorum opinio communis est, sicut Alex. asserit. in d. l. nemo potest. col. 5. Et hec circa presens capitulum.]

SVMMARIVM.

1 *Pœna in foro animæ non debetur ante condemnationem; & an idem sit in pœna amissionis bonorum vide num. seq.*

3 *Lex pœnalis licet dicat, ipso iure, vel facto, non obligat ad pœnam ante sententiam.*

4 *Hæretico licet lex imponat pœnam confiscationis bonorum, tamen requiritur declaratoria ex theorica Alex. nu. seq.*

6 *Iura imponentia pœnam ipso iure, intelliguntur secuta sententia, vide exemplum in assassino. num. seq. & in læsa Maiestate. num. 10.*

8 *L. Manichæos, & l. cognouimus. Authen. de Nestorianis. C. de hæré. correcta fuerunt per cap. vergentis. extra de hæret.*

9 *Filius hæretici licet catholicus, priuatur legitima, furtim, vel dolo eam subtrahens, an tenetur in foro conscientiæ. nu. seq.*

11 *Bona hæretici, quando possint tuta conscientia à filijs possideri.*

12 *Fisci secularis, & ecclesiastici duplex differentia circa hæreticorum bona incorporalia.*

13 *Fiscus, quid. & cui veniant bona applicanda.*

14 *Bonorum appellatione, comprehenduntur etiam commoditates.*

15 *Hæreticus amittit omnia, quæ sunt iuris ciuilis, vt est patria potestas.*

16 *Hæreticorum filij effici[illegible] in[illegible] plia. vt num. 18. 19. & 22. [illegible] dignitatibus. vide nu. 21.*

17 *Intellectus glo. in cap. satis peruersum. distin. 56.*

20 *Casus 12. vbi pro parentum sceleribus puniuntur filij.*

23 *Statuta religionum imponentia [illegible] so facto, declaratoria indigent.*

24 *Instrumenta tabellionis à lege officio priuati valent ante declarationem.*

25 *Clausula, ipso iure, vel facto; tria operatur*

26 *Emptor bonorum delinquentis post delictum, quo casu pretium, & qu[illegible] amittat.*

27 *Delinquens post delictum bona ipso iure fisco applicata alienans peccat, quod intelli[illegible]*

28 *Clausula, ipso iure, liberat fiscum à soluendis debitis contractis post delictum.*

29 *Fructus à die commissi criminis debentur fisco.*

30 *Reus, qui bonis venit priuandus per sententiam, an fructus amittat à die commissi criminis.*

31 *Clausula, ipso iure, quæ operetur contra hæ[illegible] seq.*

33 *Hæretici vxor non afficitur pœna mariti.*

34 *Socius, & frater ex delicto per eos commisso pœnam ex proprio soluere debent.*

35 *Bona heretici redeuntis ad fidem, an sint illi restituenda.*

36 *Declaratoria requiritur etiam in notorijs, licet adsit clausula, ipso iure.*

37 *Principes, & etiam priuati habentes secum in Ecclesijs, & alibi hæreticos non declaratos, excusantur. & nu. seq.*

39 *Principis apostatæ declaratio requiritur ne ei obediatur.*

40 *Reus in foro conscientiæ, an teneatur post sententiam ad solutionem pœnæ.*

41 *De[illegible] quod nulla requiratur declaratio.*

42 *Intellectus ad extr. Ambitiosè. de reb. eccl. non alien.*

43 *Declaratoria etiam requiritur in pœna conuentionali.*

Pœna conuentionalis debita in foro cōscientiæ, si petatur.

44 *Declaratio iudicis in debitore moroso requiritur.*

45 Legem

45 *Legem pœnalem non esse in animæ iudicio seruandam, id quomodo intelligatur, & quo casu locum habeat. nu. seq.*

47 *Spurius non potest hæreditatem patris habere in foro conscientiæ, & quare.*

48 *Sacerdos peccat committendo fidei amici bona restituenda spurio, & an bona sint per amicum spurio tradenda, & quid de eis agendum. num. seq.*

50 *Donatio facta per clericum alicui, vt bona donata det spurio, non valet.*

51 *Et quid si fuerit institutus hęres à clerico, vt det bona filio suo.*

52 *Bona patris qua cautela potest filius spurius possidere.*

53 *Pœnam non deberi in foro conscientiæ ante executionem, de quibus pœnis intelligatur.*

54 *Pœnæ, quæ in foro conscientiæ effectum sortiuntur, absque actu iudicis, quæ: & id cuius respectu sit verum. nu. seq.*

56 *Sententia nulla requiritur, vbi certum tempus à canone est appositum.*

57 *Legatum tuta conscientia retineri non potest, non adimpleta conditione.*

58 *Vxor vsumfructum restituere tenetur, si minus castè vixerit; priuatur etiam hæreditate, & legato.*

59 *Canonicas horas non recitantes, in Ecclesia non recedentes, ad Sacerdotium non promouentes, obtenta possessione Ecclesiæ, tenentur ad restitutionem.*

60 *Beneficia ecclesiastica sub hac, vel illa conditione conferri intelliguntur.*

61 *Sententia super delicto, in quo pœna ipso facto indicta est, non super pœna, est ferenda.*

Pœna ipso facto, an obliget in conscientia ante sententiam. Cap. XI.

TRactauimus in pręcedenti capitulo, an leges humanæ obligent in conscientia, ita vt contrauenientes peccēt mortaliter. Et diximus, quòd sic ampliando, etiam si alia pœna temporalis constituta fuerit.

Restat modò, vt subtiliter explicemus
1 glossam † in cap. fraternitatis. 12. quæst. 2. quæ insigniter asserit, pœnam in foro conscientiæ non deberi ante sententiam condemnationis. quam Doctores omnes commendant. in c. 1. de constit. D Tho. 2. 2. q. 62. artic. 3. & ibi Caiet. & est communis opinio, vt ibi per Dec. in 1. lect. nu. 72. & per Couar. de spons. 2. par. c. 6. nu. 10. vers. 1.

2 Vtrum etiam † procedat in pœna amissionis bonorum ipso iure, vel facto à lege inducta, ita vt nulla sententia expectata, ipse delinquens illa bona teneatur fisco restituere, nec tutè possit illa retinere, an vero possit ipse delinquens tuta conscientia illa bona retinere, quousque fuerit à iudice condemnatus. Quæstio hæc est valde in vsu, & ideo subtiliter est rimanda. Et quāuis sit opinio Abb. in c. 1. num. 11. de const. quam sequitur Fely. nu. 44. quòd non potest tuta cōscientia illa retinere, sed debet statim restituere: tamen contra eos hæc stabilitur conclusio.

3 Lex † pœnalis ob id, quod dicit, ipso iure, aut ipso facto, aut quid simile, non obligat ad pœnam ante sententiam à iudice latam, sic vt reus teneatur in conscientia bona sua statim commissa culpa à se ab alienare, hoc probatur. in l. fin. §. si vero. C. de iure delib. & in l. si quis in tantam. C. vnde vi, quibus legibus imponitur pœna ipso iure. Et tamen communiter Doctores asserunt illarum legum pœnas in foro conscientiæ non deberi.

4 Coadiuuatur † præterea hæc sententia per text. in c. cum secundum. de hæret. lib. 6. Vbi licet in crimine hæresis ipso iure imponatur pœna confiscationis, tamē bene requiritur sententia declaratoria iudicis super crimine hęresis, antequā executio fiat, qua declaratione facta, statim fieri potest executio per iudices seculares, qui bona hęreticorum capere possunt absque alio processu, imò etiam sine alio iussu iudicis Ecclesiastici, Francus. in d. cap. cum secundum. vlt. not. [Quod intellige, modo bona sint in territorio seculari, aliàs si bona essent sita in territorio Ecclesiæ, fieret executio per fiscum Ecclesiæ. capit. vergentis. vbi Panor. de hæret. d. capit. cum secundum. glo. in cle. 2. de hæret. vers. Ecclesiæ. ita Nauar. lib. 5. de hęret. cons. 12.]

Ad idem text. in l. eum qui delatorem.
5 vbi Barto. ff. de iure fisci. Hinc † Dominus Alexander. in l. si quis maior. C. de transact.

transact.facit theoricam generalem valentem ad multa,quòd omnia iura mundi,quæ dicunt pœnam imponi ipso iure vel facto, debent intelligi ; modo sit secuta sententia declaratoria,per quam declaratum sit,fuisse commissum id,per quod pœna illa veniebat imponenda;aliàs illa pœna effectum, &
6 executionem non sortietur. Facit † etiam tex.in cap.primo.de homic.lib.6.vbi Franc. nu.6.infert,ꝙ & si diffidati, & banniti à populo Christiano possint occidi,etiam si diffidati,sint clerici, cum censeantur degradati; tamen requiritur sententia declaratoria illos fuisse assassinos,vt succedat pœna à iure imposita,vt possint licitè occidi. Facit etiã tex.in c.fœlicis.§. nullus.de pœn. lib. 6. Vbi
7 etiam si † in crimine læsæ maiestatis,& similibus,quibus bona confiscantur, dominium ipsorum bonorum amittatur, & acquiratur fisco ipso iure sine sententia, erit postea tamen necessaria sententia saltem in genere, quæ declaret illum fuisse criminosum, antequàm fiat aliqua executio etiam in bonis.qua declaratione facta illum commisisse crimen læsæ maiestatis, siue diuinæ, siue humanæ, possunt iudices facere executionẽ in bonis criminosi, etiam si catholicos habeat filios.ca.vergentis. extra de hæret.not. per glo.in sum.23. quæst.5.l.quisquis. C. ad
8 l.Iul. maiest. Et † nec obstant iura in l. Manichæos.l.cognouimus.auth.de Nestorianis. C. de hæret. quia illa iura fuerunt correcta per rationem assignatam in d.ca. vergentis.
9 Quinimo veniunt † priuandi ipsi filij catholici etiam legitima,ita notatur per Genzelinum in clem.2.§.cæterum. de senten. & re iudic. quem sequitur Zabarella in d. clem. q.7.& ratio est,quia legitima est quota bonorum,quę pater habebat tempore mortis, sed pater eo in tempore nihil habet, quando bona sunt confiscata.ff.de interdict. & releg.l.secunda.ergo. Præterea legitima tolli potest per contractum : debetur enim ære alieno deducto.ff.de inoffic. testam.l. Papinianus.§.quoniam autem quarta.Hinc si pater vendit omnia bona sua,non potest filius reuocare pro sua legitima. sic ergo cum bona sint confiscata, quia nihil est in bonis,nihil etiam est in legitima]. Et nec obstat, ꝙ legitima debetur iure naturæ, ergo per positiuum tolli non potest. argu. in d. clem.2. §.cæterum.

10 Hinc † Guliel.de monte Laud.in d.§.cæterum. dicebat quod si filij audita condemnatione patris furtim,vel vi, vel dolo suam legitimam subtrahunt, nõ tenentur tamen in foro animæ ad restitutionem aliquam faciendam: quia possunt illam tenere de iure. Nam respondetur quod legitima non debetur de iure naturæ, sed de iure ciuili, licet instinctu naturali, & ideo per ius positiuum tolli potest,vt notat Dyn. in regula. indultum. lib. 6. Præterea ex quo potest tolli per contractum,ergo & per delictum,quia in delictis quasi contrahitur,& per quasi contractum se obligat delinquendo ad pœnam. ff. de iure fisci.l.Imperatores.no. glo.de postul. l.1.§.bestias.

11 [Verũ, quod † diximus, filios catholicos priuandos esse bonis,atque etiam legitima, fallit nisi bona hæretici defuncti nondum accusati essent possessa à filijs catholicis per quinquennium ab obitu ipsius,quia tunc tute ab hæredibus eius obtineri possunt,atque præscriptione defendi,licet sciuerint illum hæreticum fuisse.ita Bar.in l.2. C. de apost. cuius opinionem in fisco seculari procedere existimauit Abb.in c.cum nobis. 3.col. & ibi Fely.de præscrip.Franc.in cap.2.eod.tit.lib. 6.facit gl.in l.Manichæos.C.de hæret.Dicẽs in crimine læsæ Maiestatis non posse quem accusari post quinquennium ab eius morte. Rom.singu.431. At quando bona illa venirent publicanda fisco iudicis ecclesiastici, tunc possunt Inquisitores hæreticæ prauitatis contra hæredes agere vsque ad 40. annos.ita glo.in cap.accusatus.§. penul.de hæret.lib.6.per tex.in cap.2.de præscrip. lib.6. Quod procedit, etiam si bona ipsa essent deuenienda ad ecclesiam Romanam], vt ibi
12 per tex. Ex † quibus sane colligitur duplex differentia inter fiscum iudicis secularis, & ecclesiæ.Primá, bona laici defuncti hæretici, quæ venirent incorporanda fisco iudicis secularis, posse tuta conscientia retineri ab hæredibus post quinquennium, quod secus est in bonis, quæ venirent incorporanda fisco ecclesiæ,quia requiritur tempus 40.annorum.d.cap.2.& d.§.penul. & hæc intellige quo ad bona,quia ad finem vt hæretici memoria deleatur, non solum per annos 40.accusari potest,sed etiam perpetuo, vt annotauit Ioan.Mona.& cæteri in d. c.pen. Secunda differentia est,ꝙ bona defuncti hæretici,

quæ

quæ fisco regio veniunt applicanda, possunt tute post quinquennium retineri, etiam si sciuerint defunctum esse hæreticum. ita Couar.tit.de spõs.2.par.c.16.§ 8.nu.6. At secus, quando venirent ad Ecclesię fiscum deuoluenda, quia ex parte hæredum requiritur bona fides.d.c.2. de præscrip.lib.6.

13 Quis autem sit † fiscus, dic, quod est bursa, ad quam applicantur prouẽtus. ita Card. in clem.2.§.Inquisitoribus.num.3.de hæret. Cui tamen fisco veniant applicanda bona hæretici. Dic, quod si hæreticus erat clericus beneficiatus, talia bona beneficio acquiruntur. c.excommunicamus. §. damnati. de hæret.de conce.præb.quia diuersitatem. Si vero non erat beneficiatus, & tunc eius bona quæruntur fisco ecclesiæ, ita videtur sentire Bal.in l.si quis presbyter. C. de episc.& cler.glo.not.in d.c.quia diuersitatem. si vero erat laicus, & tunc acquiruntur fisco regio, seu domino temporali, vbicunque sint sita, vt l.fin.C.de bon.vac.lib.10. Franc. in c.cum secundum.§.fi.de hæret.lib.6. Verum quando expensæ omnes subministrantur à regio fisco pro erigendo illo summo prætorio, vbi expensis Regis constituuntur, atque mittuntur hæreticæ prauitatis Inquisitores, ad labem illam extirpandam, pro vt fit in Hispania, & tunc condecens est vt omnia bona etiam clerici hæretici beneficiati ad regiũ fiscum pertineant, & ita se habet praxis in Hispania, quæ non est aliena à iure, secundum Oldr. consi.17. ita refert Couar.lib.2. varia.resolu.c.9. num.12.] Concluditur ergo quod si aliquis sit declaratus hæreticus, statim potest fieri executio in bonis eius, exclusis filijs etiam de legitima. Imo hic

14 † appellatione bonorum comprehẽduntur etiam commoditates, quas hæretici habent in bonis. Vnde confiscatis bonis, confiscantur etiam commoditates bonorum restitutioni subiectorum in vita hæreticorum, ita Abb.in cap.cum venisset.col.3.de cõstit.ver. Aduerte. Host.in cap.veniens. de transact.est tertio tex.in l.Statius.§. Cornel.fœlici.ff.de iure fisci.

15 Rursum † non solum hæretici veniunt plectendi hac pœna, sed etiam amittunt omnia, quæ iuris ciuilis sunt, vt l.amissione.ff.de cap.dimin. Hinc perdũt patriam potestatem, quia non habent filios in potestate, ita Bald.in l. nam & ciuium.ff. de his qui sunt sui, vel alie.iur. possunt etiam impunè occidi.l.3. in fin.ff.ad l. Corn.de sicar.l.prodires.ff.de re milit. Vbi qui potest occidere adulterum, multo magis potest eum iniuria afficere, facit glo.sing.in c.fœlicis.verbo, disponant, de pœnis.lib.6.

16 Sunt † prętcrea filij eorum infames, quia infamia paterna eos semper comitatur, & consequenter dignitatum incapaces.l.quisquis.C.ad l.Iul.maiest.c.si quis cum militibus.6. quæst.1. imo priuantur dignitatibus adeptis, vt beneficio ecclesiastico. ita glo.in c.fœlicis.§.quod si quis.verbo, pontificalem, de pœnis. lib.6.

17 Et † nec obstat glo. in c.satis peruersum. dist.56. quia illa glo. loquitur quando crimen læsæ Maiestatis cõmittitur in principem secularem, secus autẽ si in ecclesiasticum. ita glo. in d.§.qđ si quis.vbi Francus.

18 [Sed nunquid † ob crimen læsæ Maiestatis humanæ commissum à parentibus nepotes afficiantur infamia, ac publicorum officiorum indignitate. dic quod sic. ita tenent Cyn.Albericus.nu.4.Saly.in l.quisquis.C.ad l.Iul.maiest. vbi hanc esse communem opinionem tenet idem Salycetus.

19 Quinimo † filios, & nepotes hæretici hac eadem infamiæ pœna affici, etiam si illegitimi sint, ne plus fauoris habeat luxuria, quàm castitas. tenet glo.celebris, & ibi Archid.& Anch. & Docto. communiter in cap. statutum.el primo, de hæret. lib.6. Repertorium Inquisitorum in verbo filij. & probatur si quidem hæc pœna filijs infertur ex eo, quod à sanguine illius hæretici processerint, & sint eius corporis pars. quæ quidẽ ratio etiam in filijs illegitimis obtinet, vt ex Bar.deducitur in l.2. ff.de accusat.& ex l. hos accusare.§.omnibus.ff.eod. Hanc tamẽ opinionem glossæ in d.c. statutum. Anch. & Francus ibi intelligunt in filijs illegitimis & naturalibus tantum, & non in spurijs, aut vulgo conceptis. Verum tu intellige illam in quocunque filio non solum naturali, & illegitimo, sed etiam in spurijs, ac incestis, natisque ex alio coitu damnato, modo pater sit certus. ita Cyn.q.4. & Alber.q.8. in d.

20 l.quisquis. Sunt etiã duodecim casus, in quibus pro parẽtum sceleribus filij puniuntur, quos ponit Afflict.in consti. Neap.tit.2.nu.

21 23. Sed † an veniant filij hæreticorum priuandi beneficijs adeptis, sunt diuersæ opiniones.

siones.Imo.Ioann.And.per text.celeb. in c. vt commissi.§.priuandi.de hæret. lib.6. col. 2.Henricus.in c.vergentis.col.4.& ibi Ananias.col.2.de hæret. Præpositus in cap. satis peruersum.distin.56. Ioan. Lupi in tract. de regno Nauar.5.par.§. 8. fatentur filios hæreticorum priuari ipso iure beneficijs obtẽtis tempore commissi criminis, & est magis communis opinio. vt ibi per Io. Lupi. Quãuis Pan.in d.c.vergentis.post Ant.ibi, & Repertorium Inquisit.in ver.filij, asserãt filios ob crimen læsæ maiestatis commissum à parentibus nequaquam priuari beneficijs obtentis eo tempore, quo pater scelus perpetrauit. eam sequitur Rom. sing. 686. dicens idem esse, siue sit crimen læsæ maiestatis secularis, siue ecclesiasticæ. Vide etiam glo. sing.in cle. 1.§.ipsius.de pęnis.& fortassis illa opinio verior est ex eo, quod nullibi expressum est, filios obtentis beneficijs priuari ob paternum scelus, & qui inhabilis efficitur ad obtinenda, regulariter obtentis non priuatur.ita glo.in d. cle. 1. & hanc opinionem tenet Couar.lib.2.Variar.Resol.c.8.

22 An † vero filij hereticorum nati ante crimen commissum puniantur pœna infamię, & alijs. Dic, quod sic.ita Reperto.Inquisit.in vers.filij.Cast. lib. 2. de iusta hæret. punit.c. vlt.& lib. 1. de potest. legis.pœna.c.7.col.1. probatur in c.filij.de hæret.lib. 6. & non obstat text.in l.2. C. de libert. & eorum liber. vbi probatur filios eam parentum cõditionem sequi quæ est tempore natiuitatis, aut certæ conceptionis, non quæ ante fuerit, vel postea.quo in loco Bald.notat delicta parentum non nocere filijs primo natis, sed tantũ nascituris, quoniam contrahunt rubiginem à linea iam infecta.ad idem glo,in cap. iam itaque.in vers.reatum.1.q.4.nam resp.quod text.in l. 2. loquitur quo ad statum libertatis, & seruitutis, non quo ad alia: nam plerunque quantum ad alia non consideratur status patris tempore conceptionis. l.2.§.in filijs.ff.de decur.l.Diuo Marco. C. de quæst. l.Senatoris filium.ff.de Senat.vbi Senatoris filius dicitur etiam qui natus est ante dignitatem Senatoriam. per quem text. Felyn. & Ripa in c.inter cæteras.de rescrip.Iacobi.de S.Georgio tract.de feud col.4.tenẽt falsam esse opinionem Baldi, dicentis non dici filiũ Regis, eum qui natus fuerit priusquam pater regnum obtineret, nec præferendum fore in successione ei, qui natus fuerit post adeptum regnum. Sed vt reuertamur ad rẽ nostram, colligitur hucusque quod & si pęna imponatur ipso iure, vel facto, semper tamen requiritur sententia declaratoria fuisse commissum delictum, alias illa pœna effectum non habet. Hinc inferuntur multa.

23 Et primo † circa intelligentiam statutorum in religionibus, quibus cauetur, vt qui tale quid fecerit, ipso facto suis officijs sit priuatus, quia expedit, vt per iudicem declaretur antequam executio fiat. Secundo,

24 † si tabellio per sententiam legis est tabellionatu priuatus, & non sit declaratum per sententiam iudicis, semper valebunt eius instrumenta donec declaretur. glo.in §.pen. in Auth.de tabell. Sylu. in ver.heresis.1.q.8. vers.11.in fin.& non obstat ratio Felyn.qui in d.c.1.de constit.num.4.defendendo Abbatem, inquit, quòd si requiratur sentẽtia declaratoria, nulla esset differentia, an ipso iure imponatur pœna, vel ne, & nihil noceret priuatio dominij, quæ ipso iure fit; ex quo non valet ante sententiam. Nam re-

25 spondetur, quod † talis clausula, ipso iure, vel facto, tria operatur, & primo perditionem dominij ipsius rei, probatur in l. commissa.ff.de publi.& vectig. & per Ioam.And. in c.cum secundum.de here.lib.6. Quo fit vt res quælibet per delinquentem alienata à fisco vendicari possit à die commissi criminis, precio ipsi emptori minimè soluto. nã si dominium in fiscum transferatur, & fiscus agit rei vendicatione, sequitur non debere fiscum precium emptori soluere, si quidem agens rei vendicatione ad pretium non tenetur.l.in ciuilem.C. de furt. Hoc ipsum in specie notat Bar.in l. post contractum. C. de

26 donat. col. 4. si tamen † pretium datum ab emptore reperiretur inter bona ipsius delinquentis, teneretur fiscus bona illa capiẽs illud emptori reddere, quod etiam procederet, quando pretium illud conuersum esset in vtilitatem bonorum delinquentis, atque illa vtilitas ad fiscum cũ bonis fuisset delata.quod Bart.notat.in l. 3. ff. de his. quæ in frau.credi.per l.emptor.ff.de rei vẽdic. Verum si alienatio fuisset facta à delinquente ex causa necessaria, puta pro alimẽtis, alienatio licita videtur, nec possent alienata per fiscum vendicari. Sylu.in ver.heresis.1.quæst.8.

Ex

27 Ex his † considerandum est, delinquétem non esse à peccato immunem, si prædicto casu, quo fisco sunt ipso iure bona delata, rem aliquam alienauerit, ipsum emptorem hoc ignorantem decipiens. Sylu. in ver. hæresis. 1. q. 8. num. 14. Cum ipsi emptori immineat periculum ex culpa venditoris amittendi rem, & precium: quod intellige, nisi emptori reuelauerit conditionem rei ita esse; & hoc si tale delictum, propter quod sunt fisco applicata, potest probari: alias si esset improbabile, posset alienare, siue titulo lucratiuo, siue oneroso, vt ibi Syluest. Exemplum de hæresi omnino occulta: quia tunc non incurritur pœna, sicut supra diximus cap. præcedenti.

28 Rursum, † cum hæc clausula, ipso iure, operetur perditioné ipsius rei, hinc sequitur fiscum non teneri ad soluendum debita ab ipso delinquente cótracta post commissum delictum; illa vero, quæ tempore criminis ipse delinquens contraxerat, soluere tenetur fiscus. l. 1. §. an bona. vbi Bart. ff. de iure fisci. Couar. tit. de sponsa. 2. part. c. 6. num. 8. §. 8.

29 Secundò dicta † clausula operatur restitutionem fructuum medij temporis. tex. est in l. eum qui. in prin. ff. de his quibus vt indig. glo. not. in Auth. de incest. nupt. §. 1. vers. imminere. & gl. in extrauag. 1. Io. 22. in ver. disponant. de pœnis. Francus in d. c. fœlicis. §. nullus. de pœnis. lib. 6. nam à die commissi criminis non facit fructus suos, sed statim debentur fisco. Felyn. in c. Rodulphus. de rescrip. [Pau. de Cast. vbi Saly. & Alex. in l. 1. C. de ijs qui. vt indig. qui inquiunt quod tenetur restituere fructus, quos percepit, vel percipere potuit à die cómissi criminis, siue extent, siue sint consumpti, siue effectus sit locupletior, siue non, idem Hippol. singul. 525. incip. clericus, qui commisit. & singul. 268. incip. verus possessor. Dec. consi. 118. Viso instrumento.

30 Quod † tamen secus esset, quãdo ob delictum quis veniret bonis priuandus per iudicis sententiam, vel litis contestationem, id est, criminis accusationem, quia tunc ita fructus recipit, vt nec iudex possit in sententia eosdé fructus fisco adiudicare, siue sint extantes, siue consumpti, ita not. Cardin. in clem. constitutionem. §. cæterum. de elect. Fely. in c. de quarta. nu. 33. de præscrip. Contrariam tamen opinioné tenet Anto. Burg. in c. ad nostram. de emptio. & vendit. dicens etiam in hoc casu fructus à die cõmissi delicti debere fisco applicari propter malam fidem, quam delinquens habuit commisso crimine, & quia titulus ille, quem in re habuit, reuocatur per sententiam, probat hãc opinionem tex. in l. 1. C. de his quibus vt indig. Pau. in l. prædonis. post Bald. ff. de petit hæred. Diaz in sua pract. crim. c. 123. qui dicit communem: & opinionem Card. & Felyni existimat procedere, quando ipse delinquens etiam post delictum in dignitate, officio, aut beneficio debitum ministerium exhibuisset. quod tamen dictum sane intelligédum est, nisi delictum etiam occultum etiam peracta pœnitentia delinquenté ipso iure ministrare impediret: vt si delinquens esset homicida. tunc etenim seruiendo, ac ministrando in officio, quod exercere nõ poterat, dignus esset maiori pœna, quia semper peccaret mortaliter, quo fit vt ei fructus non sint iusta ratione, concedendi, ne suum delictum illi prosit, facit glo. penul. in c. pro illorum. de præb. Hinc Fely. in cap. inquisitionis. 1. col. de accusa. dicit delinquentem non posse tute in animæ iudicio retinere beneficium ecclesiasticum, cui est annexus ordo sacer, quem ipse propter crimen exercere non potest. ex quibus omnib. concluditur dictã clausulam, ipso iure, nil operari quo ad restitutionem fructuum, nisi qñ delinqués dignè post delictum commissum potuisset exercere suum officium.]

31 Tertiò † operatur, vt dicta pęna transeat contra hæredes etiam filios: nam licet aliàs morte delinquentis delicta extinguantur. l. 1. C. si reus. vel accus. mor. fuc. c. admonere. 33. q. 2. cum similibus. cum scriptum sit in lege diuina. Non portabit iniquitaté patris filius, nec econtra. 1. q. 4. c. 1. & 2. Item lege humana, canonica, & ciuili scriptum est, peccata suos authores, non alienos, debere tenere. C. de pęn. l. sancimus. extra de ijs, quæ fiunt à maio. par. c. quæsiuit. Item expressum videtur, ꝙ crimen paternum, vel pœna paterna nullam maculam filio infigit. ff. de pęn. l. crimen. tamen quando à lege, vel canone pœna amissionis bonorum propter crimé læsæ maiestatis diuinæ, seu humanæ inducitur ipso iure, etiã mortuo delinquente, crimen illud tractari potest contra hæredes

etiam

etiam filios, ad effectum, vt fiscus illa bona consequatur: glo. est in l.3.§.quod autem.ff quod quisque iur. quam Doctores communiter ibi approbant. probat etiam text. insignis in c. accusatus. §. pen. vbi Fran. iuncto text. in c. cum secundum. de hæret. lib. 6.

32 Et ratio † est ob atrocitatem delicti, quæ aliquando pœnam facit infligi ob delicta parentum. vt cap. fœlicis. de pœnis. lib. 6. vel quia ideo filij puniuntur, quia in eis paterni criminis exempla metuuntur. l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. Sed ista ratio non videtur concludens, nā sic sequeretur, quod ex quocunque publico crimine pœna paterna deberet filium afficere, quod tamen non est verū. Ideo vera ratio videtur esse, quòd hoc contingit, non vt principaliter puniatur filius propter crimen patris, cum sit innocēs, sed cum pater terreatur ob affectum paternum in pœna filij, magis quàm in sua, vel quàm ipse filius. ff. quod met. cau. l. isti quidem. ad plus puniendum patrem, nedum in seipso, sed & in filio in certis criminibus, (vt est istud) sic statuitur: licèt occasionaliter filius puniatur, vt & pater arceatur à talibus criminibus committendis, cogitans de pœna, nedum sibi, sed & suis filiis infligenda. Sunt etiam & alia crimina, quę morte non extinguuntur. ita glo. not. in rub. C. si reus, vel accus. mor. fuer.

33 Sed an † ista pœna, quæ afficit hæredes hæretici, afficiat etiam hæretici vxorem? Resp. quòd non, quia haud potest fiscus capere bona vxoris hæretici quocunq; modo acquisita, imò pōt vxor res proprias quocunque titulo acquisitas, veluti manu iniecta mox vendicare. tex. in ter. in l. si quis post hac. in princ. ff. de bon. damn. And. Siculus in c. ex literis. de pign. in princ. & quamuis inter ipsos coniuges tacita videatur cōtracta quædam societas, propter quam lucra acquisita constante matrimonio veniunt diuidenda, sicut & damna. l. si merces. §. vis maior. ff. loca. tamen illud intelligitur, quando delictum descenderet ex contractu, secus si [illegible] quia [illegible] non debet pro marito puniri. C. ne vxor pro marito. in rubro, & in nigro. Ad idem facit text. in l. cùm duobus.

34 §. fin. ff. pro socio. vbi si vnus † ex socijs commisit delictum, de quo fuit cōdemnatus, ista condemnatio de communi solui non debet, sed solum de bonis ipsius delinquentis. tex. cum glo. in l. quisquis. ff. de reg. iur. Idem si vnus ex fratribus, qui viuunt in communi, fuit condemnatus propter delictum à se cōmissum, [illegible] debet soluere ex sua portione, non autem ex communi. vt [illegible] cùm duobus. §. Papinianus. in [illegible] getur. quam ad [illegible] Io. de Imo. in l. [illegible] col. de verb. oblig. E[illegible] [illegible] non tam[illegible] ad bona [illegible]

35 Sed quæritur an [illegible] ad fidem rediens [illegible] bona? [illegible] secundum Abb. in c. [illegible] de elect. quod [illegible] priuatio bonorum, vel ab homine, vel à iure, vt est in materia hæresis. c. vergentis. de hæret. per solutam pœnitentiam bona non recuperantur. quod dictum adeo procedit, vt verū sit etiam si indulgentia concedatur à Principe, quia non extenditur ad bona. vt notat Bart. in l. fin. C. de sent. pass. Bal. in l. si ademptis bonis. eod. titu. & ratio est, quia quælibet restitutio Principis debet in dubio intelligi sine alterius præiudicio: quia Princeps [illegible] alteri quæsitum: etiam si rescribat in materia in qua per solam voluntatem possit ius alteri auferre, sicut est in materia beneficiali. facit text. in c. ex tuarum. de vsu pal. c. super eo. de offic. deleg. l. 2. §. meritò. & §. si quis à Principe. ff. ne quid in loco publ. Hinc vassallus feudo priuatus, & postea restitutus, post feudum alteri concessum illud non recuperat, vt per glo. & Doct. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posth. Pariter si [illegible] tuo patre filius spurius legitimatur per Principem, talis legitimatio non trahitur ad præiudicium consanguineorum, qui iam hæreditatem illius patris adiuerant ab intestato. facit text. in l. fin. ff. de nata. restit. Communis est opinio. in d. §. & quid si tantum. fallit tamen si cōcessa fuisset plena indulgentia, quia tunc videtur, quod etiam ad bona trahatur. vt in simili notat And. Sicul. in c. causam quæ. col. 6. vers. ego vidi. de [illegible] restitutio expressè facta fuit ad bona, non tamen trahitur ad bona prius alienata per Principem. vt ibi per Abbatem, quia non intelligitur Princeps tertio præiudicare. Alexan. in capite. inter quatuor. de maior. &

M obed.

obed. nisi facta fuisset restitutio in forma plenissima, vt quia dicatur quod restituit in pristinũ statum nõ obstante aliqua alienatione, quã vult haberi pro non facta: quia tunc restitutus etiam bona in tertium alienata recuperabit, ita Inno. in cap. quia diligentia. de elect. Alex. in d. §. & quid si tantum col. 11. versi. 2. dicens hoc esse notabilissimum verbum. Non tamen recuperabit fructus ex illis bonis perceptos, ita tex. sing. in auth. de Nestorianis. C. de hæret. Ange. in d. § & quid si tantum. Si vero restitutio non fit per gratiam, sed ex iustitia, tunc illa reponit omnia in pristinũ statum, sicut à principio fuerant, & operatur in præiudicium tertij, & trahitur ad bona amissa per quascunque manus ambulauerint. l. 1. §. de qua. ff. de postul. l. in causæ. §. fi. ff. de minor.] Verum conclusio principalis, q̃ semper requiritur sententia declaratoria, quamuis dicatur ipso iure, vel facto, ampliatur.

36 Primo, † quotiescunq; pœna aliqua ipso iure, vel facto infligeretur pro aliquo crimine, quod ita est notorium, quod nullã excusationem habeat, nec aliqua posset tergiuersatione celari. ita text. in c. porro. de diuor. glo. in c. ad nostram. el tertio. de iureiur. 2. q. 1. in primis. glo. in extrauag. 1. versi. non obstantibus. de dolo & contum. in quibus iuribus habetur, q̃ etiam in notorijs requiratur sententia: non enim potest vir vxorem dimittere sine sententia iudicis, etiã si impedimẽtum esset notorium. & sic Dom. Antonius de But. notat in d. c. porro. nu. 8. quòd etiam in notorijs est ordo seruãdus quo ad sententiam, licet non quo ad citationem, & alia. & ratio est, quia separatio matrimonij est pœna, & non est inferenda nisi per iudi-
37 cem. Quare † ex hoc capite excusari videntur à peccato quidã Monarchæ, & alij Principes, & homines priuati etiam ecclesiastici, qui permittunt legatos, aliosq́ue manifestos hæreticos ingredi secum in ecclesia, & [illegible] præsentibus orant, missas audiunt, &c. [illegible] notoriè hæretici sint, & per consequẽs excommunicati c. excommunicamus. de hę-
38 [illegible] Sic etiam † excusantur omnes [illegible] Galliæ & Franciæ, qui Lu[illegible] imo palam confitentibus [illegible] Ratio est, quia in notorijs [illegible] per Concil. Trid. quod communis vsus recipit.

Nauar. in c. 22. nu. 1. de hor. cano. vbi inquit, quod requiritur vt sit denunciatus, & declaratus hæreticus. sic etiam dicit Caiet. in 2.
39 2. q. 12. art. fin. quod licet † Principi propter apostasiam à fide subditi obedire non teneantur, ipso facto, tamen requiritur declaratio criminis, etiam si factum esset notorium. contra Panor. in c. cum non ab homine. de iudi. & Fely. in c. 1. nu. 44. de constit. & in c. Rodulphus. de rescrip. & ratio, quam ponit Caiet. est, quia quandiu notorium facti toleratur à iudice, tolerandum etiam videtur à priuatis hominibus: nam peruersus esset ordo, si priuati tenerentur facere, quod superior timet attentare. quod eueniret si Principe existente notoriè hæretico, ecclesia tacens vellet subditos illi non obtemperare. & ita praxis se habet, vide etiam Sylu. in ver. Assassinus. in fine.

40 Secundo ampliatur, † quod etiam lata sententia condemnatoria, vel declaratoria non tenetur reus ad solutionem pœnæ in foro conscientiæ; non enim tenetur contra se sententiam executioni mandare, neque fisco bona ipsa offerre, ita Couar. titu. de sponsa. 2. par. c. 6. nu. 10. versi. secundo infertur. quamuis Felyn. in c. 1. de constit. & Bald. in l. id quod pauperibus. C. de episco. & cler. contrarium affirmauit. Posset tamen eorum opinio procedere, quando iudex reum condemnaret ad soluendum, vel aliquid faciendum, quod non pertineret ad corporalem læsionem, vt peregrinari, in exilium secedere, in carcere perpetuo manere: has enim in conscientiæ foro cogendum esse reum peragere manifestum est; secus autem si pœna esset corporis afflictiua, vt mortis, vel corporalis læsionis: nam illas tantum tenetur pati, ita Caiet. 2. 2. quæst. 69. artic. 3. Sotus, de iusti. & iure. libr. 1. quæst. 6. art. 6. conclus. 5.

41 Tertio † ampliatur, etiã si adderet lex, quòd nulla requiratur declaratio etiam super facto, sicut fecit Paulus secundus, in extrauag. ambitiosè. quia adhuc erit iudicis executio necessaria: ratio est, quia si lata sententia condemnatoria non debetur pœna in conscientiæ foro, nec etiam debetur casu, quo nulla requiritur sententia, ita Couar. in d. c. 6. versi. tertio. infertur. qui tenet contra Sylu. in versi. Emphyteusis. & in verbo, assassinus. cuius opinio procedere potest, vt

inquit

inquit Couar. in foro exteriori. [tenendo
42 quòd † procedat in foro interiori, dicimus, quod ideo illud est, quia illa non dicitur pœna, sed potius conditio: quia cum summus Pontifex collator, dispensatorque sit beneficiorum, declarat per illam extrauagãtem illa lege, & tacita conditione quemcunque sacerdotem sacerdotia ecclesiæ recipere, vt dum eis bona alienauerit, eisdem sacerdotijs priuatus censeatur. quamuis dubitet Sotus, an super crimine requirenda sit etiã tunc aliqua declaratio ad pacãdas conscientias: attamen de hoc ad vsum se refert ecclesiasticum. Igitur vult Sotus ideo nullam requiri declarationem, quia non est pœna, sed quædam conditio, vt est illa. Qui collegium suis bonis instituit, statuta facere potest, vt si quisque collegarum foris pernoctaret, aut vxorem duceret, ipso facto in cõscientia iura collegij perdat. Sic Reges cum ministros sua voluntate, & tanquam suos ministros eligunt, ac de suo ærario stipendia illis decernunt, possunt tali conditione illos eligere ne munera capiant, aut iudicium vendant, & qui contrarium fecerint, eo ipso nulla alia expectata sententia in conscientia tali pœnæ subiaceãt. Et ideo si conditionem voluerint accipere, tenentur implere: quæ quidem leges, siue cõditiones vim habent in conscientia, quia potuit collegij institutor si libuit sub illa conditione bona sua largiri. sic etiam & Rex. Tamet si cautè ab istis hoc est statuendum, vt leges obligent in conscientia. verum huiusmodi rigor permittitur, vel quando præfectorum negligentia præsumitur, vel quando aduersum legum præcepta inuerecundè, & proteruè agitur contempta exterioris fori pœna, ita Sotus lib.1. de iusti. & iure. q.6. artic. 6. col. penul. Couar. ad 4. lib. Decret. par.2. c. 6. §.8. num.10.]

43 Quarto † ampliatur, vt non solum procedat in pœna legali, sed etiam cõuentionali: nam sicut iudicis executio in legali pœna est necessaria, ita in conuentionali petitio creditoris expectanda est; cũ is, qui pęnam promisit, iusta conscientia præsumat alterũ nolle pœnam recipere, si eam non petierit. Vnde Dec. qui in c.1. in 1. lect. nu.73. de constit. asserit pœnam conuentionalem in foro scientiæ deberi, est intelligendus, si ab illo, cui soluenda est, petatur. Is vero, qui ex conuentione, aut lege pœnam exigit, vel extorquet, nullum peccatum incurrit. Couar. qui supra. num.11. in 1. par. quando lex est iusta, vel pœna conuentionalis licitè in cõtractu deducitur. Corn. consi.69.2.vol.

44 Quinto ampliatur † in mora, quæ ex re committitur, idest, cum lex introducit, efficitque aliquem esse morosum absq; hominis facto, & interpellatione: quia is debitor ipso iure factus morosus dicitur, & tamẽ requiritur declaratio iudicis, ipsum talẽ esse Ita Barba. consi.51. col.16.17. libr.1. Dec. in auth. cassa. nu.14. C. de sacrosan. eccle. Socy. consi.68. nu.59. & ratio est, quia hæc moræ commissio non trahit secum executionem, & ideo iudicis factum requiritur. Gemin. in c. fœlicis. de pœnis. lib.6. Qui tamen sint casus, in quibus mora ipsa re contrahatur, vide Iacob. Menoch. de arbit. iudic. lib.2. casu 220. vbi ponit modos 14.

45 Verum quod de lege † pœnali dicitur, eamq; in animæ iudicio seruandã non esse: ita accipiendum est, vt pœnalis lex, quæ in pœnam criminis sanxit priuationem dominij quarundam rerum, postquã res illæ acquisitæ priuatis fuerint, & in eorum dominium transierint, minimè in animæ iudicio deberi, recipiẽda est in hunc sensum, vt delinquens non teneatur bona illi dimittere, & fisco reddere, donec per iudicem eadẽ bona, vt per legis exequutorem auferantur.

46 Ea vero lex, † (& sic limitatur primo) quæ ob aliam causam impedit alicuius rei priuatã acquisitionem, eiusq; dominij translationem in eum, qui antea nullum ius priuatim ad eam habuit, profecto in conscientiæ iudicio seruanda est, nec hac lege constituta poterit priuatus eandem rem retinere, quippe qui nullum dominium, nec ius in ea habeat lege impediente eius acquisitionem: quæ quidem lex, & si pœnalis est, nullam requirit hominis executionem quo ad pœnam ipsam: cum lege ipsa fiat plena,
47 & integra executio. Hinc † filius spurius qui à lege humana, eademque iustissima, incapax ipso iure constituitur paternæ hæreditatis, non potest bona post ipsius obitũ obtinere in animæ iudicio; non alia ratione profecto, quàm quod lex humana constituens, & efficiens aliquem ipso iure incapacem alicuius rei, eiusq; acquisitionẽ impediens, siue id statuerit ad pœnam, siue ob

aliam causam, in foro conscientiæ vim, &
obligationem habet, ita Couar. in reg. pec-
catum. 2. par. §. 8. nu. 6. Sed dubium venit in-
tricatius disputandum, & in praxi cõsuetis-
48 simum. Quid † si sacerdos, aut clericus in
sacris, vel religiosus bona sua fidei amici
dederit, vt daret filio suo spurio, an sacer-
dos peccet? Respondetur quod fortasse morta-
liter: cum lex humana iusta obliget in foro
cõscientiæ; eiusmodi vero est odium æquũ
in clericorum sobolem, ergo. Secundo cen-
suerim illum fideicommissarium nullate-
nus teneri; eadẽ bona filio clerici adiudica-
re; nam fidem contra ius ciuile lex naturæ
49 seruare non cogit. Quæritur ergo † quo ad
restitutionem, quid de illis bonis agendum
sit? Respondetur quod si clericus amico dat
non sub conditione, vt reddat filio, sed abso
lutè, neque alter sub illa conditione reci-
piat loco filij, sed tanquã sua, etiam si cleri-
cus certam fiduciã concepit, quod amicus esset
traditurus filio, & aliàs non illi relinqueret,
nihilominus ille amicus potest tuto bona il
la in conscientia possidere tanquam sua: &
ratio est, quia & si lex filium inhabilẽ fece-
rit ad suscipiendum ea, quæ nondũ possidε-
bat, priuare tamen clericum suis bonis non
potest, nisi in pœnam, quæ ante iudicis con-
demnationem non obligat, & ideo donatio
facta amico tenet, quousque per cõdemna-
tionem priuetur. Imo nec per fiscum condẽ-
nari ille potest, nisi probetur præsumptio, quod
recipit, vt redderet filio clerici. Quod si tũc
amicus tanquam propria bona vult donare
eidem filio clerici, etiam tenebit donatio.
50 Si vero † clericus dedit amico hac condi-
tione vt daret filio, & amicus hac conditio-
ne suscepit, tunc donatio non tenet; quare
amicus restituere bona non potest, neque
ipse dare filio clerici. facit tex. in l. cum qui.
ff. de his, quibus vt indig. arbitror ergo de
illis bonis antequàm condemnatio fiat, in
conscientia censendum esse, ac si ab intesta-
to [illegible] merentur, & ideo si clericus legiti-
mum [illegible] habet. sua sunt.
51 [illegible] clericus † amicum suum hære-
dem [illegible], data parenti fide de resti-
[illegible]
[illegible]
[illegible] legẽ, quę
prohibet dictam fidem præstari, tamẽ dona-
[illegible]

rès in spurium transferre, & nec dici potest
spurium hac acquisitione priuatũ esse à le-
ge, cũ fiat potius ex volũtate veri domini, quàm
parentis, ex cuius voluntate verus dominus
sciebat ipsum ad id minime obligari. Hinc
subinfertur hæredem scriptũ non teneri in
iudicio animæ spurio hæreditatẽ restitue-
re, etiã si tacitam fidem præstiterit de illa
restituenda, cum promissio illa fuerit facta
cõtra leges, & in fraudem legis: ergo ex ea
non tenetur. l. iurisgentiũ. §. prætor ait. ff. de
pact. & §. generaliter. Nec etiã tenetur in cõ
scientia illa bona ad fiscum deferre, neque
fisco id crimen ab eo commissum pandere:
tum, quia non tenetur seipsum prodere. c. si
quando. de pœn. dist. 1. tum quia in pœnam
legis hãc hæreditatem esse deferendã fisco,
tradunt iura. l. 1. C. de his, qui. vt indig. l. ita
fidei. l. non intelligitur. ff. de iure fis. Pœna
autem in foro conscientiæ non soluitur nisi
post condemnationem. c. fraternitas 12. q. 2.
Nec item tenebitur consanguineis testantis
illa bona tradere, cum iste sit verus hæres,
fides autẽ ab eo data in penam delicti tollit
ab eo hæreditatem, & fisco eam defert post
sententiam. Quod si verus hæres non esset,
hæreditas ad testantis propinquos pertine-
ret. Nec obstat tex. in l. prædonis. ff. de petit.
hæred. quia Iurisconsultus ibi non appellat
hunc hæredem prædonem, sed dicit censen-
dum esse prædonis loco, quia fraudẽ fisco fe
cit, tacitam fidem præstando. Ita Couar. de
52 sponsal. 2. par. c. 8. §. 5. nu. 9. Si tamen † vult
pater filio [illegible] proprias res tutè relinque
re, ita vt filius non excludatur à fisco, tutis-
simum remedium est, omissa cautela, quam
ponit Specul. tit. de success. ab intest. §. 1. ver.
Quid si pater. num. 30. & alia, quam ponit
Bald. in l. 1. C. pro socio. colum. fin. Cepolla
caute. 38. vt spurium hęredẽ instituat sub
conditione, si à Principe fuerit effectus le-
gitimus hæres: tunc enim secuta legitima-
tione patris hæreditatem absque animæ pe
riculo obtinebit, cum institui [illegible] possit in-
capax in tempus, quo capere possit. l. in tem
pus. ff. de hære. [illegible] & ibi gl. in prin.
ff. quib. [illegible] amitt. quam opinio-
nem [illegible] testatur Iason in l. filius
familias. nu. 3. ff. de [illegible].
53 Secundo id, † quod [illegible] pœnam ex-
teriorem non esse [illegible] animæ
iudicio, donec [illegible]

pœna

pœnis exigentibus iudicis executionem. Fely.in c.Rodulphus. nu.384. limitatione.
54 de rescr.Non autem in pœnis,† quæ non requirunt actum aliquem iudicis,sicut pœnæ illæ, quibus quis incapax efficitur alicuius actus, nā tunc tenetur ab actu illo abstinere,sicut filius incapax bonorum paternorum tenetur à possessione bonorum illorum recedere.vt supra diximus.Caie.2.2.q.62.art. 3.Syluest.in ver.pœna.q.48. Huc etiam spectant pœnæ, censuræ à canonibus indictæ: Item pęna irregularitatis,ac etiam quæuis aliæ, quibus propter crimen aliquis efficitur indignus, atque incapax alicuius rei, vel vt sit infamis,aut intestabilis: quia istæ pœnæ in foro conscientiæ effectum habēt, nam nullum actum iudicis exigunt. Franc. in c.cœ.icis.§.nullus. de pœn.lib.6. Sylu.in verbo,pœna.Couar.in reg. peccatum.2.par.
55 §.8.nu.6.Hæc tamē intellige,respectu † incurrentium has cēsuras,nam respectu ipsius infamiæ statim quis efficitur infamis. Respectu verò aliorum,vt repellantur tanquā infames, requiritur sententia declaratoria, facit glo.in clem.1.versic. donec. de deci.sic etiam respectu ipsius excōmunicati statim ipsa excommunicatio absque alia sententia declaratoria affligit. & inhabilitat ipsum quo ad omnes suas potentias, ita vt repellatur à communione,celebratione,cęterisq; actibus excommunicato vetitis. Sed vt ab alijs debeat tractari,& repelli, vt excommunicatus, requiritur sententia declaratoria, ita Ioan.And.in c.2.de rescrip.lib.6. Fely.in c.Rodulphus.nu.39.de rescrip.
56 Tertio nec † procedit in canone imponente pœnam ipso iure ex facto negatiuo: nam tunc nulla monitio, vel sententia requiritur, vbi certū tempus apponitur. [ita text. in l.magnam. C.de contrah.& commit. stipul. aptior text. in c.licet canon. de elect. libr.6. Vbi præfigitur tempus vnius anni accipiēti Ecclesiam parochialem ad se promouendum in sacerdotium, cum pœna perdendi eam ipso iure, si non fiat intra illum sacerdos, & sic pro facto negatiuo, quæ tamē sine vlla præmonitione incurritur.] Syl. in verbo [illegible] §.num.[illegible] Hinc notat Gemin. in cap.1.de vita, & honesta.cler. quòd clerici [illegible] ipso iure priuantur priuilegio clericali absque alia monitione, vel sententia : quia ibi est pœna ex facto negatiuo, vt si non desistant busones clerici intra annum, qui annus debet esse continuus. Sylu.in ver.excōmunicatio.7. nu.57. [Sic etiam si esset constitutio synodalis, continens id, quod ius commune, imponens facto negatiuo pœnā, tunc illa incurreretur, omittendo sine monitione. Fely.in c.2.de magist.alleg. Feder. de Sen.cōsi.109.qui etiam inquit, quòd quo ad Deum satis incurritur pœna, vel culpa sine monitione.]
57 Quarto fallit, quando † pœna non imponitur propriè,vt pœna,sed vt quædam conditio,vel modus rei traditæ. Vt cum testator reliquit aliquid faciendum,vel alias illud amittat,secundum Panor.communiter receptum in c.Raynaldus. super glo. versi. adijciens. de testam. tunc enim non adimpleta conditione,vel modo, non potest tuta conscientia legatum retineri. Nauar. de hor.
58 canon.c.21.nu.48. Hinc infertur,† fœminā, quæ ex mariti testamēto vsufructuaria relicta est in bonis ipsius mariti hac lege, vt castè viuat, omnino teneri vsumfructū restituere mariti hæredibus in animæ iudicio,ex quo castitatem nō seruauit, sic tradit Couar.tit.de sponsal.par.2.c.6.§.8. num.17. versi.11. Nauar. in Manuali.c.23.nū.62.vbi ait secus esse, si mente tantum, vel verbo, vel actū citra copulam fornicata fuerit. [Quamuis Couar.in 2.par.de spons.c.7.§.6. nu.3. inquit, impudicam vitam agere eam fœminam, quæ amplexibus, osculisque virorum vtitur, aut inhonestos tactus spontè patitur,eaq; ratione subinfert legatū amittere sibi relictum sub conditione,si pudicè, ac honestè vixerit . quod Baldus respondet consi.207. vol.4.] Imò concludit Salyc.in l. fideicommissum.C.de fideicom. ꝙ vxor venit hæreditate priuanda,vel legato,vt indigna,licet maritus non [illegible], si castè vixerit,quia tenetur seruare castitatem etiā post mortem mariti, quia intelligitur durare in matrimonio, Hinc etiā qui
59 horas † canonicas non recitauit, vel qui nō facit residētiam in sua Ecclesia parochiali: qui item post obtentā Ecclesiam parochialem,& habitam illius pacificam possessionē non promoueatur ad sacerdotium intra annum,& eo elapso illam retinet, & in multis alijs casibus tenentur omnes in foro conscientiæ,etiam ante iudicis sententiā restituere fructus tanquam iniustè perceptos,

iuxta Conc. Lateran. vltimum. sess. 9. & Pij V. statutum. & Conc. Triden. sess. 23. cap. 1. de reform. §. si quis. & c. licet canon. de elect. lib. 6. Constat enim ex stylo curiæ, mentem Pontificum esse, vel fuisse, vt illo, vel illo casu non possint fructus retineri, & ad ratam

60 teneri ad restitutionem. Vel † item ipso iure beneficium vacare nam Beneficia Ecclesiastica sub hoc, vel illo modo, vel conditione tacitè, vel expresse conferri intelliguntur, vt etiam adnotauit Nauar. in cap. non liceat. 12. quæst. 2. & in cap. fraternitatis. ead. quæst. & causa. Vnde tales pro viribus suis non restituentes, neutiquam sunt absoluendi. ita Cathe. Neap. lib. 4. de recitat. hor. c. 4. & in ijs casibus posset opinio Abbatis, & Felyni in d. c. 1. de constitut. defendi, qui quidē Felynus in c. nam concupiscentiam. eod. tit. multas alias tradit limitationes.

61 Postremò † pro complemento huius capituli considerandum est breuiter, q̄ quando ipso facto pœnam lex decernit, tunc sententia iudicis non est necessaria, vt feratur super pœnam; est enim iam decursa, sed super crimen ad hoc, vt bona possint apprehendi per fiscum, cui non constat de delicto incurso. Satis inquam est, vt hæreticus condēnetur de crimine hæresis, ex qua condemnatione sine alia noua expressione pœnæ oritur ex natura rei condemnatio ad pœnā iuris. ita probatur in c. cum secundum. §. 1. & ibi Francus. in prin. de hæret. lib. 6. & clarius in cap. 1. num. 6. de homi. lib. 6. Sotus de iusti. & iur. lib. 1. q. 6. art. 6. tertia conclusio. [Abb. in c. inter dilectos. prope fi. de excess. præla. allegat tex. in l. 1. ff. ad Turpill. Abb. in c. peruenit. el 1. de appel. Diaz in sua praxi crimi. cap. 123.]

SVMMARIVM.

1 *Preceptum secundum Decalogi, cur separatim traditum, quidque comprehendat.*

2 *Deum in testimonium vocari non debere, qui id semper prohibitum existimant, falluntur: & quare liceat id*

3 *Preceptum 2. Decalogi, quibus casibus modisque violetur.*

De secundo Præcepto Decalogi. Cap. XII.

PRæceptorum ordo exigebat, vt prius ea, quæ ad diuinum cultum pertinerent, fidelibus proponerentur: hoc in primo Decalogi Præcepto erat quidem perfectissimè adimpletum, vbi vt supra tetigimus, dum idolatria prohibetur, latria præcipitur: in quo quamuis implicitè præceptum videatur, ne sanctum Dei nomē siue blasphemando, siue in vanum iurando

1 dehonestaretur; Deus † tamen pro rei magnitudine separatim hoc præcipere dignatus est, dicens. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Quo quidem præcepto omnia illa, quibus Deus ipse, quantum in nobis est, inhonoratur, prohibita intelligimus. Sicut in priori illo, omnia illa ad eius cultum spe

2 ctantia iussa non dubitamus. Hinc † illorū error confunditur, qui diuinum nomen in veritatis testimonium afferre semper existimant prohibitum: cum sit potius religionis actus Deum testem debitis circunstantijs vocare. Scriptum est enim. Deutero. 6. Deum tuum timebis, ac per illius nomen iurabis. Ratio vero est in promptu, quia diuini testimonij adhibitio fidei quidem est protestatio, qua Deus omnium conditor, omnium prouisor, nil inultum relinquens, omnium habens notitiam, sicut recognosci

3 tur, ita & prædicatur. Igitur illi † tantummodo hoc præceptum violant, qui nulla præuia deliberatione ad iusiurandum confugiunt. Qui quando necessarium non est, nempe vbi absque iuramento fidem sibi adhiberi credunt, iurare tamen non desistunt. Qui in minimis etiam iurare nó dubitant: Qui iocando, aut ridendo sacrum Dei nomen, aut sacra Dei verba assumūt: Qui Deū mendacij sui testem vocare tentant. Qui Deū, aut Sanctos blasphemare audent: Qui vota, quæ Domino vouerint, reddere nolūt, de quibus omnibus suo ordine tractabimus.

SVMMARIVM.

1 *Iuramenti definitio quæ.*

2 *Iuramentum duplex assertorium, & promissorium, & vtrunque tres comites habet, & quos.*

3 Iura-

3 *Iuramentum promissorium firmius, & fortius obligat, quàm votum.*

4 *Iuramentum aliud incautum, aut dolosum.*

5

De iuramento, eiusq; speciebus. Cap. XIII.

1 IVramentum † est assertio, vel negatio de aliquo, sacræ rei attestatione firmata. Non enim solum ille iurare creditur, qui Deum testem inuocat, sed etiam qui per sacra Euangelia, aut per venerabile Crucis signum, aut per martyrum reliquias iurauerit. Diuiditur
2 † autem in duas species: nam quoddam dicitur assertorium, quoddam vero promissorium. Assertorium dicitur, vbi de re præsenti, vel præterita aliquid asseritur, vel negatur: Promissoriũ vero, vbi in futurum quid faciendum, vel non faciendum promittitur.
3 [Et hoc † iuramentum promissorium inducit fortiorem, & firmiorem obligationẽ, quàm votũ, vt latissimè probat F. Michael à Medi. lib. 5. de sacrorum hominum continentia. cap. 23. quia licet votum inducat venerantiorem obligationem, quàm iuramentum, eo respectu, quod principale obiectum est ipsemet Deus, alia tamen ratione iuramentum, quod fit homini est fortius, & firmius; tum, quia non solum sicut votum obligat per illud diuinum ps. relatum in cap. 1. de voto. Redde vota tua. sic iuramentum obligat per illud diuinum, Redde iuramenta tua Deo. Et per illud præceptum, Non assumes nomen Dei in vanum. Exod. 20. Sed propter hoc, quod iuramentum obligat non solum Deo, sed etiam proximo, adeo quod licet Pontifices passim absoluant iusta de causa à voto, à iuramento tamen, quo iurans obligatur proximo, non absoluunt, nisi de consensu eius; tum, quia licet votum metu emissum sit ipso iure nullum. per cap. 1. de ijs, quæ vi. iuramentum tamen metu contractum est validum. cap. verum. de iureiur. ca. ad audientiam. cap. Abbas. vbi glo. solennis, de ijs quæ vi.] Vtrumque autem horum habere debet semper tres comites, iudiciũ, iustitiam, & veritatem: si deest iustitia, iniquum dicitur, si iudicium, temerariũ, si veritas, falsum. capitu. 2. 22. q. 2. Quæ periuria prohibita intelligimus, vbi à Domino præcipitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Si enim vanum dicitur, quod frustra fit, suoque caret fine; profectò falsum iuramentum in primo gradu est vanitatis: caret enim veritate, quæ medulla dicitur sacramenti, & pari ratione temerarium ex eo iudicatur vanum, quia necessitate caret. Et iniquum vanum quoque censetur, ex eo, quod
4 iustitiæ ornamento spoliatum est. Est † autem & aliud iuramentum, quod incautum dicitur, aliud vero, quod dolosum, quæ quandoque seruanda sunt, quandoque vero non, sed hæc iam particularius sunt explicanda.

SVMMARIVM.

1 *Iurare per creaturas, an & quando sit licitum.*

2 *Iurans per vitam propriam, quid intendat, & iuramentum execratorium dicitur.*

3 *Iurans per creaturas quo casu, tum periurus, tum idolatra sit.*

4 *Periurus non est, qui iocando per lapidem iurauit, non adimplens promissum.*

5 *Iuramentum per creatorem maius, quam illud per creaturas; & quo casu ècontra.*

6 *Formulæ huiusmodi, in mea conscientia, per meam fidem, an sint iuramentum. & num. sequen.*

8 *Iurans per Euangelia, Deo honorem latriæ debet exhibere.*

9 *Mos quorundam reuerentiæ plurimum hominibus, parum Deo exhibentium, corrigendus, secundum Host.*

10 *Iurare per inhonesta membra Christi, vel Virginis, an sit mortale: & quid de iurante per membra Dei. nu. seq.*

12 *Iuramentum est, ita dicere; Hoc ita verum, sicut verus est Deus; sicut vera Euangelia, & huiusmodi. & quare.*

13 *Iurantis per vitam Dei, mens spectanda, qui tum cohibendus, tum grauiter puniendus.*

14 *Iuramentum ab idolatra factum, an sit obligatorium.*

Per quæ iurare sit licitum. Cap. XIIII.

LEgimus in Deuter. cap. 6. Dominum Deum tuũ timebis, illi soli seruies, ac per nomé eius iurabis. Vbi expressè permissum cognouimus, quñ iurandum erit, licitum fore per sanctũ Dei
1 nomen iurare. Per † creaturas vero nõ; sed ita tantummodo licitum iudicamus, si in Deum & ipsæ referantur, quatenus in ipsis scilicet diuina refulget veritas, ideoq; vbi per Euangelia iuratur, idem erit, acsi per diuinam veritatem, quæ per Euangelium nobis innotescit, iuratum esset. c. etsi Christus. de iureiur. Posset tamen aliter habere sensum; nec quidem detestandum, qui per creaturas iurat; nempe si quod in iuramento nominat, diuino intendat supponere iudicio, si aliter quam ipse asserit, se habeat.
2 Sic qui † per vitam suam iurat, videtur dicere, Deus mihi vitam adimat, si quod iuraui, verum non existit. quod quidem iuramentũ dicitur execratorium: si vero per creaturam iurando, diuinam illi intendit exhibere reuerentiam, erit omnino illicitum, ac blasphemia detestanda. cap. clericus. cap. si quis per capillum. cum ibi notatis. 22. q. 1. Porro si quod per creaturam adimplere iurauit, fa
3 cere recuset, periurus † existimabitur, nisi iocandi animo, potiusquam iurãdi, illa verba protulerit. Exemplum, si quis centum dare promittit, & omnino adimplere per lapidem iurat. Hoc casu est ipsius intẽtio prius exploranda: si enim authori lapidis reuerentiam exhibere intendebat, dum per lapidem iurabat, nõ equidem male iurauit: sed si non adimplet, dicetur periurus: si vero lapidi ipsi reuerentiam, & venerationem exhibere volebat, idolatriæ peccato tunc peccauit, & tunc periurus dicitur, si adimplere
4 recusat. Sed si † iocandi animo, potiusquam iurandi dixisset, per lapidem hunc dare promisso; si nõ adimpleret, non esset periurus: cauendus tamen semper erit hic iurãdi modus. Torrecre. per illum tex. in c. ecce. 22. q.
5 5. [illegible] enim vero semper maius † illud reputabitur iuramentum, quod per creatorẽ fit, quàm quod per creaturam, ideoque maius peccatum existimatur illud iuramentũ, quàm illud non seruare. ratio est, quia quãto id, quod iuratur maius sanctum est, tanto maiori pœna dignum est periurium. c. mouet. in fin. cum ibi not. 22. q. 1. Solemnitas tamen maior, & deliberatio maior in iuramẽto per creaturam cum debita ad Deum relatione adhibita causari potest, vt hoc violare maius sit peccatũ, quam illud per creatorem simplici verbo factum: glo. & alij. in cap. si aliqua. 22. q. 1. Sed hic aduertendum,
6 † quasdam reperiri in ore multorum frequentissimas oratiunculas, quæ iuramenti formam præseferunt: cum tamen vera iuramenta non sint, quod præcipuè ex intentione cognosci poterit. Complures enim sunt, qui interrogati semper respondere solent, ita est in veritate, ita est in fide mea, ĩ mea conscientia, qui vere iurasse iudicãdi sunt, nisi alia sit eorum intentio: non enim dicentes Deum in testimonium adducunt, sed potius verè ita esse asserunt, seipsos fidem suã in testem afferentes, sicut communiter Principes vti solent, idemque dicendum probat Caiet. in 2.2. q. 89. art. 6. de illo, qui dixisset, per fidem meam. Sed de hoc dubitat Sotus lib. 8. quæst. 1. art. 1. col. 2. in fin. vbi inquit,
7 † quod quando additur per meam fidem, &c. videtur ibi species conflari iuramenti: nam per accusatiuus, videtur formam testis inducere: cuius quidem pia dubitatio ante factũ de consilio amplectenda est, vt etiam ab ijs, quæ speciem mali habent, abstineamus. Post vero factum non est necessario ei inhærendum: nam siue dicant per, siue in, nihil iurant. Nauar. in Manua. c. 12. num. 2. versi. 4. nisi (quod & ipse sentire videtur) rem aliquam sacram in testimonium adduxisset, fortasse dicens: Per sacra Euangelia, aut per sanctam Crucem. Sed ex his more solito, multorum deducamus dubiorũ solutiones.
8 Prima. Qui per sacra † Euangelia, aut reliquias iurat. iuxta tex. in cap. si aliqua. 22. quæstio. 1. & cap. habemus. velle debet saltem habitualiter, si non actualiter Deo illum latriæ honorem iurando exhibere, nõ autem creaturæ. cap. & si Christus. de iureiuran. quia species idolatriæ esset, si honorificentia creatoris transferretur ad creatu-
9 ram. Hinc arguit Hostien. † in d. cap. contra illos, qui plus homines, quàm Deum honorant, qui coram [illegible] transeuntes nullam inclinationis reuerentiã exhibent, & quando coram domino veniunt; quasi idolum ip

sum

ſum colunt, iungendo manus, genuflectendo, non ſolum pileum, ſed etiam zonam, & clamydem remouendo, contra illud, quod dicitur Ioan. Apoca. 19. vbi Angelus dixit Ioanni cadere volenti ad pedes eius, Vide ne feceris, conſeruus tuus ego ſum. Et licet reuerentia ſit maioribus exhibenda. de maior. & obed. ſuper his. & cap. is qui. & ipſi debeant illam recipere, ne contemni videantur. ff. de offic. præſid. l. obſeruandum. tamen eſſet hæc idolatria ſecundum eum corrigenda, & quæ recipitur, & exhibetur, ita refert Dom. Anto. de But. in d. cap. & ſi Chriſtus.

10 Secunda. Qui per † Chriſti inhoneſta membra iurat, ſi contemptus deſit, & ſcandalum, venialiter tantummodo peccare credendus eſt, vt no. Sylu. in ver. iuramentum. 2. q. [illegible] aliàs mortaliter peccaſſe iudicandus eſt. Hinc Carolus Cæſar lege lata in Toletano conuentu, pœnas ſtatutas contra blaſphemos ſanxit infligendas eſſe contra iurantes per membra Chriſti, & Virginis glorioſiſſimæ, & ita intelligitur. text. in cap. ſi quis per capillum. 22. quæſtio. 1. & in Auth. vt non luxur. cont. natu. & ratio eſt, quia licet membra illa in Chriſto, cum verus homo ſit, vere exiſtant, qui tamen nominare audent, videntur quodammodo ipſum contemnere; quaſi ſit etiam in ipſo aliquid contemptibile, ideoque quaſi blaſphemi puniũtur. Nauar. cap. 12. nu. 84. verſi. 2.

11 Tertia. Per Dei † membra iurare, quaſi credendo Deum corporeum, nobiſque ſimilem, grauiſſimum eſt peccatum. 22. q. 1. ca. ſi quis per capillum.

Quarta. Qui ſub tali verborum conce-
12 ptione proferunt iuramentum, † hoc verũ eſt, ſicut Deus verus eſt, vel ſicut Euangelia vera ſunt, vel ſicut verum eſt, Chriſtum eſſe Virginis filium, acerrimè reprehendendi ſunt, & habendi ſunt tanquam blaſphemi: imo etiam ſi affirmatio illa veritate nitatur, adhuc tamen qui hiſce verbis vtuntur, non effugiunt blaſphemiæ crimen, & culpã; ratio eſt in promtu, quia noſtrarum veritatum nulla eſt cum diuinis comparatio: eſt etiam quædam non infima blaſphemiæ ſpecies, quæ vel à noſtra ſuperbia procedit, vel noſtra inflammatur iracundia, dum nobis tantam fidem præſtari affectamus, qui & decipi, & decipere ſolemus, quanta debetur veritati diuinæ. Sotus de [illegible] & iure. lib. 8. q. 2. art. 3. colum. 4. in [illegible]

13 Quinta. Qui iurando dicunt, Per † vitã Dei, interrogandi ſunt qua mente id dicãt: ſi enim intelligunt Dei vitam in teſtem adducere, cohibendi ſunt ab hac indeuota, & irreligioſa iuramenti formula, ſed nõ quaſi pro blaſphemia puniendi: Si vero id dicunt, quaſi Dei vitam iudicio alterius ſubijcere volentes, ſi falſum dicunt eo modo, quo vt ſupra diximus, qui per vitam ſuam iurant, Dei iudicio, ac punitioni eam ſubmittunt: Si falſum iurant, grauiſſimas cogendi ſunt dare pœnas: eſt enim hoc hæreticum credere, vel Deum ſuperiorem habere, vel eum mortalem eſſe, & eius vitam terminum poſſe accipere. vt inquit Couar. in rub. de pact. par. 1. §. 7. verſi. 6. hinc.

14 [Sexta. Vtrum † iuramentum ab idolatra factum ſit obligatorium? Reſpondeo ſecundum Ray. quod ſic. ſi illud, quod promiſit, ſit licitum: cum enim [illegible] iurauerit, peccatum in modo iurandi commiſit, ſed ſi illud ſeruat, in hoc bene facit; & ſi non ſeruat, peccatum peccato addit. Chriſtianus vero ſi non poteſt aliter fidem dictis eius adhibere, & expedit ei ab illo cautionem habere, licet ille peccet iurando, iſte tamen non peccat recipiendo. Exemplum huius habetur de Labam. Gene. 21. & de Achimelech. Gen. 21. 22. q. 1. mouet te. vbi vide Auguſtinum.]

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum ſummæ maieſtatis religioniſq; eſſe, & apud ethnicos fuiſſe.*
Clymiæ religio in iurando.
2 *Requiſita in iuramento quæ.*
3 *Iurantes ſe quædam leuia facturos, quæ ſunt indifferentia, peccant; quæ vide.*
4 *Iuramenti occaſio, & neceſſaria, & iuſta eſſe debet.*
5 *Iuramentum caſibus nouem ſit licitum.*
6 *Iurantes in re leuiſſima, vt ementes vendenteſque, quando venialiter, mortaliterue peccent.*
7 *Iurantes ſupererogationis opus aliquod ſe non facturos, quomodo peccent, vel obſeruare teneantur.*

Iura-

8 *Iuramentum faciendi aliquid, quod melius est non facere, an sit obligatorium, possitq; propria auctoritate contrauenire.*

9 *Iurans aliquid indifferens, an seruare teneatur. vide remissiuè.*

De Iudicio, ac Iustitia, iuramenti comitibus. Cap. XV.

1 TAntæ † maiestatis, tantæque
religionis est iuramentum, vt
vt si ad illud inconsideratè
recurratur, iam virtus non
existimetur, sed vitium. Quin
apud antiquos ethnicos tātę religionis fuit
iuramentum, vt teste Basilio in sermone ad
adolescentes, Clymias vnus ex familiaribus
Pythagoræ, cum per iusiurandum trium talentorum
mulctam posset effugere, exoluere
maluerit, quàm iurare, tametsi recto iuramento
vsurus esset. Quod si iuramentum
apud eos, qui ambulabant in tenebris, tantæ
venerationis erat: quantæ esse debet
apud nos, qui versamur in media luce Euāgelica?
saltem illud studeamus, vt quæ in
eo requiruntur, attendamus. Requiruntur
2 † autem plura, & primo quidem iudicium,
& discretio, hoc autem adhibuisse illa credendus
est, qui ad iuramentum non nisi maxima
necessitate, cum veritas in facti quæstione
dignosci non possit, recurrendum
duxerit. Nec etiam in omni facti quæstione,
sed in illa tantummodo, quæ per aliam
viam, quàm per iuramentum, innotescere
nequeat. In qua rei magnitudo, ac pietas,
vt Deus in testimonium vocetur, dignum
esse suadent: nam contemnere potius creditur,
qui vbi nec honestum quidem hominem
ad ferendum testimonium vocare dignum
duceret, ibi Deum testem dare vellet.
Sotus de iusti. & iur. lib. 8. quæst. 2. art. 3.
3 Hinc † etiam errare illi cognoscuntur, qui
minima quædam, & indifferentia, hoc est,
quæ neque peccata sunt, neque virtutes,
aut non facere iurant. Ecce enim iurat ille
lapidem frangere, ad quem fortasse pedem,
aut tibiam offenderat. Alter vero iurat nunquam
in terram aquam mittere, aut alia
leuissima alia. isti ita iurando peccant, quia
absque iudicio, iuramenti comite, iurasse
noscuntur. cap. 2. 22. q. 2. Non quia verè periurij
crimen committant, sed quia incantè
iurant, & periurij grauissimo crimini se exponunt.
Sed cum ad iuramentum recurrimus,
non satis est hoc solum considerare, an
4 † iuramentum necessarium sit: nam oportet
etiam inquirere, an iustum sit: quantumuis
enim res sit magna, ac mente reuoluta,
si iniusta sit, non est facienda: ita nec
etiam iuramēti vinculo permittenda: deest
enim iuramento huic iustitia, quæ ipsius
comes debet esse indiuiduus; vnde qui homicidium,
aut furtum, vel quid simile iurant
se perpetraturos, peccare quidem dum
iurant, comprobantur, non tamen adimplere
coguntur, imo nec erit aliqua dispēsatio
necessaria. Sot. lib. 8. q. 1. art. 7.
5 [Rursum. † Sciendum est, quod iuramentum
propter nouem causas efficitur licitū,
secundum Alex. titu. 1. de exposit. secundi
præcepti. Quarum septem sunt propter bonum
introducēdum, & duæ propter malum
amouendum. Prima igitur causa est pro veritate
confirmanda. 2. Corin. 1. fidelis Deus,
quia sermo noster, qui fuit apud vos, non
est in illo, est, & non. Item pro veritate declaranda.
Deut. 19. In ore duorum, aut triū
stat omne verbum. Hinc secundum iura nō
est testis, nisi iuratus. Item pro amicitia cōtrahenda.
Gen. 26. Dixerunt viri Gerare
ad Isaac, sit iuramentum inter nos. Item pro
pace reformanda. Genes. 26. Iacob iurauit
Laba. ext. de iudic. nouit. Item pro fidelitate
seruanda. 2. Reg. 5. Venerunt senes Israel
ad regem, & percussit cum eis fœdus coram
Domino. ext. de elect. significasti. Item pro
obedientia, & subiectione cognoscenda, sicut
iurauerunt viri Galaad ipsi Iepte. Iud.
11. de elect. c. significasti. Item pro consuetudine
Ecclesiæ seruāda, vt Canonici. Exod.
24. filij Israel data lege iurauerunt se Domino
seruituros. Item pro calumnia sopienda:
vt quando fit iuramentum de calumnia
in contestatione litis. Hebr. 6. Omnis controuersiæ
ad confirmationem finis est iuramentum.
Et pro infamia purganda. ext. de
purgat. cano. per totum. Hæc glo. in c. nullus.
ext. de iureiur. Vnde versus. Pax, & fama,
fides, reuerentia, cautio, damnum, defectus
veri, sibi possunt iura caueri.] Hæc
dixisse sufficiat, nunc ad particulares decisiones
more solito descendamus.
6 Prima. Qui in re † leuissima, atque inani
iurant, siue etiam frequenter, & absque
necessaria

necessaria causa, sicut ementes, & vendentes sæpe facere nouimus, peccant quidem, eo quòd iudicium in iurando non adhibet, sed venialiter tantum, si veritas non defuerit. Sot. lib. 8. q. 2. artic. 3. col. 7. Si tamen esset contemptus, vel notabili periculo peierandi se exponerent, peccarent mortaliter. Sylu. in ver. iuramentum. 2. q. 8.

7 Secunda. Qui † monachalem habitũ non assumere iurat, siue eleemosynam non dare, vel aliud supererogationis opus non facere, venialiter tantummodo peccat: non enim ad hoc tenetur. at si in necessitatis articulo, vbi ex præcepto etiam obligaretur, non facere iurasset, mortaliter peccasse iudicandus erit. Sot. lib. 8. q. 2. art. 3. vers. 5. cõc.

8 [Et talis siue † venialiter, vt in primo casu: siue mortaliter, vt in secundo, obseruare iuramentum tenetur. Nec etiam iuramentũ de non faciendo ea, quæ melius est facere, vel de non faciendo ea, quæ melius est non facere, quàm facere obligat. Ideo iurans, quòd non tenebit aliquem in suo seruitio, quem aliàs esset melius retinere, quàm non retinere, vel quòd non loquetur cum proximo, cum quo alias melius esset loqui, quàm non loqui, vel quòd non faciet subuentionẽ temporalem, quàm spiritualem, quod alias melius esset facere, quàm non facere, vel quòd non visitabit infirmum in domo sua, quem aliàs melius esset visitare in domo, quàm non visitare, & sic de similibus, non obligatur ad obseruandum quod iurauit. Vnde Tho. 3. distin. 39. artic. 3. inquit, quòd quando quis facit, quod est melius, non est periurium, sed periurio contrarium. De omnibus enim talibus intelligitur illud, quod habetur. 22. q. 4. in malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti non facias. Propter reuerẽtiam tamen diuini nominis inuocati, & ad punitionem temeritatis sic iurantiũ, & propter reuerentiam eorum, qui præsunt, non debet quis auctoritate propria venire contra quodlibet iuramentum incautum. Sed pro aliquibus recurrere debet ad aliquem superiorem suum, qui à tali iuramento debet absoluere ipsum, vel declarare eum nõ obligatum: maximè, quãdo potest oriri dubium, vtrum obseruatum vergat in peiorẽ exitum, quàm non obseruatum. Contra tamen quodlibet iuramentum, quod derogat charitati, vel eius perfectioni, vel disponẽtibus ad eam potest homo venire propria auctoritate in casu necessitatis.]

9 Qui iurat † aliquid indifferens, vt in terram non spuere, vel per locum aliquem non transire, an seruare teneatur, vel ne. in cap. 7. examinabimus.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum triplex, solennizatum, deliberatum, & inconsideratum: vnde & triplex oritur periurium. nu. seq.*

3 *Iuramentum carens veritate, mortale esse, quando id locum habeat etiam in minima re.*

4 *Iuramentum promissorium, tum mortale, tum veniale, pro intentione iurantis.*

5 *Periurium assertorium nulla causa excusatur.*

6 *Discretionis annos, qui attigit, peierans, mortaliter peccat.*

7 *Iurare turbato animo falsum, modo veniale, modo mortale est peccatum.*

8 *Falsum pro vero habitum, iuramento firmare, non est peccatum.*

9 *Iuramentum in re falsa, etiam iocando, mortale.*

10 *Personæ publicæ à falsum iuraturo iuramentum exigere licet, priuatæ verò, an, & quando.*

11 *Iuramentum deferre suspecto de transgressione, mortale est.*

12 *Iurare in re, quam scit iurans se tempore præstituto non præstaturum, mortale est.*

13 *Iurans falso leue aliquid non fecisse, peccat mortaliter. & quare.*

14 *Iuramentum promissorium in re leui si fit animo non implendi, lethale. & nu. 17.*

15 *Iuramentum de re mala non tenet, peccatum tamen parit.*

16 *Mulieres iurantes iratæ, verberaque aut similia minantes pueris, peccant venialiter.*

De veritate, præcipuè iuramenti comite. Cap. XVI.

EXigitur quidem iustitia, & iudicium in iurando, sed multò magis veritas. Ideoque sciendum est. secundum Turrecre. in cap. habemus. nume. 3. 22. q. 1. quod

1 iuramentum † triplex est, quoddam delibe-

ratum,

tatum, & solemnizatum, sicut quãdo testes iurant super sancta Euangelia in præsentia iudicis. Quoddam est deliberatum, sed non solemnizatum, vt quando quis in occulto iurat aliquid cum deliberatione, intendens illud per diuinæ veritatis testimonium cõfirmare. Quoddam vero est, nec deliberatum, nec solemnizatum, sicut quando quis iurat in communi sermone, non attendens quem inuocat, & ad quid, sed ex quadã con-
2 suetudine, & secundum hoc† periurium tripliciter potest committi. Et si committatur in iuramento deliberato, & solemnizato, mortale peccatum est, & enorme, reddens etiam personam infamem. Si vero committatur in iuramento, nec deliberato, nec solemnizato, tunc non est peccatum mortale, sed veniale, per hoc, quòd lingua in lubrico posita est: verum si committatur in iuramento deliberato, sed non solemnizato, & tunc aut deliberat de dicto tantum, sed non de iuramento superaddito, idest non attendit ad iuramentum, & quasi non percipit se iurare, sed ex lapsu linguæ in iuramentum prolabitur, & quia tunc quasi nesciens iurat, non peccat mortaliter, sed tãtum venialiter, quia nesciens non reputatur voluntarius: modo perniciosum non sit mendacium. concordat D. Tho. in 3. sent. si vero deliberat de dicto, & iuramento, tunc talis regu-
3 la proponitur. Vnumquodque † iuramentũ, quod veritate caret, esse mortale peccatũ, nec aliqua vtilitatis causa, aut necessitatis excusari: magna enim culpa est testem falsi Deum adducere, quod adeo verum est, vt etiam si minimum, quod verum esse iuratur, & tamen falsum est, mortale peccatum esse credatur. Exemplum, si quis iurat palpebras non mouisse, mortaliter peccat: nam etiam hic in falsę rei testimonium Deum vocare audet, sed hoc in assertorio iuramẽto tantummodo locum obtinet. In promis-
4 sorio† vero distinctione indiget: nam si quis calamum dare promittat, si promissionis tempore verè, qđ promisit adimplere cogitat, licet postea non adimpleat, venialiter tantũmodo peccat. paruitas enim rei à peccato mortali excusat. Si vero nec etiã quando iurauit, adimplere promissum cogitabat, mortaliter peccasse existimandus est, quia testem falsi Deum adduxit: nam qui dare promisit centum, tenetur habere propositũ saltem tẽpore promissionis illud adimplere suo tempore, hoc si falsum est, iam Deũ in falsi testimonium adduxit, ideoque mortaliter peccauit. Sot. lib. 8. q. 1. artic. 7. col. 2. & 3. sed ad dubiorum decisiones ex his eliciẽdas accedamus.

5 Prima. Periurium † assertorium, quod est falso Deum iurare circa materiam, quæ est de præsenti, vel præterito, mortale peccatũ esse manifestissimum est, siue fiat ad cauendum sibi mortem, vel ad tuendam innocentis, aut Regis vitam, vel ad liberandam ab incendio, vel proditione totam Rempublicam, aut ad eripiendam ab æterna morte proximi animam. ita Couar. in rub. de pact. par. 1. §. 1. vers. sexto.

6 Secunda. Qui † postquam annos discretionis attigerit. iuxta text. in c. 1. de delic. puer. peierat, mortaliter peccat, siue hoc fecerit vtilitatis propriæ, siue alienæ causa, gratia iocandi, aut excusandi, aut metu. ita Nau. in c. 12. nu. 5. qui reprobat opinionem. gl. in c. veniens. extra de iureiur. asserentis non esse amplius, quàm veniale, iurare falsum iocandi causa, quia cõiter reprobatur.

7 Tertia. Et si † inconsideratè, turbatoque animo iurare falsum, non aduertẽs, an illud sit falsum, peccatum sit veniale. secundum D. Tho. 2. 2. q. 89. artic. 3. tñ qui inconsideratè, turbatoq; animo falsum iurat, si cũ aduertit, paratus non sit desistere, à mortali non excusatur, secundum Caiet. d. art. 3. Si vero contrarium haberet animum, scilicet cum aduertit non falso iurare, venialiter tantummodo peccaret. Sylu. in ver. iuramẽtum. 2. num. 6.

8 Quarta. Qui † qđ falsum est, verum putans iureiurando asserit, peccasse non iudicatur: nisi diligentiam, quam in illo cognoscendo adhibere tenebatur, sua culpa non adhibuit, quo casu ex quãtitate culpę quãtitas peccati existimatur. Sot. lib. 8. quæst. 2. artic. 1. de iust. & iur.

9 Quinta. Qui † falsum credens, quod falsum est cum iuramento affirmat, ét si iocandi cã id fecerit, mortaliter peccat. Turrecre. in sum. 22. q. 2. tex. in c. homines. 22. q. 2.

10 Sexta. Qui † inducit, seu exigit iuramentum ab eo, quem scit falsum iuraturũ, non peccat: modo exigat publico funge[illegible] officio, & munere. iuxta ord. [illegible] iuris. c. [illegible] 15. 22. q. 1. Couar. tit. de pac. par. 1. § 4. [illegible] in

fin.

fin. verum si hoc faciat, vt persona priuata, mortaliter peccaret. vincit.n.is homicidam. 22.q.5.c.si qs conuictus.& c.seq.Card.in cle. vni.de iureiur.nisi is, quem scit falso iuratu rum, esset iam paratus iurare, puta, qa se offerret, & esset aliqua rationabilis causa ad recipiendum tale iuramentũ: nam tunc reci piens non peccaret mortaliter, sed tantum de ea priuata persona intelligitur, quæ ad iurandum inducit, vel disponit, quem scit, vel probabiliter credit periuraturum. pulchre Turrecrem. in c. quãuis. 22. q.1. Hinc
11 † infert Pan. in c.clericos.de coha.cler.& muli. q̃ nunquam est deferendum iuramentũ illi, contra quem est vehemens suspitio de transgressione eius, & deferens peccat mortaliter.c.ille 22.q.5. Quod nota contra nõnullos Confessarios recipientes à pœnitentibus iuramenta de abstinendo ab aliquo peccato, sed potius pœnam statuant.

12 Septima. Qui † qđ adimplere posse non credit, cum iuramento promittit, mortaliter peccat, veluti si iurat se ad certum tempus persoluturum debita, probabiliter credens non futuram sibi facultatem, id eo tẽpore faciendi. Syluest. in ver. iuramentum. 4.q.3.ver.circa hoc.& q.18. & 25. Si vero implere posse existimat, & postea impeditus aliqua necessitate, implere non poterit, à periurio excusatur.c. querelam. de iureiur. modo cum ad meliorem fortunam peruenerit, quanto citius adimplere nõ desistat. arg. text.in c.de his.1.de dolo,& contum.

13 Octaua. Qui † in terram non spuisse, aut alia huiusmodi, quæ minima sunt, se nõ fecisse iurat, cum vere fecerit, mortaliter peccat: cum Deum citare in testem falsi, charitati eius contrarium sit: etenim si mendaciũ simplex, vtcunq; in re leuissima contingat, non potest dici citra peccatum saltẽ veniale.c.j.22.q.2. mendacium ergo non simplex, sed cum testimonio diuini numinis contingens dubio procul absq; mortali culpa dici non potest. Couar. in rub. de pact. par.1.§.1. vers.6.

14 Nona. Qui † calamum dare cum iuramẽto promisit, aut aliud minimũ, si dandi animum, cum iurabat, habuit, excusari poterit à mortali, si postea non dedit, si vero contrarium etiam tunc facere deliberabat, mortaliter peccauit. Sot. de iust. & iure. lib.8.q.2. artic. 1. sic qui vnum Pater noster, aut Aue Maria, vel quid simile minimum iurat, non tenetur sub pœna mortalis culpæ, sed tantũ venialis adimplere: modo adimplendi animum cum iurabat, habuerit: alias secus. Si iuramentum, esset magni momenti. Hinc
15 † infertur, qđ qui absque animo adimplendi malum aliquod, puta homicidiũ, aut [illegible] tũ facere iurat. mortaliter peccat, nec adimplere tenetur. Nauar. c. 12. num. [illegible] esset hoc minimum, mortale peccatum non
16 iudicaretur. Hinc mulieres, quæ ira[illegible] animo filios verberare iurant, venialiter tantummodo peccant non adimplendo: minimum enim hoc est malum. quod [illegible] natæ sunt, vt interim omittam [illegible] animum iurandi non habere, [illegible] iuramento ligare. Sot. lib. 8. quæst. 1. artic. 7. ad quartum argum.

17 Decima. Qui † amicum habet [illegible] in via angusta, cedensque mutat eum, vt prior transeat, iurando affirmans [illegible] transiturum, antequam ille [illegible] peccat venialiter non adimplendo, si [illegible] intentio faciendi id, quod iurat, quia minimum est. Sot. qui supra. col. 5.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum dolosum quare sic dicatur.*
2 *Iurare dolose, quis [illegible] dicitur, & de prima specie num. seq.*
4 *Iurare [illegible], & mentem iniuratam gerere licet [illegible] in re iniusta.*
5 *Iurans sine intentione iurandi, an ad promissa teneatur, & quid de iurante sine intentione non se obligandi. eodem & num. seq.*
7 *Iurans interrogatus [illegible] vidisse, quod vidit, non excusatur, [illegible] mente retinebat, [illegible] contingeret.*
Iuris ordo, quando seruari dicatur in iuramento.
8 *Verba quando secundum iurantis, vel deferentis intentionem sint intelligenda.*
9 *Iuramento decipere interrogantem quando liceat. vide quæ de vxore suspecta de adulterio apud virum.*
10 *Iurans animo non iurandi, ratione scandali tenetur seruare iuramentum.*
11 *Promissum seruandum puellæ de ea ducenda in vxorem, iuramento firmatum.*

12 *Iurans necessitate, & vi adductus, si iurandi animum non habet, vel si aliud mente spectet an peccet.*

13 *Iuramentum non petendi absolutionem, an sit semper obligatorium.*

14 *Casus ix. quibus iuramentum præstitum non tenet.*

15 *Metu extortum restituendum est, fallit si dans fuit causa metus.*

De iuramento doloso. Cap. XVII.

1 IVramentum† dolosum ab effectu dicitur, eo, quod cũ dolo, & fallendi animo fiat. Falsitas autem eius in eo consistit, quòd verba menti non consonant. Verba enim in hac iuraméti specie apertam iuramenti figuram præseferũt, sed mens aliud intelligit. Quod euenire
2 †quadrupliciter potest. Primo, si aliud iurare intendat, quàm ille, cui iuratur, credit. Secundo, si iurandi intentionem non habet. Tertio, si iurare quidem consentit, sed non se obligare. Quarto si iurare, & obligare se volens proponat etiam illo tempore, quo erat promissum, non adimplere. In primo
3 †casu optima proponitur illa Turrecre. distinctio, quã posuit. in c. hoc videtur. §. quæritur. 22. q. 5. quæ est, quòd si aliquis illorũ fraudem non adhibuit, secundum mentem illius iurantis est interpretandum iuramétum, qui dolum non commisit. vt in c. quacunque. 22. quæst. 5. Si vero vterque fraudare voluit, tunc arbitrio boni viri est intelligendum, & declarandum eo modo, quo cõmuniter verba illa solent accipi. extra de sponsal. literis. Si tamen plures habeat intellectus, & vterque in fraude fuerit, secundum iurantis intentionem accipiantur: at si vterque rectam habuit intentionem, tunc secundum vtriusque mentem verba accipiantur, quod si generalia fuerint, casum illum non comprehendit, de quo verisimiliter, qui iurat, non cogitauerit. Hæc infra exemplis sufficientissimè declarabũtur. Illud autem hic admonendum est, hanc iura-
4 menti† speciem dolosam propriè conuenire iuramento promissorio, quod secum affert obligationem aliquid faciendi, vel non faciendi, & hac iuraméti specie tunc vti licet nobis, cum iniustè ab aliquo iurare cogimur, sed vbi coactio non interfuerit, vel qui cogit, non potest iure cogere, nullo pacto licet. c. humanæ aures. cum ibi not. 22. q. 5. D. Tho. 2. 2. q. 98. artic. 7. ad quartum.
5 Secundo vero† casu, vbi quis iurandi nõ habet intentionem, & profert verba iuramentum significantia, dicendum est, quòd quamuis absque dubio peccet, non tamen iuramenti vinculo promissa seruare astringitur. Sot. lib. 8. q. 1. art. 7. vers. quartum argum. Est enim iuramentum actus humanus, ideoque secundum regulas generales vbi nulla est intentio, nullum est iuramentum, vnde nulla erit obligatio. Sed in tertio casu, quando consentit iurare, sed non se obligare, quamuis dissensio sit inter Doctores, verius tamen est dicendum, quòd promissa seruare teneatur: iuramentum enim ex sui natura necessitatem promissa seruandi producit, ideoque vbi intentio fuit iurandi, & verba sunt prolata iuramenti figuram habentia, statim producta est adimplendi, qđ promissum est, obligatio, quæ ab intentione se non obligandi impediri non poterit. Sot. lib. 8. de iusti. & iure. q. 1. art. 7. ad quartum
6 argu. Sed† in vltimo casu absque contradictione erit dicendum, necessarium esse seruare iuramentum, & si illicita intentio non adimplendi, peccatum sit proculdubio, quæ iuramenti obligationem tollere, sicut ex post facto superueniens non posset, ita nec etiam à principio, sed tandem ad particulares decisiones accedamus.
7 Prima. Qui interrogatus, † Titium an noctu viderit, quem verè viderat, & cognouerat, respondit se nunquam vidisse, secum mente reuolués montem aureum, aut quid simile. Si hac intentione Titium se non vidisse iureiurando affirmat, periurus dicitur, & mortaliter peccat, si iurare non cogebatur, vel ipse sponte se obtulit, vel iudex sit competens, vel etiam iuris ordine seruato iuste iurare coactus fuit. Diuus Tho. 2. 2. quæstio. 89. artic. 7. ad quartum. iuris autem ordinem tunc seruari dicimus, quando de eo, quod quis interrogatur, habetur semiplena probatio, vel eius infamia præcesserit, vel indicia approbata intercederét. Nauar. in Manua. c. 12. num. 18. vers. ex quo. & c. 18. num. 57.
8 Secunda. Iurantis† verba sunt intelligenda

genda secundum intentionem, & mentem iurantis.c.humanæ aures. c. qui peierare. §. ex his.22.q.5.c.1.de iureiur.lib.6.in fin.verbis.modo iurans nulla fuerit vsus arte, calliditate, versutia, dolo in verborum conceptione, quod si is, qui iurauit, vsus fuerit in conceptione verborum dolo, arte, aut calliditate ad decipiendum eum, cui iuratur, tunc etiam in foro animæ iuramentum intelligendum est, secundum sensum, & mentem eius, cui iuramentum fuit præstitum.d.c.qui peierare.§.ex his. c. quacunq; arte. 22. quæst.5 D.Tho.2.2.quæst.89.art.7. ad quartum.vbi optimè Caiet.

9 Tertia. Qui à iudice, † vel ab alio interrogatur de ijs, de quibus testimonium ferre non cogitur, & iurare compellitur, poterit secum aliud dum iurat, cogitare, & ita illũ decipere, vel etiã dicere se nescire, quò illi manifestare teneatur. per c. vtilem.22.q.2.Nauar.c.12.num.18. Mentiri autem simpliciter non potest absque peccato. D. Tho. 2.2.quæst.69.artic.1.& 2.Couar.lib.1. Var. Resol.c.2.nu. 2. [Item quid de vxore suspecta apud virum de adulterio, quod commisit: Nunquid postquam de peccato confessa fuit, & pœnituit, iurare potest, quòd de adulterio in culpa non sit, propter vitandũ scandalum viri, qui non potest aliter placari, nisi iuret, & ad hoc eam cogit? Respõdet Rod. quòd potius debet omnia mala perpeti, q̃ huiusmodi temerarium iuramentum subire: cum nondum possit esse certa, qđ huiusmodi culpa sit ei remissa. vt extr. de purgat. c.accepimus. Si tamen talis mulier compulsa iusto metu iuraret sub verbis duplicibus, quæ continent verum in vno sensu, & in illo sensu intelligeret, licet vir aliter intelligeret, forte non peccaret, si per cautelã huiusmodi malitiam eius excluderet. Asten. lib.1.de iuramento.tit.18.artic.7.vers. quid de vxore.]

10 Quarta. Qui † iurat animo non iurandi, etiam si iuramentum seruare in animæ iudicio minimè obligetur ratione iuramenti, quia animum iurandi non habuit, tenetur tamen seruare ratione scandali vitandi, qđ verè oriretur, si iuramentum non seruaret, (verbi gratia,) fictè qui iurauit in re alicuius momenti si aliter persuaderi non potest se non verè iurasse, tenetur iuramentum seruare, ne habeatur in aliorum opinione periurus, & hoc sub reatu peccati mortalis. Couar.titu.de pact.1.par.§.5. nu. 2. pro quo facit sententia Bal. in l.ei qui seruo.C.quod cum eo.scribentis, ei, qui promisit alteri cẽtum aureos absque animo promittendi, non teneri absolutè ex promissione, sed ex alia æquitate cogendum fore promissa seruare.

11 Rursum, † quando quis vt puella frueretur, fictè illi iurauit eam, si cõsensum præstiterit, ducere in vxorem, tunc tenetur seruart promissum, quippe qui pernitioso vtitur mendacio. Sot.lib.8.quæst.1.artic.7.

12 Quinta. Qui in nemore † captus à latronibus, vel in alia necessitate positus aliquid dare, aut facere promittit, & verba iuratoria profert, si iurandi animum non haber mortaliter peccat. Caiet.2.2.q.89.artic.7. & ante absolutionem tenetur hoc iuramentũ seruare, quia Ecclesia quo ad exterius iudicium potius præsumit iurandi animum, ne præsumat mortale peccatum. c. veniens. de iureiur. Couar.titu.de pact.1.part.§.5.nu.3. Verum si iste aliud mente cogitauerit, (verbi gratia,) promitto dare, aut facere si à iudice coactus fuero, vel si cœlum ruat, vel qđ simile, tunc à peccato erit immunis, & iuramentum seruare non esset compellendus. Sylu.in ver.iuramentum.4.num. 7. Nauar.c. 12.in Manua.nu.14.

13 [Sed quid si † quis coactè iurauerit rem dare, & non petere absolutionem à iuramento. Dic quòd potest adhuc Ecclesiæ denunciare, & Ecclesia ad eius denunciationẽ ipsum proprio motu absoluere. extra de iureiur.quemadmodum.in fin. Sed nota, quod iuramentum præstitum super damnis non repetendis non obligat, quin expensæ repeti possent, quia aliud est damnum, aliud expensæ. extra de iereiur.ad nostram.

14 † Excipiuntur autem nouem casus, in quibus non valet, licet interueniat sacramentum metu extortum. Primus in matrimonijs, quæ debent esse libera in cõtrahẽdo. extra de sponsa.cum locum. Secundus in promissione dotis eadem ratione.ff.de ijs, quæ met.causa.l. si mulier.§.si dos. Tertius in alienatione rei ecclesiasticæ. extra de rebus eccle.non alien. si quis presbyterorum. Quartus in iurisdictione proroganda.ff. de iudi. l. 2. Quintus in voto.extra eod.c.j.& de voto.c.licet. Sextus in auctoritate tutoris.ff.de auth. & consen.tut.l.1.in fin. Septimus, vbi quis per me-

tum facit testamentum. ff. de testam. l. quæ testamento. in fi. Octauus in sententiæ prolatione. 11. quæst. 3. iniustum. Nonus in procuratoris institutione. arg. extra de procura. accedens. Omnes hos casus ponit Hostien. titu. de his, quæ vi. cap. fin. & sex Ber. extra eo. c. Abbas.]

15 Sexta. Vtrum autem is, qui † extorsit aliquid per metum, teneatur restituere. respondeo breuiter, quòd restituere tenetur non solum habita per talem metum, sed etiam omnia, quæ amisit ille, cui talis fuit illatus metus. l. si cum exceptione. §. Pedius. ff. quod met. cau. Quod tamen fallit, si dans fuit in causa sui metus, (verbi gratia,) minatur q; accusationem de crimine veraciter perpetrato, licet talis, qui minatur, turpiter accipiat aliquid, vt ab accusando desistat: tamē necessario restituere non tenetur, si alius potuit donare. Si vero incutitur timor iniustè (Exemplum) pater comminatur interficere adulterum cum filia, quod de iure ciuili licet, tali timore extortum tenere nō poterit in conscientia; nisi in recompensationem sui interesse, puta famæ læsæ, & huiusmodi. facit tex. cum glo. in c. inter hæc. 32. q. 2. Sylu. in ver. metus. q. fin. & 6.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum vergens in deteriorem exitum, non seruandum, & quot modis vergat.*

2 *Iuramentum vergens in exitium salutis æternæ, periurium est potius; nec seruandum. nu. 9.*

3 *Res minima, vel indifferens, impossibilitas, & magna difficultas, in iuramento non seruato excusant à mortali.*

4 *Necessitas licet excuset à periurio, non excusat à foro.*

5 *Iuramentum, ubi licet cogentem deludere, non seruatur.*

6 *Iuramentum defuncti seruare non cogitur hæres.*

7 *[illegible] per se, & suos heredes, non obligat in spiritualibus hæredes, secus in temporalibus. vt num. seq.*

9 *[illegible] propria au- [illegible] uenire.*

10 *Iuramentum de non loquendo cum aliqua persona, quando egeat, vel non, dispensatione.*

11 *Iurans de non faciendo aliquod melius bonum, vel de non mutuando, aut fideiubendo, quo casu, venialiter, & quo mortaliter peccet, & an obligetur.*

12 *Vir iurans se non acturum rerum amotarū, seruare non tenetur.*

13 *Iuramentum de non denunciando, non tenet; præsertim in crimine committendo, secus in commisso.*

14 *Pecunia data, quò non denuncietur crimen, restituenda.*

15 *Iuramentum famuli de denunciando domino furantes eius bona, an seruandum sit: & quid de testibus synodalibus, vide ibi.*

16 *Iuramentum in re, quæ vitæ interitum afferat, non implendum; neque etiam votum.*

17 *Iuramentum non contemnit, qui animi causa, & de modico ludit.*

18 *Iuramentum adeundi Hierosolymam, si lu-serit, non est Papæ reseruatum.*

19 *Voti commutandi facultas ad iuramentum non extenditur.*

20 *Iuramentum prælati, de non alienandis bonis ecclesiæ, quam vim habeat.*

21 *Promittens dare aliquid nomine pœnæ, si ludat, valet promissio.*
Mulier à marito pœnam, quo casu possit stipulari.

22 *Iuramento de re parui momenti non seruato, lethale non admittitur crimen.*

23 *Iuramentum in re indifferenti propria auctoritate infringitur.*

24 *Impossibilitas quo casu liberet iurantem à periurio, & quo non.*

25 *Iuratæ rei in aliam commutatio, quando fieri possit sine peccato, & quando secus.*

26 *Iuramentum non ligat iurantem nimio furore turbatum.*

27 *Iurans redire ad carceres, an [illegible] neatur; & quando etiam red[illegible]*

28 *Iuramento non obstante, ex causa rationabili licet euulgare secretum.*

29 *Votum de non iurando, non frangitur in teste iurante.*

30 *[illegible] tenetur celare secretum [illegible] fallit [illegible]*

31 *[illegible] conditione promittat, [illegible] iurans*

32 *Iurans coactus se pecuniam latronibus daturum, tenetur adimplere.*

33 *Iuramentum vsuras soluendi, an ita seruandum, vt absolutio peti non possit.*

34 *Absolutio à iuramento, an peti possit post incursum periurium.*

35 *Pecunia iuramento promissa latronibus, an recipiat compensationem, vide.*

36 *Filius iurans non recedere, vocatus à patre recedens, non est periurus.*

Superior proprie intelligitur summus Pontifex.

37 *Iuramentum sine præiudicio superioris intelligitur, vbi agitur de iure superioris. limitatur. vt nu. 36.*

38 *Iurans non exire domum, exiens citatus à iudice, non est periurus.*

39 *Superioris auctoritas semper in votis excepta intelligitur.*

40 *Præceptum iudicis ex iusta causa liberat debitorem non soluentem à periurio. numero sequen.*

42 *Filius scholaris debitum contrahens ratione studij, videtur se obligasse de consensu patris.*

43 *Conditio, si res in eodem statu permanserit, subintelligitur in iuramento. & vide exempla.*

44 *Iuramentum de non offendendo inimicum, intelligi, nisi lege permittente, vel de inimicitia præcedenti. nu. 47.*

45 *Periurus non est, non seruans iuramentum socio sibi promissum non seruante.*

46 *Iurans stare mandatis, intelligit de moderatis.*

48 *Iurati sibi inuicem, mutuo consensu à iuramento liberantur: idem de eo qui iurauit, vt & alter illud ipsum seruaret. nume. sequen.*

Quibus causis liceat iuramentum non seruare. Cap. XVIII.

REliquum est pro absolutione eorum, quæ ad nostram materiam iuramenti spectant, vt declaremus, quibus ex causis iuramentum non seruare liceat. quod quibusdam regulis dignosci po-
1 terit. Quarum † prima sit, vbi vergit in deteriorem exitum; vergere autem in deteriorem exitum est, quando peius est ipsum implere, quam infringere. Sotus lib. 8. quæst. 1. art. 7. col. 4. Quod quidem contingere potest multipliciter.

Primo, quando vergit in interitum salutis spiritualis, idest in damnum animæ: quia videlicet est mortale, aut veniale. Hinc infert Arch. q iurans facere aliquid, quod est veniale peccatum, illud iuramentum non debet seruari, pro quo optime facit tex. in c. 2. de pact. lib. 6. & ibi Ioan. And. & ratio est, nã cum veniale peccatum opponitur feruori charitatis, consequitur ex hoc, nullam posse etiam præstito iuramento constitui obligationem ad id agendum. Abb. & Fely. in ca. si vero. de iureiur. Zabar. in clem. 1. de vsur.

Secundo si vergit in præiudicium salutis corporalis directè, vt quia esset aliqd mortale corpori suo, vel proximi. Vel tertio si vergit in dispendium salutis æternæ, quod idem incidit cum primo. Vt si quis iurauit sanctimonialem corrumpere, vel patrem suum interficere, vel esset iuramentum fauens vsuris. & tunc propria auctoritate potest contrauenire. cap. 2. 23. q. 4. notat Inno. de elect. venerabilem. tale enim iuramentum nullo pacto seruandum est. cap. non est obligatorium. de reg. iur. lib. 6. d. c. si vero. & c. cum quidam. §. vlt. c. sicut. de iureiur. ca. in
2 malis. cum similib. 22. q. 4. & † potius dicit tale iuramentum periurium. c. 1. de iureiur. lib. 6. [licet debeat pœnitere. 22. q. 4. cap. 1. & seq. si vero possit seruari sine interitu salutis æternæ, sed alias esset temerarium, & pernitiosum exemplo, vel periculosum. vt in c. venerabilem. de elect. non debet venire contra, sinè auctoritate superioris. de iureiur. si vero. & cap. cum quidam. §. fi. & ca. verum. Idem si dubium est, si autem temerarium tantum esset, & non pernitiosum exemplo, nec periculosum, tunc illud seruari debet. de iureiur. si vero. nisi esset metu, vel dolo extortum; quia tunc semper talia iuramenta absoluuntur. de iureiu. c. verum. & c. cum contingat. notat Inno. in d. c. venerabilem. nu. 5. de elect.]

3 Secunda regula est. Vbi † minimum est quod promittitur: tunc non obseruare, non erit saltem mortale peccatum, quãdo iurando mens verbo concordat.

Idem quando id, quod iurat, est indifferẽs, vt not. Dom. Anto. de But. in cap. si vero. de iureiur.

Tertia, vbi superuenit impossibilitas, vel necessitas, aut magna difficultas. c. querelam. de iureiur.

4 Sed aduerte, quod licet † necessitas excuset à periurio, non tamen excusat à foro. Vnde cum ratione iuramenti quilibet efficiatur de foro Ecclesiæ, vt est text. not. in c. 3. de foro competen. in 6. poterit aliquis ratione iuramenti, non obstante necessitate, qua iuramentum adimpleri non possit, conueniri coram iudice ecclesiastico. ita dixit Ioann. And. in d. c. 3.

5 Quarta, vbi licuit † iniustè iuramentum extorquentem deludere, si calliditate aliqua verborum vsus fuerit ad inducendum ad iusiurandum, vt superius diximus. c. 6. nu. 2. nam tunc secundum mentem proferentis iuramentum intelligitur.

6 Quinta ratione † hæredis, qui non compellitur obseruare iuramentum defuncti. ita Ioann. And. in c. 3. de foro compet. lib. 6. & de sepul. cap. fin. Et ratio est, quia iuramẽtum ex parte iurantis est personale. vt in c. veritatis. per Inn. & Ioann. And. de iureiur. inde est, quod hæres non incidit in periuriũ, licet veniat contra iuramentum defuncti. Et non obstat illud, quod dicitur, quòd persona hæredis, & defuncti eadem censeatur. vt in Auth. de iureiuran. à mor. præsti. post princ. & quòd hæres repræsentet personam defuncti. l. cùm à matre. C. de rei vend. & l. mortuo. ff. de fideiuss. quia prædicta procedunt in temporalibus, secus in iuramento,

7 & quo ad periurium. Vnde licet † quis iuraret per se, & suos heredes, tamen spiritualiter non potest obligare hæredem, licet honestum sit, vt in spiritualibus obligationibus filius sequatur voluntatem patris, tamen non est necessarium. vt not. in cap. 1. de despons. impub. & in c. ex literis. el secondo, & c. veniens. de sponsal. Vnde licet ratione iuramenti obligatio quo ad temporalia transeat ad hæredem. vt per glo. not. in c. ex literis. el secondo: tamen secus in spiritualibus, in quibus cum ligetur anima, sine proprio consensu, & spirituali mandato ligari non potest. facit cap. vt circa. de elect. lib. 6.

8 Quare † & si quo ad validitatem contractus iuramentum defuncti obliget hæredem. vt dixit gl. not. in c. 2. in fin. de pact. lib. 6. & sequitur Bald. in Auth. sacramenta. C. si aduer. vend. non tamẽ filius, vel hæres dicitur periurus, si non sequitur factum defuncti. Et q̃uis quandoq; hæres possit compelli per iudicem ad satisfaciendum animæ ipsius defuncti, tamen illud non est ratione iuramẽti, sed ratione causæ, quæ talis est, vt teneatur hæres satisfacere animæ defuncti. Stet igitur regula firma, quòd hæres non teneatur sequi iuramentum defuncti.

Sexta, & vltima est, propter multas conditiones, quæ in iuramento subintelliguntur, iuramentum non est seruandum. Sylu. in ver. iuramentum. 3. q. 1. sed hæc exemplis modo declarabimus, & explicabimus. & primo,

9 Qui iurat id, quod secundum † se malum est, vt perpetrare homicidium, vel parentes non honorare, cum ipsis non loqui iurando, peccat mortaliter, & propria auctoritate sine absolutione à iuramento potest venire contra illud, videtur probari. in c. illud. vbi Franc. de iureiur. lib. 6. Dom. Ant. de Butr. in c. venerabile. in fin. de elect. Sot. de iustit. & iure. lib. 8. q. 1. artic. 7. col. 4. Couar. titu. de pact. §. 6. num. 5. 1. par. qui ampliat, siue iurans habuerit animum agendi, quod iuramento promiserat, siue non, quia nomẽ Dei in vanum assumpsit, ipsum in testem assumens falsæ promissionis. quod idem notat Sylu. in vers. iuramentum. 4. quæst. 1.

10 Sed aduertendum † est, circa iuramentũ non loquẽdi cum parentibus, vel extraneis, aut alijs consanguineis, quod si illud nõ loqui, est ex indignatione, vel quia non velit præbere officium charitatis, tunc tale iuramentum non indiget absolutione, quia militat contra charitatem. Sed si non loqui cũ consanguineis, vel extraneis iuramentum præstaretur ex aliqua iusta causa, vt quia sermones illius essent corruptibiles, tũc iuramentum indigeret dispensatione, & stante illa causa iuramentum esset. secundum D. Ant. de But. in c. cum quidam. de iureiur.

11 Secundo, qui iurat † se non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere nõ tenetur, peccat quidem venialiter iurando, quatenus obicem ponit spiritui sancto, qui est boni propositi inspirator, non tamẽ peccat iuramentum seruando, sed multo melius facit, si non seruet. D. Tho. quodlib. 3. artic. 14. Abb. in c. si vero. el terzo. de iureiuran. colligitur ex Gratiani resolutione. in cap. fin. §. fin. 22. quæst. 4. Vnde si quis iureiurando

iurando promittat non mutuare pecunias, non fideiubere: certe in casibus, quibus id officium impendere tenetur, sub mortalis, aut venialis culpæ reatu dubio procul peccabit, si iuramentum seruet, & peccabit iterum iurando. D. Ant. de Butr. in c. cum quidam. nu. 9. de iureiur. & ratio est, quia tale iuramentum non obligat, vbicunque proximus, vt reus indiget fideiussore, quia ex præcepto tenemur diligere proximum. de pœn. distin. 2. §. proximos. ergo per iuramentum non possumus nos subtrahere ab hac pietate ex necessitate facienda. vt in c. diligenti. de foro comp. Et eodem modo dicendum est de iuramento de nō mutuanda pecunia, quia non obligat, quo minus possit, & debeat fieri mutuum indigentibus, per notata per Ioann. And. in cap. 2. de solut. Extra tamen casum necessitatis, & si poterit tale iuramentum seruare, tamen melius faciet venire contra iuramentum. Siue proximus sit in extrema necessitate constitutus, siue non. Couar. in rub. de pact. par. 1. §. 6. num. 7. vers. sexto.

12 Tertio vir, † qui iurat non agere contra vxorem rerum amotarum, obseruare iuramentum non tenetur, quia huiusmodi obseruatio occasionem præberet mulieribus furandi. l. conuenire. ff. de pact. dotal.

13 Sic qui iurauit † aliquem non denunciare, non tenetur illud iuramentum adimplere. vide glo. in c. ad nostram. el secondo. de iureiur. quia est contra bonum animæ delinquentis, & charitatis. 2. quæst. 1. c. si peccauerit. de iudic. c. nouit. Quod tamen procedit, quando denunciatio principaliter esset propter bonum publicum, licet secūdario propter priuatum. Syluest. in ver. iuramentum 4. quæst. 11. Adnotandum tamen est, quod secundum Pan. in cap. quemadmodum. §. 1. num. 14. de iureiur. hoc procedit, quo ad crimen committendum, quia præstat materiā peccandi. ff. de pact. l. si vnus. §. illud. & §. pacta. secus respectu criminis iam commissi. ita text. iuncta glo. in d. c. quemadmodum. quia tunc cessat causa peccandi.

14 Si tamen quis † pecuniam acciperet, turpiter acciperet, & de consilio esset restituenda, quia moueri debet ad non accusandum ex charitate sperans correctionem, & nō ex cupiditate: Sed qui pecuniam acciperet de non accusando respectu criminis perpetrandi, teneretur ex præcepto ad restitutionem. Syluest. in verb. Accusatio. q. 6.

15 Quarto nec etiam † famulus, qui Domino iurauit denunciaturum, si quem sciuerit eius bona subripuisse, seruare iuramentum tenetur, si dominus esset truculentus, sed si mansuetus esset, & probabiliter crederetur rationabiliter processurus, si res sublata erat sub eius custodia, reuelare tenetur. Idem si non esset sub eius custodia, modo probare possit, si vero non potest probare, reuelare non tenetur. 2. quæst. 7. c. quia plerique. nisi in casu, cui possit prodesse, & non obesse. facit text. in c. hoc videtur. 22. q. 5. Et si aliter iurauit, iuramentum non fuit licitum, vnde nec obligatorium. Idem dicit Hugo de testibus Synodalibus, quod non teneantur denunciare Episcopo, licet iurauerint, nisi crimina, quæ probare possunt. 23. quæst. 4. c. quisquis. alias esset proditor criminis. 2. quæst. 1. c. si peccauerit. nisi hoc faciet secretò Episcopo, vel alij, qui potest corrigere paternè. argum. text. in d. c. hoc videtur. Sylu. in ver. familia. quæst. 8.

16 Quinto. Qui † aliquid iurat, quod vergit in interitum salutis corporalis, illud adimplere non tenetur: Quod procedit: siue iuramentum tendat in mortem alterius. c. 2. 22. quæst. 4. siue in propriam. Hinc Pan. in c. si vero. num. 2. de iureiuran. inuehitur contra Carthusienses, quòd non obstante regula, & voto, debent carnes comedere, quando non aliter possent mortem euadere, quam propter esum carnium: quia sicut iuramentum, ita & votum, non ligat propter periculum mortis, cum paribus passibus ambulēt, quod verum est, quando ex aliquibus circūstantijs medici affirmarent infirmum moriturum absque prædicto esu carnium.

Sic etiam, qui iuraret Romæ moraturū mense Augusto, si à medicis indicaretur moriturus ex tali mora, illud iuramentum non esset obseruandum. D. Ant. in d. c. si vero. nu. 4. de iureiur.

17 Sexto. Qui † non ludere iurauit, si recrean. animi causa de modica quantitate pecuniæ quandoque luserit, iuramentum contemnere non creditur, quod in dubio de ludo magnæ quantitatis, ac vitioso intelligitur. Nauar. capitu. 12. num. 11. vbi inquit iustam non esse causam in hoc casu dispensandi magnum ludendi superueniens

N 2 desiderium

desiderium in iurante.

18 [Quamuis si iusta † causa adesset, posset relaxari, tum à Papa, tum ab Episcopo, quia non est de reseruatis Papæ. Nauar. eod. cap. nu.75. Sed, an alius, quàm à Papa possit relaxare iuramentum de adeundo Hierosolymam, si ludo illicito luderet. respondeo, quòd sic, quia non est de reseruatis Papæ, sicut est relaxatio voti id ipsum faciendi. Nauar. in Man. cap. 12 num. 32. Io. Tab. in vers. iurare. num. 21. & Nauar. de iureiuran. lib. 2. conf. 3. num. 4.

19 Qui etiam dicit † nu. 6. quòd non potest relaxari à Confessario legitimè electo per Iubileum, in quo datur facultas dispensandi super votis, nulla facta mentione de iuramentis, quia sunt diuersa, & à diuersis nō fit illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minor. præsertim in dispensationibus, quæ sunt odiosæ, & exorbitantes à iure. c. quæ à iure. de reg. iur. lib. 6. Facile tamen putat posse absolui à sacra pœnitentiaria à præfato iuramento. Sed redeūdo ad modicā quantitatē.]

20 Sic in iuramento † prælati de non alienādo inconsulto Papa, non comprehēditur res modica, vel paruæ vtilitatis. Pan. in c. vt super. de rebus eccl. non alien. qui facit singularem theoricam, quod iuramentum simpliciter præstitum de rebus eccle. non alienandis, restringitur ad alienationem illicitam. vt in c. fi. in gl. in vers. assensu. de ecclesi. ædifi.

Imò nec etiā in casu vtilitatis, quia necessitas, & vtilitas æquiparantur in iure, vt notatur in summa. 12. q. 2.

21 Sed vtrum † si aliquis ludat multum, & faciat instrumentum amico suo, non ludere, & si ludat, promittit sibi dare tantum nomine pœnæ, an valeat instrumentum, & stipulatio? Respon. quod sic, facit quod no. in l. fin. C. de alcato. & per hoc sumitur cautela, per quam quis retrahitur à ludo, facit etiā qđ notant Doctores. Bart. Bald. & Franc. de Are. in l. ex parte. §. mulier. ff. de verb. oblig. vbi est tex. litteris aureis scribendus, quòd potest vxor à marito stipulari pœnam, si redierit ad concubinam, vel si concubinā acceperit, & hoc, vt cōiuges honestè, & pudicè viuant, & tollatur occasio adulterandi.

22 Septimo pari † ratione manifestum est iuramentum, qđ licitum est in se, vel alteri vtile, si nullius est, vel minimi momenti, vt verberare filium, vel dare aliquid paruum, vt pomum, & huiusmodi, nō obseruando, nō esse peccatum mortale, quamuis iurans intenderet seruare. Sylu. in ver. iuramentum. 4. q. 1. vers. circa hoc.

23 Octauo, qui † indifferens aliquid iurat, vt ire ad villam, non esse militem, vel negociatorem, vel non recipere fundum à tali domino, dato casu, quo quis viuere nequeat, nisi veniat contra iuramentum, illud seruare non tenetur, & propria auctoritate contrauenire potest, quia si à principio fuisset iste casus, iuramentum fuisset temerarium, vnde contrauenire potest propria auctoritate. D. Ant. de Butr. in c. si vero. de iureiur. Sylu. qui supra q. 1. vers. 3.

24 Nono, qui iurat † aliquid se daturum Titio tali tempore, si superuenerit postea impossibilitas, vel necessitas, vel magna difficultas, illud adimplere non cogitur. Nam de impossibilitate dicitur, impossibilium nulla est obligatio. l. impossibilium. ff. de regu. iur. De necessitate vero, vel magna difficultate dicit Abb. in c. querelam. primo not. & in c. breui. de iureiur. quòd excusat à periurio: ratio est, quia Deus respicit animum, & non manum. c. si quid inuenisti. 14. q. 5. Verū circa impossibilitatem, si tempore iuramēti, quis probabiliter credebat se non posse implere, tunc iurando peccauit mortaliter, quia defuit, vel veritas, vel iudiciū, & sic dicitur periurus: esset tamen iusta causa petendi dispensationem, vel commutationem, vt id fiat, qđ fieri potest: secus si probabiliter credit se posse facere: tunc enim periurus non dicitur. Sot. de iust. & iur. lib. 8. quæstio. 1. artic. 7. col. 3.

25 Decimo, qui † rem iuratam commutat in euidens melius, nullum peccatum committit, iuramentum non seruando. c. peruenit. el 2. de iureiuran. facit text. in c. scripturæ. de voto. & propria auctoritate contra illud venire potest. At si bonum iuratum non esset impeditiuum maioris boni, sed vtrunque fieri posset, non posset contraueniri iuramēto absque auctoritate superioris, & similiter, si esset dubium. Nam in vtroque casu necessaria est auctoritas Episcopi. Dom. Ant. in c. 3. nu. 5. de iureiur.

Præterea, quando iuramentum non concerneret vtilitatem alterius, quia si concerneret, etiam si vnum sit totaliter impeditiuum alterius, non posset, quis

contra-

contrauenire:nam debitor, qui iurauit dare vnam rem, non potest dare aliam meliorem pro illa, inuito creditore. Sylu. in vers. iuramentum.4.q.20.

26 Vndecimo, qui † animo turbatus aliquid facere iurat, etiam si licitum sit, minimè adimplere cogitur, si turbatio tanta sit, quę iuranti iudicium adimat ex nimio furore Nauar.c.12.nu.8.vers.10.Syluest.qui supra.q.9. qui asserit in materia iuramenti deliberationem dupliciter sumi.

27 Duodecimo, qui † iurat redire ad carcerem, potest absque periurij, & mendacij labe nō redire ad carcerem, si carcer esset iniuriosus, idest cōtra iura.c.1.quod met. cau. quasi esset alicuius latronis, vel tyranni, secundum glo. commu.approbatam in cle.pastoralis.vers.per violentiam.de senten.& re iud.Syluest.in verb.iuramentum.4.q.26. aut iudex ille sit incompetens, vel etiam si cōpetens, sed iuris ordine non seruato.Nauar. c.12.num.18. Quinimo, qui iurat redire ad carcerem, in quo iniquissimè retinebatur, si cum probabilibus coniecturis mortem timet, si redierit, peccat, & grauiter quidem redeundo, qa facit id, ex quo sequitur mors, ergo suijpsius est homicida. Couar. lib. 1. Var.Resol.c.2.num. 7. qui disputat ad partem: tamen quòd redire non teneatur concludit. Verum si carcer non esset iniuriosus, seruare cogitur, etiam si mortem sibi inferendam certo certius credat. Caiet. 2. 2. q. 89.artic.7.ad quartum.an vero liceat capto fugere à carceribus, & an liceat cum damno custodis, nos infra in octauo præcepto.cap.3.

28 Tertiodecimo, qui † secretum apud se quicquam seruare iurauit, si pandit sine vrgenti, & rationabili causa, peccat mortaliter: cum sit contra ius naturale, sed ex causa rationabili, & vrgenti, puta si immineat rationabile nocumētum corporale, vel spirituale Reipublicæ, vel particularis personæ, vt cum aliquis quæritur, vt occidatur, debet manifestare non obstante quacunq; promissione, vel iuramento.c.non est obligatorium.de reg.iur.lib.6. Nec tenetur seruare ordinem fraternæ correctionis, nisi certus esset de emendatione per secretam admonitionē.Sylu.in verb. secretū.nec ēt peccat, si pandit ijs, qui possunt prodesse, & non obesse.c.hoc videtur.22.quæst.5. vel si producatur in testem.text.est iuncta glo.in capit. nerui.vers. à transgressionis.distin.13. Inno.in c.qualiter.de accus.el 1.nam interpretatur iuramētum hoc, nisi fuerit productus

29 in testem, imò etiam si vouisset, quis nunquam iurare, tamen tenetur dicere veritatem cum iuramento, & nō frangitur ex hoc votum argum.c.venientes.de iureiur. secūdum Io.And.vt refert Inno.in c. quia plerique.de offic.ordin.lib.6. Verum, quod diximus, quòd non tenetur celare † secretum, quando producitur, quis in testē, fallit quādo qui exigeret iuramentum, esset homo sæuus, de quo verisimiliter præsumeretur, quòd procederet iuris ordine non seruato. Sylu. in vers. iuramentum. 4.q.15.vel etiā, quando commissa in secreto essent talia, quæ nulli præiudicarent: nam tunc tali casu etiā si quis esset requisitus in testem, non tenetur illa prodere, etiam ex præcepto superioris, quia seruare fidem est de iure naturali, contra quod nihil potest homini præcipi. Sylu.in vers.confessio.3.q.fin.in fin.& in vers. testis.quæst.8.vers. secundum. Si tamen superiori iustè præcipienti obtemperaret, nō peccaret.Abb.in c.dilectus. de excess.pręla.

31 Decimoquarto, qui † iniustè coactus aliquid cum iuratoria cautione promitteret, periculum euitare cupiens, promittit quidem, sed secum ait, Ita demum promitto, si nauis ex Asia venerit, aut quid simile, licet hoc non exprimat, tamen seruare non cogitur, nisi nauis ex Asia venerit. cap. humanæ aures.22.quæst.5.

32 Decimoquinto, qui † à latronibus coactus aliquid dare, cum iuramento promittit, aut facere, seruare cogitur, nec vis excusat, quāuis potuisset latrones calliditate decipere. Caie.2.2.q.89.ar.7.Coua.in rub.de pac.§.1. nu.3.quicquid teneat Pan.in c.si vero.in fin.de iureiur. vnde si latrones calliditate non deceperit, tenetur pecuniā promissam soluere, q̄ tamen ab ipsis potest repetere, & ipsi latrones tenentur in foro conscientiæ eam restituere, cū nullo pacto fuerit in eos translatum dominium.gl.in c.2.15 q 6. D. Tho. 2.2.q.89.artic.7.ad tertium.

33 [Quod idem † asseueramus in eo, qui iurauerit creditori soluere vsuras : nam licet talis contractus iuramento non firmetur. vt notat Bartol. in l. si quis pro eod. ff. de fideiuss. tamen inquit iuramentum seruandum fore, vt habetur per textum in

c.debitores.de iureiur.potest tamen qui iuramentum hoc præstiterit petere à iudice ecclesiastico, quòd compellat creditorem hoc iuramenti vinculum remittere, ita adnotauit Couar.lib.1.var.resol.cap.4. num.5. Idemque peti potest à Iudice seculari, secundum Fede. consil. 272. Aut denique is, qui iurauit petet ab ipso Episcopo absolutionẽ huius iuramenti, quæ facillimè præstanda est eo ipso, ꝙ iuramentum ex parte recipiẽtis iniquitatem habet. c. si vero. de iureiur. Abb.in cap.ad aures.de his,qui vi. Barto.in d.l.si quis pro eo.nu.10.adijciens, quòd obtenta hac absolutione manet ipse debitor liber à contractu omnino,nec tenetur ex eo quicquam soluere creditori. Quod intelli-
34 ge, † modo debitor non sit periurus ex mora commissa in soluẽdis vsuris; nempe quia dies nondum præterijt, intra quem soluere promiserat: Nam si periurij crimine hac ex causa iam est irretitus, præcise soluere debet, ac demum repetere, & hoc in pœnam periurij.Rom.sing.489.Cœpolla consi.ciuili 18.col.2.Quod si periurus non fuerit, & ante absolutionem soluerit, potest pecuniam solutam repetere: Nec ad hanc repetitionẽ necessaria est absolutio à iuramento. text. in d.cap.debitores.nisi etiam iurauerit debitor nõ repetere vsuras,etiam post earum solutionem: tunc enim ad repetitionem præmittenda est absolutio.ita not.glo. & Doct. tex.in cap. 1.de iureiuran. item glo.in capit. tuas. de vsur. Sed si debitor adiecerit vltra non petere à iuramento non repetendi vsuras absolutionem, nihilominus illam potest petere:nam vt rectè adnotauit Fely. in cap. constitutus.4.col.de rescript. idem in cap. 2. de sponsal.col.6.non ligat iuramentum, aut votum de non petenda absolutione,vel relaxatione, quoties melius est, ac Reipublicæ,& saluti priuatorum conueniat eã peti.]

35 Sed,an † promittẽs pecunias latronibus, possit de ipsis admittere compensationem, forte si aliquis ex eis, vel etiam omnes aliquid ei deberent. Respondet Sotus.li. 8.q.1. art.7 vers.3.denique,quod non. & si ex dispẽsatione posset fieri dicta compensatio. capi. venientes de iureiur.c.1.cap.Abbas.de his,quæ vi, metusue causa. Sylvest. tamen in ver. iuramentum.4.q[illegible].27.inquit,quod si ideo ego latroni soluere non possum, quia ipse mihi non soluit, quod debet, vel etiam cum possem soluere,tamen non soluendo in consciẽtia non sum periurus, modo velim compensare,quod latro mihi debet, & debita sint liquida,nisi iurans intendisset se obligare ad dandam pecuniam formaliter, vel ad dandam,etiam si latro non soluisset.

36 Decimosexto.Filius, qui † de licentia patris fuit in studio, sed non pro necessitate studij, sed pro lasciuia, debitum contraxit, & iurauit creditori non recedere ante debiti solutionem,si reuocatus à patre, recessit, non est periurus, quia in omni iuramento excipitur auctoritas superioris.tex. celebr. in cap.constitutus.de rescrip. vbi glo.in cap. quæ contra mores.distin.8.facit text.in cap. venientes.de iureiur.de prohib.feudi alien. l.imperialem. §.vlt. glo. in ver. Iuramento. in extrau.Ioan.22.suscepti. de elect.Doctores reassumunt.in l.fin. ff.qui satisda. cogan. in proprijs terminis Feder. consi.176. alias 191.vbi inquit,quod si clericus, vel scholaris filius familias iurauerit de non discedẽdo à studio absque licẽtia creditoris, quod si reuocantur per patrem, aut Episcopum sine procuratione eius, quod non est periurus, petita licentia, & non obtenta, si recedat:quia nedum Papæ,sed etiam alterius superioris censetur ius exceptum. d. cap. venientes.sed aduertendum est,quod dum dicitur,semper excepta intelligitur auctoritas superioris, intelligitur ius superioris exceptum, & pro superiore propriè capitur Summus Pontifex. Hinc dicimus citatum à Papa non excusari à personali comparitione prætextu iuramenti fidelitatis Imperatori, vel Regi præstita.ita Quint. Mẽdosius additio ad allegat.Lapi.15.versi. superioris. Rursum, licet monachus in monasterio remanere debeat, in quo professus est:tamen illud verum est,nisi à suo superiore,& maximè à Papa licentiam habeat ad aliud se transferendi, quia authoritas superioris semper intelligitur excepta. de iureiuran. venientes.glo.in cap.pro illorum. in ver.recepisse.de præben.

37 Igitur vbi agitur † de iure superioris, cõcludendum est, quod iuramentum sine eius præiudicio intelligitur.d.cap.venientes.vbi agebatur de appellatione, quæ impediri nõ poterat, quo minus ad pœnam deferretur, est etiam tex.in l.fin.ff.ad municip. d.c.constitutus.cum similib. Quæ conclusio amplia-

tur

tur nō solum in Pontifice, sed etiam in alio
38 superiore.d.l.fi.Vnde † iurans non exire do mum si citatus à iudice,vt compareat,comparendo non efficitur periurus, vt per Ioan. And. in capit. cum parati.de appellat.& per Arch.in cap.authoritatem.15.quæstio.sexta.notatur in capitulo,si eum.de præben.libro 6.per Doct.in cap.quia plerique.de offi. ordina.lib.6.

Ampliatur secundo, vt multo magis hoc procedat in voto. Inde est, quòd Papa facit de monacho clericum secularem. vt in cap.
39 quorundam.74.distin.& quia † in votis semper intelligitur excepta authoritas superioris.vt in d.cap.venientes.& c.non est.de voto. vnde si Papa absoluit à iuramento, per quod ipse iurans Deo, & homini obligatur. vt in cap.authoritatem.15.quæst.6. & not.in c.quanto.de iureiu.& tenuit glo.in c.proposuit. de concess. præben. fortius à voto, per quod obligatur soli Deo.

40 Limitatur † vero hæc conclusio,vt procedat, quando agitur de interesse superioris, secus si non agatur de interesse superioris, sed priuatorum: quia iuramentum præcisè obligat, nec per superiorem remitti potest, vt per Abb. in d.ca. constitutus.Hinc iurans reo soluere,tenetur soluere, & non soluendo est periurus,non obstante præcepto iudicis,quod non soluat. notatur in c. significauit. de censi. quia plus est timendus Deus, quam iudex,quod not.causa.sacris.

41 Quod † intellige,nisi iudex ideo præciperet debitori, ne creditori soluat, quia bona creditoris essent confiscata ob aliquod delictum,quia tunc præceptum habet iustā causam, & ideo est ei obediendum. ff.ad l. Iul. maiesta.l.fin.C.de bonis damn.l.fi. ff.de iure fisci.l.in fraudem.Sic Doctor, qui obligatus est ad legendum in aliquo studio forensi,nō potest à patria reuocari:& ratio est,quia Doctor potuit se obligare, nec in tali obligatione tangitur ius superioris,vt not.Dec. in d.cap.constitutus. num.24. qui in d. cap.& in cap.significasti. in secunda lect.num.45. latè explicat dictam quæstionem.

42 Sic etiam † ex hoc dubitabilis redditur decisio Feder.de Senis de filio scholari,& de clerico, qui iurauit creditori non recedere: nisi dicamus,quòd iuramentum fuerit illicitum. vt not. D.Ant. de Butr.in c. constitutus.de rescrip.nu.17.& ibi Dec.quo casu excepta videtur auctoritas superioris.

Limitarem vero prædictam conclusioné primo, quando contraxisset ratione studij. quia tunc videtur se obligare de consensu patris: quia vno concesso conceduntur omnia, sine quibus illud non habet effectum. c. præterea.de offic.delega. [Hinc si datur securitas principali, videtur data accessorio. vnde si datur securitas principali, vt possit venire ad ciuitatem, & non possit venire sine equo,videtur data securitas equo. Item si datur securitas alicui, vt possit conducere mercantias,videtur etiam data,vt illas possit conducere per mulos, & bestias. Dom. Anto.in cap.2.nu.8.de pactis.]Secundo,si debitum in parua quantitate cōtraxisset:quia verisimiliter dicendum est patrem habere ratum, per ea, quæ dicit Sotus à simili.lib. 4.de iusti.& iu.q.5.art.2. colum.3.Nauar.ca. 19.num.12. [Sed quæritur;Quid si filius obligatus esset soluere ad annum,quando soluere tenetur, in principio anni, vel in fine. Dic; Si debet per annum, & tunc in principio soluere tenetur.C.quando di. leg.ce.l.1. si debet quolibet anno.in fi.ff.de condi.& demonstra.l.si in annos. vide hanc materiam. ff.de verb.obli.l.qui hoc anno.]

43 Decimoseptimo, qui † iurauit accipere Bertam in vxorem,non tenetur illud adimplere,si ea fuerit fornicata, vel leprosa, aut irremediabiliter infirma: quia in iuramento subintelligitur conditio, si res in eodem statu permanserit. Hinc qui iurat reddere gladium, non tenetur illud obseruare,si repetatur in furia.

44 Et qui paciscitur † cum inimico, & iurauit eum non offendere, si ex forma statuti potest impune occidere, tanquàm exulantem occidendo non venit contra iuramentum: quia illa promissio non occidendi intelligitur, nisi lege permittente.l. quæro.§. inter locatorem.ff.loca.Bart.in l.qui seruū. ff. de verbo. obligat. Sylu. in ver. iuramentum.3.q.1.ver.4.

45 Decimooctauo,qui † iurauit non diuidere societatem, non tenetur illud seruare, si promissum ei non fuit seruatum: quia cum iuramento intelligitur conditio, si seruetur mihi fides.c.peruenit.el secondo.de iureiur. vel nisi socius sit rixosus, & molestus. Sylu. qui supra.ver.& quarto

46 Decimonono, qui † iurat stare mandatis

alicuius, intelligitur, nisi quid immoderatũ
ab eo præcipiatur. D. Tho.2.2.quæst. 98.ar.
2. ad 3. de multis alijs conditionibus, quæ
subintelliguntur in iuramento. vide Ant. de
Butr. in c. quemadmodum. nu.10. de iureiur.
47 Vigesimo, qui † facta pace cum Titio, iu
rauit non offendere, nõ est periurus, si eum
offenderit ob inimicitiam ex post facto su-
peruenientem: quia iuramentum restringi-
tur tantum ad inimicitiam præcedentem.
Sylu. in ver. iuramentum.3.ver.16.
48 Vigesimoprimo, qui † sibi inuicem aliqd
cum iuramento promittunt, possunt sibi in-
uicem illud relaxare: quia in iuramento
intelligitur conditio: nisi ex mutuo consen-
su se inuicem absoluant. Quod tamen in-
tellige, quando iuramentum concernit vti-
litatem iurantium tantum, probatur expres
sè per Abbatem in c.1. num.4. de iureiuran.
& in cap.2. de sponsal. D. Thom.2.2. quæstio.
89. art.9. ad 2. Secus si concerneret principa-
liter cultum Dei, vel religionem, aut pieta
tem, verbi gratia, quia iurauerunt ingredi
religionem, vel dicere psalterium pro inui
cem, nam tunc non possent iuramentum re-
laxare. D. Thom. ibi ad secundum. Similiter
49 non † tenetur iuramentum adimplere ille,
qui iurando aliquid facere, vel non facere,
intendebat quod ille, cui iuratur, similiter
faceret, quia si ille non seruat, nec iste tene
tur. (exemplum) si appositum esset iuramẽ
tum, vt aliquas orationes peculiares sibi di
cerent: quod eo maximè hoc procederet,
quando per ambas partes esset remissum
hoc iuramentum, cum dicta promissio sit
principaliter facta ipsis, & non Deo. D. Th.
2.2. q.89. art.9. ad 2.

Hortatio ad non iurandum, nisi ex causa graui, atque circunspecta.

PRæterea, quæ diximus supra ca. quarto, adde, quod cum per iuramentum inuocetur Deus vt testis, magna profecto irrogatur iniuria eum assumendo in testimonium falsitatis, cum sit summa veritas, vel cum super omnia excelsus, inuocando eum pro leui causa, & existens summè bonus, vocando eum in re illicita, ideo nunquam est iurandum, nisi iuramentum comites habeat, iudicium, iustitiam, & veritatem. Quare vtendum nobis est iuramento, tanquam medicina, quæ nõ nisi in necessitate accipitur. Apostolus nunquam iurare perhibetur nisi scribendo, vbi consideratio cautior non habet linguam præcipitem. Iurationi (inquit scriptura) non assuescat cor tuum: multi enim casus sunt in illa, qui peierat, Deo iniuriam facit, sibi ipsi, atque omnibus hominibus. Etenim qui falsum iurat, aut credit Deum nescire verum, quod est contra eius sapientiam: cum illi omnia sint nuda; aut diligere mendacium, quod maximè odit: Cum ipsa veritas dicat, Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. aut derogat potentiæ, quasi nõ possit de eo punire. Iniuriatur etiã sibiipsi: Nam dicere, per Deum, ita est, ac si dicat, Deus puniat me, si non ita est. Præterea omnibus hominibus, quia nulla societas esse inter homines potest, nisi sibi inuicẽ credant, quod fit per iuramentum. Iniuriatur ergo Deo, crudelis est sibiipsi, & noxius alijs.

S V M M A R I V M.

1 *Blasphemiæ nomen non idem apud Theologos, quod apud Canonistas, significat.*
Hæresis in credendo, blasphemia in dicendo consistit.
2 *Blasphemus apud Canonistas, qui, & q apud Theologos dicatur [illegible]*
3 *Blasphemus, aliquid verum, & honestum etiam irreuerenter Deo attribuendo, fit.*
4 *Blasphemia cordis, & exterior blasphemia, quæ.*
5 *Iustitiam, prouidentiam, aut potentiã Deo auferentes, an hæresim præseferant.*
Potta di Dio, ò della Vergine Maria, quod genus blasphemiæ sit.
6 *Verba contra articulos fidei proferẽtes, verbi gratia, Deum tempus clarum facere non posse, blasphemi hæreticales sunt.*
Contra beatissimã Dei Matrem blasphemias vltio diuina grauiter coercet.
7 *Blasphemus est maledicens Deum, vel Sanctos, vel etiam aliquid vt creaturam Dei.*
8 *Blasphemus aliqua passione turbatus, quando dicatur peccare mortaliter, vel venialiter.*
Subreptio in blasphemiam dupliciter contingit.
9 *Verba hæreticalia iracundiæ calore proferentes,*

rentes, an hæretici sint, & puniendi.

10 *Ebrius, qui hæreticatur, similis est furioso.*

11 *Blasphemus est proferens hæc: Quæsto sarà al dispetto di Dio. Non ha poter Iddio. Renego Iddio: Rincresca à Dio.*

12 *Abnegans fidem, vel aliquod sacramentum, blasphemus est.*

13 *Blasphemus, quando dicatur, dicens; Ita est per vitam Dei.*

14 *Blasphemus est, ita falso dicens: Hoc verum, sicut Euangelium, aut sicut Christus, &c.*

15 *Blasphemo notorio de iure, vel de facto, vel publicè passim scandalizanti grauis pœnitentia iniungenda.*

16 *Blasphemantem quilibet tenetur acerrime corrigere, sine periculo tamen vitæ.*

17 *Verba sacræ Scripturæ ad scurrilia trahentes præter mortale grauiter sunt coercendi.*

De blasphemia. Cap. XIX.

1 Blasphemiæ † nomẽ apud Theologos non idem significat, ꝙ apud canonistas. Illi enim hoc verbo comprehensam intelligunt quamcunque falsitatis affirmationem, aut veritatis negationẽ de Deo prolatam. Hi autem maledictionẽ Dei, aut Sanctorum eius propriè blasphemiam appellant. cap. 2. de maled. cui canonistarum interpretationi consentit etiã usus vulgi. Igitur qui Deum asserit iniustum, improuidum, aut crudelem, quæ sunt absq; dubio falsissima, blasphemus à Theologis appellatur, non tamen hæreticus: nisi quod ore profert, mente credat. Aliud est enim credere, aliud dicere. Et hæresis in credendo, & blasphemia in dicendo cõsistit, vti pro-
2 bat Caiet. 2. 2. q. 13. art. 1. Qui vero † conuitium, cõtumeliam, maledictionem in Deũ, aut Sãctos, aut Virginem matrem profert, blasphemus à canonistis iudicabitur. Cui simile etiam ille creditur, qui Deo vel Sanctis eius aliquod verum, sed tamen inhonestum cum irreuerentia magna attribuit, sicut faciunt peruersi homines iurantes periculum Dei, aut vas fœmineum Sanctarum.
3 At † qui Deo attribueret, vel Sanctis aliquod verum, & honestum, sed tamen irreuerenter, & cum despectu magno, vt iurando per corpus, & sanguinem, aut caput Dei, & huiusmodi, præter peccatum mortale esset etiam blasphemus, quando in huiusmodi haberet sensus erroneus (puta) quòd Deus ex sua natura corpus, aut caput, vel capillos haberet. Verum si talia iuramenta licita, fierent cum iustitia, veritate, & iudicio, neque peccatum vllum esset, vel veniale, si irreuerentia parua interueniret. Sylu. in ver.
4 blasphemia. q. 2. & 3. Porro † si maledictio, de qua supra sola mente concipitur, cordis blasphemia appellabitur: si vero actum exteriorem habet, exterior blasphemia censetur. D. Tho. 2. 2. q. 13. art. 1. Hæc in genere dixisse sufficiat, nunc ad particulares decisiones descendamus, ex quibus quæ huc vsque attigimus, elucescant.

5 Prima, qui † dicere audet Deum esse iniustum, aut immisericordem, vel personarum acceptatorem, aut non videre quæ in mundo geruntur, non posse hoc, vel illud facere, aut quid simile, mortale peccatum committere iudicandus est, imo hęc hęresim sapiũt, & si hæreticus non censeatur, si dum hæc ore profert, mente non credat vera. D. Thom. & Caiet. 2. 2. q. 13. art. 1. Boer. q. 301. col. 1. qui idem ait, cum dicitur, Potta de Dio, ò della Vergine Maria: Quod intellige, dummodo aduertat eiusmodi verba importare blasphemiam, alias secus.

6 [Sic qui contra † fidei articulos verba sua proferunt, & eos agitant de directo, vt pote, qui Dei omnipotentiam infringunt, dicentes, Deum tempus clarum, vel huiusmodi factibilia non posse facere, quod est contra primum articulum fidei, qui est credere in vnum Deum patrem omnipotentem, vel qui Beatæ Mariæ Virginis matris Dei pudicitiam tollunt, dicentes eam meretricem, vel verba æquipollentia in effectu, quod est contra articulum fidei, qui est credere filiũ Dei conceptum de Spiritu sancto, natum ex Maria Virgine, tales sic directè articulos fidei agitantes dicuntur blasphemi non merè, sed hæreticales blasphemi, ita Eymericus in 3. par. direc. q. 41. & nota quod inter maximas blasphemias computandæ sunt illæ, quæ sunt prolatæ contra beatissimã Mariã Virginem, matrem Dei. Has enim diuina vltio grauiter coercet, vt præter alia docet me exẽplum illud memorabile, ꝙ refert

Nicepho-

Nicephorus, lib.18.cap.33. historiæ ecclesiasticæ.]

7 Secunda, qui † dicit, maledictus ille, aut ille sanctus aut Deus, blasphemus est: quia videtur per hæc verba dicere, quòd Deus sit creatura sensibilis hisce precationibus subdita. Sylu.in versi.Blasphemia.q.2.in fin. Similiter blasphemia erit, si dixerit aliquis, Maledicta terra, aut maledictum lignum, modo rem illam in eo, ꝙ creatura Dei sit, blasphemauerit. Si vero simpliciter absque alia consideratione eam maledixerit, veniale peccatum reputabitur. Nauar.in Manua.c.12.nu.86.

8 Tertia, qui † passione aliqua commotus linguam in verbo blasphemiæ relaxauerit, blasphemandi animum non habens, venialiter tantummodo peccasse creditur.c.vnū. §.alias.in fi.distin.25.vbi tanta turbatio fuerit, vt quod diceret, non aduerteret, etiam si rei illicitæ, puta ludo tunc operam daret, quamuis ex deprauata quadam consuetudine. Sylu.in ver.Blasphemia.q.4. Secus si aduerteret, quantumcunque repentino furore blasphemauerit: quia tunc mortaliter peccaret. D.Tho.2.2.q.13.art.2.ad fi.Nauar. c.12.num.84.licet statim pœniteret, secundum eundem Doctorem & in c. 23.nu. 117. in princ. Ex quibus verbis colligitur dupliciter subreptionem in blasphemia posse cōtingere: Vno modo, cum quis subitò ex passione prorumperet in verba contumeliosa, non considerans illa impor[tare] blasphemiam. & veniale peccatum est. Alio modo, quando aduertit esse blasphemiam, & tunc mortale.

9 [Eodem modo † dicendum putamus de ijs, qui hæresim proferrent per iram, seu calorem iracundiæ, non considerando quid dicerent. Zanchinus tract.de hæret.c.7.nu. 9.vel qui per lubricum linguæ, id est, per facilem, & indeliberatum linguæ lapsum inconsideratè hæreticum verbum proferrēt, nam isti, nec hæretici sunt, nec puniendi videntur; quia lubricum linguæ non facile ad pœnam trahendum est.l. famosi. ff. ad l. [Iul. maiest.]l.1. C. si quis imperat.maled.22. q. [illegible] quod autem. Non tamen inultum re[linquendum] hoc delictum in foro fori, tradunt [illegible] & Card.in clem.vnica. de vsur. extraordinariè [puniendi] sunt pœna pecuniaria pijs locis eroganda, vel alia leui, iuxta personæ qualitatem, & quantitatē astantium, atque scandali inde orti, quæ in delictis coercendis sunt obseruanda.c.sicut dignum.de homic.l. aut facta. ff. de pœnis.q̄d tunc maximè procedere potest, quādo subreptio ista procederet à mēte ad hoc disposita, vel ex notabili incuria, & negligentia, quando si vellet, posset commodè prouidere ne illud occurreret, vnde non prouidendo videtur malitiosè peccare, cum lata culpa dolo comparetur.de constit.libr.6.cap.3. Doct.in l. quod Nerua.ff.depos. Vnde quāuis isti non sint hæretici, videntur tamen peccare mortaliter peccato subreptionis in sua origine, ita supplem. in verbo peccatū 2.quamuis contrarium asserat Sylu. in verbo Blasphemia.nu.4. & Nauar.c.12.num.84.

10 De † eo vero, qui cum ebrius est hæreticatur; perinde censendum est ac de furioso, & mente capto.l.omne delictum.§.per vinū. ff.de re milit.c. à crapula. de vita & honest. cleric. l. respiciendum. §. delinquunt. ff. de pœnis. Quod idem extēdimus ad dormientes, cum horum tunc nullum sit animi iudicium: quia sensus sunt penitus ligati, & furiosis comparantur.l.1.§. adipiscimur. ff.de acquir.possessio.]

11 Quarta. Qui † dicere ausus fuerit, Questo sarà al dispetto de Dio, blasphemus est. Nam cum Deus sit omnipotens, & vita, & mors in ipsius manu posita sit. Deut.30.sequitur, quod si reluctante eo aliquid velimus, ipsius potestati detrahimus, & ob id blasphemia est, ita Imola in l. his verbis.§. 1.de hæred.instit.Socin.sen.consi. 102.lib.1. Boer.q.301.nu.1. sic etiam blasphemia dicitur, Non ha poter Iddio, ita Didacus in c. quamuis.part.1.§.7. num.9.versi. quarto.de pact.libr.6. quia potestati Dei aduersatur. Est etiam blasphemia, dicendo; Renego Iddio. Didacus, qui supra. sic qui diceret; Rincresca Iddio. Didacus d.§.7.nu.9. versic. quinto. quod latius probat Tho. Gramma. decis.50. vbi inquit sic fuisse decisum in Ro-

12 ta Neapolitana. Is etiam † qui diceret, Abnego fidem, vel chrisma, aut aliud sacramentum, blasphemus esset procul dubio, nō tamen hæreticus, nisi hoc mente crederet. Soc.sen.consi.119.lib.4.

13 Quinta. Qui † quod enuntiauerat iuramento confirmare [t]entans dixit, Ita est per vitā Dei, aut quid simile, blasphemasse non

creditur,

creditur, vbi folummodo Dei vitam in teftem adducere cogitauit. Si vero quafi Dei vitam vltioni alterius fubdere volens, fi falfum effet quod affirmabat, huiufmodi verba protuliffet eo modo, quo qui iurant per vitam patris, aut filiorum, Dei vultioni illam videntur fubdere, fi falfum dixerint, effet abfque dubio nefandiffima blafphemia, cum nec Deus fuperiorem habeat, qui ab illo poffit pœnas accipere, nec eius vita terminum poffit habere. Didacus in c.quãuis.part.1.§.7.nu.9. verfi. fexto.de pact.lib. 6.Sotus, de iufti.& iure. lib.8.q.2. art.3. col. 4.Couar.in rubric.de pact.parte prima.§.7. verfi.fexto.

14 Sexta. Qui † fic ait; Hoc verum eft, ficut Euangelium, aut ficut Chriftus natus eft de Virgine, aut ficut Deus trinus eft & vnus, aut aliud quid huiufmodi. fi falfum erat quod affirmabat, erit abfque dubio fœdiffimum periurium, atque blafphemia. Verum fi verum effet, indigeret etiam quammaxima reprehenfione. Diuinæ enim veritates (vt ita dicam) ipfiffimi funt veritatum fontes, ideoque cum noftris veritatibus illas conferre maxima eft fuperbia, imo etiã non infima blafphemiæ fpecies. Sotus qui fupra.

15 Septima. Qui † publicè blafphemauerit, ita vt fit notorium de iure, vt conuictus, vel in iudicio confeffus, aut condemnatus, vel fit notorium de facto, vt quia blafphemauerit in platea, feu in cubiculo multis audientibus, & epifcopo referentibus, ad hoc de exceff. præla.c.inter dilectos. & c. quam fit graue.de verbo. fignifi.l.palam. vel quia eft vulgatiffimum, & ex hoc peccato multos fcandalizat. tunc fi illa blafphemia fapit hęrefim, Neap. eft cafus referuatus. Si vero hærefim non faperet, aduertant Confeffarij iniungere grauem pœnitentiam maximè recidiuantibus. At quando quid dicatur publicum, notat Panorm.confi.99.num.1.& 3. Syluest.in verfi.Blafphemia.Docto.in cap.2. extra de maledic.

16 Septima. Qui † blafphemantem audit, etiam fi correctionem non fperat, tenetur acerrimè corrigere, vbi poteft abfque periculo adimplere. Concil.Later.feff.9.ad abolendam. Nauar.c.12.num.83. [Sed heu hodie multi funt, qui audiẽtes ad vindictam, feu ad correctionem promoueri debent, & prouocantur ad rifum. O feculum infœlix; O ætas omnino lutea. Infurgit quifque [illegible] ftrum, ac furit, fi Principẽ fuum [illegible] fi dominum amicum, fi denique [illegible] afficere audit, & Creatorem, & Redemptorẽ veftrum blafphemare auditis, & obmutefcitis. Vbi fides? vbi religio?

17 Octaua. † Qui verba fcripturæ facræ ad iocofa, fcurrilia, & inania, velut pafchinos, & turpem amorem trahunt, mortaliter peccant, & grauiter coercendos iubet [illegible] fcelerum patratores, Concil.Trid.feff.4.in fin.verfi.poft hæc. Eft enim ingens, & immane fcelus, cum Spiritus fancti verba in ludibrium conuertantur, vel amantes facra Scripturæ verba ad fua trahere defideria, & contortis fcripturæ teftimonij[illegible] vti, vt fua facilius perfuadeant.]

SVMMARIVM.

1 *Peccatum in fpiritum fanctum [illegible] modis accipitur, & quibus.*

2 *Peccatum contra attributum fpiritui fancto, fex habet fpecies.*

3 *Peccati in fpiritum fanctum prima fpecies, quæ.*

4 *Defperans de diuina mifericordia ob peccata cõmiffa, peccat in fpiritum fanctum, & de alijs defperationibus vide.*

5 *Proponens inhærere peccato fornicationis, vel furti; & mærens ob pœnitentiam peccatoris, vel ampliationem fidei, pec. in fpirit.fanc.nu.feq.*

7 *Vfuram licitam effe affirmans, & pertinaciter non obtemperans fuperioribus, peccat.num.feq.*

9 *Blafphemans eft de familia diaboli; & blafphemia grauior homicidio.*

10 *Deus, quibus pœnis nonnunquam blafphemiã vindicauerit.*

11 *Confeffarius, qua ratione reuocare poffit pœnitentem à blafphemia.*

12 *Blafphemiæ etiam occultæ quæ de iure pontificio pœna, & ex fynodo Neapol. imponatur.*

13 *Blafphemiæ pœna de iure ciuili, quæ, & apud varias nationes variæ.*

14 *Blafphemantes non fe corrigentes, nec poft confeffiones abftinentes, ijdem femper exiftentes non abfoluendi.*

De blasphemia, seu peccato in Spiritum sanctum. Cap. XX.

1 Peccatum † in Spiritum sanctum tribus modis solet accipi. Quandoq; enim blasphemiam significat contra superſanctissimam Trinitatē, aut etiam contra Spiritus sancti personam prolatam. Quandoque finalem impœnitentiā comprehendit tantummodo. Quandoque vero peccata illa, quæ contra attributum Spiritui sancto, quod est bonitas, committuntur, amplecti intelligitur.

2 Hoc † autem vltimo modo scriptum sex habet species, quarum prima, est desperatio. Secunda, præsumptio. Tertia, obstinatio. Quarta, impœnitentia. Quinta, inuidia fraternæ gratiæ. Sexta, & vltima, impugnatio veritatis agnitæ. glo. & Turrecrem. in c. importuna. § quod autem. de pœnit. dist. 1. D. Thom. 2. 2. q. 14. art. 2. glo. sing. in c. sacerdos. de pœnit. dist. 1. Hæ vero species quamplurima cōplectuntur indiuidua, vti ex sequentibus particularium quæstionum decisionibus colligi poterit, quarum prima.

3 Qui crimen † aliquod patrare intendēs, cogitationes sanctas suo cordi aduenientes, timoremq́ue diuini iudicij expellit, veniā absque pœnitentia sibi promittens, peccato in Spiritum sanctum peccat. D. Tho. 2. 2. q. 14. art. 2. Si vero veniam speraret peccando, ò quòd & à peccato desistere, & dignam pœnitentiam quādoque cogitaret, aut proponeret, in Spiritum sanctum peccare non est iudicandus: Imo potius peccatum minueret. D. Thom. 2. 2. q. 21. art. 2. ad 3. & nos supra lib. 1. c. 12.

4 Secunda, qui sua † peccata considerans, diuinamq́ue iustitiam, de misericordia desperat, in Spiritum sanctum peccatum dicitur. D. Thom. 2. 2. q. 14. artic. 2. verum qui in desperationem salutis veniret, aut in contemptum beneficiorū Dei: quia forte nollet esse natus, aut vellet esse bestia, aut mori, hic non peccare in Spiritum sanctum, sed tantum mortaliter, credendus est. Sylu. in verbo, accidia. §. 2.

5 Tertia, qui † fornicationem, aut furtum committens, secum statuit inhærere peccato, & in hoc suum statuit mentis propositū, in Spiritum sanctum peccauit. Turrecre. in c. importuna. §. quod autem. de pœnit. dist. 1.

6 Quarta, qui † fratrem suum in Dei seruitio proficere videns, aut peccatores agere pœnitentiam, aut etiam Euangelij prædicationem dilatari, & numerum fidelium crescere intelligens dolore afficitur, peccat in Spiritum sanctum.

7 Quinta, qui † vsuram, peccatum esse nō dubitans, licitam esse prædicat, vt libentius ipse, & alij hoc peccato peccent, idem scelus committit. c. consuetudo. dist. 8.

8 Sexta, qui † superioribus obtemperare nolle firmiter secum statuit, in Spiritum sanctum peccare iudicatur, quia hic obstinatus dicitur. cap. damnationis. 24. q. 2. D. Thom. 2. 2. q. 14. art. 2.

Detestatio blasphemiæ.

Qvam sit atrox, atque immane hoc scelus, inde maximè colligitur, quòd sacræ literæ si de blasphemia sermo incidat ob malæ, & impiæ vocis horrorem benedi-
9 ctionē nomine vtuntur. Et cum ex † loquela cognoscatur, qualis quisque sit, manifestum est blasphemātem esse de familia diaboli, cum id faciat, quod dæmones, & damnati in inferno. Hoc etiam peccatum longè maius est, quàm homicidium: blasphemia enim in Deum, & in eius honorem tendit, homicidium autem in proximum; habet etiam grauitatē infidelitatis: quia si blasphemans non sentit verum esse quod dicit, ita tamen dicendo innuit personam dicentis sic esse, & ideo maxima dignus est pœnitentia. Nam si quis Regem blasphemat, omni opprobrio, & supplicio, & quidem merito dignus habetur: qui in Regem regum contumelias proscindit, quæ supplicia sub-
10 stinere dignus erit? Ob † hanc blasphemandi impietatem sæuire solet sæpe numero Deus in genus humanum, nunc scilicet vrbium incendijs, nunc fame, nunc bellis, & submersionibus, atque alijs portentis suum vindicans sanctissimum nomen, & honorem, vt habetur in Auth. vt non luxur.
11 cont. natu. Quare videat Confessarius † pœnitentibus persuadere, vt ab huiusmodi genere blasphemiæ abstineant, quod facile persuaderi potest hoc argumēto. Nam cum

alia

alia peccata habeant aliquem prætextum, quo vtcunq; videntur excusari posse; sola blasphemia caret excusatione. Peccata enim carnalia habent pro prætextu voluptatem, furta apparentem vtilitatem, si non veram; homicidium iniuriæ vltionem, vsura lucrum. At in blasphemia nihil aliud est, q̃ eã quoquo modo excuset. Ille namque iræ, atq; indignationis spiritus sedari posset prolatione aliorum verborum æquè, ac sedatur prolatione blasphemiæ. Quapropter studeat Confessarius omninò tale detestabile crimen blasphemiæ à pœnitentibus extirpare; Aperiendo eis, qualiter olim lege veteri tale vitium puniebatur, quia pœna mortis puniebatur, sicut habetur Leuit. 24. Qui blasphemauerit nomen domini, morte moriatur, lapidibus obruet omnis multitudo, & propter blasphemiam, vt habetur 4. Reg. 19. Angelus domini vna nocte totum exercitum percussit Senecharib. ipseque à filijs postea interfectus est.

12 Præterea † iure pontificio per c. secundũ, extra de maled. talis imponebatur pœnitentia etiam de blasphemia non notoria, modo probari potuisset, vt septem Dominicis staret præ forib. ecclesiæ, dum agebantur missarum solemnia, & vltimo die sine pallio, & calceamentis, & ligatus corrigia in collo, & septẽ ferijs præfatarum Dominicarum ieiunaret in pane, & aqua, & non intraret in Ecclesiam, & in quolibet præfatorum dierum tres si poterat, aut duos, vel vnum reficeret pauperem, vt inquit Syluest. in ver. blasphemia. quæst. 7.

Et hodie in synodo Neapolitana. c. 9. statuta est pœna clericis, vt qui palam maledicta, conuitia, aut obscena verba in Deum, ac Dominum nostrũ Iesum Christum, vel in eius Beatissimam Genitricem, vel in aliquã Sanctorum plena veneno pestifero lingua protulerit, is si clericus fuerit, ad ordinarij arbitrium, ad fructuum ecclesiasticorum priuationem, & beneficij depositionem vsque plectatur, iuxta Concil. Lateran. sub Leone X. sess. 9.

Quod autem ad laicos attinet, sciant se non impunè abituros, sed sub pœnis à canonibus statutis mulctandos esse.

13 Iure † autem ciuili blasphemantes olim pœna mortis puniebantur, vt in Authen. vt non luxur. contra natu. §. præterea. alias vero pœnas aduersus blasphemos, statutas iuxta varias prouinciarum leges refert Nicol. Boerius. q. 301. vbi etiam tractat de his, qui non lingua, sed manibus offendunt diuinam maiestatem, eius imagines, aut Virginis Mariæ, aut Sanctorũ lædentes. Has vero alias prætermittam, quas refert Couar. in c. de pact 1. par. §. 7. nume. 2. Blasphemus iure Neapolitani regni abscissione linguæ punitur, tametsi ea pœna per vsum commutata sit in linguæ perforationem, quæ clauo publicè fit, secundum Gramma. decisio. 50. Quare cum tam detestabile sit crimen blasphemiæ, seuerissima pœnitentia maximè in recidiuantes à Confessarijs imponenda est, & præcipuè eradicanda est occasio, vt si

14 ex ludo accidat, non ludat, & † Confessarius, qui huiusmodi perditos homines blasphemare solitos audierit, si nulla de confessionibus elapsis secuta est emendatio, debet per aliquos dies differre absolutionẽ, qui si postea emendatos viderit, absoluat, alias minimè: & ratio est, quia qui sæpius in hoc errauerunt, & in preteritis confessionibus non fuerunt correcti, credi potest, q̃ nec in futurum iam firmiter proponant vitam suam corrigere, quod idem faciendum in periurijs, alijsque vitijs carnalibus: sed si semel, aut bis ciciderint, absoluat.

SVMMARIVM.

1 *Voti definitio quæ, & quid uotum differat à promissione, & sponsione.*

2 *Vouentis ex parte tria in voto requiruntur, & quæ ea sint.*

Testes, & verba ad votum non necessaria.

3 *Voto non astringitur, qui rationis vsum ad votum ob animi perturbationem non adhibuit. nu. 12. probatur id consuetudine, vt num. seq.*

5 *Propositum, si deest animus se obligandi, vel tacita promissio, non obligat. nu. 15.*

6 *Votum de re Deo aduersa, vana, impossibili, & necessaria, fieri non debet.*

7 *Regula magistralis, quando votum valeat.*

8 *Voti est apta materia id, quod maius bonum est.*

9 *Votum diuiditur in solemne, & priuatum, ex quo variæ species emanant.*

Votum

10 *Votum simplex & si non minus apud Deum sit obligatorium, quam solemne, multum tamen ab eo differt.*

11 *Voti diuisio ratione tùm subiectæ materiæ, tùm personæ vouentis.*

13 *Rationis vsus impediri multum, vel parum, quando dicatur.*

14 *Vouisse non dicitur secum deliberans, corde non promittens.*

16 *Castitatem, an voueat dicens, Seruiam tibi Domine. intelligendo in statu continentiæ.*

17 *Vouens homicidium, peccat, nec tenet votum.*

18 *Vouens opera præceptorum, duplex violat præceptum, & vtrunque confitendum.*

19 *Vouens non fideiubere, vel mutuare, non obligatur.*

20 *Votum non vouendi emissum, an validum.*

21 *Votum de contrahendo matrimonio, an obliget.*

22 *Vouens bonum, quo malo inseruiat, non astringitur obseruare. vide plura.*

23 *Votum de venialibus inualidum, de mortalibus valet, sed abstinere tutius est.*

24 *Votum de non vouendo, nisi in scriptis, valet, & aliter vouens peccat, obligatur tamen.*

25 *Votum de re inutili animæ saluti, vel corporis, non tenet.*

26 *Votum de re indifferenti, & infructuosa, an sine dispensatione infringi possit.*

27 *Votum de non loquendo cum tali, vel de non transeundo per aliquem locum, quo casu liget.*

De voto. Cap. XXI.

NVnc voti materia se discutiendam offert. Est autem † votum, (vt interim quamplurimas omittamus definitiones à Turrecrem. relatas in
1 summa 17. q. 1.) promissio quædam facta Deo, aut Sanctis eius de ijs, quæ Dei sunt. Hinc quo nam pacto à sponsione, pollicitatione, & promissione differat, facillimè colligitur. Hæc enim hominibus fiunt; at votũ soli Deo. Ideoque vouisse non creditur, qui Titio, aut Sempronio ieiunaturum se, aut oraturum promisit, aut amplius non lusurum. S.Thom.2.2.q.88.art.5. Sotus in 4.sent. dist.38.q.2.art.1.versi. ad solutionem quæstionis. in fi. Nauar.c.12. num.25.& de voto. lib.3. consi.111.

2 Tria † verò ad votum, si vouentis tantũmodo personam consideras, ex necessitate requiruntur. Videlicet rationis deliberatio, propositum voluntatis, & promissio, in qua demum voti ratio perficitur. Hæc autẽ tria neque lõga, neque multa deliberatione indigent: nam subito fieri possunt. Sylu. in ver. iuramentum.4.nu.9. At verba votum ipsum exprimẽtia, ac testes, qui illa auscultent, sicut non sunt ad voti soliditatem necessaria, ita vbi affuerint, maiorem quandã obligatiuam vim voto præstare existimantur. Ita Dom. Anto. de Butr. in c.3. extra de voto. igitur, vt ad rationis deliberationem
3 accedamus, qui † timore, aut aliqua passione vsum rationis, dum vouet, minimè habet, voto non astringitur: extra eod. venientes, de regula. ad nostram. quia primum deficit requisitum: secus autẽ si haberet quidem, sed passione aliquantisper impeditam: ita probatur in c. sicut nobis. de regul. & c. veniens. de voto. nam sicut passio à mortali non excusat, nisi vbi tanta fuerit, quæ in totum aufert rationis discursum. D.Thom.1. 2.q.77.art.4. in corp. & ad 3. ita etiam, nec à voti obligatione liberare poterit: illud enim rationis iudicium, quod ad obligãdum nos diabolo est sufficiens, ad obligandum etiam Deo non debet insufficiens reputari, vt dixit glo. no. in c. mulier. 32. q.2.

4 Comprobatur † hoc consuetudine prætorij sacræ pœnitentiariȩ, vbi vota illa, quȩ ex passione iudicium, ac rationem vouentis penitus non absorbente processerunt, dum facilè dispensantur, (quod etiam inconsultus calor exposcere videtur) obligãdi vim cum fierent, habuisse tacitè declarantur. c.1. de voto. quod etiam Caiet. 2.2.q.88. art.1. probat. Sed sola deliberatio obligationem non parit. Quid enim si post quam deliberationem adhibuit, adimplere non proponit; aut etiam quid si proponit quidem, sed non promittit. certè minimè obligatus remanebit. Est enim communi calcu-
5 lo receptum, † propositum orandi, aut ieiunãdi, seu quid simile adimplendi, si aut animus se obligandi, aut promissio saltẽ tacita defuerit, contrauenientes ad nullum obligare peccatum, quicquid glo. in c. qui bona.

17. q.

17.q.1.videatur asserere.Nauar. c. 12. num.
26. Hæc ex persona vouentis sunt necessa-
ria. Ex parte vero materiæ primo requiri-
6 tur, † quòd non fiat votum de re Deo aduer-
sa, vnde peccata ipsa voti materia esse non
possunt.Secundo,quòd vanum non sit, quod
Deo promittitur, propter quod indifferen-
tia excluduntur. Tertio, quòd impossibilia
non voueantur,nec etiam necessaria: Vti si
quis digito cœlum tangere,aut mortem nõ
subire vellet vouere.Sot.de iust.& iur.lib.7.
q.1.artic.3.vers.secunda conclusio.
7 [Tandem accipe † regulam, vt scias quã-
do votum valeat,quæ est huiusmodi, ꝙ vbi-
cunque voueo,vel promitto aliquid facere,
quo facto salus spiritualis, vel corporalis
adimitur, vel peccatum mortale incurrerē,
non est seruandum votum,neque iuramen-
tum,neque pactum,neque consuetudo, neq;
lex, neque præceptum, neq; aliquod aliud
vinculum.fraternitatis.22.quęst.4.§.fin.& c.
inter cætera.de irreiur.c.quanto.] Illud er-
8 go † ꝙ maius bonum est, voti tantummodo
est apta materia, siue præceptũ hoc sit, siue
consilium. Vnde qui nunquam blasphema-
re, aut adulterari vouet, ita voto astringi-
tur,ac si ieiunare,aut orare vouisset: quare
si ꝙ promisit, non seruet, duplici pœna pu-
niendus erit: nam & voti transgressor fuit,
& pręcepti.Arch.Flor.2.part.titu.11.c.12.§.
1.verum opera hæc operum pręceptorũ ne-
mini consulenda sunt:non enim solent bene
succedere, vti experientia rerum magistra
docuit.Sot.qui supra.ad 2.
9 Diuiditur autem votum † in plures spe-
cies:aliud enim solẽne est, aliud priuatum.
Solemne est, quod per susceptionem sacri
ordinis,aut professionem approbatæ regule
solemnizatur.c.1.de voto.lib.6. priuatũ ve-
ro, aut tacitum est,aut expressum. tacitum,
quod sola mente Deo fit:expressum,vbi ver
ba,aut scriptura accesserit.Sot. in 4.sent.di-
stin.38.q.2.art.1.vers.ad solutionem.
10 [Hic tamen notandum, † quòd quantũ
ad Deum simplex votum non minus obli-
gat,quãtum solemne:nã ex sui natura vtrũ-
que eandem obseruantiam habet. Vtrumq;
enim est in perpetuum obseruãdum, vtrius-
que violatio peccatum mortale inducit:
Vtrunque prohibet cõtrarium actum: Ma-
ius tamen peccatum est in fractione solẽ-
nis voti,quàm simplicis. Et solẽne dirimit
matrimonium ratum,sed non consummatũ,
sed non simplex Et maior imponitur pœni-
tentia in violatione solemnis, quam simpli-
cis. Et ratio est, quia qui frangit solemne
votum, peccat in Deum, offendit constitu-
tionem Ecclesiæ, & homines conscios scan-
dalizat, quod in simplici non contingit, vt
notat Hosti.in sum.ext.qui cleri.vel vouen.
§.quis vouens.vers.sed cum vtrumque.& se-
quen.argum.text.in c.de homine.ext.de ce-
lebrat.miss.] Item, aliud purum est, aliud
conditionale. Purum, cum quis sine condi-
tione aliqua votum emittit: Conditionale,
vbi sub aliqua conditione promittitur. Et
hoc si cessauerit conditio, obligationem nõ
parit. Si quis ergo peregrinationem, aut ie-
iunium Deo vouisset, si filius eius instantis
mortis periculum euaderet, si tunc moria-
tur,quod promiserat, quasi cessante condi-
tione, seruare non cogitur. Turrecrem.in
11 summa. 17. q. 1.Distinguuntur † præterea
vota ratione subiectæ materiæ: nam alia
sunt castitatis vota, alia religionis,alia su-
per re minima emissa.Demum ratione per-
sonæ variantur:Alia enim sunt vota à filijs-
familias,alia à monachis, alia vero ab his,
qui sunt sui iuris. item alia metu,alia spon-
te facta, de quibus in sequẽtibus latius dis-
seremus:nunc autem ex ijs, quæ dicta sunt,
more solito particularium dubitationũ so-
lutiones elicere intendimus.
12 Prima,qui † ira commotus, aut mortis
metu turbatus amplius non ludere, aut re-
ligionis habitum suscipere vouet, si turba-
tio saltem illo tempore, quando votũ emi-
sit,in totum vsum rationis abstulerat, serua
re,quod promiserat non cogitur. [ita glo. in
c.sunt qui opes.17.q.4.& glo. in c. dudum.de
conuer.coniug.& glo. in c. ex literis. de di-
uor.& ita intelligitur dicti [illegible]
& Ias.in l.si filiam.C.de inoff.testam.quate-
nus concludunt votum per calorem iracũ-
diæ,& turbationem animi factum esse nul-
lum:] secus autem si aliquantisper solum-
13 modo impedisset. Impedire † autem vsum
rationis est,quãdo quis verba,quæ profert,
non aduertit,& non cogitat. Aliquantisper
autem vsum rationis impedire, est,quando
quis hoc agit,sciens, quod vouit, & tunc ta-
le votum procedẽs ex animi facilitate ra-
tione minus plenæ deliberationis ligat, li-
cet facilitas præstat causam dispensandi, &
com-

commutandi. Abb.in cap.2.de voto. Syluest. in ver.votum.2.q.13. Nauar. extra de voto lib.3.consi.7.

14 Secunda, qui † habita secum deliberatione religionis habitum suscipere, aut castitatem seruare proponit, vouisse non censetur; nisi etiam hoc Deo saltem corde promisisset. D.Tho.2.2.q.88.arti.1.Ant.de But.
15 in c.2.de voto. [Archid. † in c.qui bona.17. quæst.1. Hinc Nauar.in cōsi.10.de voto. lib. 3.dicit, quod non inducitur votum per verba illa. Non morabor hic diu, intendens intrare in religionem. Nec per illa, Promitto nolle mori in seculo, quia aliud est, promitto ingredi religionem, & aliud, promitto velle ingredi: sicut aliud est, ascendere in nauim, & aliud velle ascendere. vt ait glo.in l.in vendentis. C.de contrah.empt. Et aliud, contraho matrimonium, & aliud, volo contrahere, iuxta not.in cap.ex parte. de sponsa. Sic nec est voti transgressor ille, qui graui morbo vexatus proposuit multa bona facere, & ingredi religionem. c. literaturam. extra de voto, quia nullum propositū quātumcunque firmum & continuatum efficit votum, vt omnes notant in d.c. Sed quid si
16 aliquis ita diceret, Da † mihi Domine salutem, & ego seruiam tibi; intelligendo mente de seruitio in statu castitatis, obligetur ne ille ad seruandam castitatem. tenet Nauar.in cōsi.8.extra de voto, quod sic. tum, quia ita obligatur qui dicit alteri, Tibi dabo centum, si feceris hoc, ac qui dicit, Promitto dare centum, si hoc feceris. vt colligitur ex l.1. ff.de pact. l.naturalis. ff.de præscrip.verb.& c.iuramenti.22.q.5. tum quia, vt ait Caiet.2.2.q.8.art.1.non solum fit promissio per actum significatū, & exercitum, dicendo, promitto q̄ faciam hoc, sed etiam per solum actum exercitum; dicendo, faciā hoc, nisi qui ita diceret declaret magis tunc non habuisse animum promittendi.]

17 Tertia, qui † homicidium committere, aut ociosum verbum dicere voto promittit, peccat quidem dum vouet, sed votum adimplere minimè cogitur. Sotus, de iustit. & iure.lib.7.q.1.art.3.col.3.versi.4. [Deus enim respuit obligationem oblatam contra seipsum. Vnde Isidorus, & habetur 22.q.4. In malis promissis rescinde fidem, & in turpi voto muta decretum. & in talibus magis placent Deo transgressores, quàm obseruatores, etiam si interuenerit iuramentum, vt inquit Host.in sum.de voto.§.1. Hinc affirmat D.Hieronymus Iepte; qui propter votum filiam suam interfecit. Iudi.11.in vouendo fuisse incautum, & in reddendo votum impium. sed quia de illa impietate pœnituit, ideo Hebr.11. Sanctis annumeratus fuit. Ricar.4.dist.38.q.3.art.1.]

18 Quarta, qui † opera præceptorum, veluti fornicationem non committere vouet, si fornicetur, duo præcepta violasse censetur, alterum nō fornicandi, alterum voti adimplendi. Vnde non sufficeret tali transgressori culpam sine huiusmodi circunstantia confiteri, vt rectè adnotauit Archiep.Flor. 2.par.titu.2.c.2. §.1. & melius Caiet.2.2.q. 88.art.1. non tamen vota hæc à Confessarijs consulenda sunt, quia neque hæc crebro solent bene succedere, nisi pœnitens sit persona prudens, & constans, ad peccatū aliquod procliuis, quod occasio est illi mali grauissimi, aut scandali. Sotus lib.7.de iusti. & iur. q.1.art.3.col.4.in prin.ver. & quamuis.

[An vero propensio vouentis ad fornicandum, vel ad ludendum, & timor, quòd non seruabit illud, sit iusta causa relaxandi votum de nō fornicando, vel ludendo, (verbi gratia) an iusta causa dispensandi super voto castitatis sit, quia vouens valde vrgetur stimulis carnis ad fornicandum, vel est nobilis, qui veretur se non seruaturum votum non ludendi in exercitu, vel curia, vbi magna est consuetudo ludendi inter homines sui ordinis. Circa primum dic, quod sic, & ita sacra pœnitentiaria solet admittere pro causa, vel parte causæ dispensandi super voto castitatis, quod qui, vel quæ vouet valdè vrgetur stimulis carnis ad fornicandum, reputans iux. dictum Apostoli ad Corinth.7. melius esse nubere, quàm vri. Circa secundum vero idem dicit Nauar. libr.3. de voto.consi.16.& ratio est, quia per dispensationem efficitur vt paratus committere duplex peccatum, vel vnum cum circunstantia voti, committat vnum peccatum, quod solum est peccatum absque tali circunstantia voti, & constat quod rectè facit, qui cōmissuro alterum de duobus peccatis consulat, vt committat id, quod est minus. cap.si quod verius.33.q.2.]

19 Quinta, qui † mutuo nunquam dare vouet, aut nūquàm fideiubere, voto hæc adimplere

plere non astringitur, quando illa facere esset consilij. Sotus d. arti.3. col. 5. [Poneret enim in corde suo non ascendere, & in via Domini non progredi; regredi est. Sed ne plures condemnemus, qui hoc consueuerũt, hoc intelligimus quando ea facere consilium fuerit. Nam omnibus mutuo dare, aut fideiubere pro omnibus, non est consilium. Quare qui sic voueret: Non omnibus indiscriminatim mutuabo, nihil mali voueret, secus autem si diceret nulli, neque vllo casu. Ex his fit consequens, neque licitum esse

20 votum † non vouendi: quoniam vouere in genere consilium est: at quoniam non cuicunque semper est consilium, licet facere votum non vouendi, nisi coram tali persona, aut cum talibus circunstantijs, nihilominus si eo non obstante voueas, quamuis pecces, tenet tamen votum iure diuino, & naturali, cui tu non poteras derogare. Hæc Sotus ibi. Pari modo idem dicendum est de eo, qui vouit nõ ingredi religionem: hoc enim votum non est licitum, cum impediatur amplitudo charitatis, & impeditur salus hominis, quæ per religionis introitum procuratur, & diuina inspiratio. de regu. licet. 19. q. 2. duæ sunt.]

21 Sexta, qui † vouet contrahere matrimoniũ, voto non obligatur. Hoc enim religiosi habitus susceptioni, quod procul dubio maius bonum est, impedimentum præbet. Disponere enim debet homo in corde suo non descensiones, sed ascensiones in vita spirituali, iuxta propheticũ dictum, Beatus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit. Qui autem matrimonium vouet, descendit à cęlibatu ad matrimoniũ: si vero videns se concubinarum amplexibus sordidatum, vt tanto peccato obuiaret, matrimonium contrahere Deo promitteret, votum seruare cogeretur. Nauar. c. 12. num. 43. contra Sotum.

22 Septima, qui † maius aliquod bonum vouet, sed ad malum finem, vti religionis habitum suscipere, vt aliquos decipiat, vel ire ad talem ecclesiam, veluti ad solicitandam puellam, votum seruare non cogitur. Caie. 2. 2. q. 88. arti. 2. & vouendo peccat. Sylu. in ver. votum. 2. quæst. 2. ver. 3. in fi.

[Et ratio est, quia votum maioris boni ob malum finem emissum non obligat, siue finis ille malus sit finis illius boni, quod vouetur, quale est votum fac[...] nam ob inanem gloriam, vel ob aliqua v[...] luptatem illicitam aucupandã, siue sit finis ipsiusmet boni, quale est votum, quo dux ad bellum iniustum proficiscens promittit se alicui operi pio pecuniam oblaturum, vt victoriam licet iniquam sibi concedat, ea intentione, vt illud votum sit medium ad illã victoriam assequendam, vel si post factum obtempta iniustitia aliquid Deo in gratiarum actionem offeratur, quoniam omne opus, cuius finis est malus, ipsum quoq; malum est. 23. q. 5. cum minister. vnde tunc graue peccatum sacrilegij, & blasphemiam cõmittit: irrogat enim Deo iniuriam, petendo patrocinium ad malum: nam cum sit summè bonus, non potest esse mali auctor. Si vero quis faceret votum de dando aliquid alicui ecclesiæ in gratiarum actione, vel vas argenteum templo Beatissimæ Virginis Mariæ, si prolem ex concubina habuerit, tale votum valeret: quia proles bona est, licet causa, id est, adulterium, vel fornicatio sit mala. Idẽ est iudicium de meretrice, quæ Virgini dimidietatem turpis lucri promittit, quia & si turpitudo sit causa lucri, lucrum tamen licitum est. [Idem quoque censendum est, si quis in duellum descendens quidpiam spoponderit, si saluus euaserit. Vel de lusore, qui promittit pauperibus partem lucri in ludo iusto: nam licet ludus inordinatus sit peccatum, lucrum tamen ex lucro iusto est licitum. Sic si neque finis boni, quod vouet, neque eiusdem voti esset malus, licet causa, quæ impellit ad vouendum, esset mala, etiam votum valeret. exemplum de eo, qui aliquam religionem profitetur, non dirigẽdo suam professionem, & sua vota in finem luxuriandi, licet ad id impellatur, spe ibi reperiendi occasionem luxuriandi. Validiori etiam ratione votum valebit, quando quis promittit bonum in ordine ad malum puniendum, siue impediendum: nam si euenerit promissum, seruare tenetur: vt si quis promittat talem facere eleemosynam, si adulterium commiserit. & ratio est, quia huiusmodi votum est quasi opus pœnitentię patratæ iniquitatis vindicatorium, aut patrandæ inhibitorium. ita Sotus de iusti. & iure. lib. 7. quæst. 1. art. 3. Nauar. de reg. comment. 2. nu. 67. circa medium.]

23 Octaua, uotum † se nunquàm pecca-

turum venialiter inualidum; est enim hoc hominibus absque speciali dono gratiæ impossibile. Sotus lib.7.q.1.art.3.col.4. versic. vtrum vero. At votum se nunquam peccaturum mortaliter validum esset: etenim hoc per Dei gratiam est possibile. Non tamen hoc à Confessariis consulendum, aut permittendum est; cum res sit perdifficilis tum facto, tum etiam præsertim cognitu, potissimum de peccatis cordium, si præstiterit consensum. Sotus. qui supra. de iusti. & iure.

24 Nona, qui † emittit votum de non vouendo nisi in scriptis, aut in manu talis, voto obligatur: quia non simpliciter prohibetur emissio voti, sed cauetur præcipitatio. qui autem contrauenerit, vouendo non in scriptis, vel sine tali circunstantia, peccat mortaliter, & nihilominus tenetur votũ seruare. Sylu. in ver. votũ.2.q.7. qui affert rationẽ.

25 Decima, qui † aliquid vouet, quod est inutile saluti animæ, vel corporis, votũ adimplere non cogitur, imo voto contrauenire potest: verbi gratia, vouet quis non petere dispensationem à votis, si in casu probabiliter timet de voti transgressione, tunc eam petere potest. Sic vouens non comedere carnes, eo casu, quo dicitur à medicis, eum esse in periculo mortis, nisi carnibus vtatur, tali casu potest carnibus vti, non obstante voto. Hugo.22.quæst.4.nõ solum. Sylu. qui supra. quæst.14.

26 Vndecima, qui † vngues non rescindere vouet, voto non astringitur; est enim hoc indifferens, & infructuosum: quinimo qui hæc vota indifferentia, atque infructuosa emittit, posset absque dispensatione contrafacere, licet tutius sit saltem à Confessario licentiam petere, seu declarationem. Sylu. in ver. votum.1.q.4.ver.3. in fi. At si dubitaret, an dicta vota vtilitatis aliquid afferant, timorati tunc animi esset dispẽsationem procurare. Sotus lib.7.q.1.art.3. Imo si dubium non esset probabile, si ante depositionem cõscientiæ erroneæ contrafaceret, peccaret mortaliter per tex. in cap. per tuas. lo secundo. de simo.

27 Duodecima, qui † cum illo, aut illo sermonem non habere vouet, aut per aliquem locum non transire, haud ligamine voti tenetur astrictus: nisi hæc quandoque peccandi occasionem præbuissent, atque præberẽt: quo casu cessante illo periculo, ac peccandi occasione, liber erit à vinculo voti. Sotus d. art.3. Nauar. c.12. num.28. ver.9.

SVMMARIVM.

1 *Vota sub mortali sunt seruanda, & quamprimum etiam implenda. & nu. seq.*

2 *Votum ieiunandi duobus in casibus non ligat.*

3 *Vouens eleemosynam sine præfinitione temporis, tenetur quanto citius; & tribus in casibus peccat statim non implens: quos vide.*

4 *Vouens certa die ieiunare, si tali die non impleuit, an teneatur die sequenti, vel altero. & nu. seq.*

6 *Ieiunij dies si inciderit in diem dominicam, sabbatho satisfieri potest voto.*

7 *Voto non liberatur, inuenta difficultate in implendo, quam si sciuisset, non vouisset.*

8 *Votum toties parit peccatum, quoties frangitur.*

9 *Votum violare, qui metu mortis coactus est, an peccet mortaliter.*

10 *Vota defuncti perinde persoluenda, atque debita; & quo casu filius priuetur hæreditate, & legitima, non soluens.*

11 *Filium pater ad personale votum, an possit obligare.*

De obseruatione votorum. Cap. XXII.

SI quæ hominibus implere promisimus, tanta diligentia, tãtoq; studio seruare conamur; quæ Deo, ac Domino nostro vouimus, procul dubio longè maiore debemus fidelitate custodire, atque omni superata difficultate, persoluere. Scriptum est enim, Vouete, & reddite; quorum primum consilij est, secundum vero præcepti: nam ad iustitiam pertinet. Vnde inquit sapiens, Displicet Deo stulta promissio. Ex

1 † quo quàm mortale peccatum sit vota non seruare, facillimè deducitur: cum nemini sit ambiguum ea, quæ contra Dei charitatem fiunt, esse suo genere mortalia. D. Thom. 1.2. q.88. art.1. & secundo: probat hoc in proprijs terminis. Sotus de iusti. & iu. lib.7. quæst.2. art. primo. D. Thom. & Caiet. 2.2 quæst. 88.

art. 3. Imo non solum seruanda sunt vota, sed etiam nisi aliud expressum fuerit, quanto citius adimplẽda. Qui enim cito dat, bis dare creditur. Contra vero, qui tardè reddit, minus dedisse reputatur. l. si cui ex empto. ff. de verbo. significa. Sed ex his multarum elicitur decisio quæstionum, quarum prima.

2 Qui † Deo, aut Sanctis eius ieiunare vouet, aut orare, mortaliter peccat, si non adimplet. Sotus lib. 7. quæst. 2. art. 1. attamen à particulari transgressione voti à quolibet sacerdote absolui poterit, sed non à voti vinculo liberari. Sylu. in ver. votum. 4. §. 3. versi. decimo. In duobus autem casibus tale votũ non ligat.

Primus propter impotentiam implendi; vnde si quis vouet ieiunare, & sine magno corporis detrimento id facere non potest, si deest facultas adeundi superiorem, potest propria auctoritate contrauenire. facit tex. in cap. licet. de pœnit. & remiss. cap. venerabilem. de elect. verum postea, quam citius potest, debet habere recursum ad superiorem. facit in c. ea nóscitur. de sent. excom. D. Ant. de Butr. in d. c. licet.

Secundus propter authoritatem dispensantis legitimam. Sylu. in ver. votum. 2. q. 1. circa finem.

3 Secunda. Qui † absque temporis præfinitione eleemosynam dare vouet, quanto citius adimplere cogitur: scriptum est enim. Deuter. 23. Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatũ. Imo non solum imputatur ei ad peccatum, si statim quamprimum commodè poterit, votum nõ adimpleat, hoc est, quando suggerit ei conscientia sua tempus iam esse elapsum. Nauar. cap. 12. num. 41. Sed etiam erit peccatũ mortale in tribus casibus. Primus, quando differtur vltra tempus, ad quod quis se obligare intendebat explicitè, vel etiam implicitè (puta) quia si cogitasset, tantum tempus sibi statuisset. Secundus, quando tempus non determinauit, & potest commodè adimplere votum, & procrastinat ex negligentia notabili arbitrio boni viri: nam hoc casu potest à Confessario definiri tempus, intra qđ adimpleat, quod si non fecerit ex notabili negligentia, peccat mortaliter. secus vero videtur, si procrastinat ex spe maioris commoditatis, vel quia sine magna negligentia est oblitus ex multitudine occupationum, vel ex rei paruitate. Tertius, quando tempus non determinauit, sed probabiliter timet occurrere impedimentum perpetuum. Syluest. in ver. votum. 2. quæst. 3.

4 Tertia. Qui ad diem † certam, puta die Veneris, aut Sabbathi ieiunare vouet, & cum illo die non ieiunasset, dubitat, an die sequenti, vel altero ieiunare sit astrictus, consulat primum voluntatem suam: si enim tempus non respexit, sed potius ad ieiuniũ mentis oculos conuertit, & quod Deo sit carum, & acceptum, obligatus erit altero die ieiunare. sic enim qui centum die Veneris, aut Sabbathi promittit creditori soluere, si illo die non soluat, non tamen ab obligatione liber remanet, sed sequenti die soluere cogitur. l. Celsus. ff. de arbit. c. cum dilectus. de dolo & contum. sic etiam qui iniunctam à Confessario pœnitentiam statuto die non adimpleuit, sequenti, aut altero die absque dubio adimplere cogitur: solent enim Confessarij cum pœnitentias imponunt, non ad tempus tantummodo, sed ad opera pia, quæ

5 præcipiunt, mentis oculos habere. Si † vero tempus principaliter respexisset, dum votũ emisit, considerans enim Christum pro nobis die Veneris in cruce passum, vouet illo die carnem ieiunando affligere, si illo die non ieiunauit, altero ieiunare non cogitur, sed de voti transgressione tantummodo pœnitere. Sic etiam dicimus de ieiunijs ab Ecclesia præceptis, quæ cum potius tempus, quàm opus respiciat, dum talia præcipit, si debito & præfixo tempore non adimpleantur, erit dubio procul mortale peccatum, sed alio tempore adimplere non cogitur. Syluest. in ver. votum. 2. nu. 4. Sotus lib. 7. de iusti. & iu. q. 2. art. primo. in solutione ad 4. Nauar. c. 12. nu. 41.

6 Quarta. Qui † in vigilia Sancti ieiunare voto promisit, si vigilia die Dominico celebrabitur; Sabbatho ieiunare poterit: sic enim in præceptis ab Ecclesia ieiunijs obseruare solemus. Sylu. in ver. votum. 2. q. 16. Io. de Neap. in quolib. c. 1. de obser. ieiu.

7 Quinta. Qui † votum emittit, & postea difficultatem in adimplendo patitur, quam si antea considerasset, minimè vouisset, à voto non liberatur. Si vero absque culpa sua,

quod antea vouerat, & adimplere poterat, iam ei fiat impossibile, non adimplendo nō peccat. Imo etiam si culpa sua, id ei contigerit, tenetur tantummodo de peccato pœnitentiam agere, & pro parte, qua poterit adimplere. c. quidam. de conuers. coniug. per illud axioma. Quod quicquid faciendum votum impediret, adueniens post votum eiusdem obligationem tollit. tenetur tamen voluntatem nunquam dimittendi habere, si ad meliorem fortunam peruenerit. D. Tho. in 4. sent. 38. q. 1. art. 2. & 2. 2. q. 189. & ibi Caiet. art. 4. Nauar. c. 12. nu. 39.

8 Sexta. Qui aduertenter † frangit votum, peccat mortaliter toties, quoties fregerit. c. licet. c. magnæ. de voto. nisi contrauenerit ex obliuione notabili, vel ægritudine. Ang. in ver. votum. 3.

9 Septima. Qui metu † mortis cogitur ad voti violationem, mortaliter peccare non creditur, si talis sit metus, qui in cōstantem virum cadere potuisset: nisi in contemptum Ecclesiæ ad voti trāsgressionem cogeretur. c. sacris. de ijs, quæ vi. Sotus lib. 7. de iusti. & iu. q. 2. art. 1. col. mihi 4.

10 Octaua. Qui defuncto † hæres extitit, siue filius sit, siue extraneus, vota defuncti realia, non secus, ac alia ipsius debita cogitur persoluere. c. fin. de sepul. Dom. Anto. & Abb. in c. licet. extra, de voto. Sylu. in ver. votum. 2. quæst. 11. In quo textu habetur, quod non persoluendo priuatur omnimoda hæreditate paterna, etiam legitima. quod intellige, quando hæreditas esset indiuidua, vt est successio in regno, quod si diuideretur, cito destrueretur: secus si esset hæreditas diuidua, quia tunc non veniret hæres priuandus legitima. & ita intelligi potest text. in auth. hoc amplius. C. de fideicommiss. posset etiam hæres excommunicari. cap. fin. de sepul. an tamē cogatur filius adimplere, quod pater, vel mater filium facturum vouit: dic quòd non, vnde si mater vouit filium fore monachum, non cogitur filius adimplere. Abb. in c. olim. nu. 4. de rest. spol.

11 [Nec † etiam tenetur votum personale defuncti, nisi illud promiserit, adimplere. definitum est in c. licet. de voto. Ideo namque dicitur votum personale, quia solam personam vouentem obligat. Imo nec filium pater ad illud potest obligare: ratio est, quia actiones personales nisi per propriam voluntatem obligatur nemo. Sed nec etiam est obligatus ad soluendum votum mixtum defuncti, ea parte, qua reale est: (verbi gratia) si defunctus promisit peregrinationem, in qua erat quinquaginta aureos nummos consumpturus: (hoc enim dicitur votum mixtum) tunc hæres non tenebitur quantitatem illam soluere; propterea, quòd qui ad principale non tenetur, idest ad peregrinationem, neque ad accessorium, quod est quantitatem illam pauperibus erogare, & hæres ad principale non tenetur. Tenebitur tamen eleemosynam, aut sacrificia, si à defuncto promissa erant templo, quo erat peregrinaturus, adimplere: quia eleemosyna, aut sacrificia à defuncto promissa ad reale votum spectant. Doct. in cap. licet. de voto.]

SVMMARIVM.

1 *Modicum à mortali semper excusat.*
2 *Mortale non admittit, qui Pater noster de Rosario dicendo ex voto, omisit.*
Vouere sub reatu mortali, stultum est votū.
3 *Vouens obolum dare pauperi, vel dicere Pater noster, venialiter non implens peccat.*
4 *Vouens quotidie dare pauperi denarium, id non censetur votum de re modica.*
5 *Votum abstinendi à veniali non implens, duplex veniale committit.*

De Votis minimarum rerum. Cap. XXIII.

1 Modicum † à mortali semper excusare, probat latissimè Nauar. in sum. in prælud. 9. Ideoque si in modico quis votum transgrediatur, aut etiam modicæ rei quis votum non seruet, mortale peccatum non reputabitur: cum enim votum cuiusdam particularis legis rationem habeat, aliter obligare non creditur, quàm ipsæ leges ecclesiasticæ: probat hæc latissimè. Sotus lib. 7. q. 1. arti. 2. col. 1. Nauar. c. 12. nu. 40.

Hinc multa deciduntur.

2 Primo. Qui vouit † quotidie Rosarium dicere,

dicere, si vnum, aut alterum, Pater noster omiserit, peccasse mortaliter non censetur: lex enim Ecclesiastica non obligat ad horarum recitationem tanto cum rigore, vt ex vnius, aut alterius versiculi transgressione ad mortale peccatum velit astringere.

Sed quid si diceret, vouëo sub reatu mortali dare calamum alicui, an tunc transgrediendo peccaret mortaliter? Respondet Sotus de iustitia & iure. libro 8. quæst. 1. art. 7. colum. 2. quòd non: esset enim votum stultum, & per consequens ad mortale non obligatorium: quin vero si esset res vana, non obligaret. ibi Sotus.

3 Secundo. Qui † vnum paruum denarium pauperi dare voto promisit, aut vnum recitare Pater noster. si votum non implet, venialiter tantummodo peccat: minimum enim est. Si vero votum fecerit quotidie

4 dare † denarium pauperibus, siue recitandi Pater noster. aut Aue Maria. tunc demum peccasse mortaliter iudicatur, si continuatis multis diebus votum seruare omiserit, ita quòd boni viri arbitrio iam modicum non existimetur. Sotus lib. 7. quæst. 2. art. 1. colum. 2. contrarium tamen asseuerauimus, peccare venialiter infra in septimo præcepto de furto. nu. 15.

5 Tertio. Qui † à singulari, vel aliquo verbo ocioso se abstinere voto promisit, si contraueniat, mortaliter peccare non censetur, sed tantummodo venialiter: creditur enim secundum legis consuetudinem obligandi se voluntatem habuisse ad veniale. Erit tamen illius actus duplex veniale peccatum: cum præter communem legem agat, & votum non seruet. Sotus, qui supra, in princip. & lib. 8. q. 1. art. 7. col. 2.

SVMMARIVM.

1 *Voti materia propria sunt opera supererogationis, & vota religionis cæteris antecellunt.*

2 *Vouens ingredi religionem expresso nomine, vel loco religionis, vel non expresso, an, & quando liber sit à voto, si non admittatur.*

3 *Vouens in specie religionem, an à voto liberetur, si Generalis non vult illam recipere.*

4 *Vouens ingredi religionem, an etiam profiteri teneatur ingrediens, distingue vt ibi.*

5 *Dispositio loquens de ingressu monasterij, de valido ingressu intelligitur.*

6 *Professio, & ingressus monasterij distinguuntur: & an proprie quis dicatur ingressus ante professionem.*

7 *Ingressus ad religionem nonnunquam obligat ad professionem. nu. seq.*

9 *Donata ante, vel post ingressum ab egresso infra annum recuperantur.*

10 *Exitus ante professionem num fiat licitus, præmisso prius voto fieri frater.*

11 *Dubitans, an vouerit profiteri, num licitè possit exire.*

12 *Et quid si antequàm intret, eligatur in Episcopum.*

13 *Emittens tria vota absque animo se obligandi, in quo statu reperiatur.*

14 *Vouens vitam monachalem animo profitendi ad chorum, non admissus non tenetur conuersus fieri.*

15 *Monachus, vel Religiosus, qui simpliciter fieri vouit, an de perfecta religione intelligatur vouisse.*

16 *Monachus, vel religiosus quis dicatur, & fratrum appellatione qui veniant.*

17 *Monachorum appellatione, qui dicantur, & qui sint conuersi.*

18 *Impedimenta, quæ si vouens nouisset, non vouisset, non liberatur à voto.*

19 *Incorrigibilis e monasterio expulsus; si frugi effectus reuertens non admittatur, an sit à voto liber.*

20 *Religionem qui vouit profiteri, si vxorem duxerit, an exigere, & reddere debitum possit: tenetur tamen animum ingrediendi habere. nu. seq.*

22 *Vouens vnam, & alteram religionem ingrediens, quare in ea licitè possit esse.*

23 *Vouens religionem, & etiam seruare castitatem, non admissus castè viuere debet in seculo.*

24 *Virginitatem, qui vouit, si votum fregerit, tamen postea seruare cogitur, & quid si vxorem duxerit. & nu. seq.*

26 *Peccare paratum debet Confessarius quantum potest, reuocare à peccato, in casu.*

De voto Religionis, & castitatis. Cap. XXIIII.

1 SVpererogationis † opera voti sunt propria materia, vt ex prædictis colligitur. Inter quæ cum regularis vita primum obtineat locum, iam sequitur votũ illud, quod religionis dicitur, omnia alia antecellere, huic proximum est virginitatis, aut castitatis votum, eo quòd virginitas ipsa cætera omnia supererogationis opera facilè superat: habent autem hæc vota propter sui excellentiã quamplurima in eorum obseruatione specialia, ideo de ijs erit more solito specialius differendum.

2 Primo. Qui vouit † habitum religionis in cœnobio D.Seuerini de Neap. suscipere, si repulsam à patribus illius monasterij patitur, non cogitur alibi regularem vitam ducere. D. Thom.2.2. quæst. 88.arti.tertio, ad secundum. Si vero in religione aliqua, (puta) Benedictina vouet regularem ducere vitam, non ei sufficiet, si ab vno, vel altero monasterio reijciatur, nec tamen omnes illius domos tenetur perquirere, sed satis est ei, si aliqua tantummodo arbitrio boni viri cœnobia perlustrans, & suam voluntatẽ exponens non recipiatur. Nauar.c.12.nu.46.

3 [Hinc † sequitur, quòd vouens ingredi religionem Minimorum: si adijt Generalẽ, qui noluit eum recipere, quòd non satisfacit voto, ita q̃ possit declarari absolutus ab eo, sine alia causa in id accedenti: nisi sciret Generalem, vel Prouincialem causa cognita, & partibus auditis, suis subditis iussisse ne ipsum reciperent ad sua monasteria, eo q̃ ob talem causam iudicauerit indignum, qui recipiatur. ita Nau.lib.3.de voto. consi. 11.] At si regularem habitum vouit suscipere, nec locum, nec religionẽ aliquam particularem expressit, ita demum poterit secura conscientia remanere in seculo, si saltem omnes, aut pœne omnes conuentus in [illegible] propria existentes circuisset, & ab omnibus [illegible] fuisset. Sotus lib.7. de iu-st. [illegible] primo ad [illegible] argu. Q[illegible] vbi [illegible] de monasterio [illegible], dum vouebat cogitasset [illegible] habuisset intentionem, dubitaret. cum in dubio votum ita sit interpretandum, vt vouẽs liber maneat. Sotus lib.7.q.3.art.2.col.3.

4 Secundo. Qui † ingredi vouet religionẽ, an obligatus sit non solum ingredi, sed etiã profiteri, dicit D. Thomas, quem sequitur Caiet.2.2.quæst.189.art.quarto, quòd cum votum debeat esse voluntarium. ca.licet.de regu.& eatenus fertur obligatio voti, quatenus se extendit intentio vouentis, quòd exploranda est intentio eius, scilicet, quando votum emisit, an intendebat se obligare nõ solum ad ingressum religionis, sed etiam ad profitendum, & tunc tenetur perpetuò remanere: si autem intendebat se obligare ad ingressum religionis causa experiendi, & tunc manifestum est, quòd remanere non tenetur. Sed in dubio quando aliud non cogitauit, aut expressit, profiteri non cogitur, sed ad seculum remeare poterit, si regularis vitæ onera ferre dubitabat, secus autem si profiteri vouisset. Syluest. in ver.religio.secunda.quæst 19. Couar.titu.de pact. prima par.

5 §.3.num.12.versi.quod si quis. Et † nec obstat, quòd dispositio, quæ loquitur de ingressu monasterij, de valido ingressu intelligitur.l.4.§.cõdemnatum.ff.de re iudi.l.2.& ibi Bald.C.de eunuch.cum vulg.& expressa conditio apposita in aliqua dispensatione si ingrediatur monasterium, non impletur, nisi pars persistat in monasterio, vt tradunt Bal. & Moder.in l.si quis hæredem. C.de institu.

6 & substitu.nam ante professionem † non dicitur propriè quis ingressus, optimus text. in cap.religioso.§.1.de senten.excommunic. lib.6.quia illa procedunt inspecta mente disponentis, qui cogitare videtur de ingressu monasterij cum effectu, idest cum professione, aliàs ingressus monasterij, & professio distinguuntur.cap.pen.de regul.lib.6.& ita est in voto. Nec etiam obstat authoritas D. Thom.2.2. quæst. 189.arti. 3. ad secundum, vbi inquit, quòd qui se voto obligauit ad religionis ingressum, si non recipitur in vna, tenetur ire ad aliam, quia diuersus est casus, & ex diuersis non fit illatio.l.Papinianus exuli. ff. de minor. ibi enim intelligitur de eo, qui non est ingressus, hic autem de eo, qui fuit receptus. Et si diceres quod discrimen est inter istum, & illum, qui absque voto ingreditur. Respondet Caiet. qui supra, esse maximum: nam vt omittamus interim quòd iste religionis habitum cogebatur suscipere,

ſcipere, ille vero minimè, iſte ſi ſine ratio-
nabili cauſa in religione non perſeuerauerit, mortaliter peccabit: ille vero, qui abſq; voto ingreſſus fuerit monaſterium, venialiter tantummodo peccare creditur, etiam vbi ſine rationabili cauſa receſſerit, [niſi
7 euidenter† appareat, quod per ingreſſum religionis voluerit vitam mutare, puta, qa ipſemet fuit confeſſus quod tempore ſui ingreſſus animus ſuus fuerit firmus mutare ſeculum. cap. ſtatuimus. de regula. Vel nunc
8 †, confitetur, vel dimiſit beneficium ſuum, quod tenebat, dum aliud non haberet, vel ſi ſe, & ſua expreſsè monaſterio obtulerit, vel fecit teſtamentū. Hæc enim & ſimilia ſunt ſigna euidentia dimiſſionis ſeculi, quod nota. ita Dom. Anto. de Butr. in d. cap. ſtatuimus. in fin. Abb. in cap. conſulti. de regu. Sed
9 an recuperet bona, † quæ alijs donauit, vel legauit ante ingreſſum, ſi poſtea infra annū egrediatur. Dic, quod non. Hoſt. in d. c. ſtatuimus. niſi fecerit proteſtationem, quod intendebat probare regulam: quia tunc videtur donare cauſa mortis, & ſic cauſa non ſecuta recuperat bona. arg. tex. in l. mortis cauſa. ff. de dona. cauſa mor. l. nō omnis. ff. ſi cer. peta. Si vero poſt ingreſſum fecerit donationem ſuorum bonorum etiam cum iuramentō in fauorem piæ cauſæ, illa non valet, niſi cum licentia epiſcopi, ſeu eius vicarij fiat intra duos menſes proximos ante profeſſionem, & tunc non aliàs intelligitur ſuum effectum ſortiri, niſi ſecuta profeſſione, ita habetur in Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. nullus quo-
10 que. Sed quid † ſi quis emitteret votum ingrediendi religionem, & fieri frater, an illā ingrediens licitè poſſit ante profeſſionem exire, & matrimonium cōtrahere? dic quod ſic, & ratio eſt, quia votum ingrediendi religionem, & fieri frater, ſunt eiuſdem virtutis, ita ſingulariter aſſeruit Caie. 2. 2. q. 189. art. 4. Sed vouens ingredi religionem poteſt liberè exire. ita D. Thom. d. art. 4. ergo ſic qui vouit fieri frater. Nauar. extra de voto. lib. 3. conſi. 19.

11 Rurſum quæritur, quid de † eo, qui vouit vnam religionem ingredi, an licitè poſſit exire, ſi dubitat an etiam vouerit profiteri? Reſpon. quod ſic, ſi dubitans multum inclinat in partem negatiuam, quod ingrediendo adimpleuit votum maximè, quia ſemper præſumi debet pro libertate. At ſi eſt anceps, eligere poteſt tutiorem partem, ſaltem quo ad forum conſcientiæ. cap. iuuenis. de ſponſa. & ſi non vult profiteri, procuret habere diſpenſationem in ſacra pœnitētiaria eo modo, quo ponitur per Nauar. lib.
12 3. de voto. conſi. 18. Sed quid † ſi quis vouit ingredi religionem, & antequam intret, eligitur in epiſcopum, an ſit de obligatus? Reſpon. quod non. ita text. in cap. per tuas. extra de voto. poteſt tamen Papa diſpenſare, ne ad religionis ingreſſum teneatur. Sed an
13 † ad voti obligationem requiratur propoſitum adimplendi promiſſum, (verbi gratia) Religioſus vouet tria vota, an teneatur, quādo vouet, habere efficax propoſitum obſeruandi illa? Reſpon. quod vouens animo obligandi ſe, & non adimplendi promiſſum, mortaliter peccat, eſtque in ſtatu damnationis, donec propoſitum mutet, & ad votum adimplendum obligatur. At qui vocetenus ſine animo obligandi ſe Deo, & adimplendi votum vouet, mortaliter peccat, quia mentitur, ſi voce tantum illud proferat, non tamen ad votum adimplendum obligatur. Sotus lib. 8. de iuſt. & iure. quæſt. 1. art. 2. Deeſt enim voluntas vouendi, quæ eſt radix obligationis. Hinc qui coram alijs, vt fit in voto ſolemni religionis, ſine animo promittēdi vouet, votum adimplere tenetur, non ratione voti, quia fuit nullum, ſed ratione ſcādalum vitandi, quod ex voti fractione ſequeretur, poſſetque eccleſia ſic vouentem ad voti obſeruantiam compellere: quia cum eccleſia non iudicet de occultis, non tenetur illi credere, quamuis iuret intentionem obligandi ſe non habuiſſe, quemadmodum fictè ordinato, aut baptizato, etiam ſi iureiurando affirmet ſe intentionem recipiendi tale ſacramentum non habuiſſe, fidem adhibere haud tenetur.]

14 Tertio. Qui† monachalé vitam vouit ea mente, vt profiteatur ad chorum, & aſſumat ſacros ordines, ſi repulſus fuerit, non cogitur conuerſorum habitum ſuſcipere, aut ad munera laica profiteri: imo nec ēt grammaticā tenetur addiſcere, ſi vellent eum recipere, qn̄ grammaticam calleret, ſi ignorauit ipſe grammaticam monacho profitenti ad chorum neceſſariam. Sotus. de iuſti. & iure. lib. 7. q. 2. art. 1. col. 5. in fi.

15 Quarto. Qui † vouit ſe monachum fieri, aut religioſum ſimpliciter, non cogitans de

libertate exitus, nec de professione, intelligitur votum istud in anno quidem probationis, non tamen de perfecta, & perpetua religione. Quod idem dicendum de eo, qui vouerit se esse religiosum, ea tamen intentione, & mente, vt velit gaudere anno probationis: nam poterit intra annum ante professionem exire, ita vtrunque docere conatur Caiet. 2.2. q. 189. arti. 4. Quod secus est, si simpliciter votum fecisset se esse religiosum. Couar. tit. de pact. 1. par. §. 3. nu. 3. circa finé.

15 Quis autem † dicatur monachus, vel religiosus, dico secundū Decium in c. causam quæ. nu. 6. & 7. de iudi. ꝙ propriè loquendo omnes religiosi, & monachi fratres dicuntur, secus est de communi vsu loquẽdi: quia tantum illi, qui sunt de ordine sancti Benedicti, dicuntur monachi, alij autem religiosi mendicantes fratres dicuntur, & in materia odiosa appellatione fratrum, non veniunt monachi: quia communis vsus loquendi attenditur. vt notatur in cap. ex literis. primo. de sponsa. facit tex. in cap. quam. 2. q. 7. notat Abb. in cap. sanè. in fi. de foro compe. & con-
17 tra, † appellatione monachorum non veniunt fratres. vt in d. cap. causam quæ. Conuersi vero dicuntur, qui se, & sua obtulerunt monasterio habitu non mutato. vt tradit Abb. in cap. non est, in secundo not. de regu. & in c. tuis. in primo not. de testib. Hoc tamé variatur secundum diuersos mores religiosorum. vt notat Dec. in c. in præsentia. num. 23. de proba. Quod nota pro illis, qui vouēt se fieri oblatos, vel conuersos, & ne[illegible] explorare suam voluntatem.

18 Quinto. Qui † regularem vitam ducere vouit, si postea impedimentum aliquod experiatur, quod si antea cognouisset, votum minimè con[illegible] tamen quod promisit seruare cogitur. D. Tho. in 4. sent. dist. 38. art. 2. q. 1. & 22. q. 189. art. 4. vbi Caiet.

19 Sexto. Qui à † monasterio postquam religionis solemne votum emiserat, tanquam incorrigibilis expulsus, iuridicè causa cognita per sententiam diffinitiuam propter sua delicta, mutatus in virum alterum, mutatisque moribus in melius, ad cœnobium rediens, vt quod recipiatur humillimè exposcens, si non admittitur à patribus, poterit vita con[illegible] in seculo remanere, in habitu clericali, [illegible] episcopo suo, à voto paupertatis, & obedientiæ liber, sed voto cō-tinentiæ astrictus, atque horas canonicas recitare obligatus, etiam si nullum vnquam ordinem suscepisset. Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. col. penul. versi. superest. hic. [Quis autem sit incorrigibilis, vide Panor. in cap. cum non ab homine. de iudi. vbi concludit, quod tribus modis. Primo, quando quis perseuerat in criminibus perpetratis, quia non vult ab illis desistere. Secundo, si ter monitus non desistit. c. contingit. el primo. de sent. excommu. Tertio, quando pœnitentiam sibi iniunctam non facit, & se occultat, probatur. in ca. vt famæ. de sent. excommu. propriè vero dicitur ille, de quo nulla est spes, quod corrigatur: cum ecclesia non habet vltra quod faciat. d. c. cum non ab homine. qui admonitus à superiore est obstinatus, & illum non vult audire. ad hoc 8. dist. c. consuetudo. in fi.

20 Septimo. Qui † vouit religionis habitū suscipere, & in ea profiteri, si vxorem duxerit, voti quidem transgressor erit, at non impeditur ab emisso voto, quin possit & exigere, & reddere debitum. ita Io. And. in c. rursum. qui cler. vel vouen.

Verum fatetur, quòd sit necessaria dispẽsatio episcopi. Petrus tamen de Ancha. in c. 1. de voto. lib. 6. videtur velle, quod non sit necessaria dispensatio, & ita refert D. Thomam tenere in 4. sent. dist. 38. art. 4. & ita est veritas, cuius ratio est: nam quemadmodū, qui Deo promisit intra annum sacros ordines suscipere, si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus erit, sed non erit astrictus horas recitare, atque castitatem seruare:
21 Sic qui † vouit religionem ingredi, & in ea permanere, si postea duxit vxorem, tenetur quidem ratione huius peccati non exiguam agere pœnitentiam, & etiam voluntatem retinere adimplendi votum, si aliquando potuerit, id est, mortua vxore. ita Ioan. And. in c. 1. de voto. lib. 6. At quandiu matrimonij vinculum durat, non tenebitur castitatem seruare. Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. col. antepen. Nauar. c. 12. nu. 47.

22 Octauo. Qui † post votum à se de certæ religionis ingressu emissum, religioné aliā laxiorem ingreditur, & profitetur in ipsa, potest licitè manere in illa, vbi professionem emisit: quia voto priori simplici derogatur per hoc secundum solemne. Pro voto tamen non completo erit eidem pœnitentia imponenda. tex. est in c. qui post votum. de reg. lib. 6.

lib.6. Sylu.in ver. Religio.2. q. 18. [Cauere tamen debet magister nouitiorum ne tales vouẽtes recipiat, vel receptos retineat, quia retinendo peccatis illorum cooperatur. Sed an possit episcopus dispensare vt habens arctioris religionis votum, latiorem intrare valeat? dic quod sic. Hoc enim non est dispẽsare in voto religionis, cum semper sit religioni obnoxius, sed est dispensare in latiori vinculo.]

23 Nono. Qui † vouit religionem eo animo, vt si ad illam non admittatur, castitatem in seculo custodiat, non seruando, peccat mortaliter, etiam si repulsam à monachorum patribus patiatur. ita Io. And. in c. 1. de voto. lib.6. At si vouit principaliter religionẽ, & veluti accessoriè castitatem, quã facilius in ea seruare potest, tum liberatus à voto religionis, erit etiam liber à voto castitatis. facit tex. in c. accessorium. de regu. iur. lib.6. ita Nauar. lib 3. extra de voto. consi. 4.

24 Decimo. Qui † virginitatem vouit, si illã amiserit culpa sua, siue etiam absque sua culpa, tenetur in futurum castitatem seruare, adeò quòd si vxorem duxerit, atque matrimonium consummauerit, debitum quidé reddere poterit, sed non exigere; imo animum seruandi tenetur habere, atque executioni mandare, quãdo sibi licebit, puta vxore mortua. D.Tho. 2.2. q.79. ad secundum, & 88. art. 3. ad secundum. Nauar. c.12. num. 41. secus autem est de illo, qui religionem vouit, vt diximus supra nu.7. Qui vero habuisset intentionem promittẽdo virginitatem, solum abstinendi à primo libidinis actu, & tunc violata virginitate, continentiam seruare non teneretur. Et ideo confessor intentionem percunctari tenetur.

25 Vndecimo. Qui † virginitatem vouit, aut castitatem, contrahendo matrimonium, nõ solum peccat mortaliter, verum etiam tenetur ingredi religionem, & in ea profiteri, si matrimonium non consummauit. ita Sylu. in verbo matrimonium. 7. q. 5. & ratio est, quia tenetur votum iuxta vires proprias seruare, & effugere periculum violandi illud, quod esset si cũ vxore cohabitasset. Verum si consummasset matrimonium, illud profecto teneret. cap. rursum. qui cler. vel vouen. sed debitum non posset exigere absque iusta dispensatione. Nauar. capitu. 12. numero 76.

26 Duodecimo. Confessarius, † & si non peccet mortaliter respondendo habenti votum castitatis simplex, quòd si matrimonium cõtraxerit, quòd illud est validum, sed mortaliter peccat contrahendo; tamen debet talẽ habentem simplex votum castitatis inquirentem an possit matrimonium cõtrahere, prudenter deludere: quia secundum Host. non solum quis non debet peccati occasionem dare, sed etiam debet ab eo, quantum potest auertere peccare paratum. Sylu. in ver. matrimonium. 7. q. 5. versi. 9.

SVMMARIVM.

1 *Vota metu facta, an obligationem habeant.*
2 *Metus ab intrinseco, & ab extrinseco, qui, & qui metus ad vouendum directè cogat, vel non. nu. 7.*
3 *Minor metus cadit in fœminam, & puerũ, quàm in virum constantem.*
4 *Personæ minantis conditio consideranda, vt iudicetur qualis sit metus, & idem de blanditijs, & etiam cui minæ inferuntur. numero 6.*
5 *Rogatio superioris habet vim præcepti.*
8 *Coactus à patre verbis, & verberibus, voto non ligatur, & quid de vouente in periculo mortis.*
9 *Matrimonium contractum ab existente in periculo mortis, an teneat.*
10 *Castitatem, qui vouit coactus directè ad vouendum, si contraueniat, an peccet.*

De votis ob metum emissis. Cap. XXV.

VOti obligatio (vti supra tetigimus) ex nuda, puraque promittentis voluntate pendet, ideoque vbi aliquid obijcitur, quod voluntatem tollat, obligatio nulla nascitur: metus autem, quia voluntatem solet tollere, ideo obliga-
1 tionem impedire consueuit. Vnde † vulgo dicitur, quòd vota metu facta obligãdi vim non habent, sed hoc non semper verum est: multa enim vota metu facta tenent, & vt multas omittamus scribentium ambages, regulam certam constituamus, qua poterit

runt dubia omnia fugari, quæ huiuſmodi eſt. Quotieſcunque cogitur aliquis vi, aut metu directè ad votum aliquod emittendum, voto non aſtringitur: vbi vero directè ad vouendum non cogitur, ſed aut in carcere retinetur etiā iniuſtiſſimè, aut aliàs opprimitur, & ille vt patrocinium mereatur diuinum, votum emiſerit, obligatus remanebit. Primum ſolent noſtri metum ab intrinſeco, ſecundum vero ab extrinſeco appellare, licet non ita perfectè declarent, ſed
2 hoc iam non ſufficit: nam † non omnis metus etiam ad vouendum directè cògens excuſabit, ſed ille tantummodo, qui in conſtantem virum cadere potuiſſet. Hic autem, quis nam ſit, non eſt adhuc compertum, vnde boni viri arbitrio remittēdum, quod notat glo. in l. interpoſitas. in verſ. cruciatum. C. de tranſact. text. in l. metus autem cauſa. ff. ex quib. cau. maio. Abb. in cap. cum virum. num. 8. de reg. Dec. in c. 1. num. 1. & nume. 8. de appella. glo. in c. cum dilectus. de his, quę vi, aut met. vbi Abb. dicit eum ſingularem, qui hoc ex qualitate obiecti agentis, & etiā patientis poterit determinare: nam minor metus cadit in fœminam, quàm in virum. glo. in c. quod locum. de ſponſa. Pariſ. in cōſ.
3 26. num. 64. lib. 3. ſic minor † metus cadit in puerum, quàm in virum: ſic ſi leuis offenſa, aut modicæ pecuniæ amiſſio, aut aliud quid ſimile comminatum fuerit, metus cadens in conſtantem virum non exiſtimabitur. l. vani timoris. ff. quod met. cauſa. at ſi mors naturalis, atrox cruciatus, diuturnus carcer, & iniurioſus, amiſſio bonorum, vel maioris partis, aut virginitatis, aut quid ſimile cōminatum fuerit, metus cadens in conſtantem virum reputabitur, quia ad fortitudinem etiam ſpectat ibi timere, vbi eſt timēdum. c. cum dilectus. quod met. cau. l. iſti quidem. l. nec timorem. l. qui in carcere. ff. eod. titu. Quod verum erit, ſi perſona, quæ minas infert, talis ſit, quæ quod ore minatur, opere poſſit adimplere. finge enim puerum, aut imbecillem mulierculam iuueni mortem, aut atrocem cruciatum, niſi religionis votum emiſerit, comminantem, quotus qſque reperiretur, qui hunc iuſtum metū exi-
4 ſtimaret. Conſideranda igitur † eſt perſona, quæ minas infert, vt ſit malæ conditionis. ſecundum Bald. in l. interpoſitas. C. de trāſact. vel quòd minans fuerit conſuetus illas exequi. Bald. in l. fin. ff. de hæred. inſtit. Inde eſt, quod ſi minæ proferantur per eum, qui id poteſt exequi, quod minatus eſt, timendę ſunt. l. quæſitum. ff. ad Turpil. l. niſi. §. ſi legatarius. ff. ad l. Falcid. & quod dicitur de minis, intellige etiam de blanditijs, importunis precibus domini, & ſuperioris, nam huiuſmodi blanditię inducunt iuſtum metum. glo. in l. 1. C. ſi rect. prouinc. & in l. 1. ff. quod
5 iuſſu. Et rogatio † domini, & ſuperioris habet vim præcepti. Bald. in l. ſi mandator. C. quod cum eo. Alex. conſ. 1, 24. ad quod facit, quod inquit Barb. in c. quoniā Abb. col. 25. de offic. deleg. vbi infert, quod ſi ſubditus ſuperiori pro modico promittat vſuras, non tenet talis promiſſio, quia præſumitur facta per metum. ita not. Ioann. And. in addit. Spec. in titu. de vſur. §. 1. in prima additione magna. ſequitur Paris de Put. in ſuo trac. de ſyndic. titu. 14. in prin. Hippol. de Marſil. ſing. 645. incipiēs. Aduertant Principes. Sic
6 etiam † perſonę illius, cui vis infertur, qualitas eſt conſideranda, quia metus, qui excuſaret mulierem, aut ſenem calore ſanguinis iam deſtitutum, iuuenem minimè excuſatum reddere poſſet. vt inquit. Sot. lib. 7. q.
7 2. artic. 2. col. 4. Nec etiam ſemper vera † eſt altera noſtræ regulæ pars, quæ dicit metum non excuſare, vbi quis directè ad aliud potius cogitur, quàm ad vouendum: nam ſi tātus ſit metus, vt in totum auferat rationis diſcurſum, excuſabit quidem, ſecus vero ſi non tantus fuiſſet. Arch. in c. ſunt qui opes. vbi etiam glo. 17. quæſt. 4. glo. in cap. non eſt. 15. q. 1. Hæc ex ſpecialium caſuum deciſione faciliora reddentur.

8 Prima. Qui à † patre, aut alio cogitur, vt votum religionis, aut caſtitatis emittat, & verbera verbis admiſcentur, ſi vouerit, voto non ligatur. c. 1. de his, quæ vi. directè enim cogebatur ad vouendum. Si vero dum febribus æſtuaret, & mortis periculum timeret, vel etiam ſi dum detineretur ab hoſtibus in iniurioſo carcere, aut in medio pelago à ventis agitaretur, votum vouit, obligatus erit: non enim ad vouendum cogebatur: imo nec inſtigabatur quidem, ſed vt diuinū implora ret auxilium, ad votum confugit. text. eſt, & ibi Abb. in c. 2. de renun. c. ſicut. lo 2. de regular. Abb. in cap. 2. de his, quæ vi. Sylu. in verb. metus. nume. 8. niſi tantus eſſet metus, vt ratioois vſum pro illo ſaltē tempore,

pore, quo votum emittitur, auferret in to-
9 tum. Sylu. in ver. votum. 2. §. 12. Sic † matri-
monium contractum ab existente in articu
lo mortis, naufragij, prælij, ægritudinisue
causa, cum concubina, non ex eo nullũ erit,
quod timore periculi sit contractum, quod
aliàs minimè contraheretur: is enim me-
tus ad illum actum non fuit illatus. Couar.
de pact. par. 1. c. 3. nu. 16.
10 Secunda. Qui † castitatem vouit, coactus
directè ad vouendum, si contraueniat etiã
propria authoritate, non peccat: nam ipso
iure non tenetur, tex. in terminis. in c. 1. de
his, quæ vi. Hæc autem vera sint, vbi ad vo-
uendum cogitur, nisi ad voti violationem
metu mortis astringeretur, quia non esset
tunc voti violatio mortale peccatum; nisi
hoc in ecclesiæ contemptum præciperetur,
per c. sacris. de his, quæ vi. Sotus. lib. 7. quæst.
2. artic. 1. col. 4.

SVMMARIVM.

1 *Vota puerorum, & filiorum familias an vo*
uentem obligent.
2 *Pubertas, & ætas prope pubertatem, quo an-*
no in masculo, & quo in fœmina, & an va-
leat votum in hac ætate. nu. seq.
4 *Votum filij familias maioris 14. ann. pater*
vel tutor non infringit, secus de existente
prope pubertatem. amplia, vt nu. seq.
6 *Filius existens sub patria potestate vouens*
siue maior, siue minor, voto ligatur, votum
tamen pater vsque ad annum 25. irritare
potest. & nu. seq.
8 *Filius votum reale patris, salua legitima,*
implere cogitur, personale non item.

De votis filiorum familias. Cap. XXVI.

1 VOta, † quæ à pueris, aut filijs
familias emittuntur, nõ eun-
dem habent robur, nec ean-
dem pariunt obligationem,
tum propter paruitatem iu-
dicij, tunc etiam, quia cum nihil habent
saltem quantum ad administrationem. pro-
missione minimè ligantur. Igitur si propter
minorem ætatem rationis vsum non sunt
adepti, voto nullo ligantur. cap. 1. de delict.
puer. si vero habent quidem rationis vsum,
quod in puero quantum ad vouere est solũ
prope pubertatem, ita proprius text. in c. 2.
ext. de voto. vbi Abb. in primo notabili. Syl.
2 in verbo, religio. secundo. q. 15. & prope † pu
bertas in masculo est decem annis cum di-
midio, & in fœmina nouẽ cum dimidio, se-
cundum glo. not. in l. 1. ff. de nouat. Francus
in c. si pater. num. 17. de testam. lib. 6. tunc si
votum personale emiserint, hoc est rem ali
quam ad personam propriam pertinentem,
vti esset oratio, & ieiunium, aut etiam re-
gularis vita, valebit quidem votum, sed à
parentibus, aut tutoribus irritari poterit, si
adhuc vouentes infra pubertatis annos sint
3 constituti. 20. q. 2. puella. Si † vero iam pube
res facti, quod in masculis in quarto deci-
mo anno, in fœminis vero duodecimo solet
anno contingere, votum aliquod personale
emiserint, adeò firmum illud erit, quod nec
à parentibus, nec à tutoribus infringi pote-
rit, aut irritari. At si reale votum, quod vo-
uerint; idest, si aliquid ad res [illegible] perti-
nens, & in cuius adimpletione sumptus sunt
necessarij, voto promiserint, absque dubio
ligantur, sed à parentibus, aut curatoribus,
etiam si maiores fuissent, qñ votum emise-
rũt, irritari poterit. Sotus de iust. & iu. lib. 7.
q. 3. art. 2. Hinc multa deducuntur, & primo.
4 Si filiusfamilias † maior quatuordecim
annis vouit regularem ducere vitam inui-
tis parentibus, aut tutoribus, adimplere co-
gitur, nec poterit ab ipsis irritari. Syluest. in
vèr. votum. 3. q. 6. Nauar. c. 12. nu. 70. Si vero
infra annos pubertatis existens vouit qua-
libet sexta feria ieiunare, aut etiam habitũ
religionis suscipere, licet voti vinculo li-
getur, quod intellige si fuerit prope puber-
tatem quo ad votum, quę in masculis in de-
cimo anno cum dimidio, in fœminis vero
nouem cum dimidio solet anno cõtingere,
quamuis quo ad peccare posse prope puber-
tas sit post annum septimum, tunc in tali ca
su poterit pater votum irritare, quod si non
irritauerit, tenetur filius adimplere. Diuus
Thom. opusc. 17. c. 12. postquam paternam
exiuerit potestatem. verum quia tales sunt
inexperti, propter fragilitatem ætatis, cum
ipsis facilius dispensatur, vt not. extra de vo
to. cap. veniens. Dom. Anto. de Butr. in c. scri-
pturæ. nu. 3. eod. tit. & Inno. ibi.
5 [Sed quid si vouerit † se seruaturum con
tinẽtiam, vel ingressurum religionem, cum
veneris

venerit ad ætatem legitimam, vel cum pater eius obierit. Nunquid pater votum illud reuocare, vel irritare potest contradicendo? Respond. Innoc. in d.c. scripturæ. ꝙ sic vnde nõ tenebitur illud seruare, nisi iterum voueat: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. Nec pater, nec tutor peccat in reuocando: quia hoc sibi conceditur à iure, & à Deo. Hæc Innoc.]

6 Secundo, qui † eleemosynam dare vouit, dum esset in patria potestate, siue maior sit, siue minor, voto ligatus remanet, sed vsque ad vigintiquinque annos poterit pater tale votum irritare: nisi iste castrense, vel quasi castrense haberet peculium, in quo pater familias reputatur. D. Tho. 2.2. q. 88. artic. 8. & in 4. sentent. distinct. 38. quæst. 1. art. 1. q. 3. ad secundum.

7 Tertio, qui † dum esset puer, votum personale emisit, quod nunquàm fuit à parentibus, aut tutoribus irritatum, maior factus tenetur adimplere, si compertum habet, ꝙ tunc dum vouebat, vsum rationis habuerit, quod est, si fuerit doli capax, vt supra diximus. Si vero dubitat, credendum est potius, quòd illo tempore dictum vsum nõ habuerit, vt à voti vinculo liber remaneat: ratio est, quia semper melior est conditio possidentis, & hominem manere à voti vinculo liberum, censetur manere in sua possessione, Sotus lib. 7. quæst. 3. art. 2. colum. 2. versi. Sed est hic.

8 Quarto, filij, † vota à parentibus facta, si realia sint, & ipsi hæredes extiterint, adimplere astringuntur, quatenus vires hæreditariæ patiuntur. Verum si pro huiusmodi votis filij legitima priuarentur, causam haberent impetrandi dispensationem. Syluest. in versic. votum. secun. quæstio. vndecima. versic. quartum. Nauar. capit. duodecimo. nume. 56. vide quæ supra diximus. cap. 11. num. 8. Si vero personalia sint, minimè tenentur, siue talia sint, quæ à filijs essent perficienda, nisi se spontè obligauerint. Syluest. qui supra, ver. tertium. Vnde sicut non cogitur filius die veneris ieiunare, in quo ieiunaturum se pater voto promiserat: ita nec etiam habitum religionis suscipere, si pater, vel mater filium monachum futurum vouissent. Abb. in cap. olim. num. 4. de restitutio. spoliat.

SVMMARIVM.

1 *Monachi strictius subduntur Abbati, quàm seruus domino.*

2 *Monachus, cui monasterium egredi non licet, non impetrata exeundi licentia ob votum adimplendum, tutus est à peccato.*

3 *Monacho, votum orandi per horam, vel se virgis cædendi implere tenetur; debet etiã vxor vota abstinentiæ exequi.*

4 *Prælatus assensum in voto, monacho præstitum, ex causa reuocare potest.*

5 *Monachi voto irrito facto à prælato, non reuiuiscit obligatio, monacho liberato à potestate: & an vota omnia irritare possit prælatus. nu. seq.*

De votis à Religioso emissis. Cap. XXVII.

SI subiectio, & obedientia alij debita, (quemadmodum superiori capitulo diximus) voto impedimentum afferre solet, ne obligationem producat; monachi qui magis † Abbati subduntur, quàm seruus domino, aut vxor viro, aut
1 filius patri. c. noluit. iuncta gl. 33. q. 5. absq; dubio non ligantur, dum vouent. [& ratio est secundum Rich. 4. dist. 38. q. 4. art. 1. quia votum religionis est tantæ altitudinis, ꝙ omnia alia possunt commutari in illud, vt infra dicetur. Et ideo Ecclesia considerans huius voti altitudinem, & humanam infirmitatem, voluit auctoritatẽ Dei nullum votum posse superaddi voto religionis propter periculum transgressionis. Qua etiam de causa iura consentire videntur, quòd vota, quæ fecit homo ante sui professionem, in religione, quæ prælatus eum recipiens ignorauit, reuocare potest, postquàm notum sibi fuerit. ita arguit glo. 33. q. 5. noluit.] Est tamen aliquis adhibendus modus. vt enim dixit Caiet. 2.2. q. 88. art. 8. Quædam in religione monachis, vel in genere, vel in specie prohibita sunt, & hæc vouentes adimplere non coguntur, sed Abbati tantummodo suggerere, & ipsius impetrare assensum. Quædam vero sunt permissa, & hæc vouentes adimplere obligantur, nisi à prælatis irrita facta fuerint. Hæc ex particularium casuum decisione magis elucescent.

Prima.

2 Prima. Qui † in religione aliqua cõstitutus, vbi non licet absque particulari Abbatis licentia e monasterio egredi, vouit pium aliquem locum visitare: tutus non erit, si à prælato votum ignoranti ei generaliter, aut etiam specialiter clausura præcipiatur, sed oportet vt prelato votum suggerat, & assensum exposcat, quod si præstare noluerit, tunc poterit tuta conscientia in claustro permanere. Sotus lib. 7. de iusti. & iur. q. 3. art. 3. col. 3. ver. at vero.

3 Secunda. Qui † orare per horæ spatium, aut virga corpus castigare vouit, adimplere obligatur: non enim hæc in religionibus prohiberi solent illis saltem horis, quibus communibus obedientiæ officijs non derogatur. Si tamen prælato libuerit, poterit votũ hoc reuocare, & ipse amplius adimplere nõ cogitur. c. monacho. 20. q. 4. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 8. Sic etiam posset vxor vota aliqua abstinentiæ facere, & obseruare præter voluntatem mariti, quæ scilicet potest adimplere sine scandalo viri, quę non tenetur frangere, sed adimplere, vt si vouis de suo dare pauperibus, vel dicere tot Pater noster, vel vnum Psalmum. Turrecre. in c. manifestum. 33. q. 5. nu. 3.

4 Tertia. Prælatus, † qui vouenti monacho assensum præbuit, poterit nihilominus ex causa iusta, & assensum reuocare, & votũ irritare. Quo casu ille adimplere non cogitur, si tamen sine rationabili causa assensum semel præstitum Abbas reuocaret, à peccato non esset immunis c. noluit. c. manifestum. iunctis glossis. 33. q. 5.

5 Quarta. Qui votum † emisit, quod postea à prælato fuit irritum factum, si ab eius potestate liberabitur, prior obligatio non reuiuiscit: obligatio enim semel extincta nunquam reuiuiscit. l. cum ex causa. C. de remiss. pig. c. quidam. & cap. placet. de conu. coniug. Sotus lib. 7. de iusti. & iure. quæst. 3. art. 1. col. pen.

6 [Quinta. † Vota de operibus necessarijs necessitate pręcepti, aut voti, absoluta sunt, & nullo modo conditionata, ita vt religiosus ad illorum obseruantiã inconsulto pręlato teneatur. Prælatusque illa irritare, aut dispensare in illis non poterit: Vt si subditus emittat votum non mentiendi, aut non dicendi verbum ociosum. Ratio est, quia potissima causa, propter quam Prælatus vota subditorum potest irritare, esse dicitur, propterea quod est dominus operationum subditorum, potens illas concedere, aut prohibere: quæ lege diuina præcipiuntur, prohibere, vel concedere; quæ eadem lege prohibentur non est illarum operationum dominus, nec in illis dispensare potest, cõmutare tamen poterit. Sotus tamen oppositam opinionem defendit, vt infra c. seq. nu. 7.]

S V M M A R I V M.

1 *Votum pœnale, quale sit, & presbyter, & sacerdos idem sunt.*

2 *Vouens clericum fieri, sufficit, si aliquem ex ordinibus suscipiat.*

3 *Votum religionis conditionale, à quo dispensari possit, vel ante, vel post euentum conditionis: in quo vouentis verba consideranda. nu. seq.*

5 *Vota, qui virtute Iubilei potest commutare, non potest pœnas incursas relaxare.*

6 *Absolutus à voto, absolutus dicitur à pœnis.*

De voto pœnali. Cap. XXVIII.

1 Est & aliud voti † genus, quod à pœnæ adiectione pœnale dicitur, vt si quis in lapsum carnis incidens, quod postea maximè odit factum, votum voueat dicẽs: Si amplius in lapsum carnis incidero, religionis voueo habitũ suscipere, vel presbyter fieri; hic si in carnis lapsum inciderit, voto quasi adueniente cõditione ligatur, teneturque habitum religionis suscipere. sic etiam tenetur ad sacerdotij ordinem promoueri: cum presbyter idem sit, quòd sacerdos. c. cleros. dist. 21.

2 Quod † secus dicendum esset, si vouisset clericum se fieri: sufficeret enim si aliquem de septem ordinibus suscepisset: non autem si primam tonsuram; cum tonsura propriè non sit ordo, nec aliquem faciat clericum. Richar. dist. 22. ar. 1. q. 1. lib. 4.

3 Quæri † tamen solet, à quo possit dispensationis beneficium sic vouens impetrare. & quidem verior est opinio, & resolutio, vt dicamus, [qđ votum presbyteri cõmutari potest in aliud æque, vel magis bonũ, ét auctoritate ordinarij: qa nõ est de numero quinq;

votoru

votorum reseruatorum dispẽsationi Papę, de quibus in extrau. Sixti IIII. & si Dominici. de pœnit. & remiss. Et nec obstat, quod votum presbyteri videatur sub re includere votum perpetuæ continentiæ, quod est illi annexum. dist. 27. & 29. quia etiam votum religionis est huiusmodi, non tamen vouens religionem censetur vouere illam, vt inquit Nauar. in suo Manua. c. 12. nu. 47. At votum pœnale religionis ante cõditionis euentum semper potest] [episcopus dispensare. post quam verò cõditio adimpleta fuerit, ita demum dispensare poterit; si quod vouit, sit aliàs eius dispensationi cõmissum. Quamuis non desint, qui credant etiam impleta conditione in voto religionis, aut alio huiusmodi, cuius esset aliàs dispensatio Papalis, vbi sub hac forma conceptum fuerit, licitum esse episcopo dispensare. Sotus de iusti. & iure. lib. 7. quæst. 4. art. 3. Couar. in rubr. de pact. part. 1. §. 3. in fin. Nauarrus vero in Manuali. c. 12. num. 43. verba
4 † vouentis dicit cõsideranda. Si enim dixit, Religionem voueo, aut aliud, quod ad Papalem dispensationem pertineat, si amplius lusero, & hoc casu siue non adueniente, siue adueniente conditione, solus Papa dispensabit. Si vero dixisset, Voueo amplius non ludere, sub pœna seruandi perpetuam castitatem, aut aliud huiusmodi, & tunc etiam episcopus dispensare poterit, licet si simpliciter vouisset, Papalis fuisset dispensatio. Cum ergo tantus sit opinionum conflictus, poterit Cõfessarius benigniorem opinioné eligere, per notata in c. fin. de constitu.

5 [Rursum † quæritur, quid de eo, qui vouit singulis vicibus, quãdo luserit, vel cum muliere rem habuerit, erogare quasdam eleemosynas, qui postea frequenter fregit votum, & incurrit in pœnas, an per commutationem factã à Confessario habente hanc facultatem vigore Iubilei in dotationem cuiusdam virginis pauperis, videantur condonatæ pœnæ antea incursæ? & videtur qđ non. quia aliud est obligatio soluẽdi pœnam iam incursam ratione violati, & aliud votum ipsum. Et in Iubileo prædicto Papa concessit Confessarijs facultatem commutandi vota, nulla mentione facta de cõdemnatione obligationis ad soluendas pœnas prædictas, ergo non poterit Confessarius condonare obligationem soluẽdi eas; quia à diuersis non fit illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minor. c. ad audientiam. de decim. Nauar. extra de voto. lib. 3. consi. 35.

Verum, quando quis facultatem habet vota commutandi, & remittẽdi pœnas, tunc
6 † aduertat qui petit commutationem voti, vt absolutus sit à voto, quod petat absolutionem non solum super pœnis incursis, sed etiam super obligatione noua, qua se obligauit aliquid non facturum sub tali pœna; quia tunc si post commutationem illud fecerit, in pœnas non incurrit: quia sublato
7 principali tollitur accessorium. l. cum principali. ff. de reg. iur. c. accessorium. eo. tit. lib. 6. Alias secus, si esset dispensatũ super pęnis tantũ. Nauar. extra de voto. lib. 3. consi. 34.]

SVMMARIVM.

1 *Voti vinculum pluribus modis tollitur: & quibus.*

2 *Irritare votum quid sit: & votum irritatur ex defectu conditionis, vel generalis, vel specialis, vel subintellectæ. vide exempla.*

3 *Vota irrita fieri possunt ab ijs, qui vouentes habent in potestate: & qui sint ij.*

4 *Vota quæ irritari possunt ab habentibus vouentes in potestate etiam post ætatem legitimam.*

5 *Vota puberum semel irritata, semper irrita manent.*

6 *Vota eorum, qui sunt ætate legitima quenã irritari possint à parentibus.*

7 *Prælatus vota omnia professorum irritare potest.*

8 *Vouere coniugati non possunt ea, quæ alteri præiudicant, & quo casu possint etiã cum præiudicio.*

9 *Superior non potest votum eius, quem habet in potestate, infringere sine peccato, si consenserat.*

Quibus modis votum tolli possit. Cap. XXIX.

SVperius ostendimus, quæ requirantur in emittendis votis. Sæpe namque votum non est, quod videtur esse votum. Exigimusque de votorũ genere complurium casuum decisiones. Reliquum

2 quum est † vt de modis, quibus voti vinculum tollitur, differamus. Ne quis pusillus, & imbecillis putans votum nunquam fieri irritum posse, animum despondeat. Varijs igitur modis voti vinculum tolli potest, videlicet irritatione, commutatione, vel redemptione, dispensatione, interpretatione, & denique cessatione, de quibus sigillatim disserendum est. & primo de irritatione.
2 Irritare † votum, est ipsum cassare, & infringere, ita vt amplius ligandi vim nō habeat: hoc autem irritare potest is, qui illud emisit propria auctoritate: & primo, ex defectu conditionis generalis, vel specialis in voto appositæ, vel subintellectæ. exemplum de generali: vt voueo ire ad sanctum Iacobū, si vixero, vel si potero: si Deo placuerit faciam hoc, vel aliud: hæ sunt conditiones generales, quæ in quolibet actu intelliguntur. 16.q.1.in parochia. & 22.quæst.2.Beatus Paulus. Et de multis huiusmodi conditionibus habetur de iureiuran.c. quemadmodum. Item si sit conditio specialis: vt si filius meus liberabitur, offeram pallium, ibo ad sanctum Iacobum, tunc hæ sunt speciales, quæ non intelliguntur, nisi exprimantur. ff. de verbo. obligatio. l. vbi autem. & l. si repetendi. C. de condict. ob cau. & tunc ex defectu harum conditionum mutatur votum, quia non arctatur quis ad votum implendum, nisi tales conditiones extiterint, ideo si filius non liberabitur, non tenetur implere. 36.q.2.cap.fin. & de restit. spol. cap.
3 olim. Rursum, † irritare votum ij possunt, in quorum potestate sunt vouentes, veluti pater, & eo deficiente, mater, si est tutrix filiorum, & ipsi tutores, vel curatores, maritus, dominus, Abbas, vel alius prælatus religiosorum in ijs, in quibus vouentes eis subijciantur, argum. text. in cap. puella. cap. illud. 20.q.2. cap. manifestum. & c. noluit. 33. quæst. 5. Sed non omnes æqualiter: nam pater, & eo deficiente, mater, vel tutor, & prælati religiosorum omnia vota tam realia, quam personalia, quæ fiunt ab ijs, qui pro ætatis defectu non possent matrimonium contrahere, irritare possunt, adeò vt quæ semel irritarunt, nunquam postea conualescant, etiam si irritantes, denuò consentiāt: nisi vouentes eadem vota iterum ratificēt.
4 Irritare † autem ea possunt, etiam postquā ad legitimam ætatem peruenerint, dummodo qui vouerunt, illa prius non ratificauerint. Caiet. 2.2.q.189.art.8. nisi in voto solemni, quod irritare quidem possunt ante legitimam ætatem, non autem postea. cap. puella. & ibi Card. S. Sixti. 20.q.2. licet non valuerit tale votum solemne in pueritia factum, etiam si malitia suppleat ætatem, sicut valet simplex. Nauar. c. 12. num. 65. ante
5 finem, & nu. 68. Vota † autem puberum legitimè irritata semper irrita manent, nec incipiunt obligare postquam illi liberantur à subiectione irritantium: quia obligatio semel extincta nunquam reuiuiscit, quod procedit etiam si puberes vouerint pro eo tempore, quo liberi à tali subiectione fuerint. ita Sylu. dicit communem in versi. religio. 2.q.15. versi. sed si impubes. & in versi. votum. 4.q.2. versic. quintum. At vota facta
6 † ab ijs, qui ad iustam peruenerūt ætatem, in qua matrimonium contrahere possent, tunc pater, aut mater, aut curator non possunt irritare, nisi vota realia ad rem familiarem pertinentia, non autem purè personalia, veluti continentię, religionis, ieiunij, dicendi aliquas orationes, vel accessoriè realia, vt est religionis, quod quidem ex cōsequenti bona profitentis transferuntur ad monasterium cum ipsa persona. c. in præsentia. de probat. nisi iuri illorum parentum, vel curatoris præiudicent: nec etiam tunc, si facta fuissent in subsidium Terræ sanctæ, vel rebus castrēsibus, vel quasi, vel cum expresso, vel tacito cōsensu parentum. vt optimè collegit Sylu. in ver. votum. 3.q.6.
7 At prælati † omnia eorum vota, qui iam professi sunt, irritare possunt, quamuis sint de non peccando tali, vel tali peccato mortali, vel veniali. Sotus de iusti. & iure. lib. 7. q.3. art. 1. Nauar. c. 12. num. 65. & 70. contra Caiet. 2.2.q.86. art. 8. in fin. irritata autem non intelliguntur, eò q superior imbuerit: nisi certior factus de voto, illud omnino irritauerit: quamuis absque hoc inferiores votum implere non teneantur, sicut sentit Inno. commu. receptus in c. scripturæ. de voto. verū an sit simpliciter verum hoc dictū,
8 vide quæ supra diximus. Maritus † autem, & vxor non possunt alter alterius vota irritare, nisi inquantum sibi præiudicium faciant. c. noluit. cap. manifestum. 32.q.5. quo etiam casu non possent, quando alter coniugum notoriam fornicationem siue carnalem,

lem, siue spiritualem admiserit; tunc enim adulter non posset irritare votum innocentis, licet prẹiudiciale sibi, secundum Panor.
9 in c.fin.de conuer.coniug. irritare † vere votum subiecti, in quod prius consenserat superior aliquis ex prẹdictis, non potest absq; mortali peccato, si id facit sine rationabili causa, ex mera malitia, vel proprio affectu impulsus, vel fingẽs illud in maximum vergere præiudicium, cùm non ita sit; licet in mera ipsius voluntate positum erat, antequam approbaret, illud irritum facere, quoniam in hoc suo iure vtitur. d.c.puella. & c. illud.20.q.2.c.noluit.32.q.5. subiecti autem non peccant, si non adimpleant vota, quæ fuerunt ita perperam irrita facta. Caiet.2.2.q.88.art.8.Syluest.in versi.votum.4.quẹst.2. versi. sextum.

SVMMARIVM.

1 *Votum commutare, quid sit, & commutatio in melius propria auctoritate fieri potest. nu.5. & quid si in æqualem rem.nu.6.*
2 *Vota simplicia, facta per secularem, eo religionem ingrediente extinguuntur. fallit si culpa sua.nu.seq.*
4 *Iuramentum emitti solitum in Anglorum collegio, an per religionis ingressum tollatur.*
6 *Ieiunanti in pane, & aqua, licet vti leguminibus, & piscibus ex causa necessitatis.*
7 *Fragilitas magna, an iusta causa sit commutandi votum castitatis.*
8 *Confessarius in commutandis votis ex vi Iubilei, vel priuilegij, quidnam obseruet, & num.10.*
9 *Vota, Iubilei priuilegio gaudent, quæ ante Iubilei concessionem, sunt contracta.*
11 *Vota intuitu certæ personæ, vel loci, an cõmutari possint propria auctoritate in melius, & an in rem æqualem.nu.seq.*

De commutatione. Cap. XXX.

1 COmmutare † vota, quæ sunt volũtatis, licet nã vota necessitatis cõmutari nõ possunt, argum.17.q.1. sunt quædam. (non enim baptizatus votum fidei, quod emisit, cõmutare potest) est ergo opus aliquod supererogationis voto promissum in aliud mutare, vt si ieiunium vouenti, orationes loco ipsius præcipiantur. Si verò in pecuniam, vel in aliud pecunia ẹstimabile commutaretur; redemptio propriè esset, vt si ieiunij, aut peregrinationis votum in eleemosynas commutaretur. de hoc loquitur tex. & ibi Abb. extra de voto. Hæc commutatio si in melius fiat, auctoritate propria fieri poterit: Nõ enim propositum, aut promissum infringere creditur, qui illud in melius commutat. de iureiur.c.peruenit. Caiet.2.2.q.88. artic.12. contra Syluest.in
2 versi.votum.4.§.7. Hinc vota † simplicia in seculo facta, quæcunque sint, siue personalia, siue realia, extingui censentur religionis ingressu.c.scripturæ. extra de voto. Diuus Tho.2.2.q.88.art.12. Quod procedit, vt etiã intra annum probationis contingat liberatio à votis non solum personalibus, videlicet ieiunij, & orationis, sed etiam à realibus, nempe à soluenda eleemosyna, ita aduersus Syluest. tenet Couar. de pact.part.1. §.3.nu.4.versi. sexto.
3 [Verum si † quis culpa sua rediret ad seculum, tunc tenetur implere primum votũ. S.Thom.2.2.q.88.art.12.ad 1. & dist.39.q.1. art.4. quod idem dicendum, si ex iusta causa expellitur à monasterio, & ipse dolo quæsiuit causam. facit text.in c.2.de fili.presbyt. Conc.Trid.sess.22.c.5. & 6. & sess. 25. de reformat.c.18. & non obstat, ꝙ obligatio semel extincta non reuiuiscit; quia intelligitur modo non fiat commutatio à iure, vt in casu nostro.c.scripturæ. extra de voto.
4 Sed an iuramentum † emitti solitum in Anglorum collegio (nam qui illud ingredi voluerit, tenetur iurare se post tot annos pro defensione fidei catholicæ in Angliam profecturum, illamq́ue ibi publicè, & priuatè prædicaturum) possit tolli religionis ingressu? Consuluit Nauar. de regul. lib.3. consi.1. quòd non: tum quia iuramentum obligat non solum Deo, sed etiam proximo. Hinc est, ꝙ à voto ex causa sæpè absoluit Papa, quod non ita est à iuramento nisi de consensu eius, cui iurans obligatur. Hinc fit, ꝙ iuramẽtum est firmius, & indissolubilius voto. vnde votum metu factum est nullum. c.1.de ijs, quæ vi. non tamen iuramentum. c.ad audientiam. c. Abbas. de ijs, quæ vi. cap. verum. de iureiur.]

Quod

5 Quod si commutatio † non fiat in ingressum religionis, sed in aliud: tunc si is, qui votum emiserit, certus sit absque dubio illam fieri in melius, nulla erit prælati auctoritas necessaria. huius opinionis auctor est Caiet. 2. 2. quæst. 88. articu. 12. Item in vers. voti commutatio. text. optimus in d. cap. peruenit. lo secondo. Sotus lib. 7. de iust. & iur. quæstio. 4. articu. 3. Sic & in materia. text. in capit. licet. extra de pœniten. & re-
6 miss. licitum † est promittenti ieiunare Cōfessario dies aliquot in pane, & aqua, ex causa necessitatis, modo certa sit, vti leguminibus, & piscibus absque prelati auctoritate. ita etiam tenet Couar. qui supra. ver. Ego vero.

Si vero in æquale opus facienda sit commutatio, oportet fieri ex aliqua causa rationabili cum superioris auctoritate. secundum Caiet. d. articu. 12. ita probatur in cap. 1. de voto. quia dum agitur de æqualitate, alienum debet requiri iudicium. Quod etiam dicendum erit, vbi opus æquale ne, an melius sit, ambigitur. Sotus lib. 7. quæst. 4. artic. 3.

7 Sed an † iusta causa commutandi votum castitatis, sit magna fragilitas, quam vouens in semetipso experitur ad illud obseruandum, & ob quam credit non adimpleturum. quod vouit. Nauar. capit. 12. num. 78. respondet, quòd sic. At si voti commutandi facultas in Iubileo aliquo, aut priuilegio conceditur, tunc magis pia commutatio fieri poterit. semper enim ita priuilegium interpretandum est, vt non sit superfluum. cap. 1. cum ibi bot. de rescrip.

Et absque dubio in melius opus commutatio de iure communi licita fuisset.
8 In qua quidem † commutatione Confessarius debet illius tenorem obseruare, & in illorum vtilitatem commutare, quibus illæ bullæ mandant: vt puta, si in fauorem Cruciatæ, vel alicuius Ecclesiæ dentur, non possunt in ieiunia, vel orationes, vel eleemosynas alijs locis erogandas commutare. Nauar. capitu. 12. nume. 81. ver. Monemus Confessarios.

9 Aduertendum † tamen, hæc priuilegia, illa tantummodo vota ante Iubilei, aut priuilegij concessionem emissa comprehendere: ad vota vero post ipsorum concessionem facta non extendi. Sotus lib. 7. quæstio. 4. articu. 3, colum. 4. qui aliter dicit in facultate concessa absoluendi ampla à quibuscunque peccatis: nam illa extenditur etiam ad peccata, quæ quisque post bullam
10 commiserit. Cautus tamen semper † sit voti commutator, vt locum, tempus, laborem, sumptus in itinere faciendos, præter illos, quos domi suæ fecisset, corporis afflictionem, & omnia alia bene perpendat, vt in æquiualens possit commutare. [Exempli causa, erit in itinere singulis diebus sex nummos argenteos consumpturus, & domi tres tantum: ijs tribus deductis, tres alij sunt pauperibus elargiendi. Habeat etiam rationem Confessarius ad expensas, & labores in eundo, non autem in redeundo: ratio est, quia solum promisit ire, & non redire.] Et tale peregrinationis votum consideratis sumptibus pro itinere, vt diximus, poterit in aliud quid pium commutare, verbi gratia, in tantam quantitatem pecuniæ puellæ nupturæ tradendam conuertere. Ita votum peregrinationis cōsiderato labore poterit commutare in aliud opus, in quo persona exerceatur, & fatigetur, vt in vigilijs, orationibus, & ieiunijs. ita d. Ant. de Butr. in c. magnæ. nu. 6. de voto. sic etiam religionis votum in perpetuas orationes & in alia pœnitentiæ opera perpetua religionis commutari debet, ad eum finem, vt ea adimplēs meminisse semper debeat voti religionis, quo astringebatur. debet etiam commutari in frequentiā sacramentis confessionis peccatorum singulis saltem mēsibus. vide Sotum. lib. 7. de iust. & iur. q. 4. artic. 3. & ita est in praxi Romæ in officio pœnitentiariæ, sicut mihi pluries commissum fuit. Quæri
11 † autem potest, an votum factum intuitu certæ personæ, vel loci, puta de dando aliquid tali pauperi, vel tali Ecclesiæ, commutari possit à vouente propria auctoritate, vel ab Episcopo. & dicimus, † cum tali loco, vel personæ non sit acquisitum ius, quasi res deuota sit sua, quia nec eis, nec aliquibus pro eis acceptantibus est facta pollicitatio, sed Deo, ideo si Deo satisfiat per cōmutationé in melius. v. g. per ingressum religionis, vbi totū vitę tépus impenditur obedientiæ sui cōditoris. de pœn. distin. 1. §. his auctoritatibus. & in continua pœnitentia, & exercitio, in quo semper debent esse monachi. 16. quæstio. 1. vos autem. tunc libera-

tus est ab omnibus votis, d. c. peruenit. & c.
12 scripturæ. Si † vero Deo satisfit per commutationem in æquale, & tunc requiritur auctoritas Episcopi, absq; consensu illius personæ, vel Ecclesiæ. Nauar. c. 12. num. 78. modo causa subsit ex parte vouentis, puta, quia persona est malæ vitæ, vel Ecclesia male officiata, vel destructa: verum donec res commutetur, iam habet ius agendi is ad quem ventura erat res deuota apud Episcopum, vel alium superiorem, vt compellat vouentem reddere. & ita intelligitur text. in l. illud. C. de sacrosan. Eccles. Syluest. in ver. votum. 4. q. 7. vers. quartum.

SVMMARIVM.

1 *Dispensationis diffinitio.*
2 *Dispensatio debita, prohibita, & permissa.*
3 *Papa, an possit circa ius diuinum, humanum, & naturale dispensare, & de amplissima eius potestate: vide & nume. 8. 9. & 13.*
4 *Imperator quomodo intelligatur esse Dominus mundi.*
5 *Papæ potestas in beneficialibus quæ.*
6 *Papa, & expectatiuam, & vt quis habeat plura beneficia curata, concedit.*
7 *Papa in omnibus casibus à iure non expressè prohibitis dispensat.*
8 *Tria continentur in lege naturali, & quæ ea sint.*
9 *Dispensatio propriè, & impropriè dicitur, & quid in stricta, & in larga significatione significet.*
10 *Papa præcepta iuris naturalis, quo ad prima principia, nec dispensare, nec interpretari potest.*
11 *Papa interpretari potest ea, quæ necessariò deducuntur ex primis principijs iuris naturalis.*
12 *Homicidium ad defensionem permittitur à lege, sicut & furtum, ne quis fame pereat.*
14 *Papam posse ius naturale mutare, secundum Canonistas, quomodo intelligatur.*
15 *Papa quo ad articulos fidei, & sacramenta non dispensat.*
16 *Papa [illegible] circa articulos fidei, & sacramen[illegible] pretari.*
17 *Papa circa tradita ab Apostolis, & etiã cõtra sanctiones Cõcilij vniuersalis dispẽsat.*
18 *Papa circa vota dispensat, licet sint de iure diuino.*
19 *Papa potest dispensare monachum, & à tribus votis, ita eximere, vt etiam vxorem ducat. vide duo exempla.*
20 *Dispensatio in materia voti, quid sit.*
21 *Episcopus in omnibus casibus non expressè prohibitis dispensat, & qui sint casus ei prohibiti.*
22 *Pontifex in voto solemni per professionem facto ex causa grauissima dispensat.*
23 *Votum castitatis, & paupertatis, ita esse connexa, vt Sum. Pontifex dispensare non possit, quomodo intelligendum.*
24 *Papa, an possit monacho licentiam testandi concedere de bonis ad monasterium allatis.*
25 *Papa, an contra substantialia regulæ dispenset, & an habeat dominium rerum Ecclesiæ, & num. seq.*
26 *Papæ quo casu secundum Inn. licentiam testandi monacho dare liceat.*
27 *Causam veram, & legitimam esse oportet in votis, & etiam in absolutione iuramenti.*
28 *Monachi testamentum testandi licentiam habentis, si non valet iure testamenti, non valebit iure codicillorum.*
29 *Episcopus votum simplex castitatis, quando ad tempus, & in perpetuum commutare possit.*
30 *Vouens non contrahere, fornicando non facit contra votum.*
31 *Votum non tangendi mulierem, an sit votũ castitatis.*
32 *Dispensatio non solum spiritualem potestatem requirit, ne sit nulla, sed etiam iustam causam.*
33 *Dispensandi causæ multæ, & quæ.*
34 *Dispensandi iustæ causæ in materia voti, quæ sint, & nu. seq.*

De dispensatione. Cap. XXXI.

PRo euidentia huius tituli, nota quòd habemus in iure rigorem, ius, æquitatem, & dispensationem. ita est gl. sing. in capit. vt constitueretur. distin. 50. Rigor est districtio iuris, siue excessus, & austeritas iuris scripta ad terrorem. Hinc dicit Canon non esse dandam com-

communionem etiam in fine vitæ ijs, qui defecerunt in accusatione clericorum. 2. q. 3. si quis Episcopum. Item non esse orandũ pro ijs, qui presbyterum nominauit tutorem in testamento alio suo. c. neque. distin. 88. Sed iste rigor non est seruandus, nisi vbi timetur exemplum mali. 45. distin. sed illud. Nonnunquam appellatur rigor iuris subtilitas, sic de restit. spol. in literis. & c. sæpè contingit. Sed ius est ars boni, & æqui, cuius merito, quis nos sacerdotes appellat. l. 1. §. ius. ff. de iust. & iur. quia vt ius suum vnicuique tribuit sacerdos in danda pœnitentia, ita iudices in iudicando. l. iustitia. eo. titu. Aequitas vero media est inter rigorẽ, & dispensationem, seu misericordiam. l. placuit. C. de iud. Vnde sic per Cyprianum describitur. Aequitas est iustitia dulcore misericordiæ temperata. hanc iudex semper debet habere præ oculis. ff. de eo. quod cert. loc. l. quod si Ephesi. in fin. vt sciat bonos remunerare, & malos punire, via regia incedens, non declinans ad dexteram, vel sinistram. ff. de iust. & iur. l. 1. §. 1. vers. Iustitiam. distin. 45. disciplina. qui emendat. distin. 50. ponderet. & cap. Domino sancto.]

1 Dispensatio vero † est relaxatio iuris communis facta cum causæ cognitione ab eo, qui ius habet dispensandi, secundum glo. solemnem. in c. nisi rigor. 1. q. 7. argum. text. in c. sicut. §. ex his. 1 1. q. 1. glo. sing. in c. requiritis. 1. q. 7. vbi agitur per glossam tota penè materia dispensationis. Hanc vocat canon vulnus, quia vulnerat ius commune. 24. q. 4. ipsa pietas. circa finem. Vnde ille propriè dispensat circa ius, qui data legis obligatione ab ea priuatim aliquem eximit. Huius rei exemplum est in cap. de multa. extra de præben. iuxta ea, quæ tradit D. Thom. quodlib. 9. artic. 15. Iure etenim humano duo beneficia curam animarum habentia obtinere nullus potest. At Romanus Pontifex aliquem nobilem, aut literatum ab hac iuris humani prohibitione eximere potest. Cardin. à Turrecrem. in tract. de eccl. lib. 3. capitu. 55. Sotus lib. 1. de iust. & iur. quæstio. 7. artic. 3. Couar. de spons. 2. part. capitu. 6. §. 9. num. 2.

2 [Hæc autem dispensatio † alia est debita, alia prohibita, alia permissa. Debita est, vbi multorum scandalum timetur. distin. 50. vt constitueretur. 45. dist. licet. vel ratione temporis. exemplum. j. q. 7. necessaria. Itẽ ratione pietatis, vel personę, vt pro senectute. dist. 51. c. tanta. Et breuiter vbicunq; persona, res, locus, causa exigit, hæc debita est dispensatio. 19. q. 1. c. 1. & 2. distin. 50. c. Domino sancto. vers. præcipiant. & vers. necesse est. Hinc dispensare significat diuersa in animo pensare, & versare, an relaxatio iuris expediat. Prohibita verò dicitur dispensatio, vbi fieri non potest sine magna decoloratione Ecclesiæ, & vbicunque non subest iusta causa dispensandi, vt quia nulla est necessites. vel vtilitas. 1. q. 7. tali. & c. & si illa. Permissa etiam videtur dispensatio in casu. Si quis presbyter. dist. 50. Hæc glo. in cap. vt constitueretur. ead. dist. Sum. Hostien. de dispen. nu. 2. Asten. Sum. Confess. & Supplemẽtum. in vers. Dispensatio.]

3 Sed dubitandum est: num † Papa circa ius diuinum, aut humanum possit dispensare, cum Dei, & Papæ idem sit consistorium. argum. c. 2. & 3. de transla. prælat. & in capit. Romana. de appel. lib. 6. & breuiter dici potest, Papam omnia posse, sicut Deum, peccato excepto. vt de pœnit. distin. 2. charitas. ipse enim est Vicarius Christi, vicem nõ puri hominis, sed veri Dei gerens in terris. d. c. 2. & 3. vnde omnia regit, disponit, & iudicat, prout sibi placet. 9. q. 3. cuncta per mundum. & c. per principalem. Habet etiam in terris plenitudinem potestatis. vt 2. q. 7. de cætero, [& ideo dicit Bal. in rub. Decret. ver. ibi, Episcopus. ꝙ Papa non solum est Episcopus, sed culmen Episcoporum, & cæterorum, quos intellectus imaginari non põt, & ꝙ illi data est clauium plenitudo. facit tex. in c. ad honorem. de Auct. & vsu pal. & Papa summus est Sacerdos, & solus habet potestatem, q̃ omnes Patriarchæ habuerunt, vt inquit Bald. in l. rescripta. col. 2. vers. de Papa aliquid dicam. C. de precib. Imperat. offer.] & dummodo contra fidẽ non veniat in omnibus, & per omnia potest facere, & dicere quicquid placet, auferendo ius suũ cui vult, qa non est, qui ei dicat, cur ita facis. 19. dist. in memoriã. Et apud eũ est pro ratione voluntas, & ꝙ ei placet, legis habet vigorem.
4 Inst. de iure nat. §. ꝙ principi. Vnde sicut † Imperator est Dominus mundi, & rerũ eius. L. bene à Zenone. C. de quadr. præscript. ꝙ intellige, quoad iurisdictionem, & protectionem. 12. q. 2. quicunq; militum. 23. quæst. 5.

 dicat.

dicat,& q.8.conuentior.distin.8.quo iure. Sic
5 etiam & Papa. Vnde habet † in beneficialibus plenissimam potestatem.c.2.de præben. lib.6.& clem. 1. vt lite pen. & potest ad libitum de eis disponere.12.q.2.c.bonæ rei.9.q.3.cap.per principalem.cap.si gratiose.de rescrip. lib. 6. & ibi not. Dom.quia non habet superiorem.cap.licet. de elect. & habet cœleste arbitrium.l.1.C.de summa Trin. vnde potest sibi reseruare beneficij collationem. d.cap.2.de præben. lib.6. & cap.dudum.eod. titu. Quinimo absque alia reseruatione, ex sola voluntate potest recurrere cum omnibus ordinarijs. vt notanter voluit Io. Mo. in cap.si eo tempore. de elect. lib. 6. quem refert.& sequitur Bald.in cap. 1. in princip. de his, qui feud.dar.poss.& in cap.1.col.1.qui sit Dux,March.vel Com. lib. feud. & quod plus est, potest præuenire omnes collatores beneficiorum. vt notanter decidit Feder. in quodam suo tractatu permutationis beneficiorum.

6 Potest † enim dare expectatiuam,seu ius ad vacatura.argum.text.in cap. 2. de concess. præben.& d.c.2.de præb.lib.6.& potest facere, vt quis habeat plura beneficia curata. c. de multa. de præben. & breuiter ei ab ipso sunt commissa iura cœlestis, & terreni Imperij.vt 92.distin.c.1.Hinc Speculator in ti. de dispensatione. §. nunc breuiter. ponendo
7 † regulam notabilem, dixit Papam posse in omnibus casibus dispensare, in quibus à iure non reperitur expressum contrarium. Nũ etiam possit circa ius diuinũ, vel naturale?

Quæstio hæc valdè per Canonistas est ventilata.in c.literas.de restit.spol. in c.proposuit.de concess.præben.in c.ad monasteriũ. de statu mona in c.non est.extra de voto.in c.per venerabilem.qui fil.sint legit.per Couar.de sponsa.2.part.§.9.num. .cap.6.& varie atque confusè loquuntur, & nec ex eorũ doctrina potest quæstio hæc declarari.

Ideo vt facilios illa reddatur, sciendum
8 est † quòd in lege naturali tria continentur,scilicet propria principia, verbi gratia, nulli faciendum esse malum, omnia esse agenda secundum rationem. Rursum continentur primæ conclusiones, & dicuntur illæ quæ necessariò ex primis principijs deducuntur, [illegible] præcepta decalogi, verbi gratia [illegible] legis naturalis est, nulli faciendum esse malum, necessariò igitur concluditur ex hoc principio hoc, quod est, non esse nocendum. vt tradit D.Thom.1.2.quæstio.95.articu. 2. Sic principium legis naturalis est,aut secundum rationem agatur: ex hoc autem principio sequitur quasi conclusio propria, quòd deposita sint reddenda. Diuus Thom.1.2.quæst. 94. articu. 4. Præterea sunt, & tertio in lege naturali quædam determinationes particulares, sicut lex naturæ habet, quòd qui peccat,puniatur, sed quod tali, vel tali puniatur, hoc est quædam determinatio legis naturæ.D.Tho.d.q.95.artic.2.

Secundo præmitto, quòd dispensatio intelligitur propriè,& impropriè.

9 Dispensare † in stricta significatione est relaxare obligationem quo ad hunc hominem, vel hoc tempus. In larga vero significatione dispensare est interpretari, idest dare intellectum præcepti, vel præcipientis stante obligatione quo ad hunc, & nunc. His sic stantibus respondeo per has propositiones.

10 Prima. In præceptis † iuris naturalis quoad prima principia Papa, nec dispensare potest,nec interpretari.D. Tho. in quodlib.4.articu.13.in 4.senten.distin. 27.quæst. 3.artic.2.& 1.2.quæstio.95.artic. 5. & in dubio 519.Syluest.in vers. consuetudo. quæst. 9.Couar.titu. de sponsa. parte 2.capitu.6. num.2.§.9.[Vnde dicitur.distin.5. ius naturale cœpit ab exordio naturalis creaturæ, nec variatur tempore,sed permanet immutabile.& distin.6. capitu. 3. §. his itaque respondetur.dicitur: moralia præcepta,vt nõ occides. ad naturale ius spectant, atque ideo nullam mutabilitatem recepisse monstrantur.

11 Secunda conclusio. In præceptis † iuris naturalis quo ad ea, quæ necessariò ex primis principijs deducuntur, Papa dispensandi,hoc est interpretandi, facultatem habet, verbi gratia, ex principio iuris naturalis rationi obediendum, necessariò sequitur deposita esse reddenda. Potest tamen Papa,vel lex,aut consuetudo interpretari in aliquibus casibus non esse reddenda. Exemplum, si aliquis petat gladium depositum ad impugnandam patriam. D. Thom. 1.2.quæst.94.artic.4. nam ratio naturalis id suadet. Sic etiam furioso gladium non esse reddendum.

Præterea,

12 Præterea, lex † naturalis, Non occides, per humanas leges sæpissimè explicatur, vt constet per eum homicidium ad defensionē commissum minimè prohiberi. l. vt vim. ff. de iust. & iur. c. vnico. de homic. lib. 6. Ratio enim naturalis defensionem omnibus permittit. Sic lex illa, Furtum non facies: ita intelligenda est, vt furtum committere non dicatur, qui fame coactus victus gratia alienum assumit. c. si quis propter necessitatem. de furt. c. discipulos. de consecra. distin. 5. ita colligitur ex Diuo Tho. 1. 2. q. 95. articu. 5.

13 In † his igitur casibus Papa nō potest dispensare dispensatione propriè sumpta, sed potest interpretari, scilicet, vtrū in aliquo determinato casu habeat locum ratio naturalis. Vtrum ista subtractio huiusmodi rei sit furtum, vel ne. ita Syluest. in ver. Papa. §. 16. vers. nonum.

Tertia, quo ad determinationes particulares deriuatas à lege naturæ, Papa non solum interpretari, sed etiam mutare potest, scilicet declarando, mutando, interpretando, & distinguendo, & etiam augendo.

14 Et sic † intelligo dicta Canonistarum dicentium, q. Papa potest ius naturale mutare, id est, quantum ad particulares determinationes. ita Sylu. in ver. Papa. q. 16. vers. 4. in fin. & in vers. communiter [illegible].

15 Quarta, in iure † diuino, quo ad articulos fidei, & sacramenta Papa dispensare non potest. D. Tho. in 4. sent. dist. 27 q. 3. ad secūdum. in quodlib. 4. art. 13. in dubio 5 1. 9. text. & glo. in c. sunt quidam. 25. q. 1. glo. in c. literas. vers. dispensare. de rest. spol. idem habetur. in c. proposuit. in vers. supra ius. de conces. preb.

Non enim potest Papa dispensare, vt aliquis sine baptismo saluetur, vel sine confessione: Sot. in 4. sen. dist. 18. q. 1. art. 5. 1. concl.

16 Quinta, potest † Papa dispensare dispensatione impropriè sumpta pro interpretatione: cum solus Papa possit circa articulos fidei interpretari, & sacramenta. 24. q. 1. c. quoties. extra de baptis. c. maiores. c. per venerabilem. qui fil. sint legit. Sylu. in vers. fides. q. 7. in vers. Papa. q. 16. §. 4. vers. 3. Et ita intellige dicta Canonistarum, dum dicunt posse Papam cū causa dispensare in iure diuino. Abb. in c. non est. extra de voto. Habet Papa potestatem declarandi ius diuinum, dispensandi vero nulla ei competit facultas, nec causa aliqua id pati potest. D. Tho. in d. quodlib. 4. artic. 13. Couar. de spons. parte 2. §. 6. num. 4. §. 4.

17 Sexta. In his, † quæ sunt de iure diuino, vt quia ab Apostolis fuere tradita. Papa dispensare potest D. Tho. d. artic. 13. Nam licet Apostolica doctrina dicat oportere esse episcopum vnius vxoris virum, potest tamen per eum, qui primatum in Ecclesia tenet, dispensari. c. nuper. c. fin. de bigam. Cum Ecclesia nunc eandem potestatem habeat statuendi, & destruendi, quam tunc habebat. Hæc tamen dispensatio nunquam fieri debet, nisi pro magna & ardua causa, sicut habetur. in c. Lector. in glo. distin. 34. Vbi Lucius Papa dispensauit cum Panormitano Archiepiscopo bigamo. D. Tho. d. artic. 13 Sylu. in ver. Bigamia. q. 6. Sic etiam dispensare potest, vt aliquis sacerdos non indutus sacris vestibus, possit cōsecrare corpus Christi. potest etiam dispensare contra sancita vniuersalis Concilij, etiam si Concilium vniuersale fuerit in Romanorum Pontificum dispensationibus deroget. Couar. qui supra. num. 6.

[Et nec obstat text. in c. sunt quidam 25. q. 1. vbi dicit Vrbanus Papa, quod Romanus Pontifex in ijs, quæ tradiderunt Prophetę, & Apostoli, ac Sancti patres definierunt, nō nouam legem dare, sed potius, quod prædicatum est vsque ad animam, & sanguinem confirmare debet: quia illud procedit de fide, & veritate euangelica, quā Apostoli promulgarunt, non de humanis legibus, aut ordinationibus, quas ipsi statuerunt. Et si decretum ad statuta etiam Apostolica velimus extendere, dicendum est nō posse Papam ea mutare pro voluntate, bene tamen pro necessitate, aut vtilitate notabili spirituali. Conclude ergo, quòd Apostoli quædā scripserunt, tanquā præcones, & promulgatores veritatis, & diuinæ voluntatis, qualia sunt, q̄ ad fidē, & ad sacramenta pertinēt, & in his certū est Papā dispensare, aut mutatione aliq̄ facere non posse; quę enim à Deo instituta sunt, per homines dissolui nō possunt. Alia vero sunt, quæ scripserunt, & ordinauerūt, veluti homines regimen Ecclesiæ habentes, & in his sicut illi dispensare, aut variare poterūt, ita & Papa, put necessitas, aut vtilitas postulauerit, poterit dispēsare. Io. Medi. c. de ieiun. q. 3. vers. itaque.]

18 Septima. Et si † votum sit iuris diuini,
potest tamen summus Pontifex ex aliqua
iusta causa dispensare, idest vouentem de-
obligare. Syluest. in vers. votum. 4. q. 3. vers.
3. & nec obstat voti obligationem esse iuris
diuini, ideo non posse per Principem Eccle-
siæ tolli, quia respondetur, [quòd quædam
sunt obligationes, quæ ex humana volun-
tate nascuntur, vt sunt obligationes voti, &
iuramenti, quæ oriuntur ex animo vouen-
tis: in tantum enim obligatur, qui vouit, in
quantum se ad id obligare intendit. Nauar.
c. 12. num. 26. & nos supra. c. 21. num. 5. vnde
fit, vt si quis dolosè voueat, aut iuret, nulla
inde nascatur obligatio in conscientia, nisi
in fraudem, seu damnum alterius factum
sit votum, aut iuramentum, quia tenebitur
is, qui dolosè iurauit, aut promisit ad resar-
ciendum damnum sua culpa alteri illatum.
Aliæ sunt obligationes, quæ habent ortum
ex diuina voluntate, ad quas tenentur ho-
mines inuiti, vt sunt obligationes præcepto-
rum Decalogi, & aliorum, quæ Deus per se
iussit non expectata hominis voluntate:
tunc dico, quòd in prioribus obligationi-
bus, quæ ex humana voluntate profectæ
sunt, potest Papa dispensare, non tamen in
his, quæ à diuina voluntate proficiscuntur:
ratio est clara, tum quia, quando homines
per votum, seu iuramentum ad aliquid se
obligant, id intelligitur excepta voluntate
superioris. c. constitutus. de rescrip. c. venien-
tes. de iureiur. Tum etiam, quia volũtas hu-
mana est obliquabilis ab eo, quod rectum
est; vnde accidit hominem incautè sæpè iu-
rare, aut vouere, ac proinde iustum est, vt
inferiorum voluntates alicui superiori su-
bijciantur, per cuius voluntatem inferiorũ
voluntas reguletur, & dirigatur. Inde patri-
bus concessa est facultas irritandi vota per
filios emissa, & maritis vota vxorum. Ita
etiam & Papæ concessa est facultas in votis,
& iuramentis dispensandi ob aliquam cau-
sam iustam. c. magnæ. extra de voto.] Sed in-
dignum est & absurdum dicere, quòd volũ-
tas Dei obliquabilis sit, quodque voluntati
hominum [illegible], ideo nec dicendũ est,
quòd Papa possit obligationes, quæ ex diui-
na voluntate [illegible], aut irri-
tare, [illegible]. Præte-
rea [illegible] diuini est obligatio [illegible] vota in com-
muni, & generali obligatione, quia tenemur
vota seruare iure diuino, non tamen pecu-
liare quodlibet votum est iuris diuini: sic
obedire legibus est à Deo, & à lege diuina,
non tamen quælibet lex humana est ius di-
uinum. Quare concludit Couar. cum cõi. tit.
19 de testib. c. 2. nu. 4. vsque in fin. posse † Roma-
num Pontificem, monachum à voto conti-
nentiæ eximere propria dispensatione, at-
que à voto paupertatis, eximendo eum à
voto, & religione, vt sic exemptus vxorem
ducere valeat, & proprium patrimoniũ ha-
bere, atque testari, licet fieri conueniat ra-
ro, & quando euidens Reipublicę Christia-
næ adest vtilitas. Sic legitur in q. 88. articu.
11. 2. 2. secundum D. Tho. Cęlestinum sum.
Pont. III. dispensasse cum Remigio mona-
cho, & sacerdote sanguine domus Arago-
niæ, vt vxorem duceret, cum cæteri mascu-
li ex illa progenie defecissent. Similiter le-
gitur in historia Archiep. Flor. in 3. part. lib.
19. c. 6. de Constantia filia Rogerij Regis V.
moniali, dispensata à Papa, quæ nupsit En-
rico Augusto, licet ageret annum quintum,
& quinquagesimum, & peperit Federicum
II. & in publico cunctis cernentibus, ne de
partu supposito suspicaretur.
20 Sed quid propriè sit dispensatio † in ma-
teria voti, dicimus, quòd dispẽsatio est sub-
ditum à voto in casu, vbi vouendi ratio ces-
sat, eximere, ac ei contra votum viuendi li-
centiam tribuere. In hoc primo spiritualis
auctoritas requiritur. Sot. de iust. & iur. lib.
1. quæst. vlt. artic. 3. nec omnes, qui spiritua-
lem habent auctoritatem, dispensare pos-
sunt, nec si in vno dispensandi facultatem
habent, in omnibus credendum est eis per-
21 missam. Nam † Episcopis dispensandi facul-
tas tributa creditur in votis omnibus, in q-
bus specialiter eis prohibita non reperitur,
vt concludunt omnes. in c. at si clerici. §. 1. de
iud. Quæ autem prohibentur, hæc sunt. Di-
spensatio voti Religionis, Castitatis perpe-
tuæ, Voti peregrinationis Hierosolymita-
næ, quando non ex deuotione, sed in subsi-
dium Terræ Sanctę vouet, aut Compostel-
lanæ, aut etiam Romanæ. c. q. super his. c. de
multa. de voto. Item in voto continentię so-
lemni annexo ordini sacro solus etiã Papa
dispensat, communis est omnium sententia.
His [illegible] ex dispensatione
Papæ matrimonium contrahere potest. secũ-
dum Io. And. in c. placet. de conuer. coniug.

Item

22 Item in † voto solemni per professionem facto, maior pars Doctorũ non dubitat posse eundem summum Pontificem dispensare ex grauissima causa, & necessitate, vt esset, si per matrimonium alicuius professi posset pax patriæ procurari, vel patriam infidelem ad fidem conuerti, vt plenius de his per Io. And. & ibi Franc. in c. semel Deo. de reg. iur. lib. 6. glo. commu. recepta in c. ad monasterium. de statu mona. quamuis text. ibi in fine videatur contrarius. Nam respondet Couar. in rub. de testa. c. 2. nu. 10. & 11. ꝙ verba
23 illa, † secundum votum paupertatis, & castitatis, adeo annexa sunt statui monastico, ꝙ nec summus Pontifex possit dispensare, intelligenda sunt manente ipso voto: non enim potest Papa, vt quis existens monachus, vxorem ducat. Potest tñ eximere eum à voto, & religione, & ita exemptus vxorem ducere, & proprium patrimonium habere po-
24 terit. Sed an possit † Papa licentiam concedere monacho testandi de bonis, quæ obtulit monasterio? Respon. Ioann. And. in reg. semel Deo. de reg. iur lib. 6. qui in simili quęstione, & in eius solutione vtitur his verbis. Non debet lingua transeuntes super terram, os ponere in cœlum, iuxta illud, ꝙ dicit tex. in c. in tantum. dist. 21. Ipse Papa, de cuius potentia quæritur, quæstionem soluat. Cõsulendum est tamen sibi, ꝙ ab his abstineat, vt ibi per Io. And. Sed Franc. in rub. de test. lib. 6. num. 79. quasi vsque in finem, recenset opiniones pro vtraque parte. tandem inquit
25 ipse, ꝙ dubietas stat in hoc, An Papa † possit dispensare contra substantialia regulę, & an dicatur habere dominium rerum Ecclesiæ, vel non, & posito, ꝙ secundum communem opinionem Canonistarum ex iusta cã Papa possit dispensare contra substantialia regulæ, vt inquit Io. And. in reg. semel Deo. de reg. iur. lib. 6. & Inn. in d. c. cum ad monasterium. Quia tamen secundum communé, & veriorem opinionem non dicitur habere dominium rerum Ecclesiæ. vt notat glo. in c. causam. de verb. sign. facit text. in cap. cum ex eo, de elect. lib. 6.

26 Ita † etiam videtur tenere Inn. Io. And. in c. cum super. de causa possess. & Archid. in c. [illegible] im. §. possessionem. de rescrip. lib. 6. non videtur, quod possit permittere alienationem rerum Ecclesiæ, vt inquit text. in c. non liceat Papæ. 12. quæstio. 2. sicut esset dispensando, quod monachus testetur, ex quo omnia bona, & iura ipsius monachi sunt monasterij. vt per Ioann. And. in capitu. in præsentia. de proba. & quicquid quærit monachus, quærit monasterio. cap. quanto. de offic. ordin. Et in hac opinione videtur persistere Franc. in rub. de testa. num. 83.

Innocentius vero in d. c. cum ad monasterium, inquit, quod potest Papa concedere facultatem monacho testandi, modo subsit magna, & vera causa. exempli causa, si distributio per monachum fieret in causam maioris boni, quàm si illæ res remanerẽt apud monasterium, & illa causa sit talis, ex qua esset permissa alienatio de rebus ipsius Ecclesiæ, puta in casu in c. aurum. 12. quæst. 2. vel simili casu. alias dispensatio sine magna, & vera causa, nulla esset. secundum Io. And. in d. reg. semel Deo, & secundum Inn. peccaret tam Papa dispensans, quam ipse, cum quo dispensatur.

27 Et generaliter † in quibuscunque votis debet esse causa vera, & legitima existentér, non autem apparenter, alias ille, cum quo dispensatur etiam per Papam, nunquã esset tutus quo ad Deum, vt voluit glo. sing. in cap. non est. de voto. facit gl. in cap. quanto. de offic. ordin. dicens, quod licet, quis absoluatur à iuramento per Papam, tamen nisi subsit iusta causa, & vera, nõ est tutus quo ad Deum, idem tenuit Inn. in cap. cum inter P. de renun. Ad idem facit glo. not. in c. monachi vagantes. 17. quæstio. 1. volens, quòd licet de iure sit, vt monachus possit promoueri ad Ecclesiam secularem curatum. vt in capit. quòd Dei. de statu mona. tamen illud verum, quando promouetur, vt prosit, & sic ex iusta, & vtilissima causa, secus si vt præsit, quia peccat mortaliter, & venit contra votum. ex quibus omnibus posset concludi, quòd ex dispensatione Papæ [illegible] vera, & magna causa poterit monachus facere testamentum de bonis per eum oblatis monasterio.

28 Quia [illegible] tantum habuisset facultatem testandi, & ex omissione alicuius solemnitatis non valeret iure testamenti, dato, quòd sit apposita clausula codicillaris, tamen nõ valebit vi codicillorum; ex quo solum habuit potestatem testandi; quia regula. l. conficiũtur. ff. de iure codicil. & l. 2. ff. de leg. 1. quæ habet, ꝙ qui potest testari, põt codicillari,

procedit in iis, qui poſſunt teſtari de iure communi, ſecus ſi ex priuilegio conceſſo per Principem viuentem. ita Angel. & poſt eum Imo. in l. ſeruus communis Meuij. ff. de ſtipul. ſeruorum. Et hæc circa hanc quæſtionẽ. In cæteris autem votis, exceptis ſupraſcriptis, alij prælati inferiores poſſunt diſpenſare, vt Epiſcopi, vel qui iuriſdictionẽ Epiſcopalem, vel quaſi habent, & prælati religioſorum, non ſolum Generalis ordinum, ſed etiam Priores conuentuales, & miniſtri in votis religioſorum ſuorum irritandi poteſtatem habẽt pleniſſimam, imò etiam diſpenſandi. Abb. in c. 1. de voto. niſi eorũ ſubditi eſſent ſeculares, quia eorum vota, niſi aliquod ſpeciale priuilegium à ſede Apoſtolica obtinuerint, diſpenſare, vel irritare nequeunt.

29 Epiſcopi † igitur poſſunt diſpenſare, & commutare votum continentiæ, ſeu caſtitatis ad tempus ſeruandum, imò perpetuum ſimplex, ſi ſit magnum periculũ incontinentiæ, & Papa adiri non poſſit, quod qualiter intelligatur Papam adiri non poſſe, diximus in primo libro. c. 13. ita Nauar. c. 12. nu. 73. Sylu. in verſ. diſpenſatio. quæſt. 4. qui addit alium caſum, quando Epiſcopus diſpenſat non vt Epiſcopus, ſed vt cõmiſſarius Papæ, & ex eius ſpecifica commiſſione. ita tex. in c. veniens. qui cler. vel vouen. Et in voto non nubendi, quia aliud eſt vouere caſtitatem, & aliud vouere, non contrahere matrimonium.

30 Vnde † vouens nõn contrahere, fornicando non facit contra ſuum votum. Syueſt. in verſ. votum. 4. quæſt. 4. in fin. Sot. in 4. ſenten. diſt. 38. q. 2. artic. 1. conclu. 1. & ita ſeruatur in ſacro prætorio pœnitentiariæ. vt inquit Nauar. c. 12. nu. 76. Item in voto de non cõmittendo tale, vel tale peccatum, vel de non peccando in genere. Nauar. qui ſupra. num. 65. quamuis in hoc vltimo ſibi videatur cõtrarius. in d. c. num. 65.

31 [Sed an votum † de non tãgendo mulierem, ſit votum caſtitatis. Dic quòd non; tũ, quia votum de non nubendo non eſt votum caſtitatis, tum quia votum caſtitatis longè plura includit, quàm hoc votum: cum includat [illegible] præcepto continentur. ita [illegible] 3. de voto. conſ. 22. Hinc [illegible] quod cum hæc vota nõ includantur ſub voto caſtitatis, quod per Epiſcopum poſſint commutari, vel per Iubileum, quando ad ea commutanda datur facultas.]

32 Non ſolum † autem ſpiritualis poteſtas requiritur, ſed etiam cauſa iuſta in diſpenſatione eſt neceſſaria, aliàs nulla creditur, etiam ſi à ſummo Pontifice facta fuiſſet, vt ſupra diximus, quia Papa ad ædificationem poſitus eſt, non ad deſtructionem. facit text. in cap. ſunt quidam. 25. quæſtio. 1. Sot. lib. 7. quæſt. 4. artic. vlt. Sylu. in verſ. iudex. 1. num. 10. in fin. Eſt enim voti obligatio à iure diuino deſcendens, quam Papa non poteſt abſque cauſa tollere, ſicut legem ſuã, aut prædeceſſorum ſuorum. glo. & Abb. in c. non eſt, extra de voto. Si tamen diſpenſatus iuſtam eſſe diſpenſationis cauſam arbitratur, ignorancia hæc ſuper auctoritatem ſuperioris innixa excuſabit à mortali. argum. text. in c. quid culpatur. 23. quæſt. 5. D. Tho. 2. 2. queſt.

33 88. artic. 12. ad ſecundum. Cauſæ † autem diſpenſandi ſunt multæ, & prima neceſſitas, vel vtilitas. 1. quæſt. 1. c. tali. Secundò, quando timetur maius malum. ſicut cum Anglicis fuit diſpenſatum. 35. q. 3. quod ſcripſi. & c. quædam lex. Tertia, propter futurum bonum, vt quando diſpenſatur cum hæreticis, vt alij facilius reuertantur ad Eccleſiam. vt 23. quæſtio. 4. c. ipſa pietas. Quarta, propter multitudinem, & ſcandalum vitandum. diſt. 50. vt conſtitueretur.

34 Sed † in materia voti iuſtæ cauſæ diſpenſandi ponuntur per D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 10. per Sylu. in verſ. diſpenſatio. num. 3. veluti ſi materia voti ſit illicita, & ſic quælibet cauſa reddens complementum voti malum, vel ſi materia voti ſit inutilis: non enim vana opera ſunt Deo grata, vel ſit maioris boni impeditiua. Exemplum in Concionatore, q vouit ieiunare, & ſi votum ſeruat, ſermonẽ ad populum habere nõ poteſt, hæc iuſta erit diſpenſationis cauſa. Sot. de iuſt. & iur. lib. 7. q. 4. artic. 1. & fin. Imò ſi manifeſtum erit ex redditione voti vnum ex his effici, poteſt etiam abſque diſpenſatione eius implementum omitti.

35 Rurſum † leuitas in vouendo, imbecillitas vouentis ad exequendum, quod vouit, puta ad ieiunandum, vel peregrinandum, numeroſa familia vouentis, quæ abſque notabili nocumento domini abſentiam [illegible] toleraſſet, & alia ſimilia, ſcilicet ne-

ceſsitas,

cessitas,& vtilitas publica; ac etiam priuata, de quibus certa regula dari non potest, & subinde arbitrio superioris definiri, possunt esse iustæ causæ ad dispensandum. Nauar.c.12.num.76.in fin.& num.77.

S V M M A R I V M.

1 *Votum interpretari, quid sit, & quid interpretatio à dispensatione differat.*

2 *Voti interpretatio propria auctoritate fieri potest, dispensatio superioris auctoritatem requirit, vide exemplum.*

3 *Dubitans, an votum fecerit, necne, vel an habuerit rationis vsum, non vouisse, nec habuisse existimare debet.*

De interpretatione voti. Cap. XXXII.

1 INterpretari, † est declarare votum in illo, aut illo casu locum non habere, seu ad illum casum non extendi. & in hoc à dispensatione differt, quod per illam, qui voto astringebatur etiã in casu à voto comprehenso, poterat superioris auctoritate votum non seruare. Per hanc vero tantummodo declaratur, quòd voto casus aliquis non comprehenditur. Rursum interpretatio voti exigit, vt eius impletio sit rationi naturali contraria. Dispẽsatio vero, quòd tantummodo inutilis, aut maioris boni impeditiua sit, requiritur.

2 Hinc † sequitur, quòd hęc etiam propria auctoritate fieri possit, cum dispensatio semper superioris auctoritatem necessariò requirat. Exemplum, voui illo, aut illo die carnem non comedere, si contigerit, vt aliud, quo vescar, non habeam, nisi carnes tantummodo, potero propria auctoritate carnes comedere, & sic vitam seruare facit tex. in capitu. licet de pœniten. & remis. si vero abstinentia à carnibus aliquod mihi impedimentum tantummodo præberet, dispensatio superioris esset necessaria. ratio differentiæ est: nam in primo casu votum propria auctoritate interpretor, vt illum casum satis iniquum non comprehendat: in secundo casu, cùm sit necessaria dispensatio, superioris auctoritas exigenda erit, sine qua nunquam dispensat confessor.

3 Imò † etiam si quis dubitat, an votum emiserit; aut etiam de hoc certus; an tunc dùm votum vouit, vsum rationis non haberet, pro certo non habet, poterit in dubio se non vouisse, aut tunc vsum rationis non habuisse existimare. Sotus libro 7.de iust.& iur.q.3.articu.2.col.2. Nauar. lib.1.c.14.§.7.

S V M M A R I V M.

1 *Votum abrogare, quid sit, & cessare à voto, quando dicatur.*

2 *Votum quid sit, & diligenter seruandum demonstratur rationibus, & exemplo.*

3 *Votum nulla pœnitentia deleri potest, nisi solutione eius, quod promissum est.*

De voti abrogatione, siue cessatione. Cap. XXXIII.

1 ABrogare † votũ, est ipsum, postquam vim habuit, in totum tollere: hoc autem per dispẽsationem fit, aut etiam per interpretationem, eo modo, quo supra diximus. Cessare autem à voto dicitur, vbi adimpletum fuit illud, quod voto promissum erat: tunc enim obsequi debito amplius non ligabit. Exemplum, voui die sabbathi ieiunare, peracto ieiunio, votum amplius non ligabit. Sic etiam, voui per locum aliquem non transire, quia mihi causa extiterat, & extare etiam poterat peccati, cessat iam causa; sublata causa illo, cessabit etiam votum, nec amplius gerere obligationem aliquam possidere.

Hortatio ad votum adimplendum.

2 PRæterea ad ea, quæ supra diximus, adde, quòd cum votum † sit promissio, quæ non cuique, sed Deo fit, vnusquisque consideret, qua pœna mulctandus

sit,

sit, qui id Deo subtrahit, quod pollicetur. Qui coram Rege mentitur, grauissimam meretur pœnam, qua igitur pœna dignum esse iudicabimus, qui mentitur coram Rege regũ? Ananias Deo pecunias vouerat, quas postea diaboli persuasione victus subtraxit, vnde subitanea morte mulctatus est. capit. Ananias. 17. q. 1. c. dilectissimi. 12. q. 1. Si ex chirographo homini facto, quis adeo astringitur, vt possit in carcerem detrudi, nisi debitum soluat: quanto magis Deo fidem frangens ligatis manibus, & pedibus detrudendus erit in tenebras exteriores?

3 Grauitas † huius delicti ex eo nosci potest, quod pœnitentia sola ad id delendum, vt in alijs delictis non sufficit, nisi id fiat, quod promissum est, vel nisi commutationem, vel dispensationem non à quocunque, sed vel à Papa, vel ab Episcopo, quis obtineat.

SVMMARIVM.

1 *Decalogi præceptum tertium partim morale, partim ceremoniale videtur: in quo cultus externus distribuitur.*

2 *Hominis officium est pro gratijs agẽdis Deo, tempus ad id statutum habere.*

3 *Dies dominicus ab Apostolis subrogatus in locum Sabbathi, & ad cultum diuinum consecratus.*

4 *Die dominico quàm gloriosa, & admiranda operatus sit Deus.*

5 *Dies dominicus, & cæteræ Sanctorum solẽnitates sunt tempora certa ad venerandum Deum instituta.*

6 *Sanctorum memoria, quare eo die, quo e vita exiere, fiat.*

7 *Affirmatiuum & negatiuum continetur sub forma verborum tertij præcepti.*

8 *Præcepto tertio satisfit, audiendo missam, & an conciones, & id genus cætera, audire, vel facere sit necesse.*

9 *Negatiuum contentum in hoc precepto, quod sit.*

10 *Opera seruilia tripliciter dicuntur. & numero 15.*

11 *Opera ad Dei cultum pertinentia habere [illegible] gradus: & qui sint.*

12 *Omnia [illegible] exercitio efficiuntur, [illegible] quæ sacrorum præparatoria. num. [illegible]*

14 *Opera per accidens ad diuinum [illegible]*

spectantia, quæ.

16 *Actiones à mente, vel spiritu emanantes inter seruilia non numerari.*

Legere, docere, consulere, non esse seruilia.

17 *Seruilia exercentes in die festo excusat necessitas, & temporis exiguitas.*

18 *Consuetudo generalis Ecclesiæ, & rationalis, tacito prælatorum consensu roborata, excusat.*

19 *Seruilia ex causa facta in die festo etiam mercedis intuitu non fiunt illicita.*

20 *Artes eius naturæ, vt etiam die festo exercendæ sint, eas exercentes excusantur, & quæ sint, & multos casus vide.*

21 *Rusticus, vxor, filiusfamilias, si coacti, excusantur à mortali, & quo casu mortem potius eligere debent.*

22 *Laborantes in vigilia diei festiui vsque ad mediam noctem, & etiam per totam noctem, consuetudine excusantur: ea cessante peccant.*

23 *Dies incipit, & finitur diuersis temporibus, & horis.*

24 *Romanus Neapoli commorans, ibi festa præcepta seruare tenetur.*

25 *Discedens, alio ad laborandum profecturus, si die ante festum, excusatur missam non audiens in sequenti die festo.*

26 *Impium, die Natalis, Paschatis, Pentecostes aut Assumptionis Dominicæ iter facere, clericis ne dominicis quidem licet.*

27 *Scholares legentes, & cantores, aut reficientes pontem vrgente necessitate in die festo excusantur. & num. seq.*

29 *Iureconsulti consulentes è longinquo profectis, vel aliquid simile exercente: accedente necessitate excusantur.*

30 *Laborantes in die festo pro victu familiæ comparando, ita vt si cesset deficiat victus, excusantur.*

31 *Excommunicationem latam ab ordinario loci non incurrit laborans die festo ex necessitate.*

De tertio præcepto Decalogi. Cap. XXXIIII.

VLtimum primæ tabulæ præceptum explicandum superest, quod ad exteriorem Dei cultum pertinere noscitur. Exclusis etenim veræ religionis obstaculis per idolatriæ, omnisque diuinæ irreue-

irreuerentiæ prohibitionem duobus primis
præceptis factam, congruentissimè tertium
1 hoc subnectitur. In quo † externus ille cul-
tus, qui Deo à nobis debetur, rectè, atq; or-
dinatè præscribitur his verbis. Memento vt
diem sabbati sanctifices, quod quidem par-
tim morale, partim verò ceremoniale præ-
ceptum iudicatur. vti docet D. Tho. 1. 2. q.
100. artic. 3. ad secundum. & 2. 2. quæst. 122.
artic. 4. quem omnes Theologi secuti sunt.
2 Est enim hoc præceptum morale, vt cũ omnes
nes homines teneantur vnum Deum cole-
re, tempus aliquod debeant secernere, atq;
ab alijs profanis actibus eximere, Deoque
colendo dicare, vt illi cultum exhibeant, il-
lumque venerentur, illique gratias agant, à
quo tanta, totque beneficia gratuito accepe
runt: iuxta dictum Psal. 45. Vacate, & videte
quoniam ego sum Deus. si vero temporis
taxatio in hoc præcepto expressa attendi-
tur, inter ceremonialia cõputabitur. Ideo-
que simul cum alijs ceremonijs, cultibusq;
hebraicis adueniente veritatis tẽpore sub-
latum, atq; à sanctissimis Apostolis in aliũ
diem mutatum noscitur.

3 Qui † primum, eundemq; septimũ diẽ,
quem etiam Dominicum dixerunt, ad di-
uinum cultum consecrare statuerunt, quem
vt alijs diebus præferrent, multa, eaq; ma-
xima ipso die gesta fuisse noscimus. Quic-
quid enim (vt inquit magnus ille Leo.) qui
verè doctrinam vitæ, & vitam doctrinæ, ac
vtrunque potestati adæquauit: Quicquid à
Deo insignius institutum est in huius diei
4 festiuitate fuit gestũ. In † hoc mundus sum-
psit initium: In hoc per Christi resurrectio-
nem, & mors interitum, & vita sumpsit exor
dium. Quare D. Ignatius epist. 3. ad Magne-
sios diem Dominicam, diem Resurrectionis
appellat, ac regalem, omniumque supremã.
In hoc Apostoli à Domino prędicandi sum-
psere potestatem, & inferendi mundo vni-
uerso sacramentum regenerationis acci-
piunt. In hoc denique promissus à Domino
Spiritus sanctus aduenit. Merito igitur can-
tat Ecclesia: Hęc dies, quam fecit Dominus,
& [illegible] Decebat igitur tot, ac tanta nobis præ-
stita beneficia mente voluere, ac ipsum ma-
ximum [illegible] Dominum interiori, exte-
rioríque cultu semper venerari. At quoniã
imbecillitas nostra hoc non patitur, & ab ijs
præcipuè, qui humanarum rerum occupa-
tionibus detinentur, præstari hoc non facilè
5 poterat, certum tempus † statutum fuit, quo
talia commodè effici possent, (verbi gratia)
diem Dominicum, & alias solemnitates,
quarum mentio fit in c. 1. de consecrat. dist.
3. c. 2. & fin. de ferijs. Insuper & alias, quas
Episcopi in memoriam alicuius Martyris,
vel Sancti celebrare statuerunt, vt pro di-
uersis à Christo, & Sanctis præstitis benefi-
cijs, & in memoriam sanctorum Martyrum,
qui pro Christi fide sanguinem suum fude-
runt, eius diebus simus Deo grati, & Sanctis
ob beneficia à Deo collata, & vt Sanctorum
exempla ad imitationem nobis proponerent;
eorumque imploremus patrocinia. Fiunt
6 † vero à Christianis Martyrum, ac Sancto-
rum memoriæ eo die, quo mortem obiere,
quia illo die nascuntur sancti viri ad gloriã,
& vitam æternam: quod glossa annotauit. in
c. non licet. 33. quæst. 4. cuius mentionem fa-
cit Abb. in c. 3. de fer. glo. in l. cùm quidam.
ff. de annu. lega. glo. in §. cum autem. vers. in
natalibus. Instit. de ingenuis.

7 Quod † igitur ad huius præcepti expli-
cationem pertinet, animaduertendum est,
sub hac verborum forma nõ solum aliquod
affirmatiuum, verum etiam aliquod nega-
tiuum contineri. Affirmatiuum, quod hic
præcipitur, est sancto se dedicare famula-
tui Hoc autem, vti Ecclesiæ instituto decla
8 ratum est, adimplebit, † qui sacrum missæ
sacrificium deuotè audierit. At conciones,
cæteraque ecclesiastica audire officia, imò
etiam & actum dilectionis erga Deum ex-
hibere, peccatorum contritionem habere:
quamuis non nulli, ijque grauissimi Scri-
ptores hoc de præcepto esse existiment, as-
serentes quoq; peccatum hoc die commis-
sum duplicem habere deformitatem. Ideo-
que diei festi circunstantiam necessario con-
fitendam fore. nobis tamen contraria ve-
rior visa est opinio. pro qua egregie pugnat
Sot. lib. 2. de iust. & iur. q. 4. artic. 4. Couar.
lib. 4. Var. Resol. c. 19. num. 5.

9 Negatiuum † vero, quod hic præcipitur,
est à seruilibus cessare operibus. porro vt
pars hæc huius præcepti, quę maiorem con-
tinet difficultatem, clarius innotescat.

Considerandum est, opera ipsa seruilia
10 in † triplici esse differentia: Nã primo pec-
cata ipsa, seruilia opera existimantur. Scri-
ptum est enim: Qui facit peccatum, seruus
est

est peccati, & hæc absque dubio semper intelliguntur esse prohibita, & in hac nulla est difficultas. Secundo verò loco opera illa, quæ ad Dei seruitium attinent, seruilia nũcupantur. hæc autem tantum abest, vt præceptò hoc prohibeantur, [vt etiam præcepta etiam à nonnullis existimentur, vt supra tetigimus. Ad hoc enim ab alijs operibus in die festo cessamus, vt ijs liberius incumbamus.

11 Sed † habent, & hæc opera ad Dei cultum pertinentia gradus suos. Quędam enim ex his sunt supernaturalia, seu ab increato spiritu supernaturaliter nobis elargita, & hæc semper esse licita diebus festis nõ ambigitur, talia sunt sacramentorum administratio, conciones ad populum, oratio mentalis, aut vocalis, quæ [fit genu flexo in omnibus diebus, præter diem Dominicum, cæterasque festiuitates, quæ fit à stante genu recto. Et hoc ideo, quia genuflexio, quã sex diebus adhibemus, casum nostrum in peccatum significat, sed non flectere genu die Dominico, Resurrectionis nostræ est significatio. Insuper quoties genua flectimus, & erigimur, reipsa ostendimus, quòd per peccatum in terram delapsi sumus, & per benignitatem eius, qui conditi sumus, ad cœlum reuocati sumus.]

12 Quædam † vero opera sunt, quæ non nisi corporali exercitio complentur, & hæc aut talia sunt, in quibus Dei cultus etiam per se consistat, vti est Sanctorũ circunferre sacras imagines, aut organa in Ecclesijs pulsare: aliaque huius generis, & hæc absque vlla distinctione licitã in omni tempore iu-
13 dicantur, aut vero sacrorum † sunt præparatoria, & hæc diebus etiam festis permissa sunt, vbi adeo diuina sunt propinqua cultui, vt sine ipsis fieri nequeant: aut præcedenti die facta non prodessent; huiusmodi sunt cãpanarum pulsatio, aliaque similia, nam si alio die præparari potuissent, diebus festis, hæc ita demum agere non liceret, nisi continuatio festorum hoc exposceret: huius generis sunt hostiarum decoctio, monumentorum, aut ecclesiarum apparatus, earumq; his similia.

14 Illa vero, † quæ non per se, sed per accidens tantummodo ad diuinum sunt spectantia, tamen etiam diebus festis absque superioris dispensatione exequi non est permissum: huiusmodi sunt pauperculæ Ecclesiæ agros colere, aut ad structuram hospitalium lapides præparare, siue aptare: Licet enim charitas, quæ ad hoc impellit, iustam superiori causam tribuat, non tamen hæc ex se opera talibus tẽporibus licita efficit.

15 Tertio, † & vltimo loco seruilia opera censentur illa, pro quibus homo homini corporaliter seruit. hæc autem sunt, quæ p̃cepto hoc diebus festis exerceri prohibentur illis verbis, Non facies opus seruile in eo. Cum autem homo hominis seruus secũdum corpus tantummodo, non autem secũdum mentem esse cognoscitur, sequitur
16 † actiones illas, quæ à mente, aut à spiritu tantummodo proficiscuntur, nunquam inter seruilia opera esse annumeranda, ideoque nec etiam hoc præcepto interdici. Legere ergo, aut docere, aut etiam consulere, opera seruilia non sunt, ideoque præcepto hoc minimè prohibita, eademque ratione ius dicere, causas agere, aut iuramentum iudiciale exigere, hoc præcepto nõ erant olim prohibita, quæ hodie exerceri non sinit lex pontificia, quæ habetur in c. 1. & in cap. conquestus. de feri. Sola ergo illa opera seruilia, & quæ corporalia sunt, hoc præcepto interdicuntur. Multa tamen sunt, quæ etiam ijs diebus talia exercentes excusant: non enim tanta præceptum hoc religione colimus, quanta olim illis, quibus primo datum fuit, ideoque strictiori religione seruabatur, vt magis figuræ corresponderet. vt docet D. Tho. 2. 2. q. 122. artic. 4. ad 4.

17 Prima autem † ex ijs, quæ laborantes ijs diebus excusatos reddunt, est necessitas, siue illa sit eorum, quæ ad quotidianum victum, siue eorum, quæ ad tuendam salutem spectant, siue etiam particularis sit proximi necessitas dilationem non patiens, & multò magis si vniuersæ esset Reipublicæ. Secunda, modicitas est temporis: semper enim modicum solet contrauenientes à mortali saltem excusare. Hinc vendentes, aut emẽtes die festo, vbi parua in hoc temporis iactura fuerit, (verbi gratia) quia de pretio conueniendum non est, excusantur: ideoq; qui candelas emunt, aut vendunt, peccare non iudicantur: non enim multum temporis spatium in hoc consumitur. Nauar. capitu. 13. nume. 8. Hac pariter ratione [illegible] Syluest. in verbo. Dominica. vers. 5.

quòd

quòd fuentes paruo temporis spatio, vel ramum putantes, aut vni, aut alteri barbam tondentes excusantur à mortali, imò etiam à veniali, si aliqua iusta causa interfuerit. vt inquit Nauar.c.13.num.9.

18 Tertium † vero est Ecclesiæ generalis consuetudo, vti illa est, quæ habetur in c.licet. de ferijs. vbi halices, thinnos, aliosque pisces, qui solo vno, eodemque breui anni tempore tantummodo capiuntur, etiam diebus festis piscari permissum est.

Quarta denique est ipsa consuetudo rationabilis tacito saltem prælatorum consensu roborata, exemplum. Mercatus in die festo fieri, est absque dubio interdictus. c.omnes.de feri.& tamen consuetudine generali contrarium seruatur.

19 Porrò † hæc in diebus festis ex causa operari licet, si merces accesserit, illicita, nõ redduntur, etiam si mercedis intuitu præcipuè exerceantur, probat hoc Caieta. 2. 2.q.122. art.4.Sot.lib.2.q.4.art.4.in fin. Nauar. c.13. nu.5.vers.8.contra Syluestrũ. Hæc in genere dixisse sufficiat, nunc ad particulariũ quæstionum decisiones descendamus.

20 Prima. Ratione † necessitatis, maximè si vergat in periculũ, vel damnum, excusantur carnifices carnẽ vendentes die festo, etiam si tempore notabili occupentur pp necessitatem, quæ præueniri non potest, nec differri ratione æstatis, aut multitudinis festorum, vel huiusmodi. Item de tabernarijs præparantibus cibaria necessaria, secus si cã ebrietatis, aut luxus causa. Item de medicis, aromatarijs, ac sanguinem mittentibus, marescalchis, qui soleis ferreis bestias in itinere constitutas calceant. Vendentibus panem, aut herbas, vel fructus quotidianos victui necessarios, licet qui emant, quandoq; voluptatis causa emant, quia q̃ vni gula est, alteri necessarium esse potest. Et idem de furnarijs, qui exigente festorum concursu in die festo panem conficiunt, alias secus, vbi nulla esset necessitas. Et idem de occurrẽtibus cõflagrationibus, aut inundationibus, aut incursibus hostium. Sicut etiam de accẽdentibus ignẽ cã conflandi vitri, aut ligna adijcientibus, quia res illa dilationem non patitur, vti à peritis accepimus. Idem de vectoribus merciũ, aut cursoribus, qui absq; graui incommodo diebus festis ceptũ iter non possent intermittere. Et idem de exigentibus à rusticis diebus festis debita, aut operarios conducentibus, si alia die illos commodè non possent inuenire. Et idẽ de ijs, q in vigilia festi mittunt sua iumenta ad portandum necessaria pro festo: cum præuenire non potuerunt. Omnes isti excusantur ex capite necessitatis. Ita Syluest. in ver. Dominica.nu.7.q.5.Sot.lib.2.de iust.& iur.q.4.art.4.vers.4.causa.Ioan.Tabien.in ver.feria. nu.21.Nauar.c.13.num.7.

21 Secunda, ex eodem † capite excusantur à mortali peccato, si laborent rustici mercede conducti, aut etiã vxor, filiusfamilias, q à domino, aut à patre, aut à marito diebus festis laborare coguntur, nec absq; scandalo, aut graui eorum damno, q̃ est, si ad blasphemias, vel verbera procederetur, possunt illis contradicere: modo in festorũ contemptũ hoc ab illis non præcipiatur, tunc enim mortem potius tenentur eligere. Syluest. q supra.Sot.latè lib.1.de iust.& iur.q.61 art.4. col.fin.Nauar.c.13.nu.7. finito tamen conductionis tempore stipendiarij omnes à talibus dñis, qui eos diebus festis laborare cõpellunt, discedere tenentur, qui etiam possunt suam recipere mercedẽ, ne Domini ad hoc procliues reddãtur, & commodũ ex sua iniquitate reportent. Nauar.& Syl. q supra.

22 Tertia, laborantes † die feriato, qui festum immediatè præcedit, vsque ad mediã noctem à consuetudine excusantur, quia ad hunc effectum dies incipit à media noctè, & in media noctè finitur. Couar. lib. 4.Var. Resol.c.19.conclu.5.num.9.in fin. Quamuis antiqui canones à primis vesperis a seruili opere cessãdum statuerint.c. 1. & 2. de ferijs.Nauar.c.13.num.5.

Quod vero ait Syluest.in ver. Dominica. nume.4.laborandum vsque ad tertiam, aut quartam horam noctis, quasi de honestate dictum sit, accipiendum credimus: ne videlicet ob multam vigiliam in mane festi sint omnino torpentes, aut alijs pauperibus artificibus lucrum tollant. Qui vero totam noctem diem festum præcedentem vsque etiam ad primam festi horam laborare non cessant, excusant etiam propter consuetudinem particularem, quæ in aliquo loco in aliquibus locis vigere solet: nec etiam eis in futurum hoc facere deliberantibus est absolutio deneganda, quamuis acriter reprehendendi sint: at si particularis cesset

con-

consuetudo, mortale peccatum reputatur. Ioann. Tabien. in verbo. feriæ. nu. 14. & vers. dies. num. 3.

23 [Et nota, quòd dies † incipit, & finitur diuersis temporibus, & horis, secundum diuersitatem eorum, de quibus agitur. Nam quo ad ordinandum incipit dies in vespera, & finitur in mane sequenti. distin. 75. quod à patribus. Quo ad iudicandum incipit in solis ortu, & finitur in occasu, vt extra. de offic. deleg. c. consuluit. Quo ad soluendum incipit in medietate noctis vnius, & finitur in medietate noctis alterius. vt ff. de feri. more Romano. Quo ad treugas seruandas incipit in solis ortu, & finitur in occasu. ext. de pace. & treuga. c. 1. Quo ad ieiunandum incipit post cœnam. de cõsecr. dist. 3. de esu.]

24 Quarta. Natus † Romæ si Neapoli commoretur, festa Neapoli tantummodo præcepta seruare tenetur. per text. in cap. illa. 12. distin. ibi, Dum fueris Romæ, Romano viuito more.

25 Quinta. Qui Capuæ † habet domiciliũ, si inde discedat, & Auersam veniat, vt possit die aliquo, quo ibi à seruilibus cessare præceptum est, laborare, minimè peccare creditur: imò nec missam audire tenetur, quãdo in festi vigilia discederet, quod secus dicendum, si eodem die festo iter arripuerit. Nauar. c. 13. num. 5. in fine. Non enim debet

26 † laici in diebus festis aliquibus iter agere, vt in die Paschatis, Natalis Domini, Pentecostes, aut Assumptionis Dominicæ: summa etenim esset impietas tantarum festiuitatum rationem non habere. Sed clericis nequaquam licitum est diebus festis, & Dominicis iter agere, qui diuinis sedulò operã dare debent, vt inquit Iacob. Menoch. lib. 2. de arbitrarijs iud. casu. 2. nu. 19.

27 Quinto. Excusantur † pariter scholares legentes, aut studentes diebus festis causa illuminationis intellectus, quamuis etiam ad lucrum mentis oculos habeant. Abb. in c. 1. de feri. Similiter neque peccant cantores, aut musici, qui in die festo cantant, aut sonant: modo hoc fiat ob honestum finem. vt inquit Nau. c. 13. num. 14.

28 Sexta. Similiter † excusantur ratione pietatis reficientes pontem die festo, aut simile, quid exercentes, si necessitas vrgens dilationem non pateretur, alias esset dispensatio necessaria. Syluest. in ver. Dominica. nu. 7. versic. 3. Sotus lib. 2. quæstio. 4. artic. 4.

29 Septima. Iurisconsulti, † aut causarum patroni illis, qui è longinquo adueniunt cõsulentes, aut coram iudice tuentes, aut aliquem iudicialem actum exerceri postulantes, etiam si notariorum opera esset necessariò adhibenda, peccare non iudicantur, vbi necessitas in causa fuerit, vt hæc in die sexto fierent, etiam si merces accesserit. Syluest. num. 7. Nauar. num. 12.

30 Octaua. Excusantur † similiter ratione necessitatis laborantes diebus festis, vt vxores, filios, familiamque propriam possint alere, quod si in diebus festis ab opere cessarent, adimplere non possent. Syluest. in ver. Dominica. num. 7.

31 Nona. Pariter † nec excommunicatione aliqua ligantur, qui ex iusta causa diebus festis seruilia opera exercet, excommunicatione aliqua ab ordinario loci contra laborantes diebus festis lata, quia sententia eius generalis iuridicè interpretanda est, nempe quòd nemo efficiat opus, nisi lege concessum. argum. l. si procurator. ff. de cond. indeb. cap. Quintauallis. de iureiur. sed cuilibet conceditur opus vitæ necessarium. ca. discipulos. de consecr. distin. 5. ergo.

SVMMARIVM.

1 *Diebus Dominicis, & etiam in quolibet alio die festo, missam integram audire oportet ex præcepto, nec ante benedictionem egredi licet.*

2 *Diebus cæteris præter festiuos, missam audire, est consilium.*

3 *Egrediẽs ante benedictionem, id est, post cõmunionem ex præcepto de audienda missa satisfacit.*

4 *Missæ particulam principij, & finis omittens peccat: excusatur, qui dimidium vnius missæ, & alterum alterius dimidium audit.*

5 *Missa vbicunque audiatur sufficit.*

6 *Missam audiens à notoriè fornicario, vel ab excommunicato publicè denunciato, peccat mortaliter.*

7 *Missam an audire teneatur, qui nisi ritu Græcorum eam audire nequit.*

8 *Attentionem necessariam in audienda missa non adhibens in aliqua parte notabili, mortaliter peccat.*

9 *Verba*

9 *Verba an ſint diſtinctè audienda, & quæ attentio ſit neceſſaria.*

10 *Orationes dicens, non ex præcepto, vel horas aut preces ex pœnitentia iniunctas, an ſatisfaciat præcepto audiendi miſſam.*

11 *Miniſtri diſcurrentes pro expeditionibus miſſæ, miſſæ intereſſe dicuntur.*

12 *Sacerdos celebrans miſſam magnam, poteſt horam aliquam canonicam dicere, dum chorus cantat, vel organa pulſantur.*

13 *Veſperas & cætera diuina non audiens diebus feſtis non peccat, modò non adſit conſuetudo.*

14 *Laici ſtantes in choro cum clericis, an peccent, & chorus in hac materia, quid ſignificet. num. ſeq.*

De auditione Miſſæ. Cap. XXXV.

1 Etſi ſingulis † Chriſtianis, cũ peruenerint ad annos diſcretionis, quod eſt, quando Eccleſia iubet eos confiteri. iuxta text. in cap. omnis. de pœniten. & remiſſ. (modò non ſint excommunicati, nec interdicti, vel aliàs legitimè impediti) præcipiatur ſub reatu peccati mortalis die Dominico integram miſſam audire. per text. in capit. miſſas. de conſecra. diſtin. 1. notatur. in capit. 2. vt Dominicis. extra de paroch. & capit. quanta cura. ſeſſ. 22. in Concil. Triden. ita quod ante benedictionem nullus egredi audere debet. Tamẽ generaliter in quolibet die feſto ex præcepto hoc præcipitur. text. eſt in capitu. qui in die ſolemni. de conſecra. diſtin. 1. cum ideo. ſint inſtituta feſta alia à Dominica, vt vacetur diuinis.

2 Alijs † autem diebus nullus etiam religioſus ad id ex præcepto tenetur, ſed tantum ex conſilio: cum ſint totaliter diuino cultui dedicati. 12. quæſtio. 1. cap. duo ſunt. & maximè in quadrageſima, & ita intelligitur text. in capitu. ſolent. de conſecrat. diſtin. 1. & text. in capit. fin. de priuileg. lib. 6. Vbi inquit, quòd niſi ſubſit aliqua rationabilis cauſa, Epiſcopus ſingulis diebus debet celebrare miſſam, vel audire. Sed modo ad dubiorum deciſiones accedamus.

Prima. Miſſam die feſto integram non audire, peccatum eſt mortale. capit. omnes fideles. cap. miſſas. & cap. cum ad celebran-
3 das. de conſecra. diſtin. 1. Sed quia † modicum pro nihilo reputatur, hinc ſatisfacit huic præcepto, quo ad effectum vitandi mortalem culpam, qui ante benedictionem egreditur, idest poſt communionem, cum paruitas in omni materia ex ſui natura excuſet à mortali. at partem notabilem omittere, quæ ſecundum Syluéſt. dicitur medietas, vel tertia, vel ſecundum Nauar. ab introitu vſque ad epiſtolam. vel ſecundum Sotum. in 4. ſenten. diſtin. 13. quæſt. 2. artic. 1. col. antepen. ab introitu vſque ad euangelium, peccatum eſt lethale, niſi illàm notabilem partem finita miſſa per ſe legeret, vel ab alio audiret. Nauar. qui ſupra. Qui ergo miſſam ab Euangelio vſque ad communionem audiret, præcepto ſatisfaceret.

4 Secunda. Et ſi † modicum pro nihilo reputetur, tamen qui particulam Principij miſſæ omitteret, & particulam finis, peccaret mortaliter: cum ex vna particula principij, & finis poſſit conſtitui pars vna notabilis. Excuſaretur tamẽ à mortali, qui vnius miſſæ dimidium, & alterum alterius miſſæ audiret. Sot. in 4. diſtin. quæſtio. 2. articu. 1. verſ. at quid.

5 Tertia. Quamuis † antiquo iure miſſa eſſet audienda in propria parochia. vt eſt text. in capit. vt Dominicis. de paroch. idemque hortatur Synodus Tridentina ſeſſ. 22. in cap. quanta cura. Tamen de communi conſuetudine vbicunque illa audiatur. ſufficit. & text. in d. cap. vt Dominicis. procedere poterit in villa, vbi Parochus de oblationibus viueret.

6 Quinta. Peccatum † eſt ſolummodo mortale miſſam audire à ſacerdote fornicario, qui notorius eſt, atque publicè denunciatus, ſecundum vltimum concilium Conſtãtienſe, licet conſultius ſit illam audire à bono, & meliori ſacerdote: quamuis ſi audiatur à quocunque ſacerdote malo, etiam ſi fuerit excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus, modo non fuerit publicè denunciatus, nõ erit peccatum mortale. facit tex. in c. intra. 1. q. 1. Sylu. in ver. miſſa. 2. q. 3.

7 [Sed an Italus † in terris Græcorum in die feſti miſſam ritu Græcorũ audire poſſit,

sit, an vero excusetur, quando aliam audire non potest. vide Nauar. lib. 2. de celebr. miss. cons. 1. vbi inquit, q si mos celebrandi missas illarum terrarum esset contrarius ritui Catholicorum necessariò iuri diuino in eis celebrandis seruando, tunc non deberet audire, & auditio est prohibita. At si mos esset tantum contrarius iuri canonico consuetudine aliqua abrogabili, tunc posset audiri sine peccato. Præterea consideranda esset consuetudo, quæ est in illis terris, quia si esset legitimè præscripta circa eam non audiendam, & tunc posset excusari: Cum præceptum de audienda illa diebus festis humanum sit, vt colligitur ex c. missas. de consecr. dist. 1. hæc Nauar.]

8 Quinta. Missam † audiens, & non adhibēs attentionē necessariā in aliqua eius parte notabili, colloquendo, scribendo, dormiendo, peccat mortaliter. Nauar. c. 21. nu. 8. Audire autē missam intelligimus sub precepto, præsentes esse debere animo, & ea mēte vacandi Deo, & ex consequenti nihil exterius facere repugnans dictæ intentioni, videlicet dormire, aut loqui per aliquam partem notabilem.

9 Vtrum † autem audiantur, vel non audiantur distinctè verba missæ, hoc non cadit sub præcepto. Alioquin præceptum non adimpleret surdus, & qui in magna Ecclesia sacerdotē à longe spectaret, licet non audiret. Attentionē vero, quæ necessaria est sub præcepto ad audiendā missam, dicimus non esse tantam, quanta est in officio diuino, sed sat est, q sit actus humanus, & q sciat se esse ante Dei conspectum, id est, vt adsit animus attentè audiendi missam. Vnde quamuis veniant cogitationes, & in ijs per totam ferè missam perseueratum fuerit, non tamē sponte, satisfit præcepto, q secus esset si cogitationes venirent eo volente, & de industria. ita Sylu. in ver. missa. 2. q. 6.

10 Sexta. Satisfacit † precepto audiendi missam, is qui orationes diceret, quæ non sunt ex præcepto. Sylu. qui supra. in fin. At horas persoluere, vel preces ex penitentia, vel voto iniunctas non potest, secundum Sylu. qui supra. Caie. tamen, quem sequitur. Sot. in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 1. circa fin. indubitanter asseuerant posse ambobus præceptis satisfacere, tum, q vtraque præcepta eundem finē repræsentant, scilicet Dominicam passionē, tum etiam secundum Sotum, quia si illas orationes potest quis recitare, quæ nō sunt ex præcepto, & tamen satisfacit auditioni missæ, ergo & illas, quæ sunt ex præcepto, ita etiam tenet Medina. c. de confess. quęst. 44. tract. 2. Abstinere tamen se debent ecclesiasticæ personæ ab horis in missa persoluēdis, nisi in magna necessitate: cum ipsæ norma debeant esse laicorum, & ad ipsarum vitam multi respiciant.

11 Septima. Sacrorum † ministri discurrentes pro expedientibus missæ, vt in missis solemnibus, pro thure, vino, & huiusmodi, intelliguntur adesse missæ pro tempore illo. Sylu. in ver. Missa. 2. vers. 15.

12 Octaua. Sacerdos † ipse, qui celebrat, potest cum ministris dicere horam aliquam canonicam, dum chorus cantat: modo dixeril totum, quod chorus cantabat, quasi tempus illud ei vacet: licet verè sit tempus missæ. Et similiter dum pulsantur organa potest ab omnibus id fieri eadem ratione, quia non impeditur dicta missæ attentio, sed vnus diuinus cultus alterum compatitur. ita Caiet. in ver. festos. col. 3.

13 Nona. Vesperas, † cæteraque diuina officia diebus festis non audire, non est peccatum mortale, neq; veniale, nisi ratione voti, aut iuramenti, quia tunc transgtediendo votum peccaret lethaliter. Verum si aliqua consuetudo introducta esset audiendi vesperas, crederem illam obligare transgressorē ad veniale tantum, tum quia longè laxius, quàm auditio missæ seruatur, tum quia pauci se accusare videntur de illarum fractione tanquam mortali, & pauci confiteri ea. ita Nauar. in c. 21. num. 1.

14 Audiendo † tamen non debent laici stare in choro cum clericis. c. de vita. & hone. cler. & hoc, vt clerici libentius vacare possint diuinis. c. sacerdotum. de consecra. dist. 2. Sed aduertendum, q verbum, debet, positum in d. c. j. pcedit de honestate. Hinc seqtur non peccare mortaliter laicos ibidem stantes. secūdum Doct. in d. c. Quinimo nullo modo, peccant, quando esset contraria cōsuetudo: facit text. in c. contra morem. dist. 100. ex literis. de constit. vel quando inuitati à clericis accederent. ad hoc dist. 23. c. 1. & 2. vel etiam, qn̄ itinerando transirent p chorum. ita D. Ant. de Butr. in c. 1. de vita & honest. cler. Chorus autem licet pluribus modis accipiatur. vt per text. in l. cùm eiusdem.

dem, iuncta glo. ff. de ædil. edic. & l. si chorus.
15 cum glo. 1. ff. de leg. 3. hic. † tamen accipitur pro loco in ecclesia, in quo conuenire consueuerunt canonici, seu alij de conuentu diuina cantantes.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia piè procedit cum fidelibus circa obseruantiam diei festi, & ex quibus causis non audientes missam excusantur.*

2 *Metus mortis ab audienda missa in die festo excusat.*

3 *Differentia inter ecclesiasticum & diuinum præceptum, & quare in diuino delinquentem metus mortis non excuset.*

4 *Interdicti & excommunicati missam non audientes non peccant.*

5 *Infirmi, & eorum ministri, nutrices, famuli, itinerantes, pauperes, matres filias non ducentes ad ecclesiam, vxor, custodes arcium, & vidua, qua quisque rationabili causa excusetur, non audiendo missam, vide.*

6 *Causa rationabilis quid sit.*

Quando non audientes missam diebus festis excusentur à mortali. Cap. XXXVI.

1 NOn ita † Ecclesia pia mater tam stricto iure festorum obseruantiam præcepit, vt non sint aliquæ rationabiles causæ, ob quas missam non audientes non excusentur à peccato. Est enim timor mortis, damnum graue animæ, corporis, honoris, propriorum bonorũ, vel proximi, & omne motiuum consentaneum humanæ rationi. ita Sylu. in versi. missa. 2. q. 1. ver. dicitur sexto. Caiet. in ver. festos. col. 3. Sed hęc ex decisione casuũ magis elucescẽt.

2 Prima. Missam † die festo non audire metu mortis, nullum est peccatum: nam ecclesia obseruationem festorum præcipiens non tam stricto rigore voluit quem obligare, vt pro eorum obseruatione debeat mortem quis obire: quare qui metu hostis, quem certò credit paratum esse se occidere, vbicunque obuiam habuerit, omitteret die festo ecclesiam adire, vbi sacra audiret, excusatur à culpa: quia est timor cadens in constantem virum. ita Sotus in 4. distin. 29. q. 1. art. 2. ver. in solutione. Imo etiam si metus non fuisset constans, sed leuis, fuisset tamen causa, sine qua missam non omisisset, tamen à culpa excusaret in iudicio animæ. arg. eorum, quæ dixit Sylu. in ver. ieiunium. c. 8. §. 1. & Nauar. in c. 27. nu. 93.

3 Frangere † autem diuinum præceptum, verbi gratia, si puella metu mortis proculsa oblatum stuprum admitteret, aut si quispiã mendacium pernitiosum diceret, vel peieraret, peccatum esset mortale: cuius quidẽ diuersitatis ratio inter diuinum, & ecclesiasticum præceptum, secundum Sotum in 4. distin. 29. q. 1. art. 2. hæc est: quia quædam sunt intrinseca ratione peccati, quia sunt prohibita, quia mala: quædam verò sunt mala, eo solũ, quod sunt iure humano prohibita. Illa prioris generis cũ sint natura sua mala, nequeunt nõ esse mala, & ideo nullo metu quantumuis atrocissimę mortis committere licet, adeò q statim vt quis committit, desinit esse constans, & peccat mortaliter. c. sacris. de his, quæ vi. Sed alia posterioris generis, quia non sunt intrinsecè mala, possunt quidem bona fieri, quando sunt media cauendi grauioris mali.

4 Secunda. Interdicti, † & excommunicati licet absolutionem procurare neglexerint, excusantur ab auditione missæ: nam quãuis peccent negligendo absolutionẽ procurare, non tñ peccant non audiẽdo missam, quam iure nequeũt audire. arg. tex. in c. quia vniuersitatem. de conc. præb. Nauar. c. 21. nu. 3.

5 Tertia, excusantur † pariter infirmi, & eorum ministri, qui sine salutis damno eã audire nequeunt. Sotus lib. 2. quæst. 4. art. 4. in fin. Nutrices pariter, quæ sine periculo infantes, quos lactãt, relinquere nequeunt. Item serui, & famuli, dum hærus, vel iter eis imperat, vel aliud negotium, licet sacrum non audiant, nõ peccant. In ipsum tamen hærum noxa refundetur, si absque causa seruum impediat, quo minus missam audiat. Sotus, qui supra, & Sylu. in ver. Dominica. nu. 7. Similiter iter facientes, qui audiendo missas, à socijs necessarijs relinquerentur, vt associati cum tabellario publico, id est, *con lo Percaccio*. Pariter pauperes, qui vestibus carent, sine quibus absque rationabili pudore audire non valent.

Matres quoque non ducentes in templũ filias, vbi timeretur de earum raptu, vel vbi etiam est in more puellas non exire in publicum, nullam contrahunt culpam: secus si à matribus ducerentur ad vanitates: quinimo possent matres absque peccato domi manere earum custodes, si aduersus filias quippiam timeretur.

Parere etiam debet vxor, si à marito zelotipo prohibeatur ne ad sacra accedat. Excusantur etiam custodes arcium ratione officij sui. Similiter domini, eorumq; consultores, qui tempore missæ moram negotijs non patientibus impediuntur. Vidua quoque quæ se domi continet post mortem mariti in aliquo breui tempore, excusatur secus si per menses sex, vel per annum, dist. 8. cap. consuetudo.

Qui omnes, & si bona fide secundum suã existimationem putent se excusari à missæ auditione, & tamen non ita sit in re, sed aliquando fallantur, non peccant mortaliter.
6 cum † rationabilis causa sit omne motiuum consentaneum humanæ rationi. Hæc Sylu. in verbo, missa. secunda quæst. 1. versic. dicitur sexto. Sotus lib. 2. de iustitia & iure. q. 4. artic. 4. Nauar. cap. 21. num. 3. Caiet. in verbo festos, in summula.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium vnde dicatur, & est triplex, quorum primum, abstinentia à peccatis.*
Abstinentia præclara est, animus à vitijs ieiunus.
2 *Ieiunium est moderata refectio in singulos dies sine luxuria ciborum.*
3 *Fames minus offendit, quam ciborum excessus.*
4 *Contra asserentes sperma retentum generare venenum; & de errore medicorum venereas r[illegible]suadentium.*
5 *Ieiunium, quod vocatur ecclesiasticum, quale sit.*
6 *Vini potus, & aquæ, electuaria, & huiusmodi ieiunium non soluunt, & an committi possit, vt meritum perdatur, numero 24.*
7 *Ieiunia tempora fidelibus ex præcepto seruanda, quæ sint.*
8 *Ieiunia, siue ecclesiastica, siue ex pœnitentia, siue ex voto, non seruantes peccant; fallit ex causa rationabili.*
9 *Ieiunium in Aduentu Domini est de consilio, monachis nigris tamen est de præcepto.*
10 *Dies ieiunij, qua hora incipiat, & qua desinat, & abstinendum à quibus cibis.*
11 *Lacticinijs qui vesci possunt, an possint sagimine, vel oleribus cum sagimine coctis, vel cum carne.*
12 *Consuetudo comedendi lacticinia in Quadragesima, an excuset.*
13 *In omnibus ieiunijs consuetudo attendenda, nisi in duobus casibus.*
14 *Testudines appellatione carnis non veniunt.*
15 *Ieiunium quando ex euidenti causa propria auctoritate frangatur.*
16 *Ieiunij frangendi iusta, an sit causa, qui cognoscant.*
17 *Dispensatio circa ieiunia generalia pertinet ad solum Papam.*
18 *Præcepta Dei, in quo differant à præceptis Ecclesiæ.*
19 *Exceptio causæ rationabilis admittitur in omni præcepto legis positiuæ.*
20 *Ieiunium quatuor de causis assumitur.*
21 *Vigiliæ Sanctorum, quare id nominis sortitæ.*
22 *Ieiunium sumi pro satisfactione peccatorũ, & an perfecti ad id teneantur.*
23 *Lex præcipiens aliquid non ad finem, sed ad media tendentia ad finem, obligat.*
24 *Vinum inconsideratè in die ieiunij sumptum ante, vel post cibum, ieiunium non frangit.*
25 *Ebrietatis mala, & origo.*
26 *Sumens aliquid inaduertenter, & postea recordatur esse ieiunium, quid faciet.*
27 *Medicina, vel prægustatio ciborum non soluunt ieiunia.*
28 *Ieiunare quo casu liceat in festo Natiuitatis Domini.*
29 *Collatio quomodo facienda.*
30 *Collatione vti mane non licet.*
31 *Religiosi mensæ inseruientes, vel legentes, aliquid comedendo, quo casu non peccent.*
32 *Surrectio à mensa animo redeundi non frangit ieiunium.*
33 *Vinculis duobus, qui tenetur ad aliquid, si non seruauerit, fractionem vtriusque confiteri debet.*
34 *Iter agens morem loci, vbi est, in vigilijs seruare debet.*

Hora

35 *Hora manducandi in die ieiunÿ est meridies, hora sexta, & an hora præueniri possit.*

36 *Ieiunÿ horam differre, & in die Dominico ieiunare, an liceat.*

37 *Die quo tenetur non ieiunans, an, & quando teneatur die sequenti.*

38 *Ieiunÿ in die, an toties committatur peccatum, quoties eo die comeditur.*

39 *Comedens unica refectione vsque ad ingluuiem, an frangat ieiunium.*

40 *Ieiunium, ad quod quis est obligatus, non potest commutari in opus pium.*

41 *Pueri quando incipiant teneri ad ieiunia, & quo casu ante tempus etiam ipsis ieiunia indicantur.*

42 *Ieiunare non tenetur sexta feria, qui 15. anno ætatis, S. Francisci religionem ingreditur.*

43 *Senes sexagenarÿ immunes sunt à ieiunÿs.*

44 *Mulieres prægnantes, & lactantes à ieiunio abstinere debent.*

45 *Cibum sufficientem non habentes ob paupertatem, ab vnica comestione excusantur.*

46 *Infirmitas, & naturæ imbecillitas excusat ab vnica comestione.*

47 *Ieiunare non valens in Quadragesima, bis aut ter id faciat in hebdomada: si neque id, sequatur consilium Confessarÿ.*

48 *Ieiunia facta in Quadragesima tot pariunt peccata quot sunt dies fractionis.*

49 *Carnes comedens in Quadragesima, toties peccat, quoties in die comedit, & quare.*

50 *Ieiunare impediti, vel ætate, vel causa aliqua, in Quadragesima carnibus vesci non debent.*

51 *Operarÿ assiduo, grauique labore familiæ victum comparãtes, excusantur à ieiunÿs, & qui sint hi.*

52 *Officio suo non valentes fungi ieiunando excusantur.*

53 *Vxor contradicente marito à quibus ieiunÿs excusetur.*

54 *Confessarÿ, concionatores, & operibus misericordiæ operam dantes, ex causa excusantur à ieiunio.*

55 *Prælatus potest cum subdito dispensare feria sexta, si sit natiuitas Domini.*

56 *Causæ, ex quibus prælati possunt dispensare cum suis subditis religiosis, remissiuè.*

57 *Prælati non debent relinquere conscientiæ dispensatorum dispensationem.*

58 *Dispensatus à ieiunio tenetur pro ea parte, qua potest ieiunium seruare.*

59 *Dispensatus, vt ouis possit vesci, tempore ieiunÿ, non potest in eodem prandio piscibus vti.*

60 *Priuilegium comedendi oua in ieiunÿs ex priuilegio Papæ, an extendatur ad Iubileum.*

61 *Priuilegia dato aliquo, quod operentur, restringenda.*

62 *Dispensationes exorbitantes sunt odiosæ, & restringendæ.*

63 *Generi per speciem derogatur.*

De ieiunio. Cap. XXXVII.

1 IEiunium,† secundum Doctores, dicitur à quodam intestino, quod sic vocatur, quia vt plurimum est vacuum, & subtile, & exinanitum, vt ait Aristo. lib. 3. de par. anim. cap. penul. Hoc autem triplex est. Primum magnum, & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & illicitis seculi voluptatibus. c. ieiunium. de consecrat. dist. 5. quid prodest. De hoc ieiunio inquit beatus Hieronymus Epist. 5.

Quid prodest tenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? Quam laudẽ merebitur de pallore ieiunij, si quis inuidia liuidus est? Quid virtutis habet vinum non bibere, & ira, atque odio inebriari? Tunc inquam, præclara est abstinentia, atque magnifica castigatio corporis, cum animus est ieiunus à vitijs. Secun-
2 dum † ieiunium est discreta, atque moderata refectio, vt singulos dies absque luxuria ciborum transeamus, de consecrat. dist. 5. cap. sint tibi. cap. ne tales. legimus. & cap. nihil. vbi sic inquit Ioan. os aureum. Nihil enim sic iucundum est, sicut cibus bene digestus, aut bene decoctus: nihil sic salutem, nihil sensuum acumen operatur: nihil sic ægritudinem fugat, sicut moderata refectio: sufficientia quippe cum nutrimento, & sospitatem simul procreat, & voluptatem: abundantia vero morbum facit, & molestias ingerit, & ægritudines generat.

Quod enim fames facit, hoc etiam plenitu-
do ciborum: magis autem, & multo peiora.
3 Fames † quippe in paucis diebus aufert ho-
minem,& liberat eum de hac vita pœnali:
excessus vero ciborum consumit, & compu-
trescere facit corpus humanum, & carnem
macerat ægritudine diuturna, & tunc eum
morte crudeli consumit. Hinc diuinus ille
Plato (loquendo de morali ieiunio) tria
dicebat esse vitæ saluberrima. vesci citra sa-
turitatem; ocia fugere, & à Venere absti-
4 nere. Licet quidam † maligni spiritus con-
silio repleti dicant, semen diu retentum
conuerti in venenum. contra dictum Aposto-
li, Corinth.6. inquiens, in laboribus multis,
vigilijs, ieiunijs,& castitate.& rursum Rom.
13. Non in comessationibus, & ebrietati-
bus, non in cubilibus,& impudicitijs. Hinc
manifestissimè patet magnopere errare
medicos, infirmis suadentes pro salute cor-
poris tendentia in animarum periculum, &
vt veneri obediant: contra quos maximè
exclamat text. in cap. cum infirmitas. de pę-
niten.& remis. & ibi Ioan. Andr. & Abb. di-
centes debere medicos prius inducere infir-
mos ad confitendum. Igitur secundum ieiu-
nium est moderata refectio. De laude hu-
ius ieiunij sic inquit Hieronymus in Epist.
10. Parcus cibus, & venter semper esuriens
triduanis ieiunijs præfertur, multoque me-
lius est quotidie parùm, quàm rarò satis su-
mere. Pluuia illa optima est, quæ sensim de-
scendit in terram, subitus, ac nimius imber
in præceps arua subuertit. Tertium ieiu-
5 nium † est subtractio prandij,& post cœnam
cuiuslibet cibi priuatio vsque in sequẽtem
diem; item subtractio à carnibus, & om-
nibus, quæ sementinam trahunt originem.
distin.4. cap. denique. Et hoc ieiunium vo-
catur ecclesiasticum, de quo loqui intendi-
mus, quod quidem manet etiam post vni-
cam comestionem, nec soluitur, nisi per se-
cũdam sumptionem illorum, quæ in cibum,
& re[illegible]ionem de se consueuerunt assumi.
6 Id[illegible]que † ea, quæ per alios cibos accipi
[illegible]uerunt, vel digerẽdos, sicut electua-
ria, vel de[illegible]ndos per membra, sicut po-
tus [illegible], aut aquæ, hoc ieiunium non sol-
uunt, [illegible]uis nutriant aliquo modo, ad
d[illegible] quod dicitur naturæ,
qui[illegible] ante cibum sum-
ptum illa die; etiam si [illegible] postea come-
sturus sit; & quia tale ieiunium dicitur ex
priuatione cibi assumpti, ideo quęlibet cibi
sumptio hoc ieiunium tollit. D. Thom. in 4.
sent. dist. 15. q. 3. ar. 4. Syl. in ver. ieiuniũ. n. 2.
7 Præterea † notandum est, ꝙ omnes Chri-
sti fideles singulis Quadragesimæ tempori-
bus præter dies Dominicos, Quatuor anni
temporibus, ac Vigilijs, iuxta tex. in c. Qua-
dragesima. de consecrat. dist. 5. & c. denique.
dist. 4. & dist. 86. in multis capitulis. Abb. in
rub. de obser. ieiun. comprehendendo etiam
vigiliam Pentecostes, iuxta glo. in c. scire. §.
necessariò. dist. 86. & glo. in cap. 2. de obser.
ieiun. quæ est, de præcepto propter genera-
lem consuetudinem fidelium. secundum Ca-
ietan. in versi. ieiunium. Sylu. ibi etiam. q. 1.
Arch. Flor. 2. par. tit. 6 c. 2. §. 1. à 21. anno cõ-
pleto ieiunare tenentur sub peccato morta-
li. c. in his. dist. 11. c. vtinam. dist. 76. arg. l. de
quibus. ff. de legi. Abb. in rubr. nu. 11. per gl.
in c. vnum orarium. dist. 25. Innoc. in cap. ex
parte. de obseruat. ieiun. Sotus lib. 9. de iust.
& iure. q. 5. art. fin. & non ieiunando peccant
8 mortaliter. Siue † id fiat in contemptum,
vt quia noluit se subijcere præcepto supe-
rioris, siue ex inobedientia, siue ex concu-
piscentia gulæ, siue sit ieiunium ecclesiasti-
cum, siue in pœnitentia iniunctum, siue vo-
tiuum regulare, prout de hoc videtur loqui
Abb. in rubr. nu. 11. & 12. Fallit tamen si ha-
berent causam rationabilem ęstimatam, vel
auctorizatam. Rationabilis vero est cibo-
rũ penuria, paupertas, peregrinatio, labor,
nimia mensæ protractio in seruientib. men-
sæ magnatum, pietas, vel maius bonum, do.
Anto. de Butr. in c. 2. nu. 11. de obseru. ieiun.
9 Nauar. cap. 21. num. 16. Sed dubium † est. an
teneantur tempore Aduentus Domini ex
præcepto ieiunare. Respondeo, quod com-
munis est opinio Doctorum, quod non, sed
tantum de consilio, ita Docto. in cap. consi-
lium de obseru. ieiun. Quamuis nobis mo-
nachis nigris propter generalem consuetu-
dinem sit de præcepto: cum ad talia ieiu-
nia ipsa consuetudo liget, etiam si ipsa scri-
ptura nihil dicat. argum. tex. in l. de quibus.
ff. de leg. c. in his. distin. 11. Sylu. in ver. ieiu-
nium. nu. 5. in fi. & q. 2. in principio.
10 Rursum † sciendum est, quòd non so-
lum omnes fideles debent semel vesci à
media nocte vsque ad mediam noctem,
sed etiam tenentur in Quadragesima ab-
stinerę

ſtinere à lacticinijs,& ouis, alijſque trahen
tibus ſementinam carnis originem.c.deniq;
diſt.4.Nauar.c.21.nu.15.
11 [De † alijs autem ieiunijs,extra Quadra-
geſimam,idem de carnium eſu probatur. in
c.de eſu. de conſecrat. diſt. 3. De lacte vero,
butyro, caſeo, & ouis controuertitur. Hæc
etenim prohibita eſſe in Quadrageſima fa-
tentur omnes per d.c.denique.D.Thom.2.2.
q.147.art.8.Archidiaconus in cap. rogatio-
nes.de conſecr.diſt.3.Inno.& Panor.in rubr.
de obſeru. ieiu. In alijs autem ieiunijs non
eſſe hæc vetita,ſed tãtum eſus carnium. Vn
de niſi conſuetudine prohibitio eorum fue-
rit introducta, in alijs ieiunijs præter Qua
drageſimam licebit ouis, lacte, & caſeo ve-
ſci.Couar.vero lib.4. var.reſol.cap. 20.num.
15. exiſtimat prædicta vetita eſſe iure in
his diebus, quibus ieiunij cauſa caro fuerit
prohibita. Idque ſibi probari videtur eá ra-
tione. qua D. Grego.in d.cap. denique.vſus
eſt, & quæ à Synodo ſexta traditur in can.
56. Viſum eſt ergo,inquit, vt omnis Dei Ec
cleſia, quæ eſt in vniuerſo terrarum orbe
vnum ordinem ſequens,ieiunium perficiat,
& abſtineat, ſicut ab omni mactabili, ſic &
ab ouis, & caſeo, quæ quidem ſunt fructus,
& fœtus eorum,à quibus abſtinemus.

Sed an poſſit quis vti ſagimine, ſiue lar-
do,quando poteſt veſci lacte, caſeo, & ouis.
Dic,quòd ſic.ita glo.in cap.admonere.32.q.
3.Abb.in cap.conſuluit.de Iudæis. glo. ſing.
in cap.presbyter.diſt.82.vbi quando licet co
medere oua, poteſt etiam comedere olera
cocta cum ſagimine. An vero poſſit comede
re olera cocta cum carnibus? dic quòd non,
quando eſt prohibitus comedere carnes.Ge
min.in c.ſi.diſt.30.
12 Sed vtrum excuſet † conſuetudo à pecca-
to comedendi butyrum,oua,aliaque trahen
tia ſementinam originem in Quadrageſi-
ma.Dic,quòd ſic.& ita excuſantur Britones,
qui in Quadrageſima butyro vtuntur. Med.
tract.4.de ieiu.q.8.& ratio eſt;quia cum ec-
cleſia ſciat, & diſſimulet, & non puniat ex-
communicatione, nec verbo corripiat, cum
poſſit,& ad id teneatur, videtur diſpenſare,
vt inquit Medi. qui ſupra. Sylu. in ver.ieiu-
nium.quæſtio.5.per glo.in cap. quo circa.de
conſang.& affin. Quod non ita facit toleran
do fornicationem:nam licet non puniat, eã
tamen prædicat illicitam.Sylu.qui ſupra.In
13 † alijs etiam ieiunijs multo maiori ratio-
ne conſuetudo illorum,inter quos quis con-
uerſatur,ſequenda eſt.c.illa.diſt.12.ca. vti-
nam.diſt.76.cap.quiſquis.diſt.41. Vnde Pa-
ríſijs comedam oua ſexta feria, ſed Ebredu
ni abſtinebo, niſi propter prælationem. arg.
11.q.3.præcipuè.de voto.cap.magnæ.§.1.de
ſac.vnct.c.vnico.§. ad exhibendum. verſi. de
odore famæ.Fallit etiam,ſi à ſacerdote cer-
tus modus abſtinentiæ in pœnitentia ſit
inuentus:nam is non obſtante conſuetudine
in contrarium,eſt obſeruandus,vt probatur.
82.diſt.presbyter.c.admonere.32.q.3. Quod
intellige,niſi ſit extrema neceſſitas. cap. li-
cet.de pœni.& remiſſ.]
14 Sed dubium vertitur, an † appellatione
carnis veniant teſtudines. Reſpond. quòd
non,& ita eſt in vſu apud monachos Carthu
ſienſes.
15 Rurſum † notandum eſt,quòd ſi euidenti
cauſa certum eſt quem ieiunare non poſſe,
poteſt propria auctoritate frangere ieiu-
nium,præſertim conſuetudine interuenien-
te,vel ſi non poſſit de facili recurſus haberi
ad ſuperiorem. D.Thom.2.2.q. 147.artic.4.
verſi.Reſpondeo.& ratio eſt.quia neceſſitas
non habet legem, ſed ipſa ſibi facit legem.
1.q.1.cap. remiſſionem.§. ſed notandum. Si
vero cauſa frangendi ieiunium non eſt tam
euidens,nec tam ſubita,vt non patiatur tan
tam moram, quòd ad ſuperiorem poſſit re-
curſus haberi,& tunc non pertinet ad ipſum
16 interpretari, an † ſit iuſta cauſa frangendi
ieiunium, ſed eſt conſulendus medicus, aut
Confeſſarius,qui ſi interpretatur,illam eſſe
iuſtam cauſam diſpenſandi, & euidentem,
poteſt propria auctoritate diſpenſare:ſi ve-
ro dubius eſt,etiam ſacerdos, auctoritatiuè
diſpenſare poterit, ſed propriè Epiſcopus.
D.Thom.in 4.ſentent.diſtinct. decimaquin-
ta.quæſtio.3.artic.ſecundo. Caiet.2.2.quæ-
ſtio.147.art.4.& hæc ceſſante ſcandalo. Syl-
ueſt.in ver.ieiunium.num.20. Nauar.ca 21.
nume. 21. qui inquit hanc diſpenſationem
17 † non procedere circa ieiunia generalia:
quia ſolus Papa circa illa diſpenſat,ne quis
abſolute ieiunij lege teneatur. vel ne illis,
aut illis diebus.argu.tex.in clem. ne Roma-
ni.de elect.Singulariter tamen cum illo,aut
illo iuſta de cauſa ne illo, aut illo die ieiu-
net,etiam Epiſcopus videtur poſſe diſpenſa
re,imo & eo abſente parochus,& qlibet præ-

latus cum suis religiosis, sensit D.Tho.2.2.
q.147.art.4. Abb. in rub. de obseruat.ieiun.
num.9.& hoc videtur receptum consuetudi-
ne, quæ iurisdictionem dare potest. c.cum
contingat.de foro compe. Hodie tamen per
Synodum Neapolitanam, in cap.2.de ieiun.
habetur, quòd debet obtineri licentia vtri-
usque medici, quæ tamen interpretanda est
18 in casu dubio. Et † si obijciatur circa præ-
dicta, quòd præcepta Ecclesiæ obligant, si-
cut præcepta Dei, secundum illud Luc.10.
Qui vos audit, me audit. Dic quod præce-
pta Dei sunt iuris naturalis, & secundum se
necessaria ad salutem, sed statuta Ecclesiæ
sunt de his, quæ non sunt per se necessaria
ad salutem, sed solum de institutione Ec-
clesiæ, vnde possunt etiam aliqua impedi-
menta esse, per quæ quis ad illa obseruan-
da non teneatur, secundum D. Thom.2.2.
quæst.147.artic.4. ad primum, cui consen-
tit Abb. in rubr. de obseruat. ieiun. dicens,
19 quòd in omni præcepto † legis positiuæ
admittitur exceptio causæ rationabilis, vt
in cap.si quando.de rescript. D.Thom. in 4.
sentent.distinct.15.quæst.3. artic.primo, ad
quartam quæstio.ad tertium.Syluest. in ver.
20 lex.quæst.8. Postremò † notandum, quòd
ieiunium principaliter assumitur ad qua-
tuor. Primò quidem ad carnis concupiscen-
tias reprimendas. vnde Hierony: sine Ce-
rere, & Baccho frigescit Venus, idest per
abstinentiam cibi, & potus luxuria tepe-
scit. cap.venter.cap.luxuriosa.cum sequen.
distinct.35. Hoc autem debet ita fieri, vt
naturæ necessitas non subtrahatur: aliàs
Deo holocaustum de rapina afferret, qui
nimijs, & indiscretis abstinentijs, atque vi-
gilijs corpus suum affligeret.capit.non me-
diocriter.de consecrat.distinct.5. Secundo,
vt mens hominis ad superna eleuetur, vn-
de dicit Daniel.cap.10. quòd post ieiunium
trium hebdomadarum reuelationem acce-
pit à Deo. Hinc Sancta Mater Ecclesia vo-
luit, vt quis ieiunus accedat ad communi-
candum, vt facilius mens ad illius sanctissi-
mi sacramenti contemplationem accedat.
21 Pariter † eademque de causa Sanctorum
vigiliæ fuerunt institutæ, quæ ideo dicun-
tur, quia antiquitus nocte præcedentis festi
Sanctorum vigilabatur à Christi fidelibus.
Post vero aliquod temporis interuallũ San-
ctorum vigiliæ translatæ fuerunt ad tem-
pus ieiunandi, secundum Card.in cap.irre-
ligiosa.de consecrat.dist.3. Tertio assumi-
22 tur † ieiunium ad satisfaciendum pro pec-
catis. vnde Ioel 2. Conuertimini, inquit, ad
me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, &
planctu. de pœnit.distin.1.cap. si peccatum.
Quartus finis est ad consecutionem meri-
torum. Card.in c.ieiunia.de consecra.distin.
5. Sed quæritur, num perfecti nonnulli te-
neantur ieiunare, cum in eis cesset concupi-
scẽtia, & lasciuia illa carnis: & videtur quod
non, quia cessante ratione finali cessare de-
bet dispositio.l. & si maritus.§. scripsit.ff.de
adult.l.fin.C.de præscrip.long. temp.l.fin.ff.
ad Sylla.contrarium tamen est verius, & nõ
obstat regula, quod cessante causa debet
cessare dispositio legis, qa id procedit quan
do cessaret causa finalis in communi, secus
autem si in indiuiduo, vt hic: quia tunc nõ
cessaret dispositio: nam lex ad ea, quæ fre-
quenter accidunt, adaptatur, & non ad ea,
quæ raro.l.nam ad ea.ff.de legib. Quo fit, vt
stante statuto, vt nemo cum armis incedat
sub pœna triremis, si quis armatus incedat
non offendendi animo, sed defendendi se,
potest dicta pœna puniri; quia licet cesset
causa in particulari; non tamen in commu-
ni, quod potissimum attenditur. Sotus lib.1.
de iusti.& iure.lib.5.art.3. Dec.& Cagno.in
l.ea, quæ raro.de regu.iur. Pariter etiam in-
fertur, quod cum mulier postulare prohi-
beatur, quia non est sufficientis, & integræ
prudentiæ; si qua prudens, & sagax reperta
fuerit, non propterea postulabit. Potest etiã
aliter responderi, dictam regulam esse intel-
ligendam, quando est vnica ratio; secus au-
tem vbi sunt plures, tunc enim licet cesset
vna, si tamen aliæ remanent, non propterea
cessat legis dispositio, vt in §.affinitatis.In-
23 stitu.de nupt. Vel † tertio respõdetur, quod
lex, quæ præcipit aliquid, non obligat ad fi-
nem, sed ad media tendentia ad finem. D.
Tho.1.2.q.100.art.9.& 10. vnde lex non ob-
ligat ad carnis petulantiam compescendã,
sed ad media, quibus comprimi potest. Si-
cuti est ieiunium. His etiam accedat tex. in
cle.ad nostram. de hære. quæ errorem hunc
damnat, quo asseueratur ieiunia ecclesiæ
non esse necessariò seruanda ab ijs, qui per-
fecti sunt. Sed nunc ad specialium casuum
decisiones ex his eliciendas descendamus.
24 Prima. Et si † vinum sit nutritiuum, & ad
concupi-

concupiscentiã magis prouocet potus vini, quàm esus carnium, secũdum illud Prouer. 20. luxuriosa res est vinum. & ad Ephes. 5. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. tamen qui die ieiunij sæpius biberent vinũ, aut aquam & mane, & vespere, ieiunium nõ frangunt: quamuis hoc facerent ad sustentandum se, & famem sedandum. ita D. Tho. 2.2. q. 147. art. 6. ad secundum, qui inquit, ꝙ bene possunt peccare, & meritum ieiunij perdere, sicut si immoderatè cibum sumerent: sed non, vt ieiunium frangatur: & ratio est; quia ieiunium est abstinentia à cibo tantum, & quia vinum licet nutriat, non tamen ad hoc principaliter sumitur: tum etiam, quia ciborum substantia diu manet, sed potus cito transit. vt D. Tho. artic. 6. ad secundum. Sed qui cœpta, & nondum finita digestione biberent, peccarent venialiter: nisi adesset iusta causa societatis, pacis aut sitis. Nauar. c. 21. nu. 13.

25 [Quando tamen bibunt, † debent moderatè bibere vinum, ne bibendo vinum merum inebrientur, ex qua ebrietate duo mala causantur, mentis exilium, & libido prouocatur. vt ait tex. in c. & si Christus. de iureiur. ibi, quoniam ex frequenti, & immoderata potatione luxuria generatur. ob quã vltimam causam olim scilicet, patres abstinebant ab vsu carnium; & vini. 35. dist. c. ab exordio. iuncto. c. ante omnia. Et nota, quod prima ebrietas fuit in Noe: quia ipse prius vineam plãtauit, & vinum bibit. 15. q. 1. inebriarũt. Stafilus vero primus fuit, qui aquã vino immiscuit, vt ebrietatẽ vitaret, teste Plinio in lib. natur. histo. lib. 7. c. 56. Rom. in l. 1. ff. de verbo. oblig. Vnde cum ebrietas sit omnium vitiorum fomes, & ob eam quis potest officio, prout clerici beneficio, & doctor exauthorari, & medicus ab officio medendi priuari. Ripa, in l. si vnquã. nu. 72. 73. & 74. C. de reuoc. donat. & expendentes bona sua in potionibus, & ebrietatibus sunt infames. tex. & glo. in const. reg. Neap. Mores dissolutè viuentium. Ideo ab ebrietate caueant, quæ est genus tormẽti, & videant quod etiã Vpupa dum vuis vescitur immodicè, ita vt inde ebria fiat, simul, ac se tentari senserit, ad fontes decurrens capillo veneris decerpto efficacissimè sibi medicatur. Comessationes enim & ebrietates gulæ ministræ non minus quàm mordax serpens, miseros artus animæ depascuntur.]

26 Secunda. Quando † quis inaduertenter, & incogitanter mane sumeret solitum ientaculum, & postea recordatur esse diem ieiunij, non peccat: verum tenetur non obstãte dicto esu ieiunare perinde enim habet, ac si nihil comedisset, cum fuerit actus inuoluntarius. secundum Palud. in 4. sent. dist. 1. q. 4. art. 5. Nauar. c. 21. nu. 27. Sylu. in ver. ieiunium. nu. 21. Caiet. in sum. in ver. ieiuniũ. §. 1. Quod intellige, quando ignorãtia posset eum excusare, vt si rusticus esset, aut miles, vel mulier, &c. secus vero si scire teneretur. Sylu. & Nauar. qui supra.

27 Tertia. Sumentes † aliquid causa medicinæ, id est, ad reparandũ, ne potus noceat, aut causa gustandi cibos dominorum, vel infirmorum etiam mane, quamuis cibi prægustandi sint oua, vel carnes, quia non in cibum illud sumunt, sed in medicinam, vel vt ex debito officij dominis suis seruiant, non dicuntur frangere ieiunium. Inno. in c. 1. de obserua. ieiun. Abb. in rub. num. 3. Caiet. in ver. ieiunium.

28 Quarta, qui † nec voto, nec regulari obseruantia sunt astricti feria sexta ieiunare, si festum Natiuitatis Dominicæ die ipso venire contigerit, carnib. propter festi excellentiam vesci possunt: at qui ob deuotionem voluerint abstinere, non sunt reprehendendi, sed potius laudandi. text. cum glo. in c. fin. de obser. ieiu.

29 Quinta, ientaculũ † siue collatio de sero, cõcludunt Doct. & præcipuè Abb. in rub. eod. tit. nu. 3. ꝙ debeat fieri secundum consuetudinem loci temperatè. Nã ex quo non habemus in hoc ius specificum, recurrẽdum est ad consuetudinem loci. ad hoc. c. vtinam. 71. dist. & c. illa. dist. 12. & ideò dicta collatio fieri potest, vel parum fructuum, vel ficuum, vel panis solius, v. g. duarum, aut triũ vnciarum, vel vtriusq; iuxta morem regionis, ita Caiet. in versi. ieiunium. Imo, vt inquit Sylu. in versi. ieiunium. nu. 10. etiam cessante consuetudine potest sumi panis, quando sine eo potus, quo quis indiget, obesset, vt quia fructus non habet, vel quia fructus sine pane nocerent. Quæ quidẽ collatio non fraudat ieiunium, etiam si fieret ad dormiendum, vel ad vocem conseruandam, vel ad sustentandam naturam, iuxta mentẽ Inno. in rubr. de obser. ieiu. & ibi Abb. nu. 3.

[Verum si fieret lõgior collatio,& excessus in quantitate vltra consuetum, in fraudem, vt inde corpus nutritionem sumat, & vẽtris fames expellatur,tunc fraudatur ieiunium: quia vr̃ facta in fraudem legis.arg. tex.in l. contra legem.& seq.ff.de legib.Sylu.in ver. ieiunium.q.3.ver.tertium. Medi. c.de ieiu. tract.4.q.11.versi.in his tamen.]

30 Sexta, collatione † vsitata vesperi,non licet vti mane,& prandium differre in vesperum : medicinæ tamen causa, id est, debilitatis complexionis, vel necessitatis causa agendi aliqua, id fieri posset, & maxime si cum consilio. Caiet.2.2.q.147.art.6.ibi,Tertij vero.Nauar.c.21.nu.14.

31 Septima.religiosi,† qui tempore ieiunij reliquis ministrant,seruiendo in mensa,vel legendo,si aliquid sumunt,vt possint melius differre prandium, non dicuntur frangere ieiunium,ita Abb.in rubr.eo.nu.3. in fi. Syl. in ver.ieiunium.q.2.versi. alij vero.

32 Octaua.Surgentes † à mensa propter instantem necessitatem, denuò regressuri, vt prandeant, non dicuntur frangere ieiunium iterum comedendo: quia tota est vna comestio,& vna mensa. Secus autem si surgerent voluntate amplius non comedendi, & postea ad illam redierint. sic notat Syluest. qui supra.nu.9.ver.1.

33 Nona. Qui non † ieiunat vigiliam Sancti Matthæi, quando in Quatuor tempora incidit,aut missam die Dominico, cum quo aliud festum obseruandum concurrit, non audit,vt monachus Franciscanus, qui nõ ieiunat die veneris, in quo aliqua vigilia incidit,non satisfacit confitendo se non ieiunasse,aut missam non audisse in vno die, in quo ad id ex præcepto tenebatur; ratio est, quia peccatum contra plura præcepta commissum, quorum vtrunque præceptum est speciale, sunt duo peccata. ita Nauar. cap. 21. num.4.

34 Decima. Viator† tenetur seruare vigilias loci,vbi reperitur,secũdum gl.in c.illa. dist.12. Abb.in c.consilium. in fi.de obserua. ieiun.quid autem de vigilijs, quæ seruãtur in loco originis, an si illas non obseruet in loco,vbi reperiretur,peccet. Resp. quod nõ.

35 Vndecima. † Et si inter Doctores sit discordia [illegible] hora conueniens ieiunij: nã D.Tho.2.2.q.147.art.7. [illegible] horam conuenientem esse nonam.Concilium vero Chalcedonense in c.solent.de consecra.dist.1.dicit in Quadragesima nullatenus credendos esse ieiunare,qui mãducauerint antequàm vespertinum celebretur officium, & sic debita hora,est vespera.tamen communis ecclesiæ consuetudo in ieiunio est meridies, quæ est hora sexta, quam qui præuenirent notabiliter absque rationabili causa, peccatum committerent lethale. glo. in c. vnũ. §.alias ea demum.in versi.ieiunantibus. distinct.25. At si hoc fieret cum rationabili causa, verbi gratia, propter iter arripiendum, aut debilitatem, vel lectionem, aut hospites,aut aliam honestam causam,secus esset. ita Nauar.in c.21.num.27. qui etiam inquit,quòd hodie absque peccato mortali potest præueniri per horam ante meridiem etiam sine causa,ita etiam Caiet.in sum.in ver.ieiunium. Abb.in rub.de obseru.ieiun. Couar.lib.4.variar.resolu.c.20.

36 Duodecima.Differre † horam ieiunij nõ est peccatum,nisi ex superstitione. Sylu.in ver.ieiunium.nu.14.sic quamuis die Dominico non sit ieiunandum.c.denique.distin.4. illud intelligitur de præcepto.Si tamẽ quis vult ex deuotione,potest. facit tex.& glo.in c.finali.tit. nostro: nisi fieret ratione superstitionis, vel contrarietatis ecclesiæ.c.vtinam.distin.76.

37 Tertiadecima. Non † ieiunare die, quo tenetur, mortale est peccatum, non tamen tenetur altero die; nisi ratione voti, quando votum esset principaliter de ieiunio, secundario de die; vel si infra mensem vouit ieiunare,si non ieiunat transacto mense,tenetur altero; vel si iniungeretur à sacerdote per annum sexta feria, tenetur sabbato. Abb.in c.1. de obser.ieiun. [illegible]

38 Decimaquarta. Qui † tenetur ieiunare in Quadragesima, vel vigilijs, aut quatuor temporibus, nõn toties mortaliter peccat, quoties in die comederit; sed tantum semel: & ratio est,quia sola secũda comestio peccatum est,quia illa sola ieiuniũ frangit, secundum Dur.in 4.dist. 16. quem sequitur Sylu.in ver.ieiuniũ.q. 8. dict. 4. & ratio est, quia qñ tertia,vel quarta refectio sumitur, iam ieiunium erat fractum per secundam.

39 [Sed an † hi seruent præcepta ieiunij,qui semel comedendo tantum cibi sumunt, tot cibarijs, & condimentis vtuntur ad ingluuiem vsque, vt nullam carnis afflictionem

sentiant,

ſentiant, imò gulam impenſiſſimè irritent, libidinem excitent, tantum cibi ſumentes vnico prandio, quantum ſit tribus hominibus ſatis ad congruam eorum ſuſtentationem. Reſp. quod conſideratis cõſiderandis, hæc quæſtio pōt ita decidi, quod ſi nos loquimur quo ad ſubſtantiam præcepti, ieiunium non ſoluitur. & ita poteſt habere locum communis opinio, ſcilicet hoſce homines ieiunij præcepto ſatisfeciſſe. Caiet. 2.2. q. 147. art. 3. Medi. tract. 4. de ieiun. q. 5. Petr. Sotus de temperan. clericorum. lect. 4. in fin. Inno. in rubr. nu. 3. de obſer. ieiun. Aut vero loquimur de ieiunio quo ad meritum, & ita non ſatisfaciunt, & ſic procedit tex. in c. ſint tibi. iuncta glo. de conſecra. diſt. 5. & quę dicuntur per Couar. lib. 4. variar. reſol. c. 20. nu. 11. verſ. Cæterum.]

40 Decimaquinta. Obligatus † ad ieiunandum non poteſt illud in aliud opus pium cõmutare, id eſt, in eleemoſynam, & orationem, quia aliud pro alio inuito creditore ſolui non poteſt. l. 2. §. 1. ff. ſi cert. petá. l. manifeſte. C. de ſolut. ita Dom. Anto. de Butr. in rubr. de obſer. ieiun. nu. 5.

41 Sextadecima. Pueri † vſque ad 21. annũ, tum propter debilitatem naturæ, quæ indiget frequentiori cibo, & non multo ſimul aſſumpto, tum quia indigent multo nutrimento propter neceſſitatẽm augmenti, non tenẽtur ad eccleſiaſtica ieiunia; imo ſi ſunt paruuli, & non doli capaces, poſſunt comedere oua, & carnes, iuxta patriæ conſuetudinem in Quadrageſima, ita Caiet. 2.2. q. 47. artic. 8. ſi vero ſunt doli capaces, debent abſtinere ab ouis, & carnibus, & de conſilio debent exerceri bis, aut ter in hebdomada ad ieiunia, ſecundum morem ætatis. D. Tho. 2.2. q. 147. artic. 4. ad ſecundum. Sic etiam magna tribulatione imminente in ſignum pœnitentiæ arctioris etiam ieiunia pueris indicuntur ad placandum Deum. D. Thom. in 4. ſenten. diſtin. 15. q. 3. artic. 2. ad tertiam quæſit. & ad primam. Abb. in rub. de obſeru. ieiun. & ibi additio. L. A.

42 Decimaſeptima. Non † tenetur ſub peccato mortali ieiunare ſexta feria, qui in anno 15. ingreditur religionem S. Frãciſci: quia cum lex eccleſiaſtica non obliget, nec illa illius religionis. frater Barthol. à Medina in ſum. lib. 1. c. 14. §. 10. contra Sylu. in ver. ieiunium. nu. 18. verſ. profeſſi.

43 Decimaoctaua. Senes † etiam cõmuniter ſexagenarij à ieiunijs excuſantur. Verum quia alij alijs ad id fiunt prius impotentes, ideo debent id arbitrio ſuperioris relinqui, qñ ad id ſint impotentes. Caiet. ad D. Tho. 2.2. q. 147. art. 4. ad primum. arg. l. 1. ff. de iure delib. c. in cauſis. de offi. deleg. Verum ſecundum Hoſti. tali caſu, & ſimilibus, ieiunia in alijs bonis operibus commutari debent, facit tex. in c. 1. c. magnæ. de voto. Dom. Ant. de But. in rubr. de obſer. ieiun. nu. 4.

44 Decimanona. Excuſantur † etiam prægnantes, & lactantes, imo ieiunando peccant ob nocumentum prolis. Sed ſi adeò eſſent robuſtæ, vt vnica comeſtio pro ſe, & prole ſufficere poſſet, tenerẽtur. ibi. Caiet. q. 147. art. 4. verſi. 2.

45 Vigeſima. Pauperes, † qui cibum conuenientem non poſſunt ſibi parare pro vnica comeſtione, vt in hoſtiatim mendicantibus, itemq́ue commorantes extra ſuam patriã, vt litigantes, ſtudentes, alijq́ue, qui commodi tantum non habent, vt poſſint ſibi cibos congruos pro ieiunando parare, excuſantur, quod ſecus dicendum de illis, qui ſufficienter habent, quod eis ſufficiat ad vnicam comeſtionem. D. Thom. 2.2. q. 147. artic. 4. ad quartum. Archiep. Flor. 2. par. titu. 6. cap. 2. §. 6. verſi. quarto.

46 Vigeſimaprima. Pariter † infirmi non valentes, vel non debentes ſimul tantum comedere, quantum eorum ſaluti ſufficit. Sic qui infirma ſunt complexione, vt vacuo ſtomacho capitis dolorem, vel vertiginem patiantur, aut nocte calere, aut dormire nequeant, pariter excuſantur. Nauar. c. 21. nu. 16. Ii etiam, qui non propter famem, aut voluptatem, ſed timore deficiendi ob paſſionem aliquam in die ieiunij ficus, aut aliquid huiuſmodi ante horam comeſtionis accipiunt pér modum medicinæ, excuſantur. ita Sylu. in ver. ieiunium. nu. 9.

47 Vigeſimaſecunda. Non valẽtes † ieiunare tota Quadrageſima, debent bis, aut ter ieiunare in hebdomada, ſi poſſunt, & ita præcepto ſatisfacere, ita Caiet. in ſum. in verſi. ieiunium. & 2.2. q. 147. art. 6. At ei qui dubitat, an ſine notabili damno ſuæ ſalutis ieiunare poſſit, Confeſſarius debet conſulere, vt experiatur, & ſi per id cognouerit ieiunium eſſe ſibi notabiliter nociuũ, iuſtè à ieiunando ceſſare poterit. Et ſi adhuc dubitauerit,

ad ſu-

ad superiorem pro dispensatione cõfugiat: qui vero hoc recusauerit facere, non est absoluendus; quia non satis videtur esse contritus, cum videatur nolle parere ecclesiæ; facit tex.in c.ad audientiam.de homic.c.iuuenis.de sponf.Nauar.c.21.nu.20.

48 Vigesimatertia. Obligatus † ieiunare tota Quadragesima, toties peccat non obseruando, quot sunt dies, quos non obseruat. cap. non liceat. cap. non oportet. de consecra.dist.3.

49 Et qui in Quadragesima † comedit carnes, aut alios prohibitos cibos pluries in die, toties peccat, quoties comedit, iuxta regulam transgressionis præceptorum negatiuorum. Cadit namque sub ecclesiæ præcepto, quòd in toto illo die non concedantur carnes, sicut sub præcepto Dei cadit in toto tempore præsentis vitæ non furandum, & sicut qui committit bis, aut ter furtum in die diuersis vicibus, triplex peccatum mortale committit, ita qui iam semel, bis, aut tertio in die comedit carnes tempore prohibito, non excusatur, quin tertio peccet mortaliter. ita Caieta. 2.2. ad D. Thom. quæst. 147. arti.8. circa medium. Nauar.cap. 21.num.15.

50 Vigesimaquarta. Qui † ieiunare nõ possunt propter aliquam legitimam causam, aut propter ætatem, non debent vti ad vescendum carnibus, vel ouis, sed debent vti cibis quadragesimalibus. Sunt enim diuersa præcepta, & ideo non debet fieri ex ijs illatio.l. Papinianus exuli. ff.de minor. fallit tamen in pueris paruulis, qui non sunt doli capaces. ita Caiet.2.2.quæstio.147. art.8. in prin. Sylu. in ver.ieiunium. quæstio.5. versi. quartum.

51 Vigesimaquinta. Operarij, † qui suo assiduo labore suam familiam sustentare, aut suas filias collocare, aut filijs suis expensas in studio ministrare coguntur, & nec sibi, nec suis ad cultum decentem necessaria cõparare possunt, si labores, & ieiunia sustinere nequeunt, excusantur à pręcepto ieiunij, sic excusantur, faber lignarius, carpetarius, agricola, fossores, iter magnum facturi pedibus, & peregrinantes ex causa necessaria, qui vulgo dicuntur vectorini, & corrieri, & quilibet alias, qui aliter, quàm assiduo suo labore non potest se, aut suam familiam sustẽtare. & hoc non solum de iure communi, sed etiam ex priuilegio Eugenij IIII. Sylu. in ver.ieiunium.num.23. Quinimo nec tenentur die festo prædicti operarij in Quadragesima ieiunare, si hac de causa ieiunantes postea diebus ferialibus inuenirentur minus idonei ad sustentandos labores. Ita frater Bartho. à Medina. Licet ã, qui † suo officio fungi nequeunt, vt debent, ieiunando, excusantur. exemplum de marito, qui vxori suæ debitum reddere aliter non potest, & vxor, quæ ieiunando marito satisfacere nequit. Nauar.cap.21.num.16.in fi. Hinc quæ-

52

53 ritur, an † vxor excusetur à ieiunijs contradicente marito? Respon. quòd excusatur à ieiunijs voluntarijs. ca.noluit.cap. manifestum. 33.q.5. non autem à necessarijs: quia magis est obediendum Deo, quàm marito iniustè præcipienti. argum.tex.in cap. si Dominus.cap.Iulianus.11.quæst.3. nisi contingeret virum scandalizare: verbi gratia, si ex hoc maritus veniret ad rixam, vel verbera, aut blasphemias: nam tunc sacerdos saltem posset dispensare propter scandalum vitandum.cap.lateros. de cler. excommu. minist. cap.vt constitueretur.distin.50. Sylu.in ver. ieiunium.num.25.Nauar.c.15.nu.19. facit. quia præceptum positiuum neminem obligat cum scandalo.c.2.de noui oper. nuncia. Abb.in rub.de obser.ieiu.nu.8.

54 Vigesimasexta. Ratione † etiam maioris boni excusantur à ieiunio Confessarij, & cõcionatores, qui vtrunque adimplere nequeunt. Similiter exercentes opera misericordiæ spiritualia, siue corporalia, siue propter votum, & obedientiam siue voluntariè ob charitatem principaliter, licet minus principaliter ob mercedem: quia quod principaliter fit, debet attendi.l. si quis nec causam.ff. si cer.pet.

55 Vigesimaseptima. Prælatus, † qui cum suo subdito potest dispensare in esu carniũ, potest etiam dispensare feria sexta, si sit natiuitas Domini: quia cum ibi sint duæ prohibitiones, scilicet ecclesiæ, & religionis, sublata prima per ecclesiam iuxta tex.in ca. fi.de obser. ieiun. stat solum secunda, super quam potest prælatus. ita Sylu. in ver. ieiunium. nu.27. quæ quidem dispensatio facta per prælatos debet esse cum causa rationabili, aut dubia, aliàs dissipatores essent, & nõ dispensatores. ita gl.sing.in extrauag. comment. 1.versi. non obstantibus. de dolo. vbi

etiam

etiam hoc extendit ad summum Pontificé.
56 Sed † quæ sint iustæ causæ, (præter illas, q̃ fuerunt à nobis recensitæ supra in secundo præcepto) ponit Sylu. in versi. dispensatio. num.3. vbi etiam addit decem casus, in quibus religiosorum prælati possunt dispensare cum suis subditis. Tandem constituit regulam generalem, quòd in omnibus spectātibus ad regulam dispensare possunt, nisi in ijs, quæ sunt de essentia regulæ.
57 Quando tamen † prælati dispésant cum suis subditis, verbi gratia, in ieiunio, non debent relinquere conscientijs subditorum petentium ab eis dispensationem, vt liceat eis cœnare aliquid in die ieiunij aliqua de causa, aut præuenire horam ieiunij; sed potius debent eis compati, & benignè dispensando à suis scrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare, veluti in septem Psalmos, aut aliquid. Nauar. c.21.nu. 22. post Caiet. 2.2.q.147. arti.4.
58 Dispensatus tamen, † non in integrum excusatur à ieiunio, nam tenetur illud seruare pro ea parte, pro qua potest; ratio est, qa præceptum ecclesiæ, licet in totum seruari nequeat, est tamen seruandum pro ea parte, qua seruari potest. aptus tex. in cap. cum dilecti. dè dolo, & contum. Sic dispensatus, vt possit comedere oua, vel lacticinia, tenetur ieiunare, & abstinere à carnibus, estque verum ieiunium.
59 [An vero in eodem prandio, † vel eadem cœna liceat absque peccato comedere oua cum piscibus? Resp. quod non, quia vel potest pisces vesci absque damno notabili salutis suæ, vel non potest. Si non potest, peccat illos comedendo: si verò potest, caret necessitate comedendi ea, & consequenter non potest comedere illa licitè per dispensationem. ergo nullatenus iustè potest comedere illa simul in eodem prandio; quia vno die, vel prandio renuntiando fauori suo, iuxta tex. in l. quod fauore. de legib. & cap. quæ ob gratiam. de reg. iur. lib.6. posset comedere pisces, & alio oua; sed in eodem prandio esset peccatum mortale: nisi ratione modicitatis, quæ parum noceret, quia tunc peccatum esset veniale. ita Nauar. lib.3. de obser. ieiun. consi.5. sed vt ad rem redeamus, dispensatus vt possit comedere oua, tenetur ieiunare,] quia vtile per inutile vitiari non debet. l. actus. ff. de regu. iur. tum etiam, quia qui in totum satisfacere nequit, tenetur tamen pro ea parte, qua potest, ita Nauar. c. 21. nu. 22. contra Caiet. d. art.8. in prin. qui dicebat, quòd dispensati ex impotentia euidenti ab abstinentia carnium, sunt totaliter absoluti à præcepto ieiunij.
60 [Sed an dispensatus † ex priuilegio summi Pontificis, vt possit comedere oua, & lacticinia in diebus, quibus est indictū ieiunium ecclesiasticum, & sic satisfacere ieiunio, seruando alia, quæ requirit ieiunium, possit eadem vti facultate in ieiunijs indictis ab eodem, vel alio summo Pontifice, vigore Iubilei: verbi gratia, si concesserit Iubileum cum ieiunio feriæ quartæ, sextæ, & sabbati; vel possit idem facere in ieiunio, quod quis vouet, & eo, quod à cōfessore per pœnitentiam est impositum. Resp. negatiuè.
61 † Primo, quia & si priuilegia ita sint interpretanda, vt aliquid operentur vltra ius cōmune: vt per Panor. in cap. certificari. de sepul. late Dec. in c.1. de rescrip. num.16. non sunt tamen extendenda ad aliquos effectus, dato aliquo, quem operarentur. Vnde cum præfatum priuilegium quo ad ieiunia ecclesiastica, siue ab ecclesia iure communi instituta, non est extendendum ad ieiunia per Iubileum, vel votum, vel à Confessario imposita, cum aliud sit ieiunium ab ecclesia institutum, aliud votiuum, aliud à confessore in pœnitentia impositum, & aliud per Iubileum: vnde cum sint diuersa, non debet à separatis fieri illatio. l. Papinianus. ff. de mi-
62 nor. Maximè, † quia dispensationes, quæ aliquem deobligant à iure communi, glo. in cap. nisi rigor. 1. q.7. sunt exorbitantes à iure communi, cum illud vulnerant. c. ipsa pietas. 24. q.4. in fi. & ideo sunt restringendæ, vt odiosæ. cap. ea quæ. & c. odia. de reg. iur. lib.
63 6. Tum etiam, quia generi † per speciem derogatur. c. generi. de reg. iu. lib.6. reg. in toto. ff. eod. & consequenter præceptum factū speciale à summo Pontifice, quod præsumitur factum de modo ieiunandi, secundum ius commune, quod idem dicimus de ieiunio imposito à Confessario, cum debeat imponere pœnitentiam per opera pœnalia, derogat priuilegio generali satisfaciendi ieiunio ecclesiastico. Nauar. lib. 3. de obserua. ieiu. consi.4.]

SVMMARIVM.

De sacra Communione. Cap. XXXVIII.

1 EVcharistia † quantū ad vsum, vt plenius innotescat, sciendum est, secundum Caiet. in ver. cōmunio, quòd quatuor exigit. Primum, quòd sit mūdus à peccato mortali, & præcipuè à contagione carnis, hoc est, vt secundum suam conscientiam præmissa diligenti contritione, & con-

co fessione credat se absque lethali culpa, ita habesur in Conc. Trid. ses. 13. ca. 7. Hinc
2 dicitur, † Exod. 12. sic autem comedetis eum. renes vestros accingetis. Per cingulum munditia castitatis designatur, de qua Bernar. Quid castitate decentius, quæ mundum reddit de immundo semine conceptum, de hoste domesticum, de viatore homine Angelum facit. Differunt autem inter se homo pudicus, & Angelus, sed felicitate, non virtute. Item sola castitas est, quæ in hoc mortalitatis tempore statum quendam immortalitatis repræsentat. Decet enim, vt vas suscepturum corpus mundissimum sit mundum, vnde de sacerdotibus dicitur, Esa. 52. Mundamini, qui fertis vasa Domini. Hinc † est,
3 quòd alba à sacerdote cingulo præcingitur, vt principalem temperantiæ speciem castitatem ipsam adhęrere ministro Eucharistię debere firmiter designetur, vnde Greg. super verba illa Luc. 22. sint lumbi vestri pręcincti. ait: Lumbos autem præcingimus, cum carnis luxuriam per carnis continentiam coarctamus. Habet quoque cingulum brachia duo sese complectentia, quòd duplicem significat munditiam, mentis, & corporis, quoniam non solum carnali contagio peccati perit castitas, sed etiam mentali cogitatione impudica consensu accedente. vnde Dominus, Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam męchatus est in corde suo. Recogitet ergo sumpturus corpus Christi, si mundus sit. Etenim si olim templum illud figurale legis ministri introire non poterant, nisi purificationibus multimodis præmundati, quæ tunc in figura ad nostram doctrinam scripta sunt. Populo denique ad montem Syna, vt Angeli vocem Mosi præcepta dantem audirent, accessuro dicitur: Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris. Exod. 19.

Quid oportet facere suscepturum Dominicum corpus? Quare necesse † est, vt acces-
4 surus sit mundus, & singulariter mundus. Vnde Exod. 21. dicitur: Sume vas vnum, & mitte manum ibi. Vas vnum, quasi singulariter, & excellenter mundum, vas istud, Apost. inquit, esse vrnã auream, quia debet cor quasi vas purissimum esse, & aureum, propter magnam puritatem, quod capere debet cœlestem panem. Cum nihil (inquit tex. in cap. nihil. de consecr. dist. 2.) in sacrificijs maius esse possit, quàm corpus, & sanguis Christi, [quod intellige, quo ad sanctitatem. 1. q. 1. cap. multi. distinct. 95. cap. ecce. Licet sacramentum baptismi dignius dicatur ratione efficaciæ, quia ianua est omnium sacramentorum, cap. debitum, de presbyt. bapt. & quia in ipso plena fit remissio peccatorum, capit. non ex quo. de consecr. dist. 4. c. tres sunt. de pœnit. dist. 1. cap. fi. de pœnit. dist. 7. per Conc. Trident. sess. 6. cap. 14. Confirmatio authoritate ministrantium, quia soli Episcopi conferunt. cap. manus. de consecr. dist. 5. Matrimonium ratione significationis. c. debitum, de bigam. acutius. dist. 26. sic propter rem subiectam, & sanctitatem, vt corpus Christi, nihil inter sacraméta ecclesiastica est maius.] nec vlla oblatio hac potior est, sed omnes
5 præcellit, quæ † pura conscientia, puraque mente sumenda est, quod tunc fit, quando quis non habet de præterito iustam accusationem, de præsenti iniustam delectationem, sed de futuro firmum propositum abstinendi à peccato. Quod quidem propositum figurabatur in cingulo sacerdotali, quod stringit, & coarctat corpus ne defluat in peccatum. Et hoc cingulum, (vt habetur Exod. 28.) erat quasi rete ex bysso retortum, quod significat firmissimum propositum abstinendi à peccato. Accedens igitur quemadmodum Ioseph, debet inuoluere Iesum in syndone munda, idest munda mente eum susci-
6 pere. Hinc † mos est Ecclesiæ, vt sacramentum altaris non serico, non panno tincto, sed puro linteo, terreno, & contexto ponatur. c. consulto. de consecr. dist. 1. tum ad designandum corpus Domini nostri Iesu Christi purum per omnimodam innocentiam, terrenum, quia passibile, & mortale procreatum, atq; contextum, idest, quia multiplici tonsione peruenit ad gloriam, quemadmodum pannus lineus multiplici tonsione ad cādorem perducitur. Tum etiam ad repręsentandam munditiam maiorem: nam inter cętera genera pannorum illa, quæ sunt de lino puro, ad candorem melius perduci possunt. Sic offerens, & sumens corpus Christi maximè prius, iuxta dictum Apostoli, dēt seipsū probare, & discutere cogitationes, verba, & opera, an sit mundus à peccatis, aliàs accedēs cū peccato mortali abuterer̄ hoc sacro:
7 † nam tria in eo considerantur. Sacramentum tantum, sacramentum, & res. & non sacramen-

sacramentum.c.cum Marthæ.de celeb.miss. Quo ad primum, habet rationem cibi, & potus, cibus autem est viuorum, & nō mortuorum, vnde carens vita spirituali hoc sacramento abutitur. Quo ad secundum sumitur ibi Christus, qui est Sanctus Sanctorū, quare receptaculum eius debet esse sanctum, & ideo abuti necesse est, qui sumit cum contrario sanctitatis. Quo ad tertium, accedens significat se ad vnitatem corporis Christi tendere, vnde si peccatum mortale in conscientiā teneat, per quod à corpore Christi separatur, fictionis culpam incurrit, & sic sa-
8 cramento abutitur. Et non tantum † debet se mundare à mortalibus, quod quidem necessarium est: sed si cōsilium meum spectes, etiam à venialibus pro humana fragilitate se purgare solertissimus quisque debet, antequam ad hoc sacramentum accedat: nam gustum, & dulcedinem impediunt. quare vbi non sunt mortalia, consilium est vt venialiū confessio præcedat: hinc est, quòd sacerdos ante missæ inchoationem abluit manus: Deinde sacrificium oblaturus inquit, Lauabo inter innocentes manus meas: quia secundum Alber. primo ad missam se parans, lauat se ab iniquitate: modò sacrificium oblaturus quasi ampliori indigens lotione etiā à venialium se purgat reliquijs, dicens cum Proph. Lauabo inter innocentes manus meas. Inter innocentes inquam, non inter peccatores. Et lauat manus, & non pedes, sicut quando Dominus discipulis suis: quia manus est organum organorum, & omnia opera attribuuntur manibus. D.Tho.3.par. sum.q.83. art.5. ad primum. Gabr. de cano. miss. lect.17. Igitur requiritur primo, vt sit
9 mundus à peccatis. A peccato † inquam infidelitatis, quia cum Eucharistia sit sacramentum fidei, hinc repelluntur hæretici, & infideles, ideo hortatur Paulus, vt accedamus cum corde vero, idest intellectu sine errore, in plenitudine fidei, idest in plena fide credentes, quæ non videntur, idest non tantum veritatem carnis Christi ibi esse peractâ consecratione, hoc est, &c. ex vi sacramenti, sed etiam animam Christi, similiter & sanguinem, atque eius diuinitatem simul ibi esse cum carne per concomitantiam, eo quòd hæc à carne separata esse non possunt.
10 Similiter † in calice virtute consecrationis ibi esse sanguinem, per concomitantiam autem totum esse Christum. Sed etiam credamus, atque sentiamus per redemptionem, quæ est in Christo Iesu nobis gratis remitti peccata. ita D. Thom.3.par. q.76.art.1.& 2. Conci.Triden.sess.13. capit.3. Intelligamus etiā nos veluti e manu Christi corpus eius pro nobis traditum, & sanguinem in remis-
11 sionem peccatorum sumere. Curiosas † autem quæstiones multas, quæ iam moueri possent circa hanc mensam, videlicet quomodo totus Christus possit subsistere sub tā modica panis, & vini specie; Quomodo specie panis fracta totus sit sub singulis partibus: Quomodo accidentia sint ibi sine subiecto, & alia id genus pleraque prçstat prætermittere, quàm perscrutari. Nihil enim potest hac vna re esse perniciosius. Siquidem homini Christiano credendum est, nō disputandum, non discutiendum, non quærendū quomodo, iustus ex fide viuit, ait scriptura. Non ex argumentis, aut rationibus diuina opera discutienda sunt, sed credenda: non causemur si omnes sensus nostri decipiantur præter auditum, sicut pulchrè figuratum est in Isaac volente benedicere Iacob. Gen.27. Nam quid sibi speciale, quid propriū reseruaret incomprehensibilis illa maiestas, si semper comprehendere posset sapientia hominum altitudines cœlestium secretorum? Quid haberent superna preciosum, si nostræ familiariter scientiæ subijcerentur? & ideo quanto minus capimus operis intellectum, tanto magis dispensatoris miremur
12 consilium. Accessuri † itaque ad hanc Regis æterni mensam, accedant cum plenitudine fidei: cum hoc sacramētum dicatur fidei. Accedant etiam cum charitate: quia vinculum est charitatis, & ideo repellūtur ab hac cœna schismatici rumpentes ecclesiasticam vnitatem, & quia est vas gratiæ, hinc appellatur Eucharistia, excluduntur simoniaci, qui gratiam Dei emere, & vendere non erubescunt. Et vt dicitur communio, repelluntur excommunicati. Verum, vt est sacramētum dignitatis, fiunt indigni degradati, qui omni dignitate Ecclesiastica sunt priuati. Quoniam vero est sacramentū virtutis perfectiuæ, repelluntur suspensi, & irregulares, qui manus habent ligatas: sed quia fit per eam eleuatio mentis in Deum, hinc excluduntur fornicarij, qui tanquam carnales nō possunt spiritualia gustare. Oportet ergo, vt

ab

ab omni peccato ſit mundus, qui vult acce-
13 dere ad hoc ſacramentum. Secundum † eſt,
vt ſit ieiunus ieiunio naturæ, hoc eſt, quòd
à media nocte nihil ſumpſerit per modum
cibi, vel potus, ita quòd non ſolum debet eſ
ſe ieiunus à cibo, & potu communi, ſed ab
omnibus etiam medicinalibus, quæ per os
ſumuntur. cap. nihil. 7. q. 1. cap. liquido. de cō
ſecrat. diſt. 2. quod fit pluribus ex cauſis. Pri-
14 ma, † in honorem huius ſacramenti, vt ſci-
licet per os hominis intret, nondum aliquo
cibo, vel potu infectum. Secunda cauſa eſt
propter ſignificationem, vt per hoc intelli-
gatur Chriſtum, qui res huius ſacramenti
eſt, eiuſque charitatem debere primum fun
dari in cordibus noſtris, ſecundū illud Mat-
th. 6. Quærite primum regnum Dei. Tertia
propter periculum vomitus, vel ebrietatis,
quæ quandoque ex nimio cibi, & potus vſu
contingit. Tertium eſt tempus, quantum ad
ætatem, & quantum ad Paſcha. Aetas pec-
cantis ſi non communicet eſt, cum ad annos
diſcretionis peruenerit. cap. omnis. de pœni.
15 & remi. Sed aduertendum, † quòd non quę
libet diſcretio, quæ ſufficiens eſt ad confiten
dum, ſufficiens eſt ad communicandum, ſed
exigitur diſcretio deuota, & reuerentialis,
quæ determinari debet ex parentum iudi-
cio, qui ſi dubitauerint, deberent conſulere
Confeſſarium pueri, ſi videbitur ei, quòd ad
communionem ſit diſcretus: non tamen ex-
pectanda eſt ætas annorum 14. Caiet. 3. par.
q. 80. art. 9. vbi etiam inquit, id pueris con-
tingere in anno decimo, & excuſari quidem
pueros id non obſeruantes, ſed culpari parē
tes. Ioſeph in floribus ſenten. tom. 1. q. 2. de
ſuſcept. Euch. Nauar. cap. 21. nu. 57. Tenetur
16 † etiam omnis vtriuſque ſexus, cum ad an-
nos diſcretionis peruenerit, communicare
ſemel in anno, ideſt in Paſcha, quod Euge-
nius IIII. declarauit ſatisfacere quem præ
cepto Eccleſiæ, ſi communicet in hebdoma-
da ſancta, vel in hebdomada Paſchæ, aut in
Dominica immediatè ſequenti. Poteſt ta-
men de conſilio Confeſſarij, ſecundum text.
in cap. omnis. de pœnit. & remiſſ. ex rationa-
bili cauſa huiuſmodi communionem differ
re, aliàs eius omiſſio eſſet peccatum morta-
17 le. Quartum, quod † requiritur, eſt attenti
animi meditatio, & reuerentia, eademque
pſertim à ſacerdotibus: indigniſſima enim
res eſt, vt munus, cuius Angeli digni nō ſue
runt, cum vecordia, & oſcitantia homines
exequantur, vt inquit. Sotus in 4. ſenten. di-
ſtin. 12. q. prima. art. 4. colum. 4. Accedant er-
go ſuſcepturi hoc ſanctiſſimum Sacramentū
cum omni reuerentia, & humilitate, conſi-
derent verba illa Sanctæ Eccleſiæ, quæ di-
18 cunt, Domine † non ſum dignus, &c. Nam
eſt, acſi diceret: Domine totius mundi crea
tor, & rector, non ſum (fateor) dignus ex
mea iuſtitia, ex mea operatione: quia & ſi
fecerim omnia, quæ præcepta ſunt mihi, di-
cam tamen, quòd ſeruus inutilis ſum; nam
quod debui facere, feci. Non ſum igitur ve-
rè dignus, vt tu intres ſub tectum meum, vbi
nullus eſt virtutum ſplendor, & ornatus pro
tuæ maieſtatis manſione: non enim delecta-
ris habitare in tabernaculis peccatorum.
Cæterùm, quia peccatricem illam à con-
tactu pedum tuorum non reieciſti. Luc. 7.
quin magis multis modis commendatam
peccatorum ſuorum dimiſſione es conſola-
tus: quoniam item mulierem illam paſſam,
(vt ait Matth. cap. 9.) multos annos fluxum
ſanguinis à tactu fimbriæ tui veſtimenti nō
prohibuiſti, ſed illam tua virtute ſanitati re
ſtituiſti: quoniam denique mulierem illam
Chananæam importunitate illas tuas aures
pulſantem, ſemel, & iterum, tandem oculis
miſericordiæ conſpexiſti: Tu Domine tan-
tum dic verbo, qui patris es verbum coæter
num, dic verbo virtutis tuæ, & ſanabitur ani
ma mea: quia tuum dicere idem eſt, quòd fa
cere: ſanabitur, inquam, per te cibum ſalu-
tiferum ab omnibus morbis vitiorum. Di-
19 cant † igitur hanc orationem non tantum
ore, ſed & corde: nam ſunt, qui nequiter ſe
humiliant, & illorum interiora plena ſunt
dolo. Tales non exaltat Dominus, ſed ſolū
humiles ſpiritu. Ideo vt dignè ſumere me-
reantur Dominum in hoc ſacramentali cō
uiuio, recumbant mente in nouiſſimo loco,
ſe omnib. inferiores recognoſcentes, & tan-
to conuiuio indignos, vt tandem audire me
reantur: Amice aſcende ſuperius, & tunc
obtineant gratiam coram ſimul diſcumben
tibus. Et nec difficile erit in veritate ſe in-
dignos recognoſcere, tanti myſterij parti-
cipationis, ſi maiores ſe conſiderent val-
20 de humiliantes. Conſiderent, † inquam,
Ioannem Baptiſtam, qui ab Angelo prænun
ciatus, in vtero ſanctificatus eſt, à pueritia
extra tumultum hominum in eremo con-
uerſatus,

uersatus, à Christo super cunctos mulierum natos commendatus, nihilominus timuit baptizare Dominum, dicens: Ego à te debeo baptizari. Attendant Mariam Magdalenam, quę tanto feruore Christum diligebat, vt non erubesceret inter epulas conuiuantium lachrymas effundere ad pedes Domini, lachrimis irrigare, ac capillis tergere, propter quod à Domino audire meruit: Dimissa sunt tibi peccata multa, quoniam dilexisti multum. & tamen post Christi Resurrectionem pedes ipsius tangere non est permissa. Sic Petrus, cui Dominus totius gregis sui curam committere dignatus est, ad piscium capturam stupuit, & indignum se Domini præsentia exclamauit: dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. Beatus quoque Marcus Euangelista, qui præ cæteris Domini resurrectionem, & regnum, spiritu Sancto inspirante, descripsit, se tamen indignum tanto mysterio sentiens, pollicem abscidit, vt reprobus sacerdotio haberetur, timens tractare corpus Domini in altaris sacramento. Quid igitur mirum, si suscepturi corpus Domini, vel sacerdotes Ioann. Baptista multo inferiores, Magdalenæ in amando non æquales, Petro Apostolo dignitate, & Euangelista Marco doctrina longè inferiores, dicant corde, & ore: Domine non sum dignus. Di-

21 scretio † etiam requiritur, hinc in Prou. 25. dicitur: Quando sederis cum Principe, diligenter attende, quæ apposita sunt ante faciem tuam, quanta, & qualia, & pone cultrum, idest discretionem in gutture tuo. Nam non debent esse suscepturi hunc panem cœlestem, & supersubstantialem, vt venter, qui cibos non discernit. vnde per Salomonem, Eccles. 36. dicitur, omnem escam manducabit venter. De quibus Hier. 4. inquit: Ventrem meum doleo, idest illos, qui pleni omni spurcitia, & immunditia accedunt ad hoc sacrosanctum conuiuium.

22 Hinc † exigitur tanta discretio, reuerentia, & deuotio, vt nec post pollutionem in somnis inchoatam, & perfectam, nec post coitum coniugalem, licitum sit communicare eo die, verum de veritate huius dicti remitto me infra in 6. præcep. Præterea sciendum est, quòd vsus huius sacramenti aliquibus ex necessitate præcepti conuenit, quo ad vtramque partem, vel alteram tantum. Illud primum sacerdoti, dum celebrat. cap. relatum, de consecrat. distinct. 2. Secundum cuilibet Christiano, cum ad annos discretionis peruenerit. d. cap. omnis vel in articulo mortis constituto, vnde viati-

23 cum dicitur. an autem † sit mortale negligenti in tali articulo communicare, cum possit, verius est non esse, vbi sola negligentia est in causa, si Paschalem communionem adimpleuerit: verum, qui renueret tunc sacramentum sumere, non posset à reatu mortali excusari, tum propter manifestum scandalum; tum, quia non videtur amorem erga Christum gerere, qui eius tunc corpus non sumeret. Nihilominus si huiusmodi infirmus tunc homo esset, qui frequenter in sanitate sacramentum suscepisset, & vt ait Palud. paulo ante sumpsisset, neque vllum præsentiret carnis remorsum, sed puram putaret habere conscientiam, licet non adhiberet diligentiam tantam ad sumendam Eucharistiam, sed sine illa decederet, non esset peccati mortalis condemnandus. Hæc Sotus in 4. senten. distinct. 12. q. 1. artic. 11. colum. antepenult. Hæc in genere dixisse sufficiat, nunc ad particularem quæstionum decisiones, quibus quæ dicta sunt elucescent, descendamus.

24 Prima. Qui † tempore Paschæ, idest à Dominica Palmarum vsque ad octauam Dominicæ Resurrectionis Eucharistiam, non sumunt, peccant mortaliter: nisi iustam ob causam, & ex consilio proprij sacerdotis, id in aliud tempus differant. capit. omnis. de pœniten. & remiss. & ibi Do. Anto. de Butr. num. 6. Sed an suspectus, qui non communicat omni anno, compellatur communicare. glo. in cap. fin. dist. 30. finaliter conclu dit, quòd ad hoc potest cogi, vt scilicet desistat à peccato, & dignè recipiat sacramentum: dist. 50. vt pœniteat. de consecr. dist. 2. si quis intra. ibi D. Ant. q. 12.

25 Secunda. Qui † communicare noluit in Paschate, & nec illam distulit ex rationabili causa, licet inducendus sit, vt suppleat illam Paschate transacto, tamen non videtur ad hoc de necessitate teneri, quod idem dicendum est de confessione prioris anni omissa, Syluest. in ver. Eucharistia. tertia, quæstio. 15. vers. tertium. [Nobis tamen contrarium videtur in vtroq; verius, quia quando sunt duo præcepta, si vnum adimpleri nõ potest,

debet,

debet adimpleri aliud.facit tex.in c. cum dilecti.de dolo.& contum.l.Celsus.ff.de arbit. vbi qui non comparuit certo die, tenetur comparere, quàm citius post illum poterit. Sic cum duo in effectu.c.omnis.ext. de pœn. & remiss.præcipiat: Scilicet communicare semel in anno,& in Paschate,licet lapso Paschate non possit communio impleri in Paschate,potest tamen alterum adimpleri, scilicet de communicando semel in anno. Tũ, quia tempus, communicare in Pascate non ad finiendum,vt in ieiunijs ecclesiasticis, & horis canonicis fuit appositum,sed ad dilatandum, quare eo finito non terminatur obligatio.vt dixit Pan.commu. receptus.num. 12.in d.c.cum dilecti.& nos supra de confessione affirmauimus.in 1 lib.c.11.]

26 Tertia. Hortandi sunt, † qui differunt cõfessionem à Paschate in Pascha, ne statim communicent,sed aliquandiu expectent, & iterum quæ oblita, atque postea,quæ commissa sunt,confiteantur, vt mundiores accedant, maximè si ij sunt, qui in fornicatione sint obuoluti. Sylu. qui supra. vers.tertium. Nauar.c.21.nu.45.

27 Quarta. Qui † communicaturi sunt in conspectu plebis, non est condecens,vt dum sacerdos est in altari,in conspectu plebis,illa,quorum fuerint obliti in confessione,illi confiteantur, sed vel communionem si sine nota possunt,differant vsque ad aliam missam, vel proponentes illico post cõmunionem confiteri, sacramentũ sumant. Syluest. in ver.Eucharistia.2.q.7.vers. ex his autem. Sot.in 4.senten.distin.12.q.1.artic.4.Nauar. c.21.num.49.& c.2.nu.9.

[Verum hæc opinio in duobus tantũ casibus potest habere locum. Primus,quando sacerdos, qui ministrat Eucharistiam, non esset Confessor institutus: ratio est,quia infamaret seipsum,qui coram alijs relicta cõmunione recederet.Secundus est, si peccatũ confitendum longam exigat moram, vel alicuius circunstantiæ longam explicationé, quam locus ille non patitur: nam tunc poterit confessionem differre animo confitendi statim post communionem. Ratio est,ne seipsum infamet,& inde scandalum oriatur, & intelligitur statim teneri ad confessioné, idest antequam die sequenti Eucharistiam recipiat,vel sublata omni causa suspitionis, & infamiæ:nam si subitò absoluto sacrificio teneretur,infamaret seipsum: Circunstantes enim suspicarentur, vel ante missam,vel in missa peccatum mortale commisisse.Preter tamen istos casus tenentur, qui communicaturi sunt, confessionem ante Eucharistiam præmittere.Primo.quia Concil.Trid. sess.13.c.7.nullum excipit casum, nisi quando non est copia Confessoris, & vrget communicandi necessitas.Secundo ex communi vsu Ecclesiæ confirmatur, qui maximam habet auctoritatem. *Guardisi ogni vno de venire qui con peccato mortale.*

28 Quinta. Mortis † supplicio perituris Eucharistiæ sacramentum non est subtrahendum,si ostenderint signa pœnitentiæ euidétia, vt habet in Synodo Neapolitano. c. 15.

29 [Sexta. Manifestis † peccatoribus iuxta text.in c.vestra.& c.fin.de cohab.cler.nõ debet,quamuis petant, sacra communio concedi.ita text.in c.pro dilectione.de consecra. distin.2. Qui quidem text.non solum intelligitur de notorio, & manifesto infami,sed etiam de quocunq; existenti in mortali crimine notorio.23.q.5.placuit.cap. multi.2.q. 1.& ratio est, quia dum quis iure potest id negare alicui, quod iniustè petit, si cõferat, sponte sua confert, atque adeo particeps fit illius criminis. verum ratio hæc est generalis,sed peculiaris in præsentiarum est nõ solum,quia minister consentit alteri, vt peccet.iuxta text.in c. notum. 2 .quæst. 1.cuius scelus cauere tenetur. Verũ,quia est rei sacræ non dominus,sed dispensator,qui debet sacramentum dignè tractare, & tanquã minister irrogat illi sacramento iniuriam, indignè ipsum tractando,contra Domini prohibitionem.Math.7. Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas ante porcos proijcere. Quod maximè tunc fit, dum eius corpus iniquis exhibetur.Et iterum:Nõ est bonum sumere panem filiorum,qui non solum est hominum,sed etiam Angelorum, & mittere canibus. Math. 15. Quinimo nec alijs peccatoribus notorijs, verbi gratia, meretricibus, & vsurarijs, quantumlibet suorum peccatorum eos pœniteat, & sanctissimè confiteantur, est publicè communio ministrando, (quamuis sic in secreto.) donec publicè pœnitentiam agant, aut parochus ab ipsis facta facultate publicè denunciet iam eos pœnitere, & confessos esse, aut ex ipsorum bona conuer-

ſatione, aut alio legitimo modo de vitæ emendatione conſtet, vt qui ipſorum prauis exemplis offenſi fuere, eorundem emendatione ædificentur. iuxta S. Bonauen. & Palud. in 4. diſt. 9. quæſt. 4. col. 3. & 4. Nauar. in Manua. c. 21. nu. 55. facit Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 8. per c. 1. cap. quæſitum. de pœn. & remiſſ. Ambigere autem hic, quis poſſet, vtrum ei, qui in vno loco publicus eſt peccator, petenti ſacramentum in alio, vbi eius crimen nō eſt publicum, teneatur ſacerdos illud ſciens ſacramentum adminiſtrare? Hæc autem dubitatio ex altera pendet. Vtrum infamatū in vno loco liceat in alio prodere? Caiet. namque in opuſc. 16. reſpon. 9. & 2. 2. quæſt. 73. ait licere. Adrianus vero quodlib. 11. q. 1. negat. At Sot. lib. 5. de iuſt. & iur. q. 10. art. 2. ſic per diſtinctionem hos auctores conciliat. Nam inquit, quod bifariam quiſpiam poteſt labem infamiæ alicubi contraxiſſe, videlicet aut publica auctoritate, & iudicio damnatus, aut priuatim facto ipſo per viciniam, aut vrbem. Rurſus dupliciter, quis delinquere poteſt alterum infamando, ſcilicet, aut contra charitatem, aut contra iuſtitiam. His præhabitis, dum quis priori modo honore ſuo, & fama alicubi ſpoliatus eſt, nulla eſt iniuſtitia eum vbique de eodem crimine infamare, cum per ſententiam publicam ſit ſua fama nudatus. Quare qui hominem ſic infamat, ad nullam tenetur reſtitutionem. Nihilominus peccatum eſt contra charitatem, maximè ſi eſſet tunc emendatus. Si vero eſſet infamatus facto ipſo ſine iudicio, licet eſſet publicus peccator, iniuſtitia eſſet illum alibi infamare, quandoquidē non eſt publico iudicio ſua fama priuatus, vnde infamando tenetur ad reſtitutionem eo meliori, quo fieri poteſt, modo.

30 Septima. Occultis † peccatoribus nō poteſt ſacerdos ſacramentum Euchariſtiæ palam denegare, ita probatur per text. in cap. non prohibeat. de conſecra. diſtin. 2. c. multi. 2. quæſt. 1. c. ſi tantum. c. placuit. 6. quæſt. 2. c. ſi ſacerdos. de offic. ordin. Quod intellige, etiam ſi ſacerdos non eſſet curatus, modo eſſet publicè expoſitus ad miniſtrandum ſacramentum. Hoc colligitur exemplo Chriſti, qui cum non teneretur dare Iudæ, nihilominus quia inter alios ſedebat, ne illum pudefaceret, ad cauendum ſcandalum dedit. 1. q. 1. c. Chriſtus. Licet ſi in occulto petant, ſi modo bonis verbis, & citra vllā notā perſuaderi illis nequeat, vt à ſacrameuto abſtineant, tenetur dare, dum tamē ille, à quo petunt ſit parochus, cui ex officio incumbit ſacramentum miniſtrare, & ratio eſt, cur occulto peccatori ſit miniſtrandum ſacramentum, non vtique illa, nē reueletur confeſſio, aut prodatur crimen, & reus infamia aſpergatur. Hæc enim, dū occultiſſima eſſet petitio, caueri poſſent, ſed cauſa eſt, quia cum ille habeat ius petendi, eo ipſo, quòd baptizatus eſt, iniuria illi fit ſine manifeſta cauſa illo ſpoliari iure. Aug. 2. q. 1. multi. Non igitur debet extra iudicialem ordinem ſuū ius denegare, ita maximè tempore Paſchatis, vel articuli mortis. Alijs vero temporibus ſi prælatus aduerteret, quod in ſubdito tanta eſſet impudentia, vt frequentaret ſacramentum ſemper in peccato mortali, tūc ad reprimendam hanc impudentiam, excuſare ſe prælatus poſſet, & deberet. ita Sot. in 4. ſenten. diſt. 12. quæſt. 1. artic. 6. verſ. veruntamen.]

31 Octaua. † Et ſi dignus eſſet non modica pœna ſacerdos ille, qui hoſtiam frangeret, vt laicum communicaret, cum ipſe debeat accipere totam hoſtiam. c. relatum. de conſecra. diſt. 2. tamen in caſu neceſſitatis, vel infirmitatis, vt ſi eſſet communicaturus aliquem per modum viatici, poteſt cum aliā non habet hoſtiam conſecratam, frangere ſuam, & dare partem infirmo. ita Syluest. in ver. Euchariſtia. 3. q. 15. verſ. 1. in fin. qui extendit etiam ad caſum ratione deuotionis.

32 Nona. Infirmus † ſemel per modum viatici communicatus, ſi poſtea per aliquot dies ſuperuiuat, puta ſex, vel octo, poteſt iterum eodem modo cōmunicari, & ratio eſt, quia poteſt contingere, vt hoc medio tempore mortaliter peccauerit, & velit Chriſto iterum incorporari per Euchariſtiæ ſacramentum. Ioann. Tabien. in ver. communicare. nu. 54. verſ. 48. Armilla in ver. communio. num. 18. Naua. lib. 3. de celebr. miſſ. conſ. 10. Viaticum vero accipere poteſt etiam non ieiunus, & quando datur, ſemel tantum dicitur ab infirmo: Domine non ſum dignus, & ſacerdos, Accipe frater viaticum.

33 Decima. Vera † contritione præcedente, & nullo contemptu, & diſtractione notabili, nec alio, q obſtat interueniente, poteſt quis etiam intra vnum diem naturalem poſt habitam

bitam copulam carnalem, aut pollutionem illicitam celebrare, aut communicare humiliter. Syluest. in vers. Eucharistia. 3. q. 10. vers. quintum. Naua. c. 21. nu 51.

34 Eucharistiam † percipere cum contritione absque confessione: modo sint peccata mortalia, peccatum est lethale; vt habetur per Concil. Triden. & nos sup. in 1. parte. cap. 13. limitauimus prædictam conclusionem pluribus modis.

35 Vndecima. Peccatum † est mortale, scienter credere, aut probabiliter credere se esse in peccato mortali, vel cum conscientia peccati mortalis, quæ esse dicitur quodcunque iudicium, seu assensus, quod quis sit cũ peccato mortali, vel cum proposito redeũdi ad peccatum mortale, & communicare. 1. Corinth. 2. Nauar. c. 21. nu. 46.

36 Duodecima. Monachus † Sancti Benedicti, seu quicunque alius, aut monialis cuiusuis ordinis, non cõmunicans semel in mense, peccat mortaliter: nisi illam differat ex consilio sui Confessarij. ita text. in cle. ne in agro. §. sanè. vbi Zab. de sta. mona. Conc. Triden. sess. 25. c. 10. de reg.

37 [Decimatertia. † Nullo pacto licet Sacerdoti hostiam non consecratam porrigere peccatori occulto. ita D. Tho. in 4. sent. dist. 19. quæst. 1. art. 3. & ratio est, quia in sacramento veritatis nulla debet esse fictio, & ne sacerdos det causam idolatrandi peccatori. Quod procedit, etiam si peccator ipse consenserit, vt suo consulat honori. Ita habetur ext. de celebr. mis. c. de homine. vbi Inn. inquit, ꝙ cum falsa sint abijcienda remedia, quæ veris sunt periculis grauiora, licet is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, peccet grauiter, si se ingerat irreuerenter ad sacramentum, grauius tamen videtur offendere, qui illud fraudulẽter sic præsumpserit simulare: nam per primum soli Deo fit irreuerentia, per secundum autẽ, & Deus blasphematur, & populus seducitur.

38 Ex quo † text. colligit ibi Panor. tria, & primum, ꝙ existens in peccato mortali verum cõficit corpus Christi. 1. q. 1. multi. imò excommunicati, simoniaci in ordine, schismatici, depositi, suspensi, & interdicti verà conferunt sacramenta, & verum conficiunt corpus Christi, dummodo in forma Ecclesię gerant, ꝙ agunt. 1. q. 1. Dominus declarauit. & cap. quod quidam. de consecr. distin. 4. c. ostenditur. cap. quomodo. c. Romanus. cap. à quodam. c. si qui sunt. & c. si inter. Cæterum si in ijs forma Ecclesiæ non seruetur. nihil agit. ita glo. in c. quos à Paganis. de consec. dist in. 4. c. extra. 1. q. 1. vbi extra Ecclesiam, idest formam Ecclesiæ non est locus veri sacrificij. Ita Host. in sum. de temp. ordin. nu. 6. Sot. in 4. dist. 1. quæst. 5. artic. 5. Non tamẽ ita prodest populo malus sacerdos, sicut bonus, quia licet vterque verè conficiat. c. intra. 1. q. 1. tamẽ citius exauditur bonus presbyter, dum orat pro populo, quam malus. c. ipsi sacerdotes. 1. quæst. 1. c. in grauibus. 3. q. 7.

Secundum ex illo text. quòd qui simulat conficere, plus delinquit, quia plura peccata committit, scilicet in Deum, & in proximũ, quàm qui conficit in peccato mortali, quia tantum peccat in Deum.

39 Tertium, † quòd plus peccat delinquens occultè, quam publicè. Quod intellige secũdum glo. in c. nemo. 32. quæst. 4. quia periculosius. nõ enim habet, qui eum corripiat, & quia occultè peccans præsumitur scienter, & dolosè peccare. glo. in l. 1. C. de inter. matr. l. fin. ff. de ritu nupt. l. pupillus. ff. de administr. tut. Delinquens vero palam præsumitur errare, & non contemnere. Quamuis alio respectu delinquens palam dicatur grauius peccare, quàm qui occultè propter malum exemplum. 11. q. 3. c. præcipuè. & quia videtur se velle tueri rationibus. ita glo. in d. c. nemo. & c. de homine.

40 Ex † quibus omnibus concluditur, grauissimum peccatum esse simulare se celebrare, vel hostiam non consecratam dare peccatori occulto in casu, quo ei denegare Eucharistiam non potest.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos summæ negligentiæ reus, qui potestate celebrandi non vtitur.*

2 *Bona quanta proficiscantur ex sacrificio altaris, & quam stulte illud sacerdos omittat.*

3 *Sacerdos ex mera negligentia non celebrans saltem bis, aut ter in anno peccat.*

4 *Sacerdos, an excusetur à non celebrando ex eo, quod peccatis, & excommunicatione sic impeditus.*

5 *Sacerdos ob reuerentiam non celebrans, mo-*

do celebret in paschate, non peccat.
6 *Religiosi eo modo, quo sacerdotes seculares tenentur celebrare.*
7 *Parochi partes, quæ sint in celebrando, & in administrando Eucharistiæ sacramentum, & parochus unde.*
8 *Sacerdos beneficium obtinens cum onere celebrandi quotidie, non tenetur quotidie.*
9 *Ecclesiæ cathedrales, & collegiatæ, & religiosorum conuentus, qualem habeant obligationem in celebrando.*
10 *Conuentus exiguus, etsi quotidie nō celebrat, non peccat.*
11 *Episcopi possunt statutum facere, vt subditi celebrent singulis festis, qui etiam curam gerunt, vt Dominicis sacrum fiat.*
12 *Celebrare quotidie, melius est, quàm ob reuerentiam abstinere.*
13 *Sacerdoti, an liceat feria sexta, quæ est dies Parasceue, & sabbato sancto, celebrare.*

An, & quando obligentur Sacerdotes celebrare. Cap. XXXIX.

1 Hortatur Apostolus. 2. Corin. 6 ne † in vacuum gratiam Dei recipiamus, & in parabola Euangelica talētorum. Matt. 25. & Luc. 19. reprehenditur seruus nequam, qui in sudario talentum reposuit, & ob id, quod nunquam ille vsus fuerat, iussus fuit mitti in tenebras exteriores. Et reus videtur esse negligentiæ sacerdos ille, qui non vtitur sibi data nobilissima potestate. secundum illud. Pet. 4. Vnusquisque prout accepit gratiam, &c. Hinc Gabr. de cano. missæ. lect. 87. infert, quòd imprudenter quidem agit quo ad alios, & stultè quo ad se, sacerdos ille, qui laudabiliter potest abstinere, & laudabiliter accedere, ab-
2 stinendo: cum † per hoc sacrificium fiat diuini cultus reparatio, penæ mortuorum mitigatio, humanorum defectuum reparatio, beneficij Redemptoris frequens recordatio, denique familiaritatis manifestatio, quæ ex frequenti suæ præsentiæ ostentatione insinuatur, ut dedit exemplis actis. Stultè etiam agit quo ad se, cum se ipsum tantisque bonis priuat. Quod si [illegible] [illegible] à celebratione, ideo fieri, vt reuerentius postea celebret, reminiscatur illud Nasonis: Qui non est hodie, cras minus aptus erit. At vero, quando obligentur sub peccato mortali celebrare, ex sequentibus decisionibus manifestum fiet.

3 Prima. Mortale peccatum † est sacerdoti omnino, hoc est per totam vitam à celebratione cessare: etiam si nulla ei parochialis Ecclesiæ, aut alterius obligationis cura incumbat. Quod quidem peccatum, quod est omissionis, tunc videtur admittere, quando secluso impedimento, seu quacunque causa rationabili verè, vel apparenter, sed ex mera negligentia omittit celebrare, saltem diebus illis, in quibus fideles communicare consueuerunt, quod est festū Natiuitatis Domini, Paschatis, & Pentecostes, secundum priscorum morem. iuxta tex. in capitu. & si non frequentius. de consecra. distin. 2. Vel saltem alijs ter, vel quater in anno. Quapropter qui aliquando celebrat, non cogitur sub pœna peccati mortalis illis signanter diebus, de quibus text. in d. cap. & si non frequencius. celebrare: satis enim est præceptum Ecclesiæ seruare de communicando in paschate. ita D. Thom. 3. part. q. 82. artic. 10. Syluest. in vers. Missa. 1. quæst. 7. vers. 4. Sot. dist. in 13. quæst. 1. artic. 10. Naua. c. 25. num. 88. in fin.

4 Sed an † admitti possit sacerdotum illorum excusatio, qui ideo aiunt celebrare nō posse, quia peccati reatu, aut excommunicationis sententia sunt irretiti? Respondetur, quòd si sunt sententia Ecclesię præcisi, & per eos non stat quo minus reconcilientur, cessando non peccant, quia legitimo arcentur impedimento. Si vero solum peccatum mortale eos cohibet, non excusantur, si nunquā celebrent, quia pœnitentiam agere possunt. dom. Ant. de Butr. in c. 2. num. 28. de cohabit. cleric. Sotus, qui supra. vers. 2. arguitur.

5 Verum, qui † ob sui indignitatem, & sacramenti reuerentiam non celebrant, minimè peccant. secundum D. Bonauen. & Syluest. in ver. Missa. 1. q. 7. vers. 4. argu. text. in c. quotidie. de consecr. dist. 2. quod intellige, modo celebrent in die Paschatis, cum etiam hoc secularibus sit iniunctum. capitu. omnis. extra de pœniten. & remiss. Neque etiam peccarent, qui hoc facerent ex familiari consilio Spiritus sancti: sicut quidam ex sanctis

ctis Patribus nunquam celebrauit. Syluest. qui supra, & hæc quo ad sacerdotes, qui nõ sunt adstricti ad celebrandum.

6 Secunda. Religiosi † vero, qui nullam habent curam, & nec ex obedientia ad id tenentur, eodem modo obligantur, quo sacerdotes seculares, quamuis teneantur sub peccato mortali singulis mensibus communicare. iuxta text. in clem. ne in agro. §. sanè. de statu mona.

7 Tertia. Sed parochi, † qui curam habent animarum, tam crebro celebrare tenentur, vt muneri suo satisfaciant. Tenentur enim parochi sacramenta ministrare, quæ populus tenetur suscipere, quare saltem diebus festis eadem obligatio ... si legitimè fuerint impediti, vel per alium populo satisfaciant. arg. text. in cap. 1. de celebr. miss. Sot. in 4. senten. distin. 13. quæst. 2. artic. 3. [Parochus autem is apud veteres dicebatur, qui Parochiæ præfectus viaticum ijs præstabat, quem Archadius Imperator ... vocabulo Zenoparochon hospitum, & peregrinorum susceptorem appellauit. l. fin. ff. de muner. & honor. Qui igitur ... dictus est Pastor, à pascendo, sic Parochus ... do. Vnde parochiæ nomen inde dictum est, quod ex ea ... rentur necessaria ... causa vescebantur. Apud nos vero parochiæ nomẽ pro ... presbiteris sub Episcopi tamen potestate constitutis curanda committitur. toto titu. de paroch. accipitur. Inde Parochianorum nomen ... qui in parochia habitarent, atque in ea sibi domicilium cõstituissent ... in sum. de paroch. Parochi vero apud nos ij dicuntur sacerdotes, qui animarum curam gerentes ecclesiastica sacramenta exhibent ijs, qui in commissa sibi parochia commorantur. c. 1. de cap. monach.]

8 Quarta. Cęteri † vero sacerdotes, qui tali pacto beneficium obtinuerunt, vt quotidie celebrare teneantur, nec arctari possunt ad quotidie celebrandum, quia sic de facili daretur materia peccandi, cum facile non contingat sacerdotes quotidie deuotos existere ad celebrandum, quare debet intelligi, vt celebrent, quantum frequẽtius possunt, salua honestate sua, ac debita deuotione ... 4. de præben. & in cap. consuluisti. de celebr. miss.

9 Quinta. De ecclesijs † autem cathedralibus, & collegiatis, & religiosorum conuentibus dicimus, q Episcopis, & prelatis incũbit cura sub reatu peccati mortalis, vt in eorum ecclesijs quotidie cõuentualiter celebretur. Atque hic est legitimus sensus canonis, ... de consecra. distin. 1. Canonistæ in c. cum creatura. de celeb. miss. vbi addunt, q quilibet conuentus quotidie tenetur celebrare duas missas, alteram de festo, aut feria, atque alteram pro defunctis. sed id ex capitulo non colligitur, solum damnatur negligentia non celebrandi pro anniuersarijs defunctorum, quare semel in hebdomada celebrare pro defunctis satis est.

10 Quinimo † assertio hec quotidie celebrãdi, regulariter est intelligenda: nam tã exiguus esse potest conuentus, vt licet in aliquibus profestis sacrũ non fiat, non sit mortale. At vero in ciuitate, aut in oppido populoso, vbi multæ essent parochiæ, nõ satis esset ĩ cathedrali, aut collegiata ... celebrare, sed necesse est in basilicis ẽt parochialibus, ad quas populus confluere posset, celebrare.

11 Sexta. Pręcipitur † etiam Episcopis, vt curam habeant quo etiam Dominicis diebus sacrum faciant, q intelligo præter conuentualem. vt habetur per Conc. Trid. relatum per Nauar. in c. 25. nu. 88. in fin. sess. 23. c. 14. ex quo capitulo manifestum fit, posse Episcopum facere statutum, vt sui subditi celebrent singulis festis. Ecce patet quando sit obligatio celebrare sub peccato mortali.

12 Sed quæritur. Quid consultius † sit, quotidie celebrare, an ob reuerentiam qñque abstinere? Respondetur, q melius est exemplo Zachei, quotidie celebrare, qui gaudens Christum recepit in domum suam, quam exemplo Centurionis, qui dixit, Domine nõ sum dignus. Math. c. 16. ob reuerentiam abstinere. & ratio est, quia amor præfertur timori. Verum si quis senserit ex sumptione huius sacramenti se proficere in feruore dilectionis ad Christum, in maiori desiderio, in fortitudine resistẽdi peccatis, debet quotidie celebrare. At si ex frequenti sumptione sentiret in se minorem reuerentiam huius sacramenti, monendus est, vt quandoq; abstineat. ita D. Tho. 3. part. sum. quęst. 80. ...

13 Rursus quæritur, † postquam ex ... cura

tura melius est quotidiè celebrare, quàm quandoque abstinere; an licitum sit sacerdoti celebrare feria sexta, quæ est dies Parasceue, ac in die cœnæ, & sabbatho sancto? Respon. q̃ peccatum est mortale, etiam priuatim in die Parasceue celebrare: est enim contraire iustissimæ cæremoniæ Ecclesiæ, quæ plurimum refert. In alijs vero duobus diebus, scilicet cœnæ, & sabbatho sancto licet ritus etiam ecclesiasticus habeat, vt sola vna celebraretur missa, non tamen eius obseruatio tanti refert, quin priuatim saltem ex facultate prælati præter missam solemnem posset quispiam celebrare. ita Sot. in 4. senten. dist. 13. q. 2. artic. 2. vers. hinc secundo. Notandum vero est, quòd licet sabbatho sancto videamus celebrare, tamen missa, quæ dicitur, non est eiusdem diei, sed noctis resurrectionis, vt significat collecta, quæ incipit, Deus, qui hanc sacratissimã noctem. & per anticipationem dicitur. Sic hostia, quæ suscipitur in die Parasceue, est cõsecrata in die cœnæ, non autem tunc consecratur, quæ reposita erat in sepulcro, vt cautè custodiretur.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdoti missas plures, quàm vnam non licet hodie celebrare singulis diebus, secus erat antiquitus.*

2 *Missæ tres in die Natiuitatis Domini celebrantur, & quid denotetur per eas.*

3 *Missa vna excepto die Natalis Domini, in die celebranda est, & ab aurora vsque ad meridiem tempus est celebrandi.*

4 *Missa solemnis antiquitus qua hora tum festis, tum pro festis diebus esset celebranda.*

5 *Missam celebrare, an, & quando liceat Matutinis non solutis.*

6 *Missa ante Primam celebrari potest.*

An Sacerdos possit in eodem die plures missas celebrare.

Cap. XL.

1 Sufficit † (inquit Alexander Papa de consecra. dist. 1.) sacerdoti missam vnã celebrare singulis diebus, quia Christus semel passus est, & totũ mundum redemit. Et valde fœlix est, qui vnã dignè celebrare potest. Erant tamen plures casus de iure antiquo, quibus idem sacerdos poterat in die bis celebrare, qui enumerantur per glo. in c. consuluit. de celebr. miss. in quibus tamen casibus non licebat sacerdoti, nisi ieiuno celebrare. vnde postquã in prima celebratione potionem sumpserat, nullus superueniens, vel defuncti, vel magnæ personæ, vel cuiuscunque alię rei casus, vel necessitas, causa esse poterat legitima, vt iterum celebraret.

2 Attamen † ex omnibus illis casibus, quidum Ecclesia sacerdotum raritate laborabat, frequentes erãt, quibus vnus posset plures celebrare missas, non est iam in vsu, p̃ter diem Natiuitatis Domini. c. noctè. de cõsecra. dist. 1. In quo tamen die trina præmittitur celebratio, prima in media noctè, quæ designat ęternam natiuitatem ex patre, quę nobis occulta est. Secunda in diluculo propter spiritualem natiuitatẽ, qua vt legitur 2. part. 1. Christus oritur tanquam Lucifer in cordibus nostris. Vltima hora tertia, propter temporalem, visibilemque in carne natiuitatem, quamuis etiam sine intercapedine dici possent omnes. Sed ante lucem non potest dici, nisi vna. Sot. in 4. dist. 13. quæst. 2. Nauar. c. 25. num. 87.

3 Igitur † tantum in die Natiuitatis Domini potest sacerdos missas plures celebrare, nec non etiam primam in noctè. cũ alioquin in die sit semper missa celebranda. Siquidem Christus ipse in hoc sacramento p̃sens est, qui ait. Ioann. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est. Qui quidem dies non debet sumi à media noctè, sed à solis ortu. At neque expectandus est solaris corporalis aspectus, sed aurora, quãdo eius splendor apparere incipit, & decurrit vsque ad meridiem. Potest nihilominus ex priuilegio hora parum tantum anticipari, tum etiam, postponi. Propter causam etiam legitimam, vt causa [illegible] in die festo, quando quis iter [illegible], licet paululo, vel ante auroram, vel post meridiem celebret, & quamuis sine dispensatione id fieret, non condemnarem ad peccatum. Facit glo. in c. fin. de priuil. in 6. secus si anticipatio, vel post[illegible] Sot. dist. 13. q. 2. art. [illegible] circa missas priuatas. Nam

4 missa † solemnis antiquitus etiam habebat sua statuta tẽpora. Scilicet diebus festis post

tertiam.

tertiam de consecr.dist.1.c. nocte. & in profestis post sextam.vt in c.solent ea.dist.& in diebus ieiunij post nonã. Nam in missa recolitur mors Christi, qui hora tertia crucifixus est linguis Iudæorum, hora sexta manibus militum, hora nona expirauit.

5 Ait quoque † Palud. non licet celebrare nisi solutis Matutinis: Hinc Syl.in ver. miss. 1.§.6. inquit, omnes Canonistas asserere, quòd sit peccatum mortale.ita etiam d.Ant. in prima parte suæ sum.tit.1.c.16.§.4. Host. in sum.de celebr.miss.Nauar.de hor.canon.c. 21.nu. 30. licet contrarium teneat Sot. lib. 10.de iust.& iur.q.5.art.4.col.fin. sic dicens: ob causam aliquã celebrare non solutis Matutinis, verbi gratia, vel quia prælatus præceperit, vel ad euitandum scandalum, vt si non esset, qui celebret, nullum est peccatũ, verbi gratia, si veniret aliqua illustris persona, Dux, vel Marchio, aut Episcopus. Si tamen sine vlla necessitate vellet nondum dictis Matutinis celebrare, tunc ob consuetudinem venialis esset culpa, vbi fieri posset commodè, si non prius nocturnum soluetur officium. mihi tamen placet communis opinio: cum idipsum sacerdotibus præcipiatur sub peccato mortali in Missali Romano nouo, vt prius dicant Matutinum, & postea celebrent. Inquit etiam Sotus, ꝙ si quis propter morbum aliquem legitimum haberet iustam excusationem soluendi officium diuinum, potest sacrum facere, quamuis nõ dixerit, neque dicturus sit cæteras horas, ꝙ tamen intellige, modo non possit vtrunq; persoluere, sed tantum sacrum facere.

6 De prima † autem nullus est scrupulus, nam missam soluere priuatim ante Primã, nullum est peccatũ. Imò qui in aurora missam dicere iubetur, melius faceret post missæ celebrationem interesse choro ad Primam, quàm illa ante Primam dicere. Sot.de iust.& iur.lib.10.q.5.art.4.col.fi. verũ si consuetudo esset, vt non celebretur missa ante Primam, intelligenda foret de missa maiori. Nauar.c.25.nu.83.

S V M M A R I V M.

1 *Sacerdos cur sacris illis vestibus ad celebrãdum vtatur, quæ sunt sex, & quid vnaquæque significet.*

2 *Sacerdos aliquem ex vestibus sacris consulto prætermittens peccat mortaliter, item si accedat ad communicandum sine stola, nume.sequen.*

4 *Sacerdos indutus aliqua veste non benedicta, celebrans peccat mortaliter.*

5 *Vestimenta sacra, & altaris paramenta sine peccato tangere licet.*

6 *Corporalia & purificatoria nec à monialibus quidem tangi possunt sine peccato, & ea lauare pertinet ad diaconos.*

7 *Corporalia, vel calicem simpliciter tangere mortale non est, secus si in vsus profanos adhibeantur.*

8 *Casula, vel alius ornatus Ecclesiæ, an fieri possit ex vestibus mulierum.*

9 *Ministris insacratis reliquias in processione an liceat deferre.*

10 *Sacerdotes cum vestibus induuntur, an debeant de præcepto orationes dicere.*

De vestibus Sacerdotis, Cap. XLI.

1 PRimum, † quod requiritur in celebrante, est vestimentorũ ornatus, tum ad repræsentandam Christi passionem, tum ad excitãdos spiritus nostros, quibus efficacius fructum eiusdem passionis percipiamus. vt habetur in Conc. Trid.in eo cuiusque natura.sess.25. igitur vt pontificales prætermittamus, sex sunt sacerdotis vestes, id est, Amictus, Alba, Zona, Manipulus, Stola, Casula. Amictus ergo, si ad passionem spectes, velum illud significat, quo perfidi Iudæi, (vt Mat.26.legitur) faciẽ Christi velabant, dicentes, Prophetiza nobis Christe, qs

2 te percussit? Si vero ad mores, fatetur Christi sacerdos capitis membrum esse, quem proprio cerebro, quo omnes sensus vigent, [illegible] sensibilia hæc omnia, & caduca pro spe æternorum obijcere. Descendit enim amictus super humeros, quibus onus Domini ferre docemur. Alba, sicut & amictus, vestis linea est candida, & munda, quæ latine talaris dicitur, eo quod ad talos vsque descendit. Primum memoria est illius, qua velut stultus ab Herode illusus, remissus est ad Pilatum. Sed quantum ad mores, significat iustitiam, quæ vniuersam virtutem comprehendit, quia in cun-

ctis operibus nostris elucere debet, ob id, quòd totum corpus nostrum tegit. Estque linea, morum floritatem, & gloriæ candorē repræsentans, quem Christus in transfiguratione vestimentis suis exhibuit. Zona, seu cingulum, si ad passionis memoriam referatur, significat aut primum ligamen, quo in horto Dominus captus fuit, aut flagella corpus Christi ambientia. Si vero morum nostrorum sit admonitio, significat castitatem, quæ firmiter esse debet in ministro Eucharistiæ. præcingitur circa lumbos, vt nullis incentiuorum stimulis castitas dissoluatur. secundum illud Luc. 12. sint lumbi vestri præcincti. succingitur ne defluat, vt expeditus ad pietatis opera, nulla ocij lasciuia naufragetur. Succingitur nihilominus alba, ne defluat, per quod omnem superfluitatem à sacerdotis vita excludi oportere penitus demonstratur. Hinc in c. à crapula. & c. clerici officia. de vita. & hone. cle. interdicuntur clericis crapula, & ebrietas, caupone, secularia negotia, alearum lusus, &c. Habet quoque cingulum brachia duo sese complectentia, quod duplicem significat munditiā mētis, & corporis. Post hæc manipulus à læuo brachio pendens secundum ligamen designat, quo Christus fuit columnæ manibus alligatus, qui quidem funis in brachio illo sinistro cordis vicino amorem nobis commemorat, quo ad expianda nostra peccata cruenta flagella pertulit, cui illeo vicarium amorem respondere sacerdos [illegible], cuius gratia flagella huius mundi, tanquā fructus pœnitentiæ tolerare debemus. Atque his quatuor insignibus non solum sacerdos, sed & diaconus, & subdiaconus induuntur. Stola, quæ & orarium dicitur, vinculum tertium repræsentat, quo Christus crucē baiulans, fuit collo ligatus. In moribus vero nostram obedientiam, & iugum Domini, cui collum, quasi loro ligati, submittimus ad portandum crucē Domini, eius vestigia secuti. Hanc autem sacerdos in vtroque humero portat, eandemque super pectus in modum crucis. Quo vtrique signo, & à dextris, & à sinistris prosperis, & aduersis communitum esse docet. Supremum denique vestimentum est Casula, quæ & planeta dicitur, & hæc ab vtroque latere incisa est, designans tunicam Christi inconsutilem, qua exutus, crucifixus est. Sed quantum ad mores, charitatem, quæ ipsum ad crucem perduxit, & in nobis, (vt ait Apostolus) multitudinem operit peccatorum. Dalmatica vero in modum crucis efformata passionem Christi nobis refert. ita Gabr. de cano. mis. lect. 11. & 12. Sotus. in 4. senten. distin. 13. q. 2. artic. 4. Ecce quibus sacratis vestibus sacerdos ad sacrum altare accedit. Nam si ali
2 quam † illarum consultò prætermitteret, tanquam mysteriorum contemptor mortaliter delinqueret. cap. ecclesiastica. dist. 23. qui text. intelligitur intra missarum solemnia. vt inquit Syluest. in ver. sacerdos. vers. quartum. secus si ex obliuione, vel aliqua negligentia. Sot. d. artic. 4. Peccaret etiam
3 † mortaliter, qui acciperet absque stola sacramentum ad communicandum infirmos, vel etiam alios sanos in diebus festis, dum populus exhibetur, nam tunc propter reuerentiam, sacramenti illam debet habere. Turrecre. in d. c. ecclesiastica. num. 5. verum si sacerdotes communionem acciperēt absque stola, vel propter infirmitatem, vel aliā rationabilem causam, non celebrando, non peccarent mortaliter. Addit quoque Card. à Turrecre. ibi, quòd dum sacerdos facit officium Diaconi, non debet vti stola, sicut cū celebrat. argum. text. in c. præcipimus, & q. ibi not. distin. 93. Sed vtetur, sicut Diaconus vti debet, scilicet solum super humero sinistro sub brachio dextro. distin. 25. cap. vnum orarium. ita etiam tenet Sylu. in ver. sacer-
4 dos. vers. 5. Sed † quæritur, quid si sacerdos celebrauerit indutus vestibus, quibus indui debet, & aliqua ex ijs vestibus nondum erat benedicta, an peccauerit mortaliter? Resp. quòd sic, si ex crassa ignorantia, secus si ex obliuione, vel leui culpa, nam tunc tantum
5 venialiter. Item † quæritur vtrum vestimenta hæc sacrata tangi possint à mulieribus, & laicis, & an sit peccatum mortale illa tangere? Summa Rosella, & Angelus, [illegible] refert Syluest. in ver. corporalia. [illegible] quòd possunt tangi [illegible] peccato, quamuis sit irreuerent[illegible] ornamenta altaris, vt sunt pallæ, [illegible] etiam si sint benedicta [illegible] ita se habet consuetudo, [illegible] possint tangi, & hoc tene, quia non est [illegible], sed non reuerentia tā-
6 ta. Quod [illegible] est de corporalibus, & purificatorijs, nam non debet lauari, nec tangi etiam à monialibus, quamuis essent sacratæ. cap.

tæ.cap.sacratas.distin.33.& de consecr. dist. 2. cap. nemo. el secondo. ne fragmenta, vel pulueres Dominici corporis malè tractentur, aut à profanis contingantur.d.c.nemo.& idem de purificatorijs, quibus interdũ stillæ sanguinis imbibuntur, & reliquiæ corporis adiunguntur, sed ministri, scilicet Diaconi habere debent nouam peluim, & aquam in sacrario proijcere, scilicet saltem quantum ad primam lotionem, si autem sunt lota, possunt per moniales reparari, si sit consuetudo.ita Syluest. in ver. corporalia. quæst.1. & in ver.fœmina.q.3.

7 Simpliciter tamen illa † tangere, aut calicem,* nullatenus est peccatum mortale, imò si absit contemptus, aut non est veniale, aut leuissimum, sed vsus eorum profanus est genere suo mortalis, vt si quis auderet calice consecrato in mensa profana vti, aut corporali, tanquam nasistergio, aut vestibus sacris tanquam torneamentis. Sot. in 4.senten.dist.13.quæst.2.art.3. col. antepen. Hinc inquit text.in cap.ad nuptiarum.de consecr. dist.1.Ad nuptiarum ornatum diuina ministeria non præstentur, ne dum improborum tactu, vel pompa secularis luxuriȩ polluuntur, ad sacrificium tanti ministerij videantur indigna, & ratio est, quia quod semel Deo est dicatum, ad humanos vsus non est amplius transferendum. Hinc glo.in d. cap.

8 ad nuptiarum, arguit,† quòd ex veste alicuius Dominæ non debet fieri casula, vel aliquis ornatus Ecclesiæ, sed cõtrarium habet consuetudo, legum interpres, quæ quotidie ex vestibus profanis fiunt sacræ per Pontificalem benedictionem. Sic templa idolorum conuersa sunt in Ecclesias, & multȩ domus profanæ.ita Syluest.in verbo, testis.

9 [An † vero liceat ministris insacratis sacra altaris vasa, vbi sunt reliquiæ, portare in processione? dic quòd non, nisi tantum ijs, qui ab Episcopo fuerint ordinati Subdiaconi.cap.non liceat.dist.23.

10 Rursum † quæritur, an teneantur de prȩcepto sacerdotes cum vestibus sacris induũtur, orationes dicere sub peccato mortali. Respondet Nauar. de celebrat. miss. libro 3. consil.2.quòd sic.in duobus casibus. Primus, si illas omitteret ex contemptu. glo. in cap. quis autem.distin.10.Secundus, quãdo omitteret omnes absque contemptu, sed scienter, deliberate, & absque causa, secus autem si per incogitantiam, aut obliuionem, vel aliam causam probabilem, aut si vnam, vel alteram illarum omitteret scienter, absque tamen contemptu: cum in omni materia paruitas rei excuset à mortali. per ea quæ supra.in 1.lib.cap.13. de scientia Confessarij tradidimus.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos celebrare debet in Ecclesia, & super altari consecratis, & quȩ in altari prȩterea requirantur.*

2 *Pallæ siue tobaliæ altaris possunt esse non benedictæ, & etiam in vsum profanum conuerti, & quot esse debeant. numero sequen.*

3 *Corporale, & purificatorium, qualia esse oporteat.*

Corporali immundo, vel purificatorio, vel calice vtens, peccat.

4 *Altare portatile, quod, & quale sit.*

5 *Reliquias Sanctorum in altari consecrato esse oportet, & quare.*

6 *Celebrari missa quibus in locis possit, vel etiam extra Ecclesiam. nu.9.*

7 *Oratorium, quid ab Ecclesia differat.*

8 *Sacerdos celebrans extra Ecclesiam consecratam peccat, fallit tamen duobus in casibus.*

10 *Missa celebrari in mari, in flumine, in Ecclesia interdicta, vel pullusa, nullo modo potest.*

11 *Sacerdote celebrante, si sanguis emittatur in Ecclesia, pergat ne, an desistat sacerdos. vide.*

De ijs, quæ sunt necessaria Sacerdoti celebrare volenti. Cap. XLII.

1 RVrsum † debet sacerdos consecrare in Ecclesijs ab Episcopo consecratis. capitu. 1. capitulo sicut. capitulo nullus.de consecrat. distin. 1. vel benedictis, & ita videtur esse vsus Ecclesiæ; & hoc propter reconciliationem, si forte

forte fuerint violatæ.vt inquit Sot. in 4.sen. dist.13.quæst.2.artic.3.col.9.& nos infra sub eodem præcepto: præterea in altari consecrato, lapideo, integro. non enormiter fracto.c.altaria.c. placuit. de consecrat.dist.1.c.
2 quod in dubijs.de consecra.eccle. Quod† debet esse ornatum duabus pallis, quæ extendi debent super altare, in quibus extenditur immediatè corporale, quas in necessitate non oportet esse benedictas, imò tali casu sufficiunt, si pallæ, alias tobaliæ, sint laicorum, quibus deinde ipsi vti possunt, quia non sunt ad cultum diuinum deputatæ, sed pro necessitate ad tempus assumptæ.ita Syl. in ver.benedictio. quæst.5. Corporale vero, & purificatorium oportet, vt sint benedicta. verum si lauantur, non est opus noua benedictione, nec purificatoria. Sylu. in ver. corporalia. quæst. 2.cum formam non perdant, etiam si discedat amydum, & reponatur. Et
3 † vtrunque horum debet esse de syndone munda, & de lino puro e terra procreato, atque contexto. c. consulto. de consecrat. dist. j.Alias celebrans cum corporali immundo, vel purificatorio, aut calice, peccat mortaliter.c.2.de custo.Euchar.Caie. in sum. in ver. missa.Sylu.in ver. vasa. vbi extendit ad oratoria, corporalia, vestimenta ministrorum, & pallas altaris. Et debent esse ipsæ pallæ, seu vestes, quibus altare cooperitur, ad minus duæ, excepto corporali, in repræsentationem sanctissimæ Trinitatis, & sufficit, quod sit vna duplicata.Sylu.in ver. corporalia. & in ver.missa.1.quæst.2.vers.secundum.si vero altare non esset consecratum, saltem de-
4 bet celebrare † in altari portatili consecrato, quod est paruus lapis continens in se foramen cum consecratione, & signo superposito, & hoc altare debet esse tantæ latitudinis, & longitudinis, secundum Petrum de Palu.scilicet, lapis in capsula, quòd in ea capi possit pes calicis, & hostia consecrata saltem, quod sint super lapidem pro maiori parte, & ita sacerdos celebrando debet tenere panem, aut calicem super lapidem saltem pro maiori parte.argum.text.in c. concedimus.de consecrat.distin.1. quod notat Sylu. in verbo altare.nume.1. Et hæc intelligenda sunt de altari, quod vulgò dicitur portatile, quia portatur in via. In quo tamen altari [illegible] debent Sanctorum
5 reliquiæ, † quorum vita abscondita est cum Christo in Deo.vnde de consecra.dist.1.cap. placuit.habetur: Placuit vt altaria, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyris condita probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsunt, si fieri potest, euertantur. quãuis canon ille non est ita vsu necessarius, nisi vbi huiusmodi reliquiæ haberi possint. ita Sot.in 4.sen.dist.13. q. 2.artic. 3.col. 10.

6 Colligitur† ergo ex ijs, quod regulariter non licet celebrare nisi in domibus ab Episcopo, consecratis.cap.nemo.de consecra.distin.1.vel saltem in domibus benedictis, vel in capella benedicta in altari portatili consecrato, vel etiam si esset domi oratorium ab Episcopo benedictum.vt habetur in Côc. Triden.sess.22.c.quanta cura.

7 [Quid† vero differat oratorium ab Ecclesia: Dic, quod Ecclesia est, vbi constituta est certa dos pro rectore, clericis, & alijs necessarijs.de consecr.dist 1.nemo. Oratorium vero est, quod non est dotatum, nec ædificatum ad missam celebrandum, sed ad orandum.de consecr.dist.1.vnicuique.& istud oratorium si fit ad celebrandum, non potest fieri sine auctoritate Episcopi, si ad orandum sic.vt in Auth.vt null.orat.dom.§.1.coll.5.& tunc, quando fit ad orandum, non censetur locus sacer, vel religiosus, quia si hodie oratorium, cras poterit esse camera. potest tamen de licentia Episcopi quandoq; ibi celebrari, verbi gratia, in necessitate, vel quãdo non est Ecclesia vicina. de consecra. dist. 1.vnicuique.& c.si quis. Non tamen æquum est, vt det talem licentiam in maioribus solemnitatibus, seu festiuitatibus.de consecr. dist.1.c.1.clericus.& c.si quis. ita dom.Ant. in c.fin.de censibus.]

8 Sed quæritur, An† sacerdos consecrando extra Ecclesiam consecratam, vel benedictam, peccet mortaliter? Respon.quod sic.d. cap.sicut, cap.vnicuique. de consecr.distin.1. modo duo concurrant, primum, quod non sit necessitas: secundum, quod non sit petita licentia ab Episcopo. Quãuis hodie per Conc. Triden. non liceat Episcopis illam concedere, sed tantum Cardinalibus, de concessione expressa Papæ, & ita seruatur Romæ, vt inquit Nauar. de priuil. cons. 16.lib.5. Verum credimus, quod sicut existente necessitate etiam sine licentia Episcopi poterat absque peccato sacerdos celebrare in domo non consecrata, neq; benedicta, altari, alijsque

que

que necessarijs interuenientibus.c.concedimus.de consec.dist.1.Sylu.in ver.missa.1.q.8.ver.secundum. ita posset etiam hodie post dictum Concilium, quia non videtur per hoc derogatum per dictum Concilium, & per consequens illi adherendum. Quod no-
9 ta † pro Terris, in quibus frequētissimæ supplicationes fiunt ad aliqua parua eremitoria, præ quorum foribus solet dici missa, vt ab omnibus audiatur. & in primis missis sacerdotum, ad quas maxima multitudo, quā Ecclesia capere non potest, solet conuenire, & in missis, quæ celebrantur sub diuo. i. in campo, vel in tentorijs, vel in domibus priuatis: quamuis in locis, vbi vel mensa, vel lectus sternitur, nisi ob grauem iacentis infirmitatem, vt communionem suscipiat, inde-
10 centissimum est celebrare. Vel etiam † in exercitu Christianorum maximo, quia cōmunicare debent, quibus imminet periculum mortis. In nulla tamen necessitate licet celebrare in mari, vel in flumine, vbi probabiliter, effusio sanguinis timetur. Syl. in ver.missa.1.q.5.Sot.dist.13.q.2.articu.3.col.7.Nauar.c.25.nu.81.& seq.

Nec etiam licitum est celebrare in Ecclesia polluta, vel interdicta, durante interdicto, sub pœna irregularitatis.cap. is, qui. de senten. excom. lib. 6. Polluta vero Ecclesia quando dicatur, & an requiratur, vt sit notoria, vide infra in tertio præcep.c.47.

11 Et quid si sacerdote † celebrante fit rixa in Ecclesia cum sanguinis emissione, an sacerdos debeat à celebratione desistere, vel missam prosequi? Respon. quod si cœptus est canon, debet missam prosequi, alias debet proficisci, & ingredi sacristiam. Sot. qui supra.artic.3. & 4. Vel posset, si Ecclesia esset tantum benedicta, & fieret rixa cum sanguine ante inchoatum canonē, sacerdos aspergere aqua benedicta Ecclesiam, & prosequi missam.cap.fin.de consecr. eccl. vel alt. Sot. qui supra.

S V M M A R I V M.

1 *Sacerdoti, quæ sint necessaria in celebratione missæ.*

2 *[illegible] quot personæ interesse debeant.*

3 *[illegible] lus, & sine ministro quis, an [illegible]*

4 *[illegible] cum patena consecratus, chrismate vnctus, ex auro, argento, vel stanno esse debet.*

5 *Sacerdos celebrando rubricam missæ seruare debet tam in dictis, quam in factis, & esse nudo capite.*

6 *Sacerdos debet habere intentionem faciendi, quod fecit Christus in prolatione verborum consecrationis.*

Quæ debet Sacerdos seruare celebrando. Cap. XLIII.

1 SAcerdos † celebrando secundum communem opinionem prius debet persoluere horas matutinas: nam de prima, si esset aliqua consuetudo, vel constitutio contraria, vt prius dicatur, debet intelligi de missa maiori, vt supra diximus. Debet etiam habere sacras vestes, vt supra.c. 8. Præterea debet habere lumen. c. fin.de celebrat.miss. aliàs esset peccatū mortale, quia deponitur sacerdos, vt ibi, quod lumen potest esse ex oleo, vel seuo, melius autem est, vt sit ex cera.iuxt.tex.in c. cleros. dist.21.ibi, à deportandis cereis.& ita habetur in praxi. sufficit etiam vna candela ex necessitate præcepti, sed indecens est, & ideo duæ apponuntur.

2 Debet † etiam habere duos præsentes, de consecra.distin.1.cap.hoc quoque. Hinc sacerdos pluraliter loquitur audientibus, dum ait: Dominus vobiscum, & gratias agamus, & cætera. non ergo decet, vt cum vno tantum ministro celebret, quod intelligitur de missa maiori, nam in missis priuatis sufficit vnus minister, qui gerit vicem totius populi catholici, qui tamen non debet esse mulier. capitu. 1. de cohab. cler. & mul. Syluest.in ver.missa 1. quæstio. 2. vers. secundum.

3 Vtrum † autem si quis esset solus in eremo, posset absque ministro celebrare? Respondetur, quod sic, in vrgenti necessitate, verbi gratia, si magnum esset festum, & aliū sacerdotem sacrum facientem audire non posset, alias non ita dom. Ant. de Butr. in c. 2.de vita & honest.cler.nume. 11.Sot.distin. 13.quæstio.2.artic.5.colum.10. qui inquit, quod cum hæc sint de iure positiuo, posset cum dispensatione eremita solus celebrare.

Habere

4 Habere † etiam debet calicem cum patena consecratum, & chrismate per vnctum, & nec licet in hoc Episcopo dispensare. Syl. in ver. Missa. 1. vers. secundum. Calix vero cum patena debet esse ex auro, aut ex argẽto, aut saltem ex stanno, vt habetur in c. vt calix. de consecra. distin. 1. Qui autem aliquid istorum prætermitteret, si absit scientia, & contemptus, non peccaret mortaliter. arg. text. in cap. fin. de celeb. miss. in fin. Non enim tenetur sacerdos explorare vasa, an sint consecrata, vel vtrũ linteola sint ex lino, & an subtus ara lapidea lateat. Sot. dist. 23. q. 2. artic. 3. in fin.

5 Debet etiam sacerdos celebrando † seruare ordinarium. seu rubricam missę tam in dictis, quam in factis, quia sunt plena mysterijs, & habere debet librum saltem continentem canonem, Te igitur. vsque ad communionem, sub peccato mortali. Nauar. c. 25. num. 83. vers. 18. Debet etiam capite nudo totum sacrum peragere. de consec. dist. 1. cap. nullus Episcopus. Quare graue peccatũ esset aliter facere: nam priuatur ille sacerdos communione, nisi forsan ex rationabili causa [illegible] dispensaret. Syluest. in ver. missa. [illegible] quæst. 2. art. 4. [Quinimo etiam [illegible] tione, modo causa sit iusta, & [illegible] dicti D. Tho. 2. 2. q. 147. art. 4. [illegible] publicata causa, [illegible] lo nihil [illegible] ita Nauar. lib. 3. de cele. miss. com. 4.]

6 Rursum † debet habere intentionem faciendi, quod fecit Christus, & facit Ecclesia, quando vult proferre verba consecrationis, vel si religiosus est, secundum intentionem sui prælati. Potest enim, qui præest obligare ad celebrandum suos subditos, secundum suam intentionem, quando in conuentu sunt multæ, & continuæ obligationes. Syluest. in ver. missa. 1. q. 2.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos celebraturus, ieiunus esse debet à media nocte citra, & quale debet esse eius ieiunium.*

2 *Sacerdos [illegible] intenta mente.*

3 *Sacerdos, de quo in cap. si constiteris. de accu sat. quare administratione Ecclesiæ priuatus fuerit.*

4 *Cibum à media nocte citra sumens, si communicet, peccat, fallit duobus in casibus.*

5 *Sacerdos, qui post consecrationem recordatur se aliquid comedisse, sacramẽtum perficere, & sumere debet.*

6 *Eucharistiam in modum viatici, an liceat infirmo vltra semel recipere.*

7 *Sacramenti reliquias aliquas inueniens sacerdos in altari, vel etiam hostiam sacram in linteolis, idque post communicationem, quid agat.*

8 *Sacramenti post sumptionem, an statim liceat comedere.*

Quando cibus præassumptus impediat sumptionem Eucharistiæ. Cap. XLIIII.

1 POst hæc † requiritur, vt nullum [illegible] potum sumat post [illegible] noctẽ elapsam c. nihil. 7. quæst. 1. cap. liquido. de consecrat. distin. 2. c. ex parte. de celebr. miss. c. sacramento. de consecrat. distin. 1. etiam si illa essent medicinalia, vel alterius cibi, & potus, in quacunque minima quantitate. Nauar. cap. 25. num. 75. vers. 13. nam contrafaciens peccaret mortaliter, nisi deglutiret aliquid in dentibus insertum, quia tunc non traijceret per modum cibi, sed per modum saliuæ. Vel si deglutiret aquæ guttam, lauando os, non ex [illegible] aliquam particulam rei, gu[illegible] diceretur ieiunus; mo[illegible] [illegible] quæst. [illegible] Syluest. in ver. Eucharistia, [illegible] Nauar. cap. 25. num. 75.

2 Sed † quæritur, quid [illegible] pia somni [illegible] plurimum [illegible], an [illegible], vel [illegible] Respondetur [illegible] celebr. miss. [illegible] e Christi corpus sumi, [illegible] digestus, tamen veritas [illegible] rium: nihil enim refert quantũ ad rationem præcepti somnus, aut indigestio: refert autem quantum ad perturbationem

tionem mentis, quam patiuntur homines, propter vigilantiam, vel indigestionem, ex quibus si mens multum perturbetur, homo redditur ineptus ad sumptionem huius sacramenti. D. Tho. 3. part. q. 8. artic. 8. ad 5.

3 Et † nec obstat text. in c. si constiterit. de accus. vbi sacerdos ob vinolentiam, quia in c... ...auerat, & altera die nulla præmissa dormitione missam cantauerat; administratione Ecclesiæ fuit priuatus. Haud enim, vt vulgares putant, quia post cibum non dormierat, condemnatus fuit, sed vel propterer, quòd post mediam noctem cibum sumpserat, vel propter vinolentię turpitudinem. Dom. Ant. de Butr. in d. c. ex parte. quem sequitur. Sot. dist. in. 12. quæst. 1. artic. 8. col. 6.

4 Sed vt † ad principalem quæstionem reuertamur, peccatum est mortale post cibũ, & potum media nocte elapsa sumptum celebrare, vel communicare. Fallit tamen hęc regula in multis casibus, quorum primus est de infirmis, qui statim communicandi sunt post cibum, si de eorum salute dubitetur, vt habetur. in c. presbyter. de consecrat. distin. 2. Excipitur etiam sacerdos, qui errore seductus aquam pro vino infundit calici, quã post deglutionem sensit esse aquam, nã tunc debet apponere aliam hostiam consecrandam iterum cum calice, dicens, Qui pridiè, &c. per text. in cap. nihil. 7. quæst. 1. D. Thom. 3. part. sum. quæst. 83. artic. 6. ad 4. & non obstat, quòd non sit ieiunus, quia præceptum de perceptione sacramenti, maioris est ponderis, quàm quod hoc sacramentum à ieiunis sumatur. vt per D. Thom. Debet etiam

5 † perficere sacramentum, & illud sumere sacerdos, qui post consecrationem recordatur aliquid comedisse, vel bibisse, quod etiam procedit ante consecrationem, si graue scandalum timeretur. quamuis non sit ieiunus. D. Tho. qui supra. ad 2. Nauar. cap. 25. num. 75. versic. 13.

6 [Sed quæritur, † An liceat sanctissimum Eucharistiæ sacramentum pluries infirmo in eadem infirmitate recipere? Respon. quod non, regulariter, quia prohibitio de non cõmunicando post cibum eodem die est præceptum, accipere viaticum secunda vice in eadem infirmitate est consilij, propter quod non licet præceptum transgredi. argum. cap. quod præcipitur. 14. quæst. 1. nisi diu ægrotaret, & laberetur tempus, intra quod ratione voti, vel pœnitentię, vel legis particularis, quali tenentur monachi. de quibus in clem. ne in agro. §. sanè. de statu mona. teneretur iterum cõmunicare: vel si tam diu ægrotaret, vt prudentis viri arbitrio tam ferè teneretur de consilio, & honestate communicare. ac 1. 2. vice. Nauar. lib. 3. de celeb. miss. cons. 10.]

7 Pariter † si post sumptionem sacramenti reliquias aliquas in altari reperit, potest, imò debet illas sumere. licet acceperit purificationem, antequam de ipsis aduerteretur. Quod intellige, modo paruula interuenerit morula, tum quia ratione paruitatis sic seruari non possunt, sed faciliter amitterentur: tum quia in ipso casu, ex quo est in actu purificationis, & recollectionis reliquiarum, quicquid fit, dicitur fieri in continenti, quasi simul sumeret omnia. per ea, quæ not. in cap. olim. el primo. de rest. spol. Syluest. in vers. missa. 1. quæstio. 2. vers. quintum. & in vers. Eucharistia. 3. quæst. 8. si tamen magnas hostias sacerdos in linteolis inueniret, consilium esset illas in pixide in crastinum reseruare. & ita procedit text. in cap. tribus. de consecra. distin. 2. idest in magna quantitate, & ex interuallo. Sot. dist. 12. quæstio. 1. artic. 8. in fin. Item licet sacerdoti, si particula hostiæ adhæsit palato, sumere haustum vini, quod potest deglutiri ante eandem particulam, & ita non ieiunus. Syluest. in ver. Eucharistia. 2. quæstio. 9. vers. octauum. sicut accidere potest in Parasceue, quando particula hostiæ consecratæ cum vino non consecrato sumitur. Sotus, qui supra.

8 Postremo † videndum est, post sacramentum assumptum, debet ne aliqua mora interuenire inter sumptionem sacramenti, & reliquos deinde cibos. Respondetur, quòd quantum ad præcepti necessitatem attinet, potest à sacristia sacerdos ad prandium ire; & hoc ad tollendos scrupulos quorundam nolentium cibos sumere, donec species sint digestæ: sufficit enim mora illa, quæ interuenit, scilicet post communionem oratio gratiarum actionis. Nec obstat. text. in c. tribus. de consecra. distin. 2. quia canon ille est abrogatus. Sot. dist. 12. quæst. 1. artic. 8. col. 5.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Operis cuiuslibet boni, triplex distinctio, & virtus, & quæ vniuscuiusque sit.*

2 *Sacrificij valorem triplici modo lucrantur ij, quibus debetur valor specialis.*

3 *Boni aliquid faciens extra charitatem, gradum gratiæ, non de condigno, sed de congruo, acquirit.*

4 *Sacrificij valorem offerentes, quomodo lucrentur per modum satisfactionis.*

5 *Valor impetrationis, qui.*

6 *Missæ valor, quomodo tum finitus, tum infinitus esse possit.*

7 *Missa triplicem habet rationem, sacramenti, sacrificij, & orationum.*

8 *Missa, ratione sacramenti sumentibus, ratione vero sacrificij, omnibus offerentibus prodest.*

9 *Missa maiorisne valoris sit celebrata à bono, quam à malo. & nu. 14. & 15.*

10 *Suffragia quo ad valorem operis operantis, duplici modo considerantur, & quibus.*

11 *Suffragia, quæ fiunt, dicunturve proprio nomine, à statu ipsius agentis virtutem capiunt.*

12 *Suffragia nomine Ecclesiæ totius operata per peccatorem effectum suum sortiuntur non obstante statu operantis. & numero 15.*

13 *Suffragia per sacerdotem operata, vt instrumentum, à statu committentis vim accipiunt.*

16 *Sacerdos vnica missa, an pro pluribus satisfacere possit.*

17 *Sacerdos obligatus alicui dicere missam, si non ei applicat totam partem, quam tenetur, peccat.*

18 *Sacerdos obligatus distinctè sacrificare pro duobus, ambobus non satisfacit vna missa.*

19 *Eleemosynas accipientes pro dicendis missis, si eas integrè non dicunt, magno in periculo versantur.*

20 *Presbyter, qui quotidie celebrare tenetur aliqua in Ecclesia, peccat accepta eleemosyna pro missis, si pro omnibus celebrat.*

21 *Sacerdos celebrare pro multis potest, si vnica obligatione promisit.*

22 *Sacerdos obligationibus distinctis obligatus celebrare, quibus casibus possit.*

23 *Patrum S. Benedicti priuilegium circa missas celebrandas.*

An Sacerdos vnica missa possit pro pluribus satisfacere. Cap. XLV.

PRo decisione huius quæstionis cõsiderandum est primo, secundum Scotum. quodlib. 20. nempe cuiuslibet operis
1 † boni, & meritorij triplicẽ esse valorem, generalissimum, specialissimũ, & specialem, qui est medius inter vtrunq;. Est enim valor generalissimus totius Ecclesiæ, & omnibus Christi fidelibus conuenit, & adijcitur secundum propositionem illam, Sanctorum communionem, idest, participationem omnium bonorum, de qua loquitur Propheta, Particeps ego sum omniũ timentium, &c. Psal. 118. Specialissimus, qui applicatur ipsi oranti, & ieiunanti, aliudve opus simile facienti. Specialis autẽ, qui mẽdius est, competit personis, pro quibus oratur, vel celebratur. Hanc distinctionem, vt vtilem admodum ad percipiendum valorem suffragiorum Ecclesiæ, sequuntur frequentissimo omnium consensu Theologi post Scotum. præsertim Adrianus. quodlib. 8. articu. 4. Gabriel. in canon. missæ. lect. 25. Sotus in senten. distin. 3. quæstio. 2. artic. 1. & lib. 9. de iusti. & iure. quæstio. 2. articu. 2. Couar. in capitu. alma mater. part. 1. §. 5. num. 5. de senten. excommun. lib. 6. vers. cæterum.

2 Secundo, isti offerentes, † vel pro quibus offertur sacrificium, vel ieiunatur, aut oratur, quibus debetur valor specialis, lucrantur valorem sacrificij triplici modo, videlicet per modum meriti, satisfactionis, & impetrationis. Per modum meriti, id est, quod ex parte operis operati, id est, ipsius sacrificij altaris lucror ego tot gradus meriti, pro quibus in alia vita totidem gradus gloriæ mihi debentur. Exemplum, sum in gratia, facio bonum opus, consequor valorem meritorum ad vitam æternam. Si
3 vero † extra charitatem sum, & mortali affectus culpa, aliquid boni faciendo gradus gratiæ non acquiro de condigno, sed

bene

bene de congruo, Deus facit, vt illud bonum opus sit dispositiuum ad gratiam,& ad alia plura vtile. vt notatur per glo. in capit. quid ergo.de pœn. distin. 3. & per Cardin. à Turrecre.in cap. nihil. de consecra.distin.5. & in capit. primum consolatio.§.quanquam bonorum.artic.2.de pœn.distin.3. & per Syluest.in ver.charitas.quæst.8.

4 Per modum satisfactionis † lucrantur etiam offerentes valorem sacrificij, verbi gratia,facio ego bona opera. Hæc sunt satisfactoria, quia per illa consequor remissionem pœnæ de peccatis commissis. Sed quia in satisfactione magis atenditur affectus offerentis, quàm quantitas oblationis. Vnde & Dominus dicit. Luc. 21. de vidua, quæ obrulit duo æra, quod plus omnibus misit. ideo quamuis valor huius sacrificij ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendū pro omni pœna, tamen fit satisfactoria oblatio huius sacrificij illis, pro quibus offertur, secundum quantitatem suæ deuotionis.& non pro tota pœna.ita D. Thom. in 3. par.sum.q.79.artic.5.

5 Vltimus † est valor impetratorius, quia vel de congruo per hanc oblationem impetratur ijs, pro quibus offertur aliquod bonum temporale, vel facilior illustratio mētis,vel vnum ex ijs,de quibus per text. & gl. in d.c.quid ergo. vel de cōdigno satisfactio de peccatis.

6 Tertio † præmitto, quòd valor missæ duplici modo considerari potest, scilicet,vt est valor infinitus,& vt est valor finitus. Infinitus est, quando attenditur victima: finitus vero est, quando attenditur actio, siue modus offerēdi sacrificium.vnde quamuis missa possit dici infiniti valoris,quatenus est victima,quæ offertur Deo, quæ infiniti est valoris:tamen quia cōsideratur, vt actio quędam, siue modus offerendi, est finiti valoris,quia actio sacerdotis,& applicatio sacrificij est valoris finiti. Et non obstat, quòd prima oblatio facta in Cruce est infinita: hoc namque ideo est,quia ab ipsomet Christo fuit facta,nunc autem ab homine.

7 Quarto † præmitto, missam habere triplicem rationem, videlicet sacramenti, sacrificij,& orationum,& precum. Primo habet rationem sacramenti, idest valet vt sacram entum, in quātum sumitur altaris hostia à sacerdote,& consecratur, vel sumitur à communicantibus, vel cum conseruatur in custodia, vel cum defertur ad infirmos, vel in publicis supplicationibus.capit.sanè. de celebr.miss.capitu.1.de custo.Euchar.Secundo loco habet rationem sacrificij, dum offertur à sacerdote, & sacrificium consistit in oblatione, igitur effectum sacramēti habet missa in eo,qui sumit, effectum autem sacrificij in eo,qui offert, vel pro quibus offertur.ita Diuus Tho.3.part.quæst. 79. art. 5. Habet etiam rationem, dum intelligibili voce profert sacerdos collectas Sanctorū Epistolam,& Euangelium.

8 Missa † ergo ratione sacramenti prodest tantum sumentibus, ratione sacrificij prodest omnibus offerētibus. Quo vero ad orationes, & preces valorem habet à deuotione,& affectu sacerdotis orantis; & eorum, quorum nomine oratur. Deciditur ergo ex

9 ijs quæstio,Missam, † vt sacramentum est, valorem & proprium effectum habere ex opere operato, & sic ex institutione Christi, eodem modo si fiat à malo sacerdote, quo si fieret à bono.text.est in capit.intra.1. quæstio.1.quia operatur suum effectum absque meritis operantis. Et tamen quo ad sacrificium, propter deuotionem,& affectionem offerentis,maioris valoris esse missam optimi sacerdotis,quam mali. sic sane infertur missam,qua ex parte sacrificium est,maioris valoris esse vno tempore, quam alio, quando videlicet, est maior sanctitas,& charitas in Ecclesia, à cuius deuotione valor ipse assumit, quod in specie notat Gabriel. de canon. mis. lect. 26. col.6.quem sequitur Couar.in dicto capit.alma.prima parte.§.5. nume.6.

10 Vltimo † notandum est, quod suffragia quo ad valorem operis operantis sunt dupliciter consideranda. Primum enim, vt dicuntur,& fiunt proprio nomine, alio modo, in quantum sunt alterius. Quod dupliciter contingit: vno modo, vt dicuntur,& fiunt nomine totius Ecclesiæ: alio modo, quando quis agit, vt instrumentum alterius priuati committentis alteri orationes, aut sacrificia.

11 Etenim † quo ad primum, suffragia valorem accipiunt, & effectum consequuntur à statu ipsiusmet, qui orat, ieiunat, aliudve suffragium, & opus exequitur. Nam si is sit extra charitatem, nullo modo dicta

dicta suffragia possunt sibi esse meritoria, nec alteri prosunt quo ad satisfactionem.

12 Quod † si secundo modo suffragia considerentur, idest vt peccator suffragia faciēs gerit personam totius Ecclesiæ, Sicut sacerdos cum dicit in Ecclesia exequias mortuorum, & quia ille intelligitur facere, cuius nomine, vel vice fit, vt patet per Dio. in 13. cap. celest. Hie. inde est, quod suffragia talis sacerdotis, quamuis sit peccator, defunctis prosunt.

13 Alio modo † considerantur dicta suffragia, quatenus agit sacerdos, vt instrumentum alterius priuati sacrificia delegantis, & tunc, quia opus ministerij est magis principalis agentis: inde est, quod quamuis ille, qui agit, vt instrumentum alterius, non sit in statu merendi, actio tamen eius potest esse meritoria ratione principalis agentis, sicut si seruus in peccato existens quodcunque opus misericordiæ facit ex præcepto domini sui charitatem habentis: Ita si aliquis in charitate decedens præcipiat sibi suffragia fieri, vel alius præcipiat charitatem habens, illa suffragia valent defuncto, & si illi per quos fiant, in peccato existant. Verum magis valerent, si in charitate essent, quia tunc ex duabus partibus illa opera meritoria essent. ita Diuus Tho. in quarto senten. distin. 45. quæst. 2. artic. 1. Ad tertiam quæstionem. Sequitur Couar. qui su-

14 pra. nume. 8. ex quibus † verbis Diui Thomæ concluditur missam, quatenus consideratur, vt opus operatum, sicut sacrificium altaris, & sacramentum. Et quia sacramenta ex seipsis efficaciam habent absque opere operantis, ideo non minus valere missam Sacerdotis mali, quam boni, quia vtrobique idem conficitur Sacramentum. ita Diuus Thom. in 3. parte. quæstio. 82. artic. 6. Secundo colligitur, quod si valor missæ consideratur ex parte operis operantis, id est, ipsius sacerdotis, vel eius, pro quo offertur, & tunc si sacerdos in oratione, quam dicit in missa, repræsentat personam suam, si est in peccato mortali, nullo modo sibi est meritoria, nec alteri, quatenus ex parte sacerdotis: quamuis is, pro quo offertur, sit in gratia, mereatur ex parte sua.

15 At si valor † missæ consideretur ex parte opus operantis, idest ipsius sacerdotis, vt gerentis personam totius Ecclesiæ, & tunc quantum ad hoc non solum est fructuosa oratio sacerdotis peccatoris in missa, sed etiam omnes aliæ orationes, quas facit in ecclesiasticis officijs, in quibus gerit personam Ecclesiæ, licet aliæ eius orationes priuatæ sint infructuosæ. secundum illud Prouer. 28. Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. ita D. Tho. 3. part. quæst. 82. artic. 6. His sic prælibatis, Respon. ad quæstionem.

16 An sacerdos vnica † missa possit pro pluribus satisfacere? Et dico, quòd cum valor suffragiorum Ecclesiæ quo ad satisfaciendum per applicationem finiti esse valoris diximus, in princ. constat suffragium factum pro pluribus non tantum prodesse cuilibet ex illis, quantum si pro eo tantum fuisset exhibitum.

17 Hinc † dicimus, quod sacerdos, qui est obligatus pro aliquo dicere missam, si ei non applicat totam illam partem, quam tenetur applicare, sed alios adiungit, peccat mortaliter, & non satisfacit. Cuius ratio est, quia licet in Sacramento Eucharistiæ sit plenitudo omnis gratiæ, & meriti spiritualis, quinimo contineatur Christus, qui est gratia increata, & infinita, tamen quo ad fructum conferendum tam in ratione satisfactionis, quàm boni gratuiti collationis constituit ipsum limitatè. Diuus Tho. ab omnibus receptus in dicta quæst. 79. art. 5. Gabr. de canon. miss. lect. 27. Syluest. in vers. Missa. 1. quæstio. 9. vers. quantum ad primum. latè Sotus. de iust. & iure. lib. 9. quæstio. 2. artic. 2. Couar. qui supra. Nauar. cap. 22. num. 92. & nume. 110. vers. 25. Hinc inferuntur aliqua corollaria. & primum.

18 Obligatus † celebrare pro duobus, obligationibus distinctis, non satisfacit, celebrando vnam missam pro duobus. Sot. qui supra. habetur in Concil. Triden. sess. 25. cap. contingit. vbi pluribus obligationibus vnica missa minimè satisfieri asserit.

19 Hinc † infertur, in maximo periculo versari eleemosynas accipientes pro missis celebrandis, si non integrè dicantur: nam fraus est in iungendo alios, cum bonum sic applicandum, quia determinatum est & finitum, diuisum in partes, cuilibet parti minuitur. Exemplum de nummo argenteo, qui si pluribus distribuitur, minus vnicuique contingit. Syluest.

in

in verbo, missa. Quare alios adiungendo fraudem, & dolum, & furtum committunt, atq; tenentur ad restitutionem. Sed an possit satisfieri per collectas? de iure dicendum est, q non, quamuis possint excusari propter consuetudinem. Sylu. in verbo, missa, prima. q. 10. tum propter tacitum offerentium consensum, cum audire soleant tales missas, & non contradicant. argumento eorum, quæ dicit Nauar. in c. 25. nu. 92. in fine.

20 Infertur † secundò, q presbyter amouibilis, qui quotidie celebrare tenetur in aliqua ecclesia, præter vnũ diem in hebdomada, q si recipit eleemosinas p 10. vel 20. missis, si celebrat pro oíb. in ecclesia, peccat mortaliter, & iniq; agit: cum quotidie sit obligatus celebrare pro illo benefactore, qui eleemosinas reliquit: q si nescitur cui applicanda sit obligatio, in dubio recurrendum est ad fundationem, vel institutionem ecclesię, vel beneficij; q si nescitur, recurrendum est ad mentem illorum, qui operas conduxerunt. Igitur talis sacerdos non poterit pro alijs celebrare, si tantum eo die, quo non tenetur ibi celebrare, Et non pro omnib. sed

21 tantum pro vno, q si † promisit vnica obligatione celebrare pro multis, tunc poterit. Gabriel, qui supra. Sylu. in verbo, missa, prima. quæst. decima.

22 Excusari † tñ poterit sacerdos, qui obligationib. distinctis obligatus est celebrare, & primo ob impossibilitatem celebrandi pro quolibet specialiter: puta, si collegium saluo officio ad quod est institutum, non potest omnibus distincte satisfacere.

23 Hinc † patres nostri Benedictini priuilegium obtinuerunt à Romano Pontifice, Sixto IIII. q quibuscunq; verbis vtantur legantes, vel testantes, seu alij imponentes, & acceptantes missas, intelligantur ij tales ad participationem tantum admissi, & non ad totum missæ effectum. Verum vt conscientiæ saluentur, & fraus quoq; in futurum caueatur, vtile esset vt in nouis missarum institutionib. expresse, & intelligibiliter temporalia conferentib. hæc declarentur. Gabr. qui supra. Excusari etiam potest à mortali in multis alijs casibus, per Sylue. in verbo, missa. primo. q. 2. sacerdos ille, qui promisit sigillatim dicere missam pro quolibet, dicendo vnam pro omnibus.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos si vel ante, vel post consecrationẽ animaduertit hostiam corruptam, vel non triticeam, quid agere debeat.*

2 *Sacerdos imprudenter duas sacrans hostias, ambas sumere debet.*

3 *Vinum sine aqua consecrare, peccatum est, valet tamen consecratio.*

4 *Sanguis si cadat in terram, vel super aliquid aliud, quid celebrantem agere oporteat.*

5 *Sacerdos si post sumptionem hostiæ, in calice nihil, aut solam aquam deprehendit, quo modo sacrificio satisfacias, ne à populo intelligatur.*

6 *Humor in calice remanens summa reuerentia tractandus, & pariter prima ablutio, quæ vino fit, reuerenter sumenda.*

7 *Hostiæ particula in calice existens post sumptionem, decentius vino infuso sumitur.*

8 *Sacerdos, pluribus hostijs consecrandis acceptis, præmanibus vnam tenens, & consecrans, cæterarum oblitus omnes consecrat.*

9 *Sacerdos celebrans, qualem intentionem habere debeat circa hostias plures consecrandas.*

10 *Verbis consecratorijs addens, detrahens, vel immutans, vel omittens aliquid in missa, an peccet.*

11 *Sacerdos si non recordetur se dixisse, quæ communiter in celebratione dicũtur: quidnam agat.*

De defectibus Missæ. Cap. XLVI.

1 PRima. Sacerdos, † qui ante cõsecrationem aduertit hostiã esse corruptam, aut non triticeam, remota illa aliam apponere debet, & canonem iterum incipiat, & prosequatur missam. Si vero aduertit post consecrationem, ante tamẽ sumptionem, posita alia à consecratione incipiat. i. ab illis vetbis. Qui pridie. Et illam priorẽ hostiam, i. corruptam, vel nõ triticeã sumat post sumptionẽ corporis, & sanguinis: aut tradat alijs sumẽdã. At si aliã hostiã corruptã, vel triticeã sũpserit, nihilominus de-

bet aliam hostiam consecrare, & sumere, quia præceptum de perfectione sacramenti maioris est ponderis, quàm q̃ à ieiuno sumatur. D. Tho. 3. par. sum. q. 83. ar. 6. ad 4. Sed si hoc contingeret post sumptionem sanguinis, apponi debet noua hostia cum vino, & aqua, & facta prius oblatione prosequatur sacerdos, ne sacrificium remaneat imperfectum. per tex. in c. nihil. 7. q. 1. quia inmane fit sacrificium, si non perficitur hoc sacramentum. D. Tho. ibid. & Missale Roma.

2 Secunda. Si inaduertenter † putans sacerdos se consecrare vnam hostiam, si postea reperiuntur duæ, debet vtramq; sumere, quia vtraq; est consecrata, cum intentio sacerdotis debeat adaptari ad materiam præsenté.

3 Tertia. Solum † vinum sine aqua consecrare peccatum est mortale, licet valeat cõsecr. c. 1. cum gl. de consecr. dist. 2. ideo sacerdos dẽt prospicere, q̃n Diaconus ponit vinũ, & ipse apponere dẽt aquã, quæ sufficit, vt sit vna gutta, vel duę. Gab. de cano. miss. lect. 35.

4 Quarta. Si sanguis † cadit in terram super tapetum, vel scabellum, tũc tabula lambatur lingua; & tabula radatur, si non fuerit tabula, vt non cõculcetur, locus corradetur, & consumetur, & cinis intra altare condatur. Si super altare stillauerit sanguis, sorbeat minister stillam. Si super linteum, linteamina, quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. c. si quis per negligentiam. de consecra. dist. 2. D. Thom. 3. par. q. 83. art. 6.

5 Quinta. Volens post † sumptionem hostię sumere sanguinem, si aduertit, nihil, vel solã aquam ibi esse, debet sc̃dm Scotum. dist. 18. accedere ad cornu altaris, quasi ablutionẽ accepturus, & sumpto vino, & aqua, quæ remansit in calice, redire ad medium altaris, & ibi cõsecrare, incipiens ab illis verbis, Simili modo. & prosequens vsq;, Vnde & memores, &c. alijs prætermissis, ne populus ꝓpter moram errorem intelligat: & sic sanguinem Domini cum reuerentia accipere, & mox purificatione accepta reliqua prosequi. Nauar. c. 21. num. 91.

6 Sexta. Debet † sacerdos humorem in calice remanentem post sumptionem sanguinis cum magna reuerentia tractare, quousque exsiccetur, quia ibi est sanguis Domini nostri Iesu Christi, & ideo prima ablutio facienda est vino, & est sumẽda summa cum reuerentia. c. ex parte, de celebr. miss.

7 Septima. Sacerdos, † qui sumpto sanguine vidit aliquid hostiæ in calice remanere, licet possit eam digito orę calicis ad mouere, & ante infusionem vini sumere; decentius tamen vt vinum infundere, & simul cũ particula hostiæ sumere. Nauar. qui supra.

8 Octaua. Qui † multas hostias consecrandas accipit, sed in consecratione memor tantum illius hostiæ, quam in manibus tenet, profert verba consecrationis, omnes consecrare dicitur: quia & si non habeat intentionem actualem, alias consecrandi, habet tamen virtualem manantem ex actuali, quã habuit, quando accepit consecrandas. Abbas comm. receptus, in c. si sacerdos. de offic. ordin. Sylu. in ver. Eucharistia. 2. q. 6. in fine.

9 Hinc † Gabr. de cano. missæ. lect. 88. inquit, quod sacerdos, quando celebrat, debet habere intentionem consecrandi omnes hostias, quas in conspectu ante se positas habet ad consecrandum, nulla habita ratione numeri, vel dum plures particulæ sunt consecrandæ, debet ponere maiorem particulam cum minoribus, vt dum consecrare voluerit, simul offerantur oculis hæ, & illæ, quod etiam per signa conuenit hæc fieri, vt sic omnes simul signentur.

10 Nona. Sacerdos, † qui diminueret, vel adderet aliquid de forma consecrationis, etiã minimum, peccaret mortaliter. Et si per ipsam verborum immutationem verba idem non significarent, non conficeret sacramentum. Si tamen omitteret aliquid notabile ipsius Missę studiosè, vt Euangelium, vel Epistolam, peccatum esset mortale, nisi esset aliquod minimum. Syluest. in ver. missa. 1. q. 2. versicu. 3.

11 Decima. Sacerdos † si celebrando non recordatur se dixisse ea, quæ in celebratione communiter dicuntur, non debet propterea turbari: si tamen certo scit, vel probabiliter constat se omisisse aliquid eorum, quæ sunt de necessitate sacramenti, idest, formam consecrationis, resumat illam, & cętera etiam per ordinem: sed si non sunt de necessitate sacramenti, non resumat, sed procedat vlterius. D. Tho. in 3. par. sum. q. 83. arti. 6. ad 5. & Missale Romanum.

SVMMARIVM.

De expositione Missæ breui. Cap. XLVII. §. 1.

1 MIssa † alia dicitur pro defunctis, alia pro viuis, alia pro Sanctis. Missa pro Sanctis terminabitur per, Ite missa est: quia ad æternam illam gloriam inuitamur, in qua Sancti requiescunt. Ideo dicitur, Ite missa est. i. Hostia à patre nobis missa est, ideo festinate ingredi in illam æternam patriam. Finis verò missæ pro

viuis est. Benedicamus Domino. quia ecclesia sancta nos hortatur, qui sumus in hac peregrinatione, vt iugiter Deum benedicamus. iuxta illud Psal. 113. Nos, qui viuimus, benedicimus Domino. At in fine missæ pro defunctis, eis optamus requiem: hinc terminatur per Requiescant in pace.

2 [Sed quæritur, † quare alij pro defunctis faciunt tertium, quidam septimum, alij trigesimum, alij quadragesimum, vel centesimum, vel anniuersarium diem. Respon. ꝙ hi, qui seruant tertium diem, habent respectum ad Trinitatem, vel ad Christi Resurrectionem, qui tertia die resurrexit. de sum. Trinit. cap. 1. resurrectionem cum Christo, mortuis peroptantes. Qui vero septimum faciunt, optant eis quietem septimæ ætatis, quæ cum octaua currit, vel stolam animæ, & corporis: septenarius enim constat ex ternario, & quaternario numero. Trinarius pertinet ad animam, quæ est irascibilis, concupiscibilis, & rationabilis, vel propter suas tres dotes: Quaternarius vero ad corpus, quod cōstat ex quatuor elementis, vel propter suas dotes quatuor, quas habebunt, ad quod accedit de celebrat. miss. in quadam. Alij faciunt trigesimum, qui constat, ex duobus quindenarijs: quindenarius autem ex septenario, & octonario. per septenarium intelliguntur patres veteris testamenti, qui septimum diem, septimam hebdomadam: septimum mensem, septimum annum cælebrabant. Per octonarium vero intelliguntur patres noui testamenti, qui octauum diem Dominicæ Resurrectionis, idest diem Dominicum, & octauas Sanctorum seruant, & celebrant. Per primum autem quindenarium intelligitur præsens vita patrum vtriusque testamenti, per secundum futura vita. Qui ergo seruant trigesimum, optant mortuis, vt sicut in hac vita fuerunt in fide cum patribus vtriusque testamenti, ita sint cum eis gloriantes ęternaliter in futura. Qui autem quadragesimum seruant, repręsentant Dominicam sepulturam, optantes mortuis vitam habere cum Christo, qui quadraginta horis iacuit in sepulchro, computata hora nona, in qua emisit spiritum; & vltima hora noctis, in qua resurrexit. Centesimum verò facientes optant mortuis æternam beatitudinem, quæ per centenarium, vltra quem non est numerus designatur. Hi vero, qui anniuersarium faciunt, optant mortuis vitam æternam, quæ est sine fine, & quasi annus in se reuoluitur, vel quia ibi est identitas, & nulla varietas inuenitur. De hoc tertio, septimo, trigesimo, quadragesimo, & anniuersario loquitur tex. in cap. nullus. dist. 44. & in cap. nullus. de consecra. dist. 5. & cap. quia alij. 13. q. 2. vbi Ambrosius ponit exordium horum dierum, vnde sumpserit.]

Missam quis instituit. §. 2.

3 MIssam † instituit Dominus noster Iesus Christus, quando panem, & vinum in corpus, & sanguinem transmutauit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, &c. & tunc sacerdotes instituit. Iacobus tamen frater Domini, & Basilius Cęsariensis addiderunt missæ celebrationem. capit. Iacobus. de consecr. dist. 1.

Quæ præcedunt missam. §. 3.

4 COnfessio, † altaris osculatio, & thurificatio missam præcedunt, quibus tria significantur, per quæ fideles redduntur digni ad celebrandum. Primum est purgatio peccatorum, secundum membrorum cum capite vnio, tertium celebrantis, & assistentium deuota oratio. Quo ad primum, sacerdos sacris vestibus ornatus statim coram astantibus peccata vniuersè confitetur, percutiendo pectus exemplo Publicani. Secundo osculatur altare, significans, quòd Christus, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, sacram sibi Ecclesiam copulauit, vnde habetur in Cant. Osculetur me osculo oris sui. Osculo siquidem os ori coniungitur. Et in Christo non solùm est humanitas vnita diuinitati, verum etiam sponsa ecclesia sponso Christo est copulata, secundum illud. Esa. 61. Induit me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam mobilibus suis. Tertio sequitur thurificatio, qua significatur deuotio, & oratio celebrantis, & assistentium directa ad Deum, iuxta illud. Psal. 140. Dirigatur oratio mea, sicut incēsum in cōspectu tuo Domine. Ita Gabr. de canó. miss. lec. 15.

Egressio

5 ## Egressio † Sacerdotis de sacrario ad altare. §. 4.

DEsignat Christum, qui assumpta carne in mundum intrauit, Ceroferarij, qui dicuntur à deportandis cereis, ad legēdum Euangelium, aut ad sacrificium offerendū, iuxta text. in cap. cleros. legem, & prophetas designant; Diaconus, & Subdiaconus Apostolos, & 72. discipulos.

Vbi missa celebranda. §. 5.

SAcerdos vestibus sacerdotalibus indutus, de quibus supra diximus, debet consecrare in altari consecrato, lapideo, integro, non enormiter fracto. cap. altaria. cap. placuit. de consecrat. distinct. 1. cap. quod in dubij. de consecr. eccles.

Altare, quare dicitur, & quis inuentor. §. 6.

6 ALtare † dicitur, quasi alta ara, ratione situs, quia eleuatum est supra terram, & Noe primum altaris ritum exhibuisse creditur. Gen. 8. Debet autem altare esse ornatum duabus pallis, [ad repręsentandum vtrunque testamentum, scilicet vetus, & nouum: quia sicut vna mappa tecta est sub alia in altari, sic antiqua lex sub noua tegitur. Itē duæ mappæ videntur sufficere propter duo linteamina reperta in sepulcro Christi, vnum ad caput, & aliud ad pedes. Vnde versus. Altaris binas tradit Petrus fore pallas. Quæ pallæ vna cum corporali debent esse consecratæ.] De syndone munda de lino puro, terreno procreato, atque contexto. c. consulto. de consecra. distinct. 1. De lino puro, propter corpus Dominicum omnino purum ab omni macula, terreno, ob corpus Saluatoris passibile, & mortale de corpore terreno Virginis assumptum. Additur de lino procreato, atq; contexto, idest panno lineo multiplici tunsione ad candorē perducto, quo notatur Christus, qui mul-
7 tiplici cruciatu peruenit ad gloriā † si vero altare non sit consecratum, saltem sit tabula consecrata, quæ sit lapidea, licet capsula vbi compaginatur tabula, non refert vtrum sit lapidea, vel lignea. At capsula debet esse tam lata, & longa secundum Pet. de Palude, q̃ in ea possit capi pes calicis, & hostia rotunda. [Qui quidem calix debet esse consecratus; quæ consecratio fit in superficie. Hinc fit, q̃ si calix argenteus consecratus deauretur, indiget consecratione: Secus creditur, si deauratio caderet propter vsum. Nec est simile in calice deaurato, sicut in pariete Ecclesię, qui decrustatus indiget reconsecratione. glo. in c. Ecclesijs. de consecr. dist. 1. Sed in perditione auri, quod ita subtiliter ponitur, non deletur sic ista consecratio in superficie ipsius, quin remaneat in argento. & ita seruat consuetudo. Similiter si amittat formam suam consecratur. arg. c. 1. de consecra. eccle. vel alta. quia destructa forma, iam non est calix. Hostia etiam debet habere has qualitates. Et primo debet esse pura, non mixta aliquo liquore, ad designandum corpus Christi natum de Virgine immaculata, & pura. Secundo debet esse triticea, quæ indicat Christum, qui comparatus est grano frumenti. Tertio debet esse tenuis, ad designādam magnam Christi abstinentiam: Qui cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurijt. Matth. 4. Quarto debet esse rotunda. Nam, vt rotunditas caret principio, & fine, sic etiam in Deitate non potest dari principium, neq; finis. Quinto est, vt sit alba, & non nigra, ad significandū corpus Christi mundissimum. Sexto, vt non sit tumida, & inflata, ad notandum Christi humilitatem; quia ad Philip. c. 2. dicitur de eo: Humiliauit semetipsum. Item debet esse arcta, & stricta: tum ad significandum Christi paupertatem; vnde de seipso inquit, Vulpes foueas habent, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet: Tum quia, qui dignè vult percipere corpus Domini, debet ambulare per viam arctam, & non latam, quæ ducit ad perditionem.] Rursum altare debet tempore celebrationis esse præfulgidum lumine. c. si. de celebrat. miss. Et rationabiliter, quia tractatur de illo, qui ignem venit mittere in terram, & quia ipse est lux mundi.] Reprę sentat etiam sanctissimam Trinitatem. Nā in candela sunt tria. cera, lichnus, & ignis. quæ tria in candela accensa denotant tres personas ipsius Trinitatis. Personam Patris per ceram: Personam Filij per lichnum, seu filum, quod inuoluitur cera. Sic Chri-

stus fuit inuolutus, & inclusus in ventre virginali. Et personam Spiritus sancti per ipsam flammam, seu ignem, qui dicitur Fons viuus, Ignis, Charitas. Candela autem quæ fertur in solemnitate Purificationis Mariæ, aliud significat: nam indicat tria, quæ in Christo fuerunt: Scilicet carnem Christi, quæ nata est de Vergine sine corruptione, sicut apes ceram gignunt sine alterutrorum commixtione. Ignis autem, siue lumen significat Diuinitatẽ: quia Deus noster, ignis consumens est. Lichnus vero in cera latens, significat animam Christi candidissimam in carne latentem.]

Sacerdos, cur dicitur: & quid significent tres gradus in altari. §. 7.

8 Dicitur † sacerdos, vel sacra dans, vel faciens, id est consecrans, vel exhibens sacramenta. 21. distin. cap. cleros, vel sacerdux, idest alios per optima vitę exempla ducens. [Et in diuinis eloquijs sacerdotes aliquando Dij, aliquando Angeli vocantur, cap. sacerdotibus. 11. q. 1. Nam per Moysem de eo, qui ad iuramentum deducendus est, dicitur: Applica illum ad Deos, id est ad sacerdotes. Et rursum scriptum est: Dijs non detrahes, scilicet sacerdotibus. Et Propheta ait: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Vocantur etiam lumen mundi. cap. Sacerdotes. dist. 93. omnium patres, & magistri. cap. quis dubitet. dist. 96. eorum ministerio, & non aliorum corpus Christi consecratur. 95. dist. ecce ego. ext. de sum. Trinit. & fide cath. cap. 1. §. firmiter. vbi solus Sacerdos, qui ritè fuit ordinatus secundum claues Ecclesiæ, sacramentum conficere potest. Hinc sacerdotalis ordo dignitati regali præeminet. cap. duo sunt. dist. 96. q; in illo veteris testamenti populo antiquo declaratur manifestè, vbi primum à Deo Sacerdotium institutum est, postea verò per sacerdotium regalis potestas, iubente Domino ordinata est. Potuisset enim Deus si voluisset per seipsum vocare Saulem, & sibi dare potestatem regalem, sed voluit hoc fieri per Samuelem: Insinuans potestatem terrenam dependere ab Ecclesiastica, & sibi debere esse subiectam, vt inquit glo. in extr. com. 1. de maio. & obedien. ver. quod etiam. Hinc hanc dignitatem Cōstantinus Imperator considerans, cum contra Episcopos libelli accusationis fuissent oblati, illos conuocans, libellos, quos acceperat, incendit, dicens; Vos Dij estis, à vero Deo constituti: Ite, & inter vos causam vestram discutite; quia dignum non est, vt iudicemus Deos. Et tandem Christus ipse Dominus eis reuerentiam exhibuit, dum leprosos remisit. 1. q. 1. nonne. Cum ergo tanta reuerentia debeatur, hinc collige argumentum contra Episcopos, qui osculantur manus Regum. Sed si Episcopus Comes sit, osculari debet: cum alij magnates faciant hoc ex consuetudine. 10. dist. certum. & cap. suscipitis. Domi. in c. duo. di. 97.] Debet ergo sacerdos tribus gradibus ascendere ad altare, quod debet esse in eminentiori loco. Primus gradus munditia est castitatis, secundus fortitudo, tertius rectitudo intentionis. his ergo gradibus studeat sacerdos se præparare.

De introitu Missæ. § 8.

Introitus, missæ principium dicitur. Missa
9 † habet tres partes principales. Principiũ orationis, quod est vsque ad epistolam: Medium, celebrationem ipsam, quæ permanet vsq; ad post communionem: Finem, gratiarum actiones vsque in finem. Prima pars continet populi præparationem, quæ versatur circa laudem diuinam, quæ fit in introitu, secundum illud Psal. 49. Sacrificium laudis, &c. Et sumitur vt pluries cum psalmis, vel cum psalmus cantatur, quia vt Dionysius dicit in cap. 3. de eccle. hier. psalmi comprehendunt per modum laudis, quicquid in sacra Scriptura continetur. Versus significat opera, vnde ideo dicitur versus, quia ꝙ canitur, debet poni in opus. Sequitur gloria, quia post opus danda est gloria sanctissimę Trinitati. D. Tho. 3. par. sum. q. 83. ar. 4.

Cornu dexterum altaris, quid significet. §. 9.

10 Dum canitur † introitus, sacerdos dicit in dextera parte altaris, quia Christus prius venit ad Iudæos, qui significatur per dexterum cornu altaris, propter verum cultum Dei.

Quare

Quare Sacerdos osculatur altare facto signo crucis. §. 10.

AD insinuandum, quòd per osculum, quod est signum pacis, ostendatur, quod per crucem Deo reconciliati sumus.

11 Quid significent † ministrantes post tergum sacerdotis. §. 11.

DIscipuli Domini fugam figurantes, vel dantes cæteris exemplum retrocedendi, ne cuiusquam voce, vel aspectu sacerdotis intentio distrahatur. c. sacerdotum. de cõsecr, dist. 2.

Kyrie eleison, significatio. §. 12.

SIgnificant secundam populi præparationem per humilitatem: nam idem sonat, quòd Miserere, vel significant præsentis miseriæ commemorationem, dum misericordia petitur, & dicitur nouies propter nouem ordines Angelorum. D. Tho. 3. par. q. 83. art. 4. & quod iteratis vicibus dicatur. Concil. Vasensis. can. 3. celeb. anno 450. iussit. & Hugo. lib. 2. de offic. eccl. ait. Sylu. circa annum Domini 320. primum idiomate Græco suscepisse.

Gloria in excelsis Deo, quid significet. §. 13.

PRæparatur tertio populus per rectam intentionem, quæ ad cœlestem patriam dirigenda est, & hoc fit per Gloria, &c. quod canticum chorus prosequitur sacerdote inchoante. [Hunc Angelicum hymnum Thelesphorus Papa, qui sedit sub annum Domini 140. cani iussit in nocte Natiuitatis. Symmachus postea adiecit, vt in omnibus diebus Dominicis, & in festis martyrum præcipuis caneretur, quod perpetuò vsu receptũ est. Qui à sacerdote est inchoãdus ante medium altaris, quia dum medium silentium tenerent omnia, natus est in medio, id est, pro hominibus Christus Iesus. Repræsentãs etiam quod Angelus Christi natiuitatem pastoribus annuntians stetit in medio eorũ. Item ad notandum, quod Christus dicitur Mediator inter nos, & Deum. distin. 10. quoniam. Sed Chorus hymnum prosequitur, dicens: Et in terra, &c. quia in hoc gerit personam multitudinis, de qua dicitur in Euangelio: Subito facta est cum Angelo multitudo dicentium. Et in terra pax hominibus, &c. de consecr. dist. 1. c. Nocte.]

Quare Gloria, tantum dicitur in solemnitatibus. §. 14.

QVia solemnitatem cœlestem repræsentat solemnitates præsentis vitæ. D. Tho. qui sup. vel Gloria repræsentat cœlestem gloriam, ad quam tẽdimus post pręsentem miseriam, intermittitur in officijs luctuosis, quæ ad commemorationem miseriæ pertinent.

Oratio, siue collecta, quid. §. 15.

12 SEquitur † oratio à sacerdote pro populo fusa ad Deum, vt digni habeantur populi tantis misterijs. Collecta dicitur, quia sacerdos quasi colligens intentionem populi ad Deum porrigit. Terminatur per Dominum, [& cætera, ad significandum id, quod ipse Christus in Euangelio dixit, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Orat enim sacerdos ad Deum patrem, vt per filium suum, qui Dominus noster est æqualiter sicut pater, oratio perficiat. Hinc enim est, quod oratio generaliter ad patrẽ dirigitur, & terminatur nomine filij. Non enim per aliam viam ad nos ęterna Dei beneficia possunt decurrere, quàm per eum, qui est mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus. 10. distin. quoniam. Et sumptum est hoc ex epistola ad Romanos, vbi dicitur, Gloriemur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum. Nemo enim vadit ad patrem, nisi per me. Collectas vero in numero impari dicendas esse ait Innocentius quæ regulariter non debent excedere numerum septenarium, vt dicit Rationale Diuinorum. Terminarique solent vel per Dominum. vel per eundem, vel qui tecum, &c. Nam quandoque dirigitur sermo ad patrẽ, non habita mentione de filio, neque de Spiritu Sancto. & tunc terminatur per Dominum nostrum, &c. Quandoque oratio dirigitur ad patrem habita mentione de filio ante finem ipsius orationis, & tunc dicitur in fine. Per eundem Dominum nostrum: vt in

illa oratione, Deus, qui de Beatæ Mariæ. At si mentio fiat de filio in fine: vt in illa, Deus, qui salutis æternæ. Et tunc subijcitur immediatè, Qui tecum. siue Per eundem. Si vero in oratione, quæ dirigitur ad patrem, fit mentio de Spiritu Sancto: & tunc dicitur. In vnitate eiusdem Spiritus Sancti: Vt in il la, Deus, qui corda fidelium .&c. ita Raymundus in sua summu. tract. 3. de collectarum numero.]

Dominus vobiscum, vel Pax vobis. §.16.

13 DOminus † vobiscum, sumitur de Ruth. cap. 2. [vbi Boos humanissimus, & pijssimus vir, seruos conductitios comiter hac formula salutabat, dicens eis. Dominus vobiscum. Responderunt autem, Benedicat tibi Dominus. Angelus Godeonem frumenta excutientem his verbis salutat. Dominus tecum virorum fortissime. Raphael seniorem Tobiam hoc sermone conuenit. Gaudium sit tibi semper. & Gabriel Beatissimã Deiparam salutat, Aue gratia plena, Dominus tecum.] vel Pontifex dicit, Pax vobis, gerens typum Christi, qui sic allocutus est discipulos post resurrectionem, & vertit se ad populum quinquies, propter quinque apparitiones Christi in die resurrectionis. Sed septies salutat, quinquies se vertendo ad populum, & bis versus altare, propter septiformem gratiam Spiritus Sancti, quam populo optat. Archiep. Flor.

Epistola, & quare sedendum. §.17.

14 PEt † epistolã fit instructio populo Christiano, quæ quidẽ fit in ecclesia per subdiaconum, est sedẽdum: quia doctrina Christiana in silẽtio, & quiete audienda est. Præmittitur ante Euangelium, vt cunctis aperiatur Prophetarum vaticinia, & Diui Ioannis Baptistæ præconium doctrinam Euangelicam prænuntiasse.

Vertit subdiaconus faciem ad altare. §.18.

15 QVia † omnis lex, & Prophetia ordinabatur ad Christum, qui significatur per altare. Dicitur subdiaconus, quia subiacet præceptis leuitarum: at quæ sint eius partes, habetur in cap. cleros. distin. 21. c. perlectis. distin. 25.

Graduale, & Responsorium quid. §.19.

16 POst † lectam epistolam cantatur à choro Graduale, quod significat profectum virtutum; quia debemus ascendere de virtute in virtutem; deinde dicitur Responsoriũ: quia debemus respondere ijs, quæ audiuimus in epistola.

Alleluia, quare dicitur bis. §.20.

17 ALleluia Latinis sonat, laudate Dominum, & † significat spiritualem exultationem, & dicitur bis, propter gaudiũ exultationis capitis, & membrorum, & propter stolam animæ, & corporis.

Tractus quid. §.21.

TRactus dicitur in officijs luctuosis, & diebus ferialibus, qui significat spiritualem gemitum, & miseriam præsentis incolatus.

Officium Diaconi. §.22.

18 DVm canitur † Graduale, Diaconus accipit per manum subdiaconi calicem præparatum; & dum canitur Graduale, & Alleluia per chorum, ipse componit, idest extendit mensam Domini, & prius explicat corporale. Per corporale, in quo ponitur corpus Christi, intelliguntur linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Christi. Per Calicem, sepulchrum, nam sicut in eo continetur corpus, & sanguis Christi, ita in sepulcro corpus Christi realiter cõtinebatur. Per patenam, lapis: nam sicut illa ad tegendum calicem, sic lapis ad claudendum ostiũ monumenti. Per altare, crux Christi: nam sicut in altari consecratur sacramentaliter corpus, & sanguis Christi, sic in cruce realiter immolabatur. Et hoc potest meditari Diaconus, dum mensam tendit. Consideret quoque se esse ministrum Christi. Et quemadmodum magni Regis minister debet esse formosus in specie, intelligens in discretione, fidelis in opere: sic perspiciat, si ipse sit formo-

formosus per munditiæ puritatem, morum honestatem, & vestitum, idest virtutum varietatem. si sit discretus, intelligens Domini voluntatem, & seruitij congruitatem; si sit fidelis, seruans gloriam de bonis operibus soli Deo. Videat, si sit leuita, idest assumptus de terrenis ad cœlestia, vt possit dicere cum Apostolo Nostra, conuersatio in cœlis est.

De Diacono, qui canit Euangelium. §.23.

19 CIrca finem Alleluia. Diaconus † genua flectens ante altare dicit. Munda cor meum, &c. qua oratione completa assumens librum in manibus, genibus flexis à sacerdote benedictionem dicens. Iube Domine benedicere & dicit verbo diminutiuo, & nō Domine: quia quæritur benedictio ab homine, cuius opera imperfecta sunt. Tunc dicto à sacerdote. Dominus sit in corde tuo, &c. ipse Diaconus accensis luminaribus à Ceroferarijs, in signum lætitiæ demonstrandum, vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. cap. cleros. di-
20 stin. 21. legit † Euangelium versus Aquilonem, & in sinistra; quia doctrina euangelica ordinatur ad expellendum diabolum, & in sinistra, quia per Euangelium transiuit ad gentes per sinistram significatas. Et signat se in fronte, ore, & pectore, quia corde, & ore debet profiteri fidem Christi, & nullo timore, aut verecūdia, (quarum affectionum signa maximè in fronte solét apparere,) à libera Christi confessione debet deterreri.

21 Quid significat † lectio Euangelij. §.24.

PErfectam populi instructionem per doctrinam Christi in Euangelio contentam. Debet autem audiri stando, vt promptitudo notetur ad seruandam fidem Christi: capite nudato, ad insinuandam magnam reuerentiam. capit. apostolica. de consecra. distinct. 1. [cum sint verba Christi. Hinc etiam fit, quòd Magnificat. Nunc dimittis. & Benedictus. debeant cantari stando, quia sunt deprompta ex Euangelió. Luc. 1. cap. 2.]

Credo, quare dicitur post Euangelium. §.25.

ET quia Christo credimus, tanquam diuinæ veritati, secundum illud Ioan. 8. si veritatem dico, &c. lecto Euangelio Symbolum fidei cantatur, in quo populus ostendit se per fidem Christi doctrinæ adhærere. Et cantatur in festis beatæ Virginis, & Apostolorum, qui hanc fidem fundauerunt. [Non autem in festis Martyrum, Confessorum, & Virginum, nisi Sancti illi essent Ecclesiæ patroni, vel festa contingerent in die Dominica.]

Offertorium. §.26.

22 POst Symbolum † sequitur Offertorium, de quo fit mentio in capit. omnis Christiano. de consecra. distinct. 1. quod ideo dicitur, quia cum mentis iubilo debet cantari, & ea quæ offeruntur, cum cordis lætitia debent offerri: quia iuxta Apostolum. Hilarem datorem diligit Deus.

De pane, aqua, & vino, quæ sunt in hoc sacramento. §.27.

AQua significat fidem, quæ latet, & nutritur in aquis; vinum, quod lætificat, & accendit spem; panis, qui confirmat, & reficit charitatem; quæ tria sunt necessaria ad salutem sumenti. Vel aliter. In pane, qui corroborat, intelligitur pater, qui est fortitudo omnium nostrum. In vino, quod lætificat, filius, qui est gaudium nostrum. In aqua, quę mundat, spiritus Sanctus. Vel in pane, fortitudo charitatis; in aqua, munditia castitatis, in vino, quod accendit, rectitudo intentionis. hæc sunt necessaria ad altare, vt sine ijs cum salute nemo accedere possit. D. Tho. in Opusc. 66. c. 2. de offic. sacerd.

Quid est, quòd mittitur aqua in calice. §. 28.

23 DEinde † mittat aquam in calice, quod fit triplici ratione; tum quia Christũ ita fecisse creditur, tum quia è latere eius aqua simul cum sanguine exierit, quod sacramentum hac mixtione recolitur; & cum aqua in Apoc. Ioannis cap. 6. populi intelliguntur, ipsius populi fidelis cũ capite Christo vnio repræsentatur. cap. cum Marthæ. §. quæsiuisti. de celebrat. miss. Concil. Triden. sessio. 22. cap. 7.

Deinde oblato calice incensat. §. 29.

24 THurificat † sacerdos altare, & in modum crucis thuribulum circumducit, quatenus thuris incenso, & crucis signaculo diabolicæ fraudis conatus execretur, ne contra sacerdotem, vel sacrificium aliquo modo præualeat. Gabr. de can. miss. lect. 17. vel ob reuerentiam tanti Sacramenti incensatur, vt per bonum odorem repellatur, si quid corporaliter praui odoris in loco fuerit, quod possit prouocare horrorem. Diuus Thom. tertia parte sum. quæst. 83. artic. 5. ad secundam.

Quare bis incensatur altare. §. 30.

25 ALtare † bis incensatur; quia Christus à Maria Magdalena bis vnctus legitur. Primo pedes vnxit. Luc. 22. Secundo caput, dum fracto alabastro vnguentum effudit super caput eius. Marc. 14. & repleta est tota domus odore vnguenti; propter qđ sacerdos vndique totum altare incensat; designans, quòd factum hoc vnique respersit ecclesiam. Ex qua quidem vnguenti perditione Iudas occasionem accepit Dominicæ proditionis, qua Dominus Iudæis crucifigendum tradidit, cuius memoria in hoc sacrificio celebratur. Gabr. lect. 27.

Quare incensato altari cæteri incensantur. §. 31.

26 ALtare † significat Christum, incensum repræsentat effectum gratiæ, qua sicut bono odore Christus plenus fuit, ecce odor, &c. & à Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum. 2. Corinth. 2. ita odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco, & ideo vndique thurificato altari, per quod Christus significatur, thurificantur omnes per ordinem.

Quare Sacerdos ante Missæ principium lauat manus, deinde etiam in medio, dicens: Lauabo inter innocentes manus meas, &c. §. 32.

27 REspondeo, † quòd hoc fit duplici ex causa, primo ob reuerentiam tanti Sacramenti, vnde debet fulgere manuum corporali munditia, sicut aliqua preciosa tractare nunquam consueuimus, nisi manibus ablutis. Secundo, illa extremitatum ablutio significat etiã à minimis peccatis mundationem, & ideò secundum Albertum, qui primo ad missam se parans, lauat se ab iniquitate, modo sacrificium oblaturus etiam à venialibus se purgat reliquiis, dicens cum Propheta, Lauabo nõ inter peccatores, sed inter innocẽtes manus meas, & non pedes quia manus, cum sit organum organorum, omnia opera attribuuntur manib. D. Tho. 3. par. sum. q. 83. art. 5. Gabr. qui supra.

Orate fratres. §. 33.

28 DEinde † sacerdos conuertit se ad populum, dicens: Orate fratres. Memorans illud Aposto. Hebr. 5. Quoniam & ipse circũdatus est infirmitate, & ita vt homo infirmus indiget Ecclesiæ adiutorio.

Secretæ quare dicuntur orationes. §. 34.

ORationes ideo dicuntur secretæ, ne missæ officium vilescat, sic omnib. patefactum. Tum, vt deuotius oret sacerdos, ne habeat occasionẽ placere populo in prolatione verborum; tum ad significandum orationes Christi in secreto factas tempore passionis. Arch. Florent. tertia parte sum. tit. 13. §. tertio.

De

De præfatione. §.35.

29 Finitis orationibus † Sacerdos inuitat populum ad præparationem ad tam mirificum sacramẽtum,& hoc per laudem, per mentis erectionem, dicens: Sursum corda: quia nihil animus tunc debet quicquam cogitare, quàm id solum, quod precatur. de de consecr.dist.1.c.quoniam. Secundo præparat per gratiarum actionem,dicens: Gratias agamus Domino Deo nostro. Tertio Deum implorat ad laudem suscipiendam, ostendens debitum laudis,dicens: Verè dignum,ratione dominij,vnde subditur: Domine sancte. Iustum, ratione paternitatis. Hinc sequitur Pater omnipotens: Aequum, ratione deitatis. Inde dicit, æterne Deus. Salutare,ratione redemptionis. Per Christum Dominum nostrum. Quandoque additur aliqua laudis materia secundum congruentiam solemnitatis, verbi gratia. Et te in assumptione, quam inuenit Vrbanus Papa: nouem tamen ponuntur in cap.inuenimus. de consecrat.dist.1. Præponitur etiam exemplum laudis in Angelis,dum subditur: Per quem maiestatem tuam. Quarto populus laudes exollit diuinitatis assumens Angelorum verba. Sanctus, Sanctus,&c. humanitatis Christi,dicens cum pueris Hebræorum; Benedictus, &c. D.Thom.in 4.senten. dist.18.in expos.tex.col.3.

De canone missæ.§.36.

30 Canon incipit,† à Te igitur,vsque ad cõmunionem; canon dicitur,idest regula, quia regulariter per hanc fit consecratio sacramẽti. Arch. Flor.in 3.par.sum.tit.13.§.4.

Quare debeat dici secretum. §.37.

Secretum debet dici canon: quia significat in Christo secretum, quando se abscondit à turbis. Et in celebrante silentium significat mentis, quo sine tumultu verborum deuotio dirigatur ad Deum. Dicitur etiam secretum, ne tanti mysterij verba per quotidianum vsum ex manifesta prolatione vilescant, & in locis incompetentibus indiscretè dicantur, & sint dicẽtibus in ruinam, vt dicitur de pastoribus. Gabr.lect.17. [Item debet proferri, nec nimis celeriter: quia si quid omittitur, graue peccatum esset: nec etiam nimium tardè, ne mens tum tali tarditate vagetur, & per hoc deuotio fugetur. Sed debet obseruari mediocritas. ff.de offic. proconsl.l.solent.§.fin. Insti.de rerum diui.§.cum ex aliena.]

Quare incipit à litera t. §. 38.

Canon incipit à litera t. siue Thau, quæ crucem plus cæteris repræsentat, vt per eius inspectionem sacerdos in memoriam reduceretur Dominicæ Passionis,& ideo secundum D.Thom.3.part.q.83.art.5. ad 3.in celerationem Missæ, & præcipuè ab isto loco vsque ad Pax Domini, vtitur sacerdos frequenter crucis signationẽ, ad exprimendã passionẽ Christi, q̃ est ad crucẽ terminata.

Hæc dona. ✠ Hęc munera. ✠ Hęc sancta sacrificia illibata. ✠ §. 39.

31 Est † autem passio Christi, quasi quibusdam gradibus peracta: nam primo fuit Christi traditio facta à Deo ex nimia charitate. Secundo à Iuda, ex auaritia. Tertio à Iudæis, ex inuidia, & hoc signat hæc trina crucis signatio super hæc verba, Hæc dona, &c. D.Tho.q supra. Arch. Flor. Gabr.lect.21.

Benedictam, ✠ Ratam, ✠ Acceptam, ✠ vt nobis corpus, ✠ sanguis. ✠ §.40.

32 Per † hæc verba designatur triplex Christi venditio facta Sacerdotibus, Scribis, & Pharisæis, additur autẽ duplex consignatio super illa verba, vt nobis, &c. ad intuendam personam venditi, & venditoris.

Benedixit. ✠ Et iterum benedixit. §. 41.

Fuit deniq; præfiguratio Passionis Christi facta in cœna, ad quod designandum fiunt duæ cruces. Altera in cõsecratione corporis, altera in consecratione sanguinis.

De

De extensione manuum sacerdotis. §. 42.

33 DEinde post cõsecrationẽ sacerdos † extendit brachia, & eleuat manus, Significans extensionem brachiorum Christi in cruce. Leuat manus, orando, demonstrans, ꝙ oratio eius dirigatur pro populo ad Deum. Quod autem manus interdum iungit, & se inclinat, designat in Christo humilitatem, & obedientiam, in nobis autem humilem, & supplicem orationem; digitos vero iungit post consecrationem, scilicet pollicem cum indice, quibus corpus Christi consecratum tetigerat, vt si qua particula digitis adhæserit, non dispergatur, quod pertinet ad reuerentiam sacramenti. D.Thom. 3. parte sum.quæst.83.artic.5.

Hostiam puram ✠ Hostiam sanctam, ✠ &c.§.43.

34 AD designandas † quinque plagas Christi.

Corpus, ✠ & sanguinem. ✠ §. 44.

HIc repręsentatur extẽsio corporis Christi in cruce, & effusio sanguinis, & fructus passionis, & ideo fit triplex signatio.

35 Sanctificas, ✠ † viuificas, ✠ & benedicis. §.45.

RVrsum repræsentatur triplex oratio in Cruce per has tres consignationes, altera pro persecutoribus, dicens: Pater dimitte. Alia pro liberatione à morte, cum dixit: Deus meus. Alia pro adeptione gloriæ, cum dixit: Pater in manus tuas cõmendo spiritum meum.

Per ipsum, &c.§. 46.

PRæterea repræsentãtur tres horæ, quibus fuit in Cruce, per has tres cõsignationes à sexta vsque ad nonam, per duas vero Cruces factas extra Calicem, significatur separatio animæ à corpore.

Frangitur Hostia in tres partes. §. 47.

HAec fractio designat diuisionem corporis mystici secundum diuersos status, vel distributionem gratiarum procedentiũ ex passione Christi. D.Thom. quæst.83.art.5.3.par.sum.ad 7.

36 Pax † Domini ✠ sit ✠ semper vobiscum. §. 48.

PEr has tres Cruces repræsentatur resurrectio Christi tertia die. Et datur osculum pacis, quia hoc sacramentum est vinculum charitatis. Et datur à sacerdote diacono, & sic successiuè alijs, qđ significat vnitatem dilectionis, quã debent habere inuicem fideles, & est quasi loco communionis, quam antiquitus fideles omnes sumebant.

Quare ter dicitur Agnus Dei. §. 49.

QVia petimus misericordiam quo ad animã, & quo ad corpus liberari à miseria. Deinde dicitur, Agnus Dei, tertio, petendo pacem mentis, & corporis. Cõmunio significat boni operis consummationem.

SVMMARIVM.

1 *Sacrilegij etymon, & de triplici sacrilegij specie.*
2 *Sacramenta inter res sacras primum gradum obtinent, & inter sacramenta Eucharistia.*
3 *Sacræ res, locum secundum inter sacras obtinentes, quæ sint.*
4 *Sacrilegium ratione rei, quomodo committatur, & num. 18. & item ratione loci, num. seq.*
5 *Captus à satellitibus, si ducatur per ecclesiam, potest extrahi, nec vlla iniuria fit ecclesiæ.*
6 *Confugiens in ecclesiam fugatus à satellitibus,*

bus, an absque sacrilegio extrahi possit. vbi vide multos casus.

7 Ab immunitate ecclesiæ, quæ crimina excipiantur. & quo ad violationem, quid veniat nomine ecclesiæ. nu. seq.

9 Sacrilegium ratione loci, quale, & num. 19. & appellatione loci sacri, quidnam intelligatur.

10 Ecclesia consecrata, quomodo reconcilietur ab episcopo, & quomodo differat à benedicta.

11 Ecclesia polluta, quare reconcilianda sit, & quæ requirantur, vt dicatur polluta.

12 Sacrilegium committens mortaliter peccat, tres tamen casus habent annexam excommunicationem.

13 Sacrilegium mentale confitendum, & quid differat ab actuali.

14 Sacrilegium, incestus, & adulterium, quare dicantur committi cum moniali.

15 Sacrilegus ob rem habitam cum moniali qua pœna afficiatur tum de iure pontificio, tum ciuili.

16 Sacrilegium est, cognoscere carnaliter commatrem vel filiam spiritualem, & quæ dicatur filia spiritualis, & qua pœna in vtroque foro puniendus.

17 Sacrilegium committitur, rebus venereis in ecclesia operam dando.

19 Locus sacer, quis dicatur in materia sacrilegij, quo ad furtum.

20 Sacrilegus excommunicatus ab episcopo publicatus non nisi à Papa absoluitur, & vide quando propositum sacrilegum in canonem incidat.

21 Loci ratione, quando sacrilegium committatur.

22 Ecclesia, quare polluta dicatur, quæ requirantur ad polluendam, & an homicidio fortuito polluatur.

23 Ecclesia, an violetur per homicidium ad defensionem commissum.

24 Ecclesia, an sit reconcilianda, si homicidium committatur super tectum ecclesiæ, vel sine vlla sanguinis emissione.

25 Sanguinis effusio debet esse magna, vt ecclesia violetur; nec polluitur ea, sanguine e naso effuso.

26 Seminis effusio, quæ, & qualis polluat ecclesiam, & quid de coitu.

27 Facti euidentia, vel nisi iuridica confessio intercedat, in pollutione ecclesiæ, non est abstinendum à sacris.

28 Celebrans in polluta ecclesia, an incurrat irregularitatem.

29 Ecclesia polluta, pollutum quoque intelligitur cœmeterium contiguum.

30 Habens gratiam in ecclesia de beneficio vacaturo, poterit acceptare vacans in cœmeterio.

31 Ecclesia, excommunicato in ea sepulto, polluta efficitur.

De sacrilegij speciebus. Cap. XLVIII.

1 Sacrilegium † dicitur sacrilægium, vel sacræ rei læsio. glo. in cap. sacrilegium. 17. q. 4. D. Thom. 2. 2. q. 95. arti. 1. Et est suo genere peccatum mortale. Cuius tres sunt species. Vna, qua fit iniuria personæ sacræ, vt si clericus percutiatur, vel à seculari iudice puniatur. Altera ratione rei. Res autem sacræ diuersos habent gradus secũdum differentiam rerum sacrarum. In primo gradu sunt ipsa sacramen-
2 ta, † quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentum, quod continet ipsum Christum. Et ideo sacrilegium, quod contra hoc sacramentum committitur, grauissimum est peccatum
3 inter omnia. Post sacramenta † autem secundum locum, & gradum tenent vasa consecrata ad sacramentorum susceptionem, & ipsæ imagines sacræ, & reliquiæ Sanctorum, in quibus quodammodo personæ Sanctorum venerantur, & de honorantur. Deinde quæ pertinent ad ornatum ecclesiæ, & ministrorum. Deinde ea, quæ sunt deputata ad sustentationem ministrorum, siue sint mobilia, siue immobilia. Quicunque autem contra quodcunque prædictorum peccat, crimen sacrilegij incurrit, & tanto grauius est sacrilegium, quanto res sacra, in quam peccatur, maiorem obtinet sanctitatem. hæc D. Thom. 2. 2. q. 99. art. 3. Caiet. in sum. & Syluest. in vers. sacrilegium.
4 Committitur † ergo sacrilegium ratione rei. Vt cũ res sacra de loco sacro, idest calix sacer de ecclesia aufertur, vel res sacra, idest calix sacer de non sacro, idest de domo profana aufertur, vel res non sacra de

sacro

facro aufertur.cap.quisquis. §. facrilegium. 17.q.4.& in c. si quis contumax. ead. quæst.
5 Tertia † species sacrilegij, est illa, qua fit iniuria loco sacro. Vt si de loco sacro saluatus extrahatur siue pro causa ciuili, siue pro criminali, cum hoc casu gaudeat immunitate. c. inter alia.de immun.eccl.toto tit C. de his, qui ad ecclesiam confug. Sed an intelligatur violari ecclesiæ immunitas, si aliquis à satellite capiatur extra cœmeterium, vel ecclesiam, & deducatur per ecclesiam, & inde violenter extrahatur? Dic, quod non ita Archi.in c. sicut.17.q.4. quod est notandum, quod quotidianum. [Sed quid de eo, qui est extra cœmiterium, & trahit per pallium existentem in cœmeterio, an offendat immunitatem, dato quod trahit per partem pallij, quod est extra cœmeterium. Dic quod sic. Nam & sic trahens clericum incurreret excommunicationem. de sent. excommun. nuper. Anto.de Butr.in c.fin.de immun.eccl.
6 Idem opinor † de fugiẽte ad ecclesiam, minimè illum posse inde per vim extrahi, ex eo, quod fugiens à iudice seculari, vel ab eius familia eum ad oculum, & prope prosequente fuerit ecclesiam ipsam ingressus, ita Bal. Rom. Alex. & Ias. in l. plerique.ff.de in ius voc. Henric. in c.fin.col.3.de immun. eccle. sic etiam arbitror non posse iustè ab ecclesia euelli eum, qui dum captus esset à iudicis familia, ab ea seipsum exemit, & ita liber ad ecclesiam fugit. ita Boer.decis.100. col.penult. qui ampliat suum dictum, etiam si carcerem confregerit, & ad ecclesiam fugerit. Quod idem dicendum de delinquente, qui cum ad ecclesiam confugisset, eam clausam inueniens manu portas, earumue ansam, aut vectes apprehendit, quia inde extrahi non potest absq; violatione immunitatis ecclesiasticæ. ita Ioan. Igne. in l.1. ff.ad Sylla.nume.57. Excipiuntur tamen ab
7 hac † immunitate quædam grauia crimina, vt homicidium proditoriè factum. tex.sing. in c.1.de homic. Item raptus virginum.c. de raptorib.36.q.1. publicum latrocinium. Homicidium commissum ab assassinis. isti enim possunt extrahi ab ecclesia, absque licentia episcopi, & nec immunitas ecclesiastica ex eo violatur.cap.vltimo. de immun. eccle. Couar.in lib.2.varia.resol.c.20. Eccle
8 sia vero † quo ad violationem dicitur non solum ab episcopo consecrata, sed etiam nõ consecrata. capit. ecclesiæ.de immunita.eccles.imo Archidia.in cap.definiuit.47.quest. 4.etiam extendit ad hospitalia auctoritate episcopi consecrata. l. omnia. C. de episco. & cleri. Verum vt inquit Panorm. in d.cap. ecclesiæ.in hoc multum præualet consuetudo.]
9 Committitur † etiam sacrilegium ratione loci. Vt si inde furto, aut rapina res accipiatur, aut sanguine, aut semine voluntario locus sacer violetur. glo. in c.vnico.de consecrat.eccles.libr.6. appellatione autem loci sacri quo ad hoc vltimum, dicitur corpus ecclesiæ consecratæ, vel benedictæ, quæ alio nomine vocari solet basilica.cap.fin.de consecr. eccle. nam in cœmeterijs, & in cameris ecclesiæ adhærentibus nulla dicitur fieri violatio. Sotus in quart. senten.distin. 32.q.1.art.3.versic. ad hæc vero. sed de hoc supra in primo lib.c.19.
10 Verum aduertendum † est magnum esse discrimen inter ecclesiam consecratam, & benedictam: quia si fuerit consecrata, non potest, nisi ab episcopo loci reconciliari, vel de eius licentia per alium episcopum. cap. aqua.de consecr.eccle. vel alt. Simplici vero sacerdoti non potest id committi, nisi solum à Pontifice maximo, secundum glo. in d.c.aqua. Sylu.in versi. consecratio.2.q.8. Et debet reconciliari per aquam cum vino, & cinere benedictam. vt habetur in c. proposuisti.de consecr.eccle. Si vero ecclesia non fuerit consecrata, potest à simplici sacerdote per aspersionem aquæ lustralis reconciliari, secundum glo.in d.cap.fi. Sylu.qui supra. Nauar.c.27.num. 251. Qua vtique de causa solent ecclesiæ consulto non consecrari, sed benedici, nedum violantur, expectandus sit episcopus.
11 Quæ quidem † ecclesia ideo reconciliari debet, (vt aiunt Theologi) vt videntes laici ecclesiam sic lauari, quæ non peccauit, pensent ipsi quantum pro lotione peccatorum laborandum sit. Prætere adnotandum est, quòd vt ecclesia polluta dicatur per sanguinis effusionem tria concurrere debent, primo, vt effusio sanguinis fiat intra ecclesiam, quia si ante ianuã ecclesiæ, vel in gradib. ei proximis, secus esset. requiritur enim quòd delictum sit commissum, & vulnus sit inflictum in ecclesia. ita Nauar.c.27. num. 251. Secundo, vt sit illicita cum peccato, quia nõ sufficit effusio sanguinis, si fiat casu

per

per nares, aut os, aut aliquo offendiculo.gl. in c.vni.de consecr.eccle.vel alt. Tertio, vt sit cum scandalo, idest notoria, siue iuris, siue facti notorietate. Hæc autem infra exemplis manifestabuntur.

12 Vltimo † sciendum est, quòd qui sacrilegium committit, tantum peccat mortaliter. Verum in tribus casibus sacrilegis est annexa censura excommunicationis, quorum primus est, quando quis vsurpat, vel occupat bona ecclesiastica, verbi gratia, census, iura feudalia, emphyteutica, fructus, & emolumenta, & alia, de quibus in Concil. Trid.c.fin.sess.22. Secundus est in surripientibus rem sacram de ecclesia cùm effractione portarum & sic duo copulatiuè requiruntur, furtum, & effractio.c.conquesti.de sent. excommu. Tertius in iudicibus laicis detinentibus clericum in carceribus.c.nuper.de sent.excom.sed de hoc in c.seq.extra tamen hos casus sacrilegus solum peccat mortaliter, verum tenetur semper confiteri hanc circunstantiam, quia mutat speciem actus, cum particularem habeat rationem deformitatis. D.Tho.2.2.q.199. art.2. & est casus reseruatus episcopo de consuetudine. glo.in c.1.de pœn.& remis.lib.6.& tenetur sacrile-

13 gus etiam confiteri sacrilegia † mentalia. Sotus.4.senten.dist.18.quæst.2.artic.4.ad 8. arg.Differt tamen sacrilegium mentale ab actuali, quia mentale non comprehenditur sub casibus episcopo reseruatis. Vnde quando episcopus reseruat sibi crimen sacrilegij, intelligitur reseruasse sacrilegiũ actuale, & non mentale, & consequenter posset sacrilegus cõfiteri, modo exprimat circunstantiam. Sed modo ex his deueniamus ad aliquas decisiones quæstionum omittendo tamen pro nunc sacrilegium, quòd fit in persona sacra, vt quia percutitur clericus, vel detinetur: quia de hoc latius.tit.seq.

14 Prima. Committere † sacrilegium dicitur, qui monialem carnaliter cognouit, vt 27.q.1.c. impudicas.c. virginibus.cap. si qua monacharum. vbi etiam glo. in d.c.virginibus, inquit, per hanc sacrilegam contagionem committi etiam incestum, & adulterium. Incestum quidem, quia sponsa Dei est, qui est pater noster.12.q.2.c. qui abstulerit. & incestus committitur cum affini, sicut & cum consanguinea.35.q.3.c. de incestis. Item & adulterium spirituale, quia sponsam alterius corrumpit. Itẽ & sacrilegium, qa potitur Deo sacrata. Et vt inquit Franc. in c.1.nu.2. de statu regu.libr.6. qui illicita, atque sacrilega contagione se miscet cum Deo sacrata, infert grauissimum opprobriũ religioni, & grauissimã offensam Deo. Hic

15 ergo sacrilegus iure diuino, † atq; in foro conscientiæ punitur pœna excommunicationis, sicq; à Christianorum consortio expellitur, & nisi in mortis articulo absoluitur, & ei communicatur, si pœnituerit.cap. impudicas. & d.c.virginibus.27.q.1.Archid. in c.peruenit. 27.q.1. Quod autem dixi de pœna excommunicationis, intelligi debet, modo sibi episcopus hunc casum reseruauerit sub pœna excõicationis latæ sententiæ; alias violantibus moniales non est annexa excommunicatio de iure communi nisi diabolica instigatione coacti, causa huius criminis perpetrandi monasterij septa ingrederentur, nam tunc non ratione sacrilegij, sed ingressus, essent excommunicati. vt habetur per Conc. Trid.sess.vlt.c. Bonifacij octaui. Iure etiam pontificio in foro contentioso punitur hic sacrilegus pęna depositionis ab ordine, & amissionis beneficiorum, si clericus est, & monasterio perpetuo ad pœnitentiam peragendam includitur: laicus vero excommunicari debet.c.si quis episcopus.27.q.7.At iure ciuili pœna mortis indicitur. ita Iulius Clarus lib.5. sent.iur.§.fornicatio.versi. cum moniali.

16 Secunda. Eodem † crimine sacrilegij peccat, qui commatrem suam, aut filiam spiritualem carnaliter cognouit.c. si quis. el secundo.33.q.2.filia autem dicitur spiritualis non solum illa, quæ sacerdoti peccata confitetur, sed etiam illa, quæ ab ipso baptizata. Quapropter qui hoc scelus perpetrauerit, non solum dignitatis honorem amittere debet, sed etiam vsque ad exitum vitæ suę iugi pœnitẽtia se subdere debet.ita tex. in c.ad limina.§. filia. & cap. omnes.30.q.1. & c.si quis sacerdos.30.q.1.quæ quidem iura videntur intelligi de pœnitentia interiori; quia in foro exteriori clericus cõuictus per testes, vel per confessionem de hoc delicto, esset deponendus. ita Abb.in cap.fi.de purg. cano. Fely.in c.at si clerici.de iudi.Dec.ibi, col.21. Oportet namque in his diebus, quibus peccatis nostris promerentibus admirabile hoc sacramẽtum pœnitentiæ spiritualium

lium

lium omnium infirmitatum singularis, & vnica medicina ab hæreticis impugnari, ac euerti curatur, sacerdotes in hoc delinquentes acriter puniri, ne ex eorũ delictis ansa præbeatur hæreticis, neve frigescente charitate, ac timore Dei occasio detur maritis, ac patribus vxores, ac filias, ab hoc sacramento retrahendi, & vt rarius ad illud accedant procurandi. ita Bern. Diez in praxi crim.c.76. An vero Inquisitor hæresis super tali crimine possit procedere. Dic quod non. ita Nauar.lib.5.de hæret.cons.1.nu.8.

17 Tertia pariter † eodẽ genere peccati obligatus est, qui tale facinus cum laicis personis operatur in loco sacro. Locus autem sacer hic accipitur ecclesia, non autem monasterium, vel dormitorium religiosorum. Nauar.c.16.nu.3. versi. interrogatus.

18 Quarta † ratione rei, sacrilegium committit, qui res sacras furatur, puta calices, patenas, reliquias Sanctorum, etiam eo animo, vt alibi honorabilius collocaret. 17.q.4.c.quisquis. Sylu.in versi. Reliquiæ.q.2.sic etiam, qui auferret bona, vel animalia ecclesijs.Dom.in c.conquestus. de foro compe. Inno.in c.cum pro causa.de sent.excommun. glo.in c.canonica.11.q.3.c. omnes. c.sacrilegium.17.q. 4. nam hic sacrilegus esset, non tamen ipso iure excommunicatus, sed excommunicandus, nisi furtum committeretur in ipsa ecclesia cum effractione portarum, vel serarum, aut parietis ecclesiæ.c.cõquesti.& ibi Abb.de sent.excommu. Quamuis non ob solam effractionem, quam furtum non sequitur, non ob solum furtum sine effractione incurratur excommunicatio.de fur.c.vltimo.Siluest.in vers.furtum.quæst.3.

19 vers.secundum. Locus autem † sacer quo ad hoc dr̃ quælibet ecclesia, etiam non consecrata, sed tantum benedicta, quæ & basilica dicitur, xenodochium, id est, locus, in quo recipiuntur peregrini, & aduenæ.c.xenodochijs. de relig. domi.clem. per literas. de præb.hospitale, quod alio nomine dicitur leprosaria, id est, locus, in quo recipiuntur lepra infecti.de his, de eccl.ædi.c.2.Eremitorium authoritate Papæ, vel episcopi ędificatum, vel cęmeterium per illos sacratum.cap.constitutus.de relig.domib.Nauar.

20 cap.17.num.95. Qui † quidem sacrilegi, si sunt excommunicati, possunt absolui per episcopum, sed post publicationem non sunt absoluendi, nisi tantum per Papam.d.c.conquesti. Sed quid si sacrilegus venit animo frangendi, sed non frangit fores, fenestras, seu seras, aut parietem templi, quia forte alius fregit, & aufert inde aliquid, dicit Matth. quòd non incidit in canonem, nisi per se frangat.d.c.cõquesti. sequitur Zabar. in clemen.1.de pęn.q.3. tantum ergo peccat mortaliter, & eò grauiùs peccat, quantò res sacra, quam furatur maiorem obtinet sanctitatem. D.Thom.2.2.q.99.art.3.

21 Quinta ratione † loci committitur sacrilegium, cum violatur Ecclesia per homicidium, & vulnera.c.proposuisti.de consecr. eccle. quod intellige in Ecclesia perpetratum cum voluntaria occidentis irreuerentia, etiam sine sanguine.glo. in cap.vnico. eod.tit.lib.6.vt si potestas ibi furem suspendat nullo sanguine fuso. ita est casus in d.c. proposuisti. vbi dicitur quòd propter homicidium, & vulnera reconciliatur Ecclesia, & non dicit, an in eis fuerit sanguinis effusio,

22 vel ne. Pollui ‡ autẽ dicitur Ecclesia, quo ad opinionem hominum, qui eam polluũt, quantum in ipsis est. 1.q.1.c.quod quidam. in fin. quia quæ sancta sunt, coinquinari nõ possunt.15.q.vlt.c.fin. Igitur, vt polluta dicatur Ecclesia, requiritur, vt effusio sanguinis sit illicita cum peccato. Hinc sequitur, quòd non violatur per homicidium casuale, puta lapide cadente de pariete. secũdum Hostien. & multò magis non indiget reconciliatione, si effusio sanguinis esset facta casu absq; homicidio, vt si ludo, aut ioco. Vel si esset naturalis effusio per os, aut nares, vel ea, quę casu fieret lapsu, vel offendiculo, aut ictu lapidis, vel quæ fieret per stultum, aut iudicio carentem. Franc.in c.vnico.de consecra.eccle.lib.6. Nauar.c.27.num.251.Nec

23 † violatur per homicidium, quod fit ad defensionem, nisi dominetur libido vindictæ vltra moderatam tutelam. Nec si compleatur in Ecclesia per vulnus alibi acceptum sine irreuerentia Ecclesiæ, etiam si sanguis in ea fluat. Exempli gratia, si extra Ecclesiã vulneratus ad illam fugiat, & ibi sanguinẽ fundat, quod secus esset, si vulnus acciperetur in Ecclesia, quãuis percussus ante egrederetur, quàm sanguinem in illa infunderet.ff.ad l.Aquil.l.huic scripturæ.vel si reciperetur in aliquo vase, ne sanguis in Ecclesiam decidat, quia in his casib.reconciliãda esset.

esset gl.cō.recepta in c.vnico. de cōsecr.eccl.
24 lib.6.Sed an debeat † reconciliari Ecclesia, si quis supra Ecclesiæ tectū occidatur? Respon.gl.in d.c.vnico. quòd non,quia factum videtur extra Ecclesiam. [Quod eadem ratione idem dicēdum est,si sub Ecclesia, vel in cella, cubiculo, vel spelunca ibi sita quis interficiatur. Hinc notat Ioan.Andr.in d.c. vnico.ex illa glossa, quòd vulneratus in tecto non videtur in domo vulneratus.] Sed quid si martyr sit, qui interficeretur, videtur dicendum, quòd non sit opus reconciliatione, cum talium sanguine consecratur Ecclesia,& non minuitur, tamen verius est, quòd indiget reconciliatione, quia & si non polluit eam sanguis effusus, polluit tamen iniqua effusio,iuxta illud: Actio displicuit, passio grata fuit. ita glo.in d.cap.vnico.licet lauandus non sit locus, vbi sanguis effusus est. Idem etiam dic si homicidium fieret sine sanguinis effusione. glo.in d.c. vnico, qđ secus esset si percussio absque sanguine minimè esset mortifera, quamuis carnes contunderet, aut ossa frangeret. Nauar. qui
25 supra.Sed † quod diximus reconciliandam esse Ecclesiam propter effusionem sanguinis,intellige magnam,secus si modicam: an effusio largitatem denotat. glo. in cap. cum illorum.de sentent.excom. [cap. reuertimini.16.quæst.1.glo.in clemen. ne Romani.in ver.effundendo.de elect. quod est notādum ad statutum. Ideo dicebat Bald. in l.si prædium.C.de ædil.edicto,quòd stante statuto, quòd sindici teneantur denunciare percussiones sanguinolentas,q̃ vbi est modica cutis scissura,denunciandum non est. Et idem, si esset statutum,q̃ de vulnere facto in platea sit pœna mortis; quia pro paruo vulnenere non haberet locum talis pœna,secundum Bal.ibi. Concluditur ergo q̃ per effusionem modici sanguinis non polluitur Ecclesia.] Quinimo etiam si multum sanguinis exiret de naso, (quod facile fit in rixa puerorum) non violaretur Ecclesia. Sotus
26 in 4.sent.dist.13.q.2.art.3.col.8.Sexta,† ratione loci polluitur Ecclesia propter semē voluntarium etiam vxorium, siue extra, siue intra vas,vel contra naturam.text.& glo. in d.c.vnico.gloss.in c. is qui.de sent. excom. libr.6. Quod intellige, si effusio sit magna: etenim per modicam humectationem non esset recōcilianda,secundum Astens.Sed an esset reconcilianda, quando pollutio esset sine peccato,sed cum irreuerentia. Respon. quòd sic. Hinc violatur per licitum coitum matrimonialem,secundum commu.Doctores, quia aliqua sunt illicita ratione loci, quæ ex sui natura sunt licita.11.q.7.c. accusatio.de immun.eccles.c.1. Si vero pollutio in Ecclesia sequeretur absque peccato, & irreuerentia, secus esset, vt de pollutione, quæ fit in somnis, vel si quis vigilando coactè emitteret semen. glo. sing.com.recepta. in cap.Ecclesijs.de consecrat.distin.1.verum quando Ecclesia per seminis effusionem esset reconcilianda,oportet,vt effusio sit publica: nam si sit occulta, non est opus missas,& sacrificia suspendere, atque ecclesiam reconciliare. ita Arch.in d.c.ecclesijs. Fran. in d.c.vnico.nu.5. Quare propter pollutionem naturalem ex impetu, & magno ardore libidinis profectam ob visam pulchram faciem adolescentis,vel mulieris,vel etiam voluntariam,si semen non spargatur in terram, sed occultè, siue per vestem, ecclesia non indiget reconciliatione, ita communis est opinio per Sylu.relata in ver.cōsecratio. 2.§.5.Nauar.c.27.nu.251. Colligitur etiam eadem sententia ex c. significasti. de adult. vbi ecclesia violata ob id censetur reconcilianda, quòd adulteri sacrilegium suum pu
27 blicè confessi fuerant. Vnde † vel nisi facti euidentia,vel iuridica confessio intercedat, nō opus est abstinere à sacris: quia ecclesia de occultis non iudicat.Syl.in ver. consecra. 2.q.5.versi.tertius. Sed si aliqua sanguinis, vel seminis effusio, quæ ante octo dies,v.g. facta fuerit videntib.duobus,non autē tunc publicantib.illam,sed nunc, incipiat impedire ab hodie,vel ex tunc.Respōdet Nauar. qui supra,quòd ex nunc, & non ex tunc.Sed
28 † vtrū celebrans in tali ecclesia polluta irregularitatē incurret? dic quod non,vt notat Panor.c.fi.de sacra vnct.Dec.in c.tuarum.nu. 23.de priuileg. Sed tantum suspensus est ab ingressu ecclesiæ.c.episcopū.de priuileg.lib. 6.& si cum tali suspēsione celebraret, esset irregularis.Syl.in ver.cōsecratio.2.q.fi. Sed
29 vtrum ecclesia † polluta, intelligatur pollutum cœmeterium? Respon.qđ sic,si est illi contiguū; secus si non esset contiguū. [Hinc Rota in decis.197.quæ incipit. Item qđ habens.determinat q̃ licet rescripta ad beneficia sint strictissime intelligenda, & fines

mandati diligenter seruandi. vt in c.quamuis.el primo. & c.cum domino. de præb.lib. 6. tamen habens gratiam in certa ecclesia
30 † de beneficio ibi vacaturo, poterit acceptare beneficium vacans in cęmeterio, ambitu, vel capellis ipsi ecclesiæ cõtiguis: quia pars ipsius ecclesiæ esse dicuntur. d.c.vnico. Secus vero si capella, vel beneficium sit extra septa monasterij, vel ecclesiæ situatum, licet capellanus, seu rector illius capellæ resideret in ipsa ecclesia. vt ibi per Rotam. Itẽ per rationem huius tex. in d.c.vnico. determinat ibi Pet. de Anch. vt in venditione domus veniat hortus contiguus ipsi domui nõ remotus, & in venditione vineæ veniat domus ipsi contigua, & non remota. de quibus dic vt per Bart. in l. prædijs. §. pen. ff. de leg. 3. & in l. quod conclaue. ff. de dam. infect. Sic polluta ecclesia intelligitur pollutum cęmeterium contiguum.] Quamuis polluto cęmeterio nõ intelligatur ecclesia polluta. c.vnico. de consecr. eccl. lib. 6. Contigua vero illa dicuntur, quorum extrema se contin-
31 gunt. Postremo † polluitur etiam ecclesia, quando in ea sepelitur excommunicatus. c. ecclesiam de consecra. distin. 1. & tunc si eius corpus possit ab alijs discerni, esset proijciendum. d.c. ecclesiam. & cap. consuluisti. de consecr. eccle. vel alt.

SVMMARIVM.

1. *Verba can. si quis suadente. cuius can. materia est sacrilegium, recitantur.*
2. *Clerici habent priuilegium fori; & qui eos percutiunt excommunicantur.*
3. *Clericus, qui habet plura priuilegia, an conueniri possit sub iudice laico.*
4. *Quatuor requiruntur, vt quis incurrat in c. si quis suadente.*
5. *Percussio facta suadente diabolo, quæ dicatur.*
   Clericus, quando ab alio, quam à iudice suo capi potest.
6. *Vt incurratur in hunc can. quæ necessaria.*
7. *Clericus subijciens se percussioni, est excommunicandus.*
8. *Quos comprehendit can. si quis suadente. percutientes.*
9. *Clerici primæ tonsuræ inuicem se percutientes an incurrant in canonem.*
10. *Domus appellatione, quid veniat. cũ nu. seq.*
12. *Leuis iniuria cum odio, impellit in canonem.*
13. *Clericum capientes propria auctoritate, in canonis pœnam incidunt; & quid de clerico gerente se pro laico.*
14. *Creditori an liceat pro debito ciuili clericũ capere.*
15. *Manus violenta in clericum, qualiter intelligatur. & quid si clericus fuit aggressor.*
16. *Conatus non sufficit, vt quis incidat in canonem, nisi in casu.*
17. *Capiens clericum per vestem, & comminans ei, an à pœna can. excusetur.*
18. *Mandans, & consulens, an incurrant in canonem, & quis mandans. nu. seq.*
20. *Ratificantes, non impedientes cum possint, percussionem, comprehenduntur in canone, duobus concurrentibus.*
21. *Percutiens se ipsum præ ira, comprehenditur sub canone.*
22. *Clerici sub nomine, omnes tam sæculares, quam regulares intelliguntur.*
23. *Conuersi, in quo differant à religiosis.*
24. *Pater licet filium impuberem possit à religione reuocare, non tamen potest vi abducere.*
25. *Monasterio, qui se, & sua perpetuò obtulerunt, gaudent priuilegio canonis.*
26. *Sorores tertij ordinis Sancti Francisci, & Sancti Dominici, an & quando comprehendantur à canone.*
27. *Fratres tertij ordinis San. Francisci; Eremitæ habentes superiorem, moniales, earum nouitiæ, & conuersæ gaudent priuilegio.*
28. *Clerici omnes in sacris constituti priuilegio canonis vtuntur, cum intellectu. cap. nullus. sess. 23. in Conc. Trid.*
29. *Clericum in sacris percutiens, etiam non incedentem habitu clericali, & in tonsura, est excommunicatus. fallit in duobus casibus.*
30. *Excommunicati, suspensi, irregulares, interdicti, depositi verbo, gaudent priuilegio.*
31. *Degradatio quotuplex, & praxis, qualiter procedatur.*
32. *Hospitalarij, vt vtantur hoc priuilegio, quæ in eis requirantur.*
33. *Milites de spata, qui; quos qui offendit, sacrilegium committit.*
34. *Excommunicatus an clericum percutiens toties sit, quoties percussit; & quando intelligantur percussiones.*

35 Iocosè

35 *Iocosè clericum percutiens, vel repercutiẽs, an incidat in canonem.*

36 *Sacerdos puerum cum eo importunè ludentem percutiens iratus, an incidat in can.*

37 *Ignorantia probabilis ab excommunicatione vendicat, non tamen ambiguitas.*

38 *Clericus assassinus, vel multis se malis immiscens, an sit omni priuilegio nudatus.*

39 *Clericos percutere, qui possunt absque metu excommunicationis.*

40 *Episcopalis dignitas, & ordo sacerdotalis, an liberet à patria potestate.*

41 *Pater etiam cum aliquo excessu percutiens clericum, non committit sacrilegium.*

42 *Prælatis per se, vel per laicum licet clericũ suum capere, vel verberare etiam per clericum.*

43 *Clericus, an possit per laicum torqueri.*

44 *Percutiens clericum pro honoris defensione, an incidat in excommunicationem.*

45 *Maritus percutiens clericum domi sedentem, & loquentem cum vxore sua, an sit excommu.*

46 *Percutiens clericum ad turpia sollicitãtem, an sit excommunicatus.*

47 *Clericum percutiens ad propriam defensionem, an irregularitatem, non excommunicationem incurrat.*

48 *Recuperans e manibus clerici asportantis bona, & creditor fugientem clericum detinens, non incidunt in censuram.*

49 *Clericum auertens à flagitio, vel detinens eum inuentum in flagranti, non incidit in canon.*

50 *Clericum in minoribus excõmunicatum, vel turbantem diuina ab ecclesia eijciens non fit sacrilegus.*

51 *Iniuria leuis, mediocris, & enormis dicitur, & leuis qualis sit.*

52 *Episcopus de leui iniuria absoluere potest.*

53 *Enormis iniuria, quæ.*

54 *Percutiens magistratum ob inimicitiam, capite punitur.*

55 *Iniuria, an contemplatione officij dicatur facta, si fit in exercitatione officij ob inimicitias.*

56 *Iniuria fit etiam atrox ratione loci.*

57 *Iniuriæ mediocris certa regula non datur, sed ea remittitur arbitrio iudicantis.*

58 *Papa, & legati de latere regulariter absoluunt percussores clericorum. fallit nu. 60.*

59 *Legati de latere sunt dd. Cardinales, quorum quanta sit potestas: & de alijs hoc nomine insignitis.*

61 *Iniuriæ realis satisfactio fieri debet ante absolutionem.*

62 *Pro iniuria clerico illata duplex actio oritur.*

63 *Clerici percussor, an in prolatione sententiæ sit citandus. 64. & 65. & notoria percussio quæ sit.*

66 *Percussor statim percusso clerico fit inhabilis ad omnes potentias absque declaratione, & ad quid requiratur declaratoria.*

67 *Percutiens regularem, an sit ab episcopo publicandus excommunicatus. Et quid si percutiens sit exemptus nu. seq.*

69 *Exemptos denuntiare excommunicatos, an possit episcopus in delictis notorijs.*

70 *Exemptos delinquentes, an possit quandoque ordinarius punire.*

71 *Exempti citati ab ordinario, an teneantur comparere.*

De explicatione canonis, si quis suadente diabolo. 17.q.4. Cap. XLIX.

1 SI quis suadente † diabolo huius sacrilegij crimen incurrerit, quod in clericum, vel in monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat; & nullus episcoporum illum præsumat absoluere, nisi mortis vrgente periculo, donec apostolico conspectui præsentetur, & eius mandatum suscipiat. Hæc sunt verba tex. Materia huius canonis est sacrilegium, prohibetur enim fieri violẽtia personæ sacræ. Hinc in capitulo præcedẽti tractauimus de diuersis sacrilegij speciebus, modo restat, vt explicemus hanc sacrilegij speciem, qua fit iniuria personæ sacræ. Ideo pro eius intelligentia, ac text. noto primo,
2 † quod clerici habent priuilegia, & inter cętera priuilegium canonis, si quis suadente diabolo. 17.q.4. & priuilegium fori, vt tantum conueniantur sub iudice ecclesiastico. c. nullus. de foro compet.

Primum in eo consistit, quòd non potest aliquis in clericum temerarias manus inijcere sine metu excommunicationis. Et hoc

priuilegium latiſſimè intelligitur de omni corporali læſione iniurioſa, non ſolum in corpus, ſed etiam in res corpori adhęrentes, etiam in detentione corporis ſine alia læſione. de ſent. excom. cap. nuper. & non ſolum in lędēte manibus ſuis, ſed etiam in eo, qui percutere facit per alium. c. mulieres. §. illi vero. de ſenten. excommu. Non ſolum in facientibus, vel fieri facientibus, ſed etiam in eo, qui poſſit obuiare, & dolo non fecit. eod. tit. cap. quantæ.

3 [Secundum vero † priuilegium fori eſt de iure diuino. gl. not in c. ſi Imperator. diſt. 96. notat Abb. in c. ſolitæ. de maior. & obed. in 6. not. per illum tex. Hinc infertur, quod nec lex ciuilis, nec cõſuetudo facere poſſit, quod clericus pro crimine conueniatur coram ſeculari. ita Abb. in c. clerici de iudi. facit tex. in c. qualiter. eo. tit. & per hoc concludit Rota tit. de conſuet. deciſ. 10. non valere conſuetudinem Angliæ, quod Rex habeat iuriſdictionem in clericos, & de priuilegio fori notat Abb. in c. cum contingat. de æta. & qual. Sunt tamen multi caſus, qui notantur in ſumma. 11. q. 3. & cap. clericum nullus. in quibus clericus cõuenitur ſub iudice laico: Vt in cauſa feudi, extra de iudic. cęterum. & c. verum. de foro compe. & niſi ſit incorrigibilis. 17. diſt. c. nec licuit. Item in cauſa reconuentionis. 3. q. 8. cuius in agendo. Item in falſario, vt extra de falſis. ad falſariorum. & in crimine hæreſis.

Tertium eſt, quòd à muneribus, ſeu oneribus, vel obſequijs perſonalibus ſecularibus, vel realibus regulariter ſunt immunes. c. non minus. de immun. eccle. c. quamquam. de cenſib. libr. 6. niſi interuenientibus illis, de quibus per Abbat. in d. c. non minus. nu. 4. Munus vero quid ſit, vide tex. in l. munus tributs. ff. de verbo. ſignifi. Quæ autem ſint munera perſonalia, ſordida, ordinaria, vel extraordinaria, vide Abbat. in d. c. non minus. num. 11. & 12.]

4 Secundo noto, † ꝙ non tam facile, quam videtur incurritur in hunc canonem. Vt enim incurratur ſecundum Abbat. in cap. 1. de ſenten. excommu. quatuor requiruntur. Primo, vt fiat iniectio manuum, id eſt, vt res ſuum effectum ſortiatur: nam per ſolum mandatum, vbi effectus ſecutus non eſt, non incurritur excommunicatio. c. perpetuò. de elect. libr. 6. & ſic non punitur affectus, niſi ſequatur effectus realis. Vnde qui mandaſſet iniji manus in clericum, non eſſet excommunicatus, ſi is, cui mandatur, manus non iniecíſſet. Secundo requiritur, quod percuſſio fiat ſuadente diabolo, quod tunc fieri intelligitur, quando illa eſt adeò illicita, vt ſit mortalis; ratio eſt, quia non incurritur excommunicatio maior lata à iure, vel ab homine, niſi peccādo mortaliter. c. nemo. cap. nullus. 11. q. 3. Caiet. in ſum. in ver. excõmunicatio. c. 10. Item dicitur ſuadente diabolo, quando fit animo iniuriādi, & offendēdi. Hinc ea iniectio manuum, quę fit bono animo, & fine, & ad bonum publicũ, non includitur ſub hoc canone.

5 Quare † iudex laicus poteſt capere clericum crimínoſum, ne fugiat, ſed vt præſentet Epiſcopo, abſque periculo excommunicationis? quia illa captura non fit ſuadente diabolo, ſed ad bonũ publicum. Ita Abb. in c. cum non ab homine. de iudic. & ibi Dec. nume. 10. & ratio eſt, quia ceſſat dolus, cum ad iudicem ſuum deducatur. Et idem in familia poteſtatis inueniente illum de nocte: quia eſt contra eum præſumptio, & videtur illum capere ad impediendum delictum cõmittendum: quia omittens obuiare facinori, peccat, vt in c. dilecto. de ſenten. excommunic. libr. 6. Dec. in d. cap. cum non ab homine. nume. 36. [Qua ratione motus dixit Nauar. libr. 5. de ſenten. excommunic. conſi. 44. Quòd familia Poteſtatis abſque metu excõmunicationis poteſt capere clericum incedentem noctu cum armis, quia præſumitur ire ad delinquendum. An vero expoliando armis, incidat in cenſuram. Diximus, quòd non. lib. 4. cap. 21. num. 158. Sed quid ſi apparitores dimittant clericos non ducendo ad Epiſcopum, armis ſibi ſponte dimiſſis, quę poſtea die ſequēti pecunia redimunt: An apparitores peccent, & incidāt in excommunicationē, & teneantur in foro animæ pecuniam reſtituere, vel poſſit clericus arma repetere in foro exteriori? Reſp. Nauar. qui ſupra, quo ad primum, quòd grauiter peccant, ſi eo fine capiunt, vt acceptis armis dimittant. Non tamen ſunt excommunicati, cum non ſit peccatum violentiæ illatum clerico. iuxt. text. in cap. ſi quis. verb. violentas. Nec tenentur ad reſtitutionem, cum dicta pecunia ſit turpiter data, ne ducantur ad iudicem competentem, & tur-

piter

piter accepta, ne deferant captum ad iudicem. vnde sequitur regula, quòd turpiter datum, & acceptum non est de præcepto restituendum. Nec postremò potest clericus arma repetere etiam in foro exteriori, per. l. vbi. & seq. ff. de condi. ob turp. cau. quæ habent expresse non posse repetere eum, qui turpiter dat ab eo, qui turpiter accepit. Sed an in canonem incidat familia Potestatis, quæ debitorem capit clericum, ne fugiat.] Dic quòd non: quia cessat dolus, & suasio diabolica. ita Barto. in l. si quis in seruitute. ff. de furt. Alcia. in d. c. cum non ab homine. num. 22. Adde etiam, quod licet capiens clericum, ne fugiat, secundum Abbatem, in d. ca. cum non ab homine. sed vt præsentetur Episcopo infra tempus debitum, non incidat, si tamen modum excedit, incidit; puta si capi, & duci quietè patitur, & capiens impingit calce, vel pugno, ita glo. iuncto tex. in cap. si clericos. de sentent. excommu. lib. 6. Sylue. in ver. excommu. 6. nu. 5. versi. 2. Sed de hoc infra in 15. notabili.

6 Rursum † requiritur, quòd fiat suadente diabolo, idest vt sit animus iniuriandi: etenim si quis leuitate iocosa clericum percutiat, non incidit in excommunicationē. text. est in c. 1. de sent. excom. Tertio requiritur violentia, idest, vt sit manus iniuriosa, & cōtumeliosa in clericum contra suam voluntatem. Licet quandoq; sufficiat iniuriosa manus absq; violentia, inde percutiens animo vlciscendi, & sęuiendi in clericum, quamuis volentem, non effugit excommunicationē. c. contingit, el primo, de senten. excommun. quia licet volenti non fiat iniuria, neq; consentienti dolus, fallit tamen fauore dignitatis ecclesiasticæ: cum non propter clericum, sed propter dignitatem Ecclesiasticam fuerit tale priuilegium emanatum, vnde non illi, sed huic infertur iniuria, & quia nemo est dominus membrorum suorum. l. sed si. §. si ipse seruus. & l. liber homo. ff. ad l. Aquil. gl. in cap. ex parte. de corp. viti. Iason in l. fi. nu. 14. C. de pact. Didacus in reg. peccatum. secunda par. §. 5. [Tum etiam, quia dictum priuilegium fuit fundatum super fauore publico totius fori, & ideo per clericum huic canoni renunciari non potest. Quod intellige hoc esse verum circa pœnam canonis fundatam super fauorem clericorum, non autem quod non possit remittere priuatam iniuriam, quo ad suam propriam vtilitatem. cap. cum desideres, de senten. excommunica. Antô. de Butr. in cap. si diligenti. nume.

7 18. de foro competenti.] Clericus † verò se subijciens percussioni, est excommunicandus: vt inquit Syluest. in ver. excommunicatio. 6. ver. sciendum. & nu. 8. Quarto, & vltimo requiritur, vt hæc iniectio manuum fiat in personam Ecclesiasticam.

8 Tertiò noto ex verbo, si quis. quòd † cōpræhendit omnes mares, & fœminas. l. 1. vbi Doct. ff. de verbor. significat. Decius, & Cagnolus in l. secunda. ff. de regul. iur. Paulus Fuscus. sing. 44. vers. si quis. Nam licet materia sit pęnalis, fauore tamen dignitatis Ecclesiasticæ extenditur etiam ad fœminas. l. si quid, id, quod. vbi Doct. ff. de iurisdi. omn. iud. cap. mulieres. de senten. excommuni. & ibi latè Henricus, siue senes, siue pueros. ca. pueri. de senten. excommuni. modo sint doli capaces, & habeant iudicium rationis. Alias

9 † si clericuli primæ tonsuræ nondum doli capaces, qui nondum exierunt ab infantia, se inuicem percuterent, non essent excommunicati. & ita potest procedere dictum Soti in 4. sent. distin. 22. q. 1. art. 2. alias si sunt doli capaces, tunc secus esset, & ita procedat Nauarri sententia in c. 27. num. 79. Vt enim possunt peccare mortaliter. ca. primo de delict. puer. ita etiam possunt excommunicari. d. cap. pueris. & cap. 1. de senten. excommun. Compræhenduntur ergo sub hoc verbo, si quis. masculi, & fœminę, senes, & pueri iudicium rationis habentes, clerici, & religiosi. c. de monialibus. cap. ex tenore. capit. monachi. capitu. cum illorum. de sentent. excommunicat.

10 Quarto noto, quod per † manus veniunt omnes partes corporis, imo quælibet instrumenta, quibus solet, ac potest clericus percuti: & ratio est, quia manus est organum organorum. vt per glossam hic in verbo, manus. Et per Turrecre. Et si dicatur odia esse restringenda, fauoresque ampliandos, vt l. cum quidam. ff. de liber. & posthum. ergo per manus non sunt alia instrumenta intelligenda. Respo. ex doctrina Abb. in c. non dubium. de sent. excommu. vbi vult, quòd quando in aliqua lege concurrunt fauor, & odium, & odium est rationabile, attenditur odium, & est facienda extensio. Rursum fit extensio attenta mente legislatoris,

latoris, quæ fuit excommunicare clericorum percussores, siue manibus, siue qualibet alia re. Vnde non est curandum de modo, dum tamen habeatur effectus.

11 Intelliguntur † igitur per manus, pugni, pedes, siue calces, & genua. vt per glo. hic in verbo, manus. Item brachia, vrgentes cubito, vel humeris in via clericos. Docto. com. in c. nuper. de sentent. excommun. Caiet. in: vers. excõmunicatio. nu. 10. Nau. c. 27. nu. 77.

12 Comprehenduntur † etiam qui ex odio aspergunt eum aqua, vel puluere, vel spuunt in faciem eius, vel includunt eum, vel ponunt custodes ad capiendum eum, si de domo exeat, vel ei equitanti capiunt habenas equi, vel rumpunt cingulum sellæ, aut vestes, quibus vestitus est, scindunt; & ratio est, quia excommunicatio hæc non tantum afficit percutientes clericum ea percussione, quæ tãgit corpus, sed etiam vestem, qua actu indutus est. glo. & Turrecrem. hic. num. 15. & glo. in c. si quis pulsatus. 1. de pœn. dist. 1. Caiet. 2. 2. q. 9. art. 1. vers. 7. & in versi. excommunicatio. 6. nu. 5. versi. 6. [Facit etiam text. in l. quæ religiosis. ff. de rei vendic. de iudi. quanto. de iure patr. cap. de iure. in quibus iuribus habetur, ꝙ quæ religiosis adhærent, religiosa sunt. Excluditur tamen iniuria facta verbo, vel scripto.]

Comprehenduntur etiã qui de equo clericum præcipitant, vt ascensu eius fugiant inimicum. gl. in c. si clericos. de sent. excom libro. 6. quod intellige, nisi aliter ipse esset probabiliter occidendus. Syluest. in versi. excommunicatio. 6. nu. 13.

Comprehendunt etiam qui eripiunt per vim è manibus, aut corpore aliquid vi, vt pecuniam, aut vestem, sed si furto raperetur clerico dormiẽti zona, qua præcinctus erat, aut clam surriperetur bursa, secus esset, ita Inno. in c. nuper. de sentent. excommunicat. Decius in cap. peruenit. num. 1. de appellat. Caiet. in ver. excommunicatio. cap. 10. contra Syluest. num. 31. & ratio est, quia nulla, vel modica, potest dici iniuria, cum non sentiat. ita Card. in clem. 1. nume. 13. de pœnis.

13 Incidunt etiam, qui † propria authoritate capiunt clericum, aut conijciunt in carcerem. c. nuper. de sentent. excommun. Doctores in cap. cum non ab homine. de iudic. in cap. si iudex laicus. de senten. excommunic. libr. 6. aut in aliquo loco includunt, vnde exire non potest absque pudore, vel præcipiunt sub aliqua pœna pecuniaria ne discedat à palatio, assignando pro carcere. At si caperent clericum, vel capere facerent, qui pro laico se gerit, non inciderent, facit text. in cap. si clericos. de sentent. excommun. lib. 6. Imo voluit Bald. in l. si qua per calumniã. C. de episco. & cler. quòd etiam clericum in habitu, & tonsura, potest iudex laicus, seu eius familia capere, & ad Episcopum ducere. Idem videtur velle Inno. in cap. vt famæ. de sent. excom. quod intellige, quando esset in fuga, vel suspicio de eo. ita tex. not. in c. si vero. el primo. de sent. excom. vide quæ diximus sup. not. 11.

14 Vbi † etiam adnotauimus, an liceat creditori capere clericum pro debito ciuili absque metu excommunicationis, & diximus, quòd sic: modo adde quòd clericus pro debito ciuili capi, & incarcerari non potest. ita tex. à contrario sensu in cap. si clericos. de sentent. excommunic. ex quo ibi permittitur solum pro excessibus: facit text. in cap. 2. de pignor. quod procedit etiam si ad id se obligasset. Ita Lapus videtur tenere in sua allega. 116. pro quo facit, quia clericus, qui dicitur miles cœlestis militiæ. vt in c. 2. de pœn. lib. 6. habet hoc priuilegium, vt non teneatur, nisi in quantum facere potest, secundum gloss. not. in l. miles. ff. de re iudic. ergo carcerari non debet, quod procederet, nisi tale debitum ciuile descendat ex crimine, seu ex dolo, quia tũc pro eo capi posset. vt in c. grauis. de deposito. Ita Francus in d. c. si clericos. de sent. excom.

15 Comprehenduntur † etiam, qui manu violenta clericum percutiunt, idest, qui ense, aut baculo. quo casu si appareat quis fuerit aggressor, ille tantum incidit. Non autem incideret inuasus, nisi repercuteret clericum percussorem non amplius habentem animum repercutiendi; quia tunc vocaretur vindicta, & non violentiæ repulsio. cap. significasti. & ibi Abb. de homic. & in cap. 1. in fin. de sentent. excommunic. Si autem nõ apparet, quis fuerit aggressor, tunc vterque ligatur: quia constat vtrunque manus violentas iniecisse.

16 An autem † incidat in canonem, qui iratus contra clericum eleuato pugno cũ ense, vel hasta, quasi eum percussurus, & tamen illum non percutit? Respon. quòd non, secundum

cundum

cundum Host. & Goffred. ita Turrecrem. in cap. si quis. nu. 17. de pœnit. dist. 1. ita etiam est tex. not. in versic. iniecerit. quod quidem verbum importat realé effectum. Non enim sufficit attentatio, & conatus, nisi sequatur effectus, vt etiã inquit Caiet. in vers. excommunicatio. cap. 1. quare si quis emiserit sagittam, vel ictum scloppeti (vt ita dicam) in clericum, animo ipsum occidendi, & non tetigit, nec ipsum, nec adhærentia eius; vel si quis prosequeretur clericum multis iniurijs & conuitijs, non esset excommunicatus. cap. si quis pulsatus. de pœniten. distin. 1. vbi glo. & Turrecrem. Quod tamen intellige, nisi hostiliter prosequeretur Cardinales, aut Episcopos, licet actu non tangat personas. cap. fœlicis. de pœn. libr. 6. & est in bulla Cœnæ Domini.

17 Sed an † incidat in canonem, qui capiens clericum per capillos, aut vestes, protestatus fuerit, dicens: Nisi esses clericus, cęderem te? dic quod sic, vt per Ioan. Tabi. in versic. excommunic. 5. nume. 41. [Quamuis Astens. hic. quæstio. 25. dicat quòd si animo iniuriandi, & per contemptum hoc faciat iratus incidit, alias non. vide etiam Felyn. in cap. nuper. circa finem, de sentent. excommunica. vbi ponit octo casus, vbi clerico violentiam inferens in vestibus, non est excommunicatus.]

18 Comprehenduntur † etiam non tantum mandantes, sed & consulentes, dum tamen iniectio, vel percussio consequatur. cap. mulieres. argum. text. in cap. quantæ. de senten. excommu. Sed si mandatum fuerit reuocatum, & mandans percusserit antequam reuocatio mandati peruenerit ad ipsum, tunc vterque manet excommunicatus. argum. ff. mand. si mandassem. ff. ad Maced. si tamen. de rescript. ex parte. sed si peruenerit. & ea non obstante mandans executus est, ipse solus manet. At si mandans moritur antequam reuocauerit mandatum, habendus est tanquam excommunicatus, si non pœnituit, cuius signum est si non reuocauerit. Sylu. in verbo, excommunicatio. 6. nu. 5. casu 3.

19 Sed † vtrũ mandans dicatur, qui non mandat clericum percuti, sed tantum dicit suis, se velle de eo vindicari animo prouocandi illos? Resp. quod sic, si ob hoc moti percutiunt. Idem si non dixerit eo animo, sed tamen verba talia fuerint, quæ mandato cõparentur, vel consilio, consideratis omnibus circunstantijs: quia dicendo fuit in culpa, & cogitare debuit hoc potuisse euenire. argumen. text. in cap. fin. de homicid. lib. 6. Et danti operam rei illicitæ etiam casuale homicidium imputatur. Syluest qui supra. nu. 5. versi. Quartum.

20 Item † comprehenduntur ratificantes, si eo nomine facta fuerit. cap. cum quis. de sententia excommunica. lib. 6. Rursum non impedientes percussionem clerici, cum possint delicto obuiare. Nam sunt excommunicati, tanquàm fauentes, & consentientes. c. quantæ. de sentent. excommunic. concurrentibus tamen duobus, vt possint sine proprio incõmodo prohibere, cum prima charitas incipiat à seipso. l. præses. C. de seru. & aq. Secundum, vt ad id teneatur ex officio, & lege iustitiæ: vt sunt officiales, vel patres familias, qui habent publicam potestatem. aut priuatam iure familiæ in percussorem. ita Dec. & Cagn. in l. culpa caret. ff. de regul. iur. Couar. in clem. prima. de homic. §. 2. num. 2. 2. part. Caieta. in sum. in verbo, excommunicatio. Si vero non tenentur ex officio, & lege iustitiæ, nec habent authoritatem publicam, vel priuatam in percutientem, etiã quòd possint obuiare, nõ obuiando, non incidunt, sed peccant mortaliter. ita Docto. com. in cap. Petrus. de homicid. Sylu. in ver. excommunicatio. 6. nume. 5. Nauar. cap. 27. num. 132. & seq.

21 Comprehenditur † etiam is, qui iratus se percutit ob impatientiam, dedecus, ob paupertatem, aut quoduis aliud infortunium, nisi percutiat se ex zelo deuotionis, pectus pugno, faciem alapa, corpus disciplina; vel etiam nisi ob mortem parentum, vel amicorum barbam velleret, quamuis hæc non posset licite consentire, vt sibi ab alio fierent, quia tũc fit iniuria ecclesiæ. ita text. in clemen. quamuis. de foro competen. vbi Zab. num. 2.

22 Quinto noto, † quòd per clericum, omnes personæ comprehenduntur, siue seculares, siue regulares vtriusque sexus. Et primo quo ad religiosos, comprehenduntur monachi professi in aliqua religione approbata, tria vota profitentes, canonici Regulares, [sic dicti à communi vita, quam ducebant vno omnes refectorio, & dormitorio vtentes. capit. quia tua fraternitas.

nitas. 12. quæst. 1. quoniam. de vita. & honesta.cleric. Regulares, quia arctioris vitæ generi ob professionis votum erant addicti :] mendicantes , nouitij , & conuersi, qui se , & sua obtulerunt habitu mutato , & profitentur tria vota , de quibus conuersis loquuntur iura . de sentent. excommunicatio. capit. non dubium. & de elect. ex eod. libr.6.

23 Et differunt † in hoc tantum à religiosis, quia conuersi profitentur, sed non fiunt clerici, vt religiosi . ita Zab. in clemen.prima. de deci. quæstio.35. Abb. in capit. non est. in 2. not. de regul. capitu. religioso. §. primo. de sentent. excommunicatio. libro sexto.qui tex.loquitur de nouitio, qui gaudet priuilegio canonis , adeò quòd etiam si talis inijciens sit eius pater : nam licet

24 † pater posset eius filium impuberem reuocare à religione , & coram superiore repetere. vt in cap.secundo.de regul.non posset tamen eum violenter de ecclesia retrahere ab eius habitu.argum.text.in cap.cum qui.de præben. lib. sexto.& l. si quis in tantam.C.vnde vi. Ioan.Andr. in dict.cap.religioso.§. primo.

25 Comprehenduntur † etiam oblati , qui se , & sua obtulerunt monasterio approbato : quod intellige, modo assumāt aliquem habitum distinctum ab habitu seculari , vt innuit glo. in cap. vt priuilegia.de priuileg. Arch.in cap.sunt.12. quæst. prima. intellige etiam de oblatis perpetuò . de priuileg.per exemptionem.lib.6.de istis oblatis loquuntur iura.16.quæst.prima.qui bona.de regul. consulti.ita Zabarel. in dict.clem. prima.de decim.quæst.35.

26 Item comprehenduntur † sorores tertij ordinis San.Francisci , & D.Dominici,modo viuant insimul in communi. Rota in decisio.332.in antiquis. Felyn.in cap.dilecta. de maiorita.& obedien. & in capit. nullus. de foro compet. Comprehenduntur etiam dictæ sorores tertianæ suscipientes habitum professorum in domo propria , modo se alicui regulæ subdant , & non habeant proprium , & emittant votum in manu publicæ personæ, scilicet Episcopi, vel Abbatis , aut alicuius presbyteri . Alias si susciperent habitum , & facerent votum continentiæ, & haberent proprium , tunc non connumerandæ essent inter personas ecclesiasticas , & possent verberari absque sacrilegio : cum monachis non liceat habere proprium. Imo idem esset dicendum si proprijs abrenunciarent, quia necessarium est , vt aliquis connumeretur inter personas ecclesiasticas , vt subdat se alicui regulæ . sic Turrecrema. in cap.de viduis. 27. quæstio.1.

27 Gaudent etiam hoc † priuilegio Fratres tertij ordinis beati Francisci, & beati Dominici , ita adest priuilegium Eugenij III. Innocentij III. & Sixti IIII. vt refert Syluest. in versic. Ecclesia.1. nume.6.versic. sexto.& nume. 8. in fin. Item Eremitæ, modo sint subiecti alicui prolato, vel alteri superiori religioso. gloss. in cap. qui verè.16. quæst.1. & distinct. 93. nulla. secus si essent vagi,ac profugi , nulli superiori , vel regulæ astricti : tunc enim absonum esset , quòd censerentur personæ ecclesiasticæ : cum sint merè laici, & recedunt ad sui libitum, & ad nullum vsum ecclesiasticum , vel pium auctoritate ecclesiæ , vel prælati , qui hoc possit , sint deputati . Syluest. in versi. eremita.§. primo.

Gaudent etiam moniales , ac earum nouitiæ, & conuersæ hoc priuilegio , etiam si efficiantur apostatæ , vel reijciantur , vel licentientur ad manēdum extra claustrum, siue sint professi , vel professæ , siue conuersæ, siue conuersi , siue non incedentes in habitu , cum sciuntur esse tales . Syluest.in versi.excommunicatio. sexto. Sed an comprehendantur gerentes habitum clericalem,vel religiosum ex voto ? dic qnòd non, quia habitus non facit monachum. capitul. porrectum.de regu.capit.consuluit.qui cler. vel vou.

28 Sed † circa clericos , gaudent omnes constituti in sacris à subdiaconatu , & supra , imo primæ tonsuræ initiati , quamuis non incedant in habitu , & tonsura,nec seruiant in diuinis. & nec obstat tex. in c.nullus. sess. 23.in Conci.Triden.quia verus intellectus illius text.est , vt intelligatur de priuilegio fori,quia non gaudet clericus, nisi sit beneficiatus,vel incedat in habitu, & tonsura, & seruiat diuinis,non autem de priuilegio ca-

29 nonis,nam † percutiens eum,licet clericali habitu, & tonsura non incedat, erit excommunicatus. Verum si quis percuteret clericum primæ tonsuræ, vel in minoribus con-

stitutum,

ſtitutum, qui habitum dimiſerit,& ad ſecularem vitam redierit, ſecus eſſet. cap. vltimo.de cleri. coniug. ſic etiam neque procederet in clerico nullios ordinis,neque tonſuræ, ſed tantum fert habitum clericalem, quia hunc percutiens non eſſet excommunicatus.Abb.in c.ſi vero. el ſecondo,in fin.de ſent. excommun.

30 Rurſum † intelliguntur clerici cõiugati, qui ſunt clerici orientales, modo cum vna, & virgine,& habitum,& tonſuram deferant. c.vnico.de cler.coniug.lib.6. gaudent etiam excommunicati,ſuſpenſi, irregulares,interdicti, depoſiti verbo, niſi eſſent ſolemniter degradati, qui traduntur curiæ ſeculari.de de pœn.diſt.6.c.degradatio. Bart.in l.1.in ſi. ff. de pœnis.

31 [Et nota, † quod multiplex eſt degradatio, quædam verbalis, quæ ſumitur pro depoſitione.l.iubemus.§. ſanè. de ſacroſan.eccleſ. Quædam eſt realis,quæ dicitur exauctoratio.l.2.§. ignominia.ff.de his, qui not. infam.ff.de rè milit.l.qui cum vno.§.auctoratus.auth.clericus.C. de epiſco.& cler.Hæc autem realis quandoque fit ad præparationẽ iudicij,quæ fit vt terminus pœnæ, de qua loquitur tex.in d.l.2.§.ignominia.Quædam fit ad preparationem pœnæ,videlicet vt clericus per iudicem eccleſiaſtium degradatus ſeculari tradatur curiæ puniendus, de qua loquitur text.in c.nouimus.de verb.ſignif.c. cum non ab homine. de iudic. Praxis vero procedẽdi in hac duplici degradatione reali ponitur per do. Anto. in c.1.nu.11. de oblig. ad ratiot.]

32 Gaudent † etiã hoſpitalarij,vel ad alium pium ſuum deputati: modo perpetuo,& mutato habitu fuerint deputati auctoritate prælati, vel epiſcopi.c.vt priuilegia.de priuileg. Zabar.in clem.2. de præb.q.12.

33 Gaudent † etiã milites de ſpata,portantes rubei enſis ſignum in pectore,ſicut adeſt renouatum priuilegiũ per Nicolaum V. Hi vulgo dicũtur Caualieri. qui omnes ſecundum Sylu.in ver. eccleſia.1. nu.6 in fi.& in ver.excommunicatio.6.nu.3. & 4.& nu.6. caſu 13.& Nauar.c.27.nu.79.verſ.7. habent hoc priuilegium, vt in ipſos manus violentas inijcientes cõmittant ſacrilegium,ſintq́; excommunicati abſoluendi à Papa. d.c.noſtro.ſi læſio eſſet enormis,vel ab epiſcopo,ſi leuis.c.peruenit.de ſent.excom.

34 Sed quæritur, An † percutiens clericum tribus,vel quatuor ictibus,ſit vna,vel pluribus excommunicationibus ligatus? & circa hanc quæſtionem dicendum eſt quod eſt ligatus vna excommunicatione, quando ſemel,& vno ictu illum percuſſerit, vt probatur hic in tex.arguendo per ſingulare clericum, & per plurale manus, & ſingulare anathematis.ex quibus colligitur,quod ſi vnus alium pluries percuſſerit,vna ſit excommunicatione ligatus, ad hoc text.in c.cum pro cauſa,de ſent.excommun. Vbi ille percuſſit in dormitorio,& traxit verberãdo per clauſtrum,& cum vno impetu fecerit,vna eſt ſententia excommunicationis ligatus. facit etiã cap. apoſtolicæ. de re iudic.libr.6.ad legem Aquiliam.l.illud. Et ita habet conſuetudo, & ſtylus curiæ habens tales abſoluere,vt ligatos vna ſententia excommunicationis, & non pluribus.& prædicta procedunt,quando vno impetu quis pluries percuteret continuando.Alias ſi diuerſis inſultibus,& ſic diuerſo tempore, & impetu percuſſiones reiterentur, tunc eſſet ligatus tot ſententijs, quot eſſent percuſſiones. 31.q.1. quomodo. C.de ſer.fug.l.quicunque.

35 Sexto noto,† quòd plures ſunt manuum iniectiones ab hac excommunicatione exẽptæ. Quarum prima eſt manus iocoſa.glo. in c.1.de ſent.excommun.etiam grauius intra tamen fines ludi: quod idem intelligo de repercutiente, vt cum percuſſus à clerico ludente ſtatim etiam ſine deliberatione repercutiat: quia hęc eſt conditio ludi,& quidem naturalis impulſus, & grauiter percuſſus etiam vt repercutiat, ne videatur inferior.& generaliter dicit Richar. in 4.diſt.18. ꝙ percutiens non ex deliberatione quamuis turbatus non incidit. Et idem eſt, ſi ludens percutit deliberatè, modo iocoſa leuitate,& ſine dolo: & ratio eſt, quia canon requirit perſuaſionem diabolicam, quam ludus excludit. Quod idem intelligo de quocunque repercutiente ſtatim, & ſine deliberatione etiam extra ludum,vt cum tanta eſt ſubrectio, ꝙ nec ſe vindicari, nec iniuriari intendit.Sylu.in ver.excommunicatio.6.nu. 6.caſu primo. Nauar.c.27.nu.80.

36 [Sed quid de illo, † qui à clerico ludente ſecũ,grauiter percuſſus, & propter hoc motus ſine deliberatione repercutit eũ grauiter incontinenti, iratus animo vindicãdi ſe,

hoc

hoc non facturus si plenè deliberasse. nunquid incidit in canonem? Respon. ex quo libidine vindictæ, & per iram repercutit cú, & non ioco, a leuitate. non potest dici, quod sine deliberatione percutiat, vnde in canonem incidit. ita Asten. eod. tit. q. 4. qui etiam quæstione sexta inquiri; quid de sacerdote. qui puerum clericum importunè cum eo ludentem percussit iratus? Resp. q; si non animo iniuriandi, vel libidine vindictæ. sed tantum propter repellendam violentiam pueri. qui monitus cessare nolebat. cum moderamine percussit. non incidit in canonem. licet iratus hoc fecerit.]

37 Secunda, † eius qui probabili ignorantia clericatus: verbi gratia. noctu percussit clericum. aliàs non excusaretur si videret tonsuram, non tamen crederet esse clericum. c. si vero. el secondo, de senten excommu. Nec etiam excusaretur. si dubitando eum esse clericum. percuteret: cum in dubio teneatur vitare periculum. Rursum in excommunicationem quoque incideret si dum non constaret vtrum sit clericus, vel laicus. ita tamen affectus esset, q; etiam si sciret eum esse clericum. nihilominus percuteret. secus vero si non percuteret eum. Turrecre. in ca. nostro. num. 3.

Tertia eius, qui relictis habitu, & tonsura enormibus se miscet, & turpibus ac sęuis etiam non monitus, vt si fuit latro publicus. & armatus. vel faciat seditionem in popu-
38 lo, † [qui se multis immiscuit malis. ita vt inueteratus dici possit scelerum minister: nam tunc sine vlla monitione est ipso iure omni priuilegio clericali destitutus, quamuis fuerit sacris ordinib. constitutus. ita vt posset absq; degradatione, & punitione puniri per iudicem secularem.] ita gl. in cap. ex parte. el terzo, de priuileg. Doct. in c. perpendimus. de senten. excommu. quorum opinio communis est, vt asserit Aufrer. in clem. 1. de offi. ordin. reg. 1. fall. 19. quibus patrocinatur tex. in c. vnico. de vita. & hone. cler. c. 1. de apost. & est communiter hæc opinio in praxi recepta. Verum licet omnes consentiant in priuilegio canonis. dissentiunt tamen nonnulli vt opinio communis non procedat in priuilegio fori. ita Alex. consi. 8. lib. 1. nu. 2. Socin. cons. 12. lib. 1. col. 7. Sic etiam Couar. in lib. practi. q. c. 32. nu. 2. non admittit communem in clericus constitutis in sacris ordinib. nisi forsan crimē aliquod ita in Reipublicæ perniciem fuerit à clerico perpetratum. vt si degradatio iudicis ecclesiastici expectanda foret, subsit maxima suspicio libertatis, & impunitatis: admittit igitur cómunem opinionem in clericis primæ tonsuræ, siue dimissis vestibus, & tonsura, enormia crimina frequenter admiserint. siue tonsi, & nec dimissis vestibus illa perpetrauerint. propter quæ foret si esset in sacris constitutus alioquin curiæ seculari tradendus præmissa degradatione. ita etiam Couar. varia. resolut. lib. 2. c. 20. Hodie autem editum est decretum, quo sancitum est de ijs clericis primæ tonsuræ in Conc. Trid. sess. 23. c. 6. quo ad fori priuilegium eos eodem minime gaudere, nisi beneficium ecclesiasticum habeant. aut clericalem habitum, & tonsuram deferentes alicui ecclesiæ de mandato episcopi seruiāt. aut in seminario clericorum, aut in aliqua schola de licentia episcopi. quasi in via ad maiores ordines suscipiendos versentur. Sic etiam si sacerdos, vel clericus fuerit assassinus. i. crimen hoc assassinij commiserit pecunia conductus ab aliquo, vel si mandauerit aliquem occidi pecunia ad id homicida conducto, quamuis scđm cómunem opinionem possit absq; actuali, & solemni depositione, & degradatione per iudicem laicum puniri, & hoc ob criminis immanitatem. secundum Lapum, & alios in c. 1. de homic. lib. 6. Hipp. in l. vnica. nu. 107. de rap. virg. quorum opinionem cōem sequuntur Alber. in c. 1. de hęret. lib. 6. q. 11. Capic. decis. 112. Sylu. in ver. excommu. 6. nu. 6. tamen id tantum admittendum esse censet Couar. varia. resolut. c. 20. lib. 2. nu. 10. vers. 6. vbi clericus ministerio assassinorum infidelium aliquem fidelem occiderit. aut percusserit, cum is proprie assassinus dicatur. c. 1. de hom. lib. 6. Alioquin censet præmissa actuali degradatione, & ex authoratione à iudice ecclesiastico crimen istud debere puniri per iudicé laicum. Sic etiam non gaudet priuilegio clericali] diffidatus, idest, forıudicatus. Frācus in c. 1. num. 5. de homic. lib. 6. vel si sit pœnæ addictus. puta ad triremes. Nauar. in c. nullam. nu. 52. 18. q. 2.

39 Quarta eius, † qui percutit principaliter, vt corrigat tanquàm magister, vel submagister, cui pueros docendos magister cómiserat. vel pater. l. vnica. C. de emed. propinq.

pinq.vbi glo. l.si filius. C.de patria potesta-
te.Cuius nomine etiam intelliguntur pro-
pinqui,vel consanguinei seniores,vel domi
ni temporales.siue ecclesiastici.qui possunt
clericos sibi inseruientes corrigendi causa
percutere,vel senes percutientes turbantes
in ecclesia diuina officia. modo principali-
ter non fiat, & sit moderata saltem iuxta
suum propositum, & percussus non sit in sa-
cris,nisi in magistro, & submagistro, & pa-
tre.c.1.c.cum voluntate. de sent.excomm.gl.
sing.in l.1.C.de emend,propinq. Sylu.in ver.
excommunicatio.6.nu.6.casu 8.& 11.

40 Et † hæc opinio est verissima, pro cuius
cõfirmatione facit:nam licet episcopalis di-
gnitas liberet à patria potestate. c.per vene
rabilem, qui filij sint legit. sacer tamen or-
do etiam sacerdotalis nequaquam, vt per
Abb.in c.indecorum.de ætate,& qualit. glo.
penul.in c.circumcelliones.23.q.5.per text.
in c. si seruus. dist. 54. Vnde infert Ioan. de
Arno. dialo. 69. quòd correctio pertinet ad
patrem ratione patriæ potestatis, à qua sa-
cerdos non liberatur.

41 Hoc autem † intellige, etiam si in per-
cussione aliquis fuerit excessus;cum non pos
sint verba semper suspendere in statera. ibi.
Sylu.casu 8.in fi.& Turrecre.hic.nu.7.modo
excessus ille non processerit ex odio princi-
paliter,vel ex ira mixta correctioni, sed ira
fuit dux,& principalis causa percutiendi,nõ
autem comes.vt hic per Turrecr. vbi etiam
quærit,quid si magister præcipiat submagi-
stro,ne percutiat clericum, an percutiendo
incidat?& respondit negatiuè,quia non po-
test principaliter magister auferre benefi-
cium iuris, per quod conceditur corrigere
posse qui docet.

42 Quinta,prælati † per se, vel laicum ca-
pientis clericum suum,& non alienum. c.vt
famæ,de sent.excommu.ad idem text.in c.si
clericus.de sent.excom. lib.6. ver verberan-
tis non per laicum, sed per se,vel clericum,
causa correctionis.quando per se commodè
non potest.c.vniuersitatis.de sent.excommu
nica.nisi esset episcopus,qui non debet ver-
berare suis manibus.c.non liceat.distin.86.
Verberare autem correctionis causa est ꝑ-
cutere pro culpa digna correctione, quam-
uis de illa non cogitet.Sylue.in ver.excom-
municatio.6.nu.6.

43 Vnde † sequitur non debere clericum
torqueri per laicum etiam de mãdato iudi-
cis ecclesiastici, vt not.probat, & concludit
Pan in c.vniuersitatis.in vlt. no.de sent. ex-
commu.& in c.vt famæ.in fi. eo.tit. Vbi re-
fert D.Ant.de But.& Ancharanum se consul
uisse.Ita Decius in c.dilectis.nu.3.de appel.
Et torquendo incurrunt in excommunica-
tionem iudex,& laicus,de cuius mandato il
lum torquet, nisi deessent clerici ad id ido-
nei.Sylu.qui sup.nu.11.Quamquam existẽ-
te consuetudine [pro vt est in tota Gallia,
quam etiam in Italia penetrasse satis testa-
tur Panor.in c.vt famæ.de sent.excomm.§.vt
in curijs episcopalibus religiosi, aliæq; per-
sonæ ecclesiasticæ passim torqueantur, & cã
correctionis verberentur, siue fustigentur
clerici per laicos,si est rationabilis,sunt ex-
cusati à culpa,& pœna. arg.c.fi. de consue.&
mea quidem sentẽtia est rationabilis, quic-
quid sentiant Panor.& Fel. in d. c. vniuersi-
tatis.cum non sit contra ius naturale,& di-
uinum. Tum, quia decens est,& honestum,
ne clerici, & monachi vtantur officio adeo
vili,cuius exercitium monachi, qui omni-
bus honoribus saltem secularib. renuncia-
runt,vile putant,& infame. Et illud est de-
cens,& honestum,quod non est contra ius na
turale,vel diuinum,& viris bene morigera-
tis,& prudentib. videtur tale.argum.c.quo
iure distin.8.c.quisquis. distin. 41. sed posi-
to,ꝙ esset consuetudo irrationabilis, licet
non sint excusati,à culpa,sunt tamen excu-
sati à pœna, glossa celebris in c.deniq;. dist.
4.quia consuetudo,] & si non excuset à cul-
pa, excusat tamen à pœna saltem ordina-
ria.gl.in c.cum venerabilis.de consuet.Dec.
in c.1.de const.Nauar.c.27.nu.86.

44 Sexta † inuadentis in sui honoris defen-
sionem, quando fuga esset ei ignominiosa.
Panor.in c.olim de restit.spoliat.Hinc inue-
niens inhonestè cum sua matre, vxore,filia
etiam naturali,non autem adoptiua, vel so
rore,clericum agentem,excusatur ab excõ-
municatione.c.si vero.1.§.1. de sent.excom.
auth.si quis.C.de adult.si percusserit. Quod
quidem procedit etiam si inuenit amplexã-
tem,vel osculantem in loco suspecto, quã-
uis non inueniat in opere ipso carnali. Non
tamen excusaretur ab excommunicatione,
si quis inuenit suam sponsam futuram cum
clerico fornicantem.glo.ab omnibus appro
bata in cap.3. ad finem. de sent. excommu.
quia

quia quo ad peccatum tam maritus, quam sponsus peccant mortaliter. c.inter hæc.33. quæst.2.c.admonere.ea.quæst.secus tamen si sponsa esset de præsenti etiam ante copulam, modo matrimonium sit contractum, secundum Concil.Trid.sess.24.c.1. glo.in ca.si vero.1.de sent.excom.

45 Sed † an sit excommunicatus maritus, si inuenit clericum suspectum, & monitum per semetipsum domi cum vxore sedentem, & confabulantem, etiam si non turpiter conuersantem, & eum percusserit. Sylu.in versi. excommunicatio.6.nu.6. casu 10. inquit, q̃ non. Sed contra eum est veritas. Vnde tali casu potest tantum domi detinere spacio horarum viginti ad tradendum suo iudici.iux. tex.in l.capite quinto. ff.de adulte. Ange.in ver.excommunicatio. 5.§.19. [Sed an incidat maritus, qui se domi abscondit, vt presbyter id ignorans veniret ad domum, & inuentum cum vxore, percutiat eum. dic, q̃ non.cum tex.in c.si vero.el 1.eo.tit. generaliter loquatur, ergo generaliter intelligendus est.l.de precio.ff.de publici.in rem act.& quia intentio summi Pontificis videtur fuisse q̃ maritus non incideret in excommunicationem ob percussionem clerici in casibus, in quib. liceret lege seculari eum percutere, non autem sic esset si interficeret. ratio autem quare Canon remiserit excommunicationis pœnam, est propter illum dolorem iustum, quem facile non potest quis temperare. Quod secus est, quo ad occisionem: nam licet percutiens clericum cum sorore, vxore, vel filia depræhensum, liber sit ab excommunicatione, non tamen occidẽs: cum ille Canon de occidente non loquatur. ita Fortunius in tracta.de vltimo fine illat. ij.sed & Sylu.in verbo, excommunicatio. 6. casu 10.illius cap.intellectum tractans scribit occidentem clericum cum sorore, filia, aut vxore depræhensum animo deliberato, in illam Canonis excommunicationem incidere; iustus enim dolor potuit tunc temperari, alioquin si absque deliberatione occiderit, locum esse illius c.decisioni. Verum considerata illius Canonis ratione, crederem cum Couar.de sponsal.2.par. c.7. nume. 12 occidentem etiam absque deliberatione excommunicatum esse, sed absoluendum à summo Pontefice, si cum deliberatione fecerit. ab episcopo, si incontinenti, & ex passione subita.]

46 Infertur † etiam esse immunem ab excommunicatione illum, qui clericum percusserit, volentem ipsum solicitare ad turpia: verbi gratia: Est mulier, vel iuuenis, quę vel qui clericum tẽtantem de castitate percusserit, excusatur ab excommunicatione: modo tentatio sit opere, & non verbo: Sylu. qui supra. num.9. qui si esset tantum verbo, non licet ei, nisi defensio verbalis. Ange.in ver.excommunicatio. 5. §.21. Et hæc circa defensionem honoris.

47 Septima, † excusatur etiam percutiens clericum, quando hoc facit ob defensionem sui necessariam.c.si vero.lo 1.ca. ex tenore, de senten.excommun.quę debet esse incontinenti, dum actu pugnatur, qui si modum excesserit in defensione, etsi irregularitatem incurrat, non tamen excommunicationem, si sine dolo, & diabolica suasione hoc fecerit.gl.in c.significasti. ver.tutelæ.de homic.Syluest.in ver.excommu.6.nu.6.

48 Octaua. Nec † in censuram incidit, qui iustè bona recuperat, quæ iniustè capta clericus asportat, vel vi occupat.c.olim de restit. spol. Et nec is, qui detinet clericum debitorem fugientem, aut fugam parãtem ad pręsentandum eum suo prælato, iuxta cõem.

49 Nona, qui † clericum detineret modico tempore, vt auertat à flagitio, vel detineret clericum in flagranti delicto inuentum per viginti horas, ad conuocandum testes, ne locus sit inficiationi. Et idem est, si hoc faciat, ne incidat in manus hostium. Sylue.in versi. excommunica.6.nu.5.versi.2.

50 Decima, † nec excommunicatus esset iustè eiiciens ab ecclesia clericum excommunicatum, aut alium diuina officia turbantem.ca.veniens. de senten.excommun.clem. grauis.cum glo.eo.titu. [cap.cum voluntate.§.fi.eo.tit.& nota, quod dicta iura loquuntur de clericis in minoribus: nam si constituti in sacris conturbent diuinum officium, non debent percuti, sed puniri alijs admonitionibus, & si se non correxerint, possunt suspendi.ext.de celebrat.miss.dolentes. glossa in d.c.cum voluntate. Sed quid de eo, qui ratione officij quod in Ecclesia obtinet, clericum in minoribus percutit. vt Cantor, Sacrista, Hostiarius, & similes: an in canonem incidat? Dic quòd non: quia cui commissum est officium, per consequens alia, sine

quibus

quibus illud non potest commodè expediri, videntur concessa.]

51 Septimò noto, quod † iniuria alia est leuis, alia mediocris, alia enormis, quæ declaratur per extrauag. Ioan. 22. perlectis. vbi inquit, quod percussio pugni, palmæ, manus, colaphi, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis, quę nullam maculam, aut sigillationem carnis reliquit, neque abscidit membrum sine effractione dentium, vel auulsione multorũ capillorum, aut effusione multi sanguinis, percussio leuis esse declaratur. Hinc concludit Lapus alleg. 76. factum, super quo consilium petitur, quod cum plebanus quidam canonicum in ecclesia Aretina manu vacua

52 percussisset, episcopus † potuit eum absoluere: quia leuis fuit iniuria. Sic in simili quæstione voluit Card. cõsi. 42. episcopum posse absoluere clericos, qui ad inuicem cum manibus, & pedibus se percusserint: quia leuis iniuria reputatur. Sic Calder. consi. 7. tenet episcopum posse absoluere clericos, qui in ludo nimis se percusserint, deijciendo se in terram, cum aliqua sanguinis emissione, ita refert Dec. in c. peruenit. 1. nu. 7. de appella.

53 Enormis † vero dicitur vel ex facto, verbi gratia, qua abscinditur membrum, vel inutile ad suum officium relinquitur, vel macula, aut cicatrix, vel ob percussionem factã in aliam partem, quàm in naribus defluit multum sanguinis. Dicitur ét iniuria enormis, siue atrox ex persona, veluti quæ à subdito, & inferiori fit in personas in dignitate constitutas, veluti in episcopum, vel Abbatem, vel in magistratum. l. prætor edixit. §. fi. ff. de iniur. §. atrox. Inst. eod. Bart. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. qui atrocem adeò eam esse dixit. Bal. in c. 1. §. iniuriam.

54 de pace iura. firm. vt † percutiens magistratum, ob inimicitiam, quam cum eo gerebat, capite mulctãdus sit. sequitur Iason in l. qui iurisdictioni. col. 1. de iurisdi. omn. iudi. qui dixit hoc casu pœnam esse arbitrariam, sed arbitrium posse extendi vsque ad mortem. Et quia dignitati dicitur esse illata iniuria, etiam ipse iudex potest eum punire. ita Paris. consi. 147. num. 7. lib. 4. post Oldr. cons. 7. Imo hæc iuris sententia extenditur etiam, cum is magistratus sit in sindicatu. ita Iason in l. principalibus. nu. 4. ff. si certum peta. modo contemplatione officij fuerit iniuria affectus. ita intelligit Bal. in l. obseruare. §. pro ficisci. num. 6. versi. septimo quæritur. ff. de offi. procons.

55 [Contemplatione † vero officij tunc dicitur iniuria fieri, quando illa fit exercendo officium, vt considerat consti. Regni, Eos tantum. & ratio est, quia dignitas cohæret officio, & in exercitatione officij consideratur. l. 1. in prin. ff. de postul. l. si familia. ff. de iurisdi. omn. iudi. Paris de Puteo. de sindic. in ver. iniuria. cap. an si officialis. &c. Matth. in constit. Priusquã. in quarto not. Hinc Matth. in constit. Vt participatio. in 2. quæstio. & in constit. r. Si quis aliquem, tenet quod vulnerans officialem Baronis, nõ punitur in plusquam, si vulnerasset priuatum, quando hoc fecit ex odio speciali, vel inimicitia, & non respectu officij, vel in contemptum Regis, vel Baronis, & idem tenet Matth. in constit. Eos tantum. vbi etiam And. de Isern. considerat, quando iniuria non est facta contemplatione officij, sed propter particulares inimicitias. & idem tenet And. in titu. quæ sint regal. in ver. & bona committentium. col. 6. & 7. vbi inquit non esse crimen læsæ maiestatis, quando quis offendit consiliarium Regis propter particulares inimicitias, & idé tenet Bald. in cap. 1. col. pen. in prin. de offic. de leg. Ex ijs igitur conclude, dictum Iasonis in d. l. qui iurisdictioni. scilicet percutientẽ magistratum ob inimicitias, puniẽdum esse pœna arbitraria, quæ potest extendi vsque ad mortem. iuxta gl. in §. in summa. de iniu. communiter limitari, vbi natura delicti est talis, quæ hanc pœnam meretur, vel vbi talis pœna consueuit irrogari de consuetudine: alias debet imponi pœna pecuniaria. ita Matth. in constitut. Humanitate. col. 8. vers. quæro de aliquibus quæstionib.]

56 Aestimatur etiam † iniuria atrox ex loco ratione notorietatis, & maximi scandali. Hinc percussus in platea, vel in theatro, vel in ecclesia, vel in audientia coram iudice, dicitur atrox iniuria. l. prætor edixit. §. fin. ff. de iniur. vbi iniuria creditur illa atrox, cum quis coram ipso magistratu aliqua iniuria afficitur. ita Panorm. in ca. cum illorum. num. 9. de senten. excommunic. confirmat etiam Hippolytus de Marsi. singul. 549. Hinc redditur mihi dubia allegatio Lapi, nisi dicamus percussionem illam factam in Ecclesia manu vacua, nõ fuisse cum scandalo.

Medio-

57 Mediocris † autem quæ sit, certa regula dari non potest, sed relinquitur arbitrio Episcopi, vel Confessarij. In dubio autem potius declaranda est percussio grauis, quã leuis.vt per dictam extrauag. & per Nauar. c.27.nu.89.versi.præterea.

58 Absolutio † vero ab huiusmodi excommunicatione regulariter non debet fieri, nisi per summos Pontifices, vel per legatos, qui de latere missi sunt.& isti secundum cõsuetudinem Romanæ curiæ sunt solum Domini Cardinales, quia alij non vocantur de latere.vt in cap.volentes. de offic.deleg.glo. in cap.1.de offic.leg.lib.6.Dixi, alij, quia reperiuntur, & sunt quidem legati nati, qui nascuntur cum priuilegio legationis per adeptionem dignitatis Archiepiscopalis, vt est Archiepiscopus Cantuariensis, Eboracensis, Remensis, & in Italia solum est Archiepiscopus Pisanus. vt not. in c.1. de offic. deleg.& cap.1. de appellat. Alij sunt legati, qui mittuntur per Papam ad regendam prouinciam.vt patet in c.1.de offic. deleg.lib.6. & ibi Franc.nu.3.igitur absolutio ab excõmunicatione huius canonis fit, vel per Papam, vel per Legatos à latere. c. ad audientiam.de sentent.excommunic.c.quod.translationem.de offic.leg. & si sint extra terminos suæ legationis, dummodo sint in via, etiam si tales excommunicati aliunde veniant.extra de offic. leg.c.excommunicatis. & de senten. excommu.cap. ad audientiam. [Quorum potestas quanta sit, vide Francũ. in cap.si Abbatem.de elect.lib.6.qui inquit, quòd Legatus à latere dicitur esse maior omnium in prouincia post Romanum Pontificem,& habere iurisdictionem super omnes prælatos de Prouincia etiam exemptos, & immediatè subiectos Papæ, & iudex ordinarius Episcoporum, & Archiepiscoporum exemptorum.vt dicitur.in d.cap. si Abbatẽ. & in glo.in cap. auctoritate.§.1.de priuileg. lib.6.& per Io.And.in cap.1.de verb.signi.]

59 Legati † vero, qui non mittuntur de latere, dum sunt extra territorium, nullum talem possunt absoluere, sed dum sunt extra terminos, possunt tantum absoluere existẽtes in prouincia sibi commissa, non aliunde accedentes. Alij vero legati, qui ex priuilegio suæ ecclesiæ habent legationem, vt Archiepiscopus Cantuariensis, &c.nõ possunt, nisi sit in priuilegio legationis expressum, vt in prædicto.c.excommunicatus.& c.porro.de priuileg.Turrecre.hic.nu.13.

60 Verum, † quod diximus absolutionem regulariter fieri debere à Romano Pontifice, non procedit in multis casibus, qui enumerantur per tex.in c. quamuis.de sentent. excommunic. Syluest.in ver.absolutio.4.nu. 3.versi.sciendum. [& in cap.mulieres.c. peruenit.cap. 1.cap.de monialibus.cap.quod de his.cap.vlt.eod.tit. vbi in certis casibus, qui pro violenta manuum iniectione incidunt in canonem sententiæ promulgatæ, possunt ab Episcopis absolui, vel ab alijs ex delegatione Episcoporum.cap.vlt.de offi.ordin.qui quidem tex.videtur contrarius textui in ca. vlt.de offi.deleg. quo palam probatur potestatem absoluendi, vel excommunicãdi alicui datam, ab eo alteri delegari non posse. vnde Doct.in l.imperiũ.ff.de iurisdict. omn. iud. ex eo capite adnotarunt voluntariam iurisdictionem non posse delegari. glo.in l. ea parte.ff.de probat. Quare pro reconciliatione horum iurium dici potest, quòd text. in cap.vlt.de offi.ordi.procedit in eo, qui potestatem habet absoluendi ex officio ratione dignitatis, eo ipso, quòd quis Episcopus est, aut prælatus, aut ex priuilegio. nã tunc vt adnotarunt glossa. Io.And. Imola.Panor. in cap.vlt.de offi.ordin.& Fely. in cap.fin.de offi.deleg. potest delegari potestas exercendi nudum ministerium ex officio, aut dignitate perpetua, adhuc iure priuilegij alicui competens:nam tunc talis potestas, quæ dignitati, vel officio perpetuo datur, iam ordinaria potius dicenda est, quàm delegata. Et ideo potestatis ordinariæ iura habet, & sequitur.iux.no. per Abba. Card. & Fely.in cap.licet.de offi.ord.Barto. Alex. & Iason in l.3.ff.de offic. eius cui mand. est iurisdi. Sed tex.in cap.fin.de offic. deleg. procedit in eo, qui potestatem habet absoluendi ex commissione Romani Pontificis, ex commissione (inquam) nudi ministerij. Is etenim delegare nudum ministeriũ, à quo delectus fuit per Papam, minimè potest. Ita Doct. adnotarunt in d.c.vlt.& Couar.var.resol. lib.3.c. 20.nu.5.per totum.

61 Notandum † tamen, quòd ante absolutionem offendens tenetur realiter satisfacere clerico offenso de eius offensa. Et dicit Archid.in cap.si quis deinceps. 17.q.4. quòd nõ sufficit offendentem flectere genua coram

offen-

offenso, & misericordiam petere, sed facere debet satisfactionem iniuriæ offenso. capit. olim. de iniur. & deinde habere absolutioné à Papa, nisi haberet legitimum impedimentum. c. quamuis. de sent. excommuni. Qualiter autem fieri debeat satisfactio iniuriæ clerico, dic q̀ æstimabitur iniuria secundum qualitatem, & quantitatem personæ iniuriatæ, & iniuriæ & soluuntur damna, expensæ, & interesse. secundum Abba. in ca. ea noscitur. de sent. excommu. Et quamuis actio iniuriarum expiret post annum. l. si conuitij. C. de iniur. tamen si iniurians petit absolutionem post annum, potest per viam exceptionis opponi, non debere concedi nisi facta satisfactione. Ita Panor. in d. c. ea nosci-

62 tur. Item est notandum, † quòd pro iniuria illata clerico duplex actio oritur, altera sibi, altera vero Ecclesiæ, cui subest, quare remissio à clerico facta non nocet Ecclesiæ. Abb. in cap. Parochianus. de sent. excommu. Vnde potest Ecclesia agere, vel ad pœnam temporalem, vel pecuniariam, & tunc secundum Archi. in cap. nostro. nu. 6. applicabitur fisco.]

63 Sed quæritur, † an eo casu, quo iudex velit pronunciare excommunicatum percussorem clerici, debeat citari ille, qui clericum percussit? Pro cuius quæstionis intelligentia præmittendum est breuiter, quemadmodum colligitur ex dictis Decij. in ca. peruenit. idest à nu. 10. vsque in fin. de appellat. q̀ percussio, aut est notoria, aut non notoria: præterea aut notoria ex dispositione iuris secundum textum nostrum, aut non. rursum hæc notoria ex dispositione iuris dicitur dupliciter. Primo, quando percussio adeò est notoria, & omnibus euidens, vt nihil penitus opponi possit: aut est notoria ita, vt absens aliquam excusationem opponere possit. Igitur circa quæstionem conclusio est, vt requiratur citatio, ita tenet glo. in clemen. præsenti. in ver. cõstiterit. de censi. cum alijs allegatis per Abbatem. & Dec. in d. c. peruenit. nu. 10. el primo.

64 Et sicut † citatio requiritur, ita etiam necessaria est sententia declaratoria, quod intellige, quoties non esset notorium ipsum percussisse clericum, secus si illum percussisset coram populo, vel in platea: nam tunc denunciari posset absque citatione. nec potest dici, q̀ citandus est percussor clerici, quãuis percussit in publico, quia posset sibi aliqua defensio cõpetere, quia quod nullo casu est licitum, & notorium est, est inexcusabile. vt inquit Fely. in c. Rodulphus. de rescript. in pen. col. versi. citanda est.

65 Præterea † istud, q̀ citanda sit pars, q̃n fertur declaratoria excõicationis incursæ, intelligi debet, dummodo discuti debeat factum, per q̀ dr̃ esse in excõicationem incursum. Sed q̃n hoc est iam discussum, vt quia iam percussio est notoria ex dispositione iuris, & ita est omnibus euidens, vt nihil opponi possit, tunc fertur sententia declaratoria non per regulam illam generalem, scilicet in omnibus pœnis requiri sententiam, antequam incurratur. gl. comm. recepta in c. fraternitas. 12. q. 2. quia illa regula non procedit in pœnis, quæ nullam requirunt executionem iudicis, sed immediatè trahunt executionem ad factum, & de sui natura non expectant aliam extrinsecam executionem post se, sicut q̃n quis est excommunicatus, suspensus, vel irregularis: nam ista trahunt executionem ex sui natura, ita quod alia actualis executio non requiritur.

66 Cum † primum enim quis percussit clericum, est inhabilitatus quo ad omnes suas potentias absque alia declaratione. per c. pastoralis. in fi. de appellat. ita vt repellatur à communione, celebratione, cæterisque actibus excommunicato vetitis, sed requiritur declaratoria quo ad alios, ita vt cunctis innotescat illum esse excommunicatũ, & propterea vitandum. Io. And. in c. 2. de rescript. lib. 6. Felyn. in d. c. Rodulphus. nu. 39.

67 [Superest etiã vt videamus, quid † si aliquis percusserit religiosum, an possit per Episcopum declarari, & publicari excommunicatus? Respon. Panor. in c. parochianos. de sent. excommu. q̀ aut percussio non est notoria, ita q̀ notoriè non constat talem incidisse in excõicationem, sed dubium vertitur verũ percusserit, vel percusserit ex causa eum excusante se defendendo, vel eum non cognoscendo, & tunc est citandus, pro hoc c. peruenit. de appell. ille, quem denuntiare excõicatum intendit, quatenus defendat se, ne denuntietur excõicatus: & debet iudex receptis probationibus denuntiare talem incidisse in canonem, & ab hac denũtiatione poterit ãppellare, nisi notoriè constet de contrario: qa à snĩa legis non appellatur,

tur, tamen à ſententia iudicis declarantis quem incidiſſe in pœnam legis, appellari poteſt, pro hoc. vide bonam glo. in c. cupientes. de elect. in 6. facit cap. cum ſecundum leges. de hæret. lib 6. Aut notoriè conſtat talē incidiſſe in excommunicationem, & tunc poteſt, & debet publicè denuntiari excommunicatus, etiam nemine petente. tex. in d. cap. parochianos. gl. facit in clem. præſenti. verſi. conſt terit. de conſtit. glo. in clem. 2. §. fin. in

68 ver. publicare. de pœnis. Sed an † hoc extendatur ad exemptum, verbi gratia: Regularis exemptus clericum percuſſit ſecularem extra clauſtra in diœceſi epiſcopi, an poſſit epiſcopus illum denuntiare excommunicatum? Reſpon. quod ſic. facit tex. in c. 1. de priuil. in 6. vbi Ioan. And. ibi tenet, quod exemptus delinquens in loco non exempto poſſit puniri per epiſcopum, quod idem confirmat Francus in cap. 2. de conſtit. in 6. Quod intellige, niſi eſſet exemptus ratione delicti etiā in loco non exempto, quia tunc non poſſet denunriari excommunicatus. facit text. in clem. 2. §. fi. verſi. ſibi ſubiectos. de pœnis. Et nec obſtat tex. in clem. 1. verſi. ſuffragante. de priuileg. vbi denuntiatio extēditur etiā ad exemptos, quia dupliciter reſponderi poteſt. Primo, vt ſit ibi ſpeciale, cum de ipſis ſpecialis mentio fiat, ergo regulariter nequit epiſcopus in illos manus extendere, cū immediatè ſubſint Papæ. cap. ſi Papa. de priuileg. in 6. cap. penul. de offi. ordin. Vel ſecundo quod ille tex. loquatur de exemptis, non autem de exemptis ratione delicti etiam in loco non exempto, facit tex. in d. cap. 1. de priuileg. in 6.] & per Domin. in c. 1. de ſtatu regul. & per nos infra. lib. 4. cap. 2. Quare concludendum videtur quod Regularis nō ſubditus epiſcopo, qui intra clauſtra monaſterij degit, & extra ea ita notoriè deliquerit, vt populo ſcandalo ſit; epiſcopo inſtante, à ſuo ſuperiore intra tempus ab epiſcopo præfigendum ſeuerè puniatur, ac de punitione epiſcopum certiorem faciat: ſin minus à ſuo ſuperiore. iuxta tex. in c. fin. §. ſi vero. de ſtatu mona. officio priuetur, & delinquens ab epiſcopo puniri poſſit, ita habetur per Conci. Trid. ſeſſ. 25. c. 14.

69 Si vero † delictum eſſet notorium, & ageretur de pœna excommunicationis incurſę ipſo iure, an epiſcopus poſſet denuntiare exemptos excōicatos ad finem vt à ſuis ſubditis euitentur. Domin. in ca. epiſcoporum. verſi. ſed poſſet ſaluari, & ibi Francus. nu. 3. de priuileg. lib. 6. inquit, quod ſic, facit quod notatur per Gulicl. in clem. 1. de ſequeſtra.

70 poſſ. in ver. cecidiſſe. Inſuper † adde Anto. de Butr. in c. patentibus. vlt. not. de priuile. & ibi Abb. in gl. 2. qui dicunt, quod qñ exempti in loco exempto aliquid committunt, cuius effectus extra locum exemptum porrigitur, ordinarius poteſt eos corrigere, & punire. idem Abbas in c. cum inter. nu. 3. de conſuet. vbi affert exemplum in illicita pulſatione campanarum, ſeu vocum prolatione: nam licet exempti poſſent in loco exempto: tñ ex quo ſonus, ſeu vocū prolatio protēditur extra locum exemptum, poſſunt cōueniri, & puniri ab ordinario loci extra locum exemptum. facit ēt quod notat Bart. in l. 2. §. ſi quis in ſuo. ff. ne quid in loco publi. vbi inquit, ꝙ poteſt conueniri ab ordinario loci is, qui proijcit lapidem in locum non exemptū; & hoc quidem intellige, qñ exemptio conceditur aliquibus ratione certi loci, vt monachis reſpectu monaſterij, qa poſſunt conueniri per ordinarium, qñ effectus protenditur extra locum exemptum, vel delictum. Secus vero ſi exemptio cōcederetur perſonę, vt patet in priuilegio conceſſo familiaribus, vel capellano Papæ: quia tūc ratione delicti non poſſunt coram ordinario puniri, aliàs eorum priuilegiū eſſet inutile, ex quo ſunt perſonaliter priuilegiati nō reſpectu loci. ita Abb. in c. tuarum. nu. 8. de priuil. vide ēt Abbat. in c. fi. de foro compet. col. 5. qui mutauit opinionem, quæ qualis ſit verior. vide Decium in d. c. tuarum. nu. 49.]

71 Sed an † exempti citati ab ordinario teneantur comparere. Panor. in c. cum ordiné. de reſcrip. inquit, quod ſi eſt notoriè exemptus, & iamdiu toleratus priuilegio exemptionis, non tenetur, [ita gl. in cap. conuenior. 23. q. 8. Oldr. conſi. 83. not. per glo. in ca. veniens. de accuſat. idem glo. & Doct. in l. 2. ff. ſi quis in ius voc. Vnde inquit. glo. in d. c. conuenior. quod clericus citatus coram iudice ſeculari tunc tantum tenetur comparere, quando dubium eſt de clericatu, ſecus autem ſi eſſet notorium. idem glo. fi. in cap. placita. 15. quæſt. 4. Verum non ſufficit eſſe notorium partibus, ſed debet eſſe notorium iudici. vt dicit Card. in clemen. quia contingit. colum. 5. quarta oppoſ. ad fin. de relig.

domib.

domib. At si notorium erat, videtur præ-
sumendum iudicem notitiam habuisse. arg.
tex. in c. 2. de postul. in c. cum in tua. qui ma-
trim. accus. poss. cum simil.] aut notoriè non
constat de exemptione, & tūc tenetur com-
parere, & allegare priuilegium, & in loco
congruo, & tuto intra terminum competen
tem ordinario ostendere. cap. cum personæ.
de priuileg. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Horæ canonicæ, quid sint, & vnde sic dictæ.*
2 *Horæ canonicæ in quo consistant, & officium nocturnum quid, & quid repræsentet.*
3 *Horis canonicis septenarius numerus ob quæ mysteria inditus.*
4 *Horas recitandi obligatio est de iure diuino, & de iure positiuo.*
5 *Papa vt horæ canonicæ non dicantur non potest dispensare, circa modum potest.*
6 *Personarum genera, quæ obligantur ad recitandas horas.*
7 *Religiosorum laici, fratres tertij ordinis, nouitij milites que religiosi, an ad officium teneantur.*
8 *Horæ Beatæ Virginis, an & quo casu de iure sint recitandæ.*
9 *Pij V. constitutio incip. ex proximo. an omnes pensionarios comprehendat.*
10 *Pensio quotuplex, & qualiter à beneficio differat.*
11 *Pensio iusta, quæ dicatur, quibus casibus approbetur, & quis eam imponat.*
12 *Papa non potest in iure patronatus, pensionem ponere sine consensu patronorum.*
13 *Beneficium habentes sub clericali titulo tenentur ad horas recitandas. amplia etiam. vt num. seq.*
15 *Pater in beneficio clerici, an teneatur fructus perceptos clerico petenti restituere.*
16 *Pater potest in fructibus beneficij alimenta filio præstita compensare.*
17 *Beneficiatus in sacris non existens, nec fructus percipiens, officium non recitans, peccat.*
18 *Beneficium tenue non excusat à recitando officio, & quare.*
19 *Beneficiatus excommunicatus, tenetur ratione beneficij, sicut & clericus depositus ratione ordinis, recitare horas.*
20 *Gesta per excommunicatum valent in eius præiudicium.*
21 *Excommunicatus beneficio penitus priuatur, nec vlla eius inopiæ habetur ratio, idē in solemniter degradato.*
22 *Commendatarius, an teneatur ad horas canonicas, pariterque coadiutor.*

De horis canonicis, & qui ad illas teneantur. Cap. L.

1 Horæ † canonicæ sunt certa pēsio diuini cultus debita ab ijs, qui in sortē Domini sunt electi, pro qua in substentationem recipiunt patrimonium Iesu Christi. extra de præben. c. cum secundum. & c. 1. de celebr. miss. Et dicuntur ab oro, oras, quia orando, & contemplando dicuntur, & quia certis horis debent dici. Dicuntur autem canonicæ, quasi regulares à canone, quòd est regula: sunt enim regulariter dicendæ. Dicuntur diuinæ, quia Deo impenduntur. Zabar. in clem. 1. de celebrat. miss.

2 Hæ † autem horæ canonicæ consistunt in officio nocturno & diurno. Officium nocturnum propriè dicitur Matutinum, at impropriè continet Primam, quæ dicenda est diluculo. Continet etiam Completorium, quod dicendum est in crepusculo. vel aliquantulum post. Ioann. Andr. in capitu. 1. de celebrat. miss. Quod quidem officium nocturnum repræsentat tempus seruitutis, & miseriæ, quo humanum genus obsessum à diabolo tenebatur, sed officium diurnum, quod comprehendit alias quatuor horas, repræsentat tempus nostræ redemptionis, & liberationem factam per Christum solem iustitiæ, qui mentes nostras illuminat, & replet, ac reficit dono gratiæ septiformis Spiritus sancti, vt inquit Archid. in capitulo presbyter. distinctione 91.

3 Mysteria † autem, cur septenarius iste numerus canonicarum horarum fuerit institutus, nec plus, aut minus, sunt, quòd semptem existunt dies hebdomadæ, quibus conditus est mundus, septemque Spiritus sancti dona, quibus mundus est re-

V creatus,

creatus, item septem sunt mundi ætates, quibus duraturus est, septemque sunt petitiones Dominicæ, quibus eadem dona postulamus, septem etiam horis consummata fuit Christi passio. vide glo. in c. 1. de celebr. miss. Hinc illis horis, quibus Domini passio fuit inchoata, continuata, & consummata, canonicæ horæ eisdem temporibus deputātur. cepit itaque passio Domini quo ad violentiam ab extrinseco illatam, hora noctis tertia, in qua primum rabidorum Iudæorū furor violētas manus in eum iniecit, & hoc in horto ab oratione surgentem, ibi traditus, comprehensus, ligatus, à discipulis derelictus: Ad Annam primū, deinde ad Chaifam contumeliose ligatus, falso testimonio accusatus, vt blasphemus iudicatus, velatus, consputus, irrisus, alapis cęsus, & tota noctè innocens agnus pœnis traditur. quibus respondet officium matutinum.

Oriente autem sole, prima diei hora ad examen Pilati transfertur, nouis accusationum fraudibus impetitur, vt populi subuersor, Imperij destructor, regni appetitor, diuini honoris sacrilegus, arrogator, duris vinctus nexibus, colaphis, alapisq; cęsus, multisq; iniurijs affectus iudici præsentatur, de tyranno ad tyrannum mittitur, & remittitur, seditionis latro præfertur, innocentissimum corpus nudatur, iudici præsentatur, caput spinis coronatur, purpurea veste ludricè vestitur, caput percutitur, subsannatoriè salutatur, iterantur alapæ, innumerabiles irrogantur iniuriæ à prima diei hora vsque ad tertiam, quibus prima diei hora officij deputatur.

Tertia diei hora Iudæorum vocibus crucifigitur, seditioso Barraba dimisso, morte turpissima condemnatur, alienis spoliatur, suis confusibiliter vestibus induitur, in medio damnatorum tanquam princeps latronum eijcitur, & crucis oneratus patibulo auctis continuò doloribus præsentatur. His itaque à tertia vsque ad sextam à Domino passis tertiarum hora canonica deputatur.

Sexta hora immolandæ crucis ara struitur, hostia sacrificio præparatur: nam pudicitiæ auctor toto nudatus corpore, mēbris vsq; ad ossium omnium dinumerationem distentis, manibus & pedibus ferreis clauis transfixis, altari supraponitur, leuatur, vt omnia trahat ad seipsum. Elementa compatiuntur, gaudent inimici, & blasphemant, lugent mulieres, & amici, & tamen tantorū dolorum, fellis atque poculi oblitus, in cruce pendens voces loquitur, testamentū condit: remissionem peccatorum dat ignoranter peccantibus, Regnum conuersis, veniam petentibus, matri discipulum præ cęteris dilectum, corpus satisfactorijs pœnis exterminandum, iustitiam discipulis, ac cæteris Christianis, veritatem patribus, & prophetis, spiritum in manu summi Patris: Sic fons misericordiæ in his dolorum crementis ad horam nonam perueniens, inclinato spinolento capite, in manus Patris tradidit spiritum. His itaque in orationibus canonis horæ sextæ, & nonæ dedicantur: Sicut lanceationi, ac depositioni de cruce vespera, & cōpletorium gloriosæ sepulturæ. Fuerunt igitur institutæ hæ horæ canonicæ, vt per illas per singula suppliciorum genera cum grati animi significatione Dominicam passionē recolerent recitantes.

4 Rursum † sciendum est, quòd obligatio recitandi horas est de iure diuino partim, & partim de iure positiuo. De iure diuino est, vt persona Ecclesiastica celebret sacrificium laudis, illudque Deo omnipotēti offerat de fructu labiorum. vt probatur per Apost. 1. Corint. c. 9. à contrario sensu. Nam cum temporalia laici clericis ministrent, æquum est, vt spiritualia metant. cum ergo clerici viuant de bonis laicorū, rationi consonum est, vt pro eis orent. cap. cum secundum. de præben.

5 Hinc † infertur, non posse Papam dispensare, vt ex toto illud non dicatur, quamuis possit dispensare circa modum dicendi officium, puta, vt recitetur hoc, vel illud officiū, hæc, vel illa oratio. ita Pan. in c. 1. de celebr. miss. Dec. in c. quæ in Ecclesiarum. nu. 53. de constit. Ang. in vers. Hora. nu. 6. & ibidē Rosella. Circunstantiæ vero recitandi sunt de iure positiuo, scilicet tempus, ordo, qualitas, locus, modus, & numerus, & supra has dubitandum non est, quin possit Papa dispēsare, cum sit supra ius positiuum. cap. proposuit. de concess. præben.

6 Præterea † adnotandum est, quatuor genera personarum obligari sub peccato mortali ad recitationem horarum videlicet clerici seculares in sacris constituti, [beneficiarij, monachi, moniales professæ choro

deputatæ

deputatæ ex antiquissima,& sancta consue-
tudine, vel statuto religionum. vt inquit
Astens. & Medin. c. de orat. quæst. 7.& non
ex vi professionis, alioquin professi Socie-
tatis Iesu tenerentur, cum non obligentur
quousque sacro ordine initiantur. Item mi
lites religiosi professi, qui tenentur ex or-
dinis institutione certum numerum Pater
noster, pro qualibet hora canonica dicere.
vt sunt milites. & professores D. Iacobi. de
quibus loquitur Nauar.de hor.cano. libr.3.
cons. 18. Item Hierosolimitani. & alij.& in
Manu.c.25.nu. 97.] Sed modo restat, vt ad
casuum decisiones descendamus.

Prima. Persoluere diurnam, ac pariter
nocturnam officium tenetur quilibet cle-
ricus ordinis sacri. puta subdiaconus. & illo
superior.glo.in cap.1.de celebrat.mis. Nam
quamuis in d.cap.1.expressio fiat tantum de
presbytero.tamen Inn.in c.dolentes. eo.tit.
minores quoq; clericos exprimit. & est sen-
tentia D.Tho.quodlib.6. art. 8. & vnanimi-
ter Theologorum.

Quin etiam ad id tenentur monachus.&
monialis professa ad chorum deputati. per
text.in c.fin.vers.deputatus. distin.92.Naua.
c.25.nu.96.& c.7.num.1.de hor.cano.Quod
procedit etiam si monachus non esset in sa-
cris,& habitu derelicto, siue sponte, siue ob
culpas suas, aut retento habitu viuit extra
monasterium. idem Nauar. d. c. 7.nu.20.At
7 Nouitij † iuxta commu. opinionem non te-
nentur illud persoluere. iuxta Sylu. in vers.
hora.q.2.vers.6.Nauar.d.c.7. nu. 23. de hor.
cano. [Quamuis Petr. de Palu.in 4.dist.15.
q.5.duplici capite eosdem obligari censeat,
videlicet,& q eleemosynis substententur, &
quòd priuilegijs religiosorum gaudeant. vt
patet.de senten.excom.lib.6.c.religioso. ta-
men cum hæc assertio nullo iure fundetur.
vt probè ait Syluest. loco citato, non est cur
recipiatur.Enimuero cum nec religionis ha
beant statum,neq; clericalem, nulla super-
stes sit causa, illos obligandi. Similiter de
religiosorum laicis Aug. de Anchona. quē
D.Ant.3.part.tit.13.c.4.citat, & sequi vide-
tur,censuit, quòd sub reatu mortalis delicti
teneantur ad diuinum officium sibi præscri
ptum. Alij autem.vt Syluest. & Sotus, ne-
gatiuam tenent partem, eo quia non sunt
diuino officio dedicati. Mihi autem verior
videtur,& tutior opinio dom.Anto.cum sint
veri religiosi ratione professionis, & sit eis
loco horarum præscriptum certum officium
à regula, vel constitutionibus à Papa ap-
probatis, vt dicant loco horarum tot Pater
noster.& Aue Maria. Similiter viuunt de pa
trimonio Christi. facit etiam ad hoc ratio-
nabilis,& antiqua consuetudo, quia eis im-
ponitur per regulam,vel constitutiones ap-
probatas,& contra facientes credunt se pec-
care mortaliter.Nauar.c.25.num.97. Soro-
res etiam,& fratres tertij ordinis, & si redi-
re non possint ad seculum,vel contrahere de
nouo matrimonium, siue habeant ex priui-
legio,siue ex alio,& habeant modum viuen
di religiosum approbatum ab Ecclesia, atq;
etiam dicendi officium determinatum ab
Ecclesia,tunc dicerem, quòd tenentur secū-
dum illum modum.ita Felyn.in c.nullus.de
foro competen.Ioann.Tabien. in vers. Ho-
8 ra.num. 9.] Horas vero † beatissimæ Virgi-
nis recitare tenetur,qui pensionem fructuū,
vt clericus percipit, quia tunc illas non re-
citando peccaret mortaliter, & teneretur
ad restitutionem. secundum constitutionē
Pij V.incip. Ex proximo. relatam ad verbū
per Cat.Neap.de recita.horis cano.c.7. lib.
4.Nauar.in Man.c.25.nu.222.& 108.

9 Quæ † quidem constitutio comprehendit
pensionarios non quoscunque, sed tantum
illos,qui pensionem percipiunt, vt clerici:
eiusmodi sunt plures curiales insistentes ser
uitijs Papæ,aut Cardinalium, vel aliorum
prælatorum, aut etiam plures adolescentes
vacantes operam literis: [nam isti tenentur
ad officium Beatissimæ Mariæ Virginis,mo
do pensionarij isti non sint obligati dicere
horas canonicas,vt si essent in sacris,vel be
neficiarij,aut milites religiosi, quia tunc nō
obligarentur ad officium Beatissimæ Virgi-
nis.ita Nauar. extr. de celebrat.miss.libr.3.
cons. 18. rationibus per eum allatis. Nec
etiam ad id obligatur, qui pensionem]per-
cipit,vt laicus,quod est, quando datur viris
benemeritis pro aliquo temporali commo
do.facit quod notant Doctores. in c. quam-
uis.el secundo.de præb. lib.6.& Card.in cle.
quia regularis.de suppl.neglig.prælat. pen-
sio enim etiam laicis concedi potest. 16.
quæstio.1. capitu. possessiones.& quæstio.6.
10 illud. Et † ista pensio vocari etiam solet
præbenda, & diffiniri solet, quòd sit quæ-
dam pensio temporalis, quæ datur etiam

de rebus ecclesiasticis pro aliquo labore temporali alicui tanquam benemerito. puta aduocato, & simili. ita Zabarel. in clem. si. iuxta. de præben. & digni. q. 12. & in cle. 2. §. eadem. quæst. 3. Pensio vero, quæ datur alicui, vt clerico, est pars fructuum beneficij. ita Hieron. Gig. in suo tract. Respon. 10. nu. 7. & differt pensio à beneficio, quia in beneficio duo insunt, scilicet titulus, id est, dignitas ecclesiastica, vt Archiepiscopatus, archipresbiteratus, &c. & ius percipiendi fructus ecclesiasticos. In pēsionario autem adest tantum secundum, & non primum, quia solum retinet ius percipiendi fructus ecclesiasticos, quod quidem ius dicitur pensio à pendendo, quia depēdet a beneficio, vt vsusfructus à proprietate. Rursum per pensionem, quis non tenetur ad residentiam, secus in beneficijs ecclesiasticis, quia obligatur ad residentiam. de cler. non resid. cap. fin. Franc. in c. quamuis. de præben. lib. 6. num. 2. Item qui possidet beneficium, tenetur recitare horas canonicas. Non autem, qui solam pensionem, quia sufficit tantum recitare horas Beatissimæ Virginis. Hæc autem pensio de iure communi non debet excedere tertiam partem fructuum. vide Abb. in c. conquerente. de cler. non resid. & Concil. Trid. in cap. quoniam plerceque. sess. 24. & ita seruat stylus Romanæ curię. vt inquit Petr. Rebuf. titu. de reserua. tam generalibus. versic. aliquando.

11 Nam † iusta pensio ea dicitur, quando ea exacta per pensionarium, tantum remanet beneficiato, vt possit commodè viuere, iura Episcopalia soluere, & onera beneficij suffere. c. de monachis. c. cum causam. c. vacante. de præben. c. 1. de censib. & in tribus casibus est approbata, primo propter bonum pacis. cap. nisi. de præben. secundo ne resignans nimium patiatur dispendium, eidem designatur pensio. c. super hoc. de renun. Tertio in permutatione ratione inęqualitatis redditaum beneficiorum, tunc imponitur pensio super altero maiore. cap. ad quæstiones. de rerum permutat. Et hanc pensionem potest solus Romanus Pontifex, vel alius ex eius consensu imponere, nisi sit ius patronatus, quia tunc patronus ante fundationē bene potest imponere, secus vero post fundationem. ius. & ita intelligitur. text. in c. præterea. el secondo. de iure patron. quamuis

12 † tunc, & si Romanus Pontifex possit imponere pēsionem in dictis beneficijs, que sunt de iure patronatus, tamē necessarius est patronorum consensus. Abb. in c. pen. de iure patron. pēsionem vero impositam stylus curiæ, & vsus habet, vt nullus illam extinguat sine auctoritate Papæ, quamuis gratis absque eius auctoritate redimi possit, & ita se habet stylus curiæ, qui facit ius. c. quam graui. de crim. fal. cap. ex literis. de constit. Qui autem contrafecerit, illam extinguendo, incurrit in peccatum, non autem in censuram, cum in illam non impingant, nisi tantum simoniaci in ordine, aut beneficio, & constat pensionem non esse beneficium. vt probatur. in c. postulasti. & cap. ad audientiam. el terzo. de rescrip. facta autem extinctione non tenetur amplius pensionarius recitare officium Beata Mariæ. Cat. Neap. lib. 4. de reci. hor. cano. cap. 8.

13 Secunda. Item † tenentur sub reatu mortalis criminis horas recitare quicunq; habent ecclesiasticum beneficium sub clericali titu. facit text. in c. fin. de rescript. vbi beneficium non datur, nisi propter officium, & hodie hoc clare habetur per declarationem facti Concilij Lateranensis. sub Leone X. sess. 6. §. statuimus. vbi habetur, quòd elapsis sex mensibus nemo beneficium curatum, vel simplex habens, ab eius consecutione excusatur à recitatione horarum diuinarum: quod intellige, scilicet, quòd excusetur à restitutione fructuum ante sex menses, non autem à peccato mortali is, qui illud omiserit per sex menses: nisi legitimum impedimentum interfuerit. Nauar. cap. 25. in Manuali. num. 122. Cat. Neap. qui supra. capit. 1. in fin. & c. 8. versic. 3.

14 Quæ quidem † conclusio, quòd teneantur recitare horas canonicas, ampliatur etiam si ipsi beneficiarij peregrinentur iusta ex causa, & reliquerint vicarium, qui beneficio deseruiat. ita est communis opinio. quia onus recitandi videtur personale. iuxt. text. in clem. 1. de celebrat. miss. ibi fructus labiorum. Verum si nullam vtilitatem perciperet clericus ex beneficio, inquit Sylaest. in ver. hora. §. 2. ver. 3. quod possit sustineri opinio Abbatis antiqui. in c. 1. de celebra. miss. quòd excusetur à recitandis horis. Sed veritas huius sententiæ ex sequenti ampliatione manifesta fiet.

Secundo

Secundo ampliatur etiam in eo, qui horas idcirco non recitat, quia non ipse, sed vel pater, vel amicus fructus beneficij percipit: peccat enim iste mortaliter. vt inquit Nauar. c. 25. num. 103. Et ratio est, quia hoc onus dicendi officium inhæret inseparabiliter personæ beneficiati, eamque sequitur, sicut lepra sequitur leprosum, vt Ciuilistæ dicunt de actione personali. vt per Ias. in §. omnium. num. 2. de actio.

15 Sed † nunquid pater percipiens fructus beneficiorum ipsius filij, teneatur restituere illos filio petenti ab eo? Respon. Abb. in c. quia nos. de testam. quòd sic, quia ex quo clerici dicuntur habere peculium quasi castrense, & possunt de ipso disponere, iuxta glo. præsenti. de offic. ordin. lib. 6. Ideo pater in dicto peculio non habet aliquem vsumfructum. vt est text. & ibi expresse Bald. in l. sacrosanctæ. C. de Episcopis. & clericis. Ideo tenetur pater illos fructus, vel eorum pretium restituere filio petenti. & ita fuit decisum per sacrum consilium. teste Afflict. decis. 241.

16 Verum † posset pater alimenta ab eo filio præstita in fructibus beneficiorum compensare. ita Cast. cons. 416. viso, & examinato. 2. quæst. vol. 2. Alex. cons. 110. vol. 7. in fin. Ioan. Lupi. in c. per vestras. de don. inter virum & vxor. §. 42. colum. 2. & ratio est, quia quando filius potest aliunde viuere, nō debet ali à patre. vt per Dec. cons. 576. quem sequitur Vrsil. ad Afflict. decisione. 99. numero secundo.

Sed an excusetur à peccato mortali beneficiatus, qui nō est in sacris, & ideo officiū non recitat, quia non ipse, nec alius capit fructus beneficiorum, nec in posterum capturus est, & nec modo capere potest? Resp. Nauar. de hor. canon. c. 7. nume. 28. quòd sic. [Eodem modo dicendum est de eo, qui nōdum habet ius quæsitum in beneficio, sed tantum fuit ad illud præsentatus, vel nominatus, vel electus, sed nondum confirmatus, iuxt. not. in c. transmissam. & c. nihil. de elec. Imò neque de beneficio prouisus, cui collatio est facta, tenetur ad illud, nisi consenserit prouisioni sibi factę, vt habetur. in c. si tibi absenti. de præben. lib. 6. & ratio est, quia iura omnia, quę imponunt onus dicendi officium, loquuntur de beneficiario habente ius in re quæsitum. ita consuluit. Nauar. extra de celebrat. miss. lib. 3. cons. 14.]

17 Tertio ampliatur, † vt beneficiati teneātur ad horas, etiam si dederint omnes fructus beneficij alteri in pensionem, vt renūciet alicui beneficio. & ratio est, quia ipse verè beneficiarius est. Nauar. in Manua. c. 25. nu. 103. & cap. 7. num. 30. & c. 20. nu. 15. de hor. canon. quod idem censendum est de eo, qui omnes fructus beneficij dat sacerdoti capellano, vt pro eo dicat officium. Et ratio est, quia cū illud sit onus personale, per alios solui non potest, cum non transgrediatur personam. argumento. l. quia tale. ff. sol. matrimonio.

18 Quarto † ampliatur in non recitante ex eo, quia habet tenue beneficium, nam peccat mortaliter. ita glo. communiter recepta. in c. 1. de celebratione miss. & in c. clericus: victum. distin. 91. Alber. de Ferrar. in tract. de hor. canon. quæst. 8. Syluest. in vers. hora. quæst. 2. Couar. lib. Variar. Resol. c. 73. vers. 12. Nauar. c. 7. num. 27. & cap. 21. nume. 11. de hor. canon. contra Sotum. lib. 10. quæst. 6. artic. 3. de iustitia & iure. Tum quia sibi debet imputari, qui illud accepit: tum quia solō suo arbitrio nititur: tum etiam, quia vt vir contrahens cum muliere modicè dotata semper, & vbiq; eā alere tenet. & ita beneficiarius, qui est sponsus Ecclesiæ Deo semper hoc sacrificium laudis offerre tenetur, licet modicam acceperit dotem.

19 Quinto ampliatur, etiam † si beneficiatus esset suspensus, interdictus, denunciatus, excommunicatus: nam & si iustissimè fructibus beneficij sit priuatus propter excommunicationem. gloss. in l. inter quos. §. damni. ff. de damno infecto. gloss. communiter recepta. in capitulo pastoralis. §. verum. de appellatio. tenetur tamen horas canonicas priuatim, & occultè dicere ratione beneficij. gloss. fina. in capitulo presbyterum. distinctio. vigesimaoctaua. capitulo secundo. capitu. illud. de cler. excommunicato. ministr. quod idem dicendum est omnino ratione ordinis sacri in clerico deposito, vel suspenso, vel excommunicato, etiam si quis fuerit solemniter, & actu degradatus. Syluest. in versicu. degradatio. quæstione 8. Nam licet depositus, & priuatus beneficio non teneatur ratione beneficij horas canonicas persoluere, vt explicat

cat Cardin.in §. 1. 91. distin. artic. 8. tamen ratione ordinis sacri, si quem habet, manet addictus illas priuatim recitare: nec eum excusat, quòd redditus ecclesiasticos non percipiat, cum id eius culpa contigerit, & ratio, quare excommunicati, vel depositi teneantur dicere officium est, quia excommunicatio, quæ est facta in odium excommunicati, non debet illis prodesse. facit gl. pen. in cap. pro illorum. de præben. quæ di-
20 cit, † quòd valent gesta per excommunicatum in præiudicium eius. Hinc Nauar. in cap. 23. num. 202. & in cap. 7. nu. 19. de hor. canon. inquit, quòd & si teneatur dicere officium, non tamen debet dicere, Dominus vobiscum, vel similia, quæ ad ordinis sui dignitatem pertinent. ita ante ipsum Syluest. in ver. hora. quæstio. 3. Et pro his est regula communis, quòd inducta in odium, non debent retorqueri in fauorem. l. relegatorum. §. fin. ff. de interdic. & releg. l. 2. §. nemo. vbi glo. in vers. exuitur. ff. de cap. dimin. facit gl. in c. 2. in glo. pen. in fin. de confess. lib. 6.

Et ideo, quando quis priuatur nobilitate propter delictum, reputatur tantum nobilis in onerosis. vt not. Bart. in l. 1. in fin. C. de infam. lib. 10. Dec. in c. intelleximus. nu. 27. de iudic.

21 Sed quod diximus, iustè † excommunicatum fructus beneficij amittere cum onere dicendi horas, adeo sanè procedit, vt quamuis deposito ac suspenso à beneficio propter crimen alimenta sint exhibenda, ne is cogatur mendicare, grauatus inopia, in opprobrium ordinis clericorum. glos. & Doct. in cap. pastoralis. §. verum. in vers. admiserant. de appellatio. & in cap. cum Vintoniensis. de electio. Abb. in c. apostolicę. col. 3. de exceptio. & ibi Fely. nume. 9. qui idem intelligit, nisi clericus suspensus fuerit propter contumaciam: tamen excommunicato nihil ex redditibus datur, etiam si is egenus, & pauper sit: cum possit resipiscens à contumacia, ac tandem ab excommunicatione immunis effici. Ita frequentissimo omnium consensu receptum est post glos. in d. §. verum. Quod idem etiam erit in eo, qui actu, & solenniter degradatus est, nam huic minimè sunt exhibenda alimenta ex redditibus Ecclesiæ. authore Felin. in capit. ex parte de accusa. Couar. lib. 3. Var. Resol. c. 13. num. 8. vers. 12. qui etiam tenetur horas persoluere. Sotus lib. 10. de iust. & iure. quæst. 5. artic. 3. vbi extendit etiam ad irregularem.

Sexto ampliatur, secundum Sotum qui supra col. 2. & Couar. cap. 13. vt non excusetur à diuino officio is, qui præbendam possidet, & fructus non percipit, vt quia gratis dat alteri, aut quia in suo beneficio non residet.

22 [Septimo ampliatur, † vt idem sit, si beneficium collatum fuerit in commendam, quia tenetur ad horas canonicas, sicut si intitulatus esset, maximè cum ipsi conueniat ius fructus beneficij percipiendi, si velit. De coadiutore autem dubium est, an teneatur ad horas canonicas, sicut & principalis, ob solam coadiutoriam. crederem tantum non teneri: nisi quando ipse in defectum principalis onus Ecclesiæ in se suscipit. Ad hoc enim datur coadiutor, vt deficiente principali eius vices coadiutor suppleat. Igitur principali horas per se dicēte, & excusationes ad eas admittendas non habente, non erit coadiutor ratione coadiutorię obligatus eas dicere. Hoc videtur tenendum soli rationi innitendo, interim dum aliqua determinatio in oppositum occurat. Ita Medic. de oratione. tract. 8. quæst. 7. vers. de coadiutore.]

SVMMARIVM.

1 *Sedi Apostolicæ parere contemnens peccatum paganitatis incurrit.*

2 *Officium prætermittentes pro rata tenentur ad restitutionem fructuum, & quare.*

3 *Beneficia obtinentes à quo tempore teneantur recitare horas, & officium Beatæ Virginis. num. 5.*

4 *Restitutio fructuum pro rata, quomodo fiat, quoque modo eroganda.*

6 *Officium recitare prætermittentes restituere tenentur etiam ante declaratoriam, & quare.*

7 *Officium recitans, & aliò deliberate mentem diuertens, tenetur ad restitutionem.*

8 *Beneficium ante annum 13. nemini licet obtinere.*

Ignarus horas recitandi debet abstinere à beneficio.

9 *Bene-*

9 *Beneficium quodcunque obligat ad horas canonicas.*
10 *Officium recitantes diuersum à Breuiario Romano, tenentur ad restitutionem, & is, qui non recitat, eo quod pater fructus percipiat.*
11 *Non obligati Breuiario Romano, an possint illo vti extra chorum.*
12 *Restitutio fructuum propter officia prætermissa, ad quos spectet, & numero sequen.*
14 *Septem horas omittere, vtrum vnum tantũ sit peccatum, an plura.*
15 *Confitendæ non modo omissiones, sed & omittendi deliberationes.*

De pœnis non recitantium horas canonicas. Cap. LI.

DOminus Ant. de Butr. in cap. dolentes. nume. 11. de celebr. miss. inquit, quòd pœna non dicentis officium cum debita deuotione est peccati inobedientiæ, per quod dicit glo. in dicto capit. quòd priuandi sunt beneficijs. capitulo il-
1 lud. de maior. & obedien. quia † peccatum paganitatis incurrit, quisquis sedi Apostolicæ parere contemnit. distin. 76. capitulo si qui sunt presbyteri. distinct. 28. capitu. præter hæc. Et infidelis esse conuincitur. & iudicatur. capitu. sciendum. 18. quæstio. 1. qua-
2 propter nulli dubium † est, præter peccatum mortale teneri ad restitutionem pro rata beneficiatos non recitantes preces horarias, & ratio est, quia quando aliquid datur ob causam, causa non sequuta illud repetitur. vt ff. de condictio. ob cau. sed beneficium datur propter officium. capit. vltim. de rescrip. lib. sexto. notat Calderin. in cap. primo. de celebra. miss. ergo officio non dicto fructus restituendi sunt. Hanc opinionem tenet Dec. in capitu. cum omnes. col. 2. lectio. 2. adductus à Couar. libro 3. Varia. Resol. nume. 10. Ripa in l. fin. quæstio. 66. C. de reuoc. donat. Archi. in capitu. si canonici. §. sciturі. in princip. de offic. ordin. lib. 6. tandem amplectitur Concilium vltimum Later. sub Leone X. sess. 9. capitu. statuimus, confirmatum postea per quandam extrauag. felic. rec. Pij Quinti. incip. ex primo Lateranensi Concilio. relato per Nauar. in Manua. c. 25. num. 122. & per Cat. Neap. de recit. hoc. canon. c. 7. lib. 4.

3 In qua † quidem extrauaganti statuitur, vt post sex menses, quo tempore quis beneficium ecclesiasticum obtinuerit, sit adstrictus sub pœna restitutionis fructuum ad dicendum officium, quamuis à peccato mortali non solum ante sex menses, sed à die acceptatæ collationis, nisi legitimum interfuerit impedimentum, sit obligatus illud recitare, ita Nauar. & Cat. Neap. vbi supra. statuitur etiam vt illud omittens teneatur ad restitutionem fructuum pro ra-
4 ta, verbi gratia, † vt qui horas canonicas omnes vno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficij, vel beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur: at qui Matutinum tãtum, dimidiam, qui cęteras alias horas, aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat. Quæ quidem restitutio in fabricas Ecclesiæ ipsorum beneficiorum, vel reparationem, vel in eleemosynas pauperum quorumcunque erogetur. ita Nauar. in cap. quando. not. 7. num. 32. de consecra. distin. 1. Imò secundum Nauar. potest Confessarius fructus dispensare ipsi non recitanti tanquam pauperi, modo verè sit talis, & ex hoc sciat Confessarius, quòd non sumat occasionem iterum non recitandi. per notata à Bal. in l. id quod pauperibus. quæst. 22. C. de episco. & cler. Cald. cons. 39. de testib.

5 Vltimo † disponitur in dicta extrauagã. quod pensionarij, aut clerici non dicentes horas Beatissimæ Virginis, etiam teneantur ad restitutionem fructuum pro rata.
6 Quæ quidem conclusio, vt teneantur † ad restitutionem fructuum omittentes dicere officium.

Ampliatur primo, vt ad dictam pœnam teneantur etiam non expectata sententia declaratoria in foro conscientiæ, quia non imponitur propriè, vt pœna, sed vt quædam conditio, vel modus; quia beneficia sub hoc modo, vel conditione dantur, vt horas canonicas recitent, vt residentiam faciant, &c. vt adnotauit Nauar. in cap. non liceat. 32. quæstio. 2. quare aduertant Confessarij, vt non absoluant tales pro viribus suis non satisfacientes. ita Cat. Neap. libro 4. de

recit.hor.capit.4.& nos supra.in 1.præce.

7 Secundo ampliatur, † vt procedat etiam in eo, qui deliberatè recitando officium ad alia mentem diuerteret, nam si eas iterum non recitaret, teneretur ad restitutionem fructuum. Nauar.cap.20.nume.31. & seq.de hor.canon. Hinc vt nullus excusationem afferre possit circa hoc onus recitandi horas canonicas. statuit Concil.Triden.sess.23.c.6.

8 vt † nullus ante annum quartumdecimum beneficium obtinere possit, & ratio est, ne sit exemptus à recitatione horarum. Quare nemini nescienti recitare illas, licitum est beneficium acceptare. Et quamuis Conc. Lateran.in d.§.statuimus. non cogat beneficiarium in primo semestri teneri ad restituendum fructus, tamen mortaliter peccat.vt supra diximus.& Naua. in Miscel.61.

9 Ampliatur tertio, † siue fuerit beneficium curatum, siue simplex, siue omiserit horas, siue horam. vt apertè cantat constitutio Pij V. Et sic de minimis habetur ratio, contra illud, quod dici solet, De minimis non curare prætorem. Et ratio est, quia quando constitutio mentionem facit de minimo, vt in casu nostro, tunc de illo habetur ratio. glo. not. in l.res bona fide.ff.de contrahen.empt.vide infra in 7.præc.

10 Ampliatur quarto, † vt procedat, etiam si dixerit officium, non tamen conforme Breuiario Romano, vel Ecclesiæ matrici, nam tunc tenetur ad restitutionem, vt in Bulla Breuiarij habetur.

11 [Sed an qui † non tenentur Breuiario Romano nouo vti, possint, si velint, vti eo extra Chorum. Exemplum ponit Nauar. lib.3.de celebr miss.consil.16.de Abbate ordinis Cisterciensis, qui recitabat suas horas canonicas extra chorum, iuxta formam præfati Breuiarij: An inquam satisfaciat præcepto Ecclesiæ de dicendis horis canonicis? & dicit eum satisfacere, nam Pius in sua Bulla non vetat eis vsum eius, sed solum permittit vsum antiquum, illis inquã, qui habent antiquum 200.annorum, tamẽ quod vti non possit, videtur magis consulendum, nam non videtur summum Pontificem illius intentionis fuisse, vt ponat diuersitatem in his, qui sunt vnius ordinis, & habitus, quid esset si alij dicerent extra chorum nouum, & alij vetus: tum etiam, quia indecens videtur in eodem monasterio vsus diuersorum Breuiariorum, & ita in hanc partem ipse inclinat eod. titu. consilio 11.]

Quinto ampliatur etiam in eo, qui ideo horas non recitauit, quia fructus non ipse, sed pater recipiebat.

12 Limitatur vero † prædicta conclusio, & primo, vt non teneatur, quis restituere pauperibus, vel ipsi tanquam pauperi lucrifacta per distributiones quotidianas, cum debeantur ijs, qui choro interfuerunt, quibus solum accrescunt. cap. 1.de cler.non residen.lib. 6. vnde non debet pauperibus dari, quod alteri debetur.capit. ea te.de iureiuran. Quod ampliatur, vt non solum dictæ distributiones veniant præsentibus distribuendæ propter absentiam illius, qui eas percipere deberet, verum etiam si is assistit choro, sed vel dormitat, vel loquitur, aut tacet, modo sit pars notabilis.

13 Limitatur † secundo de illis fructibus ecclesiarum, vbi est statutum, vt fructus male percepti restituantur, & applicentur certis operibus pijs, quia illis, & non alijs debet fieri restitutio. Nauar.capit.25. num.123.

14 Sed quæritur, † quot peccata committat, qui omisit, vel omittere deliberauit septem horas? Respondeo, quod vnum tantum committit peccatum, licet grauius, quàm si omitteret horam vnam, vel duas. Quare cum grauius sit peccatum, bonum est confiteri. Imò est hodie per extrauagan.Pij V.necessarium ad hoc, vt possit Confessarius colligere, quæ nam restitutio necessariò sit facienda. Necessarium

15 † quoque est non solum, quando omisit recitare, sed quoties omittere deliberauit. Archid.in capitu. fin. distin. 91. Alias confessio non esset integra. quod notandum est pro Confessarijs, & pœnitentibus. Nauar. capitu. 7. nume. 6. & 7. de horis canon. qui nume. 10. & 11. inquit quamplurimos esse, qui non proponentes dicere horas, vel audire missas, si postea mutato proposito eas recitauerint, vel audierint, non curant peccata illa confiteri, nam ij excusantur quidem à peccatis commissionis, non autem omissionis.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Officium recitantes, pronuntiare debent voce articulata, & studiosè.*
2 *Oratio publica alio modo recitatur, atque priuata.*
3 *Horas dicere cum balbutientibus, & versus notabiles anticipare, peccatum est mortale.*
4 *Attentio est ex præcepto in recitando officio, & quæ comprehendit.*
5 *Animum alias res agere, quo casu permissum sit, in officio recitando.*
6 *Attentio, quæ meritum parit in oratione, qualis esse debeat.*
7 *Attentionis in oratione effectus duplex.*
8 *Attentio in oratione vocali triplex.*
9 *Intellectus ad text. in cap. dolentes. de celebrat. miss.*
10 *Ecclesia de actibus animi internis, an iudicet.*
11 *Periti si ad sensum verborum non attendũt, an peccent.*
12 *Attentionum quæ præstantior.*
13 *Orationes vocales, quæ cadunt sub præceptũ, qua attentione indigeant.*
14 *Attentio non est necessaria sub mortali in orationibus vocalibus, voluntarijs.*
15 *Clerici, qui intersunt diuinis, si non intelligunt, quæ dicunt, quid facere debeant.*
16 *Mentis vagationis causa quotuplex.*
17 *Cauendi exordium quare fit à Domine labia. & Deus in adiutorium.*
18 *Scribere vel legere aliquid alienum, dum dicuntur diuina officia, an liceat clerico, aut ex necessitate aliquid facere, vel discedere.*
19 *Choro inseruientes, quando teneantur supplere, vel non, omissum. & nu. seq.*
21 *Audiens, vel oculis officium percurrens, an satisfaciat.*
22 *Obligati ad officium in choro, recitantes ex seipsis secretò, non satisfaciunt.*
23 *Horam, qui obliuione prætermisit, vel ordine præpostero recitauit, tenetur supplere.*
24 *Tertiũ nocturnũ recitãs si aduertit hymnũ, aut psalmũ omisisse primi nocturni, qd agat.*
25 *Egredi de choro ante finitum officium licet nemini.*
26 *Diabolus in choro colligens syllabas, & verba omissa à dicentibus officia diuina, de diligentia admonet.*

Qualiter dicendæ horæ Canonicæ. Cap. LII.

1 Officium, † vt inquit text. in c. dolentes. extra de celebr. miss. dicẽdum est studiosè, & deuotè. Studiosè quo ad officium oris, quia officium pronuntiare debet voce articulata. clem. 1. de celebr. miss. & in extrag. 1. de vita & honest. cler. id est, vt saltem orans se ipsum intelligat, vel recitans cum alio se inuicem intelligat. Et non obstat, quòd legere propriè est oculis perspicere. l. 1. vbi glo. Bald. Ang. & alij ff. de his quæ in test. del. Bart. in l. qui Romæ. §. duo fratres. q. 4. in fin. ff. de verb. oblig. Igitur sufficere videtur, vt cum quis recitare intendit horas canonicas, oculis perspiciat officium. Nam respondetur illud procedere
2 in † oratione vocali priuata, quæ fit ex deuotione: sufficit enim tali casu, vt quis oculis perspiciat, id est, oculatim pcurrat Psalmos. secus tamen est de oratione vocali publica, quæ cantatur in Ecclesia per eorum ministros, qui horas canonicas recitare tenentur. iuxta glo. not. in clem. vnica. de reli. & ven. sanc. quia illa pronuntiari debet voce, lingua, & labijs, tum ad excitandam deuotionem ipsius audientis, tum vt magnificetur Deus, tũ vt totis viribus corde, & opere Deo deseruiatur. c. nonnunquam. de consecra. distin. 5. Debet ergo verba proferri integra, vt probatur. in d. extrauag. 1. de vita. & honest. cler. & non syncopando, vel aliquid omittendo. d. c. dolentes. Syncopa enim est figura, quæ de medio tollit. vt not. c. fo-
3 rus. de verb. sign. Hinc † infertur secundum Nauar. in Manua. cap. 25. num. 99. quòd dicere horas cum balbutientibus, & versus notabiles anticipare sine animo repetendi, est peccatum mortale. Deuotè vero refertur ad officium cordis. 23. distin. cap. Psalmista. idest, vt animus in diuino officio sit attentus. hoc est, vt mentem habeat præsentem ad id, quod dicitur: nempe, vt q̃ lingua foris personat, mens simul intus concipiendo loquatur. Vnde August. Hoc versetur in corde, q̃ profertur in ore. Et Paulus, orabo spi-
4 ritu, orabo & mente. Hæc † autem attentio cadit sub præcepto, & duo includit in officio diuino persoluendo. Videlicet vt orandi initio quisque attendat, quid agere debeat.

re debeat. Hinc qui petit, vel accipit Breuiarium animo satisfaciendi huic obligationi, aut eundi ob id ad Ecclesiam, ita vt interrogatus, quare petis, aut facis hæc, verè responderet ad recitandi obligationi satisfaciendum: hic attentionem habere dicitur virtualem. Nauar. c. 25. num 105. Deinde vt talem attentionem ad orandum habens nihil consultò agat, propter quod animum à priori attentione detorqueat. Vnde qui aduertit se res alienas à precatione cogitare, & animum reuocare non nititur, peccat mortaliter. Naua. cap. 25. nu. 106. Quod
5 † intellige, nisi necessitas, vel vtilitas, quæ dilationem non patitur, cogat cogitare de alijs, verbi gratia, super aliquo bono spirituali, vel temporali, vel etiam si propter nimiam fatigationem spiritus cogitet præter illa, quæ loquitur: nam etiam si consultò in his casibus faciat, modo animũ habeat reiterandi officium, vel eius partem, credo ꝙ non sit peccatum mortale. secundum Inn. & Dom. Ant. de Butr. in c. dolentes. de celebra. miss. num. 8. Igitur secundum hæc duo, quæ includuntur in attentione, ita etiam sequũtur multiplices effectus orationis: nam pri-
6 mus effectus orationis, † qui communis est omnibus charitate informatis est mereri, & ad hunc effectum non requiritur de necessitate, vt attentio adsit orationi per totum, sed vis primæ intentionis, qua aliquis ad orandum accedit, reddit totam orationem
7 meritoriam. Secundus † autem effectus orationis est ei proprius, quod est impetrare, & ad hunc effectum etiam sufficit prima intentio, quam Deus principaliter attendit. Tertius autem orationis effectus, quem ꝑsentialiter efficit, est quædam spiritualis refectio mentis, & ad hoc de necessitate requiritur attentio non virtualis, quæ sufficiens est quò ad duos primos effectus, sed actualis. Vnde 1. Corint. 14. inquit Apost. Si orem lingua, mẽs mea sine fructu est. de hac duplici attentione loquitur Caiet. in vers. horæ. c. 3. Sot. de iusti. & iure. lib. 10. q. 5. art. 5. col. 4. Nauar. de hor. cano. c. 13. nu. 13.
8 [Attentionem † vero Theologi cum S. Tho. 2. 2 quæst. 83. artic. 13. triplicem asserunt, quæ orationi adhiberi potest. Vna est, qua attenditur ad verba, ne quis eis erret, aut omittendo, vel syncopãdo, sed vt distinctè & integrè dicat. Et hæc attẽtio communis est doctis, & indoctis, maribus & fœminis, nisi quod ignorantes possunt materialiter errare articulatè non proferendo, quod non refert, modo id non intendat, & attendat ne erret. Et hæc attentio requiritur in diuino officio, & in qualibet vocali oratione: verum non debet esse nimia, quia eodem Thoma auctore, nimia cura in verbis pro-
9 ferendis excludit attentiones. † Et quod talis attentio sit necessaria in diuino officio ad vitandam culpam, probatur ex verbis Innoc. in Concilio generali in capit. dolentes de celebr. miss. vbi ait: Districtè præcipimus, in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent, pariter & deuotè. Verba namque illa, districtè in virtute obedientiæ, præcepti habet vim obligantis sub reatu mortali. Neque vllius est apparentiæ eiusmodi cauillatio, quod præceptum illic non fertur super modũ attentè, deuoteque orandi, sed super substantiam, vt diuinum officium integrè persoluatur. Nullius inquam est apparentiæ, nam cum præceptum illud iam pridem in Ecclesia extitisset, nulla erat in Concilio oborta de illo quæstio, sed quia modus dicendi sensim in præceps ibat, curatum est sub prçcepto illum instaurare. Adiectio autem illa, quantũ Deus dederit eis, ansam prima fronte offerre potest dicendi, quod attentionis modus relictus fuerit orantis arbitrio. Attamen non sic se res habet, sed sensus eius est, quod nemo teneatur summam adhibere attentionem, ac deuotionem, sed tamen prçparare sese, vt per se non stet quo minus Deus deuotionem, atque animi refectionẽ influat. Quod si arguas, quod Ecclesia de
10 actibus animi internis, † vt pote quos minimè nouit, iudicare non debet? Respondetur, quod quamuis per se sub Ecclesiæ iudicium non cadant, nihilominus tãquam exteriorum radicem, aut circunstantiam mandare de illis potest. Dum enim annualem confessionem indixit, subsequenter iussit, vt mente de peccatis cogites, illaq; in memoriam reuoces. Imò in cle. multorum. de hæret. eos, qui odio, vel amore hæreticos inquirunt, aut inquirere prætermittunt excõmunicatione ferit, quam non incurrent, nisi ex huiusmodi affectionibus delinquant: multaq; alia exempla videre poteris apud

Medi.

Medi. c. de oratione. quæst. 15. verſ. his tamen non obſtantibus. Pariter ergo præcipere potuit attentionem, quæ orationis ingenio, & conditioni natiua eſt. Secunda attentio eſt ad ſenſum verborum, vt mente percipiat id, quod mente ſignificatur, & ad illud applicet affectum. Et hæc attentio non eſt omnibus communis, ſed ſolis intelligentibus, & Theologiæ peritis. Si tamen ſint
11 docti, † qui ſenſum verborum intelligunt, an peccent, ſi ad ſenſum non attendant? Dic, quod non: Nam cum in talibus orationibus certum ſit, nil illicitum, aut ineptum contineri, ſatisfaciunt ſic orantes, ſi in genere intendant à Deo petere, quod illic continetur, etiam ſi particulariter ad contenta non attendant. Medi. c. de oratione. quæſt. 14. in fi. Tertia attentio ad finem propoſitum vergit, ſcilicet ad Deum. Attendunt enim orantes tum ad diuinam maieſtatem, cum qua loquuntur, tum ad ſuam exiguitatem, qui loquuntur, & præterea ad eorum neceſſitatem, quæ poſtulant, ſcilicet gratiam, fidem, ſpem, virtutum incrementa, peccatorũ antidotum, perpetuam beatitudinem, & alia huiuſmodi peti ſolita, & debita, quæ quidem attentio ſummopere neceſſaria eſt in oratione tam ab idiotis, quam à doctis, & à qua attentione actuali, vel virtuali debet procedere oratio, & diuinum officium. Ideo inexcuſabilis eſt quiſquis mente vaga precatur.]

12 Et harum † quidem attentionum ſecunda eſt melior prima, & tertia ſecunda, quæ quidem tertia omnibus poteſt eſſe communis. vt inquit D. Thom. qui ſupra. Prima vero ferè omnibus, ſed ſecunda ſolum callentibus idioma. Nauar. c. 25. nu. 105.

13 Et † hæc quæ diximus de attentione, quę neceſſaria eſt ſub vinculo peccati mortalis, procedunt in orationibus vocalibus, quę cadunt ſub præcepto, vt orationes canonicæ, & iniunctæ pro ſatisfactione, vel ex voto, quamuis ſi aliquid fieret, quod non tantam animaduertentiam expoſtulet, nec recitationi ſit actus contrarius, & ſi contra orationis dignitatem male faceret, non tamen eſſet peccatum mortale, ſed veniale. Sot. lib. 10. quæſt. 5. artic. 5. col. 4. Imò neque forſan veniale. Huiuſmodi ſunt lauare manus, ſe induere, pennam temperare, aut id genus ſimilia, qui quidem actus quandoque nõ ſunt peccata, neque venialia. v. g. In ordine prædicatorum. Nam (vt dicit Sotus) eis præceptum eſt, vt ſurgentes Virginis officium dicant, & (vt antiqua indicat dormitorij diſpoſitio) inter induendum ſe fratres illud dicebant, vt iniqua phantaſmata, quæ in ipſa expergefactione occurrere ſolent, abigeren-
14 tur. Neque † etiam attentio neceſſaria eſt ſub vinculo peccati mortalis in orationibus vocalibus, quæ non cadunt ſub præcepto, vt ſunt orationes voluntariæ aſſumptæ: nam cum penitus illæ omitti poſſent ſine peccato, conſequitur, quòd euagatio mentis tollens attentionem non inducit peccatũ mortale, ſed bene veniale, niſi forte adeſſet contemptus, vel ſcãdalum puſillorum. ita Gab. de cano. miſſ. lect. 22. Sot. de iuſtit. & iur. lib. 10. quæſt. 5. artic. 5. col. fin. qui etiam addit, quòd nullum peccatum committit is, qui dum aliquid negotij facit, vult pſalmos recitare, vt alias caueat cogitationes, quia illud non per modum orationis, ſed tanquam mentis retinaculum eligitur. Hæc autem modo reſtat, vt exemplis declaremus.

15 Prima Clerici, † vel laici, qui diuinis interſunt, ſi non intelligunt, quæ dicunt, non peccant: modo cor habeant ad Deum, & ad res, quæ petuntur, vel ad verba, ne in eis errent. Inn. in d. cap. dolentes. D. Tho. 2. 2. quęſt. 83. artic. 13. At qui neque ad verba, neque ad Deum, neque ad res, quæ petuntur, attẽtionem habet, ſed deliberatè recitando officium ad alia mẽtem diuertit, peccat mortaliter. per cap. dolentes. de cele. miſſ. Naua. in Manu. cap. 25. nume. 106. & non ſatisfacit præcepto Eccleſiæ, vnde ſaltem tenetur repetere officium vſque ad mediam noctem, qua elapſa, tenetur id agere ad quod tenetur is, qui illud non recitat, ſcilicet, ad reſtitutionem fructuum. Nauar. cap. 20. num. 31. & ſeq. de hor. can.

16 [Mentis † autem vagationis cauſa multiplex eſt. Prima quidem, quam Baſilius ſignificat, ſcilicet mentis debilitatio, & langor, quem ex peccato originali contraximus, per quod frenum originalis iuſtitiæ amiſimus. Vt enim, qui non eſt poplite firmus, non poteſt fixè incedere, ita neq; mens noſtra firmiter propoſitæ meditationi adhæreſcere. Præterea, & praui habitus noſtrorum ſcelerum, & inſolita conſuetudo mundana cogitandi. Nam ſicut corruptus

humor

humor corporeus, quo semel fluere incipit, illuc semper ac pertinaciter decurrit; sic & lubrica nostra cogitatio. Accedit & supra hæc omnia, dæmonum infestatio, qui nobis in oratione, qua cum Deo tam familiariter conuersamur, infestissimi sunt. Quapropter nec nobis demirandum est, quòd mentem in oratione retinere non possumus: neque tamen desperandum, sed tanquã in re preciosissima, ita & difficillima omni potius diligentia enitendum, vt orantes præsente animo simus, primum diuinum fauorem cõtra dæmones imprecando.

17 Hac † enim ratione nos instruxit Ecclesia, quæ canendi exordium inde auspicatur; Domine labia mea aperies, & Deus in adiutorium me intende. Deinde cogitatriplicem mentem aliunde quantum in nobis est dimouentes, ad diuina assuefaciendo, quia quoties quis dedita opera mente vagatur, peccatum mortale committit. d. capitu. dolentes.]

18 Secunda, scribere † aut legere aliena ab ijs, quæ recitantur, si deliberatè fit sine animo repetendi, & est pars notabilis, peccatũ est mortale, quia scribere, aut legere aliena ab ijs, quæ recitantur, est opus exterius, quod omnibus tribus modis attentionis repugnare videtur, at secus dicendum esset de eo, q necessitate ductus, aut vrbanitate respõderet alicui, vel subscriberet: modo animum haberet recitandi ea, quæ socij recitant, dum ipse scribit. Nauar. c. 25. nume. 107. sic etiam nec peccaret mortaliter, nec venialiter, qui ob aliquam causam, puta tussim, collocutionem, aliquid etiam notabile cũ animo repetendi omiserit alijs non expectantibus, alias mortale esset, si sit aliquid notabile, & animum repetendi non haberet. Nauar. cap. 25. num. 98. nam si quid exiguũ esset, non oporteret repetere, quod alij dicunt, etiam si ipse recitare nequat, vel quia tussit, vel sanguis e naribus effluat, vel si quid dicens loquitur, quamuis ob id chorũ egredi oporteat, modo exiguum sit quod omittitur, etiam si sit psalmus integer; quia ratione societatis dictum ab vno censetur dictum ab alijs, & si semper consulerem supplendum. Nauar. de hor. cano. c. 19. num. 83. Verum, quando supplere est de necessitate, non debet fieri tunc cum psallitur, prçipuè si sint pauci, vel ipse reassumendo perturbet alios, sed pœniteat, & expleto officio suppleat omissum, si est, quid notabile, aut si est quid mininium, aliquid suppleat loco ipsius. Syluest. in vers. hora. quæst. 12. vers. secundum. Hoc autem accidere potest plurimis modis, & primo.

19 Est † qui quærere tenetur Psalmos, aut Antiphonas in choro, vel transferre libros de loco ad locum, iste si antè diuinum officium libros præparare poterat, tenetur supplere omissum. Hinc infertur, quòd qui recitare tenetur in choro lectionem, vel responsorium, & id non prouidet interim, dũ chorus aliud recitat, vel cantat, tenetur supplere postea totum id, quod canere omisit dum prouidebat, si sciebat, vel scire debebat id sui muneris futurum esse: Nam si non tenebatur lectionem recitare, vel libros ponere, sed ea facit, quia ab alio non sunt prçparata, excusatur ab omissione, & recitatione eorum, quæ interim in choro dicta fuerunt. Nauar. c. 11. nu. 36. & seq. de hor. can.

20 Sic etiã † nec tenetur ille supplere omissum, quando ante diuinum officium prçparauit psalmos, vel antiphonas, aut librum, dummodo interruptio iusta sit, quia si plus temporis ponatur ad hoc, ita vt faciat partem notabilem, videtur supplenda sub pœna peccati mortalis. Nauar. c. 10. num. 70. de hor. cano. Quando autem supplere non tenetur, ea est ratio, quia chorus videtur supplere id, quod omisit. Vnde ob id non tenentur supplere Magnificat, aut Antiphonam, qui mittuntur ad thurificandum altare. Sot. lib. 10. quæst. 5. artic. 3. Sic ille, qui dicit officiũ in choro, non tenetur supplere partem psalmi, quæ dicitur ab alia parte chori, vel antiphonas, aut responsoria, quæ ab alijs dicuntur; sed satis est illa audire: secũdum Palud. in 4. dist. 41. & ratio est, quia quod vnus dicit, reputatur dici ab omnibus. Syluest. in vers. hora. quæst. 8. & Henr. quodlib. 13. Inn. in cap. dolentes. de celebrat. miss. Non posset tamen sine scrupulo partem suam secreto recitare. Nauar. de hor. cano. c. 16. nume. 17.

21 Tertia, non † satisfacit obligatus dicere officium, illud audiendo cum maxima attẽtione, & deuotione, quia hoc sacrificium de fructu labiorum est, nõ autem aurium. Nec is satisfacit, qui solus recitando horas canonicas, oculis officium perspicit, & percurrit, quamuis legere sit oculis perspicere, vt superius

perius diximus,quia tenetur dicere, & pronuntiare, & recitare, ita vt saltem se ipsum intelligat. Si vero dicit officium in choro, & secretè recitat,non satisfacit,tum quia de numero chori non censetur,tum etiam,quia chorum non adiuuat.Ita Caiet. in vers. hora.in fin.Quod tamen fallit,quando bona fide,& iusta causa id faceret. Caie. qui supra.

22 Sed vtrum † obligati ad officium in choro,vt sunt canonici,qui recitantes horas in choro sunt participes distributionum quotidianarum,recitando illas ex seipsis secretò,satisfaciant choro? Respond. quòd non, ideò tenentur distributiones quotidianas restituere,& ratio est, quia nō censentur de choro,cum debeant illum adiuuare taliter, vt se ipsos intelligant inuicem.

23 Quarta. Supplere † tenetur omissum,ille,qui per obliuionem,vel inaduertentiam horam aliquam,vel eius partem notabilem omisit,vel præpostero ordine eas recitauit: nam & si non teneatur iterum recitare, tenetur tamen supplere omissum. Nauar.cap. 25.num.99. Verum qui scienter prætermissa vna hora dicit sequentem ex rationabili causa, puta in adiutorium chori necessariū, non peccat,sed sufficit ei supplere, nisi præcessisset negligentia, vel mora in dicendo, quod chorus dixit.Sylueft. in vers. hora.q.9. vers. 4. Imò consultius est, si ex culpa omiserit,vt in choro posteriores dicat, & postea, priuatim priores persoluat,quam si vt ordinem seruet,à choro absit.Sot.lib.10.q.5.art. 3.Nauar.de hor.can.c.3.num.65.

24 Quinta. Recitans † tertium nocturnum, si aduertit se hymnū,aut psalmos primi nocturni omisisse, debet dolere de negligentia,& supplere,sed non tunc,sed post officiū expletum,& hoc si recordatur intra tempus, ad quod dicere tenebatur, idest, vsque ad mediam noctem, alias satisfaciat arbitrio Confessarij.Syluest.in verb.hora.nume. 15. versic. tertium. qui quidem Confessarius non tenetur de præcepto iniungere vt illud suppleat,sed quid aliud.Abb.in capitu.1. de celebrat.miss.

25 Sexta. Nemo debet† egredi de choro, antequam finiatur officium absque notabili impedimento. Et qui absque isto egreditur debet præsumere se instigatione diabolicæ consensisse, ob illam visionem Beatissimi Patris nostri Benedicti, à D. Gregorio relatam in secundo Dialogorum libro, scilicet cum vidit dæmonem extrahentem quendam monachum per extremitatem cuculli à choro, antequam finiretur officium, & disciplina beatissimi Patris diabolū fuisse fugatum. Si tamen egreditur, peccat mortaliter, si quod esset notabile amissum, non supplendo, verum si supplet, venialiter peccat,quando hoc accidit culpa sua.

26 Considerent † etiam obligati recitare horas canonicas visionem illam relatam à S.Antonino part.2.tit.9.cap.13.§. 3. de quodam patre Sancto, cui videnti in choro dæmonem multa imponentem sacco, & interrogatum, quid imponeret, respondisse syllabas,& verba,quæ hi, vel illi omittunt, vel deglutiunt inter dentes, vel versus incipiunt antequam ij quibus cum recitant alios absoluant, vel malè versus pronuntiant, vt illos eius rei accusaret in iudicio.

SVMMARIVM.

1 *Horæ canonicæ cur in Ecclesia persolui debent.*

2 *Officium diuinum priuatim recitandum, vbique extra Ecclesiam recitari potest, fallit.num.seq.*

4 *Canonici officium extra chorum recitantes non excusantur.*

5 *Obligatus ad aliquid certo loco faciendum, extra illum non satisfacit.*

6 *Obligatio ad quid qualitate qualificata, faciendo sine ea,non soluitur.*

7 *Impedimento aliquo iusto impeditus ab horis in choro canendis excusatur.*

8 *Clericus beneficiatus tenetur singulis diebus in choro horas dicere.*

9 *Capellanus in certo loco institutus non satisfacit officio extra illum locum. fallit. vt num.12.*

10 *Testatoris voluntas impleri debet ad vnguem in forma specifica.*

Episcopus ex iusta causa dispensat in dispositione testatoris,& quo casu.

11 *Testatoris dispositionem mutarr nemini licet, nisi Papæ, & Episcopis ex iusta causa.*

13 *Constitutus in sacris etiam in Ecclesiis regularibus tenetur sub mortali dicere horas.*

Ecclesia

14 *Ecclesia cathedralis, & item collegiata, quæ dicatur.*
15 *Officium recitandi modus. qualis esse debeat.*
16 *Deuotè recitare, quid sit, & deuotio vnde dicatur, & quid sit.*
17 *Attente dictio, quid sonet, & cantus quare fuerit introductus.*
18 *Tempus, intra quod officium diuinum recitandum est, quanti intersit.*
19 *Præposteratio in dicendis horis venialis, & grauis culpa esse potest, non mortalis.*
20 *Horæ, qualiter sint recitandæ.*
21 *Clerici præsentia in choro, an sufficiat.*
22 *Modus officiandi qualis, & an officiũ aliud pro alio recitare peccatum sit.*
23 *Officium beatæ Virginis, & mortuorum recitare, an & quando sit de præcepto. & nu. sequen.*
Litanias recitare, an sit de præcepto.
25 *Officium soluendi ordo, qui sit.*

Quomodo dicendæ sunt horę canonicæ. Cap. LIII.

1 DEcet † quemlibet in sacris, vel religiosum horas canonicas reddere in Ecclesia. cle. 1. de celebr. miss. iuxta illud, in Ecclesijs benedicite Deo, [& ratio est, quia si reliquis publicis actibus sunt propria loca signata, vt forũ iudicibus, Senatus consiliarijs, literis exercendis scholę: cur oblatione horarum sacrarum, pariterq; missarum solemnijs locus sacer non erit? vnde Deus templum sibi Hierosolimis ædificari præcepit, quod Christus domum orationis vocauit, vt habetur. in clem. graui. de celebra. miss. tum etiam] ratione concursus populi, tum ratione variorum mysteriorũ, quæ recensentur à D. Thom. 2. 2. quæstio. 84. artic. 3. ad secundum. Et ad minus debet esse duo. i. presbyter. & clericus. c. proposuit. in fin. & ibi d. Ant. de filijs presby. & hæc de publica, & solemni oratione.

2 Quod vero † ad officium diuinum priuatim soluendum attinet. licet decẽtior locus sit Ecclesia. iuxta illud psal. vnam petij a Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. ibi enim animus ad deuotionem magis excitatur propter solitudinem, & quietem, nã non mediocriter aduersatur exteriorũ tumultus ad pacem mentis, & animi, & ad obtinendam tranquillitatem, quæ oranti animo necessaria est: vbique tamen potest fieri, & satisfit præcepto. iuxt. dictum Pauli. 1. Timoth. c. 2. qui ait: Volo viros orare in omni loco, idest, in Ecclesia, siue extra Ecclesiam, siue equitando, siue stando, siue in via, vel in domo. vt notat Zabar. in cle. 1. de celebra miss. Sot. lib. 10. quæst. 5. artic. 4. in fin. Nihilominus tamẽ ij, qui priuatim diuinum officium canonicè soluunt, curare debent, vt si non in Ecclesia, saltem domi oratorium habeant pro sua facultatẽ destinatum, vbi attentè, & deuotè tã egregium religionis officium Deo valeant exhibere: nam illud in foro, aut in vicis more aliorum negotiorũ secularium præstare, præterquam quod attentioni impedimentum objcitur, non habet illam honestatem, quam res pro sua dignitate deposcit. Sot. qui supra.

3 Verum id, † quod diximus, licere vbiq; orare, fallit primo, vt id non liceat in locis indecentibus, vt vbi profana fiunt, & inter compotandnm, & dum naturæ ceditur: nam id saltem sine culpa esse non potest veniali. quare multo est congruentius tẽpus orandi differre, quam illis locis, aut temporibus orare. Sot. qui supra. Nauar. de hor. cano. ca. 4. & cap. 25.

4 [Limitatur secundo † in Canonicis Ecclesiarum præsertim cathedralium, qui nolunt adire choros suarum Ecclesiarum ad canendas, psallendas, vel pronuntiandas collegialiter in eis horas canonicas horis ad id statutis, nam peccant mortaliter. Et ratio
5 est, quia † qui tenetur de præcepto aliquid facere in aliquo loco, vel erga certum genus personarum, si non facit illud in eo, vel erga illas personas, non satisfacit suæ obligationi, etiam si faciat illud in alio loco, vel erga alias personas. vt probat text. in c. nos quidem. & cap. Ioann. de testam. l. si quis ad declinandã. C. de episc. & cler. l. quæ conditio. §. cum ita ff. de cond. & demon. glo. celebra. in cap. si pater. vers. pauperibus. de testam. lib. 6. At Canonici omnes iure communi, & regulari tenentur canere, psallere, & pronuntiare collegialiter cum alijs in choro ex mente sacrorum canonum. quæ colligitur. ex c. 1. de celeb. miss. & melius. in c. do-

ſentes.in verſ.choro.eod. titu.in Conc. Trid. ſeſſ. 14.c.12. ergo præceptiuam legem tranſgrediuntur.ſi eas non dicunt in choro, etiã
6 ſi alibi dicant. Rurſum, † qui tenetur ad faciendum aliquid qualitate aliqua qualificata, non ſatisfacit ſuæ obligationi faciendo illud ſimpliciter ſine illa qualitate. cap. ab eo.de elect.lib. 6. quatenus probat eum, qui obijcit electo aliquem manifeſtum defectum, non ſatisfacere probando illum ineſſe illi, niſi probet id eſſe manifeſtum.
7 Excuſatur tamen ab horis canendis, † & pronuntiandis in choro, ſi iuſto impedimento eſſet impeditus, vt quia eſſet canonicus infirmus, captus, vel violenter detentus. c. 1. de cler. non reſid. lib. 6. c. cum dilectus. c. ad noſtram. eod. titu.
8 Limitatur tertio † in clerico beneficiato in aliqua Eccleſia, & deputato ad officium perſoluendum: nam iſte tenetur officium dicere in choro. iuxta text. in cap. fin. diſtin. 92. vbi per illum text. contrafaciens deponitur, quod nõ fit ſine peccato mortali: modo tamen iuſtum impedimentum non habeat, verbi gratia, abſentię.] Non tamen debet cauſas abſentiæ fingere, vt Eccleſiã defraudet, quia ad reſtitutionem fructuum teneretur, & præcepto non ſatisfaceret. cap. fi. diſtin. 92. Inn. in c. dolentes. de celebra. miſſ. Syluest. in verſ. hora. §. 3.
9 Infertur † hinc, quòd ſicut obligatus in Eccleſia dicere horas non ſatisfacit, ſi recitauerit extra: ſic vbi quis eſt inſtitutus capellanus in certo loco, vel capella, vel Eccleſia, vel eſt factum legatum, quòd celebrentur tot miſſæ in tali altari, vel Eccleſia, te-
10 ſtatoris † voluntas ad vnguem impleri debet in forma ſpecifica. vt ꝓbellè notat Bal. in l. ſi quis ad delinandam. num. 9. & 10. C. de epiſc. & cler. in l. 1. in fin. C. de his, quę pęnæ nomi. ex cauſa tamen iuſta poterit Epiſcopus diſpenſare. facit text. in c. nos quidẽ. de teſtam. Nauar. de hor. canon. c. 5. & ratio eſt, quia vbicunque eſt certa diſpoſitio teſtatoris reſpectu certæ perſonæ, vel loci, & eſt cauſa poſſibilis, & locus poſſibilis de iure, & de facto, ibi non poteſt per Epiſcopum alterari. ita probatur hæc regula quo ad ꝑſonas. in l. ſi autem in perſonam certam. C. de epiſc. & cler. Quo vero ad cauſam, & locum probatur. in cap. dudum. & in cle. quia contingit. de relig. domi. imò inquit Zabar.
11 † in d. clem. quia contingit. quæſt. 4. quod ſi teſtator legauit, hoſpitale fieri in fundo ſuo, & dotari ad vſum pauperum, & quòd rector moueretur, & remoueretur per quendam prælatum, quòd executores non poſſunt auctoritate diœceſani facere Eccleſiam religioſorum. quamuis qui melius, & magis faciat, non faciat aliud, ſed idem, ſicut eſt in tali caſu, quia plus eſt Eccleſiam religioſorum facere, quam hoſpitale. facit ext. de voto c. ſcripturæ. & regula. plus lib. 6. & ratio eſt, quia voluntas defuncti facta ad certum vſum maximè pium. pro lege ſeruanda eſt. 14. quæſt. 2. c. vltima voluntas. & ibi glo. de teſtam. cap. tua. imò nec talis alteratio poſſet fieri per Legatum ſedis Apoſtolicæ. vt vult glo. in verſ. Apoſtolicę. in d. c. quia contingit. ſed ſolum per ſedem Apoſtolicã. poteſt enim Papa de his legatis diſpenſare prout vult. de ſepult. cle. dudum. §. pen. quia eſt gubernator inſolidum vniuerſalis Eccleſiæ. cuius caput eſt Eccleſia Romana. Quinimo nec etiam conſentiente hærede hoc poteſt alius à Papa. optimus text. in l. ſi ego. ff. de iure doti. niſi etiam cum conſenſu hæredis concurrat iuſta cauſa alterandi teſtatoris diſpoſitionem, quia tunc non ſolum poſſet fieri per Legatum, ſed etiam per Epiſcopum. ſecundum not. de teſta. de his. Hæc autem iuſta cauſa videtur eſſe, quãdo legata non poſſent conuerti ad vſum deputatũ. facit de teſta. c. nos quidem. Zabarel. in d. c. quia contingit. quæſt. 3. de relig. domi. [Vbi etiam Doct. & alij. in c. quæ in eccleſiarum. extr. de conſtit. ampliant ad Imperatores, Reges, & alios, qui habent regalia, & nõ recognoſcunt in temporalibus ſuperiorem, ꝗ poſſint mutare iuſta de cauſa relicta teſtatorum laicorum ad vſus profanos in alios vſus profanos, & à fortiori. in Pios. l. j. & l. legatum. ff. de admin. rerum ad ciuit. pertin.
12 An vero † Capellanus, qui eſt ſpecialiter obligatus in certo loco, vel certis diebus celebrare, ſi diebus illis ibi non poſſit celebrare, quia fortè Eccleſia ibi eſt violata, aut certè impedita, teneatur in alio loco nõ ſic ſacro celebrare loco miſſæ, quæ in deſtinato loco dici debebat? Dic, quòd inſpicienda eſt intentio præcipientis, quæ ſi manifeſta eſt, facile eſt ſcire, quod quæritur: verum ſi dubia eſſet, crederẽ, quòd deberet in alio loco dicere; cũ principalius intenderit miſ-

ſarum

ſarum fructum ſibi, & ſuis defunctis applicari, quàm loci venerationem: Ideo capella impedita tenebitur alibi miſſas dicere, ne dotator defraudetur: & ratio eſt, quia tempus, vel locus non videtur eſſe appoſitum ad finiendam obligationem, ſed ad dilatandam, & ad ſalutem animarum, vnde etiam elapſo tempore ille tenetur, vt etiam diximus de eo, qui per annum confeſſioné omiſit. Ita ſentire videtur Medi. c. de Confeſſ. tract. 2. quæſt. 11. verſ. præſuppono.]

13 Limitatur quarto, † vt non ſolum in Eccleſijs cathedralibus, & collegiatis, ſed etiã in regularibus teneatur in ſacris conſtitutus dicere horas ſub peccato mortali, quando propter eius abſentiam pateretur chorus magnam iacturam in celebratione officij, vt quia non eſſent alij potentes competenter recitare, niſi ex cauſa abeſſet, vel id non duceret in conſuetudinem, quia ſemel, aut bis facere non eſſet peccatum mortale. c. fin. 92. diſt. Sylueſt. in verſ. Hora. nu. 12.

14 Eccleſia † vero cathedralis eſt, quæ habet Epiſcopum. 50. diſtin. poſtquam. collegiata autem dicitur illa, vbi eſt collegium ſimul viuentium, per id. quod not. 12. quæſt. 2. qui manumittitur. Et vbi eſt commune dormitorium, & refectorium. ita per Inn. in cap. poſtulaſti. de iure patro. Zabar. in cle. 2. de æta. & qualit. quæſt. 4. vbi ponit ſigna, ꝑ quæ cognoſcitur Eccleſia collegiata. [Quot vero perſonæ faciant congregationem, vel collegium, aut turbam, vel populum. vide glo. pen. in cap. 1. de elect. & ibi Inn. & Anto. de Butr.]

15 Seruari † etiam debet modus in dicendis horis, vt reuerenter, deuotè, & attentè pſallant. diſtin. 92. cap. cantantes. Reuerẽtia verò in eo conſiſtit, vt ſint corpore compoſiti, quia incompoſitio corporis (vt Auguſtinus ait) inæqualitatem indicat mentis. cap. fin. 91. diſtin. Etenim ſi ij, qui cum terreno Rege locuturi habitum, & inceſſum, & amictũ, atque omnia componunt. ita vt Regis animo nihil ſit, quod diſpliceat: multo magis id perficere debent pſallentes ante hominũ. & Angelorum Regem. Debent ergo reuerẽter, & humiliter cantare, quia talis oratio. vt habetur eccl. 35. cœlos penetrabit. D. Thom. 2. 2. quæſt. 84. artic. 2. Non tamen taliter reuerentia eſt de præcepto, ita vt ſi minus reuerenter officium dicatur, tamé præcepto ſatisfit: verum poſſet eſſe peccatum veniale, quando magna eſſet irreuerentia. iuxta Inn. in c. 1. de celebr. miſſ.

16 Deuotè † etiam debet recitari officium, ideſt ſtudioſè, & ita accipitur. in d. c. dolentes. vt inquit D. Tho. 2. 2. quæſt. 82. artic. 1. [vnde verſus. Non vox, ſed votum, non muſica cordula, ſed cor: Non clamor, ſed amor pulſat in aure Dei. Et dicit canon, quòd in his nihil facilius hominibus, ſi perfunctoriè res agatur, ſed nihil miſerabilius apud Deum. 40. diſtin. ante omnia.] Deuotio dicitur à deuouendo: vnde deuoti dicuntur, qui ſeipſos quodammodo Deo deuouent, vt ei ſe totaliter ſubdant. Quare deuotio nihil aliud eſt, quàm voluntas quædam promptè ſe tradendi ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum: ſic aliquis Dei, vel Beatiſſimæ Virginis dici ſolet deuotus. Sot. lib. 10. q. 5. art. 5. Qui autem hac caret, non peccat.

17 Attentè † autem id videtur ſonare, vt recitando officium, mentem habeat præſenté ad id, quod dicitur. vnde Auguſt. hoc verſetur corde, quod verſatur in ore. Et hoc cadit ſub præcepto, quia vt inquit Apoſt. Orabo ſpiritu, & pſallam mente. [Item hymnos, & pſalmos alto cantu perſolui maximè congruum eſt, & decorum. vti inquit Sot. lib. 10. de iuſt. & iur. quæſt. 5. artic. 2. iuxt. illud pſal. Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ. & cæt. & pſallendo, dæmones Dauid fugabat. 1. Reg. 16. Cantus enim maximam habet vim ad excitandam deuotionem noſtrã, & eleuandam mentem in Deum.]

Tempus etiam debet inſpici, & conſiderari in horarum recitatione, vt horis cõpetentibus perſoluatur officium diuinum. 91. diſtin. capit. presbyter. & capit. 1. de celebrat. miſſ.

18 Tempus † autem ſatisfaciendi præcepto Eccleſiæ, incipit à primis veſperis diei præcedentis, & terminatur vſque ad mediam noctem diei ſequentis. iuxt. Sot. lib. 10. quæſtio. 5. artic. 4. Caiet. in verſ. hora. Nauar. de hor. canon. c. 30. num. 20. infra enim hoc tẽpus debet perſolui officium diuinum, alias peccatum eſſet mortale. Et debet infra hoc tempus perſolui horis competentibus, quãuis non obliget ſub mortali peccato. Attamen qui ſine culpa, ſed legitimè impeditus, horas debito tempore recitare non poſſet, videat ſecundum cõſilium D. Tho. quodlib.

1. art.

r.art.28.potius præuenire, quàm postponere, quia primum est prouidentiæ, secundum negligentiæ. Abb.in d.c.1.de celebr.mis. qui refert exemplum de quodam Eremita, qué deficientibus alimentis Angelus pascebat, & tempore vuarum portabat illi quãdoque vuas bonas, quandoque marcidas, quandoq; agrestes. Interrogatus Angelus ab Eremita, quæ esset tantæ diuersitatis ratio, respondit Angelus, quòd bonas portabat, quando officium debitis horis competentibus persoluebat; agrestes vero, quando tempus præueniebat; marcidas, quando vltra debitam horam differebat.

29 Immo grauis† esset culpa, licet nõ mortalis, summo mane vsque ad nonam exclusiuè, vel inclusiuè horas recitare, quo postea ludat, vel ocietur, vel vt voluptuosius mane dormiat, sero dicere Matutinum. Nauar.in Manua.c.25. num.97. & c.3. num.54. de hor.canon. Sic neque clerici, & monachi peccarent mortaliter, si dicerent suas horas in alijs, quàm in debitis horis, licet prælati præciperent, & procurarét, vt in suis Ecclesijs horæ debitis horis dicantur, modo præceptum illud ab aliquib.eorum illis horis impleatur. Sylu.in ver.hora.q.9. Nauar. c.3.nu.69.de hor.canon.

20 Debeat † tamen singulæ horæ dici distinctè, idest non miscere horas sub vna oratione, sicut quidam faciunt. D.Tho.Opusc.63. de hor. canon. Sed debent expleri vsque ad finem.c.fin.dist.92.idest, vsque ad Benedicamus Domino. quia nihil dicitur actum, si aliquid superest agendum. Immo secundum formulam traditam à fel. Rec. Pio Quinto in suo Breuiario. debet præmitti ante horas Pater Noster. & Aue Maria. Ad secundam formulam traditam in nostro Breuiario Benedictino terminantur horæ cum Salue Regina, & oratione, Omnipotens. absq; Pater Noster. nam officium debet dici secundum rubricas. iuxta Card. Alex.in c. de his. distin.9. & debent non solum dici distinctè, sed altè.

21 Quare † Conc. Trid.sess.14. c.12. præcipit solam præsentiam in choro nõ sufficere, sed teneri clericos cum effectu psallere, & recitare cum alijs in choro: nisi alias dictas horas recitando satisfecerint: attamen res est pessimi exempli velle domi, vel in cella diuinum officiũ persoluere, ad hoc, vt in choro liceat deinde silere: neque enim sine peccato hoc effici potest. Vnde D. Vincentius de existentibus in choro aiebat: Nunquàm parcas voci, quantum potes, discretione regente non permittas Iota vnũ tam de psalmis, quàm de versibus, dictionibus, syllabis, & voce.

22 In modo † verò officiandi illa lex seruanda est, quæ dist.12.c.de his.& c. placuit. constituitur: nempe vt vnus sit psallendi modus secundum morem Ecclesiæ Metropolitanæ, cap.instituto.de consecra.dist.2.atque in religionibus secundum sua cuiusque statuta. Caiet.in ver.hora.Nauar.cap.22.nu.217.de hor.canon. Verumtamen qui ex inaduertentia, vel ignorantia, aut aliqua probabili causa diceret officium de Sancto, cum de feria dicere debuisset, & nunc replicare fastidit, vel ex maiori commoditate, quia hoc mente tenet, & non illud, peccatum est veniale, aut nullum, quia qualitas officij non est in præcepto. Verum qui in fraudem faceret, vt breuius diceret, graue esset peccatũ, sed non mortale. Sylue.in ver.hora.nu.15.

23 [De officio † verò Beatissimæ Virginis inter Doctores controuertitur quęstio, vtrum sit in præcepto, adeò ꝙ prætermittentes debeant stipendio priuari, & excommunicari. iux.cap. clericus victum. dist. 91. in fine, vel ab officio remoueri.ead.dist.c.1. Lau.arguit, ꝙ sic, per dicta iura, quia quicunque nõ conformat se moribus aliorum in talibus, vel similibus, intemperans, aut desidiosus est. arg.41. dist.c. quisquis. In contrarium solæ horæ canonicæ sunt in præcepto. per text.in c.primo.c.dolentes.de celebrat.miss. ergo illas solum sufficit dicere de necessitate. Et licet aliqui velint aliquid plus impendere, non debet alijs nocere.arg.6. q.2.cap.2. Sol. si vno, eodemque modo consueuerunt omnes officium Beatæ Virginis dicere, quilibet tenetur.argumen.de censi. ex parte. Secus si aliqui tantum dicerent, sed non alij. argumen.6.quæst.2.cap.2. Et sic patet, quòd officium Beatæ Virginis, quando dicitur secundum consuetudinem Ecclesiæ, ad illud tenentur, qui ad horas canonicas tenentur, cum secundum Panor.in c. 1. de celeb. miss. officium Beatæ Virginis, secundum communem consuetudinem computetur inter horas canonicas. Hinc, quando officium prædictum iubetur dici in certis temporibus

in choro, tunc dubio procul est in præcepto, vt inquit Sotus lib. 10. de iust. & iur. q. 5. art. 4. & tali casu Canonici, qui debent choro interesse, sunt obligati illud recitare sub peccato mortali. Qui autem non tenetur choro interesse, non tenetur extra illum illud recitare. Nauar. lib. 3. de celebr. miss. consi. 17. Igitur eius obligatio dependet à consuetudine, quæ est altera lex. l. de quibus. ff. de legi. quare si consuetudo apud omnes est, vt dicatur etiam extra chorum, & tunc omnes tenentur. argumen. de censi. ca. ex parte. alias secus.]

24 De officio † vero mortuorum postridie festi omnium Sanctorum, manifestum est omnes clericos in sacris teneri, cum sit illius diei proprium. Ad aliud verò officium, quod secundum consuetudines diuersarum Ecclesiarum diuersimodè, aut in dies, aut hebdomadas soluitur, non tenentur nisi beneficiati, qui ex decimis viuunt. Et ideò in religionibus tenẽtur singuli clerici secundum sua statuta (vt reor) sub pœna peccati mortalis illud soluere. Litaniæ verò maiores in choro vel extra & minores an sint in præcepto, vide Sotum, vbi videtur concludere, quod illi tantum tenentur de præcepto recitare, qui sunt in choro: At qui priuatim orant, ab illis dicendis sunt absoluti.

25 De ordine † vero soluendi officium, prius secundum communem debet dici Matutinum, quàm missa. Attamen non soluere Primam priuatim ante missam, nullum est peccatum. Imò melius facit, qui missam in aurora dicere iubetur, post missæ celebrationem, interesse choro ad Primam, quam illam ante missam dicere. Sotus lib. 10. quæstio. 5. art. 4. colum. fin. Et quando est consuetudo, vt ante Primam non dicatur missa, intelligitur de missa maiori. Nauarr. in Manua. cap. 25. nume. 83. versicu. 18. Et eo casu, quo priuatim dicitur officium, debet Episcopus, vel presbyter dicere, Dominus vobiscum. Diaconus vero, Domine exaudi orationem meam, nisi quando cantaret Euangelium, vel cæreum paschale benediceret. hodie vero in contrarium est vsus Ecclesiæ, scilicet vt vtatur Dominus vobiscum, quare ab ea non est discedendum. Nauar. capi. 22. nu. 85. de hor. canon.

SVMMARIVM.

1 *Clericus infirmus, an & quando à recitando officio excusetur.*
2 *Infirmitas notabilis iudicari debet à medico.*
3 *Infirmitates, quæ excusent à recitandis horis tantum in choris, quæ.*
4 *Cæcus, & surdus, eo quo possunt modo tenentur ad dicendas horas.*
5 *Horæ missæ ob infirmam valetudinem, ea cessante, non sunt persoluendæ.*
6 *Breuiarium non habentes, quando excusentur, & ad quid saltem teneantur.*
7 *Officium diuinum non persoluentes, quando maius bonum afferret impedimentum, excusantur, & an propter studium. numero sequen.*
9 *Dispensati à Pontifice à dicendo officio sunt immunes.*
10 *Horas recitare ignorantes, accepto beneficio, vel ordine, ad recitandas non tenentur.*
11 *Clerici in minoribus constituti sine beneficio, an teneantur ad horas recitãdas, vel aliud officium.*
12 *Præbendam, vel præstimonia percipiens, an ad officium teneatur.*

Qui excusentur à recitatione horarum. Cap. LIIII.

1 D. Thom. in † Opusc. 65. de hor. cano. eximit à recitatione horarum illum, qui notabiliter est infirmus. c. clericus victum. & c. clericus. dist. 91. Abb. in ca. 1. de celebrat. miss. habetur enim hic infirmus, ac si dixisset. c. 1. de cler. ægrot. Huiusmodi exemplum poni potest in eo, qui laborat graui febre, vel graui dolores capitis, vel stomachi, ita vt nec directè, nec indirectè possit recitare; nisi probabiliter det occasionem maioris nocumenti, neque posset præuenire, neque postponere etiam cum socio vsque ad mediam noctem, quia si infirmus posset recitare horas ante, vel post febrem, vel posset recitare cum socio absque nocumento notabili, vel haberet febrem statutis horis, qualis est quartana, aut tertiana, & posset ante, vel post commodè dicere, vel esset febris, quæ non impediret colloquia

quia grauia negotiorum, ac rerum grauiũ ordinationem, non excusaretur, quia quod dicitur infirmum excusari à recitandis horis, intelligitur non de leui infirmitate. d. ca. clericus, & c. clericus victum. sed de notabili. Verum, † quando infirmitas sit notabilis,
2 non statur iudicio infirmi, sed medici, nisi certum esset infirmitaté esse grauem, quia tunc posset infirmus propria auctoritate dispensare. Nauar. c. 3. nu. 62. de hor. cano. At tamen si dubia esset, sufficit auctoritas prælati, atque medici, vti in ieiunijs.

3 Solet etiam † esse quædã infirmitas, quæ excusat à recitatione horarum in choro, sed non, vt non dicat officium domi, vt si quis choro addictus haberet in facie apostemã, quod dedecus ei afferret, si ab alijs videretur, vel podagra laboraret. Nauar. de hor. cano. cap. 11. Similiter alij reperiuntur infirmi, qui liberi à febre patiuntur defectum, vel debilitatem suorum membrorum: ij quidem excusantur, si soli recitare nequeant; & neque habere possint socium, quem etiam cum mercede adhibere tenentur, atque recitare, quo casu quando socius haberi non potest, tenentur ea recitare, quæ memoriter sciunt, nisi magna febris, vel grauis dolor accesserit. Nauar. d. c. 2. de hor. canon.

4 Cæcus † vero, & surdus pariter ad recitationem eorum, quæ memoriter sciunt tenentur, ob regulam illam, quæ ita se habet, quòd qui tenetur ad faciendum aliquid, si non potest facere totum eo modo, quo debet, tenetur facere partem eo meliori modo, quo potest. argum. l. impossibilium. ff. de reg. iur. cap. nemo ad impossibile. de regul. iur. lib. 6. Hinc qui totam Quadragesimam ieiunare non potest, tenetur eius partem, quam potest ieiunare. secundum omnes. distin. 15. in 4. sent. & Nauar. de hor. cano. c. 14.

5 Sed adnotandum † est, quod qui ob infirmitatem excusatur, non tenetur post illam horas repetere. Zabarel. in clem. 1. nu. 6. de celebr. miss. Nec etiam tenetur eas audire ab alio tempore ægritudinis, nec loco horarum Deum mente precari. iux. Palud. in 4. sent. distin. 11. q. 8. arti. 2. concl. 1. Syluest. in ver. hora. q. 4. Nauar. cap. 25. nu. 100. & 101.

6 Excusantur † & ij, qui breuiarium non habent, vt quia iter faciens reliquit breuiarium domi, & reperitur in remotis regionibus, ita vt nec possit emere, puta quia pauper, nec mutuo inuenire, vel esset inter infideles, vbi breuiarium neutiquàm reperiretur, tenentur tamen, ea, quæ memoriter retinent, recitare, exceptis responsorijs, & lectionibus, quæ non recolunt. Quinimo de consilio substituere aliquos psalmos pro illis, quos ignorant. Sotus lib. 10. q. 5. artic. 3. Nauar. de hor. cap. 11.

7 Excusantur † etiam impediti adeò necessariò, & repentinè, vt tempus dilationem non patiatur satisfaciendi, neque ante mediam noctem sine magno scandalo, verbi gratia, quando diuinum officium persoluere esset impedimentum maioris boni. iux. Nauar. de hor. cano. cap. 7. nu. 29. vt si necesse foret impeditos esse circa infirmos, vel prædicationem, aut confessionem, vel ad sedandos populi tumultus, qui excitantur, vel aliter, vt nullatenus possint orare, modo fraus omnino caueatur: nam si fortasse fuerint negligentes, cum potuissent prius dicere, & noluissent, non excusarentur. Sotus de iusti. & iur. lib. 10. q. 5. arti. 3. Quod non procedit circa occupationem in studijs literarũ, vel in suscipiendo gubernandi, vel legendi munus. iuxta Sylu. in ver. hora.

8 [Quamuis † si clericus haberet talem necessitatem studij, quòd dicendo horas, immineret crimen, & scandalum mortale, cui potest occurrere per studium, dimittẽdo horas, nec illam necessitatem potuit præuidere rationabili coniectura, nec per consequẽs præuenire, tunc non peccaret, dimittendo horas: quia licet dimittere ex sui natura sit peccatum, tamen propter maius malum vitãdum amittit rationem peccati facit text. in c. duo. de consecr. dist. 4. 13. dist. c. duo mala. Si autem non sit talis necessitas, sed potest dimitti lectio, aut studium sine tali discrimine, aut scandalo mortali, aut potuit præuidere rationabili coniectura, ꝙ venturum erat, & præuenire dicendo horas, tunc omittendo dicere, peccat mortaliter. Ita Astens. lib. 6. de clericatu, & tonsura. tit. 1. ar. 6. q. 5. Verum cunctis clericis hoc persuasissimum esse volo hoc eis esse proprium, genuinumque officiũ, atque adeò cunctis alijs præferendum. Vnde quicquid negotij eis incumbat, siue literarum studiũ, siue aliud horis Canonicis postponant, vt inquit Sotus, lib. 10. de iust. & iu. q. 5. art. 3.]

9 Immunes † etiam sunt ab hoc munere,

qui sunt à Romano Pontifice dispensati. Panor. in ca. 1. vlt. not. de celebr. miss. quem sequitur Decius. in c. quæ in Ecclesiarum. nu. 53. de constit. asserentes Papam posse dispensare circa modum dicendi officium, licet ex toto illud tollere non possit. Sed episcopus non posset dispensare quo ad suos subditos, nec Abbas vel Abbatissa quo ad monachos suos, atque moniales. Nauar. c. 10. num. 24. vsque 32. de hor. canon.

10 Rursum † non tenentur ad persoluendas illas suscipientes beneficium, vel ordinem, qui nullatenus sciunt recitare, & nec tenentur quærere socium: quia nō habent tot redditus, quibus socio satisfacere possint: cuiusmodi sunt multi milites, & inscij; multi etiā pueri, quorum humeris eorū parentes onus orandi pro alijs imponunt, priusquam pro alijs orare discant. Ii omnes peccant suscipientes officia, quibus fungi nesciunt, nō tamen tenentur relinquere beneficia, nec recitare horas canonicas, nisi quousque discāt, quas tenentur discere quàm commodè cito possunt. Quod si non discunt, tenentur illud relinquere. iux. Pan. com. recept. in c. venerabilis. de præb. fundatum per textum in l. idē iuris. ff. ad l. Aquil. Et quòd non possit ab episcopo cum eis dispensari, & quo ad pueros, vetuit Conci. Trid. sess. 23. ca. 6. de refor. ne illis ante 14. annum beneficia conferantur. Nau. ca. 11. nu. 38. vsque 41. & c. 22. in fi. de hor. cano.

11 De † clericis etiā qui in minoribus sunt ordinibus constituti, quique nullo potiuntur ecclesiastico beneficio, quamuis Panor. in c. 1. nu. 7. de celeb. miss. in alteram partem pendeat, absque dubio credēdum est ad nullas teneri canonicas horas. Syl. in ver. hora. q. 2. versi. 5. Sotus d. ar. 3. nisi cum ordinātur, promittant, vel ordinatori præcipienti consentiant aliquid dicere, puta quotidiè Miserere, &c. Nau. c. 25. nu. 108. in Manuali. vel si esset consuetudo dicendi horas beatissimæ Virginis, vel Canticum graduum. non tamē hæc cōsuetudo obligaret ad peccatum mortale. Nauar. c. 7. nu. 14. de hor. cano.

12 [An autem, qui † præbendam possidet, teneatur ad officium diuinū? Dic q. sic, si sub clericali titulo possidet. facit tex. in c. fin. de rescrip. lib. 6. vbi beneficium non datur nisi propter officium, & c. cum secundū. de præb. vbi sancitur clericos omnes ad onus eligi, atque adeò non esse à mercede depellēdos, ac proinde iubetur neminem sine titulo beneficij, aut patrimonij esse ordinandum. Cū ergo merces propter onus debeatur, fit vt ex præbenda nascat hæc obligatio. Pariter nec excusantur, qui præstimonialia sacerdotia possidēt, eo q. ille titulus clericalis est. Hinc in c. qm̄. de concess. præb. lib. 6. præstimonia inter ecclesiasticos titulos connumerantur. Verum si non possiderent sub clericali titulo, vt est, qn̄ consisterent in sola temporalitate, vt infra videbimus titulo. Qualiter simonia committatur, tunc non tenentur ad huiusmodi horas persoluendas. ita Sotus li. 10. de iust. & iu. q. 5. art. 3. Illos autem, qui tm̄ habent pensiones, quia nullum habent ecclesiasticum titulum, sed merū ius petendi ab illo, qui titulum habet, iam alibi diximus haud ad horas canonicas teneri, sed tātum ad officium Beatissimæ Virg.]

SVMMARIVM.

1 *Proximus, quot modis dicitur.*
2 *Proximi omnes diligendi, & eò magis quò coniunctiores, inter quos primum locum obtinent parentes.*
3 *Parentum appellatione, qui veniant in materia huius præcepti.*
4 *Senes comprehenduntur sub nomine parentum, & quanti facienda senectus.*
5 *Maiores, qua de causa ita appellentur.*

De quarto præcepto Decalogi, Honora parentes. Cap. LV.

POst tria præcepta primę tabulæ de dilectione, & cultu Dei subiungitur quartum de dilectione proximi.

1 Proximus † aūt, vt adnotauit magister senten. non ille solū intelligit, qui proximus est conformitate naturæ rationalis, vt mutuò sunt omnes naturam rationalem participantes anima intellectiua, & intelligētia, veluti homo, & Angelus, siue bonus, siue malus, siue iustus, vel iustificabilis; sed etiam proximus dicitur proximitate sanguinis: nam & si omnes homines ab eodem primo parente descendendo quodammodo generaliter sibi inuicem cognati sint, tamen quidam sunt procul, quidam prope,

quidam

quidam propriores, quidã proximi. Et hi tri pliciter, alij in linea ascendenti, veluti pater, & mater; alij in linea descẽdenti, sicuti filius, & filia; alij in transuersali, vt frater, & soror. Rursum proximus dicetur beneficiorum exhibitione. iux. illud Luc. 10. Quis tibi videtur proximus esse illi, qui incidit in latrones? & ait: Ille qui fecit misericordiam. In hoc numero proximus est Angelus homini, qui illum custodit. Magister discipulo, quem instruit, & generaliter quilibet alius, cui beneficium impenditur. Et quia proximi nomen relatiuum est, dicitur proximus & qui fecit, vel recipit beneficium. Præterea proximus dicitur spe cõuersionis, & ita comprehenditur quilibet viator etiã malus, siue Iudæus, aut Paganus, vel Saracenus. Nam fortè (vt inquit Augustin.) per misericordiam Dei conuertetur ad Dominum, & inter Sanctos primum locum habere merebitur. Quæ cum ita sint, omnes

2 † diligendi sunt, & honorandi, præcipuè tamen ij, qui nobis sunt coniunctissimi, quorum cum inter coniunctissimos iure suo primum locum sibi parentes vendicant, per quos factum est, vt lucem hãc aspiceremus, ergo congruè locus huic præcepto debetur de reuerendis, honorandisque parentibus.

3 Parentum † autem appellatione quãuis comprehendantur non tantum pater, sed & auus, & proauus, & deinde omnes superiores, & mater, auia, & proauia. vt est text. in l. appellatione. ff. de verb. signifi. tamen hoc in loco parentum nomine non ij solum accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verum etiã omnes, qui præsunt, siue sint Pastores, & Episcopi, siue Reges, & Principes, aut quicunque tandem alij magistratus. Omnes enim ij digni honore censentur propter diuinam præsentationẽ, quia Dei præsentiam gerunt.

4 Sed † neque senes exclusi sunt ab hoc præcepto, cum de ijs scriptura dicat. Leuit. 19. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. siquidem omnes honorandi sunt. vt inquiunt Docto. & præcipuè dom. Anto. de Butr. & Panor. in cap. statuimus. de maior. & obed. tanquàm maiores natu, vt est glo. sing. in cap. lex. distin. 2. inquit enim ibi glossa, quòd maiores natu dicuntur nobilitate, antiquitate. Hinc tex. in l. semper. ff. de iure immunit. inquit. Semper in ciuitate nostra senectus venerabilis fuit, & penè eundem honorem senibus, & magistratibus maiores nostri impenderunt. Item dignitate, vt in c. dudum. de elect.

5 Dicantur † etiam maiores ob prælationem, seu administrationem. vt in cap. transmissam. de electio. & de iudic. at si clerici. Quandoque etiam dicuntur respectu consecrationis. vt de consecra. eccle. vel alta. c. aqua. His enim respectib. potest quis dici maior. Sed qualiter honorandi sint, maiores isti: in capitulis sequentibus elucescet.

SVMMARIVM.

1 *Honor quid sit secundum Hier. & quibus in rebus consistat.*

2 *Honor à reuerentia, & laude, quomodo differat. & in quo reuerentia consistat.*

3 *Honorandi parentes non solum, sed etiam re ipsa sunt iuuandi.*

4 *Religio, obedientia, reuerentia, dilectio, pietas, seruitium, obsequium, & officium, à quibus hæc, & erga quos exerceantur.*

5 *Verberans, vel iniurians, toruè, asperève parentes alloquentes peccant mortaliter, & etiam exhæredari possunt, si aliquid tantum in vitæ exitium conarentur. num. sequen.*

7 *Filius patrem accusans, vel testis contra eũ adductus, peccat, exhæredarique potest. fallit in crimine proditionis, & hæresis. num. seq.*

9 *Filium admitti contra patrem, nec etiam sponte ad testificandum, quomodo intelligendum.*

10 *Dominus, num teneatur ex maleficio suo, aut commisso in territorio.*

11 *Filius differens debita patris, vel legata soluere, peccat mortaliter, nec est absoluendus.*

12 *Patris mortem optare, eundem nolle ex carceribus redimere, & contemptui habere, mortale est.*

13 *Episcopus, vel Papa, an, & quomodo patrem honorare teneantur, & an dignitas Episcopalis liberet à patria potestate.*

14 *Pater quando amittat per proprium, vel per filij ingressum in monasterium, patriã potestatem.*

15 *Filius ex pertinacia non obediens in his,quę pertinent ad res familiares, & ad mores, peccat.*

16 *Matrimonium per filium contractum metu patris est nullum, & de quo metu intelligatur.*

17 *Metus leuis, nempe reuerentialis non inualidat matrimonium,secus de matrimonio spirituali.nu.seq.*

19 *Filius à patre adduci potest ad matrimoniũ precibus,& monitis,cui tenetur filius obedire.& num.21.*

20 *Persona indigna quo ad matrimonium, quæ dicatur.*

22 *Filius in casu necessitatis sub mortali patrem alere tenetur: & magis patri, quam filio tenetur filius,ambobus egentibus.*

Qualiter honorandi parentes à filijs. Cap. LVI.

1 Honor † in scripturis,vt adnotauit etiam Hiero. in Matth. c.15. est quædam protestatio de excellentia bonitatis alicuius,vnde non ille solum intelligitur, qui in salutationibus, & officijs deferendis:verum & ille,qui consistit in elemosynis, ac munerum oblationibus, vt honorare sit idem, quod liberalitate prosequi. Sic in prouerbijs legimus.Honora Dominum de tua substantia. Et apud Tobiam. c.1.cum ex ijs, quibus honoratus fuerat à Rege,habuisset decem talenta.& apud Paulum.1. Timoth.5. viduas honora, quæ verè
2 viduæ sunt. Hic autem honor differt † à reuerentia,& laude, vt inquit D. Dhom. 2.2. quæst.103.artic.1.Nam reuerentia non est honor,sed quandoque principium, & quandoque finis honoris. Principium siquidem, quatenus aliquis ex reuerentia, quam habet ad aliquem,eum honorat, sed finis,quia ad hoc aliquis honoratur, vt in reuerentia habeatur ab alijs. [Hæc autem reuerentia in eo consistit,vt fiat illi,qui præcedit ordine,vel antiquitate.dist. 93.à subdiacono.ff. de albo scrib.l.1.i. vt minor assurgat maiori,nec sedeat stante maiore.93. distinct.non oportet. Nec in æquali sede.ff.de offi. præsi. l. obseruandum. Et vt salutet cum reuerentia,forte inclinando se, & pileum remouendo,sicut interpretatur consuetudo.l. fina.C. de offi. diu. iudic.l.1. & vt maior præcedat, minor vero sequatur in sedendo, & subscribendo. 96. distinct. bene quidem. ff.de albo scrib.l.1.Item in incedendo.Item in consuetis,& honestis seruitijs faciendis.cap.statuimus. de maior. & obedient.] Laus vero distinguitur ab honore; quia laus consistit in solis signis verborum, testificando bonitatem alicuius; at honor in quibuscunque exterioribus signis, qua propter laus in honore includitur.

3 Igitur † ex ijs admonemur sub hoc præcepto non solum,vt parentes debita veneratione prosequamur,& eorum dictis simus obedientes:verum si quibus rebus opus habuerint,vt illis benignè suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari enutriti,& edocti sumus.]

Reperiuntur etiam in scripturis plura
4 † nomina,idest religio,obedientia, reuerentia, dilectio, pietas, seruitium, obsequium, & officium, vt enumerat glo. in cap. non est sine culpa.de reg.iur.lib.6.religio enim propriè loquendo, est inter Deum, & hominẽ. cap.iuramenti religio.22. q.4. Inter prælatum, & subditum obedientia.2. q.6. qui nescit.Inter maiorem,& minorem reuerentia. cap.2.de offic. delega.lib.6. Inter patrem,& filium dilectio.5.quæst.5.non osculatur. Inter consanguineos pietas. Inter dominum, & seruum seruitium: inter patronum, & libertum obsequium:inter hominem,& hominem officium. C.de offic. quæst.l. officio. ff. de inoffic. testam.l. 2. sed hæc in genere dixisse sufficiat, modo ad casuum decisiones, scilicet ad eos, qui contra hoc præceptum peccant, descendamus.

5 Prima. Debita † veneratione filios non prosequi parentes,imo eis notabiliter iniuriare, aut verberare, aut eis absentibus detrahere procul dubio mortale peccatum impietatis est. Caiet.in summa in ver. filij peccata.Nauar.cap.14.num.13.qui etiam num. 11.ver.2.inquit,quòd esto, quòd filius odio non habeat parentes, imo potius diligat, si tamen nunquam, vel raro illis signa amoris ostendit, sed potius semper toruo intuetur aspectu,& ita asperè alloquitur,ac si eos odio haberet, peccaret mortaliter. Syluest. in ver.filij. quæst.22. & ratio est, quia tenetur filius eos diligere, reuereri, ipsisq; obedire

tam

tam corde, quàm verbis, & operibus, vt inquit Nauar. eod. c. nu. 4.

6 Quando tamen † perueniret filius ad iniurias, siue verbera, non solũ peccaret mortaliter, sed etiam posset pater donationem illi factam reuocare. secundum glo. in l. fi. C. de reuoc. dona. vbi inquit super verbo, atroces, quòd iniuria atrox ex tribus consideratur, scilicet ex qualitate iniuriæ, ex loco, & ex persona. §. atrox. Instit. de iniur. & intelligitur de iniuria citra verbera, videlicet verbis, fuga, & carcere. Et hoc quidem multò magis procederet, si impias manus in patrẽ inijceret: vel attentaret illi inferre vitæ periculum, etiam si effectus non sit secutus, veluti ponendo insidias, vel dando venenum. ita Syluest. in ver. donatio. 1. q. 13. in quo casu posset filius à patre exhæredari. vt notat Couar. in c. Raynutius. nu. 13. de testa.

7 Filius † etiam qui in publico iudicio patrem accusauit, præter peccatum mortale potest à patre exhæredari, licet verè pater crimẽ commiserit. vt habetur in nouella Iustiniani. in Auth. vt cum de appellat. cogno. §. aliud quoque. quod locum habet, si ex ea accusatione pater esset puniendus pęna mortis, exilij, vel infamiæ, vel amissionis membri, aut alia corporali pœna. Attamen si crimen, quod commisit pater, esset proditionis in Principem, vel Rempublicam, posset tali casu patrem accusare, hac tamen moderatione, vt tradit. Tullius 3. de offi. inquirens. An si tradere patriam conetur pater, silebit ne filius? & respondit, quòd primò patrem obsecrabit ne faciat, deinde si nil proficit, accuset; & ad extremum, si ad pernitiẽ patriæ res spectat, salutem patriæ saluti patris anteponat. Imo licet patrem oppugnãtem patriam, de iure ciuili impunè occidere. l. minimè. ff. de relig. & sumpt. fune.

8 Sic † si filius scit patrem hæreticum, & non solum sibi ipsi, sed & alijs praua sua doctrina nocere potest, debet ipsum accusare. Ita Alex. de Ales 3. par. sum. [Palacius Rubius in repet. c. per vestras. de dona. int. vir. & vxor. §. 17. nu. 6. & §. 26. not. 3. Castr. lib. 2. c. fi. de iusta hæret. punit. & ratio est, quia potius Deo, quàm parẽtibus obediendum est. c. relatum. de sentent. excommunica. c. quisquis metu. 11. quæstio. 3. Imo quod plus est, filius denuntians patrem hæreticum, nullas pœnas in hæreticorum filios iure latas sentit, & hoc propter præmium delationis. argumen. tex. in l. quisquis. §. finali. C. ad l. Iul. Maiest. Castr. li. 2. c. 26. de iusta hęret. puni.] Præter tñ hos casus non solum non potest filius in publico iudicio patrem accusare, sed neq; aduersus illum dicere testimoniũ, vnde qui sponte, & non coactus dixerit testimonium, idem erit. Bar. post glossam in d. l. post legatum. §. his vero. ff. de his quibus. vt indi. Quinimo hoc procedit, idest quòd possit exhæredari, etiam si filius fuerit adductus contra patrem in hisce criminibus. glo. in c. 1. §. item si delator. quæ fuer. pri. causa benef. amit. in feud. aut si filius iudex in eisdem criminibus per imperitiam iniquã sententiam aduersum patrem tulerit, cum posset peritiores consulere. ita Couar. in d. cap. Raynutius. nu. 11. de testa.

9 Quod autem † dixi, filium nec etiam spõtè admitti contra patrem ad testificandum, illud procedit, quòd testificari, & reuelare non teneatur sub peccato mortali, etiam si prælatus præciperet generaliter, vt quicunque sciuerit furtũ tale, reuelare teneatur, vel etiam specialiter, nisi præceptum esset sub pœna excommunicationis latæ sententiæ: quia tunc patre de illo delicto infamato, vel semiconuicto incideret filius in excõmunicationem, non reuelando. Sylu. in ver. correctio. q. 7. & 9.

10 Rursum, quantuis † sola scientia de maleficio committendo non faciat regulariter quem teneri. vt inquit glo. in l. culpa. ff. de reg. iur. hoc tamen fallit, nisi sciuit, & potuit prohibere, & non prohibuit. hinc infertur teneri dominum pro suo maleficio perpetrato in suo territorio, si sciuit, & prohibere potuit, & non prohibuit. Panor. in c. 1. de restit. spoliat. Item fallit, si maleficium erat committendum in dominum. l. occisorum. ff. ad Sylla. vel patrem. l. 2. ff. ad l. Pompe. de parrici. quia tunc ex sola scientia tenetur. Sylue. in ver. dominium. q. 7.

Secunda. Filij, qui parentibus viuis, vel mortuis ex animo maledicũt, peccant mortaliter, sed si oretenus, venialiter. Nauar. ca. 14. nu. 13. versi. 6.

11 Tertia. Filium † differre ex negligentia, vel auaritia debita patris soluere, aut legata patris adimplere, peccatum est mortale: sed si ad modicum tẽpus, veniale. Arch. Flor. parte secunda. tit. 2. cap. 7. §. 3. cap. 8. &

Confessarius nō debet illum absoluere, nisi ea adimpleat. capitu. qui oblationes. 13. questione secunda. Sed an filius, qui successit in hæreditate patris, teneatur soluere legatum, si factum fuerit tali conditione: Lego filiæ meæ nubenti mille, & si monasterium intrauerit, ducentum. Syluestr. in ver. hæreditas. 4. num. 13. & in ver. legatum. 1. quæst. nona inquit quod tenetur ad mille, etiam si monasterium intrauerit: contrarium tamen tenet Bal. in l. Deo nobis. C. de episco. & cler. col. 1. vbi inquit, quod ita seruatur de consuetudine. Et hæc opinio æquior videtur. secundum Imol. in l. Lucius. la 2. colum. fin. ff. de hered. instit. & est verior, quam sequitur Decius in c. in præsentia. nu. 123. de probat.

12 Quarta. Peccatum † est mortale parentum mortes ex odio, vel hæreditatis desiderio optare, vel cum possint non excarcerare. Nauar. c. 13. num. 13. vers. 9. Nec non lethaliter peccant filij, qui parentes ita contemnunt, vt sibi dedecori, & contumeliæ forè existiment se pro filijs illorum haberi, nisi absq; contemptu id faciant ad vitandum aliquod incommodum sinistræ opinionis; maximè si parentes tacitè, vel expressè in id consentirent ad fugiendum suum incommodum, quod ex incommodo filij, ad eos perueniret, idem qui supra. nu. 8.

13 Quinta. Tenetur † filiusfamilias factus episcopus patrem suum honorare, & eum sibi præponere: cum etiam Papa hoc facere debeat, secundum Bald. in l. prætor ait. in fi. ff. de in ius voca. Quod ego puto verū in ijs, quæ domi, non quæ foris fiunt, ne sit contra, quod tenet idem Bal. in l. senium. 1. colu. C. qui testam. fac. poss. Vbi dicit maiorem esse auctoritatem magistratus, quam paternā, quod nota. Sed an dignitas episcopalis liberet filium à patria potestate? dic quod sic. auth. sed dignitas. & ibi Doct. C. de episco. & cler. c. indecorum. & ibi glo. de ætate, & qualita. Bald. in l. sacrosancta. C. de episc. & cler. Bar. in l. 2. & l. patre. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. Quod verum est quo ad fauorem, non quo ad odium, secundum Bart. in d. l. 2. in fi. & in l. patris. ff. de in ius voca. Hinc ipse infert, quod stante statuto, vel consuetudine, quod curia succedat patri decedenti sine filijs in potestate constitutis, quod tali casu non curia, sed filius succedet, idest, episcopus, quia agitur de suo commodo. ita Bal. in l. apud hostes. C. de suis & legit. Liberatur etiam filius à patria potestate, si promotus fuerit ad Cardinalatum. vt not. in extrauag. execrabilis. ver. sublimatum. Sed an per simplex sacerdotium soluatur patria potestas, dic quod non, sicut nec per prælaturam inferiorem ab episcopali. secundum Bal. & Bar. in l. sacrosanctæ. C. de sacrosan. eccle. Docto. in cap. indecorum. de ætate, & qualit.

14 An autem † per monasterij ingressum, dic quod sic. secundum gl. & Barto. in l. si ex causa. § Papinianus. ff. de min. Bar. in Auth. idem. C. de bonis, quę liber. Bal. in l. apud hostes. & in l. si maritus. de patria potestate, & ratio est secundum Barto. quia monachus transit in potestatem abbatis, ergo non debet remanere in potestate patris. Sed nota, quod etsi monachus liberetur à potestate, non tamen amittit iura suitatis, & ideo succedit. l. fin. C. de episc. & cler. An vero quod diximus de monacho, procedat etiam in canonico regulari. Dic quod sic, ita Bald. in l. sacrosancta. C. de episco. & cler. Sed quid de patre facto monacho, an perdat patriam potestatem? dic quod sic. Barto. in l. patre. ff. de his, qui sunt sui, vel alie. iur. Quod secus est, si fiat episcopus. secundum Bal. in l. fin. §. necessitate. 1. col. C. de bon. quæ libe. Item prędicta vera sunt, quando dignitates prædictę episcopalis, & monachalis sunt collatæ filiofamilias: quia per solam electionem non dicitur sublata patria potestas. glo. est notabilis in l. ex eo tempore. de testa. milit.

15 Sexta. Aliud peccatum † filiorum est inobedientia quo ad illa, in quibus filius subijcitur patri. Subijcitur autem & quo ad domesticam gubernationem, & quo ad morum instructionem, ideo inobedientiæ crimen filius incurrit in ijs, quæ pertinent ad familiares, & ad salutem animæ, vt fugere noxia sodalium contubernia, ludos prohibitos, & meretrices, modò non obediat ex contemptu. per contemptum autem hic intelligo, obstinationem, & pertinaciam animi, vnde non obedire ex inaduertentia, aut negligentia, vel sensualitate esset veniale. Syluest. in ver. filius. q. 22. Nauar. c. 14. nu. 12.

16 Septima. Etsi † pater non possit filium simpliciter ad matrimonium metu compellere. vt est text. in l. non cogitur. ff. de ritu nup. Et compellendo, tale matrimonium sic metu contractum, nullum esset. per regulam

generalem

generalem tex.in c.cum locum,& in cap.ve-
niens,lo secondo, de sponsal. cum simil. Et
hoc intellige de vero metu,idest, de eo,qui
caderet in constantem virum,idest, quando
præcedent minæ,vel verbera.facit text.in l.
1.C.si reus,vel accus.ibi, potest esse terribi-
lis.iuncta glo.

17 Secus † vero,si metus esset leuis, vt quan
do propter reuerentiam patris filius consen
tit;nam iste metus reuerentialis siue debea
tur parentibus,siue prælatis, vel alijs supe-
rioribus,non impedit matrimonium. ita te-
net glo.sing. in c. præsens clericus.20. qu.3.
vers.fratrem.in quęst.4. pro quo allegat tex.
in l. patre cogente. ff. de ritu nupt. Vbi in-
quit iurisconsultus, quod licet cogente pa-
tre filius acceperit eam,quam alias non es-
set accepturus, & quod licet metus regula-
riter irritet matrimonium, tamen hoc casu
valebit,& ratio est,quia in eo casu interue-
nit coactio paterna reuerentialis.est etiam
tex.pro opinione glo.in l.1.§.quę onerandę.
ff.quar.rer.act.Dom.Anton.in cap.1. de de-
spons.impub.Abb. in c. veniens.el primo,de
sponsa.Præpositus in cap.cum locum.num.6.
eod.titu.Host.in summa,in titu. de matrim.
§.penul.vers.quid si coactio. Vbi dicit,quod
si filia expresse non consentiret, sed propter
reuerentiam patris contradicere non aude-
ret,dicendo,faciatis,vt vultis, quod per hoc
videtur contractum matrimonium de con-
sensu filiæ.facit tex.in c. 1. de spons. lib.6.in
fi. Vbi sufficit filios consensisse matrimonio
per parentes contracto tacitè, vel expresse:
Nec sola reuerentia paterna impedit con-
sensum.facit etiam text.in cap. honorantur.
33.q.2.vbi inquit text. quod filialis pudoris
est permittere patri arbitrium nuptiarum,
quod voluit etiam Anto.in cap. fin. qui cler.
vel vou.

18 Sed † an idem sit in matrimonio spiritua
li?respondet glo.in cap.præsens.ead.quęst.4.
quod in eo secus esset, quia solus metus re-
uerentialis impedit matrimonium spiritua
le,& religionis ingressum. probatur etiam
in c.puellę.20.q.1. ca. cum virum. de regul.
Aret.in §.quadrupli. Institut. de actio.& ibi
Ias.nu.62.Imo.in c.cum tuę, de spós.col.pen.

19 Ex his igitur † concluditur non posse pā-
trem filium ad matrimonium simpliciter
compellere per metum in constantem vi-
rum cadentem; secus tamen esset, si metus
esset reuerentialis,vel si ad id induceret pre
cibus, & monitis, imo etiam filius tenetur
sub peccato mortali patri obedire in ijs ca-
sibus, videlicet quando ex illo matrimonio
inimicitiæ sopirentur, vel quando pater de-
sponderat,atque sponsalia iurauerat,matri-
moniumque sit filio vtile, vel commodum,
neque vlla sit causa repudiandi,vel quando
contra præceptum paternum se vxorem mi
nimè dignam acceperat.arg.tex.in c.1.30.q.
5.& c.honorantur.32.q.1.

20 Indigna † autem dicitur persona,non so-
lum si vilis est,sed etiam illa,quæ cum esset
nobilis, non poterat tamen de iure contra-
here matrimonium,vel ratione consangui-
nitatis,vel alterius impedimenti.ita glo.fi.
in l.sed si rogatus. §.matrimonij. ff.de ma-
numissis vindicta.in ver.matrimonij.no.In-
stit.de nup. §.si aduersus.quam glo.multum
commendat Franc. in c.1. §.porro. de spons.
lib.6.

21 Attamen † si causa præcepti procedat, de
nestate etiam tenetur filius obedire, & non
ex necessitate, atque hoc pacto intelligitur
verbum illud Honorij.ca.1. de despons. im-
pub.scilicet quod filius omnino debet,quod
pater promisit adimplere.Sotus in 4.senten.
dist.29.q.1.ar.4.2.& 3.conclu.

22 Octaua.Tertium,† & vltimum particula
re peccatum filiorum est omissio subuentio-
nis:quoniam & si pater teneatur substenta-
re filium, & non ècontrario: tamen in casu
necessitatis si filius est potens alimenta præ
stare,peccat plusquam mortaliter non sub-
ueniendo patri indigenti,iuxta vires suas,&
dignitatem patris de necessarijs, vt colligi-
tur in l.habitatio. ff.de vent. in poss.mitt.&
in l.sed etsi quid.§.1.ver. vestire.ff.de vsufr.
Quo etiam casu,quando filius potest, & pa-
ter est indigens,tenetur filius magis susten-
tare patrem, quàm filium in extrema neces
sitate.Nam illud,quod dicitur.Amor magis
descendit,quàm ascendit, procedit,quo ad
ordinem dilectionis,non autem quo ad effe
ctum obligationis. Syluest. in ver.filius. nu.
25.& seq.Si autem ex proprijs bonis, vel of-
ficio, quo fungitur pater posset viuere, non
tenetur filius,nisi ars illa, quam pater habe
bat,suo statui esset dedecori. arg. l. si quis à
liberis.§.idem rescripsit.iuncta gl.ff.de libe.
agnosc.Nauar.c.14.nu.13.in fi.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Superiores continentur sub nomine parentum, in quibus duplex honor debetur.*

2 *Legibus superioris non parere, tunc est peccatum, cum mens legislatoris est, præcipere.*

Verba præceptiua, qualia dicantur in lege.

3 *Lex aliquid leue prohibens sub excommunicationis, interdicti, aut irregularitatis pœna, an obliget ad mortale.*

4 *Præceptum de re leui cum casus reseruatione, an intelligatur sub mortali obligare, limita vt in seq. amplia, vt nu. fin.*

5 *Lex vt obliget ad culpam, qualiter dignoscatur.*

6 *Lex humana, quando obliget ad culpam mortalem, fidissima regula. & quid de pœnali mixta. nu. seq.*

8 *Lex pœnalis in re prohibita, vel lege diuina vel humana, obligat ad mortale, & ad restitutionem.*

9 *Respublica potest mercibus statuere iustum pretium, & etiam cogere, vt si opus habeat, sibi vendantur.*

10 *Princeps prudentissimè facit taxando pretium alicui, vt non vltra vendat.*

11 *Ciues cogi possunt ad vendendum frumentũ conciuibus potius, quam exteris.*

12 *Venditor excedens pretium iustè statutum à magistratibus, peccat, & tenetur ad restitutionem. & nu. seq.*

Pretium duplex, aliud naturale, & aliud legitimum.

13 *Vendens vltra taxam, mortaliter peccat, siue laicus sit, siue clericus.*

14 *Clerici sunt ciues Reipub. & eius membra, & quo casu eius legibus teneantur.*

15 *Emptor carius emens, si donet illud plus venditori, an valeat donatio.*

16 *Pragmatica, an vitietur, si non fuerit tradita toti regno, vel si ab omnibus non obseruetur.*

17 *Vendentes vltra taxam, sciente legis executore, & non puniente, an excusentur à restitutione.*

18 *Pretium statutum in vendendis comestibilibus excedens, an & quando ad peccatum, & ad restitutionem teneatur.*

19 *Restitutio dispensari potest per Confessariũ ipsi restituere obligato.*

20 *Scribæ excedentes pretium sibi à lege præscriptum peccant, & tenentur ad restitutionem. fallit vt nu. seq.*

22 *Salariati publici, nec exigere, nec etiam à sponte dantibus recipere quicquam possunt vltra mercedes statutas, & quare. fallit num. seq.*

24 *Medici, & lectores, salariati nihil vltra salarium recipere possunt ab infirmis, vel scholaribus.*

25 *Verba non præceptiua obligant ad mortale pro subiecta materia, & econtra. nume. sequen.*

27 *Intellectus ad c. cum ad monasterium. extra de statu monach.*

Qualiter honorandi sunt pastores, & magistratus. Cap. LVII.

1 CVm † parentum nomine non ij tantum accipiendi sint, per quos factum est, vt lucem hãc aspiceremus, de quibus supra in c. præcedenti. satis dictum est: verum etiam omnes, qui præsunt, siue sint pastores, siue prælati regulares, siue Reges, siue Principes, & quicunque magistratus alij: omnes enim hi digni honore censentur propter diuinam præsentationẽ, quia Dei præsentiam gerunt, quibus duplex honor debetur, obedientiæ, & reuerẽtiæ. Obedientiæ, vt ipsorum mãdata adimpleamus; item reuerentiæ, vt eos tanquàm patres honoremus, & ipsorum disciplinã toleremus. Vnde Apost. ad Hebr. inquit. c. 13. Obedite præpositis vestris, quo ad primum; & subiacete; quia illi solliciti sunt de regimine animarum, & de illis tenentur in die iudicij reddere rationem: hinc sequitur Apost. ipsi enim peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Sed in quibus obedire debeant subditi, & quando transgredi eorum præcepta, sit peccatum mortale, infra palàm fiet ex decisionib. dubiorum, vbi etiam manifestabitur, quibus regulis præceptum à consilio discernatur.

Prima igitur decisio. Contraueniens tũc
2 † peccat mortaliter, quando constat de mente legis, quòd præcipere velit. c. 2. de maior. & obed. c. nulli fas. dist. 19. c. violatores. 25. quæst. 1.

quæst.1. exemplum in ecclesiasticis prælatis, qui transgrediũtur leges ecclesiasticas, quando in illis apponerentur hæc verba. In virtute sanctæ obedientiæ. glo. in clem. si dominum. §. ideo. de reliq. & venera. sanct. vel sub obtestatione diuini iudicij clemen. 1. de immun. eccle. vel sub pœna excommunicationis. glo. in c. 1. de sagittar. aut sub pœna carceris perpetui. Medi. c. de ieiun. tract. 3. q. 7. vel si diceretur, arctè, vel arctius prohibemus, vel præcipimus, vt in clem. dudum. in prin. de sepult. & tunc in ijs casibus præsumitur mentem legislatoris ecclesiastici velle obligare transgressorem ad mortale, si transgressus fuerit id, quod mandauit seruare verbo, vel scripto. Nam eo ipso quod in scriptis ponitur præceptum, intelligitur obligare ad mortale. ita Sotus in quarto sent. dist. 20. q. 1. art. 4. versi. hinc fit.

Quæ quidem procedunt etiam, si verba legislatoris non essent præceptiua, vel si id, quod præcipitur esset leue: nā statim quod prohibitum est sub pœna excommunicationis, censetur mortale, vt inquit Sotus. in 4. dist. 22. q. 1. art. 2. col. 2. in fi. & ratio est, quia quando lex continet pœnam præsupponentem peccatum mortale, tunc obligat ad illud, quamuis verba præcipientia non contineat: cum pœna magis significet animũ obligādi, quàm verba. Qui enim vult aliquid, videtur velle id, sine quo illud effici nō potest. l. illud. ff. de acquir. hæred. c. præterea. de offic. deleg. Vnde cum nemo excommunicari possit, nisi pro mortali. c. nullus. c. nemo. 11. q. 3. concluditur quòd lex aliquid præcipiendo sub pœna excommunicationis, videatur obligare ad mortale, quod tamen secus est de pœna suspēsionis, interdicti, vel irregularitatis.

3 [Quæ † aliquando sine culpa adhibetur. c. si ciuitas. c. si sententia. de sententia excōmunic. lib. 6. si quis viduam. cap. aliquantos. dist. 50. Sotus de iusti. & iur. lib. 1. q. 6. art. 5. Nauar. in c. 23. nu. 53. Caiet. in versi. suspensio. Et si Arch. Flor. in 2. par. tit. 4. art. 2. Sylu. in ver. preceptum. in fi. Medi. c. de ieiu. tract. 3. q. 7. & Armil. in ver. præceptum. nu. 6. asserant quòd venientes contra id, quod est à superiore prohibitum sub pœna suspensionis, dispositionis, vel interdicti peccent mortaliter, & rectè meo iudicio, quia & si quod dicitur per Sotum, & Nauar. verum sit, quia irregularitas, & interdictum nonnunquam incurritur sine culpa: tamen cum hæ pœnæ infliguntur ab homine, regulariter apponi

4 solent pro peccatis mortalibus. † Sed an preceptum de re leui, vt non comedere carnes, non scribere literas, seruare silētium, in certo loco cum casuum reseruatione, obliget transgressorem ad peccatum mortale, dic quod sic: tunc quia sine illa fieret, vt dicemus infra: tum, quia sic presumitur fuisse mentem legislatoris, cum casuum reseruatio soleat semper fieri de peccatis mortalibus. glo. in c. 2. de pœnit. & remis. lib. 6. habetur in Cōci. Trid. sess. 14 cap. 7. vnde cum prælatus possit etiam id, quod nō est peccatum, facere mortale, videtur hoc fecisse reseruando sibi casum. quod etiam extenderē, quando id nullo modo esset peccatum, vel vteretur verbo communi, vt statuimus, volumus, & ordinamus. Fallit tamen si transgrederetur præceptum ex causa rationabili iusta, vel iniusta, sed putaret iustam, vel ex obligatione, aut incogitantia, aut de licentia tacita, permissiua, & approbatiua, vel ob ignorantiam præcepti male intellecti. vt per Nauar. lib. 1. de const. consi. 3. Innocen. in cap. per tuas. de simo. cap. si quando. de rescrip. D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 3. ad 2.

5 Secunda cōclusio circa † legem ciuilem. Signum, quo dignoscendum est, quæ nam lex obliget ad culpam, illud ex rerum natura, & operis grauitate perpendendum, ac examinandum est. Quo circa fidissima regula est apud Sotum: Omnis lex, quæ absolutè fertur, hoc est, quæ contrarium non explicat, obligat ad culpam vel venialem, vel mortalem, secundum precium operis: & ratio est liquida; quoniam lex secum affert obedientiæ præceptum, obedientia autem per se est virtus, & inobedientia peccatum, quare si non obtēperare magni refert, mortale est tunc non obtemperare. Huiusmodi est: Si præciperet Rex tempore famis frumentum non asportari à regno, aut tempore instantis belli arma indui. Præcipere autem non equitare mulas, aut sericis non indui, si parui referunt, erit inobedientia non grauior, quàm venialis. Sotus. lib. 1. de iusti. & iur. q. 6. art. 4.

6 Tertia. † Humana lex præcipiēs aliquid sub pœna temporali, quod nec diuina, nec naturali lege prohibitũ erat, obligat transgressorem

gressorem ad culpam quãdoque mortalem, quandoque venialem, ita Francus in c.perpetuo.not.6.& in c.commissa.2.not.de elect. in 6.glo.in c.2.de const. in 6.ver. sententijs. Felyn.& Dec.in c.nam concupiscentiam.de constit.Syluest.in versi.inobedientia.Ioan.à Medi. c. de restit.q.12.& 37.Sotus.lib.1.q.6. artic.5.de iusti.& iure. & ratio est,quia culpa non est pœnæ contraria, vt non possit cũ ea stare; quia lex humana ideo apponit pęnam, non vt per illam lex imbecilior reddatur, sed vt obseruantius lex custodiatur: cum pœnam ipsi legislatores ad maiorem earum vim apponãt,non autem, vt per eam imbecillior reddatur, sicut constat de pœna excommunicationis, & legis Mosaicæ. Vt autem habeatis fidissimam regulam, quando pœna obliget ad culpam mortalem, hoc documento potestis vti: Vt si Princeps aliquid sub pœna capitis,aut membri mutilationis,aut publicæ flagellationis,exilij,aut omnium bonorum, vel maioris partis, aut perpetui carceris iubeat; supposito quod ad id iubendum iusta causa subsit; quia tunc certum est huiusmodi pœnas non nisi pro peccato mortali infligi.Medi.de ieiun.tract. 4.q.7. & c. de restit. qui supra. Exemplum, cum Rex pœnam capitis comminatus militi iubet, ne locũ deserat, mortalis est culpa inde referre pedem. Sotus lib.1.de iusti. & iure.q.6.artic.5. Dixi, Modo iusta causa subsit ad id iubendum. Hinc Couar.in reg. peccatum.par.2.§.5.nu.3.inquit. Censerem profecto humanam legem, quæ pœnã mortis,aut mutilationis membrorum imponeret pro trãsgressione alicuius legis, quæ ob publicũ,leue tamen incommodum,non esset digna mortali culpa,iniquam esse: Tametsi fatear posse legislatorem humanum aliquid prohibere graui apposita pęna,& tamen expressim insinuare se nolle obligare transgressorem ad mortalem culpam. An autem possit legislator secularis definire vt sua lex sub culpa mortali,aut veniali seruetur. Dic quod non,sed tantum potest cõstituere opera in specie virtutis,aut vitij. Quod tamen secus est in ecclesiasticis prælatis, qui cum spiritualium iudices sunt,possunt leges cõdere, non modo constituendo opera in specie certa virtutis,aut vitij: verum etiam discernendo inter veniale, & mortale, atque adeo decernendo transgressionem suæ legis esse mortale crimen. Sotus qui supra.art.4.

7 Quæ quidem † cõclusio, vt lex pœnalis obliget ad culpam,non solum procedit in lege mixta pœnali,quæ simul certum statuit præcipiendo,vel prohibendo, & transgressorem pœna puniendum esse censet, sed etiam in lege purè pœnali,quæ nullam induit pręcepti formam,sed tantum pœnæ, vt est illa.2. q.1.qui non probauerit quod obiecerit,pœnam,quam ipse intulerit patiatur. & l.capitalium.ff.de pœn.sic habetur,incendiarij capite puniuntur. tunc enim ex hac lege purè pœnali deduci potest mens conditoris ad obligandum transgressorem ad culpam vel mortalem, si grauis est pœna. vel venialem si leuis esset pœna.ita Sotus d.art.5.Couar. in reg.peccatum.nu.4.par 2.§.5.]

8 Quarta,quando † lex purè pœnalis apponitur circa id,quod est lege humana, vel diuina prohibitum,quæ dicitur materia grauis necessaria ad iustitiam, vel charitatem, tunc dubio procul non solum peccatũ mortale fit,transgrediendo legem,sed etiam tenetur contraueniens ad restitutionem, atq; pœnam soluere post condemnationem.Exẽplum: In pragmaticis sanctionibus,quæ fiũt consilio procerum, de quibus est tex.in fine. C. de nouo Codice faci. & loquitur Abbas in c.1.de postul.prælat. Et primo de pragmatica moderante precia in frumẽto, vino,vel quibuscunque rebus. Ad superiorem enim, qui potestatem habet Rempublicam gubernãdi,pertinet vtilitati subiectorum,& Reipublicæ prouidere.

9 Potest enim † Respublica non solum statuere iustum precium, sed etiam cogere, vt vendantur merces Reipublicæ necessariæ: text.est in l.1.vbi Bar. C.de episc.audi.iusto tamen precio.ita probat text.in l.annonam. ff.de vari.& extraord.crim.l.1.§.cura carnis. ff.de offic.præfe.vrb.l. si quis sepulchrum.in princ.ff.de relig.& sumpt.fune. quibus in iuribus probatur iusto precio esse faciendam venditionem,quoties in fauorem publicum cogitur quis vendere.

10 [Et hoc,ne † inducatur caritas. Inde prudentissimè fit, vt quãdo Princeps alicui scriptori,seu impressori,seu librario.aut alteri mercatori cuicunque priuilegium cõcedit, vt ipse solus certas merces vendere possit, iniungitur illi sub certa pœna, vt non nisi pro precio, quod illi determinatum fuerit,

eas

eas vendat, scilicet ad impediendam caritatem, quę alioquin in Republica induceretur. Inde etiam commendanda est Respublica, in qua rectores sollicitè curant de victualibus, hoc est, tritico, oleo, pane, fructibus, piscibus, alijsve rebus, quibus homines ad victum vtuntur, suum moderatum pretium taxant. Inde etiam laudabile est, imo & aliquando necessarium, vt domibus locandis similiter moderatum pretium sit per superiores taxatum: quẽadmodum in locis quibusdã fieri solet, vbi vel concilium cõgregatur, vel scholares ad studium generale confluunt. ita Io. Med. c. de reb. restit. q. 37.]

11 Quinimo † ex eodẽ capite publicæ inopiæ cogendi sunt ciues frumẽtum illius ciuitatis collectum ciuibus vendere potius, quam exteris. Et hoc charitatis ordine, quo plus tenetur quis subuenire sanguine, vel alio vinculo cõiunctis, quam exteris. Apost. ad Galat. c. 6. tex. est in c. non satis. c. probanda. dist. 86. Imo poterunt ciues frumentum eodem pretio iam venditum exteris, accipere inuitis emptoribus. tex. in l. 1. C. de metal. lib. 10. & ibi Bar. Couar. lib. 3. variar. resolut. c. 14. nu. 6.

Igitur vt ad rem deueniamus, cum respu-
12 blica † possit statuere precium, quãdo quis post definitionem precij à republica, vel eius magistratibus iustè, & ex causa constitutam merces maiori precio vendiderit, prę ter pœnam à lege constitutam soluendam post sententiam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem eius, quod vltra pretium à lege iustè definitum acceperit. Precium vero iustum duplex est. Aliud naturale, & arbitrarium, aliud legitimum. Preciũ iustum legitimum, de quo loquimur, est illud, quod lege Principis positum est, & dicitur iustum, etiam si sit minus, quàm communiter res illa vendi potest: modo consideratio habeatur ad expensas, atq; labores venditorum ad arbitrium boni viri, aliqua data quantitate, quæ venditoribus lucro cedat. ita Couar. lib. 2. variar. resolu. c. 3. nu. 5. & ita intelligitur. quod inquit Bar. in l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præf. vrbis, scribens minori iusto pretio quẽ cogi vẽdere merces in fauorem publicum. Scilicet ꝙ cogatur vendere precio à magistratibus definito, etiam si minus sit, quam naturale.

13 Igitur † quicunq; illo carius vendiderit, mortaliter peccat cũ nexu restituendi. Dixi, quicunque, quia siue laicus sit, siue clericus: nã & si clerici exempti sint à legib. ciuilib. bonus tex. & ibi glo. sing. in c. si Imperator. dist. 96. vnde ad pœnæ solutionem compelli non possunt, si huiusmodi leges violauerint.

14 tamen sunt ciues Reipublicæ, † & eius mẽbra. vnde cum Respublica gubernetur legib. ciuilibus, ideo quatenus leges ad pacẽ Reipublicæ spectant, tenentur eis obedire. Sotus in 4. sen. dist. 25. art. 2. col. 4. q. 2. Rursum, quamuis non subijciantur legib. secularib. subiecti tamen sunt legi naturali, & diuinę, quæ præcipit, ne quis sua vltra iustum precium vẽdat. Ac proinde ex quo publica auctoritate preciũ tritici iustè taxatũ est, consequẽs est clericos teneri stare pragmaticę, sicut & laicos, vi legis naturalis, & diuinæ.

15 Sed quid † si emptor, qui carius emit vltra legitimũ precium, donauerit illud plus venditori, an dicta donatio valeat. Respondeo, ꝙ si existente necessitate emendi, frumentũ puta, vel oleũ, facta fuerit, tunc præsumenda est non libera, sed facta necessitate coacta; nisi forte venditor non nisi qđ taxatum erat exigeret, emptor autẽ sponte vellet amplius largiri, aut nisi post venditionẽ cõpletam, & transactam emptor liberaliter, & sponte excessum remitteret: quia tunc liber esset venditor à prefata restitutione. Sic à simili inquit Nauar. in Manua. c. 23. nu. 101. versi. 11. vbi qui notario episcopi pro instrumento ordinis dat aliquid etiam amplius, quam debet, vel etiam ipsi episcopo præsertim post susceptum ordinem sine vllo pacto; modo nõ dederit pro precio, nec pro causa principali, & immediata ordinis, in foro conscientiæ non committit simoniam.

16 [Sed an † vitietur pragmatica, ex eo, qđ non fuit toti regno tradita? Dic quod non, sicut nec vitiat legem, quod triticum in certis partibus regni taxetur, & determinetur vendi pro quinque, in alijs autem pro septem, pro vt varia est harum, & illarum prouinciarum indigentia. Nec etiam redditur iniusta, si ab omnibus non obseruetur illius fortè ciuitatis, quia hoc vitium est vendentium, non legis iustum pretium determinantis, modo lex omnibus venditoribus sit posita absq; vlla exceptione: quia si aliquos astringeret, & aliquos non, tunc

17 iniqua videretur lex. Sed quid si † pragmaticæ

tiæ executores dissimulando, minime punirent aliquos venditores legi cōtrauenientes? Dic, quod excusantur à pœna pragmaticæ: non tamen à peccato, & à nexu restituendi, cum excesserint iustum precium tritici, quod per pragmaticam taxatum fuit. Rursum, quid si pragmatica in vno loco non obseruetur, an debeat seruari in alio? Dic quod non, si nulla sit ratio, quare in vno loco debeat seruari, & in alio non; sicut si sunt duo loca, in quibus eadem est tritici indigentia, cæteraque, quæ ad augmentum seu decrementum precij conducunt sint paria, iniustum videretur precium per legem vni loco taxare, alteri vero libertatem vendendi absque taxatione præbere; cum iniustitiæ ratio videtur esse, quia tunc lex illa non tam rationi, quam voluntati inniteretur. Io. à Medin.c. de rebus restitu.q.37.ad tertiam, & ad quartam.] Igitur vendere vltra precium à lege taxatum mortale est peccatum; obnoxiumque restitutioni: quod intellige, nisi precium esset iniustum, vel esset aliquid exiguum: modicum enim regulariter excusat à mortali, vulgatis iuribus.

18 Secundo infertur, † quòd si precium legitimum positum est, vt amphora vini, aut vlna panni, pisces, vel fructus vendantur tanti. Si excessus notabilis augeatur, peccatum est mortale, & restitutioni obnoxium: quia lex pœnalis addita est circa id, quod est lege diuina, & naturali prohibitum: sed si excessus erit perexiguus, erit veniale. Sotus de iusti.& iure.lib.6.q.2. artic.3. non tamen vltra precium vendens debet à Confessario condemnari ad pœnam, nisi post sententiam. D.Thom.2.2.q.62.art.3.

Sed quæritur, quid si aliquis continuatis diebus sine magnis interuallis venderet aliquid pluris taxato ꝑcio, sed illud esset perexiguum; an peccet mortaliter? Resp. quòd non: etiam si summa incipiat crescere, modo non habuerit animum à principio furandi magna, licet in omni euentu restitutio debet fieri pauperibus, quia quando difficilis est restitutio, vtpote quia modicæ quantitatis, tunc pauperibus fieri debet, secundum Arch. Flor.& Nauar.c.17.nu.33.

19 Quinimo, † quando obligatus ad restituendum esset in magna necessitate; posset Confessarius ipsi vt pauperi dispensare, si hoc expedire iudicet, quia si debitor ex hoc liberior futurus esset ad furtum, nō deceret hac vti misericordia, sicut à simili diximus supra in tertio præcep.de hor.canon.

20 Tertio, † quid de precio legitimo taxato à lege actuarijs, scribis, pro prouisione eorum, & cæteris ministris iustitiæ. Dico ꝙ peccatum est iniustitiæ quicquam ex pacto plus suscipere, & peccatum mortale. Et qui plus percipit, ad restitutionem tenetur: modo sit lex vsu recepta, nec abnuente Principe abrogata. Hinc non excusantur tales ministri dicentes, quòd ipsorum taxæ sint abrogatæ, nam si hoc esset, non punirentur per Regium visitatorem, qui certo quodam annorum circulo, puta decimo, aut quintodecimo quoq; anno visitare solet regnum. Præterea tunc tolerantia Principis inducit dispensationem, quando à principio ipsius legis non fuisset recepta à maiore parte, vel recepta quidem, sed ipso Principe sciente vniuersaliter abrogata. ita Dominus Anto. de Butr. in cap. quia circa, de consanguin. & affinitat.

21 Fallit † autem hoc, si aliquid fuisset sponte datum post omnino expletum officium vel ratione laboris superflui. facit tex.in c. statutū.§.proferendo. de rescrip.lib.6. Quare ex hoc capite videntur excusari, quia mutatæ fuerunt rerum conditiones.

22 Quarto nec † publicè salariati possunt vltra mercedes statutas à lege exigere, aut quærere, aut recipere à sponte dantibus, vnde non excusat consuetudo, sicut nec à rapina; quare peccant mortaliter, & tenētur ad restitutionem certis personis, si certæ sunt, nisi esset difficilis restitutio, quia modicum, nam tunc siue restitutio sit certa, siue incerta, facienda esset pauperibus. Nauar.c.17. nu.33. Propterea enim dantur salaria à publico, ne priuatę personę vexentur. Nec etiā excusatio admittitur, ꝙ salarium non sufficit. Sibi enim imputet, ex quo acceptauit. Igitur peccatum est mortale aliquid plus accipere; quia lex hæc cum iusta sit, ligat conscientias. Est enim iustissima, statuere publica salaria officialibus. Alioquin litigantes ex vna partę pudor suffundet, si parum conferant, & altera auiditas vincendi extimulabit multum dantes. vt inquit Sotus.lib.5.q.8. art.fin. de iusti.& iur.

23 Fallit tamen † in paruis muneribus sponte oblatis, & comestibilib. quæ paucis diebus

bus consumuntur, quia nō præsumuntur dari ad corrumpendum, sed ad liberalitatem. facit tex. in c. de eulogijs. dist. 19. c. & si quęstiones. de simon. vel post sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam ex mera liberalitate. facit tex. in c. 1. de simo.

24 Quinto nec medici † à communitate salariati possunt plus recipere, etiam si salarium non sufficiat, nam sibi ipsis imputetur, cùm pacta ex conuentione legem accipiant. cap. 1. de pact. nisi reciperent à sanis. probatur in l. antepen. C. de profes. ac medi. Dom. Anto. in c. ad aures. de ætate, & qualit. quod idem dicendum de Doctoribus publicis, rectoribus, qui à scholaribus illius loci nihil recipere possunt, nisi sponte oblata. c. dilectus. lo secundo. de simo. 10. quęst. 3. cap. priscis. Sylu. in ver. Doctor. quæst. 10. In his igitur omnibus casibus transgredientes legem humanam peccant mortaliter: quia constat mentem legislatoris velle eos obligare ad mortale, tum ex pœna graui, & materia graui, tum quia est apposita pœna circa id, quod est lege humana, vel diuina, prohibitum.

25 Si vero † de mente legislatoris non constet, quando velit obligare ad mortale, & tunc si constat subiectam materiam nō esse circa indifferens, seu esse de præcepto, & tunc verba, quamuis sint consultoria, impropriantur. tex. est in cap. rogo. 11. quæst. 3. vbi glo. & in clemen. 1. versic. hortamur. vbi glo. exponit, idest præcipimus. de testamen. Exemplum, si prælatus hortatur aliquem suum subditum ad cauendas cōuersationes scandalosas, aut vt non eroget latenter bona monasterij; tunc quamuis verba sint cōsultoria, tamen impropriantur, & accipiuntur secundum subiectam materiam: & ratio est, quia materia, quæ consulitur, necessaria est ad salutem, vnde eo casu faciēs contra hortationē superioris, peccat mortaliter. Fel. & Dec. in c. 1. nu. 45. & 46. de cōstit.

26 At † si materia, de qua agitur, cōsilij sit, & non præcepti, vt si præcipiat feruentius surgendum esse ad vigilias matutinas, vel faciendas graues disciplinas, vel longas meditationes: tūc licet verba præceptiua sint, tamen secundum subiectam materiam pro consilio accipiuntur, vt no. Abb. in cap. nam concupiscentiam. de constitut. per gloss. in l. cum pater. §. mando. in versic. consilij, de legatis 2. in cap. dilectissimus. in gloss. fin. 12. q. 1. nisi faceret ex contemptu. Docto. in d. c. 1. Ex his igitur infertur, quòd actus denominatur non prout verba sonant, sed secundum subiectam materiam: & ab effectu res denominatur. Dec. in cap. nam concupiscentiam. in prima lect. nu. 23.

[Si vero materia, quæ à prælato præcipitur, esset peccatum veniale, vt si apponerentur, arctè, vel arctius, aut firmiter inhibemus. vt in c. cum ad monasterium. de statu mona. tunc si non constat de mēte legislatoris, in dubio transgredi esset peccatū mortale, quia verba præceptiua significant in dubio mentem conditoris fuisse obligari ad mortale, nisi aliud in præcepto, vel lege positum contrarium indicet. per clem. exiui. §. cum autem. de verb. signi. quæ habet, S. Franciscum noluisse obligari omnes suos religiosos æqualiter ad omnia, quæ sua regula continet, eo quod ad aliqua ex regula addidit verbum præcipimus, quod ex vi sua ad mortale obligat, & ad aliqua non. Tum etiam, quia lex pœnalis extenditur, vbi si non extēderetur, frustraretur. cap. si ciuitas. de sent. excommu. lib. 6. c. 2. de vsur. eo. lib. adiuncta glo. in ver. testamenta. Franc. in cap. 1. de tempo. ordin. lib. 6. Sed modo si tale præceptum non extenderetur, nullum effectum tale præceptum haberet, ergo cum semper legislator condendo legem, videatur aliquid addere ad ius commune. At si aliquis obijceret text. in d. cap. cum ad monasteriū, vbi inquit Innoc. firmiter inhibemus ne religiosi lineis vtantur, cum tamen vt per Syluc. in ver. religio. 7. quæst. 15. habetur, quod illis vti, modo desit contemptus, & scanda-

27 lum, sit peccatum veniale? Respon. † quod ideo illud est, quia sic constat de mente legislatoris nolle obligare ad mortale. Ibi enim dicitur. Ne religiosi lineis vtantur, cum verbis illis, firmiter inhibemus, & statim postea subiungit. Prohibemus quoque districtè in virtute sanctæ obedientiæ sub obtestatione diuini iudicij, ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat. ex quibus verbis colligitur velle quo ad camisias obligare ad peccatum veniale, verum quo ad proprium ad peccatum mortale. Constitutiones autem nostræ (vt audio) nō obligant nos ad culpā, sed tm̄ ad pœnā, nisi propter præceptum, vel contemptum.]

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Superioritas spiritualis triplex est, & superioribus in his, quæ spectant ad salutem, nõ obediens peccat.*

2 *Obedientia in sufficientem, perfectam, & indiscretam distinguitur.*

3 *Papæ non obedire, quo casu hæresis, & quo peccatum mortale sit.*

4 *Sacrilegij pœna tenetur de iure ciuili Principis constitutionum transgressor.*

5 *Superiori aliquid præcipienti quod est contra Deum Papam, vel ecclesiam, parendũ non est.*

6 *Vxor quo casu viro præcipiente non teneatur vota frangere.*

7 *Præcepto iniusto parendum non est, & quare, & quid in dubio, an sit iustum, numero seq.*

9 *Præceptum in materia, vel præceptiua, vel consultoria, quando obliget ad peccatum.*

10 *Monachus factus episcopus, an eximatur à tribus votis, & à delatione habitus.*

11 *Monachus factus episcopus, nec quicquam habere proprium, nec testari potest, & à quibus eximatur nu. seq.*

13 *Casus tres, quibus consilia transgredientes peccant mortaliter.*

Consilium reuerentiæ, quod, & an obliget.

14 *Præcepto superioris, quando non obedire non sit peccatum nu. sequen. & 17. & 18.*

16 *Lex præceptiua tollitur, si moribus vtentium non recipitur.*

An teneantur subditi suis superioribus in omnibus obedire. Cap. LVIII.

1 TRiplex † ex Doctoribus colligitur superioritas, spiritualis, scilicet, temporalis politica quo ad regimen Reipublicæ, & temporalis œconomica quo ad regimen propriæ domus, vel familiæ. De secunda dictum est cap. præcedenti, de tertia cap. 56. De prima tantum, ac etiam consequenter de alijs tractaturi sumus in hoc cap. Igitur superioribus spiritualibus, puta Papæ, & episcopo, & alijs prelatis ecclesiasticis obediendum est in spiritualibus necessarijs ad salutem, quæ spopondimus in baptismo, prælatis vero regularibus in his, quæ sunt secundum regulam: & hoc de necessitate salutis, nam in omnibus licitis obedire est perfectionis: In illicitis vero est indiscretionis. D. Thom. 2. 2. q. 104. artic. 5. ad tertium.

2 Vbi † inquit, ꝙ triplex obedientia distingui potest, vna sufficiens ad salutem, quæ obedit in ijs, ad quæ obligatur. Alia perfecta, quæ obedit in omnibus licitis, alia indiscreta, quæ etiam in illicitis obedit. Alijs vero superioribus obediendum est secundũ rationem superioritatis, sicut miles duci exercitus, in ijs, quæ pertinẽt ad bellum; seruus domino, in ijs, quæ pertinent ad seruilia opera exercenda; filius patri, in ijs, quæ pertinent ad disciplinam vitæ, & curam domesticam.

3 Prædictis † autem in casibus, quæ ad eorum superioritatem pertinent non obedire, quandoque est peccatum hæresis, quandoq; peccatum mortale. Nam si quis infringat, vel non seruet Papæ constitutioné, credens ipsum constitutionem facere non posse, hæreticus est censendus. 25. q. 1. violatores. 19. dist. c. nulli fas. Quare tali casu non immeritò talis per hoc errat in potestate cauiũ Petro, & in eius persona successoribus data. Matth. 26. 24. q. 1. quodcunque, extra de re iudic. ad Apostolicæ. §. nos itaque. indignationem Dei, & Apostolorum incurrere dicitur, cum sit ibi extra fidem. Sed si alias credat Papam constitutionem facere potuisse, sed ex contemptu, & scienter sine aliqua rationabili causa eam non seruat, non est per hoc cẽsendus hæreticus, sed mortaliter peccat. sic sensit Ioan. in d. c. nulli fas. Nam &

4 secundum † legem ciuilem, transgrediens Principis constitutionem, pœna sacrilegij teneť. C. de erog. milit. anno. l. repetita. li. 12. & hoc casu etiã, cum talis peccare dicatur, & quantum in se est Principi obtemperare nolit, contra verbum Domini. 1. Pet. c. 2. extra de maior. & obed. c. solitæ. indignationẽ Dei, & Apostolorum non immeritò incurrere dicitur. Verum quod diximus peccatũ esse mortale non obedire scienter, cum sit contra iustitiam, cuius obedientia est pars.

5 Limitatur, † secundum D. Thom. 2. 2. q. 104. artic. 5. si aliquis superiori non obediret, vt contrario præcepto Dei, vt inquit

glo. ad

gło.ad Rom. cap. 13. verſ. qui poteſtate,vel præcepto Papæ, aut Eccleſiæ. c. ſi dominus. cap.qui reſiſtit.11.quæſt.3.Hinc tyranno ad idolatriam nos ſuis legibus inducere, vel arcere volenti à ſacramentis, obſiſtere omnino debemus, nullumq́ue eſſet formidandum ſcandalum, quia obedire oportet magis Deo,quàm hominibus.c.2. de noui oper. nunc.Sot.lib.5.de iuſt.& iur.q.5.articu. 1. Et nec obſtat text.in c.manifeſtum.& c. noluit.

6 33.q.5.vbi dicitur,quod licet† vir præcipiat vxori,quod nõ ſeruet votum, licet ipſe peccet,ipſa tamen debet obedire. ecce obedire tenetur vxor viro præcipienti,vt non obſeruet vota ieiuniorum, quæ ſunt de præcepto. Nam reſpondetur, ſecundum glo. ibi in d.c. ſi dominus.11.q.3. quod licet vir præcipiẽdo peccet, non tamen præcipit id, quod eſt peccatum, quia præceptum Domini eſt, vt in tali caſu obediat viro ſuo.vt in d.c.noluit. quamuis illa gloſſa aliter intelligenda eſt, vt loquatur in ieiunijs voluntarijs.non autem neceſſarijs, nam illis non tenetur obedire, niſi ad ſcandalum tollendum, id eſt, ſi maritus veniret ad blaſphemias, vel verbera, Syluest.in verſ.ieiunium.num.25.

7 Quare autẽ † tali præcepto iniuſto obedire nõ teneatur,eſt, quia vt ſcribitur Actu. c.5. obedire magis oportet Deo, quam hominibus.Verum ſi præceptum dubium eſſet, an eſſet contra Deum,nec ne, ꝙ eſt, quando ſaperet peccatum etiam veniale. 11. quæſt. 3.quid ergo. tunc tenetur obedire. c.ad aures.de tempo.ordin. Et excuſatur à peccato. c.quid culpatur.23.q. 1. Quod quidem procedit,quando ſubditus diligenti inquiſitione certificari non poteſt de iniuſtitia : tunc enim excuſatur propter obedientiæ bonum: cum etiam bonũ, ſine quo poteſt eſſe ſalus, propter obedientiæ bonum debeat omitti. 11.q. 3.quid ergo.& bonum meretur pœnã ſine obedientia.glo.in c. in omnibus. de cõſecr.diſtin.5.alias ſi certificari poſſet.nõ excuſaretur.Sylueſt.in verſ.obedientia.q. 2. ſic etiam neque excuſaretur,vt inquit ibi Sylu. ſi dubitaret de præcepto iniuſto,& eſſet præceptum de ijs, in quibus ignorantia nõ excuſat,verbi gratia,contra articulos fidei,vel præcepta Dei, vel generale præceptum Eccleſiæ.

8 [Verum ſi præceptum eſſet de re † tuta, vbi nullum imminet periculum, aut bono publico,aut tertiæ perſonæ, in re dubia, vt plurimum obediendum eſt. verbi gratia, præcipit mihi prælatus ſtudere, aut ſeruire infirmis,quæ ſunt opera, vbi nullum imminet periculum: quanquam mihi ſit dubium, an poſſit præcipere, debeo obedire: & ratio eſt, quia non debet ſubditus rationem omnium præceptorum exigere, nec prælatus tenetur reddere rationem, maximè vbi id, quod præcipitur,licitum eſt.Sub hac conditione comprehendimus caſus, quando quis eſt dubius, an aliquid ei liceat ſiue de iure, quia ſunt æquales rationes, aut opiniones pro vtraque parte,ſiue de facto,vt cum quis dubitat, an ſua infirmitas ſit ſufficiens ad frangendum ieiunium, vel ad comedendum carnes, aut horas canonicas ſoluere, nam tunc accedente auctoritate prælati obedire tenetur, cũ prælatus ſit ſicut interpres Dei, & eius præceptum habeatur pro interpretatione legis: & ideo vbi nullum periculum eſt niſi fractionis legis,tunc ſubditus obedire tenetur. Verum & ſi nullum ſubſit periculum, ſi tamen res eſſet moleſta nimis, & difficilis ſubdito,exempli gratia: Si prælatus mihi præciperet longum iter, aut rem difficilem,tunc debet ſubditus iubentis imperiũ ſuſcipere, & impoſſibilitatis ſuæ cauſas patienter,& oportunè ſuggerere,quòd ſi poſt ſuam ſuggeſtionẽ in ſua ſnĩa præcipiẽs permanſerit, tũc cõfidens de adiutorio Dei obediat. ita Legifer noſter Benedictus in ſua regula.c.68. ſic ẽt ſi prælatus interrogat ſub præcepto aliquod ſecretum, vnde nullũ cuiquã imminet periculũ, & dubium eſt, an habeat ius præcipiendi, tunc tenetur ſubditus reuelare: præſertim ſi reuelatio illius ſecreti iuuat ad tollendũ malã ſuſpitionẽ prælato.Verum qñ crimen,de quo ſit inqſitio,id eſt, ꝙ vergit in perniciẽ publicam, vt proditio,crimen læſæ maieſtatis, hæreſis, & alia id genus : tũc ſi dubius eſt teſtis probabiliter, an ſit caſus tũc iuſtè interrogandi, parere debet, & teſtimoniũ dicere in periculum hæretici, etiam ſi rationes ſint aliquanto probabiliores pro parte contraria. & ratio eſt, qa in re dubia illa pars eſt eligenda,vbi minus eſt periculum.arg. text. in c.duo.diſtin.13.Sed minus periculum eſt, vt priuata perſona iniuſtè occidatur, ꝙ̃ ſi Reipublicæ damnum detur. ergo in re dubia dicendum eſt potius teſtimonium in præ-

iudicium tertiæ personæ, quàm in damnum publicum celandum. Pariter si prælatus interregat, vel iudex contra homicidam, aut furem, aut quemuis alium reum priuati criminis, quod non est in perniciem publicā, & probabiliter pro vtraque parte dubitant testes, sit ne infamia, aut indicia, quibus legitimè possit inquiri, tunc testes tenentur celare crimen, & à fortiori reus ipse: ratio est, quia maius periculum est, si occidatur homo contra ius, quam si non obediatur prælato. Exemplum. Dubitat quis, an obligetur mentiri officiosè pro seruanda vita hominis, considerandum est tunc, vtrum eorum esset grauius, si vtrumque procederet ex scientia, permittere mortem hominis, quem quis tenetur seruare, an mentiri officiosè, & quia manifestum est primum esse grauius, quia mortale, quam secundū, quia veniale, fit vt teneatur mentiri, si non potest tollere dubium; quia de duobus malis maius est euitandum. cap. duo. distin. 13. ita Sot. de rat. teg. memb. 3. q. 2. per totam.]

Circa hanc materiam vide, quæ supra diximus in primo præcepto de hær. cap. 3. vers. quarto ratione materiæ.

9 Fallit secundo, † quando id quod præcipitur esset materia præceptiua, secus si verba præceptiua apponerentur in materia cōsultoria: tunc enim verba impropriantur secundum subiectam materiam. facit text. in l. si olei. C. loca. in l. vbi ita donatur. ff. de don. cau. mort. & transgrediens nō peccaret mortaliter nisi verbis præceptiuis apponeretur aduerbium, arctè vel arctius, vt supra diximus. 1. lib. c. 57. nu. 3. Verum si è contra materia esset præceptiua, & verba consultoria, tunc peccaret mortaliter, vel quando quis ex contemptu transgrederetur consilium. Dec. in c. 1. num. 45. 46. & 47. de consti. & diximus supra in c. præcedenti, vel etiam quādo quis astringeret se consilijs, vt faciunt profitentes paupertatem, castitatem, & obedientiam: nam ex quo per professionem, qs subijcit se eis, omnino ligant hæc consilia sub peccato mortali transgredientes, non ex vi canonis consulentis, sed ex vi voti, & obligationis. secundum D. Ant. de Butr. in c. ad aures. de æta. & qualit.

10 Quod in tantum † procedit, vt communiter traditur, monachum factum Episcopum. secundum cle. 1. in fin. de elect. & in c. quorundam. eod. titu. lib. 6. nec in delatione habitus, nec à tribus votis substantialibus liberum esse, quod probatur de habitus delatione. per text. not. in c. pen. de vita. & honest. cler. idem voluit glo. 16. q. vlt. innouatione. Zabar. in cle. ne in agro. q. 6. de statu mona. qui etiam extendit ad rochetum, idest illam camisiam albam, quam portant Episcopi super habitum. vult enim, q; siue monachus factus Episcopus dimittat habitum suæ professionis, siue super ipsum portet rochetum, sit excommunicatus. quamuis Bert. in tractatu de Episcopo. in 1. part. principali. quod habetur in lib. 4. tract. fol. 15. & fol. 21. 22. & 23. nu. 67. & 72. & Flor. in l. sed & si quid. §. mancipiorum. in fin. ff. de vsufruct. dicant monachum promotum ad Episcopatum, vel Cardinalatum posse mutare habitum, si velit. q; tene. Verum circa substantialia est glo. in cap. de monachis. el primo. 16. q. 1. & in c. 1. 18. quæst. 1. & in cap. quorundam. in fin. & in vers. mendicantium. de elect. lib. 6.

11 Hinc † non potest habere proprium, imò quicquid acquirit postea, acquirit Episcopatui. vt est text. not. in c. vnico. 18. q. 1. & in c. cum olim. el 2. de priuil. sequitur glo. in c. quia tua. 12. q. 1. in prin. idem tenet Imo. in c. 1. in 7. col. de testa. dicens, q; talis non posset testari etiam de acquisitis intuitu personæ, cum regularis quicquid acquirit, acquirat Ecclesiæ, tum etiam, quia est contra paupertatis votum. secundum Doct. in Authen. licentiam. C. de episc. & cler. D. Thom. 2. 2. quæst. 185. artic. 8.

12 Et q; dicitur, † exemptum esse à iurisdictione Abbatis, non est ex eo, q; sit exemptus ab obediētiæ voto, quia adhuc illi subditus est, sed qa abbatem non habet, cui obediat, cum factus sit de filio pater. 18. q. 1. c. 1. & ibi glo. dicimus eum à iurisdictione prælati liberū esse. ex D. Tho. qui supra. Igitur præter dimissionem habitus, & tria vota, monachus factus Episcopus est exēptus per dignitatem Episcopalē ab alijs accidētalibus regulæ, puta ieiunijs, vigilijs, & silentio. 18. q. j. statutū. Debet enim vitare silentiū, & tanq̃ turba exaltare vocē suā. 43. dist. sit rector. posset ēt facere compatres, q; prius non licebat. 18. q. 1. c. vnico. Item non tenetur dicere officium monachale, sed aliud. facit. cle. 2. de cele. miss. Est ēt absolutus ab esu car-

nium

nium.ita glo.in c.3.16.q.1. Quod procedit, quando ſine ſcandalo non poſſet abſtinere. Alias ſi ſine ſcandalo poſſet, non intelligeretur abſolutus.& ita tenet Arch.in c. vnico. 18.q.1.Ex quo infertur, q etiam ieiunia,& omnia,quæ officiũ Epiſcopale minimè impediunt, ex mortali vinculo deberet ſeruare:attamen, ſi non obſeruaret non peccat, vt tandem concludit circa ieiunia, & eſum carnium Card.Zab.in cle.2.de cenſ.q.2. vel ſi peccat,non peccat mortaliter.Sot. de iuſt. & iur.lib.10.quæſt.5.articu.7. qui ita interpretatur.D.Thom.2.2.quæſt.185.art. 8. Couar.de teſta.c.1.num.18.

13 Habes † ergo mi lector,tres caſus,in quibus tranſgrediens conſilia peccat mortaliter. Primus in eo, qui ſe aſtrinxit conſilijs. Secundus,qñ ex contemptu.gl.not.in c.quis autem.diſt.10.Abb.in c.1.nume.7.de vita & honeſt.cler.At qñ dicatur contemptus. vide Caiet.2.2.q.186.artic.10.verſ. in eod. artic. 9.Tertius,qñ eſſet conſilium reuerentiæ. Et dicitur reuerentiæ, qñ materia conſilij eſt neceſſitatiua, ſed propter reuerẽtiam eius, cui loquitur, vtitur prælatus verbo conſultiuo, & non præceptiuo: nam tũc in effectu eſt præceptum,& non conſilium, & debet ab omnibus ſubditis ſeruari, ſicut & præceptũ. diſt.6.taitamentum.14.q.1.quiſquis.de ętate.& quali.ad aures.in fin.Abb.& Felin.in c. 1.de conſt.vbi ẽt Henricus Boich.nume. 13.

14 Tertio fallit, † quando quis non obedit ſuperioris præcepto,quia ad illud ſua poteſtas ſe non extendit. vt ſunt actus omnino interiores.D.Tho.2.2.q.104. artic. 5. Vt eſt reuelatio peccati omnino occulti,reuelatio confeſſionis legitimæ.Nauar.c.23. num. 38.

15 Quarto fallit, † qñ quis tranſgrederetur pręceptum ſuperioris, eo quia credit per errorem iuſſiſſe, aut non iuſſurum fuiſſe ſi veritatem noſſet,nam non peccaret.non parendo.c.ſi quando.c.paſtoralis. de reſcrip. Sic ẽt qui tranſgreditur pręceptum ſuperioris,vel legis,q fuit receptum à certo genere perſonarum, ab alio verò non, nam tunc nõ recipientes non peccant ſaltem poſt longa tempora, ſecus ſi de eodem genere perſonarum maior pars recipit, quia minor non excuſatur. Sed poteſt habere locum illud. de præb. c.cum iam dudum.ſcilicet multa per patientiam tollerantur,&c.Ex his etiam colligi po

16 teſt alia theorica, videlicet q etiam † lex præceptiua tollitur,ſi moribus vtentium nõ recipitur. q intellige, niſi lex Principis induceret peccatum ex contrauentione,vt qa concurrit cum lege diuina. Sylueſt. in verſ. lex.quæſt.6.in fin.

17 Nec etiam tenetur obedire, † ſi inferior præciperet aliquid faciendum contra præceptum ſui ſuperioris.gl.ad Rom.c. 13. Nec etiam ſi prælatus aliquid præciperet contra regulam,ordinem, aut legem, verbi gratia, ne ieiunaret tali die præcepto per legẽ, aut regulam, niſi talis diſpẽſatio fieret à prælato ex cauſa, eo q credit probabiliter ſubditum ad id eſſe impotentem: quamuis ſi ſciret ſuperiorem falli,non tenetur.Syl. eſt.in verſ.religio.6.quæſt.6.ibi, ſi verò ſunt contra regulam.

18 Rurſum † nec tenetur ſubditus obedire prælato in ijs, quæ ſunt infra regulã, vt reficere corpus,qñ certus eſſet, quòd talis refectio noceret corpori, aut animæ: alias ſi certus eſſet, quod talis relaxatio proderit, vel eſſet in dubio: tenetur. Sylue. qui ſupra. argum.text.in c.quid culpatur.23.q.1. Vltimo quæritur, an teneatur ſubditus adimplere voluntatem prælati, ſi ſciuerit illius voluntatem eſſe,vt fiat,vel non fiat hoc.reſpõdet Syl. eſt,in verſ.præceptum,q.2.quod nõ: niſi expreſsè præcipiat.

SVMMARIVM.

1 *Parentes,filiorum neceſſitatibus non prouidentes, vel illos ad valuas aliorum exponentes peccant.*

2 *Parentex tenentur alimenta filijs præſtare, aliàs peccant,fallit multis in caſibus.nu.4.*

3 *Mater filium lactare vſque ad triennium tenetur,niſi in caſu.*

5 *Alimentorum, vel victus nomine, quæ veniant, & item filiorum appellatione, qui contineantur.*

6 *Spurij de iure canonico ali debent à parentibus,& relinqui ipſis etiam pro alimentis poteſt.*

7 *Filijs alimenta præſtanda ſunt ex redditibus, non ex alienatione proprietatum, & quarum rerum ratio ſit habenda in his. nume.9.*

8 *Vxor à marito relicta domina, & vſufructuaria,quid conſequatur.*

10 *Spurio relicta pro alimentis à patre, vel dos data ſpuriæ poſt eorum mortem, ad*

 patris,

patris, non ad suos hæredes transeunt.

11 *Spurij incapaces sunt hæreditatis paternæ, quare bona amico concedere, restituenda spurio, non licet clerico, secus de nothis secularium.*

12 *Vitricus priuignum alere non tenetur, & an sponsus in dubio preciosa donare videatur.*

13 *Pater, vel frater filiam, vel sororem dotare tenentur, & in dubio videntur facere de suo.*

14 *Legatum relictum filiæ pro ea maritanda, debetur, & si tempore testamenti erat nupta.*

15 *Filia, cui à patre mille si nupserit relicta sunt, & 100. si monialis fuerit effecta, an mille consequatur, si monasterium fuerit ingressa.*

16 *Et quid si absolutè fuerint relicta mille, & illa fuerit ingressa monasterium.*

17 *Patre legante pro filia maritanda mille, quę ab ipso cum quingentis fuit marita, an post eius obitum possit petere residuum.*

18 *Patres, vt filij præcepta Dei, & Ecclesiæ non ignorent, curare debent, alias peccant.*

19 *Parentes in his, quæ necessariò spectant ad salutem, debent filios corrigere, & quod eorum officium, si sint incorrigibiles.*

20 *Pater, an in foro conscientiæ teneatur ciuiliter de delicto filij: & potestas, an ex delicto officialium.*

21 *Pater, quando videatur peccare ex donatione inofficiosa in præiudicium filiorum facta.*

22 *Pater quare tenetur reddere rationem de fructibus beneficij filio clerico, & ad restitutionem.*

23 *Pater expensas factas filio studenti, peculium habenti, videtur animo compensandi fecisse.*

24 *Parentum maledictio in liberos, venialis est, [illegible] tamen est consuetudo, & quid de verbis contumeliosis.*

25 *[illegible] inuitas impellere in monasteria peccatum, quod habet annexam excommunicationem.*

26 *[illegible] quando peccent permittentes filias amori dare operam, vel vti fucis.*

27 *[illegible] [illegible] animi et persona [illegible] administrationem.*

Qualiter se gerant parentes erga filios. Cap. LIX.

1 PArentes, † domini, vel coniuges prouidere debent magnis necessitatibus filiorum, seruorum, & vxoris: alias si ex auaritia, vel ex crudelitate illis non prouiderent, cum possint, peccarent mortaliter. text. est in cap. si quis reliquerit. distinct. 30. Sic etiam mittere filios suos illegitimos ex auaritia ad hospitale, vel illos exponere ad ianuas aliorum, lethale esset peccatum. text. optimus. in l. necare. ff. de lib. agn.

2 Tenentur etiam † parentes filijs præstare alimenta. alias illa denegando peccarent mortaliter. iuxta text. in l. [illegible] & [illegible] ff. de lib. agnoscen. Quæ quidem alimenta præstari debent in domo paterna, nisi forte ex causa patris filius non possit commorari. ita And. de Iser. in constit. Regni Neap. fol. 176. colum. 3. Hoc autem, quòd pater teneatur alere filium, fallit in multis casibus. Primus, si filius in publico iudicio eum accusauerit, nam tunc etiam posset exhæredari, vt diximus supra. Secundus quidem casus est, si pater ipse eget, non enim tenetur vltra, quàm potest. Tertius, si filius contra patrem commiserit crimen ingratitudinis. Quartus, si filius habet artem, vel aliud vnde viuat, nisi filius sit infirmus, vel nobilis, quem dedeceat in tali arte operari. ff. de lib. agn. l. si quis à liberis. Quod procedit etiam in [illegible], quia si filius est nobilis, ita quòd non ob. [illegible] dedeceat ipsum artem exercere, debentur sibi alimenta. Bene facit ad hoc illud quod not. dicit Bal. in l. 1. §. sed scimus. C. de latina libertate tollenda. vbi inquit, quod si aliquis tenetur aliquem alere, sufficit si faciat eũ recipi in aliquo hospitali, vel domo Dei. Illud autẽ de [illegible] dicit intelligendũ, si ille, qui debet alimentari, põt ibi morari [illegible] Io. Lupi. in c. per vestras. §. 23. num. 9. Bald. in l. vnica. §. sed [illegible] C. de latina lib. toll.

3 Sic † licet [illegible] mater filium teneatur lactare vsque ad triennium. l. nec filium. C. de pat. pote. capitulo fin. in fine. de con[illegible] tamen si mater esset nobilis,

cui secundum mortem patriæ esset dedecus lactare filium, vel filiam, tunc excusatur. ita Iacob. de Aret. in l. si maritus. ff. sol. matrim. Bart. in l. 1. C. de mendicãtib. validis. lib. 11. & in tract. de alim. 6. quæstio. Abb. in c. fin. de conuer. coniug.

4 Quintus in omnibus † illis casibus alimenta denegare possunt parentes, in quibus possunt exhæredare filios. ita glo. in l. si quis à liberis. §. idem iudex. de libe. agnosc. Bart. in l. fin. C. de alc. lib. glo. in cap. Quintauallis. de iureiur. Pan. in cap. cum haberet. num. 10. de eo. qui dux. in matr. Sextus, quando mater esset diues, & pater pauper. Sylu. in vers. alimenta. q. 2.

5 Alimentorum † vero, seu victus nomine continentur, quæ esui, potui, cultuique corporis, quæque ad viuendum homini necessaria sunt, vestem quoque victus habere vicẽ Labeo ait. Cætera quoque, quibus tuendi, curandive corporis nostri gratia vtimur, ea appellatione significantur. text. est in l. verbo victus. cum seq. ff. de verbo. sign. filiorum vero nomine continentur etiam emancipati, & tam filij legitimi, quàm naturales, etiã si sint vulgò concepti, quia de iure canoni-

6 co † tam pater, quam mater tenentur alere spurios. vt not. Inn. in c. 2. de reg. Pan. in d. c. cum haberet. quamuis filij sint sacerdotum, nam parentes etiam viuentes possunt illis donare siue in vita, siue post mortem, quantum vitam sustentent. Verum non debent prætextu alimentorum illis relinquere magnum prædium, quia in eo, q excedit modum alimentorum. non valeret. ita Bald. in l. eam quam. col. 10. C. de fideicom. Hæc au-

7 tem alimenta † filijs prestari debent ex redditibus. non autem ex alienatione proprietatum. ita Bart. in l. pen. ff. de alim. & ciba. leg. Dec. in l. diuus Pius. ff. de reg. iur. in fin. Alex. consil. 100. in fin. lib. 1. Intelliguntur etiam præstari debere alimenta deducto ære alieno. Hinc scribit Picus. in l. Titia. §. Titia cum nuberet. num. 156. ff. de lega. 2. filium grauatum præstare matri alimenta, posse in primis deducere æs alienum, deinde propriam legitimam, & deinde ex redditibus, qui supersunt, præstare alimenta.

8 Sed quid si vir relinquat suam † vxorem dominam, & vsufructuariam, dic quòd tantum debentur alimenta. gl. not. in Auth. hoc locũ. vers. derogari. C. si 2. nupt. mulier.

9 In quibus debet † haberi ratio ad patrimonij qualitatem, & ad dignitatem, & qualitatem, cui conceduntur. Iurecon. in l. 2. ff. vbi pupil. educ. vel mora. debe. & in l. 3. vers. modum. eod. titu. sic etiam in vestibus. text. optimus. in l. sed si quid inædificauerit. §. sufficienter. ff. de vsufruct. vbi dicit text. sufficienter autem alere, vel vestire habet vsufructuarius seruos, in quibus habet vsumfructum secundum ordinem, & dignitatem mancipiorum. ad idem text. in l. cum plures. §. cum tutor. ff. de administrat. tutor. bonus texr. in capit. non cogantur. distinct. 43. vbi nobiles diuites non coguntur vesci alimentis vilibus, sicut & pauperes, [imò dicit glo. in cap. vnum. §. criminis. distin. 25. quod peccatum est administrare pauperibus delicata cibaria. Hinc alia glos. in l. itemque. §. Labeo. ff. manda. dicit, quod in taxandis expensis rustico vincenti causam non computatur equus, quia debuit ire pedester. simile dixit glo. in l. seruis vrbanis. ff. de lega. 3. Archi. in cap. 1. 16. quæst. 1.] Igitur habenda est ratio personarum qualitatis. Vnde melius, & honorabilius vestietur Doctor, quàm scholaris. dicit Bal. in l. sed & si quid. §. sufficienter. ff. de vsufruc. quem refert. & sequitur And. Sicu. in cap. pastoralis. de don. 11. colum. facit etiam glos. in capitu. conquerente. de cler non resid. & in capit. clericus ab instanti. 21. quæstio. 1. & in capit. cum adeo. in glos. fin. de rescrip. Hinc etiam Nicol. de Neapol. in l. habitatio. ff. de vent. in poss. mitt. inquit, quod meliores expensæ debent fieri familiaribus Papæ, quam alijs.

Verum quod diximus supra posse pa-

10 rentes † donare, seu relinquere filijs spurijs ob causam alimentorum. ita intelligendum est, vt post mortem spurij non debeant transire ad hæredes ipsius, sed ad hæredes, & successores patris. Bald. in l. eam quam. nume. 41. C. de fideicom. Dec. consil. 312. nume. 4. Ripa. in l. 1. numero 67. ff. solu. matrimon. qui idem dixerunt in dote relicta filiæ spuriæ, quæ reuertitur ad hæredes patris. Et hoc ideo, quia spurij sunt incapaces hæreditatis, & proprietatis: secus autem si esset relictum aliquid alicui capaci proprietatis, quia tunc illud transfertur post mortem ad eius hæredes. l. cum hi. vbi Bartolo. ff. de transact. Hip-

pol. de Marsi. sing. 414. Bald. in l. eam quã. col. 9. C. de fideicom.

11 Hinc de † spurio infert Sot. de iust. & iur. lib. 4. quæst. 5. artic. 1. quod cum spurij sint incapaces hæreditatis paternæ, eaque lex iusta, & æqua sit in odium sobolis clericorum, quod neque sacerdos, vel clericus in sacris posset fidei amici concredere, vt det filio suo spurio sua bona post mortem, quia sunt prohibiti per leges humanas, quæ obligant in conscientia, quando sunt iustæ, vt est iusta. Quod secus respondet de filijs nothis secularium.

12 An autem vitricus teneatur † facere expensas priuigno. dic, ꝙ non, & ideo si facit, potest illas repetere: Verum ratione nobilitatis, & dignitatis in dubio, quando non esset facta protestatio. iuxt. not. in l. Nesennius. ff. de nego. gest. præsumeretur facta donatio. ita notat Bald. in l. si paterno affectu. C. de neg. gest. Sic & si sponsus in dubio preciosa ornamenta non videatur donare, etiã si vtatur verbo Dono. vt per Barto. in l. 1. §. nec castrense. ff. de collat. bono. tamen fallit, nisi esset vir magnæ potentiæ, & nobilitatis. Bald. in c. iurauit. circa fin. de probat.

13 Tenentur etiam † pater, & frater dotare filiam, vel sororem, & in dubio videntur dotare de suo proprio, & non filiæ, vel sororis. l. fin. C. de dot. promiss. tamen fallit, si esset negotiorum gestor filiæ, vel sororis. Bart. in l. Nesennius. ff. de nego. gest. ex quo infert Bart. ꝙ licet pater expensas, quæ facit pro filio studente, in dubio videatur facere de bonis paternis. l. quæ pater. ff. fam. erciscun. tamẽ hoc debet intelligi, nisi filius habuisset peculium castrense, vel quasi castrense, vel aduentitium, ꝙ esset penes patrem. l. fin. ff. de petit. hæred. Sed contra Bart. expressè tenet Ang. in d. l. Nesennius. ludo illum reprehendens. in l. 1. ff. sol. matr. per l. fin. C. de dot. promiss. Et hoc est verius in dote. Sed si expressè hoc pater dixit, quando dotẽ constituit, videtur ꝙ nõ teneatur de suo dotare.

14 Sed an filia † debeat consequi legatum, verbi gratia. pater reliquit suæ filiæ centum pro ea maritanda, quæ tamen erat maritata tempore conditi testamenti, dic ꝙ sic: quamuis causa relicti videatur cessare. per l. si iam facta. ff. de cond. & demon. l. pen. C. de institut. & substit. sub cond. fac. vide Bart. in l. Lucius. la 1. ff. de leg. 2.

15 [Sed † qd si testator filiæ reliquerit mille si nupserit, & centum, si monasterium intrauerit: An in casu ingressus religionis debeat habere mille. videtur, ꝙ sic per text. in l. Titiæ si non nupserit. ff. de cond. & demon. Bart. in l. Titio. §. genero. ff. de condit. & demon. & in l. 2. ff. de his. quæ penæ causa. Cast. in Auth. nisi rogati. ad Trebel. tamen verior est opinio, quòd non debeantur nisi centũ. vide Alex. ad Bar. in d. l. 2. Bald. in l. Deo nobis. num. 1. C. de episc. & cler. vbi firmat nõ posse peti nisi centum, & respondet ad l. Titiæ. quòd ibi conditio erat, quæ impediebat matrimonium, & ideo reijciebatur. Secus in casu isto, vbi potest, vel nubere, vel ingredi monasterium cum minori dote, quæ sufficit: cum non sint onera matrimonij sustinenda, quo casu voluntas testatoris est seruanda. quod quidem bene procedit, quando legatum factum in casu ingressus ascendat ad legitimam, siue paragium: alias enim filia petere posset supplementum. Ita Camillus Saler. in Consue. Neap. si moriatur. vers. Monialis.

16 Sed quid † si pater relinquat filiæ mille, si nupserit, illa autem ingreditur monasterium, an debeat habere integra millæ? tex. in Auth. nisi rogati. C. ad Trebell. dicit, ꝙ sic. & ita fuit decisum in causa magnæ Curiæ Vicariæ Neap. de Afflicto Comite Triuenti. Capic. decis. 204. Quando autem pater cogi non possit ad maritandam filiam. vide Afflict. ad Consuet. Neap. Si moriatur. ibi, regulariter. vbi ponit multos casus.

17 Pariter † patre legante mille aureos pro filia maritanda, eodemq; patre post illud testamentum tradente marito filiam constituta dote quingentorum aureorum potest filia mortuo patre quingentos aureos petere. ita Bart. in l. Lucius. la 1. ff. de leg. 2. & ratio est, quia causa legati finita non est, qa dos augumentum recipere potest. ita Alber. in d. l. Lucius. Socin. conf. 101. dicit hanc esse communem. Similiter infertur, quòd legatæ quantitate mille aureorum pro construenda Ecclesia, ipso testatore consumptis quingentis aureis eandem construente, nihilominus reliquos aureos quingentos ab hærede possunt peti, & exigi, quod secus esset si relictum esset legatum certæ quãtitatis ad oratorium, cuius formam testator designauerat: nam si cum quingentis aureis fuisset

con-

constructum, non possent peti alij quingenti. Ita Couar. in c. 3. de testam. nu. 10. & cap. officij. num. 10. eod. titu.]

18 Tenentur etiam patres † curare, vt filij sciant, & obseruent præcepta Dei, vel Ecclesiæ: alias ob notabilem negligentiam permittere, vt illa ignorent, & non obseruent, peccatum est mortale. Archi. Flor. in summu la Defecerunt. in 4. præcept. Hinc Syluest. in vers. scientia. vers. secundum. inquit ꝙ ea, quæ parentes tenentur facere sub peccato mortali, vt filij addiscãt, est signum Crucis, & Credo paruum, & Pater noster.

19 Qui etiam † omittunt corrigere filios circa ea, quæ sunt de necessitate salutis, peccãt mortaliter, alias secus: verum si non possent filios emendare, nec verbis, nec operibus, tenentur eos expellere, vel denegare eis alimenta, si probabiliter credũt eos posse emẽdari. argum. eorum, quæ notantur. in c. non omnis. 5. quæstio. 5. Attamen si probabiliter credunt per hoc eos posse licentius peccare, per suam autem curam vident eos à multis, & si non ab omnibus malis se temperare, si faciunt quantum possunt, excusantur, nec eis imputatur peruersitas filiorum. vt patet in c. quantumlibet. & in c. seq. distin. 47. Syl. in vers. familia. q. 1.

20 An autem teneatur † pater in foro conscientiæ ciuiliter, si filius deliquerit. Sylu. in vers. Dominium. quæst. 6. in fin. respondet, quod sic, si est in culpa non corrigendo filiũ, quia tenetur verbo, & exemplo corrigere: aliàs si non corrigeret, videtur factum delinquentis approbare. c. error. distin. 83. vbi error cui non resistitur approbatur. Et hæc intellige, quando filius, vel familia non deliquerit in officio, seu ministerio, in quo ipse pater familias est præpositus, quia si in illo deliquerit, cum ipse vtatur opera ipsius familiæ, sibi imputari debet talem eligenti, cum honestam ponere potuisset. l. 1. §. familiæ. ff. de publ. Ex quo sequitur, quòd potestas, seu rector tenetur ex maleficio suorum officialium. l. si post. C. de assel. Quod idem dic de nauta, caupone, stabulario, & publicano, qui regulariter tenentur ex delicto suorum. Syluest. in ver. dominium. quęst. 6. in fin. & in vers. Nautæ. quęst. 5.

21 Malè etiam † se gerit pater, & videtur mortaliter peccare, qui vno ex filijs suis fecerit donationem inofficiosam. v. g. si tantũ donauit, ꝙ filio non remaneat hæreditas: nã tunc si donatio est inofficiosa re, & consilio, & tunc si est facta liberis, reuocatur, quatenus est immoderatè facta vsque ad debitum bonorum subsidium, id est vsque ad legitimam. optimus tex. in l. si liqueat. C. de inoffic. donat. Si verò sit facta extraneis, tunc si reliquit aliquid filijs, non reuocatur, nisi vsque ad legitimam. l. omnimodo. C. de inoffic. testam. Si autem non reliquit, sic reuocatur in totum. cap. si quis irascitur. 13. q. 2. Aut donatio est inofficiosa re, & tunc reuocatur solum, quatenus est immoderatè gestum. Re, & cõsilio dicitur donatio inofficiosa, seu facta contra officium pietatis, quando interuenit euentus, & fraus copulatiuè. vide gl. in d. l. si liqueat. Syluest. in vers. donatio. 1. quæst. 17.

22 Pater etiam, qui fructus † beneficiorum filij in minoribus constituti recipit, peccat, si non reddit rationem administrationis filio suo clerico per actionem negociorũ gestorum. ita expresè tenet Bart. in l. litis. §. fin. ff. de neg. gest. & dicit, quòd sic vidit de facto seruari. & hoc ideo quia beneficium habetur loco peculij quasi castrensis. vt not. in l. sacrosanctę. C. de epis. & cler. ex quo peculio nihil acquiritur patri: vnde si pater recipit fructus, tenetur reddere filio, & si mortuus est pater, per eius hæredes debet fieri restitutio. iuxt. doctrinam Saliceti. in l. filiæ cuius. in fin. C. famil. ercis. vbi dicit, ꝙ si pater bona aduentitia filij, in quibus non habet vsumfructum, dilapidauit, & consumpsit, fratres tenentur hoc damnum emendare.

23 Verum † si fecisset aliquos sumptus filio in studio, vel alias, videtur fecisse animo compensandi cum fructibus. ita Bart. in tract. de duob. frat. prope fi. Bald. in l. filiæ cuius. C. fam. ercis.

24 Parentes quoque, † qui nullum intus habentes mali desiderium filios maledicunt, nunquam peccant mortaliter, quamuis consuetudo pessima sit, & hominibus infimæ classis peculiaris, neque ad correctionem quicquam conferens, præterquam quòd ipse maledicendi impetus sæpe iram in odiũ concitat, atque animum mutat, vt quicquid malorum imprecantur, ferè illos optent. Sotus. de iust. & iur. lib. 5. quæstio. 12. articu. 1. Sic dicere filijs verba contumeliosa ani-

mo corrigendi etiam cum ira: modo correctio sit principalis causa improperandi, ita quòd remora hac causa non inferret iniurias, nec peccatum est mortale. vt inquit.Syluest. in versic. contumelia. quæst. 3.

25 Cogere etiam † filias suas ad ingrediendum religionem, peccatum mortale est, habens annexam excommunicationem. ex Concil.Triden.sess.25.c.8.

26 Parentes pariter, † qui permittunt filias suas habere amatores, ob malum finem, atque sciunt filias suas vti fucis, alijsque irritamentis ad inducendum aliquem in peccatum mortale, idest vt adamentur, & non reprehendunt, neque corrigunt, vel consortium malarum fœminarum cum filiabus permittunt, peccant mortaliter. argum. text.in capit.duo ista nomina. 23.quæstio. 4. Attamen si consentiunt, vt filiæ vtantur fucis non malo fine, cum hoc ex sui natura sit peccatum veniale, quando non fit ob malum finem: ita & consentientes peccant venialiter: nam qui consentit in peccatum alterius, non grauius peccat, quàm auctor illius. capitu. 1. de offic.deleg.

27 Si pater, † cui à lege conceditur filiorum castigatio. l. vnica. C. de emend. propin. contra debitam pietatem filium percutit, vel flagellat, abutendo facultate sibi commissa, auferri debet ab eo administratio personæ filij.l.fin.cum glo.ff. si quis à paren.fuer.manu.

SVMMARIVM.

1 *Maritus cogens vxorem, præceptum ad mortale obligans violare, peccat mortaliter.*

2 *Vxor, an & quando maritum alio migrantem sequi teneatur. & num. seq.*

4 *Vxor iracunda, & rixosa prouocans maritum ad blasphemiam, peccat, si non se corrigat.*

5 *Maritus verbo infamatorio vxorem afficiens, peccat mortaliter.*

6 *Vxor a marito recedere ex nimia eius sæuitia potest, sicut a simili de domino, & patre.*

7 *Vxor uno casu separari possit à marito quo ad habitationem, & thorum.*

Vxor, an præstita cautione per maritum de non offendendo, ei debeat restitui.

8 *Vxor de bonis viri. vel etiam communibus, eleemosynam dare non potest. fallit multis casibus.*

9 *Vxor ad propulsandum aliquod incommodum viri vel temporale, vel spirituale, potest dare eleemosynam. & alijs casibus, quos vide.*

10 *Vxori licet aliqua clam abducere, marito prodigo existente.*

11 *Vxor sciens bona mariti esse male parta, & restitutioni obnoxia, an peccet, illis vtendo ad victum.*

12 *Parentes honorantibus quinque promittuntur, & quæ ea sint.*

De peccatis coniugum, Cap. LX.

1 MAritus † prohibens vxorē seruare, vel cogens violare aliquod præceptum diuinū, vel ecclesiasticum obligans ad mortale sine causa, peccat mortaliter, veluti ne diebus festiuis sacris intersit, vel ne ieiunet. iuxta mentem Arch. Flor.2.part.titu. 9. capitu. 10. §.2. Verum si culpa esset vxoris, quæ nollet diebus festis audire sacrum, quid maritum agere oporteat, vide à simili, quæ diximus supra. capit. præceden. num. 19.

2 Vxor nolens † sequi maritum aliò migrantem. peccat mortaliter. capitu vnaquaque.13. quæstio. 2. notat Abb. in capitu. de illis. de sponsal. Quod tamen intellige, nisi eam maritus traheret ad peccandum, aut dubitaret de morte sua, vel nisi ab initio coniugalis contractus esset in pactum deductus, vt vir cum vxore in certo loco habitaret. vt voluit Ant. in cap. 1. qui matri. accus. poss. & ibi Abb. in prin & Bartholomæus de Belenzinis. in prin. quod tamen intellige, nisi noua causa superuenerit, ob quam ab eo loco vellet maritus recedere, nam tunc etiā præmisso pacto posset maritus id agere, & vxor teneretur eum sequi. ita est de mente Host. & aliorum. in d.cap. 1. Et sequitur And. Sic. in cap. ceterum. 2. col. de iur. cal. bene facit text. in l. si conuenerit. cum sequen. ff. pro

socio,

socio. vbi societas potest ex causa superuenienti dissolui ante tempus.

3 Maritus si † esset vagabundus. vxor illum non tenetur sequi. Archi. Flor. 2. part. de statu matr. c. 1. in fin. gl. in d. c. vnaquaq;. Quod intellige, nisi ab initio contractus sciuerit maritum esse vagabundum, eique vitio deditum. sicut explicat glo. in c. si quis. 34 q. 2. & in c. vnaquaque. 13. q. 3. Abb. in c. 1. de coniug. lepro.

4 Vxor, † quæ litigiosè, & iracundè prouocat maritum ad blasphemandum, & id sciēs, aut scire debēs iracūdiā non deprimit, peccat mortaliter. arg. tex. in c. fi. de iniur.

5 Maritus † proferens aliquod verbum in coniugem suapte natura aptum ad infamādum, veluti scortum: Si inde infamia sequitur, aut saltem adest probabile infamię periculum, mortaliter peccat, etiam si non animo infamandi, vel iniuriandi dictum sit. Arch. Flor. in 4. præcep. Nauar. c. 16. num. 19.

6 Vxor licitè † potest recedere à marito acriter eam verberante. tex. est in c. literas. extr. de restit. spolia. & tenetur maritus eam alere extra domum. Cyn. in l. quod in vxorem. C. de neg. gest. Guid. Papa. in decis. 439. sęuitia igitur, & immanis crudelitas viri est in causa, vt à regulis iuris discedamus. Hinc dominus sæuiens in seruos durius, quā par est, eos vendere cogitur. l. 2. ff. de his, qui sunt sui. vel alie. iur. §. sed & maior. Sic dicimus patrem cogi ad emancipandum filiū, si eum contra paternam pietatem male afficiat. l. fin. ff. si quis à paren. manu. glos. in §. fin. Instit. quibus mod. ius patriæ potest. sol. Sic nimia præceptoris sæuitia culpę assignatur. l. præceptoris. ff. ad l. Aquil. Sic à societate ante tempus recedere licet ob nimiam socij sęuitiam. l. si conuenerit. ff. pro socio. Sic licet alimenta in loco, vbi hæres moratur, præstari debeant. l. cūm hi. §. causæ. vbi Bart. ff. de transact. tamen fallit, quando ob sæuitiam, & malos mores hæredis cum eo alendus habitare non potest. Bald. in Auth. quod locum. C. de trāsact. Sic vir sæuus ab vxore separatur. Hinc.

7 Vxor potest † sæparari à marito quo ad cohabitationem, & thorum, si gladio illi insidiatus est, & non tenetur ad eum redire, si discessit ab eo. vt habetur per Iacob. de Bellouis. titu. de pœnis. nume. 7. Interim autem potest collocari per iudicem ecclesiasticum in aliquo monasterio. text. & glo. in cap. de Benedicto. 32. quæst. 1. Verum si pręstaret cautionem de non offendendo eam, debet ei restitui, quod procedit etiam si culpa sua vxor à marito discessisset. vt habetur per Abba. in c. transmissa. 1. not. & in c. literas. nume. 7. de restit. spoliat. vide text. cum glo. in c. si forte. de pœnit. distin. 1. Quando tamen ei restituitur, potest non obstante cautione eam leuiter corrigere. ita Iacob. de Bellouis. in sua crimi. praxi. titu. de Lenon. num. 19. Attamen dicit ibi Abb. in cap. ex transmissa. quòd si timor sæuitiæ viri esset talis, quòd non obstante cautione verisimiliter fieret offensio cum cautione, non debet restitui.

8 Vxor eleemosynam † de bonis viri, vel communibus absque eius voluntate dare non potest, alias mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur, quod tamen fallit in multis casibus, & primo in egente extreme, aut in magna necessitate constituto, modo non possit haberi recursus ad maritum. glo. 12. quæst. 1. non dicatis. not. Pan. in c. si quis. de furt. & ratio est, præsumpta eius voluntas. Debet tamen facere illam, q̃ maritus vellet, tali modo, vt maritus ob id non egeat extreme. Ita Host. in sum. tit. de pœnit. & remiss. §. quibus mortuis. vers. Quid de facientibus eleemosynam. Secundò, vbi consuetudo regionis habet eleemosynā panis, & vini facere, q̃a credere potest id marito non displicere, quamuis expressè prohibeat; attamen si crederet eū nolle, vt etiā consuetā, & moderatam faciat, debet deponere conscientiam illam si potest, alias abstineat. facit text. in c. per tuas. de simo.

9 Tertiò, † cum facit ad euitādum aliquod damnū viri temporaneū, aut propriū spirituale: modo sine eius scandalo faciat. Quarto, q̃n maritus est amens. Quinto, q̃n vir assignauit ei certū, quid pro suo victu, & ipsa vult abstinere, vt in eleemosynas largiatur. Sexto, si dedit marito dotem sufficientem ad sustentandum, & t̃n habet ipsa aliquam artē, puta est textrix, vel chirurga: tunc q̀ acquirit ex operis suis artificialibus, acquirit sibi, licet teneat marito de æstimatione rei suæ, idest lanę. tex. not. in l. si mulier. §. si vir vxori. ff. de don. int. vir. & vxo. Quod ergo dicitur, q̀ mulier debet operari viro, intelligitur de operis obsequialibus, vel officialibus,

ficialibus, non autem de artificialibus: nam quicquid de illis acquirit, cum sibi acquirat, eleemosynam facere potest, modo operando, non deserat debitam domus administrationem. Sexto, si habet alia bona vltra dotem. l. hac lege. C. de pact. inter vir. & vxo. l. maritus. C. de procur. vide Syluest. in vers. eleemosyna. quæst. 1.

10 Marito prodigo† potest vxor licite surripere clam aliqua, vt necessitatis tempore domui suæ prouideat, adeo q; marito etiam id imperanti non tenetur omnia, quę habet illi tradere. Nauar. c. 17. nu. 155. vers. Adnotandum.

11 Vxor sciens maritum† non habere in bonis nisi male acquisita, vel restitutioni obnoxia, nõ potest sine mortali peccato de illis viuere, si aliunde honestè viuere potest. iuxt. Card. in clem. 1. quæst. 8. de vsur. Host. in summa. de pœniten. & remiss. §. quibus. & qualiter. vers. quid de rap. Gabr. in 4. senten. distin. 15. quęst. 3. col. 16. in fin. Quod Naua. restringit ad ea bona, quorum dominium ad maritum non transit, veluti pignora fructifera pro vsuris accepta. Et quando vxor sumptuosius viuit, quàm eius statum decet, & quòd maritus in eam impédere tenetur, & quòd vxor eius est, & ob dotem allatam, quia tanto, & plus obligatur ad dotem sustentandam, quàm ad restituendum vsuras. Nauar. cap. 17. num. 268. & seq. Vbi addit nõ teneri eam inducere opportunis precibus maritum ad vsuras restituendas, vel ad precandum Deum, vt eum conuertat, neque ad aliquid aliud, quòd vxor alia teneretur in prædictorum bonorum custodiam, conseruationem, & amplificationem incumbere, hæc ferè contra Syluest. & alios.

Hortatio ad honorandos Parentes.

12 HOnorantibus† parentes quinque, (vt habetur Eccles. 3.) desiderabilia promittuntur. Primum gratia in præsenti, & gloria in futuro. Hinc dicitur in Eccl. Honora patrem tuum, vt sit tibi benedictio à Deo. Secundum est, vt sint super terram longæui. Hinc apud eundem. c. 3. habetur: Qui honorat patrem suum, vita viuet longiori. Tertium est, habere filios sibi gratos. Vnde in c. 5. Eccl. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filijs. Et apud Math. 7. In qua mensura, &c. quartum est, habere famã laudabilem. hinc dicitur Eccl. cap. 3. Gloria honoris ex honore patris sui. Quintum habere diuitias. vnde Eccles. 5. Benedictio patris confirmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Quapropter honorandi sunt parentes à filijs, & si in dignitate sublimioribus. Hinc Ioseph cum in Aegypto honori, & amplitudini Regis esset proximus, patrem, qui ad Aegyptum venerat, honorificè suscepit. Et Salomon 3. Reg. 2. matri aduenienti surrexit, eamq; veneratus regio in solio ad dexteram collocauit. Ingratis vero grauissimę pœnæ reseruant. Hinc scrip. Prou. 19. & 29. inquit: Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur. Et qui affligit matrem, ignominiosus est. Exemplum de Absalone, qui cum. 2. Reg. 18. patri iniuriam inferret, à tribus hastis transfixus fuit.

SVMMARIVM.

1 *Occisio prohibita per quintum præceptum, quæ sit, quod modis committatur, & qui sint rei huius criminis.*

2 *Homicidium graue est cum corpore animã in gehennam mitttere, grauissimum vero. vt num. seq.*

4 *Homicidium spirituale modo per commissionem, modo per omissionem committitur.*

De quinto præcepto Decalogi, Non occides. Cap. LXI.

1 NOn hic† cædes animalium intelligitur, non illa, quæ iustè nocentibus à magistratibus infertur, sed nec ea, quæ fit instinctu Spiritus Sancti, sicut dicitur de Sampsone. Iud. 16. & de quibusdã virginibus, quę se in flammas iniecerunt, sicut recitat August. de ciuitate Dei, sed tantum ea, quę à priuato fit propria auctoritate, siue alium, siue se occidendo, non solum si manu id fiat, verum etiam si ore. Si dederit consilium, vt occidat, siue prouocet aliũ ad occidendum, vel accusando proximum,

vel detrahendo, siue auxilium, vel assensum præbendo: siquidem iux. Apost. ad Roma. c. 1. Digni sunt morte non solum, qui faciunt, sed etiam, qui consentiunt facientibus. Cõsentire autem videtur etiam is, qui non obsistit, si potest, sicut scriptum est. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Nec non reus est, qui fame videt morientem, & non pascit. c. pasce. distin. 86. si tamen vires suppetunt, & id dimittit ex negligentia, vel auaritia.

2 Grauius tamen homicidium † committit, qui non solum corpus, sed etiam animam in gehennam mittit, fratribus suis male persuadendo, alios corrumpendo vita sua contaminata, præsertim si de ijs sit, quibus dicitur, Vos estis sal terræ, vel sermonibus suis homines ad peccata inuitando. Nec nõ qui varijs suis doctrinis, & peregrinis mentem alicuius abducit à sancta Ecclesia.

3 Grauissimi † vero homicidij reus est, qui corpus, & animam occidit, vel seipsum, vel fœtum prægnantibus disperdendo. Intelligitur etiam hoc præcepto inhibitũ non tantum homicidium corporale, scilicet quælibet offensio, & percussio facta in proximum, sed etiam homicidium cordis. iuxta illud: Qui odit fratrẽ suum, homicida est. Quod quidem ex ira, vel inuidia procedit.

4 Nec † non spirituale, quod non tãtum est per commissionem, idest, scandalum, verum etiam per omissionem, idest fraternam correctionem. Interrogandus est igitur peccator de homicidio, & quacunque percussione, siue manu, siue ore, scandalo, atque correctione.

SVMMARIVM.

1 Homicidium quid sit, & item voluntarium quid.

2 Voluntas deliberata occidendi absque effectu non facit quem irregularem.

3 Abscindere membrum aliud est, atque debilitare, & quando hæc à pari procedant.

4 Membrum dicitur in corpore, quod distinctum habet officium.

Pollicis indicisque abscisio irregularitatem inducit.

5 Voluntas, vel actus mentalis nunquam incidit in irregularitatem, vel excommunicationem.

6 Consilium de homicidio, irregularitatem inducens, quale sit.

7 Consilium non solum directè respiciens homicidium, sed etiam causam propinquam, punitur.

8 Homicidium quotuplex, & quale inducat irregularitatem.

9 Irregularitatem propter homicidium voluntarium solus Papa dispensat, & id quomodo intelligatur. num. 12.

Irregularitas ex homicidio occulto contracta, mentalis irregularitas dicitur.

10 Episcopus, in irregularitate ex homicidio contracta potest dispensare.

11 Homicidium, & irregularitas non priuat ipso iure beneficio homicidam.

13 Homicida is etiam dicitur, qui vel partum iam formatum, interficit, vel venenum dat ad abortum.

14 Homicida coram Deo habetur, qui planè quempiam interficere constituit, non tamẽ fit irregularis.

15 Inimico mortuo caput abscindens, non committit homicidium.

16 Homines nequam interficiens, homicidij reus fit.

17 Iudex flagitiosos homines morte plectens nõ peccat, etiamsi cognoscat reum damnatum iri in Infernum.

18 Iudex præcipiens aliquem iustè interfici, nõ peccat, fit tamen irregularis, & vt iusta sit occisio, tria requiruntur.

19 Iudex detrudens reum in asperum carcerẽ, in quo vltra octo dies non esset victurus, homicida est.

20 Iudex suspendens non reuelantes reos criminе læsæ maiestatis, cum non reuelant, eo quod probari non possit, est homicida.

21 Iudex torquens sine indicijs aliquem, & confessum suspendens, homicidium committit.

22 Principi, an liceat vindictã sumere de multitudine in scelere versante, distingue, vt hic, secundum Turrecre.

23 Principi quo casu liceat suis subditis facultatem impartiri occidendi omnes nocentes.

24 Princeps, an fiat irregularis ob mortem eorum, qui interficiuntur per legem ab ipso conditam.

25 Minister officialis eum occidens, quem à iudice damnatum iri nouit, est homicida, & quid de carnifice.

26 Clerici

26 *Clerici in sacris constituti quacunque prędita dignitate si aliquem, vel scelestissimum morti addixerint, irregulares fiunt.*

27 *Clerici fiunt irregulares dictando sententiam capitalem, quoquo modo adiuuantes, & quid si præsentes tantum fuerint. num. seq.*

29 *Prælatus ad euitandum peccatum habens iurisdictionem temporalem, debet iudicem secularem eligere.*

30 *Clericus, an possit ex commissione Principis secularis cognoscere de causis criminalibus contra laicos.*

31 *Prælatus secularis, vel regularis, an possit esse regius officialis, & quo ad dignitates, in quo differat prælatus secularis à regulari.*

32 *Prælatus, vel clericus querelam offerens coram seculari, duobus concurrentibus irregularis non fit. & 42.*

33 *Suorum iniuriam, qui dicantur prosequi.*

34 *Clericus quando possit non prosequens suam iniuriam deferre aliquod delictum, nec incurrat irregularitatem.*

35 *Delictum committendum contra Principem, quo casu reuelandum ex lege iustitiæ, & quid ex lege charitatis. numero sequen.*

37 *Delicto non obuiando, qui potest, quomodo peccare intelligatur.*

38 *Peccatum mortale proximi impedire etiam cum iactura pecuniæ, vel honoris, tribus concurrentibus tenemur. fallit. numero sequen.*

40 *Clericis in proponendis querelis coram iudice. ne incurrant irregularitatem, quæ seruanda.*

41 *Protestatio clerici, quòd excludat irregularitatem, etiam si animus eius abhorreat à protestatione, quo in foro vera sit.*

43 *Clericus, si sit causa remota, & fortuita mortis alicuius, an sit irregularis.*

44 *Clericus non valens sine pœna sanguinis à debitore creditum obtinere, an protestatione liberetur ab irregularitate, si etiam ipsum ceperit, & iudici tradiderit.*

45 *Aduocati, testes in causa criminali, & Inquisitores hæretica prauitatis, an euitent protestando irregularitatem.*

46 *Incitans ad certum homicidium, vel associans homicidam cum animo occidendi, est homicida, & irregularis.*

47 *Aggressores plures, an, & quando sint homicidæ omnes, si aggressus vnico vulnere obierit.*

48 *Vulnerans aliquem lethaliter, si deinde vulneratus ab altero interficiatur, an vterque homicida, & irregularis sit.*

49 *Clericus asportantem res Ecclesiæ percutiens, si is propterea non aufugit, & ab alijs fuerit interfectus, tenetur de homicidio.*

50 *Vociferans contra fures, si fur interficiatur, quando sit irregularis.*

51 *Vulnerato non lethaliter, mortuo ex imperitia medicorum, percussor fit irregularis, & quid de propinante venenum.*

52 *Vir occidens vxorem adulteram etiam in flagranti, homicida est, licet lege non puniatur.*

53 *Bannitus impunè occiditur, & sine peccato, potest etiam occisor præmium consequi, & id etiam in bannito iniustè.*

54 *Filius occidens patrem bannitum peccat, puniri que potest, item peccat, qui bannitum ex priuata sua causa occidit.*

55 *Occidens bannitum in potestate iudicis existentem, item habentem fidem publicam, item prægnantem mulierem bannitam, & peccat, & dignus est pœna. num. seq.*

57 *Banniti, an possint impunè occidi extra territorium.*

58 *Vir quare adulteram vxorem interficiens peccet, & non item banniti occisor.*

59 *Statutum concedens mortem banniti, bonis spoliari posse quoque permittit.*

60 *Mulier bannita, quæ potest impunè occidi, an possit adulterari.*

61 *Homicida est seipsum interficiens.*

62 *Prægnans consentiens, se occidi, vt baptizaretur puer, an peccet.*

63 *Vitam alicuius indiscreta abstinentia abbreuians mortaliter peccat.*

64 *Mortem sibi ex re aduersa imprecans, vel sibi ipsi virilia amputans, peccatum lethale admittit.*

65 *Medicus mortali se astringit, ægroto officiēs ex ignorantia.*

De

De homicidio voluntario, & irregularitate. Cap. LXII.

1 TRactaturi † de homicidio voluntario, succinctè intuebimur primò ipsam homicidij definitionem. Nempe homicidium est corporis humani, & animæ peremptio.c.homicidium. de pœn.dist.1. Hinc percutiés corpus mortuum, vel membrũ abscissum, non punitur pœna homicidij, nec irregularitalis, sed bene de iniuria mortuo illata. argumento deducto ex l.si quis sepulcrum.C.de sepulc.viol. Voluntarium verò homicidium est, quod dolo malo animo occidendi committitur. l. 1. in princip.ff.ad l. Cornel. de sica.c. sicut dignum. de homic. Ex hoc autem homicidio proculdubio contrahitur irregularitas, modo animum ipsum sequatur actus occisionis.text.eleg.in c.fin.15.q.1.

2 Hinc qui ex † deliberata voluntate occidendi hominem, etiam si ex causa cum telo armatus insidias alteri intenderit, non est irregularis, si nec occiderit, nec membrum amputauerit.glos.sing.com. recepta in cap.si aliquis de homicid.text. opt. in l. cogitationis. de pœn.dist.1. Syluest. in ver. homicidium.3.q.1.

Secundò animaduertendum est, q aliud 3 † est abscindere, seu truncare membrum, aliud debilitare. Nam abscissio est totalis membri truncatio: debilitatio vero non est totalis, sed stat aliqualis vsus eius. Vnde quãuis sint paria quo ad irregularitatem, membrum abscindere, & interficere. clem. 1. de homic.non tamen sunt paria abscindere, & debilitare, nisi membrum ex toto debilitaretur, & inutile operationi penitus redderetur.per id, quod not.Cyn.in Auth. sed nouo. C. de seru. fugit. nam tunc induceretur irregularitas, quod procederet, etiam si mẽbrum debilitatum esset de principalibus, & de his, quæ redderent hominem deturpatum, & inutilẽ penitus diuinis officijs exercendis: vt si quis faciem alterius sic deturpet, vt propter scandalum sit inhabilis ad prædicta: tunc enim esset irregularis, licet verè non sit mutilatus. Syluest. in vers. homicidium.3.q.3.

4 Tertiò. Sciendum † est, q illa sola pars hominis dicitur membrum, quæ officium per se distinctum habet, vt manus, pes, auris, &c.argum. text.in c.singula.dist. 89. quare digitus non est membrum, sed pars membri.iuxt.Bart.communiter receptum.in l.2. ff.de publ.iudic. Pan. in cap.cum illorum.de senten.excom.cõtra Caie.& Sotum. Et ideo truncatio digiti non inducit irregularitatẽ, nisi digitus sit pollex, vel index, cum horum vsus est in ministrando necessarius. Syluest. qui supra.q.3.vers.4.

5 Quartò † notandum est, quòd nunquam irregularitas contrahitur per actum mentalem.c.fin.15.quæst.1.c. sicut sentina. 32.q.2. cap.cogitationis.de pœn.dist.1.glos. sing. in cap.periculosè.de pœn. dist. 1. lex enim promotionis opus potius considerat. quàm voluntatem.15.quæst.1.cap. si quis non iratus. Quod idem etiam procedit quo ad excommunicationis, vel alias censuræ Ecclesiasticæ pœnas. Hinc excommunicatione non afficitur, si quis deliberatissimam voluntatem habuerit, omnique conatu curauerit agere id, cuius causa excommunicatio est indicta.glos.commun.recepta. in cap. in audientia.de senten. excommunica. Couar. in clem.si furiosus.2.part.initij.nume.5. versic. Hinc deducitur.

6 Quintò, homicidium † ex consilio per quod inducitur irregularitas non intelligitur de responsione suæ opinionis in generali.Hinc magister, qui docet, vel respondet in genere, qualiter homicidę, vel fures sunt puniendi, ex hoc irregularitatem non incurrit, si ob hanc responsionem fuerit homicida morti addictus: quod secus esset si in specie, & ratio est, quia multa licent in genere, quæ non licent in specie. pro hoc. ff.de pact.l.si vnus.§.illud.de offic.ordin.cap.si sacerdos.cum ibi not. Sed intelligitur de consilio exhortationis, vel approbationis, quòd homicidium fieri debeat, & sine illius consilio illud homicidium non erat committendum.vt notat Panor. in cap. ad audientiam. de homic.

7 Quod † procedit non solum qñ homicidium est directè de morte alicuius, sed etiã quando consulitur cã propinqua ad mortẽ, idest, aliquid, ex quo sequitur mors. Secus autem si cã non esset propinqua, idest ordinata ad homicidium, sed valde remota.ad hoc.ff.de furt.l.verum.la 2.Syluest. in vers.homicidium.1.q.8.vers.1.

[Octauo

8 [Sextò ſciendum eſt, † quòd quadruplex eſt homicidium voluntarium. Primum, qui nullatenus eſt peccatum, nec vllam penitus irregularitatem infligit, vt eſt illud, quod eſt commiſſum à furioſo, vel infante, vel alio, qui aliter mortem vitare non poteſt. iuxt.clem.1.de homic. Secundum, quod etiã non eſt peccatum, ſed inducit irregularitatem, etiam eſt illud, quale committit iudex iuſtè iudicando, vel proximum iuſtè defendendo, vel miles iuſtè bellando. 51. diſtin.c.1.cap.ſententiam.ne cle. vel mona. Tertium eſt, quod eſt peccatum, & inducit irregularitatem, ſed committitur ſine voluntate directa occidendi, excedendo moderamen inculpatæ tutelæ, vel alias illicitæ. de quo loquitur finis.c.7.ſeſſ.14.Concil. Triden. Quartum eſt, quod eſt peccatũ, & fit per inſidias voluntate directa occidendi. de quo loquitur principium præfati c.6. Primum non indiget pœnitentia, neque diſpenſatione, quia neque eſt peccatum, neque inducit irregularitatem. Secundum non indiget pœnitentia, ſed diſpenſatione, quia licet non ſit peccatũ, inducit irregularitatem, ſed facilè diſpenſatur. Tertium indiget pęnitentia, & diſpenſatione, & difficilius in eo diſpenſatur, quã in ſecundo. Sed finis præfati Canonis permittit diſpenſationem, quia non eſt irregularitas, quæ deſcendat ex homicida voluntario indiſpenſabili. vt inquit Nauar. de homic. lib.5.conſ.8. Quartum eſt peccatum, & inducit irregularitatem, ſuper qua] ſolus
9 Papa diſpenſare † poterit. notat Hoſtien. infra.de cler.pugn.in duel.c.vnico. Archid.in c.occidit.23.q.8. quod procedit etiam ſi ſit omnino occultum. vt patet ex Concil. Trid. ſeſſ.24.c.6.& 14.c.7. vtrobique de reform. Et hæc irregularitas contracta ex homicidio voluntario omnino occulto, alio nomine, & impropriè dicitur mentalis irregularitas. Couar.in clem.1.de homicid.in primę partis.initio.num.4.in fin. Quamuis non de facili Papa diſpenſat ſuper hanc irregularitatatem: vnde ad difficultatem hanc referendum eſt, quod legitur diſtin.50.miror. tamẽ diſpenſare poſſet ſi vellet: cum irregularitas, & eius pœna ſit de iure poſitiuo, & canonico. vt not. Inn. de renun. niſi cum pridem. §. perſonę quęque irregularitas. Archid.56. diſtin.cap. Apoſtolica. in magna gloſ.16.q.6.omnes. ſuper verſ. tenetur, ſuper quo Papa poteſt liberè diſpenſare. vt legitur. & not. de conceſſ.præben.c.propoſuit.

10 Sed † in irregularitate contracta ex homicidio caſuali occulto, etiam non deducto in forum iudiciale, poteſt Epiſcopus, vt patet per dictum Concilium, imò etiam in caſuali publico quo ad adminiſtrandum in minoribus ordinibus ſuſceptis, & quo ad beneficia ſimplicia ita not. Hoſt.in cap. 2.de cler. pugn.in duello. & extr.de homicid. volunt. cap.continebatur. & cap. ad audientiam. vbi etiam Io.And. & Inn.de conceſſ.pręben.cum noſtris. Coua.2.part.relect.§.3.de homic.

11 [Sed nunquid † clericus homicida antequam condemnetur de homicidio, licitè retineat beneficium, & percipiat fructus ex beneficio ſine peccato? Dicit Inn.in cap.cum noſtris.de conceſſ.præben.quòd ſic. vide Io. And.in cap.quanquam.de elect.lib.6. probatur in cap. clericis. ne cler. vel mon. & in c. ex ſororis.de exceſſ. prælat. vbi habetur, quod homicidium, & irregularitas non priuat homicidam ſuo beneficio ipſo iure.

12 Septimo adnotandum † eſt, quòd quotieſcunque infra. & in tit. de irregularitate dicimus diſpenſationem ſoli Papæ competere, intelligendum eſt, ſecundum ius antiquum. Nam iuxta ius nouum Concil. Trid. vbi ſupra, in omni irregularitate contracta ex delicto occulto, neque deducto ad forum Eccleſiaſticum excepto homicidio voluntario occulto, põt Epiſcopus diſpẽſare. Quare quando dicitur ſolum Papam poſſe diſpenſare in delictis, intelligendum eſt ſi delictũ fuerit publicum, aut ad eccleſiaſticum forũ deductum, aut homicidium voluntarium occultum.

13 Non † ſolum, quãdo actu interficitur homo, ſed etiam quando interficitur partus formatus, & anima infuſa, vel quando datur venenum, cauſa faciendi abortũ: talis enim hoc facinus committens, verus reputatur homicida, & tãquam irregularis promoueri non poteſt. 2.quæſtio.5. conſuluiſti. & 32. quæſtio.2. capit. quod vero non formatum. à contrario, & capit. ſeq. Hæc in genere dixiſſe ſufficiat, nunc ad particularium caſuũ deciſiones circa homicidium voluntarium, quibus quæ dicta ſunt eluceſcent, deſcendamus.

14 Prima. Habens † animum interficiendi aliquem, & non interficiens propter impotentiam,

potentiam, homicidij reus apud Deum censetur. quæstio. 23. capitu. fin. Non tamen irregularis efficitur. Hinc sequitur, quòd si clericus interfuit bello, vel sumpsit arma, vt occidat, & per eum non stat quo minus occidat, non propterea efficitur irregularis, & ideo potest admitti ad clerum. ita Arch. notat. 15. quæst. 1. c. vlt. & 17. quæstio. 1. cap. qui bona. §. si ergo. in magna. glo. 8. col. vers. In pœnis autem spiritualibus.

15 Et † per hoc dicas, quod si volens hominem interficere, inueniat eum mortuum, & nihilominus caput sibi amputet, non est irregularis. ita tenet Archid. in d. cap. fin. 15. quæst. 1. idem 17. quæst. 4. omnis. & ratio est, quia non est homicidium, cum vt supra diximus, homicidium est corporis humani, & animati peremptio.

16 Secunda. Homines † nequam propria auctoritate interficere homicidium est: nam si interficere quis propria auctoritate possit, quilibet se vltra iustum vindicasset. Documento nobis est perniciosus vsus nobiliũ, qui pro minima iniuria in mortem homines conuocant. Sot. libr. 5. de iustit. & iur. q. 1. articu. 3.

17 Tertia. Iudex, † qui malefactorem ad se delatum publica auctoritate morte plectit, non peccat, & licet ex indicijs conijciat eum perditum iri in infernum, nullo tamen pacto debet ei parcere: tamet si agnoscat eũ mentem mutaturum, reuersurum ad bonam frugem, progressurumque per viam salutis, aut sibi per reuelationem constat illud esse reo causam damnationis æternæ: Nam si iudex his adductus argumentis alicui parceret, vnusquisque posset supplicium mortis euadere, quia vnicuique facile esset illa vti calliditate, vt se pœnitentem fingeret. Sot. lib. 4. q. 1. artic. 2. ad secundum.

18 Tertia. Iudex, † qui iustè aliquem præcipit interfici, non peccat, sed irregularis est. irregularitas enim contrahitur sine culpa, & ex merito. 30. distin. capit. 1. Notat Io. Andr. in capitu. si furiosus. de homicid. volunt. Vt autem occisio sit iusta, tria requiruntur, vt inquit frater Asten. in quinto præcepto. Iustus ordo, iusta causa, iustus animus, & si desit aliquod trium prædictorum, occisio est iniusta. Deest autem iusta causa, cum aliquis sine merito occiditur. Deest ordo iustus, cum occidens non est legis minister, & idem si est, sed occidit iuris ordine non seruato, idest, nondum prolata sententia, quamuis sciat eum à iudice debere occidi. capitu. cum minister. 23. quæstio. prima. Deest iustus animus, cum iudex occidit libidine lucri, vel vindictæ, & non amore iustitiæ. quod dic vt leg. & not. 2. quæstio. 3. capitu. inter verba. §. si ergo. 23. quæstio. 4. c. fin. & eadem causa. q. 5. miles.

19 Quarta. Homicida † esset, & irregularis iudex illic, qui ita homines traderet in arctum carcerem, & asperum, vt viuere non possint vltra sex, vel octo dies, quia pœna hæc est magis afflictiua, quàm si homines ponerentur in patibulo. vt inquit Syluest. in versic. homicidium. 3. quæstio. 7. versicu. 12. quod est contra prælatos. Vnde Panor. in capitulo quia. de iudic. inquit, quòd & si duritia, & ciborum tenuitate sit vita attenuanda, non tamen taliter, quòd vita sustentari nequeat. Hinc non euitaretur irregularitas, si conijceretur clericus in carcerem ita durum, vt intra paucos dies moreretur. Sic etiam Syluest. in ver. degradatio. quæst. 4. facit text. in capitulo nouimus. de verbor. significat. vers. sustentandus. ergo non consumendus.

20 Quinta. Homicida † & irregularis est officialis, & restitutioni obnoxius, qui homines suspendit, eo quia non reuelant delinquentes in crimine læsæ maiestatis, qui ideo non reuelant, quia non possunt probare: nam & si ex sola scientia, quis teneatur, nisi reuelauerit. C. ad l. Iuliam maiest. l. quisquis. tamen illud intelligitur si delictum probari potest, quia nemo tenetur se subijcere tormentis, quæ hoc casu infliguntur delatoribus, si delictum non probent. L. 3. C. ad legem Iuliam maiestatis. quia nulla est culpa in discrimine vitæ se non ponere.

21 Quod idem † dicendum est de officiali, qui sine indicijs ponit aliquem ad torturam, & inde ex confessione sua illum suspendit, quia homicida, & irregularis est. Syluest. in versicu. restitutio. 3. quæstione 2. versic. 7.

22 Sed an peccet officialis, seu † Princeps ille exercendo vindictam, quando multitudo est in scelere? ? respondit Turrecrem. in capitu. infidelis. §. 1. 23. quæstione 4. iuxt. D. Thom. 2. 2. quæstione 108. articu. 1. ad quin-

quintum, sub certis conclusionibus. & prima, quando multitudo peccat, & sine scandalo puniri potest, punienda est, nam aliàs peccata remanerent impunita contra omnem iustitiam. Est autem in tali punitione talis ordo seruandus, quia si tota multitudo peccat, de ea vindicta sumenda est, quo ad totam multitudinem, sicut Aegyptij submersi sunt in mari rubro persequentes filios Israel. vt habetur Exod. 14. & sicut sodomitæ vniuersaliter perierunt. Si vero speratur multorum correctio, tunc debet se veritas vindictæ exerceri in aliquos paucos principales, quibus punitis cæteri terreantur, sicut Dominus num. 25. mãdauit suspendi Principes populi pro peccato multitudinis, si autem non tota multitudo peccauit, sed pro parte, tunc si possunt mali discerni à bonis, debet in eos vindicta exerceri. alias non. D. Tho. 2. 2. q. 64. artic. 2. ad 1.

23 Sed an possit Princeps † facultatem facere suis ciuibus, vt omnes nocentes interficiantur? Dic, quòd non, quia contra naturæ ius est aduersus inauditam partem sententiam ferre: præterquam si nocentes sint publici, puta inuasores regis, aut Reipublicæ. Soto de iust. & iur. lib. 5. quæstione prima. artic. 2.

24 Sed vtrum Princeps † qui legem condidit, cuius auctoritate homines sunt traditi morti, sit irregularis? Dic, quòd nõ: cum per hoc in personam certam non animaduertat, nec in constitutionem quam homines incidere voluerit, cum eam promulgauerit, sed tantum propter bonum, & dicitur hoc fecerit, scilicet, vt homines à maleficijs deterreret. glos. penul. 23. quæstione vltima. cap. pessimam. pro hoc ead. can. & quæstio. de occidendis. vers. Absit. Archid. ead. causa. q. 5. cap. officia.

25 Sexta. Peccat † etiam mortaliter, & homicida est minister officialis occidens aliquem, quem scit à iudice debere occidi. capitu. cum minister. 23. quæstio. 5. Sed an peccet minister iustitiæ exequens iniustam sententiam? Respond. quòd si sententia continet intolerabilem errorem, aut manifestam iniustitiam, non tenetur obedire, aliter excusarentur carnifices martyrum occisores. Si verò non continet manifestam iniustitiam, non peccat, quia superioris sententiã discutere non debet, & nec ipse occidit, sed iudex. D. Thom. 2. 2. quæstio. 64. artic. 6. in fi. Syluest. in vers. iudex. 2. q. 6.

26 Septima. Mortaliter peccant † clerici in sacris, quantumcunque sint in dignitate Ecclesiastica constituti, & sunt irregulares, qui aliquem quantumuis criminosum morti addicunt, vel mutilant. glos. in capitu. aliquantos. distin. 51. capitu. sententiam. ne cler. vel mon. capitu. eminent. capitu. Episcopum. distinct. 45. Et hoc ob decentiam, & munditiam, quæ esse debet non solum in sacerdotibus, sed etiam in vasis sacris. Quapropter qui sacris initiantur, sicuti votum emittunt ne se semine polluant, ita lege prohibentur ne sanguine contaminentur. Si verò non essent in sacris, & iuste iudicii sanguinis exercerent occidendo, vel mutilando, irregularitatem tantum incurrerent absque peccato. clem. si furiosus. de homic. qui text. quo ad irregularitatem contrahendam requirit occisionem, aut mutilationem. non enim per solam sanguinis effusionem incurritur irregularitas. Abb. in cap. 1. qui cler. vel mon. per text. in d. cle. 1.

27 Quinimo irregulares † sunt etiam clerici, qui solum dictarent, aut scriberent sententiam sanguinis, quæ consistit in morte, vel mutilatione, vel qui darent consilium. dicto capitu. sententiam. Imò & omnes ministri iustitiæ, vt promotor fiscalis, iudex, notarius, item accusator, aut eius aduocatus, testes Ostendentes reum, vt caperetur, aut qui curiæ tradiderunt, sunt irregulares secuta morte, aut mulatione. Syluest. in verbo. homicidium. 3. quæstione 2. Naua. capitulo 27. numero 217. Rursum accelerantes mortem, verbi gratia, qui dicunt condemnato, vt collum extendat, aut manum ligno apponat, vel scalam ascendat, sunt irregulares: item acuentes ferrum. Syluest. qui supra. Sotus libr. 5. quæstione. prima. artic. 9.

28 Existentes † autem clerici præsentes sententiæ ex sola libidine non efficiuntur irregulares, sed peccant, nisi intersint auctoritatem præstando, & auxilium. vt legitur. & not. per Guliel. de Monte Lau. in clemen. ne in agro. §. porrò. super ver. interesse. de statu reg. At si præsentes existerẽt ad comitandũ morte plectendum, ne in desperationem veniant, benefacerent. Abb. in dicto ca. sententiam.

Octaua.

29 Octaua. † Et si non liceat clericis (vt supra diximus) iurisdictionem temporalem habentibus aliquem morti adiudicare, tamen prælatus, seu iudex ecclesiasticus habens iurisdictionem temporalem ad euitandum peccatum, & irregularitatem, debet constituere iudicem secularem, qui audiat causas sanguinis, & illi mandare, vt fiat iustitia etiam in speciali super aliquo maleficio, puta homicidio, & interrogatus quid agendum, respondere potest, vt consulantur periti.c.Episcopus.ne cle. vel vou.lib.6.

30 Sed quæritur, an possit † prælatus, vel clericus cognoscere de causis criminalibus ad puniendos laicos ex commissione Principis secularis. Et profecto tex.in cap.in Archiepiscopatu. de rapto. probat commissionem hanc validam esse, cum eius ratione possit delegatus sententiam ferre, modo à pœna sanguinis abstineat: quod quidem sane intelligitur, nempe validam esse delegationem, modo sit vnius causæ tantum, quamuis delegatus commissione vsus peccet grauissimè.ita Abb. in c.clericis.ne cler. vel monach.col.2.& in cap.decernimus. vbi etiam Dec.nu.7. de iudic.Couar.in d. cle.si furiosus.2.par.§.5. in fine.

31 [Hinc † infertur, quod prælatus non potest esse generalis officialis laici, & sic gerere vices regis, vel tenere locum principis secularis, vt not. Abb.in cap.sed nec procurationes.& cap.clerici.eod.titu. & hoc ideo, ne distrahatur à diuinis. Infertur secundo hoc non solum procedere in clericis secularibus, sed etiam in religiosis. ita Calder. consil.6.quamuis discrimen sit in duobus. & primò quòd in monachis requiritur licentia Abbatis. hinc de eius licentia monachus potest morari in seruitio alicuius principis. ita Abb. in capit.quanto. de offic. ordin.alias sine ea inhabilis est.text. in cap. monachi.16.quæst.7. facit text.in cap.si religiosus.de elect.lib.6.quod secus est in clericis. Secundò clerici, qui prohibentur delegationes laicorum suscipere, suscipiendo contra prohibitionem, actus non vitiatur. vt Abb. post Butr. in dict. cap. decernimus. quia ista prohibitio facta est non propter inhabilitatem personæ, sed propter honestatem, ne distrahatur à diuinis: vnde licet contra faciat, actus non redditur nullus. quod secus est in monachis, qui si absque cõsensu prælati hoc facerent, actus esset nullus; cum in talibus religiosis maior sit prohibitio. vt probatur in c.sed nec procurationes. in versic. districtius autem. ne cler. vel monach. quod secus est accedente consensu. vt latè per Dec. in cap.decernimus. nu.78. de iudic. qui sufficit quòd semel præstetur, facit text.in l.Titia. vsuras.de legat.2.Sed an possit prælatus secularis esse regius consiliarius. Abb. in d.cap.clerici. inquit quòd sic. idem affirmat Bald. in auth. habita. C. ne fil. pro patre. qui etiam expressè tenet quod clerici possunt dare consilium in legibus condendis, per quas pœna mortis imponatur: modo non immineat casus, propter quem efficitur lex, sed sit generaliter, licet post ea casus occurrat, vt quis interficiatur: quia tunc clericus consulens non animaduertit in certam personam, sed prouidet vt homines se abstineant à delicto. ita Ioan. Anania in cap. ad audientiam. in 3. colum. de homicid.]

32 Nona. Prælatus, † vel clericus deponens querelam malefactorib.coram iudice seculari, tunc tantum euitabit irregularitatem, quando duo concurrent. Et primum, quòd agat ad emendam, & sic ciuiliter de crimine, cum protestatione expressa, q ad pœnã sanguinis non intendit: nam tunc etiam si iudex iustitia exigente morté illis inferat, non erit irregularis, quod caute faciet, si de protestatione confici faciat publicam scripturam.tex.& glo.in c.2.de homic.lib.6.Secundum q prosequatur suam, vel suorum iniuriam, secundum commun.sententiam Doctorum in d.c.2.& ibi Couar.nu.11.

33 [Quo † casu non solum potest querelam deponere, sed etiam illam prosequi, præsentare testes, & omnia agere quæ pertinent ad victoriã super sua conquæstione, & petitione. secundum omnium mentẽ. At quando quis dicatur suã, vel suorum iniuriam prosequi. vide gl.in l. si fœmina. C. ad Turpil.c. postremo.de appel.vbi glo.in d.l.si fœmina. inquit quod suorum iniuriam prosequitur, qui iniuriam illorum, qui sunt vsque ad septimum gradum prosequitur, vt sobrinus, & ex eo nati, vt ff.de testi.l.3.§.l. Iulia.Glo. vero in c.studeat.dist.50. dicit quòd appellatione sui, venit filius, & vxor. Sed Bar.in l. cum quidam.§.quod dicitur.el primo.de acquir.hære.inquit quod appellatione consan

guineorum veniunt coniuncti ex parte patris de propria significatione, nisi secũdum communem vsum loquendi aliud appareat in loco. & idem tenet Innoc. quod nota pro statutis. vnde etiam dicebat notabiliter Io. Andr. in c. sciant. de elect. in 6. quod de propria significatione includuntur affines. Adde etiam tex. in §. sui. Instit. de hære. qual. & differ. vbi ait quod appellatione suorũ, veniunt qui sunt in potestate morientis.]

Si vero clericus ageret criminaliter expressè, & ad pœnam sanguinis, tunc non iuuaret protestatio ad euitandam irregularitatem, quia esset cõtraria facto. ita Franc. in d. c. 2. num. 2.

34 Posset † tamen clericus protestatione facta absque metu irregularitatis delictum aliquod præcogitatum, & denique tractatũ in graue Reipublicæ dispendium, vel proximi damnum cautè deferre, ac denunciare in medelam potius, quàm ad punitionẽ, idest cum protestatione, vt impediatur ne fiat, & non vt aliqua pęna saltẽ deformante reus puniatur: etenim ẽt si ex huius criminis inquisitione mors sequatur, iure & iustitia illata, non erit delator irregularis: modo aliter quàm per denunciationẽ huic malo obuiare nequiuerit. Nam si probabiliter crederet delator profuturam correctionem fraternam, tunc illam deberet pręmittere in specie aduocauit Caiet. 2. 2. q. 33. a Nauar. cap. 18. nu. 54. vsque 60. & cap. 24. nu. 1. & cap. 25. num. 33. Requiritur præterea, vt id extra cõfessionem sciat. Nauar. num. 213. Insuper, q̃ si delictum sit perniciosum soli auctori, possit illud probare saltem per vnũ testem, quia in hoc iudicio sufficit vnà cum dicto denunciantis. Nã si probare non posset, non tenetur. Nauar. qui supra. c. 18. arg. eorum quæ dicuntur per Sylu. in ver. restitutio. 3. q. 2. vers. 3.

35 Vbi inquit non † solum peccare mortaliter, sed etiam posse puniri eum, qui non reuelat crimen cõmittendum contra humanam maiestatem; modo illud probare possit; nam quod dicitur ex sola scientia quẽ puniri posse, si non reuelauerit, intelligitur de scientia probabili. per tex. in l. qui accusare. C. de edend. quod Nauar. extendit hoc dictum ad omnes illos, qui non solum tenẽtur lege charitatis, sed etiam iustitiæ; quẽadmodum sunt filij, serui, & subditi scientes patrari crimẽ in patrem, dominum, aut aliũ superiorem supremum. Imo etiã incurrunt censuras, & irregularitatẽ; atq; tenentur ad damni restitutionẽ de secuto delicto. vt inquit Nauar. c. 24. nu. 20. ibi in num. 22. & 26.

36 Quod † secus esset, si scientes tenerentur tantum lege charitatis, quia tunc non monentes saltem occidendum, peccant tantum mortaliter: quod intelligitur, quoties dicta reuelatio posset fieri absque periculo vitæ suæ, & suorum: nam tunc si obuiare potest, & non obuiat, agit contra dilectionem proximi, & peccat mortaliter. Syluest. in ver. homicidium. 1. q. 10. versi. 2.

37 Verùm, quod † diximus peccare mortaliter eum, qui potest obuiare, & nõ obuiat, non ita intelligendum est simpliciter, sed quando non monet illum, contra quem delictum esset patrandũ: sed an teneatur impedire delictum, monendo delinquentem, hac conclusione manifestabitur.

38 Non impediens † peccatum mortale proximi, verbi gratia, homicidium committendum, vel adulterium, aut aliud, etiam cum maximo damno suo pecuniario, honorario, idest laudis, honoris, famæ, gloriæ, reuerentiæ, siue corporali, etiam ipsius vitæ, mortaliter peccat. arg. tex. in c. non in inferẽda. 23. q. 3. & si ob id oporteat eum non vti suo iure spirituali, siue temporali, quo sine peccato potest non vti. arg. tex. in cap. 2. de noui oper. nunc. si tamen ille sit in extrema eius auxilij necessitate, aut etiam extra illam, si ob ignorantiam crassam, seu fragilitatem sit peccaturus, nisi opem ferat. quę conclusio locum habet, quando tria concurrunt, scilicet certitudo, quòd peccatum mortale est, spes effectus impeditionis, & opportunitas tam temporis, quàm personę, videlicet q̃ sit quæ magis ad id teneatur, saltem ob negligentiam magis obligatorum.

39 Fallit, † quando proximus non ex ignorantia, vel fragilitate est peccaturus, sed ex malitia, si cum ea concurrat nostrum incõmodũ spirituale, vel tẽporale: quia si desit aliquid ex tribus supradictis, aut si hæc duo postrema interueniant, nõ tenentur sub peccato mortali eius peccatum impedire. Nauar. c. 24. nu. 23. ex deductis à nu. 12.

40 Igitur † vt ad materiam protestationis reuertamur, ad finem euitandi irregularitatem, requiritur quod protestatio fiat ad

resar-

resarciendum damnum; præterea vt suam prosequatur, vel suorum iniuriam, id est, qđ accusatio proponatur pro iniuria sibi accusanti illata, aut saltem suis, & propinquis, secundum communem, vt sensit Fely. in c. postulasti. de homic. Couar. in clem. si furiosus. in secunda part. §. 3. nu. 11. & tunc protestatio fieri debet, vel quādo exponitur querela, vel debet præcedere, non autem debet fieri post propositam querelam ex interuallo, nam tunc dicta protestatio non valet. gl. not. in l. in concubinatu. ff. de concu. Doct. in c. cum M. Ferrariensis. de constit. & ibi Dec. nu. 63. Hinc sequitur, ꝙ si quis cum protestatione accusaret reū pro furto extraneo, irregularis efficeretur, cum nō militet text. in c. 2. de homi. lib. 6.

41 Rursum † hæc protestatio ab irregularitate reddit accusatorem immunem, etiam si accusator habeat animum protestationi contrarium. ita Felyn. in c. postulasti. de homic. Couar. qui supra. versi. 6. Quod quidem dictum verum asseueramus in foro fori, secus autem in iudicio animæ, nam tunc erit irregularis, sed tamen occultus. ita Io. And. & Francus in d. cap. 2. num. 2. in fin. sequitur Nauar. in c. 27. nu. 226.

42 Si autem † absq; protestatione aliquem accusaret, non habens intentionem, vt reus occidatur, vel mutiletur, tunc secuta morte, vel mutilatione, irregularis erit. glo. communiter recepta. in d. c. 2. & ibi Frācus, quod intellige quando iuste à iudice pęna mortis propter illam accusationem inferatur, secus autem si clericus proponeret tale quid, ex quo non veniebat imponenda pœna mortis, vel mutilationis membri: nam tunc si iudex contra iustitiam imponeret talem pęnam, non esset clericus irregularis. arg. tex. in l. si per imprudentiam. ff. de euict. ita est de mente glo. in c. postulasti. de homic. quāuis gloss. in d. c. 2. de homic. lib. 6. sentiat hoc esse verum protestatione præmissa. & cum illa transit Francus & Couar. & est cōmunis.

43 Et † idem est, si casualiter sequatur homicidium, verbi gratia, si clericus pro executione sententię latæ in causa ciuili faciat capere clericum, qui resistens familiæ ab illa occidatur, vel si videns furem cum rebus sibi furto ablatis clamauerit, & vicini accesserint, ac furem occiderint contra clamantis protestationem, quia tunc in ijs casibus clericus non efficitur irregularis, secundum Pet. de Anchar. in d. c. postulasti. Et non obstat, quòd ex qualibet culpa etiam leui efficitur quis irregularis, secundum glo. notab. in c. significasti. el primo. de homi. & c. hi qui arborem. dist. 50. quia responderi potest, ꝙ ista culpa non est ordinata ad culpam. Frāc. in d. c. 2. de homic. libr. 6. in fin. Communis tamen opinio in hoc homicidio casuali est in contrarium, vt communiter Doct. in cap. significasti. de homic. dicunt. Couar. qui supra. nu. 3. versi. 8.

44 Sed † quid, si clericus pro certo sciat se non posse consequi debitum suum sine pœna sanguinis, an tunc iuuet protestatio, & possit salua conscientia implorare officium iudicis. Ioan. And. in d. c. postulasti. sensit ꝙ sic per rationem tex. in d. c. 2. de homi. lib. 6. & facit ratio tex. in l. illud. ff. de petit. hæred. quia non debet quis propter metum periculi suum indiscussum relinquere. Sed an prosit protestatio, quando clericus, qui reū accusat cū dicta protestatione ipsum capit, detinet, & iudici tradit ad puniendū? Resp. quod illa prodest quoad irregularitatē euitandam. ita Franc. in d. cap. secundo. Couar. ibi. num. 10.

45 Sed an † prosit talis protestatio ad irregularitatem euitandam aduocato, qui aduersus reum in causa criminali agit, vel testibus in causa criminali? dic quod non. Abb. in c. de cætero. de testib. Imola in cap. 1. de postul. Rursum, an irregularitatem contrahant Inquisitores hæreticæ prauitatis, cum post condemnationē hæreticorum eos tradunt iudici seculari eu rogantes ne morti, aut membri mutilatione eos afficiant? Respon. quod non, vt patet in c. nouimus. de verborum significat. Sed quid si certi sint Inquisitores iudicem ipsis hæreticis mortem illaturum? dic quod neque fiunt irregulares, si protestatio adest. Abb. in d. cap. postulasti. nume. 3. de homic. per text. in cap. secundo. de homicid. lib. 6. Sed reuertendo modo vnde paulisper digressi sumus, sciendum est, & sit

46 Decima conclusio. Homicida † apud Deū habetur non solum qui manu hominem interficit, sed etiam qui incitat aliquem ad certum homicidium. cap sicut. §. qui vero. & ibi Abb. nume. 5. de homic. Sed & comitans homicidam cum animo occidēdi, licet ma-

nũm non apponat, si mors est secuta, peccat mortaliter, & est homicida, atque irregularis, & nec in hoc distinguitur, an alias esset facturus, nec ne, quo ad irregularitatem, sed solum quo ad restitutionem: nam si alias esset facturus homicida, esset liber illum comitans à nexu restituendi: si vero mors non fuerit secuta, mortaliter tantum peccaret. Abb. in c. sicut dignũ. nu. 1. & in §. 1. de homi.

47 Vndecima. Sunt † etiam homicidæ, & irregulares plures, qui consulto aliquem aggrediuntur, etiã si is ex vnico tantum vulnere moriatur. Bar. in l. si in rixa. col. 1. ff. de sicar. & est communis, vt refert Couar. in c. vnico. 1. par. §. 2. nu. 1. in clem. de homic. Sed quando in rixa quidam subito, & nullo consilio præmissio inter plures exorta pluribus vulneribus afficitur, quorum tamen vnum solum est lethale, si constaret, quis fuerit lethalis illius vulneris illator, ille vnus tenetur de homicidio, cæteri vero de percussione. tex. celebr. in l. item Mela. §. sed si plures seruum. ff. ad l. Aquil. Docto. in c. significasti. de homic. & est communis, vnde vnus erit irregularis, cæteri immunes. At quando nescitur cuius ictu ille mortuus fuerit, nec qs illud lethale intulerit, omnes erunt homicidæ. §. sed si plures. c. fin. 23. q. vltim. & erunt irregulares. c. significasti. de homic. secundo. versi. quod si discerni. de homic. voluntario. Couar. in d. §. 2. nu. 4.

48 Sed † quid dicendum de eo, qui fuit ab vno affectus vulnere lethali, & demum ab alio examinatus, quis eorum teneatur de occisione? Respon. q̀ tenetur primus, si certum est primum vulnus fuisse lethale, & ex eo percussum moriturum, etiam si ab alio postea fuisset extinctus. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Si tamen dubium est primũ vulnus fuisse lethale, ita q̀ non sit certum, si de eo primo vulnere fuisset moriturus, & si apparet mortiferum, tunc primus tenetur de vulnerato, secundus de occiso. tex. in d. l. itẽ Mela. §. Celsus. gloss. in d. l. ita vulneratus. Non tamen ita iudicandum est de irregularitate, nam in isto secundo casu etiam primus erit irregularis. glo. in cap. significasti. versi. quid si discerni. & ibi Abb. nu. 8. si vero constat pro certo primum vulnus non fuisse lethale, secus esset. Est enim homicida is, qui non percussit lethaliter, sed habuit animum occidendi, & ab alijs occisus est. gloss. in d. cap. significasti. Syluest. in versi. homicidium. 1. num. 3.

49 Duodecima. Tenetur † etiam de homicidio clericus ille, qui asportantem res ecclesiæ percusserit non lethaliter, tamen ex percussione illa fur aufugere non potuit, quare occisus fuit à Parochianis. ita Docto. communiter transeunt in cap. significasti. de homic. quod verum est, si debuit præuidere quòd occideretur ab alijs, & non præuidet, vt quia illum à fuga impediuit, alias non. Ita Syluest. in versi. homicidium. tertia quæst. 7. versic. secundum. Et ratio est, quia dedit occasionem propinquam, & ordinatam ad illud homicidium. Hinc infertur irregularem esse illum, qui rixam incepit, & in ipsa percussit, aut vulnerauit aliquem, vel male tractauit, propter quod amici ipsius, vel consanguinei indignati vulnerantem occiderunt, quia culpa sua præcedit casum. vt patet in eo, quod legitur in cap. significasti. de homicidio, & capit. præsbyterum. Ad idem. ff. si quadr. paup. fecis. dica. l. prima. §. cum arietes. C. de adulter. l. quoniam. notat Hostiens. in capit. Petrus, de homicid.

50 Infertur etiam, irregularem † esse, qui clamat, Latrones, latrones, seu aliquid agit, ob quod potuit intelligere quod inde sequi poterat homicidium, si sequatur effectus, nisi faceret propter periculum propriæ personæ. Syluest. qui supra versi. 4.

51 Infertur etiam, quod est † irregularis ille, qui aliquẽ percussit vulnere non lethali, ex quo postea moritur, vel ex imperitia medici, vel ex malo corporis regimine; cuius ratio est, quia si non illatum fuisset vulnus, non fuisset mortuus. text. in specie singularis in c. tua nos. de homicid. Couar. qui supra. vers. 10. Attamen, qui ita leuiter vulnerauit, vt nullo, aut modico moderamine posset sanus euadere, & tamen in vulnere apposito veneno fuerit mortuus, non esset irregularis, quia non ex vulnere, sed ex veneno mortuus est. ibi Couar. Infertur etiã homicidam esse, atque irregularem absque spe dispensationis illum, qui propriè non occidit, sed venenum, quod scit esse mortiferum propinat, vnde mors secuta fuerit. ita habetur in Concil. Triden. sess. 14. c. 7. de reform. Nauar. c. 27. nu. 240.

52 Decimatertia. Vir †, q auctoritate propria

pria vxorem quantumuis in flagranti adulterio deprehensam enecaret, homicida est. c.interfectores. c.quicunque propriam.c.admonere.33.q.2. quia nemo antequam iudicetur adiudicandus est morti, licet lege nõ puniat ob doloris grauitatem. l. Gracchus. C.ad l.Iul.de adult.l.marito.ff.eo.tit.

53 Quod secus † tamen est in eo, qui occiderit diffidatum per sententiam iudicis, quia iste talis impunè absque peccato occidi potest: quia hoc est diffidare, scilicet statuere, & præcipere, quòd impunè possit occidi.no. in l.reos. C.de accusat. quòd imò occidenti talem bannitum etiam præmium constitui potest.secundum commun. vt Alex. concludit post alios, quos refert in l.si plagij.in prĩcipio.ff.de verb.obligat.& ibi in princ.dicit hoc etiam procedere in foro conscientiæ, quando hoc facit zelo iustitiæ ad bonum cõmune, secus si mala intentione ad vindictã; quia tunc esset peccatum mortale.Decius in c.dilecti.num.38. de except. & ita intelligitur gl.in cap.inter hæc. 34. q.2. dum scribit occidentem bannitum ex statuti dispositione, mortali peccato ligari, quam glossam simpliciter secutus est Ripa in l.si ex plagij.nu.7.de verb.oblig. quoniam glossa illa intelligitur quando is occidisset non bono zelo, sed vindictæ causa.vt declarauit glossam illam Alex.in d.l.si ex plagij. Quinimo nec peccat, qui occidit eum, qui iniustè, & iniq; bannitus esset.ita Bal.in l.1.C.de pęn. cuius ratio est, quia sñia banni constituit occidẽtẽ in iusto errore. l.penul.ff.de adulter. pro sñia enim præsumitur. l. Herennius.§. Caia.ff.de euict.l.2. C.de offic.ciuil.iudic.

54 Peccaret † tamen mortaliter, & puniri posset filius occidens proprium patrem bannitum.argum.tex. de patrono ad patrem. in l.si adulterium cum incestu. §. liberto. ff.de adulter. probat etiam text. in §. 1. in fin. in Auth.de incest.nupt. Dec.in c. quæ in ecclesiarum.num.14.de constitu. Peccaret etiam mortaliter is, qui non ob publicam vtilitatem, sed propriam, priuatamque bannitum interficeret, vt quia odio eum persequebatur, & posset iudex pęnam arbitrari, & indicere. Bar.in l.nulla.C.de delat.lib.10.Fel in d.c.quæ in ecclesiarum. nu.12.Mars.consi.9. nu.28.& ratio est, quia hic homicida non eũ interficit cõtemplatione Reipublicæ, ac ad illius cõmodum, sed propria cã, & beneficio. Et in dubio pręsumitur occidisse ob liuorẽ, & inimicitiam. non ad Reipubl.vtilitatem. vt probat tex.in c.oẽs.6.q.1. text. in l.fi.in fi. ibi, aut propriũ fortasse inimicũ sub hmõdi vindictæ nomine. C. de malefic.& mathem.

55 Peccaret pariter, † qui bannitum iam captũ, vel sub protectione curiæ interficeret, q̃a posset puniri.ita Bart.in l. in laqueum.ff. de acq.rer.dom.Bal.in l. libertas. ff. de statu homi.Fel.in c.cum iuro.de hom.probat tex. in l.1.§.vlt.C.de custo.reo.in l.carceri.ff.eo. tex.sing.in l.fi.c.de malefi.& mathem.Peccaret ẽt mortaliter, & dignus pęna, qui mulierem prægnantẽ bannitã interficeret. ita Io. de Anan.in c.intelleximus.nu.6.de ijs, qui filios occid.& hoc ideo ne fętus innocens pereat.l.Imperator.ff.de statu homi.l. prægnãtis.ff.de qu. Quod procedit ẽt si fętus esset inanimatus.Alex. ad Bar. in d.l.prægnantis. Vltimò pęna dignus esset, q̃ bannitũ habentẽ saluũ cõductũ interficeret, q̃ non solũ puniẽ, vt homicida. sed vt securitatis violator. Dec.cõs.327.nu.4.Soc.iun.cõs.58.nu.12.li.1.

56 [Sic puniendus † esset.qui bannitũ occideret. qui tolerat̃ in ciuitate: q̃a talis tolerãtia pręstat in securitatẽ.Bal.& Sali.in l.nullus.C.de iud.Io.de Anan.in c. sicut. col.5.de iudæ. Subdens se vidisse Bononię obseruatum, & est sing.scd̃m eum, de quo per Ange. in l.si duo. ff.de acquir. here.& per Anto.de Butr.in c.quo circa, de consang.& affinitat.

57 Sed an † statutum, q̃ banniti.seu foriudicati occidant̃ impunè, & occisores præmiũ consequantur, habeat locum in occidente ext.territoriũ? Dic q̃ sic.casus est in l.3.§.fi. ff.de sicar.vbi transfugas vbicunq; inueniantur interficere licet.Põt.n.constitutio ligare p̃sonas ẽt ext.territoriũ existentes, vt in l. magis puto.§.illud.ff.de reb. eorũ.per l.si fideicõmis.§.tractatũ. ff.de iudi.Soc. cons.74. nu.17.vbi ptãs statuẽdi in subditos nõ arctatur territorio, & iõ vbicunq; reperiunt̃, sunt ligati, & illos occidentes gaudẽt bñficio.ita Bal.in l.cũctos populos.nu.9. C.de sum.Trinit.& fide cath.Hippol. sing.124.sequitur ẽt opinionem Baldi Pisanellus ad cõstit.Regni Neapo.quæ incipit.Pęnam eorum. Quod vr̃ satis rationabile, tum quia taliter occidentes gerunt actum permissum, & in factis priuatorum non attenditur territorium, sed an faciant actum permissum, vel prohibitum, tex.in l.non solum.§.ei qui in testamento.&

ibi glo.in prin.ff.de excus.tut. Tum,quia publicè interest tales vbicúque fuerint, perimi,ne reuertantur, & ne prouincias cladibus,furtis,ac violentijs molestent.]

58 Præter tamen hos casus † non peccat is, qui bannitum interficit, quod secus tamen dicimus de viro interficiente vxorẽ in adulterio deprehensam: & ratio differentiæ inter adulterum,& bannitum hæc est, quia in adultero lex permittit homicidium, ideo peccat, & irregularis est: In diffidato autẽ lex concedit. Ideo solum irregularis efficitur. ita Syluest. in versi.homicidium.1.nu.6. Et in versi.Assassinus.q.3. Nauar.ext. de homicid.lib.5.consi.18.

59 Et nota, † q̃ statutum cõcedens bãnitum posse occidi,extenditur etiam, vt possit impunè bonis spoliari: nam qui habet potestatem vitæ, vtique etiam videtur habere in bonis ipsius. ita glo. arguit in c.in literis. in verbo prædo.in fin.de restit. spoliat. facit tex.in c.ex parte.el 3.de decim.& sic in materia odiosa procedit argum. de maiori ad minus. Dec.in c.quia in tantum.num.17.de præb. Franc.in c.1.de homic.lib.6. num.5.in fin. addens insuper non posse vxorem talis banniti adulterari.

60 [Sed † quid dicendum de muliere bannita,quæ ex forma statuti potest occidi, num impunè possit adulterari? Moderni simpliciter asserunt, q̃ non. & si Nellus in tracta. banni.in 2.par. secundi temporis.q.46. contrarium affirmet, quia secundum eum,si potest occidi bannita, ergo videtur q̃ per vim possit adulterari: cum maius sit delictum homicidium,quàm adulterium.facit tex.in l.nec in ea.& ibi Bart.ff.de adopt. Sed tamẽ dictum Baldi, quia communiter approbatur, verius videtur: tum, quia adulterium est de se malum,& in eo non habet Papa ius dispensandi.vt not.per glo.in c.literas.vers. Non potest.de restitu.spoliat. Et ideo licet Rex haberet vxorem sterilem,nõ potest Papa dispensare,vt habeat concubinam.vt no. Bald.dixit in c.lator. vers. Sed quid si Reginald.de re iudic. Tum etiam,quia occidendo bannitum,vertitur fauor publicus,occidendo hostem Reipublicæ, qui fauor cessat in adulterio bãnitæ. Tum etiam, quia quod permittitur homicidium, hoc fit tamquàm pœna publicè indicta, sed adulterium non est huiusmodi, sed nouum crimen. Et nec obstat, quod homicidium sit maius crimen, quàm adulterium; quia est diuersæ speciei, quo casu sub eo,quod est plus,non continetur minus. vt per Dynum in reg.cui licet.de reg.iur.lib.6. & q̃a in adulterio non est satisfactum mẽti statuti,sicut est in homicidio.]

61 Quarta decima. peccat † mortaliter, & homicida est, qui seipsum interficit desiderio melioris vitæ, seu fœlicitatis consequendæ, sicut legitur philosophum quendam Thembrotum lecto Platonis libro de immortalitate animæ,fecisse. Sic etiam, qui hoc faceret ad euitãdas vitæ præsentis miserias, vel propter peccatum mortale commissum, sicut fecit Iudas; vel ad euadendum alterius peccatum, sicut quædam nupta impetita à Diocletiano, vel ad euitandum peccatum proprium, quod inde timetur, verbi gratia, consensum in delectationem veneream. Syluest.in ver.homicidium. 1.quæst.1.versi. secundum,tertium,& quartum, & quintum.

62 [Vel † ad conseruandam vitam spiritualem proximi. Hinc non tenetur prægnans instante periculo mortis consentire se occidi,vt baptizaretur infans,ne spiritualiter moreretur: quia sicut nemo potest innocentem interficere absq; peccato mortali.c.non licet.23.quæst.5. ita nemo potest consentire absque simili peccato,vt alius occidat eum. argu. cap.contingit.de iure patr.l.liber homo. ff.ad leg.Aquil.]

63 Quintadecima. Peccatum † esset mortale alicui vitam abbreuiare per abstinentias,quas scit esse indiscretas,etiam si absq; intentione abbreuiandi id faciat, si aduertit,quòd eam abbreuiat.cap.non mediocriter.de consecratio. distinct.5. si tamen existimaret se per abstinentiam bonum opus facere,vel probabiliter illam non esse indiscretam,neque venialiter peccat. D.Thom. quodlib.5.versi. 18.

64 Sextadecima. † Mortaliter peccat, q̃ deliberatè pro quouis infortunio sibi mortẽ exoptat. Sic qui virilia sibi abscindit,homicida est.c.si quis absciderit.dist.55. & est irregularis; etiam si sancta intentione faceret. Vt qui se castrat, vt melius castitatem seruare possit,sicut de Origene tradit ecclesiastica Historia.Sylest.in ver.homicidium. 1.q.1.si vero quis se, vel aliũ mutilet, quia est membrum corporis corruptiuum, non

peccat,

peccat, neque est irregularis, nisi ex mutilatione sequeretur deformitas, vel impotentia ad ordinis executionem. Syluest. in ver. homicidium. 3. q. 3. versi. 1.

65 Facit † etiam contra hoc præceptum, & per consequens mortaliter peccat medicus imperitus, qui ex notabili ignorantia nocet infirmo, etiam si sanitas sequatur: quia exposuit se periculo mortalis peccati, idest operi, ex quo sequi poterat notabile damnũ proximo. Syluest. in versi. Medicus. q. 1. Imò in ver. homicidium. 1. num. 5. versic. 2. inquit ꝙ exercendo medicus medicinã periculosas in religiosis, & sanctis, grauius peccat, quàm si experiretur in cæteris personis.

SVMMARIVM.

1 *Synodus V. Constantinopolitana abortiones procurantes quibus pœnis subiiciat, & quibus Concilium Hylerdense.*

2 *Procurantes abortiones, quoquomodo vel per se, vel per alios, ex cõstitutione Sixti V. quibus pœnis addicantur. & nu. 6.*

3 *Clericis criminis abortionis reis quæ pœnæ eadem constitutione sint indictæ.*

4 *Steriles, ut ad concipiendum mulieres efficiantur, operam dans pœnis, quibus abortũ procurantes, afficiendus.*

5 *Iudices in crimine abortionis possunt procedere etiam per simplicem denuntiationem, & admittere testes alias de iure inhabiles.*

7 *Rei huius criminis nullis nec indulgentiis, nec iubilæis, vel concessis, vel concedendis absolui possunt, nisi in articulo mortis. & num. 35.*

8 *Clerici huiusmodi delictis coninquinati a solo Papa super irregularitate dispensationem accipere possunt.*

9 *Mulieres suas ancillas prægnantes percussionibus, oneribusque onerantes, ut partus eiiciant, sunt eo secuto excommunicatæ.*

10 *Prægnantes ventrem percutientes, vel grauissima onera suscipientes ad eiiciendum partum, in excommunicationem incidunt.*

11 *Mulier, ut liberius libidini inseruiat, vel aliis de causis fœtum necãs, vel conceptionem impediens, homicida est.*

12 *Potiones prægnanti porrigens, ut abortiatur, an dicatur verè homicida. nu. seq.*

14 *Mulieri, quæ sibi vim intulit ad eiiciendũ partum, quæ pœna olim, & quæ hodie debeatur.*

15 *Mittens aliquid ex consilio medici alicui mulieri per lenam ad abortiendum, omnes pœnam excommunicationis incurrunt.*

16 *Potiones qui dedit prægnãti, vel etiam vendiderit, quo partus eiiceretur, in dubio an res sit sortita effectum, an habendus sit is homicida. & nu. 20.*

17 *Homicida habendus etiam, qui amore impulsus, nec ut obesset, medicamenta dedit mulieri, quæ ob id obiit.*

18 *Venam sibi mulier in pede secans ex consilio medici, quo abortiatur, re secuta, & ipsa & consultor incidunt in excommunicationem, secus de emittentibus semen extra vas.*

19 *Mulier multis poculis sumptis ad abortum, si res exitu caruit, tantum peccauit mortaliter.*

21 *Mulier præbens viro suo potiones ad impediendam generationem, homicidij rea fit.*

22 *Medicus medicinas ægrotãti mulieri præbens ut abortiatur, ne mulier moriatur homicida est; & quid de fœtu nondum animato. nu. 24.*

23 *Filia suasionibus matris abortum faciens an incidat in supra dictam constitutionem.*

25 *Ludens cum prægnante, si ex eo abortus sequatur, an excommunicationem incurrat, distingue, ut hic.*

26 *Clericus, qui abortui operam dedit, re secuta, quando intelligatur priuari dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis, iuxta prędictam constitutionem, & adipiscendis.*

Clausula, ipso facto, quid operatur.

27 *Clericus primæ tonsuræ, reus huius criminis, nec ad minores promoueri, neque ullum beneficium etiam simplex potest habere.*

28 *Pœnas huius constitutionis, vel penitus, vel ex iusta causa ignorans licet constitutionẽ non ignoret, an incurrat in excommunicationem, & quid de eo, qui scit in confuso, & nu. 30. & 31.*

29 *Potionem, qui non ex contemptu, sed timore mortis porrigit mulieri ad abortiendum, an incurrat in excommunicationem.*

32 *Constitutio Papalis nondum ubi committitur peccatum, publicata, an obliget peccantem, cum sit publicata Romæ.*

Constitutionem Papalem non ligare, nisi post duos menses, quomodo id intelligendum.

33 *Potionem, qui dedit mulieri, quæ postea se non fuisse grauidam cognouit, an incidat in censuram.*

Constitutio pœnalis est extendenda ad euitãdum periculum animæ.

34 *Reum huius criminis, oportet summum Pontificem adire, vt absoluatur, excepto casu articuli mortis.*

36 *Episcopus non obstante prohibitione Pontificis, an possit monialẽ abortionis ream absoluere periculo famæ imminente.*

37 *Constitutiones casuum Papalium sufficit esse Romæ publicatas, obligant enim etsi receptæ non sunt à principibus.*

Contra procurantes abortum ex constitutione S. D. N. Sixti V. quæ incipit, Effrẹnatam perditissimorum hominum, anno 1588. Quarto Kal. Nouembr. Cap. LXIII.

POst prefationem, quare motus sit S. D. N. Sixtus V. ad promulgandum hanc constitutionem, sic inquit.

1 Vnde non † immerito 6. Synodo Constantinopolitana sancitum est, vt personæ, quæ dant abortionem, medicamenta, & quæ fœtus necantia venena accipiunt, homicidæ pœnæ subijciantur. Sed & veteri Concilio Hylerdensi cautum est, vt qui cõceptos ex adulterio fœtus necare studuerint, vel in ventribus matrum potionibus aliquibus colliserint, si postea pœnitentes ad ecclesiæ mansuetudinem recurrant, omni tempore vitæ suæ fletibus, & humilitati insistant. Si verò clerici fuerint, officiũ ministrandi eis recuperare non liceat; omnesque tam ecclesiasticæ, quàm profanæ leges grauibus pœnis afficiunt eos, qui in vtero matris puerperium interimi, aut ne mulieres concipiant, siue vt conceptos fœtus eijciant, nefariè machinantur. Nos igitur post repressam eorum temeritatem, qui matrimonij iura violare, & quantum in ipsis est, vinculum indissolubile dissoluere prẹsumunt, qui ve turpioribus quibusdam incestis se inquinare non erubescunt, hoc quoq; malum, quantum viribus nostris à Deo traditis cõtendere possumus, nostris potissimũ temporibus exterminare volentes.

2 Omnes quoscunque † tam viros, quam mulieres, cuiuscunque status, gradus, ordinis, ac cõditionis, etiam clericos seculares, vel cuiuscunque ordinis regulares, quauis dignitate, ac præeminẽtia ecclesiastica, vel mundana fulgẽtes, qui de cætero per se, aut interpositas personas, abortus, seu fẹtus immaturi, tam animati, quàm etiam inanimati, formati, vel informis eiectionem procucurauerint percussionibus, venenis, medicamentis, potionibus, oneribus, laboribusque mulieri prægnanti impositis, ac alijs etiam incognitis, vel maximè exquisitis rationibus, ita vt re ipsa abortus secutus fuerit: Ac etiam prægnantes ipsas mulieres, quæ scienter præmissa fecerint, pœnas tam diuino, quam humano iure, ac tam per canonicas sanctiones, & apostolicas constitutiones, quàm ciuilia iura aduersus veros homicidas, qui homicidium voluntarium actu, & reipsa patrauerint propositas, & inflictas, quorum omnium tenores his nostris literis pro expressis, & ad verbum insertis habemus, eo ipso incurrere hac nostra perpetua valitura constitutione statuimus, & ordinamus, ipsosque pœnas, leges, & constitutiones ad casus præfatos extendimus.

3 Eos † vero, qui clerici fuerint, omni priuilegio clericali, officijs, & dignitatibus, & beneficijs ecclesiasticis, quæ sic vacatura nostræ, & sedis Apostolicæ dispositioni perpetuò reseruamus, ipso facto priuamus, & in futurum inhabiles ad ea suscipienda decernimus: Adeò vt illi, qui hoc delictum commiserint, non secus, atque ij, qui sua voluntate homicidiũ perpetrauerint, iuxta Concil. Trid. decreta, etiam si crimen id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicatum, sed occultum fuerit, ad sacros ordines promoueri, aut in susceptis ordinibus ministrare, nullo modo possint.

Nec illis aliqua ecclesiastica beneficia, etiam si curam non habeant animarum, conferri liceat, sed non omni ordine, beneficio, ac officio perpetuo careant.

Nec

Nec non & illos, qui clerici non fuerint, & illa pe petrauerint, non solum pœnas incurrere supra narratas, sed etiam inhabiles ad ordines, & alia prædicta decernimus, & declaramus. Volentes quoque vt hi, qui foro ecclesiastico subiecti (vt præfertur) deliquisse comperti fuerint, per iudicem ecclesiasticum depositi, & degradati, curiæ, & potestati seculari tradantur, quæ de eis illud capiat supplicium, quod contra laicos verè homicidas, & per diuinas leges, ac ciuilia iura est dispositum.

4 Præterea † eisdem pœnis teneri omnino statuimus eos, qui sterilitatis potiones, ac venena mulieribus propinauerint, & quo minus fœtus concipient, impedimentũ præstiterint, ac ea facienda, & exequenda curauerint, siue quocunque modo in his consuluerint, ac mulieres ipsas, quæ eadem pocula spontè, ac scienter sumpserint.

5 Quo circa † mandamus vniuersis, & singulis iudicibus, ordinarijs, & delegatis, tam ecclesiasticis, quàm secularibus, quibus contra criminum reos, & quo ad causas huiusmodi de iure, vel ratione delicti, aut personarum legitimè competeret iurisdictio, ita tamen (vt inter eos præuentioni locus sit) vt in his delictis, quæ vt plurimum in occulto procurantur, contra quoscunque non solum per accusationem, & delationem, verũ etiam per inquisitionem, ac simplicem denunciationem procedant. Ac ad illa probanda testes alias de iure inhabiles, eorundem tamẽ iudicum arbitrio, habita ratione personarum, causarum, & qualitatum illarum ac circunstantiarum quarumcunque admittant, ac in eos, qui culpabiles fuerint, prout per nos sancitum est, demũ animaduertant.

6 Insuper, † vt immanissimi huius delicti grauitati non solum temporalibus, verum etiam spiritualibus pœnis prospiciamus, ac prouideamus, omnes, & singulos cuiuscunq; status, gradus, ordinis, vel conditionis existẽtes tam laicos, quàm clericos seculares, nec non mulieres seculares, vel quarumcunque ordinum professas, qui, vel quæ, vel vti principales, vel vt sociæ, consciæve ad tale facinus committendum opẽ, consilium, fauorem, potionem, vel alia cuiuscunque generis medicamẽta scienter dederint: ac etiam scribendo literas priuatas, vel apochas, vel alias verbis, aut signis iuuerint, aut consuluerint, vt supradictas pœnas ipso facto nunc prout ex tunc excommunicamus, ac pro excommunicatis declaramus.

7 Decernentes, † ac declarantes, quod per quæcunque iubilea, & indulgentias etiam Cruciatę sanctæ, Iubilei, aut quouis alio titulo concessas, & concedendas: ac etiam vigore priuilegiorum, mare magnũ, vel alias quomodolibet nuncupatorum, quibusuis congregationibus, regularium, aut episcopis vigore Conc. Triden. vel alias per nos, & prædecessores nostros quomodocunque concessorum, vel in futurum concedendorum. Nec personæ sic vt præfertur delinquentes, & excommunicatæ præterquam in mortis articulo absolui valeant.

8 Nec cum † ijs clericis, qui huiusmodi delicta perpetrauerint, & si eorum crimen occultum fuerit super irregularitate præmissorum occasione contracta, nec per locorum ordinarios, nec per alios quauis auctoritate fulgentes, quam per nos, & Romanos Pontifices nostros successores, & tunc non nisi vrgentissimis de causis dispensari possit: ac tam absoluendi, quàm dispensandi facultatem huiusmodi etiã quo ad forum cõscientiæ in casibus superius expressis nobis, & successoribus nostris reseruamus. statuentes sic in præmissis, & vniuersis, & singulis per quoscunque iudices ordinarios, & delegatos, & causarum palatij Apostolici auditores, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales sublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate in quauis causa, & instantia iudicari, & diffiniri debere.

Irritumque, & inane quicquid secus super his à quocunq; quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, aut alijs legibus aliter forsan circa præmissa disponentibus, aut in casibus præfatis distinguentibus, cæterisque contrarijs quibuscunque &c.

Volumus autem aut præsentium literarum exemplis, &c. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam, &c. Datum Romæ, anno 1588. Quarto Kal. Nouembris. Hæc sunt verba constitutionis. ex quibus plures deciduntur quæstiones, &

9 Prima. Dominæ † quæ animo irato suas

famulas

famulas prægnantes nimis percutiunt, vel earundem opera vtuntur in seruitijs domesticis, in lotione pannorum, & in afferendis lignis, & tandem data opera, & ex proposito illas affligũt nimijs laboribus, & oneribus, hac ex causa, vt sequatur abortus, sunt illo secuto excommunicatæ. Secus vero si non ex proposito, sed ex quadam imprudentia id fecerint. Ita colligitur ex prædicta constitutione. in ver. procurauerint, & oneribus.

10 Secunda. In eandem † excommunicationem incidunt mulieres grauidæ, quæ videntes se nimis à dominabus affligi, pugnis suum ventrem percusserint, vel se vltra modum onerauerunt animo faciendi abortum, præsertim si seruæ Christianæ fuerint, vt dominas suas fœtibus priuent. Ita colligitur in prædicta constitutione. in verbo, oneribus procurauerint.

11 Tertia. Mulier † meretrix, vel alia, quam non decebat habere filios, & vt libidini liberius vacaret, vel odij fomite nolebat filios habere, vt esset ingrata coniugi, vel vt illi succederet ab intestato, vel facilius ex testamento aliquid acciperet, fœtum necauit, vel conceptionem impediuit potando aliquid, homicida est. ita tex. in c. 5. de homic. & per consequens excommunicata, vt manifestè patet per dictam constitutionem.

12 Quod idem dicendum de eo † qui dedit potiones ad faciendum abortum, vel ideo, quia non decebat apparere prægnantẽ: erat enim nobilis, & propterea timebat mortẽ, vel infamiam: vel ideo dedit propter paupertatem, ad euitandam sobolem, licet matrimonium ad hoc sit institutum ad procreãdam prolem, & hoc intellige tam de fœtu animato, quàm inanimato, nam in primo casu verus reputatur homicida, & per consequens irregularis est. 2. q. 5. consuluisti. 32. q. 2. quod vero non formatum. à contrario, & cap. sequen. Moyses. vbi notatur de creatione animæ.

13 In secundo † casu scilicet, vbi non erat formatus, nec anima infusa in corpore. 56. distin. nasci. non est de iure irregularis, nec reputatur homicida verus, quantum ad irregularitatem. vt in d. c. quod vero. sed interpretamur, scilicet vt pro homicida habeatur quo ad pœnitentiam. 25. distin. c. vnum. §. criminis.

14 Hinc dicit lex quòd mulier, † quæ sibi vim intulit, vt abortiret, non afficitur vltimo supplicio, sed in exilium ponitur. ff. ad legem Corneliam de sicar. l. si mulier. si autem formatus erat fœtus, vltimo supplicio afficiebatur. ff. de pœn. l. si quis aliquid. §. si quid abortioni. Hodie vero irregularis est, & incidit in dictam constitutionem, per verba illa, fœtus inanimati.

15 Et idem de † eo, qui mittit per lenã quædam ad impediendam generationem, & hoc fecit consilio medici: quia omnes incurrunt, si ex proposito id faciunt. Ibi, præterea eisdem.

16 Sed quid si dubitatur, † an pocula effectum fecerint, nec ne, cum varijs de causis mulier soleat esse sterilis, & non facile grauida fieri. Vel fuit percussa mulier prægnans, & dubitatur, an ex illa percussione sit secutus abortus, vel an fœtus sit animatus, nec ne, vel dubitat aromatarius, qui confitetur se vendidisse tam viris, quàm mulieribus varias potiones noxias, ex quibus solet sequi abortus, & hoc animo dedit scienter petentibus: an ex illis potionibus secutus fuerit, & nullo modo potest à personis prædictis id intelligere. Dic quòd in omnibus his casibus debet se homicidam existimare, atque irregularem. ita per tex. in c. ad audientiam. c. significasti. de homi. volunt glo. sing. in c. vnico. de scrutinio in ordi. faci. Syl. in ver. abortus. in fin. & in ver. homicidium. 1. num. 2.

17 Rursum. Homicida † quoque est is, qui non ex odio, sed ex amore dedit mala medicamenta mulieri, non vt interficeret, & mortua est. ratio est, quia dedit operam rei illicitæ. tex. est in l. si quis aliquid. §. abortionis. ff. ad leg. Corneliam de sicar.

18 Illa etiam, quæ † sentiens se grauidam priusquam fœtus animaretur, fecit sibi secari venam in pede consilio cuiusdam medici, vel barbitonsoris, ad finem faciendi abortũ. Illo secuto incidit in hanc constitutionem vna cum consulentibus per verbum, procurauerint. Quod secus intelligerem de ea, quæ nihil sumpsit ad sterilitatem inducendam, sed maritus cum cõsensu vxoris semen extra vas disperdebat.

19 Sed quid si † multa pocula sumpserit sterilitatis, non tamen fuerit secutus effectus, dic quòd non incidit, vt clarè patet per dictam

ctam constitutionem, verùm mortaliter peccauit, & puniri debet in foro pœnitentiali, vt homicida: quia affectus animi punitur pro delicto consummato. vt no. in c. sicut dignum. ex ver. illi autem. de homi.

20 Sed quid † si mulier pocula sterilitatis accepit consilio cuiusdam iuuenis, qui tantum literas scripsit, vel misit medici apocham de modo procurandi abortum, an incurrat iuuenis secuto effectu? dic quod sic, vt patet in dicta constitutione.

21 Quid si ècontrario † mulier dederit potiones viro suo, ne possit generare? dic quod sic. tex. est in c. si aliquis. de homic. argu. eorum, quæ dicuntur per Caiet. 2. 2. quæst. 154. artic. 1.

[Et ratio est, quia & si pœnæ sint restringendæ, & per consequens non extendendæ in casu non expresso: tamen ex identitate rationis sunt ampliandæ, vbi agitur de periculo animæ. Abb. in c. ex tenore. qui filij sint legit. glo. in cap. 1. de scrut. in ord. faci. Abbas in cap. translato. de constitu. & in capit. 1. de pact. Barto. in Auth. sed cum testator. C. ad leg. Falcid. Sed modo est eadem ratio in muliere & viro, quia impeditur proles. ergo idem ius. Rursum, quando duo æquiparantur à iure antiquo, ius nouum etiam pœnale loquens de vno, extenditur ad aliud, maximè vbi est eadem ratio. glo. in clemen. 1. verbo eligat. de elect. Bald. & Alexan. in l. si quis id quod. ff. de iurisdictio. omn. iudi. sed hæc duo in c. si aliquis. de homi. sunt æquiparata. ergo.]

22 Homicida † etiam est, & in culpa medicus, qui potionibus, vel alio remedio abortioni fœtus animati causam dederit ad salutem ipsius prægnantis: erat enim mulier in articulo mortis, vel fortè probabiliter credebat illam morituram esse ob partus difficiles, quos habere solita fuit mulier, & ideo dedit: & ratio est, quia debuit in omnipotentis Dei voluntate relinquere, & non partũ interficere. & idem dic si potiones medicus dederit, vt peccatum lateat. ita Couar. in clem. si furiosus. secunda par. §. 3. nume. 1. Sylu. in ver. medicus. nu. 4. Nauar. c. 25. num. 62. nu. 4.

23 Sed quid † si filia minor prægnans suasionibus impiæ matris abortum fecit, vt suam turpitudinem occultaret, an comprehendatur? Dic quod non. Imo videtur etiam excusari in foro fori, cum matris iussus, ac mandatum, & ætas illi excusationem præbeat. vt inquit Decius consi. 535.

[Sed nota, quod & si videatur in foro fori excusari posse, tamen re melius ponderata crederem in foro poli incidisse: quia tria poterant hanc mulierem excusare: minor ætas. argum. tex. in cap. 1. & cap. quamuis. de sent. excommun. & cap. 1. de delict. puer. vbi de sent. excommun. cap. 1. habetur, quod absoluendus à Papa ratione minoris ætatis absolui potest ab episcopo. Itẽ iussus matris, & occultatio infamiæ, ob quam tegendam etiam confessio, quæ est de iure diuino, potest dimidiari. Medi. c. de confes. tract. 2. q. 10. tamen resp. quod & si impubertas excuset, vt in dictis iuribus, non tamen minor ætas: sed hæc cum sit grauida, vt præsupponitur, erat viripotens, ergo. Nec secundum debet excusare, cum non tenebatur obedire, sed potius subire mortem corporis, quã animæ, peccando. iuxta tex. in cap. sacris. de his, quæ vi. Nec tertium, quia si infamiæ timor excusaret, profectò frustratoria quasi esset lex, cum regulariter ad illam euitandam fiant abortus.]

24 Sed quæritur, † quid de medico, qui dat medicinam prægnanti, ad ipsius prægnantis salutẽ, vt abortiatur, fœtus tamen non erat adhuc animatus, an comprehendantur in dicta Bulla? Dic quod non, cũ nec peccet mortaliter. Imo tali casu debet dare medicinã: quia licet impediret animationem futuram fœtus, non tamen esset causa mortis alicuius hominis, & vnum hominem liberaret à morte. Ita Ioan. de Neapo. quodlib. 10. Syl. in ver. medicus. q. 4. Couar. in dicta clem. si furiosus. secunda par. §. 3. num. 1. Et nec obstat, quòd constitutio comprehendit etiam eos, qui abortioni fœtus nondum animati causam dederint, cum hi impropriè sint homicidæ: quia illud intelligitur, quando sunt causa, secus si sit ad liberandam mulierem à morte: sed si dubium sit, vtrum sit animatus, nec ne, videtur peccare mortaliter, & debet se reputare irregularẽm, dando medicinam: quia exponit se periculo peccati mortalis, id est, homicidij. facit gl. in d c. vnico. de scrut. in ordi. faci.

25 Item quæritur, † an abortio ex ludo contingens illi imputetur, qui cum prægnante ludit? dic quod non: modo ludus leuis sit, &

licitus

licitus ratione personæ, vt qa maritus erat, aut frater vel alia coniuncta persona. Secus verò si ludus non fuisset licitus, vt quia sacerdos parum honestè luderet cum muliere prægnante, quia si inde secutus est abortus, excommunicatus est, & irregularis. ita tex. & ibi Docto. in cap. sicut. lo secundo. de homic. Attamen si quis non sacerdos probabiliter ignoraret prægnantem esse, & propterea lusit cum illa, ex quo postea secutus fuit abortus, non esset irregularis. Couar. in clem. si furiosus. §. 4. nu. 10. versi. quinto.

26 Rursum, † cum in prædicta constitutione dicatur: Priuamus omni priuilegio clericali, dignitatibus, & beneficijs ecclesiasticis, & officijs, atque in futurum inhabiles ad ea suscipienda decreuimus. an intelligantur secuto abortu fœtus inanimati, crimine adhuc occulto, clerici priuati beneficijs, & teneantur renuntiare dignitatem, & religiosus deponere officium, cautè tamen & honestis excusationibus ad euitandam infamiã? Dic quod non; nisi post latam sententiam, vt diximus supra in primo præcep. Et si dicis quid operetur dicta clausula, ipso facto priuamus, vide ibi. vbi inter cæteros effectus non potest clericus tuta conscientia retinere fructus extantes à die commissi delicti. Poterit tamen secundum Inno. retinere vitæ necessaria strictè, de consilio confessoris, ita quod saltẽ ne egeat, & alios fructus restituere. facit quod dicit Sylu. in ver. beneficium. 3. q. 20.

[An vero absque peccato possint acceptare beneficia, & dignitates, cum per dictam constitutionem sint effecti inhabiles absq; rehabilitatione obtempta, quousque sequatur sententia declaratoria? Resp. quod non: nam cum per dictam clausulam, ipso iure, quis à die commissi criminis sit dominio priuatus. l. commisso. ff. de publi. & vecti. Ioan. And. in cap. cum secundum. de hæret. lib. 6. sequitur quod cum inueniantur inhabiles per legem, non possunt tuta conscientia aliã dignitatem accipere, si eis offerretur. exemplum de spurio filio sacerdotis, vt nos supra diximus. cap. 11. nu. 46. eo magis, quia se excusando non proderent seipsos, sicut esset, si beneficio renuntiarent, vel ob delictum cõmissum bona sua fisco offerrent.]

27 Sed quid † si esset clericus primæ tonsuræ tantum, an possit promoueri ad minores ordines, & ita diuinis inseruire? Dic quod nõ. Sed an possit habere beneficium tenue simplex? Dic quod non: quia comparatur homicidæ voluntario, qui ab omni beneficio exclusus est. vt per Conc. Triden. sess. 14. cap. 7. de reform.

28 Præterea quæritur, † quid si quis non tantum suspicatus fuit, sed etiam certo sciuit constitutionem editam à sum. Pontifice contra procurantes abortum, ignorauit tamen pœnas statutas contra contrauenientes, an incurrat? Resp. quod non: & ratio est, quia ad incurrendam excommunicationem semper oculus habendus est, si huiusmodi contrauenient possit dici inobediens: quia si inobediens dicitur, excommunicatus est: cum auctoritas excommunicandi non sit in ecclesia, nisi in illum, qui ei non obedit, vt patet in Euang. Math. 18. Qui ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. At qui probabiliter pœnas in constitutione summi Pontificis sub excommunicationis censura latas ignorat, excusatur ab illa censura: quia inobediens dici non potest. Sotus dist. 22. quæst. 1. arti. 2. versi. Quartus demũ casus. Et hæc est communis opinio, vt asserit Nauar. c. 27. nu. 271. versi. 13. contra Couar. in c. alma mater. §. 10. nume. 2. ver. hinc denique.

29 Item, an † inobediens dici possit, qui non ex contemptu, sed forte timore mortis, quæ forte incurrenda esset à muliere, dederit potionem illi. Dic quòd sic: quia in materia excommunicationis inobedientia non solũ incurritur ex contemptu, sed etiam si procederet alia ex causa. Hinc infert Couar. in d. cap. alma. §. 9. num. 3. ver. Est etiam adnotandum, quòd si fertur excommunicatio in non dimittentes concubinas, quòd si quis nõ ex contemptu, sed ex appetitu libidinis non vult dimittere, in excommunicationem incidit.

30 Sed quid si † sciuerit constitutionem Papalem, & pœnas in ea contentas, sed in confuso, verbi gratia, quòd sit addita excommunicatio, & sit casus Papæ reseruatus? Respõ. quòd contrauenien in illam incidit: & ratio est, quia tunc potest dici inobediens, ex quo scit non solum actum esse damnatum, & constitutionem editam, sed & pœnas ibi additas.

31 Sed an qui † dederit potionem mulieri

graujdæ,

grauidæ, intra cuius vterum nondum erat fœtus animatus (fœtus enim dicitur animatus, si masculus est, dierum quadraginta, & si fœmina, octoginta ab ipso conceptu. Docto. in cap. si aliquis de homic. probatur in capi. Moyses. 32. qu. 2.) motus ex consilio cuiusdam viri scientia, & conscientia præditi, dicentis non intelligi constitutionem Papalem de fœtu inanimato, sed tantum animato, incurrat in censuram? Dic quòd non: cuius ratio est, quia iste ignorat ignorantia iusta. Nauar. in Manu. c. 23. nu. 41. & seq. sicut etiam à simili inquit in c. 17. nu. 83.

32 Sed quid † si constitutio non erat ibi publicata, quando potionem dedit; quamuis Romæ publicata esset, & contraueniens sciuerit, an excusetur? dic quod non, secundum glo. in cap. 2. de rebus eccle. non alien. lib. 6. Syluest. in ver. lex. quæst. 6. vers. 3. in fi. Nam id, quod dicitur, constitutionem Papalem non ligare nisi post duos menses à die promulgationis, intelligitur quo ad validitatem actus, non autem quo ad pœnam, vt no. Dec. in cap. 2. de constitu. num. 37. Vnde qui antea resciuissent, continuo excusatione nudarentur. vt inquit Sotus, de iustitia, & iure, lib. 1. q. 1. art. 4.

33 Item quæritur, an † incidat in censuram is, qui potionem dedit ad faciendum abortum, si mulier fatetur se tantum suspectam fuisse esse prægnantem, quia sumpta potione post modicum tempus, quo illa suspicabatur se esse grauidam, fecit secundum consuetudinem aliarum mulierum, purgationem? Resp. tam hominem, quam fœminam incidisse: quia in dubio semper præsumitur in deteriorem partem, vbi vertitur periculum animæ. gl. singu. in cap. vnico. de scru. in ordi. faci. facit tex. in cap. iuuenis. de sponsal. Abb. in cap. ad audientiam. de homic. & in c. ex tenore. qui filij sint legit. vbi inquit ad euitandum periculum animarum constitutionem pœnalem esse extendendam.

34 Rursum, quid agendum † quando in constitutionem incidit? Respondeo quod debet adire summum Pontificem, vt absoluat eũ, nisi in articulo mortis, quo casu potest absolui à quocunque sacerdote, vt diximus in prima parte. c. 13. vbi etiam diximus, quid faciendum de eo, qui nõ est in articulo mortis, sed tñ adeò ĩpeditus est, vt Romã ire nequeat, an possit absolui à quocũq; sacerdo.

35 Item quid † si in Iubileis concederetur ampla facultas absoluendi à quibuscunque casibus in Bulla Cœnæ Domini contentis, an possint huius rei criminis absolui? Dic q. non, vt patet in dicta constitutione.

36 Rursum, an † episcopi in casibus occultissimis facultate Concilij Tridentini possint absoluere monialem sibi subditam talis criminis ream: cum non possit adire sedem Apostolicam, & esset periculum infamiæ, non suscipiendo Eucharistiam cum alijs? Dic quod sic. ita Nauar. ca. 27. in noua edit. num. 239. modo prudentissimis perstringatur moderaminibus. secundum Sotum in quarto senten. distinct. 18. quæst. 2. articu. 5. vers. hoc autem dubium: non obstante ratione allata per Couar. in cap. alma mater. §. 2. nu. 2. in fine, qui tenet, quòd non possit: & ratio est, quia lex de non infamando proximum est lex diuina, & naturalis: lex autem, quæ iubet sanctum, idest, communionem non debere dari canibus, idest, peccatoribus, est diuina, & positiua, & ideo debet cedere illi, scilicet, de non infamando proximum, ita à simili inquit Nauar. in Manua. capit. 7. num. 3. Quare crederem episcopum non obstante prohibitione facta à sum. Pontifice, si adesset probabile periculum famæ, posse illam absoluere; eo magis quia præsumitur noluisse quodammodo quispiam seipsum infamare, & per consequens absolutio contra talem reseruationem tenet, vt inquit Sylu. in ver. confessor. 3. 1. q. per totam.

[At re melius ponderata crederem posse præmissa debita contritione, & integra confessione apud sacerdotem Eucharistiam sumere absque absolutione. vt inquit Sotus distinct. 11. quæst. 1. articu. 4. penult. colum. & distinct. 18. quæst. 2. articu. 5. colum. 17. & interim potest res intimari in genere Romano Pontifici pro absolutione deleganda. argumen. tex. in cap. mulieres. de senten. excommun. sic etenim consulitur famæ mulieris, & euitatur absurdum, quod episcopus authoritate carens absoluat quã non potest.]

37 Sed an sine assensu Regio † in Regno Neapol. sit seruanda hæc constitutio in foro conscientiæ? Respon. quod sic: quia illud, quod dicitur, quod lex vt liget in foro conscientiæ, oportet vt sit publicata, & recepta, procedit in lege, quæ præcipit,

cipit, vel inhibet aliquid, quod non est lege diuina, vel naturali præceptum, vel inhibitum: Non autem in lege prohibente aliqd, quod est lege diuina, vel naturali inhibitũ, vt est in materia abortus. Hinc est, q cum omnes casus Papales sint huiusmodi, non oportet, vt recipiantur, sed sufficit, vt Romæ sint publicati: non enim est necesse, vt in omni loco publicentur, sed satis est, vt in Curia Romana: vt communiter tenent Doct. vt asserit Abbas in c. nouerit. de sent. excomm. Sylu. in ver. lex. q. 6. vers. 3. ad hoc vt contrauenientes obligentur in foro conscientiæ, ita non possint absolui, nisi à summo Pontifice, vel de eius mandato. Hodie vero constitutio hæc contra procurãtes abortum reuocata est per S. D. N. Gregor. XIIII. anno 1591. & redacta est ad regulas iuris.

SVMMARIVM.

1 *Consultor homicidij, furti, vel similium, & ad pœnam, & ad interesse tenetur, si modo delinquens crimen non erat commissurus.*

2 *Consultor, quando delinquens erat delictum perpetraturus, punitur mitiori pœna.*

3 *Consulens fit irregularis, etiam si non is, contra quem, sed is, cui consuluit, occiditur.*

4 *Consulens homicidium, credens tamen non admissum iri, & si post longum tempus admittatur, peccat mortaliter.*

5 *Consulentem delictum, quanam reuocatio excuset.*

6 *Loquens in genere de modis abortiendi coram multis, non fit irregularis, nec si clericus de pœna delicti interrogatus, respondeat, esse mortem.*

7 *Mandans homicidium, etiam si alioquin delinquens erat executurus, tenetur pœna homicidij.*

8 *Mandans aliquem vulnerari, si occidatur, fit irregularis, & quare. fallit, vt numero sequen.*

10 *Mandans expresse, vel tacitè reuocans mandatum ante executionem, non est homicida, secus in consulente, & quid de percussione clerici. nu. seq.*

11 *Principum, & magistratuum præceptum excusat à pœna ordinaria, non à peccato, nec à pœna spirituali. nu. seq.*

13 *Filio, vel famulo affectus iniuria ita locutus, ne domum redeas, nisi aliquid noui intelligam de te, irregularis efficitur.*

14 *Ratihabitione quo casu quis excommunicationem incurrat, & quo casu tantum mortaliter peccet.*

15 *Ratihabitione irregularitas non contrahitur.*

16 *Excommunicatur qui clericum non defendit, cum possit, & consensus quadruplex.*

17 *Rixæ causam præbens, si cum quo rixatur, eius causa ab amicis occidatur, etiam præter voluntatem, fit irregularis, & nume. sequen.*

Formula protestationis in hoc casu.

19 *Tractatui de occidendo qui præsens est, an incidat in irregularitatem tacendo.*

20 *Homicidæ opem præstans post delictum non fit irregularis, secus in ipso delicto, & an eadem pœna puniatur, qua homicida. num. sequen.*

22 *Auxilium delinquenti tribus temporibus præstatur: in primo eadem pœna cum delinquente tenetur.*

23 *Auxiliator in actu delicti tenetur eadem pœna, quando alioquin sine auxilio non erat futurum delictum.*

24 *Auxiliator post commissum an, & quando eadem pœna, qua principalis, teneatur, & quid de eo, qui armatus assistit delicto. & num. seq.*

Qualiter peccent contra hoc præceptum consulentes, mandantes, & consentientes. Cap. LXIIII.

1 Tenetur pœna homicidij, & irregularitatis is, qui consilium de homicidio dederit ei, qui alioquin non erat crimen illud commissurus. ca. si quis viduam, distinct. 50. Decius in l. consilij. num. 4. & ibi Cagno. num. 6. de regul. iur. idem Dec. in c. 1 num. 9. de offi. deleg. Quod quidem extenditur non modò quo ad pœnam, verùm etiam quo ad interesse partis læsæ. Nam si alicuius consilio homo occisus fuit, vel res furto subtracta, vel damnum datum, tenetur is consultor æquè, ac is, qui interfecit, vel subripuit, vel damnum dedit, ad restitutionem rei, vel ad refectionem damni, ita

ni, ita in specie Didacus par.2.§.13.nu.1.de reg.iur.lib.6.

2 Quod † secus dicendum, si crimen erat commissurus.tex.elegans in l. non solum.§. si mandato.vers.Attilicinus. ff.de iniur.glo. in c.sicut dignum.§.qui vero.de homic.& est communis omnium sententia in cap.ad audientiam.de homic.nam tunc non pœna ordinaria, sed mitiori arbitrio iudicis puniendus est.& tex.in d.§.qui vero. sic sane tex.in §.ope.Institut.de oblig.quæ ex deli.nasc.intelligitur, dum dixit, ex consilio non teneri quem furti.scilicet quod pœna ordinaria, quod etiam procedit in atrocioribus delictis. Fely.in c.1.nu.8.de offi.deleg. & in cap.sicut dignum.num.7.de homic. fallit tamen in mandante, vt infra.

3 Rursum, Irregularis † erit consulens, etiam si ex prauo consilio ad homicidium non fuerit occisus is, aduersus quem tractatus præcesserit, sed ipsemet, cui consilium datum est.Abb.in c.ad audientiam. num.6. de homic.Franc.in c.fi.de homic.lib.6. At si consilium fuisset licitum, vt quia consuluit iustam defensionem, tunc si is, qui cōsilium accepit, contra verisimilem opinionem occidatur, non peccat, nec est irregularis.Sylu. in ver.homicidium.1.q.10.vers.quartum.

4 Pariter peccat † mortaliter, & irregularis est consulens amico, vt occidat aliquem inimicum, quamuis ille incontinenti non fecerit, sed longo tempore interposito. Nec etiam cum excusat, quod deliberabat consilium reuocare vel etiam quod reuocauerit, quia non sufficit solum hoc, sed debebat contrarium efficaciter persuadere, vt consulens secuto delicto euaderet irregularitatem.ita Saly.in l.1.colu.6.vers.quæro quarto. C. de rapto virg. Et si putabat amicum suum non obtemperaturum, in reuocatione debebat hoc intimare illi, contra quem consuluit, vt sibi caueret.Innoc. in ca.ad audientiam.vbi Abb.num.7.de homic. Fely.in cap. sicut dignum.nu.14. de homic. Sylu.in ver. homicidium.1.q.8.vers.6.

5 Hinc † Nauar.c.27.num.233.respondit irregularem fuisse clericum illum, qui consuluit coniugi cuiusdam absentis, quæ facta fuerat ex adulterio prægnans, certum modum abortiendi, quamuis postea pœnitentia ductus reuocauerit, eo quod illa verita maritum regredientem, executa consilium, abortiuit. Verum si efficaciter consilium reuocasset, & illa cum effectu promisisset non exequi, & postea iterum executa fuisset, vtique non esset irregularis.

6 Nec etiam † ille, qui in genere respondisset coram multis, qualiter fœminæ abortiri possent, quia multa in genere licet, quæ in specie non licerent.no. de offi. ord.c.si sacerdos.& in l.si vnus.§. illud.ff. de pact.

Hinc infertur, quòd & si homicida, & irregularis sit clericus, qui interrogatus à iudice de pœna delicti, respondit, quod est mors: hoc tamen intelligitur, modo ex consilio, vel respōsione speciali secutum fuerit propinquum homicidium, secus verò si generaliter responderet, vel doceret qualiter fures, vel homicidæ essent puniēdi, & nón esset iudex ille, qui interrogaret, & nec ipse sciret ex sua responsione homicidium esse secuturum. Archidiaconus tamen in c.pessimam.dat cautelam, qualiter debeat respondere clericus interrogatus à iudice de pęna delicti, scilicet. Hoc non pertinet ad me, consulatis peritiores.ita Syluest.in ver.homicidium.1.q 8.vers.tertium.

7 Rursum † mandans pariter tenetur homicidij pęna, etiam si mandatarius alioquin sine mandato esset crimen illud commissurus, quia fit hoc in casu crimen respectu, & causa ipsius mandatis, in specie notat Bart. in l.non solum.§.si mandato. ff. de iniur. & est communis, vt refert Couar.in c.vnico.in clem.de homi.par.2.§.2.nu.1.

8 Item irregularis † est mandans aliquem verberari, licet expresse inhibeat ne occidatur, si mandatarius occidat, vel mutilet.tex. facit in cap.fin.de homicid.lib.6.ita Bald.in l.cum mandati.in fi.C.mand.in l.non eo minus.num.29.C.de accus.Gramma. consi. 20. nume.1.Cępol.consi.30. ex quo enim mandatum fuit id, quod non est in potestate mandatarij: nec enim ad mensuram possunt inferri vulnera, sequitur ideo ipsum mandantem teneri, ac si homicidium mandasset.

9 Quod † secus est, si esset in potestate mā datarij, non excedere mandatum, si voluisset, verbi gratia, mandaui tibi, vt Caium pugno, vel baculo leui verberares, tu verò gladio vulnerasti, & interfecisti. Vel mandaui tibi, vt meretricem sfrisares, (vt vulgo dicitur) & tu eam ense in faciem grauissimè vulnerasti, quo mors secuta est, tunc ego nō

teneor

teneor pęna homicidij.ita Bal.in l.cum mandati.in fi.C.manda. & in d. l. non eo minus. Gramma consi.20.num.2.& 3. In primo vero casu dispensabilis est hæc irregularitas, cum non sit homicidium in se volitum.Sylu. in ver.homicidium.1.q.7. versi.4.Nauar.ca. 27.nu.240.

10 Præterea non † est homicida mandans fieri homicidium, si ante effectum expresse sine fictione mandatum reuocauerit Sylu.in ver.homicidium.num.11.Idem si tacitè,puta restituta prius amicitia, ita vt in notitiā iussi venerit.Nauar.cap.27.num.233.Quod secus diximus in consulente, qui si non firmiter credit,quod locum habeat reuocatio, tenetur indicare occidendo, vt sibi caueat, ne sit irregularis, mandans vero non, ita Sylu.qui supra.ver. tertium, ponens rationem diuersitatis.

11 Nec etiam tenetur,† quo ad Deum,licet quo ad ecclesiam sit excommunicatus mandans clericum verberari, si postea ante manuum iniectionem reuocauerit mandatum, demum mandatarius percusserit,antequàm reuocatio ad se peruenerit. glo. in cap.cum quis.vers.mandato.de senten. excommu.lib. 6.Sed an excusetur à pœna homicidij is,qui aliquem interfecerit de mandato sui Principis,quod euitare non poterat absque probabili periculo, quod ipse à Principe esset interficiendus,nisi mandato paruisset.Resp. quod excusatur à pœna ordinaria, non tamen à peccato,& extraordinaria. ita Bal.in cap.1.§.iniuria.de pace iuram.firm.in vsibus feudo.quam communem esse testatur Bolericus in l.capitalium.§.famosus. nume.200. de pęnis.Dec.in l.vt vim. num.9. de iustit.& iure tex.in cap.sacris. vbi Docto. de his quæ vi.vbi qui necessitate coactus deliquit, saltem à pœna ordinaria excusatur, & c.proposito.32.quęs.5. & in specie Abb.cons.4.lib.1. Quod quidem extenditur, etiam si preces ipsius tyranni solum præcederent:nam Principum preces mandata sunt.l.1. ff.quod iussu.vbi glo. Afflict.decis.69. nu.5.

12 Extenditur †etiam ad magistratum,quia mandatum eius excusat in atrociorib. à pœna ordinaria.ita sensit glo.in l. liber homo. la seconda.ff.ad leg. Aquiliam. vbi Bald. & Floria.ibi,ex tex.in l.non videtur.§.qui iussu.ff.de regu.iur.vbi dolo non facit, qui iudici obtemperat. Non tamen hæc procedunt in foro animæ: qa debet quis potius omnia mala pati,quam malo consentire, ideo peccatum esset mortale.c. ita ne. 32. quæst. secunda.Nec etiam procederet quo ad pęnam spiritualem in foro ecclesiastico: Nam qui Principis, seu Magistratus mandato deliqt, non euitat.c.in Canonibus.16.quæst.prima. dicto cap.sacris.

13 Insuper irregularis † efficitur passus iniuriam,qui dixit filio,aut famulo:Non regrediaris domum meam,donec ipse aliquid noui audiam de te.quia text. in capitu. fina.de homic.lib.6. non solum procedit in mandato expresso,sed etiam tacito. text. optimus in capitu.ex literis. vers. auditis. de excess. prælat.& est communis, vt refert Couar.in dicto capitu.vnico.§.1. nume.3.de homicid. in specie tenet Abb.in d.cap. ex literis.num. 3.in capitu.sententiam.nume.2.qui cler.vel vouen.

14 Rursum.Ratihabitione † committitur homicidium,quando quis habet ratum homicidium nomine suo commissum.argum.cap. sicut tuis.de simon.ff.de vi,& vi arma.l.1.§. quoties.1. quæst. 4. quia pręsulatus. vt notant Ioannes.& Archid.50.distinctio.si quis viduam.Goffre.de excess.prælatorum.ex literis.& Archid.17.quæst.4.cap.omnes.in gl. Quod quidem homicidium si non alicuius nomine,verbi gratia,Titij,commissum,is postea ratum habuit, mortaliter tantum peccauit.c.cum quis.de senten.excommu.lib.6. in secunda sui parte.At si fuerit commissum nomine ipsius Titij, qui postea ratum habuit,verbi gratia, amicus Titij clericum pcussit,& occidit,à quo Titius iniuriam realem,aut verbalem acceperat, qui postea dictum crimen ratum habuit, auctoremq; criminis recepit, & maiori vinculo amicitiæ deuinxit,tunc eo casu non solum Titius peccatum lethale commisit, sed etiam excommunicatus est:ratio est,quia tunc ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur: verum si amicum non receptauit,sed expulit, nec per aliqua signa exteriora apparere potuit quod ratum habuit, sed tantum illud ratum habuit in corde, solum mortaliter peccauit.gl.in cap.cum quis.vers.tuo nomine.de sent.excommu.lib.6.

15 Nullo † tamen casu propter ratihabitionem irregularitas cōtrahitur,tum quia nullibi expressum est ex ratihabitione irregularitatem

laritatem contrahi, nisi in casibus à iure expressis; tum etiam, quia ad irregularitatem necessaria est homicidij culpa. cap. si aliquis. de homic. Vnde qui ratum habuit homicidium iam commissum, verè nullam habuit homicidij culpam quo ad ipsum actum; cum iam actus præcesserit. ita Couar. in d. c. vnico. §. 1. nu. 4. de homic. lib. 6. contra Fely. in c. sicut dignum. col. 4. eo. tit. & Nic. de Plou. de irregular. reg. 6.

16 Rursum excommunicationem † incurrit, atque irregularitatem, qui potuit clericum à percussione defendere, & iniuria, habens publicam potestatem, aut priuatam iure familiæ in percussorem, & non defendit. Nam sicut in illo locum habet excommunicatio. cap. quantæ. de senten. excommu. ita etiam habet locum irregularitas. cap. sicut dignũ. §. illi etiam. de homicid. [Et ratio est, quia præstitit consensum authoritatis, siue defensionis, vbi plus peccat consentiens, quàm faciens, & magis punitur. 24. q. 3. qui aliorum. 11. quæst. 3. qui consentit. Hinc nota, quòd quadruplex est consensus. Primus est consensus negligentiæ: vbi minus peccat consentiens, quàm faciens; nisi fortè nimis crassa esset ignorantia in prælato. 1. q. 1. quicquid. 83. distin. consentire. Secundus est consensus consilij, vbi similiter minus peccat consentiens, quàm faciẽs, sed magis, quàm primus. 83. distin. tanta. Tertius est consensus cooperationis, vbi æqualiter punitur consentiẽs, & faciens. 2. q. 1. notum. Quartus est auctoritatis, vt diximus in prin. Ita Innoc. in rub. de offi. & potesta. iudi. deleg. nu. 1. & glo. in c. notum. 2. q. 1.]

17 Est etiam irregularis, † is, qui causam dedit rixæ, & eius amici, vel famuli, aut consanguinei occiderunt contendentem, & pugnantem cum eo, præter eius voluntatem, contra eius prohibitionem. Doct. commun. & Abb. in c. Petrus. vltimo. de homic. Quod secus dicendum de eo, qui occisioni causam non dedit, & expresè illam prohibuit, atq; ignorauit. tex. in d. c. Petrus. vbi Decio. Hinc nota cautelam, quòd vbi causa alicuius iniuriæ illatæ clerico, clericus timet vindictam, cautum est protestari, & nota praxim protestationis: Protestor ne quid fiat tali, ex quo possim incurrere ordinis detrimentum, vel animæ periculum, & iuuat talis protestatio. Ita do. Anto. de But. in d. c. Petrus.

18 Sed quæritur, an quis † incurrat irregularitatem, si sciuerit, & præsens fuerit tractatui habito ab aliquibus de occidendo eius inimico. quia tunc dubio procul tacendo fieret irregularis. secundum glo. in d. capit. Petrus. versicu. contra prohibitionem. in fin. Sed de occidendo alium, si non denunciaret ei, dic quòd non, modo nec dicto, nec facto ad id homicidium committendum opem præstet, & si peccet mortaliter. tex. in capit. dilecto. de senten. excommunica. lib. 6. capit. qui potest. 23. quæst. 3. optimus tex. in capit. 1. 83. distin. nam mortem languentibus probatur infligere, qui hanc cum possit, non excludit. cap. error. eadem distin. Nauar. c. 27. nume. 234.

19 Sed an irregularis † censeatur is, qui dedit causam rixæ, & eo pugnante inimici accesserunt, eumque occiderunt ratione propriæ inimicitiæ, non vt negotium illius gerant? Dic quòd non, ita Abbas in d. capitu. Petrus. in vlt. not. Quod secus dicendum est, si amici rixantis videntes illum amicũ percuti, vel vulnerari, aut aliàs male tractari ab aliquo illum occiderent, vel interficerent præter eius consensum, quia tunc irregularis esset: quia culpa sua præcedit casum, vt patet in eo, quod legitur. de homic. cap. significasti. & cap. presbyterum. ad idem. ff. si quadr. pauper. fecis. dica. l. prima. §. cum arietes. C. de adult. l. quoniam. caueat ergo clericus, ne sit rixosus, vel litigiosus. 46. distin. per totum. Alias autem si occasio esset remota, vel propinqua, & iusta, ac præter cõscientiam suam ille occideretur, non esset irregularis. 23. quæst. 5. cum homo. & cap. de occidendis.

20 Item opem præstans † homicidæ post delictum commissum, non est irregularis: nisi sit cooperator in ipso delicto: nam tunc homicida, & irregularis est; si quidem in hoc casu dicendus est quis potius criminis auctor, quàm auxiliator, præsertim si opẽ ita dedit, quod sine ea delictum non fuisset effectum. c. fœlicis. de pœn. lib. 6. c. sicut dignũ. §. si autem. de homi. tex. opt. in l. ite Mela. §. si alius. ff. ad legem Aquiliam.

21 An autem puniri † debeat eadem pœna, qua puniendus est homicida? Respondetur, quòd & si opem præstans pari pœna puniri debeat cum delinquente. vt ff. ad legem Corneliam de sicar. l. 3. §. item

qui actor. ad l. Pomp. de partic. l. vtrum. ad leg. Iuliam pec. l. sacrilegij. §. is autem. Abb. & communiter Docto. in c. 1. de offic. deleg. illud procedit, quando auxilium fuit prestitum ante delictum, vel in ipso actu, secus si post actum, quia tunc eadem pœna non punitur. ita Bar. in l. furti. §. ope. ff. de furt. nisi præcesserit monitio de præstando auxilio post actum. vt not. Bar. in l. is qui opem. ff. de furt. Quod præsumitur, quando incontinenti hoc sequitur. Dec. in c. 1. à nu. 62. vsq; 69. de offic. deleg. vbi limitat illum, qui post actum præstat fauorem, non puniri eadem pœna, nisi in crimine hæresis, cæterisq; atrocioribus delictis.

22 Colligitur ergo † ex his, quod auxilium delinquenti tribus temporibus præstari solet. Primò ante delictum perpetratum. Secundò in ipso actu perpetrandi delictum. Tertiò post delictum commissum.

In primo casu magis opinio recepta est opem ferentem eadem pœna esse puniendum, qua & is, qui reipsa delictum commisit. ita Cyn. Bal. & Ang. in l. 1. C. de Nili agger. non rumpen. ex tex. in l. nihil. ff. ad leg. Corneliam de sicarijs. l. prætor ait. la secunda. §. si cum seruum. ff. vi bon. rapt. l. si sciente. ff. ad leg. Pomp. de parric. cum similib.

23 In secundo casu † est magis communis opinio, hunc eadem pœna ordinaria teneri, qua & ipse principalis, ita ferè omnes, qui supra, & Boer. quæst. 167. num. 3. Fely. in cap. sicut dignum. de homicid. quorum sententia probatur in l. vtrum. ff. de parric. in l. 1. ff. de crimi. pecul. in l. vnica. C. de raptu virg. clem. 1. de pœnis. Quod quidem sanè intelligitur, quando principalis non commisisset delictum absque auxiliatore: alias si auxiliator in ipso delicto nihil egisset, & delinquẽs per se commisisset, secus esset. ita Ias. consi. 137. num. 1.

24 In tertio vero casu, † cum auxilium fuit prestitum post delictum cõmissum, vt quia delinquentem tuetur, & custodit, tunc auxiliatori indicitur pœna extraordinaria arbitrio iudicis. ita tradunt omnes in l. 1. C. de his. qui latr. occulta. in specie Curt. sen. cõsi. 41. ex tex. in l. congruit. ff. de offic. præsid. in l. 1. & 2. ff. de recep. Quod tamen falleret, quando præcessisset aliquis tractatus postmodum de auxilio præstando. Vt puta si actum fuisset inter eos, vt hic delinquẽs delictum perpetraret: quia eo perpetrato illi auxilium præstabit, quia tunc eadem pęna, qua principalis, esset puniendus, ita docuit Bar. in l. furti. §. ope. nu. 6. ff. de fur.

25 Sed an † assistens armatus dicatur opem ferre? Resp. secundum Bald in l. non ideo minus. nu. 30. C. de accusat. & Marsil. in praxi crimin. §. constanter. nu. 56. quòd tunc per assistentiam auxilium fertur, quando is assistens est armatus, & aggressus timidior efficitur. ita decidit Gramma. decis. 25. num. 3. Quod intellige, quando scienter, & dolose id fecit, secus si ex casu, q̃ præsumitur, nisi aliter probetur. ita Paris. cons. 164. nu. 2. li. 4.

Postremo pro complemento huius capituli sciendum est, quòd si quis patrato homicidio videat aliquem tanquàm homicidij illius reum in carcerem tradi, tametsi intelligat eum versari in periculo vitæ, non tamen tenetur se prodere. At qui si contra aliquem falsum testimonium protulit, ob quod ille est in periculo perdendæ vitæ, debet suum testimonium reuocare, & omnem suam operam adhibere, vt illum eripiat; etiam si ob id oporteat eum amittere vitã. Nauar. in Manuali c. 15. nu. 17. versi. 23.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium committens ad sui necessariam defensionem neque peccat, neque irregularitatem hodie incurrit, fallit. nu. 4.*

2 *Superiori, siue sit iudex, pater, vel dominus, iniustè aggredienti, licet obsistere & vitã tueri.*

3 *Mortem aliter vitari non posse, quando intelligatur id habere locum.*

5 *Hostem euaginato gladio venientem sagitta occidere licet, desperata salute: idem de occluso cum inimico aliquo in loco, si præuenerit. nu. seq.*

7 *Vxor an maritum, qui ipsam occisurus erat, possit praueniendo interficere.*

8 *Inuasus à clerico ipsum percutiens, quando peccet.*

9 *Occidere, vel mutilare membrum, licet etiã clericis, etiam in sacris occupatis, mortem effugere non valentibus; fiunt tamen irregulares, in casu. nu. 20.*

10 *Defensio alia necessaria ineuitabilis, alia necessaria euitabilis: prima irregularitatem excludit, altera minimè.*

11 *Occidens, qui fugiendo poterat esse tutus, fit irregularis; fallit in fuga ignominiosa. nu. sequen.*

13 *Excedens modum in defendendo irregularis fit: idem in repercutiente clericum non ex proposito. nu. seq.*

15 *Patris, vel matris iniustum aggressorem opprimens, an fiat irregularis, & quid si aggressor sit clericus. nu. seq.*

17 *Clericum ad sui defensionem perimẽs, an fiat irregularis.*

18 *Furem diurnum, vel nocturnum interficiẽs, an & quando quis peccet. & nu. seq.*

21 *Mulieri an, & quando aggressorem suæ castitatis interficere liceat.*

22 *Iudicem quærentem iniuste me morti addicere, vel id per falsos testes, si sim sine spe salutis, an hos possim occidere.*

Ministros iustitiæ, an liceat vi repellere, vel etiam vulnerare.

De homicidio ad necessariam defensionem, & irregularitate. Cap. LXV.

1 ET si antiquitus † quidam affirmauerũt homicidam, qui ad sui defensionem necessariam, suum occidit inuasorem cum moderamine inculpatæ tutelæ, id est, quòd occidat aggressorem incontinenti non causa vltionis, sed defensionis. iuxta glo. not. in cap. significasti. lo secondo. de homic. esse irregularem. vt meminit. glo. in cap. sicut. §. fin. versi. consilium. de homic. & in cap. de his clericis. distinct. 50. D. Thom. 2. 2. quæst. 64. arti. 7. ad tertium. tamen hodie cõstitutio. cap. vnici. de homic. in clem. diffiniuit nullam contrahi irregularitatem, cum quis aliter non valens vitare mortem, occidit inuasorem: cuius ratio est; quia ad irregularitatem contrahendam propter homicidium priuatum necessaria est saltem aliqua culpa homicidij. Is vero, qui ad necessariam sui defensionem aliquem occiderit, nullam culpam contrahit, ergo nec irregularitatem. Naturali etenim ratione vnicuique permissum est seipsum ab aggressore defendere. l. vt vim. ff. de iustitia, & iure. adeò
2 vt et † licita sit contra inuasorem generaliter, qñ iniustè inuadit, siue superior sit iudex, vel potestas, quę iniustè inuadit, id est vt occidat, siue pater inuadens filium et in sua potestate degentem, siue prælatus, vel Abbas, qui iniustè monachum inuadit, vt subitò occidat, siue dominus seruum, vel vasallum, maritus vxorem, magister discipulum, qui omnes contra tales personas possunt se defendere, si vltra debitum iuris aliquid vltra attentent, alias non. vt tradit Syluest. in ver. bellum. 2. §. 3.

3 Ille vero † dicitur mortem aliter vitare non posse, qui neque fuga, neque clamore, neque vllo alio modo, nisi interficiendo, aut deformando aggressorem, eam vitare potest. iuxta gl. in d. clem. 1, & c. suscepimus. eo. tit. nam licet regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum vitandum, ne aggressorem interficiat, tenetur tamen quo ad euitandam irregularitatem. vt recte Panor. declarauit in c. olim. nu. 17. de restit. spol. quia hæc sine peccato incurritur. Non tamen dicitur quis fugam posse vitare, cui ipsa est periculosa. secũdum communem, quam sequitur Fely. in d. c. suscepimus.

4 [Sed an simpliciter est † verum, quod diximus, vt occidens non sit irregularis, si illud commiserit ad defensionem vitæ necessariam, iuxta d. clem. 1. Respon. quod non: illud procedit, quando inuasus non fuerit quis culpa sua, secus autem si culpa sua, & ita inuadentem interfecerit. Hinc Nauar. de homic. lib. 5. cons. 32. respondit q̃ si quis alicui iniuriam intulerit, dicendo eum mentiri, quem affectus iniuria percussit alapa, & percussus postea obuiam factus voluit occidere percussorem, qui se defendendo occidit percussum, esse irregularem: ratio est, q̃a causa, quare inuaderetur, fuit, quia illicitè dedit alapam, vindicando iniuriam authoritate propria, & illa fuit causa, quare inuaderetur quæ nõ sufficit ad excusandum eũ ab irregularitate.] Sed hæc ex casuum decisione faciliora reddentur.

5 Prima. Videns † hostem in se euaginato gladio tendere, si timet consertis manibus se defendere non posse, potest sagitta eminus missa solo illum prosternere. l. 3. C. ad leg. Corn. de sicar. glo. in c. olim. & ibi Abb. nu. 16. de rest. spol. Bal. in l. 1. C. vnde vi. Syl. in ver. Bellum. 2. nu. 2. Non enim tenetur expectare primum ictum, ne forte non sit locus defensioni.

6 Sic occlusus † in aliquo oppido, vnde nullatenus effugere potest, vel in iisdem ædibus, vbi est hostis, qui & certissimus est absque vllo dubio eundem hostem eum decreuisse occidere, sed expectare horam, vel socios, potest illum præuenire, & dum securus est, eum opprimere. gl. in c. 3. ver. si culasib. & in d. c. suscepimus. ver. interim eo. tit. de hom.

7 Pari ratione † innoxia mulier cũ marito eodem in lecto iacens euidenter sciens eundem sub ceruicali abdidisse gladium, quo ipsam dormientem iugulet, neque patere miseræ suffragium aliquod, an possit furtim gladiũ arripere. res est dubia, arbitrio prudentis iudicanda, & forsan potius, quòd sic, per iura supra allegata.

8 Secunda. Peccat † mortaliter inuasus, qui recepta iniuria percussit clericum nolentẽ repercutere: ratio est, quia non defensio, sed vindicta est. 46. dist. seditionis. nisi probabiliter timeret geminatam repercussionem, quo casu si potuisset impedire ictum, & non impediuit, etiam mortaliter peccauit: quia excessit finem meræ defensionis. gl. in d. c. 3. & c. significasti. eo. tit. vbi Abb. nu. 9.

9 Tertia. Qui percutiẽdo † occidit, aut mutilat, aliter non valens vitare mortem, non peccat, neque est irregularis. c. vnico. de homic. lib. 6. ratio est, quia mors, & membri mutilatio æquipollentia sint. d. cap. vnico. Hinc patet quòd etiam clericis, & religiosis licitum est etiam sine licentia superioris, quando commodè haberi non potest, se defendere, quia defensio est de iure naturali. & quo ad actus naturales religiosi non censentur mortui. gl. 16. q. 1. placuit. vel secondo. maioris tamen esset perfectionis, si se permitterent occidi, quam si se defendendo occiderent, cum aliter mortem euadere non possint. secundum D. Thom. & Sylu. in ver. Bellum. 2. §. 3. imo neque peccat clericus occidens aliquem, aliter non valens vitare mortem, etiam si esset occupatus in sacris. quinimo posset reassumpto officio celebrare. Syl. vbi supra. & in ver. homicidium. 1. q. 9. versi. Tertium. At si mortem fugiendo vitare poterat, & non fugit, irregularis est. gl. & Doct. in d. c. suscepimus. gl. sing. in clem. 1. versi. non valens. de homi. & est communis.

10 Ex his igitur collige † duplicem defensionem, necessariam ineuitabilem, & necessariam euitabilem. Turrecre. in cap. de occidendis. num. 3. 23. quæstione quinta prima excusat quo ad culpam, & irregularitatem. iux. no. in cap. 2. de homic. & in clem. si furiosus. eo. tit. Secunda vero inducit irregularitatem, vt no. in c. suscepimus. & ibi d. Anto. de Butr. eod. tit.

11 Vnde si † inuadendus claudendo ostia, domus, vel se infra illam turrim forte claudendo potest inuasionem, & periculum vitare, & non facit, non est immunis à pœna homicidij, & irregularitate. Debet enim facere ad instar Domini, qui fugit in Aegyptũ, cum ab Herode ad interficiendum quærere tur. Matth. 2. & 23. q. 3. cap. 1. Sed si fugienti in fugiendo posset periculum imminere, puta quia inimici instarent à tergo, & ipse fugiendo cadere poterat, quod frequẽter euenire potest; Vel quia inimici erant cursu velociores, vel ex fuga maiorem caperent audaciam: tunc occidendo inuasus aggressorem, nullam incurreret irregularitatem. absit enim vt tanto periculo exponere se teneatur. ff. si quis caut. l. 2. §. pen. vt lite non contesta. cap. accedens. 2. Sylu. in ver. homicidium. 1. q. 9.

12 Potissimè † autem præmissa possunt dici, vbi secundum personæ qualitatem fuga esset alicui ignominiosa. arg. ff. ex quib. caus. maiores. l. in ea. & de manu. vindi. l. iuxta. nã & alias conseruatio honoris præfertur vtilitati rerum. ff. si quis omis. cau. testamen. l. Iulianus. Et constabit de verisimili causa timoris non potenti mortem vitare per iuramentum suum, cum de sua conscientia, & periculo agitur sine alterius præiudicio, puta de promotione ad ordines. de homicid. significasti. 1. de senten. excommunica. si vero. 2. ipse igitur debet iurare, quòd ideo occidit aggressorem, quia si fugeret, sibi fuga fuisset maximum dedecus, v. g. quia erat vir nobilis. Alias si aggressus fuisset vir plebeius infimæ classis, qui nullam prorsus honoris iacturam fugiendo faceret, vtique tũc occidendo irregularitatem incurreret. ita Sotus. de iust. & iu. lib. 5. q. 1. art. 8. col. pen.

13 Quarta. Irregularis † est, qui modum excessit in defensione: nam hic excessus defensionem culpabilem reddit, quemadmodum constat ex. l. 1. C. vnde vi. & c. vt famæ. §. de sent. excom. c. significasti. vbi gl. & Docto. de homicid. hinc irregularis est, qui percussorem ab eo fugientem occiderit propter excess-

exces-

excessum: sic colligitur ex gloss. in cap. 3. eo. titu. sic enim videtur esse vindicta, & non defensio, quæ tamen irregularitas potest ab Episcopo causa cognita dispensari. vt patet per Concil. Triden. sessio. 24. cap. liceat. [Nam non fit irregularis ea irregularitate, quæ descendit ex homicida voluntario indispensabili. pro quo faciunt ea, quæ dicit Abb. in cap. olim. el primo. de restit. spoliat. nu. 15. & seq. & optimè in c. significauit. de pœni. & remiss. quatenus probant pęnam ordinariam non esse imponendam ei, qui se defendendo iustum defendendi modum excedit, nec ille, qui iusto dolore motus occidit. iuxt. tradita in l. si adulterium. §. Imperatoris. ff. ad l. Iul. de adult.]

14 Quinta. Irregularis † pariter censetur, verùm non excommunicatus, qui excedendo modum non ex proposito repercuteret clericum. glo. in d. c. significasti. 2. vers. tutelę. ratio est, quia excommunicatio non incurritur sine dolo, vel diabolica suasione. 17. q. 4. si quis suadente. Quod secus est de irregularitate, vt in iudice condemnante reum.

15 Sexta. Non peccat, † sed irregularis est, qui aggressorem patris, aut matris, aut fratris, alteriusve cognati occiderit. ita glo. in d. clem. si furiosus. sequitur Abb. in c. si verò. lo primo. de senten. excom. & est communis, vt refert Conar. in c. vnico. nu. 3. de homic. qui tenet contra commun. quam ipse etiam libenter, saluo meliori iudicio, sequor eo casu, videlicet. Aliquis potest sine peccato mutilare, vel occidere inuadentem alium iniustè, & occidere volentem, in casu, vbi vitam ipsius inuasi aliter saluare non potest, dummodo ad saluationem inuasi principaliter, & non ad mortem inuadentis intẽdat. Tum lege diuina. Deute. 6. Matth. 19. Luc. 10. Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. Ad idem 18. quæst. 4. cap. pen. & de pœn. dist. 2. cap. charitas. 2. circa medium. Sed pro seipso saluando vbi aliàs mortem vitare non potest, potest mutilare, vel occidere suum inuasorem, ergo & pro proximo saluando. Rursum per tex. in cap. non in inferenda. 23. quæst. 3. vbi habetur id, quod dicitur per Salomon. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Et qui trahunt ad interitum, liberare ne cesses. Vnde quod Dominus imperat, necesse est fieri, & nisi fiat, pœnam habet. 14. quæst. 1. quod præcipitur. Ergo si fit, legitimè fit, nec pœnam meretur. C. de adulter. l. Gracchus. Item remoto amore proximi, remouetur amor Dei. 1. Ioan. 3. si quis dixerit, quòd diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est. Et sic inimicum Dei, & hominis, vt saluet amicum Dei, & hominis, occidere potest. Rursum Eccle. 4. dicitur. Vsq; ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit inimicos tuos pro te. Sed pro inuaso est iustitia, ergo. De sancto etiam Mose legitur. Exod. 22. quòd occidit Aegyptium iniuriantem Israelitæ. Quare ijs, & multis alijs rationibus breuitatis causa omissis, videtur posse teneri contra cõmunem, scilicet non esse irregularẽ percutientem aggressorem patris, aut matris, vel alterius personę.

16 Sed an, † si velimus sequi cõmunem, incidat in excommunicationem, qui defendendo huiusmodi personas coniunctas clericum occiderit, ne aliqua ex eis occidatur ab eo? Dic quòd non, sed bene in irregularitatem. ita Innocen. in capit. si verò. el primo. de sentent. excommun. vbi hoc dictum extendit etiam ad defensionem extraneorum, quia socij iniuria propulsanda est. 23. quæst. 4. fortitudo. & c. non in inferenda. cap. error. 83. distinct.

17 Sed an sit † irregularis clericum interficiens in sui defensionem? Respondeo, quòd non. gloss. & text. in d. clem. si furiosus. modo defensio fiat incontinenti, id est dum actus impugnatur, non autem postquàm violentia aduersarij transijt. Attamen si clericus esset iterum percussurus verè, vel secundum probabilem dubitationem laici, tunc licet laico repercutere ad repellẽdum violentiam absque periculo excommunicationis, & irregularitatis. Syluest. in verbo, excommunicatio. 6. nu. 6. §. 9.

18 Septima. Peccat † mortaliter, & irregularis est occidens furem diurnum, vel nocturnum, de quibus manifestum est eos non ad occidendum, sed ad furandum venisse: nisi se telo defendant, ne capiantur. Vel si raptores, vt bona capiant, insurgunt in defensionem. argumen. text. in cap. si perfodiens. in versi. defenderint. de homic. Vel si aliter ab illis bona surrepta eripi nequeãt, & illa essent aliquanti pretij. l. furem. ff. de sicar. Quod ego intelligo, quando tota, vel maior pars substãtiæ periclitaretur, & tunc potest etiã conuocatis amicis antequàm ad

alia diuertatur.glo.in c.significasti.2. de homic.Sylu.in ver.Bellum.secundo q.1.

19 Peccat etiam † mortaliter, qui dum spem habet certissimam recuperandi furtum, furem interficit, secus si res esset dubia. ita Bart.in l.furem.ff.de sicar.Syluest.in ver.excommunicatio.6.§.4.nume.6.casu nono.Sotus lib.1.de iust.& iur.q.1. artic.8. Attamen qui furem onustum suis rebus armis insequitur, & dum aliter deprehendere nequit, telo interficit, non peccat: quia toto tempore delicti licet vim vi repellere, etiam dum fugit: post quam vero se alibi recepit, non licet eum vi aggredi, sed tenere eum, quousq; iudex capiat. Sotus, qui supra.

20 Sed an sit † irregularis clericus, qui pro necessaria rerum defensione hominem interficit? Respon. quod sic.glo.fina.in cap.2. de homic.Hostien.eo.tit. suscepimus.23. quęst.8.cap.1.& c.conuenit.& 36. dist. si quis vult. Syluest.in verbo, Bellum.2.§.7.nu.12.

21 Octauo. Mulier, † quæ aliquem occidit, pro tuenda sua castitate, quam adhuc saluo omni honore poterat bene defendere fugiendo, vel vociferando, peccat mortaliter.ita d.Ant.2.par.titu.7.c.8.§.2.colum.6.

Verũ si interficit volentem se opprimere, cuius manus aliter euadere nõ potest, nõ peccat. quod intellige; modo non intendat occisionem, sed illa sequatur præter suam voluntatem, se defendẽdo. Sed si potius permitteret se opprimi renitente omnino ratione, quàm interficere, maioris esset perfectionis: nullo tamen pacto ad euitandum stuprum debet seipsam interficere: quia tũc maius peccatum faceret, vt euitaret minus.

22 Nona. Scio † decreuisse iudicem, me per iniquitatem ad mortem adducere, aut testes iniquis testimonijs, idq; mihi est certissimum, remque iam esse in proximo. Nunquid possem illos occidere, sciens me aliter non posse mortem euadere? Respõdetur nequaquam licere: nam solum licitum est mihi vim vi repellere: vis autem non est in præsenti aggressione, attamen si iudex, aut alij ministri iustitiæ vellent in me manus injicere, constaretque mihi per iniquitatem id facere, liceret mihi profecto perinde vim vi repellere, ac si essent personæ priuatæ. Secus autem si id bona fide, & lege tentarent; nempe quia sunt indicia, vel aliqua legitima accusatio: tunc enim licet ego essem innocens, non mihi liceret quo me eriperem, ministros vulnerare. Sotus lib.5. quæstio 1. art.8.col.penult.

Decima, & vltima. Damnatus ad mortem, qui percutit, aut occidit ministrum iustitiæ, quo se eripiat, peccat mortaliter: quoniam quamuis iusta sit vis, resistentia tamen est iniusta.glo.in l.vt vim.de iust.& iur. Scotus comm.receptus in 4.dist.15.q.3.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium casuale dupliciter consideratur, & de conditionibus, quæ circa vtrumque accidunt.*

2 *Deijciens tegulas ex tecto, si præmissa admonitione, vel alio diligenti signo, non peccat, nec fit irregularis, si hominem occiderit.*

3 *Homicidium casuale à dante operam rei illicitæ procedens irregularitatem inducit.*

4 *Homicidij priuati, qui excusatur à peccato, idem & ab irregularitate, secus est in persona publica.*

5 *Clericus exercens chirurgiam, si eius opera ægrotans moriatur, quare fiat irregularis, quod secus si vi ægritudinis.*

6 *Physicam exercere quibus clericis potissimum non sit interdictum, & de quibus intelligatur c.ad aures.de æta. & qual.*

7 *Aegrotanti, ex certa scientia, vel ignorantia affectata, nociuum aliquid ministrans, vel etiam contra præceptum medici, peccat grauiter.*

8 *Infirmus aliquid nociuum sumens præter medici consilium, an & quando peccet.*

9 *Sanus peccat aliquid sumens scienter, mortem, vel infirmitatem inducens.*

10 *Infirmum in mortis agone prouoluẽs, & reuoluens, vt citius moriatur, quando fiat irregularis.*

11 *Sagittam temere educens e corpore vulnerati, morte secuta, fit irregularis.*

12 *Vrso, vel Leone hominem occidente, dominus, modo absit malitia, irregularitatis est expers.*

13 *Ludens illicitè cum muliere prægnante, si ex eo abortiatur, irregularitatem incurrit.*

14 *Clericus equitans, si oppresserit hominem, an in irregularitatem incidat.*

15 *Culpa leuissima hominem facit irregularem.*

Magister

16 *Magister præter modum verberans discipulum, si moriatur fit irregularis, & quid si conualuerit, & denuò ceciderit.*
17 *Prælatus, vel parentes, quo casu verberando clericos incurrant peccatum mortale, & excommunicationem.*
18 *Pulsans campanas si fortuito homicidio cām dederit, non contrahit irregularitatem.*
19 *Clericus pulsans campanas, vt fur capiatur, vel presbyter villæ venientibus armatis contram villam, si mors sequatur, an fiant irrrgulares. num. seq.*
21 *Occidens aliquem ex necessitate ineuitabili ex culpa existenti, est homicida.*
22 *Infantem, qui in lecto suffocat imprudens, mortaliter peccat.*

De homicidio casuali, & irregularitate. Cap. LXVI.

1 Circa imputationem † casualis homicidij, quod præter intentionem accidit, notãdum est, quòd cum dupliciter contingat homicidium casuale imputari, scilicet dando operam rei licitæ, vel illicitæ, aliquæ conditiones sunt communes vtrique, & aliquæ propriæ singulis. Communes quidem sunt tres, secundum Caieta. 2. 2. quæst. 64. art. 8. Prima est, vt non sit intentum, idest, simpliciter volũtarium: secunda, vt imputetur, & quòd re vera sequatur ex actione, quæ tolli debebat. c. ad audientiã, de homic. Vnde si quis incautè vulneratus, non ex vulnere, sed alia infirmitate obierit, vulnerans in conscientia homicidij reus non est, dicto cap. ad audientiam. in fine. etenim si aliunde sequatur mors, nullatenus agenti imputatur. cap. Ioannes. de homic. volunt. Tertium requiritur, vt non solum possit quis talem actionem vitare, verum debeat. Licet enim latro comminetur, nisi dederis pecuniam, furtum aliunde facturum; licet non dederis, & faciat, non est cur furtum tibi imputari debeat, cum non tenebaris. Conditiones vero propriæ singulis sunt hæ sequẽtes, videlicet; qui dederit operam rei licitæ, & adhibuit diligentiam eam, quam homines mediocriter prudentes in similib. actibus adhibere solent, ne mors aliqua, aut noxa personalis sequatur, nec irregularitatẽ, nec reatum homicidij incurrit, si ex huiusmodi actione fuerit subsecutum homicidiũ. 23. q. 5. c. de occidendis. c. ad audientiam. ca. lator. c. presbyterum. de homic. l. si putator. ff. ad l. Aquil. c. ex literis. c. Ioannes. de homic. Archid. 50. distin. clerico. & 17. q. 1. quę bona. §. si ergo.

2 (Exempli gratia) deijciens † tegulas ex aliquo tecto, antequã deorsum eas mitteret, præmonuit transeuntes, & aliquod eius rei signum posuit, non peccat iste mortaliter, nec est irregularis; quod secus est, si non esset adhibita debita diligentia, quã potuit, & debuit; quia tũc imputatur ei quo ad peccatum, & quo ad ordines suscipiendos, ad quos non promouetur, & quo ad susceptos, in quibus ministrare non potest. vt ff. ad l. Aquil. l. qui occidit. § pen. 50. dist. sępe. Host. in ca. sicut dignum. §. cos. de homic. Archid. in d. c. clerico.

3 Qui † vero dederit operam rei illicitæ, si casuale homicidium sequatur, irregularis est, siue diligentiam adhibuerit, quam potuit ne sequatur, siue negligens fuerit. vt 50. dist. clerico. & c. si quis voluntate. & de homic. c. continebatur. & c. dilectus. & c. tua nos. Vbi monachus cẽsetur irregularis; quia operam dabat rei illicitæ, non simpliciter, sed sibi, quia chirurgus esse non poterat. ca. sententiam. ne cler. vel vouen. quamuis adhibuerit diligentiam, admonendo fœminam, vt à vento caueret: tamen in hoc secundo casu peccatum mortale non incurrit. Vt enim homicidium casuale mortale peccatum sit, nec ne, parum refert ad rem; an opus, vnde mors sequitur, sit licitum, vel illicitum: nam in vtroq; casu crimen erit lethale, si præcesserit culpa in non adhibendo debitam diligentiam ad periculum mortis vitandum, & in neutro, si ea fuerit adhibita, quãuis quo ad irregularitatem plurimum referat. vt supra diximus. Ita Caieta. 2. 2. quęst. 64. art. 8. Sed nunc ad particularium casuum decisiones ex ijs eliciendas descendamus.

4 Prima. Qui † omnino excusatur à peccato homicidij priuati, etiam excusatur à pœna irregularitatis prouenientis ex homicidio priuato. ca. ad audientiam. de homic. In specie no. Castr. lib. 3. de potest. leg. pęn. c. 14. vers. 1. Quod secus est de persona publica, quæ absq; peccato irregularitatẽ incurrit.

5 Secunda. Clericus † in minoribus habẽs

beneficium ecclesiasticum irregularis est, si ex chirurgiæ officio, cui operam dat, aliquis mortem obierit: quia artem sibi interdictã exercet. c. tua nos. de homic. etiam si illam exerceat intuitu pietatis, quia non est exercenda impietas propter pietatem. si tamen omnia ritè obseruauerit, mors non imputatur ei quo ad peccatum. Abb. in d. c. tua nos. §. 1. num. 3. Rursum, quid dicendum de clerico adiuuante chirurgum in abscissione mẽbri an incidat? Dic quòd non. ita Nauar. in Manu. c. 27. nu. 217.

Sed an sit censendus irregularis ille clericus, si infirmus non ex incisione, vel adustione facta ab eo, sed ex graui ægritudine, aut lethali mortem obierit? Dic quod non, ita Couar. in c. 1. de homic. in clem. par. 1. §. 4. num. 2.

6 Tertia. Et si † officium medicinæ non sit clerico interdictum. cap. ad aures. de æta. & qualita. tamen hoc intelligendum est de clericis in minoribus ordinib. constitutis non beneficia habentibus, non intendentib. promoueri, sed clericis in sacris ordinibus constitutis, vel etiam in minoribus, dum tamen sufficienter beneficiati sint, non licet de physica operari, nisi gratis pro miserabilib. personis, vel consanguineis suis, nec etiam tunc, si posset esse periculum: quod longè strictius est in claustralibus obseruandum, qui si in casibus licitis exercerent medicinam, & infirmus absque illorum culpa moritur, non sunt irregulares: cum dent operam rei licitè: quia medicina non est eis prohibita. d. c. ad aures.

7 Quarta. Seruientes † infirmis ministrantes quicquid petunt, si ex certa scientia, vel ex probabili ignorantia, vel affectata, aliquid nociuum infirmo propinauerint quantumcunque petenti, grauiter peccant: quia faciunt contra charitatem, secundum Innocent. in d. cap. tua nos. Item si contra præceptum medici hoc faciant: quia in talib. credendum est medico, & non infirmo, vt patet 10. q. 1. c. 1. & 2. vnde si ex hoc infirmus mortuus fuerit, irregularis est. vt per Innocen. & Abbat. in d. c. tua nos. §. 1. nu. 6.

8 Pariter † infirmus si medico non obediat, & si peccatum inobedientię non committat, quia nec prælatus eius est, incautè tamen facit: quia non credit perito in arte sua. Imo si ex certa scientia, vel improbabili ignorantia sumit potum, vel quicquam sibi nociuũ, grauiter peccat: facit enim contra charitatem, quia debet seipsum diligere, & custodire, vt in eo seruiat Deo, vnde nõ licet in seipsum sæuire. vt patet ex no. de corpo. vi. significauit. Nec debet ire post concupiscentias suas. Ecclesiastici. 18. Nec in carnis concupiscentijs ambulare. ad Roma. 8. nec in se manus inijcere. ff. de ædil. edic. l. cum autem. §. excipitur. ff. ad l. Aquil. l. liber homo. Si verò non crederet mortiferum, licet crederet potu illo infirmitatem prorogari, hic non peccat mortaliter, vel ad minus non ita grauiter, sicut prius, quia grauior potest esse afflictio sitis, quàm febris. Vide Syluest. in ver. medicus. q. 7.

9 Sed nunquid † sanus tenetur viuere medicialiter? Dic quòd non, quia omnia sana sanis. Si tamen scienter sine causa aliquid nociuum reciperet, vnde mors, vel infirmitas sequeretur, quæ ipsum à seruitio Dei subtraheret, peccaret, quia faceret contra charitatem.

10 Quæritur etiam, † nunquid irregularitatem contrahat is, qui infirmum in mortis agone nimis anxium vertit, vel transuertit in aliud latus, vt citius moriatur? Respon. q̃ sic, immo etiam is, qui consuluit, si ex hoc mors fuerit citius subsecuta. Si autem citius non moriatur, ex hac causa non est irregularis, licet aliàs pœnitere debeat de peccato. ita Spec. tit. de lega. §. iuxta propositionis. vers. quid si aliquis infirmum, &c. & ver. quid si cum velles. Couar. in clem. si furiosus. §. 4. nu. 2. Verum si infirmum in lecto moueret, vel vt aptius cibũ ministrare valeat, vel vt quietius iaceat, etiam si mortem tantillum acceleret, nullam contrahit irregularitatem, quia dabat operam rei licitæ: nisi tanta esset iactatio, aut negligentia, vt prudentum cõsilio censeatur potius occisio, atq; adeo mortalis temeritas. Caietan. 2. 2. q. 64. art. 8.

11 Quinta. Irregularis † est, qui à vulnerato sagittam extraxit, si modum non seruauit ab huius rei peritissimis viris præscriptum, vel operam dedit rei illicitæ, si ex ipso vulneratus moritur. Couar. in d. clemen. si furiosus. nu. 3. vers. hi vero.

12 Sexta. Quid si aliquis † tenet vrsum, leonem, vel ceruum, & hic occidit aliquem, nunquid tenens sit irregularis? Resp. quòd non,

dummo-

dummodo malitiam non adhibeat, vel in ia ra culpa non sit. ff. si quad. pau. fec. dica. l. 2. & l. fi. ita Innoc. & Docto. in cap. ad audientiam. de homic.

13 Septima. Irregularis † censendus est, vt supra diximus in materia abortus. c. 62. illicitè ludens libidinis causa cum fœmina prægnante, si ex hoc contigerit abortio fœtus. Sic interpretatur comm. tex. in c. sicut. lo secondo. de homic. scilicet de ludo noxio. eo. tit. ca. continebatur. secus vero si laicus iste fuisset mulieris maritus, vel frater, vel coniunctus, sic q̃ ludus licitus esset in personis, nec aliàs esset noxius in se, sed gracilis, & agilis, quia ex quo non præcessit culpa, talem euentum non crederem imputandum, ita Abb. in d. c. sicut. 2.

14 Octaua. Irregularis † non est censendus clericus, qui excitãdi causa appetitum equũ ascendit, atque calcaribus stimulans hominem oppressit. c. dilectus. de homic. ratio est, quia ascendere equum etiam pro salute corporali est dare operam rei licitæ. Abb. ibi in primo not. Sed quid si equus esset vitiosus, durus bucca, & per consequens non potuit illum frenare, & ita hominem occidit? Dic q̃ non videtur fuisse absq; culpa. ff. ad l. Aquil. l. idem iuris. 1. & debuit intelligere infirmitatem suam alijs periculosam. Institu. ad legem Aquil. §. imperitia quoque.

15 Nam leuissima † culpa facit hominem irregularem. de homic. cap. continebatur. & hoc maximè procedit, quando equus erat suus: quia tunc præsumitur, q̃ sciret vitium equi. Sed si in veritate vitium ignoraret, de quo statur proprio iuramento ipsius, cum quæratur de eius conscientia. vt per gl. in c. si vero. de senten. excom. tunc euitabit irregularitatem. Ita do. Anto. in cap. significasti. de homic.

16 Nona. Irregularis † est magister morte inde secuta, qui percutiendo discipulum excessit modum in correctione. l. præceptoris. ff. ad legem Aquil. l. item quæritur. §. item Iulianus. ff. loca. c. presbyterum. de homici. quamuis quo ad legem gratiæ, & in iudicio animæ puniri non debeat, vt homicida dolosus, quia hoc dolosè non fecit 15. quæst. 1. si quis nõ iratus. q̃ secus est quo ad legem promotionis, quæ non inspicit animum, sed factum. vt in d. c. presbyterum. Quinimo hoc procedit ét si discipulus ex percussione cõualuerit, & postea recidiuauerit. quia semp causa [illegible] de pœnit. d. [illegible] c. 2. si quis semel. Hoc verum [illegible] Doct. [illegible] Sed si recidiuatio fuerit ex alia [illegible] corruptis humoribus, in nullo [illegible] magister. credendum est igitur [illegible] in arte. Abb. in d. cap. presbyterum. & eo. Anto. in c. ad audientiam. eo. tit.

17 Decima. Prælati † pariter, & parentes absque nota excommunicationis possunt correctionis causa verberare clericos. Abb. in c. cum voluntate. de sentent. excommun. Imò etiam si aliquo modo excedant vsq; ad sanguinis effusionem, non sunt censendi incurrisse in censuras: modo sit præter illorum voluntatem: ratio est, quia dant operam rei licitæ. At vero secus esset, si excessus cum effusione sanguinis adeò fuisset enormis, vt odij indicium existeret: nam tunc præter peccatum mortale, vt inquit Apost. ad Eph. c. 6. incurrerent in excommunicationem. Sotus de iust. & iu. lib. 5. q. 2. art. 2.

18 Vndecima. Non est † irregularis, qui dum pulsat cãpanas, casu homicidij causam dedit. & ratio est, quia casuale homicidium nõ imputatur ei, qui dabat operam rei licitæ, & nec fuit in culpa. c. Petrus. de homic. nec qui eas pulsat in signum, q̃ sit aliquis furca suspendendus. Doct. in d. c. Ioannes. nec etiam qui ligna dederit ad comburendum hæreticum mortuum, quia neque causam propinquam, neq; remotam dedit morti, secus si illa dedisset, vt combureretur viuus. Fely. in c. sicut. §. hi quoque. de homicid.

19 Sed quid † si pulsasset clericus ad captionem furis, vel alterius malefactoris, vt est moris; vel quid si pulsasset ad auxilium suum, quia obsidebatur in domo, & imminebat sibi periculum? Respond. quòd in primo casu sit irregularis, si malefactor capiatur, secuta morte; quia hoc non licet clerico pro iustitia. Secundo casu si faceret ad defensionem ineuitabilem personæ, hoc ei licitum est, quia licitum est alios conuocare ad sui defensionem. glo. in capitu. significasti. 2. de homicid. & sic non est irregularis. Si autem aliter saluus fieri poterat, secus. de homic. cap. suscepimus.

20 Sed quid si dum venirent † homines armati ad deprædandam villam, & presbyter pulsauit campanas, vel iussit pulsari, hac inten-

intentione, vt illi aufugerent, aliqui illorum fuerunt capti,& occisi? Dic quòd si faciebat ob sui timorem, vel ecclesiæ, ne bona deprædarentur,& ineuitabiliter timebat facti damnum, non est irregularis. Si autem hoc fecit tantum ad defensionem bonorum rusticorum, quamquàm daret operam rei licitæ, non credo clerico hoc permissum,& sic credo ipsum irregularem.& ita de facto cõsuluit dom. Ant. de Butr. vt ipse refert in d. cap. Ioannes.

21 Duodecima. Occidens † ex necessitate ineuitabili prouenienti ex culpa, vt quia ad mulierem alienam ingreditur,& vt se defenderet à marito, qui illum cum sua vxore volebat interficere, ipsum interfecit, homicida est. c. illud. §. 1. 15. q. 2. Ratio est, quia talis ingressus iure dici potest vi ad tale homicidium. facit tex. in c. de cætero. de homi.

22 Tertiadecima. Peccat † mortaliter is, qui casu interficit puerum tenellum in lectulo. cap. consuluisti. 2. q. 5. & solet apponi excommunicatio, vel inhiberi sub eadem pœna. Immo & si non suffocauerat, tamen peccat mortaliter, quando ita puerum collocauit, vt periculum immineret in somno suffocandi eum. Verum si lectulus esset extensus, & puerum non haberet prope se, atque nutrix semper consueuit inueniri in eodem lecto,& situ, quo incipiendo dormire se posuit, & implacabilitas infantis hoc exigat, excusari videtur. ita Caietan. 2. 2. quæst. 64. artic. 8.

S V M M A R I V M.

1 *Offensiones quatuor considerantur in peccato mortali.*

2 *Punitus, vel absolutus à crimine, de quo plures iudices cognoscere possunt, ab vno, potest ab alio puniri.*

3 *Homicidio pœna, quæ sit tum ciuili, tum canonico iure constituta.*

4 *Homicida in animæ iudicio nõ absoluendus, nisi damno compensato, & ad quæ teneatur in resarciendo damno.*

5 *Homicidæ est iniungendum, vt ieiuniis, & orationibus, redimat mortuum apud Deũ.*

6 *Homicidæ hæredes teneantur ad soluendum damnum, licet à iustitia fuerit pœna affectus.*

De pęnitentia iniungenda homicidæ in iudicio animæ. Cap. LXVII.

1 PRo huius † capituli maiori intelligentia notandum est, quòd in peccato mortali possunt considerari quatuor offensiones. Prima offensio fit contra Deum. Secunda fit contra ecclesiam; quia quilibet peccando mortaliter contrauenit præceptis Dei,& Romanæ ecclesiæ. Tertia offensio fit contra Rempublicam. Quarta contra proximum. De primis duabus offensionibus loquitur. glo. in cap. peccati. de reg. iur. libr. 6. vbi attribuit singulas satisfactiones, videlicet per amaritudinem, & contritionem cordis fit satisfactio quo ad Deum, ex quo Deus dicitur cordium scrutator. vt not. Andr. de Iser. in c. 1. §. si vero voluerit. col. 1. de Cap. qui cur. ven. & habetur in Psal. 7. Consumetur nequitia peccatorum, & dirigas iustum, scrutans corda, & renes Deus. Per pœnitentiam vero impositam à sacerdote fit satisfactio quo ad ecclesiam. glo. in d. c. peccati. De alijs duabus offensionibus loquitur text. in l. licitatio. §. quod illicite. ff. de publ. & in l. ancillæ. C. de furt.& in l. si pro fure. §. 1. ff. de condi. furt. quibus in iuribus habetur quod ex delicto oriuntur duæ actiones, vna ad vindictam publicam, ex quo respublica est offensa: & alia ad priuatam vtilitatem, ex quo priuatus est offensus, vt quando fuit passus aliquod furtum. Vnde quia Respublica est offensa, prodita est satisfactio ipsi Reipublicæ, idest per pœnas legitimas à iure proditas: quia interest Reipublicæ quòd delicta puniantur. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. l. si operis. C. de pœnis. l. si à reo. §. fin. ff. de fideiuss. Quo ad offensionem vero proximi est prodita satisfactio per rei ablatæ restitutionem. vt in d. cap. peccatum. de regu. iur. lib. 6. c. cum tu. de vsur. cap. si res aliena. 14. q. 6. possunt tamen istæ quatuor satisfactiones simul concurrere in omni delicto, seu peccato, cui possunt adaptari, & vna per aliam non tollitur.

2 Ex hoc † sequitur quod si aliquis cõmisisset crimen, de quo potest cognoscere iudex ecclesiasticus, vel secularis, vt in blasphemia Dei, de qua loquitur tex. in c. statui-

mus.

mus. extra de maled. vel in crimine adulterij, vel vsuræ. tunc si talis delinqués esset punitus per vnum iudicem, potest etiam per alium puniri, & vna pœna per aliam nõ tollitur, ex quo maior est pœna iudicis secularis, ideo non tolleretur per pœnam iudicis ecclesiastici. casus est in d.c.statuimus. & ibi per Abbatem, & in c.felicis.§. pro hoc. de pœnis.lib.6. per quem text. ita concludit Abb.in c.tuæ. col.pen.de procur.& Bald.in l. placet. C.de sacrosan.eccle. & in l.si quis in hoc genus.de episco. & cler. Felyn.in cap.de his.col. fin.de accusa.Roman.consi.375. quibus adde Abbatem in d.c. de his.col.pen.vbi dicit quod pro eodem delicto imponitur pęna in foro animæ vt satisfaciat Deo, quem offendit, & etiam imponitur pœna in foro fori; quia offendit Rempublicam, vt supra dixi,quod not.Sic quamuis Iudæo baptizato plenariam delictorum remissionem concedant iura canonica.26.dist.c.1. in fin.cap. vna.de consecra.distin.4.illa tamen intelliguntur in foro canonico,& non respectu fori secularis, cui statim commisso delicto ius quæsitum fuit.l. licitatio.§. quod illicitè.ff. de publ.l.fin.ff.de priu.delict.vnde videmus quod absolutus à crimine in foro ecclesiastico,potest in foro seculari conueniri.vt latè probat Petr.de Anchar.in reg.ea,quæ.de regu.iur.lib.6 Anto. de Butr.& Abb.in cap. 1.de offic. ordin. & ideo absolutio facta ab ecclesia non intelligitur facta in præiudicium fori secularis. & hoc modo confirmatur communis opinio, quæ habet quod sacramentum baptismi non liberat baptizatum à pœna delicti in præiudicium Reipublicæ.vt tenet Inno. Io.Andr.Per.de Perus. Anton.de Butr. & Abb post glo. in c.gaudemus.de diuort. & Abb. in c. de his. de accus. quia talis remissio videtur habere causam limitatam respectu animæ, & quia ecclesia non defendit iuste condemnatos pro furtis, & delictis.c.fi.14.q.fi. & quia beneficium absolutionis, quod ab ecclesia conceditur, sine præiudicio alterius intelligitur. arg. tex.in c.ex tuarum.de auct. & vsu pall.c. super eo. de offic.deleg. & præsertim dicendum est in ecclesia,quæ est cultrix iustitiæ.c.1. de alie. feu.facit quod dicitur in Euangelio.Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ Dei, Deo.Eodem etiam modo absolutio facta in foro pœnitétiali non tollit quo minus possit quis in foro iudiciali,& ecclesiastico puniri. Quibus sic stantibus dico quod homicidij pœna alia est in foro animæ,alia ecclesiastica, alia ciuilis ad æstimationem damni,alia criminalis, vna tamen per aliã non

3 tollitur.] nam pœna homicidij † si ciuiliter agitur,est vt teneatur homicida ad æstimationem pecuniariã damni dati.ff.ad l.Aquil. l.2.& 3. non ad corporalem. fi.ad leg. Corn. de sicar.l.1.& l.eum. Et præstãs causam homicidio alterius per lasciuiam, per quinquennium relegatur.ff.ad l.Corn.de siccar.l. 4.§.1.secundum Canones quinquennis pœnitentia imponitur.50.dist.eos. Homicidij vero voluntarij pœna est deportatio omnibus bonis ademptis.ff.ad leg.Cornel.de sicc. l.4.§.legitur. [& secundum Canones clericus homicida deponendus est c.presbyter. dist.81.c. cum non ab homine de iudic.atq; detrudédus in monasterium, vt ibi fleat sua peccata.c.sacerdos.dist.81. & beneficijs licet non sit priuatus ipso iure secundum cõmu. vt voluit Innoc.in c. cum nostris. de concess. præben.sequitur Bal.in l.cum fratrem.C.de his qui.vt indig. Dec.consi.166.in princ.1. vol.de rescrip.tamen est priuandus per sententiam.est irregularis,vnde ante dispensationem non potest de nouo acquirere beneficia ecclesiastica.iuxta dictum Panor.in in d. c.cum nostris. & si acquisierit, non potest illa retinere vllo tempore,tanquam nõ sua.arg.c.1.de reg.iur.lib.6. sicut nec fur potest retinere rem furto subtractam tanquã suam.c.sæpe.de restitu.spol.posset tamen retinere aliquo tépore boni viri arbitrio moderando tanquam non sua, cum voluntate relinquendi quàm cito commodè, & honestè potest, ita Nauar. extra de homic. consi. 2.lib.2.vt irregularis non potest promoueri ad ordines.& si est homicidium voluntariũ, episcopus cum eo dispensare non potest. vt statuitur in sess.14. Conc.Trid. in c.7. & 24. c.liceat.] Si vero laicus est, excommunicatur.50.distinct. si quis viduam.& cap.si quis voluntatis.

4 In iudicio vero † animæ non debet absolui,nisi prius illatum damnum compéset, aut proponat, idest medicationis expensas, stipendia,quæ tempore totius vitæ, & infirmitatis fecisset. l.ex hac lege. ff. si quadr. paup. fec.d.l.fi. ff.de his qui deiec.vel effud. Nec non alere tenetur familiam, quã occi-

sus

sus alebat, arbitrio tamen prudentū faciendum. ita Afflic. in cap. 1. nu. 21. ex quib. caus. feud. amitt. ex tex. in l. si quando C. vnde vi. clarus tex. vbi Abb. in c. fin. de his quæ vi aut met. cau. Bar. in l. interdum. §. qui furtum. ff. de furt. habita tamen ratione personæ occisæ, & occidentis, an occidens sit diuitijs prępotens, an possit soluere. item est ratio habenda, quod occisus poterat cito mori, quāuis regulariter præsumat quis viuere vsq; ad centum annos. l. fin. C. de sacrosan. eccle. l. quæ vsusfructus. ff. de vsufr. glo. & Docto. in l. 2. §. si dubitetur. ff. quemadmod. testa. aper. Denique in foro cōscientiæ nunquam quis est conijciendus in grauem, atque extremā necessitatem.

5 Rursum † præter damnum est ei iniungendum, vt ieiunijs, atque orationibus mortuum apud Deum adiuuet. Sotus. libr. 5. de iust. & iur. art. 3. col. 4. Syl. in ver. Restitutio. 3. nu. 2. vbi etiam inquit, ꝙ qui secūdum ius aliquem interficit, nulli restitutioni est obnoxius: & ratio est, quia non peccat, cum auctoritate legis id faciat. 23. q. 4. qui peccat. glo. in cap. felicis. versi. percusserint. de pœnis. lib. 6.

6 Sed quid † dicēdum de hærede ipsius homicidæ, quem iudex puniuit, an teneatur ad soluendum damnum parti, idest hæredibus occisi, secundum Abba. in c. 1. de iniur. col. 1. in fi. quod homicida, vel latro intulit. Respon. quod sic: quia lex naturalis, & diuina obligat hæredem ad restituendum damnum parti, antequam à iudice latro, vel homicida puniatur. Et illa punitio, quæ in vindictam publicam irrogatur, est compēsatio iniuriæ ipsi Reipublicæ illatæ. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. quæ non liberat à debito, quod parti debetur. Nam qui duobus diuersas res debet, non liberatur soluendo vni, quod ei debet, nec soluēdo vni, quod alteri debet. c. cum te. de iure pat. in specie Nauar. c. 15. nu. 22. versi. Interrogatus.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium spirituale, quale, & quotuplex.*
2 *Scandalum duplex, & de natura vtriusque. num. seq.*
4 *Scandalum actiuum directè ex intentione procedēs correctioni si æternæ opponitur, & quo casu mortale, vel veniale sit. num. seq.*
5 *Scandalum actiuum per accidens, quando committatur.*
6 *Scandali peccato, quomodo quis propriè astringi dicatur, & ad quid pro reuocando scandalizato, teneatur.*
7 *Mulierem sollicitans ad explendam libidinem non committit scandalum.*
8 *Mortale est, ea, quæ sunt de necessitate salutis omittere propter scandalum.*
9 *Veritas triplex pro scandalo vitando, an omitti possit. nu. seq.*
11 *Falsum docere ad euitandum scandalum nullo modo fas esse, potest tamen pro tempore omitti actus. fallit. nu. seq.*
13 *Missarum solemnia omitti, & ipsas missas festiuis diebus non audire ob scandalū quo casu liceat.*
14 *Superiori etiam iustè præcipienti potest denegari obedientia ob scandalū euitandum.*
15 *Prælatus his verbis, Præcipio tibi non obstāte quocunque scandalo, &c. non potest obedientiam præcipere.*
16 *Regentes Cancellariæ licet impediant voluntatem summi Pontificis, quo casu non incurrant in censuram bullæ.*
17 *Repetitio rei ecclesiæ ob scandalum vitandū procedens ex ignorantia differri potest, sed an si ex malitia. num. seq. & nu. 19.*
20 *Prælatus in quærendis, non in quæsitis præiudicat ecclesiæ.*
21 *Beneficiatus iuri quærendo renuntiare potest, quæsito non, nisi ex superioris consensu.*
Episcopus relicta ad pium vsum, nondum executa voluntate testatoris, alienare potest.
22 *Prælatus cum conuentu, vbi agitur de acquirendis potest permittere, vt propinqui ingressi habeant eius bona.*
23 *Ecclesiæ restitutio in integrum datur in legato per prælatum repudiato.*
24 *Clericis, cohabitatio cum muliere, vel etiam masculo vnde scandalum oritur, parit mortale.*
25 *Mulier, quæ ex nulla necessitate præbet se conspiciendam ei, qui statim animo sit peccaturus, mortaliter peccat.*
26 *Vtens familiaritate nō bona sine causa, vnde excitat scandalum, lethale admittit.*
27 *Transiens per domum eius, quem scit vel ex ira, vel ex libidine peccaturum, mortalę incurrit.*

De

De scandalo. Cap. LXVIII.

Aris supra dictum fuit à nobis de homicidio corporali, restat modo, vt similiter intelligemus de homicidio † spirituali, cum quis spiritualiter & quadam iuris fictione occidit: quod
1
fit pluribus modis, scilicet proximum scandalizando, idest, vita sua contaminata corrumpendo, item omittendo fraternam correctionem, nec non odiendo, iuxta illud. Qui odit fratrẽ suum, homicida est, & probatur per tex. de pœn. dist. 1. homicidiorum. Sed cæteris pro nunc omissis examinemus primã speciem homicidij spiritualis, quod fit scandalizando.

2 Scandalum † igitur, iuxta latinam introductionem, est offendiculum & impactio pedis. c. diffinimus. 18. q. 2. Hoc autem bifariã distinguitur, quia aut datum, aut acceptum. Scandnlum datũ dicitur à scholasticis scandalum actiuum. Et est, auctore Hieronymo, dictum, aut factum minus rectum, quod ex se alteri præbet occasionem ruinæ. Et hoc quidem scandalum semper est peccatum in eo qui scandalizat, cum ipsum opus sit peccatum, vel habens speciem peccati. Qua ratione propter proximi charitatem, & hoc ipsum opus agendum non est, ne proximus quidem ad id impingat, & labatur. vnde ea ratione, & cura id scandalum vitandum est, qua tenentur quis cætera peccata effugere.

3 Est † & alterum scandalum, quod dicitur propriè acceptum, & non datum, & id passiuum appellatur. Quod quidem dicitur peccatũ prouenіens ex bono opere alterius, aut saltem ex facto, quod mali speciem non habet; contingitque propriè hoc scandalũ in eo, qui scandalizatur. hinc dicitur acceptum, quia ex ea re, quæ apta non est ad dandam occasionem mali, quis peccandi occasionem accipit.

4 Præterea animaduertendum est, † scandalum dupliciter posse euenire, vno modo si præbens scandalum directè, & ex intentione, seductione, inductione cõtendit proximum in ruinam conijcere, atque illum ad peccatum allicere, quod sanè peculiare peccatum est in propria per se specie constitutum. Quapropter ex intẽtione specialis finis, quæ intendit speciale proximi nocumentum, sortitur rationem specialis peccati, & opponitur correctioni fraternæ, quæ virtus in hoc exposita est, vt bonum spirituale fratris promoueatur.

5 Altero † modo contingit scandalum actiuum per accidens, hoc est præter intentionem agentis, cum quis vel peccatum, vel opus, quod illius figurã habere potest, alia intẽtione facit, quàm vt fratrem præcipitet, tametsi is ob eius imbecillitatem inde in præcipitium ruat, & scandalizetur, & tunc non est speciale peccatum quia quod est per accidens, non constituit peccati speciem ita D. Tho. 2. 2. q. 43. art. 3. peccatum vero scandali ex intẽtione agẽtis procedens mortale est, vbi intentio ad mortale tendit: veniale tandem, cum agens proximum intendit in venialem culpam inducere, sic D. Thom. in 1. quæst. art. 4. sed hæc infra exemplis sufficientissimè explicabimus.

6 Primum. Speciali † peccato scandali propriè peccat, qui malum operatur, vel quod habet speciem mali, intendens alium inducere in ruinam, puta ad consensum fornicationis, adulterij, & huiusmodi: hoc enim opus directe tendit aduersus correctionem fraternam, cum ex eo læsio animæ contingat. vt tradit D. Thom. 2. 2. q. 43. artic. 3. tenetur tamen talis scandalizans si aliquem traxit ad peccatum, ei suadere vt resipiscat tam suis, quàm alienis orationibus, atque efficacibus suasionibus; dumtamen nõ prodat peccatum illius occultum. iuxta ea, quę tradit Archiep. Flor. de restitut. c. 2.

7 Secundum. Qui alterum † prouocat ad peccatum non propter finem, vt consentiens incurrat malum culpæ, sed vt libidini, & voluntati satisfaciat, nempe qui mulierem verbis blandis, & donis inducit, vt secum fornicetur, nec peccat speciali peccato scandali, sed hæc inductio ad illud pertinet crimẽ, quod per eam speciẽ peccati, ad quod prouocat, persuadetur, scilicet fornicationis, & inest circumstantia grauitatis illi operi ex eo, quòd ita incautè peccauerit, vt occasionem ruinæ proximo dederit. quẽmadmodum explicat Caiet. 2. 2. q. 48. art. 7. Syluest. in ver. scandalum. num. 1. Nauar. in Manua. c. 14. num. 28.

8 Tertium. Prætermittere † ea, quæ sunt de necessitate salutis propter scãdalum vitandum,

tandum, peccatum est mortale, vt sunt opera illa, quæ sine peccato mortali omitti non possunt, vel ea committere pro scandalo vitando, quæ sine peccato mortali committi nequeunt. text. est in c.2. de noui oper. nunc. & ratio est, quia nullus mortaliter peccare debet, vt alterius peccatum impediat: quia secundum ordinẽ charitatis plus debet homo suam salutem spiritualem diligere, quã alterius, & ideo quæ sunt de necessitate salutis, prætermitti non debent propter scandalum vitandum. ita explicat D. Tho. in d. q.43. art.7. Respondeo.

9 [Hinc † plura inferuntur. Et primo, notanda est regula Hiero. scilicet, quod dimittendum est propter scandalum omne, quod potest prætermitti, salua triplici veritate, scilicet, vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, de quibus veritatibus loquitur. gloss. in versicu. in rebus. in Auth. de fide instrumen. §. si vero morientur. in fi. coll.6. vnde de reg. iur. qui scandalizauerit. dicitur: Vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur, scilicet, vitæ, iustitiæ, & doctrinæ. Vnde cum veritas vitæ sit Christus Dominus, qui de seipso apud Ioan. in Euangelio. c.14. dicit: Ego sum via, veritas, & vita. & not. in Auth. de fide instrum. in princ. in glo. in versi. mutatio. Et alibi. Veritas de terra orta est, id est, Christus de Maria. 36.q.10. fraternitatis. Hæc propter scandalum omitti non debet, imo vtilius scandalum nasci permittitur, quàm vt talis veritas relinquatur. & pro tali veritate fidei debemus pati suppliciũ.
10 11.q.3. nemo † peritorum. & cap. quisquis. Melius est enim omnia mala pati, quàm errori fidei consentire. 22.q.2. primum. & ibi not. 83. dist. error.

Infertur secundo, quod veritas humanæ iustitiæ, diuino nutu, seu motu per ora Principum promulgata. l. fi. §. fi. C. de pręscrip. 10. vel 20. anno. quæ pertinet ad iudicem, propter scandalum omitti non debet. Verum hoc indiget distinctione. Nam opus iustitiæ dupliciter considerari potest. Primo vnicuique ius suum reddere, secundo pœnas à iure statutas infligere. Primum nunquam est propter scandalum omittendum. vnde Eccle.4. dicitur. Pro iustitia agonizare, id est, agones sustine, siue pugna pro anima tua, hoc est pro anima tua saluanda pugnabis. Nam qui iustitiã defendit, salutem animæ suæ acquirit, licet corporaliter occidatur. sequitur. Et vsque ad mortem certa pro iustitia, id est, mortem corporis certa pro iustitia defendẽda: & Deus expugnabit pro te inimicos tuos, id est, visibiles, & inuisibiles, qui non humana virtute, sed diuina ope superãtur. Circa secundum, scilicet pœnas infligere, hoc potest quãdoq; suspendere propter pericula, quæ inde possint euenire, & maxime, quando Princeps, vel multitudo est in scelere: & timetur si pœna infligatur, inde scisma, vel aliud magnũ malum euenire. Sed nota quod si tales, qui peccatum faciunt, quadam auctoritate defendunt ad instar hæreticorum, quasi non sit peccatum, tunc contra tales dormire nõ debet seueritas disciplinæ, quin excõmunicẽtur: quia & tales hæretici possunt dici. de pœnit. dist.6. c.1. in fi. & dist.40. Domino sancto. & dist.82. plurimos. Si vero non defendant peccatum suum, & timeatur scisma, vel aliud malum, dissimulari potest, & debet: nam, vt inquit Aug. ad Bonifacium, Vbi multorum strages latet, detrahẽdum est aliquid seueritati, vt maioribus malis sanandis charitas sincera subueniat. dist.40. vt constitueretur. fiant tamen cõminationes de scripturis, & interim alliciantur cautè discretiores, quorum auctoritate cæterorum multitudo frangatur. dist.44. ostentationes. Hæc Alex. an.2. titu. 2. c. de scandalo. art.6. q.9.]

11 Infertur tertio, † quod ille, cui incumbit officium docendi, propter nullũ scandalum, quod sequi videtur, debet vllum falsum docere, cum veritas, quæ docetur, sit de necessitate salutis, scilicet vt falsum non doceatur, vnde inordinata esset charitas ob scandalum proximi vitandum omittere veritatem, falsum prædicando. D. Thom. in dicto quodlib.43. art.7. ad secundum. Actum vero ipsum docendi omittere quis potest ad tempus, propter scandalũ, quod oriretur ex ignorantia pusillorum, donec aptiori loco, & tẽpore magis congruo fieri cum maiori vtilitate possit: ratio est, quia non tenetur quis ad actum docendi, nisi opportuno tempore, quo magis docere, quàm irritare pusillos valeat, iuxta ea, quæ tradit D. Tho. qui supra.

12 Quod † si iam ita processum fuerit vt scãdalum hoc ex actu docendi malitiosum sit, procedatque ex malitia potius, quàm ex ignorantia, non est doctrina ob scandalum omitten-

omittenda, præsertim vbi docendi actus necessario incumbit alicui, vel ratione officij, vel propter necessitatem ignorantis. Couar. in reg. peccatum prima par. nu. 4. vers. 2.

13 Potest † etiam quis omittere diuinarum missarum solemnia, & abstinere ab auditione missæ etiam diebus festis, ob euitandum scandalum eorum, qui absque malitia iustis quibusdam causis censent eum esse excommunicatum, tametsi vere excommunicatus non sit. quod probatur arg. tex. in c. illud. de cler. excommu. ministr. Vnde abstinere debet à diuinis, donec palam fiat eum excommunicatum non esse. Couar. qui supra versicul. 3. hinc.

14 Tertium. Peccatum † est mortale prælatis, & superioribus non obtemperare, ad Rom. cap. 13. c. 2. de maio. & obed. cap. omnis anima. de censi. Tamen propter scandalum vitandũ potest iustè omitti obedientia hæc. quod probat text. opti. in c. si quando. de rescrip. Quod quidem procedit, vt non solum supersedendum sit obedientiæ superioris ob scandalum vitandum, cum ipse superior quid iniquum præcipiat, sed etiam cũ aliquid iustum præceperit; ratio siquidem scandalum vitandi operatur vt tunc cesset lex illa, quæ dicit superioribus obtemperãdum. hoc probatur in c. cum teneamur. de præben. & ibi Dec. Vbi solã rationem scandali sufficere censet Romanus Pontifex in specie illa, vt eius literis minimè obtemperetur. facit etiam gl. in c. 1. dist. 62. quæ probat electionem alioquin iustè factam irritã fieri, & reuocari ob scãdalum vitandum. no. Abb. in c. 1. col. 2. de elect.

15 Hinc † prælatus obedientiam inferiori præcipere non potest his verbis, videlicet: Præcipio tibi hoc, non obstante quocunque scandalo, quod exinde oriri possit, cum sit hoc contra charitatem, quæ finis debitus est præcepti. 1. Timot. c. 1. Hinc licet alioquin præceptum superioris præsumatur iustum in dubio. c. quid culpatur. 23. q. 1. attamen poterit differri eius executio, quoties maius damnum timeretur ex eo, quàm ex dilatione, quæ fit donec appareat de vera præcepti iustitia. Couar. in dicta reg. peccatum, num. 5. in fine.

16 Quod nota, † quia facit pro Regentibus Cancellariæ, qui si ex hoc capite nolunt dare Regium exequatur, vel impediunt voluntatem summi Pontificis; donec illi scribãt, non propterea incurrunt in censuram Bullæ Cœnæ Domini, tanquàm impedientes libertatem ecclesiasticam. [Sed an ad tollendum scandalum sit parendum prælato, qui præcipit sacerdoti existenti in peccato mortali, vt missam celebret? Dic quod nõ: quia in his, quæ sunt contra Deum, non est obediendum prælatis. 11. q. 3. cap. non semper. & nullum malum faciendũ est propter obedientiam. 11. q. 3. c. quid ergo. Quare compensatio metus scandali admittenda non est. dist. 14. c. quod ait. Nec casus necessitatis, vel metus depositionis, vel excõmunicationis, quia potius debet omnia mala pati, quã malo consentire. c. sacris. de his quæ vi.]

17 Quarta. Non peccat † prælatus, qui differt repetitionem rerum ecclesiasticarum ad tempus ob scandalum vitandum, quod procedit ex infirmitate, vel ignorantia: verum si scandalum ex malitia oritur, debet etiam repetere cum eo. Est enim prælatis repetitio rerum ecclesiasticarum, & defensio necessaria de necessitate salutis. & sic D. Thom. Cantuariensis archipręsul laudatur, qui cum scandalo Regis, & totius Regni bona ecclesiæ repetere conatus est. c. sicut dignum. de homic. D. Tho. 2a. q. 43. art. fin.

18 Sed notandum † est, quòd & si prælatus ob vitandum scandalum malitiosum in illis, qui ex malitia scandalizantur differre non potest repetitionem rerum ecclesiasticarum, tamen differre debet propter spirituale, vel temporale damnum, quod alijs imminet, si repetitio fiat. Vnde si Princeps aliquis populum ad infidelitatẽ potius duceret, quàm sufferret exigi rapta à se ab ecclesia, vel alio Principe, vt Hieroboan fecit in populo Israel, ne perderet regnum, differenda esset repetitio rerum ecclesiæ, non propter Principem, sed ob populi salutem. Caiet. in d. art. fin.

19 Concluditur ergo, † quod potest prælatus absque peccato quandoque differre repetitionem rerum ecclesię, quemadmodum etiam dicimus de prælato, qui sperat, & suspicatur minori cum scãdalo res ecclesiarũ posse alio tempore repeti, nam tunc debet differre vsque in illud tempus, etiam si scandalum sit malitiosum. Abb. in cap. nihil. de præscri. Couar. qui supra nu. 6 tandem propter scandalum vitandum multa conceduntur,

tur,vtper Fely.in c.nihil.de præscrip.qui ponit 35.casus in materia scandali.

20 Sed an † prælatus possit ecclesię prȩiudicare in quærendis? Dic quod sic. Non auté in quæsitis. Vnde licet res ecclesiæ nō possint alienari,nisi interueniat solemnitas,de qua in c.sine exceptione. 12. q. 2. nihilominus tamen solus prælatus potest repudiare legatum factum ecclesiæ.ita Bal.in l.pupillorum.C de repud hæredit.sequitur Abb.in cap 1.de in integ. restitu.& in cap.1. col.8.de dolo & contum.Ad hoc glo.not.in cap.fin.16. q.1.Inno.in cap.fraternitatem.de donat.facit glo.in c.potuit.loca.quæ dicit,quòd prælatus recipiens solutionem ab eo, quem poterat priuare propter non solutum canoné præiudicat ecclesiæ, vt amplius expellere non possit. Andr.Siculus in cap. cum causa. de emptio. & vendit.col.7.versi. Tu limita. facit notabile dictum Innoc. in cap.quod in dubijs.de renunc.

21 Vbi dicit, quod licet beneficiatus † non possit renunciare beneficio quæsito sine superioris consensu, bene tamen iuri quærendo.vt in cap.veniens.eod.titu. & cap.dilecti. facit etiam mirabile dictum Ioan. de Imo. in l.1.3.colum.versi. sed & si vis tenere.ff.de condit.instit. Vbi inquit,quòd licet episcopus, vel alius citra Papam non possit alterare relicta ad pium vsum,clementina,quia contingit, in princ.de relig.domi.adde.l.libertus octuaginta. ff.de bon.lib. hoc tamen est verum in voluntate testatoris executa: quia voluntatem testatoris nondum executam potest Episcopus alterare,quia facilius tollitur faciendum, quàm factum.l.patre furioso.ff.de his, qui sunt sui, vel alien.iur.l. quemadmodum. de iureiuran.

22 Sic licet bona † ingressi acquirantur monasterio.vt in auth.ingressi. C. de sacrosan. eccle.cap.quia ingredientibus.de testam.tamen prælatus cum suo conuentu posset permittere, quòd illa bona vadant ad coniunctos ingressi; & hoc ideo,quia agitur de acquirendis.Ita Bal. in auth. si qua mulier.C. de sacrosanct.eccle. Andr. Sic.in c.suam.de pœnit. versi.4.col.1.

23 Vnum tamen non omitto,† quòd & si prȩlatus possit repudiare legatum factum Ecclesiæ, tamé cōtra huiusmodi repudiationem competit Ecclesiæ beneficium restitutionis in integrum, quod datur sibi, etiam quando agitur de lucro captando, vbicunq; ecclesia poterat lucrum consequi, & ex facilitate,vel negligentia prelati non fuit cōsecuta.ita sentit Abb.in c.auditis.vers.restituimus.de restitu.in integr.facit tex.in cap. constitutus.eod.tit. & ibi Abb.vt not.glo.in cap.fin.12. quæst.3. quam commendat Abb. in capitu.1.colum.3.de restitu.in integr.Ad idem est text. in l. ait prætor. in fin. de minor.quod tene menti. Ex his igitur constat quando prælatus possit differre, vel repudiare res ecclesiasticas.

24 Quintum. Peccat † mortaliter peccato scandali clericus, qui cohabitat mulieri,de qua possit esse scandalum, quod nascitur ex suspicione, etiam si sit consanguinea, vel affinis, ad quod facit text. in cap. primo.de cohab.cler.vel mulic.cap. interdixit.dist.32. & multo magis si cohabitat masculo tali, de quo rationabiliter suspicari possit: cis autem,de quibus nulla potest esse suspicio, vel periculum, quod imminet inde perpetrandæ iniquitatis,quales esse videntur omnes, quibus ante ordinationem sine suspicione poterat habitare, nunc etiam licitè cohabitat, veluti mater, soror, amita, matertera,filia, & multum seniores.32.dist.& dist.81.c. in omnibus. & cap. cum à nobis.de cohab.cler.vel muli.c.fœminas.dist.81.Sylu. in ver.clericus.2.nu.2.versi. quarto.

25 Sextum. Eodem † genere peccati peccat mulier illa,quæ sine causa,idest absque vlla necessitate, vel vtilitate supponit se oculis illius, quem credit, simulatque perspexit, peruersum aliquod desideriū mortale concepturum, etiam si illa non intendat ad huiusmodi desiderium allicere. Syluest.qui supra.q.3.in fine,& in ver.scandalum.q.2. in fi. Quod aliter esset dicendum, si mulier non congruo quodam modo talia loca non adire,aut tunc temporis illis non adesse, vbi ab alio solet videri, quia fortè eundum est illi ad ecclesiam, vel oportet sedere ad ianuam cum alijs amicabus,& affinibus, ne inurbanitatis possit argui: nam tunc non peccat mortaliter. ita Nauar.capit.14.nume.30.in Manuali.

26 Septimum. Peccat † etiam mortaliter eodem genere peccati habens malam familiaritatem absque necessaria causa, ex qua aliqui scandalizantur, nefaria cogitando, & iudicando, licet non intendat peccatum,

vel

vel ſcandalum, & ratio eſt, quia dat ſcandalum actiuum, & ſi non per ſe, quia non vult, aut cogitat, vt aliquis ſcandalizetur, tamen dat per accidens, quia illud vult in ſua cauſa, veluti intendens ire per lutum, intendit madefacere pedes, & intendens exceſſiuum potum, intendit ebrietatem. Sylueſt. in verſ. ſcandalum. q. 2. verſ. 3.

27 Eodem modo † peccant tranſeuntes per domum alterius, & ſcientes illum ira, aut amore libidinoſo per eius tranſitum peccaturum. glo. ſing. in c. quis autem. diſtin. 16. ſic etiam mortaliter peccant, qui nudos ſe oſtēdunt, aut ita veſtibus indutos, vt mulieribus pudenda eorum interluceant. Nauar. c. 14. nume. 11.

SVMMARIVM.

1 *Proximum non corrigere, ſpiritualis homicidij ſpecies eſt, & qui ad corrigendum teneantur.*

2 *Correctionis fraternæ omiſſæ pœna, quo iure introducta.*

3 *Correctio fraterna præceptum eſt obligatorium pro loco, & tempore, & quibus concurrentibus obliget.*

4 *Perſona magis correctioni facieudæ obligata, quæ ſit.*

5 *Signum probabilis correctionis; quod nam ſit.*

6 *Temporis opportuni, ſalutis, honoriſque ratio habenda in corrigendo.*

7 *Extrema in neceſſitate quinam conſtituti eſſe dicantur.*

8 *Correctio ex charitate eſſe debet habita ratione conſcientiæ, & famæ correcti, & quādo durè, vel leniter. nu. ſeq.*

10 *Correctio fraterna tripliciter omitti poteſt.*

11 *Correctio fieri debee de peccato mortali occulto, nam de veniali fit ex conſilio.*

12 *Peccatum in publicum, & occultum diuiditur, & occultum tribus modis dicitur.*

13 *Conſiliarij, vel pedagogi, qua ratione vtantur in corrigendis Principibus.*

14 *Correctio pluries repetenda, ſi ſpes ſit correctionis, ſin minus, prælato denuntiandum, vel nulla exiſtente probatione orandum.*

15 *Ordo in correctione fraterna, qui ſit ſeruandus.*

16 *Teſtes vocari non debent in correctione delicti occulti negati per correctum.*

Epiſcopus ſceleris alieni conſcius, ſi non habet teſtes, tacere debet.

17 *Ordinem correctionis fraternæ prætermittere in omnino occultis, non eſt peccatum. fallit num. ſeq.*

19 *Presbyter detegendo proditiones contra iuramentum, quando non fiat irregularis.*

20 *Denuntiatio prælato non præmiſſa correctione, quibus caſibus fieri poſſit.*

21 *Prælatus infamans fratrem in capitulo de veniali, correctione non præmiſſa, non peccat.*

Præceptum prælati intelligitur ſaluo ordine correctionis.

22 *Crimen in generali ſi dicatur, perſona verò taceatur, non ob id peccatur.*

23 *Denuntians peccatum futurum, prætermiſſo ordine, non peccat: neque qui hæreticos viderit in terris ſuis res ſacras malè tractantes, ſi non reprehenderit.*

24 *Denuntiare abſque correctione licet ex publica vtilitate.*

25 *Subditus non eſt nominatim arguendus, niſi probato delicto.*

26 *Admonendus, an is ſit, qui ignorans aliquid agit, quod ceſſante ignorantia mortale eſſet, vide exempla.*

27 *Vitæ ratio non eſt habenda, cum ſpes eſt correctionis, & caſus, quando prætermitti non debet.*

28 *Prælato præcipienti furti reuelationem, quibus caſibus per ſubditos parendum, & nu. 30. & an fur teneatur ſe ipſum reuelare. num. 31.*

29 *Peccatum publicum quando dicatur.*

32 *Infamia quæ dicatur, & quæ plena, vel ſemiplena probatio.*

33 *Indicia regulariter ad præcipiendum non ſufficiunt.*

34 *Prælato ſub excommunicatione præcipienti de reuelando delictum, an ſit parendum in occultis, & reuelatio cui quoquomodo facienda. numero ſequenti. & 36.*

37 *Filius, an, & quæ patris delicta reuelare teneatur.*

38 *Præmium reuelantibus propositum, quòd dari non debeat socio criminis. ex doctr. Bart. fallit in læsa maiest.*

39 *Edicti vigore multis reuelantibus, cui nam debeatur præmium.*

40 *Subditus peccatum prælati irreuerenter publicè corripiens peccat.*

De correctione fraterna. Cap. LXIX.

1 QVia homicidij † spiritualis species est, non corrigere fratrē, vt supra diximus. cap. 1. ideo necesse erit, vt consideremus diligenter illā. Igitur ad correctionem fraternam tenentur omnes etiam infideles præcepto naturali, fideles vero etiam euangelico, tam prælati, quàm subditi, iusti & peccatores, licet magis prælati, quam alij, & qui maioris sunt auctoritatis, quam inferiores. ita text. in cap. tua. extra de cogn. spiri. glo. in extra. j. ne sc de vac.

2 Tenentur autem omnes † sub pœna peccati mortalis. argum. 23. quæstio. 3. ita plane. & cap. duo ista. Hostien. in cap. in omni. de testi. & attest. Hugo in cap. si peccauerit. 2. quæstio. 1. argum. 2. quæst. 7. quapropter. & 24 q. 3. tam sacerdotes. vbi dicitur, quod tā sacerdotes, quàm reliqui fideles omnes summam debent habere curam de illis, qui pereunt, quatenus eorum redargutione, aut corrigantur de peccatis, aut incorrigibiles, si apparuerint, ab Ecclesia separentur. Hoc idem tenet Asten. quod primo probat per legem naturalē, quę dicit: Hoc facias alijs, quod tibi vis fieri. i. debes velle fieri. Debes autem velle, quod alius te corrigat, quando peccas, vt te emendes. Igitur, & tu debes hoc alij cuique facere. Secundo per legem Mosaicam. Deut. 22. si videris bouem, aut ouem errantem, reduc fratri tuo, ergo fratrem teneris corripere, hoc est ad Deum reducere. Tertio per legem Euangelicam. Math. 18. vbi dicitur, si peccauerit in te frater tuus. Non dicit subditus. Quia ergo omnes sumus fratres, omnes, non tantum prælati, verū etiā subditi tenemur inuicē corrigere, qn̄ contingit aliquem nostrū peccare.

3 Nec obstat, † q inquit Ioann. in d. c. si peccauerit. quòd si esset præceptum omnibus, omnes constitueret transgressores, quia nō est verum, cum sit præceptum affirmatiuum obligans tantum pro loco, & tempore necessitatis, dummodo hæ conditiones concurrant. Prima, certa peccati mortalis cognitio. Non enim sufficit suspicio, aut quæcunque relatio, sed cognitio certa, q peccauit mortaliter. Vnde Eccl. 2. habetur: Priusquā interroges, ne vituperes quemquam, & cum interrogaueris corripe iustè. Secunda, vt speretur emendatio, vel saltem, quod non timeatur deterius, nam alias correctio esset vana, & ad vanum opus nemo obligatur. Verum prudenti distinctione vtendum est nobis in hoc proposito. Si enim quis certus esset sufficientibus coniecturis nihil illi esse profuturum, & tunc non tenetur corripere, si vero quis dubitat, an proderit, & certus est, quod non oberit corripiendo, & tunc tenetur ad correctionem, sicut medicus, quando certus est medicinam nihil obfuturam, & velit esse profuturam, adhibere debet. ita hanc regulam tradit August. de pœn. dist. 7. c. si quis. el secondo.

Tertia requiritur, q sit opportunitas

4 † personæ, ita quòd magis ipse, quàm alij ad id teneantur. Nam si ipsum fratrem peccantem video, & alij æquè bene, vt fortè ei familiares, vel pręlatus suus, probabiliter supponere possum, quod aliquis istorum illum corripiat, cum dicatur: Quis est filius, quem non corripit pater. 3. Reg. 20. custodi vtrum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua p anima ipsius. Vnde non debet credere, quod prælatus suus sit immemor salutis suæ, q esset si negligeret illum corripere. Si autem constaret, quod omnes negligerent eum corrigere, tunc teneretur alijs tamen conditionibus existentibus. primum, vt supra diximus, vt sit spes probabilis de correctione: nam cum correctio sit instituta, vt emendetur frater, si ex illa fieret deterior, vtiq; fieri non debet. Hinc dicitur Prouer. 19. Noli arguere deteriorem, ne te oderit.

5 Signum † autem quando sperari possit probabiliter correctio est, quando ex infirmitate peccat, quod tunc cognosci potest, si oblata occasione semel ruit, & deinde tristatur, & erubescit, vel ex malitia, cuius signū est frequens sine fręno iteratio actus.

Secundum

6 Secundum est † opportunitas temporis, vt fiat, quando credit peccanti prodesse. D. Tho.2.2.q.33.in 4.senten.dist. 19. q. 2. Nam si vellet hominem recenti vulnere affectũ corripere, nihil aliud faceret quàm igni adhibere ligna.

Tertium requiritur, vt ea commodè fieri possit absque damno notabili salutis, honoris, famæ, & fortunæ corrigentis, nisi emendandus esset in extrema necessitate eiusmodi correctionis, quo casu ad corrigendum, vel aliter impediendum eius peccatum mortale tenetur, etiam cum periculo vitæ suæ, vt inquit Nauar.c.24.num.63. ver. fundamento. Hoc autem raro contingit, cũ per correctionem absque alia ope saluari possit.

7 Extremam † autem necessitatem quo ad animam, videtur pati ille, qui existens in culpa mortali, & proximus morti, putat se quauis peccatorum attritione saluum fore, & ideo non curat eam augere ad perfectionem necessariam, tunc enim videtur extremè egere doctrina de vera contritione. Item paruulli Christianorũ morti proximi existentes apud infideles, vel apud fideles nescientes baptizare. Item illi adulti gentiles morti propinqui, de quibus firma spes haberetur, quod conuerterentur, si fide catholica erudirentur. ita Nauar.cap.24.num. 11.vers.3.

8 Quartũ, requiritur † mansuetudo in corripiendo, & non asperè obiurgando. iuxta illud psal. Superueniet mansuetudo, & corripiemur.

9 [Quod intellige, † quando peccatum fit ex ignorantia, vel infirmitate. iuxta illud. Gala.6. Fratres, si præoccupatus fuerit aliquis in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. At quando fit peccatum ex passione, & ex superinducta mala consuetudine, tunc est corripiendum partim leniter, partim durè. Hinc Hely, qui filios suos iuuenes leniter corripuit, vt habetur. 1. Reg. 11. & non durè, dicitur eos non corripuisse. Quando verò peccatum fit ex proteruitate, malitia, & certa deliberatione, tunc corripiendum est authenticè, & durè. Vnde Greg. in Pastora. Non nulla peccata sunt vehementer increpanda, vt cum culpa ab auctore nõ cognoscatur, quanti sit ponderis ab increpantis ore sentiatur. Rursum consideratio est habenda ad corripientes, nã aut illi, qui corripiunt sunt subditi, aut sunt prælati, si subditi, aut sunt iuuenes, & hi corripere, vel monere debent humiliter. Si autẽ sunt senes, qui corripiunt iuuenes, & tunc illos debent corripere moderatè, & maturè: alios autẽ scilicet conseniores reuerenter, & prælatos humiliter. Si autẽ sunt prælati, corripiant seniores obsecrando, iuuenes ꝑsuadendo. 1. Timot. 5. seniorẽ ne increpaueris, sed obsecra, vt patrem, iuuenes, vt fratres.] Itẽ debet fieri ex charitate, & nõ ex odio. c. odia. dist.86. & nec ex ira præcedente rationẽ deliberatã. c. prodest. 23 q.5. præterea cũ proximus noster duo habeat, conscientiã, & bonã famã. c. duo. 12. q. 1. debemus in correctione vtrunque seruare, si possumus, alioquin conscientiam, sola fama contempta. D. Tho. in 4. senten. distin. 19. quæst. 2. artic. 3. vers. Respondeo ad primum.

10 [Ex † his ergo habes, quæ necessaria sint ad correctionẽ fraternã, & qñ illam omitti non sit peccatũ. vnde concludit Archid. 2. q. 1. si peccauerit. fraternã correctionẽ tripliciter posse omitti. Primo meritoriè, vt quando ex charitate omittitur, ne deterior fiat correctus. Secundo modo omittitur cũ peccato mortali, qñ præsumitur probabiliter, ꝙ ad eius correctionẽ corrigetur, & tamen ꝑꝑ timorem, vel tepiditatem omittitur. dist. 50. si quis diaconus. dist. 40. si Papa. dist. 17. sunt nonnulli. Tertio modo cum veniali, quando ex timore, vel tepiditate est tardior ad corrigendum, non tamen omitteret si cõstaret ei, quod corrigi deberet: hoc modo viri sancti omittunt corrigere delinquentes. 2. quæstio. 7. quia plerique. Hoc in non prælato: In prælato autem hoc dicit esse peccatum, vbi corrigere valet absque scandalo. de offic. ordin. irrefragabili. 45. distin. illud. alias expectet tempus. sequitur Anton. de Butr. in c. nouit. num. 45. de iudi.]

11 Rursum, † si vis scire de quanam re sit præceptum correctionis: dico quod de peccato. secundum illud Math. 18. Si peccauerit, &c. peccatum autem est duplex, scilicet veniale, & mortale: correctio autem fit ad lucrandum fratrem amissum per peccatum, vt ibi sequitur: Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. non amittitur autem fratris anima, nisi per peccatum mortale. patet

igitur, quod corripere fratrem est de peccato mortali. Est autem consilium, quādo peccat venialiter, & hoc videtur tenere, & notare August. 16. de sermone Domini in mōte, dicens: Audiuimus Dominum admonentem, & magna cura præcipientem, si peccauerit frater tuus, vade, & corripe ipsum, ita q admonitio intelligatur de peccato mortali, & non veniali.

12 Item duplex † est peccatum, occultum, & publicum: occultum dicitur tribus modis. Vno modo, quia solus Deus nouit, vel homo per confessionem, & de hoc non est quæstio, quia hoc spectat ad Deū, & non ad nos, quo ad istam correctionis formam. Vnde gl. Math. 18. super verbo, In te, inquit, quia si in Deum peccat, non est nostri arbitrij id est, Solo Deo sciente. Secundo, quia homo solus, id est, non cum alio nouit. Vnde Gen. 3. Non est bonum, hominem solum esse, id est, non cum alio. extra de offic. ordin. si sacerdos. Tertio dicitur occultum, quia solus quis nouit, id est, vnus cum paucis familiaribus. Sicut Rex dicitur aliquid facere, vel esse in occulto, vel esse solus, quando est cum paucis familiaribus. Thren. 1. Quomodo sedet sola ciuitas plena populo, idest quemodo q solebat esse plena populo, est sola, id est, paucos habitatores habens? Dico ergo, q præceptum de correctione fraterna intelligitur de secundo, & tertio modo, sed modo deducamus ex ijs nonnullorum casuū decisiones.

13 Prima. In † corripiendo pedagogi, atque consiliarij Principum hac vti debent cautela, vt quando ipsi non audent dominos suos reprehendere, historias tales legendas porrigant quæ inuidiam non generent, & mores instruant. Sotus lib. 1. de iusti. & iur. q. 3. artic. 1. in fin.

14 Secunda. Peccat † mortaliter, qui secretò delinquentem non corripit, non tantum semel, sed & pluries, quandiu spes de correctione ex ea habetur probabiliter. D. Tho. 2. 2. q. 33. artic. 2. Sylu. in vers. correctio. nume. 4. quando tamen correctio fratri non prodest, tunc debet fieri denuntiatio prælato, qui si crimen idoneis testibus probare nō potest, nec infamia est, vel indicia sufficientia ad inquirendum, nihil aliud facere potest, quā pro ipso orare. & illum admonere, & expectare donec sint indicia ad inquirendū, vel testes ad conuincendum. Sot. de ratione tegen. c. 4. 8. conclu. quibus indicijs postea existentibus, vel etiam testibus, poterit prælatus contra delinquentem inquirere, & habita sufficienti probatione debet præcipere ei, vt à delicto desistat, quod si non facit, excommunicari potest tanquam contumax, & Ecclesiam non audiens, quo facto, vt ethnicus vitandus est. Syluest. in vers. correctio. num. 4. vers. 4.

15 Ordo autem † circa correctionem fraternam, quæ fieri debet in peccatis omnino occultis talis est, vt primo secrete corripiat secundum Domini præceptum, vt fratris peccantis salutē procurare possit. D. Tho. quodlib. 4. art. 12. ver. respondeo. qui si non emēdatur, debet dicere prælato vt patri; Deinde quando secreta admonitio non proficit, & delictum probari potest, debent induci testes. Quæ quidem inductio ob triplicē causam fit, primo ad ostendendum, q malum sit, de quo frater arguitur, secundo ad conuincendum de acta, si iteretur. Tertio secundū Augu. vt sint testes, quod corrigens fecerit debitum suum: quibus existentibus potest excommunicari tanquam contumax, vt supra casu præcedenti diximus.

16 Tertia. Quando † delictum occultū probari non potest, & secreto correctus negauit crimen, non debent induci testes, quia non est verisimile, q delinquens coram testibus confiteatur, q coram solo negauit, & ideo tali casu omittenda esset inuocatio testium. Hinc in c. placuit. & c. si tantum. 6. q. 2. definitum est, q si Episcopus alieni sceleris se cōscium nouerit, quamdiu probare non pōt, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem eius secreta correctionibus elaboret. Ad id etiam probabimus text. in c. plerunq; 2. q. 7. quo casu præceptū impletur sine inductione testiū, sufficit vt secreto corripiat, & si nō audierit secretè, plato denūtiet vt patri.

17 Quarta. Qui ordinem † fraternæ correctionis non seruat in peccatis omnino occultis cedentibus in damnū aliorū spirituale, vel corporale, non peccat. D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ad secundū. exempli causa in crimine hæresis, vel si quis tractaret quomodo ciuitas hostibus traderetur, aut occultè homines auerteret à moribus, vel fide, aut esset infectiuum peccatum proximo, & periculum esset in mora: tunc statim esset denuntiandum prælato, siue alij superiori

abique

absque alia præuia correctione fraterna, & secreta, vt gregi suo caueat, quia bonnm multorum bono vnius præponi debet. Gabr. de cano.miss. lect. 74. imò si talis generalis admonitio non sufficeret, esset facienda declaratio specialis delictorum, & si nec illa sufficeret, esset etiam facienda personarum. Nauar.in Manua.c.18.num.56.

18 Attamen qui † crederet probabiliter suis precibus, & correctionę fraterna facta secretò delinquenti, impedire peccata occulta etiam alteri pernitiosa, & illa detegeret denuntiando, prætermissa correctione fraterna, peccat mortaliter. D.Tho.quodlib.1. art. 16. [Exemplum, secretò nosco hominem simplicem, & pium, quem audiui proferentem aliquam propositionem hæreticam, nec mihi constat eum hæreticum esse, cum nesciã, an ex ignorantia illam protulerit, teneor eum saltem secretò corripere, antequam fidei iudicibus denuntiem, cum probabiliter possim præsumere mea admonitione corrigendum, cum sit vir pius, & simplex, & ex mera ignorantia errauerit. ita Alfonsus de Castro.lib.2.c.25.de iusta hæret.punit. At si probabiliter prędumere non possum ex mea admonitione secreta non corrigendum, tũc possum, & debeo] statim iudici denunciare. Ex quo sequitur in proditionibus contra Rempublicam factis, & hæresibus rarò admonitionem secretam necessariã fore: rarò enim quis probabiliter credere potest proditionem, & hæresim sola monitione omnino cessaturas. Naua.c.18.nu.56.

19 Hinc infertur, † ꝙ etiam si presbyter iurasset seruare, & non detegere proditiones, & homicidia, aliaque delicta patranda, ꝙ si obuiare non potest ipse admonendo, potest non obstante iuramento denuntiare absque periculo irregularitatis ob id incurrendæ: dummodo protestetur se solum facere ad impedienda mala, quæ imminent, & non vt aliqua pœna saltem deformante puniantur. Nauar.d.c.18.num.54.in fin.& cap.27. nume. 213. & ratio est, tum quia hæc peccata cedunt in damnum aliorum, tum quia ordo fraternæ correctionis non procedit in peccatis futuris. Syluest. in vers.correctio.q.5.

20 Pari † ratione absque correctione potest denuntiare peccatum omnino occultum, quando imminet similis occasio ruendi, quam non vult vitare admonitus, nam tunc debet denunciare prælato ne in præcipitium ruat. D.Thom.dist.19.quæst.2.artic.3. ad secundum. Neque etiam peccat, qui sine correctione denuntiat peccatum proximi omnino occultum prælato discreto, tanquã Pio patri, & ex charitate, sciens, quòd frater per ipsum nõ corrigeretur facta secreta admonitione, nec hoc faciens dicit Ecclesiæ, quia non refert ei, vt prælato Ecclesiæ, sed vt priuatæ personę proficienti ad correctionem proximi, & eius emendationem. ita explicat D.Thom.quodlib.11.artic.fin. vbi animaduertendum est, quod frater delinquens non tantum denuntiandus est prælato, tanquam Pio, & discreto, atque spirituali, sicut priuatæ personæ, vt emendetur, sed & vt emendatus præseruari possit à recidiuo, si tamen per signa valde probabilia crederetur, quod ex illa denunciatione fratrem correctum prælatus infamare vellet, tunc crimen occultum fratris iam veraciter correcti ei denuntiare non deberet. Gabr. qui supra vers.6.casus.

21 Quinta. Non peccat † prælatus, qui non præcedente correctione fraterna fratrem in capitulo de peccato veniali infamauit, quia præceptum de fraterna correctione intelligitur de peccatis crimiualibus, & nõ de venialibus, quemadmodum sunt illa, quibus religiosi in capitulo se proclamant. Sylu. in ver.correctio.q.5.in fin. D.Tho.2.2.q.33.art. 7.ad quartum. Si tñ esset aliquod criminale, in quo frater diffamaretur, contra præceptum ageret, qui non seruato ordine illum infamaret. Hinc prælatus, qui in visitatione, vel alias præciperet, ꝙ sibi dicatur quicquid sciuerit corrigendũ, intelligendũ est saluo ordine correctionis, siue præceptũ fiat gñaliter ad omnes, siue ad aliquẽ specialiter. Gab. qui supra. vers. secundus casus.

22 Nec peccat † etiam is, qui admonet in generali, ita quod crimen quidem specificat, non autem personam: sic Dominus discipulis de Iuda dixit, Vnus vestrum me traditurus est. & tamen non legitur prius Iudam in secretò corripuisse, igitur discipulis manifestauit crimen, non autem personam. c. si sacerpos.de offic.ordin.

23 Sic etiam † qui prætermisso ordine denuntiat peccatum futurum, non peccat, quia ordo fraternæ monitionis non procedit in peccato futuro, propter ver-

bum peccauerit. Math. 18. quia statim denunciari potest, vt impediatur, nisi obuiare possit is, qui nouit. Syluest. in vers. correctio. num. 4. ratio est, quia tunc denunciare, quis non debet aliquod peccatum, quando ex illa denunciatione sequeretur infamia. Pariter neque peccat per terram hæreticorum transiens, si non reprehendit eos tractantes irreuerenter sacramenta, vel imagines, vel docentes, aut prædicantes hæreses, si nulla est spes emendationis, imò timor maioris mali, quia deest spes emendationis fratris. Nauar. c. 24. num. 13. vers. 3.

24 Similiter non peccat, † qui absque correctione denuntiat peccatum alterius, quando ex eius manifesta denunciatione publica vtilitas verisimiliter resultaret. sic Petrus, peccatum occultum Ananiæ, & Saphiræ manifestauit, quia sciebat ex dicta correctione vtilitatem redundare, vnde ex quo statim mortui fuerunt, fuit factus timor in omni Ecclesia.

25 [Rursum † non debet prælatus subditum nominatim arguere de aliquo delicto, nisi possit illud delictum plenè probari. Non enim creditur, etiam superiori, si dicat aliquem esse reum criminis. cap. placuit. 6. q. 2. vbi glos. inquit, quòd nec dicto solius Episcopi creditur: sicut nec scripto, nisi adsit subscriptio. vt extr. de testi. cap. cum à nobis. Puto tamen, quòd in secreto potest eum admonere, quia talis admonitio non potest nisi prodesse. argum. 2. quæst. 1. capitu. si peccauerit.]

26 Sexta. Corrigere, † vel admonere non debeo eum, qui ignorans aliquid facit sine peccato, qui cessante ignorantia peccaret etiam mortaliter illud faciendo, si talis admonitio nullum commodum produceret, sed ex ea magnum aliquod incommodum, vel præiudicium alterius sequi potest, etiã si nemo alius eius peccatum sciat præter me, licet sim eius sacerdos, siue eius ignorantia sit facti, siue iuris, quod regulariter à vulgò ignoratur. Nauar. cap. 22. nume. 83. §. 54. post medi. Verum si cessarent prædictæ conditiones, secus esset, quia tunc & si non peccem peccato omissionis correctionis proximi, pecco ex eo capite, quo teneor impedire peccatum mortale proximi peccantis ex ignorantia. idem in c. 24. nu. 13. & 22. vers. Quæ conclusio. & vers. Non etiam procedit. Exemplum in primo casu, de sciente impedimentum inter coniuges illud ignorantes, qui perdurante ipsorum ignorantia, & aliorum, non peccant matrimonio vtentes, quia tunc non debeo illud impedimentum illis reuelare, quamuis fides mihi esset adhibenda. Exemplum in secundo, de vidẽte, aut sciente aliquem per ignorantiã probabilem ieiunij, vel festi non ieiunare, vel nolle audire missam, quia licet ille nõ peccet mortaliter, nec venialiter periculosè, teneor tamen impedire, vt supra. quod credo ideo fieri, quia hic ex tali admonitione nullum incommodum, aut alterius præiudicium sequi potest, vt in primo casu, præter id, ꝙ ferè impossibile, aut difficile videtur, nullo alio sciente id ab eo admitti, & sic ad obuiandum scandalo aliorum, debeo eum corrigere, seu admonere.

27 Septima. Mortale † peccatum est correctionem omittere, quando fieri debet, timendo iudicium vulgi, aut carnis cruciatus, aut timorem perditionis vitæ, aut amittendi temporalia, ita vt hæc adeo dominentur, vt fraternæ charitati præponantur: verbi gratia, si quis probabiliter crederet se posse adulteram fraterna correctione retrahere ab adulterio, & timet ne ab adultero occidatur, quia potens est, vel tyrannus, & metu mortis omittit, peccat mortaliter: cuius ratio manifesta est, quia præponit vitam corporalem animæ fratris: cum magis tamen eam teneatur diligere, quam propriũ corpus. Sed si timor, vel aliud, ardiorem faceret ad corrigendum, non tamen illam omitteret, si spes esset correctionis, secus esset. ita docet D. Thom. 2. 2. quæst. 33. articu. 2. ad tertium. Sylu. in ver. correctio. nu. 2.

28 Octaua. Prælato † præcipienti, vt quicunque scit aliquem commisisse furtum, teneatur illud manifestare, subditus obedire tenetur in his casibus. Et primus est in peccatis publicis: & ratio est, quia peccans lædit cõscientiam suam, & astantium, vnde vtrique succurrendum est per denunciationem, etiã si speratur emendatio peccatoris, quia oportet à scandalis cauere. D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. Syluest. in vers. correctio. quæst. 5. & in ver. Denunciatio. q. 3.

29 Sed an dicatur publicum peccatum, si publicus effectus esset peccatoris, sed occultũ esset, quis fecerit illud, verbi gratia: Reperitur

ritur homo mortuus, nescitur tamen homicida. Respondetur, ꝙ non, & ideo hoc casu seruari debet ordo fraternæ correctionis, vt supra diximus. Sed tunc tantum dicitur publicum, qñ effectus peccatoris, & peccator sit publicus. Syluest. in verbo. correctio. q.8. Quando autem dicitur, quid publicum. vide Abb.cons.99.vbi etiam inquit, ꝙ tunc dicitur, quando aliquid est notorium de iure, vel euidentia facti, vt per famam. tex. in c. vestra. & cap. tua. de cohab. cler. vel mulie. Sed an teneatur denunciare, si credit prelatum scire, sed dissimulare? Respon. ꝙ non, nisi id reuocetur in dubium. Secundus casus,

30 † in quo tenetur denunciare, est in peccatis occultis, quæ proximis damnum spirituale, vel corporale inferunt, vel sunt illatura. Tertius, si correctio non speratur. Quartus, si peccatum est leue, & non infamatoriũ. Syluest. in vers. denunciatio. q. 4. Quintus, potest fieri denunciatio in peccatis omnino occultis, quando melius speratur correctio per prælatum, quàm per denuntiantẽ. Sextus. Quando peccatum preteritum est emẽdatum, sed intendit denuntians præseruationem à recidiuo, & hæ vltimæ debent secretò fieri, & non iuridicè.

31 Sed an prælato † præcipienti, vt si quis scit furem, reuelet, teneatur ille, qui furatur ẽt semetipsum prodere? Respond. ꝙ non: hoc enim consonum est scripturæ sacræ, iuri canonico, & rationi. Nam non subest iudicio humano, vt teneatur se prodere: cum omnia iudicia humana ad publicam potestatem scientiamq; spectent. Caiet. 2.2.q.69. artic. 1. si tamen reus esset infamatus, vel semiconuictus, vel adessent indicia. tenetur obedire. Syluest. in vers. correctio. quæst. 8. circa fin. & in vers. dubium. q.2.

32 Infamia † vero vocatur non frequens vox discolorum, sed frequens vox talis, vt apud probos viros reddatur persona de crimine tali probabiliter suspecta. Sed circa semiconuictionem aduertendum est, ꝙ cum plenam probationem efficiant duo testes integrarum conditionum, semiplenã probationẽ efficit vnus testis omni exceptione maior. Et est sermo de teste secundum iura, qui non actor, non secretus depositor, sed verè testis est iuratus, non particeps criminis, & ad iudicium concurrens, vt testis. Hoc est, ꝙ vltra accusatorem, vel id, ꝙ tenet accusatoris locum, vt infamia, & cęt. Iste omni exceptione maior testetur directe de visu cõmissionis criminis ab isto, puta quia vidit ipsum occidere illum, vel furari hoc: hic est enim vere testis semiplene probans. Et dicitur testis omni exceptione maior, qui nulla exceptione repelli potest. glo. in cap. at si clerici. in prin. de iudi. & in c. 1. de testi. & in §. item verborum. instit. de inutil. stipul.

33 Circa vero † indicia, nota, ꝙ regulariter vnum indicium non sufficit ad præcipiendum, sed requiruntur duo, & ad constituendum vnum inditium requiruntur duo testes, qui non sint singulares, nisi sit vnus testis omni exceptione maior. Hæc Caiet. 2. 2.q.69. artic. 1. vers. in 2. & ad 2.

34 Sed an prælato præcipienti † reuelationem alicuius occulti, sub pœna excommunicationis latæ sententię, subditus teneatur obedire? & quòd teneatur, est text. in c. quidam. 5. q. 1. vbi B. Gregorius excommunicauit occultum actorem libelli, nisi se reuelauerit, & hanc opinionem tenet Syluest. in vers. correctio. q. 9. vbi siue sit diffamatus, siue semiconuictus, siue omnino occultus, dicit quòd tenetur se prodere, quia licet peccet prælatus sic intendens præcipere, & sententia sit iniqua, non tamen est nulla. ita Syluest. Caiet. tamen, quem sequitur Armilla. in vers. inquisitio. nu. 10. asserit aduersus Syluestrum in delinquentibus occultis, & ita tenendum.

35 Sed † in casibus, in quibus reus, siue qui scit delictum, tenetur reuelare, considerandum est, ꝙ non tenetur reuelare hoc iniuriam passo, quia hoc esset odia neutrire. Itẽ si hoc mandatum esset generale, non tenetur reuelare iudici publicè, quando non potest probare, sed bene secretè ad correctionem. Si tamen iudex præcipit, quòd vult sibi dici in iudicio, debet intelligi saluo ordine Euangelico. Et si fecit monitionem, & delinquens non vult se emendare, debet cõparere in iudicio, & dicere se scire, sed non posse probare, sed si non admonuit, dicat se scire, sed velle prius facere correctionem, quod si vult iudex vt probet, cum non possit; & denuntiet ante correctionem, non tenetur, quia sententia continet intolerabilem errorem. Armilla in ver. excõicatio. nu. 31. contra Sylu. in vers. excommunicatio. 2. dubio 8. & nos infra de senten. excom. cap. 8.

36 [Sed an testis teneatur reuelare? † Respon. quod sententiæ excommunicationis tres sunt gradus. vt notant Canonistæ. 11.q. 3.c.1. & c. qui iniustus. & c. sacro. de senten. excommu. quædam enim est nulla, vt quæ à non iudice procedit, quædam licet procedat à vero iudice, tamen continet intolerabilem errorem, vt puta manifestissimũ omnium iudicio. Quædam est iniusta citra intolerabilem errorem, aut ex parte iudicis, quia ex odio prolata, aut ex parte causæ, vt quia aut nulla est, aut non legitima, aut ex defectu ordinis iuris. vt docet S. Thom. in 4. sent. dist. 18. q. 2. art. 1. quæst. 4. & nos in quarto lib. c. 3. Quo igitur ad primum gradum, si quis præcipiat illi, qui non est illi subditus sub sententia excommunicationis reuelare secretum, non obediens non incurrit sententiam, quia est nulla. c. 2. de constit. in 6. Sed quo ad secundum nec incurrit subditus. Vt si prælatus præciperet sub sententia excommunicationis, vt quicunque subditorum sciuerit aliquod crimen, illud pandat, quamuis nulla sit infamia, aut indicia, nec illud possit legitimis testibus probari, tunc subditus non obediens non incurrit, quia illa sententia continet intolerabilem errorem. Nam qui probare non potest crimen, nullo modo tenetur denuntiare. c. plerunque. 2. quæst. 7. At quo ad tertium, si prælatus iusserit sub sententia excommunicationis, vt quicunq; sciuerit crimẽ, quod legitimè potuerit probare, quamuis nulla sit infamia, aut indicia, tunc sententia iniqua est, cum nullus possit compelli manifestare crimen, ꝙ non laborat infamia, aut indicijs: tamẽ quia sententia nec est nulla, nec continet intolerabilem errorem, incurrit excõmunicationem quantum ad pœnam, non autem quo ad culpam in conscientia, si non obedit. Hoc est, quamuis nulla sit culpa non obedire, modo absit contemptus, tamen qui inuentus fuerit non obedire, excludetur à sacris, & à fidelium communione, quia non admittetur excusatio subditi dicentis non teneri, quia nulla erat infamia, nec indicia, nam præsumendum est esse iustum præceptum prælati, alias deberent prælati, quotiescunque, quid præcipiunt, manifestare quo iure id faciant. quod esset in detrimentum gubernationis. Igitur quando inquit Greg. 11. q. 3. sententia pastoris, siue iusta, siue iniusta, timenda est, intelligendum est, ꝙ iniustè excommunicatus, (præterquam si esset iniusta ex odio iudicis, quia illa etiam ligaret quo ad culpam) excluditur à communione in sacris, & à communione fidelium, ac etiã peccat mortaliter, si contemnit. Non autem ligat quo ad culpam, vel priuat quo ad suffragia Ecclesiæ. Sotus de rat. teg. memb. 2. quæst. 7. concl. 4. Sed an subditus teneatur obedire prælato interroganti secretũ, quotiescunque dubitat iure ne interrogetur, an iniuria, diximus supra. eod. lib. c. 57.]

37 Sed vtrum † filius reuelare teneatur patris delictum occultum, si tale est, quod vergit in damnum Principis, aut Reipublicæ? Dic quod sic. ita text. not. in l. milites. §. desertorem. ff. de re milit. Vbi pater sciens filium velle committere crimen læsæ maiestatis tenetur illud propalare, & si filium Principi præsentat, pœna filio remittitur. secundum Saly. in l. propter insidias. C. qui accusa. non poss. refert Felyn. in c. 1. de offic. deleg. colum. 2. in fin. Idem erit ergo de filio respectu patris. Quinimo velut Reipublicę hostem poterit impunè occidere filius, sicut de patre bannito dicit Bart. in l. amissione ff. de cap. dim. Abb. in cap. 1. col. 2. de conuer.

38 infid. Imò tali casu, † quo reuelauerit crimen læsæ maiestatis, vt diuinæ, consequitur commodum, quia habebit bona paterna, quamuis pater condemnetur. l. quisquis. C. ad leg. Iuliam maie. Quod quidem factum est, vt filij alliciantur ad reuelandum paterna delicta, quia expedit Reipublicæ, vt delicta puniantur. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquiliam. cap. vt famæ. de senten. excom. facit text. not. in c. si quis Papa. in fin. dist. 75. vbi si quis scit de tractatu mortis Pontificis, etiam si sit particeps, liberatur, & debet præmiari si reuelat. Et est mirabile, quod socius reuelans pręmietur, ex quo datur notabilis limitatio ad doctrinam Bart. in l. 3. ff. de cond. ob turp. cau. vbi dicit, quod præmium datum reuelantibus non datur participi reuelanti. refert Felyn. in c. 1. de offic. deleg. colum. 3. in princ. nam debet intelligi, nisi in crimine læsæ maiestatis. vide Bart. in l. idem est. in fin. ff. de cond. ob turp. cau.

39 Sed quid dicendum † de delictis emanare solitis, quod qui reuelauerit delictum occultè commissum, indemnitatem consequatur. plures commiserunt, & reuelauerũt,

an omnes indemnitatem consequantur? dic quod non, sed qui fuerit primus. ita notanter sentit Fulg. in l. fin. §. sed quidam. 2. col. C. de iure deliber. Quod tene menti pro edictis, quæ emanant quotidie, quod qui malefactorem ostenderit, habeat certam pecuniæ quantitatem, quia debet solui ostendenti, & reuelanti. vide Bart. in l. nulla. C. de delat. lib. 10. Felyn. in cap. cum dilecti. colum. 8. in princ. de accusat.

40 Nona. Subditus, † qui peccatum prælati corripit irreuerenter, & publicè, peccat mortaliter, quia secretò, & reuerenter debet fieri, nisi sit periculum fidei, vel secundum aliquos, quando haberet mores inordinatos, & scandalosos, verbi gratia, si senior iuuenibus exemplum ad interitum præberet, ibi districta increpatione feriendus esset, sicut scriptum est, Laqueus iuuenũ omnes vos. Syluest. in ver. correctio. nu. 3.

SVMMARIVM.

1 *Iudicij temerarij diuisio in tres gradus.*

2 *Iudicium temerarium, vt sit mortale tria requiruntur, & quot modis committatur. num. seq. vbi de triplici radice suspitionis.*

4 *Facta alterius diffinitiuè damnare sedato consilio ex leuibus coniecturis mortale est, secus si non ex leuibus signis. nu. seq.*

6 *Dubitans & neutri parti assentiens non peccat mortaliter.*

De iudicio temerario. Cap. LXX.

1 VTrem ab† ipsa iudicij substãtia exordiamur, tres gradus operæ precium est discernere temerarij iudicij. Primus est dubietas, dum animus pẽdulus est neutri parti assensum præbens. Vt si anceps hæreas, an proximus tuus aliquo sordescat crimine, nullum tamen præferens affirmatiuum, vel negatiuum assensum. Secundus gradus est suspicio, quæ est assensus vni parti contradictionis cum formidine alterius, id est, dum ita assentias vni parti, sinistram de illo concipiendo opinionem, vt non sis in ea ita firmus, sed vacilles circa illam, & est peccatũ veniale. Tertius gradus est, dum qs diffinitiuè firmat sententiam ex leuibus coniecturis de malitia alterius, & tunc appellatur iudiciũ temerarium, idest

2 diffinitiua, firmaq; sententia, ꝙ † vt sit mortale peccatum, tria requiruntur. Primo, vt ex leuibus coniecturis colligatur. Secundo, vt fiat de re graui. Tertio, vt sit certum, idq; non repentinum, sed sedato animo factum. ita tradidit D. Tho. 2. 2. q. 60. Sotus de iust. & iur. lib. 3. q. 4. arti. 3.

3 [Rursum sciendum, † ꝙ iudicium temerarium tribus modis potest fieri, vel cum iudicatur persona quo ad futurum euentum, vel cũ iudicatur intentio, vel cum iudicatur factum occultum. Cùm iudicatur persona, quo ad futurũ euentum, temerarium est iudiciũ. Vnde glo. super illud Math. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini, inquit: Nescimus qualis futurus est, ꝗ nunc apparet malus, de cuius correctione desperare temerarium iudiciũ est. nescitur enim quis in terribili iudicio Dei qualis futurus sit. c. sacerdotibus. 11. q. 1. c. temerarium. 11. q. 3. quare potius debet seipsum homo iudicare dum potest, & mores cõmutare in melius, ne cum iã non poterit, ẽt prçter voluntatẽ à Domino iudicetur. c. iudicet. de pœn. distin. 1. Item temerarium est iudiciũ, cum iudicatur intentio incerta, sicut dr̃ super illud Math. 7. Nolite iudicare: ea enim quæ bono animo, vel iniquo fieri possunt, semper animo recto facta putari debent, & charitate excusare, potius q̃ in deteriorẽ imputare partem. Rursum temerarium iudiciũ est iudicare factũ occultum alicuius. Hinc per Aposto. dicitur. Corint. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque Dominus veniat. Item notandũ est secundũ D. Tho. 2. 2. q. 60. artic. 3. ꝙ suspitio ex triplici radice oriri soleat. Prima, qa aliqs malus est, & ideo cogitat alios malos esse. Quod qdẽ experimento ipso cognouimus. Nam cũ auarus semper assuescat emendo, & vendendo, proximos suos fallere: sic alios oẽs facere idẽ existimat. Carnis voluptatibus dediti facilè credũt alios idẽ facere, cum ipsi non possint seipsos frenare. Vnde in Ecc. 10. habetur: In via stultus ambulans cũ ipse sit insipiens, cçteros putat insanire. Secunda oritur ex odio, & mala voluntate: cũ enim aliquis aliquẽ odit, vel ei inuidet, ex leuibus signis opinatur mala de ipso, qa vnusquisque faciliter credit, ꝙ appetit. Tertia prouenit ex longa experientia, scilicet, quando quis diu expertus est

aliquos

aliquos homines malè operari, illorum malitiam ex facillimis signis comprehendit ideo senes plerunque solent esse, qui de alijs suspicantur, quia experti sunt aliorum defectus, iuuenes autem, quia pauca viderunt, non suspicantur malum, sed omnia in bonā partem conijciunt.]

Sed iam ad particulares decisiones descendamus.

4 Prima. Mortale † peccatum est diffinitiuè damnare facta, aut dicta, vel animum alterius ex leuibus coniecturis de peccato mortali. Sot. lib. 3. quæst. 4. articu. 3. Verum qui repentinè raperetur ad iudicandū iuuenem cum muliere absque arbitris colloquentem, non peccaret mortaliter, nisi sententiam sedato animo confirmaret. Sotus, qui supra.

5 Secunda. Peccatum † nullum est sinistrū, me iudicium facere de homine, quem vidi cum scala conscendere, vel iuuenem, & puellam secretò, obscuroque loco petulanter se amplexantes, cum non ex leuibus coniecturis hoc iudicium procedat. ibi Sot.

6 Tertia. Qui dubitat † ex leuibus coniecturis, vel insufficientibus de bonitate, vel malitia alicuius, venialiter peccat, quia neutri parti assentit. Syluest. in vers. iudicium. quæst. 3. Sic qui suspicatur de homine malum aliquod, ita vni assentiens parti, vt vacillet circa aliam, non peccat mortaliter. Sotus, qui supra. artic. 3.

SVMMARIVM.

1 *Inuidia, & item zelus, quid, & quomodo inter se differant.*
2 *Inuidia, quibus casibus mortale non contrahat. & num. 4.*
3 *Mærens bono alterius, mortaliter quando peccet.*

De inuidia. Cap. LXXI.

1 Circa † inuidiam, notanda sunt duo. Primum discrimen inter zelum, & inuidiam. inuidia enim est, cum aliquis tristatur de hoc, quòd proximus habet bona, quæ ipse non habet: zelus autem est, cum quis tristatur de hoc, quod ipse non habet bona, quæ proximus habet, & ita intelligitur auctoritas Apostoli. Cor. 12. dum inquit, Emulamini charismata meliora. sic docet D. Thom. in q. disput. quæst. 10. artic. 1. ad secundum. de inuidia. Secundum, cum inuidia importet aliquid repugnans charitati, per quam diligimus proximum, & volumus ei bonum, sicut & nobis ipsis, ꝙ aduersatur inuidiæ, quæ de fęlicitate alterius tristatur, hinc ex suo genere peccatum est mortale.

2 Potest † tamen contingere, vt aliquis motus inuidiæ non sit peccatum mortale, vel propter imperfectionem ipsius motus, vt quia est subitus, & non procedit ex ratione deliberata, vel quia homo tristatur de aliquo bono alterius, quod est adeo paruū, quod non videtur esse aliquid bonum, puta, si aliquis inuideat alicui simul ludenti, quod vincat in ludo. Exempli gratia, cum eo currendo, vel aliquod aliud ludicrum faciendo. D. Thom. articu. 2. Hinc ex his duo deducuntur.

3 Et primum. Qui † dolet de bono alterius, vel ægre fert aliorum laudem, vt diminutionem propriæ gloriæ, & excellentiæ, peccat mortaliter, quia charitati opponitur. Syluest. in vers. inuidia.

4 Secundum. Non † peccat mortaliter, sed tantum venialiter, qui inuidet de bono alterius, quia illud sibi deest, vel quando id, de quo dolet, est exiguum, vel ratione indeliberationis. Syluest.

SVMMARIVM.

1 *Odium ex ira nascitur.*
2 *Proximo malè cupere non nunquam mortale.*
3 *Iniuriam inferentem odio prosequi non possumus sine peccato mortali, etiam si offendens veniam non petierit.*
4 *Inimicis veniam petentibus, paratis se corrigere, an parcendum.*
5 *Rancor voluntatis statim abijciendus, & proxima, non remota signa demonstranda inimico.*
6 *Inimicitia modo absit, & scandalum, non denegatur absolutio nolentibus inter se loqui.*
7 *Offensus offensori, quod in iudicio peti potest, non tenetur condonare.*

8 Iniuria

8 *Iniuria in æstimanda, spectanda, quæ.*
9 *Querelam non remittere, expedit quandoque.*
10 *Iniuriam passo, an liceat ab offendente accipere pecuniam.*
11 *Iniuriarum actio, cuinam competat, & subdito sine consensu superioris licet iniuriam remittere.*
12 *Offendentes se mutuo pari offensione, vter reconciliationem prius petat.*

De odio. Cap. LXXII.

1 CVm odium † nascatur ex ira, videlicet, quando ille, qui ad iram prouocauit, læsionem intulit, ex inuidia autē, quia eius bonum cui inuidet, apprehenditur, vt impeditiuum propriæ excellentiæ: hinc fit, vt post inuidiam subnectamus nonnullorum casuum decisiones de odio, quod est homicidij spiritualis species, secundum illud, Qui odit, homicida est.

2 Prima. Qui odit † proximum suum, appetendo ei malum, vt malum, idest mortē, vulnera, infamiam, & cætera, mortaliter peccat, si est cum ratione deliberata, quia opponitur charitati. At qui malum eius non appetit, vt malum, sed appetit ei malum, scilicet infirmitatem in bonum eius, vt bonus efficiatur, vel ne peior, vel ne alicui noceat, vel vt per iudicem puniatur delictum, non peccat, quia hoc proprie non est odiū. Syluest. in ver. odium. & in vers. charitas. q. 3 Nauar. c. 15. num. 10. & c. 16. nu 7. & c. 20. num. 3. vers. ad quæsitum. Vbi etiam addit hoc non esse peccatum etiam religiosis, quādoque desiderare penuriam annonæ, vel gaudere ob aliquem bonum finem in Deū relatum, quatenus per eum populi refrenētur a vitijs, & ad Deum conuertantur.

3 Secunda. Mortaliter † peccat, qui aliquē odio, & rancore prosequitur, eo quòd sit ab eo iniuria affectus, vel aliqua alia de causa. cap. [illegible] contristatus. distin. 90. cap. fin. de [illegible] tit. 5. quod procedit etiam si offensor [illegible] offenso satisfaciat. iuxta D. [illegible] in d. cap fin. [petendo veniam, & hoc [illegible] quosdam. vt est Ioan. Ananias. in c. 1. de maled. num. 13. & Ant. Butr. in c. 1. de empt. & vend. post Bart. in l. si tibi. §. 1. ff. de pact. qui existimarunt iniuriam passum non teneri dimittere, nec deponere odium, & rancorem, nisi is, qui iniuriam intulerit, veniam offensæ petierit. Hoc tamen falsum esse constat ex eo, quod quis tenetur vniuersali dilectione inimicum prosequi, & præparatione animi, ita tamen, quod ab vniuersali proximorum dilectione inimicum minimè excipiat. Thom. 2. 2. quæst. 25. artic. 8. & sanè inimicum ab hac dilectione vniuersali proximiorum exciperet quis, si cū odio haberet: igitur non potest opinio Barto. vlla ratione probari, licet ex Theologis non defuerint, qui idem probauerint. vt inquit Couar. lib. 2. Variar. Resol. c. 10. num. 7. vers. tenetur item.] quinimo toties peccaret mortaliter pœnitens, quoties reuocando inimicā menti, de nouo haberit rancorem ad illum cum consensu rationis, quare interrogandus est à Confessario etiam de tempore, scilicet, quantum perseuerauit, & frequenter odauit. Archiep. Floren. 2. par. Interrog. in summula. de odio.

4 Sed an offensus † inimicis veniam petentibus veraciter paratis emendare, remittere teneatur. Respondet Syluest. in ver. charitas. quæst. 6. quod ex[illegible] [illegible] consueuerunt. In corde rancor, idest ira, seu indignatio: in opere, seu in effectu signa rancoris, & in foro exteriori actio contra iniu-
5 riantem. Primum secundum † omnes tenetur homo statim remittere. ca. fin. de pæn. dist. 5. quod intellige primo, si [illegible] voluntate, quia de [illegible] non [illegible] tum [illegible], sicut nec amor. [illegible] inuitus. Secundum vero, idest signa rancoris proxima, per quæ tolluntur [illegible] dilectionis vniuersalia, ad quæ tenetur homo, etiam remittere debet, sicut [illegible] duobus non salutare tertium, vel [illegible] aspicere, nunquam nec in articulo necessitatis loqui. Sed signa remota, [illegible] tia, offensorem in suam familiaritatem admittere non tenetur, maximè quando hoc fieret ad reprimendam temeritatem, & huiusmodi. Quo circa Confessarij aduertere debent, quando, & quomodo in hoc offensis absolutionem negent, vel concedant. Hinc
6 quando inter † aliquos ex neutra parte in veritate est inimicitia, sed cum [illegible] præcessit odium, vel offensa, neuter vult se flectere, vt alteri loquatur, aut alter tantum recu-

sat

fat alteri loqui, in neutro casu à Confessario neganda est absolutio. ratio est, quia homo non tenetur ad locutionem, & ad alia particularia signa beneuolentiæ, nisi secundum præparationem animi in articulo necessitatis, & propterea nec tenetur loqui. Per accidens vero ratione scandali si hoc fieri debet, relinquendum est arbitrio prudentum. Caiet. 2.2. quæst. 25. artic. 8.

7 Tertium, † q; habet offensus contra offensorem, est, quia potest agere iniuriam passus ad damna, & expensas, quæ sibi intulit læsio, quasque ipse ministrauit causa illati vulneris, vnde non tenetur offensus offensori condonare satisfactionem iniuriæ, quæ in iudicio peti potest. glo. sing. in d.c. si quis contristatus. Quæ quidē actio iniuriarum nihil aliud est, nisi quòd debet fieri satisfactio iniuriato de damnis, iniurijs, expensis, & interesse. c. cōquestus. de foro compet. c. officij. de senten. excommun. gl. sing. in c. 2. §. sciturі. de offic. ordin. lib. 6. quæ sentit, quod in æstimatione haberi debet cōsideratio non solum ad damnum emergens, sed etiam ad lucrum cessans. facit text. in l. iniuriarum. & ibi Bart. ff. de iniur. Cyn. in l. si non conuitij. eod. tit. in 10. quæst. Vbi etiā ponit qualiter formetur libellus super iniu-

8 ria. Rota in decis. 153. quæ incipit, Item † ad æstimationem. quæ ponit praxim, scilicet, quòd agens declaret quantitatem, secundū quam æstimat iniuriam, & iudex consideratis omnibus qualitatibus, & circunstantijs, quæ possunt augere, vel diminuere dictam æstimationem, taxabit certam quantitatē, & postea faciet iurare partem, vt declaret pro illa quantitate noluisse sustinere dictā iniuriam, & postea iudex in illa quantitate condemnabit. & ita dicit debere intelligi gl. in d. §. sciturі. & alia iura, quæ de satisfactione iniuriæ loquuntur. Ita etiam videtur velle tenere Rota. in decis. 483. Et hæc est illa satisfactio, quam iniuriatus non tenetur dimittere. de qua loquitur glo. in d. cap. si quis contristatus, & summistæ. in vers. charitas. vbi Syluest. num. 6. & Ioann. Tabien. nu. 16. [Non tamen potest iniuriam passus petere æstimationem damni sibi imminentis causa cicatricis, quæ ex vulnere faciem deformē efficit, si is sit homo liber. l. ex hac. ff. si quadr. paup. quam commendat Rom. cons. 278. l. vlt. ff. de his, qui deiec. vel effud. nisi fœmina sit. secundum Alber. post Iacob. Rauennatem. in d. l. ex hac. Quamuis teneatur is, qui alteri iniuriam intulit præter damna, & expensas aliquid arbitrio boni viri iniuriam passo retribuere in compensationem iniuriæ illatæ, cum ea haberi non possit pro infecta. Diuus Tho. 2.2. q. 62. artic. 2. ad primum. Caiet. q. 72. artic. 3.

An vero ad hanc satisfactionem iniuriæ solius oporteat, vt is, qui eam intulit, veniā ab altero petat, vt sic diminutio honoris cōtingens per contumeliam, reparetur, & tollatur per exhibitionem reuerentiæ? dic. q; relinquendum est arbitrio boni viri, qui si viderit esse necessariam petitionem veniæ ad honoris restitutionem, eam petendam esse censebit, quod si aliter posset fieri iniuriæ compensatio, & restitutio, aut si petitio veniæ decens non sit, nec expediens, nō erit veniæ petitio delinquenti iniungenda. sicuti docet Caiet. 2.2. q. 72. artic. 3. & in opusc. 17. q. c. 13. vers. quintum.

Quartum ius, quod habet iniuriam pas-

9 sus contra † offensorem est, quia iustè potest contra iniuriantem coram iudice agere non solum vt sibi debita fiat satisfactio, vt superius diximus, sed etiam criminaliter, vt reus pœnis à iure statutis puniatur, moueri tamen debet zelo iustitiæ] ad comprimendam malitiam, vel pro pace aliorum, vel pro emendatione peccatoris ad cohibendum eum ab alijs iniurijs. & ita in terminis loquitur D. Thom. ad Rom. c. 13. lect. 3. vlt. col. sic enim ipse exponens verba illa, Mihi vindictam, & ego retribuam. inquit: Cum aliquis auctoritate iudicis, vel vindictam quærit ad comprimendam malitiam, & non propter odium, vel etiam cum auctoritate alicuius superioris suam defensionem procurat, intelligitur locum dare iræ, id est, Diuino iudicio, cuius ministri sunt iudices.

[Imò expedit sæpè iniurias hoc modo non remittere, sed contra iniuriantes agere, & procedere, cum id ad eorum correctionē, seu ad aliorum exemplum nouerimus conuenire, dummodo agentis intentio non sit contra iniuriantem vindictam sumere, & suo appetitui satisfacere, quia sic mortale crimen accusator admitteret. vt docet D. Thom. 2.2. quæst. 108. artic. 1. Verum si principalis intentio recta sit, licet humana fragilitate animus in effectum aliquem aduer-

sus

sus reum labatur, non statim est culpę mortalis arguendus ex mente eiusdem Thom. & Syluest. in vers. accusatio. §. 5.

An autem licitum sit iniuriam passo acci-
10 pere pecuniam? † Respond. quod aut iniuriam passus pecuniam pro remittenda iniuria, id est, rancore. & odio accepit, & tunc ex quo ipse sub mortalis criminis reatu in animæ iudicio tenetur dimittere, pecuniam accipere non potest, & acceptam tenetur restituere, cùm talis remissio venalis fieri non debet, sed ex charitate: cùm potius ipsi remittenti, quàm iurianti vtilis sit. nam, vt ait Christus Dominus. Math. 18. Qua mensura mensi fueritis, remetietur, & vobis. Et si volumus peccata nostra dimitti, vt fratri nostro ignoscamus, necesse est, iuxta illud, Dimitte nobis, &c. At si quis pecuniam accepit, cedendo actioni, qua contra iniuriantem agere poterat, & tunc pecuniam acceptam restituere non tenetur, modo boni viri arbitrio æquum acceperit, imò poterit agere in iudicio ad petitionem eius, quod ei ex ea causa fuerit promissum, quod probatur. in l. transigere. C. de transact. Dixi notanter, modo boni viri arbitrio æquum acceperit, quia si vltra id ipse iniuriam passus aliquid ab iniuriante exigat, ne contra illum criminaliter agat, cum possit illud nec iustè exigi, nec recipi, nec ob illam causam retineri potest, cùm non sua, sed Reipublicę intersit criminosos publicè puniri, ac proinde in casu talis iniuriatus non quod suum, sed quod alienũm est videretur vendere. ita Medin. c. de restit. quæst. 30. in fin. Couar. lib. 2. Variar. Resol. c. 10. num. 7.]

11 Sed quæritur, cui † competat actio iniuriarum, quæ est, vt ei satisfiat? Respondeo, quod non solum competit ei, qui iniuriam patitur. Insti. de iniur. §. non solum, sed etiam si fit in religiosum, vxorem, filium nondũ emancipatum, vel seruum competit prælato, marito, patri, & domino. Quinimo nec etiam ipsi tales offensi possunt illam condonare sine auctoritate suorum superiorũ. ff. de pact. l. in personam. glos. commun. recepta. in cap. Parochianos. de senten. excommu. per quem text. etiam habetur, quòd si iniuria fuerit facta religioso, quòd non debet absolui excõmunicatus, nisi prius satisfaciat. vt notat etiam Francus. in capitu. 2. §. scituri. de offic. ordin. lib. 6.

12 Tertia. Duo si se mutuo offenderint, & amborum offensio est æquè grauis, tunc qui primus offendit, debet reconciliationẽ petere. Si vero posterior offensio sit maior, tunc posterior debet prius illam petere. Syl. in Rosa aurea. casu 56.

SVMMARIVM.

1 *Ira quid, & quo casu pariat mortale, quo non.*
2 *Malum sibi, vel proximo deliberatè imprecans, mortali se astringit, secus si sine consilio.*
3 *Vindictam inordinatè appetere lethale est, & creaturæ maledicere, quomodo mortale sit.*

De ira. Cap. LXXIII.

1 IRa, quæ est † appetitus vindictæ non seruata iustitia formam habens inferendi aliquod graue nocumentũ proximo cum consensu deliberatæ rationis propter aliquam præcedentẽ offensionem, est peccatum mortale: nisi esset imperfecta, puta, si esset subitus motus iræ, cui ratio non consentit, vel propter paruitatem nocumenti, verbigratia, Si aliquis irascitur contra aliquem puerum, volens eũ parum trahere per capillos, vel per aurem, aut aliquod leue facere in sui vindictam. ita explicat D. Thom. in q. disput. quæstio. 12. de ira. artic. 3. vers. Resp. sed hæc exemplis declarabuntur.

2 Primum. Mortaliter † peccat, qui ex ira se blasphemat, vel optat sibi mortem, aut etiam proximo, si malum esset notabile sub ratione mali cum animo deliberato. Indeliberatè tamen, vel ore maledicere, vt communiter parentes filijs, & coloni bobus, est veniale. Verum ad cõstituendum peccatum mortale sufficit animus deliberatus etiam momentaneus, licet illico pœniteat. Caietã. 2. 2. q. 86. artic. 2.

3 Secũdum. Inordinatè † vindictam appetere contra proximum est peccatum mortale. Syluest. in verb. ira., siue appetatur vindicta maior merita, vel merita auctoritate propria, vel cõtra iuris ordinẽ. Nau. c. 23. n. 15.

Tertium.

Tertium. Si pœnitens dicat se maledixisse creaturam irrationalem, vel elementa, interrogare debet Confessarius, Male dixerit ne ore tantum, vel ore, & animo, nulla ratione Dei, vel proximi habita, quia in his casibus est tantum peccatũ veniale. Verum si ex animo ea ratione, qua est creatura Dei, quia tunc est blasphemia, aut qua ratione est res proximi, & tunc perinde est, ac si proximo malediceret. & ideo in vtroque casu esset peccatum mortale. ita Diuus Thom. 2.2.q.66.artic.2.

SVMMARIVM.

1 *Coitus omnes præter matrimonium prohibentur ex 6. præcepto, & ipsa etiam animi libido.*

2 *Pœnitens cautè interrogandus in peccatis venereis, præsertim adolescentuli.*

3 *Actus venereus præter matrimonium consummatus pro qualitate speciei grauior fit.*

4 *Oscula libidinosa, vel tactus, mortalia, & quo casu etiam inter coniugatos.*

De sexto præcepto, Non Mæchaberis. Cap. LXXIIII.

1 PRohibetur † non solum adulterium, sed etiam omnis illicitus coitus, atque corruptio, præter eam, quæ est matrimonij. Nec non animi libido. Hinc Dominus. Math. 5. Audistis (inquam) quia dictum est antiquis, Non mechaberis. Ego autem dico vobis, ꝙ qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mæchatus est in corde suo.

2 Interrogandus † est igitur peccator de omnibus speciebus luxuriæ, sed ita breuiter, & distinctè, vt intellecta specie peccati non quærantur aliæ circunstantiæ, quæ nõ variant speciem, maximeq; adhibenda est cautela circa adolescentulas, aut paruulos, tales enim debent à longe interrogari, & primo cum quibus conuersantur, atque loquuntur. Et si nunquã audierunt verba mala, atque impudica, & si id affirmant, interrogandi sunt si eis displicuerunt, ac tandem cognito, quòd te talia proferentem intelligunt, interrogandi sunt, si aliquos tentauerunt de malo, atque ita paulatim à verbis, & cogitationibus veniendum ad opera, quæ perpetrauerunt.

3 Rursum † sciendum est, quòd omnis actus luxuriæ consummatus extra matrimoniũ, qui voluntarius est, dicitur peccatum mortale, & secundum qualitatem specierum, ita peccatum fit grauius. Exempli gratia, si solutus cum soluta rem habet, dicitur fornicatio, si cum virgine nel vidua, dicitur stuprum, si cum violentia, raptus, si cum consanguinea, incestus, si cum moniali, sacrilegium, si cum masculis, vitium sodomiticũ: si se polluit, dicitur mollities, si cum nupta, dicitur adulterium, si cum bestijs, bestialitas.

4 Omnes † etiam tactus, & oscula libidinosa, præter coniugatorum, imò etiam cum illis, si probabiliter ex tactibus, vel osculis timeatur pollutio extra vas naturale, sunt peccata mortalia.

SVMMARIVM.

1 *Fornicationis nomen etiam impropriè sumitur, & propriè, quid sit.*

2 *Fornicationem simplicem asserere non esse peccatum, hæresim sapit.*

3 *Lupanaria, quare ab Ecclesia permittantur.*
Meretricibus sublatis, sodomiam vniuersum orbem impleturam affirmat Aug.

4 *Solon Atheniensis meretrices instituit, quo iuuenes à pudicis mulieribus abstinerent.*
Meretrix, an cum quocunque fornicari cogatur.

5 *Peccat in hoc præceptum, tam qui vtitur meretricibus, quàm qui alijs ad id pecuniã porrigit.*

6 *Animo in hoc præceptum peccatur.*

7 *Lenocinium grauius homicidio, & quibus pœnis coerceãtur lenæ, vel lenones, & quid de matre lena.*

8 *Verba inhonesta, & gestus, dupliciter dicuntur mortalia, & mortalia non sunt. vt num. seq.*

10 *Tangere, vel aspicere formosum ex vanitate, modo absit deliberatio copulæ, non est mortale.*

11 *Mulier oscula, tactusque in se permittens, an & quando peccet, distingue, vt hic. & num. seq.*

13 *Mulier si aliter non potest effugere, clamare debet, sin minus, consentire videtur.*
14 *Actus ex suo genere non venerei non impellunt in mortale, & vide exemplum.*
15 *Osculum proditorium, reuerentiale, consensus, & pacis est significatiuum.*

De fornicatione. Cap. LXXV.

1 ET si impropriè † omnis illicitus coitus fornicatio dicitur. 32. q. 4. c. meretrices. tamen in stricta, & propria significatione fornicatio est coitus naturalis illicitus soluti cum soluta omni vinculo, scilicet coniugij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, religionis, seu voti, quę fornicatio procul dubio peccatum est mortale. ex Apost. Gala. 5. Vbi præmissa fornicatione, & alijs vitijs submittit, quòd qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. & etiā glo. not. in cap. ad nostram. vers. non est. de hæret. in clem. Abb. in cap. inter opera. in fin. de sponsal. nec excusat ignorantia, quia est contra legem naturalem. 14. q. 4. per totum.

2 Imò † hæresis esset dicere, fornicationem simplicem non esse peccatum mortale. Alfon. de Cast. lib. de hæret. in vers. coitus. text. est in cap. audite. dist. 34. Hinc acriter & iustè reprehenditur per Couar. in epist. 41. decret. c 4. num. 8. Barto. in l. pen. ff. de concub. Alex. in l. ex facto. §. si qs rogatus. ff. ad Treb. dum asserunt simplicem fornicationem iure naturali legitimum coitum esse.

3 Sed quare ipsa Ecclesia † lupanaria permittit, & per consequens fornicari, cum illud sit peccatum omni iure damnatum? Respond. quòd Ecclesia quandoque tolerat minus malum præsens, vt euitet maius malum futurum, quod verisimilibus coniecturis speratur. cap. requisiuit. de sponsa. quem text. ad hoc dicit sing. Ioann. Lupi in cap. per vestras. §. 10. nume. 16. de donat. inter virum & vxor. est optimus text. in cap. inter opera. de sponsal. Vbi Ecclesia meretrices tolerat ad euitandas promiscuas luxurias, & fœdissimas coniunctiones, & sic non illud peccatum approbat, sed dissimulando tolerat, vt eo medio adulteria, incestus, atq; alia luxuriæ crimina compescat. Hinc D. Aug. tolle meretrices de mundo, & sodomia to-

4 tus erit repletus. Hic Solon † Atheniensis, Philemone auctore, publicas meretrices instituit, vt ea venere contenti iuuenes à pudicis sollicitandis abstinerent. refert Alciatus. in l. Massurius. ff. de verbor. signifi. facit text. in cap. duo mala. dist. 13. Et in tantum lex tolerat huiusmodi fornicationes, vt etiā cogat publicas meretrices ad fornicandum cum quocunque, iuxta tamen mercedem, ita tenuit Decius. in l. inuitus. nume. 7. ff. de reg. iur. quam tamen opinionem, vt erroneam, & nullo facto probabilem impugnat Couar. libr. 3. Variar. Resol. cap. 13. nume. 2. ea quidem ratione, quia meretrix non tenetur mortale peccatum cum quolibet cōmittere, ergo nec inuita cum quolibet potest ad coitum compelli. quam sententiam tenuere And. de Isern. & Afflict. in constit. Neapol. rub. 20. de violentia meretr. illata. Sed modo ad quæstionum decisiones descendamus.

5 Prima. Non † solum mortale peccatum est accedere ad publicas meretrices toties, quoties, sed etiam alios inducere ad fornicandum. cap. noli. de pœniten. dist. 1. 2. quæst. 1. cap. notum. aut pecunias elargiri, vel mutuo dare id sceleris admittere volentibus. Est enim in his casibus cooperator, nec non si secum alios ad id facinus duceret. Syluest. in vers. concubinarius. q. 3.

6 Secunda. Pariter † peccat mortaliter non solum is, qui fornicatur, sed etiam is, qui id deliberat consumare, quia iam mœchatus est in corde suo. 32. q. 7. c. non solum.

7 Tertia. Lenones † inducendo alios ad fornicandum, non solum peccant mortaliter, sed etiam homicidæ sunt. d. cap. noli. de pœnit. distin. 1. Hinc maius peccatum committunt, quàm adulteri. Adulteri enim peccant in se, & fœminam: Lenones vero præter seipsos, duos alios ad peccatum trahunt. Hinc magis peccant, quàm homicidæ, vt inqnit Ang. de Aretin. in libro de malefic. in vers. *che m'hai adulterata la mia donna*. Quare etiam in foro exteriori grauissimè puniuntur. Vnde si fuerit leno, vel lena alicuius fœminæ extraneæ pro prima vice fustigatur, pro secunda signatur in fronte, vt habetur in const. Lenas. Sed si fuerit mater lena ipsiusmet filiæ, prima vice punitur pœna truncationis naris, nisi fuerit in extrema necessitate, & paupertate, & non haberet

vnde

vnde aliunde viueret, nisi quæstum de filia fecisset, probando etiam consensum filiæ, quia tunc arbitrio iudicis esset punienda. vt habetur in constitut.Lenas.Rursum cautum est per Regiam pragmaticam. incip. Ferdinandus Dei gratia. quòd masculus leno indifferenter punitur pœna mortis.vt per Afflict.in d.const.Lenas.

8 Tertia. Gestus, † & verba inhonesta sunt peccata mortalia dupliciter. Primò in ordine ad peccatum carnis. Secundo ad peccatum delectationis.exemplum primi.Si quis diceret verba inhonesta ea intentione, vt prouocaret ad fornicationem, vel vindictã. Exemplum secundi. Si quis proferret verba inhonesta, aut cantica, vt inde delectaretur carnaliter,vel libidinosè, tunc proculdubio huiusmodi peccata verborum, vel gestuum essent peccata mortalia.glo. in clem.ad nostrum.vers.septimi.de heretic.

9 At si † verba illa proferret,vel gestus faceret, quia delectant non carnali concupiscentia, sed ad recreationem capiendam, vt sic hilariter transeat,peccaret venialiter. Caiet.2.2.quæstio.148.artic.5. versicu. in 6. quod confirmat ratione,& auctoritate. Hæc tamen intellige,nisi fiant cum probabili periculo delectationis libidinosæ, vt sæpè esse solent huiusmodi pericula, qñ sunt huiusmodi verba inter viros nõ probatæ virtutis.

10 Hinc † non peccat mortaliter, qui tangit, aut videt elegantem iuuenem, & formosam causa vanitatis, leuitatis, curiositatis,vel similium, non dirigendo id ad carnalem copulam, nec ad delectationem veneream, etiam si insurgat delectatio venerea contra,vel præter voluntatem eius,nullo assensu rationis accedente.Sed si visus,aut tactus sit deliberatè ad habendam delectationem veneream sine relatione ad copulam carnalem,peccatum esset mortale.per text. in c.si cui.de pœnit.distin.1.glo. memorabilis in c. odi.24.quæst. 1. quæ reprehendit Scholares adeuntes Ecclesias,vt videant dominas.Nauar.c.16.num.11.

11 Quarta. Pari † ratione non peccat mortaliter,quæ patitur tactus, vel oscula ab eo, quem credit moueri honesto amore: secus verò si ab eo, quem credit moueri libidinoso amore ad actum venereum, vel delectationem morosam, quod procedit, quando potest vitare sine scandalo eorum,qui de libidine non suspicantur. Attamen si dubitaret tales actus libidinosi ne sint, an modesti, & tunc attendendum est sint ne eius generis, qui consueuerunt fieri inter pudicos, & negari non possent sine præiudicio affabilitatis, vt complexus amici nouiter venientis,& tunc erunt absque peccato. Imò neque mortale peccatum est, quotiescunque osculum, vel complexus non essent apertè impudici,vt tactus pudendorum, vel oscula furtiua, quia non debet iudicare socium de libidine, sed amore honesto, vel saltem sensuali citra mortale.Syluest.in vers. Delectatio.quæstio.4.

12 Sed quid † si mulier scit se tangi ab alio mala intentione, & non consentit, an peccet non retrahẽdo se, cum id facere nequeat sine scandalo? Respondeo,quòd si tactus sunt ex suo genere venerei, vt in locis genitalibus, aut vicinis, vel oscula furtiua: mulier eiusmodi tactus nullo modo permittere debet, quantumcunque secretò fiant: sicut nec sustinere debet,vt quis in aliqua corporis parte etiam si id secretò fiat, abutatur ea, sed debet omnino contradicere se subtrahendo.

13 Quod si istud effugere nequaquam posset, debet cum Susanna clamare, alioquin hæc non facere aliud non est,nisi tacitè consentire:mauult enim illos tactus, quàm recedere, & clamare, quod constat esse mortale,& voluntarium, sicut proiectio mercis in mare.

14 At vero † si tactus ex suo genere nõ essent venerei,sed liciti coram omnibus, vt tactus manus,oscula obuiantis, consertio manuum in choreis secundum patriæ morem,non teneretur mulier euitare de necessitate: quoniam substinendo actus exteriores,nihil mali sustinet, & consentiendo actibus exterioribus,nulli malo consentit,sed consentit operi bono, vel non malo,quod ille libidinosus ex mala intentione ordinat ad malum. v. g. Reuertitur consobrinus mulieris, & de more osculatur eam, licet illa sciat eum ex libidine se osculari, non tenetur tamen aduenientem repellere coram alijs ab osculo licito, nec consentiendo tali osculo, libidine illius,qui ex mala intentione illud facit, se sociat, sed bono mori, quo ille abutitur in corde suo, & vnde accepit occasionem scandali sibi datã.Caiet.2.2.q.154. artic.4. vers.

circa

circa huiusmodi. [Si tamen vis videre, quot modis osculum præstetur, & quando sit permissum, vel nō, vide extra. Ioan.22.de verb. signifi.in ver.oscula.quæ inquit.quod quan-
5 doque præstatur † ad decipiendum, vt fuit reperire in proditore Iuda, osculo Christū tradente, & tale osculum omnino est prohibitum, imo dulciora reputantur oscula inimici.5.q.5.c. non omnis. & c.non osculatur. quum corpore cum osculato esse videatur, mente tamen, & animo contrarius est, quare multo nequior esse censetur, quam euidens inimicus.93.dist.c.si inimicus.& C.de donat. l.data.cum ibi nota. Quandoque autem prestatur ad reuerendum, & obediendū, & istud aliquando est permissum, vt est videre in osculo, quod præstatur summo Pontifici in pede.C.de domesti.& protec.l.1. lib.12.cum ibi not.& in c.cum olim. de priuileg. Quandoque vero præstatur ad designandum consensum in malum, puta adulterium, vel fornicationem, & hoc de iure damnatur. vt ff. de adulter.l.quod ait lex. Quādoque ad designandum ipsum in bonum, puta coniugalem affectum, vel pacis inductiuum, vel iniuriæ remissiuum, & tunc est permissum. C. de donat.inter vir. & vxor.l. si à sponso. extra de desponsa.c.1.dist.63.Adrianus.Instit. de iniur §.fin. Quandoque etiam præstatur nedum ad inducendum consensum præsumptum, sed vt omnia finita esse pacis osculo denotentur.de consecr.dist.4.cap.episcopus. dist.2.c.pacem. iuxta verbum Proph. Iustitia, & pax osculatæ sunt.]

SVMMARIVM.

1 *Concubinas, quas sacra scriptura vocabat & vnde sic dictæ.nu.seq.*
2 *Concubinam habere affectu vxorio grauius est, quàm fornicario.*
3 *Concubinas solutum habere graue est peccatum, coniugatum verò grauissimum, & quæ pœna concubinarijs sit statuta.*
4 *Concubinarij, quinam intelligantur à Concilio Trident. quod crimen merè est ecclesiasticum.*
5 *Concubinarij ter moniti excommunicantur; si non desistant, idem in clerico ad eum priuandum in foro exteriori.*
6 *Sacerdos concubinarius notorius, an celebrando efficiatur irregularis.*
7 *Clerici concubinarij sacrilegium committere dicuntur, nec absoluuntur, nisi expulsis concubinis.*
8 *Persistens in excommunicatione per annum est suspectus de hæresi.*
9 *Mulier ter monita non recedens à concubinarijs, preter pænitentiam est extra oppidum eijcienda.*
10 *Iudex laicus quandoque ecclesiastici auxilium implorat; & laicus ab ecclesiastico cogi potest, non è contra.*
11 *Fornicatio notoria, quæ propriè dicatur.*

De concubinis. Cap. LXXVI.

[VT autem concubinæ † originem cognoscere valeamus,
1 adnotare libet à canonibus antiquis, quandoque dici cōcubinas, eo quòd absque dotalibus instrumētis, cęterisque solemnitatibus à iure ciuili introductis fuit coniugium celebratum, quod Gratianus probat in c.omnibus.& c.seq. dist. 34. Sacra etiam scriptura eas fœminas, quas Sancti Patres pręter proprias vxores carnaliter cognouere, eaq; in contubernio veluti vxorū ancillas retinebant, promiscuè appellat vxores, vel concubinas, veras tamen vxores præcedenti nuptiarum solēnitate coniunctas nunquàm cōcubinas nominauit, auctore Augustino.lib.1.q. super Gen.c.90.idem de ciuit. Dei.c.34. Vnde Thom. dist. 33.quæst.1. art. 3.ad 3.inquit, quòd vbicunque in veteri testamento legitur aliquos sanctos viros concubinas habuisse, oportet dicere eas illis matrimonio iunctas, & tamen aliquo modo cōcubinas dici, quod aliquid habebāt de ratione vxoris, & aliquid de ratione concubinæ: nam secundum ꝙ matrimoniū ordinatur ad suum principalem finē, qui est prolis procreatio, sic erant vxores: sed secūdum ꝙ ordinatur ad secundarium finem, qui est dispensatio familiæ, & mutua communicatio operum viri, & vxoris, & simul cohabitatio, sic vxores non erant, quæ primæ vxori accedebant, sed concubinæ appellabātur, quasi simile aliquid habentes cum concubina in hoc, scilicet ꝙ poterat eijci de lecto, & à domo, sicut illa, quæ verè est concubina: vnde de Agari dicitur per Saram ad Abrahā, Eijce ancillam, & filium eius, quam tamen

prius dederat viro suo vxorem. Vnde Aloysius Lippomanus super Genes. c. 22. inquit: Concubinæ olim erant non illegitimæ, & fornicariæ, sed vxores minime principales, quarum filijs non debebatur hæreditas, nec æqualis honor, non sacerdotium, nō primogenitura, sed munera tantum recipiebant, & mutua se charitate complectebantur, & inuicem se iuuabant. Alibi frequentius dicitur concubina domi retenta in contubernio. cap. non omnis. 31. quæst. 1.] & † dicitur
2 à con. i. simul, & cubo cubas, & lex vocat concubinam, quæ sine nuptijs tenetur domi modo vxorio, ita vt cohabitatio requiratur. ff. de verborum signific. l. Massurius. 34. distin. cap. is qui. vnde siue sit ea, quam quis cognoscit vxorio, siue maritali affectu, de qua loquitur titulus. ff. de concub. cap. non omnis. 32. quæst. 2. siue ea, quam quis cognoscit fornicario affectu, vterque concubitus, imò omnis preter vxorum est illicitus, & damnatus. cap. dixit. 32. quæstio. 4. Licet maius peccatum committat qui habet cōcubinam vxorio affectu, quàm fornicario. Vnde inquit Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. 8. Graue
3 † peccatum est, homines solutos concubinas habere; grauissimum vero, & in huius magni sacramenti singularem cōtemptum admissum, vxoratos quoque in hoc damnationis statu viuere, ac audere eas quandoque domi, etiam cum vxoribus, alere, & retinere: quare vt huic tanto malo sancta Synodus opportunis remedijs prouideat, statuit huiusmodi concubinarios tam solutos, quā vxoratos, cuiuscunque status, dignitatis, & conditionis existant, si postquàm ab ordinario, etiam ex officio, ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, seque ab earum consortio non se iunxerint, excōmunicatione feriendos esse, à qua non absoluantur, donec reipsa admonitioni factæ pa-
4 ruerint. Vbi nota, † quòd non solum Conc. Triden. intelligit de concubinarijs publicis, sed etiam de his, quos populus credit esse tales, licet non sint, donec veritas publicetur; quia non solum ab omni malo, sed etiam ab omni specie mali, seu suspicione cauendum est. iuxta Apost. 1. Thess. c. 5. cap. cum ab homine. de vit. & hone. cler. Nauar. in suo Manu. cap. 16. num. 21. & 23. Secundo noto, quòd dum Conci. Trid. loquitur, quòd concubinarij possunt compesci ab ordinario, hinc colligitur crimē adulterij esse merè ecclesiasticum, de quo ecclesia etiam inter laicos cognoscit. Fely. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit.

5 Possunt † enim excommunicari, si concubinarij tam soluti, quam coniugati à concubinarum consortio ter moniti ab ordinario nollent abstinere. cap. intelleximus. de adult. Abb. in cap. tuæ. de procura. & in cap gaudemus. de diuort. Quæ quidem trina monitio etiam requiritur in clerico concubinario, ad effectum eum suspendendi, seu priuandi in foro exteriori. Præpositus in cap. nullus. num. 3. distin. 32. Nam in foro poli si sacerdos concubinarius esset notorius facti, ita vt nulla tergiuersatione celari possit, suspensus est ab officio, pœnitentia, sacra vnctione & celebratione. c. nullus. c. præter hęc. distin. 32. cap. vestra. cap. tua. c. fin. de cohab. cler. vel mul.

6 Vnde celebrando, † efficitur irregularis, [Anton. de Butr. in cap. si celebret. de cler. excom. mi. nec absoluendus. præterquam à Papa. c. 1. de sent. excommu. lib. 6. Arch. Flor. in 3. par. in 3. cap. titu. 27. allegat Inno. Host. Archid. & Anton. quam quidem sententiam multum timere debent vniuersi clerici in quocunque ordine constituti, & ne illam ignorent, esset omnibus prædicanda. Quot enim, proh dolor, sacerdotes, diaconi, & subdiaconi publicè concubinas tenent, ac vxores, & publicè nutriunt filios, ita quòd etiā ipsi non audent diffiteri, & eodem concubinatu durante non semel, sed pluries missam celebrant, Euangelium, vel Epistolam solemniter decantant, irregularitatem incurrentes? & hæc sententia communis est, verum quid de ea sentiam, vide infra. libro 4. c. 24. Licitum est etiā subditis subtrahere obedientiam suis superioribus, videlicet quando sunt notorij concubinarij. vide 11. q. 7. c. sacerdotes. & gl. in c. cum non liceat. de præscript. si autem notorius concubinarius, qui ipso iure est suspensus quo ad se, & quo ad alios,] non est executus actum sui ordinis, nihilominus indiget absolutione à suspensione, quam poterit Episcopus facere. Doct. in d. c. vestra. Syl. in ver. cōcubinarius. q. 4. per totum. Et quod diximus de notorio facti, habet etiam locum in notorio iuris, vt quia confessus est in iudicio, vel etiā condemnatus est. d. c. vestra. & c. tua. nā hic talis

clericus

clericus concubinarius non solum potest deponi officio, sed etiam beneficio, vt inquit tex. in c. si autem. de coha. cler. & mul. cap. ex parte Adæ. de testi. Sed hodie hoc relinquitur arbitrio iudicis, [vtrum velit à principio ipsum admonere, vel etiam suspendere: quia cum iura in hoc variè loquãtur, vt patet per totum titu. de cohab. cler. vel mul. optio datur iudici. facit d.c. si autem. in ver. liceat. iuncta gl. & hoc bene nota. poterit ergo iudex secundum facti circunstantias, & locorum consuetudinem, qualitatem personæ, & quantitatem scandali incipere, à pœna mitiori, vel grauiori. ita Dom. Anto. de Butr. in d.c. si autem. Abb. in c. sicut. de coha. cler. vel mul. num. 2. sed qua pœna hodie de iure nouissimo plectantur. vide Conc. Trid. sess. 25. c. 14. de reform.]

7 Hi vero † tam soluti, quàm coniugati, quàm clerici, qui non solum committunt adulterium spirituale, sed etiam sacrilegiũ. iux. tex. cum glo. in c. eos. distin. 32. Anchar. cons. 159. non sunt absoluendi, donec re ipsa admonitioni factæ paruerint, scilicet concubinas eijciendo, seque ab earum consuetudine separando, cum proposito nunquam ad illas redeundi: quia præter peccatum mortale adest scandalum proximorum. Et hoc procedit non solum in absolutione à censura, sed etiam à peccato in foro animæ. vt per Nauar. in c. 3. de satisfa. Quinimo si nolunt abstinere, si non sunt excõmunicati, possunt excommunicari. c. ecce. & sequen. 24. quæst. 3.

8 Et † excommunicati si obdurato animo perstiterint in excommunicatione per annũ sunt suspecti de hæresi, & contra illos tanquã de hæresi suspectos potest procedi: quia perseuerantia in quolibet peccato sapit hæresim propter inobedientiam. argum. tex. in cap. sciendum. 8. quæst. 1. & cap. si quis presbyter. distin. 81.

9 Mulieres † etiam si trina monitione præmissa non abstinent à consortio eorum, quibus cum adulteris, seu cõcubinarijs publicè viuunt, præter pœnitentiam pro modo culpæ. 2.2. quæstio. 1. quæ Christo, extra oppidum ab eodem ordinario eijci possunt. d.c. graue. in Conc. Triden. Qui quidem ordinarius ex officio etiam si à marito, vel ab alio non fuerit accusata, potest procedere. vt per Conc. Trid. ibi, ex officio. ita etiam est tex. in cap. pernitiosam. de offic. ordin. Abb. in c. intelleximus. num. 1. de adulte. etiam si maritus sibi parcat. Ex quo adulteriũ est de casibus, in quibus proceditur ex officio absque accusatore. Andr. de Isern. in constit. Regni. Asperitatem. in fin. vers. sub rub. de adulter. & leno. Quod quidem intellige, quando adulterium esset notorium. Alciat. in dict. c. pernitiosam. nume. 34. alias secus. Andr. de Isern. in consti. Humanitatem. Imo ordinarius si opus fuerit, potest vti brachio seculari ad illas eijciendas extra oppidum. d.c. pernitiosam. vbi Alciat. nu. 24. facit tex. in c. quoniam. de offic. ordin. & 23. q. 4. non inuenitur. cum similibus.

10 Et econuerso iudex † laicus quandoque iudicis ecclesiastici implorat auxiliũ, (exẽpli gratia) vbi condemnauit aliquã adulteram detrudendam in monasterium, secundum auth. sed hodie. C. de adult. Nam cum iudex laicus non habet monasteria, debet implorare officium Episcopi, qui ea concedet. argu. text. in l. inter pœnas. ff. de interd. & releg. Est tamen differentia inter istos iudices, quia ecclesiasticus potest, secularem etiam per censuras cogere, vt sibi præstet auxilium. c. 2. de maled. Secularis autem nõ potest cogere ecclesiasticum. vt inquit Inno. in d.c. pernitiosam. & sequuntur omnes. Verum nota, quòd non debet ecclesiasticus implorare tale brachium, nisi clericus sit incorrigibilis. c. cum non ab homine. de iudi. quod secus esset, si imploraret non ad puniendum, sed fortè, quia eius timet potentiam. vt per Abb. in capit. quoniam. in fin. de offic. ordinar.

Vltimo, quia supra mentionem fecimus de concubinarijs notorijs, ideo vidẽdum est,
11 quæ sit propriè † fornicatio notoria. Ideò sciendum est, q̃ dicitur illa, quæ nullam habet dubitatione, v.g. quando quis concubinas publicè teneret, ac vxores, & filios publicè nutriret, ita q̃ nec ipse auderet negare, si interrogaretur. glo. in l. sententiam. versi. celari. C. de pœn. facit tex. in l. illud. §. sed & si. ff. de trit. act. c. nullus. cap. præter. distin. 32. v.g. quia scientibus, & videntibus vicinis domum concubinæ intrat, & conuersatur, dando ei alimenta publicè. argum. in l. si vicinis scientibus. C. de nupt. ita Hostien. & Ioan. And. in cap. de illo. de eo, qui cogn. consang. vxo. suæ. Si autem non esset ita notorium,

sed probabiliter posset aliqua tergiuersatione celari, vt quia tenet concubinam, & dicit esse pedissequam matris, & huiusmodi, non esset concubina publica, nec notorius concubinarius. c.sicut. de cohabit.cler. & mulier.c.si qui.dist.81.

SVMMARIVM.

1 *Ornatus exterior, quandò inducat tum mortale, tum veniale peccatum.*

2 *Mulieres eo habitu vtentes, quæ ostendant media vbera, vel pectus nudum, an incurrant mortale & nu.8.*

3 *Mulier, vt ametur, se ornans, & etiam quæ huic rei ita incumbit, vt necessaria ad salutem omittat, peccant mortaliter.*

4 *Ornatum non prætermissurus, etiam si lege prohiberetur, mortaliter peccat.*

5 *Ornatus mulierum & vsus pigmentorum, mortale est, si fit malo fine.*

6 *Vestibus splendidioribus vti, an sit mortale, vel præter, vel iuxta status conditionem.*

7 *Religiosus, vel religiosa moderatè se ornans non peccat mortaliter.*

9 *Confessarij, quomodo se gerant in his peccatis ad ornatum spectantibus, quo ad absoluendos pœnitentes.*

De ornatu, an & quando sit peccatum. Cap.LXXVII.

1 ORnatus † exterior virorum, vel mulierum est adiectio ornamenti ad humanam personã naturalem gratiã augens. Hic solet multipliciter esse peccatum mortale, vel veniale. Et primò ex fine. Si enim finis est mortalis, erit peccatũ mortale; si venialis, erit veniale. Secundò ex sollicitudine: nam si erit tanta sollicitudo, vt prætermittat necessaria ad salutem, erit mortale, alias veniale. Tertiò si sit contra legem obligatiuam ad mortale, verbi gratia, ne fiat sub pœna excommunicationis, & tunc erit mortale. glo.in cap.1. de sagitta.si verò leuis est, & desit contemptus ex parte transgressoris, erit veniale.

2 Quartò † ex qualitate habitus, vt habitus mulierum minus castus ostendentium media vbera, & communiter inducit peccatum veniale. Quintò ex fuco, & communiter constituit peccatum veniale. Sextò ex preciositate habitus vltra conditinem personarum: quod enim preciosum est Comiti, non est preciosum ciui, & hoc regulariter non est nisi veniale. Septimò ex scandalo, vt quia hac intentione ornat mulier, vt alterum ad sui concupiscentiam moueat, & hoc est peccatum mortale, aliàs sine hac intentione est peccatum veniale. Caieta.in ver.ornatus. Sed hæc ex specialium casuum decisionibus faciliora reddentur.

3 Prima. Se ornare † eo animo, vt carnaliter ametur visa eius forma ab aliquo, peccatum est mortale, licet non sequatur effectus; & ratio est propter finem, qui mortalis est. D.Thom.2.2.q.169.art.2.

Secunda eiusdem generis rea est, quæ tanta sollicitudine se ornat, vt ad se ornandum non curet de necessarijs ad salutem, vt de missa in festis. Caiet.in ver.ornatus.

4 Sic etiam † mortaliter peccat, quæ ea mente se ornat, vt non desisteret ab eo, etiã si vetaretur aliqua lege obligante ad mortale, ob vanam quam de eo capit delectationem. Nauar.c.23.nu.57.

5 Tertia ornatus † mulierum cum pictura, vt aliorum ad se oculos trahant, peccatum est mortale: & ita intelligitur illud Ecclesiastes. cap.quarto. Ne accipies faciem aduersus faciem tuam, faciem inquit picturæ aduersus faciem naturæ. Sic etiam in Concilio Laodiensi habetur.cap.fucare. de consecrat.distinct.5. Tingere figmentis, quò vel rubicundior, vel candidior, vel verecundior appareat, adulterina fallacia est. ita etiam D.Thom.2.2.quæstio.169. artic.2.ad 3. Verum si faceret ad tegendam aliquam maculam faciei, per quam displiceret viro, vel vt magis viro placeat, non esset peccatum. ita Hostien.in sum.de empt.& venditio.§.1. versic.de quibus rebus. Vbi etiam addit indecentem esse ornatum maximè in hominibus: cum vnicuique sufficere debeat naturalis color, nec sine ipsius iniuria potest alius superponi. argum.text.in cap.ostenditur.de consecr.distin.5. Dom.Anto.Burg.in rub.ne cler. vel mona.

6 Quarta. Ornare † se etiam splendidè pro sui status decentia, & more regionis, dummodo id bono fine fiat, non est peccatum,

licet

licet alius, vel alia ad eius concupiscentiam alliciatur. argumen. tex. in c. quisquis. distin. 41. Quinimo nec peccat mortaliter is, qui splēdidius se ornat, quàm status suus requirat, etiam si ob id alius ad mortaliter peccandum moueatur: nisi id esset in causa, q̃ non solueret legata, vel debita, vel non præberet alimenta, cui præbere obligabatur. Caiet. 2.2. quæst. 169. art. 2. attamen qui preciosioribus rebus ornatur propter aliquam dignitatem, vt sunt ministri altaris, quàm cæteri, licitè possunt absque peccato: nam id faciunt non ad sui gloriam, sed ad significandam dignitatem sui ministerij, vel diuini cultus. Qui etiam vilioribus cæteris vteretur, si hoc faceret non ad iactantiam, sed ad macerationem carnis, vel ad humiliationem spiritus, non peccaret. Hoc enim pertinet ad temperantiam, quod præcipuè competit ijs, qui verbo, & exemplo ad pœnitentiam hortantur. D. Thom. 2.2. quæstio. 169. articu. 1. ad 2. Syluest. in ver. ornatus. q. 1.

7 Pariter neque † mortaliter peccat religiosus, vel religiosa, quæ se moderatè ornat: quinimo nec etiam si notabiliter modum excedat, si hoc facit ob solam vanam leuitatem, ostētando suam pulchritudinem, & elegantiam corporis absque alio fine mortali. Caiet. 2.2. q. 169. art. 1. Quod intellige, dummodo vtatur habitu suo, alias illū deserens, & alium deferens religionis alienæ, esset excommunicatus, nisi desereret per modicum tempus. Sylu. in ver. ornatus. q. 5.

8 Quinta. Neque † mortaliter peccant fœminæ ostentātes pectora nuda, quo pulchriores videantur absque alia intentione mortali. Caiet. 2.2. q. 169. arti. 2. quamuis talis consuetudo extirpari debet. Syluest. in versi. ornatus. quæst. 7. Verum vestire se adeò tenui veste, vt pudenda transluceant, est mortale tam viro, quàm mulieri: quia eiusmodi nuditas ad luxuriam prouocat, quod non facit pectorum nuditas, quæ per se solum pulchritudinis ostensionem respicit.

9 Sexta. In huiusmodi † ornatibus taliter se gerere debent Confessarij, vt si eis clarè constet de mortali, denegare debent absolutionem, si nolunt pœnitentes abstinere. Si verò eis clarè constat, q̃ non sit mortale, non est absolutio deneganda, etiam si abstinere nolint: quia venialia non sunt de necessitate confessionis. At si nequeunt clarè percipere, vel iudicare vtrum sit mortale, vel non, persuadendum est pro viribus, vt abstineat: sed non est eis facienda conscientia de mortali: quia tunc non abstinendo peccarēt mortaliter. Nec etiam esset neganda absolutio: quia iura sunt promptiora ad absoluendū, quàm ad ligandum. cap. ponderet. dist. 15. & melius est Domino rationem reddere de nimia misericordia, quā de nimia seueritate.

SVMMARIVM.

1 *Consensus ex delectatione existēs duplex est, & an vterque sit mortalis.*
2 *Consensus delectationis secundæ speciei, quādo mortale sit, & quæ concurrere debeant.*
3 *Veneream delectationem non repellens, quod se non consensurum nouit, non peccat, item quando timetur ne grauior fiat pugnando. num. seq.*
5 *Delectationem, quæ existit ex honesto studio, vel exercitio, non omittens non peccat, modo ei constituat non assentiri.*
6 *Delectatio de mortali præterito, mortalis est, & gaudere de male acquisitis restitutioni non obnoxijs, an possit sine peccato.*
7 *Delectatio operis non patrati, absque proposito tamen, non inducit mortale.*
8 *Delectatio, qua quis aliqua muliere potiri vellet, si eam haberet vxorem, an & quando mortalis sit, & quid si consurgit tunc delectatio. nu. seq.*
10 *Tepidè cogitationi resistere, vel inutili cogitationi consentire, an sit peccatum.*
11 *Mulier in actu venereo violento, an peccet non resistendo, cum tamen habeat animum alienum.*
12 *Delectatio in verbis libidinosis, an & quando sit mortalis.*
13 *Mulieres nudę, vel coitus bestiarum aspectu delectari, aut etiam sermonibus meretriciū in prostibulo, est mortale.*
14 *Periculo peccandi iam ex delectatione, qui se, vel alium exponit peccat.*
15 *Legere, vel audire libros amorum, vel gestorum lasciuorum quo casu sit mortale.*
16 *Delectatio orta ex aspectu formosæ, vel formosi adolescentis, quibus concurrentibus fiat mortalis.*

De delectatione morosa. Cap. LXXVIII.

1 Consensus † in delectationem, qui nascitur ex sola deliberatione actus illiciti, duplex esse potest, nempe alius verus, & expressus, siue positiuus, qualis est eius, qui de aliquo peccato cogitat deliberatè etiam absq; proposito, & desiderio id faciendi, eo tamen animo, vt ex eo nascatur, & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Alius vero tacitus, & interpretatiuus, siue negatiuus, quem Doctores morosam delectationem vocant, qui secundum mentem D. Tho. & S. Bonauen. videtur esse, cum ratio sufficienter aduertit de mala cogitatione, & eius periculo, & eam reprimere negligit post tempus sufficiens humanæ fragilitati ad deliberandum ex complacentia, quæ dicitur; quando non manet displicentia propter negligentiam. sic Syl. in ver. consensus. nu. 1. & in ver. delectatio.

Primus semper est mortalis. Secundus
2 † vero tunc demũ est mortalis, quando quatuor concurrunt. Primum, vt id, de quo sumitur delectatio, sit lethalis culpa. D. Tho. 1. 2. q. 74. art. 8. Secundum, vt qui delectatur, aduertat se delectari: nam si circa id nõ aduerteret, quamuis diem integrum perduraret delectatio, non peccaret saltem mortaliter, iuxta tex. sing. in c. sed pensandum. vers. ex deliberatione procedit. distin. 6. Neque satis est aduertere, nisi integrè aduertat. secundum Caiet. Tertium, vt non obsistat delectationi, eam à se repellere contemnens, quoniam si id conaretur, iam potius virtuti, quàm vitio esset tribuendum, quamuis eam à se omnino non repelleret. d. c. sed pensandum. Quartum, vt absque rationabili causa delectationem morosam à se omittat reijcere. Nauar. in c. cogitationis. de pœnit. dist. 1. & in Manua. cap. 11. nu. 10. Sed modo dubiorum decisiones, quæ ex his euenire solent, more solito explicemus.

3 Prima. Delectationem † veneream repellere omittens, quia nouit se ea vi, & virtute animi pollere, vt certus sit se non ita victum, vel flexum iri ab ea, vt actũ, de quo est velit, neq; ita vt voluntas eius superior, seu rationalis velit ea sensualitate frui, non est reus culpæ saltem lethalis: dummodo expressè non consentiat in illam. Nauar. c. 11. nu. 9. versi. 4.

4 Secunda. Neque † ille peccat, qui delectationi non resistit, neque eam à se repellere contendit, quia credit fore, q; si contra eam acriter pugnet, illa potius augeatur, quàm minuatur, quod in carnis illecebris contingere solet, quæ facilius fuga, quã pugna superantur. D. Tho. 2. 2. q. 35. art. 1. ad 4.

5 Tertia. Qui † delectationem illicitam omisisset expellere, ne suam occupationem honestam, & necessariam, aut vtilem derelinqueret, quale est studium, aut lectio rerum impudicarum ad huiusmodi delectationes prouocantium necessaria ad prælegendum scholasticis, vel ad concionandum populo. Quale item audire confessiones de rebus impudicis, non peccaret mortaliter, si statutum apud se haberet nolle vinci ab ea: nam vt peccatum sit mortale, oportet illũ, cui eiusmodi delectatio oritur, esse talem, vt suæ imbecillitati, & consuetudini præteritæ ratione habita meritò credere teneatur, nisi illam reprimeret, in tale opus malũ, vnde nascitur delectatio, vel saltem in delectationem eiusdẽ operis verè, & realiter consensurum. Nauar. in Manu. c. 11. nu. 9.

6 Sed quid dicendum † de delectatione habita de peccato mortali præterito ob vtilitatem, vel aliud bonum inde acceptum, an sit mortalis? Respondeo, q; sic. Licet ad illud amplius redire nolit, qualis est, qui delectatur vsura, mendacio, furto, eo, q; per ea sibi bona quęsiuit, aut fornicatione, vel adulterio, ex quibus suscepit liberos, quos immensè amat. Quamuis sine peccato possit quis gaudere de quæsitis per quodcunque peccatum, restitutioni tamen non subiectis; dummodo non gaudeat, quod taliter quæsierit. Nauar. c. 21. nu. 46

7 Eadẽ † prorsus dic de delectatione, quæ oritur ex cogitatione peruersi operis nõ patrati, neque cum proposito patrandi ob vtilitatem, vel bonum, quod sibi inde obuenire posset, scilicet succedendo in munus, vel officium, vel hæreditatem alicuius. Nam delectari de cogitatione illius boni, nõ est peccatum. Nau. c. 11. nu. 10

8 Quarta. Velle delectari † cõditionaliter cum aliquo, vel aliqua, si, vel quando sua, vel suus coniux esset, nõ est peccatum mortale; quia dispositio cõditionalis nihil ponit.

nit in eſſe, donec impleatur conditio. l. obligationum. ff. de act. & oblig. c. ſi pro te. de reſcrip. libr. 6. Quod procederet, quando non haberet delectationem præſentem inſurgentem ex tali cogitatu conditionali, ſed ſolũ voluntatem ſe delectandi tali copula, cum

9 ſibi fuerit licitum. At ſi conciperet † delectationem præſentẽ inſurgentem ex tali cogitatione, & aduertenter illa ſe delectaret, & cõſentiret in ea deliberatè, peccaret mortaliter: quia delectatio naſcens ex illa cogitatione non eſſet conditionalis, nec pendens de futuro euentu. Nauar. in c. ſi cui. de pœnit. diſt. 1. & in Manu. c. 16. nu. 9. ver. 6. eadem prorſus dic de vidua, quæ delectatur cogitando de aliqua copula licita, habita cũ coniuge ſuo, dum viueret, nam non peccat mortaliter, modo id fiat ſine delectatione moroſa præſenti. Nauar. contra Caiet. in d. c. ſi cui. num. 2.

10 Quinta. Non peccat † mortaliter is, qui tam tepidè reſiſtit tentationi, vt ſecundò, & tertiò regrediatur ad pulſandam mentem eò quod ſolum tepidè reſiſtit; ſecluſo periculo conſentiendi, quando perpenditur. Sylu. in ver. delectatio. q. 1. verſi. 4.

Sexta. Qui conſentit in delectationem cogitationis, quę eſt de peccato veniali, vel venialiter, vel nullo modo peccat (puta) cũ quis inutiliter cogitat aliquid, vel diſpenſare, vel prædicare, vel cum vtiliter cogitat. Syluest. qui ſupra. verſ. 2. & 3.

11 Septima. Delectatio † de actu mortali per vim abſolutam cõmiſſo, v. g. de copula carnali, quam mulier honeſta per vim patitur, nõ eſt peccatum mortale: quia talis delectatio non eſt voluntaria, ſed naturalis; niſi in ipſum actum, vel delectationem conſentiat voluntate deliberata; ſecus ſi vis non ſit abſoluta; ſed coactiua ob metum illatum, vel timore infamiæ. c. merito. 15. q. 1. argu. tex. in c. ſacris. de his, quæ vi. Attamen quando vis eſt abſoluta, non tenetur mulier clamare, aut aliter ſe defendere; nec tenetur ſuis proprijs membris reſiſtere, aut clamare; ſatis enim eſt non ſe componere, aut præparare ad actum obſcenum, & animo nõ conſentire, ad hoc, vt coram Deo nõ peccet mortaliter, quamuis in foro exteriori rea iudicari poſſit. Sotus lib. 5. de iuſti. & iur. q. 1. arti. 5. Exemplum poteſt poni de muliere captiua apud Turchas, vel latrones: quæ cum ſcit nihil ſibi proficere eiuſmodi reſiſtentias, ſatis ducit animo non conſentire: perfectionis tamen eſſet actibus etiam exterioribus reſiſtere vſque ad mortem. Sotus, qui ſupra.

12 Octaua. Delectari † deliberatè de verbis luxuriæ turpibus, loquendo, audiendo, vel canendo, eſt peccatum mortale, etiam ſine propoſito male operandi. Caiet. 2. 2. q. 148. artic. 5. verſi. in 6.

13 Nona. Peccat etiam † mortaliter, qui, vel quæ vult videre fœminam nudam, vel eius pudenda, aut beſtias coeuntes, vel videre, aut audire mulieres in loco ſibi periculoſo, verbi gratia, in proſtibulo, credens, vel probabiliter credere debens ex illo aſpectu tali loco, & tempore conſenſurum iri actui, vel delectationi mortali, aut pollutionem ſecuturam. Syluest. in ver. curioſitas. q. 3. verſi. 4. Nauar. in Manu. c. 23. nu. 28.

14 Decima. Peccat † pariter mortaliter, qui vt ſciat quantam in caſtitate conſtantiam ipſe, & alia habeant, loquitur ſolus cum ſola, tempore, & loco ſecreto, credens, aut credere debens ſe cauſam fore, & alteruter eorum alicui mortali ſaltem delectationi moroſæ conſentiat.

15 Vndecima. Qui legit, † aut audit libros amorum, & geſtorum laſciuorum, credens, aut credere debens ſe, vel alium conſenſurũ alicui delectationi moroſæ mortaliter peccat. Nauar. c. 23. nu. 28. & 30. & Confeſſarius libros illos pœnitenti permittere non debet. vt habetur in Indice librorum prohibitor. Reg. 7.

Duodecima. Velle etiam ſcire quomodo aliquod peccatum fiat, probabiliter credens, quòd eius cogitatio periculosè moueat ad complacendum, peccatum eſt mortale. Syluest. in verbo. curioſitas.

16 Tertiadecima. Delectatio † de pulchra muliere, vel formoſo adoleſcẽte viſo, vel de eorũ tactu, nõ eſt mortalis, iis cõcurrẽtibus: videlicet; qñ viſus, vel tactus fit honeſta de cauſa, ſ. in ſignum beneuolẽtiæ, vel pacis, & ſine delectatione venerea. Sylue. in ver. delectatio. q. 2. verſ. 4. Caie. 2. 2. q. 154. art. 4. ver. Ad intelligẽdũ. Neq; etiã ſi fiat cũ illa, primo motu inſurgente; quia cum non ſit in poteſtate noſtra, non eſt peccatum. gloſ. in cap. homicidium. de pœnit. diſtinct. 1. cætera de tactu diximus ſupra.

SVMMARIVM.

1 *Stuprum quid sit, & quotuplex.*

2 *Virgine, qui falsis promissionibus potitus est, ad quid teneatur.*

3 *Mulierem, qui falso animo decepit sub promissione ipsam ducendi in vxorem, tenetur in foro fori, & in iudicio animæ. fallit, vt hic.*

4 *Ex bina promissione facta diuersis ducendi in vxorem, prima seruanda, quamuis absq; iuramento.*

5 *Promittens cum N. contrahere, an excusetur, si illa dotem dare nolit.*

6 *Displicentiæ paternæ, metus, num iusta sit causa veniendi contra iuramentum contrahendi cum aliqua.*

7 *Consulens ei, qui post promissionem cum aliqua contrahendi proposuit ingredi religionem, vt contrahat: deinde fiat religiosus, an bene faciat.*

8 *Votum subsequens iuramentum cum aliqua contrahendi, an sit iusta causa iuramentum infringendi.*

9 *Fraude, vel precibus, qui cum aliqua pro virgine habita, rem habuit, ad quid teneatur.*

10 *Stuprator virginis, qui cum altera contraxit in facie ecclesiæ, ad quid teneatur cum prima, & quid de eo, qui post stuprum ingressus est religionem.*

11 *Nobilis cum filia agricolæ rem habens cum iuramento de ducenda in vxorem, an ducere & ad quid teneatur.*

12 *Stuprator, qui a contrahendo cum stuprata arcetur aliquo impedimento, nec ducere, nec dotare, si id nouerat mulier, tenetur.*

13 *Virginem inductam precibus amatoris, amota fraude violans, ad ducendam non cogitur, & an patri, vel puellæ de aliquo teneatur.*

14 *Virginem violenter stuprans pœna capitis punitur: & violentum, quando dicatur.*

15 *Violator propriæ seruæ actione iniuriarum tenetur, quæ potest aufugere eo persistente.*

De stupro. Cap. LXXIX.

1 Stuprum † propriè virginum est illicita defloratio sub parentum cura existentium. vt dicit magister. libr. 4. sent. dist. 41. & habetur. 36. q. 1. cap. lex. Licet impropriè etiam dicatur viduarum. l. inter stuprum. ff. de verborum signific. atque puerorum. l. inter. §. 1. de adulter. l. stuprum. §. 1. & l. cum vir. C. eod. tit. Aliquando etiam sumitur largè pro alijs speciebus luxuriæ. Vnde Amb. inquit. Omne stuprum adulteriũ est, sed de hoc latius habetur per Arch. Flor. 2. par. sum. tit. 5. cap. 6. Simpliciter autẽ grauius peccatum est adulterium, quàm stuprum. vt scribit S. Bonauen. dicens, deformius est virginem deflorare, quam defloratam cognoscere, attamẽ grauius peccat, qui adulteratur: quia magis lædit Rempublicam, & magis offendit virum, & magis generat infamiam. Hæc S. Ambr. dist. 12. lib. 4. circa explanationem tex. in fin. Sed iam ad casuum decisiones descendamus.

2 Prima. Qui virginem † seduxit promissionibus, & mendacijs, atque eam deflorauit mortaliter peccauit, tenetúrque eam in cõiugem ducere, si pater eam sibi dare voluerit, vel dotare. iuxta tex. in c. 1. de adult. quæ quidem dos constitui debet, secundum consuetudinem regionis, qualitatem puellæ, facultatem, atque eius dignitatem. l. pen. C. de episc. aud. l. quæro. ff. de iure doti. l. siue generalis. ff. de leg. 3. 30. quest. 5. nullum. Sed aduerte, quòd accipere in coniugem, aut dotare, procedit in foro exteriori, & spectat ad pœnam criminis, quæ in foro conscientiæ, cum ante condemnationem non debeatur. glo. in c. fraternitas. 12. q. 2. potest absolui, si per iudicem non fuit condemnatus, dummodo resarciat damnum ipsi stupratæ, dando illi, quantum esset datura alteri viro ratione deflorationis. ita Dom. Anton. de Butr. in d. c. 1. Arch. Floren. 2. par. tit. 5. c 6. §. 1. Coua. de sponsal. 2. part. c. 6. num. 15. Vnde si quis virginem prius duceret pro centum solidis, & nunc non vult cum centum, dabit ducenta. nam huius damni occasionem dedit. cap. fin. de iniur.

3 Qui animo † vero, seu ficto ad decipiendam eã per prius promiserat ducere in vxorem, tunc non solum in foro fori, sed etiam in animæ iudicio est astringendus ad seruãdam ei fidem, & ducere eam. [tex. est in cap. ex literis. S. Syluani in c. sicut. in cap. requisiuit. de spons. & in cap. 2. eod. tit. licet in hac promissione iuramentum præstitũ non fuerit, probat tex. in cap. de illis. el primo. versi. mulierem. de despons. impub. vbi hoc notat Abb. post Henri.] Ita etiam in terminis firmat

mat D. Thom. in 4. sentent. distin. 28. quęst. 1. artic. 2. & Richard. ibid. artic. 1. quæst. 3. in fi. & Petr. de Palu. & commun. Theologorum schola. Quod multo magis procedit, quando se ad id iuramento astrinxerat. Abb. in cap. 1. de adulte. Nauar. cap. 16. nume. 18. Quod intellige, nisi probabile esset, quod ex matrimonio consecuturo grande aliquid scandalum nasceretur, (puta) quia eius consanguinei eam verisimiliter occiderent, vel qualitas stupratoris esset ita furibunda, & effrenata maximè ex aliqua suspicione sibi orta ex aliqua copula forte cum aliquo, vel aliter: nam narrando scandalum imminens illi, & petendo remissionem promissionis, debet eam dotare, & dare ei tantum, quantum magis habet opes ad talem adipiscendum maritum, qualem si nõ esset stuprata, adipisceretur. Docto. in d. cap. 1. de de adulter. [Quod idem facere deberet iudex in foro exteriori, quando non indiscreta, & exactissima monitione, sed moderata videret non posse sponsum induci ad contrahendum matrimonium. iux. text. in cap. requisiuit. de sponsal. & hoc, quia libera debent esse matrimonia; etenim si aliqui ab ecclesia inuiti cogerentur, impediretur finis, ad quem tendit matrimonium, nam inuitis coniugibus non bene sequeretur procreatio, atque educatio prolis. Item inuiti sic copulati ad alios coitus fornicarios libenter accederent, quare ad euitandum hoc maius malum, ne infelices exitus ex nuptijs metu contractis exeant, ecclesia iux. text. in d. c. requisiuisti. statuit, vt matrimonium sine libero consensu haud contrahatur. aliàs si metu contraheretur absque libero consensu, matrimonium ipso iure esset nullum. ita Abb. in d. c. requisiuit.

4 Sed an teneatur quis † primam sponsam, cui fidem dedit futuri consensus absque iuramenti religione vxorem accipere, etiam si post prima sponsalia alteri eandem fidem sub iuramenti vinculo præstiterit? Dic ꝙ sic. ita notabiliter Innoc. Ioan. Andr. Abb. Præpos. in cap. sicut. de sponsa. Couar. cap. 4. num. 5. eod. titu.

5 Sed quid si iurat † aliquã ducere in vxorem, etiã nulla dotis promissione præmissa, an sit compellendus eam ducere, si ipsa diues sit, & nolit dotem congruentem sibi assignare? Dic ꝙ non. ita Bald. in c. iurauit. de probat. sequitur Ioan. Lupi in c. per vestras. 3. not. §. 2. de donat. inter vir. & vxor.

6 Sed quid † si quis iurat cum aliqua contrahere, & postea pœnitentia ductus nollet eam ducere, ne contristet patrem, qui comminatur eum domo expellendum, & nec in hæreditatem successurum, an teneatur patri obedire, præsupposita non multum distantia sortis inæqualis inter virum, & mulierem? Respond. quòd tenetur stare promissis, non obstãte patris prohibitione, alias non absoluendus. Ita Alex. de Ales 3. par. Sotus in 4. dist. 29. q. 1. Sylu. in ver. Matrimonium. §. 1. Ioan. Tabien. in ver. filius. num. 13. Nauar. in Manu. c. 14. nu. 15.

7 Sed quid si aliquis iurat cum aliqua contrahere, & postea est in proposito religionem ingredi, an bene faciat aliquis, qui consulit, vt contrahat, & postea ante carnalem copulam ingrediatur religionem? & videtur non expedire tale consilium, quia per hoc quòd non contrahat, ex quo propositum in melius commutat, non dicitur infringere iuramentum, de iureiuran. peruenit. ext. de voto. scripturæ. Dic quòd si quis consulit, vt cõtrahat, & postea religionem ingrediatur, eo casu, quando non est paratus ad ingressum, vt quia vult recolligere fructus, vel ordinare sua facta, antequam intret, bene facit. Malè autem, quando statim foret paratus ingredi: quia in talibus periculosa est dilatio, & fortè posset retrahi ex contractu propter pronitatem copulæ exigendæ. & ita intelligitur text. in c. commissum. de reg. vbi post Innoc. Anto. de Butrio.

8 Rursum, quid si aliquis † iurauit alicui puellæ ducere illam in vxorem, & postea pęnitendo mutauit animum, & vouit perpetuã castitatem: Vtrum teneatur ad iuramentum, vel votum? Resp. ꝙ tenetur seruare iuramentum factum: ratio, quia cum per tale iuramentũ videatur puella actionem aliqualem acquisiuisse in iurantem, videtur talem non posse mutare consilium in pręiudicium sui creditoris. Ita Sum. Confess. lib. 1. tit. 8. q. 23. Quod secus esset, si prius votum emisisset castitatis, & postea esset iuramentum subsecutum: nam tunc votum esset seruandum, & de temerario iuramento iurans esset puniendus. c. rursum. de voto. Host. in glo. ibid. quem refert, & sequitur Sum. Confess. sup. & q. 20.]

Tertia

9 Tertia. Qui dolo, † fraude, precibusque habuit rem cum aliqua pro virgine habita, quæ re vera non erat. non tenetur eam sibi in vxorem copulare, sed tantum ad famæ restitutionem tenetur, si eam infamauit. secundum Ioan. Maior. in 3 distin. 37. quæstio. 33. col pen.

10 Quarta. Stuprator † virginis, qui cum secunda in facie Ecclesiæ contraxit, non tenetur defloratam ducere, sed stare cum secunda consensu interiori, & exteriori. argu. tex. in cap penul. de sponsa duo. Colligitur ex Abb. & Host. in cap. is qui fidem. de sponsal. Sed bene tenetur illi secundum Docto. prouidere de marito, assignando sibi dotem competentem, ex quo eam decepit. Pariter nec tenetur stuprator receptus ad professionem virginem deceptam ducere in vxoré: cum in veritate ante professionem non præcesserit matrimonium consummatum. Ita in terminis Sum. Confesso. titulo. de matri. q. 16. ad finem.

11 Rursum, qui nobili † loco natus, & cum iuramento ducendi in vxorem rem habuit cum filia agricolæ, ita vt sint impares conditione, vel diuitijs, mortaliter peccauit, liber tamen est à nexu ducendi eam in vxorem; non enim est verisimile stupratam esse deceptam propter promissionem matrimonij, sed potius finxisse se deceptam ad colorandum suam turpitudinem. ita D. Thom. in 4. sent. dist. 28. q. 1. art. 2. & Sum. Ange. in ver. matrimonium. 4. §. 2. Nec eam tenetur dotare, quia non fuit decepta, sed simulauit se deceptam. Attamen si constaret probabiliter, quòd stuprator licet nobilis tam constanter promisisset puellæ ignobili, quòd verisimiliter ex ea constanti, & decies confirmata promissione ipsa assensisset, aliàs nunquam acquietura, si non credidisset firmiter sibi fidem seruandam, tunc Confessarius deberet in hoc, & simili casu sequi, quod verisimilius est. iuxta regulam, inspicimus. de regu. iur. lib. 6. & si ex ordine facti sibi narrati ex stupratore iudicet deceptam, etiam hoc casu mádet sibi dotem dari, quia cessat alia præsumptio fictæ deceptionis. iuxta text. in cap. quia verisimile. de præsumptio. Alias si præsumptio esset se finxisse eam deceptã, non tenetur eam ducere, nec dotare, sed tantum arbitrio boni viri ei tantum tribuere, quantum fuerit opus ad eius connubium, si infamia non esset. Abb. in c. 1. de adult. Sylu. in ver. luxuria. nu. 5.

12 Similiter † nec tenet stuprator, qui quouis alio impedimento ordinis, consanguinitatis, affinitatis, cognationis spiritualis non potest cum deflorata contrahere, ducendo illam sibi in vxorem, sed tantum debet eam dotare, & tunc quando impedimẽtum istud esset in facto incognitum mulieri; sed si stuprata sciuisset hoc impedimentum, tunc qa signum esset, quòd non fuisset decepta, stuprator non teneretur eam dotare, nisi ignorasset illud esse impedimentum de iure; qa & si ignorantia iuris mulierem non excuset, nisi in casibus à iure expressis. l. fin. C. de iur. & facti ignor. tamen vbi agitur de damno vitando, vt hic, scilicet infamiæ, & defloratonis, secus esset. l. regula. ff. de iur. & fac. ignor. notatur. in § notandum. 1. q. 4.

[Sed quid de clerico in sacris constituto, qui virginem violauit sub figura matrimonij? dic quod præter pœnam stupri debet grauiter puniri, vnde propter talem dolum præter ordinariam pœnam depositionis arctiori carcere, vel monasterio detrudẽdus esset, quam pro simplici furto. Hispa. cap. 74. col. 3. in sua praxi crimin.]

13 Sed nec in foro † exteriori astringendus est is ad ducẽdam in vxorem, vel dotare eã, quæ non decepta, sed leuiter rogata, ac verbis amatorijs inducta cõsentit peccato, sed tantum est pœna arbitraria puniendus. argum. tex. in cap. Deus qui. extra de pœnit. & remis. contra Abb. in c. 1. num. 2. de adul. ita Archiep. Flor. 2. par. tit. 5. cap. 6. versi. in foro autem. [Quod multo magis procederet, quãdo clericus de stupro virginis accusatus probaret aperte ipsam sponte consensisse, puta si testes iurant eam attraxisse illum ad concubitum, veniendo sæpius ad lectum eius, eo repellente illam: quamuis non esset excusatus à stupri pœna criminali: non enim voluntas consentij criminis debet excusare à pœna delicti, quando culpa illius non consistit in sola violentia actus, sed in reprobatione ipsius, quantumuis volũtarij, & si operari debeat vt non tanquam violentus stuprator puniatur.]

Sed dubium est, an patri puellæ de iniuria teneatur, quia qui iniuriam facit filijs, facit & patri. gl in c. parochianos. de sent. ex commu. Et an teneatur prouidere tali puellæ ex

læ ex infamia illi orta, vel si sit prægnans, vel filios genuerit. & breuiter dicendum, quod in conscientia patri non tenetur: quia text. De adult. qui videtur contrarius, loquitur in foro exteriori post sententiam, non autem ante. Vnde post sententiam debetur illi æstimatio damni hoc prouenientis, quia maiori eget pecunia ad dotandam eam, & etiam iniuriæ, quæ sibi illata est quod firmat Archiep. Flor. vbi supra. Hoc tamen pater perderet, si conuinceretur ipse de lenocinio, vel consensu. Nec etiam tenetur in aliquo puellæ, si forte fuerit inde prægnans: quia ex quo non fuit decepta, sibi est imputandum, vt in reg. scienti, de reg. iur. lib. 6. Et damnum, quod quis sua culpa sentit, non alij, sed sibi debet imputari. cap. damnum, eo. tit. Si verò filios procreauerit, debet stuprator alere, & mater, si non sit filiafamilias, & habeat vnde possit: alias ipse pater solus. In omnibus autem prædictis casibus, an stuprata fuerit puella per vim, aut voluntariè, vel fuerit seducta, vel non, stabitur in conscientia verbis ipsius stupratoris, quia in foro conscientiæ semper statur dicto pœnitentis. cap. tua nos. de sponsa. c. si vero. el secondo. de sent. excom. in 6.

14 Quinta stuprans † virginem in foro fori debet relegari, vel si vilis est persona, verberari, aut si per vim fecerit, capite plecti. Institu. de adult. §. sin autem. habetur per Afflictum in constit. si quis rapere. in secundo not. in 3. quæst. Violentum vero (vt inquit ibi Afflic.) non solum dicitur, quando interuenit vis, vel violentia vera, sed etiam si interuenissent verba blanda, & illecebræ, ac blandæ promissiones. Archiep. Flor. secunda par. tit. 8. c. 6. §. 1.

15 Sexta. Si quis † seruam suam inuitã violauerit, aut seruum, iniuriarum actione tenetur. c. si quis. de pœnit. dist. 1. Et si perseuerat in vitio petendo illam, nec potest resistere, quin sibi violentiam inferat, si aliter suæ pudicitiæ consulere non potest, licitè potest inire fugam. secundum Archid. sicut etiam licitum esset vxori recedere à marito trahente eam ad mortale. 28. q. 1. idolatria. Syluest. in ver. luxuria. q. 3. ver. tertium. Nauar. c. 16. nu. 22.

SVMMARIVM

1 *Incestus propriè quid sit, & incestuosi qui dicantur, & quare prohibitus sit.*
2 *Incestus quæ pœna sit. vide nu. 10.*
3 *Affinitas quid sit, unde dicatur, & qui sint affines.*
4 *Affinitas ex coitu licito quatenus extendatur, & quatenus ex illicito.*
Affinitas per sponsalia etiam contrahitur.
5 *Extraordinaria pollutio triplex.*
6 *Sponsalia, vel matrimonium non consummatum, copula cum cõsanguinea vxoris prius habita, dirimit, & in quo foro procedat. numero 15.*
7 *Affinitas per actum consummatum contrahitur, & quando is dicatur.*
8 *Affinitas ex commistione seminis contrahitur, vide casum.*
9 *Maritus debet se vxori insinuare ad vsum reddendi, cum ipsi debitum petere non liceat.*
10 *Incestuosus, & debiti cum vxore petitione priuatur, & etiam coniugio post mortem vxoris, nisi sit dispensatus.*
11 *Incestuosus absque dispensatione contrahens peccat, nec iuuatur consuetudine.*
12 *Reconciliatio non sequitur ex eo, quòd mulier viro petenti debitum reddiderit, in incestu, secus in adulterio.*
13 *Marito, vel vxori is incestus debitum petendi ius aufert, qui cum consanguineis alterius partis contrahitur.*
14 *Mulier ex consensu mariti, & illata vi incestum committens, an & quando debiti petitione priuetur, & peccet.*

De incestu. Cap. LXXX.

1 INcestus † etsi generali significatione idem sit, quod pollutio: tamen ex vsu ecclesiastico arctatum est hoc nomẽ ad pollutionem propriæ consanguineæ, idest earum, quæ quasi de vno sanguine prognatæ fuerunt, vel affinis. Vnde Gelasius Papa cap. 2. 36. q. 1. inquit: Incestus est consanguineorum, vel affinium abusus. vnde Incestuosi dicuntur, qui consanguineis, vel affinibus abutuntur: qui quidẽ quadruplici ratione prohibitus est, secundum D. Thom.

D.Thom.2.2.q.154.art.9 verſ. Reſpondeo. Primò propter quandam ſingularem honorificentiam,quæ debetur parentibus, & alijs conſanguineis. Secundò,quia perſonas ſanguine coniunctas neceſſe eſt adinuicem conuerſari. Tertiò, quia ob inceſtum impediretur multiplicatio amicorum. Quartò, quia cum naturaliter homo conſanguineam diligat,ſi adderetur amor, qui eſt ex cõmiſtione venerea, fieret nimius ardor amoris, & vehemens libidinis incentiuum, quod caſtitati repugnaret.

2 Eſt autem † vitium deteſtandum, & pœna prohibitũ. Vnde Leuit.20.habetur: Qui ſupra vxorem filiam, matrem eius duxerit, ſcelus operatus eſt, viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio veſtri. Et Aug.32.q.7.c.adulterij,inquit: Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur autem ab inceſtu: peius enim eſt cum matre,quàm cum alia vxore concumbere. Sed quia inceſtuoſus eſt,q abutitur affine: Ideo ſciendum eſt,quid ſit affinitas.

3 Affinitas † idem eſt,quod confinitas,ideſt finium propinquitas. Dicuntur enim affines, ſiue confines, quia finis vnius proximus eſt fini alterius, & ipſum attingens. Cum ergo per copulam carnalem fiant vir & vxor vna caro,ſanguis vnius attingit ſanguinem alterius, & vice verſa conſanguinei vnius efficiũtur affines alterius. Fundamentum itaque affinitatis eſt copulatio mariti & vxoris,ex quibus elicitur illa vulgata definitio: Affinitas eſt propinquitas perſonarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela.

4 & hæc affinitas † extenditur vſque ad quartum gradum, quando procedit ex coitu licito.cap.non debet.de conſangui. & affi. Nam ſi per illicitum coitum,& fornicarium,tunc vſque ad primum, & ſecundum gradum, vt per Conc. Trid.ſeſſ.24. cap.4. Et non ſolum contrahitur affinitas per matrimonium conſummatum,verum etiam per ſponſalia, ita vt ſponſus, qui carnaliter cognoſceret conſanguineam ſponſæ, non poſſit cum ſponſa matrimonium contrahere.ca.literas. de deſponſ.impub.c.2.de eo, qui cogn.conſangui. vxor.ſuæ.& hoc quo ad dirimendum matrimonium poſtea contrahendum: ſed ſi matrimonio contracto maritus cognoſceret conſanguineam vxoris, non diſſoluitur matrimonium.c.1.c.diſcretionem.c.pen.de eo,qui cogn.conſangui. &c. Couar. de ſponſa. cap. 6.§.1.nu.1.

5 [Rurſum, † ad maiorem declarationem ſciendum eſt, quod triplex eſt extraordinaria pollutio. Prima eſt contra ordinem iuris,vt cum illa, quæ non eſt vxor, & ex hac contrahitur affinitas. extra de eo. qui cogni. conſang. diſcretionem. Alia eſt contra ordinem naturæ,vt cum brutis,vel cum maſculo, vel etiam cum fœmina in loco non conceſſo, & ex hac non inducitur affinitas. glo in c. extraordinaria. 35. q.3. Hoſtien.& Abb.in cap.fraternitati de eo,qui cogn.conſan.vxoris ſuæ. cum non fiat commiſtio ſanguinis. 27.q.2. cap.lex diuinæ. Nam etiam cum muliere poteſt eſſe vitium ſodomiticum.32. q.7.cap. vſus. vt quando vir vtitur muliere in loco non conceſſo. cap. adulterij. 32.q. 7. Tertia eſt præter ordinem naturæ, & differt à præcedenti; quia illa eſt contra ordinem naturæ. Exemplum de hac vltima, vt cum quis polluit mulierem tantum circa naturalia,& de hac d.c.extraordinaria.& ex hac non contrahitur affinitas, licet Fauentinus dixerit, quod ſæpius iterata inducit affinitatem,quod non procedit, ex quo non eſt facta commixtio ſanguinis.vt infra videbimus,verbi gratia, Quidam polluit quandã circa naturalia tantum, non fregit clauſtrũ pudoris. Archid.in d.c. extraordinaria.] ſed ex ijs,more ſolito, multorũ deducamus dubiorum deciſiones.

6 Prima. Ex copula † habita cum ſorore, aut alia conſanguinea vxoris ſuæ ante matrimonium contractum etiam poſt ſponſalia oportet matrimonium ſeparari ratione affinitatis contractæ.cap.2.de eo,qui cogni. conſang.vxor.ſuæ. Quod ſecus dicendum eſſet,ſi maritus poſt matrimonium contractũ, & conſummatum,ſiue ratum tantum,& non conſummatum cognouerit cõſanguineam vxoris ſuæ, ita quod ſemen emiſerit intra clauſtra pudoris: nam tunc matrimonium non debet ſeparari, ſed tantum amittit maritus ius petendi debitum,& ſi exigit,peccat mortaliter,niſi habeat diſpenſationem.Syl. in ver.luxuria. quæſt.4. Igitur tali caſu ſolũ tenetur reddere petenti, cum vxor non ſit punienda propter ſcelus viri. c.1. & ibi Abb. de eo,qui cogn.conſang.&c. capit. ſi quis viduam.iuncta glo.fin.32.quæſt.7.& ita intelliguntur iura in cap. quædam. cum duobus

ſeq.

ſeq. vt inquit glo. in cap. qui dormierit. 27. quæſtio. 2.

7 Secunda. Non dicitur † affinitatem contrahere, qui cognouit conſanguineam ſuã, vel vxoris ſuæ, & non conſummauit actum. capi. extraordinaria. 35. q. 3. Oportet igitur, quòd ſit actus conſummatus in vaſe debito, id eſt facta ſeminatio ex parte vtriuſque, vt committatur. Hinc neque per oſcula, & impudicos tactus affinitas exurgit, imò nec per ſolam penetrationem, vel reſerationem ſerarum, nec per effuſionẽ ſeminis extra vas naturale, neque per nefariam ſeminationẽ contra naturam. tex. in d. cap. extraordinaria. D. Thom. diſtin. 41. quæſt. 1. art. 1. ad tertiam, & quartam quæſt. Sotus. diſt. 37. q. vnica. art. 2. & diſt. 41. q. vnica. art. 2.

8 Sed quæritur, an † contrahatur affinitas, ſi aliquis non intrauit, ſed ſeminauit infra clauſtrum, puta quia ſemen diſtillauit in vas debitum mulieris. Et tunc credo, quòd ſi per hoc nõ ſit facta commixtio ſeminum, non contrahatur affinitas, alias ſic, perinde ac ſi intraſſet; dummodo de hoc conſtet. arg. eorum, quæ not. Abb in cap. is qui fidem. de ſponſal. Dicens quòd ſi poſt ſponſalia contracta ſponſus ſeminet in vas ſponſæ, licet non intret, ſecundum Vin. matrimonium cõſummatur; quia per hoc poteſt carnis commixtio interuenire, & fieri: ſi tamen ſeminũ commixtio non ſit, licet intret, tamen affinitas non contrahitur. arg. 35. q. 2. c. nullum. Innocen. in cap. fraternitati. de eo, qui cogn. conſang. frater Ioan. in ſum. confeſ. titu. de impedim. affinit. q. 4. & 5. Hinc magiſt. Petr. de San. conſuluit in cauſa matrimonij. Quidam clericus fuerat cum quadam muliere viginti noctibus, & corrupit eam, & licet intraſſet clauſtrum, ſeu vas debitum mulieris, nunquàm tamen ibi ſeminauerat, accidit quòd mulier illa contraxit cum fratre clerici; dubitauit, an poſſit remanere cum ea. & conſuluit Ma. Pet. quòd ſic; & ratio eſt, quia nõ fuit facta ſeminum commixtio. Hinc infertur etiam, quòd & ſi vir ſeminauerit in vaſe debito mulieris, ſi tamen mulier non ſeminauerit, nõ ex hoc impediuntut conſanguinei viri ab eius copula: quia vt contrahatur affinitas, neceſſe eſt ſanguinis vtriuſque fieri commixtionem. argum. 35. quæſt. 10. fraternitatis. Vnde inquit Innoc. in cap. fin. de eo, qui cogn. conſan. vxo. ſuæ, quòd licet mulier ſemen emittat, ſi vir non emittit, vel econuerſo, nõ contrahitur affinitas. facit ad hoc 27. q. 2. lex diuinæ. ver. protoplauſtus.

9 Tertia. Et ſi † maritus cognoſcens conſanguineam vxoris ſuæ poſt matrimonium conſummatum impediatur ab exactione debiti. cap. 1. de eo, qui cogn. conſang. vxor. ſuæ. tamen debet ſe inſinuare vxori, & ſe offerre ad vſum reddendi: ratio eſt, quia mulieres præ verecundia raro exigere conſueſcunt, vt inquit Sotus. diſtin. 37. quæſt. vnica. art. 2. verſi. debet Attamen quia periculoſum eſt concumbere, ac ipſum ius petendi non habere, conſilium eſt, vt cum primum fieri poſſit, diſpenſatio procuretur, idque quam fieri poteſt ſecretò, ne innocens coniux intelligat. Sotus, qui ſupra.

10 Quarta. Cum † crimen inceſtus grauius reputetur quàm crimen adulterij, vt not. in cap. 2. de eo, qui cogn. &c. Ideo lex pontificia nõ ſolum pœnam iniunxit inceſtuoſo, vt impediatur ab exactione debiti viuente vxore: Sed etiam voluit, vt inceſtuoſus cum conſanguineis vxoris poſt mortem illius omnino maneat abſque ſpe coniugij. capit. qui dormierit. 32. quæſtio. 7. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 9. ad ſecundum. niſi cum eo ab epiſcopo diſpenſetur ob ſui fragilitatem, quia iuuenis eſt, & timet incontinentiam. c. in adoleſcentia. c. ſi quis. el primo. 33. q. 2. cap. ſi duo. 35. q. 6. Abb. in c. 1. de eo, qui cogn. &c. & eſt communis opinio, vt inquit Sylu. in ver. debitum. q. 9. in fi. Sotus. diſt. 37. q. vnica. art. 2. verſi. debet autem.

11 Vnde † qui præter diſpenſationem contraheret, peccaret mortaliter, etiam ſi eſſet conſuetudo non petendi dictam licentiam ab epiſcopo. vt tenet Sylueſt. in verſi. matrimonium. 7. quæſtio. 6. verſi. ſecundum. niſi conſtet epiſcopos dictam cõſuetudinem diu ſcienter diſſimulaſſe. Nauar. tamen in Manua. cap. 22. nume. 75. tenet diſpenſationem epiſcopi in hoc caſu non eſſe neceſſariam, ſtante conſuetudine, quæ opinio communis eſt, & ideo tenenda: alias eſſet illaqueare multas animas: eſſet tamen petenda, quando vellet contrahere cum ea, cum qua inceſtum commiſit, vel cum eius conſanguinea ob affinitatem inde contractam. Naua. qui ſupra.

12 Quinta. Cum vxor † viro inceſtuoſo debitum negare poſſit, dubitatur, Quid ſi

vir

vir illud semel petierit, & vxor reddiderit, an propterea videatur facta reconciliatio, ita vt vxor teneatur iterum reddere? Respō. quod non. Abb. in cap. transmissæ. de eo, qui cogn. consang. asserés eam esse communem. Sylu. in ver. luxuria. num. 4. versi. 4. secus tamen dicendum esset de viro adultero, à quo si vxor petijsset debitum, videretur sibi virū reconciliasse. ca. si vir. de adult. & teneretur reddere debitum: quia contemplatione vxoris vir tantummodo priuatus dicitur. At in incestu non vxoris contemplatione, sed propter atrocitatem sui delicti vir amittit ius petendi debitum. & ideo licet vxor petat debitum, non videtur propterea facta reconciliatio: quia exigendo debitum, non potest sibi pœnam remittere. Sylu. qui supra.

13 Sed hoc intelligendum † est de eo, qui cognouit consanguineas vxoris suæ, non autem de eo, qui cognosceret consanguineas suas: nam licet grauius peccet, tamen à sua vxore debitum exigere potest, quod idem dicendum est de mulieribus, quæ se cognosci à proprijs consanguineis permittūt. Syl. in ver. matrimonium. 7. in fi. versi. 3. contra Abb. in cap. 1. num. 1. de eo, qui cogn. consangui. & ratio diuersitatis est, quia quamuis grauius sit virum accedere ad propriam cognatam, quàm ad cognatam vxoris, non tamen sequitur esse par impedimentum exigēdi debitum, cum non nascatur ex grauitate delicti, sed ex quodam affinitatis genere, quam vir contrahit cum vxore, ob id, quod eius consanguineam nouit, quam vtique nō contrahit, & si propriam sororem polluat. Tum etiam, quia maiorem irrogat iniuriā fidei, quam debet vxori, si cum eius consanguinea ingrediatur. Sotus. distin. 37. q. vnica. art. 2. in fi.

14 Sexta. Mulier, † quæ de consensu mariti commisit incestum, illata sibi vi à consanguineo viri, non peccat, dummodo vis fuerit absoluta. facit tex. in c. presbyteros. §. qui autem. distin. 50. qua propter nullum ei præiudicium generatur quo ad petendum debitum. c. discretionem. de eo, qui cogn. consan. Verum si vis fuerit conditionata, peccaret mortaliter: cum ad nullum cauendum periculum etiam mortis peccare liceat. 32. q. 5. ita ne. de his, quæ vi. c. sacris. Potest tamen in detestationem criminis viri debitum petere, & maritus reddere tenetur. Si tamē leui fuisset inducta metu, & tunc debitum ei petere non liceret, & sic imputatur ei adulterium nedum quo ad Deum, sed etiam quo ad virum, vt non teneatur ei debitum reddere. arg. glo. in c. discretionem. in ver. secus esset, de eo, qui cogn. &c.

15 Septima. Quod dximus matrimonium dirimi debere propter incestum ante illud secretè commissum, intelligitur in foro poli; non autem in foro fori; quia non debet separari matrimonium ad confessionem coniugum, qui dicunt affinitatem præcessisse, etiam si rumor viciniæ consentiat, idest tertia, vel quarta pars, ita tex. in c. super eo. de eo, qui cogn. consang. vxo. suæ.

SVMMARIVM.

1 *Incestus post matrimoniū, debitum adimit, & à quo dispensetur. nu. seq.*

3 *Dispensatio in incestu sceleratissimo difficilius ab episcopo fieri debet.*

4 *Incestum, qui imprudens committit, non priuatur debiti petitione.*

5 *Contrahentes scienter in gradibus interdictis sunt excommunicati, & eò magis consummato matrimonio.*

6 *Ignorantia eum ab excommunicatione vendicat, qui cum consanguinea illius, quam cognouerat contrahit, non tamen à peccato errore cognito.*

7 *Ignorantia an excuset consanguineos, qui ignorantes gradum prohibitum esse, contraxerunt.*

8 *Actu clam agentem ignorantia nō excusat.*

9 *Contractus inter coniunctos, sub conditione, si Papa dispensauerit, an vim habeant sponsaliorum.*

Clem. 1. de consan. an extendatur ad contrahentes in quarto gradu sub dicta conditione.

10 *Conditio pendens ex volūtate Principis censetur impossibilis.*

11 *Lex prohibens in tali gradu matrimonium, in eodem prohibet & sponsalia.*

12 *Contrahentes sub conditione, si Papa &c. possunt à pacto recedere, & an per oscula, & copulam excommunicationem incurrant. nu. seq.*

14 *Episcopus inter consanguineos, qui de facto cōtraxerunt, an & quando possit dispēsare.*

15 *Matrimonium nullum à Papa dispensatum denuo*

denuo contrahi debet.

16 *Causæ dispensandi in gradibus prohibitis tres sunt, & quæ.*

Quis possit dispensare super incestu, Cap. LXXXI.

1 IN materia † incestus considerandum est, quòd aut crimen illud sequitur matrimoniũ, aut præcedit. Si sequitur, tũc non dirimit matrimonium, sed interdicit petitionem debiti, quo casũ communis est omnium consensus posse episcopum, imo debere dispensare, vt debitum peti possit. Si autem crimen incestus præcesserit, impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, & tunc dispensa
2 tio † ad solum Pontificem spectat. De illis tamen loquor, qui mala fide contraxerunt: Puta, si vir sciens commisisse incestum cum consanguinea Bertæ, & illud esse impedimẽtum ecclesiæ, contrahit cum ea. Sylu. in ver. debitum. q. 9. in fi. & in ver. matrimonium. 8. q. 15. versi. 7. Sotus distinct. 37. quæst. vnica. art. 2. Sed modo deueniamus ad dubiorum decisiones.

Prima. Et si Couar. de sponsa. capit. 7. §. 2. num. 6. dicat, quòd qui fornicariè cognouerit consanguineam vxoris, tantum possit licentiam exigendi debitum petere à Summo Pontifice: cum ob istud crimen contrahatur affinitas cum sua vxore, quod quidem impedimentum à solo Papa tollitur, & ita per ipsum licentia exigendi debitum conce di videatur, tamen communis est omnium in oppositum opinio. vt tenet Abb. in ca. 1. c. transmissæ. de eo, qui cogno. &c. Syluest. in ver. luxuria. q. 4. ad quintum. Arch. Flo. 3. par. tit. 7. cap. 16. §. 4. Palud. in 4. sent. distin. 34. q. 1. art. 2. scilicet posse Episcopum dispensare, vt valeat maritus petere debitum ab vxore, cuius consanguineam cognouerat,

3 Quæ tamen dispensatio † longe cum maiori difficultate, & asperrima pœnitentia ab Episcopo iniuncta fieri debet cum eo, qui incestum committeret scelestissimum, verbi gratia, cum sorore vxoris, & potissimum si est cum socru. Imo si possibilis esset ad Papam accessus, ad illum res esset secretò deferenda. Sotus in 4. senten. dist. 37. q. vni. art. 2. versi. Debet autem.

4 Secunda. Quod diximus † de dispensatione petenda, intelligendũ est de eo, qui scienter committeret incestum, nam qui adulterium committeret cum consanguinea vxoris, cuius cognationem prorsus ignorabat, quanquàm affinitatem contrahat cũ vxore, non tamen necessaria est dispensatio: quia non censetur priuatus iure petẽdi debitum: cum priuatio hæc sit in culpam pœnæ incestus, & ibi nulla præcesserat incestus macula propter ignorantiam speciei criminis. argu. tex. in c. discretionem. de eo, qui cogn. &c. Caiet. 1. 2. q. 76. art. 3.

5 Tertia. Qui † scienter in gradibus affinitatis, & consanguinitatis interdictis contraxerunt, sunt excommunicati. clemen. 1. de consanguin. & affin. & separandi sunt absque spe dispensationis consequendæ, idque magis procedit in ijs, qui non tantum contraxerunt. verum & matrimonium consummauerunt, vt habetur in Conci. Trident. de reforma. c. 5. sess. 24. Quod secus esset de contrahente tantum sponsalia cum affine intra quartum gradum, nam peccat tantum mortaliter, non tamen est excommunicatus, ét secuta copula affectu maritali. & hoc propter nouum ius Concil. Trid. sess. 24. cap. 1. de refor. matr. Vbi annullat matrimonia cõtracta aliter quàm præsente parocho, & cætera. quamuis ante illud com. opinio contrarium asseuerabat. Nauar. c. 22. nu. 43. & c. 27. nu. 141. Declaratione 4. & 5.

6 Quarta. Non est † excommunicatus, qui bona fide matrimonium contraxit, atque ignoranter, solennitatibus adhibitis, nempe quia nunquam fuerat suspicatus illam, quã cognouerat consanguineam fuisse istius, cũ qua contraxit, sed post contractum matrimonium intelligit, nam tunc peccat mortaliter tantum eam cognoscendo. gl. in d. clem. 1. versi. scienter. & facilius, atque gratis cum eo dispensari potest, nisi aditus pateret ad ad vrbem. Sotus. dist. 37. q. vni. art. 2. col. pen. Nauar. d. c. 27. nu. 141.

7 Sed quid si † sciebant se esse consanguineos, tñ ignorabant gradum, in quo erant, esse prohibitum, tunc licet videantur excusari: cum ignorare gradus potius sit facti, q̃ iuris, tñ dicimus q; si ignorantia versabatur circa gradum prohibitum iure diuino, vt est primus, tales dicuntur ignorare ius diuinũ, quæ ignorantia neminem excusat. c. ignoran

tia.

tia.de regu.iur.lib.6.& per consequens sunt excommunicati. Si autem gradus sunt prohibiti de iure canonico, vt sunt alij, & tunc est ignorantia iuris positiui, à qua aliqui tã tum excusantur, vt sunt mulier, rusticus, miles, & minor, quibus licet ignorare iura, si tractant de damno vitando, secus si de lucro.l.si emancipata.& ibi Bar. C.de iur. & facti ignor.vel si potuerunt consulere peritiores.l.iuris.& ibi Bal.& Doct. C.qui admitti.

8 Item si facerent actum † clam. hinc inquit gl.in l.1.C.de interd. mat.& in l. qui contra. C.de incest.nupt.quòd neminé excusat ignorantia, etiam villicum, si clam fecit actum: at quando in istis caderet ignorantia, tunc excommunicationem non incurrerent. Zabar.in clem.1.de consang. & affin. quæst.6.& 5. In casu tamen, in quo excommunicatio incurritur, est absolutio episcopalis. gl.pen. in d.cle.1.& ibi Zabar.in fi.Si vero alter sciebat, ille solus ligatur. facit tex. in c. non satis.34.q.2.glo.in d.clem.1.quo casu filij erũt legitimi, si contraxerint in facie ecclesiæ. c. cum inter.qui filij sint legi.

9 Sed quid dicendum † de hac quæstione. An d.clem.1. procedat atque extendatur ad eos, qui intra quartum gradum tali conditione contraxerunt, si Papa dispensauerit, & sponsa hac spe permiserit se deflorari. Hæc quæstio pendet ex altera; videlicet, vtrum contractus factus inter cognatos sub hac cõditione, Si Papa dispensauerit, vim habeat sponsaliorum.v.g.Si quis cognatæ suæ intra gradum prohibitum dicat, Contraho tecũ, si Papa dispensauerit. est enim casus frequẽtissimo vsu occurrẽs. Communis est opinio, & ideo tenenda.in c.super eo, de eo, qui cogno. consang. &c. scilicet nullam inde nasci sponsaliorum obligationem, fulcitur etiam hæc opinio per tex.in l.idem Iulianus. §.fin. ff.de leg.1.

10 Vbi † scribitur, quòd illa conditio, quæ pendet ex voluntate Principis, censetur impossibilis.& Inno.in c.Pastoralis.de cau.pos. & propriet.no. quod quæ sine dispensatione fieri non possunt, impossibilia à iure æstimãtur. Quo fit, vt conditio illa, Si Papa dispensauerit, impossibilis habeatur, quæ habetur pro non adiecta. Vnde cum sine illa contractus sponsaliorum nullus esset, fit vt nec valeat cum illa.

11 Præterea † lex, quæ prohibet matrimonium in tali gradu, subinde etiam prohibet sponsalia. iux.text. in l.oratio.ff.de sponsal. Vnde cum lege sint cognati prohibiti contrahere matrimonium, sic etiam & contrahere sponsalia: quare cum hoc sit factum à iure improbatum, hinc sequitur, quòd nulla debet nasci obligatio.ita Panor.inducit hãc rationem ex tex. in l. cum lex.ff.de fideiuss.

12 Hinc fit, † vt non solum ante dispensationem obtentam: (de hoc enim nulla est ambiguitas (verum etiam post vterque possit à pacto recedere; neque verò id tantum de cõsensu vtriusque, quia & id certissimum est, sed altero etiam inuito & reclamante. Imo quamuis contractus ille iuratus esset, iuramentũ non ligat, neque dispensatione eget, quia super illicitam materiam latum est. Addiderim tamen hoc temperamentum, quod licet huiusmodi contractus vim non habeat sponsaliorum, quandoque tamen ex quadã honestate oritur inde obligatio; nempe, dũ matrimonium illud inter cognatos ob aliquem bonum finem expediens est, & dum expensæ in expeditione dispensationis amplæ factæ sunt, præsertim si sponsa permiserit se deflorari spe illa.

13 Tametsi non † solum talis cõcubitus peccatum sit graue, verum & oscula, & tactus, qui alias inter sponsos de præsenti licent: quia omnia feruntur super debitam materiam, quanquàm in excommunicationem non incurrant.cle.1.de consan. & affin. quia pœnæ sunt restringendæ, & excommunicatio non fertur nisi in eos, qui in gradu prohibito matrimonium de facto contrahunt. c.de muliere.de matri.contra.con.interd.eccle.& d.cle. 1.vbi nulla fit sponsaliorum mentio.

[Sed an dicta clemen. 1. habeat locum, etiam si contrahentes sub hac conditione contraxissent, si inter cõsanguineos in quarto gradu licet matrimonium contrahi? Dic quod sic: nam cum ista conditio reijciatur, remanet purus matrimonij contractus, igitur pœna illa locum habet, nisi consensus coniugalis omnino defecisset, quod in animæ interiori iudicio notandum est, secundum Adr.in 4.de matr.q.11. Couar.de sponsa.in 2.par.cap. 3.num.8. sed quæritur, cum aliquis habet duo impedimenta essentialia, quorum alterum sit publicum, alterum secretum, vt si contraxerit cum consanguinea in quarto gradu, cuius sororem carnaliter

naliter prius cognouerat, an satis sit impetrare gratiam à summo Pontifice impedimenti publici consanguinitatis, non narrãdo alterum impedimentum occultum, & postea impetrare gratiam ab aliquo, qui eam concedere possit pro occulto, etiam non narrando publicum impedimentum? Respond. quod sic. vide Nauar. de consti. lib. 1. consil. 1. quæst. 19.]

14 Quinta. Episcopus † circa consanguineos, qui de facto contraxerunt, dispensare non potest in impedimentis, quæ impediunt, & dirimunt matrimonium: nisi quando impedimentum esset occultum, & matrimonium publicum, & ad Papam non posset haberi recursus, atque separatio absque graui scandalo fieri nequeat illorum, qui de facto cõtraxerunt, sicut sæpè accidit in mulieribus cognitis à consanguineis viri, antequam matrimonium contrahatur, ita dubio procul tenendum est contra Sotum. in quarto. distin. 37. quæst. vnica. artic. 2. quemadmodũ tenet Syluest. in vers. dispensatio. quæstio. 9. Naua. in Manua. c. 22. num. 85. nam etsi Episcopus non possit contra canones, vel concilia, tamen vbi subest maxima, & vrgens causa, potest dispensare. ita Pan. in cap. at si clerici. §. 1. de iudi.

15 Sexta. Matrimonium, † quod ob aliquod impedimentum nullum erat, non incipit valere ob dispensationem Papæ subsequentẽ, & per solam cohabitationem, quia necesse est, vt denuò contrahatur: vnde quando matrimonium in facie Ecclesię celebratum est, idest, coram populo, & duobus, vel tribus testibus, cum præmissis denuntiationibus ex causa ab Episcopo relaxatis, quod tamen matrimonium per occultum impedimentum nullum fuit, tunc obtenta dispensatione non debet iterum publicè contrahi, ne oriatur scandalum, sed secretò debent coniuges mutuò consentire, imò si alter coniugum tantum nouit impedimentum, nõ opus est id alteri reuelare, sed dissimulãter persuadere, vt habeat eum pro coniuge. Sotus. in 4. senten. distin. 28. quæst. 1. artic. 2. & dist. 27. quæst. 1. artic. 3. vers. sed alia hinc. colum. 6. Nauar. c. 22. nu. 86. & 70.

16 Septima. Causæ † dispensandi in gradibus prohibitis etiam in quarto gradu consanguinitatis, vel affinitatis, tres tãtummodo habentur iustæ per Romanam Curiam. Prima defectus dotis competentis etiam ad contrahendum cum poscente se. Secunda, extinctio magnæ litis. Tertia. quod maior pars suæ ciuitatis, vel loci insignis, quem inhabitat, sunt ei consanguinei, vel affines intra quartum gradum, vel si est alius locus minor, si ipsa non habeat sufficientem dotẽ ad nubendum extra illum. Nauar. capit. 22. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium consummare ante benedictionem Ecclesiæ, nisi sit ex contemptu, non est peccatum, & an benedictio sit iterabilis. num. seq.*

3 *Sponsalia contrahentibus non licet vti copula sine peccato.*

4 *Copula carnalis facit transire sponsalia de futuro in matrimonium, & id quando.*

5 *Voto continentiæ astrictus matrimonium cõtrahens, toties peccat, quoties debitum exigit, fallit in casu.*

6 *Incestus, quo casu committi dicatur ab vxore.*

7 *Matrimonium, qui ratum habuit, si post sacris initietur, vel fiat Episcopus, consummare cogitur.*

8 *Monasterij ingressus post consummatum matrimonium debiti petitionem impedit.*

9 *Matrimonium ratum, consummatum, legitimum, & initiatum, quod nam dicatur.*

10 *Matrimonium ratum, & non consummatum, an dissolui possit ex dispensatione summi Pontificis.*

11 *Matrimonij ante consummationem potest, quis religionem ingredi, & an post consummationem.*

12 *Vxore ita delectari, vt nihil supra, vel ea vti tanquam non sua, mortale est.*

13 *Semen ita emittere, vt sequi generatio non possit, peccatum est contra naturam, & peius extra vas effundere.*

14 *Seminis parua distillatio, & ea præsertim, quæ data opera non fit, non contrahit peccatum.*

15 *Vxor semen emittens sine viri seminatione, quo casu dicatur peccare.*

16 *Matrimonij ab actu non perfecto recedere, quo emissio seminis impediatur, mortale est.*

17 *Vxorem non debito modo cognoscere, quod peccatum.*
18 *Coire cum vxore iugi menstruo laborante, an sit peccatum.*
19 *Debitum petere, vel reddere tempore menstrui naturalis, an sit mortale, & mala, quæ oriantur.*
20 *Tempore puerperij, an ab actu matrimonij abstinendum sit.*
21 *Tactus impudici inter coniuges, an, & quando sint mortale peccatum.*

An, & quando coniuges peccare possint. Cap. LXXXII.

1 PRima decisio. Ante † benedictionem Ecclesiæ. de qua loquitur text. in c. 1. 30. q. 5. vel solemnem traductionem matrimonium consummare, nō est peccatum, etiam vbi esset consuetudo benedicendi, & sic nec exigere, nec reddere debitum est prohibitum, nisi tantum de consilio. Peccatum autem esset etiam mortale id committere ex contemptu. D. Thom. in 4. distin. 29. art. 2. vel cum magno scandalo. Sylu. in vers. debitum. §. 9. Nauar. c. 16. num. 38. & c. 22. num. 83. vers. 35. contra Coua. de spons. 2. part. c. 7. §. 2. num. 12. Esset autem contemptus, quando quis perinde benedictionem nihilifaceret, ac si non esset ab Ecclesia instituta, sed esset res vana. Sot. in 4. senten. distin. 28. q. 1. artic. 2. vers. Postrema.

2 [An autem benedictio † possit iterari? Dic quod non. Vnde siue vir, siue mulier alias receperit benedictionem, non debent iterū à presbytero benedici. cap. vir autem. de secun. nupt. Est enim benedictio communis vtrisque. Vnde vnus sine altero recipere nō potest. ita Hostien. in sum. de secun. nup. in §. an licitum sit. vers. in aliquibus. Sacerdos autem contrarium obseruans debet puniri pœna arbitraria attentis circunstantiis, & consuetudine loci. ita inquit Abb. in c. 1. eo. titu. sequitur Praxis Diaz. in ver. nuptias secundas benedicens. cap. 68. dicens hanc esse communiorem opinionem.]

Secunda. Sponsis consulendum est, qui per verba de præsenti contraxerunt, dum benedictionis solemnitas procrastinatur, si pudicè nequeunt continere, alijsque illicitis abstinere, vt matrimonium consument, ad euitandas obscenas pollutiones, quæ inter ipsos euenire solent.

3 Verum sponsis, † qui de futuro contraxerunt, nullo pacto licet vti copula: possunt tamen se cernere, & alloqui, osculari se mutuo, amplecti, & tangere se tactibus, qui de se non sint impudici, dumtamen hæc fiant cum cautela, ne contingat pollutio, nec periculum probabile illius incurrendæ, aut consentiendi in eam: quare euitādum est ne soli secreto sese osculentur, amplectantur, & tangant, quia vt plurimum in tali casu deueniunt in pollutionem, aut actus impudicos. Caiet. 2. 2. q. 154. artic. 4.

4 Sed an sponsalia † de futuro transeant in matrimonium, secuta copula? Respon. quod sic. c. is qui. de sponsal. etiam si sponsalia essent contracta sub conditione, nam per copulam receditur à conditione, & transeunt in matrimonium. vt est text. cum glo. & ibi not. Abb. in vlt. not. in c. de illis. de cond. appos. & in cap. per tuas. eod. titu. & ibi Abb. in tertio not. etiam si sponsi essent minoris ætatis, habiles tamen ad copulam. hoc tamen videtur procedere in foro fori, vt possit cogi sponsus ad matrimonium, secus autem in foro poli. vbi secundum Concil. Triden. requiritur, quod matrimonium contrahatur in facie Ecclesiæ, idest, coram Parocho, & duobus testibus, alias est ipso iure nullum.

5 Tertia. Sacrilegium † committit is, qui contrahens matrimonium post votum continentiæ emissum petit debitum. Caiet. 2. 2. q. 154. artic. 1. vers. ad singulos. & toties peccat mortaliter, quoties petit. secundum ferè omnes. glo. in c. quædam. & in cap. placet. vbi Abbas. de conuer. coniug. verum tamen est, quod qui eiusmodi votum emisit, potest habere copulam, quando eius coniux id petierit expressè, imò poterit etiam habere, quoties petierit tacitè, aut signis, aut ingenio. Potest etiam, qui sic vouit obtinere ab Episcopo dispensationem ad debitum petendum ob grande peccandi periculum, & difficultatem abstinendi. Nauar. c. 16. nu. ne 30.

6 Quarta. Coniux, † qui habet impedimentum impediens petitionem debiti, verbi gratia, affinitatem superuenientem matrimonio, petendo debitum, committit incestum. Caiet. 2. 2. q. 154. artic. 1.

Quinta.

7 Quinta. Consummare † matrimonium tenetur vir, qui post matrimonium ratum, nõ tamen consummatum, fuerit sacris initiatus. text. in extr. antiq. Ioann. 22. de voto. gl. in c. vnico. de voto. lib. 6. Abb. in c. verum. de conuer. coniug. Quod idem esset dicendum, si ad episcopatum inuita vxore assumptus esset. d. ant. in capit. ex parte. el secondo. de conuer. coniug. cap. coniugatus. cap. sanè. de conuer. coniug. c. si vir. 27. quæst. 2. Quod secus dicendum esset, quando de licentia coniugis religionem ingredientis, vel in seculo remanentis.

Sed quid † si matrimonio consummato ordo sacer fuerit susceptus inscia vxore, vel inuita an impediat debiti petitionem? Dic quod sic. Imò si cum eius consensu legitimo etiam redditionem: non est tamen legitimus, nisi ipsa religionem ingrediatur, vel nisi sit vxor senex, & castitatem voueat. Nauar. c. 12. num. 52.

9 Ratum † vero dicimus matrimonium per consensum de præsenti ante carnale commertium, sed consummatum, postquam consummatio est subsecuta per carnis commixtionem. Sot. in 4. distin. 27. q. 1. artic. 4. At legitimum, quod legitimo consensu contrahitur, & hoc potest esse inter ethnicos. probatur. in c. fin. 28. quæst. 1. initiatum per sponsalia. notatur extra de transla. episc. c. licet. glo. in extraua. Io. Antiquæ. de voto.

10 [An vero † coniugium ratum ex consensu, nondum tamen ex copula consummatũ. possit ex Rom. Pont. dispensatione dissolui? Couar. in 2. par. de spons. c. 7. §. 4. num. 13. inquit, tutiorem, ac veriorem esse communẽ opinionem Theologorum, quæ probat matrimonium ratum nondum secuta commixtione carnis, & sic non consummatum minimè posse dissolui. Rom. Pont. dispensatione. allegat text. optimum in c. fin. de transact. Pan. in c. ex publico. de conu. coniug. col. fin. Sot. distin. 27. q. 1. artic. 4. modificat tamen hanc opinionem, nisi ex grauissima causa Rom. Pont. dispẽsatione dirimeretur. Et ita Paulus IIII. Summus Ecclesiæ Pontifex anno 1558. hac vsus fuit dispẽsatione quibusdam ex causis, quas iustissimas esse idẽ summus Ecclesiæ præsul existimauit. Idem paulo ante Iulius III. fecerat in eodem matrimonio, cum Ecclesiæ vniuersali præsideret.

11 Sexta. Potest † quis coniuge inuita ante matrimonij cõsummationem ad religionem conuolare, & permanere absque peccato. cap. verum. c. ex publico. de conuer. cõiug. 23. q. 2. c. desponsatum. Tenetur tamen coniux in vita expectare maritum post religionis ingressum per duos menses, & ita intelligitur. text. in d. c. ex publico. Verum si consenserit tenetur per annum probationis expectare. glo. in d. cap. desponsatam. veritas tamen est, quòd coniux, quæ permanet in seculo, siue cõsenserit, siue inuita tenetur expectare per annum. Sot. dist. 27. q. 1. artic. 4. At post matrimonij consummationem nequeunt coniuges ipsi religionem intrare. d. c. verum. & c. ex publico. nisi alter cum consensu alterius remanentis in seculo ingrediatur. Quod idem etiam procedit, si ad sacros ordines, vel episcopatum, quis ascenderit, sicut legitur de beato Hilario Pictauiẽsi Episcopo, qui cum Episcopus esset, vxorẽ habebat, & filios. Sotus qui supra.

12 Septima. Peccatum † est mortale coniugi tam ardenter amare coniugem, vt vel finẽ ponat vltimũ in illa delectatione, vel omittat necessaria ad salutem propter eam, vel cognoscat etiam si esset alterius, vel nõ sua. glo. in capit. origo. vers. amator. 32. q. 4. & in adulterium in tertio gradu transit, & in fornicationem. in quarto. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1. vers. In eod. artic. & ad quartum. Nauar. c. 16. num. 23. Sylu. in vers. debitum. nu. 4. vbi addit, quod id, quod dicitur, quod peccatum est mortale in illo actu cogitare ad aliam, procedit quando actu esset cogitatio: vnde quantumcunque intendatur voluptatis appetitui, si de alia persona non cogitetur, non est mortale, etiam si quis esset ita dispositus, quod deliberaret de alia, si occureret menti, quia habitibus non meremur, neque demeremur, sed actibus.

13 Octaua. Emittere † semen, ita vt ex cosequi non possit generatio, peccatum est contra naturam. D. Thom. 2. 2. quæstio. 154. articu. 1. versic. Respondeo. Sed multo magis hoc peccati genere peccat, qui seminat extra vas naturale, & hoc siue in toto actu vtatur fœmina extra vas naturale, siue in fine tantum, vt filij Iudæ abutebantur Tamar. ib. Caie. ver. ad singula. art. 1. ꝙ quidẽ procedit non solum in viro attentante, sed etiã in fœmina patiente timore odij, verberum, aut vindictæ. c. sacris. de his, quæ vi.

14 Attamen † non esset huius criminis reus, qui non notabiliter effunderet semen extra vas naturale, sed tantum esset quædam distillatio. Sot. distin. 31. quæst. 1. artic. 4. ver. Appendix. Pari ratione non esset vitio dandus, qui bona fide, rectaque intentione coit cum vxore, vt semen extra vas non emittat, sed natura ebulliente festinantius emittit, quàm quod intra vas emitti possit, etiam si de ea festinatione prius dubitauerat. Sotus, qui supra. artic. 4.

15 Nona. Mulierem † seminare sine viri seminatione, peccatum est contra naturam, omittendo voluntariè instrumentũ viri fluidum, idest semen ad generationem: ratio est, quia ad generationem magis concurrunt instrumenta fluida, quàm instrumenta solida, idest membra pudenda. Ex quo fit, quod cum ex tali coitu sequi non possit generatio, dicatur peccatum contra naturam, si tamen aliunde proueniret, quòd esset prius generatio vnius, quàm alterius, & daret quantum in se est, operam consummationi naturalis concubitus, non peccaret, & similiter si aliunde proueniret, quòd esset prius seminatio vnius quàm alterius, vt quia tardior ad seminandum, dumtamen continuaretur concubitus, vt alter seminare possit, non esset contra naturam. Caiet. 2. 2. q. 154. artic. 1. ad secundum. & artic. 11. ad 5.

16 Retrahere † etiam se ante complementum actus, ne seminet in vase naturali, peccatum est mortale. capitu. 1. 30. quæst. 5. nisi talia agens cum intentione consumandi, ex aliqua causa se retraheret de consensu vxoris Syluest. in vers. debitum. q. 7.

17 Decima. A latere † vxorem cognoscere peccatum est veniale, magis sedendo, magis stando, magis supergrediendo, maximè bestialiter à parte posteriori, non tamen sunt ij condemnandi, sed grauiter reprehendendi. F. Ioann. in sum. Confess. Sotus distin. 31. quæstio. 1. art. 4. in fine, qui peiores sunt animalibus brutis, qui in huiusmodi actibus seruant modum naturalem, sed si cognoscerét vxores via naturali, sed tali modo, quo vxor non posset suscipere, vel retinere semen, peccarent mortaliter. Nauar. capit. 16. num. 42. vers. 18. Attamen non peccaret is, qui timore infirmitatis maximæ suffocandi fœtum, vel timore abortus, & cum intentione non praua cognosceret coniugem aliquo ex prædictis modis.

18 Vndecima. Tempore † menstrui innaturalis in muliere, idest inordinatè, & quasi continuè ex quadam infirmitate prouenientis petere, aut reddere debitum, non est illicitum, quia mulier in tali statu concipere non potest, & oporteret virum continuo abstinere, ita est communis schola, vt refert Syluest. in vers. debitum. quæst. 6.

19 Vtrum autem † sit peccatum mortale patienti menstruum naturale, petere, aut ipsa petenti marito reddere, aliqui tenent vtrumque esse mortale. forte per glos. in c. ad eius. distin. 5. nisi timeatur fornicatio in petente, vel ne consorti sit odio, & hoc, quia ex tali concubitu concipiuntur cæci, claudi, & leprosi. Syluest. vero loco citato, concedit peccatum mortale esse sponte petere, nullum tamen exactum reddere. D. Thom. in 4. senten. distin. 32. sub distinctione respondet. Quod si vir petat scienter, tunc debet eum vxor precibus, & monitis auertere, non tamen, quando periculum iniquæ pollutionis in ipso timet. Si vero petit ignoranter, potest aliquam occasionem obtendere, vel aliã infirmitatem (si habet) allegare, quamuis non illam, ne horrorem illi obijciat. Si tamen ille omnino institerit, reddere debet, quia mulier, (vt inquit) Aposto. potestatem sui corporis non habet, sed vir. Ex his igitur colligitur mens Diui Thom. quòd nec petere, nec reddere sit mortale, sed petere tantum veniale, reddere vero nullum, nam vbicunque S. Thom. vult expresse intelligere de peccato mortali, id exprimit, hic autem non ait nisi simpliciter petere esse peccatum. ita intelligit D. Thom. Sotus distin. 32. quæstio. 1. artic. 2. Quinimo hoc procederet, etiam si crederet ex huiusmodi complexu monstrum nasciturum. Caiet. 2. 2. quæstio. 154. articu. 1. versicu. ad secundum.

20 Duodecima. De † tempore puerperij, quo scilicet puerpera manet in purificatione, antequam templo infantem suum offerat. ait Gregorius distinct. 5. capitulo ad eius. quòd debent coniuges abstinere. Sed, vt ait Richar. mos ille abijt ab vsu, vel potius est monitio, quàm præceptum: quare reddere non est dubium, quòd tunc liceat, imò etiam, & tunc petere, nisi aliqua sit indecentia, quando dies partus

tus

tus nuperrimè antecessit. Sylu. in verbo debitum. q.5. & est communis sententia.

21 Tertiadecima. Tactus † impudici inter coniugum sunt mortales, quando resultat inde pollutio, aut quando fiunt cum probabili periculo pollutionis, aut cum intentione polluendi: at si fiunt tanquam necessarij ad irritandam venerem causa generationis, nullam præseferunt in coniugibus culpam, verum extra hunc casum peccant venialiliter. Sic etiam si oscula non alio fine inter coniuges fiunt, quàm vt amoris indicia, nulla sunt culpa notandi. Syluest. in versic. debitum. quæstio.7. Sotus in 4. distin. 31. quæstio. 1. articu.4. in fin. Nauar. capitu. 16. nume. 42. in princip.

SVMMARIVM.

1 *Iusta causa denegandi debitum, quæ sit, & an sit peccatum, si ad id se reddat vir impotentem. num. seq.*

3 *Vir non debet aliquali timore valetudinis negare debitum vxori.*

4 *Viro furioso tenetur vxor debitum soluere.*

5 *Abstinere ex communi consensu ab actu matrimonij præsertim ob causam, licet.*

6 *Vxor marito malè affecto, imminente periculo infectionis, an possit debitum negare.*

7 *Vxor quando peccet in non reddendo debito.*

8 *Vir ne ab ea vxore prolem suscipiat, vel vxor ne ab eo concipiat, abstinentes, peccant mortaliter.*

9 *Debiti redditio noctè præcedēte facta, an impediat omnino sumptionem sacramenti die sequenti.*

10 *Copulam carnalem habere cum vxore in loco consecrato, vel benedicto, peccatum est, & debet reconcilieri Ecclesia, si notares est.*

Locus sacer, quinam dicatur.

11 *Coitus cum consanguineis mariti, non cum proprijs, obstat vxori, ne petat debitum.*

12 *Maritus voto, vel affinitate, impeditur debitum exigere, & in primo Episcopus, in altero Papa dispensat.*

13 *Episcopus inter coniugatos effectos patrinos proprij filij dispensat.*

De debito coniugali, an, & quando negari possit. Cap. LXXXIII.

1 IVxta Apostoli † sententiam. c. 7. ad Corint. 1. & 32. q.7. cap. 1. liquidò constat virum teneri ad reddendum debitū vxori, si petatur loco, & tempore idoneis. Idque ex genere suo non reddere, iniustitiæ crimen est, ideoq; mortale, veluti si quispiam rem alienam inuito domino vsurpet. Verum adnotandum est, quod non semper maritus, vel vxor petit sub intentione obligandi sub peccato mortali, sed sæpè insinuando, alliciendo, & monendo, & tunc negare non est peccatum mortale, imò crebrò neque veniale: quoniam neque creditor pecuniam sibi debitam sub illa ratione semper exigit, vt sit peccatum non reddere. Atque etiam si alter obnixè petat, potest alter dum causa adest, precibus alterum demulcere, & persuadere ne petat, quæ tamen preces non debent esse nimium importunæ. Neque ab hac obligatione reddendi debitum excusat Quadragesima, aut dies festus etiam Paschatis, neque multitudo liberorum, ira, neque odium in coniuge. Et tenetur reddere petenti etiam interpretatiuè solū, verbigratia, per nutus, quia non refert vtrū verbis, an factis, quis suam exprimat voluntatem. ff. de legib. l. de quibus. Quod maximè solet esse in fęmina, quę solet esse in hoc verecundior viro. Syluest. in vers. debitum. q. 8. Sotus in 4. senten. distin. 32. quæst. 1. artic. 1. Nauar. cap. 16. num. 25. Potest tamen hæc circunstantia plurimis modis tolli, sicut ex subsequentibus decisionibus manifestum fiet.

2 Prima. Debitum vxori † nō reddere propter impotentiam coeundi, siue per actum præcedendentem, siue per aliam causam, (puta) quia probabiliter timeret incurrere ob id mortem, aut graue scandalum, vel grauem infirmitatem, aut abortiendi periculū vxori. non est peccatum. Nauar. c. 19. nu. 14. Nec vti calidis vir tenetur, vt sit potens, sed sufficit se ad id modo illicito non reddi impotentem, nam tunc peccatum esset mortale. Quinimo etiā si modo licito puta orādo se redderet impotentem, eiusdem peccati

 generis

generis reus esset, si aduerteret, & esset notabilis excessus, quia facit contra iustitiam, imò secundũ Archi. non est consulenda vxori pœnitentia, propter quam reddatur deformis suo viro, aut præiudicet conceptioni, aut proli. Syluest. in vers. debitum. quæst. 1. vers. 1. e.st. in fin.

3 In primò † vero casu, scilicet quando timetur infirmitas, adnotandum est, ꝙ hinc ansam malæ fidei nemo surripere debet, vt coniugem isto colore defraudet: nam & si quandoque aliquod paruum valetudinis timeatur detrimentum, nihilominus virtuti iustitiæ satisfaciendum est. Sotus. distin. 32. artic. 1. 2. concl. q. 1.

4 Secunda. Coniugi † fatuo, vel furioso debitum reddendum est, quoties reddi potest sine periculo propriæ personæ. Sylu. in vers. debitum. vers. 2. in fin. Insuper qñ, vel vxor, vel maritus creberrimè, importunè, & molestè petit, non tenetur alter semper ad nutũ ei obsequi, quia in petẽdo debet modus adhiberi, & ideo tunc negans non facit iniuriã saltẽ grauem, sed aut nullam, aut venialem. Sot. dist. 32. q. 1. artic. 1. col. 1. in fin.

5 Tertia. Abstinere † de communi consensu etiam ob causam ne grauẽtur liberis, licitum est, si longa liberorũ propagine abundent, nisi quando alter videt consortem in periculo fornicandi, nisi petat debitum, forte quia ob verecundiam alter nõ petit verbo, sed opere tacitè satis petit, quia tũc reddere potest, & debet, etiam si præcesserit pactum de non petendo, ꝙ secus est si præcesserit votum, quia tunc peccaret mortaliter. c. quod Deo. 33. q. 1. Verum si esset periculum incontinentiæ, deberet à summo Pontifice dispensatio obtineri. ita Nauar. in Manua. c. 12. nu. 59. & c. 16. num. 32.

6 Quarta. Licitum † est vxori non reddere debitum marito ex causa, qa reddendo immineret periculum infectionis, quia maritus leprosus est. An autem tale periculũ ex redditione debiti immineat à medicis esset quærendum, & secundum eius dictũ ei reddendum. Cardin. à Turrecre. in c. sciatis. ver. tertius casus. 33. q. 4. Verum sana coniux, ꝙ coiret cum viro leproso, vel habente morbum gallicũ ob amorẽ, non curans periculũ infectionis propriæ ex contagione, non solũ à peccato excusatur, sed ẽt meretur, si ex charitate faciat. Caiet. 2. 2. q. 154. artic. 1.

7 Quinta. Debitum † non reddere nisi cum magna difficultate, & quàm rarissimè peccatum est mortale coniugi, præsertim si periculum in suo viro præsentiat in non reddendo, aut adulterij, aut iniquæ pollutionis. Sot. in 4. distin. 32. q. 1. artic. 1.

8 Sexta, pariter † mortale peccatum est, si vir à debito abstinet, vt prolem ex illa vxore non suscipiat, vel vxor, ne ex viro illo cõcipiat, vt quia vir duxit vxorem ignobilem, Sotus, qui supra. col. 2. in princ. Sed quærere, quis potest, cum iniustitiæ crimen sit, ideoque mortale debitum vxori non reddere, maximè si id fit causa prolis generandæ, aut reddendi debitum.

9 An † in ijs casibus redditio debiti impediat de necessitate sacramenti sumptionẽ, si noctè præcedenti debitum fuisset exactum, aut redditum? Dic quod non, quãuis ex quadam congruentia dicatur impedire: Etenim si 1. Reg. 21. legitur, quod Achimelech, noluit Dauidi, & pueris suis panes propositionis concedere, nisi certior factus, quod suas vxores non tetigisset, quanto magis panis, qui de cœlo descendit, non potest ab ijs, qui paulo ante, verbi gratia, noctè coniugalibus vacauere amplexibus, violari, atque contingi? At quoniam impedimentum non est de necessitate, ait Gregorius, relinquẽdum esse eorum iudicio. At verò si in ipsa coniugali opera voluptas dominatur, tunc prohiberi debent coniuges, ne ad sacramentum accedant: Non tamen intelligas peccatum esse mortale accedere, si non præcessit mortale in opere. cuius reatus manet. Hæc Sot. in 4. senten. dist. 12. q. 1. artic. 7. col. 7. in fin. qui contrarium tenuit. dist. 32. q. 1. articu. 3. scilicet, quod in primò casu est veniale. Nauar. vero c. 16. num. 24. concordat cum Soto. dist. 12. q. 1. artic. 7.

10 Septima. Habere † copulam carnalem in loco consecrato, siue tantum benedicto, peccatum est mortale, etiam si hoc fiat ad vitãdam fornicationem, ꝙ intellige, nisi quando in eo multo tempore commorari oporteret, vt in obsidionibus tempore belli. ita contra Nauar. c. 16. num. 32. intelligenda est glo. in capitu. in Ecclesijs. de consec. distin. 1. Sylnest. in vers. consecratio. 2. quæstio. 5. Sot. in 4. senten. distin. 33. quæst. 1. artic. 3. Couar. de spons. cap. 7. num. 30. §. 2. quo etiam casu si notoria esset copula, reconcilianda esset

Ecclesia.

Eccl. sia.glo.commun.recepta. in cap. vnico. de consecr.eccle.vel alt.lib.6.Ang. tamen in Flor.Theolo.Tom.1.quæst. de debito sol. in fin. dicit Doctores per locum sacrum solam Ecclesiam consecratam, aut benedictam intelligere, non autem cœmeterium, cubicula Ecclesiæ adhærentia, aut cãpanilia, vel dormitoria, aut monasteria Ecclesiæ, in quibus non esset mortalis actus matrimonialis. secundum eundem. vide Sotum, qui supra, cũ tamen alias hæc loca sacra dicantur, & eorum violatio sacrilegium sit. vt per Nauar. c.16.num.3.in fin.& c.25.num.17.

11 Octaua. Petere † non potest sine mortali peccato debitum, qui, vel quæ rem habuit cum cognata, vel cognato coniugis, secus si cum consanguineo, vel consanguinea sua propria, licet maius peccatum committit, vt supra diximus.c.79.in quinta decisione.

12 Nona. Peccat † mortaliter vir habens voti impedimentum, vel affinitatis, exigendo debitum ab vxore. Et in primo casu dispensare potest Episcopus, in secundo Papa. Sylu. in vers.debitum.nu.11.qui intelligendus est de affinitate contracta post matrimonium.

13 Decima. Dispensare † potest Episcopus quo ad debitum coniugale petendum, quando coniuges, vel alter eorum post consummationem matrimonij malitiosè facti sunt patrini proprij filij, cũ baptizaretur, vel confirmaretur: nam si per errorem, aut necessitatem, vel ignorantiam facti, vel iuris id eueniat, non indigent dispensatione. Nauar. c.16.nume. 34. hæc colliguntur ex text. vbi dom. Ant.de Butr.in c.si vir.de cogna.spirit.

SVMMARIVM.

1 *Mariti sæuitia vxori separationis causam præstat, nisi maritus sufficienter caueat. fallit tamen num.3.*

2 *Vxori separatione obtenta, dos est restituenda, vel alimenta præstanda, & an fuga arguat eam de adulterio. & nu.6.*

4 *Vxor à viro concubinario licitè recedit, nec ei restituitur, nisi caueat de ea expellenda.*

5 *Maritus, an propria auctoritate ab adultera vxore possit quoad thorum discedere.*

6 *Maritus si petat, vel reddat debitum vxori adulteranti, peccat, quod fallit in quinque casibus. & nu.8.*

7 *Vxor non recedendo ab adultero marito, vel reddendo, aut exigendo debitum, non peccat.*

9 *Maritus propria auctoritate an, & quando possit quoad cohabitationem expellere vxorem adulteram.*

10 *Vxor adultera à viro separata quonam loco collocanda, & qua conditione restituenda.*

11 *Consensus virginis si timetur libertas, potest reponi per iudicem in loco tuto virgo.*

12 *Separationis thori causæ, cum quo iudice tractabitur.*

13 *Marito adultero, an eo inuito liceat vxori monasterium ingredi.*

14 *Adulter num possit religiosus fieri inuita innocente.*

15 *Scelus contra naturam, vxori causam separationis præbet, & quid si vir extra claustra vxorem, vel se proprijs manibus polluerit.*

16 *Mulier cum marito declarato hæretico, etiã si pænituerit, & redierit, non cogitur redire, &ècontra.*

17 *Mariti furor potest esse causa legitima vxori non cohabitandi, si adsit periculum.*

De separatione matrimonij, an, & quando licita. Cap. LXXXIIII.

1 PLures contingere † possunt causæ, quibus iure Pontificio sit licita matrimonij separatio, vt enumerantur per glos.33. quæstio.2.in summa. & prima sæuitiæ causa potest petere vxor separationem à marito quo ad cohabitationẽ, si maritus non reddat sufficientem cautionem de non offendenda vxore. capit. 1. vt lite nõ contest. capitu. literas. de restitu. spolia. imò non solum præterita sæuitia, sed etiam timor futuræ potest esse causa separationis. vt not. in d. capitu. literas. Quæ autem continere debeat hæc cautio, discretus iudex arbitrabitur. Pan. in d.c. literas. num.7. scilicet, quod ei non debeat aliquod malum inferre. Puto tamen, quod non obstante tali

cautione possit eam leuiter castigare, sicut poterat prius. notatur. in c. quemadmodum. de iureiur. Si vero dictam cautionem non præstiterit, non solum potest petere dictam separationẽ. vt in Auth. de nup. §. si quis vtitur. alias §. mitiores. 4. col. & in Auth. vt liceat matri. & auiæ. §. si quis autem. colum. 8.

2 Sed etiam † ab eo discedere, quo casu debet ei restitui dos, vel alimentari extra domum mariti. secundum Cynum. & alios. in l. quod in vxorem. C. de neg. gest. Nam quando dicitur, quod vxor fugiens à domo mariti redditur de adulterio suspecta, intelligi debet, nisi fuerit vir causa fugæ ipsam malè tractando, & acriter verberando, quia vxorem acriter verberare non licet etiam cum causa. ita glo. not. in c. sicut alterius. 7. quæst. 1. Quod est bene notandum contra Dominos temporales tenere volentes suos subditos sub duro iugo seruitutis, qui si propter eorum sęuitiam vadunt ad liberas ciuitates, non possunt ab ipsis cogi ad redeundũ. ita Paris de Puteo. in tract. de Syndicatu. fol. 4. col. 2. [Imò si subditi oppressi non conquerantur, potest curia illos eximere à iurisdictione Baronum. ita Ioann. Faber Instit. de his, qui sunt sui, vel ali. iu. §. fin. in fin. Bene facit text. in l. lenones. C. de episc. audi. Bald. in l. si dominus. §. dominorum. ff. de his qui sunt sui, vel ali. iur. in 1. not. Guid. Pap. decis. 62. Ex eadem causa nimiæ sæuitiæ compellitur dominus vendere seruũ. ff. de his, qui sunt sui. vel ali. iur. l. 2.

3 Sed quid si † vir esset tam crudelis, quod frustratorium, & inane esset remedium cautionis, an tunc vxor debeat restitui? Dic ꝙ non. c. literas. in fin. de restit. spol. Et nota, ꝙ sicut impeditur restitutio ob sæuitiam viri, ita ob sæuitiam parentum. Ant. Butr. in c. ex transmissa. num. 5, & 6. de restit. spolia. Quæ autem sęuitia viri exigatur, dic quòd potest intelligi dupliciter, vel in extorquendo debitum, quia solet violenter cognoscere mulierem, vel de sæuitia verberum. ita Anton. Butr. in d. c. literas. nu. 20.]

4 Secunda causa est † fornicatio carnalis. Math. c. 19. verbi gratia, si vir teneret concubinam, quo in casu potest licitè vxor à suo viro discedere, quam debet alimentare extra domum. secundum Doct. in d. l. ꝙ in vxorem. C. de neg. gest. vbi Cyn. Et non debet ei restitui, donec præstet cautionem de concubina expellenda, & non reassumenda etiam per appositionem pœnæ. per text. in l. ex ea parte. §. mulier. ff. de verb. oblig. Bald. in l. 1. vt lite non contest. 1. col. Exasperantur enim mulieres quantumcunque castissimę per retentionem concubinæ à maritis. l. consensu. C. de repud. Non enim bene conueniunt, nec in vno lecto morantur vxor, & concubina, quia solet insidiari vitæ vxoris. Imò excommunicatione feriendus est vir, si ter monitus nollet ab illa abstinere. c. intelleximus. de adult.

5 Maritus † etiam si habuerit aliqua indicia sufficientia circa adulterium vxoris, népe, quia eam in eodem cubili cum adultero repererit, aut aliter amplexatos, quia minora indicia, & minores rumores non sufficerent, tunc posset propria auctoritate in conscientia vxorem à se dimittere quo ad torũ, hoc est ab eius amplexu abstinere, debitũq; illi etiam petenti denegare. cap. significasti. c. ex literis. c. gaudemus. de diuor. cap. licitè. 37. q. 7. Quinimo etiam in foro exteriori posset innocens ab adultera propria auctoritate discedere, dummodo fiat separatio absque scandalo, vt quia ad tribunal iudicis non recurrit, sed in separatione sponte adultera consentit. Sot. in 4. dist. 36. q. vni. artic. 3.

6 Igitur tali casu, quãdo maritus † scit vxorem adulterari, potest licitè absque peccato discedere ab ea quo ad torum, & quo ad bonum sacramenti, idest ad prolem, non auté vt cum alijs contrahere possit. 32. q. 1. dixit. de diuor. ex literis. & mortaliter peccaret petendo, vel reddendo debitum. cap. si quis. 32. q. 1 & est communis opin. Coua. de sponsal. 2. part. § 2. nu. 7. Quod tamen fallit primo, quando illa iam se emendauit, vel secũdo, quando eo fine debitum petit, ne ipsemet incidat in adulterium, dummodo non alijs præbeat occasionem credendi se vxoris esse lenonem. iuxt. Arch. Flor. 3. part. titu. 1. c. 20. §. 9. Nauar. c. 16. nume. 28. Vel tertio, quando vir innocens probabiliter arbitretur vxorem non posse ab adulterando arceri sine maximo scandalo, & damno publico, vel priuato. Item quarto, quando adulteriũ esset occultum, vel quinto, nisi postea innocens adulteretur, quo casu amplius non posset negare, quia paria delicta mutua cõpensatione tolluntur, quando circa idem sunt commissa. cap. intelleximus. de adult. Quapropter

propter aduertant Confessarij præcipere multis maritis, qui recedunt à toris vxorũ propter præsumptum, vel verum adulteriũ, & se copulant alijs, vt redeant ad eas. hi enim nullatenus sunt absoluendi, nisi prius incipiant reddere debitum vxoribus, aut certè concipiant firmum propositum reddendi.

7 Sed quæritur, † an peccet vxor non recedendo à marito adultero occulto, siue publico, sed petendo, vel reddendo ei debitũ? dic quòd non. tum, quia non est eius corrigere maritum, sed mariti corrigere illam. c. dico. 24. quæst. 3. tum, quia nũquam, aut rarò putabitur à populo in mariti adulteriũ consentire. vt rectè S. Ant. 3. part. titu. 2. c. 20. §. 9. expressit. post Palud. in 4. distin. 32. Verũ si vxor recedit iudicio Ecclesiæ quo ad torum, tunc debet dos reddi mulieri, quæ ex illa dote non tenetur maritum alere, quia peccauit in lege matrimonij, vnde nõ debet ex matrimonio præmium consequi. argum. text. in l. ab hostibus. §. si vir. ff. sol. matrim. cap. quia frustra. de vsur. ex bonis enim, quæ alicui auferuntur ex delicto, non debet, quis alimentari. text. not. in cap. 1. §. si hominem. de pace tenen. & eius viol.

8 Rursum † quæritur, an possit adulter vir sine peccato debitum petere, si adulterium esset occultum, ab vxore ignorante, vel sciẽte. Respon. q; sic; dummodo ab inuita debitum non exigat. glo. in c. fin. de adult. Couar. de spons. part. 2. §. 5. nu. 5. Et hæc circa adulterium occultum, quo ad tori separationẽ.

9 Verum quo † ad cohabitationem nemini licet adulterum sine iudicio Ecclesiæ domo pellere. text. est in cap. porrò. de diuor. vbi d. Anto. de Butr. num. 8. ratio est, quia publicũ iudicium nemo nisi iudex publicus inferre valet, idq; testibus, aut alia legitima via iuridica comprobatum, traducere autem vxorem, à domo pellere, est publicum iudicium, nemo ergo id propria auctoritate inferre valet. Idem enim tunc esset iudex, & actor, quod iura abhorrent. Attamen adeo posset esse adulterium notorium, vt possit maritus absque alio iudicio eam deserere, vtpotè si adultera in ædes adulteri se receperit, cum quo publicè habitat. Sylu. in vers. diuortiũ. quæstio. 8. Sotus distin. 36. in 4. quæst. vnica. articu. 3. vel esset in iudicio crimen confessa. Couar. de sponſ. 2. part. cap. 7. §. 5. num. 12.

10 Secunda conclusio. Sed quæritur, † vbi collocanda est vxor adultera, quæ iudicio Ecclesiæ, vel voluntate viri ab ipso est separata, vt quia habet eum suspectum? Dic q; debet collocari per aliquem iudicem Ecclesiasticum in aliquo monasterio. de sponsa. cum locum. de procur. accedens. vel in aliquo loco religioso, & tuto consanguineis proprijs sociata. 33. quæst. 2. siue. non tantum pro pœnitentia, sed vt honestè viuat, quam si vir forte repeteret, debet illam recipere sub cautione, quòd ei non debeat malũ aliquod inferre. text. cum glo. in cap. de Benedicto. 32. quæst. 1.

11 [Pariter si † timeret iudex libertatem cõsensus, quæ in matrimonium exigitur in aliqua fœmina impediendam fore, id agere debet, vt fœmina illa in loco honesto, & tuto deponatur, vbi liberè valeat consensum proprium exprimere. text. optimus in c. cum locum. de sponsal. Hinc dicebat Pau. Castr. cons. 127. vol. 1. quòd si mater legitima tutrix filiæ ipsam filiam impuberem tradere in sponsam alicui promisit, debet iudex illam puellam in loco honesto, & tuto deponere ad effectum, vt in ętate perfecta cui velit liberè nubat. sequitur Aimon Sauili. cõs. 190. dicens adhuc manere matrem tutricẽ, etiam si ipsa filia deponatur.

Sed quæritur, quando agitur de separa-
12 tione † tori, cum quo iudice tractabitur causa? Dic q; cum crimen adulterij sit mixtæ iurisdictionis, ideo diuerso respectu potest agi coram seculari, & corã Ecclesiastico iudice. Vnde quatenus agitur ad separationem tori, fit lis coram iudice Ecclesiastico, quatenus agitur ad criminalem pœnam adulterij, fit coram iudice laico. d. Anton. de Butr. in c. cum sit. super glo. de foro compet.

13 Rursum quæritur, † quid si maritus adulterium committit, nunquid licet vxori monasterium ingredi ipso inuito? Et dic, quòd post latam sententiam diuortij ex hac causa latam licet. 35. q. 6. multorum. & ita intelligitur text. in c. Agathosa. 37. quæstio. 2. vbi adulter non posset recusare intrãtem, quia intelligendum est sententia lata. argum. tex. in cap. fin. de conuerſ. coniuga. ante sententiam vero non posset intrare irreuocabiliter, quia si adulter peteret sibi restitui, non obstaret sibi exceptio adulterij commissi ante spoliationem, licet obstaret adulteriũ post spoliationem commissum, sic intellige

lige, de diuort. capit. significasti. ita Hosti. in Sum. de conuers. coniug. num. 9. vers. Quid si maritus.

14 Sed nanquid † adulter possit religionem ingredi inuita innocente? Dic quòd non: ne propter delictum suum à seruitutis coniugalis vinculo liberetur. argum. ff. de interd. & releg. relegatorum. § fin. ff. de furt. l. itaq; fullo. extr. de consuet. ex part. etiam si sententia diuortij lata fuerit, quia adhuc potest, velit noli. reconciliarij. 32. quæst. 1. non erit. & c. quod autem. in Auth. vt nulli iud. §. adulteram. colla. 9. posita. C. de adulter. Authen. sed hodie.]

15 Tertia causa, est scelus † contra naturam. cap. omnes causationes. 32. quæstio. 1. Abb. in cap. maritis. de adult. Syluest. in verbo. diuortium. quæst. 7. quorum opinio communis est, & ratio est, quia nomine fornicationis intelligitur omnis illicitus coitus. 32. q. 7. cap. non solum. facit eadem. quæst. 4. cap. meretrices. in fin. & cap. seq. sed an vxor possit à viro separari, si propriam vxorem polluat extra claustra pudoris, vel seipsum polluat proprijs manibus? dic quòd non, ita glo. in d. cap. omnes causationes.

16 Quarta causa † est fornicatio spiritualis, vt si hæreticus sit, aut in hæresim labatur. c. 2. de diuor. cap. fin. de conu. coniug. 28. q. 6. c. vxor. & cap. seq. Illud tamen hic sanè notandum est, quòd matrimonio ex hac causa separato minimè cogendus est catholicus cõiux ad cohabitandum cum altero in hæresim lapso, etiam si is pœnitentia ductus ad Ecclesiæ gremium redierit. sic aduersus gl. Abb. expressim notat. in c. vlt. de conu. coniug. Quod intellige, quãdo catholica ab hæretico discessit præmisso Ecclesiæ iudicio, ipso declarato hæretico, secus si propria auctoritate. Couar. de spons. part. 2. §. 5. num. 5. §. 8.

17 Quinta. Furor † pariter, quando esset ita ardens, & vehemens, vt periculum esset cohabitare cum coniuge furioso, potest esse legitima causa, vt vxor separetur à viro. ita communis est sententia, quam refert Alex. in l. si cum dotem. §. maritus. ff. sol. matr.

SVMMARIVM.

1 *Error personæ matrimonium dirimit, potest tamen secuto consensu firmari.*

2 *Conditionis personæ error dirimit matrimonium, sed non qualitatis.*

3 *Votum solemne dirimit, & simplex non contractum matrimonium impedit.*

4 *Cognatio triplex matrimonio impedimenta præstat.*

5 *Homicidium impedit matrimonium inter homicidam, & alterum ex coniugibus superstitem.*

6 *Homicidium mixtum adulterio, & sola machinatio in mortem mariti, quando obstet futuro matrimonio.*

7 *Adulterium mixtum contractui secundi matrimonij, & idem cum fide data ducendi mulierem post mortem viri, an obijciant impedimentum matrimonio.*

8 *Copula præcedens fidem, dirimit matrimonium, & qualis exigatur.*

9 *Coniugibus, an credatur asserentibus copulam, & fidem præcessisse ad inualidandum matrimonium.*

10 *Coniugati ignorantes inualidum esse matrimonium, an sint admonendi ab eo, qui nouit.*

11 *Matrimonium, an teneat, si fidelis cum infideli contrahat.*

12 *Conuersus ad fidem, an valeat cum coniuge infideli permanere.*

13 *Ad fidem conuersus, an possit latenter inter infideles, & cum vxore permanere.*

14 *Matrimonium hæretici cum catholica, vt filiæ tantum viuant secundum fidem catholicam contractum, an valeat.*

15 *Consensus præstitus vi timoris in constantem virum cadentis, inficit matrimonium.*

16 *Ordo sacer dirimit matrimonium contractum, & quibus ex causis super eo dispenset Papa. vide, & limita. nu. seq.*

18 *Matrimonium secundum, primo durante dirimitur, filij tamen sunt legitimi, & mortua prima potest vir cum secunda contrahere.*

19 *Inquisitor hæreticæ prauitatis potest inquirere contra ducentes duas vxores, & quid agendum sit mulieri secundo nubenti, vt sit tuta.*

20 *Matrimonium secundum etiam bona fide, & absque culpa initum dirimitur, superueniente marito primi.*

21 *Affinitate ex coitu fornicario impeditur matrimonium in primo, & secundo gradu.*

22 Impotentia

22 *Impotentia coeundi perpetua impedit matrimonium, & quale sit impedimentum ad tempus, vel perpetuum.*

23 *Impotentia coeundi quid, cuius duæ sunt species, naturalis, & accidentalis.*

24 *Impotentia coeundi existente inter coniugatos, quæ agenda, spectandaque sint, antequam deueniatur ad separationem. & numero seq.*

26 *Matrimonium clandestinum, secundũ Conc. Triden. ipso iure nullum est, & quæ materia, & forma matrimonij.*

27 *Matrimonium contrahendum, quę impediãt. & num. 30.*

28 *Aduentus, & Quadragesimæ tempore, duo circa matrimonium prohibentur, & quæ.*

29 *Nuptiæ, an concedente Episcopo possint dictis temporibus celebrari.*

De impedimentis matrimonij. Cap. LXXXV.

1 PRimo error in † personę: Vt si quis putet contrahere cum Berta, & contrahat cum Catherina, qui error personę vitiat, & dirimit matrimonium: nam vbi non est consensus, ibi est error. l. si per errorem. ff. de iurisdictio. omn. iudic. Et errantis nulla est voluntas. l. cum testamentum. l. non idcirco. C. de iur. & fac. ignoran. Et super hoc impedimento non quæritur dispensatio, sed partis errantis postea interueniens consensus matrimonium ratum facere potest, sicut dicitur de Iacob, qui volebat contrahere cum Rachel, & fuit ei data Lia, quæ lippis erat oculis, tamen cum ea postea consensit, vt patet. Gen. 29. & seq.

2 II. Conditio, † putans ducere liberam, quæ erat serua. Error vero qualitatis putans eam esse virginem, vel diuitem, non impedit matrimonium, alioquin omnia ferè irritarentur. c. 1. 19. quæst. 1.

3 III. † Votum solemne per religionis professionem, & per susceptionem sacri ordinis. iuxt. text. in capitu. vni. de voto. libr. 6. super quo potest Papa ex causa dispensare. capitu. veniens. qui cler. vel vou. capitulo proposuit. de conces. præben. capitu. cum ad monasterium. vbi Abb. de sta. mona. Aretin. consil. 59. in facto. Hinc obiter adnotandum est, non idem esse votum publicum, & solemne. publicum enim est, quod coram testibus suscipitur, etiam si sit simplex. Solemne vero est, quo quis se prælato nomine Dei tradit, quod & secretè fieri potest, si vero fuerit votum simplex religionis, vt est illud, quod non est solemne, impedit quidẽ matrimonium, sed non dirimit contractum. capitulo meminimus. & sequen. qui cler. vel vou.

4 IIII. Cognatio spiritualis, † quæ contrahitur in baptismo, & confirmatione. capit. 1. per totum. 30. q. 1.

[Vide Concil. Triden. sess. 24. capitu. 2. de refor. matrim. vbi tota cognatio spiritualis redacta est ad solam eam, quæ est inter patrinum, & baptizatum, patrem, & matrem baptizati, ita quod nulla est hodie fraternitas, aut confraternitas, nulla item compaternitas inter baptizantem, & patrinos. nulla item inter baptizatum & coniuges, & concubinos, vel concubinas prædictorum, & minus inter ipsosmet patrinos, licet sine peccato possent esse maritus, & vxor. Nulla item inter respondentes, tangentes, & alios, nisi sint ad id designati: quãuis videatur relinqui dubium, an quando nulli designantur in patrinos per culpam parochi, vel alterius in necessitate baptizantis soli, & omnes tangentes baptizatum, fiant cognati, iuxta ius antiquum, quod verius videtur, cum à iure antiquo non sit recedendum, nisi quo ad excepta in nouo. l. præcipimus. C. de appellat. & Concilium videtur loqui quando designantur aliqui patrini. & quod diximus in baptismo, idem etiam procedere ait Concil. Triden. in confirmatione. Concluditur ergo post dictum Conci. matrimonium contrahi non posse inter leuantes, & leuatum, vel eius parentes, nec inter baptizantem, & baptizatum, vel eius parentes. Quod si talis cognatio subsequatur matrimonium, non dirimit illud: v. g. vxoratus si tenet ad baptismum filium suum, si tamen malo animo faciat, non potest amplius ab vxore debitum exigere absque dispensatione. Syluest. ver. matrimonium. 8. quæstio. 7.]

V. Cognatio legalis, per adoptionem inter filium. & filiam. capitulo vnico de cognat. lega.

VI. Cognatio naturalis vſque ad quartum gradum incluſiuè inter conſanguineos, & affines.c.nō debet.de conſang.& affin.ſunt etiam excommunicati. clem. I. de conſang. & affin.niſi excuſet ignorantia. Sot. diſt. 41. q.11.artic.3.in fin.

5 VII. Crimen, † quod eſt in quadruplici differentia.

Primò homicidium patratum ab altero coniugum, nam tunc inter homicidam, & coniugem ſuperſtitem nō poteſt matrimonium contrahi.c.1.de eo, qui dux. in matri. quam poll. per adult. c. 1. de diuor.c.ſi quis viuente.31.quæſt.1.

6 Secundo homicidium † mixtum adulterio, ideſt qui contrahit matrimonium cum ea, cuius coniugem occidit eo fine eam ducendi in vxorem.c.ſuper hoc.de eo, qui dux. in matrim Et non obſtat text. in c.laudabilem.de conuer.infid.vbi ad creandum impedimentum matrimonij ſufficit machinatio mulieris in mortem coniugis abſque alio adulterio cum interfectione coniugis. Nam reſpondetur, quòd quandoque in morte cōiugis interfecti quilibet eſt culpabilis, ideſt, mulier machinans, & alter volens contrahere, & tunc ſola machinatio in mortem cōiugis cum interfectione ſufficit ſine adulterio. ita Hoſtien, in d.c.laudabilem.per tex. in c.interfectores. 33. quæſt. 2. Quandoque vero ſolum alter eſt culpabilis, vel qa vxor eſt machinata, & alter interficit caſu, non communicato dolo cum illa, & tūc cum homicidio requiritur adulterium. cap. fin. de eo, qui duxit. & c. ita Ioann. And. concordat opiniones.vt refert dom. Anton. de Butr. in d.c.laudabilem.

7 Tertiò. Adulterium † mixtum contractu ſecundi matrimonij, ſtante adhuc primo matrimonio, ideſt, qui ſcienter adulteratur cum coniunge alterius, & contrahit adhuc matrimonium cum ea, ſtante adhuc primo matrimonio.

Quartò. Adulterium cum fide data ducēdi adulteram poſt mortem mariti, etiam ſi matrimonium ſit tantum ratum, & non conſummatum, & etiam ſi ſit ſolutum quo ad torum, & non quo ad cohabitationem. c. relatum.cum ſeq.31.q. 1. not. in c.1.de eo, qui dux.in matrim.& in c.fin.eod.titu. Igitur duo requiruntur ad dirimendum matrimoniū, fides, & copula: ita vt poſt fidem datam illā cognouerit, alias ſola datio fidei de contrahendo cum ſecunda non creat impedimentum matrimonij, ſed ita demum, ſi ſequatur copula.c.fin.de eo, qui duxit in matr. Et ratio, quare datio fidei de matrimonio cōtrahendo ſit prohibita ſub peccato, eſt, quia inducit deſiderium de morte alterius, ꝙ eſt damnatum.de conc.præb.c.2 .ff. de pact. l.ſi.

8 Sed an † copula præcedens fidem ſit ſufficiens ad dirimendum? dic ꝙ ſic. ita d. Ant de Butr.in c.laudabilem.nume.3. de conuer infid. Sed quid ſi poſt datam fidem cohabitauit cum ea, etiam nudus cum nuda, non tamen eam cognouit, an ex hoc impediatur matrimonium? Dic ꝙ non. Item quæritur qualis exigatur fides de contrahendo? Dic ꝙ ſufficit ſimplex etiam ſine iuramento. 22. q. 1. iuramenti. Sed quid ſi vir dicat ſe non habuiſſe animum contrahendi cum illa, cui fidem dedit de contrahendo? dic quod nihilominus præcipitur eam ducere, quia lex ponderat factum. ſic Ant. de Butr. in c. ſignificaſti. de eo, qui dux. &c.

9 Sed an contracto † matrimonio credatur coniugibus, ſi dicerēt copulam & matrimonium, & dationem fidei præceſſiſſe, ad diſſolutionem matrimonij ſecundi? Dic quod nō in foro fori, ſecus in foro animæ, & tūc etiā quantumcunque Eccleſia præcipiat hoc, nō debet commiſceri.c. inquiſitioni. de ſenten. excom.dom.Ant.de But.in c.1.num.8. de eo, qui cogn.&c.

10 Sed † quid ſi inter ipſos coniuges ſit bona fides, ideſt, credunt matrimoniū eſſe validum, ego autem ſcio propter fidem datam inter ipſos cum copula, matrimonium eſſe nullum, an debeam admonere dictos coniuges matrimoniū inter ipſos nō valere? Dic, vt ſupra in quinto præcep.in 6.deciſ.

11 VIII. Diſparitas † etiam cultus inter baptizatum, & infidelem dirimit matrimoniū, quia infidelis cum fideli contrahere non poteſt. [cap.caue.28.q.1. & hoc impedmentum non eſt de iure diuino, vel naturali. Non inquam diuino, quia Moyſes contraxit cum Aethiopiſſa: neque naturali, quia Iacob Patriarcha fidelis contraxit cum Aegiptiaca infideli, tempore, quo lex naturalis vigebat. Quare tantum eſt de iure eccleſiaſtico, & canonico. Sot.in 4. diſtin.39.quæſtio.vnica artic. 2. concluſ. 2. & eſt communis, ſecundum flores Theolo. poteſt tamen ſecundum

Sotum,

Sotum, qui supra, Papa tantum dispensare, vt fidelis cum infideli contrahat.

12 An vero † infidelis conuersus ad fidem possit cum infideli altero coniuge permanere? Respondeo, tale matrimonium non dirimi, potest tamen, quia hoc in sua est potestate (non enim cogi potest) cum coniuge infideli habitare & rei vxoriæ vacare, modo absque iniuria fidei, & contumelia Christi voluerit habitare: nam cum periculum subuersionis ipsius imminet, nullo modo tenetur cum illa habitare. Sot. distin. 39. q. vnica. artic. 3. Si vero conuersio infidelis expectaretur, vel vt apud Indos scandalum timeretur, quia terrerentur à fide, si post côuersionem alterius coniugis statim diuortium fieret, possent tunc habitare: modo vt diximus creatoris contumelia non timeretur.

13 An vero, † qui inter infideles apud Turchas converterentur, statim ad Ecclesiam catholicam migrare teneantur, vel possint latenter cum vxore manere, & non seipsos prodere? Respondet Sotus, quod sic: modo ceremonias infidelium non exerceant, quia sic essent in statu damnationis, quod procedit etiam si per ministros iustitiæ compellerentur: nam potius esset illis mors subeunda, quam infidelium ceremonijs vacandum, atque ita aut recedere, aut se prodere tenerentur, quia iuxta dictum Apost. non solum corde creditur ad iustitiam, sed etiam ore fit confessio ad salutem.

14 Sed † an sit validum matrimonium contractum inter fœminam catholicam, & virum schismaticum, qui illam permittit viuere secundum cęremonias Romanæ Ecclesię: filios tamen ex illa susceptos si sunt masculi cum pacto educandi cum præceptoribus schismaticis ritu schismatico baptizandos in templo Græcorum, & Armeniorum: filias vero secundum ritum Romanæ Ecclesiæ? Respon. quod tale matrimonium non est licitum per text. in d.c. cauê. quamuis matrimonium contractum valeat, vt post alios dixit Nauar. c. 22. à num. 48. Pacta vero illa in quæstione proposita non valent, quia sunt turpia. l. iuris gentium. §. pretor ait. ff. de pac. l. generaliter. ff. de verb. oblig. c. fin. de cond. appos. Nauar. extra de contit. cons. 1. q. 26.]

15 IX. Vis, idest, violentia † cadens in constantem virum, causans mortis timorem, vel stupri, vel verberum. cap. significauit, de eo qui dux. c. veniês. il secondo. de spons. quia vbi est vis, non est consensus. c. cum locum. de spons. Et non obstat, quòd coactus consensus non debet inficere matrimonium, sicut nec iuramentum, vel aliud sacramentû. 15. quæst. 1. merito. de iureiur. c. si vero. Nam respondetur, quòd quidam sunt actus, in quibus requiritur liber consensus, & tales inficiuntur ex metu in constantem virum cadête, vt in d. c. significauit. Quidam sunt actus regulati à solo consensu, nec à iure exiguntur cum hac qualitate libertatis, & tales nô inficiuntur. Non enim ex eo quia coacta voluntas est, sed quia non est libera voluntas, vt patet. 19. quæstio. 3. per latum. de spons. c. cum locum. Conualesceret tamen matrimonium per vim contractum sequenti cohabitatione spontanea. capitu. ad id. de sponsal. & matri.

16 X. Ordo sacer † dirimit matrimonium contractum. c. 2. qui cler. vel vou. Minor vero non, vt ibi. Verum circa ordinem sacrum dispensat quandoque summus Pontifex, verbi gratia, si presbyter de facto contraxerit cum Regibus, & Illustribus. Nam tunc dispensat Papa, vt coniugem retinere possit, vel si ageretur de pace publica Reipublicæ, vel si ex separatione grande scandalum immineret. cap. quia circa. in fin. de consangui. vel quando longo tempore in matrimonio de facto perseueratum fuerit. suscepta prole. c. de gradibus. 35. q. 8. c. non debet. de consangui. Cum hac tamen limitatione, quod si presbyter vxori suæ superuixerit, perpetuo sine spe coniugij se contineat. & officium Beatissimæ Mariæ semper Virginis saltem diebus Dominicis, & festis per modum satisfactionis quo ad vixerit, recitare teneatur. ita Pet. Rebuff. de dispensa. in gradibus prohib. glo. 5. nu 38. & seq.

17 [Et hęc intellige † de ordine sacro suscepto ante matrimonium, quia si post illud esset susceptus, nunquam matrimonium dirimetur. text. in extr. Antiqua Ioann. 22. glos. commun. recepta in c. vnico. de voto. li. 6. quamuis matrimonium non esset consummatum. Imò neque dissolueretur per Episcopalem dignitatem. Ioann. And. in d. capit. vnico. Arc. cons. 59. col. 2. sequitur hanc opinionem Ioann. Lup. contra Hostien. in Sum. de conuers. coniug. colum. 4. & 5. in tract. de matri. col. 10. & seq.]

18 XI. Ligamen † etiam dirimit matrimonium, ideſt, qui contrahit per verba de præſenti cum ſecunda, viuente prima. §. affinitatis. Inſtit. de nupti. [Quamuis poſterius ſit carnali copula conſummatum. c. fin. c. licet. de ſponſa duo. Nec refert à quibuſdam Rom. Pontif. quandoque iudicatum fuiſſe poſterius matrimonium conſummatum carnali coniũctione, eſſe priori nondũ conſummato præferendum. vti refert Alex. 3. in d. c. licet. quia dictum iudicium referendum eſt ad iudicium particulare ex propria opinione, ſicut de Cæleſtino refert text. in c. quanto. de diuort. non autem ad deciſionem Roma. Pont. atq; ita illum text. intelligit Caiet. 2. part. Apologiæ de auctor. Eccl. cap. 19. Nam text. in d. c. quanto. dum refert Cæleſtinum dicentem matrimonium diſſolui, ſi alter coniugum labatur in hæreſim, eſt intelligendus, ita vt planè dicamus Celeſtinum id ſenſiſſe, non autem legem ſanxiſſe, neque veluti certum definiſſe. ita Couar. de ſponſal. 2. part. cap. 7. §. 3, num. 5. Sic etiam ſi cum ſecunda contraxerit, quia] prima alteri nupſerit, & liberos ex eo ſuſceperit, quia nec abſolui poteſt ſaltem ſine firmo propoſito non cognoſcendi ſecundam. toto titu. de ſponſa duo. Porrò filij ſuſcepti ex ſecunda ignorante primum matrimonium, legitimi ſunt. c. ex tenore. iuncta glo. qui filij ſint legit. modo matrimonium ſit contractum cũ ſecunda in facie Eccleſiæ. vt ibi no. Doct. Si tamen prima mortua fuerit, poſſet denuò contrahere cum ſecunda, & ſine peccato cũ illa rem habere. Nauar. c. 22, nu. 53.

19 Quinimo poteſt Inquiſitor † hæreticæ prauitatis inquirere contra illum, qui viuente prima coniuge contraxit cum ſecunda, qualiter ſentiat de ſacramento matrimonij, [poteſt etiam iudex illum attenta qualitate perſonarum punire pœna mortis, qui viuente prima vxore contraxit cum ſecunda, puta ſi ignobilis vxorem habens contrahit cum nobili, & illudit eam. ita notat Præpoſ. in c. 2. de ſponſa duo.] Vnde mulier, quæ cum alio vult contrahere, vt ſit immunis à culpa, & pœna, oportet, vt ſit certa de morte viri prioris, ſaltem per vnum teſtem. de ſponſal. cap. præterea. el ſecondo. de conſangu. & affinit. c. ſuper eo. Vel q̃ probabiliter credat priorem maritum fuiſſe mortuum, (puta) quia in longinquum profectus fuit, & literas accepit ab ijs, qui ibidem interfuerunt, de eius morte. Et ſic certior facta, & miſſa probatione ad Epiſcopum loci, & ſecuta ſententia ab eo, de eius licentia licitè contrahere poterit. ita videtur colligi ex dictis Ant. de Butr. in c. veniens. num. 5. & 6. de eo, qui duxit. &c.

20 Verum in ijs † caſibus, quando optima fide, & abſque culpa matrimonium fuerit initum, quotieſcunq; compertũ fuerit priorem coniugem viuere, tunc dirimendum eſt ſecundum, vt prius matrimonium in ſuo vigore permaneat. Itaque licet maritus pluribus annis fuerit abſens, idemq́ue mortem obijſſe creditus, atque vxor idoneis, legitimiſq́ue teſtibus certior eius mortis facta alium virum, ex illoq́ue plures filios ſuſceperit, quandocunque prior comparuerit, tenetur ſecundo matrimonio ſecuto, ei vt legitimæ cõiugi adhærere, decretum eſt Leonis Papæ. c. cum per bellicam. & c. cum in captiuitate. & c. ſi virgo. 34. q. 3. Alias adulteraretur. c. Dominus. de ſecun. nup. & primus eã accipere debet, niſi certior facta de eius vita cum ſecundo rem habuerit. d. cap. cum per bellicam.

21 XII. Affinitas † etiam, quæ contrahitur ex fornicario coitu, impedit matrimoniũ in primo, & ſecundo gradu. iuxt. Concil. Trid:

22 XIII. Impotentia † coeundi ex natura, vel maleficio perpetuo. c. 1. & tertio. de frigid. & malef. quia ſi eſt ad tempus, non ſufficit. c. fraternitatis. eod. titu. Impedimentũ vero ad tempus dicitur, quod præter diuinum miraculum per opus humanum abſq; periculo corporis reparatur. Et ſic èconuerſo perpetuum impedimentum illud dicitur, quod per diuinum tantum miraculum eſt reparabile, vel fortè eſt reparabile, ſed non ſine mortis periculo. Vel dicitur impedimẽtum perpetuum, quod non ceſſat per exorciſmos, & orationes. vt no. Doc. in d. c. fraternitatis.

23 Et nota, q̃ † impotentia coeundi eſt defectus naturalis, ſeu accidentalis, quo quis impeditur alteri carnaliter cõmiſceri. ita Hoſtien. in ſum. eod. titu. §. 1. Huius duæ ſunt ſpecies: Nam alia eſt naturalis impotentia, alia accidentalis. Naturalis eſt duplex. Alia temporalis communis, quæ contingit propter defectum ætatis, tam in maſculo, quã in fœmina: alia perpetua, quæ contingit ali-

quando

quando propter frigiditatem nimiã, & hoc in maſculo tantum locum habet. Aliquando propter nimiam arctationem, & hoc ſolum procedit in fœmina.d.c.fraternitatis. Accidentalium autem alia violenta, vt caſtratio, alia occulta, vt maleficium, quod fit per quædam occulta maleficia, quæ dicuntur, le facture.

24 Sed † ſi quæris, quod tẽpus aſſignari debeat frigidis ad dandam operam copulæ? Reſpond. quòd aut proponitur impotentia proueniens ex frigiditate, vel arctitudine in muliere, aut allegatur impedimentum maleficij per accidens. In primo caſu ſi ambo confitentur impotentiam, ſimulque ſteterunt per triennium, atque operam dederunt copulæ, ſeparandi ſunt interueniente probatione ſaltem duarum matronarũ honeſtæ vitæ, quod mulier ſit virgo. Si verò ambo confitentur impotentiam, & impotentia eſt materia, quia vir, vel mulier caret inſtrumento, vel habet, ſed eſt inutile, & tũc ſtatim conſtito de tali impedimento debet fieri ſeparatio, nullo tempore expectato.c. laudabilem.ibi, ſi frigiditas.& cęt. à contrario ſenſu, de frig.ff.de verb.obligat. l.continuus.§.cum ita.in fin. & quia hodie conſtat, hodie agat. vt ff. vt in poſſ. leg. l.ſi is à quo. Inn.in d.c.1.de frigid.

25 Aut † allegatur impedimentum maleficij per accidens, & tunc exiguntur iuramenta matronarum, quæ debent eſſe de parochia, quia tales præſumuntur melius, quo ad famam habere maiorem notitiam de impedimento.de elect.c.poſtquam. & cap. ſcriptum. & non debent eſſe nimis iuuenes propter inexperientiã, nec nimis antiquæ propter viſus defectum, debent etiam eſſe honeſtæ, ne ſint lenones, vel viles, quæ pro minimo peierarent, & corrumpi poſſent, & omni peccato conſentirent. vt in Auth. de leno. collat.2.& C.de decur.l. fin. libr. 11. & vltra hoc requiritur probatio triennij. vt in cap. fin. de frigid. & malefic. ita not. Doct. eodem titu.c.1.& ſi.

26 Matrimonium † clandeſtinum, quod ſecundum Concil. Triden. eſt ipſo iure nullũ, vnde debet contrahi in facie Eccleſiæ: cætera vero, quæ requiruntur, ideſt denunciationes, poſſunt omitti ex diſpenſatione Epiſcopi ex cauſa, quæ tamen ſint legitimæ cauſæ. infra titu.ſeq.enumerabuntur. [Quæ verò ſit matrimonij materia, & forma, quando contrahitur in facie Eccleſiæ, non eſt omnibus nota. Nam alij mutuum conſenſum interiorem huius ſacramenti materiam appellant. Verba autem ad ipſum conſenſum exprimendum deputata formam eſſe arbitrantur. vt not. text. de ſponſal. cap. tua. in fi. Alij perſonas ipſas contrahentes materiæ loco poni volunt, & verba, quæ mutuum ipſorum contrahentium conſenſum exprimunt, formam huiuſce ſacramenti ſignificare. At mihi ſatis placet opinio illa, ꝙ verba perſonæ primò ſuum conſenſum exprimentis habeant rationem materiæ: verba verò, quæ alterius conſenſum exprimunt habeant rationem formæ, cum perficiant primum conſenſum.]

27 Expletis autem † impedimentis dirimentibus matrimonium contractum, ſequuntur impedimenta, quæ impediunt matrimoniũ contrahendum, non autem dirimunt contractum, ideſt faciunt, vt peccent, qui ita impediti contrahunt, ſed matrimonium contractum valet. Huiuſmodi ſunt, Inceſtus poſt matrimonium contractum, vt diximus ſupra de inceſtu.cap.79. Tempus ab Aduentu, vſque ad Epiphaniæ diem.cap. non oportet. 33.quæſt.4.& à feria quarta cinerum, vſque ad octauam Paſchatis incluſiuè. ſecundum Concil.Triden.

28 In † quibus quidem temporibus duo ab Eccleſia prohibentur, quorum alterum eſt ſolemnis benedictio coniugum. Alterum verò, ne ad locum viri cum choreis, muſicis, alijsque ſolemnitatibus noua vxor traducatur. Igitur non ſunt illis temporibus prohibita etiam ſponſalia de præſenti.glo. in c. capellanus.de ferijs.

29 An † verò cum licentia Epiſcopi poſſint his temporibus nuptiæ ſolemniter celebrari. Sotus in 4.diſtin.32.quæſtio.1.artic.1. inquid, quòd ex aliqua vrgenti cauſa poterit, vt ſi aliquis puellam pauperem non dotaret, niſi illico cum aliqua conſumaret. Quinimo, vt inquit Synodus Neap.cap.40. ordinarius propter humana pericula talem licentiam facilè, & gratis poterit concedere.

30 Raptus † etiam alienæ ſponſæ, infantem proprium ad baptiſma, vel chriſma portans impediunt matrimonium contrahendum, non autem dirimunt contractum. Votum etiam ſimplex caſtitatis, vel religionis,

nis, omnino impediunt matrimonium, si tamen de facto id fecerint, matrimonium tenet. ita asserit com. Nauar. c. 22. nu. 72.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium, quando clandestinum dicatur.*

2 *Denunciationes de matrimonijs publicandæ, quorsum inductæ, & an prætermitti, & quando dispensari possint ab Episcopo. num. 9. & quibus casibus. nu. 3.*

4 *Virgo, quem tutoris iniquitas alio trahit, clandestine licite contrahit, & idem de moribundo cum concubina.*

5 *Filij per subsequens matrimonium, quando legitimentur per omnia.*

6 *Concubinarij imminente periculo licitè secretò contrahunt.*

7 *Contrahere etiam clam possunt coniuges post matrimonium non licitum dispensatum.*

8 *Contrahentes clam ex oblata sibi temporis opportunitate, alias non contracturi, an licitè contrahant.*

10 *Episcopus licet dispensare possit circa denunciationes, non tamen circa alia.*

De matrimonio clandestino. Cap. LXXXVI.

1 Bifariam contingit † matrimonium dici clandestinum. Vno modo, idq; maximè propriè, quando fit sine testibus legitimis, per quos in foro Ecclesiæ possit comprobari. c. quod nobis. de cland. desponsa. Altero quoque modo, tametsi non tam propriè, quando licet testes interfuerint, defuerunt tamen denũciationes, & proclamationes, quæ iure debebant in Ecclesia præcedere: hoc autem matrimonium secundo modo dictum, secundum Abb. in cap. cum inhibitio. de clandest. despons. clandestinum dici non potest, quando publicè contrahitur, & hæc opinio moribus recepta videtur, vt refert Couar. titu. de sponsal. cap. 6. num. 10. [Quia id, quod scientibus vicinis fit, dicitur publicè fieri. notat Ioann. Lupi in capit. per vestras. not. §. 21. nume. 4. de donat. inter vir. & vxo. Et nec obstat Barto. sententia in l. fin. ff. de ritu nupt. dicentis illud fieri clam, quod fit omissis his, quæ in eius actu, à lege requiruntur. id enim procedit, nisi aliquid æquiualens in actu interueniat, ex quo effectus à lege prætensus deducatur, vt in hoc matrimonio contracto publicè euenit.] De clandestino autem matrimonio primo loco loquitur Concil. Trid. illud annullans in c. 1. sess. 24. de refor. matr.

2 Attamen † cum denunciationes in Ecclesia fieri debeant, vt si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius illius loci expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes omittantur, quod illius prudentiæ, & iudicio sancta Synodus in d. capitu. 1. reliquit. Ideo plures sunt casus, in quibus illis omissis dispensare potest Episcopus, ne fiant.

3 Primus † est, cum magnatibus, qui magna cum deliberatione solent connubia tractare.

Secundus, propter contrahentium verecundiam, vt si egregie natus infimæ conditionis mulierem ducat, aut ditissimus pauperem, vel senex puellam. Nauar. c. 22. num. 70. vers. Aduertendum.

Tertius, dum periculum timetur, ne per denunciationes, quibus matrimoniorum impedimenta caueri curantur, obstacula potius obijciantur ne fiant. Sotus distinct. 28. quæst. 1. articu. 2. sed hæc ex specialium casuum decisione faciliora redduntur.

4 Prima. Virgo † sub tutela iniqui tutoris constituta, si clandestinè contrahit, ne tutor eam viro ignobili, ac indigno tradat in vxorem, nõ peccat mortaliter. Couar. de sponsa. c. 6. nu. 7. Nauar. c. 16. nu. 37.

Secunda. Confessarij, & testes, qui curauerunt, vt quidam gladio grauiter ictus, & iam iam moriturus duceret in vxorem concubinam suam, ex qua liberos susceperat, quo illos faceret legitimos, & quo ad transeundum ex hoc seculo iter melius ornaret, non peccant, nec in aliquas censuras incidunt, & matrimonium validum est. Nauar. cap. 16. nume. 37. Cyn. in l. nuper. C. de nat. lib. Ioann. And. in cap. sine culpa. de reg. iur. lib. 6.

5 [Et eius causa † proles suscepta erit legitima. quod Ioann. And. not. in reg. sine culpa. 3. colum. de reg. iur. Abb. in capit. 2. de frigi

Ioann.

Ioan.And. & Prępos.in cap.tanta.qui fil.sint legit. modo filij nati sint ex coitu, qui poterat esse coniugalis inter parentes, si consensus ab eis præstitus foret, ita probatur in d. cap.tanta.in 2.par.vbi commu.Doctores asserunt, quo casu legitimi erūt quo ad omnia, perinde, ac si ab initio ex legitimo matrimonio concepti forent. ita glo.in d.c. tanta. Hinc absque dispensatione possunt in Episcopos eligi.glo.in cap.innotuit. de elect.vbi Anto.Boer.decis.159.col.2. & est communis opinio, teste Decio in c.cū in cunctis. de electio. Verum matrimonium inter parentes contrahi potuisse satis est non tam tempore conceptionis, vt dicebat Sali. in l. filium.C. de suis,& legi.hære.& alij: sed etiam tempore natiuitatis, vt filij sint legitimi. ita Host. Io.And.Anr.num.18.& Card. in d.cap.tanta. optimus tex.in l.seruorum.§.fi. ff.de sta.homi.& §.sufficit.Institu.de ingen.quibus constat quo ad filiorum libertatem statum matris tempore conceptionis, vel natiuitatis attendi, quod procedit, etiam si filij sint nati ex coitu fornicario domi minimè cohabitāte concubina; modo tempore conceptionis, vel natiuitatis matrimonium inter parentes contrahi possit.glo.sing. in cap.innotuit. de elect. Quod idem est intelligēdum, si filij nascantur ex carnali copula, quam cum eorum matre clericus in minoribus ordinibus constitutus habuit, etiam si is eo tempore ecclesiasticum beneficium obtineret. ita Ioan. And.in d.reg. sine culpa.col.8. vel si fuerint suscepti à religioso, vel moniali intra annū probationis: nam per matrimonium subsequens legitimi efficiuntur, ex ratione tex.in d.cap. tanta. vbi hoc in specie notat Præpos. siue sint nati ipso matrimonio nondum contracto, siue eis conceptis, & adhuc in vtero existentibus matrimonium contrahatur.Io. And.cui cæteri assentiunt.in d.c.tāta. Quod procedit etiam si parentes sint dispares genere, vel diuitijs.Io.Lup.in ca.per vestras.3. not.§.21.num.17.de donat.inter vir.& vxor. Iason consi.234.2.vol. Rursum effectum habet dicta legitimatio non tantum, quando matrimonium subsequitur inter filiorū parentes, nullo interim contracto coniugio, sed & quando parentes aliud interim matrimonium contraxere,& tandem ab eo liberi secum coniugale fœdus pacti sunt. ita Ioan. And.in d.reg.sine culpa.satis enim est, vt tempore cōceptionis, vel natiuitatis copula potuerit esse coniugalis.d.c.tanta.Ita hanc opinionem fatetur communem Pau. de Castro in l.Pomponius.§.quæsitum.ff.de acq.posses. Tandem inito matrimonio inter concubinarios non tantum filij erunt legitimi, qui tempore cōtracti matrimonij viuunt, verum nepotes auo legitimi fiunt patre mortuo, & hoc fauore matrimonij.ita Soci.in l.Gallus. §.si eius.col.2.de libe.& posthu. Bal.in c.innotuit.de elect.col.pen. Alcia.par.1. de præsumpt.ad fin.idem lib.3. Parod.colum. 16.& hæc videtur magis tenenda, quàm contraria, fauore matrimonij, qui non patitur nepotem non censeri legitimum coniugio subsecuto inter auum,& auiam.]

6 Tertia, concubinarij † iter facientes, vel alia ratione comprehensi, si in periculum ob concubinatum inciderent, subitò possent matrimonium secretò contrahere, vt affirmarent se esse coniuges. Sotus distinct. 28. quæst.1.art.2.

7 Quarta. Clam † etiam contrahentes non peccarent mortaliter, quando ipsi in facie Ecclesiæ contraxerant bona fide, qui tandē postmodum sciunt subesse aliquod impedimentum, ac secretè impetrant dispensationem à Romano Pontifice, & nouo præstito consensu ex vi dispensationis ad euitandū scandalum, clam contrahunt matrimoniū, vt res tutius agatur.Sotus distin.28.quęst.1. artic.2.Nauar.cap.22.nume. 70.versicū. sed quod valde.

8 Quinta. Ii, † quibus maximè expediret coniugari, & valde metuerent elapso illo tempore inhibendos esse ne cōtrahere possent, tunc si secretò in matrimonium consentirent animo postmodum publicandi, non video, quid nam culpæ saltem mortalis committerent.Sotus, qui supra.

9 Sexta. Prædicti † casus, in quibus dispensare licet, idque in vniuersum fieri poterat per Epm ante dictum Concillum, vt inquit Nauar.c.22.nu.85.versi.dubiū. Hodie tamē semper matrimoniū contrahi debet in præsentia Parochi sacerdotis.iuxta Nauar. lib. 1.de offi.iudi.ordin.consi.primo.vel sacerdotis facultatem in id ab eo, vel ordinario habentis,& cum duobus testibus,& hoc, qn̄ haberi possunt: nam si necessitas adeò esset vrgens, vt copia Parochi, & testium haberi non possit, vt contingere posset in secundo,

& primo casu, tunc per mutuum consensum inter illos, vel in præsentia alij Sacerdotis, vel testium posset fieri.

10 Sed quando potest † contrahi coram Parocho, & testibus, semper eo modo contrahendũ est: id enim verè videtur sentire Concilium, qua parte facit facultatem Episcopo relaxandi denunciationes, quando ei videbitur conueniens: Non enim ei facit facultatem remittendi præsentiam Parochi, & testium. Nauar. cap. 22. num. 7. versi. animaduertendum.

SVMMARIVM.

1 *Pollutio in somnis, nisi in duobus casibus culpam non habet. nu. 4.*

2 *Pollutionis causa, aliquando Dæmonum illusio.*

3 *Pollutionem celebraturus, qui sibi futuram suspicatur, si præmissis orationibus contingat, non impeditur.*

5 *Pollutio ex infirmitate, vel naturę superfluitate est sine peccato, secus si ex superfluitate cibi. nu. seq. & nu. 15. & an abstinendum hoc casu à sacris. nu. 7.*

8 *Pollutio ex euagatione mentis quanto tempore arceat celebrantem à sacris.*

9 *Pollutio, vel coitus matrimonialis de honestate, non de necessitate faciunt à sumptione sacramenti abstinere.*

10 *Fornicator ex fornicatione noctis præcedentis potest post pœnitentiam accedere ad Eucharistiam, nisi propter scandalum.*

11 *Pollutionem procurans, vel causam dans, vt eueniat, peccat, & hanc desiderans, vt leuetur natura, non peccat. nu. seq.*

13 *Iacens supino corpore, qui pollutionem patitur, an teneatur aliter dormire.*

14 *Pollutionis emissionem experrectus sentiens, non retinendo, an, & quando peccet.*

16 *Pollutio mortalis non est, quæ Confessarijs, aut Prædicatoribus accidit, confitendo, legendo, vel prædicando.*

De pollutione nocturna. Cap. LXXXVII.

1 REgula est † certissima Doctorum, & præcipuè Gabr. de canone missæ, lectio. 10. nullam pollutioné in somnis inchoatam, & perfectam, esse peccatum, quod probatur ex famosa regula illa Augustini, Peccatum est adeo voluntarium, quod si non est voluntarium, non est peccatum. In somno autem deficit libertas voluntatis, quia deficit rationis vsus; ergo nihil in somno est voluntarium. Dictum est notanter, Pollutio in somnis inchoata, & perfecta; quia posset aliquis vigilans impurum habere desiderium se polluendi, quo vigente caderet in somnum, in quo pollutio perficeretur. Posset similiter pollutioné in somnis cœptam expergiscens male consummare. Constat in ijs casibus radicem pollutionis esse liberam, & flagitiosam, propter quã illud opus obscęnum imputabitur ad culpã. Si vero vtrobique in principio, & in fine fuerit rationis carentia, & per hoc consensus voluntatis, liber erit talis actus à culpa mortali, etiam si nullo accedente consensu vigilando compleretur; & ratio est, quia voluntate carebat.

2 Præterea † pensandæ sunt causæ, ex quibus accidat menti dormientis pollutio: aliquãdo enim ex illusione diabolica, qui phãtasmata commouere possunt, ex quorum apparitione pollutio interdum subsequitur, & hæc non est peccatum, si turpis delectatio non subsequatur, sed prouenit ex nequitia Dæmonum volentium impedire hominem à sumptione sanctissimi Sacramenti Eucharistiæ. Vnde legitur in Collatione patrum, q̃ cum quidam frater pateretur pollutioné semper in festis, in quibus erat communicandus, seniores comperto, q̃ nulla causa ab ipso præcesserat, decreuerunt ne propter hoc à communione cessaret, & ita cessauit illusio Dæmonum.

3 Pariter, † qui hanc immunditiam certis indicijs futuram suspicantur, & celebraturi die sequenti, quando celebrandum erat, cõtra eam orationibus peculiaribus, seu specialibus se munire conantur, si ijs adhibitis remedijs incidunt tamen in id quod verentur, si sacra faciũt, tantum abest, vt peccent, vt etiã aliquid mereantur. Celebrant enim ij, vt non cedant, sed vt tentatoris fallacijs fortiter obsistant. Gabr. lect. 10.

4 Pari ratione † patientes hanc immunditiam absque peccato, si vt suscepto officio satisfaciant, vel aliorum conformitati, cum quibus viuunt, aut instigãte deuotione, aut ad remouendum scandalum celebrant, merentur.

Insuper

Insuper hæc pollutio quandoque prouenit ex præcedentibus cogitationibus, & hæ præcedentes cogitationes lasciuæ, quandoque possunt esse sine peccato, (puta) cum aliquis causa lectionis, vel prædicationis contra carnis vitia, quo casu necesse est Doctorum scripta reuoluere, vel quia cõfessiones auditurus est, de ijs inquirere, & audire tenetur, & propterea cogitur de talibus cogitare, & tunc cessante concupiscentia, & delectatione, non erunt cogitationes immundæ, sed honestę. ex quibus tamen sequi potest pollutio, & hæc non est timenda, imo cum merito potest celebrare. D.Thom.3.par.q.80. articulo 7. vt patet per Aug. super Gen. ad literam lib.12.

Quandoque vero præcedentes cogitationes sunt cum concupiscentia, & delectatione, & tunc si adsit consensus, erit peccatum mortale, si autem desit, erit veniale.

5 Similiter † etiam est sine peccato pollutio proueniens ex causa corporali, ex infirmitate naturæ, vnde & quidam etiam in vigilia absque peccato fluxum seminis patiuntur. Vel etiam si fit ex superfluitate naturæ; sicut enim contingit sanguinem fluere absque peccato, ita & semen, quod est superfluitas sanguinis.

6 Quandoque † vero est cum peccato, verbi gratia, cum prouenit ex superfluitate cibi, & potus, & hæc timenda est, non autem vsque ad prohibitionem sacri mysterij percipiendi, vel missarum solemnia celebrandi, cum fortasse, aut dies festus exigit, aut exhiberi mysterium pro eo, quòd alius sacerdos deest, ipsa necessitas compellit. c. testamentum. dist.6. alias consilium est, vt abstineat. d.c. versi. humiliter.

7 Consilium dico † ex quadam congruentia quo ad duo, quorum vnum semper accidit, scilicet quædam fœditas corporalis, cũ qua propter reuerentiam sacramenti non decet ad altare accedere, vnde & volentes tangere aliquid sacrum, manus lauant.

8 Aliud autem † est euagatio mentis, quæ sequitur pollutionem nocturnã, præcipuè, quando cum turpi cogitatione contingit, nam tunc facit mentẽ scrupulosam, inquietam, hebetem, & deiectam, quę tamen debet esse constans, quieta, clara, & serena. & ideo Doctores pro reformatione animi assignauerunt spatium viginti quatuor horarum, vt mente reformata possit celebrare, & interim non ex necessitate, sed ex reuerentia abstineat. Et hoc colligitur ex Deutero. ca. 20. Vbi dicitur: Si fuerit inter vos homo, q pollutus nocturno sit somno, egrediatur extra castra, & non reuertatur donec ad vesperam lauetur aqua. Ita habetur in cap. testamentum. in prin. vbi gl. distin.6. Verum cum possit quis purgatior effici in vna hora, quã alius in centum, vt liquidò patet in viris cõtemplatiuis, & perfectis: ideo secundum hęc citius, aut tardius erit accedendum ad hoc venerabile sacramentum.

9 Hoc † autem (vt diximus) intelligitur secundum honestatem, & non necessitatem. nam si aliquis fuerit in somno pollutus; modo sit sine peccato, si cum illa immunditia corporali, vel mentis euagatione accesserit ad communicandum, non propterea efficitur reus corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Hinc hoc adeo procedit, vt dicat Greg. in cap. sciatis. 33. quæst.4. & c. vir cum propria, quòd si coitus coniugalis fiat sine peccato, puta causa prolis generandæ, vel reddendi debitum, tunc non aliter impedit sumptionem huius sacramenti, nisi de honestate. Ideo inquit Grego. quòd talis est suo iudicio relinquendus. Si vero non amor procreandæ prolis, sed dominatur voluptas in opere, tunc prohiberi debet, ne accedat ad sacramentum. Haud tamen intelligas peccatum esse mortale accedere, si non præcessit mortale in opere cuius reatus manet, id est nisi cognoscat vxorem, vt meretricẽ. dicto cap. vir cum propria. & in glo.

10 Quinimo etiam † pollutio nocturna proueniens ex peccato mortali non aufert impedimẽtum Eucharistiæ de necessitate post peractam pœnitentiam: vnde si homo nocte fornicatur, & mane pœniteat, potest post pœnitentiam humiliter accedere ad sacramentum, quamuis post enormem pollutionem in vigilia, quantumcunque sit per pœnitentiam remissa, illico intra horam, vel eadem die accedere ad Eucharistiam sine aliqua vrgenti, & honesta causa, irreuerentia esset culpabilis, genere autem suo non mortalis, nisi propter scandalum, vt si aliqui essent delicti conscij. Sed cum causa, puta tempore præcepti, vel si vt famæ suæ consulat, celebraret, posset vtique celebrare. Sotus in 4. sentent. distinct. duodecima. quæstio. prima.

articu. septimo.colum.penult. tertia propositio.Sed modo accedamus ad aliquas quæstionum decisiones,quæ facile in vsu euenire possunt.

11 Prima.Peccatum † mortale est procurare, vt sibi contingat pollutio ad exonerandam naturam,verbi gratia, si homo se somno ea corporis parte dederit, qua euenire solet pollutio illa intentione, vt sibi eueniret.Syluestr.in verbo,pollutio. Caieta.2.2. quæstio.154. artic. quinto.Nauar. capitulo decimosexto.numero sexto. Quod multò magis procedit si procuret, vbi sibi pollutio accidat in somnis libidinis causa, vel per applicationem causæ,vt est cogitatio, vel crapulæ ingluuies.Nauar.qui supra. Sotus dist. 12.q.1.arti.7.

12 Secunda. Desiderare, † vt sibi dormienti illa contingat, quo leuetur natura per solã viam naturalem, non est peccatum mortale:dummodo non procuretur, nec ad id vllã causam præbeat,qui eam cupit.Nauar. cap. 16.num.7.post medium, secutus. S. Antoninum.Syluest.Angel.& Caiet.contra alios,& dummodo tale desiderium nullatenus credatur fore causam pollutionis,seu viam,vel procurationem ad eam.Nauar.ibidem,in secunda,& quinta illatione.

13 Tertia. Qui videt, † quòd si resupinus dormiat,aut inde, quòd iustam refectionem sumat, pollutionis sibi periculum imminere, non tenetur propterea à cœna abstinere,aut aliter iacens dormire,si non ita commodè potest.Sotus dist.12.q.1.art.7.

14 Quarta. Si postquàm † è lumbis excisa est pollutio, estque in motu naturali, dormiens expergesieret non retinendo, haud peccat, si illam minimè retinere valeat, quod ad sedandum pusillorum scrupulos adiectũ est. [Et ratio est secundum Thom. 4.distin. 9.quæstio.1.cap.quinto,quòd pollutio quantum ad meritum,vel demeritum, magis iudicatur secundum principium, quàm secundum finem: quia corporalis motus non pertinet ad meritum,vel demeritum, nisi secundum quod à voluntate causatur. Ex quo autem ille motus est excitatus in dormiendo, non subiacet alterius voluntati vigilantis, nec reputatur euigilasse dormiens, quousque recuperauerit verbum, aut visum. potest tamen contingere, quòd in ipsa euigilatione peccatum oriatur, si pollutio placeat propter delectationem. Quæ si sit ex subreptione,erit veniale: si autem ex consensu deliberatiuo, & præcipuè cum appetitu futuri, est mortalis: si autem placeat, vt est naturæ exoneratio, non est peccatum.] Sed quid si quis in vigilia causam dedit pollutioni futuræ,voluendo secum turpia, vel immiscendo se conuersationibus, aut tactibus illicitis, qui eam prouocent, sed antequàm dormiret, eum legitimè, facti pœnituit, an pollutio in somno subsequens sit peccatum? dic quòd non; quia causa fuit intercisa. Sotus ibi. articu.7. Quod secus esset, si non sequeretur pœnitentia. Nauar. cap.16. nume.6.

15 Quinta. Qui † nimis comedit, vel edulia calida,si eo fine comedit,vt pollutio eueniat,peccat mortaliter,aliàs secus,si comedat, vt gulæ suæ satisfaciat. Sylu. in verbo, pollutio.Nauar.cap.16.nu.8.

16 Sexta. Non † peccant, qui ad prædicandum,docendum, aut audiendum confessiones, vel loquendum cum fœminis ex causa honesta,vident,legunt, audiunt, dicunt aliqua turpia, si earum causa succedat pollutio.Turrecrema.in summa. cap. primo.dist. 6. dummodo probabiliter credant superiorem eius voluntatem non cõsensuram, alias potius deberent omittere confessiones. Nauar.c.16.nu.7.

SVMMARIVM.

1 *Vitium contra naturam committitur, quadrupliciter.nu.seq.*

3 *Mollities, quæ vitium est contra naturam, quomodo committatur.*

4 *Mollities mortale est,& grauius,si cum alieno adminiculo.*

5 *Mollities subordinata morosæ delectationi, vel desiderio adulterij, deformitatem horum peccatorum contrahit.*

6 *Homicida est alium inducens ad mollitiem.*

7 *Mollitie virginitas non amittitur in ætate inhabili ad emittendum semen.*

8 *Mulier fornicatione, vel voluntaria pollutione infecta monasterium ingrediens sine dispensatione peccat.*

De

De mollitie. Cap. LXXXVIII.

1 QVia vitium † contra naturam potest multipliciter cõtingere, secundum S. Thom.2.2.q.154.art.11.in corp. respondeo. vno quidem modo, si absque concubitu causa delectationis venereæ pollutio procuretur, quod quidem pertinet ad peccatum immunditiæ, quæ mollities appellatur. Alio modo, si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei, quod bestialitas vocatur.

2 Rursum, † si fiat ad concubitum, ad non debitum sexũ, puta masculi ad masculum, vel fœminæ ad fœminam, secundum Apost. c.1.ad Rom. quod vocatur vitium sodomiticum. Vltimo, si non seruetur naturalis modus concubendi, aut quantum ad instrumentum, aut quantum ad alios monstruosos, & bestiales concũbendi modos, & de hoc diximus supra.cap.82.nu.17.

Restat modo, vt loquamur de peccato
3 mollitiei: non de † ea, quæ opponitur perseuerantiæ, sed de illa, quæ est contra castitatem, quæ alio modo dicitur immunditia, idest voluntaria pollutio, & est vitium contra naturam, quãdo procuratur pollutio venerea delectationis causa absque concubitu. Et hoc vitium fit per fricationem membri pudendi; etiam si propter ætatem non fuerit secuta pollutio: vt inquit Gerson, parte secunda, tractatulo de Confessione mollitiei. quoniam ibi est complementum delectationis illecebrosæ, & est peccatum mortale; quoniam, vt inquit Apost. neque molles regnum Dei possidebunt. Sed qualiter committatur, & an per illam tollatur virginitas, his decisionibus explicabitur.

4 Prima. Mollitiem † procurando absque omni concubitu causa delectationis siue adminiculo proprio, siue alieno, mortale peccatum est, grauius tamen, si cum alieno, ratione societatis in peccato alterius. Caieta. ad D. Thom.2.2.quæst.154.artic.2. Nauar.cap.16.num.6.

5 Secunda, procurans † illam subordinando morosæ delectationi, aut desiderio adulterij, vel incestus, non solum peccat peccato mollitiei, sed etiam recipit deformitatem incestus, vel adulterij. Caiet. & Nauar. qui supra. Non tamen duo peccata committit, præter illud mollitiei, sed vnum tantummodo habens deformitatem duo peccatorum: & ratio est, quia vna cogitatione dec... petit, secus si mutaret cogitationes de vna persona in aliam, vel ad diuersam speciem cum eadem persona, deliberans per se de qualibet: nam semper de nouo peccaret mortaliter, vnde si centum mulieres videret vnam post aliam, & de qualibet specialiter animum determinaret, centum mortalia committeret. Arch. Flor. in summula. in 9. præcepto de luxur. mem. cap. vnico.

6 Tertia, peccat † mortaliter, & homicida est inducens alium ad huiusmodi mollitiẽ. c.noli.de pœnit.dist.1.

7 Quarta. Qui ante † ætatem, vel tempus seminis hanc turpitudinem, delectationis venereæ causa per semetipsos, vel alios perficiunt, peccant peccato mollitiei, sed non amittunt virginitatem, si non est resolutio seminis. Caiet.2.2.q.154.art.6.ad 3.

8 Quinta. Sanctimonialis, † quæ cum esset secularis, vel antequam professionem faceret, occultè fornicata est, non debet, nec potest sine peccato suæ consecrationis velum suscipere; nisi cum dispensatione, aut alia honesta cautela suscipiat. Quod etiam de illa, quæ voluntariè se polluit, arbitratur. Nauar.c.16.nu.3.in fine. post Syluest. in ver. consecratio virginum, qui latius declarat. Contrarium tamen credo verius, cum virgines communiter dicãtur, quæ carnis integritatem retinent. Caieta. in versic. virginum consecratio.

SVMMARIVM.

1 *Bestialitas committitur cum re animata nõ eiusdem speciei, vel cum Dæmone.*

2 *Dæmon si cum muliere coeat, & pariat, cuiusnam partus dicatur esse filius.*

Animalia in bestialitatis actu libidinoso non absoluendi.

De bestialitate. Cap. LXXXIX.

1 VItio bestialitatis † peccare dicitur, qui concumbit cum re animata non eiusdem speciei, v. g. si abutatur aliqua bestia, vel Dæmone. Qđ quidem contingere potest tali pacto, secũdum

Caieta.2.2.q.154.art.11.ad 3. Videlicet qñ Dæmon format, & mouet corpus aereum, puta animalis, aut hominis; & nunc agit cõtra naturam; & nunc in eodem sexu, & nunc in forma consanguinei: & tunc si quis bestiã etiã affectu sodomitico abutatur, vel coeat cum Dæmone, habens hanc delectationem sodomiticam, vel adulterij, vel incestus, præter bestialitatis vitium, sodomię deformitatem, vel adulterij, vel incestus incurrit.

2 Rursum † si Dæmon in forma bestiæ, aut hominis cum muliere coeat, & in eius vas transfundat semen humanum acceptum ab aliquo viro, si ex tali coitu mulier generat, fœtus dicitur illius filius, à quo decisum est semen. Caieta. qui supra. Postremo absolui non debet, qui animalia domi, aut in lecto tenet cum affectu libidinoso, nisi prius interficiantur.

SVMMARIVM.

1 *Sodomia quid, & quam graue hoc sit peccatum, & à legibus damnatum.*

2 *Sodomiticum vitium, qui committant, & quomodo, & an vis excuset patientem, quibus pœnis plectatur etiam per extrauagan. Pij V. nu. seq.*

4 *Pœna dictæ extrauag. an intelligatur tam in foro interiori, quam exteriori. nu. seq.*

6 *Intentio legislatoris colligitur ex proœmio legis.*

7 *Clausula vltimo loco apposita ad omnia superiora refertur.*

8 *Constitutio ita intelligenda, vt quo minus fieri possit, non exorbitet à iure communi.*

9 *Mens legislatoris in legibus semper attendenda.*

10 *Dictum vnius etiam præclaræ auctoritatis non facit fidem.*

11 *Extrauag. prædicta respicit tantum copulã sodomiticam frequentantes. nu. seq.*

13 *Nomina verbalia significantia actum licitũ, vel delictum, quam vim habeant.*

14 *Maritus tentans vxorem de hoc vitio, separationis materiam præstat, idem si id cum alio exerceat.*

15 *Fœmina subigens sibi fœminam, peccat sodomiticè.*

16 *Sodomitici vitij reus est, in eo alios instruẽs, item qui osculatur, tangit, & alia, vt hic, facis.*

De vitio sodomitico.
Cap. XC.

1 SOdomia est † turpitudo in masculum facta. 32. q. 7. c. vsus. & vitium hoc cæteris longè peius, ac flagitiosius est. Contra exercentes hoc vitium inuehitur Lactantius Firmianus. lib. 6. de diuina inst. c. 23. Non potest (inquit) hæc res pro magnitudine sceleris enarrari, nihil amplius istos appellare possum, quàm impios, & parricidas, quibus non sufficit sexus à Deo datus, nisi & suum sexum profanè, & petulãter illudant. Amplius adeo graue crimen hoc existimatur, vt in sacra Gene. c. 37. pessimũ crimen appelletur. & c. 18. sic legitur: Et peccatum eorum aggrauatum est nimis. & ideo exclamabat Paulus ad Romanos. c. 1. Et tradidit illos Deus in passiones ignominiæ: nã fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum. Hinc etiam censuit Bal. in authen. sed nouo iure. C. de seruis fugit. sodomitis non esse assignandos aduocatos, vt defendantur. Sunt etiam infames. glo. in l. prima. §. remouet. ff. de postul. & in l. cum vir. C. de adulte. sunt quoque intestabiles: nam commisso crimine statim dominio bonorum priuantur. glo. in §. primo. in Authen. de incest. nupt. glo. in cap. cum secundum. in prin. de hære. lib. 6. Barto. in l. post contractum. ff. de dona. Quinimo glo. in §. testes ver. Intestabiles. de testam. censuit etiam passos muliebria esse intestabiles. De hoc etiam pessimo vitio loquitur tex. in cap. adulterij malum. & capit flagitia. 32. quæst. 7. glossa in cap. extraordinaria. 35. q. 2. & cap. omnes causationes. 32. quæst. 7. Institut. de public. iudi. §. item lex Iulia. l. cum vir. C. de adult. Sed modo, quibus modis contrahatur, ex particularium quæstionum decisionibus sufficientissimè explicabitur.

2 Prima. Sodomiæ † vitio peccat masculus, qui cum masculo, vel fœmina nefario coitu se miscent in vase indebito. cap. vsus. 32. q. 7. & est mortale non solum in viro id attentante, sed etiam in fœmina, si huius sit causa, imo si hoc patiatur, nec excusat eam animi dolor, aut timor odij, aut verberum, aut incontinẽtiæ mariti, aut huiusmodi. arg. tex. in c. sacris. de his, quæ vi. Sed sola violentia absoluta. Sylu. in ver. Debitum. q. 4. & hic, si lai-

si laicus est, debet excommunicari, & à cœtu fidelium vsque ad condignam satisfactionem fieri alienus. de excess. prælat. c. clerici, & secundum leges vltimo supplicio damnatur. vt habetur in [illegible] vt not. iuxta. conc. natu. Nec mirum, [illegible] est peccatum maius adulterio. 32. q. 7. c. vlt. & grauius est, quã cum matre coire. 32. q. 7. cap. adulterij. si vero clericus est, & si secundum veriorẽ opinionem celebrando non efficiatur irregularis; cum nullus sit pontificij locus, qui hanc irregularitatem induxerit. arg. tex. in cap. is qui. de senten. excom. lib. 6. tamen debet deponi. c. clerici. de excess. prælat. Abb. in capi. vt clericorum. nu. 8. de vita & honest. cleri. Quod intellige, quando delictum esset notorium. cap. ex tenore. de temp. ordi. Nauar. cap. 27. nu. 248. Quod quando sit, vide text. in cap. vestra. & cap. tua. de cohab. cler. vel mulier. Nauar. cap. 25. nu. 73. Quæ quidem depositio peior est irregularitate: nam nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iã quæsiti, sicut depositio vt notat Abb. in cap. vt clericorum. num. 9. Hodie vero per
3 Extrauag. Pij V. relatam † ad verbum à Nauar. in c. 27. nu. 249. habetur, quod presbyteri, aliique clerici seculares, & regulares, qui adeo impudenter hoc vitio delectantur, vt arbitrio boni viri dici possint vsu continuato prædictum nefandum crimen exercere. ita vt sint exercitores, incurrunt in pœnam
4 † priuationis priuilegij clericalis, officij, & dignitatis ipso iure, non solum in foro exteriori, sed etiam interiori, secundum Nauar. qui supra.

[Alijs tamen viris doctissimis, & satis probabiliter videtur, vt dicta extrauagans non intelligatur in foro interiori: tum quia ius antiquum, videlicet text. in c. clerici. de excess. prælat. tantum procedit in foro exteriori: tum quia apertè colligitur ex verbis ipsius Extrauagãtis. Dicitur enim, Omnes, & quoscunque presbyteros seculares, & regulares cuiuscunque gradus, & dignitatis tã dirum nefas, puta sodomiæ, exercentes omni priuilegio clericali, omnique officio, beneficio, & dignitate præsentis canonis auctoritate priuamus, ita q; per iudicem ecclesiasticum degradati potestati statim seculari
5 tradantur. Ex quibus † verbis duo videntur colligi. Primum, q; dicta extrauagans tantũ pertineat ad forum exterius: tum quia ex
6 proœmio dispositionis colligitur † causa finalis, & intentio principalis disponentis. vt inquit Nau. lib. 5. ext. de simo. cons. 16. nu. 4. sed in præfatione illius extrauagantis inquit Sum. Pontifex, velle pœnas contentas in canone addere, ergo colligitur illum de eisdem pœnis loqui, de quibus loquitur canon, clerici. & consequenter solum de foro
7 exteriori: tum, † quia clausula vltimo loco apposita ad omnia superiora refertur. Doct. in c. secundo requiris. de appell. Sed vltima verba in extrauaganti sunt hæc: Ita q; per iudicem ecclesiasticum, &c. quæ manifestè [illegible] ciunt forum exterius, ergo. tum, quia
8 [illegible] stitutio ita † semper est intelligenda, vt quo minus fieri possit non sit exorbitans à iure communi, quamuis debeat aliquid addere ad ius commune. vnde cum cap. clerici. de excess. prælat. intelligatur tãtum in foro exteriori: ergo & ista constitutio. Addit tñ alias pœnas, vt priuationis officij, dignitatis, & beneficij, de quibus non loquitur ille tex. Accedit etiam q; lex pœnalis est de sui natura restringenda, maximè quando per eius ampliationem esset causa maioris mali, cum legislatoris ecclesiastici finis in condẽdis legibus debeat esse animarum salus. facit tex. in c. 1. de sent. excommunic. lib. 6. Hinc ibi inquit Francus, quòd prælatus, qui aduerteret medicinam excommunicationis iustè latam non proficere, sed efficere, illam discretè tollere potest etiam durante contumacia, ex quo videt illius saluti sic expedire. cum ergo talis esse debeat finis animarum salus, quæ omni alio commodo est præferendus. 1. q. 7. sancimus. c. ille. 23. q. 5. c. quasi habes. 24. q. 3. & modo non sequeretur animarum salus, nam tali vitio irretiti, ne se detegerent, quia sic opporteret renuntiare officio, beneficio, ac dignitati, & ne seipsos infamarent, videntes aliter non posse absolui, tanquam omni auxilio destituti magis venirent in profundum vitiorum. Quod si fortè aliqui essent, qui obedirent, tñ lex adaptatur ad ea, quæ frequẽtius, &c. Ideò ad tollendum hoc absurdum, est dicendum dictam constitutionem debere intelligi in foro ex-
9 teriori. Et si diceres, hæc † vera, nisi constet de intentione Summi Pontificis, quia illa semper attendenda est. c. super literis. sub fi. de rescrip. c. fi. de præben. arg. tex. in l. in conditionib. ff. de condi. & demonst. sed intentio

Papæ fuit declarata per S. D. Greg. XIII. vt inquit Nauar. cap. 27. num. 249. & 250. ergo.

10 † nam respondent, quòd dictum vnius etiam si sit præclaræ auctoritatis, & dignitatis, nõ facit fidem. tex. & ibi glo. in c. ego solis. dist. 9. glo. in cap. sicut. de sent. excommun. Abb. in c. cum in ecclesijs. de maio. & obed. Fely. in c. ad audientiam. de sent. excommu. text. optimus in c. cum à nobis. de testi. l. iurisiurãdi. C. de testi. notant Docto. in cap. constitutus. de appellat. vnde cum non faciat fidem, habetur, ac si nihil dixisset, & per consequẽs standum est ipsi constitutioni, quæ cum apud ipsos clara sit, non est necesse, vt recurr[illegible] ad interpretationem, vt illa interpr[illegible] cum interpretatio debeat fieri in dubijs, secundum quod & si dicta pœna ipso iure debeatur, tamen non debet ipsemet reus abstinere ab officio, & dignitate, atque offerre beneficium ecclesiasticum, sed tantum tenetur secuta sententia declaratoria, & executiua non resistere. arg. tex. in cap. cum secundum. de hæret. lib. 6. cap. felicis. §. nullus. de pœnis. lib. 6. Et si diceres, quid operantur dicta verba, Præsentis canonis auctoritate priuamus. dicunt quòd operantur illa tria, quæ dixi supra c. 11. lib. 2.]

11 Rursum [illegible] dicta † extrauagans comprehendit laicos, vel clericos quamlibet pollutionem habentes cum alio, vel alia, extra vas ordinarium. argum. gl. in cap. omnes causationes. 32. quæst. 7. sed solum habentes copulam sodomiticam; id est, qui in vase innaturali semen effunderent: nõ autem eos, qui extra vas inuicem se polluerent. vt etiam colligitur ex Nauar. c. 27. nu. 249. quia illa dicitur mollities.

12 Præterea † nec comprehenduntur presbyteri, qui aliquoties cadunt in nefandum crimen, & pœnitet cecidisse: quia non possunt dici exercitores: delicti enim frequentia requiritur. Sic à simili non dicitur vsurarius manifestus, si probatũ fuerit semel, aut bis pecuniam sub vsuris dedisse, sed is, qui probatus est omnibus pecuniam sub fœnore dare. ita Bar. scribit in l. 2. nu. 3. ff. de fur. Saly. in l. falsus. col. 7. C. de fur. quod tamen intellige quo ad pœnam.

13 Nam † nomina verbalia significantia aliquem actum licitum, non verificantur in vnico actu, vnde non dicitur mercator, vel negociator ex vnica negociatione, vel hospitator ex vnica hospitatione. vt l. 1. ff. de tribu. Secus si sint significantia delictum, vt adulter, vel raptor: quia verificãtur ex vnico actu. vt in l. maritus. §. qui quæstum. ff. de adulter. & ibi per Bar. in l. legatis. ff. de leg. 3. facit tex. in c. fi. de rap[illegible] & in l. quis sit fugitiuus. ff. de ædil. edic. vbi ex vnica fuga dicitur quis fugitiuus. Verum quo ad pœnam, de qua agitur, non habet locum, nisi sit perseuerantia, & ita intelligitur text. in c. 1. de vita, & honest. cler. lib. 6. facit quod notant Doct. in clem. 1. eod. tit. vbi Imo. Igitur cum hic agatur de pœna presbyteri exercentis hoc nefandum vitium, oportet vt nõ semel, sed vt sæpius cadat. Insuper nec per dictam extrauagantem comprehenduntur ij, qui dictum crimen commiserunt, sed occultè. per dictum Nauar. in c. 27. num. 248. qui inquit, quòd quælibet enormitas sine notoria cognitione non sufficit ad constituendum quem dignum depositione.

14 Secunda. Marito † ad id vxorem tentante, potest vxor petere separationem matrimonij. glo. communiter approbata in ca. omnes. 32. q. 7. Sotus distin. 36. q. vnica. art. 1. versi. vtrum vero. Decius in l. 1. nu. 8. C. de secun. nupt. Barb. consi. penul. colum. 6. versi. capio nunc aliud. qui ampliat hoc dictum, scilicet vxorem posse à viro separari, etiam si vir cum alijs hoc vitium exerceat. Eodem modo domino tentante mancipium ad peccandum, si non sit aliud opportunum remediũ, ad tollendum periculum, licitũ est ipsi mancipio [illegible] fugere à domino. Quinimo huiusmodi homines à Confessarijs monendi sunt, vt fugiant, si ipsis tantũ [illegible]

15 Tertia [illegible] † quæ viri [illegible] aliam [illegible] eodem peccato peccat. Nauar. c. 16. nu. 2. non tamen secundum Couar. in 2. par. c. 7. de sponsa. est punienda pœna illa, qua vitium sodomiticum cum viris puniri debet. licet Saly. in l. fœdissimam. C. de adult. & Boer. decis. 316. col. fin. existiment hoc crimen vti propriam sodomiam puniendum esse. vti refert Couar.

16 Quarta. Peccat † mortaliter, & homicida est, alios instruens de huiusmodi actu, & quantum potest debet eis persuadere, vt resipiscant & pœnitentiam agant. Pariter eiusdem criminis reus est, qui osculatur, aut tangit eo fine personam impudicè. D. Thom. 2. 2. quæstio. 154. arti. 4. vel qui mittit litteras

amatorias, vel nuncium, vel comitatur, aut canit nocte, vel die cantilenas eo fine. Nau. c.13.& seq. vers.14.

S V M M A R I V M.

1 *Adulterium, & fornicatio, quanta mala pariant. & nu. seq.*
3 *Venus præpostera, quam grauis, & quam grauia supplicia Deus in hoc crimen iniecerit.*
4 *Diabolus à sodomia abhorret.*
5 *Molles, leprosi dicuntur.*

Hortatio ad cauendam fornicationem. Cap. XCI.

1 QVam detestandus † sit omnis illicitus coitus, de adulterio quidem sic inquit scriptura, Prou.6. Qui adulter est propter cordis inopiam, perdit animam suam. Et Apo.1.Cor.6. Adulteri regnum Dei non possidebunt. Qui, vt Leuit.c. 20. habetur, lapidibus obruebantur. Propter adulterij zelus zelotipiæ conualescit, ita vt [illegible] atque commotio inter ciues crescant, & homicidia procedunt, incertitudo prolis [illegible] ex inde proles minus [illegible] & [illegible] degeneres filij [illegible], & alieni filij [illegible] hæreditatem [illegible] patrum, & sic paterna hæreditas perueniet ad alienos. Hinc debent maximè puniri. & si sunt clerici, vltra infamiam, quã incurrunt ex sententia. vt no. Abb. in c. at si clerici. de adulterijs. col. 5. ver. sed circa de [illegible] depositi ab officio sunt detrudendi in monasterium toto tempore vitæ suæ. c. si quis clericus. dist. 81. gl. in c. lator. 2. q. 7. Mod. in c. vt clericorum. de vita. & hone. cler.

2 Qui † vero fornicantur, substantiam suã consumunt, vt patet de prodigo Luc. 15. Et in Eccle. Ne des fornicarijs animam tuam, neque perdas te, & hæreditatem tuam. Ipsi etiam in sua corpora peccare dicuntur, suã violantes sanctitatem, quod quidem nihil aliud est, nisi ab homine, qui membrum est Spiritus [illegible] gratiam auferre. De ipsis etiam inquit Apost. 1. Corint. 6. Fugite fornicationem, nam omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus suum est: qui vero fornicatur, in corpus suum peccat.

3 Sed sodomitarum, † etiàm sit grauissimũ scelus, patet ex [illegible] vrbium, Sodomæ, videlicet, & Gomorræ, vbi etiam innocentes paruuli perierunt, & propterea Christus Iesus distulit ex sententia. D. Augustini incarnari. Ac in ea, qua natus est nocte, vniuersi sodomitæ morte subitanea [illegible] fuerunt. Veniunt [illegible] fames, pestes. & terræmotus. vt habetur in auth. [illegible] luxur. contra nat. propter hoc ira Dei venit in filios diffidentiæ, & quinque ciuitates igne consumpsit [illegible]. Ab hac

4 † immunditia, ait August. de vitio sodomit. Angeli fugiunt, Dæmones oculos claudunt. Et, vt inquit Hugo ca. 1. ad Rom. enormitas huius flagitij ex eo ostenditur, quod & si legatur diabolum fuisse incubum sub specie viri, & succubum sub specie mulieris, nunquã tamen legitur succubum fuisse sub specie viri.

5 Molles † tandem sua persona abutuntur, & modo [illegible] leprosi ob contagium, & difficultatem curationis. igitur à fornicatione abstinendum est: cum nihil mentem ita hebetet, sicut hoc vitium. Exemplum nobis est Dauid, & Salomon: alter enim ex mitissimo ita crudelis factus est, vt Vriam interficeret post adulterium: Alius ita vera Dei religione sese auertit, vt alienos deos secutus fuerit.

S V M M A R I V M.

1 *Furti nomen quam late se extendat, & quæ veniant sub hoc nomine. vide & nu. seq.*
2 *Furtum qui possunt, & non prohibent, in hoc præceptum peccant*

De septimo præcepto Decalogi, Non furtum facies. Cap. XCII.

PRohibetur hoc præcepto tum
1 illud † furti genus, quod occultè fit, tum vero maximè illud, quod fit per vim, (puta) cum quis alicui quidpiam per vim aufert; Nam furti nomine quic-

quicquid illicitè aufertur de proximi rebus intelligendum venit. Vnde vix vllum crimen est, quod hoc latius pateat. Quare quod inuenit homo, & nō tradidit, & quum alienum negauerit, & vsuram si quis accipit, furti, vel rapinæ reus est, nec a furto immunis est is, qui cum simplicibus, & pretia rerum ignorantibus negotiatur, eo consilio, vt emendo, & vendendo eos circumueniat, id est, vt ab illis emat vilius, & eisdem vendat carius iusto. Hi etiam, qui nouis, & insuetis vectigalibus præter necessitatem vl-
2 lam suos grauant. Et † qui furtum prohibere possunt, & non prohibent, qui etiam dominos suos debitis fraudant vectigalibus, in eorum numero computātur. Deinde qui mercedem operario non soluunt, & qui magistratus, & honores sibi comparant, nec nō qui ecclesię bonis per luxum abutuntur, vel qui fraudant in statera, sub hoc præcepto continentur. Item omnem turpem quæstum hoc nomine intelligere oportet.

SVMMARIVM.

1 *Furti definitio, & definitionis explanatio.*
2 *Furtum an sola voluntate committatur, & nu. 7. & an in re propria.*
3 *Furtum in re non corporali, vel sine fraude, non committi.*
4 *Inuitus etiam dicitur, qui timore, vel verecundia non contradicit.*
5 *Furtum in manifestum, & occultum diuiditur, & de aliquibus furti speciebus.*
6 *Furari rem propriam quasi alienam, mortale est.*
8 *Furari rem existentem apud eum, qui in ea ius habet, peccatum est.*
9 *Rem surripere, vel quòd sua sit, vel quod is, qui rem habet sit debitor, licet, modo aliqua concurrant, & nu. 12.*
10 *Famulis an liceat furtim dominis surripere, eo quod tenuis sit eis merces constituta.*
11 *Restituere tenetur famulus, qui compensandi animo clam accepta fecit, ne herus tot sibi relinqueret.*
13 *Cui [illegible] dictante quod licitum est, fit [illegible]*
14 *Rem suam qui surripit, restitutioni nulli tenetur.*
15 *Rem suam [illegible] quando liceat violen[illegible] nu. 35.*
16 *Furari, domino, præ timore, vel verecundia sciente, & tacente, est mortale.*
17 *Furtum rei minimæ sine animo furandi, an, & quando mortale sit. & nu. seq. & 23.*
19 *Restitutio rerum minimarum, quænam sit facienda, & quo casu.*
20 *Obsonia ementes vltra taxam, & vendentes an peccent. nu. 22.*
21 *Inducere ad peccandum esse peccatum, quomodo intelligatur.*
24 *Consuetudo nimis care vendendi obsonia est irrationabilis.*
25 *Tolerantia Principis approbatiua, sed non toleratiua excusat à peccato.*
26 *Restituere tenetur qui rem minimam surripuit, credens dominum permissurum, si postea animaduertit dominum aliter sentire.*
27 *Paruitas, quæ excusat à peccato, arbitrio boni viri committitur.*
28 *Minimum quibus ex causis à peccato non excuset, cum tribus seq. & nu. 32.*
33 *Filius, vel vxor ratione rei minimæ non censentur furtum facere, & quid in re magni momenti.*
34 *Mulier propter mariti prodigalitatem celare multa potest sine peccato.*
35 *Accipiens ab eo, qui donare non potest, restituere tenetur, nisi fiat in casu necessitatis.*
36 *Res mutuo accepta si furto surrepta sit, an eam restituere oporteat.*
37 *Tribus in casibus casus fortuitos præstare oportet, & qui sint.*
38 *Pignore, deposito, vel commodato vtens in alium vsum, furari dicitur, fallit duobus in casibus.*
39 *Pignus pignori alteri dari, & an etiam vendi possit.*
40 *Furari quò in eleemosynam erogetur, non licet, nisi in casu vt hic.*
41 *Mercenario mercedem non statim, vel in alia re quàm pecunia, soluere, peccatum est.*
42 *Artifices pueros ad edíscendas artes acceptos in alijs rebus occupantes, peccant, & ad restitutionem tenentur.*
43 *Res deposita capi non debet ratione eius, qui rem depositam habet.*
44 *Sacerdos negans sibi depositum à defuncto factum vt hæredi restituat, grauissime peccat.*
45 *Emens sciens res furtiuas à filio, vel [illegible]*

re, & ad peccatum obligat: & ad restitutionem, etiam cum fructibus & numero sequen.

47 *Fructuum, qui naturales, industriales, aut ciuiles.*

48 *Rem furtiuam, domino quibus casibus, vt eam restituat, pretium repetere potest.*

49 *Res, quæ furtiua timetur, dono data, quomodo tute accipi, & etiam vendi possit.*

50 *Errens bona fide rem alienam, vel illicite acquisitam, tenetur ad restitutionem duobus in casibus, & quibus nu. seq.*

52 *Furans hominem liberum, illumque vẽdens, furtum committit, & quid de furantibus aleas, vel fucos mulierum*

53 *Apes aliaue animalia clam accipere, furtum est.*

54 *Escas spargentes vt columbæ suis locis adueniant, furtum est.*

De furto. Cap. XCIII.

1 Furtum, † secundum communem Doctorum sententiam, est contrectatio rei alienæ mobilis, & corporalis fraudulenta inuito domino gratia lucrandi rem ipsam, vel vsum eius, vel possessionem veram. Institut. de oblig. quæ ex delic. nasc. §. furtum. l. 1. ff. de furt. Phil. Corn. consil. 260.

Dicitur cõtrectatio, quæ est realis, & ex-
2 terior rei apprehensio, † quia sola voluntate, aut verbis non committitur furtum. vt ff. de furt. l. 1. §. 1. l. si quis vxor. §. neque. l. inficiando. & l. falsus. §. si quis nihil. Institu. vi bon. rapt. §. quia tamen. licet voluntas peccandi sit peccatum, non tamen furtum. Voluntate enim fit transgressio alterius præcepti, scilicet decimi. Dicitur rei alienæ: quia in re propria non committitur furtum, nisi dominus rem suam alteri pignori datã occultè acciperet, nam tunc furtum cõmitteret. Dicitur mobilis, quia in re immobili non furtum, sed rapina committitur. Dici-
3 tur corporalis: quia in re incorporali † nõ dicitur furtum, cum non possit contrectari. Ias. in l. rem. quæ nobis. ff. de acquiren. possess. num. 6. & in l. naturaliter. §. nihil commune. cod. tit. num. 6. Dicitur fraudulenta; quia si quis credat rem esse suam, quæ non est sua, vel dominum rei non esse inuitum, & probabiliter hoc credat, non committitur furtum. Dicitur domino inuito, quod intelligendum est de domino tam proximo, quã superiori, & remoto: quia si dominus superior non esset inuitus, non esset furtum, vel rapina, sicut patet de spoliatione Aegypti
4 per filios Israel. Exod. 11. Dicitur † etiam dominus inuitus, qui timore, vel verecundia non contradicit. Dicitur gratia lucrandi: quia si causa custodiendi, vel reddendi cautiorem dominum rei illam auferet, non dicitur furtum. Dicitur rem, vel vsum, vel possessionem: quia nihil refert, an tollens rem alienam, intendat sibi accribere rem, vel vsum rei, aut eius possessionem.

5 Diuiditur † autem furtum in manifestũ, & occultum, furtum occultum dicitur, cum quo fur non deprehenditur: manifestum, quãdo cum eo deprehenditur fur, priusquã ad locum destinatum veniat.

[Diuiditur etiam in nocturnum, & diurnum: quæ quidem distinctio ad id deseruit, quia personæ priuatæ licitum est furem nocturnum occidere. c. si perfodiens. de homicid. cuius ratio est, quia fur nocturnus timet ne agnoscatur, vel infametur, aut in furto deprehẽdatur, & ita præsumitur quod venit paratus occidere ne deprehendatur, ac proinde iure conceditur facultas illum impunè occidendi: maxime si dominus rei ad defensionem suarum rerum alio remedio vti non possit. Diurnum autem furem occidere non ita iure personæ priuatæ permittitur: quia alia habet remedia is, cui bona surripiuntur: nam potest furẽ cognoscere, & contra illum in iudicio agere. potest etiã clamore, & vicinorum inuocatione furem impedire. Est etiam furtum triplex, scilicet simplex, quod vocatur furtum improbum: improbius, vt furtum expilatæ hæreditatis. glo. & Bal. in l. de his. C. de furt. & improbissimum, vt est rapina cum armis. ita declarat gl. in l. si te. C. de infamib.] Dicitur etiam furtum, sacrilegium, quod est rei sacræ vel non sacræ de loco sacro. Item commissum in re publica, dicitur peculatus. Si disperso grege inde furetur, dicitur abigeatus. Si liberum hominem, dicitur plagiatus. Et sic de singulis. Nunc autẽ ad particulares quæstionũ decisiones descẽdamus.

6 Prima. Mortale † peccatum est rem propriam, quam credit alienam, furari. Syluest.

in ver.

in ver. furtum. Non tamen tenetur ad restitutionem, sed ad insinuandum ei, apud quē res existebat, quòd liber est à vinculo restitutionis illius rei. Caiet. 2.2. quæst. 66. art. 3. versi. ad 3.

7 Secunda. Eiusdem † etiam peccati reus est quo ad Deum, qui habens voluntatem deliberatam furandi non furatur; licet secus sit quo ad homines; cum furtū sit contrectatio rei alienæ. c. vulgaris de pœn. d. 5.

8 Tertia. Furtum † committit, qui rem ... ratur, in qua aliquis habebat ius contra illius voluntatem (puta) quia erat illi commodata, vel pignori data. l. in actione. §. fin. l. cum quis ff. de furt. Caiet. 2.2. quæstio. 66. artic. 3. ad 2.

9 Quarta. Surripiens † rem propriam ab alio iniustè detētam, vel quia sibi debetur, propria auctoritate non peccat. glo. not. in c. ius gentium dist. 1. arg. tex. in l. ait prætor. §. si debitoré. ff. de his quæ in frau. l. generali. C. de decur. lib. 10. Dūmmodo hæ conditiones interueniant. Prima, vt omni procul dubio certissimus sit rem esse suam, vel debitū esse verum, iustum; & legale, certum apud se, & non antidotale, aut prætensum ob vsuras, dolos, &c. Nam vbi quippiam est dubij, nequaquā id licet iuris ordine prætermisso.

10 Quapropter famuli † siue principum, siue inferiorum dominorum nullo iure possunt furtim à suis heris surripere eo prætextu, quod nō satis à suo seruitio, & famulatu impensum est eis: solent enim hæc creberrimè apud Confessarios sibi obtendere: quibus tamen respondendum est, quòd si precium illud, quod inter illos conuentum est, non possunt alia via extorquere, possunt quidē latenter eripere: illud autem auctuarium, quod famuli ipsi putant addendum, nequaquàm, nisi vi, aut fraude à dominis fuerint coacti seruire: volentib. autem non fit iniuria, ideo abeāt, si illo nolunt precio seruire.

11 Quid † an sit tutus conscientia famulus, vt non teneatur ad restitutionem, si domino volenti ei in testamento relinquere centū, dixit sufficere sibi quinquaginta, quod fecit eo animo, vt alia minutatim 50. clam subiata illi compensaret? Dic quod non: tum quia velle legare non est legare. arg. tex. cum gl. in l. in vendentis. C. de contr. empt. c. literatur im. extra de voto. & ita non fuerunt ei legata centum. tum quia poterat defunctus suam mutare voluntatem, cum sit deambulatoria vsque ad mortem. c. vltima volūtas. 13. q. 2. ita Nauar. lib. 3. de testam. consi. 1.]

12 Secunda conditio est, † quòd omnia expertus certo sciat se non posse via iuridica rem suam recuperare. Doct. & Inno. in cap. olim. de restit. spol. & in c. quia plerique. de immun. eccle. Bald. in l. 2. C. de seruit. & aqu. Flor. in l. si seruus. 3. colum. ff. ad leg. Aqui. vt quia testibus, aut instrumentis caret, quibus rem suam recuperare possit, vel probabiliter ob iudicis iniquitatem non speret iustitiā, vt quia renuit causam decidere, quia fauet alteri parti, aut res esset modica. & expensæ iudiciales multæ, aut licet sine lite recuperare possit, non tamen sine amissione gratiæ. & amicitiæ pacis, vel rerū illius, qui debet. iux. glo. singu. in c. ius gentium. dist. 1.

Tertia conditio est, quòd non aduertat, nec aduertere teneatur, quòd ex tali occulta recuperatione resultaret magnum scandalum, vel damnum spirituale, vel temporale debitori, aut alteri tenenti illam rem apud se depositam, vel datam pignori, vel commodatam.

Quarta, ꝙ surripiens nō deterioretur in fama, si id ad aliorum notitiam perueniret.

Quinta, vt furando caueat periculū propriæ personæ, aut mutilationis mēbri, qua propter furtum possit condemnari, licet cōmodè iure recuperare non valeat.

13 Sexta, vt non agat † contra conscientiam sibi dictātem esse peccatum mortale sic recuperare. arg. tex. in c. per tuas. el secundo. de simon. cum simil. vel vt sit paratus periurare si interrogetur.

Septima, vt periculum caueat, ne debitor ille suus restitutionem iterato faciat, si pœnitens fuerit in futuro, cauebit tamen satis, si quo honesto modo debitori, aut eius hæredibus significet, nihil eos illo nomine vlli debere, & hę cōditiones necessariæ sunt
14 quo ad excusationem: nam † quantum ad restitutionem dummodo alicui constet rē esse suam & iterato restitutionem non habeat, nihil restituere tenetur. Hæc Sylu. in ver. furtum. nu. 17. Caiet. 2.2. q. 66. art. 5. in respons. ad 3. Sotus lib. 5. de iusti. & iur. q. 3. art. 5. Nauar. in Manua. c. 17. nu. 113. Couar. lib. 1. var. resol. c. 2. nu. 14. versi. 4.

† Sed quæritur, an circunstantijs predictis non concurrentibus preter peccatum incur-

rat

rat in excommunicationem Bullæ Cænæ Domini, is qui propria auctoritate tanquã creditor acceperit ex granario sui debitoris, qui erat episcopus, frumentum pro scutis sibi debitis. Dixit Nauar. lib. 5. de senten. excom. consi. 35. quod non, quia ad incurrendam illam excommunicationem quæ est in c. 14. requiruntur multa, & inter cætera requisita est, vt fructus beneficij capiat auctoritatiuè, vsurpando auctoritatem capiendi eos tanquam dominus, vel publica persona. At pręfatus creditor non cepit illud, vsurpando sibi vllam auctoritatem publicam ordinariam, vel delegatam, sed tanquã creditor, qui putabat sibi licere capere de bonis sui debitoris tanquã, quantum sibi debebatur.]

15 Rursum quæritur † an aliquo tenente rē meam, liceat mihi violenter illam auferre, & recuperare. Dicit Panor. in c. sicut. el terzo. de iureiuran. quòd sic. si recuperatio fiat incontinenti: quia vim vi repellere licet; si autem non fiat statim, debet eam quis recuperare per iudicem si potest, alioquin si non potest, potest dominus in defectum iudicis rem suam violenter recuperare. argu. tex. in c. nullus. C. de Iudæis. in glo. & in l. ait prætor. ff. quæ in fraud. credit. Innoc. in cap. olim. de restitu. spolia.

16 Quinta, furari † rem domino sciente, & non contradicente ex timore, vel ex verecundia, peccatum est mortale: quia dicitur inuito domino furtum commissum. l. pen. ff. de furt. si vero potest contradicere, & non contradicit, non peccat; quia videtur dominus consentire. d. l. pen. nec etiã peccat mortaliter, qui furatur credens dominum permissurum, si iustam habeat causam id credendi, probatur in l. inter omnes. §. fin. ff. de furt. in dubio autem præsumitur dominus inuitus. l. qui vas. §. vetare. ff. eod.

17 Sexta. Qui † sine animo furandi magna, sed tantum aliquid minimi, illud surripit, excusatur à mortali. facit tex. in c. & si quæstiones. de simon. etiam si sciat dominum id molestè laturum, si ei denunciaretur, neq; id se petitum daturum fuisse. secundum Caiet. 2. 2. q. 66. art. 6. Nauar. cap. 17. nu. 3. Hinc excusari possunt à mortali culpa furta seruorum multa, nisi voluntatem habeant furandi etiam magna, si possent, & ita intelligitur tex. in cap. fi. 14. quæst. 6. vel nisi quod erat minimum, esset magni valoris apud dominum, vel nisi illud minimum afferat notabile damnum domino. Et qui surripit illud, scit, aut credit, vel credere debet hoc. Nauar. c. 17. num. 3. B. Exempli gratia, si argenteum nummum, aut duplum à misero surripias: hæc quamuis sit exigua summa, tamen ob paruitatem possidentis fit mortale. Vel si lora bouum rumpas, quam ob causam agricola diurnas operas pdit, aut aliud vile instrumētum ab aurifice auferas, cuius defectu ab opere cessat, tunc augetur damnum, etiam si per se paruum sit, dum causa est maioris. Sotus lib. 5. q. 3. artic. 3. col. 6.

18 Potest etiam † esse peccatum mortale habere animum furandi minima, verbi gratia, si nosco pusillanimem hominem, qui minimis affligitur, atque offenditur, & forte ad iracundiam prouocatur, tunc si animum habeo nocendi ei, licet in minimis, pecco mortaliter: quia violo charitatem. Sotus, qui supra. Sed quid dicēdum de famulo, qui ab hæro suo non nisi vnum quadrantem surripit, an peccet mortaliter, si sæpius illum multiplicat. Respondeo, ꝙ peccat tantum venialiter, etiam si taliter accepta ad notabilem quantitatem crescerent: dummodo animum furandi maiora non habuisset.

19 Illud † autem restituendum est sub peccato mortali; quod intellige de eo, qui continuato tempore illam notabilem quãtitatem conflaret, non autem de eo, qui magnis interuallis interpositis eiusmodi furta faceret: nam iste restituere non tenetur; exēplum, si aliquot diebus vnius mensis aliquis surrriperet, & post duos mēses totidem. Nauar. c. 17. nu. 140. quod etiam aliter dicendum est secundum Sotum libr. 5. de iustit. & iure. q. 3. col. 6. art. 3. de eo, qui à diuersis exigua furatur, nam inquit, quod peccat venialiter, tamen cũ summa incipit crescere, tunc actus iam vnus furandi præcedentibus accedens efficitur mortalis, veritas tamen est cum Nauarro peccatum esse veniale, licet restitutioni obnoxium.

[Hinc infertur ad quæstionem notabilē, & practicabilem. Iustitiarius, qui curam habet imponere pretium iustum carnibus, piscibus, leguminibus, fructibus, alijsq; cibarijs, tulit leges iustas super pretio, & modo ea vendendi: venditores autē dictorũ cibariorum, & emptores frangũt eas dando venditorib. aliquid plus, vt eis cibaria vendant,

Quæritur,

20 Quæritur, an peccent mortaliter, † & teneantur ad restituẽdum damnum eis, quos læserunt? Resp. quod emptores possunt dupliciter intelligi. Sunt enim quidam, qui ideo aliquid plus dant venditoribus, vt eis libentius, & gratiosius ea vendant, & ne renuant eis vendere quando eorum copia non inuenitur, vnde dant aliquid ob gratitudinem, non tamen vtuntur malis conuentionibus inter eos, & falsis iuramentis, & iniquis mendacijs, vt inuenti ab ijs, quibus cura est detegendi fraudes, dicant se emisse iusto pretio ab eis taxato, ne venditor condemnetur, quod esset contra notabile interesse Reipublicæ, ne delicta puniantur. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. c. vt famæ. de sent. excommu. & tunc si consentiunt domini emptorum vt possint aliquid plus dare vt citius bona cibaria emant, possunt licitè
21 hoc facere. † Quod si quis arguat, quempiã in peccatum inducere peccatũ est, eo quod sit causam dare peccandi. Qui enim culpæ causam dat, culpam dedisse videtur, & qui consentit peccato, peccat. c. 1. ad Roman. cap. notum. 2. q. 1. c. 1. de offic. deleg. sed dicti emptores inducendo, dant causam peccandi, & consentiunt transgessioni iustæ legis, qua vendentes fraudant legem, ergo. Nam respon. quod & si inducere ad malum sit peccatum: non tamen, quando inducit ad id, quod petens habet ius. Tunc enim non induco ad malum, sed ad id, quod aliter facere tenetur, atque adeo benefacere: quare si id non vult benefacere, & necessitas cibariorum me cogit, non mea, sed sua erit culpa. ita à simili Sotus in 4. distinct. 1. q. 5. art. 6.
22 in 3. & 4. propositione. At si emptores † præfati cum venditoribus conuenirent vt falsis periurijs, & mendacijs decipiant eos, qui curam habent statuendi iustum pretium, si ab eis inuenirentur, ac etiam dominos emptorum si forte interrogarent venditores, & tunc dubio procul peccant ambo mortaliter. ob notabile præiudicium Reipublicæ, & dominorum. etiam si postea dictum peccatũ non committatur, cum voluntas pro facto reputetur. c. dixi. c. magna. cap. si cui. cap. pro-
23 pterea. de pœnit. dist. 1. Et † nec excusat læsio paruæ, quia ad plurimũ emptores addere solent duos, vel tres quatrinos, quia dicta rei paruitas non excusat, quando accipitur, vel fit in intentione accipiendi notabilẽ quantitatem, vt nos supra diximus. Nec etiam excusat consuetudo multarum ciuitatum, & maximè magnarum, quæ cum sit notoria, presumitur à Principe sciri, & tollerari, quę quidem tollerantia Principis circa eaquæ sunt iuris humani, videtur inducere dispensationem. iuxta glo. celebr. in c. quia circa. de
24 consang. & affin. † quia respondeo primum consuetudinem non excusare: quia non est rationabilis, quod requiritur. c. quanto. de consue. Imo irrationabilis est, & magna corruptela, cum non solum sit contra legem iustam humanam, sed etiam contra naturalẽ, & diuinam de non vẽdendo nimis carè precio iniusto contra taxam auctoritate Reipublicæ positam, quæ reducitur ad præceptum de non furando, quod est lex natura-
25 lis. pro vt tradit S. Tho. 2. 2. q. 22. art. 1. † Et nec obstat tollerãtia Principis: quia est permissiua, & non approbatiua. iuxta glo. sing. in c. denique. dist. 4. tolerat enim ea, eo quia non deducuntur in iudicium, vel non probantur. iuxta text. in c. cum iam dudum. extra de præben. si quis autem hanc materiam tollerantiæ velit videre, inspiciat ea, quæ diximus in lib. 1. capit. 14. de scientia Confessarij. ibi enim accurate fuit à nobis quęstio hæc pertractata, quo circa nullum aliud verbum addendum nobis est, ne simus nostra repetitione molesti. Illic enim cuius interfuerit inspiciat. Verum an teneantur ad restitutionem diximus supra eod. cap. nu 18. Sed an peccent mortaliter serui surripientes panem, & vinum dominorum suorum ad vendendum, vel donãdum alteri? dic quod sic & tenentur ad restitutionem. Nauar. cap. 17. num. 114.

26 Septima. Ad † restitutionem tenetur si vult esse immunis à peccato, is, qui furatur minimum, credens dominum permissurum, si postea aduertit de domini voluntate contraria. c. peccatum. de reg. iur. libr. 6. Syluest. in ver. furtum. nu. 5. in fine.

27 Quæ tamen † paruitas excuset à peccato mortali, communis est opinio relinquendum esse arbitrio boni viri. Ita communiter approbata. in l. sed & si susceperit. §. 1. versi. modica. ff. de iudi. vbi affert exemplum in Regina Matilda. Bal. in l. vna. 3. colum. C. de confess. Ange. in l. 1. col. vlt. C. vnde vi. qui ponit exemplum, si Doctori codex, in quo multũ inuigilauit, & plura scripsit, subtrahatur,

furtum

furtum iudicabitur magnum. Afferri etiam potest & aliud exemplum ex glo. in l. illicitas. §. ne tenuis. ff. de offi. pręsidis quę inquit: Qui aufert rustico porcum, aufert oculum. quam glossam singularem dixit Roma. sing. 706. ver. iudex. Ecce igitur iudicabitur res magna, aut parua secundum qualitatē personarum. Nauar. tamen in c. 17. nu. 5. inquit furtum dimidij argentei esse peccatum mortale, minoris vero quantitatis esse veniale. ratio est, quia de minimis non curat pretor, & ratio haberi non debet. Sed vt diximus, certa regula dari non potest, quando res dicatur magna, vel parua, & ideo secundum qualitatem personarum standum est arbitrio boni viri. Verum quamuis peccatum sit veniale furari minimū, ea ratione, quia minima non sunt habenda in consideratio-
28 ne: tamen collige quatuor † casus, in quibus minimum habetur in consideratione.

Primus est, quando dispositio loquitur per verbum aliquid, vel modicum: nam tūc clarum est, quod semper in minimo verificatur propter præcisam naturam illius dictionis, aliquid. l. si seruum. §. pretor ait. ff. de acquir. hæred. & c. nihil. 7. q. 1. Vbi inquit text. quod nullus post cibum potumque quemlibet minimum missas celebrare audeat. Vbi verbum illud, minimum, verificatur etiam in gutta aquæ calidæ per modum potus. gl. in c. ex parte. de celebr. miss. D. Thom. 3. par. sum. q. 80. artic. 8. Nam per sumptionem aquæ per modum potus quis efficitur non ieiunus, & sic celebrando, aut communicando peccaret mortaliter. D. Tho. qui supra.

29 Secundus casus est, † quando dispositio loquitur cōditionaliter: tunc enim præcisè attenditur conditio, quæ apponitur, & si deficiat etiam in minimo, non habet locum dispositio. glo. not. in l. res bona fide. ff. de contrah. empt. Ang. consi. 168. ex isto dubio. vbi concludit, quod prohibitus alienare bona hæreditaria sub pœna priuationis bonorū, alienando vnam rem etiam minimam, tota hæreditate priuatur: quia præceptum testatoris loquebatur conditionaliter, & conditio indiuidua est. l. in executione. §. pen. ff. de verbor. oblig.

30 Tertius casus est, † quando illud minimū pro forma requiritur, quia de forma nihil omitti potest, & forma potius, quàm ratio consideratur, secundum Bal. in l. 1. ff. de libe. & posthu. Et formæ nihil addi, vel minui potest, vt not. Bar. in l. fin. colum. 2. versi. ex hoc colligitur. C. de suis & legit. & omissio formæ in qualibet minima parte vitiat actū, vt not. Anto. Burg. in c. Pisanis. de restit. spoliat. Exemplum, forma Sacramenti Eucharistiæ est, Hoc est corpus meum. vt inquit Sotus, & Doct. dist. 11. q. 1. artic. 1. Gabriel. de canon. miss. lectu. 48. Nam sacerdos proferens hæc verba cum intentione debita, & super debitam materiam, vere conficit hoc diuinissimum Sacramētum. Si tamen sacerdos subtraheret aliquid ex his quatuor verbis, quæ sunt de essentia formæ, nihil fit. Vt si dicat: Est corpus meū, & peccat grauissimè. Gabr. qui supra col. pen.

31 Quartus casus est, † quando illud minimum requiritur ad integrandum certū maiorem numerum, vel quantitatem: nam tūc illud minimum semper attenditur, quia facit vt numerus, vel quantitas requisita non verificetur. l. quādiu. vbi Bal. C. de dist. pign. Exemplum in eo, qui debet soluere decem, non sufficit, si nouem solueret. vt no. Bald. in l. 1. C. de his. qui pœnæ nomi. Et res vendita etiam pro vno nummo, deficiente precio, à venditore retineri potest. vt not. Bal. in l. fi. C. commo. per l. hæreditatis. ff. de hæred. vel actio. vendit. Et si vnus nummus deficeret, non dicitur facta restitutio. vt not. Bald. in c. conquerente. de restitut. spoliat. Et prohibitus recipere, non potest recipere etiam in vno nummo. Franc. in c. statutum. versi. insuper. nu. 7. de rescrip. lib. 6.

32 [Pariter læsio † quantumcunque minima, locum facit beneficio restitutionis in integrum, facit text. in l. si proprietarius. ff. de dam. infec. vbi scribit Iurisconsultus, cautionem illam dandam esse etiam pro minimo damno. gl. Bar. & Doct. in l. 2. C. si aduer. vendit. pign. vbi pro modica læsione minoribus competere in integrum restitutionem docent. Verum non esset abs re alienum, si quis diceret, dictum Iurisconsulti. in d. l. si proprietarius. & Docto. ita esse intelligendum, quando minimum damnum sit respectu, & comparatione maioris, non tamen separatim, & per seipsum consideratum. Est enim in contractu mille aureorum modica læsio, quæ cōtingit in quinquaginta aureis, si tamen separatim cōsideretur predicta læsio quinquaginta aureorū, grauis læsio est,

&

& enormis ipsi minori: hoc tamen arbitrio boni viri, id est, iudicis remittendum est, quando læsio separatim cōsidera grauis sit, vel enormis, ac tandem restitutione digna, alias superstitiosum esset, & absurdum concedi restitutionem minori, vel ecclesiæ, si læsio esset in vnius quadrantis quantitate in eo contractu, in quo etiam de re modica ageretur. ita Couar. variar. resolu. lib. 1. c. 3. nume. 11.] Extra autem istos casus videtur quod minimum attendi non debeat, iuxta tex. in l. scio. ff. de in integr. restit. Et per cōsequens quod furtum de re minima excusat à mortali.

33 Hinc filius, † qui latenter patri aliquid surripit, vel vxor, quæ occultē viro, si res nō est magni valoris, non censetur furtum fecisse, eo, quod fiat inuito domino. Omnis enim (sicut mos est parentum) præsumitur pro conditione sua, & statu indulgere filio minutiores sumptus, & multo magis maritus vxori: secus si res esset magni valoris: quia præter peccatum mortale si filius hæredes haberet, videtur illis obligari post mortem patris pro rata; nisi pater aduertat, dissimulet, atque toleret, vel ab eo remissionem obtineat illius rei notabilis. Syl. in ver. furtum. nu. 15. Nauar. c. 17. nu. 156.

34 Rursum † si vxor haberet virum prodigum, si contra eius voluntatem, & prohibitionem celaret de bonis eius, vt sibi, & viro suo prouideat tempore oportuno, furtum non committeret. Syluest. qui supra.

35 Octaua. Ad restitutionem † tenetur, qui aliquid gratuitum recipit ab eo, qui donare non potest, nisi ignorantia probabilis excusset. Exempli gratia, vt si reciperet à religiosis, filijs, vel vxoribus; nisi in casu extremæ necessitatis, vel magnæ, si ad superiorem nō pateat aditus. Nauar. c. 17. nu. 105.

Nona. Spoliatus, qui suspicatur rem suā esse in hac, vel illa domo, & petit iudicem, vt domus illa quæratur apertis scrinijs, licet videatur, quòd hoc debeat facere iudex, per tex. in l. requirendi. C. de seruis fugit. tamen Docto. concludunt speciale esse in seruis, & personis, quæ ex certa scientia, (vt in vxore, quæ iuit ad domū scholaris) possunt dolum committere in se occultando, sed in rebus alijs, quæ sui dolositate se non produnt, secus: quia periculosum est vt paterfamilias pandat alijs suum patrimonium, nisi suspitio sit vehemens. arg. l. 1. ff. de quæst. Dom. Anto. de Butr. in cap. quicunque. num. 4. de furt.

36 Decima. Is, cui † res aliqua mutuo data est ab aliquo, vel commodata, si furto subtracta est, non tenetur domino restituere rem perditam, si clandestinè res illa subtracta fuerit, vel per violentiam: quia tali casu fortuito nemo tenet. c. vnico. de commod. Verum si per violentiam quid subtrahitur, non est casus fortuitus, si fuerit quis in culpa transeundo per loca periculosa. arg. text. in l. non est verisimile. ff. quod met. cau. Itē si clandestinè, & ab ea persona, à qua diligentissimus præcauisset, puta à vili fœmina, nec est casus fortuitus, facit quod not. in l. quæ fortuitis. ff. de pig. act. [igitur vt sit casus fortuitus, requiritur vt sit factum ab eo, de quo erat confidendum, quia coniunctus, vel famulus. ita Bal. in l. 1. & l. si creditor. C. de pigno. actio. Alex. in l. argentum. ff. cōmo. & in l. quod Nerua. ff. depos. sic si de nocte rumpatur apotheca in piatea. Bal. in l. 1. C. depos. Item si sit factum in loco, in quo consueuit reponi res causa custodiæ, vt in sacristia. Bart. in l. si creditor. in fi. C. de pign. act. per l. pignus. cum glo. eo. tit.

37 In tribus tamen casibus † quis tenetur de casu fortuito. Primus, si accidit culpa sua, verbi gratia, si accepit equum iturus ad villam, & iuit ad bellum, ibique casu perijt. Secundus, si interuenit pactum. Tertius, si fuit in mora restituendi. Sylu. in ver. casus. q. 1. versi. 1. & in versi. commodatum. §. 9.

38 Vndecima. Qui vtitur † pignore, vel re deposita, aut commodata ad alium vsum, furtum committit. l. si pignore. ff. de fur. nisi verisimiliter crederet dominū permissurum. notatur in cap. dudum. de elec. fallit etiam, quando deponitur pecunia, nisi pecunia illa obsignetur, aut claudatur: quia tunc deponens videtur prohibuisse, nisi aliud diceret expresse. ff. depos. l. si sacculum. l. licet §. rei. Vnde patet, quòd nō tenetur de lucro: quia pecunia deposita sine obsignatione licitè lucratur, nisi quatenus ex hoc alicui infertur aliquod iniustum interesse. Syluest. in ver. depositum. q. 9

39 Sed an creditor † possit pignus alteri pignori dare, vel illud vendere? Circa primū dico, quod sic, non solum semel, aut bis, sed etiam millies. tex. est in l. 1. C. si pig. pig. dat.

sit. ratio

ſit. ratio eſt, quia ius quæſitum à creditore ſuper pignus, eſt reale, & tranſitoriũ de perſona in perſonam in mille manus. argu. tex. in d.l.1. Sylu. in ver. pignus. quæſtio. 8. circa ſecundum poteſt pignus vendere, ſi ei non ſoluitur: dummodo præceſſerit pactum, vt tali caſu poſſit vendi, & præcedat vnica denunciatio ipſi debitori. Si vero pactum præceſſit de non vendendo, poterit nihilominus vendi, facta trina monitione, triduo inter duas earum interueniente. l. ſi conuenerit. ff. de pigno. acti. quo vendito ſi creditor minus accepit, quàm ſit debitum, poteſt petere à debitore: ſi vero amplius, illud plus reſtituat debitori. l. vltima. C. de iure doti. Sylu. in ver. pignus. q. 10.

40 Duodecima. Furari † vt exinde faciat eleemoſynam, mortale peccatum eſt, & obnoxium reſtitutioni. c. non eſt putanda. 1. q. 1. c. forte. 14. q. 5. Quod limita, niſi neceſſitas pauperis eſſet extrema, & aliter prouideri non poſſit. Sylu. in ver. intentio. q. 1.

41 Tertiadecima. Qui † mercenario diariũ ſuum ſtatim non ſoluit, committit furtum, quia illud retinet inuito domino, atque peccat mortaliter, idemque ſi ſoluit: ſed in alio, puta, panno, vel eſculento, contra eius voluntatem, & mercenarius eo non indigens illud vendidit, & non inuenit precium, quo accepit; nam tunc præter peccatum tenetur ad damnum, & eſt communis. Nauar. cap. 17. nu. 107. verſi. 19. [& adde quod merces ſeruitij perſonalis etiam de iure diuino non eſt ſeruientib. deneganda. vt habetur Math. cap. 20. voca mercenarios, & redde ſingulis mercedem ſuam. & notat glo. in clemen. dudum. §. verum. de ſepult. Immo ſoluenda eſt laborãtibus in fine diei ante occaſum ſolis. vt notat Cardi. in clem. ſi. q. 13. de præben.]

42 Quartadecima. Magiſtri † artium, quales ſunt ſutores, & ſartores, qui accipiunt famulos, quos vocant tyrones, & eos docent ſuas artes, ob idque nullam eis mercedem tribuunt, aut exiguam, & poſtea occupant eos in alijs rebus contra ipſorum voluntatem, adeo vt non poſſint diſcere illas artes, peccant, cum magna obligatione reſtituendi damnum, quod illi accipiunt propter tẽpus diſcendi illis ereptum, & ſi eos volentes occupant, tenentur illis dare quãtum alijs, qui abſque tempore diſcendi illis ſeruiuiſſet. Nauar. c. 17. nu. 108.

Quintadecima. Epiſcopus, qui monitione præmiſſa generaliter excõmunicat ſcientes, & non reuelantes res ſubtractas alicui neſcienti quis eas ſubtraxerit, an obliget recuperantes res ſuas occultè, de quibus ſupra diximus. nume. 9. & etiam id ſcientes, & multa alia circa hanc materiam, vide infra de ſent. excom. lib. 4. c. 8. Quis in latam excommunicationem non incidat.

43 Sextadecima. Qui † occultè accepit rem depoſitam apud Ioannem pro debito, quod Ioannes ei debet, tenetur illam reddere, vel qui ſcit, tenetur eam manifeſtare ob latam excommunicationem contra ſcientem, vel accipiẽtem; quia nullo iure cauetur, vt quis poſſit accipere rem à debitore detentam, ſi non eſſet ſua. Nauar. c. 17. nu. 114.

44 [Rurſum † ſeculares, ſiue ſacerdotes, qui bona apud ſe detinẽt, & habere inficiantur, quæ morientes maximè peregrini apud ipſos depoſuerunt, vt ſuis hæredibus, aut alijs perſonis, quibus leges dari illa non prohibent, reſtituant: ij enim mortaliter peccãt, & maxime à iudicibus puniri debent: nam hoc grauiſſimum ſcelus iudicandum eſt: offenditur enim ipſe Deus: violatur defunctorum voluntas, cui tantũ deferunt ethnicorum leges: læduntur ẽtperſonæ, quibus depoſita dari debebant. Datur præterea ſæpe morientibus occaſio, vt malint impœnitẽtes mori, quã ſacerdotibus, quos ſuſpectos habent propter ſimilia, animam cum bonis commendare. Hiſp. c. 85. verſ. fures. col. pen.]

45 Decimaſeptima. Furto † res ſublatas ſciẽter ementes à ſeruo, filio, vel vxore, religioſo, &c. mortaliter peccant, tenenturque ad reſtitutionem. l. eos. C. de furt.

46 Decimaoctaua. Certo † ſciens res eſſe furtiuas, atque illas emens peccat mortaliter, teneturque ad reſtitutionem rei, etiã non dato precio à domino. l. inciuilem. C. de furtis. l. ſi ideo. ff. de euict. & l. ſi per imprudentiam. in princip. l. emptorem. eodem titu. Cuius ratio eſt, quia qui ſcienter rem alienam emit, precium donare videtur. l. ſi fundum. C. de euict. Vnde tenetur ad reſtitutionem vnà cum fructib. perceptis, & qui medio tempore percipi potuerunt. c. grauis. de reſtitu. ſpolia. Quod intellige de fructib. qui ſuperſunt, deductis expenſis gratia fructuum quærendorum, congregandorum, & conſeruandorum factis, quæ deducuntur

etiam à malæ fidei possessore. l. si à patre. §. §. fin. ff. de petit. hæred. [l. si à domino. §. fructus. & l. planè. in fi. quia nullus casus est, qui hoc genus deductionis impediat. vt ff. famil. erciscun. l. fundum qui. primo resp. ff. soluto matrimo. l. fructus. cum simil. Deductis etiã fructibus industrialibus, nam hos non est
47 opus restituere. Fructuum † vero alij sunt naturales, qui ex re absq; industria à natura producuntur, vt poma, pyra, ficus, & similia, & hos indistinctè vniuersè restituere tenetur quilibet, etiam bonæ fidei possessor. ff. de vsufruct. l. fructus. Aliqui sunt industriales, qui industria inducuntur, & quæruntur, vt frumentum, vinum, & similia, vt inquit Hiero. super Isa. 18. In sudore, & labore ad vbertatẽ fructuum peruenimus. Alij sunt ciuiles, vt pensiones domorum, & vecturæ nauium, quæ non ex re, sed ex permissione hominis percipiuntur. vt ff. de rei vendi. si nauis. ita Anton. de But. in c. grauis. de restitu. spolia.] Et nec liberatur emens à restitutione ipsius rei, per statutum disponens, quòd res sit ementis, quando publicè emitur in foro. Sylu. in ver. restitutio. 3. q. 7. idem si titulo donatioinis, vel permutationis habuerit, quod est valde notandum.

48 Decimanona. Certo † sciens rem furtiuam esse, si eam emit dato modico precio, eo quidem animo, vt rem ita acquisitam statim domino restituat, quia alioquin dominus eam habere non poterat, vt quia fur cũ re longe fugerat, potest precium, & interesse suum à domino, cui restituenda res est, petere tam in foro interiori, quàm exteriori, quasi re domini vtiliter gesta. text. optimus in cap. rapinam. 14. quæst. 5. argum. tex. in l. sed an vltro. §. 2. ff. de neg. gest. & si res periret, vel amitteretur sine culpa sua, non teneretur: cuius ratio est, quia tali casu non committit furtum. l. falsus. §. penult. ff. de furt. immo vtiliter gerit negotium domini. Aduertendum tamen est, quòd in foro exteriori non præsumitur rem emisse, vt restituat domino, nisi fuerit publicè protestatus. argumen. tex. in l. Nesennius. ff. de nego. gest. l. 2. ff. de administra. tutor. de elect. cap. quia propter. §. fi. licet aliter sit in conscientia. Sylu. in versi. restitutio. 3. quæst. 7. versi. 4. vide Couar. in reg. peccatum. §. 12. num. 5. [Bossium titu. de furt. nume. 50. vbi inquit, quod in foro exteriori oportet vt dicta protestatio fiat per proclamationem, cum publicum sit quod omnibus patet. text. & ibi Bar. in l. 1. §. penult. ff. de susp. tuto. & dicitur publicum, quasi populice. Felyn. in cap. exceptionem. col. pen. de excep. Sic etiam quando quis emit à latrunculis, & hostibus, debet dari precium. l. mulier in opus. ff. de cap. Alium casum, quando debeat dari precium, ponit Afflict. in §. receptatoribus. col. 2. de pace iuram. firm. vbi vide omnino.]

49 Vigesima. Dubitans † rem sibi donatam furtiuam esse, potest ita accipere, vt habeat animum restituendi eam vero domino, quoties eam esse alienam sciuerit: & premissa diligenti inquisitione, an furtiua sit, poterit alteri vendere, dummodo emptorem admoneat huius dubij, alioquin si eum non admonuerit, tenetur ad omne damnũ, quod ex venditione venerit. Couar. qui sup. §. 12. num. 4.

50 Vigesimaprima. Qui † bona fide, & ignoranter emit, vel aliter habuit rem alienam, & illicitè acquisitam, tenetur ad restitutionem in ijs casibus.

Primus, quando nouit rem esse alienam, quo casu non tenetur furi venditori illam restituere, vt ab eo precium consequatur, si probabilis est coniectura, quòd fur eandem rem domino non restituat. ibi Couar. num. 3. Et si forte rem emptam bona fide, alteri etiam bona fide vendiderit, & post venditionem sciuit rem esse alienam, etiam hoc casu tenetur restituere precium secundo emptori, & accipere rem, atque illam domino restituere. Sotus lib. 4. quæst. 7. art. 2. colum. 3. in princip.

51 Secundus † casus est in eo, qui ignoranter rem emit alienam, nam ad restitutionem tenetur, si ignorantia fuerit crassa, & supina, vt quia communiter dicebatur apud vicinos, seu maiorem partem eorum, quod res esset aliena. argum. text. in capit. apostolicæ. de cler. excommun. mini. l. latæ culpæ. ff. de verbo. signifi. quod etiam extenditur contra hæredes; quia post mortem patris tenentur ad restitutionem, si cõis esset opinio rẽ esse male acquisitã. ita Io. Lup. in repet. c. per vestras. § 65. nu. 16. de donat. inter vir. & vxor.

52 Vigesimasecunda. Furtum † committit, & mortaliter peccat, qui scienter liberum hominem furatur, & alijs vendit. Syluest. in ver. furtum. q. 1. versi. 3.

Vigesi-

Vigesimatertia, qui furatur aleas, vel fucos mulieri animo spiritualiter proficiendi, non peccat, dummodo non subsequatur scandalum. Nauar. c. 17. nu. 5.

53 [Vigesimaquarta, qui † apes accipit, quę in alueo continentur; columbas, quæ in columbario concludunt; ceruos, aliaque animalia fera, quæ in nemore, alioque muro, aut sepe circumcluso continentur: Talia enim videntur ad dominium ipsius, cuius est locus ille pertinere, non solum quamdiu sunt intra locum huiusmodi, sed etiam si inde cum animo redeundi egrediantur. Cum animo autem redeundi egredi dicuntur, quamdiu consuetudinem redeundi in eundẽ locum non omiserunt: Ac proinde qui talia acceperit cõtra domini voluntatem, furtum committit, & tenetur restituere. ita colligitur ex tex. in §. feræ. Institu. de rerum di-
54 uis. Furti † etiam rei sunt, ac proinde ad restitutionem tenentur, qui in locis, aut columbarijs suis certa semina, aut certas escas spargunt, aut arte aliqua vtuntur, vt columbas ex aliorum columbarijs illuc attrahãt, & ibidem aduenire assuescant: & ratio est, quia ex quo præfatæ columbæ ad aliorum dominium pertinebant, sicut domino inuito à nemine apprehendi poterunt, ita nec eodẽ inuito arte aliqua in damnum ipsius, vt locum priorem deserant prouocari; secus si columbæ ipsæ sua sponte priorem locum deserant, & in alio nouo commorentur. Idẽ de piscibus, & ceruis, & cuniculis, alijsque feris in loco alicuius circuncluso existentibus est dicendum, quod sicut eo inuito domino loci apprehendi non possunt, ita nec arte aliqua, vt in alterum locum se conferãt prouocari. Ioan. Medi.]

SVMMARIVM.

1 *Necessitate vrgente permittuntur multa, quæ alias sunt prohibita. & vide exempla.*
2 *Necessitas varie accipitur, & diuiditur.*
3 *Necessitas naturalis, est eius naturæ, vt cogat alienare inalienabilia.*
4 *Necessitas culpabilis, duplex, & quæ excusabilis. nu. seq.*
6 *Intellectus gloss. in capitul. sacrorum. 12. quæst. 2.*
7 *Necessitas ex dispositione legis causata, quæ, & cuius naturæ.*
8 *Necessitas extrema licitè aliena surripit, & quæ dicatur extrema. amplia, vt num. 2.*
9 *Fame coactus spicas alienas edens non peccat.*
10 *Mulieri cur liceat furari in extrema necessitate, fornicari minime.*
11 *Necessitate extrema alijs surrepta restituenda, an sint in fortuna pinguiore.*
13 *Maritus vrgente fame, & dotem, & res vxori donatas propter nuptias vendere potest.*
14 *Necessitate nulla vrgente furtum committens, & pœnitere, & restituere tenetur.*

De furto, quod fit ab existente in extrema necessitate. Cap. XCIIII.

1 MVlta tempore † necessitatis permittuntur, quæ alias non permitterentur. Hinc causa necessitatis, obedientia omittitur. c. 2. de obseru. ieiun. Et res fideicommisso subiectæ vendi possunt. l. filiusfamilias. §. diui. ff. de legat. 1. l. cum fidei. ff. de fideicõmis. liber. Sic maritus alienat bona dotalia pro redemptione filij. l. quamuis. & seq. ff. soluto matrimon. Castr. consi. 441. lib. 1. Et ob causam alimentorum licet patri proprium filium distrahere. l. 2. C. de patr. qui propr. fili. distrax. Et magistratus, qui contrahere non possunt, & emere aliqua in loco officij. l. principalibus. ff. si cert. petat. possunt tamen emere ad victum necessaria. Docto. in d. l. principalibus. Sic ob necessitatem famis licet alienare Deo dicata vasa, & illis similia. l. sancimus. C. de sacrosanct. eccle. cap. aurum. 12. q. 2. & ob causam necessitatis victus furari licet. c. si quis propter. de furt. cap. discipulos. de consecra. distinct. 5. Verum qualis esse debeat necessitas, vt hæc inalienabilia, & his similia fieri
2 possint, sciendum est necessitatem † variè partiri. Nam alia dicitur species necessitatis fortuita, alia naturalis, alia culpabilis; alia, quæ causatur à legis dispositione. ita Bald. consi. 20. libr. 2. Boer. consi. 44. nume. 27. Fortuita, vt cum quis in latrones fortuito incidit, vel cum similis casus contingit. Hæc necessitas quia à fortuna prouenit, & præuideri nõ potest, facit iustam causam,

vt inalienabilia vendantur. per tex. in l. diuus. §. causa. in fin. ff. de petit. hæred. l. sancimus nemini. C. de sacrosanct. eccle. c. aurum. 12. quæst. secunda. authen. si captiui. C. de episcopis, & clericis. authen. contra rogatus. C. ad Trebell.

3 Necessitas † vero naturalis illa est, quæ à natura ipsa causatur, vt edere, bibere, vestibus indui, seruos habere, domum ruinosam reparare, agros colere, gabellas persoluere. ita Socyn. in §. res quæ. nu. 2. in l. Marcellus. ff. ad Trebel. Et hæc naturalis necessitas præstat iustam causam alienãdi inalienabilia, & facere quæ supra diximus, probat text. in dicta authen. contra rogatus. C. ad Trebellian.

4 Necessitas † vero culpabilis, seu quæ data opera appellatur, est cum quis lautè, & prodigaliter viuendo omnia profundit, & euertit, atque ita pauper, & inops efficitur. Et tunc si quis ex culpa sua ad actum præmeditata, & ordinata ad casum, in necessitatem incidit, hoc in casu hic nullo iure iuuandus est: Imputandum enim est ei, qui se in eam coniecit. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisdare cogan. Dec. in cap. quę in ecclesiarum. num. 30. de constitu. versic. 2. casus. probatur in l. pen. ff. de iure doti. in l. etiam. §. licet. ff. soluto matrim. in l. fin. §. fin. ff. quæ in frau. cred.

5 Si vero † culpa non fuit ad casum ordinata, nec præmeditata, puta aliquis iuuenili calore non cogitans de crastino multa luxu, & alea profudit, credens alia sibi superesse debere, tandem vixit per multos annos, & grandem suscepit sobolem, multa impendere oportebat, nihil lucrabatur, vt pote cuiusuis artis ignarus, quibus factum est vt graui ære alieno grauatus carceri mancipatus fuit, vel casu homicidium commisit, quare vt liberetur, opus est bona inalienabilia alienare, tunc huic subueniendum est per modum eleemosynæ, & auxilij gratuiti. ita Decius in dict. cap. quæ in ecclesiarum. nume. 30. versicu. tertius. & vltimus casus. de constitutio. & ita intelligenda est.

6 † glo. in cap. sacrorum. 12. quęst. 2. Alexand. in l. quamuis. nume. 2. ff. soluto matrimo. qui inquit, quòd quando pater reliquit aliqua distribuenda pauperibus, & pijs locis, tali erogari posse: datur enim vt homini, non vt peccatori. cap. fratrem. in fine. distinctio. 86. ita in specie tenet Felyn in cap. irrefragabili. §. cæterum. num. 15. de officio ordinarij.

7 Vltimò est † necessitas, quæ à legis dispositione causatur, vt est, quando lex iubet filiam suam dotare. l. vltim. §. fin. C. de dot. promis. l. qui liberos. ff. de ritu nupt. pro qua necessitate licet patri alienare bona alias inalienabilia, vtpote fideicommisso subiecta. l. à filia. in princip. l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebell. in authen. res quæ. vbi Doct. C. commu. de leg. Ecce igitur quatuor necessitatis species, & item quomodo à regulis iuris disceditur propter necessitatem, vt etiam furari liceat.

8 Hinc † regula constituitur, quòd in extrema necessitate, quæ euidens, & vrgens est, licite sibi quis potest alienis subuenire, siue clam, siue palam sublatis: ratio est, quia tam innatum est homini seruare sese, vt illi aliena cuncta cedant. Sotus. de iustitia & iure. l. 1. quæstio. 3. artic. 4. Necessitas vero extrema non tantum dicitur, cum quis aut fame, aut frigore moritur, aut præmitur, aliave calamitate assumitur, sed illa cui imminet vitæ periculum, cui aliter, quã per hanc acceptionem subueniri non potest. ex hac igitur regula multæ quæstiones decidi possunt.

9 Prima. Edentes † fame coacti spicas per agrum transeundo, non peccant. capitu. discipulos. de consecrat. distinct. 5. 42. dict. cap. 1. 12. quæst. 1. cap. 1. 23. quæst. 7. quod autem. 47. distinct. sicut hi. 86. distinct. pasce. Institu. de rerum diuis. §. 1. & 2. Et ratio est, quia cum omnia ad vsum, & seruitutem hominis facta sint. Genes. cap. 4. l. in pecudum. ff. de vsur. Idem qui necessitatem famis patitur, potius videtur vti iure suo, quàm furari. ff. pro socio. l. merito. & qui tales res necessarias ad viuendum non communicat supremam necessitatem patienti, mortaliter pecca. vt in d. c. pasce.

10 Secunda. Mulier † propter necessitatem famis excusatur à furto, non autem à fornicatione. ff. de ritu nupt. l. palam. §. non est. Sed si precisè inuita cogeretur, non solum excusatur, imo & corona si virgo fuerit, duplicatur. 32. quæst. prima. cap. 1. 2. & tertio. & sequen. Et ratio diuersitatis inter furtum, & fornicationem hæc est, quia in primo casu ius naturale subue-

nit, &

sit, & excusat ratio naturalis. In secundo ius diuinum contradicit, & accusat turpitudinem, & horrorem prouenientem ex peccato. vt 32. q. 5. ita ne. ff. de ritu nupt. l. palã. Item in primo casu salus corporalis adimeretur, nisi liceret rem alienam occupare. In secundo verò si fornicari concederetur, corporalis vita debilitaretur, & spiritalis adimeretur, cum sine mortali committi non posset. 22. q. 4. c. innocens. §. illicitum. vers. ex modo iurandi.

11 Tertia. Communis est † opinio, quam refert Syluest. in ver. furtum. q. 5. quòd non teneatur ad restitutionem si ad pinguiorem fortunam peruenerit is, qui fame coactus ea, quæ sunt in fructu, & quæ sunt necessaria ad victũ in magna necessitate surripit, quæ tamen communis sententia ampliatur, vt
12 non tantum pro se, † sed etiam pro alio existente in extrema necessitate, quis occultè subtrahere possit. d. c. discipulos. etiam si domino displiceat. ita frater Io. in summa Cõfess. titu. de furt. q. 9. Quid si aliquis. Raynal. in sum. hoc titu. §. decimo. versi. Item quod si ad hoc contra. Nauar. in cap. 17. num. 118. & seq. qui vult, quòd ita demum non teneatur ad restitutionem si ad pinguiorem fortunam peruenerit, quando subtrahẽdo credebat dominum gratis concessurum. Bene verum est, dummodo capiat tantum, quantũ necesse esset se ab ea necessitate liberari. Sotus. de iust. & iur. lib. 4. quæstio. 7. arti. 1. colum. pen.

13 Quarta. Maritus † in magna necessitate famis constitutus, etiam si non habeat bona, ex quibus possit consuli vxori super dote, potest res donatas vxori propter nuptias alienare, ad substentandum se, vxorem, & filios: nam cum hoc casu potuisset alienare dotem. iuxta tex. not. in l. vbi adhuc. C. de iure dot. argu. tex. in l. 1. C. de patri. qui filios distrax. ergo multo magis res donatas vxori. vnde infert Bar. in l. quemadmodum. col. penult. C. de agric. & censi. lib. 11. quòd propter necessitatem famis potest quis alienare bona restitutioni subiecta.

14 Quinta. Extra † casum necessitatis clam surripere alienum ad sibi, vel alteri subueniendum, peccatum est mortale. cap. forte. c. denique. 15. q. 5. & ideo vltra restitutionem tenetur de peccato pœnitere. de iniur. cap. si quis domum. de homic. cap. sicut dignum. Hostien. & Ioan. And. in d. cap. si quis propter. de fur. Si verò aliquos fructus surriperet, puta vuas in vinea statim comedendas, vel etiam per viam, non peccaret mortaliter, quod secus est, si vuas colligeret, vt comederet domi. Deute. c. 13. Couar. in regu. peccatum. §. 12.

SVMMARIVM.

1 *Inuentæ res vt restitutioni sint, vel non sint obnoxiæ, quæ.*
2 *Inuentas res retinere, mortale est.*
3 *Re aliqua inuenta, inuentor quidnam agere oporteat, vt sit tutus.*
4 *Inuentori ex pacto præmium à domino rei inuentæ recipere non licet.*
5 *Res iniustè possessa procurantes, vt redeat ad dominum, an peccent.*
6 *Præmium pro manifestatione furis, vel rei furtiuæ, nullum debetur.*
7 *Rerum inuentarum, quæ in pauperes non inuento domino collatæ fuere, si dominus apparuerit, nulla fit restitutio.*
8 *Peregrinorum res eorum hæredibus, sin minus pauperibus restituenda.*

De restitutione rerum inuentarum. Cap. XCV.

1 CIrca res † inuentas aduertendum, secundum Caiet. 2. 2. q. 66. artic. 5. in responsione ad secundum, quòd quædã sunt, quæ nunquàm fuerunt alicuius domini, vt gemmæ, &c. & hæc sunt occupantis. Quædam aliquando alicuius, & hæc aut ab antiquo, vt thesauri, & hæc in ꝓprijs inuenta sunt inuentoris: In alieno autem diuiduntur inter se, & dominum. Aut de propinquo, & hæc aut habentur pro derelictis, & sunt inuentoris, aut non pro derelictis habentur, & tunc si sumuntur animo retinendi, furtum inducunt, & quandoque adest excommunicatio in Bulla Cœnæ Domini, capitulo tertio, & ibi late de hac materia. Si autem inuenta accipiuntur eo animo dãdi domino, nullum est peccatum, sed tunc debent gratis restitui, & si aliquid receperit, restitutioni obnoxius erit, ex regula illa, ꝙ quando aliquis gratis aliquid facere tenetur ex legis pręcepto, si quippiã eo iure

acceperit, restituere tenetur.gloss.in l.4.§.si tibi iudicium.ff.de condictio. ob turpẽ causam. Sed nunc more solito ad particulares casuum decisiones descendamus.

2 Prima.Mortale † peccatum est, restitutioniqúe obnoxium, res inuentas retinere.c.si quid inuenisti.14.q.5.ver. rapuisti.l.falsus.§. qui alienum.ff.de furt.

3 Secunda. Qui † rem aliquam inuenerit, vt à furto excusetur, debet illam prius facere præconis voce denunciari, & inuento domino poterit ab ipso petere competens præmium inuentionis.l. falsus.§. plerique. ff.de furt. Et æquum est dare aliquid inuentori, vt retrahatur à celando. ff. de condictione ob turpem caus.l. 4.§. fin. Et expedit hoc dominis rerum, vt facilius habeant res suas.l.ratas.C.de rescind.vendit. Butrius in c.ex literis.nu.9. de furt. Panor.in c.dudum. lo secundo.nu.18.de elect. Si autem dominum non inuenerit, debet restituere pauperibus.per tex.in authen.omnes peregrini.C. comm.de success. Syluest.in versi.inuentum. quæst.1. Quinimo tali casu si inuentor indigens esset, capere tutò posset vel totum inuentum, vel partem pro sua necessiate, dummodo id faciat de consensu prælati,aut Confessarij, quamuis neque in forsan erit necessarium. Sotus libr.5. de iustit.& iure. quæst.3.art.3. ad secundum argum.& domino reddere in bonis spiritualibus.Nauar.in Manu. c.17.nu. 170.

4 Tertia. Inuentor † nõ potest mercedem, vel præmium à Domino rei ex pacto recipere: quia lege iustitiæ reddere tenetur,& non charitatis.Panor.in d.c.dudum.de elect. per l.falsus.§. qui alienum. ff.de furt.sponte tamen, & liberè datum potest retinere.vide supra in decisione præcedenti.

5 Quarta. Subditus † domini iniustè possidentis ciuitatem, vel alius, puta aduocatus videns ex scripturis aliquid ab aliquo detineri, peccant mortaliter, occultè operando, vt tale quid iniustè possessum reuertatur ad dominum verum,si hoc faciunt ex cupiditate, aut odio. argum.1.quæst.1.fertur. non tamen tenentur ad restitutionem,quia domino rem suam restituunt. Attamen si hoc facerent zelo iustitiæ totaliter,vel saltem principaliter,non peccarent: quia quilibet tenetur proximum suum iuuare sicut in persona, ità in rebus, idque si verisimiliter crederetur verum dominum non habiturum per superiorem, vel alium, nec crederetur verisimiliter sequi mors, aut scandalum,quod raro accidit. Ideoque nec consulendum,nec prædicandum est. Syluest.in ver.proditio.quæst.1.

6 Quinta. Sciens † locum, vbi res furtiua, vel fur absconditus est, non potest pro precio rei furtiuę,vel furis quippiam recipere: potest tamẽ petere expensas, & aliquid pro labore, vel sponte oblatum. Couar.in reg. peccatum.par.2.§.3.nu.6.

7 Sexta. Qui † post diligentem inquisitionem legitimè factam non inuento domino rem restituit pauperibus, an si post restitutionem inueniatur dominus rei, teneantur pauperes illã domino restituere? dic quòd non: quia iam bona fuerunt translata in dominium pauperum. Syluest. in versic. restitutio.8. §. 4.

8 Sed † quæritur, quid de rebus peregrinorum, si moriantur in via? Respondeo, quicunque eas animo retinendi capit, peccat mortaliter; quia sunt restituendæ hæredibus eorum,si possũt sciri, vel pauperibus erogandæ,si ignorantur, vel si fortè non inuenitur, qui eas deferat hæredi, nec in breui speratur inueniri. Syluest. in versic. peregrinus.quæst.3.

SVMMARIVM.

1 *Simonia quid sit.*

2 *Permutatio præbendarum, vel beneficiorum auctoritate partium non fit, sine periculo simoniæ.*

3 *Spiritualia secundum essentiam, quædam sunt corporalia, quædam incorporalia, & quædam per causam.*

4 *Spiritualia per statutum Ecclesiæ, quæ, & an pro his exigi pecunia possit, & quid de spiritualibus ratione officij. numero sequen.*

6 *Spiritualibus annexa duplici modo dicuntur, & an in his committatur simonia.*

7 *Simoniæ nomen, vnde fluxerit. Et simoniacus, & Gieziticus, qui propriè dici possint.*

8 *Giezi, Iudæ, & Simoni Mago, quid pœnæ ob simoniam contigerit.*

9 *Simonia, à Nazianzeno hæresis appellata, quæ omnia delicta exuperat.*

10 *Simo-*

56 *Iacob inducens Esau ad vendendam sibi primogenituram, quare peccasse non dicatur.*

57 *Temporale pro spirituali, quomodo licitè dari possit.*

58 *Vasa sacra pluris vendere, eo quod sint sacræ, non licet, secus iusto pretio in necessitate.*

59 *Ordo in rebus vendendis ecclesiasticis ex necessitate.*

60 *Pauperum appellatione, an veniant, qui culpa propria ad id deuenerunt.*

61 *Episcopus, Archidiaconus, & notarias, qui adsunt Episcopo in ordinandis, an quicquam citra simoniam recipere possint, & nume. sequen.*

De simonia. Cap. XCVI.

QVia agetur de simonia, placet primo definire quid sit simonia: nam iuxta Arpinatis sententiam, omnis, quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, vt intelligatur quid sit id, de quo disputetur.

1 Simonia † igitur est studiosa voluntas
emendi, vel vendendi, aliquid spirituale,
vel spirituali annexum. ita Abb. in rubric.
eod.titu. D. Thom. secunda secundæ.quæst.
100. articu. 1. ad quartum. Dicitur primo,
voluntas: nã vt sit peccatum mortale, opor
tet vt sit actus voluntarius. Peccatum enim
eatenus est peccatum, quatenus est voluntarium.cap.non
est.15. quæst.1. Dicitur secundo
studiosa, idest deliberata ad differentiam
eius, quæ ignoranter, vel inconsideratè
committitur. Dicitur tertio emendi, vel
vendendi. Vbi nomine emptionis, & venditionis
intelligitur omnis cõtractus non gra-
2 tuitus, quare nec permutatio † præbendarum,
vel ecclesiasticorum beneficiorum fieri
potest auctoritate partium absque periculo
simoniæ, sicut nec transactio, vt iura
determinant. Potest tamen prælatus ex officio
suo permutationes huiusmodi facere
pro causa vtili, vel necessaria. ita D.Thom.
dict.artic.primo. ad quintum. Dicitur vltimo,
spirituali annexum; quia non solum
spiritualia, sed nec spiritualibus annexa ven
di possunt. Quare sciendum est post Ioan.
Andr. in cap.consulere. de simon. quòd quedam
sunt spiritualia secundum essentiam
3 suam, & horum † quædã incorporalia, quedam
corporalia. Prima, scilicet incorporalia,
non possunt, vendi etiam de facto;
quia non cadunt in conuentionem, nec æstimantur,
vt sunt virtutes, & dona Dei, & de
his. 1. quæstio. 1. in cap. primo. & ibi glo. Secunda,
scilicet corporalia, de iure vendi
non possunt, sed de facto venduntur, non
tamen sine vitio simoniæ, exemplum in reliquijs
Sanctorum. vt in cap. primo, & secundo.
de reliq. & vener. Sancto. Quædam sunt
spiritualia per causam, vt sunt sacramenta,
quia per ea consequimur gratiam. de quibus
in cap. non satis. & in cap. cum in ecclesia.
de simonia. Quædam sunt spiritualia
4 † per statutum Ecclesiæ, vt est religio, vt in
cap. dilectus. lo secundo, & cap. veniens. de
simon. Quædam sunt spiritualia, quæ dependent
à potestate spirituali, vt est absolutio
ab excommunicatione. c. ad aures. de
simon. Est enim absolutio ministerium ecclesiasticum,
& quid spirituale, pro quo pecunia
non est exigenda. eodem titul. ad nostram.
& capitu. nemo. Vnde recipiens pro
hoc precium, est simoniacus. 1. quæstio. 3.
non solum.

5 Quædam † sunt spiritualia ratione officij. Hinc qui pro ministerio, idest, officio exercendo, veluti pro consecrandis vestibus, calice, & similibus, acciperet, vel exigeret aliquid temporale, simoniacus esset. ita concludit Goffr. in sum. eod. titu. versic. Sed nunquid simonia per text. in cap. ad nostram. versicu. pro ministerio. eodem titu. An autem sacerdos simoniam committat locando operas suas spirituales in aliqua ecclesia. dicam infra.

6 Quædam † sunt annexa spiritualibus, quia sunt deputata ad vsum spiritualium, vt vasa sacra, vestes sacerdotales, & similia. ita Panorm. in cap. consulere. eod. titu. Quedam vero sunt spiritualibus annexa, sicut corpus animæ annectitur, vt sunt beneficia ecclesiastica, vel vt ornamentum adiungitur vesti, & sic spiritualibus annexum dicitur ius patronatus. quare sicut in spiritualibus, ita in connexis spiritualibus simonia committitur. vt notatur in c. veniens. el primo. de testi. quia ratione connexitatis idem iudicatur de eo, quod de spiritualibus, vt

expressè

expreſsè dicitur in cap.quanto. de iudic.vbi cauſa iuriſpatronatus per laicum iudicem diffiniri non poteſt. Et ſicut tranſactio prohibetur in ſpiritualibus.c.ſuper eo.de tranſactio.ita etiam in iurepatronatus.cap.præterea.eod.titu.

7 Secundo † ſciendum eſt,iuxta glo.in 1.q. 1.quòd dicitur ſimonia à Simone Mago,qui primo in nouo teſtamento huius ſceleris auctor extitit. Sicut enim Giezi in veteri teſtamento voluit vendere ſanitatem Naaman Syro, ſic & iſte voluit emere donum Dei,vnde Gieziricus eſt dicendus, qui vendit gratiam; ſimoniacus, qui emit. Quàm vero deteſtabile ſit crimen ſimoniæ, multorum exemplis in vtroque teſtamento facile probatur.

8 Giezi † enim,quia gratiã ſanitatis Naaman Syro vendidit, eandem gratiam ſanitatis Eliſeo vindicante leproſus factus amiſit. Iudas, qui omnium Redemptorem vendidit, mox laqueo ſuſpenſus, eandem Redemptoris gratiam non obtinuit,& merito: quia nemo poteſt retinere, quod vendidit. Simon etiam Magus, cum eandem Spiritus ſancti gratiam emere vellet, damnationis ſentẽtiam à Petro audiuit, Pecunia tua tecum ſit in perditionem.Dñs etiam omnibus peccatorib. in templo dimiſſis, ſolos ſimoniacos in deteſtationem criminis excluſit.

9 Apparet † igitur ex ijs, quàm capitale crimen ſit ſimonia.Hinc Gregorius Nazianzenus vocat illam hæreſim. in c.qui ſtudet. 1.q.1.& c.eos qui.& c.fertur.& c.cũ liqueat. Et glo.in c.reperiuntur.ead. quæſt. æquiparat illam crimini læſæ maieſtatis.Et tex.in c.ſunt quidam.ead.quæſt. vocat ſimoniacos ſacrilegos.[& tex. in c.quiſquis.1.q.1. vocat piaculare flagitium.Item execrabile vulnus vocatur per text.in d.c. reperiuntur.1.q.1.& c. qui ſtudet.ead. quæſt. vocat capitale crimen.Sed per cap.4.extr.eod. vocatur rabies. Alibi peſtis,& labes.c.ſicut.c.tanta.eod.titu. & alibi vocatur prauitas ſimoniaca. c.cum eſſent.eod.tit.] Tandem,vt inquit text.in c. fin.ead.q.omnia crimina ad comparationẽ ſimoniacę hęreſis, quaſi ꝓ nihilo reputant.

10 Tertio notandũ † eſt, quòd ſimonia duplex eſt,altera prohibita, quia ſimonia, eo quòd ſit contra ius diuinum, & humanum: Altera ſimonia, quia prohibita ſolo videlicet iure humano, & per conſtitutionem Eccleſiæ.ita glo.not. in c.cum pridem. de pact. in cap.ex parte.1.vbi Deci. de offic.& poteſt. iud.deleg.glo.in c. & ſi Chriſtus. verſi.mala. de iureiur.1.q.3.Saluator.

11 Prioris generis † eſt vendere ſacramenta, quæ in veteri teſtamento erant prohibita.1.quæſt.1.qui ſtudet.Item vendere beneficia.c.ex multa.1.q.3.Quod intellige,quando beneficia haberẽt adminiſtrationem ordinis, vel executionem clauium: nam licet titulus ipſe beneficij ſit de iure poſitiuo,tamen executio ordinis, ſeu poteſtatis clauiũ, eſt de iure diuino. Nam ordo erat in veteri teſtamento, vt vendens executionem ordinis,videretur vẽdere ipſum ordinem,& gratiã Dei, & iſta ſunt ſimoniaca in ſe, & ideo prohibita.d.c. qui ſtudet.

12 Vnde † debes ſcire, quòd quando aliquis ordinatur, non recipit poteſtatem ſoluendi, & ligandi in actu,quamuis ſic in habitu.cap. adijcimus.§.ecce.16.quæſt.1. Hinc eſt, quòd non poteſt abſoluere, vel ligare parochianum alterius, quamuis ſit ſacerdos. Si tamen ſibi confertur beneficium, tunc datur ſibi aliqua executio ordinis, quæ quidem executio ordinis eſt in ſe mere ſpiritualis, & de iure diuino, pro hoc vide bonam glo. in c.licet.de pœnis.tex.cum glo.in cap.ex diligenti.titu.noſtro.

13 Poſterioris vero generis † ideſt ſimonia, quia prohibita per conſtitutionem eccleſiæ eſt vendere officia,quæ non habent adminiſtrationem ordinis, vel executionem clauium, vt vendere officium ſacriſtæ, & œconomi.ita Abb. in c.1.de ſimon.veluti ſi pecunia acciperetur pro ponendo prælato in ſede.ita glo.in d.cap.etſi Chriſtus. Permutare beneficium cum beneficio ſine licentia, reſeruare penſiones ſuper beneficijs.

Differunt tamen iſta duo: nam in pri-
14 mis † non excuſat auctoritas Papæ. Hinc Papa peccaret mortaliter, & inuolueretur vitio ſimoniæ, ſi de facto reciperet pecuniam pro collatione alicuius beneficij; quia eſt prohibita de iure diuino, capitulo, ex multa. & Papa non eſt ſuper ius diuinum. ita notabiliter ſemper tenuit Abbas, vt ipſe refert in dicto capitulo. de ſimon. In illis autem, quæ ſunt de iure poſitiuo, vt conſentire ſuper permutationibus beneficiorum, & reſeruatione penſionis ſuper beneficio, quia ſunt prohibita de iure poſi-

re positiuo, non ligatur Papa; cum ipse sit supra ius positiuum, & per consequens dispensare potest, & prædicta vendendo, simoniam non committit, deberet tamen ipse præ cæteris abstinere, quia & si in se hoc non sit malum, est tamen species mali, à qua præcipit Apostolus abstinendum. vt in capit. cum ab omni specie, de vita, & honest. cleri. Decoloratur enim status ecclesiæ. prima, quæstio.7.& si illa. ita Abb. in d. capit. primo. de simon.

15 Vbi etiam quærit, an sit † simoniacus is, qui dedit ex pacto pecuniam Papæ pro collatione beneficij? & inquit, quòd sic. Vnde nō potest sine peccato administrare in beneficio: sicut etiam à simili disputat Io. Andreas quæstionem. Cauetur statuto Episcopi, ꝙ ludens ad taxillos sit excommunicatus, an ludens cum Episcopo, qui fecit excommunicationem, incidat in illam? & concludit, quòd sic; licet ipse Episcopus non sit excommunicatus: quia non potuit ipse ligari sua constitutione. Ita etiam ad propositum, quamuis Papa vendens beneficium, peccet peccato simoniæ iure diuino prohibitæ, nec tamen ligetur pœnis iure humano constitutis, emés tamen à summo Pontifice beneficium, non secluditur à pœnis simoniaci.

16 Contrarium † autem est verius, & rectè. Emens enim censetur in hoc habere dispensationem à Papa. Si quidē istæ pœnæ simoniacis statutæ sunt de iure positiuo, Papa autem vendens est supra ius positiuum, eo magis, quia emens, & vendens sunt correlatiua, sed Papa, qui est vendens, non incidit in pœnas, ergo nec emens. Ita Sylu. in versi. simonia.q.4.

17 Quarto. Præmittenda † est trina simoniæ species. Mentalis, conuentionalis, quæ alio modo dicit realis imperfecta, & realis perfecta. Simonia mentalis est internum propositum, & intentio dandi, aut recipiendi spirituale pro temporali. Et hæc duplex est. Altera, quæ neque peruenit ad dationem, neq; ad receptionem, & hanc certissimum est non esse pœnis iuris subiectam, cum ecclesia de occultis non iudicet, licet peccatum sit mortale. Exemplum, si méte reuoluerem, quòd si Episcopus mihi beneficium conferret, darem ei centum. Altera est, de qua Doctores loquuntur, dum quis foris munera offert ea intentione praua, sed latenter, dum celat qua intentione id facit: Et dum prælatus, corrupta etiam intentione occulta spirituale confert, quarum vtranque peccatum esse mortale asseueramus.

18 Sed tales simoniaci † mentales, hoc est, sine omni conuentione, non tenentur etiam in foro conscientiæ ad restitutionem eorū, quæ ex mente, affectuque simoniaco acquirunt, siue sint spiritualia, siue temporalia, sed sola eis pœnitentia sufficit. cap. fin. extra de simon. Abbas in cap. ex tuæ. in glo. prima. eod. tit. Caiet. 2.2.q.100. arti.6. versi. sed hęc responsio. Sotus libro 9. de iust. & iure. quęst. 8. art. primo. col.3. Quod secus tamen est in vsura, quæ sola intentione committitur, ita, ꝙ recipiens ad restitutionem tenetur. capit. consulit. de vsur.

19 Sed † ad percipiendum, quando simonia dicatur mentalis, hæc regula dari consueuit, vt illa dicatur, cuius obiectum est simonia realis, id est dandi, vel recipiendi spirituale pro precio temporali, vnde si quis Episcopo ex sua liberalitate ad conciliandam eius amicitiam seruit, & certus sit neque se recepturum, neque Episcopum largiturum pro seruitio, sed speret, quòd factus amicus forte id gratis dabit, cuius ipse est dignus, nulla est simonia mentalis: quia obiectum ipsum, idest, dare ratione amicitiæ, nulla est simonia realis.

20 Altera † vero est conuentionalis, de qua loquitur Abbas. in cap. tua nos. & cap. consulere. de simon. & dicitur illa, quādo pactum interuenit. Et hæc duplex. Altera ex neutra parte executa: nam antequàm collatio fiat, vtrinque à præcedenti conuentione desistitur: Altera ex vna tantum parte executa, & vtraque non tam mentalis dicenda est, quā realis nondum perfecta, propter quàm licet peccatum graue committatur. cap. cum pridem. de pact. cap. cum essent. de simon. nemo tamen pœnas iuris incurrit, sed sufficit delicti pœnitentia, & hoc siue implementum sit ex parte promittentis tantum temporale, siue sit ex parte conferentis tantum spirituale, absque tamen precio temporali subsecuto, & ita obseruat stylus antiquus Curiæ Romanæ, atque etiam intelligitur † ex
21 trauag. secunda communis, de simonia. scilicet quòd pœnæ ibi contentæ tantum comprehendunt simoniacos conuentionales adimplentes promissum ex vtraque parte, non

autem

autem ex vna. ita Nauar. in Manu. capi. 23. num. 103.

Sed contra Sotus. de iusti. & iure. lib. 9. q. 8. art. 1. colum. 3. versi. si vero sub tali pacto, qui asserit pœnas aduersus simoniacos etiã locum habere in hac simonia conuentionali, quando secutus est effectus ex parte dantis spirituale, sed nondum ex parte dantis temporale. Cuius quidem sententia probatur per textum. in cap. cum super de confess. vbi Abb. in primo notab. de simon. & Fely. in cap. tua nos. eod. tit. pro quo facit, nam paria sunt recipere precium de præsenti, vel habere fidem de precio. §. venditæ. Institu. de rerum diuis. Sed si fuisset solutum precium, haberent locum illæ pœnæ, ergo idem dicendum, cum habeatur fides de precio. prima verior; hæc tutior.

22 Sed quid † dicẽdũ, quando ex parte promittentis temporale esset traditum instrumentum debiti, vel albaranum, (vt ita dicam) vbi confiteretur se debere Episcopo centum, vel alteri? dic q tunc in censuras incurrunt. Nauar. cap. 23. nu. 106. Quod idem dicendum, si mihi Episcopus debebat centũ ex alia causa, & feci illi chirographum de recepto, hac ex causa, vt habeam beneficiũ: cum paria sint dare, & remittere. ita gl. prima. in cap. veniens. 1. de test. cum iuribus in ea allegatis, ad idem text. in l. si fundum. §. Titio. de leg. 1. l. peculio. la prima. & ibi Bar. ff. de decur. facit tex. in l. tertia. §. stipulari. ff. de dona. inter virum & vxo. l. promittendo. §. primo. & l. licet. in prin. ff. de iure doti. Et ideo remissio debiti donatio est. vt not. gl. in l. si inter. in ver. donationem. & ibi Bal. C. de solut. Quæ quidem conclusio sanè intelligitur, quando ex tali remissione aliqd acquiritur, cui talis remissio fit, aliàs secus. vt Abb. concludit. in d. c. veniens.

23 Intelligitur † etiam quo-ad effectum iuris, scilicet, quòd remittere est dare, secus vero quo ad factum, quia aliud est proprie remittere, & aliud dare. l. Iulianus. ff. de cond. & demonst. Vbi conditio pro impleta habetur, ergo propriè impleta non est. Pro quo facit, quia aliud est dare, quàm remittere, & facilius fit remissio, quàm datio, vt not. Bar. in l. si duo. ff. de verb. oblig. Et ideo quandoque licet donare, & non remittere. vt per glo. in cap. statutum. in ver. remissione. de rescrip. libro 6. sed tenendo communem opinionem, quòd remittere in materia simoniæ est dare, infertur quòd quemadmodum proxeneta repellitur à testimonio in crimine simoniæ, quãdo salarium recipit, ita etiam quando fuit facta promissio aliquid remittendi, & ex promissione fuit effectus secutus. ita tex. in dicto capi. veniens. 1. de testi. dum inquit testem illum esse socium criminis, ergo præsupponitur, quòd fuit facta promissio, quia ex sola promissione quis non diceretur socius criminis. Ita Mod. in d. ca. veniens.

24 Item quæritur; Quid si † quis sponsionẽ faciat, vel (vt vulgo dicitur) la scometia cũ episcopo in centum, quòd non conferet beneficium tali, & episcopus, vt illa centum lucretur, confert illi? Resp. quòd ambo incurrunt. Nauar. cap. 23. nu. 105.

25 Concluditur ergo, quòd simonia † restitutionem imperans non complectitur neq; mentalem, neque conuentionalem imperfectam, quamuis sit ex vna parte imperfecta, quæ alio modo dicitur simonia realis imperfecta. Verum si complementum esset ex parte promittentis tantum temporale, tunc is, qui precium temporale recipit, nondum dato spirituali, teneretur illud restituere dãti. Docto. in cap. de hoc. & cap. fin. de simon. Caieta. in verbo simonia. quia intentio dantis erat non transferre dominium, nisi secuto effectu. Et nondum secuta sententia pœna non debetur in foro conscientiæ. vt est communis sententia. v. g. Do alicui centum, vt faciem Titio scindat, non secuto effectu possum illa repetere in iudicio animæ: qđ secus esset in foro contentioso, quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. vt est regula iuris.

26 Sed † quæritur præterea, an extrauagans illa secunda communis, de simonia. interpretata per stylum curiæ antiquum, quòd nullitas tituli, & excommunicatio inducta per illam sint ita in pendenti, quòd non ligent donec ab vtraque parte compleatur simonia: an vero impleta ex vtraque parte retrotrahatur iam inde à contracta simonia? Et breuiter respondendum, quòd retrotrahitur à tempore contractæ simoniæ, ita vt collatio purè facta cum pacto dandi centum ad finẽ anni, nulla est, si soluantur, & vtrique sunt excommunicati. Et non obstat, quòd collatio, & excommunicatio non possunt esse in

pen-

pendenti, nam optimè respondetur per Nauar.c.23.num.104.ver.& vtrosque defendendo. Qui etiam inquit non incurrere in irregularitatem eum, qui celebrat post completam ab altera parte simoniam, & ante completam ab alia saltem in foro conscientiæ.

27 Simonia † vero realis est illa, quæ fit pacto expresso, vel tacito, hoc est nutibus, significato ex vtraque parte completa saltē quo ad aliquam partem promissorum vtriusque partis, & hæc non solum obligat ad peccatū mortale, sed etiam reddit collationem nullam, & tales simoniaci tenentur ad restituēdum taliter accepta. capit. inquisitionis. in prin. de accu. Hinc qui verbis, seu nutibus solis significat se velle dare aliquid pro spirituali, & episcopus velle conferre pro temporali, si collatio, & precium fuerit in partem, aut in totum subsecutum, tenentur pœnis iuris. Nauar. qui supra. nu.105.

28 Quinto sciendum est, † simoniam conuentionalem non solum esse illam, de qua supra: sed etiam esse simoniam conuentionalem confidentiæ beneficialis, de qua sunt duæ extrauag. Pij IIII. quæ incip. Sane licet dudum. & Pij V. Et dicitur confidentia certa spes de re aliqua, quod ita fuit, est, & erit. Et hæc confidentia beneficialis duplex est: Licita; vt si quis ordinatè sperat, vt collator conferat beneficium fratri suo digno. Illicita, vt si inordinatè sperat cōferri à collatore beneficium fratri suo indigno. argumento tex. in capitu. cum in cunctis. §. fina. de electio.

29 Est † etiam confidentia beneficialis illicita duplex. Altera simoniaca, & est illa, quando quis confidit, quòd collator conferat beneficium mediante precio, pacto, modo, conditione expressa, vel tacita, digno, vel indigno. Altera non simoniaca, quando confidit, quòd collator conferat ob cognationē, vel amicitiam, sine tamen interuentu precij, vel pacti, modi, vel conditionis. Quibus tamen coniecturis possit præsumi hæc conuentionalis simonia confidentiæ. Nauar. ca. 23. num. 110. versi. noto septimo, & ob quas causas fieri soleat, illas omnes enumerat, referendo ad verbum dictam extrauagantem Pij V.

30 Sexto † nota regulam optimam ad cognoscendam simoniam: tria enim requiruntur. Primum, vt intercedat res spiritualis. Secundum, vt intercedat res temporalis, vt precium, & munus: siue sit munus ab obsequio, vt seruitus indebitè impensa, siue munus à manu, vt pecunia, siue munus à lingua, vt fauor. capitu. sunt nonnulli. prima. quæstio. prima. Tertium, vt res temporalis intercedat per modum precij. His enim tribus concurrentibus est simonia, quorum si vnum deficit, talis dici non potest. Possunt enim dari obsequia non redundantia in precium. Primo per modum sustentationis ministri. capitulo, cum secundum. ibi, à mercede. de præben. vbi notat Abbas, quòd stipendium clerici, seu beneficium est sibi quasi quædam merces ratione operis.

31 Verum † hic notanda est distinctio, quam ponit Sotus lib.9. de iust. & iure. quæst.6. artic.7. scilicet discrimen inter precium spiritualium, & stipendium ad sustentationem, & mercedem pro locatis operis. At quidem de primo membro nemini ambiguum est, precium recipi non posse, ob id, quòd tales res non sunt precio vendibiles. De secundo dubium non est, quòd clerici stipendium sustentationis recipere possunt. Stipendij autem appellatione non tantum venit cibus, & potus, sed quicquid est necessarium ad victum, & vestitum sui, & eorum, quorum sibi cura incumbit. vt notat Caiet. 2.2. quæstio. 100. art.2. versi. ad euidentiam.

32 Hinc † deciduntur multæ quęstiones, quarum prima est, quòd sacerdos non habens alios introitus, & qui non tenentur ex officio, potest, vel possunt ex pacto toties in hebdomada tali die, & huiusmodi accipere denarios pro missa celebranda, sicut conducti sacerdotes faciunt, non quasi precium missę, sed quasi stipendium sustētationis. vt inquit Abb. in cap. significatum. de præben. num.8. Quinimo etiam sacerdos diues id facere potest absque vitio simoniæ, sed non sine turpi lucro: dummodo verè recipiat pro precio sustentationis. ita Sylu. in verbo. simonia. q. 3. ver. tertia regula. in fi. Abstinere tamē debet ab hac re talis sacerdos, quamuis non faciat auaritiæ causa, cum habeat speciem mali, imo in foro exteriori præsumptio esset contra eū, scilicet quòd simoniam commisisset. Nau. c.23. nu.101.

33 Secunda. Licet † sacerdoti, qui ad officiū parochiæ cōducitur pro obligatione his, aut illis diebus celebrandi, assistendi confessionibus

nibus audiendis, de stipendio conuenire. dicto c. significatum. de præb. siue pauper sit, siue diues. Sotus. de iust. & iu. lib. 9. q 6. arti. 1. Et adest consuetudo ecclesiæ approbata, quòd sacerdotes seruituri pro alio alicui capellæ, pacto conueniunt de annua quantitate pecuniæ. Caiet. 2. 2. q. 100. art. 2. in prin. & ratio est, quia licet pro missæ celebratione non sit licitum pacisci, cum sit quid spirituale, tamen hæ obligationes, quæ apponũtur, vt sit astrictus celebrare tali loco toties in hebdomada, est temporale, & propterea possunt sub pacto poni. Caieta. qui supra. artic. 3. Sotus lib. 9. quæst. 6. arti. primo. Nauar. ca. 23. num. 101.

34 Tertia. Sacerdos, † qui à longinquo accersitur ad audiendas confessiones infirmorum, vel etiam ad missam celebrandam, potest pro itineris labore precium exigere. ita Abb. in cap. cum secundum. num. 3. de præb. Caiet. 2. 2. q. 100. arti. 2. versi. & confirmatur. & ratio est, quia sunt operæ antecedentes sacramentum, secus vero si essent operæ subsequentes, quia locari non possent, & ita circa operas subsequentes, & intrinsecas, intelligitur illud August. Accipiant mercedem sustentationis à populo, mercedem vero à Domino.

35 Hinc † pro missæ celebratione, vel confessione manifestũ est nihil precij posse exigere. glo. in cap. ad aures. de simo. quia reciperet pro labore intrinseco, & subsequenti sacramento. Vnde sub graui pœna suspensionis ab audiendis confessionib. statuit Synodus Neapolitana capitu. 16. ne quis quouis quæsito colore præsumat petere, vel exigere pecuniam, aliudve temporale commodum, siue quòd res sit restitutioni obnoxia, siue pro votorum commutatione, siue pro celebratione missarum, vel huiusmodi, nec omnino quicquam.

36 Quarta. Simoniam † non committit concionator, si post conciones petit mercedem pro labore, & opera, quam insumpsit in proferendo verbum Dei. Imo etiam hoc potest pacisci ante cõcionationem. Quod quidem tunc procedit, quando principalis intentio, & causa fuit seminare verbum Dei, vt animæ ad Deum conuertantur, & postea recipere precium pro honesta sustentatione, & pro victu, & librorũ sumptu. ita Caie. 2. 2. quæst. 100. artic. 2. in princip. Sotus lib. 9. de iusti. & iur. quæst. 6. arti. 1. Abb. in cap. tuam. in fin.

37 de simo. nu. 5. vbi inquit quòd sacerdos † siue proprius, siue extraneus, etiã si sumptus sibi non desint, potest licite suas operas spirituales locare, si forte est inuitatus ad exequias faciendas, vel alia spiritualia impendenda, non vt directè pro spiritualibus recipiat temporale, sed in compensationẽ damnorum, quæ sustinet in exhibendo præsentiam, & trahendo moram in spiritualibus impendendis. vt not. Innocen. in capit. quoniam. ne præla. vic. su. Ecce igitur quantum in simonia attenditur principalis causa, & intentio: nam si principaliter quis mouetur ad recipiendum precium pro spiritualibus, simoniacus est, alias secus.

38 Hinc infertur, † quòd glo. in cap. vnico. de cler. non residen. libro sexto. sacerdotem, vel canonicum euntem in ecclesiam, vt præsens sit diuinis officijs, motũ principali causa ob percipiendas quotidianas distributiones simoniacum mentalem esse dicit Abb. in capi. ex parte. primo. de offi. deleg. Cardi. in clem. prima. de celebra. miss. Abb. in cap. significatum. de præben. & in cap. consuluisti. de celeb. miss. secus autem si haberet principalem finem Deum in tali actu, ad denarium vero secundarium, nõ quasi finem, sed quasi id, quod est necessarium, ad suam sustentationem, nam tunc esset immunis à labe simoniæ, atque à peccato. ita Syluestr. in verbo. simonia. q. 9.

39 Pari etiam † ratione neque simoniam committeret clericus seruiens ecclesiæ ob aliquam dignitatem, dummodo principaliter ob id non seruiat. glossa à Doctoribus approbata. in capitulo quid proderit. distinctione 61. cui similis est glo. in capitulo hoc ad nos. distinctio. quinquagesimanona. Sed vt reuertamur ad id, à quo paulisper

40 digressi sumus, scilicet posse † primo dari obsequia non redundantia in precium absque simonia per modum sustentationis ministri. Secundo dico dari posse per modum eleemosynæ. capitulo animæ defunctorum, decimatertia. quæstione secunda. Tertio per modum oblationis. ita text. in capitulo omnis. de consecra. distinct. 1. Vbi inquit Grego. omnis Christianus procuret ad missarũ solemnia aliquid Deo offerre, & ducere

ad

ad memoriam, quòd Deus per Moysen dixit, Non apparebis in cõspectu meo vacuus. Hinc Abb.in c.tuam nobis.nu.2.infert ex illa glo.in dicto cap.omnis, sacerdotem indigentem posse subtrahere spiritualia populo nisi faciat oblationem, vnde possit viuere,& vide quod not.in c.de his.de eccle.ædi. Quarto, per modum spontaneæ gratitudinis.capitulo placuit.prima.quæstio secunda. capitulo.dilectus.el secondo.de simon. Vbi Abb. in vltimo notabili colligit, quòd gra-
41 tanter † oblatum tempore receptionis alicuius spiritualitatis potest recipi, si nulla præcessit taxatio. Et ex hoc infert, quòd si est statutum in ecclesia, vt nouiter receptus in canonicum, vel in monachum, vel monialem, teneatur quid soluere certum, an si quidam receptus sine aliqua exactione soluit. nunquid licitè illud recipiatur. & dicit quòd non, quia ex quo præcessit taxatio, illa oblatio videtur facta virtute illius taxationis.prima quæstione tertia. capitu. ex multa.Abb.in capitulo. Matthæus. in fin. de simon.Dec.in consilio 118.& in capitulo veniens.1.de testi.numero decimo.Secus autem si cessaret taxatio,vel pactum.capitulo quam pio.prima quæstione secunda. D.Thomas. 2.2. quæstione 100. articu. tertio. ad quartum. Quod procederet etiam in monasterio diuite: nam & si posset esse peccatum auaritiæ,non tamen simoniæ; quamuis illa præsumatur: quia cùm victus sit abundans, præsumitur pecunia recipi pro ingressu monasterij.Sotus libro nono quæstione sexta articu.secundo. in fine. Vide etiam extrauagan.commu.1.de simon.Esset etiam peccatum simoniæ, si esset consuetudo, vt soluantur esculenta, vel poculenta, prandia, & collationes. capitulo veniens. extra de simon.

42 Limitatur † tamen hoc dictum per contrarias Romanorum Pontificum extrauagantes in monialibus ratione dotium. potest enim Abbatissa, & conuentus pro receptione monialis pacisci de dote, vt etiam inquit D. Thomas 2.2.quæstione 100.articulo tertio.ad quartum. Posset tamen & ipsa in hoc delinquere,si peruersa,& non permissa pacta præcederent. Ita Chat. Neapol.libro quinto. de Simon.prauit. capitulo 11.& 12.

43 Quinto aliquid percipit,† potest absque vitio simoniæ per modum laudabilis consuetudinis. capitulo ad Apostolicam. de simon. Sed quia habet aliquid difficultatis hæc materia consuetudinis, & Doctores inter se inuicem aduersantur, ideo sciendum est, quòd consuetudo percipiendi aliquid pro re spirituali, aut habuit initium, & fundamentum vitiosum, aut habuit initium bonum, & laudabile. In primo casu tunc consuetudo videtur habuisse initium vitiosum, quando exactio præcedens dedit causam consuetudini; & ita loquitur text. si rectè inspiciatur, & ponderetur in capitulo cum in Ecclesiæ. de simon. vbi simoniacum est exigere precium pro sacramentis etiam prætextu consuetudinis, verbi gratia, etiam si vigore cõsuetudinis esset taxatum aliquid, si exigeretur à sacerdote aliquid taxatum vigore consuetudinis pro baptismo, vel aliquo sacramento collato: talis enim consuetudo non est laudabilis,sed potius corruptela, & lex mortis, & ideo velociter est extirpanda.distinctio.octaua.cap.mala consuetudo. cum sit introducta ex extorsione, & tyrannide hominum,& sit contra ius diuinum. c.fi.de consuet.

44 Aut † vero consuetudo hæc non habuit initium, nec fundamentum vitiosum, sed laudabile:quia non incœpit ab exactione,& extorsione, sed fuit introducta ex mera liberalitate,& deuotione populi: & tunc quia habuit principium laudabile, valida est, & obseruari debet:quia non est magnum, nec mirum,si ab eo metantur temporalia,à quo seminantur spiritualia.vt in capitulo si Episcopus.de offic.ordin.libro sexto. de offic.ordin. capitulo quoniam. Et hoc videtur velle text. in capitulo ad Apostolicam. de simon.dum dicit laicos compellendos ad obseruandum laudabilem consuetudinem erga suam Ecclesiam pia deuotione introductam. Ex quo quidem textu colligitur non
45 esse simoniam, si Rector † parochialis Ecclesiæ pro administratione sacramentorum ecclesiæ coegerit recipientem sacramenta ad obseruantiam laudabilis consuetudinis, habentis, vt aliquid soluatur pro labore administrantis: modo hæc consuetudo fuerit introducta ex spontanea oblatione fidelium ob sustentationem pauperis clerici,

imo

imo hoc potest in expressum pactum deduci ad impediendas contentiones,& molestias, quæ alioquin putantur futuræ: dummodo euitetur scandalum. vt inquit D. Thomas. secunda secundæ. quæstione. 100. articulo tertio & in quarto sentent. distinctio. vigesimaquinta quæstione tertia. articulo secundo. antequàm administret sacramentum, vel sepeliat defunctum, vt det, verbi gratia, aliquid consuetum, vel sepelientes habeant lectum, vel pannos, &c. Ita D. Thomas. qui supra. Caiet. in versi. simonia. Non tamen deberet rector propter hoc solum dimittere sacramentorum administrationem, seu denegare, sed administrare, & postea agere ad obseruantiam consuetudinis, vel condictione ex lege, vel ex tali consuetudine. l. 1. C. de condi. ex le. vel ex stipulatione, si interuenerit de obseruando consuetudinem. hæc omnia probantur in dicto capitulo ad Apostolicam. quod est capitulum multum aureum, & menti tenendum.

46 Sed aduertendum, † quòd dictum capitulum loquitur in consuetudine introducta circa ea, quæ sunt meræ facultatis relata ad certum quid: nam cum tempore sacramenti, seu exhibitæ rei spiritualis aliquid sacerdoti conferatur, videtur populus longi temporis obseruantia se ad hoc velle obligare, & constituere illam spontaneam obligationem in recompensationem spiritualium, recognoscendo Deum in muneribus suis, & redimendo peccatum eleemosynis. de pœnitent. distinctione. prima. capitu. medicinam. Sicut in simili notat Bar. in l. cũ de in rem verso. de vsur. de rustico, qui per longum tempus soluit par caponum aliqua causa prætensa, quia erat domino, in aliquo obligatus.

47 At si † donatio esset pura, & non relata ad certum quid, tunc nunquam in his, quæ sunt meræ facultatis introducitur consuetudo, nec ex datione annua gratis, vt legitur, & not. in l. prima. C. de seruitu. & aqua. per Barto. in d. l. cum de in rem verso. per Cyn. in l. 1. & 2. C. quæ sit longa consuetu. Hippolyt. de Marsi. singu. 161. & est communis opinio. Hinc inquit Barto. in dicta. l. cum de

48 in rem verso, quòd † licet rusticus per decennium detulerit alicui annuatim par caponum sponte ex liberalitate, non tamen ex hoc inducitur aliqua consuetudo, vt in posterum inuitus astringatur. vt refert Abbas. in capitulo tuam nobis. de simon. Sic licet dominus temporalis, seu Baro habuerit à suis subditis munera tempore Natiuitatis Domini, Paschatis, per multum tempus: si tamen postea non ferunt, non debet ærarius auferre pignora sub prætextu consuetudinis. ratio est, quia dicta munuscula solita à subditis dari suis Dominis initia habuerunt ex gratuita concessione, vt inquit Sotus libro primo de iusti. & iure. quæstione septima articu. primo. Et ideo ex his, quæ sunt meræ facultatis non introducitur consuetudo: si vero habuerunt principium ab extorsione, hæc consuetudo non valet. Afflict. in constitutio. Regni, persequentes. no. 6. Potest etiam dari alius intellectus ad dictum capitu. ad Apostolicam. vt in his, quæ sunt meræ facultatis introducatur consuetudo fauore ecclesiæ. facit tex. capitulo ex parte. de censi. & de concess. preben. cap. ex parte Astensis, à laicis inter laicos, vel à laicis in fauorem clericorum.

49 Verum † circa consuetudinem introductam à clericis inter seipsos, hæc constituenda est conclusio. Non valet consuetudo, qua clerici aliquid à clericis exigunt spectans ad repletionem ventris, vel propriam vtilitatem. de simon. capitulo sicut. Hinc inquit text. in capitulo. Iacobus. eodem titulo, quòd prætextu consuetudinis non potest exigi prandium à canonico de nouo recepto: verum bene recipi posset consuetudo, vt peteretur planeta, vel casula, vel aliquid spectans ad diuinum cultum, vel fabricam ecclesiæ. ita Dom. Anto. de Butr. in d. ca. Iacobus. num. 4.

50 Vltimo † circa consuetudinem introductam à laicis contra clericos, tunc dicimus validam esse, quando esset in fauorem piæ causæ, vt est la Candelora, in Purificatione Beatissimæ Virginis, de qua facit mentionem Feder. de Sen. consilio 155. Vbi concludit valere consuetudinem, quod presbyter debeat certo die dare parochianis candelas de cera albas. ita Dec. in capitulo primo. nu. 2. de consuetu. Et si est legitimè præscripta per decennium, sufficiens est, vt laici possint compellere clericos ad obseruandum. Fely.

in d.cap.ad Apostolicam. Quod intellige in Parochis,& ecclesijs cathedralibus,non autem in alijs.

51 Sexto potest aliquid † percipi absque simonia per modum redimendæ iniustæ vexationis. capitulo dilectus filius. primo,de simon. Verum circa hanc vexationem redimendam adnotandum est, quod aut loquimur in re temporali, aut in re spirituali. Circa primum dicas, quod licitum est dare pecuniam pro temporalibus tam pro iure quæsito, quàm quærendo, si illam dat ad vexationem redimendam,sed recipiens pecuniam indebitè, tenetur ad restitutionem. vt l.prima.& l. generaliter. ff. de calumn. & l.quarta.§.quoties.ff. de condictio. ob turp. causam. Abbas. in capitulo Matthæus.de simon. In spiritualibus verò non licet, nisi quando vexatus haberet ius certum, & plenum in re, & vexans nullum ius haberet, & vexaret ipsum de facto propter potentiam super aliquo beneficio. tunc enim licitum esset dare aliquid, licet recipiens teneatur ad restitutionem danti. dicto capitulo dilectus. D. Thomas.secunda secundæ.quæstione 100. articulo secundo. ad quintum. Dixi quando habet ius plenum, & certum, secus quando habet ius dubium,sed non plenum: nam hoc casu non potest redimere vexationem, & si redimit dando temporale, committit simoniam. Abbas in dicto capitulo. Matthæus. & capitulo dilectus. de simon. Dixi ius plenum, quia potest quis habere ius certum, sed non plenum; exemplum: Consecutus fuit quis bullas à Summo Pontifice, sed non potest habere confirmationem, & possessionem beneficij, nisi aliquid soluat Episcopo pro inuestitura, confirmatione, & possessione. Vtrum aliquid possit dare? dic quòd non, & si redimo hanc vexationem, dando aliquid temporale pro spirituali, simonia est. ita Sotus libro nono.de iusti. & iure. quæstione septima.arti.1.

52 Sic † si aliquis est iustè interdictus ab officio, vel beneficio, vel iustè excommunicatus, & ego volo illum accusare de irregularitate, vt quia in excommunicatione celebrauit, vel quia ante ætatem est ordinatus, & ille pro hac vexatione redimenda dat aliquid, simoniacus est. capitulo nemo.de simonia. domi. Anto.de Butr. in dicto capitulo dilectus. numero quinto in fin. Secus tamen si aliquis esset iniustè excommunicatus, vel iniustè calumniatus. Vt ibi per Butrium. Sic etiam cum quis per fraudem, aut vim impediretur præbendam petere, vt si quis te vi detineret,ne ad competendum canonicatum pergeres, aut si timeres falsa de te dicturum, vt tuam electionem impediret, & hoc licitum est precio redimere: quandoquidem quicunque idoneus habet tale quæsitum ius.

53 Si vero † dum conferendum est beneficium ad concurrentiam, & alius putaret præ alijs dignitate, vel scientia pollere, & ideo putaret iniuriam ab electoribus pati contra suum honorem, si non eligeretur, & ideo electoribus dat pecuniam, vt præferatur, tunc hoc proculdubio non licet: nam si quisque ius habeat petendi, non tamen par ius habet,vt eligatur, sed hoc debet manere in libero arbitrio eligentis. ita Sotus. qui supra. quæstione septima,articulo primo.

54 Sed dubium † occurrit, an peccatum sit offerre pecuniam occupatori sui beneficij ecclesiastici, vel rei temporalis, quando id facit ad vexationem redimendam, & illud ius ei competit omni iure. & videtur quòd non, quia induco ad peccandum,& non sunt facienda mala, vt veniant bona, vt dicitur Roman. capitulo tertio.contrarium tamen est verius,& ad dubitandi rationem respondetur, quòd quando aliquis est certus aliquid suum esse, vel sibi de iure deberi, si offert pecuniam ad vexationem redimendam,non inducit ad peccatum, sed petit id, quod verè est suum, & ex quo non vult gratis dare,affert pecuniam.

55 Duo † enim inueniuntur in qualibet redemptione. Alterum licitum, quod petit redemptor,puta dari filium,vitam, libertatem, beneficium &c. Alterum iniquum, quod non petit, sed patitur redemptor, quamuis per modum petentis se habeat; quia offert materiam illius iniquitatis parato ad iniquitatem illam, vel maiorem, vel fortè non minorem, quàm sit acceptio precij: Non enim, qui redimit fratrem, aut filium à latrone, petit vt accipiat latro tantum pecuniæ, quasi hoc volens, sed offert pecu-

pecuniam patiens, vt latro illam accipiat, qui paratus est detinere hominem absque illa.

56 Sic † cum Iacob ex reuelatione diuina facta Rebeccæ, quòd maior seruiret minori, certus esset de iure primogenituræ, quod esset suum ex electione diuina, inducendo fratrem suum Esau, vt venderet primogenita, offerendo pulmentum, non peccauit, quia non induxit Iacob Esau ad peccandum, quia secundum [illegible]em occupator erat primogenituræ, & tenebatur renunciare, sed tantum petijt sibi illam dari, & ita sensus est verborum illorum, Vende mihi primogenita. Hoc est, Da mihi primogenita, quæ in veritate sunt mea, & ex quo non vis gratis dare, offero tibi prandium. ita Caiet. secunda secundæ. quæstione 100. articulo quarto versiculo. in eodem articulo. [Quare ex his infertur, quòd si Episcopus me excommunicat, vel minas infert super beneficio auferendo, quod iustè possideo, & do ei pecuniam, vt sententiam iniustam reuocet, vel ab iniuria hac desistat, licitè possim redimere ius meum, licet ipse illicitè recipiat. argumentum prima quæstione tertia quæsitum. de magistr. capitulo, prohibeas. de vsur. capitulo primo, de inquisit. ad aures. & capitulo dilectus. C. mand. l. per diuersas. ff. de bonis eorum, qui ante sent. mort. l. 1.]

57 Septimo † potest dari, vel recipi temporale pro spirituali per modum amicabilis compositionis, non autem per modum transactionis. capitulo cum pridem. de pactis capitulo super eod. & capitulo secundo de transact. transactio fit cum receditur à lite aliquo dato, vel retento, vel promisso. Compositio vero fit gratis, & amicabiliter pro bono pacis. Ita Abbas in dicto capitulo super eo. verbi gratia: Sunt duo litigantes beneficium, & ne lis vlterius procedat, amicabiliter vnus dicit alteri, Remitto tibi ius meum, quod super hoc beneficium habere intendo. Sed si vis aliquid dare pro concordia, & bono pacis gratis, gratia, & amore, & non pro cessione iuris, & precio rei spiritualis, libenter accipiam, tunc dans, & recipiens non committunt simoniã. ita Doc. communiter. in d. c. super eo.

58 Rursum, neque † simoniam committeret, qui venderet vasa sacra integra in necessitate Ecclesiæ clericis eo precio, quo eorum materia valet, quod secus esset, si ea plus venderet illa ratione, quia sunt consecrata. Diuus Thom. in quart. sententi. distinctione 25. quæstione tertia ad 3. quæstionem ad primum Syluest. in versiculo simonia. quæstione duodecima. si tamen dicta vasa vendantur laicis, debent prius destrui, vt non remaneant amplius consecrata. Sotus lib. 9. quæstione 7. articu. 1. col. pen.

59 [Sed aduerte, † quòd non quælibet necessitas erit sufficiens ad vendendas res ecclesiasticas ministerio, & cultui diuino dedicatas, sicuti sunt vasa, vestimenta, calices, & alia altarium ornamenta, vt est ex mente glos. & Docto. in capitulo primo. de pignor. vbi hoc adnotarunt expressim Imo. & Barba. Imò ex summa necessitate prius alienatio incipienda est ab ijs rebus, quæ tantum sunt benedictæ, non ab ijs, quæ sunt consecratæ, quod sentiunt inibi Ioann. Andreas & Imola. & esse hanc distinctionem communem fatetur Ripa. in l. obligatione. columna penul. ff. de pign. Causa vero præcipua ad alienationem rerum Ecclesiæ, etiam earum, quæ ministerio diuini cultus destinantur, ea est, ad subueniendum pauperibus, ne frigore, seu fame pereant, & ad redemptionem captiuorum. l. sancimus. nemini. C. de sacrosanct. Eccles. capitulo omnino. capitulo aurum. capitulo gloria Episcopi. 12. quæstione secunda. Non tamen licet sacra vasa vendere, vt subueniatur cuicunque pauperum necessitati, sed tunc demum hoc fiat, cum maxima, & extrema vrgerentur necessitate, vel nisi ipsa vasa nimis essent pretiosa, & posset pauperum inopia, simul & cultus diuinus honestè, ac decorè ex eorum pretio tolli, atque exhiberi.

60 An vero † pauperum appellatione veniant hoc in casu hi, qui ob culpam propriam, vel propter crimen carceribus publicis inclusi in paupertatem, & inopiam deuenerunt, ita vt pro his redimendis possint res Ecclesiarum alienari. glos. in capitu. sacrorum. 12. quæstio. secunda. inquit, quòd

sic.commendat Bald. in l. illud. C. de sacrosan. Eccles. Decius in capitulo pastoralis. §. verum. de appellat. Ioann. Lupi in rubr. de donat. §. 78. nume. 30. quorum opinio communis est. Quam quidem glossæ sententiam Couar. lib. 2. Variar. Resolut. capitulo 16. numero 9. non simpliciter approbat, sed illam veram esse censet in ijs, qui ob crimen suum in tantam paupertatem deuenerint, vt nisi eis subuentum fuerit, fame sint perituri. capitu. pasce. distin. 88. Decius in dicto §. verum. non autem in his, qui publicis carceribus detinentur, & sunt damnati ad soluendam pœnam pro ipsis criminibus debitam. Quare inquit non esse permittendam rerum Ecclesiæ alienationem, nec pignoris dationem, vt ex pecunia, & pretio à triremibus redimantur hi, qui in id opus publicum ob crimina damnati fuere.]

61 Præterea circa † simoniam in ordine hæ personæ possunt considerari, Episcopus, Archidiaconus, qui examinat. capitulo ad hæc. de offic. Archid. & notarius. Circa primum manifestum est non posse Episcopum absque labe simoniæ aliquid recipere ratione collationis ordinis. capitulo primo de simon. capitulo cum detestabile in extr. com. de simo. sed post ordinationem à sponte dantibus potest ab Episcopo aliquid recipi. capitu. dilectus. el secondo in fin. de simo. facit capitu. sicut Episcopum. 1. quæstio. 2. & capitu. placuit, Circa secundum Archidiaconus, qui examinat, recipiendo aliquid pro examine, seu approbatione, simoniam committit. dicto capitulo primo, & capitulo ex tuæ. de simo. Circa tertium, Notarius,

62 † vel Actuarius nihil potest recipere pro sigillo litteris testimonialibus, vel admissorijs. Hoc probatur in Concil. Triden. capitulo primo, sess. 25. de reform. & ratio est, quia quando principale debet esse gratuitum, omnia accessoria, & circumferentia debent etiam esse gratuita: vnde non solum prohibetur Episcopus, qui ordinem confert, aliquid pro ordine recipere, sed etiam alij ministri, qui sunt accessorij, & adiuuant ipsum Episcopum in celebratione. ita Abbas. in dicto capitulo primo de simo. Verum duobus concurrentibus posset notarius absque simonia aliquid percipere verbi gratia si nullum esset salarium constitutum ab Episcopo: Item si esset consuetudo recipiendi. Ita notant Doctores in d. cap. 1.

SVMMARIVM.

1 *Beneficium tribus modis accipitur.*

2 *Beneficium ecclesiasticum quid, & tria ad illud constituendum requiri, & signa ad illud cognoscendum. num. 3.*

Beneficium simplex, & curatum, quale.

4 *Cura duplex, & vtra nobilior, grauiorque sit altera.*

5 *Beneficij appellatione largo modo venit dignitas.*

6 *Dignitatem habere est iurisdictionem habere in foro contentioso.*

7 *Dignitas propriè quid, & ex quibus cognoscatur, & personatus prærogatiuam quandam significat.*

8 *Officium duplici modo sumitur.*

9 *Præbendæ diffinitio, & vnde, & quotuplex dicatur. nu. seq.*

11 *Collata præbenda, quando collatus intelligatur canonicatus.*

12 *Præbenda spiritualis ex canonia nascitur, & ambæ sunt beneficia simplicia, & quid differant à beneficio curato, & canonici officium quale.*

13 *Beneficij appellatione continentur pensiones, & præstimonia, & quid sit, & quando non veniat appellatione beneficij. nume. sequen.*

15 *Portionarij, qui mansionarij, & assisii sint.*

16 *Beneficiorum regularium multiplex diuisio.*

17 *Incompatibilitas in beneficijs, quotuplex sit. num. seq.*

19 *Beneficia ecclesiastica non semper continuã residentiam requirunt.*

20 *Beneficij altera diuisio, & nemo plura beneficia incompatibilia habere potest. fallit. vt num. 25.*

21 *Ex pluralitate beneficiorũ multa mala proueniunt.*

22 *Commenda plus vna eidem non confertur, & quid iuris ad commendatarium deferatur.*

23 *Commenda ad tempus ab ordinario, & à Papa perpetua conceditur, & quæ incommoda-*

74 *Precibus, obsequijs, vel adulationibus vtendo, vel etiam seruiendo prælato, ad obtinenda beneficia, an committi possit simonia.*

75 *Conferre beneficium seruienti occasione seruitutis, vel ex pacto, est simonia.*

76 *Prælatus, an & quibus casibus non peccet conferendo beneficia indignis.*

77 *Prælatus ea intentione, vt fauore emeretur beneficium conferens, simoniam committit.*

78 *Preces aliæ carnales, aliæ spirituales, & quę sint.*

79 *Preces pro se porrigere ad beneficium obtinendum, quibus concurrentibus non sit peccatum.*

Ambitione spiritualium nihil detestabilius.

80 *Episcopus consanguineum dignum, an possit digniori præponere, & an precibus intercedentibus.*

81 *Promittens centum pro beneficio animo non soluendi, si obtinuerit, an beneficium relinquendum sit.*

82 *Resignatio quid, & item quid præsentatio.*

83 *Confirmatio, & institutio, quid propriè significent, & quid hæc differat à collatione.*

84 *Vicarius generalis non potest conferre beneficia, sed instituere sic.*

85 *Inuestitura, ad quid ordinatur, & quomodo fiat.*

86 *Permutatio in hac materia, qualis sit, & quid confidentiæ.*

87 *Simonia in resignatione, & permutatione quomodo committatur. & nu. seq.*

89 *Simonia, quo casu sine interuentu rei numeratæ committatur.*

90 *Simoniam confidentiæ committens, est excommunicatus, & ad quæ teneatur.*

91 *Simonia etiam est, beneficium resignare pro temporali.*

92 *Electio, præsentatio, institutio, & traditio possessionis, mediante pecunia, simoniaca fiunt.*

93 *Simoniaca, quando sit permutatio, & quibus concurrentibus fiat canonica.*

94 *Simonia, quomodo circa pensionem committatur.*

Qualiter simonia committatur circa beneficia obtinenda. Cap. XCVII.

AD maiorem eorum, quę à nobis dicenda sunt elucidationem, pręnoscenda erit distinctio beneficiorum. Beneficiũ
1 enim † potest accipi tribus mo bus modis. Primo, vt est nomen generale. capitulo olim. de verbor. significa. vbi Ioan. And. & dicitur beneuola actio gaudium tribuens capienti. & hoc modo accipitur. in capitu. 1. §. beneficium. quibus mod. feu. amit. Secundo propriè, & strictè dicitur gratia concessa à Principe præter ius. vt not. in capitulo olim. de verborum significa. in gloss. in verbo, restringendo. Sed de his nihil ad præsens, intendimus enim tractare de beneficio ecclesiastico.

2 Quid tamen † sit beneficium ecclesiasticum, & quæ concurrere debeant, vt dicatur beneficium ecclesiasticum. not. Petr. de Ancharan. in reg. 1. in prima columna de regul. iur. libr. 6. est autem beneficium ecclesiasticum duplex, aliud simplex, aliud curatum. Simplex dicitur illud, quod non habet curam animarum: Curatum vero tunc dicitur secundum gloss. in clementina dudum. de sepult. quando quis propriè habet curam animarum, vt Episcopus, & parochus, qui adstringuntur ad administranda sacramenta ecclesiastica, & alij tenentur ad illos recurrere, nam dicitur cura, quia cor vrit, scilicet reddendo eos sollicitos ad administranda sacramenta. Vel secundum Laur. Cura est pręuigil, onerosa, & sollicita custodia animarum commissa alicui, vt curet ne pereant animæ, sed saluentur. de hoc dic, vt not. Hostien. & Ioann. Andr. in capitu. omnis. de pœniten. & remiss. Innocen. in cap. cum satis. de offic. archipresbyt. Inn. in cap. multa. de præben. Doct. in clemen. 1. de offi. vicar.

3 Quibus etiam signis † cognosci possit beneficium ecclesiasticum. not. Anton. de Butr. in capitulo in nostra. nume. 19. de rescrip. vbi inquit, quod cognoscitur ex qualitate personæ prouidentis, vt quia de tali nõ prouidet nisi persona ecclesiastica, quia per hoc cognoscitur, quod sit beneficiũ ec-

clesiasticum,

clesiasticum, quia laicus realiter hoc nō potest, licet præsentet: nisi hoc haberet ex priuilegio Papali, qui solus hoc concedere potest. vt not. de elect. quod sicut. & c. Messana. & c. sacrosancta. Secūdo cognoscitur ex qualitate eius, cui assignatur, quia ecclesiasticum beneficium communiter non assignatur nisi clerico. de rescrip. cum adeo. de transact. ex literis. Tertio ex qualitate beneficij, quia habet aliquid spiritualitatis annexum, & quia perpetuum. dist. 85. præcepta. dist. 70. Sanctorum.

4 Cura vero duplex † est, prima, quæ exercetur in foro contentioso. Et hæc cura consistit in potestate eijciendi, & recipiendi in Ecclesiam, corrigendi, & puniendi excessus. 21. distinct. §. 1. Item excommunicandi, interdicendi, visitandi. &c. talia, quæ fiunt ad correctionem morum. de elect. dudū Ecclesia Romana. Inno. in capitu. cum satis. nu. 2. de offic. Archid. & hāc possunt habere Archidiaconi, & inferiores prælati. de elect. dudum. de offic. Archid. c. j.]

Secunda est, quæ exercetur in foro animæ, quarum prima est administratione superior. Hinc Archidiaconus propter curam, & solicitudinem, quam exercet super foro contentioso est superior, & dignior, quam Archipresbyter, qui animarum curam gerit. de offic. Archipresbyte. capitu. officium. Sic & diaconus quandoque ratione officij præponitur presbytero. 93. distinct. præcipimus. & diaconus Cardinalis maior est, quam Episcopus. 97. distinct. nobilissimus. Secunda vero, quia est ars artium. de ætate, & qualit. capitu. cum sit. dignior est, sicut anima dignior est corpore. 12. quæstione 1. præcipimus, extra de pœniten. capit. cum infirmitas. quanquam periculosior sit, & grauior. ita Cardin. super clem. in rubr. de præben. & dignit. num. 6.

5 Secundo cum appellatione † beneficij largo modo comprehendantur dignitates. glo. in capitu. 1. de reg. iur. lib. 6. in clemen. auditor. in versic. beneficio. de rescrip. in clemen. 1. in versic. beneficiali. de caus. poss. & propriet. Ideo sciendum est, quæ dicatur dignitas, personatus, officium, præbenda, & portio. De primis tribus notat Inno. & Abb. in cap. de multa. de præben. & Archid. de consue. capit. 1. lib. 6. Igitur dignitas ecclesiastica est administratio rerum ecclesiasticarum cum iurisdictione etiam in modicis causis secundum Petr. de Anchar. & secundum Panor. in d. cap. de multa. Habere dignitatem,
6 † est habere iurisdictionem in foro contentioso, vt habent Abbates ecclesiarum secularium. cap. ex transmissa. de renunc. & sicut habent archipresbyteri in Ecclesia Pictauiensi, qui excommunicant, suspendunt, & absoluunt. Vnde quilibet Rector, seu prior Ecclesiæ collegiatæ dicitur habere dignitatem. vt not. Abb. in d. cap. de multa. num. 21.
7 In propria † vero significatione dignitas accipitur pro Episcopatu, & maioribus, idest, Archiepiscopatu, & Patriarchatu, & dicuntur Archiepiscopi, quia primum inter Episcopos locum obtinent. c. cleros. distinct. 21. Patriarchę vero hoc nomine nominati sunt, quia inter patres sublimiorem locum obtinent. d. cap. cleros, & cognoscitur dignitas ex administratione. distin. 89. volumus. & ex nomine, & prælatione, siue administratione, quam habet in ea institutus in choro, & in capitulo. cap. cum accessissent. de constit. c. cum olim. de consuet. Item ex consuetudine loci. 12. distinct. consuetudo. glo. in extrauag. Io. vnica. in verbo dignitates. de præb. Item in prærogatiua, quam habet in sessionibus, & processionibus, vel alijs actibus. vide Doct. in c. nonnulli. de clericis non resid. de consuet. c. 1. lib. 6. Personatus autem cognoscitur in quadam prærogatiua in Ecclesia sine administratione. Vt cum quis habet prærogatiuam in capitulo, in choro, in optionibus, processionibus, vocibus dandis, & similibus. cap. de multa. de præben. de elect. dudum. 2.

8 Officium † autem aliquando sumitur pro administratione rerum ecclesiasticarum sine iurisdictione, vt in sacrista, & thesaurario. ita Abb. in d. c. de multa. Vel quandoque sumitur pro dignitate, q̄ habet administrationē cū iurisdictione, vt Camerarius Papæ.

9 Præbenda † vero est spirituale ius recipiendi certos prouentus in Ecclesia cōpetentes ex diuino officio, cui prębendatus deseruit. glo. in c. cum M. de constit. facit c. dilecto. de præb. & propriè dicitur præbenda, q̄n bona Ecclesiæ sunt diuisa. de conces. præb. ex parte. Sed quando sunt indiuisa, magis propriè dicitur portio. vt not. Inn. de præben. dilectus. & dicitur præbenda à pretio, quod recipit, quis pro labore.

10 Hæc autem duplex † est, quędam temporalis, & quędam spiritualis. Temporalis est, quæ datur etiam pro aliquo labore temporali de rebus ecclesiasticis alicui tanquam bene merito, puta aduocato, vel simili, & hæc nullam spiritualitatem continet, quæ alio modo appellatur pensio, quam quis habet sine titulo, quæ etiam laicis concedi potest. 16. quæstio. 1. c. possessiones. & q. 6. illud. Præbenda vero spiritualis est, quæ & si consistat in rebus temporalibus tamen permutari non potest, nisi cum iure spirituali. de rerum permuta. c. ad quæstiones.

[Et hæc duplex dicitur, quædam sacerdotalis, quæ à sacris ordinibus illis annexis nuncupatur, & non nisi ijs, qui eisdem ordinibus initiati sunt, vel initiari possunt, confertur. Quædam vero non sacerdotalis est, quæ sacrum presbyteratus ordinem minimè requirit. c. cui de nõ sacerdotali. de præben. lib. 6. Et dicitur spiritualis, quamuis in bonis temporalibus consistat, quia est connexa cum canonicatu, vnde à digniori totum illud ius denominatur. facit text. 1. q. 3. in summa. de pręben. relatum. & dilectus. vbi

11 collata præbenda solita conferri cum † canonicatu videtur collatus canonicatus. glo. in cap. proposuit. de conces. præben. c. peruenit. el secundo. de appell. capit. proposuit. de cler. excom. mini. Et est communis, vt tradũt Moder. in c. cum accessissent. de const. quamuis præbenda sit accessorium, & canonicatus principale: nam quando accessorium est inseparabile ab ipso principali, concessio accessorio videtur concessum principale. ita Bar. per illum text. in l. quisquis. C. de agric. & cens. lib. 11. Et neq; videatur nouum, quod quandoq; ab accessorio trahatur principale, vnde qui eligit præparatorium, videtur eligere principale. l. fin. vbi Barto. ff. de procur. Et minus dignum quandoque trahit ad se maius dignum. clem. per literas. de præb. Verum quod diximus, quod collata præbenda etiam canonicatus collatus videatur, quando est solita conferri cum canonicatu, intellige hoc procedere, quando canonicatus vacabat, alias non censetur collatus canonicatus, ne augeatur numerus canonicorum. vt in simili dixit Dom. in capit. si clericus. col. 11. de præben. lib. 6. Sed an per collationem canonicatus videatur collata prębenda. vide Franc. in cap. si postquam. de prebe. lib. 6. vbi inquit, ꝙ per collationem canonicatus acquiritur ius ad rem, & non in re, quando præbenda non vacat.

12 Hæc autem † nascitur ex canonia, tanquam filia à matre. 1. q. 3. in sum. de præben. c. relatum. & c. dilectus. Et hæc quidem, scilicet præbenda, & canonia dicuntur beneficia simplicia sine administratione, habent tamen residentiam annexam, & ratio est, quia non habent populum, nec clerum, nec administrationem, sicut sunt beneficia, quibus iniuncta est animarum cura, & subinde residentia, vt Episcopatus, & parochiæ. Sot. lib. 3. de iust. & iur. quæst. 5. artic. 3. vers. Tertia cõclus. & quinta. Canonicus enim ratione prebendæ sacramenta non administrat, sed Deo seruit in horis canendis, & alio officio sibi iniũcto, & ideo sine administratione ab eo residentia requiritur.

13 Comprehenduntur † etiam appellatione beneficij ecclesiastici prestimonia, & pensiones. vt inquit glo. in extra. Ioan. vni. de pręb. in vers. beneficium. Sunt enim præstimonia stipendia quædam, quæ sine Ecclesia dantur canonico, vel alteri clerico, præsertim si literis, studijsque operam dant. dantur etiam militibus contra infideles, vel Turchas pugnantibus. iuxt. tex. in l. stipendia. C. de execu. rei iud. l. in condendis. de reg. iur. c. fin. de concess. præben. lib. 6. Et dicitur præstimonium. i. præstans munium. Hostien. in cap. postulastis. de rescrip.

14 Quæ † quidem præstimonia dupliciter considerari possunt: nam aliquando in sola temporalitate consistunt, & nullum officium habent annexum in Ecclesia, & tũc hæc appellatione beneficij ecclesiastici non veniũt. Ioann. And. in c. vnico. de rerum permut. Aliquando vero præstimonium datur in titulum perpetuum, & habet annexum aliquod obsequium spirituale, ita ꝙ is titulatus arctatur ad aliquod seruitium ecclesiasticum, & tunc beneficium dicitur. Ita Gemin. in d. c. fin. de concess. præben. lib. 6. Pensio vero, qd sit, & qualiter differat à beneficio, & multa de illa diximus supra. in 3. præcep.

15 [Sunt etiam portiones † sic vulgò dictæ, & ipsæ beneficia sunt, quæ iurisdictione, & administratione carent, & sunt velut cibaria, quæ diaria Vlpianus appellat. in l. antepen. ff. de alim. & cib. leg. eas, qui obtinẽt, portionarij vocantur, vel mansionarij, ex eo

dicti,

dicti, quod semper in Ecclesia maneant, qui & assisi à summis Pontificibus solét appellari ex eo, q; semper in Ecclesia assideant. c. pen. de cler. non resid. Hi capitulum, aut collegium non constituunt. cap. cum dilecta. de excess. præla. Et hæc quidem sunt beneficia secularia.

16 Rursum † sunt beneficia regularia, quę in duo genera diuiduntur. Nam aut simplicia sunt, aut duplicia. Et rursum simpliciũ quædam sine iurisdictione sunt, sed cum administratione: quædam autẽ iurisdictione, & administratione carent. Sub primo diuisionis capite censetur prior simplex, cui quædã reuerentia tantum præstabatur, ac rerum monasterij administratio tribuitur, non tamen in religiosos iurisdictionem vllã habet. Secundo capite numerantur monachi, & canonici regulares, qui beneficia obtinent iurisdictione, atque administratione carentia. c. quod Dei timorem. c. fin. de sta. mon. clem. ne in agro. §. cæterum. eod. titu. Duplicia beneficia sunt, quæ iurisdictionem, & administrationem habent: ea obtinent Abbates, quod nomen est hebraicum, græcis, ac latinis patrem significãs. Eo nomine vsus est Christus patrem orans. Marci 14. Imò hodie vulgò duplicato nomine nuncupari patres Abbates videmus, quod illam Euangelistę duplicationem imitari videtur. Abba Pater. Iidẽ dignitatem obtinent. cap. indemnitatibus. de elect. lib. 6. & hæc sunt beneficia regularia.]

17 Tertio adnotandum est, † q; sunt quædam beneficia incompatibilia. Incompatibitas autem dupliciter considerari potest in beneficijs. Vno modo dicuntur illa incompatibilia, quæ simul licitè absque peccato, sine dispensatione obtineri non possunt, & hoc modo plura beneficia simplicia in titulum dicuntur incompatibilia: cum huiusmodi retentio de iure sit prohibita. ideo dixit gl. in c. dudum. vers. retinere. de elect. q; qui habet plura beneficia, quorum per se alterum sufficeret, non potest absque mortali peccato aliud retinere absque dispensatione, quæ reddit licitum, quod erat illicitũ. [Et si absque dispensatione retinuerit, potest legitimè altero priuari, hoc probat text. in c. conquerente. de clér. non resid. secundum Abb. ibi in 3. notab. q; dicit valde notabile, & nũquam obliuioni tradendum, & dicit esse cãsum solemnem priuandi aliquem beneficio suo, licet velit in eo residere. Quot vero modis capiatur titulus. vide gl. in c. fi. vers. titulos. de offi. archipresb. & ordinatius. in c. dudum. de elect. vbi quandoque capitur pro Ecclesia Sancti Petri. Aliquandó dicitur canon. Aliquando tractatus. Aliquando dicitur dignitas.] Alio, & secundo modo dicitur incompatibilitas, per quorum vnius assecutionem aliud ipso iure vacat. c. de multa. de præb. habetur. in Conc. Trid. sess. 7. c. 4.

18 Glossa † vero in cle. gratia. de rescrip. ponit triplicem modum incompatibilitatis. Primus modus est planus. per c. de multa. de preben. Secundus procedit in beneficijs conformibus in eadem Ecclesia. per cap. literas. alleg. in glo. ad idem cle. si iusta. de præben. vbi per adeptionem præbendæ perdit, quis aliam præbendam, quam habebat in eadem Ecclesia. Tertius modus est, quando beneficium requirit residentiam præcisam, quia tunc plura retineri non possunt. Quandoq; non præcisè, sed si non resideret, subtrahuntur prouentus, & tunc non surgit incompatibilitas, quod est notabile. ita Cardin. in d. clem. gratia. quæst. 8.

19 [Quotuplex autem sit species † residentiæ. not. Inn. in c. clericos. de præb. & digni. qui declarat clem. gratiæ. de rescrip. vbi inquid, q; beneficia quandoque requirunt cõtinuam residentiam, quam nos supra diximus præcisam. Quandoque temporalem, vt quia annuatim certis temporibus, verbi gratia, tribus mensibus in anno debet deseruire. Quandoque requirit continuam tantum quo ad priuationem redituum, vt quia pœna non residentium est priuatio fructuum tantum. In prima dicit, q; plura retineri non possunt, sed semper videtur renuntiare. Primo, quia primum est incompatibile cum secundo, ideo tacitè videtur renuntiare. In secundo casu, quando requiritur temporalis residentia non perpetua, dicit q; non est incompatibile, ideo non videtur renuntiare primo; sed potest vtrumque retinere. ff. ad munic. l. assumptio. §. iuris prudentibus. licet forte possit priuari secundo. c. referente. de instit. In tertio casu, quando residentia requiritur qualificatè, non ad finem priuationis beneficij, sed redituum, per acceptationem secundi non videtur renunciare primo, ita secundum eum.]

20 Quarto notandum est, † quod sunt quæ-

dam beneficia, quæ dantur in titulũ, & quædam in commendam. Beneficia in titulum siue sint curata, vel dignitates, seu personatus, aut alia incompatibilia, plura clericus retinere non potest. c. quia nonnulli. de cler. non resid. c. sanctorum. distin. 70. c. dudum. de elect. c. nemo. eod. titu. lib. 6. 80. distin. Episcopi. [& ratio est, quia omnia talia, quæ assignantur in titulum, de iure communi requirunt residentiam: etiam si essent viginti solidorum. vt est casus. de præben. c. conquerente. dist. 54. multis. 12. q. 1. aurum. 16. q. 1. c. fin. & c. possessiones: secus est in pensionibus, vel stipendijs assignatis aliquibus tanquam benemeritis, idest, assignatis non in titulum. de quibus. 2. q. 6. illud. 32. dist. si qui. 12. q. 1. quia tua. Ex his ergo concluditur, ꝙ in quolibet beneficio assignato in titulum est prohibita pluralitas, quia vix vni valet,

21 quis seruire. c. 1. de consuet. lib. 6. Et † ex hac pluralitate nascitur ambitionis vitium impotentia deseruiendi. Item effectus vagationis, & dissolutionis, & periculum animarum. ita Ant. de Butr. in c. quia in tantum. num. 2. de præben. atque dignit. fit etiam diuini cultus diminutio] ex ministrorum diminutione, qui potius esset augendus. c. ex parte. de const. c. vasa. de consecra. distin. 1. Sunt tamẽ multi casus, in quibus licitum est alicui habere multa beneficia, quorum primus est, nisi beneficia sint vnita. c. de multa. de præben. c. sicut. de exces. prælat. de elect. c. dudum. el secondo. de ætate. & quali. eam te. Quot autem modis fiat vnio. vide glo. in c. 1. §. vniendo. ne sede vacan. Secundus, si vnum pendeat ab altero. c. eam te. de ętate. & qualit. cap. extirpandæ. de præben. c. dudum. §. insuper. de elect. glo. ordinaria. 21. q. 1. in summa. Nec ijs casibus necessaria est dispensatio. de æta. & qualit. eam te. de præben. lib. 6. cum singula. Tertius si vnam Ecclesiam habeat in titulum, alteram in commendam. secundum dictam glo. notatur. in c. dudum. de elect. 21. q. 1. qui plures.

22 Quamuis † non possint duæ commendæ vni conferri: In commendam vero tunc beneficium concedi videtur, quando in custodiam, seu custodię causa datur. cap. nemo. de elect. lib. 6. Et sicut is, qui rem habet custodiæ, non facit fructus suos, ita nec ille, qui habet in commendam. cap. placuit. 10. quæst. 6. Sed rationem de his reddere debet, nisi Papa dixerit, quòd fructus possit in suos vsus conuertere, quod quidem solet in commenda exprimere.

23 Quæ † quidem commenda si fit ab ordinario, non extenditur amplius, nisi ad sex menses. d. c. nemo. Poterit tamen commendatarius interim à Papa impetrare extẽsionem ad vitam. vt tradunt Doct. in c. si consti terit. de accusat. Si vero commenda conceditur à Papa, & tunc fit ad vitam. Solent tamẽ ex commendis multa mala proueniri, & primum, diminuitur diuinus cultus, & solitus monachorum, & ministrorum numerus minuitur, dum Abbates commendarij nunquã, aut vix sunt in Dei seruitio. Animarum cura negligitur, dum multi cõmendatarij intenti sunt ad venationes, animas commendatas negligendo, quod quam sit pernitiosum. vide text. in c. Esau. distin. 86. Hospitalitas debita nõ seruatur, sed tota omittitur, quæ tam est commendata. glos. & Doct. in c. de monachis. de præben. Ruinis ædificia patent, dum commendatarij non intersunt in

24 suis Abbatijs. Decoloratur † etiam vniuersalis Ecclesiæ status, quia non est secularis Abbas, qui regulam seruet, vel disciplinam, nec qui præcipiat seruari, cum non sint regulares, sed vix clerici, non diaconi, vel sacerdotes, & incongruum videtur, vt regulares secularibus subdantur. c. 2. de monach. Ideo resipiscant commendatarij, si euadere cupiunt pœnas ęternas. Quartus casus est, † vbi

25 licet habere plura beneficia, propter hominum raritatem. 21. quæst. 1. c. 1. & gl. in sum. & de elect. c. dudum. Quintus, si Ecclesię sint tenues, quæ singulæ de per se rectorem non inuenirent. c. de multa. de præben. Doct. in d. c. dudum. 10. q. 3. vnio. Dicuntur autem tenues, quando ad sustentationem non sufficiunt. gl. not. in d. c. dudum. quod est arbitrarium, & consuetudo inspicitur. gl. ordinaria. in d. c. 1. 21. quæst. 1. [In hoc tamen casu necessaria est dispensatio Papæ. vt notat glo. in c. eam te. de ætate. & qualit. tangit glo. de pręben. exposuisti. quia non sufficeret dispẽsatio Episcopi propter paupertatem, vt quis possit habere plures dignitates, quanquam hoc foret legitima causa vniendi, quam facere posset Episcopus. de exces. præla. sicut vnire. 12. quæstio. 3. vnio. quia non debet attendi quantitas beneficij, sed qualitas. cap. cum nostris. de concess. pręben.] Sextus, si di-

spensatio

ſpenſatio Papæ interueniret, quia tunc plura beneficia obtinere poſſet.d. c. de multa. c. 1.de conſuet.lib.6.c. ordinarij. de offic. ord. quia in beneficialibus Papa habet pleniſſimam poteſtatem.capit. ſecundo de præben. lib.6.

26 Hæc autem † diſpenſatio eſt iuris rigoroſi relaxatio. 1. q. 7. exigunt. not.50.diſtin.vt conſtitueretur.& debet fieri cum cauſa, ſicut ex cauſa ſubuenit prætor.l.1.ff.ex quib. cau. maio. Alias non eſſet tutus quo ad Deum Papa, qui ſine cauſa diſpenſat, quia Papa ad ædificationem poſitus eſt, & non ad deſtructionem.facit text.in c.ſunt quidam.25. q. 1. facit, quia non licet Papæ alienare res Eccleſiæ, quia ſunt Chriſti patrimonium. cap. cum ex eo.de elect.lib. 6. Verum ſic diſpenſando alienat ſaltem prodigando, quod ei non licet.Sic nec licet ſine cauſa alicui concedere licentiam teſtandi de bonis acquiſitis ex fructibus Eccleſiæ. vt docet Pan.in c. cum eſſes.q.5.de teſtam.

27 Sed † quæ ſint iuſtæ cauſæ diſpenſandi? Reſpódeo. Prima cauſa eſt prærogatiua meritorum perſonæ, vt ſcientiæ. & nobilitas. c. de multa.de præben.glo.in extrauag. Ioann. vnica.de præben. Eccleſia enim maximè noſtra tempeſtate noſcitur indigere viris literatis, vt circuncincta muro inexpugnabili pugnatorum,& bellatorum,&c.extra. ne cle. vel mon.ſuper ſpecula.§.vltim.de elect.cum ex eo.lib.6.quorum ſcientia mundus illuminatur.Auth.habita.C.ne fil. pro patre. & ipſorum ſcientia eſt circa ſpiritualium adminiſtrationem potiſſimum neceſſaria, & circa curam temporalium, quamplurimum opportuna.extra de renunciatio.c. niſi cum pridem.§.ne pro defectu.de offic.ordin.inter cætera. vnde nó immerito ſunt maioribus beneficijs honorandi.de præben. de multa.§.fin. Et tanquam illi, qui eccleſiaſticis vtilitatibus deſudarunt, dignis ſunt prouiſionibus conſolandi.12.q. 2. eccleſiaſticis. & ſecundũ labores ſuos ad meliores gradus, & ad meliores dignitates producendi.C.de offi. præfec.præt.Aphri.l.in nomine Domini.circa finem.de agen.in re.l.1.lib.12.

28 Scientia † autem debet eſſe ſufficiens, vt poſſit regere beneficium, cui præfectus eſt. Doct.in capit.cum in cunctis.de elect.Et nota,quod ſufficit mediocris.vt extra de elect. capit.cum nobis olim. Non enim ſecundum Archid. requiritur ſumma perfectio in artifice.ff.de ædil.edic.l. ſi quis venditor. de hoc extra de reſcrip.c.ſciſcitatus. Et hodie conſuetudo hoc declarat, quia requiritur gradus doctoratus licentiæ in Italia, vel Baccalaureatus in francia, vel in Hiſpania.

Secunda cauſa eſt vtilitas Eccleſiæ, vt diſpenſatio fiat cum aliquo, qui eã tueri poſſit.Tertia,neceſſitas.c.& ſi illa. 1. quæſtio. 7. glo.in d.extrauag.Ioann.vnica.Quare ſi Eccleſiæ neceſſe ſit, vel vtile habere Doctoré, qui Eccleſiam tueatur,defendat, & inſtruat, tunc licita erit diſpenſatio. d. cap. de multa. cap.cum nobis olim.in fin.de elect.& cap. innotuit.

29 Effectus † autem huius diſpenſationis eſt, vt diſpenſatus cum cauſa habeatur tanquã habilis,ac legitimus de iure, atque idoneus ad obtinenda plura beneficia curata, quia ſine diſpenſatione obtinens ſecundum beneficium curatum, dignitatem, vel perſonatum,peccat mortaliter, ſi poſt adeptam eius poſſeſſionem, aut poſtquam ſua culpa eam non fuit adeptus,non renũciat primo, quod ipſo iure perdit. d. cap. de multa. Sylueſt. in verſ.beneficium.4.num.6.Imò etiam ſecundum,ſi pergat retinere vtrunque,& fit incapax ad quodlibet aliud,ac etiam ad ordines. Nauar.cap.25.num.116. verſic. 6. Quinimo hoc non ſolum procedit per adeptionem ſecundi beneficij curati, dignitatis, vel perſonatus,ſed etiam per conſecrationem,confirmationem,& acceptionem Epiſcopatus, quia ipſo iure vacant beneficia, quæ Epiſcopus habebat antea. c. cum in cunctis. §. cum vero.de elect. Quamquam per adeptionem beneficij curati nequaquam vacat Epiſcopatus.text.ad hoc ſing.in capitu.cum in noſtris. de conceſſ. præben. quia ſine Papæ voluntate dimitti non poteſt.capit.quanto.de tranſla.epiſc.capit.niſi.de renunc.de tranſla.cap. 1.& ſecundo.[Hæc temperat Aegid.eſſe vera, quando electus in Epiſcopum erat confirmatus, & poſtea acceptauit ſecundam dignitatem, quia poſt confirmationem non habet poteſtatem cedendi ſine auctoritate ſummi Pontificis, ſecus ſi ante confirmationem acceptaret ſecundam dignitatem, quia tunc faceret vacare Epiſcopatum, cum in eius ſit poteſtate renuntiare epiſcopatui. argum. not. in dicto capitu.2.& de elect.capitu.ſi electio. lib.6.in gloſ. facit

ad

ad hoc clem.gratiæ.de rescript.dom.Anton. in cap.cum nostris.de concess. præben. nume. 12. Sed an possit cõsuetudine induci, vt vnus duas retineat Ecclesias curatas? dic quod non: quia hoc est delinquere, & in delictis consuetudo non excusat.de consue.capit.fin. d.Ant.in c.3.num.9.de cler.non resid.]

30 Sed an † dispensatio requiratur in pluribus beneficijs simplicibus, stabilienda est hæc conclusio. Clericus plura beneficia simplicia non requirentia residentiam personalem, quorum vnum non suficit, potest sine dispensatione obtinere, alias secus si sufficeret: nam peccaret mortaliter, & requireretur dispensatio, etiam si iustã causam retinendi haberet.ita habetur. in Conc. Trid. sess.25.c.17.Nauar.c.25.nu.127.

31 Consuetudo † tamen est generalis, quã Papa scit, & tolerat, vt quis habere possit plura beneficia simplicia, vel vnum non simplex cum simplici.c.1.de cõsuet.lib.6. dummodo non causa auaritiæ, vel causa illicita, etiam sine dispensatione, adeo quod nõ est peccatum, etiam si vnum ex illis pro victu sufficeret.contra glo.in cap. dudum. vers.retinere. de elect. alias secus dicendo esset illaqueare multas animas.vt inquit Zabar.in clem. gratia. de rescrip. Abb. in d.c. dudum. num.34.D.Thom. quodlib.9.artic.13.

32 Hodie † tamen huic consuetudini antiquæ derogatum est per dictum Concilium, vbi dicernit, quòd in posterum vnum tantum beneficium ecclesiasticum singulis cõferatur, quod quidem si ad vitam eius, cui confertur honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex, dũmodo vtrunque personalem residentiã non requirat, eisdem conferri. Ex quibus verbis collige.glo.singularem in d. cap. dudum per dictum Concilium receptam, & item sublatam modificationem Card. in cle. gratia.

33 de rescript. Scilicet † illam glos.procedere solum in eo, qui capit plura beneficia, quorum vnum sufficit ad viuendum lautius, vel ad thesaurizandum, & non in eo, qui quærit illã ad faciendas largiores eleemosynas, & alia pia opera. Nauar.in Manua.c.23.nũ.15.

34 Insuper † sublatas esse alias iustas causas, quibus dictum erat aliquem posse habere plura beneficia, quorum vnum sufficeret absque dispensatione, nam per dictum Concilium neque debitis circunstantijs existentibus licitum est habere plura beneficia absque dispensatione.

Quare non debet Confessarius absoluere habentem plura beneficia, quorum vnum sufficiat, nisi saltem concurrat aliqua iusta circunstantia, & causa cum dispensatione. Nauar.cap.25.num.127.vsque 130. qui ponit iustas circunstantias.

35 Quinto. Sciendum est, † quod vt beneficium canonicè possideatur, multa requirũtur. Et primo requiritur, quod impetrans beneficium saltem narret ex stylo curiæ se clericum esse.ita Dec.in c. cum adeo. num.3.de rescrip. [Vnde si dixit se clericum, & nõ est, adhuc non valet impetratio. de transla. ex literis. vbi de hoc.quia non reputatur habilis ad ecclesiasticum beneficium, nec potest in clericorum numero computari.capit. 2.de instit.si vero non narrat in impetratione beneficij se clericum esse, non valet impetratio, licet sit clericus, non facta mentione clericatus.ita not.in cap.cum adeo.de rescrip. Quod intelligendum est, quando alias esset beneficiatus.ita d.Ant.ibi.num.9.]

Secundo narrare debet vitium, si aliquod adest suæ illegitimæ natiuitatis, vt si est simpliciter filius naturalis, vel spurius, vel incestuosus.ita sentit Bald. in l. neque. C. de probat. Et ratio est, quia illegitimè nati ad sacros ordines promoueri non possunt. vt probatur.in cap.23. Deuter, Non ingrediatur manzer, hoc est de scorto natus, in Ecclesiam Domini.& in c. innotuit. de elect. & c. per venerabilem, qui filij sint legit. [tum ob excellentiam ordinum, qui turpibus, & infamibus conferri non possunt. de exces. prælat.inter dilectos. tum ob detestationem criminis paterni, quod quandoque detestatur in filios.C.ad leg. Iuliam maiest.l.quisquis. tum etiam ob timorem paternæ incontinẽtiæ.24.distin.quando generalis. distin. 56.si gens. Et non obstat, quod paterna incontinentia non debet filijs nocere.distin.56.nasci. quia illud procedit quo ad vitam æternam, non autem quo ad promotionem: dehonestantur enim filij ex incontinentia parentum, sicut dehonestatur maritus ex incontinentia vxoris.33.distin.si cuius. Sed an promoueri possit filius, qui ex damnato coitu natus est, cuius matrem postea pater duxit in vxorem? Dic quod sic, si tempore coitus mulier erat talis, quam potuerit habere in

vxo-

vxorem, quia matrimonium subsequens legitimat prolem quo ad omnes actus legitimos.c.tanta.qui filij sunt legit.in Auth. quibus modis natu.effic.leg.circa prin.colla.6.]

36 Igitur † illegitimus occultus absque dispensatione Papæ beneficium obtinens, aut simplex sine dispensatione Episcopi. peccat mortaliter.cap.1.&2.de fil.presbyt.lib.6.Et nulla est collatio,& relinquere tenetur, nisi dispensationem obtineat.Nauar.c.25.num. 117.& c.27.num.194.in regula 6.

Sed an illegitimus promotus ad sacros ordines sine dispensatione, celebrando efficiatur irregularis?Dic quod non, quia hoc non est iure cautum.Doct.in cap.fin.de cler. excom.mini.

37 Sed an † illegitimus dispensatus à Papa ad beneficium, censeatur dispensatus ad pẽsionem? dic quod non, nisi hoc exprimatur. per c. quamuis. c. cui non sacerdotali. de fil. presbyt. lib. 6. & ratio est, quia dispensatio est odiosa.c.1.& 2.de fil.presbyt.libr 6. Verũ si illegitimus semel consecutus fuisset beneficium ex dispensatione, quod postea resignasset, & eidẽ reseruata esset pensio. iuxta.c.nisi.de præben. tunc posset. ita Hieron. Gigas.in tract.pens.q.18.

38 [Sic si † dispensetur cum illegitimo, vt promoueri possit ad ordines ecclesiasticos, & dignitates, non potest per hoc promoueri ad episcopatum, quia sub nomine simplici dignitatis non comprehenduntur maiores dignitates, vt episcopatus, & quia tales dispẽsationes sunt odiosæ, ideo restringendæ. c.quo circa.de consangui.& affinit.]

39 Rursum, † an illegitimus possit obtinere beneficium, in quo pater suus fuerat præfectus, vel proximè ministrauerat? dic ꝙ non. cap.ad extirpandas.de filijs presbyt. Præpos. in sum.distin. 56. in fin. nisi media interuenerit persona.c.ad presentiam.de fil.presbyt. ne beneficium iure hæreditario,& sanguinis concedi videatur.c.ex transmissa. c. conquerente.de fil.presbyt.Hinc rectè Sacrũ Conc. Triden.c.cum in beneficijs.sess.25.statuit, vt nemini in posterum accessus, aut regressus etiam de consensu, ad beneficium ecclesiasticum cuiuscunque qualitatis concedantur. vide text.in c.Apostolica.1.q.7.

40 [Et prędicta etiam procedunt † in dignitatibus secularibus, adeo ꝙ plures de eadẽ domo successiuè in eadem dignitate prohibentur eligi, ne videantur succedere. text. not. qui in Imperatore loquitur. in c. venerabilem.de elect.vers. insuper. & ibi Abbas. col.4.per hoc notat aduersus nonnullos, qui beneficia ecclesiastica eo prætextu insaniter petunt, quod diu plures de eadem domo illa habuerunt:nam hęc sola causa est, vt repellantur.]

41 Tertio requiritur† ætas, quę in obtinente beneficium curatum est annorum vigintiquinque, quos sufficit attigisse. Quo ad beneficia non curata, nisi sunt dignitates, aut personatus, viginti duorum annorũ, quo ad simplicia quatuordecim, qui ante illos illa percipiunt, peccãt. ita habetur per Cõc. Triden.sess.24.c.12.& sess.23.cap.6.quamuis aliter requirebatur de iure antiquo. Sylu. in vers.beneficium.3.quęst.1.Dispensare vero circa ætatem nullus, nisi Papa potest, q̃a constitutio conciliaris est. c. cum in cunctis. de elect. contra quam Episcopi non dispensant.glos.in cap.cum dilectus.in vers.in ętatem.de elect.

42 Quarto † narrare etiam debet crimen, in quo se inuolutum reperit, si modo crimen eum indignum beneficio reddit. ita Felyn. in cap.postulasti.colum.4.ver.declara etiam. de rescrip.

Quintò narrare debet alias dispensationes, si pluries fuerit dispẽsatus ratione aliorum defectuum. ita respondet Decius. cons. 95.nume.32.

Sexto narrare debet aliud beneficium, si quod obtinet.c. ad audientiam. el secondo. c.in nostra.de rescrip.Abb.in c. ad aures. nu. 2.Felyn.num.4.Dec.num.12.eod.titu.Quod extenditur etiam, si tenue esset. probat text. iu c.si motu.de præben.lib.6.[Et non obstat, quod si Papa sciuisset, nihilominus literas dedisset. ex quo modicum erat. argum. cap. super literis. de rescrip. & quia de modicis non est curandum,& modica res non inducit simoniam. cap. & si super quæstiones. de simon. quia hodie est decisum, quod non tenet.d.c.si motu proprio.]

43 Et sic † taciturnitas beneficij quantumcunque modici vitiat gratiam super dispensatiõne beneficiorum concessam, non solum quo ad tacita, sed etiam quo ad expressa,& sic vitiatur in totum, vt patet per text. in c. non potest.vers.prodesse.de præben.lib.6. Et sic nota, quòd in dispensationibus, & gratijs

ad beneficia taciturnitas etiam eius, quo expresso gratiam nihilominus habuisset, habet vitiare in totum, sicut dicitur. in d.c. non potest, de taciturnitate modici beneficij, quòd si fuisset expressum, nihilominus Papa gratiam concessisset. not. in cap. super literis. de rescrip. & per Franc. in d. cap. non potest. num. 2.

44 Quinimo † tenetur etiam exprimere valorem beneficij, & ita est de stylo curiæ, vt habetur per Rotam decis. 19. ac redditus. item an sit curatum, vel non. Non autem distributiones quotidianas, quæ impropriè dicuntur manualia beneficia, quia non veniũt appellatione fructuum ecclesiasticorũ. text. optimus in c. vnico. de cler. non residen. lib. 6. c. fin. §. in illis. de conces. præben. lib. 6. Nec etiam tenetur exprimere id, ꝙ pro anniuersarijs datur: cum hæc ratione personalis operæ, & laboris dentur. text. in l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro socio, & est communis, vt refert Couar. lib. 3. Variar. Resol. cap. 13. num. 1. Sed quid si habens beneficium sufficiens, non fecit de eo mentionem, sed paratus est illud ressignare? dicimus non ualere litteras, quia tempus datæ inspiciendum est. c. eam te. de rescrip. Inno. in cap. postulasti. num. 2. eod. titu.

45 Igitur † clericus, qui non exprimit beneficium, eiusque valorem, ac redditus, dicitur subreptitiè impetrasse, nisi esset collatum motu proprio, de quo debet fieri mentio in litteris. c. si motu proprio. de præb. lib. 6. Est enim motus proprius, cum princeps ad aliquid concedendum sponte mouetur. ita Bal. in c. nisi spectabilis. num. 4. de offic. leg. Qui etiam illud affirmauit, motum proprium dici, cum ad impetrantis supplicationem est concessum, quia licet ita petitum sit, tamen motus proprius dicitur, quia ita venit in mẽtem Pontificis concedendi, vt petitum est. ita cum Bald. tenet Cur. sen. consil. 66. Paris. in cap. accedentes. de præscrip. Effectus autem expressionis beneficij dispensationem non operatur, sed tantum, quòd nõ sit subreptitium, & per consequens ipso iure nullum. c. non potest. de præb. lib. 6.

[An autem debeat facere mentionẽ non solum de beneficio, sed etiam de patrimonio, quod habet. vide glos. in cap. postulasti. de rescrip. ex qua potest inferri ad duas quæstiones. Prima, nunquid habens sufficiens patrimonium, possit cum bona conscientia petere, seu tenere beneficium ecclesiasticũ. Secunda, nunquid in literis ad beneficia sit facienda mentio de patrimonio. Circa primũ, dic quod sic, dummodo hoc faciat, vt honestè viuat, quia non tenetur proprijs stipendijs militare. c. ex officij. de præscrip. Circa secundam communis est opinio, quod in litteris iustitiæ facienda est mentio de patrimonio, vnde per tales literas non tenetur Episcopus prouidere habenti sufficiens patrimonium, pro hoc c. tuis. de præb. Sed in litteris gratiæ non est necesse facere mentionem de patrimonio. Abb. in c. cum ordinem. & c. postulasti. de rescrip. & ratio diuersitatis est, quia per litteras iustitię prouidetur solum pauperibus, sed non dicitur pauper, qui habel sufficiens patrimonium. sic Episcopus non tenetur prouidere ordinato, nisi quando non habet patrimonium. cap. tuis. c. Episcopus. c. non liceat. de præb. sed litteræ gratiæ sunt alterius conditionis: Non enim sunt fundatæ in iustitia. Abb. in d. c. postulasti. nu. 3. Deinde de materia clausulæ motus proprij, & ex certa scientia, & de plenitudine potestatis, vide late per Cæsarem Vitelliũ Capuanum Regium Consiliarium in Ciuitate Neapolitana, virum quippe integerrimæ vitæ atque peritissimum, & Camillum Salernum in proœ. consue. vers. per quod. ibi. de clausula. ex certa scientia.]

46 Septimo † debet exprimere si primũ beneficium reipsa non esset consecutus, sed solum habeat litteras super impetratione. ita docuit Cardin. in cle. 2. q. 12. de offic. ordin. vide Felin. in c. in nostra. num. 4. vers. limita. de rescrip. Imò etiam exprimere debet, si primo beneficio esset spoliatus, nam impetrans secundum, debet illud exprimere: nã ex quo per spoliationem solam possessionẽ, non autem titulum perdidit, sequitur de titulo illo mentionem faciendã esse. ita Abb. & Felyn. in c. in nostra. de rescrip. ille nu. 10. iste num. 7. Exprimere etiã debet si aliquod beneficium de facto teneret, vt si violenter occupauerit. ita glo. in cap. cum qui. de præben. lib. 6. quam sequitur Francus. in d. c. non potest. in fin. quia si Summus Pontifex intellexisset temeritatem occupantis, forte aliud non concederet, si quidem legis auxilio carere debet, qui in eam commisit. l. auxilium. in fin. ff. de minor. Esset etiã facienda

mentio

mentio in impetratione secundi beneficij, si primum, quod obtinet esset manuale, idest amouibile ad superioris nutum. ita docuit Felyn.in c.in nostra.de rescrip.nume. 18. Vbi etiam num.31.inquit, quòd debet exprimere, etiam si primo beneficio renuntiasset, modo renuntiatio à superiore admissa non fuisset.

47 Limitatur † vero quod diximus de clerico, qui tenetur exprimere beneficium, vt non teneatur mentionem facere de distributionibus quotidianis, vt supra mentionem fecimus. Nec etiam tenetur in impetratione secundi beneficij mentionem facere de præstimonio.ita in specie respondit Gemin. cons.89.col. 3. Quod intellige de præstimonijs, quæ dantur militibus contra infideles, vel Turchas pugnantibus, quia illa non veniunt appellatione beneficij ecclesiastici. vt not.Ioann.And.in c. vnico. de rerum permut. Limitatur tertio quo ad pensionem, quam quis sine titulo habet, qa in beneficijs obtinendis illa potest taceri. Franc. in d.c.non potest.num.3.de præben.lib.6.Hæc requiruntur ex parte illius, cui confertur beneficiũ.

48 Alias † beneficium obtinens, seu retinens sine canonico titulo scienter, mortaliter peccat, & renuntiare statim tenetur in manu eius, qui renuntiationem potest accipere, vel alicuius, nomine eius, si esset in mortis articulo, ac fructus perceptos restituere tenetur.c.post translationem.§. rursum. de renun.[Est enim fur.& latro.1. q. 1. ordinationes. & ideo sicut fur semper est in mora, & ad damna tenetur.C.quod met.causa.l.1. C. de condic. furt. l. fin. C. de furt. l.subtracto. Quod idem est, si habet titulum, sed talem, qui pro non titulo sit habendus.C. de agric. & cens.l.quemadmodum.ff.quod met.causa. l. sed & partus.] Poterit tamen secundũ Inn. retinere vitæ necessaria strictè de consilio confessoris, ita vt solum ne egeat, nisi dispésationem obtineat.Syluest.in vers.beneficiũ. 3.q.20. Quod idem procedit, quando à principio putauit titulum esse canonicum, sed postea superuenit mala fides.c. 1. & 2.de fil. presbyt.lib.6.Nauar.c.25.num.124.vers. 14.

49 Tenetur † etiam post obtentam Ecclesiã parochialem, & habitam illius pacificã possessionem promoueri ad presbyterium intra annum, alias si eo elapso illam retinet, & fructus post annum perceptos non restituit, peccat mortaliter, & illam ipso facto perdit.c.licet canon.de elect.lib.6.[Qui tex. locum solum habet in eo, qui tenet Ecclesiam parochialem cum cura in actu, idest, qualem ipsemet tenetur exercere, non autem in eo, qui habet tantum curam in habitu exercẽdam per vicarium perpetuum, vel temporalem necessario apponendum. ita Franc.in d.c.in glo. in vers. parochialis. Nauar.extra de præb.lib.3.cons.4.Habet etiam locum in Ecclesia parochiali, quæ habet parochianos, non autem in ea, quæ illis caret, quia deficiẽtibus personis collegij desijt esse collegium.vt not.ff.quod cuius.vni.l.sicut municipij.§. 1. si autem reinciperent ibi esse parochiani, & tunc inciperet ibi habere locum constitutio, quia facta est parochialis.ita glo.in d.c.vers.parochialis. Item cum iura pœnalia non sint extendenda extra casum suum, sed potius strictè intelligenda. reg.in penis.de reg.iur.Hinc sequitur, quod cum dictum.c. licet canon, solum loquatur de parochialibus, non procedat in Ecclesijs collegiatis, vel dignitatibus. text. in ter. in c.statutum. de elect. lib. 6. Cognoscitur vero Ecclesia collegiata, quando ibi est rector, vt caput, & canonici, vt membra.ita glos.ibi in ver.collegiatas.Insuper cum pacifica possessio beneficij diuersimodè capiatur, ideo sciendum est, quod ad hoc, vt quis teneatur promoueri ad ordines, quos requirit tale beneficium, & tunc vt dicatur pacifica, sufficit possessio ipsius curæ, licet habeat maiorem partem bonorum ipsius Ecclesiæ.ita gl. in c.si tibi concesso.de præben.lib.6. Archid. 23.dist.in nomine. Vnde promotus ad Ecclesiam parochialem, tenetur promoueri ad ordines sacros infra annum, si habet exercitium curæ, licet possessionem fructuum non habeat, quod si infra annum promotus non fuerit, Ecclesia sibi commissa nulla etiã monitione præmissa est priuatus.d.cap.licet canon. Sed si quæratur de pacifica possessione ad finem, vt possidens beneficium secundum, incurrat priuationem primi, tunc requiritur, quod habeat non solum pacificam possessionem exercitij curæ, sed etiam possessionem fructuum, vel maioris partis.ita tex. & glo.in c.si tibi concesso.de præb.in 6.dom. Anton.in cap.cum in cunctis.§. cum vero.q.2. de elect.Sed quid si non potest habere pacificam possessionem per aliquod impedimẽtum,

tum, an ipso iure elapso anno vacet primũ? Respond. quod si impedimentum est iustum facti, non vacat primum beneficium, quia non dicitur habere quietam possessionem, prout exigunt iura. Aut non habet, nec habere potest quietam possessionem propter impedimentum iuris, concernens personam eius, vt quia non potest administrare propter peccatum occultum, & perinde est, ac si administraret, vt sibi imputetur impotentia ex suo delicto proueniens. ff. quod met. causa. l. si mulier. Item adde, quod si propter nõ promotionem intra certum tempus imponitur pœna, nunquam illa committitur, nisi ex toto tale tempus labatur, etiam si certũ sit intra residuum illius temporis illud tale fieri non posse. c. commissa. de elect. libr. 6. ꝙ Francus notat ad multa. Et primo ad statuta imponentia pœnam non soluentibus, vel quid aliud non facientibus intra certum tẽpus. Secundo, vt appellatus non possit petere executionem sententiæ ante lapsum annum, etiam si lapsum sit tantum de anno, ꝙ certum sit appellationem prosequi non posse, de quo per Docto. in capit. ex ratione. de appell.

50 Rursum nota, † quòd super promotionem faciendam infra annum, non dispensat Episcopus prorogando: cum sit speciale tantum. in c. cum ex eo. de elect. ita Franc. in d. c. licet. scilicet, vt possit ratione studij dispensare ne intra septem annos ad presbyterium teneatur, dummodo intra annum quo presbyter fieri debeat, subdiaconus fiat.

51 Rursum † habes ex ijs vnum casum, quãdo quis ipso iure est priuatus beneficio. Secundus casus est in materia hæresis, & in crimine læsæ maiestatis, vt supra diximus. secundo lib. c. 11. Tertius, schismaticus pariter ipso iure priuatur. distin. 12. c. nos consuetudinem. de elect. quia diligentia. Quartus, simoniacus, ꝙ dic. vt infra. c. 97. Item sodomita. c. mulier. 15. q. 1. Item percutiens Cardinalem. c. fœlicis. de pœnis. lib. 6. Item assassinus. c. 1. de homic. lib. 6. Alex. cons. 166. lib. 7. Item falsarius. c. ad falsariorum. de crim. fal. Item emittens professionem in religione. c. beneficium. de reg. iur. lib. 6. Sunt & alia crimina, in quibus quis ipso iure priuatur beneficio, vel per sententiam, quæ enumerantur per Petr. à Rebuf. in sua praxi. Vnum tamen aduertant iudices, quod talis pœna nõ potest à iudice imponi, nisi exprimatur à iure. glo. quam Abb. reputat sing. in c. fin. de iure patro. & in c. cum nos. de offic. ordin. & in §. cum igitur. in Authen. de non elig. secun. nuben.]

52 Promotus † vero in Episcopum tenetur intra tres menses consecrari sub pœna perdendi fructus ipso iure, & infra alios tres sub pœna perdendi Episcopatum. vt habetur in Concil. Triden. sess. 23. c. 2. de reform. Nauar. c. 25. num. 117. vers. 8.

53 [Verum ad finem, vt vacent † priora beneficia ante Episcopatum, duo requiruntur, adeptio possessionis pacificæ Episcopatus, & ꝙ sit consecratus. distin. 92. si qui Episcopi. Franc. in c. in plerisque. §. quod si. nume. 3. de elect. lib. 6. ante enim consecrationem non dicitur Episcopus, sed electus. per text. in c. tua. de his, quæ fiunt à præla. ibi, Episcopo, vel electo. c. tam litteris. in princ. & ibi Abb. de testi. & in c. nosti. de elect. vbi Abb. in vlt. not. bonus text. in c. inter corporalia. §. sicut ergo. de translat. Episcopi. Vnde tantum habet potestatem in concernentibus iurisdictionem. vt not. Dom. post Io. And. in c. cum ex eo. de elect. lib. 6. vers. notat incidenter. facit glos. in clem. 1. vers. iurisdictionem. de foro competen.]

54 Tenetur etiam, † qui beneficium curatũ accipit, vel dat, dare ei, quem scit illud accipere cum intentione suscipiendi: presbyterium alias beneficium curatum accipere, vel dare ei, quem sciret illud accipere sine intẽtione suscipiendi presbyterium, sed tãtum, vt eius beneficium perciperet intra annum, quo dictum presbyterium tenetur accipere, & post illum renuntiet beneficium, peccatũ est mortale vtriusq;, & collator tenetur seruare Ecclesiam indemnem, ipse autem, qui fructus percipit, illos tenetur restituere. cap. commissa. §. cæterum. de elect. lib. 6. nisi voluntate mutata sacerdotium anno illo durante susciperet, quod secus esset si à principio intentionem habuisset suscipiẽdi, & postea ea mutata nihilominus beneficium retineret, quia licet peccat, fructus tamen illius anni non tenetur restituere. Nauar. cap. 25. nu. 118. vers. 9. contra Sot. lib. 10. de iust. & iur. q. 5. art. 6. qui meo iudicio melius loquitur, videlicet huiusmodi beneficiarium teneri ad restitutionem fructuum perceptorum à tempore mutatæ voluntatis.

Sed

55 Sed quid dicendum de † eo, qui dubio est animo, vel habet intentionem illud beneficium relinquendi, si aliud pinguius offeratur, vel etiam si aliud quicquam seculare (puta) matrimonium, vel hæreditas obueniat. Præterea quid de accipiente simplex beneficium, quod non requirit sacrum ordinem, isti omnes non tenentur ad restitutionem fructuum, quamuis non habeant animum ascendēdi ad presbyterium: modo satisfaciant eius oneribus, quicquid dicat Pan. in c. relatum. de cler. non resid. Syl. in ver. beneficium. 3. q. 2. Naua. c. 25. num. 118. vers. 9.

56 Tenetur etiam in † suo beneficio residere, quamuis sit tenue, alias non residens sine iusta causa peccat mortaliter. c. conquerente. de cler. non residen. Doct. notant in c. extirpandæ. §. 1. de præben. & tenentur ad fructuū restitutionem etiam non expectata sententia: cuius ratio est, quia hic pœna non imponitur propriè, vt pœna, sed vt quædam conditio, vt faciant fructus suos, dummodo in Ecclesia sua residentiam faciant, quare non habet locum glo. in c. fraternitas. 12. quæst. 2. quæ inquit pœnam etiam ipso iure incursam non deberi in foro conscientiæ, nisi post sententiam. vt inquit Abb. in c. Raynaldus. de testam. Cathe. Neapol. lib. 4. c. 4. Qui quidem fructus dandi sunt fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus. vt per eandem Cathe. c. 3. ver. 4.

57 Residere † autem intelligi debet cum effectu. l. generaliter. C. de episc. & cler. c. nonnulli. de cleri. non resid. vnde verbum residere significat Ecclesiæ deseruire. de cler. non residen. c. conquerente. 16. q. 1. generaliter. alias parum esset residere, nisi cura habeatur de beneficio. Non tamen debet ita prælatus in Ecclesia residere, vt nunquam discedat. Nō enim ita amarè hoc verbum est accipiendum, sed ciuili modo verba sunt accipienda. ff. de seruit. l. si cui. de ædil. edicto. l. si cui venditor. vnde etiam si fiat aliqua intermissio, residere quis continuè dicitur, & ratio est, quia medius actus non impedit, quin dicatur sine intermissione, quid fieri. ff. de verb. obligat. l. continuus. §. si quis. de duobus reis. l. duos. 50. distin. si quis voluntate. [Sic Ang. in l. 1. §. 1. ff. de flu. dicit per illum text. quòd ille semper habitasse dicitur in ciuitate, qui communiter stetit, dato quòd aliquo casu occurrente habitauerit etiam per annum in comitatu. Adde etiam Ludo. Roman. consi. 63. viso puncto. & in l. 1. ff. sol. matr. bonum text. in l. 1. §. quotidiana. ff. de aqua quotid. & text. in l. Paulus respondit. §. Caius. ff. de lib. causa. vbi dicitur, quòd si relinquitur alicui libertas, si continuè seruierit hæredi, debebitur libertas, etiā si seruierit annis interpolatis. & quod dictum est de dictione continuè, idem dic de dictione semper: nam intelligitur temporibus congruis. Dyn. in l. 1. ff. solu. matri. glo. in capit. si quis voluntate. dist. 50. & quòd similes dictiones intelligantur ciuiliter. vide glo. in c. sacrosancta. distin. 22. vbi Archid. idem si dicatur omni tempore, vel indeclinabiliter. gl. in c. 1. distin. 85. gl. in c. 1. de offic. Archid. Felyn. in proœ. decret. vers. Rex pacificus. nu. 3. vbi multa colligit.]

58 Quare ex his infertur, quòd † si testator legauit decem vxori, si cum filia moraretur, non requiritur, quòd moretur per singula momenta. ff. de cond. & demon. l. si quis ita. de annu. legat. l. Meuia. Sic dicitur causa stillicidij perpetua. quamuis non semper cadat aqua. ff. de serui. vrban. prædio l. foramen. de aqua quot. & æstiua. l. 1. §. quotidiana. Semper tamen cessanda est fraus. de cle. non residen. c. ex parte. & quod ibi not. & negligentia. de offic. Arch. ea quæ.

59 Qui autem † teneantur ad residentiam, sunt præcipuè constituti in dignitatibus. de offic. Archipresbyt. capitulo primo & 2. Et qui habent beneficia dependentia à præbendis. capitulo extirpandę. capitulo proposuisti. de præben. At qui habent beneficia simplicia, de generali consuetudine residere non tenentur, nisi sit speciali iure inductum. Felyn. in capitulo dilectus. colum. secunda, in 1. conclus. de rescript. Sunt tamen casus quandoque, in quibus nulla consuetudo excusat non residentem, quos ponit Felyn. in c. cum omnes. col. 17. & 18. num. 54. de constit.

60 Sed, an † qui obtinet plura beneficia cum dispensatione, videatur etiam dispensatus super non residentia? dic quòd non: quando ille possit vicissim residere in ambobus, vt quia loca essent vicina, & commodè posset vtrique seruire. vt in capitu. ita nos. ad fin. 26. quæstio. 6. Sed vbi loca essent remota. ita quòd commodè non posset vtrique seruire, tunc poterit in qua vult residere, vt inquit gloss. in capitulo non potest.

§. illud.

§.illud.de præben.libro. 6. Quod procedit, quando Ecclesiæ essent æquales, alias deberet residere in digniori, & in alia deseruire per vicarium. cap. extirpandæ. §. quia vero. de præben. & ibi per Doct. Io. And. in c. fin. de rescrip.lib.6. Facit quod not. Rom. cons. 47.vbi ait,quòd adhærens duobus dominis, & ab vtroque eodem tempore requisitus debet obedire maiori, quia magis priuilegiatum, & magis dignum debet anteferri digno.gl.in c.accusatus.§.sanè.de hær. lib.6.

61 Causæ autem † iustæ, quæ excusant à residentia non tantum est necessitas personæ, vt quia quis habet plura beneficia, & non potest in vtroque residere, sed etiam est, si valetudine afficiatur curatus, nam tunc per substitutum deseruiet. c. ad audientiam. de cler.non resid.capit. 1. de cleri. ægrot.l.aut si valetudine. ff. de procur. Vel etiam si pestis viget in loco beneficij. Ripa in tract. de peste.2.parte.quæstio.2.qui allegat text. in argum. in c. ad supplicationem. de renunc.Vbi prælato licet renunciare beneficio, in quo tutè permanere non potest. & cap. pastoralis. 7. q. 1. Necessitas quoque Ecclesiæ, vel vtilitas excusat clericum à residentia, vt si pro negotijs Ecclesiæ sit absens: nam tunc constituere vicarium potest, etiam si residere iurauerit.c.ex parte. 2. de cler. non resid. Quamuis per text.in cap.relatum. eod.titu. dicant Doct. debere abesse de licentia sui prælati,sed de consuetudine non petitur,nec requiritur in secularibus clericis hæc licentia,quæ consuetudo valet, vt asserunt Inn. & Hostien. in capitu.inter quatuor.de cler.non residen.

62 Iusta † etiam causa est auditio Theologiæ ad quinquennium.capitu.cum ex eo. de elect.lib.6.prælectio eiusdem, donec durauerit etiam sine licentia Episcopi.Item obsequium Episcopi quo ad duos canonicos, dummodo accipiantur ab eo in vtilitatem Ecclesiæ suæ, vel cathedralis. cap. de cætero.de cler.non residen.non autem si accipiãtur in seruitio suo personali, nisi ex vrgenti causa, & Ecclesia non indigente seruitio: item obsequium Papæ, vel consuetudo honesta. Nauar.capitu.25.nume. 121.qui insuper addit,quòd compositio circa fructus beneficij ipso iure amissi ob non factam residentiam non prodest.

63 Ex parte † etiam rei, vt quis canonice habeat beneficium, requiritur quòd beneficium sit vacans, quia non vacans conferri non potest.cap.1.de concess. præben. Vacare autem potest beneficium pluribus modis.vt est glo.not.in extr.Ioann.vni.in vers.vacantibus.de præben. Et primo per mortem.cap. susceptum.de rescrip.lib.6.vel per renunciationem simplicem.de præben. c. dilecto. vel ex causa permutationis.c.1.& per totum tit. de rerum permut. Item per priuationem,& depositionem.c.ex literis. c. grauem. de excess. prælat. Item si quis adipiscatur incompatibile beneficium pacificè,vacabit primũ. cap. de multa. de præben. Item habens Ecclesiam parochialem, si intra annum nõ est promotus,est priuatus ea.& vacat. cap. licet canon.commissa.de elect.lib.6.

64 [Et nota, † quod fructus obuenientes tempore Ecclesiæ vacantis debent conseruari futuro successori, vel in vtilitatem Ecclesiæ conuerti,& interim custos eorum erit capitulum, quod interim potest vendere res perituras,& precia custodire.l.is cui.ff. vt in possess.legat. & postea successori plenam rationem reddere tenetur.c. 1. de cle. ęgrot.] Et hæc circa clericos quo ad beneficia.

65 Verum circa ordines sacros, † nullus clericus ad illos promouendus est, nisi habeat patrimonium assignatum, ex quo valeat absque mendicitate alimenta sibi ministrare, ne mendicare cogatur in ignominiam ordinis.iuxt.text.in cap. Episcopus. de præben.Quod quidem patrimonium,secundum Dec.in d. cap. habet priuilegia bonis ecclesiarum à iure concessa, attamen in contrarium est veritas,secundum glo.in capit. tuis. de pręben.quam sequuntur Abb.Imo.& Felyn. asserentes ex ea nihil aliud operari assignationem illam patrimonij, nisi vt eius titulo clericus sacris ordinibus insigniatur, ne mendicare cogatur in ignominiam ordinis.ita Couar.lib.1.Variar.Resol.c.4. nu. 4. Quod quidem patrimonium vendi non potest.ita Domini.in capit. si Episcopus. quem sequitur Francus.num.3.de præben.lib. 6. & debet esse tale,quod sibi ad vitam sustentandam satis sit.Concil.Triden.sess.21.capit. 2. Quod intellige, nisi ordinatus ad titulum patrimonij consequatur postea beneficium, nam tunc licitè poterit disponere, pro vt vult,quia cessat tunc ratio: habet enim vnde viuat.Imò voluit Franc.in d.c. si Episcopus,

66 pus, quòd si ordinatus † ad titulum patrimonij non potest ex illo integraliter necessaria vitæ percipere, quòd Episcopus supplere debeat, quod nota. [Et hæc quidem intellige, quando ordinans fuerit in culpa, ordinans illum, quem scit non habere vllum titulum, & ignorat illum necessario requiri ad ordinem sacrum assumendum: nam tunc tenetur eum alere. Alimentorum vero appellatione veniunt omnia vitæ necessaria. cap. non liceat. de præb. cap. aurum. cap. ecclesiarum seruos. 12. q. 2. Si vero ordinans non fuerit in culpa, sed solus ordinandus fuerit in dolo, decipiendo Episcopum, dicens, quòd habebat titulum beneficiarium, vel secularem sufficientem, & tunc remanent iura antiqua. idest cap. neminem. cap. Sanctorum. dist. 70. quæ volunt ordinatum incurrere suspensionem ipso iure. & hæc est verior opinio, ita Ant. de Butr. in cap. non liceat. de præb. quã probat Deci. in d. cap. num. 3. qui si celebrat, efficitur irregularis, & tunc ipsemet quæret sibi victum. ita Anto. de But. in c. ad hæc. nu. 9. de offic. Archi. At si vterque, idest, tam ordinans, quam ordinatus sint in culpa, & tunc eo casu ordinans tenetur eum alere, & ordinatus remanet suspensus, & ita intelligitur Conc. Triden. sess. 21. ca. 2. de reform. Nauar. de temp. ordin. lib. 1. consi. 12.

Sed an teneatur Episcopus eum alere, si tempore promotionis ordinatus habet patrem diuitem, vel alium coniunctum, à quo possit exigere vitę alimenta? Dic quòd non. ita Innoc. in cap. Episcopus. de præb. col. 2. & ratio est, quia nõ dicitur pauper, qui habet patrem diuitem. cap. 1. de magi. facit text. in cap. clericos. 1. q. 2. ibi. Quiuis parentũ, alias propinquorum nulla suffragantur bona. ad idem tex. in c. fin. 16. q. 1. Hoc tamen intelligendum putarem, quando pater esset diues, & filio alimẽta præstare tenebatur, quia fortè propter dignitatem nõ poterat filius manibus proprijs victum quærere. iux. not. per Bar. in l. si quis. §. 2. versi. sed si filius. vbi glo. in ver. vt operis. ff. de lib. agnoscen. secus si filius proprio exercitio quæreret sibi victũ, quo casu non tenetur pater, nam si efficiatur clericus, & nõ posset artem exercere propter dignitatem clericatus. iux. tex. in cap. Ioannes. de cler. coniug. non putarem, quòd tali casu sibi prouidere teneretur: quia factum Episcopi non debet nocere patri. l. non debet. de reg. iur. Vnde eo casu Episcopus tenetur prouidere. Conclusio ergo procedit quando pater sine clericatu expensas filio omnino fecisset. ita Deci. in d. c. Episcopus. de præb. lib. 6. num. 7. qui etiam num. 21. inquit. quòd Episcopus prouidere tenetur ordinato habẽti plura bona in proprietatem, non autem quo ad vsumfructum. facit text. in simili in l. fin. §. ipsum autem. C. de bonis. quæ liber. & ita consuluit Senis consi. 24. vbi inquit, quòd mulier licet habeat nudã proprietatem in pluribus bonis, inops tamen reputatur, ita vt consequi valeat in bonis mariti quartam partem, ne cogatur mendicare.]

67 Clericus † vero, qui ordinatur cum patrimonio, vel alimentis promissis, vel donatis ab aliquo, pactus antequàm ordinaretur se non petiturum, postquàm ordinatus fuerit, est suspensus ab ordine, suspensione Papali: at qui post ordinationem remittit, aut retrodonat ius, aut patrimoniũ, quod illi fuit donatum, vel promissum absque pacto ante ordinationem facto non incurrit. arg. glossæ sing. in cap. tuis. de præben. & glossæ memor. in c. si Episcopus. eod. tit. lib. 6. Nauar. ca. 27. nu. 158. Declaratio. 1. & versi. 2.

68 [Sed quæritur, † an donatio facta à patre filio ad effectum, vt sacerdotij ordinem asseq̃ui possit, imputetur in legitimam? dic q̃ sic, quemadmodum donatio propter nuptias. Si quidem hæc donatio fit vt matrimonium spirituale contrahatur ab ipso filio, sicut donatio propter nuptias fit ad matrimonium carnale. vt est communis opinio Doctorum in authen. ex testamento. C. de collat. Ita Couar. in cap. Raynaldus. §. 2. nu. 7. de testam. qui tenet aduersus Ioan. Fabrum in §. fin. Instit. de inoffi. testa.]

69 Superest modo, † vt consideremus quibus modis simonia committatur circa beneficia. Et inuenio illam varijs modis committi posse. Primo in collatione beneficij. Secundo in resignatione, seu in renunciatione. Tertio in electione. Quarto in confirmatione. Quinto in præsentatione. Sexto in institutione. Septimo in inuestitura. Octauo in permutatione. Nono in pensione. Decimo in confidentia. Hæc autem

70 ita inter se differunt. Nam † collatio est, quæ tradit titulũ beneficij, & possessionem facti, idest exercitij administrationẽ. de institu.

stitu.cap.auctoritate. Et huiusmodi beneficium, si est reseruatum Summo Pontifici, nõ potest ab Episcopis conferri: aut non est reseruatum sedi Apostolicæ, & tunc aut ordinarius non facit residẽtiam in loco proprio & tunc non habet nisi quatuor menses, aut facit residentiam, & tunc habet alternas vices per mensem, idest, sex menses ipse, & sex Papa: nam primus mensis Papæ est Ianuarius. Secundus Februarius est Episcopi, & sic de singulis.

71 [An verò possit † Episcopus beneficium, quando non est Papæ reseruatum, illud conferre, quando esset in aliena diœcesi. Glossa in cap. nouit. de offi. deleg. Ioan. de Selua late in tract. de benefic. 3. par. q. 40. & 63. dicũt ꝙ sic. Imo & ipsius Episcopi vicarius habẽs ad hoc specialem potestatem conferendi beneficia, potest ea conferre etiam extra propriam diœcesim, sicut notant glo. in cap. statutum. ver. per seipsos. de præb. in 6. Domin. in c. vlt. & in cap. licet. de offi. vic. in 6. Nicolaus Boerius decis. 30. vbi scribit, ita sententia iudiciali obtentum fuisse: cuius ratio est, quia cum hæc iurisdictio volũtaria sit, exerceri potest etiam extra territorium. l. 2. ff. de offic. procons. Doct. in cap. nouit. de offi. lega. & in cap. pen. eod. tit. Sed quid si Episcopus beneficium vacans alicui contulerit eo die extra diœcesim, quo eius Vicarius alteri intra territoriũ contulit? Dic ꝙ præferendus erit, habens titulum à prælato, ẽt si vicarius speciale mandatum habeat ad cõferendum beneficium. secundũ Calder. consi. 2. de offi. vicar. An vero hæc voluntaria iurisdictio, quæ in conferendis beneficijs exercetur, possit per Episcopos, & prælatos intra curiam Romanam exerceri, ita vt valeant inibi cõmorantes beneficia conferre? Resp. quòd de Romanæ curiæ stylo est, quòd non, dum ipsi præsente Summo Pontifice curiæ adsint. Ita Præpositus in c. qui in aliquo. colum. vlt. distin. 51. Ludou. Gomez in regu. de non iudi. iux. formam suppl. quæst. 3. And. de Falcon. in tract. de reser. q. 4. principalis. q. 10. Qui quidem stylus est secundum ius commune, quia præsente Principe non potest exerceri iurisdictio voluntaria. l. 2. & vlti. ff. de offic. procons.

72 Et nota, quòd † collatio debet fieri purè, palam, liberè, & sine diminutione. Purè, vt nullum pactum, nulla conditio, nullus modus interueniat. 1. q. 1. quam pio. de pact. c. fi. nam & modus æquipollet conditioni. cap. si infidelis. 28. q. 1. C. de legi. quæ sub modo. Imo magis obligat modus, quàm conditio. Nam si is cui sub modo aliquid relinquitur caueat de ipso implendo, statim agere potest. ff. de lega. 3. l. si cui legatum. quod secus est in conditione, cuius euentus adimpletio expectanda est. ff. de condit. & demonst. l. qui hæredi. §. fin. l. quibus diebus. §. fi. ff. de fideicom. liber. Quæ autem sit differentia inter causam, modum, & cõditionem, notatur per Hostien. in sum. de condit. & demonst. §. quid sit conditio. Palam. Alioquin suspecta habetur collatio. cap. vni. vt benefi. eccle. l. porro. ff. de iure fis. l. ita fidei. ff. de admi. tut. ca. non existimo. 18. q. 2. vnum tamen nota, quòd licet electiones clandestinæ reprobentur. de elect. cap. quia propter. in fi. non tamen collationes: modo is, cui prouidetur, capax sit. argum. tex. in l. 1. C. de dilat. lib. 10. nam & Episcopi in suis cubiculis, paucis præsentibus, conferũt beneficia sua. Veruntamen ex diutina occultatione, & ex quibusdam alijs circunstantijs oritur suspitio contra conferentem. & sic loquitur cap. vnicum. §. 1. & seq. vt benefic. eccle. Liberè. i. motu rationabili, & liberali. de præb. relatum. de renun. ad supplicationem. non motu carnali, sed iudicio rationis. cap. graue. de præben. quia non sanguine, sed vitæ meritis sunt beneficia ecclesiastica conferenda. cap. Moyses. 8. q. 1. item libero, non pecuniario. Rursum sine diminutione aliqua: quod dic vt not. per Hosti. vt eccle. benefi. sine dimi. confer.]

73 Potest tamen † circa collationem committi simonia tali pacto. Titius ambiens beneficium impetrare, offert pecuniam, vel multa munera Episcopo conferenti, vt sibi conferat beneficium vacans, Episcopus muneribus allectus contulit illi, quæritur an sit simonia? Dic quòd sic, sed est mentalis, quare dicta collatio valida est, cum talis simoniacus non subiaceat pœnæ. cap. tua nos. capitu. fin. de simo. Sotus lib. 9. de iusti. & iu. quæst. 8. art. 1. Quod secus esset, si ita expressè conuenissent, quia tunc realis esset. Rursum, quid si Titius non episcopo collatori, sed eius familiari, vt secretario dedit pecuniam, vt operam daret, quòd promoueatur ad beneficium. dic secundum Innocen. quòd idem est, quòd si data fuisset promotori, vel bene-

beneficij collatori.1.q.5.cap.præsentium.Sylueſt.in ver.ſimonia.q.16.verſi.3. Fely.in cap. tanta.& Abb.in cap.nobis. de ſimo. qui ampliat etiam ſi collator eſſet illi collaturus. Item Sotus lib.9.de iuſti.& iure. q.7. arti.3. verſi.quæris autem. Secus vero ſi pecuniam daret familiari collatoris, vel procuratori in curia Romana,vt ſollicitaret,vel ad memoriam reduceret.ita Zabar.in clem.tuam. de æta.& qualit.Addit.ad Abbat. in c. accu-
74 ſatum.de ſimo.Sed quid † ſi quis dat munus à manu, vel lingua porrigendo preces, vel obſequia,vt adulando alteri,verbi gratia,familiari Papæ principaliter ad ineundam amicitiam cum illo,& ſecundario, vt impetret à Papa aliquod beneficium, cum ſe ad id occaſio obtulerit, & poſtea occaſione oblata ſine alia illicita pactione impetrat illud ei,an ſit ſimoniacus? Reſpon. ſecundum Nauar.cap.23. num.106. verſi.ad quintum, quòd non:niſi principaliter dediſſet, vt pro eo rogaret Papam,vt ibi per eum.Pari ratione ſeruire alicui prælato principaliter ob perſonæ dignitatem, ob ſtipendium pro victu quotidiano conſequendũ,at minus principaliter ſpe conſequendi ab eo aliquod beneficium eccleſiaſticum ea ſpe ſecundo loco ab animo conſtituta, nulla eſt ſimonia, quemadmodum à gloſſa,& Doctoribus conſtitutum eſt in cap. cum eſſent.de ſimo. Sed ſeruire prælato principaliter ſpe conſequendi ab eo beneficium eccleſiaſticum, etiam non accedẽte expreſſa pactione ſimonia eſt, vt glo.& Doct.ibi in d.cap.cum eſſent,adnotarunt,licet ea ſimonia mentalis ſit,& ſufficit pœnitentia.c.fi.eod.tit.

75 Eodem † pacto dicendũ eſt ex parte collatoris.Committit enim ſimoniam vel mẽtalem,vel actualem,conferendo beneficium famulo hac intentione principali, vel cum pacto expreſſo, vt tollatur legalis obligatio ad aliquid, quod illi debebat,vel ad ſatisfactionem miniſterij ſibi impenſi.Si vero collatio beneficij fiat hac intentione, vel hoc expreſſo,vt tollatur obligatio moralis, & remuneratoria, quæ procedit ex honeſtate, & gratitudine ad remuneracionem,tunc nulla committitur ſimonia.Couar.lib. primo. variar.reſolut. cap.20.num.3. & 4.faciunt quæ dicit Nauar.capitu.23.nume.109. verſic. ad quartum.

76 Sed vtrum † peccet prælatus conferendo beneficium indigno? Dic quod ſic, vt not. Card.in clem.1.de ætate,& qualitate. in fine. Quinimo qui præficeret dignum omiſſo digniori, nec immunis eſſet à peccato, & ſi electio ipſa retractari nequeat,& ita intelligitur tex. in cap. monaſterium. 16.q.7.& eſt communis opinio. Dignus tamen in foro animæ poteſt ſine peccato beneficium poſſidere.Caiet.2.2.q.185. art.3.ibi in eodem articulo diligenter attende. In duobus tamen caſibus videtur non peccare prælatus præponendo dignum digniori in ſpiritualibus. Primus ſecundum Butrium in c.tuam.de ætate. & qualitate.colum.2.quando omiſſo digniori confert beneficium conſanguineo digno. cap.non ſatis.diſt.86.Secundum,quando pręficeret minus ſanctum, minus ſcientem illi, qui maioris eſt ſanctitatis,& ſcientiæ eo prętextu,quia ille minus ſciens,minus ſanctus poteſt magis conferre ad bonum commune propter potentiam, & induſtriam ſecularẽ, & aliquid huiuſmodi: & ratio eſt, quia & ſi ſimpliciter,& ſecundum ſe maioris dignitatis ſit ille, qui abundat in ſpiritualibus gratiæ donis, tamen quia diſpenſationes ſpiritualium magis ordinantur ad vtilitatem communem, ſecundum illud. 1. Corin. 12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Ideo quandoque abſque acceptione perſonarum in diſpenſatione ſpiritualium,illi, qui ſunt ſimpliciter minus boni,melioribus præferuntur, ſicut etiã Deus gratias gratis datas quandoque concedit minus bonis.D. Thom.2.2.q.63.artic.2. verſic. Reſpondeo.

77 Simonia † etiam eſſet non ſolum conferre beneficium pro aliquo temporali munere,& obſequio ſeu exhibito,ſeu exhibendo, ac ſi pro pecunia: cum pecuniæ nomine vniuerſa ſupponantur, quæ pecunia æſtimari poſſint, ſed etiam ſi conferret per munus à lingua. Exempli gratia, ſi quis epiſcopus precibus ad temporalem vtilitatem captandam inflexus ſacerdotium, vel beneficium conferat,ea ſcilicet intentione, vt fauorem captet, ex quo ſibi aliqua poſſit ratione collationis prouenire vtilitas. ita Sotus lib. 9. de iuſti. & iu.q.7.art.3. Verum quia agitur de precibus,ideo ſciendum eſt ſecundum do. Anto.de Butr.in c.tuam.nu.7.de ęta.& qual.
78 † q; preces quædam dicuntur carnales, quędã ſpirituales.Præces ſpirituales præſumun

tur illæ, quæ sunt interpositæ ab extraneo, & secúdum Hosti. sunt præces patronorum, ad quos spectat potestas præsentandi. cap. cum terra. de elect. ca. nobis. de iure patron. & hæ præces semper præsumũtur interpositæ pro digno, idest vt dignus promouendus sit tali dignitate. Præces vero carnales præsumunt tunc, quando à parente interponuntur.

79 Sed quæritur, an preces † pro se porrigere ad obtinendum beneficium sit peccatum? Resp. quod non: dummodo hæc concurrant. Primo vt preces interponens habeat respectum ad solum Deum, & ipsius obsequium, & non ad potentias, & diuitias seculares. Secundo, quòd persona sit digna. cap. qui episcopatum. 8. q. 1. Tertio, quòd preces interponantur ex necessitate pro beneficio simplici, vel in genere, & alias indiget: si autem pro curato, idest vt eligatur ad curam animarum, vel in prælatum, tunc preces sunt iniustæ etiam pro digno. cap. ad aures. de rescrip. 1. q. 2. clericos. 12. q. 1. illi autem. Et vt inquit tex. 1. q. 1. cap. nullus itaque. & Sylue. in ver. simonia. q. 16. versi. 3. tanquàm honoris ambitiosus eijciendus est, nam nihil hac ambitione detestabilius. vt inquit tex. & gl. in extrauag. Ioan. vnica. de præb. cum circa spiritualia versetur. C. de episco. & cler. l. si quenquam. Vnde de hac ambitione scribit B. Bernardus: O ambitio ambientium crux, idest pœna, quomodo omnes torquens omnibus places?

80 Sed iterum quæritur, † an episcopus apparente digniori, peccet, si promoueat non digniorem, sed cõsanguineum dignum? Dic quod non, dummodo dignus existat, & sit pauper, quia huic prouidere tenetur. facit tex. in cap. non satis. 86. distin. Sed vtrum preces interponens sit simoniacus, si intendat in aliquo obligari promouenti? Resp. quod sic, si obligatio esset legalis, vel si intendit exonerare illum, quem rogat, ab aliquo seruitio, quod ei fecerat: quia in talibus idem est remittere, quòd dare: secus vero si remitteret obligationem naturalem tantum, vt quia collator esset obligatus ad antidora, vt inquit Nauar. in capitu. 23. nume. 106. ad quartum.

81 Sed an † teneatur beneficium relinquere, qui collatori promittit centum, vt sibi conferat beneficium non animo emendi illud, nec soluendi centum, si beneficium obtinuerit? Dic quod non: non quidem Caietani, & Soti argumento, scilicet quia non committit simoniam, sed quia nõ est realis, sed conuentionalis, quæ ad relinquendum non obligat. Nauar. cap. 23. nume. 106. versi. ad 3. Et hæc circa simoniam, quę committitur in collatione beneficij. Superest modo vt consideremus breuiter qualiter inter se differant hæc vocabula, scilicet resignatio, electio, præsentatio, confirmatio, institutio, collatio, & inuestitura, vt postea videamus, quomodo in ijs committatur simonia.

82 Et circa primum dico, † quod resignare est renuntiare beneficium, vel in fauorem tertiæ personæ, vel simpliciter Papæ, aut ordinario. Electio propriè est, quando canonici alicuius ecclesiæ eligunt prælatum, & de hac electione habetur de elect. c. 1. per totũ, & definitur per Abbatem, quod est alicuius personæ ad pręlationem canonicè facta vocatio. Et quod ius trãsferatur ex electione. vide gl. no. in c. quanto. distin. 63. Præsentatio vero propriè ad patronum pertinet, vt de iure patron. per totum. nec trãsfertur aliquod ius spirituale ex pręsentatione, sed pręsentatus, si est idoneus, debet institui per superiorem. 16. q. 7. decernimus.

83 At † confirmatio propriè fit de electione: nam quia ius est translatum per electioné, non est necesse, quòd superior conferat, vel instituat, sed quod tantum confirmet electionem iam factam. vt in c. nihil. de elect. & hæc per superiorem causa cognita fieri debet. d. c. nihil. Institutio vero, & si multipliciter sumatur, tamen propriè sumitur in iure pro translatione iuris non libera à superiore facta, quando præsentatus per patronum instituitur; nam tunc superior velit, nolit, tenetur illud ius conferre in præsentatum, ex quo est idoneus. Et in hoc institutio differt à collatione, quia collatio propriè est iuris translatio libera: quia habens collationem beneficij, non tenetur conferre isti, vel illi, sed liberè cui vult, dummodo sit idoneus. vt in c. relatum. de præb.

84 [Hinc † cum collatio beneficiorum maximi sit momenti, & requirat sedulam, ac diligentissimam prælatorum examinationem, & curam. vt asserit glo. quam ibi Domin. & Franc. sequuntur in c. vltimo. de offi. vica. sequitur, quod Romanus Pontifex perpendens rem hanc maximi esse momenti,

statuit

ſtatuit collationem beneficiorum minime eſſe commiſſam ab epiſcopo Vicario, quem generalem cõſtituit, niſi expreſſim eius delegatio,& commiſſio fiat. Sic nec eidem Vicario vi, & ratione generalis commiſſionis cenſetur data poteſtas inquirendi, corrigendi, aut puniendi ſubditorum exceſſus, nec priuandi quemquam eccleſiaſtico beneficio, aut officio, aut adminiſtratione. cap. licet. de offic. vicar. lib. 6. Hæc etenim grauiora ſunt, & maiora, quam vt in generalem delegationem veniant. Eſt igitur neceſſaria ſpecialis commiſſio collationis eccleſiaſticorum beneficiorum, nec continetur ſub generali delegatione, quæ per epiſcopum fit Vicario totius diœceſis. At inſtitutionem, quæ fit ad patronorum præſentationem, poteſt Vicarius generalis abſque ſpeciali commiſſione miniſtrare, & impartiri. ita glo. in c. ex frequentib. in verbo, officialium. de inſti. Rom. ſing. 601. glo. in c. vltimo. de offic. vicar. in 6. Et ratio eſt, quia inſtitutio non confert titulum, ſed habenti iam illum, vel Vicario dat auctoritatem adminiſtrandi animarum curam. iuxta glo. in c. 1. de cap. mona. lib. 6. nam Vicarius epiſcopi generalis abſque ſpeciali commiſſione poteſt habenti beneficium, vel eius Vicario auctoritatem hanc exercendi animarum curam impartiri, ſecũdum Imolam, & communem in d. c. ex frequentibus. Pariter ex hac cauſa fit quod capitulum, qđ ſede vacante nõ poteſt beneficia libera collatione conferre, poteſt vacante ſede epiſcopali inſtituere præſentatos à patronis. ita tex. in c. 1. de inſtit. lib. 6.]

85 Sed inueſtitura propriè † ordinatur ad tranſlationem poſſeſſionis tantum. Et hæc inueſtitura fit tali pacto, verbi gratia. Dicit ſuperior, capiendo forte annulum, vel biretum, inueſtio te de tali beneficio. ita dom. Anto. de But. & Imo. per illum tex. in c. literas. de conceſ. præb. & in rubr. de inſtit.

86 Permutatio † vero licet fiat pluribus modis, tamen quo ad nos attinet, eſt, quando fit permutatio, ideſt commutatio rei temporalis cum ſpirituali, vel ſpiritualis cum temporali. At penſio quid ſit, & vnde dicatur, & qualiter differat à beneficio, & quomodo debeat conſtitui, diximus ſupra in tertio præcepto, de hor. canon. Confidentia vero dicitur tractatus, cum quis confidens, quod collator conferens beneficium in perſonam ſuam, vel ſuorum, renuntiat beneficio, promittens aliquid collatori. Nauar. c. 23. num. 3.

87 His igitur † breuiter explicatis, dico circa reſignationem, ſeu renunciationem, quòd renunciare beneficium in fauorem alterius hoc modo, vt illi conferatur, ſi fiat renunciatio in manibus Papæ, non eſt ſimonia. gl. in cap. ex parte. 1. de offic. deleg. Greg. tamen XIII. permiſit tantum, vt vna cum renunciatione vnius præſentetur petitio alterius, cui renuntians vellet conferre, & nota regulam Cancell. de infirm. reſign. quæ eſt 18. quæ vult, quod reſignans beneficium ſi eſt infirmus, debet viuere viginti dies à die renunciationis. Si vero quis reſignaret beneficium, vel præbendam in manu epiſcopi in fauorem alterius deſignatæ perſonæ, nullam ſimoniam committit, etiam ſi tractatus ſit inter illos, cui debeat fieri permutatio, dumtamen ſe ſubmittant diſpoſitioni ſuperioris. Abb. in cap. quæſitum. nu. 10. de rerum permut. Ioan. And. in addit. ad Spec. & Goff. & glo. in clem. vni. de rerum permut. contra Hoſt. Imò ſi eſſet concluſio inter partes, cui debeat fieri pmutatio, modò ſit ſub expreſſa conditione, & reſeruatione, poſſent abſque peccato. ratiò eſt, quia talis concluſio non eſt concluſio, cum ſuſpendatur vſq; ad ſuperioris conſenſum. nec obſtat text. in cap. quæſitum. de rerum permuta. quia non loquitur de tractatu permutationis, ſed de ipſa permutatione, quæ non debet expediri per partes, ſed ex mero iudicis officio. ita Sylu. in ver. permutatio. 2. q. 5.

88 Si vero † renunciatio principaliter fiat ea intentione, & pacto, vt alicui conferatur, vel conſanguineo ſuo, vel conſanguineo paciſcentis, tunc peccatum eſt. Cum in conferendis beneficijs ſanguinis non meritorum rationem haberi iniquum ſit, & renunciationes in ſpiritualibus liberè, & ſimpliciter fieri debent. not. in cap. ex parte. el primo. de offic. deleg. Imò peccatum eſt ſimoniæ. tex. cum gl. in d. c. ex parte. Abb. in c. cum vniuerſorum. de rerum permut. qui dicit hoc eſſe menti tenendum.

89 Et † ratio eſt, quia ſimonia non ſolum committitur cum interuẽtu rei numeratæ, vel rei ea æſtimabilis, ſed etiã quando relinquitur beneficium cum onere, quaſi fiat aliquid pro precio rei ſpiritualis. Nauar. c. 23.

 nu. 100.

nume.100.versicu.2.quod duplex est.

[Hinc Abbas in c.non satis.de simo. concludit quod adeo renuntiatio beneficij debet libere fieri, vt non possit renuntiari cum onere, vt renuntians habeat pensioné. Cautela tamen est, vt ibi per eum, vt fiat renuntiatio libera, & Papa ex officio eius illam apponat. Sic etiam episcopus potest in collatione beneficij apponere onus alimentandi illum, qui renuntiauit. vt not. Pet.de Ancha.consi.280.facit text. in cap.nisi essent.de simo. Anto.de But.in c.2.de arbitr.]

90 Et hæc † renuntiatio cum pacto, vt alicui conferatur beneficium dicitur simonia confidentiæ, cuius pœna est, quòd simul ac aliquis accipit beneficium in confidentiam, antequam impleat quod promisit, est ipso iure excommunicatus, & collatio ei facta ipso iure non valet, & tenetur ad restitutionem omnium fructuum, quos percepit à die acceptionis. Nauar.ibi.versi.2.Secus vero si conferret beneficium, vel procuraret, vt alicui conferatur ea intentione, & spe, q. ille aliquando cederet in fauorem alterius à se nominandi, vel sui ipsius conferentis, dummodo nullum pactum, nullus modus, & cōditio apponatur. Nauar.c.23.nu.109.& 110.ver.

91 6. Sic etiam † multo magis simonia esset, si quis alicui beneficium resignaret pro aliqua re temporali, verbi gratia, clericus beneficiarius non existens in sacris cupiens ducere vxorem filiam talis, promisit illi se resignaturum beneficium suo filio, si daret filiā suam in vxorem, nam tunc secuta resignatione, & collatione, ambo sunt excommunicati, & collatio est nulla. ita Rebuf.tit. quibus mod.benefi acquir. Doct.in cap. nobis.titu. nostro. Electio vero † si fit mediante pecu-
92 nia, vel præsentatio, simoniaca est, verbi gratia, si aliquam personam approbo pro beneficio aliquo: Pariter instituere, idest, conferre titulum beneficij, & inuestire, idest, tradere corporalem possessionem pro pecunia, simonia est.

Ita permutare, † & commutare rem tem-
93 poralem cum spirituali, vel rem temporalé cum re temporali, sed admixta spirituali, vt permutare domum cum pensione licita, non est hæc permutatio. Gigas in tracta. de pens.q.33.Vt autem permutatio beneficiorum ecclesiasticorum legitimè, & canonicè fiat, hæc requiruntur. Primò vt permutantes habeant ius in re quæsitum, non autem ad rem, vel in spe. Quod quando dicatur, vide Nauar.in cap.17.nu.69.Secundò, vt permutatio beneficiorum non fiat propria authoritate, sed cum authoritate ordinarij, quamuis possint inter se tractare, tamen debet fieri reseruato assensu ordinarij. c. quæsitum. de rerum permut.Tertiò requiritur, vt non admisceatur temporale cum spirituali. cap.ad quæstiones.de rerum permut. Quartò, vt detur supplicatio Papæ, vel episcopo cum permutatione beneficij causis iustis expressis, & postea fiat permutatio.

94 Circa † pensionem vero potest sic committi simonia, verbi gratia, fuit tractatum inter duos de pensione imponēda super beneficio cū consensu summi Pontificis: secretò tñ tractauerunt de illa extinguēda nulla facta mentione consensus Papæ, secuta collatione simonia est realis. Gigas in tra.pens. Qñ etiam cōmittatur simonia in pensione, vide Nauar.c.23.nu.107.ver.ad octauam.

SVMMARIVM.

1 *Simoniacus realis, quibus pœnis afficiatur. & num.5.*

2 *Intellectus extr. Cum primum.de simonia Pij V. vt simoniatus sit inhabilis ad futura beneficia.*

3 *Beneficium per simoniam ignoranter commissam adeptum, renuntiandum.*

4 *Simoniacus in beneficio occultus cum episcopi dispensatione, an illud idem possit adipisci.*

5 *Simoniæ realis in ordine, et beneficio, duplex differentia.*

6 *Proxenetæ, & testes in actu simoniaco excōmunicationem incurrunt.*

7 *Pœnæ statutæ per extrauag. inc. cum detestabile. de simo. in quibus casibus potissimum locum habeant, & nu. seq.*

De pœna simoniaci. Cap. XCVIII.

1 SImoniacus † solus realis in beneficio tenetur post sententiā resignare beneficium, & restituere fructus. c. presbyter. 1. q.1. Innoc. com. receptus in cap.cum nostris.de concessio.præben.probatur

turin c.clericis. ne cler. vel mona. & cap. ex sororis. de excess. præla. & vtrobique Panor. Nauar. extra de simo. consi.34.num.2. ipso facto incurrit excommunicationem Papalē. per extr. Martini, & Eugenij, & Pauli secundi in cap. cum detestabilem. de simo. qui solum ab illo est absoluendus. vt inquit Sylu. in ver. simonia. qui si celebrat, tanquam excommunicatus irregularis est. c.1. de senten. excommu. lib.6. & est infamis. 15. q. 3. c. non sane. Inhabilis quoque ad beneficia futura, vt in eo, quod deliquit puniatur. Cath. Neapo. lib.1. de Simo. praui. c.4. & 6.

2 [Quod intellige † durante excommunicatione, sicut quilibet alius excommunicatus, & quod simonia sit notoria, vel sit condemnatus de illa, vt patet per extraua. Pij V. Cum primum. alias si simonia non esset notoria, vel non esset condemnatus de illa, & simoniacus esset absolutus ab excommunicatione, quam ob illam simoniam incurrit, tunc posset obtinere alia beneficia, ita consuluit Nauar. extra de simo. lib.5. consi. 34. & 35.

3 Sed an collatio † facta ei, qui recepit beneficium per simoniam à se ignoratam, sit ipso iure nulla? Dic quod non. Sed bene est reprobanda. tum ex tex. in c. pen. de elect. tū ex cap. ex insinuatione. de simo. tum ex cap. de regularibus. eo. tit. quibus in iuribus habetur collationem valuisse, sed requiri renuntiationem. Hinc sequitur, quod talis ita ignoranter recipiens beneficium per simoniam, tenetur resignare beneficium, & restituere fructus extantes, non autem bona fide consumptos, quos percepit antequā habeat notitiam simoniæ. ita Nauar. extra de simo. lib.5. consi.60. & 61.

4 An vero † adeptus beneficium per simoniam alienam se ignorante commissam, post renuntiationem, liberam factam post certificationem possit iterum per dispensationē episcopi illud idem beneficium obtinere? Dic quod sic nisi sit prælatura. cap. penul. de elect. Quod tamen aliter esset dicendum de eo, qui sciēter per Simoniam adipisceret beneficium. Nauar. qui supra. consi.34. & 35.

5 Simoniacus † vero realis in ordine est irregularis: ratio est, quia sub pœna excommunicationis latæ sententiæ est prohibita ordinatio simoniaca. vt probatur per extr. secundam. de simo. & per consequens contra talem inhibitionem suscipiens ordinem est irregularis. vt est tex. & ibi expresse adnotauit Panor. in c.1. nu.4. de eo, qui fur. ordin susc. Quod secus est in simoniaco reali in beneficio, vt consuluit Nauar. consi.35. nu.3. & consi.61. nu.11. de simon. lib.5. differt etiam in alio, quod simoniacus in ordine est etiam suspensus, simoniacus aūt in beneficio solū excōicatus. vt ibi Nauar. qui si celebrat, efficitur irregularis. Potest tñ episcopus super illa irregularitate si occulta est, & non deducta in iudicium, dispensare. per c.6. de refor. sess.24. Conc. Trid. Nauar. eod. tit. consi.56.]

6 Mediatores † quoque, qui alio modo vocantur proxenetæ, quos canon appellat interemptores. c. pen. distin.91. gl. in c.1. de testib. lib.6. Et testes ex certa scientia sunt excommunicati, quamuis quo ad testes lex est etiam per vsum abrogata. vt inquit Sylue. in ver. simonia. nu.19. versi. quarta pœna. Solus etiam Papa, vel Conciliū dispensat in simonia ordinis, vel collati beneficij scienter acquisiti. vt habetur in d. extraug. cum detestabile. Quod etiam procedit in ingressu religionis. c. mandato. de simo. & Martinus V. in sua extrauag. atque tandem in omni simonia, vt vult Paulus II. & ita vsus se habet. Sotus lib.9. q.8. art.2. col.1. de iusti. & iure.

7 Ex his † igitur collige has pœnas tantum locum habere in duobus casibus, id est in simonia commissa in beneficio ecclesiastico, & in ordine sacro, per extrauag. cum detestabile. Dummodo sit realis perfecta, non conuentionalis. Qui autē in alijs casibus simoniam committunt, peccant mortaliter, possunt rigidè puniri in foro exteriori, & restituere tenentur precium acceptum, non danti, quia ambo sunt in pari causa turpitudinis; sed ecclesiæ, in cuius iniuriam commissa est simonia, vel pauperibus, si nō adest ecclesia. D. Thom. 2.2. quæst.100. artic.6. ad quartum.

8 [Huiusmodi † sunt simoniaci in pensione, cum pensio non veniat appellatione beneficij. ca. quamuis. de præb. lib.6. præsertim in dispositione pœnali, qualis est extrauag. 2. de Simo. arg. c. penæ. de pœnit. dist. 1. Item simoniaci in iure patronatus, modo non sit commissa in præsentando, vt fuit definitum in pretorio sacrę Pœnitentiariæ. ita Nauar. de simo. lib.5. consi.16.]

SVMMARIVM.

1 *Promouens indignum scienter ad benefi-cium, & eundem digniori præferēs peccat, & tenetur de mala administratione. & nu me.sequen.*

3 *Parentes filijs, dignioribus, data optione à lege, debent relinquere.*

4 *Prælatus promouens indignum, ad quæ teneatur.*

5 *Electio meliorum fieri debet ad prælaturã, & qui nam melior dicatur, vide.*

6 *Idoneum, qui minimè se nouit, si ad dignitates aspirat, peccat, & quare.*

7 *Dignitates seculares, an, & quando, vel precibus, vel pecunia possint obtineri.*

8 *Dignitates, vel officia secularia, quare vendi non debeant, idque minimè expediat.*

Sanctione Regni, quid cautum sit circa officia secularia obtinenda.

9 *Quales præficiendi essent à principibus in officijs secularibus.*

10 *Nobilitas, & scientia in primis spectandæ in persona eligenda ad officia.*

11 *Electio indigni ad publica officia mortalis est, & obnoxia restitutioni.*

12 *Mutuare communi[...]ati, vel domino pro officio obtinendo, quo casu vsura sit.*

De dignitatibus, & officijs tam ecclesiasticis, quàm secularibus. Cap. XCIX.

De execrabili quorundam, tam religiosorum, quàm secularium ambitione circa dignitates ecclesiasticas appetendas aliqua diximus supra.cap.96. Modo superest, vt etiam videamus, num il-
1 le, † qui scienter indignum promouet, ad beneficium peccet? Respon. ꝙ sic: cum contra conscientiam faciat, & sic in gehennam ædificet.28.q.1. §.ex his. ext. de restitu.spoliat. cap.literas. Iterum, quia ex hoc mãdatur puniri, quòd non fieret, nisi peccasset. de elect. cap.nihil.de præben.grauc.de æta.& qualit. ex ratione.& cap.idoneorum.24.distin.capi. tales. Item cum hoc faciat cõtra expressam prohibitionem canonicam, vel præceptum, vt in dictis iuribus, contra faciens peccat mortaliter.ext.de maior.& obed.cap.si quis. Nec tales canones inhibitionem, vel præceptum continentes de cõsuetudine tolli possunt, licet secus sit in alijs.4. dist.§.leges. In foro contentioso tenetur promouens de mala administratione talium promotorum. argum.de magi.conue.l.3.ad munic.l. Lutius. §.Imperator.ext.de offi.Archi.ea, quæ.
2 Quinimo † qui præficeret dignum omisso digniori, nec immunis esset à peccato, & si electio ipsa retractari nequeat.& ita intelligitur tex.in cap. monasterium.16.q.7. Archid.in cap.licet ergo. 8. q. 1. dom. Anto. & Abb.in cap.constitutus.de appellat.tex.valde not.in c.pen.de elect.lib.6. Ad idem facit tex.in c. licet. 8.q. 1. Vbi ad prælaturam ecclesiasticam nõ eligitur, nisi qui cæteris sanctior, & doctior habetur, est etiam text.not. in l.fœminæ.C. de secun.nupt. in versicu. In quem contemplatione meritorum liberali-
3 tatis suæ. Vbi est † casus singularis, quòd si pater, vel mater ex legis dispositione habet electionem relinquendi certa bona alicui filiorum primi matrimonij, quem elegerit, debet eligere filium benemeritum. & est cõmunis opinio. Hinc narrat Grego. dialog.4. cap.9.de Paschasio, qui respondit, quòd in loco pœnali deputatus fuerat nulla alia causa, nisi quia in partẽ Laurentij contra Symmachum sensit in eligẽdo eum ad ordinem Pontificatus.
4 Quinimo † prælatus promouens simpliciter indignum, tenetur ecclesiæ de mala administratione, vt supra diximus, scilicet ad interesse, quam læsit, ad similitudinem magistratus, qui minus idoneo tutelam pupilli commisit. vt not.in l. 1.§. nunc tractemus. ff.de tute.& rati.distra.Ita Fely.in c.si quando.de temp.ordi.col.8.versi.de inferioribus, dicens fixo oculo notandum contra prælatos hodiernos, qui aliquos ordinant, aut præficiunt officijs, vel dignitatibus indignos. Tenetur enim quis de mala electione.l.fin.§.2. ff.nautæ.caup.stabu. Ad idem tex. cum glo. in cap.tales.dist.23.glo.pen.in c.ad Apostolicam.de reg.gl.sing.in l.qui cum vno. in prin. ff.de re milit.dicẽs, quòd episcopus indigne promotus scienter, meretur decapitari. & tex.in c.cum in cunctis.§.clerici. de elect.inquit, ꝙ suspensus est per triennium à beneficijs ecclesiasticis, quod intelligo, quo ad illa beneficia, q̃ habet in illa ecclesia, in qua fuit facta elect.c.si compromissarius.eo.tit.lib.6.

Qualis

5 Qualis † autem debeat eligi ad prælatu
ram, tradit Hugo. ps. 77. ad finem, scilicet,
melior. Meliorem autem, seu dignum intel
ligo, secundum qualitatem personæ, officij,
vel rei, ad quam eligitur: Talis enim potest
esse dignus ad monachatum, qui est inuti-
lis ad Abbatiam, vel prioratum. Et talis po
test esse bonus ad canonicatum, qui est ma-
lus ad decanatum, vel prælaturam, quare
hoc relinquitur arbitrio boni viri. Ista est
doctrina. Abb. in ca. cum in cunctis. de elect.
Vnde si ad eandem prælaturam, vel Episco-
patum concurrant duo, quorum vnus est
Theologus, alter Canonista, si in loco magis
ventilantur causæ, & lites, præferendus est
Canonista: quia ille est melior ad illam di-
gnitatem: si autem pullulãt hæreses, vel est
locus vicinus hæreticis, præfertur Theolo-
gus, mixtus autem præfertur vtrique, ita si-
gnanter Abb. in c. 1. de consang. & affin. in
cap. licet. 1. col. in fi. de præb.

6 Quid † autem de illo, qui se idoneum nõ
sentit ad dignitatem, an recipiendo peccet?
Dic quòd sic. ext. de elect. innotuit. §. multa.
28. dist. priusquàm 48. dist. neophytus. Rece-
ptionis enim suæ tempore debuit suam in-
habilitatem patefacere, & sic non recipere,
vel dispensationem obtinere. dist. 50. ex pœ
nitentibus. 24. dist. cap. 1. extra de corp. viti.
cap. exposuisti. Quisquis enim cum onere, in
quo substitutus est, vires suas metiri debet,
& si impar est, abstineat, & ad id cum metu
etiam, cui se sufficere existimat, accedat. 1.
q. 1. non est putanda. Et hæc circa dignita-
tes ecclesiasticas. Verum quo ad dignitates
7 seculares † sciendum est, ꝙ si dignitates ha-
bent administrationem, vel iurisdictionem,
peti precibus non debent, & si petatur, quia
inuerecundè petuntur, ij, qui petunt, tan-
quàm ambitiosi; & temerarij, proijci debet.
l. 1. ff. ad l. Iul. de ambi. l. æstimationem. ff. de
mune. & honor. eo magis si pecunia conse-
quantur. vt habetur in Auth. vt Iudic. sine
quoquo suffra. §. 1. Si autem sunt nudæ aliȩ
dignitates, possunt dari pecunia: quia alijs
non nocent. l. 1. §. sed & si quis. ff. de pollicit.
Et hoc si publicè fiat. Secus autem si priua-
tim: quia tunc præsumitur contra ementem.
l. 1. C. de famo. lib. D. vero Thomas inquit,
quòd vendere officia secularia licet, dum-
modo talibus vendantur, qui possint præsu-
mi esse vtiles, & idonei ad talia officia exer
cenda, & non tanto vendantur precio, vt re-
cuperari nequeant, sine grauamine subdito
rum, & venditio sit publica. l. 1. ff. de pollicit.
& fiat ijs, qui cupiunt prodesse alijs, & sibi
sine alterius iactura. vt inquit etiam Sylu.
in ver. Dignitas. q. 2. & 4. & in ver. Restitu-
tio. 3. q. 5. versi. 4.

8 Sed † tamen non expedit ea vendere, vel
quia contingit frequenter, quòd illi, qui es-
sét magis idonei ad huiusmodi officia exer
cenda, sunt pauperes, ita vt ea emere non
possint, vel quia etiã si sint diuites, illi, qui
meliores sunt, talia officia non ambiunt, nec
inhiant ad lucra ex officio acquirẽda: vndè
sequitur, ꝙ vt plurimum illi officia susci-
piant, qui sunt peiores, ambitiosi, & pecuniȩ
amatores, quos etiam probabile est subdi-
tos opprimere, & etiam communitatis com
moda non sic fideliter procurare. Hinc Pa-
norm. in cap. 1 ne præl. vic. suas. inquit, quòd
illa pecunia data venditori vocatur turpe
lucrum: Quapropter hodie sanctio Regni
de official. parte secunda, declarat, & inhi-
bet sub pœna priuationis officij illa ne sint
venalia, teneanturque officiales iurare non
dedisse aliquid pro officio, nec per se, nec
per alium. Et qui pecuniam pro officijs re- 11
cepisse deteguntur, illam omnino restituere
tenentur secũdum dictam pragmaticam: vn-
9 de magis † videtur expediens, vt bonos ho-
mines, & idoneos ad suscipiẽda officia Prin
cipes eligant, quos etiam inuitos (si neces-
se fuerit) compellant, quia per eorum boni
tatem, & industriam maiora bona accrescẽt
communitati, quàm de prædicta venditione
officiorũ acquirere valeant. D. Tho. Opusc.
4. cap. 24. in fi. & Opusc. 21. cap. 5. Syluest. in
ver. Dominium. quæst. 4. versi. secundo. [Et
hoc consilium dedit Moysi eius cognatus.
Prouide inquit, de omni plebe viros sapien-
tes, & timentes Deum, in quibus sit charitas
& qui oderint auaritiam, & constitue ex eis
tribunos, & cẽturiones, & quinquagenarios,
& decanos, qui iudicẽt populum omni tem-
pore.]

10 Qualiter † autem sint eligẽdi officiales,
inquit Ioan. de Platea in l. prima. per illum
tex. C. de hon. pub. lib. 10. ꝙ in electione offi
cialis consideranda est nobilitas, idem dicit
Archi. in c. hæc autem. in fi. dist. 30. Io. Andr.
in capit. venerabilis. de præben. bona glo. in
rubr. C. quemadmod. ciui. mu. ind. lib. 10. in
Auth.

Auth.de defenso.ciu.§.interim.ver. nobilioribus.col.3. Hinc Angelus inquit, quòd officia publica danda sunt nobilibus, & non plebeis, aut mechanicis: ita text. in l. honores. in princip. §. si is qui. ff. de decur. in l. cos. ff. eod. Vbi decurionum honorib. plebei fungi prohibentur. Ad idem text. in l. assumenda. C. eod. Non enim presumitur nobilis esse cupidus, vt plebeius, sed magis liberalis, inde ratione nobilitatis presumitur donatio. Hinc dixit Bal. in l. 1. in fin. C. ad Velleia. quòd si mulier, quæ pro alio soluit, erat nobilis, & in dignitate, ratione suæ dignitatis, & nobilitatis præsumitur donare. Addenda est etiã nobilitati scientia. Vnde eligere debẽt Principes ad officia nobiles maximè literatos, quibus, & non alijs Reipublicæ gubernatio committenda est: vt probat text. & ibi not. Angel. de Aret. in proœm. Institut. in fin. verbis: Facit tex. in c. de multa. de præb. Vbi nobiles, & literatos æquiparat in dispensationibus faciendis. Hæc autem officia potest Princeps, seu Imperator auferre quãdo vult. Ioan. Fab. Institut. quibus mod. ius patriç potest. solui. §. cum autem. col. 2. versi. sed quid si ante. Sed ex his deducunẽ multa, & primo.

11 Qui publica † officia ex ignorãtia crassa, vel scienter indigno contulerit, præter peccatum mortale tenetur ad restitutionem, ob maximum damnum illatum Reipublicæ, & illis, qui ex iniqua administratione læduntur, per regulam iuris. Qui damni causam dat. & c. fin. de iniur. [Idem constat ex rubr. C. & ff. de magistr. conue. l. 1. §. nunc tractemus. ff. de tute. & rati. distr. in specie adnotarunt Anchar. in clem. 1. de æta. & qualit. in fine. Felyn. in c. si quando. num. 7. de rescript. Ioan. Lupi. in cap. per vestras. notab. 3. §. 26. nu. 11.] Quinimo, qui indignum proponit, peccat mortaliter, tametsi ille in administrãdo officio se optimè gerat, & nulli damnum inferat. c. hi quocunque. 1. q. 1. [Quia præficiens indignum, ecclesiam, rempublicam, pupillorum bona, & patrimonium maximo exponit periculo, quo fit, vt ex sola indigni prælatione grauiter peccet, qui eum scienter eligit, cum iniustissime hoc eligẽdi munus, quod iuxta rectam rationem expedire tenetur, aduersus diuinam, naturalẽ, & humanam legem exerceat.]

12 Secundo. Mutuare † Communitati, vel Domino pro habendo officio, ex quo speratur honor, & lucrum. D. Thom. ad Ducissam Bram. inquit, esse vsuram; quod limita, si intentio sit ad lucrum principaliter. Immo si tunc officium esset spirituale, posset induci simonia, secus si intentio sit principaliter ad consequendam amicitiam, & consequenter ad officium, & lucrum. Syluest. in versi. vsura. 1. quæstio. 18.

SVMMARIVM.

1 *Fructus beneficij ecclesiastici bifariam considerantur.*
2 *Bona ecclesiastica id oneris secum afferunt, vt quæ supersunt, eroganda sint in pauperes.*
3 *Pauperum nomine, quinam intelligantur.*
4 *Mendicitas, quomodo sit consideranda, & an vir nobilis victum tantum habens, possit dici mendicari. nu. 7.*
5 *Iudex, quæ spectare debeat in arbitranda, assignandaque dote mulieri.*
6 *Beneficiarius, an possit ad libitum de beneficio conferre in consanguineos.*
8 *Beneficiarij, qui dicantur cum administratione, & qui simpliciter & personaliter, & quare sic dicti.*
9 *Beneficiarij, quibus comparentur.*
10 *Distributio de bonis ecclesiæ, quæ ex consuetudine moderata esse debeat.*
11 *Beneficiarij vsuarios excedunt, sed sunt infra vsufructuarios.*
12 *Alienatio mobilium, vel immobilium præter redditus facta per clericos est mortalis.*
13 *Alienatio rei ecclesiasticæ, vt sit licita, quæ necessaria.*
14 *Iusta causa alienandi quadruplex esse potest.*
15 *Alienatio absque solemnitate in bonum ecclesiæ vertens, an valida.*
16 *Prælati abutentes rebus deputatis pauperibus, vel cultui diuino, vltra peccatum, tenentur ad restitutionem.*
17 *Beneficiarius nulli restitutioni obligatur propter redditus male expensos, peccat tamen. nu. seq. fallit nu. 19.*
20 *Commendatarius nullum ius, sed custodiam tantum habet, & quo ad redditus quid iuris habeat.*
21 *Beneficium sine animo promouendi ad sacros ordines obtinens, non facit fructus suos.*
22 *Beneficiarius ex eo, quod suo victui detrahit,*

nec

De fructibus beneficiorum, bene, vel malè impensis. Cap. C.

1 ANimaduertendum est, quòd fructus † beneficiorum ecclesiasticorum iure pōtificio bifariam considerantur. Quidam enim in genere constituti sunt, vt habenti beneficium titulo canonico, & legitimo competant, & reddantur. Alij vero distributione quadam velut diurnum, & horarium stipendium his, qui regulariter quotidiano ministerio in celebrandis officijs diuinis subseruiunt ecclesiæ, distribuantur. clement. 2. §. illi verò. de æta. & qualit. Hinc adeo hæ quotidianæ distributiones à primis fructibus differunt, vt appellatione illorum istæ non veniant. c. vnico. de cler. non residen. libr. 6. Couar. libr. 3. variar. resolu. cap. 13. in princ. Dixi, regulariter distributiones quotidianas deberi tantū præsentibus, nisi absit pro seruitio Papæ. Hinc declaratum est in Concil. Constan. sess. 19. quòd beneficiati præsentes in Concilio recipiēt omnes fructus, etiam distributiones, quæ dantur præsentibus: nā censentur præsentes, vt ibi. [Idē intellige in clerico ægrotante: quia satis dicitur iustè impeditus. c. 1. de cler. non residen. libr. 6. quod tamen intellige, quando infirmitas, est causa non interessentiæ diuinorum: quia sanus interesset: vt sic tantum reintegret in quantum infirmitas priuet. Doct. in c. ad audientiam. de cler. non resid.]

2 Rursūm bona † ecclesiastica sunt subiecta oneri, vt ea, quæ ministris eius sustentatis honestè superfuerint, insumantur in pauperes, etiam si dicta bona sint diuisa. tex. est in c. pen. §. fin. 12. q. 1. Vnde Grego. in c. quia tua fraternitas. ead. quæst. inquit: Omne, quod superest in necessitatibus causis pijs, ac religiosis erogandum est. & dist. 44. in princ. ait Hieron. Tibi ò sacerdos, de altari viuere permissum est, non luxuriari: etenim non sunt domini, sed procuratores: quia patrimonium est Iesu Christi. c. cum secundum. de præben. c. Episcopus. 12. q. 1.

3 Insuper pauperum † nomine intelliguntur ecclesiæ, monasteria, aliaque opera pia. D. Thom. 2. 2. q. 185. artic. 7. ver. Respondeo, & ad secundum. Item pauperes dicūtur, qui licet habeant victum ad vitam seruandam, non tamen ad se decenter pro sua qualitate sustentandum. argumen. ff. ex quibus cau. maior. l. in eadem. ff. de vsur. l. sed & si quid. glo. sing. in extrauag. Ioan. de præben. vnica. versi. qui mendicant. quæ inquit, quòd men-

4 dicitas † non est consideranda ex capite deficientiæ victus, sed iuxta personarum qualitatem. Quid enim si homo illustris generee, vel eminentis scientiæ habeat victum suum, sed iuxta decentiam suam indumenta, societatem, & alia necessaria nō habeat, & solo victu sine dedecore status sui contentus esse non potest? negari non debet, quin iste secundum se mendicare dicatur. argum. l. cum plures. §. cum tutor. de administr. tut. de ædil. edic. l. cum alimenta. de iure doti. l. quæro. extra de præben. c. de multa. §. fin. de simo. c. & si quæstiones. Pro quo facit, quia ordo naturæ est, quòd nō omnes sint æqua-

les

les in corpore. in Auth. de mona. §. ordinatione.collat.1. Vnde cum talis mendicitas non sit à iure determinata, arbitrariè erit consideranda argum.extra de offic.de leg.de causis.ff.de leg.1.l.si domus.§.in pecunia.arbitrium autem suum firmabit iudex secundum qualitatem personarum, per iura supradicta. ff.de testi.l.3.

5 Hinc etiam † infertur,quòd si pater, qui dotare filiam tenetur, testamento reliquerit filiæ dotem, tunc hæres tenetur dotare secundum illam quãtitatem,quam æstimabit iudex in loco, qui habebit respectum ad substantiam debentis præstare, & eius, cui est præstanda,& ad qualitatem personarum. l.si filiæ.ff.de lega.1.l.quæro.ff.de iure doti.

6 Hinc etiam nepos, † vel frater beneficiarij, qui ante adeptionẽ dignitatis humilis erat conditionis, & si secundum suam humilem conditionem habeat vitæ necessaria,tamen modo respectu dignitatis ipsius patrui, vel fratris beneficiarij potest dici pauper,& per consequens potest beneficiarius aliqua iusta tribuere, quibus honorificè in sua domo conspiciatur. Hoc vero, quod dandum est, debet esse tantum, quãtum extraneis eiusdem qualitatis dari possit, non tamen quo superbi, vel ociosi fiant, quia hoc reprobatum per Concil. Tridentin. sessio.25. cap.1. de reformat.

7 Hinc † si vnus est nobilis, qui habet alimenta, sed suam dignitatem conseruare nõ potest, & habet fortè puellas, quas nuptui tradere non potest,in subsidium vitæ,vel dotium,potest Episcopus,cui relicta est distributio in pauperes, aliquid illi dare tanquã pauperi; quia licet non sit omnino mendicans, tamen secũdum statum natalium suorum aliqua sustentatione eget, & ideo inter pauperes connumeratur. casus est sing.in l.si quis ad declinandam.C.de episco.& cler.secundum Bal.ibi in 3.col.versi.circa tertium.

8 Præterea beneficiarios † aliquos dicimus habentes administrationem, aliquos vero non,sed simpliciter,& personaliter. Beneficiarij cum administratione dicuntur prę lati,vel habentes curam animarum, vel iniungendi pœnitentias,vel habentes beneficium simplex cum titulo, cui est assignata certa dos. Beneficiarij simpliciter, & personaliter sine administratione dicuntur canonici.glo.in cap.fin. de offic. ordina.lib.6.cum qua glossa communiter transeunt Docto.vt dicit ibi Francus. Et dicuntur simpliciter, quia tantum habent beneficium, non autem dignitatem,vel personatum: sed personaliter ideo dicuntur,quia præbenda datur personę,attamen sine administratione,quia illam non habent in ecclesia.

Rursum.gloss.in dict.cap.fin.beneficiarios
9 † comparat vsufructuario in vita: cum vero cœperint infirmari,vsuario. Beneficiatos autem simpliciter, & personaliter vsufructuario tam in vita, quàm in morte quo ad faciendum fructus suos, qui de ipsis possunt testari,si tamen ab intestato decederent,eis ecclesia succederet. & ita inquit glossa, est consuetudo generalis, quæ seruatur, & cum hac opinione glossæ transeunt communiter Doctores,& ita seruatur, vt inquit Francus in d.c.fin. Hanc tamen consuetudinem,vt sit valida,dicimus non tribuere maiorẽ potestatẽ, quàm in iure inueniatur expressum.

10 Nam † licet valeat consuetudo,vt prælati, & regulares possint distribuere de bonis ecclesiæ, intelligitur moderatè tantum.cap. cæterum.de donat. atque est de mente Hugonis in c.si Episcopus. 12.q.5. dicentis valere consuetudinem tribuentem prælatis facultatem testandi de aliquibus mobilibus ecclesiæ, & sic in parua quantitate,non autẽ de omnibus mobilibus.Io.Andr.in c.ad hæc. de testam. quia esset contra legem diuinã, & naturalem.c.quæ contra. cap. mala. c.frustra.distin.8.Syl.in ver.clericus.4.q.2. Hinc mediam opinionem tenentes affirmamus, quòd cum hæc consuetudo debeat regulari secundum iura. Francus vbi supra,dicimus

11 beneficiarios † esse magis, quàm vsuarios, sed minus,quàm vsufructuarios: magis,quã vsuarios, quia ipsi possunt in suos, & alios pios vsus de omnibus redditibus beneficiorum disponere. c.quia Ioannes. iuncta gloss. 12.quęst.2.Cum vsuarij in re aliqua, in qua vsum habent, nihil capere possint, præterquàm solum vsum quotidianum. Institut.de vsu,& habit.in prin.Et minus,quàm vsufructuarios; quia illi possunt liberè donare ob solam amicitiam, & liberalitatem, tam in vita,quã in morte, fructus suos quibuscunq; voluerint. Beneficiarij vero minimè, sed tantũ ad vsum pauperum.ita Conc.Trid.sess. 25.de refor.c.1. Oĩno vsq; decernit. Sed ex his modo deueniamus ad casuũ decisiones.

Prima.

12 Prima. Prælati † alienantes bona immobilia, seu mobilia, quę non sunt redditus sine solemnitate, peccāt mortaliter, tenenturq; ad restitutionem. c. sine exceptione. cum similib. 12. q. 2. & sunt excōmunicati per extrauag. 1. de reb. ecclef. non alien.

13 [Adde tamen, † q in alienatione rei ecclesiasticæ nō solum requiritur solemnitas, idest, vt præcedat tractatus, & consilium totius populi, & quòd in ipsa alienatione interueniat totum capitulum simul congregatum vna cum consensu superioris, & omnes de capitulo se subscribant. iux. text. in c. sine exceptione. 12. q. 2. sed etiam requiritur iusta causa. ita Abbas in c. quæ in ecclesiarū. de constit. in c. nulli. de rebus eccle. non alie. & c. 1. post Ant. de But. de restit. in integr. latè prosequitur Laur. de Rodulph. in repetitione. c. sine exceptione. 12. q. 2. Alex. consi. 18. viso instrumento. lib. 8.

14 Iusta autem causa † potest esse quadruplex. Prima vrgens necessitas, vt si ecclesia habeat debita vrgentia, & non sufficerent fructus ecclesiæ ad soluendum: nam tunc potest res ecclesię pro soluēdis debitis alienari. vt habetur in auth. hoc ius porrectum. C. de sacrosan. eccle. Abb. in d. c. nulli. col. 1. Secundus casus est euidens ecclesiæ vtilitas: nā potest alienari res ecclesiæ, vt ematur alia melior, & sic fiat vtilior conditio ecclesiæ. Idem dicimus in permutatione. tex. est in c. vt super. §. 1. de rebus ecclef. non alien. glo. 12. q. 2. in summa. Tertius casus est pro redemptione captiuorum, seu pro alimentis pauperis. c. sacrorum. c. aurum. 12. q. 2. l. sancimus C. de sacrosan. eccl. Quartus est ratione incommoditatis ecclesię, vt quia est aliqua res sterilis, vel vilis, quæ affert potius incommoditatem, vt quia nullus, vel modicus percipitur fructus: nam tūc posset alienari. Exemplum, quando plus expenderetur in cultura, quàm redderet de fructibus. text. est in c. sine exceptione. & c. terrulas. 12. q. 2. Abb. in d. c. nulli. glo. in summa. 12. q. 2. & c. non liceat.

15 Quid autem si ecclesia † alienat sine solemnitatibus, & faciat suam conditionem meliorem, an valeat, & sustentetur alienatio pro vtilitate ecclesię, absq; tamen adhibita solemnitate? In hoc sunt opiniones: nā glo. in l. cum hi. §. transactionem. versi. Alimentarius. ff. de transact. & ibi Bal. & Angel. tenent, q valeat. Idem Bald. in l. contra iuris. ff. de pact. Doct. in l. vni. C. de inoffi. testa. facit tex. in l. ita constante. ff. de iure dot. Institut. de auth. tut. in prin. vbi quando auctoritas requiritur in fauorem alicuius, si actus sit fauorabilis, valet, licèt illa non interuenerit; & ratio est, quia talis solemnitas in fauorem ecclesiæ requiritur, & vbi adhibetur, præsumitur, quòd actus sit in vtilitatem ecclesiæ. vt no. dicit Bald. in c. 1. colum. 2. qui feud. dare poss. Alex. consi. 79. 1. libr. Si ergo constat de vtilitate ecclesiæ, sumus in casu claro, & non est opus coniecturis. l. cōtinuus. §. cum ita. ff. de verbo. obliga. & ideo in foro conscientiæ, vbi veritas attenditur, valet contractus, licet solemnitas non interuenerit. notat Abb. in cap. 1. in glo. fin. ne sede vac. Contrariam tamen opinionem tenuit glo. in l. si fundus. ff. de rebus eorum, videlicet, q non valeat alienatio etiam in fauorem ecclesiæ sine solemnitate, & hanc partem tenent communiter Doctor. in d. l. cum hi. §. eam. de transact. reprobata ibi glo. Robertus tamen Maranta Venusinus in tract. de multipli. alien. peritissimus quidem iureconsultus, putat sic pro concordia posse distingui, quòd aut alienatio est nulla ex defectu potestatis, vt quando capitulum alienat bona ecclesiæ sede vacante, quod facere non potest regulariter. secundum Abb. & Docto. in c. 1. ne sede vac. & tunc si Episcopus nouiter creatus vult ratificare talem alienationem, potest hoc facere, si est vtilis ecclesiæ, & validatur cōtractus ex noua ratificatione Episcopi, quia totum hoc dependet ex eius arbitrio. tex. in c. si qua de rebus. 12. q. 2. Et ita procedat prima opinio. Aut alienatio peccat ex defectu formæ, & solemnitatis omissæ, & tunc non valet, & ita procedat secūda opinio. Bene verum est, quòd potest prælatus talem contractum ratificare adhibendo solemnitates. ita glo. in c. 1. in glo. fin. ne sede vac. Innocen. in c. 1. de his quæ fiunt à præla. Matthes. not. 154. & tunc valebit talis contractus etiam inuito aduersario, & in hoc claudicat contractus in fauorem ecclesiæ. ita Inno. & com. Doct. in d. c. 1.]

16 Secunda. Abutētes † prælati, vel alij quibusdam specialiter deputatis pauperibus, vel capitulo, vel cultui diuino, præter mortale tenentur ad restitutionē, etiā si aliquid daretur in eleemosynā, nisi dent ijs, quibus sunt

sunt deputata, & idem de deputatis principaliter ad hospitia, & alia opera pia. Diuus Thom. quodlib. 6. artic. 12. ad tertium. versi. aliter. & 2. 2. q. 185. artic. 7. in Concil. Trid. sessio. 25. de reform. cap. 8. secus vero si abuterentur proprijs patrimonialibus, vel industrialibus, vel deputatis ad mēsam, idest ad eorum vsum principaliter. Sylu. in versi. Restitutio. 3. q. 5.

17 Tertia. Beneficiarius, † & si malè, vanè, atque profanè notabilem redditaum quantitatem impendit, nō tamen tenetur ad restitutionem; & hoc intelligitur facta diuisione bonorum inter Episcopum, & eius ministros, sicut communiter hodiè sunt omnes; quia tunc dicti ministri verè sunt domini eius fructuum portionis, quæ sibi contingit. c. peruenit. ext. de fideiussor. de cler. non resi. c. vni. §. qui vero. lib. 6. Glo. in extrauag. Ioā. 22. suscepti. de elect. Syluest. qui supra. Sotus de iust. & iur. lib. 10. q. 4. arti. 3. & 4. Turrecre. in c. videntes. 2. q. 1.

18 Ea autem † bona specialiter vsui ministrorum deputata esse intelligo, quæ distinctè ab ijs partibus, quę ex canonum diuisione fabricæ, & pauperibus assignatæ fuere, ministris competunt, quāuis eius sint quantitatis, quæ necessarium vsum excedant, vnde tunc si expendunt in profanos vsus, peccant mortaliter, non tamen tenentur ad restitutionem. sic D. Tho. 2. 2. q. 185. artic. 7. & in quodlib. 6. art. 12. Sylu. in ver. clericus. 4. q. 20. & in vers. restitutio. 3. q. 5. quorum sententia benignior est, nostrisque temporibus admittenda ex totius Reipublicæ Christianæ consuetudine, qua plurimum adiuuatur, vt refert Couar. in c. cum in officijs. nu. 3. de testam. & text. in c. episcopus. 12. q. 1. & cap. 1. 12. q. 3. probant acquisita ex redditibus ecclesiæ ad ecclesiā pertinere. Prælatum autem per luxuriam fructus consumentem ad restitutionem non teneri, quicquid contrarium teneat Nauar. in apolog. de reddit. q. 2. Monit. 7. qui vult beneficiarios in profanos vsus expendentes fructus, teneri ad restitutionem.

19 [Hoc autem intellige, † nisi quis propriæ conscientiæ stimulis ad restituendum impelleretur: nam nisi conscientia illa erronea deponatur, ad restitutionem tunc obligaretur. tex. in c. per tuas. el secūdo. de simo. facit tex. in c. ad aures. de ætate. & qualitate. c. literas. de restitu. spolia. Verum an sit vnicuique liberum conscientiam deponere, diximus supra in primo libr. c. 11. versi. Quintus.] Sed vtrum id, quod diximus beneficiarios facta diuisione esse dominos illius portionis fructuum, quæ illis contingit, proce-

20 dat etiam in † commendatario? Resp. quod non. ita glo. in c. nemo. de elect. libr. 6. Cum dicatur habere custodiam tantum. Rota in decis. 343. quia commēda non tribuit ius in beneficio, nec facit prælatum, sed procuratorem cum legitima administratione. Immo etiam quantumcunque haberet quis ecclesiam cōmendatam in specie, vt perciperet temporalia ad sustētationem sui, tamen tenetur conseruare ecclesiam in suo statu, & facere deseruire per numerū clericorum consuetum, & hospitalitatem tenere, & solum tunc posset percipere superfluos redditus, deductis omnibus alijs oneribus ipsius ecclesiæ. argu. c. de monachis. de præb. quod inducit dominus Nico. contra dominos Cardinales, & alios habentes ecclesias commendatas. vt refert Abb. in d. c. de monachis.

21 Sed an † si aliquis consequitur beneficiū, non intēdens promoueri ad sacros ordines, faciat fructus suos? Dic quod non. ita glo. in c. commissa. §. porro. de elect. libr. 6. Vnde non potest salua conscientia tenere beneficium, & tenetur tam in foro conscientiæ, quam in foro iudiciali, si de hoc constare potest, ad restitutionem fructuum. vt no. etiā ibi Franc. nu. 5.

22 Quarta. Beneficiarius, † qui de suo victu parcius viuendo seruat aliquid ex fructibus beneficij, non peccat, & liber est à restitutione. D. Thom. 2. 2. q. 185. art. 7. ad secundū. Sotus de iusti. & iure. lib. 10. q. 4. art. 3.

23 Quinta. Beneficiarius † nobilis potest conseruato patrimonio suo vitam ducere de redditibus ecclesiæ. Abb. in quæst. 4. dubio 4. & in q. 3. nu. 11. Immo potest disponere de illis tam in vita, quam in vltima voluntate ad suum libitum. per text. in c. pen. 1. quæst. 2. in versi. omnes. ergo tam pauperes, quam diuites. Et in versi. stipendia. non tanquam indigentes, sed tanquam seruientes, & ista est communis opinio, vt inquit Abb. in c. episcopus. num. 3. de præb. sequitur Couar. de testamen. cap. 1. num. 2. Syluest. in

24 ver. quarto. q. 16. qui inquit, † quòd si clericus habens sufficiens patrimonium non solum

lum secũdum necessitatem naturæ, sed etiã secundum exigentiam status, & personæ, & ad eleemosynas faciendas recipit beneficiũ, vt bene dispenset, non peccat: modo sit dignus. Si vero recipit illud non intendens ecclesiæ deseruire, sed amicos ditare, & magis honorari, & delicatius viuere. tex. in c. clericos. & seq. 1. quæst. 2. Imo. in d. c. clericos. dicit Io. quòd seruiendo ecclesiæ, si bona eius consumit, & ex cupiditate suum patrimoniũ seruat, peccat mortaliter. facit tex. in c. quoniam. in fin. 16. quæst. 1. Alias autem seruiendo ecclesiæ, licet viuere de ecclesia, & suis hæredibus seruare patrimonium. secundum Innoc. in d. cap. episcopus. & ita communiter
25 tenent Docto. Dec. vero † in cap. postulasti. nume. 16. versic. in secunda. de rescript. tenet contra Abbatem, inquiens beneficiarium nobilem non posse conseruato patrimonio viuere de redditibus beneficij. nec obstat opinio Abbatis, quę pręcipuè fundatur in duobus, & primo, quia qui altari seruit, de altari viuere debet. c. cum secundum. de præb. quia illud intelligitur de pauperib. vt etiam ipse Abb. inquit in d. c. postulasti. per tex. vbi est casus. in cap. sacerdos. 1. q. 2. cap. pen. 1. q. 2. nec etiam obstat, in quo habetur, quod stipendia dantur secundum merita clericorũ, quia intelligitur de clericis pauperibus, & ad hoc facit ille text. secundum ordinationem canonum. Postremo nec obstat tex. in d. c. pen. dum inquit omnes, ergo tam pauperes, quàm diuites: quia cum text. ille in publica disputatione Patauij adduceretur, responsum fuit, quòd intelligeretur de omnibus, scilicet habilibus, idest pauperibus, vel de omnibus pauperibus, siue in maioribus ordinibus, idest, in sacris, siue in minoribus constitutis.

26 Sexta. Beneficiarius † iustè potest impendere redditus sui beneficij in suos, atque suorum necessarios vsus, & in remunerationem suorum de se meritorum iuxta seruitij meritum. ita sentit glo. in c. res. 12. q. 1. & in cap. relatum. lo secundo. de testam. vbi Abb. nu. 8. & in cap. cum in officijs. nu. 6. eod. titu. inquit, quòd etiam consanguineo diuiti potest aliquid donare ratione seruitij, scilicet, quantum satis est ad satisfaciendum obsequijs, & muneribus acceptis.

27 Septima. Potest etiam † iustò beneficiarius consanguineis donare de redditibus ecclesiæ, vt pauperibus. vt habetur in Concil. Trid. sess. 25. de reform. cap. 1. moderatè tamen, vt excludat indigentiam, non autem, vt apponat diuitias. Caiet. 2. 2. q. 185. art. 7. in fin. [Et non obstat tex. 1. q. 3. peruenit. vbi inquit grauius esse peccatum dare suis, quã extraneis, quia illud intelligitur quando prouidendo consanguineis, enormiter lęderet ecclesiam. Vnde idcirco dicit peius esse dare consanguineis, idest, inde grauiorem læsionem sentit ecclesia. sic 33. q. 2. latorem. vel dicitur grauius, idest, communius. 32. q. 7. quid in omnibus. Nam cæci sunt prælati circa nepotes. 8. q. 2. dilectissimi. Vnde tantus impetus in eo omnia fundendi fuit restringendus, vt dicit lex in alio casu. ff. ad leg. Iuliam de adulter. nec in ea. Igitur cum possit beneficiarius dare consanguineis,] sequitur quod potest clericus matri impendere alimenta. cap. 1. de cohabit. cler. & mulie. Sic etiam potest alere suos filios spurios. c. cum haberet. de eo, qui dux. in matrim. quã poll. Nam licèt peccauerit eos producendo, tamen ex quo procreati sunt, licitè eis impendit alimenta. Abb. in c. coniugatus. nu. 6. de conuer. coniug. Potest etiam à fortiori dotare sorores, & filias. ita Abb. in c. peruenit. de arbit. glo. cum tex. in c. omnino confitemur. dist. 31. dummodo indigeant. vt in in d. c. omnino. & non ad pompam, vel alium statum. argu. eorum. quæ no. dist. 42. in princ. Syluest. in ver. clericus. 4. q. 15. Vnum tamen aduerte (sicut supra in præfationibus diximus) quòd aliter considerandus est status ante adeptionem dignitatis, aliter post. Nõ enim soror alicuius archipresbyteri, quæ poterat dotari ante dignitatem fratris cum quingentis solidis, hodie post dignitatem eadem quantitate non poterit dotari, facit tex. in c. de multa. in fin. de præb.

28 Octaua. Potest † beneficiarius de beneficij sui redditibus expendere nõ tantum ea, quæ decentiæ, & qualitati beneficij necessaria videntur, sed etiam quę conditionẽ personæ dicere videntur, seruata ratione generis, gradus, & ordinis. d. c. de multa. in fi. & in extrauag. Ioan. 22. execrabilis. de præb.

29 Nona. Beneficiarius † ea, quę ratione stipendij personalis quæsiuit, vt quia erat Doctor, aut bonus scriptor, expendere potest: nam ea acquirit sibi, & non ecclesiæ, atque potest de eis testari. cap. quia nos. & ibi Abb. nu. 3.

nu.3. & in c.relatum. lo secundo. de testam. Eadem ratione dicẽdum est de his, quæ acquisiuit ratione dignitatis, vel officij, vt celebrando, vel confessiones audiendo. Abb. in c.cum esses. nu.26. de testam. Sylu. in ver. clericus.4.§.8. & est communis. Couar. in c.1. num.2. de testam. [Vt quia fuit capellanus alicuius Principis, qui multa sibi donauit. Hostien. cum quo resident Doct. in d.c. quia nos. Cyn. in authen. licentia. C. de sacrosan. eccles. Iacob. Butr. in auth. presbyteros. C. de episc. & cler. Et idem in clericis, qui in certis seruitijs alicuius vniuersitatis, vel collegij conuenissent ad celebrandum, & ei assignantur certi redditus de possessionibus dictarum vniuersitatum, quia poterunt de illis testari, ex quo dantur intuitu seruitij personalis. secundum Doct. in c. præsenti. de offic. ordin. lib.6.

Rursum idem dicendum esset de bonis, de quibus constat, quod essent acquisita intuitu personæ, licet sint acquisita post clericatum, vt sunt bona acquisita ex successione parentum, vel consanguineorum, siue ex testamento, siue ab intestato, siue ex donatione: quia ista in dubio præsumuntur acquisita intuitu personæ. d.c. quia nos. & c. relatum. de testam.

30 Pariter posset prælatus, † vel clericus testari ratione consuetudinis, de aliquib. mobilibus ecclesiæ in modica quantitate. arg. tex. in c. cæterum. extra de donat. vbi refert Innoc. in c. quia in officijs. de testam. vel de fructibus percipiẽdis post mortem suã anno sequenti: valeret enim talis consuetudo, vt canonicus posset de illis testari, quia tũc potius p̃iudicat successori, quã ecclesiæ. vt refert Ioã. And. in reg. nemo. de reg. iur. lib.6.]

31 Decima. Impendere † etiam poterit tantum, quantum dedit de rebus patrimonialibus pro obtinendo beneficio. c. iniustum. §. item. 12.q.2. c. si episcopus. 12.q.5. Abb. in d. c. cum esses. num.31. Nec non quæ in decentiam, aut vtilitatem ecclesiæ expendit. arg. tex. in c. de monachis. de præb. Item potest expendere ea, quæ in decentem hospitalitatem, vel in honestum conuiuium impendit. c. conuiuia. dist.44.

32 Vndecima. Beneficiarius † potest soluere debita etiam iniustè cõtracta de redditibus ecclesiæ, si alios patrimoniales non habet, capiendo sibi vt pauperi. Nauar. c.25. contra Abba. qui tenet quod in debitis non potest de redditibus ecclesiæ soluere, & per tex. in c. peruenit. de arbit. Prima tamen opinio magis placet tanquam æquior.

33 Duodecima. Beneficiarius † acquisita post clericatum præsumitur de rebus ecclesiæ, & illius intuitu acquisiuisse, maxime in prælato. glo. & Doct. in c.1. de pecu. cler. sic & vxor præsumitur acquisiuisse de bonis mariti. vt in l. etiam. C. de donatio. inter virũ, & vxorem, & sic administrator præsumitur acquisiuisse de bonis administrationis. vt voluit glo. in l. facultas. C. de iure fis. lib.10. Vnde prælatus de his testari nõ potest, nec aliquis alius administrator ecclesię, nec etiam Rectores hospitalium. vt in auth. licentiã. C. de episco. & cler. cuius ratio est, quia ex quo prælatus non distinxit res suas per libellum de rebus ecclesiæ, sicut debebat, vt probatur 12.q.2.c. manifesta. & c. sint manifestæ. præsumptio est contra ipsum, quod nullas tempore promotionis res habuerit, ex quo fuit in culpa non obseruando cautelam legis, vt voluit Inno. in c. cum in officijs. de testam.

34 Hinc infert † ipse multum notabiliter, quod si ille, cui prælatus relinquit talẽ possessionem etiam iure institutionis, eam occupauerit propria auctoritate, quod ipse incidit in pœnam l. si quis in tantam. C. vnde vi. Vnde hæredes episcopi, siue prælati, probare debẽt bona ab episcopo sibi relicta ex patrimonio, aliove titulo, quàm ab ecclesia obuenisse, quod suaderi potest per text. in l. Quintus. ff. de donat. inter vir. & vxor. & in l. etiam. C. eod. tit. Couar. in c.1. nu.6. & 9. de testa. dicit communem.

35 Et hoc in dubio. Verum † si constat q̃ clericus tẽpore promotionis habuerit aliquid, illud erit hæredis, non autem ecclesiæ, quare deberet clericus illo tempore, quo promouetur, facere inuentarium. Sed dubiũ est, an id, quod dictum est de bonis acquisitis, locũ habeat in promissis factis p̃lato, & non exactis? respondet Lapus alleg.113. qđ sic, vide Boer. decis.22. Concluditur ergo, q̃ si debita, seu promissa prelato erãt de proprio patrimonio, erunt hæredum: si vero erant ecclesiæ, vel sumus in dubio, erunt ecclesiæ.

36 [Sed quid si relictum sit legatum episcopo ab extraneo expresso nomine episcopi, an illud censeatur gratia ecclesiæ factũ? dic quod sic. gl. in verbo, ne est. in c. requisiuisti.

extra

extra de testam. Is etenim qui cessante affectione amicitiæ, & consanguinitatis legat Petro, quem scit esse Episcopum, censetur Ecclesiam ipsam, cui præest cõsiderasse. Verum si extraneus valde esset prælato amicus, tunc ipsi relictum videri, & præsumi cõsentiunt omnes. in d. c. requisiuisti. Est tamen necessaria amicitia magna, vt non sufficiat quæuis. ibi glo. quam valde commẽdat Barbat. in cap. cum M. num. 14. de constit. notat Alcia. in l. latæ. §. amicos. ff. de verb sign. Et ratio est, quia amicitia consanguinitati similis est, atque idem affectionis vinculum habet. l. nemo dubitat. ff. de hæred. instit. iuncta l. si pater. C. illo titulo.

Sed legatum relictum presbytero ab eius
31 † consanguineo, ipsius contemplatione, & non Ecclesiæ relictum videtur, notat Bart. in l. 2. ff. de rebus dub. facit l. tutor. §. quæ tutoribus. ff. de excusa. tuto. qui probat donationem factam à consanguineo militi, factam censeri potius ratione sanguinis, quam militiæ, ergo. Quæ quidem amicitia cum idẽ sit in legato, quàm in donatione, ideo idem dicimus procedere in donatione inter viuos, quod in legato. ita Host. Io. And. Imo. nu. 33. quos sequitur Abb. in d. c. requisiuisti. contra glossam ibi.]

SVMMARIVM.

1 *Vsuræ etymologia, & definitio.*
2 *Vsura mentalis, & actualis quæ.*
3 *Tantundem, quantum dedit, qui recipit, non committit vsuram, & plus etiam.*
4 *Inimico iniuriato centum soluere, vt acquiescat, an & quo casu sit vsura. nu. seq.*
6 *Spes lucri non facit vsuram, nisi ea spe potissimũ mutuans ad mutuandũ adducatur.*
7 *Gratior, vt nobis quis fiat ex mutuo, non modo sperare, sed etiam pacisci licet.*
8 *Mutuans respiciẽs aliud lucrum, præter gratiam accipientis, vsuram committit.*
9 *Sors multis modis sumitur.*
10 *Vsuram in mutuo duntaxat contingit fieri, & mutuum explicitũ, implicitumve quid sit.*
11 *Locator quare lucrum de re locata capiat, sine vsura, mutuans vero non.*
12 *Lucrum proueniens ex dependentia conditionis appositæ in mutuo, vel ex re propria, non est vsura.*

De vsuræ definitione. Cap. CI.

QVi de vsurarũ crimine ex professo hactenus tractauere, ab vsuræ significatione, deinde à definitione, vt par est, idest à rei cognitione, negotium ipsum auspicati sunt.

1 Vsura igitur † dicitur quasi vsus rei, quia ad vsum rei pecunia datur, vel vsus æris, idest pecuniæ, quod in idem recidit cum priori. secundum Goffred. & Hostien. vel morsus dicitur, [eo quòd mordeat eum, qui mutuo petit ad vsuram. Vsurarius quippe non tantum, quod suum est, recuperat, sed etiã mordet in proprijs bonis eum, qui mutuo tradit ad vsuram, vltra sortem accipiendo. Sicut enim canis, aut quodcunque animal mordẽs trahit secum id, quod mordet, ita pecunia tradita ad vsuram trahit secum aliam partem minorem, veluti morsum suum ex aliena substantia. Hinc Bald. consi. 44. incip. ius naturale. lib. 3. inquit, quod vsurarius similis est vermiculo ligni, qui ad tactum lenis apparet, sed dentes habet ita durissimos, quòd omne lignum rodit, & deuorat: sic vsurarius est vermis, patrimonium eius rodens, qui ab eo suscipit pecuniam mutuatã sub vsuris.]

Vsura vero omissis alijs definitionibus traditis ab Inn. in cap. 1. eod. titu. & à text. in cap. plerique. 12. quæst. 2. & à Goffr. & Host. in sum. eod. titu. §. 1. ita definiri potest. Vsura est voluntas capiendi lucrum aliquod temporale vltra sortem causa mutui principaliter pro sola temporis dilatione prouenies. Dixi Voluntas, idest actus voluntarius, quia peccatum eatenus est peccatum, quatenus est voluntarium. cap quod autem. 15. quæst. prima. vt ècõtra actus, vt sit meritorius, debet esse voluntarius. vt docet Aug. de vera relig. cap. 4. Vnde Ambro. 15. quæstio. 1. cap. non est. inquit. Voluntarium sibi militem elegit Dominus. & voluntarium seruum auctionatur sibi diabolus. Item voluntas, idest actus voluntarius interior, vel exterior.

2 Vt hinc † colligamus vsuram esse mentalem, de qua loquitur text. in c. consuluit. extra eodem. Item esse exteriorem, quam

actualem quidam appellant, verbi gratia, cũ quis mutuo dat centum Titio, pacto expressè apposito, vt recipiat ex conuentione decem vltra sortem ipsam. Dixi Lucrum aliquod, idest omne incrementum, seu superabundantiam, & quicquid sorti mutuatæ accedit, siue consistat in pecunia, siue in fructibus, siue quouis alio modo vltra sortem. idest capitale.c.vsura.c. plerique. 14. q. 4. de simon.c.in tantum.

3 Hinc infertur, † quod si quis tantundẽ recipiat, & non plus, sicut non recipit lucrũ, sic nec committit vsuram: Rursum, si quis plus recipit, quam mutuauerit, si tamen tale receptum non sit ei lucrũ, puta, quia alias erat ipsius recipientis. Pone depositarius, raptor, vel alias debitor mutuantis, recepto prius mutuo reddit cum mutuo depositum, vel rem raptam, aut alias debitam, etiam non alias redditurus, nisi ille mutuasset, nõ est dicendus vsuram recipere. ad hoc. cap. 1. eod. titu. in fin. & ratio est, quia nihil lucratur, imò etiam perdit, quia fortè lucrum de mutuata pecunia recepisset: emit enim iste vexationem suam.c. dilectus. el 1. de simon.

4 Item infertur, † quòd si iniurias intuli Mæuio, propter quod oportet me cum maximo detrimẽto patrimonii mei tenere viros armatos, quare mutuo ex pacto centum ipsi Meuio, vt mihi remittat rancorem. iux. text. in cap. fin. de pœnit. distin. 5. non autem ex aliqua charitate, qua ad ipsum ducor, vsura non est: ratio est, quia ex mutuo nullum lucrum paciscor, seu spero, sed tantum euito damnum, quod timeo subire, idest ne vindictam de me sumat contra diuina præcepta. redimo igitur vexationem meam. d. c. dilectus. lo 1.

5 Attamen † si mutuo, vt remittat mihi actionem iniuriarum, vel interesse, vsura esset, quia aliquid lucri mihi accideret; cum illam possit absque peccato prosequi. cap. si quis contristatus. dist. 90. Non autem odiũ. d. cap. fin. de pœn. distin. 5. Infertur etiam, quòd si debitor vsurarij mutuaret socio pecuniam eo pacto, quòd ipse restitueret vsurario sortem, & vsuras, quòd mutuans non erit vsurarius, quia nihil lucri percipit. 14. quæstio. 3. plerique. quod tamen intellige secundum Io. Cald. in repet. capit. 1. de vsur. quando talis secundo mutuans socio sub dicto pacto omnino intendebat tunc satisfacere vsurario creditori suo de illa pecunia sit secundo loco dicto suo socio mutuata, quia tunc non fit pactum, vt vsuras committat, sed vt euitet damnum: vnde sibi nihil accrescit. 14. q. 4. c. si quis oblitus. ibi aliqua incrementa. alias si non intendebat de illa pecunia soluere creditori mutuanti, vel intendebat quidem, sed creditor nolebat recipere, quia forte pro mutuo receperat pro sex mensibus, & vsurarius nolebat recipere ante terminum, nisi vsuras totius temporis recipiat, tunc talis peccabit, & si vsuras recipit, tenetur ad restitutionem. ita Io. Calder. qui supra. Dixi, temporale. Hinc fa-

6 tentur † Canonistæ, quòd spes lucri non facit vsuram, quando spes illa non est principaliter mouens mutuantem ad mutuandũ sed charitas, & amicitia, licet secundario speret illum, cui mutuat gratiorem sibi fieri ex hoc: & ratio est, quia expressio eorum quæ tacitè insunt, nihil operatur. l. 3. de leg. 1. cap. dudum. de præsumpt. Sed quòd ille, cui mutuo, sit mihi gratior, quàm si non mutuassem, hoc tacitè inest, & obligatur ad hoc obligatione quadam naturali. l. sed si lege. §. consuluit. ff. de pet. hæred.

7 Hoc enim † naturale est, vt benefacienti benefaciamus. vt ibi: ergo sequitur, quòd istud non solum potest cogitari, & sperari, imò potest etiam per mutuantem exprimi, seu in pactum expressum deduci. Et nisi sic diceremus, vix aliquis vnquam esset mutuans, qui non esset vsurarius, qui mutuando saltem non speraret, quòd ille, cui mutuet ex hoc erit sibi gratior, & aliquando iterum complacebit. verũ quod dicitur antidoralem obligationem posse deduci in pactum, non est verum, quia non sequitur cõsequentia. Est naturaliter obligatus, ergo potest in pactum deduci. vt not. glo. 2. in c. 1. 14. q. 3. & Gof. in c. consuluit. de vsur. & ratio est, quia deducere in pactum sapit spem lucri. secundum Gof. quia nascitur obligatio, & efficitur debitor ex pacto, qui ante non erat, & sic vsura committitur, quia plus accipitur. Et nec obstat de præben. c. significatum. & c. significasti. de elect. vbi contrarium videtur decidi, quia respondetur, quòd illa onera, & debita inerant ex natura rei, & ex onere illi iniuncto: cum ergo deducantur in pactum, non est, nisi declarare, quod prius inerat.

At

8 At † si mutuarem, vt gratiam, & beneuolentiam habeam; sed primario sperans illa habita aliquid lucri.v.g.beneficium, castrũ, vel mutuarem aduocato, vt beneuolentia capta patrocinium mihi præstet; & ob hanc causam mutuo, alias non mutuaturus, tunc esset vsura.ad hoc c.consuluit. de vsur. Host. in sum.

9 Dixi vltra sortem: Sors pluribus † modis capitur, primo in bonum. Vnde scriptum est, Sors cecidit super Matthiam. Secundo in malum, vnde scriptum est, Super vestẽ meã miserunt sortem. Tertio capitur pro fortuna, vel euentu.vt in capit. sors.26.quæstio.2. Quarto pro sortilegio.c.j.de sortileg. Quinto pro portione, seu hæreditate. c. cum secundum.de præben.cap.cleros.distin.21. has sortis species ponit glo. in proœ. clem. vers. sortis. Hic autẽ capitur pro capitali, & principali pecunia data.

10 Dixi. Ex causa † mutui, vt ex hoc aperte intelligamus hoc crimen in alijs contractibus, quàm mutui nequaquam accidere, atq; ita verum est, dummodo accipiamus mutuum, siue sit expressum, siue explicitum, siue implicitum, nam in his committi potest vsura. Est namq; mutuum explicitum, quando quis expresse mutuat decem. Implicitum autem illud dicitur, quando quis venderet merces suas vltra rigidum, & summum precium illis, qui emunt ad futuram pecuniã, nam hoc pacto committitur vsura palliata: implicitum enim dicitur hoc mutuum, quia vendit, quis tibi merces pro decem perinde ac si præsentem pecuniam solueres, sed quia non es soluendo, mutuat tibi venditor breui manu illa decem, vt eadem restituas cum lucro, & superabũdantia, quæ est illud summum precium.

Dixi etiam. Ex causa mutui, quia lucra, quæ proueniunt ex alijs contractibus, puta
11 † locatione, aliarumque rerum non dicuntur proprie vsuræ, & si diceres, quare potest locator aliquid recipere pro re locata, & nõ creditor pro re fœnerata. Ioann. And. post Goffr. in c.fin.eod,tit, reddit rationem, quia locator retinet dominium rei locatæ. ff. loca.l.non enim. propter quod suæ rei ad eum pertinet dominium, sed creditor non: sed transfert illud ad debitorem. l. 2. ff. si certũ peta. Item res locata consumitur, & deterioratur per vsum, & eadem res numero reddenda est, quod non est in mutuo: satis enim est, vt reddatur æquiualens.

Dixi Pro sola temporis dilatione proue-
12 niens, quia si † lucrum eueniret ex dependentia conditionis appositæ in mutuo, vel ex re propria, non esset vsura. Hinc ex possessione per me empta quicquid venit ex ipsa, hoc totum meum est, licet multum excederet precium pro ea datum, vel ex mora, vel ex interesse. c. salubriter. de vsur. vel ex pœna non fraudulenter apposita.cap. fraternitas.12. quæst. 2. vel ex concessione pecuniæ ad pompam.l.3.§.penultimo. ff. commod. vel quia suscepit probabile periculũ.c. nauiganti.de vsu. vel pro industria, vel custodia mutuantis, non esset vsura, quia lucrum non veniret ex sola temporis dilatione, sed ex aliquo prædictorum.

SVMMARIVM.

1 *Vsura duplex.*
2 *Vsura, omni iure prohibita.nu.seq.& 6. estque indispensabilis.& quare.*
4 *Vsura non approbatur, sed toleratur à iure ciuili.*
5 *Vsura in iure ciuili sumitur pro interesse lucri cessantis, vel damni emergentis.*
7 *Vsuræ, quibus ex causis prohibitæ sint.*

De vsura ab omni iure prohibita, & quare. Cap. CII.

1 CVm vsura duplex † sit, alia, de qua Dominus. Luc. 19. inquit, & ego veniens cum vsuris exegissem illam, & hanc, absit, vt dicamus iniquam esse, sed maximè ęquam, cum sit super excrescentia spiritualium bonorum, quam exigit Deus volens, vt in bonis acceptis ab eo semper proficiamus. ita D.Tho.2.2.q.78.artic.1.

2 Alia † à legistis, quæ appellatur fœnus, quod est illud lucrum, quod accipitur ex mutuo, & talis vsura est peccatum mortale: tum quia species est homicidij spiritualis, quia deuorat facultates hominum. c. 1. de vsur. lib. 6. tum quia species est furti, cum per eã contrectetur res aliena inuito domino. Imò inquit clemen. 1. §. fin. de ysur. quod si quis assereret vsuram non esse peccatum mortale,

esset hæreticus. Hæc autem omni iure reperitur prohibita. Primò à iure diuino, & in psalmis, & per prophetas, & in lege Euangelica. De iure diuino. Exo. 22. Si pecuniã mutuo, vsque opprimes. Item Deuter. 23. ibi, non fœneraberis fratri tuo ad vsuram, neq; fruges, neque quamlibet aliam rem, scilicet quæ consistit in pondere, numero, & mensura. Hinc fit quod vsura est indispensabilis, cum sit de iure diuino prohibita, quod procedit etiam si vsura erogaretur in pios vsus. c. super eo. de vsur. v. g. mutuo tibi centum, cũ pacto, vt nihil mihi soluas, sed vt soluas decem pro centenario pro eleemosyna danda pauperibus, vel pro redemptione captiuorum. facit tex. in c. nolite. & c. forte. 14. q. 5.

3 Est † etiam prohibita per prophetas. Vnde Psal. 14. inquit. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. c. 2. distin. 47. Item in lege Euangelica, quæ tanquam perfectior cæteris nedum prohibet vsuram realem, sed etiã mentalem. c. consuluit. de vsur. & Luc. cap. 5. Secundò est prohibita à iure canonico. 14. q. 3. per totum. & 14. q. 3. & de vsur. cap. super eo. Tertiò in quatuor concilijs, vt habetur. in c. quantum multi. 14. q. 4. & distin. 48. c. 2. Quartò imperator quoque iure nouo Authenticorum prohibet vsuras. per Auth. de eccles. titu. §. 1. Quintò de iure ciuili, nam cum Imperator. in l. 1. C. de sum. Trin. & fide catho. mãdat seruari regulas, & traditiones apostolicas, & euangelicas, ergo prohibet vsuram, cum in Euangelio sit prohibita.

4 Sed dicis, si † prohibita est de iure ciuili, quare sunt tot tituli. ff. & C. de vsu. Respond. quod iura ciuilia non approbant vsuras, sed tantum impunitas relinquunt, sicut & cætera crimina. verbi gratia, Impunitum relinquit maritum interficientem vxorem in flagranti crimine deprehensam. l. Gracchus. C. de adult. Item lupanaria ad euitanda maiora mala, & ratio est, quia finis legis ciuilis est conseruare pacem, & quieté Reipublicæ. At finis legis pontificiæ est consulere hominum conscientijs, & animarum saluti. iuxt. D. Thom. 2. 2. quæstio. 78. articu. 1. ad 3. Cardin. cle. vnica. num. 4. de vsur. Nonnunquam etiam capiuntur vsuræ in iure ciuili pro interesse lucri cessantis, & damni emergentis. Ita Barto. in l. 1. C. de sum. Trin. & fide cath.

5 Hinc † per titulum. C. de vsur. pupil. prouisum est, vt quotiescunque tutor, vel curator est in mora expendendi pecunias pupillares in honestam industriam, & negotiationem, & eas in propriam conuerteris vtilitatem, teneatur ad vsuras pupillares, seu interesse damni emergentis, & lucri cessantis. l. tutor qui repertorium. §. si post depositionem. & l. si tutor constitutus. ff. de administrat. tutor. Hinc etiam sanxit ius ciuile per titu. C. de vsur. rei iud. quod reo condemnato, & non soluente condemnationem infra quatuor menses, si non fuerit appellatum, teneatur ad vsuras. ita Couar. libr. 3. Variar. Resol. c. 2. in prin.

6 Sextò † prohibita est vsura secũdum morales Philosophos. Vnde Cato interrogatus quid expediret patri familias, an fœnerari? Respondit, quod hominem interficere. Ac si dicat: Sic contra naturam est fœnerari, ac hominem interficere.

7 Sunt † autem prohibitæ vsuræ pluribus ex causis. Prima, quia proximi, & maximè pauperes per hoc trucidantur, & depauperantur. 14. quęstio. 4. cap. quod dicam. Secunda, ex fame, quia rustici prædia colentes potius ponerent pecunias ad vsuras, quàm colerent agrum, & sic fame possent perire gentes. Tertia, quia idolatria. Plus enim gentes diligerent pecuniam, quàm Deum. Quarta ex dilectione, quia tenemur diligere proximum, sicut nosmetipsos, quod tolleretur si proximo subueniretur intuitu lucri, & nõ charitatis. Sexta, quia pecunia nõn est instituta ad germinandum, sicut nec sal, quod contrarium vult vsura. ita has rationes ponit Inn. in rub. de vsur. Septima, quia venditur tempus, quod est commune omnibus, & æqualiter concessum est omnibus. vt per Innocen. in rub. de vsuris.

SVMMARIVM.

1 *Manifestum quid dupliciter dicitur, & vsurarij manifesti qui, & vnde dicantur. & num. seq.*

3 *Actuum frequentia, an, vt quis vsurarius manifestus dicatur, requiratur.*

4 *Notorium fit ex vnico actu.*

5 *Manifestus vsurarius, quis dicatur. num. 7. & 8. 9.*

6 *Testis*

9 *Testis etiam singularis probat contra manifestum vsurarium.*

10 *Vsurarius manifestus non absoluendus, nisi restituat, vel caueat, estque à communione exclusus.*

11 *Vsurarius neque testari, neque donare, nisi seruata forma capituli quanquam. de vsuris, neque codicillos facere potest. & numero 13.*

12 *Cautio per vsurarios præstanda, vt sit idonea, qualis esse debeat.*

14 *Testamentum vsurarij ipso iure nullum, an fauore piæ causæ valere possit.*

15 *Vsurarij, quibus bonis priuentur.*

16 *Vsurarius non ex solo pacto, sed exactis vsuris in pœnas prolabitur.*

De pœnis statutis contra vsurarios. Cap. CIII.

1 ESt adeo vsuræ crimen execrabile, vt non solum illa prohibita sit omni iure, sed etiam præter animæ damnationem, ac perditionem. iuxta tex. in c. 1. de vsur. lib. 6. Canones multiplices pœnas statuerunt aduersus manifestos vsurarios. Sed priusquam ad illarum explicationem deueniamus, optimum erit discutere, qui sint manifesti vsurarij.

2 Manifestum † altero ex duobus modis sumitur. Vno, cum publicè omnibus videntibus aliquid fit: altero modo sumi potest pro ipso actu frequentato. Hęc autem actuũ frequentia duobus in locis exerceri potest. Aut enim publicè in foro, vt qui manifestè, & palam vsuras exercent, & tenent publicè altare paratum, & mutuant omnibus sub vsuris, sicut meretrix in prostibulo constituta. argum. tex. in c. vestra. cap. tua. de cohabit. cler. ff. de ritu nup. l. palam. in princ. Bart. in l. 2. num. 3. de fur. vel, qui credita pecunia exigunt vltra precium rigidum, de quorum numero vtinam hodie non inuenirentur: quãdoquidem qui vendunt res, & merces credita pecunia vltra precium supremum, si id publicè faciunt, manifesti dicuntur vsurarij notorietate facti. nam non solum dicuntur
2 † vsurarij, qui publicè mutuant sub vsuris, sed etiam hi, qui merces vendũt credita pecunia vltra precium rigidum. Abb. in cap. ad nostram. de empt. & vend. Bartol. in l. [illegible] fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædil. edic. Et dicuntur manifesti ex ipsa operis euidentia, quæ nullam excusationem affert. c. euidentia. de accusat. Abb. cons. 22. col. 2. versic. item posset dici.

3 Alio modo † hæc actuum frequentia exerceri potest in domo propria, vt hi, qui domi has vsuras exercent. ita Bart. & Ang. in l. 2. ff. de furt. Abb. d. cons. 22. nu. 3. D. Ant. in d. c. ad nostram. nu. 2. in fin. de empt. & vendit. qui quidem Doctores volunt requiri assiduitatem, & frequentiam mutuandi, vt dicatur vsurarius manifestus: vnde inquiunt non dici manifestum, qui semel in camera quibuscunque volentibus mutuauerit, quæ verba non videntur vera, quo ad id, ꝙ dicit, requiri plures actus, quia nullibi hoc dicitur. Vnde si manifestè semel mutuauit ad vsuras, videtur sufficere, vt dicatur manifestus vsurarius, quia manifestum esse, non surgit ex frequentatione, ita ꝙ sine ea esse non possit. vt not. Spec. de notorio crimine. §. sequitur de manifesto. in prin. Non enim ponitur hoc in diffinitione manifesti. de quo de cohabit. cler. c. vestra.

4 Item † etiam notorium potest esse ex vno actu, vt si quis coram populo interfecit hominem, notorius est homicida. ad hoc. ff. de testam. l. hæredes palam. in prin. ita Card. in cle. 1. de sepult. q. 19. Dicitur etiam manifestum notorietate iuris, vt per confessionem, vel per conuictionem, vel condemnationem iudicis. glo. in d. c. vestra. Abb. in cap. quia in omnibus. num. 2. de vsur.

5 Hinc † vsurarij manifesti dicuntur hi, qui confessi sunt delictum in iudicio, vel condemnati, aut conuicti testibus de vsuraria prauitate. glo. magistr. & ibi Doct. in c. 1. de vsur. lib. 6. Quod quidem intellige quo ad conuictionem, dummodo cõuictus sit per iudicem publicatus, vt vsurarius, nam tũc facta dicta publicatione dicetur manifestus vsurarius, & non ante secundũ Angelũ intelligentem hoc uerum, si sit conuictus ad minus per duos testes de ueritate deponentes. arg. text. in l. ubi numerus. ff. de testib. Etiam si testes deponant de seipsis, scilicet, ꝙ ipsi receperint sub usuris pecuniã ab illo, & ualent tales testes in fauorẽ aliorũ, tamen eis non prodesset, nisi postquam iudex declarauerit illum manifestum usurarium.

6 Et † probant testes, esto quod sint singulares in eorum dictis, ex quo tractatur de probatione cuiusdam vniuersalis plura particularia continentis, facit quod notat Inn. in cap. qualiter. el secondo. de accusat. & per Bal. in l. ob crimen. §. si testis. ff. de testib. Vbi intelligit hoc, quando agitur de probando quem manifestum vsurarium, secus si tractetur de receptione vsurarum, quando quis repeteret iam vsuras solutas, quia tunc requiruntur ad minus duo testes concordes. vt ibi per eum. Franc. in d. cap. 1. §. 1. nume. 1. de vsur. lib. 6.

7 Manifestus † etiam vsurarius est, qui coram sacerdote, & testibus publicè confessus est se esse vsurarium, & vsuras mandauit restitui, forte librum rationum tradens. ita gl. sing. in c. 2. de vsur. Sed aduerte secundũ Bal. in l. 1. C. de sacrosan. Eccles. quod duo requiruntur, vt censeatur manifestus vsurarius,

8 communis opinio, † & fama, & actus publicè factus. Vnde si probaretur per duos, vel tres testes, quod esset vsurarius, si non probetur communis opinio, vel actus publicè factus, non diceretur manifestus vsurarius, etiam si codices sui producerentur, quod dicit singulariter probari per l. scripturas. C. qui pot. in pign.

9 Ex his infertur, quod confessio † facta extra iudicium, faciet manifestum vsurarium, si fiat ita publicè, quod in plurium notitiam deueniat, & ex ea resultet communis opinio, quod sit vsurarius. facit quod inquit idẽ Bald. in l. 1. C. de testa. in fin. vbi dicit sufficere, vt dicatur, quod testes sciant aliquem haberi pro manifesto, & publico vsurario, licet non viderint fœnerari. argum. l. 3. vers. publicè. ff. ad Macedo. Franc. in c. quanquã. nu. 4. de vsu. lib. 6. His sic præiactis deueniamus ad pœnas contra ipsos statutas.

10 Quarum prima est, † quod vsurarius manifestus, qui non præstiterit cautionem sufficientem de restituendo cum pignoribus, vel fideiussoribus, quãdo realem restitutionem facere non poterit ijs, à quibus eas extorsit, si præsentes sunt, alioquin eis, qui acquirere possunt. iuxta text. in c. quanquam. de vsu. lib. 6. vel pauperibus, non est absoluẽdus in sacramento confessionis. d. c. quanquã.

Secunda est, quia est exclusus à sanctissima communione. c. quia in omnibus. de vsu. & d. c. quanquam.

11 Tertia est, † vt non possint testari, nec donare causa mortis. d. c. quanquam. in fin. Vbi dicitur, quòd testamentum est ipso iure irritum, nisi seruata forma illius capituli, quæ est, vt fiat prius restitutio, vel præstetur cautio de restituendo, nec sufficeret, quòd testator in suo testamento præciperet vsuras restitui expressa certa quantitate, vel non expressa, nisi prius fieret restitutio, vel idoneè caueret de restituendo hoc modo, videlicet

12 quòd præstetur † cautio illis, quibus debet fieri restitutio, si sunt præsentes, vel alijs personis, ex quibus quæratur directa actio. de quibus personis ibi per glos. in vers. possent, vel istis personis absentibus Episcopo loci, vel eius vicario, seu rectori parochiæ, in qua testator habitat, præsentibus aliquibus personis fide dignis de ipsius parochia, vel tabellione de ipsius Episcopi mandato, & cautio debet esse idonea. [Hinc non sufficit nuda cautio, sed cum pignore, vel fideiussore. text. est in l. si mandato Titij. §. fin. ff. mand. & ibi glo. text. melior. de iure. in l. 4. §. si sub conditione. vers. addici. ff. de fideicom. liber. text. iuncta gl. in verbo idoneè. in cap. fœlicis. de pœn. in 6. glo. in l. sancimus. C. de verb. sign. in glo. fin. gl. in c. fin. de senten. excom.] & debet in cautione exprimi quantitas certa, quando de hoc manifestè apparet, alias debet exprimi, & moderari arbitrio recipientis illam hæc omnia habentur. in d. c. quanquam. & ibi per Doct. Vbi ampliant dictum capitulum, etiam vt vsurarij mani-

13 festi † non possint facere codicillos. l. 1. ff. de leg. 1. vbi qui non potest testari, neque codicillari. Ampliant etiam ad quamlibet vltimam volũtatem. ita etiam Lapus in sua alleg. 123. quæ incipit. Ludi nomine. Ampliãt similiter ad donationem causa mortis, siue ipsa donatio causa mortis fieret in ipso testamento, vel codicillis, cum tunc naturam sapiat vltimæ voluntatis. facit ꝙ notat Bald. in l. hæredes palam. §. fin. ff. de testam. & in l. senium. C. qui testa. siue fiat separatim, & de per se: nam cum dispositio. text. in d. c. quanquam, emanauerit in fauorem animæ, satis videtur idem esse dicendum indistinctè in donatione causa mortis, cum sit eadem ratio. Et quia fauore animæ fit extensio legis correctiuæ etiam ex identitate rationis. vt dixit sing. Barto. in Auth. sacramenta puberum. C. si aduer. vend. [Ex his igitur constat,

non

non solum donationem causa mortis factã, in testamento ab vsurario esse nullam, sed etiam si donatio fiat extra, quod intellige, quando fit omnium bonorum, vel maioris partis: tunc etenim præsumitur in fraudem canonis facta ex mente omnium. arg. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in frau. credi.]

14 Sed † quæritur, an eo casu, quo vltima quælibet voluntas est ipso iure nulla, valeat fauore piæ causæ, si in vsurario manifesto appareant signa contritionis? Dom. Anton. de Butr. & Petr. de Anch. per l. primam. C. de sacrosan. Eccles. dicunt validum esse. Tamen cogita in hoc, quia cum in d. cap. quanquam. in princ. dicat non sufficere, licet vsurarius mandet restitui vsuras, nisi prius satisfaciat, vel caueat, prout ibi dicitur, & cum illud sit signum contritionis, secundum no. per Doc. in cap. à nobis. el secondo. de sententia excom. & tamen hoc non sufficit: ergo sequitur, quòd sola signa contritionis non sufficiant, nisi seruetur forma in d. c. quanquam, etiam ad pias causas. cum Doct. vt supra, teneant, quod eo casu, quo non valeret testamentum vsurarij, non valeret etiam ad pias causas. Voluit ergo Papa indistinctè seruari formam dicti capituli, quanquam. quod potuit facere ipse Papa. vt ibi per glos. in fin. & sic non obstat d. l. 1. Et hæc circa tertiam pœnam.

15 Quarta est † publicatio bonorum mobilium, & immobilium, vt in const. Regni, vsurariorum, & statuimus.

Quinta est pœna, quòd carent ecclesiastica sepultura. d. cap. quanquam. de vsur. & cle. eos. de sepult.

Sexta. Non possunt habitare inter fideles, & non debet eis locari domus in ciuitate. c. 1. de vsuris. lib. 6.

Septima. Sunt ipso iure excommunicati. c. 1. & 2. de vsur. lib. 6. c. quia in omnibus. extra eodem.

Octaua, sunt ipso iure infames. 16 quæst. prima, infames. l. improbum. C. ex quibus cau. infa. irrog. Vnde sequitur, quod eis dignitatis portæ non patent. Et cum frater possit annullare testamentum fratris instituta persona infami, idem dicendum instituto vsurario manifesto. l. fratris. ff. de inoff. testam. Bart. in d. l. improbum.

16 Limitanda † tamen sunt hæc, vt hæ pœnæ non procedant in his, qui fecerunt pacta vsuraria, & fœneratitios contractus, sed nõdum vsuras exegerunt. oportet igitur, vt delictum sit consummatum. ita Gemin. & Franc. in c. 1. de vsur. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Vsuram quæ ad constituendam concurrere debeant.*

2 *Mutuans pecuniam eo pacto, vt aliquid pecunia æstimabile contingat mutuanti, vsura committitur. & nu. 5.*

3 *Mutuare alicui pecuniam, quo ipsum ad suum molendinum attrahat, vsura est, & tenetur restituere, idem de eo, qui cogit. & num. seq.*

6 *Mutuare ita, vt accipiens soli mutuanti vinum nouum vendat, vsuram sapit.*

7 *Mutuans rustico, vt tempore vindemiæ præstet operam, in vsuram incidit.*

Cautelam ad euitandam vsuram vide in huiusmodi casibus.

8 *Mutuans pro beneficio, vel dignitate assequenda, vsuram contrahit, & an sub nexu restituendi. nu. seq.*

10 *Mutuans regi, quo tributorum onere leuetur, an vsuram incurrat, & quid si iudici, vel testibus ad redimendam vexationem.*

11 *Mutuare centum exigenda expensis accipiẽtis, vsura est.*

12 *Mutuans frumentum, vt alibi recipiat, vel illud corruptum, vt nouum recipiat, vsuram admittit.*

13 *Mutuare eo pacto, vt accipiens pro pecunia merces capiat, vsurariè fit. numero sequen. & 17.*

15 *Pactum cum rege de soluendo stipendia militibus, modo decem numerentur pro centum, vsurarium est.*

16 *Mercator mutuans, quo ementes adducantur ad se, in vsura se inuoluit.*

18 *Mutuans vt mutuo accipiat, vsura est, fallit tamen, vt hic.*

19 *Mutui ratione quo casu citra vsuram aliquid recipere liceat.*

20 *Mutuare debitori decem, quo singrapham faciat etiam de alteris decem habitis, non est vsura.*

21 *Mutuans decem modios frumenti recepturus anno sequenti, & quo casu sit vsura. num. seq.*

23 Mutuare sine expressione diei restitutionis, quando vsura committatur.

24 Stipēdium à communitate accipere eo, quod velit habere paratas pecunias pro ciuibus egentibus, non est vsura.

25 Mutuare alicui, vt fideiubeat, vsura est, secus si precium accipiat, vt fideiubeat. vide num. seq.

27 Mutuans recipiens pignus fructiferum, an & quando vsuram committat.

28 Pignori dare agrum sterilem, quem dominus culturæ non erat daturus, an possit ex eo fructus capere.

29 Recipere ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, non est vsura.

30 Vsura non expresso tantum, sed & tacito pacto committitur.

31 Pacto nullo precedente, pro mutuo mutuanti aliquid vltra sortem dare, an præsumatur gratis, & an recta conscientia mutuans recipiat. num. seq.

Quæ conditiones constituant vsuram. Cap. CIIII.

1 TRes conditiones † mutuationem vsurariam reddunt. Prima, quod id, quod expetitur sit pecunia ęstimabile: Secunda, vt ratione mutui expetatur, & non quia alias debitum, vel alia via: Tertia, vt ducatur in pactum expressum, vel tacitum. Rursum, accipere aliquid vltra sortem, idest, lucrum ex mutuo sortis principaliter intentum, est omne, quod consistit in pondere, numero, & mensura, siue sit triticum, siue vinum, siue diuersi generis munuscula. capitulo plerique. 14. quæstione 3. Sed modo ad casuum decisiones deueniamus.

2 Prima. Mutuans† pecuniam alicui, cum pacto, vt sibi remutuet, vel vt pro ipso patrocinetur, vel intercedat, vel aliquid sibi scribat, vsuram committit: est enim aliquid pecunia æstimabile. ita glo. 2. capit. 14. quæstio. 3, glo. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. peta. Archid. in d. cap. 14. quæstio. 3. Ioann. Cald. in c. fin. de vsur.

3 Secunda. Pari ratione, mutuare † pecuniam Titio, vt sic magis vadat ad suum molendinum, vel scholas, quam ad aliud, vel scholas vicinorum, vsura est, cum perdere libertatem, & se alteri subijcere, sit aliquid precio æstimabile. Ioann. à Medin. c. de restit. quæstio. 4. versic. tum etiam, quia mutuare. non tamen tenetur restituere totũ, quod à Titio recepit pro pensione molendini, sed tenetur restituere tantum, quantum putat sibi valuisse illud commodum, quod recepit ex hoc, quod Titius accessit ad suum molendinum, ad quod non iuisset, si pecuniam nõ mutuasset, & intelligitur commodum concursus gentium, vel notitia, & fama, quam consequitur suum molendinum, & hoc quod Titius iuit ad ipsum, & ideo in tantum obligatus est ad restituendum, quantum putat sibi valere illud tale commodum, quod consecutus est per Titium, non tamen restitutio deber fieri Titio, sed pauperibus, eo modo quo fit de vsuris, sed si accedens ad molendinum passus est aliquod damnum, tunc bene illi fieri deberet restitutio, vsque ad quantitatem illius damni, tenetur etiã rescindere contractum. ita Ioann. Andr. in quæstio. mercuriali. in reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. Ioann. Calder. in d. capitu. fin. Inn. in capit. plerique. de immu. Eccles. vide glos. in l. 2. ff. de calumn. & in l. 1. ff. de offi. præf vrb.

4 Et† idem dico de illo, qui cogit sua potentia molere in suo molendino homines, qui propinqui, & cum minori amissione temporis possent alibi molere, quia tenetur ad restitutionem tanquam vsurarius.

5 Tertia. Mutuare † similiter vt vadat quis ad suum furnum, vt colat suum agrum salua sua mercede, vel ciuitati, vt interim dum suam pecuniam non soluit, sit immunis à vectigalibus, vsura est, quia huiusmodi obligationes sunt pecunia æstimabiles. Ioann. Calder. in capit. fin. de vsur. quem refert, & sequitur Petr. de Peru. in tract. de societ. 4. part. colum. 9. versic. sed nunquid si dominus. Vnde in ijs casibus tenetur mutuans ad aliquam restitutionem. vt supra diximus in secunda decisio. & ad dissoluendam obligationem. D. Thom. 2. 2. quæstio. 78. articu. 2. in princ. Panor. in cap. nauiganti. de vsur. Couar. lib. 3. Variar. Resol. capitu. 2. Ideo vt contractus iste sit liber à vitio vsuræ, minuatur precium, id est, vt pro aliquo minori precio accedat ad furnum, vel colendum

agrum,

agrum, vel molẽdum, quia illa precij diminutio succedit loco damni.

6 Quod idem dicendum est, † quando quis mutuat pecuniam alicui cum pacto, vt accipiens teneatur vendere vinum nouum sibi, & non alij, eo precio, quo venderet alijs, quantum illa obligatio, vt tibi soli, & non alijs teneatur vendere, est precio æstimabilis, quare ad euitandam hanc vsuram ne mutues, sed commodes, & loco arrhæ pro anticipata solutione potes ei dare viginti, vt obligetur tibi soli vendere, & non alijs.

7 Idem dicendum, quando † quis rustico mutuat pecuniam, vt tempore suo vtatur operis suis, idest, tempore vindemiæ, vel messis. item vt secum conducat alios vindemiatores, vel messores, quamuis iusto precio, quia tollit libertatem, quæ est pecunia æstimabilis: ideo vt talis contractus licite fieri possit, nulla mentio fiat de mutuo, nec re, nec verbis, sed fiat contractus locationis, & conductionis, id est, vt se obligent messores, vel vindemiatores dominis seruire pro iusto precio, & domini in partem precij, vel loco arrhæ dent ei decem, vt conducant eos, & non alios, & vt teneantur dicti messores dominis seruire, & non alijs. hãc praxim tradit Sotus. de iustitia. & iure. lib. 6. quæstio. 1. artic. 2. quod nota, quia dictæ conuentiones quotidie à dominis fiunt tempore vindemiarum, vel messium.

8 Quarta. Qui regi, † Marchioni, aut Duci mutuat centum cum pacto, vt sibi conferat dignitatem, vel officium, vsuram committit, quia res est pecunia æstimabilis propter prouentus, & stipendia. D. Thom. opusc. 21. ad Duciss. Braban. Caiet. in vers. vsura exterior. casu 6. & 9. Nauar. cap. 17. nume. 222. Sic mutuare centum Episcopo, cum pacto vt mihi, vel consanguineo meo conferat beneficium, vsura, seu simonia vsuraria est. Nauar. in tract. de vsur. num. 17. Nam quamuis beneficium sit spirituale, & per consequens nec emi, nec vendi possit, cum non cadat in nostro commercio. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. oblig. tamen dicitur precio æstimabile non in se, sed propter prouentus, & redditus, qui colliguntur ex illis.

9 [Sed dubium est, † an ex illis oriatur obligatio restituendi, & cui, & quomodo? Respondetur, huiusmodi contractus triplices esse: quidam sunt, per quos aliquod lucrum ipsi mutuanti acquiritur. Exemplum, vt si quis ex mutuo assequatur beneficiũ aliquod, vel officium lucrosum, siue stipendium sit excessiuum, siue non, quo casu beneficium sic acceptum tenetur resignare, & in potestate eius, qui illud contulit, siue prælatus sit, siue Princeps, aut alius Dominus temporalis reponere, vt si postea velit, eidem libere, & sine pacto aliquo conferat. Huius ratio est, quia cum tale beneficium, vel officiũ sit vsurariè acquisitum, ideo nullum taliter acquisitum potest licitè retineri, sicut nec recipi. Fructus tamen, siue reditus, atque stipendium tali officio annexũ, quod ante officij resignationem acceptum est, non opus est restituere, eo quod tale stipendiũ ratione officij debebatur, excepto, nisi tales fructus, & reditus sint excessiui, quia tunc id, quod plus est, quàm opere, & labores impensi mereantur, restituendum est. Idem dicendum, si sit beneficium ecclesiasticum vsurariè acquisitum, quod resignandum est, & fructus recepti restituendi demptis laboribus. & expensis, quæ semper veniunt defalcãda. Quidam vero contractus sunt, per quos ipsi mutuanti aliquid, quod lucro æquiparatur acquiritur. Et tunc, quid facere debeat. vide supra. nu. 3. Quidam vero sunt, per quos & si lucrum formaliter mutuanti non acquiratur, mutuatario tamen onus aliquod alioquin indebitum imponitur. Vt si quis ob mutuum compellat mutuatarium actu emere res mutuantis, vel secum alium contractum inire, quẽ mutuatarius minimè iniisset: quo casu si mutuans ratione mutui compellit mutuatarium, vt illico res aliquas emat, aut vendat, antequam pactum fiat, & tunc tenetur eum liberum relinquere, vt emat, aut vendat, si velit. Post pactum tamẽ factum tenetur ad vnum de duobus, vel ad rescindendam præfatam emptionem, & venditionem, vel in recompensam grauaminis mutuatario illati aliquid ad iudicium boni viri reddere tenetur.]

10 Quinta. Regi mutuare, vt ab eo tributorum onere exoneretur, siue vt per priuilegiũ subsignatũ fiat nobilis, vsuram cõmittit, quia illud est pecunia æstimabile, nisi forte in propatulo sit, quod illa tributa per iniquitatẽ, & tyrannidem exigantur. Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 1. artic. 2. quia tunc fecit ad redimendam vexationem suam.

Hinc

Hinc qui pro certo scit se habere iustam causam in aliqua lite, & dubitat ne propter potentiam partis aduersæ condẽnetur, ideo mutuauit quinquaginta iudici, vt faciat ei iustitiam, vel totidem testibus, vt vera deponant, & postea restituant, nullam committit vsuram, quia mutuans nihil aliud intendit, quàm redimere vexationem suam. D. Thom. 2. 2. quæst. 18. artic. 2. Caiet. in vers. vsura. 1. Sot. de iust. & iur. lib. 6. quæstione 1. artic. 1. & 2.

11 Sexta. Qui † mutuat centum non in pecunia mutuata, sed cum pacto, vt illos exigat à suis debitoribus suis expensis, qui sunt difficilis exactionis, vsurarius est: quoniam illa exactio pecuniæ est lucrum precio æstimabile, cum sit lucrum in creditore cũ damno debitoris. Caiet. in verbo vsura. vers. 10. Sot. qui supra artic. 2.

12 Septima. Habebam † frumentum, seu oleum in Apulia: illud tibi mutuo, vt illud mihi restituas in loco conuentionis, puta, Neapo. vsuram committo, quoniam debitor grauatur vectura, quæ est lucrum precio æstimabile. Sot. d. artic. 2. Eodem peccati genere reus est, qui frumentum corruptũ, aut corruptioni proximum, vel vinum acidum mutuat, cum pacto, vt sibi reddat frumentũ nouum, vel vinum nouum.

13 Octaua. Mercator, † qui mutuat cũ pacto pecuniam, vt debitor totum mutuum, vel partẽ in mercibus suscipiat, vsuram cõmittit, quamuis iusto precio vendat, quod procedit quando re vera ille mercibus non egeret, sed cogeretur onere, ratione mutui: tum quia obligatio illa emendi æstimabilis est pecunia: tum ratione mutui, nam tunc cum maiorem copiam vendit mercator, quã vendidisset, lucrum etiam reportat. Sotus. articu. 2.

14 Hinc mercatores, † qui indigenti regi stipendia militum ea ratione mutuant, vt milites in mercibus partem suscipiant, partem vero in pecunia, maximam vsuram committunt, vt pluribus rationibus demonstrat Sotus, artic. 2. qui supra.

15 Pari ratione Rex, † qui suis militibus, aut famulis stipendia soluturus est intra certum tempus, & ob nummorum inopiam intra illud tempus soluere non potest, si quis cum Rege pacisceretur se illis soluturum, dummodo detur sibi plusquam alijs, eo ꝙ soluerit, verbi gratia, decem pro centum, vsuram committeret. argum. text. in cap. in ciuitate. de vsuris, nisi ratione interesse veri excusaretur: quamuis Rex dicat se gratuitò donationem illius pluris facere: cum donatio non ex liberalitate, sed ex necessitate quærendi pecuniam fiat. Naua. c. 17. nu. 246.

16 Mercator etiam, † qui sartori pecuniam mutuat, vt ducat emptores in sua officina ad emendum pannos, vsurarius est, ob illam obligationẽ, qua sartor astringitur ad emendum pannos, quę precio ęstimabilis est. Abb. in c. fin. de vsur.

17 Pariter mercator, † qui dedit Meuio pecuniam. verbi gratia. 30. 15. in pecunia numerata. & 15. in pannis, cum pacto, vt teneatur restituere 30. in pecunia numerata, vsuram committit, quia accedit lucrum creditori. venduntur enim bona apotechæ, quæ fort è nunquam vendi poterant, & hoc est precio æstimabile.

18 Nona. Qui decem † tibi mutuat, vt cum ipse indiguerit, totidem illi remutues, vsuram committit, quia illa obligatio ciuilis est precio æstimabilis. D. Thom. 2. 2. quæstio. 87. artic. 2. ad quartum. Caiet. ver. vsura exterior. Hinc sequitur optima regula, quod obligatio naturalis quotiescunque remanet in sua essentia, non inducit vsuram in temporalibus, nec simoniam in spiritualibus. Felyn. in c. ad audientiam. el secondo. nume. 10. de rescrip. Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 1. num. 2.

Limitatur vero hoc vltimum dictum, vt non procedat, quando mutuum reciprocum fit eodem die, & eodem instanti, quia hoc casu nulla est vsura, sed contractus innominatus, verbi gratia, do vt des. D. Thom. qui supra.

Et hæc circa primam conditionem, scilicet, vt precio sit æstimabile.

Secunda conditio est, vt ratione mutui exigatur, ad excludendum lucrum, ꝙ percipitur ratione laboris, vel quia illud sibi debebatur, vel ratione obligationis, aut ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, sicut ex infrascriptis decisionibus manifestabitur, quarum Decima in ordine est.

19 Mutuans † si ratione mutui laborem subjit ad illud recuperandum, potest aliquid in eius compensationem accipere. capitu. ad nostram. in fin. de rebus Eccles. non alien.

Sylucst.

Syluest. in verſ. vſura. 1. quæſtio. 32. Hinc qui aliquid accipit ob iuſtam mercedem laboris ſui, vel famulus ea ratione, quia numerat magnam pecuniæ ſummam, vel quia capit aliquid pro ſumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatam longe abſenti, nõ peccant, quia nõ mutui, ſed ratione laboris accipiunt. Nauar. c. 17. num. 209. in fin.

20 Decima. Qui abſque † arbitris tibi mutuo dedit decem, quia ea in iudicio negare potes, conceditur huic pro ſua cautela, ne amittat illos decem, vt ſi voluerit tibi mutuare alia decem, poſſit mutuare ea lege, vt coram tabellione ſibi ſyngrapham ſubſcribi faciat pro omnibus viginti: nam licet illa obligatio ſit æſtimabilis pecunia, ea tamen illi debebas, cauendum tamen eſt hoc caſu debitori per redditionem chyrographi debiti, ne poſtea ipſe, vel eius hæres petant, vel accipiant ſponte ſolutum. idem Nauar. qui ſupra.

21 Vndecima. Mutuo † tibi menſe Ianuarij decem modios ſoluendos frumenti eodem menſe ſequentis anni, teneor tibi eoſdem modios decem remetiri eiuſdem qualitatis, ſiue longè maioris, annona tunc veniebat, quando tu mihi dediſti; ſiue longè minoris, & idem eſt vini iudicium, & aliarum rerum vſu conſumptibilium, ratio eſt, quia non debeo tibi precium ratione mutui, ſed corpora in eadem ſpecie, & qualitate. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. artic. 2.

22 Duodecima. Qui † menſus eſt frumentum vetuſtum, obligans eum, vt ſibi remetiatur nouum, ſciens fore melius, & maioris precij, quàm quòd menſus fuerat tempore, quo illud mutuo dedit, vſuram committit, quia petit frumentum melioris quantitatis, quàm illi tradidit. Syluest. verſ. vſura. prima. quæſtio. 17. ſecus tamen ſi principaliter mutuat, ne ſuum corrumpatur, & valet, aut valebit tanti, vel pluris tempore mutui, quã recens ſibi ſoluendum. Nauar. c. 17. nu. 224.

23 Tertiadecima. Qui † mutuat non ſignata die, qua ſolui debeat pecunia, auaritiæ nota inuri poteſt, non autem iniuſtitiæ: ſiquidem expectare tempus, quando valet, vt auaritiæ euidentiſſimum ſignũ eſt, ita iniuſtitia nulla eſt: niſi mutuans operam det indirectè, vel directè, ne debitor aliter antea ſoluat, quamuis poſſit. Sicut eſt diues ille, qui nolens, vt ſemper menſe Auguſti anni fertilis ſoluat, prædicit illi, vt illo tritico ad ſuam vtilitatem vtatur, & nullo pudore afficiatur, eo, quòd non ſoluerit. At vero dum pactum interuenit, vt ſolutio non fiat ante certum tempus, quando coniecturæ docent auctiori precio æſtimandum, vſurarius contractus eſt. Sot. lib. 6. de iuſt. & iure. q. 1. artic. 2. Nauar. c. 17. nu. 225.

24 Decimaquarta. Suſcipere † ſtipendium à ciuitate ea ex cauſa, quia obligatur ſe paratum eſſe ciuibus mutuare, quoties pecunia indiguerint, non eſt vſura, quia hoc non ea mutuo, ſed pro obligatione accipitur. Sot. qui ſupra. artic. 2.

25 Decimaquinta. Mutuans † alicui, vt pro eo fideiubeat, vſurarius eſt: attamen ſi fideiuſſor precium recipit, vt fideiubeat, minimè vſuram committit, quia ea obligatio, quæ aſtringitur ſuo nomine ſoluere, æſtimabilis eſt pecunia, & ideo vendibilis. l. hoc iure. §. j. ff. de donat. & ibi Bart. Nauar. c. 17. nu. 205. L. A. in num. 6. 7. & 8.

26 [Et hoc ratione periculi, † quod ſubit fideiubendo, vnde ob hoc periculũ, cui quis ſubmittitur, merces conſtitui iuſtè poteſt. q. probatur expreſſim. in l. hoc iure. §. Labeo. ff. de donatio. l. ſi remunerandi. §. Maurus. ff. mand. Dec. conſ. 7. nu. 1. Dom. Sotus. lib. 6. de iuſt. & iur. q. 1. artic. 2. quorum opinio communis eſt. Verum ſi inſpecta qualitate, & conditione debitoris nullum fideiuſſori immineret periculum, hanc communem ſententiam non admitterem: nam vt creditor pro officio mutui nihil poteſt exigere à debitore, ſic nec fideiuſſor pro officio fideiuſſionis, imò multò minus, quia minus officij impendit. Verum qualitercunque ſit, conſultius eſſet ab hac pactione abſtinere, vt inquit Couar. lib. 3. Variar. Reſol. c. 2. nu. 6. Qui etiam inquit licitè poſſe creditorem à fideiuſſore aliquid accipere, vt eum liberet à fideiuſſoria obligatione, quoties dubia eſt exactio debitoris: alioquid ſi certa ſit, & nullum immineat fideiuſſori periculum, nequaquam.]

27 Decimaſexta. Qui mutuat † recipiens à mutuatario pignus fructiferum, debet compenſare fructus in ſortem. c. j. & 2. de vſur. niſi in caſu in c. conqueſtus. eod. titu. Vel ſi tantum in pignore impenderit, quantum vtilitatis ex eo percipit, vel ſi equum paruæ vtilitatis in pignus accipit cum onere alendi eum, vel domum egentem tanta, vel maiori

impenſa

impensa refectionis, quàm pensio eius valeat. Extra tamen hos casus vsuram committit, qui pignore vtitur. vt refert Naua. c. 17. nu. 216. Hinc Reges, aut magnates nullatenus possunt vrbibus, aut villis, quas in pignus mutuo suscipiunt, extra sortẽ frui absque vsuraria prauitate. Remedium tamen est, vt non recipiant, nisi eas cum pacto retrouendendi, quia tunc fructus emptoribus obueniunt. Sot. qui supra artic. 2.

28 Decimasexta. Dans † pignori sterilem agrum, qui non erat frugifer, nec debitor colere cogitabat, & si secundum. Sot. artic. 2. in fin. forte non sit condemnãdus is, qui pignori accepit, & facit frugiferum, vt in sortem ducat fructus: cum nullum damnum patiatur debitor, tutius tamen est, quòd teneatur in partem solutionis fructus suos collectos ex pignore accipere, quos debitor non colligebat, ob plures rationes, quas affert Nauar. in Manua. c. 17. nu. 216.

29 Decimaseptima. Recipere † aliquid ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, vsura non est, cum non ratione mutui illud recipiatur, vt infra latius dicemus.

30 Decimaoctaua. Circa † tertiam conditionem vsurę, quòd nõ ducatur in pactum, aduerte, quòd non solum, qui cũ pacto expresso coram arbitris, vel sine arbitris mutuat, vt aliquis recipiat, vsurarius est, sed etiam qui nutibus insinuat voluntatem debitori, vt aliquid vltra sortem persoluat, vsurarius est, quia inest tacitum pactum, verbi gratia, qui mutuando sic diceret: Ecce mutuo tibi, tu scis vsum, ego non habeo vnde viuam, soles esse gratus alijs, & huiusmodi. Sot. lib. 6. q. 1. artic. 1. col. 2.

31 Sed quæro, † vtrum dans aliquid vltra sortem creditori, qui mutuo pecuniam dedit, vbi nulla pactio interuenit, præsumatur gratis, & liberaliter dare? Item nunquid recipiens prę sumatur recta conscientia, & non deprauata recipere? Ad primum resp. quod sic. ita firmat Ioann. Andr. in reg. peccatum. & ratio est, quia cum debitor sciat se naturaliter, & ad antidota obligatum. capitulo cum in officijs. de testamen. de donat. capit. 1. ff. de petit. hæred. l. sed si lege. §. consuluit, videtur potius gratis, quàm coactus, & inuitus dare, & hoc potissimum cum ex tali pecunia sic gratus, & sine vlla pactione ex re mutuata multum lucratus est, vt sæpè contingit, quod quidem verum est, quando illud, quod vltra sortem dedit, fuit post debitum sortis extinctum, alias si duraret, prę sumeretur metu repetitionis sortis id actũ. argumento eorum, quæ not. in l. si sortem. §. si quid falso. ff. de condictio. indebi. de iureiuran. capitu. debitores. Vidimus enim sæpè per experientiam, quòd mutuo accipientes pecuniam sunt in tanta, & tali egestare; quòd quicquid volent creditores, facient vt dilationem habeant in restitutione sortis.

32 Ad secundum. Respond. quod sic, † quia quilibet præsumitur bonus alio non dato, & suæ salutis memor. 1. quæst. 7. sancimus. de homicid. significasti. el secondo. verum tales possent esse præsumptiones, quod contrarium esset dicendum in foro exteriori. Pone enim, quòd probetur, quòd talis consueuit ad vsuras mutuare. Item quòd consueuit, quotiescunque videbat sibi nihil dari vltra sortem, mutuum, vel depositum repetere, & alteri, qui consueuit dare vltra sortem mutuare, quid iudicabis de tali, nisi malum? ita Ioann. And. in Spec. de vsu. super prima forma libelli, in foro autem interiori stabitur dicto creditoris.

SVMMARIVM.

1 *Interesse poti potest tam de canonico, quam de ciuili iure, & triplex est. num. 3.*
2 *Interesse quid sit, & quid conuentum. nume. sequen.*
4 *Commune & singulare interesse.*
5 *Interesse iuxta Dyn. sententiam, vnicum tantum est.*
6 *Interesse damni emergentis, & item lucri cessantis, quid, & an vtrunque debeatur tam de canonico, quam de ciuili iure. num. sequen.*
8 *Interesse ex interesse mimimè peti potest.*
9 *Interesse in intrinsecum, & extrinsecum diuiditur, & quale sit vtrunque.*
10 *Casus tres, quibus præcipuè interesse debetur.*
11 *Interesse lucri cessantis, vt tuta conscientia capiatur, aliqua requiruntur, vt hic, & an fænerandi assuetudo faciat vsuram. nu. sequen.*
13 *Mutuandi causa debet esse opem ferẽdi proximo*

ximo benigna voluntas, & mutuans negotijs, quam alibi pecunias implicare magis velle debet.

14 *Mutuanti cauendum est in primis à scandalo in paciscendo.*

15 *Scandalum quammaxime euitandum, & multa hac ratione permittuntur, quæ alias non permitterentur.*

16 *Scandalum mutuanti euitandum propter se ipsum, non propter restitutionem, & de cautela ad hoc.*

17 *Mutuatarium duo habere oportet, ne interesse fiat illicitum.*

18 *Lucrum verè cessare debet, vt interesse tutè capi possit.*

19 *Interesse lucri cessantis, vt tutum sit, & lucrum esse iustum, & ipsum interesse intrin secum oportet esse. num. seq.*

21 *Mercator ex pecunia, quam expositurus erat negociationibus, quale interesse habere possit, & an pacisci possit de certa quantitate. nu. seq. & 31.*

23 *Damni cessantis circa taxationem, quæ veniant consideranda.*

24 *Inuitus & vi adductus mutuans, vel etiam per preces importunas, licitè capit interesse, & quale. num. seq.*

26 *Inuitus & coactus mutuare, quis dicatur.*

27 *Preces importunæ, & vt interesse debeatur, & alia etiam, vt hic fiant, efficiunt.*

Inductus ex importunitate ad ludum, soluere non tenetur.

28 *Vxor donans marito, vel Princeps, aut prælatus in ingressu dignitatis ob importunitatem aliquid concedentes, possunt reuocare.*

29 *Importunitas quomodo, & an probetur.*

30 *Damnum emergens, nisi mutuans deduxerit in pactum, non licitè petitur.*

32 *Emptiones censuum licitæ sunt, modo decem pro centenario non excedant, & quare.*

33 *Mercenarium ab operibus vi, vel fraude impediens, ad lucrum cessans tenetur.*

34 *Consilij prudentis est à contractu, in quo agitur de lucro cessante, abstinere.*

De interesse, siue damni emergentis, siue lucri cessantis.

Cap. CV.

1 QVia interesse † certum est, quod de iure canonico, & ciuili possit peti. vt in cap. sacro. vbi plene Doc. & per Inn. de senten. excom. in cap. peruenit. de fideiuss. c. dilecti. de foro compet. c. fin. quod metus causa. c. constitutis. de procur. 2. q. 1. in primis. & 12. quæst. 2. c. si quis. Ideo quærendum nobis est, quid sit interesse. Itē quotuplex sit. Rursum, in quibus casibus iustè accipi possit.

2 Circa † primum glo. in l. 1. C. de senten. quæ pro eo, quod inter. dicit, quod est damnum emergens, & lucrum cessans. Inn. vero in d. c. sacro. inquit, quod est æstimatio in pecunia numerata, quod succedit in locum cuiusque rei, si non detur, vt debet, vel facti, si non fiat, vt debet. Et hæc diffinitio bona est vt approbat Spec. in titu. de fructibus, & interesse, vel potest dici, quod est vtilitas hominis habita, vel habenda.

3 Hoc vero interesse triplex esse † tenet gl. in d. l. 1. & Inn. in d. cap. sacro. scilicet, commune, conuentum, & singulare. l. 1. vbi glo. ff. de actio. empti. l. 3. §. vltim. ff. de eo, quod certo loco dari oportet. & in l. libertis. in fin. ff. de re iudi.

Conuentum est pecuniam in conuentione partium promissa in defectum primæ cōuentionis non completæ. text. not. in l. fin. ff. de præto. stipu. & in l fin. ff. de condi. tritica. Exemplum, si vendis mihi domum centum aureis, & si non tradas, promittis decem pro interesse, si promissio non est completa, potes agere ad decem ratione conuentionis.

4 Commune † interesse est æstimatio rei, quæ communiter fit apud omnes. l. precia rerum. ff. ad leg. Falcidiam. l. si seruum. ff. ad leg. Aquiliam. Vt, debebas dare mercatori equum tempore nundinarum, non das, oportet quod ipse emat cariori precio, teneris ad id, quod interest, quod communiter æstimarent homines ad valorem equi, quem emit.

Interesse singulare, siue affectionis est, quod communiter plus vni, quam alteri valet propter aliquam causam particulaē. Vt commodam codicem meum, quem

habeo,

habeo,& apostillis, & remissionibus, & scriptis refertum, si non reddas, non solum ad precium cõmune teneris, sed etiam ad meã singularem vtilitatem. facit text. in l. si cui fundus. ff. de lega.1.in l.si in emptione. ff.de minor. Alia exempla ponit Spec. in titu. de interesse.§.viso.

5 Dynus vero † in cap. mora. de reg.iur.lib. 6. dicit. vnicum tantum esse interesse, scilicet,æstimationem damni,& lucri:nam commune interesse non est propriè interesse,sed precium commune rei.d.l.precia rerum. Interesse vero conuentum dicitur potius pœna, quàm interesse : nam si duo stipulantur, & vnus ait. Si mihi centum non dederis Kalendis Februarij, promittis mihi mille : ista mille non interesse conuentum, sed pœna erit stipulationi adiecta,[an autem sit debita.vide Afflict.decis.135.vbi pulcre, & nos infra. & de hac materia vide Afflict. decis. 150. Interesse rursum aliud est damni emergentis,aliud lucri cessantis. Per primũ amittitur aliquid de bonis habitis, per secundũ impeditur ab aliquo bono alioquin euenturo.

6 Damnum† quippe emergens est detrimẽtum,quòd mutuator causa illius mutuationis patitur, vt si ruentes ædes reficere, quis parabat, aut annonam emere in æstate per totum annum, & ob importunas amici preces mutuat illam pecuniam, tunc præmissa commonefactione à mutuante mutuatario, omne damnum, quod mutuator sine sui negligentia patitur, dicitur damnum emergens.v.g. si cogitur frumentum carius emere.l.si sterilis.§.cum per venditorẽ. ff. de act. emp.Et hoc debetur mutuanti, quatenus interest non solum de iure ciuili.vt est text.in l.curabit.vers.ratio.C. de act. empt.[sed etiã de iure canonico.gl. in c.conquestus. de vsur. in cap.peruenit.vers. indemnem. de fideiuss. l.2.C.de vsur. cum similibus. Et istud interesse,siue vsura debetur sine mora, quamuis possit dici, quòd etiam sit mora [saltem irregularis, quæ reipsa contrahitur. vt notat Bart.in d.l.curabit.facit glos. in l. euictis. §. fin.ff.de vsuris. [Ratio vero,quare hoc interesse debeatur est, quia nemo tenetur alteri cum proprio damno beneficium facere, nisi forte, quando illius alterius tanta est necessitas, vt teneatur homo tale damnũ pro illius subuentione sustinere, ergo tali necessitate seclusa iustum est, vt is, cui beneficium fit, ipsum benefactorem seruet indemnem,quod esse non poterit, nisi loco damni, quod benefactor patitur, tantundem reddat eidem,& ita poterit mutuans etiam tempore mutui pacisci de resarciendo huiusmodi damno.]

7 Lucrum † vero cessans est,si mercator pecuniam negociationi expositam precibus victus mutuat:nam tunc petere potest,vel dãnum,quod patitur,quia statuto tempore non soluitur, vel quia lucrum, quod augere poterat,cessat.Nau.in Manua.c.17.nu.211.& in tracta.de vsur.nu. 40. & 41. Et hoc interesse etiam debetur.vt notat Inn.in cap. sacro. de senten.excom.Abb. in c.venerabilis. de excep. dicit esse notabile, quod idem dicit in c.P.& G.in 1.notab.de offic.deleg.

8 Sed an † interesse alterius interesse peti possit?videtur dicendum, quòd non:quia interesse succedit in locum vsuræ,& vsuræ vsurarum prohibentur. l.placuit. ff. de vsur.l.si. C.eodem.ergo & interesse interesse prohiberi debet, vt subrogatum sapiat naturã eius, in cuius locum fit subrogatio. §. fuerat. Inst. de actio,de quo latè ibi per Iaso.Corn.cons. 155.lib.5 vel potest dici,quòd aut interesse interesse,est in magna quãtitate, aut in minima, primò casu exigi potest: in secundo non.Vrsillus.decis.291.vide text.in l.vt nulli modo.C.de vsur.

9 Præterea interesse † est duplex, aliud intra rem,seu circa rem,aliud extra rem. Interesse intra rem,siue intrinsecum est illud, quod ex re ipsa prouenit, vt fructus, partus, & similia.Sic text. in l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff.de act.emp. Exemplum, mutuasti mihi frumentum, vel vinum reddendum in festo Paschatis, quod non reddis,valuit mense Augusto decem libris, teneris quanti plurimi valuit à tempore moræ.l.vinum. ff. si cert. pet.Et dicitur interesse intra rem, quia immediatè procedit ex re, idest, frumẽto. Extrinsecum vero est æstimatio damni emergentis, seu lucri cessantis extra rem prouenientis,vt quia non tradidisti fœnum tempore præstituto, quamobrem equi mei fame perempti sunt:extra rem est, & non debetur.dicta l.si sterilis.§.cum per venditorem.

10 Rursum sciendum † est, quòd tribus casibus pcipuis interesse iustè debetur. Primo, quando

quando debitor fuit in mora. Dec. cons.167.. In causa, quòd coram.num.8.volum. 1. L. P De materia vide Afflict. decis. 150. Secundo, quãdo creditor inuitus per vim, vel per metum mutuo dedit. Tertio, quando à principio ita fuit conuentum inter partes.

11 Postremo sciendum † est, quòd vt possit tuta conscientia exigi interesse lucri cessantis, multæ conditiones requiruntur, tam ex parte dantis mutuum, quàm ex parte recipientis, quàm ex parte lucri cessantis. Ex parte enim dantis mutuum tres conditiones requiruntur, prima, vt ipse creditor, siue mu-
12 tuans † non sit solitus fœnerari. iux. Afflict. decis.20.Aymon.cons. 189. quæ tamẽ in foro animæ non videtur necessaria, sed tantum in foro exteriori ad euitandum iudicium vsurarum, quia esto, quòd fuerit solitus fœnerari, tamen si hoc casu dedit pecuniam re vera negotiationi exponendam, licitè potest exigere interesse lucri cessantis. Ideo prima conditio in iudicio animæ est, vt verè coram Deo habeat pecuniam illam expositam industriæ, vel negotiationi. l.3.§. fin.ff.de eo.quod cert.loco.Afflict.qui supra. Sot.lib.6.q.1.artic.3.Naua.c.17.nu.112.circa finem.& in tract.de vsur.nu.54.& seq.

13 Secunda. Conditio † est, vt ipse creditor mallet pecuniam suam negotiationibus occupare, quàm mutuare cum interesse, quia principalis causa mutuandi debet esse subsidium proximi indigentis, vel vt saltem habeat se indifferenter, vt non magis animus eius declinet ad mutuum dandum cum certo lucro, quàm ad negotiandum cũ lucro incerto. vt optimè Medin. c. de restit. titu. de vsur. quæst. 3. concl.3. Caiet. ad D. Thom.2.2.q.78.artic.2.ad 1.

14 Tertia, & vltima, vt † faciat pactum sine scandalo pusillorum, & malo exemplo aliorum, nedum actiuè, sed etiam passiuè. Vnde ab omni specie scandali abstinere docet nos Apost. 1.Thess.5.& capit.cum ab omni.de vita.& honest.cler.Afflict.decis.20.Vnde nihil cum scandalo faciendum est. argum. text. in cap.generalis.in fin.distin.54.& cap.1. distin. 51. Facit text.in cap.1. in Concil. Trid. sess. 24.de reform. ibi, quam cum præpositorum scandalo. Hinc dixit Abb. in cap. ex literis. el 1. de homic. posse Episcopum clericum etiam inuitum permutare à sua parochia, in qua sine scandalo stare non potest.

15 Et † adeo scandalum euitandum est, vt propter illud omittatur, quod de iure esset faciendum.cap.aliquantos.distin.51.& propter scandalum aliquid conceditur, quod aliàs non concederetur.cap.presbyteros.distin.95.Hinc infertur.quòd licet irregularis occultus ante dispensationem nõ possit celebrare absque peccato mortali, si tamen probabiliter credit scandalum exoriri, nisi celebret, poterit licitè celebrare. secundum Nauar.capit.27.de irregul.num.239. Quod idem dicit de moniali incidente in censurã Papalem, & nos aliàs diximus in 1.libro capitulo 12.

16 Hoc tamen requisitum † non est necessarium ad euitandam restitutionem, sed tantummodo ad euitandum scandalum. Vnde si quis pacisceretur de hoc interesse lucri cessantis, quamuis peccaret ratione scandali, quod est contra honestatem, & charitatẽ iuxt. D. Thom.2.2.quæst.43. in princip. non tamen teneretur ad restitutionem, cum non peccauerit contra iustitiam, ob quod solum fit restitutio. Nauar.cap.17.nume.6.Ad euitandam tamen omnem suspicionem poterit fieri cõtractus tali forma.S. obligetur N penes acta curiæ de restituendo sortem principalem vna cum interesse lucri cessantis, quia illa obligatio fouetur calore iudicij, & ita creditor tutus erit in vtroque foro.

17 Ex parte vero † accipientis mutuum duplex conditio requiritur. Prima, vt debitor sit admonitus de interesse tam damni emergentis, quàm lucri cessantis, siue certi, siue incerti, & ita admonitus velit accipere cum illo onere. Couar.lib.3.Variar.Resol. cap.4. Sotus lib.6.quæst.1.artic.3.Secunda, vt mutuum accipiens non sit in extrema, vel quasi extrema necessitate, ita vt sit præceptum mutuo dare, & non consilium. Afflict. decis. 20. Alias exigi non poterit hoc interesse, nec etiam de eo pacisci cum ex præcepto teneamur extreme egentibus subuenire. Archi.Flor.part.2.titu.1.titu.7.capit.15.Sotus qui supra.Nauar.de vsur.nu.56.& seq.

18 Ex parte vero † ipsius lucri cessantis hæ conditiones requiruntur. Prima, vt danti mutuum, lucrum verè, & non ficto cesset, verbi gratia, si quis habet pecuniam, qua non vult negotiari, vel quia non potest, vel non vult negotiari, vel nescit, dando hanc pecuniam mutuo, non potest pacisci de interesse

lucri

lucri cessantis, cum verè non cesset lucrum. Iaſ.in l.3.§.fin.ff.de eo.quod cert. loco.Bart. in l.vnica.C.de ſenten. quæ pro eo. quod inte.Docto.in capitu. conqueſtus.de vſur. Vel habet quis duo millia parata ad emptiones cenſuum, & duo a ia in arca repoſia otioſè, mutuauit, quod erat expenſurus in emptionibus, non ideo poteſt petere lucrum ceſſans,cum haberet alia duo, quibus poterat negotiari.Sotus d.articu.3.in fin. Nauar. capitu.17.num.212.cond. tertia. & de vſur. num.54.& ſeq.

19 Secunda,vt lucrum † ſit iuſtum, alioquin non poteſt exigi intereſſe lucri ceſſantis. v.g.Mutuaſti mihi centum, & vis exigere lucrum,eo quòd ſolebas mutuare mercatori, qui dabat tibi lucrum, non potes illud petere,quia illud lucrum erat vſurariũ, ideoque iniuſtum,& non debitum. Abb. in capit. conqueſtus.nume.6. de vſur. Hinc infertur, quòd viduæ ſolitæ mutuare dotem ſuam, (niſi adſit contractus iuſtus cenſus, vel ſocietatis)non poſſunt accipere intereſſe,quia eſt vſura.

20 Tertia conditio † eſt, vt intereſſe ſit intrinſecum,non autem extrinſecum, & lucrũ non ſit immodicum,quia extrinſecum intereſſe exigi non poteſt, vt ſupra diximus. & Nauar.de vſur. nume.43. verbi gratia, Mutuaui tibi vinum, aut frumentum, & quia non habui, fame ſerui necati ſunt, aut niſi mutuaſſem, aliquid lucratus eſſem, hoc intereſſe dicitur extra rem, & ideo non debetur.

Quarta conditio, vt intereſſe lucri ceſſantis æſtimetur arbitrio boni viri, non quantum eſt in re, ſed quantum eſt in ſpe. Sotus de iuſt.& iur.lib.6.quæſtio.1. artic. 3. in fin. Sed ex his modo deueniamus ad caſuum deciſiones.

21 Prima. Mercator, † qui re vera pecuniam negotiationi exponere firmiter decreuerat, ſi alteri mutuat ex pacto ratione lucri ceſſantis aliquid plus arbitrio boni viri, penſatis conditionibus negotij recipere poteſt.facit text.in l.2. §.fin. ff. de eo quod certo loco. & gl.ibi. Sotus de iuſt. & iur.lib. 6.quæſtio.1.articu. 3. in fin. Et hoc modo de hoc lucro incerto paciſci põt, ſcilicet quẽadmodum alij mercatores eodem temporibus lucrabuntur. iuxt. Alexan. in l. quod te. ff.ſi cert.peta.deductis tamen expenſis,& periculis.Iaſon in l.3.§.vlt.ff. de eo. quod cert. loco.Couar.lib.3.Var.Reſol.c.4.

22 Imò † à principio licitè poteſt conueniri de certa quantitate, habito reſpectu ad intereſſe veriſimile.Nauar.capitu.17.num.11. verſic.Et quod. Quæ quidem taxatio videtur facta inſpecto futuro euentu, vt tollatur difficultas probationis. vt eſt bonus tex. in l.fin. ff.de prætor.ſtipul.Dec. in capit.cum venerabilis.num.63.de except.

23 Sed aduertendum, † quòd circa iſtam taxationem debet haberi reſpectus ad pericula, labores, & expenſas, quas veriſimiliter paſſurus eſſet negotiator,qua lucrum intelligitur deductis laboribus, expenſis, & periculis.l.1.C.de fruct. & liti. expen. l. fructus. ff. ſolu. matri. Hinc patet, quòd delaturus merces ad nundinas,vbi pluris valebant, nõ poteſt ad inſtantiam alicuius tanto pluris hic vendere,quanto ibi valebant. Similiter expoſiturus pecuniam ſuam negotiationi, vel emptioni, non poteſt exigere tantum ex illa negotiatione, vel emptione, quãtum lucratus fuiſſet: verbi gratia, centum, ſed computato labore, & periculis aliquid plus ſorte, ratione potentiæ prædictæ: ratio eſt, quia non tenetur ad aliquid plus accipiens mutuo,quàm ſi dictam pecuniam furaretur: ſed ſi furaretur,non teneretur ad reſtituendum lucrum integrum, ſed aliquid minus arbitrio boni viri. ergo nec accipiens mutuo.Caiet.2.2.q.78.artic.2.verſ.initium autem.in verſ.vſura.1.q.23.

24 Secunda. Creditor, † qui inuitus per vim, aut metum mutuat pecuniam alicui, licitè poteſt recipere intereſſe, idem eſt, ſi per preces importunas mutuaſſet. Inuitus autem dicitur, qui per metum etiam reuerẽtialem mutuat.Exemplum.Si patria mea cogit me diuitem ad mutuandum ei pecuniam, de qua verè intendebam negotiari, poſſum id,quod ex eis lucratus eſſem, licitè recipere. Sic cum preces Domini habeantur pro iuſſu.l.1.ff.quod iuſſu.Si habeo mille paratos ad negotiandum, & Dominus meus rogat me ad ſibi mutuandum, poſſum tute mille mutuare cum pacto, vt mihi det inter eſſe. Quamuis dictum intereſſe excedat decem pro centenario, quia circa intereſſe habetur oculus ad veritatem, & non ad bullam Papæ Nicolai. Vnde ſi de illis mille deductis periculis, & expenſis lucra-

tus fuissem quindecim, vel viginti pro centenario, possum licitè percipere interesse ad præfatam rationem.

25 Hinc † infertur, quòd mercatores, qui coguntur ab officialibus regijs, vel vniuersitate, vt mutuent pecuniam, possunt pacisci de interesse, & exigere, quamuis excedant summam vsuræ legitimæ, quia attenditur veritas, scilicet quantum iustè, & legitimè poterant lucrari.

26 Coactus † etiam & inuitus mutuare dicitur, qui per preces importunas mutuat, quia vis, metus, & preces æquiparantur. vt inquit Afflict. decis. 69. nume. 5. Exemplum, Habebam pecuniam expositam negotiationi licitæ, precibus importunis à quodam familiari mutuaui pecuniam, possum licitè petere interesse lucri cessantis. Saly. in Auth. ad hæc. quęst. 19. & 25. C. de vsur. Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 1. artic. 3.

27 Hinc † nota, quòd preces importunæ non solum sunt causa, vt interesse debeatur, sed etiam vt rescripta ipsa inualida reddantur. l. 1. C. de bon. pet. subla. lib. 10. vbi glo. Pariter electio habita per importunitatem est inualida. cap. Osius. de elect. gl. in cap. miramur. distin. 61. Abb. in c. 1. de præben. Sententia quoque lata per importunitatem potest reuocari. Et si quis ingressus fuerit in religionem per importunitatem ipsorum religiosorum, licet emiserit professionem, eius tamen bona non acquiruntur monasterio, sed ipsis consanguineis, & hoc ratione dictæ importunitatis. Abb. in c. præterea. de offic. delega. glo. in cap. fin. 30. quæstio. 3. Inductus quoque ad ludum per importunitatem, non tenetur soluere pecuniam, quam perdidit. Abb. in cap. clerici. & ibi Inno. de vita. & honest. clericor.

28 Quinimo † si mulier ipsa donet viro, vel ècontra propter importunitatem, talis donatio non valet, etiam si morte confirmetur. Iason in l. prima. §. si quis. ff. de verbor. obligat. Principes quoque, & prælati, qui in ingressu possessionis, vel status, vel dignitatis multas solēt gratias cōcedere ipsis subditis, possunt tuta conscientia ipsas reuocare; si propter eorum importunitatem concesserunt. Calderin. consil. 3. de iureiuran. Felyn. in capitu. 1. de probat. Solent enim satis offerre memorialia in tali ingressu ad impetrandas gratias, ex quo censentur in illo initio propter importunitatem concessæ. Barba. in capitulo cum olim. de rescript.

29 Vbi Bald. dicit, † quòd si concessa fuerit aliqua gratia Illustri viro præsente actuario, censetur propter importunitatem concessa. Quomodo autem hoc sit cognoscendum. tradit Andr. de Isern. in cap. 1. §. porrò. quæ sit prima cau. amitt. ben. quòd in hoc standum est dictis ipsius Principis, si ex mera liberalitate concesserit, an propter importunitatem adductus. vnde non requiritur aliqua probatio extrinsecus. Sic etiam & in præsenti, qui propter preces importunas mutuauerit, licitè poterit petere interesse.

30 Tertia, qui sponte † sua, non vi, aut fraude, sed rogatus mutuat, potest præuisum, formidatumve damnum emergens in pactum deducere absque vitio vsuræ, verbi gratia, si domus ruinam minatur. D. Thom. 2. 2. quæstio 78. articu. 2. Dummodo de illo mutuatarium admoneat: secus tamen si tacitus vltroque mutuet: tunc etenim nō posset damnum emergens exigere: nam sibi imputandum est damnum, quoniam si alter rē sciret, nollet forte sua illa conditione mutuum accipere. Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 4. Sotus. de iustit. & iur. lib. 6. quæstio. 1. artic. 3. Hinc infertur, quod mutuo accipiens non tenetur soluere damnum, quod nō fuit præuisum, neq; cogitatum, sed forte postea superuenit, quia nō cogitauit soluere nisi simplex mutuum.

31 Quarta. Et si † multi graues Doctores. vt Aymo Crauet. consil. 185. Alexan. consil. 46. Dec. & Inno. in capitu. nauiganti. de vsur. Sotus. dicto artic. 3. affirment non posse inter partes conuenire à principio de interesse lucri cessantis, quando quis sponte sine vi mutuat pecunias: contraria tamen opinio receptior est. vt tenet Caiet. in vers. vsura. cap. 2. D. Thom. 2. 2. quæstione 78. artic. 2. & quęst. 62. artic. 4. Syluest. in ver. vsura. el primo. quæstio. 19. Conrad. de contract. quæst. 3. Cou. lib. 3. Variar. Resol. cap. 4. num. 5. Nauar. cap. 17. num. 211. & de vsur. nume. 43. vsque ad 60. dummodo seruentur omnes conditiones. de quibus supra diximus, & verè cesset lucrum. verbi gratia. Habeo mille paratos negociationi, petit à me Petrus ista mille, possum licitè conuenire de interesse lucri cessantis, quia pecunia

mea erat exposita negotiationi, & ita procedat opinio affirmatiua. Quod secus esset si dictam pecuniam tenerem in arca ociosam, cum animo quod nolebam negotiari.

32 Sed quæritur, an in illis † regionibus, vbi frequentantur emptiones censuum, verbi gratia. Neap. licitum sit mihi, qui non sum solitus negociari, mutuando pecuniam alteri, petere interesse lucri cessantis. Respondet Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 4. quòd sic, non excedendo tamen decem pro centenario, sicut solent fieri dictæ emptiones censuum. Verum cum dans ad census nõ possit quando velit rehabere suum, imò stat in periculo amittendi suum, si forsan recipiens ad cẽsus vergeret ad inopiam, vel essent alij creditores anteriores, quod secus est in mutuo, nam quando sibi placuerit, poterit repetere sortem principalem, ideo consulerẽ mutuanti, vt eius lucri cessantis non excederet summam octo pro centenario.

33 Quinta. Mercenarium † impediens à suis operibus ui, aut fraude, tenetur illi refundere lucrum cessans, si autem suis solis precibus vult amore sui cessare, nihil ei debetur. Sot. lib. 6. q. 1. artic. 3. col. 2.

34 Sexta. Cum interesse † lucri cessantis requirat tot conditiones, propterea consulendum est, vt à tali contractu abstineatur, sed ex post facto seruatis prædictis conditionibus non sunt contrahentes damnandi, nec tenentur ad aliquam restitutionem. Archie. Flor. 2. part. titu. 1. cap. 7. §. 15. Naua. de vsur. num. 53.

S V M M A R I V M.

1 *Dotis, vel fideiussionis causa quando liceat vltra sortem aliquid petere, vide casus, amplia in duobus casibus nu. 2. & 3.*

4 *Mulier fructus rei, sibi assignatæ ab heredibus mariti, donec soluatur dos, licitè capere potest.*

5 *Interesse ratione moræ, vel regularis, vel irregularis licitè petitur.*

6 *Maritus, pacto interposito in solutione dotis, non potest interim quicquam petere.*

7 *Creditor à debitore moroso, an aliquid accipere possit ob moram. & nume. seq. quid in mercatore, & quid potissimum requiratur. num. seq.*

10 *Interesse ratione dubij potest peti. vide remissiuè.*

11 *Vsura an, vt pœna peti possit, distingue, vt hic.*

12 *Pœna imposita in fraudem vsurarum peti non potest, & quot modis ita imponi dicatur.*

13 *Pœna, an sit imposita in fraudem vsurarum, assertioni statur creditoris.*

14 *Ecclesiam non debere res ablatas cum augmento recipere, id quomodo intelligatur.*

15 *Vsura pecuniæ ad pompam locatæ, vel commodatæ, vel ab inimico, & etiam à debitore gratis data, licitè accipitur.*

16 *Vsura, an sit reddere creditori minorem summam, eo quod terminus anticipetur in reddenda pecunia. & nu. seq.*

De casibus, in quibus permittitur vsura. Cap. CVI.

1 CAsus, in quibus † potest aliquid vltra sortem peti, & non est vsura, sunt hi. Primus ratione interesse: tũc enim potest aliquid exigi ratione dãnorum. glo. in l. 2. C. de vsur. l. curabit. C. de act. empt. in cap. conquestus. de vsur. Hinc sequitur, quòd mulier potest petere alimenta anni luctus ab hæredibus viri loco interesse, post tamen moram in restitutione dotis. Card. Flor. in clem. vni. de vsur. Hinc sequitur, quòd si fideiussi pro te, & quia tu ad tempus constitutum non soluisti, habui necesse pro te soluere, & cum pecuniam non haberem, illam sub vsuris accepi, possum à te petere principale, & vsuras, quas solui. vt est text. in c. peruenit. de fideiuss. & c. constitutus eod. titu. Bald. in l. in contraria. in princ. ff. de vsur. & ratio est, quia non est lucrum, sed euitatio damni. Infertur etiam, quòd quando socer tradit fundum genero pro causa dotis, potest tunc gener percipere fructus vltra sortem dotis, si tamen sustinet onera matrimonij, quia tunc debentur fructus pro interesse, & non pro vsura. cap. salubriter. de vsur. quem text. singularem dicunt Barto. & Alex. in l. in insulam. §. vsuras. ff. sol. matrim. Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 1. qui quidem
2 text. in c. salubriter, ampliatur † etiã si vxor promiserit dotem marito, & pro pignore dederit rem fructiferam: nam adhuc facit fructus suos, quamuis regulariter fructus

rei

rei pignoratæ computentur in sortem. Ampliatur secundo, vt non solum maritus propter dilationem dotis soluendæ, faciat fructus suos rei pignoratæ, verum etiam possit licitè conuenire cum socero, vt donec soluatur dos, dentur ei tot aurei singulis annis pro centenario ratione interesse onerum matrimonij, vel lucri cessantis. Abb. in d. c. salubriter. & Couar. qui supra.

3 Ampliatur † tertio, quando vir non accepisset congruam dotem, sed pepigit cum socero, vt per tot annos sibi, suæque familiæ aleret, quia tunc in hoc casu potest petere vsuras dotis, quia illa alimenta succedunt in supplementum dotis. Nam quamuis videatur non posse maritum percipere vsuras dotis, cum cesset ratio text. in c. salubriter: scilicet quia ipse non sustinuit onera matrimonij, tamen quia remanet alia ratio videlicet, quod passus est vir interesse lucri cessantis, ideo potest petere. Couar. qui supra.

4 Ampliatur † quarto in vidua, nam si hæredes mariti paciscuntur cum muliere, vt soluto matrimonio teneat aliquas proprietates mariti, donec sit sibi soluta dos, fructibus in sortem dotis non computatis, tale pactum valet. ita Inn. & Host. in d. cap. salubriter. Nauar. c. 17. nu. 212. sic etiam posset aliquid pro centenario petere. verbi gratia. Neap. ad rationem septem pro centenario, vt est consuetudo in scriptis, quæ incipit. Viro mortuo. extra Neap. taxatum est per sacrum consilium Regium ad rationē quinque pro centenario. Afflict. decis. 284. Capic. decis. 65. & 24.

5 Secundus casus, quando † interesse peti potest, est, quando ille, à quo petitur interesse, fuit in mora, nam tunc potest peti in vtroque foro. l. magnam. C. de contrah. & comm. stipul. l. mora. ff. de vsur. Abb. in c. 1. & c. conquestus. de vsur. & ratio est, quia morosus, & fur. æquiparantur. l. inter stipulantem. §. si. ff. de verb. oblig. Quod intellige, siue fuerit in mora regulari, seu irregulari, id est, quando re ipsa contrahitur ratione interesse, vt est glo. in c. cum venerabilis. de except. Secus si non sit in mora, quia sine illa non debetur vsura. l. lecta. vbi Bart. ff. si cert. pet. Vnde si datus sit terminus à creditore ad soluendum, durante termino non debetur hoc interesse: ita expresse tenet d. Ant. de Butr. in c. salubriter. col. 2. de vsur.

6 Vbi concludit, † quòd quando actum fuit à principio, vt dos soluatur in certo termino, interim durante termino nihil potest maritus consequi, ex quo non est in mora propter datam dilationem: Quod tamen intelligitur, quando maritus concesserit dilationem nullo accepto pignore, vel pacto conuento. Nam si vir recepto pignore posset aliquid recipere, quod idem dicendum esset, quando actum esset inter partes, vt pro interesse, quod patitur ille, qui dilationem dedit, interim aliquid soluatur. Abb. in cons. 66. Quoad claram decisionem, lib. 1. notat Pau. de Castr. in l. Iulianus. §. vendito. ff. de act. emp. Tali enim casu non fuit data dilatio simpliciter, sed secundum quid, & ideo conuentio debet obseruari. l. 1. §. si conuenerit. ff. depos.

7 Creditor † etiam aliquid accipiens à debitore, qui est in solutionis mora contra ipsius creditoris voluntatem, vsuram non committit, quia illud accipit ratione moræ. l. cum quidam. ff. de vsur. Syluest. in vers. vsura. 1. q. 26. quia tamdiu debitor dicitur in mora, quamdiu mutuum retinet contra voluntatem creditoris. Abb. in d. c. conquestus. Caiet. in vers. Vsura exterior. Quod si creditor terminum prorogando aliquid perciperet ratione temporis, vsuram committeret, quod secus esset, si fieret ad euitandum aliquod suum damnum, & ad sui indemnitatē, puta, quia oportet eum accipere sub vsuris, aut rem propriam vili pretio distrahere, quia tunc non est vsura: non enim debet, quis ex impenso seruitio grauari.

8 Et idem † secundum Petr. de Anch. super clem. grauis. de vsur. si hoc facit ratione lucri cessantis, si erat mercator, & illam pecuniā intendebat exponere negotiationi, vel alteri iusto exercitio lucratiuo, secus si erat talis, qui habendo pecuniam retinuisset in arca, cum hac tamen modificatione, quòd non potest exigere totum lucrum, sed quod illud valebat in dubio.

9 In prima † tamen particula præsentis casus scilicet, quando debitor retinet contra voluntatem creditoris, hoc requiritur, quòd postquam creditor sic cœperit aliquid sub vsuris, quia non exigit a debitore suo, oportebat eum accipere sub vsuris. ita Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. vers. ex prima autem regula, & quòd nō posset aliter pecuniam accipere nisi sub vsuris.

Ita Inn.& Hostien.in c.peruenit. de fideiussor.c.constitutus.eod.titu.B. Bernardinus in suo ser.qui incipit.Si quis sermonem meum seruauerit. Exemplum potest poni in mercatoribus, qui mutuant pecunias sibi reddendas in talibus nundinis: certè si debitor nõ reddit, tenetur creditori facta monitione soluere ratione moræ omne interesse,& dãnum,& etiam vsuras, si ab alijs pro suis negotijs peragendis susceperint. ita probatur. in d.c. peruenit. de fideiuss. Caueant tamen mercatores ne ab alijs pecunias mutuo recipiant voluntariè, vt inde extorqueant à creditoribus loco interesse damna, quę pretendunt sustinuisse.

10 Tertius casus † est ratione dubij. vt in c in ciuitate.& c.nauiganti.de vsur. sed de hoc infra, dicemus.

11 Quartus est, quando † vsura petitur, vt pœna. 12.quæst.2.cap.in legibus. Et tunc aut pœna est iudicialis, idest, à iudice imposita, & statuta ad puniendam contumaciam debitorum, qui cum possunt, contemnũt pecuniam in termino statuto soluere creditori, & tali casu non est vsura: argum. 23. distin. cap. quanquam. in fin. Si vero pœna sit conuentionalis, idest, de communi partium cõsensu apposita in contractu, vt saltem pœnæ metu pecunia in termino soluatur, vsura nõ committitur, dumtamen intentio sit recta. argum.distin.23.c.quanquam. & de arbitr.c. dilecti. Conuenit enim Reipublicæ, vt pacta seruentur,& debitoris negligentia puniatur. Interest enim Reipublicæ, vt delicta quantumcunque leuia castigentur.

12 Quando tamen dicta † pœna videatur apponi in fraudem vsurarum, secus esset. Hoc autem pluribus modis contingere potest. Primus, si creditor solitus esset fęnerari. l.Iulianus. ff.de act. emp. & vendi. argum. text.in l.qui sennisses.ff.eod. Secundus, si pęna excedat interesse. Tertius, quando quis mutuat apposita pœna, nisi intra diem statutam soluerit ei, quem ab initio credebat ad eam diem soluere non posse, quia tunc id, quod exigit, obligatur restituere. Idem si pęnam exigeret ab eo, qui sine sua culpa per impotentiam non soluit. Quia vbi culpa nõ est, cum soluere non possit, iniustè pœna imponeretur. Idem si soluta parte debiti totam pœnam exigit, maximè si obligatio esset indiuisibilis. Syluest. in vers. vsura. 1. q. 28. Nauar. c. 17. num. 215. vel quando pœna est grauis, vt si dicat, elapso termino eris singulis diebus ad soluendam tantam pecuniã obligatus.

13 In his † tamen casibus, an pœna sit imposita in fraudem vsurarum, in foro animæ statur assertioni ipsius creditoris. Verum extra hos casus exactio pœnæ licitè peti potest. l. prædia. ff. de act. emp. quod Sum. Ang. limitat à laicis, non à clericis, quod verum est, si scandalum inde oritur ratione personæ: alias non subest ratio, maximè iudice cã ex suo officio applicante. Vnde secundum Hostien. vt refert, & sequitur Sum. Ros. etiã religiosi possunt petere pœnam etiam conuentionalem ab eo, qui non seruat arbitriũ non ex impotentia, sed ex negligentia, vel contumacia, etiam si nullum prætenderetur interesse, vel damnum.

14 Quod † autem dicitur in c. fraternitatis. 12. quæstio. 2. quòd Ecclesia res sibi ablatas non debet recipere cum augméto, idest pęna, intelligitur in foro pœnitentiæ: secundũ Archid. vbi sufficit duplum, nisi præcesserit condẽnatio. Ita Sylu. in ver. pęna. q. 25. ver. 7.

15 Quintus casus † est, in quo potest aliquid percipi vltra sortem, quando commodatur, siue locatur pecunia ad pompam. l. 3. §. pen. & l. seq. ff. commod. notat glo. in sum. 14. q. 3. & in c. conquestus. Sextus, quando recipiuntur vsuræ ab inimico. 14. q. 4. ab illo. Septimus, quando debitor gratis offert aliquid creditori. argum. 1. q. 2. sicut.

16. Sed quid † dicendum de casu, qui frequẽtissimus est. N. debet Titio centum solidos persoluendos post duos annos, vel tres, creditor vult remittere debitori tertiam partem, vel quintam, si soluat ei in primo anno, quando ipse petierit, an contractus iste sit vsurarius. v. g. si propter anticipationem temporis creditor recipiet pro centũ octoginta. Et videtur, quòd sic, quia hoc facit ratione tẽporis anticipati. Et regula est vniuersalis in vitio vsuræ, quòd quando plus recipitur quàm datur ratione temporis, cõtractus est vsurarius.

17 Dupliciter tamen † potest contractus hic reddi licitus. Primus est, quando gratis, & liberaliter creditor huiusmodi superabundantiam tribuit debitori, & debitor nõ causa temporis accepit. Secundus, quando debitor propter damnũ propriæ rei recõpensat

huius-

huiusmodi superabundantiam, vt quando nō potest habere pecuniam sine alicuius rei propriæ alienatione, & damno, ex qua soluat creditori, quod petit ante terminum solutionis, alias est vsurarius. Diuus Thom. in Opuscu.73.c.8.col.2.in fin. versi. Aliquis.

SVMMARIVM.

1 *Vsura interior dupliciter dicitur, & de natura vtriusque, & an per eas veniat restitutio.*

2 *Causa, tum principalis, tum secundaria dicitur, & quid principalis sit.*

3 *Causa principalis semper in iure attenditur, & de hac intelligitur regu. Cessante causa &c.*

4 *Causa secundaria, & impulsiua, quæ, & qualis dicitur.*

5 *Causa finalis, & impulsiua, quomodo differant inter se, & exempla.*

6 *Mutuas dare pecunias potissimum spe lucri recipiendi, etiam sine pacto, vsura mentalis est, secus si ad ineundam principaliter amicitiam. vt nu. seq.*

7 *Intentio mutata, quomodo excludere vsuram possit.*

8 *Accipiens à debitore aliquid præter sortem, licèt sine spe recipiendi mutuauerit, restituere tenetur, si gratis non datur. vt nume. seq.*

10 *Mala fides præscriptioni superueniens non obligat ad restitutionem.*

11 *Gratis datum, si recipiatur à mutuante, qui gratis à principio mutuare cogitabat, an vsura committatur.*

12 *Praua intentio orta post mutuum à principio gratis datum, an, quando, & ad quid obliget.*

13 *Debitore remittente vsuras iniquè extortas, vsurarius à restitutione, non à peccato liberatur.*

De vsura mentali. Cap. CVII.

Diximus supra de vsura reali, & exteriori, modo videamus de mentali, quæ alio nomine interior vsura appellatur.

1 Quæ quidē † vsura interior dupliciter considerari potest. Prima, vt capitur pro desiderio dandi ad vsuras. Et hæc inducit peccatum mortale, non tamen obligat ad restitutionem. Secunda, quando datur mutuum spe principali, & primaria recipiendi aliquid ex mutuo vltra sortem, & hæc obligat ad restitutionem soluta sorte, & addito lucro. c. consuluit. vbi Doct. de vsur. Ex quo textu colligitur dupliciter posse sperari aliquid ex mutuo. Primo tanquā ex causa principali, secundo tanquàm ex causa secundaria, idest ex amicitia. Prima constituit vsurā mentalem. Secunda non (exemplum) si quis mutuat, vt ratione mutui mutuo accipiens sibi aliquid conferat, vsurarius est; quia illud accipere obiectū fuit mutui. Si aūt amicitia eum deuincire intendit, vt postea non ratione mutui, sed beneuolentiæ id sibi conferat, nulla est mentalis vsura. Caiet. 2. 2. q. 78. art. 1. versi. in responsione. Attamen cum sit valde subtile discernere, quādo intentio subest recipiendi ratione mutui, vel amicitiæ, semper est talis intētio suspecta, sed vbi vir prudens discernit, nulla est culpa. Sotus lib. 6. de iusti. & iu. q. 1. art. 1. col. 2.

2 Secundo notandum † est, q̄ causa, seu intentio dupliciter considerari potest. Vno modo, vt est causa principalis, alio, vt est causa secundaria. Causa vero principalis eadem est, quæ est causa finalis, & diuersimode appellatur, est tamen eadem: quia cum sit prima in intentione, est vltima in executione. iux. Bar. doctrinam. in l. ambitiosa. nu. 19. ff. de decret. ab ordi. facie. Et illa dicitur, quæ in agendo principaliter consideratur ab agēte, & quæ agentem principaliter mouet, & ad quam mens agentis dirigitur. D. Thom. 1. 2. q. 18. art. 7. ad 1.

3 Et hæc † principalis causa semper attenditur, & non secundaria, & iura eam semper attendunt. l. si quis nec causam. ff. si cer. peta. vbi Iason. Et de hac causa est intelligenda regula, q̄ cessante causa cessat effectus. l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. c. cum cessante. de appellat. Dyn. in reg. decet. de regu. iur. lib. 6. In dubio autem censenda est causa impulsiua. gl. in l. 2. §. fi. ff. de dona. & non finalis. Deci. consi. 216. Ideoque qui dicit cessasse effectum, oportet probare illā fuisse causam principalem.

4 Causa secundaria † dicitur ea, quæ non principaliter mouet agentem, sed excitat, & impellit ad faciendum aliquid, & hæc alio nomine dicitur impulsiua, motiua, &

excitatiua. Exemplum in l.1.§.secundo loco. ff.de postul. Vbi edictum de non postulando non fuisset à prætore sancitum eo tempore, si Calfurnia apud eum tam impudenter non postulasset,& tamen Calfurnia non dedit causam finalem prætori. Sed vltima,& finalis causa prætoris fuit, vt impudentiæ fœminarum obuiam iretur, earumque pudicitia minimè læderetur. Aliud exemplum potest poni per glo. in l.1. versic. metu pœnarum. ff.de iust.& iur. Ibi, Oderunt peccare boni virtutis amore: Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Nam non peccare est principaliter Dei amore: at pœna est causa impulsiua. D.Thom.2.2.quæst. 29. artic.3.

5 Hæ † duæ causæ principalis,seu finalis, & secundaria, seu impulsiua, differunt inter se,nam defectus causæ principalis vitiat dispositionem. Sed defectus causæ secundariæ, seu impulsiuæ non vitiat.l. fin. ff.de hæred.instit.l.fin.ff.de testam. Sed hæc multis exemplis clara redduntur. Prima habetur in Concil.Triden.sessio.23.cap.4.in fin. Vbi nullus prima tonsura est initiandus,de quo probabilis coniectura sit eum non Deo fideliter seruiendi, sed secularis iudicij fugiendi fraude clericari: ecce si quis efficeretur clericus, vt Deo principaliter seruiat, secundariè autem ad fugiendum iudicium seculare, non peccaret, quia defectus illius causæ secundariæ, idest animus fugiendi iudicium seculare,fuit causa impulsiua, & nō finalis,quæ non vitiat dispositionem. Aliud exemplum sumi potest per glo. & Docto.in c.vnico.de cler.non residen. lib.6.de clerico. qui surgit ad horas,&c.Item aliud per Abb. in c.tua nos.nu.2.de simon.

6 Sic & in proposito, mutuo † dans pecuniam principaliter spe lucri recipiendi, non autem amicitiæ conciliandæ, quamuis nullum fecerit pactum, vsurarius est mentalis, quia est defectus causæ principalis vitians dispositionem, & obligatur ad restitutionem,quando re vera subsecuta fuerit vsuræ receptio. cap consuluit. de vsur. Sed modo subsequētibus decisionibus sufficientissimè declarabuntur.

7 Prima. Qui per † mutuum principaliter intendit accipientem allicere, vt ratione mutui sibi aliquid conferat,vsurarius mentalis est: at si principaliter mutuaret ad incundam amicitiam,vt inde mediatè consequatur aliquod munus, vel officium: vel mutuat alicui principaliter ex beneuolentia,& amicitia, quia fortè est gratus,ex quo secundariè postea sperat, quòd idem faciet sibi, cum indiguerit, quamuis posset alteri mutuare. Caiet.ad D.Thom.2.2.q.78. artic. 1.ad quartū,& in summa, verbo vsura mentalis.in fi.Sotus lib.6.q.1.art.2.de iust.& iur. non est vsurarius.

Secunda. Qui postquàm propter lucrum principaliter mutuauit,suū peccatum agnoscens mutaret suam intentionem in intentionem minus principalem accipiendi, si postea à debitore aliquid gratis datum reciperet,non est vsurarius, facit ad hoc.dist.50. cap.ferrum. & quod ibi not. Ioan.And. post Innoc.in cap.mandatum. de rescrip. Nauar. cap.17.num.209.

8 Tertia. Qui † sine spe recipiendi aliquid mutuaret, ita vt hæc non sit principalis intentio mutuandi, tamen si postea dum aliquid recipit,nouerit id sibi à debitore ea ex causa datum, scilicet mutui, ad restitutionem tenetur: recipit enim quod suum non est,& nec ille gratis dat; facit, quod inquit Ioan.Andr.in cap.fin.in princi. super verbo, qui.de rescript. vbi inquit, quòd recipiens ab impetrante rescriptum sub simili nomine,seu nominis ignoranter, licet euiter pœnam condemnationis expensarum. de qua ibi tex.loquitur in fine, tamen si scita fraude prosequitur,& vtitur dictis literis,ex ratihabitione tenetur.

9 Quarta. Qui non † mutuat principaliter ob lucrum, bona fide aliquid accipiendo ab eo, cui mutuauit, existimans id sibi amicè, & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem, quam ob timorem, ne à se pecunia repetatur, vel sibi alia vice mutuū denegetur,non peccat: etiam si postea sciat non liberaliter dedisse; nisi eum aliter remorderet conscientia, illamque nequiret iuri conformare, quod tamen scrupulosum est, potiusquàm laudabile, ex quo timetur non timendum.

Et principalis dicti ratio est,quia ex quo tempore dationis, & receptionis bonam fidem habuit, licitè recepit, & illius dominium licitè in ipsum transiuit, facit glo. in cap.vigilanti.& cap.fin.de præscript.vbi ma-
10 la † fides superueniens præscriptioni non

facit

facit quem obnoxium restitutioni. Cum enim dicitur, quòd possessor malæ fidei nullo tempore præscribit, vtique verissimum est: quia dum est in cursu præscribendi, semper requiritur bona fides, sed non procedit in eo, qui præscripsit. Verum si conscientia maneat læsa, debet satisfacere conscientiæ, vel illam deponendo, vel restituendo id, in quo factus est locupletior. & ita intelligi potest Caiet. 2. 2. quæst. 78. artic. 1. Nauar. cap. 17. num. 209.

11 Quinta. Qui † nullo pacto mutuat, vt ratione mutui aliquid accipiat, sed gratis, licet cogitatio obrepat ei, mutuatarium aliquid sibi daturum pro mutuo, quod ille certus est non recepturum nisi gratis det, recipiendo non obligatur ad restitutionem. Sotus lib. 6. quæst. 1. art. 4. colum. 4. versi. secunda intentio. Sic si mutuator corruptam habens intentionem aliquid recipiendi ab eo, cui mutuauit, si mutuo accipiens ei gratis, & liberaliter largiatur, nullo implicatur restituendi nodo: cum nullum damnum alter habeat, & per cõsequens nulla insurgat obligatio restituendi, nec ipsi debitori, nec pauperibus. Sotus, qui supra, contra Host. & Panor. in d. c. consuluit.

12 Tenetur tamen ob prauam † intẽtionem agere pœnitentiam, ita à simili probat tex. in cap. fin. de simon. & refert Couar. in regu. peccatum. par. secunda. in princip. nu. 8. Nec obstat dictum Innoc. in d. cap. consuluit. qui cõtrariam opinionem probat, quia eam tutiorem esse asseuerat. Sed si mutuans, qui habuit intentionem deprauatam, sit in dubio, an debitor ei aliquid libere dederit vltra sortem, tenetur ad restitutionem illius, quod plus accepit, etiam si vere animo libero datum sit, nisi deponat conscientiam. Syluest. contra Caiet. in verbo vsura. Refert Couar. qui supra, & ita intelligitur tex. in d. c. consuluit.

13 Sexta. Debitor, † qui spõte remittit vsuras extortas iniquè creditori non habenti animum restituendi eas, absoluit eum à restitutione. gl. & Franc. in reg. peccatum. ver. restituatur. de regu. iur. lib. 6. Quamuis non sit liberatus à peccato, quod contraxit vsurarius fœnerando: quia propter rem male ablatam obligatur quis pœnæ æternæ per peccatum mortale, quod contraxit auferendo rem à proximo illicitè.

SVMMARIVM.

1 *Petere licet aliquid, licet alter in eo perperam facturus sit, cum ex iusta causa permittatur.*

2 *Accipiens ad vsuram à solito fœnerari, peccat si causa sit illicita, secus si licita, & quare num. seq.*

4 *Volenti peccare licet suadere, vt saltem minus peccet.*

5 *Proxenetæ ad restitutionem non tenentur, nisi quatenus ad eos peruenit.*

De accipiente mutuum sub vsuris. Cap. CVIII.

1 Quotiescunq; † id, quod petitur, tũ iustè peti potest, tum iusta de causa petitur, quamquàm scias alienum perperã facturum, licet tibi tuo iure vti, v. g. Qui mutuo petit ab vsurario, id tantum postulat, quod ipse posset absq; fœnore præstare. igitur si beneficium ei fœneratur, sua, & non illius est culpa. Sed modo ex hac regula aliquas decisiones deducamus.

2 Prima. Accipere † ad vsuram ab eo, qui solitus est fœnerari ex causa licita, puta negotiationis, vt decenter viueret, nullum est peccatum. Sylu. in vers. vsura. 7. Nauar. c. 17. num. 262. Si vero acciperet ex causa licita, sed non necessaria, puta negotiationis causa lucri principaliter, cum tamẽ habeat negotiator vnde decenter viuat, peccaret mortaliter. D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 4. Doct. in c. super eo. de vsur. Sylu. qui supra. Quod multo magis procederet, quãdo acciperet ad vsuram non vt suæ consulat necessitati, sed vt det ad vsuram. ita Sylu. qui supra. nu. 1.

3 Ratio † primi, & secundi dicti est, quia si ex causa accipio mutuum ab eo, qui paratus est dare sub vsuris, participo cum eo solum in acceptione, & datione mutui, quæ de se non est mala. At si absq; causa mutuo accipio pecuniã, vel induco ad fœnus, tunc pecco mortaliter: quia id peto, quod aliquis sine peccato facere non potest; nisi ad hoc induceret extrema necessitas. Innoc. in d. c. super eo. Syluest. qui supra num. 1. in fin. Et ratio est ad maius peccatum vitãdum, quia si ille vult esse homicida meus, mihi negando subsidiũ, ego suadere possum, vt sit vsu-

4 rarius, quod est leuius: volenti † enim peccare licet suadere, vt saltem minus peccet. c.duo. dist,13. Igitur ex magna necessitate licitum est mihi inducere ad mutuandum sub vsuris, & non participo in aliquo de se malo, sicut etiã ex causa rationabili, si emo agrum valde vtilem ab eo, quem scio tota pecunia, vel parte male vsurum, non pecco, quod secus esset si sine causa: quia dare occasionem peccati sine causa, est peccatum, non autem cum causa. Puta si mulier ad ecclesiam vadat. Si vero quis cooperaretur aliquo de se malo, vt in soluendo maleficiũ per virtutem diaboli, esset peccatum mortale. Syluest. in ver. Infidelitas. q.4.

5 Secunda. Proxenetæ, † consulentes, atque inducentes ad fœnerandum secundum veriorem opinionem non tenentur ad restitutionem, nisi in quantum ad eos peruenerint. Syluest. in verbo, vsura. 7. quæstio. 2. & ratio est, quia in dando mutuum sub vsuris non damnificatur proximus, sed in exigendo illas, sed de hoc infra de restit.

SVMMARIVM.

1 *Vsuram palliatam esse inuentum antiqui hostis, & in quibus contractibus committatur. num. seq.*

3 *Mutuum palliatum vnde sic dicatur.*

4 *Emere rem centum, & eam statim venditori vendere octuaginta, vsura est palliata, fallit, vt in casu hic posito.*

5 *Vendere pluris, eo quod sub fide res detur sine pretio, palliata vsura hoc modo contrahitur.*

6 *Emere boues fictitios à rustico, eidemque eos locare, vsuram palliatam est committere.*

7 *Vsura palliata, quomodo multiplex committatur in ouibus vendendis, vide.*

8 *Pactum, vt pro qualibet oue tradita duo solidi soluantur in vita tradentis, ita vt post eius mortem sint accipientis, an sit licitum.*

9 *Fundum minoris emens, cum pacto retrouendendi, eundem venditori locans iusto pretio, vsurarius est.*

10 *Fundum emere etiam cum pacto iusto de retrouendendo, vsura est, item accipientem ratione mutui ligare, vt suum agrum proprium colat.*

11 *Pecuniam deponens apud nummulariũ animo lucrandi salua sorte, vsuram committit palliatam.*

12 *Mutuans eunti ad nundinas, nullo nisi ficto periculo interueniente, palliatus est vsurarius.*

13 *Cambium, an sit vsura palliata.*

14 *Pecuniam in societate deponens, indemnis omnino volens esse, fit vsuræ reus.*

15 *Oues dans per biennium, easdem sanas recepturus cum dimidio fructuum, vsuram committit.*

16 *Pignore vti, vel fructus ex pignore fructifero non computare in sortem, non fit sine vsuræ labe, & quomodo computandi sint fructus. nu. seq. & nu. 22.*

18 *Creditor pensionem domus sibi in pignus datæ, vt inhabitet, qualiter soluit.*

19 *Creditori mutuum petenti, quod cum iuramento debitor promisit soluere, an possit obijcere fructus ex pignore perceptos.*

20 *Pecuniam super aliqua re dare, ad gaudendum, vt vulgo dicitur, & frui ipsa re, cum vsura, & quomodo fieri possit iustus contractus. nu. seq.*

23 *Re deposita vtendo furtum, neque vsura cõmitti dicitur, limita, vt hic.*

24 *Vsura palliata, vt in pignore committitur, ita in pacto legis commissoriæ, & in diem adiectionis, & quid vtrunque sit.*

25 *Pactum legis commissoriæ potest cadere, etiã si res pignori data non sit. vide multa.*

26 *Iustificari qualiter possit pactum legis commissoriæ, & quare reprobetur. nu. seq.*

28 *Notarius simulatum conficiens instrumentum, quando peccet, & ad restitutionem teneatur.*

29 *Fœnerator, quid ratione rei mobilis, & quid ratione immobilis restituere teneatur. numer. sequen.*

31 *Vsurarius non excusatur ex eo, quod mutuatarius multum sit lucratus ex pecunia mutuata.*

De vsuris palliatis. Cap. CIX.

1 QVoniam antiquus † hostis superseminata humanæ naturę zizania cupiditatis, & auaritiæ, vsuræ vitium produxit non tantum in mutuis, quæ luce diuinæ veritatis in scriptura sacra manifestè condemnata eradicantur, sed etiam

in alijs

in alijs contractibus diffudit, in quibus sub specie æquitatis, & iustitiæ humanæ quasi abscondita eradicatur. Idcirco in hac parte quærentes detegere hanc malitiam, de ijs contractibus, in quibus latet, dicemus, non quidem diffusè, quia sic suis proprijs titulis, sed superficialiter.

2 Committitur † igitur vsura palliata in ijs præcipuè contractibus, videlicet, in contractu emptionis, & venditionis. In contractu assecurationis. In contractu pignoris. In contractu depositi, in cambijs, & in societate. Sed prius sciendum est, quare dicatur mutuum palliatum. Ideo dic, quòd dicitur

3 mutuumm palliatum, † quia cooperitur pallio, verbi gratia, quòd sub contracta apparenti latet vsura, verbi gratia, secundum formam apertam, & verba contrahentium est alius contractus, quàm mutui, secundum vero formam latentem, & mentem contrahentium veram, vel præsumptam est mutuum, qualis est omnis contractus à mutuo, verbi gratia: Qui emit rem ad minus decem valentem precio infimo tresdecim ob anticipatam solutionem, in effectu videtur mutuare precium, quod dat, & illud minus iusto precio, quod dare deberet, accipere pro vsura. Nauar. cap. 17. nume. 206. sed modo ad varias decisiones horum contractuum, in quibus hæ vsuræ palliatæ latent, descendamus.

4 Prima. In † emptione, & venditione est. Titius petit à Meuio centum, & Mæuius nõ habens in pecunia, vẽdidit ei pannum eiusdem valoris cum pacto, aut voluntate principali, vt statim sibi minoris iusto precio, videlicet octuaginta reuendat, vsuram committit palliatam: nam est, ac si mutuo dedisset octuaginta, & pro lucro haberet viginti. Secus autem si simpliciter precio iusto vendidit ad credentiam, siue futuram pecuniã quamuis summo, & postea quia emptor vult illud reuendere, & non inuenit alium, qui emat, idem venditor iterum precio iusto, & pio accipit. Syluest. in vers. vsura. 2. quæstio. 4. Nauar. capitu. 17. num. 143. versic. 17. Qui etiam in capitu. 23. nume. 91. inquit, quòd deberet hoc facere vocatis aliquibus, qui illud pietatis opus intelligerent, ne qua infamia vsuræ palliatæ ex opere bono nascatur.

5 Secunda. Vendo † tibi credito rem valentem viginti, pro vigintiquinque, vsuram palliatam committo. Nam est, ac si viginti statim connumerata emptori darem sub quinque fœnori. D. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 7.

Quod procedit etiam si vẽditor sibi prætexeret, quòd tanti merces emerit, neque aliter posse reficere sumptus quos fecerat, nisi credito vendat: quoniam negociatio huiusmodi euentibus subdita est, vnde neque in dissolutione nundinarum, quando mercium precia decreuerint, possunt mercatores tanti vendere credito, quãti præsenti nummo vendidissent in emptorum feruore, quia res iam minoris æstimatur. Sotus. de iust. & iur. lib. 6. q. 4. artic. 1. col. 1.

6 Tertia. Qui † fictitios boues à rustico emit, quos rusticus non habet, eosdemque illi locat, qui saluos sustentet, & operarum merces soluat. verbi gratia, vt singulis annis det duos modios frumenti, vsuram palliatam committit, nimirum cum in fine anni adhibentur nummi, qui sunt fictitij boues, addito insuper precio dictæ locationis. Sotus lib. 6. quæst. 13. artic. 1. secus si probabiliter emptor crederet venditorem boues habere, & bona fide emisset, nam non tenetur restituere etiam post cognitam veritatem. Nauar. c. 17. nu. 229.

7 Quarta. Qui † in autumno mille oues emit obligatis venditoribus, vt vsque ad mensem Maij easdem saluas custodiant, nẽpe vt ipsorum periculo pereant. & postquam totam fœturam emptor percepit, reuendit eisdem illasmet oues eodem precio. hic multiplicem palliatam vsuram committit. Et prima, cum agricolæ obligentur, vt iterum eodem precio emant, manifesta vsura est: nam cum teneantur eandem pecuniam remetiri, mutuum est, cui additur precium agnorum, casei, & vellerum: secunda obligans illos, vt illæsum seruent gregem, palliatio vsuræ est, nam grex illis emẽntibus tanquã veris dominis periclitari debet, quod quidem periculum si venditores suscipiant, iusta pecunia esset æstimandum pro quantitate periculi, cum tamen neque pro periculo, neque pro custodia recipiant, nisi pertenue foret stipendium. Sot. qui supra. quæst. 4. artic. 2. in fin.

8 Sed quæro, † quid dicendum de his, qui oues vendunt, vel donant Titio sub

hoc

hoc pacto, q̄ pro qualibet oue recipiant singulis annis duos solidos, cum tñ fructus cuiuslibet ouis valeant quinque solidos, vel quatuor, & cum hac conditione, quòd quãuis omnes oues traditæ moriantur, nihilominus remanet Titius obligatus toto tempore vitæ tradentis, ac si omnes viuerẽt. sed post mortem tradentis omnes oues ad Titium pertineant; etiam si numerus multiplicatus foret. Dic quòd si tempore traditionis oues sanæ fuerint traditæ, talis contractus est licitus: & ratio est, quia quando venduntur fructus ad tẽpus, licet plus satis percipiat fructibus emptor, nõ tamen tenetur aliquid resarcire venditori, ratione incertitudinis. l. cum hæreditas. l. seq. ff. de hæred. vel act. vend. ita in specie firmat Hostien. in sum. de vsur. §. in alijs. versic. quid de his, qui oues.

9 Quinta. Qui ea † conditione fundũ multo minori precio emit, quàm valet; vt venditori reuendat, quando vult eodem precio, quo emit, locans ei iusto precio, vsurarius est: nam illa non vendita, sed mutuum fuit, cum non iusto precio facta fuerit. Vnde est, ac si mutuasset centum, & pro illis haberet quinque, secus si emptionis precium esset æquum. l. fundi partem. ff. de contrah. empt. c. cum Ioannes. de fide instru.

10 Sic emens † fundum etiam cum pacto iusto de retrouendendo, vt hinc ad duos annos possit redimere, vsuram committere præsumitur; est enim ac si pecuniam mutuasset, de quo aliquid haberet pro interesse.

Sexta. Qui mutuo accipientem ligat ratione mutui, vt suum agrum precio colat, vsuram palliatam committit: cum priuatio libertatis suapte natura digna sit precio, quam pro mutuo recipit. Sotus lib. 6. q. 1. arti. 2. col. 2.

11 Septima circa depositum. Qui † pecuniã deponit apud mercatorem, aut nummularium cum intentione principali, vt aliquod lucrum singulis mensibus, vel annis ei soluatur salua sorte, vsuram palliatam committit, & tenetur acceptum restituere, quamuis nõ interueniat pactum, quamuis appelletur depositum. cap. consuluit. de vsur. ratio est, quia illud lucrum non ob periculum, sed ob mutuum deposito palliato accipitur: secus autem si absque pacto, & intentione principali prædictis præfatum depositum faceret, & acciperet à depositario gratis donãte ob gratitudinem, eo quòd ex deposita pecunia fuerit lucratus, etiam si libentius suam pecuniam apud hunc gratum, quàm apud aliũ depositam habeat, & etiam si depositarius illud det, sperans, quòd ob huiusmodi largitatẽ ab ipso pecuniã suam nõ auferet: quia omnia hæc sunt gratuita. Caieta. 2. 2. q. 78. arti. 2. Nauar. c. 17. num. 245. versi. Qui commendat.

12 Octaua. In assecuratione. Qui † pecunias mutuat eunti ad nundinas, & quia in se recipit periculum certitudinis, seu assecurationis, aliquid vltra sortem recipit, vsuram cõmittit palliatam, quando nullum imminebat periculum, sed fingebatur, & ita intelligi potest tex. in c. nauiganti. de vsur. nam ibi Sum. Pontifex animum obuiandi habuit quamplurimis vsuris palliatis, quæ fiebant mutuando cum assecuratione suscepto pro eo precio. Vnde quamplurimi volentes sibi mutuari, & non inuenientes qui gratis mutuarent, fingebant se velle traijcere pecuniam in alias terras, & velle eam tutam fieri, seu assecurari addito precio. Nauar. c. 17. nu. 283. versi. summa igitur. L. A.

13 Nona. In materia † cambij. Campsor dat pecuniam Mediolani, vt ibi, vel in loco parum distanti dicta pecunia ab ipso recipiatur, licet contractus fiat ad rationem commutationis, seu cambij, vt restituatur Venetijs: semper tamen est vsura, quia est lucrũ cum mutuo nomine cambij palliatũ, & hoc cambium dicitur siccum. Sylu. in verbo, vsura. 4. quæst. 4.

14 Decima. Circa † societatem. Pecuniam suam in societatem ponere, vt nulli periculo exponatur, sed vt alter teneatur quicq̃d accidat; eum seruare indemnem, non est societas, sed verè mutuum: eo enim ipso quòd alter periculum suæ pecuniæ subit, efficitur pecuniæ dominus: nam ille est verè dominus, cui res perit, si perdatur, & ideo quicquid vltra capitale mutuator ille recipit, fit vsuræ reus. Sotus lib. 6. quæstio. 6. arti. 2. colum. 1.

15 Vndecima. Dans † agricolæ oues per biẽnium, vt postea sanas redhibeat, & insuper recipiat medietatem fructuũ, vsuram committit palliatam: nam est, ac si accipiat mutuo quantum illæ valẽt, & pro interesse medietatem fructuum.

Duo-

16 Duodecima. Circa † pignoris contractum taliter palliari potest vsura verbi gratia si datur pignus rei infructuosæ, verbi gratia, vestis, quæ vsu consumitur, & tunc creditor, qui ea vtitur, vsurarius est, etiam si hoc fiat de voluntate debitoris. Nauar. c. 17. nu. 203. vel etiam est fur, si contra eius voluntatem, vt habetur in l. si pignore. ff. de fur. Abb. in cap. 1. depos. vbi Sebast. Sap. in additione ad Abb. in d. c. primo. refert ita fuisse iudicatũ. Si vero datur in pignus res fructifera, vt ager, vinea, domus: tunc si fructus non computantur in sortem, cõtractus vsurarius est, quia pro re infructuosa, idest pecunia, quæ non parit pecuniam, detinui rẽ fructuosam, idest villam. Nec obstat, quòd ex mea pecunia lucratus es, quoniam pecunia, vt res infructuosa ex se non lucratur, sed est hominis industria, quæ lucratur.

17 Igitur † quando datur fundus fructifer in pignus, computandi sunt à creditore fructus in sortem deductis expensis necessarijs, & vtilibus, non autem voluptarijs. l. si necessarias. l. si seruus. ff. de pignor. l. fructus. ff. solu. matrimo. l. 2. C. de pignora. actio. l. 2. C. de pact. pignor. Imo non solũ computandi sunt fructus percepti, sed etiam qui potuere percipi, si tamen culpa creditoris, & negligentia nõ sunt percepti. Vt in pensione domus, quæ fructus ciuilis dicitur. Nam & si creditor domum, quæ in pignus accepit, non locauerit, tenetur sibi computare in sortem pensionem, quam sua culpa, & negligentia non percepit.

18 [Sed aduertendum quòd si † domus data fuit in pignus, & actum fuit vt eam creditor habitaret, tunc tenebitur creditor ad pensionem, quam ipse solitus erat soluere, non ad eam, quam pro conductione domus ab alio percipere potuisset. l. si ea. la prima. C. de vsur. Paul. de Cast. in l. 1. C. de pign. actio. Sed quid si debitor in contractu mutui datis pignoribus donationem fecerit creditori fructuum, quos ex pignore percipiet etiã ob merita. dic quod præsumitur omnino contractus vsurarius. notat Dominic. in consi. 12.

19 Sed an † qui datis creditori pignoribus iurauerit quantitatem mutuo datam se soluturum, possit obijcere creditori fructuum ex pignoribus perceptorum computationẽ in principalem sortem. an ratione iuramenti præcisè teneatur ad eius solutionem. Respon. præcisè teneri ad eius solutionem; ita tex. in c. ad nostram. de iureiur. vnde fructuũ compensatio non admittitur. Cuius ratio illa esse poterit; quia nondum erat liquidum, quantum creditor ex fructibus percepisset. Etenim nunquam compensatio admittenda est, nisi ea de liquido fiat. l. si debeas. ff. de cõpens. Bar. in l. frater à fratre. ff. de condi. indebi. Quod autem in d. c. ad nostrã, non fuit liquida quantitas à creditore ex fructibus pignorum percepta, patet, quia ex fructibus erant expensæ deducendæ, vt inibi significatur deductis expensis. l. fructus. ff. soluto matrimo. hoc ergo operatur iuramentum, vt omnino, & statim appareat liquidum quod ex fructibus creditor perceperit, vt admitti possit compensatio, quod si id non fuerit præstitum, posset compensatio opponi, si breuiter iudicis, aut boni viri arbitrio possit ad liquidum deduci, quod ex fructibus deductis expensis creditor perceperit. atque hunc esse opinatur iuramenti effectum, & propriũ intellectum tex. in d. c. ad nostram. Couar. de pact. in primæ par. relect. §. 4. nume. 10. in fine.]

20 Sub hoc etiam † contractu pignoris includitur contractus ille, qui vulgo dicitur à godere, verbi gratia, mutuo tibi ducentos solidos super hac domo, vt possim ea vti, donec mihi restituas pecuniam, quæ domus valet mille. Hic contractus cum sit pignoratitius illicitus est, & vsurarius, cum creditor vtatur re pignorata, & ideo furtum etiam committit. l. qui pignore. ff. de fur.

21 Potest tamen iustificari † hic contractus, vt non fiat à godere, sed fiat contractus emptionis, & venditionis cum pacto de retrouendendo, & ita fructus lucrabitur creditor absque peccati labe. Caiet. ad D. Thom. 2. 2. q. 78. artic. 2. ad 6. Sotus lib. 6. de iusti. & iu. q. 1. arti. 2. circa fin. Abb. in cap. ad nostram. de empt. & vendit. quamuis fuerit læsio vltra dimidium, tamen illud pactum de retro uẽdẽdo, per quod grauatur emptor, minuit precium. l. fundi partem. ff. de contrah. empt. Abb. in cap. in aliquibus. de deci. Nec obstat, hanc formam contractus eandem in effectu videri cum præcedenti: quoniam maximè differunt, nam in primo contractu pignoris res semper remanebat in dominio domini, & peribat domino. l. incendium. C. si certum

peta.

peta. At in secundo cum prædicto pacto domus, & res est emptoris, & in eum est translatum dominium, quamuis sit quidam modus dominij reuocabilis, quia perit ei domus, & eius refectio ad eum spectat, nec is potest amplius pecuniam repetere, donec domino placuerit.

22 Decimatertia. Reges, † aut Magnates nullatenus possunt vrbibus, aut villis, quas in pignus mutui suscipiunt, extra sortẽ vsufrui, neque vlla ratione possunt ab vsuraria prauitate excusari. Quare restituendo vrbes, aut villas Dominis, tenentur restituere fructus medio tempore perceptos. Possunt tamen recipere vrbes emptas cum pacto de retrouendendo: tunc enim fructus emptoribus obueniunt. Caiet. ad D. Thom. 2.2.quæst.78.artic.2. ad 6.Sot.lib.6.q.1. art. 2.in fine.

23 Sed quæritur, an id, † quod diximus in pignore, locum habeat in deposito, scilicet, vt vtens re deposita committat furtum inuito, vel inscio domino, vel eo volente, vsuram. Respon. quòd non. Hinc œconomi, syndici, Thesaurarij, ærarij, cum sint exactores, & depositarij pecuniæ publicæ, vel priuatæ non peccant, & neque committunt furtum, neque vsuram, si exigunt introitus, siue pecunias, & illis vtuntur inuitis, vel ignorantibus dominis, vel etiam volentibus, quia sufficit, vt reddant idem in genere, debito tempore absque mora. Limitatur tamẽ hoc dictum duobus modis, quando Reges, vel Domini temporales ex mora solutionis tẽpore debito passi fuissent damnum, quia tunc tenebuntur ad illud. dom. Ant. 2. part. suæ sum.titu.1.cap.15.§.5. Secundum, quando adesset pactum inter Regem, & Thesaurarium, ne dicta pecunia vteretur.

24 Decimaquarta. Quod † diximus de pignore, ampliatur in pacto legis commissoriæ, & in adiectione in diem. Pactum legis commissoriæ est pactum conuentionale pœnale, verbi gratia, mutuo tibi mille, & loco pignoris retineo tuum fundum valentem 1200. cum pacto, vt si in biennium non restitueris mihi pecuniam, incidas in cõmissum, idest fundus sit meus. vsurarius est cõtractus. c. significante. de pign. l.2.& vlt. C. de pact. pign. Abb. & Doct. in d.c. significante. & nota quod pactum legis commissoriæ hoc proprium habet, vt pignora cadant in commissum debito ad diem nõ soluto, & dicitur lex commissoria ad similitudinem commissorum emphyteuticorum, & publicanorum, quorum meminit lex secũda. C. de iure emphy. l. commissa. ff. de public. & vectig.

25 Vbi aduertendum, † quod etiam si pignori res non sit data, potest cadere pactum legis commissoriæ, quod licet non sit formale pactum legis commissoriæ, est simile illi, & eiusdem rationis, quod est huiusmodi: Scilicet pactum, quo conuentum sit inter creditorem, & debitorem, quòd si intra certum diem pecunia soluta nõ fuerit, domus quædam nec pignori, nec hypothecæ ob eam causrm subiecta empta sit pro eodem pretio creditori. ita Curt. Iun. in l. vlt. C. de pact. pignor. Lugdunen. de contra. quæst. 52. nu. 362. quia eadem est ratio iniquitatis, ergo idem ius. Hinc deducũtur plura, & primum, quod quo ad prohibitionem pacti legis commissoriæ, & quo ad eius iniquitatem non refert, si res illa generaliter tantum, an specialiter hypothecæ submissa sit: cum vtrobiq; eadem sit prohibitionis ratio. secundum Stepha. Bertrand. conf. 4. lib. 1. & 178. lib. 3. Rogeri. de Mota. in l. traditionibus. num. 53. C. de pact. Secundum, quo ad hanc prohibitionem nihil interesse constat, fiat pactum legis commissoriæ directè, quòd res maneat empta, an promissio rem ipsam in eum casum vendendi præmittatur. Tiraq. lib. 2. de retract. in fin. deducitur ex glos. in l. 1. C. de pact. pignor. Tertium, vt idem dicatur, si res aliqua esset in pignus à debitore data fideiussori, vt si infra diem præscriptum non satisfecerit debitum creditori, & soluerit fideiussor debitum creditori, tunc res pignori data incidat in commissum. nam licet videatur posse pro tutela periculi, ꝙ fideiussor subit, ei licere pactum inire, ꝙ creditori minimè licuisset. vt est tex. opt. in l. vlt. ff. de cõtrah. empt. Bart. in l. quamuis. ff. de sol. Abb. in c. significante. de pign. tamen contrarium asseueramus: tum, quia sic hac occasione capta fideiussores sub periculi suscepti titulo illicitas, & vsurarias pactiones creditoribus illicitas exercerent: tum, quia posito vero periculo intelligendus est text. in d. l. vlt. ꝙ res incidat in commissum fideiussori iusto pretio: nam tunc validum est pactum, cum nihil habeat fideiussor vltra sortem ipsam, ac nullum lucrum acquirat. sic intellexit

illum

illum tex. Ioan. ab Imola in d.cap. significante.num.10. Isern. & Aluar. in c.1. colu.2. de feu.dato in vicem legis commis. Alex. lib.7. consi.178.num.9. Quartum, quòd pactum legis commissoriæ minimè firmatur iuramẽto, cum id sit reprobatum in odiũ creditoris, ex eo quod vsuræ vitium habeat. Iuramentum tamen erit seruandum, donec vel remittatur à creditore, vel detur absolutio ab episcopo. ita Docto. adnotarunt in l. si quis pro eo. de fideiussoribus. ita Couar. refert. de spons. in 2. parte. §. 3. versic. Adducit præterea.]

26 Potest tamen † iustificari contractus iste, si adderentur hæc verba, scilicet vt incidas in commissum suppleto precio iusto, & habita ratione fructuum perceptorum. [l. si fundus. §. vlti. ff. de pignor. ad not. Abb. Imo. & Docto. in d. ca. significante. Cępolla caut. 309. aliàs 261. incip. pactum pignoris. Alex. consi.378. Anto. Rube. consi.134. & est communis opinio, vt refert Couar. var. resol. lib. 3. c.2. num.7. deductis tamen expensis vtilibus, & necessarijs. Quod si priusquam precium iustum æstimetur, resque adiudicata sit emptori, debitor mutuam pecuniam obtulerit etiam post diem solutioni præfixum, moram purgabit, & impediet pignorum perfectam venditionem sicut docent Ang. in l. cum dominam. C. de pign. Hipol. singu. 468. quod comprobari potest ex l. fundus. ff. de rescin. vendi. l. si residuum. & l. si priusquam. C. de pign. act. nam licet hæc venditio sit cõditionalis. text. in d. l. fundus. §. fin. & conditio iam euenerit, tamen cõsumata non est, donec pretium ęstimetur. l. fi. C. de contrah. emp. l. si merces. in prin. ff. locati. Requiritur etiam ad iustificandum hunc contractum, vt pactio inter creditorem, & debitorem vt teneatur debitor ei vendere propriam rem, nisi die præfinita restituat precium, non sit apposita ex causa mutui, & ob officium mutuandi, nam tunc etiam si iusti pretij mentio fiat, esset vsuraria, quia ius vendendi, & acquirendi rem debitoris etiam ob iustũ pretium, est ipsi creditori lucrum considerabile. l. si equo. ff. de lega. 1. Sed fiat dicta pactio ad cautionem certiorem, & tutiorem creditæ pecunię solutionem. ita Couar. var. resol. lib.3. c.2. nu.7. in fin.] Pactum in diem adiectionis fit hoc modo. Emo fundum mille à Ioanne, cum pacto, vt si per annum inuenerim meliorem conditionem, res sit inempta, & fructus interim pcepti sint emptoris. l.6. & l. Imper. ff. de ĩ diẽ adie. & vsura est.

27 [Quare autem † reprobetur pactum legis commissoriæ in pignoribus, duæ rationes communiter redduntur. Prima, quia obligatio pignoris solet fieri pro minori longè quantitate, quàm res valeat. Vnde si valeret illud pactum, multum deciperetur debitor, qui cupiditate habẽdi mutuum, de facili iniret omne pactũ. Vnde voluit lex in hoc prospicere vtilitatibus subiectorum. Alia ratio est, quia si valeret pactum, hoc creditor aut uix, aut raro nũquam mutuaret sine isto pacto, quod profectò continet in se crimen vsurarum; quia mutuans non debet ponere spem in lucro consequẽdo. c. consuluit. de vsur. sed in tali pacto creditor habet spẽ consequendi illud lucrum; quia haberet rem elapso termino pro iniusto precio. Vnde versatur in ijs salus animarum, odium creditorum, & fauor subiectorum. ita Abb. in d. c. significante. de pign.]

28 Decimaquinta. Notarius † publicus faciens instrumentũ simulatum, vt cùm res verè pignoretur, scribit eam vendi, vel pro cẽtum, decem datis, scripsit centum tamen peccat mortaliter, cũ obligatione restituendi, nisi principalis restituat, sed si in fauorẽ eius, qui mutuum accipit, fecit, fortè quia indigebat, & vsurarius gratis mutuare volebat, & si peccet mortaliter, ad restitutionem tamen nõ tenetur. Nauar. c.17. nu.275. & sequ. qui idem dicit de testibus eiusmodi instrumentorum vsurariorum.

29 Decimasexta. Fœnerator † de rebus extortis per vsuram circa ea, quæ vsu consumuntur, videlicet de pecunia, vino, frumento, &c. non tenetur restituere nisi tantum, quantum accipit cum damnis, si quæ dedit, & cum lucro, si quod alij cessit: fructus verò, quos per easdem res sua industria cumulauit, restituere non tenetur, verbi gratia, extorsit quis ab eo mille aureos, vel centum cados vini, quibus postea industria sua centum adiecit, mille tantum ei debet, vel centum cados vini.

30 Attamen † si rem fructiferam, puta fundum per vsuram recepit, restituere eundem tenetur cum fructibus: ratio est, quia rerum illarum, quas fœnerator per vsuram acquisiuit, non est dominus, sed do-

minium

minium manet apud mutuantem, quapropter non fœneratori, sed alteri fructificat D.Thom.2.2.q.78.artic. 3. vers. Respondeo
31 Qui non † excusatur eo, quod is, cui mutuauit, multum ex ea pecunia lucratus fuit, quia nõ ratione lucri eius, sed ratione mutui recepti, quod si ipse non restituerit, tenetur hæres, & si nec hæres, tũc etiam legatarij, & donatarij tenentur in eo, q̃ facti sunt locupletes. Nauar.c.17.nu.178.

SVMMARIVM.

1 *Cambium permutatio dicitur, in qua vera pecuniæ transmissio fieri debet, alias est cambium siccum.*
2 *Cambij praxis vera temporis intercapedinem inter receptionem, & restitutionem pecuniæ requirit.*
3 *Cambium vt simplex sit, vtriusque rei existentia requiritur.*
4 *Augendi, vel diminuendi lucrum in cambijs onera sunt in triplici differentia.*
5 *Cambium per literas quale sit, & an sit licitum & dic., quod sic quatuor concurrentibus.*
6 *Pecuniam vno in loco numerans alibi eam recepturus, licitè aliquid recipere potest, & de cambio sicco vide num. sequen. & numero 8.*
9 *Campsor ex chirographo debitoris à creditore sibi consignato aliquid potest recipere.*
10 *Maior mensura olei dari potest ab aliquo vno in loco minorem alibi recepturus, vel econtra.*
11 *Dolo amote licet mercatori commutare pecuniam recuperandam pretio cambiorum nundinarum.*
12 *Cambium minutum quale sit, & an sit licitum & declaratur exemplo.*
13 *Argenti magnum pondus cum exiguo auri commutari non prohibetur.*
14 *Nummus optimi auri venundari licitè potest vltra valorem.*
15 *Campsoribus recambire, si ad terminum non respondeatur, an liceat.*
16 *Montes pietatis, an sint liciti.*

De cambijs. Cap. CX.

1 Cambium, † dicitur permutatio pecuniæ vnius rationis pro pecunia dissimili, aut alterius rationis. fit autẽ pecuniã à pecunia differre, & alteri dissimilem esse, tripliciter. Primo in materia. Vt si vna sit aurea, altera argentea. Secundo in forma, vt si vna sit vnius imaginis, & inscriptionis, altera vero alterius differentis. Tertio in materia, simul, & forma. Vt si vna sit aurea, & vnius inscriptionis, alia vero sit argẽtea, & alterius diuersæ inscriptionis. Quæcunq; talis diuersitas, seu dissimilitudo numismatum sit, quorum alterum pro altero permutatur, dicitur cambiũ propriè loquendo. Hoc vero cambium nec venditio est propriè, nec mutuatio. Quod enim venditio non sit, apparet: quia in emptione, & venditione propriè loquẽdo oportet alterum extremum esse pecuniam, alterum verò mercem aliam à pecunia differentem. In cambio autem vtrunque extremum est pecunia, quod mutuum non sit, apparet, quia de ratione mutui est, vt res mutuata reddatur eadem in specie, vt si triticum mutuat, triticum est reddendum, si oleum, oleum: si pecunia aurea, similis est reddenda, nisi mutuator alia velit esse contentus. In cambio autem non sic, sed si propriè cambium est, necessaria est diuersitas, & dissimilitudo inter datum, & acceptum. Similiter mutuum fit rebus omnibus, quæ vsu consumuntur, & quę functionem admittunt, siue sit pecunia, siue aliud comestibile, vel potabile, cambium vero non nisi in numismate fit. Deinde de ratione mutui est temporis interuentus inter mutuationem, & solutionem, in cambio autem non ita, quia propriè sumptum cambium ad statim fit, loquendo de cambio puro.] Et vt aliquid ratione cãbij percipiatur, necesse est, vt re vera fiat pecuniæ transmissio, alias vbi pecuniæ transmissio non fit, sed fingitur, apertum est mutuum, atque adeo quicquid vltra sortem percipitur, extorquetur ratione temporis, & per consequens est vsura, & dicitur cambium siccum. Syluest. in vers. vsura. 4. q. 9. vers. quintum. Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 10. artic. 2.
2 Rursum † cambiorum praxis hæc est, vt aliqua

aliqua temporis intercapedo necessaria fiat post receptam pecuniam ad restituendum, videlicet vt chyrographa possint illius commodè peruenire, & pecunia parari. Sot. lib. 6. quæstio. 12. articu. 2. Insuper illud quod in materia cambiorum consideratissimè est animaduertendum, est, quod cum tempus illud necessitati inseruiat, vt cambium innotescat ratione illius, nihil, vt est expectatio temporis, extorqueri potest. Sed quia munus illud tanquam necessarium ad alia negotia transigenda, atque coemendas merces est pecunia æstimabile, licitè precium exigi potest. Sot. lib. 6. q. 10. art. 1.

3 Postremo, † vt simplex sit cambium, requiritur vtriusque rei existentia, atq; adeo vt ille, qui recipit cambium, in promptu habeat pecuniam, quare si in præsenti non haberet, palam fieret, pro expectatione temporis, dum conquireret agere cambij precium. Syluest. in vers. vsura. 4. quæst. 9. vers. 6. Sot. lib. 6. q. 12. artic. 2. col. pen.

4 [Præterea † illud etiam adnotādum est, quod quanto maiora, & plura sunt onera ob causam cambiendi, seu mutuandi suscepta, tantò magis licitum est in lucro ascendere, & è contra, eo quod lucrum ob illam causam acceptum debet ipsi causæ proportionari. Sunt autem huiusmodi onera in triplici differentia, quædam dicuntur antecedere, quędam concomitari, quędam vero ipsum cambium, seu mutuationem subsequi. Quæ antecedunt, sunt pecunias diuersorum generum quęrere, & aggregare, & ministros in pluribus locis, aut vno, ad cambiendum paratos habere. Quæ concomitantur, sunt pecunias mutuandas, seu cambiādas numerare, & si in alio tempore, aut loco solutio agenda est, in libris scribere, & periculo sæpè huiusmodi pecunias mutuatas exponere. Quæ autem subsequuntur, sunt interesse aliquod pati, timor iustus, & anxietas de solutione, non sine expensis, & lite agenda, & expensæ ipsæ in capitalis recuperatione factæ, & alia multa possunt ipsi cambio, seu mutuationi accidere, quæ omnia non tenetur campsor, seu mutuator gratis pro mutuatario sustinere, sed pretio possunt omnia illa ęstimari, vt supra dictum est, ac proinde ipsis auctis, aut diminutis licitum est lucrū correspondens augere, ac diminuere, attento semper ne inde scandalum, aut infamia subsequatur. Est etiam causa augendi lucrū locus magis distans, nam quo ad distantiorem locum cambitur, eo maius lucrum exigitur, sed aduerte, quod per se loci distantia nihil confert ad lucrum augendum, sed ratione oneris adiuncti, quia campsor, qui hic pecunias dat, alibi eas recuperaturus, suscipit in se onus hoc mittendi ad locum distantem famulum, seu ministrum, qui tales pecunias suo tempore recuperet, & quia hoc onus videtur per se annexum cambio, quod ad locum distantem fit, ideo de hac causa nō dubitatur, quin sufficiat ad augendum lucrum secundum exigentiam distantiæ, cum maior distantia maiores labores, & expensas requirat, quam minor. Similiter ratione quantitatis pecuniæ campsæ, nam quo maior pecuniæ quantitas in cambio datur, eo maius lucrum exigitur. Et hoc propter multa onera ob causam cābij suscepta, quæ (vt alia omittamus) sunt campsorem suam industriam, curam, laborem, & sollicitudinē in tanta pecuniarum varietate acquirenda apposuisse, & expensas ob eandem causam fecisse, & ministros, aut famulos in diuersis locis, suis expensis ob eandem causam tenere, quæ omnia cum suum habeant valorem, quia mercenaria sunt, totus omnium horum onerum valor est aggregata pecunia ad illum finem destinata, quodammodo contentus, & inter ipsas pecunias proportionabiliter diuidendus; ita vt qui inde multam pecuniam per viam cambij accipit, multum valoris præfatis omnibus correspondēs soluat, qui paucam accipit, paucum præfati valoris soluat, & ita si quanto maior pecunia causabitur, tanto maius lucrum exigitur, nō est hoc per se ratione hac, quia multa est pecunia campsa, sed quia multam talem pecuniam multum oneris præfati consequitur.]

Sed nunc ad particularium casuum decisiones ex his eliciendas descendamus, & primo de commutatione, seu cambio ratione loci, quod est, dum quis alibi pecunia indiget, quam hic habet, hic numerat, vt sibi alibi consignetur, & dicitur per literas, quia qui pecuniam recipit, literas tradit, quarum fide alibi solutio fit. [Et hoc iustum dicitur quatuor concurrentibus. Primum, quod seruetur æqualitas valorum inter pecuniā datam, & accipiendam, & quod campsor non accipiat plus iusta mercede pro cambio, &

quod

quod campsor, qui dat pecunias soluendas, sciat, vel probabiliter credat, quod persona, cui eas dat, habeat pecunias, vel fidem, seu creditum, & voluntatem satisfaciendi literis, quas de soluendis illis sibi tradit in locis, vbi sunt soluendę, & quod locus, vbi sunt soluendæ pecunię, longe distet à loco, in quo dantur literæ. ita Nauar. in Manua. cap. 17. num. 289.]

5 Prima. Qui † ratione transmissionis pecuniæ ab vno loco in alterum aliquid precij recipit, licitè potest absque peccato, dumtamen assignetur tempus solutionis visis, perlectisque literis, & hoc dicitur cambium per literas, tum ob rationem, quæ posita est in tertia regula, tum etiam, quia pecuniarum traductio maximè ab vno regno in aliud multis subijcitur periculis latronum, bellorum, atque etiam submersionis, si mari, ventisque submittatur. ita Ioann. And. in c. nauiganti. de vsur. idem tenet Saly. in Authen. ad hæc. C. de vsur.

6 Secunda. Petrus, † qui Neapo. suam pecuniam Męuio numerat, vt eam in Flandria recipiat, potest licitè aliquod iustum precium recipere, etiam si prædicto Petro expediat suam pecuniam à Neapoli transmittere in Flandriam, si tamen Petrus fuerit à Męuio præuentus: ratio est, nam & si Petrus sibi consulat, nullo modo suscipiendo laborem, atque periculum, tamē satis est in materia cambiorum, vt illud fiat, quod est æstimabile pecunia, quæ est transmissio pecuniæ. Sot. lib. 6 de iust. & iur. q. 10. art. 1.

7 Tertia. Illustris † quidam pecunia Neapoli egens, quam mutuo à mercatore inuenire non potest, recipit tandem ab illo, vt mercatori in Flandria rependat, quam re vera ibi nō habet, cambium istud illicitum est, atque siccum, & vsurarium. Syluest. in vers. vsura. 4. quæst. 10. vers. quintum. nec excusari potest mercator dicens: Ego, qui pecuniam hic confero, recepturus in Flandria illam, cogito inde hanc istinc traducere, cuius traductionis precium recipio, quia re vera ille pecuniam non habebat in Flandria, sed fecit vt suæ consulat necessitati.

[Rursum, Danti nummos Neapoli, vt sibi Romæ reddantur ratione dilatę solutionis, non licet cāpsorem iusto pretio defraudare, verbi gratia: Sit iustum pretium transferendi 1000. à Neapoli ad Romam 50. dicatque dominus pecuniæ campsori: Si remittis mihi viginti ex quinquaginta, quæ eram tibi Romę soluturus, expectabo te per duos menses. est enim manifesta vsura: idem enim est recipere aliquid pro expectatę pecuniæ solutione, ac si diceretur, Remitte mihi decem, quæ tibi debeo, & accipe pro meo se mutuum. Etenim nullo pacto in cambijs est habenda ratio ad tempus solutionis, vt plus, vel minus aliquid exigatur, quia esset iam cambium vsurarium, quod est diligenter à confessoribus considerandum.]

8 Quarta. Negotiator † merces emit à Ioanne, quarum precium chyrographo suo apud campsorem consignat proximis nundinis soluendum. potest campsor solués negotiatori recipere quinque in singula milliaria, vel tantum, quantum lege publica, vel proborum consuetudine permittitur, nam precium illud non recipit tanquam numerator pecuniæ, sed vt mercatorum depositarius. Sot. lib. 6. quæst. 11. artic. vnico.

9 Quinta. Mercator, † qui Neap. mille argenteos nummos, vt in Flandria recipiat, alteri numerat, vbi tunc temporis per continua bella raritas est pecuniæ in Flandria, & ibi forte aureus nummus tanti valet, quātum Neap. duo, potest absque peccato recipere forte aureos nummos octingentos ibi in Flandria, qui valent mille, & sic mercator amittit bis centum. Qui vero numerat vice versa in Flādria sibi Neapoli restituédum, plus lucratur, quam qui Neapoli numerat, vt in Flandria recipiat: nam qui ibi recipit pro transmissione perdit quinquaginta. At qui vt Neap. recipiat, pro trecentis forte recipit trecentum quinquaginta.

10 Sexta. Mercator † potest maiorem mésuram olei, cuius forte Neap. copia est, commutare pro minore soluenda Romæ, vbi penuria est. Sic etiam potest mercator pauciores vlnas lini Romæ commutare, seu cambire pro plurimis soluendis Neap. quia Romæ lini maior est caritas. Hæc Sotus.

11 Septima. Mercator, † qui cessante omni dolo, & versutia cōmutat mille aureos Mediolani redhibendos precio cambiorum nūdinarum, potest absque peccato. Sot. quæst. 12. artic. 4.

12 Octaua. Licitè † quis potest cambire pecuniam præsentem pro præsenti, puta, nummos valoris maioris pro nummis minoris valoris,

valoris, & econtra, aliquo ab altera parte concesso precio alteri, & hoc cambium dicitur minutum, q ideo permittitur, quia illic nulla est extensio, sed commutatio ad vsum humanum vtilis, verbi gratia: Pauper minutum expendens pecuniam aureum exhibet, dando aliquid tenue precium campsori, vt aliquam minutam habeat pecuniã, quæ sibi sit vsui, & hoc ratione laboris, & operarum, pensionum, laborum, salariorum, factorum, & discipulorum, quæ pro huiusmodi arte exercenda quis subest, quæ de proprio non est decens, vt subeat ad aliorum vtilitatem, quibus talia ministrari opus est, expẽsarum si quidem, & laborum ratio exhibenda est. c.magnæ. de voto. bene faciunt no.per Io.And.post Host.in c.conquestus.de vsu.Nauar.c.17.nu.283.L.D.

13 Nona. Est † etiam alius, cui transportare necesse est grandem pecuniæ quantitatem, potest absq; peccato magnum pondus argenti, vel æris cum exiguo auri commutare, ne sibi ad magnum opus sit oneri. Sotus lib.6. q.9.art.vnico.

14 Decima. Si quis † auro indiget ad deaurandum, vel ad conficiendum aliquod medicamen, vel ad ornamentum, potest illi venditor nummum optimi auri venundare vltra valorem, quo nummns aureus tanquam numisma æstimetur, dummodo augmentũ illud sit tenue, & exiguum: ratio est, quia sicut posset venditor rudem massam auri, vel argenti vendere, sic & illud, quod est signatum. Syl.in ver.vsura.4.§.3.

15 [Vndecima, † licet campsoribus recambire, quando ad terminum præfixum non respondetur. ita est opinio Parisiẽsium, quam sequitur Nauar.c.13.de cambi.modo non ratione temporis, sed lucri cessantis fiat; & ratio est, quia ars campsoria, in qua pecunia pro pecunia à loco, vbi est rarior, ad locum, vbi abundantior est, permutatur, est licita. Quare quando aliquis inuitus impeditur, totum lucrum cessans, sicut si impediretur ab aliqua arte mercatoria, exigere poterit. Hinc campsores à regibus, & ab alijs nobilibus propter dilatatam solutionem cambia, & recambia exigentes non sunt in statu damnationis, quia non ratione temporis, sed lucri cessantis illud exigunt.

16 Duodecima. Mons † pietatis est, quando aliqua quantitas rerum, vel pecuniæ alicui illico relicta est his legibus appositis.s.q locus ille teneatur curam præfatæ summæ habere, ac indigentib. illius loci certam partem eis mutuandum pignorib. ab eis acceptis, & vt soluant singulis mensibus aliquod exiguum vltra sortem pro quantitate & tempore, quo eam tenuerint, & hoc pro salario ministrorum dicti montis, qui pecuniam erogandi pauperib. ipsi accipiũt, & in suis libris pignora scribunt. Hi montes approbati sunt in Conc. Lateran. sess. 10. à Leone X. qui ex certa scientia eo recensente argumenta vtriusq; partis, & institutores laudante illos approbat, asserens hoc idem factum esse per aliquos quatuor Pontifices prædecessores suos, quamuis dicat multo fore perfectius, multo sanctius, si omnino tales montes gratuito constituerentur, ita vt pauperes nullo modo grauari contingeret, & ita fit Neap. Indigentes enim pecuniam in monte pietatis accipiunt assignatis pignoribus, quam si non soluunt spatio vnius anni, vel duorum, ministri ad id deputati pignus vendunt, recipiunt pecuniam mutuatam, & residuum reseruãt domino pignoris. Quod si præfati montes gratuito erigi non possunt, aliquos censũs assignando, quibus si non omnino, saltem, vel media ex parte huiusmodi ministrorum soluantur expensæ, & tunc æquum est vt ministri, qui seruiunt dicto mõti iustam mercedem habeant non à ciuitatibus, locis, & montibus sed à pauperib. ad quos emolumentũ peruenit, q palam sensit idem Conc. quia qui cõmodum sentit, onus quoq; sentire debet. Illa tamen debet esse ita exigua, vt verisimiliter non excedat id, q iustitia requirit. ita Sylu.in ver. vsura. S.Io.à Medi. c.de reb.per vsur.acquisit. q.10. vbi late contra Caietanum explicat hanc quæstionem, ponens ad verbum bullam Leonis X.]

SVMMARIVM.

1 *Contractus assecurationis effectus qui, & an sit licitus.*

2 *Contractus assecurationis fit ad modum salui conductus, & notabile de saluoconducto à Principe concesso mercatoribus.*

3 *Ciuitates, vel Reges itinera tuta præstare debẽt, alias ad dãna tenentur. fallit vt hic.*

4 *Assecuratio per modum sponsionis, quomodo, & an licitè fiat; & quando habeat vim fideiussionis.*

fideiussionis.num.sequen.

6 *Contractus assecurandi merces transmare vehendas, vsuram centesimam excedere non potest, & licitus est.nu.8.*

7 *Fænus nauticum quid dicatur.*

9 *Fraus in assecurationis contractu plurib.modis ex parte domini nauis committitur, & ad quid fraudans in loco appulsus teneať.*

10 *Fraus in non seruato tempore nauigandi, qñ obliget dominum nauis ad precium assecurationis, & qñ rõne nauis mutatę.nu.seq.*

12 *Naui intercepta à fisco ratione merciũ prohibitarum, non tenetur assecurans ignorãs fraudem.*

13 *Assecurans eo animo, vt si salua res fuerit, lucreť, sin secus bonis cessurus, cũ nihil habeat, tutè preciũ assecurationis non recipit.*

14 *Assecuratio tam pro sorte, quam pro loco fieri potest.*

15 *Assecurationis precium tam per numerantem pecuniam nauiganti, quam per alium recipi posse, modo aliqua concurrant.*

De contractu assecurationis. Cap. CXI.

1 Assecurationis † contractus est in tuto rem constituere, qui si lege, & morte fiat, licitus est, & vtilis Reipublicæ; de quo late in tit. ff. & C.de nau.fen. l.in naue Saufeli. ff.loc.Ias.Alex.& alii, in l. illa stipulatio.& l.à Titio. ff.de verbo.oblig. Dec.in l.cum ad præsens. ff.si cert.peta.Pau. de Cast.in d.l.in naue.Innoc.Fel.& Abb.in c. in ciuitate.& c. nauiganti.de vsur.Nauar.in c.17.nu.221.& nu.fi.L.A. Et ratio, quare contractus iste licitus sit, est, quia pro quacunq; re, quæ precio æstimabilis est, potest quisq; mercedem recipere: ponere ergo rem in tuto, quæ periculis exposita est, pecunia est æstimabile, ergo potest quisq; illud precio redimere.Sotus, de iustitia, & iure. lib. 6.q. 7.art.vnico.

2 Rursum sciendum est, † ꝙ hic contractus assecurationis põt fieri multis modis.Primo fit ad modum saluiconductus, siue commeatus.Hinc nota de saluoconductu, quẽ Principes mercatorib.merces ꝑ suo territorio deferentib.concedunt, nam dando mercatorib. saluumconductum expresse, vel tacite, pericula subeunt saltem de consuetudine, adeo ꝙ si per prædones auferantur merces, satisfacere teneñť eis: Et hoc est, quia illi Principes apponere habent operas, vt vitentur illa pericula, quia purgare tenentur viam publicam à prædonib.ꝙ tenementi, ita Hosti.in sum.de censib.§.ex quib.col.pen.versi. breuiter puto.Dicens ꝙ is, cui pedagium recipit, tenetur saluare soluentẽ inf.districtum suum in persona, & reb. nam propter talia pedagium solui consueuit, & si nõ faciť hoc, peccat mortaliter. idem tenuit etiam Archid.in c. si quis peregrinos. 24.q.5. facit ꝙ inquit.Bar.per illum tex.in l.1.in prin.ff.de

3 his, qui deiec. vel effud.dicens, † ꝙ ciuitates tenentur tenere itinera secura, aliás tenentur emendare damnũ de prædijs. Hæc nota, quia sunt valde vtilia in foro conscientiæ, vt sciant Reges, & dñi temporales, & ecclesiastici quàm exactissimam debent adhibere curã in tenendo itinera, & territoria sua transeuntib.tuta.Alias tenentur in foro poli, & fori resarcire damna illata. Quod tñ itellige, nisi damnum passus inciderit in discrimen sua culpa, eundo per vias, uel loca insolita.ita Bar.in d.l.1. de hís, qui deiec.facit etiam ꝙ notat idem Bar.in l.2.C.de cursu publ.lib.12.vbi dicit, ꝙ transiens per uiã tortuosam, uel insolitam, præsumitur iturus contra deuetum.Fely. in c.postulasti.3.colu. de foro compet.latius per Firma.in tract. gabellarum.in ultima par.q.14. Vbi hoc ultimum dictum limitat, nisi iusta causa motus quis iuerit per uiam inusitatam, & non rectã, qa uia recta erat ab aquis inundata.arg. l.2.§.si qs aũt.ff.si quis cau.l.cessat.ff.de pub.

4 Secundo † modo assecuratio fit per modũ sponsionis.l.si rem.ff de pręf.urb.ꝙ uulgo dr la scommessa, uel inguagiatura, uerbi gratia, si quis dixerit.Largire mihi centum, si Ioannes fuerit Cardinalis, uel Papa. Aut si tua uxor pariet tibi filium, tunc assecuratio est, & spondens, seu assecurans licite potest aliquid accipere ratione periculi, cui se exponit.Ias.& Alex.in l.à Titio.ff.de uerb.obl. Afflic.decis.389.Dec. cons.115. Sotus lib.6. de iustitia, & iure.q.7.art.1.Couar.lib.3.uaria.resolu.c.7.nu.3.Syl.in uer.negotium, qui inquit quod illicita sunt talia lucra, cum soli cupiditati deseruiant, & de consilio pauperibus essent eroganda.

5 Tertiò modo † habet uim fideiussionis, ut Do tibi mille, si nauis mea salua uenict ex Alexandria, uel si hoc anno erit annus fertilis.

fertilis. Et quemadmodum fideiussor potest recipere precium pro obligatione, vt per Bar. in l. hoc iure. ff. de donat. ita & assecurator pro sua assecuratione ratione periculi, cui se subijcit. Nauar. c. 17. nu. 285.

6 Quartus modus † est de eo, qui in se suscipit periculum mercium trans mare vehẽdarum, & hoc dr̃ nauticum fœnus. Est enim periculum assecurationis, ꝙ soluitur ei, qui in se suscipit periculum pecuniȩ traiectitiȩ, idest mercium vehẽdarum trans mare. Hoc autem precium assecurationis de iure ciuili non potest excedere vsuram centesimam, idest, duodecimam, pro centenario. l. periculum. & l. nihil interest. ff. de naut. feno. Exemplum, promitto tibi nauem tuam, & merces tuas vehendam, & vehendas vltra mare saluas fore, cum pacto vt pro assecuratione des mihi 12. pro centenario. Hæc materia tractatur per Pau. de Cast. in l. in nauem. ff. loca. Naua. capit. 27. nume. 283. Couar. lib. 3. var. resolut. c. 2.

7 Et notandum, † nauticum fœnus non solũ dici pretium, ꝙ soluitur pro assecurandis mercib. maritimis, sed etiam id, ꝙ exigitur pro assecuratione mercium, quæ terrestri itinere transuehuntur, quia vbi similis ratio, ibi idem ius est statuendum. l. his solis. C. de reuoc. donat. ibi dum dicit, satis est. Bald. in rub. C. de naut. fœno.

8 Qui † quidem assecurationis contractus licitus est, ac Reipublicæ perutilis, dummodo seruetur iustum precium, quod quidem erit habita ratione ad vsum, & consuetudinem loci, & ad pretium naturale currens in eodem loco.

9 Pręterea sciendum est, † ꝙ multipliciter committitur fraus in contractu assecurationis ex parte mercatoris, siue domini nauis. Primo variatione locorum, vt si dominus nauis non ad illum portum, qui expressus fuerat in contractu, naue appulerit, sed ad aliũ minus fidum: nam tunc si nauis perit, suscipiens periculum non tenetur restituere valorem nauis, vel mercium, imo ille nauta tenetur soluere pretium assecurationis. Sotus de iustitia, & iure. lib. 6. q. 7. c. vnico.

10 Secundo committitur fraus † variatione tẽporum, vt si quis assecurauit merces, quæ erant in naui, dummodo nauigatio fieret mense Maij, & dominus nauis nauigauit mense Augusti; nam tunc si nauis perierit fortuna, vel fuerit à piratis deprædata, non tenetur assecurator ad precium mercium, imo dominus nauis tenetur ad precium assecurationis. l. qui Romæ. §. Callimachus. ff. de verbor. obligatio. Quod secus est, si non fuit in culpa, sed casu fortuito, vel ex aliqua causa vrgenti mutauit, nam non tenetur soluere pretium assecurationis. argum. text. in l. fi. §. idem iuris. ff. ad l. Rhod. de iac. vbi difficultas superueniens excusat à pœna.

11 Tertio. Committitur † fraus variatione nauis, verbi gratia, conuenit Titius cũ Seio de deferendis mercibus versus orientem in vna naui magna, & firma. Seius autem merces detulit in naui deteriori, quæ periit, tũc eo casu non tenetur assecurans soluere valorem nauis. vel mercium, imo debetur ei precium assecurationis, quod intellige, nisi eodem itinere perierit vtraque nauis, firma & deterior. l. fi. §. 1. ff. ad leg. Rhod. de iac.

12 Quarto. Committitur † dolus ex parte domini nauis variatione mercium, vt quia exercitor nauis non transuexit merces licitas. sicut cum ipso erat conuentum, sed trãsuexit illicitas, & prohibitas, quamobrem fuit intercepta à fisco nauis, & vna cum mercibus combusta, tunc non tenetur assecurans ad precium mercium, vel nauis, cum fuerit in culpa, & dolo variando merces, vnde hoc sibi debet imputari. l. cum proponas. C. de nau. fœno. Rom. sing. 436.

13 Quinto, & vltimo † cõmittitur fraus ex parte assecuratoris. Vt qui nihil habet in bonis periculum nauis in se suscipit. ea nimirum spe, quod si salua fuerit, habebit mercedem, si perierit, abdet se, aut bonis cedet, tũc iste talis non potest in foro animæ recipere pretium assecurationis, postquam re vera nulli se exponit periculo. Sotus de iusti. & iure. lib. 6. q. 7. art. vnico.

14 Insuper notandum est, † quod contractus assecurationis non solum fieri potest pro sorte principali, sed etiam pro lucro pro eo sperando, verbi gratia, dando, vel accipiendo quinque certa pro quindecim incertis. Nauar. c. 17. nu. 255. & 206.

15 Item non solum alius † potest recipere pretium assecurationis. sed etiam ipsamet persona, quę mutuat pecuniam nauiganti, & recipit in se periculum nauis, põt recipere ꝑtiũ assecurationis: dũmodo hę conditiones seruentur quarũ prima est, vt re vera adsit

periculum ꝓbabile:& sic non obstat tex. in c. nauiganti, de vsur. cuius verba sunt hęc. Nauiganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo ꝙ suscipit in se periculum, recepturus aliquid vltra sortem, vsurarius est censendus, quia ibi fuit perceptum ratione mutui facti mercatori, non autem ratione periculi, ꝙ patet ex eo, dum dicitur in tex. ad nundinas. In quibus propter hominum frequentiam non adest latronum periculum, ita Sylu. in ver. negocium. q. 4. Secunda, vt non fiat obligatio, vt recipiens mutuum teneatur recipere mutuantem assecuratorem, & non alium. Tertia, vt pretium sit iustum: harum conditionum vna deficiente statim contractus efficitur vsurarius, ita Sylue. in verbo vsura, primo. nume. 35. Nauar. cap. 17. nume. 284. L. A. & num. 221.

SVMMARIVM.

1 *Emptio est, quando dominium transfertur iusto pretio æstimato.*
Pretium iustum duplex.
2 *Pretium cuiusque rei triplex, supremum, infimum, & medium.*
3 *Iniquitas in pretio, in quo consistat.*
4 *Pretium iustum consideratur ratione tum præsentis, tum futuri temporis.*
5 *Pretia rerum quomodo æstimentur, & quæ attendenda sint in eo. nu. seq.*
7 *Regula, res tanti valet, quanti vendi potest, qualem sensum habeat.*
8 *Pretium in re mobili quale, & quale in immobili constitui potest.*
9 *Pretium rei venditæ alibi, quam in loco contractus existentis, quale.*
10 *Pretium rei in præsentia non traditæ, traditionis tempus, quale esse debeat, admonet.*
11 *Decipere inter se licere contrahentibus, quomodo intelligi debeat, & quo in foro locum habeat.*
12 *Legis authoritate qui peccat, non peccare, an vera sit regula.*
13 *Rem dare, vel credere alicui pretio supremo, quæ præsenti pecunia infimo vendi poterat, an sit vsura.*
14 *Precia non iuxta naturam rei venditæ, sed iuxta bonorum æstimationem arbitranda.*
15 *Pretia rerum secundum communem hominum æstimationem statuenda sunt, fallit num. seq.*
17 *Vendens rem carius, quam pretium ad tempus accepturus sit, peccatum admittit.*
18 *Venditor licet carius emerit, non potest precium ultra communem æstimationem accipere.*
19 *Pretium accrescere ob damnum, ꝙ à venditore patitur, an liceat.*
20 *Emere rem, & eandem statim venditori locare, modo iusto fiat pretio, licitum est.*
21 *Nummularij licitè vltra depositum aliquid dare possunt.*
22 *Vendere vltra iustum pretium, tribus causis licet.*
23 *Emere rem minoris, quam valeat, quo casu liceat, & nu. seq.*
25 *Actionem minori pretio emere licet, siue sit ex legato, siue ex afflictu, & num. seq. fallit. num. 27.*
28 *Soluere ante tempus, quod sit plus soluere, in solutione anticipata rei venditæ locum non habet.*
29 *Debitori non licet minus soluere eo, ꝙ ante terminum soluat creditori, fallit tamen in duobus casibus, vt nu. seq.*
31 *Prouentus soluendi ad decem annos, an & quando emi possint minori precio, tum certi, tum incerti, & nu. seq.*
33 *Emere ea, quæ progressu temporis incrementa recipiunt, viliori precio, quo casu liceat, & quo non. & nu. seq.*
35 *Emere vilius, & infra communem æstimationem precij, an & quare sit permissum.*
Merces, vel operas oblatas licet minoris emere, vel conducere, & iustum pretium quale.
36 *Pretium iustum dicitur, quod nunc ab emptoribus inueniri potest, ex quo infertur ad quæstiones, vt hic. nu. seq.*

De emptione & venditione. Cap. CXII.

1 EMptio † est vbi dominium ęstimato iusto pretio transfertur. Verum cum pretium iustum rerum duplex sit, aliud legitimum, quod lege Principis positum est, & aliud naturale, seu arbitrarium, quod currit, quando per legem non

non eſt conſtitutum. Sciendum eſt, quod vbi pretium lege poſitum eſt, nempe vt modius tritici, aut vini, vel vlna panni vendatur decem, neque vnius oboli acceſſio licita eſt, ſed eſt peccatum mortale, ſi exceſſu notabili augeatur; obnoxiumque reſtitutioni, & ſi exceſſus ſit perexiguus, erit veniale. Sotus de iuſtitia, & iure, libro 6. q. 2. art. 3. ſecunda concluſio.

Præterea ſciendum eſt nequaquam conſiſtere in puncto indiuiduo pretium, ſed in mediocritate quadam, quæ latitudinem haper gradus, quemadmodum generaliter docet Ariſtoteles. lib. 2. Ethycorum. cap. 6.

2 Itaque † cuiuſcunque rei pretium triplex eſt, ſupremum, infimum, & medium, ſeu alio nomine rigidum, pium, & moderatum. Nec poteſt accidere rem quandam preciſè centũ valere, ità vt nec valeat plus, & minus: valet enim centum precio medio, at pretio pretio tandem ſupremo centum & quinque, infimo 95.

3 Iniquitas † enim in pretio conſiſtit propter exceſſum, vel diminutionẽ iuſti pretij, quod ad mediocritatem pertinet, quæ cum latitudinem habeat in pretium ſupremum, infimum, & medium diſtinctam. In hoc tripli ci pretio iniquitas contingere poteſt. Vnde res, quæ venditur decem, iuſtè venditur tũ vndecim, tum nouem, ita colligitur ex Diuo Thoma. 2. 2. quæſt. 77. arti. 1. Sylu. in verbo, emptio. q. 9. Sotus lib. 6. de iuſt. & iur. q. 2. arti. 3. Couar. lib. 2. varia. reſolu. cap. 3. nu. 1. Quod quidem tali pacto meo iudicio intel ligendum eſt, poſſe vendi precio mediocri, vel pio, ſi venditur res ad præſens, verum ſi pecunia ad tempus credita precio ſupremo. Syluestr. in verbo vſura. 2. quæſtio. 1. articul. 3. Sotus ibi, Couar. cap. 3. nume. 2. in fine.

Poſtremo declarandum eſt, quod ſit cu-
4 iuſque rei pretium? & dico † quod aliud eſt iuſtum pretium ipſius rei, ſi res traditur de preſenti, aliud ſi in futurum. Nam ſi res traditur de præſenti, iuſtum pretium illius rei eſt illud, quod conſtat non ex cuiuſlibet affectione, ſed quod ſecũdum communem eſti mationem currit in foro, in loco tempore venditionis illius rei, text. eſt in l. 4. ff. ad legem. Falcid. Vbi habetur rem non æſtimari precio formali, ideſt, à contrahentib. formato, ſed ſecundum præſens communi, puta, foro currens. bonus text. in l. ſi ſeruum meum. ff. ad leg. Aquil. c. 1. de empt. & vendi. no. in c. cum cauſa. de teſtib. ſed optimus tex. in hac materia eſt in l. precia rerum. ff. ad l. Falc. cuius verba hæc ſunt.

5 Precia † rerum non eſt affectu, ne quevtilitate ſingulorum; ſed communiter ſinguntur, ideſt, non ſecundum priuatam exiſtimationem, ſed ſecundum communem prudentiam conſtituuntur. Verùm ad explorandum hoc iuſtum rei pretium non eſt ſtandũ vniuſ cuiuſque mercatorum arbitrio, ſed prudentium iudicio, eorumque, qui ſunt æquitatis cultores, qui ex multis debent ducere rationem.

6 Primum † enim attendere debent neceſſitatem rei, mox copiam, & inopiam, deinde negociationis laborem, curam, & induſtriam, atque pericula. Præterea ſi merces, vel in melius mutatæ ſunt, vel in deterius venditorumque, atque emptorum frequentiam, atque id genus alia, quæ prudentiſſimus quiſque ſpeculari poteſt. ita tradit Sotus libro 6. de iuſti. & iur. quæſt. 2. arti. 3. 2. conclu.

7 Et nec obſtat † regula illa, quæ ſe habet, Tantum valet res, quantum vendi poteſt, quam adnotant, tex. in l. pretia. ff. ad leg. Falcid. l. 1. §. ſi hæres. ff. ad Trebel. quia intelligitur non habere tam vaſtum ſenſum, quàm verba ſonant, alias liceret vendere vltra medietatem veli precij; quin vero duplo, & triplo. Igitur talis eſt ſenſus: Tantum valet res, quantum abſque fraude, & iniuria communiter poteſt vendi homini ſcienti eius conditionem, nam ſi adeſſet fraus minorantium, vel augentium doloſè, vel ignorantia, atque damnum venditoris, ſiue alia impedimenta, tunc iuſtum pretium nõ eſſet illud, quod habet communis æſtimatio ad numeratum, ſed id, quo res diſtraheretur, ſi talis fraus, vel impedimenta habeſſent.

8 Et hoc † in re mobili videtur eſſe illud, quo ſolui poſſet materia rei, & manufactura, ac labores rationabiliter facti, ita ſcilicet quod prudens mercator, aut artifex moderatum lucrum, arbitrio boni viri reportet. Syluestrin. in verb. vſura. ſecundo. §. primo. verſiculo ſecundum. In re vero immobili determinari poſſet pretiũ ſecundũ fructus. vt not. gl. & Bar. in l.

2.C.de rescin.vend. ita vt fructus multiplicati per viginti annos faciant iustam æstimationem rei.vt est tex. in Authen. de non alien.§.quia vero.& in Auth.præterea.C.de sacrosan.eccles.& ibi not.glo.sic & iusta pensio est, quæ collecta, in viginti annis continet rei æstimationem.glo. no. in Auth.perpetua.vers.iusta.de sacrosan.eccle.

9 Si vero † traditur quidem,siue consignatur res de præsenti,sed non hic. Vt si Mediolani quis emat aromata, quæ sunt Genuæ, iustum pretium est, quod ad numeratum currit Mediolani. vbi celebratur cõtractus.

10 Attamen si res non † traditur de præsenti,sed in futurum,iustum pretium est illud, quod curret ad numeratum tempore redditionis rei communi æstimatione.vt patet in cap.vlti.& penult.de empt. & vendit. Sylu.in ver.vsura.2. §.1. versi.1. Sotus de iustitia,& iure.lib.6.quæst.4.articu.fin.versic. primum argumentum. sed modo ex his plura deducamus.

Primum vera iurisconsulti interpretatio in l.in causæ. §. idem Pomponius. ff. de mi-

11 nor.scribentis, licere † naturaliter contrahentibus inuicem se decipere. cui simile habetur in l.item si pretio. §.fin.ff.locati. Non enim intelligitur, vt Conrad. Couar. & alij putant, intra latitudinem iusti pretij. Nam id non solum ciuilia iam nunc citata,& l.2. C.de rescin.vendit.& l. si voluntate.eod.tit. verum etiam iura canonica permittunt. vt patet in capitu.cum dilecti. cap. cum causa, de emptio.& venditio. Quare licere illic nõ est idem,quod sine culpa, sed impunè in humano foro.ita Innocen.in capitu. in ciuitate.de vsur.Panorm.in capitu. quia plerique, de immunitate eccles.gl.in l.semper in coniunctionibus.ff.de regul.iuris, quæ ait tales fraudulentos contractus non esse licitos in foro conscientiæ, sed mercatorum animas in periculo versari, quare nulli dubium restat quin huiusmodi seductores, siue vendant siue emant teneantur restituere etiam non requisiti. [Hinc fit,quod qui secundum ius, aut iudicis sententiam aliquid tenet, non semper tutus est, nec à restitutione liber:patet hoc de eo, qui rem suam vendendo emptorem citra dimidiam iusti pretij defraudauit, secundum ius,& in foro exteriori tutè retinet excessum pretij iusti, & tamen in conscientia talis venditor tutus nõ est,sed vt diximus etiam non requisitus excessum iusti pretij restituere tenetur. Similiter secundum iura, qui alienum per tempus à lege definitum possidet, etiam si cum mala fide possederit,potest illud retinere,q; tamen secus est in iudicio animæ,quia possessor malæfidei nullo vnquam tempore præscribit.c.fin.de præscrip. Cuius ratio est,quia iura multas iniquitates, & mala permittunt, vt maiora vitentur, sed non protinus eas committẽtes sunt à peccato coram Deo immunes;nam iustitia conscientiæ id exigit quod vnusquisque, quod suum est, aut sibi debitum habeat: iustitia autem humana lites prout expedit impedire curat.Medin. c. de restit.q.3.§.7.ver.oppositum.]

12 Et non obstat,quod qui † peccat.legis authoritate, non peccat.cap.qui peccat.23.q.4. & idem ferme habetur in l. Gracchus. C. de adult.Est autem delusoria hæc proposito.illud enim intelligitur de lege iussoria, secus autem de permissoria. Ille (inquam) qui agit quod lex iubet,non peccat:secus autem ille,qui agit,quod lex humana impunè permittit:non enim omne illud permittit diuina.alioquin meretrices, qui à lege permittuntur,non peccarent,& nec maritus,qui lege permittente interficeret vxorem adulteram.Vnde Chrysost.vt habetur.33.q.1.c.hac ratione. Quod permittimus (inquit) nolentes præcipimus, quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus.ita Sotus lib.6.de iustitia, & iure. q.3. ar.1.primum igitur.secutus Sylue.in ver.emptio.quæst.8. contra Panorm.in cap. in ciuitate.de vsur.

13 Secundò inde † constat,quod potest quis iustissimè vendere pecunia ad tempus credita pretiò supremo suas merces, quas statim pecunia numerata vendidisset pretio mediocri, vel infimo. hoc etenim in specie notat Dec. consi.3. Syluest.in ver.vsura. 2.q. 1.Sotus lib.6.q.2.artic.3. Couar.lib.2.varia. resolu.c.3. nu.2.

14 Tertiò eadem † ratione manifestum est, quod in contractibus emptionum, & venditionum pretia rerum non secundum ipsam naturam æstimanda sunt, sed secundum bonorum communem æstimationem; nam si natura rei foret æstimanda,pluris esset æstimandus equus, quam gemma ob vtilitatem equi. Viuentia enim genere suo præstantiora sunt

ra sunt in animatis: & tamen vt ait Augu. de ciuita. Dei lib. 2. c. 16. mallet homo in ciuitate sua habere frumentum, quam mures; & solet domus plus vendi, quam equus. Tho. 2. 2. q. 77. articul. ad tertium. Sotus lib. 6. q. 2. artic. 3. vers. ad hanc quæstionem. Couar. lib. 2. varia. resolut. c. 3. nu. 4. vers. 1.

15 Quartò in † pretij iusti æstimatione apparet non esse considerandum, quanto quis emit pretio, quantumcunque laboris, & periculorum subiit, sed tantum habendam esse rationem communis æstimationis hominum. l. pretia. ff. ad l. Falc. sic sanè mercator, qui audiens frumenti caritatem esse in Hispania, & magnis expensis attulit frumentum e Sicilia, si in Hispaniam perueniens aliunde copia frumenti ibi peruenerit, qua propter longè imminutum sit pretium, non potest ibi carius vendere, quanto sibi stat, nec potest iuste extorquere expensas, quas fecit, sed tenetur illud vendere, quanti communi hominum æstimatione valet in Hispania. Sotus de iusti. & iure. lib. 6. quæst. 2. artic. 3. Couar. lib. 2. varia. resolut. ca. 3. num. 4. vers. 2.

16 Nisi † quando res detulisset cum periculo, & labore ad locum, vbi nullum habent pretium, quia ibi scilicet non venduntur: quia eo casu in statuendo iustum pretium habebitur ratio periculorum, laborum, & expensarum. Sylu. in ver. emptio. q. 10.

17 Neque vero † si credito futura solutione carius venderet, vt saltem se indemnem redderet, immunis à peccato fieret aut à restitutione liber. Hinc falluntur in caput suum mercatores, qui arbitrantur expectato ad tēpus precio licitè posse tanti vendere in fine nundinarum, vbi pretium decrescere solet, quanti in initio, vbi cum sit vberior emptorum copia, pluris merces veneunt; cum tamen numerata pecunia idem pretium extorquere non possint: nam mercium precia emptorum copia augentur, penuria vero minuuntur. Sotus d. q. 2. art. 3.

18 Quintò. Eadem † ratione constat non posse venditorem ab emptore vltra iustum rei pretium ex communi hominum æstimatione recipere ex eo, quod ipse pluris eam emerit. Exemplum. Est mercator artis, negociorumque ignarus, qui pluris iusto emit, non potest tanti vendere cum lucri accessione: nihil enim id facit ad ipsius rei propriam æstimationem. Apparet igitur omnino fallacem esse regulam illam, si quis semper, quanto emit pretio, tanti velit vēdere cum lucri accessione. Sotus qui supra. art. 3. Couar. lib. 2. varia. resolu. c. 3. nu. 4. vers. 3.

19 Sextò infertur † etiam non posse venditorem ab emptore vltra iustum rei precium exigere propter damnum, quod ipse ex venditione patitur, nisi ad instantiam emptoris vendiderit, & vt ei seruiat, alioquin non venditurus. vt scrib. D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. quem sequitur Syluest. in ver. emptio. q. 6. Exemplum, meum solum per se non nisi decem valebat, mihi tamen quia ædes illic cō modissimum duco extruere, valet duodecim, hoc ipsum ex te pretium possum tum petere, tum perinde recipere, modo ad instantiam tuam vendam, tibiq; patefaciam, vt videas, an tibi expediat tali lege emere; & ratio est, quia vnusquisque vendere totum potest, quod suum est, & in tali casu nō solum res, verum etiam emolumentum est vendentis. Sotus lib. 6. de iustitia, & iure. qu. 3. art. 1. tertia conclusio.

20 Hinc eadem † ratione infertur, quod vendere aliquid, puta agrum, vel domum, cum pacto de retrouendendo, & vt interim donec retrouendatur, locetur ipsi eidem primo vēditori est licitum, vt communis obseruantia testatur, modo pretia sint iusta. Syluest. in ver. vsura. 2. quæst. 15. vers. secundum. Et quā uis constet quod tali casu res pluris vendatur, quam valet, quia si valet mille, venditur pro mille, & pro obligatione ad retrouendendum, quam manifestum est esse æstimabilem pecunia. Tamē vt Caiet. 2. 2. q. 77. art. 1. vers. ad hoc dicitur. respondet, quod communiter res, quæ sic venduntur, valent pluris non absolutè, sed venditori: nam ideo vult illud pactum, quia incommodum ex venditione incurrit. Et ideo possunt vendi pluris, quam communis æstimatio habeat, Syluest. in ver. vsura, secun. in princip. secus autem si venditor non damnificaretur, & emptor multum iuuetur, quia cum hoc non fit propter conditionem vendentis, venderet quod non est suum. D. Thom. 2. 2. quæst. 77. articu. 1. Vt si quis equum emit, quia nō venditori, sed sibi ad bellum necessarius est. Vrbanum tamen esset, vt huiusmodi emptor, qui ex re ipsa multum iuuatur, gratiose aliquid venditori donaret, non ex debito

iustitiæ, sed honestatis. Hinc infert Caiet. in d.art.1.quæst. 77. in fi.quem sequitur So-
21 tus.lib.6.quęst.3.arti.1.4.concl. quòd † nummularij habentes in deposito alienas pecunias, si gratiosè donant dominis depositorũ ex hac causa, quia multum iuuantur ex deposito, laudabiliter operantur dando,& domini depositorum licite possunt recipere data, imo si quis (etiam supra diximus) pecuniam suam apud gratum mercatorem deponat, quem sibi sperat fore beneficum, nõ peccat, & similiter neque peccat nummularius, si ideo supererogat, vt gratus sit, & ex hoc ipso, ꝙ gratus est, sperat quòd dominus tenebit suum depositum apud ipsum gratũ: & ratio est, quia hæc omnia fiunt ex gratia, & non ex debito, alioquin vsura esset.
22 [Septimo † in tribus casibus licet rem vendere pro maiori pretio, quam res valet, scilicet ratione ignorantiæ, ratione interesse, & ratione donationis admixtæ Primum fit, quando venditor credit inuincibiliter rẽ, quam vendit, valere id, quod pro ea exigit, idest xv. cum re vera non valet nisi xii. ad summum, excusatur contractus à culpa, & vitio. Secundum fit, quando venditor ex rei venditione patitur damnum aliquod, quod qualiter intelligatur, vide supra, nu.19. Et quod diximus de venditore, pariter de emptore dicendum est, quòd si emptor in hoc loco, & tempore non erat mercem illam empturus, sed alibi, vbi sperabat verisimiliter se minori precio illam empturum, si nunc ad instantiam venditoris emat, potest descendere in pretio, & dare pro illo minus, quàm sit pretium nunc, & hic currens, idque ratione interesse, quod ad instantiam venditoris perdit, quod non tenetur gratis pro eo perdere, deductis similiter laboribus, & expensis, quas alioquin erat in alio tempore, aut loco facturus, vt diximus infra de empt.& vendi. ad futuram pecuniã. nu.9. Tertium fit, quando ipse emens dat pretium excessiuum, cuius excessum donare liberè intendit; quia tunc non est venditio, & emptio pura, sed mixta donationi, ratione cuius licitũ est venditori illum excessum recipere. In his casibus licitum est rem vendere pro pretio excedente latitudinem iusti pretij, quamquàm discrimem sit quo ad debitũ restituendi: nã in primo casu, sicut durante ignorantia excusatur à culpa, ita à debito restituendi: superueniente vero cognitione veritatis, quòd rem plus iusto pretio vendidit, tenetur restituere excessum, nisi tanto tempore excessum illum venditor cũ bona fide retineat, vt sufficiat ad præscribẽdum, vel vsucapiendum. At circa tertium, Conradus quæst. 57. dicebat quatuor debere concurrere, vt cognoscatur, quòd emptor dans pretium excessiuum, videatur donare. Primum, quòd emptor sit persona sagax, sciens valorem rei. Secundum, quòd non ex mentis leuitate vera, vel præsumpta det tãtum pretium, per quod excluditur ꝓdigalitas, & inordinata affectio ementis. Tertium, quòd non ex necessitate, qua re illa multum indiget, det tantum pretium. Quartum, quòd illa tria constet venditori de emptore, probabili certitudine. Quando vero præsumatur donatio liberè facta, vel ex necessitate, diximus supra.cap.56.nu.11.]
23 Octauo licet † eadem ratione alicui emere minoris prædium aliquod cum pacto, vt venditor quandiu vixerit, vel ad tẽpus fructus eius ꝑcipiat, quã si fructus eius statim alius percepturus esset, facit tex. in c. cũ Ioannes.& ibi Abb.nu.3. de fide instru. Vbi ratione oneris annexi res valet minus iusto precio in specie notat Nauar.c.23.nu.84.
24 Hinc † eadem ratione manifestum est posse iustè emi rem valentem centum minori precio, nẽpe octuaginta, si ea res in tuto non sit. bonus tex. in l. fundi partem. ff. de contrah. empt. vbi onus appositum videtur pars precij. Exemplum: emere quis potest actionem alicuius, quæ tuta non est. vt creditum Petri, quod ei soluendum est ad tres annos, & litigium imminere potest, minori precio ante tempus. Panorm. in cap. fina. de alienan. iudic. mut. cap. fa. quem sequitur Sylu. in versi. vsura.2.quæst.15.vers. primum Couar. lib.2.varia.resolu.cap.3.nu.2. versi. 5.& ratio est, quia minus est habere actionem, quàm rem, ad quàm datur, vt est regula iuris, Tum ꝓpter dubium euentum litis cum possit quis etiam perdere causam iustã propter iudicis defectum, tum quia debitor interim posset effici inops.
25 Hinc † concludit Innoc. in c. in ciuitate. de vsur. quòd potest quis bona conscientia emere actionem iam ortam tempore contractus etiam precio minori, quia exponit se periculo. Vnde si quis emeret à Ioanne

centum

centum, quæ debet consequi à Petro ex legato, vel ex afictu pro nonaginta quinque, siue hoc faciat ad instantiam ipsius Petri, siue emat minoris, habito respectu ad pericula, impensas, & labores rehabendi; quia nostra interest litibus, & sumptibus non vexari. l minoribus. ff. de mino. siue illa, quibus emit, habet destinata negociationi, aut frugum emptioni, ex qua verisimiliter illud minus, quod alteri soluit lucraretur, non
26 peccat: Exemplum: Dum † militi stipendiũ regium debetur, quod creditor timet. aut nõ totum, aut non sine magno negotio, & modestia, aut non sine expensis se recepturum, potest quisque tale debitum ab illo minoris emere; & ratio est, quia emit illam actionem, quæ non tantum valet, quanta est pecunia, quę debetur, imo est, sicut emere sata, & emere actionẽ, quæ ex lite pendet: sed si
27 debitum † nulli esset prorsus subiectum periculo, sed absque vllo sumptu, & labore certissimè speraretur soluendum, neutiqeã liceret tale debitum minoris emere, quamuis longum esset tempus expectandum; esset quippe non solum palliatum, sed & detectum fœnore mutuum. vt habetur in c. fi. de vsur. Caiet. in sum. in ver. vsura. no. 2. Nauar. cap. 17. nu. 230. & seq. quoniam ratione dilationis temporis plus accipere, quàm tri
28 buere, vsura est. Nec obstat † illud, ꝙ plus soluit, qui ante tempus soluit. cap. 1. de plus petit. quia illud non procedit in solutione anticipata rei venditæ, sed tantum in eo, qui obligatus soluere ante tempus, soluendo patitur interesse, ideoque creditor cogẽs eum, plus petit. Ista autem plus petitio siue sit respectu temporis, vt cum ante terminũ vel conditionem cogitur soluere, quod debetur; siue respectu rei, vt cum decem sint debita, & ipse soluit viginti; siue respectu causæ, vt cũ debitum alternatiuum petitur determinatè respectu loci, vt si alibi fiat solutio, quàm vbi destinata est, iux. glo. in c. 1. de plus pet. potest diminuere solum tantũ quantum quis æstimat interesse suũ verisimiliter, siue damni sit emergentis, siue lucri cessantis. Syluest. in versic. vsura, 2. q. 14. versi, secundũ. [Quando autẽ sit prouidentia, ante tempus petere. notat. Ant. de Butr. in c. 1. de. causa poss. & propr. videlicet quãdo petitur ante propter inopiam debitoris. l. vbi. C. de iure doti. vel in debitore fugiente. l. an prætor. §. si debitorem. ff. de his, quæ in frau. cred. Item vbi agitur, vt interponatur cautio à suspecto. ff. qui satisd. cog. l. si fideiussor. §. fi. ff. de iudic. l. in omnibus. ff. de pignor. l. grege. §. pen.]

29 Sed an † liceat ipsimet debitori, suum debitum, quod alteri debet, minori precio redimere. Exemplum: Aliquis alteri debet, centum solidos persoluendos post aliquot annos, vel annuatim ad duos, vel tres annos & creditor vult remittere debitori tertiam vel quartã; aut quintam partem, si soluat ei in principio anni, siue ante terminum; & videtur sibi licere, quia quod alteri licet, cur non sibi licebit? Respondetur tamen, quòd neutiquam illi licet: quia qui non quantũ debet soluit, æquitatem iustitiæ minimè seruat: & ratio diuersitatis inter ipsum, & alterum hæc est, quoniam debitor ratione præcedentis contractus totam summam debet: Tertius vero, quia nihil debebat, iustè potest emere actionem illam, quantum valet. Sotus lib. 6. de iu. & iu. q. 4. art. 1. vers. De materia tertij argumenti.

30 Posset † tamen, secundũ D. Thom. Opusc. 73. cap. 8. colum. 2. in duobus casibus à creditore suum debitum minori precio emere; primus est, quãdo creditor gratis, & liberaliter aliquid debitori tribuit, & debitor non causa temporis accipit. secundus est, quando propter damnum proprię rei huiusmodi super abundantiam recompensat, vt quando non potest habere pecuniam sine alicius rei propriæ alienatione, & damno, ex qua soluat creditori illud, quod petit ante terminum solutionis, alias esset casus vsurarius propter regulam illam, ꝙ quando plus accipitur quã datur, cõmittitur vsura.

31 Octauo eadem † ratione sequitur posse quẽ emere pagas, idest prouentus ex locis incertos, vt si quis emat redditus decem locorũ ad decem, vel quinque annos, quicquid redderent minori precio, vel potest emmere etiam prouentus certos, puta quãdo scitur, quod loca tali anno reddent tantũ, v.g. 40. solidos, & isti 40. solidi, qui exigi nõ possunt vsque ad tres annos, emũtur pro triginta. Quod quidem procedit, quãdo illos emit ad instantiam amici, malens suis pecunijs negociari, vel aliquod licitum quęrere lucrum; tunc enim poterit minori emere precio, secundum quòd verisimiliter æ-

stimat

æstimat suum interesse lucri cessantis. Si vero hoc facit volens per hanc viam lucrari, vsurarius est virtualiter: quia solutio anticipata habet rationem mutui, sicut in simili habetur in c. in ciuitate. de vsur. scilicet, quod in emptione, & venditione est mutuum, quando soluitur ante, vel post dationem rei.

32 Si tamen † in exigendo essent pericula, & labores, & expensæ, & hac ratione precium minueretur, non esset illicitum. Ita Syl. in ver. vsura. 2. q. 14. vers. 4. Hæc nota, quia Neapoli talis contractus est in vsu. Solent enim milites Neapo. qui pro suis stipendijs habēt aureos 36. siue in fine anni, siue tertiatim vēdere dictam actionem pro viginti octo præsenti pecunia. Nam ipse contractus ex se iniquus, & vsurarius est, cum pro anticipatione viginti octo, emptor habeat triginta sex. Potest tamen iste contractus iustificari propter periculum vitæ militis, & ob labores, & expensas, quæ fiunt in exactione dictæ pecuniæ, quæ sunt precio æstimabilia, dummodo iniustitia non sit in precio: debet em̄ attendi iustum precium habita ratione ad pericula, & conditiones, & ætates hoīum.

33 Nono, eadem † ratione, quia minus valet actio, quàm pecunia præsens, liciti videntur contractus illi, vbi emuntur res, quæ ex tēporis processu recipiunt incrementum valoris, vel vtilitatis, sicut sunt sata, fœtus animalium, fructus arborum, nemora ante tempus incisionis; & ratio est, quia vniuscuiusq; rei æstimatio iusta dependet ab vtilitate, vel necessitate ipsius rei: sed cum manifestū sit non esse tantam vtilitatem, vel necessitatem alicuius rei imperfectæ, sicut est eiusdem perfectæ, ideo huiusmodi res debent æstimari, & possunt emi minori precio, quā sint valituræ tempore suæ perfectionis. Præterea cum per emptionem lucrum, & periculum rei emptæ pertineat ad emptorem. Instit. de emp. §. cum autem. ff. de pericu. & commo. rei vendi. l. id ꝙ. Ideo si quis emit sata, aut animalia fructifera, quicquid euenit per naturam temporis, iustè fit illius, cuius sunt huiusmodi terræ. Ita D. Thom. in Opuscu. 73. cap. 8. in fine.

34 Possent † tamen fieri in fraudem vsurarum huiusmodi contractus, quando verimile esset, quòd fructus colligendi etiam computato dubio, quòd possunt impediri, valeant tunc plus eo, ꝙ nunc detur, maximè si est persona, quæ vsuras alias consueuit exercere, quod intellige, si præcessit præmatura solutio, alias esset iniustitia tantum. Sylue. in verbo, vsura. 2. q. 10.

35 Decimo, infertur, † quòd ementes ab vltro offerentibus merces multo vilius, quàm communiter valebant, siue subhastando, intercedente, vel non intercedente curia; & ementes in fine nundinarum merces ab his, qui recedere volunt, vel ab his, qui necessitate ducti haud possunt expectare emptores, puta, rem, quæ valet centum, pro octoginta, non peccant: & ratio est, quia cessantibus fraudibus, & coactione res quanto plures habet emptores, tanto plus æstimatur, & econtra. Vnde gemmæ, quę non habent emptores, vilissimè venduntur, & quando multi inueniuntur eorum emptores, precio notabili excessiuo venduntur. Caieta. 2. 2. qu. 77. art. 1. vers. ad euidentiam, vsque quo ad tertium. Nec est peccatum expectare tēpus, quo res venialis exponatur, vt res vilius ematur, cum tamen iusto pretio emptio fiat, vt ibi Caiet.

36 Vndecimo. Ex † hac etiam radice apparet, quòd iustum precium est illud, ꝙ nunc potest inueniri ab emptoribus, quod si quis operarum tuarum nihil egens, tuis victus precibus, quia pauper es, te conducit, poterit operas tuas minoris redimere, quàm si te ipse rogaret, non vt hac certe causa, quia est emptoris detrimentum, vt Syluc. in ver. emptio. q. 7. asserit, sed quia venditorum copia vilescit precium: & ideo cum tu emptorem rei tuæ quæris, vel tuarum operarum conductorem, minoris tu tuaque æstimantur. Sotus, de iusti. & iu. lib. 6. q. 3. arti. 1. Nauar. c. 23. num. 84.

37 Duodecima. Ex hac † quæstione, scilicet iustum precium est illud, quod nunc potest inueniri ab emptoribus, soluitur & alia quæstio, quod non peccat venditor frumentum habens inopia opprimente rempublicam, qui sciens nouas paulo post aduecturas naues frumenti, & per consequens certus de diminutione precij vendit frumentum precio nunc currenti: non enim contra iustitiam facit, si quod futurum est non exponat, si tamē exponeret, vel de precio minueret, abundātioris esset iustitiæ. D. Tho. 2. 2. q. 77. artic. 3. ad 4. Sylu. in ver. emptio. q. 15.

[Hoc

[Hoc autem pluribus modis contingere potest. Primus, est mercator, qui solus scit obsidionem ciuitatis, in qua suas merces venales habet, breui euenturam, alijs id ignorantibus, & ipse sollicitè curat merces suas pro precio tunc currente illico vendere, & venditione facta cito ciuitas ab hostib. obsidetur, tunc immunis est à culpa, & à restitutione vendendo merces pro pretio tunc currenti. Similiter domum suam quidam locauit ad annum pro 100. ducatis, vbi curia Imperatoris resid:bat, & illud reputabatur pro tunc iustum pretium, supposito quòd certũ esset Principis curiam illic per annum permansuram, attamen qui domum locauit, sciebat curiam breui à loco illo recessurã, populo communiter id ignorante, vnde qui domum locauit, remansit defraudatus, cui nec conueniebat in domo illa habitare post curiæ recessum, nec reperire potuit, cui eandem domum sine damno proprio locare posset. Pariter cum quidam tritici abundantiã tempore caritatis, & famis haberet, certo sciuit Principis voluntatem ad moderationem pretij pro tritico tradendi determinatam esse, ideo ante decreti promulgationem alijs decretum ignorantibus totum suum triticum vendidit pro pretio magno tunc currenti: Aut pone monetam nunc currenté cito ex decreto Principis in valore, & pretio diminuendam, quod solum is, qui huiusmodi monetę copiam habet, certo sciat, & ante diminutionis promulgationem totam monetam, quam habet, alijs decretum ignorantibus, vel per viam mutui, vel cambij vel permutationis, seu emptionis, alijs damnescientibus tradat, quos constat illi damnum aliquod & notabile passuros, in his, & huiusmodi casibus dicendum videtur venditores excusari, quia in emptione, & venditione non futurum, non præteritum, sed præsens consideratur pretium. ita Caiet. ad D. Tho. qui supra.]

SVMMARIVM.

1 *Res iusto precio omnino vendi debet, & quo modo iustum precium arbitretur.*

2 *Princeps rem suam alteri auferre posse qualiter intelligendum nu. 4. & num. seq.*

5 *Ciuitas habens authoritatem condendi statuta, potest res suas alteri auferre: sed an sicut princeps. num. sequen.*

7 *Marchionibus ius suum alteri auferre non licet; Papæ licet etiam sine causa in beneficialibus.*

8 *Rem venalem expositam, vt iusto pretio vendat exponens cogi potest.*

9 *Rem venalem exponere quis cogi potest, eãque iusto pretio vendere.*

10 *Vendens rem vltra pretium definitum peccat, & restituere tenetur.*

11 *Frumenti negotiationes licitè Respublica prohibere potest.*

12 *Ciuitas statuere potest, ne merces domum reportentur, & vt mercatores ad emenda frumenta pergant.*

Colonus potius domino, quam alteri, tenetur fructus vendere.

13 *Casus, quibus rem suam quis vendere cogitur, vide remissiue.*

De emptione, & venditione secundum pretium à lege definitum. Cap. CXIII.

1 ADeò manifestè † constat rem vendi debere iusto pretio. quod etiam si ciuitas, vel superior cogeret aliquem vẽdere res Reipublicæ necessarias, vt frumentum, vinum, oleum, & huiusmodi teneatur statuere iustum precium. l. annonam. ff. de var. & extra. crimin. l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præf. vrb. Quod quidem iustum precium dicitur, etiam si sit minus, quam illud, quo res illa posset communiter vendi; modo consideratio habeatur ad sumptus, & expensas, atque labores venditorum ad arbitrium boni viri aliqua data quantitate, quæ ipsis venditoribus lucro cedat. ita colligitur ex dictis Couar. lib. 2. var. resolu. ca. 3. num. 5. Quando autem ciuitas, vel superior possit aliquem cogere ad vendendum rem propriam contra iuris regulam. Neminem inuitum cogendum fore ad vendendum rẽ propriam. l. inuitum. C. de contrah. empt. l. nec emere. C. de iure delib. vide Sylu. in ver. emptio. q. 5. Couar. lib. 3. var. resol. c. 14.

2 Vbi primus † casus constituitur in Principe, qui superiorem non recognoscit, qui ex causa rem suam alteri auferre potest. glo. pen. in l. Barbarius. ff. de offic. præf. præt. not. Bar.

Bar.in procē.ff.in 2.col. & in l. quicunque.in fi.C.de fid. instru.lib.10. Bald.in l.rescripta. colum.fi.C.de precibus Imper.off.Ang.consi. 139.visis omnibus. Quod intellige, dummodo precium soluatur illi, cuius dominium rei aufertur.bonus tex.in l.serui.C.pro quibus caus.serui liber. accip. & ibi Bal. glo. in d.l.Barbarius.Arch. in c.per principalem. 9. q.3.Dec.consi.498.col.fi.& consi. 520. col.2.

3 Sed nota, † quod hoc dictum de restitutione precij, limitatur dupliciter. Primo, vt non habeat locum, quando causa, propter quam res aufertur, haberet in se culpam, vel delictum eius, qui iure suo priuatur, vt patet in casibus, de quibus Abb. in cap. quæ in ecclesiarum. de constitu.loquitur.i.in præscriptione, & confiscatione bonorum, nam in iis constat precium non esse restituendū. Secundo, hoc intelligitur, quando alicui particulari personæ specialiter dominium rei suæ tollitur, secus si per viam legis generalis: quia tunc nulla restitutio fieri debet. vt not.declarat Alex.consi. 112. visis his.sequitur Ludo.Gozad.consi.5.nu.21.

4 Tertiò † prædicta conclusio habet locum in subditis, secus est in non subditis, quibus rerum suarum dominium etiam ex causa auferri non potest: quia hoc respicit iurisdictionem, quæ non cadit in non subditis. vt no.tradit Paul. de Cast. consi 281. Primum dubium.col.antepen.Decius consi.407.visis, & diligenter consideratis. col. pen. Sed aduerte, quod licet quis non esset subditus, si tamen res, cuius dominium aufertur, esset in territorio, & iurisdictione Principis auferentis, hoc videtur sufficere. argum.tex.in cap.sanè.de foro compet. & in cap.fin.eo.tit. & in l.fin.C.vbi in rem act. facit tex.in l.forma.§.si vero. ff.de cens.& in cap. Romana.§. contrahentes.de foro compet.lib.6.

5 Quinimò † non solum Princeps, sed etiā inferiores Domini, vt est Ciuitas (cum habeat iure proprio potestatem faciendi statuta.l.omnes populi. ff.de iusti. & iure.) potest ex causa probabili, & condigna res suas alteri auferre.Bar.in l.toties. ff.de pollicit. alleg.tex.in l.venditor. §. si constat. ff. commu.prædio.& non obstat dictum Bal. in l.rescripta. colum.fin. ver.3. quærunt Docto.C. de precib.imper. off. & in l.2.colum.7. ver. Item nota q si Papa. C. de seruit. & aqua.

6 Vbi inquit, quòd solius † est principis auferre rem alicuius: quia Baldus in locis præallegatis videtur considerare istam prærogatiuam in Principe, quando hoc faceret duobus concurrentibus. Primum sine causa de plenitudine potestatis, quæ nullius iuris regulis limitata est. & eodem modo loquitur Bal.in d.l.rescripta.dicens, q pro causa habetur quælibet ratio motiua ipsius Principis.Secundum, soluto precio. Sed de potestate ordinaria causa etiam requiritur in principe. Causa vero est fauor publicus.In ciuitate vero requiritur causa probabilis, & condigna.

7 Secus videtur † in Marchionibus, & Comitibus, qui potestatem, & auctoritatem ab homine consequuntur, quia in generali commissione non venit ista potestas auferendi dominium alicui priuato .vt not.Barto. in l. toties.ff.de pollic. Bal.in l.2. C. de seruit. & aqua.Papa insuper in beneficialibus, in quibus liberam habet facultatem.ca.2.de præben.lib.6.clem.1.in fi.vt lite pend.potest dominium, & ius quæsitum alicui ecclesiæ ét sine causa auferre. vt tradit Paul. de Cast. consi.281.primum dubium. colu.2.Abb.post Butr.in cap.constitutus.colum.2.de relig.domi.facit glo.not. in cap. per principalem.9. q.3.facit text.vbi Abb. in cap.ex multiplici, de deci.vide Dec.consi.141.colum.2. Iason in l.Barbarius.col.9.ff.de offic.præt.

8 Secundus casus † constituitur, quando is rem ipsam venalem exposuerit publicè, & ea pertineat ad victum, & vestitum hominum: tunc enim cogi potest publicus venditor iusto precio vendere res, quas venales exposuit.tex.secundum Abb.in ca.1.de emp. & vendit.num.4. & ratio est, quia interest superioris, prouidere necessitatibus subiectorum.ex quo infert Bald.in l.1. C.de episcop: aud quòd cum vita hominis non possit duci absque vestimentis, & hospitio, quòd etiam in domibus aptis ad locandum, & in pannis possit statui certum precium: in alijs vero, quæ non sunt necessaria ad vitam hominis habet locum regula generalis, vt nemo compelli possit vendi certo precio, sed quisque in re sua sit moderator, & arbiter.l.in re mādata. C.mand.

9 Imò † etiam si rem suam venalem non exposuerit, tempore penuriæ possunt exuberantes compelli ad vendendum iusto precio ea, quæ sunt necessaria ad vitam hominis:

nis: ratio est, ne quis liberè res necessarias hominum alimentis quocunque precio grauissimo ob rei carentiam vendat, ita colligitur ex l. 1. C. de episco. audi. l. venditor. §. si constat. ff. commun. præd. text. in l. 2. ff. de nũdi. Quinimo inquit text. not. in cap. sicut. 47. distin. & ibi glo. quòd indigentes possunt implorare officium superioris, vt diuites compellat ad fruges vendendas, ita Panorm. in cap. 1. de empt. & vendit. num. 7. & ibi additio. Sed oportet cautè hanc rem à magistratu perpendi, vt tandem hac coactione, & precij diminutione tunc vtatur, cùm respublica penuriam, & inopiam rerum ad hominum victum, & ad alimenta pertinentium patiatur, itidem præcauentes ne maior inopia sequatur mercibus ab ijs, qui eas habẽt absconditas.

10 Quod si quis post definitionem † precij ab republica, & eius magnatibus iustè, & ex causa constitutam, merces maiori precio vẽdiderit, tenebitur planè in conscientiæ iudicio id, quod vltra præcium definitum acceperit, emptori restituere, & in foro exteriori per iudicem cogendus erit id restituere, imo erit puniendus pena à pragmatica taxata, veluti legis transgressor, & contemptor. Couar. lib. 3. variar. resolut. cap. 14. nu. 3. Sotus in 4. senten. distin. 25. quæst. 2. art. 2. 4. conclus. vbi etiam ampliat in clericis. [Ad

11 Reipublicæ † quoque gubernato res spectat legem facere, & eandem solicitè exqui, qua prohibeant ne quis tempore Augusti. quando vili venditur triticum, vltra quàm sibi, & familiæ suæ necessarium sit emat, cũ videamus defectu executionis legis, diuites quantum possunt emere, & congregare, vt postmodum carius vendant. in quo Rempublicam notabiliter damnificare videmus: Tum, quia hoc modo impediuntur, vt plurimum indigentes, & pauperiores, ne possint illo tempore ea, quæ illis sunt necessaria emere; cum diuites, & potentiores semper præueniant: Tum etiam, quia illo modo notabiliter inducitur in Republica caritas, vnde huiusmodi mercatores plus solent Reipublicæ nocere, quàm anni sterilitas, aut locustæ. quare talis contractus damnatur si fit causa lucri, & ex cupiditate 14. quæstion. 4. cap. quicunque. & tales emptores tempore caritatis possunt cogi, vt etiam minus iusto precio vendant, vt habetur in l. 2. §. in ca-dem. ff. ad l. Rhodiam de iactu.]

12 Tertius. Potest † ciuitas secundum Azonem statuere, ne ad domum quis reportet merces, postquàm venales exposuit, & vt pro sterilitate vitanda quilibet mercator partes alias adire teneatur ad emenda frumẽta in communi, & vt nullus emat vltra suam indigentiam, ne alijs sint cariores, vel incommodæ habeantur, vt inquit Syluest. in ver. emptio. quæstio 5. Imo vbi Respublica inopia, & penuria annonæ grauaretur, possent ciues habentes frumentum omnino cogi id ciuibus potius, quàm exteris vendere ad inopam, & egestatem subleuandam, ita Couarru. dicto capi. 14. numer. 6. versicu. 3. qui satis iure, & ratione defendit hanc sententiam, quæ in praxi sæpissimè versetur. Sic à simili adnotauit Bart. in l. 1. C. de metal. lib. 11. colonum volentem vendere fructus, quos ex agro conducto sibi perceperit, cogendũ esse eos vendere domino fundi potius, quàm alteri, iusto quidem precio, atque ita dominũ fundi locatorem ius prelationis habere in emendis fructibus. Idem quoque tenet Felyn. in cap. 1. de Iudæ. dom. Anton. de Burt. in cap. 1. de empt. & vendit. Afflic. in proœ. constit. Neap. q. 1. ad fi.

13 Cæteros † autem casus, in quibus cogitur quis vendere res suas, ponit latè additio Panor. in cap. 1. de empt. & vend. & Couar. in d. cap. 14. vbi inquit. nu. 7. quod fauore religionis ad ecclesiam, vel monasterium construendum, vel ampliandum cogitur quis rẽ propriam vendere iusto precio, & quod quãuis licitum sit alicui proprium ædificium altius tollere. l. altius. C. de seru. l. Proculus, ff. quod vi, aut clam, tamen iure prohibitum est priuatum ædificium ita altius tolli, vt ex eo videri possint religiosæ intra proprias domos religiosè habitantes. ita Salic. post Cyn. in d. l. altius.

SVMMARIVM.

1 *Monopolia committentes agũt iniustissimè, & ad restitutionem tenentur, & ipsi, & domini concedentes.*

2 *Annonæ conductores impediens, vt carius vendatur, ad quid teneatur, & item emẽs omnes fruges eadem causa.*

3 *Monopolium imprudens committens non tenetur ad restituti onem.*

4 Priui-

4 *Priuilegium emptum à Principe, vt quis solus vendat, licitum non est; & an id principi ex causa liceat, vide.*

De monopolijs. Cap.CXIIII.

EX illa generali propositióne, quæ se habet, quod precium rei est illud, quod nunc potest inueniri ab emptoribus, præsupposita communi notitia, & remota omni fraude, & coactione, ap-
1 paret facientes † monopolium, vt precium, prout volunt, imponant, iniustissimè facere: quoniam coguntur ex hoc homines plus soluere, quam communiter venderetur, si huiusmodi monopolium non esset. Vnde volentes vendere frumenta, si conueniunt, vt non nisi certo precio vendant, vel emant omnia, quæ sunt in foro, vt precium crescat, & suo modo vendant. Aut volentes emere, exponunt multa in foro, vt precium vilescat: Vel sibi mutuo promittunt non emere, nisi tanti, vel si in subhastatione anteuerterēt alios ne citarentur, vt minoris ipsi emerent, dicūtur monopolium facere. Syluest. in ver. emptio. quæst. 18. Sotus lib. 6. de iust. & iure. qu. 2. art. 3. in fi. & tenentur ad restitutionem totius summæ excedentis precium, quod valeret, si non essent huiusmodi monopolia; tenentur autem restituere iis, à quibus extorserunt. Nec solum ipsi tenentur restituere, sed domini concedentes hoc, & reliqui, qui sunt causæ huiusmodi iniustæ acceptionis. Caiet. 2. 2. q. 77. art. Sylu. in ver. vsura. 2. q. 1. vers. quintum. Sotus qui supra. Hinc faciētes
2 † annonam carius vendi, puta impediendo conductores, tenentur ad ponendum eam in bono foro, ac si fuisset delata, si possunt, & puniuntur etiam pœna corporali. l. annonam. ff. de extraord. crimi. Et idem tenetur facere emens omnes fruges, seu blada, vt carius vēdat. d. l. annonam. Et idem de omnibus pertinentibus ad victum, vel vsum per ipsos solos vendendis in penuriam Reipublicæ. vt l. vni. C. vt ne lic. in compa. spec. se. &c. Vnde qui dat arrhas pro omnibus aromatib. sciēs naues, quæ vehebant eas, esse submersas, facit monopolium, & tempore necessitatis tales compelli possunt vendere minus iusto precio, tunc alias iusto. l. 2. §. cum in eadē. ff. ad l. Rhodi. de iac. Sylu. in ver. emptio. qu. 13. Quando vero venditores monopolium facerent, tunc iustè emptores quasi vim vi repellentes contraria possent prudentia vti, (puta) conuenire inter se, vt nullus nisi certo precio emat. Sotus lib. 6. q. 2. artic. 3. in fi. de iust. & iure.
3 Sed an venditoribus † monopolium facientibus, vt tanti, idest decem vendant vinum, si forensis monopolii inscius ipso precio vendat, teneatur ad restitutionem? Respon. quod non: & ratio est, quia vendit, sicut communiter valet in foro, secus si esset conscius. F. Bartho. à Medina in sua sum. lib. 1. c. 14. §. 25. post medium.
4 Præterea non licet alicui † priuilegium emere à Principe, vt solus ipse vendat: nam peccat mortaliter. secundum Innocen. in ca. significante. de pignor. quando fraudulēter, & in damnum Reipublicæ fit. Quamuis liceat Principi, aut gubernatori in bonum publicum, obligando ad id aliquos, puta impressorem, aut mercatorem statuere, vt soli deputati ab eis talia, aut talia precio tolerabili minutim vendāt, puta vinū, aut oleū sub certa pœna, &c. Rosella in ver. emptio. §. 23. Nauar. c. 23. nu. 92. versic. 35. Syluest. in ver. Emptio. q. 78. in fi. Nec etiam secundum Azonem in l. vnica. C. de monopol. licitum est exercere monopolium, idest singularem negociationem, quod accidit cum aliqui paciscūtur ne in arte sua quemquam instruat, præter filios, vel nepotes. Syl. in ver. emptio. q. 17. Limita tamen hoc dictum per eundem in verbo. Ars. q. 1. versi. 2. [Quare autem dicatur monopolium, dic ꝙ deriuatur à monon, ꝙ est vnum, & polis, quod est ciuitas, inde monopolium est vnica negotiatio in ciuitate, & per hoc vetita. Hinc dicitur monopolium, qui solus vult esse in ciuitate emptor, & venditor. ita gl. in rub. de monopol.]

SVMMARIVM.

1 *Venditionis contractus, vulgo dictus, ad credentiam, ex pretio, an licitus sit, dignoscitur.*

2 *Vendens rem tempore eo precium recepturus, quo res carius venditur, vsuram committit; potest tamen contractus iustificari certis conditionibus.*

3 *Contractus, quo aliqd plus accipitur, vel re, vel spe, idq; propter tempus, est vsurarius.*

4 Contra-

4 *Contractus, in quo dubium est quanti res sit valitura tempore solutionis, licitus est, & est illicitus. ut nu. seq. & nu. 12. & 20.*

6 *Vendere frumentum eo pacto, ut quando venditori libitum fuerit, ponat precium frumento, an licitè fiat.*

7 *Definitè res vendi potest pretio, quo res valitura erat tali mense; poteštque statui certum pretium.*

8 *Merces maiori pretio alteri vendere licet, cum pro eis emendis emptor erat cum præsenti pecunia, vitandus tamen huiusmodi contractus. nu. 22.*

9 *Vendi res existentes Neapoli pretio currente Salerni, an & quando licitè possint.*

10 *Contractus, in quo dat quis frumentum vetus, recepturus tempore messium nouum, ut licitus sit, quæ requirantur. & nu. 18.*

11 *Frumentum vetus dare ad renouandum licitum est, ne frumentum pereat, & quid in casu, ut nu. 19.*

13 *Dare centum alicui, ut tempore messium det tot frumenta pretio tunc currenti, licitè potest.*

14 *Contractus vulgò dictus, alla voce, ut sit licitus, quæ requirantur.*

15 *Pacta aggrauantia venditorem multiplicia sunt, & quæ ea sint.*

16 *Pretium frumenti, auctum ex uarijs dilationib. solutionum, an licitè recipi possit.*

17 *Operarios anticipata solutione minoris iusto conducere, an liceat.*

21 *Emens causa dubij modico pretio, quo casu excusetur.*

23 *Venditio sine conditionibus hic expressis facta carius iusto pretio usuram sapit, nec excusat patriæ consuetudo. nu. seq.*

25 *Vendere carius propter damnum futurum ex dilatione solutionis faciendæ, aut propter uexationem redimendam, an liceat.*

De emptione, & venditione ad futuram pecuniam. Cap. CXV.

1 Irca contractum † emptionis, & venditionis, qui vulgo dicitur ad credentiam, est constituenda hæc regula, vt cognosci possit, an sit licitus, vel illicitus contractus, scilicet, quòd verus valor rei attenditur secundum tempus emptionis, & venditionis. cap. cum dilecti. de emp. & vendit. l. 2. C. de rescind. vend. Vnde qui vendendo rem illam venderet non habita ratione ad precium, quo valebat tempore cõtractus, sed tempore solutionis, quo pluris probabiliter res valere solet, vsurarius esset.

2 Exemplum, vendens † frumentum mense Octobris, cum pacto vt soluatur tanti, quanti mense Maij valebit, quo mense speratur pluris valiturum, vsurarius est. cap. in ciuitate. cap. nauiganti. de vsu. Potest tamen contractus iste iustificari his conditionibus seruatis. Prima, vt merces, quæ venduntur credita pecunia possint seruari, & non sint corruptioni proximæ. Secunda, vt adueniente tempore solutionis accipiatur non pretium rigidum, vel infimum, sed mediocrè. Alex. in l. quod te. si cer. peta. Syluest. in ver. vsura. 2. q. 2. versi. tertium. Tertia conditio, vt deducatur arbitrio boni viri ad iusti pretii taxationem quicquid in iis mercibus seruandis, atque custodiendis esset venditor expensurus, alias si non deduceret venditor labores pericula, & expensas ex rei natura requisitas necessario faciendas, esset vsurarius. Syl. qui supra. versi. primum. in fine. Quarta, vt dubium sit tempore solutionis precij, sit minoris, vel pluris res valitura. tex. in d. c. in ciuitate. de vsur. Quinta, vt vendens ad tempus certum credita pecunia non esset aliàs venditurus tempore contractus. ita tex. in c. nauiganti. vbi glo. & Docto. de vsur. Syluest. in ver. vsura. 2. Sotus. lib. 6. quæst. 4. art. 2. de iust. & iur. Couar. lib. 2. varia. resolut. c. 3. nu. 6. versi. cæterum.

3 Rursum, omnis † contractus, in quo aliquid plus accipitur, quam datur, siue in re, siue in spe, & hoc tantum propter tempus, dicitur vsurarius, & vulgo vocatur emere, vel vendere ad credentiam. D. Tho. Opusc. 73. cap. 8. Sed modo ex his ad decisiones descendamus.

4 Prima. Aliquis † post Augustum multum de frumento, vel vino habet venale, & pro illo tempore mensura frumenti tres solidos tantum valet, & vinum quatuor. Si vendit frumentum, vel vinum carius iusto precio, quo ualebat tempore contractus, non peccat, ubi adest dubium, an frumentum, vel uinum tempore solutionis sit pluris, uel minoris ualiturum, nec erat uenditor ante tẽpus solutionis uenditurus: & ratio est, quia tam emptor,

emptor, quam uenditor commodom, & incommodum ex eo contractu sperare possunt propter dubium euentum augmenti, & diminutionis quo ad precium, cum soleat precium cuiusque rei lapsu temporis augeri, rursum & minui.d.ca. nauiganti.§.fin.& glo. com.recepta in c.in ciuitate. Sotus. de iusti. & iur.lib.6.q.4.art.2.

Ex † quo fit, eum contractum illicitum esse, quo res uenditur precio, quo pluris ualebit à tempore contractus usq; ad mensem Maij aut Iulij. Constituitur sane tunc in tuto uenditor, quippe qui frumentũ, aut alias merces uendit precio, quo iuste ualent tempore contractus, & deinde quo pluris ualebunt ad diem dilatæ solutionis, ꝙ iniquum est, secundum Hostien. in sum. tit.de usur.§. an aliquando.uersi.quid si.

6 Secunda. Vendens † frumentum in Natali Domini non uenditurus, sed seruaturus usq; ad Maium, potest uẽdere sub hac lege, ut quando uoluerit ponat precium currens, uel etiam ꝙ soluatur precium, ꝙ curret tali die, uel hebdomada, aut mense, ita tamen ꝙ si tali die, uel mense precium fuerit uarium, accipiatur mediocre. Sylu. in uerbo, usura.2.quæst.2.uersic.3. Quod Couar.d.ca. 3.num.6.uersi.ꝙ ipse. uerum esse existimat, dummodo electio precii communis fiat intra tempus illud, in ꝙ merces uenditur erat uenditurus. Hinc tradit Sotus lib.6.quæst.4. art.2. uenditorem, qui merces est seruaturus ad Kalendas Martias, non posse eas uendere Kalendis Octobris precio, quo ualebunt Kalendis Maij.

7 Tertia. Dicimus † uenditorem non solum indefinitè posse uendere eo precio, quo tali mense ualituræ sunt, uerum definiri, statuiq; certum precium, & recipere. D. Tho. Opusc.73. c.6. Medin. de rest. titu.de usur.q. 38. Sotus. qui sup.art.2. sed annotandum, ꝙ si fuerit statutum precium à uenditore, non debet amplius crescere, uel decrescere, si postea precium ex eo tempore fuerit maius, uel minus. Sylu.in uers.usura.2.q.2.uers.1.

Ex quo fit, ut etiam dum solutio non anticiparetur, sed firmaretur tantum sic contractus, ut utrinque resultaret obligatio, æquus esset, ac probus. Quemadmodum si q̃s datis arrhis, statutoq; precio indefinite emeret, quantum uini, & olei est prouenturum. Sotus.qui sup.nu.6.

8 Quarta. Mercator, † qui statim posset merces uendere pecunia soluta ad præsens, & ad alterius instantiam, ut ei seruiat, uendit illas pecunia credita, poterit inquam carius vẽdere iusto pretio ob dilationem eius solutionem habita ratione ad lucrum, ꝙ eius industria statim pecunia soluta acquisiturus fuisset. argmen. sumpto à gloss. iam recepta. in ca.conquestus.de usur.l.curabit. de act.emp.monito prius emptore de lucro, ꝙ cessat acquirere. Nauar.dicit com.in c.23. nu.82. Quod secus esset, si ideo uendidisset pecunia credita; quia merces uendere non potuisset pecunia soluta ad præsens. Sylu.in uer.usura.2.q.1. Couar.lib.2.uaria.resolu.c. 3.nu.6.uersi.tertium.

9 Quinta. Quod † diximus de uariatione temporis, idem erit dicendum de uariatione loci. uerbi gratia. Quis habet Neapoli officinam plenam mercibus ferendam ad nundinas Salerni, ubi carius ipsas erat uenditurus, ad preces tamen alterius, qui spopondit se soluturum precium, quanti erit in nundinis, merces uendidit tali pacto, plus tamen precio Neapol. currente, talis contractus licitus est, dummodo deducantur labores, & expensæ, aliaq; onera, quæ subiturus erat ipse uenditor, si dictas merces transtulisset ad nundinas: & ratio est, quia illud sibi debetur ratione lucri cessantis. Abb.in c.nauiganti.nu.15.de usur.

10 Sexta. Licitum † est dare frumentum uetus in permutationem noui recipiendi tempore colligendarum messium, qui quidem sanè contractus dicitur ad renouandum. ita Syluest.in uer.usura.1. & Couar.lib.2.uaria. resolut.c.3. Verum ut hic contractus licitus sit; oportet has conditiones interuenire, & prima, ut dubium sit, an frumentum nouum sit plus, uel minus ualiturum, quam uetus. Vel quando qui dat frumentum uetus, esset illud seruaturus in tempus messium colligendarum. Couar.d.art.3.nu.6.in fine. Imò licitum esset plus expetere de nouo, si uetus melius existimaretur ualere, quam nouum tpe redditionis. Sylu.in uer.usu-ra.1.q.17.

11 Sic † etiam licitum esset dare frumentum uetus ad renouandum, etiam si quis hoc faciat ne suum pereat, & recipienti gratiam faciat, idest, si euitat suum damnum sine dãno alterius. ita Cardin. Flor. in clemen.unica.de usur. quæstio. 10. Quod secus esset si frumentum

frumentum uetus esset marcidũ, uel corruptioni proximum: nam tunc esset usura. Nauar. c. 17. nu. 226. Syluest. in uerbo. usura. 1. nu. 15. & 16. Cardin. in clem. 1. num. 12. de usur. Couar. lib. 2. Variar. Resol. c. 13. num. 6. Vel si hæc renouatio frumenti fiat ad lucrũ captandum, non autem damnum uitandum, ut cum probabiliter nouum erit bonitatis maioris, valoris, & substantiæ, quàm vetus, tunc vsura est, quia lucrum interuenit. Host. in sum. de vsur. §. in aliquo. in fin. Zabar. in d. clem. 1. nu. 12. de vsur. Nauar. cap. 17. nu. 226. qui loquitur de moneta varia. qui idẽ procedit in casu præsenti.

12 Septima. Licitus † est contractus, tradere frumentum pro frumento in simili pondere, numero, & mensura restituendo, si verisimiliter dubitatur, ꝙ tempore solutionis possit valere ita minoris, sicut pluris, aut ꝙ non pluris valebit. Verum si non esset verisimile pluris esse valiturum tẽpore solutionis, tunc si creditor erat seruaturus, & non aufert debitori facultatem liberandi se, qñ velit intra terminum, est licitum, sed si non erat seruaturus, sed interim consumpturus, & similiter si erat seruaturus, modo auferat libertatem. est vsura. Syluest. in vers. vsura. 1. quæst. 14.

13 Octaua. Licitum† est mihi dare tibi oues centum, cum pacto, vt vendas mihi tot modios frumenti, quot ascendunt ad dictã summam aureorum centum tẽpore messis pro pretio tunc currenti, & ratio est, quia emitur incerta summa rei pretio incerto.

14 Hic † autẽ contractus vulgò dicitur Alla voce. Dicitur autem ad vocem, idest ad pretium legitimum præfigendum in die Sancti Petri, aut scilicet S. Iacobi, secundum morẽ regionum. facit tex. in l. 1. §. cura carnis. ff. de offic. præf. vrb. c. 1. de emp. & vend. & Doct. in l. 1. C. de episc. aud.

Vt autem sit licitus talis contractus, hæ conditiones requiruntur. Prima, vt seruetur locus, vbi res vendita nascitur seu colligitur. toto titu. ff. de eo, ꝙ cer. loco. quia variatio locorum facit variare pretia rerum.

Secunda, vt seruetur tempus, quia ad præfigendum iustum pretium rei, seruandũ est tempus existentiæ rei, idest, vt res vendita existat in rerum natura, idest, vt quãdo emitur frumentũ, aut oleum ad vocem, ematur à personis habentibus frumentum, & oleum colligenda in suis agris, alioquin esset vsura palliata. Nauar. c. 17. nu. 229.

Tertia, vt seruentur pacta æqua, & non apponantur iniqua aggrauantia venditorẽ, quæ multiplicia sunt.

15 Primum, qñ † grauatur venditor vectura de loco ad locum: Quod intellige, nisi qui præest ad faciendam vocem, habeat rationẽ vecturæ in statuendo pretium legitimum.

Secundum, qñ grauatur venditor tempore. v. g. emo tot modios frumenti ad vocem à te, cum pacto, vt tenearis seruare dictum frumentum vsque ad certum tempus: tale enim pactum iniquum est, sed licitum, si soluantur expensæ vẽditori. Nau. c. 17. nu. 225.

Tertium, quando grauatur venditor expurgatione frumenti.

Octaua, circa talem contractum, qui dicitur ad vocem, & apponitur pretium à magistratu regio, vel ab vniuersitate, quæ habet priuilegium à Rege statuendi iustum pretium, decidenda est talis quæstio, quæ frequentissima est.

16 Mutuo ego † decem aureos colono, vt tẽpore messis det mihi tantũ frumenti, quantum ascendat ad dictã summã. Adueniente messe statutũ est pretiũ decem argenteorũ per singulos modios. colonus, vel quia vendidit frumentum, vel quia parum collegit, vt vix sufficiat pro sua familia, non est soluendo, & conuenit mecum, constituitque se soluturum mense Decembris, quanti tunc temporis valebit, adueniente tali mense valet frumentum quindecim, & colonus similiter non est soluendo, & iterũ promittit tempore futuræ messis se soluturum tantũ frumenti, & quanti est summa quindecim aureorum, tandem adueniente tempore cum non sit soluendo, multiplicando pro illis decem prima vice datis cõstituit se mihi debitorem in quinquaginta, quæritur, an talis contractus valeat? Ad quod respondetur, ꝙ quamuis hoc possit fieri de rigore iuris, cum debitor sit in mora, tamen nõ expedit, quia habet speciem mali, & notabile scandalum affert, vnde abstinendum est secundũ Apost. & alibi, Multa mihi licent, sed non omnia honesta sunt.

17 Sed iterum quæritur, an † sit licitum conducere operarios anticipata solutione minoris pretio iusto? Respond. quod aut datur pecunia anticipata vindemiatoribus,

toribus, aut messoribus loco mutui, cum obligatione metendi, aut vindemiandi pretio iusto, & contractus vsurarius est, cum illa obligatio sit qd æstimabile pecunia, & ideo rescindi debet contractus, vel soluatur interesse arbitrio boni viri. Aut datur pecunia nomine arrhæ, & fit contractus locationis, & conductionis operarum, seruato tamē pretio iusto tunc currenti, & tunc nulla est vsura. Quinimo poterit etiam conductor præfigere tunc pretium iustum probabiliter futurum arbitrio boni viri. Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 1. art. 2. col. 2. Et ratio diuersitatis inter vtrumq; contractum est, quod in mutuo non dans, sed tantū accipiens remanet obligatus ad reddendum debitum, & veniendum cum socijs ad vindemiandum, vel metendum, sed in contractu locationis, & conductionis vterque remanet obligatus, conductor quippe venire vna cum socijs ad metendum, vel vindemiandum, & locator non potest eum expellere, sed tenetur supplere pretium.

18 Nona. Licitum † est, qñ frumentum multum valet, tradere illud pauperi æstimatū, ea lege, q̄ illud pretiū soluatur in tanto frumento tēpore messium. ita Card. à Turrecr. in c. si quis clericus. 14. q. 4. Syluest. in vers. Emptio. 1. q. 16. quia talis intelligitur vendere frumentum nunc, & mutuare pecuniam gratis, quam ex pacto vult sibi reddi in frumento tempore solutionis, quod nota, quia sæpè fit.

19 Decima. Quid † dicendum de eo, qui vendit frumentum tempore messis alteri dandum pro viginti, cum tñ secundum communem æstimationem tunc sit solum valiturū quindecim, sed deinde venit penuria, & emptor illud vendit pro viginti quinq;, an primus venditor teneatur emptori de aliquo? Et respondet Astens. quem sequitur Syluest. in verbo. vsura. 2. quæstio. 9. quod tenetur ad quinque, quia emit plusquam valebat in termino, secundum æstimationem boni viri.

Vndecima. Illud profecto latrocinij genus maximè execrādum est, quo mercatores vtuntur, quippe qui pecunia credita vendunt indigentibus merces carius quam valeant, & per se, vel alios statim iterum eas merces emunt ab ijs, quibus eas vendiderāt, & fit emptio isthæc viliori pretio ob id, qđ statim pecunia numeratur, de quo latrocinij genere diximus supra. titu. de palli. vsu. cap. 109.

20 Duodecima. Constat † licitè aliquem posse emere merces, vinum, frumentum, & cæt. statim pecunia numerata, tradendas tamen ad certum diem minori pretio, quam valeāt tempore contractus, vbi dubium est, an sint pluris, vel minoris ualituræ tempore traditionis. text. opt. in c. nauiganti. §. 1. ubi Doct. de usur. & erudite dom. Ant. de Butr. in cap. 1. de empt. & uend. nu. 37. & seq. Secus si non esset dubium, aut uerisimile, sed hoc fieret propter anticipationem soluentis. Vel si tā paruo pretio emeret rem, quòd uerisimiliter minus ualere non posset, uel quid modicum, sed bene multum plus. Et idem dicendum est de uenditore, si uenderet tam magno pretio, quod uerisimiliter nihilo, aut pa rum pluris ualere possit, quia in ijs casibus esset usura: nam dum dicitur quando est dubium, utrum plus, aut minus sit ualitura, intelligitur æqualiter hinc inde tantum, scilicet in plus, quam in minus. Syluest. in uerbo, usura. 2. q. 2.

21 Tertiadecima. Eadem † ratione causa dubij excusatur emens modico pretio redditus à ciuitate bello angustiata, & demum facta pace lucratur decem pro uno. l. hæreditatū. cum sequen. ff. de hæredit. uel act. uendita. Consulunt tamen Doctores, ut inde amplas faciat eleemosynas.

Quartadecima. Si communis, seu probabilis æstimatio est, quòd aliqua merces sit minus ualitura, quam modo, & tamen emptor non ex leui, sed ex probabili coniectura credit non pluris ualituram, est usurarius, minoris emendo propter præuentionem solutionis, secundum Inno. in d. capit. in ciuitate. non solum quo ad peccatum, sed etiam quantum ad restitutionem. argumen. l. cùm quidam. §. quid ergo. ff. de acq. hæred. capitu. inquisitioni. de senten. excommunica. Syluest. in uerbo. usura. 2. quæst. 2. uersic. quintum.

22 Quintadecima. Prædicti † contractus, & si duo illa concurrunt, de quibus supra diximus. uersic. Quarta, & quinta, sunt periculosi, & ab eis text. in d. cap. in ciuitate. consulit abstinendum, quia & si homines excusentur à uitio usuræ, non tamen à uitio cupiditatis, propter quod dicitur in Canone turpe lucrum. ut habetur. in cap. si quis clericus.

& cap.

& c.quæcunque tempore messis. 14. quæst.4. & dicitur turpe lucrum, ratione finis, quia tales contractus nõ fiunt, vt in pluribus propter uitæ humanæ necessitatem, seu utilitatem, sed magis propter diuitiarum augmentationem, quam cupiditas facit, quę non habet finem, quia auarus non impletur pecunia. Item plerunque homines sunt in dubio, si in tempus illud erant seruaturi, cum sæpè propter emergentiam propositum mutēt. Caiet.2.2.q.78.artic.2.in responsione ad septimum.Sylu.in uer.usura.2.uers.4.

23 Verum, qui † absque prædictis conditionibus uendit res consistentes in pondere, numero, & mensura, carius iusto pretio, ob dilatam pretij solutionem, usuram committit: præsumitur enim contractus mutui uerus simulata uenditione, ne uenditores cogantur excessum iusti pretij restituere, unde tali casu debet uenditor ipse in animæ iudicio efficaciter cogi ad restituendum illum pretij excessum.ita Abb.in cap.consuluit.nume. 1.de usur.Quod procederet etiam si uenderet frumentum in præsentiarum pretio non taxato, sed sicut ualebit in mense fortassis Aprilis, & non antea: tum quia uidetur mutuum palliatum, & perinde est, ac si uenditor ipse frumenti mutuet ipsum in præsenti, ut inde aliquid ultra mutuatum recipiat ratione dilationis temporis: tum quia constituitur in tuto uenditor apponeudo tempus, in quo probabiliter credebatur plus ualiturum.ut probat Archid.in cap.si quis clericus.& c.nullus.14. q. 4. Tum quia aufertur debitori facultas, ne possit soluere antetépus, quod maximum est ad constituendum contractum usurarium.Sylu.in uers. usura. 1. q.14.Sot.lib.6.de iust.& iure. quæst. 1. artic.

24 2.col. 3. Et nec obstat patriæ † consuetudo, quia non excusat, cum sit contra ius naturale, sed nec quòd in prædicto mense Aprilis potuisset uilius emi, aut uendi, quia ad ea, quæ de raro accidunt, lex non adaptatur. l. nam ad ea. ff. de legi.& cõmunis cursus quo est carius, est æstimandus, capit. certificari. de sepult. Abb. in cap. nauiganti. num. 10. de usu. nec etiam obstat, quòd si uenditor pretium habuisset tempore contractus, de eo fuisset lucratus, quia hoc procedit, quando de præsenti potuisset ab alio habere, & ad obsequium amici credito uendit: cum illud ueniat ratione lucri cessantis. Syluest. in uerbo. usura. 2. quæst. 2. uersic. 5. Nec etiam obstat, quòd aliquando creditor facit expensas in exigendo, & consequenter uidetur, quòd liceat ei plus petere ratione interesse futuri, quia si facit expensas, potest sibi per uiam iuris recompensare.

25 Sextadecima. Vendens † rem carius non propter tempus, sed propter damnum, quod uidet sibi imminere ex dilatione solutionis faciendæ, seu propter uexationem suam redimēdam, quam probabiliter timet sibi futuram in repetitione debiti propter malitiam, seu ipotentiam debitoris, excusatur à uitio usuræ: tunc autem intentionis rectitudo fiet manifesta, si talibus emptoribus potius eliget non uendere, quam uendere ad futuram pecuniam, & si libentius uendat alijs minori pretio, dummodo emptio fiat in pecunia numerata, quam maiori in numeranda. Verum si nullam dilationem pateretur uendens postea in recuperando pretio, tunc illud plus deberet restituere. D. Thom. opusc.73.cap. 10. De hoc tamen emptori uenditor debet facere schedam subscriptam, qua promittat, declaretque quantum de pretio sit illi remissurus, si stato die soluat, sitque tantum, quantum plus iusto pretio adiecit sine causę remissionis expressione, ne in foro exteriori præsumatur usurarius. Nauar. c.23. nu.84.

SVMMARIVM.

1 *Tria in qualibet re venali consideranda, & quæ.*

2 *Venditor rem vitiosam si sciens vendidit, peccatum commisit, & restituere pretium tenetur. num. 5.*

3 *Verbis astutis vtens, vt vitium rei conte-ctum relinquatur, peccat, & damnum resarcire tenetur.*

4 *Emens equum cum vitio manifesto, sciens emere præsumitur, nec in eo peccat venditor.*

6 *Commodans rem vitiosam de damno commodatario tenetur.*

7 *Vendere rem vitiosam iusto pretio, nullo inde periculo emptori obiecto, licet, modo post emptor admoneatur, & quid si emptor non esset empturus intellecto vitio. nume. sequen.*

9 *Vendens rem amissam ob hæresim, vel ob læsam maiestatem, nisi admoneat emptorem, peccat.*

10 *Res, quæ pluris valeat, quam in foro distrahi possit, an possit mensura non æquali vendi. & num. 12.*

11 *Vinum aqua dilutum, vel aliud pro alio iusto pretio vendere, an liceat. & num. seq.*

13 *Emptor, qui sciens rem multi pretij emit minoris, nisi venditorem ignorantem rem admonuerit, peccat, & restituere tenetur.*

14 *Emptor re magni pretij empta, talem esse ignorans, an postquam eam cognouit, restituere, aut pretium supplere teneatur.*

15 *Vinum vendere, affirmando eius bonitatem duraturam, vel eandem non duraturam tacendo, peccat, & restituere tenetur.*

16 *Rem vendendam certo pretio, recipiens si pluris vendiderit, an illud plus retinere possit.*

17 *Rem alienam venditurus, si post admonitum dominum rem non vendi posse pluris, quam tali pretio, si pluris postea vendat, an illud plus reddere debeat.*

18 *Rei venditæ periculum, an statim ad emptorem pertineat.*

19 *Venditio quanti intersit, si fiat ad mensuram, quam certi corporis.*

20 *Venditio ad mensuram, vel certi corporis, qualiter cognoscatur.*

De venditione illicita ex defectu rei venditæ. Cap. CXVI.

1 TRia sunt † consideranda in re venali, videlicet substantia, quantitas, & qualitas. Vnde vitium mercis, siue in substantia sit, siue in quantitate, siue in qualitate, contractum reddit illicitum, si res vitiosa eo pretio vendatur, quo venderetur res integra, & solida. Violatur enim tūc iustitia, atque adeo genere suo est peccatū mortale, nisi rei exiguitas veniale faciat, vel aliqua circūstantia à culpa excuset ignorantia ipsa durante, vt infra manifestum erit. At qui in eum, qui contrafacit, quo ad substantiam. extat text. in l. in venditionibus. ff. de contrah. empt. Vbi contractus rescinditur, si substantia vna pro altera vendatur, vt si mihi vnum fundum vendas, & alterum tradas. De qualitatis mensura admonetur. in c. 25. Deuter. Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius, & minus. Et simile est de qualitate: Vt si quis morbidum iumétum pro sano vendiderit. In omnibus his casibus præter peccatū mortale venditor etiā tenetur ad restitutionem. D. Tho. 2. 2. q. 77. artic. 2. Sed ex his modo plures quæstionum decisiones deducuntur.

2 Prima. Venditor, † qui rei vitium scienter, ac fraudulenter emptori cælauerit, contra iustitiam delinquit: qui vero rei nescius contrarium fecerit, licet à culpa fiat immunis, tenetur tamen, vbi primum vitium fuerit deprehensum, eundem contractum infectum reddere, alioquin restitutionis funiculo ligatur. D. Thom. 2. 2. q. 77. artic. 2.

3 Secunda. Qui ea † verborum astutia vtitur, vt vitium contectum relinquat, vt isti proxenetæ, dum equum vitiosum vendunt, omnium morborum maculis eum depingūt, vt in aceruo verum vitium cōtegant, ad restitutionem tenentur, quia emptor videns dictam esse falsitatem in alijs expressis, credidit verisimiliter sic esse de omnibus. Sylu. in vers. Emptio. q. 19. vers. 4. Quod procedit etiam si occultum vitium exprimeret inter falsa, verum si nesciens fecerit, cælando non peccaret, licet cum resciuerit, teneatur damnum resarcire emptori. Nauar. c. 23. nu. 89.

4 Tertia. Vendere † equum habentem vitium manifestum, veluti si equus est patenter cæcus, aut clandus, non est peccatū, modo non faciat, aut dicat, quo id nō appareat. Nauar. qui supra. Dixi manifestum, & ratio est, quia emptor emendo cum possit videre, præsumitur sciens emere. Sot. de iust. & iur. lib 6. q. 3. artic. 2. Sexta conclusio.

5 Quarta. Nefas est † venditori vitium mercis, quando occultum est, per quod emptori, vel damnum datur, vel creatur periculum, illud emptori cælare, & si cælauerit, ad restitutionem tenetur. Syluest. in vers. Emptio. quæst. 20. ratio est, quia occasionem damni, aut periculi alteri dare nemini licet. Venditor autem eo ipso, quòd rem aliquam venalem vitio aliquo affectam exponit, occasionem damni dat, & periculi. Damnum quippe, si res propter vitium minoris sit pretij, quam venditur: periculum autem, si propter idem vitium vsus rei, vel inanis sit, vel nociuus. Vt si militi equum mancum

eum pro sano vendas, quo postea in acie vti non possit, vel forte alicui venderes pestiferum cibum, ergo talis occultatio manifesta est iniustitia, & perinde genere suo mortalis, restitutioni hominem subijciens. Sot. de iust. & iure. lib. 6. q. 3. artic. 2. vers. sit ergo quarta conclusio.

6 Eademque † ratione dicendum de commodante vasa vitiosa, vel equum, aut aliud, nam tunc tenetur commodatario de damno, quod inde sequitur, verbi gratia, quia oleum perdidit, aut aliud, nam tunc tenetur commodatario si sciens fecit. secundum Doctores. & gl. in c. vnico. extr. de commod. Non autem si ignoranter. ff. commod. l. in rebus. §. possint. In locatione autem secus est, quia tenetur ad interesse locator, etiam si ignoranter locauerit vas vitiosum. ff. locati. l. sed ædes.

7 Quinta. Qui † non pluris rem vendit, quã cum vitio valet, neque vlli emptorem obiecit periculo, & res sit emptori vsui pro precij valore, nulla lege cõpellitur emptori vitium patefacere. Sot. lib. 6. q. 3. art. 2. ver. 5. conclusio. de iust. & iur. licet post venditionem admonere debeat emptorem illius vitij, & quod ob id minoris ei vendidit, ne si emptor alteri plus venderet, esset causa illius vitij, vt rectè adnotauit Caiet. 2. 2. q. 77. artic. 3. Pro quo est text. in cap. fin. de iniur. Nauar. c. 23. num. 89.

8 Sexta. Venditor, † qui probabili coniectura scit, quòd si reuelat vitium occultum non periculosum, emptor nõ esset empturus. Pan. in c. iniustum. de rerum permut. tenet, ꝙ debet reuelare, etiam minuendo precium: Sunt vero qui illius dictum ampliant etiam in casu, in quo venditor sciret emptorem esse empturum: ratio est, quia fortasse nollet ille tanti emere, quanti res valet. Sed tu dic vt in decisione præcedenti.

9 Sed vtrum peccet mortaliter, † qui vendit aliquid amissum ipso iure ob hæresim. iuxta text. in c. cum secundum. de hæret. lib. 6. vel ob crimen læsæ Maiestatis emptori ignoranti, eoque de hoc non admonito, scilicet rem illam non esse suam, vide quæ supra diximus in primo præcepto, vbi affirmauimus, quòd sic: nisi res esset adeo occulta, vt esset improbabilis. Nau. c. 23. n. 89. ver. q̃ritur.

10 Septima. Mercator, † qui habet frumenti, vel vini genera re vera pluris valentia, quam potest publico foro vendere, vt si iustius modius valet duobus aureis, sed nemo sit, qui det, & illi iniuria fit, vel propter monopolium emptorum, vel quia iniquus gubernator vrbis hoc eum grauamine premit, nunquid possit tunc vendere minoris, curtãdo mensuram, ita vt quam ille quantitatem tradit, iustissimè valeat illud pretium, quod recipitur.

11 Est etiam, qui † venale habet vinum optimum, cuius amphora iustissimè valet decem, sed tamen si populus crederet non esse vinum (puta) Salernum, non daret tantũ precium, an possit illud, & si non sit illius generis vini, tacendo vendere decem, & eadẽ ratione aqua vinum miscere, vt si nimia esset vini caritas, ita vt mensura facile valeret tribus granis, quam ob causam nemo emeret, cur non possit caupo aqua illud diluere, vẽdendo phialan. duobus granis, quæ reuera cum aqua tantũ valet. Est præterea emptor, qui putat meum sericum esse Florentinum, quod tamen non est, nisi minoris notæ, sed tamen ego vendo quanti valet, & est tibi vtile ratione pretij.

12 Tam † in hoc casu, quam in duobus præcedentibus in foro conscientiæ, si viri essent alias sinceri, & bonæ fidei cõcurrentibus tribus conditionibus, videlicet ꝙ periculũ, & damnũ emptoris vitaretur, & emptori esset merces secundũ rationẽ precij vtilis, nõ esset cur condẽnaretur de istis memoratis occultationibus, vnde in primo casu posset mercator minuere mensurã, ita vt breuiando acciperet illud pretiũ, quo iustissimè valet. Itidẽ dicendũ de mercatore vendente sericũ, sic etiã & caupo vinũ aqua miscere potest, si vendendo minueret pretiũ, & tãti vẽderet, quanti re vera cum illa aqua valeret. vt inquit Sylu. in verb. Emptio. q. 19. ver. secundũ. & q. 20. Debent tñ Reipublicæ magistratus ad hæc pondera attendere, & lege in eos agere, qui vel in mensura, vel in substantia publicam fidem violant. Sot. de iust. & iu. lib. 6. q. 3. artic. 2.

13 Octaua, q vnũ vẽdit † pro alio. v. g. pretiosum lapillũ, quẽ putant esse, vel vitrum, vel quippiã minoris pretij, q̃ gemma, vel offert aurifici speciem, & corpus, quod nescit esse purissimum aurum, emptor autem nouit. In primis si venditor emptorem interrogat de rei qualitate, tenetur veritatem ape-

rire, si autem non esset interrogatus, & illa esset persona, quæ nollet emere, obligaretur nihilominus charitatis vinculo fratrē admonere in re tanti momenti, postquam admonitio nihil illi obstat. Imò si grauem metueret iacturam proximi, peccatum mortale esset non eum docere. At vero quando emptor emere constituit, tenetur etiam sub culpæ, restitutionisque reatu de veritate illum admonere: nam cum ille rei nescius minoris rem suam vendidit, inuoluntarius illo pretio distrahit, & ideo iustitiæ lex ad restitutionem eum astringit. Pano. in c. quia plerique. de immun. Eccles. Sotus qui supra, artic. 2. Nauar. c. 23. nu. 89.

14 Si vero † lapidem preciosum, quis emat, quem tam ipse, quam venditor credat esse vitreum, tunc debet Confessarius explorare intentionem ementis, an emisset à principio vero valore, si eum pretiosum sciuisset, quod si vero pretio non emisset, tunc tenetur restituere rem, si alter vellet restituere pretium, ex quo iustum pretium supplere emptor non vult. Pan. in d. cap. quia plerique. quod intellige, si deceptio sit vltra dimidium, quamuis in foro animæ tenetur, quis de pluri, etiam si non sit deceptio vltra dimidium, nisi sit adeo modicum, vt damnum passus curare non putetur. Syluest. in vers. emptio. q. 8. vers. notandum est.

15 Nona. Qui cum † calliditate vendit vinū, affirmans eius bonitatem duraturam, vel tacens bonitatem, quam sciebat non duraturam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem de omni damno, & interesse, & de eo, quod inde plus habuit. l. si quis vestra. ff. de peric. & commo. rei vend. Syluest. in vers. emptio. q. 2. vers. Et decimo. [Hinc infertur, quod si quis vendit vinum, seu triticum, vel rem aliam, quam scit ad corruptionem esse dispositam, & non diu in illa bonitate permansuram, & scit, seu probabiliter putat, aut saltem dubitat, quod emptor rem illam emit ad eam conseruandam, & non illico expendēdam, tenetur venditor emptori intimare, quod res non diu cōseruabitur, quod nisi fecerit, tenebitur emptori ad interesse, vt aperte colligitur ex l. si vsura. ff. de peric. & commo. rei vend. & ratio clara est, quia occultatio illius defectus cedit in damnum emptoris.] Sed circa peccatum mortale tunc hoc verū esset, quando vendendo negaret vitia rerū, aut falsas bonitates affirmaret cum periurijs, & mendacijs. Sed quo ad mendacia, tūc peccatum esset mortale, quando per illa læsio esset in magno, secus si in modico, animo non lædendi in magno, vel si in nullo læderet, sed hoc faceret, vt se seruaret indemné. Syluest. in vers. Emptio. q. 21.

16 Decima. Is † cui datum est ad vendendū aliquid pro decem, & vendidit pro duodecim, si est famulus stipendio domini conductus, vel amicus gratis id facturus, vel proxeneta, qui conuenit de pretio pro suo labore, totum, quod superuendit tenetur restituere domino rei, ratio est, quia non sic data est potestas vendendi à domino pro decem, vt nolit habere duodecim, si posset, sed expressit minimum. Syluest. in vers. Emptio. q. 24. At si vendens nihil haberet pro stipēdio, posset retinere id, quod pluris vendidisset, nisi partem precij notabilem retineret. Naua. c. 23. nu. 97. Proxeneta autem si id, quod traditū est ad vendendum sua industria id pretiosius reddens pluris vendidit, tunc superfluū sibi retinere potest, cum ad id non tenebatur. ibi Nauar.

17 Non † autem potest hoc facere, qui suo stipendio iusto non contentus rei domino dixit neminem pro illa plusquam centum dare velle, & accepta potestate dandi illam eo precio, vendidit eam centum viginti, nā tūc peccat mortaliter, sibi retinens viginti, cum obligatione restituendi. Naua. c. 23. nu. 98.

18 Vndecima. Vendita † re alicui statim periculum spectat ad emptorem. §. cum autem. Institu. de emptio. & venditio. nisi res vendita degustationem exigerent, verbi gratia: Vendo tibi hoc vinum in specie, idest in singulari, videlicet hæc decem dolia, tunc ante degustationem periculum erit venditoris, post verò emptoris. l. si vna. ff. de peric. & comm. rei vendit. Verum si venditio vini non fit in specie, sed ad mensuram, tunc periculum est venditoris, donec sit mensuratum. Et si emptor nolit mensurare, tunc monito prius emptore, si vasa sunt ei necessaria, puta, ad vindemiam, &c. potest coram testibus mensurare, & effundere. l. 1. & 2. ff. de peric. & comm. rei vend. Syluest. in versic. emptio. q. 2. & vers. 5.

19 [Verum notandum, † quod & si plurimum referat, quod venditio ad mensuram fiat, quo ad dominij trāslationem, & quo ad periculum,

periculum,& commodum.l.quod fæpè. §. in his.ff.de contrahen.empt.l.2.C. de peric. & commo. rei vend.tamen ante méſuram adhibitam obligatio perfecta eſt, vt non ſit locus pœnitentię.ita Paulus Pariſ.conſ.59.lib.1.Pau.Caſt.in l.2. C.quando liceat ab empt. diſc. Quæ quidem concluſio de translatione dominij, & periculo rei venditæ, tunc obtinet, quando ante menſuram traditio facta non eſt, ea etenim facta etiam ante menſuram periculum,& commodum eſt emptoris.text. ſingu. in l.2. C. de peric. & commo. rei vend. Corn.conſ.50.lib.1. colum. 5. Dec. conſ.179. quorum opinio multum vtilis eſt, & menti adhuc multum commendanda in praxi.quæ tamen non procedit in traditione facta per conſtitutum.Pau.Pariſ. d. conſ.59. lib.1.col.4.& ſeq.quem legito.

Et quod diximus venditionem in rebus mobilibus non eſſe perfectam quoad tranſlationem dominij & c.ſi fiat ad menſuram, operæpretium eſt videre, An etiam procedat in rebus immobilibus ad menſurã venditis.Barto.per text.in l.ſi venditione.§. 1. & ibi Doct.de peric. & commo. rei vend. idem in conſ.108.Capic.deciſ.14. num. 5. Alexan. conſil.33.col.2.lib.5.& alij plures affirmant, quod ſic, ita vt hæc ſit communis opinio,vt refert Couar.lib. pract.quæſt. cap.3.nume.6. Exemplum, vendo tibi decem iugera fundi talis. Verum plurimum refert, an venditio ſit facta ad menſuram, vel ne. Nam ſi ad menſuram,vt in caſu propoſito, etiam ſi fundi limites nominentur,& diſtinguantur, verbi gratia: Vendo tibi tot iugera, ideſt, octo fundi; vltra menſuram præſcriptam nihil venit in venditionem, quamuis intra eoſdem limites contineatur.text. in cap. per tuas. de donat.modo venditio ſit facta ad menſurã, & ab ea ſit cœptum. ita Socin. Iun. conſ. 48. nume. 9. At ſi venditio ita fuiſſet concepta: Fundum tibi vendo his certis, ac nominatis finibus circumſcriptum, qui eſt decem iugerum, & tunc facta dicitur venditio a corpore certo, nec reſtringitur ex menſura, imò venit in venditionem, quicquid intra fines præſcriptos continetur, licet menſuram decem iugerum excedat.ſentit Ruin.in d.l.ſ.§. ſi Titius.ff.de actio.emp. Affi. deciſ.68. Capic.deciſ.14.num.2.quorum opinio communis eſt,quæ probatur.in l. qui fundum.ff. de euictio.

20 Quod idem dicendum, † quando venditio incipit à corpore, ſtatimque ſubijcitur menſuræ modus,poſt quem apponuntur corporis limites, & confinia in hunc ſane modum, fundum decem iugerum his definitum confinibus.ita Carolus Ruin.conſ 83 lib. 1. Alex.con.133.lib.1.num. 6. Anch. & Imo. in c.per tuas.de dona Pau.Pariſ.conſ. 64. num. 55.lib.j.& tandem Socin.Iun.conſ.41. ſcribit hanc opinionem eſſe communem. Quod idè cenſeo, quoties in eadem oratione facta eſt prius mentio de corpore,deinde de menſura nõ appoſitis finibus:modo conſtet de quo fundo contrahentes ſentiant.Etenim hac de cauſa confinia adſcribuntur,vt conſtet de corpore. Exemplum: Vendo tibi talem fundum decem iugerum; nã hoc caſu, quia actus incepit à corpore, venditor corpus illud intelligitur vendere, quod ſecus eſt, ſi incæpiſſet à menſura, ita deduci poterit ex notatis per Decium conſ.100. Verum ſi modus,& numerus menſuræ non ipſi rei principali, quæ vẽditur, ſed altera eidem acceſſoriæ adſcribitur, & tunc ſi menſuræ modus in eadem ſit oratione, res illa acceſſoria ſecundũ menſuram erit diſcernenda. At ſi in diuerſa oratione,tunc non ad menſuram,ſed ad corpus reducitur,& iudicatur actus.Exemplũ: Vendo fundum cum dolijs octuaginta ibi exiſtẽtibus, venditio doliorum à numero incipit, & ad numerũ expreſſum eſt cenſenda. l.pen. §.vlt.ff. de acti. emp. At ſi dixerim, Vendo fundum cũ dolijs ibi exiſtentibus, quæ ſunt octuaginta: Si in dolijs reperiantur centum, tunc venditio eſt ad corpus,& non ad numerum referenda,& ideo cum plura, quã octuaginta ſint, omnia veniunt in vẽditionem.ita Pau.de Caſt.in l.ſi venditor.ff. de actio. emp. Ruyn.conſ.83.lib.1.col.fin. Socin. & Decius. qui ſupra.]

SVMMARIVM.

1 *Venditio cum pacto de retrouendendo, licita eſt tam de iure ciuili, quam de canonico.*

2 *Pactum de retrouendendo quid ſit, & frequenter rei partem detrahit huiuſmodi pactum.*

3 *Venditio cum pacto de retrouendendo, ut iuſta ſit, aliqua requiruntur & quæ.*

4 *Venditio cum pacto de retrouendendo ad*

tempus, vel in perpetuum, licita est; modo adsint duo.

5 *Res cum pacto de retrouendendo alienata potest interim locari venditori pro certa pensione, & quomodo huiusmodi contractus fiat illicitus. nu. seq.*

7 *Venditio cum pacto de retrouendendo, & si licitè fit, tamen usurarij contractus naturam aliquando induit, & quomodo id dignoscatur. nu. seq. & nu, 9.*

De venditione cum pacto de retrouendendo. Cap. CXVII.

PRo fundamento sciendum est. Primo, † pactionem retrouédendi licitam esse tam per iura ciuilia. l. si fundum. & l. si à te. C. de pact. inter empt. & vend. quam etiam per Pontificia. sicut patet per Doct. in c. ad nostram. de empt. & vendi. glo. in c. conquestus. de vsur. capit. illo vos. de pign. Et similiter in animæ iudicio per sacram Scripturam. dicēte Domino. Leuit. 25. quòd omnis terra Israelitici populi subredemptionis conditione venderetur.

2 Secundo sciendum est, † quod pactum de retrouendendo est pactum, quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori quandocunque voluerit, vel intra certū tēpus, quod licitum est. Et istud pactum diminuit de pretio: Non enim res tantum valet vendita sub tali conditione, vt semper, vel ad tempus possit redimi, quantum si venderetur simpliciter. l. fundi partem. ff. de contrahen. empt. Et frequenter tale pactum diminuit, quartam partē, vel ampliorem pretij. arg. extr. 1. & 2. de emp. quatenus probat annuum censum duodecim emi posse iustè centum, cum pacto de retrouendendo perpetuò, qui sine illo valeret ducentū. & amplius. Nauar. c. 13. nu. 86.

3 Tertio ad iustitiam † contractus huius debent concurrere aliqua. Primum, vt simulatio ex parte emptoris absit, ita vt emptor verè, & principaliter velit emere, & mallet emere absolutè, quàm cum tali pacto: tunc enim potest licitè emere, & facere fructus suos, cum pacto redimendi intra tot annos. vel perpetuò. Syluest. in vers. vsura. 2. q. 15. Secundum, ne fiat pactum, vt redemptio fiat maiori pretio, quam emptio facta est. c. illo vos. de pign. Tertium requiritur. secundum Io. And. in c. ad nostram. de empt. & vendi. in Nouel. & Host. vt non apponatur clausula, q̄ redimi non possit ante quinquennium, vel decennium. Sed tñ in veritate hoc non esset illicitum, quando hoc fieret, quia vult facere aliqua temporalia melioramenta, puta agrum impinguando, quorū effectu ipse vult vti. Sylu. qui supra. q. 15. vers. 3. Quartū requiritur, vt non sit modicitas pretij, & pactū de retrouendendo ad certū tempus, & consuetudo emptoris exercentis artē vsurariā: nam & si Inn. in d. c. ad nostram, dicat, q̄ paruitas pretij cum pacto de retrouendēdo ad certum tempus præsumat contractū simulatum, tamen requiritur, & tertium, idest consuetudo emptoris exercentis vsuram. vt asserit Cyn. & Saly. in l. ab emptione. C. plus val. quod agi. Card. in d. cle. 1. q. 18. de vsur. Sed ex his modo aliqua deducuntur.

4 Et primo. Vendere † domū, seu agrum cū pacto de retrouendendo infra tot annos, siuē perpetuò, licitè quis potest absq; peccato, dummodo pretium sit iustū, & intentio, seu fides bona, ita vt in veritate velit emere, & mallet emere absolute, quam cum tali pacto, vt communis obseruātia testatur. Patet etiam ratione, q̄a hoc fit ad commodum venditoris. patet etiam autoritate Archid. in c. pleriq; 14. q. 3. Doct. com. in d. c. ad nostrā. & in c. conquestus. de vsur. legistæ. in l. si fundum. & l. si à te. C. de pact. inter empt. & vēd. Exemplū, Petrus emit fundum ab Henrico pretio iusto, idest, mille aureis, & spondet se ei reuenditurū intra certum tempus, puta, decem annos, vel quoties summa fuerit oblata, interim autem Petrus percipit fructus ex fundo. hic contractus licitus est. Syluest. qui supra. vers. 4.

5 Secundo. Vendere † agrū, vel domū cū pacto de retrouendendo, & etiam cum pacto, vt interim donec reuēdatur, locetur ipsi eidem primo venditori pro certa pensione iusta, licitum est, vt cōis vsus testatur, & ratio est, q̄a rem suam potest quisq; sicut illi, ita & isti, puta venditori locare, & cuilibet alteri. Et nec obstat, q̄d in hoc casu res venditur plusquā valet, q̄a si valet mille, venditur pro mille, & pro obligatione ad retrouēdendum, quam obligationē constat esse æstimabilem pecunia, q̄ respondetur, quòd communiter

muniter

muniter res, quæ sic venduntur, valent pluris non absolutè, sed venditori, qa ideo vult illud pactum, qa incommodum ex vẽditione incurrit? Respondet ergo obligatio emẽtis ad reuendendũ, & donandum quantitati valoris rei respectu huius. ita Caie. 2.2.q.77. attic. 1. vers. in eod. artic. dubium occurrit.

6 Esset tñ † illicitus huiusmodi contractus, si ex pacto commodum, & incommodũ pertineret ad venditorẽ excepta constituta pẽsione, qa esset contra naturam emptionis, cũ commodum, siue incommodũ pertineat ad emptorem. l. illud. ff. de peric. & commo. rei vend. Esset etiam illicitus, qñ venditor non se posset, quando vellet, ab huiusmodi conductione liberare, qa cũ talis obligatio vendicet partem pretij. d. l. fundi partem. & emptor solum iustũ pretiũ rei soluat, fit vt supra iustum pretium habeat istã obligationem. Syluest. in ver. vsura. 2. q. 15. vers. 2.

7 Tertio. Vendere † rem cũ pacto de retrouendendo pro modico pretio. licitũ est. ita afferit Pan. in c. ad nostram. col. 2. de empt. & vend. Sot. lib. 6. q. 5. artic. 3. 2. conclus. & ratio est, qa obligatio illã, qua emptor vendere cogitur, est ęstimabilis pecunia. d. l. fundi partem. Ideo vilius emere potest, quã si libere absq; redimendi pactione fieret. Posset tamẽ præsumi contractus vsurarius, quando pretiũ est valde tenue respectu valoris rei, vt inquit Pan. in d. c. ad nostram. vbi Romanus Pontifex ex his duobus præsumit contractũ vsurariũ. Nam si bene consideremus, præter pactũ de retrouendendo erat ibi adeo tenue pretiũ, & vile, vt potius non emptio, sed mutuum censeretur. Item qa venditori emptor pecuniã mutuare noluit, ideo coactus fuit venditor vergente inopia viliori pretio, q̃ res ipsæ iusta æstimatione valerent, vendere cũ pacto de retrouendendo. Erat etiã restrictio temporis, quo erat res redimenda à venditore, & sic non licebat quandocunq; redimere. vt rectè Pan. in d. c. ad nostrã ponderauit. Concluditur ergo illa duo tantum, nempe pactum de retrouendendo, & pretij modicitatẽ non facere contractum vsurariũ, sed aliud requiri, vt supra diximus.

8 Vnde qñ † debeat censeri contractus vsurarius, vel ne, eligendum est arbitrium boni viri, qđ quidem instrui poterit, qñ cum pactione de retrouendendo contingat valde modicum pretium pro re ipsa dari, profecto maximum signũ erit eum cõtractũ fraudis, & vsuræ esse participem, absq; eo, quod ꝓbetur fœnerandi consuetudo. vt per Abb. in d. c. ad nostram. Couar. lib. 3. Variar. Resol. c. 8. nu. 8. Nisi dicta emptio facta fuerit ab emptore, qui bona fide cõtraxerit, omnino ignarus huius grauissimæ læsionis, quę ex modicitate pretij venditori fuerit illata. Hinc si à rustico, aut muliere fiat contractus hic emptionis, non præsumitur vsurarius. secundũ Fulg. in l. si quis id quod. ff. de iurisd. omn. iudic. Couar in d. c. 8. nu. 4.

9 Quarto. Pactum † de retrouendendo appositum in cariori pretio, & quod fructus cõputarentur in sortẽ, vsurarium præsumitur, & iste est proprius casus in c. illo vos. de pig. & oritur hæc præsumptio ex pacto apposito contra naturam contractus: nam si erat vera venditio, debebat emptor lucrari fructus. illud enim pactum congruit magis naturæ contractus pignoratitij, & illud, quod valuit vltra primum pretium, præsumitur extortũ causa vsuræ. ita Abb. in d. c. ad nostrã. nu. 11. vide Abb. in d. cap. illo vos. num. 6. usque in finem.

SVMMARIVM.

1 *Census vnde originem ducat, & item tributum, & quid inter se differant. numero sequen.*

3 *Census secundum ius Pontificum, quid sit.*

4 *Emphyteusis, & liuellum nomine tãtum differunt, & hæc quid differant à censuali cõtractu. nu. seq. 7. 9. & 11.*

6 *Census de re propria, pensio de aliena soluitur.*

7 *Emphyteuta triennio solutionem facere priuatis prætermittens, & Ecclesiæ biennio, incidit in commissum.*

8 *Verba, Concedo in emphyteusim perpetuam quo casu in emphyteusim concessio esse non intelligatur.*

9 *Res spiritualis ad censum potest concedi, in emphyteusim minime.*

10 *Papa concedens priuilegium libertatis, vel præsidium protectionis, Ecclesiis, reseruans sibi censum, non committit simoniam.*

12 *Census, & pensio est, quam quis super suis bonis constituit, & multifariam diuiditur. num. seq.*

14 Con-

14 *Constitutiones Pontificum in materia censuum, & in ante, & in post constitutis locum habent.*
15 *Census perpetuus quomodo cõstituatur, quędam quasi verborum forma traditur.*
16 *Census personalis, quis dicatur, an licitus, & in vsu sit, & de vitalitio, qui multis modis fit. num. seq.*
18 *Pecuniam dans, vt prædijs alicuius dum vixerit fruatur, domino sine pretij solutione post mortem redituris, rem licitam facit, secus vt uu. seq.*
20 *Census ad tempus, quale sit.*
21 *Census cum pacto de retrouendendo, quomodo fiat, & quæ requirantur, vt licitè constituatur.*
22 *Venditor ad redimendum annuum censum regulariter non cogitur.*
23 *Redditus annuos ea lege emere ne redimantur à venditore ante decennium, vel vsque ad certum tempus, vel pro voluntate emptoris, usura est.*
24 *Redemptio annui redditus collata in uoluntatem uenditoris cum pacto redimendi maiori pretio, illicitus est contractus.*
25 *Annui redditus pretium iustum constitui debet, & quid sequendum in æstimatione iusti pretij.*
26 *Pretium annui redditus ad uitam constituti, quomodo definiendum sit.*

De censibus. Cap. CXVIII.

POst tractatum de emptione, & venditione, videndum est de annuis censibus, seu redditibus. Idque adeo receptum est, vt non inutile sit, an ea vox, idest, census, in redditibus conueniat, breuiter inquirere. Igitur vt à nomine rem auspicemur.

1 Census † à censendo, idest æstimando deriuatur, videlicet, quòd recenseri, & ęstimari facultates debent, quo inde tributa pro earum solutione soluantur. l. forma. ff de cẽsi. l. 1. 2. & 3. C. de censi. lib. 11. Inde deriuatum est, vt peculiariter tributum significet, eo quo pro capite exigitur. Nempe dũ Princeps vult personarum capita in catalogo esse recensita, vt quotum sit eius imperium sibi innotescat. De quo etiam Christus interrogatus fuit, an liceat censum dari Cæsari. Tributum autem (vt nomen ipsum sonat) à tribuendo, seu contribuendo dicitur, eo quòd contributio non fiebat, nisi ad alendum publicum militem, vnde etiam stipendium deriuatum est, vtrumque habetur. in l. agere. ff. de verb. sign.

2 Differt † ergo tributum à censu, tam ratione materiæ, quam ratione finis. Tributũ enim de terræ nascẽtibus in subsidium Regni, vel Reipublicę contribuitur: Census vero de capite ad profitendam subiectionem; nam census appellatur quicquid alteri datur in signum subiectionis, iurisdictionis, & imperij, aut dominij. c. omnis anima. de censib. vel in signum libertatis. c. recepimus. de priuil. Vbi recepti sub protectione Papæ soluerunt censum non in signum immediatæ subiectionis, sed receptionis in protectionẽ. ita Abb. in d. c. omnis anima. nu. 3.

3 Sed † census iure pontificio dicitur contractus quidam, quo habens plenum rei dominium eum alteri tradit quo ad ipsum dominium vtile, & directum pro centum aureis, ea pactione, vt perpetuo sibi decem aurei annui soluantur, quemadmodum not. in c. conquestus. de relig. domi. Coua. lib. 3. Variar. Resol. c. 7. Ex quibus constat differentia inter contractum censualem, & emphyteuticum, siue liuellale.

3 Hæc † enim duo secundum Bartol. in l. 1. C. de iure emphy. idest, dare fundum ad liuellum, siue in emphyteusim, sunt eiusdem naturæ, solo nomine discrepantia. Et dicitur Emphyteusis, hoc est, melioratio, ob id, quod ea ratione fuit inuentus huiusmodi contractus, vt steriles agri, quos dominus colere non poterat, alterius diligentia colerentur. vt tradit Sot. lib. 6. q. 2. artic. 1.

5 Igitur, vt explicemus † differentias inter contractum censualem, & emphyteuticum, notandum est primo, quod in cõtractu censuali transfertur dominium in recipientẽ, tam vtile, quam directum, ita quod nihil iuris remanet super illa re in concedente. Sed in contractu emphyteutico tantum transit dominium vtile in emphyteutam, directò remanente apud dominum. ita text. in l. 1. ff. si ager vectig.

6 Nam † censum soluimus de re nostra, vt patet in censu debito Imperatori, pensionẽ autem soluimus de re aliena. hanc differẽtiam sequuntur communiter Doctores, quã approbat

approbat Bar. in l.1.ff.de publi. Si ergo contractus est censualis, propriè dici debet, vt soluat censum, & non pensionem, sed in contractu emphyteutico vocatur propriè pensio, quæ quidem pensio non sic debet constitui, sicut in alijs contractibus, sed modica, cum in liuellatione omne periculum, & omnis impensa trãseat in accipientem. l.1.cùm ibi not. C. de iure emphy. Syluest. in versic. vsura 2.q.16.

Secunda differẽtia est, quòd si emphyteu-
7 ta † cessat soluere pensionem triennio priuatis, & biennio Ecclesiæ, res incidit in cõmissum. l.2. de iure emphy. c. fin. loca. Quod secus est in contractu censuali. etiam si mille anni census non soluantur. glo. sing. in cap. constitutus. in vers. iuxta ratam. de relig. domib. Et ratio diuersitatis in contractu emphyteutico esse potest, quia res non desinit esse domini, & videtur concessa quasi sub conditione, si pẽsionem soluerit. argum. tex. in l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. Sed in contractu censuali transfertur dominium in totum, ita quod recipiens obligatur solũ ad censum soluendum, imò in dubio, quo licet constet de contractu, non tamen apparet, an sit emphyteuticus, aut censualis, præsumendus est contractus is potius censualis, quam emphyteuticus.

Hinc Abb. in d.c. constitutus, inquit, quod
8 in † concessione, quæ fit de rebus Ecclesiæ, quis debet esse cautus, quod non faciat scribere, quod ad censum fiat concessio, sed ad emphyteusim. Imò etiam si apponantur dicta verba, scilicet, concedo rẽ in emphyteusim perpetuam, tamen censeri debet cõtractus censualis, & non emphyteuticus, verbi gratia, quando in instrumento sic diceretur: Concedo rem in emphyteusim perpetuam sub annuo censu, puta, ducatorum centum, &. transfero in te omne ius, quod habeo: tunc quamuis dictum sit in emphyteusim, tamen censeri debet censualis, propter illa verba, Transfero in te omne ius. ita text. in d. cap. constitutus. Et in dubio, quando ex tenore instrumenti non posset apparere, an sit emphyteusis, an contractus censualis, est cẽsendus censualis, & ideo licet cessauerit soluere mille annis, non potest expelli. ita Alber. de Ros. in l.2. C. de iure emphy. Sebast. Sapia ad Abb. in d. c. cõstitutus, qui ampliat huiuscemodi dictum etiam in Ecclesia.

9 Tertia differentia est, † quia spiritualia non possunt concedi in emphyteusim: cum quodammodo videantur vendi, sed sic ad censum, quia census retinetur non in recompensationem iuris concessi, sed in signum præteritæ subiectionis. Hinc Episcopus cõcedere potest aliquam Ecclesiã alicui monasterio, vel aliquod ius, reseruando sibi aliquid annuatim, puta, quinque denarios, &c.

10 Et similiter † Papa potest aliquem censum sibi reseruare, concedendo priuilegium libertatis, vel protectionis præsidium aliquibus Ecclesijs absq; vitio simoniæ, vt est text. in d.c. constitutus. de relig. domi. quia illud non dicitur recipi propter aliquam recompensationem, sed tantum in signum subiectionis. c.2 de censi.

11 Quarta differentia † est, quòd concedens in emphyteusim potest tãquam directus dominus recipere aliquam partem pro mera facultate, quam concedit vendendi. At censuarius, qui nullum habet rei dominium, pro mera facultate, quam concedit vendendi, nihil recipere potest. Verum si iure particulari promittitur, nihil, inquit Sot. lib. 6. de iust. & iure. quæstio. 5. articu. 2. loqui audeo. Has differentias tradit Abb. in d.c. constitutus. num. 20.

12 Est etiam † & alia census significatio, nẽpe pensio, quam quis super suis bonis constituit, idest, dum quis retentis suis bonis, eorumq́ne vsu, consignat alteri pensionem certam, quam cogitur sub nexu obligationis singulis mensibus, aut annis soluere, & hi census propriè annui redditus dicuntur. vt apparet ex tex. in clem. exiui. §. cumq́ue annui redditus. de verb. sign. Et de huiusmodi censibus in præsentiarum à nobis tractabitur. Hunc autem censum quamplurimis diuisionibus partitur Conradus.

13 Nam † alter est realis, puta, qui in rem constituitur: alter personalis, qui constituitur in personam. Rursum ex parte rei alter est fructuarius, vt pote dum recipiuntur frumenta, vel alij fructus. Vbi obiter notandũ, quod qui censum realem emit, non dicitur emere fructus, sed ius petendi, quippe cum venditor periculo fructuum, seu rei suæ subditus maneat. Sot. lib. 6. de iustit. & iur. q. 5. artic. 1.3. colum. Alter vero census est pecuniarius, vt cum recipitur pecunia, atq; hic est frequenter in vsu. Insuper alter certus, puta,

puta, cum taxati sunt fructus, seu pecunia: Et alter incertus, idest, quādo definitur quota, idest tertia, vel quarta pars fructuum. Deinde alter est perpetuus, & alter temporalis. Præterea alter pro certo annorum tēpore, & alter pro incerto, puta, pro tota, ac demum, alter redimibilis, alter irredimibilis. Hæc colliguntur ex Syluest. in vers. vsura.2.q.12.vers.secundum.Sot.d.artic.1.

14 Cæterum obseruandum, has † constitutiones Romanorum Pontificum, qui cōtractus hos licitos esse decreuerunt, non tantum obtinere locum in redditibus antiquis annuis, puta, qui iam fuerant antea constituti, nam hi emi, & vendi possunt absque alia dubitatione, sed etiam in his redditibus, qui modo nouiter constituuntur, quod in eisdē constitutionibus apertissimè probatur, & cęteri omnes tam Theologi, quam Canonistæ super c. in ciuitate. de vsur. Iure consulti. vt Host. & Abb. intrepidè confitentur. Syluest. qui supra. & Sotus. lib.6. quæst.5. artic.1. prima conclusio. Sed vt res ipsa manifestius ad praxim deducatur, sciendum est, quod census † perpetuus ita agitur: Emptor dat mille aureos venditori, vt sibi constituatur pecuniarius census super illius bonis, domibus, vel vineis aureorum sexaginta in circa in perpetuum, & hoc siue titulo donationis, siue venditionis, qui contractus licitus est, vt sunt duæ extrau. prima Martini V. anno 1423. edita. & secunda à Calisto 1455. quæ quidem habentur inter extrau. communes. titulo de emptio. & vend. Couar. lib.3. Variar. Resol. c.7. nu.2. vers.6.

15

16 Alius vero est † census, qui dicitur personalis, qui constituitur super personam vendentis verbi gratia. Sempronius personaliter promittit dare Mæuio singulis annis cētum, obligando personam suam, qui quidem contractus, & si illicitus censeatur communi omnium consensu, vt inquit Couar. qui supra. nu.5. tamen contraria opinio in iure est verior. quam tenet Sot. lib.6. quęst.5. artic.1. vers.4. conclus. Couar. qui supra. cum fortissimis rationibus tenet contra communem. F. Bartho. Medi. in sum. lib.1. §.26. c.14. Sed hic contractus non est in vsue.

17 Est etiam census, † qui dicitur vitalitius, seu ad vitam, seu vbbiam, qui multis modis fit, & primus verbi gratia, recipit, quis mille à Petro, & permittit se soluturū ducentos aureos, vel centum quinquaginta sua vita durante. Secundus modus est: Caius percipiebat singulis annis ducentos aureos ex prouentibus fisci sua vita durante, conuenit cum Mæuio, vt acceptis mille aureis cederet ius exigendi illos ducentos. Et hi duo modi contrahendi liciti sunt, tum propter indeterminationem temporum, tum ob incertitudinem lucri, & damni. l. si ea lege. C. de vsur. l. de fideicommisso. C. de transac. D. Thom. opusc.73. c.9. L.E. Abb. in disput. 5. col. pen. Conrad. omnino. quæstio.81. Couar. lib.3. Variar. Resol. c.7. nume.2. in fin. versic. item & hæc, quorum opinio communis est, nec in hoc contractu dubitādum est, vt aliqui dubitauerunt. vt inquit Syluest. in vers. vsura.2. quæst.12. vers.5. dicentes nō esse tutum, quia inducit votum captandæ mortis, nam si hoc esset, vsusfructus nūquam posset constitui, qui finitur morte. §. finitur. Instit. de vsufruct. Vnde Sylu. qui supra. vers. quintum, permanet cum communi dicens, quod si quis alicui constituat certam pensionem ad vitam pro certo precio, non videtur illicitum.

18 Emere † autem, vel vendere ad vitam vēditoris magis licet, quia tale votum interuenire non potest. Hinc dans pecuniam certam priuato pro tenenda possessione ipsius ad vitam dantis pecuniam, & post mortem redditura sine restitutione pecuniæ, licitè potest absque peccato vsuræ. D. Tho. opusc. 73. cap.9.

19 Sed † si daret mille aureos, ita vt si alter illorum infra hoc tempus mortuus fuerit, liberatus sit à debito, si vero superuixerit, soluat bis mille, contractus est vsurarius. D. Thom. opusc.73. c.6. in princ. Ratio est, quia licet periculum sit, tamen hoc sit spe lucri, quod est contra naturam cōtractus. ibi Tho. Nauar. c.17. nu.222.

20 Sed est † & alius census, qui dicitur ad tēpus, & est huiusmodi: Do tibi octingentos aureos super distincta bona, vt annis singulis des centum per annos octo: & hic licitus est. nullam enim habet fraudis suspicionē, quoniam emptor ex varijs solutionibus nihil vltra pretiū datum recepturus est. Quod si vltra pretium cōuentum emptor per particulares solutiones recepturus sit, tūc hic contractus dubitationem habet, de rigore autem iustitiæ reprobari non potest, qa tantum

tum valent centum aurei statim, & vnica solutione dati, quantum centum viginti, vel triginta, annis tredecim soluendi. Consulendum tamen est, vt ab huiusmodi contractu Christi fideles discedant. ita Couar. lib. 3. Variar. Resol. capit. 7. nume. 3. vers. sunt & alij. Si tamen vltra pretium varijs solutionibus plus daret in fine census, esset vsurarius. Sed nec hic census hodie habetur in vsu.

21 Postremo est † census, qui fit cum pacto de retrouendendo, qui dicitur redimibilis, & est huiusmodi. Emo censum aureorum quinquaginta super domum, vel fundum tuum, ita vt in tua sit facultate extinguere censum, videlicet, quando restituis meam pecuniam. Et his, vt licitus sit, has conditiones requirit.

Prima, vt constituatur census super vnam rem stabilem, domum, vel agrum, [tantum, quæ res sit frugifera, tantæ saltem frugis, quantæ est census, idest vt saltem reddat tãtum, quantum census venditus valeret.

Secunda, vt illa solum, & non alia bona remaneant ad hoc obligata. Hinc fit, quòd vetitus est, census, qui fit super aliqua re immobili frugifera, & in defectum super omnibus bonis alijs constituentis illum, & ratio fuit, vt census periret re illa perempta, quod non fieret, si omnia bona essent obligata. Et nota, quod si res censuaria existat, & fiat infrugifera, dicitur perire census, quia paria sunt rem esse infrugiferam, & perire.

Tertia, vt præsentialiter coram tabellione, & testibus numeretur pecunia. Quod ideo sic fuit statutum, vt præcludatur via malis, & dolis, quibus censum ementes soluebant pretium in mercibus, in pecunia ad ludendum, vel in alios malos fines. Et ita non uidetur includere illos in foro conscientiæ, qui bona fide vtilius, vel æquali vtilitate soluerint anticipatam solutionem totius, vel partis census. Igitur requiritur realis pecuniæ numeratio: Hinc non sufficit ostensio, vel traditio partis pecuniæ: imò nec totius, si non numerata traditur, etiam cum confessione vendentis censum, quod totam recipit, sic nec sufficit ostensio, & pecuniæ traditio coram testibus, sed postea per cõuentionem antea initam in aliorum præsentia restituit.

Quarta, vt pretium sit iustum, quod quid sit videbimus infra. nu. 25.

Quinta, vt detur venditori optio, totum, aut partem, quando & quomodo sibi videbitur redimendi, de hac tamen conditione vide infra. num. 24.]

Sexta, vt debitor non sit obstrictus soluere censum, nisi ad libitum suum vnica vice, & hoc obseruatur communiter pro eadem summa denariorum, quam ab emptore recipit ad libitum suum absque alicuius requisitione.

22 Septima, vt † ad redimendum annuum censum venditor inuitus nullo modo cogi possit, & hoc procedit regulariter, nisi debitor deficiat à solutione census per plures tertias, quamuis de æquitate si venditor ante condemnationem soluat, non cogitur ad restitutionem. de hac materia census, & conditionibus prædictis, atque alijs, quæ non sunt in vsu. vide Nauar. capit. 17. nume. 234. qui refert extrau. Pij V. super hanc materiã, illam Martini, quæ habetur in Compendio constitutionum Regni Neapolitani obseruatur.

23 Emere autem † annuos redditus ea lege, vt post certum tempus, verbi gratia, post decennium, à venditore possint redimi, & non antea, vsura est, quia emptor constituitur omnino certus de lucro vltra sortem de fructibus, eo tempore, quo redimi res vendita non potest, sibi percipiendis. Bald. consilio 487. libro primo. & consilio 154. libro tertio. Adstipulatur etiam huic opinioni Romanorum Pontificum decisio in dictis constitutionibus, quæ requirunt hanc redimendi facultatem statim post venditionem venditori competere. Couar. libro tertio Variar. Resolut. capite 8. numero 8. Neque etiam potest emi census ab emptore hac lege, vt venditor possit illum redimere vsque ad certum tempus, vt inquit Nauar. capite decimoseptimo numero 284. Sic nec licet aliquos annuos redditus emere cum pacto redimendi ad voluntatem ipsius emptoris, tum quia ea pactio efficit, vt ea sors ab emptore semel data possit ab inuito venditore, qui dicitur debitor, exigi, [tum quia daretur ansa vsurarijs suas vsuras palliatè exercendi. Dicerent enim ijs, qui mutuo petunt, non mutuabo, sed emam à vobis rem, vel censum, reseruata

mihi

mihi facultates contractum rescindendi. & ita, quando aliquid essent lucrati, contractum rescinderent, in quo idem, aut plus quam per apertam vsuram lucrarentur, & ita huiusmodi contractus præsumitur vsurarius. Et hoc maximè de illis præsumédum est, qui vsuras exercere solent, specialiter si pretium diminutum pro re sic empta dederint.] Tum quia aduersatur cõstitutionibus Romanorum Pontificum, quibus hæc emptio annui redditus permittitur, vt sors semel data exigi ab inuito venditore non possit. Couar. qui supra. c. 9. nu. 4.

24 Similiter si annui † redditus redemptio conferatur in voluntatem venditoris hac lege, vt maiori pretio redditus redimendus sit, quam constitutus fuerit, contractus erit illicitus, quod probatur. in extrau. 1. de empt. & vendit. ibi, pro eadem summa. Couar. qui supra, quamuis licitum sit emere redditus ea apposita conditione, vt non membratim, & per partes, sed in totum simul redimantur. ita Sotus. lib. 6. quæst. 5. artic. 3. quarta conclusio. vbi rèspondit extrauagantibus, quæ videbantur contrariæ.

Postremo circa hanc materiam annuorum redituum, illud est adnotandum, quod 25 sit † annui redditus iustum pretium, cùm Romanorum Pontificum constitutiones ad iustitiam huius cõtractus exigant iusti pretij æstimationem, & post varias opiniones à Couar. lib. 4. Variar. Resolu. capitu. 9. nume. 3. recensitas, sit ista conclusio. In redditibus perpetuò constituendis dicere aliud non possumus, quam quòd non solùm quantitas census æstimari debet, verum stabilitas, ac firmitas, super quibus constituitur. Quare iura super castra, & perpetua pascua, maioris sunt pretij, qua vtique ratione non potest vnum in vniuersum pretium constitui, sed quantum ad iustam eorum æstimationem necessariò cbseruanda est prouinciæ consuetudo; ipsaque communis hominum æstimatio, quæ cuilibet rei iustum pretium definire solet. l. pretia. ff. ad leg. Falcid. Syluest. in versic. vsura. 2. quæstio. 12. ver. 1. Paulus tamen Paris. consi. 60. nume. 29. libro 1. tradit iustum pretium annui census perpetui, esse, si pro centum constituantur annua sex.

26 Iustum † vero pretium annui redditus ad vitam constituti definiendum erit iuxta communem prouinciæ æstimationem, si, certa sit, quòd si ea nihil certum in hoc sanxerit, arbitrio boni viri pretium iustum erit statuendum, perpensis personæ qualitate, sit ne bonæ valetudinis, vel ne, item ætate, num sit senex, num iuuenis emens, alijsque plurimis, ex quibus iudicis animus colliget certam huius rei definitioné. ita Hostien. in summa. de vsur. §. an aliquando casu. vers. 12. & Archid. in cap. quicunque. 14 quæst. 4.

SVMMARIVM.

1 *Negociatio quid sit. & nu. 16. dicitur res indifferens, & periculosa, quæ multis modis fit illicita.*
2 *Negociatio ratione rei, quibus rebus fiat illicita.*
3 *Negociatio illicita fieri potest ratione finis, personæ, temporis & loci.*
4 *Negotiatio triplex, œconomica, politica, & lucratiua.*
5 *Negociari in nundinis, diuinis auditis, ex communi consuetudine licet.*
6 *Negociantes in cæmeterijs, vel negociationes exerceri permittentes peccant.*
7 *Emens omnes fruges, vt quo pretio velit, eas vendat, mortale admittit.*
8 *Emens rem, vt integram, immutatamque vendendo lucretur, cupiditati deseruiens, peccat.*
9 *Negociari pecunia publica, mortale est peccatum.*
10 *Mendacijs vti in vendendo, quo casu veniale, & quo mortale sit.*
Veniale de se licet multiplicatum nunquam fit mortale.
11 *Emens rem, vt carius vendat, an peccato se astringat.*
12 *Clerici in sacris, vel beneficiati sunt, qui negociari prohibentur, quibus etiam id licet. vt num. seq.*
14 *Clericus emens possessiones, vt fructus percipiendos vendat, negociari dicitur.*
15 *Clericus rem emens, vt vtatur, si postea ex causa vendat, non peccat.*
16 *Clericis negociatio, non artificium prohibetur, & quid vtrunque sit.*

De

De negociatione. Cap. CXIX.

1 NEgociatio † (vt ipsius nomen peculiare cognoscamus) idem est, quòd mercaturam exercere, videlicet, emere, vt reuendas. Quæ quidem licet de se sit indifferens, neque bona, neque mala, est tamen periculosa. c. noli. c. militare. 23. q. 1. c. quoniam. 88. distin. ideo consulitur deserẽda. c. consideret. §. in his. de pœn. distin. 5. 1

2 Fit † autem illicita pluribus ex causis. Primo ex parte rei, verbi gratia, si rẽ emas, quæ sui natura est inuendibilis, puta Sacramentum: nam tunc esset simonia. c. quicquid. 1. quæst. 1. Secundò ex legis prohibitione, vt toto titu. C. quæ res vendi non possunt. vt si ea vendas, quorum vsus solus est ad malum. l. quod sæpè. §. veneni. ff. de contrahen. empt. Eorum autem, quæ ex se sunt mala, sed alijs admixta, possunt esse vsui, licita est negociatio, puta, veneni, quod admixtum potest esse vsui in medicinis, vel etiam plumbum pro feris occidendis, sicut de gladio dicimus propter defensionem. vt not. Abb. in c. 1. nu. 11. ne cler. vel mona.

3 Tertio redditur † illicita ex fine. propter cupiditatem. cap. quicunque. 14. q. 4. & tunc est peccatum mortale, vel veniale eo modo, quo est finis. Hinc illicita est negociatio, atque peccatum mortale, cum quis totum frumentum, aut omnes merces emit, vt coactis alijs à se emere, vendat suo modo, vel quando omnes conueniunt, vt certo pretio res vendatur, vel vt vnus solus vendat, Syluest. in vers. negotium. q. 2. Quarto ex persona, vt clerici, & religiosi. toto tit. ne cle. vel mona.

4 [Pro † cuius intelligentia notandum est, negociationem esse triplicem: quædam est œconomica, quæ fit ad sustentandum se, & domum suam, pro vt necessitas expostulauerit, & talis negociatio clericis non est interdicta, sed concessa, dicente Paulo ad Timo. Oportet Episcopum suæ domui esse bene præpositum. cui conuenit specialem curam suorum gerere. Eodem dicente. 1. Timo. 5. Qui suorum curam non habet, & maximè domesticorum, crudelis est, & infideli deterior. Ac proinde clericis cõceditur emere ea, quæ domui suæ sunt necessaria. Pariter ea, q̃ de redditibus, aut alijs bonis eiusdẽ supersunt vẽdere, vt magis necessaria emãt. Alia est negociatio politica, cuius finis est publicis populi necessitatibus succurrere, & hæc gubernatoribus Ciuitatum conuenit, non clericis, qui à secularibus negocijs debent esse remoti. iuxta illud. 2. Timot. 2. Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus. & 88. distin. deijciendus præcipitur Episcopus, sacerdos, vel diaconus seculares curas assumens. Alia est negociatio lucratiua, qua quis aliud emit, vt illud postea carius vendat, & hoc quando sit licitum infra manifestum fiet.] Quinto ex tempore, quia non in diebus festis. c. 1. de fer. [Vbi procedit hoc nõ tantum in diebus dominicis, qui sabbato successerunt, sed etiam in diebus alijs festis ab Ecclesia institutis, quod intellige, nisi lex de aliqua festiuitate obseruanda sit abrogata: nam potest per contrariam consuetudinem abrogari, siue sit abrogata quo ad hoc, quod est seruilia opera in ea nõ facere, siue etiam quo ad hoc, quod est rem diuinam in ea audiri, quorum alterum constat ab altero esse diuersum.

5 Inde † fit, vt inquit Petr. de Palu. q̃ licitũ est in mundinis, auditis diuinis negociari, quandoquidem hoc habet communis hominum consuetudo, siue dominica sit, siue alia festiuitas, quæ consuetudo est per prælatos cognita, & per eosdem tolerata. Similiter si necessitas publica, vel priuata oppositũ postulet. Inde fit, vt vendi possint victualia in festis etiam ante diuinorum auditionẽ. Pariter pharmacopolæ, qui medicinas vendũt. Similiter idem excusari solet si ob pietatẽ, aut notabilem vtilitatẽ fiat, maximè si contemptus absit, & nõ id ob lucrum principaliter fiat, in quibus non oportet Cõfessarios magnos pœnitentibus scrupulos ingerere, sed de his vide supra. c. 33. de tertio pręcep.] Sexto ex loco, quia non in Ecclesia. c. decet. de immu. eccle. lib. 6.

6 [Vbi iubetur, vt † cessent negociationes in Ecclesijs, & earum cæmeterijs, & præcipuè nundinarum, ac fori cuiuscunque tumultus. Nec solum peccant, qui negocia in Ecclesia exercent vendendo, aut emendo, sed hi, qui illic exerceri faciunt, aut permittunt, quibus id prohibere ex officio incumbit, qa error, cui non resistitur approbatur. c. error. dist. 83. Medin. c. de rebus restit. q. 31. vers. 4. redditur.]

Hæc aũt infra his decisionib. explicabũtur.

Prima.

9 Prima. Emens † omnes fruges, vt coactis alijs à se emere, vendat ad libitum, mortaliter peccat: nam debet fieri venditio æquo pretio, arbitrio prudentum. l. annonam. ff. de extraord. crimi. Sylu. in verſ. negotiũ. nu. 2.

8 Secunda. Rem † emens, vt integrã, & immutatam vendendo lucretur, ſi deſeruit cupiditati lucri, quæ terminum neſcit, mortaliter peccat, eſtque hoc turpe lucrum, & ita intelligitur text. in c. eijciens. diſtin. 88. atque de conſilio eſt erogandum pauperibus. Si autem honeſto fine emit, puta ad ſuſtentationem ſui, & familiæ, vel patriæ, nõ peccat, dummodo non intendat earum rerum penuriam, expectando moderatum lucrum, non quaſi finem vltimum, ſed quaſi ſtipendium laboris. Syluest. in verſ. emptio. q. 10. nu. 11. finem vltimum dicimus, quando propter illum, quis tranſgrederetur præceptum Dei, verbi gratia, non audire miſſam die feſto, vt lucrum faciat. Syluest. in ver. negocium. quæſt. 3. At qui emit rem, vt ſibi eſſet aliqua materia operandi, verbi gratia: Qui pannos tondet, aut attritas veſtes coemit, vt refectas vendat, licitam facit negociationem.

9 Tertia. Negociari † pecunia publica in cuſtodiam recepta, eſt peccatum mortale. per tres leges. C. de ijs, quæ ex publ. collat. lib. 10. adiuncto c. pœnale. 14. q. 5.

Quod intellige, ſi fiat ſine ſuperioris conſenſu, vel non ſoluendo quibus debet ſtatis temporibus abſque conſenſu eorum expreſſo, vel tacito, vel ſoluit, ſed cum damno notabili, quod reſtituere tenetur. ex mente. dom. Antonini. 2. part. tit. 1. c. 15. §. 5.

10 Quarta. Vti † mendacijs eo fine in venditione, vt peruenire poſſit ad iuſtum pretium, vel ipſis vti tantum ad decipiendum in modico, peccatum veniale eſt, quamuis illis aſſiduè vtatur: licet Hoſtien. dicat eſſe mortale, ſi aſſiduè fiat, quod falſum eſt, quia veniale de ſe, quantumcunque multiplicetur, & continuetur, nunquam fit mortale. vt Doct. notant in cap. ſacris. de his, quæ vi. Verum peccatum eſſet mortale, ſi quis negociaretur cum periurijs, vel mendacijs pernicioſis, ideſt, ordinatis ad decipiendum in aliquo notabili, vel etiam in modico, ſi adſit animus decipiendi in magno. Syluest in verſ. negocium. q. 3.

11 Quinta, qui † rem emit, vt carius vendat bono fine non integram, ſed in melius commutatam, vel à natura, vt equum, qui creuit, vel ab arte, vt enſem expolitum, vel ſi res eſſet mutata ratione loci, vel temporis, vt emendo victualia tempore meſſis, vt poſtea carius vendantur, vel ſi empta in magna quantitate vendantur minutim, uel ratione laborum, & periculi, ut quia emptor rem detulit cum periculo, & labore in locum, ubi nullum habet pretium res empta. non peccat. D. Thom. 2. 2. quæſt. 77. artic. 4. ad primum. Abb. in c. 1. nu. 10. ne cler. uel mon. Syluest. in uerſ. emptio. q. 10.

12 Sexta. Clerici, † qui prohibentur negociari, intelliguntur ij, qui ſunt in ſacris, uel beneficiati. Abb. in capitu. 1. circa finem. ne cler. uel mona. & ita intelliguntur iura, quæ prohibent clericus negociari. capitu. fin. de uita. & honeſta. clerico. 14. quæſt. 3. capit. 1. Vnde negotiantes mortaliter peccant, nõ tamen de præcepto tenentur ad reſtituendum id, quod lucrati ſunt ex negociationibus. 14. quæſtione quinsa, non ſane, ibi, excellẽtioris, &c. & ibi facilius & ibi tanq̃ ſua, quæ uerba non uidentur tales cogere ad dandum pauperibus, nec propterea ibi damnantur, Idem uidetur ſentire Innocen. in capit. quia plerique. de immun. Eccleſ. Cardin. in clemen. prima. in fine. de uita. & honeſta. cleric. Verum in negociatis, ideſt, quo ad negociationes perdunt priuilegium, quia tenentur ſoluere gabellas. capitulo quamquam. de cenſibus libro ſexto. clementina fina. & ibi Doct. eodem tit. Quin etiam quo ad facultates ſuas, ſi interim non deſinant negociari. ſecundum Gemin. in dicto capitulo quanquam. & Abbat. in capitu. fina. de uita & honeſta. clerico. numero ſeptimo. Non tamen perdunt priuilegium canonis. Si quis ſuadente. 17. quæſtione quarta ſecundum Innocen. in capitu. Ioannes. de cler. coniug.

13 Negociari † tamen ob neceſſitatem ſuã, vel ſuorum, & per interpoſitam perſonam occultè non eſt peccatum, etiam ſi eſſent in ſacris, uel beneficiarij. argumen. text. in dicta clemen. prima. glo. in capitu. peruenit. diſtinctio. 86. Nauar. capitulo 25. nume. 110. uerſiculo 34.

14 Sed an clerici, † qui poſſeſſiones emunt ad finem uendendi fructus percipiendos, dicantur negociari? Reſpond. Dominus Antonius

tonius de Butr. in c. fin. de vita. & honest. cle. quod sic.

Sed quid dicendum de clerico habente multa pascua, an possit emere animalia ad pascendum, & postea illa vendere ad sustentationem suam, suorum, & pauperum? dic q sic. Nõ autem potest ea emere, vt tradat ad crementum in fraudem negociationis. Syl. in ver. clericus. 3. q. 2.

15 Sed an † emens rem, non vt vendat, sed vt ea vtatur, si postea ob aliquam causam vendit, vel quia præter propositum ei superest, verbi gratia, frumentum, peccet? Dic q non. D. Thom. 2. 2. q. 77. arti. 4. ad secundum. Syluest. in ver. clericus. 3. q. 1.

16 Vlterius quæritur, an † quemadmodum clericis prohibita est negociatio, ita & artificium? Respon. quod non. 91. distin. clericus. de consecra. distin. 5. cap. nunquam. Quæ autem dicatur negociatio, diximus supra, quibus adde negociari esse, quando res empta non mutata materia alteri venditur: artificium vero est, quando quis emit aliquam materiam, & per artificium reducit ad aliquam formam, vt si forte emat chartas, & scribat libros, vel emat filum, vt faciat retia, & idem in similibus, vt habetur in dicto cap. nunquam. ita Doct. in cap. fin. de vita & honesta. cleric.

SVMMARIVM.

1 *Societatem multis modis considerari.*

2 *Societatis diffinitio, quæ: & quibus modis contrahatur. nu. seq.*

4 *Societatis plures species, & prima de ea, in quam ab vtraque parte æqualis nummorum quantitas confertur.*

5 *Societatis species, in qua alter industriam, & alter pecuniam collocat, qualis sit & an licita.*

6 *Socius, qui posuit industriam, si nihil lucri attulit societati, an in partem pecuniæ socij sit venturus.*

7 *Industria socij correspondet interusurio pecuniæ & non proprietati.*

8 *Opera socij si æquales minimè sint sorti pecuniæ, quid seruandum in principio contractus, & quomodo in fine diuidenda societas.*

9 *Societas, vt licita sit, quatuor requiruntur, & quæ, & nu. seq. & 14.*

10 *Periculum quis subire debeat pecuniæ.*

11 *Lucrum in partes non æquales inter socios ex pacto diuidi potest.*

12 *Pactum iniquum dicitur, quo confertur periculum sortis in societatem, in qua socius operam industriæ posuit.*

13 *Periculum sortis triplici ex causa proficiscitur.*

14 *Aequitas in omnibus seruari debet ad iustitiam contractus societatis.*

15 *Pactum inæquale, & vt ad vnum tantum damnum, vel periculum spectet, non valet.*

16 *Socida, societas animalium appellatur; & quibus modis animalia traduntur in socidam.*

17 *Socida per modum expressæ societatis multis modis & quibus contrahatur.*

18 *Socida, in qua damnum & lucrum sunt communia, & dans, fructus animalium capit, donec integra sors persoluatur, an sit licita.*

19 *Socidæ modus est, cum animalia traduntur vt communia sine expressione socidæ.*

20 *Socida, in qua socius obligatur ad supplenda animalia demortua, est prohibita.*

21 *Tradens centum oues cum pacto, vt sibi centum modiũ frumenti soluantur, siue fructificent, siue non, prohibitum contractum facit.*

22 *Regula generalis ad cognoscendum, an socida licita sit.*

23 *Socida, in qua animalia æstimata traduntur, an, & quid requiratur, vt licita sit. & num. seq.*

25 *Aestimatio precij, quo casu emptionem non faciat, licet regulariter facere præsumatur, quæ regula fallit etiam. nu. seq.*

27 *Animalia si inæstimata tradantur ad tradẽtem in dubio pertinet periculum, & hic seruanda est æqualitas.*

28 *Animalia per modum custodiæ si tradãtur, periculum, & emolumentum ad dominum pertinet, nisi periculum dolo alterius contingat.*

29 *Contractus, in quo animalia traduntur per modum locationis licitè fieri potest. & quomodo fiat, vide; & quomodo fiat iniustus. nu. seq.*

31 *Lucrum & damnum in societate omnium bonorum inter fratres commune est, nisi sit lucrum ex re turpi.*

De societate. Cap. CXX.

1 ET si † societas multipliciter considerari possit, videlicet, primo vt in ordine ad communicationem, & diuisionem fraternam; Secundo vt est in pecudibus; Tertio vt in spiritualibus, sicut sunt quædam confraternitates locorum, & ecclesiasticarum personarum: nos autẽ principaliter de ea agere intendimus, in quantũ est determinatæ rei, idest, vini, olei, aut frumenti. Denique vt est in animalibus. Igitur pro intelligentia huius contractus videbimus, quid sit societas; quibus modis contrahatur; quæ ad iustitiam huius cõtractus requirantur; quid sit soccida, & quot modis animalia soleant tradi.

2 Circa primum. Societas † est duorũ, seu plurium suam pecuniam, industriam, vel laborem conferentium ad lucrandum, iuxta glo. Instit. de socie. in rubr. Capic. decis. 174. Ad hunc enim finem ordinata est societas, vt in vnam coeuntes negotiationem, suis quisque pecunijs, seu operis, seu expensis particeps lucri fiat.

3 Quo ad secundum, multis † modis contrahitur societas. Primo ad certum tempus, idest, vsque ad mensem Aprilis. Secundo ex certo tempore, idest, à mense Aprilis in antea. Tertio contrahitur in perpetuum, idest, vita durante. l. prima. ff. pro socio. Nonnunquam vnius rei, vel mercis, & denique contrahitur societas omnium bonorum. l. cum duobus. in fi. ff. pro soc.

4 Societatum † vero plures sunt species. Prima, dum multi simul vnum cumulum suarum pecuniarum cõgerunt, communesque habent ministros, ita vt pecuniæ, operæ, & expensæ sint communes. Capic. deci. 174. Sotus lib. 6. de iustitia & iure. quæst. 6. arti. 1. Bald. in l. prima. C. pro soc. Caiet. in versi. societas. Cuius exemplum tale in praxi poni potest. Sunt duo socij, quorum quilibet confert mille in societate, & conducunt ministros, in fine anni deductis expensis, laboribus, & salario ministrorum, reperiuntur in communi archa quatuor millia, tunc quilibet eorum debet habere duo millia. Si vero reperitur societas esse in damno mille aureorum, tunc ex alijs mille superstitibus vnusquisque debebit habere quingentos aureos. Et hic contractus licitus est.

5 Secunda societatis † species est, quando vnus pecuniam ponit, alter vero industriam cum aliqua parte pecuniæ, vt habetur in l. societatem. la seconda. ff. pro socio. Et tunc aut industria cũ illa parte pecuniæ est æquiualens pecuniæ, & sorti principali appositæ ab vno ex socijs, aut non est æquiualens sorti principali, sed tantum vsui, seu interusurio pecuniæ. Primo casu facienda est æstimatio operarum, ac si esset pecunia, & ita diuisio facienda est pro rata. Exemplũ: Contraxi societatem cum Meuio, vt ipse positis centum in pecunia, ego conferrem meas operas, quæ similiter valent centũ, sic enim solitus fui illas singulis annis conducere, & sic operæ sunt æquiualentes sorti pecuniæ, quia scilicet tanti valoris fuerunt æstimatæ, quanti est sors principalis, & tunc omnia confunduntur, vnde si in fine anni deductis expensis reperiantur in hac societate quin-

genti solidi, tunc ego, qui contuli meas operas, debeo habere lucrum pro rata arbitrio boni viri, & econtra si aderit damnum, erit pariter diuidendum. Igitur tali casu lucra, & damna sunt æqualiter diuidéda, nec opus est deducere sortem principalem. Quod si damnum venerit ex culpa lata eius, qui contulit operas, tenetur reficere sortem alteri socio: cum de dolo, & lata culpa teneatur. l. quod Nerua. ff. depos.

6 Sed † quæro quid si finita societate nullũ supersit lucrum, nec quicquam aliud præter pecuniæ quantitatem ab altero collatam, an debeat is, qui posuit industriam, & operam, habere dimidiam socij pecuniam ea ratione, quod operam, & industriã sorti æquiualentem perdiderit absque eius culpa: An vero qui pecuniam contulit, debeat habere saluam? Resp. glo. in l. 1. C. pro soc quod Io. distinguit. An ab initio sic dedit pecuniam, vt communicaret, an vt sua remaneret. In primo casu communicatur. Quo casu sicut sors in fine societatis esset diuidenda; ita si forte perierit, quilibet deberet perdere suã medietatem, vt pactum factum de lucro intelligatur etiam de damno. Instit. pro soc. §. illud. In secundo non. Quid si non appareat hoc? Resp. glo. in dubio præsumitur communicata. vt ff. pro soc. l. 1. §. fin. & l. 2. Et sic vult glo. quod quando finita societate nullum superest lucrum, nec quicquam aliud præter pecuniæ quantitatem ab altero collatã, illa est vtrique socio communis, ea ratione, quod operam, & industriam sorti æquiualẽtem alter perdiderit absque eius culpa, alioquin sequeretur alterum ex duobus socijs paria in eam societatem deducentibus, totum id, quod contulit in communem vtilitatem amittere, alterum vero saluum consequi, quod refragatur societatis legibus. l. si id quod. in prin. ff. pro soc. expressim adnot. Bald. in l. cum patruus. C. commu. vtri. iudi. Abbas in cap. per vestras. colum. 2. de dona. inter virum & vxor. Syluest. vero in versi. societas. 1. quæst. 6. inquit de mente Bart. & Bal. in l. 1. C. pro soc. quod in dubio sors non est communicanda, sed debet esse ipsius domini ponentis illam: & ratio est, quia † pre-
7 cium operæ, & industriæ socij intelligitur correspondere interusurio pecuniæ, & non proprietati, sicut quando ex vna parte ponitur pecus in societate, & ex alia opera pastoris, sola damna, vel lucra sunt communia, non autem ipsum pecus. l. cum duobus. ff. pro soc. Potest tamen saluari opinio glossæ, sortem esse communicandam, vbi opera, & industria alterius esset æqualis non tantum vsui ipsius pecuniæ, sed etiam ipsimet pecuniæ ita Socyn. consi. 265. lib. 2. colum. 4. tex. in specie. in l. proposita. ff. pro soc. quod quidem & iudicis, & prudentis ac periti hac in re arbitrio committendum est iudicium, scilicet, de pecuniæ, & operarum, atque industriæ valore, æstimatione, & compensatione. vt inquit Couar. lib. 3. varia. resolu. c. 2. num. 2.

8 Secundo vero casu, quando † operæ non sunt æquiualentes pecuniæ, & sorti principali, sed bene vsui, siue interusurio pecuniæ, & tunc antequam contrahatur societas, debét æstimari tam operæ quam industriæ, quàm etiam pecuniæ, & ijs fiat quasi vna summa pecuniæ cõmunis illis proportionabiliter, idest, secundum suas ratas. Et deinceps in fine societatis deducta prius sorte pecuniaria, seruetur diuisio tam in lucro, quam in damno, ac si talem summam pecuniæ posuissent proportionabiliter. Exemplum: Tres socij deuenerunt ad societatem; Petrus posuit mille aureos, Franciscus suam industriam valentem quinquaginta singulis annis, sed quingẽtis æstimatam: Titius vero apposuit laborem suę personę, & operas valentes singulis annis centum, & ita mille aureis æstimatas. Tunc stabilienda est hæc societas, ac si hi tres posuissent duo millia, & quingentos aureos, quare finita hac societate vel in diuisione deducenda est prius sors pecuniaria, deinde lucrum, & iactura pro rata eius, quod confert quisque capere debet. Vt si isti tres quingẽtos aureos lucrarentur, duo singulos ducentos caperent, scilicet, Petrus, & Titius: Alius vero Franciscus centum. ita Sotus. de iustitia. & iure. lib. 6. q. 6. arti. 1. Nauar. in Manua. cap. 17. nu. 251. text. est etiam in l. pro socio. ff. eo.

9 Quo ad tertium sciendum est, † quod societas, vt licita sit, quatuor requiruntur, primum vt pecunia data mercatori vere ponatur ad aliquam negociationem, alias esset palliata vsura, qui ex mutuo vellet singulis annis aliquid lucri, ac si pecunia illa exposita sit negociationi. Hinc infertur, mortaliter peccare dantem pecuniam in societatẽ

ei, quem scit ea non vsuram ad negociationem, vt militi, vel clerico indigentibus, tenerique ad restitutionem eius, quod percepit: quia non societas, sed velata vsura est. Nauar. c. 17. nume. 258. Secundum, vt societas sit licita, & honesta. capitit. per vestras. donatio. inter virum & vxor. quoniam in re flagitiosa, & inhonesta, atque illicita nō contrahitur societas, sed potius conuenticulum. C. de episco. & cler. vel collegium illicitum. toto titu. ff. & C. de colleg illic. Ter-

10 tium, vt † periculum subeat conferens pecuniam. l. Mutius. l. si non fuerit. ff. pro soc. glo. in cap. plerique. 14. quæstio. 3. idest. vt si pereat, tota illi pereat, si maneat, tota illi maneat. Ita etiam sit industria, & labor, idest, vt in fine societatis restituatur in primis pecunia eam conferenti, si nulla eius iactura facta fuerit, & industria, & labor sit absq; spe quicquam recipiendi pro illis; nisi lucrū adsit, quod diuidendum erit pro æquali portione, quando collata pecunia par fuit collatæ industriæ, vel labori.

11 Potest enim † tanta, vel tantus esse, vt liceret pacisci, vt qui eam confert, duas partes ex lucro, & dominus pecuniæ vnam solā accipiat. glo. in §. de illa. Institu. eo. Sic econtrario si contingeret industriam, & diligentiam illius, qui artem negotiatoriam exercet, non esse æqualem precio, & æstimatione ipsi pecuniæ ab altero in societatem collatæ, posset pacisci dominus pecuniæ, vt si sors pereat, pro parte dimidia ipsi resarciat, quod est maxime obseruandum ad intellectum gl. in l. 1. C. pro soc. ita Couar. d. lib. 3. varia. resolu. cap. 2. num. 2. Igitur periculum pecuniæ debet subiacere periculo eam conferentis.

12 Hinc infertur, † quod pecuniam ponere in pactum deducendo, vt damnum contingens, & periculum pecuniæ conferatur in societatem, iniquum pactum dicatur, cum dominium apud ponētem pecuniam maneat, & ideo ipse debet subire periculum sortis. Quod secus est in mutuo: nam cum per illū transferatur periculum pecuniæ mutuatæ in mutuatarium, ideo perit pecunia mutuatori. hanc rationem tradidit D. Thom. 2. 2. q. 78. arti. 2. ad 5. glo. in c. plerique. 14. q. 3. Bal. in l. 1. C. pro soc.

13 Periculum † vero sortis principalis, vel animalium potest ex triplici causa contingere, vel ex natura, vel ex fortuna, vel ex culpa. Damnum ex natura est mors naturalis, vel infirmitas. Damnum ex fortuna est casus fortuitus, vt si fuerint animalia à latronibus occisa. Damnum ex culpa est siue lata, siue leui, siue ex dolo custodis. Docto. in l. si pascenda. C. de pact. Damnum ex natura, & ex fortuna pertinet ad dominum pecuniæ, vel animalium, sed damnum ex culpa ad custodem. Bald. in l. 1. C. pro soc. text. in l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc. Nauar. c. 17. num. 260.

14 Quartum, † quod requiritur ad iustitiā contractus societatis, est, vt æquitas seruetur in omnibus, ita vt damna, & lucra sint communia. gl. in d. c. plerique. l. si duobus. §. qui fagariam. ff. pro soc. Quod intellige proportionabiliter, idest, quod qui plus posuit pecuniæ, vel operæ, plus habeat de lucro. l. si non fuerint. & l. quid enim. ff. pro soc. In quo statur arbitrio boni viri, quod in hac actione sequendum est. l. in proposita. ff. eo. Quare si pactum sit inter socios, quòd vnus habeat duas partes lucri, alter vnam, intelligitur si ille posuerit plus pecuniæ, vel operæ. Saly. in l. Mutius. in quæstio. 7. C. pro soc. Vnde ista æquitate non seruata dicitur societas iniqua, & leonina. d. l. si non fuerint. in fi. vbi de tali societate fit mentio, quod pro tota ista materia notandum est.

15 Et tale † pactum, vt non seruetur æqualitas. v. g. vt ad vnum tantum periculum, seu damnum spectet, non valet. §. adeo. Instit. eo. Bald. in l. prima. C. eodem. Abb. in cap. nauiganti. nu. 11. de vsur. Lapus alleg. 93. Quod intellige, nisi pactum de non sentiendo dānum, seu periculum, esset in fauorem ponentis operas, & sic contra dominum pecuniæ: ea ratione, quia satis amittit, qui operas suas perdit, & quia hic non tam socius, quàm operarum locator dici potest. ita Syluestr. in Authen. ad hæc. C. de vsur. Abb. in d. capitu. nauiganti. quam limitationem restringerem, & intelligerem, quando damnū non contingeret facto ipsius ponentis operas. iuxta. text. & l. item quæritur. in princip. & §. 1. & in l. si merces. §. qui columnam. ff. loca.

16 Quo ad quartum. Soccida † propriè dicitur societas animalium, ad differentiam aliarum societatum, quæ fiunt in pecunijs. hæc aūt animalia solēt multis modis tradi.

primo

primo per modum soccidæ, seu societatis, secundo per modum custodiæ, tertio per modum locationis, & conductionis, quarto per modum venditionis.

17 Per modum soccidæ † societas contrahi potest pluribus modis, & primus est per viã societatis expressæ, hoc est, quando animalia traduntur expressè gratia societatis cõtrahendæ de illis, vt inquit.glo.in l.si pascenda. C.de pact.

18 Secundus modus est. Quando † quis dat animalia alteri cum pacto, vt sint communia, & quo ad lucrum, & quo ad damnum Sed donec soluatur integrum capitale danti ex fructibus animalium recipiens nihil lucretur, soluto tamẽ capitali, tunc animalia fiant communia quo ad lucrum, & quo ad damnum, quæ soccida licità est: & licet rusticus recipiens præstet operas, sunt tamen parui momenti ratione spei, quam rusticus habet de lucrando, soluto capitali, nisi tamen pacisceretur, vt damnum sit recipientis: quia tunc iniqua esset. do.Anto. secunda par.tit.1.cap.7.§.39. Nauar.cap.17. num.261.

19 Tertius modus † est, quando non exprimitur, quòd gratia societatis, vel soccidæ tradantur, sed vt communia sint, & tunc pro parte dominium remanet apud tradentem, & pro parte dominium transfertur ratione communionis in illum, cui communicatur etiam sine traditione. vt not.in l.1. ff.pro socio.

20 Quartus, quando † dantur animalia, puta oues cũ pacto, vt recipiens teneatur subrogare agnos in locum ouium de mortuarum, vel aliunde supplere, & hæc soccida prohibita est per constitutionem Sixti V. S. D.N.quæ incipit, Detestabilis auaritiæ. qa est ad caput saluum.Et dicitur ad caput saluum, quia dans animalia, vel pecuniã, semper vult habere salua, vel saluam. Bald.in l. 1.C.pro soc.Dec.in l.si pascenda. C.de pact. Nauar.c.17.nu.282.

21 Quintus, quando dantur † animalia per modum soccidæ cum certa lucri portione.v. g. Do mille oues tibi in soccidam cum pacto, vt damnum ad me spectet (vt iuris est) sed vt quotannis tenearis dare modios frumenti centum, siue oues fructificent, siue non.Hic contractus prohibitus est per constitutionem supradictam. ibi, ita vt non ad incertam summam,&c.

22 Vltimum, quod † considerandum est in hoc contractu, illud est, q̃ societas, quæ contrahitur in animalibus, quam Italici soccidam appellant, vt sit licita, constituenda est hæc regula generalis, scilicet q̃ considerandum est capitale ex parte eius, qui ponit animalia. Ex aduerso consideranda est opera pastoris, & rustici, & si considerato capitali, ac considerata opera pactũ contineat æquitatem, & rationabilitatem, seruandum est, alias non; quia esset contra conscientiam, quod prudens homo in foro poli faciliter considerare poterit.

Secundum, q̃ in hoc contractu est videndum, illud est, an animalia † dentur à domi-
23 no in societatem rustico æstimata, vel inæstimata.Et tunc quia in primo casu æstimatio facit emptionem, & venditionem.l.æstimatæ.ff.solu.matr.l.plerunque.§.si ante matrimonium.ff.de iur.dot.Et est, ac si ille, qui dat animalia, mutuasset socio partẽ precij, & ipse partẽ dimidiam precij posuisset, v.g. Do tibi duos boues valore centum aureorũ æstimatos, idest, taxatos tempore cõtractus, iuxta tex.in c.dilecti.de emp.& vendit.vt soluas mihi medietatem, scilicet quinquaginta credita pecunia, & postea omnia communicentur tam lucra, quàm damna, iusta est hæc societas. Iniustitia tamen stat in hoc, primo si ratione pecuniæ creditæ vellẽ habere lucrum pro duabus partibus, quia tunc mutuum esset palliatum, vel si cõuenirem, vt damnum bonum sit rustici, quia tunc esset contra constitutionem S. D. N. Sixti V. daretur enim ad caput saluum.

24 Ideo, † vt iustus sit iste contractus, quilibet pro rata de periculo tenetur: quod intellige, quãdo sine culpa alterius sociorum periculum processit, sed si dolo, vel culpa alterius euenisset, erit periculum illius.l.cum duob.§.si damna.ff.pro soc. Vnde in foro cõscientiæ aliter conueniri non põt, sed æqualiter debet diuidi commoditas, seu periculum. Et hic est secundus modus, quo dantur animalia in soccidam, scilicet per modum emptionis, & venditionis.

25 Verum, † &si æstimatio regulariter præsumatur facta, vt faciat emptionem, quãdo facta est commemoratio precij, vt not. per glo.& Doct.in l.si inter virum.C. de iure dotium.l.1.cum gloss.& l.quoties.eodem titu.

per Doct. in l. si æstimatis. ff. soluto matrim. tamen fallit, quando daretur animal æstimatum rustico in soccidam, vt puta bos, cũ hac lege, quòd fructus bouis essent communes: nam tunc ista æstimatio non facit emptioné; nam si esset emptio, & rusticus emisset totum bouem, fructus essent solius emptoris. Vnde æstimatio in contractu in quo tota vtilitas, vel incommodum non pertinet ad recipientem, non facit propriè emptionem. vt est casus not. in l. cum duobus. §. damna fatalia. ff. pro soc. secundum Baldũ in l. si pascenda. C. de pact. in fin. & sic habes limitationem ad regulam, quæ se habet, quòd æstimatio facit emptionem. Fallit se-
26 cundo, † quando precium rei esset condignum, & æstimatio fieret in ipsa rei traditione, nam tunc facit emptionem, alias secus si ex interuallo, quia tunc videtur fieri, vt appareat quanti res sit facta deterior, vt l. si inter virum. C. de iure doti. & ad probandum interesse, ita notab. declarat Bald. in l. ex conuentione. C. de pact. versi. 3. casu. Qđ tunc apparet, quando in pacto est, vt transacto certo tempore res, quæ æstimata nata est, reddatur. vt d. l. si inter. [multas alias fallentias vide per Iasonem in l. ex conuentione. C. de pact. quarum vltimam magis memoriæ fige secundum eum, idest, quando quis non est soluendo, quia tunc non facit emptionem, quod nota, quia est quotidianum, & ita ipse obtinuit in praxi. Quod dictum Ioan. Lupi dicit aureum in repet. in cap. per vestras. fol. 9. colu. 1. de donat. inter vir. & vxorem.]

27 Si vero † animalia dantur inæstimata, in dubio totum periculum animalium pertinet ad tradentem, nisi processerit damnum culpa, vel dolo alterius sociorum. dicta l. cũ duob. §. damna. Et in tali casu fructus erũt communes, si operæ, & industriæ erũt æquales animalibus, aliter qui plus ponit, plus debet habere, & qui minus, minus. Si vero vellet pacisci, quòd maiorem partem deberet habere, esset vsura. Est igitur seruanda æqualitas tam in animalibus magnis, quã in paruis. quia vbi eadem ratio, ibi idẽ ius. l. illud. ff. ad l. Aquil.

28 Dantur & tertio † animalia per modum custodiæ, ita vt nullo modo dominiũ transferatur, sed solummodo custodia committitur rustico, aliquo dato, seu recepto, & hic contractus licitus est. Cuius natura est, vt periculum, & emolumentum, & fructus rei pertineant ad dominum. l. item si. in princip. §. primo. & §. secundo. ff. loca. & ideo fructus bouum, fœtus vaccarum, &c. si meliorentur debet esse domini dictorum animalium, similiter & periculum casus, qui contingeret in animalibus. l. in iudicio. §. primo. l. si quis domum. in princip. l. si quis fundum. §. primo. & §. Imperator. l. si merces. §. conductor. ff. loca. fallit si dolo, aut culpa alterius, quã domini periculum contingeret: quia non ad dominum, sed ad dolosum pertineret. Fallit secundo si contingeret imperitia custodis, quia de ea custos tenetur. l. si quis domum. §. primo. ff. loca. nam qui custodiam alicuius rei suscipit mercede accepta, de leuissima culpa tenetur. glo. in l. si mercedem. ff. loca. Hæc tamen merces debet esse iusta arbitrio boni viri. l. si in lege. §. locationis. ff. loca. Aliàs in foro conscientiæ ad restitutionem teneretur.

29 Quarto dantur † animalia per modum locationis, verbi gratia, loco rustico centum oues, vt fructus sint sui, sed vt ipse teneatur custodire, & pascere oues, & vt mihi det singulis annis tot libras lanæ. Vel loco tibi aurigæ duos equos, hac lege, vt mihi singulis annis soluas triginta aureos, & damnum ex culpa ad te spectet, mihi autem damnum ex natura, vel fortuna. Et hic contractus licitus est; quia non est contra restitutiones, cum non sit contractus soccidæ.

30 Verum † notandum est circa contractum locationis, quod qui locat animalia pensione iniusta notabiliter, aut cogit agricolam ad soluendam iustam pro tempore, quo desinit laborare sine culpa sua, vel ob culpam domini, vel ob casum fortuitum contingentem circa eum, vel animalia, aut cogit ad æstimationem eorum post mortem, aut dãnum naturale, vel fortuitum sine dolo, aut culpa leui eius interueniente, quia hæc domini pericula subeunt, omnes hi peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem. Nauar. cap. 17. num. 260. Sed modo ex his supra dictis colligamus aliquas casuum decisiones.

31 Prima. Circa societatem † omnium bonorum. Si contracta est societas omnium bonorum hæreditariorum inter fratres,

lucrum

lucrum & damnum, quod proueniet ex bonis hæreditarijs, erit commune: at vero lucrum, quod aliunde deueniet, vel ex illicitis caussis, vt ex furto, non est redigendum, & conferendum ad omnium vtilitatem. Sicut ex aduerso si vnus commisit maleficiũ, & damnatus præstiterit damna, vel expensas, non soluit de communi. tex. singu. in l. si fratres. in prin. & in § fin. ff. pro socio.

32 Secunda. Et si † valeat societatis contractus, quo pater, siue in perpetuum, siue ad tempus filios astrinxerit mediante iuraméto, vt viuant in communi, & indiuiso, tamen non obstante iuramento ex causa rationabili; puta si frater esset rixosus, potest fieri diuisio, & recedi à societate. Bar. in l. si conuenerit. ff. pro soc. Bar. & Iason in l. si nõ sortem. §. si centum. ff. de condi. indeb. Sylu. in ver. iuramentum. 4.

33 Tertia. Durante † hac societate fratres non tenentur subministrare expensas alteri fratri studenti, neque expensas pro doctoratu, neque dotare filiam alterius fratris, nisi expressim à principio de hoc facta fuerit conuentio. iuxta Docto. in authen. quod locum. C. de collat. Vbi etiam inferunt Docto. quod si pater dum viueret fecerit expẽsas filio in studio pro libris, & doctoratu, mortuo patre non tenetur iste filius Doctor conferre pecuniam, & expensas pro libris, & doctoratu: quia censetur pater donasse.

[Sed quia diximus de filio studente, ideo

34 videamus, an scholaris † recedẽs possit aliũ loco sui æque idoneum ponere in domo, vel in cubiculo. & dic quod sic. vt per Bald. latè in l. j. C. qui testam. fac. poss. Sed dubium est, an possit inuitis socijs. glo. Instit. loca. §. fina. in fin. dicit quod licet possit alteri locare iure locationis, ratio tamen societatis prohibet, quæ præualet, cum videatur electa industria personę. Institu. de societ. §. soluitur. ff. de verbo. obliga. l. si quis arbitratu. ff. pro socio. l. actione. §. mortis. Vnde ex his nota, quod iura loquentia de socijs, possunt adaptari ad scholares, & alios in eodem cœnaculo habitantes, quod clarius tenuit Azo per l. perceptione. ff. de his qui deie. vel ef-

35 fu. † Vnde Specula. de iudic. §. 2. vers. circa hoc, dicit quod si scholaris non versatur in domo, vt deberet, verbi gratia, quia vult inducere meretrices, vel retinere concubinã, tunc potest contra eum agi actione pro socio. ita glo. in l. non aliter. ff. de vsu. & habit. Bal. in l. si conuenerit. ff. pro socio. vel si vellet inducere in domo inimicum socij, socio inuito. Bald. in l. 1. C. qui testamen. fac. poss. vel si sit rixosus, & scandalosus, nam potest repelli à domo. d. l. si conuenerit. bonus tex. in capitu. ex literis. de constitu. 5. quæstio. 4. c. in loco.]

36 Quarta. In qualibet † societate, in qua non seruatur æqualitas lucri, & damni iuxta sortem in societate positam, iniqua est, & iniusta, ac leonina; societas enim fraternitas est. iux. tex. in l. verum. ff. pro socio. Vn de Roma. singu. 660. societatem, & bonam amicitiam ius fraternitatis obtinere dicit. & adeo fraternitas inter socios consideratur, vt plures socij, pro vno, & vnius loco habeantur. iux. tex. in l. sed & loci. §. si communem. ff. fini. regundo. Hinc si alter mercatorum industrias ponat, & operas, alter vero pecuniam, in diuidẽdo lucro societatis æstimanda est industria, & labor socij arbitrio prudentum, & peritorum in arte, & secundũ eorum æstimationem debet dari lucri portio. l. pro socio. ff. eodem.

37 Quinta. Dominus † pecuniæ, vel animalium ponens illam, vel illa in societatem, semper debet sentire illius sortis periculum, alias ponens pecuniam, vel animalia apud mercatorem, vel rusticum per modum societatis, saluo capitali in omnem euentũ, esset vsurarius. secundum Archid. & glo. in capitu. plerique. 14. quęstio. 3. Bald. in l. 1. C. pro soc. est enim contra naturam societatis, vt vnus habeat caput saluum, & alius fructum. vt ff. pro socio l. Mutius. Et ita hodie talis contractus expresse reperitur prohibitus. per d. constitu. Sixti V.

38 Sed quæritur, † An reperiatur aliqua forma in societate contrahenda, vt socius conferens pecuniam, vel animalia, non subeat periculum sortis principalis, sed ad socium pertineat illud: Exempli gratia, Do pecuniam mercatori per modum societatis, vel centum oues rustico, volo me eximere à cura, & sollicitudine, & à timore fraudis, nolo stare dicto rustici, vel alterius socij quo ad lucrum, an possim pacisci vt habeam capitale saluum? Respon. quod hoc potest fieri, dummodo seruetur forma tradita à Caietano in suis Opusculis, tomo primo. tracta. 27. Respon. 11. Nauar. capitu. 27. num. 254.

Sylu.in verbo societas.1.quæst.2. Sotus lib. 6.de iusti.& iure.q.6.art.2.Couar. lib.3.var. resolu.c.2.nu.4.

39 Scilicet,quòd fiant † tres contractus separatim ex interuallo,in eadem,vel alia charta,vel alio capitulo.Primus fit societatis,in quam alius pecuniam, & alius operam, vel aliud conferat, vel soccidæ inter Petrum ponentem animalia, & Paulum ponenté operas. Secundo fiat contractus assecurationis capitalis inter eosdem, Paulo assecurante Petrum de suo capitali, iusto precio accepto verbi gratia ad rationem quatuor pro quolibet centenario, aut altero tanto sibi de communi lucro remisso:nam æquum est, vt qui in vno grauatur, in altero releuetur, vnde cum socius,idest, qui operam confert, pecuniam accipiens grauetur in hoc, vt ad eum pertineat periculum sortis, releuari debet in alio,vt precium assecurationis accipiat;& soluatur ei, igitur secundus contractus assecurationis erit periculi sortis cum precio iusto. tertius, vt ad tollendas suspiciones, & molestias rationum, qui operas præstat lucrum incertum,lucro aliquo certo redimat,verbi gratia,erunt duodecim lucri incerti pro quatuor lucri certi. Et sic tertius contractus erit venditionis, & emptionis lucri sperati, idest certificationis lucri inter eosdem Paulo certificante de lucro Petrum. Qui quidem contractus assecurationis quemadmodum licitè fieri potest inter Petrum,& tertiam personam circa assecurationem capitalis, & certificationem lucri; ita potest fieri inter Petrum, & Paulum socios adhibitis iustis precijs secundum iudicium prudentum in illa arte,illo tempore,illo loco. Hæc poterit esse forma contrahendi societatem circa pecuniam, vel animalia, saluo capitali, quæ si ita seruabitur, cessante omni fraude, & simulatione, ita vt coram Deo formaliter, aut æquipollenter prædicti tres contractus fiant, non contraueniet constitutioni S.D.N.Sixti V.cum in illa tantum prohibeãtur pacta illicita, quæ non sunt secundum iuris dispositionem, videlicet, vt vel periculum animalium ab altero socio recipiente sustineatur contra æquitatem,& societatis iustitiam,vel vt habeant in singulos annos,vel menses certam pecuniæ quantitatem immunem ab omni periculo,& damno.

40 Sexta. Tenetur † societatem soluere si commode potest is, qui illam habet cũ mercatore, quam scit esse malæ conscientiæ, vel si non potest, protestari debet, quod de illicitis lucris participare non intendit.arg. tex.in c.error.& in c.consentire. distin.83.& quando peruenerit ad diuisionem,debet subtiliter de illicitis lucris inquirere,ne crassa ignorantia laborando de illis participet. Sylu.in ver.negotium.q.2.

41 Septima.Qui † ponit operas,debet habere expensas de corpore societatis, quando illius causa proficiscitur.Cyn.& Bald.in l.1. C.pro soc.quia lucrum intelligitur deductis expensis.l.Mutius.ff.pro soc. quod Baldus limitat exceptis his, quas domi fecisset, vel nisi consuetudo aliter se haberet, dummodo non sit apertè iniqua. Sylu. in ver.societas. quæst.11. [Rursum omne æs alienum, quod manente societate contractum est, de communi soluendum est. ita tex. in l. omne aurum.æs.ff.pro socio.cuius glo.in ver.contractum, declarat eam dicẽs procedere etiã si ab vno sociorum contractum est.]

42 Octaua. Qui verè † coram Deo pecuniã in societatem cõfert in lucrum,& damnum, sed à socio publicam scripturam mutui,aut depositi accipit,mortaliter peccat:quia posset voluntate mutata pecuniam mutuatam,vel depositam reposcere, quamuis periret, quare huiusmodi scripturam redimere debet, si vult à peccato esse immunem. Syluest.in ver.societas.1.q.4.Nauar.cap.17. nume.219.

43 Nona.Licitum † est pacisci ponenti operas de certa mercede earum, puta viginti, nihil sentiendo de damno:quia iste non cõtractus societatis, sed locationis est operarum; imo secundum aliquos non solum licitè potest pacisci de viginti, sed etiam vt habeat talem, vel talem partem de lucro, & nullam de damno, dummodo non vt socius, sed vt operarum locator, & pro salario accipiat. Sed prædicta intellige,nisi dãnum contingeret culpa, vel dolo ipsius locatoris operarum, vel eorum, quorum opera vtitur.l.si merces. §. qui columnam. ff.loca. Intellige etiam si arbitrio boni viri tãtum mereretur, alias esset iniusta merces, sed non vsura.Syluest.in verbo, societas. prima quæstio.3.

44 Decima.Tradens † alteri pecuniam,cum

pacto,

pacto, vt quicquid negociando lucrabitur, sit eius tradentis, constituto tamen sibi certo salario, & ab omni periculo libero pro illius labore, vel industria, licitum est, & non dicitur contractus societatis, vel locationis. Nauar. c. 17. nu. 257.

[Postremo circa hanc materiam videndum est, an qui † bona fide facit cōtractum
45 societatis, vel alium, quem credidit esse iustum, licet verè sit vsurarius, consuetus tamen per illum impunè fieri in religione, in qua factus est, peccet? Dic quòd non. Tum, quia authoritas viri valde pij, & eruditi excusat à peccato transgressionis legis. cap. capellanus. de feri. iuncta glo. ex quibus hoc colligunt Panorm. Alex. & Imola. At consuetudo tantæ, vel maioris authoritatis videtur, quàm vnus, vel alter Docto. argum. l. 2. C. quæ sit longa consuetu. vnde consuetudo excusat à pœna, secundum duas glossas à pluribus approbatas singulares, quarum altera est in cap. venerabilis. de consuet. altera in cap. denique. distin. 4. Tum etiam in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de ædil. edi. quæ ait eum, qui facit aliquid, qđ publicè putatur licitum, non censeri male facere. Ex quo dicto Bart. determinat non esse dicendum vsurarium illum, qui facit actum, qui communiter æstimatur licitus, etsi in veritate vsurariam prauitatem contineat. An vero esto, quòd non peccet, teneatur restituere quęsita per illum? Respon. Nauar. ext. de vsu. lib. 5. consi. 20. num. 12. ꝙ non tenetur restituere totum lucrum, sed potest retinere illud, vel tantam partem ex eo, quantam verisimiliter per aliquos contractus licitos sibi acquisiuisset.]

SVMMARIVM.

1 *Ludus, & iocus quid, & in quo differant, & an licitus sit ludus, & nu. seq.*

2 *Ludus tripliciter dicitur, & an ludentes lethale admittant ludendo.*

3 *Ludus, qui exercetur cum periculo vitæ prohibitus.*

4 *Ludus taurorum, & ferarum, quo casu sub pœna excommunicacionis intelligatur prohibitus.*

5 *Ludus cum periculo animæ propriæ, vel alienæ est prohibitus, & etiam ratione loci, & personæ. Clericis omnis ludus cum armis est prohibitus, & sine causa arma non portant.*

6 *Religiosi portantes cultellum offensorium ad incidendum panem, an sint excommunicati.*

7 *Ludus histrionum, item ex quo cum propria persona fit ludus in publico, prohibetur.*

8 *Histrionibus mercedem dare, vel sustentare, an licitum.*

9 *Ludere religiosi laruis induti non possunt sine peccato, & an chartis lusoriis. nu. 13.*

10 *Ludus ex nimio ardenti desiderio, mortalis est, tribus casibus exceptis.*

11 *Ludere animi leuandi gratia de re minima, non est peccatum.*

12 *Promittens dare scachomatum cum pedona, an si dederit cum pedona effecta regina, sit impleta promissio.*

14 *Religiosis non est prohibitum cum domesticis inter priuatos parietes moderatè ex causa ludere.*

15 *Religiosis, an liceat personaliter, saltantes, aut se in ludis exercentes spectare.*

16 *Lasciuo habitu, vel gestu, in choreis vti, an sit mortale.*

17 *Ludere causa fortitudinis exercendæ, non dedecet.*

De ludo. Cap. CXXI.

1 LVdus, † & iocus est actus principaliter factus ad recreandū animum per voluptatem, & dicitur ludus, cum fit factis, iocus cum fit verbis. Ludus vero, qui fit animi leuandi causa licitus est, dummodo tria caueantur; primum dicta, ac facta turpia, vel nociua; secundum resolutio grauitatis; tertium indebitæ circunstantiæ secundum personam, tempus, locum, & huiusmodi. D. Tho. 2. 2. q. 168. artic. 2. & si excessus in hoc ludo recreatiuo esset ratione turpitudinis, vel nocumenti in re notabili, esset peccatum mortale, alias veniale. Syl. in verbo, Ludus. q. 1.

2 Est † & alius ludus, qui fit ad fortitudinē exercēdam, alius item ad membrorum agilitatem comparandā, alius principaliter lucrādi fine, vt sunt ludi ingenio hominis subiecti, vt ludus latrūculorū, seu scachorū, pilę, & chartarū, qui quidē ludus principaliter animo lucrandi factus, potius negociatio, quàm

quàm ludus dicendus est, quæ quidem negociatio ferè semper mala est, nõ autem mortalis ex hac circunstantia erit ludus, etiam si notabile quid sit in animo lucrari ab eo, qui donare potest. vt probat Caiet.2.2.q. 168.articu.3. & in summa in verbo, Ludus. Neque etiam ludere ex nimio, & ardenti ludendi desiderio est mortale, nisi violetur lex quæ obligat ad mortale, puta præceptas missas omittere, subijci periculo amissionis bonorum, quibus tenetur alere vxorem, & liberos, debita statuto tempore non soluere. ita Nauar.c.17.nu.3.

3 Rursum, ludus est † prohibitus quãdoq; quia sibi, aut alteri imminet ex ludo probabiliter periculum mortis corporalis, aut mutilationis, vel grauis debilitatis membri alicuius. Hinc ludus cum periculo vitæ, vt funabuli super funis in altissimus locis corpus volutãtis mortale peccatũ est, quia est contra præceptum illud. Diliges proximum tuum, & te à fortiori: nisi prudentis arbitrio ille funabulus eius viribus, & velocitate pollebat, locusque sic erat appositus, vt sine periculo verisimili talem iocũ exercere posset: Quod idem de hasti ludijs, & torneamentis dicendum, quæ adhibita debita cautela permittũtur per extrauag.1.de torneamen. licet per cap. primum, & secundum. de torneamen. prohibeantur: quod intellige, cum probabile periculum adest mortis, & vulnerum.

4 Ludus etiam taurorum, † & aliarum ferarum per extrauag. Pij V. De salute Regis, inhibetur sub pœna excõmunicationis, qui intelligendus est secundum Nauar. cap.15. numer.18. quando cum probabili periculo mortis, vel vulnerum, aut alterius notabilis nocumenti exercetur, secus cum eiusmodi periculum nõ timetur. Item † est prohibitus ludus, quando probabile est periculum animæ suæ, vel alterius, & hoc mortale, vt in choreis crebro accidit, & generaliter quoties in se cõtinet turpitudinem. Præterea ratione circunstantiæ loci, vnde erit mortale si exercetur ludus in ecclesia cum irreuerentia magna, vt ibi choreas exercere, aut cum notabili scandalo, vel per laruas repræsentare vana. Deinde ratione personæ. Hinc clericis, & multo magis religiosis prohibitus est omnis ludus cum armis. cap. continebatur. de homic. quia arma portare prohibentur, nisi cum causa iusta, quæ secũdum glo. ibi intelligitur si per loca periculosa trãsierint: quia licet eis portare ad terrorem latronum, sed percutere non debent, nisi eo casu, quo oporteret eos, aut percutere, aut percuti, vel spoliari, qđ nota. [Quo casu non solum possunt deferre arma defensionis, sed etiam offensionis. vt not. Abb. in cap.2. de vita, & honest. cleric. num.8. possunt etiam portare non solum clerici, sed etiã religiosi cultellum paruum aptum ad incidendum panem, & alia necessaria, vt in cap. lator. de homic. quia talis non venit appellatione armorum. Franc. Aret. consi.38. quod nota contra quasdam personas ecclesiasticas, quæ sub hoc prætextu habent cultellum territorium, seu offensorium. Contrafacientes vero si sunt clerici, grauiter peccant, cum tale delictum sit excommunicatione dignum. vt d.c.2. cum excommunicatio non feratur nisi pro graui crimine. c. nullus. c. nemo. 11.q.3.

6 Si vero sunt † religiosi, & tunc deferentes arma intra septa monasterij sine licentia superioris, sunt ipso facto excommunicati. c. ne in agro. §. nullus. de stat. monach. & sic locus religiosus aggrauat delictum. cap. sicut dignum. de homic. arma enim eorum debent esse lacrimæ, & orationes. 23. q. fin. conuenior. glo. in cap. dilecto. de sentent. excommunic. lib.6.]

7 Prohibetur † etiã ludus histrionalis, qui inseruit ad prouocandos homines ad ridendum, vt scurræ, & generaliter ratione honestatis omnis ludus, ex quo ex propria persona facit ludum in publico: nam in occulto ratione infirmitatis, vel alterius honestæ rei causa aliquid loci facere non reprobatur, facit quod notatur de citharistis, & ijs, qui varijs instrumentis vtuntur. 86. dist. c. donare. in glo.

8 [Vnde † fit, quòd histrionatus non est de se illicitus, si illo officio moderatè homines vtantur, & aliæ circunstantiæ, quæ ludũ vitiare possent, amoueantur: quare concedimus posse histriones ex huiusmodi officio victum quærere, & licitum esse mercedem moderatam eisdem tribuere. Nec vniuersaliter damnandi sunt, qui histriones sustentant, sed qui excessiuè cum illis bona sua cõsumunt, maximè si turpiter suo ludo, seu officio vtuntur, & de ijs intelligitur dictum

Augu-

Augustini super Ioan. quòd donare res suas histrionibus, vitium est immane.]

9 Ludere † etiam ad laruas religiosi non possunt absque peccato, cum habitum mutare non possunt, nisi ex causa rationabili. Ludere vero monachus, & clericus sine vlla culpa etiam veniali potest talis, & chartis lusorijs ob honestam causam, puta recreandi socium ægrotum ea re indigentem, modo non frangat legem vllam ad mortale obligantem. Nauar. c. 19. nu. 3. vt si omitteret diuina officia, ad quæ teneatur, vel nisi ratione scandali, vel inhonestatis regularis, vt ludendo publicè cum secularibus. Syluest. in verbo. Ludus. q. 2. contra Rosellã. Sed modo ad particularium casuum decisiones ex his eliciendas descendamus.

10 Prima. Ludere † ex nimio, & ardenti ludendi appetitu non est mortale, nisi in tribus casibus. Primus; quando manifestum esset aliquẽ vincere indebito modo, puta fraude aliquid notabile. Secundus, quando quis actu de hoc cogitat, deliberans violare aliquod preceptum, verbi gratia non interesse sacris die festo causa cupiditatis. Tertius, quãdo ex isto appetitu fieret aliqua actualis transgressio, puta, quia deierat, blasphemat, percutit iniuste. Syluest. in ver. ludus. q. 2. & in ver. Auaritia. q. 1.

11 Secunda. Ludere † animi recreandi causa ad conuiuia nõnunquàm ludo alearum, idest, chartarum, in parua quantitate, quæ intelligitur respectu personæ ludentis, non est peccatum. l. quod. in conuiuio. ff. de aleat. dummodo caueantur fraudes, dicta, atque facta turpia: nam tunc si essent mortalia, mortale esset peccatum. Syluest. in verbo, ludus. nume. 1. qui quæstio. 4. circa finem, inquit, quòd sit ludus animi recreandi causa, quando quis luderet cum appetitu, & spe lucri, etiam si neutram partem crederet lucraturam.

12 Tertia. Religiosus, † qui promittit dare, vel alius, scachomatum cum pedona, an dicatur impleuisse promissionem, si dederit cum pedona effecta Regina? Respondeo, quòd & si Abb. dicat, quòd sic si promissio fuit facta cum certa pedona, secus si generaliter; tamen opinio negatiua verior videtur: quia licet sit facta promissio cũ certa pedona, tamen ex quo facta est regina, & aliter ducatur regina, quàm pedona, promissio non verificatur. vt not. Imola in l. falsa. §. 1. in fine. ff. de condit. & demonstr. & ad hoc facit, quia qualitas adiuncta verbo, secundum qualitatem verbi intelligitur. l. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxal. l. si Titius. vbi Bart. ff. de testam. milit.

13 Quarta. Ludere † etiam chartis lusorijs tempore debito, videlicet victoriæ, vel liberationis patriæ, aduentus amici diu expectati, non est peccatum religioso, maxime si occultè fiat. Syluest. in ver. chorea, q. 1.

14 Quinta. Non † peccat mortaliter religiosus, qui secreto cum aliquibus domesticis saltaret: vel choreas plauderet, vel qui causa infirmitatis, vel alterius honestæ rei causa iocandi aliquid faceret, prouocando aliquos domesticos ad risum, vt in vltimis diebus carnis priuij. Nec qui varijs instrumentis vtitur ad pulsandũ; dumtamen hæc occultè, & parum fiant. Syluest. in verbo, clericus. 3. nu. 5. versi. & octauo. Ratione tamen scandali, vt si publicè, peccatum esset mortale. Syluest. in vers. ludus. nu. 3.

15 Sexta. Non peccant † mortaliter religiosi, vel clerici, si aspiciunt laruas exercentes, saltantes, currentes ad brauium, se exercentes in alijs ludis, nisi per accidens ratione scãdali, quod proximo paratur, puta ad detrahendum; aut complacentiæ, volendo id fieri, vt videantur; aut ratione periculi animæ, aut corporis. Syluestr. in verbo curiositas. in fin. & in ver. ludus. q. 8. in fine. [Quapropter hominibus cunctis obesse plurimũ, moresque corrumpere spectacula Lactantius ostendit, ob idque fugienda consuluit in lib. 6. diuinarum Institut. c. 20. in fin. maximè sub ijs verbis. Vitanda ergo spectacula omnia, non solum, ne quid vitiorum pectoribus insideat, quę sedata, & pacifica esse debent, sed ne cuius nos voluptatis consuetudo deliniat, & à Deo, atque à bonis operibus auertat. Quis inquam ambigere potest, quàm indecens sit ecclesiarum obsequijs mancipatos viros illis delectari? Vnde merito ministris altaris, ac quibuslibet clericis prohibitum fuit in Concil. Laodin. de quo in c. non oportet. lo 2. de consecrat. dist. 5. c. his igitur. dist. 23. Quæ etiam turpia spectacula inhibeantur, habetur in c. presbyteri. 34. dist.]

16 Septima. Qui habitu, † gestu, cantu notabiliter lasciuo in ludo chorearum vtitur, sicut

sicut fœminæ inuerecundæ pectora lasciuè nudant: viri partes inuerecundas indecenter coopertas ostendunt, peccant mortaliter. Verum de hoc pro certo iudicare non possumus, sed standum est consuetudini patriæ. hoc tamen pro indubitato tenendum est, quòd quando ex illa inspectione probabiliter timetur periculum operis, vel cogitationis mortalis, peccatum mortale est, si auertendo quis non desistat, quia qui periculum amat, peribit in illo. Syluest. in verbo, Chorea. q.1. versi.4.&6.

17 Octaua. Fortitudinis † exercendæ causa ludere, nullum est peccatum: Pari ratione neq; peccatum est ludere ad neruorum con solidationem, membrorumq; agilitatem cõparandum, huiusmodi dicitur ludus pilæ, modo sit moderatus, & absque scandalo.

SVMMARIVM.

1 *Illicitum quadrifariam dici.*
2 *Ludo etiam ex prohibito lege humana, acquisitum, modo abfuerit fraus, in foro animæ non restituitur, & nu. seq.*
4 *Acquisita ludendo cum eo, qui donare non potest, restituenda sunt; & quo casu filio, vel monacho modicum ludere liceat. num. sequen.*
6 *Filiusfamilias potest collusori plura lucrari, quàm ipsi collusor.*
7 *Lusor, qui collusorem verbis improbis, vi, vel metu attrahit, restituere lucrifacta tenetur.*
8 *Fraude vtens, vel etiam falsò se ignarum asserens, ad restitutionem tenetur.*
9 *Ludens in arte ludendi alterum superans, an lucrifactum restituere teneatur.*
10 *Punctis suis addere, vel collusoris detrahere, aut manum surripere, peccatum est.*
11 *Victorem certo sciens se euasurũ, si augeat in ludo sponsionem an victam sponsionem restituere teneatur.*
12 *Lucra facta cum vno in ludo cum amissis cũ eodem possunt compensari.*
13 *Ludens sub fide, quod amisit, si non persoluerit, non peccat, nisi intercedat iuramentum.*
14 *Lusor collusoribus mutuans pecuniam, eam repetere non potest, & quid de alijs mutuatibus.*
15 *Monachis, vel clericis aleis, vel fortunæ illicitis ludere non licet, & quand o l udum spectando peccent. nu. seq.*
17 *Exponentes domum aleatoribus ad ludendũ mortaliter peccant, & digni excommunicatione censentur, & de subministrantib. candelas, & similia. nu. 19.*
18 *Mala, quot, quantaque effluant e ludo, & de pœna, Episcopo, vel presbytero ludentibus.*
20 *Deus non me adiuuet, si amplius lusero, si ita quis dixerit, an absolui possit.*

De illicitè acquisitis, & præcipuè ex ludo. Cap. CXXII.

1 PRo fundamento † sciendum est illicitũ in nostra materia quadrupliciter dici, vt colligitur ex D. Thom.2.2. quæst.32. artic.7. Primum, quando id, quod illicitè ab aliquo acquiritur, debetur ei, à quo est acquisitum, vt in furto, & rapina, de quibus supra admonuimus. Secundum, dicitur illicitum tam ex parte dantis, quàm accipientis, vt quia contra iustitiam, & contra legẽ. Huiusmodi est, quod datur iudici, aut testi ad corrumpendum, vel quod acquiritur eludo à lege prohibito. Tertium, quando datio ipsa non est prohibita, sed causa, ob quam datur, vt quod datur meretrici. Quartum, quando datio ipsa est tantùm prohibita ex parte recipientis, quod est secũdum Sotum, si cuiquam quis pecuniam porrigit, ne peccatum committat.

2 Rursum sciendum † est, quod & si ludus illicitus sit, legeque humana pœna exteriori, & lucri restitutione plerumq; puniatur, ex eo tamen acquisita in animæ iudicio nõ sunt necessario restituenda: dummodo absit dolus, frausque ludi seruẽtur, habeantq; ludẽtes liberam rerum administrationem, quas in ludi conuentione deduxere: & ratio est, quia lex ipsa non vetat dominij acquisitionẽ ex ludo, sed solum pœnas statuit aduersus ludentes, vt ex ludo acquisita restituere cogantur sententia iudicis, quæ sanè pœna in foro conscientiæ non producit restituendi obligationem ante sentẽtiam, D. Thom.2.2.q.32. artic.7. ad secundum, & ibi Caiet. Doct. commu. in cap. penult. de vita, & honest. cler. Couar. in reg. peccatum. par. secunda. §. quarto. Nauar. cap.19. nume.18.

§.8.

§. 8. Sed hæc decisionibus modo faciliora reddentur.

3 Prima. Lucrifacta † in ludo etiam prohibito sub pœna exteriori, & lucri restitutione, non interueniente metu, dolo, & fraude ab eo, qui donare potest, non tenetur quis restituere de præcepto non solum collusori, sed neque pauperibus. Couar. qui supra. §. quanto. nu. 2. in fine. contra Syluest. in verbo. Ludus. q. 13.

4 Secunda. Ludere † etiam ludo licito rē notabilem cum eo, qui donare non potest, siue sit clericus, siue laicus, mortale peccatum est, & tenetur restituere his, qui eorum curam habent. Huiusmodi est stultus, puer, mancipium, filius, qui adhuc in patris potestate est, prodigus, coniux, monialis, monachus, & similes. D. Tho. 2. 2. quęst. 32. arti. 7. ad secundum. Bald. in rubr. C. de condi. ob turp. caus. Syluest. in verbo, Restitutio, quarto. quest. 2. Caccial. in tracta. de Ludo, qui addit limitationem, nisi esset modica quantitas, quæ consideratur attenta qualitate personarum.

5 Tertia. Filius, † qui studet, aut in curia versatur de licentia patris, & Religiosus, qui studet, aut negotiatur impensis sui Abbatis licitè possunt de suo commeatu quatuor, aut quinque de centum, quę dantur eis, ludo impendere, modo id honestè causa recreationis faciant: quia pater, & prælatus tacitam eis licentiam eius rei facere videntur. argum. gl. in clem. secundum. versi. conuertendum. de vita, & honest. cler. Sotus de iustit. & iure. libr. 5. q. 5. artic. 2. Nauar. c. 19. num. 12.

6 Quarta. † Potest filiusfamilias plura à collusore lucrari, quam collusor ab ipso, secundum Nauar. qui supra, & dicit esse communem. Contra tamen tenet Sotus. Couar. & Alfon. de Castro, quorum opinio potest procedere, quando falso dicendo se habere facultatem donādi, & perdendi allicit aliū ad ludum. argumen. text. in l. 2. C. si min. se maio. dixer.

7 Quinta. Ludens † trahendo inuite aliquem siue in principio ludi, siue in medio, restituere tenetur lucrifacta. Trahi autem dicitur inuitus, non tantum cui vis infertur, aut fraus, sed qui improbis verbis, aut precibus eousque instigatur, vt nisi luderet, pudore suffunderetur, & tanquam inurbanus, & ignobilis haberetur. Caiet. 2. 2. quæst. 32. artic. 7. versi. circa acquisita. Vel etiam qui blāditijs, aut suasionibus duceretur, vel metu. Sufficit autem non solum iustus metus, sed etiam grandis reuerentialis. Syluest. in verbo. Restitutio. 4. q. 9. versi. 4. Nauar. cap. 19. num. 13.

8 Sexta. Vincens † fraude, aut dolo, vel mēdacio etiam ante ludum, fingens se nescire ludere, cum sciat, ad restitutionem eius, qđ lucratus est tenetur illi, à quo vicit, licet ꝑdens sit dominus amissorum. Syluest. in verbo. Ludus. quæstio. 11. versic. 2. Fraus vero quando fit, statur iudicio peritorum: verumtāmen illa non committitur, cum quis cautelis vtitur; quæ iuxta leges ludi licitè fiunt. Couar. in reg. peccatum. part. secunda. §. quarto.

9 [Hinc † sequitur, quid respondendum sit ad dubium hoc, scilicet si colludentes non sunt in ipso ludo pares, sed alter alterum in arte ludendi superat, an teneatur excedēs, si quid fuerit lucratum, restituere. Et habet hæc dubitatio locum magis in ludis, qui viribus, & ingenio, seu arti innituntur, quàm in ijs, qui præcipuè ex fortuna dependent. Et dicendum, quòd ex quo casu non est vtriusque æqua conditio, sed alter cum ludit est in tuto, vel quasi, alter vero, vt plurimū est in periculo, consequens est ludum illum gratia lucri factum de se illicitum esse, & lucrum ab eo, qui inferior est, per lucrantem, qui in tuto est iniustè respici, & per cōsequens debere amittenti restitui, etiam iudicis sententia non expectata: Excepto nisi is, qui inferior est, excessum alterius colludentis sciat, & sciens, & volēs ludat: quia tunc perinde est, ac si id, quod amiserit, donare velit: nam tunc nec iniustè recipitur, nec iniustè retinetur. & ita non est de necessitate restituendum.]

10 Septima. Asserens † scienter se plura puncta habere, quàm habeat, vel non admonens collusorem, qui errore dicit se pauciora habere, vel manum, quam dicūt, sibi subripiens cum notabili damno, mortaliter peccat cum nexu restituendi, quod secus est de eo, qui certo sciens se amissurum pecuniam, auget sponsionem. i. facit inuitum, vt collusore illam non acceptante primam amittat. Nauar. c. 19. nu. 17.

11 Octaua. Alter † ex lusoribus necessariò, victor

victor euasurus sponsionem auget appositamque pecuniam certus de illo lucro duplam efficit altero ob ignorantiam minimè sponsionem illam recusante, non tenetur illud acquisitum de præcepto in conscientia restituere. Couar. qui supr. num. 5. in fi. [Hoc vero in ludo scachorum fieri, & seruari videmus, q alter antequàm suum moueat calculum, videt, & certus est se lucraturum, qđ tamen alter minimè videt, & qui certus est, sortem super qua luditur auget, quod alter ex ignorantia acceptat, & sortem ipsam ex eadem ignorantia perdit. In quo casu iterũ melior est conditio lucrantis, qui certus est de lucro, quàm amittentis, qui se vincendũ non videt, & tamen lucrum ita acquisitum non est de necessitate restituendum, eo q hac lege ab initio contraxerunt, vt quilibet eorum quãdo velit, possit sortem, super qua luditur augere, etiam si de lucro sit certus. Ideo cum lex pro vtroque sit instituta, iustũ est, vt per vtrunque seruetur, cum certum sit contractus ex conuentione legem, & vim accipere.]

12 Nona. Compensare † potest quis in ludo lucrifacta ab vno cum perditis cum eodem non solum durante eodem ludo, sed etiam in diuersis ludis, etiam si alij sint liciti, & alij illiciti, siue vterque sit habilis ad donandum, siue inhabilis, siue alter habilis, alter inhabilis, quod vltimum non de rigore iuris, sed de æquitate in foro conscientiæ teneri potest. Cum lucrifactis vero ab vno, & perditis cum alijs non fit compensatio. Nauar. c. 19. nu. 18.

13 Decima. Ludens † sub pecunia credita, quam promisit soluere, si perdiderit, nõ peccat non soluendo. Caroli V. lege ita sibi cõcedente, quæ etiam ius repetendi si soluerit, concessit. Secus si cum iuramento promisit, quia periurus erit non soluendo, & peccat mortaliter. arg. tex. in c. debitores. de iureiur. nisi antequàm soluerit, absoluatur à iuramento. Sotus de iusti. & iure. lib. 4. q. 5. arti. 2. col. fin. instar iurantis soluere vsuras. Nauar. c. 19. nu 17. in fin.

14 Vndecima. Mutuans † pecuniam lusoribus, vt secum ludant, eam repetere non potest. quod procedit etiam si non ludat, dummodo ludenti scienter mutuet, vel ludere volenti. text. cum glo. in l. 1. in prin. & in l. fi. vbi Bar. ff. de aleat. Bar. in l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. Verum si alteri mutuaret, quàm colludenti, vel ludere volenti, licet in ludo mutuaret, repetere potest. Syluest. in verbo. Ludus. q. 9. versic. 6.

15 Duodecima. Monachis, † & clericis beneficiarijs, vel in sacris ordinibus constitutis, (nam de alijs idem, quod de laicis censendum est) interdicitur lege obligãte ad peccatum mortale, ludere, ludis aleæ, siue fortunæ illicitis notabilem quantitatem. cap. episcopus. 35. dist. cap. 1. ead. dist. per verb. illud, damnetur. Docto. in c. inter dilectos. iuncta gl. de exces. præla. quamuis si ludant de fructibus beneficiorum non teneãtur ad restitutionem, cum sint vere domini fructuũ, ita tenet communis, contra Nauar. c. 19. nu. 9. [Quod autem sit peccatum mortale probatur per Sum. Concil. in 6. com. fol. 281. in paruo opusculo, vbi alearum ludus clericis interdicitur sub pœna excommunicationis, quæ quidem pœna demonstrat non excommunicationem, sed peccatum mortale iux. glo. in c. 1. de sagit. Et in ciuitate Neapolitana per constitutionẽ synodalem incipientem. Vt clericorum. imponitur etiam pœna pecuniaria, videlicet tarenorũ quindecim, & si luserint clerici intus ecclesias, capellas, aut cimiteria, est pœna excommunicationis ipso facto incurrenda, vt in alia synodali, quæ incipit. Quia sunt non nulli. Vnde infero, quod eo ipso, q est inuentus clericus ludere in dictis locis, est excõmunicatus absque alia sententia iudicis, cum pœna excommunicationis non requirat aliquẽ actũ iudicij, vt plenè diximus supra, in primo præcepto. c. 11. nu. 40.]

16 Tertiadecima. Clericus, † vel monachus spectantes ludum mortaliter malum multo tempore, mortaliter peccant, secus si paruo, vel si non mortaliter malum, sed ita q si mortalis esset, etiam delectaretur, vel esset dispositus illum videre, etiam si præciperetur contrarium, vel si præsentia eius causa esset, q ludo illicito ludatur, vel ex officio debeat prohibere, & non prohibet, vel si propter ludum omitterent diuina de præcepto die festo, vel afferrent scandalum proximo. Syluest. in ver. ludus. nu. 8. & in verbo, chorea. in fi. Nauar. c. 19. nu. 14.

17 Decimaquarta. Quicunque † cauponam, vel domum ad recipiendum aleatores ludentes expositam habent, excõmunicationi

ab or-

ab ordinarijs locorum subijci debent: magna est enim in ipsa seueritate pietas, vt Turon. Concilij verbis vtamur, per quam tollitur peccandi facultas: nam vbi insana libertas generat vulnera, sacerdotalis districtio dat medelam, ita habetur in constitut. Neap.c. 41. Ex quibus verbis colligitur tales peccare mortaliter, dum præcipit illos esse excommunicandos: argum. text. in cap. ecclesiastica. distinct. 23. & hoc meritò, cum prædictæ domus sic expositæ omnis nequi-
18 tiæ sentinæ sint. quid enim † mali ex ludo non prouenit? ex eo enim oritur desideriũ lucrandi, quod est cupiditas, quæ est radix omnium malorum, de constitu. nam concupiscentiam. item voluntas spoliandi proximum, quæ est rapina; rursum blasphemia, item verba otiosa, & mendacia; insuper corruptio proximorum, qui ad ludum conueniunt. Præterea scandalum bonorum. Et tẽporis, atque honorum amissio, talis, qui ludit, si est Episcopus, presbyter, aut diaconus, potest damnari, aut deponi, alij autem communione priuari, nisi desistant. vt not. dicit Card. in clemen. 2. §. pen. nume. 9. de vita, & honest. cleric.

19 Quare subministrantes † domum, mensam, candelas, aut alia in ludum necessaria lusoribus ludo mortali, mortaliter peccat: quia iuuant, & consentiunt ad peccandum, Nauar. cap. 19. nume. 15. tenenturque restituere omnia, quæ ad ipsos perueniunt. Syluestr. in ver. ludus. quæstio. 15. Quod tamen non intelligerem de dominis, qui animi recreandi causa æstiuo tempore ludunt; eorũ vero famuli lusoribus præstãt aleas, aliquid ab ipsis postea recepturi: non enim nobiles illi peccant mortaliter: quia cum actus ille sit indifferens, alias non concederetur, possunt nobiles vti, quod procedit etiam si alij abutentes committerent fraudes, aut blasphemias: verum, quando hi tales essent noti apud nobiles, essent repellendi, alias peccarent mortaliter.

20 Quintadecima. Iurans sic, Deus † male mihi vertat, & me non adiuuet si amplius lusero, non potest ab hoc sacramento absolui hac tãtum causa, quòd ipse magnum desiderium, & tentationem patitur ludendi: cum sit verum iuramentum, posset tamen in rem meliorrm, vel æque bonam commutari, quamuis hoc consilium de commutando debeat maturius dari, inspecta persona ludentis, si ob magnam inclinationem contrauenerit. Nauar. cap. 12. nume. 11. Addens insuper talem ludo licito, & in parua quantitate ludentem animi recreandi causa, non venire contra iuramentum.

SVMMARIVM.

1 *Iudici, vel ministris iustitiæ ad obtinendam iustitiam elargiens, non peccat, & datum repetere potest in foro contentioso. nume sequen.*
3 *Aduocatus, siue principalis bonam se causam habere ratus dans iudici pecuniam, peccat, & repetere prohibetur. nu. seq.*
5 *Iudici animo corrumpendi pecuniã tradens, peccat, & ipse, & iudex, quam restituere tenetur præter damnum, & cui.*
6 *Iudex, vel officialis præter statutam mercedem exigens, crimen concussionis committit, amplia septem in casibus. vt num. 7. 8. 9. & 10.*
11 *Casus tres, quibus officiales aliquid citra peccatum recipere possunt. num. 12. & 15.*
12 *Officialis habens præmium non sufficiens, an quicquam vltra illud recipere possit.*
13 *Testis, an, & quo casu aliquid habere possit pro ferendo testimonio, & item iudex delegatus principis, vel ordinarij. nu. seq.*
16 *Officiales ab incarceratis nondum sententiã passis pecuniam accipientes peccant, & restituere tenentur, & cui facienda restitutio.*
17 *Officiales deputati ad accusandum, prætermittentes officium, an, & quando vel peccent, vel teneantur restituere acceptum.*
18 *Iudex, vel Episcopus, an possit condemnatorum pœnam sibi, vel suæ Cameræ applicare.*

De eo, quod datur officialibus. Cap. CXXIII.

EXpediẽdo hoc capitulum per conclusiones statuamus plures, quarum prima sit hæc.

Dans † Iudici, seu alteri iustitiæ ministro pecuniam, vel munera non animo corrumpẽdi, sed vexationis redimendæ, videlicet, vt iustitiam ministret, seu absque mora iustitiam litiganti

ganti exhibeat, litemque secundum iustitię tramitem definiat, non peccat. vt probatur per gl. in c. qui recte. 11. q. 3. & per glo. sing. & inibi Archid. 14. q. 5. cap. non sanè. quas sequitur Couar. in regu. peccatum. part. 2. §. 3. nu. 1. Et idem cõfirmatur per Syluest. in verbo, Restitutio. 2. col. 5. versi. Quinto. qui his verbis vtitur.

2 Qui † iudici dedit, vt iustitiam consequatur, nullam pœnam incurrit, & potest repetere datum, vt frequentiori iudicio, interpretumque suffragio receptum est. Quod quidem rectè intelligas in foro contentioso, vt inquit Panorm. in c. cum non ab omni. num. 8. de vita, & honest. cler. & probatur per tex. in l. 2. ff. de condic. ob turp. caus. & sequitur Caieta. 2. 2. q. 100. arti. 4. versi. In eodem artic. Nec obstat si diceretur id non debere permitti, quia ex illa pecunia, seu illo munere iudex inducitur ad peccandum, & qui dat, cooperatur illius peccato: quoniã optimè respondetur per Nauar. c. 17. versi. Non obstat. & per Caiet. qui supra: Dicentes idcirco non peccare qui dat iudici, quoniam dat vt suo officio bene fungatur, & dat quasi inuitus, & coactus, quia videt, aut timet, quòd nisi dederit, accipiens non est suo officio bene functurus. Ex his igitur remanet certa, & vera conclusio, atque in iudicio animæ tenenda.

3 Secunda, Aduocatus, Procurator, † siue ipsemet principalis, vel alius quilibet eius nomine si existimãtes se bonam causam habere, iudicem pecunia inducunt, vt pro ipsis æquam sententiam dicant, peccant mortaliter, & datũ repetere nullo modo possunt: & ratio est, quoniã in propria causa quisq; iniustus est iudex: cum vnicuique appareat prima fronte ius habere certũ, quod & quidem in rei veritate non est, & ita ex hoc palliamento multæ fierent corruptiones, vt colligitur ex dictis Soti. lib. 5. de iustit. & iur. q. 8. art. 4. col. 2. versi. Sed nunquid.

4 Quæ quidem † conclusio est adeo vera, vt non solum procedat, si existimarẽt se habere iustam causam, sed etiam si pro certo sciãt iustitiã causæ, & re vera ita esset; quia si pecunia iudicem inducunt, vt pro ipsis sententiam ferat, adhuc peccant mortaliter: ratio autem est, quia iudicem corrumpunt, qui secundum proprij iudicij dictamen contrarium foret fortasse pronuntiaturus. Vnde non immerito peccant, litemq; perdunt, & datum repetere nequaquàm possunt, vt inquit tex. & gloss. in d. l. 2. ff. de conditio. ob turp. causam. Hanc autem secundam conclusionem in foro conscientiæ non teneré: ratio enim, cui innititur, videtur mihi admodum debilis, imò falsa: Iudex enim, qui alias esset iniustè iudicaturus, si accepta pecunia inde iudicat, nempe pro eo, qui iustã habet causam, non potest dici corruptus: Corrumpi enim est à rectitudine deflecti, & non cum ab iniquitate reducitur ad rectitudinem, nempe ab iniusta sententia ad iustam.

5 Tertia. Dans † pecuniam iudici, aut testi, vel scribæ animo corrumpendi, mortaliter peccat, & iudex, qui inique iudicauit, prętet damnum, & interesse, quod debetur parti læsæ in foro conscientiæ, tenetur etiam pecuniam restituere non danti, cum turpiter dederit, sed pauperibus, vel illi, in cuius iniuriam recepit. cap. iubemus, 1. questio prima. 17. q. 1. cap. si quis in atrio. iuxta arbitrium ecclesiæ. 14. q. 1. cap. non sanè. Sed quod in foro conscientiæ pecunia pauperibus eroganda sit, fortè magis est consilium, quàm necessitas. vt inquit Syluest. in verbo. concussio. q. 3. & in verbo iudex. 1. q. 12. versic. sextum, vbi inquit, quòd obligatio restituẽdi pecuniam est in pœnam, & pœna non debetur, nisi successerit sententia iudicialis. vt est glo. in cap. fraternitatis. 12. questio. 2. si vero malum, ob quod data fuit pecunia, nõ habuit effectum, verbi gratia, quia non iudicauit, vel si iudicauit, non iniquè, sed rectè, tunc danti est restituenda. Nauar. c. 17. nu. 30. versic. 4.

6 Quarta. Officialis, † seu iudex, cui de publico merces exhibetur, si amplius quærit, vel exigit quàm sibi constitutum sit stipendium, vsurpat, & crimen committit concussionis, vt inquit Syuest. in versi. concussio. q. 1. Nec putat dom. Anton. in eius summula. 7. præcep. cap. 8. versi. si existens. quòd excuset eum consuetudo, sicut nec à rapina, vnde & peccat, & restituere tenetur certis personis, si certæ sunt: nisi eis difficilis esset restitutio: quia modicum, sin minus pauperibus erogare tenetur. Nauar. capit. 17. numer. 33.

7 Propterea † enim statuuntur stipendia à publico, ne personæ priuatæ vexentur; quã

quidem

quidem conclusio nõ solum procedit si exigat, verum etiam si à sponte dantibus aliquid notabile maius debito acceperit, quo etiam casu mortaliter peccat, & restituere tenetur dantibus: & ratio est, quia ad illud tenebatur secundum iustitiæ tramitem necessitate præcepti, cum sit publice remuneratus: Vnde hac de causa acceptum est omnino restituendum, secundum Couar. in reg. peccatum. part. 2. §. 3. nu. 1. Bald. in auth. sed hodie. C. de episc. & cler.

8 Secundo ampliatur, † vt procedat etiam in ministris iustitiæ, nempe actuarijs, scribis, notarijs, qui omnes nequeunt vltra taxatum precium legitimum à lege, seu pragmatica suscipere, modo sit recepta, nec abnuente principe abrogata. Nec istorum sunt audienda obtendicula dicentium non posse aliter suum sustentare statum, cum tamen status eorum, & conditio non sit eorum iudicio æstimanda, qui illas fastosas immoderatas pompas sibi vsurpant: si enim officiales, & scribæ victu, & vestitu nobilitatẽ præseferre contendant illustrium statuum, non debent illorum splendores miserorũ sumptibus sustentare. Sotus lib. 5. de iusti. & iur. q. 8. artic. 4.

9 Tertio † ampliatur, siue dicti officiales accipiant directè, siue indirectè per aliam viam, i. vxoris, vel filiorum, qui annuent ib. oculis verè cognoscunt illas superfluas põpas vxoris, vel filiorum aliunde indirectè prouenire, & tacent: ij enim mortaliter peccant, & tenentur ad restitutionem.

10 Ampliatur, & quarto, † etiam cum ipsi iudici fuerit aliquod debitum remissum. ita Gram. consi. 35. nume. 8. & l. 2. cum seq. ff. de calum. Extenditur quinto, vt procedat etiã quando ipsi iudici fuerit aliquid mutuo datũ. ita Bal. in l. 1. C. de calum. & in l. si qs. C. si cert. pet. Gram. qui supra. & ratio est, quia ita mutuo datum nunquam restituitur; habet siquidem sub se latentẽ quandam fraudem, nempe ne is mutuans videatur velle iudicem corrumpere, quæ cautela dolum maiorem arguit. Extenditur sexto etiam, quãdo iudex datum accipit, nihil ipse promittendo. Gram. in d. consi. 35. num. 5. ex l. 1. ff. ad l. Iul. repetund. Extenditur septimo, etiam quando esculenta, & poculenta essent egregij valoris. Boer. q. 133. nu. 24. 25. Bossi. tit. de official. cor. nu. 2.

11 Tres tamen † casus sunt, in quibus possunt officiales recipere absque peccato, & primus est in comestibilibus & poculentis, ex mera liberalitate donatis, id est sine petitione, etiam quòd sint interdicta, si talia sint, quæ diebus paucis consumi possint, secundum glo. in cap. statutum. & ibi Franc. in §. insuper. de rescrip. libr. 6. l. plebiscito. ff. de offic. præsi. Et hoc boni viri arbitrio iudicabitur. secundum glo. in d. cap. statutum. pensata qualitate dantis, & accipientis, facit tex. in c. & si quęstiones. de simon. Hæc enim esculenta ab omnibus recipi possunt, quæ in iure vocantur xenia moderata. dist. 18. cap. de eulogijs. Syluest. in verbo. Iudex. 1. q. 8. versi. secundum. quia non præsumuntur dari ad corruptionem, sed ad liberalitatem. d. c. & si quęstiones.

12 Secundus † casus est in officialibus præmium non habentibus: possunt enim hi iustissimè laboris mercedem iustè recipere. facit text. in cap. charitatem. 12. q. 2. not. in cap. cum non ab omni. de vita, & honest. cler. cap. rescriptum. §. assessorem. de rescript. lib. 6. Couar. qui supra num. 2. ergo à contrario sensu si præmium habeant, amplius recipere non debent, etiam si illud non sufficiat, & sibi imputent si in eorum fuerit facultate officium acceptare. Quod tamen secundum Archid. fallit, si mutatæ fuerint rerum conditiones, sic à simili de medico munerato loquitur Syluest. in verbo. Medicus. q. 6. quod tamen non ita simpliciter videtur admittendum, alias daretur scribis, & actuarijs, alijsque officialibus ampla fraudibus via hoc prætextu, quod tempore sanctionum, seu pandectarum taxantium mercedem scripturis, sunt mutatæ rerum conditiones: nam modo res carius emuntur, & omnium sunt aucta precia rerum, atq; aucti labores ob negotiorum multiplicitatem, atque distantiam domorum, cuilibet ex officialibus fere daretur ansa exigendi vltra precium ab ipsis pragmaticis sanctionib. taxatum. Quapropter dictum Arch. quem sequitur Syluest. intelligerem, in eo, qui post susceptũ officium viderit mutatas rerũ conditiones, alias si eo tẽpore, quo incipit administrare, iam fuerint mutatæ rerum conditiones, tunc sibi imputet. facit text. in cap. 1. de pact. Igitur possunt officiales, quibus præmium non datur, recipere laboris mer-

13 cedem: sic etiam quamuis † testis pro testimonio vero ferendo pecuniam accipere non possit, cum ad id teneatur lege charitatis. tex. singu. in cap. nolite timere. 11. quęst. 3. bene tamen poterit pro labore, & expensis in itinere factis in ferendo testimonio iustam mercedem recipere, & exigere. c. statutum. §. proferendo. de rescript. lib. 6. cap. si testes. §. liberi testes. versic. venturis. 4. q. l. 3. §. quoniam liberi. C. de testib. Dec. consi. 189. num. 11. Quæ quidem expensæ sunt taxandæ à iudice, & consistunt in veniendo, & stando, & recedendo. Franc. in d. §. pro ferendo. num. 3. potest etiam exigere mercedem operariam dierum, quibus se occupauit in eo, vna cum interesse lucri cessantis, & damni emergentis. Nauar. c. 25. nu. 45. contra Francum in d. §. pro ferendo. qui etiam nu. 4. inquit, q̃ debet habere vecturam equi, si qualitas personæ hoc patitur. vt no. in l. idemq́; §. idem ab eo. ff. mand.

14 Sic † etiã iudex secularis delegatus Principis, vel ordinari, aut etiam iudex ecclesiasticus delegatus à Principe cum extra domicilium proficiscuntur expensas moderatas, & æqualiter à partibus exhibendas possunt expetere. d. cap. statutum. quod intellige, quando fieret profectio ad instantiam ambarum partium. facit l. 4. §. si agrimensor. ff. fin. regund. vide in l. generaliter. C. de iureiuran. argum. tex. in cap. nonnulli. de rescript. Et habebunt expensas non tantum pro victu, sed etiam pro vecturis equorum, & huiusmodi. dict. cap. statutum. §. insuper. Nec tenentur deducere eas, quas domi fecissent, cum illa iura expensas indistinctè permittant. ita tenet Panormitan. in d. cap. cum ab omni. de vita, & honesta cleric. contra gl. & si hac occasione infirmatur equus, aut à latronibus spoliatur familia, vel infirmatur, sicque oportet moram facere longiorem, possunt illud plus à partibus expetere, quod non in domo sua expendissent. cap. cum pro causa. de procurato. & ratio est, quia nemo cogitur suis stipendijs militare: & munera, & non sumptus prohibentur. 1. quæstio. 1. capit. iudices. vide in fine huius. c. 10. Rursum possunt etiam officiales munerati aliquid plus recipere ratione laboris, quando ipse labor est circa ea, ad quæ ipsi non tenentur.

15 Tertius casus est, † quando aliquid receperint etiam amplius quàm merentur post latam sententiam, quæ transiuit in rem iudicatam, sine vllo pacto per modum liberalitatis, modo non receperint pro precio, neque pro causa principali, facit quod inquit Marsil. in l. 1. num. 6. ff. de fal. vbi testis licite accipit aliquid ab eo, pro quo testificatur post latum eius testimonium, nisi præcessisset promissio, quãuis in foro exteriori possit præsumi contrarium. facit text. in c. 1. de simon. Ancha. consi. 271. de titulis criminum. colum. 4. Fely. in c. tua nos. colum. fin. de simon. Hinc ad confirmandos hos casus adduco in medium Archiepisc. Floren. in summu. de restitu. c. 5. versic. insuper de his, & sit postrema decisio.

16 Accipiens † pecuniam ab accusatis, vel in carcere detentis priusquam contra eos proferatur sentẽtia, vt intercedant pro eis, tenentur illam pecuniam pauperibus erogare, quando accusati, vel in carcere detenti sunt culpabiles, & condemnandi; & ratio est, quia fuit iniustè datum, & receptum: est enim regulare, quòd vbi turpitudo est ex parte vtriusque, tunc restitutio debet fieri pauperibus de consilio: si vero sunt innocentes, & ad redimẽdam suam vexationem pecuniam dederunt, & ad procurandam sui liberationem, si intercessores eorum sunt de publico remunerati, dictam pecuniam ipsis innocentibus restituere tenentur, nisi data fuisset per modum doni, & præcipuè post liberationem. vide Nauar. à simili in c. 23. num. 101. versic. 11. Et similiter si intercessores eorum non sunt remunerati, tunc pro suis laborib. iustè aliquid retinere possunt. Syluest. in ver. restitutio. tertio. quęst. 5. versic. 11.

17 Rursum, † quid dicam de officialibus deputatis, qui non accusant eos, quos depræhendunt lapsos in pœnam. Distingue, aut sumus in officialibus, qui sunt obligati ad accusandum, aut non. Præterea aut in ciuilibus, aut in criminalibus. In primo casu, quando sunt obligati, & sumus in ciuilibus, tunc peccant, & tenentur acceptum restituere fisco, vel ei, cui erat pœna applicanda. Immo tenentur ad complementum pœnæ exigendæ, si accusassent, secundum D. Thom. 2. 2. quæst. 67. Si vero non tenentur accusare, & tunc de consilio acceptum restituere tenentur. In criminalibus vero vbi infligenda.

fligenda esset pœna corporalis, si desistunt ab accusando per compassionem, & aliquid recipiunt pro non accusando, non tenentur necessario illud restituere, licet turpiter acciperent, & peccarent, alias secus. Syluest. in ver. pœna. q. 8.

18 Sed quid † si fuerint accusati, & condemnati ad pœnam, an possit sibi iudex pœnam illam applicare. Bald. tenet quod non, in Auth. vt nulli iudi. §. vt autem. in prin. Quin etiam dicit Bald. in l. 2. C. de episco. audien. quod non debet episcopus pœnam suæ cameræ applicare, quando de iure eam debet inter pauperes erogare, alias sic, quod bene notent episcopi, ne perditum eant animas suas. De iure enim debent omnem pœnam in pios vsus conuertere, & non sibi, vel suæ cameræ applicare, nisi ex causa necessitatis. secundum Ioan. And. in cap. irrefragabili. & cap. dilectos. de offic. ordin. Vltimo nota, q̃ vbicunque iudex habet arbitrari dictas, vel secundum vulgares, vel legales, semper debent dari aliqui dies ad quiescẽdum, inspecta qualitate personarũ, & temporis, quod est notandum pro ambasiatoribus, & alijs similibus. gl. in c. cupientes. & ibi Franc. nu. 7. de elect. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Meretrices quare permittantur: & an meretrices mercedem petere, vel recipere possint, & an restituere teneantur. nu. seq.*

3 *Vir cogi potest à meretrice etiam per iudicem ad mercedem soluendam, etiam cõuentione non inita.*

4 *Domum locare meretrici, vel ei, qui peccatum mortale sit commissurus, an liceat sine peccato.*

5 *Lucrum ex meretricum opera quærere, mortale est.*

6 *Mulieri occultæ veneri operam danti fortius est merces soluenda, quam publicæ.*

7 *Pretium receptum per virum à meretrice ex causa venerea restitutioni obnoxium non est.*

8 *Nuptæ sine onere restitutionis pretium recipere pro actu venereo licet.*

9 *Mulier, vel filia, clam marito, vel patre quæsita in suos vsus conuertere potest.*

10 *Meretrices datum ab ijs, qui donare nõ possunt, an restituere teneantur: quid de maribus ob operam veneream. nu. seq.*

De illicitè dato ex dationis causa, vt quod datur meretrici. Cap. CXXIIII.

1 CVm meretricium † sit peccatũ, & à lege prohibitum, tamẽ ecclesia sub dissimulatione illud tolerat, ad euitandũ maius malum. distinct. 13. c. nerui. Et ideo lex non punit meretrices, imò possunt petere mercedẽ propter illud opus libidinosum. vt Doct. not. in cap. quia plerique. de immunit. eccle. Quare, vt inquit August. hoc facit meretrix in mundo, quia sentina in mari, vel cloaca in palatio, tolle cloacam, & replebis fœtore palatiũ, sic de sentina. Tolle meretrices de mundo, & replebis ipsum sodomia. Et nec hoc est contrarium dicto Apost. Rom. 3. Vbi non sunt facienda mala, vt eueniant bona, nec occasione liciti debet illicitum committi. l. qui sub prætextu. C. de sacrosan. eccles. l. illicitas §. ne tenuis. & ibi gloss. in ver. concutiendos. ff. de offi. præsi. quia hoc procedit, dummodo non fiat per modum dissimulationis, vt contingit in meretricibus, ne tota ciuitas libidine repleatur. vt inquit August. sed modo ad casuum decisiones descendamus.

2 Prima: meretrix, † quæ sui corporis copiam facit, potest mercedem recipere pro voluptate, quam vir de ea capit. Sotus lib 4. de iustitia, & iure. q. 7. artic. 1. ad secundum argumen. Vnde quod ex ea causa acquirit, suum facit, ita q̃ nõ teneatur ad restitutionem, nec etiam necessarium est ei ad salutem illud erogare pauperibus. ita dicit Cõrad. de contrac. q. 6. prima conclusio. Vnde de his potest libere testari, eleemosynam facere, & decimas soluere. vt in c. oblationes. 90. distin. glo. not. in c. ex transmissa. de decimis. & ratio est, quia & si meretrix peccat meretricando, non tamen peccat turpiter recipiendo. l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de cond. ob turp. cau.

3 Quinimò † vir tenetur dare quod promisit, vel solitum est. Caiet. 2. 2. quæst. 62. art. 3. ad secundum. Imò potest mulier cogere virum per iudicem ad mercedem soluendã, dummodo absit dolus, & fraus, & merces sit moderata, atque promittens habeat ius dandi, atque promittendi. Cyn. in l. 2. C. de cõdi. ob turp. cau. Bar. in l. affectionis. ff. de donat.

Abb. in cap. quia plerique. nu. 14. de immun. eccle. & est cõmunis, vt refert Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 2. nume. 2. Quod procedit siue facta sit conuentio de precio, siue non. Couar. num. 4. in fin. Non tamen potest vir à Confessario in foro conscientiæ cogi ad soluendum meretrici promissum. Nauar. c. 17. nu. 4. versi. 5. & 41.

4 Secunda. Locans † domum, vel rem suam ei, quem credit mortaliter ea abusurum, mortaliter peccat: quia auxiliatur ad peccandum mortaliter, vt si locet ad exercendum vsuras, vel meretricandum, quod vltimum intellige, si eo fine principali, seu minus principali, vt meretricetur, locauerit, secus si ad viuendum tantum, cum vera displicentia coram Deo, artis meretricij, & domus non sit in ea parte ciuitatis, in qua non permittitur habitare, nec illis carius, quàm honestis locet. Nauar. c. 17. nu. 195.

5 Tertia. Lucrum, † vel tributum ex meretricum opera quærere, inspecto iure communi, peccatum mortale est, & à Nitephoro libr. 16. cap. 40. Histor. ecclesiast. dicitur vectigal impurum, detestabile, absurdum, Deoque inuisum, feris quibusque barbaris indignum, & execrandum piaculum, & laudatur Anastasius Imperator, qui illud omnino sustulit. Nauar. qui supra. versi. 2. ratione tamen consuetudinis, quæ pro lege habetur, & consentiente Rege in terris suis, & Papa in terris ecclesiæ, non est peccatum, ideo est soluendum, & ita viget consuetudo in Regno Neap.

6 Quarta. Fœmina † occultè fornicaria multo iustius, quàm meretrix precium recipere potest ob fornicationem, quippe quę propter maiorem honestatẽ pluris est æstimanda. Sotus libr. 4. de iusti. & iur. q. 7. art. 1. ad 2. argum.

7 Quinta. Masculus, † qui à fœmina propter opus illud libidinosum accipit preciũ non tenetur illud restituere, quin vero æquius est vt illud accipiat, cũ plus præbeat, sicut Alexander potuit à Duce illa Amazone, quæ illum gratia recipiendæ prolis inuisit, quod & prece, & ꝑcio vt fertur impetrauit. Nam illi fœminarum generi in more erat precio accersere viros, qui ad illas ingrederentur. Sotus, qui supra. Nauar. c. 17. nu. 34. versi. 2. ideo.

8 Sexta. Potest † nupta, quæ semel, aut bis collapsa est, precium recipere absque nexu restitutionis, & adulter tenetur in iudicio animæ illi soluere: nam licet flagitia ipsa in nupta, vel soluta sint lege prohibita, datio tamen non est prohibita, nisi excessus iustę æstimationis pro ratione personarũ immodicus esset. Sotus lib. 4. quæst. 7. art. 1. & Couar. num. 3. in fin. Et non obstat, quod supra diximus, ꝙ in conscientia vir non potest cogi à confessario soluere promissam meretrici; quia illud ideo est, quia potest illud meretrix petere in iudicio, quod nequaquam possunt illæ, quæ non sunt publicò loco expositæ. Imò in pœnam criminis priuantur dicto precio, & ideo ante condemnationem adulter iure naturæ tenetur.

9 Septima. Nupta † potest clam marito, & filia clam patre, acquisita ex tali opere in suos vsus conuertere, & marito, & patri non restituere, nisi amplam supellectilem via illa acquisiuisset. Sotus de iust. & iure. lib. 4. q. 7. artic. 1.

10 Octaua. Prædictæ † mulieres si modicam pecuniam pro turpi quæstu accepissent ab his qui non sunt sui iuris, restituere non tenentur: quia præsumuntur eorum curam habentes habere ratas huiusmodi expensas. Sotus, qui supra. Quinimò, vt inquit Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 2. nu. 2. nec monialis pecuniã recipiens ob mercedem sui coitus tenetur illam restituere in foro animæ. Hoc tamen fallit, quando prædictæ mulieres cum dolo, & fraudibus notabiliter aliquid plus extorquerent, videlicet dicendo se esse virgines, cum non essent, vel non cognitas nisi à tali Magnate; quia tunc illud plus esset restituendum, quod idem dic si cessante omni dolo acciperent notabilem quantitatem ab ijs, qui non possunt dare. Nauar. c. 17. nu. 31.

11 Nona. Mares, † qui ob fornicariam operam aliquid accipiunt, non tenentur illud de præcepto restituere, sed tantum de consilio pauperibus. Nauar. qui supra. nume. 40. versic. quarto.

SVMMARIVM.

1 *Gabellam in genere, & in specie sumi, & de vtroque modo.*

2 *Vectigal, portorium, dohana, pedagium, guidagium, & salinarium, quid sint.*

Tributum,

3 *Tributum,& talea,quid significent,& quomodo aliter vtrunque dicatur.*

4 *Indictionis vsus apud notarios vnde fluxerit,& quid esset apud Roman.*

5 *Talea quid propriè comprehendat, quæ & collecta dicta est, & de eius natura, & exemptionis priuilegium qualiter amittatur.*

6 *Gabellæ ab antiquo præstari solitæ à principibus statutæ, solui debent, & de diuino, & de canonico iure.*

7 *Gabellæ ab antiquo institutæ etiam sine causæ expressione, atque adeo non erogatæ in vsum constitutum,debentur etiam in foro animæ.nu.seq.*

8 *Gabella vt iusta sit,tria requiri, & quæ. & nu.seq.*

9 *Gabellæ exactio nisi sit æqua, & moderata, tyrannica est.*

10 *Gabella iusta præsumenda in dubio, causa efficiente existente.*

11 *Gabellas auctoritate pontificia, regia, generalis Concilij, vel consuetudine firmatas, non soluens,peccat.*

12 *Barones, & recognoscentes superiorem gabellas subditis imponentes sine debita licentia,an peccent.*

13 *Authoritas in gabellis qualis requiratur, & an Reges Hispaniæ, & Galliæ eas sine licentia possint imponere.nu.seq.*

14 *Assensus pro regis sufficit in imponendis gabellis,qui eiusdē est potestatis,quàm regis.*

15 *Duces, & Respub. superiorem non recognoscentes possunt imponere gabellas, & quid de ciuitate habente superiorem.*

16 *Clerici qui nam exempti intelligantur à gabellis,datijs,& collectis, & quas pœnas incurrant imponentes, vel exigētes gabellas; amplia.vt nu.17.18.19. & 20. limita.vt nu.21.22. 3.25.& 26.*

17 *Prælatus clericum datijs contribuere cogēs est excommunicatus.*

24 *Negotiatio,& clericus negotiari,quando dicatur.*

27 *Quæstio si vertatur inter conductorem gabellæ,& clericum, quomodo sit diffinienda.*

28 *Locatores, vel coloni partiarij prædiorum ecclesiasticorum, vel emptores redditum clericorum,an sint immunes à gabellis.*

29 *Clerici,an prestationes,vel onera pro possessionibus collatis soluere teneantur, distingue, vt hic.*

30 *Gabellas iustas non soluentes, vel fraudantes mortaliter peccant, restitutioni obnoxij, idem de affirmante in fraudem aliud pro alio,amplia,& limita.vt nu.seq.*

31 *Venditor sub mortali,& sub restituendi onere occultæ venditionis gabellas publicano tenetur soluere.*

32 *Viator non excusatur, quòd vbi transit,gabellæ custos nullus sit, & tenetur ad locum certum exactionis accedere.*

33 *Capitationes fraudantes peccato,& restitutioni se alligant,item equos extrahentes extra regnum.*

34 *Ciues mentientes in possessione bonorum siue redditum, item in mensura fraudantes, vel in deferendis vuis.*

35 *Gabellam iniustam, vel eius causa finali cessante,aut non in constitutum vsum erogatam,fraudare licet.*

36 *Gabella iniusta ea dicitur, quæ durius pauperes,quam diuites aggrauat, quoquo modo id fiat,& quo iustificetur.*

37 *Gabella nimis grauis & excessiua licitè fraudatur,& quando excessiua dicatur.*

38 *Publicanis duplum,vel plus vltra debitum exigentibus licet fraudare.*

Præpositus gabellæ ex facto familiæ tenetur.

39 *Damnificati à dominis,an & quando possint in gabellis fraudem facere.*

40 *Tutores, & negotiorum gestores gabellas defraudantes, an & quomodo restituere teneantur, & quid si soluendo non sint. num. sequen.*

42 *Gabellas illicitas exigentes incurrunt in censuras, & onus restitutionis subeunt, fallit si iussu superioris.*

43 *Confessarius,quomodo se gerat in defraudatione gabellæ cum confitente.*

44 *Gabella in dubio iusta præsumitur,nec solutio pœnæ fraudatæ gabellæ est pœnitentibus imponenda.*

De gabellis,seu vectigalibus. Cap. CXXV.

1 GAbella † in iure dupliciter accipitur,in genere,& in specie. In genere sumpta comprehendit vectigal,datium,theloneum,dohanam, pedagiū, portorium, salinarium, tributum, taleam,

collectam,& censum.vt not.Doct.in cap.super quibusdam.de verb.signific.Ias.in l.placet.C.de sacrosanct.eccle.glo.in l.1.§.hic titulus.ff.de publi.& vectig.In specie vero est illa,quæ soluitur pro venditionibus,& emptionibus rerum in ciuitate,diciturque alio nomine datium,& theloneum,de quo Matt. 9.& Luc.6.

2 Est autem † vectigal gabella, quæ soluitur pro mercimonijs, seu rebus venalibus, quæ inuehuntur in ciuitatem,vel ex ea extrahuntur. Alioque nomine dicitur portorium,quia in porta soluitur,vel aliter dicitur dohana. Hæc autem vectigalia imponuntur pro refectione pontium, & ædificiorum communium. Pedagium dicitur quod datur à transeuntibus in locis constitutis à Principe, quod idem est, quod guidagium. & dicitur quod soluitur pro mercimonijs, vel personis, quæ transeunt per vias publicas, vel per pontem. Salinarium dicitur, quod datur pro sale.glos. in dict.capit.super quibusdam.

3 Tributa † sunt publicæ exactiones, quæ debentur ordinariè Imperatori, & superiori.l.2.C.de anno.lib.10.glo. in l.1.§.hic titulus.ff.de public. & sunt quæ vulgo dicuntur pagamenta fiscalia, quæ soluuntur regulariter pro fumante vel foculari. iuxta doctr. Bart.in l. si se non obtulit.§.actor.nu.3.ff.de re iudic.& alio nomine vocatur census. vide Afflic.in titu. quæ sint regalia. super versic. plaustrorum.col.3.versic.sed iuxta hoc. Talea est quædam solutio, quæ soluitur Regi ob occurrētem necessitatem præsertim extraordinariam,appellaturque alio nomine præstantia, vel indictum, aut super indictū. C.de indictio.lib.10. quia vltra ordinarium canonem, qui rebus imponitur, præstatur tributum per singula lustra.vt inquit glo.in l.1.C.de indicti.lib.10.

4 Hæc autem † indictio, quæ soluebatur per singula lustra,postea fuit reuersa in munus ordinarium,& ab ista indictione postea tabelliones sumpserunt stilum suum in instrumento.vt gloss.declarat in Auth. vt præpon.nomen Imper.in versi.indictionis. Vbi glo.declarat, quid sit indictio, scilicet, cursus 15.annorum. Nam antiquitus Romani singulis 15. annis recipiebant tributum de toto mundo, & erat in primo quinquennio ferrum, vt inde fierent arma militibus Romanis; secundo quinquennio argentum, vt inde haberent stipēdia milites; tertio quinquennio aurum, quod in ærario ponebatur, vt tempore necessitatis pro Republica expenderetur.

5 Talea † autem comprehendit omnia patrimonialia, & indicitur, atque imponitur ciuitatibus,atque ciuibus inter ciues ratione rerum.ita tex.in l.rescripto.§.fin.in vers. Talea.vbi glo.& Bart.ff.de muner.& honor. Hæc alio nomine vocatur collecta,& imponitur pro publica vtilitate inter ciues per capitationem,toto titulo.C.de capitatio.ciuium.lib.10. ad quam sunt obligati à quatuordecim annis masculi,à duodecim feminæ vsque ad sexagesimumquintum. l. ætatem.ff.de censibus. Soluitur etiam per æs,& libram,idest,habito respectu facultatum,vt declarat Alciat.in l.munus.num.3.ff.de verbor.signific. [per doctrinam Bart.& Docto. in l.4.§.actor.ff.de re iudi. Tu igitur,qui facis æstimum, debes considerare æstimationem rerum,ad quam considerandam est habenda ratio onerum,quæ præstantur super illa re,& vnicuique dandum quod suum est. Est verum, quod in æstimatione rerum est animaduertendum, vt scias bene æstimare ad vtilitatem,& perceptionem fructuum,& ita intellige Imo.in l.apud Iulianum.§.hæres.ff.de lega.1.Alexand.in l.rescripto.§.fin. ff.de munerib.& honorib. qui volunt, quod collecta potius ponatur habita ratione ad fructus,quam ad æstimationem rerum. Et ideo si domus sit pretiosa, ex qua tamen nihil,aut parum percipiatur, etiam non multum sit habenda in consideratione, quia dicitur sterilis. vt notat Bald. per illum text. in l.fin.§.sinautem legata. C.de bonis, quæ liberis. Et vide omnino Bald. in l.1. C.de anno.& trib.qui dicit, quod collectam tenetur vsufructuarius soluere, qui habetur loco domini,quem sequitur Alex.cons.4.in 5. vol.col.2.vide tex.in l.quæro. ff.de vsufruct. lega.] Eximuntur ab hac collecta forenses, nisi habeant in ciuitate aliqua bona, quia tunc tenentur soluere bona tenētiam. Abbas in c.peruenit. de immun.eccle. vbi late tractat hanc materiam,& inquit, quòd non debet imponi pro cōmuni vtilitate, sed pro necessitate ipsius ciuitatis.ibi nu.22. [Sed quid si forensis patiatur se describi in catastro,an tunc teneatur ad collectas.gl. & Bar.

in l. incola iam muneribus. ff. ad municip. Bal. in l. 1. §. quod si nemo, colum. 3. versi. super tertio puncto. ff. quod cuius. vniuer. & in l. etiam. C. de exec. rei iudic. tenent quod teneatur. Hinc infertur, quod si habet quis priuilegium exemptionis, & scit se descriptum in libro eorum, qui tenentur, & non appellat, amittit immunitatem. l. 1. §. si quis tutor. ff. quando appella. sit. Quod intellige, quando citatur vt soluat, & soluit, & ita non solum requiritur scientia descriptionis, sed etiam vt sit citatus. ita Ang. in d. §. si tutor. quem alij communiter sequuntur. vt refert Bossius. tit. de Principe. num. 168. Sic etiam si soluo sine protestatione conseruationis iuris mei, an amittã immunitatem. vide Alex. consi. 33. volum. 5. & consil. 193. col. penult. in 4. dubio. 2. volu. & consi. 190. col. fin. Ias. l. non solum. §. morte. colum. fin. ff. de oper. noui nuncia. An vero concessio immunitatis à collectis extendatur ad futura, & quando conceditur ob immunitatem filiorum, an duret eis mortuis. & dic quod sic si morerentur viuo patre, nõ autem si post mortem patris. Decius in l. in omnibus. de reg. iur. Et quando est concessa euntibus ad mercatum, an habeat locum, dum redeunt, docet Parpal. in l. placet. C. de sacrosanct. eccles. Et an immunitas concessa posteris, se extendat ad fœminas, vel natos ex fœminis. Iason remissiuè in l. 1. in vltima colu. ff. de constit. princip. inquit quod non, ponens illud notabile dictum Bar. in l. quoties. C. de priui. scho. lib. 12.]

6 Rursum, regula † firmissima est in iure, quòd gabellæ antiquitus præstari solitæ à principibus locorum statutę, siue constet de causa, siue non, ex quo pręsumitur causa in Principe. clemen. vnica. de probatio. tam de iure diuino, quam canonico, & ciuili pręstari mandantur. vt Matth. cap. 22. & Marc. cap. 12. ad Roman. cap. 13. & capi. tributum. 23. quęst. 8. cap. super quibusdam. de verbor. signific. & toto tit. ff. de publ. & C. de vectig. Vnde non possunt in foro conscientię defraudari, & ita formaliter firmat Abb. in proœ. decre. vers. Rex pacificus. & ante eum Arch. in cap. si quis Romipetas. 14. q. 3. Bald. expresse in rubr. de constit. in fin. Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 5. nu. 4. versi. idcirco. Nauar. c. 17. num. 200.

7 Quod † procedit etiam si Princeps in earũ institutione causam non expresserit. Imò procedit etiam si qui recipit non faciat id, pro quo pręsumitur esse concessas, dummodo non constet propter illas non fuisse impositas. Syluest. in versic. gabella. 3. quęst. 8. in princip. & ratio est, quia iustè Princeps tributa exigit propter labores, quos pro populo tolerat cum eius curam gerat, rebusq; publicis prospiciat, ac laboret in executione iustitię, vt suum vnicuiq; tribuat, vt nemo alterum lędat, prouinciamque bello, & armis tueatur.

Nec obstat quod lex, quę ea indixit, & si iusta sit, pœnam tamen temporalem nõ reddẽti ob hanc causam imponit, & propterea non debere in foro animę esse condemnandum ad restitutionẽ videbatur. vt vult Ang. ver. pedagium. q. 6. cum satis sit transgressorem se obtulisse periculo pœnę. Nam respõdetur, ꝙ cum humana quandoque ad mortalem, quandoque ad venialem culpam obliget. vt per D. Thom. & Caiet. 1. 2. q. 96. art. 4. satis est consonum, cum hęc transgressio sit Reipublicę pernitiosa, voluisse obligare ad mortalẽ culpam. Frãcus in c. perpetuę. & c. cõmissę. de elect. lib. 6. Sotus lib. 1. de iusti. & iur. q. 6. art. 5.

8 Pręterea sciendum est, † quod ad iustitiã gabellę requiritur primo causa efficiens, id est, auctoritas Pontificia, aut Regia, vel Cõcilium generale, aut consuetudo immemorabilis. iuxta tex. & ibi Doct. in c. super quibusdam. ff. de verb. signi. Secundo causa materialis, idest, res, pro qua soluitur gabella, quę licet de iure non debeat esse de ijs rebus, quę inuehuntur in vsus proprios, & familię. l. vniuersi. l. omnium. C. de vectiga. tamen quotidianus vsus in contrarium obseruatur, scilicet, vt soluatur pro pane, vino, carne, panno, & similibus. Nauar. cap. 17. num. 202.

9 Tertio requiritur † causa formalis, idest, vt imponatur gabella iuxta rerum valorẽ, & cuiusque facultatem, alioquin si non seruatur moderata, & æqua exactio, tyrannica est, & iniusta. Quarto debet esse causa finalis, scilicet publica vtilitas, vel vrgens necessitas, quamuis in collecta non requiratur publica vtilitas, sed tantum vrgens ipsius ciuitatis, vel communitati. Abb. in cap. peruenit. de immunit. eccles. Vnde cessante hac causa finali, cessare debet exactio gabellę.

bellæ.Felyn.in c.1.nu.41.de consti. Caiet.in ver.vectigalia.

10 Notandum tamen † est circa has causas, quod in dubio quoties constat de causa efficiente alicuius gabellæ, præsumendum est pro ipsius iustitia, vnde non est à viatore inquirendum de alijs causis.argumen.text. in cap.quid culpatur.23.quæst.1.Sotus libr. 3.de iusti.& iure.quęst.6.art.7.in fi. & lib.4. q.6.art.4.

Hæc in genere dixisse sufficiat,modò more solito ex his multorum deducamus dubiorum decisiones.

11 Prima. Qui gabellas † auctoritate Pontificia,aut Regia,vel Cócilij generalis,aut consuetudine immemorabili impositas non soluit, peccat mortaliter, cum obligatione restituendi,iuxta communem. Nauar.c.17. nu.200.Hinc colligitur auctoritatem requiri Pontificiam,aut Imperatoriam,aut Concilij, vel consuetudinem immemorabilem ad imponendum gabellas. iuxta tex.in c.super quibusdam.de verb.signif.

12 Quare maximè decipiuntur † multi Domini,siue Barones, siue Principes recognoscentes superiorem, qui imponunt subditis suis noua pedagia,vel imposita augent sine debita licentia, & sæpe etiam absque legitimã causa,quod peius est: ij enim non solum incurrunt in bullam cœnæ Domini,sed etiam Confessarij, si contra dictam bullam tales absoluere præsumunt. Cat. Neap.lib. 5.c.3.versi.4.Sylu.in ver.gabella.3.nu.7.

13 Sed nota, † quod requiritur auctoritas Imperatoria in terris suis, sicut & Pontificia in terris summo Pontifici subiectis. Ita & Reges in suis Regnis. Reges autem Hispaniæ, & Galliæ cum præscripserint iura Imperij, & non recognoscant superioré dempto Papa, vt in vsibus feudo.quæ sint regal. optimo iure possunt imponere gabellas.Sed breuiter quæritur,an in Regno Neapolitano,cum hoc Regnum fuerit ecclesiæ, vt inquit Gram.in consi.47.in ciuilibus. & consi. 99.quem refert, & sequitur Vrsil.ad Afflic. decis.17.nume.8.interuenire debeat assensus Papalis? Respon.quod non, quia sufficit quod pro iure,quod sum.Pontifex habet super hoc Regno, soluatur tributum à Rege Hispaniæ.

14 Item quæritur an loco assensus † Regij eo casu,quo requirit, sufficiat assensus proregis? Respon.quod sic: quia is gerit vicem Regis, [& ideo habet eandem potestatem quam Rex, Iason in l.conuentionum. ff.de pact. columna.2. versicul.limita tertio.per Mar.in tract.feud. in c.Imperialem.in prin. col.2.de prohib.feu.alie.per Feder.& Iacob. de S.Georg.in sua inuest.in gl.in ver. Vicarius perpetuus,vbi vide omnino.]

Sed nota quod tunc assensus Regis, siue proregis iustificat gabellam, cum fuerit legitimè impetratus: quare aduertant impetrantes, vt vera exponant, alias si subreptitiè fuerit obtentus,non valet,& impetrantes peccant mortaliter, incidunt in bullam cœnæ,& tenentur restituere exacta.Syluest. in versi.gabella.3.nu.7. Quæ quidem restitutio debet fieri ijs, qui soluerunt gabellã, vel si difficultas adest, aut incertitudo dominorum,pauperibus. Et nota quod ea,quæ requiruntur in imponendis gabellis, ea etiã requiruntur in mutandis,vel augendis quia veterem gabellam augere,est nouam imponere.Nauar.c.27.nu.61.

15 Principes etiam † non recognoscentes superiorem,vt Dux Sabaudiæ,& Dux Florentiæ: Item & Respublicæ, vt Ianuensium,& Venetiarum: item consuetudo antiquissima, & immemorabilis quamuis non adsit regius assensus, possunt gabellas imponere,vt not.in d.cap.super quibusdam. Ciuitas vero,quæ superiorem recognoscit, licet gabellas imponere, vel augere, aut mutare non possit, secundum glo.in l.2.& 3.C.noua vectigal. tamen potest inter suos ciues exceptis forensibus, & clericis, collectam imponere. ita Bartol.in l.prima. C.de superexact. libro 10. Cardin. consil. 12. in dubijs præmissis.

16 Secunda. Clerici, † & quælibet personæ ecclesiasticæ in sacris ordinibus constitutæ, vel prima tonsura initiatæ, aut in minoribus constitutæ,modo secundum Conci.Trident.clericalem habitum, & tonsuram deferentes alicui ecclesiæ ex mandato episcopi inseruiant, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola sint de licentia episcopi.iuxta.text.in cap.nullus.session.23. & per Capic.in decisio. 161.& habetur in cap.Regni incipien.Item statuimus.sunt exemptæ ab omnib. gabellis,datijs,& collectis, alijsque muneribus personalibus tam quo ad bona ecclesiastica, quàm patrimonialia. Et

qui

qui gabellas imponerent supradictis personis ecclesiasticis, siue regularibus, vel statuentes, vt monasteria, aliæque personæ ecclesiasticæ non sint immunes à muneribus personalibus, ac exigentes gabellam impositam, grauiter peccant, teneturque male ablata restituere, suntque primi excommunicati ipso facto, per clausulam bullæ. 4. item secũdi per clausulam Bullæ 13. quę excommunicat statuentes contra libertatẽ ecclesię, tertij vero alia excommunicatione Papali, de qua in c. quamquam. de censi lib. 6. clem. præsenti. eod. tit. quę non est reseruata Syluest. in ver. gabella. 3. nu. 10. Nauar. c. 17. nu. 202.

17 Ampliatur † vero hęc decisio, vt si prælatus cogat clericos ad contribuendum datijs, & collectis, est excommunicatus. c. non minus. de immuni. eccle. imò si clerici sponte nomine capitulari promiserint subire talia onera, non possunt sine assensu Papę id facere. c. aduersus. de immu. eccle.

18 Secundo ampliatur, † vt personę ecclesiasticę sint exemptę etiam quo ad patrimonialia: ratio est, quia res clericorum, & ecclesiarũ quo ad taleas, & collectas, aliasque exactiones clericorum eodem priuilegio gaudent. 12. quęstio. 2. cap. ecclesiarum seruos. gloss. in cap. quamquam. de censi. libr. 6. ad idem gloss. in cap. ex literis. de pignor. & in cap. similiter. 16. quęst. 1. Syluest. in ver. excommunicatio. 9. nume. 13. quamuis regula sit in oppositum, quod clerici non gaudeant in bonis patrimonialibus priuilegio clericali. Dec. omnino in c. ecclesia. nu. 65. de constit.

19 Tertio ampliatur, † vt procedat etiam si clerici portarent res ecclesiasticas de loco ad locum causa negociationis pro vtilitate suæ ecclesię, & venderent res suas, vinum, oleum, frumentum, & similia tam in pondere magno, quam in minuto. ita Cy... & Bald. in l. 2. C. de episco. & cler. Abb. in cõsi. 6. incipien. casus. lib. 1. & tali casu, vel simili possunt clerici occultare talia bona, de quibus non tenentur soluere gabellas, ne videantur à publicanis; dummodo semper caueant à mendacijs, & scandalis. arg. tex. in c. 3. de reg. iur. Abb. in c. olim. el 1. de resti. spo.

20 Quarto ampliatur, † vt non teneantur soluere pro equis, & rebus, quibus vterentur ad pompã: quia generaliter sunt exempti à solutionibus gabellarum. vt in c. quamquam. de censi. lib. 6.

[Quinto ampliatur etiã in familia episcopi, quę gaudet priuilegio episcopi, non autem famuli clericorum. ita Abb. in cap. 2. num. 6. de foro compet. late Felyn. in d. cap. 2. Iason in l. scriniarios. C. de milit. testam. An autẽ extendatur hoc priuilegium exemptionis ad milites religiosos profitentes vota, & habentes certum modum viuendi, atq; dicentes horas iuxta Pontificum constitutiones? dic quod sic. vt not. in clem. in c. 1. de relig. domib.]

21 Limitatur † modo prędicta decisio, vt non habeat locum in clericis primę tonsurę, vel ordinum minorum non seruantibus vitam clericalem, & non deferentibus habitum, vt habetur in prag. Regni, incip. Ferdinandus.

[Rursum limitatur in clericis coniugatis, qui & si gaudeant tantum priuilegio fori in causis criminalibus, & canonis, modo vnicam, & virginem vxorem acceperint, tonsuram, & vestes honestas clericis conuenientes detulerint. iuxta text. in c. vnico. de cler. coniug. lib. 6. tamen tenentur subire gabellas, munera secularia, collectas, aliaue quęuis regalia obsequia, censum, & his similia. Nam hęc tenentur subire hi clerici, sicuti subeunt, & prestant omnino laici. ita gloss. memorabilis in d. c. vnico. verbo cęteris. & ibi omnes Panor. in c. ex parte. de cler. coniug. Guid. Papę. q. 383. Bertachinus in tract. de gabel. 7. par. nu. 11. quorum opinio communis est, & ab omnibus probatur in d. cap. ex parte.]

Secũdo si imponatur pro refectione vię, quam currus, & plaustra destruunt: quia sicut tenentur ad refectionem viarum. l. ad instructiones. C. de sacrosanct. eccle. ita etiã ad gabellas. secundum Bald. ibi. versic. quæro de equibus. Sed an hodie illa lex procedat. vide Dec. in cap. ecclesię Sanctę Marię. num. 234. de consti. Abb. consi. 6. Qui etiam. nu. 335. addit alium casum, quando clerici vtuntur beneficio statuti laicorum, pro qua gabella imponitur, quia tunc tenetur ad gabellam. Bald. in l. 1. circa finem. de contrah. empt. Abb. d. consi. 6.

22 Limitatur tertio, † quando sumus tempore vrgẽtis necessitatis, verbi gratia, belli, famis, aut pestis, vel ęris alieni, quando non

suppetunt

ſuppetunt facultates laicorum, & de facili non poteſt haberi recurſus ad Papam.argu. glo. 16.q. 1.§. placet. tunc enim poteſt ciuitas rogare perſonas eccleſiaſticas, vt conſentiant ſoluendis gabellis, vel militibus hoſpitio recipiendi. Syluest. in ver. immunitas. Doct.in d.cap.aduerſus.[Imo tempore quo Dux Albæ erat prorex regni Neapolitani. in anno 1557.quando Galli venerunt tempore Pauli IIII. Pontificis ad inuaſionem regni, ingruente neceſſitate pecuniæ ob regni defenſionem, vidimus accipi omne argẽtum eccleſiaſticum pro conflanda moneta, vt refert Camil. Saler. in prooem. conſtitu. Regni.ver. præfatis. Et quod immunitas nõ ſe extendat ad tempus belli, tenet Dynus. in l.ſi ex toto.ff.de leg.primo, quem ſequuntur Imo. Pau.de Caſt.& ibi Alexan. Saltem quando neceſſitas ſuperueniens eſſet valde inſolita, ita etiam tenet Iaſon in l.principalibus.ff.ſi cert.petat.colum.3.Felyn.in capi. cauſam quæ. de reſcript. & in cap.nonnulli. eod.tit.dicit eſſe communem.Aegidius Boſ. tit.de prin.& priuile.eius.nu.140.]

23 Limitatur quarto,† quando inueherent aut emerent ad negociandum ita no.glo.& Doct.in d.clem.præſenti.& in d.capit.quanquam, à contrario ſenſu, quod intellige de rebus patrimonialibus, ſecus autem de eccleſiaſticis.

24 Negociatio † autem tunc dicitur, quando emerent res integras,& reuenderent, nã tunc pro his debent ſoluere gabellas. Non autem quando emerent materiam,& operarentur in formam, quia tunc eſſet artificiũ, & non negotiatio.Gemin.in dicta clem.præſenti.& in d.c.quanquam.Abb.1.vol.conſi.6. Nec etiam dicimus clericos negociari, qui aliqua emunt pro vſu ſuo à principio, & poſt ea ex aliqua cauſa mutato propoſito vendunt, vel permutant; quia ponderatur principium:nam non emerunt vt venderent, vel negociarentur de illis, ſed tantum pro vſu ſuo, ſecundum Bar.in l. cætera.§. ſed ſi. ff.de leg.1.& ibi Alex.Bal.in l.1.& per illum tex. §.ne autem.ff.de exerc.acti.

25 Quinto † limitatur non ſolum, quando emerent ad mercaturam exercendam, ſed ſi emerent merces alienas, quas deferunt nomine ſuo, dicentes eſſe ſuas, vel ſi negociarentur de bonis, quæ ſunt communia cum laico, nam pro parte laico contingenti debent ſoluere gabellas. Et ratio eſt, quia obtentu priuilegij non debet publica vtilitas vacillari.l.2.C.de priuil.ſchol.lib.12.poteſt ergo iudex ex officio eos cogere ad diuiſionẽ.vt C.quando, & quibus quarta pars debetur.l.2.libro.10.Pariter nec exemptus eſt ab onere gabellarum, quando frater clerici donaret partem ſuam clerico in fraudem, quæ fraus præſumitur, quando poſſidet laicus poſt donationem, ſicut & prius. Syluest.in ver.excommunicatio.9.nu.14.

26 Sexto † limitatur in hoc Regno, vbi ſummus Pontifex immunitatem clericis debitam abſtulit, eamque conceſſit varijs locis pijs.

Septimo limitatur, vt talis immunitas non procedat in Regno Neapolitano, vbi eſt taxata, & limitata immunitas iuxta decreta, ac inſtructiones Regiæ Cameræ Summariæ ad euitandas fraudes.

Octauo fallit, quando laici haberent facultatem à ſummo Pontifice ad exigendum illas ab eis.Nauar.c.17.nu.201.in fi.

27 Sed modo † quæritur, Quid ſi vertitur quæſtio inter conductorem gabellæ, & clericum, vt quia ille negat illum clericum, vel dicit res deferri negociationis cauſa, & graue eſſet ſemper iudicem adiri pro fide huius rei recipienda, tunc in hoc caſu videtur committendum iuramento deferentiũ, vel ſuorum nunciorum, ſi perſonarum qualitas non diſſuadeat, vel niſi de contrario fides habeatur in promptu.facit tex. in cap. fin.de iureiur. quod met.cauſa.c.fin.Quo ad perſonam, videtur ſufficere ſi ſit in tonſura, & habitu clericali.vt per ca.ſi iudex. de ſen. excommu.lib.6.ita glo.not.in clem.præſenti.ver.non negociandi.de cenſi. Rurſum quæritur,

28 An locatores † ad affictum, & agricolæ partiarij prædiorum eccleſiaſticorum ſint exempti à ſolutione gabellæ pro ſua parte? Dic, quod non.facit glo.no.in clem.1.in ver. excolendas.de decim.[ita Fede.de Sen.cõſi. 111.ſequitur Francus.in c.quanquã. de cenſ. lib.6.Abb.in cap. ex parte.el primo.de deci. Quod intellige, quãdo priuilegium datum eſt perſonæ, ſecus ſi datum eſſet rebus. Socy. conſ.297.colum.3. Et ideo videnda ſunt priuilegia, quia ſæpius conceditur immunitas religioſis non ſolum pro eorum prædijs, & bonis, verũ etiam eorum colonis,& partiarijs,

rijs,

rijs,qui diuidunt fructus.] Item, An emptores reddituum clericorum possint in his gaudere eadem immunitate, qua clerici? Resp. quod non. Ioan. And. in d.c. quanquam. glo. in clem. 3. de cens.

29 Insuper quæritur,† an ecclesia, vel clerici teneantur soluere præstantias, seu alia onera pro possessionibus eis collatis, vel titulo lucratiuo, vel oneroso? Dic quod aut illa onera habent onus perpetuum annexũ, & inuariabile, & tunc transeunt ad clericos cum oneribus suis: facit clem. 1. & quod ibi not. de censi. Aut onus non erat tale, vt sunt istæ descriptiones, quæ fiunt hodie, quia æstimantur bona cuiuscunque, vt soluant plus, vel minus secundum impositionem collectæ, & ad ista onera nõ tenetur ecclesia, vel clerici: quia non potest dici, quod hoc sit onus annexum possessionibus, cum non sit perpetuum, sed variabile, & quandoque imponitur personæ pro rebus. Si ergo perueniunt ad ecclesiam, debent censeri iure ecclesiastico. pro hoc bonus tex. in c. vnico. de iure patro. lib. 6. Abb. in c. 1. num. 12. de vita & honest. cleri.

30 Tertia decisio. Non † soluentes, seu fraudantes gabellas iustas, peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem, iuxta communem in conscientia publicanis damnificatis, vel eorum hæredibus, aut his cessantibus, in pios vsus. Archiepisc. Floren. secunda parte. titu. primo. cap. 12. §. 9. Rosella in ver. pedagium. §. 6. Felyn. in capitu. primo. de constit. numero 41. Docto. in capitu. innouamus. de cens. Alfon. de Cast. lib. 1. de leg. pœn. capit. 11. Sotus lib. 3. de iustitia. & iure. q. 6. art. 7. Hinc infertur, quod qui simulatione, fraude, atque occultè contractas merces inuehunt in ciuitatem, uel prouinciam, aut illas euehunt, quo publicanos effugiant, ipsosq; defraudent, tenentur ad restitutionem, etiã si vectigalia non petantur, & peccant mortaliter: quia hi, qui merces inuehunt, aut euehunt, tenentur eis per viam publicam, aut regiam eas transmittere, & non occultare. Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 5. num. 5. Quod idem dicendum est de his, qui asserũt vnum pro alio, vel res esse minoris quantitatis, vt minus soluãt. Archiep. Flor. in sum. de resti. c. 1. Manus fraudatoria. ver. 5.

31 Quæ quidem † decisio ampliatur, vt non solum teneatur venditor soluere gabellas, sed etiam teneatur sub pœna peccati mortalis ac restitutionis publicano ignoranti denunciare venditionem factam fuisse, & soluere gabellam. Couar. qui supra. num. 5. Hoc autem intellige, quando venditio fuisset facta occultè, nam si abest dolus, & venditio non fuerit occultè facta, non tenentur venditores publicanos, quibus soluant, quærere: satis enim est soluere, dum ab illis petũtur. ita Sotus lib. 4. de iusti. & iure. q. 6. art. 4. vbi inquit. quod ita se habet consuetudo.

32 Ampliatur † secundo teneri ad vectigalis solutionem etiam transmittentes per loca publica, & consueta merces absque vlla fraude, quamuis nullus sit custos ibi, qui vectigal exigat, etsi nulla pœna sit puniẽdus, si absque vectigalis solutione trãsierit. Couar. qui supra. §. 5. nu. 5. Ampliatur etiam, vt etiam si adesset locus certus exactionis gabellæ, teneatur ibidem viator deferre, quia ille locus dicitur exactor. Alfon. de Cast. lib. 1. de lege pœn. cap. 10. Bar. in l. fi. §. diuus. & §. diui. ff. de publi. & vectig. Bal. in l. 3. C. de naut. fœno.

33 Quarto † ampliatur in fraudantibus in capitationibus capita ciuium, seu quæ dicũtur vulgo focularia: quia cum talis capitatio sit quædam gabella, vigesimo anno plus, vel minus cõtingens, qui eam fraudauerit, peccat mortaliter, & tenetur damna fisco illata restituere. Tiraq. in tract. de retracta. consangui. in præfat. nu. 69. late Menoch. de arbitrarijs iudi. lib. 2. casu 397.

Quinto ampliatur, vt efferens aurum, frumentum, equos, extra regnum cõtra prohibitionem, peccet mortaliter.

34 Sexto ampliatur, † vt ciues mentientes in professione bonorum, seu reddituum, vbi viuitur per æs, & libram, seu vt vulgo, dicitur, per appretium, peccent mortaliter, atque teneantur ad restitutionum damna illata ciuitati.

Septimo, vbi adest collecta de soluendo denario pro vino, oleo, &c. fraudantes in mensura, vel numero idem peccatum incurrunt. Archiepis. Flor. in summu. Defecerunt. de restitu. cap. 1. Manus fraudatoria. versi. 5. Quod idem dicendum de his, qui in vrbem non inuehunt vinum, sed vuam, hac tamen mente, vt in ciuitate exprimant vinum de vua. ita Ias. in l. non dubium. num. 45. & 46. C. de legi.

Limita-

35 Limitatur † vero hæc conclusio, vbi gabella fuerit iniusta: nam cum eam non teneatur quis in foro conscientiæ soluere, poterit licitè illam defraudare. Fely. in c. 1. de consti. Bar. in d. l. vectigalia.

Secundo fallit, quando cessat causa finalis, ob quam imposita fuit gabella, vel finitum fuit tempus. Fely. in d. cap. primo. num. 41. Caiet. in ver. vectigalia. verbi gratia, imposita est gabella pro refectione pontis vsq; ad triennium, impleto fine, & tempore, cessat gabella. Vnde si post illud tempus exigitur, cùm sit iniusta, defraudari potest.

Tertio, quando non fieret illud, propter quod certum est, & constat eas institutas fore: quia frangenti fidem, fides frangi potest. capitu. peruenit. lo secundo. de iureiurando. Hostien. in sum. de censi. §. ex quibus cau. versicu. sed quid si mercatores. Fely. in d. ca. 1. num. 41.

36 Quarto dicitur † iniusta gabella, & per consequens tyrannica, & iniusta exactio, quando grauantur magis pauperes, quam diuites, nam ad iustitiam gabellæ debet seruari debita proportio, & moderata exactio. ita Alfon. de Cast. lib. 1. de lege pœna. capi. quinto. Capic. decis. 148. Quo fit gabellam impositam pro pane, & vino, quod venditur in platea, iniustam esse, cum magis grauentur pauperes, qui quotidianum emunt victum, quàm diuites, quibus horrea esculentis, & poculentis sunt plena. Verum potest reddi iusta talis gabella, si adessent alia onera imposita ciuibus in eadem ciuitate, ita vt qui in vno grauantur, in alio releuentur, sicut sunt in regno multæ gabellæ, scilicet, merciũ, & redditũum, in quibus diuites magis, q̃ pauperes grauantur, cũ plus habeant.

37 Quinto, potest † fraudari gabella, quando esset nimis grauis, atque excessiua, vt gabella, quæ pro eodem frumento, aut pane repetitur ab eadem persona in diuersis locis: hæc enim sapit extorsionem, & excessum, ex quo de vna re ab eadem persona bis, & ter exigitur; non enim quis debet taliter affligi. c. cum percussio. 7. q. 1. & hoc sine necessitate. Syluest. in verbo. gabella. 3. quæst. nona. & versi. vnde huiusmodi. Excessiuæ autẽ ex dispositione legis dicuntur, quando gabella excedit tertiam octauæ partis valoris rei. per tex. in l. prima. C. de vectig. Fely. in capitu. 1. colum. 13. versiculo, alius casus est, quando gabella. de constit. & tunc potest fraudari in odium iniusti exactoris non solum respectu excessus, sed etiam totius, vt probatur in cap. primo. in fine. & capitu. secundo. de censi. libro sexto. & cap. quia plerique. de immun. eccle. Hodie tamen non potest dari certa regula, nec assignari certus terminus, quãdo gabella sit excessiua. Ideo totum remittitur arbitrio boni viri, attenta necessitate, causa, tempore, & loco.

38 Sexto fraudari potest † gabella, quando conductores gabellarum exigerẽt duplum, vel vltra eius quod deberent accipere. Bal. in l. 3. C. de naut. fœno.

Et aduerte, quod præpositus ad gabellã tenetur ex facto familiæ suæ, seu quam sibi adiunxit in illo ministerio. l. prima. §. familiæ. ff. de publica. Abbas in cap. licet. nume. septimo. de restitutio. spolia. quod idem dicit de nauta: & ratio est, quia semper, quod familia deliquit in illo officio, in quo est præpositus dominus, semper tenetur dominus, si illo ministerio vtitur opera familiæ. Liberantur tamen isti exhibendo malefactores. d. §. familiæ.

39 Septimo. Potest † fraudari gabella, quando defraudantes essent iniustè damnificati à dominis, quia possent sibi satisfacere. Syl. in verbo, gabella, tertio. quæst. nona. nume. 24. Sed nota quod istud bene procederet, quando damnum, & vtilitas tam extorsionum illicitarum, quam etiam istius gabellæ alias soluendæ spectarent ad eundem dominum loci, quod esset, quando princeps exigeret nomine proprio omnes gabellas per suos ꝓcuratores; secus vbi locarẽt alijs subditis gabellas alias iustas, & ipsi certam pensionem in quemcunque euentum reportarent, vt communiter fit ferè per totã Italiam: tunc enim non posset fraudari; & ratio est, quia non fit damnum extorsoribus, sed conductoribus gabellarum iustarum, q̃ nihil illicitum extorquent, quibus nihil est imputandum, ex quo iustas gabellas exigunt, & compensatio non debet fieri nisi inter easdem personas: nã res inter alios acta alijs præiudicare non debet. capitu. penult. de re iudica. & damnum, & pœna suos debet authores tenere, & non alios. capitulo. quæsiuit. de his, quæ fiunt à maiori parte capituli.

40 Quarta decisio. Tutores † & curatores, filijfa-

fil.jfamilias, cellararij, alijque negociorum gestores fraudantes gabellas nomine alieno pro pupillis, patribus, monasterio & capitulo, si nihil peruenit ad eos in cõscientia debent restituere de bonis illorum, ad quos peruenit lucrum; si adhuc habẽt in manibus administrationem, si nolunt ipsi remanere obligati de suo: dummodo ipsis restituentibus non immineat periculum vitæ, aut famæ, si deprehenderentur, puta quia crederent illos furto subtraxisse illa: sed si non habent amplius administrationem, & neque restituere possunt, quia pauperes, sufficit qđ denuncient principalibus se obligatos esse ad restitutionem, qui si non satisfaciunt, habeant propositum ipsi satisfaciendi cum poterunt: non enim tenentur occulte accipere, & satisfacere, cum per hoc non prouidetur saluti eorum, cum remaneant obligati in conscientia, ex quo sciant talia esse facta, nec volunt satisfacere, & sic non dissoluitur peccatum quo ad æstimationem eorum.

41 Quod si † isti ministri sunt soluendo, nisi habeant remissionem à cõductoribus gabellarum, tenentur de suo satisfacere, & postea occultè accipere de bonis eorum, ad quos peruenit lucrum, si alias via iuridica habere non possunt, ita tamen vt euitetur scandalum, & periculum, & quando sic mediato res satisfacerent, deberent cauto modo declarare, siue per se, siue per alios illis, qui vere sunt obligati, non teneri; quia bona fides non patitur, vt semel exactum bis exigatur. c. bona fides. de reg. iur. lib. 6. ita Dom. Anton. in sum. Defecerunt. de resti. cap. 4. de tutoribus.

42 Quinta. Scienter † exigentes gabellas illicitas, præter peccatum mortale, atque vinculum restituendi incurrunt in censuram, si tales essent personæ singulares, quæ exigerent contra personas ecclesiasticas, & in interdictum, si esset ciuitas. facit tex. in c. si ciuitas. de sent. excommuni. lib. sexto. Turrecre. in cap. si quis Romipetas. 24. quæst. 3. & ratio est, quia præstant ad hoc causam efficacem, & operantur efficaciter ad iniustam exactionem, & spoliationem, quod idem dicendum, si dubitarent illas esse illicitas, & sponte se ingererent emendo, vel aliter, secus tamen si iussu superioris hoc facerent: quia obedientia in dubio excusaret. c. quid culpatur. 23. quæst. prima. Syluc. in ver. gabella 3. q. 7. modo dubium illud ex animo à se pellat.

43 Sexta. Confessarius † si certus est gabellam esse iustam, debet obligare præter peccatum mortale pœnitentem ad restitutionem, si illam defraudauerit. Attamen si est in dubio, ante factum semper prohibeat defraudationem, ne fraudantes exponãt se discrimini, post factum vero non debet cogere ad restituendum, quia exponeret se periculo tollendi ab illo, quod suum est; [illegible] est autem adhoc hortari. Syl. qui supra. in fi.

44 Septimo. In dubio † semper gabellæ præsumuntur iustæ. Sotus lib. 4 de iustitia & iure. quæst. 6. arti. quarto. quare fraudans peccat mortaliter, cum nexu restitutionis. Rosella in ver. pedagium. q. 6. Sed quæritur, an pœna à iure imposita, vel per statuta fraudantibus, debeat à Confessarijs imponi pœnitentibus dico quod non: nisi esset facta cõdemnatio per iudicem, sed sufficit restitutio gabellarum subtractarum.

SVMMARIVM.

1 *Restitutionis materiæ cognitio quam sit necessaria; & in quibus uersetur potissimum.*

De restitutione. Cap. CXXVI.

1 CVm multa † sint necessaria Cõfessario ad cognoscendum, illud tamen, quod ad materiã confessionis attinet, est tam necessarium, quàm quòd maximè, quandoquidem nullus prope mortalium est, qui possit gloriari se huius oneris esse immunem: quare paulo fusius hanc materiam prosequemur, vt, quo maioris momenti res est, eo plus diligentiæ in ea tractanda adhibeatur. Restitutio igitur trifariam diuiditur. Est enim rei ablatæ, vel dãni illati, vel honoris deturpati. Quæ autem in restitutione sint obseruanda, his versibus continentur. Quis, quid, cui, quantum, vbi, quo tempore, quove ordine.

SVMMARIVM.

1 *Actionis [illegible] obligatur [illegible].*

2 *Vsurarij famulus [illegible] agens, dans exigensve*

ve vsurarias pecunias, an ad restituendum obligentur, & an proxeneta. numero sequen.

4 *Actionis iniustæ excusatio, quod nisi ipse fecissem, alter fecisset, inepta est.*

5 *Iubens in re vsuraria ad restitutionem tenetur, re effecta.*

6 *Reuocatio mandati, qualis requiratur, ne mandans teneatur de delicto.*

7 *Ratihabitio, an ratificantem re secuta obliget ad restitutionem.*

8 *Consulens ad restitutionem tenetur etiam si filio furtum consuluerit in re patris. amplia etiam, vt hic: limita. vt numero sequen.*

9 *Consulens, si consultor aggressurus per se erat delictum, peccato tantum alligatur, & quo casu etiam restitutioni. nu. seq.*

Consulens leuiter abortum ei, qui per se erat facturus, non incidit in Constitutio. Sixti V.

11 *Consulens minus malum, quo maius euitetur, an ad restituendum teneatur.*

12 *Consulentem homicidium, eo secuto, quomodo verum sit ipsum teneri.*

13 *Consensus quando ad restitutionem obliget.*

14 *Consensus in re iniusta præstitus, eo quod maior pars consentiat, ad quid obliget consentientes & etiam tantum præsentes, & nu. seq. & nu. 17.*

16 *Consilia ij Regij. & si non consentiunt, sententiæ tamen se subscribentes, tenentur ad restitutionem.*

18 *Religiosi humanis respectibus in capitulis voci renunciantes indigne agunt.*

19 *Adulator, detractor, vel irrisor si sint causa læsionis restituere tenentur.*

20 *Particeps criminis, an, quando, & ad quid teneatur.*

21 *Ferens opem ad furtum, tenetur tum ad restitutionem omnium damnorum, tum ad partem rei surreptæ, & 23.*

22 *Cooperantes furto aliquo modo, vt hic, ad restitutionem insolidum tenentur: idem in pluribus ad deprædandum conuenientib.*

24 *Damnum magnum plures disiunctim inferentes paulatim minima furando, an mortale commiserint, obligatique sint restitutioni & nu. seq.*

26 *Excommunicatio licita est, non nisi pro peccato.*

27 *Defendere qui debet ex officio, & non defendit, ad quid teneatur.*

28 *Præfecti custodiæ vrbis inuentos post sonum campanæ dimittentes, ad quid teneantur, & an peccent, & quid de custodibus confinium, & segetum. nu. 29. & 30.*

31 *Dominus territorij non impediens rapinam, quam poterat, ciuiliter de rapina tenetur, & paterfamilias ex facto familiæ.*

32 *Familiæ nomen, quid hic importet.*

33 *Domini, officiales suos abutentes officijs non expellentes de damno secuto tenentur.*

34 *De regularis delicto, an & quando monasterium teneatur.*

35 *Iudex, quis cognoscat de delicto nouitij.*

36 *Custos domus si consentiat, vt latrones domus ingrediantur, tenetur ad restitutionem.*

37 *Latro si vicino pecuniam dederit, vt taceat, an recipiens restituere teneatur.*

38 *Furto obsistere manifestando qui possunt, & non obsistunt, si ex officio obligantur, restituere tenentur.*

39 *Testis subticens veritatem, vltra periurium ad restitutionem tenetur, nisi illud sciret in confessione.*

40 *Officiales occidentes homines, eo quod secreta non manifestant, vel torquentes eos sine indicijs, restitutioni fiunt obnoxij.*

41 *Tabelliones non manifestantes legata pia, & item custodes passuum tenentur restituere, & an ad pœnam incursam per viatores teneantur.*

42 *Ministri Principum, an sine peccato possint celare furta officialium.*

43 *Receptatores furum scienter an, & qui ad restitutionem teneantur, & quid de eorum hæredibus.*

Qui teneatur restituere. Cap. CXXVII.

1 QVicunque † causa est iniustæ actionis, ad restitutionem tenetur. Hoc autem nouem modis accidere solet, qui his versibus continentur. Iussio, consilium, consensus, laus, Comes. Qui recipit, mutus, non obstans, non manifestans.

2 Primus † igitur est, qui per se exequitur rem, siue proprio motu, siue alieno imperio, vt ministri, & famuli vsurariorum, qui

sunt

sunt eorum agentes, qui eorum contractus, & negotia peragunt; etiam si meri executores illorum fuerint, aut famuli, qui solam pecuniam dederint, & pignora, aut solutionem vsurarum acceperint, quamuis ex eo nulla ipsis vtilitas obueniat: quod tamē est restringendum ad famulos, qui sciunt pecuniam, quam ferunt mutuam ad vsuram mitti, & quam recipiunt pro solutione vsuræ recipi, & non extendendum ad alios, qui ignorantes faciunt, quamuis sciant suos principales aliquando vsuræ dare solitos. arg. tex. in c. quid culpatur. 23. q. 5. qui prædicti ministri tenentur ad restitutionem etiam ante excussionem principalium. Idem de eo,

3 † qui est internuntius ex parte vsurarij principaliter, vt illi, & sibi vtilitatem comparet, quales sunt communiter proxenetæ: & ratio est, quia mediator criminis dicitur ipsum delictum committere, quod inducit Domin. in c. 1. de testib. lib. 6. ad statuta de committentibus delictum, vt includantur mediatores, facit text. in cap. 1. de offic. deleg. cap. sicut dignum. de homic. & in specie gl. notab. in l. sciente. ff. de parric. dixit quod proxeneta in contractibus vsurarijs potest dici vsurarius in tantum, quod ad restitutionem teneatur, quam sequitur Bart. in l. 1. §. incidit. ff ad Turpil. facit tex. in cap. non liceat Papæ. 12. quæst. secunda. tex. not. in cap. sicut nō suo. 46. distin. Hoc autem est restringendum ad eos, qui rogarunt, vt daretur ad vsuram, nō autem ad eos, qui simpliciter rogauerunt vt daretur mutuum, nec ad eos, qui rogatu debitoris operam præstiterunt. arg. tex. in l. si quam. C. de oper. liber. dominus Antoninus. secunda par. tit. primo. capitu. 9. 13.

4 In casibus autem, in † quibus dicti ministri, & famuli vsurariorum ad restitutionem tenentur, non excusantur eo prætextu, quòd si dicti ministri pecuniā non dedissent, alij eam dedissent, sicut nō excusatur percussor, quòd si ipse non percussisset, alij eum percussissent. Exempli gratia: Est aliquis habens plures seruos, qui sibi sunt paratissimi obsequi ad nutum, præcipit dominus cuipiā illorum homicidium, aut furtum facere, qđ per seipsum paratissimus erat illud perpetrare, vel seruus videns herum iam iam furtum committere paratum, vel scelus adornantem, eum sua sponte præuenit tunc perpetrator ille sceleris tenetur ad restitutionē insolidum, licet herus ille per se solus facturus fuisset. Nec etiam ab extremo iudicio per iudicem infligēdo excusari potest, quòd si homicidium illud non cōmisisset, vel furtum, alius iussu domini cōmissurus fuisset. ita Nauar. in manuali. c. 17. nu. 29.

5 Secundus est † iubens. Et hoc secuta actione iniusta ex sua iussione, vel probabiliter credatur subsecuta, secundum commu. Doctores, quia vbi solum esset dubium, non esset obligatio: etenim cæteris paribus potior est conditio possidentis. l. si ob turpem. ff. de condic. ob turp. caus. Igitur iubens tenetur ac exequens maleficium. Hinc mandans fieri furtum, vel homicidium, tenetur insolidum, secuto delicto.

6 Quod si reuocauerit † mandatum & mādatarius non obstante reuocatione fecerit furtum, vel homicidium, non mandans, sed mandatarius tenetur. glo. & Doct. in c. cum quis. de sent. excommunicat. lib. 6. Quod est verum, quando reuocatio mandati fuerit facta re integra, & deuenerit ad notitiam mandatarij; bene tamen mandans peccat mortaliter ratione mali mandati. l. si mandassem. ff. manda. Bart. in l. si pecuniam. §. si seruum. ff. de cond. causa da. cau. non seq. Doct. in ca. mulieres. de sent. excommunica. Multo magis mandans ad nullam restitutionem fuisset obligatus, quando iussio non fuisset sortita effectum suum, licet peccasset mortaliter. Item quando alter esset certus rem faciendam, & in procinctu esset operis, & impediri non possit: Tunc qui diceret, Abi ergo, & fac, non esset causa efficax, quæ ad restitutionem obligaret, secus si iubendo impelleret. Prudentia enim hoc perpendendum est, nam & si nequam seruus certus esset homicidium facere, nihilominus si dominus, qui impedire posset, iuberet, aut quodammodo impelleret, non esset liber dominus à restitutione. Sotus lib. 4. de iust. & iure. q. 7. art. 3. colum. 3.

7 Sed an † idem dicendum sit in ratihabitione, quòd in mādato? vt quemadmodum mandans secuto effectu teneatur, ita & ratum habēs maleficium suo nomine factum, teneatur ad restitutionem. Sylue. in verbo, Restitutio, tertio. versi. 6. quæritur, inquit, quòd sic: quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur, regula, ratihabitio,

de

de reg.iur.lib.6. Sed mandans delictum cōmitti eo secuto tenetur restituere, ergo ita & ratum habens delictum suo nomine factum, teneri debet, perinde ac si mandasset. Contrarium tamen verum est, quia vt aliquis sit obligatus ad restitutionem, oportet, vt sit causa, vel concausa efficax illius acceptionis iniustæ. Doct. in d.cap.cum quis. Sed ratum habens non fuit, nec causa, nec concausa, ergo nō tenetur, etsi peccauit mortaliter. Medi.c.de restit. quæstio.7.versi.Ad quartum.

8 Rursum consulens † efficaciter, idest secuto delicto in quocunque consilio damnificandi proximum scienter, vel ex ignorantia crassa, sine quo talia non fierent. D.Thom.2.2.q.62.art.3. Sylue.in verbo. restitutio.3.q.6.versi.& similiter secundo. Caiet.in verbo, restitutio.§.2.Sotus lib.6.de iust.& iure.q.7.art.3. Vnde consulens alicui, vt faciat furtum, qui non erat facturus, tenetur insolidum, etsi consulatur furtum filiofamilias in bonis patris: & ratio est, quia filius nullum ius in bonis patris viuentis habet.l.si quis à liberis.§.idem.ff.de lib.agnosc. ideo nec ius habet in legitima patre viuente, & notat Guido Papæ in decis. 486. Vincent. Franc. decis.133.par.1.lit.P. Quod ampliatur etiā si eo non consulente non defuissent alij, qui idem, vel peius consuluissent, quia satis est furtum contigisse causa consilij dati. ita Couar.in regula, peccatum.par.2.§.12.num.2. Sotus d.arti.3.

9 Limitatur tamen, † quando consuleret maleficium alicui aliàs facturo sine illius consilio: nam tunc peccaret mortaliter, sed liber esset à nexu restitutionis; cum iam esset delinquens absque eius consilio facturus furtum.§.ope. in vers.non tenetur.de obligat.quæ ex delic.nasc. Bar. in l.non solum.§.mādato.ff.de iniur. Doct.in c.sicut dignū, de homic.& in c.mulieres.de senten.excommunicat. Fely. in cap primo. de offic.delega. num.10. Imo etiam si consilium datum alicui fuisset adeò leue, & debile, vt tam cum illo consilio, quàm sine illo, adhuc delinquens esset illud facturus, nec consulens restitutioni esset obnoxius, vel in materia excommunicationis excommunicatus, sed tantum peccasset mortaliter. Hinc non comprehenditur in constitutione Sixti V. contra facientes abortus consulens leuiter nihil addendo abortui, quando sine illo consilio iā patratus esset abortus. Nauar.c.27.num.51.52.in fin.

10 Sed quid † si ille, cui datum esset consilium, erat facturus delictum, sed consulens addidit animum ad maius delictum committendum. v.g. quis erat furaturus cētum, tamen ob alicuius consilium furto abstulit 400. Respon. quòd tunc tenet ad illud plus. Couar.regu. peccatum. 2.par. §.12. nu.3. de reg.iur.lib.6.

11 Sed vtrum † qui ad euitandum maius malum consuleret minus malum, teneatur ad restitutionem? Respon. quòd non. v.g. iuuenis iniuria affectus petijt consiliū à Francisco, quid facto opus esset, vt honorem recuperaret: cui respondit inimicum occidendum. Deinde petijt à duobus alijs, qui dixerunt satis esse vulnerare. Secuto vulnere nō tenentur ad vllum damnum, nec peccauerunt mortaliter, si nullo modo poterat ille iuuenis ab homicidio cohiberi, & erat certum, quod sine hoc consilio erat facturus homicidium: quia intētio horum duorum erat ad maius malum vitandum, & ita potius ad bonum inferendum. Sic etiam qui ad euitādum maius furtum consuleret minus furtum, ad nullam tenetur restitutioné: quod intellige, quando res tam minoris, quàm maioris essent eiusdem domini, verbi gratia vides latronem preciosum equum furantem, quem nullatenus cohibere vales, consulis, vt alio minoris precij sit contentus, tunc censeo ad nullam prorsus restitutioné consulentem teneri: secus vero si res essent diuersorum dominorum, puta ad euitandū damnum, quod Petro datur. consulis vt Paulo minus detur, nam tunc Paulo ad restitutionem teneris. Sotus libro 4. quæstio.7. articulo 3.

12 Verum † quod diximus consulentem homicidium eo secuto teneri, intelligitur si consuluerit in facti specie occurrenti, secus si in communi. Abb. in capitu. 1. de furt. & capitu. ex literis. in fin. de excess.prælato.& nos supra in quinto præcepto, vbi multa in hac materia.

13 Præterea consentiens consensu cooperationis, sine cuius consensu non sequeretur actus, ad restitutionem tenetur. At si actus, vel eo non consentiente, sequeretur, peccaret quidem mortaliter consentiendo, non

non tamen restituendi laqueo innodaretur. D.Thom.2.2.q.62.artic.7. Caiet. in vers. restitutio.c.1.Sot.lib.1.de iust.& iur.q.7.artic. 3.Hinc inferuntur multa,& primum.

14 Si agatur in † ciuitate (puta Mediolanēsi) de faciēdo donatiuo iniusto Domino Regi, vbi plurima vota vincunt. l. quod maior. ff.ad municip.& dum dantur vota aperta, ali qui ex nouissimis videntes vota præcedentium vicisse, & quod eorum votum nō prodesset, consentiunt tamen alijs iniusto facinori ad humanum respectum, peccant mortaliter, sed non tenentur ad restitutionem. Caiet.in verbo.restitutio.c.1.Nauar.c.17.nu. 20.vers.4.

15 Secundo infertur.Agitur† in capitulo Ecclesiæ cathedralis,vel religiosorū,vel in plateis,sedillium de aliqua actione iniusta committenda, & canonicorum, vel religiosorū, vel nobilium platearum sedilium habentiū suffragia consultiua,& decisiua, quidam ibi se conueniunt, quidam dedita opera se absentant.Illorum autem, qui sunt præsentes, aliqui puta duo,vel tres tacent nihil dicentes,reliqui vero omnes consentiunt. s. q sunt præsentes, & dant vota affirmatiua actioni iniustæ. Quidam verò nouissimo loco sedētes expressè consentiunt, quia maior pars consenserat.Ad hoc dicitur, quòd omnes canonici,vel religiosi,aut nobiles platearū sediliū,qui expressè consentiunt actioni iniustæ præter peccatum mortale tenentur insolidum ad restitutionē nouissimi vero, qui ideo consenserunt facinori, ex eo, qa videbant vota præcedentium vicisse, & qđ eorū vota nihil prodessent, tantum peccauerunt mortaliter, nisi probabile esset per vota posteriorum prolata, mutanda esse vota priorum,vt sæpè euenire solet. Vel nisi nouissimi subscripserint se actioni iniustæ.

16 Quod nota † pro dominis Regijs cōsiliarijs,quia & si non cōsentiant, si tamē se subscripserint sententiæ, tenētur ad restitutionem, cum etiam nomine eorum fiat executio.Sot.lib.4.de iust.& iur.q.7.artic.3. Naua. c.17.nu.21. si vero maior pars certo nō mutaret sua vota,vel ipsis nouissimis contradicentibus adesset probabilis timor maioris mali,puta bonorum,vel corporis,tunc nō tenentur contradicere sub pœna obligationis ad restitutionem.

17 Alij vero † de capitulo, vel de sedili tacentes peccauerunt mortaliter, & tenentur insolidum restituere, qn̄ ex officio ad id tenebantur:nam tunc pro consentientibus habentur.Alij vero absentes, cū sint de corpore capituli,vel de sedili,& teneantur adesse, & contradicere, si non sunt præsentes, peccant mortaliter,sed non tenentur ad restitutionē.Inn.in c.1.de his,quæ fiūt à maio.part. cap.Abb.in c.2.de his,q̄ fiūt à præl.facit tex. in l.de ætate.§.qui tacuit.de interrog.act.

18 Hinc † tertio infertur, qđ malè faciunt religiosi habentes vocem in capitulo, si humano respectu renuntient voci suæ, qđ est tacere,vel se à capitulo absentare, qn̄ vidēt, qđ autoritas prouidendi per hoc remanet apud eos,qui zelo carent, vt inquit Syluest. in verbo.consensus.q.3.in fin. & nec excusantur,si ideo consentiunt,quia non habent tēpus congruum ad deliberandū,vt etiā inquit à simili.Syluest.in verbo.consilium.q.5.

19 Insuper† adulator, quando ex illa adulatione sequeretur effectus, quod extende ad detractorē, & irrisorem, si sunt causa læsionis,sine qua nō.v. g. si quis irridet aliquē de verberibus receptis, ob qđ offensus mouetur ad vindictam. secundū Petr. de Palude.

20 Rursum, particeps † in crimine, qui ex mente D.Thom.2.2.q.62.artic.7.& communi, aliquando tenetur ad restitutionem totius damni per fauentem illati,puta cū fuisset causa, sine qua nihil damni fuisset illatū. Aliquando vero non nisi ad restitutionem partis eius,scilicet, cuius est causa, sine qua non fuisset illa pars damni illata, licet reliquum sic. Et aliquando non tenetur nisi ad restituendum illud, quod ad illum peruenit, & factus est ditior: vt si in præda bona fide participaret. Hinc inuitatus bona fide de alieno vitulo comedens, si propter conuiuiū sumptibus suis pepercit, quos fecisset in cœna propria, tenetur ad restitutionem, alias secus. sic qui alieno pallio pretioso vsus est, quem titulo emptionis,aut donationis retinebat, superueniente scientia nō tenetur ad integrum pallij valorē, sed ad id tantum, in quo est factus locupletior,idest, ad id, qđ de proprio patrimonio impendisset. Couar. in reg.peccatū.in 3.par. in princ. Sylu. in verbo. furtū.q.20.Caiet.in verbo.Restitutio. 1.ver. Tertio.Et aliquando ad nihil tenetur, quādo sine illius ope totum damnum inferretur,& nihil ad eum perueniret.

21 Hinc† infertur, quod is, sine cuius ope furtum factum non fuisset, tenetur ad restitutionem omnium damnorum, sed si factum fuisset, non tenetur nisi ad id, quod ad se peruenisset, vel eius partis, quæ sine ipso non fuisset illata, & ad nihil, si nihil ad eum peruenisset. Nauar.c.17.nu.20.vers. 2. & 3. contra Caiet.& Sotum.

22 Infertur etiam, † quòd associantes furẽ ad maleficium committendum, item exploratores, & ministrantes scalam, vel arma, aut claues adulterinas furi, vel latroni, vel auxiliantes furem ad exportandas res furtiuas secuto effectu, quando sine ipsis nõ esset secutum delictum, tenentur insolidum restituere.l.si pignore.§. qui ferramenta.l.in furti.§.ope.& §.opem ferre.ff.de furt.§. ope. Instit.de obliga.quæ ex deli.nasc.l. vulgaris. ff.de furt.

Item si plures communicato consilio cõueniunt sub vno duce ad deprædandum, ita vt vnus sine alio non iuisset, vel non fuisset ausus furari, secuta præda omnes tenentur insolidum.Couar.lib.1.Variar.Resol.c.3.nu. 12.Nauar.c.17.nu.20.21.& 130.

23 Rursum † infertur, quòd si quis obuiam veniens latronibus euntibus ad furandum, addidit se socium, secuto furto nõ tenetur nisi pro rata, quia sine eo secutum fuisset furtum, & si nihil ad eum peruenit, ad nihil tenetur, quamuis peccauit mortaliter, quia fecit contra charitatem. Sic qui noctè ambulans, & fures inueniens in actu furantes manum admouit scalæ, is inquam non tenetur nisi ad partem, si quam recipit, quia sine eo fuisset delictum secutum.

24 Sed dubium † est, quando nõ simul, vt vna causa, sed disiunctim magnum damnum dederunt, an culpæ labem, restitutionisq; obligationem contrahant, si adeo minutim furati sunt, vt nulla eorum actio sit peccatum mortale. Exempli gratia, An teneatnr ad restitutionem is, qui è vinea, aut horto alieno rem minimam acceperit, verbi gratia, duos, aut tres racemos vuæ, & tãdem plures paulatim rem illam minimam ab eadem vinea, vel horto ita abstulerunt, vt ex omniũ furto magnum, aut notabile saltem damnum domino vineæ illatum fuerit, qua in re dicendũ est huiusmodi furatiuncula non fuisse peccatum mortale, & per cõsequens quẽlibet eorum veniale crimen commisisse, si ipse modicum illud damnum intulit ignarus damni ab alijs illati, & neque teneri ad illius damni tam minimi restitutionem. ita Nauar.c.17.nu.130.Contr.Couar.lib.1.Variar.Resol.c.3.nu. 12. præsumitur enim paruam illam rem non auferri contra domini voluntatem propter paruum nocumentum. D.Thom.& Caiet.2.2.q.59.art.4. & propterea ad restitutionem non teneri.

25 Quod † si quilibet dãnum intulisset, certus de damno per alios illato, ex eo, q̃ plures simul fuissẽt vineam ingressi, eo casu mortale crimen quilibet commisisset, licet non teneatur ad totius damni restitutionẽ, dãni, inquam, per alios illati, nisi fuisset causa totius damni consilio, vel auxilio. Nauar. c.17.num.130.Couar.lib. 1. Variar. Resol.c. 3.num.12. Verum in primo casu, quãdo ignorans damni ab alijs illati damnum commisisset, tunc si postea enormis nocumenti restitutio sub pœna excommunicationis præciperetur, quicunq; sub pœna peccati mortalis teneretur, vel respondere, vel soluere id tantum, quod accepit, quare qui partem suam soluerit, non teneretur se prodere, q̃ nota.

26 Quod † si arguas excommunicationis comminationem non esse licitã, nisi pro peccato mortali? Respondetur id esse per se verum ratione culpæ, secus autẽ ratione emergentis damni, quando sit graue. Sot. lib.4.q. 7.artic.3. Imò etiam si non fuerit comminata excommunicatio, teneretur restituere. Nauar c.17.nu.130.

27 Rursum magistratus, potens, † scilicet, & debens ex officio impedire ex iustitia. Huiusmodi sunt, q ex assumpto officio alios defendere tenentur, nam hi satisfacere tenentur de damnis venientibus si ex notabili negligentia eos non defendant, vt domini, qui ob hoc habent redditus, iudices, qui ob id stipendia ferunt, vt iustitiam seruari faciant, patres, tutores, & curatores. Nauar.c.17. nu. 21.vers.4.& ratio est, quia tenentur non solùm ex charitate, sed ex iustitia, si enim tantum charitas eos obligaret, & tacerent, peccarent solum mortaliter. Exẽpli gratia, Gubernator nauis dũ illam seruare potest, quę sub eius cura est, si causa est illius submersionis, tenetur ad restitutionem, quia ex iustitia tenebatur illam seruare. Attamen si altera, quæ sibi commissa nõ est, submergatur, licet ei potuisset succurrere, ad restitutionem

tionem non tenetur, quia in primo casu ad id iustitia tenebatur, in secũdo præcepto charitatis, ꝙ quidem ad restitutionem non obligat. Item publicani permittentes annuentibus oculis euehi res prohibitas, tenentur ad restitutionem, at euehens non. Sed si euehens pecunia corrumperet publicanum, ambo ad restitutionem tenerentur, sed si tertia persona reciperet pecuniam, vt euehentem non detegeret, vel publicanũ, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionẽ. Sot. lib. 4. q. 7. artic. 3.

28 Item † tenentur custodes, vel præfecti custodiæ vrbis iurati deferre quos inuenerint post sonum campanæ, & non deferentes peccant contra iustum iuramentũ, sine tamen obligatione restituendi pœnas, quas accusati incurrissent, neque ꝙ ipsi receperunt saltem de præcepto, quamuis contrariũ teneat Syluest. in verbo, pœna. q. 28. Vbi inquit, ꝙ si acceperunt ne accusarent, quando erant obligati, tenentur illud restituere fisco, vel ei, cui erat pœna applicanda, imò tenentur vsq; ad complementum pœnæ exigendæ, si accusassent. secundum D. Tho. 2. 2. q. 67. Quod tamen Syluest. limitat, nisi hoc fiat in criminalibus, vbi infligenda esset pœna corporalis, quia si desisterent non per concussionem, sed per compassionem aliquid acciperét pro nõ accusando, non tenerentur illud necessariò restituere, licet turpiter acciperét, & peccarent. Nauar. tamen c. 25. nu. 34. inquit, ꝙ id, quod accipitur, ne accusarent, non tenentur necessariò ad restituendum, sed bene tenentur ad damnum, quod ipsi vident fieri ab illis, nec indicauerunt damnum passo contra iuramentum, aut promissionem factam ratione sui officij. Syluest. & Nauar. qui supra. & Syluest. in verbo. restitutio. 3. q. 5. vers. 7.

29 Eadem † ratione videtur dici posse de custodibus positis in confinibus Regnorum, & prouinciarũ, & ciuitatum in portãdis, & exportandis mercibus vetitis, qui peccant mortaliter, & sunt periuri, & tenentur ad restitutionem vectigaliũ, quæ illi tenebãtur, qui merces deferebant. Nauar. c. 25. nu. 34.

30 Item custodes † syluarum, segetum, piscationis, venationis, pascuorũ, iurati, aut sola fide à veris dominis astricti fideliter ea custodire, nõ prohibentes quos inueniunt, cõtrafacientes peccant mortaliter, cum obligatione restituendi damna, nisi sciant, & non dubitét illos necessitate, quæ à peccato excuset adductos, id facere, aut cognatione, vel amicitia ita domino coniunctos, vt probabiliter credant id illi placiturum, quanuis sine eius licentia id faciant, secus si credant molestè laturos, quod sine illa id præsumãt, licet si petijssent, eam concessissent, restituere tamen q̃d ij receperunt custodes non necessariò tenentur. Nauar. c. 25. nu. 34.

31 Præterea † ex eodem capite dñs territorij tenetur de rapina in territorio facta ciuiliter tamen, non criminaliter, si sciuit, & potuit prohibere, & non prohibuit. ita est communis opinio secundum Bart. in l. ne quid. ff. de incen. rui. secus si non potuit prohibere. l. 1. ff. si famil. fur. fe. dic. Syluest. in verbo. Rapina. q. 2. & idem dic de dño, qui tenetur ciuiliter ex facto suæ familiæ, nõ solùm si familia deliquit in ministerio, in quo dñs ipse est præpositus, & ipse vtitur opera dictæ familiæ, quia sibi imputatur talem eligenti, cum honestã eligere potuisset. l. 1. §. familiæ. ff. de public. sed etiã si non deliquerit in officio domini, nam tenetur in cõscientia dãnificatis, si est in culpa non corrigendi eam, quia tenetur verbo, & exemplo eã corrigere. Sylu. in verbo. dominium. q. 6. qui etiam extendit ad nautas, caupones, & huiusmodi, qui tenentur ex facto, & delicto suæ familiç, vt in verbo, nauta.

32 Sed aduertendum, † q̃d & si istud nomen familiæ, diuersimode in iure recipiatur, secundũ diuersitatem materiæ, tamen hic non propriè sumitur pro constitutis in dominica, vel patria potestate, nec pro astrictis aliquo vinculo cognationis, seruitutis, sed pro liberis personis deputatis ad aliquod honestum seruitiũ alicuius domini, qui mercenarijs æquantur, quia seruiunt pro mercede saltem victus. vt est tex. in c. fin. de verb. sign. lib. 6. Et contrahitur talis familia communi cõsensu recepti, & recipientis, & alterius renunciatione dissoluitur, sicut societas. vt Instit. de socie. §. manet.

33 Domini † etiam temporales, qui suos officiales malè officijs vtentes non corrigunt, & officijs non priuant, tenentur de omni dãno inde sequente prætextu officij. Syluest. in ver. restitutio. 3. q. 5. ver. 5. & 7. Couar. in reg. peccatum. part. 2. §. 3. num. 5. nisi illis immineat probabile periculum suæ vitæ, vel status, vel rerum, quia sicut se, ita & sua plus

diligere licet, quam aliena. Syluest. qui supra.q.6.vers.& 8. nam cum tali periculo non tenentur seruare personam, aut statum alterius particularis, quamuis teneantur seruare Rem publicam, quando ratio postularet. Nauar.c.17.nu.21. vers. 4. sic etiam Episcopus, vel alius prælatus tenetur ex delicto vicarij, vel officialis delinquentis in officio sibi commisso. ita Rota in decis.278. quę incipii, Item si vicarius.

34 [Quod non sic est in prælato regulari, nā regularis furans, vel inuadens † aliquid, vel lædens aliquem iniustè, non obligat suum monasteriū ad rei subtractæ, vel inuasæ, vel læsionis restitutionem, nisi quatenus ad illud ob id perueniret. iux.gl.vlt.& solemnem. in l.si quis in tantam, C.vnde vi. nisi communicato cum prælato, & conuentu consilio id fecerit, vel nisi haberet peculium: nam tunc monasteriū de dolo monachi tenetur, quatenus esset in eius peculio. Vnde nō immerito de damno dato per monachos habentes peculium coguntur ipsi, vel monasteria eorum resarcire illud, quatenus peculia sufficiunt, quæ res quotidiana est, præsertim in eis, qui de licentia Papæ extra monasteriū habitant, cum facultate conuertendi in sui sustentationem res quæsitas. ita Nauar. de reg.comment.2.nu.62.

35 Sed quid si † nouitius deliquit infra annum professionis, quis cognoscet, iudex ecclesiasticus, an secularis, dic, quod ecclesiasticus. vide text. in l.statu liber. ff. de quæst. vbi statu liber sperandæ libertatis prærogatiua ob ambiguum conditionis, non vt seruus, sed vt liber puniendus est. & text.in cap. religioso.§.quamuis.de sent. excom. inquit, quòd licet infra annum religiosus non censeatur, tractatur tamen vt religiosus. vide Ang.in l. 1.ff.de pœnis.]

36 Pariter † famulus, qui custos est domus, vel ex qua domo latro exijt ad furandum, vel quam adit, si consentiat vnus, vt exeat, alter, vt intret, tenetur ad restitutionē, quia iustitia tenetur resistere, sed si nō potest obstare, vel de iustitia non esset obstrictus, secus esset. v.g. vicini domum à latronibus impeti vides, aut à furibus perforari, licet non obsistas dum possis, peccas quidem grauiter contra charitatem, nulli tamen secundū conscientiam subiugaris restitutionis iugo, etiam si facias prauo animo, quia vicinum odio habes. Nauar.cap.17.num.16.

37 Imò † etiam si latro deprehensus in delicto pecuniam vicino, qui de iustitia nō tenetur clamare, traderet vt taceret, non fieret ille secūdum conscientiā restitutionis reus, si non pecuniam furto sublatam, sed aliud pretiū reciperet, licet in foro exteriori propter præsumptionem condemnaretur, & ratio est, quia iste non contra iustitiā, sed contra charitatem facit. Sot.lib.4.q.7.art.3. col. pen. Nauar.c.17.nu.21.vers.4. Sic etiam qui odio alicuius efficit, vt herus eius dimittat eum, qui non potest inuenire alium dominum, vel eum, qui mercedis tantū ei soluat, quantum dimittens, non tenetur ei soluere, nisi efficeret, vt herus contra iustitiæ legem ante lapsum temporis conuenti eum dimitteret. Nauar.c.17.nu.70.

38 Præterea. Non manifestans. † Nam qui obsistere possunt manifestando rem furatā, & non manifestant, tenentur ad restitutionem, qđ intellige, si ex officio obligentur. Caiet.in verb. Restitutio.§. non manifestās. Cagn.in l.culpa caret.de reg.iur. Huiusmodi sunt Principes, & Rectores, qui ex officio tenentur conseruare iustitiam, alias si ex officio non tenentur, peccant quidē mortaliter, cum faciant contra charitatem, non tā tenētur ad restitutionem. Hinc multa inferunt.

39 Et primo, qđ † si scio Titiū surripuisse bona Caij, vel apud se detinere, vel Titiū interfecisse Caiū, si producor in testē secundū ordinē iuris, & dico me nescire, vtiq; teneor ad restitutionē, vel ad damnū, & ratio est, qa qui in iudicio reqsitus nō vult fateri veritatē, q̄ scit, secundū Bald.in l.presbyteri. C. de episc.& cler. efficitur testis falsus, & tenet ad restitutionē, qa ex officio tenebatur respondere veritati: Quod limita, nisi sciret in cōfessione. c.dilectus. de excess. prę la. vel nisi immineret periculū status, vel proprię personę, vel rerū, qa non tenetur de restitutione, sed de peccato tantū. arg.tex.in c.qsquis.11.q.3. c.qui cum fure. de furt. Sylu. in vers. Restitutio.3.quæst.6.vers.& 8. vel si ideo iudici non reuelat, quia probare non potest, quia non tenetur, quis deferre crimen, quod probare non potest.

40 Quare † officiales occidentes homines, eo quod non reuelant secretum haud probabile, sunt homicidæ, & consequenter restitutioni obnoxij, & idem, si sine indicijs

ponunt

ponunt ad torturam, & inde ex confessione sua aliquem suspendunt. Syluestr. qui supra. vers. Tertium. Quod autem diximus de teste iuridicè interrogato, qui ex officio tenetur respondere, idem dic, quando sub monitorijs excommunicationis tenetur quis manifesta re, nam non manifestando præter excommunicationem, quam incurrit, est restitutioni obnoxius: si vero qui furem scit, dicit se nescire, & hoc ideo, quia non fuit iuridicè interrogatus, vel tantum interrogatus à parte, peccat quidem contra charitatem, & ideo mortaliter, sed non tenetur ad restitutionem, quia non ex officio manifestare tenebatur. Naua. c. 25. nu. 44.

Secundò infertur, quòd Tabelliones non
41 † manifestantes legata pia, vel alia debita, tenentur restituere quantum ex officio eis incumbebat reuelare. Alexand. Iason, & alij in l. argentarius. §. vltimo. ff. de eden. Sylue. in ver. Restitutio 3. Tertio, custodes, vulgo dicti guardiani passuum, vel vectigalium inuenientes in flagranti delicto extrahentes bona, pro quibus debebant soluere vectigalia, vel bona prohibita, vt equos, vel frumenta extra regnum exportari, non manifestantes, tenentur restituere damna illata, vt supra diximus. Sed modo dubium est, An teneantur ad pœnam, siue commissum, in quod inciderant dicti viatores. Nauar. capi. 25. nume. 34. & 51. & cap. 23. nume. 66. inquit, quòd non. Communis verò est in contrarium. vt asserit Sotus libro sexto. de iusti. & iure. quæstio. 6. articu. 6. Medi. c. de restitu. quæst. 15. in fin. Sylue. in ver. restitutio. 3. At Menoch. lib. 2. de arbi. iudi. mediam opinionem tenet, scilicet custodes teneri nō ad integrā pœnam, sed ad qualem qualem, quemadmodum fit restitutio fructuum immaturorum, qui sunt restituendi arbitrio boni viri, exceptis expensis, & quantò magis fructus sunt vicini perceptioni, siue vt vulgo dicitur alla raccolta, tantò magis est æstimandum damnum. Sic quia præcedere debebat sententia condemnatoria pœnæ, & post condemnationem tenebantur ad pœnam: ideo fructus, id est, pœna, sunt immaturi: cùm non sit lata sententia, propterea boni viri arbitrio tenentur. Vnde si certissimum erat eos condemnandos esse ad totam pœnam, quasi ad integram tenebuntur: si verò dubium erat, ad qualemqualem. Et hæc opinio mihi magis placet, vt rationi consona.

42 [Tertiò, quid de † ministris Principum, qui in domibus Principum sunt habētes officia diuersa, euenit, quòd præpositus cellæ vinariæ vinum secretè furatur, vidente eo, qui præfectus est custodiæ vestium, ac cubiculario, & quia ad istos cura cellæ vinariæ non spectat, non curant hoc indicare eis qui possent occurrere, asserentes, Nobis sufficit furto nec consilium, nec auxilium dare, de cætero nolumus nos parare maleuolos in domo. Hi tales nisi excuset paruitas damni, vel periculū salutis aut honoris vel rei pecuniariæ, peccant mortaliter, non tamen tenentur ad restitutionem: quia non contra iustitiam peccāt, sed contra charitatem. ta I Nauar. lib. 5. de furt. cons. 4.]

43 Receptator rursum † ad restitutionem tenetur, quando aliquos receptaret scienter, præbendo eis securitatem, vt furentur, etiā si alij essent à furibus inuenti, qui eos receptarent. At si quis hospitio recipiens fures illos, non hortatur, aut impellit ad furandum, sed hortatur potius, nec quippiam furti participat, & sunt circum multa diuersoria paratissima illos recipere, non est in animæ iudicio condemnandus. Quando autem ij ad restitutionem obligantur, intelligitur secuto damno, & si alij partem restituerint, tenentur ad residuum. Quod si non restituerint, tenentur hæredes, in quātum se extendit hæreditas, sicut, & ad alia onera. c. Michael. de vsur. & eadem ratione hæres hęredis in infinitum. Et si hęredes dubitant de publica fama, aut scripturis, vel fideli relatu, tenentur diligenter inquirere; alias esset ignorantia crassa, quæ non excusat; quòd intellige de dubitatione probabili, & verisimili, & non de leui, & scrupulosa. Hinc dicit Archi. quòd si defunctus licitā artem exercebat, vel patrimonialia tātū habebat, nec apparet ex fama, vel ex scriptura de illicitis cōtractibus, seu de alieno, debet pręsumi iustè acquisiuisse; quia nemo iudicādus est immemor suę salutis 1. q. 7. sancimus. Syluestr. in verbo. restitutio. 6. q. 2.

SVMMARIVM.

1 *Restitutio rei alienæ, quæ erat apud tertium, cui facienda, & an vero domino, nu. seq. 3. & 4.*

2 *Restitutio est actus commutatiuæ iustitiæ.*

5 *Restituens rem alienam domino, quæ erat apud furem, & dominus, & ipse fur debet admoneri.*

6 *Res sublata filio, uel pupillo, patri, vel tutori restituenda.*

7 *Casus duo in quibus res non domino, sed alteri est restituenda. nu. seq.*

9 *Domino restitutio fieri non debet, cum inde ipsi exitium existere potest, & eo magis in damnum Reip. nu. seq.*

11 *Restitutio pecuniæ, an ei negari possit, qui eam simoniacè sit erogaturus.*

12 *Restitutio pauperibus fieri debet de re, cuius dominus ignoratur, idem de eo, quem adire difficile est.*

13 *In dignitatibus ecclesiasticis Episcopi, vel clerici forensibus præferuntur.*

14 *Casus septem, quibus restitutio, quæ regulariter fit de consilio, est de necessitate facienda, & quomodo intelligenda regula. nume. sequen.*

16 *Paupertatis multa priuilegia.*

Cui debeat fieri restitutio. Cap. CXXVIII.

1 SI restitutio† fit ex sola re aliena, quæ apud aliquem reperitur, facienda est ei, à quo res sublata est. c. reintegranda. 3. q. 1. siue dominus rei sit laicus, siue ecclesiasticus, modo sit dispensator, & nō dissipator, siue etiam dominus non sit, sed sua intersit ex causa honesta rem non esse sublatam. v. g. quia habebat in ea ius pignoris, vel vsum, vel aliquid huiusmodi. l. is cuius. ff. de furt. Syluest. in verbo, restitutio. 4. §. 1. huius autem dicti hæc est ratio, quia
2 cum restitutio † sit actus commutatiuæ iustitiæ, per quam æqualitas constituitur inter personas, quæ inæqualia habent, hæc autem rerum adæquatio legitimè constitui nō potest, nisi eidem id reddatur, quod fuerat ei ablatum: verum est tamen, ꝙ in foro conscientiæ veris dominis restitui potest. arg. text. in l. bona fides. ff. depos. habita necessaria cautione ne prædicti, qui ius pignoris in re habebant, vel vsum, vel aliquid huiusmodi, quales sunt creditor, depositarius, vestis fingendæ sartor, & rei commodatæ commodatarius, & vestimenti lauandi fullo damno denuo restituendi afficiantur, aut alia molestia, ne ve incurrat in iacturam existimationis, fidelitatis, diligentiæ, aut probitatis, & dummodo illud sine scandalo, & alterius iactura fiat. Maximè † autem hoc fieri potest,
3 quādo aliquis prædictorum habetur suspectus, quòd non restituturus sit domino, aut non sine magna difficultate, aut damno, vt quia est fur, aut versutus, vel prodigus, aut alia simili qualitate affectus, iuxta omnium sententiam. Medin. c. de restit. quæst. 10. Couar. in regu. peccatum. 3. part. nu. 5. Sot. lib. 4. de iust. & iur. quæst. 7. artic. 1. & q. 6. articu. 2. quia tunc veris dominis restitutio fieri debet, caute tamen ne furis persona prodatur.
4 Attamen † si timeretur aliquod damnum personale, honoris, rerum, aut aliqua molestia, tūc furi posset fieri restitutio. iuxta Sotum lib. 4. quæst. 7. artic. 1. & Nauar. c. 17. nu. 28. Quod idem dicendum, quando probabile esset furem restituturū esse rem uero domino, hoc enim casu licebit rem restituere furi, quia rem in pristinum statum reposuit, & ita potest hoc fœdere distinctionis cōcordari opinio, quæ communis est, scilicet rem debere restitui uero domino. Et altera Nauar. c. 17. num. 28. uolentis posse restitui rem furi. Habes ergo casum, ubi restitutio fieri potest alteri quā domino, idest, quando probabile est furem restituturum domino uero rei. Vel quando latronem times, aut filiū familias, à quibus nisi eis reddas uapulabis, aut aliquod graue damnum accipies, nam tunc non teneris cum tuo incommodo red-
5 dere, nisi eis: quando † tamen restituis uero domino, teneris tam latronem admonere, quām uerum dominum, quòd talis non tenetur satisfacere pro tali re, ne contingat bis fieri restitutionē, si fur forte uenerit ad pœnitentiam, & damnificari pœnitentem, uel ne dominus alia uia procuret illud habere. Caiet. ad D. Thom. 2. 2. quæst. 62. artic. 5. Sot. lib. 4. q. 7. artic. 1. col. 2.
6 Præterea est † alius casus, ubi non ei, à quo res sublata est, sed alteri restitutio facienda est. v. g. Si rem filiofamilias ademisti: nā tunc patri restitutio fieri debet. l. fin. ff. de aleat. Vel si monacho, quia prælato, uel si dominus esset sub tutela, uel cura, nam tunc tutori, uel curatori, si tamen dicta restitutio de facto fieret filiofamilias, uel alijs non habentibus liberam bonorum administratio-

nem,

nem, restitutio ualida esset in conscientia: ratio est, quia satis est, quòd rem reponat in pristino statu. Archid. Flor. 2. par. sum. titu. 2. c. 5. §. 2.

7 [Sic etiam † si sit procurator, aut thesaurarius, frumentarius, alius ue officialis, cui res aliquæ commissæ sunt conseruandæ, dispensandæ, aut recuperandæ, aut aliter distrahendæ, quibus ratione officij incumbit de huiusmodi rebus rationem reddere, & illis si aliquid subtrahatur eisdem, non dominis earum est facienda restitutio.

8 Sic etiam † datur alius casus, ubi restitutio alteri, quã domino facienda est, ut quando prędo, qui de facto erat in possessione alicuius rei, ad quem spectat de seipso rationẽ reddere, & ita interim quod non constat ad quẽ res ipsa pertineat, si prædo restitui petat, & non simul rei uerus dominus eandem petat, in foro contentioso restituendus uenit, quamuis non in conscientia, si certum sit rem illam non nisi per rapinam obtinuisse, & ita procedit. tex. in c. in literis. de rest. spoliat. scilicet, quòd prædo secundum iura est restituendus, idest de prædone occulto, quia si esset notorius non restituendus, sed suspẽdendus esset. Medic. de rest. q. 2. uers. de eo.]

9 Rursum, † si restitutio uergeret in nocumentum ipsius domini, uel alterius. Vt si gladium à me insanus petat, ut se, uel alium interficiat, tunc illi reddere non debeo. facit tex. in c. ne quis arbitretur. uers. illud. 22. q. 2. Vbi ob euitandum scandalum non est alicui propria res restituenda, nempe gladius, si illum habens suspicetur dominum malum aliquod commissurum. tex. ad idem. in l. bona fides. ff. depos. Et hoc si sine meo incommodo possum: Non enim teneor subire periculum, quod ille mihi affert, si non reddo. [Pari ratione liceret artifici, si à Turcis, seu infidelibus esset coactus, triremes fabricare, si non fabricando sibi immineret mors pręsens: modo tantum impendat operis in illis fabricandis, quantum suæ uitæ conseruatio requirit. facit glo. sing. recepta in c. de cætero. de homic. quæ affirmat, quòd qui remotam causam præbet homicidio, non est irregularis. Quare cum prædictus faber fingendo triremes, causam ualde remotã pugnandi contra Christianos uideatur prebere, fit ut non peccet: modo non fingat illas ea mente, imò nolit eas contra eos dirigi. Hãc opinionem, & in fortioribus terminis tenet Inno. Ioann. And. Host. Anch. in c. significauit. de Iudæ. qui omnes admittunt, quòd si aliter non possum redimere captiuos, possum eos redimere, transmittendo Saracenis arma, quibus possunt Christianos impugnare, ergo multo magis huic captiuo licebit prædictũ opus indifferens præstare dominis suis ad redimendam uitam propriã, & hoc ut ibi inquit Anch. citra culpam. Sed ut ad rem redeamus, furioso non esset reddẽdus gladius, quando se, uel alium occideret.]

10 Imò & eadem † ratione, imò maiori denegare debeo, quando in præiudicium Reipublicæ id petit, Vt qui amplam pecuniam deberet tyranno, quam ipse, ut exercitũ in internitionem Reipublicæ armet, petit, tenetur ei tunc temporis denegare. Si uero dominus pecuniam suam petit ad scortandum, uel illicite ludendum, tunc de iustitia reddere teneor, quandoquidem reddendo nullius sum iniuriæ causa, sed ex charitate debeo rei proximi consulere, atque si possum restitutionem differre usque ad aliud tempus.

11 An † autem denegare possim, ut non restituam Titio pecuniam, quia ille uult simoniacè emere Cardinalatum, uel liceat mihi ad hoc illi mutuo dare. Caiet. tenet in utroque casu, quòd non licet reddere pecuniam, attamen Sotus in re deposita tenet, ꝙ reddere debeo, quæ opinio est magis probabilis ob rationes ab eo adductas.

12 Si autem † scitur dominus, sed difficilis est ad eum accessus, uel non, sine periculo, & scandalo fieri restitutio potest, Christo, idest, pauperibus est erogandum, & his magis, qui sunt in loco, ubi res sublata est, quã alienigenis. Barto. tradit in l. 2. C. de anno. ciuil. lib. 11. facit glo. in c. si pater. in uerbo paupe res. de testam. lib. 6. text. in §. si quis autẽ pro redemptione. in Auth. de Ecclesia. titu. [Fa-
13 cit † glo. in c. si proponente. de rescript. & tex. in c. nullus. & c. obitum. dist. 61. ubi Episcopus debet eligi de eadem ciuitate, si reperitur idoneus. Sic etiam in beneficijs conferendis: nam clerici, qui sunt in patria (si idonei sunt) debent forensibus præferri. ut notat Abb. in c. ad decorem. in fin. de instit. cap. bonæ. el 2. de postul. prælator. in 13. not. & in c. ne pro defectu. in glo. fin. de elect.] Hoc autem, ꝙ restitutio fieri debeat pauperibus,

qui sunt in toco, vbi res sublata est, saltem tenendum est de honestate. Sed tūc in prædictis casibus pauperibus restitutio facienda est, postquam expectatum est tantum tēporis, quantum satis est, vt dominus rediturus speretur, & interim res apud se custodiri debet, vel apud iudicem deponi. Sic etiam pauperibus facienda restitutio est, quando nescitur dominus, & esset ignotus. Sot. lib. 2. de iust. & iure. q. 7. art. 1. & in his casibus dicta restitutio, quæ facienda est pauperibus, est de præcepto, quamuis illa regulariter sit de consilio. vt refert Naua. c. 17. nu. 30. ver. 3.

14 Imò † præter hos casus sunt plures alij, quorum primus est, quando esset hoc à iure particulariter expressum, vt in simonia reali, nam tunc regulariter facienda esset restitutio Ecclesiæ, in cuius iniuriam acceptum est: secus tamen de simonia mentali, siue sit mentalis tantum contra omnem cōuentionem, siue peruenerit ad dationem, citra omnem conuentionem: nam non obligat ad restitutionem. Nauar. c. 23. nu. 102. vers. 3. contra Sotum.

Secundus casus, vbi restitutio de necessitate faciēda est pauperibus, est in rebus inuentis restitutioni obnoxijs. Nam si facta prius debita, & morali diligentia inueniendi dominum, nempe affigendo schedulas in plateis, vel in parochia, aut aliter, non inuenitur dominus, dēt fieri Christo, idest eius pauperibus: Christus enim est loco hæredis. ita Abb. in c. cum tu. de vsur. D. Thom. 2. 2. q. 62. artic. 5. ad tertium. Sot. lib. 4. quæst. 7. art. 1. nisi inuentor sit multum pauper, quia tūc de licentia sui Confessarij illud sibi retinere potest. Syluest. in verbo. inuentum. q. 1. ver. 1. Imò nec requiritur aliqua licentia, dummodo verè pauper sit. Abb. in c. 1. in fin. de cohab. cler. vel mulie. Bald. in l. id quod pauperibus. q. 22. C. de episco. & cler. Cardin. in cle. 1. de testam. Nisi restituens non esset timoratæ conscientiæ, quia tunc debet fieri restitutio arbitrio Confessarij. Non tamen necessaria est licentia Episcopi, quamuis sibi reseruet restitutiones incertas, quia illa reseruatio intelligitur de absolutione peccati commissi ob illarum non restitutionē, vt infra suo loco dicemus.

Tertius est, vbi restitutio de præcepto fieri debet, quando de hoc esset facta iudicialis condemnatio.

Quartus, quando aliquid pauperibus relictum, vel donatum fuerit.

Quintus in vsura, quando domini, vel heredes, quibus restituendum esset, non inuenirentur hæc colliguntur ex dictis Archiep. Flor. in 2. part. suæ summæ. præsertim titu. 1. c. 23. §. 4. §. 8. & 10. ac 14. & tit. 2. c. 1. Syluest. in vers. eleemosyna. q. 4. vers. Aduertendum. & in vers. Restitutio. 2. §. 2. Nauar. cap. 17. nu. 3. vers. 3.

15 Habes † ergo mi lector, casus septem, in quibus restitutio facienda est de necessitate, quamuis regulariter sit de consilio, quæ regula, vt facilius intelligatur, intelligēda est tunc faciendam esse de consilio, scilicet, in his, quæ fuerunt turpiter data, quæ verè dominum non habent cognitum, vel incognitum, sed neque vnquam habuerunt post instans, quo fuerunt acquisita, verum in alijs, quæ post tale instans habuerunt dominum, licet forte non habeant modo, vt qa obijt, & non habet hæredem, dicta regula nō procedit: quia D. Thom. 2. 2. quæst. 32. art. 7. intendit necessariò restitutionem faciendam eo modo, quo potest, idest dando in eleemosynas pro eius anima, quando dominus est ignotus, pauperibus. Syluest. in vers. restitutio. 8. q. 2. cum multa ob paupertatem sint concessa priuilegia.

16 [Et primum ratione † paupertatis differtur solutio, & prętatur absolutio. d. c. Odoardus. Item propter paupertatem excusatur testis à testimonio, qui alias non excusatur. extra de testibus. c. si qui testium. Item propter penuriam excusatur, quis à restitutione vsurarum. extra de vsur. c. cum tu. §. pen. Item excommunicatus propter paupertatē non cogitur ire ad Sedem Apostolicam pro absolutione. extra. de senten. excom. c. quod de his. Item excusatur, quis propter eam ab appellādo, & prosecutione appellationis. extra de procur. c. pen. ff. mand. l. procuratorem. §. si ignorantes. Item propter eam dātur alimenta, quæ alias nō præstarentur. ff. de inoffic. testa. l. si instituta. §. de inofficioso. Et multa super cibarijs, & alimentis in fauorē pauperum sunt introducta. de quibus legitur. ff. de alim. præst. l. 1. & quasi per totum. Item remittitur pœna pecuniaria alicui pauperi, quæ alias non remitteretur, si pauper non esset. ff. de offi. præsid. l. illicitas. §. pen. Item propter eā remittitur satisdatio, quæ alias

non

non remitteretur.ff.si cui plusquam per leg. Falcid.l.si non Falcidiæ. Item propter eam remittuntur expensæ, quæ alias non remitterentur.ff.de rei vendi.l.in fundo. Item facit valere legatum, quod alias non valeret. C.de episc.& cler.l.id quod pauperibus. Itē benigna interpretatione datur pauperiori loco, vel Ecclesiæ, de quo non fuit cogitatū. C.de episco.& cler.l.si quis ad declinandam. Item absoluitur, quis à voto adimplendo propter paupertatem, quæ alias non fieret. extra de voto.c.super his.& c.ex multa. Item propter eam fuit cessionis beneficium introductum. C.de cess.bonorum. l. 1. Item pœna confiscanda pauperibus erogatur, quæ alias non erogaretur. Item bona clericorum pauperum sunt. C.de episco.& cle.l.2. Vnde gloria Episcopi est pauperū necessitatibus prouidere. sacrilegium est accipere, quod pauperibus erogatur. 12.q.2.c. gloria Episcopi. Item propter eam non cogitur restituere, quis illud, quod non potest. extra de restitu. spolia.c.olim.2. Et tandem de paupertate,& eius priuil. habetis per Achid. in c. pauper. 11.q.3.& in c.statutum.§.insuper. de rescrip. in 6.& in nostris sermonibus.in Dom.5.post pentec.ser.2. de paupertate. Item per Arch. in c.hec autem.dist.31.nu.3.4.& 5.vbi etiam addit priuilegia diuitiarum.]

SVMMARIVM.

1 *Restitutio rei illicitè acquisitæ præter proximi voluntatem damnificato facienda, & quid de illicitè, sed cum domini voluntate.*

2 *Rei elargitio illicita ex parte recipientis, an recipientem ad restitutionem obliget.*

3 *Iudex, tabellio, vel testis plus accipientes ratione officij, illud plus tenentur restituere.*

4 *Cui fit restitutio ex datione illicita ex parte vtriusque.*

5 *Restitutio ratione rei simoniacæ, Ecclesiæ facienda est, fallit in casu nū. seq.*

7 *Pignus, vel furtum, an rectè per tertium restituatur domino.*

8 *Diligentia præmissa, & non inuento hærede domini rei, si tandem hæres compareat re elargita in pios vsus, an res sit restituenda, distingue, vt hic.*

9 *Creditor ignotus quis, & quando dicatur.*

10 *Res casu inuenta domino ignoto, & indagatione præmissa, cui restituenda.*

11 *Creditor si longe absit, cuius expensis facienda sit restitutio.& nume. 12.& quid si tantundem esset expendendum, quanti res valet, vel esset parui momenti. numero 13. & 15.*

14 *Mutuum proprijs expensis debitoris ad creditorem mittendum est.*

16 *Res proprio motu à debitore creditori missa, cui pereat.*

De restitutione ex iniusta acceptione. Cap. CXXIX.

1 SI restitutio † fit ex iniusta acceptione,& tunc aut quis obligatur restituere ratione illicitæ acquisitionis, quæ si fit cum iniuria, & contra proximi voluntatem, vt in furto, rapina, & fraude, & huiusmodi, tenetur quis indistinctè damnificato.c.si quis.lo 2.de iniur. Si vero fit illicita cum proximi voluntate, & tunc aut est illicita acceptio respectu causæ, aut personæ. Si respectu causæ, vt quando datur meretricibus, aut maribus, de consilio dandum est pauperibus, si tamen non restituit, sed tenet sibi, non est mortale. Syluest. in vers. restitutio.4.nu.1.col.2. Quod intellige, nisi esset aliquid extortum per fraudem, aut dolū, nam tunc tenetur amasiis reddere. Aut da-
2 tio † est illicita ex parte recipientis, verbi gratia: Datum est aliquid Sempronio, vt faciat id, ad q; tenetur, puta vt restituat inuentum,& tunc accipiens tenetur restituere danti.l.1.& 2.ff.de cond.ob turp.cau.

[Si vero data est pecunia alicui, ne peccatum committat, quod est alteri pernitiosum,& iniuriosum, puta ne homicidium, aut furtum faciat,& tunc nisi dans repetat; potest illam pecuniā tuta conscientia retinere,& ratio est, quia lex nō prohibet translationem dominij rei datæ, ne maleficiū fiat, sed tantum concedit repetitionem, vt in ludo diximus. Idq; in odium illius criminis, ne homines iniurias, quas in alios meditantur, pretio venderent. Vnde quoties alicui datur repetitio, nec repetit, videtur renunciare iuri suo, gratisque omnino donare, & qui accipit, potest illud tuta conscientia

tia

tia retinere ex quodam dantis consensu, ita Sotus de iusti.& iure.lib.4.q.7.art.1. Nauar.c.17.nu.34.per tex.in l.vt puta. ff.de cōdi.ob turp.cau.]

3 Potest † etiam esse causa illicita ex parte recipientis, quando iudex, scriba, tabellio, & testis, atque alij, quis plus ratione sui muneris publici suis mercedibus recipiunt, verbi gratia, quia accipit, vt rectè iudicet, aut recte testificetur, aut suum vero domino reddat, tunc illud plus restituendum est danti, siue damnificato. capit. non sane. 14.q.5. Nauar. c.17. num.33. Et si iudex non restitueret, & tunc tenetur dominus, qui posuit, attamen si communi existimatione omniū bonum elegit officialem, sed in officio corruptus fuit inscio domino, tunc dominus nō tenetur. ita Ioan.Fab.in § fi.Insti.de soc.glo. in c. cum apostolica. in ver. præfuturum. de his, quæ fiunt à præla. Alex.in l. Barbarius. ff.de offi.præto.

4 Aut datio † est illicita ex parte vtriusq;, exempli gratia, quia datur ad corrumpendum iudicem, & tunc non tenetur restituere danti, quia in pari causa turpitudinis, potior est conditio possidentis. l. si ob turpem. §. porro. ff.de cond.ob turp. cau. Sed in foro pœnitentiali erogare debet pauperibus. 14. q.5. c.non sane. quæ quidem restitutio non est de præcepto, sed de consilio, vt pulchrè contra communem tenet Nauar.c.17. num. 30. vsque 33.

[Et hoc intellige causa subsecuta, si tamen causa turpis non est subsequuta, tunc eidem danti est restituendum, quod ob illā causam fuerit acceptum: Ratio primi est, quia qui ob illam causam donauit, causa subsequuta visus est à se omnino dominium rei datæ abdicare, igitur non est sibi reddenda. Ratio secundi est, quia non donauit, nisi ob causam illam, igitur illa causa non subsistente non est visus à se rem sic donatam abdicare, ergo sibi est in cōscientia reddenda. Et quamuis homo ob turpitudinem suam dignus sit, qui re sua priuetur, non tamen ideo priuatus est: cum aliud sit hominem dignum esse priuari, aliud vero ipso facto priuatum esse, cum secundum Augu. peccator non sit dignus pane, quo vescitur. ita Medi. c. de restitu.q.2. §. de eo. versi.si ob causam turpem.]

5 Aut † datio est illicita ex parte vtriusq;, non quia actio, quæ emitur sit iniuriosa, sed quia non est æstimabilis pecunia, quemadmodum datio simoniaca, & tunc, vt diximus supra.c.præcedenti. debet de necessitate fieri ecclesiæ restitutio, in cuius iniuriam data

6 est pecunia, [de simon.c.de hoc autē.† Quanquam aliquando est restituenda ei, qui dedit.c.veniens. eo.titu. quod accidit, quando quis cupit Deo in monasterio seruire, & fratres eum seducentes aliquid ab eodem extorquent, quasi aliquando de consuetudine debitum, cum debitum non sit, tunc venit ille restituendus, talis videtur fuisse casus in c.veniens. contentus.] Si vero ex sola acceptione iniusta restitutio fieri contingat, vt in vsura, tunc fieri debet damnificato, qđ procedit etiam, si quod extorsit, prorsus perierit, nihilque vtilitatis ex eo habuerit, secundum D.Thom.2.2.q.62.art.6. duobus scilicet concurrētibus, vt sit iniusta acceptio,

7 & damnum sequatur ex illa. Vnde † qui pignus furatur à mercatore, possit in foro conscientiæ domino pignoris restituere; dummodo mercator damnum non patiatur. Similiter qui furto rem subtractam furatur, si domino restituat, exemptus est ab onere restituendi, duntamen fur intelligat se amplius non teneri ad restitutionem. Si persona, cui fieri debet restitutio esset mortua, tunc hæredi fiat.gl.in c.cum tu.de vsur. quia ipse defuncti personam gerit, & quod ei confertur, datur defuncto.

8 Sed † dubium est, qui inuestigatis hæredibus, nulloque inuento, restitutionem in pios vsus conferat, an postea reperto hærede, qui inuentus non fuerat, ei nihilominus debeat restituere? Resp. quod si restitutio est alicuius ponderis, hæresque non inuenitur, facta debita diligentia res deponi debet coram publica potestate, quæ si eius autoritate in pios vsus expendatur, tunc restituēs tutus erit in conscientia, atque in foro exteriori. In rebus autem leuioris momenti non est tam diligens indagatio necessaria. Sotus lib.4.de iusti.& iu.q.7.art.1.ver.solutio tertij argumenti.secutus Sylu.in ver.restitutio.8.q.4. Franc.in c. quanquam.de vsu. lib.6.num.6. Vbi ponit quæstionem. Quid si facta erogatione, & restitutione de rebus vsurarij pauperibus, apparent illi, quibus fieri debet restitutio, & de hoc fidem faciunt, an debeant audiri. Et inquit, quòd sic, etiam

post

post lapsum termini, si res est integra, & sic si episcopus nondum restituit, debet illis restitui, à quibus fuit extortum. Sed si executio, & distributio erat iam facta ipsis pauperibus, & tunc episcopus nō tenebitur de suo satisfacere, ex quo bona fide erogatio est facta pauperibus, nec etiam vsurarius tenebitur illa vlterius restituere. Posset tamen ille, cui debebat fieri restitutio per condictionē sine causa repetere à dictis pauperibus, argum. l. fin. in fin. ff. quod met. cau. & quod no. Innoc. in cap. grauis. depositi. & glo. in l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. mand. vide Lapū in sua alleg. 74.

Si autē creditor est ignotus, & nescitur, tunc pauperibus de necessitate facienda est, vt diximus supra. c. præced.

9 Ignotus † vero creditor non dicitur is, cuius debitor nullam habet notitiam, vel memoriam, sed is, qui facta diligenti inquisitione, qualis fieri debet ab homine diligenti, inueniri non potest. Quapropter qui absque inquisitione rem alterius pauperibus dedisset, non satisfaceret, & teneretur inuēto domino rem restituere, & sibi ipsi imputet qui imprudenter dedit alienum. glo. in reg. peccatum. versi. restituatur. de regū. iur. lib. 6. Sylu. in ver. restitutio. 8. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 5. in resp. ad tertium. Quinimo qui per iniuriā restituere tenetur, suis proprijs sumptibus diligentiam facere tenetur. Pan. in cap. cum tu. de vsur. Sotus lib. 4. quæst. 7. arti. primo. Hoc vero pertinet ad coemptores, negociatores, falsamentarios, qui minutim quoslibet defraudant, & expilant, atq; ad eos, qui vrbem iniusto bello in prædam dederunt. Nec creditor ille omnino ignotus censeri debet, quando compertum est isti, aut illi certo deberi, verbi gratia, duo ad cauponam tuam accesserunt, & certus es alterutrum defraudasse: Vel fraude lucratus es ludens, si forte scire nequeas, vtri eorum tenearis restituere, tunc debes restituere vtrique, quod si res non patiatur diuisionē, puta, si diuisa nihil prodesset, & vnita aliquando releuaret, tunc forte restituenda esset, vt aliquis accipiat. Sotus lib. 4. de iustitia. & iure. q. 7. art. 1. ad 3. argu.

10 Hinc etiam † patet, quid faciendum est de casu inuentis, nam facta diligenti inquisitione si dominus non inuenitur, debet dari pauperibus, vel si ipse est pauper, potest sibi in parte, aut in toto retinere illa saltem de consilio episcopi, aut confessoris, ac etiā propria autoritate sine onere orandi, aut pia faciendi pro anima eius, cuius erant. Nauar. c. 17 num. 170. & seq. & nu. 93.

11 Si vero † creditor, cui facienda est restitutio, longè abesset à loco, vbi debitor habitat, & domicilium habet. glo. in c. cum tu. de vsur. expressim tenet restitutionem faciēdam esse expensis creditoris absentis, quo in loco Pano. & Doct. communiter hoc verum esse opinantur, quando creditor abest à loco vbi damnum illatum fuit, vel in quo debitor iniquè rem ab eo extorsit; cum ipse debitor non mutauerit domicilium: tunc enim expensis creditoris facienda est restitutio. Quod si debitor ipse à loco, vbi rem extorsit, vel damnum dedit, ibi manente creditore discessit, tenebitur proprijs expensis restitutionem ipsam ad executionem deducere.

12 Et † tamen quoties restitutio expensis creditoris àbsentis fieri debet, omitti profecto poterit, atque suspendi, vel differri, si plus, vel tantundem expendendum est in restitutione facienda, quantum res ipsa principalis iustè valet, & æstimari potest. glo. in d. cap. cum tu. quam Doctores communiter probant. Cæterum hæc distinctio locum habet in eo, qui iustè, & voluntate domini debitor est, & ideo qui iniquè rem alienam habet, & ratione acceptionis iniustè ad restitutionem tenetur, subiturus est onus expensarum, & omne damnum, quod ex restitutione processerit, cum absque vlla distinctione obligetur dominū possessorem facere rei propriæ, idcirco parui refert, quod creditor post furtum, aliamve iniquam acceptionem a loco, vbi damnum illatum est, discesserit, secundum Caiet. 2. 2. q. 62. art. 5.

13 Sed † prætermittendum non est, quod cū perfecta restitutionis executio in hoc tendat, quod creditori nullum damnum sequatur ex iniqua acceptione alterius; hoc enim verè est restituere, nec tamen eidem debetur lucrum aliquod: hinc si creditor nullas facturus esset expensas in exportandis rebus, quibus spoliatus fuerit, vel quia absque illis expensis eas secum tulisset, vel ante discessum, nisi damnum ei illatum per iniuriam foret, eas venditurus esset, tunc quidē debitor tenebitur ad expensas, quæcunque

illæ

illę necessarię sunt ad restitutionem. At vbi creditor ipse in exportandis rebus etiam si eis priuatus non fuisset, expensas nihilominus facturus esset, ad has certe tenebitur ipse creditor, & non ad maiores. Couar. in reg. peccatum. part. 1. num. 7.

14 [Hinc sequitur idem dici in debito † ex cõtractu mutui, quod si mercator mihi Capuæ aliquid mutuauit, & Romam abijt forte non rediturus, tunc demum teneor Romã mutuatum meis proprijs expensis mittere, si mercator erat rem, quam mutuauit secũ Romam cum expẽsis portaturus, alias Capuæ, vbi mutuum acceperam reddã, seu deponam. Secus tamen est in deposito reddẽdo, nam in omni euentu illud non oportet ad dominum, qui à loco recessit, expẽsis depositarij mittere. Imò nec tenetur depositarius mittere, sed satisfacit, si paratus sit domino petenti illud reddere. Domino tamen incumbit pro re sua apud aliũ deposita mittere: alioquin depositarius iniustè grauaretur, qui potius mercede, quam grauamine dignus est. Medin. c. de restit. q. 2. §. ad id. ver. itaque.]

15 Creditor † etiam si distat, & faciliter, atque fideliter res, quæ restituenda est, transmitti ad eum non posset, atque esset parui valoris, vel quid modicum respectu eius, cui debetur, vel si sumptus excedunt summam rei, vel æquarent, imò si parum deficerent, adeo quod residuum esset modicum respectu eius, cui debetur, posset dari eius propinquis pauperibus, vel paruo cœnobio cum pacto, imò sine, vt veniẽte domino ei restituatur, si res seruari posset. D. Thm. 2. 2. q. 62. artic. 5. ad tertium. Sot. lib. 4. de iustit. & iur. q. 7. artic. 1. Syluest. in vers. restit. 4. quæst. 4.

16 qui etiã inquit quod quando † debitor suo proprio motu rem domino mittit, & petit, tenetur domino satisfacere. [quod intellige de re debita, & per debitorem missa per nũcium infidelem, & sic non est contra text. in cap. significante. de pign. Hinc Ant. de Butr. & Pan. pro concordia illius text. ita distinguendum putant de re debita, & per debitorem missa, an res in specie erat, an non. Si primum, iterum est videndum, an nuntius, per quem debitorem illam mittebat erat in cõmuni hominum opinione fidelis, cui tuto res huiusmodo committi poterat, vel nõ. Si primum, tutus manet, & liber in conscientia, qui rem alienam suo domino per nuntium fidelem misit, de quo suspitio iustè haberi non poterat. Ratio, quia cum res aliena esset eius, scilicet cui mittebatur, & non mittentis, si perit, non mittenti, sed domino, cui mittebatur, debet perire: cum ipse mittens in culpa non fuerit: nam nuntij malitia mittenti nocere nõ debet, vt in eodem capitulo communiter dicunt Doctores. Si autem nuntius talis erat, de cuius fidelitate merito poterat suspicari, tunc ob culpam mittentis, ipsi, & non domino, cui mittebatur, interitus est imputandus: quemadmodũ res cõmodata, aut deposita, aut locata sine culpa commodatarij, aut depositarij pereat, non ipsi, sed domino, cui res erat, perit. c. vnico commo. Si autem debitum alterius generis erat, vt pecunia, aut res alia, quæ functionẽ admittit, tunc siue nuntius fidelis sit, vel nõ, si infideliter se habeat nõ manet debitor ab obligatione, qua creditori tenebatur, immunis: ratio est, quia res huiusmodi, vel pecunia ad creditorem missa nondum ad dominium creditoris, sed debitoris pertinebat, ideo non creditori, sed debitori perire debet, & procedunt hæc, quando debitor rem debitam per aliquem nuntium mittit, qui à creditore is determinatus non erat, secus si ab ipso determinatus erat, quia tunc si pereat, qualiscunq; sit, creditori perit. ita Medin. c. de restit. quæst. 2. §. ad id, quod tertio. vers. occurrit tamen.]

SVMMARIVM.

1 *Res, si extat, ipsa in specie restitui debet, fallit tamen, vt hic.*

2 *Restitutio rei per Confessarium fieri debet secreto, persona non expressa, & si non fit, restituens an liberetur.*

3 *Restituere cum periculo famæ, an quis teneatur.*

4 *Emens bona fide rem alienam, ad quid teneatur re bona fide alienata, & ad quid donatarius.*

5 *Emptionis, vel donationis titulo rem acquirẽs, dubitans an sit aliena, an eam vendere possit.*

6 *Emens mala fide rem alienam, ipsam, vel æquiualens restituere tenetur, & quid si sit inops restitutioni obligatus. nu. seq.*

Quid

Quid reddendum. Cap. CXXX.

1 REddendæ † sunt res, & damna. Si res extat, in specie ipsa restituatur. c. si res aliena. 14. q. 6. quia aliud pro alio inuito creditore solui non potest. l. 2. §. mutui datio. ff. si cert. pet. l. manifesti. & l. eum qui. iuncta lege, eum à quo. C. de solut. Quæ quidem conclusio duas habet declarationes, prima vt non procedat, quando res perierit, vel sit deteriorata, quo casu tenetur ad æquiualens: secunda, nisi periculum immineat scandali, vel maioris mali: nam tunc non est restituendum idem in specie, quamuis res extet, sed bene tenetur satisfacere per æquiualenté valorem. Caiet. in ver. restitutio. c. 7. circa fin. Syluest. in verf. restitutio. 3. Sot. lib. 4. de iustit. & iur. q. 6. artic. 3.
2 Nauar. c. 17. nu. 14. vel si rei, † quæ extat fit restitutio, debet per Confessarium secreto, & cum effectu fieri, dummodo in notitiam non veniat persona, quæ restitutionem facere debet, quia tunc Confessarius (vt dixi) debet secreto restituere æquiualentem valorem. Veruntamen animaduertendum est, ꝙ si Confessarius, vel alia quælibet persona non restitueret, non liberaretur debitor ab obligatione. vt exprimit Archiep. Flor. 2. part. tit. 2. c. 4. §. 1. Vnde consultum fuit, syngrapham Confessarium à creditore accipere, in qua confiteatur se accepisse tantā summā pro N. pro solutione eius, quod sibi debebat sine nominis expressione, & eam pœnitenti tradere. Imò in hoc casu restitutio differri potest, quousque inueniatur persona talis, per quam fideliter, & secreto fieri posset. Nauar. c. 17. nu. 78.

3 Si autem † per Confessarium, vel aliā tertiam personam restitutio fieri non potest, quia periculum est famæ, tunc Caiet. 2. 2. q. 62. articu. 6. in responsione ad secundum inquit, quod cum pecunia sit res inferioris ordinis, fama autem superioris, non tenetur restituere pecuniam, sed nacta opportunitate congrui mediatoris restituat, vel æquiualens boni viri arbitrio, quamuis nonnunquā quis etiam cum periculo famæ pecuniā restituere teneatur. secundum Sot. lib. 4. de iustit. & iur. q. 6. artic. 3. col. 8. v. g. furto abstulisti amplam pecuniam, adhibita omni diligentia restituere occulte non potes, etiam cum periculo famæ restituere debes, si denudari illa pecunia graue damnum esset creditoris. Hæc autem res aliena debet restitui vero domino, siue quis illam bona fide habuerit, siue non.

4 Quod † si bona fide, verbi gratia, emit equum, credens illum esse vendentis, qui nō erat, si equus fuit alienatus eo tempore, quo bonam fidem habuit, non tenetur ad rei æstimationem, sed tantum ad id, quod ex equo ad eū peruenit, ita vt factus sit locupletior. l. nam & hoc natura. ff. de cond. indeb. Vnde si rem ipsam alienauerit pro eodem pretio, quod ipse furi dederat, in nihilum tenetur; etenim pretium istud furtiuum non est. l. qui vas. in fin. ff. de furt. Sed si donationis titulo rem furtiuam habuerit, & alteri donasset, in nihilum tenetur, at si eam vendiderit, pretium acceptum tenetur domino restituere. l. si & rem, ff. de peti. hære.

5 Qui † vero dubitat rem esse furtiuā, poterit eam accipere titulo emptionis, aut donationis: modo animum habeat restituendi eam vero domino, quoties eam esse alienā compertum fuerit, quam etiam præmissa diligenti inquisitione, an res furtiua sit, poterit is alteri vendere, aut donare, dummodo emptorem, aut donatorem admoneat huius dubij, qđ ipse habet, alioquin si non admonuerit, tenebitur ad damnum, qđ ex hac emptione donatori, vel emptori venerit, cum fraude videatur vitium rei tacuisse, sed qui dubitat, an licitè possit emere ré absq; peccati culpa, quam dubitat esse furtiuā, si emeret agens contra hoc dubiū, & non deponés, peccaret, quia faceret contra conscientiam. hæc Couar. in reg. peccatū. part. 2. §. 12. nu. 3. & 4. Si vero nec vendidit, nec donauit ré furtiuam, sed illam apud se habet, tenetur domino restituere etiam non habito pretio à domino ipsius rei. l. inciuilé. C. de furt. Sylu. in verf. restitutio. 3. q. 7. habet tamen actionē contra venditorem rei alienæ.

6 Quod † si mala fide emit rem alienam cupiditate lucri, tenetur illam restituere, si habet, etiam si esset deteriorata, vel non extaret æquiualens, verbi gratia, furto abstulisti à me pallium, quod hodie minoris valet; teneris quanti tunc æstimatum fuisset, ac etiam lucrum, quod ex eo acquisiuisti. l. eos. C. de furt. capitulo qui furem. eodem titu. & licet ab eo furtiuè res

sub-

subripiatur, non liberatur à restitutione, Sed quid si accepit malà, aut bona fide rem alterius, & distulit restituere, ac interdum res illa est deteriorata, vel perijt, si certum est eam fore deterioratam, vel peremptam in manu domini, est opinio multum probabilis, quòd non teneatur ad restitutioné, alias si in manu domini vendi res potuisset, vel res non esset deteriorata, secus esset. Exemplum in equo. Ex hoc aliqui inferunt, quod si in alicuius fundo essent aliqua lignicula, quibus proculdubio dominus non vteretur, si aliquis furto ea subripuisset, non teneretur ad restitutionem. Si vero accipit rē alienam scienter non gratia lucri, sed fideliter agens negotium domini, ne res pereat, potest à domino repetere quicquid expendit.

7 Sed † iterum quæritur, quid si is, qui rem alienam accepit, & non potuit illam restituere ob inopiam, atque cesserit bonis, teneatur, si peruenerit ad meliorem fortunā. Respondet Nauar. c. 17. nume. 86. quòd sic, & quòd in conscientia non excusatur à restitutione de bonis postea acquisitis, nisi quatenus eum necessitas excusaret absque cessione, hoc est, quòd ei instrumenta suæ artis, & ad victum tantum necessaria relinquantur arbitrio boni viri, quam quidem opinionem libenter etiam amplector in eo, qui cedit bonis cum actibus quibusdam iuxta loci consuetudinem ignominiosis. quamuis Couar. lib. 2. Variar. Resol. c. 1. num. 6. videatur facere distinctionem, vt is, qui absque actibus quibusdam ignominiosis cesserit bonis teneatur, qui vero cum illis, non teneatur.

SVMMARIVM.

1 *Impediens aliquem à consecutione alicuius boni an ad aliquid teneatur.*

2 *Animum alicuius, qui ab alienauit à donatione, quam constituerat facere, ad restitutionem non tenetur, secus si per vim, vel fraudem. num. seq.*

4 *Rem habere virtute, quam actu, minus esse, vide per exempla, & de pessundantibus fata.*

5 *Clericis, an venari liceat.*

6 *Impediens venantem, aut piscantem, cum iuste non possit, peccat, & restituere damnum tenetur.*

7 *Venantes contra prohibitionem, an peccent mortaliter.*

8 *Impedientes creditorem modo illicito, ne consequatur debitum, & occultantes officiales, ad quid teneantur.*

9 *Impedientes, ne aduehatur frumentum, vt ipsi carius vendant, ad quid teneantur.*

10 *Damnificantes per bruta, & animalia aliena in suo inuenta occidentes, ad quid teneantur.*

11 *Restitutio in bonis, vel animæ, vel corporis, vel famæ, vel fortunæ, quomodo fiat, remissiuè.*

Qualiter restituere teneantur impedientes alterius bonum. Cap. CXXXI.

Diuus Tho. 2. 2. quæst. 62. artic. 2. ver. ad 4. dat fundamentum respondendi in hac materia, vbi ex eius, atque aliorū Doctorum dictis eliciuntur aliquæ propositiones, & prima. Impediens aliquem à consecutione † cuiuscunque boni siue temporalis, vel ecclesiastici, vt beneficij, aut præbendæ licitè, & iustè, ad nihil tenetur. Licitè vero tunc dicitur, quando intendens honorem Dei, & Ecclesiæ vtilitatem procurat, vt detur digniori præbenda, aut beneficium. Vel quandó quis sibi, vel alteri aliquid procurans, fit alteri obstaculo ne bonum obtineat, idque facit non vt alteri noceat, sed vt sibi, vel amico prosit. l. 1. §. denique. ff. de aq. plu. arcen. At si impediendo aliquem à consecutione alicuius boni, concurreret alterius odium, vel propria, vel amici vtilitas, inspiciendum est, quid sit principalius in intentione, & secundum illud iudicandum est. Et in dubio standum est vtilitati, cum maior sit amor sui, quam odium proximi. Syluest. in vers. Restitutio 3. q. 12.

2 Secunda. Qui † firmiter in animo suo cōstituit rem alteri dare, si ego mutaui illius voluntatem, atque intentionem, non teneor ad aliquam restitutionem. v. g. Testator firmiter in animo suo decreuerat legare Titio cētum, ego mutaui animum testatoris, vt mihi, vel meo amico relinqueret, nō teneor ad restitutionem. l. fin. C. si quis aliq. test. prohib. & ratio est, quia nullam illi iniu-

rogo

rogo iniuriam, nec facio iniustitiam, quia non aufero illi ius suum, cum nihil illi erat debitum, secus autem si vi, aut fraude mutassem animum testatoris. v. g. mēdacio, aut dolo, & minis. ita Couar. in reg. peccatū. par. 2. §. 7. nu. 8. vers. 2. conclus. & 5. Nauar. c. 17. nu. 69. cum aliquot sequentibus, & num. 97.

3 Tertia. Qui † alteri sit obstaculo ne bonum obtineat, vt alteri noceat, & impedimento fuit alicui in re, quæ parum aberat, vt ipse haberet, vt quia firmatus erat animus electoris dare præbendam, & ipse per vim, aut fraudem mutauit animum collatoris, in tali casu tenetur restituere damnū non ex æquo, sed iudicio boni viri, quia minus est habere rem virtute, quam actu, & poterat animus collatoris mutari. D. Tho. 2. 2. q. 62. artic. 4. per text. in l. 2. §. idem Labeo ait. ff. de aqua plu. arcen.

4 Et quod † minus sit rem habere virtute, quam actu, accipe exemplum. Est vinea, aut sunt sata, quorum fructus iam iam maturescent, si medius transiens venatur illa casu pessundaret, tunc non tenetur restituere totum damnum in actu, sed in potentia: Deducendæ enim prius sunt expensæ, quas facturus erat dominus, quandoquidem illæ ei non sunt sublatæ, sed penes ipsum manent, deinde pericula pensanda, si quæ sunt ad arbitrium prudentum, qui bona fide id iudicent. Sylu. in verbo. Restitutio. 3. q. 12. vers. quartum. At vero quando venator consulto illa sata pessundedit, domino renuēte, multo est auctior illa æstimatio facienda, & maximè, quando peccatum est graue, vt si latissimum campum destrueret. Sot. lib. 4. de iust. & iur. q. 6. artic. 5. Imò si in tali casu, quando sata sunt, quorum fructus iamiam maturescent, tenetur ad totum damnum, quia damnum dedit in fructu, qui parum aberat, vt esset. Sot. qui supra artic. 3. col. pēn. Quod etiā extende ad canes venatorum, qui occidunt gallinas, & animalia pauperum, & aliorum: nam tenentur ad restitutionē. Astens. in verbo, Venatio. vbi etiam Sylu. ibi circa finem.

5 Sed † hic obiter notandum est, quòd etiā clerici, atque prælati causa necessitatis, puta ad excitandum appetitum, vel necessariæ recreationis cum retibus, & canibus, & laqueis venari possunt, dum modo sit raro, cū silentio, & modestia. secundum Pan. in c. 1. de cler. venat. nisi tempore, quo debent visitare, aut prædicare. de censi. cum Apostolus. §. Archidiaconi. Et sic intellige illud, Ne clerici, vel monachi, & iura in contrarium. dist. 34. c. 1. nam secundum Hostiensem intelliguntur de ijs, qui talibus mentem nimis implicant.

6 Quarta, impediens † venantem, aut piscantem, cum iustè non possit, peccat mortaliter, cū obligatione emolumenti, quod verisimiliter impediuit. argum. text. in l. in laqueum. ff. de acq. rer. dom.

Iustè autem impedire non potest, nisi qui id faciet autoritate Regia, vel ex consensu populi libero à metu. Aut præscriptione canonica, sine vi, & metu introducta. Item ꝙ ob occisionem ferarum extra loca prohibita non puniat eos, qui non procurant dolis eas ex loco probibito extrahi, vt extra illū eas capiant, alias enim punire posset. Itē vt prohibeat in suis proprijs prædijs, aut etiam aliorum, si suaponte domini in id consenserint. Item vt restituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prædijs faciunt, quorū domini in damnum eorum non consentiunt, quamuis in aliorum damnum consentiant: hæc enim omnia concurrere debent, vt quis iustè, possit prohibere, vel impedire. Nauar. in c. 17. nu. 121. Syluest. in verbo. Restitutio. 3. quæst. 2. §. 4.

7 [An autem sit † mortale peccatum contra prohibitionem venari, dic quòd sic, si ad alterius dominium id, quod venatione capitur, pertineat, cum sit furtum, ꝙ dē se mortale peccatum est: quamuis id, quod taliter capitur, posset tam parui valoris esse, vt mortale nō sit, quæ tamē paruitas excuset a mortali, diximus supra. c. 93. num. 20. Sed esto, ꝙ res sic capta ad nullius dominiū pertineat, an huiusmodi venatio mortalis sit, si sub graui pœna prohibeatur. vide supra. c. 57. nu. 4.]

8 Quinta. Impedientes † etiam modo illicito creditorem, ne possit exigere à suo debitore, maximè data opera, vt liberando eū à carcere, tenentur si damnum est certū, ad omne debitum, si incertum, arbitrio boni viri. Syluest. in verbo. Restitutio. 3. quæstio. 12. vers. sextum. Pariter occultantes, aut fugere facientes officiales tempore syndicatus, tenentur ad restitutionē damni, quod illi debebant, si fuissent syndicati.

9 Quinta. Impedientes † aduentum frumēti, vel aliarum mercium ad aliquam terrā, vt

vt ipsi carius vendant, tenentur de illo pluri ijs, qui carius emerunt, & de damno illis, qui erant allaturi, quia iniustè impediuerunt vtilitatem priuatam, & propriam publicæ, & communi præponentes, & idem de ijs, qui concordant in emptione omniũ mercium, vt vendant ad libitum, quia tenentur ad omne damnum. l. 2. ff. ad l. Iul. de anno. & in glo. l. annona. ff. de var. & extraordin. crim. Syl. in verbo. Restitutio. 3. q. 12. vers. octauũ.

10 Damnificantes † vero per bruta, aut tenẽtes columbarias, an, & quando teneantur ad restitutionem. vide Syluest. in verbo. Restitutio. 3. q. 4.

Damnificantia vero animalia domestica aliena in suo inueniens, & occidẽs, aut grauiter percutiens, mortaliter peccat: nisi cõsuetudo, priuilegium, vel aliquod statutum cõtra disponat: solum enim potest ea expellere, aut includere, donec de damno dato sibi satisfiat à domino. §. cæterum. Instit. de l. Aquil. l. Quintus Mutius. ff. eo. gl. iuncto tex. in c. si læserit. de iniur. & damn. dato. Nauar. c. 17. num. 120.

11 In damno † vero, quod inferri potest proximo, siue in bonis animę, vt inducẽdo proximum ad peccandum, siue in bonis corporis, vt occidendo, vel mutilando, siue in bonis famæ, vt detrahendo, & murmurando, siue in bonis fortunæ, vt furando, & surripendo, restitutio qualiter fieri debeat, nos supra diximus in quinto præcepto, & in sexto de stupro, & in septimo de restitutione rei furtiuæ, & infra de contumeliã, & de detractione.

SVMMARIVM.

1 *Restitutio statim facienda est, & statim fieri, quomodo intelligatur.*

2 *Restitutionem quoties quis proponit non facere, toties peccat.*

3 *Absolui, restitutioni obnoxius, quibus rationibus minimè debeat.*

4 *Restitutionem, quibus casibus differre liceat. num. seq.*

Vera necessitas, quæ dicatur.

5 *Restitutioni obnoxius, an instrumenta artis suæ vendere debeat, vt satisfaciat.*

6 *Restitutio, quæ fieret cum graui iactura conditionis, & dignitatis restituentis, an differri possit.*

7 *Detrimentum triplex, & quod nam solutionis dilationem præstet restitutioni.*

8 *Prorogatio restitutionis, vt sit iusta, pluribus vestienda circunstantijs.*

9 *Dilatio restitutionis, nisi magnum damnum afferat creditori, conceditur, vel etiã quando nullum. nu. 46.*

10 *Bona qui habet, sed non in sua potestate si non restituit, absolui potest, qui etiam quo casu, & quomodo restituere debeant.*

11 *Filiusfamilias restitutione non implicatur, si parentibus, quibus futurus est hæres, furetur.*

12 *Absolui debet, & si non restituat, quando res minima restituenda est.*

13 *Creditor, qui tantundem debitori abstulit, quantum debet, non restituens absoluitur.*

14 *Creditoris consensu restitutio differri potest, & interim reus absolui.*

15 *Remissio creditoris, quo casu debitorem non liberet. & nu. 20.*

16 *Remissio debiti debet esse libera, & spontanea, vt verè debitor à restituendo liberetur.*

17 *Debitor à peccato non excusatur, si ideo creditor non interpellat, quod eum vereatur, vel debitum ignoret.*

18 *Mercator occultans bona, & compositionem quærens à creditore, non excusatur.*

19 *Remissio, vt valeat, an requirat pecuniam paratam, & creditori oblatam.*

21 *Ignorantia probabilis excusat ab obligatione restituendi, secus est de crassa ignorantia, vel iuris clari. nu seq.*

23 *Restitutio cessura in damnum domini excusat à statim restituendo.*

24 *Princeps si magna incommoda ex restitutione rei alienæ timeat, excusatur.*

25 *Restitutio afferens restituenti famæ, vitæ, animæve damnum, non facienda statim.*

26 *Adultera, an teneatur vnquam, aut vllo casu se ipsam detegere. & num. sequen. & 31. & 32.*

28 *Regula Caiet. idest, rem inferioris ordinis cum iactura superioris non esse restituendam, an sit vera.*

29 *Famam, vel pecuniam, an quis vllo casu restituere teneatur cum proprio vitæ periculo, vide hic per exempla.*

30 *Restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ.*

33 Cautela

33 *Cautela cuiusdam viduæ, quæ filijs manifestauit, se vnum ex ipsis in adulterio concepisse, minimè probatur, & nu. seq.*

35 *Adulteræ, quid consulendum per Confessarium, quo ad filium in adulterio susceptum.*

36 *Adulter ad quid teneatur ratione filij cum adultera suscepti, si credit suum esse filium & de ratione restituendorum. nume. sequen.*

38 *Restitutio differtur, cum idonea persona, quę rem secreto agat, non habetur.*

39 *Præscriptio canonica, vel ciuilis à canonica non abhorrens, à restitutione excusat.*

40 *Scientia rei alienæ si post præscriptionem hęredi contigerit, non eum obligat ad restitutionem.*

41 *Creditor si nolit expectare, & debitor nolit restitutionem facere, an hic cauendo absolui debeat. & nu. seq.*

43 *Restitutionem, qui præcedenti confessione se facturum promisit, nec fecit, absoluendus non est.*

44 *Damna, & interesse, quibus casibus sint, vel non, restituenda.*

45 *Restitutio in diem mortis dilata, quàm periculosa, & misera sit ostenditur.*

47 *Hæredes, qui rem alienam scienter non restituunt, sunt in statu damnationis.*

48 *Confessario, præcipiẽti restitutionem statim, peccant mortaliter non parentes.*

De tempore restitutionis. Cap. CXXXII.

1 Restitutio statim † faciẽda est, sub reatu peccati mortalis, facit tex. in cap. sæpè. de restitut. spolia. nam sicut rem alienam surripere peccatum est contra iustitiam, ita etiam inuito domino detinere. D. Thom. 2. 2. q. 62. art. fin. Sed hoc aliter intelligendum est de actu mentis interno, aliterque de externo opere arbitrandum; etenim quantum ad internum propositum cum primum in mentem venerit in debito esse rei alienæ, deliberato animo quis constituere debet, quòd restitutio fiat. Necessarium namque est, vt statim abstineat à prauo animo rem alienam detinendi: quoniam, si dicente Augustino, non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, absque tali proposito nulla esse potest vera pœnitentia. In actu vero exteriori id, quod est statim, non est iudicandum quasi in puncto indiuisibili, sed moraliter, atque ciuiliter. Dum enim tibi in lecto iacenti, aut ad mensam recumbenti occurrit te aliquid debere, non iure astringeris statim surgere, sed expectare potes absque fraude opportunitatem, qua transacta incipies esse in mora, ac subinde in culpa. Caiet. 2. 2. quæstio. 62. articu. fina. Vnde transacta illa restituendi opportunitate statim debes restituere, si vis à priori peccato exire non restituendo: quia inuito domino rem alienam detines, imo
2 † quoties proponis non restituere, nouum committis peccatum, vel etiam dum creditorem vides graui necessitate premi, quod procedit etiam si debitor, qui debet, & statim restituere potest, nollet restituere, nisi certam pecuniam in singulos menses, vel annos, quousque finierit solutionem: quia hic talis non est absoluendus: nam est in peccato mortali, cum possit totum commodè restituere, quod procedit non solum in debito ex delicto, & furto, sed etiam ex contractu, vt ex mutuo. Nauar. cap. 17. num. 66. & ratio
3 nes † quare absolui minimè debeat non restituens, sunt multæ. Prima enim est propter continuationem, quia nullus absolui potest, quandiu est in continuatione peccati mortalis: talis est is, qui rem alienam possidet donec rem restituerit, si reddi potest, ergo. Secunda ratio est propter obdurationem, quia qui potest, & non vult, non est reipsa contritus, sed quodammodo induratus: nam verè contritus recedit à mortali culpa, nullus autem absolui potest, qui non est verè contritus, ergo. Tertia, propter ligationem, quia ligatus ad restituendum semper ligatus manet secundũ iudicium Dei quousque restituat. ita S. Bernard. in tract. de restitut. male ablatorum. ser. 38. col. 2.

4 Plures † tamen sunt casus, in quibus licitum est debitori restitutionem differre, & in ijs casibus potest à Confessario absolui, quorũ primus est, in quo non restituens põt absolui, qñ inops est, & nihil habet, alienisque rebus indiget ad propria ipsius alimenta, facit optimus tex. in c. breui. c. querelam. de iureiuran. si quidem ad subleuandã pro-

priam necessitatem posset rem alienam inuito domino capere.c.si quis propter necessitatem. de furt. Et profecto hæc conclusio vera est,data ipsius debitoris vera necessitate:vera autem necessitas dicitur ea,sine qua vita corporalis sustentari non potest, quod procedit etiam in creditore in eadem extrema necessitate constituto:& ratio est, quia tempore extremæ necessitatis omnia sunt communia, vnde considerando res in statu, in quo omnia sunt communia, manifestum est,quòd melior est cõditio occupantis, siue possidentis.Caiet.2.2.q.62.art.5.versi.in responsione ad quartum.argum.text. in cap.si non licet.23.q.5. Nauar.capit.17.nume.60. Immo vero parente debitoris, vel eius vxore,& filio in eadem extrema necessitate cõstitutis tenetur debitor ipsis personis potius subuenire, quàm creditori, sed ad fratres minimè licet. Sotus de iust. & iu.lib.4. q.7.art.1.colum.pen. Iniungat igitur Confessarius tali casu debitori,vt restituat quãdo poterit.cap.si res.14.q.6.cap. Odoardus. de solut.cap.cum tu.de vsu. vel si aliquid restituere potest,restituat paulatim, quod potest,incipiendo prius à debitis certis, quàm incertis,& secundum ordinem, quem ponit Bald.in l.pro debito. C.de bon.auth.iud.possid.& sequitur Arch.Floren.2.par.sum. titu. 2.cap.7.§.3.

5 Secundus casus † est, in quo non restituẽs potest absolui, quando restitutio redundaret in paruum commodum creditoris, & in magnum damnum restituentis,verbi gratia quando haberet aliqua bona,quibus venditis non posset alienum ex illis restitui,qualia essent vendere instrumenta suæ artis, & officij,quibus ipse, & sua familia viuunt, & alia non habent. Exemplum in libris, & vestibus procuratorum,& aduocatorum, item in instrumentis fabrorum, nam ex distractione talium bonorum destrueretur ars, & officium,& vita restituentis, & familiæ suæ. Sed est illi iniungendum, vt ex illis viuant, & deductis necessarijs sibi, & familiæ suæ, non autem superfluis de residuo paulatim restituat.Richardus in 4. sent.Arch. Flor.ex tensè in 2.par.titu.2.ante fin. Ang. in verbo. Restitutio.3.§.3.& 4.Sylu.in verbo.Restitutio.5.q.3. versi.quarto, qui limitat hoc dictum,quando dominus æquale,vel quasi inæquale incommodum ex absentia suæ rei sentiret :.nam tunc tenetur etiam vendere instrumenta, quibus viuit; quia non licet alicui in re aliena incommodare domino, vt sibi ipsi commodet: & quia charitas incipit à seipso.cap.non satis.dist.86. Quæ tamẽ limitatio mihi non satisfacit, quia cum iste dicatur esse in extrema necessitate quando habet tantum ea,quibus vita corporalis sustentari potest, & cum tempore necessitatis extremæ omnia sint communia,ideo eo casu melior est conditio possidentis,& per consequens data etiam extrema necessitate creditoris, potest debitor absque peccato vti instrumentis, quibus vita sustentari potest.

6 Tertius casus, † in quo potest absolui debitor,& differre restitutionem, est eius, qui citra extremam necessitatem,sed habita ratione status, & dignitatis suæ,grauissimam pateretur ex restitutione rei alienæ iacturam, dummodo leue detrimentum ex ea dilatione immineat creditori.Couar.in regula,peccatum. in prima par. in prin. & ipse non ita lautè,ac splendidè viuat, ac pomposè vestiat, ac filias magnis dotibus nuptui tradat,ac si non esset obligatus ad restitutionem,sed debet parce viuere, & paruas dotes tradere, & si non potest filias tradere nobili,vel mercatori, artifici, vel plebeio tradat,& alia superflua resecet. Sylu.in ver.restitutio. 5. q. 4. Sed prudenter quidem hoc hoc graue,& ingens detrimentum debitoris considerandum est, quod illud Caietanus
7 † triplex dixit. si enim detrimentum id appellaueris, eo quod sint magnæ res restituẽdæ,nihil hic prorsus iuuat,vt proroganda sit restitutio, alias melior esset conditio eorũ, qui æs alienum grande per iniuriam contraxerunt, quàm qui minora debent. Secundũ detrimenti genus lucrum est, quod debitori cessabit, si rem soluat, & re vera neq; hoc excusat,quo minus illico sit facienda restitutio, nam nemo ius habet lucrandi aliena inuito domino:nisi (vt supra diximus) oporteret restituere, vel distrahere instrumenta artis,quibus victum sibi parat, vt etiam inquit Nauar.cap.17.num.56. At tertium detrimentum est damnum emergens, nempe si quis centum debet restituere, quæ restituere non potest,quin plurimum insuper dispendium faciat: quia merces vilissimo precio intempestiuè distrahit;aut domum,fundumve vendit vnde viuit,idque cum maiori ia-

ri iactura, quam sit æs alienum, quod alteri debet, & tunc licitum est differre solutionem: & ratio est, quia debitor pro illo temporis articulo non est soluendo simpliciter, quia moraliter, quod fieri nisi cum tanto detrimento non potest, non reputatur possibile.

8 Quin † tunc vt prorogatio sit iusta, pluribus est vestienda circunstantijs. Animaduertenda namque in primis est, acceptio fuerit ne iniqua, an iusta. nam si per latrocinium, aut vsuras, aliasve iniurias debitor ille est in ære alieno, profecto qualecunque citra extremam necessitatem patiatur detrimentum, tenetur statim restituere, etiã si oporteat spoliari statu: hoc enim non est de statu suo cadere, imo in suum ab illo discedere, qui non erat suus. Si autem per acceptionem iustam debita contraxit, tunc etiam æstimandum est, qua via in pauperiẽ incidit: nam si citra culpam suam aliqua cũ aduersa fortuna suis nudauit bonis, facilius illi indulgenda est restitutionis prorogatio, atque id demum librandum est, an creditor ferre dilationem possit, an vero etiam ipse inopia laboret: nam citra extremam necessitatem melior est conditio creditoris, quàm debitoris. Sotus. libro 4. de iustitia

9 & iu. quæst. 7. artic. quarto. Veritas † tamen est, quod nisi ex dilatione magnum quoque damnum creditori non inferatur, excusatur à statim restituendo debitor, qui ad hoc vt restituat, necesse habet vendere domum suam, aut aliquod prædium multo minoris, quam valeat, & hoc non solum, cum debitũ ex contractu, aut vltima volũtate nascitur, sed etiam cum ex furto, aut alio delicto. ita D. Anto. 2. par. titu. 2. c. 8. à col. 4. prosequitur contra Caiet. in versi. restitutio. cap. 6. cum D. Antonino etiam tenet Nauar. capitu. 17. num. 16.

10 Quartus casus † est, quando habet bona mobilia, vel immobilia, sed illa non sunt in sua libera potestate, & administratione, vt sunt filijfamilias, cellararij, negotiorum gestores, aut famuli eorum, quia isti, nisi bona castrensia, idest ea, quæ sunt acquisita ex officio iudicandi, vel patrocinandi habeant, vel fructus beneficiorum, non tenentur, nec possunt de alieno restituere, nisi illud, per quod filij, aut negotiorum gestores tenentur restituere, esset cõuersum in vtilitatem parentum, vel dominorum suorum, vel esset expensum, & distributum in his, in quibus pater, vel dominus probabiliter expedisset, aut nisi pater fuisset author, vel particeps illius criminis, vel actus, propter quem restitutio fieri debet, vel quia filiusfamilias expendisset in his, in quibus pater fuisset de suo expensurus, tunc filiusfamilias deberet occultè sine scandalo de bonis patris satisfacere. vt habetur. in l. 3. & 4. ff. de in rẽ ver. per canon. in c. 1. depos. sic etiam si id, quod ablatum, vel expensum esset per filios, vel negotiorum gestores, esset adhuc non consumptum in bonis parentum, vel dominorum, siue etiam venditum, & precium in aliud non consumptum, vel permutatum: quia id vel substitutum extans esset restituendum. Ang. in ver. furtum. §. 47. Archid. Flor. 2. par. sum. cap. 15. §. 1. ad fi. & tit. 2. c. 4. ad fi. in eadem parte. Præter tamen istos casus satis est iniungere prædictis personis, vt restituant quando de suo poterunt.

11 Quintus † casus in quo potest absolui nõ restituens est, quando filiusfamilias patri, aut matri, aut alijs parentibus suis, quibus probabiliter futurus sit hæres vniuersalis furaretur: quia tunc etiam cessat actio furti. Insti. de oblig. quæ ex deli. nasc. §. hi qui. secus autem vbi talis probabiliter non sit futurus hæres in totum, vel sit verisimiliter habiturus cohæredes: tunc enim deberet à Confessario iniungi, vt imputaret illud pro parte sua, facto de hoc instrumento, vel chirographo, si est quid notabile, vel tantundẽ occultè restituat in bonis illorum parentũ. Arch. Flor. 2. par. sum. tit. 1. c. 15. §. 1.

12 Sextus est, † quando res ablata esset modica, attenta qualitate personæ arbitrio boni viri, vtpote quia damnificatus de tali dãno verisimiliter non curaret, sed facile donaret, quo casu nec furtum est mortale, si intentio non est de pluri. secundum D. Thom. 2. 2. q. 66. art. 6. Ang. in ver. commodatum. & in ver. furtum. §. 37.

13 Septimus † casus, vbi abstulisset aliquid sine scandalo ab illo, qui esset sibi debitor in tantundem, secundum Innoc. in ca. olim. el primo. de restitu. spolia. Quod procedit, etiam si illud debitum non esset liquidum, idest, non constaret per euidentem probationem, quando illud non liquidum, esset nihilominus certum, nõ autem si sit dubiũ,

vnde iniungi debet restitutio ei, qui surripuit decem Titio, qui dubitat, aut leuiter credit Titium sibi surripuisse tantundem. Sylue.in ver.Bellum.q.9.Plures tamen circunstantiæ ad id requiruntur, vt supra eodé præce.diximus.

14 Octauus, † si creditor, qui donare potest, & liberam bonorum suorum administrationem habet, scienter, & sponte prorogauerit restitutionis tempus. vt not.in c. cum tu. de vsur.& in c.statutum. circa fin.de rescr.lib.6. secus si creditor vi, aut dolo, aut fraude aliqua debitoris coactus dicétis se minus posse quam possit, vel debitum minus esse, quã sit, fecerit hæc. Imo creditor debitori non solum pro tépore aliquo inducias restituendi concedere potest, sed etiam in perpetuũ libere debitum donare: quia satisfactum intelligitur qualitercunque debitor satisfaciat.gl.in d.reg.peccatum.in ver.restituitur. Sylu.in ver.restitutio.7.q.1.& 2.

15 Quod† intellige, nisi iudex ecclesiasticus delegatus aliquid acceperit, vt causam expediret: nam talis non liberatur facta remissione à dante, nisi restituat, & si restitueret in fraudem, vt sibi postea condonaretur, non valeret dicta restitutio.secundum gl.in c.statutum.§.insuper.de rescrip.lib.6. Secus si restitueret sine fraude, & ille liberaliter redonaret. secundum dictam glo. Quod intelligendum est finito iudicio. Sylu.in versi. iudex.1.q.8. versi.2. in fin. & ratio est, quia quando aliquis recipit aliquid contra iuris prohibitionem, tunc non liberatur per remissionem gratuitam.vide Francum in d.c. statutum.secunda, & tertia limit. Turrecre. in c.si res.14.q. 6.nu.2.versi.2. Ex his igitur inferuntur multa.

16 Et primo, † quod non prodest illa quotidiana satisfactio, qua creditor sit contentus parte debita propter diffidentiam recuperãdi debitum natam ex eo, quod ei debitor minatur, vt si centum, quæ debet, nolit esse contentus quinquaginta pro integra solutione, nihil vnquam habiturus sit. secũdum Sylu.in ver.restitutio.7.q.1.& 2. quia deest ei secunda conditio: Nam non scienter, & sponte creditor remisit debitum, secus tamen est de diffidentia recuperandi, quam concepit ob alias causas.vt Sylu.insinuauit.

17 Secundo infertur, † quod non excusatur debitor à peccato, eo quod creditor non pe tat ab eo debitum ob timorem reuerentialem, aut ob ignorantiam debiti, si iudicio boni viri, idest, Confessarij soluendo erat: quia eo casu creditor sciens sponte non remittit, aut dat dilationem, quamuis excusetur, si creditor sciat sibi deberi, & non petat sine aliquo metu, aut sine aliquo respectu, qui eum inuoluntarium faciat: quia probabiliter debitor credere potest sibi à creditore dilationem dari.facit tex.in l.in omnibus obligationibus.ff.de reg.iur.Sylu. in ver.mora.q.1.in fi.Nauar.c.17.nu.79.

18 Tertio infertur, † quod non excusatur mercator, qui fallit, & occultat multa de bonis suis, vt non perueniant ad creditores, & postea quærit compositionem ab eis de minori quantitate, quam debebat, cum tamen posset totum dare: quia non sponte, sed coacte.Archiep.Flor.in sum. Defecerunt.ca.4. de restitu.

19 Quarto infertur † non esse opus tertia conditione, scilicet, vt sit parata solutio, nec vt pecunia realiter ponatˉ coram creditore, sed neq; vt verbis offeratˉ: quia satis est, vt creditor scienter, & sponte id faciat.vt sentit glo.in d.reg.peccatum. Et Feder.de Sen. consi.18.Imo vt bene insinuauit Caiet.2.2. q.62.art.6. qñ restitutioni obnoxius est pauper, & creditor ita diues, vt remissio, vel dilatio debiti foret opus misericordiæ, consulendum illi est, vt anteq̃ pecunia realiter, vel verbaliter pręsentetur, remissio petatur. Nauar. c.17.n.75. Quod quidem intellige, vbi lex non prohiberet receptioné, nam tũc liberaretur quis à restitutione per remissioné gratuitã, ꝙ facit ad no.iñ c. cũ tu.de vsu. & per gl.in reg.peccatũ.& facit ꝙ no.gl.in d.

20 c. statutum. §. notarium. † alias qñ aliquid reciperetur contra iuris prohibitioné, tunc eo casu non sufficit gratuita remissio. gl. in extrau.cõmu.1.in ver.remissionem.de censi.

[Hinc sequitur spontaneam partis remissionem à restitutione non liberare visitantem munera extorquentem.c.exigit.de cési. lib.6. quod idem dic de Inquisitore similiter extorquente.cle.nolentes. de hæret. sed dubium occurrit, an sit necessarium debitori esse parati animi ad restituendum, vt à debito restituendi liberetur? Resp. quod non, quamuis tutus sit à peccato, si præfatã animi præparationé habet: qa vt sit immunis à restitutione, non ad animi præparationem

debi-

debitoris, sed ad voluntatem creditoris remittentis recurrendum est; quia si constat, quod voluntariè fiat remissio, aut saltem de hoc rationabilis habetur præsumptio, ex tunc non est rei alienæ iniustus detentor, alias secus. Medi.c.de restitu.q.3.§.2. versi. sequitur.lo 2.]

21 Nonus casus † est ignorantia probabilis, qua credit id, quod restituendum erat suum esse: quia forte hæreditate obuenerat, aut illud non debere, quia erat debitum à patre contractum: quia in ijs casibus liberatur ab obligatione restituendi; quinimo etiã ignorantia iuris obscuri excusat, præsertim quã do viri scientia, & conscientia præditi consulunt ei, quod ad restitutionem non teneatur.argum.glo. sing. & receptæ in c.capellanus.de fer.secus tamen esset de eo, qui consulit eos, quos credit sibi placentia responsuros, & nisi hoc crederet, eos non consuleret. Et minus excusantur, qui consulunt multos, qui dicunt illis ipsos ad restituendum teneri, & ab alijs consulendis nõ desistunt, donec reperiant qui contra respondeant nõ teneri, & huic potius quam illis fidem adhibent. Nauar. qui supra.nu.83.

22 At † non excusaret ignorantia crassa, & supina, qualis esset illa, qua quis emeret à milite Missale, aut calicem, aut à famulo salinum argenteum, vel à iuuene pannum sericum, quem credere, aut certe dubitare debebat habuisse illum per furtum, aut rapinam, aut bellum iniustum, non adhibita diligentia ad veritatem sciendam. Nec etiã excusaret ignorantia iuris clari, qualis esset ea, qua ignorat rem furto sublatam iniustũ esse emere, & posse retinere.arg.tex. in cap. ignorantia.de reg.iur.lib.6.

23 Decimus casus † est, qui excusat à restitutione illico facienda, quando restitutio esset in damnum corporis, vel animæ domini, si statim fieret. Hinc nec furioso, nec irato ensis depositus, quo creditur se, aut aliũ percussurum reddendus est. cap. ne quis.22. quæst.2. Neque eadem ratione volenti facere bellum, aut iniustè litigare, sua pecunia restituenda est, qua id faciat, & fortiori ratione, si ea damnum Reipublicæ obueniret, siquidem eius bono priuato præponitur. cap.licet.de reg. & consequenter nemo debet condemnare Reges, aliosve Principes,

24 † qui aliqua aliena retinent, probabiliter credentes ex eorum restitutione sua regna passuros magna incommoda, & bella iniusta.argu.l.si quis fumo.ff.ad leg.Aquil. Quę tamen non procederent, quando æqualia, & multo maiora probabiliter crederent euentura ex retentione, quam ex restitutione. Et idem dicendum videtur, quando probabiliter creditur, quod ex restitutione statim facta sequerentur fornicationes, adulteria, aut alia peccata mortifera: quia, vt inquit Archiep.Flor.in secunda part.titu.21.cap.8. hæc mala sine comparatione sunt maiora, quàm damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti patiatur. ita Nauar.cap.17.nũ.63. in his igitur casibus iniungendũ est à Confessario, vt restitutio fiat quando cessabunt dicta pericula. secundum Hosti. in summa de pœnit.& remiss.& Archiep.Flor.in 2.parte.tit.2. & Doctores in cap.officij. de pœnit. & remiss.

25 Vndecimus casus est, † si probabiliter futura esset restitutio in damnum famæ, vel vitæ, vel animæ ipsius pœnitentis, vt quia immineret ex restitutione periculum furti, vel prostitutionis mulierum, & huiusmodi: & ratio est, quia ordine charitatis anima, corpus, & fama debent rebus temporalibus anteferri.argum.tex.in cap.officij.de pœnit. & remiss.Caietan.2.2.quæst.62.artic.2. Vbi inquit, quod nemo rem inferioris ordinis debet restituere cum detrimento superioris ordinis, vt pecuniam cum detrimento famæ, nec famam, seu honorem cum detrimento vitæ, sed rem cuiuscunque ordinis cum detrimento rei eiusdem ordinis.

26 Hinc † certissimum esse debet, adulteram non teneri nec cum periculo mortis, nec cum discrimine famæ seipsam proderẽ; etiam si certo sciat futuram vtilem ipsius criminis proditionem ad reparationẽ damni illati, ne filius spurius iniquè patrimonium mariti habeat. Doctores commun.in capitul.officij.per illum text.de pœnitent.& remissio.Couar.in regu.peccatum. prima parte.§.sexto. versic. 10. & ratio est, quia restitutio fieri non potest absque manifesta iactura famæ, & mortis periculo, maiusque damnum sequeretur restituenti, quã commodum ipsi, cui facienda est restitutio: qua ratione creditor, cui hæreditas debetur secundum ordinatam charitatem, magis obligatur velle ipse carere hæreditate,

quàm vt tanto cum damno famæ, aut periculo vitæ ea sibi restituatur. Couar. qui supra.nu.2.versi.2.

27 Potest † autem constitui species quędã, in qua remoto vitæ periculo teneatur adultera crimen detegere etiam cum famæ iactura, si sciat vtilem hanc reuelationem, & ei creditum iri. Nempe cum tam ingens est patrimonium mariti, quod à legitimo successore inique aufertur adulterio vxoris, & spurio filio traditur, vt rectitudine pensata arbitrio prudentissimi viri maius sit eius dispendium, quàm famæ ipsius adulteræ. Sotus libro 4. de iustit. & iure. quæstio.7. artic. 2. Sequitur Couar. in regula, peccatum, prima parte. num.6. versi.4.

28 Vnde regula † Caietani, rem inferioris ordinis non esse restituendam cum detrimento superioris ordinis, non potest secundum Sotum non esse fallax. Nam & si fama genere suo præstantior est, quàm pecunia: tamen tantum potest æris accumulari, vt cumulus ille multo pretiosior sit quàm fama. Est quidem aurum argento pretiosius, sed tamen tantum potest esse argenti pondus, vt multo æstimetur pluris, quàm minus auri. Vnde non negamus quin debeat respectus famæ haberi, & pecuniæ, tamen nemo debet cum iniuria, & detrimento alterius suam famam protegere, verbi gratia, furatus es amplam pecuniam, haud dubiũ quin debeas omnem adhibere diligentiam, vt secreto restituas: si autem neutiquàm sine famæ, & honoris periculo potes, non ideo debet alter sua nudari substantia, cum damnũ illius graue est.

29 Imò † singularis posset euentus contingere, quo quis cum periculo propriæ vitæ teneatur restituere non solum famam, & honorem, verum etiam fortè rem pecuniariã. Exempli gratia, si quis illustrem familiam de hæresi, aut de crimine læsæ Maiestatis mendaciter diffamasset, ita vt nisi mendacium retractet, ea prosapia perpetuo illa labe maneat infecta, debet quidem omnem adhibere diligentiam, vt vita propria in tuto constituta se retractet: at si nõ posset sine periculo vitæ, credit Sotus, eum teneri. Verumtamen prudenter discernendum est delictum ne, & damnum iam transierit, an vero sit semper dependens. Occidisti hominẽ, quem iam in lucem restituere non potes, non teneris, vt pecuniam pro illo restituas, in discrimine vitæ te exponere. Neque si famam denigrasti, quam infamatus recuperare non potest. Sed tantum de casu illo loquitur Sotus, quando ex te fama actu dependeat, vt recuperari possit. Idem censendum de vita, vt si ob tuum falsum testimonium victus quispiam est, qui morti addicitur, profecto teneris etiam cum periculo vitæ tuæ illum à morte eripere, in quam tu illum adigis, secus si tu crimen commisisti, ob quod ille falso condemnatur: enimuero si tu illi nihil imposuisti, nihil tua refert, ob idque nulla lex te ipsum prodere cogit. hæc Sotus lib. 4. de iust. & iure. quæst.6. arti.3. versi.4. modus iniustè diffamandi. verum cum bona vitæ, famæ, & libertatis æstimari pecunia non possint. argum. text. in l. in seruorum. §.

30 fin. de pœnis. & restitutio, quæ † est actus iustitiæ commutatiuæ, ad æqualitatem partes reducens non obligat ad damna bonorum altioris ordinis, & inæstimabilia pro bonis fortunæ, quæ inferioris sunt ordinis, ideo dicimus, ꝙ nemo tenetur cum eorum iactura restituere bona pecuniaria, vel quæ pecunia æstimari possunt, vel cum periculo vitæ famam. Licet id posset, (si vellet) cum laude, & merito. Nauar. c.16. nu.44. & 45. & cap. 17. nu.89. vsque 92.

31 Sed vt † ad propositam quæstionem de adultera redeamus, perpendendum est semper, an adultera possit reuelare sine periculo vitæ, vel discrimine famæ; nam cum hisce periculis non tenetur se ipsam prodere, ꝙ si hæc pericula cessant, tunc addenda est hęc secunda cõclusio. Si mulier illa erat de adulterio diffamata, si credit probabiliter absq; periculo famæ, & corporis posse id reuelare, & sibi adhiberi fidem tam à patre, quàm à filio, & tunc tenetur. Nauar. cap.16. numero 45.

32 Tertia si credit † adultera, quòd reuelando casum filio suo spurio secretè, ille crederet, & totam hæreditatem alijs legitimis relinqueret, tenetur ei reuelare. Nauar. qui supra. versic. 4. Sed quando crederet spurium non crediturum sibi, nam ad hoc non tenetur. iux. glo. in cap. officij. de pœnit. & remis. etiam si sciret matrem adulterium commisisse, quòd omnes fatentur in ca. per tuas. de prob. in l. filium. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. cum nõ sequatur conceptũ de adulterio,

terio, eo φ mater aliquando fuerit adulterata, etiam si probaretur, quòd tempore cõceptionis adulterabatur cum adultero, dũmodo vir eius habitabat cum ea; tex. elegãs in l. miles. §. defuncto. ff. de adult. & tũc filio reuelare non tenetur. Couar. in reg. peccatum. 1. par. nu. 6. §. 2.

33 Posset † tamen tali casu vti cautela illa, qua vsa fuit quædam vidua, cum in extremis ageret, & iam animam efflare vellet. Accersiuit enim ad se tres, quos filios habebat, & dixit: Filij mei, ne mortua animę meę detrimẽtum patiar, antequàm ex humanis excedam, sum hoc vobis dictura, nempe vestrum vnum non ex legitimo complexu, sed ex adulterino à me progenitum, atque ita illum mariti mei, aliorumque patris bona iniustè possidere, quẽ sum declaratura, nisi vos inuicem pacto conuento ius omne vestrum remittatis. Vnde cum vnus de altero dubitaret, libenter voluntati maternæ omnes acquieuerunt, & ita pacti sunt, & sic mater non declarauit. ita Alciatus refert in tracta. de præsumpt. 37.

34 Verum cautela † hæc minimè probabilis est apud filios, quoniam nemo eorum timere debuit matris declarationem ex iam relatis. Nec quòd in extremis ageret, eius assertioni fides aliqua addi poterat, cum nõ omnis moriens credatur iustus, vt inquit Bald. in titu. de pace Const. in verbo, Vassalli. Gram. decis. 42. num. 9. & decis. 56. nu. 16. Nec pactum inter fratres, si quando veritas rei detecta fuisset, filijs legitimis detrimento esse poterat, qui metu potius, quàm spontè pacti sunt: timebat enim vnusquisque, nę mater sua eum illegitimum declararet, ita hanc cautelam improperauit Didacus in reg. peccatum. par. 1. §. 1. versi. Nec mihi placet. de reg. iur. lib. 6.

35 Quarta, in casibus † in quibus adultera reuelare non tenetur, Confessarius ei suadere debet, vt satagat inducere filium illum ad religionem, vel vt beneficium aliquod obtineat, quo contentus hæreditatem alijs renuntiet, quod si suadere ei non potest, tũc consulat damno mariti, & eius hæredum, vt resarciat quantum poterit de paraphernalibus, vel de ea parte dotis, de qua liberè potest disponere, aut saltem ex suis laboribus industria, & parsimonia patrimonium mariti, vel filiorum augere, alias sufficit ei contritio, & propositum satisfaciendi, quando poterit. Nauar. c. 16. nu. 45. versi. 4.

36 Quinta. Adulter † si credit, aut credere debet eiusmodi filium esse suum, tenetur etiam ad restitutionem impensarum, & aliorum bonorum, quæ ex substantia patris putatiui ad illum perueniunt, siue ipsi patri putatiuo, aut eius hæredibus, siue hospitali, si ad illud infans expositus fuerit, ita communis opinio. Arch. Flor. in 2. par. tit. 2. cap. 7. in fi. & ratio est, quia illius damni causam dedit, ideo & ipse causam dedisse videtur. l. qui occidit. ff. ad l. Aquil. contra Sotum. lib. 4. q. 7. art. 2.

Credere autem adulter non tenetur filium esse suum, siue quia mater est leuis, & solita cum alijs adulterari, siue φ ipsa quoque dubitat, an sit ex viro suo, siue quòd credit eam mentiri ad eum obligandum. argu. tex. in c. Dominus. de secundis nupt. Nauar. c. 16. nu. 48. versi. 7. & 49.

37 Circa † quantitatem autem restituendorum habenda est ratio periculi, siue dubij hæreditatis nondum acquisitæ filijs veris, puta, quia eorum pater adhuc viuit, & dubitatur, an putatiuus filius victurus sit eo tempore, quo diuidenda esset hæreditas, ac etiã quam, & quãtam mercedem meruerit filius putatiuus à suo patre putatiuo, vt tanto minus restituat persona illa, quæ restituere debet. ibidem Nauar. nu. 50.

38 Duodecimus casus, † qui excusat à statim restituendo est, quando quis aliquid debet furto sublatum, vel alias occultè acceptum, & nõ inuenit personam, per quam fideliter, & secreto restituat, differri enim põt quousque talem inueniat, & hoc propter famæ cõseruationem, quæ ex bonis altioris ordinis est. Nauar. c. 17. nu. 68.

39 Decimustertius † excusat à restitutione præscriptio canonica, vel iuris ciuilis, quæ canonibus consentiat, & ideo nulla, quæ inchoata fuit, & continuata mala fide, seu à sciente rem esse alienam, excusat, nec etiã quæ cępta bona fide, si postea antequàm finiretur, mala successit. c. vigilanti. c. fin. de præscrip. c. possessor. de reg. iur. lib. 6.

Præscriptio vero, aut vsucapio est quidã modus acquirendi dominium vtile, aut directum alicuius rei, aut exceptionem ad retinendum eam, quæ competit ex eo, quod eam legitimo tempore, modo ad id bona

fide possederit. vide gl. 16. q. 3. in sum.

40 Hinc infertur, † quod si scientia rei alienæ superuenerit hæredibus, postquam fundata fuerit vsucapio in suam personam, & præscripserint rem legitimè cum bona fide, quod nõ tenentur rem domino restituere. glo. in cap. si res. 24. quæstio. 6. capitu. si virgo. 24. quæstio. 2. & in cap. fin. de præscrip. in glo. fi. & in cap. primo. de concess. præben. Ioan. And. in c. possessor. de regu. iur. lib. 6. Et ratio est, quia præscriptio habet vim solutionis, sed solutio liberasset debitorem, ergo. Ita Franc. de Aret. in capitu. si diligenti. de præscrip.

41 Vnum † etiam circa restitutionis materiam silendum nõ arbitror, quod si creditor non vult restitutionem expectare, & debitor induci non potest ad restituendum statim, tunc sacerdos non debet absoluere, cautionem capiendo, vt certo post tempore soluat. contra Sylue. in verbo, Restitutio 5. §. 5. Sacerdos namque non est inter creditorem, & debitorem procurator, sed nomine Dei conscientiarum expurgator, & ideo in hoc tantum debet esse intentus, an debitor sit soluendo, necne. Nam si soluendo est, nullatenus inuito creditore est absoluendus, nisi restituat. Sotus lib. 4. de iusti. & iure. quæst. 7. arti. 4.

42 Nisi † concurrat aliqua circunstantiarũ, quæ ab statim restituẽdo excusaret, quibus annumerarem casum, in quo videret Confessarius debitorem nolle statuere, vt totũ debitum soluat ob aliquod emolumentum inde sibi proueniens, & creditorẽ nolle sibi cõcedere dilationem parum sibi nociuam, & nunquam, aut non tam cito, nec tam vtiliter, atque dilationem concedendo suum recuperaturum, & ea concessa debitor suam fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. his enim concurrentibus Confessarius absolutionem, & dilationem concedere posset. iux. mentem Angeli in verbo. Restitutio. vlt. q. 5. quia tunc Confessarius verisimiliter credere potest, quod illo creditor contentus foret, si sciret, vt ipse secretum intimum conscientiæ debitoris. Nauar. cap. 17. num. 65. [Annumerarem etiam casum, vt si debitor necessarius sit Reipublicæ, q. si omnia restituat, Respublica notabile damnum sustineret. Medi. c. de resti. q. 5. §. est iam. versi. Dixi notanter.]

43 Qui autem restituere † est obligatus, & confessione præterita promisit eidem Confessori, vel alij id facere, & non fecit, absolui non debet: etiam si dicat se firmam habere voluntatem restituendi. Nam respondere debet Confessarius se illi credere, quare vrgeat, vt ipse prius iter arripiat ad satisfaciendum, qua facta affirmet se illum absoluturum. Sint igitur prompti & constantes, atque audaces Confessarij ad denegandam tali personæ absolutionem, posset tamen tam efficaciter spondere signa suæ voluntatis, quòd velit restituere is, qui pluries eam promisit, & non profecit, vt etiam possit absolui. Syluest. in verbo. Restitutio. 6. nu. 1. circa fin.

44 Et † nota, quòd non solum debet restituere debitum, aut male ablatum, sed etiam damna, & interesse, vt aiunt Theolo. in 4. sentent. distinct. 15. & sequitur Cat. Neapo. lib. 1. cap. 25. num. 22. Quod tamen non est ita simpliciter intelligendum, sed procedit solum, quando debitor pateretur detrimentum eiusdem ordinis, verbi gratia, Tenetur restituere pecuniam, non restituit; quia consequitur detrimentum in bonis suis, tunc hoc casu tenetur Confessarius in conscientia condemnare non solum ad restitutionẽ, sed etiam ad interesse: & ratio est, quia ita in huiusmodi bonis debitor indemnis seruari debet, vt magis indemnis in eiusdem ordinis bonis seruetur creditor. Verum impotentia absoluta, vel damnum altioris omnino excusat à solutione interesse in foro cõscientiæ; nam debitor omnino pauper cum peruenerit ad pinguiorem fortunam, non tenetur ratione moræ ad interesse: etenim in mora non fuit, quia non habuit. Quod idem dicendum de eo, qui ratione suæ infamiæ vitandæ differt restitutionem; cum fama sit superioris ordinis, quàm pecunia. Caiet. 2. 2. quæst. 62. art. 8. in fine.

45 Ex his † ergo facilè colligas in quã aperto versentur periculo, & in quam manifesto iaceant peccato, qui restitutionem vsque ad mortem procrastinant. In primis enim hoc certum est, quòd quicunque pro comperto habet se grauari ære alieno, & non habet propositum restituendi vsque ad mortẽ, licet firmiter illud tunc habeat restituendi, aut restitutionem tunc in testamento præcipiendi, perdurat in peccato mortali, neq;

est.

est beneficio absolutionis donãdus, nisi etiã tunc ex corde pœniteat illius præteritæ voluntatis peruersæ, & habeat voluntatem statim restituendi, si viueret: & ratio est, quia habita opportunitate per nullum tempus licet rem retinere inuito domino, quare si subita fuerit morte correptus, in statu decedit damnationis, nisi quando ideo restitutionem distulit, quia probabiliter credebat, ꝙ suus hæres melius præstabit, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret. Ang. in verbo. Restitutio. 3. §. 2. Nauar. c. 17. nu. 68. versi. 12.

46 Sic † etiam excusatur à statim restituendo, si creditor haberet voluntatem inordinatam, vt quia ipse potest ad tempus re sua carere sine damno, & incommodo, & debitor sine his dare non potest. Sylue. in verbo. Restitutio. 5. q. 3. Nam tunc absque peccato potest testamento mandare hæredibus, vt restituant. Sylu. qui supra. §. 7. Quo casu etiã, quod differatur restitutio per hæredes, nullum defunctus patitur detrimentum in purgatorio. Sylu. in verbo, Testamentum. 2. quæstio. nona. quamuis patiatur detrimentum ex dilatione eleemosynarum, quas ipse in testamento mandauit dari, non quidem, vt pro huiusmodi tarditate puniatur, sed quia remedium ei non adhibetur, dum suffragia differuntur, ex quibus plurimum iuuatur. D. Tho. quodlib. 6. art. 13.

47 Hæredes † vero, qui alienum non restituunt, etiam si per mille manus res aliena transeat, sunt in statu damnationis, si scienter illud retinent: quoniam nunquàm purgatur vitium rei, quousque res aliena restituatur. arg. l. sed vbi. ff. de minor. & l. si ego. §. siue autem. ff. de petit. hæred. cap. si beneficia. de præben. lib. 6. Sed quid dicendum de ijs, qui ambigentes, an id, quod habent, alteri debeant, nolunt superstite illis vita in iudicio decernere, sed satis ducunt si proponunt in testamento hęredi suo demandare? hi profecto si subitanea fuerint morte correpti, etiam in infernum descendunt. Sylue. in verbo. Restitutio. 5. Sotus lib. 4. de iust. & iu. q. 7. art. 4. col. 2. in fi.

48 Sed quæritur, an † peccet mortaliter, qui non paret Cõfessario præcipienti, vt statim restituat? Respon. quòd sic, si ex præcepto Dei tenetur ad statim, alias non: quia non potest sacerdos cogere me rem meam exhibere eo casu, quo de iure non teneor. Imò nec ad omnem pœnitentiam. vt inquit Syl. in verbo. confessio. 1. §. 25. & 26. Vnde secundum Petr. de Palu. Sacerdos tripliciter aliquid pœnitenti imponit. Primo exhortando, vt quod frequenter oret. Secundo imponendo per modum specialis satisfactionis pro commissis. Tertio declarando communem obligationem, vt quòd singulis annis confiteatur, & communicet. Ad primum non tenetur. Tenetur vero ad secundum, quod intellige si est impositum pro mortalibus, & acceptauit; & pariter ad tertium. Sylue. in verbo. Restitutio. 5. q. 6.

SVMMARIVM.

1 *Restituere cum pluribus oportet, an vllus ordo seruandus, distingue, vt hic, & vide nume. seq.*

2 *Soluendum prius est venditori, si res vendita extat, deinde cæteris creditoribus si pretium superfuerit.*

3 *Statuta regionis in ordine restituendi seruãda, si nulla extant, ius commune.*

4 *Hypothecam in re habentibus, quarto loco soluendum esset, & post hos depositarijs.*

5 *Priuilegium personale habentibus, quinto loco, & deinde cæteris creditoribus satisfaciendum.*

6 *Ordo supradictus seruandus in soluendis debitis certis, si prætermittatur, minus conscientiæ satisfit.*

7 *Pecunia mutuo accepta pro restauranda domo, vel naui, præfertur hypothecæ.*

8 *Vsurarius, quem ordinem sequi debeat in restituendo tum certa, tum incerta debita. nu. seq.*

10 *Episcopus quatuor in casibus in restitutionibus vsurariorum se interponere potest, & quibus.*

11 *Pauperum appellatione, qui veniant, & an pauperibus restituenda possint per Episcopum conferri in reparandas ecclesias.*

12 *Compositio in rebus incertis, quæ requirantur, vt sit iusta.*

13 *Furtum, quare dicatur graue, & quare in primis ab eo abstinendum.*

14 *Vsura, vel maximè execranda, & quibus rationibus.*

Fænerator peior diabolo.

De ordine & modo reſtituendi. Cap. CXXXIII.

1 IN reſtitutione † nullus ordo ſeruari debet, quando ſuppetit vnde omnibus ſoluatur; cum iure diuino, & humano is ſit verus ordo, ſcilicet ſoluere omnibus, quòd debetur. Attamen ſi reſtituens non habet vnde omnibus ſoluat, tunc prius debet ſoluere debita certa, quorum creditores ſciũtur, quam incerta, quorum ignorantur. Quod limitatur, niſi incertum huiuſmodi eſſet, vt certum ſit nunquã fuiſſe certorum creditorum, vt calix. Huiuſmodi enim ſine iniuria creditorum pauperculæ eccleſiæ erogandus eſſet. Nauar.c. 17.nu.48.

In debitis vero certis reſtituendum eſt primo ſuo domino, quod adhuc in ſua ſpecie, & forma reperitur, vt cõmodatum, depoſitum, furto ſubtractum, aut raptum: quia hoc cum in debitoris dominium nunquam tranſlatum ſit, imò ſemper penes eum, cuius erat, remanſerit, in bonis eius non numeratur.

2 Secundo loco † ſoluendum eſt precium venditori eius rei, quam emptori vendidit, ſi res empta adhuc penes eum eſt in ſua forma, & ſpecie: quia ſic ſemper remanet ſolutione obligata, ſicut idem eſt de omni eo, quod titulo oneroſo datum fuit, & ſi res empta pluris valeat, quam precium pro ea ſolutum, eo ſoluto reſiduum cedet alijs debitis ſoluendis, in pecunia vero habita ex noua eius rei venditione, nec in eo, quod ex eius permutatione habitum eſt, currit hoc priuilegium.

3 Tertio loco † ſeruãda ſunt ſtatuta regionis, ſi qua ſunt ſpecialia ſuper ordine reſtituendi, ſin minus ius commune. Primo quod ij, quibus bona fuerint expreſsè obligata, alijs præferantur, & poſtea in ſua dote vxor. & fiſcus alijs creditoribus, quibus non ſunt bona expreſſe hypothecata, quamuis tacitè ſint. l. aſſiduis. C. qui potio. in pign.

4 Quarto loco † ſequuntur ij, quibus ſunt tacitè hypothecata ſuo ordine, poſtea depoſitarij, niſi quando depoſita fuit pecunia ad negotiandum, vel ad ſoluendum vſuras, aut intereſſe; quod intellige de pecunia depoſita non extante, alias ſecus, vt diximus in verſi. In debitis vero certis.

5 Quinto loco † ſequuntur hi, qui habent priuilegium perſonale. Vltimo loco alij creditores; qui nihil ſupradictorum habenr, ſine conſideratione quis eorum ſit prior, aut poſterior, ita vt quod prædictis ſatisfactis ſupererit, pro rata diuidatur, deductis tamẽ impenſis neceſſarijs ante hæc omnia, non autem ſuperfluis, ſcilicet funeris, exequiarum mortui debitoris, & publicationis, & copiæ teſtamenti, & alijs ad aditionem hereditatis neceſſarijs.

6 Iſte † igitur eſt modus, qui ſeruari debet ab eo, qui certa reſtituere tenetur. Alias nõ ſeruando prædictum ordinem, non ſatisfacit ſuæ conſcientiæ, niſi excuſetur ignorantia iuris, aut facti. Aut aliquis creditor in petendis ſuis creditis in iudicio, aut extra fuit alijs diligentior; quia tunc poteſt, imò debet illi reſtituere prius quàm alijs; modo alij non ſint priuilegiati, alias ſecus, & ipſe creditor, qui diligentior alijs creditoribus magis priuilegiatis petit debitum, & facit ſibi ſolui, antequàm illis ſatisfiat à debitore, cuius bona non ſufficiunt, peccat cõtra iuſtitiam, & per conſequens mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem. Nauar.cap.17. nume. 82.

7 Aduertendum † tamen eſt, quòd qui alteri mutuum dedit pro reficienda domo, naui, aut alia re ſimili, præfertur omnibus habentibus hypothecam bonorum domini illius in ſolutione ex ꝓcio eius conſequenda.

8 Sed vſurarius † ſi non habet vnde ſoluat, prius debet ſoluere, quod debet per contractus licitos, vt ſunt emptionis, & mutui, quã vſuras etiam ante inique extortas, ſi duæ tamen conditiones adſint, vt pulchrè explicat Caiet. in verbo, reſtitutio. cap. 8. Prima, ſi res vſurariæ non extant in propria ſpecie. Secunda, ſi per huiuſmodi contractus non eſt factus pauperior ad reddẽda priora vſurarum debita, vt contingit in gratuitis, videlicet in dote promiſſa, quia tunc prius vſuræ ſoluendæ ſunt.

9 Si vero † bona ſunt incerta, ſecundum cõſilium Confeſſarij ſunt reſtituenda pauperibus. Tunc autem bona dicuntur incerta, quando bona debentur alicui, quorum quantitas ignoratur etiam poſt debitam inquiſitionem factam. commu. eſt opinio. Nauar.c. 17.nu.

17.nume.92. quorum restitutio fieri potest pauperibus etiam sine iussu Episcopi, vel Confessarij: nec potest Episcopus eam sibi reseruare, quacunque cõsuetudine non obstante. ita Archid. in capit. secundo. §. sanè. de testamen. libro 6. nisi quo ad peccatum, quo ad non factam restitutionem, aut quo ad ordinem, & distributionem per Confessarios faciendam sine eius consilio: non tamen potest sibi reseruare dispensationem, & distributionem, cum talis consuetudo tollat iura alterius.

10 Potest † tamen Episcopus se interponere in hoc in quatuor casibus. Primus, cum restitutioni obnoxius moritur sine hærede, & executore. ita Archidiac. qui supra, & ibi Franc. Secundus, cum non vult restituere, & contra ipsum in iudicio proceditur. Tertius, cum non rectè distribuitur. Quartus, cum talia bona possidetur ab eo, qui est, aut fuit manifestus vsurarius, vel esset in persona, quæ debet restituere, vel in executore suspicio. & ita procedat text. in c. cum tu. de iudic. Loquitur enim de Iudęo, qui erat suspectus. Ita Franc. in d. c. 2. §. sanè. Nauar. c. 17. nume. 92.

11 Per † pauperes vero intelligimus non solum personas pauperes, sed monasteria, xenodochia, ecclesiæ ornamentis, luminaribus, ædificijs indigentes, facit text. in l. si quis ad declinandam. C. de episcop. & cleri. in l. sunt personę. ff. de relig. facit etiam tex. in c. fin. 16. q. 1.

Hinc quærit Ioannes Andrę. an possit Episcopus talia incerta, quæ veniunt distribuenda pauperibus, conuertere in reparationẽ ecclesiæ parochialis. & refert fuisse conclusum, quòd sic, si indigeat ecclesia reparatione, & facultates ecclesiæ non sufficiunt. Ita dom. Anto. de Butr. in cap. cum sit. de Iudæ.

12 Vltimo nota, † quòd compositio super incertis facta tunc est iusta in conscientia, quando bona illa sunt verè in certa, & modo non sit indiscreta, vt quia centum remittuntur pro decem, aut viginti. Nauar. cap. 17. numer. 93. in fine. & modo non fiat ante solutionem certorum ab his, qui non habent vnde certa, & incerta soluant, cum per eam defraudentur certi creditores, ibidem Nauar.

Hortatio.

13 Non ex † eo tantum dignosci potest furtum, quàm sit graue, quia species homicidij est: vnde Eccle. Qui defraudat pauperem, vir sanguinis est: sed etiam quia cũ absque satisfactione, & pœnitentia peccatum non dimittatur, de furto difficilior est, quàm de alijs restitutio. Quare Abacuch dicit, Veh qui multiplicat non sua, vsque quo aggrauat contra se densum lutum. Densum lutum dicit, quia ab eo non de facili homo egreditur. Quare abstinere debemus, tum etiam, quia illicitè acquisita inutilia sunt non solum temporaliter, quia parum durant, sed etiam spiritualiter: hinc in Prouerb. dicitur. Nihil prosunt thesauri iniquitatis, nec sibi, nec filijs, cum sub peccato mortali restituere teneantur. tex. & glo. in c. Michael. de vsur.

14 Vsura vero † quàm sit detestanda, ex eo patet, quia omnia appetit, & opponitur charitati, quę non quęrit quę sua sunt. Deinde aduersatur misericordię, & interficit eam, quia fœnerator illam non habet. Est enim sodomia naturę: nam facit, vt frumentum non seminatum crescat, non mortificatum reuiuiscat, dando duos modios pro tribus, contra illud Domini, Nisi granum, &c. Aduersatur etiam pręcepto Domini. In sudore vultus tui. cum fœneratores non comedant nisi in sudore alieno. Est contraria iuri diuino. Luc. 6. Date, & dabitur vobis. Iuri vniuersali. Nam quęlibet creatura cogitur seipsam tradere. Item iuri naturali. Matth. 7. Omnia, quę vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Vltimo fœnerator illas personas persequitur, quę sunt Deo magis familiares, pupillos scilicet, & viduas, de quibus Dominus in Psal. pupillum, & viduam suscipiet.

Et si dicere licet, inferno, & diabolo peior est. Nam Domino descendente ad inferos infernus, & diabolus reddiderunt ei, quę iniustè detinebant. Sed vsurarius etiam si sit à domino monitus, non vult restituere. Pręterea nunquàm dormit, sicut diabolus.

SVMMARIVM.

1 *Mendacium triplex, perniciosum, officiosum, & iocosum.*

Personæ

2 Personæ tres in iudicio peccant contra octauum præceptum, & quæ.

3 Detractores, & ipsis aures accommodantes, susurratores, adulatores, & murmuratores contra hoc præceptum incurrunt.

De octauo præcepto, Non falsum testimonium dices. Cap. CXXXIIII.

1 HOc præcepto prohibetur omne genus mendacij. Cuius cum † tria sint genera, perniciosum, scilicet, quod obest, officiosum, quod prodest, iocosum, quod delectat, illud est omnium grauissimum quod perniciem affert proximo, contra aliquem falsum testimonium dicendo, vel in iudicio, vel extra.

2 Sed † in iudicio tribus modis peccari potest, quemadmodum tres personæ sunt, quæ peccant contra hoc præceptum. Prima est persona accusantis falsum. Vnde scriptura apud Leuit. cap. 5. inquit: Non eris criminator, aut susurro. Secunda est testis falsus. Vnde in Prouerb. c. 19. habetur: Testis falsus non erit impunitus. Tertia est denique persona male iudicans, vt iudex.

3 Extra vero iudicium † impingunt in hũc scrupulum, detractores Deo odibiles. Item ij, qui detrahentibus aurem accommodãt, quos monet scriptura, dicens Eccles. 28. Sæpi aurem tuam spinis, & linguam nequam noli audire, nec non susurratores, qui recitant quicquid audiunt, de quibus dicitur: Susurro, & bilinguis maledictus. Insuper adulatores laudantes peccatores in desiderijs animæ suæ, & dicentes bonum malum, & malum bonum, denique & murmuratores, de quibus omnibus in præsenti præcepto dicendum erit.

SVMMARIVM.

1 Offensionis veritatis species sex, & falsitatis definitio.

2 Falsum quatuor modis committitur, & quibus.

3 Falsum etiam in mutatione nominis committitur: & an liceat vnquam mutare. num. sequen.

Nomina cur in summo Pontifice, & religiosis commutentur.

5 Pulchra nomina filijs imponi debent, & quare.

6 Notarius nomen contractus falso vnum pro altero apponens peccat, & restituere tenetur.

7 Notarius instrumentum falsum conficiens, vel verum occultans, delens, aut comburens, tenetur ad interesse.

8 Notarius ignorantia, vel studiosè clausulas necessarias omittens in damnum alterius, tenetur ad interesse.

9 Notarius, vel aduocatus scripturas alteri parti ostendentes, vel falsam scripturam conficientes, tenentur crimine falsi.

10 Nomina absentium in instrumento apponẽs, vel sigillum surripiens, falsificansque, falsarius est.

11 Falsarius est, qui in impetrandis literis, vel priuilegijs veritatem tacuit, aut mendacium circa ætatem dixit.

12 Dictum Syluest. de robore instrumentorum à tabellione tabellionatu priuato vi legis, confectorum, quando procedat.

13 Contractus per notarium stante communi errore, an sint validi.

14 Testis pecuniam accipiens pro veritate dicenda, qua pœna puniendus, & qua pro falso.

15 Testis quo à testificando abstineat pecuniã accipiens, an committat falsum.

16 Testis iuratus, vel iniuratus asserẽs falsum, vel veritatem tacens in iudicio, vel dubium pro vero affirmans peccat, & restitutioni obligatur.

17 Testis falsus, quem constituit in discrimine vitæ, debet etiam amissione propriæ vitæ, morti eripere.

18 Testis affirmans falsum pro vero, diligentia ad dignoscendum præmissa, an peccet, & quid agat, re cognita.

19 Incontinenti fieri, quando quid dicatur.

20 Testis quando variare, contradicere, vel vacillare dicatur.

21 Testificans falsum, fretus assertione partis, an peccet.

22 Testis verum deponens, quod tamen falsum esse existimat, peccat.

23 Testis, qui in præiudicium fisci falsum dixit, ne bona publicentur, non tenetur ad restitutionem.

Falsum

24 *Falsum deponens sine vllo damno partium restituere non tenetur.*

25 *Testium dicta, vt aliter scribantur, quam enunciantur, procurans, falsum cõmittit.*

26 *Nummos falsificantes, vel eis vtentes, & peccant, & restituere debent, & cui facienda restitutio. num. seq. & an idem de cudentibus.*

28 *Nummos circũcidentes, aut aquis attenuantes, ad quid teneantur.*

29 *Monetam falsificans qua pœna puniatur in foro exteriori.*

30 *Falsificantes scripturam, vel ea vtentes, vel literas Papæ, vel subscriptiones, vel sigilla, quas pœnas incurrant.*

31 *Pœna falsum nomen asserentis quæ.*

32 *Literas alienas referans, occultans, vel lacerans, quando mortaliter, quando venialiter, peccet, & num. seq.*

34 *Referans literas, quo casu, ne venialiter quidem peccet.*

De falsitate. Cap. CXXXV.

[1 PRo intelligentia † eorum, quę dicenda sunt, præmittendæ sunt sex species offensionis veritatis. Hæ sunt falsitas, varietas, contradictio, vacillatio, duplicitas, & mendacium, quæ specificè differunt. Nam secundum Philosophum in lib. Metaphisices, falsum dicitur ex eo, qđ videtur esse aliquid, quod non est, vel non esse quod est. Secundum vero iura ciuilia falsum est, quod caret primordio veritatis. vt ff. de leg. 2. l. cum filius. §. hæres. Item falsitas est dolosa mutatio veritatis. in Auth. de fide instrumen. in prin. colla. 6. ff. de verb. signifi. l. Paulus. ff. ad leg. Cornel. de fals. l. quid sit falsum. C. eod. nec exemplum. Bald. consi. 53. vol. 1. Capic. decis. 30. nume. 4. Mutatio autem veritatis fit tripliciter, scilicet, addendo, ac minuendo. ff. de testamen. l. hęredes palam. §. si quid post. in secunda glo. & de leg. 1. l. si mihi. & tibi. §. fin. ff. de fals. l. lege Cornelia. in princip. Item in totum nouam formã dando. vt not. in dicto §. si quid post. in glo. magna, circa fi. Syluest. vero in ver. falsitas. in prin. addit tertium, vt dicatur falsitas mutatio veritatis cum dolo, & iactura. Vnde vno ex his deficiente non dicitur propriè falsus. Item falsum est tacere veritatem in casu, quo tenetur exprimere. de crimin. fal. cap. 1. C. si contra ius, vel vtilit. public. l. 2. C. de episcop. & cleric. l. presbyteri. quando autem dicatur testis variare, contradicere, & vacillare, vide infra. nu. 17.]

2 Rursum † sciendum est secundum Azonem in sum. C. ad leg. Corn. de fal. quod falsum quatuor modis committitur, scripto, dicto, facto, & vsu. Scripto, vt in tabellione scribente falsum instrumentum. cap. cum Ioannes. cap. inter dilectos. de fide instrum. Dicto, vt in falso teste. vt in l. 1. §. sed & si quis. ff. de fal. Facto, vt in eo, qui falsam monetã cudit. l. 1. & l. qui falsam. ff. ad leg. Cornel. de fal. & in eo, qui falso mensuratur. l. quicunque. & l. penultima. ff. eodem. Vsu, vt in eo, qui falsis probationibus vtitur. l. si falsas. C. de fals.

3 Committitur † etiam falsum in nominis, vel cognominis mutatione. vt in l. falsi nominis. ff. de falsis gl. in l. 1. C. de mutatio. nomi. Sed quia hæc nominis mutatio quandoque licite fieri potest, & quandoque non. Ideo conclude, quod si hæc nominis mutatio fit per superiorem inferiori, licitè fieri potest. exemplum de mutatione nominis facta per Christum Petro: nam cum primo vocaretur Simon. 21. distinct. in nouo, mutatum fuit sibi nomen, & vocatus fuit Petrus: sicut in creatione Rom. Pontificis mutatur nomen, vt ostendatur ad mutationem nominis factam mutationem hominis: cum enim prius esset purus homo, nunc vicem veri Dei gerit in terris. cap. vt nostrum. vt eccles. benef.

Sic & religiosis à superiore mutatur nomen, & cognomen. Vocabar prius ante vocationem ad Christum Petrus de Graffis: nunc autem à Christo vocatus, Donnus Iacobus à Capua. & hoc ideo, vt inde ostendatur me cum nominis vocatione etiam mores mutare.

4 Aliquando † vero nominis mutatio fit à seipso, & tunc in nominibus appellatiuis nõ licet: quare si quis cum vellet equum legare, mulum adscripsit, equus non debetur. l. si quis in fundi. ff. de lega. 1. & ratio est, quia nomina appellatiua sunt immutabilia. d. l. si quis. In ꝓprijs vero nominib. si mutatio nominis fit à seruis cũ domini volũtate, licet, alias sine illa, secus, quia præsumitur facta in fraudem. d. l. 1. C. de muta. nomin. si vero

mutatio

mutatio nominis, vel cognominis fieret sine aliqua fraude, tunc licita est. d.l.1. maximè subsistente causa, puta si haberet turpe nomen, cum intersit nostra habere bonum nomen. vt in l.facta.§. si in danda. ff.ad Trebel.& ibi per gloss.Barto.in l.1.q.2. C.de hæred.instit.& in rubr. C.de fide instrumen. colum.6.

5 [Vnde dixit † Domina Milantia. secundum Ioan.Andr.de præben. cum secundum. quod pulchra nomina etiam si cariori foro emi deberent, filijs deberent imponi. ita Anton.Butr.in procem. decret.nume.13.Ingeritur enim quædam pręsumptio boni ex nomine bono. hinc in procem. sexti dicitur Bonifacius, idest, bona faciens; & econtra quędam dubitatio ex nomine non bono. vt inquit glo. in l.aut facta §. si in danda.ff.ad Trebell. Si vero mutatio nominis fieret in fraudem, secus esset. Hinc Ioan.Anan.post Petr. de Anchar.in cap.accedens. de crimin. fals.& Bald. in l.1.C. quę res vend. non poss. dicunt, quod artifex mutans signum proprium cum alieno, vel vsurpans sibi alienũ in fraudem, punitur pœna falsi. sic Bald.in rubric. C. de fide instrumen.versic. venio ad secundum.inquit, quod qui mentitur nomẽ suum in contrahendo, vel instrumento, punitur de falso. per l. Paulus. ff. de solut. Et idem est in vsurpãtibus sibi nomen falsum puta in mentiente se militem, vel Doctorẽ, per l.cos.ff.de fals. Ludo.sing.833.incip.quę vertitur.]

Sed ex eis modo deducamus aliquas quęstionum decisiones, & primo circa falsitatẽ, quę scripto committitur.

6 Prima. Notarius † faciens instrumentum simulatum,idest,formaliter licitum, & realiter vsurarium,vt cum res pignoretur,scribit quòd venditur, vel pro centum, & decẽ mutuo datis, scripsit centum viginti,falsitatem committit; ideo peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, nisi principalis non restituat, nisi hoc faciat in fauorẽ eius, qui mutuum accepit: quia indigebat,& vsurarius gratis mutuare nolebat, neque cum scriptura apertè continente vsuram, quo casu esset excommunicatus, vbi excommunicantur tales cõtractus facientes simulatos. Nauar.c.17.nu.275.

7 Secunda. Peccat † mortaliter conficiens instrumentum falsum, aut verum vtile, & parti necessarium occultans,aut delens,vel rumpens. Nauar.cap.25.nu.52.vel comburens,quia pręter pęnam falsi tenetur ad restitutionem totius interesse.Syluestr.in ver. falsitas.q.3.

8 Tertia.Eiusdem † peccati sub nexu restitutionis reus est notarius, qui per malitiã, aut ignorantiam notabilem male aliquod instrumentum, aut testamentum conficit, addẽdo aliquas clausulas obscuras, aut necessarias ommittendo, propter quas aliquis suum legatum,aut debitum perdit. Nauar. c.25.num.52.

9 Quarta. Tenetur † etiam crimine falsi notarius, vel aduocatus, qui instrumenta vnius partis alteri ostendit.ita text.in l.1.§. is qui deposita.ff.de fals. vel qui aliam scripturã falsam faceret rogatu partis. Nauar. c.17.nu.169.

10 Quinta. Falsarius † etiam est,qui absentium nomina in instrumento ponit, vel qui furtiuè sigillum surripit.c.quãto.de his quę fiunt à pręla.vel qui sigillũ, vel subscriptionem falsificat. Nauar.qui supra.

11 Sexta. Qui † in literis, quas impetrauit, tacuit veritatem, quam si expressisset, illas non obtinuisset, falsarius est.Spec.de rescri. pręsent.§.7. Hinc iudices ad contractus, & notarij, qui in priuilegijs exprimunt mendacium circa ętatem,sunt falsarij,& suspensi ab officio tam prius, quàm post legitimã ętatem: ratio est,quia ętas est ipsis de essentia; quemadmodum videtur sentire pragmatica in Regno Neapolitano, quę in cancellaria adest registrata, facit optimus tex. in cap.si eo tempore.de rescrip.lib.6. Abb.in capitu.super literis.de rescrip quare hi non debent absolui, nisi ab officio firmiter statuant desistere.

12 Et nec obstat † dictum Syluest.in ver hęresis.1.quest.14. in fin qui vult, ꝙ si tabellio per sentẽtiam legis est tabellionatu priuatus, & non sit declaratio per sententiam hominis, quod semper valebunt eius instrumenta, donec declaretur.ita gloss. not.in §. penult.in Authen.de tabel.quia cum hęc sit pœna,illa non debetur, nisi post sententiam quamuis imponatur, quòd ipso facto sit priuatus per tex.in c.cum secundum. de hęret. lib.6. Nam respondetur dictum Sylu.procedere in eo, qui legitimè promotus fuit ad officium tabellionatus,non autem in eo,qui

nunquã ad tale officium fuit iuridice promotus. Etenim cum lex ab initio impediuerit officiũ tabellionatus, fit vt nulla requiratur hominis executio quo ad pœnam, vt supra late diximus in primo præcepto.c.11.

13 Sed an † facta per eum stante communi errore, & titulo sint valida? dic quod sic.l. Barbarius.ff.de offic.prætor.[Quod intellige verum in eo, qui verè creatus est tabellio, licèt aliquo ex vitio fuerit is titulus nullus. non autem in eo, qui nusquam fuit tabellio: nam huius instrumentis non datur fides, etiam si communi hominum opinione censeatur tabellio. ita Pau.& Imo.in l.ad testium.§.1.ff.de testam.col.1. sentit Barto. in l.Herennius. ff. de decur. optimè Fely.in cap.fraternitatis.col.2. de hæret.Alex.cons. 80.col.2.lib.2.]

Septima. Circa falsitatem, quæ committitur scripto, precio induci † non debet te-14 stis ad testificandum, concordantia iura sunt in glo.in cap.1.de testib. Vnde talis quamuis verum testificetur. secundum Bar. in l.1. in princ.ff.de fal.& ibi Marsi.nume.5.pœna falsi punitur. Idem affirmat Abb. in c.1.de crim.fal.& ibi Felyn. Didacus in c.quamuis pactum.par.1.§.7.nu.5.de pact.libr.6.asserit esse communem. Attamen maxime dubia redditur hæc conclusio, vt admonuit Dec. in cap.1.num.2, de testi. Nam falsum tunc committitur, cum rei veritas immutatur: sed qui pecuniam hanc accipit, non immutat veritatem, ergo falsi pœna plecti non potest. quamobrem respondendo contrarijs rationibus Doctorum, concludit hunc testem non debere puniri pœna falsi, sed aliter, puta arbitrio iudicis, quod intellige in foro exteriori, in interiori autem tantum peccat mortaliter. At qui pecuniam accepit, vt falsum dicat, tenetur pœna falsi.text.in l.1.ff. de fals.modo hoc fecerit iuratus, & examinatus. Syluest.in ver.testis.quæstio.8.versi. quintum. & q.9.

15 Sed an committat † falsum testis pecuniam recipiendo, ne testimonium dicat? Respond. breuiter cum Bald.in cap.peruenit.el primo. de testi.cogen. quod non: quia & si is, qui in iudicio testimonium dicit, tacendo veritatem falsarius sit, & puniatur pœna falsi.cap.1. de crim.fals. non tamen idem est cum sese occultando, ac ad iudicium non veniendo, veritatem nõ aperit: quia solum probationes parti subtrahere dicitur, non tamen iudicis tribunal, ac religionem iuramenti violat, solum ergo vt probationum occultator pœna extraordinaria iudicis puniri debet, ita etiam sensit Bal. in l.presbyteri.nu.11.cum seq. C.de episc.& cler.Alex. in l.argentarius.§. cum autem. ff. de edend. Abb.& Fely.in c.accepimus. de fide instrum.

16 Septima. Testis † iuratus, vel non iuratus asserens in iudicio falsum, vel dubium pro vero, aut tacens verum in notabile damnũ alterius, peccat mortaliter.c.1.de crim.fal. cum obligatione restituendi. iuxta mẽtem D.Thom.2.2.quæst.70.art.4. Panor.vero in d.c.1.inquit, quod tunc testis tacendo veritatem falsus est, quando interrogatus super aliquo articulo dicit se nihil scire.c. quisquis.& ibi glo.11.q.3. vel quando iurauit dicere meram & puram veritatem, & multa subticuit.& ita intelligitur tex. in c.cum dilecti filij.de accusat. Alias si iuraret respondere ad interrogata, tunc si testis vltra non responderet, & per consequens taceret, non esset falsus, ita dom. Anto.de Butr.in c.super literis.nu.9. de rescrip.

17 Octaua. Testis, † qui ob falsum testimonium suum ponit aliquem in discrimine vitæ, debet suum testimonium ante punitionem rei reuocare, atque omnem suam diligentiam adhibere, vt illum à morte eripiat, etiam si oporteret ob hoc ipsum perdere vitam. Quod secus dicendum, quando reuocatio nõ prodesset, vt quia reus vitam amisit, & ipse periculo se subijceret. Archiep.Flor. in summa. Defec.in 8.præcep.c.1.

18 Nona. Testis, † qui post prudentem vigilantiam pro certo aliquid habet, ac perinde asserit, quod falsum est, non peccat mortaliter. Syluest. in ver.testis.q.8. versi.sextũ. & ad nullam tenetur restitutionem. Caiet. 2.2.q.70.art.4. Tenetur tamen incontinenti dictum suum retractare, si illa via prodesse possit, & de vita, aut fama alterius agitur, non autem ex interuallo.

19 Incontinenti † vero tunc dicitur, quando in eadem instantia se corrigit antequam cũ partibus loquatur, alias subornatus præsumitur. ita glo.in c.præterea.de testib.cogen. Vel secundo dicitur incontinenti, antequã cum aliqua persona loquatur. Vel secundum Hostien. est arbitrarium, quando aliquid dicatur incõtinenti, vel ex interuallo,

vnde

vnde iudex considerata qualitate personæ, & quãtitate interualli, colloquio partium, & reliquis circunstantijs hoc poterit decernere, & ita admittere, vel non admittere correctionem testis. Si tamen iudex ex interuallo illam admiserit, secunda non valet, sed statur primo d.c.sicut.de testib.quãuis minor fides erit adhibenda, quia per secundum dictum debilitatur primum, nisi te stis esset tam bonæ existimationis, vt stimulo conscientię coactus veniret etiã post temporis interuallum ad se corrigendum, nam tunc non primo, sed secundo dicto esset standum. Nauar.c.25.nu.40.

Sed quid si testis non se corrigit, sed addit? Dic quod hoc licite facit, antequam exeat conspectum iudicis. Si vero hoc faceret postquam potuit loqui cum partibus, audiendus est, sed minor fides adhibetur. vt in Auth.de testi.§.quia vero.

20 Attamen quando dicatur † testis variare, contradicere, & vacillare? Dic quod varius dicitur, qui primo dicit vnum, & postea dicit aliud, nullam variationis causam assignans. Contradicens, qui primo dixit duo incompatibilia, verbi gratia, se interfuisse in contractu tali die, & loco, & postea inquit se illo die alibi fuisse. Vacillans, qui dubitando, & tremendo loquitur. ff.de fal.l.eos. de testi.l.qui falso.& horũ testimonium non valet, imò puniuntur. C.de testi.l.nullum.d. Anto.de But.in d.c.præterea.nu.13.

21 Decima. Testificans † falsum, credens verum ob solum dictum partis affirmantis esse verum, licet grauiter peccet, non tamen tenetur restituere parti læsæ, si pars affirmans esset tantæ probitatis, vt merito credi posset, alias secus, & nisi contrarium resciuerit, antequam testimonium ferat. Nauar.c. 18.num.1.

22 Vndecima. Testificari † verum, quod ipse credit falsum, peccatum mortale est, non tamen obnoxiũ restitutioni: quia & si nocere velit, non tamen nocet. ita Nauar.in c.inter verba.nu.700.11.q.3. Quod idem dicẽdum de eo, qui falsum deposuit, quamuis proximo non noceat.c.quam graui.eod.titu.fecit enim quod potuit.l.damus.C.de fal.

23 Duodecima. Restituere † non tenetur testis, qui falsum dixit in præiudiciũ fisci, qui per dicta ab illo in fauorem rei criminis nõ confiscat bona illius, verbi gratia, quia testis interrogatus super crimine hæresis, ob quod bona veniunt publicanda negat veritatem. quod probat multis rationib. Nauar. in c.25.num.51.

24 Nec etiam restituere † tenetur deponẽs falsum, quando ob eius dictum nulli parti læsit, alias secus. ita Syluest. in vers.testis.q. 10.scilicet, si aliqua partiũ causam amisisset, nam tunc de sua substantia parti læsæ restituere tenetur. Quod idem intellige, quãdo ob eius depositionem desisteret à lite, quam ante inchoauerat.

25 Tertiadecima. Falsitatem † committit, qui dolo procurat, vt aliter scribantur dicta testium, quam dixerunt. text.est in l.1.& ibi glo.ff. de fal.

26 Quartadecima. Circa † falsitatem, quæ cõmittitur facto, falsificare nummos in substantia, pondere, aut forma, vel eis scienter vti, mor.cum obligatione restituendi, iuxta mentem omnium in cap quanto. de iureiu. Quod contingit, quãdo falsitas fit circa substantiam, scilicet, substituendo, aut permiscendo vnum metallum pro alio. l. Paulus. ff.de solut. aut circa pondus, minorem pro maiori cudendo.l.1.ff.de contrah. emption. Non autem ita contingit damnum in sola falsitate formæ cudendo sine facultate, aut imprimendo characterem, & formam alienam absque licentia eius, cuius erat.l.sine nomine.& l.qui nomine. ff. ad leg. Cornel. de fal.quia primis duobus modis proximus damnificatur, non tertio.

27 Restitutio † autem fiet damnum passo, si scitur, sin autem pauperibus. Neque excusatur, quod talem ab alio accepit etiã ignoranter, aut per errorem, quia eius error alteri nocere nõ debet, nisi donec duret ignorantia, qua excussa, restituat damnificato, & non cui dedit, si ille pro vero impenderit, & damnum erat notabile, alias secus. Sylu.in ver.falsarius.q.6.Nauar.c.27.nu.167.

28 Idem † dic de illo, qui auctoritate priuata forficibus, aut alijs instrumentis circuncidit, aut aquis acribus attenuat nummos. iuxta gl.in d.c.quanto.secus si publica eius, qui eos cudi iussit, aut eos ad iustam æqualitatem aliorum reducat: quia illud plus, quod corrasit, aut attenuauit tenetur restituere ei, qui illos cudi iussit, aut ei, qui eos cudit, si illud plus perit ipsi cudenti. Nauar. qui supra.num.168.

In

29 In foro tamen exteriori † falsificans monetam, graue admodum crimen committit; quare pœna mortis olim puniebatur. l. qui falsam. ff. de fals. Quod etiam extenditur ad cudentem propria autoritate monetam, idest veri, ac iusti ponderis, ac valoris. ita sentit glo. in l. 2. vers. obnoxia. C. de fals. mone. & in l. sacrilegij. ff. ad l. Iul. pecu. extenditur etiam ad eum, qui pecunias mutilat, & tondet. l. quicunque. ff. ad legem Cornel. de fals. nisi totonderit, & mutilauerit monetam excedentem iustum pondus, vt eam ad iustum pondus redigeret. ita Marsil. in l. qui falsam. num. 100. ff. de fals.

Quintadecima circa falsitatem, quæ vsu
30 committitur, falsificare, † vel procurare quamlibet scripturam falsificari, vel ea scienter vti, aut malitiosè abscondere. mor. cum obligatione restituendi omne damnum inde sequens. toto titu. C. ad l. Corn. de fals. Et si sunt literę Papæ, sunt excommunicati. capitu. ad falsariorum. extra de crim. fals. Idem quo ad peccatum, & restitutionem dic de falsante subscriptionem, aut inscriptionem, aut sigillum, prælati, aut aliorum. Nauar. c. 17. num. 269.

Sextadecima, falsare pondera, vel stateras, aut mensuras, vel illis vti. mor. cum obligatione restituendi. cap. 1. de empt. & vend. Idem dic de eo, qui vtitur falsis reliquijs, si causa turpis quæstus fiat, idest eo fine aliquid accipiendi pro ostensione earum. ibid. Nauar. num. 169.

31 Decimaseptima. Circa † falsum nomen. Inquit tex. in l. falsi nominis. ff. de fals. quòd falsi nominis, vel cognominis asseueratio, pœna falsi coercetur. quod glo. intelligit, in seruo, in quo fraus præsumitur. vt C. de muta. nomi. l. 1.

32 Decimaoctaua. Reserans † literas obseratas, vel scripturas alienas, quæ in secreto obseruabantur, quandoque peccat mortaliter, estque falsarius, atque fur quandoque nec mortaliter, neque venialiter. Mortaliter peccat, qui animo lædendi occultat, vel lacerat, aut comburit literas alicuius, ne appareant, & tenetur ad interesse. Barto. in l. Paulus. ff. de fals. & in l. qui tabulas. ff. de furt. Est etiam falsarius. secundum glos. approbatam. in c. olim. lo secondo. de offic. delega. est fur, quia vtitur re aliena inuito domino. l. 1. ff. de fur. & hic obnoxius est secreti seruandi. Sot. de rat. teg. memb. 1. q. 1. secunda concl. vers. atque adeo.

33 Venialiter † vero peccat, qui sine consensu aperit imprudenter, putans eas ad se missas, aut ob curiositatem sine vlla intentione nocendi notabiliter, sed tantum sciendi noua; vel captandi risum ex barbara compositione, aut voluptatem ex eleganti.

34 Sed nec † venialiter, quando id faceret ex consensu expresso, vel pręsumpto mittentis, vel eius, cui mittuntur; vel qui literas amici, vel socij in hoc aperit, ne negotia iacturam patiantur, vel qui autoritate publica id facit, quod bellorum tempore in bellorum confinijs, vel pestis, id frequentari videmus, vel maritus, aut pater, qui literas vxoris, vel filiorum sibi subditorum aperiunt, vel prælatus, aut prælata, quæ literas aperiunt, quæ suis subditis mittuntur. Syluest. in vers. falsarius. §. 1. Nauar. cap. 18. num. 53. & in cap. sacerdos. num. 16. vsque 21. de pœni. distin. 6. Item nec peccat, qui inimici mittentis literas, vel eius, cui mittitur reserat, si per illas aliquod damnum sibi parari iustè timet. Idem si probabiliter per eas timetur aliquod damnum alteri, & vt illud impediat reserat. Nauar. c. 18. num. 53.

SVMMARIVM.

1 *Testis in iudicio sub pœna mortali tenetur verum dicere, & quid de teste se occultante.*

2 *Testis an licitè possit se occultare, vel subticere veritatem, cum imminet periculum vitæ.*

3 *Testis, quibus casibus non teneatur testificari, etsi delictum vidit.*

4 *Testis rem sciens ex auditu interrogatus, an sciat: potest respondere se nescire.*

5 *Testis quo casu se offerre ad testificandum teneatur & num. seq.*

7 *Testificari contra reum, etiam si immineat vitæ periculum accusatori, non nisi iustitia adductus, quis debet.*

8 *Priuilegiati testibus deficientibus, coguntur ad testificandum.*

9 *In teste, vt legitimus sit, quæ consideranda.*

10 *Testis domesticus regulariter non admittitur, fallit in multis casibus.*

De testibus. Cap. CXXXVI.

1 Quicunque à legitimo † iudice in testem adsciscitur secundum iuris formam, tenetur testimonium ferre sub pęna peccati mortalis, puta in manifestis, & de quibus præcessit infamia, vel semiplena probatio. Sylu. in vers. testis. q. 8. & quicunq; se dolo, & fraude subduceret, ne à iudice vocaretur in testé: profecto si ita esset proximo suum testimonium necessariũ, vt ibi tota periclitaretur causa. v. g. quia nõ possent alij inueniri testes, tunc pręter mortale de restitutione teneretur, quia eiusmodi homo contra iustitiam alteri dedisset dãnum. Sotus. de iustit. & iure. lib. 5. q. 7. artic. 1. prima conclu. & de rati. tegen. secundo mẽbro. quæst. 7. tertia conclu. vers. veruntamen. si vero non est vocatus in testem, an teneatur se offerre, infra in subsequentibus decisionibus manifestum erit.

2 Prima. Testis † interrogatus à iudice de homicidio, quod forte sine ipso probari non potest, haud quidem tenetur testificari cum periculo proprij capitis, verbi gratia, qa hoc faciendo certus est se necatum iri ab amicis rei, quare eo casu potest se abscondere, & vocatus fugere, atque interrogatus occultare veritatem, modo non mentiatur. Sot. de rati. tegen. secundo membro. quæst. 7. conclu. 3. vers. sed nunquid.

3 Secunda. Testis † videns fieri homicidiũ, non tenetur testificari, si solus sciat, quod intellige dummodo procedatur via accusationis: interrogari autem non potest absque vno teste præuio, iurato, atque idoneo.

Tertia. Interrogatus testis per viam inquisitionis non tenetur respondere, quamuis viderit fieri homicidium cum alijs testibus, si nec infamia, vel indicia præcesserint, alias secus. c. inquisitionis. de accusat.

4 Quarta. Iudex † quærendo a te, an scias aliquid, & tu tantum audisti, respondere potes, nescio, quia quod audis, nescire diceris. l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcen. & ibi glo.

5 Quinta. Offerre † se in testem tenetur, quis si scit id esse necessarium ad impediendum damnum notabile publicum, aut priuatum, aut aliquem esse in extrema necessitate sui testimonij, & hoc ex charitate, & nõ iustitia, & ideo de restitutione non tenetur, quamuis peccet mortaliter. D. Thom. 2. 2. q. 70. artic. 1. argum. text. in c. 1. de crim. falsi. Syluest. in vers. testis. q. 8. Quod si interrogatus noluit testificari, tunc tenetur de omni damno, quia de iustitia tenetur. Sotus. de ratio. tegen. q. 7. concl. 3. vers. sed maius dubiũ.

6 Sexta. Testificari † etiam non iussus teneor pro liberando ab iniusta morte, pœna, vel infamia reum, aut saltem facere, quod in me est per denunciationem veritatis ei, qui potest prodesse. D. Tho. qui supr. nisi per confessionem id sciam. Nauar. c. 15. num. 16.

7 Septima. Pro † condemnando reo non teneor testificari, nisi iuridice constrictus, etiã si accusatori inde periculum vitę immineat, nisi accusauerit eo, quod tenebatur in conscientia, quia tunc etiam sponte me offerre debeo in testem contra reum, ne accusator patiatur. Sotus qui supra. Nauar. cap. 15. nu. 16. & 17.

8 [Octaua. Priuilegiati, † & qui alias non sunt idonei, compelli possunt, & debent ad testificandum, & in subsidiũ reputantur idonei, quando aliæ personæ haberi nõ possunt. probat text. in c. veniens. el secondo. de testib. & in c. fin. quem ibi not. Abb. in 2. not. de testib. cogen. facit text. in l. non omnes. §. à Barbaris. ff. de re milit. probat. glo. in c. cùm dilecti. in vers. & si tres. de electio. Quod intellige, quando ex natura illius actus, qui venit probandus, alij testes non possunt haberi habitu, nec actu, vt in coniuratione, vel in conspiratione, vel in hæresi, & similibus, quorum delictorum est mos, vt semper soleant in abscondito, & clam perpetrari. Hinc Nauar. inquit c. 25. num. 50. teneri filium ad testificandum contra patrem de hæresi inquisitum, nisi sciat eum iam penituisse. Sed quando potentia potuissent plures testes interuenire, vt in homicidio, violentia, iniuria, & similibus, licet actu non interuenerũt nisi tales minus idonei, tunc nõ sunt idonei. ita singulariter Ant. limitat. in c. 3. de probat. quam doctrinam dicit sing. Felyn. in c. de cętero. 1. de testib. pro quo est melior tex. de iure, secundum eum. in c. in literis. de testib. Hypol. sing. 73. incip. plures sunt.

9 Quæ autem sint † consideranda in teste, vt legitimè possit testificari. vide Anto. in c. 2. nume. 12. de testi. & attest. vbi etiam Abbas clarius. num. 6.

10 Nono. Licet testis † domesticus regulariter nou admittatur. text. in cap. in literis. de testi. & in l. etiam. C. eod. & l. 1. §. ad quæstionem. ff. de consti. tamen limita primo, nisi sit pars præsens, contra quam producitur, & taceat, quia tnnc purgatur tale vitium domesticitatis, cū lalis inhabilitas in teste sit eius fauore introducta. ita not. Bald. dicens hoc menti tenendum. in l. si quis testibus. col. fin. vers. dubitatur. C. de testi. Felin. in d. c. in literis. Secundo limita in famulo non habente salarium. ita Spec. in titu. de teste §. 1. ver. sed quid de mercenario. Hypol. singu. 5. in ordine. incip. Regula est. Vel in famulo, qui licentiatus recessit à domino, & sic tempore, quo testificatur non est domesticus. refert Felin. in d. c. in literis. 4. col. vers. fallit quinto. Vide etiam Ioan. Lupi in rep. rub. de don. inter virum & vxor. fol. 15. Tertio limita, si agatur de probatione rerum, quæ melius quam per alios solent per domesticos verisimiliter sciri. ita Felyn. qui supra. col. 3. vers. fallit tertio. Hinc Paris de Put. in tract. de sindi. in fol. 93. incip. Testis, an familia. concludit, quod familiares iudicis, vel Potestatis possunt esse testes ad probandum ea, quæ sunt gesta in officio, & quæ per alios probari non possunt, vt quia sunt gesta in pallatio Potestatis, vel de nocte. Hinc Aret. cons. 13. col. 9. inquit, quod matrimonium clandestinum coutractum in domo potest per domesticos probari. Quarto limita in fratre. glo. c. insinuante. de offic. deleg. & in cap. cum R. eod. titu. in gl. 2. & in l. parentes. C. de testib. Quod intellige, quando sunt separati, & viuunt seorsum, alias secus. vide Felyn. in d. c. in literis. Quinto fallit in probatione defensionis innocentiæ alicuius. ita Ioann. de Anan. cons. 59. Visa inquisitione. Vnde Paris de Puteo. in tract. de sindic. fol. 9. col. 3. incip. Testis, an familia. tenet per hoc, qđ ad probandam innocentiam iudicis, qui impetitur per fiscum de crimine. admittuntur eius familiares. Sexto, quando agitur de delicto committendo obuiando. Hypol. in l. de minore. §. tormēta. col. 4. de q. Septimo quando domesticus non producitur in fauorem domestici. sed tertij. c. super prudentia. 14. q. 2. Octauo in domesticis Episcoporū. Bertach. in trac. de Episc. in c. fallen. vbi in secūda fallentia limitat in crimine lęsæ maiestatis, & in quarra in probatione supellectiliū, & in quinta in probarione infirmitatis, & in lexta in factis antiqs, deficiētibus alijs probationibus. & in 13. cum canonici accusant prælatū. allegat gl. notab. in summa. 14. quæst. 2. quæ allegat text. in c. lator. 2. q. 7. Et in 18. fallen. quando accusatur matrimoniū propter consanguinitatem.

SVMMARIVM.

1 *Contumelia & conuicium vnde dicta, item improperium, & in quibus hæc consistant.*

2 *Conuicium fit modo cum mortali, modo cum veniali peccato.*

3 *Contumeliam inferenti quonam modo venia petenda sit, & quibus casibus venia nulla petitur.*

4 *Familiaritatis quibus signis actio iniuriarū tollatur.*

5 *Latronem quis alterum iniuriosè appellans, idque cum veritate, vel in iudicio obijciens delictum, vel etiam extra, an & quando peccet. & num. seq.*

7 *Conuicium etiam si intersit Reip. in iudicio, vel extra dictum animo iniuriandi, peccasnm est.*

8 *Vitium occultum proximi, licet id peccatū non sit, detegens, actione iniuriarum tenetur.*

9 *Infringens fores, verberans, ad inferendam tantum iniuriam, contumeliosus dicitur.*

De contumelia. Cap. CXXXVII.

1 Contnmelia † secundum Vlpianum. in l. 1. ff. de iniur. dicitur à contēnenda, sed apud Theologos est significatio alicuius mali facta præsenti, vt appellando eum furem, hęreticum, aut latronem. Conuicium vero secundum Iurisconsultum. in l. apud Labeonem. ff. eodem. dicitur quasi conuocium, quasi plurium coeūtes voces ad maledicta in vnum iactanda. Et est propriè significatio alicuius mali, siue culpæ, siue pœnæ, siue defectus naturæ, vt appella ndo cæcum, aut gibbosum. Improperium vero aliam peculiariter speciem conuicij significat, nempe cum quis alteri beneficium obijcit, quòd à se receperat, vt illud Eccles. Exigua dabit, & multa improperabit. Igitur cōtumelia consistit in verbis contumeliosis

 signi-

significantibus defectus culpæ, vt quod sit fur. Conuicium in verbis significantibus defectus culpæ, & pœnæ, vt quia est latro, vel cæcus. Improperium vero est significatio beneficij tempore necessitatis ei collati, quanquam hæc sæpè confundantur. ex mente D. Thom. 2.2. quæst. 72. artic. 2. Quæ tria sunt peccata mortalia, quando quis per ea intendit proximi honorem notabilem lædere, vel lædit, aut causam lædendi dat, & si id faciat animo non lædendi, dummodo sint talia verba, quæ grauiter dehonorent, & contristent. D. Tho. qui supra. Sed modo ad casuum decisiones descendamus.

2 Prima. Qui † animo conuiciandi aliquid dicit, quod est contra honorem alicuius. vocando verbi gratia proditorem, vel inhonestam personam, dicitur contumeliam inferre, & peccat mortaliter, quia facit contra charitatem. Verum qui nō tali animo proferret causa correctionis debito modo, & honesto, vt magister discipulis, Dominus, vel prælatus sibi subditis, non peccarent, vel venialiter: nisi talia essent verba, quæ nimium mortaliter læderent honorem alicuius. Syluest. in verbo. contumelia. q. 3. Arch. Flor. in sum. in 2. part. inter. de præcep. iræ. c. 2. de cōtumelia. quo etiam casu si modum excesserint, debent veniam petere. glo. in c. quando. distin. 86.

3 Secunda. Contumeliam † inferens proximo in secreto infert, priuatim per se, vel per interpositam personam, veniam petere tenetur, si publica est, & tunc publice, si hoc iniuriatus requirit: quinimo si aliquod criminale falsi expressit, tenetur coram illis, qui hoc audiernnt exprimere se falsum dixisse. Excipitur prælatus, nisi modum excesserit in correctione. d. cap. quoniam. Excipitur plebeius, qui non debet à viro illustri tantam humiliationem exigere, quare non sunt à Confessarijs ad illas cogendi, sed aliter fieri potest restitutio. Excipitur etiam si tanta sit contumelia, vt venia nō sufficiat, sed alia sit necessaria compensatio. Excipitur rursum si contumelia lacessitus domestice, & familiariter conuersatur cum iniuriante, cum eo ridendo, & huiusmodi. Syluest. in vers. contumelia. quæst. 4. Imò hu-
4 iusmodi signo familiaritatis tollitur† etiam actio iniuriarum, nisi à principio prouocasset aduersarium, faciendo eum citare; nam tunc per familiarem conuersationem non tollitur. Syluest. in ver. iniuria. quæst. 8. ver. 3. vbi etiam infert, quòd nec credit, quòd tollatur dicta actio, si homo exhibet signa, quę necessariò inimico exhibere tenetur, quia per illa non dicitur, quis reconciliatus. facit quod not. Bart. in l. si tibi decem. de pact. Vbi infirmus dicendo sacerdoti se remittere sibi illatam iniuriam, intelligitur se remisisse odium, & non satisfactionem iniuriæ: nec etiam per familiarem conuersationem videtur remittere famam, quam abstulit, sicut nec creditor per conuersationem remittit debitum. Nauar. c. 18. nu. 46.

5 Sed quæritur, an teneatur † de iniuria is, qui cum veritate alicui dicit latro, homicida, vel adulter? Hostien. dicit, quòd non, si facit animo accusandi, vel denunciandi delictum, & probauerit. l. eum qui nocentem. ff. de iniur. l. si quidem. §. fin. C. de iniur. idem si hoc faciat excipiendo, vt repellat eum ab ordine, vel testimonio. de testi l. ex parte. C. de accus. l. super his. Cum enim hoc concedatur à iure, non videtur iniuriam facere. capit. super. de elect. sed aduertendum, quòd si quis in iudicio exprobauerit aduersario verum crimen, quod nihil ad proprij iuris comprobationem, vel defensionem attinet, tunc actione iniuriarum tenetur, quia ipsius prauus deprehenditur animus. l. quisquis. C. de postul. Imò etiam si veri criminis exprobatio ad ipsius causæ decisionem pertineat, peccatum est mortale, atque puniendus est per iudicem, si collegerit processisse ex animo iniuriandi.

6 Sed iterum quæritur, an † iniuriarū actione teneatur is, qui alteri verum crimen extra iudicium conuitiσ obiecerit? Respondeo cum distinctione, quòd si conuitiū illud manifestum fieri non intersit Reipublicæ, tunc tenetur, quòd secus est, si Reipublicæ intersit. Prioris membri exempla hæc sunt, si quis alteri subiecerit cornutum esse, filium meretricis, furis, aut lenonis, posterioris vero, si dixit alterum hæreticum, sodomitam, falsarium, aut latronem. ita Cyn. in l. si non conuitij. quæstio. 8. C. de iniur. quæ quidem distinctio procedit, siue in iudicio, siue extra id contigerit. ex glos. in l. eum qui nocentem. C. de iniur. Verum animaduertendum est. secundum Couar. libro primo. Variar. Resolutio. c. 11. numero sexto. Conuitium

7 tium † etiam verum in iudicio, siue extra iudicium quamuis Reipublicæ inter sit dictum animo iniuriandi, peccatum esse mortale. ex text. in c. cum minister. & cap. relegentes. 23. q. 5. Quod quidem tunc præsumitur prauo animo esse dictum, quando absq; vlla cã necessitatis, vel vtilitate ipsius negotij, quod tractatur in iudicio, siue extra iudicium contigerit. Quod secus est si eadẽ obiectio facta fuerit ex causa iusta. ita d Ant. de Butr. & Abb. in c. fin. de iniur. Abb. in cap. cum T. A. B. de re iudica. Syluest. in verbo rixa. vers. 4.

8 Tertia. Iniuriarum † actione tenetur, qui aliquod vitium occultum alicui detegit, quod peccatum non est v. g. appellando sordidè natum, claudum, aut bastardum. Abb. in d. c. cum T. A. B. quamuis non sit tãta iniuria, quanta illa, quæ cum vitio habet mixtũ peccatum. Sotus. lib. 5. de iust. & iur. quæst. 10. artic. 1.

9 Quarta. Contumeliosus † dicitur, qui fores infringit non vt furetur, sed vt domino contumeliam inferat: significat enim re illum dominum floccipendere, idem de eo, qui fuste aliquem cædit, non vt dolorem incutiat, sed vt honorem auferat, vel vxorem vicini ad libidinem sollicitat, vt honori mariti officiat. Sot. qui supra. col. 1.

Quinta. Vt plurimum peccatum solet esse veniale, vbi nonnullus esset cautelæ defectus, quemadmodum sæpè inter mulierculas contingit, & homines infimæ classis, qui inuicem se conuitijs conspergunt, vt in os veniunt, quibus per parum solet adhiberi fides. Sotus lib. 5. de iustit. & iure. quæstio. 9. artic. 2.

SVMMARIVM.

1 *Detractio quid sit, & quod in species diuidatur.*

2 *Detractio, quando mortalis, vel venialis. nu. sequen.*

4 *Famæ obligatio, vt oriatur, tres conditiones requiri.*

5 *Restitutio famæ falsò ablatæ qualis, & quomodo fieri debeat.*

6 *Famæ denigratio, quæ iam olim fieri contigit, si tempus effecerit, vt perinde habeatur, ac si nunquam secuta sit, nulla debetur obligatio.*

7 *Crimen alicuius detegens, ordine iuris non seruato, famam qualiter restituet.*

8 *Detractio propriæ famæ regulariter venialis est mortalis in tribus casibus nume. seq. 10. & 12.*

11 *Famæ propriæ denigratio si contingat in cõfessione facta alij, quam presbytero, mortale parit.*

13 *Diffamatus iuramento negans crimen occultum sibi obiectum, peccat, sed infamanti famam restituere non tenetur.*

14 *Infamans saltem mentiendo non excusatur à peccato, vel restitutione.*

15 *Infamantes libellis famosis eodem peccato, & restitutione tenentur, & si id sit in infamiam ordinis Prædicatorum, sunt excommunicati.*

16 *Lædent honorem famoso libello, crimina licet vera manifestando, qua pœna plectatur.*

Libellum famosum inueniens, & non statim lacerans, pœna, qua auctor, tenetur.

17 *Lædens infamatorio libello in ciuili actione iniuriarum tenetur, & ad quid in pœnitentiali.*

18 *Persuasor, vt aliquid infamatorium edatur, vel aliquid dolo malo ex huiusmodi agens, libellum proferre dicitur.*

19 *Deferens in iudicium nomen alicuius criminosi animo iniquo, peccat, idem de diffamãte iniustè.*

20 *Detegere vnum aliquod peccatum illius, qui notoria alia habet, vel notoria, tum iuris, tum facti manifestare, an & quando mortale sit cum onere restitutionis.*

21 *Scripturam continentem peccatum alicuius diuulgans, vel etiam legens, an mortaliter peccet.*

22 *Infamans multis casibus à mortali, & à restitutione excusatur.*

23 *Infamantem excusat, rei leuitas, fides nõ adhibita, & caritas, vel necessitas.*

24 *Infamans per fraternam correctionem, item qui amicum, ne quem seruum criminosum acciperet, admonuit, excusantur à restitutione.*

25 *Detegere alienum peccatum ei, cui æquè sit, ac si muro detegas, an liceat.*

26 *Timor iustus mortis, vel salutis animæ infamantem excusat.*

27 *Delicta aliena audita ab alijs simpliciter referens*

rens sine affirmatione, an mortale admittat.

28 *Verba prolata ex animi leuitate, an & quãdo obligent ad mortale, & aures detractori admonens, quibus casibus mortaliter peccet. num. seq.*

De detractione. Cap. CXXXVIII.

1 Detractio † est occulta denigratio famæ alterius. [Fama vero est illæsæ dignitatis status legibus, & moribus comprobatus. l. cognitionum. ff. de vari. & extraordi. cognit. Et nota, q̃d fama, opinio, & existimatio, idem significant. vt ff. de vari. & extr. cognit. l. pen. §. existimatio. gl. in l. 1. C. ex quib. caus. infam. irrog. Hæc autem famæ denigratio iuxta] D. Thom. 2. 2. q. 73. artic. 1. ad tertium, diuiditur in septem species, quarum quatuor sunt directę, & tres indirectæ. Directæ prima, quando falsum imponitur. Secunda, quando peccatum verbis augetur. Tertia, quando occultum reuelatur. Quarta, quando id, quod est bonum, dicitur mala intentione factum. Indirectæ vero prima, negando bonum alterius. Secunda malitiosè illud reticendo. Tertia minuendo illud. Item detractio secundum Nauar. c. 18. nu. 21. diuiditur in formalem tantum, materialem tantum, & formalem, & materialem simul. Prima significatur bonum putatum à detrahente malum. Secunda malum putatũ bonum. Tertia malum putatum malum. Hęc suo genere est peccatum mortale, quia contra charitatem, cum in re magni momenti proximus lædatur, scilicet in famæ obscuratione, & obnubilatione, quæ merito maiori habetur pretio, quam exteriora bona. iuxt. illud Eccles. 41. Curam habe de bono nomine. Hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri boni, & preciosi. Sot. lib. 1. de iust. & iur. q. 10. artic. 2.

2 Est autem mortale, quando † fit animo famam proximi notabiliter lædendi, aduertendo, vel debendo aduertere probabiliter ex suo dicto, aut facto famam alterius obscurari. Et dicitur quis ex intentione facere, non solùm quando directè id animo proponit, verum etiam quando animaduertit, quod dicit, & sine legitima causa nihilominus verba disseminat, alias si iniqua intentio non adsit, sed bono animo, & zelo, & vbi oportet, quis circumspectè loquitur de aliquo, quamuis verba sint famæ detractoria, peccatum non est, imò virtus: peccatum vero

3 ro † est veniale, si parua sit læsio, vel intentio parum lædendi, vel ex animi leuitate, loquendive libidine, vel ob aliquam causam non necessariam oblocutio fiat, nisi forte verbum sit adeo graue, vt sua ipsius ratione secum afferat mortalem culpam, nisi excuset subditus motus, & maximè hoc procedit in his, quæ pertinent ad honestatem vitę, vt si quis alium de hæresi, vel de quouis alio crimine notet præcipuè carnis, quę licet sint (vt inquit Gregorius) minoris culpæ, sunt tamen maioris infamiæ. Sot. lib. 5. de iust. & iur. quæst. 10. artic. 2.

4 Rursum, vt † obligatio famæ oriatur, tres conditiones exigũtur, scilicet vt auferas famam, & contra iustitiam, & quam alter non in integrum iterum reparauit. Sot. lib. 4. de iust. & iur. quæstio. 6. artic. 3. col. 6. Sed modo ad decisiones deueniamus.

5 Prima. Falso † famam alterius denigrãs tenetur per se, si audet, vel per alium veniã petere ab infamato, si ille sciuerit detractorem. Arch. Flor. in sum. de rest. cap. 2. Si vero ignorauerit detractorem, tũc restituere tenetur famam coram illis, quibus detrahit, dicendo se fuisse mentitum, & si opus fuerit, addendo etiam iuramentum, quo eis dissuadeat quibus contrarium persuasit, imò adducendo etiam testes. secundum Sot. lib. 4. q. 6. artic. 3. de iust. & iur. quamuis inde sua sequatur infamatio, & erubescentia, quia qui aliter non potest restituere. tenetur ad hoc. Scot. distin. 15. q. 4. artic. 1. Caiet. 2. 2. quæst. 72. artic. 6. ad 3. Nauar. c. 18. num. 44. & 12. c. Quis aliquando. vers. Non tibi dico. de pœnit. distin. 1.

6 Secunda. Denigrans † famam alterius siue in re, quæ vera est, sed contra iuris ordinem, siue in imponendo falsum, ad restitutionem non tenetur, si tãta esset obliuio infamationis, vt perinde sit ac si nunquã fuisset dictum, verũ si aliqua eius memoria esset, restituere teneretur: verbi gratia, adolescens, qui falso apud æquales se iactauit cum hac, vel illa puella rem habuisse, & postea iam senex illius iam peccati, & damni, quod proximo intulit, recordatus est, apud eosdem mendacium reuocare tenetur, quia difficile est se pro certo apud eosdem id in

per-

perpetuã obliuionem venisse, cũ quod quis vno die non meminit, altero die recordetur. ita Caiet. 2.2. quæst. 62. artic. 2. ad secundum, qui sensit hoc locum habere in detectore veri secreti, quia impositor falsi tenetur ad restitutionem non obstãte obliuione. Nauar. tamen in c. 18. nu. 37. in fin. dicit id sibi durum videri, sed sufficere deberet saltẽ quærere ab eo, apud quem id imposuit, num alicuius delicti, quod de tali dixisset meminisset, & si id responderet negatiuè, eum rogaret, ne ob aliud suum dictum eum in mala opinione haberet, testans sine aliqua expressione se falsum dixisse.

7 Si vero detraxit † detegendo aliquod occultum crimen, iuris ordine non seruato, siue in iudicio, siue extra, faciat restitutionẽ, non quidem asserendo se falsum dixisse, sed malè locutum fuisse. iuxt. D. Thom. commu. receptum. 2.2. q. 62. artic. 2. & in 4. distin. 15. q. 2. artic. 5. ad secundum, vel melius non debet talis detractor coram eisdem de re illa fari, sed bonam vbique eiusdẽ hominis opinionem dispergere, videlicet quantum citra mendacium valet, verum si causa illius iniuriæ aliquam iacturam suorum bonorum infamatus passus fuit, tenetur quidem de damno, non tamen in integrum, ac si per mendacium eum diffamasset, sed ad arbitrium prudentum virorum. Sot. lib. 4. quæst. 6. artic. 3. col. 7. de iust. & iur. Nauar. c. 18. nu. 45.

8 Tertia famæ † propriæ detrahere, vel infamare seipsum de peccato vero, & secreto, vel de falso, suo genere, & regulariter, nõ est nisi veniale, licet notabiliter per illud eius fama lædatur, aut omnino amittatur, quia prodigalitas famæ, sicut nec aliorum temporalium non est regulariter mortalis, nisi qñ per hoc alteri notabiliter lædatur, aut sibi in his, quæ iure renuntiare non potest. Alteri quidem, quãdo ipse pro iusto habitus, hæreses, aut alia sua turpissima, & nefandissima crimina detegit, ex quo ꝓbabiliter causam præbeat ruinæ aliorum, vel qui religiosus se infamat peccatis, quæ ipsius ordini, aut monasterio notabilem infamiam inferunt. Vel is, cuius opera ad sui gubernationẽ Respublica indiget, ob talem infamiam se facit ad id ineptum.

9 Sibi † vero, scilicet, quando per hoc animæ, aut vitæ propriæ notabile damnum infert, puta, si quis in quæstione iuratus, & interrogatus contra ius de crimine vero, sed occultissimo, vel falso, vt se ab aculei pressura eriperet, infamando seipsum illud perpetrasse reuelauerit, vel si metu tormẽtorum falsum ratificauerit extra tormenta, ob quam confessionem ipse fuit damnatus, & alius damnificatus, nam tunc præter peccatum mortale tenetur retractare dicta de alio, atque de se saltem publice in extremo, quod tormentorum metu falso confessus est. alias esset in periculoso statu. Pano. c. ex parte. lo secondo. de sepult. per illum tex. per c. non licet. 23. q. 5. Felyn. in c. 1. de testi. cog. Syluest. in vers. Detractio. q. 3.

10 Item mortale est ob dignitatem † personæ. Hinc Episcopis, aut alijs prælatis, atque personis publicis ad aliorum saluti prouidendum constitutis mortale est seipsos infamare, vel famam propriam negligere, aut infamantibus se notabiliter non resistere, aut modestè restitutionem famæ non petere: Licet alij religiosi, quibus sola propriæ salutis cura est iustè possunt ferre patienter, quatenus eos tangit: nisi charitas Dei, aut proximi contrarium requirat, possunt tamen licitè eam tueri. Sed si quis eorum degit inter personas ad se imitandum paratas, secus faciendo grauiter peccaret, & à fortiori si seipsum infamaret. ita glo. in c. semel Christus. de consecrat. distin. 2. Syluest. in verbo, fama. in fin. Nauar. c. 18. num. 61. In his igitur casibus peccatum est mortale in-

11 famare seipsum, quibus adde alium, † idest, si id faciant in confessione facta non presbytero, quamuis tempore necessitatis, nisi id bona fide, & simplici credentes (licet ꝑ ignorantiam iuris) licitum esse. Naua. c. 21. nu. 41.

12 Regulariter † vero est veniale, & nec huic sententiæ obstat text. in c. si non licet. 23. q. 5. per quem text. inquit Pan. in c. 1. de testib. cogen. quòd peccat mortaliter, qui metu tormentorum fatetur crimen falsum notat etiã Archid. in c. non est. 23. quæst. 5. Syluest in verbo. Detractio. Caiet. in sum. eod. verbo. & 2.2. quæst. 73. artic. 2. & ratio est, quia sicut peccatum mortale est impingere peccatum mortale alteri, ita & sibi. Et infamare seipsum mortale est, sicut & proximũ, quemadmodũ, & occidere seipsum est ita graue peccatum, sicut & proximum. d. capitu. si non licet. Nam hoc procedit in casibus, de quibus supra.

13 Quarta. Iniustè † diffamatus si cum iuramento negauerit occultum suum crimē, quod alter iniustè detegit: Vt dum occultus concubinarius ait infamantem fuisse mentitum, quamuis peccat mortaliter, nullatenus tamen tenetur denuncianti, vel accusanti famam restituere, etiam si negando suum crimen colligeretur alium fuisse, vel mentitum, aut falso locutum. Nauar. c. 18. nu. 28. Si vero citra iuramentum negauerit, peccaret tantum venialiter, quia non pernitiose mentitus est, cum habeat ius cælandi. Sot. lib. 4. q. 6. art. 3. col. 7. vers. Tertius modus.

14 Quinta. Infamans † proximum, nō excusatur à peccato, vel restitutione saltē quando mentiendo infamauit, eo quod in alijs duplo, vel triplo magis eiusdem famam augeat. Nauar. c. 18. nu. 43.

15 Sexta. Præsumentes † proferre in lucem libellos famosos lingua vulgari, vel alia, aut componentes, vel in vulgus emittentes versus, aut cantilenas in infamiam, & detractionem status ordinis Prædicatorum, vel Minorum, sunt excommunicati absoluendi à Papa, secus si id faciant in ignominiam ipsorum religiosorum. Caie. in verbo, excommunicatio. casu 81. Nauar. c. 27. nu. 109. ver. 1. vide text. in c. quidam maligni. 5. quæstio. 1. vbi etiam Gemin.

16 Septima. Libello famoso † alterius honorem lædens, manifestando illius vera crimina, secundum iura ciuilia capitali sententia est puniendus. l. vnic. C. de famo. libell. Quod quidem procedit etiam si quis dictū libellum ignarus inuenerit, & non statim lacerauerit, vel occultauerit, sed dolo manifestauerit, quia tunc quasi autor huius delicti capitali sententia subiugatur per iura ciuilia: in d. l. vni. vt refertur per canones: in c. si qui inuenti. 5. q. 1. Qui etiam dicit, quòd huiusmodi libellus illius opinionem contra quem profertur non lædit.

17 Secundum verò † ius ciuile, si agitur ciuiliter, tenetur actione iniuriarum de omni damno ad arbitrium boni viri, idest, iudicis. Instit. de iniur. §. pœna. Secundum vero forū pœnitentiale tenetur Confessarius iniungere pœnitenti, vt imponat contrarias scripturas, vel si esset res nota, vt subscribat se esse mentitum, salua tamen persona sua. Syluest. in verbo. Libellus in fin. Nauar. in capit. 18. num. 35.

18 Sed † aduertendum est, quòd non solùm is dicitur proferre libellum, qui ad infamiā alicuius famosum carmen, aut historiā conscribit. l. lex Cornelia. §. si quis verborum. ff. de iniur. sed etiam si aliquid dolo malo fecit, vt aliquid horum fieret. v. g. dimisit scripturam cadere in platea. argum. text. in l. latæ. ff. de verb. sign. Nec distinguitur vtrū nomine suo, vel alterius ediderit, vel vtrū nomen eius expresserit, quem intendebat infamare, nec ne: modo per circunstātias agnosci possit. Eodem modo tenetur, si sine scriptura notam, vel signum aliquod istorum prodiderit, (puta) quia cornua posuit in valuis, & huiusmodi. ff. de iniur. l. itē apud Labeonem. §. ait prætor. Syluest. in verbo. iniuria. quæst. 1.

19 Octaua. Peccat † mortaliter, quamuis à restitutione excusetur, qui aliquem infamat contra charitatem in iudicio de vero crimine, non violando iustitiam, puta quia detulit criminosum in iudicium, qui re vera dignus erat supplicio, & testibus conuinci poterat, tamen hoc fecit iniquo animo. Facit text. in c. cum minister. & in c. relegentes. 23. quæst. 5. Sot. lib. 4. de iust. & iur. q. 6. art. 3. Idem dic de infamante aliquem iniustè, qui alia via suam famam recuperauit. v. g. Fuit quis diffamatus de concubinatu, qui adeo se purgauit, vt nulla illi adhibeatur fides. Sot. qui supra. artic. 3. col. 6. quamuis teneatur ad restitutionem damni, quod infamatus accepit, quandiu sic mansit. ita Nauar. c. 18. num. 43.

20 Idem dic de eo, qui lædit† famam notabiliter per detectionē vnius peccati eius, qui habet alia notoria peccata. Syl. in verbo. Detractio. q. 1. circa finem. Idem dic de eo, qui mortalia dicit de aliquo, quæ notoria sunt ei, cui dicuntur, vel probabile est, ꝙ veniat in cognitionem. Naua. c. 18. nu. 26. in fi. Idē de eo, qui detegit peccatum alterius notorium facti, vel iuris, vel famosum mala intentione nocendi, quamuis illi, quibus detegitur illud ignorent, nec in regione. vbi detegitur sciretur. Nauar. c. 18. nu. 26. Si tamen detectio fuit facta criminis, de quo aliquis alibi fuit accusatus, & absolutus, tunc peccatum est mortale cum nexu restitutionis illud diuulgare in loco, vbi quis bonæ habetur existimationis. F. Barth. à Medin. lib. 1. c. 4. §. 34.

21 Peccatum † etiam est mortale, cum quis

diuulgat

diuulgat scriptum, in quo erant peccata cõfitentis ad memoriam suæ confessionis, nisi essent talia peccata, quorum euulgatio parum famæ noceret. Imò esset etiam mortale ea legere, etiam si non diuulget, si ex tali scripto intelligere posset, vel debeat eius autorem nolle ea ab alio legi: Puta si in principio scriptum erat, Memoria meorũ peccatorum, quia licet forte non inueniat notabiliter lædentia, dat tamen iustam lædendi causam Nauar.c.18.nu.34.

22 Excusatur † vero à restitutione famæ, & à peccato mortali primò, qui aliquem infamauit, cum secundum suam existimationẽ illa non esset infamia. Exemplum: Mentitus es meretricem tali noctè admisisse lenonẽ, quem non admiserat, eo casu non restituere famam, non est peccatum mortale, quia persona iam erat publice infamis, & nullã inde maculam illa contraxit. Caiet.2.2.q.73.art.2.vers.sunt nonnulli.

23 Secundo, † qui aliquem infamat, q; esset negligens in studio, non obligatur ad restitutionem, quia infamia est de re leuissima. Sot.lib.4.q.6.artic.3.col.6.

Tertio, quoties non dedit iustam causam credendi, vel non fuit ei adhibita fides, vt qa non est fide dignus, vel ioco dixit.

Quarto Nec qui non ex odio, aut loquacitate, sed ex charitate, aut iustitia, vel necessitate aliquod crimen occultum fratris detegit suo prælato, vel patri, vel tali personæ, quæ non oberit, & forte proderit, q; is est is, cui dicere perinde est ac nulli dicere, vt cõtingit in colloquijs inter virum, & vxorem de criminibus filiorum, qualis etiam Confessarius, cui pœnitens imprudenter cõfidit personam, cũ qua peccauit, & ratio est, quia non læditur fama proximi, cum scientes magis illa peccata tegere quærant, quã vt etiã quis suspicetur. Caiet.2.2.q.72.art.2.

24 Quinto. Nec † qui per fraternam correctionem aliquẽ infamauit, & ad maiorem emendam plures accersiuit prudẽter testes, quibus proximi delictum pateficret.

Sexto. Nec q bono amici consulens, q criminosum, & male fidum seruum recipere in suã familiã decreuerat, ne id faceret admonuit, qa nullus istorũ casuũ iugo restitutionis hominem subdit. Sot.lib.4.q.6.art.3.

25 Septimo. Detectio † criminis occulti facta apud vnum fidum, atq; grauissimum virum, apud quem ita celatur, ac si muro esset dictum. ita Caiet.2.2.q.73.artic.2. quãuis Sotus contrarium afferat ea ratione, qa mallet forsan sic diffamatus crimen suũ notum esse tribus, aut quatuor personis, q̃ vni grauissimo viro, nã & si ex vna parte maius periculum immineat ab illis euulgatum iri, q̃ ab isto, tamen ex altera pluris æstimat diffamatus in bona esse existimatione apud illum grauissimum, quàm apud plures minoris autoritatis. ita Sot.lib.5.q.10.art.2.col.2.

26 Octauo, nec † iustus timor mortis, & salutis animæ, & corporis, quæ sunt bona altioris ordinis, licet possit esse peccatum mortale, & teneatur resarcire damnum famæ alia via. Nono, nec qui ex loquacitate profert ea, quæ pro mortali, vel veniali accipi possunt. Vt est magnus superbus, auarus, & iracundus, quæ verba cum accipi possint pro naturali inclinatione, & motu proprio, ideo audientes debent in meliorem partem interpretari, & non scandalizari. c. estote. de reg.iur. Syluest. in verbo. Detractio. quæst.1. circa finem.

27 Nono delicta † aliena à se audita otiosè absque tamen affirmatione solum referens. Caiet.2.2.q.78.artic.3. inquit, quòd non tenetur ad restitutionem famæ, cum ex natura rei non auferat illam. quamuis secũdum Sotum lib.4.q.6.artic.3.col.7. teneatur non tantum dicere se leuiter esse locutum, sed & operam dare, vt opinionem sinistram, quã alij conceperunt illis adimat, nisi forte res sit tam publica, vt alia via irrepserit. Verum si referens existimet, aut existimare debeat, quòd audientes ita credant, ac si affirmaret, tenetur ad restitutionem. Nauar. capitu. 18.nu.48. idẽ dic rõ.ac scandali. Caiet. q sup.

28 Decimo. Quoties † aliqua verba proferuntur ex animi leuitate, per quæ diminuitur fama alterius, sed non hoc animo dicta, peccatum esset veniale: nisi forte verba essent, quæ pertinerent ad honestatem vitæ, & de illis personis dicerentur, quæ ex quibuslibet inhonestis infames redderentur: Vt sunt moniales, puellæ nobiles, nuptæ, religiosi, nam tũc peccatum esset mortale. & ita accipienda sunt verba D.Tho.2.2.q.73.art. 2. si vero sunt personæ, quarum famam simplex fornicatio in nullo lædit, vt iuuenes seculares, qui tanti faciunt, quod dicitur de eis hoc, quantum quod cænauerunt, quod

simile

ſimile eſt de adulterio apud multos : tunc nulla eorum videtur ex alienis verbis infamia ſequi, cum proprio ore hoc ſe patraſſe libere dicant, vel quod peius eſt, ſe iactent. Caiet. ad D. Tho. qui ſupra. q 73. artic. 2.

29 Nono audiens† mortaliter detrahentem, ſi incitando, aut aliter cauſam ad id præbendo id facit, peccat mortaliter, magis quam ille. Si vero tantũmodo aſſentit, peccat ęquè ac ille. Sed ſi audit ſine aſſenſu, & delectatione, ſed ſolum ptæ verecundia, aut alia nõ parua ratione humana non contradicit, verbi gratia, quia detrahens nobilis eſſet, audiens vero famulus, aut alia perſona abiecta, non peccat mortaliter, niſi in tribus caſibus. Primus, ſi eſſet ſuperior, ideſt iudex, parens, magiſter, vel alius, qui munere publico fungitur, vt prælatus, & tunc procul omni dubio tenetur ex iuſtitia ſubditos à detractione remouere ſub peccato mortali, ſi res ſit alicuius momenti. Secundus, ſi aduertit ex eo notabile damnum vltra infamiã dicentis, vel alteri euenturum, quod contradicendo euitare poterat. Tertius eſt, ſi fama eius, cui detrahitur, læditur. Adde tu ex timore mundano tali, quod ſit mortalis, puta procedens ex auaritia omittat obuiare detractioni, cum poſſit. Syluest. in verſ. detractio. q. 2. Sot. lib. 5. q. 10. articu. 4. D. Thom. & Caieta. à Nauar. citati in c. 18. nu. 37.

SVMMARIVM.

1 *Laudare ſe, vel alium de re mala, mortale, de veniali, veniale peccatum eſt.*

2 *Adulatio, quibus caſibus mortalis ſit.*

De adulatione. Cap. CXXXIX.

1 LAudare † ſe, vel alium de aliqua re notabiliter mala, ſicut de peccato mortali, vel vt alicui noceat ſpiritualiter, vel corporaliter, peccatũ eſt mortale. Veniale vero, quando laudat de peccatis venialibus, vel de virtutibus ſola cõplacendi intentione abſque ruina, vel etiam ob aliquam vtilitatem conſequendam. D. Tho. 2. 2. quæſtio. 115. articu. 2. Caiet. in verſicu. adulatio.

2 De hac † adulatione loquitur text. in c. ſunt nonnulli. diſtin. 46. c. ſunt plurimi. 6. q. 1. c. nemo peritorum. 11. quæſt. 3. Peccat etiã mortaliter ex intentione laudans aliquem, ob quod ille factus eſt peior, vel audacior ad malum perpetrãdum. c. ve qui dicitis. 11. quæſtio. 3. qui etiam falſe laudatus ſciens, & aduertens inde notabile damnum conſecuturum, ſi non obuiat illi, ſi poteſt, mortaliter peccat, ſecus ſi non notabile. Imò virtus eſt conſentire laudi, ſiue ſe falſe laudanti, de virtute tamen ſuo ſtatui neceſſaria, exemplum de vxore occultè adultera, quæ de fidelitate laudatur, non eo intuitu, vt laudetur, ſed vt per bonam opinionem, quam alij habent. ſcandalũ euitetur. Naua. c. 23. nu. 13.

SVMMARIVM.

1 *Suſurratio quid, & in quo differat à contumelia.*

2 *Suſurrans, quo caſu mortale admittat, nec ſit abſoluendus, & quo veniale.*

De ſuſurratione. Cap. CXL.

1 SVſurratio † eſt ſignificatio inordinata mali, culpæ alienæ pœnæ, vel defectus naturę alteri facta, per quam ſeritur diſcordia, vel cauſa diſcordãdi inter eos. Et differt à contumelia, vel detractione, quia illa lædit animam, altera honorem, altera famam. D. Tho. 2. 2. q. 74. artic. 1. Nauar. c. 18. nu. 13.

2 Et eſt † peccatum mortale, quando ſuſurratio fit, vt inter amicos diſcordia generetur, vel vt ex amicis fiant inimici. Et hi non ſunt abſoluendi, donec illos firmiter inter ſe conciliare proponant, ſi poſſent, ſi minus ſatisfaciant damnis inde ſecutis arbitrio boni viri. Nauar. qui ſupra. Veniale vero eſſe poteſt eo fine ſuſurrare, vt amoueatur aſſidua familiaritas: nullum vero ſi fit ad dirimendam pernitioſam amicitiam, dũmodo citra infamationem fiat. Sot. lib. 5. de iuſt. & iur. q. 11. artic. 1.

SVMMARIVM.

1 *Murmuratio quid ſit, in quo proprie cadat, & eſt tum venialis, tum mortalis.*

De murmuratione. Cap. CXLI.

1 Mvrmuratio † est querela cum impatientia in ijs, quæ debet homo patienter ferre, & propriè pertinet ad subditos, sicut religiosus dicitur murmurare, quando aliquod iniustum patitur, sed tamen prælato non exponit rationem suam. Et dicitur murmuratio locutio abscondita, & non in faciem facta, quæ si de leuibus fit, est peccatum veniale, mortale vero, si ex ea causa aliquid fieret contra præceptum superioris, vel esset scandalum. Pœna autem murmurantium ponitur. in c. alienos. dist. 50.

SVMMARIVM.

1 *Irrisionis definitio, & quibus casibus peccatum mortale pariat, & quibus veniale. nu. seq.*

De derisione. Cap. CXLII.

1 Derisio † est significatio inordinata mali, culpæ, pœnæ, vel defectus naturæ ad inijciendam erubescentiam. Irrisio vero est sub ludi forma vitiorum detectio: Vt si deformem virum, pulchrum appellet, & hæc irrisio mortalis est, si sit notabilis, & tanto maior, quanto maior est, qui irridetur, & minus debet irrideri. Quare maxima est Dei, sanctorum, atque rerum sacrarum. Proxima huic est parentũ, & huic proxima bonorum, & iustorum. Vnde mortalis est, quando per eam notabilis erubescentia, aut animi perturbatio inijcitur alicui, aut inijcere intenditur, aut datur causa eiusmodi perturbationis, cum derisor id aduertit, aut aduertere debet.

2 Est autem venialis, † cum parum exceditur modus, & est ordinata, vt puta iocosa de aliquo exiguo malo alterius, vt paruo rubore suffundatur, nisi facta fuisset viro honestissimo, & religioso, quia tunc mortale, verbi gratia, qui in faciem religiosi diceret illum absque arbitris puellæ fuisse locutum, mortaliter peccaret, quia faceret contra charitatem. Sotus lib. 5. quæstione 2. articu. colum. 2. Syluest. in versic. derisio. Nauar. capitu. 18. nume. 15. & seq. qui etiam inquit, quod ordinata, & iocosa de aliquo exiguo est actus eutrapeliæ, idest, iucunditatis.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium temerarium quid, & vt sit mortale, tria requiruntur. nu. seq.*
3 *Dubitãs, an, & quando venialiter peccet.*
4 *Iudicans sine manifestis indicijs aliquem de mortali, mortale admittit, secus si cum manifestis. num. 5.*

De iudicio temerario. Cap. CXLIII.

1 Temerarium † iudicium est ex leuibus coniecturis pro certo credere plena deliberatione, & consensu graue malũ proximi, verbi gratia, cum quis per leuia, & minus idonea indicia, aut signa in iudicio, vel extra illud firmiter iudicat de proximo aliquid mali in eius damnum notabile, vel quod peccat mortaliter, aut est in peccato mortali, quia est mendacium pernitiosum mentale, contra illud ad Corin. 4. Nolite ante tempus iudicare, qualis est, qui damnat aliquem mortalis peccati, aliquem bonæ existimationis, aut incognitum eo solo, quod videt eum cum muliere secreto loquentem, aut non ieiunantem, cum causam locutionis, vel ieiunij ignoret. ita colligitur ex D. Thom. secunda secundæ. quest. 60. artic. 3.

2 Quod vt † sit mortale, tria requiruntur. Primum vt iudicium sit certum. Secundum, vt colligatur ex leuibus coniecturis. Tertium, vt sit de re graui. Sot. lib. 3. de iustit. & iur. quæst. 60. artic. 3. Hinc multa deducuntur, & primo.

3 Qui dubitat, † an suus proximus aliquo sordescat crimine, & nullum affert consensum affirmatiuum, vel negatiuum, non est peccatum.

Secundo, qui ita suspicatur assentiendo vni parti, vt non sit omnino firmus, sed circa aliam vacillet, peccat venialiter. Sot. qui supra. artic. 3.

4 Tertio, qui † firmiter iudicat quemquam de peccato mortali non habens manifesta indicia, mortaliter peccat: At qui per subre-

ctionem,

ctionem, & indeliberationem firmiter iudicaret, & facta postea reflexione non affirmaret sententiam iudicij temerarij, non peccaret mortaliter, quinimo si nollet consentire in temerario iudicio, quantumcunque vehemens sit cõfusio intellectus, nullo modo peccaret, sed mereretur.

5 Quarto, † qui per manifesta indicia aliquem iudicat, non peccat, verbi gratia, vidi noctu schalam afferentem conscendere fenestras, vel iuuenem, & puellam secreto, obscuroque loco petulanter se amplexantes, non pecco, si sinistrum de illis fero iudicium, quia iudicium hoc non ex leuibus colligitur coniecturis. Sot. qui supra.

SVMMARIVM.

1 *Mendacij definitio quæ, & de triplici ipsius diuisione.*
2 *Mendacium non solùm in dictis, sed & in factis dicitur.*
3 *Famam virtutibus adulterinis comparare tentans in perniciem Reip. peccat.*
4 *Hypocrisis mala cum sit, bonum præsefert, & mortale quando sit peccatum.*
5 *Mendacium circa doctrinam fidei mortale est.*
6 *Mendacium ratione finis intenti, & ratione damni notabilis in proximum, fit mortale.*
7 *Mendacium ratione scandali, iuramenti, vel iudiciale, & etiam extraiudiciale de re graui est mortale.*
8 *Mendacium iocosum, vel officiosum iuramento firmatum, mortale peccatum affert.*

De mendacio. Cap. CXLIIII.

1 Mendacium † dicitur à mendæ actione. Menda enim idem est, quod vitium, inde Mendo, das. idest, vitiosè agere: ideo emendare est extra vitiũ ponere. vt C. de emend. seru. & C. de emend. propinq. Quandoq; menda, idest, damnum, inde emenda pro satisfactione damni. Diffinitur autem sic. Mendacium est significatio falsi, vel putati falsi pro vero. Aug. in c. homines. 22. quæstio. 2. Animus vero fallendi non est necessarius ad essentiam mendacij, sed ad maiorem eius grauitatem. Secundũ omnes. Diuiditur autem mendaiũ in plures species. secundum Aug. in capit. primum. 22. quæst. 2. qui ponit octo mendacij species. Verum secundum D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 1. diuiditur in materiale, formale, & mixtũ. Materiale, quo significatur falsum putatum verum: Formale, quo verũ putatur falsum: Mixtum, quo falsum putatur falsum. Diuiditur etiam in iocosum, quo tantum delectatio quæritur, officiosum, q. nemini nocet, & alteri prodest, quæ duo regulariter sunt venialia, & perniciosum, quod alicui in rebus spiritualibus, corporalibus, aut temporarijs nocet. capitu. ne quis arbitretur. 22. quæst. 2.

2 Item † mendacium non solùm dicitur esse in dictis, sed etiam in factis. Vt est simulatio, qua significamus esse id, quod non est. Hinc qui facto mentitur, simulans se esse mendicum causa defraudandi proximum, peccat mortaliter, imò potest puniri ad instar falsarij. vt inquit Franc. in c. vt Apostolicæ. nu. 4. de priuil. lib. 6. atque ad restitutionem tenetur non illis, à quibus accepit, qui iam apud Deum mercedem consecuti sunt, sed pauperibus, quod procedit, quando hac simulatione eleemosynam ab illis obtinuit, quã patefacta veritate nõ dedissent, ita vt simulatio sit causa finalis, non impulsiua. Sot. lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur.

3 Rursum † qui famam falsis commentitijs virtutibus comparat, si Reipublicæ perniciem affert, verbi gratia, quia optimum medicum se esse mentitur, tenetur illam fallaciam detegere, verum secus esset, si nullã perniciem afferret. Vt sunt quædã mulierculæ, quæ foris sanctitatem præseferunt, vt eleemosynis victitare possint, licet occulto crimine sint infectæ. Sot. qui supra col. 7.

4 Est etiam † mendacium hypocrisis, quo significatur bonus, qui non est talis. Et est peccatum mortale, quando quis factis suam opinionem, vel rem aliquam falsam pro verum in damnum notabile alterius significat, vt qui vult apparere bonus, aut facit, quo appareat talis, nolens esse talis. Et hoc eo fine malo, vt aliquas hæreses doceat, aut aliquã dignitatem ecclesiasticam, aut temporalem, qua indignus est consequatur; aut nisi in tali simulatione suum vltimum finem constituat.

tuat. iuxta Caiet. 2. 2. q.3.& Nauar.cap.18. num.8.Si vero quis facit opera bona, vt bonus appareat ſine notabili damno alterius, peccat venialiter, & ſi id faciat ſine intentione oſtendendi ſe bonum, ſed id refert ad ędificationem proximi, quia non ſunt faciēda mala, vt inde bona eueniant. Rom. c. 3.c. neque.c.denique.14.q.5.

5 Rurſum † mendacium eſt peccatum mortale in ijs caſibus.

Primus, ſi ſit circa doctrinam fidei, & omnium pertinentium ad ſacram Scripturam. Hinc prædicare ſcienter mendacium in pertinentibus ad doctrinam, vel in his, quæ ſunt de neceſſitate facienda, vel non facienda, peccatum eſt mortale: ſecus autem ſi dicat aliqua iocoſa, vel ſi vnum capitulum pro alio allegaret, vel prophetiam ex lapſu linguæ, vel obliuione. D.Tho.in opuſc.4.octaui præcep.Sylu.in verſ.mendacium.q.4.

6 Secundus ratione † finis intenti, Tertius ſi ſit mendacium pernitioſum dictum in damnum proximi notabile ſiue dicto, ſiue ſacro: Hinc patet reſponſio ad quæſtionē, quæ fuit de facto. Mercator non habens vnde ſolueret creditoribus, fugam arrepturus reliquit mille aureos vxori dicens, vt teneret eos, & ſi excommunicationis ſententia fulminaretur contra non reuelantes bona ſua, ex tunc ei donabat. Quæritur vtrum vxor, vel alius ſic habens aliquid, teneatur reuelare, ſi imminet excommunicatoria? dic, quòd ſic, quia illa donatio non eſt vera, ſed ficta in fraudē creditorum, & ideo accipiens tenetur ad reſtitutionem.l.qui autem.§. ſimili modo.& l. ait prætor.ſecundo reſp.ff.quæ in fraud.cred. Sylu.in verſ.reſtitutio. 3.q. 10. verſ. quartū.

7 Quartus ratione † ſcandali, dum quis non veretur ratione ſcandali publice mentiri. Quintus, ſi adſit circumſtantia iuramenti, ſiue mendacium ſit iocoſum, aut officioſum. Sextus, ſi adſit circumſtantia iudicij: Quod intellige ſi mendacium, & dictum in iudicio interiori, & exteriori eſſet de re graui, nam ſi de re leui non erit mortale, niſi vt dixi, notabiliter ſit damnoſum, vel iuratū, & ſic nullum mortale erit in iudicio, ꝙ extra illud non eſſet tale. Hinc ſi in ſecreto interrogatus falſo mentitur in re leuiſſima, peccat tātum venialiter, licet grauius ſit, ꝙ ſi extra iudicium. Sylu. in verſ.confeſſio.1.q.8.Sot.de rat.teg.q.7.2.concl.& in 4.ſent.diſtin.18.q.2. art.4.3.conclu.contra D. Tho. & Caiet. i[illegible] vero mortale, qui credens verum dicere in confeſſione, mentitur in re graui, & non ea aduertens ex verecundia non vult ſe retractare. D.Tho.opuſc.4.oct. præcep.

8 Septimus, † ſi ſit mendacium iocoſum, aut officioſum iuramento firmatū, aut cū magno ſcandalo dictū, aut animo non abſtinendi ab eis, quāuis eſſent mortalia, aut conſcientia dictaret illa eſſe mortalia. Nauar.c.18.nu. 2. Licet regulariter hæc mendacia ſint venialia: nunquam tamen licet illis vti etiam ſine liberandi hominem à morte.c.ne quis arbitretur.22.q.2.

S V M M A R I V M.

1 *Mendax filius diaboli appellatur, & homicida ſui ipſius.*

2 *Teſtimonia falſa, & diuina, & humana lege damnata.*

3 *Detractores quot quantiſque in vitijs, & malis voluuntur.*

Detractores homicidæ dicuntur.

4 *Murmuratio aduerſus ſuperiores, grauiſſimum crimen eſt, & deteſtabile, vide rationes, & exempla.*

5 *Lingua, qua ratione à Deo homini data, & quod eius officium.*

6 *Lingua ſapientiam, vel inſipientiam loquentis demonſtrat.*

Hortatio ad cauenda dicta crimina. Cap. CXLV.

1 QVam ſit † mendacij crimē graue, ex eo colligitur, ꝙ mēdax efficitur filius diaboli. Quod quidē probat tali medio. Ex loquela qs cognoſcit, ex qua regione eſt: Inde Petrus in domo Caiphæ à miniſtris habitus eſt pro Galilæo, vnde dixerunt ei: Galileus es tu, nā & loquela tua manifeſtū te fecit.c.6.apud Math.& iuxta vetus adagiū, ex cātu dignoſcit auis. Hinc patet, ꝙ qui loquit mendaciū, filius eſt diaboli: qa ipſe mēdax eſt, & pater mēdacij. Qui vero veritatē loquitur, filius Dei efficitur, qa Deus veritas eſt. Itē eſt homicida ſui ipſius, qa os, qđ mentitur, occidit animam ſuam.c. nec artificioſo.22. q. 2. Quare mendax ſubitanea morte meretur puniri. ſicut dicitur de Anania.& Zaphira.c.dilectiſſimis.12.q.1. Negligit inſuper famam ſuam, quia mēdaci nec verum creditur.

2 Falsa † vero testimonia, diuina, atque humana lege damnata, quantum detrimentũ Reipublicæ afferant, experientia vos satis, semperque docuit. Testis enim falsus, secundum Aug. sententiam, tribus obligatus est. Primo Deo, cuius præsentia nihil facit. Secundo iudici, quem mendacio fallit. Tertio innocenti, quem falso testimonio offendit. Quippe in eius est facultate innocentes bona fama, vita, nedum facultatibus orbare.

3 Detractores † vero mille malis, incommodis, & pestibus scatent, obtenebrant enim virtutum gloriam, cum insidijs pugnant, ob idque difficillimè cauentur. In facie mulcẽt, sed in dorso latenter commordent. Canibus comparantur in macello commorantibus, qui sanguini insidiantur, vt in aliorum aures euomant. Similes sunt porcis, qui in pomerium ingredientes neglectis floribus ad stercora currunt, ea in ore voluentes: sic & isti Deo odibiles neglectis ijs, quæ proximo sunt ædificationis, tanquam floribus, ad reprehensibilia, tanquam ad stercora currunt, qui non tantum suas animas perimunt, verum etiam cunctis, apud quos nacta occasio ne sua seminant scommata, eandem spiritualem inferũt mortem, quatenus illis odiũ eis ingenerant, cui detrahunt, vnde eos clemens. in c. homicidium. de pœn. distin. 1. homicidas vocat.

4 Sed murmur, † quod fit aduersus superiores, esse grauissimum crimen eo noscitur, quia fit cõtra Deum. Vnde script. Exo. 15. inquit: Nec contra nos est murmur vestrũ, sed contra Deum. ob hoc Maria soror Mosi lepram incurrit, quare vix est vt murmurantes proficere possint virtutibus. Murmuratio vnica filia est dæmonis infernalis. O maledictum peccatum, o odibilis bestia, inquit Henricus Alfius: Tu prænuntia es æternæ damnationis: Tu fomentum es ignis infernalis: Tu animam non deiformem, sed dæmoniformem facis. Ob tuam obibilitatem Datan, & Abiron cum sua progenie viuentes descendere in infernum cum corporibus, & animabus oportuit. Sic etiã & Chore cum ducentis quinquaginta viris. Quapropter custodiamus linguam, quam ideo Dominus sub labijs, & dentibus inclusit, quemadmodũ indomita animalia sub duabus seris includuntur, ne noceant.

5 Lingua † membrum est nobile, in quo homo specialiter à Deo est honoratus, ꝙ electum est ad diuinum officium, ad laudandũ Deum, orandum, gratias agendum, peccata confitendum, proximum erudiendum: quare magnopere Deo ingratus existit, q eo Deũ offendit. Qui custodit (vt inquit scriptura) linguam suam, custodit animam suã. Et alibi, Perfectus est vir.

6 Item † in lingua tam sapiens, quam insipiens dignoscitur. Vnde versus. Impurus sermo, non puri pectoris index. Qualis enim quisque est, talia dicit, agit. Caueamus etiã ne iniustè iudicemus. Sed iuxta text. in c. 2. de reg. iur. lib. 6. semper accipiamus in bonã, quę in malam, & in bonam partem acci possunt. Qui enim iudicat, non Principi, nõ Regi, sed Deo furtum facit. Dominus (inquit Apostolus) est qui iudicat. Et Saluator prohibens iudicia ait: Nolite iudicare, & nõ iudicabimini.

SVMMARIVM.

1 *Cupiditas omnis irrationabilis prohibetur per nouum præceptum, & irrationabilis dicitur tripliciter.*

2 *Appetere superfluo desiderio, quando peccatum est mortale.*

3 *Appetitus rerum alienarum merito prohibitus.*

4 *Hominum genus, qui desiderio habendi laborant.*

5 *Concupiscentia, quæ regnat in corde, nono præcepto prohibetur, quæ ex conditionibus personarum diuersum nomen sortitur.*

6 *Cogitationum numerus explicandus, & continua cogitatio, non plura, sed unum est peccatum.*

De nono, & decimo præcepto Decal. Cap. CXLVI.

1 NOno præcepto † prohibeť omnis cupiditas rerum alienarũ: quæ si irrationabilis est, mortalis culpa dicitur. Irrationabilis vero tripliciter dicitur. Et primo, quando quis animo deliberato appetit aliquid notabile alienum modo illicito, puta non dato pretio, vel re non petita, vel appetit aliquod illicitum quærendi, vt

vt beneficium ecclesiasticum, cum sit indignus, quod quando sit peccatum mortale. diximus supra. 7. præcep.

2 Vel peccatum † esset mortale, etiã appetere superfluo desiderio, q. est, quando quis deliberaret potius admittere aliquod mortale, quàm non consequi diuitias. Vel quando ex isto appetitu sit aliqua actualis transgressio, vt qa deierat, aut blasphemat, vel percutit iniustè. Syluest. in vers. auaritia. q. 1. si vero cupiditas est rationabilis, est venialis. Vetatur etiam hoc præcepto alienæ gloriæ appetitio. Vnde qui desiderat domum, aut dignitates, contra hoc præceptum facit. Quinimo non solùm magna, sed nec etiam parua, siue animata, siue inanimata concupiscere licet, vt pulchre hic per Cathe. Rom. &

3 merito horum† concupiscentia prohibetur, tum quia nullum terminum habet, sicut in Eccl. dicitur, Auarus nunquam implebitur pecunia. Tum etiam, quia aufert quietem, quæ multum desiderabilis est, sicut habetur in Eccl. Saturitas diuitis non sinit eos dormire, & Dominus diuitias spinis comparauit. Tum quia gignit in diuitibus inutilitatem, quare in Eccl. c. 14. habetur: Viro tenaci, & cupido sine ratione est substantia. non enim sunt vtiles sibi, vel alijs, sed tãtum eis vtuntur conseruando. Tollit etiam iustitiæ æqnitatem. Hinc Exo. 23. Ne accipias munera, quæ etiam excęcant prudentes, & subuertunt. Necat præterea charitatem Dei, & proximi, quia secundum Aug. vbi cupiditas, ibi nulla charitas.

4 Hoc † autem vitio plerique homines laborant, vt sunt negociatores, qui emunt vili, quo carius vendere possint, milites, qui bellum expetunt, vt furari eis liceat, medici, q morbos desiderant. Iureconsulti, qui litium copiam concupiscunt, artifices quæstus auidi, qui alienæ laudis sunt cupidi non sine alterius famæ obtenebratione.

5 Sed decimo † præcepto prohibetur concupiscentia illa, quę in corde regnat per cõsensum, quę nomen sortitur à qualitate personæ, quæ concupiscitur, vt in peccatis carnalibus, si concupiscitur nupta, dicitur adulterium, si soluta, fornicatio, & sic de singulis, quæ quidem circunstantiæ confitendæ sunt, vt supra in sexto præcepto diximus.

6 Est etiam † explicandus numerus cogitationum, quoties videlicet peccator habuerit huiusmodi cogitationes ad aliquã, quia toties peccauit mortaliter, si per interualla temporum hoc fecerit, videlicet in consensu rationis desiderat fornicari cum aliqua, postea vero in aliquo negotio se occupat, puta in regimine domus, & exinde iterum deliberat fornicari, peccat denuo mortaliter. Sed si continuo versatur in tali cogitatione, vnũ tantum peccatũ est, sed tanto grauius, quanto diutius perseuerat in cogitando. Archiep. Flor. in sum. in 9. præcep. de luxuria mentali. Et hæc breuiter circa decem præcepta legis dicta sufficiant.

Finis Secundi Libri.

DECISIONES AVREAE CASVVM CONSCIENTIÆ,

D. IACOBI DE GRAFIIS A CAPVA, MONACHO CASSINEN.

Monasterij Sancti Seuerini de Neapoli professo, Autore.

LIBER TERTIVS.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitenti solertia Confessoris, ut succurrat interrogationibus, necesse est.*

2 *Domini temporales de suarum rerum dominio, & de vectigalibus primum in confessionibus interrogandi.*

3 *Collecta, an nimis grauia iniustaque imponant, officia, an recte conferant, uniuersitatis bona, an usurpent, interrogandi.*

4 *Seruitia personalia indebita, an exigant, interrogandi. Et singulares interrogationes ad dominos temporales spectantes ad numerum 31. ascendentes. vide usque ad fin. cap.*

5 *Donatiua dominis temporalibus, quibus casibus liceat subditis imponere, & exigere.*

6 *Donatiuum, an debeatur pro maritanda sorore, cuius dos fuit à patre legata, vel pro secunda.*

7 *Donatiua in casibus permissis, ita sunt exigenda, si sit Reipublicæ utile, nec domino facultates suppetant.*

8 *Domini temporales cogentes subditos filias suas tradere nuptui, & peccant, & sunt excommunicati.*

9 *Domini temporales propter iniquam sententiam ad restitutionem tenentur, prẹter peccatum.*

De Dominis temporalibus. Cap. I.

1 QVONIAM † sæpè, vt pœnitẽs, pudore suffusus, timore victus, aut ignorantiæ caligine hebetatus, aut tandem malitiẹ fraudibus deceptus, nonnulla, quæ ad internoscendum peccatorum discrimen faciunt, prætermittat, aut reticeat, ideo necesse est, vt huic malo subueniat, ac prospiciat solertia Confessarij, qui opportunis quibusdam interrogationibus studere debet ex ore pœnitentis elicere ea, quæ ad integritatem, & summam totius veræque confessionis pertinent. Meminisse vero debet, vnicuique statui suas interrogationes conuenire, ne forte interroget militem de his, quæ mercatoris sunt. Et vt à dominis

dominis temporalibus incipiamus, sic enim decere videtur.

2 Primo, † interroget de domino iustè ne, an iniustè adeptus sit.

Secundo, si exigunt collectas, vel vectigalia indebita, vel instituta ob aliquod, qđ non sit, vt propter securitatem viarum, quæ non sunt securæ: tunc enim tenentur illud male extortum restituere, & hoc possunt vti remedio, vt remittant suis subditis aliquā seruitutem perpetuam, vel dent aliquam immunitatem, vel faciant aliquod hospitale, vel dent aliquam eleemosynam de consensu creditorum. Syluest. in ver. restitutio. 3. nu. 5. versi. 12.

3 Tertio, † si in collectis subditi sint nimis grauati: nam si contra iustitiam subditis imposuerunt, mor. & tenentur ad restitutionem.

Quarto, si dant officia ijs, de quibus præsumitur fuisse inutiles, vel iniustos. vide supra c. 8. in 2. par. 7. præcep.

Quinto, si vendunt publica officia cum grauamine subditorum.

Sexto, si sciunt maleficia, & possunt prohibere, & non prohibent. vide supra in secunda par.

Septimo, si vsurpant quæ sunt vniuersitatis, nam tenentur vna cum fructibus restituere etiam ea quæ sunt particularium.

4 Octauo, † si seruitia personalia indebita exigunt.

Nono, si dant subditis minus ea iusta mercede, quam quidem dedissent alijs non subditis, cum eundem laborem subeant subditi, quem alij, qui non sunt subditi, non obstante constitutione, vbi fuit facta taxatio, anno scilicet 1483. eo enim tempore valebat granis octo modius frumenti, & hordei quinque, & vinum septem cum dimidio, vnde sunt cogendi Domini, seu Barones ad restituendum, aliàs non absoluendi. Quod si difficilis esset restitutio, qa forte tot exegit Dominus, suique prædecessores, quod si venderet quod habet, ad restitutionem nem non sufficeret, vtatur remedio, de quo supra num. 2.

Decimo, si à suis subditis volunt aliquid sibi dari, quod iure sibi non competit, aut si litem habeant cum subditis de aliqua re recuperanda, verbi gratia, de gabella, passu, aut nemore, & ob id procurant aliquod damnum illis, vt à Regia curia mittantur milites hospitio, nam tunc tam ipsi, quam consultores tenentur de omnibus damnis.

Vndecimo, si à suis subditis voluerint aliquod donatiuum, nempe, pro fascia sui infantis, vel pro matrimonio contracto, quia

5 † adiutorium Dominis licet tantum petere in his casibus, videlicet in rediméda persona Domini, si forte seruus factus fuerit, pro faciendo filio milite, quod hodie commutatum est in faciendo filio Doctore, pro collocanda filia, vel sorore. ita gloss. in l. placet. versi. canonicum. C. de sacrosanct. eccles. quam glo. Boer. quæst. 126. nu. 2. in fin. extendit etiam posse peti pro filia, quæ religionem ingreditur.

6 [Sed an † dictum adiutorium debeatur, quādo dos illius fuisset à patre legata? dic quod non, sed dos legata tantum sufficere debet, pro vt disponitur per prouisiones Regis Roberti expeditas in anno 1335. die 2. Iulij, anno regni sui 27. & ita fuit decisum referente Domino de Alto mari. Vtrum vero extendatur adiutorium pro secunda filia maritanda. vide Guid. Papæ. decis. 57. vbi quod sic, & ita fuit decisum per Reg. maiest. in causa Cæsaris Buzuti pro maritagio Prudentiæ eius sororis. ita C. Salernus. in rubri. consuetu. Regni Neapol. de iure doti.] Vel pro emenda terra, vna tantum vice, pro seruitio Regis, vel exercitus eius, moderatè tamen secundum qualitatem, & quantitatem bonorum, quæ tenentur subditi à dominis. facit tex. 10. quæstio. 3. cap. vnio. circa medium, de censibus. cap. cum Apostolus. §. prohibemus. Et ita habetur in constitutio. Regni. Quam plurimum. de adiutor. exig. ab homin.

7 Omnia † tamen intelligo sub hac regula, quando domino occurrit aliquod Reipu. necessarium, vel vtile, ad quod propriæ facultates non suppetunt, tunc exigere potest à subditis. ita Sylu. in ver. dominium. q. 5.

Duodecimo, si cogunt subditos, vt gratis colant suos agros, vel si permittunt mala, vt vsuras.

Decimotertio, si parte ius petente condonant offensam.

Decimoquarto, si subditos volentes domicilium transferre bonis spoliant.

8 Decimoquinto, † si filias suorum subditorum cogunt alteri nuptui tradere: nā preter

ter mor. sunt excommunicati, ab episcopo absoluédi.ita Cath.Neap.lib.3.c.11.ver.80.

Decimosexto, si venando segetes, & alia agrorum semina conculcant.

Decimoseptimo, si homicidia atque incarcerationes ex ira, aut odio faciunt, vel fieri permittunt.

Decimooctauo, si nimis duri ad parcendum in quibus potuerunt, quia aliquando peccatum est.

Decimonono, si neglexerunt facere iustitiam.

9 Vigesimo, si † iniustè iudicauerunt, quia præter mor. tenentur ad restitutionem.

Vigesimoprimo, si circa honores nimis ambitiosi fuerunt, & ob consequendos honores si fuerunt parati facere malum.

Vigesimosecũdo, si suis officialibus suas mercedes non soluerunt: quia vltra mortale tenentur satisfacere.

Vigesimotertio, si propter hoc faciliores fuerunt ad delinquendum.

Vigesimoquarto, si miserabiles personas noluerunt audire.

Vigesimoquinto, si ancillas, vel subditas deflorauerunt.

Vigesimosexto, si corrupti pecunia aliquem indebitè condemnauerunt.

Vigesimoseptimo, si sua bona inutiliter impenderunt.

Vigesimooctauo, si dicunt suis officialibus, quod vulgo dicitur, Che se procaccia, nam vltra mor. de male acquisitis tenentur ipsi successiuè ad restitutionem.

Vigesimonono, si malos homines in officiales posuerunt.

Trigesimo, si in distribuendis officijs ab officialibus aliquid mutuo accperũt, quia vsura est.

Trigesimoprimo, si indebitas operas à suis subditis exegerunt, maximè in diebus festis.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus Græcè, Latinè speculator dicitur, & episcopi dignitates. nu. seq.*

3 *Episcopus, alijque ecclesiastici aliorum speculum in moribus esse debent.*

4 *Episcopus peculiares interrogationes faciendas per confessarium. nu. 32. vide vsque ad finem cap.*

5 *Deserere gregem, quando possit prælatus, vide distinctionem.*

6 *Episcopi, quæ possint alteri committere, & quæ non.*

7 *Episcopus extra territorium suum insignijs vti ex priuilegio tantum licet, & verba priuilegij quomodo intelligenda.*

8 *Episcopus, vel Archiepiscopus cessante priuilegio non possunt vti insignijs designantib. officium, seu administrationem, possunt tamen nonnulla agere. vt nu. seq.*

10 *Annulum episcopi debent in quarto digito habere.*

11 *Archipiscopus in locis exemptis suæ prouinciæ quinque facere potest, & quæ.*

12 *Legitimatio per subsequens matrimonium per omnia ius legitimorum restituit.*

13 *Regulares ad supplicationes, quando cogi per superiores possint, vel ad synodum.*

14 *Domicilium habere quis potest in pluribus locis, & vbi religiosi domicilium habeant.*

15 *Ordinis collatio clericis alienis non fit sine licentia episcopi loci suæ originis.*

16 *Literæ commendatitiæ, & dimissoriæ, quæ.*

17 *Episcopus non debet quenquam ad sacros ordines admittere, nisi is habeat vel beneficium, vel patrimonium.*

18 *Patrimonium an ordinato oporteat esse assignatum in titulum, & an, & quando illud vendi possit. nu. seq.*

20 *Episcopus titulum in spe habentem ordinare non potest.*

21 *Subdiaconus ad titulũ patrimonij eo renuntiato presbyter factus non est suspensus.*

22 *Ordinatus ad titulum patrimonij, quod mentitus est habere, an sit suspensus.*

23 *Ordinatus ad titulum sibi promissum cum pacto de non petendo, an sit subreptitiè ordinatus.*

24 *Ordines, vel beneficia illiteratis conferre non possunt episcopi, secus de parum scientibus.*

25 *In sacris ordinib. tria requiruntur, & quare dicuntur sacri.*

26 *Ecclesiasticis non patris, non generis, sed morum nobilitas necessaria.*

27 *Scientia laicis intolerabilis, sed ecclesiasticis nulla digna est excusatione.*

28 *Episcopi non possunt nisi statuto tempore ordinare, & iuxta ætatis tempus in ordinando requisitum.*

29 *Consecrare non virgines pro virginibus minime*

nime possunt, & qualis intelligatur hæc virginitas, & quid de violatis per vim.

30 *Quibus verbis uti debet episcopus in consecratione virginis occulte corruptæ.*

31 *Episcopus qualem presbyteris, & qualem laicis se in verbis, & actibus præstare debeat.*

32 *Papa quãdo modo fratrem, modo filium Cardinalem appellare debeat.*

33 *Monachus factus episcopus à quibus obligationibus absoluatur.*

34 *Mulctam, quæ ex statuto imponitur, potest episcopus sibi applicare, secus si per sententiam: tutius tamen erogare pauperibus.*

35 *Episcopus quo tempore fructus, & quo episcopatum amittat, nisi sit consecratus.*

36 *Episcopi non residentes sine causa legitima, quas pœnas incurrunt.*

37 *Causa legitima non residendi, quæ.*

38 *Episcopo quibus causis dandus sit coadiutor, & eius officium.*

39 *Charitatiua subsidia non nisi ex causa rationabili possunt episcopi petere.*

40 *Subsidia charitatiua possunt Principes ex causa imponere, & id quibus casibus liceat.*

41 *Causæ septem, ex quibus charitatiua subsidia imponi possunt.*

42 *Causæ imponendi subsidia ita demum admittendæ, cum prælato non suppetunt facultates, & qualiter petenda. nu. seq.*

44 *Subsidij charitatiui quantitas arbitrio iudicis remittitur.*

De Episcopis. Cap. II.

[EPiscopatus † vocabulum inde
1 ductum est, quod ille, qui efficitur episcopus, superintendat curam gerens subditorũ. Episcopi autem Græcè, Latinè speculatores interpretantur: Nam speculator est præpositus in ecclesia, dictus eo, quod speculetur, & perspiciat populorũ infra se positorum mores, & vitam. c. cleros. distinct. 21. Sic Athenienses, quos speculatum mittebant quid in vnaquaque Ciuitatum subditarum boni, vel mali ageretur, episcopos, hoc est speculatores vocabant. A iureconsultis etiam eodem hoc sensu nomen hoc accipitur. in l. munerum. 2. §. idem episcopi. ff. de muner. & honorib. Hi propter
2 dignitatis personam appellantur † legati Dei. 7. q. 1. cap. sicut. in fin. 21. distinct. in nouo. 11. quæst. 7. cap. accusatio. in fin. Alibi dicuntur pupilla oculi Dei. Item dicuntur quandoque ecclesiæ sanctæ Dei. vt inquit Domi. in cap. statutis. 11. q. 7. Item aliquando summi sacerdotes. De consecrat. dist. 5. c. de his. Item dicuntur Vicarij Christi. 23. quæst. 5. cap. mulier. Ideo sunt plus cæteris honorandi ob reuerẽtiam sacri officij quod exercent. de offic. delega. c. quia Pontificali. in princi. Hinc episcopatus dicitur culmen. distin. 60. quis. in fin. de preb. in 6. c. venerabilis. Aliquando talis dignitas fastigium, hoc est magnitudo, vel altitudo vocatur. distin. 61. cap. miramur. 1. resp. Hi scientia, & sanctitate subditos præcellere debent. 1. q. 1. c. vilissimus. Non enim sufficit, quod episcopus cum subditis æqualem vitam ducat. 8. q. 1. cap. fin. sed debet esse speculum alio-
3 rum † in moribus. Vita namque pastoris debet esse exemplar subditis. 2. quæstio. 7. cum pastoris. & non solum episcopi, sed etiã omnes ecclesiastici præuidere debent vt totũ populum sermone, & conuersatione, & operibus præcedant: quia vehementer ecclesiam Dei destruit meliores esse laicos, quã clericos. 8. q. 1. qualis. Namque vitia prælatorum facile transeunt in exemplum subditorum, & scandalum generatur in mentibus laicorum dicentium, vbi est Deus clericorum. vt legitur in cap. magnæ. de voto. Et scire debẽt prælati, quod si peruersa perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos exempla perditionis transmittunt. 11. q. 3. c. præcipuè.]

4 Sunt ergo interrogandi primo, † si recusant prælaturam iniunctam à superiore per præceptum, nec requiritur vt sciant se sufficientes esse, sed vt ipsis non constet de opposito: possunt enim petere absolutionem ab officio, si vident animas sibi subiectas non proficere suo, vel subditorum defectu, vel per alium melius regi posse.

Secundo. Si gregem deserunt personaliter, videntes quod subditorum salus, præsertim pastoris præsentiam exigit, & non residant, præterquam in casibus, & tempore in Conc. Trid. concessis.

[Verum quando possit prælatus personaliter
5 deserere suum gregem, † vide Inno. in c. nisi cum pridem. num. 5. de renunc. vbi sic

inquit, quod persecutio, vel est extrinseca, aut intrinseca. extrinseca consistit in manifestis, & pręcisis inimicis ecclesię, qui nos persequuntur Intrinseca in subditis, qui ad huc non sunt pręcisi, nec corrigi volunt. Circa primam persecutionem sic distinguitur, an solus prelatus queritur, an totus clerus, aut tota ecclesia. Si solus prelatus, aut eo recedente tuta est salus ecclesię, & tunc fugiet; aut non, & tunc ponat animam suam pro ouibus suis. Si totus clerus queritur, si alias potest consuli ecclesiæ, totus clerus fugiat cum prelato; si non potest consuli, remanere debent cum prelato, vel omnes, vel quidam ex eis: quod si inter eos est altercatio de remāsuris, forte res dirimatur. 26. q. 2. sors. Si autem tota ecclesia queritur, & fides impugnatur, tunc non debet fugere, sed omnes ex aduerso cōsurgere pro domo Israel. 43. dist. sit rector. Circa intrinsecam autem distinguitur: nā aut omnes sunt mali aut quidam, aut omnes boni, aut quidam boni: si boni sunt admixti malis, eos deserere nō debet. 23. q. 4. cum bonis. si mali omnes sunt, aut spes est de correctione, aut nō. Si est spes, non sunt deserendi; si nō est spes, & tunc sunt deserēdi. c. fi. de renunc. sic Beatissimus noster pater Benedictus deseruit fratres, quos semel suscepit, qui inito consilio venenum vino in vase miscuerunt, quia omnes erant mali, & nullus fructus in eis sperabatur. vt inquit Greg. ad Petrum lib. 2. Dialog. Nam vbi omnimodo fructus de bonis adest, fit aliquādo de malis labor superuacuus, maxime si e vicino causę suppetant, quę fructum Deo valeāt ferre meliorem.]

Tertio. Si non quęrunt defectus subditorum, vt corrigantur, quando fama, vel merito quid aliud mouere eos debet.

Quarto. Quando dant auctoritatem non
6 † episcopis in his, quæ propriè pertinent ad officium episcoporū, vt ordinare, chrismare, ecclesias consecrare, & similia, nam talia nō possunt competere inferiori etiam ex consuetudine. vt in c. quanto. de consuetu. quia in eis deficit ordo episcopalis. Possunt tamen concedere, & committere inferiori ea, quę pertinent ad dignitatem episcopalem, vt cognoscere de causa matrimoniali. glo. & Dom. Anton. & Abb. in cap. literas. de restit. spoliat. Item dare indulgentiam, & alia, de quibus in c. accedentibus. de excess. prelat. Item possunt committere ea, quę sunt iurisdictionis, vt cognoscere de causis clericorum. 16. q. 2. visis. Abb. in d. c. accedentibus. iudicare, excommunicare, corrigere, iuramenta recipere à vassallis, inuestire, beneficia conferre. ita gl. sing. in c. aqua. de consec. alta. & in c. transmissam. de elect.

7 Quinto. Qui insignijs † denotantibus superioritatem vterentur in loco extra suum territorium: nam non possunt; Cum hoc tendat in preiudicium aliorum, ne videantur plures pręlati in eodem loco, nisi ex priuilegio, quo casu tenor priuilegij est inspiciendus, & seruandus, quia in tantum extenditur priuilegium, in quantum in eo reperitur expressum, & non vltra. cap. vt Apostolicę. de priuileg. lib. 6. Et si in priuilegio dicitur quod pręlati vtantur insignibus extra suum territorium, & in omni loco, intelligi debet, dummodo illis non vtantur pręsentibus eorum pręlatis. ita glo. in ver. dignitatem. in cap. vt Apostolicę. de priuileg. lib. 6. quam opinionem tanquam veram approbat Archid. & Ioan. Mon. & Philip. Fran. in d. c. vt Apostolicę. priuilegia enim tanquam odiosa, & pręiudicatiua iurisdictioni ordinarię debent restringi, & potestas ordinaria tanquam fauorabilis ampliari.

8 Hinc infertur, † cessante priuilegio non posse episcopum, vel Archiepiscopū vti insignijs, quę designant officium, seu administrationem, sicut est pallium in Archiepiscopo, vel mitra, & baculus in episcopo sine speciali licentia Papę, de vsu pall. ex tuarum. nec posse vti alijs episcopalibus exercendo aliquid de re, aut chrismate, vel absoluere ab excommunicatione sine licentia illius diœcesani. 9. q. 2. per totum.

[Quid autem sit pallium? dic quod est insigne ornamentum Archiepiscopi, vel episcopi de corpore Beati Petri sumptum. Dixi episcopi, quia licet regulariter pallium competat Archiepiscopis, & superioribus. facit cap. cleros. distin. 21. tamen ex priuilegio speciali potest etiam episcopo competere. vt patet in cap. cum in iuuentute. de presump. Quomodo autem debeat esse forma pallij. & quid significent quatuor cruces. vide Docto. in rubr. de auth. & vsu pall. Et nota, quod episcopi exercentis pontificalia in aliena diœcesi pœna est suspensio. c. 5 sess. 6. Conc. Triden.]

Potest

9 Potest † tamē sine exercitio officij iurisdictionis cantare missam, prædicare, vel q̄d simile. pro hoc, quod no. 6. q. 3. c. scriptum. & de vsu pall. c. fin. Zabar. in cle. vnica. num. 11. de foro comp. [Dixi sine exercitio officij iu-
10 risdictionis, † quia vt inquit Abb. in cap. 1. colum. 2. vt lite penden. & in cap. antiqua. de priuil. potest episcopus solum celebrare, nō autem celebrando sacros ordines etiam subditis conferre absque diœcesani licentia. Anton. & Panor. in c. ex tuarum. num. 11. & in cap. vltimo. de auth. & vsu pall. quamuis possit in aliena diœcesi primam tonsuram conferre. Couar. lib. 3. varia. resolu. c. 20. nu. 8. Potest etiam vti insignibus denotantibus dignitatem, vel perfectionem in persona insignita, vt est delatio annuli, quem debent portare in quarto digito, vt sciat se ecclesię seruientem corde, & animo: fertur enim in ipso digito venam esse, quæ à corde procedit. 30. q. 5. c. fœminę.]

Item celebratio in pontificalibus, vt etiā est deportatio caudæ, quæ non denotat superioritatem, sed grauitatem. vt inquit Sylu. in ver. Patriarcha. versi. tertium.

11 Archiepiscopus † vero in locis exemptis suæ prouinciæ quinque facere potest, vt inquit tex. in clem. fin. de priuil. Primum, potest ante se crucem deferre. Secundum, benedicere solemniter populum, dicens, sit nomē Domini, &c. Tertium, Diuina officia priuatim, vel publicè audire. Quartum, celebrare etiam in Pontificalibus cum pallio. Quintū facere in sua præsentia sine pontificalibus celebrare. Sed notandum, quod id, quod diximus, quòd delatio crucis nō sit contentiosæ iurisdictionis, est tamen insigne sapiens superioritatem. Hinc fit, quòd non possit vti Archiepiscopus in loco exempto cessante priuilegio, quod tamen conceditur ex priuilegio huius clementinæ: ibi, Duximus concedendum.

12 [Item si fuit † electus ad Episcopatum, cum sit natus de illegitimo matrimonio. iux. tex. in cap. cum in cunctis. de elect. nisi legitimatus sit per subsequens matrimoniū, hoc enim sufficit. ita glo. ad quam Abb. se remittit. de elect. in c. innotuit. & ca. tanta, qui filij sint legiti. & est communis: & ratio est, quia vbi fit legitimatio per subsequens matrimonium, verè ius legitimorum restituit, & ab initio censetur fuisse legitimus. Ange. in Auth. quom. natur. effic. sui. in §. quoniam. in prin. & ideo appellatione legitimè nati, cōprehenditur legitimatus per subsequens matrimonium. Anto. de But. in d. c. innotuit. col. 2. versi. nota ergo. Hinc licèt legitimatus per rescriptum non comprehendatur in emphyteusi ecclesiastica. vt notat Bald. in l. generaliter. §. cum autem. C. de institutio. & substit. tamen legitimatus per subsequens matrimonium includitur. secundum Ioan. de Imola in l. quod dicitur. de verb. signifi. & Petr. de Anch. consi. 242. Sic etiam licèt legitimati non succedant in bonis feudalibus. c. naturale. si de feudo fue. contro. secus tamen in legitimato per subsequens matrimonium. secundum Bal. post antiquos in d. c. naturales. Et idem notat Hosti. Ioan. And. Ant. de Butr. in c. lator. qui fil. sint legi. & ita communiter tenetur. Sic etiam statutum, q̄ excludit fœminas propter masculos, habet locum in legitimato per subsequens matrimonium, licet secus esset in legitimato per priuilegium. ita Pau. Cast. consi. 211. super eo. col. fin. Deci. consi. 52.

13 Rursum † si Episcopus compellit religiosos exemptos, vel non exemptos ad processiones ex leui causa; quia non semper tenētur ire ad illas cū Episcopo, & clero, & hoc vt quietius intendāt diuinis, sed tantum ex graui causa. argu. tex. in c. nimis. el secondo. de excess. prælat. Imminens causa videtur esse pestis imminens, vel aliquod flagellum, vel bonum pacis, vel aliquod, quod respicit bonum vniuersale. secundum Constitutio. Pij V. Et ita intelligo Concilium Triden. sessio 25. capitu. 13. vbi vult, quòd quicunque regulares etiam monachi ad publicas processiones vocati accedere compelluntur, his tantū exceptis, qui in strictiori clausura perpetuò degunt. facit tex. 16. quæstio. 1. reuertimini. de consecra. distin. 3. rogationes. nam quod omnibus imminet, ab omnibus debet explicari. de offi. Archid. ad hæc. in cap. 2. de elect. ita Abb. in d. capitu. nimis. num. 3. Rursum si Episcopi vellent compellere Abbates, vt accedant ad Synodum: cum non teneantur. c. Episcopus. distin. 18. Quod intellige primo de Concilio prouinciali. c. fin. ead. distin. Quamuis expediat eis, vt veniant propter statuta, quæ ibi fiunt, quandoque in eorum præiudicium, vide si præsentes fuissent, potuissent impedire ne fiant. 31.

dist.cap. Nicena. Secundo intellige de fratribus Mendicantibus, vel secundum alium intellectũ de Abbatibus, vel Prioribus, qui hoc haberent ex priuilegio .c.nimis. de excess.prælat. Tertio intellige in exemptis.gl, in cap.quod super his.de maior. & obedi. & ratio est, quia isti non sunt astricti statutis synodalibus.iux.not. per Docto. in cap.2. de constitut.in 6.Nisi exempti haberent populum, vel capellas sibi subiectas, quia tunc tenentur ire. vt patet de priuileg. cap.ex ore. Quarto intellige etiam in Abbatibus non exemptis, quos quidem Episcopus non debet compellere nisi necessitas subsit. & ita procedit tex.in d.c. Episcopus. Quinto intellige in monachis claustralibus. glo.1.q. 4.cap. conuenientibus. Quod secus esset si monachi essent promoti ad ecclesias, quia vt rectores parochialium ecclesiarum tenentur ire.d.cap. quod super his. de maior. & obed. ita monachi translati ad parochiales ecclesias: cum astringantur regulis, & statútis ipsarum parochialium ecclesiarũ, vt patet ex not. 16.q.1.cap. de monachis.ita Gemin.in d.c.Episcopus. dist.18.]

Sextum. Si ordines confert clericis alienis sine licentia sui superioris, quamuis conferendo character imprimatur. Syluest.in verbo, Ordo.3. quæst.3. Superior autem in hoc casu intelligitur Episcopus, de cuius diœcesi est oriundus is, qui ad ordines promoueri desiderat, seu in cuius diœcesi beneficium obtinet ecclesiasticum, seu habet, licet alibi natus sit.c.cum nullus. de tempo. ordi. lib.6.

14 Domicilium † autem potest quis habere in plurimis locis. ff. ad municip.l.assumptio.§.iuris prudentibus.capitu.ex parte.de foro competen.notat glo.de rescript.cap. dilectus filius. de iudic.capit.dilecti. cap.cum nulli.de tempo.ordin.libr.6.ff.ad municip.l. filij.ff.de Senat.l.Senatores.quod verum est, si in vtroque se æqualiter collocauit, de sepult.cap.2. Alias ibi dicetur habere domicilium, vbi maiorem partem rerum suarum habet.ff.ad municip.l.eius.§.fin.gloss. in cap. cum nullus.de tempo.ordin. Religiosi vero dicuntur habere domicilium, vbi moram trahunt etiam si inde non sint oriundi, quo ad potestatem recipiendi ordines etiam sacros, & dicuntur ciues ciuitatis, vbi est monasterium, vt tenuit Bar.in l.1. ff.ad munic. Franc. in cap. cum nullus. de tempo. ordin. lib.6.nisi sint exempti, quia sufficit licentia sui prælati. Syluest.in verbo, Ordo.3.quæst.

15 3.in fin.Igitur † ad conferendos ordines clericis alienis requiritur licentia Episcopi, de cuius diœcesi est oriundus is, qui ad ordines promoueri desiderat, seu Vicarij generalis Episcopi, vel Capituli sede vacante.d.cap.nullus. de tempo.ordin.libr.6. quæ quidem licentia debet fieri in scriptis, quæ alio nomine vocantur literæ dimissoriæ.

16 [Quæ † autem sint literæ dimissoriæ, & quæ commendatitiæ, vide Innocen.in rubr. de cler.peregrin. vbi literæ commendatitiæ dicuntur, per quas quis commendatur de vita, & moribus, vbi etiam exprimuntur ordines, quos habet.argum. cap.pen.& fin. dist. 72. Literæ autem dimissoriæ dicuntur, per quas dimittitur à iurisdictione prælati. dist.71. An vero licentia facta ab Episcopo, vel Vicario, vt possit vbicunque ordinari, expiret per mortẽ Episcopi, vel per amotionem ab officio. vide quæ dicemus infra lib.4.cap.2.num.27.vsque 30. Sed nunquid literis ipsius Episcopi, vel Vicarij sit credendum.dic quòd sic.gloss.in cap. placuit.2. quæst.6. & 11.q.3.cap. curæ, vbi idem dicit Archid.de literis aliorum prelatorum. ext. de dolo, & contum.c.veritatis. Idem de literis Conuentus.ext.de proba.c.3. Item Capituli.ext.de appel.c.significauit. Item vniuersitatis.ext. de procur.cap. quia in causis. Item corporis, vel collegij.ext.de exces. prelat. c.dilecta.]

17 Septimo † si quempiam ad sacros ordines admittũt, nisi beneficium habeat, vel patrimonium, quo sustentari possit.iuxta text. in cap.si Episcopus. de prebend.lib.6.& habetur in Concil. Triden.ac per Sotum in 4. senten.distinc.25.quæst.1.art.fin. colum.fin. & alibi inquit idem Sotus. Nulli ordinari deberent, nisi qui suis fructibus viuere possent, & qui ecclesijs seruire sufficerent: nam admittere ad sacerdotium illos, qui nõ nisi mendicatis eleemosynis victitare possunt, nefas est. Sed quęrit Ioann.Andr.in d.cap.si

18 Episcopus. An sufficiat, † vt ordinatus habeat tantum patrimonium, vel requiratur, vt illud sit sibi assignatum in titulum, idest, vt sit expresè promotus ad titulum sui patrimonij. Et respondet, quòd debet sibi expresè assignari in titulum, quia tunc trãsit

in rem

in rem ecclesiasticam, & vendi non potest. Quod secus esset, quando non fuisset sibi assignatum in titulum, quia tunc vẽdere posset sine Episcopo. Ita voluit Io.And.ibi.secundum Domi.in d.c.si Episcopus.

19 Sed quid † si ordinatus ad titulum patrimonij consequatur postea beneficium, an liberè poterit disponere de patrimonio, pro ut vult, & resp. Imo quòd sic.in cap.tuis.de præben. quia tunc cessat ratio. Imo voluit ibi gio.not.in versi.sustentari. quòd si ordinatus ad titulum patrimonij non potest ex illo integraliter necessaria vitæ percipere, quòd Episcopus supplere debeat, quòd no-

20 ta. Item † quæritur, an liceat Episcopo ordinare habentem titulum non in re, sed in spe. puta si habeat literas expectatiuas ad beneficium? Respondeo, quòd non. Secus si iam fuisset adeptus beneficium, licet fructus alteri debeantur: quia talis de illo sustentari debet.vt not.in c. si tibi concesso.de præbend.Et idem sequitur Lapus in d.c.si Episcopus.dicens, quòd talis debet habere medietatem reddituum, de quo in extrauag.suscepti. Ioan.22. Ita Philip.Franc. in d.c.si Episcopus.de præben.lib.6.

21 [Item quæritur, an † ordinatus sine beneficio ad titulum patrimonij ad gradum subdiaconatus, qui illud renunciauit in fauorem parentum, & postea fecit se ad superiores ordines ordinari ab ordinario, cui facta fuit fides de titulo patrimonij, cum ordinaretur ad subdiaconatum, qui ignorabat prædictam renunciationem, & postea celebraui, incidat in illas censuras & irregularitatem? Dic quod non, quia non præstat impedimentum, quod iure non sortitur effectum.reg. non præstat. de regul. iur.lib.6. At renunciatio præfata non valuit, per Cõcil.Trid.c.2.de reform. sess.21.quatenus habet titulum huiusmodi sine licentia episcopi nullatenus excusari posse, & verbum nullatenus, inducit nullitatem actus ipso iure. iuxta gloss.solemnem in clem.1.verbo, nullatenus.de sequestr. possess. & propriet.& in clem.2.in ver.nullo modo de ætate & qual. ergo.ita Nauar.de tempor.ordin.lib.1.cons. 16.& consi 42.

22 Rursum † an iustè sit ordinatus ad titulum patrimonij, qui illum dixit se habere sufficientem ad honestè viuendum, si notabiliter ille erat insufficiens? Dic quod non, vnde incurrit suspẽsionem latam per Pium

23 II. Et † quid de eo, qui ordinatus fuit cum titulo promisso, vel dato ab aliquo facto clã pacto de non petendo illo, an iudicetur malè ordinatus? dic quod sic.ita probat tex.in c.per tuas.el terzo.de simon.vide Nauar.de tempo.ordi.lib.1.consi.18]

Octauo. Si ordines, vel beneficia ecclesiastica conferunt absque vllo præuio examine, & delectu, vel conferunt indignis. Sotus qui supra, v.g.illiteratis.secundum Inno. in c.cum in cunctis.de elect.

24 Illiterati † enim ordinari non possunt.c. præcipimus.dist.34.c.illiteratos.36.distin.c. fin.de temp.ordi.lib.6.Poterunt tamen promoueri parum scientes, si spes est, quod possint proficere, vt si sunt iuuenes, de quibus spes est, vt studeant.& doctores fiant.d cap. fin.de tempo.ordin.lib.6. Nisi sint monachi, quia contemplatione magis indigent quam scientia, facit quod legitur.16.q.1.vbi dicit Ioan.quod sufficit monacho, si sit bonus, licet sit illiteratus.Syluest.in ver.clericus.11. nu.1.versi.1.

[Quæ tamen necessaria sint in sacris ordinibus suscipiendis.notat Alex. in Concil. Lateran.in cap.cum in cunctis.de elect.qui

25 vult, quod † in sacris ordinibus maturitas ætatis requiritur, & morum grauitas, & literarum scientia. Primo enim requiritur ætatis maturitas.secundum Conc. Trid.sess. 23.c.12. Ideo pueri ad sacros ordines nullatenus admittuntur.vt Grego.dicit.a.q.1.c. pueri.& dicuntur ordines sacri propriè illi, in quibus retrocedere non licet: quia impediunt matrimonium, pro ut est ordo subdiaconatus, & alij superiores.c. à multis.de ætate & qualit.c.ex eo.de elect.lib.6.

Secundo requiritur morum grauitas, nã

26 † ecclesiastici morum nobilitate, & non generis, vel patris claritate innotescere debent.vt dicitur 40.distinct.nos qui. Et vita, & mores tantum faciunt sacerdotem.cap.1. distinct.40. Vnde laborandum est, vt clericorum mores reformentur. cap. vt clericorum.de vita, & honest.cleric.& morum grauitas etiam commendat monachos. 16.q.1. monachos. & ab ecclesiasticis vitia morum magis quam verborum vitari debent. c.sedulo.dist.38. Et boni mores scientiæ præferuntur.vt probatur in d.c.cum in cunctis.ex ordine literæ.

27 Tertio scientia † requiritur, quę si in laicis vix tolerabilis videtur, in ecclesiasticis non est digna excusatione, atque venia. dist. 38. cap. si in laicis. nam ignorantia est mater vitiorum cunctorum, & maximè sacerdotibus vitanda est. 38. dist. ignorantia. Ecclesia enim viris literatis maximè indiget. c. cum ex eo. de elect. lib. 6. & multum illis fauet, vt cum eis dispensari possit. c. de multa. in fi. de præb. Vnde si personæ promouentur, quę nō habent qualitates prędictas, ecclesia grauia detrimenta patitur. vt dicit text. in clem. 1. de ætate & qualit.]

28 Nono. Si ordines † conferunt non statutis à iure temporibus. secundum Conc. Trid. sessio. 23. cap. 8. vel ordinem subdiaconatus ante 22. & diaconatus ante 23. & presbyteratus ante 25. ætatis suæ annum. ead. sessio. cap. nullus.

29 Decimo. Si † consecrant non virgines, vt virgines. Per virginitatem hic intellige, carnis integritatem, ne putet quis puellas integras carne, mente autem, & negligentia, seu complacentia pollutionum delectabilium corruptas à consecratione repellendas esse, eo prętextu, quod irreparabiliter amisissent virginitatis virtutem: possunt enim consecrari, quia sunt verè virgines secundum statum, licet non secundum virtutem. Caiet. in verss. Virginum consecratio. Sed an possit violenter corruptas consecrare? Dic quod non: licet virginitatem, vel aureolam non perdant: quia difficile est tunc voluntatem ita reniti, vt aliquem consensum non eliciant, vnde cum plenè de eius voluntate cō stare non possit ecclesię, statutum est vt humiliter à consecratione abstineant. 32. q. 5. c. ille autem. 16. q. 1. si quis iratus. Sylu. in ver. consecratio virginum. q. 1. [possunt tamen tales violenter corruptæ habere velum professionis. gloss. in c. 1. de ijs. quę vi non autem velum consecrationis, quod virginibus tantum imponitur. 20. q. 1. deuotis.

30 Quibus † tamen verbis vtatur episcopus in consecrando virginem occultè corruptā? Dic quod potest pronunciare verba ipsa consecrationis, quæ virginem & virginitatem sonant, accipiendo illa intra mentem pro verbis castam, & castitatem significantibus, per quod excusaretur mendacium simul, & scandalum. ita Nauar. de regul. cōs. 4. num. 6.]

31 Vndecimo. Si † episcopus non honorat canonicos, vel presbyterum, quod debet facere. Hinc non debet sedens episcopus pati presbyterum stare. 95. distinct. episcopus in quolibet. Item debet eum in domo habere collegam, sed in ecclesia debet sedere sublimior. In itinere vero debet præcedere, & presbyter sequi. ead. dist. non oportet. Sicq; debent se inuicem honorare. ead. distin. esto subiectus, quod nota contra episcopos elatos. Debet etiam episcopus honorare laicum, vnde loquens, aut scribens debet eum appellare fratrem, & non filium. secundum glo. in d. c. esto subiectus. Ipse autem episcopus debet à laico appellari pater, aut dominus, non frater. c. cum clerici. de verb. signifi.

32 c. graue. de exces. prælat. Papa † autem debet appellare Cardinalem fratrem, si mixtim loquatur: sed & si separatim, debet appellare filium, nisi sit episcopus Cardinalis, qui semper est appellandus frater. c. 1. & ibi glo. de offi. leg. lib. 6.

33 Duodecimo. Si † monachus factus episcopus non recitat clericale, nam absoluitur ab officio monachali. secundum gl. in clem. 2. de celebr. miss. nisi ex voto ad illud tenetur. Hinc si vouerет singulis diebus recitare officium Beatissimæ Virginis vltra id, ad quod tenetur ratione sui ordinis, tunc ad hoc non absolueretur. ita Cardin. Zabar. in clem. 2. de celebr. miss. Absoluitur etiam ab ipsa regula quo ad ieiunia ab ipsa inducta, non autem quo ad ieiunia inducta ab ecclesia, vel in vigilijs. ita glo. 16. quęst. 1. de monachis. Absoluitur etiam vt possit comedere carnes, vt ibi voluit glo. nisi possit abstinere à carnibus sine scandalo. de consecr. distin. 5. glo. in c. carnem. Absoluitur etiam à primo monasterio in hoc, quia illud, quod sibi quęrebat, quęrit nunc ecclesiæ, ad quā est translatus. 18. q. 1. statutum. Non autem absoluitur ab essentialibus regulę, vt diximus supra, in quarto præcep.

Decimo tertio. Si non visitent, & in visitatione non inquirunt, & prouidebunt, vt debent.

34 [Rursum † si statuto, vel sententia quædam delicta pecuniaria mulcta puniuntur; quod constat eos facere posse, vt probatur in cap. dilectus. de offic. ordin. cap. si vos. 23. quæst. 5. Abb. in c. 3. de pœnis. si illa magis timentur. argu. cap. de causis. de offic. deleg. &

in l.vnica.ff.si quis iusd.non obtempe.Ioan. Andr.post Host.in cap.1.de homicid. libr. 6. quam tamen mulctam pro criminibus inflictā in pios vsus, potius, quam in propriam vtilitatem erogare curent, si euitare cupiūt suspitionem cupiditatis.vt notat Ioā.Andr. in d.c.1. est enim res mali exempli pœnam in proprios vsus expendere: & maximè, si pro quolibet delicto mulcta inferatur, tunc enim nullam subditus pertimesceret culpā, cum speraret eam nummis redimere.vt dicit text.in cap.pauper.11.q.3.vnde ad infamiam euitandam tutius est illam in pios vsus erogare; vbi sententia iudicis pœna pecuniaria infertur. Verum si eadem pœna statuto, aut constitutione fuerit sancita, tūc potest iudex illam retinere sibi.& ita potest intelligi. c.dilectus. de offic.ordi.c.2.de delict.puer.Abb.in d.cap.3.num.9. & ratio est, quia tunc suspitio auaritiæ abest ab ipso iudice, cum per statutum ea pœna episcopo, aut iudici adijcitur.ita Host. Abb.& Felin. in c.irrefragabili.§.ceterum. de offic. ordin. Io.Lupi in tract.de dona. inter vir.& vxor.§. 39.col.pen. qui idem esse probant, vbi episcopus indigeret; ac esset inops. potest enim tunc licitè per sententiam delinquentes pœna pecuniaria mulctare, & eam in proprium victum expendere. ita Couar. in libr.2.var. resolu.c.9.nu.9.]

35 Decimoquarto. Si † non sit consecratus intra tres menses, quia perdit fructus ipso iure, & nisi intra alios tres consecretur, perdit etiam ipso iure episcopatum.iuxt. Cōc. Trid.cap.2.sess.23.de reform.ratio est, quia non dicitur episcopus ante cōsecrationem. Abb.post Io. Andr. in c.cam te. de rescri.vbi etiam Felin.text.in c.tam literis. de testam. si tamē fuerit legitimè impeditus, tunc illi non currit tale tempus. cap.quoniam. dist. 75.c.de syracusanæ.distin.28.c. ne pro defectu.de elect.

Decimoquinto. Si non instituunt prædicatores in ecclesia, vel inhabiles.

Decimosexto. Si non prouident de idoneis ministris.

Decimoseptimo. Si negligunt executionem legatorum ad se deuolutorum.

36 Decimooctauo. Si non † resident in suo episcopatu, quia ad illam tenentur de iure diuino, ex Conc.Trid.c.1.sess.26. de reform. Vnde contrauenientes vltra peccatum mortale, & pœnas per canones statutas, pro rata temporis absentiæ non faciunt fructus suos, & eos perceptos non possunt tuta conscientia retinere, immo tenentur ecclesiæ fabricæ, vel pauperibus erogare. Ita Concil.Trid. vt supra.

37 Causa vero legitima † non residendi ex eodem Concilio esse potest, cum id Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euidens ecclesiæ seu Reipublicæ vtilitas postulat, quæ tamen approbāda est à Summo Pontifice, aut metropolitano, vel eo absente, ab antiquiori suffraganeo residente. vt ibi per Concil.Triden.Illud tamen semper obseruandum, vt tempore, quo quis excusatur à residentia, beneficium debito non fraudetur obsequio, & subditi bene gubernentur.Nauar.c.25.nu.121.

38 [Sed quid si † residet, sed tamen ob infirmitatem non potest suum exercere officium, an debeat dari coadiutor. Dic quòd sic.quia in c.1. de offic. Archid.dicitur oculus episcopi. & est coadiutor is, qui datur ex causa à iure, vel iudicis auctoritate ad coadiuuandū officium presidentis, & dicitur à coadiuuando, sicut tutor à tuendo. ff. de tute.l.1.& à procurando procurator, qui in spiritualibus debet esse talis, vt scientiam habeat, per quam sciat populum regere. 7. q.1.quamuis.& c.petisti. & debet esse illius ætatis, quæ requiritur in administratione illius officij, cui coadiutor datur. extra de elect.c.cum in cunctis.c.nemo.de cler.ægro. lib.6.qui dari solet non solū impedito exercere suum officiū ob infirmitatem, sed etiā suspecto de dilapidatione.de offic. delega.c. venerabilis, & leproso.cap.tua. de preben.& debet habere perpetuum impedimentum. c.1.de cleri.ægrot.lib.6. & dicitur perpetuū, licet possit tolli per diuinum miraculum.c. fraternitatis. ext.de frigi. Et datur Episcopis, & superioribus à solo Papa.c.1. eod.tit. lib.6.Qui si simpliciter datur, omnia potest, quę potest ille, cui datur.preterquā de alienatione immobilium.d.c.1. Imò si est Episcopus, etiam exercere potest ea, quæ sunt ordinis, cuius officium expirat mortuo eo, cui datur.ita Dom.Anto. de Butr. & Abb.in c.fin.de cler.ægrot.vbi etiam querit, an possit conferre beneficia.]

Decimonono. Si non faciunt Chrisma singulis annis.

Vigesimo.

Vigesimo. Si non dispēsant redditus suos pauperibus;& ecclesiæ,vt debent: cum sint patrimonium Iesu Christi. cap. cum secundum.de præb.

Vigesimoprimo.Si negligunt,vt magistri instituantur.iux.Conc.Trid.

Vigesimosecundo. Si permittūt notarios petere salarium ab ordinatis. De potestate vero Episcopi circa absolutionem,vel dispē sationem. vide supra in 1. lib. de potestate Confess.c.13.

39 Vigesimotertio. Si † sine rationabili causa peterent charitatiuum subsidium, quod est munus extraordinarium,& debet peti ex manifesta,& rationabili causa cum charitate.cap.cū Apostolus.§. prohibemus.de censi. Alias multum longè à paterna pietate videretur, si præpositi subditis suis graues existerent, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fouere. vt inquit glo.no.in extra.commu.1.ver. charitatiuum. de censi. Hoc autem Summus Pontifex, & alij prælati inferiores possunt à subditis petere.cap. conquerente. in fin. de offic.ordin. d.capitu. cum Apostolns.§.prohibemus.& ibi no. per omnes.

40 Possunt † etiam Christianissimi Principes ex causa imponere ista charitatiua subsidia. Bald. in l.neminem. C. de sacrosanct. eccle.D.Thom.in epistola, quam scripsit ad Ducissam Brabantiæ, vbi aliqui casus enumerantur, in quibus possunt peti, verbi gratia,tempore necessitatis,vt quando vellent tradere filiam nuptui,vel religioni,vt supra diximus.ca.præcedenti. Quando tamen imponit subsidium charitatiuum Sum. Pontifex,ad illud tenentur etiam Cardinales pro beneficijs, quæ tenent, ut administratores. Et quædam alia circa subsidium Papæ,vide per Ludou.consi.498.

41 Causæ † autem,quibus Episcopi,& superiores, non autem cæteri prælati inferiores possunt illud petere,sunt in arbitrio iudicis. ita glo.in d.§.prohibemus.quam gl. secutus est Gramma.decis.88.num.3.Card.in clem. 1.§.1. versi.3. quæro. de excess. prælat. Qui quidem iudex tunc eam iustam,& rationabilem esse arbitrabitur, quando Episcopus, vel Archiepiscopus consecrandus esset. ita post Isern.Gramma.in d. decis.88. Secunda causa est,cum agitur de recuperandis ecclesiæ bonis.vt respondit Gemin.consi.74.quē secutus est Boerius. q. 134. nume. 2. Tertia causa est, vt cum pro ecclesiæ summa vtilitate, & necessitate esset emendum aliquod castrum, vel oppidum ad expellendos, vel procul arcendos inimicos. ita respondet Oldradus consi. 104. quem secutus est etiam Boerius.d.quæst.134.num.2.& Marinus Frecia.de feu.lib.2.pag.172. num. 24. Quarta, cum prælatus ad Concilium generale à Summo Pontifice vocatur Innoc.in cap.1.de sta.mona.not.10.quæst.3.vnio.Boer.d.quęst. num.3.Quinta,cum prælatus à Rege vocatur pro seruitio exercitus Regis. glo. in d.c. vnio. versi. pro Regijs. Card. in clem. 1.§.1. colum.2.de excess. præla.Sed isti potius loquuntur,quando causa est ecclesiæ, non autem exercitus.Abb.in d.ca. cum Apostolus. nume.5.Sexta, quando Rex hospitatum venit in domo Episcopi,vel prælati.ita Archi. in d.cap.vnio.Apostilla ad Abb.in d.ca.cum Apostolus.Septima causa est,quando lis magna mouetur ecclesiæ, nam tunc subsidium potest petere prælatus.ita Card. in d. clem. 1.§.1.colum.2.versi.quæro.de excess.prælat. Aliæ autem causæ ponuntur per Oldradum.

42 consi.205.quod incipit.Circa † propositam quæstionem.Declarantur autem dictæ causæ, quando prælatus non potest ex suo proprio ferre onus, quoniam impotens reperitur absque sua culpa ad faciendas illas expensas.ita Cardina. in d.clem.1.§.1.versi.3. oppono. Hinc Boer.q.134. nume.9. decidit tunc demum concedi exactionem subsidij pro aduentu prę lati,& solutionis bullarum, aliorum onerum, cū fructus vnius anni suæ prælaturæ non sufficiunt.

43 [Et appellatur charitatiuum † subsidiū, quia quod cum charitate petitur, non violenter extorqueri debet. de censi. ex parte. nec à pauperibus,& oppressis.de censi. licet. & quando prælatus vult exigere,debet congregare Clerum, & exprimere causam suæ egentiæ,& hortari,quòd cum cuilibet proximo in necessitate sit subueniendum, fortius sibi, narrando, quia sponsus est totius ecclesiæ,& absurdum esset, quòd sponsa videret laborantem egestate sponsum, ipsa existente diuite,sicut in simili. ff. de re iudica. non tantum.ita dom.Antó. in c.conquerente. in fi.de offi.ordin.]

44 Verum, † quantum istud charitatiuum subsidium sit exigendum, iudicis erit arbitrium.

trium.argum. 10.quæst.3.cap.quia cognouimus.& 11.questio.1.si clericus.Cardin.in d. clem.1.§.1.colum.2. Socin.iun. consi.16.nu. 3.lib.3. qui quidem iudex illud constituere potest iuxta qualitatem loci, annui redditus, expensarum ab Episcopo fiendarum, similibusque adhibitis circunstantijs. iuxta tex.in l.in fundo.ff.de rei vendi.

SVMMARIVM.

1 *Clerici, qui sint, qui habitum, & tonsuram deferre teneantur.*

2 *Clerici, an sufficiat, si alterum tantum deferant.*

Tonsura, quid, & qualis sit, vide remissiuè.

3 *Vestis talaris presbytero deferenda qualis, & quid de pallio.*

4 *Clericis ex causa rationabili licet intrinsecus, & extrinsecus sericas vestes ferre.*

5 *Beneficiarij etiam simplices, habitum, & tonsuram deferre debent.*

6 *Beneficia simplicia possidentes si sint coniugati, an teneantur habitum, & tonsuram deferre, an etiam pensionarij, si sint exempti. & num. 10. & 16. quid de militibus pensionarijs.*

7 *Milites D. Benedicti Hierosolymitani, an teneantur ad tonsuram, & habitum, & quid stante priuilegio.*

8 *Clausula derogatoria apposita per conditionem legis operatur effectum in qualibet lege contraria, fallit tamen vt hic.*

9 *Beneficia simplicia tenuia habentes ad habitum, & tonsuram ferendam sunt obligati.*

11 *Canonicus nec sacris initiatus, nec beneficiarius, an teneatur ad habitum, & tonsuram.*

12 *Supernumerarij ad canonicos in sacris constituti, an teneantur ad habitum.*

13 *Clericus fructus beneficij non percipiens, an, & quando excusetur ab habitu.*

14 *Papæ familiares actu seruientes, an teneantur ad habitum ferendum.*

15 *Constitutio Sixti V. quo ad deferendum habitum, an obliget ad peccatum à die scientiæ. & nu. seq.*

17 *Legem Dei obligare à tempore scientiæ, quomodo intelligatur.*

18 *Habitum non deferentes post publicationem constitutionis, idque ex ignorantia, an incidant in pœnas.*

19 *Clericus in terris infidelium metu habitum deponens, eorumque signum assumens, peccat.*

20 *Habitus an iugiter omnique temporis momẽto sit deferendus.*

21 *Absolui, an qui incidit in pœnas constitutionis, possit à Confessario antequam beneficiũ resignauerit. & nu. seq. & an alienare, vel fructibus vti. nu. 23. & an liber sit à recitandis horis canonicis. nu. 24.*

25 *Milites Romanæ curiæ charactere clericali insigniti, an teneantur ad habitum deferendum, ex constitut. Sixti V.*

26 *Constitutio Sixti V. an extendatur ad clericos pensionarios, qui tempore reseruationis nondum habitum susceperant.*

27 *Clerici peregrinantes à deferendis vestibus talaribus excusantur.*

De Sacerdotibus, & clericis non deferentibus habitum, & tonsuram. Cap. III.

QVia peccatum est clericis non deferre habitum, & tonsurã. iuxta glo. in c. si quis. dist. 23. & cap. prohibere. ideo operæ precium esse duxi interpretari per nonnullorum dubiorum quæstiones constitutionem S. D. N. Sixti V. 1588. quinto Idus Ianuarij. de habitu, & tonsura per clericos, seu milites beneficia, vel et pensiones obtinentes, deferendis.

Primum igitur dubium est, nunquid cleri-
1 ci † omnes habitum, & tonsuram deferre teneantur? Respon. quod non. Sed tantum beneficiarij, quamuis non sint in sacris, sed tantum habeant minores ordines, vel tonsurã, vel qui sunt in sacris ordinibus constituti. ita colligitur ex verbis ipsius cõstitutionis: ibi, præcipimus. Sylu. etiam notat in ver. clericus. 2. nu. 2. versi. 1. Nauar. c. 25. num. 100. versi. 33.

2 Secundum, an † sufficiat clericis deferre habitum tantum, vel tonsuram tantum, vt euadant pœnas huius constitutionis? Resp. quod vtrumque debet deferre. ita probatur per verba bullæ: Deferant omnino tonsurã, & habitum clericalem. & ratio est, quia cum hæc copula, &, ponatur inter diuersa, ad verificationem copulæ requiritur concursus

vtriusque.

vtriusque.l. si hæredi plures. ff.de conditio. instit.glo.in clem.in plerisque.de electio.in sexto.in ver.populo.tex.in cap.1.de cler.cõiug. lib.6. qui inquit, quod vt clericus gaudeat priuilegio clericali, debet deferre tonsuram, & vestes. Quid autem sit tonsura,& qualiter esse debeat. vide glo. ordinariam. in clem.2.de vita.& honest.cleric.vbi inquit, quod est illa,quę vulgo dicitur,la Chierica. Et hanc tonsuram, quam dicimus clericam, inquit ibi glo. quod altiorem, & maiorem, atque rotundiorem debet habere monachus quàm clericus. Et qui hanc non portant in capite ad modum sphERæ,dicitur nutrire comam. ita not. in cap. prohibete. distinct.23.

3 Tertio quæritur.Defert † clericus togam talarem,quæ vulgo dicitur la Suttana, non autem pallium, an incidat in hanc bullam? Et videtur quod sic, dum ibi dicitur vestes talares, in numero plurali. Ego tamen non ita stricte intelligerem:tum quia modicum semper excusat à mortali,& per consequẽs si toga talaris non pertingeret vsque ad talos, non incidit: tum quia intentio Summi Pontificis videtur fuisse,vt ex habitu distinguantur personæ ecclesiasticæ à laicis,quòd fit per habitum: verum an sit vsq; ad talos, hoc parum refert:Tum quia ita videtur esse in vsu, quod toga sit vsque ad tibias prope talos. Et ideo meo iudicio hoc sufficit de toga. Pallium vero vt genua cooperiat, eo magis, quia canones tantum de vna veste talari loquuntur. c.non liceat.23. distin. ita etiam tenet Caieta. in versi. clericorum peccata.

4 Quartum. Nam † sufficiat vestem extrinsecus deferre clericalem, & alias intus virgatas,idest sericis texturis variatas,vel partitas,hoc est ex diuersis coloribus? dic quod omnes debent esse clericales. facit text. in cap.si iudex. de senten.excommu. lib.6.facit tex.in cap.1.21. q.4.in fi. possunt tamen illã etiam extrinsecam absque peccato deferre ex causa rationabili,puta timoris. cap.clerici.de vita & hone.cleric.vel scandali.eod.tit. Deus qui. vel nisi occultè tali veste vteretur,puta in cubiculo, vel in prandio, vel qa alia caret,vel in domo, quia domus rem secretam,& non publicam denotat.6.quæstio. 1.ex merito. sic etiam vestes rubeæ, & virides sunt prohibitæ.glo.in clem.2.versi. partita.de vita & hone.cler.quod intellige,quãdo publicè, non autem quando occultè deferantur.

5 Quintum. An † omnes beneficiarij etiã habentes beneficia simplicia, idest, non habentia curam animarum,si tales non sunt in sacris,teneãtur habitum,& tonsuram deferre?Dic quod sic per verba cõstitutionis, ibi, etiam simplicia.

6 Sextum. Sed † quid si beneficia simplicia possidentes sint coniugati? Respon. de iure tenebantur deferre; dummodo contraxissent cum vnica,& virgine,si volebãt vti priuilegijs clericalibus, idest, priuilegio fori, & canonis,si quis suadente.tex. est in c.vnico. de cler. coniug. Hodie vero habitum, & tonsuram deferre tenentur, etsi vti nolint dictis priuilegijs per verba bullæ; præsertim si vti velint.

Septimum. An extendatur dicta constitutio ad omnes clericos coniugatos beneficiarios,vel pẽsionarios, quamuis sint exempti, & immunes per aliqua priuilegia, vt non incedant clericaliter? Dic quod sic,vt patet in dicta constitutione.

7 Octauum. Vtrum † milites D. Benedicti Hierosolymitani, aut S. Iacobi teneantur deferre habitum,& tonsuram clericalem,si beneficium ecclesiasticum simplex possident,nõ vt milites,sed vt clerici? Dic quod sic,ibi,cæterum milites tenentur etiam recitare horas.

Nonum.Sed quid si talibus militibus ex priuilegio apostolico fuerit indultum,vt nõ deferant habitum clericalem? Dic quod eo non obstante tenentur:quia per hanc constitutionem derogatum est omnibus priuilegijs.vt in fine habetur.

8 Decimum.Sed an † clausula derogatoria apposita per conditorem legis operetur effectum in qualibet lege contraria:Puta,Papa hic comprehendit omnes clericos beneficiarios, vel in sacris, atque etiam milites Hierosolymitanos beneficia possidentes, vt clericos,derogando omnibus priuilegijs cõtrarium continentibus? Respon.quod sic.ita Franc.in c.1.de constit.lib.6.num.12. Quod tamen fallit. secundum Fulgo.in consi.227. quod incipit,casus talis est. Quando in primo priuilegio essent verba, Non obstantibus quibuscunq; priuilegijs,de quibus oporteret fieri expressam, & specialem mentionem,

nem, quia tunc per vltimam cõstitutionem non esset prima derogata, nisi fieret mentio de verbo, ad verbum. Dyn. in c. quod semel. de reg. iur. lib. 6. Fran. in d. c. 1.

9 Vndecimum. An † comprehendantur habẽtes beneficia simplicia tenuia? Dic quod sic, cum etiam teneantur recitare horas. glo. in c. clericus victum. distin. 91. nisi ob impotentiam non potuerint de habitu clericali prouidere, quia impossibilium nulla est obligatio. Sic nec quis in excommunicationẽ incidit si obedire nequit. Nauar. c. 27. nu. 14. Et nos infra. de sent. excommu.

10 Duodecima. An † teneantur deferre habitum pensionarij, quibus fuerunt assignati fructus, vel prædia ecclesiastica loco pensionum, vel qui reseruauerunt sibi pensionem super quibusuis fructibus, seu prouentibus beneficiorũ, vel super distributionibus quotidianis, ac emolumentis: & quid si essent ij clerici coniugati, vel milites pensionarij? Respon. omnes istos præter vltimum teneri ad deferendum habitum, & tonsuram: dummodo duo concurrant; primum vt pensiones obtineant, vt clerici: nam si vt benemeriti, secus esset, quia tunc nec tenentur recitare officium Beatæ Virginis. vt supra diximus in secunda par. tertio præcepto. de hor. canon. secundum, vt pensio excedat summã aureorum sexaginta de Camera, vt habetur in declaratorio huius constitutionis per eundem summum Pontificem. pensionarij vero milites alicuius regulæ approbatæ tenentur deferre habitum suæ militiæ congruentem, per quem intelliguntur insignia crucis, vel numismata suæ militiæ propria.

11 Tertiumdecimum. Est † canonicus, nec beneficiarius, nec sacris initiatus, habet tamen stallum in choro, & vocem in capitulo expectans prębendam, vtrum comprehendatur in bulla? dic quòd sic: dum dicit, vel ad habentes ius ad ea. Huiusmodi est canonicus: Etenim eo ipso, quòd quis est canonicus, habet ius ad præbendam vacantem, vel prope vacaturam. capitu. si postquàm. de præbend. libro 6. capitu. fina. de concess. præben. eodem lib. vbi Francus etiam notat, quòd appellatione beneficij ecclesiastici venit canonicatus.

12 Quartumdecimum. An † supranumerarij ad canonicos in minoribus ordinibus cõstituti teneantur habitum deferre. Dic quòd sic: cum habeant quoddam ius præparatorium ad canoniam obtinendam. ita Abb. in cap. cum M. Ferrarien. num. 31. de constitu. Idem dic de eo, qui post mortem Episcopi, vel Abbatis obtinuit à Papa Episcopatum, vel abbatiam, vel de coadiutore Episcopi, vel Abbatis, qui Episcopo, vel Abbate mortuis illa beneficia obtinuit, per eadem verba, ius ad ea. hodie tamen dicti regressus, & coadiutoriæ cum futura successione sunt prohibiti per Concil. Trid. sess. 25. de reformat. cap. 7. [ne videantur beneficia ecclesiastica dari iure hæreditario. capit. ex transmissa. c. conquerente. de fili. presbyt. vnde hac ratione cautum fuit in c. inter cæteras. de rescrip. & in c. ad extirpandas. de fili. presbyt. vt filius etiam legitimus repellatur à beneficio, quod pater eius immediatè habuit.]

13 Quintumdecimum. Sed † quid si nihil emolumenti percipit clericus ex beneficio, vel quia non ipse, sed pater, vel amicus fructus beneficij percipit, vel neque ipse, vel alius capit, neque in futurum capere potest, vel quia omnes fructus beneficij in pensionem alteri dat, vt beneficio renunciet. Resp. quòd in primo, & tertio casu non excusatur, cum etiam ad horas teneatur, vt diximus supra in 3. præcepto. Verum in secundo sic, modo non sit negligens in percipiendo fructus. ita Nauar. cap. 25. num. 103. & nos sup. sic etiam habetur in declaratorio huius cõstitutionis, quòd pensionarij non tenentur deferre habitum, quamuis excedat summã aureorum 60. si cum effectu non perceperint. facit text. in cap. perpetuo. de elect. lib. 6. nisi per eos steterit quin minus percipiãt, vel exigant.

14 Sextumdecimum. An † extendatur dicta constitutio. ad familiares in palatio Papæ actu seruientes? Respondeo, quòd non, vt habetur in bulla, atque in ipsius bullæ declaratione.

15 Decimumseptimum. Num † hæc constitutio obliget, quo ad peccatum in foro conscientiæ à die scientiæ, licet sit adhuc infra tempus ad non gestandum habitum quo ad pœnas, per verba bullæ, Lapso huiusmodi tempore? Dic quòd sic, si potuerit clericus voluntatẽ Summi Pontificis executioni mãdare: cum etiam de iure beneficiarius, vel in sacris cõstitutus teneatur habitum deferre.

Syluest. in verbo. Clericus.lo secondo,nu.1. vers.2. Nauar.c.25.nu.100.

16 Verum aliter sentirem, † si non esset de iure peccatum.v.g. Est quidam, qui obtinet beneficium simplex ecclesiasticum, & incedit in habitu,& tonsura,deinde efficitur miles Hierosolymitanus,obtinet à Papa dispẽsationem, vt retento beneficio ecclesiastico possit incedere in habitu militari,postea fuit promulgata præsens constitutio, tales obligans ad gestandum habitum clericalẽ, nõ obstantibus quibuscunque indultis Apostolicis,tunc iste non tenetur à die scientiæ, si nondum est elapsum tempus præfixum à dicta Constitutione.Syluest.in verbo, lex.q. 6.Et non obstat, quòd in foro Dei lex obli-

17 gat † à tempore scientiæ.iuxta glo.no.in c. 1.de rebus eccle. non alien. lib.6. quia illud procedit, quando simpliciter promulgatur constitutio Sum.Pontificis absque stato tẽpore,vt obliget; nam tunc in foro fori post duos menses,& à tempore scientiæ,vt in casu nostro. Quare concludendo, dico quòd nisi de iure esset peccatum mortale,non obligarem scientes ante elapsum tempus positum à sum.Pontifice.

18 Decimumoctauum. Quod † si post tempus elapsum ignorauerint constitutionem, an nõ obstante, quòd fuerit publicata, & ad valuas basilicarum posita,incurrant in pœnas habitum non deferentes? Respondeo, ꝙ non,quo ad peccatum mortale, tum ex verbis bullæ in fine,dum dicit, præsumpserint. Quod verbum notat dolum,& temeritatẽ, non autem obliuionem, & ignorantiam.facit tex. in cap. 1. cap. monasteria. de vita & honest.cler.& nos in primo libro.capite.13. Tum etiam per glo.in cap.1.de rebus eccle. non alien. lib.6. Vbi qui citra culpam diutius post tempus elapsum ignorassent, excusantur.Quo vero ad pœnas exteriores, & in foro exteriori secus crederem..

19 Decimumnonum. An incidant † clerici in hanc constitutionem, si habitum non deferant ex iusta causa. Vide supra in vers.4.

Sed an peccet clericus,qui trãseundo per terras infidelium non solum deposuit vestes clericales,sed etiam infidelium signum assumpsit, vt illorum furorem declinaret? dic quòd sic.Sylu.in verbo, Apostasia.q.1.& in verbo, infidelitas.Caiet.in verbo,habitus omissio.

20 Vigesimum. Ad incurrendas † has pœnas quot dies sufficiant ad non deferendum habitum. Respondeo, quòd semper tenetur deferre in publico per illa verba, Iugiter deferant. verbum enim iugiter,idest continuò, intelligitur sine temporis interuallo,vt inquit Abb.in c.cæterum.de rescript.facit tex. in cap. stipulatus sum Damam. ff.de verbo. oblig.cum similib. semper tamen modicum excusat à peccato, & per consequens à pœnis huius constitutionis. hoc tamen quando sit,determinabitur arbitrio boni viri, idest Confessarij. facit quæ dicit Nauar. c.27.nu. 89.& nos in primo lib.c.13.

21 Vigesimumprimum, post † incursas pœnas, an per Confessarium possit absolui à peccato,antequam beneficium vacare denũciauerit eis,ad quos spectat? Respondeo,regulariter non esse absoluendum, nisi primũ denunciauerit,& resignauerit in manu eius, qui resignationem potest accipere, vel alicuius nomine eius,si esset in mortis articulo tenetur restituere fructus perceptos, de renunc.c.post translationem.§. rursus.Poterit tamen secundum Innoc. retinere vitæ necessaria strictè,de consilio Confessoris,ita quòd solum non egeat,& alios fructus restituere.cap.dilecto.de præb. Aliter absolui nõ potest,nisi obtineat dispensationem.ita Syl. in verbo,beneficium.3.q.20.

22 Crederem † tamen posse absolui,quando esset necessitas ecclesiastici præcepti, puta communicandi die Paschatis, & non posset tunc renunciare, vt quia esset extra domicilium,vel alia rationabilis causa, vt quia esset grauis persona, & omnino promitteret, vel ad euitandum scandalum,aut spes certa obtinendi dispensationem, quòd si reuelaret,illo careret. arg.eorum, quæ diximus in 1.lib.c.12.nu.41.

23 Vigesimumsecundum. An † post incursas pœnas possit alienare,vel vti fructibus beneficij ab hinc in antea perceptis? Dic quòd nõ, nisi vt supra.in dub.20.diximus: & ratio est, quia iam priuatus est beneficijs, & pensionibus absque vlla sententia declaratoria subsecuta,vt clare patet per dictam constitutionem:ibi,absque vlla monitione,&c.

24 Vigesimumtertium.An † sit liber à recitatione horarum post incursas pœnas. Dic quòd sic: cum beneficium detur propter officium,ideo cessante causa cessare debet effectus,

ctus, nisi esset in sacris. Vide à simili quæ dicit Couar. lib. 3. var. resolu. c. 13. nu. 12.

25 Vigesimumquartum. An † comprehendat hęc constitutio milites, vel officiales Romanæ Curiæ charactere clericali insignitos, qui etiam in minoribus ordinibus insigniuntur, qui milites, vel officiales non vt clerici, sed vt milites obtinent beneficia suę militiæ, quæ dicuntur commendæ, vel pensiones, & super quibusuis fructibus ecclesiasticis, aut fructus sibi reseruauerunt percipiendos, aut in futurum obtinebunt. Respõdeo, quòd sic: tenentur enim deferre habitũ militarem, licet nõ clericalem. ita habetur ibi, Cæterum milites. & ratio est, quia isti non percipiunt beneficia, seu pensiones, vt clerici, sed vt benemeriti, ideo non tenentur deferre habitum clericalem, neque recitare horas, vt diximus in 3. par.

26 Vigesimumquintum. An † extendatur ad clericos pensionarios, qui tempore reseruationis pensionum, seu fructuum nondum regularem habitum susceperunt, vel officijs Romanæ curiæ ascripti fuerunt, sed post factas vnicuique eorum reseruationes militiam susceperunt, vel officijs Romanæ Curiæ ascripti fuerunt. Respondeo, quòd sufficiat eis, vt deferant habitum militiæ, idest, insignia crucis. Sic enim explicat Sum. Pontifex, vt patet in dicta constit.

27 Vigesimumsextum. An † excusentur à pœnis in bulla contentis clerici, qui non deferunt vestes talares, ex eo, quia sunt in longa peregrinatione. Dic quòd sic, quia tunc licet habere breuiores, & expeditiores. Sylu. in verbo, clericus. 2. nu. 1. versi. 2. & hæc circa explicationem supradictæ constitutionis dicta sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Interrogationes peculiares clericorum, quæ sint, vide vsque in finem.*

2 *Officia secularia, artesque à clericis exerceri non possunt.*

Clerici postulare tantum possunt pro personis miserabilibus, & cognatis.

3 *Prohibitus aduocare, an sit prohibitus consulere.*

4 *Clerici nolentes addiscere, quæ scire debent, non absoluendi.*

5 *Clerici quinam peccatum, vel irregularitatem incurrant, cum intersunt deformationi hominis.*

6 *Clericus omittens horas canonicas, ad fructuum restitutionem tenetur.*

7 *Clerici in plures, quàm in tres annos locantes fructus suorum beneficiorum, peccant, & sunt excommunicati.*

8 *Clericis cohabitatio mulierum, quo casu vitio tribuatur in foro fori, vel foro conscientiæ.*

9 *Clericus concubinarius adulterium, sacrilegium, & incestum dicitur committere.*

Donatio sine traditione rei facta concubinæ per clericum, non tenet. secus re tradita.

10 *Cõcubinarius, an dicatur ex vnico actu, vel ex pluribus in aliena domo.*

De Sacerdotibus, & Clericis. Cap. IIII.

1 PRimo si censura † excommunicationis, aut interdicti, vel suspẽsionis irretiti, vel in mortali peccato ordinem susceperunt, vel executi fuerunt.

2 Secũdo. Si officia † secularia omnia, siue artes, præsertim chirurgiam, & medicam saltem cum adustione, & incisione exercuerunt, vel mercaturam vilius emendo, vt carius vendãt, nisi id, quod superest de emptis ad suam, suorumque sustentationem. Item postulare, nisi pro miserabilibus personis, & cognatis: nam talia exercentes si sunt in sacris, vel beneficiarij peccant. vide Nauar. ca. 17. num. 110. versic. 34. [Si tamen contra ecclesias, à quibus beneficia obtinent, aduocati, vel procuratores extiterint, beneficijs priuari debent. cap. fi. de postul. in fine. nisi cogat illos necessitas officij, vt quia tutor est,

3 vel prælatus. Inno. ibi. An † autem clericus in casu, quo prohibetur procurare contra ecclesiam, si in camera consulit contra eam, incurrat pœnam? videtur dicendum, quòd non, si sequimur doctrinam Bar. in l. 1. §. postulare. ff. de postul. vbi etiam in l. Paulus. §. 1. ff. de leg. vbi inquit, quod Doctores, qui non possunt esse aduocati, non dicuntur aduocare, si mittunt vnam cedulam iudici, vel si ei loquuntur, sequitur Præposi. in cap. solicitudinem. de appellat. colum. 10. qui etiam allegat Angelum dicentem, quòd prohibitus postula-

postulare, non prohibetur allegare in camera, vel in scriptis. Sed si nos consideramus tex. in d. cap. fin. qui fundatur in ingratitudine, quæ ita consistit in postulando, ac si in scribendo in camera, vel consulendo, quæ paritas rationis non sic procedit in doctrinis Doctorum supra relatis, operatur, vt cõtrariam opinionem veriorem teneamus.]

Tertio. Si ludis, vel choreis interfuerũt, vide supra in 2. lib. 7. præcep. cap. his igitur. distin. 23.

4 Quarto. Si † ea non discunt, quæ necessario scire tenentur ratione beneficij, vel officij, quod tenent, nec volunt illud renunciare, licet alias sint idonei ad alia beneficia, vel officia, & si nolunt discere quo fiant ad illud idonei, non debent absolui. Nauar. ca. 25. nu. 133. versi. 19. [Nam ignorantiam, cũctorum errorum tanquam matrem, in sacerdotibus esse omnino vitandam dixit tex. in cap. ignorantia. 38. distin. Ignorantia, inquit, cunctorum errorum mater, maximè in sacerdotibus Dei vitanda est, qui regendi, docendique officium in populo Dei susceperunt. tradunt Innoc. Butr. & Panor. in c. cum in cunctis. §. inferiora. de elect.]

Quinto. Si officium ordinis sine debitis ornamentis exercuerunt. vide supra. in 3. præcepto. in 2. par. de vestibus sacerdotis.

5 Sexto. Si † adsunt deformationi hominis, quæ per iudicis sententiam fit sine iusta causa, puta consolandi, vel confitendi condemnatum. nam peccant, & si intersunt, authoritatem, vel auxilium præbendo, aut aliquid dicendo, vel faciendo, quo deformatio fiat, vel anticipetur, incurrunt irregularitatem. Nauar. cap. 27. num. 114. Quo vero ad peccatum incurrendum. Nauar. restringit ad clericum beneficiarium, vel sacrorum ordinum, sed quo ad irregularitatem idem iuris est de clericis, quod de laicis.

6 Septimo. Si † omiserunt dicere horas canonicas, vel dicentes exercuerũt opera manualia, aut voluntariè vagati sunt, vel non integrè pronunciauerunt: nam tunc præter peccatum mort. si sunt beneficiarij, tenentur ad fructuum restitutionem. vt diximus in 3. præcept.

Octauò. Si clericus ordinis sacri, vt beneficiarius accusat etiam iustè sine protestatione veraciter ex animo facta, q̃ nolit accusato irrogari pœnam sanguinis, item si detinet furem ad recuperandum sua, quo ad iudex veniat, aut eidem tradat, vel si vociferat, Latro, latro: si hęc facit animo, vt talem pœnam subeat, peccat, & est irregularis irregularitate proueniente ex delicto, si ille ex hoc pœnam sanguinis subeat. Nauar. capite. 27. numero 225. & sequen. & nos late in 5. præcep.

7 Nono. Si † fructus sui beneficij in plures, quàm in tres annos locant, peccant, & sunt excommunicati in terris, vbi est acceptata extrauagans Pauli 2. Nauar. capi. 25. nume. 130.

Decimo. Interrogandi sunt de simonia in sacramento, & in beneficijs.

Vndecimo. Si omiserunt debitam materiam, vel formam, vel ritum, & in specie interrogentur rudiores, an sciant formam Baptismi, vel Eucharistiæ.

Duodecimo. Si non confessi de mortali celebrauerunt. cap. de homine. de celebrat. miss.

Decimotertio. Si non dictis matutinis, vel non ieiuni. iux. text. in capitu. nihil. 7. quæst. 1.

Decimoquarto. Si tenent calices immundos, vel corporalia, quia mortale.

Decimoquinto. Si in celebratione non fuerunt attenti: Si aliquid ex particulis cecidit in terram: Si post pollutionem ex causa mortali celebrauerunt, uel ad maleficia: Vel non celebrauerunt saltem in magnis solemnitatibus, vel plures missas eodem die dixerunt pręterquam in die natiuitatis Domini: nam glo. in cap. consuluisti. de celebr. miss. abrogata est.

Decimosexto. Si confessionem reuelauerunt, vel nimis festini in illis audiendis, vel quem non potuerunt absoluerunt, vel in dubijs non consuluerunt peritiores, vel non fecerunt debitas interrogationes.

Decimoseptimo. Si mendacium, aut curiosa, vel iocosa, aut indulgentias indiscretas prædicauerunt.

8 Decimooctauo. Si † cohabitant mulieri coniunctæ, ac etiam turpi, & seni, mortaliter peccant, si credunt, vel credere debent se voluntate, aut opere, vel vtroque modo peccaturos cum ea, & hoc in foro conscientiæ: quia in foro fori licet clerico, qui est bonæ famæ habitare cum personis coniunctis, vel etiam extraneis, quando non sunt aliter suspectæ,

spectæ, nec habent famulas iuuenes. Nauar. capitu. 25. nume. 109. Syluest. in verbo, Clericus.

Decimanono. Si ingreditur solus in domum mulieris suspectæ de fornicatione, aut ita sibi periculosæ, vt credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, aut operis inductum iri, etiam si sit religiosa, vel commater: nam mortaliter peccat. Nauar. c. 25. num. 109.

9 Vigesimo. Si est † concubinarius, quia committit adulterium spirituale, & sacrilegium. glo. in capitu. virginibus. 27. quæstio. 1. Abb. in capitu. vt clericorum. prope finem. de vita & honesta. clericorum. committit etiam incestum glos. not. in l. secunda. versic. filij. C. de episco. & cler. & tali casu donatio facta concubinæ non tenet. Abbas in capitu. primo. de cler. ægrot. quod intellige, quando non fuit peruentum ad traditionem, quia non datur actio super his, quæ turpiter sunt promissa. l. secunda. C. de condictio. ob turpem causam. si vero fuerit peruentum ad traditionem, tunc non potest clericus illam reuocare, quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. Fiscus tamen Ecclesiæ bene poterit res donatas auferre. argum. l. secundæ. C. de condict. ob turp. caus. glo. in capitu. quia diuersitatem. de concess. præben.

10 Concubinarius † vero, an dicatur clericus ex vnico actu? Dic, quòd non, & an ille dicatur, qui in aliena domo solet cum muliere carnaliter commisceri? Dic, quòd sic. ita Hispan. in sua praxi. vers. concubinarij. cap. 73.]

SVMMARIVM.

1 *Religio vnde, & quot modis sumatur. nume. sequen.*
3 *Religio propriè, quæ, & quibus præfertur.*
4 *Religio perfectionis statum super abundantia dicit.*
5 *Examinandi diligenter religionem ingredientes & causæ, quibus moueri possint, nu. 9. vsque 14.*
6 *Per ingressum fiunt nuptiæ inter Christum, & religiosum.*
7 *Claustrum cella est vinaria, multa continens vina.*
8 *[illegible] per professionem ad ordines promoueri [illegible] non ad dignitates potest.*
10 *Literarum scientia in monachis clericis necessaria.*
12 *Pro ingressu ad religionem pecunia dari nõ potest, & pœna.*
13 *Nouitij ad regulares obseruantias inducendi, & an habeant voces in Capitulo. vbi etiam de conuersis.*
14 *Professio anno non completo vigore Concilij nulla est. num. 21. & an possit ratificari. nu. 22. & 23.*
15 *Per præpositio, temporis continuitatem significat.*
16 *Professio vltra annum prorogari arbitrio superioris potest.*
17 *Prabationis annus, à quo die incipiat.*
18 *Nouitiatus cum licentia superioris habitu retento compleri potest extra monasterium. num. 19. fallit. num. 20.*
24 *Professus nulliter si iterum velit profiteri, noua indiget professione.*
25 *Professio quid, & an scriptura necessaria.*
26 *Professionis tacitæ conditiones, quæ.*
27 *Vt expressè profiteatur, tacitè professus cogi potest.*
28 *Professionem emittens ficto animo, an sit professus.*
29 *De intrinsecis ius exterius præsumit per extrinsecat actiones.*
30 *Per protestationem præsumi iu prima volũtate persistere, qualiter intelligatur.*
31 *Secundum votum solemne religionis derogat priori simplici.*
32 *Per professionem num transeant omnia bona ingressi.*
33 *Professio nouem effectus operatur.*
34 *Monachum haberi pro mortuo, qualiter intelligatur.*
35 *Professio obligati ad ratiocinia, an valida. num. seq.*
37 *Profiteri si parentes extremè indigent, peccatum est.*
38 *Vota transgredi peccatum est mortale, & quid per illa significetur. num. 39.*
40 *Professio cum reseruatione bonorum, qualiter accipiatur.*
41 *Religioso relictum, vt nullo modo sit monasterij, quomodo intelligatur.*
42 *Papa inferior illud monacho concedere nequit.*

104 *Bonæ*

104 *Bona à religioso acquisita post licentiã ante transitum, cuius erunt.*

105 *Relictum religioso sub conditione, si ante euentum fit Episcopus, erit Episcopatus.*

106 *Confessio, & communio singulis mensibus fieri debet à religioso sub peccato mortali.*

107 *Confiteri religioso alterius ordinis non licet religioso.*

108 *Absolutio ab altero, quam à proprio Confessario in septem casibus est valida.*

109 *Regularis Confessor extra diæcesim audire confessiones nullo modo potest.*

110 *Aetas in sacris ordinibus suscipiendis necessaria.*

111 *Executor testamenti absque licentia obtenta non potest esse religiosus.*

112 *Religiosus, an possit esse tutor, arbiter, testis, vel notarius.*

113 *Accusare alium religiosus non potest sine licentia Abbatis, neque esse procurator. nu. seq.*

115 *Balnea potest religiosus ingredi ex necessitate.*

116 *Interrogandus est religiosus de mala electione, & multa de hac materia. vsque numero 20.*

120 *Inquisitio per Abbatem de his, quæ habuit per viam inquisitionis fieri non debet.*

121 *Interrogandi prælati, qualiter ingressũm habuerunt ad prælationes, qui fieri potest nouem modis.*

122 *Abbas communem regulam sequi tenetur.*

123 *Prælatus dicitur oculus. vbi explicatur Oculi tui sicut piscinæ in Essebori.*

124 *Prælatus vita, & doctrina debet præcellere subditos.*

125 *Interrogandus si fuerit prudens, & vigil, & prudentia in quo consistat. num. seq.*

127 *Correctio cum misericordia fieri debet, & seueritate.*

128 *Carceribus religiosus non est de facili emãcipandus.*

129 *In depositione officiorum citatio debet præcedere.*

130 *Celeritas nimia in sententijs proferendis reprobatur.*

131 *Taciturnitas in prælatis, & in subditis, quandoque irreprehensibilis.*

132 *Negligentia prælati in puniendo delinquentes, mortalis culpa est.*

133 *Prælatus donans bona monasterij peccat, & recipiens tenetur illa restituere.*

134 *Debitum repetere, quando debeat prælatus.*

135 *Venationibus interesse religioso illicitum est.*

136 *Patrinus esse non potest religiosus.*

137 *Humilitas in Abbate, qualis in camera, & in itinere esse debeat.*

138 *Abbatem preponi canonicis cathedralis Ecclesiæ, qualiter intelligendum.*

139 *Abbas in honoribus ille præferendus, qui prius ad dignitatem est assumptus.*

140 *Prælatus consilium monachorum requirere tenetur, sed non sequi: amplia, & limita, quinque modis.*

141 *Visitare subditos prælati, qualiter debeant.*

142 *In literis dimissorijs Abbas, qualiter peccare potest.*

143 *Prælatus à quibus excommunicationibus religiosum absoluere possit.*

144 *Prælatus subditum ad aliam religionem, an possit cogere. nume. sequen. & 149. & nume. 152.*

146 *Negligentia prælati, quando mortalis.*

147 *Eiectus, an possit tuta conscientia remanere in seculo. num. seq.*

150 *Eiectus, an possit ab eadem congregatione recipi, vt oblatus.*

151 *Fugitiuum, vel eiectum non tenetur prælatus requirere in duobus casibus.*

153 *Sacramentum confirmationis, an, & quando Abbas administrare possit. & numero 155.*

154 *Confirmationis administratio Sacerdoti cõcessa, an intelligatur etiam materiæ consecratio.*

156 *Abbas ex priuilegio Papæ minores, sed non maiores conferre potest ordines.*

157 *Iura Pontificalium ex priuilegio habens, an extra monasterium illis vti possit.*

158 *Benedictio Pontificalis ex priuilegio Abbatibus competit*

159 *Vestes sacerdotales benedicere Abbates, an possint.*

De regularibus. Cap. V.

1 VT religionis naturam cogno-
scere† valeamus, huius nomi-
nis originem inquiramus. No
men igitur religionis secun-
dum Tull. dicitur à relegan-
do, idest recolligendo, vel retractando om-
nia, quæ ad cultum Dei pertinent. vnde idé
Tull. de Repub. totos dies precabantur, vt
sibi sui liberi superstites essent, qui autem
omnia, quæ ad cultum Deorum pertinēt re-
tractarent, & tanquam relegarent, hi sunt di
cti religiosi. Vel secundum Aug. de vera re-
ligione, Religio dicta est à religando. Illud
autē propriè ligari dicitur, q̃ ita vni astrin-
gitur, quod ei ad alia diuertendi libertas
tollitur. Sed religatio iteratam ligationem
importans ostendit ad illud aliquem ligari,
cui primo coniunctus fuerat, & ab eo distare
incepit. Et qa omnis creatura prius in Deo
extitit, quam in seipsa, & à Deo processit,
quodammodo ab eo distare incipiens, secū-
dum essentiam per creationem: Ideo ratio-
nalis creatura ad ipsum Deum debet reli-
gari, cui primo coniuncta fuerat antequam
esset. Vt sic ad locum, vnde exeunt flumina
reuertantur. Ecclesi. 1. Ideo gl. Rom. c. 11. su-
per illo, Ex ipso, & per ipsum, inquit: Religet
nos religio vni omnipotenti Domino. prima
autē ligatio, qua homo Deo ligatur, est per
fidem, quia vt dicitur Heb. 11. Accedentem
ad Deū oportet credere, quia est. Huius fi-
dei protestatio latria est, quæ cultum Deo
exhibet, quasi recognoscens Deum esse prin
cipium, & originem, in quo viuimus, moue-
mur, & sumus. Imò ex quo, & per quem om-
nia quæcunque bona subsistunt. Vnde reli-
2 gio primo, & principaliter latriam † signifi-
cat, quæ Deo cultum exhibet in veræ fidei
protestatione, & sic qlibet fit particeps Chri
stianæ Religionis in baptismo, abrenuntiās
Sathanæ, & omnibus pompis eius, & ita om-
nis Christianus dicitur religiosus, vnde in
plurimis locis dicitur religio Christiana. c.
gaudemus, de diuor. c. pro humani. de homic.
lib. 6. c. 1. q. 1. Secundo sumitur pro cultu di-
uino non solùm per fidem, sed etiam per bo-
na opera, & ita comprehendit omnes hone-
ste viuentes, siue clericos, siue laicos, siue cō-
iugatos c. iusta. 16. q. 1. c. q̃ Deo. 23. q. 5. c. fin.
de rebus Ecclesi. non alien. Et ita intelligi-
tur illud Iacob. 1. Religio munda, &c. hęc est,
visitare pupillos, & viduas in tribulatione
eorū. Tertio sumitur pro statu clericali, qa
sunt magis dediti diuino cultui. c. Saluator.
1. q. 3. c. si. 12. q. 1. glo. in c. in nomine Domini.
dist. 23. & sunt de sorte Domini. c. cui portio.
c. duo sunt. 12. q. j. Quarto dicitur religio of-
ficium iudicandi. gl. in l. si iudex. ff. de var. &
extra. cogn. Item iuramentum. c. si vero. cap.
quemadmodum. de iureiur. l. 1. & seq. ff. eod.
3 Quinto, & vltimo † sumitur religio pro sta-
tu illo, qui per emissionē professionis regu-
læ approbatæ prælati imperio totum se de-
dicat Deo, & diuino seruitio, quasi in holo-
caustū. de quo Grego. super Ezech. Sunt qui-
dam qui nihil sibi seruant, sed sensum, lin-
guam, vitam, atque substantiam, quam per-
ceperant, Deo immolant. Et hæc religio est
status pœnitentiæ, exercitium, & schola per-
fectionis. D. Tho. 2. 2. q. 86. articu. 1. quartū.
& significatur per Sicomorum, idest, ficū va-
cuam, quam ascendit Zacheus, vt Iesum vi-
deret. D. Tho. quodlib. 4. q. 12. artic. 1. Præfer-
tur eleemosynis, & virginitati seculariū, qa
viuentes in monasterijs ad hoc, qd̃ inhæreāt
Deo, postponunt propriā voluntatem, & om-
nia, quæ possunt habere. Sed virgines ad hoc
postponunt venereas voluptates. D. Tho. 1.
4 2. q. 98. artic. 5. secundum. quare religio† no-
minat statum perfectionis, non quidé suffi-
cientiæ, & necessitatis, quæ consistit in ob-
seruantia præceptorum, sed superabundan-
tiæ, & supererogationis, quæ consistit in ob-
seruantia præceptorum, & consiliorum, qui
si talia obseruant, & student in monasterijs
proficere, sunt optimi, sic si deficiunt, cæteris
hominibus sunt deteriores. cap. quantumli-
bet. distin. 47. quod nota, quia faciunt contra
Apostatas egredientes religionem propriā,
ij ergo ad confessionem accedentes sic pos-
sunt interrogari.

Primo, si sint superiores: An diligenter exa
5 minanerint ingredientes† religionem super
causa qua moti fuerint ad illam ingredien-
dū: Nā vt diximus de Circuncisione Domi-
ni. in ser. vnico. & in prima Dominica Qua-
dragesimæ. fer. 1. Alij ducūtur à spiritu Phi-
tonico, vt qui claustrū aliquod intrāt, vt ven
trem impleant, nam phiton ventriloquus
dicitur. de quo Esa. Et erit vox Phitonis.
Alij à spiritu Baal, qui ideo intrant, vt ma-
iores fiant, vel propter inanem gloriam;

Baal

Baal enim superior interpretatur. Alij clau-
strũ intrant, vt diuites, idest præputiati fiãt,
quorum figuram gessit Sichem, qui se circũ-
cidit, vt liberius frueretur amplexibus Di-
næ, quæ interpretatur causa hæc. Cõtra hos
claustrales clamat Apostolus, Circũcisus ali
quis vocatus est non adducat præputium. 1.
Corinth 7. Alij ducuntur in religionẽ à Spi-
ritu sancto. qui quosdam impellit, vt q propter
infirmitates, & necessitates temporales
coguntur intrare. de quibus Ber. fęlix neces-
sitas, quæ ad meliora compellit. Et Euang.
Math. c. 22. inquit, quòd compelluntur quidã
intrare ad nuptias. Aliquos ducit Spiritus
sanctus, qui solo amore intrant, vt fruantur
amplexibus sponsi. de quibus Salomon. In
odorem vnguentorum tuorũ currimus. Ete-
6 nim per ingressum† fiunt nuptiæ inter Chri-
stũ, & religiosum. Vnde de talibus dicit Apo
sto. 2. Cor. 10. Despondi enim vos vni viro
virginem castam exhibere Christo. De istis
nuptijs diximus in sermo. 1. post Epiphaniã
Domini, in Dominica, vbi nuptiæ factæ fue-
runt tertia die. sic in religioso tres dies, sunt
tria vota. de quibus Iosue. c. 2. Ad montana
conscendite, idest ad eminentiam religionis,
ne forte occurrant vobis reuertentes, ibique
latitate tribus diebus. Item Exod. 5. Deus
Hebræorum vocauit nos, vt eamus viã triũ
dierum in solitudine, idest, in religionem, &
sacrificemus domino Deo nostro. Istę nuptię
initiantur in mundi abrenuntiatione, rati-
ficantur in habitus assumptione, consuman-
tur in professione. Nam ibi sponsus inebriat
sponsam, introducendo illam in cellam vina
riam. de qua Salomon. Cant. 2. Introduxit
me rex in cellam vinariã. Hæc est claustra-
7 lis † conuersatio, quæ multa vina continet,
vinum compunctionis in lugentibus pecca-
ta, deuotionis in recolentibus Dei benefi-
cia, vinum exultationis in spe gaudentibus,
vinum aromaticum in suauiter contemplan
tibus, vinum floratum in nouitijs, vinum fer
ratum in tribulatis, vinum rosatum in per-
fectis, qui cum Apostolo dissolui cupiunt, &
esse cum Christo. Examinent ergo primo Su
periores causam, quæ si recta non fuit, pote-
rit rectificari. Interim tamen licet suam in-
tentionem non consequatur, quia forte non
est effectus prelatus, est tamẽ religiosus. tex.
& glo. in c. vt clerici. de regula. optimus tex.
cum gl. in c. quod interrogasti. dist. 27.

Secundo interrogandi sunt super condi-
tione generis, idest, An sint ex legitimo ma
trimonio nati, vel non, quia licet de iure il-
8 legitimi † possint fieri religiosi, ac secuta
professione possint absque alia dispensatio-
ne promoueri ad ordines sacros. vt vult gl.
in verbo, maiores. in c. 1. de fili. presby. in 6.
cum religionis ingressus cum effectu tollat
omnem irregularitatem quo ad ordines. c. j.
de fili. presby. & monachatus omnem macu-
lam abstergat. vt in Auth. de mona. in princ.
colla. 1. Imò etiam ascendere ad prioratum,
& officia, atque administrationes simplices,
quæ possunt ad nutum moueri, modo curam
non habeant animarum. c. proposuit. de fili.
presby. Ant. de Butr. c. 1. eod. titu. quia præla-
turas, vt dignitates, personatus, seu benefi-
cia curam animarum habẽtia, vel abbatias,
non possunt sine dispensatione Papæ habe-
re. 16. q. 1. c. legi. c. 1. extr. de fili. presby. Fran.
in d. c. 1. Henric. in c. nimis. de filijs presby. cũ
appellatione prælatorum veniant Abbates,
vt colligitur ex c. decernimus. vers. alij. de iu
dic. c. præsenti cum simil. de offic. ordin. lib. 6.
Tamen quando prædicti illegitimi petunt
ingressum, nõ facilis debet dari aditus, quia
licet ex illegitimitate non imprimatur no-
ta delicti. vt not. in d. c. 1. de fili. presby. in 6.
tamen solent esse imitatores criminis pa-
terni. 16. quæst. 1. c. si quis cum militibus. Et
vt plurimum. secundum Richar. solent esse
malè morigerati, eo quod à parentibus non
ita sollicitè, atque legitimi educantur. glo.
in c. si is cum quo. vers. defectu. de fili. presby.
in 6.

9 Tertio, examinandi † sunt de ante acta
vita, an sint aliquo facinore infecti. Hinc
Sixtus Quintus anno 1587. per quandam
Extrau. quæ incipit, Cum in omnibus. sta-
tuit contra criminosos, vt non possint
admitti ad religionem. facit tota distinctio-
ne 49.

10 Quarto, sunt † inquirendi de literarum
scientia. argum. text. in c. cum in cunctis. ext.
de elect. quia licet gl. in c. legi, verbo instru-
ctio. 16. quæstio. 1. dicat, quòd non sit neces-
saria in monacho scientia, sed tantum boni-
tas vitæ: tamen illa glossa intelligitur de
monachis non clericis, sed laicis, vt nota-
tur. in capitulo generaliter. 16. quæstione
prima verum hodie secus est, cum com-
muniter omnes monachi sint clerici. ita

Abb. in c. cùm illorum. super glo. 1. de senten.excom. Debent ergo habere tantã scientiam saltem in habitu, vt possint explere munus suum, & in sacris ordinibus promoueri: nam ignorantia mater cunctorum errorum est.c.1.distin.38. Vnde si in laicis videtur intolerabilis inscitia, quanto magis in viris ecclesiasticis, nec est excusatione digna, nec venia. facit text. in c. si in laicis. dist. 38.

11 Quinto, an sint bigami, † vel ab adolescentia sordidati, vel corpore vitiati, vel seruilis conditionis, vel curiæ, vel publicarum rerum nexibus implicati, vel publica pœnitentia notati, vel nulla congruentis temporis expectatione discussi. capit. priscis. distin. 55. capit. si quis. distin. 77. capitu. omnis. 12. quæstio. 1. vide constit. Sixti V. de qua supra num. 9.

12 Sexto inquirendi sunt, † an habuerint ingressum per simoniam: non enim licet pecuniam exigere, sed potest recipi voluntarie oblata. c. placuit. c. quam pio. c. nullus. 2. quæst. 1. Imò simoniace dantes, & accipientes aliquid ob ingressum monasterij sunt excommunicati à Papa absoluendi. extrau. 1. de simo. Vide quæ supra diximus. lib. 2. c. 96. ver. 4. per modum. Insuper potest ingressus per simoniam cogi per prælatum ad ingressum alterius religionis strictioris, sed de hoc infra num. 152.

13 Septimo, si † nouitij sunt, sunt inducendi ad obseruanda præcepta regulę, ad probandum, & assuefaciendum, licet aliquid indulgendum sit, ne retrocedant, non tamen tenentur. Syluest. in vers. religio. 5. quæst. 6. An vero teneantur ad horas canonicas. diximus supra. lib. 2. c. 50. num. 7.

Sed an debeant interesse in capitulo cum professis? Dic, quòd non. c. ex eo. de elect. lib. 6. in fin. cum monachi non censeantur. eod. lib. de senten. excom. cap. religioso. Cum possint ad seculum redire infra annum. cap. statuimus. de regular. De gratia tamen possent in capitulo admitti. secundum Archid. in d. c. ex eo. Quod intellige si nouitij sint constituti in ordine sacro. vt in clem. vt hi, qui. de ætate. & qualit. Franc. in d. c. ex eo. Imò Hostin. in c. ea quæ. in fin. de statu mona. tenet ex consuetudine, seu priuilegio, aut pacto in fundatione apposito. etiam clericos seculares posse habere vocem in capitulo regulari, & in electione abbatis. De conuersis autẽ licèt appellatione regularium veniãt, quia ipsi & regulam profitentur, tamen non veniunt appellatione monachorum. c. non est. de reg. vbi Abb. num. 2. & propterea nec possunt interesse in capitulo cum professis. tex. est in d. c. ex eo. Pan. in c. & si Christus. de iureiur. quamuis sint expresse professi, cum nõ sint in clericos tonsurati. ita Archid. & Fran. in d. c. ex eo.

Octauo. Circa professionem, an illam
14 † emiserit ante annum completum à tempore ingressus, licet de iure cõmuni valeat, si fiat ante annum cum consensu nouitij, & toto conuentu. c. ad apostolicam. de reg. Imò profiteri posset nouitius etiã in ipso ingressu, habitu non suscepto. Syluest. in vers. religio. 5. q. 3. sed hodie nullius esset momenti facta ante annũ completum. vt habetur per Concil. Triden. sess. 25. c. 15. in hæc verba. In quacunque religione tam virorum, quã mulierum professio non fiat ante sextum decimum annum expletum, nec qui minori tẽpore quam per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur. Professio autem antea facta sit nulla, nullamq; inducat obligationẽ ad alicuius regulæ, vel religionis, vel ordinis obseruationem, vel alios quoscunque effectus. ex cuius constitutione, & contextu verborũ clarissimè elicitur, quod sicut requiritur de essentia professionis solemnis ætas annorũ 16. expletorum, sic annus continuus exple-
15 tus, q demonstrat præpositio illa per, † iuxta doctrinam Canonistarum, & præsertim Archid. in c. cum contumacia, ibi, per annum. de hæret. in 6. per text. in c. præsentium. 7. q. 1. dicentis, præpositionem per, de sui natura demonstrare cõtinuitatem temporis. Quare concludimus nouitium, qui interpellate, & non continue per annum integrum, sed nõ continuum, habitum nouitiorum detulit, & emisit professionem, illam nullam esse, & nouitium esse in pristino statu nouitiatus quo ad omnia constituendum, ac si nunquã talem professionem emisisset. iuxta reg. iuris, non firmatur. de reg. iur. in 6. & cap. quæ contra. eod. titu. & ita consului.

16 Sed quid si prælatus † alia legitima causa mouetur, vt nouitius expleto anno nõ emittat professionem, an illi obstent verba Concilij. sess. 25. c. 15. vbi habetur, nec qui minori tempore, quam per annum post susceptũ habitum.

habitum in probatione steterit, professio autem facta sit nulla, & pariter in verbis subsequentis capituli 16. Finito tempore nouitiatus superiores nouitios, quos habiles inuenerint ad profitendum admittant? Resp. q̃ hoc dubium inueni decisum ab Illustrissimis Dominis Cardinalibus in sacra congregatione in hæc verba. Concilium noluit quempiam minori tempore, quam per annum stare in probatione, idq; expressim disposuit. Ne autem hoc tempus longius extédi possit, non prohibuit; ideoq; arbitrio superiorum extendi, & prorogari poterit: vbi per hæc verba habetis decisionem, & rationem decisionis.

17 Rursum quæritur, à quo die † incipiat annus probationis, an à die, quo lauantur pedes, apponitur nomen nouum, induitur tunica à superiore, vel à die sequenti, quo in missa solemni induitur scapulare? Respondi interrogatus à die, quo induitur scapulare, qa tunc datur habitus, vt infra videbimus, & ita est in vsu.

18 Sed † an nouitiatus de licentia superioris possit extra monasteriũ agi, & compleri, ita vt possit nouitius deferre habitũ extra monasterium cũ licentia sui superioris? Dic, q̃d sic, secundum Abbatem antiquũ. in c. cùm illorum. de senten. excom. sequitur Archid. & Pan. in c. ex rescripto. num. 5. de iureiuran. dicentes, quod religiosus manens extra monasterium sub obedientia superioris, & cum eius licentia, videtur residere intra illud. Hinc infertur, quod nouitij, qui infra annũ exeunt monasteria suorum superiorum, in quibus ceperunt habitum, vt peregrinarentur in stationes, vel alia loca pia, vel viserent suos parentes, aut cognatos ægrotantes, vel vt mendicarentur, testificarentur, recreentur, vel alia iusta de causa, compleant annos suorũ nouitiatuum. vt probatur per tex. in c. insinuante. qui cler. vel voué. sic milites Hierosolimitani, † qui vt armatã militiã exer-
19 ceant, suscipiunt habitũ suæ religionis legitime intra monasteriũ, & postea, q̃d sæpè fit, de mandato magistrorũ deferunt eũ extra monasterium bellando, vel alia negotia faciendo; possunt finire annũ probationis extra monasteriũ, quia monachus vbicunque maneat sub superioris obedientia, censetur manere in claustro. ita prædicti Abbates dixerunt, quos sequitur Nauar. extra de reg. lib.
20 3. cons. 42. Quod intellige, nisi forte † superior concederet licentiam deferendi habitum sui ordinis causa deuotionis, vel honoris ea mente tantum, q̃d gestatio illius non prodesset ei ad professioné tacitam, vel expressam; qa tunc cum actus agentiũ non operentur vltra intentioné agentium. l. non omnis. ff. si cert. pet. c. fin. de præb. tunc non censetur profiteri, nec annum nouitiatus implere. Nauar. qui supra. eod. titu. cons. 41. qui inquit, q̃d sæpè solitum fieri accepit à Magistro Hierosolimitano, siue S. Ioannis.

21 Præterea quæritur, an † professio ante 16. annum emissa, vel annũ nouitiatus continuũ, sit nulla quo ad omnes effectus. iuxta Concil. Trid. sess. 25. c. 15. vel obliget ad intrandum aliam religionem in genere. iuxta tex. in c. non solùm. de regula. in 6. Resp. quod nullum inducit effectum, neque vllam obligationé, vt per prædictum Concil. ita quod tuta conscientia potest ducere vxoré. secundum Nauar. lib. 1. de his, quæ vi. cons. 5. num. 11. nisi aliquod canonicũ impedimentũ obstaret, vt quia se voto ad profitendum astrinxisset ad aliquam religionem, nam tũc teneretur petere dispensationem à Summo Pontifice ad effectum contrahendi matrimoniũ, rõne simplicis voti, vt vxoré ducere possit.

Sed an efficiatur valida hæc professio ex
22 eo, † quia videtur approbasse suam religionem persistendo tanto tempore per multos annos in præfata religione? Respon. quod nõ: quia oportet, vt professio nulla ratificetur, quod professus sciat illam esse nullã, & animo approbandi, & ratificandi persistat; vt singulariter declarauit Caiet. super 2. 2. q. 189. artic. 5. Nauar. in Manua. c. 12. num. 31. & de his, quæ vi. cons. 5. num. 8.

23 Sed † an possit aliquo casu professio nulla ratificari contra Concilium? Resp. q̃d sic per Summum Pontificem: posset enim Papa de consensu vtriusque partis recipientiũ, & receptorũ annũ nouitiatus habere pro cõpleto legitime contra Conc. Trid. & etiam eorum professiones haberi pro ratis, adhoc vt ipsi post hac gaudeant honoribus, & præeminẽtijs, quibus gaudere deberent à tẽpore, quo fuerunt prius professi, tum qa scienti, & consentienti non fit dolus, neq; iniuria, tũ quia hoc etiam sancte facere posset ad tollendũ scandalum, & ingratitudinem, quæ oriuntur ex magna mutatione. Nauar. extra de

24 Insuper† queritur, cum professio ante etatem, vel annum sit nulla, an talis nulliter professus si iterum vult emittere professionem, indigeat noua receptione? Dic, quòd non, sed sufficit, quod receptio prima continuetur per totum annum absq; interruptione, ita quod sine licentia prælati non exeat, neque maneat extra monasterium, & perfecto anno faciat professionem validam. Nau. eod.titu.cons.35.num.3.

25 Quid autem sit professio, † & qualis, & per quæ verba fiat, vide Lapũ in sua alleg. 128. Et an in ea requiratur scriptura? Dic, quod non.gl.in c.vidua.10.q.1. & si deberet fieri in scriptis, vt scriptura propria obuiet in futurum sibi asserenti in contrarium. c. omnes. 26.q.1.c.saluberrimum. 1. q. 7. Quis autem possit recipere ad professionem. vide tex.in c.ad apostolicã.de reg.vbi prelatus, vel alius de mandato ipsius, & an solus prælatus sine consensu capituli.vide Doct.in c.porrectum. de regular.

26 Sed quæritur, cum Conc.Trid. † non tollat tacitam professionem, quæ requirantur, vt professio tacita fiat per habitus delationem. Respon.quòd tria. Primum, ꝙ sit indistinctus ab habitu professorum. c. 1. §. qui vero. de reg.lib.6. Secundum, ꝙ deferat eũ in monasterio.d.§.qui vero. ibi. degentes cum eis. & cle.eos.iuncta glos. vers. in aliqua. de reg. Tertium, quòd deferat illum intra monasterium per annum continuum. c. 1. de reg.lib. 6. ibi. per totum annum. nisi illum deferret extra de licentia superioris. Abb. in c. ex rescripto.num.5.de iureiur.

27 Sed num † tacitè professus possit compelli per superiorem, vt faciat professionem expressam? Dic, quòd sic: nam ex tacita professione obligatur monasterio, merito potest compelli, vt faciat illud, quod iure, & regula disponitur. quibus cauetur religiosum debere facere professionem expressam. Similiter ècontra tacitè professus potest instare, vt monasterium compellatur eum recipere ad professioné expressam. nã vtriq; ex professione tacita orta est obligatio, qa ipse est obligatus monasterio, & monasteriũ sibi: acquirit enim per professionem tacitã ius monachatus, & collegij, vnde non potest amplius sine causa expelli. facit c.fi.de reg. Item interest sua, vt expresè profiteatur, cũ alias non possit ad prelaturam promoueri. c.nullus. de elect.c.indemnitatibus.eo.tit. lib. 6. facit c. cum singula.de præb.lib.6.Abb.in c.cùm causam.nu.7.& 8.eod.tit.

28 Sed quid † si quis non intendebat fieri professus, quando professionem emisit, videtur ꝙ non sit religiosus, cum in professis potius debeat attendi veritas, quàm ipsum factum. c.1. ꝙ met.causa. Item ille, qui profitetur intendit se obligare Deo. vt in cap.non dicatis. 12.q.1. sed Deus inspicit veritatem, & cor hominis, si ergo iste in corde non gerebat esse monachum, non debet obligari. Hæc tamen possunt procedere in foro pœnitentiali, cum ille forus inspiciat veritatem. c.tuæ. cum si-

29 mi.de sponsalib. Non autem † in foro contétioso, qa in foro contentioso, quando de animo constare non potest, recurritur ad actiones extrinsecas, & secundum illas ius præsumit de intrinsecis. v. g. si assumit habitũ professorum, vocando parentes, in altari cũ solemnitatibus, quibus solet dari profitentibus ab Abbate. tunc ius præsumit habitum assumpsisse cum deliberata voluntate faciédi professionem. Nec creditur sibi post factũ, ne turbet ecclesiasticam regulam. c.quod interrogasti, distin.27.16.q.7.c. per laicos monachalem. Nisi prius præcedat protestatio,

30 quia illa protestatio † iuuat, quia per illam apparet quo animo quis gerat actum. Vnde illa voluntas semel posita semper præsumitur durare. patet de baptis.c.maiores. Vnde ex hoc infert Archid.in d.c. quod si quis expresè fuerit protestatus ante matrimoniũ, quod non contrahit animo obligandi, quãuis postea contrahat, nullum est matrimonium, quia præsumitur in suá prima intentione persistere. Quod intellige, quãdo post protestationem statim contraheret, secus si interponeret interuallum inter protestationem, & contractum, quia ex quo interuallũ interposuit, videtur mutasse voluntaté. ita Gemin.in d.c.quod interrogasti. vide text.in c.1.distin.27.vbi Archid.latè.

31 Insuper quæritur, † an professio facta ab eo in religione laxiori, qui habet votum ingrediendi strictiorem, sit valida? Resp. ꝙ sic, quamuis non habeat dispensationem, licet pro voto non completo sit penitentia imponenda. c.qui post.de reg.lib.6. Quod secus esset, si faceret se oblatum, & ratio est, qa oblatio non est tantæ virtutis, nec facit qué religiosum. iuxta text.in c.vt priuilegia. & ibi

per

per glos. de priuileg. vbi Doct. Nauar. extra de voto.lib.5.cons.12.num.3.

32 An vero † per ingressum monasterij cum effectu transeant omnia bona ipsius ingressi, videlicet iura, & actiones, quæ competerent illi, q ingressus est monasteriũ, idest, feudũ, emphyteusis, vsusfructus, & bona ea lege collata ingredienti, vt alienari nõ possint. vide Inn. do. Ant. Abb. & alios. in c. in presentia. de proba. Vbi circa primum nota, q ingressus monasterij intelligitur cum effectu, quia si ingrediens moritur infra annũ probationis, tunc in dubio secundum veriorem opinionẽ ipsius bona spectant ad proximiores, cum talis nõ potuit cum effectu dici religiosus. c. religioso. de senten. excom. lib. 6. nisi expresè sua bona monasterio contulerit. notat Abb. in d. c. in præsentia. nu. 68. Nauar. extra de voto. lib. 3. cons. 1. Hoc sic præiacto fundamento, queritur an per talem ingressum transeat in monasterium feudum. Et quamuis Inn. in d. c. in presentia. cũ quo transeunt do. Ant. & Abb. & Cyn. in Auth. ingressi. C. de sacrosan. Eccle. dicant, quod transeat feudum, si talia debent seruitia, quæ monasterium possit honestè exhibere per se, vel per alium. argum. text. in l. quisquis. & l. ad similitudinem. C. de episco. & cler. alias redit ad dominum. l. 1. §. ne autem. C. de caduc. tollen. l. inter. ff. sol. matr. tamen moderni tenent indistinctè, quod feudum non transit in monasterium, quia per hoc fieret deterior conditio domini, cum feudum nũquam posset redire ad dominum per mortem vasalli, cum Ecclesia nũquam moriatur. ita Archid. in c. si qua mulier. 19. q. 2. Bal. in l. qui se patris. C. vnde lib. & in c. 1. de eo qui arma belli. depos. in vsib. feud. vide Franc. de Aretin. cons. 14. Sed quid de emphy. Ioann. And. & Inno. tenent quod transit ad monasterium. arg. text. in l. peto Luci Titi. §. 1. ff. de lega. 2. quamuis sit argumentum contra in Auth. de alien. & emphy. §. 1. Barto. vero in Auth. ingressi. C. de sacrosan. Eccles. dicit, quod de tali quæstione est text. in d. Auth. de alien. & emphy. §. 1. vbi dicit, quod transit in Ecclesiam, nisi dominus reuocet, sed si dominus vult, potest secundum eum reuocare. Alij vero dicunt, quod debent ponderari pacta de non alienando in Ecclesias, milites, & potentes, quia tunc durior efficeretur conditio domini, si transit in Ecclesiam, quia non sic de facili cadit in commissum. Sed quid si qui ingreditur habet rẽ in emphyteusim pro se, & suis filijs, an superstitibus filijs in monasterium transeat? & quamuis videbatur, quod sic, cum monasterium habeatur loco filij. vt in Authen. de sanc. epis. §. sed hoc præsenti. tamen puto, quod non trãseat in monasterium: cum tunc monasteriũ non sit verus filius, & verba contrahentium strictè intelliguntur. l. quicquid astringendę. ff. de verb. oblig. ita dom. Ant. quem sequitur Abb. in d. c. in præsentia. Sed quid de vsufructu? Dic, quod transit, & durat in vita ingredientis. Instit. de acquis. per arrog. §. vsus etenim. & §. seq. & de vsufruct. §. finitur. 19. q. 2. §. si qua. etiam si ingrediens sit pater, & vsusfructus pertineat ad eum in bonis aduentitijs ipsius filij ratione patriæ potestatis. secundum gl. in Auth. idem est. C. de bonis quæ libe. quæ opinio communior est. secundum Decium. in d. cap. in præsentia. Bona etiam ea lege collata, vt alienari nequeant, etiam transeunt. argum. ff. de fun. dot. l. 1. ff. de leg. 3. l. pater. Cyn. in d. Authen. ingressi. & ratio est, quia hæc est alienatio legis, & accessoria ad personam ingredientis, facit quod notatur. in l. si ita. §. si ea lege. ff. de verb. oblig.

33 Vltimo nota, † quod ingressio operatur multos effectus, & primo facit spuriũ legitimũ, vnde abstergit maculã irregularitatis ex natalium defectu prouenientis. cap. 1. de fil. presby. quod intellige ad effectum suscipiẽdi ordines sacros, non tamen ad effectum habendi prælationem, nam vt praxis vbique se habet vt illegitimus, vel illegitima quæque professa fieri possit prælatus, vel prælata, indiget dispensatione Apostolica, sed de hoc supra diximus. num. 8. Secundo votum resoluit. vide glo. in c. admonere. 33. q. 2. c. scripturæ. de voto. quemadmodum diximus supra. in 2. lib. cap. 30. nume. 3. Tertio omnis causa ingratitudinis tollitur vndecunque processerit per ingressum religionis. per text. 19. quæstio. fin. capitu. non liceat. vbi simpliciter fauore religionis disponitur sine aliqua distinctione, vt tollatur vitium ingratitudinis. ad idem text. in Auth. de monac. in princip. vbi dicitur, quod ingressus religionis omnem humanam maculam detergit. licet gloss. ibi sentiat, quod non per hoc tollat filij ingratitudinem, sed mihi primum plus

placet

placet fauore religionis.arg. legis. sunt personæ.ff.de relig.& sumpt.fun. & quod ingratitudo tollatur per ingressum religionis. est glo. etiam de iure ciuili per textum nouellarum.vt in Auth.de sanct.episco. d. §. nullã vero.Pan.cons.27.2.vol.Rom.sing.37. vtrum nobilis, videlicet quod ingratus filius desinit ingratus reputari. Hinc infertur,vt non liceat parentibus filios monachos factos ab hæreditate sua repellere, quamuis dum fuerint in seculo, in causam ingratitudinis inciderint. vt refert Cyn. in l. Deo nobis. C.de episco. & cler. Quarto consequitur plenariã indulgentiam ingrediens,cum effectu,si cõtrito corde fiat.D.Thom.in 2.2.q.antepen. & vltima.nu.3.vide late Pau. de Cast.in Auth. ingressi.C.de sacrosan.Eccles. Quinto diminuitur pœnitentia quantumcunque grauis. per religionis ingressum. c. admonere. 33.q. 2.not.in c.scripturæ.de voto. Sexto per eam si ante erat laicus, mutatur regulariter forum,vt fiat iurisdictioni ecclesiasticæ subiectus etiam post delictum commissum, vt diximus infra.in c.1.Bullæ Cœnæ.ibi. pro cessando.num.141. nisi fiat monachus post præuentam causam a laico. vt inquit Nauar. de regu.comment.2.num.60.in fi.Septimo præiudicat matrimonio ante copulam carnalẽ. extra de conuer.coniug.ex publico. Itẽ excommunicatio licet non aboleatur per ingressum, potest tamen absolui ab Abbate, vel priore.c. cùm illorum. de senten. excom. not.per Archid. in c. religioso. de senten.ex-
34 com.lib.6.Octauo quamuis† monachus habeatur pro mortuo.vt in Auth.de nup.§. distrahuntur.collat.4. tamen possunt ad vtilitatem monasterij singuli de religione suis parentibus,& agnatis.ab intestato,quemadmodum,& alij existentes in seculo, succedere. Quinimo non licet eorum parentibus eos à portione legitima repellere.vt probatur.in l.Deo nobis.C.de episc.& cler. in cap. vnico 18.q.1. & c. non liceat parentibus. 19. q.1.& hoc indubitanter est tenendum de religione, quæ licet singulis de religione proprietatem deneget, eis tamen in cõi concedit, vt in regula nostra, & Chartusiensium. Et non obstat, quod eorum agnatio non in terris,sed in cœlis debet esse. vt in Auth. de monac.§.non ingredientur.collat.1. quia illud intelligitur, vt monachi nõ habeãt agnationẽ in terra,scilicet,vt ea occasione exeãt monasteria ad colloquendum cognatis, sed cognationem naturalem retinent.vt ibi not. glo.& allegat.C.de codic.l.fin.ff.de reg.iur.l. iura.Item non obstat,quod monachus habeatur pro mortuo,quia illud quo ad matrimonium,& sic quantum ad carnalia mundi habetur pro mortuo.16.q.1.placuit. Renunciauit enim seculo quo ad carnalia.d.l.Deo nobis.§.2.vers.nam & si maritus. Item quo ad conuersationem secularem, vt eadem lege in princ.alias non habetur pro mortuo,cum possit esse testis. vt in Auth.de nuptijs. §. distrahuntur.habetis ergo,quod non nocet mutatio status ad succedendum.ff.vnde lib. l. fi. Sed an etiam hoc procedat, quando ex propria regula interdicitur dominium, & proprietas alicuius rei singularis in communi, vt est religio Beati Francisci. clem. exiui.§. prouide.de verb. sign. communis est opinio. vt inquit Pan.in cons.27. in 2. vol. quod non admittantur religiosi, sed veniunt alij succedentes ab intestato, ac si ipsi essent mortui.argum.ff.de his,qui pro non scrip. hab.l. in metallum.& D.de hære. instit. l. 1. Hodie vero per quoddam priuilegium Papæ Nicolai, quod priuilegium dicitur Mare magnũ, ordines Minorum,Prædicatorum,Eremitarum,& Carmelitarum statuitur, quod licet non possint habere bona,immobilia,possunt tamen habere fructũ bonorum stabilium, vt inquit Napod.in consue. Neap. si quis, vel si qua. in vers.proximiores. Nono per ingressum monasterij liberatur à patria potestate. notatur.in c.Deo nobis. de episc. & cler. glo. sing.in l.si ex causa. §. Pomponius. ff. de minor.quam sequitur ibi Bart. & Bal. in Auth. si qua mulier.C.de sacrosan. Eccles. vbi Ias. nu.17.Non tamen perdit iura suitatis, quatenus sibi sunt commoda.Bart.in l. itẽ in potestate.in fi.C.de episc.& cler. vt supra. Sed nunquid filius à patria potestate exẽptus per monachatũ patri noceat,vt excusari nequeat à muneribus realibus,vt sunt gabellę, & per consequens non computetur.in nu. 12. filiorum.ixta tex.in l si qs decurio.la 2.C.de decur.lib.10.Dic qđ non nocet patri: nam filij defuncti in bello prosunt ad excusationem à muneribus.vt est tex.in l.fi.ff.de vacat. mun. Instit.de excusa.tuto.§. 1. Eodem modo debent prodesse filij monachi,qui sunt defuncti quo ad mundum,& militant in seruitio Dei. ita expresse tenet Ang. de Aretin. Instit. de

excusa

excusa tut. in princ. per ea, quæ notantur. in l. miles. ff. de re iud.

35 Nono interrogandus est, si tacuit † infirmitates, vel alia impedimenta, vt quia obligatus erat ad ratiocinia Reipublicæ: nam nisi prius se expediat, ingredi non debet. Si vero sunt priuatorum, honestum est, vt prius se expediat. vt consuluit text. in c. commissum. de sponsal. §. fin. 2. q. 4. sed non necessariũ, vnde si defacto debitor iste religionem ingreditur, tenet professio: & ratio est, q̃a propter pecuniam persona liberi hominis non obligatur, quia libere potest de sua persona facere quicquid vult, tenetur tamen (si potest) curare, vt creditoribus satisfaciat artẽ aliquam exercendo intra monasteriũ, vt scribendo, & pingendo, vt inde aliquid lucretur, officio tamen suo non neglecto. cap. clericus. dist. 91. & salua regulæ obseruantia, idq; ex consensu prælati sui, qui illi tenetur ad id licentiam dare, vel pro eo debita suis creditoribus soluere: non tamen sunt demẽdæ expensæ eius ex illo lucro, si seruit quantũ regula præcipit, q̃a qui altari seruit, de altari viuere tenetur. c. cùm secundum. de præb. c. ex his. 12. q. 1. Quod si intra monasterium quicquam lucrari non potest, q̃d posset extra monasteriũ id q̃rere vnde vt satisfaciat, illud faciat de licentia sui prælati, cauendũ tamen est illi ne talia exerceat vnde scãdalum generet, aut religio derisioni exponatur: Etenim his inconuenientibus existentibus cessat obligatio præfata. Sixtus tamen

36 V. in sua extr. 73. † contra illegitimos statuit ære alieno super vires facultatum suarũ grauatos ad religionem non admittendos, admissos tamen ad illam perpetuò inhabiles declarat, professionem inde secutam ex nunc pro vt ex tunc irritando, & annullãdo, quare habitu spoliari, & expelli potest. Superiores vero, qui dictas personas temere receperint, voce actiua, & passiua, nec nõ officijs, gradibus, honoribus, & dignitatibus per eam obtentis, & in perpetuũ obtinendis priuat. quam etiam constitutionẽ extendit ad criminosos, vel suspectos, vt ibi habetur. Ratio autẽ quare moueri potuit Romanus Pontifex, potuit esse, ne monasteriũ infametur ex hoc, q̃d accipit personas cũ detrimento aliorũ. Hinc hac ratione motus vult tex. in c. 1. de oblig. ad ratioci. q̃d obligati ratiocinijs repellantur ab ordinatione. per l. officiales. C. de episc. & cler. distin. 51. per totũ. Ex qua constitutione colligitur, q̃d debitor non vltra vires suarum facultatũ potest ingredi religionem. Verum ingrediendo quãdoque peccat, vt pote qui potest soluere debita, differendo aliquanto tempore religionis ingressum, & incitatur ad ingrediendum statim fraudato suo creditore, q̃d procedit etiam in eo, qui vouit ingredi intra certum tempus, quia votum posterius non tollit obligationem anteriorẽ: nec potest esse vinculum iniquitatis. argum. text. in c. quanto. de iureiur. c. in malis. 22. q. 4.

37 Decimo, † si ingressus est religionem parentibus in extrema necessitate constitutis, eiusq; auxilio, & ope indigentibus, q̃a peccant mortaliter. Imò etiam si necessitas non sit extrema, est tñ talis, quæ filium obligat ex præcepto ad eorũ inopiam subleuandã, vt est, quia oportet parentes mendicare, vel alijs seruire cum notabili, seu magna indecentia, tunc ingrediendo religionem peccat mortaliter, q̃d intellige, dummodo absq; periculo peccati posset in seculo permanere. Professus tñ, cum mundo mortuus sit, deobligatur à cura impendenda parentibus. Syl. in ver. religio. 2. q. 7. debet tñ quantũ potest salua ordinis obedientia curare, vt per se, vel aliũ eis subueniatur. Nauar. vero in primo casu inquit, q̃d ingressus, & professus tenetur exire, q̃n verisimiliter egrediendo posset subuenire, & non egrediendo non posset, alias secus. In secundo casu debet pro viribus in suo statu perseuerando eis subuenire, vel si sic non potest, tunc tenetur exire, si huiusmodi debitum, idest, eorum necessitas præcessit religionis ingressum. hæc in capit. 14. num. 14.

38 Vndecimo. An † fuerit transgressor votorũ, idest, paupertatis, castitatis, & obedientiæ, nã obligant sub peccato mortali, q̃a per tria hæc vota abrenuntiatur omnibus his, quibus animus humanus maximè occupari consueuit, & à diuinis obsequijs impediri, quorũ primũ est, & principale coniugum. 1. Corin. 7. vbi inquit, qui cũ vxore est, sollicitus est quomodo placeat vxori. secũdum est possessio terrenorum. Vnde glo. super illud Luc. 8. Quod autem in spinis cecidit, inquit: Diuitiæ & si delectare videantur, suis tamẽ possessoribus sunt spinæ, cum aculeis curarum mentes eorum confodiunt, quæ auidè

quæ-

quæruntur,& sollicitè seruantur. Talis spina multipliciter pungit in acquisitione, cõseruatione,diminutione , nã cum labore acquiruntur,cum timore possidentur,cum dolore dimittuntur,vel amittuntur. Tertium, est propria voluntas , qa qui suæ voluntatis est arbiter,sollicitudinem habet de suæ vitę gubernatione,& ideo nobis consulitur,vt nostri status depositionem diuinæ committamus voluntati.iuxta illud Pet.c. 5. Omnem sollicitudinẽ vestram proijciẽtes in eo, quoniam ipsi cura est de nobis.Et inde est,ꝙ perfecta religio triplici voto consecratur, voto paupertatis,per ꝙ renuntiatur diuitijs,voto castitatis, per quod renunciatur coniugio, & obedientiæ , per qđ renuntiatur voluntati propriæ.De his tribus dicit Dominus,si quis vult venire post me , abneget semetipsum. ecce proprię voluntatis abnegatio , tollat crucem suam,scilicet per carnis mortificationem.ecce votum castitatis,& sequatur me,idest,per altissimam paupertatẽ.Per hęc
39 tria vota homo offert sacrificium† de omnibus bonis,per votũ castitatis offert corpus suum.iuxta illud.Rom.12.Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem , &c. per votum paupertatis propria bona, per votũ obedientiæ propriam voluntatem. Nec solum sacrificiũ per hæc tria vota Deo offertur,sed holocaustum,qđ erat Deo acceptissimũ.Vnde Greg.hom.8.super Ezech inquit : Cum quis aliquid suũ Deo offert,& aliqd nõ vouet sacrificiũ est:cũ vero omne,quod habet,omne, quod viuit,omnipotenti Deo vouerit,holocaustum est. In his tribus claustralis religio vitam angelicam repræsentat, quia per hæc tria de mundo exitur.

40 XII. Si profitetur cũ hac†cõditione,vt velit sibi reseruare bona sua,vt propria, nõ tũc vitiatur actus, & frãgitur cõditio, vt turpis, & cõtra substãtiam , & remanet monachus. de cõdi.appos.l.quicunq;.ff.si vsusfru. pet.l.j. §.1.ff.de hær.inst.l.si ita qs hřs.glo.in Auth. ingressi.C.de sacrosan.Eccles.& ratio est , qa cum est alterius iuris, non põt aliquid habere.vt ff.de acq.rer.dom.l.homo liber.in fin.ff. de reg.iur.l.q in seruitute. Dicit tñ Bart. in d.Auth.ingressi , qđ si qs profitetur ea cõditione,vt possit retinere bona sua,debet intelligi quo ad vsumfructum , vt sic res intelligatur secundum subiectam materiam. text. in simili.in l.si vno.ff.locati.

41 Sed qd si religioso†aliquid donetur,vel relinquatur à consanguineo, vel amico , ita tñ qđ non relinquatur monasterio,nũquid valeat relictũ?Bar.in Auth.excipitur.C.de bonis quæ lib. inquit , qđ vt relictũ valeat, debent illa verba intelligi,vt nihil acquiratur monasterio respectu vtilitatis,nõ autẽ respectu iuris,& est sensus, vt monasteriũ permittat cõniuentibus oculis illũ habere administrationẽ relicti,sicut & seruus dicitur habere propriũ.vt in l.3.ff de manũ. Quod quidẽ dictũ intelligitur secundum Abb. in c. 2. de statu mona. vt tm̃ possit procedere , qñ religiosus haberet administrationem in casu licito,puta vt dispẽsaret ad pios vsus,qđ est licitum etiam religioso.c.2.de testa.lib. 6. vel vt cõuertat ad vsum vestimentorum, vel librorum , quia tunc indirectè aliqua vtilitas monasterio resultaret, cum releuetur ab ijs oneribus,non tñ intelligitur,vt religiosus ad libitum possit illa bona distribuere, quia sic esset proprietarius. Sed qđ si testator relinquat tale quid monacho.ita tñ quod Abbas non faciat ei molestiam,alias relinquit Titio extraneo?dicit Archid. in c. ingredientibus.16.q.3.ꝙ Titio cõpetat repetitio, si Abbas monachum molestet super relicto. arg. eius ꝙ legitur.& not.in l.Lucius. ff.ad Treb. vide d.Ant. in c.clerici.de iudi.

42 Sed an possit† prælatus tuta cõscientia religioso illud concedere, & nullã ei molestiã facere super relicto?Respon.ꝙ nõ:Non enim potest vllus inferior Papa neq; directè,neq; indirectè facere suum monachũ proprietariũ.c.cum ad monasteriũ. §. tali. & §. fin.vbi Abb.nu.9.de statu mona. Dixi ꝙ nullus inferior Papa , qa Papa posset præfatam licentiã cõcedere , ita quod nullus prælatus inferior alius à se, vel eius successor possit illã tollere,vel diminuere,argumento gñali c.cuncta per mundũ. 9.q.3.c.proposuit. de conc. præb. ita , vt illud in honestos vsus , & pios possit expendere, & ꝙ nemo possit ei illũ vsum impedire.Et ita solita est sancta sedes Apostolica concedere aliquibus religiosis pensiones super fructibus aliquorũ beneficiorum , ea lege,vt ipsi soli impendant.ita Naua. extra de reg.lib.3.cons.47.

43 Sed aduerte , † ꝙ discrimen est inter religiosum habentẽ aliquod peculium , vel beneficium: nam primus non potest impendere nisi circa ea , quæ pertinent ad bonam administrationem

ministrationem eius, & ad honestum vsum eius, & ita intelligo summum Pontificẽ posse dispensare. secundum Abb. in c. 2. de statu monac. Sed religiosus beneficiarius potest de fructibus sui beneficij disponere, perinde ac clericus secularis de fructibus sui beneficij secularis. ita Cardinalis in cle. 2. de vita. & honest. cler. Hinc potest per viã donationis, vel alterius cõtractus inter viuos irreuocabiliter facti disponere, non autem per vltimam voluntatem: cum nullus religionem professus possit quicquam disponere sine facultate testandi. vt inquit Nauar. cons. 70. & 71. lib. 3. de regul.

44 An autem possit † Abbas in professione reseruandi quædam bona ad vsum dare facultatem religioso? D. c, quòd sic. de elect. c. cùm inter. quamuis possit postea superior ea amouere. licet non debeat, nisi ex iusta causa. Doct. in c. insinuante. qui clerici. vel vou. Syluest. in vers. religio. 3. q. 8. Quinimo Pan. in c. monachus. & in c. cum ad monasterium. de statu mona. inquit valere professionẽ factam cum pacto, vt viuat extra monasteriũ cum bonis, quę ante professionem erant sua, sustentando se dẽ illis. facit text. in d. c. insinuante. vbi cum ex illo text. habetur, quod valeat professio facta à monali, manendo in domo. consequens est vt habeat aliquod peculiũ propriũ, quo se substentet. sequitur Bart. in Auth. ingressi. C. de sacrosan. Eccles,

45 Sed quid de monacho, † qui est in probatione, & habebat beneficia, an expectabitur tempus anni, antequam sua beneficia conferantur? Dic, q sic, interim tamen poterit facere seruire per alium, cui prouidebit de bonis Ecclesiæ. argum. de appell. peruenit, & hoc fauore religionis, quia summa est ratio, &c. vt ff. de relig. & sump. fune. l. sunt personæ. & hæc opinio est æqua. per c. beneficium. de reg. iur. lib. 6.

46 An vero † tempore nouitiatus valeat renunciatio facta cum iuramento suorum bonorum? Dic, q non, etiam si fiat in fauorem cuiuscunq; causæ piæ, nisi cum licentia Episcopi, aut eius vicarij fiat, intra duos méses proximos ante professionẽ, & tunc non alias intelligitur suum effectum sortiri, nisi secuta professione. Aliter facta etiam cum huius fauoris expressa renunciatione, iurata, est irrita, & nullius effectus, vt testatur Cõcil. Triden. sess. 25. c. 16.

47 XIII. Si † non vult reformari: nam debet religiosus deformatus, vel monasteriũ primo reformari per fratres eiusdem monasterij, si potest, vel secundo per fratres eiusdem ordinis. Tertio per fratres cuiuscunq; religionis. Vel quando aliud fieri non potest, etiam per clericos seculares. cap. inter quatuor. de cler. non resid. ita Henric. in c. relatum. ne cler. vel mona. nu. 3. Sed an religiosis post factam professionem strictior vita possit indici? Circa hanc breuiter dico, q licet sit opinio gl. in c. quia omnes. de reg. iur. lib. 6. tenentis, q possit indici, quæ communiter approbatur ab Abbate, & modernis. in c. ad nostram. de appell. tamẽ contraria opinio cõmunior videtur. ita gl. per illum text. in c. gesta. distin. 64. idem glo. per illum tex. in c. integritas. 32. q. 1. in vers. vlt. Oldr. cons. 96. Nunquid monachum. Vbi concludit, q Papa statuere non possit, vt monachus recludatur, & ibi ad hoc rationem efficacem adducit, quia ab initio datur annus probationis ingresso, vt asperitas ordinis experiatur. c. ad apostolicaam. de reg. Vnde non videtur, quòd contra eius voluntatem ad duriorem vitam astringi possit, nisi alius annus concedatur. Hæc autem conclusio procedere videtur quando durior vita de nouo indicitur in totum, secus si alteratio vitæ facta fuisset in aliquo accidenti ex parte, de quo verisimiliter ingressus cogitare potuisset, vel qñ talis austeritas alias fuisset in regula, & relaxatio eius fuisset noua, & à tẽpore cuius initij est memoria, qa tunc secũdum statum antiquũ regula poterit reformari, qa de hoc ingressus statim recogitare potuit secundũ naturam religionis. Host. in sum. de voto. §. vtrum. vers. quid si scholaris. vide Dec. in capit. ad nostram. 4. not. de appellat. Nauar. extra de regu. libr. 3. consil. 9. num. 2.

XIIII. Interrogandus est circa pauper-
48 tatem: † nam quamdiu quis est proprietarius, est in statu damnationis. vt habetur in Conc. Triden. sess. 25. c. 2. & 14. Vnde videat si habet proprium, q quantum ad religiosos, dicitur quicquid tenetur contra voluntatem Abbatis, vel celatur Abbati suo. ita Ioan. And. in c. cum ad monasterium. de statu monac. Verum si prælatus concedat vsum alicuius rei ad libitum, non videtur propriũ, quando in qualitate, & in quãtitate nihil

hil celatur prælato, nec sine eius licētia aliquid recipitur, vel expenditur, & paratus est ad iussum Abbatis totum reddere. Syluest. in ver. religio.6.quæst.7.

Sed quid si superior alicui religioso facultatem concesserit retinendi aliquam rem q̃ ille occultat, ne sequens superior videat, & auferat? dic talem facere contra votū paupertatis, & esse proprietariū.do.Ant. 3.part. tit.16.c.1 1.§.2.Sylu. qui supra. Et nota, q̄ si proprietarius inuenitur in morte cum peculio, si non pęnituerit, in sterquilinio cum pecunia in signū perditionis sepeliendus est.de statu monac. cùm ad monasterium.& si cum alijs fratribus sepultus sit, exhumādus est, si ossa discerni possunt.eod. tit. super quodam.

49 Sed an sit † in statu damnationis religiosus ille, q̄ sibi appropriaret denarium vnum, vel plures non facientes notabilem quantitatē? Dic, q̄ non, tum qa licet omnis trāgressio pręcepti obligantis sub pęna peccati mortiferi sit mortifera regulariter: tñ fallit, quoties vnū de tribus concurrit, scilicet rei paruitas, subreptio, vel defectus iudicij ad id sufficientis. vt post S. Tho. diuersis in locis diximus, & præcipuè lib.1.c.14.nu.5. & seq. Tum quia lex monachorum de nihil appropriādo sibi non est fortior, quam lex Dei de nihil furando, nec adeo fortis, quia hæc lex est lex naturalis, & diuina sine vllo facto humano mediante obligans, illa verò est humana, aut certè diuina mediante facto humano, scilicet voto obligans, vt palam est. At transgressio legis de non furando excusatur à culpa mortali propter rei exiguitatē. iuxt. S.Tho. ab omnibus receptum.1.2.q. 88. artic. 5.& 6.& 2.2.q.59.artic.4. Quanta autē quātitas requiratur, vt monachus peccet mortaliter? Dic, q̄ quanta requiritur in furto. ita Nauar. de reg.lib.3.consf. 75. Quæ autem sit notabilis quantitas, vel parua, vide quæ supra diximus.lib.2.c.93.num.20.

50 Sed † quid dicendum de monacho, qui orphanus est parentibus, & omni temporali auxilio destitutus, nec forsan à monasterio ei succurritur de vestibus, quia in pluribus monasterijs malè seruatur prouisio vestiarij, an possit habere aliquid proprij. dicit Laud. quod non debet habere aliquid propriū hoc non obstante. ita refert Zabar. in clem. 1. §. præmissa.nu.2.de statu mona.

51 Sed quæritur † iterum, quid si paulatim accipit aliquod minimum. v. g. octo vncias panis, parum vini, & c. quasi singulis diebus, ita vt taliter accepta ad notabilem quantitatem accrescant, an peccet mortaliter? Respon. quod non. Nauar. in Manua. c. 17. num. 140. nisi habeat voluntatem deliberatā furandi magna.c.vulgaris.c.si cui.c.propterea. de pœn.dist.1.vel nisi contraueniat pręcepto superioris expresse prohibentis nec etiā minimum religiosus possit donare, vide quæ nos supra diximus lib.2.in 4.pręcep.tit. qualiter honorandi sunt Pastores.c.57.

52 Iterum quæritur, an † monachus sit proprietarius si non resignet in manu Abbatis id, q̄ à Papa dono habuit, sicut diximus. q. 12. Respon. q̄ non, q̄ quidem dictum ita intelligo, non quidem vt monachus proprium faciat, sed vt à Papa loco Abbatis teneat ad nutum eius irreuocabile. vt notat Inn. in d. c.cum inter.do.Ant. in c.cum ad monasteriū. nu.11.& 12.de statu mona.

53 Rursum, an † possit prælatus post Concil. Trid. sess. 25. c. 2.cum suo conuentu iusta de causa magnæ vtilitatis, vel necessitatis monasterij, & ordinis concedere administrationem aliquorum bonorum stabilium ad nutūm amouibilem? Respon. q̄ sic. quia c. secūdum Conc. Trid. non inducit ius nouum, sed tantum renouat, & reuocat ad memoriam antiquum ius.c.non dicatis.12.q. 1. & c. cum ad monasterium de statu monac. prælatis regularium ne sine iusta causa propter importunitatem, vel singularem vtilitatem aliquorum regularium varijs modis id procurantium concedatur. præcipit.

54 Insuper † an in ijs casibus, quibus necessaria est licentia prælati, vt regularis possit habere, vel facere aliqua, quæ sine illa non licerent, debeat esse expressa & specialis, an sufficiat tacita, & generalis? Respon. q̄ sufficiat tacita, & generalis in foro conscientiæ. quam D.Tho.2.2.q.33.artic.8. appellat præsumptam, & ratio est, quia eadem est virtus taciti. & expressi.l.cùm quid.ff.de reb. credi. c.2.de rescrip.per quæ respondet Nauar. extra de reg.lib.3.consf.2.nu.20.cuidam monachæ, non fuisse obligatam ad reddenda quędam munera à quodam viro accepta, quorū accipiendorum licentia iustè, & liberaliter concessisset Abbatissa, si illam ab ea petijsset.arg.tex.in l.iter omnes.§.rectè.ff.de furt. Quatenus habet non committere furtum,

cum,

eum, qui clam capit alienum, quod ſcitum Domino placeret, & nos ſupra diximus. lib. 2. de furto. c. 9. num. 15. Imò nec peccauit, ſi probabiliter credebat, quod non diſplicuiſſet Abbatiſſæ acceptio illa clandeſtina. Secus ſi credebat, quod diſplicuiſſet illa, quãuis licentiam petitam non denegaſſet, ſicut filius, & famulus accipiens clam ſibi aliquid, quod petitum parens, vel dominus libenter concederet, peccat quidem venialiter capiendo tali modo, ſed non mortaliter, eo q̃ placet illi, vt habeat, licet modus ei diſpliceat. Nauar. qui ſupra.

55 Sed † an aliquid taxari poſſit monachis pro indumentis, vel eis aſſignari ad id certæ poſſeſſiones? Dic, q̃d ſic, & ita Curia Romana tolerat, quod regularibus taxetur aliquid pro indumentis, vel dentur aliquę poſſeſſiones. Idem dic de monialibus, quæ à monaſterio habent ſolum victum, & à parẽtibus, vel de ſuo lucro habent indumenta. ita Ant. Butr. in c. cum ad monaſterium. nu. 20. de ſtatu mona. Dec. in c. edoceri. num. 17. de reſcrip. vbi inquit, quod Abbas poteſt cum conuentu diuiſionem facere, & præcipere, quod monachis dentur decem pro indumentis, vel quod moniales poſſint earum lucra in proprios vſus conuertere. ita Abb. in d. c. cum ad monaſterium. Et talis diuiſio facta per Abbatem, & conuentum reuocari poteſt ad nutum Abbatis. ita Dec. in c. ſuper literis. num. 18. de reſcrip. Vitanda tamen eſt hæc taxatio in monaſterijs ad euitãdum vitium proprij, quod eſt contra vnum de ſubſtantialibus regulæ. d. c. cum ad monaſterium. Vnde verſus. Nihil proprium ſit vitium, communia quæque, ſic loquimur, ſed non fruimur communibus æquè.

56 Sed † vtrum poſſit ſummus Pontifex diſpenſare in voto paupertatis, & caſtitatis. Concludit Couar. c. 2. nu. 10. & 11. de teſta. q̃d ſi id viderit expedire Reipublicæ, aut animarum ſaluti, poterit voti obligationem remittere quo ad continentiã, ergo & quo ad

57 paupertatem. Hinc † poteſt Papa licentiam teſtandi concedere religioſis. arg. text. in l. ſi quando. in prin. C. de inoffic. teſtam. Franc. in rub. de teſta. lib. 6. col pen. ſubſiſtente vera, & legitima cauſa. Imò ſolet hanc licentiam in modico teſtandi concedere accedẽte ad hoc prælati monachorum conſenſu. Et non obſtat text. in c. cùm ad monaſterium. in fin. de ſtatu mona. & gloſ. in c. ſunt quidam. 25. q. 1. Vbi ſummus Pontifex diſpenſare nõ poteſt ſuper voto paupertatis, & ratio eſt, quia votum eſt iuris diuini: nam dupliciter reſpondetur per Couar. & primo, quia illa verba c. cùm ad monaſteriũ, procedunt manente ipſo voto: Nõ enim poteſt Papa indulgere, vt exiſtente monacho vxorem ducat, poteſt tamen eximere à voto, & religione, & ita exẽptus vxorem ducere, & proprium patrimonium habere. Secundo intelligenda ſunt ex modeſtia ſummi Pontificis ad conuincendũ illum Abbatem, ne exiſtimaret ipſum licentiam monacho concedere poſſe aduerſum votum paupertatis.

Quod vero dicitur votum eſſe diuini iuris, atque ideo tolli non poſſe per Papam, nõ procedit, quia hæc obligatio prouenit ex voluntate humana, licet ex iure diuino ſit executioni tradenda, actus vero humani principibus ſubijciuntur. Hinc fit vt votum filij parentis iudicio ſubijciatur, vt poſſit is eius voluntatem remittere, ſi id videbitur Reipublicæ expedire. Fran. in c. ſemel Deo. de reg. iur. lib. 6. Couar. qui ſupra.

58 Vtrum † vero intelligatur religioſus teſtari, ſi facit ſchedulam, vel memoriale ſignificantem ſuam volũtatem de ſuis rebus ſuis vſibus deputatis, ſic, vel ſic diſtribuendis? Reſpon. q̃d ſic, niſi expreſsè proteſtetur, vel tacitè nolle illam voluntatẽ ſuam eſſe teſtamentũ, vel codicillum, aut donationẽ cauſa mortis, ſed ſolum rogat ſuum prælatum, vel conuentum, vt pro ſua libera voluntate illud, aut illud pietatis opus, aut miſericordię illi, aut illi faciat. ita Nau. c. 27. n. 270. ver. 3.

59 Concluditur † ergo religioſum nullo modo poſſe teſtari, ex quo caret proprio. vt in Auth. ingreſſi. C. de ſacroſan. Eccleſ. c. 2. de teſtam. Hinc eſt, q̃d etiam veſtis, qua vtitur monachus, non dicitur ſua, nec poteſt dici, q̃d ſua ſit. ſecundum gl. in d. c. non dicatis. 12. q. 2. qa qui ab alio poſſidetur, ipſe nihil poſſidet. vt ff. de adult. l. ſic eueniet. Imò nec valeret conſuetudo in oppoſitum, vt poſſet teſtari. vt in d. c. 2. de teſtam. Bal. in d. Auth. ingreſſi, niſi ſolum de licentia Papæ, vt ſuperius diximus, non autem de licentia ſui ſuperioris, quia nec ipſe, ſi eſt verè regularis teſtari poteſt ſine licentia Papæ, nam eodẽ modo quo voto paupertatis ligantur ſubditi, ligantur & ſuperiores. vt tradit Peruſ. in

rub.

rub.de testamen.nume.65.

60 Rursum, nec clerici † seculares de bonis acquisitis post clericatum occasione clericatus possunt testari, si sunt beneficiarij, & administrationem habent.gl. in c. præsenti. de offic. ordin. lib. 6. Secus dicendum de bonis quæsitis ante, vel post clericatū, & non occasione clericatus.c. qa nos. de testa. vel postea quæsitis pro missis, & orationibus dicédis.Franc.in c.præsenti.nu.10.de offic.ordin. lib.6. Eremitæ autem testari possunt. 19. q. 3.c.perlatum.§.1. vbi Paulus primus eremita in testamento Colobium suum Alexandrino Episcopo reliquit, tunicam vero Beato Antonio, & ratio est, quia eremitæ possunt habere proprium. c. cum Io. de fide instrum. gl.in c.1.de exces.prælat.Bal.in Auth. si qua mulier.in prin.C.de sacrosan. Eccles.nisi essent professi aliquam regulam approbatam.

61 Præterea,† an dicatur monachus proprietarius, si de licentia prælati habet in cella multa superflua? Dic, quod non, modo sit paratus omnia resignare in manu eius.Syluest. in vers.religio.6 quæst 7.

62 An etiā sit dominus illius † portionis religiosus in mensa, quæ est ante se posita.v.g. De sua portione vult sibi aliqua subtrahere, vt det pauperibus.vide Nauar.in Apol.de redit.q.1.monit.14.Et an fragmenta, quæ de mensis ipsorum religiosorum supersunt, possit ianitor, vel alius religiosus erogare pauperibus? videtur quod sic.glo.in clem.2. vers. fragmenta.de censib.

63 XV.Interrogandus † est, an religiosus fecerit eleemosynam: cum nec voluntatē, nec proprium habeat.12.q.1.c.nolo. & c.non dicatis. Et hoc verum est de puro claustrali, nullam administrationē, nullum officiū habente, nisi hoc faceret de licētia Abbatis de rebus communibus.argum.16.q.1.placuit.& c.monachi.de consecra.distin.5.non oportet, vel nisi videat hominem ad mortē esurientem: tunc enim hoc potest facere de licentia summi Abbatis.c.pasce.c.non satis.distin.86. quia tali casu sunt omnia cōmunia. 47. dist. sicut hi. non obstante etiam contradictione Abbatis inferioris.11.q.3.qui resistit.8.dist. quæ contra mores. Si vero administrationē habet, tunc non solùm potest, sed debet qcquid superest pauperibus erogare.secundum Rayn.12.q.1.quia tua.in fin.c.aurum.86. distin.non satis.dist.47.sicut hi.16.q. 1. quoniā quicquid. Sic si religiosus accedit ast scholas, vel alias vadit ad peregrinationem de licētia Abbatis, potest moderate facere eleemosynam.l. item si filius.§. ꝙ dicitur. ff. ad Senatusconsul.Maced. conformando se illis, inter quos viuit, idest, dando tantam, quantā suæ qualitatis seculares dare solent.12.dist. illa.41.distin.c.1.& 4.gl.notab.in cle.2. vers. conuertendum.de vita.& honest.cler.gl. in c. alia causa.16.q.1.Doct.in c. ex parte. de accusa.& ratio est, quia eo ipso, ꝙ ipsum licétiauit, videtur ei concessisse, ꝙ faciat omnia bona, quæ honesti scholares, & peregrini facere consueuerunt.arg.text in l.ad rem mobilem.ff de procut.l.2.ff. de iureiur. l. si longius.ff.de iudi.c.præterea.de offic.deleg. Pariter potest eleemosynam facere de eo, quod ꝑ parsimoniā relinquat de his, quæ sibi dantur in impensas quotidianas menstruas, vel annuas pro itinere faciédo, vel negotio aliquo agendo ea lege, vt nihil amplius teneatur monasterium ei dare, nec ipse rationem reddere, sed quod suo commodo, vel damno id impendat.Nauar.de reg.nu.8.

XVI. Attinet etiam ad vitium proprie-
64 tatis dare, vel † recipere literas ab alio sine superioris consensu.c. non dicatis. 12. quæst. 1.Quod intellige in literis, quæ dantur, vel accipiuntur contra vtilitatem, vel honestatem monasterij, vel corporalem singulorum regularium, vel in literis, quæ continēt inutilia, vel impertinentia prædictis, non autē de literis pro vtilitate monasterij, vel literis necessarijs, vel vtilibus, quas iustè secundum iura possunt ipsi sine superioris voluntate dare, vel recipere, qualium numero sunt illæ, quibus regularis constituit procuratorem contra prælatū, vel denunciat eius delicta, vel si acciperet literas impetratas à Papa, vel alio superiore sup huiusmodi rebus.iuxta tex.in l.cùm I.& A. extra de re iudic.& ita ibi notat Inn.num.4.Archid. in d.c. non dicatis.

XVII. Circa castitatis votū, an illud fre-
65 gerit, † quia castitatē seruare præcipuè decet claustrales, quam duplici sunt obligatione professi: Altera, quando monasticæ religionis indumentum solemniter induerunt: Altera vero, qn̄ sacros ordines susceperunt. Etenim valde indignū est eos, qui ad ministeriū altaris accedere debent, cubilibus, & immunditijs deseruire, qui templum, & vasa

vasa Domini esse debent, & dici.cap. 2.dist. 28.Hæc enim est,quæ de hoste domesticũ,& de homine Angelum facit , quæ Deo grata est. 32.q. 5.cap.1. quæ legi amica est, & per legem laudatur in corpore Authen. de non alien.aut permut.rebus.§. optimum itaque. collat.1.& quæ cum fiducia potest Deo animas hominum presentare,in corpore Auth. de lenonibus.§.sancimus.colla.3. & quæ priuilegium legis meretur,nam non luxuriantibus, sed pudicis legis priuilegium datur, in corpore Auth.quib.mod. natur.effi.sui.§. si quis autem defectus.coll.7. Hoc vero votum violatur nõ tantum cum quis actu fornicatur , sed etiam si corpore castus mente fornicetur,vel adulteretur.32.q.5.cap.sicut enim.& c.si Paulus.Sed remedia essent adhibenda ad illam conseruandam. verum ne vltra protrahatur capitulum istud,quàm oporteat,remitto me ad ea, quæ diximus in ser. vnico de Castitate, Dominica 14.post Pentecost. Ibi enim habẽtur castitatis comites, commendatio , & remedia. sed quia corporis maceratio, quæ in ieiunijs , & indumentis,atque oratione consistit sunt optima remedia : ideo subnectamus quæstiones circa hęc tria, in quibus monachus possit peccare.

66 XVIII. Si monachus † comederit carnes:nam teste Fructuoso Episcopo, carnem cuiquam monacho nec sumendi, nec gustandi est concessa licentia,non quòd creaturam Dei iudicemus indignam , sed quod carnis abstinentia vtilis, & apta monachis æstimetur . Quod si quis monachus violauerit , & contra sanctionem regulæ, vsumque veterũ vesci carnibus præsumpserit , sex mensium spatio retrusioni, & pœnitentiæ subiacebit. Ita tex.in cap.carnem.de consecrat. distin.5. Ex quo textu habetur ex verbo præsumpserit,& ex pœna carceris apposita,quòd tunc carnes comedere erit peccatum mortale, quando quis comederit contra præceptum scienter,& dolosè,vel per contemptum.ita D.Thom. & Sylue. Verum monachis ægro-

67 tis † comedere carnes licitum est, vt ibi per tex. Pariter licitum esset secundum glo. ibi longe proficiscentibus , vel in longo itinere destinatis.Pariter si à Principe , vel Episcopo inuitentur,pro benedictione,& obedientia degustare non metuant, seruantes apud se continentiam consuetam . ita glo. in ver.

68 seruato . Sed quid dicendum † in hoc casu Regula nostra c.39.concedit esum carnium infirmis,& debilibus.Esto ergo q̃ Abbas credat suum subditũ esse debilem , & ideo piè motus præcipiat ei , quòd comedat carnes. Iste autem scit , vel firmiter credit se non esse debilem,vel ægrum,an debeat comedere,si comedendo facit contra conscientiam. Resp.Astens.lib.6.de regul.arti.3.q.3. quòd si sit præsumptio probabilis de eius infirmitate,vel debilitate,quia contingit aliquando quòd illi, qui vident extrinsecum hominem,magis perpendunt eius debilitatem,& attenuationem, quàm ipse. Vel etiam ipse ob nimium feruorem , vel sui laboris inexperientiam non æque bene cognoscit debilitatem suam , sicut alij bene experti , tunc potest , & debet deponendo conscientiam suam erroneam his rationibus prelato obedire. Si autem cognoscat se debilem non esse, nec Abbatẽ hoc ex aliqua probabili præsumptione credere , non tenetur , nec debet ei in tali casu obedire:nam secũdum D. Bernar.licet prælatus præsit subditis,semper tñ regula præest prælato , ita vt ipse nunquàm possit,aut debeat præcipere contrarium regulę,& si præcipiat,non est ei obediendum. Hæc Astens.si vero est in dubio, tũc tenetur obedire.arg.text.in c. quid culpatur.24.q.3. Sed quid si Abbas monacho multum laborãti,& quia vidit multum laborare, ex quadam discretione præcipit , vt comedat carnem,an possit,& teneatur subditus obedire? Respondet idem ex Alex.de Ales q.7.quòd seruata lege charitatis, & institutione regulæ, & cognita necessitate personæ hoc sibi pręcipere potest,aliter non,quia & si Abbas subditis præsit, ipse tamen subditus est regulæ , vnde quamuis in regula dicatur . Omnia in dispositione Abbatis fiant, debet intelligi de illis , de quibus regula expresſè non prohibet,vel præcipit.

69 XIX. Si lineis † vtitur,contra tex. in cap. cum ad monasterium.de sta.monac.nam secundum Sylu.in verbo.Relig.7.est peccatum veniale.

70 Sed nota,quòd religiosus † tam in vestibus, quàm in cibis debet seruare mores eorum,cum quibus viuit.cap.quisquis.c.fi.dist. 41.Debet tamen vti in diebus festiuis honorabilioribus vestibus alijs diebus. ita not. Gemi.in c.cleros.dist.21.

71 XX. Si dimisit habitum † suæ professio-

 nis:

nis: quod vt facilius intelligatur, sciendum est, quòd habitus religiosi debet esse, secundum regulæ suę statuta, ita quòd conueniat religioni, & pœnitentiæ. 20. q. 1. vidua. sed quo ad monachos nigros dicitur cuculla, vel loco eius scapulare, quod quidem debet esse nigri coloris. clem. ne in agro. de sta. mona. nam color niger, quia inter cæteros est vilior, & magis fuscus, ideo electus fuit in illa religione, ad denotandum mortificationē carnis, & tristem vitam, quam debent in se habere huius militiæ professores. arg. 26. q. 3. c. quicunque. 16. q. 1. c. placuit. & c. si cupis. Verum scapulare, vt colligitur ex dicta rub. intelligitur illud, quod non solùm spatulas tegit, & pectus, sed etiam debet continere caputium: nam dum clem. ibi vult, quod vti possit scapulari loco cucullæ, esset valde indecens illo vti absque caputio. Tùm etiam, quia cum argumentum ab experientia valeat. glo. 3. in cap. quam sit. de elect. lib. 5. cle. exiui. § rursus. & ibi Card. de verbo. signifi. & experientia, quæ est rerum magistra. d. cap. quam sit, nos doceat, quòd petentes scapulare intelligunt cum caputio. ergo. Tum etiā, quia sic se habet communis vsus loquendi, quod quidem argumentum à communi sermone valet. l. apud Iulianum. §. scio. de leg. 2. glo. & Bar. in l. vbi adhuc. 7. col. C. de iure doti. Tum etiam, quia exceptio habet firmare regulam in non exceptuatis. cap. si dominus. 32. q. 7. no. in cap. 3. de coniug. lepros. Sed in declaratorio regulæ. c. 55. ibi de mensura. num. 6. dicitur. De caputijs autem ordinamus, quòd in quolibet monasterio habeatur forma à Capitulo constituta, quam sequantur. Sed caputia scapularium sunt aliquanto minora caputijs cucullarum, sine quibus casu grauissimæ necessitatis cum hasta tantum, siue patientia credimus absque periculo excommunicationis posse fratres nostros stare. cum ergo declaratorium tantum exceptuet hunc casum, ergo firmat regulam, vt in omnibus alijs vtatur scapulari. vbi etiam nota, ꝙ constituit differentiā inter scapulare, & hastam, siue patientiam.

72 Rursum notandum est, quòd † habitus à religioso debet deferri desuper. cle. 2. ac habetur per Conc. Trid. sess. 25. c. 19. vnde qui coopertum portaret, habetur, ac si nō deferret, & sic ac si dimitteret. Ita dom. Anto. & Imo. in c. Deus qui. de vita & honesta. cler. Quare sequitur, quòd si haberet animum semper sic deferendi occultè, incideret in excommunicationem. cap. 2. ne cler. vel mona. lib. 6. aliàs secus. Et nota, quòd adeo verum est, quòd religiosus debeat gestare habitum, vt procedat primo, etiam si esset destructum monasterium, in quo ipse professionem emisit. vel si superior nollet suum monachum recipere. Secūdo amplia, vt nec possit habitum dimittere authoritate sui superioris inferioris tamen à Papa. Tertio, vt nec excusetur si religiosus deferat alium habitum, per quem dignoscatur religiosus: quia oportet, vt sit suæ religionis, & patens. Nauar. lib. 3. tom 2. de regul. consi. vlt. Quarto, vt etiam si ex obedientia, vel licētia, vel mandato superioris extra monasterium degeret. vt no. in c. 2. ne cler. vel mon. li. 6. Abb. Antiquus in c. cum illorum. de sent. excommunica. Quinto, vt etiam si fiat cubicularius alicuius Episcopi. iux. glossam. iuncto. tex. in cap. cum pastoris. 2. quæst. 7. Rom. sing. 506. & sing. 278. Quod intellige de licentia superioris habitu retento. Nauar. eod. titu. consi. 31. num. 3. Sexto, vt nec ob ægritudinem superuenientem possit monachus habere licentiam à suo Generali dimittendi habitum. sic Nauar. eo. tit. consi. 51.

73 Limitatur † tamen hoc notabile dictum in Papa, qui potest facere facultatem manēdi extra claustra sine habitu, secundum omnes. per c. 2. ne cler. vel mona. lib. 6. & c. clerici. de vita & hone. cler. Nauar. de reg. consi. 31. num. 3. Item in eiecto iustè, quia in habitu clericali viuere, vel aliam religionem ingredi potest. Nauar. ext. de reg. lib. 3. consi. 51. Insuper considerandum est, quòd temerę dimittēs habitum, est excommunicatus: vbi aduertendum, quòd habet locum pœna cōstitutionis in d. cap. 2. Etiam si quis temere, vel negligentia, vel fatuitate, vel leuitate fecerit: secus autem si ex rationabili causa habitum dimitteret, vt diximus infra de cēsur. cap. 21. num. 8. His sic præiactis plures cōstituo conclusiones. &

74 Prima. Qui non defert † habitum specialem suæ religionis, peccat mortaliter, & est excommunicatus: habetur enim ac si non deferret, vt supra diximus.

75 Secunda. Qui in † cella dimittit habitū suum, vel dum iacet in lecto gestat hastam, siue patientiam, licèt pœna excommunicationis-

tionis non ligetur, peccat tamen mortaliter. ita Francus in d.c.2. ne cler. vel mon. num.5. Quamuis fortè si quis bona fide crederet non peccare mortaliter, excusaretur: quia transgrediens ius humanum bona fide per errorem eius non bene intellecti non peccat mortiferè. ita Bald. in l. ab eo. C. quomo. & quando iudex. Felyn. in cap.1. fallen.7. de re iud. D. Thom. & expresè Caieta.2.2. quæst. 47. art.3. Et non obstat, quòd vulgo dicitur, habitum non facere monachum. vt in Auth. de mona. §.1. & in clem.1. & ibi Card. de sta. mona: quia intelligitur, duntaxat. Habitus enim nõ facit monachum duntaxat, sed pro fessio. Hinc est, quòd si quis deferret habitum religionis multo tempore causa deuo tionis, non censeretur professus, pro hoc bonus tex. in cap. vnico. de voto. lib.6. & Abb. in cap. sicut. de regular. quod amplia, etiam si licentiam superior concederet deferendi habitum sui ordinis, vel causa deuotionis, aut honoris, ea tamen mente, quòd eius ge statio non inducat professionem. ita Nauar. lib.3. de regu. consi.41.

76 Tertia. Religiosus † semper debet esse cũ habitu etiam in lecto causa infirmitatis. ca. sanctimonialis.23. distin. Qui tamen ad modicum tempus dimittit, dicitur etiam continuè deferre: quia aliquid dicitur cõtinuè fieri, etiam si aliquod interuallum habeat. ita notatur in cap. præsenti. de præben. lib. 6. Verum hoc modicum tempus Doctores intelligunt ad horam. Hinc qui proprium suum habitum dimitteret ad horam non dolosè, sed voluptuosè nullo alio sumpto: vel sumpto alio non ad vsum, sed ad solatiũ ex iocosa familiaritate, & huiusmodi, vt si in honesta recreatione frater minor induat habitum religiosum alium, quàm suum, non peccaret mortaliter. Ita Sylu. in ver. Habitus. nu.3.

77 Quarta. Religiosus † dimittendo habitũ, vel occultando propter ludum laruarum etiam intra monasterium, peccat mortaliter: vt si veste fœminea vtatur, vel alia, quę causa est lasciuiæ. Hinc Rabanus inquit, quòd contra naturam est virum muliebria facere. Tum etiam, quia larua vestis diaboli est: facit tex. in cap. fucare. de consecratio. distinct.5. & talem vsum fuisse inuentum à diabolo testatur Candelabrum aureum in sua Aurea appendice. cap.14. num.1. Tum etiam ob multa inconuenientia, atque mortalia, quæ euenire solent auxiliantibus ad induendũ tali fœminea veste, ac dum à mulieribus mutuo accipiuntur, & ex inspectione ludorum, atque ex verbis scurrilibus prouocantibus ad leuitatem, nec non ex memoria præteritorum: vnde cum se exponat periculo probabili cogitationis, oris, atque operis incidendi in peccatum mortale, mortaliter peccat. Hinc Eccl.3. Qui amat periculum, peribit in illo: Et qui tetigerit picé, coinquinabitur ab ea. Ita D. Thom. 2.2.q. 88. art.4. ad secundum. Nauar. cap.14. num. 26. Tum etiam, propter scandalum euitandũ, quod & si talis ludus exerceatur in monasterio, tamen semper adsunt & laici, qui scandalizantur, dicentes. Vbi est Deus clericorum, vt legitur ext. de voto. cap. magnæ. Vehementer enim Ecclesiam Dei destruit, meliores esse laicos, quàm clericos. 8. q.1. qualis. & quamuis desint laici, semper tamẽ sunt viri religiosi timentes Deum, qui scandalizantur. Quare ad tollendum hoc scandalum debet omne, quod potest dimitti, exceptis tribus veritatibus, vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, de quibus per glo. in Auth. de fide instru. §. si vero moriatur. in si coll.6.

Tum etiam ob habitus occultationem per multas horas, & si quo ad hoc responderi possit, vt procedat quando publicè ab alijs laruatus nõ cognosceretur religiosus. argum. de iudæ. c. non nullis. quia talis quis præsumitur, in quali habitu reperitur. Secus in casu, quando laruæ fiunt à religiosis in monasterio. tunc enim scitur illos esse religiosos. Hinc si inde nullum scandalum, vel damnum notabile spirituale, vel corporale probabiliter esset sequendum, vt in casu suprapposito, quando adolescens religiosus veste fœminea vteretur, vel nisi esset dimissio habitus per longum tempus, quia ad modicum, idest ad horam posset dimitti, vt concludunt omnes: non iudicarem mortale, quando non malo animo, sed per ludibrium fiant. At cum ab omni specie mali debeant religiosi abstinere, curent (obsecro) eorum superiores, vt ab illis abstineant: Cum saltẽ sit peccatum veniale, quod neque ad euitandam mortem quis debet committere. Abb. in c. sacris. de his quæ vi.

78 XXI. Si Abbas non recepit † fugitiuos, vel reuerti volentes, quia tenetur: Imo co-

gendus est recipere.cap.ne religiosi.ext. de regul. Imo illos debet requirere, & ad monasterium reducere inuocando prælatos superiores,& per excommunicationem potest facere denuntiare excommunicatum. de reg.cap.fi.Imo fugitiui in quolibet Capitulo sunt inuestigandi,de statu mona. in singulis. quòd si post talium receptionem nollet deferre habitum, & illum resumere,debent sub graui custodia carcerari.ext.de aposta.à nobis.Si vero essent scandalosi, & alijs periculosi,& aptè non possint capi,corrigi, & detineri,possent prælati ab illorum inquisitione desistere. Syluest.in verbo. Apostasia. quæstio.6.

79 Verum hic se offert † tempus inuestigandi discrimen, & differentiam inter fugitiuum, eiectum, & apostatam. Vnde sciendũ est,quòd fugitiuus est is, qui per se exit, & sterit extra monasterium,vt se Abbati celet,licet postea pœnitentia ductus ad Abbatẽ redeat.ff.de ædil.edi.l. quis sit fugitiuus. Eiectus vero dicitur dupliciter: Iniustè, & iustè.vt per Panor.in c.fi.de regul. & dicitur eiectus,ille, qui ab alio eijcitur:apostata vero à religione ille,qui recedit à monasterio cum intentione non redeundi,& non est sub obedientia prælati. de hac apostasia cum alijs loquitur gl.in cap.1.de apost. qui quidem apostata omni vituperio dignus,& omni indignus debet esse auxilio,tanquàm retrahens manum missam ad aratrum. Diximus animo non redeundi: quia non omnis retrocessio est apostasia. Quid enim si quis deserat habitum religionis. Profecto est retrocessio mortifera annexam habens excõmunicationem.cap.2.ne cler. vel mon.lib.6. Non tamen est apostasia omnis illa:quia nõ ca, quæ fit animo cito resumendi sine animo religionem deserendi, etiam si dimissio habitus fiat ad liberius fornicandum, cum animo tamen statim resumendi eum, vt infra de censuris dicemus. Sic neque exitus à monasterio causa vagandi, & sine intentione aliam ingrediendi,modo non habeat intentionem deserendi suam, dicitur apostasia:sed bene fugitiuus, & vagus. Nec retrocessio ab obedientia prælati aliquid iustè præcipientis dicitur apostasia: quia apostasia consistit in retrocessione à religione,vnde qui retrocessioni à religione, nunquã cõsentit, nunq̃ apostasiam incurrit, quamuis incurrat peccatũ inobedientiæ, & rebellionis.ita Caiet.2.2. q.12.arti.1. Nauar. ext de Apost.consi.1.lib.5. Quibus sic præiactis,statuo has conclusiones. quarum

80 Prima. Fugitiuos † reuerti volentes tenetur prælatus recipere vsque ad tertiam vicem, secũdum regulam sanctissimi Patris nostri Benedicti. Dicuntur vero velle reuerti ad pœnitentiam, quando sunt parati recipere disciplinam. Quæ secundum eiusdem regulam cõsistit in septem gradibus. Primus est,secreta monitio.Secundus,publica correctio.Tertius,minor,seu simplex excommunicatio.Quartus,leuis afflictio. Quintus,flagelli vapulatio.Sextus, ad Deum oratio.Septimus, de monasterio expulsio.ita colligitur ex c.8.de excommu.culp. & c.28. de his, qui sæpi.corrig.emenda.Hodie vero semper sunt recipiendi.d.c.fi.de regul.pro ut pondetat Panor.

81 Secunda. † Eiectus iniustè dum est in fuga, quicquid acquirit, illud acquirit primo monasterio, sicut seruus primo domino. ff. de acq.poss.l.1.§ per seruum. & ratio est, qa per eiusmodi eiectionem non est præcisus à monasterio; nec delictum prælati potuit ei nocere.c.si episcopum.16.q.6.c.delictum.de reg.iu.lib.6. Vnde monasterium cogi potest ad illum recipiendum, quo nolente potest cogi ad restituendum bona, quæ dedit illi monachus, cum quibus in alio monasterio reponatur.Card.in clem.1.§. quia vero.q.3. de sta.mona. Si vero iniustè eiectus fuit, dũ est in fuga promotus ad aliquam ecclesiam secularem,& tunc ea,quæ acquisiuit intuitu personæ,sunt primi monasterij:si vero intuitu ecclesiæ, & tunc cedunt ecclesiæ, vt in c.cum in officijs.c.relatum.de testa.Aut dubitatur, vtrum acquisiuerit intuitu personæ, vel ecclesiæ, & tunc recurrendum est ad coniecturas, vtrum habuerit à propinquo, vel extraneo.vt in c.requisiuisti.de testa.Et hæc intellige de acquisitis intuitu personę, quia acquiruntur primo monasterio,qa non fuit legitimè promotus,aliàs si fuisset legitimè promotus, tunc nullam haberet cũ ecclesia communionem. 16.q.1.c.ne pro cuiuslibet.dom.Ant.& Abb.in c.fi.de regula.

82 Si vero est † iustè eiectus, & exauthoratus habitu per sententiam, propter delictum,potest,& debet vti habitu clericali ordini suo conuenienti, absque vllius licentia,

quia

quia religionis suæ habitu contra sententiam vti nequit, nec alterius, nisi ad eam transiret; quamuis nullo iure cogatur. argu. c. gesta. dist. 74. & quicquid acquirit, non acquirit sibi: cum sit incapax ratione voti solemnis, à quo non absoluitur per suam culpam, & sententiam contra eum latam. vt tenet Card. in d. clem. 1. §. quia vero. tum ne de sua iniquitate commodum reportet, contra l. itaque fullo. ff. de furt. ideo dicimus quod acquirit verum dominium ecclesiæ seculari, vel regulari, si ad eam legitimè translatus est. iux. text. in c. si quis iam translatus. 21. q. 2. & cap. ne pro cuiuslibet. 16. q. 1. alioquin episcopo originis. ita Panor. in c. fin. de regu. Syluest. in versi. Apostasia. q. 9. & ratio est, quia sub eius obedientia viuendum est illi, quare huiusmodi regulares eiecti legitimè à suis superioribus se episcopo præsentare tenentur, in cuius obedientia viuere debent, & dicere se esse eiectos, & teneri ad obediendum ei, & petere ab eo, quid se vellet facere, secundum regulam clericalem, secundum quam ei tenebantur obedientiæ voto solemni, & dignaretur prouidere de victu, vel saltem faceret facultatem conuertendi in suos honestos vsus, quæ lucrifaceret. Quod autem diximus eiectos acquirere episcopo originis, fallit in eiectis, & exauthoratis, & ad triremes damnatis: nam si quid acquirant in aliquo prælio nauali, vel inde fuga, vel pretio redempti, tunc eisdem episcopis subiecti sunt, quib. triremes ipsę, & alij eis addicti subierunt, donec in eis mãserint. Postea vero finito tempore ibi remanendi, vel redempti debent redire ad episcopatus suarum originum, & illis episcopis subesse, vel impetrata ab eis facultate transire ad alios. Fallit etiam in ijs, qui non solum eijciuntur, sed etiam relegantur à prouincijs suarum originum: nam cum teneantur subire pœnam à iudice latam etiam in foro conscientiæ. iux. D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 3. dicimus eos subiectos esse soli Papæ, & quicquid acquirit, illi acquirit. Hæc Nauar. lib. 3. de regul. consil. 51. & 64. & 50. & de statu monach. c. 3. lib. 3.

83 Tertia, Apostata † excommunicatus. iux. c. vt periculosa. extra ne cler. vel monach. si in illa apostasia, & excommunicatione per annum animo indurato persisteret, quia redire ad religionem nollet, nec ad aliam se transmittere, de hæresi est suspectus. iuxt. c. grauem. de pœnis. vnde de fide responsurus citandus est, & posset contra talem procedi per episcopum, & inquisitorem coniunctim, vel diuisim. vt inquit Eymericus. 2. par. direct. quęst. 49.

84 Verum intelligo, q † sanctum Tribunal Romanæ, & generalis Inquisitionis non cõsueuit procedere cõtra tales à regulari traditione apostatantes, nisi relicta religione, quam professi sunt, ad matrimonium transirent, siue post annum, siue ante. vt inquit Io. Ananias in c. ad abolẽdam. nu. 27. de heret. Calder. consil. 5. titu. de hæret. quæ quidem sententia etiam procedit in clericis, qui sacris ordinibus sunt initiati, qui si matrimonium contrahunt, in fide suspecti sunt, & in eos possunt Inquisitores animaduertere. Palacius Rubius in c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. §. 18. nume. 26. Diaz in praxi crimin. Canon. c. 74. ver. redditur.

85 An vero † procedat etiam in conuersis & oblatis Reip. breuiter, q sic in cõuersis. Profitentur enim ipsi, quẽadmodum monachi, tria vota substantialia in religione aliqua à sancta Sede approbata in manib. superioris ad id potestatem habẽtis. iux. tex. in c. ad Apostolicam, & c. cum ad monasterium. de reg. quãuis in hoc differant, quia monachus profitetur, vt seruiat in choro: conuersus vero suscipit habitum, & profitetur regulam, vt seruiat extra chorum. quod satis exprimit Panorm. in c. non est. de regul. in c. tuis. de testibus. & nos supra. lib. 2. in 3. præcep. c. 48. de explic. canonis. si quis suadente.

86 At si essent † aliqui conuersi qui tantum ad stabilitatem reciperentur promittentes castitatem, paupertatem, & obedientiam, quandiu in monasterio perseuerauerint, vt sunt nostri commissi: tunc isti dubio procul relicta religione possunt ad matrimonium transire, cum tandiu gratijs, indulgentijs, & immunitatibus sicut cæteri monachi gaudeant, quandiu in congregatione sub obedientia vixerint, prout in priuilegio Eugenij IIII. nobis concesso habetur, quod postea fuit ratificatum apud Illustrisimos Dominos Cardinales, qui regularium causis cognoscẽdis præfecti sunt Romæ VI. Non. Maij 1586. in hęc verba. Vt commissi, qui professionem facere postulauerint manentes in vocatione, qua vocati

 sunt,

sint, in eademmet vitæ ratione, quã à principio iuxta ordinis vestri regulam instituerat, deinceps quoque perseuerent. Consulãt tamen suis conscientijs commissi, qui à monasterio discedentes ad matrimonium transeunt, an fecerint votum perpetuo manendi in religione obseruando tria vota, quod facit non propositum etiam diu cõtinuatum. c.literaturam.de voto. nec deliberatio quã uis firma, sed animus obligandi se Deo. vt notant Docto.in d.c.Nauar. lib.3.de voto.c. 8. quia eo casu cum ligentur voto simplici, non prius debent contrahere, quòd petant dispensationem à Sum.Pontifice. At si absq; illa contraxerint, matrimonium tenet, & possunt petere, & exigere debitum, vt nos contra communem affirmauimus supra lib. 2.in secundo præcep.capite.24. de voto religio.& castit.

87 Oblatis vero qui † se, & sua donant, sed non profitentur, credimus posse absque vitio apostasiæ contrahere matrimonium, illudque esse validum.ita glo.communiter recepta in c. vt lex continentiæ. 27. q.1. & ratio est, quia oblatus, & donatus non sunt monachi, casus expressus in clem.1.de deci. Pano. in c.in præsentia. in 4.not. de proba.c.ex eo. §.1.de elect.lib.6.

88 Quinimo † nec qui in manibus Abbatis S.Benedicti se donauit, & obtulit monasterio in hæc verba. N.me dono, & offero in oblatum monasterio S.Benedicti, vouendo castitatem, paupertatem, & obedientiam tibi eius Abbati. Non autem profiteor regulam ordinis, nec me obligo ad cerimonias, & obseruantias eius, est monachus. Cum talis nõ habuit animum profitendi regulam, & per consequens illius actus non operatur vltra suam intentionem. l.non omnis.ff.si cer.pet. quæ fuit vt dicendo illa verba, magis Deo placeret strictè viuendo. Nauar.extra de regul.lib.3.consi.7. Concluditur ergo illos tã tum esse de hæresi suspectos monachos apostatas à religione ad matrimonium transeũtes, siue ante, siue post anuum, vel clericos sacris ordinibus constitutos.

89 XXII. Si professi † etiam in sacris nõ constituti, horas non recitauerint: quia & si non teneantur ad illas ex vi professionis: cum de essentia religionis sint tantum tria vota, obligantur tamen ex statuto regulæ illius religionis, quam ipsi profitentur, vel ex consuetudine, si talis est, vt omnes professi, ac si ordinati essent ad ordines sacros, teneãtur, ac si per regulam esset statutum. Ioan.Medi. c. de orat. q.7. Hinc fit, quod professi Societatis Iesu cum nec per regulam, nec per cõsuetudinem obligentur, illas recitare non teneantur, nisi sacros ordines susceperint. Nauar. extra de hor. canon. lib. 3. consi.18. Milites quoque Hierosolomitani tenentur sub peccato mortali recitare eorum officiũ, sed non Romanum. Nauar. de horis canon.c. 27.nu.21.22.23.& de celebr.miss. lib.3.cõsi. 18. Verum qualiter sint dicendę horæ canonicæ, & quomodo, & qui excusentur. diximus supra.c.52.53.& 54.lib.2.

XXIII. Circa votum obedientiæ, interro
90 gandi † sunt, si suo prælato in his, quæ spectant ad regulam obedierint, quia etiam in dubijs semper est obediendum. 23. q. 1.cap. quid culpatur, ante finem. Cum per illam in præsenti mereamur gratiam Dei. 93.distin. nulla.& cap.seq.& futuram salutem. 93.dist. c.si inimicus.2.quæst.3.quid ergo.& sine illa incurrimus æternam reprobationem. 93.distin.c.nulla.& c.seq. Hinc tex.in d.c.quid ergo, dicit, quod propter obedientiam est bonum omittẽdum, sed nunquam malum mortalis culpæ committendum. Vnde cum pręcipitur aliquid contra Deum, prælato non est obediendum. 11.q.3.c.nõ semper. Sic nec esset obediendum, quando id, quod præcipitur esset contrarium præceptis Romanæ Ecclesiæ, vel Papæ. 2.q.3. cap.si is.8.dist.c. quæ contra. Item nec esset obediendum, si ad id, quod præcipitur iubentis potestas non se extendit, vt sunt actus omnino interiores, qui bus non est opus præceptis exterioribus explendis, vt etiam actus spirituales respectu superioris secularis, vt actus gubernandi ciuitatem respectu ducis exercitus. Item peccati omnino occulti iteratio confessionis legitimæ respectu omnium. Item impertinentia, vt sublatio paleæ à terra, intuitio volatus auium diu continuatus. Nauar.c. 23.nu. 38. Qualiter vero sit obediendum? Dic ꝙ debemus obedire libenter, vnde Moses Exo. 35. Iste est sermo, quem præcepit Dominus. Omnis voluntarius, & prono animo offerat primitias Deo. Item simpliciter. Hinc Dominus in Ps. In auditu aurium obaudiuit mihi. Item hilariter: quia hilarem datorem diligit Dominus. Item velociter. 93. dist.ca.si

inimi-

inimicus. Item viriliter, quia semitam obedientiæ nec pro ignominiosa morte voluit Christus relinquere. Phil. cap. 2. Item humiliter, & perseueranter, vnde Bern. Quid cúrrere prodest, & ante me tam cursus deficere? sic currite vt comprehendatis.

91 XXIIII. Si † trãsgressi fuerint regulam, quamuis non semper transgrediendo regulam, peccatum sit mortale. In regulis enim sanctorum Patrum continetur aliquid per modum inhibitionis, & præcepti, & aliqua per modum statuti rationabilis, & aliqua per modum admonitionis. Religiosi ergo transgredientes ea, quæ habentur per modũ præcepti, & inhibitionis, peccãt mortaliter, sed transgrediendo ea, quæ habentur alio modo non peccant mortaliter: nisi ratione contemptus. Et dicitur contemptus, quando voluntas eius renuit subijci ordinationi legis, vel regulæ, & ad hoc procedit facere cõtra legem, vel regulam. Quando vero ob aliam causam particularé, puta propter concupiscentiam, vel iram inducuntur ad aliquid faciendum contra statuta legis, vel regulæ, non peccant ex contemptu, sed ex aliqua causa, etiam si frequenter ex eadé causa, vel alia simili peccatum iterarent. quare ex his nota, quod qui profitetur regulam, nõ vouet obseruare omnia, quæ sunt in regula, sed vouet regularem vitam, quæ consistit essentialiter in tribus votis: ad alia vero obseruanda tenetur, sed nõ omnia æqualiter, sed præcepta, vt præcepta, statuta, vt statuta, monita, vt monita. Hoc enim intendit qui regulam concedit, hoc qui regulam vouet. Hæc Asten. lib. 6. de regul. arti. 2. q. 5. Henr. in c. fi. de statu mona. nu. 18.

XXV. Interrogandi sunt de fractione

92 silentij, † at quando taciturnitas sit peccatum. vide Henr. in d. cap. fin. de statu monac. num. 1. de murmure, quod quid sit, & quando sit peccatum mor. diximus supra. lib. 2. c. 141. Item de susurratione, de qua habetur vbi supra. c. 140. Item de dissolutione, impatientia, negligentia in orando pro alijs, ac se præparando ad sacramenta, & præcipue ad sacrificandum. Etenim quam imprudenter agat quo ad alios, & stultè quo ad se, qui laudabiliter potest celebrare, & non celebrat, diximus supra lib. 2. capi. 39. & tandem de inordinata affectione temporalium personarum, atque consanguineorum.

93 XXVI. Si in incessu † non sint ornati. debent namque religiosi, & personę ecclesiastica incedere graui, & modesto gradu, & non furibundo, vt ex his appareat mentis compunctio. vt not. in cap. his igitur. distin. 23. & vt grauitate itineris mentis grauitatem ostendant. c. fin. dist. 41. ad hoc de immu. eccle. c. decet. lib. 6. c. cum in cunctis. de æta. & qualita.

XXVII. Interrogandi sunt de iactantia

94 † nobilitatis, cum debeant studere humilitati. glo. not. in c. fin. de statu monac. uam per ingressum monasterij perditur nobilitas, & titulus domus; quia monachus desinit esse nobilis, idem voluit gl. in c. 1. de purg. cano. imo dicebat glo. in cap. scripsit. 27. q. 2. quod si Rex, vel Imperator, imo etiam si Episcopus, vel Papa fieret monachus, perdit dignitaté, & desinit esse Rex, vel Imperator, Episcopus, vel Papa. & ratio est, quia monachus habetur pro mortuo. 16. q. 1. placuit. Et cũ nobilitas sit quædam qualitas illata per habétem Principatum, per quam debet distingui inter alios plebeos. Ideo ex quo nobilis intrat religionem, quia debet vna cum alijs æqualiter viuere. facit tex. in c. quisquis, & c. fi. distin. 41. & sine delectu personarũ sunt omnes æqualiter tractandi inter superiores. glo. in d. cap. fin. tam respectu pœnarum, quam respectu bonorum monasterij: nisi essent delicati, & male complexionati. c. cum ad monasterium. de statu mona. hinc dicitur amittere nobilitatem. Ideo debet studere monachus peruenire ad summam nobilitatem, quæ in eo consistit, vt clarus sit virtutibus. 40. distin. cap. non loca. cap. ante omnia. cap. penul. de præb. cap. nasci. dist. 56. Si quis tamen vellet videre in quibus nobilitatis ratio sit habenda, videat optimam glossam in extrauag. Ioan. Execrabilis. in verbo generis. Henri. in c. si quem. de sent. excommu. & in c. venerabilis de præb.

95 XXVIII Circa denigrationem † suæ famæ, vel si famam propriã neglexerit. quod quando sit peccatũ mortale, supra diximus. lib. 2. cap. 138. à num. 8. vsque 12. studeat tamen religiosus duo habere, nitorem conscientiæ quo ad Dominum, & odorem famæ quo ad proximum. Hæc enim sunt necessaria in ministris ecclesiæ. cap. vnico. §. ad exhibendum. de sac. vnct. vnde in odore bonæ famæ potius, quàm in fama delectandum

est.de accus.cap.licet. Econtra verò infamia multa mala præstat.de accusa.ca. inquisitionis.c. qualiter. & qui hanc negligit, & in se oriri permittit,crudelis est.12.q.3. cap.non sunt audiendi.

96 XXIX. Si violauerit † clausuram, quia veniale est,modo nõ fiat ex contemptu, vel non sit contra præceptum superioris. ita D. Tho.2.2.q.186.art.9. Nauar. de regul. comment.4.nu.35.

97 XXX. Interrogandus est † de vagatione, quæ nocet non solum animæ, sed etiam corpori,& bursæ, iuxta vulgare, quod dicitur, quòd petra mutabilis nunquàm accipiet muscum. Potissimè tamen periculosa religiosis existit. cap. vt periculosa. ext.ne cler. vel mona.c.cum singula.de præben.in 6. qui ex debito tenetur esse in claustro saltem administrationem non habens. c. qui verè. c.placuit. el secondo. 16.q.1. ibique morari debet.figuraturque sine illo viuere non posse,sicut piscis sine aqua, vnde debet morari in solitudine contemplationis.16. q.1.cap.si cupis.Hinc ne detur materia vagandi, præcipitur in nostra regula de aliquibus prouideri, per quarum manus eorum negotia procurentur.cap.1. versi. nec tamen iustum. ne cler.vel mon.Sed secundum Grego. Melius est, quòd alij committantur etiam dato salario, quia expedit prauo incommodo seruos Dei esse inquietos.Hinc vt vnusquisque in ea vocatione, in qua vocatus est,permaneat,& quia multi ex temeritate,vel leuitate in iacturam sui ordinis, & iniuriam sub prætextu maioris religionis ad aliam religionem transuolare præsumunt, ideo fuit statutum, vt non possit religiosus zelo sanctioris vitæ ad religionem transire strictiorem, nisi petita prius licentia prælati sui.cap.licet.ext.de regul.Verum quia pos-
98 sunt cõsiderari multi casus circa hunc † trãsitum,ideo illos non omittendos esse iudicaui. Quorum primus est,quando transit ad aliam religionem, vel alium locum, vt ibi sit Abbas,prelatus,vel Rector,& tunc requiritur licentia sui prælati, qui vice Dei supra eius caput positus est. cap. si religiosus. de elect.lib.6.cap.1.16.q.1.cap.cum olim.el secondo.de priuileg.Imo dixit glo. sing.18. q.2.cap.quam sit, quòd etiam ad prælaturã transire non posset sine licentia Abbatis. Secundus casus est, quando fit transitus ad eandem religionem, ad diuersum tamen locum, vt quia sub diuerso Abbate sunt diuersa loca, vt sit ibi religiosus,& potest trãsire de licentia Abbatis, vt est casus secundum vnum intellectum in c.significatum.in gl.fi.de reg. Tertius est, qñ quis ingreditur ad aliam religionem absque aliqua licentia,& tunc indistinctè concludendum est,huiusmodi transitum nullius esse momenti,ex quo talis transitus prohibitus est. iux.Conc. Trid.sess.25.c.19.cum in primo monasterio, in quo quis professus est, remanere debeat. c.non est nobis.c. sanè.vbi Ioan. And.de reg. Lapus alleg.113.vbi etiam ampliat,quamuis ad strictiorem regulam fieret transitus quare reuocari potest per prælatum Prioris monasterij. iux.gl.in cap. mandamus.verbo Lapsus.19.q.3. & in c. intelleximus. de æta. & qualit.Panor.in c,licet. nu.10. de regu. & ibi Cardin.q.2.& est communis opinio. Nauar.lib.3.de reg. consi.59. Verum talis, qui se ad laxiorem, seu strictiorem regulã trãsferret, & ibidem habitum assumeret, & deferret,non esset excommunicatus, nec apostata.c.fi.de aposta.docet Inno.in c. intelleximus.de æta.& qual.Lapus alleg.34. Quartus casus est,qñ fit transitus ad aliã religionem petita licentia, sed non obtenta, & tũc si fit ad strictiorem,validus erit.c. monachũ. 20.q.4.c.duæ.in fine.19.q.2.c.licet. vbi gl.in verbo.Licentiam.de reg.gl.in c.cum singula. §.prohibemus. de præben. lib.6. Lapus, qui supra.nu.2.Soc.consi.222.præsens consultatio.col.2. licet Inno.in c.fi. de renunt.dixerit,quòd tunc tutius erit, si interueniat consensus Capituli,tamen non est necesse de iure:quia solius prælati licẽtia sufficit. Quod si ad laxiorem religionem quis vult transire, tunc non sufficit licentia Abbatis etiam obtenta.gl.in c.cum singula.§.fi.de præben. lib. 6. Sed requiritur facultas generalis ordinis alicuius, vt post Inno. Host. & Panor. in c.non est.nu.6.& c.significatum.num.6. de reg.scripsit Nauar.eo. tit.in c. statuimus. Et hoc intellige subsistente legitima causa.Nãneque Papa quo ad forum interius, & quo ad Deum potest dispẽsare absque iusta causa subsistente,vt voluit in simili gl. in c.non est.ext.de voto.vbi dixit,quòd non est securus quo ad Deum,cum quo Papa dispensat, nisi subsit causa dispensandi.pro quo etiam glo. not. in cap. Monachi vagantes. 16.q.1.

Ioan.

Ioan.And.& dom.Ant.in cap. sanè.de regul. quamuis illa absque causa prosit in foro iudiciali.Nauar.de regul.lib.3.consi.56.Dicēs

99 præterea, quòd quando Generalis † cum aliquo dispensat, vt transeat ad leuiorem religionem, debet dispēsatus, vt defendatur in foro exteriori à fratribus ordinis sui repetentibus eum post mortem Generalis habere scripturam authenticam de facultate sibi concessa: quoniam superiori etiam non recognoscenti superiorem, dicenti se facere aliquid ex iusta causa non creditur, nisi constet de illa, si id non potest facere sine illa. Naua.qui supra.num.2.Sed an Conc.Tridē. sess.25.cap.19.impediat transitum ad laxiorem religionem existente iusta causa. Nau. ibi.& in consi.63.num.1.inquit, quòd nō. Sed

100 quid si † recederet, & habitaret extra monasterium suum absque licentia sui prælati, an sit apostata, & excommunicatus? Dic quòd sic, si hoc facit animo non redeundi, licet gestet habitum. Dixi sine licentia, quia

101 cum iusta causa posset prælatus † dare facultatem manendi extra monasterium.cap. monachi.16.q.1. vt pro vtilitate monasterij etiam indirecta, vt sit procurator patroni Ecclesiæ, vel alicuius amici, vel Episcopi, qui monasterio profuit, prodest, vel speratur prodesse.iux.Inno.commu.recep.in cap. cum I. & A. de sent.& re iudic. vel causa studij, vel alias causas iustas prudentum arbitrio determinandas.arg.l.1.ff.de iure delib. cap.de causis.de offi.deleg.vt puta causa subueniendi necessitati parentum, vel extremæ, vel quòd sit talis, quæ quamuis non sit extrema, est tamen adeo grauis, & vrgens, ꝙ obligaret filium, si adhuc esset in seculo de præcepto ad subueniendum ei: quia si talis necessitas subsequatur, siue præcedat professionem, requirit dispensationem à Summo Pontifice, vel à prælato inferiori, vt est Generalis, vel Prouincialis manēdi extra claustra cum habitu regulari.D.Tho.2.2.q.101. art.4. probatur in cap. 2. ne cler. vel mona. lib.6.in cap.sanctimonialis.dist.23.in capit. clerici.el secondo.de vita.&hone.cler. quatenus habet religiosum etiam factum Episcopum debere sui ordinis habitum gestare, quod intellige desuper, vt per Conc.Triden.sess.25. cap.29. Quod si Generalis, vel Prouincialis facultatem fecerit religioso iusta de causa manendi extra monasterium absque habitu, peccauit, cum fecerit contra Conc.Trid.sess.14.c.11.Cum solus Papa hoc possit facere.vt per Nauar.ext.de regul.cōs. 54. lib. 3. Qui etiam ibi loquitur de sacra Congregatione Concilij Trid. an talem potestatem habeat.

102 An vero conuersi, & oblati † possint trāsire ad aliam religionem? Dic quòd non: quamuis licentiam petant à suo superiore, & religio sit strictior: & ratio est, quia efficiuntur quasi serui monasterij, & astringuntur monasterio, magis, quā monachi. Abb. in capit. non est.nu.3.de regul. Quintus est, quando petit licentiā, & obtinet ab aliquo, dubitatur tamen, an illam potuerit concedere, quo casu valida erit, si à suo prælato probabitur fuisse concessam, alias non. Abb. in cap.licet. de regul. post nume.2.in 4.not. quia non sufficeret licentia Prioris, vt docet Rom.sing.452.per text. in l.qui sub prætextu.C.de sacrosanct.eccl.Sextus casus est, quando obtenta fuit ab Abbate licentia trāseundi ad parem religionem, & subsistente iusta causa, & tunc hæc licentia sufficit.glo. in cap.non est.vbi Abb.num.6. de regu.dom. Anton. eod.titu. cap. significatum. Socynus consi.270.

103 Legitima autē † causa est, si in illo monasterio stare non posset propter austeritatē regulæ, vel proter declinationē, quia laxiori modo viuitur, vel infirmitatem superuenientem, vel senectutem, aut aliam similem causam.vt notat Francus in c. cum singul. §. prohibemus.de præb.in 6.Verum in his casibus, qñ licitum est Abbati dare licētiam, tunc ita demum concedere debet, quando religiosus inuenerit aliam religionem, quā paratus sit ingredi statim, & oportet, ꝙ constet de voluntate Abbatis, & Conuentus secundæ religionis, alioquin posset religiosus fugere, & apostatare. Imola, & alij in c.fi. de renunt. quo etiam casu, quando religiosus esset legitimè ingressus, tenetur in illa profiteri.c.cum singula. de præben.lib.6. Nauar. ext.de regul.lib.3. consi.49. & habebit locū nō secundū tempus primæ professionis, sed secundū tempus, quo fuit professus in secunda.Nauar.eo.tit.cōsi.60. Sed quid erit de bo-

104 nis acqsitis † per religiosum post licentiā obtentam, ante tamen transitū, cuius erunt? Dic quòd Prioris monasterij. Zabar. in cle. fin.quæst.14.de elect.Item quid si religioso

fuerit

105 fuerit relictum † sub conditione aliquid, & ante conditionis euentum fit Episcopus, cui acquiritur legatum? Dic quòd Episcopatui: & ratio est, quia in institutionibus, fideicommissis, & legatis attenditur tẽpus conditionis aduenientis. ff. de regu. iur. l. quæ legata. l. si legati. de pignor. l. si vxor. C. de condit. inser. Quod secus esset, si aliquid fuerit donatum monasterio sub conditione: quia spectatur tempus promissionis. l. filiusfamilias. ff. de verbo. obliga. & ratio differentiæ inter vltimas voluntates, & cõtractus est, quia in contractibus conditio retrotrahitur ad diem contractus initi. ff. qui pot. in pign. hab. l. potior. §. videamus. & l. qui balneum. ff. de peric. & commo. rei vendit. Sed in vltimis voluntatibus non retrotrahitur. l. 1. §. 1. ff. ad Syllan.

106 XXXI. Si non † confitentur, vel communicent tam in monasterijs, quàm extra in prima Dominica mensis cuiuslibet: nisi ex causa fortè, quam Abbati, Priori, aut pœnitentiarijs monasteriorum intimauerint, eorum iudicio abstineant. c. ne in agro. §. sanè. de statu monacho. nam contrafacientes peccarẽt mortaliter, quemadmodum videtur innuere. glo. in d. §. sanè. verbo, Mensib. vbi inquit, arctantur ergo monachi singulis mensibus, ad quod fideles arctantur singulis annis. de pœnit. & remiss. c. omnis. sed vt fideles ibi arctantur sub peccato mortali, vt probauimus libr. 1. c. 9. ergo sic monachi singulis mensibus.

107 XXXII. Si religiosi confiterentur † sacerdoti alterius ordinis sine licentia. Non enim possunt sacerdotibus alterius ordinis confiteri, etiam si sint Confessores secularium constituti, definita est expresè in ext. inter cunctas. facit tex. in c. omnis. de pœnit. & remiss. non enim debent confiteri nisi suo prælato, vel alteri religioso de licentia prælati. d. c. omnis. quamuis alter religiosus ille nondum esset institutus Confessor secularium: Nam quando Conc. Trid. præcipit ne religiosus audiat confessiones sacerdotum, nisi prius ab Episcopis idoneus iudicetur, intelligendum esse de sacerdotibus subditis Episcopis videtur. Religiosi vero non sunt Episcopo subditi, ideo eorum approbatio non desideratur.

108 In septem tamen casibus possent † religiosi a seculari Sacerdote absolui. Primo à venialibus. Caiet. in verbo, absolutio. cap. 1. Sotus, in 4. senten. distin. 18. q. 4. art. 2. versi. at vero. Secundo à peccatis mortalib. aliàs rite confessis. Nauar. c. 4. nu. 5. Tertio in articulo mortis, vt colligitur ex Concil. Trid. sess. 14. cap. 7. Quarto, quando essent itinerantes, quia tunc data licentia peregrinandi, consequenter datur facultas eligendi sibi confessorem de approbatis ab ordinario. Caieta. Sotus, & Nauar. c. 4. nu. 7. Quintus, quando in iubileis daretur facultas religiosis eligẽdi sibi presbyteros approbatos, siue regulares, siue seculares, vt infra. lib. 4. cap. 15. nu. 13. Sextus, quando haberent hanc facultatem virtute alicuius confraternitatis. vt diximus. lib. 1. c. 13. Verum si prælati alicuius congregationis ex priuilegio haberent, vt sui subditi non possint sibi eligere Confessarium suo arbitratu absque licentia suorum superiorum, & tunc tenor priuilegij esset inspiciendus, & secundum illum religiosi essent regulandi. Septimus in Abbatibus exemptis, qui possunt sibi eligere prouidum, & idoneum confessorem. c. ne pro dilatione. extra de pœnit. & remiss.

XXXIII. Si regularis ab episcopo in sua
109 † diœcesi approbatus confessiones secularium audierit in altera absq; approbatione alterius episcopi, cum nullo modo possit. facit Concil. Trid. sess. 23. c. 15. nam dum dicit quod regulares approbari debeant ab episcopis, intelligit ab vnoquoque episcopo illius diœcesis, in qua habitat. Nauar. c. 27. num. 268. Verum posset episcopus si vellet, remittere hanc obligationem præsentandi. arg. tex. in c. quod ob gratiam. de regu. iur. in 6. sentit prædictum concilium ibi. si eis videbitur necessarium. Multa etiam de religiosis diximus. supra c. 13. lib. 1.

110 XXXIIII. Si fuerint ante † ætatem ad sacros ordines promoti, cum ætas in illis suscipiendis necessaria sit. c. cum in cunctis. de elect. quo casu an ipso iure sint suspensi, & ministrando irregulares, & dispensari possint per eorum superiores, diximus lib. 1. c. 8. & lib. 4. c. 26.

111 XXXV. Si susceperit officium † executoris testamenti absque licentia petita, & obtenta. cap. religiosus. de testam. in 6. quæ debet peti in specie. facit quod notabiliter dicit Archid. & Ioan. Andr. in c. si Abbatem. de elect. libr. 6. dicentes, quod vbi in aliquo

actu requiritur licentia alicuius, non requiritur tacitus consensus. Mendicantes tamẽ iuxt.cle.exiui.§.proinde. & §.verum etiam. de verb.signifi. non possunt esse executores, quamuis consiliarij sic, in modo distribuendi. vt est text.in d.§.verum. Vnde poterit facere testator, quod executor debeat exequi de consilio cuiusdam fratris minoris. secundum Bald.in auth.ingressi. C.de sacrosanct. eccle. Sed quid si testator dixit, quod executor exequi debeat cum consilio fratris minoris, & eius cõsensu, alias executionem annullat? dic quod non valet executio facta absque eius consensu: quia in officijs, quæ non sumunt formam à lege, sed ab homine, debet seruari dispositio in propria forma. vt in l.si quis mihi bona. circa finem.ff. de acquiren.hered. Bald.in d.auth. ingressi. & in l. id quod pauperibus. C. de episcop.& cler. Sed notandum, quod quando aliquis est executor testamentarius, non potest suũ officium alteri committere.no.Bar.in l.nulli licere.C.de episco.& cleri.colum.4. Ioan. Andre.in nouella.cap.fin. de testamen. in 6. Limita in executore legato.vt est iudex, vel episcopus.Bald.in d.l.nulli. Alex.in l.1.col. 3.ff.de leg.3.

XXXVI. Si tutelas testamentarias,
112 † vel datiuas receperint, quod tam regularibus, quam canonicis est prohibitum.c. fin. distin.88.cap. generaliter. 16. quæst.1.c. Cyprianus.12.q.3.licet de licentia suorum superiorum possint illas miserabilium personarum, vel etiam datiuas suscipere.16.q. 1.c.monachi.

Nec etiam potest monachus esse arbiter, vel arbitrator.Abbas in cap. Quintauallis. nu.13.de iureiur.Quod intellige sine vtilitate monasterij sui, & sine Abbatis imperio. argum. text.in c.2.de postul.& c.monachi.16.q 1.nam his duobus concurrentibus posset esse arbiter, licèt arbitrator possit esse ex sola licentia Abbatis. vt ibi vult Panorm.in d.c. Quintauallis. Item nec potest esse testis sine licentia Abbatis. Abb.in cap. cum contingat.de foro compet. nu.23.Item nec potest tabellionatus officium exercere, nisi in causa hæresis etiam sine licentia superioris, & hoc si in seculo tale officiũ exercuerit. cap. vt officium.§. ad conscribendas. de hæret. in 6. Et sic per ingressum religionis, vel promotionem ad ordines sacros non perditur officium tabellionatus.de quo per Docto.in c.sicut.ne cleric.vel monach. Quo ad alia vero monachus non potest exercere officium tabellionatus, licet possit complere vetera instrumenta, sed noua assumere non debet.ff.famil.ercisc.l. alienationes. de postul.l.1.§. casum. de Iudæis.c.Iudæi.1. dixit Bald.in l.2.C.de sentent. & interlocut. circa fin. sequitur Franc. in dicto.§. ad conscribendas.

XXXVII.An alium accusauerint, quia
113 † non possunt nisi de licentia Abbatis, & intersit monasterij.cap. ex parte.iuncta glo. de accusat.cum mortui sint mundo.cap.placuit. 16. q. 1. nisi sint in scholis de licentia Abbatis: nam tunc si ipsorum intersit, possunt: quia eo ipso, quod monachus est in scholis de licentia Abbatis, intelliguntur ei omnia concessa, sine quibus commodè non posset viuere. arg.c.præterea. de offi.deleg. glo.in d.c.ex parte.

Abbatem vero si monasterij intersit, vt quia in malos vsus conuertit bona monasterij, vel negligens est in illis recuperãdis, vel etiam si suo prauo exemplo monachos potius destrueret, quam ædificaret, tunc monachus potest accusare.Docto.in d.c.ex parte.vbi dom. Anton. de Butr. vel si Abbas simoniacè esset pro motus.ita dom.Anton.in c.si dominus.nu.2.de simo.etiam sine licentia Abbatis.glo.in d.c.ex parte.Innoc.in cap. cum P.eo.titu.cum in re, vel in causa sua nemo possit auctoritatem pręstare. Institu.de aucto.tut.§.fin.ff.eo.titu.l.pupillus obligari. quibus causis debent de bonis monasterij expensæ necessariæ ministrari non solum victus, sed etiam litis vsque ad finem causæ: cum proprium non habeant.c.olim.& d.c.ex parte. Verum an monachus accusator semper habeat dictas expensas. vide ibi Abb. nu.9. Et hac quidem accusatio iudici præsentata, tenetur iudex illã admittere, alias accusator poterit protestari de sibi denegata iustitia, & appellare.Inno.in c.significantibus.de noui oper. nuncia.

114 XXXVIII.Si sint † procuratores absq; licentia sui superioris immediati, idest.Abbatis, aliàs nõ possent procuratores esse nec sui, vel alterius monasterij, aut laici.no. Innocen.in c. cum I.& A.de re iudic. vbi ponit casus, in quibus monachus potest esse procurator. quæ quidem licentia debet peti, &

obtineri.

obtineri.c.si religiosus.de elect.libr.6.clem. religiosus.de procur.& quod sit vtilitas monasterij.c.qui vere.16.q.1. quæ qualiter constabit.vide Zabar.in dicta clement.an vero possit conuentus in iudicio seculari renunciare suo foro, diximus.lib.4.c.15.in explic. Bullæ Cœnæ.

115 XXXIX. Si balnea † ingressi sunt, quia non nisi in causa necessitatis licet. c.omnis qui.24.q.1.& intelligo necessitatem, non solum infirmitatem, sed etiam quamlibet licitam corporis refocillationem.c.peruenit. de consecra. dist.3.

XL. Interrogandus est de mala electio-
116 ne prælati.† Nam iure cautum est, ne quis eligat indignum sub pœna priuationis vocis,& suspensionis triennalis. vt habetur in cap.cum in cunctis.de elect. Sed quid si ego suadebam prius electoribus, vt eligerét Petrum in prælatum, quem censebam esse dignissimum, qui postmodum confessus est mihi,& omnibus compertum est mihi esse confessum.vnde si muto sententiam dissuadendo electionem illius, omnes conijcient me in cõfessione audiuisse indignitatem illius: An hoc casu possim eligere non solum minus dignum, sed etiam indignum. Ad eundem modum eligitur officialis ab Abbate de consilio superiorum; Ego, qui sæpius approbaui aliquem ad tale officium, qui postea mihi confessus est, & video omnino indignum, an possim ego negare meum suffragium: Sic Magister Nouitiorum possit ne negare illi suffragium ad professionem, qué per confessionem esse cognoscit contagiosum,& monasterio pernitiosum. Pariter, an possit Abbas priuare suum subditũ officio, quod habet, sciens ex confessione sibi facta illum eo indignum. Exemplum, Abbas ex confessione monachi, cui aliqua cura, vel officium commissum est, scit quod cum tali officio permanere vergat in pernitiem religionis, num possit Abbas ipsum ab officio remouere, vel saltem per notitiam, quam habuit in confessione sacramentali adduci possit, & moueri ad faciendam inquisitionem de ijs criminibus.

117 Respondeo, primum, quòd † cum confessio sit de necessitate celanda secundum omnium sententiam iure naturæ, positiuo, atque diuino, vt inquit Io. Medi.c.de Confess.tract.2.q.45. Sotus dist.18. q.4.artic.5.& de ratione tegen. ideo ob nullum euentũm debet illa reuelari, etiam si reuelando impediret damnum publicum spirituale, vel temporale publicum: cum nemo teneatur bonum publicum procurare, vel damnum publicum impedire per media illicita. Tale enim esset reuelare confessionem: retraherentur enim homines à confessionibus. Vnde circa primum dico, quòd si datur casus, in quo non possit quis refragari indignum, nisi quodammodo reuelando confessionem, debet eligere non solum dignum, sed etiam indignum. Nam quando sunt duo præcepta, semper minus debet cedere maiori.argum. c.Iulianus.& c.si Dominus.11.q.3. Sed maius est vinculum seruandi secretum, cum sit de iure diuino, quàm præceptum eligendi indignum.ergo. Si tamen ex alia causa posset huic electioni obuiare, non reuelando confessionem, vtique deberet, alias incurreret pœnam.tex.in d.cap.cum in cunctis. Quo ad secundum dico, quòd si ego possem citra omnem suspitionem aliqua arte impedire illum ad tale officium, exaggerando alios defectus, quos scio extra confessionem, rectè facio.alias si possit prælato, vel alijs venire in suspicionem, quòd nego illi meum suffragium, propter aliquod peccatum habitum in confessione, secus esset dicendum.

118 Verum † circa Magistrum Nouitiorum, cum ille præferatur nouitijs, non solum, vt eos instruat, sed vt iudicium morum sumat etiam per confessionem, tunc potest illi suffragium ad professionem denegare. Fateor tamen summam illi adhibendam esse cautelam, vt citra suspicionem prælato denuntiet non esse aptum ad religionem, exaggerando alios defectus naturales, absit tamé, vt in particulari aliquod peccatũ insinuet; esset enim grauissimum sacrilegium,& potius esset permittendum, vt mundus periret. Sotus de ratio. tegen.memb.3.q.4. conclus. 5. verum circa aliam quæstioné, potest quidem Abbas sacerdoti, quem scit indignum officio, atque pernitiosum, illi suadere, vt dignitatem resignet, aut si est alia causa, aut occasio, potest eum amouere nõ tamen propter peccatum illud auditum. Hæc D.Tho. quodlib.5.artic.1. Sotus vero in 4.sentent. distin.18.q.4.art.5.col. pen.inquit, quòd hic non agitur, an debeat pœnitentem publicè, aut secretè punire: quia quod scitur in foro pœniten-

pœnitentiali, perinde habetur, ac si nullo modo sciret, & peccatum, quod non est à iudice cognitum, non potest ab eo puniri. Sed tantum iniungere pœnitentiam in confes-
119 sione. De his autem † subditorum officijs distinctione opus est, quia si est amouibile ad nutum solius prelati, vt Sacrista, Procurator, &c. & tunc si prelatus scit eos esse indignos per sacramentalem eorum confessionem, vt fures, vel inhonestos, & tunc potest illos amouere, dummodo caueatur ne confessio reueletur, quod secundum Ioan. Medinam esset, quãdo dicta officia amouibilia tollerentur per solam culpam officialis, & non aliam; quia si per aliam causam solent dicti officiales amoueri, tunc posset prelatus, puta quia alijs suis subditis vellet satisfacere, vel allegare, quòd non satisfaciant, vel quod sint fessi. sed si nõ sunt amouibilia, secus esset. Sed vtrum posset saltem
120 † prelatus per viam inquisitionis procedere. dic q non, quamuis possit dum visitat tempore solito attentior esse ad hoc, maximè si est crimen vergens in damnum publicum. potest etiam attentius vigilare super gregem suum: quia nihil vetat quo minus homo per audientiam confessionum prudentior fiat. Sotus dist. 18. q. 1. art. 5.

XLI. Interrogandi sunt prelati, quali-
121 ter ingressi sunt † in suas prelationes: nam alij intrant per carnem, & sanguinem, idest per preces carnales, vel carnale obsequium. Tales significantur per Petrum. Ioan. 18. quem introduxit ancilla ostiaria in atrium Pontificis, idest in prelationem, & hi nesciunt generare nisi similes in Ecclesia Dei. vnde Ioan. cap. 3. Quod natum est ex carne, caro est: quia nepotes suos inducunt in ecclesiam, contra tales minatur Mich. Proph. cap. 3. vę qui ędificatis Syon in sanguinibus. Alij ingrediuntur in prelationes per potestatem. vt Alchimus per Bachidum constitutus est in sacerdotium. 1. Machab. 7. Quidã per seruitium corporale, vel pecuniale, sicut Iason. 2. Mach. 4. Qui ambiebat summum sacerdotium, & adito rege promisit ei talenta argenti trecenta sexaginta. Alij intrant per simulationem, sicut hypocritæ, qui simulãt religionem habitu, & conuersatione, vt promoueantur. Qua habita, se ad carnem, & sanguinem conuertunt, idest ad nepotes. Contra quos dicitur. Galat. 3. Sic stulti estis, vt cum spiritu cęperitis, nunc carne consumamini. Hi tales quales ante fuerunt se ostendunt. Vnde vt ait scrip. Eccle. 14. In nouissimis manifestant malitiam suã, similes quibusdam monstris marinis faciem humanã pretendentibus, sed in pisces desinunt. Similes simię, quę habent faciam similem homini, sed non posteriora. Alij per alios intrant, quasi per literas commendatitias, de quibus Apost. 2. Cor. 3. Nunquid indigemus literis commendatijs, sicut quidam. Item alij eliguntur propter pulchritudinem suæ personæ. Contra tales inquit Dominus ad Samuelem. 1. Regu. 16. Ne respicias vultum eius, neq; altitudinem staturæ eius, quoniã abieci, nec iuxta intuitum hominis ego iudico. & postea sequitur, adhuc reliquus est, & paruulus, & pascit oues. Itẽ alij, quia largi sunt in donis, & in conuiuijs. vnde scrip. Deut. 16. inquit: Non accipias personam, neque munera; quia munera excęcant oculos sapientium, & mutãt verba iustorum. & Psalm. 25. In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus. Huius figura est in Gen. 20. dum inquit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum tuorum. sic Sedechias filius Iosię Regis. 4. Reg. 25. dicitur orbatus in Reblatha, q̃ interpretatur multa, & significat diuitias. Alij intrant in prelationes propter alios comprimendos. Vt filij Israel elegerunt Hieroboam, vt conculcaret Roboam. 3. Regum 17. Alij vero intrant pro vt debent, idest per ostium, qui est Christus. iux. illud. Ego sum ostium.

XLII. An sequantur communem regu-
122 lam. † debet enim Abbas esse communis cum alijs in monasterio, in refectorio, & dormitorio, & tandem debet esse omnibus cõmunis. argum. eorum, quę notat in clem. ad nostram. de censi. ver. si voluerint. & cap. magnę. de voto. quia quod agitur à prelatis, cito trahitur à subditis in exemplum. & Cãt. 7. Oculi tui sicut piscinę in Esebon. vbi no-
123 ta, quòd prelatus † dicitur oculus propter quatuor. nam dicitur prelatus oculus propter discretionem. Piscinę per compassionẽ. In Esebon per charitatis feruorem. In portis filię Syon, quia debet esse omnibus communis, & ad omnes paratus.

XLIII. Si oues pręcedit, vel subsequitur, quia officium est pastoris oues pręcellere:

124 lere: sic prælatus debet vita, & † doctrina præcellere subditos, sicut dignitate. Hinc bonus prælatus comparatur stellæ matutinæ. Nam vt stella præuia est ante Solem, sic ipse debet alios præire in bonis operibus, vita, doctrina, & subsidio, vt ad eius aspectũ alij minores informentur, & concipiant fœtus similes. Sicut ad virgam Iacob cõcipiebantur oues. Gen. 30. Hinc Dominus tripliciter dicit Petro, Pasce oues meas. Hinc cõparatur prælatus militi propter subsidium, agricolæ propter verbũ, pastori propter officium pascendi bonis operibus. Similiter ꝙ prælatus debeat præcellere suos subditos dicitur in figura de Saule. 1. Reg. 9. quod stetit Saul in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero, & sursum. Quare optima doctrina quã prælatus debet ostendere suis subditis hæc est, vt vitæ viam subditis bene viuendo denuntiet: aliàs prælatione dignus non est, qui nescit homines bene viuendo præire.

125 XLIIII. Interrogandus est, si † fuerit prudens, vigil, & circũspectus in suis subditis, quia debet habere mille oculos, & acute videre subditorum infra se positorũ mores, & vitam, & sicut ducem exercitus die, ac nocte circumire. Vnde Salom. Prouer. 16. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, neque dormitent palpebræ tuæ. & in Apoc 4. dicitur, ꝙ animalia erant plena oculis ante, & retro. Debet etiam vti maxima prudentia, vt palmites superfluos, idest malos mores resecet. Hinc prælatus Vinitor appellatur. Non tamen illos simul, & in ictu oculi sunt exterminandi, sic enim potius frangeretur, quã flecteretur arcus, sed ad hoc multum prudentia præstat.

Vtatur etiam prudentia, vt non nimis sit austerus in corrigendo subditos: quia misericorditer sunt corrigendi, non more la-
126 tronum in carcerem † detrudendi. cap. ea, quæ. de statu monach. Hinc dicebat Bald. in c. ad nostram. de appel. quòd Abbate nimis seuiente in monachos, licitum est illis fugere de monasterio, nec per hoc dicuntur apostatare. allegat in argum. bonum. text. in l. 2. §. dominorum. ff. de his qui sunt sui, vel alie. iur. vbi etiam Bald. dixit ꝙ correctio debet esse moderata, alias ad superiorem recurri potest per modũ querelæ. vnde notat Card. in clem. 1. §. prefatæ. de statu monach. quòd quando Abbas est nimis seuerus, & odio habet monachum, & illum grauaret, ꝙ possit monachus arma assumere ad suam defensionem, quare prelati erga subditos non debent se gerere, vt Dominos, quia scriptum est, neque vt dominantes in clero. 10 q. 3. c. 1. in fin. sed debent esse præsidentes subditis, vt pater filijs. tex. est in c. quorundam. distin. 73. vbi dicitur quòd tales debent esse prælati erga subditos, quales ipsi vellent habere prælatos, si subditi essent. Hinc glo. in l. nos reddentes. C. de summa Trin. Archimandritas vocat; ab archos, quod est Princeps, & mandros, quod est ouis. vnde Archimandrita, idest Abbas, qui præest ouibus. Quare concludendum videtur quòd in corrigendo
127 † debet superior seueritatem disciplinæ cum misericordia temperare. 45. distin. disciplina. nam in correctione leuitas, ac mãsuetudo summopere laudatur, ac requiritur. Castigati namque ait tex. in c. cum beatus. dist. 45. reuerentiam exhibent castiganti: seueritatis autem nimia increpatio nec correctionem recipit, nec salutem. Item Leo Papa inquit, odio habeantur peccata, non homines: corripiantur tumidi, tollerentur infirmi, & quod seuerius castigare necesse est, non sæuientis plectatur animo, sed medentis. c. odio. distin. 86. Item Conc. Trid inquit; Plus erga corrigẽdos agere debeat. beneuolentia, quam seueritas, plus cohortatio, quàm commotio, plus charitas, quàm potestas: Hæc potissimum ijs prædicanda sunt, qui cum obscuris orta sint parentibus, nec admodum ingenuè educati, magistratus quandoque gerunt, ac imperium seuerè nimis, atque superbè exercent. ita refert Marsi. Archiep. Saler. de redit. orig. part. 2. c. 12. num. 8.

128 XLV. Si † de facili religiosos carceri mancipauerint, quia nõ nisi ex delictis grauibus carcerari debent. Abb. in cap. vt famæ. de senten. excommun. vt saltem veniat imponenda pœna corporis afflictiua. l. ictus fustium. ff. de his, qui not. in fam. quod si de facili carceri mancipauerint, non propter hoc efficiuntur infames; cum de carcere, & cathenis quis quandoq; egrediatur ad regnũ, sicut patet de Ioseph iniustè carcerato, & de Petro, Actuum 5. & quia carcer non ad pœnam, sed ad custodiam datus est. l. aut

damnum.

damnum.§.solent.& l.credibile.ff.de pœnis. ideò carcer debet esse huiusmodi, vt custodiantur carcerati,& non pereant.Hinc Constantinus Imperator humanissimus sua lege constituit carceres tales esse debere vt præter fidam custodiam nihil habeant. l.1. C.de custod.reo.Quo circa Zabar.in clem. 1.q.7.de pœnit. & remiss. concludit prælatos irregulares, & homicidas, si tetro carcere claudant deliquentem secuta morte, an tamē ex iusto carcere quis efficiatur infamis,dic quod sic. Sylu.in ver. infamia.q.2.

129. X L V I. Interrogandi,† si subditos deposuerunt, vel supersederunt ab officijs ob crimen contumaciæ, vel inobedientiæ non præcedente citatione peccant: quamuis non peccent, si sequatur depositio ob aliquod crimen,Panor.in cap.cum speciali. & c.quia. de appel. modò ita se habeat consuetudo,& regula: quia in religionibus non est seruan. ordo iuris vsque ad vnguem: vt inquit glo. in extrau.c.1.de censi.vers. Abbates.

130. X L V I I. Si nimis † celeres sint in dandis sententijs,vel in innouādo vetera: quia talis celeritas reprobatur.gl.in c. fi.de elect. lib.6.quæ ponit multos casus, in quibus celeritas reprobatur,licet quandoque ibi laudetur.

X L V I I I. Si fuerit negligens in corrigendo, vnde est maxime reprehensibilis

131. taciturnitas † in prælatis, quibus ex officio incumbit instruere, & corrigere subditos. Quare inquit B. Greg.in cap.sit rector. dist.43. quòd sicut indiscreta locutio in errorem protrahit, ita indiscretum silentium eos,qui erudiri poterunt, in errorem derelinquit. Idem in Moral. Discreta vicissitudine pensanda sunt tempora, ne aut cum restringi debet lingua, per verba se inutiliter soluat: aut cum loqui vtiliter potest, semetipsam per pigritiam restringat. & idem in d.c.sit rector. Sæpe namque rectores improuidi humanā amittere gratiam formidantes, loqui libera recte pertimescunt, & iuxta veritatis vocem nequaquam gregis custodie pastorum studio,sed mercennariorum vice deseruiunt. Hinc namque eos per Esa. Dominus increpat.cap.56. canes muti non valentes latrare. Nunquam igitur per timorem debent prælati ab increpatione cessare: quia increpatio culpam detegit, quam sæpè nescit etiam ipse,qui perpetrauit. Est etiam multum reprehensibilis taciturnitas in religiosis in diuinis horis persoluendis. Vnde Trithemius inquit in Homilia 8. Videant quomodo satisfaciant mandato ecclesiæ, qui orationes septem canonicas verborum prolatione non exprimunt, sed ore clauso seriem precum sola cogitatione oculis ministrantibus percurrunt. vnde Proph. Esa.c.62.inquit. Vos qui reminiscimini Domini, ne taceatis, & ne detis silentium illi.

X L I X. Si fuerit negligens in puniendo

132. do delinquentes: † quia talis negligentia est mortalis, cum sanguis eorum dē manibus prælati requiratur. cap.irrefragabili.de offi.ordin.& eo ipso,quod tacet,videtur consentire.43.dist.sit rector. & punitur de negligentia,ac si faceret. c.quid enim.c.consentire.distin.83.vnde sess.23.c.14. ob negligentiam superiorē posset episcopus punire delinquentem fratrem scandalosè extra monasterium, sed de hoc diximus.lib.2.cap.49. circa finem.

133. L. Si prælatus † donauit bona monasterij,nam id facere non potest, quamuis liberam habeat potestatem. Cyn.& Bald.in l. 1.C.de procurator. Hinc fit,quòd recipiens à prælato religioso sine causa rationabili, sed ex parentela, vel turpitudine, tenetur ad restitutionem monasterio. Arch. Flor.in sum. Defecerunt,de restit.c.2. Hinc etiam fit quòd prælatus non possit remittere debitum liquidum, cùm illud sit donare. l. si quis delegauerit.ff.de nouat.nec remittere. l.quod dicitur.§. si cōpromisero. ff.de euict. potest tamen remittere debitū,quando non est liquidum.glo.in l.contra iuris.§. si filius. ff.de pact.Idem si est liquidum, sed in debito consequendo fierent maiores expensæ, quàm esset debitum principale,per l.mediterraneæ.C.de anno.& tribu.lib.10. Idem si debitor est pauper.l.fin.ff.de donat. inter virum, & vxorem.

134. Præter † tamen hos casus non solū non tenetur remittere,sed etiam illud repetere potest in iudicio, videlicet, quando oritur contentio in re spirituali. Vnde Act. 15. Cum esset orta contentio de obseruatione legalium, hoc Paulus detulit ad iudicium Apostolorum. Item,quando cōtentio oritur de eo, quod potest vergere in detrimētum rei spiritualis, quamuis sit temporale.vnde

Act.

Act.25. Paulus appellauit Cæsarem pro liberatione sua, quia per eius mortem, vel incarcerationem impediebatur fructus prædicationis, ipse tamen quantum ipse erat, cupiebat dissolui, & esse cum Christo, vt dicitur Phil.1. Rursum, quando contentio est de aliquo, quod vergit in temporale damnum alterius, maximè pauperum. Reus enim est quodammodo rapinæ, qui sua negligentia alios damnum incurrere permittit, & præcipuè in his, quæ sunt eius curæ commissa. Insuper quando contentio est de eo, quod vergit in spirituale damnum illius, qui iniustè detinet rem alterius temporalem. vnde Greg. lib.31. Moral. super illud Iob cap.8. Frustra laborauit. dicit. Quidam dum res temporales rapiunt, sunt tolerandi. Quidã vero seruata charitate prohibendi, non tantum sola cura, ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. Præterea, quando vergit in corruptionem multorum per exemplum rapiendi. vnde Eccle. 8. Quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala.

135 LI. Si intersunt † venationibus. Venatio enim alia est oppressiua, quędam arenaria, quædam saltuosa. De oppressiua dist. 6. §. vlt. & illa est illicita. De arenaria. ff. de postul. l. 1. §. idem Senatus. distin. 86. qui venatoribus, cum duob. seq. De saltuosa, quæ fit in siluis, & saltibus, dicit Matth. quòd illicita est ex tempore, vt in Quadragesima, & tempore ieiuniorum, nisi in necessitate. 23. q. 8. si nulla. dist. 86. an putatis. Est etiam illicita ex personis, vt si sint religiosi, vel clerici. clem. ne in agro. §. porro. de stat. monach. dist. 33. quorundam. Laicis vero licita est ob necessitatem viuendi, nõ ob voluptatem. Ponere autem laqueos, & retia sine strepitu, & clamore, & canibus licet clericis, nõ autem religiosis. d. §. porro.

136 LII. Si fit † patrinus, & leuauerit aliquem de fonte, contra tex. in cap. non liceat. de consecr. dist. 4. quod etiam ad canonicos regulares extenditur. Nauar. de statu monach. lib. 3. consi. 5.

LIII. Interrogetur etiam, an vacet hu-
137 militati, † iuxta illud Eccle. 32. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi vnus ex illis. Quare non debet prelatus sedens pati presbyterum stare. 95. dist. c. episcopus in quolibet. quamuis in itinere debeat præcedere, & subditus sequi. ead. distin. non oportet. Sic etiam cum Abbatia sit in priori dignitatis gradu post episcopatum. c. si quis deinceps. 10. q. 7. Hinc fit, quod Ab-
138 bas præfertur clericis. † gloss. in c. subdiacono. dist. 97. imò alijs dignitatibus inferioribus ab episcopo. ita Gemin. in c. fin. in prin. per illum tex. de offic. deleg. lib. 6. vbi etiam inquit, quod canonicis cathedralis ecclesiæ præponitur. Bal. in c. pastoralis. in vers. extra quæro. de offic. delega. quod intellige, modo non procedant collegialiter, quia tunc repræsentant cathedralem Ecclesiã, quæ plus alijs honorari debet. Domin. notat in c. quãuis. el primo. in §. quamquam. 3. not. de prçb. lib. 6. prefertur etiam Archidiacono cathedralis Ecclesiæ. Abb. in cap. ex ore. 4. not. de priuileg. faciunt etiam iura plura, in quibus Abbas prius, quam Archidiaconus vocatur. vt in c. fin. de dilat. c. dilectus. de offi. deleg. c. fin. de confirm. vti. vel inuti. cap. cum oportet. de accusat. Et Archidiaconus dignitatis nomen est. cap. decernimus. de iudi. ibi Abbates. Archidiaconi. Et quod dictum est de Abbate, idem dic de Præposito, qui fit loco Abbatis. not. Abb. in c. cum illorum. per glo. ibi in ver. Abbatem. de sent. excommun. Sacerdotes vero seculares preferuntur monachis. D. Tho. 2. 2. q. 184. art. 8. Ioan. Andr. in reg. delictum. de reg. iur in 6. per cap. legi alia. 16. q. 1. Et hęc nota, quia faciunt, quando regulares teneantur ire ad publicas supplicationes. iuxta Concil. Trid. sess. 25. c. 13. Nam tũc canonici Ecclesiæ cathedralis debent à cęteris honorari. ita Gemin. inducit text. in c. quamuis. §. quamquam. de pręben.
139 lib. 6. sic etiam quando habent † dignitates eiusdem ordinis, & nominis, tunc ille alteri debet preferri in honoribus, qui prior ad eam est assumptus. l. 1. C. de consul. libr. 12. l. 1. ff. de albo scrib.

Rursum inter dignitates eiusdem nominis, & ordinis illa censenda est maior alijs, quę decorata est insignibus episcopalibus, vt baculo, mitra, & annulo. ita probat tex. in c. vt Apostolicę. de priuil. in 6. vbi ex maioritate ornatus quo quis vtitur, cognoscitur maioritas dignitatis. Quod inducit Gemin. vt magis debeat honorari, qui potest vti talibus pontificalibus, quam qui non potest. Et dicit esse notandum pro ordinandis Ab-

batibus

batibus in sessionibus, processionib. & alijs. Hinc etiam colligitur, quod Abbas exemptus debeat præferri in ordine Abbati non exempto, ex quo exemptus maiori ornatu decoratur, & priuilegiatur. Franc. in d.c. vt Apostolicæ. Nauar. de maior. & obed. libr. 1. cons. 1. nu. 2. & 10.

Et inter regulares illi præferuntur, quorũ regula existit primitus approbata. Hinc infertur, quod monachi debent præferri canonicis regularibus, quia Beatissimus Benedictus composuit regulam monachorum, quæ est approbata. c. super eo. de regula. Et fuit approbata ante regulam Canonicorum regularium. Et nec obstat cap. auaritiæ. de præb. quia vt ibi notat Ioan. And. post Hosti. præmittunt in vitio auaritiæ, non autem in merito religionis. ita refert Gemin. cap. Episcopos. dist. 18. vbi latè de materia.

140 LIIII. Si † prælatus præcipua explet absque consilio monachorum, non tamen tenetur illud sequi, sed sufficit requirere, & expectare responsum. tex. est in cap. ad Apostolicam. de reg. l. 1. §. generaliter. ff. de leg. præst. gloss. in capit. ne pro defectu. extra de elect. vbi quærit ad quid petitur consilium, si illud sequi non est necesse, & dicit tale cõsilium esse vtile, quia inde moueri prælatus ad aliquid potest, quod per se forsitan non fecisset: quia quod à pluribus quæritur, facilius inuenitur. 20. distin. cap. de quibus. & vt habito consilio deliberet an illud sequi expediat. Ioan. Andr. in cap. non est. de constit. libr. 6. Hinc inquit Franc. in cap. 3. num. 7. de constitut. libr. 6. quod vt statutum episcopi dicatur rationabile, requiritur cõsilium capituli. vt in cap. quanto. de his, quæ fiunt à prælat. Si tamen sine causa illi de capitulo contradicerent, non noceret, & haberentur pro consentientibus. vt per gloss. fin. 63. dist. cap. 1. & licet requiratur consilium, non tamen requiritur consensus. vt per Ioã. Andr. in cap. 2. de constit. lib. 6. Quæ tamen sint præcipua, quæ prælatus debet explere cum consilio monachorum. in[illegible]it Lapus alleg. 48. de mente Innoc. in cap. querelam. de procurator. quod debent considerari arbitrio boni viri. Dicitur enim aliquid magnum, vel paruum respectiuè, vnde inter certas personas causa decem aureorum dicitur magna, vt quia pauperes, & inter certas causa vnius castri erit parua, vt inter duos Reges, vt notari solet de iureiuran. c. si. Ex ijs igitur colligitur quod regulariter, quando quis petere debet consilium, non tenetur illud sequi. vt in c. cum olim. de arbit. & c. cum in veteri. de elect. Ideo officialis tenetur requirere consilium assessorum, & peritorum, non tamen tenetur illud sequi. c. ad nostram. de consuet. Et si mandaui procuratori, vt mea negocia gerat cum consilio alicuius, non excusatur procurator, si executus est consilium, & male administrauit. vt l. idemq. ff. manda. de quo tamen vide plenè per Bar. in l. 1. §. si plures. ff. de exer. & ibi Bal. vbi multa ponit circa materiam cõsilij. Quæ quidem regula, q. quis non teneatur sequi consiliũ alterius, ampliatur etiã si dicatur, vt aliquid fiat de cõsilio, vel ex consilio. Io. And. in reg. nullus ex consilio. de reg. iur. lib. 6. arg. tex. in c. 1. de renun. lib. 6.

Sed modo limitatur & primo, quando aliquid esset faciendum secundum consilium, vel iuxta consilium. vt per tex. in c. Abbatẽ. de verb. signif. quia tunc illud esset sequendum. Lapus in d. regul. nullus. Quod facit ad quæstionem. Si testator dicat in testamento, quod fiat executio iuxta, vel secundum consilium talis. secundum Dom. de quo plenius in d. c. nullus.

Limitatur secundo, quãdo in actu requiritur consilium illius, à cuius potestate dependet actum fieri, vel non fieri ptincipaliter, & tunc debet consilium peti, & sequi, vt est glo. in c. 1. de foro compe.

Tertio limitatur, quando requiritur consilium alterius, & per alia iura apparet illũ esse sequẽdum, pone exemplum de his quę notantur in c. 2. de corp. viti.

Limitatur quarto, quando requiritur cõsilium à participe officij super illa re, quia tunc debet peti, & sequi. iuxta Inno. in c. venerabili. de offic. deleg.

Limitatur quinto, quando requiritur cõsilium ab habente ius in re, quia tunc esset sequendum. vt voluit Ioan. Andr. in c. dilectus. de offi. leg. & in c. 1. de statu monac. Vt si mandatur alicui prouideri de ecclesia, requisito consilio patroni.

Limitatur sexto, quando subiecta materia se habet, quod debeat sequi, quia sequendum est. Exemplum in c. ad aures. de ætate, & qual. sicut etiã esset quando adiectio cõsilij esset facta illi, qui nõ habet intel

lectum, quia tunc accipitur pro consensu.l. impuberibus.ff.de susp.tuto.

LV. Si visitatores non procurauerint
141 † modis omnibus, vt eorum regularia instituta illorum monasteriorum superiores, debitamque viuendi rationem non obseruent,& obseruari faciant. iuxta Conc. Trid. sess.21.cap.8. Sitque eorum præcipuus scopus sanam, orthodoxamque doctrinam expulsis heresibus inducere,bonos mores tueri,prauos corrigere, religiosos cohortationibus,& admonitionibus ad pacem, religionem,veramque paupertatem, &c.prout locus,tempus,& occasio fertur ex visitantium prudentia ad religiosorum fructum constituere. vt habetur in c.1.§. sanè. de cens.lib. 6. Paterna charitate omnes amplectantur, sint modesto equitatu,famulatuque contenti,& studeant quam celerrimè debita tamē cum diligentia visitationem ipsam absoluere. Ipsorum vita sit irreprehensibilis, & opere curent adimplere quæ docent.Prouideant etiam vt ecclesiæ,.quæ reparatione indigent,reparentur,& tandem studeant, vt in monasterijs vigeat regularis obseruantia,alias possent episcopi in monasterijs regularibus commendatis, in quibus congregatio non habet nisi mensam, & non viget regularis obseruantia, supplere negligentiam superiorum,non tamen immediatè illa visitando, sed præmissa monitione cum termino sex mensium. vt habetur in Conc. Trid.sess.21.c.8. Regulares etiam si in visitatione facta à prælatis, non reuelant dicenda, peccant: nam si scirent aliquod peccatum vergēs in damnum publicum aliorum, siue spirituale,siue temporale, vt si occultè quis alios auerteret à fide, etiam non obstāte correctione fraterna possent illud denuntiare visitatoribus: raro enim quis credere posset hæresim sola monitione omnino cessaturam. Nauar.c.18.num.56.vbi dat modum,qualis debeat fieri ista denunciatio, & nos sup.diximus.lib.2.c.69.Et si non præcedunt inditia,vel testes,denuntiet secreto,vt ex illa denunciatione possint postea visitatores procedere ad inquirendum. Syluest. in ver.correctio.& in ver. excommunicatio. 2.dubio octauo. Quod si ignoratur eum de tali crimine reum,sed suspectum, & tunc nō reuelent tāquam hæreticum, sed de huiusmodi delicto suspectum. ita nos in multis alijs criminibus explicauimus.libr.4.cap.8. Casus tamen, quos quis manifestare tenetur sup.posuimus lib.2.c.69.

142 LVI. Interrogandus est, an † fecerit Abbas literas dimissorias alijs intra fines alicuius diœcesis existentib. qui regulares sibi subditi nō sint,vel eis minores ordines, vel primā tonsurā contulerit contra Conc. Trid.sess.23.c.10. nisi fuerint validata suorum priuilegia, si quæ habebant cum derogatione prædicti Conc.Tridentini.Et nota, ꝙ concedens literas dimissorias contra prædictum Concilium si celebrauerit, est suspēsus per annum, vt ibi, quare si durante illo anno suspēsionis non abstinuerit à diuinis, fuit factus irregularis. per c.1. de re iud.lib. 6.& c.1.de sent.excom.eod.lib. Et si est Abbas secularis tenetur ad restitutionem fructuum vnius anni saltem illorum, qui non fuerunt sibi necessarij ad vitam sustentandam.per ea,quæ glo.Panor.& cæteri,asserūt in c.pastoralis.§.verum.de appel.

143 LVII. Si † non habens iura episcopalia absoluerit ab excommunicationibus inflictis à iure, quia non posset.ita firmat Panor.in c.monachi. de sent. excom. per cle.1. de priuil.& in c.religioso.de sent.excom.lib. 6. Verum si religiosus esset excōmunicatus ex constitutionibus ipsius regulæ, tunc per Abb.absolui posset. Fel.in d.c.monachi.

144 LVIII. Si † astrinxerit suum subditū vt ad aliam religionem transeat, quia vtrū possit cogi,vel non,dantur tres casus. Et primus,quando absq; culpa sua prælatus astringere vellet suum subditum, vt strictiorem regulam obseruet: etenim tunc cogi nō potest.gl.in c.integritas. 32.q.1.c. præsēns.20. q.3.c.gesta.dist.64. vbi ad nouum ascensum ad religionem, ad quam non est professus quis cogi non potest: sic nec ad castitatem, & virginitatem, quam non vouit seruandā. d.c.integritas. Secundus casus est, quando prælatus suū subditum priuauit propter de-
145 licta,† & incorrigibilitatem habitu. Verū vtrum hoc possit facere, Nauar.in consi.suo 50.ext. de reg.lib.3. respondet affirmatiuè, prout etiam scripsit in c. non dicatis.12.q.1. num.36.& in c.nullam.num.36.18.q.2.& ita erat de praxi in regula B. Patris nostri Benedicti,vbi ter fugiens non erat amplius recipiendus. Ego autem crederem,quòd non possit de iure hodie prælatus suum subditū volentem

volentem reuerti non recipere, vel propter delicta, etiam incorrigibilitatem, seruatis seruandis ferre sententiam diffinitiuam priuationis habitus, & expulsionis ab ordine, etiam si sit Generalis.per tex. in c.fi.ext.de reg. vbi vult text. q̄ Generalis, seu patres Abbates fugitiuos suos,& eiectos de ordine suo requirant sollicitè annuatim, & quòd cogi possint monasteria ad illos recipiẽdos salua ordinis disciplina. Et aliter faciendo credit Panor.in d.c fi.nu.3. Abbates peccare nisi eos reuocent. Quinimo Card.in clem. 1.de vita & honest.cler.inquit,quòd si prælati sunt negligentes super eo, † q̄ dispo-
146 nitur, quòd peccent mortaliter.c.denique. dist.4.glo.in c.ea, quæ.de off.arch. cum negligentia puniatur in prælatis, ac dolus. vt no.81.dist.c.dictum. & cap.nemo.2. de statu monacho. Et non obstat dictum Nauar.in cons.51.eo.lib.nu.3.quatenus intelligit tex. in d.c.fi.de fugitiuis,& eiectis iniustè,vel iustè,sed non seruatis seruandis: Non autem de iustè & ordinatè eiectis, nisi spontè vellent ad monasteria redire: nam respondeo, quòd cùm mens legislatoris, quæ consideranda est in primis.iux.tex.in l.in conditionibus.ff.de condi.& demonstr.c.fin.de regul. iur.libr.6.colligatur ex proœmio legis.cap. quia propter.de elect.l.fi.ff de hæred. instit. sequitur, quòd cum proœmium illius text. in c.fin.de regul. Ne religiosi viri vagandi occasionem habentes salutis propriæ detrimentum incurrant, &c.ita possit procedere in eiecto iniustè,quam iustè.Imò fortius in hoc secundo casu, quia cum sit criminosus, eo magis præsumitur vagus, fit vt prælatus nō possit subditum priuare.Tum etiam quia verba in dubio sunt accipienda in potiori significatu.l.non aliter.ff.de lega.3.c.pen.de sent.excom. Vnde cum ibi tex.dicat, & eiectos,ergo de iuste eiectis. Nec etiam obstat praxis sanctissimi Pàtris nostri Benedicti, q̄ non admittebat amplius ter fugientes:quia fuit reuocata per tex.in d.c.fin.ibi,auctoritate nostra. quæ verba inquit Panor.nu.4. fuerunt adiecta solum in eo casu, quo fugitiui, & eiecti non poterant recipi secundum prouisionem regulæ, vnde fuit opus, quod auctoritas Papæ intercederet. Tum etiam quia possunt ibi redire,& in carceribus monasterij detineri.27.q.1.cap. impudicas.& c. si quis sacro.& d.c.fin.de regul.Quare Card. in clem. ne in agro.§. quia vero. concludit, quod pro quocunque crimine non debet monachus de iure,(quia secus si ex priuilegio) eijci de monasterio, sed debet ibi in carceribus pęnitentiam peragere. Sed an eiectus
147 possit tuta conscientia remanere † in seculo sub obedientia sui ordinarij, vel possit eijciens illi iubere sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, vt aliam religionem ingrediatur strictiorem infra sex menses. Primam quæstionem proponit Nauar. extra de regul.consi.64. & concludit.num.1. quod sic.Secundam vero idem cons 50.proponit,& respondet,quod non potest iubere: cum per electionem sit extra suam iurisdictionem, verum crederem quo ad primam quæstionem,quod eiectus siue iustè, vel iniustè, nisi adeat siue per se, siue per alium, summum Pontificem.vt iuxta tex.in d.c.fin. cogat superiorem ad recipiendum, in conscientia non sit tutus,quamuis difficultates patiatur Romanum Pontificē adeundi.Non enim quis à voto deobligatur,quia difficultatem in adimplendo patitur, sed quando id fit illi impossibile. iuxta D.Thom. 2.2.q. 189.art.4.& ibi Caiet.Hinc succedit regula iuris,quod impossibilium tantum,non autē difficilium,nulla est obligatio. Hinc excommunicatio lata pro re, qua quis obedire nō potest,nulla est.Abb.in c. P.& G.num.11.de offic.& pote.iud.deleg.Syluest.in vers.pœna. q.18. Quod si forte ob àliquam rationabilem causam haberet repulsam, & tunc cum sit eiectus, & per consequens extincta obligatio,vnde cum sit extincta,non potest amplius reuiuiscere. l. cum ex causa. C. de remiss.pignor.capit.quidam. & cap. placet.de
148 conuer.coniug.potest tuta † cōscientia remanere in seculo à voto paupertatis,& obedientiæ liber, sed voto continentiæ astrictus, atque horas canonicas recitare obligatus; etiam si nullum vnquam ordinem suscepisset.ita Sotus de iustitia, & iure.libr. 7.quæst.2.art.1.colum.penult.versi. superest hic.facit text.in cap.cum dilecti. de dolo,& contum. Vbi præceptum ecclesiæ licet in totum seruari non possit, est tamen seruandum pro ea parte qua seruari potest.Et hæc quo ad primam quæstionem.At circa secundam, cum regularis nullo modo sit eijciendus extra monasterium, vel fugitiuus non recipiendus, iuxta doctrinam Cardin.qui

149 supra,& tex.in d.c.fin.dicerem,† quod non potest imponi preceptum aliam strictiorem ingrediendi: cum nemo teneatur crescere. cap.gesta.distin.64. Nec etiam si esset iustè eiectus, per ea quæ dixit Nauar.extr.de regul.consi.50.libr.3.Rursum,an eiectus iniu-
150 stè absque sententia † diffinitiua, vel debitis solemnitatibus possit recipi, vt oblatus ab aliquo prælato eiusdem ordinis: Crederem, quòd non, cum oblatus non sit propriè religiosus.glo.in c.vt priuilegia. & quę ibi notat Panor.de priuil.clem.1.de decim. Hinc fit, quòd non potest prælatus aliquem de monacho facere nō monachum, cum hoc solius sit Summi Pontificis, licet fieri conueniat raro, & quando euidens Reipublicæ Christianæ postulet vtilitas.vt diximus lib. 2. in nostris Deci. in noua edit.nu.19.& 22. c.31. Si vero Summus Pontifex eximeret illum ex aliqua grauissima causa à voto, & religione.vt diximus nu.23. & tunc, vt potest manere in seculo, vel ad aliam transire religionem: ita etiam poterit recipi in suā,
151 vt oblatus. In vno † tamen casu fortè prelatus, vel conuentus non tenetur reducere fugitiuum,aut eiectum in monasterio,quādo aliquis esset scandalosus, & periculosus alijs,& aptè non posset capi,corrigi, & detineri.Ita Syluest.in verbo.Apostasia.q.6.qui hoc dicit de mēte Archid.vel ex priuilegio. Tertius casus, quando quis cogi potest per
152 excommunicationis † sententiam, quod quidem prælatus facere potest. d.cap.fin.est quādo in ingrediendo religionem deliquerit,nam tunc ad arctiorem religionem per excōmunicationem cogi potest ad se transferendum. c.de regularibus. cap. quoniam. de simo.ad hoc, vt de delicto commisso pœnitentiam agat. Abb.in cap.dilectus. num. 4.de simo. Quod si arctiorem regulam non inuenerit,est cogendus,vt transeat ad ęqualem.argum.tex.in cap.valet.dist.81.Inno.in c.dilectus.1. Abb.in d.c.dilectus.2. Quod si nullam inuenerit, & tunc dispensatiuè potest redire ad suam.glo.in d.c.quoniam.Sed si denegatus esset regressus, credo, ꝙ posset tuta conscientia permanere in seculo, modo adimpleat in seculo vota, quæ potest, cum nec monachum factum Episcopum diximus liberum esse ab habitus delatione, & à tribus votis solemnibus,pro vt habetur supra lib.2.c.58.nu.10.

Igitur in hoc tantum casu crederē posse prælatum astringere subditū ad ingrediendum strictiorem religionem: & ratio est, quia cū habuerit ingressum vitiosum: quia simoniacè,ideo in eius odium debet nullus decerni, cum spiritualia, quæ iure diuino gratis sunt data, debeant gratis dari.1.q.1. cap.gratia.cum sint inuendibilia, & inæstimabilia.Ideo vt in eo,quod deliquit puniatur, fit vt cum remaneat obligatus in genere per votum solemne,quod emisit, quia in sua permanere nequit, debeat ad aliam stri ctiorem ingredi.d. cap. de regularibus. At qui in religione deliquerit,non est eijciendus: imò si fugitiuus est, requirendus,& puniendus.iux. Panor.in d.c.fin. Quare,ex his omnibus mea quidem sententia concludendum videtur aduersum Nauar.consi. 27. de reg.non dari casum, vbi possit cogi religiosus ad ingrediendum strictiorem religionē, nisi simoniace fuerit ingressus.

153 LIX. Si † Abbas administrauit sacramentum confirmationis, cūm hoc competat solis Episcopis. cap. peruenit.dist.95. de consecrat.dist.4. cap. presbyteri paruulos.& de consec.distin.5.c. de his.& cap. manus.& cap.nouissimè. Abb.in c.quanto.de consuet. de priuileg.capit.accedentibus. distinct.68. quamuis. & habetur in Conc.Triden.sess.7. cap.vltimo.an autem ex dispensatione, vel commissione,aut priuilegio Summi Pontificis possit Abbas,vel simplex sacerdos illud administrare? Dic quòd sic. ita Gregorius. lib.3.Epistolarum.epist.26.Ambro.cap.4.ad Ephes.D.Thom.3.par.q.72. artic.11.ad primum.Canonistæ dist.95.c.peruenit.Turrecrem.in cap.manus.de consecrat. dist.5.qui dicit commun. probat tandem hoc latissime Couar.libr.1.variar.resolu.cap.10.num.9.& sequentibus.Sed aduertendum,quòd quando aliqui habent tale priuilegium,illud esset inspiciēdum, qualiter loquatur. Solitus enim fuit Sum. Pontifex nonnunquam concedere aliquibus priuilegium administrandi hoc sacramentum propter inopiam Episcoporum. Nam tunc vbi adesset copia Episcoporum,tale priuilegium cessaret. Sic dicitur declarasse viuæ vocis oraculo Grego. XIII. quia ex quo cessat causa priuilegij, cessaret etiam priuilegium.

154 Cæterum,an † cum Papa huiusmodi Sacramenti administrationem simplici com-

mittat

mittat sacerdoti, videatur etiam simul materiæ consecrationem concedere. dico quod nunquam legi talem simplici sacerdoti commisisse facultatem atque adeo huius sacramenti confirmationis collatio quandoque quidem fuit simplici sacerdoti commissa, sed chrismate per Episcopum confecto, vt in sacris canonibus præallegatis licet vide-
155 re. An vero † ex commissione Episcopi possit simplex sacerdos hoc sacramentum administrare? dic quòd non. Innocen. in cap. quanto. ext. de consuetud. vbi inquit, quòd in hoc concordant omnes Doctores. Sic neque hoc administrari potest ex vi alicuius consuetudinis, vel ex aliqua immemorabili præscriptione. Ita Innocen. Panorm. & glo. in d. ca. quanto. latè Couar. vbi supra. num. 14.

156 L X. Si Abbas † contulit ordines maiores, idest sacros, qui ad Eucharistiam proximè referuntur. Qnimmo nec illos conferre posset ex delegatione Summi Pontificis ita contra glo. in cap. manus. de consecra. distin. 5. & Panor. in c. quanto. de consuetu. probat Sotus in 4. dist. 7. quæstio. vnica. arti. 11. versi. ad quartum. & dist. 25. q. 1. art. 1. Coua. lib. 1. variar. resolu. ca. 10. num. 10. Minores vero potest conferre. dist. 19. cap. quoniam. de æta. & qualit. cap. cum contingat. not. in c. Abbates. de priuil. lib. 6. Abba. in c. quanto. num. 9. in fin. de consuetu. vbi inquit, quòd hoc habent ex priuilegio. Potest ergo illos conferre monachis suis, vel ijs, qui ad monasteria conuolauerint, vt fiant monachi, & in quos ecclesiasticam, & quali episcopalem iurisdictionem habet. iux. tex. in d. c. Abbates. D. Anto. in cap. cum inter. num. 14. de sent. & re iudic. vide ad hoc. Conc. Triden. sessio. 23. cap. 10.

157 Sexto. Si † habens vsum mitræ, annulorum, & baculi ex priuilegio vsus fuerit illis extra monasterium; nam tunc tenor priuilegij est inspiciendus. c. vt apostolicæ. de priuil. lib. 6. Quod si ex priuilegio solum competat infra septa monasterij, non potest extra vti. Ioan. And. in cap. cum contingat. de æta. & qualita. & si habet ius pontificalium in suo monasterio, inuitatus ad aliud monasterium exemptum, potest illis vti, aliàs secus.

158 Potest etiam benedictionem † Pontificalem Christi fidelibus intra suam ecclesiã existentibus elargiri post diuina officia, idest post missarum solemnia, & vespertinas, ac matutinas laudes ex priuilegio Papæ. iux. tex. in cap. Abbates. de priuileg. in 6. Quod intellige, nisi Episcopus sit præsens; quia eo præsente, & contradicente non debet facere. c. minister. 26. quæst. 6. alias sic. c. ecce. dist. 95. Sed quid si Romanus Pontifex concederet priuilegium simpliciter benedicendi populum? Dic quòd restringitur tantum ad ecclesias sibi subiectas, facit quod notatur in c. de monachis. de excess. prælat. lib. 6. glo. in d. c. Abbates.

159 Postremo si Abbas benedixit † vestes sacerdotales, calices, patenas, & cruces: Cũ hæc nullo modo eis de iure communi concedantur; nisi ex priuilegio Pontificio, vel consuetudine. vt not. Doct. & Card. in clem. 2. §. statuimus. de statu monach. Multa alia ad hanc materiam attinentia diximus dispersa diuersis in locis in nostris Decisionibus. vt in lib. 1. cap. 10. & 12. & 13. cap. 20. & 23. & lib. 2. cap. 24. vbi de voto religionis. & cap. 27. de votis à religioso emissis. & ca. 31. & cap. 35. & cap. 37. de ieiunio. & cap. seq. de sacra Communione. & cap. 39. cum multis seq. circa sacrificium Missæ. & cap. 49. de explica. cano. Si quis suadente. & de horis canonicis. cap. 50. cum multis sequen. & capit. 58. circa obedientiam. & cap. 68. de scandalo. & 59. de correctione. & capit. 77. & 78. de ornatu, & delectatione morosa, & de pollutione nocturna. capi. 87. & capitu. 96. & seq. de simonia. & capitu. 121. de ludo. & capitu. 125. de gabellis. & capitu. 137. & sequen. de detractione, vsque ad 144. Item lib. 4. agitur de censuris, & irregularitate, quæ omnia pertinere possunt ad religiosos, & præcipuè capitu. 20.]

SVMMARIVM.

1 *Iudex secularis si clericum bonis priuat, latro, si occidit, homicida est.*

2 *Subditum esse alicui, & personam alteri præesse contingere potest pluribus modis.*

3 *Iuris ignarus, an iudicandi munus suscipere possit, & quando à restitutione excusetur.*

4 *Iudex cum grauibus peccatis iudicans, an, & quando peccet mortaliter.*

5 *Iudex secundum allegata, & probata iudicare debet.*

6 *Iudex sola scientia priuata de delicto, negatis defensionibus, aliquem de media tollens, tenetur de omni interesse, & peccant etiã executores sententiæ.*

7 *Iudex, quando interrogando reum de complicibus peccet, & quibus casibus, & quomodo interrogare debeat.*

8 *Iudex reum accusatum de vno delicto, non potest de alio occulto interrogare, nisi in duobus casibus.*

9 *Ad punitionem, seu inquisitionem delicti, quod iudex per iniuriam extorsit, procedi non potest. limita multis modis, vt num. seq.*

11 *Iudex, an possit pœnam remittere, commutare, vel augere. amplia duobus casibus. num. seq.*

13 *Iudex ob sententiam iniquam, ad quæ teneatur: etiam accepta pecunia.*

14 *Iudex prohibens subditos, ne emant, vel vendant ecclesiasticis, est excommunicatus.*

15 *Iudex si omisit condemnationem expensarũ in sententia, tenetur de suo.*

16 *Lata sententia diffinitiua iudici non licet aliquid reuocare. limita in interlocutoria.*

17 *Acceptio personarum in iudicio, an fieri possit.*

De Iudicibus. Cap. VI.

PRimum, si nullam habens auctoritatem, vel alienum vsurpans eũ iudicat, qui sibi subditus non est.

1 Vt si † iudex secularis in causis clericorum se ingerat, quia etiam si à iure excommunicatus nõ esset, ipso facto lethali macula commacularetur, & si clericum bonis priuat, est latro. Si occidit, homicida. Sotus de iusti. & iur. lib. 3. q. 4. art. 2.

2 Subditum † vero vnum esse alteri quatuor modis contingit. Primo ordinariè, veluti illi, qui per se potestatem habet, sicuti omnes Christiani subduntur Papæ, & in secularibus totum regnum Regi. Secundo modo per potestatem legatam, sicut prouincia proconsuli subijcitur, & ciuitas prætori. Tertio per spõtaneam alterius iudicio submissionem, vt illius, qui arbitrum eligit, & qui iudicium, quod retractare posset, subire maluit. Quarto si aliquis in alieno territorio, & districtu delinquat, vel alia via alienam iurisdictionem subierit. Sotus de iustit. & iur. lib. 5. q. 4. artic. 1. vltima conclusio. [Rursum persona dicitur personæ præesse quinq; modis. Primo modo, scilicet officio. dist. 20. in nouo. Secundo modo vitæ merito. 11. q. 7. cap. Beati. Tertio modo ordine. 93. distinct. c. à subdiacono. Quarto modo administratione. vt Archipresbyter Archidiacono. de offic. Archipresbyt. c. 1. Quinto modo, consecratione. vt Episcopus omnib. 21. dist. c. 1. Et hæc prælatio consistit in tribus. In iudicijs. 21. dist. c. inferior. In præceptis, eadem dist. cap. omnes. In sacramentis. eadem dist. cap. denique.]

3 Secundum. Si ignarus † iuris, vel aliàs indignus, & insufficiens procurat, vel suscipit pit officium iudicandi: quia mortaliter peccat, nisi fine bono, & animo vtendi consilio peritorum in casibus necessarijs; & probabiliter credit id se posse facere. Nauar. cap. 25. num. 12. & 23. num. 15. [Quod si iudex per imprudentiam assessoris male iudicauerit, erit iudex excusatus, si simplex erat, & habuit bonam conscientiam, nec fuerit in culpa eligendo assessorem, qui bonus, & sufficiens communiter putabatur: nam tunc in culpa erit assessor, qui pcipuè eligitur propter scientiam, vnde ipse, & non iudex ad restitutionem tenetur. l. 2. ff. quod quis. iuris. Ad idem Insti. de oblig. quæ ex quasi delicto nasc. in princip. & glo. in d. l. 2. Assessor autem is dicitur, quem ille, qui potestatem iudicandi habet, sibi associat, vt sibi in causa assistat, & vt eum ad causam rectè decidendam instruat. C. de assess. l. 1. notat Archidiac. in cap. statutum. §. assessorem. de rescript. in 6.]

4 Tertium, si iudicat † existens in grauibus peccatis, nam tunc si prælatus est spiritualis, & peccatũ est mortale manifestum, peccat mortaliter, ratione scandali in cordibus aliorum: aliàs secus, si est in peccatis mortalibus occultis, & ex humilitate vtitur officio suo in ijs, quæ non ordinis, sed iurisdictionis sunt. ita D. Thom. 2. 2. quæst. 60. art. 2. ad secundum.

5 Quartum. Si secundum † suam conscientiam per priuatam scientiam iudicaret, & absolueret quem scit certo innocentem iuris ordine non seruato, nam peccat, verbi gratia, si absolueret quem certo scit innocentem,

centem, qui tamen secundum allegata, & probata esset morti adiudicandus: & ratio est, quia debet sententiam pronunciare, secundum allegata, & probata. D.Thom.2.2. q.67.art.2.ad primum, & quartum, & est cōmunis. Sotus lib.5.q.4.artic.2. Debet tamen facere, quod potuit pro veritate indaganda, & ne de illo casu iudicaret, diuersis vtendo subterfugijs, quibus non iuuantibus debet innocentem condemnare, vt etiam inquit Nauar.c.25.nu.9.

6 Quintum. Si sola † scientia priuata de delicto cōmisso ab aliquo non concessa illi defendendi facultate, veneno, aut alio genere mortis interfici iubet, vel beneficijs, officijs, honoribus, aut alijs bonis ad nutū non amouibilibus priuat; quia peccat mortaliter, & tenetur de omni interesse. Nauar. qui supra.

Sextum. Si executores sunt aliqui taliū mandatorum, peccant mortaliter, quando manifestam iniustitiam contineret sententia, aliàs si dubiam, excusantur propter obedientiæ bonum.23.q.1.quid culpatur. quia iudicis sententiam discutere non debent. Syluest.in verbo, iudex.2.§.sexto.

7 Septimum. Si † reum, qui proprium delictum fassus est, interrogat de cōplicibus, nam non potest. cap. cum monasterium. de confess.cap.veniens.de testibus. cap.nemini. 15. quæst.3. nisi essent in crimine læsæ maiestatis rei, vel hæresis. dicto cap. cum monasterium.& l.repeti.ff.de quæsti. vel publici latrones, & falsam monetam cudentes. Bart.in dict.l.repeti.& tunc non nominatim sunt interrogandi, an sint illi, vel illi, sed generatim. Et quando omittit interrogare, cū debet, peccat mortaliter, quia præiudicat notabiliter Reipublicæ, cuius interest delicta puniri.l.ita vulneratus. ff.ad leg. Aquil. tunc etiam debet interrogare, quando aliqua fama, vel indiciū, vel legitima præsumptio dictat reum habuisse socios. Syluest.in verbo, indicium. Nauar.c.18.nu.59.

8 Octauum. Si reum † diffamatum de vno delicto interrogauerit de alijs occultis: qa non potest. capit.inquisitionis. de accusatio. nisi in duobus casibus. Primus, quādo vnum est sufficiēs indicium, aut infamia alterius, vt si quis infamatus esset, & conuictus de adulterio, & postea inuenitur necatus illius mulieris maritus in cubiculo eius, iure tunc posset adulter interrogari de homicidio. Secundus, quando iure cognosci vnum crimen sine cognitione alterius tanquàm circunstantiæ prioris non potest. Vt cum quis conuictus est de consuetudine cum puella, iure interrogari potest, an ipsam deflorauerit, & conuictus de furto ecclesiastico, an fregerit fores ecclesiæ. Sotus.de rat.tegen.q.6.prima concl.quintum dubium.

9 [Sed quid † si iudex iniuria extorqueat à subdito delictum occultum, verbi gratia, graui metu, vel tormentis, an possit procedere ad punitionē, vel inquisitionem? Respon. Sotus.de rat.teg.memb.3.quæst.1.conclu.5.quòd non, quamquam reus manifestet testes, per quos posset conuinci: & ratio est, quia quicquid ex iniuria iudicis manat, iniustum est, vnde cum cognitio criminis fuerit iniusta, quicquid inde procedit, est iniustum, atque adeo cassandum, & irritandum. Fallit in duobus casibus. † Primo, 10
si iudex leuiter minaretur tormenta subdito, nisi crimen proderet: quia si tunc subditus crimen proderet, tunc non tam censetur iudex extorsisse, quam reus liberè propalasse. Secundo ad euitandum graue scandalum: vt si iudex per grauissima tormenta extorsisset à reo crimen occultum, vtpote fedissimum, vt grauissimum incestum, aut peccatum contra naturam, quod per confessionem ipsius rei esset iam publicum, & certissimum omni populo: quia in his duobus casibus sub dubio respondet Sotus, qui supra, posse iudicem procedere ad punitionem, ad se dandum scandalum. Verum si nō iudex, sed alia persona per iniuriam extorserit crimen: Exemplum, Petrus secretò occidit hominem, & filius occisi suspicatus Petrum fuisse occisorem, tormentis, & minis extorsit ab eo confessionem, & testes, quibus posset conuinci, & tandem eum defert ad iudicium, tunc potest iudex procedere: quia nihil sua interest, quomodo alter extorserit confessionem. Sotus, qui supra.]

11 Nonum. Si fecerit † iniustam pœnæ remissionem, quod graue peccatum esse solet, licet in pecuniariam commutetur. An autem possit pœnam augere? dic quòd sic ad aliorum terrorem, vt quia aliquis pronus est ad delinquendum: nam vt ait text. in l.aut facta.§.fin. multis grassantibus opus est exemplo. Syluest.in verbo Iudex.1.quęst.

 11.versi.

11.versic.3. Vbi etiam quærit. An possit iudex relaxare pœnam. & concludit, quòd si est iudex supremus, vt princeps, quòd sic. Stantibus duobus, vt expediat bono publico illam relaxare, & offensus assentiat. Sed inferior nullo modo potest. Si vero pœna exigitur pro bono priuato, tunc vterque iudex superior, & inferior possunt reo consentiente. [Rursum cum crimina sint secundum proportionis mensurā punienda, quod contingere potest ratione loci, temporis, personæ, & quantitatis: hinc quemadmodum iudex potest proprio iudicio legis pœnam augere, sic & minuere. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his, qui not. infam. cap. vltim. de transactio. Abb. in cap. 3. de pœnis.

12 Etiam † si lex certam pœnam apposuerit, statutis dictionibus, præcisè, omnino, & similibus. Hostien. & Ioan. Andr. & Docto. in cap. qualiter. el secondo. de accusa. vbi Aret. eam sequitur dicens hanc opinionem communem esse, etiam si iudex sit eius conditionis, qui super eò crimine dispensare non valeat, quos præfati Docto. sentiunt, quibus non obstat. glo. in cap. 3. de pœnis. quæ asseuerat iudicem, qui non potest super eo crimine dispensare, minime posse pœnam diminuere à lege statutam. Quia id verum est, postquam fuerit secuta sententia condemnationis. secundum Abb. in d. cap. 3. non autem ante. l. 1. ff. ad Turpil. Aliud enim est dispensare super eius crimine, & eius pœna, aliud rigorem legis pœnalis ex aliqua causa minuere. vt sensit Innocen. in c. dilectus. de tempor. ordin. Causas vero, quibus iudex persuaderi potest ad pœnæ legalis diminutionem, aut commutationem tradit eleganter Luc. de Pœn. in l. 1. C. de colo. illyric. lib. 11.]

13 Decimum. Si sciens, † aut scire debens iniustam sententiam fert, aut iustam ferre negligit odio, precibus, metu, vel alia de causa: quia peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem non solum principalis, sed etiam impensarum, damni, & interesse. Nauar. c. 25. nu. 12.

Vndecimum. Si pecuniam accipit, vt bene, vel male iudicet, aut iudicare omittat, mort. peccat cum obligatione restituendi, vt supra, & etiam id, quod accipit, si pro bene iudicando acceperit.

Decimumsecundum. Si per negligentiā studendi aliquis amiserit causam suam, satisfacere tenetur.

Decimumtertium. Si negligens est in iudicando notabiliter pupillos, peregrinos, viduas, vel alias miserabiles personas.

14 Decimumquartum. Si subiectis † prohibeat ne emant, aut vendant ab ecclesiasticis personis, peccat mortaliter, & est excommunicatus. Nauar. c. 25. nu. 16.

Decimumquintum. Si publicè remuneratus aliquid à partibus exigit, mortale. Idē de delegato à partibus: quia non nisi moderatas expensas in causa sibi commissa. secundum Docto. accipere potest.

Decimumsextum. Si aliquam partem contra ius grauauerit. Si appellationes legitimas non admiserit, vel † omiserit facere condemnationem expensarum, de suo dare tenetur. [à condemnatione tamen expensarum excusatur victus, quando habet iustam causam litigandi. not. gloss. & Docto. in cap. finem litibus. de dolo, & contumac. per Barto. in l. si quis inficiatus. ff. depos. per Ias. in l. qui solidum. §. etiam. ff. de legat. secundo. vbi melius, quàm Lanfrancus in tractat. de expens. colum. 1. & 2. ponit multa exempla, quando quis dicatur habere iustam causam litigandi. In multis tamen casibus potest fieri expensarum condemnatio absque iusta causa. Primus, quando inter partes esset conuentum, vt victus in causa solueret expensas. Iason in l. properandum §. sin autem alterutra. colum. 2. C. de iudic. Secundus, quando in loco, in quo viget statutum, quòd victus victori condemnetur in expensis. Iason qui supra. 3. colum. Tertius, in causa appellationis, quia succumbens in ea, semper debet condemnari in expensis. præsumitur enim non habere iustam causam, cum contra se habuerit primam causam. Hippol. in l. patre. vel marito. ff. de quæst. colum. 4. Quartus in expensis, quæ debentur ratione contumaciæ, quia in eis non defendit iusta causa. Iason vbi supra. colum. quarta. Quintus, quando quis succumbit in aliqua interlocutoria, quia tunc indistinctè condemnatur in expensis. Iason in dict. colum. 4. Sextus in sportulis, quia ad illas tenetur aduersarius, licet iustam causam habuerit. Iason post Bart. in l. fin. colum. vlt. C. de fruct. & lit. expens. Hippol. qui supra. col. 8. 9. & 13.]

Decimum

Decimumseptimũ. Si sine legitimis indicijs, vel modis indebitis, vel nimis crudeliter aliquem fecerit torqueri, mortaliter peccauit.

Decimumoctauum. Si carceratos non visitat, debet enim visitare, & curare, vt necessaria habeant. l. tertia. C. de episc. audien. & quem videt ad nullius instantiam, vel sine debita causa retentum, potest ex mero officio liberare. ita Barto. in l. si quis vxori. §. fugitiuum. de furt. Syluestr. in verbo, carcer. §. septimo.

Decimumnonum. Si prouinciam malis hominibus non purgauit cum posset, mortaliter peccat.

16 [Vigesimum. Si † in sententijs diffinitiuis aliquid iudex reuocauerit, nam non licet: semel enim est functus officio suo. de offic. delega. in literis. l. Paulus. & l. iudex. ff. de re iudic. quod secus esset in interlocutorijs. ff. de re iudic. quod iussit. nisi sit sententia Papæ, quæ si esset per obreptionem obtenta, per ipsum mutari potest. 35. quæst. 8. cap. siue ante. Similiter constitutiones mutare potest. ff. de leg. non est nouum. Inno. in cap. nosti. num. 2. de elect. vide Ripam in l. quod iussit. colum. 10. cum duabus seq. ff. de re iudic. vbi ampliat iudicem non posse reuocare sentẽtiam diffinitiuam octo modis, & limitat nouem modis.

17 Vigesimumprimum. Si in † iudicijs facit acceptionem personarum. extra de regul. iur. cap. cum in iudicijs. & cap. 1. Deut. Non accipietis cuiusquam personam. quod intellige de exhibitione iustitiæ. vt C. de fruct. & lit. expe. l. fin. & C. vbi Senat. vel clar. l. 1. in fin. secus de exhibitione honoris, quia tũc in iudicijs plus honoratur vnus secundum dignitatem, quàm alius. C. vbi Senat. l. 3. §. sedendi. & C. vt dignit. ordo serue. lib. 10.]

SVMMARIVM.

1 *Carceratus iniuste potest in foro conscientiæ etiam fractis carceribus fugere, & quid de iuste incarcerato. num. sequen. & nu. 3. & num. 10.*

4 *Consanguinei carcerati possunt ei consulere, vt fugiat, porrigere instrumenta ad id non possunt.*

5 *Damnatus iuste ad mortem, non peccat, si cum possit, non fugiat, & quare.*

6 *Cooperantes fugienti, vt liberetur, ne capiatur a ministris iustitiæ, non peccant, secus author fugæ ei, qui est in carcere. num. seq.*

8 *Fugere licitè potest, qui quæritur, vt capiatur.*

9 *Fuga non probat delictum, fallit in multis casibus.*

11 *Reus carceratus socios, quos perseueraturos in delictis credit, denunciare tenetur.*

12 *Reus nec infamia, nec indicijs laborans si interrogetur de læsa maiestate, vel de hæresi, non tenetur se ipsum prodere, & quare. num. seq.*

14 *Reus non potest cogi à iudice crimen fateri, quando interrogetur, iure probabiliter dubitat. nu. seq.*

16 *Reus præcedenti infamia, indicijs, vel semiprobatione, an teneatur se ipsum prodere, interrogatus iuris ordine seruato.*

17 *Confessarius, nisi reum manifestissimum sit cogi à lege ad fatendum delictum, non debet ad id reum cogere, & quæ obseruanda hac in re.*

18 *Reus inique interrogatus, an crimen suum fateri teneatur, & an ei liceat mentiri.*

19 *Iudex tribus concurrentibus iuridice interrogat reum.*

20 *Iudex, qui reo non notificauit indicia, an sine peccato interrogare valeat de crimine.*

21 *Iudex de crimine habito per viam accusationis, an possit reo facere generales interrogationes.*

22 *Promissio liberationis reo facta si fatetur delictum, an obseruanda, vel confessio sit irrita.*

23 *Iudex, qui iniuria à reo extorsit crimen, an possit procedere ad punitionem, vel inquisitionem.*

24 *Reus ex sua negatione si sequatur infamia accusatori, an teneatur se retractare.*

25 *Reus negata veritate post quæstionem absolutus in foro animæ non tenetur ad pœnam.*

26 *Reus appellans à iusta sententia mortaliter peccat.*

De

De reis in carcere detentis. Cap. VII.

1 PRimo. Communiter † receptū est iniustè captum posse absque vlla peccati labe à carceribus fugere, data sibi fugiendi opportunitate, quod notatur in l. vis eius. C. de probat. Quinimo potest vi fores carceris, vel parietes infringere, & fugere impune. ita Paris de Put. in tractat. syndica. in §. carcerem: quem est secutus Ripa in l. admonendi. num. 171. de iureiur. Imo hoc potest facere in foro conscientiæ, etiam si inde custodi detrimentum aliquod contingat. Et si mortem aliter euadere nequiret, custodes tutè interficere poterit, ita latè multorum authoritatibus firmauit Didacus. lib. 1. variar. resolut. c. secundo. nume. 12. Boer. q. 215. nu. 32. Grammat. consi. 51. num. 5. 6.

2 Quod si † iustè captus sit damnatus ad mortem, vel aliam corporis pœnam, tunc etiam fugam arripere poterit. ita D. Thom. Caieta. 2. 2. quæstio. 69. arti. 4. ad secundum. Arch. in cap. cum homo. 23. quæst. 5. Sylu. in verbo, fugere, nā nulla lege tenetur in carcere manere, nec agere quicquàm, ex quo sequatur mors, sed tantum à iudice illatam mortem pati, & inferenti non resistere. facit tex. in l. 1. ff. de bon. eor. qui sibi mor. consci. Hinc nō potest inijcere manus in iudicem, vel ministrum, aut ligare, vel os obstruere ne clamaret: quia hoc esset resistere, potest tamen compedes rumpere, ac infringere seras, & perforare murum, qua se via eripiat: cui enim fugere licet, iustum subinde fit & se ab impedimentis citra vim expedire. Caiet. 2. 2. q. 69. arti. 8. Sotus lib. 5. q. 6. ar.

3 4. de iust. & iure, qui asserit, quòd † tantum tenetur in cōscientia de damno dato, quod in effractione carceris, & vinculorum consistit, & insuper ad restitutionē damni, quod Reipublicæ, vel priuatis fuit illatum pro dicta effractione; cum alij pro criminibus, vel ære capti alieno, è carcere fugerēt. Couar. lib. 1. variar. resolut. ca. 2. in fin. Et hæc conclusio procedit etiam si sciret infringendo seras, &c. occlusos alios secum exituros: nā ipse suo vtitur iure, cui cura non incumbit custodiendi alios. Sot. lib. 5. q. 3. art. 4.

4 Vbi † etiam quærit, an possint consanguinei, vel amici damnati porrigere limā, vel aliud instrumentum, & dicit quòd non, licet possint illi consulere, vt fugam arripiat.

5 Sed an iustè † captus in carceribus pro crimine digno pœna mortis, vel ad eam pœnam æquissimè damnatus, possit absq; peccato, & data fugiendi opportunitate in carcere manere. respon. quòd sic: & ratio est, quia quidam sunt actus directè, & immediatè tendentes ad mortem, & quidam indirectè, & mediatè, & ex accidenti ad mortem sunt opportuni, & proximi. Primi quidem actus sunt se ipsum gladio, vel haustu veneni, vel inedia, vel fame occidere, & hi nulla ex causa possunt esse liciti, sed semper illiciti, mortale crimen inducentes. ex cap. si non licet. 23. q. 5. D. Thom. 2. 2. q. 64. art. 5. Secundi vero actus, cum immediatè non vergant in crimen, possunt sanè ex aliquo bono fine esse liciti, huiusmodi est manere in carcere, & non fugere etiam data fugiendi opportunitate, quando sit captus pro crimine digno mortis: nam hic actus licet sit periculosus, idest, non fugere, & ex eo verisimiliter mors expectetur, poterit nihilominus fieri ex ea causa, vt Reipublicæ fiat delicti satisfactio, eiusque punitio sit in aliorum exemplum, vt à similibus abstineant sceleribus. ita Couar. lib. primo variar. resolu. cap. secundo. num. 8. circa finem. & num. 9. versi. 6.

6 His etiam † adde tria: & primo, quòd cooperantes fugienti, vt antequam capiatur à iustitiæ ministris liberetur, non peccant, quoniam nec ex obligatione sui officij, nec ex mandato Regis, nec alterius superioris, ex qualitate debiti prohibetur, & creditur, quòd sine iudicio, sine carcere, & sine pœna temporali resipiscet à peccato. Couar. qui supra. Nauar. c. 17. nu. 103.

7 Secundo, † quòd qui fugæ author est, soluendo, aut solui faciendo aliquem debitè coniectum in carcerem ob delicta, peccat mortaliter, cum obligatione restituendi debita creditori, etiam si misericordia motus id faciat, nisi debitor sit adeo pauper, vt neque per se, neque per alium probabiliter soluere possit: quia quemadmodum ipse soluendo, & fugiendo non peccat, ita nec alius, qui fugæ author est. Quinimo nec tenetur ad

ad compensandum damnum, quod inde custodi carceris eueniet. Caiet. 2. 2. quæst. 69. art. 4. cum illud damnum patiatur ex culpa sua, & negligentia in custodiēdo oscitanter carcerem. Nauar. qui supra. nu. 101.

8 Tertio, † quòd licitè fugere potest, qui quæritur, vt capiatur iustè, siue iniustè cum voluntate satisfaciendi tantum quantum conscientia recta dictat.

9 [An vero fuga † probet delictum. dic q. non. probat tex. in l. lex Cornelia. ff. ad Syllan. l. 1. §. sin autem. C. de rapt. virgi. & §. suscepto. in Auth. de exhib. reis. colla. 5. & in l. raptores. C. de episc. & cler. Quam regulam limita multis modis. vt per Fely. in cap. nullus. de præsumpt. per Hippol. in repeti. rubr. C. de probat. colum. 4. Et primo in officiali notato de barataria fugiente pendente causa; quia tales habentur pro cōfessis. per tex. quem plures Doct. commendant. vt inquit Hippoly. in l. consiliarios. C. de assess. qui tamen tex. rectè consideranti non facit ad ré, vt inquit Iason in l. admonendi. col. 17. ff. de iureiur. Secundo fallit, quando famulus fugit, & reperiuntur amissæ res domini: qa ex hoc videtur quòd famulus illas subtraxerit. ita glo. not. à Iasone commendata vbi supra. in Auth. de exhib. reis. §. si vero. in verbo, factum. Tertio fallit, quando quis aufugit fractis carceribus, quod secus esset si carcere aperto, vel de palatio prætoris, quamuis ibi fuisset vna camera assignata. Ita Iason in d. l. admonendi. vbi refert Bald. Albe. & Ludou. sic tenere. Vel si post fugam quis denuo esset incarceratus, licet inuitus, quia tunc fuga prior non sufficit ad condemnationem, Iason, qui supra. allegat Bart. in d. l. raptores. Sed bene facit inditium ad torturam, quod intellige, vt faciat inditium ad torturam, nisi fugiat postquàm est accusatus, vel inquisitus, vel post talem inquisitionem stat occultus, quia tunc non facit contra eum inditiū. vt per Hippol. in sua pract. crim. §. diligenter. col. 8.]

Rursum sciendum est ex eodem Caieta. art. 4. q. 69. versi. Ad secundam dubitationē.

10 nequaquam † iuste capto licere à carceribus fugere, etiam si quid agere possit absq; effractione, vbi iudex eum condemnauerit ad ipsius carceris pœnam temporalem, vel ad vitam. Hæc enim pœna habet eam conditionem, vt damnatus illam subire teneatur, etiam in animæ iudicio, sicut idem est de pœna exilij, vel relegationis. Couar. lib. 1. variar. resolu. c. 2. nu. 4.

11 Secundo reus † in carcere detentus, qui etiam non interrogatus contra se confessus est, debet declarare suos socios, quos iustè credit præteritorum non pœnitere, imò paratos esse ad noua scelera committēda, qui nimo Confessarij eiusmodi reos monere debent, vt tales socios denuntient, quod si non fecerint vt pote impœnitentes, non sunt absoluendi. Sotus de rati. tegen. q. 6. vlt. dub. quarta conclus. versi. imo. Nauar. capitu. 18. nume. 58.

12 Tertio. Reus † occultus, qui non laborat nec infamia, nec indicijs; si fortè interrogatur de crimine læsæ Maiestatis, aut hęresis, vbi non tanta requiritur solemnitas ad inquirendum, quia verbi gratia notum est crimen hæresis, aut læsæ Maiestatis, & interrogantur ciues, & fortè ipse sceleris patrator, an teneatur confiteri, cum nulla laboret infamia: Respondetur quantumcunque sint crimina aduersus Rempublicam, non tenetur reus prodere seipsum, si non laborat aliquibus indicijs, vel infamia, aut coiecturis, quæ ipsum propriè insinuent, licet forsan non requirātur tam manifesta, quàm in criminibus priuatis. conclusio est D. Thom. 2. 2. q. 69. art. 2. & ratio est, quia iugum Domini suaue est. res tamen esset grauissima obligare quempiam, vt absque infamia, vel indicijs seipsum prodat. Et ita intelligitur illud Chrysostomi: Non tibi dico, vt te in publicū prodas. c. quis aliquando. de pœnit. distin. 1. imo id videtur contra ius naturę, nā id perinde esset obligare aliquem, vt seipsum occideret. Sotus de rati. tegen. q. 7. memb. 2. secunda concl. vers. sed oriuntur.

13 Quod quidem † dictum multo magis procedit, quando in edicto publico iubetur, absque eo, quod perueniatur ad interrogationem rei, imò etiam si delictum esset manifestum, delicti autem patrator sit occultus. s. notum est incendium loci sacri, ignoratur autem author, tunc non potest pœna excommunicationis compelli ad se manifestandū, sed bene tenetur ad debitam restitutionem faciendam. Syl. in verbo, correctio. q. 8. in fine. & quæst. 9. Nauar. c. 17. num. 100. vbi inquit Sylue. quòd non tenetur reus prodere seipsum, nisi sit infamatus, vel semiconuictus,

ctus,& ita intelligitur text. in c. quidam. 5. quæstio.1.

14 [Quarto. Testis, siue reus † quotiescunque probabiliter dubitat iuris ordine seruato interrogetur, an iniuria in delictis priuatis, non peccat non respondendo iudici. Exéplum, inquirit iudex aduersus homicidam, vel furem, vel in quemuis alium reum priuati criminis, & dubium est probabile pro vtraq; parte, sit ne infamia, aut inditia, quibus legitimè possit inquirere, ita vt interrogatus habeat animum suspensum, adeo q̃ in neutram propendeat: Cuius ratio est, quia est regula omniũ receptissima, q̃ in dubio sequenda est pars tuta, q̃ si neutra fuerit tuta, illa potius eligi debet, quæ minus est periculosa. Ad propositum, non obedire iudici, casu, quo inquirit ad vindicandum priuatũ homicidium, aut furtum, est peccatum mortale, sed grauius est hominem iniustè occidere: ergo cum neutra pars sit tuta, est eligẽdum id, q̃ minus habet periculi. iux. text. in c. duo sunt. dist. 13. scilicet non obedire, quã hominem ob sui testimonium iniustè occidere. Quod si examinatus ignorans hoc, q̃ non esset respondendum: quales sunt ferè omnes plebei, tunc cum ignorantia sit inuincibilis, excusatur. Quod secus esset, si vincibilis esset.

15 Rursum si † examinatur reus, vel testis de crimine, q̃ publicam concernit vtilitatẽ, vt de crimine hæresis, &c. & tunc cum minus periculum sit in re dubia, vt priuata persona occidatur, q̃ si Reipublicæ damnum det: tali casu tenetur in dubio respondere. Ita tenet Sotus lib. de rati. teg. q. 2. memb. 3. Verũ qñ testis, vel reus non tenetur respondere, potest se defendere, aut appellando, aut tacendo, ostendendo in promptu per iniuriã interrogari. vt colligit ex S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 1. Si modo id facere possit absque eo, q̃ generet vehemẽtem suspicionem criminis, aliàs obseruet, quod diximus supra. ca. 7. & infra nu. 13.]

16 Quintò. Reus † vbi primum sibi notum fuerit iuris ordine interrogari, idest à legitimo iudice, & secundum formam idoneam iuris, tenetur sub reatu lethalis culpę crimẽ suum patefacere, etiam si merito ob eandẽ confessionem esset in mortem recipiendus, & si negat, nullatenus est in foro animæ absoluendus. v. g. Homicida, aut latro est in vinculis, & flagrat infamia, aut sunt indicia manifesta, aut semiprobatio, si proceditur via accusationis, idest, sit vnus testis omni exceptione maior, & petitur ab illo confessio, nõ potest absolui, antequàm veritatem palam confiteatur: & ratio est, quia perseuerans in peccato nullatenus est absoluendus, sed legitimè interrogatus non rñdens secundum formam interrogationis est in peccato, quia implicat contradictionem, q̃ quis sciat se iuridicè interrogari, & tamen q̃ non teneatur respondere, ergo huiusmodi homo non est absoluendus.

17 Hoc † tñ consilio debent Confessarij considerata maturitate vti, & ideo nisi meridie clarius lex illos cogat, non sunt miseri à Cõfessario cogendi ad veritatem aperiendam, maximè in causa capitis, honoris, aut famę, dum ex altera parte non agitur de tanto periculo alterius tertiæ personæ, sed prius debent rimari, an iudex legitimus sit, an reus aliquo sit priuilegio exemptus, vt q̃a clericus, an denique plene constet cuncta legis merita sint seruata. Sotus de iust. & iur. lib. 5. q. 6. art. 2. col. 5. nam si iudex sit legitimus, cunctaq; legis merita sint seruata, idest, q̃ delictum sit notorium, famosum, aut semiplene probatum, quod contingit, qñ vnus est testis omni exceptione maior, aut vnum indicium, aut plura illi æquipollentia, item q̃ probatio sit posita in processu, denique q̃ sit reo manifestata, quo videat se ad obediendum mandato iudicis teneri, tunc nullo modo est à Confessario absoluẽdus, nisi illud proponat confiteri. Nauar. ca. 21. nu. 35. vsque 37.

18 Sexto. Licet † inique interrogatus iuris ordine non seruato, vel à iudice non suo, qui ius interrogandi non habet, non teneatur crimen suum fateri, etiam si esset iuratus; & si coactus responderit, iustè, & sine vitio valeat ipsum iudicem verbis ex cõi significatione ambiguis fallere, idest, dicendo aliq̃d falsum apud sensum iudicis, & apud suum verũ, mentiri aũt nullo pacto debet, alioqn peccato subditur, sicut docetur eleganter in c. si quis. & c. primum. 22. q. 2. D. Thom. 2. 2. q. 69. arti. 1. quod tamen peccatum non erit mortale, cum non sit contra iustitiam, nec in iudicio vero. Sylu. in verbo. Accusatio. q. 13. & in verbo. Confessio. 1. q. 1. in fin. Sotus lib. 5. q. 6. art. 2. 7. conclusio.

Septimo.

19 Septimo. Iudex † in tribus casib. reum iudice interrogare potest, & ille tenetur respondere, primo si infamia præcesserit super aliquo crimine, quod est, quando rumor est dilatatus per maiorem partem viciniæ, collegij aut vniuersitatis. glo. in cap. inquisitionis de accusa. Non autem sufficeret qualis qualis infamia, nec frequens vox diffeclorum, sed requiritur, quòd aliqua apparuerint expresse indicia, aut probatio semiplena. D. Tho. 2. 2. q. 69. art. 2. vel vnus testis omni exceptione maior. Secundo oportet quod iudex interrogans sit competens. Tertio, quod reo sit notificata huiusmodi probatio, vt sciat in quo statu reperiatur. Nauar. c. 18. nu. 57.

20 [Octauo de iudice, qui reo † non notificauit indicia, quæ contra ipsum sunt, an illum possit interrogare absque peccato. dico multa. Et primum. Constat processum esse validum, si reo non sint tradita capitula, si non fuerit per ipsum opposita exceptio, cũ videatur renunciare iuri suo. l. Pomponius. §. rati. ff. de procurat. ita tex. in cap. 1. & 2. de accusat. in 6.

Secundum, dico quod tex. in d. c. 1. loquitur de confessionibus sponte factis super criminib. non autem cruciatu extortis. Nam talis confessio (licet non fuerint data inditia reo) valet contra eum. 13. q. 2. in princi. quia postquam sic confessus fuit, factum est crimen notorium. c. quæsitum. de cohabit. cler. vel mulie. Rursum licet communis sit opinio, vt danda sit copia inditiorum reo ante torturam, iuxta doctrinam Bar. in l. fi. q. penult. ff. de quæst. ob rationes, quas tradit Alex. consi. 65. volum. 1. col. 2. per tex. in l. vnius. §. cogniturum. ff. de quæst. Si tamen iudex omisisset dare copiam indiciorum sine dolo, & bona fide, non credens se malæ facere, tenet Nauar. lib. 5. de accusat. consi. 4. quod non peccauerit mortaliter per doctrinam Innoc. in c. per tuas. el secondo, de simon. vbi iudex, qui transgreditur legem humanam sub obscuram, non peccat mortaliter. Sed dicta l. vnius. quæ videtur omnium probatissima, obscure id facit: imo in sensu directo solum probat id esse faciendum postulante reo: significans à contrario sensu non esse necessarium id facere, eo non petente, ergo. Imo inquit Nauar. ibi, quod licet iudex mereatur pœnam in foro exteriori, si fecerit torqueri reum sufficienter indiciatum, non dando quæ contra ipsum sunt indicia, id tamen falleret quo ad forum conscientiæ, quãdo indicia vere coram Deo essent sufficientia. ad Hebr. c. 4. cap. Deus omnipotens. 2. q. 1. & hęc intellige reo non petente.

Tertium. Iudex compellendo miserum reum metu tormentorum, aut dolosis promissionib. ad confitendum, peccat. tum quando nulla erant inditia, tum quando erant, sed reus de illis non fuit certioratus, & probabiliter dubitabat iure, vel iniuria interrogaretur. Est enim contra ius naturæ, velle tali casu compellere, cum sic possit amittere, vel vitam, famam, aut bona, quæ omnia conseruare est de iure naturæ. Est etiam cõtra iura, & autoritates Sanctorum. Vnde Chrisostomus: Nõ dico tibi, inquit, vt te prodas in publicum, neq; vt te apud alios accuses. vt inquit tex. in c. quis aliquando. §. 1. de pœnit. distin. 1. & in c. si omnia 6. q. 1.

Quartum. Potest iudex compellere reum crimen confiteri, antequam illi constet debeat ne respondere, vel non, quod intellige in leuioribus delictis: cum debeat subditus in illis iudici fidem adhibere, illi prorsus, quem nouit prudentem, & scientia præditum. Caiet. 2. 2. q. 69. art. 1. vers. tertium. Sotus lib. 5. q. 6. art. 2. col. 5.

Quintum, in criminibus publicis, aut in crimine hæresis, capitula tradẽda sunt reo à iudice, si de hoc fuerit opposita exceptio. licet in hoc sit speciale, quod nomina testium non teneantur inquisitores manifestare hæreticis, quãdo illis immineret periculum ab hæreticis, vel eorum consanguineis, verbi gratia, mors filiorum detruncatio, vel suorum parentum, vel deuastatio substantiæ ipsorũ, aut his similia. c. fi. de hæret. in 6.

Sextum dico, quod si ex publicatione inditiorum immineret idem periculum, tunc in crimine hæresis nec debent reo ostendi capita, quæ contra ipsum sunt. argu. tex. in d. c. fi. Quem quidem textum amplio, vt procedat etiam in criminib. priuatis, si eadem ratio, quæ allegatur in d. c. fi. militaret in illis. Tum quia semper recurrendum est ad intẽtionem legislatoris. c. sup literis. sub fi. de rescrip. c. fi, de præb. l. in conditionib. ff. de condit. & demõst. Sed intẽtio legislatoris, vt nõ ostendantur noĩa testiũ in d. c. fi. fuit ad impedienda mala futura, ergo cum eadem ratio

tio sit in alijs, idem ius statuendum est. l. illud. ff. ad leg. Aquil. Scilicet vt dum eadem ratio militare possit, procedat ille tex. Quare cum periculum possit imminere etiam in ostensione capitulorum in criminibus priuatis, ergo dictum capitulũ ad crimina priuata extendi debet, cum lex per similitudinem rationis extendatur ab vno ad aliud. l. non possunt. ff. de legib. c. dudum. 2. de elect. Et forte ob hanc causam mouentur iudices ad non ostendendũ reis inditia, quando examinantur, ad impedienda multa mala, quæ contingere possent, quamuis dari soleant ante torturam, secundum communem.

Septimum, iudex, qui absque inditijs, vel semiplena probatione, aut infamia, iuxta tex. in cap. qualiter. 2. & cap. cum oporteat. & cap. inquisitionis. in fi. de accusat. interrogaret reum, vel cum inditijs, & iuris ordine seruato, sed ex prauo affectu, ira, atque odio reum interrogaret, peccaret mortaliter: nã nihil faciendum est ex odio, & ira: 3. q. 7. c. iudices. quia sæpè fit quod non licet. 5. q. 2. c. relatũ. in fi. & q. 5. c. qui ambulat. & fit illicitum, quod est licitum. c. illa. 11. q. 3. c. 1. de sent. excommu. lib. 6.

21 An vero † possit iudex super aliquo speciali delicto habito per viam accusationis, vel denunciationis facere generales interrogationes reo. Dic quod sic, modo duo concurrant, quod delictum sit probatum modo, vt habetur in d. ca. qualiter. Secundo, vt fiãt interrogationes ad finem inueniendi veritatem. arg. tex. in c. iudicantem. 30. q. 5. l. 1. ff. de interrog. actio. Card. in clem. sępe. §. & quia. de verb. signi. Item arg. tex. in c. si sacerdos. de offic. ordin. Host. in sum. versi. super quibus. de testi. Et hoc præcipuè, qñ qui interrogatur, vt testis, esset suspectus. gl. in l. testiũ. versi. præsto. C. de testibus. Ad quod facit dictum Bal. in l. fi. in fi. C. de testib. vbi inquit, quod iudex debet conari capere in verbis suspectos, vt etiam notanter, & latè de insidiosis interrogationibus tradit Alex. consi. 91. col. pen. & fi. vol. 4. Imo Bar. in l. de minore. ff. de quæsti. inquit, quod potest iudex fingere facere quod non vult, vt videat quem actum faciet examinandus, & qualiter se gerat. c. afferte. de præsump. vt latè diximus in quodam nostro consilio.

22 Octauum. Iudex, † qui reo promittit liberationem, si fatetur delictum, si hoc facit nomine Principis habita licentia à Principe ita promittendi, vel Princeps est, qui promittit, tenetur promissum in vtroque foro seruare. per text. in l. relegati. ff. de pœnis. l. epistola inter claras. C. de sum. Trini. vbi dicit tex. quod nihil est, quod magis præfulgeat in Principe, quam recta fides. facit tex. in l. conuentionum. ff. de pact. l. 1. §. non fuit. ff. de dolo. cap. decet. de reg. iur. in 6. In iudice vero fateor promissionem non tenere: qa nec etiam potest promittere, licet sit persona publica, cum talis promissio sit contra ius publicum. facit tex. in l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. cap. vt famæ. de sent. excommu. Fely. in cap. afferte. de præsump. in c. accedens. 2. vt lite non contest. Dec. in l. ea est natura. ff. de reg. iur. Et quod dixi de reo, idẽ dic de testibus, per ea, quæ tradit Bar. in l. 1. in prin. ff. de sicar. in l. 1. ff. de fal.

Sed an saltem confessio nulla reddatur, an vero teneat? Dic quòd si fuit omnino extorta dolo malo, verbi gratia, si dictum fuisset reo, vt confiteretur, quia fieret sibi gratia: & quod aliter non erat modus liberandi eum. Et tunc talis confessio nulla est, licet perseueret in confessione, ita probat tex. in l. 1. §. qui quæstionem. ff. de quæst. Imo cõsi. 109. Si vero iudex diceret, vt si diceret veritatem, nullum malum pateretur. iuxta tex. in l. de minore. § plurimum. ff. de quæst. vbi Bar. & Doct. vel promitteret, vt liberabitur, vltra dolosè non agendo, tunc confessio valeret. Dec. in d. l. ea est natura.

23 Nonum. Iudex, † qui tormentis, aut falsis promissionibus dolo malo extorserit crimẽ à reo, de quo nulla erant inditia, non potest procedere ad punitionem, vel inquisitionẽ: nisi leuiter minaretur tormenta subdito, atque adeo subditus ex leuitate animi illud manifestauit, & detegit testes, atque inditia. Sotus de rat. teg. memb. 2. q. ... Quinta conclusio, in hanc partem inclinat, vel quando generaliter interrogando ad finem, vt haberi possit cognitio illius criminis, de quo sunt inditia, testis, vel reus aliud exprimeret crimen, vide quæ diximus supra lib. 3. c. 6. num. 10.]

24 Nono, ex † licita negatione rei facta in iudicio, vt quia negat crimen verum, sed occultum, & improbabile, non tenetur se reus retractare, si sequatur indirecte infamia accusatori, qui de mendacio pernitioso, aut

de

de calumnia inde notatur.secundum Sco. & Archi.Flor.in summula.c.2.de restit.sed tenetur famam restituere per verba sobria,dicendo, q; forte habuit bonam intentionem. Sylu. vero in ver.restitutio.3.q.3.inquit, qđ in nullo tenetur: quia iniustè non læsit, sed accusator imputet suæ malitiæ, si scienter; vel suæ stultitiæ, si errans sic imprudenter processit cum periculo alterius.

25 Decimo. Reus, † qui legitimè interrogatus, atq; tortus negat veritatem, absolutus non tenetur in iudicio animæ ad pœnam, ad quam iuridice debebat damnari:quia pęna non debetur nisi post sentẽtiam.per tex. in c.susceptis.de causa posses. & proprie.Sotus lib.1.q.6.arti.6.colum.3. & 4.de iustitia. & iure.

26 Vndecimo.Reus, † qui dubitat de ęquitate sentẽtiæ,iure appellare potest:atqui certissimus est rectę se esse ad mortem condemnatum,per appellationem iudicium eludendo peccat mortaliter; nam sæpissime illis appellationibus iudices,vel ministri,vel lassantur,vel corrumpuntur, & restant scelera impunita.Sotus lib.5.de iustitia.& iure.q.6. art.3.prima.& secunda conclu.

SVMMARIVM.

1 *Aduocatus causam iniustam suscipiens peccat,& ad restitutionem tenetur.*

2 *Aduocatus causam ancipitem licite defendere potest,& quid si pars admonita id voluerit,vide hic.*

3 *Aduocatus,causæ iniquitate detecta,eam relinquere,vel partes ad concordiam deducere debet.*

4 *Aduocatus si ex negligentia,vel ignorantia notabili causam amisit, vel inducit clientem ad affirmandum falsum mortaliter peccat.*

5 *Grauis litigandi necessitas,& aduocati possibilitas patrocinari obligantur.*

6 *Aduocatus quo casu tempore valitudinis mercedem petere possit.*

7 *Ministris ecclesiæ infirmis deberi quotidianas distributiones:at famulo ægrotanti cibaria tantum, & de ratione diuersitatis. nu seq.*

9 *Aduocatus ob instrumenta falsa producta, obligatur ad restitutionem damni & interesse.*

10 *Aduocatus si cauillando bonam causam, parti aduersæ abstulit, ad restitutionem tenetur.*

11 *Aduocato an liceat patrocinari vtrique parti,vel in principali, vel in causa appellationis,& eidem pacisci,an liceat cum cliente.num.seq.*

13 *Mercedẽ Aduocatus, an petat si in quibusdam vicit,& in quibusdam amisit.*

14 *Aduocatus aduersario secreta momenti palam faciens, peccato & restitutioni se astringit.*

15 *Modestia in aduocato necessaria, & pœna impij aduocati.*

De Aduocatis, & Procuratoribus. Cap. VIII.

1 PRimo. Si† causam,quã nouit iniustam,assumpsit defendẽdam,mortaliter peccat, licet caput aliqđ iustum prosecutus sit, tenetur insuper ad restitutionem parti aduersæ, & ẽt suæ,si eam non admonuit.argu.tex.in l.non est cognitum.C.de admini.tuto.Sylu.in ver. aduocatus.q.10.in fi.

2 At causam, † quæ suo iudicio est anceps ob varietatem opinionum, vel ob diuersos intellectus legis, per quam est decidenda, potest defendere vsque ad finem, si dubitatio pendeat in æquilibrio,sed qui intelligeret aduersam partem maiorem habere energiam,in causa defensionis vitæ, honoris, & maioris partis bonorum, nisi reus pernitiosissimus haberetur, posset defendere, etiam si eius causa minus esset probabilis,dummodo nulla fraus fiat. Sed an in leuibus causis hoc etiam procedat.vide Sotum lib. 5.de iustitia,& iure.q 8.art.1.Vbi etiam in foro cõscientiæ non videtur cõdemnari aduocatus, si pars sua id admonita voluerit. Naua.cap. 25.nu.28.in fi.

3 Secundo. Si † prosecutus est causam, quam in ipsa tractatione aduertit esse iniustam, licet à principio putauerit iustam, mortaliter peccat:quia tunc debet à patrocinio desistere, & inducere partem suam ad concordiam honestam. l. rem non nouam. C. de iudic. sed non debet id indicare aduersario,neque secreto detegere. Naua.qui supra.

Tertio.

4 Tertio. Si noluit † scrutari merita causæ. Negligentia etiam, vel ignorantia notabilis aduocati, vel procuratoris, ob quam causa perditur, mortalis est, si pro docto se gerat; & pars eius ignorantiam ignorat, alias secus, nisi sit in dolo, vel lata culpa. Nauar. c.25.nu.29.

Quarto, si instruxit clietem, vel eum induxit vt falsum diceret. Si recusauit aduocatus, vel procurator pauperem defendere in extrema necessitate constitutum: quia tenentur, quando ex defensione illius causæ vita ipsius, aut suorum periclitaretur, alias secus. Nauar. secutus Caiet. ita declaratem. D. Tho. 2.2.q.71.art.1. contra Hosti. & Sylu. in c.25.nu. 29. in fi. Hoc idem sentit Couar.
5 in lib. 1. varia. resolu. c.4.nu.4. qui † addit, quod debet Respublica pauperibus litigantibus aduocatos constituere publicis expensis, secundum gl. in l.1.§.ait prætor. in princ. ff. de postul. [Nicol. Boer. decis. 325. Si vero deficit aduocatus publico stipēdio pauperi suffragaturus, cogendus à iudice erit aliquis gratis pauperi patrocinari. glo. Host. Abb. in c.1. de offi. iudic. Bal. in l. si furiosi. C. de nup. gl. quæ in tabellione loquitur, in l. tam dementis. C. de episc. audi. Guido Papæ. quest. 61. tex. opti. in l. nulli. §. post vnius vero. C. de episco. audi. Quod si nollet aduocatus mandato iudicis pauperi gratis potrocinari, poterit iudex ad tempus arbitrarium interdicere officium patrocinandi. l. prouidendum. C. de postul. vbi Bald. Roma. sing. 259. Abb. in c.1. de offi. iud. tex. opt. in l.1. §. cura carnis. ff. de offic. præfe. vrb. Quod idem de iurisconsulto. At si diues peteret consiliū, quamuis iurisconsultus non indigeat pro tunc satis reuoluere libros pro tali responsione, potest tamen suum competens salarium exigere: cum per prius laborauerit, exulem se constituerit, magnas expensas fecerit, in studio sæpius insudauerit, & nonnunquam algoribus contremuerit, & vitam suam omnib. periculis exposuerit, iuxta notata in Auth. habita. C. ne filius pro patre.]
6 Quinto, † si exigit plusquā oportet, quā quidem mercedem aduocatus petere potest etiam pro tempore infirmitatis, quādo salarium esset ex publico constitutum; secus si esset merces promissa à parte, quia nō debetur, nisi pro rata temporis, prӕterquam si esset consuetudo, vt debeatur etiam tempore infirmitatis. Syluest. in verbo, familia. quæst. 2. circa finem.

7 Sic etiam † quotidianę distributiones ministris ecclesiæ, qui morbo impediti personaliter ministrare non valent, debentur, vt inquit Francus in cap. vnico. §. quia vero. in prin. de cler. non resid. modo inquit ipse, sit consuetudo. Et intelligit appellatione infirmitatis omne iustum impedimentum. ca. hi qui. de consecr. dist. 4. Verum Couar. lib. 3. varia. resolu. c.13. num. 8. asserit illas deberi non tantum de consuetudine, verum etiam de iure, quod tamen contrarium est de famulo infirmo, qui & si dominus teneatur famulo ægrotanti cibaria exhibere, & modicas expensas, non tamen mercedem, vt inquit Bar. in l. si cum dotem. §. si autem. ff. solu. matrim. Abb. in c.1. de cler. ægrot.

8 Cuius † quidem diuersitatis ratio est de ministris ecclesiæ, aduocatis, & famulis infirmis: nam ideo distributiones personales dantur ministris ægrotantib. d. cap. vnico. de cler. non resid. quia illæ non solum dantur propter laborem psonalem, sed etiam propter officium, & dignitatem, sic in aduocatis illud obtentum est propter excellentiam officij, & ingeniosam professionem. l. 1. §. diuus. ff. de vari. cognit. Quod secus est de famulo, cui solum debetur merces propter laborem personalem.

9 [Sexto, si † aduocando non seruauit veritatem, vt quia mentitur, vel falsa iura, vel falsa instrumeuta, aut falsos testes, vel falsas rationes, & probationes induxerit, quia mortale, cum obligatione restituendi. Nauar. c.25. nu. 29. Licet tamen aduocato defendenti iustam causam prudenter occultare ea, quibus impediri posset processus eius, non tamen licet ei vti aliqua falsitate, vt dicit D. Tho. 2.2.q.71.art.3. Vtens enim falsis pro veris, falsi crimen incurrit. c. dura. c. seq. de crim. falsi.]

Septimo, si in dispendium partis aduersæ non necessarias dilationes quæsiuit, & terminos, vt petendo testes à patria. An autem scriba, qui iussu aduocati scribit allegando falso absentiam alicuius, peccet, & teneatur de damno, vide Syluest. à simili, in verbo. Iudex. 2. nu. 6.

Octauo, si non inquisiuit à cliente merita causæ, nam tenetur ad interesse parti læsæ, & clienti, si aliter non litigasset: si vero

ignorantia

ignorantia illa prouenit ex qualitate negotij, vel informatione clientis falsa, aut mala, excusatur, sed tamē cognita iniustitia causæ eam dimittere tenetur. l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudic. Syluest. in verbo. Aduocatus. quæst. 11.

10 [Nono, si † per suam cauillationē abstulit aduersario bonā causam, vel eum in aliquo grauauit petendo dilationem superfluam, vel allegando falsa contra conscientiam, vel faciendo positionem duplicem, vel cauillosam, vel per instructionē falsi testis, vel quia induxit clientulum suum ad negandum veritatem. nam in his omnibus tenetur ad verū interesse. secundum Host. sicut de iudice dicitur. per not. in l. fin. C. de pœn. iud. qui malè iudic. & 11. quæst. 5. c. quatuor, quicunq;, & vnicuique.]

Decimo, si cum multo litigantium damno immoderatam mercedem quæsiuit, præter mortale tenetur ad restitutionem: non enim potest merces patrocinij maius iusto, ac debito exigere, considerata magnitudine causæ, laboris, scientiæ, ac etiam consuetudine regionis. extr. de præben. c. de multa. vers. sublimes. c. miramur. dist. 61. Syluest. in verbo, Aduocatus. q. 16. qui etiam inquit, quòd à principio causæ ea nōdum incępta potest petere, vt libet, nisi vbi alius bonus non inueniretur, quia tunc non potest petere nisi moderatam. argum. eorum, quæ dicuntur. in l. 1. C. de episc. audien.

11 Vndecimo † si aduocatus meus in causa principali fuerit aduocatus contra me in causa appellationis: nam licet hoc fieri possit, non tamē est honestum. ita tenet Spec. in tit. de aduocato. §. nunc tractemus. in fin. & idem not. in l. fin. ff. de testibus. Item si fuerit aduocatus in causa principali ambarum partiū, quod intellige, dummodo non sit in diuersis litibus. vt in l. 1. C. de aduoca. fisci. Vbi potest quis esse aduocatus fisci in vna causa, & in alia contra fiscum.

12 Duodecimo, † si cum suo cliente de quota litis pactum fecit, puta dimidia, aut tertia. l. sumptus. ff. de pact. ne præbeatur occasio, vt velit per fas, & ne fas vincere: idem si paciscatur, vt victa causa tantum sibi soluatur. gl. in d. l. sumptus. quamuis sine peccato conuenire potest, vt sibi certa quātitas iusta pro suo labore soluatur, siue vincat, siue non. iuxta communem. Imò etiā de certo aliquo dādo pręter meritam mercedem, si vicerit, modo sit moderata, iuxta magnitudinem causę, & laboris, & scientiæ, & cōsuetudinis regionis. gl. in c. non licet. 11. q. 3. quod quidem dicitur palmarium. Nauar. c. 25. num. 30. in fin. Hodie tn̄. 1586. vt à fide dignis accepi, prudenter fuit cautum à Regè Philippo, ne quis sub pœna trium annorum exilij palmarium accipere possit, & rectè quidem. vt per Sot. lib. 5. de iust. & iur. q. 9. artic. 4. An autem aduocato, vel procuratori debeatur nouum salarium in causa appellationis. vide gl. in l. ita demum. C. de procura. vbi videtur tenere, ꝙ sic, si appellatur à diffinitiua, secus si ab interlocutoria. vide Bald. in l. fin. ff. de postul.

[Item vide gl. in l. 1. vers. petere. ff. de suf-
13 fra. vbi etiam habetur, ꝙ si † causa contineat plura capitula, & in aliquibus amisit, & in aliquibus vicit, ꝙ tunc petere potest aduocatus, ꝙ conuentum est nomine palmarij, idest victoriæ, quia verum est vicisse. Et quid de eo, qui non vicit, sed transegit, & putat ibi glo. posse, quasi vicerit, vel per eum non steterit quo minus vicerit. pro hoc ff. ma. l. fi.]

14 Tertiodecimo † si indicauit aduersario secreta notabilis momenti, nam peccat mortaliter, cum obligatione restituendi. [& dicitur falsarius. extra de offic. deleg. c. cum olim. ff. de fals. l. quæ deposita. vnde talis condemnatur ad interesse. 12. q. 2. si qs de clericis. vel tenetur actione iniuriarum. ff. depos. l. 1. §. si quis tabulas. ff. ad leg. Aquil. l. si quis testamentum. §. si quis tabulas. & talis etiam proditor dici potest. 46. distin. c. clericus.]

Quartodecimo, si mercedē habens de publico aliquid acceperit à partibus litigantibus. Pan. in c. 1. de postul. Syluest. in vers. aduocatus. quæst. 23.

Quintodecimo, si reum instruxit, vt simpliciter neget positionē, quia interrogatus, an centum debeat actori, cum verè debeat quinquaginta, dicendo se non debere, mortaliter peccat, quamuis non sit periurus, vel vt respondeat se nihil debere, nam tunc etiā periurus esset. Quod secus esset si interrogatus, an debeat centum, quia tunc non peccaret. Syluest. in verſ. Confessio. alias commissio. num. 4. Couar. late. lib. 1. Variar. Resol. c. 2. num. 5. vers. 2. afferam.

15 [Si seruauit † modestiam, vt non proaciter, nec conuiciando, vel vociferando proponat, vel aduocet, quia per hoc

impeditur honestus iustitie processus. Vnde Esa.31. Et erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentium. Et Bern. de Consid. ad Eugen. lib.1.c.9. Miror namque quomodo religiosæ aures tuæ audire sustinent huiusmodi disputationes aduocatorum, & pugnas verborum, quæ magis ad subuersionem, quam ad inuentionem proficiunt veritatis. Hæ clamorosæ allegationes assimilantur ranis, quæ inani, & inflata modulatione velut ranarum sonis, & cantibus mundo deceptionis fabulas intulerunt. Tales enim procaces aduocati, qui non ratione, sed probris putant esse certandum redduntur infames. 3. quæst. 7. si quis adeo. & 5. q. 4. c. in loco benedictionis. & quia in linguam peccant, in lingua etiam viuentes sæpissimè puniũtur. vt dicit glossula Instit. quibus non est permiss. fac. test. §. sæpè. vbi text. inquit, quod sæpè literati loquelam amittunt. dicit glo. maximè impij aduocati.]

SVMMARIVM.

1 *Nominibus quot appelletur tabellio.*
2 *Sex tabellio debet iurare, de quibus interrogandus est, si contrauenerit.*
3 *Tabellio recipiens iuramentum ab eo, quem scit falso iuraturum, sine causa rationabili, peccat.*
4 *Notarius in instrumentis apponens clausulas ignotas contrahentibus, si damnum sequatur, ad restituendum tenetur.*
5 *Notarius si nolit dare instrumentum parti, & si partem, quæ renunciatura est, non doceat, peccat.*
6 *Notarius si eius testamenta scribit, qui vel iudicio, vel ratione caret, peccat cum onere restituendi.*
7 *Notarius si non scripserit in protocollo instrumeneum peccat, & vide quid sit protocollum.*

De Tabellionibus. Cap. IX.

1 Diuersa † nomina habet Tabellio. vt no. C. de tabul. lib.10. Dicitur enim Tabullio, & Tabularius à tabula. Tabnlæ autem idem sunt, quòd instrumenta. vt ff. de tabu. exhi. l. 1. de Tabellione loquitur text. in c. pen. de fide instr. Dicitur etiam Notarius publicus, quia publicum gerit officium. Hinc dicitur seruus publicus. l. 2. in fi. ff. rempu. salu. fore. Item conditionalis, quia notabat conditiones, & pacta contrahentiũ, qui postea vocati sunt Tabularij, quia faciẽdis publicis instrumentis publice præsunt. C. qui poti. in pign. habe. l. scripturas. de his loquitur text. in l. hac consultissima. §. si qui. C. qui test. fac. pos. C. de Tabul. l. 1. lib. 10. Dicũtur etiam Tabularij, qui cum susceptoribus destinantur ad recolligendum pecuniam fiscalem, & ad eum pertinet se ingerere in odiũ debitorum, & reliquorum, non autem computare. vt no. C. de iure fis. l. 1. lib. 10. qui vulgò dicuntur Notarij camere. ita Napod. in consue. Neap. instrumenta. vers. Tabularij. Dicitur etiam Scriba. Hic etiam dicitur habere publicam manum, & non refert, an in prima, vel secunda, vel tertia persona loquatur. c. dudum. de conuers. coniug. de iure patr. c. quod autem. A quo vero constituatur, & qualiter, & circa quod eius versetur officiũ, habetur. in c. antepen. ne cler. vel monac. ergo interroga.

2 Primo si venit contra † ea, quæ consueuit iurare, quæ secundum Hostien. sunt sex. Primo de his, quæ videbit, & audiet, & requisitus fuerit, sine diminutione veritatis, & commistione falsitatis conficiet instrumẽtum, & si non fecerit, erit periurus, & hãc requisitionem quilibet facere potest. Hinc dicitur seruus publicus, & persona publica. Secundo, quod secreta sibi iniuncta celabit. Tertio, quòd super vsurario contractu, vel in fraudem vsurarum inito scienter nullum instrumentum conficiet. Quarto, quòd de omnibus instrumentis, q̃ reddet, protocolla retinebit. Quinto, quod fidelis erit illi, à quo constituitur, & si sciret tractari damnum suum, per se, vel per nuntium reuelabit. Sexto, quod illud officium, quod sibi iniunctum sit, cupiditate, amore, & odio reiectis, per omnia secundum veram conscientiam fideliter exequetur. hęc not. per dom. Ant. in cap. sicut te. ne cler. vel monachi,]

3 Secundo interroga de periurijs. Si scit Tabellio † quem falsum iuraturum, si est paratus iurare, & accipit iuramentum ex aliqua rationabili causa, non peccat mortaliter, alias secus. Syluest. in vers. iuramentum, 2. quæst. 3.

Tertio. Interroga de falsis instrumentis illicitis,

illicitis, vt vsurarum. vt per Syluest. in verf. Tabellio.quæst.8.Item de occultatis,& lacer atis.

4 Quarto. Si † conficit instrumenta renunciationum, apponens clausulas, quarum vim ignorant contrahentes: nam tenetur ad restitutionem, si inde sequatur damnum. ibi Syl.

Quinto. Si solemnitates necessarias dolo, aut lata culpa omittit, puta suum nomen, signum, testes, diem, mensem, & annum.

5 Sexto. Si interrogatus † non vult dare instrumentum, quod dare tenetur, ne aduersario, aut eius amicis displiceat.

Septimo. Si non informat partem ignorantem, quæ renunciatura est alicui iuri, quale non scit illud.

Octauo. Si in die festo absque necessitatate ob auaritiam instrumenta conficit, cum in alium diem commodè differre posset.

6 Nono. Si conficit † testamenta carentis iudicio, aut ratione non vtentis, cum obligatione restituendi ei, qui ab intestato successurus erat.

Decimo. Si stipendium notabiliter maius debito accipit etiam sponte datum, si publicum stipendium ei constitutum erat.

7 Vndecimo. Si instrumenta † in protocollo non posuerit ex negligentia. De hoc protocollo fit mentio. in capitulo quoniam contra. de proba. vbi Panor. text. etiam est in capitu. pen. de fide instrum. Et hoc protocollum vocatur registrum, & est scriptura illa, quæ primum à tabellione est confecta, & scripta, & quæ penes ipsum manere debet, vnde tenetur notarius protocollum penes ipsum seruare, ac retinere, quemadmodum constat ex capitulo, quoniam contra. Quod si non confe erit, præter peccatum debet puniri arbitrio iudicis, [& dicitur protocollum à Protos, quod est primum, quasi prima pars, vel prima materia instrumenti, vel chartæ: vel sic dicitur, quòd in collis pellinis scribebatur. dom. Ant. in capitu. cum P. Tabellio. de fide instrumen. Quæ autem sint necessaria in instrumento publico, vt valeat. vide Dec. in capit. 1. num. 15. eod. tit.] Si legata ad pias causas non manifestauit. Si in excommunicationem incidit secundum aliqua statuta synodalia.

SVMMARIVM.

1 *Coniugati, quo sine actu matrimonij vtantur, vel si tempore menstrui, aut muliere prægnante, cum periculo abortus, & de alijs interrogationibus vsque ad finem capit.*

2 *Matrimonium si fuerit clandestinum, vel tempore interdicto nuptias fecerunt, coniugati.*

3 *Maritus si vxorem coegit non seruare aliquod præceptum, peccauit, vel si vxor marito non est obediens, & rixosa.*

4 *Maritus si vxore vtitur tanquam alia, vel non modo debito, peccat.*

5 *Tactus impudici inter coniugatos, quando peccatum afferant.*

6 *Vxor sine licentia mariti non potest eleemosynam dare.*

Filios corrigere, & vt famuli missas audiāt, procurare debet maritus.

De coniugatis. Cap. X.

1 PRimo. Si † sine tantum voluptatis actum matrimonialem consumauit, & modo non cōuenienti ad generationem, & præcipuè si extra vas.

Secundo. Si in dispositione menstruorum, vel cum vxore prægnante, maximè si cum abortus periculo, & grauis damni vxorem cognouit.

Tertio. Si debitum negauit, nisi adesset periculum vitæ, vel ægritudinis notabilis.

Quarto. Si debitum petijt in loco sacro, vel publico.

Quinto. Si coniugem cognouit ante benedictionem factam ab Ecclesia.

Sexto. Si petens debitum habet simplex votum castitatis.

Septimo. Si vir miscet se cum alia, quam cum vxore.

2 Si matrimonium † sit clandestinum. Si nuptiæ factæ fuerint tempore interdicti, quo ad benedictionem, & adductionem sponsæ, & celebritatem conuiuij, vel cum superflua vanitate.

Octauo, si excommunicatus, vel in mortali existens contraxit matrimonium, si cum personis coniunctis sanguine, vel

affinitate in gradibus prohibitis, vel alio casu prohibito.

Nono, si de necessarijs non prouidet familiæ.

Decimo, si verbis exacerbauit, aut factis coniugem, aut nimis zelotypus, aut remissus in cura fuit.

3 Vndecimo, si prohibuit † vxorem seruare, vel coegit violare aliquod præceptum diuinum, vel ecclesiasticum obligans ad mortale, quia mortaliter peccat. Nauar. c. 14. num. 19. in princ.

Duodecimo, si vxor notabiliter fuit inobediens marito in his, quæ ad regimen domus, aut familiæ, bonosque mores pertinent, mortaliter peccat, quando ex contemptu. Nauar. ibidem in fin.

Decimotertio, si non sequitur maritum alio migrantem, nam mortaliter peccat, nisi in casibus de quibus supra in 2. lib. 4. præcep. capite 60.

Decimoquarto, si iracunde, & litigiosè prouocat maritum ad blasphemandum, & si id sciens, aut scire debens iracundiam nō reprimit, mortaliter peccat.

4 Decimoquinto, si actum † coniugalē exercet cum vxore cum intentione actuali, vel deliberata habendi rem cum alia, siue etiam cum ipsa vxore, quamuis non esset sua vxor, aut ècontra.

Decimosexto, si vxorem cognouit intra vas naturale, sed ita vt non possit suscipere semen, aut retinere, quia mort. alias secus, quamuis fœdo modo coeant, quo tamen casu est graue peccatum veniale, & valde detestandum.

5 Decimoseptimo, interroga de † tactibus impudicis, nam si tales sint, quod ex eis resultet pollutio, vel fiunt cum probabili periculo subijciendi se, aut cum intentione polluēdi mortaliter peccant.

Decimooctauo, si potionem cōiugi dedit, vel accepit ad impediendum prolis conceptum quamuis fine etiam bono fiat, mor. & si effectus est secutus, incidit in bullam Sixti V.

6 Decimonono, si eleemosynam † dedit de bonis mariti, mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur. Si hoc fecit absque eius facultate: nisi in casibus, vt diximus in 4. præcep. 2. lib. c. 60.

7 Vigesimo, si coram filijs, † taxillis, vel chartis lusit, vel illos, aut familiam otiosè viuere permisit, grauiter pec. si in corrigendo illos nimis tepidus fuit.

Vigesimoprimo, si famulos diebus festis absque missæ auditione transmisit, quia mortale, cessante magna necessitate.

SVMMARIVM.

1 *Doctor ex sua lectione discipulos aduertens errare, & non monens, mortaliter peccat.*

2 *Doctor si approbat indignum, vel reprobat dignum laureola, peccat cum onere restituendi.*

3 *Doctor auertens scholares à scholis aliorum, quo casu etiam teneatur restituere.*

4 *Doctor crudeliter castigans scholares, peccat, & excommunicatus est, si in clericos id admiserit.*

5 *Doctor an legere possit diebus festis, & an habens salarium possit adhuc aliquid exigere.*

De doctoribus. Cap. XI.

1 PRimo. Si Doctor † aduertit discipulos, & auditores ex p̄lectione sua aliquem errorē capere in fide, & eos non monet veritatem catholicā, mortaliter peccat.

Secundo, si prælegit sacram scripturam in scholis peccato mortali notorio infectus, q̄a mort.

2 Tertio, si † non seruat statuta à se iurata, vel approbat indignum laurea, vel reprobat dignum, aut alio modo illicito impedit quēpiam, cum obligatione restituendi. Nauar. c. 25. num. 57. §. 3.

Quarto, si docet scienter falsā in alicuius notabile damnum spirituale, vel temporale, aut subtilia magis, quam vtilia cum notabili damno audientium, aut malo fine mortali, vel ponendo vltimum finem in docendo. mort. ibid. §. 4.

3 Quinto. Interroga etiam de iactantia, detractione, & inuidia. Si † practicas fecit, auertendo scholares ab alterius doctoris audientia, cum notabili damno profectus illorum, aut honoris Doctoris, quia mort. cum obligatione restituendi.

4 Sexto, si † crudeliter castiget scholares, peccat

peccat mortaliter, & si castigatus est clericus, est excommunicatus. Nauar. c. 25. num. 58. §. 7.

5 Septimo, si † legit diebus festis etiam ob lucrum, non est illicitum. Caiet. 2. 2. q. 1 2. artic. 4. nisi illis horis, & tamdiu, vt credat probabiliter auditores ob id omissuros missam. Nauar. c. 13. nu. 12. in fin.

Octauò, si stipendium habens de publico exigit ab auditoribus, aut habens beneficiũ in id sibi collatum cum tali onere tali beneficio vacanti imposito, & non cum pacto, quia esset simonia, & peccaret mortaliter. Alias si non habet publicum, nec beneficium, vt supra, potest exigere etiam à pauperibus non egentibus extreme. Nauar. c. 25. nume. 58. §. 6.

SVMMARIVM.

Scholasticus si scientijs prohibitis studet, peccat, vel si negligat studere, cum id fiat alienis expensis.

2 *Scholasticus non soluens salarium, vel auertens discipulos ab alijs scholis, peccat.*

Scholaris turbans alium à studio, præter peccatum mortale potest compelli, vt desistat.

De scholasticis. Cap. XII.

1 PRimo, si studet † ob finem malum, vel scientias vetitas, & superstitiosas, quia mor.

Secundo, si negligit studere, quia si de alieno, vel beneficio sustentatur. peccat mort. & multò magis si malè impendit cum obligatione restituendi.

Tertio, si contendit contra veritatem in his, quæ sunt fidei.

2 Quarto, si non soluit cum † possit debitũ salarium præceptori.

Quinto, si suffragatur indigno, vel minus digno, si iurauit suffragari digniori.

Sexto, si fecit practicas, vt adimat discipulos, vel adijciat alicui lectori in damnũ notabile alterius.

Septimo, interroga de rixa, de ieiunijs, & missa, atque Sacramentis, si mulieres domi tenet, & lusit, &c.

[Octauo si eadem domo, vel cubiculo tur-

3 bat † alium, vt studere non possit, quia forte perstrepit alijs, vel forte etiam sibi, & sic alta voce, vt quidam faciant, quod alius studere non possit, nam præter peccatum compelli potest vtili actione pro socio, vt desistat, quia hæc actio est bonæ fidei, vnde in ea veniunt, de quibus non est actum, nec cogitatum, dummodo bona fides cõtractus hoc impetret. de causa poss. cum etiam. de except. cum venerabilis. ita refert do. Ant. in c. inter dilectos. de fide instrum.]

SVMMARIVM.

1 *Mercator si ob anticipatam solutionem minoris emit, vel ob dilationem pluris vendidit, peccauit.*

2 *Mercator si ad infideles arma detulit excommunicatus est, si defraudauit gabellas, restituere tenetur, idem si societatem fraudauit.*

3 *Mercator an diebus festis negotiari possit.*

4 *Ars, quæ sine peccato exerceri non potest, relinquenda, secus de indifferenti.*

5 *Mercator emens ab ignorante, si rem minoris emit, tenetur restituere.*

De mercatoribus, & artificibus. Cap. XIII.

PRimo, interroga de cambijs iniustis. vide supra in secundo lib. præcep. 7. capitu. 110. Item de varijs modis vsuræ palliatę. eod. pręcep. Vt si mi-

1 noris † emit ob anticipationem solutionis, vel plus vendidit ob eius dilationem, vel agrum emit cum pacto de retrouendendo minoris medietate iusti pretij.

2 Secundo, si ad infideles † arma detulit, quia excommunicatus.

Tertio, de monopolijs.

Quarto, si mutuauit inde lucrum expectans, quia vsurarius.

Quinto, si fraudat gabellas iustas, vel dubias, quia tenetur ad restitutionem.

Sexto, si scienter dedit falsas monetas, vel diminutas pro bonis. vide præcep. octauo. in 2. lib. titu. de falsitate. capitulo 135. Si in societate non se fidelem habuit cum

 alijs,

alijs, occulta lucra sibi retinendo, mort. cum obligatione restituendi, nisi certus esset, qđ idem socius fecisset. Si vtitur periurijs, & mendacijs.

3 Septimo, si diebus † festis absque necessitate negotiatur, nisi ad modicum tempus. Si emit res furtiuas. Si mediator est malorum contractuum.

4 Octauo, si † artem exercet, quæ fieri non potest absq; peccato, vt idola fabricare, alias exercens artem, cuius vsus bonus, & malus esse potest, quamuis maior hominum pars eis malè etiam mortaliter, non solùm venialiter, vtatur, absolui potest, licet non proponat illam relinquere, admonendus tamen esset à Confessario, vt id faciat. Nauar. c. 14. num. fin. sub litera R.

Nono, si dolo vsus est in mensuris, quia mor. Si negotiatur ob lucrum, intendens lucrari per fas, & nefas, quia mor. Si plus iusto pretio vendidit.

5 Si ab ignorante † pretium rei minus iusto pretio emit, quia mor. si scienter, & tenetur ad restitutionem.

Decimo, si pecuniã artifici dedit ea lege, vt sors sit salua, & aliquam partem lucri habeat, est vsurarius. Si cum aliquo pactum fecit æstimando sua multò magis, quam si essent alterius, mortaliter peccat. Item interroga. Si humectauit merces, vt ponderosiores essent, vel aliorum merces diffamauit, vt suas venderet, quia morta.

S V M M A R I V M.

1 *Medicus artis ignarus, vel præcepta non sequens, peccat.*

Morbos curare ex diuturna experientia licet, & vide interrogationes vsque ad fin. cap.

2 *Medicus dubitans, an medicina sit pernitiosa, si præbeat ægrotanti, peccat.*

3 *Medicus si relinquat ægrotum ante tempus, qua ratione peccet.*

Medicus consulens rem veneream, vel abortum ægrotanti, peccat.

4 *Medici in dispensatione ieiunij facile errant.*

5 *Medici salarium quale esse debeat, & quo casu teneatur mederi pauperi gratis, vide hic.*

6 *Medicus, vt medicinis optimis, & quatenus opus est, vtatur ægrotus, curare debet.*

7 *Medicus de confitendo ægrotum admonere, an & quando teneatur.*

Medicus non debet ægrotum relinquere, quamuis confiteri recuset.

De Medicis. Cap. XIIII.

1 PRimo, si † curat sine sufficienti scientia, quamuis sit laurea donatus, vel si cum scientia, sed præcepta artis non sequitur. Si vero per diuturnã experientiam didicit curare aliquos morbos, quamuis regulas medicinæ ignoret, vel non sequatur, non peccat: nisi cum aliquo incantamento, aut fascinio id faciat, vel superueniente febre non adhibet peritum, vel tẽtet, quod ignoret. Nauar. c. 25. num. 60.

Secundo, si ante cognitam ægritudinem temere curat, vel dum tentat, & explorat morbũ, adhibet remedia.

2 Tertio, si † dubitans de medicamento, an esset notabiliter noxium, nec ne, præbet illud, vt experiatur, vel lucretur, vel vt non habeatur ignarus, quamuis ex misericordia, & vt placeat ægroto, præbeat.

Quarto, si post cognitum morbum temere curat negligẽs studere, aut infirmum visitare, vel capere consilium.

3 Quinto, si † ægrotum derelinquit antequam debeat, ob quod mors, aut prolongatio morbi sequitur, cnm obligatione restistituendi damnum.

Sexto, si pro salute corporali contra animæ salutem consulat, videlicet, vt illicitè coeat, aut se inebriet, aut abortiat, quamuis ignoranter id faciat, vel si dicat, Non tibi cõsulo, sed si hoc faceres, sanareris.

Septimo, si aliquid prægnanti dederit, vt abortiat, quamuis vt à morte prægnantem liberet. Vide quæ supra diximus. in quinto præcep. 2. lib. c. 63.

Octauo, si absque iusta causa concedit facultatem frangendi ieiunium, aut vescendi carnibus diebus vetitis, & si affirmat ieiunia corpora destruere cum obligatione persuadendi contrarium, si potest. Nauar. c. 25. num. 62.

4 [Nono. Si † indistinctè dispensat super ieiunio. Sæpe enim medicos non carere culpa in hac re fit, cum id solum debeant infirmis in die ieiuniorum concedere, quod infirmitas

tas postulauerit, & non indistinctè eis indulgere, maximè cum multæ sunt infirmitates, quibus abstinentia non solùm nõ nocet, sed notabiliter etiam auxiliatur, vt de se satis constat, & habetur ad hoc propositũ de consecra.distin.5.c. legimus. In dispensatione enim causæ exigentia est attendenda, vt si infirmitas sit talis, quæ exigat infirmum bis, aut ter comedere, non tamen causa illa exigat, vt carnes comedat: tunc dispensatio debet fieri in comestione, non autem in carnibus. At si infirmitas carnium vsum, & nõ plures refectiones exigit, & tunc quo ad carnes tantum dispenset. ita Medin. tract. quarto. de ieiun. quæst. 9.]

5 Decimo, si † petit stipendium notabiliter nimium carens publico, vel accipit mediocre illud habens, cum pacto nihil accipiendi etiam vltro datum cum obligatione restituendi, quia habens mercedem de publico non potest illam recipere nisi à sanis, vt probatur. in l antepen. C. de profess. & med. lib. 10. Ant. de Butr. in c. ad aures. in fin. de ætate, & qualit. 23. q. 1. glo. in c. militare.

Vndecimo, si non vult mederi gratis pauperi ægroto, quod restringendum est secundum Nauar. si credit illum probabiliter moriturum, nisi ei medeatur, & non est alius, qui id faciat, nec qui soluat salarium, & non vult mederi salario credito.

6 Duodecimo, si † facit, vt infirmus plura medicamenta quàm opus est emat propter conuentionem cum pharmacopola, vel aliã causam iniustam, cum obligatione restituẽdi. Vel si permisit medicinã conficere de rebus vetustioribus, quæ virtute carebant, vel ponere species non sufficientes, vel expertus est medicinam incertam in periculũ vitæ, maximè viris religiosis. Syluest. in vers. homicidium. 1. num. 5.

Tertiodecimo, si multos suscepit sub cura, ita vt omnibus (vt decebat) nequiret subuenire.

Quartodecimo, si ob lucrum iudici dixit falsum de qualitate vulnerum. mor.

Quintodecimo, si ad ægrotum † adductus eum non monet, vt confiteatur, quia valde præposterum est neglecta nobilioris, ac semper animæ cura momentaneo pulueri curãdo tantopere inuigilare. c. cum infirmitas. de pœn. & remiss. qui text. ita receptus est, quando constat morbum esse mortiferum, & periculosum. Imò si tunc medicus moneret parochum, vel eos, qui de infirmo curam habent, vt illi sacramenta præbeant, & ipse omitteret dicere per se, non quia non vult id facere, sed quia putat infirmo nociturum, non peccaret, & quamuis infirmus confiteri nolit, non ideo à medico relinquendus est secundum omnes. Nauar. c. 25. num. 61. ver. 3.

SVMMARIVM.

1 *Pharmacopola circa qualitatem, & quantitatem mercium interrogandus.*

2 *Pharmacopola pecuniam mutuo dans, vt adducat homines ad suam officinam, vsurarius dicitur.*

Pharmacopola vendens aliquid ad abortum, peccat, vel venena ijs, quos credit abusuros.

De Pharmacopolis, siue Aromatarijs. Cap. XV.

1 PRimo, si † res vetustas pro nouis, malas pro bonis, mixtas pro puris, vel viles pro pretiosis vendit. mor. & tenetur de damno.

Secundo, si scienter in compositione non apponit medicinis, quæ medicus præcipit, vel aliquid apponit marte suo. mor.

Tertio, si piper pro cinnamomo, vel aquã puram pro stillata vendit. præter mor. tenetur ad restitutionem. Si vendendo excessit pretium, si est quid nimis, tenetur satisfacere. Imò etiam si quid minimum, si continuatis diebus, pauperibus. Si diminuit mensurã, si periurijs, & mendacijs vtitur.

2 Quarto, si mutuat pecuniam † ea lege, vt res in sua apotheca emat, est vsurarius, & tenetur dissoluere contractum.

Quinto, si falsam monetam inaduertenter receptam pro bona expendit.

Sexto, si aliquid ad abortum faciendum dedit, si vendit venena ijs, quos abusuros credebat, mortaliter.

Septimo, si in diebus festis indifferenter vendit, aut vendere iussit, quia non licet nisi in casu magnæ necessitatis.

SVMMARIVM.

1 *Pueris interrogationes faciendæ. vide per to tum cap.*
2 *Pueri de carnalibus à longe sunt interrogandi.*
Puer clericum percutiens, quo casu sit excommunicatus.

De Pueris. Cap. XVI.

1 PRimo. Interroga † de mendacijs, periurijs, votis non adimpletis, itē de missæ omissione, confessionis, & communionis, de irreuerentia parentum, vel magistri. De furtis, de verbis turpibus, & an in Ecclesia, de contumelijs,
2 contentionibus, rixis, de carnalibus†, sed à longe, ne discat, q. virgo est, maximè puella.

Secundo, si clericum percussit, quia si est doli capax, est excommunicatus, etiā si percussio esset leuis, sed potest absolui per Episcopum, nisi ipse primū esset à clerico percussus, quia non est excōmunicatus, nisi excesserit.

Tertio, si ingreditur septa monasterij monialium, sciens adesse excōicationem, illam incurrit. per Concil. Triden. sess. 25. c. 5.

Quarto, si reportator malorum fuit, dure reprehēdendus. Si ludit. Si puellam amat, & quanto tempore, & si cum scandalo. Si literas misit, vel nuncios. Si fecit cantilenas, si vtitur incantationibus, vel augurijs. Si sit negligens ad addiscendum. Si mortem optat parentibus.

SVMMARIVM.

1 *Aurifex aurum pro argento vēdens, vel calices sacratos emens non conflatos peccat.*
2 *Pretiosa emens vilius ab ignorantibus peccat, & tenetur restituere.*

De Aurificibus, ac Ferrarijs. Cap. XVII.

1 PRimo, si vendit† aurum, vel argentium, alchimicum pro vero. vltra mort. tenetur satisfacere. secundū Archi. Flor. quod intellige, nisi expendi posset absque falsitate.

Secundo, si emit calices sacratos non conflatos, peccat. Vel emit aliquid furto sublatum.

Tertio, si vendit lapides annulorum fal-
2 sos pro veris, vel emit preciosos pro † vilibus ab ijs, qui illos ignorabant, satisfacere tenetur.

Quarto, si emit vasa argentea, vt ea immutata reuendat, non peccat, modo reuendat pretio moderato.

Quinto, si in zonis, & alijs rebus inhonesta sculpsit.

Sexto, si opera artificum coram alijs vilipendit, sua extollens.

Septimo, si fecit claues adulterinas scienter volentibus furari.

SVMMARIVM.

1 *Caupones si gabellas in vino consignãdo fraudant, peccant, & tenentur restituere.*
2 *Caupo si meretrices detinet in caupona aleatores, & similes, peccat.*

De cauponibus, & hospitibus. Cap. XVIII.

1 PRimo, si† vnam vini speciē pro alia vendit, vel vinum miscet cum aqua, vel aliquid noxiū, vel vendit nouum pro veteri, vel cum mensuris diminutis.

Secundo, si totum vinum non consignat gabellis, vltra mortale tenetur ad restitutionem.

Tertio, si carnem vnius speciei dicit esse alterius. mort.

Quarto si hordeum, fœnum, furtim equis noctē subtrahit. mort. & satisfacere tenetur.
2 Quinto, si ob lucrum † tenet meretrices, aleas, vel taxillos, omnium malorum particeps efficitur.

Sexto, si viatores ab hospitijs aliorū deuiat, vel aliena hospitia diffamat. mort.

Septimo, si latenter collocat meretrices in lectis hospitum, mortaliter.

Octauo, si hospites aliquid furto subtrahunt, vel defraudant caupones.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Sutor furando peccat mortaliter, nisi sit res modica, aut illud loco mercedis capiat.*

2 *Sutor si famulos non fideliter docet, vel mercedem non soluit, peccat.*

De sutoribus. Cap. XIX.

1 PRimo. Si † ob lucrum multa facere promittit, quæ non potest, malè facit, & grauiter peccat.

Secundo, si aliquid furatur. mort. & tenetur satisfacere: nisi quid modicum, vel fecisset pro satisfactione suæ mercedis.

Tertio, si in festis, vel eorum vigilijs vsque ad medietatem noctis laborat, non excusatur à mortali, nisi esset maxima necessitas.

Quarto, si in induendo mulieres malè, & inhonestè se habuit.

Quinto, si nouas adinuentiones minus honestas adinuenit.

2 Sexto, si † famulos mercede conductos nõ fideliter docet, aut malè tractat, vel mercedem non soluit, quia vltra mort. tenetur satisfacere.

Septimo, si aliorum vestes pignori dedit, vel commodauit cum aliqua mercede, quia restituere lucrum perceptum tenetur.

Octauo, si nimis impatiens in blasphemando, si pueros, quos conduxit grauiter percussit, atque illis inhonesta dixit.

SVMMARIVM.

1 *Publicanus ab ecclesiasticis exigens est excommunicatus, à laicis plus iusto, restituere tenetur.*

De publicanis. Cap. XX.

1 PRimo, si † gabellas à personis ecclesiasticis exigit, est excommunicatus, si à laicis plusquam debet mortaliter, & satisfacere tenetur.

Secundo, si contra aliquem cauillosas adinuentiones adinuenit.

Tertio, si gabellas fraudat, si socios, quia vltra mortale tenetur ad restitutionem.

SVMMARIVM.

1 *Agricolis interrogationes faciendę per Confessarium. vsque ad fin. cap.*

De agricolis. Cap. XXI.

1 PRimo, si † singulis annis confitetur percipiens sacram communionem.

Secundo, si perfecit pœnitentias à Confessario iniunctas.

Tertio, si in diebus festis missam audit, vel laborat.

Quarto, si Sacrum Chrisma percepit.

Quinto, si de agris vicinorum suorum aliquid furati sunt. mort. toties quoties; nisi quid esset minimum, & dominis inutile.

Sexto, si sua animalia in alienis pratis ad pascendum misit, vel sine custodia cum magno damno proximi, quia vltra mort. tenetur ad restitutionem.

Septimo, si boues dominorum suorum non bene tractat nimis vexando, tenetur satisfacere. Si arbores ex possessione non sua succidit.

Octauo, si de animalibus, quæ tenet ad soccidam non bene domino respondet de lana, caseo &c.

Nono, si de tempestatibus nimis impatiẽs fuit, vnde de Deo turpia dixit, quia si deliberate, mortale.

Decimo, si falsum in iudicio deposuit, non est absoluendus, nisi satisfaciat, si potest.

Vndecimo, si falsas superstitiones habet, non est absoluendus, nisi eas deponat si conductus ad diurnos labores non fideliter, ac diligenter laborat. Si frequenter pausam, ac longas comessationes fecit. Item de rixis, contentionibus, maledictionibus, ebrietatibus, luxurijs, choreis, periurijs, ac mendacijs interrogandus est.

SVMMARIVM.

1 *Confessarij exemplo medicorum procurare debent, vt pœnitentes vitijs liberentur, & postea vt sani conseruentur.*

2 *Remedia contra superbiam, & contra cætera vitia capitalia vide. usque ad numerum 3.*

Remedia universalia contra peccatum, frequens oratio, confessio, sumptio Eucharistiæ, & cætera, ut hic.

4 *Renouatio frequens non incidendi, & oratio matutina in memoriam orationis Christi, optimum remedium.*

De remedijs contra peccata, & primo contra superbiam. Cap. XXII.

1 SIcut † medici corporales non contenti remedijs, quæ ad pellendos è corporibus morbos utilia, & idonea esse nouerũt, adhibent etiam & medicamẽta, quæ ad tuendam sanitatem conferant, ne morbi frequentius redeuntes tandem mortem afferant. Sic spirituales medici contenti non esse debent sola confessione peccatorum, nisi doceant etiam suos pœnitentes, & remedia, quæ apta sint ad eos retinendos, ne recidant.

2 Primum igitur remedium † est contra superbiam, consideratio poprię vilitatis, & fragilitatis, atque defectuum vitæ humanæ.

Secundum est memoriam improperiorum, atque irrisionum Christi Domini nostri, magistri humilitatis dicentis, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.

Tertium, humilitatis consideratio, quanta sit pulchritudo, & exaltatio, cum filij Dei sint. Et superbiæ, quanta sit vilitas, cum efficiantur dæmonis abiecta mancipia, Deo abominabiles, Angelis, atque Deo odibiles.

Quartum, conuersari cum humilibus, & in vestitu, atque in omnibus operationibus externis se conformem fieri, quantum suus status fert.

Contra Vanamgloriam.

SVa bona abscõdere, ad defectus proprios reflectere, honoré, & laudem oblatam statim Deo omnium autori referre.

Contra Auaritiam.

PRimum omnium sufficientissimũ remedium est omnia dimittere.

Secundum, secum voluere, & meditari magnis opibus nunquam animum satiari, imò magis accendi.

Tertium, cõsiderare omnia breui esse relinquenda.

Quartum, cogitare Christi paupertatẽ, & eius imitatores.

Quintum, confidere in Deo, qui passercu los nutrit.

Sextum, recedere à societate auarorum, & oculos dirigere ad veras diuitias cœlestes.

Contra Luxuriam.

ANimaduertere mala, quæ ex illa procedunt, nã tollit sensus, homines bestiales reddit, diuitias consumit, sanitatem aufert, famam, & honorem. Item fugere conspectũ, & familiaritatem earum, quæ ad libidinem inflammant, item fugere ociũ, honestis exercitijs vacare. Non nutrire delicatè corpus, abstinere à vinis fortioribus, & cibis delicatioribus. Item statim repellere malas cogitationes, sensus custodire. Nouissimè dolorem aliquem assumere præsertim vrgente carnis tentatione.

Contra Iram propriam.

COnuertere se ad aliquid quippiã agẽdum mentẽ diuertens ab iniuria, itẽ manus, & linguam comprimere, & accensam irã in pectore extinguere, deniq; irasci de proprijs peccatis.

Contra Iram alterius.

PRimo mollis sermo irã frangit, durus furorem excitat. Item tacere, & deflectere ab irati conspectu.

Contra Inuidiam.

NOn amare terrena, cogitare quam sit inutilis, quæ tantum confert ad peccandum, & pensare inuidi cruciatum. Item quã sit inhonesta, cum vel sanguinem teneamur effundere pro proximis, si res postulauerit.

Item

Item cogitare quicquid accendit fraternam charitatem.

Contra odium proximi.

COgitare Dei vindictam, quę non dimittit, niſi dimiſerimus. Item qui alterum odit, plus ſibi quam alteri nocet, cum ſit in peccato mortali.

Contra Odium alterius.

PRimum benefacere. Secundũ, ſe illi ſubmittere.

Contra Gaſtimargiam.

REmouere, quæ illam poſſunt irritare, qualis eſt ciborum ſuauitas, varietas, & condimenta. Conſiderare hanc beſtiarũ eſſe voluptatem, potuiſquam hominum, quę intellectum offuſcat, bona deſideria extinguit, vitam reddit breuiorem. Præcedens etiam cogitatio multũm prodeſt, & confert.

Contra Accidiam.

PRimum ſit crebra beneficiorum Dei recordatio, quæ amorem excitat, atque nutrit, vt ligna ignem.

Item vicinam mortem, quæ tempus adimit in memoriam reducere. Inſuper præmiorum, & pœnarum cogitatio, poſtremo ocioſos fugere, ſectari vigilantes.

Remedia vniuerſalia.

3 SVmmum, † & vniuerſale remediũ ad vitia expellenda, & virtutes inferendas eſt frequens oratio. Item frequens confeſſio, quæ ſtatim cum in aliquod peccatũ lapſum fuerit, fieri debet. Item frequẽs ſumptio Euchariſtiæ. Item fuga improborum, & ſequela bonorum. Item lectio piorum autorum. Meditatio Paſſionis Domini. Conſideratio vitæ Sanctorum. Deinde præſentia Diuinæ Maieſtatis vbique, & ſemper præſentis, & Angelorum. Mortis æternæ meditatio. Item diuinæ iuſtitiæ per exempla illorum, quos puniuit. Inſuper pœnarum inferni, & damnatorum, gloriæque, & gaudij cœleſtis beatorum meditatio.

4 Rurſum † frequenter renouare propoſitum non incidendi in aliquod peccatum, ad quod eſt inclinatus, & ſi forte inciderit, aſſumere aliquam pœnitentiam voluntariam.

Oratio denique matutina cum ſui ipſius oblatione, in memoriam illius, quam Ieſus Chriſtus fecit pro nobis, petendo gratiã non offendendi, cum proteſtatione ſe potius mori velle, quam aſſenſum aliquem præbere ad tentationes. Item mane, meridie, & veſperi examen conſcientiæ.

SVMMARIVM.

1 *Peccatores ſi aliter nequeunt punctione cordis, & latrymis pænitere oportet.*

2 *Reſurgere nolle à peccatis grauius eſt, quam in ipſa peccata incidere.*

3 *Peccatorem pænitere, non autem deſperare debere per exempla probatur.*

4 *Pelagus menſuram recipit, Dei mericerdia nequaquam.*

Quædam breues meditationes ad iuuãdum pœnitentem ad aſſequendam contritionem, & gratiæ augmentum.

De pœnitentia agenda, Cap. XXIII.

1 POenitentes, † pœnitentes, pęnitentes, ſi tamen eſtis pœnitentes, & non irridentes, facite fructus dignos pœnitentiæ. Reminiſcamini, quòd poſt regnum, diuitias, & omnia peracta, concluſit Salomon dicens, Vanitas vanitatum, omnia vanitas. Si eleemoſynis peccata redimere non valetis, compungimini. Si cum Niniuitis ieiunare non poteſtis, cum meretrice lauate veſtra peccata.

2 Non † de vobiſmetipſis deſperetis, ſi cecidiſtis nam nõ ita graue eſt cadere, ſed poſt lapſum non reſurgere, hoc proculdubio Satanicum eſt, & pernitioſum. In mentem vobis veniat verbum illud in ore vulgi tritum Humanum eſt peccare. diabolicum perſeuerare,

rare, Angelicum emendare. Si corpus pati-
3 tur, medicum vocatis, vt curemini, †cur ani-
mam vitijs laborantem negligitis? ſi morié-
tibus compatimini, cur non animam morien
tem ploratis? Si ſolliciti eſtis pro corpore,
cur non multò magis pro anima? quia & ſi
multa ſunt vulnera, ideſt, peccata, tamẽ ſunt
curabilia. Exemplum vobis ſunt Maria Ma-
gdalena, Raab meretrix, Latro homicida in
cruce, diſcipulus factus. Blaſphemus Sau-
lus, Apoſtolus Paulus, Publicanus, Euange-
liſta. Non enim ſic amore veſaniens dile-
ctam amat, vt Deus animam ſuam. Ideo ne
deſperetis, ſed continuo de peccatis pœni-
tentiam agite. Si enim domibus veſtris pu-
trefactis putrida ſubtrahitis, & ſupponitis
noua, & à continua cura nunquam deſinitis,
quanto magis ſi fueritis antiquati peccato,
per pœnitentiam vos renouare debetis.

Et ſi multum peccaſtis, & vos non pote-
ſtis ſaluare, ſaluabit vos Dominus, qui ita
delet peccatum, vt in eo non remaneat ve-
ſtigium: nam ſcintilla ſi in mare ceciderit,
non poteſt apparere, multò minus malitia
4 ad Dei miſericordiam apparebit, quia † pe-
lagus menſuram recipit, Dei miſericordia
nequaquam. Nam Dominus noſter ob hoc
in mundum venit, vt ſaluet. filius ille prodi-
gus, & ſi paterna deuorauerat, & longo tem-
pore ab aſpectu patris abfuerat, rediens om
nia recepit, atque iram, & damnationẽ om-
nem extinxit. Mercatores ad inopiã redacti
diuites rurſum quandoque efficiuntur.

Et naufragium paſſi iterum poſt naufra-
gium quandoque ad ampliores opes redeũt
negociando. Nunquid nobis Deus ignem pa-
rauit? non, ſed diabolo. Ideo conuertamur,
qa benignus eſt, atq; miſericors Dominus.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum quam graue malum, & quãta attulerit, afferatque exitia, demonſtratur.*

De peccato. Cap. XXIIII.

1 QVam ſit † graue malum pec-
catum, collige ex caſu Ange-
li, & Adam, nec non ex medi-
cina ad ſumẽdum neceſſaria,
quæ fuit Chriſti paſſio. Per
peccatum perditur Dei gratia, & regnũ cœ-
leſte, & bona, quæ peccator agit, ei non pro-
ſunt ad vitam æternam. Fit ex Dei filio ſer-
uus diaboli. Cogita etiam Dei benignitatẽ,
qui te tamdiu in peccatis ſuſtinuit. Quot
enim pro vno mortali hodie in inferis pœ-
nas luunt: Quot pro minimis, quibus tu es
obnoxius. cogita quod te, contemptis tot ſan
ctis inſpirationibus, perſeuerantem in pec-
cato Dei miſericordia, atque benignitas ſu-
ſtinuit, vt tuam redimas animam cum pœ-
nitentia. Quapropter ſi multum peccaſti,
deſiſtere quæſo, gratias age ei, qui te in tan-
tis malis non rapuit.

SVMMARIVM.

1 *Finem, exemplo nautæ meditari debemus & memoria mortis declinationem affert à peccatis.*

2 *Mortis cogitatio neque fortitudine, neque generis nobilitate, neque diuitijs quemquã gloriari permittit.*

De memoria mortis. Cap. XXV.

MEmorare (inquit ſcriptura) no
uiſſima tua, & in æternum nõ
1 peccabis. Hinc nauta † dirige-
re cupiens nauim ad littus,
ponit ſe in puppi, hoc eſt, in
anteriori parte nauis, inſtruens nos, vt ſi di-
rigere cupimus greſſus noſtros ad viam ſa-
lutis æternæ, cogitemus finem, ſic ſi cupi-
mus declinare à malo, & ab illo nos prote-
gere, morituros non eſſe non ignoremus. Nã
ſicut equus cauda ſe defendit à muſcis, ſic
nos conſideratio mortis a peccatis. Hinc
Hierony. Memento mortis tuæ, & in æter-
num non peccabis. Qui ſe moriturum cogi-
tat, ſecundum Cyprianum, contemnit præ-
ſentia, & ad futura feſtinat. Si cupimus hu-
miles fieri, memores ſimus, quia puluis ſu-
mus, & in puluerem reuertimur.

2 Hanc † ſi penſamus, de fortitudine non
gloriabimur, quia poſt modicum per infir-
mitatem illam amittimus. Non de generis
nobilitate, quia ſicut vna naſcendi condi-
tio, ſic moriendi vna concluſio. Nec de diui-
tijs: nam nullus à regula mortis diues exci-
pitur: ergo dum tempus habemus, euigile-
mus operantes bonum, quia tempus breue
eſt, & incertum.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Terribilia quanta circundabunt peccatores in die iudicij, & quam misera conditio peccatoris sit futura.*

De tremendo Dei iudicio. Cap. XXVI.

1 VBi omnium† rerum hic gestarũ, siue quæ in occulto, siue quæ ignorantia, vel obliuione fiũt, reddituri sumus rationem. Et non tãtum actiones, sed & verba, & cogitationes, & omnia, quæ hic latent iudicabuntur. O quam, inquit Gregorius, angustæ ibi erunt viæ peccatoribus. Superius ibi erit iudex iratus, inferius horrendũ chaos, à dextris peccata accusantia, à sinistris infinita demonia ad supplicium pertrahentia, intus conscientia vrens, foris mundus ardens, latere erit impossibile, apparere intollerabile. Insuper nec resistendi virtus, nec pœnitentiæ locus nec satisfaciendi tempus tunc erit, quia potestas tunc erit ineffabilis. Ineffabilis inquam. secundum Augu. super illud Ioann. Abierunt retrorsum. Item erit inflexibilis iustitia, quia vt inquit Bernar. plus ibi valebunt pura corda, quam astuta verba, plus pura conscientia, quam marsupia plena: quando iudex ille, nec falletur verbis, nec flectetur donis, quia nec frater fratrem, nec amicus amicum iuuare poterit: nõ enim ibi valet linguæ facultas, nec aduocatorum eloquentia.

SVMMARIVM.

1 *Mercatoris, & agricolæ exemplo rectè operandum esse demonstrat.*

Qualiter excitanda anima ad rectè operandum. Cap. XXVII.

1 REspice finem. Mercator† non deficit, sed sustinet labores, & vndas, vt pecunias cumulet. Decretans athleta generosè fert vulnera, vt assequatur coronam. Agricola non colligit manipulos, nisi prius per sudores proprios semina mittat. Sic bonorum spe roborati nihil tribulationes æstimant in cœlum aspicientes, cogitantes, quòd non debent sub capite spinoso mẽbra habere delicata, si gloriari cupimus cõpatiamur. Si cum Christo sedere desideramus, ad montem Crucis ascendere nos oportet, quia difficile est de delitijs transire ad delitias.

SVMMARIVM.

1 *Passionis Domini cogitatio directa per opus, modum, & causam ipsius passionis.*

De Passione Domini. Cap. XXVIII.

1 COgita† opus, modum, & causam passionis. inquit Bernar. opus quo ad inexpressibilem acerbitatem doloris, attende ad quinque mysteria dolorosa, vt compatiẽdo glorificeris, & hoc quo ad incipientes, & actiuos. Modum, idest, qua humilitate abyssali, patienlia, mansuetudine, desiderio sit passus, quas ad imitandum considerare debes, vt assimileris, & hoc quo ad proficientes. Causam vero quo ad intẽsiuam charitatem ad redamandum, vt vniaris, quod pertinet ad perfectos. Breuia sunt verba, sed multum ampla, si cum vehementi charitatis desiderio consideres, quanta pro te sustinuit vulnera, qui in verbis habuit cõtradictores, in factis obseruatores, in morte illusores. Hanc propone speculandam cuilibet fideli.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ æternæ grauitas, quanta sit.*

De pœnis æternis. Cap. XXIX.

1 IBi tormenta† sine fine, sine interuallo, sine temperamento, ibi tortores horribiles, qui nunquam laxantur. Timor conturbat reum, conscientia confundit, conscientia increpat, fugere non licet, ligatis manibus proijciuntur in tenebras exteriores, ibi tandem erit cataclysmus,

ſimus, ideſt, diluuium omnium pœnarum. hęc Anſelmus.

SVMMARIVM.

1 *Bona cęleſtis patriæ quam eximia, quam ſingularia ſint demonſtratur.*

De gloria cœleſti. Cap. XXX.

1 IBi facilius † inuenitur, quod ibi non ſit, quam quod ibi ſit. Non ibi laxare, nec dormire, nec eſurire, & ſitire, non quieſcere, & ſeneſcere, & creſcere. Ibi vita ſine morte, iuuentus ſine ſenectute, lux ſine tenebris, gaudium ſine triſtitia, pax ſine diſcordia, voluntas ſine iniuria, Regnum ſine diſiunctione, vbi nihil erit extra quod appetatur, nihil intra, quod faſtidium generet. Hęc Auguſtinus.

Finis Tertij Libri.

DECISIONES

DECISIONES AVREÆ CASVVM CONSCIENTIÆ,

D. IACOBO DE GRAFIIS A CAPVA, MONACHO CASSINEN.

Monasterij Sancti Seuerini de Neapoli professo, Autore.

LIBER QVARTVS.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio, quibus nominibus appelletur.*
2 *Excommunicatio propriè non dicitur, nec sententia diffinitiua, nec interlocutoria, sed magis sapit naturam interlocutoriæ.*
3 *Excommunicatio, vnde ortum habuit, & diffinitio.*
4 *Sententia excommunicationis, suspensionis, & inter dicti, in multis æquiparantur, & differunt.*
5 *Censuræ appellatione, an veniat depositio, & degradatio, vel seueritas canonica, aut animaduersio.*
6 *Censuræ significatio, & quid in materia excommunicationis.*
7 *Excommunicatio, quòd sit separatio ab Ecclesiæ communione, quomodo probetur.*
8 *Communio quid sit, & est triplex in Ecclesia catholica.*
9 *Homo per baptismum recipitur ad Ecclesiæ gremium, & communionem fidelium.*
10 *Meritum unius alteri prodesse, qualiter intelligatur.*
11 *Homo in mortali membrum Ecclesiæ, sed mortuum dicitur.*
12 *Commmunione prima non excommunicatio, sed peccatum mortale spoliat.*
13 *Communione charitatis iniustè excommunicatus, vel iustè, sed contritus, an sit priuatus.*
14 *Excommunicatio priuat communione extrinseca in spiritualibus, & corporalibus.*
15 *Excommunicatio ob inobedientiam introducta.*
16 *Potestas Ecclesiæ attributa, qualis sit super excommunicatione.*
17 *Ecclesiastica suffragia non ita extra charitatem existentibus, vt iustis vtilia sunt, multum tamen vtilitatis afferunt.*
18 *Excommunicatio maior, quid commune habeat cum culpa mort. & excommunicatione minori.*
19 *Excommunicatio minor, in quo differat à peccato mortali.*
20 *Dæmon maiorem potestatem habet in excommunicato, quam in peccatore.*
21 *Glo. in c. quodcunque. 24. q. 1. de excommunicatione maiori. & opinionem Gabrielis 18. quæst. 2. falsam esse.*
22 *Excõicatio cur medicinalis dicatur. nu. seq.*

23 *Contemptus.*

De definitione excommunicationis. Cap. I.

De excõmunicatione acturus, priusquam ad eius definitionem accedamus, videbimus quibus nominibus illa vocetur, vnde dicatur, & quando traxit originem. Excõmunicatio igi-
1 tur apud canones si perspecte † attendas dicitur mucro Episcopi, qa specialiter ab Episcopo ferri debet. cap. visis. in fin. 16. quæst. 2. 24. quæst. 3. corripiantur, qui alio modo dicitur gladius spiritualis, & ideo, quia non occidit, sed viuificat. 33. quæst. 2. inter hæc. d. c. visis, in fine. Et hoc gladio Ecclesia criminosos, feriri iubet. c. interfectores. §. in hoc. 33. q. 2. Iste viuificat, quia excommunicandi potestas tradita est non ad animarum destructionem, sed ad medicinam. Ias. in l. quod iussit. num. 41. de re iudic. Dicitur item vinculũ, quo excommunicatus prohibitus est, & ligatus ne aliorum communioni se immisceat, & vinculum quo ad alios, quo & ipsi prohibiti sunt communicare, & illi. c. excommunicatos. & seq. 11. q. 3. de hoc vinculo loquitur text. in c. nemo contemnat. cum duobus seq. 11. quæst. 3. Dicitur etiam pœna. c. sacro. de senten. excom. qua nulla pœna maior reperitur in Ecclesia Dei. 24. quæst. 3. c. corripiantur. 11. q. 3. absit. Quæ si imponitur ab Episcopo, dicitur mucro. d. c. visis. qui quidẽ tunc propriè dicitur, quando fertur cum solennitate illa. de qua in c. debent. 11. quæst. 3. Est autem hæc solemnitas, vt in excommunicatione astent 12. sacerdotes circunstantes Episcopum, & candelas ardentes in manibus habentes, quas in conclusione anathematis proijcere debent in terram, & conculcare pedibus. Et hæc propriè excommunicatio dicitur anathema, de qua circa finẽ huius capituli, quæ alio nomine à Iustiniano. in l. placet. C. de sacrosan. Eccles. vocatur acrimonia. Rursum appellatur excommunicatio medicina. c. 1. de senten. excom. lib. 6. c. audi. 11. quæst. 3. c. corripiantur. 24. quæst. 3. vt infra. nume. 22. Eadem ratione dicitur disciplina, & non eradicatio. c. notandum. 24. q. 3. Si non contemnitur, quæ non est contẽnenda, quia non homo ligat, sed Christus. 11. q. 3. nemo contemnat. cum duobus. c. sequen. Nominatur etiam censura, quia respicit animam, vt etiam est interdictum, & suspensio. c. quærenti. de verb. sign. Est etiam excommu-
2 nicatio † sententia. vt habetur. in rub. de senten. excom. & notatur per glo. in sum. 11. q. 3. Propriè tamen non dicitur nec sentẽtia diffinitiua, neq; interlocutoria. Diffinitiua nõ, quia non diffinit causam, immò petenti absolutionem nunquam denegatur audientia. c. ex parte. el primo. de verb. sign. Nec etiam interlocutoria, quia interlocutoria dicitur illa, quæ profertur inter principium, & finẽ causæ à iudice. vt not. in cle. 1. de seq. poss. & fruct. Sed excommunicatio quandoque profertur extra iudicium. vt in capitu. dilecto. eod. titu. lib. 6. trahit tamen naturam magis interlocutoriæ, quam diffinitiuæ. Nam diffinitiuam

nitiuam iudex reuocare non potest, interlocutoriam sic vt plenè not. in cap. cum cessante. de appellat. & in l. quod iussit. de re iudic. Panormit. in cap. sacro. de sent. excommunic. vide Franc. in capit. 2. §. 1. de constitu. in 6. Hæc † originem traxit ab Apostolo
3 Paulo, qui Corinthium Satanæ tradidit. ca. omnis. & c. audi. 11. q. 3. cap. Apostolicæ. 24. quæstio. 3. quæ sic definiri potest.] Excommunicatio est ecclesiastica censura, qua, id est propter quã homo Christianus ab ecclesiæ communione, quo ad sacramentorum, suffragiorumque communium fructum, & ab externo fidelium contubernio separatur. Dicitur censura, loco generis, cum appellatione censuræ veniat excommunicatio, suspensio, & interdictum. optimus text. in cap. quærenti. de verbor. signific.

4 [Quæ quidem † in multis conueniunt, & in multis differunt. Et primo conueniunt, quia in istis tribus appellatio tuetur appellantem si præcedit. capitu. ad hoc quoniam. cap. dilectus. cap. præterea. de appell. secus si subsequatur. cap. pastoralis. 2. respon. eo. tit. cap. si cui. de sent. excommunica. in 6. in alijs vero sententijs non. dictis iuribus. Secundo. forma tex. in cap. 1. §. superior, vt sententia non seruata forma, idest non seruato ordine iuris teneat, procedit tantum in his tribus censuris, non autem in alijs. Tertio, quia in omnibus istis prohibetur celebratio diuinorum. de cler. excommun. mini. ca. 2. & 3. cap. postulastis. Quarto, quia in omnibus debet præcedere monitio, & seruari forma cap. reprehensibilis. de appellat. cap. 1. de sent. excomm. in 6. Quinto, quia in his debet præcedere iuramentum, cum absoluuntur, & potest fieri absolutio ad cautelam. cap. venerabili. de sent. excommunica. cap. solent. eod. tit. lib. 6. Sexto, quia durante sententia quis eligere, vel eligi, vel testificari non potest. capi. cum dilectus. ext. de consuet. & cap. cum inter. cap. veniens. 2. in fi. de elect. Septimò, quia quælibet sententia à superioribus est seruanda. capit. cum ecclesiarum. de offic. ordin. Octauo, quia recepti in speciales filios Sedis Apostolicæ nulla istarum trium sententiarum ab inferiore possunt ligari. cap. 1. de verb. significa. in 6. Nono, quia censura omnia ista comprehendit. c. quærenti. de verbor. signific. Decimo, quia vtrobique sententiam violando quis irregularitatem incurrit. glo. pen. in cap. 1. §. caueant. de sentent. excommunica. in 6. quia sicut contemptus requiritur in excommunicato, vt irregularitatem incurrat celebrans, sic in istis. Et ignorantia probabilis, & non crassa vtrobique excusatos reddit. ibi Francus. Sed nunc de eorum differentia. Et primo differunt in participatione, quia solum cum excommunicato, & non cum alijs est prohibita participatio. ff. de pęn. l. more. de priuil. lib. 6. cap. Episcoporum. capi. cum excommunicato. 11. q. 3. cap. sacris. quod met. causa. Secundo, quia propriè loquendo homo dicitur suspendi, vel excommunicari, nõ autem interdici, nisi impropriè. de relig. domi. cap. cum dilectus. Loca vero propriè interdicuntur. capitu. non est. ext. de sponsal. Tertio, effectus excommunicationis latæ non potest suspendi. cap. pastoralis. §. 1. de appellat. sed aliarum sic. De quo plenè in cap. ad hæc quoniam. de appel. Quarto, quia Episcopi non incurrunt suspensionem, nisi specialis mentio fiat. cap. quia periculosum. de sent. excommuni. in 6. Quod secus est in excommunicatione. c. nulli. de sent. excommunica. Quinto, quia interdictum generale loci non potest relaxari ad cautelam. c. præsenti. de sent. excom. lib. 6. Sed à suspensione, vel excõmunicatione bene fit absolutio ad cautelam. Sexto, quia excõmunicatio non fert ꝑ aliena culpa. 24. q. 3. c. si habes. Sed interdictum, & suspensio sic. c. si sent. §. fi. eo. titu. in 6. Septimo, quia excõmunicatio non põt proferri in vniuersitatem, vel collegium. ca. Romana. §. fi. eo. tit. in 6. sed interdictum sic. d. c. si sententia. Octauo, interdictum generale non potest in locum fieri pro pecunia cã sine licentia Papę. Quod secus est in excommunicatione. c. præterea requisiuisti. de appellat. Hæc Raymundus in sum. tract. 12. de excommunic. sequitur Franc. in c. 1. §. superior. eod. titu. in 6.] Dicitur ecclesiastica, ad differentiam eorum, quæ non veniunt nomine censuræ, de quibus per glo. in cap. ad reprimendam. ver. in canonibus. de offic. iudic. ordin.

5 [Huiusmodi † est depositio, & degradatio. Hinc si in literis delegatorijs in fine apponeretur ista clausula, compescendo contumaces per censuram ecclesiasticam, iudex delegatus non posset vigore huius clausulæ contumacem deponere, vel degradare; sed

ſed ſuſpendere, excommunicare, & interdicere. Franc. in cap. 1. de homicid. in 6. & ratio eſt, quia primę pęnę ſunt multum odioſæ, quia perpetuæ. cap. ſi Epiſcopus. diſt. 50. Sed poſteriores ſunt fauorabiles, & in animarum medicinam inductæ, quia ad tempus: quia ſtatim, quòd quis vult ſatisfacere, obtinet abſolutionem. cap. multi. 2. qu. 1. & ideo in primis facienda eſt ſtricta interpretatio, vt appellatione cenſuræ illa non comprehendantur. Ita Panormit. per illum tex. in d. cap. quærenti. Nec etiam cenſurę nomine venit irregularitas: vnde valdè aberrãt, qui dum legunt in Iubileis plenariis, poſſint abſolui ab omnib. cenſuris, intelligunt etiam ab irregularitate: Cum irregularitas non cenſura, ſed pœna ſit canonica, vt dicetur infra, nec abſoluitur, ſed diſpenſatur.] Dicitur etiam cenſura eccleſiaſtica ad differentiam ſeueritatis canonicę, & animaduerſionis eccleſiaſticæ.

Nam cenſura eccleſiaſtica conſiſtit circa ſpiritualem pęnam. d. c. quærenti. Seueritas autem canonica circa pœnam temporalem, de pœnis. cap. in quibuſdam. [Vnde appellatione ſeueritatis eccleſiaſticæ, propriè venit pœna alias à iure pro illo delicto impoſita, & ſi non inuenitur expreſſa, venit imponenda arbitrio iudicis, ſecundum delicti qualitatem. vt in capit. de cauſis. de offic. delega. Abb. in cap. cum clerici. nu. 4. de pact. Et hæc ſeueritas eccleſiaſtica alio nomine vocatur diſtrictio, de qua fit mentio in c. nuncius. de decimis.] Sed animaduerſio eccleſiaſtica conſiſtit circa degradationem, & curiæ ſecu lari traditionem. de verb. ſignifi. nouimus. licet quandoque ſumantur hæc promiſcue vnum pro alio. ita Cardin. in clem. 1. de teſtibus. nu. 6.

6 [Cenſura † vero duo ſignificat. Primo quandam dignitatem Romanorum: nam cẽſor puniebat Ciues Romanos de delictis. Secundo ſignificat correctionem, & pęnam, vnde in propoſito cenſura eſt correctio Eccleſiaſtica, quatenus per eam corriguntur quędam peccata. Et dicitur neruus eccleſiaſticæ diſciplinæ. vt habetur in Conci. Trid. ſeſſ. 25. ca. 3. nam quemadmodum vires hominis conſiſtunt in neruis, ita vires eccleſiæ conſiſtunt in ſententia cenſuræ. vnde alibi dicit text. ꝙ in eccleſia Dei non reperitur pęna maior 24. q. 3. c. corripiantur. Item poteſt dici neruus; quia ſicut neruus flectitur, ſed non rumpitur: ita & ſententia cenſuræ. Abb. in c. cum inter. 2. no. de conſuetud.] Dicitur homo. Hæc eſt cauſa materialis excõmunicationis, ſcilicet, Homo maſculus, ſiue fœmina. Hinc eſt, ꝙ creaturæ irrationales excõmunicari non poſſunt. nulla enim creatura excommunicationis eſt capax, niſi homo. Nauar. c. 27. nu. 13. Dicitur Chriſtianus, nam hæc cenſura infidelibus haud competit, cum ij foris ſint. [Vnde à communione eccleſiæ priuari non poſſunt, qui ad eã nunquam admiſſi fuerunt. cap. ad diſſoluendum. de deſponſ. impub. ca. ſicut ex tuarum. de homicid. l. bouem. §. vlt. ff. de ędil. edic. cap. gaudemus. de diuortijs. vbi conſtitutionibus canonicis infideles non ligantur, ideſt his, quæ animam reſpiciunt, vt in cenſuris eccleſiaſticis, & pęnis ſpiritualibus, & ita intelligitur illud Apoſto. 1. Cor. 5. Quid enim mihi, inquit, cum his, qui foris ſunt iudicare? ſecus eſt in pœnis corporalib. & pecuniarijs. Abb. in d. c. gaudemus. Decius in c. 1. col. 6. in prima lect. de conſtit. c. poſtulaſti. de iudęis.]

7 Quod vero † excommunicatio ſit ſeparatio ab eccleſiæ communione multis conſtat, ex quibus id manifeſtum fit.

Primum, quod à domino Ieſu dictum eſt Petro. Matth. 18.

Qui eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus, [ideſt non ſolum ab externo conſortio Chriſtianorum ſemotus, verum & communib. orationibus, & ſuffragiis, ac ſacramentis: nam eccleſia hæc non impartitur, niſi fratrib. qui ſunt ſui gremij: vnde de ethnico ait Auguſt. Noli eum reputare in numero fratrum tuorum.] Et Paulus. 2. Theſſ. 3. inquit: Si quis non obedierit verbo noſtro, per epiſtolam hunc notate, & non commiſceamini cum illo vt confundatur. Præterea hoc palam manifeſtum fit ex

8 ipſa vocis origine. Communicare † enim, idem eſt, ꝙ aliquem participem vel rerum, aut conſiliorum, aut ſermonis iure communionis facere. Dicit enim communio rationem conferendi, & ſuſcipiendi aliquid inter plures. Hinc excommunicatio ſignificat à communione priuationem.

Verum, vt ſciamus qua communione priuet excommunicatio, illud omnino præmittendum eſt, triplicem eſſe in eccleſia catholica communionem fidelium, præter illas,

quæ

quæ notantur in c. ad mensam. §.euidenter. 11. quæst.3. Prima est communio interior, siue intrinseca bonorum spiritualium, nempe per charitatem vnientem per fidem formatam Christi membra capiti Christo, & reliquis eius membris. De hac loquitur Paulus ad Rom. 12. qui ita inquit: Multi vnum corpus sumus in Christo. & Psalm. 18. particeps ego sum omnium timentium te. & tex. in c. loquitur. 24. q. 1. optimus tex. in cap. 1. §. firmiter. de summa trinit.

9 Ad quam quidem † communionem homo admittitur per baptismum: [Cum sit ianua omnium sacramentorum. ca. cum itaq;. de consecr. dist. 4. cap. veniens. de presby. non baptiz. tunc enim ex quo fit noua creatura, cum per illud fiat plena remissio peccatorum. c. tres sunt. de pœniten. dist. 1. capit. non ex quo. de consecr. dist. 4. & per Concil. Trid. sess. 6. ca. 14. fit ecclesiæ viuum membrum, & ponitur in ipsius ecclesiæ gremium, & in cõmunionem fidelium: & sicut omnia membra recipiunt influentiam à capite. vt inquit D. Thom. 3. par. q. 8. ar. 6. & 7. ita ille, qui est in corpore ecclesiæ, recipit influẽtiam gratiarum, & donorum à Christo capite, de quo dicitur. Io. 1. De plenitudine eius omnes accepimus. Et sicut membra corporis mutuo influxu communicant, & mutuo gaudent de suis bonis. teste Apost. Rom. 12. 1. Corinth. 12. ad Eph. 4. ita & ille vinculo charitatis vnitus particeps fit omnium bonorum, quæ fiunt in ecclesia, & eorum, quæ fecerunt Sancti. Nam ob id, quod eiusdem sumus corpo-

10 ris membra, meritum † vnius alteri prodest. Non quidem, ꝙ essentiale prẽmium, ꝙ merito Petri respondet, detur alteri, quàm illi, sed neq; illa solum ratione, quòd vnus orat, aut meretur, aut satisfacit ꝑ alio, imo ob id etiam, quod Deus ob meritum vnius membri gratius audit orationes alterius, atque ad eius aspicit opera, eique suffragatur. iux. illud Psalm. de quo supra. Particeps ego sum, &c. sicuti regi ob gratiam vnius ciuis, gratiores etiam sunt alij eiusdem ciuitatis. Vnde Genes. 18. Deus Abrahæ dicebat, quod si essent in Sodomis quinquaginta, aut triginta, aut certe decem viri iusti, toti vrbi pepercisset. Et hæc communio explicatur in Symbolo, secundum aliquos. Vbi credimus Sanctorum Communionem.] Et hæc vera, si tamen is, qui membrum sit ecclesiæ, membrum sit viuum, & vnitum charitate.

11 At si sit † membrum mortuum, nimirum homo sceleribus obstrictus, & à Dei gratia alienatus, hoc quidem bono non priuatur, vt huius corporis mẽbrum esse desinat: sed cum sit mortuum, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipit: tametsi cum in ecclesia tanquam in corpore coniunctum sit, licitè sit aridum, nonnullo fruetur corporis calore. vt eleganter explicat. D. Tho. 3. par. quæst. 8. arti. 3. ad secundum. Vnde ad amissam gratiam, vitãq; recuperandam ab his adiuuatur, qui spiritu viuunt. Cathe. Rom. super Symbolum. Sanctorum communionem.

12 Et hac † communione excommunicatio maior nõ priuat excommunicatum, sed peccatum mortale. c. resuscitatus. cum duobus seq. de pœnit. distinc. 1. licet excommunicatio maior, quæ tantum pro peccato mortali infligenda est. c. nemo episcoporum. ca. nullus. & seq. 11. q. 3. priuationem huius communionis, & charitatis prẽmittat, & saltem eo tempore, quo quis excommunicatur iusta excommunicatione, cum per culpam mortalem iam quis à charitate diuisus sit, etiam si non excommunicetur. D. Thom. in 4. sent. distinct. 18. quæst. 2. ad secundum. Vnde con-

13 stat iniustè excommunicatum † minimè hac communione priuari: cum iniusta excommunicatio minimè tollat charitatem. 11. qu. 3. ca. temerarium. c. per tuas. de restit. spoliato. qua manente manet vnionis vinculum. & communio.] Quamuis debeat patienter sufferre, ne propter contemptum efficiatur iniusta. vt infra. c. 3. dicetur. num. 18. Item nec iustè excommunicatum, si pœnituit, & contritus procurat quantum potest faciendo quod in se est, vt absoluatur; quia tunc valent pro se suffragia, & orationes in Ecclesia factæ: quia communicat in charitate, debet tamen ab alijs abstinere, donec absoluatur. Nauar. in Manu. c. 27. nu. 18.] Item nec excommunicatum excommunicatione minori, cum ea non inferatur pro peccato mortali, ꝙ hac cõmunione priuat.

14 Alia † est communio extrinseca in spiritualibus, quæ consistit in orationibus, & suffragijs communibus, ac demum in sacramẽtorum perceptione, quibus ecclesia adiuuat suos filios. Rursum, alia consistit in corpora-

libus actib. externis legitimis, qui his versibus continentur. Os, Orare, Vale, Communio, Mensa negatur, vt decretis Calixti. & Isidori. 11. quęst. 3. cautum est. [c. excommunicatos. c. ad mensam. c. 2. de except. c. nuper. de sent. excommun. De hac triplici communione loquitur. D. Thomas, & alij in 4. sent. dist. 18. quęs. 2. Floren. 3. par. tit. 24. in prin. & Cardin. à Turrecrem. in cap. si inimicus. 11. q. 3. Sylu est. in verbo. Excommunicatio. 1. in princip. Caiet. 2. Tomo Opusc. in quæstio. de effectu excommunic. & Canonistæ in rubr. de senten. excommunicatio.] Ecclesia igitur expoliat excommunicatum non prima communione, vt supra admonuimus, sed bene secunda, & tertia, & hoc facit per quamcumque excommunicationem maiorem.

15 † cum omnes Christiani sint ecclesiæ, eiusque prælatis subditi, & quodcunq; delictum mortale sit obex gratiæ, quæ per sacramenta confertur, iure optimo propter peccatum inobedientiæ, quod genere suo est mortale, potest inobedientem ab eorum sacramentorum susceptione prohibere. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 1. art. 1. col. 6. Hanc auctoritatem tribuit Christus. Mathæ. 18. dicens Petro, eiusque successoribus: Qui ecclesiam non audierit, sit sibi sicut ethnicus, & publicanus, idest ab externo consortio separatus. Et ne tantum ab externo commercio separatio illa, verum etiam quantum ad orationes, & sacramenta, per quæ Deus suffragatur hominibus, intelligeretur, subiunxit: Quæcunq;

16 † solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo; & quæcunque ligaueritis, erunt ligata. vbi excommunicatus non solum ab externo illo consortio per verbum illud ethnicum, debet esse semotus, verum etiam communibus orationibus, suffragiis, & sacramẽtis. Nam ecclesia minimè vult communia suffragia applicare, nec orare ꝓ iis, qui extra eam sunt, sicut docet Augu. in cap. omnis Christianus. & cap. nihil. 11. q. 3. Sed tantum pro membris eius ab ea nondum abscissis,

17 & segregatis, etiam si peccatores sint, † mortalis criminis rei, nam illi sub ecclesiæ generalibus suffragiis comprehenduntur, tametsi hæc ecclesiæ suffragia non ita vtilia sint existentibus extra charitatem, sicut iis, qui charitatem habent. Nihilominus adhuc plurimum vtilitatis hæc suffragiorum communio affert peccatoribus, videlicet, ad defendendum eos à tentione Dæmonis, & ad protectionem Dei, qua diuina maiestas speciali cura filios ecclesiæ custodit, & ad impetrandam à Deo illustrationem cordis, vt citius, ac facilius à peccatis abstineant, & ad bona temporalia, quibus quidem bonis, & vtilitatibus excommunicatus excommunicatione maiori omnino priuatur. auctoritate. D. Thomæ in 4. sent. distin. 18. quæst. 2. articu. 1. ad secundum.

Sed modo ex hac diffinitione multa adnotemus, quę ad illius veram cognitionem conducunt.

Et primum ex eo colligo definitionis perfectionem, cum constat ex genere, & differentijs. Nam præter ea, quæ superius in princip. capituli diximus, loco generis affirmauimus excommunicationem maiorem

18 † esse separationem Christiani à communione ecclesiæ, quæ commune quid habet cum excommunicatione minori, & culpa mortali, cum per vtramque quis fiat participatione sacramentorum indignus. ca. multi. c. ipsi sacerdotes. & seq. 1. q. 1. cap. si quem. de sent. excommunicat.

19 Licet hæc † sit differentia inter peccatum mortale, & excommunicationem minorem, quod per peccatum mortale quis fit indignus Eucharistia, & reliquis sacramentis percipiendis; quia à Dei gratia excidit. Sed excommunicatio minor non sonat tantum indignitatem accedendi ad sacramenta, sed etiam illam, quæ per ecclesiasticam fit censuram. Sotus in 4. senten. distin. 22. q. 1. articu. 1. colum. 3. [Quare licet resipiscat, nihilominus quousque ab excommunicatione absoluatur, nequit sacramentorum particeps fieri; Hinc etiam colligitur cautè legendum esse Gabrielem. 18. quæst. 2. qui affirmat hominem per quodcunq; peccatum mortale esse excommunicatum minori excommunicatione, ita vt excommunicatio minor quantum ad hoc à peccato mortali non differat, quod est falsum. Quia excommunicatio minor tollitur per absolutionem sacramentalem, & non indiget contritione, cum etiam inuitus quis possit absolui, quãuis à vinculo tunc absoluatur, & non à peccato. Abbas remissiuè in cap. transmissam. in princip. de electio. At vero ad remissionem peccati vtrumque desideratur.] Cętera verò, quæ definitioni apposita sunt ad differẽtias

tias pertinent, quæ verè consistunt inter maiorem, & minorem excommunicationem, & peccatum mortale, sicut statim apertissimè tradetur.

20 Secundum † colligo, quòd & si peccatum mortale Christianum priuet illa communione interiori, & charitate qua coniungitur ecclesiæ, & alijs fidelibus in Christo Iesu, & vnum corpus efficitur, & constituat peccatorem sub potestate Dæmonis, vt eius seruus: tamen quia corpori ecclesię adhęret per fidem, licet informem, quamuis sit membrum eius aridum, nō tamen in illo Dęmon habet illam potestatem, quam haberet in excommunicato excommunicatione maiori, quia ille est omnino segregatus ab ecclesia, vt membrum à corpore abscissum. text. elegans in c. quemadmodum. 23. q. 7. c. ipsa pietas. 23. q. 4. hoc sane probatur auctoritate Pauli. Cor. 1. c. 5. Nam certum est Corinthium illum, qui nouerca abutebatur, in potestatem Sathanæ venisse per peccatū mortale; nihilominus Paulus inquiens, Iudicaui eum, qui sic operatus est, in nomine Domini Iesu Christi tradere huiusmodi hominem in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi, duplex traditionis genus designat. [vt S. Thomas, & Doctores exponunt. Nā veluti Christus vt Matth. 10. legitur, potestatē Apostolis tradidit eijciendi dęmonia, ita econuerso tradendi homines dęmoni, à quibus torquerētur, quando essent ecclesiæ inobedientes, vt metu illo resipiscerent. Quo circa q̃a spiritualia in primitiua Ecclesia ad confirmandam fidem sensibilibus oculis obijciebantur, veluti super baptizatos in confirmatione Spiritus sanctus visibiliter descendebat, ita fortasse tunc rebelles visibiliter Sathanæ torquendi tradebantur, vel fortè] aliud traditionis genus designat, idest, vt ille vehementius Dęmonis incursib. perculsus, tanquā ab ecclesia destitutus rediret ad cor. Qđ non ita est in peccatore, cū sit particeps orationū, quę fiunt in ecclesia ad hoc, vt eidem spiritus pœnitentię detur à Deo.

21 Tertium colligo, † falsam esse, & omnino alienā à fide opinionem glossę in c. quodcunque. in ver. facit. 24. q. 1. quam dicit singularem Abbas in c. dilectis. de appel. quę asserit excōmunicationem maiorem quo ad Deū nihil operari, nullumque effectum habere, sed tantum quo ad ecclesiam militantem: cum excōmunicatio iusta non tantum effectum habeat quo ad ecclesiam, & pœnas externas, sed etiam quo ad Deum, & pœnā internam: Nam & si non priuet cōmunione illa intrinseca, quę constat ex charitate, tamen segregat à bonis illis spiritualibus, quę non parum peccatoribus inter iustos cōmorantibus opitulantur, vt sunt sacramenta, & cōmunia suffragia ecclesię, quibus in mortali culpa existens non caret. [Hinc etiam colligitur cautè esse legendum Gabrielem. 18. q. 2. qui affirmat Ecclesiam per sententiam excommunicationis maioris neminē damnificare, aut suis suffragijs priuare, sed solum per suam sententiam declarare hominem peccatorē esse, ratione peccati mortalis priuatum. Hoc autem est erroneum. Nam ab ecclesia sunt orationes institutæ pro existentib. in mortali, vt est illa: Deus, qui iustificas impium, &c. nulla tamen est oratio pro excommunicato instituta. Quāobrem ecclesia aliquo suffragio priuat excommunicatum, à quo peccantes mortaliter minimè excludit.

22 Quartum † ex ipsa definitione colligo, excōmunicationem priuare quem bonis spiritualibus, & communib. suffragijs ecclesię, & illam iux. tex. in c. 1. de senten. excommu. lib. 6. esse medicinalem: nam excōmunicatio dicitur medicinalis ex fine; quia eius finis est mederi peccatori morbo peccati laboranti. Ordinatur siquidē in hunc finem, vt excōicatus priuatus subsidiarijs orationibus, & suffragijs, atq; sacramentis, ad cor redeat, resipiscat, atq; satisfaciat ecclesiæ, quem propria contumacia affecit iniuria: ecclesia enim similitudinē pręsefert iudicij diuini. [Deus autem quo peccatores ad se pertrahat; tanquam infirmos, & ægrotos dupliciter corripit. Primo salutarib. monitis alliciendo, vt medicus lenitiuis emplastris. Deinde vrgentius aliqua calamitate, instar potionis. Ac demum si opus est, putre membrūm ne alia inficiat, in tempus resecare, nempe destituere homines salutaribus auxilijs ex sua ipsorum culpa, vt suam fragilitatem agnoscant. Hęc autem duo postrema acerbiora in excommunicatione reperiuntur: nam erubescētia, & pudor hominis à gremio exclusi ecclesię est ei calamitas, & supplicium. Deinde priuare eum subsidia-

rijs orationibus,& suffragijs, & sacramẽtis, est eum deserere, vt sic derelictus acrioribus tentationibus vexetur,quousque suam inopiam sentiens ad cor redeat. ita B. Tho. in 4.sent.dist.18. artic.1.q.1. in corp.]Hunc vero esse finem excommunicationis constat ex Paulo.1.Corinth.5. Iudicaui (inquit) eũ tradere, &c.vt spiritus saluus sit in die Domini.Excommunicatus si quidem videns se sic grauari, & ab omni fidelium cõsortio separatum esse, resipiscet forsan.[Ita sanè scribit Hieronym.vt refertur in c.audi.11.q.3. De ecclesia per sacerdotem pellitur, vt notatus ab omnib.erubescat, & econuerso eueniat ei illud, ꝙ sequitur. Vt spiritus saluus fiat in die Domini.facit etiam text.in c.corripiantur.24.qu.3. Felix etenim dicitur illa necessitas,quæ nos ad meliora perducit.Sic plurimum Theodosio Imperatori profuit excommunicatio,cuius mentio fit in c.cum apud Thessalonicam.11.q.3. Quod si excõ-
23 municatus † contemnens excommunicationem, se pœnitere negligat, ac eius cor fuerit induratum, excõmunicatio erit mortalis ex contemptu, cum per contemptum quis plus ligetur.vt no.11.q.3.sententia Pastoris.Ideo dicitur in ca. Episcopi.11.q.3.ꝙ propter illam quis quãdoq; citius moritur, & animam tollit.11.q.3.nihil.Quot autem modis excommunicatio contemnatur. not. per Io.And.in c.dilecto.eo.titu.lib.6.ponentem quinq; modos.Et primo, quando excõmunicatus accumulat culpam culpæ. Secundo, quando scienter ecclesiam ingreditur, etiam quando non dicatur officium. 24.q.3. c.clericus. nisi causa prædicationis,qua audita exeat.c.responso.eo.tit. Tertio,quando licet non intret Ecclesiam, tamen ad valuas audit officium.c.permittimus.eo.tit.Quarto,quando communioni catholicorũ, quos vitare potest,se ingerit. ca.illud.de cler.excommunic.mini.Quinto,quando nimis dormit in sententia,maximè vltra annum.11.q.3.c.rursus.& c.quicunque. Hos refert Francus in d.c.dilecto. nu.3.] verum in his casib. quamuis excommunicatio ipsi excommunicato sit mortalis, erit tamen medicinalis totius ecclesiæ membri,& per eam consulitur incolumitati totius ecclesiæ communionis, nam vna pecus morbida totum ouile inficit. Vnde quidam. Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. atque ideo pecus morbo infectum resecandum est, & sequestrandum,ne aliquas contractu suo inficiat oues.Ita tex.in c.resecanda .& capit. corripiantur.24.q.3.Couar.in capit.alma mater, in prin.nu.9.de sent.excommu.lib.6.

24 [Sic & reliquæ pœnæ † in Republica statutæ aduersus homines facinorosos, si ipsius communitatis vtilitatem consideremus,medicinales sunt, non ipsi, cui imponuntur, sed alijs, qui punitorum exemplo territi delinquere minimè audent. clem. 1.de offic.ordin.cap. irrefragabili. eod.titu. cap.ad liberandum.de Iudę. capit. qua propter.2.qu.7.D.Tho.1.2.q.87. articu.6. vnde colligitur manifestè pœnas quaslibet esse Reipublicæ,& communitati,eiusque membris in hoc medicinas, quòd homines earum timore abstinebunt à criminibus committendis, quod maximè apparet experimento,cum in omnibus bene institutis communitatibus potissima pars publici magistratus in hoc versetur, vt delicta iustis puniantur pœnis, alioquin libera daretur delinquendi facultas, nec tuta esset inter improbos innocentia.cap. factæ sunt leges.dist. 4.Ex quibus infertur, quod cum excommunicato debeat esse medicinalis non tantum in patiente,quàm etiam in proferente, qui debet esse medicus in correctione, facit ca. omnis.tex.de pœnit.& remiss. cautus, & discretus, peccati, & peccatorum circunstantias considerans, vt sciat præbere remediũ, & adhibere consilium,varijs modis adiuuando peccatorem.d.capit.omnis. Item intelligens.cap.mensuram,de pœnit. dist.1. & idoneus.c.si Episcopus. de pœnit. & remiss.in 6. & prouidus.cap.1. de sent. excommun.prius præmeditando, & antea videndo, & obseruando obseruationes artis canonicę,ad hoc c.aures,de æta.& qualit. quæ sunt, vt seruetur ordo,exprimatur causa, & feratur bono zelo, intendendo ad medelam, & non ad mortem, ꝙ si proferens excommunicatio-
25 nem] aduertit, † vel probabiliter suspicatur excommunicationem non fore medicinalem,sed detrimentum, mortem,& desperationem inducere,debet ab excommunicatione desistere, & supersedere.vt voluit Hostien.in cap. Romana. de senten.excommunica.lib.6.& ibi Ioan.Andr. col.4. & in cap. constitutionem. in fi.eod.tit.quia iudex ecclesiasticus debet esse pius animarũ pater,&

potestas

potestas excommunicandi non est tradita in laqueum, & desperationem, destructionemque animarum, sed ad earum protectionem, & medicinam. Ita Ias.in l. quod iussit. nu.41.& 42.ff.de re lud.

26 Hinc Hosti. increpauit † quendam legatum, qui exercitibus armatis, & volentibus iam aggredi, præcepit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne aggrederentur, nam spreto eius mandato perierunt multorum corpora, & animæ: gladius enim ecclesiæ non occidit, sed viuificat.cap.inter hæc.24 quæst.2.glo.in cap. ex literis.lo 2.de sponsal.

27 Hinc † infertur, quod quando prælatus videt aliquem, qui si excommunicaretur, peiora faceret, & per excommunicationem mederi non potest, debet censuram suspendere, vel non imponere, donec mutentur tempora, vel per Deum, vel eius Vicarium aliud consilium apponatur, ita Hostien. in capit.1.vers.cognouerit. de offi.delega. Hinc est, quod si prælatus cognoscit, quod efficeretur deterior clericus dimittendo concubinam, potest ad tempus tollerare sine peccato, nam quandoque sustinetur minus malum, vt euitetur maius.13. distinct.cap.duo. 23. quæst.2. capit. siue de coniugi.not.Abb. in capit.vt clericorum mores.de vita, & ho-
28 nest.cleri. Facit † quod de correctione fraterna diximus, quæ licet sit de præcepto, tamen fallit, quando dubitatur vtrum monitus efficeretur deterior, quia tunc meritoriè omittitur, secundum Archid. in capit.si peccauerit.11.quæst.1. Facit etiam, quòd si non potest pater filios corripere, nec verbis, nec operibus, quin efficiantur deteriores, tunc non debet eos expellere, vel denegare alimenta, sed aliquantulum sustinere, vt patet in c.quantumlibet.& c.seq.dist.47.

Sic & si sit de debito repetere res ecclesiasticas, tamen si prælatus ob vitandum damnum animæ, quod alijs imminet, si repetitio fiat, potest ad tempus differre illarum repetitionem, vt diximus in 2.lib.præcep.quinto.cap.68. Ex quibus omnibus satis patet, quod non debet iudex excommunicationem ferre, quando viderit illam medicinalem non esse, & animabus obfuturam, quarum iura nostra canonica curam habent principalem, vt est glo.in cap. cum contingat.de iureiur.

29 Hinc tunc † ad excommunicationem est recurrendum, quando leuiores medicinas, & minus periculosas infirmus non suscipit, vt inquit Ambro.lib.2. de offic. cap.27.nam tunc cum non habeat quid amplius contra ipsum faciat sapiens medicus, ad excommunicationem recurrat, quę medicina medicinarum dicitur, & grauissima pœnarum. Se-
30 parat enim † hominem à Deo. 24.q.3. certum. Item Satanæ tradit.11. q.3.audi.& cano.omnis. Item peccatorum absolutionem impedit.24.q.1. quicunque. Item ab ecclesia fidelium remouet. 11. quæst. 3. omnis.& cap.seq. Item à fidelitate iuramenti absoluit.15.q.6.nos sanctorum.& c.seq. Item omnia bona opera in ea facta mortificat. 23.q. 4.cap.si quis. & qu.7. quemadmodum. Item suffragia ecclesiæ siue in vita, siue post mortem tollit.11.q.3. cap. quicunque intra.24. q.2.de communione.& capi. seq. Item æternam damnationem inducit.11. qu. 3. nemo Episcoporum.] Item priuat hominum consortio, cum nulla maior pœna sit, quàm inter homines esse, & hominum carere consortio.l.hi qui sanctum. C.de apost.capit.corripiantur.24.quæstio.3. [Hinc August.lib.1. contra aduersarium legis, & prophetarum, c.17.vbi illud euangelicum. Quæcunque ligaueris, &c.de potestate excommunicandi exponit, ait grauius esse hominem excommunicari, quam si gladio feriretur, flammis exureretur, feris subigeretur. Et sermone 68.de verbis Apostoli. & refertur.11.q.3.cano.omnis.inquit, omnis Christianus, qui à sacerdote excommunicatur, Sathanæ traditur; quia extra ecclesiam diabolus est, sicut in ecclesia Christus. Et can.nihil.eadem q. Nihil sic debet timere Christianus, quam separari à Christo. Ex quib.omnib.cõcluditur excõicationem esse maximam pęnam, non
31 simpliciter, sed rõne effectus.† 24.q.3.corripiãtur.occidit.n.animam.24. q.3. c.si habes. 11. qu.3. nemo Episcoporum. Licet ratione durationis sit degradatio, quæ maior est, pter durationem, quam excõicatio.50.dist. c.si epus, aut presbyter. Et ratione asperitatis est pęna corporalis, quæ maior dicitur, quia actualiter sentitur.24.q.3.si habes. Sic rõne opprobriositatis est pęna suspensionis in patibulis, aut verberationis per ciuitatem.23.q.5.ca.1. cum ergo ratione effectus excõicatio sit maior omnib.& sit medicina-

 lis, super

lis supersedenda est, quando iudex probabiliter suspicatur illam non allaturam vtilitatem ipsi excõicato. Imo inquit B. Tho. in 4.sent.quem allegat,& sequitur Io.And.in c. 1.de sent.excom.in 6. q. si per excõicationẽ quis efficiatur deterior, debet iudex illam discretè tollere,quia ex quo videt illam nõ proficere, debet vti alio remedio. pro qua est bonus tex.in c.de illis presbyteris. versi. Miseratio.11.qu.3. sequitur Francus in c.1. eo.tit.lib.6.Hanc tamen opinionem Io.Calde.non sequitur.Dicit enim, si quis fuit iustè excõicatus,& perseuerat in contumacia sua,non debet absolui, et si efficeretur deterior,ne malitia sua prosit illi, & ne detur cã malignandi. Sed reducendo has opiniones ad concordiam dici potest, quia aut est spes de correctione aliquo remedio sublata excõicatione, & procedit opinio B. Tho. & Io. Andreę;quia siue plectendo,siue indulgendo,hoc solum bene agitur, vt vita hominis corrigatur.vt dicit tex. in ca.prodest.23.q.5. aut non est spes correctionis alio remedio, & procedit opinio Cal. vt non absoluatur, quia ex quo non vult obedire ecclesiæ, debet haberi,vt ethnicus. & publicanus.i.gentilis,& infidelis.ca.nouit. de iudic.] Rursum cum excommunicatio sit maxima pœnarũ;
32 sequitur q. iudex † ecclesiasticus non debet procedere ad excommunicationem in causis ciuilibus, nisi vrgentissimis. vt habetur in Concil.Trid.sess.25. c.quamuis.q. non est faciendum,quando adesset alia via suum recuperandi. Hinc hodie est in vsu ex authoritate Soti.in 4.sent. dist.22.q.1.arti.2.q. cum
33 aliquis petit † excommunicationem, datur ei iuramẽtum,an cognoscat.v.g. furem, qui si ab eo cognoscitur, recusant excõicationẽ ferre Qui quidem vsus multis est causa dãnationis animæ falso iurantib. s.furem non cognoscere, vt emitti possit excõicatio. Sotus vero loco citato hoc non dicit,sed ait,q. vbi notus est debitor,& debitum,ita vt iuridice possit compelli, q. nõ est locus excommunicationi, sed illa locum obtinebit, vbi non reperitur alia via probandi debitum, licet sit notus debitor; quoniam excõmunicationis finis debet esse medicinalis, idest, vt sit animarum salus.Ideo mortaliter peccat, qui ad alium finem facit eam ferri, vel fert excommunicationem.Nauar.c.27.nu.10.
34 [Quintum, & si excõmunicati † priuantur orationibus, & suffragijs ecclesiæ cõib. quæ nomine ecclesiæ publicitus in ea fiunt. notant Doct.in c. cũ voluntate. c. à nobis.el 2.de sent.excom.S.Tho.in 4.sent. dist. 18.q. 2.art. 1. In specie notat Gabr. de Cano.miss. lect.26.col.7. & ministri ita orando peccant mortaliter.D.Th.quolib.11. art.9. & rõ est, quia cum suffragiorum ecclesiæ communio ab applicatione, & intentione totius ecclesiæ radicem habeant, minime vult ecclesia cõmunia suffragia applicare, nec orare pro his,qui extra eam sunt,sed tantum pro mẽbris eius ab eo nondum abscissis,& segregatis.S.Tho.in 3.par.q.79. art.7. Sylu. in versi. excommunicatio. 1.col.2.In quorum numero sunt peccatores mortalis criminis rei, q. sub generalibus ecclesiæ suffragijs comprehenduntur, quia per fidem ecclesiæ membra sunt, nondum publica autoritate ab ecclesiæ communione separata. Potest tamen ecclesia quandoq; pro excommunicatis Hereticis, Saracenis, & infidelibus orare, non equidem vt pro membris ecclesiæ,orationibus ad ecclesiæ membra coadiuuanda institutis,sed vt exteris,& ab vniõe ecclesiæ alienis, quibusdam orationibus in id ordinatis, quod dignetur diuina maiestas eos reducere ad ecclesiæ vnionem, & pœnitentiam .ita notat D.Tho.in quarto sent. dist.18.q.2.art. 1.ad primam quæst. Card. à Turrecre. in c. si quis episcopus.11.q.3.Sylu. qui sup.Et sic deniq; orat in die Veneris sancti p. Ethnicis,Schismaticis,& Iudeis, id tamen exemplo Christi facit, qui illa die fuit vniuersalis redemptor. Quin vero Bernardus ait: Vide quam mala excommunicatio,quod in Parasceue Eccl[illegible] pro Iudeis, & Paganis orat,& non pro excommunicatis.Sed intelligitur etiam orare pro excõmunicatis,cum oret pro hæreticis,& schismaticis. ita Sotus in quarto sent.dist.22.q.1.art.1.] Hodie ve-
35 ro per † constitutionem Concilij Constan. de qua infra,licet orare publicè, & in specie pro excommunicato: dummodo non sit denunciatus, aut notorius clerici percussor. nec obstat doctrina D.Tho.& aliorum Theologorum,quia tunc temporis dicta extrauagans lata non fuerat. [Quare nunc non negatur sepultura iis, qui excommunicati moriuntur.iuxta tex.in cap. sacris.de sepul.nisi sint denunciati. Pariter potest quem dicere missam orando in ea,& applicando eius valorem,

lorum quibus ecclesia mandat applicari eo fine, vt illud suum opus orandi, & applicandi ad quem, & pro quo debet, accipiat Deus pro oratione priuata, vt aliquis infidelis, vel excommunicatus conuertatur. ita Nauar. in suo Manua. c. 27. nu. 36. ibi, Duodecimo pariter. vt inquit Host. in c. cum voluntate. de sent. excommu. Potest oratio fieri pro excómunicato nulliter, seu inualidè, vel pro excommunicato validè, sed ex iusta causa, vel pro excommunicato iustè, quem credimus mortalis criminis iam penituisse, & diligenter absolutionem impetrasse, licet nondum sit absolutus, modo non fiat expresse publicè pro illo, cùm ecclesia habeat eum pro ligato. Sed secretè, hoc colligitur ex mente Hosti. in d. cap. cum voluntate. Abb. in cap. à nobis el secondo. nume. 6. de sent. excommu. Nam & huic etiam generalia suffragia ecclesię vtilia sunt, nec is ab eis excluditur, secundum Card. à Turrecre. in cap. si quis episcopus. 11. quæst. 3. Flor. 3. parte tit. 24. c. 77. Nauar. c. 27. nu. 37.]

Sextum & si vetantur ab ecclesia fieri orationes pro excommunicatis, quæ pro membris ecclesiæ ab eius ministris fieri solent, sicuti paulo ante exposuimus: non tamen excluduntur orationes priuatæ, quominus posset quisque pro excommunicato priuatim orare, quia tunc non orat nomine ecclesiæ pro excommunicato, vt pro membro ecclesię. D. Thom. qui supra, & est communis opinio, vt refert Couar. in dict. ca. alma mater. §. 6. nu. 4. in 1 parte.

36 [Sexta conclusio. Quare potest †sacerdos in missæ celebratione dum secretè orat in priori parte ante consecrationem hostiæ in Memento, vel inter collectas, pro excommunicato orare, vt Deus eum ad pœnitentiam reuocet. ita tenet Sylue. verbo excommunicatio. 1. §. 2. Nauar. in cap. quando. notab. 19. num. 81. de consecrat. distinct. 1. Huius conclusionis ratio est, quod tunc sacerdos orat vt priuatus, non vt minister ecclesiæ: quare licet missa sit sacrificium publicum, oratio tamen illa fit priuatim, vt inquit Sotus in quarto sent. distinct. 22. quęst. 1. artic. 1. Nec videtur contraria hæc assertio Gabrieli in Canone missæ. lect. 26. scribens sacerdotem ministrum Ecclesiæ non posse speciali oratione pro excommunicato in missa orare. Etenim illud intelligitur, quando sacerdos, vt minister ecclesiæ. nam

37 tunc † nec speciali, nec generali oratione pro excommunicato, vt ecclesiæ membro, orare potest. Et si oraret, peccaret mortaliter: cum veniat contra eius inhibitionem, ne inter sua sacrificia pro eo deprecaretur. Verum poterit bene in ea parte missæ, qua sibi licet priuatis orationibus vti, pro excommunicato orare absque peccato. Et erit isthæc oratio priuata, & non publica. Nauar. capit. 27. nume. 36. versicu. 12. Couar. in cap. alma mater. in prima parte. §. 6. nume. 4. Nec etiam potest quis vel vt minister ecclesiæ, vel vt priuatus orare pro eo, qui mortali crimine decessit. capitu. pro obeuntibus. 13. quæst. 2. capitu. placuit. 13. quæst. 5. glo. in capitu. ex parte. lo primo. de sepul. Turrecre. in capit. tempus. 13. quæst. 2. D. Thom. 2. 2. q. 83. artic. 7. & est communis omnium sententia.

Septimo apparet supradictam definitio-
38 nem excommunicationi † maiori propriè adaptari. Etenim illa sola est, quæ prorsus ab omni ecclesiæ communione separat, quæ si solemniter fit iuxta formam in capi. debent, cum sequen. 11. quęst. 2. vocatur anathema, & significat duo. Alterum est actus faciendi, siue separandi Christianum à Christianorum communione, vt probatur efficaciter in capit. nemo. 11. quæstio. 3. ibi, Anathema est mortis æternæ damnatio. & in capit. certum. 24. quæst. 3. ibi. Nihil enim aliud significat anathema, nisi à Deo separationem. cap. Engeltrudam. 3. quæst. 4. Alterum, quod significat, est Christianus sic separatus, quod efficaciter probatur per sexdecim capitu. Concilij Gangrensis positis in distinct. 30. qua parte habet, vt qui illud, aut illud fecerit. sit anathema. Et dicitur
39 † ab ana, quod est sursum, & thema, quadam figura quasi rotunda, habente telum quasi ex transuerso, quæ consueuit poni in frontibus damnatorum, vt inquit glo. in extrauagan. commu. capitu. 1. verbo, anathematizamus. de senten. excommu. In veteri vero testamento anathema non intelligitur, prout accipitur à iuribus canonicis, & ab eorum peritis, cum tali tempore nondum erant inuentę tres illę censurę, de quibus in c. quærenti. extra de verb. signifi. quarum maxima est excommunicatio, præsertim maior, quæ vocaē anathematizatio, de

qua hic agitur. Sed significabat res separatas à communi cõsortio aliarum similium. vt dicit S.Thomas.c.2.ad Galat.vel id,quod detestationi, & abominationi habebatur.vt habetur Iosue c.6.de Hierico,sitque ciuitas hæc anathema. In quo sensu ait Paulus.1. Cor.12. Nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu.hoc est execratur, & detestatur Iesum. Vnde anathema idem est, quod homo detestabilis, & execrabilis. Et Cyprianus appellat anathematizatos, obstensos.Et Hier.c.audi.11.q.3. Notos.quasi in publicum infamiæ expositos, vt per erubescentiam resipiscant. Verum prout capitur à Canonum peritis, nihil differt à maiori excommunicatione, nisi in forma, cum in effectu eadem sit, sed ideo in Côcilijs, & in iure huius nominis anathema frequentior est vsus, quia quendam videtur per se maiorem terrorem incutere. Verum excõmunicatio minor non separat à tota cõmunione,sed à parte, nempe ab illa, quæ est in perceptione Sacramentorum. c. si quem. de sent.excom. At quando fertur excommuni-
40 catio † in dubio si dicitur excommunicamus,& anathematizamus,de maiori intelligitur.c.pen.de sent.excom. not.glo.in extr. 1.commu.eo.tit. Et non obstat, si quis diceceret, quod debet intelligi de minori, quia in pœnis mitior est interpretatio facienda. vt in reg.in pœnis. & odia.de reg.iur.lib.6.l. de interpretatione.ff.de legib. quia contrarium procedit in pœnis corporalibus, & pecuniarijs,sed excommunicatio non est proprie pœna, sed animæ medicina.c.1.de sententia excommunicatio.lib.6.Vnde eo ipso, quod excommunicatus vult satisfacere,obtinet absolutionem. d.cap.1.2.quæst.1. cap. multi. Item in concernentibus periculum animæ tutior interpretatio est facienda.c. iuuenis.de spons.cap. ad audientiam.de homicid.gloss. in cap.1. de scrut.in ordin. faci. Abb. dicit in cap.ex tenore.qui filij sint legitimi. sed cum excommunicatus potuerit intelligere ita de maiori, sicut de minori, tutius est interpretari, quod intellexit de maiori, quia hoc casu nullum subest pericu-
41 lum. Item verba debent intelligi † secundum consuetudinem. vt in c.literis.de spons. l.Labeo. ff.de sup.leg. Sed communiter appellatione excõmunicationis intelligimus de maiori,& ideo debet generaliter intelligi de maiori, & non minori. vt in d.c.pen. de sent.excom.probatur.]

SVMMARIVM.

1 *Excommunicationis multiplex species.Item iuris, & hominis.*
2 *Excommunicationis iuris effectus quis.*
3 *Excommunicatio ab homine quæ, & quotuplex.*
4 *Excommunicatio latæ sententiæ, & comminatotia,qualiter cognoscatur.*
5 *Excommunicatio latæ sententiæ quibus verbis ipso iure proferatur, & quid de comminatoria, nu.seq.*
7 *Excommunicatio hominis non pro futuris culpis,sed iuris infligitur.exempla & differentiæ rationem. vide nu.8.& 9.*
10 *Causæ, quæ generalibus excommunicationibus pro futuris culpis occasionem præstant.*
11 *Excommunicatio pro culpis, quæ iam ortæ sunt,quo casu ab homine fieri possit,& quare pro præteritis regulariter non fiat.*
12 *Excommunicatio iuris quos ligat, & quos excommunicatio hominis.*
13 *Verba generalia iudicis restringuntur ad limites suæ potestatis.*
14 *Subditorum appellatione veniunt, qui sunt immediatè,non autem qui mediatè.*
15 *Statuta generalia laicorum non includunt clericos.*
16 *Excommunicatio iuris ligat non tantũ tunc culpabiles,sed in futurum, nec non exteros intra territorium delinquentes, quod secus est in excommunicatione hominis.nu. seq.amplia.nu.18.*
19 *Excommunicatio iuris exemptos,an & quãdo liget.*
20 *Excommunicatio lata de eo, quod est prohibitum,an extendatur ad delinquentem extra territorium.*
21 *Excommunicatio hominis non ligat subditum extra territorium, nisi in duobus casibus.*
22 *Pœna præter excommunicationem, an afficiat subditum extra territorium.*
23 *Excommunicatio sub conditione lata, an liget eum,qui desiit esse de foro excommunicantis ante conditionem.*
24 *Iudex an inquirendo possit procedere de delicto commisso extra territorium.*
25 *Excommunicatio Papalis reseruata,quando dicatur.*

De duplici excommunicatione à iure, & ab homine. Cap. II.

1 POst † definitionem excommunicationis, sciendum est esse multiplicem excommunicationem. Quædam excommunicatio est simplex, siue minor, quę separat à sacramẽtis, & ab ingressu ecclesiæ.c.si quem.de sent.excommu. Quędam est, quæ separat à communione corporis, & sanguinis Christi teste sua cõscientia propter aliquod crimen, iuxta illud Apost. Probet se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: quia qui indignè manducat, & bibit, iudicium sibi manducat, & bibit.ita text. in cap. ad mensam.§.euidenter. 11.q.3.Et hęc quidem separatio dicitur excommunicatio.cap.facilius.de pœnit.distin. 1.Est rursum alia separatio, quæ fit auctoritate sacerdotis, iuxta tex.in c.in actione.de pœnit.distin.1.Et hæc duplex. Alia, quæ pro peccato occulto infligitur à sacerdote loco pœnæ, de qua loquitur tex.in c.omnis.extra de pœnit.& remiss. Alia, quæ dicitur sententia ecclesiastica, sicut pœnitentes, quib.tempore præfinito beneficium reconciliationis impenditur. Hæc sententia excommunicatio vocatur, quia à communione corporis, & sanguinis Christi notatum prohibet. Sicut & Adam ab esu ligni vitæ excommunicatus est, Domino dicente. Videte ne forte sumatis de ligno vitæ. ita tex.in d.§.euidenter. Rursum separatio, quæ fit propter crimen, quãdoque imponitur à Deo, quia quo ad Deum priuatus est sacramentis, & traditur criminis mortalis reus Zabulo. iuxta tex.in c.audi.11.q.3. Quandoque separatur à seipso, & cessat à sacramentis, cum nõ vult pœnitere, quia hoc sibi putat sufficere ad pęnitentiam.c.sunt qui arbitrantur. de pœnit. distin.1. Et omnes istæ separationes, quia à Deo separant, dicuntur impropriè excommunicationes, cum nihil aliud significet anathema, nisi à Deo separationem 24.q.3. c. certum. Verum quia non separatur quis propter has sententias à consortio hominũ: ideo

ideo est & alia excommunicatio maior, quę anathema vocatur, qua quisque separatur à consortio fidelium, iuxta illud. Cum excommunicatis nolite communicare. de qua in d.§. euidenter. Et hæc duplex.]

Prima, quæ dicitur excõmunicatio iuris.

Secunda, quæ dicitur hominis, idest, iudicis ecclesiastici. A iure excommunicatio dicitur, quæ in corpore iuris clauditur. Et hæc dupliciter considerari potest: alia, quæ generaliter infligitur à canone, Concilio, statuto perpetuo, quod cõtinetur in extrauagantibus. Alia vero est à iure particulari, quæ continetur in legibus synodalibus, vel particularibus in eum, qui hoc fecerit, vel non fecerit. text. est in c.2. de constit. lib. 6. clem. 1. §. verum. de hæret. Prima extenditur per totam ecclesiam. Secunda non extenditur ad loca alia extra diœcesim, vel prouinciam. Syluest. in versi. excommunicatio. 1. nu. 3. ver. 3.

2 Operatur autem † excommunicatio hęc, siue specialis, siue generalis, vt qui illa ligatus est, non possit aliquod conferre sacramentum, nec celebrare, nec se ingerere diuinis, aliquid exequendo, vt dicendo horas canonicas, vel Euangelium, aut Epistolam, nec potest cum alijs orare, aut interesse sacris, & si aliquid exequitur deputatum suo ordini, tanquam habens talem ordinem, irregularis est, cum quo non dispensat, nisi summus Pontifex, si delictum est manifestum, alias si occultum, Episcopus, vt dicitur in Conc. Trid. sess. 24. de refor. c. 6.

3 Excommunicatio † vero ab homine dicitur, quę fertur à iudice in iudicio per sententiam, siue extra iudicium. Et hæc duplex est, quędam dicitur latæ sententiæ, quædã comminatoria.

4 Excõmunicatio † latæ sententiæ est, quę ipso facto incurritur. Comminatoria, seu fulminatoria, quæ non ipso facto incurritur, sed potest fulminari, contra quam faciens peccat mortaliter. gloss. in cap. vnico. de sagitta.

Excommunicatio latæ sententiæ cognoscitur ex ipsius verbis, & tenore, idest, quando verba sunt præsentis temporis, vel præteriti. [tex. in c. à nobis. el primo. de sentent.
5 excommunic. ibi, excommunicatus † sit. vbi per hęc verba profertur excommunicatio ipso iure. c. quidam. 5. q. 1. vide Bal. in l. 1. C. de secun. nupt. pro hoc vide glos. in cap. quicunque. de hęret. lib. 6. vbi inquit, quòd verbum excommunicatus sit, est canon latę sententiæ, & est cõmuniter recepta. Licet aliud senserit. glo. in c. 2. de foro compet. vide tamen ibi Abbatem, qui tenet cum communi, nisi dictum verbum proferatur in materia, quę per alia iura inducat excommunicationem per sententiam. Pariter fertur excommunicatio ipso iure, per verba illa, Excommunicationi te noueris subiacere. glo. in c. 3. de rapto. At si verba sint futuri temporis, tunc dicitur cõminatoria, & requiritur sententia. glo. in d. c. vnico. de sagitta. Felyn. in c. Rodulphus. nu. 24. de rescript. nisi sit appositum eo ipso. Archid. in c. 1. de sepultu. lib. 6. Bart. in l. fin. C. de sacrosanct. eccle. Et idem de verbo statim, vel mox, pro quo glo. in verbo. innodetur. in c. 2. de hęret. lib. 6. Et idem de verbo, omnino. vt per gloss. in l. 1. §. pecuniam. ff. depos. Et idem de verbo, protinus. vt not. in c. in quibusdam. de pœnis. Et idem de verbo, ipso facto, vel ipso iure. vt per glo. in c. 1. de rescript. lib. 6. & ibi not. De quibus vide per Doctò. in cap. si diligenti. de foro competen. Rursum comminatoria esset excommunicatio, si diceretur sub anathematis interminatione. glo. in c. cum ecclesia. de immun. eccle. glo. in cap. non solum. ver. sub pœna. de regular. Item si dicatur, sub interpositione excommunicationis, quamuis gl. in c. relatum. asserat, quòd sit excommunicatus. Sed veritas est, quòd contrafaciens sit excommunicandus. Est enim quędam superioris comminatio inferendi excommunicationem contrafacienti, facit quod not. in tit. C. commin. vel epi. quasi per totum. sicut in simili dicitur, quando iudex pręcipit, vt aliquid fiat, vel non fiat sub pœna mille librarum. Nam non parens non incidit in continenti in pœnam, cum illa fuerit quędam comminatio de pœna infligenda. vide quod not. in Spec. in titu. de execu. sen. in §. 1. post prin. Et hęc nota, quia quotidie solet veni-
6 re in praxi inter regulares pręcipiẽtes † simpliciter aliquid fieri sub pœna excommunicationis, nam in dubio nõ fertur excommunicatio, sed est quędam comminatio. ita gl. in c. Salonitanæ. dist. 63. glo. in c. sicut tuis. & ibi Panorm. num. 6. de simo. glo. in cap. 2. de matr. contr. contra interd. eccle. gloss. in cap. vnico. de sagitta. & ibi Panor. Dixi in dubio,

quia

quia si appareret de mente proferentis per illa verba velle excommunicare, secus esset: Puta, si diceret, pcipio sub pœna excōmunicationis, quam ex nunc profero, si contrafeceris, vel similia verba. Ita Panorm. in d. cap. 2. de matr. interd. vel præcipio omnino, quòd excommunicationi subiaceas, vt voluit Additio ad Abb. in dict. cap. vnico. de sagit. vel, vt inquit ibi Host. & Ant. de Butr. quando verba illa, sub pœna, &c. proferuntur cum solemnitate, de qua in c. debent. 11. quæst. 3. Attamen dum non apparet de mente proferentis, in dubio excusatus est subditus contrafaciens, non gerens se pro excommunicato, & sic ante declarationem, verum facta declaratione, quòd habuit intentionem excommunicandi, debet se haberi pro excommunicato. argum. tex. in cap. curæ. 11. quest. 3. iuncta glo. vbi habetur, quòd creditur assertioni episcopi. Quod intellige, modo non immineat graue periculū contrafacienti. Finge enim quòd contrafacienti ante declarationem fuerit collatum beneficium: nam si erat excommunicatus, collatio non tenuit, & sic posset superior per suā declarationem graue præiudicium inferre, quod non est tolerandum. argum. 6. q. 2. per totum. ita Panor. in d. c. vnico. de sagittar.] magni tamen est emolumenti scire differētias excommunicationis iuris, & hominis, in quibus differant.

7 Ideo † prima differentia est, quòd excōmunicatio hominis pro futuris culpis minimè infligitur, sed iuris sic. Vnde sciēdum est, quòd cum excommunicatio ab homine temere, & incautè ferenda non sit, ideo minime debet pro futuris culpis in quenquàm infligi: cum tanta censura, tanquàm grauis afflictio præsentem culpam exigat. text. est not. in c. Romana. §. caueant. de sent. excom. lib. 6. nisi vel mora, vel culpa, vel offensa prę cesserit. glo. in d. §. caueant. in verbo, culpa. & in verbo, offensa. Exemplum de mora. Cōdemnatur quis in iudicio, vt aliquid soluat, tenetur id facere intra certos dies, si eo tempore non soluerit, tunc licitè iudex ei pcipere potest, vt soluat intra aliquot dies sub pœna excommunicationis latæ sententiæ: quia præcessit mora. Exemplum de culpa. Sunt clerici negligentes in dicendis horis canonicis, licitè potest Episcopus ferre sententiam excommunicationis contra clericos, qui non interfuerint; quia præcessit culpa, quæ tamen excommunicatio illicita esset, si illa non præcessisset. Exemplum de offensa. Erat quis concubinarius, & separatur iussu prælati, licitè ei imponitur pœna excommunicationis, si ad dictum peccatum redeat; quia præcessit dicta offensa, quæ tamen esset illicita, si non præcessisset, hæc habentur in c. Romana. iuncta glo. de sentent. excom. lib. 6. Nauar. c. 27. nu. 9.

8 A iure † vero excommunicatio optimè pro futuris culpis infligitur, & ita procedit tex. in c. à nobis. el primo. de sent. excommu. qua decisum est excommunicationem generalem posse in hunc modum ferri. Idem probatur in c. vt animarum. de constit. lib. 6. hanc conciliationem, & distinctionem facit glo. commu. recepta. in d. §. caueant. in ver. futuris. Et ratio † differentiæ esse potest inter

9 generalem sententiam iuris, & hominis, scilicet, quòd lex possit prospicere, & frequentissimè respicit futura, sententia vero hominis potissimè præsentia tantum tractat. glo. in d. c. vt animarum. Attamen qui intelligunt decisionem. tex. in d. c. à nobis. in sententia excommunicationis lata ab homine, vt ea generaliter ferri possit p futuris culpis, intelligere debent. vt text. ille procedat indistinctè, & semper, sed ex causa tantum rationabili, quod satis conceditur in d. §. caueant.

10 Causa † vero, quæ possit his generalibus excommunicationibus iustam occasionem præbere, contingit quoties aliquod delictū in aliqua vrbe, vel prouincia frequentissimum est. poterit enim sententia excommunicationis ab homine generaliter ferri ad imitationem legis, & canonis in eos, qui illud crimen commiserunt. Idem etiam dici potest, quoties aliquod crimen coniectura maximè verisimili timet, & ita forēsi vsu, & praxi iamdiu inductum est, vt istæ excōmunicationes generaliter ferri ab homine possint pro futuris culpis. vt refert Couar. in d. cap. alma mater. §. 10. num. 1. Potest etiam

11 † ferri sententia excōmunicationis pro culpis non omnino futuris, in quibus iam sunt, & præcipitur illis, vt desistant. Exempli gratia. Quando fertur excommunicatio contra detinentes aliena, nisi restituant, cōtra nolentes comparere in iudicio, nisi compareant, & deniq; contra existentem in aliquo

peccato

peccato, nisi relinquat statum suum, & hoc modo solet dici excõmunicationem ab homine ferri pro præteritis culpis, quamuis realiter nunquam excommunicari quis potest ab homine pro delictis, & culpis præteritis: nam ad incurrendam excommunicationem requiritur monitio trina. c. sacro. de sentent. excommun. cum interuallo saltem duorum dierum inter vnam, & aliam monitionem, vel saltem vnica pro tribus, cum interuallo tamen sex dierum, quando periculum non est in mora. cap. constitutionem. de senten. excommunic. lib. 6. adiuncto. c. sacro. Verum quando dictum periculum interuenerit, diminui debet tẽpus quoties, & quantum oportuerit. ita Nauar. c. 27. nu. 10. Vnde cum pro peccatis præteritis nulla præcesserit monitio, hinc sequitur nullum vere posse excommunicari pro illis. Potest tamẽ excõmunicari pro præteritis culpis eo modo, quo supra diximus. v. g. fuit commissum furtum, ita dicatur: Quòd si non satisfaciat parti læsæ, sit excommunicatus: nam tali casu si non fuerit facta restitutio intra illã trinam monitionem, quæ quidem peremptoria vocatur. l. ad peremptorium. cum seq. ff. de iudic. tunc potest excommunicari non ratione delicti præteriti, sed propter inobedientiam. & ita intelligitur, & declaratur tex. in c. quidam maligni. 5. q. 1. [Et si Dominicus de sancto Geminiano det aliũ intellectum ad dictum text. quod ibi interuenit monitio, ex quo præcipitur vt exeat, & si non exit, sit excommunicatus.

12 Secundo lata † à iure ligat generaliter omnes, qui sunt in ecclesia: Si facta est per summum Pontificem, vel in Concilio generali; sed si facta est in Concilio prouinciali, ligat omnes de prouincia. c. vlt. distin. 15. Ad hoc, de præbend. c. graue. c. sicut olim. de accusat. Quòd si in constitutione synodali alicuius diœcesis, tunc tantum extenditur ad illos, qui sunt de diœcesi. Syluest. in ver. excommunicatio. 1. nu. 3. versi. igitur. Ab homine vero lata excommunicatio per sententiam: puta, quicunque furtum fecerit, sit excommunicatus. ista non comprehendit subditos totius prouinciæ, sed solius diœcesis suæ. Ita glo. in c. Romana. versi. sententiæ. de sent. excommun. lib. 6.

13 Hinc collige, quòd † generalia verba sententiam proferentis, seu statuentis restringuntur ad limites potestatis suæ, vt quamquàm ex propria verborum significatione apta sint etiam non subditos comprehendere, tamen propter potestatis defectum verba quantũcunque generalia restringuntur, vt non comprehendant nisi subditos. Ita no. in c. à nobis. extra de sent. excommun. Hinc Archiepiscopi sententię tantum ligant subiectos sibi immediatè, & sic eius diœcesanos, non autem eius prouinciales. vt in glo. in d. c. Romana. secundum Ioan. Andr. ex cuius dicto infertur quòd appellatione subie-
14 ctorum † Archiepiscopi, nõ veniunt omnes de sua prouincia, sed tantum illi de sua propria diœcesi, quamuis prouinciales sint Archiepiscopo subditi mediatè: nempe, quia Metropolitanos superior est Episcopis, & suffraganeus totius prouinciæ, & eorum omnium iudex, ac deinde per appellationem causas prouincialium tractare potest, & debet. vt probatur in c. cum ab ecclesiarum. de offic. ordin. cap. venerabilibus. de senten. excommunic. lib. 6.

Hæc faciunt pro intellectu statutorum
15 secularium, quòd statuta † laicorum generaliter loquentia non includant clericos: & ratio, quia clerici non sunt subditi, & statutum mensuratur, secundum potestatem statuentis. Hinc si statuto cauetur quòd declinantes iurisdictionem potestatis, incidant in certas pœnas, non extenditur ad clericos declinantes: idem dicendum est, si statutũ esset rationabile, generale, & fauorabile, modo sit per verba præceptiua, vel inhibitiua, quia præcipiendo superioritas notatur, quam laici in clericos exercere nõ possunt. vt not. per Docto. & præcipuè Decium in c. Ecclesia sanctæ Mariæ. de constitu. Hinc lex de non exportandis equis lata à laico sub tali pœna, non comprehendit clericos, vt in specie inquit Nauar. libr. 1. de constitu. cõsi. 4. & ratio est, quia dispositio laici generaliter loquens non refertur nisi ad subditos: clerici autem non sunt subditi. Quod intellige, modo lex laicis non inhibeat aliquid, quod erat inhibitum lege naturali, & diuina, exemplum posuimus supra lib. 2. cap. 57. nu. 14. Pariter si statuto cauetur, vt venditio bonorum immobilium non fiat nisi subdito: tunc illud non comprehendit venditiones factas clericis. & ratio est, quia non existunt de iurisdictione statuentium. ita notatur in

c. fin.

cap.fin.& ibi Franc.de immu.eccle. lib.6.vbi Lapus,& Ioan.Andr. Facit quod voluit Bal. in l.generali. C.de sacrosanct. eccle.dicens, quod licet statutum laicorũ dicat quod mulier non possit testari sine consensu consanguineorum, tamen poterit testari in ecclesiam, vel ad pias causas sine tali solemnitate. Rursum si statutum diceret quod mulier non possit se obligare sine consensu consanguineorum, tamen poterit sua bona offerre ecclesiæ; quia in donationibus liberè fiendis ecclesiæ sunt priuilegiatæ. l.fin. C.de sacrosanct.eccles. facit optimus text. in l.pen. eod.titu. vbi dicitur quòd lex generalis debet mitigari, vt sic ad loca pia non extendatur. Ex quibus omnibus concluditur, quòd verba generalia extenduntur tantũ ad subditos. Est & alia differentia inter excommunicationem iuris, & hominis.] Quod
16 quando fertur † excommunicatio contra illos, qui furtum fecerunt.iux.tex.in c.à nobis.el primo.de sent.excom.ligantur hac cẽsura omnes, qui futuris temporib. aduersus prohibitionẽ egerunt intra legislatoris territorium, quamuis eo tempore, quo lata fuerit lex, minimè fuerint subditi ipsius canonis, vel legislatoris. Item eadem afficiuntur exteri, si deliquerint intra territorium statuentis, nam ratione delicti quis forum sortitur.c.vlt.de foro compe.ita communi omnium sententia post glossam definitum est in d.c. à nobis. cuius ratio est, quia lex fre-
17 quenter respicit futura: sed † si ab homine, tunc tantum comprehendit eos, qui comprehenduntur tempore sententiæ sub iurisdictione iudicis eam pronuntiantis, & si subditi erant; non autem futuros subditos: quia sententia referenda est ad tempus, quo pronuntiatur, ita vt si quis non subditus deliquerit intra territorium statuentis, non incidit. Panor. & cæteri in d.c.à nobis.nu.7. subditus tamen agens contra prohibitionem legis, vel statuti extra territorium statuentis non ligatur. ita probatur in d.c. vt animarũ.
18 & est communis opinio. Quod † procedit etiam si statutum generale expressim eandem excommunicationem indixerit aduersus subditos extra territorium delinquentes. [verbi gratia. Quicunque furtum vbiq; fecerit, sit excõmunicatus. vt tradit Panor. & Felyn.in d.cap.à nobis.nume.11. & idem Panor.in cap.fin.nu.40. de foro compet.aduersus Bart.in l.cunctos populos. C.de sum. Trinit.& fide catho.qui dicebat, ꝙ si statuẽs expresse intendebat ligare subditos delinquentes extra territorium, ꝙ tunc ligantur subditi. Non enim hęc opinio videtur vera, quia tex.in d.cap.vt animarum.non dicit illum ligari ex defectu voluntatis statuentis, sed potius ex defectu potestatis, vt clarè patet ex his verbis, quia extra territorium ius dicenti non paretur impunè, idem habetur in l.fin.ff. de iurisdictio.omn.iudic. Tum etiam, quia statutum propriè est lex territorij. vnde non potest vires suas exercere extra territorium puniendo commissa, quia videretur ibi legem dicere, & de hoc plenius dico infra.c.8.nu.37.
19 Rursum cum nõ subditi † statuto episcopi ligentur, si deliquerint infra territorium ipsius. Hinc sequitur, quod etiam exemptus tali statuto ligat̃, pro hoc c.1. de priuil.c.patentib.eo.tit.& ibi per Dom.Anto. de Butr. Quod intellige, nisi talis sit exemptus etiã ratione delicti commissi in loco etiam non exempto. vt in d.c. ita Fran.in c.2.§.statuto. nu.10.de constit. lib.6. Item sequitur, quod vt statuens expresse obligare nõ potest delinquentes extra territorium: sic nec statutum facere potest, ꝙ nullus in tali monasterio exempto aliquid inhonestè faciat sub pœna excommunicationis: nam id committens non incurrit pœnam. arg.d.§. statuta.& l.fi.ff.de iurisdic.omn. iudic. cum de delicto commisso in loco exempto episcopus cognoscere non possit. vt in cap. cum episcopus.de offi.ordi.lib.6.pro quo vide glo.2. in clem.1. de vita,& honest.cler. cum locus exemptus, & extra diœcesim ęquiparentur.gl.in clem. 1.de foro compet. Et non obstat si quis diceret, quod si episcopus non potest punire delicta commissa in loco exempto, sequeretur, quod remanerent crimina impunita, si delinquentes non haberent alium ordinarium, quam Papam, ratione difficultatis cõuentionis. Item, quia interest ordinarij, vt malis hominib. sua diœcesis purgetur: propter delicta autem commissa in loco exempto turbatur quies diœcesis, ex qua ratione in multis iura reseruauerunt iurisdictionẽ in ordinarijs contra exemptos. vt patet in clem.1.de sent.excom.& in c.ad abolendam. de hæret. quia respondetur, quod non remanebit delictũ impunitum, quia poterit conueniri

ueniri coram ipso ordinario ad pœnam iuris communis. vt in cap. 1. de rapto. ita post multa concludit Francus in c.2.§.1. de constit.in 6.vide infra.c.8.nu.39.

20 Rursum quæritur, † quid si excommunicatio fiat de eo, quod de iure communi est prohibitum. an extendatur ad delinquentẽ extra territorium. Dic, quod non: nam vt iurisdictio alicuius non se extendit extra territorium, vt habetur in l.fin.ff.de iurisdi. omn.iudi. ita nec eius statutum. vt in l.cum ỹnus.§.si is qui. ff.de bon.aut.iud.poss.

21 Item quæritur,† an excommunicatio hominis liget subditum delinquentem extra territorium? dic quod non, quando sententia hominis est generalis, quia illa fertur per modum statuti.c.cõstitutis. el 1.de testi. c.ad nostram.el 2.de iureiu. Vnde æquipollet canoni.vt inquit Panor. in cap.graue.de præb.nu. 13.& in c.ex frequentib. de institu. At neque si est specialis, nisi in duob.casib. Primus,nisi qui furtum fecerit pro quo lata est excõmunicatio in alieno territorio, ad proprium reuertitur,ibique conuenitur, vt restituat, quia tũc posset suus ordinarius per excommunicationem eum cõgere. Secundus,quando excommunicatio profertur extra diœcesim pro causa iam damnata, & ortum habeat infra diœcesim.tex.in cap.ex tuæ.§.1.de cler. non resid.glo. in c.episcopũ. 9.q.2.Francus in c.1.§. contrahentes.nu.12. de foro compet.& in c.2.§. statuto.nu.13.de constitu. in 6. exemplum ponit Sotus in 4. sent.dist.22.q.2.art.1.

Sed posito, quod statutum excommuni-
22 cationis † nõ liget subditum extra territorium.vt d.c.2. an saltem episcopus possit illum punire alijs pœnis? respondeo,quod sic pœna iuris cõmunis, vel statuti loci, in quo deliquit.arg.l.si fundus venierit.ff.de euict. ne delicta remaneant impunita. c. vt famæ. extra eod. & vt prouincia extirpetur malis hominibus.l.congruit.ff. de offi.præsid. Non autem secũdum statutum domicilij,vel originis: quia illa statuta non ligant subditum extra territorium delinquentem. d.c. 2. de constit.in 6.vide Ioan.Andr.in c.1.de raptor. Bart.in l.saccularij.§.1.ff.de extraord.crimi. Sed quid si episcopus excommunicauit Me-
23 uium sub conditione, † qui ante conditionem desijt esse de foro suo: an ligetur,si postea conditio euenit. Ioan.Andr.in reg.cum sint,de regul.iur. in 6.concludit quòd sic. ex quo sententia lata sub conditione tenet, & iudex possit statuere in futurum.vt in cap.à nobis.de senten.excommu. ita tenuit glo.& & Inno.in c.præterea.el 2. de appellat.licet Archid.in c.2. de constit.in 6. tenuerit contrarium.Cuius opinio procedere posset,quãdo Meuius desijsset esse de foro excommunicantis, & ipsa causa excommunicationis cessauit. Puta, quia fuerat excommunicatus si intra mensem non faceret residentiã in beneficio,vel faciat se ad ordines promoueri, & ipse contraxit matrimonium, vel translatus sit ad aliud beneficium primo dimisso. vt plenius de his per Ioan. Andre. & Lapum in c.Romana.de sent. excom.lib.6.

24 Vltimo † quæritur, an de delicto commisso extra territorium possit per iudicem domicilij contra subditum procedi per inquisitionem.vide Panor.in c.cum contingat. nu.7. de foro compet.tandem sic potest concludi quòd sic. si delictum erat prohibitum de iure communi.Cynus in l.1.C.de summa Trinit.Secus si statuto, vel ex consuetudine loci domicilij: cum tale statutum non liget extra territorium.d.cap.2.de constit.in 6.vbi Francus.nu.16.]

25 Tertiò † lata à iure etiam per Papam cõfirmata non censetur reseruata, nisi hoc sit expressum: Lata vero ab homine semper intelligitur reseruata, etiam si à Papa esset approbata in forma communi, secus si ex certa scientia, quia tunc Papæ esset reseruata. Syluest. in versic. Absolutio secunda. num.4.glo.vbi Abb.in cap. ex frequentibus. de instit. Hinc infertur quòd excommunicatum per canonem Archiepiscopalem non reseruantem absolutionem, item per statutum confirmatum per Papam episcopus,vel qui habet casus episcopales absoluit. Sed non absoluit à sententia Archiepiscopi, vel per Papam confirmata.vt per glo.in c.graue. ver.relaxetur.de prẹb.& per glo.vlti.in c.ex frequentibus.

Quartò lata à iure est perpetua,ideo nũquam expirat mortuo statuẽte,nisi expresse ab ipso reuocetur,cum semper lex loquatur. l.Arriani. C.de heret.& manich.

26 Excommunicatio † vero ab homine, vel per sententiam, decretum, aut mandatum expirat mortuo iudice,vel amoto ab officio. d.c.à nobis.vbi glo.& Docto.

Sed

Sed aduerte, quòd id, quod dicitur excommunicationẽ ab homine expirare mortuo, vel amoto ab officio iudice, intelligitur antequam incurratur: nam si eo viuente in illam quis inciderit, tunc licet iudex moriatur, vel ab officio amoueatur, nequaquam tamen excõicatio expirat, [& ita intelligitur text. in c. vni. de maior. & obed. vbi excommunicatus per Episcopũ remanet excommunicatus post mortem Episcopi. c. pastoralis. §. 1. de offic. ordin. ita Pan. & com. Doct. in d. c. à nobis. nu. 12. Nauar. in Man. c. 27. nu. 2. vbi ex his colligit, quid dicendum sit de excõmunicationibus, & alijs censuris latis in mandatis visitationũ, quæ non sunt statuta, sed mãdata specialia hominum.] Hinc soluitur quæstio. Duo inciderunt in excommunicationem latam ab Episcopo per modum sententiæ cõtra extrahentes libros prohibitos, Vnus incidit tempore, quo Episcopus in vltimo vitę articulo constitutus erat. Alter mortuo iam Episcopo: tunc nulli dubium est hunc secũdum solutum esse ab excõicatione, primũ vero nequaquam: quia primus viuente adhuc Episcopo in excõicationem incidit, vnde peius mortẽ nõ est absolutus, qa semel excõicatione ligatus habet absolutionẽ.

[Secundus vero ideo solutus dicitur, quia sententia excõicationis nõ iniecit vinculum tempore proferentis. His adde glo. in c. pen. de cler. non resid. quæ notabiliter

27 sentit, † licentiam expirare post mortem concedentis. Ad idem text. in l. fi. ff. de pœnis. vbi dicit, ꝙ si aliquis magistratus interdicit alicui ob suum delictum, ne exerceat certam artẽ, tollitur hæc prohibitio ipso facto finito magistratu, vel per mortem ipsius. Pariter idem dicendum de sententijs laris sub conditione, quia si conditio existit post extinctam iurisdictionem, non ligant. arg. c. præsenti. de offic. lega. in 6. Ideo dicit Io. And. in c. 1. ne sede vac. in 6. quòd si Episcopus excõicat suum subditũ, si aliquid alienauerit, & mortuo Episcopo, & sede vacante subditus alienat, ꝙ nõ ligatur illa sententia, quia fuit lata sub conditione, & viuente Episcopo conditio non euenit. ita etiam Pan. in c. pen. de cler. non residen. num. 9.

28 Verum † hæc, quæ diximus sententiam, vel licentiam expirare post mortem concedentis, procedit in pœnalibus, non autẽ in fauorabilibus, quæ conuenit ampliari. iux. illud, Odia restringi, & fauores conuenit ampliari. Hinc inquit Inn. in c. ꝙ translationem. in fi. de offic. leg. ꝙ indulgentia, vel licentia semel concessa nõ expirat per mortem concedentis. Sic Archid. & Io. And. in c. cum ex eo. de elect. in 6. ꝙ dispensatio facta ab Episcopo cum habente Ecclesiam parochialem, vt studendo non teneatur ad sacerdotium promoueri, non expirat per mortẽ concedentis, nec eius successor poterit reuocare. Old. cons. 238. Pariter inq̃t tex. in c. si cui. de preb. in 6. ꝙ gratia, vt quis possit conferre beneficia, facta à Summo Pontifice alicui Episcopo, non expirat per mortem Papæ concedentis etiam re integra. facit reg. priuilegium. de reg. iur. in 6. & c. si super gratia. de offic. delega. in 6. & dicitur res integra. cum non sit mãdata executioni. d. c. si super gratia. Lapus in alleg. 17. intelligens prædicta; quãdo legatus, vel Papa fecit gratiam super beneficio vacante, secus in vacaturo, qa per mortem dicta gratia expiraret. vt in c. pen. de offic. leg. in 6. & Franc. in d. c. super gratia. vide Afflict. decis. Neap. 101. post nu. 1.

29 Similiter † intellige gratiã simpliciter factã esse perpetuã, nisi sit facta ad beneplacitũ concedentis, qa beneplacitũ, & voluntas dr̃ cessare post mortẽ. tex. not. in c. si gratiosè. de rescrip. in 6. Hinc diximus. lib. 1. c. 13. ꝙ licentia audiendi cõfessiones ad beneplacitũ concedentis expirat post mortẽ. Secus si esset concessa à Papa ad beneplacitũ sedis Apostolicæ, & sic dignitatis, qa dignitas nunq̃ moritur. sic 12. q. 2. liberti. ita text. in d. c. si gratiosè. Ex quibus omnibus concluditur, statuta esse perpetua: sententias vero esse temporales, nisi dicta sententia vinculũ iniecerit tempore proferentis.

30 Rursum differt † excommunicationis sententia à statuto, quia sententiam debet pręcedere mera culpa, vel offensa, quod nõ est in statuto, quod est proprium ligare futura, & dare formam futuris, & non præteritis. vt in c. 2. de constit. in 6. c. 1. de cleri non resid. lib. 6. Quod tñ limita, nisi fauore liberationis, quando statutum loquitur super liberatione pœnarum, puta, si dicat, Quicunque habuerit pacem ab offenso, liberetur, vel quicunq; fuerit bannitus, sol-

uendo decem, liberetur; quia tunc etiam extenditur ad eos, qui habuerunt pacem, vel soluerunt decem.Gl.in l. in secundo. ff. de inoffic.test.Petr.de Anch.in d.c.2. .§.1.

31 Quinto differt, † quia sententia statuti non ligat ignorantes. c. 2. de constit. in sexto.Sed sententia hominis ligat,sed hæc differentia indiget declaratione, & ideo sciendum est primo, ꝙ quando iura dicũt ignorantiam excusari, debent intelligi de ignorantia iusta,non autem crassa, vel supina,quia talis ignorantia nõ excusat, imò æquiparatur scientiæ etiam in pœnis. vt est text.in d.c.2.facit c. pen. de cler. excom. mini. Quod idem dic de affectata ignorãtia.c.fin.de cland.despons. Imò dixit gl.not. in vers.scienter.in clem. 1. de consangui.& affinit.ꝙ si constitutio pœnalis ligat scientes tantum,tamen includit etiam ignorantes ignorantia non probabili, ꝙ nota. Et quæ dicatur probabilis ignorantia, vel supina, aut affectata, vide quæ diximus infra.c. 9. Quare autem ignorantia probabilis excuset à statuto, & eius pœna est, quia statuta,& consuetudines dicuntur, quid facti,& in facto consistere. glo. in c. 1. de constit. in 6. cuius ignorantia de facili præsumitur.vt diximus infra.c.9.nume. 12. Quæ quidem differẽtia primo intelligitur procedere in statutis, in quibus probabiliter potest cadere probabilis ignorantia, verbi gratia: Quis de nouo venit in locum statuti, vbi Episcopus contrafacientes excommunicauit, & excõmunicatio non esset nota communiter.Doct.in c.à nobis. 1. de sen. excom.Hostien.in sum.eo.tit. At si aliquis tanto tempore moratus fuerit in loco, ꝙ verisimiliter se potuisset informare de statutis,& conditionibus loci,& non fecit,tũc talis esset in supina ignorantia.Idem si esset de loco proximo,& assiduè ibi conuersabatur, quia quis præsumitur scire mores eorum, cum quibus conuersatus est. extra de elect.c.si. postquam.de postul. præla.c.1. c.quanto.c.quoidam.de præsump.Hinc glo. in c.quæ contra.dist.8.simpliciter dicens,ꝙ peregrini, & alienigenæ non ligantur pœnis statuti ciuitatis, sed bene habitantes ibi ad tempus,debet intelligi secundũ precedentia dicta.vt tenet Bald. in l. leges sacratissimæ.C.de legi.si paruam moram ibi trahunt,quia tunc non præsumuntur scire: saluo, nisi esset statutum in illis partibus damnans factum damnatum,idest, ꝙ communiter damnatur in omnibus partibus prouinciæ, vt contra ferentem arma, non soluere gabellas cõsuetas, ire de noctè portantes blada extra territorium, quia tunc præsumitur scientia. ita Iacob .de Aret. in l.1.C.de summa Trin.& ibi per Bart. Fran. in d.c. 2. Secundo procedit differentia circa extrauagantes non incorporatas in voluminibus iurium facit c. pastoralis. de fide instrum. vide quæ diximus infra. nu.12. c.9.Tertio procedit etiam in statuto Principis,modo post publicationẽ non sint elapsi duo menses.vide infra.nu.22.eo.c.Quarto amplia etiam, vt procedat non solum in statutis punientibus id, ꝙ alias non erat prohibitum de iure communi secundũ omnes.sed etiam quando statutũ imponit pęnam pro delicto iam damnato de iure cõmuni, modo imponat sententias censuræ, quæ est excommunicatio, suspensio, & interdictum.c.quærenti.de verb.sign.& ratio est, quia talis pœna non profertur nisi pro contemptu clauium.11.q.3.cap. nemo. sed qui ignorat non contemnit.c.cum voluntate. de sent. excom. secus si imponeret alias pœnas.vt diximus.c.12.nu.14.Quinto amplia etiã in statutis in inferioribus ab Episcopo.d.c.2.cum appellatione ordinarij veniant etiam inferiores ab Episcopo. glo.in c.ordinarij.in princ.de offic.ord. in 6. Sexto amplia in sententia generali lata ab homine. puta in casu c. constitutus. el primo. extra de testib.

An autem idem sit in sententijs latis ab homine in particulari contra aliquem? dic, ꝙ non.d.c.pen. de cler. excom. minist. quia sententia excommunicationis, vel suspensionis statim cum profertur habet effectũ, & ligat absentes,& ignorantes, ꝙ idem dic in alijs omnibus sententijs diffinitiuis, vel interlocutorijs, quia statim habet effectũ, etiam si hoc ignorent ij,pro quibus,vel cõtra quos proferuntur. facit c. cum sit Romana.in fin.de appell. Intellige tamen dũmodo absens fuerit citatus.ita voluit gl.in c.1.§.dicebat.de conces.præb. in 6. alias nõ valeret ꝙ agitur.l.ea,quæ.C. quomodo. & quando iudex.39.q.per totum.

Et aduerte, ꝙ licet sententia excõicationis liget absentem,& ignorantem,tamẽ

talis

talis non punitur, si non gerat se pro excõicato. arg. c. pen. de cler. excom. mini. Hinc si excommunicatus interim se immisceret in diuinis, non fit irregularis. secundum Lapum in c. 1. §. ex parte. de concess. præben. in 6. intelligentem hoc verum, nisi fuisset peremptorie citatus, & nec iuit, vel misit, & propter hoc sit excommunicatus, quia tũc celebrans postea esset irregularis, licet nihil sciat de excommunicatione. vt tenet Spec. in titu. de legato. §. iusta. vers. vt autem. & ratio est, ex quo sciebat se citatum, debebat credere, ꝙ procederet contra eũ. ita Franc. in c. 1. §. 1. nu. 5. de conces. præb. in 6. An vero præcepta, & mandata iudicis, & eius pœna ligent ignorantes? Dic. quòd non: arg. l. absenti. ff. de acq. poss. Inn. tenet in c. innotuit. in glos. pen. de elect. not. in procæ. clem. in vers. de cætero. Sed quid de
32 priuilegijs, † an requiratur scientia? Dic, ꝙ non, quia in priuilegio eximente quem à potestate alterius, non requiritur scientia, quia etiam ignorante illo, cui præiudicatur, potest quis extrahi ab eius potestate. vt per Inn. plene in c. dudum. de præben. Hinc nota differentiam inter priuilegiũ, & legem, quia priuilegium imprimit vires in ignorantem, sed non lex. ita Franc. in c. 1. §. 1. de conc. præb. in 6. nume. 3. Vide etiam Zabar. in proœ. cle. vers. vniuersitati. nu. 5. Nec etiam est scientia necessaria in prohibitione iudicis, quia statim habet effectum etiam contra ignorantem, qđ intellige. vt dicit Ioan. And. in d. c. 1. §. ex parte, quando talis prohibitio non fit in pœnam, puta si Papa prohibet omnibus, ne excommunicent. vt dicitur. in d. c. 1. §. 1. alias autem si fieret in pœnam absentis, & tunc non haberet effectum, nisi absens fuerit certificatus. c. 1. de postul. præla. c. 2. de constit. in 6. Pariter potest ferri sententia depositionis contra prælatum etiam absentem. c. 1. §. 1. vers. absentem. de conces. præb. in 6. & lata tali sentẽtia contractus gesti per prælatum depositum nomine dignitatis sunt nulli, etiam si prælatus ignoret se depositum. vt patet. in d. c. 1. §. 1. & ibi nume. 3. per Phil. Franc.]

33 Sexto, lata † à iure monitionem non requirit. v. g. fertur excõicatio à canone, vel statuto, vt qui fecerit illud, aut illud, sit ipso facto excõicatus, aut ꝙ illud, aut illud non fiat sub pœna excõicationis latæ sententiæ, hæc non requirit præcedentẽ monitionem canonicam, imò qui contra fecerit, statim est excõicatus. c. à nobis. el primo. de sent. excom. Hinc inquit Io. And. in c. proposuit. de cler. excom. mini. qđ quando aliquid mandatur in Synodo, vel prohibetur fieri per Episcopũ in statuto sub aliqua pœna excõicationis, id habetur loco trinæ monitionis, ad hoc bonus text. in c. ad Apostolicæ. de re iudic. lib. 6. in fin. & ibi not. Sic obligati facere residentiam secundum Conc. Triden. possunt priuari absque alia monitione tanquam ter moniti. secũdum Feder. cons. 109. incipiente, Quæstio magis colligitur, dicens qđ siue in constitutione sit verbum, moneo, siue præcipio, siue æquipollens, talia præcepta loco trinæ monitionis habentur. ex his clare liquet, quòd excõicatio iuris monitionem non requirit. adde Felyn. in c. 2. de senten. excom. qui ponit 50. casus. in quibus monitio non requiritur.

34 Ratio † autem, quare non requirat monitionem, est quia monitio iuris est solẽnis, & illa sufficit pro tribus. Quod quidẽ sanè intelligendum est secundum theoricã Inn in c. extirpandæ. §. qui vero. de præb. quæ communis est, id est, qđ vbi pœna imponitur negatiuè, sine temporis appositione, vt qui non residet, sit ipso iure excõicatus tunc requiritur monitio, quia nobis est occultum, an habuerit iustam causam non residendi, sed per monitionem conuincitur. Quod secus dicendum, qñ pœna apponitur affirmatiuè, vt quicunque tali hora Ecclesiam ingressus fuerit, sit excommunicatus, [vel si percutiat clericum. 17. q. 4. c. si quis suadente. & de præb. c. de multa. nam tunc nulla requiritur monitio. secundum Inn. & Host. in d. c. extirpandæ. Syl. in vers. excõicatio. 7. nu. 57. Verum limita primũ dictum, qñ actui negatiuo non præfigitur tempus, alias secus. c. licet canon. vbi est casus. de elect. in 6. §. is autem. Io. And. in d. c. extirpandæ. Dom. in c. quidã maligni. 5. q. 1.

35 Lata verò † ab homine nunquam est ferenda, nisi canonica monitione præmissa c. sacro. de sent. excom. c. de illicita. 24. q. 3. Rom. cons. 482. Et sic elicitur illud, quod excõicatio nunquam est ferenda ab homine, nisi pro contumacia, siue in non compa

rendo in iudicio, siue in non satisfaciendo. 11.q.3.c.Episcopi. & ratio est, quia semper admonitio pro emendatione debet praecedere, quam si contemnit. excõicatur. ad hoc 11.q.3.placuit.16.q.1.alia est. in fi. Et facit, qđ notatur. 11.q.3.c.nemo episcoporum.& extra de sent.excom.c.si quem. Imò inquit gl. in d.c.Episcopi, qđ etiam pro contumacia contracta super minima causa possit, quis excõicari, licet non pro minima culpa. ita etiam dixit Dom. in c. si qs suadẽte. 17.q.4.ad idẽ 24.q.1.c.1.2. & 3.] Quae quidem monitio, & citatio licet alioquin ad domum ex lege fieri possit, & ad ipsius citandi assiduam habitationẽ, vt sic legitimè citatus, & admonitus, quis dicatur. l.scire etiam oportet. §. qui autẽ. ff. de excusa. tuto. notatur. in cle. causam. vers. qđ si forsan. de elect. tñ ad excõicationem proferendã requiritur monitio personalis. Doct. ex sententia Inn. Host. & Butr. in c.fin. de eo. q mitt. in poss. Rota. decis. 313. Felyn. in c.cum sit Romana. de appellat. nisi qui excõicandus esset, dolo latitaret ad subterfugiendã citationẽ personalem. Inn. & Doct. in d.c. fi. Vel si primo fuit personaliter citatus, nã id subsequentibus potest domi, vel per edicta, vel in tribunali fieri. Felyn. in d. c.cum sit; vel si monitio ad domũ facta veniret ad notitiam eius. per regulam tex. in reg. eum qui certus. de reg. iur. lib.6. optimus text. in clem. causam. in fin. de electio.

36 Haec autẽ monitio † trina esse debet, vel vnica in tres distincta terminos. v. g. in hũc modum. Petrum admonemus, vt intra quindecim dies, quos tribus distinctis monitionibus constituimus ad iudicium accedat. Non tñ est necesse, vt fiat in scriptis. vt no. gl. in c.sacro. de sent. excom. Sed bene sententia ipsa in scriptis fieri debet, quae continere debet causam excõicationis, & exẽplar debet tradi excõicato intra mensem, si requisierit. gl. in d.c.Romana. vers. iniustas, etiam si lata fuerit pro offensa notoria. secundum communiter Doct. in cap. de quo. de iud. nam tunc requiritur citatio, vt appareat, an velit se corrigere, vel vt constet de contumacia.

37 Quod secus † est, si fuerit lata pro contumacia notoria: nã tunc monitio non est necessaria, & ratio est, qa cum sentẽtia excõicationis feratur immediatè propter cõtumaciam, si illa notoria est, alia citatio non reqritur. ita Dec. in d.c. de quo. nu. 191. vsque 194. in 1. lect. qui concordat dicta Doctorum cum Inn. in c.sacro. in 2. gl. de sent. excom. qui videbatur contradicere communi Doctorum opinioni, scilicet, non esse necessariam monitionem in notorijs.

38 Concludendum † igitur omnino est monitionem in excõicatione necessariam esse, adeo vt neque quis possit se obligare, vt possit excõicari sine competenti monitione, cum praecedens monitio sit introducta in fauorem publicũ, & ideo non potest priuatus iuri illi renunciare. l. ius publicum. ff. de pact. vnde si qs promitteret alteri soluere centum tali lege, vt si mense finito nõ soluerit, possit excõicari absq; alia monitione, huiusmodi pactum est iniquum, & contrauenien s pacto excõicari non debet; & si excommunicatur, excõicatio non tenet. nam vt valeat, requiritur, q. tempore sententiae, quis sit culpabilis, & contumax, nec sufficit praecedens culpa, puta, qa potuit soluere intra mensem, & noluit, sed sufficit, qđ modo sit impotens, ꝗđ bene notabis. [Hinc inquit Fede. cons. 121. quod si sententia excõicationis fuit lata generaliter contra non soluentes censum, vel quid simile, illa sentẽtia non ligabit nisi soluere valentes, non autem impotentes, quia verba generalia debẽt intelligi ciuili modo. argum. l. si cui. ff. de serui. l. quod dicimus. l. ratum. ff. de solut.]

39 Et ideo † consulunt Doctores, qđ si velis aliquẽ obligare ad poenam excõicationis, non facias haec fieri p viã pacti, & prorogationis, qa tunc requireretur tẽpore sentẽtiae cognitio, & cõtumacia, sed facias, quòd iudex consentiẽte debitore ferat excõicationẽ sub cõditione: nisi satisfecerit in termino: nã tunc lapso termino esset excõicatus absq; alia monitione, qa dies interpellat pro homine. Lapus alleg. 73. ita Dec. in c.reprehensibilis. nu. 12. de appell.

40 Quod † quidem eius dictum intellige, dummodo is, cui facienda est satisfactio, declaret se velle illam esse incursam, quã declaratione facta habetur pro excommunicato iam inde à termino lapso. Vnde si, antequam declaret, moriatur debitor, vel soluat debitum, vel fiat concordia, censetur nunquam illam incurrisse. ita

Nauar.

Nauar.c.24.num. 104. qui loquitur de excommunicatione lata ipso iure contra pēsionarium in casu non solutionis faciendæ in certo termino,& dicit ita stilum curię se habere. Et tali casu, quando debitor obli-
41 gatur † ad faciendum aliquid ad pœnā excommunicationis,tali tempore, non potest debitor appellare pendente conditione, ex quo à principio consensit, quia non grauatur de nouo, quod est bene notandum. Pan. in cap.P.& G.de offic.deleg.nu.9. & ita frequens est vsus in Romana curia. vt refert Couar.in c.alma mater.§.10.num.4. versic. illud vsque postremo.de senten. excom. Et neq; pars potest prorogare terminum, antequam incurratur excommunicatio, ad finem, vt si debitor ille non fecerit in tali termino,sit excommunicatus.Sed bene potest fieri de consensu iudicis, vt rectè inquit Syluest.in vers.excommunicatio.2.no. 1. casu 13. Nam licet excommunicatio lata ad petitionem partis tolli possit antequam incurratur de consensu eiusdem, non tamen potest suspendi,atque differri, quia id iurisdictionis est, quam pars non potest tribuere.Nauar.c.27.nnm.15.

[Et quod diximus de excommunicatio-
42 ne,idem dicas de † suspensione, quæ nō potest fieri nisi præcedat monitio. sicut not. Doc.in c.reprehensibilis.de appellat.Quod est verum,si talis sententia suspensionis feratur ab homine pro contumacia, secus si feratur propter crimen ad pęnam, quia potest ferri sine monitione, vt singulariter voluit.Inn.in cap.1.in glo.vers.suspendere. de exces.præla.& in cap.ad hæc quoniam. vers. Item quia suspenditur.de appell. Probatur. in cap.tam literis.de testib.

An vero quando quis declaratur excom-
43 municatus, † requiratur monitio? Dic,ꝙ in denunciatione excommunicationis, quę ipso iure infertur, si factum est notorium, non requiritur citatio, sed in declaratione facti,propter quod insurgit excommunicatio,requiritur citatio.secundum Hostien.& Felin.iu c.reprehensibilis.de appellat. intellexit enim Host. text. illum, quod excommunicatio potest ferri sine aliqua monitione, quando ius excommunicat propter aliquod delictum, quasi nihil noui videatur facere ille iudex,& propter hoc Abbas antiquus excusauit quendam Abbatem,qui excommunicauerat suum subditum sine monitione, qui exiuerat claustrum sine licentia, quia repertum fuit statutum in monasterio, quod ob hanc causam fulminabat excommunicationem ipso facto.Intellexit igitur.Hostien.cap.reprehensibilis,quando iudex vult denunciare excommunicatum à iure, vt non requiratur monitio, si factū est notorium. ita Pan. in d. c. reprehensibilis.num.8.vide quæ supra lib.2.c.49. nume. 63.diximus.]

44 Sed quæritur, vtrum † excommunicatus donec satisfecerit, liberetur ex sola satisfactione, vel vltra eam requiratur absolutio.respondit Abb. in cap. de qua. de iudic. quod præter satisfactionem requiritur absolutio.non per text. in d. cap. de quo. quia text. ille parum facit, quia ibi non loquitur simpliciter, donec satisfecerit, sed dicitur donec fuerit absolutus, quo casu clarum est, quòd requiritur absolutio attenta forma excommunicationis. In se tamen dictum verum est. vt per glossam. in clem. præsenti.vers.donec.de censi. & in cap. cum tu.in vers.donec.de vsur.& per glo. in clem. prima.in vers.donec.de deci.quam Abb. ibi singularem dicit, & ratio est, quia ex quo eiectus extra Ecclesiam fuit, ideo debet cum debita solemnitate reconciliari.Quare hac ratione motus Abbas dicebat. in c. cum desideres. de senten. excom. quod excommunicatus ab homine per sententiam latam,verbi gratia, contra fures, quamuis parti læsæ satisfecerit, non propterea est absolutus,sed indiget absolutione.

45 Et ꝙ † dictum est de excōicato, ꝙ nō liberatur ex sola satisfactione, sed ꝙ requiritur absolutio, idē etiā procedit in excōicato ad certū tempus, qa finito tēpore non erit absolutus.vt not.Inn.& ibi do. Ant.in c. cum bonæ.de ætate.& qualit.per gl.in cle. j. de decim. Secus tñ est in alia materia,quia bannitus extra ciuitatem pro certo tempore,finito illo alia absolutio nō requiritur, sed absque alia licentia poterit redire. vt not.Dec.in capitu. ex literis.columna 3.de constit.

46 Et † ꝙ dictum est de excommunicatione, idem est in absolutione,quæ ideo facta fuit, quia excommunicatus promisit parere mandatis iudicis: licet enim postea non paruerit, non tamen ipso facto reincidit

in excommunicationem, sed opus est, vt de nouo excommunicetur. c. ad reprimendam. de offic. ordinar. vbi Abb. per illum text. & in c. ad nostram. in fin. el primo. de iureiur.

47 Qui † quidem conclusio procedit, quando absolutio fuit facta simpliciter, secus si excommunicatus sit absolutus cum reincidentia intra decem dies, si nō soluerit, quia elapsis decem diebus excommunicatus videtur, quia in effectu ista videtur suspensio excommunicationis, quæ facta ad certum tempus elapso tempore cessat, facit & notat Host. quem sequitur Ant. de Butr. in c. veniens. el 2. de testib. vbi inquit de consuetudine curiæ esse, quod quando quis absoluitur ab excommunicatione ad tempus, puta ad istum effectum, vt testificari possit, statim quod dixit testimoniū reincidit in excommunicationem, quia in effectu, vt Doctores ibi dicunt, videtur esse quædā suspensio excommunicationis.

48 Et quod † supra dictum est de excommunicatione, ampliatur, vt etiam habeat locum in summo Pontifice, qui si aliquem excommunicauerit, donec satisfecerit, absolutio requiritur, quia licet simpliciter verbo absoluere possit, non tamen videtur in dubio vti potestate summa. c. proposuit. de cōcess. præben. do. Ant. & Abb. in c. fin. de matr. contr. cont. interd. eccle.

49 Prædicta vero conclusio † limitatur, primo, nisi quis excommunicatus esset virtute alicuius constitutionis, & constitutio reuocaretur per Papam, qui vellet illam haberi pro infectā, nam tunc non esset opus absolutione. glo. not. in cle. 1. in vers. pro infectis. de immun. Eccles. vbi Cardin. & alij, quam pro singulari allegat Abb. in c. nulli. in fi. & in c. cum desideres. in princ. & in c. si aliquando. de senten. excom.

50 Secundo † limitatur non habere locum in suspenso, nam post satisfactionem absolutio non est necessaria. glo. in cle. 1. de deci. Idem tenet glo. in c. quæ merito. 11. q. 3. vbi Archid. & 16. q. 5. in c. si quis deinceps. & in c. fin. in vers. suosque. de offic. ordin. lib. 6. & in c. exigit. de censi. lib. 6. Ant. Burg. in c. bonæ. de æta. & quali.

51 Requiritur tamen sententia declaratoria † super ipsa satisfactione. secundum gl. in cle. 1. de decim. in vers. donec. facit tex. in c. cum secundum. de hæret. lib. 6. Et hoc, quod dictum est de declaratione, verum est quo ad effectus, in quibus ministerium iudicis requiritur in exequendo, prō vt loquitur text. in d. c. cum secūdum. secus quo ad effectus, qui secum trahunt executionem, & non expectant aliam extrinsecam executionem. vt not. distinguit Dom. post Ioann. de Imo. quem ibi refert. in c. fœlicis. in prin. col. 2. de pœn. lib. 6. Et talis declaratio etiam non est necessaria, si suspensio ad tempus determinatum referatur, vt per dictam gl. in d. cle. j. de deci. facit tex. in c. cum in cunctis. §. clerici. de elect. cum sim.

52 [Septima differentia † est, quia sententia debet ferri in scriptis. c. 1. de senten. excom. in 6. quod non est in statuto. vt not. in c. 1 de elect. in 6. & in cap. 1. de iureiuran. in 6. plenè per Rotam. in decis. 246. quæ incipit, Itē quod constitutio. & per Bald. in l. humanū. C. de legib. Hinc per Ioan. And. in regu. nemo potest. 1. de reg. iur. inducitur ad quæstionem, An lex, vel alia constitutio legati, vel Episcopi non scripta excommunicās contra facientem, valeat, ita quod contrafaciens sit excommunicatus? & videtur, quod non valeat, quasi sit impossibile sciri, & menti teneri constitutiones non scriptas. & ita Archid. quem sequitur Dom. 1. distin. c. lex. videtur velle, quod ad esse legis sit necessaria scriptura. Sed in contrarium est veritas, per dicta iura superius allegata. vt tenet Cyn. in l. 1. C. de legi. Quare contrafaciens ad cuius notitiam peruenit, erit excommunicatus, licet excommunicatio sit iniusta, non tamen statuentes incurrunt pœnam. c. 1. eod. titu. lib. 6. cum text. ibi loquatur in sententijs, non autem in constitutionibus, vel statutis, quæ ligant futuras culpas. secundum Ioann. And. in d. c. nemo potest, & ratio est, quia ad esse sententiæ requiritur scriptura, non autem ad esse legis, quamuis soleat in scriptis redigi, ne tradatur obliuioni. vide Ioann. And. in d. c. 1. de iureiur. Quare ex ijs concludendum videtur, quod si statutum deuenit ad notitiam alicuius, tunc ille contrafaciens erit excōmunicatus, siue sit statutum Principis, vel Papæ, vel Episcopi, aut prætoris, cum ad esse legis non sit necessaria scriptura. vt plenè per Philip. Franc. in d. reg. nemo potest. 1.

53 Octaua differentia † est quo ad potestatem absoluendi, qa ab excommunicatione

lata.

lata à canone potest inferior absoluere, si conditor canonis absolutionem sibi non reseruauit. ita text. qui quotidiè ad hoc allegatur. in c. nuper. de senten. excom. qui habet locum nedum in canone Papæ, sed etiã in canone, seu statuto cuiuslibet Episcopi, seu prælati ecclesiastici, vt excommunicatus per statutum suũ possit absolui ab alio, ex quo conditor canonis non reseruauit sibi absolutionem, & hoc nota, quia quotidiè est in praxi. Hinc pone, quod statutum ordinarij Senensis fulminat excommunicationem cõtra intrantes monasterium monialium. Quidam forensis incidit in illam excommunicationem, nunquid poterit absolui ab Episcopo suo? Credo, quod sic. Nam illa est excommunicatio communis, nec debet esse maioris potentiæ, quam excommunicatio lata per Papam, sed ab excommunicatione lata per Papam potest alius absoluere. d. c. nuper. ergo. ita Pan. in c. graue. de præb. nu. 14.

Sed aduerte, ꝙ quando est excommunicatio maior, talis absolutio † de iure communi non competit inferioribus ab Episcopo. Quare dicebat Feder. de Senis. cons. 14. quod Abbas etiam exemptus nõ posset absoluere suum monachum à sententia excommunicationis latæ à canonæ: motus per glo. sing. in c. 2. de pœn. & remiss. in 6. Quam intellige, nisi inferiores prælati haberent ex priuilegio iurisdictionem quasi Episcopalem, quia tunc possent absoluere ab excommunicatione lata à canone, pro vt Episcopi. argum. cle. 1. de rebus eccl. non alien. Feder. cons. 14.

55 Sed ab excommunicatione lata † per viã sententiæ nemo nisi ipse, vel eius superior potest absoluere. c. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. Et ratio, quare ipse possit absol-
56 uere, est, quia qui potest ligare, potest † absoluere. cap. inferior. distin. 21. Quod tamẽ dictum fallit in multis casibus. Et primo in delegato Papæ, qui post diffinitiuam sententiam ab eo latam potest non parentem sententiæ excommunicare, sed elapso anno non potest illum absoluere. Verum aduerte, quod potest dici, quod regula non fallat, quæ dicit, ꝙ qui potest ligare potest absoluere, quia debet intelligi, quando potestas durat in habente iurisdictioné. Quis enim diceret, ꝙ Episcopus, qui excõmunicauit, priuatus postea Episcopatu posset absoluere, cum non sit suus iudex. de iud. c. at si clerici. Vnde si delegatus lapsu anni priuatur iurisdictione, non est dubium, ꝙ absoluere non potest, cum priuatus sit iurisdictione. Vnde qui potest ligare, potest absoluere, intelligitur si in eadem persona durat potestas. ita text. in d. c. inferior, ponderando verbum illud, in iudicio, & sic præsupponit text. ꝙ duret iurisdictio, idest, ꝙ sit iudex. Secundo fallit secundum Archid. in d. c. inferior. in incendiarijs, quem ordinarius potest excõicare, sed post denunciationem nõ potest absoluere. c. tua. de senten. excom. Et hoc secũdum Archid. fuit statutum in odiũ incendiariorum, & ad terrorem aliorũ. Sed posset dici, ꝙ nec regula fallat, si intelligitur de incendiarijs ecclesiarum, quia isti sunt ipso iure excommunicati à iure. vt no. gl. 12. q. 2. c. cum deuotissimam. gl. in d. c. tua. Vnde tunc cum Episcopus denunciat, non ligat, sed ius commune: cum denunciatio non reducit nouam excommunicationem sed tantum notificat ante latam. vt not. de appell. c. nouit. c. curæ. 11. q. 3. extra de testi. cog. c. præterea. vnde text. in d. c. tua. tantum probat, ꝙ per denunciationem factã ab Episcopo, ipse priuatur potestate absoluendi, quam primo à iure habebat, sed nõ probat, ꝙ ille, qui ligat, non possit absoluere, cum Episcopus non liget, sed denunciet tantum. Tertio fallit in excommunicato, qui si maiori est excommunicatione ligatus, quem excommunicauerat absoluere non potest. 24. q. 1. audiuimus. Sed de hoc infra. c. 5. nu. 4. Quarto fallit in clericis exhibẽtibus hereticis ecclesiastica sacramenta: nam potest Episcopus suo priuare officio, non tamen restituere absq; speciali indulto Sedis Apostolicæ. c. excommunicamus. §. sanè. de hær. Quinto fallit in solemniter degradato, ꝙ si degradatur ab ordinarijs, ipsum tamen restituere non possunt, sed Papa hoc tantũ potest. not. in c. ex tuæ. vbi Pan. in fin. extra de cler. non resid. vide Host. in sum. de pœn. & remiss. sub tit. de dispẽs. vers. cõtra tertiã.]

SVMMARIVM.

1 *Excõicatio triplex, nulla, iniusta, & iusta.*
2 *Excommunicatus [illegible] muliter si se sacris immiscet, non est irregularis.*

 3 *Absolutio*

3 *Absolutio ad cautelam, quomodo fiat, & quare introducta.*

4 *Excommunicatio, quibus ex causis fiat nulla. vide num. 12.*

5 *Laicus non nisi ex priuilegio sum. Pontificis excommunicare potest.*

6 *Excommunicatio non subditos non ligat.*

7 *Iudicis non sui excommunicatio, & si nulla sit, fallit tamen, vt hic.*

8 *Excommunicatus licet communiter pro tali non habeatur excõmunicare non potest.*

9 *Excommunicandi potestas, quando iurisdictionis, vel ordinis dicatur.*

10 *Excommunicatio sine voluntate excommunicandi prolata non afficit contrauenientem.*

11 *Maritus vxorem, vel pater filium, an præsumatur animum habere excommunicandi.*

13 *Excommunicatio nulla, timenda non est.*

14 *Excommunicatus nulliter, & publice denũciatus, an abstineat à diuinis.*

15 *Excommunicatio iniusta duplex, valida, & inualida, & quæ valida, & quare, amplia etiam in iudice delegato. nu. 16.*

17 *Excommunicationis sententia debet ferri per se, iudice sedente pro tribunali.*

18 *Differentiæ inter sententiam excõmmunicationis, & alias sententias.*

19 *Pœna apposita in c. 1. eod. titu. in 6. non afficit Episcopos, & alios. vt nu. seq. & 21.*

20 *Episcopi qui propriè dicantur, & aliqua de dignitate Cardinalatus.*

21 *Disputandum non est de apicibus iuris, vbi agitur de bona fide.*

22 *Excommunicatio iniusta ex defectu iniustæ causæ, quæ & qualis sit, & quam vim habeat, & num. seq. & 24.*

25 *Ecclesiæ intentio in precationibus, & suffragijs ita interpretanda, vt conformis sit diuino iudicio.*

26 *Excommunicatus iniustè contemnens peccat.*

27 *Contemptus quis sit, & an actuum frequentia illum inducat. num. seq.*

29 *Excommunicatus iniustè, quæ facere teneatur, vt irregularitatem euitet. nume. sequen.*

31 *Excommunicationis nullæ, & iniustę differentiæ.*

32 *Absolutio ad cautelam non habet locum nisi in excommunicatione lata ab homine, nõ autem iuris.*

33 *Excommunicatio iusta quatuor requirit.*

34 *Excommunicationem iniustam ferens, qualiter puniatur.*

De triplici excommunicationis specie. Cap. III.

1 TRiplex † denique est excommunicatio, quædam dicitur nulla, quædam iniusta, quędam iusta. Nulla dicitur, quando ipso iure non tenet. de qua loquitur glo. in c. præsenti. eod. titu. lib. 6. glo. in c. reprehensibilis. de appell. & ab hac absolutio nõ est necessaria, licet soleat ad cautelam peti, & dari declaratio nullitatis. text. est in c. per tuas. titu. nostro. vt infra nu. 31. & dicitur peti, & dari ad cautelam, quia forsan excõmunicatio valuit, & absolutio necessaria est, & forsan nulla fuit, & tunc non est necessaria, vnde absoluitur ad cautelam, ne alijs ita excommunicatus impedimento sit, vel sibi noceat excommunicatio, non tamen sententia excommunicationis, quæ nulla est, debet timeri, nec vllum operatur effectum, quin † etiam donec prætenditur nulla ex aliqua causa rationabili, si interim ille diuinis se immisceat etiam cum scandalo, non erit irregularis: ratio est, quia nunquam fuit excommunicatus, verumtamen peccat mortaliter, qui cum scandalo coram ipsis celebrauerit, qui excommunicationem nullã fuisse prorsus ignorant. Couar. in d. c. alma mater. §. 7. num. 7. ibi, cæterum. Nauar. c. 27. num. 3. Sic etiam qui cum eo participarẽt, excommunicationem non incurrerent, licet validam illam ab initio iudex declaret.

2

3 Quomodo autem fiat † hæc absolutio ad cautelam. Ioann. And. in c. 2. de senten. excom. in 6. inquit, quod requiritur citatio illius, cuius interest. c. venerabilis. in prin. eo. tit. d. c. 2. facit c. fin. de elect. in 6. fallit, nisi periculum esset in mora, vel nisi Papa extra iudicium gratiam faceret. Franc. in d. c. 2. nu. 11. introducta est autem hæc absolutio ad cautelam, specialiter ad euitandum periculum animæ, & ad habendam indubitatam participationem Sacramentorum, & hominum, quæ prius erat dubia. Et fit tam per superiorem eius, qui tulit, quam per pro-

proferentem. vt glo. 3. in d. cap. 2.]

4 Quibus † autem modis contingere possit excommunicationem esse nullam. declarat glo. in c. præsenti. de senten. excom. lib. 6. Abb. latissimè in c. ab excommunicato. num. 5. de rescrip. Syluest. in vers. excom. 1. num. 1. Breuiter autem dicendum hoc posse contingere, vel ex defectu causæ efficientis, quando deest legitima potestas in excommunicante excommunicandi, quia ille excommunicat, qui autoritatem non habet. capit. cui. 11. quæst. 3.

5 Exemplum, laicus † excommunicare non potest etiam ex delegatione Episcopi, vel Archiepiscopi, nisi ex Summi Pontificis priuilegio. glo. in c. præter. §. ad hæc. vers. ducibus. 32. dist. Abb. in d. c. ab excommunicato. num. 5. cap. decernimus. de iudi. glo. 96. dist. cap. bene quidem. glo. 3. 94. distin. cap. 1. glo. 2. quęst. 5. Mennam. Nec Abbatissa. cap. noua. de pœn. & remiss. quia non habet claues Ecclesiæ. Igitur si aliquis istorum excommunicat, eius excommunicatio non ligat, quia deest legitima potestas excommunicandi. Quod idem etiam dicimus in parocho, cum non habeat iurisdictionem fori exterioris. Vel etiam si ille excommunicat, qui non est legitimus iudex. cap. nullus. de paroc. verbi gratia, excommunicat sibi non subditos, vel extra territorium habitantes, puta, Archie-

6 piscopus † Capuanus excommunicat clericos Nolanos ea causa, quia suis mãdatis fuerunt inobedientes, eo casu excommunicatio est nulla, & per consequens non ligat ex defectu causæ materialis remotæ. Vel Archiepiscopus excommunicat non reuelantes aliquid, quod sciunt tres, vel quatuor monachi, hoc casu non tenentur monachi reuelare, quia sunt exempti. cap. 2. de constit. lib. 6. Vel Episcopus excommunicat omnes moniales generaliter, hæc excommunicatio non ligat nisi subditas, quando excommunicauit autoritate ordinarij, secus si tanquam sedis Apostolicæ delegatus: tunc enim etiam exẽptos ligat. Felin. in c. postulasti. de foro compet. Tabien. in vers. excommunicatio. 4. nu. 4. Syluest. in vers. excommunicatio. 2. nu. 13.

7 Concludendum † ergo, excommunicationem esse nullam, quando is excommunicat, qui non est legitimus iudex, Quod intellige, nisi quis ex certa scientia in eum, tanquam in suum iudicem consensisset. l. 2. ff. de iudic.

8 Vel quando iudex est suus, sed † est excommunicatus, suspensus, atque interdictus, & denuntiatus talis, [& ratio circa excommunicationem est, quia excommunicare est iurisdictionis, cuius exercitium ipse excommunicatus non habet. vt in cap. Romana. de offic. vicar. lib. 6. & in cap. ad probandum. de re iudic. Et etiam, quia cum sit extra communionem hominum, non potest ab ea alios excludere. secundum Ioann. And. in d. c. præsenti. Quod procedit etiam si ipse excommunicatus communi opinione habetur pro non excommunicato, cum etiam tunc excommunicare non possit, cum in excommunicationis sententia potius consideretur veritas, quam opinio. ita tenet Dom. in c. 1. 11. quęst. 3. quem sequitur Francus. in d. cap. præsenti. num. 3. quamuis in c. decernimus. eod. tit. latè postea explicet dictum articulum. Verũ circa suspensionem D. Thom.] dicit verum esse, si sit suspensus à iurisdictione. vt in cap. quia. de concess. præben. cum ibi not. secus si ab ordine tantum, quia posset ea, quæ sunt iurisdictionis. Syluest. in verbo. excommunicatio. 2. nu. 1. vers. secundus est. Vel si est iudex delegatus, qui fines mandati excessit. vt de restit. spoliat. cap. fin. [An vero sit excommunicatio nulla, quando excommunicatio sit lata à delegato, qui copiam commissionis suæ petenti noluit dare? Respon. secundum Inn. in c. venerabilis. num. 5. de censi. ꝙ sic. sequitur Fely. in c. cum in iure. nu. 3. de offi. deleg. & ibi Pan. Nauar. tamen de sent. excom. cons. 9. dicit esse iniustam. Ex quibus omnibus cum laicus, excommunicatus, & iudex, qui excessit fines mandati excommunicare

9 non possint, sequitur ꝙ potestas † excommunicãdi potius dicatur esse iurisdictionis, quã ordinis. vt notat gl. in c. nemo. 2. q. 1. c. sacro. de senten. excom. in contrarium est text. in c. tanta. de excess. præla. in c. dilecta. de maior. & obed. Idem notat Ioann. And. in reg. delictum. de reg. iur. in 6. Hostien. vero in c. cum satis. de offic. Archid. dicit, quòd est mixta, partim iurisdictionis fori contentiosi, partim pœnitentialis. allegat not. de senten. excommu. capitu. a nobis 2. Tu vero dic, quòd si habemus respectum ad causam, propter quam fertur excommunicatio, ista dici potest potius pertinere ad potestatem clauiũ, quam ad iurisdictionem, quia ferenda est propter peccatum mortale. 11. quæstione 1.

cap.

cap.nemo. Ideo isto respectu potest dici pertinere ad potestatem clauium. Item iurisdictionis est,quia nõ potest ferri ab eo, qui nõ habet iurisdictionem. patet de elect. c. transmissam. Sic etiam est in absolutione, quia quædam est absolutio, quæ fit in foro contétioso,& ista est iurisdictionis.c.ab excommunicato.de rescrip. Quędam est absolutio,quę fit in foro pœnitentiali,vt est illa, quæ fit reintroducendo in Ecclesia cum psalmis, & cũ oratione Dominica.patet 11.q.3.c.debent.de senten.excom.c. nuper. & tunc ista dependet à potestate clauium, nec potest fieri, nisi in ordine sacerdotali. Hæc solutio habetur ex dictis Inno. de excess.prælat.c.fin.& per Host. in d.cap.à nobis.2.& ideo Hostien. magistraliter dixit,quòd hæc potestas erat mixta.]

10 Est etiam nulla, quando † excommunicãs voluntatem excommunicandi non habet,licet talia verba proferat, quæ indicant excõmunicatum, nam tali casu contrauenięns nõ incidit,etiam si de tali voluntate non sit certior factus, quamuis à peccato mortali non excusetur. Hinc quando generaliter iudex illos excommunicat, qui aliquid fecerunt, vel non reuelantes, si intendit aliquos eximere,non ligantur in veritate. Et similiter, quando fit ad instantiam alterius solum, nõ ligat vltra intentionem eius. c. bonæ memoriæ.el primo.de postul.præla. Syluest. in verbo.excommunicatio.2.num.2.vers. 14. Malè tamen faciunt iudices,qui ferunt excommunicationem ad deterrendum. vt inquit Alfons.de Cast.lib. 1.de leg. pœn. c.5.docum.4. quia forsitan sunt causa, vt qui cogitant se excommunicatos esse,mortaliter peccent.

11 Sed † quæritur,quid si pater, vel maritus ferant excommunicationem contra aliquid tenentes, & reperitur, quòd vxor, vel filius habent illa bona, pro quibus fertur excommunicatio,an filius, vel vxor excommunicatione ligetur. dic quòd non, quia non præsumitur patrem, vel maritum habuisse animũ excommunicandi filium, vel vxorem. ita no. dicit Sot.lib.5.de iust.& iur.q.3.artic.1.

12 Vel † etiam quòd sit nulla excommunicatio, potest ex parte excommunicati contingere, vt si post legitimam appellationem in tempore factam,& extra iudicium fuit excommunicatus, vt habetur. in c. cum contingat.de offic.deleg.c.per tuas. de sent. excom. c.ad præsentiam.de appel.c.venerabilibus.§. similiter.eod.titu. lib. 6. Vel si prætermittitur ordo iuris, vt si omissa sunt illa substantialia, quæ faciunt sententiam ipso iure nullam, vt est monitio in excommunicatione participantium cum excommunicatis ab homine,cap.statutum. capit. constitutionem.de senten.excom.lib. 6. [Vel quia fuerit aliquis declaratus excommunicatus absque citatione præmissa: Nam licet excommunicatio lata sine monitione regulariter valeat. iux. cap.sacro.de senten.excom. & appellatio non suspendat eam. capitu. is qui. de senten. excom. in 6. Declaratio tamen, quod quis est excommunicatus, non valet sine citatione. iuxt.glo.in clem.1. de censi. in verbo, si constiterit.& appellari potest ab ea, & suspendit eam. iuxt. glossam solemnem. in capitu. cupientes.§.quod si per.il secondo.de elect. lib. 6. verbo priuatos.declarat latius Felin. in c. Rodulphus.de rescript.nume.41.] Vel etiam si lata sit contra ius expressè, vel quia falso probatum fuit in iudicio crimen, vel continet intolerabilem errorem manifestum cõtra ius diuinum, aut pontificium, vt si quis excommunicetur, aut pro re minima. capit. Episcopi.11.quæst. 3. aut si aliquid præcipitur, quod est illicitum, vt excommunico té, si non fureris. Vel si prohibetur bonum de sui natura,vt excommunico te, si pauperi tribuis eleemosynam.capit.venerabilibus.§.fin. de senten.excom.capitu.præsenti.eod. tit. lib. 6. Hoc casu excommunicatio non ligat,quia in illicitis non sunt audiendi,qui contra Deũ aliquid præcipiunt.capit.Iulianus.capit. qui resistit. 11.quæstio.3.& dicitur nulla, si causa sit expressa in sententia, alias diceretur sententia iniusta.ita Francis.in d.capit. venerabilibus.

13 In † illis tamen casibus, in quibus sententia est ipso iure nulla, siue ob defectum iurisdictionis, siue quia fertur post appellationem legitimè interpositam,siue ob aliquem defectum, propter quem ipso iure est irrita, tunc non est timenda neque in occulto, neque in publico coram sapiẽtibus, quibus nota est nullitas sententiæ. Vnde si quis publice nulliter excommunicatur, & denuntiatur,quid faciet talis nulliter denunciatus,ex aduerso ipse publicet causam, ob quam sententia est nulla,quo facto non pareat sententiæ,& si aliquis tunc scandalizatur, non erit amplius scandalum pusillorum, sed phariscorum.

ſeorum.ita Gabr.in 4.ſenten.diſtin.18.quęſt. 2.colum.2. Syluest. in verbo. excommunicatio.2.caſu.15.

14 Hinc † nulliter excommunicatus, & publice denuntiatus nō tenetur abſtinere à diuinis, neque ab aliena hominum legitima communione: modo nullitatis cauſa fuerit publicata.ſecundum Palud. diſtin. 18. quæſt. 1.col. 3. Nec ſi celebrat, irregularitatem incurrit, quam incurrit excommunicatus ipſo facto ingerens ſe diuinis.c.1.eod.titu.lib.6. à qua ſolus Papa abſoluit.c. clerici .cum glo.in fin.de cler.ex.miniſt.

15 Iniuſta vero † eſt,quam profert is, qui nō poteſt,aut aliter,& ob aliud,quam debet. Et diuiditur in iniuſtam, validam, & inualidā. Excommunicatio iniuſta valida, ideſt, quæ ligat, eſt illa, quæ procedit ex affectu corrupto iudicis,puta,ex odio,vel ex ira.c.illa.11. quæſtio.3.c.cum medicinalis. eod. titu.lib.6. [cum nihil fieri debet ex odio, vel leuitate. 3.quæſt.7.cap.iudicet. Nam tempore furoris, vel iræ homo ſæpè facit, quod non licet.cap. cum apud Theſſalonicam.11.quæſtio.3.Hinc text.in cap.quatuor.11.quæſt. 3.inquit, quod quatuor modis peruertitur iudicium, timore,cupiditate,odio,& amore.]vel prætermiſſo ordine iuris, qui nō eſt de eſſentia,vt ſi nō procedat trina monitio. [gloſſa communiter recepta.in c.Romana,verbo iniuſtas. de ſenten. excom. in 6.glo. in cap. ſacro. vbi Pan.& Felin.eod.tit. quorum opinio communis eſt, & comprobatur autoritate glo.in cap.1. eod. titu.in 6.in verbo,cauſam,quæ.ad finem ſcribit excommunicationem latam contra ordinem, & formam illius conſtitutionis validā eſſe. Et hoc propter reuerentiam cenſuræ, vt claues Eccleſiæ in maiori reuerentia habeantur,dum timent homines etiam iniuſtas ſententias. Et vt homo iniuſtæ ſententiæ parens, & ſe recognoſcens ligatū iniuſta ſententia, per obedientiæ meritum creſcat. 11. quæſt.3.quid ergo.ſic notat Goffr. in ſum.de ſenten.excom.§.ſed cum Eccleſia.Ideo dicebat.glo.in verbo Acceptent. in cap.1.de offic. ordin. in 6. quod eſt ſpeciale in ſententia excommunicationis, quòd valeat, licet à iure ferri prohibeatur.vt refert Franc. in c.1.§.ſuperior.eod.lib.in 6.

16 Nec refert,ꝙ excommunicatio † lata ſit à Iudice ordinario,vel delegatio: vtraq; enim lata non præcedente præmiſſa monitione non eſt nulla, ſed valet, & vim obtinet ipſo iure,vt adnotauit Pan.in cap.vlt. de præben. & in cap.illud.vbi Cardin.de cler. excommu. Niſi delegatus eam proferret contra formam mandati.& ita eſt propriè tex. in dicto capit.vltim.Vbi ſi iudex delegatus ferat ſententiam excommunicationis in cauſis ſibi non commiſſis, non tenet. Sic iudex,qui in mandatis habuit, vt excommunicationis ſententiam ferat canonica præuia monitione, ſi contrafecerit, nulla eſt excommunicatio. ita Archid. in capitu. 1. in fin. de offic. deleg. in 6.Gemin. quem ſequitur Franc. in capitu. Romana.§.ſed nec.de ſenten.excomm. in 6.] Eſt etiam iniuſta, vt ſi non præcedit vna monitio pro tribus cum legitimis interuallis. capitu. ſacro. de ſenten. excom. aut excommunicat ſolo verbo, ſine ſcriptura publica, vel priuata, cum excommunicationis ſentētia debeat fieri in ſcriptis. [Et iudex debeat

17 per † ſe proferre ſedens pro tribunali.capitu. fin.de re iudic.lib.6. Niſi eſſet de illuſtribus, vel Epiſcopus, qui propter dignitatis prærogatiuam per alium recitat. ita Domin. de S.Gemin.in capitu.ſtatutis.11. quæſtio. 7. & habetur per Franc.in d.capit.fin.cauſa etiam eſt exprimenda in ſententia hac, & tunc hæc excommunicatio tantum ligat, quantum iuſta.

18 Quod ſecus † eſt in alia ſententia, nam ſi non fertur ſeruato ordine iuris, eſt nulla. l. prolatam.C.de ſenten.Sed ſententia excommunicationis etiam iniuſta tenet. 11. quæſt. 3.capitu.1.Sunt etiam & aliæ differentiæ inter ſententiam excommunicationis,& aliam ſententiam, quia interdum ſententia excommunicationis extenditur ad futura. capitu.ex frequentibus. de inſtit. capitu. à nobis. 1.de ſenten. excom. ſecus in alijs, quia tractus futuri temporis non ſpectat ad iudicem.ff.de vſu.l. 1. Item quia excommunicationis ſententia trahit ſecum executionem, quia ſtatim ligat. capitu. paſtoralis. extr. de appellat. Aliæ vero ſuſpenduntur per appellationem.extr.de iureiur.c.venientes. Rurſum in ſententia excommunicationis debet exprimi cauſa. Sed in alijs nō tenetur iudex exprimere cauſam, quæ eum mouet,niſi velit.extra de re iud.c.ſicut.& de renun. cap. in præſentia. Concordat autem hæc ſententia cum alijs, quia debet in ſcriptis ferri. d. c. 1. eo.tit.in 6.Itē à ſuo iudice.vt inquit Dom.in

d.cap.

d.c.1.& in loco honesto. Igitur in excommunicationis sententię hoc præcipuum speciale est, quòd semper tenet, & ligat etiam iniusta, quamuis iudex ille apud Deum iniquus sit, & peccet mortaliter, atque maneat suspensus per vnum mensem ab ingressu Ecclesiæ, & à diuinis officijs. d.c.1.& c. sacro. eo.
19 titu. Quæ † tamen pœna non afficit Episcopos, quia non fit eorum particularis mentio, quod est necesse, vt ipsi incurrant suspensionem. c. quia periculosum. eod. tit. lib 6. [Hinc colligitur ex illo text. quòd vbi requiritur expressa mentio, non sufficiunt verba generalia, vel vniuersalia, vt omnis, quilibet, vel quicunque. De quo vide not. in c. 2. de præben. in 6. Verum, quod diximus de Episcopis, intellige de confirmatis, & consecratis: Nam in alijs secus: Cum priuilegium text. in d.c. quia periculosum, respiciat Pontificale officium, vnde non comprehendũtur confirmati tantum. vt per glo. not. in verbo, Pontificum. in cle. 2. de celebr. miss. Nec veniunt
20 † Episcopi non consecrati appellatione Pontificalis officij. vt glo. in cle. 2. de priuil. in c. at si clerici. de iudic. de quo plenè per Dom. de S. Gemin. in c. 1. §. 1. de offic. ordin. in 6. facit etiam text. not. in cap. ex literis. de excess. prælat. Et ratio est, quia ex quo non sunt Episcopi, non est in eis dignitas Episcopalis. Ita Archid. quẽ sequitur Dom. in d.c. 1. §. 1. Nec etiam comprehendit Cardinales, quamuis non sint Episcopi. vt not. per Ioann. And. in c. 1. de schism. lib. 6. Cum Cardinales, quanto sunt viciniores Papæ, tanto minus præsumitur pœnam eis per Papam inferri. Cardinales enim sunt Patricij scripti in diademate Principis. Instit. quib. mod. ius pat. potest. solui. §. filiusfam. Et sunt pars corporis Papæ. 6. q. 1. si quis. & sunt spirituales fratres Principis, & plus alijs priuilegiati. vt in c. officij. de offic. leg. lib. 6. secundum Ioan. And. Nec etiã comprehendit Patriarchas, & Primates, & Archiepiscopos, cum omnes isti comprehendantur appellatione Episcoporum. c. cleros. in princ. ibi, ordo Episcoporũ. & in fi. dist. 21.]

Nec eos qui ex ignorantia dictas monitiones omitterent, sicut colligitur ex vers. præsumpserit, nec prælatos religiosorũ, qui formulas iuris seruare vsquequaque nõ debent. de accus. c. qualiter & quando. lo secundo. durum enim esset, & incommodum prælato, qui modo pro ista re, modo pro alia habet increpare, & monere suos subditos claustrales, vt semper habeat pennam, & folium, & semper scribat sub pœna excommunicationis. Hinc est, ꝙ sententias, quas proferũt in claustrales, secundum disciplinam regularem, non ferunt in scriptis, ad ꝙ alij iudices tenentur. de re iudi. lib. 6. c. & si sententia. Vnde pro culpis ipsorum claustraliũ aliquando mandant prælati, quòd certis vicibus comedant in terra in pane, & aqua, quòd non exeant claustrum, & similia, nulla exinde confecta scriptura, nec pro tribunali sedendo, imò aliquando totum vnum processum ordinarium expediunt sine notario, &
21 teste. Vbi † enim de bona fide agitur, de apicibus iuris non est disputandum, nec decet eos forensium decertationum fore peritos. Imò aliquãdo etiam ipsos claustrales ignorantia iuris excusat, vt milites, rusticos, mulieres, & huiusmodi personas publicæ conuersationis ignaras, ita Lapus alleg. 73. [Syl. tamen in vers. excom. 1. nu. 14. tenet contra Lapum, inquiens ꝙ c. 1. de senten. excom. in 6. secundum Gemin. adstringit ad dictam formam, omnem habentem potestatem excommunicandi, dicens: Quisquis igitur excommunicat. Nec valet ratio Lapi: qui non habẽt continuè corrigere de criminibus, quæ requirant summam pœnam, idest excõicationem. Limitari tamẽ potest quo ad religiosos specialiter, quando statuta sui ordinis, & constitutiones confirmatæ, & approbatæ à summo Pontifice, vel cõmuniter approbata cõsuetudo aliter se haberet, quia secundũ Pan. in c. qualiter. & quando. de accus. ordo iuris in regularibus non seruatur ad vnguem. Limitari etiam potest quo ad religiosos, si ex ignorantia iusta hoc facerent, quia nisi esset iusta, eos non excusaret. de reg. iur. lib. 6. cap. ignorantia. Præsertim ꝙ prælati religiosorum cautius excõicare debent, quam prælati clericorum, propter maiorem charitatẽ, qua debent esse erga fratres. argu. notatorũ. in c. causam. quæ. de iudic. ita Syluest. in vers. excommunicatio. 1 nu. 14. Nauar. in Man. c. 27. nu. 8. Nec etiam pœna text. in c. 1. de sent. excom. lib. 6. eos afficit, qui dictam formam non seruant, quia periculum est in mora. gl. in c. sacro. de senten. excom. in vers. temerarius, quia hoc casu excõicator non fuit in culpa.
22 Alia vero est † excommunicatio iniusta, & tunc Doctores tres gradus sententiæ iniustę excom-

excommunicationis notant. Est enim sententia nulla, quæ non profertur à suo iudice, de qua supra. Et est sententia continens intolerabilem errorem: vt puta manifestissimum omnium iudicio, licet procedat à vero iudice. Et est sententia iniusta citra intolerabilem errorem. Et hęc potest multipliciter contingere. primo, quando causa, ob quam iudex excommunicat, re vera est iniusta, sed non ita apparet, sed est dubia: quo casu licet reus etiam consilio suorum aduocatorũ causam iudicet non fuisse iustam, est nihilominus illi timẽda, quare debet se gerere tanquam excõicatum in foro exteriori, & si esset clericus, & consecraret, fieret irregularis. Et si sententiæ non pareret quousq; appellaret, & recurreret ad alia beneficia iuris, peccaret mortaliter non parendo. Imò sententia tũc habet effectum priuandi orationibus, & suffragijs Ecclesiæ. Atque hic est proprius casus de quo loquitur Greg. vbi ait sententiã pastoris ẽt iniustã timendã. c. 1. 11. q. 3.

23. Secundo cõtingere potest, † causam esse verè iniustam, sed præsumptiuè esse iustam. v. g. quando iudex secundum allegata, & probata contra innocentem ob falsa testimonia testium, sententiam excommunicationis pronuntiaret, & hæc sui natura non ligat innocentem, vnde qui certus est se esse innocentem, quamuis secundum allegata, & probata legitimè excommunicetur, in rei veritate non est excommunicatus, neque suffragijs, & Ecclesiæ orationibus communibus est priuatus. ita Caiet. 2. 2. q. 70. artic. 4. & ratio est, quia si iudex veritatem nosset, non excõicaret innocentẽ. facit text. in c. illud plane. 11. q. 3. vbi quẽadmodũ iniustitia iudicis nihil obest excommunicato, sic neque iniustitia testium falsa testimonia dicentium ei oberit, licet iudex legitimè sententiam proferat. facit etiam tex. in c. si quis. 24. q. 3. Verum ratione scandali, & obedientiæ esset ei obtemperandum in foro exteriori, quia tũc posset iudex eum reijcere ab Ecclesia, cui si resistat, peccaret mortaliter. Si tamen peregrè proficisceretur vbi nõ posset venire in notitiam iudicis, neque eorum, qui audierũt sententiam, potest se tutò tanquã non excommunicatum gerere. ita Sot. in 4. senten. distin. 22. quæst. 1. artic. 3.

Tertio põt dici sententia iniusta verè, non tñ cõtinet intolerabilẽ errorẽ. Exẽplũ de sñia nulla, & iniusta, q̃ continet intolerabilẽ errorẽ, & quæ non continet. Est prælatus, qui interrogat à Petro secretum crimen, qs ille sit q surripuerit panẽ, qui infamauerit Paulum, sub pœna excõicationis. Tunc si qs præcipiat illi, q non est ei subditus sub sñia excõicationis reuelare, non obediens non incurrit sententiã, quia est nulla. Itidẽ si prælatus præcipiat sub pœna excõicationis, vt quicunq; subditorũ sciuerit aliquod crimen, illud pandat, quis nulla sit infamia, aut inditia, nec illud possit legitimis testibus probari: nã tunc subditus non incurrit, qa illa sñia continet intolerabilẽ errorẽ, qa iudex non potest quẽquã obligare nisi per legẽ, aut iustitiã. igitur vbi iudex, qd contra legẽ præcipit, tũc nulla est præcepti obligatio, nec in subdito peccatũ est inobedientiæ, etiã si iudici non obtẽperauerit, & per consequẽs nõ incidit in excommunicationẽ. c. nemo. 11. q. 3. quia qui probare non potest crimen, nullo modo denuntiare tenetur.

24. Rursum † si ṗlatus iusserit sub pęna excõicationis, vt qcunq; sciuerit crimen, ꝙ legitimè potuerit ꝓbare, manifestet. tũc si nulla est infamia, aut indicia, sñia iniqua est, qa nullus põt cõpelli ad manifestandũ crimẽ, ꝙ nõ laborat infamia, atq; testibus, tñ qa sñia nec est nulla, nec cõtinet intolerabilẽ errorẽ, dr̃ ligare non quo ad culpã, qa nulla erit culpa non obedire: sed quo ad meritũ, qa meretur patiendo pęnã iniustã, scilicet non cõicare sacris, quousq; absolutionẽ petat, vel ad superiorẽ recurrat. Ita D. Th. in 4. dist. 18. Ex quo seqtur, qđ talis excõicatio iniqua intelligatur obligare quo ad pœnã in foro exteriori, idest, ꝙ põt iudex sẽbditũ, q non reuelauerit crimẽ, ꝙ probare põt, excludere à sacris, & à fideliũ cõione, qa nõ admittetur excusatio subditi dicẽtis non teneri, qa nulla erat infamia, aut indicia: nã ṗsumendũ est iustũ esse ṗceptũ ṗlati, alias deberent ṗlati quotiescũq; qd ṗcipiunt manifestare quo iure id faciãt, ꝙ esset in detrimentũ gubernationis. vt inquit Sot. de rati. teg. memb. 3. q. 1. conclu. 4. Et propterea inquit D. Tho. ꝙ erit meritum subdito pati illã pœnam iniustẽ. Non tñ per talem sententiam iniquam erit excom-

communicatus iniustè priuatus communibus,& generalibus suffragijs Ecclesiæ. Etenim Ecclesia non videtur velle quem quã iniustè tanta læsione afficere. c. illud planè.
25 11. q. 3. Siquidem † interpretanda est cõis Ecclesiæ intentio in communibus suffragijs esse conformem diuino iudicio secundum veritatem quidem, & non secundum cõem errorem hominũ. Sed iniustè excõicatus apud Deum non est priuatus, ergo nec Ecclesia priuare intendit. Ita Turrecrema. in c. si quis Episcopus. 11. q. 3. Cou. qui dicit communem. in c. alma mater. 1. part. §. 7. num. 5. secunda conclusio. Cui opinioni minimè refragantur verba S. Tho. in 4. distin. 18. q. 2. artic. 1. ad quartum. Nam non inquit D. Tho. qđ possit inique excõicatus priuari gratia Dei, & communione charitatis, atq; suffragijs catholicæ Ecclesiæ, sed potest innocens per Ecclesiam absque culpa priuari ijs, quæ ad salutem, & gratiam disponunt, vt auditione, & celebratione diuinorum officiorum, atque sacramentorum perceptione. Causa autem quæ iustificat hanc punitionem iniustè excommunicatorum procedit, vel ab aliqua eorum culpa commissa, qđ non curent diligenter absolutionem impetrare, vel quia maximè interest totius vniuersalis Ecclesiæ, vt censura, quæ gladius est ecclesiasticus admodum timeatur, ne alioquin paulatim sit contemptui, dum iniustis excõicationibus à proprio iudice latis ante obtentam absolutionem quispiã renuit obtemperare.

26 Igitur excõicatus † iniustè obligatur etiam in cõscientiæ foro à diuinis sibi interdictis abstinere, & alios vitare. Imò si contemnit peccaret mortaliter,] & sic ex contemptu apud Deum incipit ligari. c. notandum. in fin. 24. q. 3. Cum per illum contemptũ sit mortalis criminis culpa affectus, non autem qđ contemnens sit in conscientia excõicatus: etenim cõtemptus ipse in quacunq; materia peccati mortalem culpam inducit. glo. in c. 1. verbo. contemnet. titu. nostro. lib. 6.

27 At † contemptum hic non dicimus simplicẽ transgressionem præcepti, vt capitur apud Leuit. c. 26. Sed tunc qñ voluntas superioris renuit subijci ordinationi legis, regulæ, vel iudicis, & ea ex causa procedit ad id faciendum contra legem, vel præceptum superioris. D. Tho. 2. 2. q. 186. artic. 9. ad tertium. Caiet. in verbo, contẽptus. Vnde non dicitur quis peccare ex contẽptu, si ex cõcupiscentia, vel ira inducitur ad trãsgrediendum verba legis. vt ibi per Caiet.

28 Nec frequentia † actuum inducit contemptũ, vt si quis frequentet actum, quãuis dicta frequentia actus ad id disponat, & ideo maximè periculosa est, qa dispositiuè inducit ad contẽptum. iux. illud. Prou. 18. Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnet. Sylu. in verbo. excõicatio. 2. q. 15. Nauar. c. 23. nu. 42. facit etiã multum ad præsumendum prædictũ contemptũ in foro exteriori, non autẽ quo ad interius, vbi sola veritas consideratur. cap. tua. de. spons. c. humanæ. 22. q. 5. Nec qñ quis sine causa communicat excõicato. vt vult Archid. in cap. excellentissimus. 11. q. 3. nisi vbi quis nulla ex causa cõmunicat excõicato, quam qđ nolit subijci legi prohibenti communionẽ. Couar. in d. c. alma mater. nu. 6. & 7. Proferens etiam talem sententiã ad interesse tenetur. gl. in c. illud planè. 11. q. 3. & mortaliter peccat, quinetiam & sacrilegus impropriẽ dicitur. Turrec. in d. c. illud. & in c. non in perpetuum. 24. q. 3.

29 Cum † autem hæc sit iniusta, licet non sit nulla, absolutionem omnino petere debet: cum ipsa ante absolutionem omnino liget quo ad Ecclesiam. c. per tuas. vers. in alijs. de sent. excom. & ideo dari debet, secundũ formam iuris. & si Pan. in c. ab excõicato. nu. 16. de rescrip. dicat, qđ iuramentum, & alia solemnia non requiruntur: vnde antequam excommunicatus iniustè, idest, sine causa petat absolutionem à suo iudice, tenetur seruare canones de excommunicatis statutos, sub pœnis ab eisdẽ indictis.

30 Quare excommunicatus † iniustè etiam in foro conscientiæ tenetur à diuinis sibi interdictis abstinere, & alios vitare, & si diuinis se immiscuerit, irregularis est, nisi occultè absque scandalo celebrauerit, vt supra diximus. & Couar. qui supra. nume. 7. vers. his quidem.

31 [Ex quibus omnibus colligite † differẽtias inter excommunicationem nullam, & iniustam, quarum prima est, quòd absolutio ad cautelã non est necessaria, vt in principio diximus, sed quandoque conceditur,

vt

vt tutè quis se immisceat diuinis, & alijs actibus. Sed absolutio simplex verè necessaria est ab excõicatione iniusta, vnde dãda est iuxta formam iuris, etiam cum constiterit sententiam excõicationis iniquã esse. Vnde donec absolutio detur, ligatus erit pœnis per canones aduersus excommunicatos indictis.

Secunda est, quòd qui allegat excommunicationem fuisse nullam, non fatetur se esse excommunicatum. Is vero, qui dicit excõmunicationem esse iniustam, fatetur se esse excommunicatium, licet sit iniqua sententia. Ita Pan. explicat in c. Apostolicæ. de except.

Tertia est, ꝙ qui appellat ab excommunicatione, quam dicit iniustam, & sic litigium est super iustitia, vel iniustitia excõicationis, ex quo fatetur se ligatum, ante omnia debet petere absolutionem præstita cautione. & ita procedere potest text. in c. per tuas. de sent. excom. Sed si dicit excommunicationem nullam, auditur, licet non petat absolutionem purè, vel ad cautelam. Ita Pan. in d. c. per tuas. nu. 3. vbi ampliat non solum in duobus casibus ibi expressis, sed in omnibus casibus. vbi allegatur nullitas. ita Doct. in c. solet. de senten. excom. in 6.

Quarta est, quia si nulliter excommunicatus celebraret, non esset excommunicatus. vt supra. nu. 2. Quod intellige, qñ constat sententiam censuræ esse nullam, quia tunc debet statim pronuntiari nulla, nec fiet ista absolutio ad cautelam. arg. de offic. deleg. c. cum olim. Abb. in fin. Si vero dubitetur, an sit nulla, & tunc peti potest hęc absolutio ad cautelam. Ita Inn. in d. c. solet. Syluest. in verbo. excommunicatio. 2. nu. 2. ꝗ secus est de excommunicatione iniusta.

Quinta est. secundum Rom. Rotam decis. 74. quæ incipit, Item nota. tenentem, qđ petẽti se absolui ad cautelam, sufficiat allegare sententiam nullam, licet nõ exprimat causam nullitatis. facit tex. in l. fin. C. de anna. except. Quando tamen peteretur absolutio ab iniusta excommunicatione, & tunc causa est exprimenda, cum secũdum qualitatem causarũ facilius, vel difficilius concedatur. & ita secundum Dom. procedit tex. in c. dilectus. el primo. de rescript. Aduerte tamen, quia ad hoc, vt concedatur absolutio ad cautelam, bene requiritur, quòd causa ipsius nullitatis exprimatur, cum sic dubitetur, an sit nulla, vel non. vt inquit Franc. in d. c. solet. nu. 10. qui etiã nu. 11. inquit, quòd debet fieri absolutio cũ cautione de parendo, si apparebit eum iustè excommunicatum. vt patet. in d. c. solet. ibi, vel competens.

32 Quæ quidem † absolutio ad cautelam non habet locum nisi in sententia excommunicationis lata ab homine, quia illa potest esse iniusta, & nulla, secus autem si excommunicatio feratur à canone, quæ semper est iusta. 4. distin. erit. Nisi occurreret dubium facti. 1. super facto. vt in c. cum desideres. §. 1. de sent. excom. vel esset probabile dubium iuris. vt not. in clem. eos. de sepult. nam tunc posset etiam à sentẽtia excommunicationis latæ à canone peti absolutio ad cautelã. secũdum Io. And. in d. c. solet. Rursum, vt absolutio ad cautelã possit peti, oportet, vt fiat à sententijs censuræ latis ab homine, in specie, non autẽ extenditur ad interdicta generalia lata in loca. vt in cle. præsenti. de sent. excom. Nec etiã extenditur ad excõicationem minorẽ, cuius absolutio fit per sacerdotem sine iuramento, & nullo citato. secundum Franc. in d. c. solet. nume. 8. in fine.] Iusta excõicatio est, quando ille, qui potest, & eo modo, quo potest, excommunicat quem potest, & hæc semper valet, & multa operatur, vt inferius videbimus.

[Sed vt melius intelligatur, iusta excõi-
33 catio † vt sit, quatuor concurrere debent primum, vt ille, qui potest, idest legitimus iudex excõicationem proferat non ex odij fomite, sed ex charitate. iuxt. tex. in c. 1 de senten. excom. lib. 6. Secundum, qđ causa subsit vera, & rationabilis. Tertium, quod monitio competens præcedat. Quartum, qđ proferatur in scriptis, & cã exprimmatur, & exemplũ scripturæ tradatur. iux. d. c. 1. Ita Hostien. in c. sacro. de sent. excom. lib. 6. Quod si sic sententia excõicationis non proferatur, sententia erit iniusta. Et talis
34 sententiam iniustã proferens † multipliciter punitur. primo, quia tenetur excõicato actione iniuriarum. 11. q. 3. illud. & c. temerarium. Secundo est tanquam sacrilegus puniendus. 24. q. 3. c. non in perpetuum. notat Inn. in d. c. sacro. Tertio, quia carere debet

bet communione hominũ, & arceri ab ingressu Ecclesiæ, in quantum superiori fuerit visum equum.24.q.3.c.de illicita. Quarto si non feratur iuxta ordinem.c.1.de sen. excom. lib.6. Interdicitur ei per mensem vnum ingressus Ecclesię ipso iure, imò etiã suspensus est à diuinis officijs, & si celebrat, irregularitatem incurrit, à solo Papa dispensandus.d.c.1. Quinto, si sententia iniusta appareat. ad interesse condemnatur excommunicato. ita Hostien. Io. And. in d. c. 1. Ab his autem omnibus excusat causa probabilis proferentem, maximè si laudabilis opinionis existat. vt in c.sacro.§. cunque aduersus. de senten. excom. De ista materia vide Astens. de forma excom. lib. 7. artic.2.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicandi potestas ex ordinatione omnibus sacerdotibus conuenit, licet vsus sit eis interdictus, qui proprius est Papæ, & œcumenici Concilij.*

2 *Episcopis, & Concilijs prouincialibus, & per leges, & sententias excommunicare licet.*

3 *Mucro Episcopi duplex dicitur, eradicans, & mortalis, & disciplinans, & medicinalis.*

4 *Excommunicatus ab Episcopo est vbiq; vitandus. amplia in suspenso nu.seq.*

6 *Excommunicatus à suo Episcopo, an possit in aliena diœcesi absolut.nu.seq.*

8 *Excommunicare simpliciter possunt omnes habentes iurisdictionem in foro exteriori.num.seq.*

10 *Excommunicare possunt maiores prælati per leges: at minores minimè, neq; in actu visitationis.*

11 *Excommunicare non possunt iurisdictionẽ habentes in foro pœnitentiæ.*

12 *Ordo sacer ad excommunicandi potestatem necessarius non est, licet sit minor.*

13 *Excommunicare qui possint.*

14 *Vicarius Episcopi, vt possit excommunicare, qualiter intelligatur.*

15 *Prælatus subditum extra diœcesim commorantem, an possit excommunicare. nu. 18. & quid in legato.num.19.*

16 *Ignorans excommunicationem illa ligatur, sed facta per eum tenent.nu.seq.*

Quis excommunicare possit. Cap. IIII.

1 ESse quidem † in Ecclesia potestatem excommunicandi nemo catholicus dubitare potest. de qua loquitur Sot. dist.22.q.2.artic.1. Hæc autẽ potestas. quam tradidit Dominus Petro, & eius successoribus. Math.18. dicẽs: Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus: conuenit ex sola ordinatione omnibus sacerdotibus. vt habetur in Conc. Triden. Vsus vero est eis generaliter interdictus, & exercitiũ, sed aliquibus specialiter concessus. vt inquit Host. in sum. tit. nostro. vers. Non solum ad ius. Vnde circa excõicationem Pontifex maximus, & œcumenicũ Conciliũ non solùm per sententias veluti iudices, verum etiã per leges, vt legislatores excõicare possunt, nẽpe leges condẽdo ne hoc, aut illud fiat sub censura excommunicationis.

2 Episcopi † vero, & prouincialia Concilia sub eadem forma possunt easdem cõstitutiones facere, quæ non tam leges, quã statuta dicuntur. Possunt etiam per viam sententiæ solemniter excõicare, quæ solemnis excommunicatio anathema dicitur, & ipsis solis Episcopis concessa est.24. q. 3. cap. corripiantur.c.visis.16.q.2.

3 [Vbi † excõicatio vocatur mucro Episcopi, non quidem eradicans, & mortalis, vt est degradatio.c.pro humani.§.cum igitur.vers. Nos tanto. de homic. in 6. qui non tantum ad correctionem, sed etiam ad punitionem infligitur, sed disciplinans, & medicinalis, quia vibratur ad correctioné. 2. q.1.c.multi.24.q.3.c. sed notandũ. De hoc duplici mucrone Episcopali loquitur Archid. in c. dilecto filio. de sent. excom. in 6.

4 An vero † possint Episcopi excommunicando priuare subditum suffragijs totius Ecclesiæ, & ita excommunicare, vt vbique excõmunicatus in tota Ecclesia euitetur. Scotus in 4. sent. dist.19.q.1.art.5. inquit, q nemo præter solum Papam potest propria autoritate sic subditum excommunicare, vt vbique in tota Ecclesia vitetur. Et ratio eius est, q quempiam excommunicare est non solum ipsum cohibere ne cum alijs cõmunicet, verum & omnes alios, ne cum

illo

illo participent. Archiepiscopus autem Capuanus auctoritatem non habet in Ciues Neapolitanos, ergo illos prohibere non potest, ne cum suo Capuano communicent: Atque adeo non potest Archiepiscopus Capuanus suum subditum excommunicare nisi restrictè, vt scilicet nemo ex Capuanis cum illo communicet. Item quia excommunicare est priuare suffragijs ecclesiæ, ita vt pro excommunicato nullibi sit orandum; Non potest autem Ordinarius Venetus priuare suum subditum suffragijs ecclesiæ Bononiensis. Solus ergo Papa potest propriè excommunicare. Episcopus verò non nisi strictè, priuando subditum suffragijs suę ecclesiæ. Igitur ex dictis Scoti duo colliguntur, quòd Episcopi non possint nisi strictè excommunicare. & quòd plenè, non nisi auctoritate Papæ. Vtraque est res noua, & in ecclesia inaudita. Nempe quòd & aliquis sit excommunicatus, & non sit priuatus suffragijs totius ecclesiæ. & quòd hæc potestas sit à Papa Episcopis collata: cum vbique asseratur tanquam eorum propria. vt cap. corripiantur. 24. q. 3. c. audi. 11. q. 3. visis. 16. q. 2. Vnde nō obstat ratio Scoti, quia ad excommunicandum sufficit iurisdictio in eum, qui excommunicatur. Quod autem excommunicatus sit suffragijs totius ecclesiæ, & communione priuatus fidelium, non prouenit immediatè ex iurisdictione excommunicantis, sed ex ipsa excommunicationis natura, nempe quia ecclesia ex traditione Apostolorum sic instituit. vt patet in c. sicut. cum duobus sequentibus. 11. q. 3. & in c. seruetur. eadem quæstione. Hinc infertur, quòd excommunicatus in vna Ciuitate nempe à iudice Ecclesiastico vnius prouinciæ est vbiq; vitandus,] per glo. in c. pastoralis. §. verum. de appella. in glo. fin. tex. in c. ad reprimendam. de offic. ordin. Dec. in cap. cum explantare. nume. 5. & 14. de priuileg. Sotus distin. 22. q. 2. artic. 1. prima conclus. & in 4. sent. & ratio est, quia excommunicatio afficit animam, [& sequitur excommunicatum, sicut lepra leprosum. cap. cito turpem. 1. quæst 1. Et hæc quidem opinio communis est, vt asserit Nauar. in cap. inter verba. 11. quæst. 3. correll. 57. quam quidem sententiam nonnulli veram esse opinantur, quando quis probare possit eum esse alibi excommunicatum, & denunciatum, alioquin si hoc probare non possit, non tenetur eum vitare nisi in eo loco, vbi fuerit excōmunicatus, quod adnotauerunt Henricus in cap. cum duobus. titu. nostro. Syluest. in verbo, excommunicatio. quinto, dubio 17. Pia sane est eorum sententia. Ipse vero non auderem. ita latè Concil. Basiliensis decretum interpretari: nam qui in vno loco publicè denunciatus est, minimè ab ecclesia toleratur, eo quòd sit publicè excommunicatus, idcirco si probari denunciatio commodè possit, vitandus est publicè, & non occultè: quòd si probari denunciatio non valet, tunc equidem vitandus est occultè, non autem publicè, atque ita censet esse tenendum Couar. in c. alma mater. §. 3. nu. 2.

5 [Sed an † idem in suspēso, vt suspensus ab officio intelligatur suspēsus vbique. Dic quòd sic. glo. fin. 7. quæst. prima. si quis presbyter. 4. quæstio. quinta. capitu. quisquis. in verbo, communicet. glo. vbi Bald. in l. ea. ff. de postulan. Doctor. in capitu. pastoralis. §. verum. de appellat. quod secus esset, si esset suspensus à beneficio, quia alibi beneficium retinere posset, ratio vero diuersitatis inter vtrunque suspensum, est, quia suspensio ab officio fit de actu adhærente personæ, & sic est sententia in personam, quæ concomitatur personam vbique. At suspensio à beneficio dirigitur in rem, ideo illam non egreditur. ita domin. Anton. in d. §. verum. nume. 21. vel dici potest, quòd suspensus ab officio suspensus vbique est, Cum officium concernat claues, quæ vbique extenduntur. argum. de treug. & pace. capit. primo. Sed suspensio à beneficio concernit dispositionem humanam, & procedit à iurisdictione, quæ non extenditur extra territorium. de constitut. cap. secundo. lib. secundo. Cardin. in clem. vt hi, qui. in fine. quæst. 19. de ætat. & qualit.]

6 Sed an † is, qui excommunicatus est à suo iudice, si reperitur in aliena diœcesi, & satisfaciat parti, idest, furtum, aut debitum, vtrum Episcopus alterius diœcesis, vel eius Vicarius possit eum absoluere? respondetur posse, si saltem fuerit excommunicatio generalis: illa enim æquipollet canoni. Exemplum, Quicunque fecerit furtum, vel aliud retinuerit, quod pertinet ad ius alienum, vt sunt instrumenta scripturarum, tunc enim expleto mādato pōt ab alio epi-

ſcopo abſolui: quia nulla proprio irrogatur, iniuria. ſecus ſi lis eſſet conteſtata inter partes in tribunali proprij iudicis; tunc enim debet per ipſum, vel Pontificem lis peragi. Sotus in 4.ſenten.diſt.22.q.2.art.3. Aſtenſis. lib.7.titu.14. Quis abſolui poteſt ab excommunicatione.verſi. Vtrum ille.

7 Si vero eſſet † prohibitum ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ aliquid, per cuius contrauentionem non eſſet facienda aliqua ſatisfactio. v.g. lata eſt excommunicatio contra loquētes cum monialibus, & aliquis cum illis fuerit locutus, & per conſequens eſt excommunicatus: tunc ſi iſte reperitur in aliena diœceſi, poteſt per Epiſcopum illius diœceſis, vel alium habentem ab eo auctoritatem abſolui. Sylueſt. in verbo, Confeſſor. 1.q.13. Sed reuertendo vnde digreſſi ſumus, ſolemnis excommunicatio ſolis Epiſcopis conceſſa videtur, hinc vocatur mucro

8 Epiſcopi. c. viſis. 16.q.2. At ſimplicem † excommunicationem faciendi ſiue maiorem, ſiue minorem omnes illi auctoritatem habent, qui ſpiritualem habent iuriſdictionem, etiam ſi curam non habeant animarum, vnde Archidiaconus, & Archipreſbyter, alijque qui prælatorum nomine veniunt iuriſdictionem habent excommunicandi. Abb. in capitu. cum ab eccleſiarum. de offic.ordin. Pariter per viam electionis electi, vt ſunt priores clauſtrales, cuſtodes, vel vt ita dicam, Guardiani, & Abbates. Hoſti. & Sylueſt. in verbo, excommunicatio. 1.num.5. Sotus diſt.22.quæſt.2.artic.1. in 4.

9 ſent. & ratio † eſt, quia poteſtas excommunicandi pertinet non ad forum interius pœnitentiæ, vbi agitur de peccatis etiā occultiſſimis, ſed ad iuriſdictionem fori exterioris.

[Ex quo fit vt quemadmodum ad conferendas indulgentias non requiritur character ordinis, ita nec ad excommunicandum.

In hoc tamen eſt differentia inter maio-

10 res prælatos, † id eſt Epiſcopos, & minores. quòd primi poſſunt etiam per leges, & ſtatuta excōmunicare: At minores prælati nequeunt, aut leges, aut propria ſtatuta condere, licet Viſitatores diœceſum, aut religionum dum viſitant, poſſint ordinationes in ſcriptis ſub eadem cenſura relinquere, quæ vim habent, quouſque per alium reuocentur. Sotus diſt.22.q.2.art.1. igitur omnes iuriſdictionem habentes poſſunt excommunicare ſuos ſubditos. cap. tranſmiſſam. c. ſuffraganeis. de elect. cap. cum ab eccleſiarum. de offic.ordin.

11 Hinc infertur ſimplices † ſacerdotes, Cōfeſſores, vel parochos, quia non ſunt propriè prælati, nec iuriſdictionem habent niſi in foro pœnitentiali, excommunicandi poteſtatem non habere, niſi eis fuerit à ſuperiore commiſſa, vel niſi in aliquibus cauſis à iure conceſſis, veluti in furto, & rapina. vt inquit D. Tho. & ſi re vera hoc in deſuetudinem abijt. vt refert Sotus, qui ſupra.

Rurſum, cum excommunicandi poteſtas ſit potius iuriſdictionis, quàm ordinis. dict. cap. tranſmiſſam. infertur, quòd non ſit ne-

12 ceſſarius ſacer † ordo ad poteſtatem excōmunicandi, tametſi aliquis ordo præmittendus ſit huic poteſtati, vt tādem eam poſſit habere, qui clericus ſit, & aptus, ac idoneus ad beneficium eccleſiaſticum obtinendum, quod expreſſim Felynus adnotauit in cap. dilecta. de maior. & obedien. Cuius ea poterit ratio conſtitui, quòd licet excommunicatio in exteriori iudicio feratur, & pronuntietur: tamen quia aliquo modo pertinet ad aditum regni cœleſtis, cum eccleſia militans præſtet viam ad triumphantem, clauis dicitur iuriſdictionis. vt explicat D. Thom. in 4. ſent. diſtin. 18. q. 2. & probatur in cap. vlt. de exceſſ. prælat. Qua ratione par eſt, quòd non poſſit excommunicatio ferri niſi ab eo, qui clericus ſit, & idoneus ad conſequendam eccleſiaſticam dignitatem, cuius ratione excommunicandi poteſtas iure competit.

13 Excommunicare † etiam poteſt non ſolum, qui iuriſdictionem habet de iure, ſed etiam de conſuetudine. c. duo ſimul. de offic. ordin. cap. cum contingat. de foro compet. cum conſuetudo det iuriſdictionem. l. 1. C. de emancipat. liber. 9. q. 3. c. conqueſtus. in fi. Similiter capitulum ſede vacante excommunicare poteſt. cap. cum olim. de maior. & obed. Pariter delegati Apoſtolici, & ordinariorum excommunicare poſſunt. cap. de his. 12. diſt. c. P. & G. de offic. delegati.

14 Item vicarius † Epiſcopi, quia habet iuriſdictionem ordinariam. gloſſ. in cap. quoniam in plerique. de offic. ordi. Idem Inno. in cap. 1. de offic. Archid. & de offic. vicar. in cap. tua nobis. & hæc eſt communis opinio. Hinc gloſſa in c. perlectis. diſtin. 25. in qua

tenet,

tenet, quòd habet delegatam, remanet falsa. posset tamen saluari, quòd habet delegatam in eo, quòd Episcopus sibi committeret aliquem articulum de his, qui non veniunt in generali mandato Vicario: sicut est conferre beneficium, vel inquirere, & punire delinquentes. de offic. vic. c. 2. in 6. quia si Episcopus postquàm commisit generaliter Vicario officium, deinde separatè committeret sibi aliquem de istis articulis specialiter, certè quantum ad illum articulum diceretur habere delegatam iurisdictioné. vt not. Ioan. Andre. in addit. Specu. de offic. vica. §. 1. & idem tenet Lapus. de offic. vica. capit. licet. libr. 6. & ita potest saluari glossa illa. Verum quod diximus Vicarium posse excommunicare, intellige absente Episcopo. nam quemadmodum adueniente præside cessat magistratus. l. vltim. ff. de offi. procons. vbi proconsul portam Romę ingressus, amittit imperium, sic Vicarius ipso præsente iurisdictionem nō exercet. facit optimus text. in c. antiqua. de priuileg. Archidiaconus etiam, qui habet iurisdictionem ordinariã à lege. vt patet in c. 1. & in c. ad hæc. de offic. Archid. & in cap. perlectis. dist. 25. potest excommunicare. vt ext. de eo, qui fur. or. rece. cap. 1. cap. venerabilibus. de senten. excommu. lib. 5. Archid. in d. c. perlectis. non tamen cum solemnitate. de qua habetur 11. quæst. 3. c. cum aliquis. quia illud est mucro Episcopi. ita gl. in c. cum in cunctis. de elect. Sic iudex delegatus post reuocationem cōmissionis sibi factæ potest aliquem excommunicare, antequàm reuocatio ad eum perueniat: & ratio est, quia antequam sciat reuocationem, potestas remanet apud ipsum. glo. in c. auditis. extra de procur.

Rursum Episcopus electus confirmatus licet non sit sacerdos, potest excommunicare, cum nō requiratur sacerdotium ad exercitium iurisdictionis. ita Panor. in c. transmissam. nu. 2. de elect.] Sed an possit † prælatus subditum suum extra diœcesim commorantem excommunicare. Respondetur, quòd per modum statuti non potest, sed bene ferri potest sententia excommunicationis specialis contra subditum absentem, & existentem extra territorium. vt in c. cum sit. §. fin. de appella. vbi plenè per Doctores. facit text. in cap. tuæ. vt lite non contesta. & in cap. ex tuæ. de cler. non resid. Quod intellige, quando excommunicatio profertur extra diœcesim pro causa iã damnata, quæ ortum habet infra diœcesim, vt qui furtum fecit in proprio territorio, & postea illico trans limina diœcesis aufugit, quia pro causa orta extra diœcesim excommunicare nō posset. vt est tex. in d. c. fin. Dom. Anto. in cap. à nobis. el primo. titu. nostro. Francus in d. cap. fin. nume. 13. de constit. lib. 6. & in cap. 1. §. contrahentes. nume. 12. de foro compet. eodem lib.

15

16 [Sed quid si iste † sit ignorans huius excommunicationis, an excommunicatione ligetur? Respondeo, quòd sic. extra de cler. excommunic. min. cap. Apostolicæ. 2. quæst. 1. cap. de manifesta. Sed quando excommunicatus ligetur, omnes concludunt, quòd si constat de intentione legislatoris, vt statim ligaretur, & tunc statim est excommunicatus, sed non obest illi, donec ad ipsum perueniat. argum. 4. quæstio. 1. cap. 1. ibi. Ex quo literas. ff. mand. l. si mandassem. sed dubium est, quando non constat de eius intentione. vnde Bar. Brix. inquit, quòd statim est excōmunicatus, licet ignorans, quia sententia excommunicationis statim trahit ad suam executionem. cap. pastoralis. §. 1. de appella. Licet non puniatur, si se ingerit communioni hominum, antequam sciat. c. illud. de cler. excommun. mini. Host. verò dicit, quòd non ligat nisi tempore scientiæ, sicut nec lex. 3. dist. c. leges. c. proposuisti. distin. 82. Mihi tamen magis placet prima opinio, prout illã sequitur Henri. in d. c. Apostolicæ.

17 Ante tamen † scientiam quicquid facit non imputatur ei. vnde facta per eum valent, & tenent, ac si non esset excommunicatus, tam in iudicio, quàm extra, & suspenditur effectus excommunicationis. argum. de consecrat. distin. 4. cap. 2. Institu. de except. §. præterea. Sic & effectus interdicti suspenditur. cap. dilectis. §. 1. de appellat. & effectus absolutionis. 2. quæst. 5. cap. quanto. Quare si talis probabiliter ignorauerit censuram, & celebrauerit, non erit irregularis. argum. de excommunicato. 11. quæst. 3. cap. si quis Episcopus damnatur, & in cap. si quis Episcopus in consilio. De suspenso, & interdicto patet in eo, quod legitur, & not. de cler. excommunic. mini. cap. Apostolicæ. 1. resp. c. 1. de postul. prelat. In excommunicato enim requiritur contemptus, vt irregularitas cōtrahatur.

trahatur.dicto cap.si quis episcopus. in verbo,præsumpsit.vbi Gemin.Sic etiam si ignorans literas impetrauerit pro beneficio, vel alio negotio,literæ illæ valent : sed non audietur per tales literas, nisi post absolutionem. Electio etiam de eo facta non tenet, licet se excommunicatum ignoret. Astens. lib.7.titu.6.quæst.3.Henri.in d.cap.Apostolice num.1.

18 Sed an Episcopus extra † suum Episcopatum possit excommunicare etiam suos subditos.Respon.quòd non in foro contentioso, cum extra territorium ius dicenti non pareatur impune.de constitut. libr.6.capit.secundo. in fine. Et vt inquit Hostien. in cap. nouit.extra de offic.lega.non potest Episcopus extra diœcesim suam exercere ea, quæ sunt iurisdictionis contentiosæ : cum talia requirant causæ cognitionem, & per consequens locum,in quo possit pro tribunali sedere.11.quęst.3. Episcopum, & seq. Vnde quia non est aliquis excommunicandus sine causæ cognitione.11. quæst.3.cap.nemo. Ideo Episcopus extra suam diœcesim non potest excõmunicare, nisi de consensu diœcesani, ad cuius diœcesim se transtulit.arg. d.cap.Episcopus. cum seq.3.q.6.peregrina. Quod credo verum, dummodo partes sui subditi in hoc cõsentiant,aliàs secus. arg.de offic.ordin. in 6.cap.cum Episcopus. Igitur requiritur consensus partium, & diœcesani. Posset etiam alicui committere in sua diœcesi,vt absolueret.extra de offic.leg.cap.nouit.partim in tex. partim in glo. Rursum in notorijs, quæ non requirunt causæ examinationem, posset Episcopus exercere iurisdictionem cõtentiosam.ext.de iureiur. cap. ad nostram. el 3. Pariter absoluere posset, quando absolutio non eget causæ cognitione,vt in foro pœnitentiæ, quia non tantum à peccatis, sed etiam ab excommunicatione, quam tulit in eum.prædictis etiam videtur concordare Host. in sum. de pœnit. & in glo. in d.c.nouit. Licet enim absoluendo in foro contentioso præiudicaret alij Episcopo, non tamen absoluendo in foro pœnitentiæ. Vnde nõ apparet ratio,quare ouem suam non possit liberare.Hæc Rich.4.distin. 18.quæst.9. artic.3. cap.1. Potest etiam excommunicatos à canone, Si quis suadente. absoluere , vel excommunicatum ab eo in sua prouincia extra ipsam prouinciam denuntiare: quia denunciatio nihil aliud operatur : nisi quod factum est declarat, & publicat.extra de appellà.cap.nouit.11.quæst. 3.cap.curæ. de testi. cogen. cap. præterea.ff. de testamen. l. hæredes palam. Et tandem potest exercere iurisdictionem contentiosam , quæ non requirit causæ cognitionem, vel voluntariam , vnde potest conferre beneficia. extra de concess. præben.c.post electionem. Ioan.And.in cap.statutum. de præbend.in sexto. Henricus in dicto cap.nouit. de offic.legati.

19 Sed vtrum legatus extra † prouinciam suam existens possit excõmunicare, vel absoluere ? Respondeo, quòd non. argum. dicti capit.nouit. Ratio est, vt ibi per gloss. quia excommunicare,& absoluere est iurisdictionis. Iurisdictionem autem habet iudex tantum in sua diœcesi, vel prouincia. argum.vndecima quęstio.prima.cap.si quisquam. & extra de rescript. capit. pastoralis. Sed quid si excommunicauit aliquem, dum erat in prouincia sua, nunquid eum absoluere poterit,quãdo erit extra prouinciam? Respondeo, quòd non: quia exeundo prouinciam suam animo non reuertendi, statim priuatus est dignitate. ff. de offic. delegat.l.3. & iurisdictio statim expirat. extra de officio lega. cap. vltimo. Hæc extra de officio legat. capit. nouit. in glossa. Sed quid si est in loco viciniori suæ prouinciæ. Dic quòd in Episcopo dicendum est, quòd sic.iuxta textum in clem.1.de foro compet. In legato vero secus, si exiuerit animo non reuertendi. De hac materia vide Cardin. in dicta clementina prima. numer. 12. vbi etiam nume.11. quærit, an possit prælatus vti proprijs insignijs extra suam diœcesim vide Concil. Trident.sessio.6.capit.5. & 14. sessio.cap.11.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicare non potest iurisdictionem non habens, & laicus potest ex priuilegio. Item non sacerdos.*

2 *Mulier licet iurisdictionem habeat,non excommunicat.*

3 *Abbatissæ præceptum non obligat moniales sub mortali: nisi ex natura rei hoc esset.*

4 *Excommunicatus,interdictus, suspensus, irregularis,an possint excommunicare.*

Consue-

5 *Consuetudine sola quis non potest excommunicare.*
6 *Excommunicare quis non potest nec æqualem, nec superiorem, nec seipsum. fallit tamen in tribus casibus. nu. seq.*
8 *Ludens cum excommunicato, an ligetur excommunicatione lata contra ludentes.*
9 *Excommunicatione inferioris superiorem non ligari, an sit semper verum.*

Quis non possit excommunicare. Cap. V.

1 PRimo non † potest excommunicare ille, qui iurisdictionem spiritualem non habet, etiam si sit ecclesiasticus. c. dilectus. de offic. ordina & habeat iurisdictionem temporalem. hinc est quod superior laicus etiam ex delegatione Episcopi excommunicare non potest posset tamen ex priuilegio Apostolico. distin. 32. §. verum. Sylue. in verbo. excommunicatio. 1. nu. 6. 2. q. 5. Mennan. glo. in ca. decernimus. de iudic. [Ad idem glossa in cap. lector. dist. 33. cap. bene quidem. dist. 96. c. peruenit. distin. 95. Abb. & Henricus in cap. decernimus. de iudic. Innoc. in c. quanto. de consuetud. gl. in cap. ad nostram. de hæret. Quibus in locis habetur, quòd potest Papa per suum priuilegium laico concedere iura spiritualia, scilicet, vt possit excommunicare, beneficia conferre, &c. vt est etiam gl. no. in cap. Adrianus. dist. 63. An vero possit Papa simplici sacerdoti committere, quæ sunt ordinis Episcopalis. vide gl. & Doct. in d. c. quāto, & quę diximus supra in lib. 3. c. 5. nu. 8. 9. & 10.]

2 Secundo. Mulier † quamuis iurisdictionem habeat spiritualem, & curam animarum quo ad correctionem, & administrationem. cap. dilecta. de maior. & obed. excommunicare non potest, vnde si excommunicet, licet subditi peccent contrauenicndo, tamen celebrantes irregularitatem non incurrunt. Hinc infertur quòd si Abbatissa, vel Priorissa possit implorare officium superioris, siue Papæ, siue Episcopi, vt excommunicet inobedientes. vt inquit Abb. in d. capi. dilecta. non tamen ipsa potest excommunicare, quia eis non sunt traditę claues ecclesiæ. cap. noua. de pœnit. & remiss. Quod procedit, etiam si fœmina esset diaconissa. auth. diaconissa. C. de sacrosan. eccles. [Posset tamen suspensionem procedentem à claue iurisdictionis facere Abbatissa, & similes Prælatæ, vnde posset suspendere à beneficio, cum talis suspensio non procedat à claue, nec comprehendatur sub censuræ ecclesiasticæ nomine. vt in capit. tanta. de excess. prælat. sed ab officio diuino non potest suspendere, & si suspenderet, non incurreret irregularitatem, violando interdictum; cum talis suspēsio procedat à claue ordinis, quæ non est apud fœmineum sexum propter ordinis dignitatem. ita Bald. & Henricus in d. cap. dilecta.]

3 Et licet † Abbatissa, vel aliæ matres sanctimonialibus præfectæ, dent quædam pręcepta monialibus: illa tamen non obligant sub reatu mortali, nisi ex natura rei hoc esset, quia Abbatissa, vel alia potest imponere præcepta ciuilia, & domestica tantum, sicut matresfamilias, non autem spiritualia, vt religiosorum prælati. [Discrimen autem inter præcepta vtriusque potestatis quod sit, supra diximus. lib. 2. capit. 56. nume. 6. exempli gratia, potest matrona, quæ monialibus præficitur, illis præcipere ne literas scribant, aut recipiant, aut cum viris loquantur, aut ad hortos exeant, sed tamen ista præcepta ex natura rei æstimari debent sub quo reatu obligent, mortali ne, an veniali. Tantum enim ad custodiam domus conferre possent, vt eorum transgressio esset mortalis, & tam parum, vt esset venialis. Similia enim præcepta posset materfamilias ponere suis filiis, licet in monasterio vrgentior sit causa, & magis obligent illa præcepta. At verò ponere pręceptū more religiosorum, vt eo ipso, ꝙ in scriptis detur, intelligatur obligare ad mortale, re vera nequeunt ex facultate officij annexa: Bene tñ ex commissione possent hanc habere potestatem constituendi huiusmodi præcepta spiritualia, vt si Prouincialis, vel prælatus, vbi eis visum fuerit ad honorē domus, & monialium expedire, Priorissis, vel Abbatissis cōmitteret, vt possint huiusmodi præcepta spiritualia in graui necessitate ponere. i. aliquid pręcipere in virtute sanctę obediētię, vel in scriptis, citra tñ excōicationis censurā, nā hęc facultas nūquam mulierib. commissa est, nec eis committere decet. ita Sotus. i. 4. sen. dist. 20. q. 1. ar. 4. vers. Hinc fit.]

4 Tertio,† nec excommunicatus excommunicare potest.24.questio.1.audiuimus.quod intelligẽ,modo sit denunciatus. contra glo. in d.c.audiuimus. Nauar.cap. 27. num.27. Nam iudex occultè excommunicatus si aliquem excommunicauerit,valet eius sententia. Abb.in c.ab excommunicato. num.8.de rescript.Sotus in 4.senten. distin.22.q.2.art. 1.in fin. Couar. in d.cap. alma mater.§. 11. nu.4. vbi inquit hanc opinionem esse magis communem,& ratio est, quia cum hæc sint de iure positiuo,non censetur ecclesia iudices vsu iurisdictionis priuasse, quousq; constet esse excommunicatos,& hoc propter bonum commune, nam alias si actus excõmunicatorum latẽter irriti essent,detecta excommunicatione, multi de suo statu dubitarent.ita Sotus,qui supra. [Et hæc,quæ diximus, excommunicatum non posse excommunicare,intelligenda sunt de excõmunicato excommunicatione maiori. & ratio est,quia excommunicatio est iurisdictionis, cuius exercitium ipse excommunicatus non habet.vt in cap.Romana. de offic.vicar.libr. 6.& in c.ad probandum.de re iudi. & etiam, quia cum sit extra communionem hominũ, non potest ab ea alium excludere:] ligatus vero minori potest excommunicare, quẽadmodum potest etiam absoluere ab excõmunicatione maiori.cap.duobus.tit.nostro. Nauar.c.27.nu.24.

Quarto,nec interdictus,vel aliàs suspensus.cap.alienationes.12.quæst.2. glo.in cap. præsenti.titu.nostro.libr.6. Syluestr.in versi. excommunicatio.1.num.6. in fin. [Verum de suspenso est distinguendum secundum glo.in c.audiuimus.24.quæst.1. quia aut est suspensus ab officio, sed non ab executione iurisdictionis,aut econuerso, aut ab vtraq;. Primo modo non potest celebrare diuina, & tamen posset excommunicare. Secundo modo non posset excommunicare, sed posset celebrare. Tertio modo neutrum posset de de iure.Sed an irregularis possit excommunicare.& videtur quod non,quia illud,quod deijcit hominem à statu prælationis, prohibet eum posse exequi ea, quæ sunt iurisdictionis: sed irregularitas deijcit hominẽ à statu prælationis.vt habetur per tex. & gl. in c.1.in fi.de ætate, & qualit.ordi.cap.cum in cunctis.§. hic sanè.de elect. ergo videtur quod irregularis excommunicare non possit. In contrarium tamen est veritas, quod irregularis,qui factus est sine culpa sua, excommunicare possit: cum talis irregularitas non eijciat aliquem à statu prælationis. glo.in d.cap.1.extra de cler.ægrot.cap.illud. Vnde talis irregularis potest exercere quæ sunt iurisdictionis, non tamen quæ sunt ordinis,vt celebrare, vel absoluere in foro pœnitentiæ, vel alia sacramenta ministrare. Imò etiam irregularis culpa sua potest excommunicare, antequã sit deiectus per sententiam, nisi irregularitas sit contracta per talem casum, quo priuatur irregularis priuilegio clericali,vel quò factus sit infamis. ita Rich.in 4.sent.dist.18.art.3.q.4.]

5 Quinto † consuetudo sola non est sufficiens, vt quis sit excommunicatus absque sententia, aut consueutdine, nisi legitimè præscripta sit, aut approbata à summo Pontifice, aut alio prælato quo ad suos subditos,quia tunc vim habet statuti.Nauar.cap. 27.nu.7.& nu.94.in prin. Vbi id affirmat de incendiario ecclesiastico,qui à nullo canone excommunicatus reperitur, sed sola consuetudine approbata.

6 Sexto,excommunicare † quis non potest suum superiorem, neque seipsum. l. qui iurisdictioni.ff.de iurisdict.omn. iudic.aut sibi æqualem: & ratio est, quia excommunicare est actus iudicialis,habens vim coactiuam,nemo autem nisi sibi subditum cogere potest,nullus vero sibi subditus esse potest, neq; par pari, quia par.in parẽ non hẽt imperium.neque superior superiori.c. à nobis. el primo.tit.nostro.cap.cum inferior.de maior.& obed.l.penult.ff. de arbitr. Erubescit autem lex,quod filius potestatem habeat in parentem. vt in Auth.de nupt.§. si vero expectet. & mirabilis insania esset filium patrem, vel discipulum magistrum velle sibi subijcere.95.dist. quis dubitet. Hinc infertur, quod si episcopus censuram excommunicationis profert, siue per statutum, siue per sententiam in eum,qui furtum,vel quid aliud fecerit, si ipse, vel alius Episcopus, vel Archiepiscopus illud fecerit, neminem ligat.

Rursum si episcopus synodalem fecerit constitutionẽ,vt nullus sacerdos in sua diœcesi luderet tali, aut tali ludo, & Archiepiscopus, vel Episcopus ibidem ludit, non incurrunt,vt rectè ait Panor.in c.1. de raptor.

[cum

[cum nemo possit sibi ipsi imperare. l. pen. ff. de arbit. & debet esse differentia inter iudicantem, & iudicatum. 4. quæst. 4. c. nullus. Tum etiam, quia vt statutum dependet à potestate episcopi, & ipsum tollere potest in totum, vel in parte. 12. quæst. 1. certe. fortius potest sine pœna contrafacere. Tum, quia statutum episcopi dicitur esse sententia. vt probatur in c. 2. de constit. in 6. Sed si episcopus excommunicaret aliquem cum suis participibus, vel cum omnibus dantibus auxilium, tunc ipse episcopus participans, vel præstans auxilium, non ligatur tali sententia. vt tenet Ioan. Andr. & Archid. in cap. statuimus. eod. titu. lib. 6. ergo & eodem modo non ligatur constitutione synodali.

7 Posset tamen in duobus casibus † episcopus in excommunicationem incidere, si luserit, si esset solum denuntiator excommunicationis summi Pontificis, aut excommunicationis alterius episcopi, aut eius Vicarij, aut alius, qui excommunica. Naua. c. 27. nu. 6. Item si ludus esset reiteratus, quia licet Episcopus, vel Archiepiscopus ludendo nõ sint excõmunicati ex sententia statuti, sunt tamen bene excommunicati ex participatione in crimine ex sententia iuris. vt not. per Innoc. & Hostien. in cap. nuper. eod. tit. si cum excommunicato luserit. d. cap. nuper. c. si concubinæ. & ita intelligitur text. in cap. cum desideres. eo. tit. ita Ioan. And. in c. contingit. 1. titu. nostro. Rursum quod diximus neminem posse seipsum excõmunicare, intelligitur quo ad vim coactiuam, non auté quo ad vim directiuam in foro conscientiæ, nam quo ad peccatum ligatur: quia licet Princeps sit solutus legibus, tamen debet viuere secundum leges. l. digna vox. C. de legi. Alex. & Ias. in l. 1. ff. quod quisque iur. Diuus Tho. 1. 2. q. 96. art. 5. ad tertium. Fely. in c. 1. nu. 25. de constit.

8 An vero ludens † cum episcopo ligetur excommunicatione lata per statutum contra ludentes? videtur dicendum quod sic, ad hoc. l. pen. ff. ne quis eum, qui in ius voc. nisi ipse episcopus tolleret, vel dispensaret contra suum statutum quo ad ludétem cum ipso: potest enim episcopus contra suam cõstitutionem dispensare. secundum communem. vt per Doct. in c. licet canon. de elect. in 6. sed de hoc vide supra. lib. secundo. cap. 96. num. 15. & 16.

9 Rursum nota, quod licet † Archiepiscopus non possit ligare excõmunicatione Episcopi, fallit nisi Archiepiscopo non subesset episcopus statuens, quia tunc sententia episcopi ligaretur, si in eius diœcesi deliquisset. c. duo sunt. distinct. 97. quia ratione delicti sortitur forum, & fit illi quodammodo subditus. c. fin. de foro compet. fallit etiam secundum. gloss. in c. inferior. distinct. 21. vbi superior potest ligari iudicio inferioris, & primo, si submittit se alteri. Sed tu dic, qđ regula non fallit hoc casu, quia si submittit se alteri, ergo non est illi superior, sed inferior. Nam si prætor subijcit se subdito, potest ab eo iudicari. l. est receptum. ff. de iurisdict. omn. iudi. ad hoc. 2. q. 7. nos. Item fallit secundum aliquos in crimine hæresis veræ, quia superior iudicatur per inferiorem. dist. 40. c. si Papa. Sed nec in hoc casu fallit, quia Papa propter hæresim efficitur quodlibet catholico inferior. gl. 2. 24. q. 1. Achatius. Rursum fallit in delegato Papæ, qui cũ sit Canonicus Ecclesiæ Cathedralis, potest iudicare suum Episcopum. Verum nec hæc est vera fallentia, quia delegatus est maior omni ordinario. de offic. deleg. c. sanè. notat gl. 7. q. 1. peruenit. Præterea fallit in simplici sacerdote, qui audit Papam in confessione. Sed tu dic, quod simplex sacerdos in foro pœnitentiali est maior Papa. ita procedit gl. 9. q. 3. c. aliorum. Et rationem assignat glo. in c. dilectus. de exces. prela. quia ille, qui est iudex in foro pœnitentiali, fungitur legatione Dei, patet de offi. ordi. c. si sacerdos.]

SVMMARIVM.

1 *Excommunicari non subditus non potest, & quis subditus.*

2 *Exemptum in propria etiam diœcesi prælatus excommunicare non potest, fallit, vt num. seq.*

4 *Exempti tantum à Papa, ab alio quàm ab ipso si delinquunt, non puniuntur, nisi in hæresi.*

5 *Excommunicatio, non comprehendit extra diœcesim delinquentes, sed sic forenses.*

6 *Vniuersitas non excommunicari, sed interdici potest. vide nu. seq. & 8.*

9 *Mortuus non excommunicari, sed declarari potest, nec qui delinquere non potest, vt infans, nec infidelis. vt nu. seq.*

11 *Priuilegiatus, vt exemptus, Rex, Papa, irrationabilia animalia excommunicari non possunt, imò credere, esset superstitionis, vsque ad nu. 14.*
14 *Excommunicatus iterum excommunicari potest, quod idem in interdicto, & suspenso.*
15 *Epilogus eorum, qui possint, vel non possint excommunicari.*

Quis excommunicari non possit. Cap. VI.

1 PRimo excommunicari † non potest non subditus, vt supra diximus cap. 4. in fin. Subditus vero propriè dicitur ratione domicilij. vt voluit gl. sing. in ver. subditos. in clem. 1. de foro competen. licet impropriè etiam dicatur ratione delicti. facit glo. in cap. à nobis. 1. tit. nostro. & in cap. cum nullus. de tempo. ordi. lib. 6. Igitur vt subditus excommunicatione ligetur, requiritur, vt sit subditus ratione domicilij, idest loci, scilicet propriæ diœcesis ipsius excommunicantis. Docto. in d. c. à nobis. & c. vt animarum. de constitu. lib. 6. Hinc infertur, quod si Episcopus Nolanus excommunicaret personas habitantes, vel existentes extra suam diœcesim, nulla est excommunicatio. d. cap. vt animarum. & ratio est, quia requiritur, vt quis sit subditus ratione domicilij, idest, vt habitet in sua diœcesi,
2 quod intellige, nisi sit † persona exempta, etiam ratione delicti in loco etiã non exempto. c. 1. de priuil. in 6. Domi. in c. 1. de statu regul. & nos supra eod. libr. c. 2. num. 19. nam licet in ꝓpria Episcopi diœcesi habitet, excommunicari non potest. d. cap. à nobis. el 1. Exemplum in monachis Capua habitantib. qui nõ possunt ab Archiepiscopo Capuano excommunicari eo prætextu, quod non reuelauerint, quamuis mortaliter peccent, cũ contra officium charitatis faciant, non opẽ ferendo proximo. Sic etiam neque includuntur in excommunicatione facta ab episcopo contra colloquentes cum monialibus, si colloquentes sint monachi exempti, qui colloquerentur cum monialibus non exemptis.
3 Quod † tamen intellige, nisi episcopus ferret excõmunicationem auctoritate Apostolica: tunc enim omnes etiam exemptos comprehẽdit, vt habetur in Conc. Trid. sess. 25. c. Bonifacij octaui. Hinc infertur, Capuanos ciues loquentes cum monialibus exemptis, non esse excommunicatos. Fely. in c. fi. num. 16. de foro compet. [& ratio est, quia exempti subsunt Papæ immediatè, & ideo
4 etiam si delinquunt, † ab alio puniri non poterunt. 16. q. 1. frater noster. de suppl. negli. prælat. sicut nobis. §. fin. ibi, mandamus quatenus nisi à iurisdictione tua exemptæ sint ecclesiæ supradictæ, prædictos excessus studeas rationabiliter emendare. ergo à contrario si exemptę sunt, non licet emendare, sed potius est hoc summo Pontifici nuntiandum, sicut expressè habetur, de statu mona. in singulis. § ordinentur. & c. ea quæ. §. hæc eadem. Fallit tamen in crimine hæresis, nã tunc quia immanissimum, & periculosissimum est, puniũtur, & condemnantur ab ordinarijs, non tanquam iure suo, sed tanquã sedis Apostolicæ delegatis de heret. ad abolendam. §. fin. Vnde ipsi non hoc facere videntur, sed Papa. arg. de transla. episcopi, inter corporalia. §. sed neque. Patet igitur, quod in alijs criminibus, nisi & Papa hoc cõcedat, ab inferioribus minimè punientur. An autem exemptus possit se subijcere ordinario. vide per Abb. in disput. incip. Duplici ordine insigniti, & per eundem in c. significasti. de foro compet. vbi concludit, quod non absque licentia Papæ. Et an exempti si velint possint ponere causam suam in manibus inferioris à Papa. vide gloss. in c. 1. de offic. delega. & de hac materia multa diximus. lib. 2. c. 49. circa finem.]

Rursum, si lata est excommunicatio con-
5 tra fures, † si furantur extra locum, vbi adest excommunicatio, non sunt excommunicati. Forenses verò furantes Capuæ, vbi adest excõmunicatio contra fures, ligantur: quia sunt subditi ratione delicti. cap. fin. de foro compet. Quod intellige, modo excommunicatio sit lata auctoritate ordinaria, secus si tanquam delegatus Papæ, quia excommunicatio Papalis omnes ligat. Sotus lib. 5. de iustitia, & iure. quæst. 4. art. 1. Sed de his latius cap. 8.

6 Secundo, nec † vniuersitas excommunicari potest. cap. Romana. §. in vniuersitatem. titu. nostro. lib. 6. Et ratio est, quia requiritur, vt persona excommunicanda sit certa, & de-

& determinata, non autem incerta, & indeterminata. Hinc vniuersitas, ciuitas, collegium, congregatio excommunicari non potest, sed bene interdici, ne contingat innocentes irretiri. d. §. in vniuersitatem. licet secundum aliquos si feratur, non est nulla, sed iniusta.

7 Sed aduertendum, † quod si excommunicatio sit lata contra vniuersitatem à summo Pontifice, tunc cum ipse non subiaceat d.c. Romana: excommunicatio tenet in foro exteriori, in interiori autem non. Vnde qui certo scirent se esse innocentes, possent seclusо scandalo se ingerere diuinis. At si alius, quàm Papa excommunicaret, & excõmunicatio esset lata in omnes de collegio absolutè, non valeret excommunicatio, & esset ipso iure nulla. d. §. in vniuersitatem. ob verbum penitus, ibi appositum. Syluest. in ver. excommunicatio. 1. nu. 10. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 2. Si autem non omnes de collegio absolutè, sed singulos, idest, Rectorem, Sindicum, electos, aliasque personas, quæ in culpa fuerunt, excommunicaret: tunc quia periculum non est vt irretiantur innoxij, excommunicatio teneret. Tutior

8 † tamen est opinio, quod etiam vleat excommunicatio, quando fertur absolutè contra vniuersitatẽ, scilicet, quo ad reos, & culpabiles, sicut dicimus, quando fertur excõmunicatio in communi. *Chi sapesse, ò hauesse inteso, &c.* [ita Fely. in cap. dilectæ. col. 2. de except. Imol. in c. capitulum. col. pen. de rescrip. tametsi de rigore verior est contraria opinio, vt teneat. secundum Palu. & communem in 4. dist. 18. q. 2. ad fin. Curt. sent. consi. 20. dubio 2. Imò quamuis iure possit ferri excommunicatio in vniuersitatem, minimè ligarentur hi, qui post ipsam censuræ pronunciationem collegium, aut vniuersitatem fuerint ingressi. Bald. Pau. Imo. Aret. & alij in l. si grege. ff. de leg. 2. Ias. in l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. signif. fatetur esse communem.] Remedium tamen est, qđ quando excommunicatur in communi vniuersitas, interdicatur. cap. non est vobis. de spons. c. sanè. el 2. de offi. deleg. c. si sententia. de sent. excommu. libr. 6. quia ista pœna non est spiritualis, & non afficit animam, quia non priuat cõmunione suffragiorum ecclesiæ, sed tantũm suspendit interdictos auditione, & celebratione diuinorum officiorũ, quæ quidem priuato directè nõ afficit animam, & sic distat ab excommunicationis cẽsura, vel excommunicentur omnes illi, qui fuerunt inobedientes mandatis, &c. Couar. lib. 2. variar. resolu. c. 8. num. 9.

9 Tertio, nec † mortuus excommunicari, quamuis declarari possit excommunicatus, seu in excommunicationem incurrisse. c. si quis. de hæret. Abb. in d. c. à nobis. lo secundo. nu. 12. de senten. excommu. Cast. de iust. hæret. puni. lib. 2. c. 19. Couar. in c. alma mater. § 11. num. 8. prima part. de sent. excommunic. in 6. Nauar. cap. 27. nu. 271. qui si est in ecclesiastica sepultura sepultus, debet eijci, & in asinorum sepulturam poni. Docto. in d. c. si quis.

Quarto, nec ille, qui certissimus est, qđ non potuit delinquere, vt infans, & furiosus. Abb. in cap. ab excommunicato. de rescrip. Hinc dicimus, quod si lata sit excommunicatio per sententiam, aut statutum contra ingredientes intra septa monasterij cuiuscunque generis, aut sexus, aut ætatis, vel cõditionis fuerint, tunc nõ includitur infans, aut furiosus, nisi infans sit doli capax, & habeat vsum rationis, quia eo casu cum possit committere peccatum mortale, dicitur excommunicatus. cap. 1. & 2. de crimin. fal. cap. 1. de delict. puer. Nauar. in cap. statuimus. 11. quæst. 3.

10 Quinto, nec † infidelis. cap. gaudemus. de diuor. Potest tamen indirectè excommunicari, prohibendo fideles, ne cum infidelibus habeant commercium. c. post miserabilem. de vsur. c. postulasti. de iudæis.

11 Sexto, nec † priuilegiati, quatenus se extendit priuilegium. c. cum ad quorundam. de excessio. prælat. [Hinc fit, quod exempti secundum formam exemptionis suæ nõ possunt excommunicari. extra de priuileg. cap. cum capella. & capitu. quanto. vbi in dicto capit. quanto. cauetur, quod cum prælati religiosos exemptos non possint excommunicare, vel interdicere, quòd in odium eorum, vel fraude priuilegiorum ipsorum non interdicant, vel excommunicent alios eisdem communicantes, quia sic facientes puniendi sunt: & ratio est, quia ex quo non licet tales excommunicare, vel interdicere, ita nec aliquid æquipollens facere: quia ex quo denegatur vna via, denegatur etiã omnis alia, per quam ad idem deueniri potest.

Non enim sunt consideranda verba, sed mēs legislatoris, & contra legem, vel priuilegiū facit, qui seruat sola verba, & venit contra mentem. l. non dubium. C. de legi. reg. fin. de reg. iur. in 6. sic neq; est aliquid in fraudem canonis attentandum. de conces. præb. c. constitutus.].

Septimo, nec Rex, vel Imperator, nisi pro notorijs. facit tex. in c. duo sunt. distin. 96.

Octauo, nec Papa, quia nulli homini, nec legi humanę, qua sola fertur excommunicatio quo ad pœnam subijcitur. c. proposuit. de concess. præb. ca. cuncta per mundum. 9. qu. 3. nam neq; per hęresim incidit in excommunicationem humanam, de qua loquimur, sed diuinam. Nauar. c. 27. nu. 13.

Nono, nec Diabolus, nec anima separata ab homine, quia non sunt homines. c. in quadam. de celeb. miss. Neque ethnicus, etiam si sit cathecumenus, idest nouiter conuersus, nondum tamen baptizatus.

Decimo, neq; creaturæ irrationales excommunicari possunt: hinc neq; locusta, neque bruchus, vel aliquod genus vermium,
12 aut minimorum † animalium irrationaliū excommunicari possunt, idque credere, [vel excommunicare superstitionis est; cum eo casu ad expulsionem eorum accipiantur media, vt remedia, quæ nec naturaliter, siue naturali reuelatione, nec supernaturaliter, neque vlla Ecclesiæ Christianæ Romanæ institutione habeant virtutem expellēdi ea, eo modo per excommunicationem. Et ita censenda sunt superstitiosa aliqua specie superstitionis, quas post alios referimus. lib. 2. capit. 5. & 3. nume. 2. in nostris decisionibus, vel inuocationis tacitæ dęmonum, quæ vt referimus ibidem. num. 10. toties fiunt, quoties aliquis enititur efficere aliquid per causas, quæ nec virtute sua naturali, nec ex diuina, aut ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, aut sunt ad illud ordinatæ, vel quando huiusmodi causæ tanquam necessariæ adiunguntur alijs, quę possunt talem effectum producere. iuxta mentem S. Tho. 2. 2. quæst. 96. articu. 1. & in multis articulis. q. 95. Cuius quæstionis exempla possunt esse quidam rami, quos posuit Caiet. in summa, in verbo. Incantatio. Quamquam religiosè vti possumus aqua benedicta, & precib. sanctis, & adiurationibus fundatis in diuina bonitate, non referendo illas ad irrationalia nocentia, sed ad ipsum Deum, qui ea mouet, humillimè obsecrando eum, vt dignetur ea compescere aliquo modo suæ Maiestati grato, vel adiurationes illas referendo ad diabolum, qui Dei permissu his vtitur ad nocendum hominibus, pręcipiendo ei potestate à Deo tradita Ecclesiæ, iuxta illud Lucæ 10. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, &c. vt cęsset à mouendo, & ducendo, & dirigendo illa contra nos. Nihil tamen amicè, vel socialiter petendo, etiam si ipse, vel alius spiritu eius afflatus promitteret certò liberationem. Nam. vt S. Thomas. 2. 2. quæst. 90. articu. 1. conclūdit licere adiurare Deum, & hominem, & āmicos. & in artic. 2. licet etiam dæmonem adiurare tanquam hostem, ad compellendum, vel expellendum, non tamen vt amicum, vel socium ad habendum ab eo aliquod adiutorium. vel bonum. vide Sotum de iusti. & iure. lib. 5. quæst. 12. art. 2. Nauar. in Man. c. 27. nu. 13.]

13 Et † nec obstat id, quod legitur in historia D. Bernardi de gestibus Illust. ordi. Vbi tempore, quo fideles intererant sacris, eo loci tanta erat muscarum quantitas, quod celebrari non poterat: vnde D. Bernardus eas excommunicauit, vnde statim mortuæ sunt. Similiter legitur de sanctissimo Patre nostro Benedicto, quod dum quidam Abbas amisisset eius annulum, nec qui illum rapuisset, inueniretur, lata fuit excommunicatio contra quemcumque annulum habentem, vnde fuit postea inuentus coruus ægrotare, quem in eius domuncula monachi inuenerunt. Pariter legitur in ser. 2. B. Vincentij. fer. 3. post secundam Dominicam Quadrag. quod quidam monachus reliquit Breuiarium in quadam arbore per obliuionem, excommunicauit illud habentem, & statim arbor exsiccata est. nam dicimus illas fuisse maledictiones, permisitque Deus hæc fieri, vt homines deterreantur, & excommunicationis gladius maximè timeretur. [Nec ēt obstat illud Iosue. cap. 6. vbi multa irrationabilia fuerunt anathematizata, quia non est intelligendum de anathemate, idest excommunicatione: sed pro rebus separatis à communi consortio aliarum similium. vt palam dicit S. Thomas receptus in capit. 2. ad Galat. Vt etiam accipitur in locis omnibus veteris testamenti, in cuius tempore nondū

inuentæ

inuentæ erant tres illæ censuræ. de quibus in c.quærenti. de verbor. significat. quarum maxima est excommunicatio.24.quęst.3.ca. corripiantur.Nec etiam obstat,quod multæ sententiæ fuerint latæ in Hispanijs contra mures,sorices,& locustas, & præcipuè quædam sententia excommunicationis lata à quodam Episcopo.vt refert. Nauar.lib.5.de senten.excommunic. consi. 5. quæ præcepit muribus, vt intra tres horas exirent terras, quas habitabant, intra quas maximus eorũ numerus exiuit natando per mare Oceanum in quandam insulam sterilem: quia respondetur,quod liberatio non prouenit ex virtute,& bonitate sententiarum,sed ex potestate diaboli,qui abstulit illa animalia de terris,quibus nocebant,vel occidit ea etiam subito,ad persuadendum cupientibus illam liberationem prouenire ex bonitate sententiarum,& sic continere,& manutenere;confidentes in eis in peruersis superstitionibus, & inuocationibus, & amicitia dęmonum, qui plurimum cupiunt haberi, & adorari pro Diis,& benefactoribus: cum tamen sint malefactores maximi.Naua. qui sup.nu.12.

His igitur casib. exceptis cęteri possunt
14 †excommunicari,etiam si sint vna vice excommunicati.ita notatur in capit. ita quorundam de Iudæis.3.qu.4.c.Engeltrudam.c. cum pro causa.c.officii.de senten.excommunicat.Et hoc ideo,vt vel eiusdem excommunicationis, iteratio maiorem terrorem, & confusionem incutiat, vt sic resiliant à peccato. Et non obstat si quis diceret,quod excommunicatus pro vna causa, non potest amplius excommunicari: quia cum semel sit eiectus extra ecclesiam, non potest amplius eiici. iuxta illud Aposto. Quid enim ad nos de his,qui foris sunt aliquid iudicare. capit. gaudemus,etra de diuor.Nam respon.quod effectus excommunicationis est duplex. Primus eiiciendo extra ecclesiam, & ita procedit contrarium, nam qui semel extra ecclesiam positus est, amplius extra poni non potest.cap.omnis. 11. quæst.3. Secundus effectus est detinendi extra ecclesiam,& vt tradatur Sathane.11.quæst.3.ca. audi.& amplius ligandi.Et ita semel traditus,& ligatus,iterum traditur, & iterum ligatur:Sicut & per diuersa peccata hoc idem contingit,quia secundum Gregor.cum peccatum per pœnitentiam nõ absoluitur,mox pondere suo ad aliud trahit. Ideoq; si quis ex decem causis sit excommunicatus,licèt à nouem sit absolutus, adhuc decimo vinculo, quod remanet est ligatus, ita vt ingrediendi ecclesiam potestatem non habeat, extra de senten. excommunica. capitu. cum pro causa. & capitu. officij. Quod idem dic in interdicto,vt si ex vna causa latum sit,ex alia ferri possit,extra de postul.prælat.capi. 1.sic semel suspensus potest iterum suspendi.ita Astens.post Hostien.lib. 7. titu. de interd.& suspen.art.7. in fine.]

15 Concludo † igitur, quod excommunicari non potest,nisi homo baptizatus; mortalis habens superiorem,& sic Diabolus, anima à corpore separata,collegium, vniuersitas, quæ non sunt homines,Iudæus,vel ethnicus non baptizatus, cathecumenus, nec resuscitatus denuo moriturus,nec Papa,qui nulli hominum, nec legi humanę, quà sola fertur excõmunicato,quo ad pęnam, subijcitur excommunicationi, nec locustæ, aut bruchus, vel alia id genus vermium, vel animalium irrationabilium excommunicari possunt.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio non ex impetu,sed ex graui causa ferri debet.*
2 *Excommunicationis causa duplex est.*
3 *Contumacia eius,quod non est peccatum,vel peccati venialis causa esse potest excommunicationis.*
4 *Contumacia quot modis contrahatur.*
5 *Excommunicatio,quę requirat contumaciã?*
6 *Præcepta multiplicantes sub excommunicatione sunt multum reprehensibiles.*
7 *Excommunicatio,vt mors infligi non debet, nisi pro delicto atroci.*
8 *Excommunicatio non nisi pro vltimo remedio ferri debet in iudicialibus.*
9 *Excommunicans sine causa, peccat mortaliter.*
10 *Excommunicatio pro debito notorio,vel pro delicto alterius ferri non debet.*
11 *Excommunicari pro delicto præterito quis non potest,idque qua ratione.*
12 *Inobedientia non procedens ex contemptu iusta causa est excommunicationis.*
13 *Præceptum, quod proijciat in excommunicationem.*

Pro,

Pro quibus causis ferri, vel non, possit excommunicatio ab homine. Cap. VII.

VT facilior eorum, quæ dicenda sunt habeatur cognitio, priusquam deueniamus ad correlaria, quædam à nobis præmittenda sunt: & primũ, quòd quamuis excommunicationis gladius neruus sit ecclesiasticæ disciplinæ, & ad continendos in officio populos valde salutaris, iuxta Concil. Trid. sess. 25. cap. quamuis. so-
1 brie tamẽ, & † ex iusta, & graui causa, eaq; diligenter, & magna cum maturitate examinata ab episcopo, vel eo absente ab eius vicario exercendus est: c. si quis episcopus. ca. seruetur. 11. q. 3. cum experientia doceat, si temere, aut leuibus ex rebus incutiatur, magis contemni, quam formidari, & pernitiem potius parere, quàm salutem, contra mentem tex. in c. 1. de senten. excommun. in 6. & c. audi. 11. q. 3. Etenim cum quis pro leuibus causis videt se excommunicatum, solet indignari, & contemnere excommunicationẽ, & per consequens manere in ea, ꝙ est peccatum mortale. Hinc tex. in c. nemo. & in c. nullus. 11. q. 3. inquit ꝙ nullus est excommunicandus nisi pro peccato mortali, & eo casu quo quis incorrigibilis est. c. cum non ab homine. de iud. Sola igitur contumacia est causa excommunicationis. Quæ quidem ex-
2 communicationis causa duplex est. alia † immediata; & principalis, alia mediata, & remota. Causa principalis & immediata est contumacia, quæ ideo sic dicitur, quia ob illam solam est hæc sententia ferenda. argu. tex. in c. sed illud. distin. 43. d. c. nemo. & cap. nullus, & hæc contumacia causa est excommunicationis, siue insurgat ex causa morta-
3 li, siue pro eo, quod ex sui natura † nullum esset peccatum, verbi gratia, lata est excommunicatio contra non euntes ad processionem, Si clericus absque rationabili causa, & monitus illam contemneret, vtique excommunicationis vinculo innodaretur: cũ possit mihi prælatus id quod in se non est peccatum mortale præcipere, vel prohibere sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. Sylu. in ver. excommunicatio. 1. num. 2. in fi. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 1. ar. 2. col. 2. in fi. Sic etiam potest talis contumacia insurgere etiam pro minimis rebus: nam licet pro minimis causis, vt puta pro risu, vel verbo ocioso quis excommunicari non debeat. 11. q. 3. c. nullus. & cap. episcopi, potest tamen pro contumacia surgente pro minimis: cũ tanto maior videatur contumacia, quanto ex re minori consurgit. cap. non potest. 2. qu. 7. glo. in c. duo sunt. distin. 96. glo. in d. c. episcopi. At causa mediata, & remota excommunicationis sunt diuersa crimina, quæ debent esse mortalia, & grauia, scandalosa, & enormia. Ex quorum singulis contumacia descendere potest. Vnde quando dicitur quis excõmunicari pro crimine adulterii, furti, & c. 16. q. 1. c. alia. 22. qu. 1. c. prædicandum. debet exponi pro contumacia descendente ex tali, vel tali crimine. glo. in ca. certum. 11. quæst. 3. Hug. 2. q. 1. c. nemo episcopus. Archidiaco. in d. c. episcopi. Innoc. in ca. ex parte. 1. de verborum signific. Quæ qui-
4 dem contumacia † quandoq; contrahitur, quia vocatus non venit, vel quia conuictus de crimine, vt emendet, vel satisfaciat, contumax est in parendo. c. certum. 11. qu. 3. vel non in stando iuri. c. ex parte. 1. de verbor. signifi. 24. q. 3. c. de illicita, vel contumax est quia illicentiatus recedit iudicio nondum finito. c. 1. de iudicijs. cap. quanto. de electionib. lib. 6. vel quia non prosequitur accusationem cęptam. 4. qu. 1. c. 1. Host. in summa tit. nostro. versi. quib. ex causis.

Secundò sciendum est, quod excommu-
5 nicatio iuris † absque contumacia incurritur: etenim vt quis contra actum prohibitum venit, est excommunicatus. c. à nobis. 1. de senten. excommuni. cap. si quis suadente. 17. q. 4. pariter nec excommunicatio minor: etenim nonnunquam illa absque monitione imponitur ab homine pro pœna tantum. c. tanta. distin. 86. vel pro pœnitentia à Sacerdote. c. in actione. de pœnit. distin. 1. glo. in c. si inimicus. 11. quæst. 3. igitur sola excõmunicatio hominis maior requirit pro cã contumaciam, qua quis persistat in peccato, & in futura inobedientia.

Ex quibus infertur primo, quod cum excommunicatio sobriè sit exercenda, iuxta Concil. Trid. in d. c. quamuis. sequitur quod
6 valde sint reprehensibiles illi, qui tanta † leuitate, & impetu sine deliberatione præcepta suis subditis multiplicant sub pœna excõmunicationis latæ sententiæ. Nam, vt ait

Seneca,

Seneca, remissius imperanti melius paretur. Etenim natura animus contumax est, atque in contrarium atque arduum nitens, qui facilius sequitur, quam ducatur. Et actuum.cap.5. Quid tentatis Deum, iugum imponere super ceruices discipulorũ, q nec nos, nec patres nostri portare potuimus? Et ideo Prælati deberent à tanta præceptorum multitudine cohibere: exemplo summi legislatoris Dei, qui primis parentibus duo tantum præcepta seruanda imposuit: Gen. cap.2. ex omni ligno paradisi comede: de ligno autem scientię boni, & mali, ne comedas, &c. & alterum eorum transgressi sunt, de quo loquitur.tex. in c.quid ergo. 11.q.3. quare Prælati debent esse vt matres dulcis doctrinæ subditis propinando. vt Prouerb.c. 30. & iuxta illud. Math.ca.16. iugum meum suaue est, & onus meum leue. Et vt à iuramento, ex quo sequitur frequenter periurium, sic Prælati cauere debent à nimietate præceptorum, ex qua frequenter sequitur transgressio.

Secundò infertur, quod excommunicatio debet ferri pro solo peccato mortali eoque graui. Hinc inquit Panor.in c.per venerabilem, qui filij sint legitimi, quod vbicun-
7 que † in iure canonico reperitur pœna mortis, debet exponi pro excommunicatione: & ideo quemadmodum mors non debet infligi nisi pro attroci delicto, & enormi, sic nec excommunicatio, quod nota aduersus nonnullos, qui q habent in ore, solent prohibere sub pœna excommunicationis.

8 Tertiò infertur, † quod excommunicationes generales, quę monitionibus premissis ad finem reuelationis fiunt, non debent fieri, nisi pro vltimo remedio, vt inquit Sotus in 4.sent.q.1.artic.2. Naua.c.27.nu.10.] Vnde in iudicialibus fieri non debet, nisi in subsidium aliorum remediorum iuris, etiam si cõtra laicos procedatur: puta, cum executio realis, vel personalis fuerit valde difficilis, & fieri non possit. Neque etiam in criminalib. nisi cum prædicta executio realis, vel psonalis fuerit valde difficilis. Alias
9 † si sine iusta causa feratur, mortale esset, et si absque dolo, vel odio, aut mala voluntate id fieret, sed per ignorantiam crassam, & supinam. Naua. qui sup. ex Concil. Trid. sess.25. cap. quamuis. iuncto nu.8. in princ. quamuis regulariter valeat quo ad forum exterius, preterquam in certis casib. de quib. sup.c.3.

10 Item † nec pro notorijs, puta, dum debitor notus est, & notum debitum: quia tunc nullatenus permittendum esset, vt per viam excommunicationis creditor debitorem soluere cogat. vt inquit Sotus. in quarto sent. distin.22.q.1.art.2. Si tamen his casibus feratur, valet quidem, sed iniusta dicitur. vt supra diximus. ca.3. Præterea ferri non debet pro alieno delicto, vnde nec filius prò debito patris excommunicari potest. 24. quęst. 3. per totum.

11 Insuper † nec excommunicari quis potest pro peccato præterito, quantumuis grauissimo, & enormissimo, quod non erat ante sub excommunicationis pœna prohibitum, nec aliqua præcesserat monitio sub excommunicationis nota. Sotus vbi supra, aduersus Caiet. Cuius ratio est, quia cum excommunicatio non possit nisi pro peccato mortali ferri, nisi quis pro peccato mortali pręterito excommunicaretur, sæpe eum excommunicari contingeret, qui iam esset in gratia, atq; id demum ex obseruatissimo ecclesiæ more, & vsu compertissimum est, quę neminem vnquam excommunicat pro peccato præterito, sed eum, qui furatus est, si non restituerit, aut eũ, qui iniuriam intulit, nisi satisfecerit. & ita intelligi.ur tex. in ca. quidam maligni. 5. q. 1. vt ibi per Sotum. 4. col. & in lib.5. de iustitia. & iur. quæst.6. arti. 2. col.3. in fine. Vltimo excommunicari po-
12 test pro † peccato mortali inobedientiæ, quod procedit etiam si ista inobedientia non veniret ex contemptu, verbi gratia, fertur excommunicatio in non dimittentes concubinas, si quis non ex contemptu, sed ex appetitu libidinis non vult dimittere, incidit in excommunicationem. Couar. in ca. alma mater. §.9. nume.3. versi. est etiam adnotandum.

13 Quod † procedit etiam si illud, quod pręcipitur, tale sit, quod obedire non teneatur: nam licet tali casu sit iniusta excommunicatio, tamen Innocen. in cap. inquisitioni. in fi. tit. nostro, tenet quod valida sit; nisi præciperetur peccatum mortale, & illud esset expressum in sententia. Abb. in cap. ab excommunicato. de rescrip. glo. in cap. per tuas. tit. nostro. Nam tunc ipso iure esset nulla, vnde tali casu contemni possit, nisi quod hoc sit mortale, solum mihi esset cognitum, nec

probare

probare possem, quo casu debeo humiliter excommunicationem sustinerd.d.c.inquisitioni.tit.nostro. His ergo casibus ferri potest, vel non, excommunicatio, verum, quando lata fuit, quis in eam incidat, subsequens capitulum demonstrabit.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus an quis vere sit, verba legis, vel sententiæ demonstrant.*
Lex excommunicans facientem, non comprehendit consentientem.
2 *Canones extentes se ad consulentes, quod cõsilium comprehendant.*
3 *Certus non peccasse mortaliter, excommunicatus non est.*
4 *Præceptum à lege sub excommunicatione est de his, quorum transgressio mortalis est, secus tamen ab homine.*
5 *Exiguitas, seu rei leuitas immunis est ab excommunicatione. & nu. 7.*
6 *Factum ex leui culpa, vel casu fortuito, non censetur ligari excommunicatione.*
8 *Iniuria leuis etiam animo vlciscendi facta in ecclesia est tantum venialis expers excommunicationis.*
9 *Ignorantia, & animus ab inobedientia alienus excusant ab excommunicatione, secus de inobedientia etiam in re modica.*
10 *Excommunicatio de re, quæ est impossibilis, non ligat.*
Debitor, qui non est soluendo, an & quando excommunicationem incurrat.
11 *Inobedientia ex iusta causa occasione rei præceptæ non proijcit in excommunicationem.*
12 *Compensationis titulo rem detinens, an incidat in excommunicationem: & quid de eo, qui pro recuperatione rerum suarum illam accepit. & nu. 13.*
14 *Vxor rem mariti delinquentis abscondens, si in compensationem debiti dotalis, non incidit in excommunicationem non reuelans.*
Principalis cum reuelare non tenetur, neq; etiam tenentur accessorij.
15 *Scientes donationem factam in fraudem creditorum reuelare tenentur vna cum principali.*
16 *Monitorio generali, qui ex iusta causa non paret, non innodatur censura, & vide per exempla.*
17 *Excommunicatio comminatoria specialiter, & generaliter expediri potest, & de vtroque modo, fallit in multis casibus.*
18 *Principalis delicti perpetrator, an & quando comprehendatur à comminatoria excõmunicatione.*
19 *Præscriptio ciuilis, quæ sacris canonib. non consentit, non excusat ab excommunicatione.*
20 *Debitor, qui defectu probationum non vult soluere, excommunicari potest.*
21 *Scientes, & conscii rei, tenentur ita reuelare, vt res recuperari possit.*
22 *Conscium, nec sigillum secreti naturalis, nec fides data, nec iuramentum ipsum excusat à reuelando.*
23 *Testes priuilegiati, qui alias excusantur, defectu probationum, cogi possunt per excommunicationem.*
24 *Scripturas priuatas habens an teneatur, ne incidat in excommunicationem, eas manifestare.*
25 *Reuelare tenetur etiam is, qui peccatum occultum, perniciosum Reipu. nouit, quo casu etiam filius patrem reuelare teneatur. vide nu. seq.*
27 *Prohibitus religionem ingredi, vel ad dignitatem aspirare, à sciente reuelari debet.*
28 *Conscius delicti, quod probare non potest, an in foro fori teneatur reuelare.*
29 *Confessioni concreditum non reuelans, non incidit in excommunicationem.*
30 *Reuelare non tenetur, qui proprie rem per veritatem non nouit.*
31 *Re reuelata per eum, à quo ipse audiui, onere reuelandi leuatus sum.*
32 *Reuelare rem occultam quæ probari non potest, quis non tenetur. fallit num. seq.*
34 *Reuelatio, quæ aliquod malum reuelanti est allatura, à denunciando excusat.*
35 *Excommunicatio tunc admittenda, cum nulla alia via reliqua est in foro exteriori.*
36 *Denuncianti satis est in occulto delicto, qđ probari nõ potest, si delinquenti faciat denunciationem euangelicam.*
37 *Prælatus denunciantem admittere ad reuelandum non debet; cum res probari non potest, secus in re contra bonum publicum. nume. seq.*
39 *Delinquens extra territorium, vel etiam in loco territorij exempto non incidit in latam excommunicationem.*

Mona-

Quis in latam excommunicationem non incidat. Cap. VIII.

IN consideratione huius capituli credo totam seriem huius materiæ ferè consistere. Breuiter ergo per regulas procedamus. Et prima sit hæc.

1 Ad iudicandum, an † quis sit excommunicatus nec ne à iure, vel ab homine, debent perpendi diligenter verba, quibus ius, vel iudex vtitur, & personæ, contra quas, & opera, ob quæ fit excommunicatio: non enim vltra illa extenditur: quia excommunicatio cum sit pœna, est restringenda, vnde lex excommunicans facientem aliquid, non comprehendit regulariter consentientem etiam mandando, consulendo, faciendo, vel auxiliando antequam fiat, nisi ex eius tenore, vel aliarum legum id expressè, aut tacitè colligatur. Syluest. sibi contrarius. in versic. excommunicatio. 10. dubio. 10. Tabien. in versi. excommunicatio. 5. casu 49. Nauar. ca. 17. num. 51. Dixi ex eius tenore, quia capitulum, fœlicis. de pœn. lib. 6. tex. in l. si quis. ff. de iurisdic. omn. iudic. & multa capitula Bullæ Cœnæ Domini, exprimunt consulentes, & mandantes, &c. cum intendunt eos includere. Dixi, vel illarum legum. quia ca. si quis suadẽte. 17. quæst. 4. loquens de iniectione manus in clericum, extenditur ad mandantem, consulentem, & iuuantem. ca. mulieres. c. quantæ. de sent. excommu.

2 Addendum etiam † est, quod canon extendens se ad consulentes, fauentes, aut mãdantes, non comprehendit adeo consilio simplici, quòd sine illo tam certo, & iniquo animo fuisset admissum delictum, ac cum illo, per dictum cap. fœlicis. iuncta gl. celeberrima. ver. simplici. Eadem ratione dicendum est de alijs. Nauar. qui supra.

3 Secunda regula, † quoties homo certus est non peccasse mortaliter contra obedientiam ecclesiæ, tutam subinde conscientiam habere potest nullam incurrisse excommunicationem apud Deum, nec esse priuatum suffragijs ecclesiæ, licet quandoque propter falsam opinionem, & præsumptionem iudex possit eum arcere ab externo fidelium cætu. hæc regula est Palud. in 4. sent. distin. 18. quæst. 1. art. 1. sequuntur omnes. Syluest. in versi. excommunicatio. 1. num. 11. Sotus distin. 22. quæst. 1. articu. 2. colum. 3. Petrus Sotus, Couar. in cap. alma mater. §. 9. num. 1. versic. 2. vbi ampliat hoc dictum ad quamcumque excommunicationem generalem, siue particularem iuris, siue hominis generaliter latam. ita etiam Nauar. c. 27. nu. 9.

4 Sed aduerte, † quod licèt lex non prohibeat, aut mandet sub pœna excommunicationis nisi id, quod homo sub mortali facere, aut vitare tenetur, tamen secus est de homine: potest enim homo sub excommunicationis pœna mandata, vel prohibere aliqd', quod aliàs non esset peccatum, cuius tamẽ transgressio mortale esset. Syluest. in versic. scrupulus. quæst. 4. versi. 6. Ex hac igitur regula, quod homo nunquam incurrat in excommunicationem, nisi peccet mortaliter,

5 plura deduci solent, & primo. Lata est † sententia excommunicationis contra eos, qui furtum commiserunt, qui leue furtum commisit, per hanc regulam non ligatur, quia leue furtum committendo veniale tantum, & non mortale crimen contraxit: quia & si furtum peccatum mortale sit, quandoque tamen veniale esse potest, vt si fiat in re leui, D. Thom. 2. 2. quæst. 59. articu. 4. Caieta. in ver. contemptus. Nauar. in Manua. capit. 27. num. 9. Couar. §. 9. num. 2. in capi. alma mater. versi. 4. Pariter si excommunicantur colloquentes cum monialibus, non comprehẽditur

ditur qui transeundo monialem salutaret, vel parum cum ea loqueretur.

[Rursum si excommunicatio lata fuisset contra vniuersitatem, & quoslibet singulares eius, qui fuerunt culpabiles, tunc talis excommunicatio non extenditur ad culpabiles venialiter tantum: quia nemo incurrit excommunicationem generaliter latam nisi propter culpam mortalem. c. nemo. c. nullus. 11. quæst. 3. & ita excommunicatio lata contra vniuersitatem, & singulares eius culpabiles, debet intelligi de culpabilib. mortaliter, non præsumptiuè secundum forum exterius, sed realiter: quia in foro conscientiæ non statur præsumptioni, sed veritati. argum. cap. humanæ aures. 22. quæst. 5. capi. tua. de sponsa. Vnde licèt quis inueniretur mortaliter præsumptiuè culpabilis in foro exteriori, non tamen apud Deum ligaretur si verè non fecisset id, quod præsumitur fecisse. d. cap. humanæ. & ca. is qui. de sponsa.] Eadem ratione interpretandæ sunt excommunicationes latę contra ludentes, vel choreas exercentes die festo animi leuandi causa: nam si quis breui tempore luserit, non incidit, etiam si sit contemptus, verbi gratia, si quis præceptum superioris in re minima ex contemptu transgrediatur, aduertens rem esse minimam, & ea ex causa, quod leuis est materia præcepti, contemnit illud, veniale peccatum erit, & per consequens nõ incidit in censuram. Caiet. in ver. contemptus, secus vero si quis præceptum superioris transgrediatur, eiq; nolit subijci, vt præceptum eludat, non aduertens rem esse minimam, nec ea ex causa ad id inductus fuit. Caiet. qui supra. §. 9.

6 Insuper † ex hac propositione sequitur, quod licet in foro exteriori quis teneatur de leui culpa, & casu fortuito. tex. in l. in lege Aquilia. 2. ff. ad leg. Aquiliam. tamen in animæ iudicio, quis tantum tenetur de dolo, & lata culpa. Innoc. & Abb. in c. quia plerique. de immu. eccl. Hinc si casu aliquo non data opera quis fregit vasa figuli, licet feratur excommunicatio contra vasorum effractores, nõ ligatur excommunicatione, quia non est in peccato mortali.

7 Præterea † licet propter transgressionis pęnam sit præsumendum, & colligatur legislatorem ad mortalem culpam voluisse obligare transgressorem, vnde non parere intelligitur peccatum mortale esse, etiam si illius transgressio aliàs esset de se peccatum veniale, vt inquit Sotus in quarto sent. dist. 22. q. 1. art. 2. colum. 3. attamen quoties propter aliquam circunstantiam, & qualitatem actus constiterit transgressionis culpam alioquin mortalem, esse venialem, tũc dicendum est non esse locum excommunicationi canonis, nec iudicis. Hinc nunquam percussor clerici etiam animum vlciscendi, & iniuriam inferendi habens, ea iuris excõmunicatione afficitur, qua potest eum absoluere, si ea percussio ita leuis efficitur, vt veniale tantum peccatum, & non mortale percussor commiserit. ita in specie notauit Nauar. in c. inter verba. 11. quæst. 3. Couar. qui sup. §. 9. parte prima. auctoritate D. Tho. 1. 2. quæst. 88. arti. 1. ad primum. vers. dicen-

8 dum est ergo. Vbi docet iniuriam † leuem etiam animo vlciscendi, & iniuriam inferendi illatam veniale peccatum esse, nisi forte ex hoc graue scandalum oriatur, vel aliquid huiusmodi. Hinc sequitur, quod quamuis percussores clericorum, & qui sanguinem in ecclesia effuderint, sint excommunicati, nihilominus si clerici pueri in ecclesia rixantes se pugno percusserint, & sanguinem è naribus emiserint, nulla innodantur censura propter talem circunstantiam actus: quia cum sit parua, non facit excommunicationem incurrere. Sotus in quarto sent. distin. 22. quæst. 1. arti. 2. col. 9.

9 Secundo. Lata † est sententia contra non euntes ad processionem in festo sacratissimi corporis Christi, aliquis vel probabiliter ignorat, aut credit per suas occupationes legislatorem eum noluisse obligare, dicimus hunc non incidisse in illam, quia inobediẽs dici non potest. Sylu. in specie. in ver. ignorantia. prope fin. Si vero episcopus, vel prælatus præciperet quid modicum, ne fieret sub pœna excommunicationis, tunc transgressor absq; legitima causa peccaret mortaliter, non ratione transgressionis, sed ratione inobedientiæ. Syluest. in vers. excommunica. 1. Caiet. in ver. præceptum. in fi.

10 Tertio, † si feratur pro re, in qua homo obedire non potest: quia impossibilium nulla est obligatio, vt si quis excommunicetur, nisi soluerit ea, quæ deprædatus est, & tempore, quo excommunicetur, non sit soluendo, nullatenus excommunicatus manet

instè.

iustè.glo.in cap. Odoardus.de solut.Archid. in cap.venerabilibus. de senten.excommun. lib.6.Syluest.in ver. pœna. quæst.18.Federi. consi.113.Abb.in capit.P. & G. nume.11.de offic.& potesta. iudi. deleg. Quare si est occultus, potest absque scrupulo interesse diuinis, quamquam hic cauenda est fraus. si enim non potest in totum, tenetur tamen in partem, quam potest etiam cum sua indecentia, idest, detrimento victus, & vestitus. Quod tamen maxime verum est, quando is, cui debentur restituenda, esset in æquali necessitate, vt debitor, puta, quia ipsum oportet viuere indecenter, nisi restituantur, aut soluantur ei sua: quia nemini licet ære alieno maximè per iniuriam sublato honorem, & æstimationem seruare proprij status. Syluest.in ver. excommunicatio.2.nume. 23. At qui si tunc non habet vnde soluat, tenetur, dum habet sub sententia eiusdem excommunicationis, quæ semper durat. Et vice versa, si quando excommunicatio fertur, est soluendo, tunc si non soluat incurrit. Abb. in capitu.significante.sub nu.3. de pignor. Oldr.late consi.237.facit capitu. super eo.de rapto. Quare licet postea in egestatem incidat, semper manet in foro conscientiæ excommunicatus, quamuis quo ad Deum sit in gratia. Sotus. qui sup.col.9.

11 Quarto. Quando † ideo non obedit, quia iustam causam excommunicationis non prætendit habere, quia tunc in excommunicationem non incidit, puta, sub excommunicationis censura præcipitur rem talem restitui debere Titio, qui dicit suam, quę apud me detinetur, sed quia verè scio meam, nolo restituere. Vel sub eadem censura præcipitur, vt qui habet has, vel illas scripturas, proferat, quas ego proferre nolo, qui scio me tale ius habere in illis, quod non possum ad reddẽdum cogi, in excommunicationem non incido, verbi gratia: Ita illæ scripturæ ad meum ius conducunt, vt nullatenus ad alterius ius confirmandum attineãt, quia si aliquo pacto ad aliorum ius attinerent, proferre deberem, etiam si ex illis vexationem timerem. Sotus in quarto senten. distinctio.22. quæstio prima articu. secundo.colum.9. versicu.tertio. [Pariter qui ideo non reuelat per monitorium, quia scit vel probabili ratione, vel auctoritate alicuius Doctoris, iusta scientia, vel conscientia præditi firmiter credit petentem non habere ius super eo, quod petit, non incidit in excommunicationem: quod secus esset dicendum, si dubitaret, vel leuiter crederet illi deesse ius, ita neruosis rationibus probat Nauar.lib.5.de sent. excommu.consi.7. per totam primam quæstionem.]

12 Quinto, † quando id, quod sub excommunicationis censura præcipitur, vt restituatur, ab alio detinetur, quia tantum à domino ipsius rei in veritate consequi deberet ex debito legali, & certo, nam tunc retinere potest titulo compensationis; secus tamen esset, si aliqua compensatio remuneratoria debeatur alicui debito gratitudinis, & antidoralis. Vnde in primo casu Episcopus, qui generaliter monitione præmissa excommunicaret scientes, & non reuelantes res subtractas alicui nescienti, quis eas subtraxerat, non obligaret eum, qui sic eas recuperat, neque etiam id scientes; dummodo pro comperto habeant eas pro debito legali fuisse subtractas, quia ex quo principalis non tenetur reuelare, neque accessorij, quod est notandum. Secus tamen si scientes dubitarent eas pro debito legali fuisse subtractas; licet recuperans eis dicat quòd ad recuperandum suum tantum, quod iustum erat, accepit; nisi tanta fide apud eos esset, vt merito ei credere deberent. argumen. gl. singularis in l.Titio fundus. ff. de conditio.& demonstra.

13 Quæ † procedunt etiam si iuberet Episcopus eos reuelare, qui rem illam pro recuperatione rerum acceperint, vt rectè probat Syluest. in versicu. furtum. quæstio.15. Quod procedit etiam, quando fertur excommunicatio specialis ob illam rem. Nauar.contra Syluest. in capitu. decimoseptimo. nume. 114. Supradicta autem procedunt etiam in rebus sublatis, & absconditis per creditorem, quando ob delictum debitoris omnia veniunt confiscanda. idem Nauar c.17.nu.125.

14 Exemplum. vxor, † filius, aut cognatus alicuius delinquentis abscondit aliqua eius bona in monasterio, aut in aliquo loco, ne à iudice sequestrentur, fertur excommunicatio contra capientes dicta bona, aut id scientes: quæritur, an vxor, vel conscij teneantur reuelare? Nauar. qui supra. numero 137. respondet

Ccc negatiuè,

negatiuè, si dicta bona abscondita pertineant ad compensadum debitum dotis, vel aliud: alioquin contra. Cauere tamen oportet eo casu, ne iterum peti possit id, ad quod abscondita sufficiunt instar illius, qui clam aliquid accipit de bonis debitoris in sui debiti compensationem. Ex quibus dictis potest fieri hæc conclusio, quæ est multum frequens, q; quotiescunq; principalis non tenetur reuelare, vel restituere ex aliqua iusta causa, nec accessorij tenentur: cum accessorium sequatur naturam sui principalis. c. accessorium. de reg. iur. lib. 6. l. cum principale. ff. de reg. iur. [Medi. c. de restitu. q. 11. in fi. vers. respondetur. Secus autem in casu, qui

15 nuper accidit. Mercator quidam, † cum plures haberet creditores, quibus omnibus forte satisfacere nõ potuit, mille ducatos, quos habebat, suæ vxori dedit hac lege, vt si sententia excommunicationis contra occultantes bona illius mercatoris fulminaretur, præfatos ducatos ex tunc donaret vxori. Quo facto fugam arripuit, postea fuit sententia, vt præfert, fulminata: Quærebatur an vxor, aliiq; qui facti notitiam habebant, tenerentur factum reuelare? Dicendum, quod sic, cum non potuerit vxor verè prætendere præfatos ducatos suos per viam donationis, esse, eo q; donatio non valuit, cum in fraudem creditorum facta fuerit.]

16 Sexto fertur † monitorium generale sub pena excommunicationis contra fures, vel iniustos detentores, & contra omnes scientes res furtiuas, vel homicidium, si aliquis iusta aliqua causa iudici non paret, censura non innodatur, exempli gratia: Qui scit furtum, vel homicidium, q; iudex iubet reuelari, sed ideo non reuelat, quia peccatum est occultum, vel peccator iam emendatus, vel sola fraterna correctione emendabilis, tũc non est parendum ante fraternam correctionem; etiam si præciperetur, vt fieret denunciatio non habita ratione fraternę correctionis. secundum D. Thom. 2. 2. quæst. 33. art. 7. secus tamen esset, si peccatum occultum manifestaretur per aliqua indicia, vel per infamiam. Sed quia materia hęc, quando quis teneatur sub pœna excommunicationis reuelare, multum difficilis est, atq; frequens, ideo exemplis, & ampliationibus, atque limitationibus dilucidabimus, quantum ingenioli nostri imbecillitas permittit.

[Et primo sciendum est, quod Episcopus, seu eius Vicarius ad instantiam cuiuscunq; petentis potest concedere monitorias generales contra detinentes res suas, vt nisi restituant infra certum tempus, sint excommunicati. tenet glo. vbi Bar. Bal. Ang. & alij in l. inciuile. C. de fur. tenet Rota in decis. 44. Item Bald. in c. si sacerdos. extra de off. ordin. Aret. in cap. nouit. de iudic. fallit tamen hæc propositio pluribus modis. Et primo, vt non possint concedi tales literæ excommunicatoriæ. Secundo, vt nec, quando sciretur fur, vel notus esset aduersarius, quia tunc debet agi coram competenti iudice via ordinaria, vt diximus supra. num. 4. ca. 7. Tertio, vt nec pro re minima, vt supra diximus. nu. 5. Quarto limita, si ille, qui habet rem, pro qua literæ promulgantur, compareat, dicendo, quod ipse tenet illam, sed sine peccato, & quod paratus est super illa in iudicio respondere coram competenti iudice, ad quem petit remitti. Quinto, quando is, ad cuius instantiam conceduntur monitorię prius pactum fecit cum parte, quod etiam si faceret publicare tales monitorias, q; nec ipse, neq; scientes per hoc teneantur reuelare. ita refert has limitationes. Io. Bernard. Diaz, in regula 244.]

17 Secundo notandum, † quod comminatoria excommunicatio dupliciter expediri potest, specialiter, & generaliter: quãdo specialiter expeditur, fertur contra certas personas, siue principalis sit, siue testis, & tunc principales, seu testes citati nominatim sub pœna excommunicationis tenentur obedire, & comparere, aliter sunt excommunicati, tanquam inobedientes, & contumaces.

Quando vero fertur excommunicatio

18 † comminatoria generalis contra fures, vel iniustos detentores rerum alienarum, & contra omnes scientes res furtiuas, & præcedunt aliqua indicia, aut accusatio, vel infamia, aut semiplena probatio: tunc principalis reus, qui detinet rem alienam, aut furto subtractam, tenetur, vel reuelare, vel restituere, si vult euitare excommunicationem: & si dicit, quod aliter se habeat praxis, quia in excommunicatione non comprehenditur principalis, cum nemo teneatur se prodere. 5. quæst. 1. quidam maligni. c. quis aliquando. de pœnit. distinct. 1. Nauar. cap. 17. num. 100. Respondeo, quod illud intelligitur

telligitur de auctore delicti manifesti occulto, qui & si in excommunicationem non incidat, si se non manifestet, tenetur tamen debitam restitutionem facere. vt ibi p Nauar. secus tamen si essent aliqua indicia contra ipsum, vel si esset semiconuictus. Sylu. in ver. correctio. q. 9. nā tunc tenetur reuelare.

19 Quæ conclusio † ampliatur primo, etiā si in foro exteriori reus non esset condemnandus ad restitutionem secundum leges, eo prætextu, quia leges ciuiles fundantur super præsumptione, & non super veritate. Exemplum, seruiui Meuio per decennium sub certa mercede, mortuus est Meuius, eius hæres non vult illam soluere, quia dicit illam præscripsisse, cum per multum temporis spatium stetissem, quo minus illam peterem, hoc casu possum iudicem ecclesiasticum adire, vt ferat excommunicationem. Alfon. de Cast. de lege pen. c. 10. Nauar. cap. 17. nu. 85. quia ciuilis præscriptio, quæ sacris canonibus non consentit, non excusat.

20 Secundo ampliatur, † vt etiam si stricto iure non teneretur ex defectu probationū, vel scripturarum, aut testium reus ad aliquid, possit excommunicatio ferri, puta, Petrus in vltimis constitutus instituit hæredem Titium, quem rogauit testator, vt pro eius anima daret 50. & hoc relictum non scripsit in testamento. Mortuo Petro, Sempronius petit 50. à Titio, qui negat relictū, hoc casu cum reus, idest, Titius ex defectu probationum non teneatur, potest excommunicationis gladio compelli ad tale relictum præstandum. Syl. in ver. testamentum. 1. q. 5. vers. 4. facit text. in l. fi. C. de fideicom.

21 Tertio ampliatur † ad scientes, & conscios rei, qui rem furtiuam tenentur reuelare & locum, eo modo, vt res possit recuperari: quod si aliter recuperari non potest, nisi reueletur fur, tunc in vltimum subsidium etiam tenetur reuelare furem, quando potest probari fur vno ex illis tribus modis, idest, per indicia, aut per semiplenam probationem, vel infamiam, & hoc, quando iudicialiter proceditur. Doct. in l. inciuile. C. de fur. Abb. in cap. qui cum fure. de fur.

22 Quarto ampliatur, etiam † si scientes scirent rem furtiuam, vel furem sub sigillo secreti naturalis, vel sub fide præstita, seu sub iuramento de non reuelando; quia si tunc fulminatur excommunicatio, his omnibus non obstantibus tenetur reuelare: & ratio est, quia illud iuramentum non extenditur ad casum illum, scilicet, cum fulminatur excommunicatio, vel si producitur in testem. cap. quanto. de iureiur. At si cogitauit istum casum, & tunc nec extenditur. 22. q. 5. c. humanæ aures. cum iuramentum contra bonos mores præstitum non sit obligatorium. c. non est obligatorium. de reg. iur. lib. 6. sed hęc pacta sunt contra ius diuinum, cum per illa prohibeatur rem alienam restitui. igitur. D. Tho. 2. 2. q. 7. art. 1. Abbas & Fely. in c. intimauit. de testib. Abbas in ca. si sacerdos. col. 2. de offi. ordin.

[Sed quid si dixisset in pœnitentia: An teneatur illud reuelare, vel productus testis in foro contentioso, vtrum deponat falsum testimonium, si dixit se nescire. dixit Bald. in d. c. si sacerdos. in fi. quod non, quia nescit tanquam homo. Quod intellige, quando dicitur peccatum vt Deo, q᷑ est, quando detegitur peccatum sub spe veniæ, & peccator quærit salutem animæ suæ. Secus autem si causa libidinis, vel ratione amicitiæ dixerit quis peccatum sacerdoti, quia tunc non dicitur in pœnitentia, licet ille dicat, dico in pœnitentia. tunc enim ille non tenet locum Dei in hoc, ex quo ad eum nō recurrit, vt Deum. ita Abb. in d. c. si sacerdos. & c. intimauit. qui sequitur. Innoc. in ca. qualiter, & quando. de accusat. Quamuis illud genibus flexis præmissio signo Crucis, & Confiteor. fit dictum. Caiet. 2. 2. quæst. 70. art. 1. & nos lib. 1. c. 23. nu. 26.]

23 Quinto ampliatur, † quod licet testes priuilegiati, vt causarum patroni, medici, aliique similes, quibus deteguntur secreta litium, dubiorum, & morborum, non debeant reuelare, quando aliæ adsunt probationes, & licèt non debeant admitti ascendentes cōtra descendentes, & contra l. parentes. C. de testam. quia pater, & filius reputantur vna persona. secundum glo. in cap. super eo. el 2. de testib. Vel vxor pro, & contra maritum, vel libertus contra patronum. c. 2. §. item lege Iulia. 4. q. 3. iuxta decis. 4. Cap. Tholos. & Sylu. in ver. correctio. q. 7. vers. fallit autem. quando autem nulla adest probatio, possunt cogi per excommunicationem. Nauar. capi. 25. num. 48. vers. 3. Felyn. in cap. dilectorum. de testib. cog. [facit text. in c. veniens. el 2. de testi. & in cap. fina. vbi Abb. de testi. cog

in secundo notabili. qui in c. 1. eod. tit. nu. 4. clarius inquit ex Hostiense, quod testes priuilegiati non excusantur in toto, sed tunc solum cum alij testes haberi possunt. Vnde dicit, quod inter priuilegiatos, & non priuilegiatos hæc differentia notari potest, vt non priuilegiati cogātur, etiam si per alios fides haberi possit, ex quo moniti testificari recusant; priuilegiati vero non cogantur; nisi vbi per alios veritas haberi non potest, quia tunc peccatum esset non testificari, alias secus. ita notabiliter Host. in d. c. 1.]

24 Sexto ampliatur, † vt etiam teneatur reuelare is, qui haberet aliquas scripturas priuatas, & secretas etiam ad se, & causam suā pertinentes, si modo faciant pro causa partis aduersæ, ad cuius instantiam fulminatur excommunicatio, vt supra diximus. Si vero esset scriptura publica, & penes acta curiæ facta, tunc non tenetur illam exhibere, sed tantum reuelare penes quem notarium scriptura illa reperiatur.

25 Septimo ampliatur, † etiam teneri reuelare eum, qui scit aliquem esse in peccato pernitioso Reipublicæ, quamuis sit occultum, & non præcedant indicia, vel testes, ob commune, & publicum bonum, nam tunc debet denunciare secreto, quia ex illa denunciatione potest postea prælatus procedere ad inquirendum. Ita Sylu. in verbo. correctio. qu. 9. & in verbo, excommunicatio, secundo. dubio octauo. Exemplum, vt qui scit aliquem esse hęreticum, ne suo morbo alios inficiat; vel latronem, ne furetur; periurum, ne suo falso testimonio noceat; adulterum, & homicidam, veneficum, necromātem, veneficas, &c. vt per D. Thom. 2. 2. q. 70. artic. 1. vers. Respon. Sotus lib. 5. de iust. & iure. q. 7. art. 1. Nauar. c. 18. nu. 31. Quod si ignoratur illum esse hæreticum, vel patriæ proditorem, sed de eo suspitio habetur, debet reuelari non tanquam hæreticus, vel patrię proditor, sed tanquam de huiusmodi criminibus suspectus.

26 Quinimo † in huiusmodi criminibus etiam filius tenetur denunciare patrem hæreticum, patriæ proditorem, veneficum, & matrem veneficam. Nauar. capi. 25. num. 48. & 50. in fine. Felyn. in cap. accusasti. de accusat. quia tenetur magis filius patriæ, quam parentibus. l. militem. C. de procurat. Quinimo si timeret aliquod malum spirituale, vel temporale, etiam tenetur, quamuis cōmuniter hoc periculum non incurratur in criminibus hæresis, & aliorum grauium, quia inquisitores facilè adhibent remedium. ne hoc sequatur. Nauar. in cap. inter verba. num. 720. & in Manu. cap. 25. nu. 50.

27 in fine. Hinc infertur, † quòd cum constitutio S. D. N. Sixti Quinti, statuat spurios, siue bastardos, incestuosos, & manseres, de quibus in capit. nisi cum pridem. de renunciat. & per Sotum. in 4. senten. distinct. 25. q. 1. art. 3. non posse religionem ingredi: & ingressos non posse ad dignitatem ascendere absque dispensatione, quod si scio aliquem ex prædictis velle religionem ingredi, vel ingressum ascendere ad dignitatem, teneor hoc reuelare ob communem omnium vtilitatem. vt per belle dicit Nauar. c. 18. nu. 31. [Quod secus est, si quis per leuem suspicionem, & ob signa, quæ facilè fallere possunt, sciret aliquid, quod vergit contra communem omnium vtilitatem. Nam edicta, quibus obligamur denunciare quæ scimus, non ligant eos, qui quo quomodo audierunt, vel suspicantur, sed tantum eos, qui sciunt illud per visum, vel aliquem sensum corporeum, vel per confessionem eius, qui fecit illud, vel quod habetur pro indubitato. secundum Innoc. in cap. cum causa. el primo, de iuram. calum. vel saltem audiuit ab aliquo fide digno, qui sciebat illud. iux. glo. singul. in l. Titio fundus. ff. de condi. & demonstrat. Quare non rectè faceret, qui leuiter dubitans aliquem hæreticum, denunciaret. debet enim scire. vt supra diximus.

28 Verum in foro † contentioso sciens aliquod delictum cōtra bonum publicum, verbi gratia, tractatum aduersus Principem, vel Rempublicam, & non reuelans, puniri debet, quamuis tale delictum probari haud possit. ita Barto. in l. 1. §. occisorum. ff. ad Syllа. Abb. in cap. 1. de offic. delega. Et hæc opinio in praxi seruatur, vt refert Angel. in d. cap. 1. & ita obseruatum fuit Florentiæ contra Renatum de Patiis, qui decapitatus fuit, quia non reuelauit proditionem contra Rempublicam, quam sciebat. Et quod dictum est de pęna scientis, & non reuelantis, non habet locum in patre, qui non debet filium offerre ad supplicium. l. miles. §. desertorem. ff. de re milit. Salice. in l. propter insidias. C. qui accusa. Fely. in cap. cum accusasti.

cusasti.de accusat.Hippol.in l.1.§.1.col.6.ff. de quæsti.] Hi sunt casus, in quibus quis tenetur reuelare: At casus, in quibus quis ex reuelatione non facta haud incidit in excommunicationem, sunt hi videlicet.

29 Primus, quando † rem aliquam, de qua agitur in excommunicatione, scit sub sigillo confessionis; etiam si confessio esset informis. Docto.in c.sacerdos.de pœnit.dist.6. Nauar.c.25.nu.46. versi.6.

Secundus casus, vbi quis nõ tenetur de-
30 nunciare, est, quando quis rem † de qua agitur in excõmunicatione, audiuit vulgo per vicos, & plateas Ciuitatis à personis incognitis, vel non fide dignis, vt si à pueris, vel ab ijs, quibus non oportet adhibere fidem: ratio est, quia quando excommunicacio fulminatur contra scientes, intelligitur de vere, & realiter scientibus: scire enim propriè est veritatem visu perceptã mente retinere. vt inquit glo.not.in l.2.§.idem Labeo.ff.de aqua plu.arc.arg.gl.in c.tua nos.de sponsf.& est tex.in c.hoc videtur.22.q.5. Hoc autem de illo dici non potest, qui à leuibus personis, vel ex aliorum recitatione per vicos, & plateas quid intellexit. Nauar.d.nu. 46. Sed qui audiunt à personis fide dignis, vel à parte principali, ij dicuntur scire, & reuelare tenentur: quia hæc est sciẽtia probabilis.l.qui accusare. C.de eden.

31 Tertius † casus est, quando is, à quo audiui, reuelauerit.v.g. Audiui à Petro, Petrus denunciauit, non teneor ego. Nauar.c.25. nu.46.versi.4.

32 Quartus. Non tenetur † quis reuelare rẽ occultam, quam solus scit, & probare nõ potest per testes, neque per scripturas, aut indicia sufficientia, vel infamiam. Fely.in c.de cætero. de sent. & re iudic.in fine. ratio est, quia edictum in genere contra scientes intelligitur de his, qui probare possunt, quod ipsi sciunt, & denunciare tenentur. c.placuit. 6.quæst.2.cap.plerunque.2.quæst.7 glo.in c. sacerdos.de pœniten. distin.6. & ita concludit. Cardin.post glo.in cap.nerui.distinct.13. nam boni viri tacere debent, quod probare non possunt: Et hoc verum, nisi ille, vt testis citetur, vt quia sunt aliqua indicia, nam tunc tenetur non reuelare, sed vt testis testificari, etiam si solus sciat. Nauar.cap.17. nu.134.& 18.num.61. Angel.in verbo. Denunciatio.§.3.

33 Sed quod † diximus, Nemo tenetur denunciare id, quod non potest probare, limitatur nõ procedere in criminibus occultis, quæ sunt contra bonum commune, vel notabile damnum priuatorum: etenim tunc tenetur reuelare iudici Ecclesiastico, non vt iudici, sed vt possit prælatus ex paterno affectu corrigere delinquentem, vel vt ex illa denunciatione facta possit prælatus procedere ad inquirẽdum, & vt caueat gregi suo, vt videtur annuere Syluest.in verbo, excommunicatio.2.versi. Dico tertio. Et hoc procedet etiam non facta à denunciante euangelica denunciatione, quę à barbaris fraterna correctio nuncupatur, vt supra in 2. lib. titulo proprio diximus, in quinto præcepto.

34 Quintus casus, quando prælato † denunciare non tenetur, est, si aliquod malum sibi immineret: nullut enim tenetur suo malo procurare bonum proximi. vt inquit Sylu. in verbo, familia.q.7. Sotus de ratio. tegen. 2.memb.q.7 hoc autem malum intelligitur spirituale, aut temporale personæ, aut honoris, aut bonorum euenturum. [Exemplũ, Petro furto sublata sunt quædam bona à nobilibus personis, & fulminata sententia à Petro contra detentores bonorum suorũ, venit principalis inquiens Confessario non posse restituere absque iactura suæ famæ, vel graui damno personæ suæ. Tunc cum fama sit superioris ordinis, quàm bonum temporale, & multo magis vita, non tenetur principalis hoc reuelare, nec tertius hoc sciens, si probabiliter sciens, quòd reuelando, maximo damno affecturus esset seipsum: cum nemini officium suum debeat esse nociuum. Nauar. in Manua. capit. 18. in fine. & capit.25. nume.56.] Tandem pro complemento huius materiæ addendæ sunt hæ propositiones.

35 Prima. Quòd † tunc tantum prælatus iuxta Conc. Trid. debet admittere excõmunicationem comminatoriam, puta, contra detentores rerum alienarum, quando res aliter in foro exteriori recuperari non potest.

36 Secunda. Cõcessa † comminatoria, si delinquens est occultus, ita vt denunciãs probare non possit, satis est, vt faciat denunciationem euãgelicam delinquenti, vt desistat à malo, & satisfaciat parti læsæ, quod si non satisfecerit, iam functus est officio suo.

37 Tertia. Quando † post comminatoriam

aliquis comparet ad denunciandum, vel reuelandum: tunc debet prelatus ecclesię eum priuatim interrogare, possit ne probare ea, quæ reuelat, nec ne: quod si probare potest, debet eum remittere ad actuarium, vt reuelet iudicialiter: quia sumus in delictis, quæ probari possunt, & prælatus fungitur officio iudicis: si autem probare non potest, iniustissimè facit prælatus eum remittendo ad actuarium, nec ille tenetur obedire.

38 Quarta. In rebus † occultissimis, & perniciosis contra bonum commune sciens semper tenetur prælato reuelare non tanquam iudici, sed tanquam prælato ad aures, & in secreto: qui debet secreto vocare pœnitentem ad se. & secreto corrigere, vt resipiscat, & exeat à peccato, alias procedat ad inquirendum, si potest, & hæc dicta sufficiant circa materiam reuelationis.

39 Septimo in latam † excommunicationem quis non incidit, quando extra territorium deliquit, quod procedit, etiam si subditus sit statuentis. capitu. 2. de constitu. lib. 6. Abb. in cap. à nobis. primo. titu. nostro, & nos supra. capitu. 6. Imo etiam si delinqueret in territorio Episcopi in loco tamẽ exempto, idest, qui non subest iurisdictioni ordinarij, non incideret. Exemplum, si caueat statutum, vt omnis ludens tesseris, vel (vt vulgo dicitur) dadis, sit excommunicatus; aliquis ludens in territorio Episcopi in monasterio exempto, in excommunicationem non incidit. Ioan. Andr. in cap. 2. de constitutio. lib. 6 per text. in capit. cum Episcopus. de offic. ordina. lib. 6. facit tex. in cap. Luminoso 18. quæst. 2. & clem. Archiepiscopos. de priuileg. per quæ iura patet, quod exceptis quibusdam casibus nullam iurisdictionem habent Episcopi in locis exemptis, vnde eorum statuta in illis locis non ligant, sicut non ligant extra territorium, cum locus exemptus. & locus extra diœcesim æquiparentur. secundum glo. in clem. 1. in versi. aut earum. de foro comp. Syluest. in ver. excommunicatio. 2. nume. 12. & ita est tenendum, vt tandem concludit Franc. in capi. 2. §. statuto. nume. 10. de constitu. lib. 6. Vide glo. singu. in cap. placuit. 6. quæst. 3. Monasterij vero appellatione venit cæmeterium, & domus, & theatrum cum hortis, & arcus, qui sunt extra ecclesiam, & dormitorium. Syluestr. in ver. exemptio. q. 1.

40 Patet † etiam per hoc quæstio, quòd statutum episcopi mandantis sub pęna excommunicationis latæ sententiæ, ne quis ingrediatur clausuram monialium absque licentia sua, vel vicarij ad id deputati, non ligat ingredientes clausuram monialium exemptarum, vel illis alloquentes: sed si statutum specialiter exprimat monasteria exempta, tunc contrafaciens incidit, si statutum factum est ad bonum subditorum, vel ex causa legitima; vel in odium monialium, quæ sua irreligiositate hoc merentur. facit quod. not. Panor. in c. postulasti. de foro competen. Syluc. in ver. excommunicatio. 2. nu. 13. facit gl. in cle. 1. de vita & honest. cler.

41 Præterea, An non † subditus episcopo ligetur eius statuto prohibente sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, vt nullus sine licentia accedat ad conuentum monialium. dic quod sic, dummodo probabiliter non ignoret statutum ipsius episcopi. ita Franc in cap. 1. nume. 6. de sta. regul. lib. 6. Et sic habes casum, quando episcopus punit exemptos, alios casus ponit glo. in clem. 2. in ver. puniri. de pœn. Quandoque vero non punit, sed pœnam iuris publicat. de priuil. c. 1. quandoq; non punit, sed absoluit. de sepult. c. 1. Quandoque solum circa loca datur iurisdictio. ita gl. no. in dicta clem. 2.

Præterea, quid si non subditus episcopo dubitauerit de excommunicatione contra accedentes ad monasteria monialium? Dic quod incidit, quia videtur dubitans tali casu laborare ignorantia crassa: nam diligens homo in vitandis censuris tunc interim caueret, donec inquireret. Syluc. in ver. ignorantia. q. 9. ver. secundum. in fi. quod no.

42 Sed † an constitutio episcopi prohibens sub pœna excommunicationis latæ sententiæ accessum ad monasterium monialium, includat alloquentes cum illis & non ingredientes. dic quod non. ita Franc. in ca. ubi periculum. nu. 9. de electio. lib. 6.

43 Octauo, nec † incidit ęqualis vel superior non obediendo alicui æquali, vel minori pręcipienti aliquid sub censura, vt supra diximus. c. 5. nu. 6. vsque in fi.

Nono. Nec excommunicatione ligatur, qui solamente, nullo externo actu declarata, peccat. Caiet. 2. 2. q. 11. arti. 3. Sotus. dist. 22. q. 2. art. 3. Exemplum in hæretico omnino occulto, qui damnatæ opinioni assensit: quia

quia hic in nullam incidit excommunicationem: dummodo nec verbo, nec scripto, aliove quouis signo illam non expresserit, vt supra diximus in 2. lib. 1. præcep.

44 Decimo. Nec † ille incidit in excommunicationem, si intentio excommunicantis nō fuit illum includere, vt supra diximus. ca. 5. Hinc dicimus, q̄ si statutum episcopi excommunicet ludentes ad azardum, & episcopus ipse statuens ludat cum Titio, q̄ non manet excommunicatus, quia nemo potest seipsum ligare. c. innotuit. de elect. ita Host. in sum. de senten. excommun. §. quis valeat excommunicari. Idem tenuit Ioan. Andr. in c. 2. de constitu. Bald. in Authen. quibuscunque. C. de sacrosan. eccle. & ibi Cyn. Quod procedit etiam si tale statutum fuisset à Papa confirmatum auctoritate iuris communis: secus autem si diceret, auctoritate nostra, cum tunc Papa faceret illud statutum, & ligaret, ad hoc quod no. in c. cum aliquibus. de rescrip. in 6. & cap. si Apostolicæ. de præb. lib. 6. An vero ludens cum episcopo, ligetur excommunicatione. diximus sup. eo. lib. c. 5. nu. 8. & 9.

45 Vndecimo, de † ignorante actum prohibitum: sed quia diffusius hanc materiam examinare nos oportet, ideo in sequenti titulo videbimus.

SVMMARIVM.

1 *Ignorantia, obliuio, inaduertentia, bona fides, ab excommunicatione excusant. num. 37. & quare. nu. 14.*

2 *Ignorantia iuris, & facti. & rursum iuris & facti ignorantia triplex.*

3 *Ignorantia affectata quæ, & an à peccato excuset. nu. 31.*

4 *Ignorantia crassa quæ: & an excuset. nu. 6.*

5 *Lata in culpa quis versari dicatur.*

7 *Scientiæ æquiparatur crassa ignorantia in pœnis. & in quibus præsumitur scientia.*

8 *Ignorantia probabilis multipliciter dicitur.*

9 *Alienigena ignorans statuta, an excusetur à censuris.*

10 *Ignorantia facti, & iuris, quid, & an excuset ab excommunicatione. nu. 13.*

11 *Ignorantia qualiter probari potest.*

12 *Parochianus si vult recipere sacramenta de manu religiosi, & dicat se habere licentiam, an debeat religiosus ei credere.*

15 *Ignorans actum damnatum sub pœna excommunicationis apposita ab ordinario per statutum non ligatur, & quid de Papa. num. 21. Ligatur tamen pœnis à iure communi statutis vel irregularitate. nu. 16. 17. & 18. vbi quid contemnere claues sit. nu. 19.*

20 *Ignorantia vincibilis non excusat à censura iuris communis, & Papæ, secus à censuris particularium prælatorum.*

22 *Ignorans canonem, si quis suadente, non excusatur.*

23 *Ignorantia extrauagantis in corpore iuris non registratæ, probabilis dicitur, & an vindicet ab excommunicatione. num. sequ. fallit. nu. 25.*

26 *Papæ constitutio Romæ promulgata, vel Principis in Prouincia ligat quo ad forum exterius post duos menses. fallit. num. sequ. & 29.*

28 *Ignorans in beneficialibus respectu pœnæ ligari potest.*

30 *Lex iuris antiqui declaratoria statim ligat. fallit. nu. seq.*

31 *Constitutio prouincialis non præstat tempus duorum mensium post publicationem.*

32 *Constitutionem Papalem Romæ tantum sufficit publicari: Imperialem in omni prouincia.*

33 *Constitutio facta in priuilegium alterius, vel quæ habet decretum. ligat ante duos menses.*

34 *Indulgentiæ quousque non publicentur in ecclesia metropolitana, validæ sunt.*

35 *Ignorantia milites rusticos & mulieres excusat ab excommunicationibus contentis in Bulla Cœnæ Domini.*

36 *Rustici, &c. in quibus casibus non excusentur.*

38 *Ignorantia iuris voluntaria indirecte qualis sit. & an excuset ab excommunicatione, & quid de ignorantia ex negligentia. num. seq.*

40 *Ignorantia inuincibilis excusat à specie peccati, & grauitate. vide exempla.*

41 *Percutiēs clericum, cum laicum vellet percutere, non incidit in excommunicationem, nec econtra laicum, cum clericum vellet. nu. 42. & 43.*

Quæ ignorantia à sententia excommunicationis excuset. Cap. IX.

1 DE ignorantia † tractaturus, videlicet, an illa ab excommunicatione excuset, sciendum est primo, quòd vt quis excommunicatione ligetur, oportet, vt committat peccatum mortale, peccatum vero mortale fit ex actu voluntario. nam, vt inquit tex. in cap. 1. 15. quæst. 1. peccatum adeo est peccatum, quatenus est voluntarium. vnde cum ignorantia constituat actum inuoluntarium. sicut error. l. error. ff. de iur. & fac. ignorant. cap. 2. de constitu. lib. 6. ideo dicimus ignorantiam excludere ab excommunicatione. Quinimo non solum ignorantia, sed obliuio. & inaduertentia, bona fides, & simplicitas. D. Thom. 1. 2. quæst. 6. art. 8. vbi Caiet. Docto. in ca. Apostolicæ. de cler. excommu. mini. Zabarel. in clem. 1. de priuileg quæst. 39.

2 Secundo sciendum † est, duplicem esse ignorantiam. Alia est enim facti, alia iuris. glo. in cap. hac constitutione. de offic. deleg. lib. 6. l. 1. & l. regula. ff. de iur. & fac. ignoran. glo. singul. in cap. turbatur. 1. q. 4. Hæc autem iuris, & facti ignorantia triplex est. Affectata, siue optata; crassa, siue supina; & iusta, quæ à Theologis inuincibilis, & à nostris probabilis appellatur.

3 Affectata † est, qua quis ignorat quod scire tenetur: quia studiosè non vult scire, aliqua, & consulere peritiores, vt liberius peccet, iuxta illud, Noluit intelligere, vt bene ageret. quæ adeo non excusat, aut minuit peccatum, vt etiam augeat ob circunstantiam mali desiderij. de hac iguorantia loquitur D. Thom. 1. 2. q. 76. articu. 3. vers. Respondeo. gl. in c. eos. de temp. ordi. lib. 6.

4 At crassa, † seu supina est, cum quis ignorat ea, quæ communiter omnes sciunt, & scire tenentur saltem suę professionis. l. nec supina. ff. de iuris, & facti ignorant. Hinc qui ignorat articulos fidei explicitè, mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & orationem Dominicam, quæ scire tenetur. capit. vos ante omnia, de consecra. distin. 4. dicitur esse in lata culpa, quæ æquiparatur dolo. l. latæ. & l. magna. ff. de verbor. significat. & hæc neque excusat.

5 Dicitur † etiam esse quis in lata culpa, quando ignorat ea, quæ quis facilè potuit scire, & non curauit inuestigare, vel secundum glo. in cap. 1. de ordin. ab Episcopo, qui

6 episco. renunc. Ignorantia † crassa est, quando aliquid ignoratur, quod publicè factum est, vel coram populo, & hæc ignorãtia crassa æquiparatur scientiæ etiam in pœnis delictorum. Abb. in cap. Apostolicæ. num. 3. de cler. excommunic. minist. cap. 2. de constitu. lib. 6. Hinc talis ignorantia nõ excusat, quin aliquis nõ incurrat in excommunicationẽ. d. c. 2. [Nam paria sunt in pœnis aliquid fieri scienter, vel ignoranter, quando ignorantia esset crassa, & supina: quia talis ignoran-

7 tia † æquiparatur scientiæ. ita gl. in cap. hac constitutione. §. 1. de offi. deleg. in 6. Idem voluit gl. in clem. 1. in verbo, scienter. de consang. & affinita. sic gl. in reg. præsumitur. inquit quod præsumitur quis scire ea, de quibus proclamatio vel bannum generale processit. c. fin. qui matri. accus. poss. Sic præsumitur quis scire ea, de quibus est publica vox, & fama. l. quidam. §. quod dicitur. ff. de acquir. hæred. Bar. in l. is potest. eo. tit. Item hac ratione præsumũtur scientia in his, quę ad domum essent denunciata. gl. in l. si tutor. C. de peric. tut. Sic vicini præsumũtur scire facta vicinorum. l. dominus. ff. loca. Et consanguinei facta consanguineorum. l. de tutela. C. de in integ. restitut. mino. & ibi not.]

8 At iusta † ignorantia, quæ probabilis, seu inuincibilis dicitur, est illa, qua communiter homines eiusdem ordinis adhibita diligentia debita laborant, vt est illorum, qui consilium petunt à viris præditis scientia in id sufficienti, qui falsò illis cõsulunt. Nauar. c. 23. nu. 45. & seq. vel secundum Panor. in dicto cap. Apostolicę. ignorans probabiliter dicitur ille, qui, & si non sit nimis curiosus in agendo, non tamen est multum desidiosus. argu. tex. in l. nec supina. ff. de iur. & fac. ignorant. Vel ignorans probabiliter dicitur ille, qui non est in loco, vbi emittitur excommunicatio, nã talis præsumitur ignorare excõmunicationes illius loci. ita Frãc. in cap. 1. nu. 4. de constit. lib. 6.

9 Vnde alienigenæ † possunt allegare ignorantiam statuti, & consuetudinis ipsius loci, vt probatur in dicto cap. 1. de quo tamen vide glossam in l. item Mela. ff. ad legem Aquil. Doct. in l. prima. C. de summa Trinit. & fide

fide catho. Et hæc ignorantia excusat à censuris.d.cap.fin. de constitut.lib.6.& d.capitu. Apostolicæ. [& nota, quod habemus ignorantiam, errorem,& titubationem. Ignorantia est ex toto nescire, quod scire debet. At errare est vnum pro alio putare. distinct.38. quamuis. Titubare est, cum quis inter duo dubius est,& nescit quid eligat. de testi.cap. præterea.]

10 Tertio sciendum, quòd ignorantia † facti dicitur, cum habita scientia iuris ignoratur factum. Exemplum, scio percussorem clerici esse ipso iure excommunicatum cap. si quis suadente.17. quæst.4. tamen percussi quendam, qui re vera erat clericus, nesciebam tamen esse clericum: quia fortè non incedebat in habitu, & tonsura: quæro, an sit excommunicatus? dic quod non: quia licet sciebat ius, ignorabat tamen factum, scilicet illum esse clericum. ita text. in ca. si vero. el 2. titu. nostro.

[Vbi qui percutit clericum ignorans probabiliter eum clericum, excommunicatus non est.
11 Ignorantiam † tamen probare debet per iuramentum. Ex quo text. collige duo. Primum, quod quis præsumitur talis, qualis est habitus, quem gestat. Secundum, quod vbi est dubium in dependentibus à conscientia alicuius, statur iuramento illius, vide glo. singu. in capitu. significasti, el primo, extra de homicid. Quod procedit, quando de nullius præiudicio ageretur, aliàs secus, vt patet ex notatis in cap. ex insinuatione. de procurat. no. in cap. vidua. de regu. Hinc videtur dicere Cardi. in clem. 1. quæst. 11. de priuil. quod religiosus non te-
12 netur † credere Parochiano, qui dicit habere licentiam parochialis presbyteri, vt possit illi ministrare sacramenta. Quare si prelatus velit facere publicare religiosum excommunicatum. iux. tex. in d. clem. 1. si sacerdos neget dedisse licentiam, non potest se religiosus tueri: & ratio est, quia hic agitur non de puniendo parochianum, sed religiosum. Vnde cum ibi quæratur de facto tertij, de licentia data parochiano per sacerdotem, non statur iuramento religiosi. Verũ, vt inquit Zabarel. ibi non videtur procedendum contra religiosum ad excommunicationem: cum non dicatur ministrasse sacramentum in contemptum, quem dicta clem. requirit: dum inquit præsumpserit, modo confiteatur parochianus se dixisse religioso habere licẽtiam parochialis presbyteri.]

13 Ignorantia † vero iuris esse dicitur, quando ignoratur aliquid esse à iure prohibitum sub pœna excommunicationis. Exemplum, scio clerici percussores esse excommunicatos, tamen intelligo illud procedere tãtum in clericis beneficiariis, vel in sacris ordinibus constitutis. Quæritur, an incidã in excommunicationem, si clericum percutiam, qui nõ sit in sacris, nec beneficiarius: vel si nouitium. & dico quod sic. d. ca. si quis suadente. cap. religioso. §. 1. de sent. excom. lib.6. Igitur ignorantia facti semper excusat, quando est probabilis. Iuris vero ignorantia tunc tantum, quando reducitur ad ignorantiam facti.

14 Quarto. An † ignorans excommunicationem impingat in illam. semper habẽdus est oculus, si huiusmodi talis inobediens dici possit, quia si inobediens, cẽsuram incurrit, cum autoritas excommunicandi non sit nisi in illum, qui ei nõ obedit. vt patet in Euãg. Math. 18. Qui ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. At si probabiliter ignorat mandatum ecclesiæ latum sub excommunicationis censura, excusatur ab illa, quia inobediens non censetur. Sotus in 4. dist. 22. q. 1. art. 2. vers. Quartus demum casus. Verum vt facilior reddatur hæc materia, oportet illam nos per propositiones explicare. sit igitur prima propositio.

15 Excõicatio † lata per statutum alicuius Epi minimè ligat ignorantes. c. 2. de cõstit. lib.6. statutum. n. est quid facti, quatenus dr̃ ius priuatũ ipsius loci. dist. 9. c. catholica. & respicit certum locum, ex quo nõ est vniuersale, cuius ignorãtia pręsumitur, & regulariter absq; culpa contingit, q̃ quidẽ intellige in statutis alterius Ciuitatis, vel loci: q̃a tunc illa dicunt̃ esse quid facti, & ideo in eis cadit ꝓbabilis ignorantia. c. 1. de cõsti. lib.6. Secus in statutis eiusdẽ Ciuitatis, vel loci: q̃a tunc dicta statuta dicunt̃ esse iuris cõis quoad subditos ita Bar. in l. oẽs populi. ff. de iust. & iure. Quod quidem ius cõe quilibet pręsumitur scire. Item quilibet scire pręsumitur mores eorum, cum quib. est conuersatus. de elec. postquam. de pręsumpt. quanto. & ca. quosdam. Hoc vero vltimo loco dictũ intellige, dummõ dicta statuta quo ad subditos essent publicè nota in loco, verbi grã,

præ

præ foribus ecclesiæ cunctis indicata: quia tunc ligant ignorantes.c.curæ.11.q.3. Cum eorum, quæ sunt publica, & nota in loco,nõ possit allegari ignorantia.c.1. de postul.prę-lat.glo.in cap. præsumitur. de regu.iur.in6. Vel essent communiter nota. i. incorporata in volumine statutorum.ita Dom.Nicol.in c.pastoralis.circa fin.de fide instrum. Franc. in c.1.nu.14.de constitutio. lib.6. quia tunc præsumitur in foro fori scire. Si vero dicta statuta non essent publicè nota, idest, incorporata in volumine statutorum, vel subditus de nouo venisset ad locum statuti, & illud non esset notum communiter, tunc posset habere probabilem ignorantiam statutorum.vt not.Inno.in c.dudum.de conu.coniug.Franc.in c.2. de constit.nu.6.

16 Secunda. Excommunicatio † indicta ob crimen iure diuino, vel humano vniuersali damnatum per speciale alicuius diœcesis statutum, aut constitutionem, minime ligat eum, qui hanc pœnalem constitutioné probabiliter ignorauerit, eiusq; fuerit inscius. Abb. & Felyn.in c.à nobis. primo.tit.nostro. Syluest.in verbo, excommunicatio.2.notab. & in verbo,Ignorantia.§.8 & est communis. vt refert Couar.in c.alma mater.§.10.num. 11.versi.hinc denique.

17 At qui † scientes aliquod scelus agere, probabili tamen ignorantia ignorant pœnam ciuilem aduersus id scelus agentem, nempe quod homicida, aut fur sit reus mortis, dubio procul qui illa peccata committunt, pœnam incurrunt. Et idem est de ecclesiastica irregularitatis cẽsura.licet enim quis ignoret ius, nempe excommunicatum, aut bigamum esse irregularem: si tamen bigamus, aut excommunicatus existens celebret, incurrit illam censuram; cuius quidé cum pœna excommunicationis diuersitatis ratio esse illa potest, quod circa excommunicationem oculus semper est habendus,an sit inobediens,& præmonitus, quia tantummodo inobediens ligatur, vt ex Euangelio colligitur. Cæteræ vero pœnæ sequuntur naturam delicti, cui per legé decretæ sunt, licèt lex illa pœnalis ignoretur. Sotus dist. 22.q.1.art.2.col.pen.

18 Hanc rationem ignorans. † Couar. in §. decimo.num.9.dicebat,quòd nisi ipse falleretur, maxima erat oscitantia dicentium, non posse puniri pœna excommunicationis eum, qui sciens actum damnatum, inscius tamen pœnæ, nihilominus actum illum fecerit. Cum necessarium non sit secundum eum,vt delinquens puniatur, quòd is scientiam habeat pœnæ pro ipso delicto statutæ, sed satis est,vt sciat,vel scire debeat actum, quem agit malum esse: nam & si hoc procedat in cæteris pœnis,non tamen in censura excommunicationis, quæ exigit inobedientem, & ita si oculum habemus ad ecclesiam,quæ neminem excommunicat, nisi inobedientem, facile responderi potest ad argumenta.per quæ Couar.qui supra contrariam opinionem esse asseuerat veram,idest, vt quis iustè ligetur pœna excommunicationis, satis est, vt sciat actum esse damnatum.ita contra Couar. tenet Nauar.cap.27. nume.271.& est communis, sic etiam tenet Franc.in c.2.num.6.de constitut.libr.6.[Ex quibus omnibus cõcluditur,quòd pœna excommunicationis non ligat ignorãtem actũ damnatum: & ratio est, cum talis sententia non proferatur nisi pro cõtemptu clauium. 11.q.3.nemo.Sed qui ignorat,non contemnit.c.cum voluntate.de sentent. excommunicatio. ergo.

19 Contemnere † autem claues,est,quando quis scienter, & in vilipendium præceptis iuris, vel superioris cõtradicit. facit ad hoc 11.q.1.cap.petimus.dist.61.cap. quicunque. Quare excommunicatus ingerens se communioni contra præceptum superioris, dicitur facere in contemptum, optimè facit text.de cleri.excommunica. minist.c.fin.Ad hoc dist.74.c.Honoratus. Et qui compellit alios celebrare publicè tempore generalis interdicti, dicitur hoc facere ex contemptu. vt in c.fi.de excess.prælat.vide quæ superius in cap.1.lib.4.num.23 diximus.Quod secus est in cæteris pœnis à iure communi statutis.quia ex quo quis scit se delinquere,meretur pœnam.l.eum qui.ff. de iniur. Quod intellige secundum Dom.Anto.in cap.1.de consti.vt tali casu ignorans sit puniendus nõ pœna statuti,sed solum pœna iuris communis, & hanc opinionem sequitur Domin. & Franc.in c.2.de constit.in 6. per glo. & text. ibi, qui generaliter loquitur.]

20 Tertia. Et si † à censura iuris communis, & Summi Pontificis nulla excuset ignorantia vincibilis,excusat tamen (vt nobiles auctores docét) à censuris particularium prælatorum,

latorum, dummodo ignorantia crassa, & supina non fuerit ita text. in c. 2. de constitut. lib. 6. Crassa vero ignorantia est, quæ vel ex malitia, vel nimia procedit negligētia. Hinc ignorantes censuram impositam à prælatis in suis diœcesibus contrahentibus matrimonium sine denunciationibus, si inscij venerint contra censuram illam non incidunt. Sotus in 4. sent. dist. 28. q. 1. artic. 2. col. 4.

21 Quarta. Excommunicatio † lata per canonem Romani Pontificis pro actu iure diuino, vel naturali prohibito non ligat eos, qui inuincibiliter, atque probabiliter in eā impingunt, quantumcunque sciant actum esse illicitum. ita Nauar. c. 27. nu. 16. Sotus contra Couar. distin. 22. q. 1. artic. 2. quarta propositio. & ratio est, quia qui probabiliter ecclesiæ iussa ignorat, nullatenus est inobediens, & neque eam offendit, ideo censura excommunicationis minime ligatur. Syluest. in verbo, excommunicatio. 2. nu. 6.

22 Quinta. Qui † vincibiliter ignorat sententiam excommunicationis per Romanū Pontificem latam, si in illam stante hac vincibili ignorantia incidit, in censuram incurrit. text. est in c. cum illorum. titu. nostro. vbi Papa quosdam reprehendens, qui manus in clericos iniecerunt, respondit quòd si ignorabant vel factum, quia non erant delicti memores, vel iuris, tunc ait posse cum illis dispensari, quo verbo insinuatur fuisse excommunicatos etiam ignorantes: cuius ratio est, quia illic agitur de ignorantia illius solemnissimi canonis, si quis suadente. quæ vincibilis est, & non excusat. Sotus, qui supra, colum. pen.

23 Sexta. Ignorantia † constitutionis extrauagantis in corpore iuris nō registratę probabilis dicitur. Abb. in c. pastoralis. in 3. not. vbi Fely. de fide instrum. etiam si in aliquibus codicibus reperiretur, si tamen non esset in omnibus. vt dixit ibi Abb. in vltimis verbis, & Felyn. nu. 2. Vnde cum sit probabilis, à censura excusat. d. c. vt animarum. de constitut. libr. 6. Abb. in d. c. pastoralis. ante numerum secundum. Hinc contra illā agentes non puniuntur, vt contemnentes, tanquā à iusta ignorantia velati.

24 Nec obstat, † quod extrauagans ius est, & ignorantia iuris dicitur crassa, & supina. Frācus in d. c. vt animarum. quia circa ignorantiam illa iuris appellatione non venit. Abb. per illum text. in d. cap. pastoralis. not. 2. Et quamuis Abb. in clem. 1. de consang. & affin. in principio. & Doct. in regu. ignorantia. de regul. iur. lib. 6. dicant, quòd ignorantia iuris ab excommunicatione nō excusat, ex eo, quòd sit lata culpa. Francus in d. c. vt animarum. in fine princip. Fely. in c. 2. num. 7. de maiorit. & obed. tamen intelligitur quo ad valorem actus, nam tunc satis receptum est illam non excusare. Hinc collatio beneficij facta excōmunicato nulla est, etiam si ipse ignarus sit, & inscius huius excommunicationis. glo. & Abb. in c. penul. de cler. excommunic. mini. Intelligitur etiam quando extrauagans contineret factum damnatum, vt ignorans puniri debeat pœna legis diuinæ tāquam reus quo ad culpam q̄ commisit in Deum, nō autem pœna legis humanæ, quā non contemnit, cum canonem ignoret; quia data ignorantia cessat contemptus, quod notant Innocen. & Doctor. in cap. si vero. lo secundo. de senten. excommunic. Vbi excusatur ab excommunicatione, qui percussit clericum, ignorans illum esse clericum, licet constitutio illa sit in lege registrata, & sic factum illud diuina lege damnatum. Syluest. in verbo, ignorantia. nu. 16. Sotus dist. 22. q. 1. art. 3. quarta conclusio.

25 At † si ignorantia versetur in extrauaganti multum nota, quæ quotidie in ore hominum vertitur, à censura non excusat. vt videtur dicere Abb. in d. c. pastoralis. post numerū primum: ratio est, quia ignorans fuit in lata culpa, cum illud ignorauerit, quod omnes sciunt. ita tex. in d. cap. vt animarum. [Quod secus est in extrauaganti iuris registrata, quæ non ita nota sit, & famosa. Quapropter Cardi. in clem. 1. de priuil. q. 39. excusat pręsertim in foro conscientiæ religiosum, aliàs hominem sanctæ vitæ, qui ministrauit Eucharistiam sine licentia parochialis presbyteri, non in contemptū ipsius presbyteri, sed quia ignorabat pœnam excommunicationis appositæ in d. clem. 1. tum per literam illius text. in verbo, præsumpserit, quæ dolum notat, & temeritatem ministrantis: Tum etiam, quia licèt ignorantia iuris non excuset, tamen quando ex probabilibus coniecturis perpenditur, quòd quis ignorauit, excusatur. secundum not. in c. 2. de constitut. & precipuè in foro pœnitentiali, in quo credendū est asserenti se hoc ignorasse.

iux. glo.

iux.glo.in c.significasti.1.de homic. Si tamē dubius est, an fuerit in probabili ignorantia, & tunc debet se extimare excommunicatum.c.cum desideres.§. secundæ quæstioni.de sent.excommuni. quia vbi periculum animæ vertitur, præsumitur in deteriorem partem.c.iuuenis.ext.de sponsal.c.presbyteri.dist.68.]

26 Septima. Ignorantia † constitutionis Papæ, vel Principis à tempore promulgationis factæ in Curia Romana, si est summi Pontificis, vel in prouincia si est Principis. iux.tex. in l.leges.C.de legi.& in Auth.vt factæ nou. constitu.& de postul.præla. c.ad hæc.obligat vniuersos post duos menses quo ad forum exterius.glo.in reg.fin. de regul.iur. lib.6.& ibi latè Franc.& glo.in c.2.in fine. de consti. libr.6.ne cler. vel mon.c.fin.de sent. excommunicat.nouit. Vnde antequam quisquam potest se ignorantia protegere, etiam si illā sciret. per tex.in Auth.vt factæ nou.constitu. Verum quātum ad conscientiam,& illi, qui citra culpam diutius ignorassent, excusarentur, & illi, qui antea resciuissent, continuo excusatione nudarentur.gl. in c.2. de rebus eccle.non alien.lib.6.Abbas in c.1.nu.11.de postul.Bar.in l.omnes populi.in 5.q.de iust. & iure.facit optimè glo.in c.fin.de clandesti. despons.in verbo, qui voluit.Syluest.in verbo, lex.q.6.Sotus.de iusti. & iure.libr 1.q.1. art.4.glo. in c.1.§.dicebat. de concess.præb. in 6.[& ratio est, quia duo menses sunt dati, vt scientia præsumatur: Qui autem certus est, vlterius certiorari non debet. vt in reg.eum, qui certus.de regu.iur.in 6.I.a glo. in cap.fi.de clande.despon.in verbo.Qui voluit. Item quia in incertis, non certis locus est coniecturis.l.continuus.§.cum ita.ff. de verbor. significa. ergo habita scientia aliud non quæratur.]

27 Quæ † quidem propositio primo limitatur, nisi fuisset tempus à iure præstitutum: quia si in noua constitutione certum tempus exprimitur, quòd habeat ligare, tunc illud debebit seruari, ne cleri.vel monach.c. fi.cap.cum infirmitas. de pœnit.& remiss.ita Abbas in cap.cognoscentes.nu.7. vbi Felyn. de constit.sic intelligentes.tex.in c.cum singula.de præbend.libr.6. vbi terminus solius mensis solum statuitur à die publicationis, vt illa decretalis obseruetur. Sic in Auth.vt priu.dom.sac.mil. non fi.prope finem.in extrauag. Execrabi.is Ioan.22.glo.in c.1.vers. tres menses. de vsur.lib.6.dist.55.c.2. glo.in proœ.clemen.ver.de cætero. Hinc affirmant relati Doctores, quòd si lex sanciret, vt statim,ex tunc illa obseruetur,esset statim obseruanda.ita sentit glo. in clemen.2.versi.ex nunc. de hæretic. quod omnes intelligunt quo ad annullationem actus, non quo ad pœnam, [idest, vt actus in contrario factus non valeat,licet gerens actum, ignoret constitutionem,sed quantum ad pœnam impositam per constitutionem transgressori,non statim ligaret ignorantes: quia valde absurdum esset,& iniquum, vt ignorantes pœnæ obnoxij efficerentur, cum culpam præsupponat pœna.c.2.de constitut.quę in ignorante non reperitur. Ista est conclusio in clemen.2.de hæret.vbi glo.& Card. Fely.in d.

28 c.cognoscentes. Verum † in spiritualibus,& in beneficialibus, in quibus Papa habet liberam potestatem.c.2. de præben. in 6.& in clemen.1. in fin. vt lite pend. notat Paul.de Castr.in consil.281.primum dubium. col.2. cum simili b. videtur, quòd etiam respectu pœnæ ignorans ligari possit: quia in spiritualibus,& beneficialibus non videtur absurdum,cum etiam sine causa Papa dominium auferre possit.vt notat Pau.de Castr.qui supra.Abb.post Anto.de Butr.in c.constitutus. col.2.de relig.domi.post glo.3.in cap.si gratiosè. de rescript.lib.6.

Secundo limitatur in constitutione non scripta: quia illa ligat tantum à die scientiæ, & notitię.l.fin.ff.de decre. ab ordi. vide Franc.in reg.nemo.1. de reg.iur. lib.6.]

29 Limitatur † tertio, vt non procedat,quādo lex, & constitutio promulgata respicit pręterita,vt puta, [si esset in totū iuris antiqui declaratoria. ita communis theorica Docto.est,allegantium text.in c.cum tu.ext. de vsur.Sed non bene hoc probat, melius facit tex.in c.ex antiquis. dist.54. ex quo text. infert Vinc.in cap.fin.de constitut.quòd statuta,& iura disponentia de libertate ecclesiastica, respiciunt pręterita; quia nunquā licuit laico de his se intromittere.96.dist.in. cap.bene quidem.facit quod not. in proœm. clem.in glo.6.in prin. secundum Io.ibi, igitur quando est iuris antiqui in totum declaratoria,frustra bimestre expectaretur: quia

30 iam lex vinculum iniecit. Verum † si esset in parte noui iuris declaratoria, & in parte

noui

noui iuris editoria, vt quia constitutio addit ad antiquam legem nouam pœnam; Et tunc in quantum est editoria noui iuris, idē est dicendum, ac si nouiter esset facta. Sed in quātum est declaratoria, trahitur ad prçterita. ita optimus text. in c. nullus. dist. 55. Vbi dispositio, seu constitutio disponens id, quod ius antiquum, addens pœnam, nō trahitur ad præterita. adde etiam glo. in clem. 1. de vsur. super verbo, de cætero. Nec obstat de vsur. c. cum tu. vbi videtur velle tex. quod trahatur etiam quo ad pœnam talis constitutio. quia dico, quòd ibi non trahitur ad præterita, sed ad futurum tantum. nam illa disponebat, quòd vsurarij compellerentur ad restitutionem vsurarum per pœnam excommunicationis, & sic disponebat super restitutione: & restitutio erat de futuro, licet receptio vsurarum fuisset de præterito, sed ad futurum. Sic etiam Fely. in c. cognoscentes. de consti. num. 7. ponit aliud exemplum, quando respiciunt constitutiones præteritas,] vt cum constitutiones extrauagantes in corpore iuris redigerentur; quod verum est, nisi illi extrauaganti alia data esset forma, vel nisi fuissent per suum antecessorem reuocatæ, & deinde à seipso innouatæ, quoniam noua promulgatio intelligeretur. ita Ioan. Baptista à Sancto Seuerino. in l. omnes populi. num. 145. de iusti. & iure. de materia vide Docto. in c. fin. de constitut. Domin. de S. Gemin. in c. ex antiquis. dist. 54.

31 Quarto † limitatur, nisi esset constitutio prouincialis, vel particularis aliorū inferiorum; nam tunc in ijs, qui fuerunt prçsentes, ligat à tempore publicationis: quia præsumitur sciētia de eo, quod est publicatum. vt 16. dist. cap. quod dicitis. In absentibus vero minus quam duorum mensium tēpus à die publicationis requiritur: hoc autem cū tempus determinatum non habeat, arbitrarium est. Doct. in c. 2. de constit. Hostien. in sum. eod. tit. versic. Quando. l. 1. ff. de iure deliber. [Poterit enim tunc iudex in præsumenda ignorantia cōsiderare illa, quæ habentur in cap. cum inhibitio. de clandest. desponsa. Ratio autem quare aliud in constitutionibus Principis, & aliud tempus apponatur in constitutionibus inferiorum, ponitur per Hostien. in sum. extra de constitu. versi. Quando.]

32 Hæc autem publicatio † si est imperialis, debet in qualibet prouincia publicari, vt diximus supra, eadem propositione. Si vero est Papalis, sufficit, vt fiat publicatio generalis in curia, ita est de mente glo. in regu. fin. de regu. iur. lib. 6. Et ita seruatur de facto, & de consuetudine. & ratio est, quia quando publicatio fit in Curia Romana, verisimiliter infra duos menses potest transire in notitiam aliorum, ex quo in Curia consueuerunt esse homines, quasi de omnibus partibus mundi. vt in cap. 2. de priuile. libr. 6. Quod tamen non procederet in locis ita remotis, in quibus verisimiliter non præsumeretur transisse fama. ita Franc. in dict. regu. fin.

[Quinto limita præter ea, quæ diximus supra. cap. 2. nume. 31. & 32. quando noua
33 constitutio † est facta in priuilegium alterius, quia tunc stati mligat à tempore datæ etiam ante duos menses: nam tale ius videtur assumere naturam priuilegij: quia priuilegium statim habet effectum, quòd ipse priuilegiatus est certus, licèt ille in cuius præiudicium conceditur priuilegium, ignoret, & sic imprimit vires in ignorantem. Ita Philip. Franc. in c. 1. §. dicebat. de cōcess. prçb. in 6. Et hoc siue simpliciter concedatur priuilegium siue concedatur per viam constitutionis, vt firmat Bart. in l. Diuæ memoriæ. C. de decur. lib. 10.

Sexto limita in constitutione, quæ habet decretum, quia tunc ligat statim ignorantes etiam ante duos menses. Quod intellige, quando duo concurrerent: reseruatio Papæ, & appositio decreti. ita text. in cap. si beneficia. de præben. alias sola reseruatio non afficit ignorantes. sicut inhibitio sine decreto, neque afficeret. tex. & glo. in c. si eo tempore. de prçben. in 6.]

34 Vnum † tamen adnotandum est, in materia ignorantiæ, licet non attineat ad censuras, quod priuilegia, vel indulgentiç si reuocantur, vel suspenduntur, quo vsque sit in Metropolitana ecclesia reuocatio promulgata, quicunque potest concessis priuilegijs citra culpam vti: neque hoc tantum, verum etiam si quis vsque ad illum articulum priuilegio indulgentiæ fuerit à reseruatis sacramentaliter absolutus, absolutio est valida. Sotus libr. 1. de iustitia, & iure. q. 1. art. 4.

35 Octaua. Excommunicationes † contentæ in Bulla Cenæ Domini neminem excusant

sub

ſub prætextu ignorantiæ, cum publicentur ſemel in anno. Abb. in cap. nouerit. num. 3. titu. noſtro. Et Papa hoc expreſſim dicere videtur in illis. Adde etiam gloſſ. in extrau. vnica, in verbo, publice. Ioan. 22. ne ſede vac. quæ inquit, quod publicatio fit ad tollendam omnis ignorantiæ excuſationem. argum. ff. de inſtit. act. l. ſed & ſi quis. §. proſcribere. extra qui matr. accuſ. poſ. cap. fin. & quod ex quo publicatio fit, non eſt neceſſarium ſingulorum auribus inculcari. 16. diſt. quod dicitis. extra de poſtu. cap. 1. Non tamen hanc propoſitionem intelligo quo ad ruſticos, milites, & mulieres, quos conſtat ſemper iuris ignorantiam excuſare, niſi fiat publicatio in ijs locis, vbi ſunt dictæ perſonæ. Sylueſt. in verbo, Ignorantia. nu. 15. [In quib. tñ caſibus ſupradictę pſonę non excuſentur ab ignorãtia iuris. vide Fran. in rég. ignorãtia. de reg. iur. in 6. vbi inquit, ꝙ, minor, mulier, vel miles excuſantur ab igno-
36 rantia iuris: niſi eſſent ruſtici, † ſagaces, vel malitioſi. glo. in l athletas. §. de ruſticis. ff. de excuſ. tuto. Et niſi actus manifeſtè fieret. cap. 1. & ibi not. C. de inter. matr. vide quæ diximus libr. 2. cap. 80. num. 8. Vel niſi errarent in iure naturali. l. ſi adulterium. §. ſtuprum. ff. ad l. Iulia. de adulter. vel in iure quaſi naturali. l. venia. C. de in ius vocand. Nam tunc in his duobus etiam ruſticitas, vel ſexus non excuſat. Exemplum iuris naturalis: vt quia prætendit filius ſe ignoraſſe, quòd non debuerit iniuriam inferre patri: vel quòd non deberet patri prouidere in neceſſarijs alimentis. Nam quamuis de iure naturali non ſit educatio parentum facienda à liberis, eſt tamen naturali ratione. vt benefacienti benefaciamus. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. ff. de petit. hæred. Barto. in l. 1. §. huius ſtudij. ff. de iuſtit. & iure. Vel ꝙ non deberet furtum, vel homicidium, aut cætera peccata committere, quæ ſunt prohibita de iure naturali. diſtin. 5. §. ſi. Exemplum iuris quaſi naturalis, vt ſi libertus, qui quaſi naturali iure ob id, quod eſt conſecutus libertatem, titulo compenſationis tenetur reuerentiam exhibere patrono, illã non exhibet, non excuſatur ob ignorantiam. ita Dynus in d. regu. ignorantia. Verum an incidat in pœnam excommunicationis, qui ignorauerit illam appoſitam crimini de iure naturali, vel diuino prohibito, diximus ſupra. eod. cap. num. 13.]

37 Nona. Qui † prohibitionem ſub pœna latæ excommunicationis ſcit, ſed dum certũ quid agit de illo non recordatur, ex eo, qđ non eſt noſtrum omnia reminiſci, excuſatur à peccato mortali, & à cenſura. Talis enim nullo modo videtur contemnere: verbi gratia, ſcio Franciſcum eſſe nominatim excommunicatum, & denunciatum, communico cum illo in diuinis, ex eo, quòd non actu mihi occurrit illum eſſe excommunicatum, in cenſuram non incido. Caieta. 1. 2. quæſt. 6. art. 8. Syluest. in verbo, excommunicatio. 5. num. 26. in fin.

38 Decima. Ignorantia † iuris directè voluntaria, qualis eſt illa, quando quis vult aliqua ignorare, ne ab illis à peccato retrahatur, ab excommunicatione non excuſat, cum ſit dolus non tantum præſumptus, verum etiam manifeſtus, per regulam datam in cap. 2. de conſtit. D. Tho. 1. 2. q. 76. art. 3. & q. 6. artic. 8. Et hæc dicitur ignorantia affectata, de qua meminit gl. in c. eos. de temp. ordin. lib. 6. quæ æquiparat eam ſcientiæ, ex quo iure potuit, & noluit, imò diſſimulauit, & hæc ignorantia non minuit peccatũ mortale, imò magis auget, & de hac ignorantia loquitur tex. in l. 1. ff. de legi. Vbi per leges puniuntur delicta, quæ per ignorantiam cõmittuntur. i. affectatam.

39 Vndecima. Ignorantia iuris † voluntaria indirectè, qualis eſt illa, qua aliquis ex negligentia, vel alijs occupationibus iura ſub excommunicationis pœna aliquid prohibentia ignorat, de qua loquitur Thom. 1. 2. q. 6. art. 8. & quęſt. 76. art. 3. ſi eſt illorum, quæ quis ratione officij, vel alia de cauſa ſcire tenetur, cũ ſit peccatum mortale omiſſionis, vt videtur dicere D. Tho. qui ſupra, credo, quòd ab excommunicatione non excuſet, & præcipuè cum talia, quæ deberent addiſcere, negligentes pro contemptoribus ſunt habendi. vt inquit Franc. in regu. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. & hæc quo ad excõmunicationes, quæ quotannis publicantur, ſi ad proprium pertinent officium. Turrecr. in ſpecie. in §. notandum. 1. q. 1. primo artic.

40 Duodecimo. Ignorantia † iuris ex negligentia proueniens, & ſic voluntaria indirectè, ſi eſt illorum, quæ quis ex aliqua ſpeciali cauſa ſcire non tenetur, cum non ſit peccatum mortale. vt inquit D. Thom. 1. 2.

q. 76.

q.76.art.1. in fin.ab excommunicatione excusat, per regulam illam, quæ se habet, q̃ qui mortaliter non peccat, in excommunicationem non incidit.Sotus in 4.sent.distin. 22.q.7.artic.2.vers. secundum corollarium.

41 Tertiadecima.Ignorantia † inuincibilis, & iusta excusat ab illa specie peccati,& grauitate,quæ ratione qualitatis ignoratæ cõstituitur.cap. si vero. el secondo.titu. nostro. Tho.1.2.quæst.76.artic.3.versi. Respondeo. Exemplum in occidente patrem, quem tamen ignorat suum esse: tunc enim committit simplex homicidium,non tamen parricidium.Caiet. ad Thom.qui supra.Item lata est sententia excommunicationis cõtra incestuosos,aliquis cognoscit sororem, quam extraneam existimabat, non incurrit in illam speciem incestus,& per consequens non impingit in censuram: quia excommunicatio præsupponit culpam. secus autem fortè esset in irregularitate, si fuisset annexa, qa sequitur factum, & non requirit culpam. Caiet. qui supra, in specie hanc conditionẽ optimè probat text.in cap.si quis cum duobus.cap.si quis.cap. quidam.34.quęst.2. Vbi non incidit in censuram, qui percusserat clericum iusta ignorantia ignorans eum esse clericum. facit etiam tex.in l.item apud Labeonem.ff.de iniur.

42 Idem si quis † percutere volens Martinum laicum,errans percussisset Titium clericum,existimans illum esse Martinum laicum.c.si vero.el secondo.titu. nostro. Quod procedit etiam si sciret Titium clericum esse, dummodo tempore percussionis existimasset laicum. Couar in cap.alma mater. §.10.nume.4.quia tunc ignorantia iuris reducitur ad ignorantiam facti.vt supra diximus.num.10.Attamen si animum habuisset nihilominus eum percutere, etiam si scisset eum clericum esse, tunc incideret. per text. in l.cum qui nocérem.§.si iniuria.ff.de furt. & ratio est,quia tunc ignorantia non est causa actus inuoluntarij, & ideo nequaquàm excusat à pœna canonis. [facit quod notat Ioan. Andr.in regu.cum quis.de regu.iur.in 6.dicens, quòd si clericus cognoscit mulierem solutam, quæ ab ipso, & ab omnibus communiter habebatur pro maritata, vel econtra cognosceret maritatam,quæ habebatur pro soluta, quòd veritate comperta iudicabitur adulter in foro poli.c.nunquã. de pœnit.distin.1.& c.si cui, & propterea.vbi de hoc.14.q.5. si quid inuenisti. origo 34.q.4. Si vero cum ignorantia concurrebat intentio abstinendi, si sciret illam cõiugatam, & tunc fornicari ille censetur. Franc.in cap. cum quis.de reg.iur. lib.6.]

43 Item neque † in cẽsuram incidit,qui percusserit laicum, credens, & volens percutere clericum. glo. commun.recepta. in cap.in audientia.titu.nostro, quamuis tenetur per suam conscientiam erroneam abstinere ab iis, quæ sunt interdicta excommunicatis,& sic intelligenda est.glo.in c.si vero. Non tamen celebrando etiam cum conscientiæ errore esset irregularis. Couar.§.10.num.15. Vltimo adde duas quæstiones per Francum relatas in c.cum quis.de regul.iur. lib.6.vbi ignorãtia excusat ab illa grauitate peccati, quę ratione qualitatis ignoratę cõstituitur.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio minor quot modis infertur.*
2 *Excommunicatio minor quid.*
3 *Excommunicationis minoris effectus.*
4 *Excommunicatio minor, quibus in casibus fertur per ius.*

De minori excommunicatione. Cap. X.

[1 MInor excõmunicatio, † secundum glossam in c.si inimicus. quatuor modis infertur pœnitenti, scilicet à Deo, à seipso, à sacerdote, & à canone. In primis duobus casibus excommunicatio minor operatur effectum quantum ad Deum, sed non quantum ad ecclesiam: quia cum talis excommunicatio infligatur pro peccato mortali. 11.q.3.c.audi.fit, vt separet tantum à Deo absque alio militantis Ecclesiæ ministerio.iux.illud Isa.59. Iniquitates nostrę diuiserunt inter nos, & Deum nostrum. Hostien.in c.quorundam.de Iudę. In secundis autem casibus excommunicatio operatur effectum etiam quantum ad Ecclesiam, vt notat Archid.& Gemin.in d.c.si inimicus. Hinc inquit glossa ibi, q̃ qñ infligitur à sacerdote loco pœnæ, vel à canone, est neces-

saria

ſaria reconciliatio.11. quæſt.3. c.excellentiſſimus.& 50.diſtin.in capite.In primis caſibus non eſt cenſura, ſed tantum, quando infligitur à canone propter participationẽ cum excommunicato maiori. cap. nuper de ſent.excom.cap. cum excommunicato.11.q.3.vel ab homine per ſententiam,& tunc ita definiri poteſt.]

2 Excommunicatio † minor eſt cenſura eccleſiaſtica priuãs participatione paſſiua omnium ſacramentorum.c. ſi celebrat. de cler. excom.miniſt. Quæ quidem definitio manifeſta eſt,ſi conſideremus excommunicationem minorem non priuare quem fidelium colloquio, nec exteriori omnino communione,nec ſacramentorum collatione. text. elegans in d.c.ſi celebrat. In quo quidẽ tex. eius natura explicatur,vbi ſex de huiuſmodi excommunicatione aſſeruntur.

3 Primum,† celebrans grauiter,ideſt, mortaliter peccat, ſicut explicat Syluest.in ver. excommunicatio.4.Caiet.in verbo,excommunicatio minor. Poteſt tamen ſine culpa audire diuina officia, & cum alijs Chriſtianis eiſdem intereſſe, atque in choro dicere, audire miſſam, & ſumere pacem, quæ in ea offertur.Syluest.vbi ſupra.in fi. Nauar. c.27.nu.25.Abſoluere quoque poteſt ab excommunicatione maiori, vel minori.argu. tex.in cap.duob.eod.titu.& à peccatis,atque dare ſacramentum infirmo,ſine miſſæ celebratione; nam conferens ſacramenta abſq; celebratione,nec mortaliter,nec venialiter peccat.ita contra Syluest.in ver.excommunicatio.§.1.& communem tenet Nauar.cap. 27.nume.24.Secundum, celebrans non efficitur irregularis. Couar.in cap.alma.§.1.de ſenten.excom.libr.6.Tertium,non prohibetur eligere,nec exercere,quæ ratione iuriſdictionis ei competunt. Quartum,eligi non poteſt,& ſi ſcienter electus fuerit, eius electio eſt irritanda. Quintum, ſi in eccleſia ſacramenta confert, ea collata non carent effectu.Sextum,à perceptione ſacramentorum eſt prohibitus.

4 Rurſum hęc † excõmunicatio poteſt ferri per ſententiam iudicis, tamen communiter nõ fertur,niſi per ius in octo caſibus,de quibus per Inno.in c.1.de ſenten.excom.v.g,per omne ſacrilegium. c.miror.17.q.4. per omnem violationem eccleſiaſticæ immunitatis. Item per fornicationem notoriam, & concubinatum clericorũ.c.veſtra. de cohab. cler.& mul.& ſi iſta non ſit in vſu, ſed neq; aliæ,quas Syluest.in verſ. excommunicatio. 4.refert.Quæ autem plerunque contingit, eſt per communicationem cum excõicato, de qua infra.c.12.ſed neq; hæc poſt Concil. Conſtantienſe tam crebro vſu venit, quam pridie ſolebat. Verum qui participat cum excommunicato excommunicatione maiori,non incidit in cenſuram.quia excommunicatio non tranſit in tertiam perſonam.ita glo.recepta in c.excellentiſſimus.11. quæſt. 3. & hæc de excommunicatione minori dicta ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicati hodie vitandi ſunt in duobus caſibus tantum, & quibus, aliàs ſecus, vt num.7.*

2 *Excommunicatus notorius alia ex cauſa,quã ex percuſſione clericorũ, vitandus non eſt.*

3 *Principes legatos hæreticos permittentes ſecum in eccleſias ingredi, excuſantur à peccato, ſicuti etiam priuati,vt omnes catholici Galliæ.*

4 *Dictum Abb.de vitando excommunicato notorio,quomodo intelligatur.*

5 *Denunciatio,an requiratur in notorio excõmunicato.*

6 *Excommunicari nominatim, quomodo quis dicatur.*

8 *Excommunicatus ante denunciationem non eſt vitandus,nec publicè,nec priuatim.*

9 *Miſſa à notorio fornicario, tum demum non audienda,cum is denunciatus eſt.*

10 *Notorietas duplex,iuris,& facti, & quid.*

11 *Excommunicatus publicus cenſendus eſt,qui coram maiori parte conuentus clericum à ſede expulit.*

12 *Percuſſio illata in domo principis coram ſex, publica non dicitur, & quid requiratur, vt dicatur publica.*

13 *Excommunicatus etiam non denunciatus celebrans fit irregularis, vel ſolam auctoritatem præſtans celebrationi.*

14 *Excõicatus non denũciatus,quo caſu à cõmunione fidelium minime abſtinere debeat.*

15 *Excommunicatus nulla ratione ſcandali ad perceptionem ſacramentorum, vel ad miſſarum celebrationem accedere poteſt, aliter ſentit Nauar.nu.ſeq.*

Qui

Qui excommunicati vitari debeant. Cap. XI.

1 HOdie † per constitutionẽ Cõcilij Constantiensis, quæ magis recepta est in Christiano orbe, quam Basiliensis, vt refert Couar. in c. alma mater. §. 2. nu. 9. vers. superest, nullos tenemur vitare excommunicatos. vt inquit Sot. in 4. senten. distin. 22. q. 1. artic. 4. col. 1. nisi in duobus casibus. Primus est, si sint nominatim excommunicati, & denunciati, sicut vsus, & communis interpretatio Christiani orbis in hunc sensum accepit prædictam constitutionem, vt refert Couar. qui supra. nu. 7. vers. 4. Secundus, si percussores clericorum sint adeo notorij per operis euidẽtiam, vt factum nequeat aliqua tergiuersatione celari, atque nulla valeat ratione excusari. Quod tamen secũdum vetera iura satis erat aliquid esse notorium eo modo, quo aliquid dicitur notorium iuris, scilicet per confessionem, vel per sententiã, & similia. c. vestra. c. fin. de cohab. cleri. vel mulier. & ita absque dubio tenendum est cõtra text. in c. cum non ab homine. titu. no-
2 stro. Verum si † essent notorij alia ex causa, quam percussionis clericorum, illos non teneremur vitare. ita Dec. in c. à nobis. nu. 21. de excep. Sot. distin. 22. q. 1. artic. 4. contra Sylu. in vers. excommunicatio. 5. num. 9. qui extendit dictam extrauagantẽ ad omnes notorios excommunicatos, ita vt participantes cum illis sint excommunicati. Attamen dicta opinio non est vsu recepta, sed tantum illa Soti. i. vt non euitemus, nisi illas duorum excommunicatorum species, quas prædictum Concilium iussit, & ita tenendum est. Sot. qui supra. col. 2.

3 Quocirca † excusantur à peccato quidam Monarchæ, & alij Principes, & priuati homines etiam ecclesiastici, qui permittunt legatos, & alios manifestos hæreticos intrare secum in Ecclesias, & eis præsentibus orant, atque missas audiunt, vel faciunt, licet hęretici notorij sint, & per consequens excommunicati. cap. excommunicatos. de hæret. cap. 1. in Bulla Cœnæ Domini. Excusantur etiam omnes catholici Galliæ, & Franciæ, qui Lutheranis manifestis, imò etiam palam confitentibus se esse tales, cõmunicant: ratio est, quia Conc. Constant. iussit tantum vitare notorios percussores clericorum, & non alios. Nec est curandum
4 † de dicto Abb. in clem. 2. de senten. excom. qui generaliter videtur loqui in quolibet excommunicato notorio, quòd debeat euitari, quia eius dictum restringitur in casu, in quo prædicta constitutio loquitur: nam dictum Doctoris intelligitur secundũ ius, quod allegat. ita not. Bart. in l. non solum. §.
5 si liberationis. ff. de lib. leg. Nec etiam † obstat, quod in excommunicato notorio non requiritur denunciatio. vt not. Abb. in cap. peruenit. de appel. quia illud potest esse verum de iure communi, secus est attenta dicta constitutione, quę videtur etiam in facto notorio denunciationem requirere, ex quo tamẽ excipit vnum casum notorium, vt dictum est. Nec etiam est curandum de extensione, quam facit Concil. Basiliense, scilicet ad omnes notorios excommunicatos, quia vsus non recipit dictam extẽsionem, & lex vsu non recepta non ligat. glo. sing. in c. 1. de treu. & pa. Syluest. in ver. lex. Nauar. cap. 27. nu. 35. vers. noto 3. & clarius. cap. 22. num. 5. de hor. canon. Vbi etiã inquit, quòd requiritur, quòd sit declaratus, & denunciatus hæreticus, & excommunicatus, & si contrarius sibi fuerit in Manu. cap. 9. num. 6. in fin. & c. 26. num. 26. & c. 1. §. laboret. de pœn. distin. 6. Primum tamẽ verius.

6 Dicitur † autem quis nominatim excõicatus, [qui de hæresi proprijs nominibus excõicatur, vel per indubitabiles circunstantias, & aliqua apposita signa, quæ certè, & absq; vllo dubio habent vim significandi, & demonstrandi proprium nomen. l. certũ. ff. si cert. pet. de testib. c. licet. 2. gl. in c. cum & plantare. §. excommunicatos. de priuil. glo. in c. constitutionem. de senten. excom. in 6. v.g. si dicat excommunico filium Petri, cũ ille vnicum filiũ habeat. ff. de lib. & posth. l. 2. Instit. de exhær. liber. §. nominatim. secus si duos haberet, quia tunc neuter eorum excommunicatus esset. vt ibi. ita glos. sing. in cle. vnica. in vers. nominatim. de vita. & honest. cler.] Idem qui nomine dignitatis per quamcunque inobedientiam excommunicatur, vt si excommunicatur prætor, aut Comes talis ciuitatis. l. nominatim. ff. de condit. & demonstra. Sotus in

4.sent.distin.13.q. 1.artic. 9. col.3.Vel qui de schismate, aut apostasia condemnatus est.vt Lutherani,& Vuicclessistæ. Eo etenim,quod quis de hæresi condemnatur,censetur nominatim excommunicatus.Sot. in 4.senten.distin.22.q.1.artic.4.secunda conclu.in fine.

7 Hinc sequitur, † quòd si sciuerim aliquem esse excommunicatum, nempe quia detinet rem alienã, propter quod lata fuit excommunicatio, vel quia legit, aut detinet libros hæreticos,aut quia non communicauit in Pascha, quod non teneor illos euitare:contra[text.in c.cum non ab homine. de senten.excom. quo expressim probatur excommunicatum publicum, publicè vitandum: excommunicatum vero occultum, occultè. Etenim etiam secreto vitandus non est excommunicatus occultus, & secretus,neque in sacramentis,neque in sacrificijs,imò possum coram illo celebrare. Pariter si lata fuerit censura in incendiarios, vel concubinarios generaliter non nominatis personis, licet aliqui sint publici incendiarij,vel concubinarij, tamẽ nemo tenetur illos vitare,& hoc contra illos, quos citant autores, vt est videre apud Syluest. in vers. excommunicatio.5.per totũ. Cum duo tantum excommunicatorum genera sunt vitanda nominatim excommunicati, & denunciati.ita Nauar. in c. 1. §. laboret. de pœn.distin. 6. & publici percussores clericorum.ita Sot.in 4.senten.distin. 22.q.1. artic. 4.col.3.Couar.in d.§.2.num. 7. vers. ex omnibus,& quarto.]

8 Secundo † deducitur ab eodem decreto, nec publicè, nec priuatim esse vitandum ante denunciationem excommunicatum, quæ excommunicatio duobus etiam testibus probari possit: cuius ratio est,quia non dicitur crimen notorium,eo quod probari per testes possit: illud enim est nondum manifestum,sed manifestabile. Quin etiã si crimen esset notorium, euitare non teneor,cũ delinquens non sit denunciatus.

Tertio hinc constat non sufficere famã publicam, vt teneamur vitare excõmunicatos ante denunciationem, quia infamia, & indicia ius duntaxat faciunt, vt per viã inquisitionis ad causæ cognitionẽ procedatur, non autem vt criminosi tanquã notorij puniantur.c.tua nos.tit.nostro.Couar. in c.alma mater.§.2.nu.7. vers.3. Verum si fama publica est, quod sit denunciatus, quæ quidem ortum habet à fide dignis de visu audientibus,tunc debet, quis inquirere veritatem,& interim secundum Rayn. vitare illum,secus si fama originẽ haberet à persona leui,vel ab aduersario. facit text.in c. hoc videtur.22.q.5.& in c.non solùm. 1. 11. q.3.vbi dicitur, quod reus est, qui aurem criminibus cito præbet.c. cum desideres. titu. nostro. Syluest.in vers. excommunicatio. 5. num.28.

9 Quarto, † tunc demum iuxta text. in c. nullus.& c.præter.dist. 32. non sunt audiẽda sacra missarum solemnia à presbyteris notoriè fornicarijs,& concubinarijs, quando hi tales notoriè fornicarij fuerint denũciati. Couar.qui supra.num. 10. vers.6.licet consultius esset illa etiam a non denunciatis nõ audiri,si possent audiri ab alijs.Sylu. in missa.2.q.3. Hinc ex dicto Concilio Cõstantiensi deducitur non peccare mortaliter audientem missam eius, quem scit esse simoniacum, & per consequens excommunicatum per extrau. 2. de simo. si nondum erat denunciatus excommunicatus.

Quinto cum Concilium Constantiense loquatur de publico clerici percussore, ita vt nulla tergiuersatione possit celari, ideo sciendum est.iuxta text. in c. vestra. &

10 c.fin.de cohabit.cler.Notorietatem † duplicem esse, iuris,& facti. Iuris dicitur,quando percussio fuit facta occultè, & secretè, tamen deductum est delictum in foro contentioso, & lata est super eum sententia excõicationis, vel quia ipsemet percussor confessus fuit delictum, vel quia erat conuictus. 11.q.1.nos in quemquam.5. q. fin. Epiphanium.de prob.c.fin.de cohabit.cler.vel mul. c.vestra.§.cæterum.c.tua.c. fin. & tunc talis percussor dicitur publicus notorietate iuris,& per consequens euitandus est. Notorietas vero facti dicitur illa, cuius percussio est adeo manifesta, vt nulla possit tergiuersatione celari, supple probabiliter, quando ita deprehensus est quis in crimine.vel ita delictum patens est,& certum omnibus, quod non est locus inficiationi, vt quia publicè tenet concubinam, ac vxorem. 2.q.1.de manifest.l.si vicinis.C.de secun.nup.vel quia eius delictum est notoriũ maiori parti ciuitatis,vel villæ, aut oppidi, siue collegij,

vel

vel viciniæ, siue etiam gymnasii, modo in eo sint saltem decem, vel etiam pauciores quãdo illi pauciores essent maior pars villæ, gymnasii, &c. qui ad minus debent esse sex. ita Nauar. c. 25. nu. 73. Pan. in d. c. vestra.

11 Hinc † Nauar. de sent. excom. lib. 5. cons. 40. cõsuluit religiosum esse publicum excommunicatum censendum, & ita vitandum, qui corã maiori parte conuentus clericum à sede expulit, vel brachio violenter extraxit.

12 Sed † quæritur, an percussio facta in domo magni Principis coram sex, vel decem personis videntibus, dicatur publica? Dic, q̃ non, quia vt percussio sit publica, attenditur, vt locus sit publicus, q̃ non est dicẽdum in casu nostro: secus autem si percussio esset facta in Ecclesia, vel claustro, quia cum loci sint publici, sequitur quòd percussio sit publica.

Sexto, cum dicta constitutio sit salubriter constituta ad sedandas timoratas conscientias, & ad adimendos scrupulos, vt ex ipsius tenore habetur: hinc sequitur dictam constitutionem nihil tribuere ipsis excõicatis, vnde ipsi excõicati participãtes cum alijs, peccant mortaliter hodie. sicut olim. c. illud. de cler. excom. mini. Syluest. in vers. excommunicatio. 3. nu. 1. vers. 5.

13 Quare infertur † excommunicatum celebrantem esse irregularem. iuxta tex. in c. 1. tit. nostro. lib. 6. etiam si nondũ fuerit denunciatus, siquidem prædicta cõstitutio nihil vtilitatis affert excõicatis: Imò etiam excommunicatus, qui autoritatem solum præstaret celebrationi, irregularis esset. text. optimus in c. illud. de cler. excom. mini. glo. celebris in clem. 2. vers. celebrari. de priuil. Archid. in c. 1. de sent. excom. lib. 6. Autoritatem vero q̃s tunc diceretur præstare, q̃n Episcopus excõicatus etiam occultus faceret, vel iuberet coram ipso celebrare. At qui probabili, aut iusta ignorantia fretus, an esset excõicatus, celebraret, effugeret irregularitatem. c. Apostolicæ. de cler. excom. mini. Pariter, qui bona fide credens se rectè absolutũ, celebraret, nec esset irregularis, quia celebratio excommunicati, nisi sit mortifera non inducit irregularitatem. Dom. in c. solet. & ibi glo. pen. de sent. excom. lib. 6. Pan. in c. pastoralis. §. verum. de appel. Nauar. de senten. excom. lib. 5. consil. 18. nume. 3.

14 Illud etiam † est obseruãdum, excommunicatos minimè denunciatos non teneri à communione fidelium abstinere, si ex hoc multum eorum crimen, & occulta eorum excõicatio proderet grauissimum scandalum, vnde nõ tenentur obligari ad subtrahendos se à communione aliorem, cum ij absque graui scandalo, & sui ipsorum proditione ab aliorum cõione abstinere nequeant. Couar. tamen in c. alma mater. §. 2. num. 2. limitat hoc tantum procedere quo ad communionẽ fidelium, quæ non pertinet ad sacramentorum perceptionem, quia excõicati siue omnino occulti, siue publici nulla explicata denunciatione, tenentur

15 omnino † abstinere à diuinis sacramentis percipiendis, & nec ad euitandum scandalum rectè fieri potest, q̃ quis ea sacramenta percipiat, quæ iure sunt ei iustissimè interdicta. Vnde licet excommunicatio esset occultissima, & esset magnum scandalum non celebrare, vel percipere sacramenta, non potest excommunicatus missarum solemnia celebrare, vel communicare. Nau. tamen in Manua. c. 27. nu. 239. in noua editione contrarium asserit,

16 inquit † enim ipse, q̃ qui occultissimè occidit alium, & probabiliter est certũ iri eũ homicidium fecisse, nisi celebret, q̃ possit celebrare. Idem etiam asserit de excõicato occultissimè posito in eodem periculo infamiæ. Et de moniali occultissimè incidente in censuram Papalem, vt ante morã petendi absolutionem possit communicare, quando alię ad id tenentur, & possit etiam choro interesse, & alijs, à quibus si abstineret, fama eius, & monasterij periclitaretur. Ratio secundum eum est, quia lex naturalis, & diuina de defendenda sua fama præstat legi humanę de abstinendo à sacro ab irregularitate, sed quæ harum opinionum sit magis tenenda, diximus supra in prima part. c. 13.

SVMMARIVM.

1 *Casus quinque, quibus nominatim excommunicato vti non licet, & vtentes incidunt in minorem excommunic.*

2 *Excommunicatum neque coram alloqui, neq; per literas, neque per nuntium licet.*

3 *Communicans nutu, vel signis, aut per interpositam personam cum excommunicato, an dicatur loqui cum illo. num. seq.*

5 *Excommunicatum salutare non est concessum, & quid loco salutationis vsurpari possit in casibus licitis.*

6 *Commercium nullum haberi cum excommunicato potest.*

7 *Communio in mensa, cum excommunicato, qualiter intelligatur.*

8 *Socius nominatim excommunicatus, an expelli possit à socijs.*

9 *Participare cum excommunicato nulla Episcopi licentia quis potest, ac ne ipse quidē Episcopus.*

10 *Priuilegiatus ab Episcopo excommunicatum vitet.*

11 *Priuilegiatus à Papa, an, & quando cum excommunicato participare possit.*

12 *Papa participans cum excommunicato non incurrit excommunicationem.*

13 *Excommunicatus grauius ipse peccat se fidelibus immiscendo, quam non excommunicatus cum excommunicato.*

14 *Communicatio cum excommunicato, quatuor in casibus mortalis.*

15 *Orare pro excommunicato minister Ecclesiæ non potest: fallit tamen, vt hic.*

16 *Excommunicatus missæ, vel diuinis officijs interesse non potest, & si interuenerit, dum celebrantur, sacerdoti supersedendum est.*

17 *Sacerdos sciens celebrans coram excommunicato peccat mortaliter, & irregularis est quandoque.*

18 *Sacra audire ab excommunicato, nec sacris cum eo interesse, neq; horas simul recitare licet, sine mortali.*

19 *Excommunicato Ecclesiam ingrediente, nō excommunicatus tenetur exire.*

20 *Excommunicatus in Ecclesia, quæ sint permissa.*

21 *Excommunicatus, interdictus, vel ab Ecclesiæ ingressu suspensus, an sine peccato Ecclesiam ingredi possit, & quid de excommunicatione minori, vel infideli. num. seq.*

23 *Excommunicatus priuatur officio mortuorum, & alijs, vide.*

24 *Communicans cum excommunicato, vt maiorem excommunicationē incurrat, quinque requiruntur, & num. seq.*

26 *Communicare cum excommunicato in priuatis horis dicendis, an sit mortale, & quando.*

27 *Participans cum excommunicato in crimine criminoso, quæ requirantur, vt incidat in maiorem excommunicationem.*

28 *Adultera suadens excommunicato, ne à se discedat, est excommunicata.*

29 *Excommunicatio quando fit in contemptū Ecclesiæ, est mortale, & contemptus qualis dicatur.*

30 *Sententia lata contra participantes, modo habeat hic requisita, eos ligat.*

31 *Excommunicans omissis trinis monitionibus per mensem suspenditur ab ingressu Ecclesiæ: limita tamen, vt hic.*

In quibus casibus cum excommunicato communicare non liceat. Cap. XII.

1 QVinque † sunt casus, in quibus cum nominatim excōicato, vel publico clerici pcussore communicare nō licet, vt decretis Calisti, & Isidori. 11. q. 3. cautū est, qui hoc versu continentur. Os, Orare, Vale, Communio, Mēsa negatur, Et qui cum ipsis cōicant, incidunt in minorem excōicationem. c. si celebrat. de cler. excom. mini. c. nuper. c. cū desideres. tit. nostro. c. excōicatos. cum duobus seq. 11. q. 3. & venialiter peccant. Abb. in c. sacris. de his, quæ vi. [vbi Henricus Boich, qui multos ibi citat autores. Qui si moniti à communione non cessant, sunt excōicandi excōicatione maiori, per sententiā hominis. vt not. in c. sicut. & c. qui communicauerit. vers. excommunicetur, quod est futuri temporis. 11. q. 3.]

2 Primo † ergo cum excommunicato colloquium habere non possumus, siue verbis in præsentia, siue per literas, vel per nuntiū in absentia. text. opt. in c. vbi periculum. §. nulli. de electio. lib. 6. gl. in c. constitutionē. tit. nostro. lib. 6. & in cle. si summus. de sent. excom. in l. licet. de const. pecu. Nam scriptura loquitur, vt dicit text. in epistola inter claras. C. de sum. Trin. & fide catho. facit text. in cap. clericus solus. dist. 81. Doct. in c. si quando. titu. nostro. Felyn. in c. mu-

lieres.

lieres.co.titu.Turrecre.in c.cum excommunicato.11.q.3.[facit etiam text.in c.2. & 3. distin.65.text.optimus. in c. quidam maligni.5.q.1.Hinc Archid.in c.cum excommunicato.11.q. 3. inquit, quod si quis mittit excommunicato nuntium, vel literas, incidit in excommunicationem minoré, & ratio est, quia hæc tria æquipollere videntur. Vnde qui per literas, vel nuntium loquitur, ipse videtur loqui.ff.de const. pecu. l.licet. Hanc eandem sententiam sequitur. in d.c.vbi periculum. & Gemin. in d. c.quidam maligni.Vbi notat, quod scriptura dicitur loqui, & sic facit in argum. ꝙ scribens excommunicato excommunicationem incurrat: cum dicatur loqui ei. An vero in alia materia prohibitus loqui, puta cum bannito, vel alio, videatur prohibitus mittere nuntium, vel epistolam. vide Ias. plenè.in l.1 in princ.in 2.not.ff.de verb. oblig. Vbi etiam, an doctor prohibitus allegare, prohibeatur mittere allegationes scriptas. Sed an cum excõicato communicans

3 nutu, † puta qa forsan est mutus, vel fraudulenter omittit loqui, vel etiam cõicat signis, vt aliqui religiosi faciunt, dicatur cõicare verbo. Dico ꝙ sic. Non enim refert qualitercunque quis alij exprimat suum animum.ff.de leg.3.l.nutu.nu.11.q. 3. cap. quoniam multos. ita soluit Zabar. in cle. si summus.in fin.de senten.excom.

4 Sed an dicatur loqui, qui † explicat sermonem suum per interpositã personã. Gemin.per text.in c.fin.distin.8. respondet, ꝙ sic, vbi addit, quòd exprimens verba contractus matrimonij per alium, dicitur per se expressisse. Et hæc nota, quia faciunt quando esset lata excommunicatio contra alloquẽtes cum monialibus, vel qñ à prælato esset inhibitum sub peccato mort. vel eadé pena, vt nemo possit loqui cum tali.]

5 Secundo † Aue negatur, idest salutare eos, nec si nos resalutent, salutare licet.d. c.excõicatos.& c.cum excõicato. Quinimo in casibus particularibus, in quibus licitè cum excõicato participatur, de quibus infra, non est solita salutatione in loquẽdo, vel scribendo vtendum, sed dicendum est, Deus te conuertat, vel in epistola loco salutationis scribi potest, Spiritum consilij sanioris. Licet etiam salutanti assurgere, vel caput inclinare, vel aperire sine scrupulo, non animo cõicandi, sed euitandi scandala, vel humanitatis officio: cum pœnæ sint restringendæ, & non ampliandæ.c. odia. de reg.iur.lib.6.Sot.in 4.sent.distin.22.q.1.artic.4.col.9.vers.interdicitur.Ang.in ver.excõicatio.do.Ant.tit.25.c.2.in 3.par.sum.

6 Tertio, communio † negatur, ita vt non liceat in aliquo tẽporali negotio cum excommunicato communicare. Sylu. in vers. excõicatio.5.nu.3. Ita vt nec ab eo emere, nec vendere liceat, nec locare, nec cõducere, neque matrimonium cõtrahere, sed neque ad Papam simul cum eo ire. Inn.in cap. nuper.titu.nostro.num.4. Archid.in cap.excommunicatos.11.q.3.

7 Quarto † inhibetur communio in diuinis. Sed quia hac contrahitur peccatũ mortale, ideo de hoc infra. Vltimo inhibetur mensa, idest comestio in mensa, & quies in eodem lecto, & cohabitatio.c. ad mensam. 11.q. 3. Haud enim cum excõicaio licet in eadé mensa edere, aut bibere, si auté in eodẽ cubiculo non excõicatus in vna mensa comedat, & excõicatus in altero, non dicitur cũ illo cõicare.[Et ratio est, qa in primo casu comedere in eadẽ mẽsa, vel in eodẽ lecto iacere, non põt esse sine voluntaria cõione, sed in alio casu suo iure vtitur. extra de senten.excom.c.si verè. & non obstat tex.in c.omnis qui.24.q.1.vbi vr̃, ꝙ nec in eadé domo debeat esse secũ: qa illud fuit de superabundanti iustitia. Præterea aliud est dimittere delitias ꝑꝑ præsentiam excommunicati, ꝙ est bonum, & ita loquitur text.in d.c.omnis qui. & aliud dimittere ius suum, ꝙ non est bonum. Inn. in d. c.nuper. Archid.in c.excommunicatos.11.q.3.] Sed quid si excommunicatus superueniat mensæ, in qua non excommunicatus mãducat, quid faciet? Respon.surgat. Quod procedit etiam si esset excommunicatus occultus: dummodo sine nota illius possit eum declinare. Syluest.in vers.excommunicatio. 3.nu.3.vers. 5. quamuis nõ surgendo haud peccat propter Cons.Const.

8 Pariter † si sunt plures socij in eadem domo cohabitantes, si quis eorum est nominatim excommunicatus, potest à socijs expelli, quod si hoc fieri non potest absque scandalo, & incommodo, nec alij sine incommodo recedere, tunc ad euitandam minorem excommunicationem sufficit

simul non comedere, nec simul dormire, licet in eodem cubiculo habitent. Inn. in c. nuper. de senten. excom. Turrecre. in c. excommunicatos. 11. q. 3.

9 Sed nunquid† cum licentia Episcopi aliqua ex causa licitum sit participare cum excommunicato? & videtur quod sic, quia cum ab ipso Episcopo sit excommunicatus, videtur quod possit ab eo licentia impartiri cum excommunicato communicandi. Contrarium tamen verius est. [Et sic no-
10 ta, quòd priuilegiatus ab Episcopo † debet vitare excommunicatum. argum. text. in c. nulli. de senten. excom. qui loquitur de priuilegio Apostolico, ꝙ est maius. quare si illud, de quo magis videtur inesse, & nõ inest, nec id de quo minus. 6. q. 1. c. imitare. 8. q. 1. c. si ergo. Quinimo etiam priuilegia-
11 tus per † Papam priuilegio generali, ꝙ omnibus excommunicatis licitum sit communicare sine causa non excusatur. Hoc enim est contra Apostolum, qui dicit: Si qs frater nominatur inter vos fornicator, cũ huiusmodi nec cibum sumere debetis 2. q. 1. multi. 2. Io. 1. & 24. q. 1. c. omnis qui. Ita in specie dixit Inn. in d. c. nulli. & rationẽ ponit Henric. ibi. nu. 3. ꝙ ius non potest Papa destruere, licet ipsum ex causa possit modificare, & declarare, argum. 15. distin. sicut sancti Euangelij. 25. q. 2. c. si ea destruerẽ. Verum speciale priuilegiũ à Papa, vt possint communicare cum excommunicatis cum causa, multi habent, & in certis causis propter diuersas causas. c. cum volũtate. c. quod in dubijs. de senten. excom. 11. q. 3. c. quoniam multos. Vbi patet, quòd multi licitè communicant cum excommunicatis vigore priuilegij Apostolici, vt filij, vxores, seruientes in domo. Ita Innoc. Abb. & Henric. in d. c. nulli. igitur ad Episcopũ deueniendo,] etiam si ipsemet excommunicans participauerit, ligatur sententia excommunicationis etiam à se lata, quia hęc sententia est iuris, vt qui cum excommunicato communicauerit, incurrat excommunicationem minorem, secus si esset sententia hominis: quia seipsum ligare non posset. Abb. in c. nuper. nu. 10. titu. nostro. vide etiam glo. & Ioann. And. in c. statuimus. eod. titu. Archid. in c. si is qui præst. 9. q. 3.

12 [Solus tamen Papa † communicans cum excommunicato, licet per prius non tollat excommunicationem, non incidit in excõicationem. glos. in c. nulli. vbi Abb. de senten. excom. Gemin. in c. excommunicatos. 11. q. 3. Ioann. de Li. in clem. si summus. de senten. excom. & ratio est, quia excommunicatio, quæ contrahitur ex participatione, est iuris positiui, quo Papa non ligatur. c. proposuit. de concess. præben. nam tanta est potestas Papæ circa ius positiuum, vt si tollat constitutionem promulgantem excommunicationem, & vult eã haberi pro infecta, excommunicati vigore illius constitutionis non indigent absolutione. glo. in clem. 1. de immu. eccl. Abb. in d. c. nulli. in fin.] Hæc tamen omnia, quæ diximus cum illis tantum duabus speciebus excommunicatorum intelliguntur, de quibus in Cõcil. Constan. Verumtamen quia huiusmodi communiones, quia non fiunt in re graui, non sunt mortalia, sed venialia peccata. Tenemur ergo sub pœna peccati venialis non solùm excommunicati consortium, sed etiam seruorum, & filiorum eius, quãdo nomine suo aliquid nobiscum vellent, secus si nomine proprio. Syluest. in verbo. excommunicatio. 5. nu. 12. & seq. & 16.

13 Quamuis ipse † excommunicatus multo fortius tenetur vitare consortium aliorum. Abb. in c. illud. num. 6. de cler. excom. mini. quia cęteris paribus plus peccat excommunicatus, qui causam dedit excommunicationi, & à cõmunione exclusus est, quam alij, qui solum in odium excommunicati excluduntur ab eius consortio. Sot. distin. 22. q. 1. artic. 4. col. 5. Imò nec excõmunicatus cum alijs excommunicatis potest communicare licitè, quia delictum nõ debet delinquenti præstare immunitatem. Abb. in c. nulli. nu. 3. titu. nostro. Et hæc circa priuationem commertij exterioris fidelium, quod illo versiculo citato continetur. Os, Orare, Vale, &c. Nunc restat, vt subijciamus, quãdo participare cum excommunicatis sit peccatum mortale.

14 In quatuor casibus † communicare cum excommunicatis est peccatum mortale, præter quos in nullo alio est, nisi veniale. Primus est, quãdo participatur cum excõmunicato in diuinis. Et vt ab oratione incipiamus, multa inhibentur.

15 Et primo. Nullus ministrorum † Ecclesiæ in orationibus communibus potest orare

pro

pro excommunicatis excommunicatione maiori secundum Conc. Constan. atque id facere esset peccatum mortale. Sotus. in 4 senten. distin. 22. q. 1. artic. 4. col. 7. Potest tamen sacerdos etiam vt persona publica secretè orare, aut sacrificium applicare illi excommunicato, quem mortalis criminis iam pœnituit, & diligenter absolutionem impetrare curauit, licet non sit absolutus: ratio est, quia talis excommunicatus non est exclusus ab Ecclesiæ suffragijs. ita Hostien. commu. receptus. in c. cum voluntate. titu. nostro. Quod idem dicendum est de excommunicato nulliter, aut inualidè, vel etiam validè, sed ex iniusta causa. Nauar. c. 27. num. 20. & 36. Aut de excommunicato nondũ denunciato, nec notorio per extra. ad euitanda. quæ concedit posse participare etiam in diuinis cum excommunicatis nondum denunciatis, nec manifestis, nisi sint percussores clericorum adeo manifesti, vt nulla possint tergiuersatione celari. Et hoc etiã si essent specialiter, ac nominatim excommunicati, puta ob contumaciam non comparendi, aut non parendi. Nauar. c. 27. nu. 33. not. 1. & num. 93. in fi. & 36. vers. ad primum, quem sequitur Antonutius. in Cathe. Neapol. lib. 5. cap. 14. vers. 6. scias.

16 Secundo prohibetur † missam celebrare, vel diuina officia recitare coram excõmunicato, quare si sacerdote celebrante, aut dum recitarentur horæ, excommunicatus Ecclesiam ingrederetur ad orandũ, vel per ipsius ianuam missam audiret, tũc sacerdos debet cessare, atque ab Ecclesia exire, si non fuisset cęptus canon; idest, Qui pridie, &c. ita Anch. in cle. grauis. vbi Card. 12. not. de senten. excom. vel debet excommunicatus expelli, sine tamen scandalo, & percussione. at si canon, vel consecratio cępta fuerit, & nollet egredi, deberet prosequĩ vsque ad sumptionem, ne officium maneat imperfectum. per regulam text. in c. nihil. 7. q. 1. & ita intelligenda est glo. in c. sicut. 11. q. 3. ita Host. quem sequitur Henricus. in c. nuper. de senten. excom. num. 11. Si vero non celebratur missa, sed recitantur diuina officia, tunc sacerdos statim exire debet, quia ipse illa alibi finire potest. secundum Inn. Hostien. Ioann. And. & Abb. in d. c. nuper. Syluest. in vers. excommunicatio. 5. num. 3. Nauar. verò c. 27. num. 34. dicit hoc non procedere, quando excommunicatus ingrederetur Ecclesiam, ibiq; genua flecteret, atque diceret aliquam orationem particularem, sed si sacerdos sciẽs

17 † celebrare coram excommunicato, spontè celebraret, peccaret mortaliter, non tamen irregularitatem incurreret. text. optimus in cap. is qui. de senten. excom. lib. 6. Turrecre. in c. excommunicatos. 11. quæst. 3. Et ratio est, quia perinde habetur, ac si communicaret cum excõmunicato in oratione, qui tantum minori excommunicatione est ligatus. c. excommunicatos. 11. q. 3. & de isto constat, quod non est irregularis. extra de cler. excom. mini. c. si celebrat. tum etiam, quia cum irregularitas nõ incurratur nisi in casibus à iure expressis. c. is qui. de senten. excom. lib. 6. & de celebrãtibus excommunicatis non sit statutum, q̃ sint irregulares, ergo nõ debent haberi pro irregularibus. secundum Inn. qui ita not. extra de excess. præla. c. vlt. num. 5. circa finem. Archid. in c. excommunicatos. limita tamen, nisi celebraret coram diacono excommunicato ministrante, quia tunc esset irregularis: nam in crimine participaret. vt not. dicit Cald. in tract. de cler. interd. vers. 2. casu. Item limita, quod non incurrit pœnam irregularitatis, immediatè tamen incurreret pœnam suspensionis. c. Episcoporum. de priuil. in 6. & si cõtra fecerit, vt quia non obstante suspensione celebraret. irregularis esset. d. c. is qui. not. per glo. in d. c. Episcoporum. Cald. cons. 4. de senten. excom. sacerdos parochialis.

18 Tertio † prohibetur laicis, ne ab excommunicatis sacra audiant.

Quarto, vetatur laicis interesse diuinis cum excommunicatis. Præterea neq; clerici alternatim cum excommunicatis possunt recitare horas Ecclesiæ. Et quodcunque istorum scilicet ab illis audire, illisque dicere sacra, & cum illis interesse sacris, esset peccatum mortale, vt patet per Inn. in c. nuper. titu. nostro. Sot. in 4. senten. distin. 22. q. 1. artic. 4. col. 7.

19 Quod † si non excommunicatus audit sacrum, vel videt excommunicatum ingredi Ecclesiam, quando dicitur officium. tenetur exire. 24. q. 1. cap. omnis consacerdos. Inn. in d. c. nuper. num. 3. Archid. in cap. Episcoporum.

simul non comedere, nec simul dormire, licet in eodem cubiculo habitent. Inn. in c. nuper. de senten. excom. Turrecre. in c. excommunicatos. 11. q. 3.

9 Sed nunquid† cum licentia Episcopi aliqua ex causa licitum sit participare cum excommunicato? & videtur quod sic, quia cum ab ipso Episcopo sit excommunicatus, videtur quod possit ab eo licentia impartiri cum excommunicato communicandi. Contrarium tamen verius est. [Et sic nota, quòd priuilegiatus ab Episcopo † debet vitare excommunicatum. argum. text. in c. nulli. de senten. excom. qui loquitur de priuilegio Apostolico, quod est maius. quare si illud, de quo magis videtur inesse, & nõ inest, nec id de quo minus. 6. q. 1. c. imitare. 8. q. 1. c. si ergo. Quinimo etiam priuilegiatus per † Papam priuilegio generali, quod omnibus excommunicatis licitum sit communicare sine causa non excusatur. Hoc enim est contra Apostolum, qui dicit: Si quis frater nominatur inter vos fornicator, cũ huiusmodi nec cibum sumere debetis 2. q. 1. multi. 2. Io. 1. & 24. q. 1. c. omnis qui. Ita in specie dixit Inn. in d. c. nulli. & rationẽ ponit Henric. ibi. nu. 3. quod ius non potest Papa destruere, licet ipsum ex causa possit modificare, & declarare. argum. 15. distin. sicut sancti Euangelij. 25. q. 2. c. si ea destruerẽ. Verum speciale priuilegiũ à Papa, vt possint communicare cum excommunicatis cum causa, multi habent, & in certis causis propter diuersas causas. c. cum volũtate. c. quod in dubijs. de senten. excom. 11. q. 3. c. quoniam multos. Vbi patet, quòd multi licitè communicant cum excommunicatis vigore priuilegij Apostolici, vt filij, vxores, seruientes in domo. Ita Innoc. Abb. & Henric. in d. c. nulli. igitur ad Episcopũ deueniendo,] etiam si ipsemet excommunicans participauerit, ligatur sententia excommunicationis etiam à se lata, quia hęc sententia est iuris, vt qui cum excommunicato communicauerit, incurrat excommunicationem minorem, secus si esset sententia hominis: quia seipsum ligare non posset. Abb. in c. nuper. nu. 10. titu. nostro. vide etiam glo. & Ioann. And. in c. statuimus. eod. titu. Archid. in c. si is qui praest. 9. q. 3.

12 [Solus tamen Papa † communicans cum excommunicato, licet per prius non tollat excommunicationem, non incidit in excõicationem. glos. in c. nulli. vbi Abb. de senten. excom. Gemin. in c. excommunicatos. 11. q. 3. Ioann. de Li. in clem. si summus. de senten. excom. & ratio est, quia excommunicatio, quæ contrahitur ex participatione, est iuris positiui, quo Papa non ligatur. c. proposuit. de concess. præben. nam tanta est potestas Papæ circa ius positiuum, vt si tollat constitutionem promulgantem excommunicationem, & vult eã haberi pro infecta, excommunicati vigore illius constitutionis non indigent absolutione. glo. in clem. 1. de immu. eccl. Abb. in d. c. nulli. in fin.] Hæc tamen omnia, quæ diximus cum illis tantum duabus speciebus excommunicatorum intelliguntur. de quibus. in Cõcil. Constan. Verumtamen quia huiusmodi communiones, quia non fiunt in re graui, non sunt mortalia, sed venialia peccata. Tenemur ergo sub pœna peccati venialis non solùm excommunicati consortium, sed etiam seruorum, & filiorum eius, quãdo nomine suo aliquid nobiscum vellent, secus si nomine proprio. Syluest. in verbo. excommunicatio. 5. nu. 12. & seq. & 16.

13 Quamuis ipse † excommunicatus multo fortius tenetur vitare consortium aliorum. Abb. in c. illud. num. 6. de cler. excom. mini. quia ceteris paribus plus peccat excommunicatus, qui causam dedit excommunicationi, & à cõmunione exclusus est, quam alij, qui solum in odium excommunicati excluduntur ab eius consortio. Sot. distin. 22. q. 1. artic. 4. col. 5. Imò nec excõmunicatus cum alijs excommunicatis potest communicare licitè, quia delictum nõ debet delinquenti præstare immunitatem. Abb. in c. nulli. nu. 3. titu. nostro. Et hæc circa priuationem commertij exterioris fidelium, quod illo versiculo citato continetur. Os, Orare, Vale, &c. Nunc restat, vt subijciamus, quãdo participare cum excommunicatis sit peccatum mortale.

14 In quatuor casibus † communicare cum excommunicatis est peccatum mortale, præter quos in nullo alio est, nisi veniale. Primus est, quãdo participatur cum excõmunicato in diuinis. Et vt ab oratione incipiamus, multa inhibentur.

15 Et primo. Nullus ministrorum † Ecclesiæ in orationibus communibus potest orare

pro

pro excommunicatis excommunicatione maiori.secundum Conc.Constan. atque id facere esset peccatum mortale. Sotus. in 4 senten.distin.22.q.1.artic.4.col.7.Potest tamen sacerdos etiam vt persona publica secretè orare, aut sacrificium applicare illi excommunicato, quem mortalis criminis iam pœnituit, & diligenter absolutionem impetrare curauit, licet non sit absolutus: ratio est, quia talis excommunicatus non est exclusus ab Ecclesiæ suffragijs. ita Hostien.commu.receptus. in c.cum voluntate. titu. nostro. Quod idem dicendum est de excommunicato nulliter, aut inualidè, vel etiam validè, sed ex iniusta causa. Nauar. c.27.num.20. & 36. Aut de excommunicato nondũ denunciato, nec notorio.per extra.ad euitanda. quæ concedit posse participare etiam in diuinis cum excommunicatis nondum denunciatis, nec manifestis, nisi sint percussores clericorum adeo manifesti, vt nulla possint tergiuersatione cęlari. Et hoc etiã si essent specialiter, ac nominatim excommunicati, puta ob contumaciam non comparendi, aut non parendi. Nauar.c.27.nu.33.not.1.& num.93. in fi. & 36.vers.ad primum, quem sequitur Antonutius.in Cathe.Neapol.lib.5.cap.14. vers. 6.scias.

16 Secundo prohibetur † missam celebrare, vel diuina officia recitare coram excõmunicato, quare si sacerdote celebrante, aut dum recitarentur horæ, excommunicatus Ecclesiam ingrederetur ad orandũ, vel per ipsius ianuam missam audiret, tũc sacerdos debet cessare, atque ab Ecclesia exire, si non fuisset cęptus canon; idest, Qui pridie, &c.ita Anch.in cle.grauis.vbi Card. 12.not.de senten.excom. vel debet excommunicatus expelli, sine tamen scandalo, & percussione.at si canon, vel consecratio cępta fuerit, & nollet egredi, deberet prosequi vsque ad sumptionem, ne officium maneat imperfectum. per regulam text. in c. nihil.7.q.1. & ita intelligenda est glo. in c. sicut.11.q.3.ita Host. quem sequitur Henricus.in c.nuper.de senten.excom.num.11. Si vero non celebratur missa, sed recitantur diuina officia, tunc sacerdos statim exire debet, quia ipse illa alibi finire potest. secundum Inn.Hostien.Ioann.And. & Abb. in d.c.nuper.Syluest.in vers. excommunicatio.5.num.3.Nauar.vero c.27.num.34. dicit hoc non procedere, quando excommunicatus ingrederetur Ecclesiam, ibiq; genua flecteret, atque diceret aliquam orationem particularem, sed si sacerdos sciés

17 † celebrare coram excommunicato, spontè celebraret, peccaret mortaliter, non tamen irregularitatem incurreret. text. optimus in cap.is qui.de senten. excom. lib.6. Turrecre.in c.excommunicatos. 11. quæst. 3. Et ratio est, quia perinde habetur, ac si communicaret cum excõmunicato in oratione, qui tantum minori excommunicatione est ligatus. c. excommunicatos. 11.q. 3.& de isto constat, quod non est irregularis.extra de cler.excom.mini. c. si celebrat. tum etiam, quia cum irregularitas nõ incurratur nisi in casibus à iure expressis. c. is qui.de senten.excom.lib.6.& de celebrãtibus excommunicatis non sit statutum, q; sint irregulares, ergo nõ debent haberi pro irregularibus. secundum Inn. qui ita not. extra de exceß.præla.c.vlt.num. 5. circa finem.Archid. in c. excommunicatos. limita tamen, nisi celebraret coram diacono excommunicato ministrante, quia tunc esset irregularis: nam in crimine participaret. vt not. dicit Cald. in tract. de cler. interd. vers.2.casu. Item limita, quod non incurrit pœnam irregularitatis, immediatè tamen incurreret pœnam suspensionis.c.Episcoporum.de priuil. in 6. & si cõtra fecerit, vt quia non obstante suspensione celebraret.irregularis esset.d.c.is qui.not. per glo. in d.c.Episcoporum.Cald.cons.4.de senten. excom.sacerdos parochialis.

18 Tertio † prohibetur laicis, ne ab excommunicatis sacra audiant.

Quarto, vetatur laicis interesse diuinis cum excommunicatis. Præterea neq; clerici alternatim cum excommunicatis possunt recitare horas Ecclesiæ. Et quodcunque istorum scilicet ab illis audire, illisque dicere sacra, & cum illis interesse sacris, esset peccatum mortale, vt patet per Inn.in c.nuper.titu.nostro.Sot. in 4. senten. distin.22.q.1.artic.4.col.7.

19 Quod † si non excommunicatus audit sacrum, vel videt excommunicatum ingredi Ecclesiam, quando dicitur officium. tenetur exire.24.q.1.cap. omnis consacerdos. Inn. in d.c.nuper num.3 Archid.in cap.Episcoporum.

ſcoporum.de priuil.lib.6.nu.2. Gemin. in c. ſicut.11.q.3. qui omnes vnanimiter dicunt, quod tam ſacerdos, quam non excommunicatus debent exire, niſi forte cœpiſſet canonem miſſæ, quia tunc non exibunt, ne derelinquant officium incompletum. 7.q.1.nihil. Hic autem quis forte interroget, an cõmunicare cum excommunicato dicatur, ſi excommunicatus, & non excommunicatus ſint in eadem Eccleſia, & ſeorſum orent priuatim, quando officia non celebrantur? Dic,
20 quòd non: nam ingreſſus † Eccleſiæ ad orãdum non eſt excommunicatis prohibitus: communiter enim receptum eſt, excommunicatum poſſe abſque vlla culpa Eccleſiam ingredi cauſa orandi eo tempore, quo diuina officia non celebrantur. Couar. in c. alma mater. §.3.num.7. contra Abb. quem Felyn. ſequitur. in c. reſponſo. nu.2. titu. noſtro. cauſas tamen, quare vocaliter oretur. ponit Aſten. lib.5. tit. de oratione, per totum, quæ his verſibus continentur. Collige ſex cauſas, quare vocaliter oras, Vt torpor cedat, mentis deuotio creſcat, Vt cor mundetur, & proximus ædificetur: Lingua laudetur opifex, dæmonque fugetur. Licitum eſt etiã excommunicato adorare ſacramentũ, quando infirmis defertur. Item recitare horas canonicas, genuflectere, aqua aſpergi benedicta, & ſimilia facere, extra tamen Eccleſiam in eius angulo, & ſolus. Et iterum poteſt in Eccleſia intereſſe ad audiendã prædicationem, vel lectionem etiam de Theologia. [c. reſponſo. extra de ſenten. excom. Inn. in d.c. nuper. Sylueſt. in verſ. excommunicatio.5.num.2.

An vero tempore, quo celebrentur diui-
21 na, † excommunicati excommunicatione maiori, vel interdicti, aut ſuſpẽſi ab ingreſſu Eccleſiæ peccent ingrediendo? Archid. in c. vir cum propria.33.q.4. Gemin. in c. perlectis. diſtin.25. Franc. in c. is cui. de ſenten. excom. in 6. dicunt quod ſic. Sed quid de excommunicato excommunicatione mino-
22 ri, num peccet † intrando Eccleſiam, vt audiat diuina, vel miſſam? Dic, quòd non, cum non ſit prohibitus à communione fidelium, ſed tantũ à perceptione ſacramentorum. de excep. c. à nobis. c. fin. de cler. excom. mini. Franc. qui ſupra. nu.2. Non tamen ſecundũ Archid. vbi ſupra, debet recipere pacem cũ alijs poſt Agnus Dei: quia oſculũ illud ſuccedit loco communionis Euchariſtiæ. Sed an infidelibus ſit interdictus Eccleſiæ ingreſſus. text. in c. cleros. diſtin.21. probat, ꝙ ſic, dum dicit, ꝙ hoſtiarij fideles recipiunt, & reſpuunt infideles, quod tamen eſt intelligendum, vt notatur per glo. in c. Iudæi. de conſecr. diſtin.4. quia infideles, qui parati ſunt reprehendi, non prohibentur intrare Eccleſiam. vt 43. diſtin. cap. in mandatis. alij vero omnino prohibentur. ita Gemin. in d.c. cleros.

23 Quinto vetatur † fieri officium mortuorum pro excõicato. c. ſacris. de ſent. excom. dari ei eccleſiaſtica ſepultura. cle. eos. de ſepul.] nec etiam licitum eſt ire in proceſſionibus, vel in letanijs cum excõicato etiam à longe per multum loci ſpatium. Caiet. in verſ. excommunicatio. in fi. de participatione cum excommunicato.

Sed præter hanc participationẽ in diuinis, propter quam & minor excõicatio, & peccatum mortale contrahitur, adeſt & altera, propter quam non ſolùm mortalis culpa cõtrahitur, ſed etiam excõicatio maior, videlicet, quãdo communicans ſit clericus. ita text. in c. ſignificauit. titu. noſtro. Vbi inquit ibi Abbas, quòd quinque concurrere
24 debent, † vt communicans incurrat excõmunicationem maiorem.

Primo, vt ſit clericus.

Secundo, ꝙ cõicet cum excõicato, ſciens illum eſſe excommunicatum à Papa.

Tertio, ꝙ ſit excõicatus à ſummo Pontifice iudicialiter, & nominatim, ita ꝙ non ſit ſatis eſſe ab eo excõicatum ſententia canonis generalis, præterquam ꝙ hodie requiritur denunciatio per Conc. Conſt.

Quarto, quòd ſponte, id eſt nulla coactione, vel metu, etiam leui, & iniuſto, quod eſt verum ſolummodo tantũ in foro conſcientiæ, ſi talis fuit metus, qui fuit cauſa, ſine qua non fuiſſet communicatũ, ſecus quo ad forum exterius, in quo requiritur metus iuſtus: nam ſatis ſponte fieri dicitur, quod ſine illo fit, quamuis interueniat aliquis metus leuis: licet Caie. in verſ. excommunicatio. caſu 58. indiſtinctè dicat quemlibet metum excuſare, quod licet verum ſit quo ad cenſuram, non tamen quo ad peccatũ mortale. c. ſacris. de his, quæ vi.

25 Quinto, quòd hæc communio † ſit in diuinis, nempe in ſacramentis adminiſtrandis,

dis,& percipiendis, atq; in diuinis officijs, quæ publico nomine, & officio celebrantur, quales sunt missæ, horæ canonicę, quas canunt sui ministri nomine ipsius, qualis est consecratio altaris, virginum, aut Ecclesiæ, benedictio solemnis Episcopi, aquæ benedictæ, & officia defunctorum, & sepulturarum.

26 Qui vero communicaret † cum excommunicato in priuatis horis dicendis, quæ excommunicatus priuatè, & solus dicere debet. iuxta glo. in c. 2. vers. officia. de cler. excom. mini. text. in c. si quis Episcopus. in Concilio. vers. sicut prius. 11. q. 3. absque Dominus vobiscum, fortasse non mortaliter, sed venialiter peccaret, quia conclusio Doctorum, qui autumant mortale peccatum admitti, si quis communicat cum excommunicato in diuinis, intelligenda est in sacramentis, in diuinis officijs, quæ solemniter, & publico nomine in Ecclesijs celebrantur, & in ecclesiastica sepultura. Couar. in c. alma mater. §. 3. nu. 8. Nauar. c. 27. num. 36. vers. ad quintum. Nam si quis publicè sepeliret excommunicatum, incideret in maiorem excommunicationem. cle. eos. de sepul. sic etiam si hæreticum. c. quicunque. de hæret. lib. 6. Syluest. in vers. excommunicatio. 5. nu. 6. vers. 3.

27 Secundus casus est, † cum participatur cum excõicato in crimine criminoso, nempe pro eo crimine, pro quo lata est excõmunicatio c. si concubinæ titu. nostro. & sic pro crimine damnato. c. statuimus. de sent. excom. lib. 6. Etenim participare cum tali excommunicato non solùm est peccatum mortale, verum per eã contrahitur excõicatio. Sot. in 4. senten. distin. 22. q. 1. artic. 4. tertia, & quarta conclusione, quod quidem intelligitur duobus concurrentibus.

Primum, vt communio fiat, postquã qs incidit in excõicationem: nam licet qs alicui consuleret, vt furtum faceret, & postea non excõicaretur, nisi qui furtum fecit, qui consuluit, non est excõmunicatus, nisi postea ei consuluerit, vt non restituat.

Secundum, q requiritur est, vt communio fiat in eodem crimine; & non in alio. Videlicet si quis excõicatus est p p adulterium, quia detinebat adulteram, quicũque fauore, aut auxilio, vel consilio eum iuuerit, ne eam expellat, in eodem crimine peccat, sed si participat cum alio crimine cum illo, non est excommunicatus.

28 Adulterare † vero pariter est excõicata, si ei persuaserit ne se relinquat. Abb. in d. c. si concubinę. Sylu. in ver. excõicatio. 8. nu. 10. vers. 1. Ab hac tñ excõicatione is tantum absoluit, qui poterat ab excõicatione principali. Et si dicta excõicatio, qua cõmunicans in crimine afficitur, non sit hominis, sed canonis. vt not. Inn. & Pan. in c. nuper. titu. nostro. & fatetur communẽ. Syluest. & Coua. Hinc infertur, q cum dicta excõicatio sit iuris, participans ligatur, siue sit intra territorium excõicantis, siue extra, siue subditus, siue non. Quinimo ligatur etiã ipse excõicans, si communicet, qa non sua, sed iuris autoritate ligatur. Syluest. qui supra. nu. 11. vers. ex hoc.

29 Tertius casus est, qñ † communicatio fit in contemptum Ecclesiæ, nam tũc est peccatum mortale. text. in c. fin. ibi, dummodo non in contemptum. de cler. excom. mini. Abb. in c. 1. col. 3. vers. nota hoc dictum. de vita & honest. cler. & in c. nam concupiscẽtiã. de consti. crimen enim veniale per contemptum mortale efficitur. ita gl. in c. vnũ. §. nomine autem criminis. distin. 25.

Contemptus autem in hac re solum dicitur, quando quis pro nihilo forsan excõmunicationem duceret, & Ecclesiæ autoritatem in hac parte. Non tamen contemptus esset, quando quis ita crebro cum excommunicato communicaret, ac si non esset excommunicatus. Sot. in 4. senten. dist. 22. quæst. 1. artic. quarto. 3. conclus. vers. 3. casus. contra Abbatem. in cap. sacris. de his, quæ vi.

30 Quartus casus est, si † sententia lata esset contra participantes, qui sunt excommunicati certis nominibus, vel officijs, verbi gratia: Nemo communicet cum Petro, aut Paulo, vel prætore. nam si sententia diceret, vt nemo participaret cum excommunicatis huius ciuitatis, sentẽtia esset nulla, quia hoc esset confusionem parere, & laqueos timoratis conscientijs obtẽdere. Sotus in 4. senten. distin. 22. quæstio. 1. articu. 4. tertia conclus. vers. 4. casus, & quarta conclusio. Præterea, vt talis sententia sit legitima, oportet vt trina præcedat monitio, idest, quòd participantes prius admoneantur, ne communicent cum tali excõicato,

cato, quam excommunicentur, alias sine illa, vel vna pro tribus cum aliquo dierum interuallo, sententia esset nulla ipso iure. vt not. glo. com. recepta. in c. constitutioné. titu. nostro. lib. 6. & in c. statuimus. vers. monitionem. & vers. non teneat. eod. tit.

31 Esset etiam † excommúnicans per mensem ipso facto ab ingressu Ecclesiæ suspésus. vt in c. 1. eod. titu. lib. 6. & d. cap. statuimus. Ista tamen procedunt, quando excómunicans esset inferior à Papa, quia Papa potest excommunicare aliquem cum participantibus, & ita ligarentur eadem sententia ab ipso solo absoluendi, capitulo, q. in dubijs. titu. nostro. Limitantur etiam, vt hæc procedant, quando quis excommunicaret participantes cum excommunicato a seipso. ita Ioann. And. quem sequitur Abb. in d. c. quod in dubijs. Secus autem si excómunicaret participantes cum excommunicato ab alio, vel à iure, nam tunc valeret sententia excommunicationis, quamuis participantes non essent moniti, vt si ita Episcopus ferret sententiam, Excommunico omnes participantes cum excommunicato ab Archiepiscopo, vel à Papa: tunc enim excommunicatio sine monitione licèt sit iniusta, non tamen esset nulla. Abb. in d. c. quod in dubijs. Syluest. in vers. excommunicatio. 2. nu. 1. vers. 9.

SVMMARIVM.

1 *Vtilitatis ratio qualis vtentes excommunicatis excuset. & num. 4.*

2 *Debitor excommunicati durante excommunicatione excusatur à solutione etiã promissione iuramento firmatæ limitatur. vt num. seq.*

4 *Societatis ratione ante excommunicatio. contractæ, vel hæreditatis delatę licet participare cum excommunicato.*

5 *Aduocatus ratione officij potest excommunicato consulere, & de eius salute loqui.*

6 *Lex matrimonialis maritum, & vxorem excusat, si alter sit excommunicatus, & quo casu peti debitum, nec reddi possit. num. seq.*

Maritus negligens vxorem auertere à cõtumacia, ex qua est excommunicata, peccat.

8 *Filius, seruus, & similes excusantur, si parentum, aut dominorum consuetudine vtantur. idem de rusticis, nutricibus, mercenarijs.*

9 *Superiores non excusantur, si cum subditis excommunicatis agant.*

10 *Ignorantia, quæ nam excuset participantem cum excommunicato.*

Fama quo casu minimè probabilem ignorantiam efficiat.

11 *Dubitans, an quis sit excommunicatus, vel denunciatus, non tenetur eum publicè vitare.*

12 *Necessitas tam excommunicati, quam communicantis, cum eo excusat communicantem.*

13 *Metus mortis, an & quando excuset communicantem cũ excommunicato, & quare in temporalibus num. seq. & 15.*

16 *Communio in diuinis cum excommunicato non excusat, quando fit in contemptum, secus citra contemptum. nu. seq.*

In quibus causis liceat cum excommunicato sine peccato communicare. Cap. XIII.

Plures sunt casus, in quibus licet sine peccato cũ excommunicatis cõmunicare, qui his versibus continẽtur. Humile, res ignorata, necesse, vtile, lex. Hæc anathema faciunt, ne possint obesse. Sot. in 4. senten. distin. 22. q. 1. artic. 4. Syluest. in vers. excommunicatio. 5. §. 4. Nauar. c. 17. nu. 26.

1 Primo excusat † vtilitas, idest, participãs propter vtilitatem siue temporalem, siue spiritualem, siue propriam, siue excommunicati nominati, & denunciati, vel publici clerici percussoris. Dixi temporalem. Vt si excommunicatus mihi debet ex præuia conuentione seruitium aliquod, vel pecuniam, possum cum eo communicare, & in iudicio conuenire, alias ex suo delicto cõmodum reportaret. de iudi. c. intelleximus. Abb. in c. si verè. in fin. titu. nostro. Non tamen sunt in hoc multum habenę relaxandæ. Syluest. qui supra. Verum pro excommunicati vtilitate cum eo participare non licet.

Hinc

2 Hinc si ego aliquid † excõmunicato debeo, durante excommunicatione excusor à solutione, siue dicta promissio fuerit facta ante excommunicationem. per cap. ne quis.22.q.2.siue facta fuerit durante excõmunicatione, etiam cum iuramento, nam tunc tale iuramentum illicitum fuit, si cogitauit soluere tempore excommunicationis,quia obligauit se ad peccatum,idest ad communionem iure prohibitam:vnde cum dictum iuramentum sit contra iuris dispositionem,est temerarium, & per consequẽs non seruãdum. Hinc Canon.In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta propositum. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur.22.q.4. cap. in malis. facit text.in c.1.de iureiur.lib.6.

3 Hoc tamen limito, † nisi multum indigeret excommunicatus, quia tunc cum licitè dare possumus eleemosynam causa humanitatis.vt in cap.quoniam.11.q.3.multo fortius reddendum est ei debitum. Abb. in c.veritatis.num.40.de dolo.& contum.Igitur excepto casu extremæ necessitatis debet debitor secundum communem opinionem in aliquo tuto loco deponere rem debitam.Abb.in c.inter alia.tit. nostro. Sylu. in vers.excommunicatio.5.num.21.

4 Si vero † societatem aliquam cum excõmunicato contraxi,vel alijs successi,& tunc in primo casu non debeo vti illa societate, quia deliqui contrahendo secum. At in secundo casu sic,quia ego non sum in culpa, & societas habuit originem ante excommunicationem, licet ego successerim in ius alterius tempore excommunicationis, & intelligo prædicta quando damnum mihi contingeret, secus si damnum contingeret excommunicato,quia non teneor sibi communicare in fauorem suum. 15. q. 6. c. nos sanctorum. c. veritatis. de dolo. & contum. Abb.in d.c.si verè, qui etiam inquit, quòd in primo casu valet contractus societatis, sicut & alij contractus, & qui & si cum excommunicatis fieri non debeant, tamen si fiunt,licet sit peccatum, valent.Syluest. qui supra.nu.17.in fi. Dixi vtilitatem spiritualem. Vt si est nominatim excommunicatus religiosus, & denunciatus, vel clericus, à quo debeo ego habere bonum consiliũ pro mea salute,possum cum eo loqui. Eodemque modo aduocatus, vel medicus nominatim excommunicatus, aut publicus clerici percussor potest clienti,vel ægroto consilium præbere, aut medicamen præstare. Felyn.in c.1.de iudi.

Dixi etiam propriam, scilicet excommunicati. Vnde potest Aduocatus † dare consilium clienti excommunicato, aut publico clerici percussori.Abb. in c. proposuit. de cler.excom.mini.[qui quæstioni illi,nũquid aduocatus pro excommunicato incidat in excommunicationem, sic concludit post Hostien. quod aut extra iudicium sibi communicat,& in non pertinẽtibus ad defensionem, & incidit in excommunicationem, quia ille casus non reperitur à iure permissus,& ita potest procedere text.in c. proposuit.de cler. excom. mini. Aut exercet officiũ aduocationis in iudicio ad defensionem excommunicati,& tunc si aduocatus fouet iustam causam, nullum peccatum incurrit, quia ex quo permittitur defensio,permittuntur & omnia illa,sine quibus defensio esse non potest. vt not. in c.intelleximus. de iudic. Aut scit fouere iniustam causam, & tũc incidit in excommunicationem,& si defendit eum in crimine super quo est excommunicatus, & tunc incidit in excommunicationem maiorẽ, quia participat criminoso in crimine. c. si concubinæ.de senten.excom. Aut defendat in alia causa, licet iniustè, & tunc incidit in minorem.vt in c.nuper.eod.tit.] põt etiam cum eo loqui de spectantibus ad salutem animæ, illum exhortando ad petendã absolutionem,licet alia verba misceantur incidenter.c.responso.c.cum volũtate.tit. nostro.c.cum excommunicato.11.q.3.v. g. dicendo verba placentia,& ostendendo signa dilectionis, quam ad ipsum, & genus suum habuit,quid facit,qualiter agit, & quærere de vxore,& filijs,& familia, vt facilius ei credat.facit text.in l.quæ extrinsecus. ff. de verb.oblig.Henric.in d.c.cum voluntate. nume.10. modo id fiat sincere absque simulatione: nam si quis loquatur cum excommunicato,sciens nũquid id colloquium ad salutem conducturum simulatione quadam, potius quam animo fraternæ correctionis, & dilectionis,seipsum decipit, neque pœnã à iure statutam euadit.Couar. in d. c. alma mater.§.1.in fin.

6 Secundo † excusat lex matrimonialis, vnde

vnde vxor ab excommunicato debitum petere, & excommunicatus ei reddere debet, sed non petere.glo.in d.c. quoniam. 11. q.3. & pari ratione maritus cum vxore excommunicata communicare potest. contra glo. in d. c. quoniam. quam sequitur Syluest. & Rosella,& ratio est à societate, & communione deducta.Sicut enim socius potest cõmunicare cum socio excommunicato.glo.in c.1.distin.41.cui similis est glo.pen.in cap. si verè.titu.nostro. Sic & maritus iure societatis coniugalis poterit communicare cum vxore excommunicata. Quod & Turrecre. in d.c.quoniam.probat:tum etiam,quia vir, & vxor non ad imparia iudicantur.c.gaudemus.§.sanè. de diuort. Et eadem fide superior inferiori est astrictus, qua inferior superiori.22.q.5. c. de forma. Sed si maritus neglexerit vxorem iure maritali corrigere,& auertere ab illa cõtumacia, cuius causa fuit excommunicata, grauiter peccaret, cum viris fœminas subditas esse, & penè famulas lex esse voluit.33. q. 5. c. hæc imago. Ideoque imputatur marito, cum possit corrigere vxorem ad absolutionem petendam,& non facit.argum.7.q. 1.c.sicut. 33. q. 2.c.placuit.de senten.excom.c. quantæ. Couar.§.1.num.8.contra Syluest. in vers. excõmunicatio.5.num.4.vers.2.& cæteros tenẽtes contrarium.At si † excommunicatio lata esset in causa matrimoniali, quia erat lis,an erat legitimè cõtractum, & ideo erat per Ecclesiam inter maritum, & vxoré carnale commertium interdictum, & nihilominus maritus cognoscebat vxorem, quare fuit vir excommunicatus,& tũc mulier carnali commertio consentiens eadem sententia inuolueretur.d.c.si concubinæ.Sot. in 4. senten.distiin.22.q.1.artic.4.quarta conclu.

7

8 Tertio excusat † humile, seu humilitas, hoc est,qui sunt in humilitate subiectionis, aut seruitutis. Hinc filij,qui sunt in potestate patris,vel etiam emãcipati, modo sint commensales patris, vel ab eo recipientes necessaria,serui,qui ante sententiam excõmunicationis, vel post sententiam ignorantes excommunicationem, se obligauerint ad seruiendum, & discedere postea nõ possunt absque suo damno,excusantur. Itẽ rustici colentes terras, nutrices, mercenarij possunt cum parentibus, & dominis communicare sine metu, quòd incurrant excommunicationem minorem.d. c. quoniam.c.q in dubijs.c.inter alia.titu. nostro. Idem dicendum est de subditis respectu prælatorũ, & de clericis cum Episcopo.Syluest. in vers. excommunicatio.5.nu.4.

9 Econtra autem † superiores, siue pater, siue dominus tenentur inferiores excommunicatos euitare. secundum glo. communiler receptam.in d.c.quoniam multos.nisi ex capite vtilitatis excusarentur. Nauar. c. 27.num.26.Vel etiam possunt communicare in ijs,ad quæ sunt obligati, quantum scilicet requirit paternalis, aut dominatiua gubernatio.Syluest. in vers.excommunicatio.5.nu.17.[Sed quid de mercenarijs. Nũquid si mercennarij mei excommunicati sunt,teneor ipsos vitare? Dic,quòd sic,si sine magno damno meo vitare possum: alias licitè ei communicabo, quia nõ debet, quis ex dolo suo commodum reportare.ff.de dolo.l.1.ff.de donat.inter virum, & vxorem.l. 3.& nemo ex improbitate sua debet consequi actionem.ff.de furt.l.itaque fullo. Nec debet esse melior conditio stulti. quam periti.ff.quod vi.aut clam.l.Seruius.Hæc Hostien.titu.de senten.excom.in sum.vers. humile. Sed quid si excommunicatione durãte finitur subiectio.v.g.an possit mercennarius finito suo tempore reincipere annum cum excommunicato? Dic,quod non,vnde debet cessari communio, nisi articulus necessitatis immineat. c. inter alia. in fin. de sent.excom.ita Henric.post Goffre.& Host. in d.c.inter alia.]

10 Quarto excusat† res ignorata,idest,Ignorantia,quando est facti probabilis. Dicitur autem quis ignorare factum, quando non constat ei,qnòd quis tale, quid fecerit, puta quòd verberauerit clericum, nec est fama ita publica, vt credere debeat omnino, quia si ab aduersario audit, vel ab homine leuis conditionis,non debet sibi de hoc formare conscientiam. 1. q.3. cap. non solum. Verum si ignorantia facti non esset probabilis:puta, quia aliquis audiuit per famam publicam,vel à fide dignis aliquem esse excommunicatum, tunc vitare tenetur in occulto,& in publico. argum. text. in c. illud. de cler.excom.mini.quod intelligitur, quãdo fama volaret esse nominatum, & denunciatum,vel ita notoriè percussorem clerici, vt nulla possit tergiuersatione celari, alias non

non sufficeret fama publica, quòd esset excommunicatus, vt supra c.10.diximus. At
11 † si dubitaret aliquem esse excommunicatum, & denunciatum, non teneretur eũ vitare coram alijs, quia inferret illi iniuriã. Nauar.c.27.nu.27.[Sed quid si audiuit publicare aliquem excommunicatum, vel vidi incidere in canonem publicè, & postea non video eum vsque ad annum, vel biennium, nunquid teneor ego eum vitare, donec constet mihi de absolutione eius. Et resp. Host. q̀ si est, vel credatur esse hominẽ timoratæ, seu integræ conscientiæ, nec immemorem suæ salutis, & maximè si eo tẽpore quo constitit mihi de excommunicatione seruabat sententiam, modo autẽ non seruat, possum probabiliter credere, q̀ sit absolutus, & ei cõmunicare. Si autẽ prauus, & discolus erat, nec seruauit sententiã, credit Hostien. ipsum esse vitandũ donec probabiliter præsumitur de eius absolutione, ita etiam sequitur Henric. in c. cum desideres. num.6. de senten. excom.] sic etiam excusat ignorantia, quando esset iuris dubij. c. cum desideres. primo respon. titu. nostro. per notata in c. ignorantia. de reg. iur. lib.6. secus autem si ignoraret, quis ius clarum: v.g. quod Ecclesiam succendens sit excommunicatus. Syluest. in vers. excommunicatio. 5. nu.4. nisi essent pueri nõdum doli capaces, mulieres, milites, & rustici. Zab. in clc. 1. de consangui. & affin.

12 Quinto excusat † necesse, siue necessitas tam excommunicati, quam participantis. Hinc orator. i. vadens, cã orandi, peregrinus, aut viator, & similes in necessitate cõstituti licitè necessaria recipere possunt ab excommunicatis. c. si verè. titu. nostro. c. quoniam. 11. quæst. 3. Hinc etiam si plures sint socij in eodem cubiculo, quorum vnus est publicus clerici percussor, & adest vnũ cubile, vnaque mensa, quæ est ipsius excõmunicati, licet alijs socijs cum eo participare necessitate durante. Nauar. c.27. num. 26. Syluest. in vers. excommunicatio. 5. Dicitur etiam necessitas, quando immineret periculum probabile mortis in nõ participando cum excommunicato, aut publico clerici percussore, vel quæ illa sit, æstimatur arbitrio boni viri. Sylu. ibi. num. 5. in fin.

13 Metus † autem, & coactio ab excommunicatione non excusat. c. sacris. de his, quæ vi. ratio est, quia metus conditionalis, aut vis, quæ conditionem habet, particeps est nostræ voluntatis, & voluntatem quamuis coactam nobis dimittit: excusaret tamẽ, si esset præcisa coactio. Precisam autem dicimus, quando in nobis non est voluntas resistendi, vel vtrum agamus, vel non agamus, etiam si velimus mortem pati potius, quã agere, nec in nulla nobis est voluntas.

14 Præterea metus † etiam excusaret, si quis cum excommunicato communicaret in tẽporalibus, & humanis propter metum, & mortis periculum, vel etiam si cum periculo mortis communicaret in diuinis. Sylu. in vers. excommunicatio. 5. q.4. quamuis in foro cõscientiæ metus ille non fuisset iustus, fuisset tamen causa, sine qua non fuisset cõmunicatum, qnia talis metus quo ad illum forum excusaret. Nauar. c.27. num. 93.

15 Ratio † autem, quare metus mortis in temporalibus excuset, ea est, quia non est verisimile legem pontificiam, quæ in humanis, & temporalibus cum excommunicato coionẽ vetuit, voluisse obligare quẽquam ad vitandum excõicatum cum periculo mortis: cum ius pontificium ex leuioribus causis communionem cum excõicatis permiserit, nempe iure patriæ potestatis, & cohabitationis coniugalis, & familiaritatis. c. quoniam multos. 11. q. 3. Sic etiã circa communionem cum excõicato in diuinis eadem ratio militabit, nisi communio contingeret scienter propter metum, qui cadere debet in constantem virum, in crimine criminoso, & ita intellexerunt Tan. & Aegi. c. sacris. Et istum intellectum recitat ibi Inn. vel in contemptum. Et sic potest etiam intelligi d. c. sacris, verbi gra-
16 tia. Hæreticus † ecclesiasticam censuram contemnens in vilipendium ecclesiasticæ disciplinæ, comminatur mortem alicui, nisi cum eo in diuinis participet, profecto mortem potius debet ille pati, quam cum eo ita communicare. Sic si quis in odium fidei ad conuincendam fidem nostram nullius esse valoris, vellet aliquem cogere, vt ieiunium frangeret, aut festum, potius quis debet mori, quam frangere.

17 Sed † si qnis, puta, dominus seruo præciperet, vt frangeret festum, & hoc propter lucrum, vel pater filio ieiuniũ, ne forte infirmetur, nullam seruus, vel filius frangendo

gendo

gendo contraheret culpam, sed noxa redũdaret in præcipientes. Vel si tyrannus metu sacerdotem cogeret, vt coram ipso celebraret missarum solemnia, non in contemptum religionis, nec in vilipendium fidei absque vlla hæresis labe, sacerdos celebrãdo nequaquam peccaret mortaliter, nec minori excommunicatione affectus esset. Nauar. in cap. inter verba. 11. quæst. 3. & in Manua. c. 27. num. 36.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdoti in mortali existenti facta confessio valet; secus facta excommunicato.*
2 *Absolutio facta ab excommunicato reiteranda, an sit.*
3 *Excommunicatus ratione publici officij non potest, neque conferre, neque recipere beneficia, nisi obtinuerit beneficium cum clausula, teque absoluentes.*
4 *Excommunicatus annum persistens in excommunicatione, fit de hæresi suspectus.*
5 *Elapso anno contumax comparens; an sit audiendus ad effugiendum bonorum confiscationem, & pœnas corporis.*
6 *Excommunicatum per annum in cuntumacia perseuerantem haberi pro conuicto; qualiter intelligendum nu. seq. & 9.*
8 *Fructus, quibus excommunicatus priuatur, quibus accrescant.*
10 *Excommunicatus ante annum celebrans priuari potest beneficio, & fructibus.*
11 *Excommunicatus omnibus suffragijs Ecclesiæ spoliatur, & dicitur possideri à diabolo, fallit, vt nu. seq.*
13 *Excommunicatus licet ordinis characterem recipiat, ordinem tamen sine irregularitate exercere non potest.*
14 *Excommunicatus omni actu iuridico, & publico, & communi priuatur, & facultate ducendi vxorem. num. seq.*
16 *Excommunicatus ex causa hæresis testari non potest, secus ex alijs causis.*
17 *Excommunicatus, ab officijs diuinis faciendis, vel audiendis arcetur, & nulla ecclesiastica sepultura donatur.*
18 *Excommunicatus quo casu fiat infamis, & liberetur à præstanda obedientia.*

De effectibus excommunicationis maioris. Cap. XIIII.

PRæterquam quòd priuantur excommunicati excommunicatione maiori, commercio fidelium exteriori, quod illo versiculo cõtinetur: Os, Orare, &c. atq; etiam communione in diuinis, sicut supra diximus. c. 12. plures sunt eiusdem excommunicationis maioris effectus, quorum primus est, quòd & † si sacerdos mortali crimine affectus etiam publicè non sit priuatus nec potestate ordinis, nec iurisdictionis, quare confessio tali sacerdoti facta non est iteranda, tamen secus dicimus de sacerdote excommunicato secundum cõstitutionem Const. talis enim caret potestate iurisdictionis ad præstandam sacramentalem absolutionem. Hinc colligitur, † absolutionem præstitã à sacerdote potestatẽ habente generaliter excõmunicato ab Ecclesia tolerato, vel etiã nominatim excommunicato, non tamẽ denunciato, pœnitenti, cuius excommunicationis scientiam habet, non esse iterandã, q́ ex Conc. Const. fatentur omnes. & Couar. in c. alma mater. §. 6. quinta concl. vers. primum, & secundum. & nos supra late in primo lib. cap. 18. Multò magis non erunt iterandę absolutiones illæ, quę essent pręstitæ ab excommunicatis occultis, q́ quidem in facto accidere solet ijs, qui ordinãtur ante legitimam ætatem, qui postea celebrantes efficiuntur suspensi, & irregulares, vnde si sunt Confessarij, absolutiones validæ sunt, quia occultæ, quod procedit etiam si postea detegatur eorum excommunicatio; alias si irretiti essent eorum actus excommunicatione detecta, multi de eorum statu dubitarent. Syluest. in verbo. excommunicatio. 3. vers. 10. & 11. in fin. [Sed numquid excommunicatus sciẽter absoluens in foro pœnitentiæ incurrat irregularitatem. Rich. 4. distin. 18. quæst. 7. art. 5. iuxta finem, dicit, q́ non, cum non inueniatur in iure expressum. c. is qui. §. fin. de sent. excom. in 6. & pœnæ legum interpretatione molliendæ sunt potius, q̃ exasperãdæ. tum etiam, q́a talis absolutio non fit cum solemnitate. Et hæc est ratio differẽtiæ, quare excommunicatus scienter ministrans

nistrans sacramentum extremæ vnctionis contrahat irregularitatem; quia talis administratio semper fit cum aliqua solemnitate. Sed quid si excõicatus excommunicet, aut absoluat ab excommunicatione, an sit irregularis. Respon. Inn. & Host. in cap. tanta. de excess. præla. ꝙ non: cum excommunicare, vel absoluere non conueniat sibi ex ordine, sed ex iurisdictione. Sed absolutionis solemnia facere, vt cũ stola orationes, & psalmos dicere, excommunicatũ in Ecclesiam introducere, est ordinis, & officij. argum. de senten. excom. c. nuper. & ita hoc faciens erit irregularis. Ita Astens. lib. 7. titu. 10. de pœnis excommunicati sententiam contemnentis.]

3 Secundus effectus † est, ꝙ excommunicatus non potest conferre, nec recipere beneficia. c. pastoralis de cleric. excom. mini. facit text. in cap. cum dilectus. de consuet. de elect. c. cum inter. 1. Quod intellige quando excommunicatus cõferret, vel eligeret ratione publici officij, secus si tanquã persona priuata. ita Inno. in d. c. cum dilectus. nu. 5. & c. cum inter. vbi in d. c. cum dilectus, inquit, ꝙ non dicitur habere publicum officium quilibet canonicus, sed tantum capitulum in electione, & in his, quæ ad illud pertinẽt. potest etiam excõicatus exercere ea, q̃ sunt meri facti, & sic esse merus executor. c. pro illorum. de præben. vbi Inn. ibi verbo, recipiat, notat, quòd excõicati recipiunt aliquem in canonicum. non tñ talis receptio tribuit ius, quia iã canonicus erat. Rursum ꝙ excommunicatus non possit recipere beneficia: intellige, nisi illud habuerit cum clausula, Teque absoluentes. nam absolutus postea licitè potest beneficio p̃ eum obtento potiri tanquam suo. Nau. qui allegat Rebuff. lib. 5. de senten. excom. cõs. 28. nume. 18.]

4 Tertius effectus † est, quòd contumax in excõicatione quacunq; ex causa factus per anni tempus in ea durans suspectus de hæresi fit, vt habetur per Concil. Trid. sess. 25. c. 3. de reform. licet verè hæreticus dãnandus non sit. vt not. gl. in c. contingit. de dolo. & contu. not. in c. rursum. & c. quicunq;. 11. q. 3. c. 1. de iudic. Ex qua præsumptione resultat magnus effectus, qa potest ordinarius, vel fidei inquisitor procedere contra eum, qualiter sentiat de fide, eiusq; articulis, & sacramentis, vt notatur in præallegatis iuribus. & per Abb. in c. postulasti. de homic. in fin. [Cum nõ faciat, nec facere possit, quòd alij fideles faciunt, & facere tenẽtur. c. omnis. de pœn. & remiss. ex recepta tñ consuetudine Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & generalis inquisitionis non solet procedi contra excõicatos per annum, aut amplius, nisi fuerint excõicati ex causa hæresis. ita inquit Comment. ad Eymer. q. 47. in 3. par. Direct. Inquisit.] Imò elapso anno excõicatus pro causa hæresis habetur pro vero heretico. facit tex. in c. vt inquisitionis. in fi. & c. cum contumacia. de hæret. in 6. ibi, velut. nam talis dictio ibi secundum Archid. & Franc. est expressiua veritatis. vbi etiã dicunt, qđ annus debet esse totus elapsus, vt patet ibi ex tex. & tunc. [Itẽ debet esse continuatus, qa dictio per, de sui natura denotat continuationem temporis. secundum Archid. c. præsentium. 7. q. 1. Item denotat actũ perfectum. vt in l. vrbana. §. pernoctare. ff. de verb. sign. & ideo si intra annum steterit pro absolutione, & obtulit satisfactionem, non præsumetur pertinacia, & sic non haberet locum tex. in d. c. cum contumacia, q requirit, qđ anno continuo sit pertinax in excõicatione. & aduerte, qđ id qđ dicit Francus, qđ alia sententia non requiritur, est ad finem publicandi bona, & vt alię hereticorum pœnæ vim & effectum obtineãt. secundum Arch. Io. And. & Franc. in d. c. cũ contumacia. & Direct. inquisit. 2. p. q. 47. Quamuis requiratur sententia declaratoria heresis cõmissæ à contumace. vt no. Couar. in c. alma mater. in 1. part. relect. §. 7. nu. 11. vers. Sed & si. Quod si anno † elapso

5 ante condemnationẽ, contumax in iudicio cõpareat, veliq; ostendere suam innocentiam, admittendus est etiã, vt effugiat bonorum confiscationem. ita And. de Isern. in Auth. Gazaros. C. de hæret. Sed post illã si captus pœnitens velit illam ostendere, atq; etiã legitima impedimenta se nõ fuisse cõtumacem, non est tradendus curię seculari, sed admittendus ad Ecclesiæ gremiũ, auditurus super eius innocentia, impedimentis, & si illa ostenderit, & effugiet omnem pœnã: qa deficit ratio c. cum cõtumacia. ex eo, qđ contumax omnino non fuerit. Sed si innocentiã probauerit, non autem docuerit de impedimentis, tunc sententia reuocabitur

cabitur quo ad pœnas corporis,& infamiæ, licet non quo ad bonorum confiscationē.l. pen.ff.de requir.reis.l.2.C.eod.titu. Et hæc quidem procedunt, licet captus fuerit ab inquisitorib. Quod si sponte seipsum carceri exhibuerit, multo facilius sunt hæc admittenda, ita definitum est decreto quodam generalium Inquisitorum, cuius meminit Iacob. Septimamcensis in suis catholicis Institutiouibus.c.2.nu.6.]

6 Si vero † esset excommunicatus pro causa criminali, si in ea insordesceret per annum, tanquam conuictus videtur confiteri crimen.gl. in c.contingit. vbi Abb. de dolo. & contum. Vnde eo casu si crimen tale fuerit, vt beneficiorum sit priuatione dignus, [vt in crimine heresis.11 q.3.rursus.vbi gl. & sic potest intelligi de æta. & qualita. cū bonæ.vel in quolibet delicto, quo priuaretur ipso iure.Petr. de Anch. cons. 293. qui ponit causas,quæ ipso iure inducunt priuationem,erit illis priuatus. Verum aduerte, ꝙ licèt delictum pro quo quis fuit excommunicatus, sit dignum priuatione de sui natura: tñ hoc videtur verum, quando constat de delicto,alias non sufficit contumacia.arg.l.si ideo ff.de euict.quia cum lis non sit contestata, per hoc reuocatur sententia priuationis beneficiorum, quia lata erat ob contumaciam lite non contestata: probatur in c.pen.de purg.cano.not.in c.veritatis.de dolo. & contum. Quare si quis se vellet defendere super delicto, ne deponatur.esset audiendus.gl.11.q.3.rursus. C.de requir.reis.l.2.& ff.eo.l.1.ꝙ nota. Quod secus esset dicendum

7 † de fructibus beneficij, quibus excōicatus pertinax per annum priuari debet, etiam non habito respectu, vt viuere possit.vt no.in c.pastoralis.§.verum. de appel. nisi impeditus esset ex aliqua iusta causa, vt non possit petere absolutionē ita Zabar.in cle.vt hi qui.in 20.q.de æta.& qualit.alias secus.gl.in c.studeat. distin. 50. & ratio est, qa contemnit claues Ecclesiæ, vt qa potest se eximere ab excōicatione satisfaciēdo,& faciendo se absoluere, & nō facit.ad hoc gl.in c.quia sæpè.de elect. lib.

8 6. Qui quidem fructus † in vtilitatē Ecclesiæ conuerti debent, & distributiones quotidianæ,idest,emolumenta, quæ dantur interessentibus diuinis,si quę sunt, alijs debēt accresci.gl.in cle.2.vers. suspensus. de vita. & honest.cler. & in d.cle. vt hi qui. vers. dimidia. Quod secus est in suspenso,vel deposito,qa prouidendum est,vt viuere possit de reditibus Ecclesiæ.gl. & Doct. in d.c.pastoralis.§.verum.fructus tñ quos amisit iustè excōicatus, absolutus non recuperabit. Auth.vt cum de appellat.cogn.§. generalē. vers.si vero post hoc.collat.8. Ant. de Butr. in c.1.nu.20.de iudic. & ita intelligitur id, ꝙ dicitur eos in contumacia per annū perseuerātes haberi pro cōuictis, scilicet quo ad fructus beneficij, vt non possit repetere. Non autem quo ad beneficium nā & si priuetur, illud tñ potest repetere. Quinimo

9 † si delictum, pro quo fuit excommunicatus,paruum esset, ita vt non esset dignum priuatione beneficij,tunc debet puniri pœna arbitraria pro illo delicto, ac si fuisset confessus: nisi quando maneret excōicatus per triennium, qa tunc ipso iure esset priuatus beneficio.c.cum bonæ.de æta. & qualit. per verbum illud retinere, ꝙ verbum præcisè excludit.l.liber homo.lo. primo. ff. de acq.rer.do.ita ibi no.Doct. Duo igitur colliguntur ex illo tex.in c.cum bonæ. vt quis priuetur beneficijs: contumacia per triennium,& contemptus Apostolicus, quare ab

10 ipso fuit priuatus.In vno tamen † casu excōicatus priuari potest etiam ante annum beneficio,& fructibus si celebrauerit,& hoc propter irregularitatem,& contemptum in celebrando.7.q.3.si quis presbyter.& c.seq. quicquid senserit gl.in d.c. rursus. Ad hoc de excess.prælat.tanta.Ant. de Butr. in c.1. de iudic.num.43.]

11 Quartus effectus † est,ꝙ priuatur suffragijs Ecclesiæ, adeo, vt in nulla re Ecclesia intendat ei ꝑ illa subuenire, ob ꝙ dici solet excōicatū possideri à diabolo, sicut mulio suo iumento, cum per excōicationem à corpore Christi sit separatus.c. audi. c.omnis.11.q.3. & sicut putridæ carnes sunt resecandæ, & repellendæ, ita excōicati extra Ecclesiam proijciendi.c.resecandæ.24.q.3.

12 Quod tñ † non intelligitur de excōicato verē contrito procurante pro viribus absolutionē. Is enim corā Deo est in statu gratiæ,& fruitur cōione sacramentorū, & suffragiorū. Idem de excōicato absque iusta causa, & de illo,ꝙ non potuit soluere ad ꝑstitutum tempus, idem etiam de excōicato ob contumaciā præsumptā, sed non veram

coram

coram Deo, apud quẽ omnes hi, & alij, qui non peccauerunt mortaliter, non sunt excõmunicati, quamuis sint apud homines. Nauar. in Manuali. c. 27. nu. 18.

13 Quintus effectus † est, quod & si excommunicatus suscipiens aliquos ordines, suscipiat characterẽ, tamen illos non potest exequi. c. 1. de eo, qui ord. furti. de sent. excom. c. cum illorum. gl. 9. q. 1. in sum. no. in c. 1. de schismat. & exequendo aliquem actum ordini suo peculiarem, efficitur irregularis. eo. tit. de cler. excom. minist. c. 1. titu. nostro. libr. 6. qui dispensari non potest, nisi à summo Pontifice.

14 Sextus. Priuatur † excõmunicatus omni actu iuridico. c. decernimus. tit. nostro. lib. 6. vt iudicare, & arbitrari. ff. de iudi. l. cũ prætor. de arb. c. cum dilecti. Priuatur etiã omni actu publico, vt est esse tutorem, & curatorem. Institu. de tute. cir. princ. Item omni actu communi, vt esse procuratorem, & testem. de prob. c. post cessionẽ. c. decernimus. tit. nostro. Fran. in c. 1. nu. 3. de except. [& in d. c. decernimus. vbi nu. 5. inquit, quod regulariter excommunicatus nec testis esse possit contra alium excommunicatum, nisi in duobus casibus, quorum primus est in crimine hæresis. c. in fidei. de hæret. in 6. Secundus, nisi sit inscriptus in testem in instrumento, dummodo instrumentum non sit suspectum: quia si suspectum esset, non daretur fides instrumento per testẽ nunc suspectum, vel excommunicatum: licet satis dici posset quod si nunc esset absolutus, quãuis eo tempore, quo fuit inscriptus, esset excommunicatus, quod bene nunc per suum testimonium dat fidem instrumento. Ita Inno. in c. pia. nu. 4. de excep. Franc. in d. c. decernimus. An vero excommunicatus nunc absolutus possit ferre testimonium, dic quod sic. Ita Fran. in d. c. 1. vbi inquit. not. ex prædictis quod excõmunicatus absolutus potest testificari etiã de actu gesto tempore, quo erat excõmunicatus. Verum tu dicas quod illius dictum verum est, quando quis esset excommunicatus propter solam contumaciam. nam tunc per contrariam sententiam restituitur. arg. c. 1. de reg. iur. c. ex parte. de verb. sign. quia quod inducit excommunicatio, tollit absolutio. Secus si esset excommunicatus pro crimine, quod quidem crimen esset expressum in sententia, quod ipso facto infamaret. iux. tex. in c. infames. 6. q. 1. nam tunc, vt non repelleretur à testimonio, non sufficit fidem facere de absolutione excõmunicationis, cum absolutio non tollat delictum quo ad hoc. 33. q. 2. c. admonere. nisi etiam ostendatur peccati sanatio, ad idem. 2. q. 6. c. accusatio. 2. in fi. 4. q. 2. c. 2. versi. nec in eis. nam licet pœnitentia peccatum absorbeat, in pristinum tamen statum non reformat. c. qui vult. de pœnit. dist. 6. c. si quis omnem. 1. q. 7. vide Inno. in c. testimonium. nu. 5. de testi. Archi. in d. c. decernimus. Gem. 4. q. 1. de prima.]

15 Septimus est, quòd † priuatur facultate ducendi vxorem, quãuis si ducat, matrimonium sit validũ, sed peccat mortaliter. text. est in c. significasti. de eo, qui dux. in matr. optimus tex. in c. cum illorum. tit. nostro.

16 Octauus, priuatur † facultate testandi, quod intellige primo de excommunicatis ex causa hęresis. c. excommunicamus. §. credentes. de hæret. Secundo ob percussionem Cardinalium. c. fœlicis. in prin. de pœn. lib. 6. Tertio si esset quis solemniter excommunicatus. vt c. debent. 11. q. 3. Bald. in c. is cui. de offi. deleg. & in c. decernimus. titu. nostro. Quarto ob excommunicationem pro tali crimine, propter quod interdiceretur factio testamenti, vt propter vsuras. c. quanquàm. de vsu. lib. 6. Aliàs excommunicati ob alias causas possunt testari. Felyn. dicit commun. in c. cum voluntate. tit. nostro. [& ratio est, quia omnes testari possunt, qui iure expressim non prohibentur. Insti. quib. mod. nõ est permiss. face. testa. §. fin. l. 1. C. de sacrosanct. eccle. sed excommunicatus non prohibetur testari, igitur potest facere testamentum. Item glo. in c. pastoralis. §. verum. de appel. excommunicatum similem esse ait relegato, & tamen relegatus testari potest. l. relegatorum. §. 1. & seq. ff. de interd. & releg.]

17 Nonus, excludit † ab officijs diuinis, & alijs precibus cum alijs simul faciendis, vel audiendis. c. quod in te. de pœnit. & remiss. potest tamen solus orare in ecclesia, licet alij precentur, modo sint seiuncti. Nauar. c. 27. nu. 19. [Tenetur tamen excommunicatus dicere horas suas, non tamen in ecclesia, nõ in ordine suo, nec dicendo, Dominus vobiscum, vel similia verba ad eius dignitatẽ pertinentia, sed in modo orationis. 11. q. 3. c. si quis episcopus dãnatus. & c. si quis episcopus in concilio. quia si ad hoc est obligatus,

ob suum peccatum non debet fieri immunis. 16.q.1.legi. extra de iudic. c. intelleximus. Possunt tamē bini, vel terni, si essent excommunicati inter ipsos dicere horas suas. ita Astens. lib.7.tit.9.q.4.]

Decimus, priuat ecclesiastica sepultura. cap.sacris.de sepult.dummodo sit excommunicatus.secundum Conci. Const. [Quod si sepultus fuerit, & corpus discerni potest, debet exhumari. vide glo. in c. si ciuitas.de senten.excomm. lib.6. faciunt not.in c.fi.de excess.prælat. Zabar.in clem.1.de sepult.q.30. & locus sacer debet reconciliari. c.consuluisti de consec.eccl.vel alt.presbyter tamen sepeliens non erit irregularis,cum non sit expresse cautum in iure.]

18 Vndecimus est, quòd facit † infamem, si excommunicatio est manifesta. c. infames. 6.quæstio.1. quod Romanus dixit singulare. singul.602. Sed limitauit singul. 289.vt solum procedat in excommunicato ob causam afferentem infamiam iuris,aut ob contumaciam in causa infamiam inferente. Nauar.c.27.nu.21.

Duodecimus, eximit subditos ab onere seruiendi ratione fidelitatis, vel subiectionis iurisdictionalis,quamdiu fuerit excōmunicatus.c.pen. & fin.15.q.6. item multa alia operatur.vt per Nauar.c.27.nu.21.

SVMMARIVM.

1 *Absolutio ab excommunicatione à non sacerdote fieri potest in foro exteriori. & nume. seq.*

3 *Peccatum oblitum reseruatum per absolutionem reseruati naturam exuit.*

4 *Absolui, an possit ex impotentia non satisfaciens, quando iubileum præcipit. num. seq. & quid si de satisfactione nihil dicit. num.6.*

7 *Excommunicationem, & pœnam qui incurrit, quòd præcepto Episcopi non paruerit, virtute iubilei non soluta pœna potest etiā ab altero absolui.*

8 *Vicarius foraneus approbatum audire confessiones ex causa prohibens non peccat.*

9 *Executionem literarum Apostolicarum authoritatiuè impedientes, excommunicantur.*

10 *Confessor eligendus virtute iubilei sufficit si est approbatus per ordinarium.*

11 *Idoneus Confessor, hæc verba, quid significent.*

12 *Potestas eligendi Confessorem approbatum ab Ordinarijs,vel prælatis locorum ad quos extendatur.*

13 *Ex eligendi facultate Confessarios seculares, vel regulares omnibus concessa, possunt regulares sacerdotibus secularibus confiteri.*

14 *Lex, per quam reditur ad ius commune, est amplianda.*

15 *Episcopus, an quem voluerit Confessarium, eligere poterit cum iubileum permittat tantum approbatum.*

16 *Peccans spe veniæ,an absolutione sit dignus. num. seq.*

18 *Absolutio in foro animæ non prodest in exteriori nu.22.*

19 *Pœnitentiam in foro pœnitentiæ humiliter adimplens, mitius in foro fori puniri debet.*

20 *Sacerdoti testificanti de pœnitentia adimpleta,an fides adhibenda.*

21 *Testi soli spectatæ vitæ, an credendum.*

23 *Absolutus,an sit,qui moritur priusquam de illa scientiam habeat.*

24 *Fidem absolutionis procuret excommunicatus,& de modo faciendi.*

25 *Absolui non potest hæreticus virtute iubilei, concedentis absolutionem à casibus, & censuris.*

26 *Pro hæresi carceratis conceduntur Confessarij,& quæ obseruanda.*

27 *Irregularitatis mentio expresse fieri debet in bulla, vt ab ea sequi possit absolutio.*

28 *Facultas absoluendi ex vi indulgentiæ à censuris, etiam in bulla Cœnæ reseruatis, extendit se ad casus reseruatos Episcopo.*

29 *Iubileum,& indulgentia,quidnam habeant discriminis.*

30 *Facultas absoluendi à casibus Papalibus, censuras Papæ reseruatas comprehendit.*

31 *Censuræ, & pœnæ nomine, quid veniat.*

32 *Indulgentiarum cōditiones eo modo implendæ,quo mandantur.*

33 *Concionatorum, atque parochi officium esse monere populum de obseruandis expressis in indulgentijs, prout stant.*

34 *Indulgentiam concessam confessis visitantibus tali die ecclesiam, an assequatur confessus biduo ante.*

Absolutio

Quis ab excommunicatione absoluere potest, & de iubileo. Cap. XV.

1 QVando petitur † absolutio in foro exteriori, tunc etiam nō sacerdos, qui habet in excommunicatum iurisdictionem, pōt absoluere à vinculo, qua absolutione facta debet iste iterum à sacerdote in foro pœnitentiali absolui à culpa. Hosti. in cap. cum illorum. eod. tit. Archid. in c. notandum. 24. q. 3. Abb. in c. transmissam. de elect. & in c. ab excommunicato. num. 16. de rescrip. Sed quando prius petitur in foro animæ, tunc solis sacerdotibus est permissum, & non alijs. cap. à nobis. el secondo. cap. nuper. cap. canonica. de sent. excommu. Syluest. in versi. absolutio. 1. not. 4. quod restringendum est ad absolutionem iniunctā
2 cum peccatorū absolutione: quia † ab excommunicatione sola absque peccatorum absolutione quo ad conscientiæ forum etiā prima tonsura initiatus potest absoluere. S. Thom. libr. 4. sent. distin. 18. quæst. 2. art. 2. & est glossa recepta in cap. canonica. vers. presbyter. tit. nostro. Nauar. cap. 27. nu. 41. cum duobus seq. vbi nota, quod forum conscientiæ non tantū intelligitur forum sacramenti pœnitentiæ, sed etiam forum secretum, aliàs prima tonsura initiatus, cum non sit sacerdos, absoluere non posset ab excommunicatione. Circa quam absolutionem nota plures casus scitu dignos.

3 Primus est. Qui ex iubilei, † aut literarum Apostolicarum priuilegio possunt ab excommunicatione, & alijs peccatis absolui à quocunque sacerdote per eum eligendo, etiam si hi casus sint huiusmodi, vt nullus præter Papam, aut Episcopum possit ab eis absoluere, si quis huic sacerdoti Confessario, qui poterat ab omnibus peccatis absoluere, & à censuris, ita peccata confiteatur, vt omittat per obliuionem ei confiteri peccatum aliquod, cuius absolutio sit reseruata, vel cui accesserit excommunicatio, & absolutionem generalem à peccatis, & censuris obtinuerit, absolutus omnino cēsetur ab excommunicatione, & peccato illo, quod per obliuionem omiserat confiteri. & licet peccatum illud teneatur post cum in memoriam venerit, confiteri, poterit absolui à confessore simplici, etiam si non habeat potestatem absoluendi à peccatis, & censuris reseruatis. ita Syluest. in versi. confessio. 1. q. 19. Nauar. in Manuā. cap. 25. nūm. 12. & in c. ita quorundam. in vltima glo. de Iudæis. Couar. in cap. alma. §. 11. nu. 12. & est communis. vt refert Antonutius in Cath. Neapol. lib. 5. cap. 3. versi. postremo. Et ratio est, quia per prædictam confessionem iam desierunt esse peccata reseruata, nec amplius habent annexam censuram. Sed an idem dicendum circa vota commutanda? dic quod non. Sed specialis commutatio requiritur. Vnde illa ab alio non habente facultatem obtineri non potest.

4 Secundus casus est. In iubileo † conceditur facultas absoluendi à quacunque censura excommunicationis satisfacta parte: aliquis est excommunicatus pro furto, vel alio debito, nō est soluendo, quæritur an iste virtute Bullæ possit absolui? Respon. quod iste, quamuis quo ad Deum sit absolutus: cum non sit soluendo, tamen vigore iubilei absolui non potest: ratio est, quia facultas nō est amplior, quàm verba sonant, hoc est, vt nemo possit absolui nisi satisfacta parte. Itē per huiusmodi priuilegium nemini conceditur licentia, & facultas ad reincidentiam, sed simpliciter. Et tamen, qui modo non habet vnde soluat, licet tunc quo ad Deum nō sit excōmunicatus, recidit nihilominus quo ad ipsum quando habuit vnde solueret: vnde si per iubileum absolueretur, non recideret sine noua sententia. Sotus in 4. sent. dist. 22. q. 2. artic. 3. col. 4. hæc sententia probabilis est, sed magis probabilis mihi vide-
5 tur contraria, † vt intelligatur, sum. Pontificem velle eam tantum satisfactionem, quā ipse excommunicatus præstare potest, ita ꝙ si non possit illam præstare quo ad rem, prębeat quo ad cautionem. Nauar. c. 26. num. 7. Si conferatur cum c. 27. nu. 37. Non tamen debet in hoc discrimine poni Confessarius, nisi probabilissimis indicijs conijciat, absolutionem non esse futurā impedimento, quo minus fiat satisfactio, esse vero futurā magno adiumento ad pœnitentis salutem.

6 Sed quid † si summus Pontifex concedat facultatem absoluendi, nulla facta mentione satisfaciendi? tunc si Confessarius absolueret absque præstita satisfactione,

vel quo ad rem, vel pignora, peccaret mortaliter: quia summus Pontifex videtur concedere quo ad formam iuris, & non videtur velle per huiusmodi concessionem inferre damnum aliquod. Vnde si Confessarius ita ab excommunicatione absolueret, peccaret mortaliter, & absolutio esset irrita. Nauar. lib. 5. de sent. excommun. consi. 11. nu. 1. & hæc intellige, quando satisfactio manifestè fieri deberet: quia si res esset dubia, tunc absolutio valida esset etiam non præmissa satisfactione. per capi. venerabilibus. § porro. de sent. excommu. lib. 6. Nauar. de sent. excommu. lib. 5. consi. 7. nu. 7.

7 Episcopus vero, † qui sub pęna excommunicationis latæ sententię alicui præciperet, vt iret ad processionem, vel quippiam aliquid faceret, & si contrauenerit, soluat tantum, si ille non fecit, potest inconsulto episcopo virtute iubilei absolui, mulcta etiam non soluta: quia iudex non est pars, sed tertius inter partes. Sotus in 4. sent. dist. 28. q. 1. art. 2. col. 5. neq; etiam tenetur soluere iura iudicum, vt quamuis ille excommunicatus non absolueretur ab episcopo, nisi solueret tantum pro sententia sibi, vel tabellioni, absolui nihilominus per iubileum potest sine eorum solutione, secus vero si condemnatus esset ad aliquam pœnam, qui quidem in illam consensit: quia tunc illa pęna transiuit in rem iudicatam, & tunc non potest virtute iubilei relaxari. ibi Sotus.

8 [Rursum † publicatur iubileum, quo ampla facultas datur Confessarijs ab ordinario approbatis absoluendi quoscunque à quibuscunque casibus, & censuris. Quæritur, an possit. Vicarius foraneus non intendens iubilei executionem impedire, sed potius attenta alicuius presbyteri, (qui per modum prouisionis fuit in administratione curæ animarum toleratus) notabili, atque manifesta ignorantia, prouidere saluti animarum suarum illi inhibendo, vt nullius audiat confessiones, etiam in virtute iubilei nouiter publicati, quæ quidem ignorantia in hoc præcipuè versabatur, vt quoscunque ad se venientes criminosos, & scandalosos, ac satisfactioni obnoxios absoluebat, nulla eis pro modo culpæ imposita satisfactione? Respondet Nauar. lib. 5. de sent. excommu. consi. 29. quod sic. Nam cum esset Vicarius foraneus, non solùm licitè potuit, sed etiam debuit animarum occurrere periculis, præsertim sibi subiectorum. argu. cap. irrefragabili. de offi. ordin. & c. ipsa pietas. 23. q. 4. facit etiam, quia procurator generalis potest contrauenire mandato speciali Domini ex iusta causa. tex. sing. in l. si hominem. ff. manda. Nec etiam incurrit in Bullam Cęnæ Domini. capit. 13. scribendo illi presbytero, ne audiat alicuius confessiones, etiam virtute iubilei. Tum, quia iste non peccauit mortaliter, quia cuius finis bonus, etiam opus bonum est, vt notatur in cap. cum minister. 23. q. 5. tum etiam, quia opus erat bonum: cum impedire proximum, ne peccet, sit bonum, & aliquando præceptum. cap. qui potest. 23. q. 3. cap. quantæ. de senten. excommu. Et qui exercet officium, quod nescit exercere in probabile damnum proximi, vt erat iste, peccat. l. idem iuris. ff. ad leg. Aquil. cap. non est putanda. 1. q. 1. Vnde cum non peccauerit mortaliter, sequitur quod in excommunicationem non inciderit. c. nemo. cap. nullus. 11. q. 3.

9 Tum, quia † Bulla in cena Domini fertur tantum contra impedientes executionem, verbi gratia, non permittendo intimare, vel non dare fidem, & non quoscunq; impedientes, sed eos, qui auctoritatiuè impediunt, quod neutrum horum iste fecit, ergo non incidit: cum à diuersis non fiat illatio. l. Papinianus. ff. de minor. ita Nauar. qui supra, qui etiam inquit, quod nec inobediēs literis Papæ in illam incurrit, verbi gratia, si possessor beneficii non obediuerit literis Papæ, quibus iubetur relinquere possessionem illius, licet incurrat aliam, sub cuius pęna iubetur illum relinquere.]

10 Tertius. Qui † facultatem habent virtute iubilei eligendi sibi idoneum confessorem, possunt sibi eligere eos, quos voluerint, quamuis non sint ordinarii, curari, vel religiosi, qui expositi sunt per epm. Quo ad religiosos tñ, requiritur quod sint approbati à suo ordinario, & hæc est communis opinio, quam tenet Sylu. in ver. confessor. 1. q. 5. Nauar. c. 4. nu. 1. Sotus distin. 18. q. 4. art. 3. vers. postremum dubium. & ratio secūdum eum est, quia ad absolutionem requiritur potestas ordinis, & iurisdictionis, & quidem potestatem ordinis quicunq; sacerdos habet, & iurisdictionē ille, qui priuilegium cōtulit per electionē pęnitentis, qui ei confert. Præterea, quod est facultas alicui concessa eligēdi

Confessarium, nisi per electionem facere confessorem, qui non erat confessor. Sicut cum eligitur episcopus, eligitur nõ ille, qui erat episcopus, sed qui non erat, eligitur in
11 episcopum. Et quamuis addatur,† Idoneũ: Additio illa duo sonat. Primum, vt non sit suspensus per censuram, aut nominatim sit excõicatus. Secundum, vt eligat Confessariũ iuxta tenorẽ c. quẽ pœnitet. de pœniten. dist. 1. scientem ligare, & absoluere, nihilominus optio illi relinquitur: quia priuilegia non sunt coarctanda magis quã sonant. Quæ quidem propositio etiam in illis ampliatur, qui facultatem habent eligendi sibi Cõfessarium, vel à Papa, vt sunt omnes prælati. c. ne pro dilatione. de pœnit. & remiss. vel ab homine, vel à parochiali sacerdote. Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 3.

[Sed quid si episcopus, vel parochus subdito suo facultatem concesserit, vt sibi possit idoneum eligere confessorem: An vnica electione consumetur hæc licentia. videtur quod sic. argum. eorum, quæ leguntur, & notantur. in cap. non potest. §. 1. de præb. in 6 propter quod vtile esset exprimi, quod quotiescunque confiteri voluerit, possit sibi eligere. secundum Hosti. in sum. de pœnit. §. cui confitendum.

12 Rursum quid si traditur † potestas vigore iubilei eligendi sibi Cõfessarium ex approbatis ab ordinarijs, vel prælatis locorũ, an intelligatur prælatus solum episcopi, vel prælati religiosorum? Dic quòd comprehenduntur etiam prælati religiosorum. ita glo. in cap. ordinarij locorum. de offi. ordin. libr. 6. cap. cum ab ecclesiarum prælatis. eodem titu. Zabar. in clemen. 1. quæst. 8. de supplen. neglig. prælato. qui affert differentiam inter diœcesanos, & ordinarios. nam ordinarij dicuntur etiam inferiores Episcopo. d. cap. cum ab ecclesiarum. sed diœcesani tantum dicuntur Episcopi, & superiores. ita etiam Nauar. lib. 5. de sponsal. consi. 5. & de filijs presbyter. volu. 1. consi. 3. nu. 4. vbi etiam inquit, q̃ per prælatos intelliguntur non solum Episcopi, & superiores eorum, sed etiã præfecti ecclesijs collegiatis secularibus, vel regularibus, vt sunt Abbates.

13 Sed an † regulares ex facultate concessa instar iubilei omnibus Christi fidelibus eligendi idoneos presbyteros seculares, vel sui ordinis regulares ab ordinario approbatos, quibus peccata sua confiteantur, possint secularibus sacerdotibus confiteri? Respon. quòd sic. tum quia concessio prædicta est generalis, & consequenter generaliter intelligenda. l. de precio. ff. de public. in rem act. cap. solitæ. §. fin. de maior. & obed.
14 Tum quia lex,† per quã reditur ad ius antiquum, est fauorabilis, & ampliãda, quia res de facili reuertitur ad suam pristinam, & antiquam naturam. cap. ab exordio. 35. dist. l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Hinc licet exemptus non possit se subdere alteri prælato sine consensu sui proprij regulariter: fallit tamen, quando se subderet prælato, cui secundum ius antiquum subest. cum ergo secundum iura antiqua quilibet Christianus cuilibet sacerdoti potuisset confiteri. cap. adiecimus. §. ecce. 16. quæst. 1. cap. 23. sess. 25. Concil. Trid. de reform. & istud iubileum facit redire ad ius antiquum. ergo est fauorabile, & extendendum etiam ad regulares. ita Nauar. lib. 1. de pœniten. & remiss. consil. 19.

15 Rursum.† Datur facultas per iubileum eligendi Confessarium approbatum an possit Episcopus, non obstantibus verbis iubilei sibi eligere quem voluerit. Dic q̃ non. Esto iure communi posset quemcunq; prouidum, & discretum. cap. fin. de pœnit. & remiss. cum forma iubilei seruanda sit. c. cum dilecta. de rescript. cum annotatis ei maximè à Felyno.

16 Insuper quæritur,† an peccans spe consequendæ absolutionis vigore alicuius iubilei, vel priuilegij, possit ex vi ipsarum absolui. vide quæ supra diximus. libr. 1. c. 13. de potest. Confess. & cap. 20. & de circunstant. necessario confitendis. vbi affirmauimus, quòd sic.

17 Sed quid si † quis enormis criminis sibi à sacra pœnitentiaria absolutionem procurauerit, fortè quia casus erat reseruatus, & habita facultate non procurat habere absolutionem, sed peccatum continuat. Deinde ad cor reuersus vult vigore illius facultatis absolutionem, an possit. Credo, quòd non: cum priuilegium amittere mereatur, qui facultate illius abutitur. c. priuilegium. 11. q. 3. c. aliquantos. dist. 50. dist. 74. cap. vbi. Hinc refert Couar. lib. 2. var. resol. c. 20. nu. 15. versi. 26. non gaudere immunitate ecclesiæ, qui prope illam delictum cõmittit cum

spe,

spe, vt eo ꝑpetrato ad ecclesiã fugiat. Tum etiam quia dispensatio respicere videtur perpetrata, & non perperranda.]

18 Quartus. Confessarius, † qui virtute Iubilei potest absoluere pœnitentem ab omnibus casibus sedi Apostolicæ reseruatis, si absoluit excõmunicatum etiam damno secuto, & præmissa satisfactione, dicta absolutio non prodest excommunicato in iudiciali foro, quo ad exteriores iudicis actus, nisi in literis Apostolicis dictum sit, ꝙ ea etiam in iudiciali foro vim obtineat, alias plurimum detrahetur auctoritati iudicialis fori exterioris, si publicè excommunicatus, & denunciatus secretè per sacerdotem ab eo ad confessionem electum absolueretur, & ea is absolutione obtenta possit se ingerere diuinis, quasi in contemptum iudicis, qui eum excommunicauit: cum possit absolutus in foro pœnitentiali etiam peracta pœnitentia accusari, & puniri in foro exteriori. gl. in c. de his. de accusat. Cum prior examinato fiat ad pœnitentiam, & satisfactionem diuinæ offensæ, posterior vero ad publicam vindictã, & Reipublicæ satisfactionem. c. à nobis. lo secondo. tit. nostro. Couar. in c. alma mater. §. 2. nume. 6. [Exemplum, absoluitur hæreticus virtute alicuius Iubilei, vel hæreticus omnino occultus, & mentalis, & postea detegitur eius hæresis, & proceditur contra eum, vel potest contingere similis casus in hæretico, quem iam moriturum pœnitet, & cum non sit locus, vt iudiciario ordine seruato Ecclesiæ reconcilietur, absoluitur à priuato quolibet sacerdote in articulo mortis, & deinde conualescit, & defertur ad sanctum officium, tunc in ijs casibus liberè possunt Inquisitores contra sic absolutos procedere in foro exteriori, & illos punire: nam pœna pœnitentialis licet magna non tollit aliquo modo pœnam imponendam in foro iudiciali, canonico, vel ciuili. glo. singu. in cap. gaudemus. de diuor. Paul. Castr. in l. cunctos populos. C. de sum. Trinita. & fide catho. glo. in fin. in cap. 2. de schisma. & ibi Panor. quod procedit etiam si pœnitentia imposita in foro interiori sit publica. Panorm. in cap. de his. de accusat. Illud tamen minime omittendum putaui

19 multum esse minuendã pęnam in foro † exteriori, quoties is, qui punitur in foro exteriori, sine dolo fuit cõfessus delictum suũ, & obtinuit absolutionem, maximè si iniunctam sibi pœnitentiam humiliter adimpleuit; cum satis appareat hinc culpam suam displicuisse, quia mitius agi debet cum eo, qui sponte confessus fuit delictum suum, quàm cum eo, qui conuincitur, iuxta doctrinam Abbatis, & cęterorum in c. at si clerici.

20 de iudic. Sed an fides adhibenda sit † sacerdoti testificanti de pœnitentia, vel innocentia viui, vel defuncti. dic quòd & si glo. in c. nuper nobis: ibi, nisi iuratus, extra de testi. & in c testimonium. eo. tit. videatur dicere, quòd sic; item Gram. decisio. 13. dicat soli

21 testi † spectatæ vitæ, & probitatis credendum esse, tamen tutius est dicere satis videri, ꝙ necessario credi non debeat Confessori. Si enim pœnitentes intelligerent generaliter fidem habendam esse sacerdoti testificanti de innocentia, vel pœnitentia viui, vel defuncti, facilè attentarent Confessarium mittere ad iudices, qui eos excusaret. Posset tamen vsque adeo Cõfessor esse spectatę vitæ, & virtutis, vt dictum eius multum prosit ad pœnitentiam, seu pœnam minuendam: nam si. v. g. delatus, & conuictus de hæresi dicat se errorem suũ cognouisse, cõfessum fuisse, & deseruisse, tunc benignius tractari poterit, si hoc ipsum Confessor approbatus testificetur, quod tũc magis iuuabitur, cum reus aliàs non est habitus suspectus, aut malis moribus præditus, cæterum non omnino liberabitur.]

22 Ex quibus omnibus infertur, † quod non tenentur alij cum excommunicato denunciato absoluto quo ad forũ conscientiæ cõmunicare, præsertim publicè, neq; possunt etiam secretè, nisi probabiliter crederent eum esse absolutum. Nauar. c. 27. nu. 273. in fi. Bene faciet ergo pœnitens curare, vt habeat Confessarij testimonium, vel scripturam, vt ostendat se absolutum, & vt tollat scandalum.

[Sed quid si moreretur antequàm literæ

23 † peruenirent ad ipsum, an sit absolutus. vide gloss. in cap. quanto. 11. quæst. 5. vbi tandem videtur persistere, quòd statim sit absolutus: sicut si absens excommunicatur, statim est excommunicatus antequàm sciat, quia sententia excommunicationis trahit secum suam executionem. cap. pastoralis. de appel. Verantamen non puniuntur, cum ingerit se communioni hominum, antequàm

sciat.extra de cler.excommu.illud.

Igitur quando Confessarius vi Iubilei
24 in foro tantum conscientiæ absoluit, † tradat coram notario,& testibus absoluto schedulam clausam,& signatam. Dicẽdo, ꝙ ipse absoluit illum confessum eo modo,& de eo, quod continetur in ea. Notarius autẽ in dorso eius scribat, ꝙ tali anno, mense,& die rogatus fuit coram talibus testib. à tali Confessario,& absoluto, vt eiusdem rei fidẽ faciat,& poneret ibi sigillum publicũ eo modo, quo in testamento in scriptis facto fieri debet. Nauar.lib.2.de sent.excom.cõsi.26.]

25 Quintus. Cõfessarius † electus vi Iubilei concedentis facultatẽ absoluendi à quibuscunque casibus, & censuris etiã sedi Apostolicæ seruatis in Bulla Cœnæ Domini, non potest absoluere pœnitentẽ hæreticum etiã magno cordis dolore crimen detestantem: nam cõmissio generalis absoluendi ab excommunicatione minime cõprehendit illã excommunicationem, cuius absolutionem verisimili coniectura ipse delegans nequaquam in specie commisisset.c.in generali.de reg.iur.lib.5.tex. optimus ad præsentẽ quæstionem.in c.frater noster. 16.q.1. quod etiã procederet, si commisisset ea, quæ speciale mandatum exigerent.c.qui ad agendum.de procur.lib.6. Couar.qui supra.§.2. num.14. Nauar.c.27.nu.272.versi.15. Aliter tamen habetur in praxi, de hæretico occulto incidente in excommunicationis censuram.

26 [Sed an † carceratis pro hæresi sint concedendi Confessarij. Dic quòd sic, quoties illi petierint: cum nunquam hoc obesse potest. Imò interdum valde prodest, cũ à Confessarijs moneantur, & excitentur ad libere confitendum iudicibus fidei sua delicta. Cũ ergo conceduntur, hæc obseruari conuenit. primum, vt ille concedatur, qui sit spectatæ probitatis, & de quo plurimum confidatur, à quo iuramentum exigatur de custodiendo secreto, & quòd si pœnitens ei dixerit aliquid in confessione, quod velit reuelari extra carcerem, ne in hoc vllo modo ei obtemperet, nec similia mandata reuelet, ꝙ si extra cõfessionem ei fuerit aliquid iniunctum, id Inquisitoribus manifestetur. Instruant tamen Inquisitores Confessarium, qualiter se gerere debeat cum pœnitente, vt dicat ei, quòd cum sit pro hæresi carceratus, ac de ea reus accusatus, non potest absolui, nisi iudicialiter hæresim suam manifestet, & vt veritatem dicat tam de se, quàm de alijs, addat tamen ne tædio carceris, vel spe celerioris liberationis, aut metu tormentorum sibi, aut alijs falsum crimen imponat, & cætera. Hunc tamen reum Confessarius absoluere nõ potest priusquam ab excommunicatione fuerit absolutus, & ecclesiæ reconciliatus, quæ tamen obseruari debeant in absolutione, vide infra c.17.]

27 Sextus. Confessarius † facultatem habẽs vigore Bullæ dispensandi à quibuslibet votis, & absoluendi à quibuscunque censuris, & pœnis, non potest dispensare super irregularitate, nisi in Bulla exprimatur: & ratio est, quia irregularitas non est censura, neque absolutio eius est necessaria ad peccatorum absolutionem; cum absolutio peccatorum rectè fieri possit absque sublatione irregularitatis. Nauar.cap.27.num.194. & plenius.num.250. versi.9. Vbi etiam inquit, quòd ita se habet stylus curiæ, ob quæ verba non audeo discedere ab eius opinione, & Soto adhærere, in 4.sentent.distin.22. q.3.artic.1.de interdicto, qui dicebat, quòd poterat absoluere Confessarius ab irregularitate ratione peccati contracta, vt est illius, qui excommunicatus ordines suscepit, vel ab Episcopo excommunicato, non autẽ ab illa, quæ incurritur citra culpam, vt propter bigamiam, vel quando iudex suspendi fecit reum.

28 Septimus. Confessarius, † qui virtute indulgentię potest absoluere à quibuscunque censuris etiam in Bulla Cœnæ reseruatis, potest etiam absoluere à casibus, & censuris Episcopo reseruatis, quod quidem, & si iure niti non possit. argumen. cap. ex tuarum.de aucto. & vsu pall. & l.si domus. ff.de seruit. vrb. prædi. quatenus habent. Altero ex duobus impedimentis sublato, alterum non tolli: Tum etiam, quia in tali generalitate non comprehenditur Papam velle præiudicare potestati Episcopi: Tum etiam, quia in dubio Papa non videtur habuisse intentionem contradicendi Concilij Tridendini decretis, vbi in sess.25. de reform.cap.18. habetur, quòd indistinctè debeant obseruari ipsi sacri canones, inter quos est, quòd Episcopus habet potestatem reseruandi casus: Tamen ob illud singulare dictum Ioan. de Imol.in cap. ex frequentibus. de institut.

relatum

relatum re Felyn. in cap. pastoralis. §. primo. de offic. ord na. quem sequitur Nauar. in cap. ita quorundam. num. 25. de Iudæ. scilicet, excommunicatum generaliter ab homine perinde posse absolui, ac alium excõmunicatum à iure, cuius absolutio nemini est reseruata, tenemus posse Confessarium etiam posse absoluere à censuris Episcopalibus: Tum etiam, quia videtur vsu indistin ctè interpretatum sublatam esse Episcopalem reseruationem casuum sublata Papali. Nauar. c. 27. nu. 254.

29 Est tamen † obiter aduertendum discrimen inter Iubileum, & indulgentiam. Plus enim videtur se habere Iubileũ, quàm indulgentia. Illud enim continet potestatem commutandi vota, & absoluendi à casibus reseruatis, & censuris, quæ quidem indulgentia non continet.

30 Octauus casus est, Confessarius † qui vigore Bullæ facultatem habet absoluendi à quibuslibet casibus Papalibus, potest etiam absoluere à censuris Papæ reseruatis: ratio est, quia nullus est casus Papæ reseruatus, cui non sit annexa censura. Nauar. cap. 27. nume. 254.

31 Quid † vero veniat nomine censuræ. vide c. quærenti. de verb. signifi.

32 Nonus. Papa concessit † indulgentiam ijs, qui quarta, & sexta feria orationes faciunt cum eleemosynis: accidit, vt quis vno die tantum orauit, quantum tribus diebus tenebatur, vel vno solo die largitus est tantam eleemosynam, quantam facere tribus diebus sufficeret ad acquirendam. Quæritur, an iste indulgentiam consequatur. Respondeo, quòd non. nam cum concessio indulgentiæ strictè intelligenda sit, ideo seruanda est forma data ad ipsam acquirendam, vnde nisi adimpleatur totum, non acquiritur vt colligitur in extr. Clement. VI. quæ incipit, Vnigenitus. Tum etiam, quia tempus hic adiectum faciendi eleemosynas, & orationes tribus diebus, positum est, vt diutius, & pluries bene operaretur, vnde debet impleri in forma specifica.

33 Quare † Parochi, & concionatores indul gentias pronunciantes debent monere hæc in tribus diebus, & in ea expressis adimplen da esse, cum multi partim ob negligentiam, vel incogitantiam omittunt hæc vsque ab Sabbathum. Verum excusarem eos, qui ob probabilem ignorantiam, vel obliuionem, vel imprudẽtiam omittunt orare, vel eleemosynam elargiri vsque ad Sabbathum, & tunc illas facerent maiores, quam illis tribus diebus: quia rem, quæ culpa caret, in damnum venire non conuenit. c. secundo. de constitut. Et verisimile est Papam, si de hoc casu interrogatus esset, ita pro sua maxima æquitate, & pietate responsurum. Nauar. in Miscel. 28. de oratione.

34 Decimus. Datur indulgentia † plenaria suorum peccatorum omnibus, qui sunt verè pœnitentes, & confessi, dummodo die octano Ianuarij visitauerint Ecclesiam Sancti Seuerini de Neapo. Accidit, vt multi fideles confessi fuerint biduo ante festum Sancti, die inquam Epiphaniæ Domini, & tunc tempore visitationis Ecclesiæ Sancti Seuerini sunt in statu gratię. quæritur, an sufficiat ad assequendam indulgentiam se fuisse confessos de peccatis, an requiratur, vt denuo confiteatur. Respondeo, quod suffitit illa prima confessio, & non est iterata confessio necessaria; quamuis illam iterare vtile sit: & ratio est, quia ex quo iste, qui aliàs rite confessus est peccata sua, stat in statu gratiæ, ergo implet formam indulgentiæ, cum sit verè pœnitens, & ritè confessus, & per consequens consequitur effectum indulgentię, adimplens ea, quæ impleri mandatur. Vnde illud participium confessis, exponendum est, idest, qui sunt, vel fuerunt confessi: vnde si fui confessus ante hanc indulgentiam, & perseueraui in statu gratiæ, est verum, quòd fui confessus, & per consequens proficit mihi indulgentia. ita Cardinal. à Turrecrem. in capitu. mensuram. §. in Leuitico, nume. 81. de pœnitentia. distinct. 1.

35 Vndecimus. Aliquis † qui vere cõtritus, & cum firmo proposito faciendi Iubileum, & omnia obseruandi ad id requisita, cõfessus fuit feria secunda omnia totius vitę suę peccata etiam reseruata, à quibus fuit absolutus à suo Confessario vigore Iubilei, qui postquã ieiunauit feria quarta, non amplius illud ꝑfecit, nec feria sexta, nec Sabbatho, sed nec eleemosynas largitus est, neque die Dominico cõicauit. Quæritur, an confessio

36 † reseruatorum, & absolutio impensa valeat, ita vt nõ obligetur illa amplius confiteri? Responderunt quidam, ꝙ non: cum

non

non perfecerit opus, quod cœpit. Hinc vulgo dicitur; Melius est non incipere, quàm ab incepto turpiter desistere. Et alibi: Non qui inçeperit, sed qui perseuerauerit, hic saluus erit. Alij aiunt hunc fuisse sub conditione absolutum, si Iubilei præceptum adimpleuerit. Vnde cum conditio purificata non fuerit, videtur hunc non fuisse absolutum. At hoc non placet.

37 Non enim † absolutio conditionalis esse debet, sed pura. Respon. igitur affirmatiuè, quod si animo suscipiendi Iubileum bona fide confessus est, & absolutus ab omnibus, & censuris, si tamen postea, vel ex negligentia, vel malitia, aut infirmitate noluit perficere, remanet absolutus: Ratio est, quia ex quo quis legitimè confessus est sua peccata, & absolutus est, non tenetur ea iterum confiteri vllo iure, nec diuino, nec naturali, nec canonico, imo nulla lege humana posset constitui, vt quis absque suo consensu obligetur bis ad confitendum peccata sua. vt inquit D. Thom. in 4. senten. distin. 17. ita concludit post longam disputationem. Nauar. in Miscel. de oratione. 19.

38 Duodecima. Operarius, † qui operando non potuit ieiunare tribus diebus in Bulla Iubilei præscriptis, sed cętera omnia adimpleuit, quæsiuit indulgentiam, si propter iustam necessitatem alendi se, & suam familiam omisit ieiunare, dummodo ea adimpleuerit, in quæ Confessarius illa ieiunia commutauerit; ratio est, quia fortius est, aut æq; obligat quem ad ieiunandum præceptum Ecclesiæ, ac Bulla Iubilei, sed operarius ob iustam necessitatem excusatur à ieiunio Ecclesię, ergo etiam à ieiūnijs Iubilei. Nauar. in Manua. c. 21. nu. 16.

39 Tertiusdecimus. Publicatur † indulgentia plenaria die Dominico cunctis, qui proxima hebdomada ieiunauerint, eleemosynas erogauerint, & orauerint, & tandem octaua die sacrosanctam Eucharistiam sumpserint. Quæritur si quis feria 4. 5. & 6. in peccato ieiunauerit, orauerit, & fecerit eleemosynam, tandem die Dominica confitetur, & suscipit Sacramentum, an indulgentiam consequatur? Respond. q. sic, ita Sotus in 4. sent. distin. 21. quæst. 2. art. 3. col. 4. in fine, & ita est in praxi, vide etiam Sylue. in verbo. Indulgentia, q. 10. versi. nonum.

40 Quartusdecimus, Consequitur † indulgentiam is, qui eleemosynas elargiri non potest ob impotentiam, si cætera alia adimpleuerit; etiam si à Confessario commutatio non fiat, quod secus est in ieiuniis. Nauar. in Miscel. de oratione. 60.

41 Quintusdecimus. Qui † cætera requisita in Iubilęis, præterquam quod non interfuit in processionibus per Bullam iussis, consequitur fructum Iubilei; qa illa iussio Sum. Pontificis non est iussio, sed hortatio, quæ non inducit præceptum. sed consilium. Nauar. qui supra. in fi.

42 Sextusdecimus. Datur † indulgentia facientib. certum quid, puta visitantibus certam ecclesiam, si determinatur tempus, puta à vespera vsque ad vesperam, vel vsque ad tale tempus, secundum D. Thom. intelligitur facientibus semel tantum, sed si sit ꝑpetua, intelligitur toties, quoties, sicut in ecclesia B. Petri Romæ est indulgentia perennis decem dierum. Consentit Ioan. Calder. allegans tex. in c. 1. de fil. presbyte. lib. 6. ca. non potest. de præben. lib. 6. & ita est in vsu, & communiter hanc opinionem D. Tho. approbant Doct. in c. fi. de pęnit. & remiss. lib. 6.

43 Decimusseptimus. Datur † facultas per Iubileum Confessariis absoluendi ab horis male recitatis, non per hoc videtur facultas illa extendi debere, vt quis non obligetur ad restitutionem fructuum, sed tantum absoluendi à peccato malæ recitationis. Nau. c. 21. nu. 26. versi. 45.

44 Decimusoctauus. Facultas † illa absoluēdi ampla à quibuscunque peccatis, & commutandi vota data vigore Iubilei, & si ad prædicta illa extendatur, quæ quisque post Bullam commisit, vt not. D. Cardin. in capi. cum haberet. de eo. qui dux. in matrim. quā poll. quem sequitur Præpos. Alexandrinus. 3. colum. versic. & ideo infertur. non tamen extenditur ad vota, quæ quis post Bullam commisit, sed tantum quæ ante illam, Sotus, de iustitia & iure. lib. 7. quæst. 5. artic. 3. colum. 4.

[Quamuis Corduba lib. 5. Quæstionarij. quæst. 37. proposit. 2. asserat contrarium. Sed
45 an † per Iubileum, vel alia priuilegia concedentia votorum commutationem possint commutari vota, quæ iam alias fuerant per potestatem habentia commutata? dic quod sic, ita Cord. in summa. quæstio. 150. ratio est, quia cui conceditur plus, cōceditur minus,

nus, vulgatis iuribus. Sed per Iubileum possunt commutari vota habentia omnem vim, atq; robur ad sui obseruationem: ergo multo magis vota aliquantulum modificata
46 per primam commutationem. An vero † facultas commutandi vota extendatur ad penitentiam iniunctam, & acceptam, vt illa absque causa commutari possit? Dic quòd non, quia pœnitentiæ sunt aliæ à votis, & à diuersis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. Nauar. extra de voto. lib. 3. consi. 6.

47 Sed vtrum † possit Confessarius multum à pœnitentibus occupatus remittere alteri commutationem voti. v. g. vt consulat virum peritum, & ad eius consilium faciat. Dic quod sic, vt in simili inquit de penitentia. Nauar. in Manua. c. 26. nu. 13.]

Decimusnonus tractandum est aliquid de indulgentijs, de quibus latissimè loquitur glo. in extra. commu. de pœniten. & remiss. & primò indulgentiæ quare fuerint inuentæ. Respond. pro euidenti declaratione
48 huius quæstionis, quod in peccato † sunt duo; culpa, qua offenditur Deus; & pœna, quæ debetur pro culpa, vt supra, in primo libro, capitulo decimoseptimo, diximus: culpa remittitur in contritione, quæ est cum proposito confitendi, & satisfaciendi, vt per psalm. 31. Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Sed quamuis Deus remittat culpam per contritionem, tamen requiritur confessio, vt ipse Confessarius absoluat penitentem ab illa pena æterna, que virtute contritionis fuit commutata in temporalem. Nam si decederet sine confessione non contempta tamen, sed præuenta, iret ad purgatorium, cuius pœna, vt dicit Augu. in c. nullus. de pœniten. distinct. est maxima.

49 Quando ergo † pœnitens confitetur, sacerdos absoluit illum de hac pœna in clauium virtute, cui ipse se subijcit in confessione. Vnde quando semel confitetur quis, dimittitur ei aliquod de pœna huiusmodi, & pariter quando iterum, & posset toties confiteri, quod tota sibi dimitteretur.

50 Inuenerunt autem † successores Apostolorum alium modum remissionis huius pœnæ, scilicet, beneficia indulgentiarum, quæ existenti in charitate tantum valent, quantum sonant, & quantum pronunciantur. Hinc recitantes coronas, vbi adest vnus calculus benedictus, vel plures, debent esse in gratia saltem contriti, vt indulgentiam cõsequantur. Idemque est de visitantibus ecclesiam, cui concessa est indulgentia, & de ascriptis in aliqua confraternitate: quia in eo actu, quando ascribuntur debent esse in gratia, vt effectum indulgentiæ consequantur.

51 Hæ vero indulgentiæ † non valent, nisi quatuor concurrant. Primum auctoritas in concedente, idoneitas in recipiente, pietas in fine, vtilitas in opere.

Primo igitur requiritur auctoritas in cõcedente, quæ principaliter residet in Summo Pontifice, secundario in Episcopis, & Archiepiscopis. Et ideo Papa potest in toto terrarum orbe dare indulgentias: Archiepiscopi vero, & Episcopi tãtum in suis diœcesibus. cap. quod autem. capitu. cum ex eo. capitu. nostro. de pœniten. & remissio. Item Summus Pontifex potest concedere indulgentias plenarias, & limitatas, Archiepiscopi vero tantum dierum. 40. distinct. can. cum ex eo.

Secundo requiritur idoneitas in recipiẽte, idest, vt sit in statu charitatis, qui illas vult consequi, idest, vt sit vere pœnitens, & confessus. facit tex. in capitulo, pastoralis, in fine. de appellatio.

Tertio requiritur pietas in fine. idest, honor Dei, & exaltatio fidei, idest, vt Deus glorificetur, & fides exaltetur catholica.

Quarto vtilitas in opere, idest, quod opus, pro indulgentia imponitur, sit vtile, & ordinabile ad finem prædictum, vt per hoc Deus honoretur, & fides exaltetur catholica. Itẽ oportet, vt opus adimpleatur in forma specifica. Ita D. Thom. quodlib. 2. articu. 16. & in Opus. super Pater noster. in 5. petitione.

52 Hæ † vero indulgentiæ procedunt de Thesauro Ecclesiæ. Vnde sciendum est, quod Christus pro ecclesia sua sanguinem suum fudit in sua sacratissima passione, quæ quidem passio Christi excessiua fuit, vnde & excessus vocatur in Luca, vbi in transfiguratione loquebãtur de excessu, & ibi Sermone quarto, de Transfiguratione Domini, diximus quare passio, & mors Christi vocatur excessus. Vnica enim gutta sanguinis tam pretiosi suffecisset pro redemptione totius mũdi. Iste igitur Christi sanguis, & multa alia, quæ fecit, & sustinuit, quorum æstimatio

tio est infiniti valoris propter dignitatem personæ. Vnde dicitur Sapi. 8. quòd infinitus est in illa thesaurus hominibus. Similiter etiam omnes alij Sancti intentionem habuerunt in his, quæ passi sunt, & fecerunt propter Deum, vt hoc esset non solum ad suorum vtilitatem, sed etiam totius ecclesiæ. Vnde Summus Pontifex, & ille, quibus ipse committit, possunt huiusmodi merita, videlicet Christi, & B. Mariæ, ac Sanctorũ, vbi necesse est, dispensare.

Vigesimus. Sciendum est secundum Sotum in quarto senten. distinct. 21. quæst. 2.
53 artic. 1. quod varij † sunt modi indulgentias concedendi. quorum primus est, concedimus indulgentiam de culpa, & pœna, quod propriè non est verum: quia solus Deus auctoritatiuè culpas remittit. iuxt. illud Isaię Ego solus deleo iniquitates tuas per memetipsum. Sed ideo sic dicitur, quia ibi remittitur culpa Deo per contritionem, quæ præexigitur, & pœna à Papa per indulgentiam, quæ subsequitur. Syuest. in ver. Indulgentia. q. 10. versi. 1. in fi.

[Quid autem sit culpa, & pęna, vide Pau. de Leaz. in clem. prima. de priuil. & ibi Do. Cardin. quæstio. 33. concludentem, quod cul
54 pa † est macula, seu offuscatio, quæ generatur in anima peccatoris, quæ per peccatum diuertit à bono incõmutabili, idest à Creatore, propter bonum commutabile, idest, ré creatam, ex quo vulneratur anima in bonis sibi naturaliter collatis, quæ quidem offensa solo verbo Dei remittitur. c. verbum. de pœnit. dist. 1. d. cap. nemo. & ipse misericors Deus ex contritione peccatoris pęnam, quę est perpetua ratione Dei æterni, mutat in temporalem sustinendam in purgatorio, vt diximus supra. in 1. par. c. 7. Pęna vero temporalis qualiter soluatur, vide ibi. nume. 3. vel etiam per Papam, vel per Episcopos in sua diœcesi. c. ex eo. de pœnit. & remiss.]

Secundus modus est. Concedimus indul-
55 gentiam † plenariam, pleniorem, & plenissimam. Quidam percunctãtes, quid sibi ista verba velint, dicunt, quod plenaria indulgétia intelligitur de pœnis peccatorum mortalium remissorum. Plenior vero de ipsis, vna cum culpa venialium. Sed plenissima de absolutione ab omni pœna, & veniali culpa. Tu vero dic quod non est maior indulgentia plenissima, quàm plenaria: sed indulgentiarum concionatores exaggerationis gratia illam gradationem inuenerunt positiui, comparatiui, & superlatiui, instar illius sæpe, sæpius, & sæpissimè.

[Sed quid si conceditur à Papa, quod in articulo mortis per idoneum Confessorem, quem elegerint, possint auctoritate Apostolici indulti absolui plenariè, sicut Eugenij Quarti tempore, referente Archiepiscopo Florentino, fieri solebat. Respondeo, quod
56 † articulus mortis tali casu debet intelligi præsũptus, & non verus, idest, quod talis indulgentia possit dari iis, qui cõmuni ęstimatione reputantur morituri. vnde si euadunt mortem, videntur consequi actum indulgentiæ vsque ad illud tempus, licet postea illa expiret in posterum. Quod intellige, nisi in forma indulti diceretur, quod consequatur effectum indulgentiæ, casu quo moriatur: nam tunc non consequitur effectum si non moritur, nec gratia expirat per illam absolutionem, vnde dicat Confessor, (sicut nos dicimus, qui habemus hoc indultum) Absoluo te, si hac vice morieris. Quod idem intellige, si hoc non dicitur in indulto, sed concedens declarauit verbo, sic intenditur de articulo vero, & non præsumpto.
57 Sed an teneatur † facere confessionem generalem, vt talem indulgentiam consequatur, cum in illa concedatur plenaria remissio omnium peccatorum, de quibus est ore confessus, & contritus. dic quod non, sufficit enim confiteri mortalia tantum non confessa: non autem confessa, vel venialia. quæ quidem indulgentia extenditur ad peccata tradita obliuioni, etiam præterita, si de illis dolet. An vero ad effectum consequendi hanc indulgentiam debeat adimplere, quæ continentur in illa, verbi gratia, recitare quinquagies septem psalmos, vel totidem ieiunare in gratia. Dic, quod melius faceret si hæc adimpleret in gratia, quamuis nõ sit necessarium. potest enim hæc adimplere etiam in peccato mortali.
58 Sed † an absoluens debeat vti verbis indulti, idest, auctoritate sedis Apostolicæ mihi pro nunc commissa, Concedo tibi plenariam remissionem omnium peccatorũ tuorum, de quibus es contritus, & ore confessus, exceptis iis, quæ ex confidentia huius indulti commisisti. Dic quod sic. quamuis superfluum sit dicere: Restituo te illi innocentiæ

centiæ

centiæ in qua eras quando baptizatus fuisti. tamen si hoc dicatur, non vitiat actum. Hæc Archie. Florent. prout refert Felyn. in tract. de Iubil. nu. 3. ver. vlterius.]

59 Tertius est. Concedimus † indulgentiam annorum quinque, vel septem visitantibus talem ecclesiam, & sic limitatam: vt videre est in visitationibus martyrum. ideo stationis nomen remansit à standi actu. Et hæc indulgentia limitata remittit partem pœnæ, vt plenaria totam. argum. l. quæ de tota. ff. de rei vendica.

60 Sed hic † dubium est, qualiter intelligantur huiusmodi indulgentiæ 40. dierum, aut annorum 5. vel 7. aut 100. &c. ad euidentiã huius quæstionis notanda sunt duo.

Primum, quòd quantitas pœnæ considerari potest extensiuè, & intensiuè. Quantitas extensiua est illa, quæ mensuratur iuxta diuturnitatem temporis: Intensiua verò iuxta acerbitatem pœnæ. Exemplum, datur febris ephimera, & chatarralis: prima excellit secundam, quia & si minus durat, idest, per 24. horas, tamen est magis intensa, idest, acerba. Secunda excellit primam, ratione extensionis: quia durat per tres, aut quatuor dies, non tamen ita affligit corpus.

61 Modo, purgatorium † duplex est, huius mundi, & post hanc vitam. pœna purgatorij huius seculi maior est illius, ratione extensionis, quia plus durat. Illius autem purgatorij pęna quælibet minima est maior quibuscunque pœnis huius mundi, ratione intensionis. D. Tho. 3. par. sum. quæst. 46. art. 6. vers. tertium. & in 4. dist. 20. art. 1. q. 3. secundum. de pœnit. dist. 6. cap. fi.

62 Secundum. De iure antiquo pro † quolibet peccato debetur pœnitentia septem annorum, quamuis hodie sint omnes arbitrariæ. c. Deus, qui, de pœnit. & rem. sed quia pœnitentes quandoque nec pœnam arbitrariam perficiebant, ideo pia mater Ecclesia ordinauit concedere Indulgentias, quæ supplerent penis debitis pro peccatis commissis. vt per Sotum in 4. sent. dist. 21. q. 1. art. 3.

His suppositis, quando conceditur. Indul-

63 tia † limitata annorum septem, intelligitur, vt sint remissæ tot pœnæ, quot in septem annis ille deberet pati, & quando centum annorum Indulgentiæ conceduntur, intelligitur proportionatè huius vitæ annis, vt scilicet anni, in quibus deberet ille in hoc mundo pęnam pati extensiuè, qui fortè essent ducentum anni, cum non possit tantum viuere, & deberet pati in purgatorio, qui omnes remittuntur per Indulgentias: Hinc inquit Sotus. qui supra. q. 2. articu. 1. quod nemo in purgatorio fuit vnquam viginti annis, imo fortè nec decem, nec paucioribus dicamus. Quare inane esset centum annos purgatorij remittere, cum in Indulgentijs quandoq; habeantur mille & multo plures.

Quartus modus est. Concedimus Indul-

64 gentiam † septem annorum de pœnitentijs iniunctis. De hac pœnitentia loquitur text. in cap. cum ex eo. de pœnit. & remis. in clem. si dominum. de reliq. & venerat. sanct. Hoc autem dupliciter intelligi potest. primo, vt si Confessarius dederit pęnitentiam septem annorum, si adest totidem annorum indulgentia, potest illam pœnitens consequi in compensationem pœnitentiæ iniunctę à sacerdote, & illa satisfaciet. Quamuis consulendum sit acquirentibus indulgentias; ne propter hoc dimittant pœnitentias iniunctas, præcipuè, quia quandoque sunt plurimum debitores, quam credunt. Tum etiam quia opera satisfactionis sunt pręseruatiua à peccatis futuris. D. Thom. in 4. sent. distin. 20. art. 3. q. 2. secundum. & quodlib. 2. art. 16. vel secundo dicitur de pœnitentiis iniunctis, scilicet, & iniungendis, siue per sacros canones scriptos, siue per Confessarios.

Vltimus modus est. Concedimus septem

65 † annos, & totidem quadragenas. hoc autem potest intelligi totidem quadragenarum, idest, vt perinde valeat hæc indulgentia, ac si ieiunasset totidem Quadragesimis, q̃ est tempus pœnitentiæ. Et propterea in Lateranensi Cõcilio limitata est facultas Episcopis concedendi indulgentias tantum dierum quadraginta. dicto c. cum ex eo. Sotus qui supra. dist. 21. quæst. 2. art. 1.

Sed vt reuertamur ad materiã, à qua digressi sumus, idest, ad absolutionem ab excommunicatione maiori.

66 Sciendum † est, quod ab excommunicatione maiori lata ipso iure pontificio, aut synodali, si est reseruata, ille absoluere poterit, cui constitutio eam reseruauit: sed si ius ipsum nulli absolutionem reseruauerit, tũc Episcopus absoluere poterit. text. est celebris. in cap. nuper. tit. nostro. & ibi Abb. nu. 5. & 6. & in cap. monachi. eodem titu. dicit esse

communem,

communem, atque ita se habet communis praxis.vt refert Couar.§.12.num.5.versicu. contrarium. per glossam com. acceptam. in cap.2.de pœnit.&remiss.lib.6.

67 Et † procedit etiam hæc opinio in excommunicatione per sententiam hominis latam,idest,iudicis, quæ generalis est,puta, Quicunque incestum fecerit, sit excommunicatus:etenim absolutio poterit per Episcopum dari,si non fuerit alteri ipsa absolutio reseruata. Ioan. Andr. Imola in cap.graue.de præben.Felyn.in cap.pastoralis.§.præterea. de offic.ordina. Quod quidem etiam procedit si sententia lata esset per Romanum Pontificem:cuius ratio est,quia cum generalis sit,in plurimis æquipollet canoni,& quamuis glo. vltima in cap. ex frequentib. de institut.senserit contrarium, quasi velit absolutionem in hoc casu dari non posse ab Episcopo,nisi specialiter sit illi permissa,tamen illa minimè obstat: quia illa procedit, quando excommunicatio lata est ab homine,&confirmata per Papam, ex certa scientia;nam ab illa Episcopus absoluere non potest,nec quiuis alius,quàm ipse excommunicator.ita Couar.§.12.num.4.concordat opinionem illius glossæ, quæ videbatur contraria.

68 Vnde regula † communis adeo vera est, quando tantum Episcopus absoluere possit ab excommunicatione iuris minime absolutionem reseruantis, quod proprius sacerdos curam animarum habens nequaquam valeat hanc absolutionem impendere.sicut glo.commu:recepta in capitu.2.de pœniten. & remiss.lib.6.Cuius ratio est, quia absolutio excommunicationis ad iurisdictionem fori exterioris pertinet, quam sacerdos curam animarum habens nequaquam exercere potest,cum ea careat omnino.Couar.qui supra.num.5.contra Nauar. cap.27.num.39. Nec etiam Episcopo inferior qui haberet iura Episcopalia.Abb. in cap. monachi,& c.de monialibus. titu.nostro. posset tamen sacerdos absoluere de mandato Episcopi. Felyn. in cap.at si clerici.§.1.de adult.

69 Sed non solum Episcopus ab excommunicatione † maiori absoluere poterit, sed et ille, ad quem pertinet iurisdictio sede vacante.cap.vni.de maiorit.& obed.lib.6.Competit etiam talis absolutio prælatis exemptis quo ad subditos suos in omni casu, quo conditor canonis illam sibi nō reseruauit,& pariter prælatis non exemptis,vt est Abbas, & Archipresbyter. Siluest.in verbo.absolutio.1.num.4.

70 Ab excommunicatione † vero ab homine lata idem ipse iudex, qui eam tulit, potest absoluere:ratio est,quia eiusdem est potestatis ligare, & absoluere, & hoc procedit ex potestate ordinaria: nam posset dari casus, vbi sententia lata esset à iudice, & tamen non iudici tantum esset absolutio reseruata.Francus in capit. Romana.§.caueant.titu. nostro.lib.6. Præterea eius successor saltem in onere posset absoluere ab excommunicatione prædecessoris.cap. si Episcopus.11.qu. 3. Nec non eius superior absoluere valeret, quando superioris, & iudicis partes posset exercere,hinc Archiepiscopus absoluere poterit subditos suffraganeorum in casibus,in quibus iurisdictionem propriam exercere potest,verbi gratia,quia ad eum fit recursus per nouam causæ cognitionem. cap.venerabilibus.titu.nostro.lib.6.Ac denique ipse Papa de plenitudine potestatis facta satisfactione id poterit, sicut in plenariis Iubileis id concedere solet.vt supra diximus.

71 At si excommunicatio † lata est per sententiam hominis, quæ generalis est, puta, Quicunque furtum fecerit,sit excommunicatus,si ille,qui commisit furtum,& incidit in excommunicationem,& postea reperit se in aliqua diœcesi, & satisfaciat pari, soluit, verbi gratia, fur restituit instrumenta, vel scripturas, propter quod fuerat excommunicatus, poterit absolui ab episcopo alterius diœcesis,secus si lis fuisset contestata inter partes in tribunali proprij iudicis:tūc enim per ipsum debet, & per pontificem lis per agi.Sotus in 4.senten.distin.22.q.2.arti. 3.colum.5.Ioan.Andr.in ca.graue.de præb.& in cap.pastoralis. §.præterea.de offic.ordin. quicquid contrarium asserat Caiet.in versi. absolutio excommunicationis.c.2.

72 Sed an † ciuis Capuanus, qui dum Neapol.incurrit in excommunicationem latam ab Archiepiscopo Neapolitano propter crimen manifestum, & publicum,& postea Capuam redit,possit absolui per suum ordinarium?respondit Sylu.est. in versi.confessor.1. num.11. quod regulariter potest absoluere, ita etiam inquit in ver. absolutio.1.num.7. Nauar.cap.27.num.255.nisi Archiepiscopus

cam

eam sibi reseruauerit, vel ratione satisfactionis, vel scandali vitandi, & non ratione absolutionis. Syluest. in ver. confessor. [Imo etiam si excommunicatio fuisset reseruata, vel specialiter esset lata contra aliquem, tunc si alibi excommunicatus inueniretur, & longissimè abesset à loco, in quo fuit excommunicatus, potest adire episcopum, vel legatum, & ob absentiam, vel impedimentum adeundi excommunicatorem, vel successorem eius, petat absolutionem, ne moriatur in excommunicatione. iuxta tex. in c. qua fronte. de appella. præmissa satisfactione si potest promittendo se quam cito commodè poterit per se, vel per alium petiturũ ab excommunicatore absolutionem, & eius mandantis pariturum. D. Thom. in addit. 3. par. quæst. 24. artic. 1. in corp. sum. Et accepta absolutione huiusmodi illico, quam optimo modo poterit. mittat, vel scribat pro absolutione, vel ratificatione illius, quam habuit: quia nisi faciat id, quam cito commode poterit, reincidet in eandem excommunicationem. iuxta capitu. eos. de senten. excommun. lib 6.]

73 Postremo notandæ † sunt quinque generales regulæ circa excommunicationem maiorem. Prima. A quacunque excommunicatione absoluit Papa. Secunda. Sacerdos quantumcunque sit mortali crimine etiam publico affectus, potest ab excommunicatione absoluere, licet peccet: quod ꝓcedit, etiam si existeret in excommunicatione minori. cap. duobus. titu. nostro, [quia minor excommunicatio priuat solummodo à perceptione Sacramentorum, sed non à collatione. 3. quæst. 4. capit. Engeltrudam. de cler. excommun. mini. capitu. si celebrat. c. penu. de senten. excommun. Secus tamen esset de 74 sacerdote † excommunicato denunciato, vel notorio clerici percussore, vel hæretico. nam cum iste sit præcisus ab ecclesia, & caret exercitio suæ iurisdictionis, & sit priuatus à Sacramentis, alium restituere non potest. de consecrat. distinct. 4. capi. sanctum. ꝙ enim non habet, dare non potest. 1. quæst. 1. capitu. 1. 32. distinct. cap. ad hęc. in fi. 1. quęst. 7. capit. Daibertum. An vero possint Episcopus, vel Abbas exemptus excommunicatus excommunicatione maiori sibi eligere confessorem, qui ab illa excommunicatione, cuius tamen absolutio non sit Papæ reseruata, absoluere possit? respon. quod sic. argum. eorum. quæ not. in cap. penul. extra de pœnit. & remiss. ita quod tunc confessor electus absoluet auctoritate Papæ, & canonis, & non ipsius Episcopi, vel Abbatis. Henr. in c. duobus. de sent. excommu.]

75 Tertia. Episcopus, † vel eius Vicarius in quibuscunque casibus occultis præter causam hæretici absoluere potest. vt habetur in Concil. Trid. sess. 24. de reform. cap. liceat. Occultum hic intelligo non id, quod distinguitur contra probabile, vt est illud, quod probari non potest, & iudicio Dei relinquitur. 32. distinct. ca. erubescant. facit text. in l. duo sunt Titij. ff. de testamen. tut. quia secretorum cognitor est Deus. & iudex. 11. quęst. 5. cap. consuluisti. 24. quæst. 3. capitu. Deus. Quin neque id, quod aliqua tergiuersatione celari potest, licet aliqui sciant, sed illud, quod processit quidem in actu, sed nondum factum est publicum, tametsi probabile est per paucos, vel duos, aut tres, vel etiam quinque, antequam iudicialiter sit discussum. Dicitur enim secretum factum coram quinque. de pœniten. distin. 5. capit. quis aliquando. §. hęc ergo secreta. glo. singu. in cap. manifesta. 2. quæst. 1. quod quidem secretum dicitur pene occultum. Anton. Burg. in capitu. vestra. nume. 30. de cohabit. cler. vel mulie. Syluest. in versicu. occultum. Igitur si mente tantum esset retentum, ex illo nunquam vllus incideret in excommunicationem, verbi gratia de hæresi omnino mente retenta.

Insuper neque in casibus in Bulla Cœnę
76 † Domini contentis potest episcopus absoluere, vt supra diximus in primo libro de potest. confess. Etiam si habuerit per priuilegia, vt possit absoluere ab omnibus excommunicationibus Papalibus: nam stylus Romanæ Curiæ est, vt nunquam intelligantur concessæ absolutiones ab excommunicationibus in Bulla Cœnæ, nisi de eis expressa mentio fiat: quod si aliter fiat, esset irrita absolutio, & absoluens esset ligatus maiori excommunicatione, nisi excusaret ignorantia.

77 Et quod diximus † de potestate Episcopi, idem dicendum est de capitulo sede vacante. Potest enim absoluere ab omni excommunicatione, à qua ipse episcopus poterat. cap. vnico. de maior. & obedien. lib. 6. Quod intellige, vt non solum procedat in

capitulo

capitulo Ecclesiæ Cathedralis, sed etiam in capitulo Ecclesiæ inferioris vacante sede per mortem prælati. ita tandem concludit Fran.in d.c.vnico.

78 Quarta regula. In mortis articulo † in omnibus casibus quilibet facultatem habet absoluendi, sed cum moderamine, vt excommunicatus prius satisfaciat quo ad rem, vel saltem præstet cautionem sufficientem. iuxta glo.penult.in clemen.1.§.verum.de hæret.& ibi Cardi.quæst.4.Felin.in cap.pastoralis.§.præterea.de offi.ordi.quamuis Imola contrarium asserat: cautio tamen debet esse sufficiens cum pignore, vel fideiussore.l. si ex mandato Titij.§.fi. ff.manda.l.4.§.adijci.ff.de fideicom.liber. glo. in cap.1. de dolo. & contum.lib.6. Si eam dare potest, alioquin det saltem quam potest iuratoriam. Quinimo qui potest satisfacere ante mortẽ, sed non cõmodè, idest, nõ nisi notabiliter vilius vendendo bona sua, si potest differri absque magno damno alieno, non tenetur ad aliud, quam ad dandam cautionem sufficientem, quod satisfaciet primo quoque tempore. Nauar.cap.27.num.47.& 48. vbi inquit ita esse intelligenda omnia iura loquentia de satisfactione facienda ante absolutionem in mortis articulo.

79 Et hæc conclusio, † scilicet posse impendi absolutionem in mortis articulo, procedit etiam in casibus habentibus annexam excommunicationem in Bulla Cęnæ Domini, vt diximus supra in primo lib.de potest. confess. Verum si dicta absolutio in articulo mortis à iudice seculari fieret, non esset vera absolutio. Vnde si infirmus conualesceret, deberet iterum absolui, attamen si decederet, posset post mortem absolui: quia hoc reputaretur euidens contritionis signum. Abb.& Felyn.in cap. à nobis.lo secundo.tit.nostro. Turrecre.in cap. quem pœnitet.de pœn.distin.1.

[Quinta excommunicatum ab vno regulariter alius non absoluit.text.est in cap.pastoralis.§.præterea. de offic.ordin. qui quotidie ad hoc allegatur secundum Abbatem ibi.vbi si delegatus Papæ aliquem excommunicauit, non potest ordinarius illum absoluere, etiam si vult satisfacere, sed debet recurri ad successorem, aut ad maiorem, puta Papam, facit etiam tex.in cap.cum ab ecclesiarum.de offi.ordin.ca.1.de treu.& pace.

Limitatur tamen hæc regula in pluribus casibus, & primo in excommunicatione lata per constitutionem hominis. Ioan. Andr. Abb.& Imo.in cap.graue. de præb.per capit. nuper.vbi etiam Abbas.1.colum.de senten. excommun.

Secundo fallit in delegato Papæ, qui data negligentia, vel iniusta denegatione illius, qui excommunicauit, poterit ipse absoluere ad effectum, vt possit agitari causa commissa sibi.cap. prudentiam.§.6. & §.fin. de offic.deleg. Quod intellige, modo absolutio non sit reseruata Papæ, nam delegatus Papæ etiam ratione accessorij ad causam sibi commissam non potest absoluere ab excommunicatione, cuius absolutio reseruatur Papæ, & potest esse ratio, quia in certis casibus absolutio reseruatur Papæ in signũ specialis priuilegij, vnde quæ hoc modo reseruantur, non transeunt in alium, nisi ex speciali priuilegio. vt in cap. quod translationem.de offic.leg. Et sic nota casum in quo vno commisso non transeunt omnia, sine quibus specialiter commissum expediri non potest, & hoc ratione prædicta. Abbas in d.§. sexta.num.4.

Tertio fallit in eo, qui succedit excommunicatori in ipsa causa, siue succedat in onere, siue in honore, vide post Lapum Domin.& Francum in cap.cum plures.de offic. deleg.in 6. Vbi, si in vna causa fuerunt tres iudices delegati, si vnus collega, qui præuenit excommunicauit, deinde ratione impedimenti, vel mortis deuoluitur iurisdictio ad collegam, tunc potest absoluere. argum. capit.pastoralis. de offic. ordin. & regula, is qui.de reg.iur. in 6. quamuis alius collega, qui excommunicauit reseruauerit sibi absolutionem, vel aliud inhibuerit. & ratio est, quia collega procedens habet iurisdictionem à iure, & par in parem non habet imperium.de elect.c.innotuit. Quod tñ secus esset, si subdelegans in subdelegatione prohibuisset, vel absolutionem sibi reseruasset: quo casu ab eo esset absoluendus, & non à subdelegato. Fran.in d.c. cum plures.

Quarto fallit in Papa, qui absoluit excõmunicatum ab alio, vt diximus supra, & à Concilio. Ludou.consi.354.

Quinto fallit in absolutione, quæ fit testi pro ferendo testimoniũ.c.veniens.el 2.de testi.q̃a põt fieri à iudice cãę.Old.cõs.278.]

A minori

80 A minori † vero excommunicatione cõmunis est opinio, quam refert Couar. in §. 12. nu. 6. quòd quilibet sacerdos proprius, siue parochianus, qui iurisdictione pollet administrandi sacraméta, absoluere potest. text. est in cap. nuper. titu. nostro. Syluest. in vers. absolutio. 1. num. 3. Sot. in 4. senten. distin. 12. quæst. 2. artic. 3. col. 3. Non autem alius, qui non est proprius sacerdos: nam
81 quamuis † simplex sacerdos absq; vlla iurisdictione possit absoluere à venialibus, non tamen ex hoc sequitur, quòd possit absoluere ab excommunicatione minori: ratio est, quia excõmunicatio minor est censura, quæ incurritur à iure, censura vero est actus iurisdictionis, ac perinde non potest ab eo fieri absolutio, qui iurisdictione caret. ita est communis opinio contra Nauar. in Manua. c. 27. num. 25.

S V M M A R I V M.

1 *Exemptus an possit à suo non superiore absolui, vel excommunicari, & sic alterius iurisdictioni se submittere.*
2 *Ordinarius potest subditum absoluere in aliena diœcesi, quoad forum pœnitentiæ.*
3 *Absolui an possit, quis ab excommunicat. per procuratorem, per epistolam, & per salutationem Papę. num. seq.*
5 *Inuitus quando ab excommunicatione absoluatur.*
6 *Mortuus absolui potest ab excommunicatione, & quid prosit hæc absolutio.*
7 *Causæ falsæ expressio, vel etiam occultatio alicuius causæ in absolutione, an inualidet absolutionem.*
8 *Absolutio vnica omnes excommunicationes, quibus tenetur pœnitens, tollit.*

Circa quæ se extendat potestas absolutionis. Cap. XVI.

1 ABsoluere nullus † potest exéptum, quamuis volentem etiam eorum superiore impedito, [& ratio est, quia ex quo Papa exemit illum à iurisdictione alterius, nemo debet transgredi proprios terminos, & sibi non subditum absoluere, vel ligare, nec potest exemptus iurisdictionem alterius prorogare, nec quo ad forũ contentiosum. c. significasti. de foro competenti, nec quo ad pœnitentiale. c. omnis. de pœn. & remis. & sic non potest exemptus ab alio absolui, siue sit absolutio pœnitentialis, siue absolutio fori contentiosi. Tum etiam, quia si posset exéptus prorogare iurisdictionem quo ad absolutioné, vel ad alium articulum contentiosum, ita posset in alio, & in alio, & sic in infinitũ, & ita in toto renunciaret priuilegio exemptionis, q̃ facere non potest. vt in c. cum tépore. de arbitr. ita concludit Abb. in c. monachi. de sent. excom. & in c. significasti. de for. compet. aduersus Fed. de Sen. cons. 14. quem sequitur Ioan. de Lignano. in c. ne in agro. de statu regul. respondens rationi Feder. & illam confundens, q̃ priuilegiũ exéptionis non fuit in merũ fauorem exempti concessum, qa non cõcernit simpliciter eius fauorem, imò fauorem superioris, cum nõ possit ipse subditus renuntiare, quod alias posset. vt in c. ad apostolicam. de regular. l. si qs in cõscribendo. de pactis. interest enim sui iudicis considerare vultus, & gesta sui subditi. vt in c. omnis. de pæn. & remiss. Rursum si speciale est in c. fi. de pœn. & remiss. vt exépti prælati possint sibi eligere cõfessoré, ergo regulariter nequeunt consentire in aliũ iudicem. Hinc diximus in 1. lib. c. 13. nu. 55. q̃ requiritur licentia prælati sui, vt religiosus possit alteri confiteri. Et q̃ dictum est quo ad potestaté absoluendi, extende multò magis quo ad potestaté excõicandi. Hinc Io. And. in regula, scienti. de reg. iur. in 6. infert ad quæstioné. Si exéptus contrahens in loco exépto, promisit creditori non declinare forũ diœcesani, si statuto tépore debitũ non solueret, de quo soluendo præceptũ diœcesani recepit, modo elapso termino, & debito nõ soluto diœcesanus ignorans illũ exemptũ, quia nec talis cõiter reputabatur, citauit illum, & qa non comparuit, excõicauit vt contumacé, dubitatur, an valeat talis sententia? & fuit conclusum, quod non: quia non potuit renuntiare sine licentia Papæ: cum superioris iura lædantur, ne subditus ab alio iudicetur. vt in c. nimis. de iureiur. alias si dicta renunciatio læderet iura renunciantis tãtum, tunc secus esset, ex quo posset renunciare, vt notatur in capitulo cum tempore.

de arbitr. ita Franc. in d. regu. scienti.] Non
subditos vero in alieno territorio delin-
quentes potest iudex illius territorij absol
uere, quia sortiuntur forum ratione deli-
cti, & multo fortius subditos, qui in alieno
territorio deliquerunt, faciunt, quæ haben-
tur in c. à nobis. 2. titu. nostro: illum etiam,
qui fuit alterius diœcesis, & alibi deliquit,
si postea ad aliam diœcesim puta Salaman
tiam se transferat, poterit quilibet iudex
Salamantinus illum absoluere. Syluest. in
vers. Absolutio. 1. num. 11. quod intelligen-
dum est satisfacto parti prius. cap. cum de-
sideres. titu. nostro.

2 Sed ipse † ordinarius si absens est à sua
diœcesi, potest etiam absoluere in aliena
suum subditũ quo ad forũ pœnitentiæ. Syl.
qui supra in prin. secus vero quo ad forũ fo-
ri, nisi vbi causæ cognitio non requirere-
tur. vt per Doct. in c. nulli. de offic. deleg.

[Sed dubium est, nũquid absolutio ab ex-
3 communicatione possit fieri † per procura-
torem. Inn. in c. cum desideres. extra de sen.
excom. inquit, q non: quia excommunica-
tus debet esse præsens ad prolationẽ sen
tentiæ, vt per sententiam solemnitas obser-
uetur, idest vt absolutus in Ecclesiã intro-
ducatur. Et non obstat, quod quis potest
facere per aliũ, quod per se, quia illud in-
telligitur secundum eandem, quando per-
sonæ non requiritur præsentia, sed in abso-
lutione, & personæ præsentia, & solemni-
tas requiritur. Fatetur tamen q & si iusta
causa subesset, q etiam in absentia, & per
procuratorem absolutio præstari potest.
argum. 2. q. 5. quanto. Hanc eãdem opinio-
nem sequitur Abb. in d. cap. cum desideres.
Bal. in c. Imperatorum. de iura. calum. vbi
inquit, q absolutio potest peti per procu-
ratorem, sed reconciliatio nõ. allegat Ar-
chid. in c. cum aliquis. 11. q. 3. qui inquit, q
absolutio potest peti, & fieri per procura-
torem, sed reconciliatio non, quia in recõ-
ciliatione, hoc est in Ecclesia solemni re-
ductione certa forma requiritur. de qua in
d. c. cum aliquis. & 24. q. 3. c. sed notandum,
quæ in absentia non potest seruari, & sic di
cit idem, q Inn. Spec. vero de procur. §. ra-
tione igitur, & ci vers. Item opponitur. dicit,
q procurator specialiter constitutus ad pe
tendã absolutionem sufficit, & ita inquit
seruat Curia. Ad hoc facit, q a quis se re-
presentat, aut in propria persona, aut per
procuratorẽ idoneum. de appell. c. cum pa-
rati. in fi. c. Episcopus. dist. 18. & hãc opinio-
nem sequitur Archid. in d. c. cum aliquis. &
in c. eos. de sent. excom. Per epistolam etiã
potest absens absolui. gl. in c. quanto. 2. q. 4.
qui quidem absolutus est antequã epistola
ad eum perueniat. argu. text. in l. qui testa-
mento. ff. qui test. fac. poss. vbi seruus, cui est
relicta libertas, adita hæreditate per hæ-
redem, licet ignorans, liber est.

Sed an excõicatus dicatur absolutus eo
ipso, q Papa communicauerit cum excõi-
4 cato ipsum salutando † per epistolam. Inn.
in c. cum olim. extra de priuil. nu. 3. inquit,
q sic, modo duo concurrant. Primum, quod
contentio sit vt excõicatio sit nulla. Secũ-
dum, q Papa cum causæ cognitione, scili-
cet, alio contradicente, & cognita ab ipso
veritate ei communicet, quia tunc videtur
declarare eum non ligatum. Si autem sine
causæ cognitione, secus est, quia præsumi-
tur per ignorantiam, vel occupationem fa-
cere: Pariter si sententiam non contende-
retur nullã, sed iniustã, quantumcunq; cõ-
municaret, non credit Inn. absolutũ, nisi for
ma seruetur. argu. c. cum desideres. §. 1. & §.
vlt. de sent. excom. quia non est præsumen-
dum, q vna sua participatione velit tolle-
re obseruantiam iuris. C. de inoffic. testa. l.
si quando. nisi appareat, q communicando
eum intenderet absolutum, quod secus es-
set in alijs prælatis: nã licet velint per cõ-
munionem suam excommunicatis redditã
eos haberi pro absolutis, non possunt: cum
ipsi subiaceant dispositioni iuris, q non est
in Papa, vt inquit Pan. in c. cum desideres.
de sent. excom. Idem cũ Inn. tenet Archid.
in c. si inimicus. distin. 93. Zabar. in clem. si
summus. de sent. excom.]

Inuitus etiam an possit ab excommuni-
5 catione absolui, † fuerunt duæ opiniones.
prima B. Tho. in 4. sent. distin. 18. q. vlt. art.
2. vult D. Tho. q inuitus possit ab excõica-
tione absolui, quamuis à vinculo tunc ab-
soluatur, & non à peccato. Abb. remissiuè
in c. transmissam. de elect. in princ. Sotus in
4. sent. dist. 22. q. 1. artic. 3. in fin. Abb. in c. ab
excommunicato. de rescrip. & ratio diuer-
sitatis, quare ab excommunicatione absol
uatur, & non à peccato est, quia sicut homo
voluntariè peccat, ita quoq; voluntarie à

pecca-

peccatorum nexibus liberari debet. Quod secus dicimus in absolutione à pęnis, & cẽsuris, quia vt inuitus pœnis anathematis subijcitur, ita quoq; inuitus ab ipsius vinculis liberari potest. Altera fuit Cald. Dicit enim, si quis fuit iustè excommunicatus, & perseuerat in contumacia sua, nõ debet absolui, etiam si efficeretur deterior, ne malitia sua illi prosit, & ne detur causa malignandi. Potest tamen secundum eum inuitus absolui, quando satisfecit, & non vult absolui, vt magis mereatur, vel qñ excommunicatio fuit iniusta. Sed Abb. in d.c. ab excommunicato. in fi. concordando illas opiniones cõtrarias dicit, quia aut est spes de correctione alio remedio sublata excõmunicatione, & procedit opinio B. Tho. qa siue plectendo, siue indulgendo hoc solum bene agitur, vt vita hominis corrigatur: vt dicit text. in c. prodest. 23. q. 5. Aut non est spes de correctione alio remedio, & procedit opinio Cald. vt non absoluatur, quia ex quo non vult obedire Ecclesiæ, debet haberi tanq̃ ethnicus, & publicanus, idest vt gentilis, & infidelis: vt in c. nouit. de iudic.

6 Mortuus quoq; absolui † potest, modo signa contritionis ostenderit, capitulo, à nobis. lo secondo, titulo nostro, quæ absolutio prodest quo ad multa. Primo, vt Ecclesiæ constet de absolutione. Secundo, vt admittatur ecclesiasticæ sepulturæ, si forte fuerit sepultus in loco non sacro. Tertio, vt Ecclesia possit suffragia impartiri.

7 Qui etiam falsam † causam expresserit, si absoluatur, nulla est in foro Dei, capitulo, officij. capitulo, cum pro causa. tit. nostro. gl. com. recepta. in c. ex parte. de offic. ord. nisi iudex habeat omnino voluntatem absoluendi, etiam si dicta causa expressa fuisset falsa. Abb. in c. ex part. nu. 5. de offic. ordin. Syluest. in verbo, absolutio. 1. in fin. Verum qui in impetratione absolutionis aliquam causam tacuit, nõ censetur absolutus. Abb. in d. c. ex parte. nu. 3. cuius opinio vera est, quando causa tacita fuit æquè principalis ad excommunicandum, alioquin valeret absolutio. Abb. in c. cũ pro causa. tit. nostro.

8 Sed qui † potest excommunicatum ab omnibus excommunicationibus absoluere, vnica tantum absolutione omnes tollit, etiam si non sint omnes expressę, quando scientiam habens omnium excommunicationum indefinitè excommunicatum absoluerit, & hoc sanè ex ipsius absoluentis mente præsumpta, quæ quidem mens colligi poterit, si dixerit, Absoluo te ab excommunicatione, & omnibus alijs, quarum non memineris, nec memoriam habes. Couar. in c. alma. §. 11. collat. 4.

SVMMARIVM.

1 *Absolutio ab anathemate, & à minori excommunicatione, qualis sit.*
2 *Absolutio à maiori excommunicatione multa requirit: vt num. seq. & 7.*
4 *Promissio parendi mandatis Ecclesiæ, quid importet, & quam vim habeat.*
5 *Absolutionem ab excommunicatione satisfactio quando præcedere debeat, & quid in articulo mortis num. seq.*
8 *Absolutionis forma in maiori excommunicatione, quæ dicitur solemnis, qualis sit.*
9 *Absolutio simplex, quomodo fiat.*
10 *Iurisdictionem habens ex delegatione, vel ex priuilegio perpetuò potest alteri absolutionem delegare.*

De forma absolutionis. Cap. XVII.

1 AB Anathemate † qui vult absoluere, illam debet seruare formam, quæ habetur in cap. cum aliquis. 11. quæst. 3. Sed qui vult à minori excõmunicatione absoluere, aliud non debet exigere ab absoluendo, nisi promissionem de obediendo Ecclesiæ. Sotus in 4. senten. distin. 22. quæst. 2. artic. 3. col. 4. non tamen requiritur iuramentum. c. nuper. tit. nostro. Syluest. in vers. absolutio. 3. num. 5. Hostien. in sum. titu. nostro.

2 Sed † in absolutione à maiori excommunicatione multa sunt seruanda, primum iuramentum de stando mandatis Ecclesię. cap. ea noscitur. cap. de cætero. titu. nostro. Si tamen omittitur, valet absolutio secundum communem opinionem Abb. in d. cap. de cætero. & ratio est, quia iuramentum non est forma, sed potius admittitur, ne de cætero talia excommunicatus facere præsumat.

sumat, d. c. ea noscitur. Quinimo si excōicatus habetur suspectus, quòd iuramentum forsan non seruaret, exigi non debet.

3 In † quibusdam tamen criminibus necessarium est illud. v. g. in crimine hæresis, apostasiæ à fide, homicidij sacerdotis, veneficij, & huiusmodi. Nam in ijs casibus debet exigi iuramentum amplius non incidendi in illis. In alijs autem leuioribus, secundũ omnes Doctores, satis est promissio obediendi mandatis Ecclesiæ.

4 Per promissionem † vero intelligere non debemus promissionem factam Deo, aut Confessario tanquam Vicario Christi, qa tunc esset votum, quod iuxta D. Tho. 2. 2. q. 88. artic. 8. magis obligat, q̃ iuramentum, sed per promissionem intelligendũ est firmũ propositũ parendi mandatis Ecclesiæ.

5 Secundum, si † est excōicatus per iniuriã, aut damnum illatum, debet satisfacere læso. c. cum pro causa. tit. nostro, antequã per Confessarium absoluatur, siue is, qui dãno, aut iniuria est affectus, sciat quis sit dãni, vel iniuriæ illator, siue nesciat. Naua. c. 26. nu. 7. in fin. Quæ quidem satisfactio debet fieri eo modo, quo potest. Nam si non esset soluendo, præbeat q̃ primum cautionem idoneam, idest, pignora, vel si illa dare nequeat, fideiussionem, ꝗ si nec hanc, iuret, quamprimum se saltem satisfacturũ. iuxta Caiet. in vers. absolutio excommunicationis. c. 1. Nauar. c. 26. nu. 7. in fin. per text. in c. venerabilibus. tit. nostro. lib. 6. Quod si talem diligentiã Confessarius non exhibeat, sciat se peccasse mortaliter. ibi Naua. vide glo. Io. 22. in extra. 1. de elec. vers. minimè.

6 Quod si † de iniuria, damnove illato probabile sit dubium, an ex iniuria damnum sit illatum, nec ne, sufficit cautio idonea postea satisfaciendi. Syluest. in vers. absolutio. 3. num. 3.

Sed quid si damnum sit certum, & est in articulo mortis, tũc potest à quolibet Cōfessario absolui à quacunque excommunicatione etiam Cœnæ Domini, modo prius satisfaciat, si potest, alias præbeat cautionem. Nauar. c. 27. nu. 43. & idem dicendum, quando aliquis extra mortis articulũ esset absoluendus, quia eadem ratio.

7 Tertium, si honestè, † & absque scandalo fieri posset, expoliari deberet, ita vt nudentur scapulę, & dicendo Miserere, verberari per singulos versus atrius, vel leuius pro delicti qualitate, & postea cum alijs orationibus solitis, videlicet, dicto Psalmo pœnitentiali subiungat, Kyrieeleison, Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Versus, Saluũ fac seruum tuum. A. Respon. Deus meus sperantes in te: Nihil proficiat inimicus in nobis. cum Responsorio, Esto ei Domine. cum Resp. Domine exaudi, Dominus vobiscum. Oremus: Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere, suscipe deprecatiouem nostram, vt quem, vel quam sententia excommunicationis ligat, miseratio tuæ pietatis absoluat, per Christũ Dominum nostrum. Amen.

8 Deinde fiat † absolutio, cuius forma talis est. Autoritate omnipotētis Dei, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli mihi commissa absoluo te à tali sententia, vel ab excommunicatione, quã incurristi propter talem, & talem causam: & toties, quoties incurristi, & restituo te sanctis Ecclesiæ Sacramentis: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

Quartum faciat mandata rationabilia maximè contra canonem illum, in quẽ incidit. Latissimè hæc Host. in sum. tit. nostro. Et hęc dicitur absolutio solemnis, quę semper fieri debet, maximè, quando præcipitur, vt detur absolutio in forma. Est &

9 alia absolutio † simplex, quæ fit per verbũ, absoluo, vel æquipollens. Syluest. in vers. absolutio. 3. in fine. Hodie tamen esset forte necesse exprimere verbum: Absoluo: Cum videatur factum de forma absolutionis: per text. in cap. 3. sess. 14. de refor. in Concil. Triden.

10 Addendum † postremo est, quòd qui possunt absoluere ab excommunicatione virtute iurisdictionis delegatæ à Principe, aut concessæ in priuileglum perpetuum ratione dignitatis, aut officij, vel virtute alterius ordinariæ potestatis, possunt committere alijs. iuxta glo. receptam. in c. fi. de offi. iud. ord. quæ conciliat illud cum c. fin. §. fin. de offi. deleg. dicens illud procedere in illis, qbus solũ simplex ministeriũ absolutionis sine alia iurisdictione cōcedit. Imò simplex ministeriũ absoluēdi pōt delegari ét à delegato ordinarij, & à subdelegato Papæ, ꝗ nota. Ita Nauar. c. 27. num. 45. vers. 3.

SVM-

SVMMARIVM.

1 Casus Papales de iure communi, vel in Bulla Cœnæ, qui.
2 Iubileum, neque priuilegium concedēs absolutionem à casibus etiam à reseruatis Papæ, extendit se ad casus Bullæ.
3 Bulla vnde sic dicta, quo tempore inuenta, & à quo, & à quibus aucta, an lex possit appellari. num. seq.
5 Bulla quo ad excommunicationes latas per alia iura, nil aliud efficit, nisi vt illæ sint Papæ reseruatæ.
6 Bulla vnde aucta, & quotannis solebat publicari, & quoties hodie.
7 Bulla an publicanda sub mortali, & quare publicetur.
8 Finis Papæ in publicanda Bulla, qualis.
9 Bullam habere Confessarij tenentur sub mortali, sed hodie est consilium.
10 Bullæ caput primum personarum genera xi. comprehendit.
11 Hæresis quid. Et an expuentes in imagines, vel conculcantes sacramentum ex passione sint hæretici.
12 Adorantes dæmones in phiala, si absit error in intellectu, non sunt hæretici.
13 Dubius in fide quis, & quæ requirantur, vt quis sit hæreticus, vide remissiuè.
14 Hæreticorum appellatione, qui comprehendantur. num seq.
16 Inquisitores hæresis de geminatis nuptijs, vel nefarijs monachi, vel sacrati cognoscunt. num. seq.
18 Sortilegi, & diuinatores, quo casu hæretici dicantur.
19 Hæretici nouem modis dici possunt.
20 Hæreticorum fautores, qui & quot sint.
21 Hæreticales actus non impediētes cum possint seuerè sunt puniendi, & vt hæretici iudicandi, & qui sint. num. seq.
23 Hæreticis non vt hęreticis fauentes nō sunt hæretici.
24 Iurisdictionem non habentes si hæreticos non denunciant in excommunicationem qualem incidant.
25 Hæreticos manifestare cum iuramento promittentes si non faciant, de hæresi sunt suspecti.
26 Dubitans si sit hæreticus, an denunciare teneatur.
27 Hæretico, quibus modis fauere dicatur.
28 Hæreticorum credentes dicuntur ex verbis & factis.
29 Crimen hæresis an ex geminato actu ducatur in consuetudinem.
30 Sermones hæreticales semel audientes non sunt hęretici.
31 Receptatores hæreticorum, qui propriè dicantur.
32 Hæreticum ignoranter receptans non incidit in bullam, secus si scienter. num. 34. limita, vt ibi.
33 Hęreticum vi, vel ratione officij receptans, vt caupo, excusatur.
35 Hæreticum consanguineum receptans, in dubio, vel vt consanguineum, an vt amicum receptasse videatur.
36 Receptator hęretici iuxta consanguinitatis gradum plus, vel minus punitur.
37 Hęreticorum defensores dupliciter dicuntur, & qui non hæretici, sed suspecti sint. num. seq.
39 Aduocati, & procuratores scienter defendentes hęreticum pertinacem, incidunt in bullam.
40 Hęreticorum libros legentes, vt incidant in bullam, quæ necessaria.
41 Index librorum prohibitorum in tres classes distinctus est.
42 Hęreticorum libri dupliciter considerantur.
43 Hęreticorum annotationes legentes incidūt excommunicationem iudicis.
44 Libros chiromantię, phisonomię legentes, vel natiuitates tenentes, excommunicati sunt.
45 Legentes libros hęreticorum, & tenentes, quandoque excusantur. num. 47.
46 Libri hęreticorum ex professo an possint legi cum licentia Inquisitorum, vel ipsi possint legere.
48 Tenere libros hęreticorum, quot modis quis dicatur, an vero sit hęreticus, vel de hęresi suspectus secundum personę qualitatem erit iudicandum. vt nu. seq.
50 Typographię ratione, quę personę in excommunicationem incidant.
51 Schisma est species hæresis, & quid significet, & qui schismatici incidant in Bullam. num. seq.
53 Schismatici propriè etiam dicuntur nolentes obedire, subijcique Papę, suntq; ad hęresim valde dispositi.

54 *Abiurare schismatici, qui teneantur, & de tertia specie.*

55 *Appellantes ad futurum Concilium excõmunicantur per Bullam.*

56 *Appellatio à sacro Consilio ad Regem, vel proregem, potius reclamatio, dicitur.*

57 *Vniuersitas non excommunicatur, sed interdicitur, & quare.*

58 *Appellantes à sententia Papæ incidunt in Bullam, & an ad Concilium prouinciale, vel vniuersale præsens, & quid de auxiliantibus. num. seq. 60. & 61.*

62 *Piratæ, eorumque fautores, & receptatores, vt incidant in excom. Bullæ, quæ requirantur. nu. 65. & 66.*

63 *Piratæ nomen vnde emanauerit, & vulgò cursales appellantur.*

64 *Latrunculi maritimi, incidunt in Bullam, à Papa absoluendi.*

67 *Piratas oportet deprædari, & discurrere per mare Christianorum, vt in Bullam incurrant. & nu. seq.*

68 *Receptatores piratarum, qui sint.*

69 *Christiani serui infidelium remigantes in nauigijs piraticis excusantur ab excommunicatione, sed non à mortali.*

70 *Naufragantium bona surripientes nulla excusantur consuetudine, quin incidant in excommunicationem.*

71 *Nauis appellatione, quid intelligatur.*

72 *Naufragorum bona surripientes, in hanc censuram, vt incurrant, tria requiruntur.*

73 *Surripientes Christianorum naufragantium res, in Bullam incidunt: amplia tamen vsque ad num. 75. & limita. vt num. 75. 76. 77. & 78.*

74 *Inueniens cum periculo vitæ res naufragorum, an incidat in Bullam.*

79 *Incrementa veteris pedagij sub noua pedagij impositione continentur.*

80 *Sixtus V. quid respexerit non vtendo illis verbis in Bulla, Ad id potestatem non habentes, &c. sed alijs, vt hic.*

81 *Personæ habentes autoritatem imponendi pedagia, quæ sint.*

82 *Causa materialis imponendi pedagia quæ.*

83 *Pedagia exigentes, qui sub hoc nomine continentur.*

84 *Prohibita exigi, intelliguntur in Bulla tam à laicis, quam à clericis.*

85 *Officiales imponentes taleas, vel tributa ecclesiasticis, quam excom. incurrant, & quos comprehendat.*

86 *Tributa realia exigentes à clericis pro suis bonis, non sunt excommunicati.*

87 *Falsificantes literas apostolicas, vt incurrant in Bullam, quæ requirantur.*

88 *Literæ apostolicæ, quæ subreptitiæ, obreptitiæ, & falsæ dicantur. num. seq.*

90 *Breuia, quid, quomodo signantur, & quomodo literæ apostolicæ, & horum falsificatores sunt excommunicati per Bullam. nu. 92. amplia multis modis. vt num. 93. fallit. num. 94. vsque ad num. 99.*

98 *Supplicationes, quid.*

100 *Sacrilegium contra Remp. Christianam committunt deferentes arma, &c. ad infideles.*

101 *Equorum, & armorum appellatione, quæ contineantur. & nu. seq.*

103 *Ferrum tam factum, quam infectum deferentes ad infideles, incidunt in Bullam.*

104 *Ensem donans infideli causa amicitiæ, non incidit in Bullam, sic neque arma Saracenis transmittens ad finem redimendi captiuos.*

105 *Nuntiantes infidelibus aliquid de Christiana Republica, incidunt in censuram.*

106 *Veneti, & Genuenses, an ratione mercimonialium, excusentur ab excommunicatione.*

107 *Impedientes, & offendentes necessaria ad Cur. Rom. deferentes, qui sint.*

108 *Victualium appellatione, quæ veniant, & per Curiam Romanam, quid significetur. & num. seq.*

110 *Casus, quibus deferentes victualia Romam, vel prohibentes, non incidãt in Bullam.*

111 *Romipeta quis, & quare cautum sit per Bullam contra eos offendentes. & nume. sequen.*

113 *Offendentes visitantes D. Iacobum in Compostella, vel B. Virg. Lauretanam, non cõprehenduntur in Bulla, & quæ requirantur. num. seq.*

115 *Personæ offendentes Cardinales, quæ à Bulla comprehendantur. & nume. sequen. & 117.*

118 *Recurrentes ad Romanam Curiam, offendentes, vt incurrant in Bullam, quæ requirantur.*

Incipit explicatio Bullæ Cœnæ Dom. 1588. Cap. XVIII.

POst explicationem excommunicationis in genere, reliquum est, vt declaremus excōmunicationes in Bulla, deinde cæteras alias Papales, atque etiam Episcopales. Igitur ad faciliorem eius intelligentiam prænotanda essent hæc, & primum, quot sint casus Papales. Secundo, quid sit Bulla Cœnæ, & quando incæpit. Tertio, quam pœnam incurrunt temere absoluentes à casibus in Bulla reseruatis. Quarto, quis modus seruandus in absolutione à casibus reseruatis. Verum, quia de tertio, & quarto supra de potestate Confessarij. cap. 13. admonuimus in primo lib. ideo videamus de reliquis.

1 Ad primum † igitur sciendum est, casus semper habere censuram annexam. vt per Nauar. c. 27. num. 234. qui quidem sunt in duplici differentia. Alij enim sunt de iure communi, alij vero sunt in Bulla Cœnæ. Casus Papales de iure communi sunt varij. vt in c. si quis suadente. 27. q. 4. c. quærēti. de offic. de leg. in extrau. cum detestabile. de simo. in clem. 1. de priuileg. in Concil. Trid. sess. 25. cap. Bonifacij. per Syluest. in vers. casus. & per Nauar. c. 27. num. 254. Casus vero Papales reseruati in Bulla Cœnæ sunt de quibus infra. Attamen maxima est inter hæc duo genera casuum reseruatorū differentia.

2 Vnde infertur primo, ꝙ † quando per Iubileum conceditur facultas absoluendi à quibuscunq; casibus etiam sedi Apostolicæ reseruatis, non intelligitur esse concessa facnltas absoluendi à casibus in Bulla contentis. Rursum infertur, ꝙ concesso priuilegio religionibus absoluendi à quibuscunq; censuris etiam sedi Apostolicę reseruatis, non intelligitur concessum priuilegiũ absoluendi à casibus in Bulla contentis. vt latè per Couar. in c. alma mater. §. 2. nu. 7. & Nauar. qui supra. Item infertur, ꝙ casus Bullę non intelliguntur absoluti etiã per generalem, & quamcunq; absolutionẽ solemniter faciendam in die Cœnæ Domini Romæ, vt in Bulla Cœnæ habetur clausula, declarantes, ac protestantes, quæ est vigesima.

3 Ad secundum, Bulla † dicta est ex eo, ꝙ sigillo plumbeo bullatur, idest signatur, vt latè per Rebuf. in praxi benefic. in 3. part. signat. fol. 132. nume. 4. & seq. [De Bulla fit mentio in c. licet. de crim. fal. in cle. vnica. in fi. de iureiur. in glo. in fin. lib. 6. super data. Et quia Petrus, & Paulus reputãtur pro vno circa prædicationem verbi Dei, hinc est quòd in Romana Ecclesia in eodem sigillo in Bulla Apostolica effigies vtriusq; imprimitur. secundum Archid. & Gemin in c. quis nesciat. distin. 11. Estq; plumbea, & non argentea, vel aurea, & hoc prudenter quidem, qa propter pretiositatem metalli esset de subtractione Bullæ periculũ, vt inquit glo. in d. cle. vnica. in fin.] De hac cum Doctores scholastici nihil dicãt, facile colligi potest admodum antiquam ipsam non esse, sed adinuentam tempore Martini V. circa annum Domini 1420. quo tempore Bohemorum hæreses in Concilio Constãtiensi fuerunt damnatæ. aucta postea per Paulum II. & Sixtum IIII. in suis extrauagantibus, Et si Dominici gregis. Auxit etiã postea Leo X. aduersus Martinum Lutherum. Deinde illius meminit Paulus III. Iulius III. Paulus IIII. Pius IIII. Pius V. nuperrima vero est sub Sixto V. qui nũc sedet, & continet casus viginti.

4 Diciturq; hæc Bulla † alio nomine processus, quia non est lex, nec statutũ, sed hominis sententia, vnde mortuo Papa expirat. per textum. in c. à nobis. el 1. de sent. excõ. Sed hoc fuit correctum per Pium V. qui statuit hanc Bullam nunquam intelligi expirare, donec à successore fuerit reuocata, vt in Bulla habetur clausula, Volentes patres nostros. Vel etiã dici potest hæc Bulla lex, vel qa ferè omnes excõicationes contentæ in casibus in Bulla sunt latæ per alia iura, & ibi repetitæ, vt est illa de qua in glo. in c. ꝙ olim. de Iudæ. in extra. 1. eod. tit. in c. nouit. de hæret. cap. excommunicationi. de rapto. cum similib.

5 Et tunc † Bulla nihil aliud addit, quã reseruationem sedi Apostolicæ, cũ ante Bullam poterant dictæ excõicationes absolui ab Episcopo, etiam si essent Papales, dummodo summus Pontifex illas sibi non reseruasset, vt habetur per gl. & do. Ant. de Butr. in d. c. ꝙ olim. Tum etiam, qa omnes excõmunicationes in Bulla Cęnæ sunt generales, & excommunicationes hominis generales in pluribus æquipollent canoni, sicut explicatur. in c. à nobis. el 1. tit. nostro. Cou. in c. alma mater. 1. part. §. 12. nu. 4.

6 Solebat vero hæc Bulla † seu processus ter in anno legi, & publicari, scilicet in die Ascẽsionis Domini, in die dedicationis Basilicæ Apostolorum, & feria quinta hebdomadæ sanctæ. vt per gl. in clem. 1. verbo. solemnis. de iudic. Abb. in c. excommunicationi. notab. 1. de senten. excom. Hodie tamen publicatur feria quinta hebdomadæ sanctæ. Hinc dicitur Bulla Cœnæ, quia eadem die Dominus noster vltimam Cœnã fecit cum suis discipulis.

7 Quæ etiam † Bulla sub reatu peccati mortalis ab ordinarijs ciuitatum saltem semel in anno publicari debet. vt habetur in eadem Bulla. circa fin. vers. Insuper, vt processus ipsi. Sed licet hodie non publicetur, non propterea est peccatum mortale, quia id fit, ne veniant scandala. [Publicatur autem, vt omnes Christiani cuiuscunque ordinis sint, qui summo Pontifici subijciuntur quo ad correctionem peccati. iuxta text. in cap. nouit. de iudic. vitẽt peccata grauissima per fulminationem excõmunicationis, quæ est medicinalis. capit. 1. de senten. excom. lib. 6. cum contenta in Bulla sint edicta omnia ad euitanda, impedienda, & corrigenda illa. Finis autem

8 † summi Pontificis est, vt tanquam pius pater per excommunicationes in ea contentas conseruet animarum salutem, Rempublicam

blicam Christianam, libertatem ecclesiasticam, autoritatem Apostolicam, & vnitatem à Deo sibi commendatam, quæ sunt bona sedis Apostolicæ. ita Nauar. lib. 2. de senten. excom. cons. 25. num. 15. & 17.]

9 Debent † etiam omnes Confessarij, & curati illam habere penes se, & legere, atque diligenter examinare, & hoc sub peccato mortali, vt videre est in Bulla Pij V. & si hodie consilium sit. His sic breuiter prælibatis, aggredior Bullam, quę in tres classes principales diuiditur. In prima continentur pertinentia ad fidem, & religionē: in secunda spectantia ad libertatem ecclesiasticam. In tertia continentur ea, quæ ad iustitiam, mutuamque fidem seruandā inter fideles pertinent.

Cap. I.

INcipit ergo primus articulus huius Bul-
10 læ. *Hæretici, &c.* Qui † quidem continet vndecim genera personarum, contra quas lata est excommunicatio. Primum genus est hæreticorum, quocunq; nomine appellentur. de quibus. in l. Arriani: & in Auth. Gazaros. de sacrosan. Eccles. l. fin. 24. quæst. 3. per Conc. Trid. sess. 7. c. 13. Secundum genus sunt credentes hæreticorum. Tertium fautores. Quartum receptatores. Quintū defensores. Sextum, legentes libros prohibitos. Septimum, tenentes. Octauū, imprimentes. Nonum, defendentes. Decimum, schismatici. Vndecimum, sedi Apostolicæ inobedientes.

In text. ibi, *Hęreticos.* Hic necessariū esset explicare, quid sit hęreticus, quę constituāt aliquem hæreticum, qs dicatur dubius in fide, quotuplex sit hæreticus. Sed quia de his supra late diximus. in 2. lib. 1. præcept. Ideo ijs omissis dicemus quædam alia, & quotidiana.

11 Et primo, † cum hæresis sit error intellectus hominis Christiani fidei catholicæ contrarius, ideo & si hæreticus sit is, qui crederet veritatem esse Sanctorum imagines non esse adorandas, vt Caluinus dicebat, & habetur. in Concil. Triden. sess. 25. post princ. Tamen in foro animæ excusatur ab hæresi, qui ex animi passione commoti spuunt in imagines, vel conculcant sacramentum, cum non habeant errorem in intellectu, credantque sanctissimum Sacramentum adorandum esse, & Sanctorū imagines venerandas; peccant tamen mortaliter, suntque suspecti de hæresi, & blasphemi hæreticales, sed non sunt excommunicati in Bulla Cœnæ.

12 Secundo, adorantes † dęmonem in phiala ob libidinis causam, vel eidem turificātes ad inueniendum thesaurum, si non est error in intellectu, idest, non credunt dæmonem esse adorandum, peccant mortaliter, attamen non sunt hæretici, nec excommunicati in Bulla. do. Anto. in 2. part. sum. titu. 12. cap. 1. in princ. Ioan. Tabien. in vers. excommunicatio. in quinto casu. Et nota, quòd antiquitus prohibitum erat per Bullam Cœnæ tenere spiritum in phiala, hodie tamen iste casus non reperitur in præsenti Bulla.

13 Tertio, cum dubius † in fide infidelis sit. cap. 1. de hæret. ideo sciendum est, quòd dubius dicitur ille, qui non plenè credit, nec plenè credit ea, quæ sunt in fide catholica determinata, sed in corde suspensus est. Quæ autem requirantur, vt dubius in fide sit hæreticus, diximus supra. cap. 8. lib. 2. de primo præcep.

14 Quarto sciendum † est, quòd hic appellatione hæreticorum comprehenduntur nō solùm hæretici manifesti, sed etiam occulti, idest, qui de sui natura possunt esse noti, verbi gratia, si procederent etiam in opus, occultissimè exprimendo hæresim verbo, scripto, nutu, vel signo verbis æquipollenti de sui natura probabili, licet contingeret probari non posse, quia nemo illam vidit scriptam, aut audiuit, quod secus dicendū de hęresi omnino occulta persistenti in sola cogitatione. Syluest. in vers. excommunicatio. 7. num. 2.

15 Item comprehenduntur † etiam vniuersi, qui de Sacramentis aliter sentiūt, aut docent, quam Ecclesia Romana. c. ad abolendam. de hæret. Sylu. in vers. hæresis. 1. nu. 1. Hinc infert Lapus, quem sequitur Franc. in c. accusatus. de hæret. lib. 6. nu. 3. quòd dici-
16 tur † hæreticus, qui desponsata vna p verba de præsenti, contraxit matrimonium cū alia, & contra eum tanquam hæreticum posset inqri, qualiter sentiat de Sacramento matrimonij. Verum in foro conscientiæ si rectè de Sacramento sentiret, sed illud

fecisset ad satisfaciendum suæ libidini, in Bullam non incideret.

17 [Sic etiam posset† Inquisitor inquirere, & cognoscere de nefarijs nuptijs monachi, & clerici sacro ordine insiguiti: cum sit crimen proximius ad implicandam manifestam hæresim propter irreuerentiam, quæ fit Sacramento ordinis, & sacro monachatui, & Sacramento matrimonij, quæ interuenit in eiusmodi nuptijs. ita Nauar. lib. 5. de hæret. cons. 1. num. 7.]

18 Rursum, † sortilegi, & diuinatores, qui si interius cum facto exteriori, atque pertinacia aliquid credunt, quod deroget veritati fidei Christianæ, tunc comprehenduntur in hoc verbo hæretici, & per consequẽs sunt excommunicati, absoluendi tantum à Papa. ita Antonut. in Cathe. Neap. lib. 5. c. 36. Quod secus dicendum, si non haberent errorem in intellectu, sed tantum facerent illum actum exterioris hæresis. ita Nauar. c. 1. nume. 22. & 27. Ang. in vers. hæresis. §. 3. exemplum est in c. nunc autem. 11. q. 3. & in c. non solùm. distin. 21.

19 [Dicuntur † etiam hæretici multis alijs modis. Primo, qui peruertit Sacramenta Ecclesiæ, vt simoniacus. 1. q. 1. c. eos qui. Secundo schismaticus. 7. q. 1. denique. Tertio excommunicatus. 4. q. 1. quod autem hi. Quarto errans in expositione sacræ scripturæ. 24. quæst. 5. c. hæresis. 37. distin. relatum. Quinto, qui nouam sectam fingit, vel sequitur. 24. q. 3. hæreticus. Sexto, qui priuilegio Romanæ Ecclesiæ, quæ præest omnibus, detrahit. c. omnes. distin. 22. Septimo, qui communionem catholicæ fidei nõ recipit. vt in Auth. de priuil. doti. hæret. mulieri non præstari, post prin. vers. igitur sacram communionem. collat. 8. Octauo, qui præcepta sedis Apostolicę pertinaciter trãsgreditur. 19. distin. nulli. Nono stricto modo, & propriè, qui aliter sentit de articulis fidei, vel Sacramentis Ecclesiæ, quam Romana Ecclesia. 24. q. 1. hæc est fides. & c. quoniam. de hæret. ad abolandam.]

Fautores eorum.

20 Fautores † dicuntur, qui subleuant hæreticos fauore, vel pecunia, vel q procurant aliqua, per quæ liberentur, vel subministrant. 23. quæst. 4. est iniusta. ff. de fur. l. si pignore. de hæret. accusatus. §. sacerdotes. lib. 6. vel alias. Et sunt in duplici differentia, quidam habent iurisdictionem, quidam non. Qui habent iurisdictionem, dicuntur fautores, si negligant, vel omittãt capere, vel punire hæreticos. c. negligere. 2. q. 7. c. qui potest. 23. q. 3. vnde 1. Reg. dicitur, quòd Rex Saul damnatus fuit, & Regno priuatus, quia contra præceptum Domini pepercit Achab Regi Amalech. Facit auth. si vero. C. de hæret. facit etiam text. in c. præterea. 23. q. 8. vbi crimina, quæ quis potest corripere, & non corripit, ipse committit, & error, cui non resistitur, approbatur. c. error. distin. 83. Hinc glo. in clem. 1. de pœnis, hos vocat fautores.

21 [Hinc si Episcopus, vel aliarum † ecclesiarum prælatus, seu alius fidei iudex potens impedire, vel prohibere lectionem librorum, aut prædicationem dogmatũ hæreticalium in sua diœcesi, aut negligẽs punire hæreticos, cum posset eos capere, & punire, & hoc nõ facit, hæreticus iudicari potest in foro exteriori, & vt talis tractari in sacro Inquisitionis tribunali, & ratio est, quia cum possit contradicendo actum impedire, & tacet, & dissimulat, videtur consentire. ita Bart. in l. quæ dotis. ff. sol. matr. Igitur talis, qui negligit diœcesim ab hæresibus purgare, non solùm seuerè puniendus est, si est Episcopus, sed etiam ab Episcopali dignitate remouendus. c. excommunicamus. el primo. §. volumus. extra de hæ-

22 ret.] In hoc etiam numero † sunt Inquisitores, Ministri Inquisitionis negligentes, & omittentes capere, ac punire, & torquere hæreticos. Item ministri iustitiæ secularis, qui negant brachium seculare pro hæreticis, [vel de hæresi suspectis capiendis, ac puniẽdis, cum ab Episcopis, vel Inquisitoribus, aut altero eorum requiruntur: Vtpote si eos non capiant, vel captos diligenter non custodiant, vel infra districtum suũ ad locum, de quo eis mandabitur non dedũcant, aut executionẽ promptam de eis non faciant, & similia, vt patet de hæret. lib. 6. vt inquisitionis. in princ. q̃uis reum, quem Inquisitores iuridicè sibi tradunt comburendũ, scirent esse innocentem: nam si proposita ab ipsis d. Inquisitori innocentia nihilominus præcipitur sententiam exequi, executioni mandare tenentur, vt meri iustitiæ

stitiæ executores, ita communis. Quod si
23 fauerent † eis hæreticis non eo respectu, vt sunt hæretici, sed vel ob causam miserationis, paupertatis, cognationis, vel amicitiæ, non videntur in foro conscientiæ incurrisse excõicationem præfatæ Bullæ. ita post Caiet. consuluit Nauar. lib. 5. de hæret. consi. 11. & 16. nu. 7. Itẽ Aduocati, & Actuarij omittentes procedere contra hæreticos. Item testes iuridicè examinati, & interrogati si negant, aut dissimulant, vel tacent veritatem, siue dicunt falsum ad excusandum hæreticum scienter.

24 Qui vero † iurisdictionem non habent, & sciunt quẽ esse hæreticum, denunciare tenentur sub pœna peccati mortalis, imò sub pœna excõicationis synodalis Neapo. & Romæ, vt habetur per Greg. IX. in extrauag. quadam contra Patarenos. cuius initiũ est, Excõicamus. Verum si dictos hæreticos nõ capiunt, aut puniunt, vel denunciant, non incidunt in Bullã, q̃a ad eos non pertinet, sed ad illos, q. iurisdictionẽ habent. l. nõ est singulis. ff. de reg. iur. c. si de area. 26. quæst. 2. Quod intellige, nisi essent astricti iure conuentionis, vt q̃a datur eis certũ stipendiũ, ad inquirendũ hæreticos, & denuntiandum, vt est in Hispania, quia tunc fautores dicerẽtur. c. si quis vero. c. quisquis. 11. q. 3.

25 Qui † vero præter generalẽ obligationẽ iuramento etiam promittunt inquirere, & indicare h̃rticos iudicibus fidei. iuxta text. in c. excõicamus. §. adijcimus. de hæret. grauius peccant, & maiorẽ contrahunt hæresis suspitionẽ, si negligant, sicut debent, & promiserunt hereticos denuntiare. ita habetur in commeut. in 2. part. inquis. c. 2. in fin.

26 Sed dubitatur, † an nesciens certo aliquẽ esse hæreticum, sed suspicans teneatur denunciare? Respon. ꝙ non. per glo. in c. vnico. de scrut. in ord. fac. vbi quilibet præsumitur bonus, nisi malus probetur, ꝙ intellige, nisi essent aliqua indicia, vel signa, quia tunc non tanquam hæreticus, sed vt suspectus posset denunciari.

27 Dicitur † etiam q̃s fautor, q̃n quis verbo fauet hæretico, vt qui modũ, & viam docet fugiendi de manibus ministri, vel è carcere, aut q̃n instruit hæreticũ ad se falso defendendũ, quare attentus sit sacerdos ne talibus absolutionẽ det, nisi damnationẽ incurrere non metuat. vide Alb. in l. si testamentum. ff. de cond. & demon. Rursum dicitur fautor, quis facto, vt qui alimoniam hæretico præstat, vel ea, per quæ liberatur, administrat. vt supra in princ. diximus.

Credentes.

28 Nota ꝙ hæreticorũ credentes sunt † in triplici genere. quidam namq; sunt hæreticorum credentes, qui credunt eorũ erroribus, & hæresibus, & isti sunt excõicati. iuxta c. excõicamus. 1. §. credentes. de hære. & etiã sunt hæretici, & tales habendi sunt. vt in eo. tit. c. excõicamus. 2. in fin. Alij autẽ dici possunt propriè hæreticorum credentes ex verbis, vel ex factis, verbis quidẽ, vt confessione propria, dicendo se credere erroribus talium, vel in sua secta saluari posse, ꝙ quidem tripliciter probari potest, vel facti euidentia, publicè prædicãdo, seu defendendo illorum errores, vel testiũ productione legitima, vt si conuincãtur per testes, ꝙ errores talium promulgauerunt. c. super quibusdam. de verb. sign. vbi hæretici declarantur, qui publicè prædicant, & profitentur, & defendunt errorem, vel q conuicti sunt per testes talia prædicasse. gl. ad idẽ super c. ad abolendam. §. præsenti, & verbo deprehensus. Factis autem, qui ea committunt in quibus ritus hæreticorum continẽtur, vt si hæreticos adorauerint, ꝙ fit, quando reuerentiam faciunt ipsis, orationes ipsorum implorando, bonos, vel sanctos homines, vel Dei amicos, vel nuncios, vel bonæ conuersationis, & vitæ profitendo, nam tunc quasi adorant, vel si communionẽ ab hæreticis acceperint, vel similia perpetrauerint, quæ ad ritũ eorũ pertinent, quæ copiosius, & luculentius declarauit Concil. Narbonense. c. 29. & tandem ea fecerint per quæ eorum animus, quod credant eorũ erroribus apud iudicem per exteriora probabiliter conuincatur. Ex factis enim præsumitur de affectu. ad hoc argum. 32. q. 5. qui viderit. c. sicut enim. C. de dolo. l. dolũ. c. nuper. de biga. Nec refert, an quis voluntatẽ suam verbis exprimat, aut factis. ff. de legi. l. contra legem. imò plus est facto, quã verbo aliquid facere. argum. de appell. dilecti. Magis enim standum est factis, quam verbis. vt docet Christus Mat. c. 21. Alb. tract. de cognosc. assert. q. 8. nu. 12. & q. 34. nu. 53. &

quæst.

quęst.36.nu.18.quibus locis cōcludit eum, qui fatetur factum hæreticū, & prauā intentionem negat, velut impœnitentē curię secuları esse relinquendum. Hæc autē omnia intelligimus cum hi, qui sic culpabiles sunt inuenti, sciebant illos, quibus, vel per quos ista fiebant, esse hæreticos, nec ignorabant, ꝙ sancta Ecclesia tales pp errores proprios, sectasq; suas damnabiles ab vnitate Catholicæ fidei segregatos denūciat, & excōicat, prosequitur, atque damnat. Ex factis etiā hæretici iudicantur, qui eorum sermones & prędicationes nō semel, vt bis,
29 sed frequentius audierint: nam† & si ex geminato actu crimen ad consuetudinē trahi videatur. l. nemo. C. de episc. audi. Archi. Gemin c. quicunq;. §. hæretici. vers. credentes. de hæret. lib. 6. tñ in materia hæresis nō videtur tutum tantum crimen ex bino actu facile præsumere, præsertim si cū amplius potuerint frequentare, nō frequentauerint. ita colligitur ex Conc. Narbonensi, vt supra. Eymericus. in 2. part. direc. q. 1. quare ex ijs manifeste colligitur eos, qui sermo-
30 nes † audierint, vel prædicationes semel tantum, & nunq̄ postea audire voluerint, non debere iudicari credentes: Nec enim videntur approbasse, ꝙ semel postea nō approbauerunt. argu. 1. q. 1. constat. C. de incē. nupt. qui contra. in fi. tenentur tñ denunciare Episcopo, aut Inquisitori, alias videntur suspecti de hæresi, cum approbare videantur, ꝙ potuerunt auertere, si iudicibus ecclesiasticis indicassent, nisi cōsiderata personæ qualitate per ignorantiā excusarentur.] Alij vero sunt, qui q̄uis non credāt explicitè hæreses, credunt tñ implicitè, credendo pertinaciter esse verum, ꝙ alius hęreticus credit. iuxta Palud. in 4. sent. distin. 13. q. 3. conclu. 2. Huiusmodi autem credentes solent esse personæ idiotæ, vel rudes, aut etiam docti, qui in aliquibus negocijs occupati hæreticorum errores nosse nō curant, sed implicitè ea omnia credunt, quæ hæretici affirmant. Vt autem isti credentes Bullæ excommunicationem incurrant, oportet, vt suas opiniones signo aliquo exprimant, alias non inciderent.

Receptatores.

31 HI secundum† text. in l. fi. ff. de recep. dicuntur non solùm qui frequenter, sed etiam qui semel recipiunt hæreticos, scientes eos esse tales, atq; occultant, & cælant, vt ab Inquisitoribus non inueniantur, aut è manibus iustitiæ euadant. l. 1. & 2. ff. de recept. l. congruit. §. 1. de offi. præsid. c. excōicamus. §. credentes. de hæret. Et est propriè receptare, abscondere hęreticū, vel in agro suo, vel in alieno loco, aut ædificio. l. 1. §. ꝙ autem. ff. de ser. corr. up. eo animo, vt iudicis manus hæreticus effugiat. Conradus Brunus lib. 1. de hæret. c. 4. & tales receptatores si credunt ipsorum hæreticorū erroribus, hæretici sunt: Si autem non, est eis abiuratio, & purgatio canonica indicenda tanquā suspectis vehementer de tali hæresum credentia. iuxta c. excōicamus. 1. §. qui autem. extra de hæret. c. accusatus. eo. titu. lib. 6. De quibus receptatoribus multa dixit Rebuf. in eius praxi. rub. de cōcu. art. 67. in gl. 2. q. 7.
32 Verum hi† receptatores minimè in Bullam incidunt si ignoranter domi hæreticos receptant, ꝙ intellige, nisi superuenientes iustitiæ ministri dicerent illos domi receptatos hæreticos esse, etenim si tunc receptator illos in secretioribus domi partibus occultaret, excōicatus esset, nisi illud fieret non ob hæreticorū, sed ob propriam defensionem. v. g. Receptauit quis hæreticum scienter, quem iustitiæ ministri persequuntur, timens ille ne ipse etiam ob hospitiū capiatur, cum ob id sit talionis pœna imposita, occultat hæreticum: nā tali casu non incideret in Bullam. Pariter nec ille,
33 † qui coactè receptaret hæreticos, facit à simili, ꝙ inquit Bal. in l. in delictis. ff. de noxali. Soc. sen. cons. 262. col. fin. Vbi inquiūt, ꝙ non venit puniendus is, qui coactè receptaret bannitum, sic nec caupo, qui publicum hospitium habet, nam is videtur impunè hominibus iniquis alimenta soluta mercede, dare, dūmodo ignoranter, vel coactè. Bart. in l. 1. C. de colleg. illic. lib. 11. & in l. omnes. la 2. C. de agric. & cens. eo. lib. non enim tenetur aduentantiū mores perscrutari. l. 1. ff. fur. aduer. naut. caup. nisi publicè damnatum, aut denunciatū hæreticum receptauerit. ita Locatus, in opere iudiciali. vers. receptatio. nu. 6. qui hoc dictum extēdit ad nautas, stabularios. & similes.
34 Sed quæritur, † an scienter receptans, vel occultans hæreticum, qui requisitus à ministris iustitiæ postea inuentus est, & in carcerem coniectus, incidat in Bullam. Dic

quòd

quòd sic, quia fecit quicquid potuit, ne hæreticus caperetur, q tamen limita, nisi hæreticum receptaret, non vt hæreticum, sed vt amicum, proximum, aut indigenté. Caiet. in verbo. excommunicatio. c. 1. in fi. Nau. in Manua. c. 27. nu. 86.

35 [Sed quid in dubio, † v. g. est qui receptati consanguineum hæreticum, an iste videatur receptasse non vt hæreticũ, sed vt amicum, & per consequens non sit puniendus pœnis de quibus in c. excommunicamus. §. credentes. de hæret. & in Auth. credentes eod. tit. Dic quòd videtur receptare, vt cõsanguineum, ratio est, quia ratione sanguinis, & naturalis affectionis, non fidei contemptu, aut hæreseos amore id fecisse videtur. quamuis enim hæreticus sit, at iure naturæ coniunctus est, nec possumus facile iura naturæ exuere, & propterea plurimũ ei tribuendum est, & putandum est consanguineum non tanquam hæreticum, sed tãquam consanguineum, & hæc senté cia mihi obseruanda videtur. Cæterum multa in hac causa considerare oportet. primũ, quòd licet mitius puniantur consanguinei, vxores, amici, fratres, patres, filij, & similes personæ receptantes hæreticos sibi coniunctos, non tamen excusautur à tota pœna, & per consequens non sunt penitus immunes à delicto. facit text. in l. 2. ff. de recept.

36 Rursum † consanguineorum habenda erit ratio, & iuxta gradũ consanguinitatis minus, vel plus punitur: nam filius receptans patrem hæreticum, vxor virum, frater fratrem, leuius puniendi sunt, quam si remotiores siue alios non vsque adeo coniunctos receptassent. sic etiam non quæuis amicitia, sed maxima considerari debet, vt mitius puniatur receptator, cum de ea dicatur, quòd sit velut quædam fraternitas. l. verum. ff. pro socio. Socin. cons. 263. Ias. in l quæ dotis. ff. sol. matr.]

Defensores.

37 DEfensores † dicũtur duobus modis. Primo quando personam errantem, quis defendit aliqua potétia, vel viribus, vt tutò maneat, & non veniat ad manus iustitiæ puniendus. l. credentes. C. de hæret. cap. si iustos. 27. quæst. 1. [& tales hæretici non sunt, postquam errorem non defendunt. argum. de sum. Trin. & fide catho. damnamus,

38 sed suspecti † de hæreticorum erroribus sunt vehementer, vel leuiter, secũdum defensionem quam fecerunt: nam grauius deliquit, qui defendit cum armis, quam qui sine armis, grauius, qui vi adimit hæreticos de manibus capientium, quam qui voce monet, vt fugiant, ac sese à custodibus eripere conentur, & sic de cæteris, quæ sunt prudentissimè consideranda, vt gradus suspicionis notari possint, & debitæ pœnitentiæ iniungi, & debent abiurare. iuxt. c. accusatus. de hæret. lib. 6. Nam hęc abiurationis pœna omnibus suspectis est cõmunis.] Alij secundo sunt, qui defendunt doctrinam hæreticam, & tales hęretici dãnabiliores sunt ijs, qui errant, cum etiam alijs offendiculã erroris præparent. Vnde magistri errorum sunt, & non tantum hæretici, sed etiã heresiarcæ dicendi sunt. c. qui aliorum. 24. q. 3.

39 Comprehenduntur etiã † sub Bulla nomine defensorũ aduocati, procuratores, actuarij scienter defendentes hæreticũ pertinacé. Dixi Pertinacé, q a secus esset, si res dubia esset, [cum non esset exploratũ, an verba, vel facta alicui obiecta essent hæretica, manifestamve hæresim sapientia, vel cum nondũ testibus, alijsve legitimis probationibus de hæresi constat, nam tunc aduocare licebit, Inquisitorum tñ autoritate soléni iureiurando præcedente de iusta defensione præstanda, & de abstinendo ab eadem defensione, quamprimũ cognitũ erit illũ, qui defenditur, esse hæreticũ, iuxta sacri officij receptã, & laudabilem consuetudinem. vt Math. Afflict. in const. inconsutilem, & Symancas de Cath. instit. titu. 5. de Aduoc.] vel si hæreticum defenderet non pertinacem, sed corrigibilem ad finem, vt emendetur, nam in foro animæ excusaretur ab excommunicatione Bullæ.

Libros eorum legentes siue tenentes.

AD incurrendam hanc excommunicationem in Bulla contentam, tria ne-

40 cessariò † requiruntur. Primum, vt sint libri hæreticorum autorum condemnatorum. Secundum, vt isti libri hæreticorum contineant hæresim ex professo, vel tractent de religione ex instituto, idest, vt liber hæretici habeat aliquid pro argumento de religione, vt in Luthero, qui com-

composuit librum habentem argumentũ de sacramento, non autem si tractarent de alijs argumentis cum mixtura alicuius hęresis, Tertium, vt scienter teneantur, vel legantur, aut imprimantur, siue defendantur. Hinc hodie saluberrima lege cautum est in Concil. Triden. ne sine superiorũ ecclesiasticorum licentia libri imprimantur, seu vendantur.

41 Item aduertendum † est, in Indice librorum prohibitorum esse tres classes distinctas. In prima continentur nomina hæreticorũ. In secunda continentur libri auctorũ, siue hæreticorum, aut catholicorum, q̃ falsum dogma, aut hæresis suspicionẽ continent, vel etiam sunt contra bonos mores. In tertia continentur incerti autores, quorum opera prohibita sunt, vel ob falsum dogma, vel q̃a sunt contra bonos mores. Libri autem in Indice contracti, aut hęreticorum, aut catholicorum, aut incertorum autorum sunt.

42 Præterea libri, † qui sunt hæreticorũ cõdemnatorum, sunt in duplici differentia: quidam enim cõtinent hæresim ex professo, & tractant de religione ex instituto, vt opera Caluini, & Lutheri, &c. & hi comprehenduntur in prima clausula Bullę, & istos legentes, tenentes, imprimentes, defendẽtes sunt excommunicati in Bulla. Alij vero sunt libri certorum hæreticorũ, qui hæresim non continent ex professo, nec de religione tractant ex instituto, sed intermiscentur in eis hæreses, & hi in excommunicationem incidunt non Bullæ, sed iudicis, qui absolui possunt à quocunque habẽte facultatẽ absoluendi ab excõicatione.

43 Pari ratione incidunt † in excommunicationem iudicis, scienter legentes annotationes hæreticorum libris catholicorũ insertas, vel legentes libros hæreticorũ de religione ex professo tractantes, sed nondum adhuc ab Ecclesia damnatos, suspectos tamen de hæresi, vt Desiderij Erasmi Roterodami. Hi enim sunt excommunicati in Indice, & possunt absolui à quocunq; qui potest ab excommunicatione.

44 Item † legentes libros hæreticorum, de quibus dic, vt supra. in 2. lib. 1. præcep. circa finem. Libros etiam chyromantię, phisonomiæ, hydromantiæ, astronomiæ legentes olim peccabant tantum mortaliter: hodie verò S.D.N. Sixtus V. statuit per quendam suum proprium motum, vt contra eos possit Inquisitor hæreticæ prauitatis procedere, nec non contra cautè custodientes eorũ natiuitates manu scriptas: nã licet huiusmodi natiuitates libri non sint, tamen hic librorum appellatione veniunt, cum eadẽ vigeat ratio. Quod etiã probatur in Conc. Triden. sess. 4. in fi.

45 Excusantur † vero ab excommunicatione Bullæ legentes libros hæreticorum per modicum tempus, vt per tres, aut quatuor lineas, tamen ante factum cauendum est, quia periculosum. Legere vero librum hæreticum non solùm is dicendus est, qui tenens librum, seu scripta in manibus legit, sed etiam is, qui nihil exprimit, sed oculis percurrit. l. 1. vbi Bald. Ang. & gl. ff. de his, quæ in testa. delen. Bart. in l. qui Romæ. §. duo fratres. q. 4. in fin. ff. de verb. oblig. Itẽ, qui memoriter pronunciat ea, quæ prius sciebat, nec non qui aliũ inducit precibus suis ad legendum, vel consilio, vel autoritate, & ipse audit. [Item excusantur quoties Sum. Pontifex in specie libros damnati autoris permitteret, nam tunc impunè legi possent. ita Doct. in c. dãnamus. de sum. Trin. & in c. fraternitatis. de hære. Hinc videmus Origenis damnati multa opuscula legi, quoniã ea recepit Gelasius. c. sancta. 15. distin. vers. Item Origenis. facit c. sanè profertur. 24. q. 2. Nec etiam comprehẽdit hæc prohibitio de legendis hæreticorum libris Inquisitores hæreticæ prauitatis, nec eorũ substitutos, seu vicarios, vt cauit Iulius III. in rescripto, quod incipit, Cũ meditatio, durante scilicet ipsa deputatione. q̃uis ipsi vicarij seu substituti sint non autoritate Apostolica, sed ab ipsis Apostolicis Inquisitoribus deputati.

46 An † autem possint Inquisitores facultatem concedere legendi libros hæreticorũ, qui ex professo de religione tractant. dic, quod non: quia Rom. Pontifex specialiter videtur sibi hoc reseruasse, & quæ specialiter sibi ipse reseruat, cæteris intelliguntur esse denegata iuxt. doct. gl. com. receptam. in c. excommunicamus. verbo Apostolicæ. de hæret. & habetur in Bulla Cœnę Domini. c. 1. An etiam Episcopi possint sibi ipsis hanc facere facultatem. Dic, quòd non: nisi à Papa habeat licentiam, vt habetur

in prædicto rescripto Iulij III.]

47 Excusantur † etiam tenentes libros hæreticorum ratione modicitatis temporis: Vt si quis teneret librum hereticum, & obtulit reuisoribus, omnemq́; suam moralé diligentiam adhibuit, vt reuideretur, nec fuit reuisum, & adhuc illum tenet: secus vero si præterijt multum tempus, poteratq́; commodè reuisoribus offerri, & non fuit oblatus, [& nota qđ monendi sunt Inquisitores, vt cum liber alicuius hæretici dānati illis defertur, interrogent deferenté, vnde illum habuerit, ne forte eo libro fuerit malè vsus, aut ab aliquo, qui timet prodi, mittatur.]

48 Attamen † tenere dicitur siue proprio, siue alieno nomine, vel iure dominij, vel iure possessionis, & iste si comprehésus est tenere libros, non solùm incurrit in Bullam, absoluendus solùm à Papa, sed etiam si penes ipsum reperirentur libri hæreticorū, posset præsumi hæreticus, & de hæresi condemnari. c. si forte. c. sanè. vbi Archid. 22. q. 4. facit text. in l. maiorem. C. de fals. Hypol. latè cons. 52. incip. Misericordia.

[Pius IIII. in suo rescripto dominici gregis, in hæc verba: Is quidem, qui hæreticorum libros, vel cuiuslibet autoris scripto

49 propter hæresim, † vel falsi dogmatis suspitionem dānata legerit, habueritve, ipso iure in excōicationis pœnam incidat, eumq́ue ob causam in eum tanquam de hæresi suspectū inquiri, & procedi liceat. An vero hæc suspicio sit leuis, vehemens, aut violēta (præter qualitatem personarum legentium) v. g. si sit penitus imperitus, qui nec intelligat, vel legere sciat, vel si cum hereditate, vel mercibus acceperit occlusos, & necdum exoluit, vel qui retineret vir esset probatissimus, considerare oportebit, si inconsideratè legerit, si parū, & semel, si vnū tantum librum, si monenti statim obtemperauit: Si Inquisitori repræsentauit, cum primum intellexit esse prohibitum, si sollicitè quæsiuit absolutionem, quia hæc indicia nullam, aut saltem leuem suspicionem præseferrent. At si aduertens, & sciés legerit, vel pluries legerit, si reprehensus non statim, & facilè monenti obtemperauit, si non præsentauit, sed sciens retinuit, si absolutionem non quæsiuit, tunc contumacis signa sunt, & vehementem contrahet suspicionem. Quod si studiosè legat, si totum, & plures, ac plures, si reprehensus tuetur factum, si inquirat vnde habere libros prohibitos possit, si non esse præsentandos, aut cōburendos contendat, si absolutioné contemnat, in violentam incidet suspicionem. Qua vero pœna in tribunali inquisitionis ij tales sint plectendi, dic modo acriori, nūc leuiori pro qualitate, & modo delicti, & delinquentium. Nos aliquando post abiurationem ieiunia, & orationes, & peregrinationes imponi vidimus. ita habetur. in 2. part. Direct. Inquisitio. in comment. c. 4.]

Imprimentes.

50 SVnt omnes † hi, qui sunt in proxima causa impressionis, idest, Dominus, & Magister impressionis: Typographus soluens expensas impressoribus, componentes typos, corrigentes literas.

Schismatici.

51 SChisma est † quædam species hæresis, & est verbum Grecum, Latinè autem dicitur scissio, seu diuisio membrorum à capite, scilicet Papa, vt in tit. decret. lib. 6. de schism. & hæret. Etenim qui diuideret Ecclesiā Romanā in plures Ecclesias, schismaticus est, q̄a vna est Ecclesia. vt in extr. com. vnam sanctam. de maior. & obed. vt colligitur ex c. schisma. 24. q. 1. & c. inter hæresim, & schisma. 24. q. 3.

52 Propriè tamē † schismatici, de quibus hic, dicuntur qui recedunt ab obedientia Ecclesiæ cum rebellione: Vt si quis pertinaciter diceret Ecclesiā Græcam aliam esse, q̄ Romanam, nec illā ab ista depédere. Et hi non tantum sunt schismatici, sed etiā hæretici. vt no. Pan. in rub. de schisma.] q̄a non tantum sunt diuisi ab Ecclesia quo ad obedientiam, verum etiā quo ad credentiam, q̄a nolunt credere determinationibus Ecclesiæ, vt de fide factis, vt pote Credo Sanctam Matrē Ecclesiam: putant enim nō esse vnitaté in Ecclesia catholica, vnde sunt hæretici consumati, veri, eodemq́; cum hæreticis iure censendi. Turrecr. lib. 4. de Ecclesia. par. 1. c. 16. Cōrad. lib. 1. de her. c. 16.]

53 Sunt etiam † propriè schismatici, qui recusant obedire, & subijci Papæ, in quantum Papæ. Siue ex hoc, quòd nolunt eum recognoscere, idest vt caput Ecclesiæ. Si vero pp temporale commodum cōsequendum, vel periculum vitandum resistit quis præceptis

ceptis Papæ, non est schismaticus, & non comprehenditur in Bulla, licèt possit tanquam inobediens puniri, & excommunicari. vide Syluest. in vers. Schismaticus. [quãuis sit multum ad hæresim dispositus, q superbia motus, vel malitia, aut auaritia p̃ceptis Ecclesiæ resistit. nam hoc facto videtur profiteri, q summo Pontifici non esset parendum. Palacius Rubeus tract. de regno
54 Nauar. part. 5. §. 7. † Primi autem generis schismatici ad vnitaté Ecclesiæ redeuntes abiurare debent schisma, & promittere satisfactionem ad mandatũ Ecclesiæ, vt recipiantur: cuius abiurationis formulam prę̃scripsit Turrecr. lib. 4. de Ecclesia. part. 1. c. 15. abiurant vero schismatici iuxta formã. in c. quoties cordis. 1. q. 7. Constitui deniq; possunt tertij generis schismatici, & sunt illi, qui aut probabili, aut insuperabili ignorantia ducti putant aliquem esse Papam, q non sit, q solet contingere cũ duo pluresve de Papatu contendant, non tamen constat, quis eorum ritè, vel canonicè electus sit, qui ergo tunc obediunt, nõ vero Pontifici, putantes esse verum, aut non obediunt vero, credentes non esse verum, schismatici propriè dici non possunt, atq; hi nec hæretici sunt, nec in aliquam iuris pęnam incurrunt, cum iustã excusationẽ habeant, & culpa careant. de qua re vide per Turrecr. in sum. de Ecclesia. lib. 4. par. 1. c. 14. p Canonist. in c. quia diligentia. de elect.]

Cap. II.

Appellantes ad futurum Concilium, & fautores eorum.

Ratio huius prohibitionis fuit, quia ap-
55 pellatio † est prouocatio à minori ad maiorem iudicem. gl. in c. non putamus. de cens. lib. 6. sed quando quis appellat à Papa ad futurum Cancilium, facit schisma, quia præsupponit Concilium esse supra Papam, quod est falsum: Hoc etiam erat de iure ciuili dispositum. Hinc est, quòd à sententia præfecti prætorio non appellatur. l. 1. ff. de offi. præfe. præt. Nec etiam à Principe, vel Senatu. l. 1. ff. à quib. appell. non lic.
56 Et quamuis † à sacro Consilio ad proregem, & Regem appellatur, illa tamen non appellatio, sed reclamatio, & reuisio, atque supplicatio dicitur, cum idem sit tribunal. Authen. quæ supplicatio. C. de prec. Imper. offer.

Ibi, interdicimus.

57 Quia persona † excommunicanda debet esse certa, ideo vniuersitates, collegia, capitula non excommunicantur. cap. Romana. in fin. titu. nostro. lib. 6. Hinc huic excommunicationi interdictum adiũgitur.

Ibi, Romano Pontifici.

58 Secus autem † esset, si appellaretur à sententia aliorum, non autem Papæ, quia tunc in Bulla non comprehéderetur. [Hinc appellantes à iudicibus Sed. Apost. & supplicantes à prouisionibus ipsiusmet Papæ, non incidunt in eam: modo supplicationes legitimæ persequantur, si bona fide putant legitimè appellasse, & supplicasse. iux. glossam celebr. & receptam, in c. solet. de sent. excom. in 6. Sic etiam literis Papæ munitis clausula illa solemni, cõtradicentes ecclesiastica censura compescantur, contradicẽtes iustè de iure non incurrunt in illam. gl. solen. ab omnibus recepta. in c. pro illorũ, vers. Contradicentes. de præben. Felyn. in c. causam. num. 10. de rescript.]

Ibi, vniuersali.

59 Quid autem si † appellaretur ad Concilium prouinciale. Dic, quòd non esset excommunicatus, quia oportet esse vniuersale.

Ibi, futurum.

60 Hinc colligitur, † appellantem ad Concilium vniuersale præsens non incidere in Bullam. quia text. requirit futurũ. argum. text. in l. cùm prætor. ff. de iudic. l. si maritus. in fin. ff. de procur.

Ibi, appellatum fuerit.

61 Quid autem si appellatio † non subsequatur. Dic prædictos consulentes, aut auxiliantes non incurrere. Caiet. in verbo. excommunicatio. capitulo 23. Nauar. in Manua. capitulo 27. numero 58. [Quia verba sunt intelligenda cum effectu.

ctu. l. 1. §. hæc autem verba. ff. quod quisque iuris. Hinc excommunicationem non incurrit, qui rem tentauit non secuto effectu. cap. si quis suadente. 17. q. 4. Quare excommunicatio lata à Gregorio XIII. ne cuiusdam ordinis fratres scriberent ad aliquas moniales, non ligat illum, qui epistolam misit, sed epistola non peruenit ad illam. vt consuluit Naua. lib. 5. de sent. excommun. consi. 60. Sic & si Concil. Trid. anathematizet cogentes mulierem ad ingrediendum monasterium, tamen cogens, & consulens effectu non secuto, non incurrit excommunicationem: & ratio est, quia excommunicatio est pœna. c. corripiantur. 24. quæst. 3. Et vbi pœna imponitur pro delicto, non incurrit quis illam, licet cogitauerit, & aliquid attentauerit, sed nõ perfecit delictum, etiam si per ipsum non stetit. c. perpetuo. de elect. in 6. per Io. Andr. in regu. in pœnis. de regul. iur. in 6.]

Cap. III.

Piratę omnes præcipuè discurrentes mare nostrum à monte Argentario vsque ad Terracinam, atque eos, qui in illo nauigant deprędantes, nec non receptantes, & fautores eorum. De hac excommunicatione loquitur tex. in c. excommunicationi. de rapt.

62 QVæ hic † excommunicantur, sunt tres principales personæ. Piratæ, cursarij, & latrunculi maritimi, & tres aliæ accessoriæ. Receptatores, fautores, & defensores. Ratio huius prohibitionis fuit, defensio iustitiæ, & ne fiant latrocinia maritima. Hodie adiũgitur in Bulla à S. D. N. Sixto V. Discurrere per mare nostrum, præcipuè à monte Argentario vsque ad Terracinam.

Ibi, Piratas.

63 PIrata † Græcè, prædo Latinè dicitur à nomine primi latronis, qui prius mare infestauit, à quo omnes maritimi prædones piratæ dicti fuerunt, vt hic dicitur. Hi vulgo dicuntur cursales, idest, qui sine bello indifferenter, & principaliter versantur in agendis prædis maritimis. Syluest. in versic. excommunicatio. 7. nu. 56.

Ibi, latrunculos maritimos.

64 ISunt † parui piratæ, qui etiam in exiguo nauigio committunt prædam in mari, & tales à nullo sunt absoluendi, nisi à Papa; quia præter excommunicationem à iure, in c. excommunicationi. de rapto. incidunt in Bullam, cum nauigantes, & iter agentes sint quasi miserabiles personæ. Abb. in d. cap. excommunicationi, & ideo Ecclesia eos defendit.

65 Verum ad incurrendam † hanc excommunicationem requiritur, vt propriè sint piratæ, vel cursarii, idest, vt indifferenter sine bello principaliter intendant spoliationi maritimæ. Quod secus dicendum de iis, qui gerentes sua negotia aliquando incidenter deprædantur, vel qui ex inimicitia contracta id faciunt: quia & si peccant mortaliter, non tamen incidunt in Bullam, quia q̃ principaliter agitur, inspicitur. l. si quis nec causam. ff. si cert. pet. Sylu. in verbo. excommunicat. 7. nu. 56. Vel qui piratę piratas deprædarent, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur. facit tex. in d. capitu. excommunicationi. ibi, honestis causis. vbi Henricus.

Ibi, maritimos.

66 IN mari, † ergo, vt incurratur in Bullam, oportet, vt fiat præda, secus si in fluminib. Sed quid si quandoque in mare, quandoque in flumine fit præda. Dic quòd quando illa fit in mari, si fit principaliter ad finem deprędandi, in Bullam incurritur: sic etiam includuntur in illa, qui versantur in interficiendis, aut percutiendis in mari occurrẽtibus, quamuis vnius, aut aliquarum tantummodo nationum hominibus id faciant, hæc contra Syluest. & Armil. Nauar. in Manua. capit. 27. num. 59.

Ibi, mare nostrum.

67 VT etiam in † censuram incurratur, requiritur, quòd piratæ, & cursarii, atque latrunculi maritimi discurrant per mare nostrum, idest, Christianorum, & pręcipuè Papæ. Alias secus esset, si discurrerent per maria Barbarorum. & non solum oportet, vt discurrant, sed etiam vt deprædentur. argu.

tex. in c. cogitationis. de penit. dist. 1. quamuis hoc hodie sit correctum per Bullam Sixti Quinti, qui tantum considerauit hanc actionem discurrendi per mare nostrum.

Ibi, receptatores.

68 I Sunt, qui † præbent domum, in qua se occultent piratæ. l. qui domum. ff. ad l. Iuli. de adulte.

Ibi, auxilium scienter dantes.

69 PEr hæc verba † non comprehenduntur Christiani facti serui infidelium, remigantes in nauibus piraticis scienter auxilium dantes, licet peccent mortaliter, quia debent potius mala pœnæ pati, quam culpę: cap. ita ne. 22. quęst. 5. Nauar. cap. 27. num. 63. in fi. & in cap. ita quorundam. not. 2. de Iudę. fallit tamen hoc dictum in Christianis fidem negantib. qui aliquod officium exercent regiminis in triremibus infidelium. d. cap. ita quorundam. capitu. ad liberandam. de Iudæis.

Cap. IIII.

Excommunicantur per Summ. Pontificem surripientes bona naufragantium, quia ad ipsum spectat illorum bona protegere, cum sint personæ miserabiles. Abb. in cap. excommunicationi. de rapto.

70 IN hoc capitulo † includuntur personæ, actiones, ac irritatores priuilegiorum. Personæ sunt surripientes clancularii, & fures. Actio est surripere, idest furtim rapere. Irritatores priuilegiorum sunt, quòd nõ valeat contra hoc consuetudo, aut longi temporis præscriptio, vt in fine huius capituli habetur: & ratio est, quia talis consuetudo est iuri diuino, & naturali contraria, vnde morum corruptela dicitur, & per consequens nulla est. iux. Caiet. in verbo, excommunicatio. cap. 23. & Nauar. cap. 27. nume. 118. nec obstat constitutio Neapo. quæ incipit, Rapinas. quę vult, quòd in triduum possunt peti ab his, qui tenent ea, quo transacto sunt fisci, vt per glossam, & Afflictum in d. constitu. Nam debet intelligi facta prius omni diligentia pro dominis inueniendis. Et eodem modo intelligenda est constitutio, pecuniam. per quam statutum est, quòd quascunque res, (exceptis animalibus) si quis inuenerit Iustitiario teneatur ostendere, & ipse ad curiam assignare, & infra annum dominum posse ad eas regressum habere, quo transacto fisco applicentur. Quæ autem diligentia sit adhibenda; & multa, quæ hic addi possent. vide in 7. præcepto. in secundo libro.

In tex. ibi, Nauibus.

71 NAuis appellatione † intelligitur quodcunque lignum maritimum, & quodcunque nauigij genus, siue magnum, siue mediocre, siue paruum.

Ibi, Naufragium passis.

72 TRia requiruntur † ad incurrendam hãc censuram. primum, vt sint bona Christianorum, non autem infidelium. Secundum, vt sint bona Christianorum naufragantium, idest, vt sint bona eiecta ex nauibus naufragium passis. Tertium, vt talia bona surripiantur, idest, accipiantur animo contrectandi, & sibi vsurpandi, vel quo ad vsum, vel quo ad dominium. argum. l. 1. ff. de furt. Igitur stabi-
73 lienda est hæc conclusio, quod † surripiens bona Christianorum naufragantium incidit in Bullam. Quæ conclusio ampliatur primo ad omnes surripientes bona naufragantium in nauibus naufragium passis. Secundo ampliatur, etiam si quis surripuerit bona eiecta ex nauibus in mari, animo tamen cõtrectandi, teneturq; ad restitutionem; quãuis illa bona perirent, nisi ille surriperet, vt
74 est farina. Sed an † hoc quoque procedat in rebus, quas cum periculo vitæ suæ inuenit. v. g. natando. Respond. quòd aut talia bona habebantur pro derelictis, & breui erant peritura, & tunc non incidit in Bullam, nec ad restitutionem tenetur. Secus vero si non habebantur pro derelictis, nec in breui erant peritura. nam tunc si dominus iuste speraret se recuperaturum dicta bona, scilicet, quia mare ad littus eiiceret, aut alios inueniret, qui mercede illud periculum subirent, tunc restituere tenetur soluta sui laboris mercede arbitrio boni viri. Sylue. in verbo, Naufragium. quæst. 2. Tertio extenditur ad surri-

surripientes naufragantium bona, siue in littore, siue in terra, nam statim, cum sciuerit dicta bona fuisse naufragantium, si non restituit cum possit, incidit, vt in fine huius capituli continetur. Quarto procedit, etiam si fuerint bona Christianorum in nauibus infidelium. Quinto ampliatur etiam si fuerint bona Christianorum iam capta ab infidelibus, & in eorum nauibus reposita: quia adhuc surripiens tenetur proprijs dominis restituere, accepto tamen pro labore pretio, ita Felin. in ca. significauit. de iudic. Couar. in reg. peccatum. §. 2. nu. 7.

75 Limitatur † modo prædicta conclusio in habente probabilem ignorantiam, siue iuris, siue facti. Nauar. cap. 27. num. 61. in fine. Secundo in simplicibus, qui credunt illud accipere sibi esse licitum aliqua ratione: qa mortale peccatum non esset. Tertio, quando crederent illa bona omnino esse derelicta, vel pro derelictis habita. Sotus lib. 5. de iusti. & iure. quæst. 3. artic. 3. Non tamen putatur habitum pro derelicto, quod in mari ob procellam ad nauim onere leuandam iacitur, secundum gl. & commu. Doct. in c. cum dilecti. de accusat. Nauar. c. 17. num. 98.

Quarto coarctatur in surripiente non animo vsurpandi, sed proprijs dominis restituendi.

76 Quinto † nec in surripiente bona ex incendio, vel ruina: quia Papa tantum de naufragio hic loquitur, verbi gratia, si serica, vel alia in mari in pœnam combusta surriperet.

Sexto, nec in surripiente bona in ipsis nauibus, vel de ipsis nauibus non tamen naufragantium, sed extra naufragium.

77 Postremo † limitatur in surripientib. modicam quantitaté bonorum naufragātium: quia ratione modicitatis rei excusantur, nisi quantitas illa perueniret ad peccatum mortale, vt ad nummum argenteum. Vel quando essent plures conscii, & vnusquisque scienter modicum quid surriperet, vt per Sotum in 4. sent. dist. 22. q. 2. art. 1. Couar. lib. 1. varia. resol. c. 3. nu. 12.

78 Nec etiam † ij incidunt, qui scienter bona ab aliis rapta in naufragio receperint: quamuis ij prius includebantur, vt supra diximus, in vltima ampliatione. Pius tamen V. & Grego. XIII. volunt, vt solum comprehendantur rapientes.

Cap. V.

Imponentes noua pedagia, vel augentes, vel prohibita exigentes, præterquam sibi in casibus à iure, vel de speciali sedis Apostolicæ licentia permissis.

79 PEr noua † intelliguntur quoque incrementa veterum. Sylue. in verbo. excommunicatio. 7. §. 19.

Ibi, Pedagia.

INtelliguntur per pedagia, & gabellas ét portoria, & alia vectigalia ex mente legislatoris, ex identitate rationis, & latitudine vulgari significationis eorum. Nec non domus panis, in qua domini terrarum, vel Ciuitates faciunt poni panem, vel sal, & vendi à præposito illius officii. ita Dom. Ant. in cap. super quibusdam, de verb. signific. in fi. argu. eorum, quæ dicuntur per Abb. in c. ex tenore. qui fil. sint legitimi. nu. 5. & 6. vbi quando lex est pœnalis, vt est excommunicatio, debet dilatari, quando per dilatationem euitantur pericula animarum, & homines retrahuntur à contractibus illicitis gabellarum, q̃ nota, & non tradas obliuioni.

Ibi, Præterquam in casibus sibi à iure, &c.

80 HOdie Sixtus † V. loco verborum illorum, quæ apponi solebant ab alijs Pontificibus in Bulla: Scilicet, ad id potestatem non habentes; substituit hæc, Præterquàm in casibus sibi à iure permissis. Cæteri Pontifices considerauerunt tantum causas efficientem, idest, vt imponentes gabellas, sint personæ, quæ possint, & habeant autoritatem, quia dum constat de illa, semper pro Principe præsumendum est. iux. Sotum lib. 3. de iusti. & iur. quæst. 6. art. 7. in fi. & Couar. in reg. peccatum. §. 5. nu. 5. At Sixtus V. considerault omnes causas: Materialem, formalem, efficientem, & finalem. causa efficiens sunt personæ ad id autoritatem habentes, de quibus loquitur tex. in d. c. super quibus-

81 dam. Puta, † Papa: Concilium Generale in terris Imperij Imperator: Regni, Rex: Respublicæ non habentes superiores, vt Respublica Venetiarum, & Ianuensium. Item longissima, & immemorabilis hominum cō-

suetudo. Sed aduerte, q hodie omnes Ciuitates Regni, atq; Barones possunt imponere gabellas hoc modo, impetrando assensum regium mediante memoriali: dummodo talis assensus non impetretur subreptitiè, vel obreptitiè, idest, vt non exponatur falsum, vel taceatur verum, quia tunc nullus esset assensus, & id faciens teneretur omnia damna data pauperibus ex dicta gabella restituere, vt supra magis latè diximus in 2. lib. titu. de gabellis. capit. 125. Causa † materialis est
82 materia iusta, non autem dicitur iusta, quando imponitur super id, quod necessarium est pro proprio vsu: l. vniuersi. C. de vectigal. quamuis hodie cōtrarium habeatur in vsu, vt tit. suo diximus. Causa formalis est æqualitas in oneribus, vt non magis grauetur pauper, quàm diues: quamuis si in alio plus grauetur diues, quàm pauper, admitti posset compensatio. l. cum qui. de iureiur. Finalis vero est, vt imponatur pro bono publico, vt liberetur Ciuitas, & subleuetur ab onere alieno. Fel. in c. cum dilecta. n. 20. de rescrip.

Ibi, Exigentes.

83 Exigentes † dicuntur tam ministri exactores, quàm qui præstant exigendi autoritatem. Huiusmodi sunt publicanus conductor, siue Arrendator, hæres ipsius, famulus etiam recipiens à non sponte soluentib. sed inuitis. Sylu. in verbo. Gabella. 3. nu. 54. vers. 13. Excusare tamen posset ab hac censura ignorantia probabilis iuris, vel facti. Syluest. qui sup. §. 3. Nauar. c. 27. nu. 128. Dicitur autem inuitus, etiam qui soluit rogatus tanquam debitum.

Ibi, Prohibita.

84 Intelliguntur ea, † quę sunt prohibita tam à laicis, quam à clericis, vel etiam prohibita exigi à clericis, & non à laicis, qui si à clericis exigerent, non incurrerent hanc censuram, sed aliam. de qua loquitur tex. in ca. quamquam. de cens. lib. 6. Nau. c. 27. nu. 61.

85 Est † & alia excommunicatio non reseruata contra officiales imponentes taleas, vel alia onera ecclesiasticis personis, de qua loquitur tex. in capit. non minus. de immun. eccle. Quod intellige, si admoniti non desistant. Hæc comprehendit fautores, ac successores. Et sufficit vna monitio. Gubernator vero, qui vt debuit contradixit, non incurrit, quamuis officium non deserat. Nauar. capitu. 27. num. 115. post Panorm. & Anchar. & Syluest. in verbo. excommunicatio. 1. casu. 5. Ioan. Tabi. casu 18. contra Io. Andr.

86 Hæc non † incurritur per tributa omnino realia, quæ clerici debent ob sua bona. vide Abb. in cap. fin. de vita & honest. cler. Sylue. in verbo. vsus. Nec ad realia extraordinaria, quæ immediatè spectant ad eorum bona, vel ad reficiendum iter, vel callem, qui est ante prædium, vel domum suam, sed incurritur per onera mere personalia, & mixta, iuxta Panorm. ibi receptum. Appellatione autem personarum ecclesiasticarum veniunt etiam fratres tertij ordinis Sancti Francisci, vt per glo. in clem. cum ex eo. de senten. excom. Et idem de fratribus, qui dicuntur milites gaudentes. ita Bar. in l. super. §. quibusdam. ff. de iure immun. Nam licèt non sint clerici, habent tamen immunitatem à collectis, secundum Petr. de Ancha. & Bar. in d. §. super quibusdam.

Cap. VI.

Falsificantes literas Apostolicas, etiam in forma breuis ac supplicationum, gratiam, vel iustitiam concernentes, &c.

87 Ad incurrendam † hanc excommunicationem tria requiruntur, mutatio veritatis: Vt fiat cum dolo: & cum pręiudicio tertij. Vnde falsarij quo ad hunc textum dicuntur, qui dolo immutauerunt veritatem in literis Apostolicis in pręiudicium tertij, quorum si vnum deficit, non dicitur falsum, vt incurratur in pœnas ciuiles, vel canonicas.

Ibi, Literarum Apostolicarum.

88 Literæ † Apostolicæ vulgo dicuntur Bullæ, idest, literæ plumbeo sigillo signatæ, quæ à Datario, idest, ecclesiæ notario cū sigillo, & subscriptionibus solitis expediuntur. Harum quædam dicuntur subreptitię, quædam obreptitiæ, quædam falsæ. vt per belle declarat Ias. in l. 2. num. 1 C. si cont. ius, vel vtil. publi. Literæ subreptitiæ dicuntur, quando exprimitur falsitas, siue tacetur veritas. Obreptitiæ vero, quando sub inuolucro verborum sic inuolutè supplicat, q Papa

non

non percipit veritatem: verum hi duo termini aliquando confunduntur, & vnum pro alio ponitur, vt videre est in l.1.C.si nupt. ex rescript. pet.

89 Falsæ † verò literæ dicuntur, quando verè nunquam de cancellaria Papæ processerunt, sed aliquis priuatus illas falso fabricauit, & de his loquitur hæc Bulla. Nam impetrãs literas Apostolicas obreptitiè, seu subreptitiè non est excommunicatus, peccat tamen mortaliter, & impetratis carere debet. c.super literis.de rescript. quia non sunt falsæ literæ. Nauar.c.27.nu.62.cap. ad audientiam.de rescript.

Ibi, Breuis.

90 Breuia † dicuntur rescripta sub nomine Papæ expedita, non tamen tam amplo stylo, sed breuibus characteribus descripta. Et hæc differunt à literis Apostolicis, quia breuia cera rubea signantur, illæ vero nequaquam. Hæc signantur annulo piscatoris, ideo sic dictus, quia Beatus Petrus, qui piscator erat, hoc sigillo primus vt verisimile est, vsus fuit. Literæ vero Apostolicæ, sigillo plumbeo bullantur, de his breuibus vide plura per Rebuff. in eius praxi. in secunda par. de breui. Apost.

Ibi, Supplicationum.

91 Supplicationes † dicũtur signaturæ, idest petitiones in scriptis Summo Pontifici, vel Vicecancellario, vel eorum vices tenentibus oblatæ, quibus cum Summus Pontifex acquiescit, & subscribit, fiat, dicuntur signaturæ. Nauar.c.27.num.62. His igitur sic explicatis, statuamus modo conclusionem, quæ huiusmodi est.

92 Falsificãtes literas † Apostolicas, breuia, vel supplicationes, idest, signaturas, sunt excommunicati per bullam. Ampliatur hæc conclusio ad addentes, vel minuentes scienter aliquam substantiam veritatis in literis iam signatis cum præiudicio tertij, vel sedis Apostolicæ. Secus si corrigerent aliquã literam, vel punctum, qui non mutaret substantiam aliquam, saltem quò ad forum cõscientiæ, si fit sine dolo, & sine alterius damno. vt tradit Nauar. in cap.27.num.62. cap. 27.nume.169. contra com. & Syluest. in verbo, excommunicatio.7.num.8.

93 Secundo extenditur † ad falsificantes tantum, non autem ad iubentes falsificari, quãuis sint excommunicati per Innoc.III. in c. cum ad falsariorum. de crim. falsi.

Tertio extenditur ad radentes aliquam dictionem ex literis, supplicationibus, aut breuib. iam signatis, & apponentes, scribentes aliquam diuersam, quamuis postea pœnitentia ducti nõ vtantur, quia Bulla loquitur de falsificantibus, non autem vtentibus.

94 Secus † vero est in eo, qui raserit aliquam additionem animo addendi nouam, & postea pœnitentia ductus iterum eandem scripsit: quia nil mutauit, nec addidit.

Quarto extẽditur ad omnes fabricantes sigillum adulterinum Papæ siue plumbeũ, siue etiam cereum, & ad artifices.

95 Limitatur vero † hæc conclusio, vt non procedat in mandantibus falsificari, nec ad fautores præstantes authoritatem huiusmodi falsificantibus, cum nulla mentio de eis fiat, & in materia pœnali non est admittẽda huiusmodi ampliatio, qñ res dubia est, sed bene incurrunt in illam, Ad falsariorum.

96 Secundo † nec includuntur falsarij literarũ Datarij, vel Vicecancellarij, nec Nuncij Apostolici, quia non sunt literæ Papæ: & ideo cum sint diuersa, diuersa sit illatio. l. Papinianus exuli. ff. de minor. Nauar.c.21. nu.6. Sic etiam neque includuntur falsificantes literas legati à latere, vel congregationis Cardinalium.

97 Tertio † nec incurrit, qui falsificat literas Papæ, quæ iam euanuerunt. Nauar.cap. 27.num.169.

Quarto nec procedit in mutantibus in Bulla ea, quæ prius erant in supplicationibus expressa, sed per errorem notarij, vel scribæ iam fuerant variata: nam hi neque mortaliter peccant. Exemplum. Obtinuisti dispensationis Breue à Summo Pontifice in tertio gradu cõsanguinitatis. Notarius scripsit in Bulla, Affinitatis. Si tu hoc mutasti, & fecisti in Bulla, sicut in supplicatione dicebatur, non incidis.

98 Quinto † coarctatur in falsificantibus literas Episcopi dimissorias, vel cõmendatitias, quia non sunt Papę. A. tamen qua pœna sit puniẽdus talis literas dimissorias falsificãs. vide Abb. in c. cũ olim. de rescr. Et si per illas sit promotus ad aliqué ordinem, & functus

ctus fuerit eo, vide extrauag. Pij II. cum ex sacrorum.

99 Sexto † neque incurrit censuram Bullæ is, qui vtitur literis falsis Papæ, sed bene in illam, Ad falsariorum. is vero dicitur vti eis, qui sciens esse tales, vel scire debens vtitur eis: verum absolutio est Papalis, si infra 20. dies eas non destruit, aut resignat. Caiet. in verbo, excommunicatio. casu 27.

Cap. VII.

Item excommunicamus deferentes equos, arma, ferrum, &c.

100 MAteria huius † canonis est sacrilegium contra Rempublicam Christianam, & diuiditur in quatuor partes. In prima excommunicantur deferentes, & transmittentes arma, & alia prohibita Saracenis, Turcis, & infidelibus. In secunda nunciantes infidelibus, quæ apud nos fiunt. In tertia, dantes auxilium, consilium, & fauorem. In quarta derogantur omnia priuilegia, vt possint deferri prohibita ad infideles.

Ibi, Equos.

101 PEr equos, † intellige etiam traditos præfatis inimicis, debiles, claudos, aut morbosos, quamuis opera Christianorum, vel Catholicorum curatos, & feroces effectos. Nauar. cap. 27. nume. 63. Et in summa quilibet equus, qui potest deseruire ad deferendas sarcinas, aliaque in bello necessaria, vt mulus, asinus, &c. Nauar. in capitulo, ita quorundam. de Iudęis.

Ibi, Arma.

102 PEr arma † intellige tam bellica offensiua, quàm defensiua principaliter ad pugnam facta, vel destinatione deferentis immediatè, vel immediatè ad eam designata, licet per se, vel in ea forma, qua deferuntur non sint ad illam apta, sed fieri possunt. Naua. c. 27. nu. 63. Intentio autem, seu destinatio huiusmodi sufficit etiam virtualis, vt puta quia licèt ipse tantum lucri causa illa deferat, scit tamen, vel scire debet inimicos illis ad pugnam vsuros. vt per Nauar. in ca. ita quorundam. no. quinto. de Iudæis.

Ibi, Ferrum.

103 INtellige tam † factum, quàm infectum, & sic de auro. Nauar. c. 27. nu. 63. Non tamen venam ferri, seu terram, ex qua ferrum conflatur, contra Syluest. nisi deferentis intentio sit, vt ex hoc inimici gerant bellum aduersus fideles. Nauar. in c. in quorundam. no. 5. de Iudęis.

104 Sed quæritur, an † donans ensem, equum, hastam solum in gratiam cuiusdam beneficij accepti, vel accipiendi ab aliquo prædictorũ inimicorum, (vt qñq; etiam cuiusdã liberalitatis, magnanimitatis, vel humanitatis ostentandæ causa inter exercituum primates, & duces fieri solet) excusentur à censura? credit Naua. c. 27. nu. 63. q; sic. Non quidem ex defectu verborum, sed mentis. [Item, an transmittendo Saracenis arma ad finem redimendi captiuos, qui aliter redimi non possunt, incidant in censuram, crederem q; non. Ita Io. And. Host. & Anch. in cap. significauit. de Iudæis. vbi inquit Ancha. q; hoc potest fieri citra culpam. Ergo vbi non adest, non cadit excommunicatio. c. nemo. c. nullus. 11. quæst. 3.]

Ibi, nuntiantes.

105 INcidunt in censuram † nuntiantes, siue de reb. Christianæ Reipublicæ statum concernentib. siue de statu vnius Regni, Prouinciæ, Ciuitatis, vel Terræ; modo sint in pernitiem Christianorum, aliàs secus. Hi dicuntur exploratores, quorum pęna vltra excommunicationem, est mors naturalis.

Ibi, Non obstantib. quibuscunq; priuilegijs.

106 SYluest. in verbo, † excommunicatio, septimo, refert Genuenses & Venetos quo ad mercimonia, & victualia habere aliqualem licentiam durantem, sed modo per hanc Bullam derogatur, nisi expresse eis iterum dicta licentia concedatur.

Cap. VIII.

Impedientes necessaria ad Curiam Romanã, habetur in extrauag. Pij V. cupientes.

107 SEx personæ † hic excommunicantur. Offendentes eos, qui deferũt. Eosdem inuadentes. Prohibentes. Ad eundem finem pertur-

perturbantes, vt nemo deferat victualia, licèt nōdum sit præparatus ad deferendū. Defensores. Et fautores talium perturbantium.

Ibi, Victuales.

108 QVæ † contineantur appellatione victualium. vide tex. in l. victus. cum sequen. de verb. signific.

Ibi, Romanę curię.

109 PEr Romanam † curiam hic non intelligitur Roma, vel Romanus Populus, sed locus, vbi est sedes Apostolica, & vbi agitantur lites. Hinc non comprehenduntur in censura impedientes, inuadentes, prohibentes eos, qui deferunt victualia non ad Romanam Curiam, sed ad Populum Romanum, cum non lædatur sedes Apostolica.

110 Nec includuntur † prohibentes, ne deferantur victualia Romam, quando ibi non esset sedes Apostolica. Item nec iis, qui ob vtilitatem suæ Reipublicę prohibent, ne deferantur victualia. Exemplum in prorege Neapolitano inhibente ne deferantur victualia necessaria ad Romanam Curiam, & hoc non animo offendendi, sed prouidendi suis necessitatibus, ne regnum fame periret. Nauar. capitu. 27. nume. 64. Et eodem modo secundum Nauar. quando pestis viget Romæ, siue in Curia Romana, & aliquis prohibeat suis ciuibus, ne ibi fruges deferat, inde in patriam reuersurus. Pariter non procedit in patrefamilias prohibente filio suo, ne fruges Romam deferat ob periculum latronum, vel meretricum. Item nec quando prohibitio esset de materia leui, idest, ne deferantur cardines, vel etiam propter modicitatem temporis, puta per horam.

Cap. IX.

Mutilantes, deprędantes, detinentes Romipetas, seu peregrinos Romam causa deuotionis venientes. De hac excommunicatione loquitur tex. in c. si quis Romipetas. 24. quęst. 5. in extrauag. Leonis X. Incipien. Bonifacij ad perpetuam rei memoriam.

111 FActa † est hæc excommunicatio in fauorem Vrbis Romę, vt liberum sit vnicuique accedere causa deuotionis ad limina Apostolorum.

Ibi, Romipetas, & peregrinos.

112 ROmipeta † dicitur, qui Romam petit causa deuotionis, siue equestri, siue pedestri itinere, siue cum habitu, siue sine habitu peregrino. At peregrinus is dicitur, qui pedestri itinere Romam petit cum habitu peregrino causa deuotionis.

Ibi, Ad vrbem.

113 NOn † comprehenduntur interficientes visitantes Diuum Iacobum in Compostella, vel Beatissimam Virginem Lauretanam, vel Sanctum Sepulcrum ob deuotionem, quia bulla tantum loquitur de accedentibus Romam.

Ibi, Accedentes.

114 QVatuor † requiruntur ad incurrendam hanc excommunicationem. Primum, vt offensus sit Romipeta, vel peregrinus, & accedat ad vrbem Romam, ad visitandum limina Apostolorum, secundum, vt non eo accedat causa litis, vel curiositatis, & incidenter postea visitet Apostolorum limina, Tertium, vt offensus, vel eat ad vrbem Romā, vel ibi moretur, aut ab eadem recedat. & est ratio, quia priuilegium datum ad eundum, intelligitur datum ad morandum, & recedendum. capitu. quia diuersitatem. de concess. præben. capitu. statutum. §. in præferendo. de rescript. libro 6. & ibi Franc. idemque est in saluo conducto, vt plene per Rebuff. Docto. in Authen. habita. C. ne fil. pro patr. Quartum requiritur, vt offendens probabiliter sciat offensum tendere Romam causa deuotionis. iuxta Nauar. capitu. 27. num. 66. & Caieta. in verbo. excommunicatio. c. 23.

Ibi, Dantes auxilium.

INtellige secuto effectu, alias secus: verba enim cum effectu accipi debent. l. prima. §. hæc autem verba. ff. quod quisque iur.

Cap. XI.

Excommunicantur interficientes, mutilantes, vulnerantes, verberantes, carcerantes hostiliter, idest animo offendendi, insequentes Cardinales. Hæ sunt personæ, contra quas profertur excommunicatio.

Ibi, Cardinales.

115 ENumerantur † personæ, quæ prohibentur offendi, & sunt sex. Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Legati Apostolici, Nuncij sedis Apostolicæ. Habetur hæc excommunicatio in clem. 1. eod. tit. in c. felicis. de pœnis. lib. 6. Materia huius canonis est sacrilegium, quia offenditur ecclesia in membris suis principalibus, idest, Cardinalibus. Nauar. c. 27. nu. 67. Cath. Neap. in ver. excommunicatio. c. 2. & 12. [& dicuntur Cardinales, Senatores Ecclesiæ. c. Constantinus. vers. iuris autem. dist. 96. & pars corporis ipsius Summi Pontificis existimantur. c. fœlicis. de pœniten. lib. 6. Hi Pontificem creant, vt ab eodem spiritualiter recreentur, conseruentur, & augeantur. vt Rom. inquit consi. 498. Hi multa priuilegia, idest nouem habent, quæ numerantur per gl. in verbo, sublimitatem. in extrau. Ioan. 22. de præben. & dignita.] Ad incurrendum hanc censuram requiritur, vt loca sint ipsorum eiectorum, aut in quibus ipsi munus suum, & officium explere debent, non autem alia, quæ sunt eiicientium, si in illis nulla eius cura, vel officium demandatum est. vt puta iubendo, vt exeant curiam Regis, vel alium locum, qui non esset eorum diœcesum. Nauar. qui supra. Præterea incurrunt etiam lictores, alijq; officiales iussa exequentes. Naua. d. nu. 67. vers. 5. declaratione.

Ibi, Eiicientes.

116 SVb hoc verbo † comprehenduntur etiã bannientes, cum sit verbum generale. Item comprehenditur etiam is, qui hortatoriam impetrat, vt Episcopus in terris suis eiiciatur, de quibus hortatorijs infra.

Ibi, Hostiliter insequentes.

NOta, quòd duo videntur debere, cõcurrere, vt per insequutionem incurratur prędicta excommunicatio. Vnum, vt sit insequutio. i. vt vnus post alium priuatus vadat. vnde verbum, insequi, secundum ... significationẽ, motũ vnius post alium significat. Archi. in c. fęlicis. de pęnis. in 6. Vñ dicit ibi Francus, ꝙ insequi dicitur, qui sequitur alium. quare qui malo animo adiret domum Cardinalis, vel Episcopi, postquam se in domum receperit, non dicitur hostiliter insequi. Alterum, vt hostili, & malo animo post dorsum sequatur.

Ibi, Episcopos.

EPiscoporum appellatione veniunt etiã non consecrati, vt no. Armil. & Nauar.

Ibi, Mandantes, seu rata habentes.

117 COmprehenduntur † mandantes, si tñ fuerit secutus effectus. i. verberatus Episcopus. Idemq; dicendum de præstantib. auxilium, consilium, vel fauorem: quia verba debent efficaciter intelligi. Sic etiam cõprehenduntur ratum habentes, qñ eius contemplatione, & nomine est factum. Sylu. in ver. excommun. 7. nu. 22. vers. 11.

Cap. XII.

Excommunicantur omnes, qui ad Romanam curiam venientes, siue per se, vel alios offendunt. Habetur in extra. Pij V. Si de protegendis, in extrau. comm. incipien. Diuina, in Concil. Trid. sess. 24. cap. 11. & 23. capit. 1. de reform.

118 AD incurrendum † hanc excõicationem requiritur, vt siue per se, siue p alios, percutiant, vel occidant recurrentes ad Curiam Romanã pro causis ibi tractandis. Personæ, quæ prohibentur offendi, sunt recurrẽtes, aduocati, negotiorum gestores, siue pcuratores eorum, siue etiam adiutores, & iudices super dictis causis, vel negotiis deputati. Item vt dicta percussio, siue lęsio fiat intuitu negotiorum, aut causarum in Curia Romana, alioquin si ex ira, aut voluntate furandi, vel contracta aliunde inimicitia has iniurias inferret litigantib. & reliquis psonis, de quib. sup. hanc excommunicationem non incurreret. Caiet. in verbo. excõicatio. casu 15. Armil. in verbo. excommuni. 6.

Cap.

Cap. XIII.

Excommunicantur in hoc capitulo personę priuatæ, impedientes rescripta Apostolicæ per iudicem laicum, item Magistratus, & officiales inhibentes executionem literarum Apostolicarum sine Regio assensu, item officiales, & Magistratus, atque iudices quicunque prohibentes, ac statuentes, ne habeatur recursus ad sedem Apostolicam pro literis impetrandis, vel impetratas retinent.

Ibi, Excommunicamus.

119 EXcommunicantur, † qui sub prætextu friuolæ appellationis appellant à grauamine futuro literarum Apostolicarum ad iudices laicos: quod intellige, nisi verè, iusteq; appelletur, & timeatur magnum grauamen irrefragabile. Et non ita facile haberi potest recursus ad sedem Apostolicam: tunc enim licitum est appellare, literasque Apostolicas retinere, donec ad sedem Apostolicam recurratur, & hoc intelligitur in partib. longinquis, secus autem proximis.

Ibi, Omnes illos.

120 EXcommunicantur inhibentes † literas Apostolicas, iustitiam, vel gratiam cõcernentes executioni demandare sine eorum beneplacito, examine, aut assensu. facit tex. in cap. quoniam. de immuni. eccle. latè per Nauar. cap. 27. nume. 60. cum sequen. & ratio est, quia cum sedes Apostolica à nemine dependeat, vult à nemine iudicari. Sed in regno secus est, quia consideratis considerandis, visisque literis de hac re à Papa Regi Philippo missis, & econtra, censeo non esse condemnandos, nec incurrere regios magistratus expedientes regium Exequatur, & illud impetrantes, donec aliter à sede Apostolica decisum fuerit. Caueant autem ministri regis, ne excedant fines mandati Regis, cuius mens sanctissima est in non inferendo præiudicium sanctæ sedi Apostolicæ. Neque diu vexent negotiatores in non expediendo regium Exequatur. Vult enim Rex noster, vt quam primum, statimq; literæ Papæ executioni mandentur, concesso eis Regio Exequatur.

Ibi, Quin etiam.

121 AD incurrendum † hanc excommunicationem duo requiruntur. Primum, vt huiusmodi prohibitio directè, vel indirectè scienter fiat, ne recursus habeatur ad Curiam Romanam. Secus autem si ex ignorantia, aut inaduertentia. Secundum, vt fiat auctoritate publica i. magistratus, secus autem si priuata laicali. Naua. c. 27. nu. 73.

122 Limitatur † tamen hęc conclusio, vt non incurrat impediens literas Apostolicas, cum manifestè constiterit illas esse obreptitias. Exemplum, potest Papa iuri patronatus tã laicorum, quàm clericorum derogare, vt per glo. in clemen. 2. ver. Apostolis. de præben. verumtamen non censetur Pontifex derogare, nisi id expressim in literis habeatur, vt per Lapum alleg. 96. per clausulam, pro hac vice tantum derogantes tali iuri patronatus

123 laicali. Si quis modo † supplicaret Papæ, vt ei conferat tale ius patronatus, quod erat laicale, id tamen Papæ non exposuit, & obtentis literis vellet expedire Regium exequatur, Posset regius magistratus tales literas impedire; cum manifeste appareat eas esse obreptitias, cum non constet de derogatione, quæ fit per dictam clausulam; & interim Papæ hanc falsitatem notificare. capit. si quando. de rescript. Couar. lib. pract. quęst. c. 35. num. 6.

Cap. XIIII.

Excommunicantur auocantes causas spirituales à iudicib. spiritualibus, de hac loquitur tex. in c. quoniam. de immun. eccl. lib. 6.

124 IN hoc capitulo excommunicantur omnes † iudices, & alij auocantes causas spirituales, vel spiritualibus annexas ab officialibus ecclesiasticis ad suum tribunal, ac etiam impedientes cursum causarum, vel quoquomodo laici intromittentes se in causis spiritualibus. c. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6. alias spirituales, vel spiritualibus, &c. Causa spiritualis dicitur beneficium ecclesiasticum: decima. & nota, quòd Episcopus, vel nuntius Apostolicus potest agere contra laicos verè debentes decimas, & non dantes, quamuis in Regno propter antiquissimam consuetudinem, & propter transa-

ctiones

ctiones factas cum sede Apostolica decimæ non soluantur.

125 Causa † verò annexa spiritualib. est ius patronatus. Hinc nota, quòd adhærentium idem est iudicium, quod de principalibus, facit tex. in l. quæ religiosis. ff. de rei vend. hinc est, quòd pax facta cum principali intelligitur facta cum adhærentibus. l. 1. §. tribus. ff. de cloac. l. arbor. §. de vestibulo. ff. cómun. diuid. Bar. consi. 62.

Ibi, auocant.

126 AVocare, † est causam de vno tribunali ad aliud trahere.

Cap. XV.

127 TRahentes † personas ecclesiasticas ad eorum tribunal. c. si vero. lo primo. de sent. excom. c. si iudex laicus. eo. tit. libr. 6. in extr. Martini ad repriméndum. [De hac etiã materia loquitur tota ferè causa. 11. q. 1. vbi habetur, quòd apud secularem iudicem nullus clericus est cõueniendus, vel trahendus in tex. ibi neque pro causa ciuili, neque criminali. c. nullus clericus. c. aliud. cum similibus. 11. q. 1. neque per clericum. c. si quis clericus. neque per laicum. c. si quispiam. c. inolita. ead. quæstio. in auth. statuimus. de episcop. & cleri. Quod si clericus fuerit, qui clericum traxerit ad iudiciũ seculare, qua pœna sit mulctandus, habetur per text. in c. nullus clericus. & in c. si quis clericus. Item in c. inolita. vbi tex. ille extenditur etiam ad seculares trahentes clericos. & in c. placuit. 11. q. 3. An vero clericus conuentus sit puniendus si sponte coram laico prosecutus fuerit causam. Dic quòd sic, vt habetur in c. placuit. 11. q. 1. quod secus esset si inuitus traheretur. vt ibi per Gemin. Sed nota, ꝙ tunc dicitur trahi inuitus, quando fecit qđ potuit, vt non traheretur. Quid tamen faciet clericus, qui pulsatus fuerit apud secularem, non respondeat, vel excipiat. c. clericum nullus. 11. q. 1. quia sic sententia tanquàm à non suo iudice lata non constringit. cap. in clericorum. 11. q. 1. An vero possit clericus conueniri de consensu sui ordinarij. Dic quòd olim sic. c. nullus iudicum. ead. quæst. hodie secus. cap. 1. cap. significasti. de foro compe. Sed nunquid hoc obtinet in compromisso. gloss. in cap. dilecti. vbi etiam Inno. de arbitr. tenent, quòd non: nam vt ibi per glo. potest laicus esse arbiter inter ecclesiasticas personas super re tẽporali. ita Gemin. in d. c. clericum. non autem super spirituali, sed arbitrator sic. Bald. in c. decernimus. num. 16. & 17. de iudic. An vero possit Episcopus repetere suum clericum etiam inuitum, & sponte consentientem, & submittentem se iudicio seculari. Dic ꝙ sic. Inno. in c. vt famæ. de sent. excommunic. Franc. in cap. si iudex laicus. eod. tit. in 6 Magistratus vero iubentes clericos trahi ad suum tribunal, qua pœna puniantur. vide tex. in c. nullus Episcopus. 11. q. 1. Sed hodie per præsens capitulum sunt excõmunicati in Bulla Cœnæ Domini.] Item fautores eorum. Item facientes statuta contra libertatem ecclesiasticam. c. nouit. cap. grauem. titu. nostro. c. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. auth. cassa. de sacrosanct. eccles. c. eos. cap. non minus. de immun. eccle. lib. 6. c. 1. de iniur. libr. 6. Item publicantes, vel fauentes eis.

Ibi, Quę ex eorum prętenso officio.

HIc excommunicantur tres personę. Trahentes, trahi facientes, & ꝓcurãtes trahi ꝑsonas ecclesiasticas. Appellatione aũt personarum ecclesiasticarum, quę prohibentur trahi, veniunt quicunque Conuentus, Monasteria, Capitula, & Collegia. Modi, qui prohibentur, multi sunt, idest, ex prætenso officio ad instantiam quorumcunque directè, vel indirectè quouis quæsito colore. [Hinc Nauar. lib. 5. de senten. excommunic. consi. 32. consuluit, quòd prætor, & magistratus, qui incolas Turris Seuerini ad suum tribunal traxerunt, & eis imposuerunt onus singulis annis cereum in recognitionem dominij, inciderint in hanc excommunicationem 14. Bullæ; cum indirectè onus Abbas, & monasterium soluere cogantur, qui sunt ecclesiasticæ personæ: cum si prædictũ Castrum deberet subire onus soluendi prædictum cereum in recognitionem dominij, Abbas, & monachi prædicti deberent recognoscere prædictam superioritatem quo ad Castrum. Et qui vult antecedens, vult etiã consequens, quod illud necessario consequitur. l. illud. ff. ad l. Aquil. c. præterea. de offic. deleg. Et qui vassallo, & domestico facit iniuriam,

iuriam, videtur domino facere. clemen. 1. de excess. prælat. in princ. vbi Cardina. not. 3.] Locus siue forum, in quo prohibentur trahi, est tribunal seculare quocunq; nomine nuncupatum, tã in causa ciuili, quam criminali.

Ibi, personas ecclesiasticas.

QVæ illarum appellatione veniant, vide quæ supra diximus in secundo lib. tertio præcep. notabili quinto. c. 49. num. 22.

Ibi, Præter iuris canonici dispositionem.

128 SEcundum iuris † canonici dispositionem multi sunt casus, in quibus licitũ erit trahere personas ecclesiasticas ad forũ sæculare. Primus in causa feudi, in qua potest clericus per laicum trahi ad forum seculare. c. cæterum. de iudic. facit glo in c. ex transmissa. & cap. verum. de foro competenti. Guido Papæ. decisio. 139. Secundus casus est in causa reconuentionis, nam clericus agens contra laicum coram iudice seculari, potest ibi reconueniri. cap. 1. & 2. de mutu. petit. glo. in cap. denique. distin. 96. c. multi. secunda. quæst. 1. Boer. decis. 114 Afflict. decisio. 173. Et ita extat ritus magnæ Curiæ Vicariæ incipiens. Item quod clericus. Sed aduerte, quòd licet clericus possit reconueniri corã iudice laico, non tamen facta condemnatione potest cogi ad soluendum. Lapus allega. 118. Vrsil. ad Afflic. decisio. 173. [Ex quibus dictis colligitur reconuentioné habere locum in ciuilibus, & in causis, in quibus iudex sub quo fit reconuentio, iudicare potest, & sic nota priuilegium reconuentionis: extẽdit enim iurisdictionem iudicis contra actorem, in quem aliàs non habet iurisdictionem. At in criminalibus reconuentio nõ habet locum, sicut neque vbicunque iudex, sub quo fit conuentio, de reconuentione iudicare nõ potest, vt si coram laico fiat reconuentio de spiritualibus, vel sub inferiori iudice de libertate. de iudic. cap. quanto. cap. tuam. extra de ordine cognitio. Imno. in d. c. 1. de mutu. petit. Archid. in d. c. multi. pariter nec in ciuilibus semper reconuentio procedit, sed tunc tantũ, quando clericus agit nomine proprio, & reconuenitur nomine proprio. Secus si ageret nomine ecclesiæ, & reconueniretur nomine ecclesiæ: vel si ageret nomine ecclesiæ, & reconueniretur nomine proprio. argũ. ff. de in ius vocan. l. quæsitum. nam in agendo est procurator, & ideo non potest reconueniri nomine proprio. ita Bald. in cap. at si clerici. num. 14. de iudic.] Tertius casus est, quando clericus amisit priuilegium fori, quod multipliciter fit. vt in cap. cum non ab homine. de iudic. cap. nouimus. de verbor. signific. vt in clerico non constituto in sacris, nec beneficiario incedente in habitu, & tonsura, nec seruiente in diuinis. vt Concil. Trident. sess. 23. cap. nullus. Quartus casus est in materia spolij, seu manutẽtionis in possessorio: potest enim hoc casu persona ecclesiastica citari per edictum à iudice laico, si sua putauerit interesse. vt in cap. Regni, omnis prędatio. & latè per Afflict. decis. 224. & 85. & ibi Vrsil. Quintus est in censibus, & tributis, pro quibus clerici possunt coram iudice seculari conueniri: videntur enim potius conueniri res eorum tanquàm affectæ, quã personæ. [ita Gulielmus in l. de his. C. de episco. & cleri. Verum Bald. ibi hoc dictum improbat, dicens quia licèt posset mitti in possessionem pro tributo, persona tamen nõ potest per iudicem secularem distringi, seu conueniri. Hanc etiam opinionem sequitur Maria. Socin. in c. sane. nu. 10. de foro compe. Et profecto de iure ciuili procederet dictũ Gulielmi. per tex. in d. l. de his. Sed de iure diuino secus. 11. q. 1. c. 1. & 2. c. si Imperator. dist. 96. quia si respectu tributi posset conueniri clericus, vtique persona subijceretur iudici seculari, contra cap. si diligenti. de foro compet. Quinimo etiam si possessio caderet in commissum. inquit Abb. in c. qualiter & quando. nu. 9. de iudic. quod non debet princeps secularis extendere manum, nisi prius declaretur per iudicem ecclesiasticum, per text. not. in cap. cum secundum. de hær. lib. 6. Sextus lite cœpta contra laicum defunctum apud iudicem secularem, eius hæres clericus tenetur ad eius prosecutionem coram eodem iudice ad finem vsque litis, nec potest forum illud declinare. Ita in specie tenet Imo. in l. si cum hominem. ff. de fideiuss. Barb. in c. quia V. de iudic. nu. 45. Aufrer. in clemen. 1. de offic. ordi. reg. 2. fal. 6. text. opti. in l. si quis postea. ff. de iudic. & in l. 3. C. de hæred. act. Pau. de Castr. in l. hæres absens. in princip. ff. de iudic. Septimus, possunt clerici

coniugati conueniri in causis ciuilibus cum tantũ sint exempti in criminalibus, & gaudeant priuilegio canonis, si modo incedant, secundum tex. in cap. vnic. de cler. coniu. lib. 6. ita omnes in d. cap. Octauus est in clerico læso circa proprias res, & ad ipsum pertinẽtes, qui debet in restitutionis in integrum iudicio laicum conuenire coram iudice seculari, ex regula generali, qua etiam à canonibus expressum est oportere actorẽ sequi forum rei ad speciem restitutionis in integrũ deductam. in l. 2. C. vbi & apud quẽ. ita Inno. in c. constitutus. num. 3. de in integ. restit. Nam & si maximè concedamus Inno. opinionem in cap. cum sit generale. de foro compet. qui dicebat restitutionem in integrum etiam aduersus laicum coram ecclesiastico peti posse, admittendam esse, quando ecclesia restitutionem in integrum petit, & id fauore ecclesiæ: non tamen competit hoc priuilegium clericis in rebus patrimonialibus, si quidem priuilegia ecclesijs quo ad eorum bona competentia non extenduntur ad clericos quo ad eorum patrimonia, nisi à iure in aliquot casibus diuersum fuerit statutum. iux. Abb. & Felyn. in cap. ecclesiã Sanctæ Mariæ. de constit. quam opinionem fatetur communem ibi Decius. numc. 18. & probatur auctoritate gloss. 2. in clemen. 1. de in integr. restitut. quæ expressim asserit, restitutionem in integrum ecclesijs iure minoris competentem nequaquam ipsis clericis cõcedi ratione patrimonij: eadem ratione glo. in c. possessiones. 16. quæst. 4. asserit res patrimoniales clericorum eodem vsucapi tempore, quo iure vsucapiuntur res laicorum, dicit eam glo. sing. Abb. in cap. sanctorum. de præscrip.] Sunt & alij casus, licet regula in contrarium adsit, scilicet, quod clericus etiam volens conueniri, non possit coram iudice. facit cap. placuit. cap. nullus episcopus. 11. quæst. 3. cap. qualiter, & quando. de iudi. in auth. statuimus. C. de episcop. & cler.

Ibi, Nec non qui statuta.

129 HIc excommunicantur † statuentes cõtra libertatem ecclesiasticam: Personæ excommunicatæ sunt facientes statuta, ordinantes, publicãtes; Res prohibitæ sunt statuta, pragmaticæ, decreta, & constitutiones, siue in genere, siue in specie.

Ibi, Libertas.

130 LIbertas † ecclesiastica est exẽptio personarum ecclesiasticarum. Caieta. in ver. Immunitas. in fin. not. Docto. in cap. eos. de immun. eccle. libr. 6. Hæc autem libertas potest lædi in personis proprijs, in locis, & in rebus. In personis proprijs, vt si fiat statutum, vt nemo locet domos, vel molat bladum, vel aliquid vendat personis ecclesiasticis, aut ab eis emat, vel ne aliqua alia obsequia præstet eisdẽ. In locis, vt si fiat pragmatica, vt milites possint hospitari in domibus clericorum. In rebus, vt si fiat statutum, vt nemo laicorum eat ad molendum in molendinis clericorum. Præterea sciẽdum est, eo ipso fit contra libertatem ecclesiasticã, quod fit cõtra eius immunitatem, ideo text. in cap. fin. de reb. eccle. non alien. miscet ista duo, libertatem, & immunitatem ecclesiæ. [item tex. in cap. aduersus. de immun. eccle. libertatem personarum ecclesiasticam immunitatem dicit. notat Syluest. in versi. immunitas. in prin. vt hinc aduertas, quod pœnæ, quæ infliguntur aduersus violantes ecclesiasticam immunitatem, obtinent aduersus eos, qui non tantum ecclesiarum priuilegia, & exemptiones perturbãt, sed & personarum ecclesiasticarum immunitatẽ infringunt. ita Couar. lib. 2. varia. resolu. c. 20.
131 nu. 1.] Fit autem † contra immunitatem ecclesiæ eo ipso, quòd per laicum statuitur de rebus, personis, vel iuribus pertinentibus ad ecclesiam, à quibus laici sunt prohibiti, & solum prælatis ecclesiæ est concessum, verbi gratia, si fiat statutum, quod feudũ, quod laicus tenet ab ecclesia, possit alienari. text. in d. c. fin. de reb. eccle. non alien. vel ne personæ ecclesiasticæ habeant recursum ad iudices ecclesiasticos. ita Lapus alleg. 92. His enim casibus cũ talia statuta, quæ sunt contra violationem libertatis, respiciant vniuersalem ecclesiam, dicuntur esse contra libertatem ecclesiasticam.
132 Hinc patet, † hæc esse necessaria, vt incurratur in hanc censuram. Primum, vt violatio libertatis ecclesiasticæ fiat per viam statutorum, pragmaticarum, vel edictorum, vel per consuetudinem contrariam, vt rectè inquit Caiet. in ver. excommunicatio. casu 31. Secundum, vt disponat statutum contra priuilegia concessa ecclesiasticis personis, & de

de his in statuto fiat specialis mentio, aliàs si nulla de ecclesiasticis personis fieret mentio, non diceretur violata ecclesiastica libertas.ita colligitur ex Franco in d.c.eos.1. & 2.colum.

133 Hinc † patet responsio, quod si in statuto,vel interdicto non exprimuntur personæ ecclesiasticę,sed simpliciter interdicitur ne quis vendat, vel donet rem immobilem aliquibus nõ existentibus de iurisdictione dominorum statuentium,vel non subeuntibus onera communia, vel dominorum, & irritatur venditio, vel donatio, & pœna imponitur, quòd tale statutum non est contra libertatem ecclesiasticam, ita vt statuentes incurrant in Bullam, quamuis incurrant in aliam Papalem, quæ non est seruata. vt in d.c.eos.de immun.eccle.libr.6. Et ratio est, quia tale statutum non est ex se contra libertatem ecclesiasticam, sed contra societatem vitæ humanæ. ita Nauar. in c.37.nu. 119.& 130. Potest tamen in hoc casu episcopus cogere potestatem,vel statuẽtes, vt declarent illud non debere extẽdi ad clericos, cum ex eo clerici efficiantur tepidiores. ita Lapus in sua alleg.30.in septima conclusione.Bal.in auth.statuimus.C.de episc.& cler. [Imo si statutum est aliquid contra ecclesiasticam libertatem, vel contra ius diuinũ, si hoc notorium sit,superior potest id tollere, vel tolli, & non obseruari mandare sine aliqua citatione, & decernere illud non tenere,& cassare.ad hoc.ff.de ser.fugi.l.diuus. ff.de offi.procons.& leg.l.fin. ita Archid.in c. quæ Lotharius.2.q.1.vbi inquit, quod hoc potest fieri absq; solemni prolatione sententiæ in scriptis: quia in notorijs non est necessaria sententia in scriptis, & solemniter proferenda. imo secundum Gemin.ibi, nec citatio,vbi tantum sufficit inhibitio,vel ordinatio, vt in casu prædicto. Quod secus esset,vbi factum sit tale, quod certæ personæ condemnatoria requiritur; nam tunc quãtumcunq; sit notorium,debet citari ad sententiã audiendam: quia absens multas excusationes,& defensiones posset habere,per quas non condemnaretur,si esset præsens,& illas proponeret.Sed quid si statuto Mediolani cauetur,quod nullus subditus potestati Mediolani possit alienare rem immobilẽ in non subditum, nisi soluat tantũ pro libra, expresse prohibendo ne possit alienare in personam ecclesiasticam: dico,ꝙ tale statutum est iuridicum, & non improbandũ, nec censendum contra libertatem ecclesiæ:quia est conditum fauore publici,& cõmunis boni,& subditorum, vt eis salua immobilia,& territoria conseruentur. Vnde non est censendum esse contra libertatem ecclesiæ, sed pro libertate publici territorij, & publicarum functionum, tum etiam quia res publica æquiparatur ecclesiæ. vt C.de sacrosanct. eccle.l.fin. Vnde sicut ecclesia defendi debet in iuribus suis,ita & ciuitas.ita Bald.qui sequitur d. Signorolum de Mediolano. consi. 19.in c.clerici.de iudi.nu.2.]

134 Tertium, † vt dictum statutũ, vel edictum, &c. respiciat vniuersalem ecclesiam, vnde hanc non incurrunt,qui ordinantur cõtra hanc,vel illam ecclesiam, nisi illa etiam pertineat ad ecclesiam vniuersalẽ. ita Nauar.c.27.nu.119.vt v.g.lædere vnum episcopum, est facere contra libertatem ecclesiæ, esto ꝙ nõ lædantur omnes episcopi.c.olim. de iniur. clem. si quis suadente. de pœnis. & ratio est, quia cum vniuersalis ecclesia sit vnum corpus,cuius membra sunt aliæ ecclesiæ singulares.de elect.c. significasti.ideo impediendo ecclesiæ singularis libertatẽ vnius scilicet ecclesiæ circa id, quod competit omnibus, facit contra libertatem ecclesiæ. ita Io.And.in d.c.fi.de immun.eccle.lib.6.

135 Quartum est, † vt dictũ statutum sit factum animo derogandi libertati ecclesiasticę.Quod tunc dicitur,quando vt supra diximus specialis mentio fit de personis ecclesiasticis, puta, fit statutum ne ecclesijs dentur eleemosynę,vel decimę, vel clerici soluant gabellas de his quę emũt pro suo vsu & non ad negotiandum,&c.Secus vero si statuatur nę in funeralib. vel in primis missis, vel nuptijs extra modum offeratur, neque fiant immoderata conuiuia,vel sumptus cerę. ita Caieta.in d.casu 31.& ratio est,quia talia statuta cõcernunt proprie põpas mundanas, nõ autem cultum diuinum.vt inquit Panor.in c.fin.de reb.eccle.non alien.

136 Quintum est,vt sit † cõsumatio actus vt ibi per Caiet. Vltimo scias, ꝙ nõ incurrunt hãc censuram, qui sincero corde huiusmodi statuta obseruari,vel scribi faciunt,credentes illa esse salutaria.iux.Inno.in c.nouerit. tit.nostro,maxime si crederent de cõsilio habito à viro predito idonea scientia, & conscientia.

ſcientia.argu.tex.in c.1.de conſtitu.glo.ſing. in capit.capellanus.de fer. [Pariter nec qui ignoraret ſtatutum eſſe contra libertatem eccleſiaſticam, incideret in excommunicationem, quæ non cadit niſi in contumacem. 11.q.3.cap.certum.quæ non niſi pro magnis criminibus eſt infligenda, ignorans autem non peccat. C.ne ſanc.bapt.iter.l.2.ita Inno. in c.innotuit.de ſent.excom. in fi.vbi etiam ponit, in quibus conſiſtat eccleſiaſtica libertas. vide etiam Deci.in c. eccleſia S.Mariæ. col.1 & 2.de conſti.Ciuiliſtas in auth.caſſa. C.de ſacroſan.eccl.] Eſt & alia excõmunicatio contra libertatem eccleſiaſticam infra duos menſes.c.nouerit.c.graue.tit.noſtro.

Cap. XVII.

Impedientes quomodolibet officiales eccleſiaſticos, Archiepiſcopos, alioſve prælatos, ne ſua iuriſdictione vtantur.

137 EXcommunicantur † impediẽtes iuriſdictionem ordinarij, recurrẽtes ad ſecularia tribunalia etiã ad cancellarias contra decreta, vel ſententias ordinariorum. Procurantes prohibitiones, vel etiam mandata pœnalia contra ſententias ordinariorum. Cõcedentes, & decernentes talia, exequentes huiuſmodi mandata pœnalia. Hæ ſunt perſonæ principales. Acceſſoriæ vero ſunt cõſilium, auxilium, fauorem, & patrocinium præſtantes. Hæc tamen non incurritur, niſi effectu ſecuto.

138 Hortatoria † hic non comprehenduntur, niſi ex his deueniretur ad literas comminatorias, vt probatur ibi in tex.prohibitiones, vel mandata etiam pœnalia. Eſt autem hortatorium litera amicabilis, qua epiſcopus aliquid cõtra laicum impertinenter faciẽs, ab officialibus ſecularibus hortatur, vt deſiſtat à faciendo talia. Quod ſi epiſcopus talibus hortatorijs obedire nollet, non debet laicus impetrare mandata pœnalia contra epiſcopum; quia ſtatim incideret in Bullã, ſed procedat contra eũ in Curia Romana corã congregation Cardinalium, & ita abſq; animæ interitu habebit, qđ vult

Ibi, Quomodolibet impediunt.

NOta quòd mens Papæ eſt contra officiales, qui auctoritate laicali præſumunt impedire ordinarij iuriſdictionem.

139 Hinc ſi aliquis † noctu dilaceraret, vel ſordibus macularet edictum publicum affixũ in valuis eccleſiæ, vel in publico foro, vbi præciperetur aliquid ſub pœna, iſte non incidit: quia nõ dicitur impedire iuriſdictionem; cum per prius fuerat factum edictum, & lata erat ſententia, quæ aliquo modo impediri non poteſt: peccat vero mortaliter, & poteſt alijs pœnis eum epiſcopus afficere, atque excommunicare.

Ibi, Quo minus.

SEd quid in delictis mixtis. An in ipſis impediatur iuriſdictio ordinarij. Pro intelligentia notandum eſt, Delictorum alia

140 eſſe mere † eccleſiaſtica, alia merè ſecularia, & alia communia, ſeu mixta. Mere eccleſiaſtica ſunt illa, quorum cognitio iudicibus eccleſiaſticis tantummodo eſt reſeruata, etiam ſi dicta delicta cõmiſſa ſint per laicos: Vt eſt crimen hæreſis, ſimoniæ, &c. Mere ſecularia ſunt ea, de quibus ſi à laicis committantur, ſoli iudices ſeculares cognoſcunt, vt eſt homicidium, furtum, &c. Communia, ſeu mixta ſunt ea, de quibus ſi à laicis committantur, vterque iudex cognoſcere poteſt, vt eſt crimen vſurarum. Dec.conſi. 170.nu.3.ſacrilegium, ſortilegium. Abb.in c.1.num.3.& 4.de ſortil.adulterium. Abbas in c.intelleximus.nu.1.de adult.concubinatus, crimen ſodomiæ, vt intelligitur ex text. in c.clerici.de exceſ.præla.& latè de his Iulius Clarus in ſua praxi crimin. §.fin.q.37. nec non glo.& Doct.in c.cum ſit generale.de foro compet.

141 His ſic † præmiſſis dico, quòd de iure communi dabatur locus præuentioni, ſed in Regno propter multas Bullas Pontificum, præſertim Honorij III. & antiquiſſimam conſuetudinem non datur locus præuentioni, ſed ordinarij, quando delictum eſt notorium, poſſunt procedere contra delinquentes quo ad cenſuras eccleſiaſticas, ideſt, priuationem ſacramẽtorum, & correctionem paternam.c.quamquam.cap.1.de vſur.lib.6. c.ſtatutum.de maled. Iudices vero laici procedunt in puniendo eos, quo ad pœnas corporales, & pecuniarias, & ita pro eodem delicto in eadem perſona cõcurrunt ambo, vt inquit Fely.in c. de his.nu.10.de accuſat.

Hinc

142 Hinc † ſequitur, quod accuſatus de tali crimine mixto coram iudice eccleſiaſtico, & ab eo cauſa cognita abſolutus, non erit non obſtante dicta abſolutione corã iudice laico de eodem crimine accuſari. & puniri, vt omnium conſenſu receptum eſſe atteſtatur Couar.lib.2.varia.reſolu.c.10.num.6. & ratio eſt, nam iuriſdictio eccleſiaſtica, & ſecularis ſunt prorſus ſeparatę, & diſtinctę, ideo abſolutoria lata in vna iuriſdictione nõ parit exceptionem rei iudicatæ in alia. Bald. conſi.260.libr.3. ſequitur Iulius Clar. in ſua praxi crimi. vbi ſupra.q.57.verſi. ſed hic occurrit, & verſi. ſed quæro.

143 An autem ordinarius † epiſcopus poſſit ab adminiſtratoribus tam eccleſiaſticis, quàm laicis eccleſiarum, hoſpitalium, confraternitatum, montis pietatis, quàm quorumcunque locorum piorum ſingulis annis rationes exigere? Reſpon. quod ſic, niſi forte in inſtitutione, & ordinatione talis eccleſiæ, ſeu cõfraternitatis expreſſe cautũ eſſet contrarium, & niſi talia pia loca ſub Regũ immediata poteſtate ſint: quia tunc ſine eorum licentia non poſſunt. Quod ſi ex conſuetudine, priuilegio, aut conſtitutione aliqua loci, alijſque ad id deputatis ratio reddenda eſſet, tunc cum his etiam adhibebitur ordinarius, & aliter liberationes factæ dictis adminiſtratoribus minime ſuffragantur. Iura ſunt clara in Concil. Trid. ſeſſ.22. c.epiſcopi. & cap. adminiſtratores. ratio eſt, optima mens regis, quæ cõcordat cũ ſancta ſede Apoſtolica in materia iuriſdictionali.

Cap. XVIII.

Vſurpantes redditus eccleſiaſticos, vel fructus ſequeſtrantes ſine debita licentia excommunicantur, vt habetur in auth. ſuſcepti, ne ſede vacan. clemen. religioſi. de deci. clem. cupientes. de pœn. in Concil. Trident. ſeſſ.22. de reform. cap.2. in c. hoc conſultiſſimo. de rebus eccle. non alien. lib.6.

144 AD incurrendam † hanc excommunicationé tria requiruntur. Primo, vt vſurpentur, ſeu ſequeſtrentur bona pertinentia ad perſonas, ſeu loca eccleſiaſtica ratione beneficiorum eccleſiaſticorum, vel monaſteriorũ. Vnde latro vſurpans redditus profanos patrimoniales clerici non incidit. Secundo, vt vſurpatio, ſeu ſequeſtratio fiat auctoritate iudiciali, quare latrones, aut milites, qui rapiunt ea, vt quælibet alia bona, nõ incidunt. Tertio, vt fiat ſine licentia perſonarum, quæ habent poteſtatem concedendi: vnde qui à iudice laico de licentia epiſcopi miſſus eſt in poſſeſſionem bonorũ clerici, vt eius creditor, non incidit iudex. [ſed an incidat in hanc excommunicationem laicus, qui fecit per laicum iudicem ſequeſtrare fructus clerici debitoris ſui exiſtentes apud laicum, ſed pertinentes ad clericum ratione ſui beneficij? *Reſp.* Nauar. libr.5. de ſentent. excommu. conſi.34. quod non. Tum, quia Bulla præfata eſt diſpoſitio pœnalis, & non debet extendi ad alium caſum. c. pœnę. de pœnit. diſtin.1. Quare cum Bulla ſolum excommunicet vſurpantem, & ſequeſtranté fructus eccleſiaſticos ſine licentia Papæ, vel alterius, ad quem pertinet dare talem licentiam; ergo cum talis nec ſequeſtrauerit, nec vſurpauerit eos, non incidit. Tum, quia vt alibi diximus, excommunicatio lata contra facientes aliquid, non includit procurantes, conſulentes, vel mandantes, niſi per alia iura id declaretur.]

Cap. XIX.

145 *Imponentes † clericis collectas, taleas ſine debita licentia, de hac loquitur text in cap. quamquam. de cenſi. cap. non minus. c. aduerſus. de immunit. eccle. in extrauag. Pij V. Dum ad aures. Exigentes eas etiam à volentibus, fautores eorum prædictorum. cap. generali. de elect. lib.6.*

Cap. XX.

146 *Intromittentes † ſe in cauſis criminalibus clericorum, & banniente clericos, in extrauag. Vrbani V. quiſicut. in auth. ſtatuimus. C. de epiſc. & cler. in Concil. Trid. ſeſſ.25. de reform. c. cupientes.*

Ibi, Magiſtratus.

147 ENumerantur † perſonæ, quæ excõicantur, & ſunt videlicet, magiſtratus laici quicunque, iudices ſeculares quicunque, notarij, ſcribæ, actuarij, aſſeſſores, gubernatores ciuitatum, ſatellites, & ſubexecutores.

Ibi,

Ibi, In causis capitalibus, seu criminalibus.

148 NOta quòd causa † capitalis dicitur, quando non pertinet ad iudicem ciuilem, sed spectat ad criminalem, & quando venit quolibet modo puniendus criminaliter reus. Causa vero ciuilis dicitur, quando pro crimine agitur ad pœnam applicandam parti. Sed quando pœna venit fisco applicanda, dicitur criminalis. ita glo. in l. 3. in prin. versi. centum. ff. de sepulc. viol. & ibi Barto. Afflic. in 3. parte constit. Regni. rubric. 32. §. varietates. nu. 9. Cagno. in l. 2. nu. 91. & 100. C. de eden. & est communis opinio.

Ibi, Processando.

149 PRocessare † est inquirere cōtra aliquē. Et nota quod actiones hic prohibitæ sunt multæ, idest, quoquomodo se interponere in causis criminalib. clericorum, illos bannire, capere, processare, sententias cōtra eos proferre, & illas exequi. Nota tamen, quod capere informationem pro aliquo facto, in quo sunt aliqui clerici nominati, non est processare clericos, & consequenter talem capiens informationē, non incidit: quia non est processare, sed capere informationem de toto facto: nec etiam censuram incurrit, qui episcopum, vel alium clericum secreto processaret, animo præsentandi talem processum non regijs officialibus, sed summo Pontifici.

150 In plurimis tamen casibus potest † laicus iudex clericum capere, vel processare absque metu censuræ, quorum primus est in clerico realiter degradato, qui postea traditus est curiæ seculari. c. nouimus. de verbo. signifi. Bar. in l. 1. ff. de pœnis. qualiter autem fiat realis degradatio, habetur in Pontificali. Secundus casus est, quādo clericus amisit priuilegium fori. ita Dec. num. 110. Felyn. Abb. in c. cum nō ab homine. de iudi. vt quia caret beneficio ecclesiastico, aut quia clericalem habitum, & tonsuram non defert, vel de mandato episcopi non seruit alicui ecclesiæ, aut in seminario clericorum, vel in aliqua schola, aut vniuersitate. iuxta c. nullus.

151 sess. 23. de refor. in Concil. Trid. Vel † quia est effectus ioculator, vel buffo, quia hoc casu si anno, vel tertio monitus nō desistat, clericale priuilegium amisit. c. vnico. de vita, & honest. cleric. lib. 6. quod procedit etiā in clerico in sacris constituto. secundum Gemin. ibi, & Rotam decis. 349. in antiquis. Tertius casus est, quando se enormitatibus immiscuit. vt est tex. secundum vnum intellectum. in c. ex parte. de priuileg. credit. & cap. perpendimus. tit. nostro.

In his tamen casibus prius sententia declaratoria iudicis cōpetentis procedere debet, quod secus est in clerico assassino, qui si notarius est, potest per iudicem temporalem absque alia præcedente sententia puniri. c. 1. de homi. lib. 6. Capicius decis. 155. nu. 26. & tunc degradatur. Capic. decis. 112. nu. 3. & 130. num. 75.

152 Quartus † casus est, quādo clericus inuentus est in crimine flagranti: tunc enim potest à iudice laico capi. c. vt famæ. tit. nostro. Doct. in c. cum non ab homine. de iudi. dummodo sine iniuria, violentaque manuū iniectione capiatur, & absque clericalis ordinis dedecore, vt cum primum opportunè poterit, reddat eum curiæ ecclesiasticæ. Nauar. c. 27. nu. 83.

Quintus, quando iudex laicus non iure proprio, sed de mandato superioris cognoscit de causis criminalibus. c. manna. 11. q. 5. gl. in c. decernimus. ver. præsumant. de iudi. quia id facit, vt minister ecclesiæ. c. si clericos. tit. nostro. lib. 6.

153 Sextus, † quando non incedit in habitu, & tonsura: nam tunc iure capi poterit à iudice laico, quia talis quisque præsumitur, in quali habitu reperitur. d. c. si clericos. c. si iudex laicus. tit. nostro. in sexto. Et ita hodie post promulgatam quandam constitutionē Papæ Clementis, & deinde Papæ Pauli, obseruatur, scilicet, contra clericos, non beneficiatos, neque in sacris constitutos, q̄ possint puniri per iudicē laicum, si vt laici fuerint inuenti, & ita hodie est in praxi. Et nec tenetur laicus clericum remittere, donec de clericatu constiterit coram ecclesiastico iudice, & comperto, quod sit clericus, debet remitti ad eundem iudicem suum ecclesiasticum: quæ quidem probatio, & cognitio, an aliquis sit ecclesiasticę iurisdictionis, debet fieri coram iudice ecclesiastico, non autem seculari. ita Doct. commun. in d. c. si iudex laicus. & in c. cum non ab homine. Fulg. consil. 120. dicit esse communem, & ita in

Hispania est in vsu. secundum Couar. in regno tamen contrarium seruatur per ritum magnæ curiæ. incip. item si aliquis clericus.

154 [Sed quid si clericus † renũciauerit declinatoriæ fori, & vult se defendere, ac litigare coram iudice laico? Dic quod hoc non obstante potest iudex ecclesiasticus illum repetere à secularibus iudicibus. ita Bald. in l. si qua per calumniam. col. 2. C. de episco. & cler. Franc. in d. c. si iudex. probatur per text. in c. si diligenti. de foro compet. Potest autẽ

155 clericatus iure † ordinario, & regulariter probari per scripturam, quod deduci videtur ex l. si qua per calumniam. C. de episco. & cler. & cap. legum. 2. q. 1. Item per testes, vbi scriptura fuerit amissa. l. testium. C. de testi. glo. commun. recepta. in d. c. si iudex. in versi. fecerit. Guido Papæ. q. 474. vbi ad minus cum hic agatur de maximo præiudicio, scilicet, de declinatoria fori requirunt duo. text. optimus in c. tuæ fraternitati. de cler. peregr. Nam licet Bald. in c. licet vniuersis. & ibi Felyn. de testib. Hippol. in l. 1. §. idem Cornelio. in fin. ff. de quæst. asserant primam tonsuram probari posse testimonio vnius, vbi de alterius præiudicio non agitur, non tamen istorum decisio huic quæstioni aptatur, quæ super iurisdictione discutitur, cum ea res sit grauissimi, & enormis præiudicij. Vnde opinor, quòd non sufficiat vnicus testis ad probationem tonsuræ, vt clericus captus ante omnia pendente adhuc clericatus quæstione remittatur ad iudicem ecclesiasticum, quãuis possit sufficere probatio tonsuræ per vnicum tantum testem ad suspensionis effectum, vt iudex secularis supersedeat cognitioni criminis, & nulla vtatur nouatione. ita Couar. cap. 33. nume. 3. in libr. quæst. practic.]

156 Septimus, † quando clericus commisit notorium delictum coram iudice laico; potest enim hoc casu ab eo capi, sed statim superiori suo est restituendus. Nauar. cap. 25. nume. 24.

[Octauus, quando aliquis ecclesiasticum ordinem post delictum commissum absque aliqua fraude susceperit: nam tunc eum omnino liberat à iurisdictione iudicis secularis. hoc probatur argum. tex. in l. hos accusare. §. hoc beneficio. & versi. item magistratum. ff. de accusa. not. in c. proposuisti. de foro compet. & in l. si quis postea. ff. de iudic.

Quod si ordinẽ ecclesiasticum dolo, & fraude post delictum perpetratum assumpserit, vt iudicis forum declinaret, tunc à iurisdictione iudicis secularis non liberatur. d. l. hos accusare. versi. Dum non retractandi. l. si maritus. §. legis. ff. de adult. l. 1. C. qui mili. non poss. lib. 12. Oldr. consi. 4. Bar. eleganter in l. 1. ff. de pœnis. Quorum opinio communis est. ita Aufrer in clem. 1. de offi. ordi. regu. 1. fall. 11. Hippol. sing. 84.

Fraus vero maximè præsumitur, quando post delictum cõmissum, & ante susceptum ordinem fuerit accusatus, vel denunciatus, aut sanè infamatus. tex. opt. in l. fin. ff. de bonis eorum, qui sibi mor. consci. & in l. fin. ff. de re milit. not. in l. si quis postea. ff. de iudi. Item in vniuersum fraus præsumitur, si quis post crimen commissum timore punitionis secularis, ordinem susceperit. Bal. in l. 1. nu. 2. C. an seruus ex suo facto. Verum ratione fraudis quis post delictum commissum manet sub iurisdictione iudicis secularis quo ad rerum, & bonorum, ac mulctæ condemnationem, non autem quo ad pœnam corporalem. ita Ioan. Andr. in c. 1. de oblig. ad ratioc. Bar. in d. l. 1. ff. de pœnis. & est communis opinio, vt per Aufrer. in d. fall. 11. Vnde si crimen pœnam mortis, aut membrorum mutilationẽ exigit, erit hic clericus degradandus per Episcopum, & tradendus curiæ seculari. Bart. in d. l. 1. Iason in l. cum quædam. ff. de iurisd. omn. iudic. Anchar. in reg. ea, quæ. de regu. iur. lib. 6. quæst. 13. Aufrer. in d. fallen. 11.

Si vero votum fecerit, vel religionis, vel ordinis sacri suscipiendi ante delictum, qđ post illud perpetratum adimpleuerit, effugiet manus iudicis secularis. ita Ias. in d. l. cum quædam. nu. 11. Hippoly. sing. 84. quasi maxima sit præsumptio bonæ fidei, & nullã

157 subesse fraudẽ mutationi status. Hæc † autem probatio cum sit de his, quæ in animo cõsistunt, potest fieri iuramento proprio ipsius met vouentis. glo. elegans in cap. significasti. el primo. de homicid. vbi omnes. glo. in c. si vero. el secondo. de senten. excommu. Iason in §. sed istæ. num. 89. Institu. de actio. text. optim. in c. pastoralis. de except. Quod quidẽ intelligitur cum de modico præiudicio agitur, non autẽ vbi de maximo sit præiudicio agendũ, vt in proposito. Agit. n. de graui, ac enormi læsione Reipublicæ, & iurisdi-

 ctionis

ctionis secularis. Vnde tunc saltem ea erit necessaria probatio, quæ fieri ea de re communiter potest. vt not. Domin. in cap. eos. de temp. ordi. lib. 6. Abb. in c. quosdam. de præsumpt. Fely. in c. cognoscentes. nu. 14. de constit. Hippol. sing. 635.

Nonus casus est de clerico, qui nō potest arma illa portare, quæ lege laicorum sunt interdicta. tex. opti. in c. 1. §. si clericus. de pace tenen. & eius violat. Si tamen illa portauerit, licèt nō possit iudex secularis illum punire pœna lege seculari statuta. vt inquit Io. de Plat. in §. item. l. Iulia. Insti. de publi. iud. col. 4. & Io. Lupi in c. per vestras. de dona. inter vir. & vxor. 2. no. §. 1. nu. 13. tamen po-
158 test per † secularē iudicem, & ministrum laicæ iurisdictionis armis his expoliari, & priuari absq; vllo metu excommunicationis, quia hoc ad secularem iudicem, & Reipublicæ rectorē proculdubio pertinet; nec compelli poterit iudex laicus per ecclesiasticum arma illa restituere: Si quidē laica lex arma prohibere potuit, eaque prohibitio clericos etiam comprehendit, vt supra probauimus. Alioquin clerici liberè vagarentur armati, cum iudex ecclesiasticus non habeat ministros, qui noctu possint clericos armatos capere, armaq; ab eis tollere: Presertim, q̄a frequentior est in toto orbe Christiano illa consuetudo, quæ obtinet arma non amitti, nisi quis fuerit deprehensus armatus, etiā si constet illum arma portasse. ita Couar. lib. pract. quest. c. 33. nu. 7.]

Cap. XXI.

159 *Occupantes † terras, vel iura sedis Apostolicæ etiam mediate, & fautores eorum. De hac loquitur Nauar. c. 27. num. 71. post Caiet.*

Cap. XXII.

Raptores bonorum prælati Apostolici tempore mortis, vel infirmitatis Papæ. Detentores talium rerum.

Cap. XXIII.

Præsumentes absoluere excommunicatum per Bullam Cœnæ in extrau. & si dominici. 1. & 2. de pœnit. Non autem qui ex ignorantia, obliuione, aut inaduertentia, vt diximus in primo lib. c. 13. Explicit explicatio Bullæ.

SVMMARIVM.

1 *Absoluti ob periculum mortis, ab excommunicatione, transacto eo quantum tempus sit eis præfixum recurrendi ad Pontificem.*

2 *Præsentatio coram Papa occasione excommunicationis fieri potest per procuratorem.*

3 *Participantes in crimine cum excommunicatis, item clerici scienter cum excommunicatis à Papa; item clericorum percussores, & detentores in carcere, eosque non defendentes; in excommunicationem Papalem incidunt.*

4 *Effringentes, vel spoliantes ecclesias, quæ requirantur, vt incidant in excommunicationem. & nu. seq.*

6 *Frangentes Crucem in Ecclesia, vel Corpus Christi diripientes, non sunt excommunicati, sed excommunicandi.*

7 *Excōmunicatio contra incendiarios ad quos extendatur.*

8 *Locorum sacrorum appellatione, quæ veniant.*

9 *Incendiarij vltra peccatum, ad quid teneantur, & à quibus absoluantur.*

10 *Denunciationem excommunicationis contra incendiarios sufficit esse generalem.*

Autor incendij non potest excommunicatione cogi, vt se manifestet.

11 *Cardinalium existentium in conclaui, vel Papæ electi bona occupantes, cōsulentes, auxiliantes, & Cardinales vetitum à Papa reuelantes quam pœnam incurrant.*

12 *Simoniaci & mediatores licèt non sint ipso iure excommunicati, non sunt tamen absoluendi & de qua simonia intelligatur.*

13 *Excommunicatio in simoniacos non recepta, quo ad illos denuntiandos.*

14 *Excommunicatio in dantes, vel accipientes aliquid ob ingressum monasterij, est Papæ reseruata.*

15 *Recipiens beneficia ecclesiastica in confidentiam; subornantes, & subornati, quam incurrant excommunicationem.*

16 *Officiales, vel domini denegantes auxilium, vel executionem ecclesiasticis contra hereticos, & eorum fautores, sunt excommunicati.*

17 *Excōmunicationem Bullæ incurrunt toties, quoties hæresis occasione peccant.*

Episcopus

Episcopus si vnum, & aliud Inquisitor iubeat, quid agendum officiali.

18 *Inquisitores omittentes procedere dolosè contra hæreticos, sunt excommunicati à Papa absoluendi, episcopi vero suspensi.*

19 *Sepelientes hæreticos, vel fautores: violantes post monitionem interdictum: predicantes falsa miracula, quibus afficiantur excommunica.*

20 *Beatam Virginem sine originali credere, vel contra, qui dicunt esse mortale, excommunicationem Papę reseruatam incurrunt.*

21 *Inducentes ad eligendam sepulturam voto vel iuramento.*

Electi ad dignitatem senatoris non seruata forma.

Turbantes priuilegia Ecclesiæ Toletanæ: Deputati apostolici in Francia fideliter non procedentes, qualem excommunicationem incurrant.

Excommunicationes Papales latæ sententiæ in corpore iuris, vel in Concilijs generalibus, de quibus latè per Syl. excommunicario.vij. Cap. XIX.

1 ABsoluti † propter mortis periculum, & eo cessante ad Papam, à quo erant absoluendi, non accedentes, vel quod in absolutione promiserant non obseruantes. c.eos.tit.nostro.lib.6. Sylu. in ver.excommunicatio.8.nu.5.vsque 10.

Declaratio.

CIrca hanc excommunicationem nota, quòd tempus quàm cito commodè poterit, in foro exteriori intelligitur, sublato impedimento, & aliquo modico tempore indulto, quo ibi de necessarijs valeat prouidere.

Quo vero ad interius forum statur conscientiæ absoluti.

2 Insuper hæc si iniunctio se præsentandi potest fieri per procuratorem specialiter ad id deputandũ, & ita curia seruat. Hæc Sylu. qui supra. Nauar.c.27.nu.113. cætera vide in primo lib. de potestate Confess.c.13.

3 Participantes † in crimine cum excõmunicatis a Papa.c.nuper.tit.nostro. De hac supra diximus.c.12.ver.secundus casus.

Clerici participantes scienter, & sponte cum excommunicatis à Papa.c.significauit. De hac supra c.12.tit.nostro.

Percussores clericorum. c.si quis suadente.17.quęst.4. De hac latissimè suo tit. in 2. lib.3.præcep.c.49. Et supra c.9.versi. Quartadecima.

Detinentes clericos in carcere etiam sine læsione in custodia publica, vel priuata, vel detrudentes in vincula. c.nuper.titu.nostro. Est reseruata.

Non defendentes clericos ex dolo, si sunt habentes iurisdictionem contra percutientem.c.quantæ.tit.nostro.

4 Sacrilegi si effringentes, & spoliantes ecclesias.c.conquesti.tit. nostro.

Declaratio.

EST Papæ reseruata post denunciationé. Non autem si fiat satisfactio ecclesiæ lęsæ.secundum glo.fi.in d.c. Et nota quod text. in d.cap.conquesti.non excommunicat; sed præsupponit excõmunicatos, qui talia perpetrant. Si quidem iubet eos denunciari, & non sufficit denunciatio generalis. Nauar. c.27.nu.94.

5 Et duo † ad hanc incurrendam requiruntur, fractio, & spolium, per ecclesiam intelligitur quo ad hoc quælibet ecclesia, hospitale, basilica, eremitorium auctoritate Papæ, aut episcopi ędificatum.c.constitutus.de relig.domi.aut cęmeterium per illos sacratum.c.1.de consec.eccl.lib.2.Nauar.c.17.nu. 95.& c.25.nu.17.

Attamen is dicitur ecclesiam effringere, qui effringit, aut effodit parietem, frangit fores, dirimit feras, & qui impellendo, aut quouis alio modo ingressum sibi parat. Syl. in ver.excõmunicatio.7.casu 8. Non autem qui reserat claue, siue surripuerit, siue extorserit, siue non, iuxta omnium cõmunem opinionem. Caiet.in ver.excõicatio.casu 21. De hac in 2.lib. Decal.in 7.præcep.c.93.

6 Sed † vtrum enormia facientes in ecclesia, frangentes Crucem, diripientes Corpus Christi sint excommunicati? Dic quod nõ, sed excommunicandi. Syluest.in ver. excommunicatio.7.nu.19.ver.4.

Hhh 2 Incen-

7 Incendiarij † locorum sacrorum post denunciationem.c.tua nos.tit.nostro.

Declaratio.

NOta primo, quòd hæc excommunicatio debet intelligi de incendiarijs ex proposito,& malo animo, & in mãdantibus, seu dantibus auxilium,vel cõsilium. Caiet. in ver.excommunicatio.casu 22. Syluest.in ver.casus,ver.secundum.& in ver. incendiarius. in prin.

8 Secundo appellatione † locorum sacrorum intelligitur ecclesia,cæmeterium & hospitale.Syluest.in ver.incendiarius. quæst. 1. Nauar.c.17.nu.100. quamuis Abbas intelligit tantum in ecclesia consecrata,in rubr. de consecra.eccle.vel alt.

9 Tertio, † tales incendiarij ex industria vltra peccatum mortale cum restitutionis obligatione non solum tenentur de damno incendij,sed etiam rerum perditarum causa incendij.cap. pessimam.23. quæst.fin. argum. tex.in cap.fin.de iniur.sunt ipso iure excommunicati.cap. si quis ecclesiam. 13. quæst.4. Et quamuis ante denunciationem absolui possint ab episcopo, non tamen post denunciationem,sed solum à Papa.ita Panorm.in d.c.tua. & cap. conquestus. & est communis. glo.vero in d.cap.tua. in fin.inquit. quod ibi tex.non excommunicat, sed solum inquit, quòd excommunicati ab episcopo post denunciationem non sunt absoluendi, nisi à Papa, quam opinionem sequitur Caiet. & Nauar.c.27.nu.94. Dicentes nullum esse canonem, qui excommunicat incendiarios etiam ecclesiarum, sed id habet cõsuetudo, ꝙ sint excommunicati,quæ tolerata, & approbata à prælatis vim habet legis,vel statuti excommunicantis. Nauar.c.27.

10 Quarto † nota, quod denũciatio sufficit, vt sit generalis,verbi gratia, excommunicamus illos,qui tale incendium fecerunt.Sylu. in ver.excommunicatio.7.nu.12.vers.7.

Quinto nota, quòd author incendij, vel alterius delicti manifesti occultus non potest pœna excommunicationis compelli ad se manifestandum, sed bene debet absolui, nisi debita restitutione facta.c.quidam.5.q. 1.Nauar.c.17.nu.100.

11 Occupantes † bona Cardinaliũ,vel aliorum existentium in conclaui, vel electi in Papam.c.omnis ætas.sess.41. in Conc. Trid. & qui ad id auxilium, vel consilium præstare præsumunt.

Cardinales reuelantes aliquid damnosum vetitum in conclaui à Papa reuelari.in Concil. Lateran.sess.9. [& dicuntur Cardinales cardines ostij sanctæ Ecclesiæ: quia sicut ostium regitur cardinibus. ita sancta Ecclesia Cardinalibus secundum Anacletum. 22.distin.sancta Romana Ecclesia.De ijs dicit Isaias: Qui sunt isti, qui vt nubes volant,&c.vbi dicuntur colombæ propter simplicitatem, quam habere debent; candidiores niue quo ad mores,& vitæ munditiam; rubicundiores ebore antiquo, quo ad charitatem,& passionis Christi memoriam.]

12 Simoniaci † omnes,& mediatores scientes, etiam non reuelantes non debent absolui, licèt non sint ipso iure excommunicati. extra de simo.c.cum detestabilis.in sess.Lateran.sess.5.c.cum tamdiu. in Conc. Triden. sess.21.c.1.& sess.24.de refor.c.14.in extrau. Pij V.Cum primum. qui renouat prædicta, quæ dicebantur reuocata per Cœlestinum.

Declaratio.

NOn intelligitur nisi de simonia sola reali, quæ est in ordine, aut beneficio, non autem mentali,nec conuentionali. Nauar.c.27.nu.106.contra Caiet.

13 Sed aduerte, † quod hæc excommunicatio non fuit recepta circa mãdatum de denunciando simoniacos. Archiepiscop. Flor. 3.part.titu.24.cap.66.Syluest.in ver.excommunicatio.casu 25. Caietan. post casum 81. Nauar.qui supra.

14 Simoniaci † dantes,& accipiẽtes aliquid ob ingressum monasterij.extra.1.de Simon. De hac vide quæ supra diximus in 2. libr. præc.7.de simonia.versi.4.per modum.c.96. Est Papæ reseruata.

15 Recipientes † beneficia in confidentiam. Paulus IIII. Romanus.Pius V.Intolerabilis.vide supra,de simo.c.96.

Subornantes,& subornati, idest dantes,& accipientes, ac etiam promittentes,& promissionem recipiẽtes ex aliquo magno, vel paruo dando,vel accipiẽdo, quomodocunq; id fiat occultè, vel manifestè, seu quibuslibet verbis generalib.& plenariè nõ expressis, siue specialibus pro iustitia obtinenda,

vel

vel gratia alicuius rei promerenda in curia Romana,& scienter illis vtentes.in ext.1.ti. nostro. Item qui huius criminis reos non denunciant. ibi Bonifacius VIII. in dicta extrauagan.

16 Hæreticos, † & eorum fautores,receptatores,& credentes,si quis dominus, aut eorum officialis ab episcopo, vel inquisitoribus requisiti non requisierunt, ceperint,custodierint, aut eorum brachio traditos non statim ceperint debitè puniendos, non obstante appellatione ipsorum,aut sine mandato,vel licentia episcopi,vel inquisitionis liberauerint, aut si de crimine hæresis quoquomodo cognouerint,aut executionem ab illis iniunctam promptè, prout ad eorum spectat officium facere detrectent, vel illorum sententiam, aut processum etiam indirectè impedire,aut illis se opponere præsumpserint,sunt excommunicati, ac etiam omnes,qui in prædictis dederint consilium,auxilium,vel fauorem.capit.vt inquisitioni.de hæret.

17 Hæc non † est reseruata, sed illi, contra quos datur,toties in eam labuntur, quæ est in Bulla Cenę,quoties se faciunt tam pestiferæ gentis fautores. Si episcopus iuberet vnum,& inquisitor cõtrarium, officialis debet supersedere.iuxta Ioan.And.ibi.

18 Inquisitores, † & alii ad executionẽ eiusdem officij ab episcopo deputati,qui odio,& amore lucri, vel commodi temporalis obtemptu, qui contra conscientiam omittunt procedere,vbi fuerit procedendum super hęretica prauitate, aut eodem obtentu prauitatem ipsam,aut impedimentum præfati officii alicui imponendo præsumpserint eum vexare, sunt excommunicati excommunicatione Papæ reseruata.clem.1.§.verum.de hęret. Episcopus tamen non incurreret excõmunicationem,sed suspensionem, vt in tex. nam fatis est id facre ex ignorantia, aut timore,aut ad euitandum scandalum. glo.ibi. Caiet.casu 3.Naua.c.27.nu.100.

19 Sepelientes † scienter hæreticos, & eorum credentes, defensores, aut fautores in loco sacro non debent absolui, quousq; suis proprijs expensis extumulent,& foris proijciant.cap.2. de hæret. lib.6. Hæc non est reseruata.Hanc incurrit tam laicus, quam clericus Nauar.ca.27.num.56.& 135.vbi explicat qui sint credentes.

Violantes post specialem monitionem interdictum,& ad id inducentes.cle.grauis. tit.nostro.Et de interdicto Papæ vide,extra. commu.& si dominici.eo.tit.Et reseruata.

Prædicantes miracula falsa, vel prophetias, vel suis superioribus detrahentes. In Conc.Lateran.sess.2.Leonis X.vide quę dixi in secundo lib.de mendac.in 8.præcep.

20 Conceptam fuisse † Beatissimam Virginem sine originali peccato credere, vel contra,qui dicere audent esse peccatum mortale,excommunicationem incurrunt reseruatam summo Pontifici. extraua.graue nimis. de reliq.& vener.sanc. Sed qui simplici animo id asseueraret,non incurreret,quia text. temeritatem, & præsumptionem, & ita dolum, vel latam culpam requirit. innouata est per Conc.Trid.sess.5.c.1.in fi.quamuis in Conci. Basiliensi. sess.36. fuerit declaratum fuisse conceptam sine peccato originali, vt refert Barthol. Caranza in sum. eiusdem Concil.Nauar.c.27.nu.107.

21 Inducentes † ad eligendam sepulturam voto,vel iuramento. clem.cupientes. §.fi.de pęnis. & nisi cum effectu induxerit ad aliquid prędictorum,videlicet vouendum,promittendum,& iurandum, siue nudè, siue fide interposita.secundum Caiet.casu 49.Archiep.Flor.3.par. titu.24. casu 51.Nauar.ca. 27.nu.103.

Electi ad dignitatem senatoris vrbis, & consentientes non seruata forma.ca. fundamenta.de elec.lib.6.

Turbantes priuilegia ecclesiæ Toletanæ. In extra.saluator.& in extrau.communi.Nuper certis.de præb.est reseruata.

Fabricantes,& expendentes falsam monetam in Francia.Ioann. 22. in extraua. prodiens.de fal.

Deputati Apostolici in beneficialibus in Francia, & non fideliter procedentes.in extraua.Ad vniuersalis. de treu.& pace.in ext. com.& est reseruata.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, vel cessationem à diuinis, qui religiosi non seruantes excommunicatione afficiantur.*

2 *Minores recipientes tertiolos in celebratione tempore interdicti, sunt excommunicati.*

3 *Religiosi sine licentia trans mare proficiscentes: & mendicantes transeuntes ad ordinem non mendicantium, in reseruatam excommunicationem impingunt.*

4 *Prohibitio absoluendi, & administrandi in casibus non concessis quos religiosos comprehendat, & quæ requirantur, ut incurratur excommunicatio nu. seq. & nu. 7. & 8.*

6 *Administrari, an possint sacramenta in articulo mortis sub spe ratihabitionis.*

8 *Presbyteri parochialis nomine, quis intelligatur.*

9 *Inquisitores ordinis Prædicatorum contra minores inquirentes, vel econtra. Item Franciscani subornatione utentes in electione superiorum, excommunicatione se alligant.*

Quo ad regulares excommunicationes Papales. Cap. XX.

INterdictum, vel cessationem à diuinis, quam seruat ecclesia cathedralis, vel matrix parochialis oppidi, si qui religiosi non seruauerint, excõmunicati sunt. clem. 1. tit. nostro.

Declaratio.

1 HAnc incurrunt † solum omnes religiosi etiam mendicantes, si sciunt obseruationem interdicti, vel cessationem. Non habet locum in interdicto, vel cessatione speciali, sed solum in generali tam iuris, quàm hominis quacunq; auctoritate, positis, etiã si sit inualida, vel nulla ratione præcedentis appellationis, vel alia: iuxta glo. ibi communé approbatam. de hac loquitur Caiet. casu 77. Nauar. c. 27. num. 146. est reseruata.

2 Minores † recipientes tertiolos in celebratione tempore interdicti. clem. cum eod. tit. nostro, est reseruata.

3 Religiosi † sine licentia ad partes transmarinas pro maiori parte ab infidelibus occupatas se transferentes. extra ad nostras, de regular. Est reseruata.

Mendicantes transeuntes ad ordinem nõ mendicantium, & eos recipientes, extra 1. de regul. excepto ordine Chartusiensium, Martini V. ambitiosè, de regu. & trans. ad relig. & tam recepti, quam recipientes ipso facto incurrunt excommunicationem reseruatam summo Pontifici, nisi cum speciali licentia sedis Apostolicę. Nauar. c. 27. nu. 115. Cathe. Neap. lib. 3. c. 6. versi. 19.

Regulares absoluentes, & administrantes sacramenta in casibus non concessis. clem. 1. de priuil. Est Papæ reseruata.

Declaratio.

4 EXtẽditur † hęc excõmunicatio ad quoscunque religiosos, modo sint religionis approbatæ, etiam ad nouitios, quamuis nõ sint exempti ibi Zabar. q. 3. & 4. Nam habet locum in religioso, qui habet curam ecclesiæ parochialis. Fely. in c. cum quidam. nu. 2. de iureiur. Nec procedit, quando religiosus peteret licentiam administrandi sacramenta. vt in d. clem. 1. In qua licentia sufficit, vt exprimatur Sacramentum, quod petitur, licèt non persona, cui dandum est. Nec etiam procedit, quando religiosus ministraret sacramenta religiosis, qui essent eiusdem monasterij. de statu monach. ne in agro. §. sanè. Secus vero si religiosis alterius monasterij. secundum Lapum. ita Zabar. in d. cle. 1. q. 7.

5 Requiritur † ad hanc incurrẽdam, vt fiat aliquid ex quinque ibi in cle. expressis per præsumptionem, idest, ex certa scientia, vnde excusatur saltem quo ad forum conscientiæ, si fecerit spe ratihabitionis. Caieta. in versic. excommunicatio. casu 64. Sotus in 4. sent. dist. 23. quæst. 2. art. 1. col. pen. Zabar. qui supra q. 39.

6 Ratihabitio † vero plebani tunc secundùm Sotum iam clarè præsumitur, quando quis iam iam esset animam expiraturus: nã si copia ipsius plebani ad vngendum infirmum haberi non posset, tunc posset, & deberet quicunque alius sacerdos etiam religiosus infirmum vngere: etenim iam ratihabitio plebani clàre præsumeretur.

7 Nec etiam † procedit, quando religiosus administraret sacramenta alteri religioso exẽpto. Caiet. qui supra, contra Sylu. in ver. excõicatio. 7. casu 14. Nauar. c. 27. nu. 102.

8 Per presbyterum † parochialem intelligitur rector, quãuis non presbyter, aut eius vicarius. Item intelligitur episcopus, & eius vicarius generalis. Neque ille incurrit, qui sacramẽta administraret parochiano dicẽti se ha-

se habere facultatem à parocho, neque administrando sacramentum pœnitentiæ, aut baptismi, neque absoluendo ab excommunicatione ab homine, iuxta glo. & communem. in d. clem. Nauar. c. 27 nu. 102.

9 Inquisitores † ordinis Prædicatorum inquirentes contra minores, & econtra. Innoc. VIII. Clem. IIII. & VII. Sixtus IIII.

Frãciscani in electione superiorum subrogantes aliquos, & hoc scientes, & non reuelãtes, & ad id fauorem extra religionem procurantes. in extrauag. Pij V. Quemadmodum & sicut.

SVMMARIVM.

1 *Religiosi, qui prohibeantur leges audire, & quæ requiratur, vt excommunicatione obstringantur. nume. seq. & quæ quo ad clericos. num. 3. & qui clerici non comprehendantur. num. 4.*

5 *Docentes religiosos leges, vel physicã, quando in excommunicationem incidant.*

6 *Religiosi, an omni casu habitum dimittentes intelligantur in excommunicationem incidere.*

7 *Habitus monachalis debet ferri desuper, & quare, vide multas fallentias vsque ad nume. 18.*

Et an deferens occultum, sit eo ipso excommunicatus. nu. 8.

9 *Apostatam non omnis dimissio habitus facit.*

10 *Iudæus, qui tenetur signum sub pœna portare, non potest illud tegere.*

12 *Habitus transmutari, occultari, vel dimitti, an possit de licentia Papæ.*

13 *Habitus trãsmutatio, num de licentia Abbatis fieri possit.*

16 *Excommunicatus ob dimissionem habitus an sit ipso facto irregularis.*

19 *Excommunicatio contra tenentes arma intra monasteria, quos religiosos comprehendat.*

20 *Armorum appellatione, quæ veniant. num. sequen.*

22 *Monasterij septa, quid per hæc verba intelligatur.*

23 *Arma detinens in excõmunicationem, quando non incurrat, vide casus.*

24 *Regulares impedientes decimarum solutionem, quibus concurrentibus excommunicatione ligentur.*

25 *Mendicantes noua habitacula capientes, vel mutantes, excommunicati sunt. num. sequen.*

26 *Regulares accedentes ad Curiam seculariũ, tria si concurrant, incidunt in excommunicationem, limita vt nu. seq.*

28 *Abusiones claustri 12.*

29 *Biguinæ disputantes de fide excommunicationem incurrunt.*

30 *Religiosi qui possint ex priuilegio capere nouas habitationes.*

31 *Religiosi officium Vicecomitis, vel præpositure assumentes, qui incidant, vel non, in excommunicationem.*

32 *Persona priuata nouum habitum accipiens victura domi solitaria non incidit in excommunicationem quam ij, qui instituunt nouas religiones.*

33 *Excommunicationes latæ ab homine, à quibus solus Papa absoluit.*

Excommunicationes quo ad regulares nulli reseruatæ. Cap. XXI.

Regulares, & in dignitate constituti, vel in sacris audiẽtes legem, vel physicam, & eorũ Doctores post duos menses. cap. 2. ne cler. vel monach. lib. 6. cap. super specula. eo. tit.

Declaratio.

1 Aduerte, † quod quibusdam hoc prohibetur ratione professionis, quibusdam ratione ordinis, hoc est sacerdotibus, non autem in alijs ordinibus constitutis; quibusdã ratione beneficij, idest, existentibus in dignitate curata, vel non curata, etiam si non sint sacerdotes. religiosi vero † vt incurrant, hoc
2 requiritur, vt exeant monasteria: quia non incidunt audientes, vel legentes prædicta in claustro, vel in cubiculo priuatim, quia text. disponit super exeuntes. Syluest. in ver. excommunicatio. 9. nu. 22. vers. 6. vbi plura dicit. Nauar. c. 27. nu. 116. versi. Declaratio. 1. Nec incurrit religiosus audiens intra monasterium, vel extra in eadem Ciuitate, habitans tamẽ in monasterio, aut si egreditur ad audiendum aliquod exordium, vel præ-

 lectio-

lectionem, vel honoris, vel informationis
3 causa.Caiet.casu 59.Quo ad clericos † vero, idest, sacerdotes, vel non sacerdotes, modo sint in dignitate curata, vel non curata, requiritur, q; audiant tantum, & non desistant intra duos menses, licèt non egredian tur de suis terris, neque domibus iuxta cõmunem.Non tamen incurrunt, si docent legem, vel physicam etiam extra domum suã. iuxta Inno.& Panor.contra Syluest. in versi. excommunicatio.9.casu 6.

4 Clerici † etiã curati, idest, qui parochiales ecclesias obtinent, non comprehenduntur, nisi ecclesiæ illæ plebanæ habentes sub se capellas, in quib instituuntur clerici perpetui nequeuntes ab illis absque causa rationabili amoueri.Caiet.qui supra.per tex. in c.1.ne cler.vel monac.

Docentes etiam ipsos religiosos legem, vel physicam, præsumentes eos admittere in scholis suis scienter habitu suo mutato, sunt excõicati.c.2.ne cler.vel mona.lib.6.

Declaratio.

5 QVatuor † faciunt hanc incurrere. Primum, vt auditor sit religiosus. Secundum, vt audiat legem, vel physicam. Tertium, vt id faciat habitu relicto. Quartum, quòd Doctor id faciat, & arroganter teneat in scholis.Nauar.cap.27.num.134.post Caiet. casu 61.

Religiosi dimittẽtes habitum professionis.c.vt periculosa.ne cler. vel mona.libr.6. vide quæ dixi in 3. lib. de regularibus.c.5.

Declaratio.

1 NOta primo, quod ad incurrendã hanc excommunicationem duo requirũtur. Primũ, quod dimittant extra monasterium egrediendo. Hinc infertur, quod religiosus habitum dimittẽdo in monasterio, vel dormiens sine illo, non est excommunicatus. & hoc probatur per tex.in d.cap. vt periculosa. ibi, in scholis, vel alibi.ita Ioan.Andr.ibi, & infra. Secundum est, vt dimittant temere, scilicet sine rationabili causa, vt infra num.
6 14.] Rursum nota, quòd † religiosi in omni loco, etiam in lecto causa infirmitatis debent vti habitu. c.sanctimonialis. dist. 23.c. vidua.21.q.1.Quod intellige verbum illud, debet, esse honestatis, & non necessitatis.vt recte notat Syluest.in ver.excommunicatio. 9.nume.32.versi.2.in fi. Nauar.c.27.nu.131.
7 ver.Declaratio.1. Nota secundo, † quod debet habitus monachalis deferri desuper, alias qui deferret habitũ monachalem intus, desuper autem vestes clericales, esset apostata: Tum quia talis in habitu suo religionem non ostendit, vnde fingitur habitum dimisisse, vt in c.contingit. el secundo. titu.nostro.

Tum etiam, quia deferens vestes clericales debet clericus iudicari, quia talis quis præsumitur, in quali habitu reperitur.cap.si iudex.ver.iustum.tit.nostro.lib.6. & in l.moueor.de seru.export. Vnde non præsumitur religiosus.27. dist. quid irrogasti. quia tali habitu monachus non vteretur in claustro. vt not.in c.2.ne cler.vel mona.lib.6. Et quia habitus monachalis debet deferri desuper, vt sic publice ab alijs cognoscatur. argu. de Iudæ.c.in nonnullis. Ex quibus omnib.concludit Io.And.talem monachum indubitan ter esse apostatam.facit clem.2. & ibi glo.in ver.extrinseci.de vit.& hone.cler. [Do.Ant.
8 † de vita & hone. cler.c. Deus qui.Sed dubitat, an talis religiosus modo prædicto deferens habitum occultum, sit ipso facto excõmunicatus, sicut verus apostata, & ratio du
9 bitandi est, quia non omnis dimissio † habitus facit quem apostatam: Sed primo requiritur qđ sit criminosa, & mortiferè mala, & vt exeat monasteriũ sine licentia prælati, cum animo deserendi religionem absq; intentione ingrediendi aliam.vt eruditè dixit Caiet.2.2.q.12.art.1.verbo, Religiosum cum habitu &c. vsq; non apostata.Io.Andr. in reg.certum.in fi. & in c. si quis ex clericis. dist.23.tenet quòd sic.quia non dicitur portare habitum, ex quo non portat vt debet.c. qui ex timore.de regu.iur. Item paria sunt non esse, & non apparere. de consecra.dist.1. solemnitates.l.si in lege. ff.de contrah.emp. facit text. in c. nonnullis.de Iudæ.vbi Iudæi debent publicè discerni in qualitate habi-
10 tus à Christianis, ideo si deberent † portare aliquod signum sub certa pœna, non possent illud signum cooperire, seu tegere. secundum Bald.in d.regu.certum.Alij verò in clem.ne in agro.de statu mona.vt Guido, & Flor. asserunt nõ esse excommunicatum per glo.in noua 16.q.7.& c. Deus qui.de vita & honest.

honest.clerico. Nam ibi tantum loquitur de dimissione habitus, ergo non debet extendi ad casum non habentem omnimodam rationē. facit reg. odia. de reg. iur. lib. 6. Aliud est enim ex toto dimittere habitū, aliud est superius non portare. Hinc Imola, & Guid. in d. clem. ne in agro. inquiunt ꝙ non est excommunicatus, qui defert solum scapulare opertum, & desuper mantellum. Sed in hac controuersia satis videtur posse dici, ꝙ si tale pallium nō sit de coloribus prohibitis ipsis monachis, & per tale pallium, qđ portatur super habitum, ipse habitus monachalis inferior non est in totum coopertus, sed aliqualiter appareat, ita ꝙ ab alijs cognoscatur ꝙ sit monachus, ꝙ talis non sit excōmunicatus, ita est de mente Io. de Imola in d. c. Deus qui. Quod multo magis procedit, quando ratione cōsuetudinis monachus excusaretur. iux. tex. in d. cle. ne in agro. iuxta morem & cap. attendi ergo debet mos religionis, & forma habitus, quæ solita est portari in religione, vbi degunt. facit distin. 40. quisquis. & c. fin. & 30. distin. si quis virorum. Cum sit magna vis consuetudinis. vt in c. cū cōsuetudinis. de consuet. ita Imo. in d. clem. ne in agro. in 4. & 5. col. in prin. & in 6.]

11 Vel quando † monachus occultaret habitum ex aliqua causa rationabili. Syluest. in ver. Religio. 7. q. 11. Caiet. casu 61. Naua. & Armilla. Franc. in regula, certum. nu. 5. de reg. iur. lib. 6.

12 Vel † de licentia Papæ, quia de eius licentia non solum potest habitum transmutare, sed etiā occultare, vel in totum dimittere. tex. in c. Deus qui. de vita & hone. cler. Nauar. ext. de reg. cōsi. 53. & 54. quāuis tam fere est dispensatio difficilis, vt monachus deferat subtus vestem habitum, ac dispensare ne illum deferat. per gl. mem. in clem. 2. verbo, extrinseci. de vita & honest. cler. Nauar. cod. tit. consi. 31. nu. 4.

13 Sed an † Abbas, qui non potest facultatem cōcedere dimittendi habitū, vel occultādi, cum hoc solius sit Papæ, vt per Nauar. possit in quā licentiam dare monacho trāsmutandi habitum, ita tñ vt monachus cognoscatur? videtur ꝙ sic. nam cum habitus non sit de substantialibus, sed de accidentalibus regulæ, cum substantialia sint tantum tria vota. c. cum ad monasterium. de sta. monach. Hinc est, ꝙ non habitus, sed professio facit monachum. c. porrectum. de reg. potest Abbas dispensare in accidentalibus regulę, optimus text. 20. q. fi. c. fin. & ibi glo. clem. ne in agro, ibi, iuxta tamen dispositionem Abbatis. vbi Imola inquit, quòd debet apparere de licentia Abbatis, vt in posterum aliquid opponi non possit. Verum Guid. in d. clem. dicit, quòd sufficit tacita, vt si Abbas vtatur similibus vestibus, & ità transit ibi Imola. non tamen videtur sufficere, si ipse Abbas sciret, & toleraret per not. per Archi. 12. q. 1. non dicatis. Sed an dicta transmutatio possit fieri ratione consuetudinis? Dic ꝙ sic, modo sit honesta. facit 41. dist. quisquis, & c. fi. & 30. dist. si quis virorum. vide Franc. in c. fin. de reg. iur. lib. 6.]

14 Tertio † nota, quod nec incurritur excommunicatio ob dimissionem habitus ex causa rationabili. Et aduerte, ꝙ omne licitum est religioso, quod cum habitu commode fieri non potest, vt balneatio in occulto, aut piscatio, est causa rationabilis ad dimittendum ad horam; licet nō semper ad aliū habitum sumendum. Syluest. in versi. excommunicatio. 9. nu. 51. versi. 24. & in ver. habitus. Francus in cap. 2. nume. 5. ne cleric. vel monach. libr. 6. qui etiam addit, quòd si in cella dimittit habitum suum, vel dum iacet in lecto, non ligatur excommunicatione. c. 2. sed tantum quando exhibet se conspectibus hominum sine habitu monachali, sed laicali, vel clericali sine iusta causa. Nam qui iusto timore, vel causa medicinæ dimitteret, non peccaret.

15 Quarto noto, quòd nec † incurritur ob dimissionem temerariam sine causa rationabili, idest, qui iocosa leuitate ad horam, vt currat, vel lapidem proijciat, dimittit habitum.

Quinto, nec ob dimissionē habitus mortiferam, puta, vt fornicetur, habens relationem ad se, idest, vt habeat maiorē voluptatem, & illicitam sensualitatē, secus si relatiue ad alios, vt non cognoscatur. Sylu. qui supra, versi. 3. & Nauar. Vel quando dimissio habitus fieret ad tantum tempus, vt iudicio boni viri intelligeretur dimisisse habitum. Sylu. Vel qñ dimitteretur habitus ad vtendum alio habitu ad scelus aliquod mortiferum. sed an in hanc constitutionem incurrat monachus factus Episcopus dimittendo habitum monachalem, crebro diximus.

Sed

16 Sed an religiosus † exhibens se conspectib. hominũ sine habitu monachali, in habitu laicali, vel secularis clerici, qui est excommunicatus ipso facto, incurrat ex hoc in irregularitatem? Dic q non. Vnde si postea habitum male dimissum reassumat, & absoluatur ab excommunicatione, poterit eligi, atq; alios actus iuridicos facere: cum de tali irregularitate non probetur iure. ad hoc c. is cui. de sent. excom. lib. 6. Quod tu intellige, nisi ante absolutionem celebrasset in diuinis, quia tunc propter hoc fieret irregularis. c. 1. de sent. excom. lib. 6.

17 Sexto nec † hac excommunicatione ligatur monachus dimittens habitum, non reassumpturus alium, vel si reassumpturus, illud esset exigui temporis, vt q illum relinquit infra monasterium, vel ob festum nuptiarum, aut doctoratus amici: quia hæc raro accidunt, & iura non coaptantur in his, quæ raro. l. nam ad ea. ff. de legi. de regu. iur. ea, quæ raro. de despons. impub. c. literas &. quæ iocularie fiunt, non inducunt obligationem. l. obligationum. ff. de act. & oblig.

Septimo, nec qui licitè habitum assumit alterius religionis etiam laxioris, secus si illum assumeret causa euagandi, & multo magis si causa licentiosius, aut cautius delinquendi, quia is non solum incurrit apostasiam, sed etiam excommunicationem. Sylu. in verbo. Religio. 4. quæst. 4.

18 Octauo, † nec qui ad modicum tempus illum dimittit. facit quod no. in c. præsenti. de præb. lib. 6. Vbi dicitur aliquid continuè fieri, etiam si aliquod interuallum habeat, facit quod notatur per gl. & Doct. in proœ. decret. & in l. 1. ff. solu. matri. tenentes ex his, q si testes dicunt aliquem continuè possedisse, eorum dicta non vitiantur, licet probetur talem, qui dicitur semper possedisse, aliquo tempore abfuisse, & idem tenet Pet. de Anch. in c. sicut. de verb. signifi. lib. 6. facit quod habetur in l. 2. in fi. ff. de diuort. & de pœnit. dist. 1. diuortium. vbi non dicitur diuertisse, qui statim, seu in breui rediit. [Sic causa stillicidij dicitur perpetua, licet non semper cadat, dummodo aptitudine sit apta cadere. ff. de seruit. vrb. prædi. l. foramen. de cler. non resid. ex parte. de preb. significatum. sic fluuius dicitur continuus, licet quandoq; arescat. l. 1. ff. de flumin.]

19 Regulares † sine licentia arma intra septa monasterij retinentes. clem. ne in agro. §. quia vero. de sta. monach.

Declaratio.

NOta q ligantur non solum monachi nigri, sed etiam fratres, non autem canonici regulares. gl. 3. eiusdem cle.

20 Secundo nota, † quòd armorum appellatione intelliguntur illa, quæ communiter arma dicuntur, vt sunt ea, quæ communiter ad inuadendum, vel defendendum arma dicuntur. argum. tex. in l. si Alphenus. & l. anniculus. ff. de verbor. significa. huiusmodi sunt primo loco gladii, lanceæ, & similes. Secundo verò loco arma defensionis dicuntur galeæ, loricæ, & thoraces: quia etiam talia arma ad defensam quandoque audaciorem faciunt hominem ad malum. argum. tex. in ca.

21 sicut. de homi. Non † autem veniunt lapides, vel baculi, quia communiter non sunt ad vsum pugnæ; alias si lapides haberet religiosus iuxta ianuam ad vsum pugnæ, tunc armorum appellatione dicti lapides venirent, secundum vnam opinionem. Veritas tamen est, q non esset locus pœnæ, tamen tutius esset, vt ab his omnibus religiosus abstineret. ita Zabar. in clem. ne in agro. §. præfatæ. nu. 2 de statu mon.

22 Tertio † noto, quod per septa intelligitur clausura monasterij, q non licet egredi, nisi de licentia. Syluest. in verbo, excommunicatio. 9. nu. 73.

Quarto noto, quod verbum retinere, notat temporis continuitatem. Hinc qui foris venit cum illis ad monasterium non animo tenendi, non incidit. Caiet. casu 63. sic neq; qui teneret ad vsum coquinæ Ibi Zabarel.

23 Quinto noto, † q nec est locus pœnæ, si quis per negligentiam, ignorantiam iuris, vel obliuionem sine praua intentione eiusmodi arma habet in cella. Nauar. ca. 27. nu. 139. Declaratio, idest, neque qui habet in alio monasterio.

[Sexto nec comprehenduntur cultelli apti ad incidendum panem, vt diximus sup. in 2. lib. c. 120.

Septimo nec is incurrit, qui ideo licentiam non petit, quia talis est Abbas, cuius consortium est intolerabile, vt quia parit contumeliam Creatoris, vel quia iniungit subditis intolerabilia, vel prosequitur monachos

nachos odio capitali, nam tunc poterunt monachi sine licentia arma assumere, si non potest alijs remedijs succurri. 11. q.3. Iulianus. de diuor. quanto. de appell. de priore. de homic. significasti.]

24 Regulares † impedientes quouis modo solutionem decimarum, & non facientes de hoc conscientiam pœnitentibus. clem. cupientes. de pœnis.

Declaratio.

QVatuor requiruntur, vt sit religiosus, q habeat intentionem auertendi, quod decimæ debeant ecclesiæ, quod audientes sint, qui eas debent, quamuis auditores ab ea non retrahantur. Non comprehenditur vero religiosa, vel laicus, aut clericus. Nau. c.27. nu.145. & 54.

25 Mendicãtes † de nouo accipientes habitacula, vel mutantes. eadem clem. cupientes. de pœnit. de hac latè Syluest. in ver. excommunicatio. 9. nu. 85. vers. 44.

26 Regulariter † accedentes ad curiam secularium absque licentia in damnum superiorum atque ecclesiæ.

Declaratio.

TRia requiruntur, q curiam intrauerint, & causa damnificandi. Syluest. in verbo. excommunicatio. 9. num. 73. & quod absque licentia. Nauar. c.27. nume. 138. [Sed quid si monachus curiam intrauit animo damnum inferendi, sed non intulit, siue quia nõ potuit, vel quia pœnituit. dic q ligatus est, simile de homic. ca. pro humani. lib.6. & ibi not. Et non obstat. ff. de furt. l. vulgaris. §. qui furti. quia licet is, qui domum ingressus est animo furandi, adhuc non teneatur furti, tenetur tamen iniuriarum, vel de vi, si vim intulit, vt ibi. sic & iste licèt de damno non teneatur, quod nondum intulit, tamen intrando consumauit delictum quo ad hanc pœnam. ita glo. in clem. ne in agro. §. quia vero. vers. ipso facto. de sta. monacho. quæ insuper vult, q vt non sit locus pœnæ, non sufficit licentiam monacho habere generalem se absentandi quo vult, sed requiritur specialis intrandi curiam.

27 Sed an † monachi habentes administrationem, curiam ingredientes pœnam incurrant. Dic quod non. vide glo. in ver. non habentes. Non ergo præsumant monachi administrationem non habentes curiam ingredi absque speciali suorum prælatorum licentia, cum inter 12. abusiones claustri enumeret istam Hugo de Folleto. lib. 11. de Animæ claustro. sic dicens.

28 Duodecim sunt † claustri abusiones, quibus tota religionis massa corrumpitur. Prælatus negligens. Discipulus inobediens, Iuuenis ociosus, Senex obstinatus, Monachus curialis, Monachus causidicus, Habitus praeciosus, Cibus exquisitus, Rumor in claustro, Lis in capitulo, Dissolutio in choro, Irreuerentia circa altare, & hæc singula pulchrè prosequitur. & dicit ibi ad propositum, quod cum dicitur Monachus curialis, ex adiuncto designatur aliquid leuitatis. ordo enim claustri, & curiæ diuersi sunt. Ibi dextera tua repletur munerib. hic lauas manus tuas inter innocentes. Ibi pauperum res violenter nõnunquam auferuntur, hic à paupere sponte afferuntur. Ibi laudatur peccator in desideriis animæ suæ, hic bene fit iusto. Et post pauca submittit, quòd monachus curialis pro seculari Principe Alpium frigora, & Italicos calores libenter patitur, qui pro magistro spirituali multo minora forsan inuitus pateretur. huic concordant omnes 47. dist. omnes. ita gl. in d. clem. ne in agro. §. quia vero.]

29 Biguinæ † disputantes de fide aliàs suspectæ, & fautores. in extrauã. 1. in communi. de relig. domi. de hac Sylu. in ver. excommunicatio. 9. nu. 75. Biguinæ sunt mulieres nulli promittentes obedientiam, propriis non renuntiantes, nec aliquam regulam approbatam profitentes. Non intelliguntur Bizochę degentes extra conuentum separatæ in domibus suorum.

30 Mendicantes omnes, † qui accipiunt nouas domus, vel loca ad habitandum, vel commutant, vel alienant acquisita, de hac sup. num. 432.

Declaratio.

NOn incurrunt, nisi mendicantes, & præsumentes. Neque qui relinquunt, aut mutant accepta, post Conc. Lugdun. iux. Anchar. & Domi. in c. 1. de religio. domi. lib.6. neque qui accipit ad finem, vt sit ibi eremita, vt in d. c. 1.

Minimis

31 Minimis † est concessum à Iulio II. vt non obstante hac prohibitione possint recipere, & ædificare ad habitandum sine alia licentia Apostolica, & consequenter id possunt omnes, qui gaudent eisdem priuilegiis, vt fratres Minores de obseruantia, idest, ministri, Prouinciales, qui etiam possunt p priuilegiũ Leonis X. & causa necessitatis transferre, vel mutare ecclesias tam fratrum, quã monialium de vno loco in alium, & conuertere priora loca ad humanos vsus, vt melius videbitur conducere, sic, vt materia ædificiorum adhibeatur ad aliam ecclesiam. Caiet. casu. 56. Nauar. c. 27. nu. 144.

32 Religiosi † assumentes officium Vicecomitis, vel præposituræ alicuius secularis, vel quid simile post monitionem. c. clericis. ne cler. vel mon. Non incurrit clericus minorum ordinum. Panormi. ibi. Nauar. c. 27. nu. 117. contra Sylue. in verbo, excommunicatio. 9. casu 7. Incurrunt prælati, qui sunt gubernatores, vel præsidentes, vel vicegerentes regnorum. iuxta Caiet. cap. 76. Nauar. qui supra.

Non autem qui huiusmodi iurisdictionem annexam suæ dignitati, vel patrimonio habent, iuxta omnium sententiam. Nauar. & Caiet. qui supra.

33 Instituentes † religiones nouas, vel assumentes. c. 1. de relig. dom. in 6.

Declaratio.

NOn includitur si singularis persona sumat nouum habitum, vt per se solitarius degat in sua domo, vel alibi: modo non instituat animo viuendi in societate. iux. gl. sing. ibi commendatam. in ca. 1. de relig. domi. in 6. Panor. cons. 5. lib. 6.

Excommunicationes latæ ab homine, à quibus solus Papa absoluit. Cap. XXII.

34 AB excommunicatione lata † per modum sententiæ à Papa etiam si non reseruauerit. Franc. in ca. Romana. §. caueant. tit. nostro. in 8.

Ab excommunicatione lata per modum sententiæ, à Papa confirmata. Felyn. in ca. pastoralis. §. 1. de offic. deleg.

Ab excommunicatione lata à delegato Papæ post annum. tex. & gl. in c. quærenti. de offic. deleg.

Ab excommunicatione lata pro raptu rei sacræ cum effractione. Abb. in ca. conquesti. tit. nostro.

Ab excommunicatione lata pro incendio loci sacri. Abb. in c. tua. tit. nostro.

SVMMARIVM.

1 *Ambientes Papatum, qui incidant in excommunica.*

2 *Gerens se pro Papa, cum non sit electus, qualem excommu. incurrat, & Cardinales vetitum in consistorio reuelantes.*

3 *Nuntiantes beneficia vacantia, eademque in confidentiam recipientes, quali excomm. obstringantur: & computa integra non reddentes.*

4 *Beneficia curata recipientibus à Papa, & promissa non seruantibus, qualis incutiatur excom. & cancellariis, & pænitentiariis non seruantibus constit. Pij V.*

Christianos, qui erant apud infideles, non dimittentes quam impingant in excom.

5 *Monasteria monialium S. Francisci ingredientes, sine licentia, qualem incurrant excommunicationem: amplia. vt nu. 7. & 8. & ad quem spectet illam dare, & qualis, & quando dari debeat. nu. 6.*

9 *Mulieres ingredientes monasteria regularium, incidunt in hanc excomm. absoluendæ à Papa, nisi sint pauperes.*

10 *Episcopus excommunicatis declaratis, quando excommunicatio est reseruata, facultatem diuinis interessendi dare nulla via potest.*

11 *Regulares admittentes mulieres in monasteria, quam pœnam incurrant. nu. seq.*

13 *Ingredientes septa monialium, qualem excommunicationem incurrant.*

14 *Ingredientes monasteria sine malo, ignorantia ab excommunicatione non excusat.*

15 *Ingredientes clausuram per duos pedes, vel ignoranter non incidunt in excommunicationem.*

16 *Moniales exeuntes clausuram, & adiuuantes incidunt in excommunicationem. limita quatuor modis. vt nu. 17.*

18 *Episcopus potest ex causa monasteria transferre de loco ad locum.*

19 *Accedentes ad sepulchrum Domini sine licentia.*

centia. Dispensantes in voto vltra marino, incurrunt excommu.

20 *Officiales ecclesiastici accipientes præter comestibilia fingentes se de familia Cardinalium: Correctores recipientes pro correctione in excom. incidunt.*

21 *Proponentes, & absoluendi à reseruatis facultatem vendentes, reuocantes bannitos, saluosconductus facientes homicidis, & thesaurarij pœnas non exigentes, excommu. incurrunt.*

22 *Offendentes in Vrbe, vel arma portantes, item electores, & patroni; tractantes de subijciendo feudo ecclesiæ: imprimentes impressa Bononiæ; qualem hic excommunica. subeant.*

23 *Duellum committentes, & ipsos permittentes in terris suis, vel quoquomodo fauentes, quas pœnas incurrant.*

Excommunicationes latę sententiæ Papales non registratę, quæ in summistis, sed melius in Catechismo Neapolitano inueniuntur. Cap. XXIII.

1 AMbientes † Papatum, vel eo viuo de successore tractantes, & participes. Paulus IIII. cum secundum.

Declaratio.

NOta quòd credo, vt debeat intelligi de iis, qui serio, & animo inducendi aliquod schisma intendunt facere Antipapam: Non autem de iis, qui per iocum, & allocutionis causa agunt de successione Papæ.

2 Gerens † se pro Papa, cum non sit electus à duabus partibus Cardinalium, & consentientes. cap. licet. de elect. non est reseruata, nisi quatenus contineretur in Bulla Cœnæ, propter schisma.

Cardinales patefacientes aliquid vetitum in Consistorio à Papa reuelari vnde aliquid præiudicii, vel scandali nascitur. Leo X. sess. 9. in Conc. Later.

3 Nuntiantes, † & nuntium portantes de beneficiis vacantibus, vel ex collatione beneficiorum aliquid expectantes Gregor. II. sollicitè.

Recipientes beneficia ecclesiastica in cõfidentiam. Paulus IIII. Romanus. Pius V. intolerabilis.

Non reddentes computa integra in camera. Paulus. IIII. cum sicut.

4 Recipientes † omnes exceptis Episcopis beneficia curata à Papa, & non adimplentes promissa, & participantes. Pius IIII. inter multiplices.

Cancellarij, & pœnitentiarij Romæ non seruantes constitutionem Pii IIII. in sublimi, & vniuersi.

Capientes Christianos, qui erant inter infideles, & non dimittentes cum bonis eorum. Pius V. licet.

5 Ingredientes † monasteria monialium Ordinis Prædicatorum. S. Francisci, in casibus non concessis. Bonifacius IX. & Eugenius IIII. in priuilegiis vnius, & alterius ordinis.

Declaratio.

SVnt excommunicati à Papa Catechis. Neapol. lib. 3. ca. 7. nu. 25. si ingrediantur sine licentia præfecti Ordinis, aut eius, qui ab ipso habet facultatem. Nauar. c. 27. num. 109. qui inquit, quod est reseruata.

6 [At præfatam licentiam † dare monialibus subditis episcopo, & exemptis ab eo, ac subiectis immediate Papæ, pertinet ad episcopum vel autoritate ordinaria, vel Apostolica, sed subditis aliis prelatis aliorum ordinum pertinet ad earum superiores. ita Naua. de reg. lib. 3. consi. 48. nu. 6. & hęc licentia debet esse in scriptis. vt clare patet per Côc. Trid. sess. 25. c. 5. ibi, nemini. Quam Pius V. in extrau. decori. extendit etiam ad exitum, cum grauior videatur exitus monialis à monasterio, quam ingressus personæ honestę in illud. Quæ licentia tunc dari debet, quando fuit causa iusta approbata ab episcopo quo ad personas sibi subiectas, vel exemptas, sed subiectas immediatè Papę, vel à superiorib. quo ad subiectas alijs superiorib. Quod intellige, nisi episcopus, vel superior lõgè abesset ab eis. quia tunc requiritur scripta, vt in simili inquit D. Th. receptus in 2. 2. q. 147. art. 4. quod non requiritur dispensatio superioris, cum causa ieiunandi est manifesta, & nõ potest facilè adiri superior, presertim si cõsuetudo id habet; vel nisi daret Abbatissis,

vel

vel Confessarijs earum facultas generalis scripta, vt in similibus casibus possint dare licentiam ingrediendi.]

7 Extenditur † autem hæc excommunicatio contra quascunque personas ecclesiasticas, siue seculares, ac regulares quorumuis ordinum, quæ prætextu licentiæ sibi datæ ab episcopis, seu superioribus propter casus necessarius. iuxta Concil. Trid. pro libito, & extra necessitates vrgentes monasteria monialium ingredi præsumunt.

[Et no. quod tria requiruntur vt permittatur ingressus virorum: Scilicet, quod persona sit honesta, causa rationabilis, & licentia superioris, quales solent esse, secundum gl. in ver. causa. in c. 1. de sta. reg. lib. 6. Medici, barbitonsores, sartores, carpentarii, & similes. Vel infantes discretione adhuc carentes. argu. l. 1. C. de fal. mon. c. omnis. de pœn. & remiss. l. illud. ff. de iniur.]

8 Extenditur etiam † contra moniales præsumentes admittere quascunque personas extra casus vrgentes prætextu licentiarum: nam si admitterent sine illo prętextu licētiarum, non incurrerent in censuram, sed tantum in peccatum mortale, quod nota cōtra medicos, chirugicos, aliosque licentiatos, qui ingrediuntur absque necessitate Cat. Neapo. lib. 3. c. 6. nu. 29. vsque 31.

9 Extenditur † tertio ad omnes, & singulas mulieres præsumentes ingredi monasteria regularium, siue Chartusiensium, vel monachorum etiam mendicantium, aut canonicorum regularium. Pius V. Regularium.

[Sed an mulieres incurrentes in hanc censuram, sint mittendæ pro absolutione ad sedem Apostolicam. & videtur quod non. facit tex. in c. mulieres. extra de sent. excomm. vbi Henricus nu. 4. inquit, ꝙ illę omnes absoluūtur ab episcopo: quia vagatio mulierum, & marium secura non est, nec decens, vt patet 18. q. 2. pernitiosum. C. de procur. l. maritū. tñ in contrarium est veritas, alioquin nulla esset excōicatio Papalis pro mulierib. cum tamen quotidie videmus eas mitti Romam pro absolutione excommunicationū Papæ reseruatarum etiam in casu proposito. vt inquit Nau. lib. 5. de sent. excomm. cons. 14. verum vt ibi dicit, posset ab episcopo absolui, si esset mulier pauper, quæ viueret ex suo artificio. ar. tex. in c. ꝙ de his. & c. quamuis. eo. tit. Si tamen mulieres ignoranter ingrederentur, non essent excommunicatæ ob verba illa, postquam notitiam habuerunt, & præsumpserint.

10 Sed verum † possit Episcopus, vel Vicarius generalis, qui declarauit mulierem incurrisse excōmunicationem latam a Pio V. ob ingressum monasteriorum regularium, facere illis facultatem (interim ꝙ a Papa non absoluitur) audiendi missas, & alia diuina officia, & communicandi cum alijs. Rñdetur ꝙ non. Haud. n. hoc potest facere per viā absolutionis, cum talis absolutio sit reseruata Papę. Nec per viam suspensionis, quia excōicatio suspendi non potest, sed oportet, vt absolutio interueniat. iux. c. ad hęc quoniā. de appel. & ibi Panor. & nec obstat extra. Ad euitanda. per quam conceditur facultas cōmunicandi excōicato donec denuncietur: qa illa nihil prodest excōicato: tenetur enim vitare consortium aliorum etiam ante denunciationem. c. illud. de cler. excom. minist. ita Nauar. lib. 5. de sent. excom. cons. 16.]

11 Regulares vero † illas introducentes, vel admittentes incurrunt ipso facto suspensionem à diuinis, & priuationem officiorum, quæ tunc obtinent, & inhabilitatem in posterum ad illa, vel alia obtinenda, & ita censura Pii V. fuit in praxi recepta, & obseruata à Gregorio XIII.

12 Quare † regulares, siue guardiani contrauenientes procurent, si factum est occultum in foro conscientiæ rehabilitationem non à suis superiorib. sed à Papa, & in foro fori si factum est publicum: quia ipsi non possunt rehabilitare inhabilitatos à Papa. [Ad hoc vt possint esse habiles ad futura, propter verba illa, ipso iure. quamuis propter verba illa non perdantur beneficia adepta, sed requiritur sententia declaratoria. vt nos diximus lib. 2. c. 62. nu. 26. facit doctr. Inno. rectè intellecta in c. cum nostris. de conces. præb. vbi collatio facta homicidæ, vel alias irregulari est ipso iure nulla, licet per homicidiū, & irregularitatem non perdantur ipso iure beneficia prius adepta. Et ideo caueant delinquentes ne ante absolutionem celebrēt, quia sic efficerentur irregulares. Catech. Neap. lib. 3. c. 139. nu. 12. & vt irregulares nō possint futura beneficia acceptare, nos diximus. lib. 2. c. 66. nu. 3. & c. 97. nu. 2.]

13 Extenditur tertio † contra ingredientes septa, idest clausuram monialium ordinis Prædica-

Prædicatorum,& ordinis Minorum: quia si ingrederentur intra septa aliorum monasteriorum monialium sine epi, vel superioris licétia, esset Episcopalis absolutio. de hac excommunicatione loquitur Conc. Trid. sess. 25. nu. 5. Catech. Neap. lib. 3. c. 11. n. 92. Clausura per Gregorij XIII. declarationem hodie extenditur vsq; ad portam exteriorem.

14 Extenditur quinto † ad ingredientes ad malefaciendum: quamuis ignorent excommunicationem, & haberent iustam causam ignorandi. Sylu. in verbo, excommunicatio. 7. nu. 87.

15 Non † incurrunt transgredientes clausuram ꝑ duos pedes, vel quasi, & postea retrogrediuntur: quia modicum semper excusat à mortali. Nec ignorantes ignorantia iusta, vel quasi iusta, excõicationem esse, nec qui ingrediuntur scientes, vel quasi iustam esse cãm, ob quam ingrediũtur. Nau. c. 27. n. 109.

16 Moniales exeũtes † clausurã. Conc. Trid. sess. 25. c. 5. & dantes licentiam, vel auxiliũ. Pius V Decori. Extenditur hæc excommunicatio etiam contra comitantes, & receptantes eas. Catech. Neap. lib. 3. c. 12. nu. 132.

17 [Non † tamen contra eos, qui in extrema, vel grandi necessitate id facerent. v. g. si qua persona, cognata, amica, vel ẽt extranea reciperet, vel comitaretur monialem egressam à monasterio, & aliquot miliarib. progressam noctu, vel de die in aliquo deserto cum periculo amittendi vitam, vel famam, ne id iacturæ incurreret, & reditum consuleret, non incurreret hanc censuram, etiam si illa nollet redire. argu. c. pasce. dist. 86. ca. sicut. de consec. dist. 4. nam ꝙ non licet, necessitas facit iustum. c. ꝙ non licet. de regu. iur. Nau. lib. 3. de regu. consi. 4. nu. 51. Nec etiam extẽditur ad quasdam mulieres oblatas moniales, non tamen professas, quæ non emittunt tria vota, sed tantum se, & sua offerunt monasterio, vt consuluit Naua. eo. tit. cons. 81. Nec tertio extenditur ad monialem illam, quæ emisit professionem extra monasterium. iux. tex. in c. insinuante. qui cler. vel vou. & nondum incępit conuiuere sororibus suis. & ita loquitur tex. in c. de viduis. 27. q. 2. Tum quia verba capituli, iuxta Cõc. Trid. loquuntur de exeunte, vñ non conueniunt ei, quæ nondum ingressa est, cũ priuatio præsupponat habitum. l. decem. ff. de verb. obl. c. ad dissoluendum. de despon. impub. Tum quã cessat eadem rõ, siquidem non est scandalũ impensę, & pericula honestatis, quę directè, vel indirectè in tali exitu contingunt. & ita non est locus extensioni ratione identitatis, ob quam iura extendi solent. l. non possunt. ff. de legi. c. 2. de translat. præla. Quare cum non sit sublatum prædictum c. insinuante. per Conc. Trid. sicut prius ante ipsum iusta de causa regulari licebat post professionẽ manere in domo sua cũ suis bonis de licẽtia ad nutũ reuocabili sui prælati, ita & hodie post dictum Conc. Nec etiam extenditur ad monialem euidẽter, & grauiter infirmam: nam si tunc consilio medici illa neutiquam posset curari in monasterio, tũc credo ꝙ habita licentia superioris possit absq; metu excõmunicationis exire à monasterio; modo cesset omne scandalum. arg. tex. in c. 1. de statu. regu. lib. 6. vbi Francus. nu 4.]

18 Et nota, † ꝙ quando Epũs videret monasteria monialium non esse in loco tuto, posset ad aliũ locum transferre: nã licet regulariter monasteria trãsferri nequeant. 19. q. 3. quæ semel. & ibi gl. tamen fallit causa vtilitatis. 16. q. vlt. c. si quis vult. vbi glo. no. Aliæ etiam causæ ponuntur de consec. dist. 1. tres videlicet cum necessitas persecutorũ inest. Item cum difficultas locorum fuerit. Item ꝑp aeris intemperiem. 73. dist. quorundam.

19 Accedentes † ad sepulcrum Dñi absq; licentia Papę, habetur in libro pęnitentiarię, vt refert Archi. Flor. 3. par. tit. 25. c 30.

Dispẽsatores in voto vltramarino, & simi lib. quinq;, & absoluentes à casib. in illa ext. communi, & si dominici. la 1. de pęnit. & remiss. contentis. Nau. c. 27. nu. 105.

20 Officiales † ecclesiastici præter Cardinales recipientes, nisi comestibilia in parua quantitate, quæ biduo consumi potest, & pariter dantes, tenenturque restituere pauperibus. Paulus II. munera.

Fingentes se de familia Cardinalium ad impetrandas gratis literas Apostolicas Inn. VIII. cum sicut.

Correctores recipiẽtes aliqd ẽt spõte oblatum ꝑ correctione. Pius V. in omnib. reb.

21 Proponentes † casus reseruatos, & pro pecunia dantes facultatem absoluendi. Pius V. quam plenum.

Officiales reuocantes ad vrbem bannitos, vel homicidas facientes saluos conductus receptantes.

Thesau-

Thesaurarij à receptatoribus pœnas non exigentes in omnibus locis Romanæ Ecclesiæ temporaliter subiectis. Pius V. ex supernæ.

22 Quique vindictæ † studio aliquem offenderint in vrbe, vel ibi arma ad hoc, vel armatos congregauerint, & fautores. Pius V. in felicis.

Electores, & patroni suspensi, & præsentantes. Pius V. quanta.

Consentientes damnosæ alienationi rei ecclesiasticæ timore, vel gratia, & talē alienationem dolo procurantes exceptis Episcopis. Paulus II. cum in omnibus. Clemens VII. ex commissi.

Tractantes etiam si cum Papa de subijciendo alicui feudo ecclesia vacante. Pius V. admonet.

Impressa Bononiæ de nouo infra decennium imprimentes, & venalia habentes. Gregorius XIII. dum à nobis.

23 Duellum † committentes, & eorum patrini, & illud concedentes in terris suis inter Christianos cū priuatione dominij quoad concedentes, & proscriptione bonorum, & perpetuæ infamiæ, & huiusmodi alijs pęnis, vt per Concil. Trid. sess. 25. c. 19. de reform. Gregorius XIII. addidit anno 1582. & extendit easdem pœnas etiam contra illud committentes in loco, & tempore conuento quomodocunque, etiam si nulli patrini, vel socij ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nec vllæ prouocatoriæ literæ, vel denunciationes, chartulæ, præcesserint, & ad locorum dominos id permittentes, vel quantum in se fuerint non prohibentes. Ad mandantes, instigantes, consilium, vel auxilium, aut fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, cōmeatum, vel alia subsidia subministrantes, ac etiam ad ea spectatores ex proposito, & socios se præbentes, etiam si pugnaturi impediti non commiserint pugnam, si per ipsos non steterit quo minus pugnarent. Nauar. capitu. 27. nume. 150. Hæc non est reseruata.

SVMMARIVM.

1 *Episcopi, & superiores mutato habitu vagantes, vel Romam sine licentia accedentes, vel extra diœcesim pernoctantes, quam incurrant excommunicationem.*

2 *Iudices casum fingentes, vt ad mulieres pro testimonio accedant, sint excommunicati, quæ necessaria.*

3 *Ecclesiasticos, vel loca pia vexare præsumentes. & nu. seq.*

5 *Eleemosynas consuetas prætermittens elargiri, non incurrit in hanc excōicationem.*

6 *Gerens se pro Episcopo, vel Vicarij nomen vsurpans, incurrit excom. vt hic.*

7 *Excommunicatio contra cogentes mulieres monachari, vel ipsis volentibus impedimenta obijcientes, quos comprehendat, & quatenus extendatur.*

8 *Impedientes visitationes monialium, & non obuiantes discordijs vocati ad ipsarum electiones, & non recipientes editionē Bibliæ vulgatæ, qualem ingrediantur excom.*

9 *Imprimentes libros manuscriptos sine licentia, quam incurrant excommunicatio. & cui reseruata.*

10 *Literis Apostolicis falsificatis vtentes, ab altari oblationes accipientes, magistri, & scholares hospitia aliorum ante finitam locationē conducentes, & Christianum interficere mandantes ineunt excom. vt hic.*

Assassini, qui sint.

Sagittarij in Christianos, quali percutiātur excommunicatione.

11 *Locantes domos vsurarijs manifestis, quo casu incurrant in excommunicat. & de vsuris statuentes. nu. seq.*

13 *Absolutionem à censura vi vel metu impetrantes, excommunicati sunt.*

Prædicantes, aut disputando impugnantes montes Pietatis Leon. X. excom. ineunt.

14 *Matrimonium scienter contrahentes cum consanguineis excommun. incurrunt.*

15 *Sponsalia hodie sine parocho, vel testib. contracta, secuta copula, non transeunt in matrimonium.*

16 *Innitentes ordinationibus schismaticis.*

17 *Conseruatorem incitare ad procedendum, vbi non est aperta violentia ad iniuriam, quando excommnnicationem latæ sententiæ incurrant.*

Raptores mulierum, & fautores, quali afficiantur excommun.

18 *Excommunicatio per extraua. Ambitiosæ. in alienantes, vel locantes in plures, quam tres annos res ecclesiasticas, optimè declaratur, vel procurantes. nu. 19.*

20 *Legem non vsu receptam non obligari, qualiter intelligatur.*

21 Cardi-

21 *Cardinalibus clausis pro electione Papæ mittentes literas, vel nuntium, vel secum loquentes incurrunt in excom.*
22 *Mortuos exenterantes excommunicatione afficiuntur, fallit tamen multis casibus.*
23 *Laici de fide dubitantes.*

Excommunicationes nulli reseruatæ in corpore iuris in consilijs generalibus. Cap. XXIIII.

1 EPiscopi, & † superiores habitu mutato discurrentes.

Episcopi, & superiores Romam accedentes, & absque licentia Papæ discedentes, receptatores non reuelantes.

Episcopi, & superiores absque licentia extra diœcesim pernoctantes. in extrau. cōmuni, qui. de treu. & pace, & si deceat.

2 Iudices † fingentes casum, vt eant ad mulieres pro testimonio accipiendo. c. mulieres. de iudic. lib. 6.

Declaratio.

REquiritur profectio personalis ipsius iudicis, siue iudex sit, siue alius quicūque, qui fictionem, vel fraudem facit. d. cap. qui non erit excommunicatus, si ipse non fingit, neque fingens fecit. iuxta communem. Nauar. cap. 27. nume. 125. in fin. Caiet. casu 59.

3 Præsumentes † vexare per se, vel alios aliquam personam ecclesiasticam, vel alia loca pia, eo quòd rogati, seu alias inducti pro quo rogabantur, seu inducebantur eligere noluerint, vel consanguineos eorum. c. sciant cuncti. de elect. lib. 6.

Declaratio.

4 AD incurrendam † hanc excommunicationem requiritur grauamen spolij, idest quæcunq; acceptio quorumlibet bonorum mobilium, vel immobilium occulta, vel violenta, aut iniusta persecutio, eo quòd fiat, quia noluit eligere eum, pro quo fuit rogatus, & suasus, & quòd persona eligenda sit ecclesiastica.

5 Non tamen incurrit † is, qui prætermisit largiri eleemosynas consuetas ob id, quia non fuit electus in ea Ecclesia, quam optauerat, q̃ autē dicitur de electione, idem dicendum est de præsentatione spectāte ad personam ecclesiasticam, sed non ad laicā. iuxta glo. in d. c. sciant, & idem de cōfirmatione, institutione, & postulatione. iuxta dominicum præceptum. Caiet. casu 34. Naua. c. 27. num. 122.

6 Gerens † se pro Episcopo in loco, vbi nō est Episcopus absque debita licentia. cap. quoniam. de offic. ordin.

Vsurpantes nomen Vicarij, vel simile vacante Imperio.

7 Cogentes, † vel impedientes mulieres, quæ volunt, vel nolunt monachari. Concil. Triden. sess. 25. c. 18. de reform.

Declaratio.

EST Episcopalis absolutio. Extēditur ad omnes, & quoscunq;. Item ad consulentes, auxiliantes, & fauentes, secuto effectu, vt consuluit Nauar. lib. 5. de sent. exc. cons. 55. Nec non contra omnes tam regulares, quam clericos, vel seculares, sciētes aliquā non sponte ingredi, vel professionem emittere, qui quoquomodo eidem actui, vel p̄sentiam, vel consensum, vel autoritatem interposuerint. [Hinc infertur, quod cogens aliquam mulierem ob bonum finem, timēs ne in aliquem errorem incideret, non causa suscipiendi habitum, nec faciendi professionem, sed vt ibi maneret, donec ad nubilem ætatem perueniret, incidit in excōmunicationem hanc. Tum quia sic indirectè videtur cogere, vt cum tempus fuerit, accipiat habitum, & faciat professionē precibus, aut blanditijs monialium, aut minis eiusdem, qui coegit intrare, aut verecundia, aut timore maledicorum, vnde Concilium Tridet. voluit hanc viam indirectam præcludere, quod probatur ibi in verbo, Si quomodocunq; coegerint. Cum legislatorum sit non solùm vias directas, sed etiam indirectas prohibere, quia cum quid vna via prohibetur, non debet alia via concedi, regula iuris in sexto. Tum etiam, quia in alternatiuis sufficit vnam partem earum esse veram. capitulo in alternatiuis. de reg. iur. in sexto. Vnde cum in Concil. Triden. apponantur verba illa disiunctim, ad ingrediendum, vel ad habi-

tum suscipiendum, ergo. Tertio, quia Concil. bis repetit illa tria verba ad ingrediendum, vel ad habitum suscipiendum. Et repetitio dictionis in eadem dispositione facta significat id esse cum mysterio factum. iuxt. gl. memor. in cle. 1. de iur. pat. Ita Nauar. lib. 5. de senten. excom. cons. 56.] Item contra impedientes voluntatem mulierũ, quæ volebant velum accipere, vel votum emittere. hæc in Concil. Triden.

8 Impedientes † visitationes monialiũ. cle. attendentes. in fin. de stat. mon. Vide de hac materia Caiet. casu 44. Nau. c. 27. nu. 140.

Vocati ad dirigendas electiones monialium, & non obuiantes discordijs. c. indemnitatibus. de elect. lib. 6.

Non recipientes in totum, vel in partem edit. Bibliæ vulgatæ. in Concil. Triden. sess. 4. c. j. exceptis tertio, & quarto libris Esdræ, aut etiam constitutiones Apostolicas sciẽter contemnentes.

9 Imprimentes † libros, vel publicantes manu scriptos absque licentia. Concil. Later. sess. 10. Concil. Triden. sess. 4. c. 2. & in Indice librorum prohibitorum, regula 10. Hæc excommunicatio est reseruata Episcopo, nisi tales libri essent hæreticorum: quia tũc esset Papalis. Catech. Neapo. lib. 5. c. 16. nu. 20. vers. pro quo vide.

10 Vtentes literis † Apostolicis falsificatis. c. ad falsariorum. de fals. falsificantes autẽ sunt in Bulla Cœnæ.

Oblationes recipientes ab altaribus. cap. hanc. 10. q. 1.

Magistri, & scholares conducentes hospitia aliorum eiusdem professionis ante finitam locationem. c. 1. loca. tantum procedit in Bononia. Inn. & communis. Nauar. c. 27. num. 114.

Mandantes interficere aliquem Christianum, etiam si non interficiant, nec non receptatores, & defensores. c. 1. de hom. lib. 6. non intelligitur, qui mediante aliqua pecunia faciunt interficere, quamuis eiusmodi vulgò interficientes assassini appellentur, nec hodie inuenitur tale hominum genus. Nauar. c. 27. num. 135.

Sagittarij, & Balistarij in Christianos. c. 1. de sagittar.

11 Conducentes † domos manifestis vsurarijs alienigenis non oriundis. c. 1. de vsur. lib. 6. per alienigenam intelligitur non natus in illa terra, neque est filius orti in ea. præterea non satis est dare domum in hospitium, vel habitationem, nisi concedat ad fœnerandum actualiter, vel virtualiter iuxt. communem. Caiet. casu secundo. Nauar. c. 27. num. 136.

12 Statuentes † de vsuris soluendis, obseruãtes, consentientes, non delentes. clem. 1. de vsur. Requiritur, quòd statuentes sint officiales, & quod faciant aliquid ex prædictis. Qui scribit sententiam, eam non incurrit. iuxt. gl. receptam ibi in vers. iudex, de hac. Caiet. casu 51. Nauar. nu. 143.

13 Impetrantes † absolutionem à censura, vi, vel metu. c. 1. de his, quę vi. lib. 6. Et absolutio nihil valet. per text. & glo. ibi. Non incurritur per solam metus iniectionem, nisi absolutio data fuerit, vel reuocata. secundum Archid. ibi. Nihil refert, an sententia lata fuerit iusta, vel iniusta, neq; quod sit lata à iure, vel ab homine. Neque an ipse excommunicatus faciat hoc vel aliud. gl. etiam communis ibidem. Requiritur quod metus sit iustus, communis, ibidem, quamuis Caiet. contrarium teneat, cum quo videtur tenendum esse quoad forum consciẽtiæ. cum Nauar. c. 27. num. 125. Prædicantes, aut disputando impugnantes montes pietatis. Leo X. in Conc. Later.

14 Matrimonium † scienter contrahentes in gradu prohibito cum consanguineis. cle. 1. de cons. & affin. Non incurritur si contrahitur cum Iudæa, aut Pagana, vel affine spirituali, aut legali, vel cum qua est impedimentum publicæ honestatis, vel aliquod quodlibet licèt impediens, vel dirimens. Nec si contrahunt licitè. i. ex dispensatione Papæ. Nec qui ignoranter, ignorãtia facti probabilis non affectata Naua. cap. 27. num. 141. tamen si factum sciẽtes ius ignorabant. Et si alter solus sciebat, solus ligatur. Nec qui ignoranter contraxit, sed superueniente scientia cohabitat: nisi cohabitet affectu maritali, quia tunc videtur de nouo contrahere, quamuis etiam absq; affectu maritali peccent mortaliter, nisi separentur. Nec qui contraxit cum ea, quã credebat consanguineam, quæ in veritate non erat. Nec qui vi absoluta contraxit. Nec si fiat per verba de futuro; vt qui contraxit sponsalia tantum, licet copula præcesserit, aut subsequatur, nisi sequatur copula.

pula carnalis affectu maritali. Syluest. in vers. excommunicatio. 9. nu. 76. vers. 44. nã tunc incurrit secundum antiqua iura, sed
15 † non potest. Conc. Triden. publicatũ, quo iure hodie nulla sponsalia possunt transire in matrimonium per copulam, quia nullũ matrimonium est validum, nisi fiat cũ parocho, vel duobus, aut tribus testibus. Concil. Triden. sess. 23. c. 1. de reform. matr.
16 Innitentes † ordinationibus factis à schismaticis. c. 1. de schisma. c. 1. eod. titu. lib. 6. Procurantes vt conseruatores dati excedant fines mandati. cap. hac constit. de offi. deleg. lib. 6.
17 Conseruatorem † incitare ad procedendum in ijs, quæ non continent apertã violentiam ad iniuriam, & quæ requirunt altiorem indaginem, vetitum est partibus litigantibus coram eo, sub excõmunicatione laræ senteutiæ. d. c. fin. Non incurrit hãc censuram, qui non est pars in iudicio. Neq; si est, & procurauit, sed iudex non processit. Neque cum conseruator datur cum clausula, vt possit cognoscere etiã de eo, quod requirit altiorem indaginem. Quæ de hac re noua induxit Concil. Triden. sess. 14. c. 1. de refor. vide Nauar. c. 17. nu. 125.

Raptores mulierum, & fautores. cap. 6. de reform. sess. 24. in Concil. Triden.
18 Alienantes, † vel locantes in plures quã in tres annos bona immobilia, vel mobilia pretiosa Ecclesiarum extra casus à iure pmissos. Et qui prædicta bona percipiunt, pterquam si res sint ab antiquo solitæ concedi in emphyteusim, & tunc cum euidenti vtilitate. c. hoc consultissimo. de reb. Eccles. non ali. in 6. extr. Pau. II. Ambitiosè. eo. tit. Hæc excommunicatio non est vbique vsu recepta saltem quoad omnes pœnas, & veniente casu oportet inquirere, & consulere curiam Episcopalem. Nau. c. 27. nu. 150. vide Caiet. casu 75. Conc. Trid. sess. 25. c. 2. de refor. Commissarij tamen deputati ad cognoscendum, an alienatio cedat in vtilitatem euidentẽ Ecclesiæ, qui amore, timore, pecunia autorizant, si sunt inferiores Epi-
19 scopis, nec non † qui eiusmodi alienationẽ fieri similiter procurant, incidunt in excõicationem Papæ reseruatam. per extrau. nõ registranas in corpore iuris Pauli II. cũ in omnibus. & Clem. VII. ex commissi. quæ nõ ponuntur à Caiet. forte, ꝙ non sint vsu receptæ, vt facit de multis alijs, vt inquit ipse post casum 91. Nauar. c. 27. nu. 108. Catech. Neap. lib. 3. c. 13 nu. 169.

Cæterum circa cõstitutionem Ambitiosæ. Pauli II. quæ est inter cõmunes, aliqua explicabimus ad eius congruam interpretationem. Et primum, ꝙ hæc extrauagans non vetat alienationem in casibus à iure permissis. Secundum, ꝙ hæc constitutio nõ
20 est vsu recepta, vnde † nullã vim obtinet. iuxt. text. in l. de quib. ff. de legib. ꝙ sanè intellige, ipso Papa sciente, & tollerante. facit text. in capit. in istis. §. leges. dist. 4. tunc etenim certum est legem nullam vim obtinere, si ab initio recepta non fuerit à subditis. facit tex. in c. cum multi. 15. q. vlt. nam leges à Principe dantur ea cõditione, & intentione, vt non aliter obligent, quã si fuerint à Republica receptæ. ad idem gl. in c. 1. de treu. & pace. Si vero Principe ignorante lex nou fuisset recepta, & tunc requiritur, vt per decennium lex negligatur, & omittatur, nec vllo pacto admittatur. Si vero fuisset à principio recepta communiter, tũc tollitur per contrariam consuetudinem ex causa rationabili præscriptam. c. vlt. de cõsuet. Sed quia dubium est, an dicta constitutio sit recepta, vel contraria sublata cõsuetudine, proinde dimittimus inquirendam, & consulendam Curiam ecclesiast. quamuis Nauar. credat non esse receptam quo ad pœnas. 1. priuationem beneficiorum, & excommunicationem. Inde ipse iudicauit clericum facientem locationem in plures, quam in tres annos, esse itritam, non tamẽ incurrisse excommunicationem, neq; irregularitatem, si celebrasset, vt ibi. num. 150. Tertium, irritam esse declaramus locationem rerum Ecclesiarum factam ad sex, vel nouem annos, hac adscripta clausula, vt tot sint locationes, quot triennia, & finito primo triennio tunc facta sit noua locatio, nã tunc talis locatio non valet vltra tempus à iure permissum. text. elegans in Auth. de nõ alien. §. ꝙ autem dictum est. vers. nec illud. collat. 2. Card. in cle. 1. §. fi. q. pen. Anch. cõs. 57. Lapns alleg. 12. Tandem Alciat. in l. si filiofamilias. §. vlt. col. vlt. ff. sol. matr. asseuerat esse communem opin. non. n. sunt admittendæ conuentiones istæ, quæ in fraudem legis fiunt. Quartum, locatio facta vltra tres annos, v. g. per octo, in totum vitia-

tur, vt probatur. in d. extr. Ambitiosæ, dum subdit locationem aliter factã nullius omnino esse roboris. probat hanc opin. Coua lib. 2. Variar. Resol. c. 16. nu. 4. vbi idem asserit in emphyteusi, dicens ꝙ emphyteusis conuenta vltra tempus iure permissum est irrita etiam quo ad tempus, ꝙ iuxta iuris legitimas sanctiones poterat definiri, contra communem. Quintum, locatio vltra tẽpus permissum à iure, hac adscripta conditione, vt vnica tantum pensio pro toto tẽpore soluatur in totum irrita dicitur, quia vnica pactione est, quæ non patitur cõmodam temporis diuisionẽ. Bal. cons. 475. lib. 1. Cou. qui supra. Sextum, non valent, nec confirmari possunt, nec in curia Romana, nec extra locationes beneficiorũ anticipatis solutionibus cum hæ possint vergi in ꝑiudicium successorum, quocunque indultu, vel priuilegio non obstante. ita habetur per Conc. Trid. sess. 25. c. 11. de refor. Septimũ, nec licet iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominandi, aut deputãdi Vicarios in spiritualibus locare, nec conductores per se, aut alios exercere. vt ibi in d. c. 11. Octauum, non solùm locatio rerũ Ecclesiæ non valet vltra triennium, sed nec mandatum ad locandas res Ecclesiæ potest alteri concedi vltra triennium. Hinc si aliquis simpliciter cõstituitur procurator ad locandas res Ecclesiæ, debet intelligi per triennium, quo finito non potest absq; noua commissione etiam in aliud triennium res Ecclesiæ locare. ita Dec. cons. 282. Couar. ibi. ver. 4. Nonum constitutio intelligitur de possessione, non autem de fructibus, & redditib. ecclesiasticis ad aliquod beneficium pertinentibus. Nec etiam intelligitur de rebus Ecclesiæ, quæ eius sunt conditionis, vt ex eis quolibet triennio vnicus tantum fructus percipiatur, quia tunc poterunt in nouem annos locari. opt. tex. in l. si sic. ff. quemadm. seruitus amit. And. Barb. in rub. de reb. eccl. nu. 52. cui accedit. quod Bald. notat in l. ædem. col. 1. C. locati. de emphyteuta priuati cessante à solutione per triennium, ꝙ non cadit ab emphyteusi, si ex re emphyteutica quolibet biennio vnicus fructus colligatur.]

21 Cardinalibus † inclusis in conclaui pro eligendo Papa mittentes literas, vel nuntium, vel secretè cum illis loquentes. c. vbi periculum. §. nulli. de elect. in 6. Non ligat illos Cardinales; qui sunt intus. Naua. c. 27. nu. 121. post Caiet. contra Archid. Io. And.

22 Mortuos † exenterantes. c. 1. de sepult. in extr. communi. cum reseruatione. non habet locum in defuncto in terris infidelium, vbi non est sacer locus. Neq; in ijs, qui hoc faciunt viuo. Neque etiam mortuo alio fine, quam sepeliendi in alio loco, quamuis in vindictam id faciant, ac etiam ad vescendum. Neque in his, qui id faciunt cadaueri, ne fęteat, aut in anotomia, aut cadaueri regio, vt ab eius populis iustus honor habeatur. Sylu. in verbo. excõicatio. 7. casu 41. Caiet. casu 70. Naua. c. 27. nu. 104.

Officiales tertio requisiti negantes facere iustitiam. c. administratores. 23. q. 7.

23 Laici † disputantes de fide. c. 2. §. 1. de hęret. in 6. [Hoc idem subditur, & notatur. in l. pen. C. de sum. Trin. & fid. cath. & in eadem rub. vt nemo de ea publicè audeat disputare. prohibetur etiam expresè in l. fina. cod. titu. vbi dicit Imperator: Nemo clericus, vel militans, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis coadunatis, & audientibus conetur tractare in posterum, ex hoc tumultus, & perfidiæ occasionem requirens; nam & iniuriam facit iudicio reuerendissimæ Synodi. Si quis semel iudicata, ac rectè disposita reuoluere, ac publicè disputare contendit. Verum hæc intellige dubitando, quia dubitando non licet disputare de fide: nam dubius in fide hæreticus est. extra de hæret. capitu. dubius. Alias disputatur non dubitando, sed potius declarando. 96. distin. capitu. satis. ibi, Et in nullo quidem faciẽdæ sunt de pijs dogmatibus quæstiones, sed potius expositiones. facit 23. quæstione 7. capitulo fides. & quod not. in l. quoniam. C. de episc. & cler. Pariter licet de fide disputare, si fiat causa addiscendi in scholis. glo. in d. capitu. nemo. quia de singulis dubitare non est inutile. secundum Arist. Et quærendo, opponendo, disputando, soluendo, & respondendo, veritas facilius inuenitur, & propensius defensatur. facit ff. de mun. & honor. l. munerum. §. fin. ibi, & notando. Rursum fallit, si fit causa conuincendi impugnantes catholicam veritatem. l. quoniam venerabilis. C. de episc. & cler. vbi glos. distin. 96. gl. in c. nos ad fidem.]

Extrahentes vi aliquem de Ecclesia. cap. diffiniuit. 17. q. 4. Ant. de Butr. & ibi Abb. in c. conquestus. de foro compet.

SVMMARIVM.

1 *Suspensio quid & quare introducta.*
2 *Suspensio multiplex, & quando suspensus irregularis.*
3 *Suspectus à Pontificalibus illa exercens, nõ fit irregularis.*
4 *Suspensus ab ingressu Ecclesiæ, an celebrando sit irregularis.*
5 *Suspensus à iurisdictione, quando exercendo irregularitatem incurrat.*
6 *Suspensus ab officio, & beneficio, ab vtroque est suspensus.*
7 *Suspensus ab officio, an suspensus sit à beneficio. nu. seq. & 9.*
10 *Suspensus à celebrando, an sit suspensus ab interessendo.*
11 *Suspensus à sacramentis, an recipere possit monachum ad professionem.*
12 *Solo verbo prohibitus ne celebret, an celebrando sit irregularis.*
13 *Episcopus à diuinis suspensus, an alibi possit interesse sacris, & confiteri.*
14 *Suspensus ad tempus, an indigeat absolutione.*
15 *Suspensus à iure, vel ab homine à quo absoluendus.*
16 *Clerici notorij concubinarij, & sodomitæ, qui ipso iure sunt suspensi, an celebrantes sint irregulares. nu. seq.*
18 *Ordinati à non suo Episcopo, vel extra legitimam ætatem, & simoniaci sunt suspensi. num. seq.*

De suspensione. Cap. XXV.

VAriæ pœnarum species à iure statutæ describuntur. vt est text. de offic. ord. c. ad reprimendam. & ibi de his in gl. j. plenius per Host. in sum. de pœnis. §. quot sint species. Inter quas est
1 pœna † suspensionis, de cuius multiplicitate remitto me ad gl. magistralem in cle. cupientes. in vers. suspensi. de pœnis, sed vt aliqualem eius cognitionem habeamus, vidẽdum est, quid sit suspensio, & quare incurratur, & an suspensi possint aliqua exercere, nouissimè casus in quib. suspensio incurratur. Circa primum: Suspensio est cẽsura ecclesiastica inhabilitans ad executionẽ ordinũ, officiorũ, vel iurisdictionum ex aliquo impedimento proueniens ex institutione Ecclesiæ robur habens. Circa secundũ, quãuis pœna potius sit quã culpa, cõiter tamẽ propter peccatum incurritur, & suspenduntur tantũ ecclesiastici, atq; in scriptis præcedente monitione, si ob contumaciã processerit suspensio, alias secus si in pœnam. Nauar. c. 27. nu. 159.

2 [Vt vero † suspensus irregularis efficiatur per actionem à qua suspenditur, non est satis sufficiens suspensio, quę à solo Deo fit propter peccatum mortale, quia hęc suspẽsio fit tantum quo ad seipsum. cap. fi. de cohab. cler. vel muli. vnde talis celebrans non est irregularis. cap. si celebrat. de cler. excom. Nec item sufficit suspensio, quæ fit à sacerdote Confessario in animæ iudicio, quod Inn. tenet in d. c. si celebrat. & Franc. in c. 1. §. sciturus. de senten. & re iudic. lib. 6. nam talis licèt debeat abstinere. vt not. de pœn. & remit. c. si quem. tamen non incurrit irregularitatem si contrafacit, cum nõ reperiatur iure cautum. c. is cui. de senten. excom. lib. 6. & tenet Inn. in d. c. si celebrat. Sed est necessarium, q̃ suspensio fuerit à iure, vel ab homine non extraiudicialiter, sed in iudicio propter delictum quo ad se, & quo ad alios inflicta. Sicut idem Inn. Ioan. And. & omnes. in d. c. si celebrat. affirmant. Hinc sequitur, quod qui suspensus esset à canone propter defectum personæ, vt illegitimus, vel corpore vitiatus celebrando non efficeretur irregularis noua irregularitate ob actionem illam, sed tantum ea, qua ob vitium corporis fuerat affectus. secundum Doct. in capitu. fin. de cohab. cler. Pan. in d. capitu. si celebrat. Rursum requiritur, vt sit suspensus ab aliquo actu ordinis ecclesiastici, quem habet, & is illum actum à quo fuerat suspensus egerit, sicuti constat ex capit. is qui. de senten. excom. lib. 6. vers. celebrat. & cap. is cui. eod. tit. ibi, in suo officio.

3 Circa tertium, † qui suspensus est à Pontificalibus, non potest quæ sunt Pontificalia exercere, non tñ si cum illis celebrat, fieret irregularis: secundum ferè omnium sententiam: cum pontificalia non sint de substantia ordinis, vel officij, quia sine il-

lis quodlibet officium fieri potest. talis. n. non est suspensus à diuinis, sed ab additamento ad diuina, quare siue ordinet, siue consecret, non erit irregularis. Ita Inn. & Franc. in c. 1. de senten. excom. lib. 6. §. caueant. num. 5. & in c. 2. de offic. delega. lib. 6. num. 4. Qui etiam est suspensus ab ordine, vel ab ijs, quæ exercentur ratione officij ordinis, non potest illa exercere, & contrafaciens incurrit irregularitatem. sicuti cōstat. in c. is qui de sent. excom. in vers. celebrat. de sent. excom. lib. 6. & in cap. is cui. in vers. officio. eod. titu. Cum propriè sit irregularis, qui ordinem habens, & carens eius executione immiscet se in diuinis. secundū Inn. & Io. And. in d. §. caueant. Quod procedit in suspensis ab ingressu Ecclesiæ, & diuinis. vt in d. §. caueant. Siue ab ingressu
4 † Ecclesiæ, quia celebrans in ea diuina, est irregularis. c. is cui. de sent. excom. lib. 6. & ratio est, quia cū interdicitur aliquod principale, videtur interdictum consequens ex illo. Item interdicto ingressu Ecclesiæ, videtur interdicta diuinorū celebratio. Extra tamen hunc casum ille, cui est interdictus ingressus Ecclesiæ, licet grauiter peccet, siue ingrediatur causa orandi, siue nō, siue diuina officia celebrentur, siue non, siue audiat diuina, siue non, nunquam incurrit irregularitatem, quia solū celebrare in suo officio in diuinis, inducit irregularitatem. tex. in d. c. is cui. qui solum in illo casu irregularitatē inducit, vnde in alijs casibus à iure non expressis non habet locum. c. is cui. de sent. excom. lib. 6.

5 Pariter qui est † suspensus à iurisdictione, non potest, quæ sunt iurisdictionis exercere. Non tamen exercendo fieret irregularis, nisi exerceat iurisdictionem cum eo, quod habet admixtum ministerium ordinis, puta si absolueret excommunicatum cum solemnitate. de qua in cap. debet. cum seq. 10. q. 3. secundum Inn. & Hostien. in c. fin. de excess. prælat.

6 Qui est † suspensus ab officio, & beneficio, tunc ab vtroque est suspensus. de elect. c. quia sæpè. de censi. lib. 6. c. exigit. & nec est ei subueniendū de fructibus beneficij, etiā quantum ad necessitatem vitæ, nisi in mortis articulo, si ab eius potestate dependet, vt suspensio tollatur. ita glos. super verbo subtrahantur. in fin. in c. pastoralis. de appel. & ita procedit glo. in cle. vt hi qui. de ætat. & qualit. Archid. in c. præter. dist. 32. Alias si ab eius potestate non depéderet, vt possit suspensionem tollere, tunc prouidetur ei de fructibus quo ad substentationem vitæ. & ita debet intelligi glo. in d. c. pastoralis. in princ. & c. studeat. dist. 50. Cui autem debeant applicari fructus beneficij suspensi, vel excommunicati. diximus supra. lib. 4. cap. 14. num. 7.

7 Sed an † suspensus ab officio, intelligatur suspensus à beneficio. conclude breuiter, ꝙ aut quis suspenditur ab officio perpetuò, aut ad tempus, aut simpliciter. Si suspensio est perpetua, & tunc suspensus ab officio ꝑpetuò, est suspensus à beneficio: nam talis suspensio habet vim priuationis, & depositionis. vt not. Archid. 82. dist. in c. 2. Cum igitur beneficium detur propter officium, ꝙ facit in Ecclesia. de rescript. c. fi. lib. 6. & ipse perpetuò ab officio sit priuatus, patet ꝑ consequens, ꝙ ab officio sit remotus. arg. glo. in cle. cupientes. de pœnis.

8 Si autem suspensio † fiat ad tēpus, & tunc suspensus ab officio est suspensus à beneficio, ꝙ impropriè dicitur. i. à quotidianis distributionibus, cum illæ non dētur nisi interessentibus horis canonicis. Ab alio vero beneficio (si aliud non exprimitur in sententia iuris, vel hominis) suspensus non erit, ad ꝙ facit de temp. ordin. c. vel non est compos. vbi suspenso ab officio ad tempus mandatur prouideri, & ratio est, quia non potest tali suspenso negligentia, vel contēptus imputari, cum ante tempus nō possit absolui à suspensione facta vsque ad certū tempus. vt no. gl. in cle. 1. de heret. ita Gem. in c. preter hoc. distin. 32. Quamuis Couar. titu. de success. ab intest. in 2. p. c. 6. num. 13. concludat, ꝙ suspensus ab officio ob crimē graue, sit etiam suspensus à beneficio. Præpo. in c. cum inhibitio. §. fin. de cland. despō. Abb. in c. latores. de cle. excom. mini. Si autem esset suspensus ob crimen leue, vel ob contumaciam, non esset à beneficio suspensus. Quod intellige, nisi esset in mora petendi absolutionem, vel nisi suspensionem contemneret.

9 Quæ quidem distinctio † potest etiam deseruire in suspenso simpliciter. vt inquit Gem. in d. c. præter. Hæc omnia procedunt, nisi aliter in sententia iuris, vel hominis expri-

exprimatur, quia tunc sententia esset seruanda. Ita Gem. Henric. in c. cum dilectus. de consue. Abb. in d. c. latores. Couar. vbi supra. Rursum, cum appellatione officij comprehendatur Missa, Vespera, & Matutinũ. vt habetur. in c. de his. distin. 13. hinc fit, ꝙ suspensns ab officio, celebrãs in altero istorum esset irregularis. de quo per Doct. in c. fin de excess. præla. Gem. in d. c. de his.

10 Sed an sacerdos † suspensus à celebrãdo, dicatur etiam suspensus ab interessendo. Respondet Arch. per text. in c. testamentũ. dist. 6. ꝙ non: Nam vt ibi patet, ille qui est prohibitus celebrare, nõ est prohibitus Eucharistiam suscipere, vnde minus est interesse diuinis, quam celebrare. ad hoc facit. 12. q. 2. de viro. de consecr. dist. 4. c. eos quos. Quod intellige, nisi interesset solemniter autoritatem præstando celebrationi, quia talis præsentia æquiparatur celebrationi, vnde irregularitatem incurrit. c. illud. de cler. excom. mini. vt incurreret celebrans. c. 1. de sent. excom. in 6. c. 1. de re iud. eo. lib.

11 Et an Abbas, qui † suspensus est à sacramentis, possit recipere monachum ad professionem absq; metu irregularitatis. Gem, in c. ꝙ interrogasti. dist. 27. videtur dicere. ꝙ non. per illum text. cum seq. vbi appellatione sacramentorum ecclesiasticorũ cõprehenditur etiam professio monachatus.

12 Rursum, an sacerdos † prohibitus solo verbo ne celebret, videatur suspẽsus. Resp. ꝙ non: sed tantum, quando subdito in scriptis talem prohibitionem facit. arg. text. in l. si procurator. ff. de cond. indeb. cum suis concord. quatenus probant, in dubio neminem præsumi facere actum eo modo, quo est delictum. At qui prohibet celebrare sine scriptura, facit actum, qui potest iudicari delictum, & non delictum: nã si facit animo suspendendi, delinquit, adeo ꝙ ipso iure incurrit suspensionem. c. 1. de sent. excõ. in 6. si vero facit animo non suspendendi, sed simpliciter prohibendi, non videtur delinquere, ergo præsumendus est nolle delinquere. Ita Nauar. lib. 5. de senten. excom. cons. 6 ι.

13 Rursum, an suspensus † à diuinis. v. g. Episcopus, possit alibi, vel in sua Ecclesia audire missam, non tamen autoritatiuè, confiteri, & communicare corpori Domini. Respon. ꝙ sic. cum ea, quæ potest, vt laicus facere, non videntur illi prohibita, sed tantũ quando exercet aliquem actum ordini suo specialiter deputatum, & sibi per suspensionem prohibitum. Inno. in c. fin. de excess. præla.] Qui suspensus est à iure etiam propter defectum corporis, vel ab homine, debet abstinere ab officio, quamuis post contritionem, & confessionem, quousque relaxata fuerit sententia, alias suspensus à diuinis, vel officio, si contrafacit celebrãdo mortaliter peccat: cum minora interdicuntur, maiora intelliguntur interdicta, non vice versa. Vt suspensus à subdiaconatu, interdictus intelligitur à superioribus ordinibus, non è conuerso. Quicunq; potest agere per censuram ecclesiasticam, potest suspẽdere, & interdicere. facit text. in c. quærenti. de verb. sign. Et qui potest excommunicari, potest suspendi. Quando in sententiã

14 suspensionis dicitur, Donec † satisfecerit, & c. adueniente conditione nõ indiget alia relaxatione, sicuti si esset excommunicatus. Quod intellige, quando fuisset suspensus ad certum terminum, quia tunc non indiget absolutione, sed sufficit, ꝙ iudex declaret satisfactum esse. & hoc est, ꝙ voluit gl. di. ere in cle. 1. de deci. ꝙ sufficeret declaratio iudicis super satisfactione: secus vero si aliquis simpliciter suspensus esset, quia tunc absolutione indiget. ita glo. in d. cle.] An vero interim ante satisfactionem celebrando fiet irregularis? Dic, quòd sic, si fuit suspensus ab homine in iudicio: Secus si extra iudicialiter, dummodo non sit suspensus pro tali causa, quæ à iure communi ab ipsa causa induceretur suspensio. Si vero suspensio à iure modo prædicto inducatur. tunc glo. not. & sing. in c. 2. in vers. suspensos. de censi. tenet, ꝙ fiat irregularis in casibus. de quib. ibi per Doct. Franc. in c. 1. §. caueant. de sent. excom. lib. 6. & in c. 1. §. sciturus. nu. 5. de sent. & re iudic. lib. 6.]

15 Rursum † suspensus à iure potest ab Episcopo absolui, nisi canonis cõditor sibi reseruauerit, vel nisi sit suspensus propter peccatum, à quo non possit Episcopus absoluere. Si vero ab homine sententia sespensionis prolata est, absolutio fiat ab eo, vel eius superiore, quæ fieri potest solo verbo,

16 Remoueo, vel † Reuoco. Circa quartum, casus permulti sunt, in quibus incurritur suspensio, inter quos est concubinatus no-

torius clerici, quæ quidem suspensio sicut ipso iure incurritur, ita ipso iure per pœnitentiam tollitur.glo. recepta in cap. si qui sunt.distin. 81. At si ante pœnitentiam huiusmodi fornicarius vteretur ordine suo, fieret irregularis.glo. in cap. peruenit. dist. 50.Hostien.& Ioann.And. in cap.fin.de cohab.cler.vel mu.Nauar.cap.27. nume. 154. [Abb.in cap.vestra.de cohab.cler. vel mul. Chosmas.in pragmatica sanctione. titu. de concubinarijs.in vers.inhabiles.Syluest. in vers.concubinarius.§.4.Petus Rebuffus.de concordantijs.titu.de publicis concubin.in prin.Guido Papæ.q.558.Diaz in prazi cri. canon.c.73. Bermoudus in tract. de concubinarijs.pag. 270. qui asseuerat hanc opin. communem esse. Quibus suffragatur text in c.fin.de cohab.cler.vel mul.& in c.prеter. §.prohibentur.distin.32.&c.si qui sunt. distin. 81. quibus manifeste constat hunc notorium fornicarium suspẽsum esse quo ad se,& quo ad alios. Vnde & irregularis erit. Hinc Host.tradit regulam. in cap.tanta.de sim.clericum propter aliquod crimen suspensum quo ad se, & quo ad alios irregularem esse, si nondum ea suspensione sublata proprio fuerit vsus officio. Idem tenet Archid.in c.1.de re iud.lib.6. Quam quidẽ opinionem eam fore intelligendam censent, vbi publicus concubinarius diuinis se immiscuerit eo tempore, quo publicè in eodem versatur vitio, non alias. Card. in c. si celebrat. de cler. excõ.mini.Præposi.in d. c.præter. §. ad hoc. nu.15. verum licet cõis sit hæc sententia, tamen mihi nimis dura videtur nec auderem secundum eam iudicare quemquam irregularem esse: tametsi consulerem, vt absolutio, aut dispensatio impetraretur à Romano Pontifice,& ratio est, quia qui suspensi sunt à diuinis quo ad Deum tantum, vt sunt constituti in peccato mortali, celebrando, peccato durante non efficiuntur irregulares. ita text. in c. fin. de cler.excom.ministr. sicut nec qui suspẽsi essent in animæ iudicio à Sacerdote Cõfessario.Ita Inn.tenet in d.c.si celebrat.& Pan. ibi.nu.5.Franc.in c.1.§.caueant.de sent.excom.lib.6.nu 6. cum non reperiatur in iure expressum.vt in c.is qui.de sent. excom.lib. 6.Et non obstat, ꝙ fornicarius notorius est suspensus quo ad se, & quo ad alios, talem autem irregularem esse si celebrauerit. inquit tex.in c.1.de re iudic.lib.6.& in c.1. de sent.excom. lib.6.nam respondetur hoc verum esse de suspensione, quæ directè à iure indicta est propter delictum in eius pœnã, non de ea, quæ ratione cuiusdam honestatis ab ipso canone sit potius ob decorẽ, quã in pœnam ipsius criminis, & ipsius delinquentis.& hanc opinionem tenet Franc. in c.1.§.scituris.de re iudic.lib.6.Coua.in cle. si furiosus.in prima part.§.1.nu.5. de hom.

17 De Sodomita † vero nefandi criminis reo etiam occulto licèt propter tanti criminis grauitatem tuenda sit communis opinio, ꝙ sit irregularis, quã sic asseuerat Cæsar Lãberti. in tract. de iure patr.1.part.2. lib. q. 9.artic.18.nu.4.propter tot doctissimorum virorum autoritatem.quos recenset Coua. qui supra. Hinc Petr.Rebuff.in tract.de paci.poss.nu.208.censet beneficij collationem ipsi factam esse inualidam: tamen ex iuris rigore communis sententia defendi nõ potest, cum nullus sit iuris Pontificij locus, ꝙ hanc irregularitatem induxerit. iuxt.text. in c.is qui.de sent.excom.lib.6.& vt Nauar. in Man.c.27.nu.249. inquit, quod nunquã vidit, nec audiuit dispensationẽ super hoc à Sede Apostolica.

Ex quibus omnibus concluditur, secundũ veriorem, ꝙ siue suspensio inducatur propter infamiam delicti, & scandalũ, vt sunt illi, quorum delicta sunt notoria, vt notorius si sit concubinarius, vel fornicarius, celebrando non fiunt irregulares, vt tenuit etiã Inn.in c.tanta.de excess.præl.siue suspẽsio inducatur à Deo propter peccatum mortale,& tunc neque incurritur irregularitas celebrando, licet sit enorme;& dignum depositione: nisi tale sit crimen, quòd etiam peracta pœnitentia impediat executionẽ ordinis, vt est homicidium.c.fin.de tẽp.ordi. simoniacus in ordine, hæresis, & similia.de quibus.in c. inquisitionis. de accusat. & in d.c.fin. prout not. Hostien. in c.nisi. §.propter conscientiam. de renun. in istis enim canon addit prohibitionem suam.secundũ Pet.de Anch.in cap.1.§.caueant. de senten. excom.lib.6.]

18 Suspenduntur † etiam ordinati à non suo Episcopo, vel ante legitimam ætatem.iuxta text.in c.non est.extra de temp. ord. vel ab Episcopo ordinante clericos alterius diœcesis absque literis proprij Episcopi.

iuxta.

iuxta.c.eos. de temp. ordin. qui sic suspensi vtentes ordine fiunt irregulares.ita Ioann. And.in c.1.§. scituris. de re iudic. qui vult, quod omni casu quando suspensio inducitur à canone propter crimen, sicut videtur esse in casibus prædictis, incurratur irregularitas,si ingerat se diuinis. Quod autem sit propter crimen, patet quia deliquerunt contra prohibitionem canonis,vnde peccatum est mortale.c.2. de maior. & obed. Io. And.in d.§.scituris.facit glo.in c.2. de censs. in vers.suspensus.
19 Suspenduntur etiam † simoniaci, sed de his, & alijs, videat lector suis in locis Summistas, & præcipuè Syluestrum,& consulat peritiores.

SVMMARIVM.

1 *Interdicere quid, & interdictum ecclesiasticum.*
2 *Interdictum duplex,locale,& personale,& quid.*
3 *Interdictum siue locale, siue personale, duplex,& de vtroque hic.& nu.5.*
4 *Interdictæ Ecclesiæ effectus.*
5 *Interdicti effectus triplex.*
6 *Interdicti sententia ob delictum tantũ vniuersitatis ferenda.*
7 *Interdicti tempore,quę permittuntur à Bonifacio.*
8 *Clerici interdicti, vel celebrantes in loco interdicto,peccant mortaliter, & sunt irregulares.*
9 *Irregulares, qui sint,qui ad maiores ordines promoueri nequeant.*
10 *Presbyteri tempore interdicti exercentes, quæ non sunt ordinum, non fiunt irregulares, secus si essent ordinum. vt numero 15.*
11 *Subdiaconus tempore interdicti legens epistolam sine apparatu, non fit irregularis, secus si.vt nu.seq.*
14 *Deputata certo ordini, quæ dicantur.num. seq.*
16 *Exercens ea, quæ sunt certo ordini deputata,cum ipse non sit in eo ordine,pœna falsi tenetur,& fit irregularis à solo Papa absoluendus.*
17 *Laici violantes interdictum, an & quando peccent ingerentes se diuinis.*

De interdicto Ecclesiastico. Cap. XXVI.

DE varijs interdictis vide additionẽ ad glo. in cle.1. de foro cõp. Sed vt nonnullã nos interdicti speciẽ depingamus, prius sciendũ est, ꝙ interdi-
1 cere † in propria significatione est vetare, atq; prohibere,ne quid fiat: secundo,interdictũ ecclesiasticũ est suspesino à diuinorũ officiorum, sacramẽtorumq; actiua, & passiua celebratione respectu alicuius loci,vel personarum facta, ab ecclesiastica etiam prohibens sepultura. Hæc probantur.in c. non est nobis. extra de spons. c. quod in te. de pœn.& remis.c.alma mater. c. si ciuitas. de senten.excom.lib.6.
2 Tertio, hoc duplex est, † locale, & personale: locale dr̃, qñ interdicitur ciuitas, ne ibi diuina officia audiantur, & tũc populus pręter ꝑsonas illas,q̃ causam dederũt interdicto,põt extra.ciuitatẽ,& suburbia illa audire. Personale aũt est,qñ interdicitur populus,vel aliqua eius persona: nã etiã populus citra propriã culpã in odiũ excõicati,si sit rector, vel Princeps põt interdici.c. miror.17.q.4.
3 At istud interdictũ, † siue locale,siue ꝑsonale, est duplex, gñale, & speciale.Generale loci,est qñ interdicitur totũ regnũ,vel tota ciuitas, vel totũ castrũ & dicitur generale,qa nulla excipitur persona,vt colligitur.in c.cũ in partibus. de verb. sig.Sed speciale est, qñ aliqua Ecclesia,vel Ecclesiæ ciuitatis, vel castri interdicuntur,
4 & non omnes,& tũc interdicta † Ecclesia interdicuntur oẽs eius capellæ.d.c. si ciuitas. non tñ clerus eiusdẽ Ecclesię,qa posset alibi celebrare.Sed interdictum personale generale est, quando propter peccatum Regis interdicitur totus populus.d.cap.miror speciale vero,quando aliqua persona.
5 Quarto triplex † est eius effectus.Primus, quia nemo audire sacra valet, nec etiam clerici primæ tonsuræ, nisi sint per Pontificem priuilegiati. glos. in extrau. suscepti. vers.interdicto. de elect.Secundus est,quia nec possunt suscipere sacramenta ordinum, aut extremæ vnctionis.vt not. Doct.in cap. responso.de sententia excom.Tertius,quia nec defuncti gaudere possunt ecclesiastica sepultura præter clericos.capit. quod in te.

de

de pœnit:& remiss. qui quidem clerici possunt sepeliri cum missa, & officio funeris, Syluest.in vers.interdictum.5.num. 10.sed
6 cum † per interdictum diuinus cultus detrimentum patiatur, nam ex desuetudine frequentandi officia clerus ipse remissior fit,& ignauior ad diuina celebranda: hinc non ob delictum particularis personæ, nec pro debito pecuniario, sed ob delictũ vniuersitatis sententia interdicti ferenda est, c.nõ est vobis.extra de sponsf.in extra. pro-
7 uide.de sent.excom.Quinto † tempore interdicti.Bonifacius.in d.c.alma mater.concessit vt homines non solùm in articulo mortis, verum & sani quoties vellent, Sacramentum pœnitentiæ suscipere possent. Præterea vt exclusis interdictis, & excommunicatis, quotidie diuina officia submissa voce, ianuis clausis, non pulsatis campanis celebrarentur. Deinde,vt in festis quatuor solemnibus. videlicet in die Natalis Domini,Pasche,Pentecostes,& Assumptionis B.Mariæ,pulsatis campanis, apertis ianuis, alta voce, eadem officia solemniter celebrarentur. Non tamen in eisdem solẽnitatibus, licet Eucharistiæ Sacramentum suscipere,nisi ab ijs,qui priuilegium habẽt, quibus priuilegiatis sumentibus potest po-
8 pulus interesse.Sexto clerici † interdictum violantes peccant mortaliter, & sunt irregulares, qui quidem dupliciter sunt interdicti,violatores.Primo,dum ipsi sunt interdicti tunc enim nullibi exercere aliqua sacrorum ordinum possunt. Secundo,si locus est interdictus,licet ipsi non. Nam eo casu exercendo ordines in eodem loco, violant interdictum,secus si in alio.glo. in c. is cui. in vers.in ea.de sent.excom.lib.6.sic suspensus ab ingressu Ecclesiæ, si celebrat extra Ecclesiam,non est irregularis.ita Inn.in c. sacro. super glo. in verbo mensem. de sent. excom. quem sequuntur multi Doctores,
9 vt ibi refert Felyn.col.2.num. 7. Sed † illos tantum clericos dicimus irregulares, vt ad maiores ordines promoueri nequeant, qui sunt in sacris,vt subdiaconi, & superiores, qui exercent aliquod officium, quod est ordini annexum.ita Pan.in c.2.de cler.excom.
10 mini.& in c.fin.de exces.prela.Hinc si † presbyteri aliqua munera exercerent tempore interdicti,quæ non essent propria sacrorum ordinum,sed possent etiam per laicum exerceri, vt canere responsorium defunctorum,psallere, benedicere mensam, vel dicere orationem mensæ, vel orationem pro nauigantibus, vel itinerantibus, non fierẽt irregulares: cum hæc non sint certò ordini
11 deputata. Sic † etiam si subdiaconus legeret epistolam sine apparatu, non fieret irregularis, quia illam posset etiam laicus, secus si cum apparatu.Syluest.in ver.interdictum.5.q.4.idest cum manipulo. Deinde nec religiosus habens primam tonsuram, vel minores ordines in Ecclesia canendo, vel deferendo cereos,&c.fieret irregularis.
12 Al si † interdictus,vel etiam suspensus intraret Ecclesiam, legendo, & cantando cũ alijs faciẽdo principale officium chori, vel quia diceret capitulum,vel orationẽ in officio,vel faceret officium cantoriæ in choro,tunc incurreret in irregularitatem, nisi id faceret ex ignorantia probabili. ita colligitur ex Franco.in c.1.§.caueant. de sent.
13 excom. in 6. Conclude † igitur, ꝙ quando quis est in sacris, & exercet ea, quæ sunt propria sacrorum ordinum,idest, deputata certo ordini,tunc efficitur irregularis. Il-
14 la autem dico † deputata certo ordini,quorum faciendorum specialis potestas traditur in ordinatione, vt in presbytero potestas consecrandi,baptizandi, solemniter dicendi collectas in choro.Syluest.in vers.irregularitas.§.13. ac agendi hebdomadariũ in horis canonicis, quod est sacerdotis. Itẽ ex Franco. in d. §.caueant. Si benediceret aquam:quia hoc pertinet ad officium sacerdotis.iuxta Inn.in c.1. de exces. præl. Sylu. in ver.aqua.§.4. Si solemniter benediceret populum,dicendo: Sit nomen Domini benedictum. Si ferret absolutionem excommunicato. Quod intellige,modo absoluat, vt sacerdos cum solemnitate. de qua in c. à
15 nobis.el secundo.de sent.excom.In † diaconatu potestas canendi solemniter euangelium.In subdiaconatu potestas canẽdi Epistolam cum manipulo. Accolito offerendi vrceolos: nam si iste solemniter exerceret actum deputatum ordini minori, ita irregularis efficeretur,ac exercens deputatum maiori.Nauar.c.27.nume. 163. Sed an qui
16 † immisceret se diuinis, exercendo ea,quę sunt certo ordini, vel officio certi ordinis deputata, & non esset in dicto ordine constitutus, vt si accolitus epistolam in apparatu

ratu subdiaconi diceret, talis sit irregularis? Respon. quod iste propriè tenetur pœna falsi, sicut tenetur ille, qui non habens dignitatem, simulat se habere. l. eos. ff. ad leg. Corn. de sica. & est irregularis ea irregularitate, quam incurreret ille, qui celebraret nullum habens ordinem, & est à solo Papa absoluendus. Franc. in d. § caueant. in fin. Sed reuertendo ad interdictum, quia diximus de pœna clericorum illud violantium, modo reliquum est, vt videamus de
17 pœna laicorum. Laici † igitur si contemptus abest, & scandalum, & locus solum sit interdictus, non peccant se ingerendo diuinis, nisi aliquod violentiæ genus facerent, vt se ingererent, vel clericis eos expellentibus non obtemperarēt. Et hæc de interdicto ab homine. Sot. in 4. senten. distin. 22. q. 3. artic. 1. Cæterum de interdicto à iure. vide Syluest. in vers. interdictum. 4.

SVMMARIVM.

1 *Irregularitas, quid sit.*
2 *Irregularis si ordinetur grauiter peccat, & manet suspensus.*
3 *Irregularitas vnde dicatur, & quibus modis contrahatur.*
4 *Casus viginti, quibus quis fit irregularis.*
5 *Irregularitas per homicidium, vel mutilationem. num. 66. per susceptionem ordinis in excom. in interdicto, & suspensione cōtrahitur.*
6 *Irregularis quoties celebrat, peccat mortaliter.*
7 *Ignorantia crassa non excusat irregularem celebrantem.*
8 *Inferior à Papa, an possit in irregularitate dispensare.*
9 *Obijciens alicui non ritè esse ordinatum in facto recenti, transfert in se onus probandi, alias secus.*
10 *Excommunicatus, suspensus, & interdictus per susceptionem ordinum minorum non fit irregularis. fallit nu. 32.*
11 *Conferens, & recipiens plures ordines in vno die, fiunt irregulares, & quo casu ab Episcopo, & quo à Papa sint dispensandi.*
12 *Sacramenti reiteratio inducit irregularitatem. nu. 15. & quid in dubio. nu. seq.*
14 *Irregularis non fit, qui coactè rebaptizatur.*
16 *Confirmationem non accipere, an sit peccatum mortale, & eius materia.*
17 *Ordinatus, per apostasiam à fide, fit irregularis.*
18 *Apostatantes à fide hodie sunt verè hæretici.*
19 *Irregularitas per infamiam, item per ordinationem ab Episcopo censurato contrahitur: idem si ab Episcopo, qui renunciauit.*
20 *Sacris ordinibus initiatus ante ętatem, vel sine dimissorijs est irregularis. nu. 26. fallit num. 21.*
22 *Ordinatus ante ætatem si superueniente scientia non exercet, illa adueniente celebrare potest sine absolutione. Et quid si superueniente scientia celebrauerit. nu seq. Et an sit excommunicatus, si talis esset cōtra promotos ante ætatem. nu. 24.*
25 *Episcopus cum promouendis circa ætatem non dispensat, sed circa tempus potest.*
26 *Electus consecrare, vel ordinare per se non potest, sed sic per alium.*
27 *Clericus cum dimissorijs legati à latere promoueri potest, & legati à latere insignia, & qui.*
28 *Episcopus à quibus irregularitatibus dispensare poterit, & an per literas. nu. 78.*
29 *Regularium superiores à quibus irregularitatibus subditos dispensare, vel delegare possint.*
30 *C. liceat. seß. 24. an extendatur ad constitutiones Pontificum promulgatas post Concilium cum reseruatione casuum.*
31 *Administrans in ordine sacro, quem non habet serio, efficitur irregularis. num. seq.*
33 *Mendicantes epistolam cantantes licèt non subdiaconi, cum dalmatica, & manipulo non est irregularis.*
34 *Irregularis est in eo ordine, tanquam in illo officio constitutus administrans.*
35 *Clericus peregrinus, an celebrando sit irregularis.*
36 *Suspensus ob crimen publicum, an irregularis sit celebrando.*
37 *Celebrans in altari interdicto irregularitatem incurrit.*
38 *Bigamia inducit in irregularitatem, quæ triplex est.*
39 *Membri cuiuslibet principalis defectus abscissio, imbecillitas, vel deformitas si sua culpa, irregularitatem inducit, secus si absque culpa nu. seq. 41. & 42.*

43 Oculus

43 *Oculus sinister, oculus canonis appellatur, & quo casu eius defectu incurratur in irregularitatem.*

44 *Gibbosus, curuus notabiliter, ligneo pede ambulans, ad celebrandum fiunt irregulares.*

45 *Membrum, quæ hominis pars dicatur, & an digiti abscissio inducat irregularitatem, vide remissiuè.*

46 *Membri superfluitas, siue magnitudo, vel deformitas, quænam irregularitatem contrahat.*

47 *Leprosi, epileptici, arreptitij, energumenti, amentes, lunatici, furiosi, sunt irregulares.*

48 *Vertigines, vel syncopas patiens, an censeatur irregularis, & quid de hermaphrodito. num. seq. & balbo, seu bleso. nu. 50. & quid de surdo. nu. 51.*

52 *Irregularitas illegitimitatis, quos notat.*

53 *Constitutione Sixti V. cautum est, ne illegitimus promoueri ad ordines sacros, neque in religionem ingredi possit, & quid possint. nu. 55.*

54 *Religionis ingressus tollit omnem irregularitatem præter contractam ex homicidio, vel bigamia, huic dicto derogauit dicta constitu. quæ hodie moderata fuit. vt numero 58.*

56 *Ex spurijs multi fuerunt omni virtutum genere ornatissimi.*

57 *Episcopus quo ad minores potest cum illegitimis dispensare.*

58 *Illegitimus dispensatus in vno beneficio, non potest sine dispensatione aliud obtinere.*

59 *Irregularitas inducitur propter baptismi dilationem.*

60 *Praxis in baptizandis pueris seruata à parochis in interrogandis obstetricibus.*

61 *Parochus quo casu intellecto de baptismo facto ab obstetrice conditionaliter baptizare debeat.*

62 *Capite infantis extra vterum matris edito, baptizato, nullo amplius opus est baptismo.*

63 *Religiosus egrediens claustrum physicam auditurus, & recurrens ad Imperatorem prætextu iniustæ excommun. fit irregularis.*

64 *Irregularis efficitur, quis propter hæresim, & seruitutem.*

65 *Criminosi, & ære alieno grauati ex constitutione Sixti V. non possunt admitti ad religionem.*

66 *Damnati ad triremes, & in insulam deportati sunt irregulares, item & homicidæ, & quid in ijs requiratur.*

67 *Homicidio causa proxima dari dicitur tripliciter, & quomodo, & per quos ea detur vide, qui omnes sunt irregulares. & num. seq. vsque 71.*

72 *Irregularitas tribus modis tollitur. & nu. seq. & 74.*

75 *Episcopus an dispenset in homicidio, & in bigamia similitudinaria.*

76 *Episcopus in irregularitatibus occultè prouenientibus dispensat. nu. seq.*

78 *Episcopus si fuerit irregularis, quid nam agat, vt absoluatur, & quid de parocho post commissum homicidium. nu. seq.*

80 *Permittenda in excommunicationibus Papalibus sunt aliqua ob locorum distantiã, quæ alias permitti non debent.*

81 *Irregularitas tollitur per dispensationem Papæ, & hæc dispensatio quomodo fiat.*

De irregularitate. Cap. XXVII.

PRæter ea, quæ supra diximus de irregularitate. in 2. lib. in 5. præcep. modo videndũ est, quid sit irregularitas, quare sic dicitur, quot modis cõtra-
1 hatur, & tollatur. Irregularitas † igitur est impedimentum canonicũ, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & promotus ministrare non potest. c. ex tenore. c. q̃situm. & ibi Abb. de temp. ordin. Hinc notã-
2 dum † primum omnium, ꝙ tali pacto irregularitas dicitur impedimentũ ordinum, scilicet, ꝙ si irregularis ordinatur, ordinẽ quidem suscipit, & characterẽ, sed peccat grauiter contra Ecclesiæ pręceptũ, quare gratiam non suscipit, manetq; subinde suspensus, atque adeo quoties in ordinibus administrat, grauissime peccat.

3 Et dicitur † irregularitas, quia homines à regula excipit, quam in ordinibus suscipiendis Ecclesia præscripsit. Hęc autem his modis contrahitur, videlicet ex delicto, ex defectu corporis, ex defectu sacramenti ordinis, atq; matrimonij. Nunquam tamẽ illa cõtrahitur, nisi in casibus à iure expressis.

4 ſis.c.is qui.de ſent.excom.lib 6.Caſus † au-
tem in quibus fit quis irregularis. ſunt nu.
21. qui numerantur per Doct. in c. niſi. de
renunc.
5 Primus † eſt per homicidium, & mutila-
tionem.cle.vnica. de homic.vt diximus ſu-
pra in 2.lib.præc.5.c.72.
Secundus.Contrahitur per ordines ſuſce-
ptos in excommunicatione maiori. c. cum
illorum.& ibi Abb.de ſent.excom. Vt ſi ex-
communicatus excommunicatione maiori
ordines ſuſceperit, ꝙ idem dic de ordini-
bus ſuſceptis in interdicto,& ſuſpenſione,
qui ſi celebrat, cum ſcit, vel ſcire teneatur
ſe eſſe excommunicatum,aut ſuſpẽſum,vel
interdictum,eſt irregularis.c.is cui.de ſen-
ten.excom.lib. 6. à ſolo Papa diſpenſandus.
Syluest. in verſ. irregularitas. q. 1.verſ.19.
6 & ſemper † peccat mortaliter, quoties ce-
lebrat poſt incurſam irregularitatem, non
autem nouam irregularitatẽ incurrit an-
tequam obtinea diſpenſationem. Nauar.
7 c. 1. num. 194. Dixi † cum ſcire teneatur,
quia ignorantia craſſa non excuſat, qualẽ
ille habere dicitur, qui vocatus in iudiciũ
ad certam diem ſub excommunicationis
pœna,noluit comparere,& poſtea celebrat,
neſciens ſe eſſe à iudice excommunicatum,
cum tamen huiuſmodi contumaces ſoleant
excommunicari.iuxta Anch. in c. Apoſtoli-
8 cæ. de cler. excom. min. Et licet † inferior
Papa aliquando poſſit abſoluere talem ab
excommunicatione,in qua erat, non tamẽ
poterit diſpenſare ſecum in tali irregula-
ritate,niſi de mandato Papæ, ſiue ſcienter
ordines ſuſceperit excommunicatus exi-
ſtens, ſiue ignoranter facti memoriam nõ
habens,aut in ignorantia iuris exiſtens,nõ
credens hoc ſibi eſſe prohibitum. vt in cap.
cum illorum. de ſent. excom. Si tamen iſte
efficiatur religioſus poſt laudabilem con-
uerſationem in religione per aliquod tem-
pus, poteſt Epiſcopus diſpenſare cum Apo-
ſtolica autoritate.vt in c.fin.de eo. qui furt.
ordi. ſuſc. Diſpẽſat etiam Abbas cum mo-
9 nachis.[Sed † quid ſi aliquis longo tempo-
re geſſit omnia tanquam ritè ordinatus, &
ita habitus, obijcitur modo ſibi, ꝙ ipſe eſt
ordinatus à non ſuo Epiſcopo, vel extra
quatuor tempora,aut alias minus canoni-
cè,an debeat ipſe probare legitimam ordi-
nationem de ſe factam. Hoſt. inquit, ꝙ in
facto recenti ille, qui dicit ſe ordinatum,
debet hoc probare, ſi autem fuerit ordina-
tio diu facta,& tunc præſumitur ritè ordi-
natus,ad hoc de presby.bapti. c. fin. de iud.
cum deputati. quare alius debet probare.
ita Ant.in c.innotuit.de exce.præl.
10 Rurſum † quæritur, an excommunicatus
accipiens primam tonſurã,vel ordines mi-
nores contrahat aliquam irregularitatẽ,ſi-
cut fit, quando ſuſcipiuntur ordines maio-
res.Nauar.lib.5.de ſent.excom. conſ. 28. à
num.10. vſque 18.octo rationibus ſenten-
tiam negatiuam tuetur, ſcilicet, ꝙ non ſit
irregularis,ſicut nec aſſumens ordines mi-
nores ante legitimam ætatem, eſt ipſo iu-
re ſuſpenſus etiam per extrau. Pij II. vt in-
fra videbimus. Quod quidem dictum etiã
extendit ad ſuſpenſos,& interdictos, vt nõ
incurrant ipſo iure irregularitatem, aſſu-
mendo primam tonſuram, & alios ordines
minores.Cum talis irregularitas non repe-
riatur in iure expreſſa. c. is qui. de ſenten.
excom.in 6.]
11 Tertius, † contrahitur irregularitas per
plures ordines iu vno die ſuſceptos. cap.li-
teras. de temp. ordin. vt qui quatuor ordi-
nes minores, & ſubdiaconatum vno, eo-
demque die ſuſceperit.cap.cum H.extra de
eo, qui fur. ordin. ſuſc. & multò magis, ſi
duos ſimul ſuſceperit ſacros ordines. cap. ſi
eod.titu. Et in ambobus caſibus ſi ordinã-
di non fuerint ſub anathematis ſententia
præmoniti, ne illos ſimul ordines ſuſcipe-
rent,tũc cum huiuſmodi ordinatis in vtro-
que caſu, ſi aliquam religionem intraue-
rint,poterit Abbas diſpenſare.cap.2.de eo,
qui furt.ordin.ſuſce.ex quo fit,quod etiam
ſi non ingrediantur, poterit Epiſcopus di-
ſpenſare.Si vero ſub tali ſententia fuerint
prohibiti,tunc ſolus Papa,quia excommu-
nicatione maiori irretiti ordines ſuſce-
perunt, qui ideo ſi ſine diſpenſatione admi
niſtrent, efficiuntur irregulares. Sylueſt.in
verſ.irregularitas.95.
12 Quartus, † fit quis irregularis per rei-
terationem ſacramentorum imprimentiũ
characterem. capit. 1. de biga. quod de ba-
ptiſmo manifeſtum eſt tam ex parte bapti-
zantis,quàm rebaptizati.iuxt. text. in cap.
eos quos.de conſecra.diſtin.4. & capit. 2.de
Apoſt.de baptizante eſt text.in c.eos quos.
de conſec.diſtin. 4. & de rebaptizatis.c.qui
bis.

bis.ead.dist. Si vero rebaptizat, quis ignoranter, & ignorantia fuerit probabilis, id est, prius adhibita debita diligentia, irregularitas non inducitur. iuxt. communem Doctorum opinionem,& per Turrecr. in d. c.quis bis. Si vero fuit ignorantia facti, & postquam sciuit habuit ratum, fit irregularis.distin.50.c.confirmandum. Syluest. in vers.casus 91.vers.13.

13 Si vero † rebaptizat quis, aut rebaptizatur in dubio,idest, post debitam diligentiã, non inducitur irregularitas, quia non dicitur reiteratum, quod nescitur esse factũ. c.veniens.de presby.non bapti.c.solemnitates.de consecra.distin.1.

14 Similiter † non est irregularis, qui coactè coactione absoluta fuit rebaptizatus, secus si conditionata.vt not.Inn.in c.eos.de consecr. distin. 4. An vero sufficiat partem corporis baptizari? Dic, ꝙ verior est opinio, ꝙ baptizatus reputatur, cui quantalibet pars aquæ infunditur,siue perfundatur caput,siue cadat aqua super pedem: dummodo puer non fuerit mortuus ante ablutionem,& finem verborum prolatorum. gl. ordin.in cap.vulgaris.de pœn.distin. 1. arg. de consec.distin.4.cap. nec quicquam. glos. ordin.de consecr.distin.4.propriè. Inn. in c. debitum.de bapti.Lapus alleg.104.quę incipit.corpora.

15 Sed†dubium est de confirmationis sacramẽto.& quamuis Turrecr.Alphon.de Cast. & Couar. asserant illam de iure non contrahi,cum non sit expressum.iuxt.text. in c. is qui.de senten.excom.lib.6. tamen aliter est de consuetudine. vt in specie tenet Syl. in vers.casus.§.1.vers.13.

16 [An vero†confirmationis sacramentum sit necessarium ex Dei, vel Ecclesiæ præcepto, ita vt mortale sit crimen eius assumptionem admittere, dico quod non, nisi ex contemptu omittatur. Esset enim contemptus graue,& mortale crimen, licet ex sacro testimonio autoritatibus sanctorũ Patrum necessarium esse probetur ad gratiæ augmentum, ac fidei corroborationem, vt eam instructiores profiteamur.de consecra. distin.5.c.1.& 2.Couar.lib.1.Variar.Resol. cap.10.num.5. Confirmationis vero materiam dicimus secundum Caiet. in 3. part. quæst.73. artic. 2. esse vnctionem olei de necessitate præcisa: Chrisma vero, id est, vnguentum ex oleo, & balsamo esse de necessitate præcepti. ita etiam dicit Sot. in 4. distin.7.quæst.vnic. articu. 2. ita probatur. per text.in c.1.de sacr. non iter. vbi confirmatio olei vnctione fuit celebrata, & tamẽ verum est sacramentum, sicut baptismus aquæ aspersione,& tamen postea cautè debet suppleri vnctio Chrismatis,quę incautè fuit prætermissa. ita interpretatur text. in d.c.1.Couar.qui supra.nu. 4. vtrunq; tamen oleum, & balsamum, vel oleum tantũ debet esse consecratum, alias sacramentũ non perficitur.S.Thom.3.part.quęst.73.artic.3. & debet consecrari ab Episcopo. Syl. Arm.in vers.confirmatio.]

17 Quintus,† inducitur irregularitas per apostasiam à fide: nam si erat ordinatus fit irregularis quoad vsum.c.Iulianus.21.q.3. & si laicus, fit irregularis quoad susceptionem.cap.presbyteros.distin.50.de quo Inn. in cap. 1. de apost. Verum si à fide quis defecerit, iusto aliquo timore compulsus, si erat sacerdos,solus Papa dispensabit, si alterius inferioris ordinis, Episcopus. Attamen si voluntariè,tantum Papa.d.cap. presbyteros.

18 Et annotandum,†quod dicti apostatæ hodie sunt verè hæretici, & consequenter in illis locum habent omnia iura loquentia de hæreticis.Quod si fideles,vel clerici fiũt hæretici, post peractam pœnitentiã, & abiurationem, in ordine suscepto poterunt administrare, sed in suscipiendis, tam clerici,quam laici fiunt irregulares. cap. saluberrimum.1.quæst.7.vide Maiol. lib. 5. de irregul.c.46.

19 Sextus,† per infamiam.c.infamibus.cum glo,vbi Fran.de reg.iur.in 6.Abb.in c. licet Heli.de simo.

Septimus, inducitur irregularitas per ordinationem ab Episcopo excommunicato contra tenorem Concilij Constan. scilicet quia est excommunicatus nominatim,atq; denunciatus, vel per manifestam manuum iniectionem in clericum.c.gratia. c. statuimus. 1.q.1:c.Dalbertum.1.q.7. & idem est, si ordinetur à suspenso,& interdicto,vel ab hæretico, vel schismatico. vt inquit Sylu. in ver.irregularitas.q.7.Sot.in 4.senten.distin.25.q.1.artic,3.

20 Octauus,† si quis scienter ordinetur ab Episcopo,qui Episcopatui renunciauit non solùm

ſolùm loco,ſed etiam dignitati, tunc irregularis efficitur.c.1. de ordin. ab Epiſcopo qui renunciauit.ſecus ſi ſolum loco, & non dignitati renunciauerit, q; intellige ſi maiores ordines.ab eo ſuſceperit, ſecus ſi minores ex licentia proprij Epiſcopi,& in hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat. Sylu. qui ſupra.q.8.ſi ſcienter id fecerit.ſecundũ Abb.in d.c.1. ſi vero ignorantia fuerit probabilis,tunc inferior poterit diſpẽſare, ſecundum eum. Eſt autem probabilis ignorantia in ordinato,quãdo Epiſcopus renũciauit in curia,& veniens dixit,quia nõ renunciauit dignitati, vel omnino tacuit renunciationem.vt notat Hoſtien. in ſum. de ordin.ab Epiſcopo,qui renũtia.in §.1. ver. quid ſi à tali.

Nonus, initiati ſacris ordinibus ante legitimam ætatem à Concil. Triden. ſeſſ.23. cap.8.& ſeſſ.7.cap.10.diffinitam,vel abſque dimiſſorijs proprij Epiſcopi literis, vel cũ illis quidem,ſed deprauatis, aut fictis, vel abraſis,vel extra legitima tempora,ſcienter ſunt ipſo iure ſuſpenſi,& ſi ſuſceptũ ordinem exercuerint, irregularitatem cõtrahunt,à ſolo Papa abſoluendi.Sylueſt.in ver. caſus.q. 1. verſ. 23. & poſſunt ipſo iure beneficijs priuari per extra.Pij II.quę incipit, cum ex ſacrorum vſu receptam. Sotus. in 4. ſenten.diſtin.25.q.1.artic.3.[Huius conſtitutionis meminere Gonſal.de ſuſpenſione. col.3.Syluest.irreg. §.10. & in verſ. caſus.q. 1.verſ.23. Reg. Cancellariæ Cle. Septimi. 22.Io.Bern.in pract.crim.c.22.& eam tranſcribit Petr.Rebuf. in tract. de beneficijs.2. part.titu. de clericis ad ſacros ordines malè promotis.glo.4.]quamobrem cauere debent,qui ante legitimam ętatem extra tẽpora iure ſtatuta fuerint ſacris ordinib.donati,ne in eiſdem abſque diſpenſatione mi-

21 niſtrent.Is vero qui bona † fide celebraret, putans id ſibi licere, fortaſſis non foret cẽſendus irregularis, ſicuti optimè tradit Nauar.in rep.cap.accepta de reſt.ſpol. oppo.8. num.34. hoc ipſum intelligens quo ad forũ interius,& exterius,modo id factum fuerit probabili ignorantia. atque ita ipſe præcitatam extrauagantem conſtitutionem interpretatur ex his, quæ in ſimili voluerunt glo.in c.ſolet.de ſenten.excom. in 6.in glo. pen.Card.in cle.1.de priuil.q.38.

22 Pariter qui fuerit † promotus ante legitimam ætatem, credens ſe illam habere, tunc quia non incurrit in Bullam Pij II. quæ loquitur de his, qui ſcienter ſe faciunt promoueri: licet ſi ſuperuenerit poſtea ſciẽtia, non poſſit ſacrum ordinem exercere ante legitimam ætatem, tamen illa accedente, quia ceſſat impedimentum, poteſt in ordinibus ſuſceptis miniſtrare abſq; abſolutione, quod probatur. in c. vel non eſt compos. de temporibus ordin. & eſt communis opinio.in d. capitu. vt refert Couar. in clemen.ſi furioſus.in prima part.§.1.numero 4.

23 An vero † ſuperueniente ſcientia ordines ſi exercuerit, ſit irregularis. dicerem quod non,quia Pius II.appoſuit ſuſpenſionẽ ipſo iure ijs,qui faciunt ſcienter ſe promoueri quos vult eo ipſo irregularitatem incurrere, ſi in eiſdem ordinibus miniſtrare præſumpſerint. Vnde cum iſte ignorans legitimam ætatem, ordines ſuſceperit,non eſt ſuſpenſus, cum non includatur in dicta conſtitutione,& per conſequens celebrando non efficitur irregularis, peccat tamẽ mortaliter ſuperueniente ſcientia toties quoties celebrauerit, eo quia tranſgreditur præceptum ſuperioris. facit text.in c.2. de maior.& obed.

24 Sed quid ſi per Epiſcopos appoſita † eſſet ſententia excommunicationis contra ſuſcipientes ordines ſacros ante legitimam ætatẽ.Dico, quòd ſi iſte probabiliter ignorabat ſuam ætatem,quod ordinatus non ſit excommunicatus. cum ignorantia ſit facti, & illa excuſat ab excommunicatione. regula,ignorantia.de reg.iur.in 6.not.Docto. in cap.2.de conſti.in 6.vnde ſi ſuperueniente ſcientia poſtea celebrauerit, non erit irregularis. Cum non inciderit in excommunicationem. Illa enim requirit culpam præſentem.cap.nemo.cap. nullus. 11. quæſt. 3. Et non obſtat ſi quis diceret, quod hoc intelligitur de excommunicatione hominis in ſpecie. non autem de excommunicatione hominis,generali,quia illa æquipollet canoni.Abb.in capitu.graue.de præben. in capitu. ex frequentibus. de inſtit. & per conſequens reſpicit futura. c.à nobis. 1. de ſenten.excom. Nam reſp. quod argumentũ non facit ad rem ſi ſubtiliter conſideretur. Etenim ſi quis faceret actum prohibitum ſub pœna excommunicationis. i. ſcienter

reciperet ordines, vtique esset excommunicatus: quia excommunicatio iuris respicit futura. Sed iste qñ fuit promotus, non fuit excõicatione ligatus, quia erat in ignorantia probabili. Nec postea superueniente scientia, cum tantum celebrauerit. ergo nõ erit excõicatus: vnde neque irregularis.

25 Verum notandum, Episcopum non posse dispensare super ætate ordinandorum, prout etiam colligitur ex glos. & Docto. in cle. fin. de æta. & qualit. quæ cle. secundum Zab. ibi. q. 2. & 7. ligat etiã religiosos, vt nõ possit Episcopos dispensare super ætate, quo ad ordines: licet poterat dispensare ante concilium cum ordinatis extra tempora. c. consultationi. vbi hoc not. in glo. vlt. de temp. ord. Verum an Episcopus electus, & confirmatus, qui per se non potest ordines conferre, cum non sit consecratus. c. trãsmissam. de elect. possit alteri committere

26 Episcopo, vt ordinet † suos clericos. Resp. quod sic. Ita notabiliter dixit Panor. in c. 1. nu. 10. de trãsla. Episcopi. vbi etiam inquit, ꝙ licèt non posset consecrare in Episcopũ suum suffraganeum, seu electũ in Episcopum, tñ potest Archiepiscopus electus, & confirmatus dare potestatem alijs Episcopis, vt ipsum consecrent. ita loquitur text. in c. suffraganeis de elect. & ratio est, quia electus, & confirmatus committendo hanc consecrationem, vel ordinationem, solum exercet iurisdictionem, quia tribuit facultatem consecrandi subditum propriũ: Episcopi autem hoc faciunt iure suo. facit opt. text. in c. cum nullus. de temp. ordin. lib. 6. vbi capitulum potest cõmittere alteri Episcopo, vt ordinet clericos alterius diœcesis, licet hodie. secundum Concil. Trid. sess. 7. cap. 10. non liceat infra annum à die vacationis hoc facere, & tamen certum est, quòd capitulum per se ordinare nõ potest, cum nõ succedat nisi solum in his, quæ sunt iurisdictionis. cap. cum olim. de maior. & obed. ita etiam tenet glo. in c. 1. distin. 100. & sic quod suo non licet nomine, licet alieno, quando ille, cui fit commissio, poterat facere nomine suo. Ita notabiliter Pan. in cap. suffraganeis. nu. 2. de elect. Hinc interrogatus, an clericus promoueri possit ad sa-

27 cerdotium † cum literis dimissorijs Legati de latere, non autem sui Episcopi. diximus, quod sic: nam cum Legati de latere sint Domini Cardinales. Ioan. And. & Pan. in capit. pen. de offic. lega. & veniant appellatione sedis Apostolicæ. glos. in capitu. si Abbatem. de electio. in sexto. Hinc Bald. in capitu. ad hæc. numero 16. de postul. præla. vocat legatum à latere dictum Papæ, quia de voluntate Papæ plenariè præsumitur informatus, & habeat cum ordinario iurisdictionem ordinariam. capitu. primo, & secundo. de offic. leg. in 6 clemen. 2. de offic. ordin. & concurrant cum quolibet ordinario in sua iurisdictione, & sit locus præuentioni inter eos non solùm in beneficialibus, hoc est si legatus primo conferat, tunc collatio ordinarij est nulla, & ècontra. dicta clemen. secunda. Sed etiam in alijs iurisdictionalibus. vt not. Francus in cap. 1. nume. 8. de offic. leg. in sexto. sit vt cum sit iurisdictionis alteri committere, vt ordinet suos clericos, vt supra probauimus, ꝙ dubio procul hoc possint.]

28 Præterea † nec à suspensione incursa, & ab irregularitate contracta ob contrauentionem præfatæ bullæ potest Episcopus in foro fori absoluere, neque dispensare: quamuis sic in foro conscientiæ: possunt enim hodie ab omnibus suspensionibus, & irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus dispensare excepta irregularitate, quæ oritur ex homicidio voluntario. vt habetur ex Concil. Triden. sess. 24. capitu. liceat. Attamen necesse erit præfatos dispensandos prius ætatem legitimam saltem attigisse, alias beneficium dicti capit. liceat, minimè consequi possent. Quæ autem hodie sit legitima ætas. habetur in Concil. Triden. sess. 23. cap. 12.

29 Sic etiam regularium † superiores possunt à præfata irregularitate sibi subditos dispensare, modo ad legitimam peruenerint ætatem, & hoc vigore suorum priuilegiorum, & præcipuè Sixti Quarti, & aliorum Romanorum Pontificum. ita habetur per Cat. Neap. lib. quarto capitu. 12. [Imò cum hanc iurisdictionem habeant ex priuilegio perpetuò: eo ipso quod sunt prælati, sit vt alij possint delegare, quia vt diximus supra. lib. 2. cap. 48. numero 60. ea potestas, quæ officio, aut dignitati perpetuæ datur, ordinaria potius dicenda est, quam delegata, probatur.

in capit. vltimo. de offic. ordin. Non tamen nisi in specie ad illum actum: cum negotium graue, & arduum sit. Hinc semper reseruatur in Iubileis potestas dispensandi in irregularitate, cum in generali delegatione non veniant ea, quæ quis in specie non esset concessurus. vulgat. iuribus. cap. licet. de offic. vica. in 6.

30 Sed nunquid † cap. liceat. sess. 24. extendatur ad constitutiones Romanorum Pontificum promulgatas post dictum Concilium cum reseruatione casuum ipsi sedi Apostolicæ, ita vt possit episcopus à suspensionibus, & irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus dispensare? Respond. quod sic, præterquam in casibus reseruatis cum clausula derogataria, per quam sufficienter derogatur præfato Concilio Tridentino. Tum quia præfatum Concilium dat facultatem generaliter, non distinguendo inter præteritas, & futuras, & ita generaliter est intelligendum. l. de pretio. ff. de publicia. in rem acti. ca. solitæ. §. fi. de maior. & obedien. Tum quia indulgentia, & facultas absoluēdi, quæ datur in Iubileis extenditur ad peccata futura, vt nos affirmauimus supra. eodem lib. ca. 15. num. 42.]

31 Decimus, irregularis † efficitur, si quis in eo ordine administrat, quem non habet. capitu. 1. & 2. de cler. non ord. mini. Panorm. in capitu. quanto. de consuetud. quod intellige, si sit administratio in ordine sacro: nam in quatuor minoribus laicum administrare, non est irregularitatis causa. In maioribus autem quamuis merè laicus sit, illam incurrit, vt bene contra quosdam ait Syluest. in ver. irregularitas. q. 12.

32 Item † requiritur secundum omnes, vt non ioco, sed serio, & solemniter administret: nam si quis serio, sed non solemniter administraret in eo ordine, quem non habet, verbi gratia, legeret Euangelium, sed absq; dalmatica, absq; manipulo, aut etiam cum eo, vbi est talis consuetudo, secundum Archiepiscopum, Floren. terria parte: num. 28.

33 capitu. primo, vt † refert Nauar. de fratribus mendicantibus non subdiaconis, qui cantant epistolam cum dalmatica, & manipulo, nam tunc non esset irregularis. Quinimo nec irregularitatem incurreret in foro conscientiæ, quando nondum subdiaconus cantaret epistolam cum manipulo, etiam si talis consuetudo non esset: dummodo cantaret, nolens id facere, vt subdiaconus, quamuis secus esset in foro fori. præsumptio enim esset id fecisse, vt subdiaconum, & propterea petere deberet absolutionem. Nauar. qui supra.

34 Colligitur ergo, † tunc aliquem effici irregularem, quando solemniter ministraret exercendo aliquod deputatum certo ordini tanquam in officio illo constitutus, puta legendo Euangelium, vt diaconus, vel epistolam, vt subdiaconus. Syluest. in versi. irregularitas, quæstione duodecima. Requiritur etiam ad incurrendam irregularitatem, vt talem ordinem non habeat quoad substantiam, secus si in ordinatione dimissum esset aliquid, quod certum est non esse de substantia, quia si ministret, antequam suppleatur omissum, non erit irregularis, nullo iure hoc exprimitur, licet peccet mortaliter. Syluest. qui supra. versicu. 5.

Vndecimus, irregularis efficitur, si suspensus, excommunicatus, vel interdictus ingerat se diuinis officiis celebrando, vel administrando in aliquo ordine, saltem minore solemniter, vt diximus supra. & not. in capitu. fina. de exces. prelat. Quod idem intellige de prælato excommunicato impellente aliquem ad celebrandum. gloss. in clemen. secunda. versic. celebrari. de priuilegiis. [vel secundum aliquos de clerico ministrante sacerdoti excommunicato scienter celebrante. argum. extra de apostat. capitu. secundo. Archidiaconus in capitu. si quis, vndecima, quæstione tertia.

35 Sed an † incurrat irregularitatem clericus veniens de remotis, qui mandatur teneri in suspenso, si publicè celebrat? Dic quod non, ita Innocent. quem sequitur Dominus Antonius, in capitu primo. de cleric. peregri. nume. 4. & ratio est, quia non est suspensus, sed tenetur in suspenso, vt examinetur eius vita, & mores. & quāuis interim ab eius officio abstinere debet, & sic suspensa est plebs audire eius officium; tamen publicè celebrando non fit irregularis: quia episcopus in eo dispensat. vt in capitu. fina. eodem titu. quod si esset irregularis, solus Papa dispensaret. de re iudica. capitu. primo libro sexto, vndecima, quæstione tertia, si quis episcopus.

36 Et idem † dicit de suspenso in publico cri-

co crimine, qui licet celebrare non debeat, si tamen celebrat, non est irregularis. quod intellige de eo qui est notorie delinquens quo ad se, & non quo ad alios, vt est quilibet notorie delinquens, qui tam propter notoriam suspensionem celebrare non potest, à subditis tamen vitari non debet, si tamen celebrat, quamuis grauissimè peccet, non tamen est irregularis, quod secus esset, quando esset quis suspensus quo ad se, & quo ad alios, quia celebrando esset irregularis. Inno. & Anto. in c. 1. de cler. peregr.]

Sic etiam clericus irregularis esset celebrando in loco interdicto, non autem polluto. c. is qui. de sent. excommu. lib. 6. à solo Papa dispensandus.

37 Sed quid si † celebraret in altari interdicto? dic quod est irregularis, quia altare est locus, imo locus, vbi celebratur. argum. tex. in d. c. is qui.

38 Duodecimus, † bigamia pariter inducit irregularitatem. capitu. debitum. cum glo. in versi. sacramentum. de biga. Bigamia vero, quod est nomen Græcum, triplex dicitur, vera, similitudinaria, & interpretatiua. iuxta glo. in d. capitu. debitum. Rota decis. 447. in nouis, & declarauit Speculator de dispens. §. iuxta. nume. 6. Vera est eius, qui successiuè duxit duas vxores virgines, & consumauit matrimonium. capitu. primo, & tertio, de biga. Et eius, qui viduam in vxorem adhuc ga. Et eius, qui viduam in vxorem adhuc primam acceperit, & consumauerit matrimonium. capitu. si quis viduam. distinctione quinquagesima. Similitudinaria est, quâ incurrit ordine sacro insignitus, aut voto solemni astrictus cum aliqua etiam virgine de facto contrahens, & consumans. capitu. sanè. 2. de cleri. coniugatis. d. capitu. debitum. capitu. quotquot. vigesimaprima. quæstio. prima. Nauar. capitu. vigesimoprimo. numero 195. Interpretatiua autem contrahitur multis modis. glo. in capitu. primo. de biga. Nauar. qui supra. Et in his omnibus solus Papa dispensat quoad suscipiendos sacros ordines, nam quoad minores etiam episcopus. Sotus in 4. sent. dist. 27. q. 3. art. 3.

39 Tredecimus † defectus etiam, seu abscissio, imbecillitas, vel deformitas cuiuslibet membri principalis etiam occulti, velut si essent pudenda, contingens ob culpam, inducit irregularitatem quoad ordines susceptos, & suscipiendos, & alia officia ecclesiastica, etiam quorum vsum non impedit, siue ipsa sua sponte id fecit, siue alius sua culpa, quia iussit, aut rogauit, aut quia dando operam rei illicitæ casu id contigit, vel in pœnam alicuius delicti à suis inimicis fuerit abscissum. capitu. si quis abscideri cum sequenti. glo. not. in capitu. eunuchus. distinct. 55. Syluest. in versi. corpore vitiatus. Secus † si absque culpa sua.
40 capitu. ex parte. 1. & 2. capitu significauit. de corpo. vitia. capitu. lator. distinctio. 55. quia tunc non inducit eam, nisi quoad illum ordinem, vel officium ecclesiasticum, ad quem, vel quod factus est inhabilis, aut saltem sine notabili horrore, aut deformitate, vel scandalo exercere non valet. Abb. in capitu. secundo. de cler. ægro. mini. Nauar. cap. 27. nu. 200.

41 In alijs autem † ordinibus, vel officijs poterit ministrare sicut prius, sed non de nouo ordinari. Eadem omnia quoque dicenda sunt de parte membri abscissi, quam si per indignationem, & impatientiam ipse sibi abscidit, incurrit regularitatem, dummodo sit notorium, quod per indignationem id fecit, secus si non est notorium, nisi notabilem deformitatem generaret. Anto. d. Butr. in c. Thomas. de corpo. vitia. Syluest. qui supra. quæst. 5. Nauar. cap. 27. à nu. 198. vsque 201. & de parte membri. nu. 206.

42 Hinc † colligitur, quod membrum consilio medici abscissum, castratio per vim à parentibus, vel alijs, claudicatio, cui baculus non est necessarius, ita vt sine baculo altari possit assistere. Nauar. capit. 27. nu. 119. macula oculi, quæ non priuat visu, neque notabilem deformitatem generat, non inducunt irregularitatem. capitu. cum de tua. capit. ex parte vbi Anton. Butr. de corpo. vitia. Sylue. qui supra. quæst. 6.

43 Quod † autem dixi de macula oculi, intellige sinistri, quem stylus Romanus oculum canonis appellat: nam si quis careret visu oculi sinistri, & non posset legere canonem missæ sine indecora, & nimia faciei ad populum conuersione, & scandalo, tunc celebrando esset irregularis, alias secus, quando cum oculo dextro quantum satis est ad bene celebrandum cernit sine populi scandalo: magis enim deformitas, quam defectus visus requiritur ad inducendam irregularitatem. Nau. c. 27. nu. 199.

Gibbosus

44 Gibbosus † etiam, siue curuus, vel connexus notabiliter pariter est irregularis, vt probatur in capitu. hinc etenim. distinct. 49. Sic qui ligneo ambulat pede, irregularis est ad celebrandum, licet exercere posset officium diaconi, vel subdiaconi, & in his irregularitatibus solus Papa dispensat. Anton. de Butr. in capitu. significauit. de corp. vit. Syluest. in verbo casus. quæstio. 1. versi. 6. Nauar. nu. 200. in fi.

45 Membrum vero, † quæ pars hominis dicatur, & an truncatio digiti inducat irregularitatem, & quid de pollice, & indice. vide Anto. Butr. in d. cap. Thomas, & nos supra in secundo lib. 5. præcep.

46 Superfluitas, † vel nimia magnitudo alicuius membri, quæ impediat ad celebrandum saltem sine notabili horrore, deformitate, vel scandalo, efficit irregularem. Nauar. capitu. 27. numero 200. versicu. 6. Quis autem defectus, aut deformitas requiratur, vt inducat irregularitatem, standum est iudicio Episcopi, aut Confessarij, non autem alterius prælati eius, qui est ordinandus. Nauar. in dicto versicu. sexto, vbi etiam secutus Innocent. Cardinal. & Anton. Sylu. atque Angelum, qui in exemplis tenet, quod prælatus eorum iudicabit.

47 Leprosi, † epileptici, seu epilenti, idest, morbo caduco laborantes, arreptitij, energumeni, idest, à dæmone obsessi, etiam si semel, amentes, lunatici, furiosi, idest, à quibus furor nunquam recedit, sunt irregulares similiter, æquali alia infirmitate corporis oppressi, quæ notabile scandalum vsui ordinum præbet tam quo ad susceptos, quam quo ad suscipiendos, saltem quo ad actus, in quibus dictum scandalum præbet. In quibus omnibus solus Papa dispensat. de energumenis est text. in capitu. maritum. 33. distinct. de leprosis est text. in capitu. cum percussio. 7. quæstio. 1. capitu. de rectoribus. de cleric. ægrot. capitu. ex parte. de cleri. ægrot. Nauar. d. capitu. 27. numero 202. & sequen. vbi addit, quod epilesiæ morbo semel infectus nunquam amplius ordinari potest, quamuis omnino sanus appareat. capitu. maritum. distinct. 33. neque iam ordinatus celebrare potest, si sæpe cecidit. capitu. in literis. 7. quæstio. secunda, aut etiam raro, modo spumas ore vomat, aliàs sic adiuncto socio præparato ad perficiendam missam inceptam, si forte morbo corriperetur, vt colligitur in capitu. communiter, cum duobus seq. distin. 33.

48 Sed an irregularis censeatur, † qui vertigines, vel sincopas patitur. censeo, quòd non, cum hoc non reperiatur in iure expressum. argumen. text. in capitu. is qui. de sententia excommunic. in sexto. Paraliticus etiam, quando imminet periculum effusionis sanguinis, vel quod hostia cadat de manibus suis. iuxta tex. in capit. vltimo. de cler. ægrot. irregularis est.

49 Præterea † hermaphroditus, si sexu fœmineo magis præstat, quam virili, non est capax characteris, si vero virili magis, quàm fœmineo, licèt sit capax, non debet ordinari, quia est monstrum, & Papa solus dispensat. Nauar. capitu. 27. nume. 203. versic. 15.

50 Defectus † linguæ non inducit irregularitatem, modo non impediatur organum, vel loquela. Hinc balbus, seu blesus, idest, qui vitio linguæ non bene exprimere potest verba, & tardè, vel oscurè loquitur, potest ad ordines promoueri. Anton. Butr. in capitu. exposuisti. nume. 9. de corpo. vitia. quod non ita est de elingui, idest, qui caret lingua, vel muto, qui loqui non potest, etiam si linguam habeat. Gabriel. de canon. mis. lect. 1.

51 Surdus † item est irregularis antequam ordinetur, quòd si talis fuerit factus surdus post ordines susceptos, potest celebrare, licet diacono respondente non audiat. Irregularis etiam est, qui vinum bibere non potest, vel euomit, cum celebrantem oporteat sanguinem sub vini specie sumere, secunda. quæst. 7. cap. ipsi Apostoli. & ibi gloss. Syluest. in ver. corp. vit. q 7.

52 Attinet † etiam ad defectum corporis illegitima natiuitas. Quare omnes qui non ex legitimo matrimonio nati sunt, de quibus loquitur glo. in capitulo, nisi cum pridem. versiculo. manseres. de renuncia. siue sint naturales tantum, vt nati ex concubina domi retenta, titulo. C. de natu. lib. siue vulgo concepti, vt nati ex publicis meretricibus. de quibus loquitur text. Deuter. capitu. vigesimotertio. capitulo. innotuit. de electio. capitu. per venerabilem, in fine, qui filij sint legitimi. qui alio nomine manseres vocantur, siue sint progeniti ex adulterio,

terio, siue ex sacrilego concubitu. vt habetur in capitulo, vt filij. & capitulo, nimis. de fili. presbyter. & capitu. consuluit. de seru. non ordin. Hi sunt qui nati sunt ex altero parente habente votum castitatis solemne, de quo voto loquitur tex. in capitulo vnico, de voto. libro 6. in quorum numero habentur filij nati ex religioso profitente in religione approbata, vel ex clerico in sacris initiato, vel ex milite Hierosolymitano, cum votum emittat castitatis: secus si votum non fuerit solemne, vel si nati fuerint ex incestu. Hi omnes ordinari nequeũt. de electio. capitulo, innotuit. capitulo, per venerabilem. qui
53 filii sint legitimi. & nouissimè † adest constitutio Sixti V. incipiens, Cum de omnibus ecclesiasticis ordinibus. edita 1587. contra omnes illegitimos, quæ vult, vt promoueri non possint ad ordines sacros, & neque vt possint recipi in religionem; annullans tex. in ca. primo. de fili. presbyter. qui text. volebat, vt filii, licet sint illegitimi, religionem profitendo possent absque alia dispensatione ordinibus promoueri, vt habetur in capitulo, presbyterorum. distinct. 56 glo. in capitu. nimis. capitulo, vt filij. de fili. presbyter. &
54 ratio erat, quia religionis † ingressus cum effectu tollit omnem irregularitatem quoad ordines. Syluest. in verbo, illegitimus. quæstio. 6. præter illam, quæ ex homicidio voluntario, vel bigamia oritur; & talis mos seruabatur in religionibus, vt inquit Sotus in quarto. distinct. 25. quæstio. prima. arti. 3. prima conclusio. Verum quo ad prælationem etiam ingressus religionem si illegitimus est, promoueri non potest absque Papæ dispensatione. Syluest. & Sotus, qui sup.
55 Hodie autem † dicta constitutio Sixti V. vult, vt progeniti ex sacrilego, vel incestuoso concubitu, non admittantur ad professionem, sed ne illis claudatur via Deo seruiendi, possint recipi, vt famuli: alij vero illigitimè nati tantum possunt præseferre bonam vitam, vt valeant admitti, sed cum dispensatione.

Et ratio, quare potuit moueri Summus Pontifex, fuit multiplex, tum quia dignitas clericalis huiusmodi vilibus personis conferri non debet. capitulo inter dilectos. de excessibus prælatorum. regula, infamibus, de regu. iur. l. neque famosis. C. de dignit. lib. 10. Tum etiam detestatione criminis paterni, capitulo, vergentis. de heret. tum quia solent esse tales imitatores criminis paterni. 6. q. 1. cap. si quis cum militibus. Et vt plurimum, secundum Ricard. esse solent male morigerati, eo quod à parentibus non ita sollicitè, atque legitimi educantur. glo. in capitu. si is cum quo. versi. defectu. de fil. presbyter. lib. 6. Syluest. in verbo, illegitimus. in fine, Sotus in 4. dist. 25. quæstio. 1. art. 3. alias etiam rationes affert Præpos. in c. presbyterorum. dist. 56.

56 [Quamuis ex † spuriis multi extiterint omni virtutum genere ornatissimi, quique præcipuam ingenii, ac morum sanctitatis laudem ita promeruerint, vt vel si spurij verè dici possint, tamen hoc nominis vitio naturæ præstantia, lausque diminui non potuerit. In hoc censetur Gratianus Decretorum compilator: Item Iephte, quem in Sanctorum numero Paulus recensuit. Albanus Martyr ex incestu patris cum filia procreatus, & alii, quos accuratè Gratianus ipse refert 56. distinctio. Sed multo fusius in tracta. de nothis, & spur: Illustrissimus Cardinalis Paleotus. Verum tamet si hæc ita se habeant, tamen cum lex adaptetur ad ea, quæ frequẽtius accidant, & non ad ea, quæ raro. l. nam ad ea. ff. de legi. ideo non sine ratione factum est, vt ii, qui illegitimè nati sunt, à sacerdotiis excludantur.] Quare si ordinentur ab ordinum sunt exequutione de iure suspensi:
57 potest † tamen Episcopus cum huiusmodi personis quantum ad minores ordines dispensare, sed quantum ad maiores, vel ad beneficia curata, non nisi Summus Pontifex, vt habetur in capitulo, is qui, de fil. presbyter. libro 6.
58 Sed an illegitimus † dispensatus ab Episcopo, vel à Summo Pontifice super beneficio incerto, eo consecuto cum effectu possit absq; dispensatione aliud obtinere? Rñdeo quod non: quia cum dispensatio sit exorbitans, strictè est intelligenda, & ita seruatur in curia. vide Francum in capito primo, de fil. presbyter. lib. 6. nume. 12. in fine. Pœna vero ex parte recipientium ad professionem contra non obseruantes constitutionem Sixti Quinti est, vt sint excommunicati, suspensi, & priuati voce actiua, & passiua. Ex parte vero receptorum, quod professio est nulla, possuntque eiici à religione. [Hodie vero dicta constitutio fuit moderata, & penè

reducta

reducta ad ius commune per S. D. N. Gregorium XIIII. quæ incipit. Circumspecta Romani Pontificis prouidentia. & terminatur. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ M.D.XCI. Idibus Martij Pontificatus Anno primo.]

59 Quartusdecimus,† inducitur irregularitas propter baptismi dilationem in adultis vsque ad ægritudinem.c.si quis.dist.57.Verum adde vnum,quod solet esse in praxi circa baptismi collationem, de quo etiam supra diximus,scilicet,ꝙ hodie communis in-
60 oleuit vsus per c.2.de baptis. quod † quando puer fertur baptizandus in ecclesia. Parochus interroget obstetricem, si baptizauit puerum,vel ne? quæ si baptizasse responderit, iterum eam interrogare oportebit: adhibita ne fuerit debita forma,& materia? quæ si vtrumque adhibuisse dixerit, necessaria non erit baptismi reiteratio, sed tan-
61 tum faciet omnes alias solénitates. † si vero obstetrix non recordatur,an debitam adhibuerit formam, & materiam, vel si adhibita debita forma, & materia baptizauerit pedem,vel manum pueri nondum totaliter egressi ab vtero matris, & tunc in vtroque casu baptizabit illũ conditionaliter.Si non es baptizatus, ego te baptizo. In nomine Patris,& Filij, & Spiritus sancti Amen. Ita D Thom.3.parte.q.68. art.11. ad quartum. Syluest.in verbo.Baptismus.4.q.1.Io.Tab.in verbo.Baptismus.1. Sotus in 4.sent.dist.5.q. vnica.art 11.versi.in quarto Argumento.

62 Quod † secus esset dicẽdum, si caput extra ventrem prodierit,in quo omnes vigent sensus,nam tunc baptizato ab obstetrice capite, non opus est iterum baptizari sub conditione. D.Thom.& Sotus, qui supra.facit text.in c.baptizari.dist. 6.l. cum in diuersis. de relig.& sump.fun.

63 Insuper † fit irregularis religiosus egrediendo claustrum ad audiendam phisicam, si infra duos menses non reuertitur.c.fin.ne clerici,vel mona.c.super specula.eod.tit. De hac diximus supra c.23.nu.426.Rursum per recursum ad Imperatorem sub prætextu iniustæ excommunicationis. c.pen.21.q.vlt.

64 Præterea † propter hæresim, atq; ob seruitutem.c.legem.23. dist. In hac irregularitate comprehenduntur omnes serui empti, vel capti in bello,obligati ad ratiocinia publica,vel priuata,vt habentes officium, per quod ad syndicatum conueniri possint, vt gubernatores,iudices,assessores, auditores. Item officiales,rationales.l.officiales. C.de episc.& cler. Aerarij,thesaurarij, syndici,vel obligati ad priuata ratiocinia, antequàm rationẽ reddiderint; vt tutores,curatores, procuratores, negotiorum gestores.

65 Nouissimè † Sixtus V. Pontifex maximus anno 1587. per quandam extrau. quæ incipit.Cum in omnibus,cõtra illegitimos, & criminosos,statuit,vt criminosi, ignominiosi,ære alieno grauati non possint admitti ad religionem sub pœnis in ea contentis. Criminosi verò non tantũ intelliguntur,qui realiter crimina perpetrarunt, verũ de crimine famoso suspecti,vt de rapina,furto,&c.

66 Item damnati † ad triremes,vel in insulam deportati,aut in exilium condemnati: Hi enim ex defectu libertatis,cum sint serui pœnæ,sunt irregulares,quod idem de bãnitis dicendum est. Nouissimè contrahitur irregularitas per homicidium, vel mutilationem hominis viui,vt supra diximus in 2. lib.Decal.5.præcep.Verum illis adde,quòd vt talis irregularitas incurratur,duo requiruntur; primo,vt sequatur mors, vel mutilatio hominis viui. Secundo, vt homicida dederit causam proximam. de primo diximus ibi.

67 Circa secundum, dare † causam proximam homicidio.secundum tex.in c.de cætero.de homicid.dicitur tripliciter. primo ex officio,secundo ex intẽtione,tertio ex actu per se ordinato.Ex officio dicitur dare causam proximam homicidio, qui ex officio reum morti condemnat, videlicet Iudices criminales,assessores,consultores,cõsiliarij, auditores,actuarij,scribæ, testes.c.si quis viduam. dist.50. legentes mortis sententiam, carnifex, lictores.cap.sententiam.c.clerici. ne cleri.vel vou. Quare hi omnes sunt irregulares.

68 Secundo † ex intentione, hinc omnes hi irregulares censendi sunt, qui dant causam proximam morti, vel mutilationi hoc fine, vel intentione,vt vendens,vel commodans scalas scienter,vel enses,funes, sagittas, vel alia instrumenta ad sagittis configendum, vel laqueo suspendedum, aut iugulandum. iux.Do.Ant.3.par.tit.28.c.2.nu.5.

69 Item hortans † condemnatum, vt admoueat caput ad stipitem, vel instruens carnificem,

ficem, vt reum dexterè necet, vt minus doloris sentiat, vel faciat aliquid, ex quo acceleretur mors. iux. Nauar. c. 27. nu. 217.

70 Item † qui auctoritatiuè reum decapitandum, aut suspendendum comitantur, vt capitanei, satellites, pulsantes tubam, & ita intelligitur dictum Abb. in c. sententiam. ne cler. vel vou.

71 Tertio † ex actu per se ordinato ad mortem, vel membri mutilationem. Huiusmodi est accusator, vel aduocatus in causa criminali contra reum, & testes contra eundē. iux. Abb. & Fely. in cap. postulasti. de homic. Quæ autem regulæ à Doctorib. constituantur ad dignoscēdum, qñ irregularitas ab aliquo contrahatur, diximus sup. in 2. lib. decal. 5. præce. Restat modo, vt videamus breuiter modos, quibus irregularitas tollatur.

72 Quare † sciendum est, quod tribus modis tollitur, & primo per baptismū, excepta illa bigamiæ. Vnde bigamus, ante, vel post baptismum non potest promoueri, nec corrupta velari, & de hac loquitur tex. in c. acutius. distin. 26. Similiter nec tollitur illa veniens ex defectu natalium, sed bene tollitur procedens ex peccato, qualitercunque proueniat. c. si quis viduā. dist. 50. & §. ecce. dist. 51. Sylu. in verbo, Baptimus. 6. q. 1.

73 Tollitur † secundo per religionis ingressum. glo. in c. 2. de apost. scilicet per professionem. vt in c. scripturæ. de voto. & c. 1. de fili. presbyt. excepta illa bigamiæ, & ea, quæ oritur ex homicidio voluntario iniusto. iux. Sotum in 4. sentent. dist. 20. q. 1. art. 3. Caiet. in ver. Irregularitas.

74 Tertio † tollitur per dispensationem Episcopi, qui quidem primò potest dispensare super irregularitate natalium ad minores ordines tantum, & ad simplicis beneficij susceptionem. c. 1. & 2. de fili. presbyt. Nauar. c. 27. nu. 202. quæ iura per nouam Sixti V. cōstitutionem correcta non sunt, cum illa tantum loquantur de regularibus.

75 Secundo † dispensat in bigamia similitudinaria, si illa erat virgo. c. 1. vbi glo. Panor. Præpos. qui cler. vel vou. Et in homicidio voluntario quoad primam tonsuram tm̄, non autem quoad beneficia. Ita D. Tho. in addit. tertiæ par. q. 66. art. 4. Syluest. in verbo, bigamus. q. 7. potest ēt Episcopus cum tali homicida dispensare, vt possit in minoribus ministrare. vt in c. ad audientiam. c. continebatur. de homic. Couar. in clem. si furiosus. lib. 2. §. 3. de homicid. & in choro psallere. iuxt. Sotum de iusti. & iure. q. 5. artic. 3. lib. 10.

76 Tertio dispensat † in omnibus irregularitatibus occulte prouenientib. ex casuali homicidio. arg. text. in c. liceat. 24. sess. Conc. Trid. Vnde mandans aliquem verberibus cædi, si inde secutū est homicidium. poterit Episcopus dispēsare: modo occultum sit. d. c. liceat. Nau. c. 27. nu. 240. circa medium.

77 Hinc ex d. c. liceat † deducuntur aliqua, & primo, excommunicatum exercentem ordinem sacrum, tanquā irregularem. vt in c. 1. de sent. excom. in 6. posse ab Episcopo dispensari, si id ad forum exterius adductum non fuerit. Secundo ordinatum ante legitimam ætatem, vel sine beneficio, aut patrimonio, sine literis dimissorijs, interim celebrantem tanquam irregularitatis nota maculatum ab Episcopo posse dispensari, si occultum fuerit delictum. iux. extrauag. Pij V. cum ex sacrorum. Et nota ꝙ non solum potest dispensare præsentialiter, sed etiam per literas dispensare, vel absoluere ipse, vel alius: potest etiam alijs potestatem cōmittere. iux. Panorm. in c. nouit. de offic. deleg. c. Apostolicæ. nu. 7. de cler. excomm. mini. nec his refragatur, quòd nemo potest in diœcesi aliena forum eligere: quia illud procedit in foro conscientiæ, secundum Sotum in 4. sen. dist. 22. q. 2. art. 1.

78 Sed quid † faciēdum sit, si Episcopus fuerit irregularis? dic ꝙ potest sibi eligere Cōfessarium. iux. tex. in c. fin. de pœnit. & remiss. qui dispensabit super illa irregularitate, super quam Episcopus in persona aliorum dispensare poterat. Syl. in verbo. Confessor primo. nu. 4. & nos alias diximus in primo lib.

79 Sed quid † dicendum de parocho cōmittente homicidium voluntarium, qui si non celebrat, certum est creditum in se illud cōmisisse, & infamatum esse de hoc; an poterit celebrare. Resp. ex mente omnium, ꝙ vbi concurrit ius positiuum, scilicet dispensare super irregularitate, & ius naturale, & sic ius diuinum, vt vnusquisque suam famam, personamque tueatur, ius diuinum, seu naturale positiuo præfertur. Ex quo sequitur dicto parocho licere celebrare post debitā contritionem, & confessionem, ante dispensationem: quia lex diuina, & naturalis de defendenda sua fama, & vita, præstat legi

positiuæ

positiuæ de abstinendo à sacris ab irregularitate prædicta. Nauar. in c.7.nu.2. & 3. & in c.sicut.de consecr.dist.1. Quod an dicendum sit de moniali occultissimè incidenti in excommunicationem Papalem, vt quia nocte forte exiuit à monasterio, contra cap. Bonifacij VIII. sess.25. in Conc. Trid. nos late diximus in 1.lib.c.12.

80 Hæc verò † quamuis ita procedant in iure, non tñ ita passim admittenda sunt in praxi, præsertim in hoc Regno, quod paululum à Roma distat, & facile possit ad sum. Pontificem recursus haberi pro dispensatione, nisi tamen vrgentibus causis cõcurrentibus, sed non in omni delicto, absq; vrgenti ratione notorij periculi vitæ, aut famæ. In alijs auté regionibus apprimè distantibus supradicta obseruari possunt, nisi in vltimo casu.

81 Tandem † irregularitas tollitur per dispensationem Papæ, qui omnes tollere potest; cum sint de iure positiuo. cap. item Daniel.2.q.7. Doct. in c.nisi cum pridem. de renuncia. [An vero videatur summus Põtifex irregularitatem tollere per clausulam illã in bullis apponi solitam. Teque à quibusuis excommunicationibus, quod fit, quando factus irregularis impetrat à Papa beneficiũ. Respon. ꝙ non: quia nunquàm videtur Papa absoluere ab irregularitate, vel facere facultatem absoluendi ab ea, nisi id exprimat. vt dixit Nauar. in Manu.c.27.nu.254.]

Dispensatio autem fit tali pacto. Auctoritate N. in hac parte tibi concessa, & mihi cõmissa ego dispenso tecum super irregularitate, vel irregularitatibus, quam, vel quas contraxisti ex tali causa, & restituo te ad legitimos actus: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. vel si res esset dubia, si contraxisti. Hæc de irregularitate dicta breuiter sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Cessatio à diuinis, quare introducta, & quid ea sit, & quotuplex. nu. seq.*

3 *Priuilegium audiendi diuina officia tempore interdicti non extenditur ad tẽpus cessationis; neque priuilegium cessationis generalis ad cessationem particularem.*

De cessatione à Diuinis. Cap. XXVIII.

1 ALiquando cum † obedientia non est præstita excõmunicationi, nec interdicto, solet addi cessatio à diuinis, quæ prohibet celebrationẽ diuinorum officiorum, & administrationem sacramentorum, & ianuis clausis. Tunc autem literæ Apostolicæ bene cõsiderandæ erunt, & secundum eas iudicandum, quia ligant, quantum Pontifex concessit, & nõ amplius.

2 Est ergo † cessatio à diuinis, qua desistitur ab officijs diuinis, vt ministerio sacramentorum. Et diuiditur in generalem, q̃ imponitur vniuersitati & in particularẽ, quę imponitur loco particulari, vt ecclesiæ. Non auté est censura, vt erat interdictum. Et qui violat cessationem à diuinis particularem, non est ꝓpterea irregularis, vt qui violat interdictum: & qui † priuilegium habet audiẽdi

3 diuina officia tempore interdicti, nõ ei suffragabitur, vt tempore cessationis à diuinis, audire possit. Nec qui priuilegium habet audiendi tẽpore cessationis generalis, continuo audire poterit tpe cessationis particularis. Et hæc de cessatione attigisse satis est.

Et sic superimmensæ Trinitati sit honor, laus, & gloria pro perfecta, vtcunq; hac Summula, die 14. mẽsis Aug. M.D.XCIII. Aetatis autem meæ quadragesimoquinto.

D. Iacobus de Graffiis à Capua, monachus Casinas, & professus monasterij S. Seuerini de Neapoli, Ordinis Sancti Benedicti.

124

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm